„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul **II**, nr. **63** ● 1-7 aprilie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Lucian Mîndruţă
„Mortul complet“
pagina **4**

Andrei Gorzo
„Clint Eastwood“
pagina **15**

Hans Werner Sinn
„Europa munceşte mai mult“
pagina **20**

ROMÂNIA

marcă înregistrată

„Care e mai mîndră decît tine între toate ţările semănate de domnul pre pămînt? care alta se împodobeşte în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate?“

ALECU RUSSO – „CÎNTAREA ROMÂNIEI“

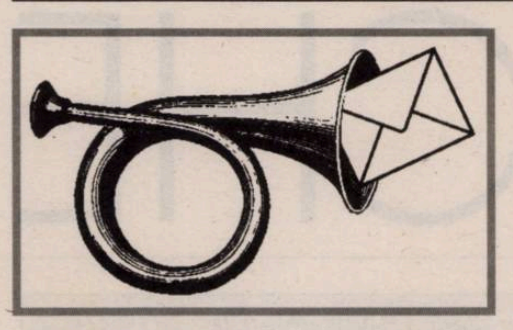

Nr. 61: *„(In)corectitudinea politică"*

Nu trageţi în bătrîni, domnule Mihăieş!

Am 81 – optzeci şi unu – de ani (scriu în cifre şi în litere ca să văd şi eu, pentru că nu-mi vine a crede), dar nu mă mulez pe arhetipul bătrîneţii creionat de domnul Mihăieş şi nu mă simt imersată în magma reziduală, toxică, nocivă, demonizată de domnia sa, din două motive. Pentru că, de peste cincizeci de ani, „produc" fără întrerupere – traduc cărţi bune –, produc şi azi, ore întregi, pînă prind forma fotoliului în care lucrez şi nu mă mai pot ridica din el. Şi pentru că i-am votat pe Băsescu şi pe Tăriceanu cu un entuziasm care, sper, să nu-mi fie dezamăgit.

Şi totuşi m-am simţit dureros jignită de vituperantele acuze la adresa bătrîneţii aduse de Mircea Mihăieş, care face parte din galaxia idolilor mei, a modelelor mele de gîndire: trio Pleşu-Liiceanu-Patapievici, Nicolae Manolescu, Octavian Paler, Mircea Mihăieş, ale căror spuse le accept, în general, extatic şi necritic.

Mă doare, domnule Mihăieş, că m-aţi rănit acum, la vulnerabila (a nu se citi „venerabila") mea bătrîneţe.

N-am să invoc clişee ieftine ca „Cine n-are bătrîni să-i cumpere", sau „Bătrîneţea e o stare de spirit". Nu, bătrîneţea nu-i nici chintesenţa înţelepciunii şi nici o stare de spirit, ci o stare de artrite şi artroze, de hipertensiune şi de prostatite. E o acumulare de renunţări, de frustrări, de spaime – neagra spaimă a timpului care se tot comprimă (cu fiecare început de zi, pe care, conform domnului Mihăieş, îl slăvesc bătrînii), cînd tu ai mai dori cîte ceva de la timp şi de la viaţă. Bătrîneţea e urîtă ca muma-pădurii şi, cînd cauţi şi tu să-i pui o floricică la rever, să uiţi de golănaşii (o, atît de tineri!) din stradă care te anunţă că te caută moartea pe acasă, vine rafinatul intelectual Mircea Mihăieş, secondat de rafinata intelectuală Aurora Liiceanu, şi-ţi demonstrează, elevat, că bătrînii sînt o pacoste, o inutilitate socială, o masă de imbecili, de cerşetori care aşteaptă gratuităţi de la bietul nostru stat, de paraziţi pe spinarea celor productivi, şi care – vai! – au votat cu Iliescu.

Au votat cu Iliescu pentru că au fost crescuţi – sîntem cu toţii crescuţi – în ancestrala mentalitate „rău cu rău, dar mai rău fără rău", sau „lasă că merge şi aşa". Nu cred că au votat din simpatii pesediste, ci din inerţiala teamă de schimbare. Comună şi maselor de ţărani, nebătrîni, care au votat cu Iliescu, şi maselor de gospodine cratiţofile, telenovelistofile, ne-bătrîne, care au votat cu Iliescu. Ignoranţa, indolenţa, inerţia nu constituie apanajul bătrîneţii. Purtătorii virusului pesedist, cripto- sau pseudo-comunist, nu sînt bătrîni, ci oameni de vîrsta dumneavoastră, domnule Mihăieş şi doamnă Liiceanu.

Gratuităţile şi avantajele cerşite de paraziţii bătrîni, care trăiesc pe spinarea dumneavoastră, sînt o pensie de trei, patru milioane care le ajunge pe o măsea (dacă mai au măsele), nişte medicamente compensate – din ce în ce mai scumpe, care ba sînt, ba nu sînt – şi bilete gratuite de tramvai şi autobuz. Dar dificultăţile pensionarilor au devenit truisme, care, în mod firesc, nu mai pot atrage atenţia. Plicticoase ca orice truism.

Şi bătrînii care-şi cerşesc azi fabuloasa pensie nu sînt numai muncitorii care construiau uşi strîmbe şi clanţe care nu se închideau, doamnă Liiceanu – mă îndoiesc că muncitorii constructori de astăzi sînt mult mai conştiincioşi, poate că materialele sînt mai bune – sau femeile care tricotau la serviciu (e o metaforă, nu?). Bătrînii de azi sînt şi profesorii care v-au format pe dumneavoastră, şi medicii care v-au îngrijit în copilărie şi în adolescenţă, şi muzicienii pe care i-aţi ascultat în concertele de la Ateneu, şi tipografii care v-au tipărit cărţile pe care aţi învăţat. Şi chiar, cînd nu poartă nume rezonante ca Barbu Brezianu, Alexandru Paleologu sau Bălăceanu Stolnici, bătrînii sînt cei care azi vă îngrijesc copiii şi vă fac cumpărăturile şi vă gătesc mîncare dumneavoastră, celor productivi. Aşa cum pe vremuri stăteau la cozi în locul dumneavoastră.

Am oroare de patetisme şi melodramatisme, dar lăsaţi-i pe bătrîni să-şi mai trăiască anii, cu bolile, cu idiosincraziile, cu nostalgiile, chiar cu senilităţile lor. Şi chiar dacă l-au votat pe Iliescu. Iertaţi-i, doamnă, că n-au ştiut ce fac. Bătrîneţea e o boală, „o stare de spirit" ineluctabilă, domnule Mihăieş şi doamnă Liiceanu. Şi, în mod ineluctabil, îţi alterează *Weltanschauung*-ul.

Antoaneta RALIAN

P.S. Regret, nu pot scrie, la sfîrşit, www...ro etc. Sînt bătrînă şi retrogradă şi nu pot scrie decît cu stiloul.

Nr. 60: *„Ce ne pun ăştia în pensie?"*

Înrăiţii tranziţiei

Un mare om politic afirma odată un adevăr care astăzi se confirmă din plin, şi anume: „Capitalismul este cea mai proastă formă de guvernare, cu excepţia tuturor celorlalte". Această afirmaţie venea în momentul împărţirii lumii în două blocuri: cel capitalist – pro-occidental şi cel sovietic. Marx a enunţat o teorie despre cum ar trebui să fie organizată lumea, despre cum ar trebui să fie organizată o naţiune. Din punct de vedere teoretic, totul părea destul de plauzibil, practic însă, mai ales datorită interpretărilor acestei ideologii şi ambiţiilor prosteşti ale unor lideri şi totodată autoproclamaţi teoreticieni politici, s-a ajuns la comunism şi la tot ceea ce implică acesta. Cauzele expansiunii comunismului sînt de natură mai mult conjuncturală decît din convingere; efectele însă pot fi considerate de două tipuri: cele imediate, după instaurarea acestui regim, şi cele post-comuniste, după căderea regimului. Primele au presupus desfiinţarea proprietăţii private, centralizarea, dictatura, anularea pluralităţii politice, cenzura, cultul personalităţii; în timp ce efectele post-comuniste sînt cele specifice perioadei de tranziţie pe care le simţim şi noi acum şi care pot fi incluse într-o singură exprimare: restabilizare prin destabilizare, la toate nivelurile – politic, economic, social; primele două dintre acestea influenţează de fapt domeniul social şi rezultă sărăcie, şomaj, neîncredere, sisteme ale sănătăţii, educaţiei, culturii – la pămînt, vulgarizarea societăţii, corupţie etc. şi poate cel mai devastator aspect, mai ales în contextul îmbătrînirii accentuate a populaţiei – situaţia pensionarilor. Oameni care au trăit relativ decent în condiţiile comunismului, care au muncit constant zeci de ani în condiţiile unei economii artificiale, trăind fără grija zilei de mîine, educaţi – mai bine-zis îndoctrinaţi – în spiritul cenzurii şi securităţii acelor vremuri s-au trezit într-un sistem care nu le mai oferă aproape nimic: nici măcar o pensie (la care au contribuit o viaţă întreagă) care să le asigure un trai decent, nici o viaţă lipsită de griji măcar pentru copiii sau nepoţii pentru care s-au sacrificat la un moment dat, nici îngrijire medicală suficientă, aproape nimic. Oameni ce s-au trezit trăind „din inerţie". În toate ţările post-comuniste se dă vina pe pensionari pentru prelungirea perioadei de tranziţie, pentru prelungirea regimului post-dictatorial. Există mai mult decît un conflict între generaţii, există un conflict între ideologii, speranţe, pretenţii, sisteme de valori. Pensionarii sînt efectiv înrăiţi de acest sistem în care trăiesc – deseori mi s-a întîmplat să văd un bătrîn blestemînd de zor un copil, un tînăr sau chiar o femeie însărcinată. Desigur, nu toţi acţionează în acest mod, dar tensiunile şi greutăţile, care apasă asupra acestei categorii de oameni, fac ca genul acesta de comportament să devină, din păcate, definitoriu pentru pensionari. Este un adevăr trist la care nu am ajuns de unul singur, ci analizînd faptele concrete cu care mă întîlnesc zi de zi, discutînd cu oameni de toate felurile, chiar cu bătrîni care, mai receptivi şi realişti, mi-au recunoscut că pensionarul simplu, cel apăsat de griji, tinde să fie – ceea ce se numeşte – un produs al comunismului, adică al unei ideologii ratate (cel puţin prin punerea ei în practică), produs al unei lumi a terorii, a cenzurii, a minciunii, a îndobitocirii, a manipulării. Vă daţi seama deci la ce pot da naştere toate acestea. Avem obligaţia să încercăm măcar să-i înţelegem şi să-i acceptăm, pentru că de ajutat este aproape imposibil, într-o lume în care fiecare acţionează pe cont propriu şi numai în interes propriu.

Ion-Dorin ALEXANDRESCU
dorin_meserie@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Replici

Revigorarea dramaturgiei româneşti

O dilematică scria în numărul trecut despre *„89.89... fierbinte după '89* – o piesă ce revoluţionează dramaturgia românească". Am simţit nevoia să reacţionez la anumite lucruri. Vorbesc strict din perspectiva spectatorului, nu sînt critic literar.

Da, sînt de acord că dramaturgia românească a fost revoluţionată. Nu doar prin această piesă despre care, oricum, stimata dilematică afirmă, la un moment dat, că „ar valora pe jumătate fără talentul actorilor". Valoarea textului se datorează, evident, talentului celor cinci dramaturgi, pe care însă, preocupată să-l amintească obsesiv şi convulsiv pe Cristian Iacob, domnişoara omite să-i numească: Ştefan Caraman, Peca Ştefan, Petre Barbu, Paul Cilianu şi Călin Blaga. În schimb, pare a şti cu certitudine că toţi sînt prea tineri „ca să-şi amintească sau să înţeleagă perioada comunistă": 1) oare ce ar putea spune Ştefan Caraman sau Paul Cilianu despre asta?; 2) înţelegerea unei epoci nu implică neapărat trăirea ei concomitentă la maximum de maturitate, iar maturitatea artistică nu e neapărat legată de vîrstă.

Trăiam cu impresia că publicul românesc a început să meargă la teatru atras de noile subiecte abordate, de eliberarea limbajului şi nu de capetele de afiş. E limpede că dilematicei i-a plăcut *şi* piesa *(à propos,* compusă nu din cinci „poveşti", ci din şase, două texte fiind de acelaşi autor), dar cînd numele unui actor apare excesiv (pe numărate, de vreo şase ori), iar referirile la performanţa acestuia frizează uneori ridicolul –„se arată cutremurător de sensibil (smulge lacrimi de la spectatori), pasional (o devorează pe prietena sa), puternic şi curajos" – atunci e la fel de limpede că accentul cade pe altceva decît pe calitatea textului sau subiectul revigorării dramaturgiei româneşti, deşi pare că de la intenţia asta a pornit.

Avem actori foarte buni, Cristian Iacob este incontestabil unul dintre ei, dar reacţia mea este contra unei atitudini care se perpetuează (poate inconştient) – obişnuiţi ani de zile cu prea multe texte ponosite, majoritatea clasici români sau traduceri din clasici străini, încă mai cădem în capcana aprecierii valorii unei piese pe baza performanţei actorilor.

Pot să-i mai recomand dilematicei care se declară „fascinată de subiectul Revoluţiei" şi „influenţată de acest context" alte piese de calitate care tratează tema: *mady-baby.edu* de Gianina Cărbunariu, text dur, impresionant, ce reflectă o realitate imediată (Teatrul Foarte Mic) şi *România 21* de Peca Ştefan (Teatrul LUNI de la Green Hours), spectacol-lectură (deocamdată), tur de forţă prin perioada ante- şi post-'89, admirabil stăpînit, care reuşeşte să sincronizeze privirea din interior cu posibilitatea detaşării, după cum, bine spunea un spectator.

Din fericire, chiar putem spune că noua generaţie de dramaturgi (celor mai sus-numiţi li se adaugă şi alţii: Vlad Zografi – figură aparte în teatrul românesc, absent însă de cîţiva ani, Horia Gârbea, Radu Afrim, Teodora Herghelegiu, Radu Macrinici, Lia Bugnar şi lista poate continua) aproape că au reuşit, în timp record şi în ciuda dificultăţilor (lipsa agenţilor, ezitările teatrelor de a „risca") să scoată dramaturgia noastră şi din „perioada de tranziţie", iar acum le-a mai rămas, cred, s-o facă mare şi s-o trimită şi în lume. Dacă, de pildă, mulţi dramaturgi suedezi de ultimă oră se joacă peste tot în Europa (primiţi cu entuziasm de public şi la noi – Teatrul Act şi Studioul Casandra), de ce să nu credem că şi ai noştri ar avea succes în străinătate? Ana Mărgineanu, vorbind despre dramaturgii români, spunea că „tristeţile, bucuriile, obsesiile lor sînt, vrînd-nevrînd pur *româneşti*", deoarece „trăiesc în România, scriu inspiraţi de realitatea românească, despre români". S-a întîmplat să văd, una după alta, *Punami* şi *Showdown* de Ştefan Peca şi am constatat cu bucurie că nu sînt deloc „100% ro." în conţinut şi pot trece cu siguranţă multe graniţe.

Andreea GABRIAN
andreea_g@idilis.ro

P.S. Aşteptăm cu nerăbdare lansarea proiectului *Bulandra Underground*.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Viitorul statului naţional**
- **Noua cultură**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.900 de exemplare

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Măgarii şi dreapta intelectuală

Ca să nu se lase mai prejos decît tînărul său coleg de partid Victor Ponta, care a fost ales în conducerea organizaţiei de tineret a social-democraţilor europeni, fostul preşedinte Ion Iliescu, deocamdată simplu membru al Partidului Social-Democrat din România, se înscrie în *trend*-ul majoritar: armonizarea ideologică şi doctrinară cu Europa. Dacă, deocamdată, înghesuiala de la porţile Partidului Popular European s-a mai domolit, e rîndul social-democraţiei băştinaşe să răspundă, din nou, la vechea întrebare „ce vor socialiştii români?“ şi să se alinieze la standardele europeneşti. Iar cînd răspunsurile vin prin vocea celui care se vrea nu doar Întemeietorul şi Întîistătătorul, dar şi Reformatorul partidului său, problema nu trebuie bagatelizată.

Aflat în judeţul Neamţ (se pare că Moldova l-a inspirat întotdeauna), dl Iliescu a ajuns la concluzia că societatea civilă şi mediile intelectuale din România „sînt dominate de grupuri minoritare, însă foarte incisive, de dreapta“. S-a documentat, a numărat ONG-urile şi a tras concluzia: „Adică ei au ştiut, au avut această abilitate din '90 începînd, primind finanţări, inclusiv din exterior, şi au inventat tot felul de societăţi, de asociaţii, de organizaţii nonguvernamentale şi dau sentimentul că viaţa intelectuală a României este dominată de această orientare politică de dreapta. Datoria noastră este să închegăm dialogul cu intelectualii şi să stimulăm structurarea unei societăţi civile care să reflecte opţiunile şi poziţiile reale ale intelectualităţii“. Căci intelectualitatea din România „nu poate fi decît de stînga“, crede dl Iliescu. Ideea că în societatea noastră este nevoie de o mişcare intelectuală de stînga este, în sine, adevărată. Faptul că vine de la dl Iliescu naşte însă unele dileme.

Mai întîi, e de remarcat lejeritatea cu care jonglează fostul şef al statului cu „dreapta“ şi „stînga“. Nu ştiu la care dintre ONG-uri se referea, identificînd printre fondatorii lor „cam aceleaşi nume“, dar îmi amintesc că, de exemplu, Alina Mungiu-Pippidi (una dintre vocile cele mai pregnante ale societăţii civile) spunea într-o emisiune că, dacă ar fi în Marea Britanie, ar vota cu Tony Blair, iar în SUA l-ar susţine pe John Kerry. Asta în timp ce fostul premier o acuza că ar susţine dreapta. Cunosc şi alţi reprezentanţi ai societăţii civile care au idei, principii şi cultură civică mai degrabă de stînga. Există organizaţii neguvernamentale create de tineri care „importă“ şi îşi asumă ideile stîngii occidentale, activînd după cele mai *à la page,* postmoderne, corecte politic ş.a.m.d. opinii (uneori, chiar prea-prea...), aceleaşi care îi animă şi pe colegii lor francezi, germani, italieni sau americani. Asemenea organizaţii sînt cel puţin la fel de active şi de incisive ca şi cele pe care dl Iliescu le consideră „de dreapta“. Cum de nu le-a remarcat? Mă tem că domnia sa califică drept „grupuri de dreapta“ toate asociaţiile care nu-i susţin sau nu-i simpatizează partidul. Iar dacă, după atîţia ani de putere, deplînge absenţa unui „dialog cu intelectualii“, o putem lua ca pe o autocritică: în toţi aceşti ani, a cultivat relaţii privilegiate cu unii scriitori şi artişti care, pe vremea lui Ceauşescu, erau exponenţi ai politicii oficiale naţional-comuniste, ai protocronismului şi ai cultului personalităţii. Cum să încropeşti cu ei o „societate civilă“ de stînga? Poţi să-i îmbraci pe Dinu Săraru, Adrian Păunescu sau Mihai Ungheanu în tricouri cu Che Guevara, ca să semene cu intelectualii de stînga francezi sau italieni? Îi preocupă pe ei tema avorturilor, care face diferenţa între democraţii şi republicanii americani? Îi poţi pune să cînte melodii de-ale lui Bono sau de-ale lui Bob Marley, îi poţi imagina militînd pentru anularea datoriei ţărilor sărace şi înfăşurîndu-se în steagul de culorile curcubeului, devenit obiect de cult al stîngiştilor din Occident de cînd cu intervenţia americană în Irak? Iar dacă aceştia şi alţii ca ei se hotărăsc să devină antiglobalişti, ei vin în această mişcare dinspre dreapta dreptei, dinspre ideologia „statului naţional-unitar“ (şi aceea pervertită de comunism), nu dinspre stînga internaţionalistă cu vocaţie socială. Mă tem că fostul preşedinte are o idee extrem de simplistă şi schematică despre „stînga“. Ca şi despre intelectuali, de altfel, în care vede un fel de marionete-anexă ale partidelor şi ideologiilor, nişte simpli reprezentanţi ai „suprastructurii“, necesarmente afiliaţi „stîngii“ sau „dreptei“. Cîtă vreme va gîndi astfel, îi va fi imposibil să „închege un dialog“ cu intelectualii. Dialogul este cu totul altceva decît „munca de lămurire de la om la om“.

Dar în discursul plin de bune intenţii reformiste al dlui Iliescu se întrevăd şi alte piedici în calea „dialogului“. În primul rînd, prejudecata că intelectualii nu pot fi „decît de stînga“, ceea ce e un nonsens. Apoi, cîteva „scăpări“ lexicale care sugerează oarece frustrări: în ONG-uri *„se învîrt“* cam aceleaşi nume, spune dl Iliescu, uitînd că „a se învîrti“ e conotat mai degrabă negativ; „poziţiile *reale* ale intelectualităţii“, mai spune, lăsînd să se înţeleagă că intelectualii de dreapta n-ar exprima poziţii reale şi fireşti; „grupuri *minoritare*, însă foarte incisive“, mai adaugă domnia sa, trădîndu-şi presupoziţia că minoritarii trebuie să fie „cuminţi“ şi să se supună majorităţii. Dar există o sintagmă grea, încărcată de trecut, care anulează cu totul bunele intenţii reformatoare ale fostului preşedinte: ONG-urile au primit finanţări *„inclusiv din exterior“*, spune dl Iliescu, readucînd în memorie obsesia securistă despre intelectualii „aflaţi în solda străinătăţii“. Să ne lămurim: şi Internaţionala Socialistă e tot „în exterior“, şi numeroase fundaţii de stînga care finanţează proiecte sociale ori ecologiste în România sînt tot „în afară“. Unele ministere au proiecte cu Banca Mondială pentru renovarea şcolilor sau a spitalelor, iar de la o vreme România în întregul ei este „plătită din afară“, prin fondurile de preaderare la Uniunea Europeană. „A primi bani din afară“ nu mai e un păcat ori o dovadă a lipsei de patriotism. Într-o societate globală, nu e nimic mai firesc. Ca să nu mai vorbim despre faptul că „exteriorul“ va deveni, de la 1 ianuarie 2007, „interior“, dacă România va adera la UE.

Altminteri, în viziunea sa dialectică despre lume şi viaţă, dl Iliescu are dreptate: partidul domniei sale n-a reuşit să „închege“ o mişcare intelectuală de stînga. Dar asta pentru că – împreună sau separat – liderii acestui partid n-au cu adevărat o „cultură de stînga“, nu au un set de „valori de stînga“ în care să creadă şi pentru care să militeze, dincolo de generalităţi neasimilate precum „protecţie socială“, „solidaritate“ etc. Nu au, de pildă, un dialog tolerant cu presa, în numele libertăţii de exprimare (pe care stînga occidentală o apără mai consecvent decît reprezentanţii dreptei). Dl Iliescu însuşi a mai dat, recent, o dovadă că presa liberă îl calcă pe nervi, făcîndu-i pe jurnalişti „măgari“. Chiar dacă unii reprezentanţi ai presei greşesc – şi greşesc! – un fost şef de stat (şi încă unul care se pretinde de stînga) nu se exprimă şi nu se comportă aşa. Or, dl Iliescu a preferat să revină, în aceiaşi termeni, asupra comparaţiei cu măgarii, încurajat de zîmbetele colegilor săi de partid, la rîndul lor încîntaţi că „şefu' le zice bine“.

De altfel, în această relaţie stă cheia întregii probleme „ideologice“: în dezordinea postcomunistă, Ion Iliescu a patronat un partid incapabil să se definească ideologic, un partid „de strînsură“, format şi dezvoltat pe bază de oportunităţi şi oportunisme, situat nici la stînga, nici la dreapta, ci acolo unde i-o cereau interesele economice şi electorale de moment. Acum vrea să-l reformeze, dar nu-şi dă seama că „ideile“ sale reformiste sînt nişte biete banalităţi depăşite şi roase pe margini de prejudecăţi marxiste. Dorinţa de „a închega dialogul“ cu intelectualii este o opţiune tîrzie pentru fostul preşedinte. Şi un semn că n-a înţeles, de fapt, mare lucru din cultura democratică. Dacă ar fi înţeles, ar fi fost mai tolerant şi mai flexibil cu cei care nu gîndesc asemenea domniei sale. Inclusiv cu măgarii şi cu intelectualii de dreapta.

cu dilema la croitor

Institutul Naţional al Memoriei din Slovacia a publicat o serie de documente din arhivele fostelor servicii secrete comuniste din care rezultă că mai-marii cultelor religioase cîntau şi prin stranele Securităţii cehoslovace. Prea-Sfinţiţii noştri făceau asemenea vocalize?

La şcoala de dans şi bune maniere de la Băneasa, cîţiva înalţi prelaţi români au învăţat de mici să calce a popă după manualul părintelui KGB, Dzerjinski. Un amic deţine în arhiva personală memoriul unui arhimandrit adresat secretarului general al partidului în care Prea-Sfinţia sa se plînge că i-au cam ruginit cele trei steluţe de colonel de sub sutană, drept pentru care îl imploră pe sfîntul Neculai să se milostivească şi să-i acorde, cu ocazia celui de-al XIV-lea Congres, steaua babană de general. Dacă povestea nu v-a plăcut, pot să vă spun şi altele, că tolba e plină.

Mircea DINESCU

Rubrica lui Vintilă Mihăilescu va fi reluată săptămîna viitoare.

ţinerea de minte

„Cînd vorbeşte public despre marea sa admiraţie pentru Dostoievski şi romanul său *Fraţii Karamazov* şi anunţă că plănuieşte să joace într-un film după acest roman, este întrebată mai întîi ce rol ar dori să joace căci în roman majoritatea personajelor sînt bărbaţi. După ce declară că ar dori să joace rolul Guşenkăi, un jurnalist o întreabă cum se scrie acest nume. Marilyn rămîne o clipă uimită, apoi spune: «Cu un singru G.». Miller, care ar fi parat această lovitură sever şi cinic, o admiră pentru acest lucru: «Observaţiile sale ironice şi umorul său sec erau oxigenul pe care îl producea singură şi care o ajuta să respire.» Şi tot el recunoaşte: «În general, comicii pătrund mai adînc sub suprafaţă, ei sînt oarecum mai aproape de sedimentele vieţii şi suferă mai mult decît tragicii, care sunt consideraţi cel puţin pe plan profesional a fi oameni serioşi»“.

(*Marilyn Monroe & Arthur Miller* de Christa Maerker, în traducerea Iuniei Martin, Editura Paralela 45)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cum rămîne cu frauda?

După cît de nervoşi păreau liderii D.A., şi mai ales Traian Băsescu, imediat după primul tur al alegerilor, s-ar fi zis că ancheta privind frauda la alegeri se va termina rapid. Dar comisia parlamentară nici măcar nu s-a constituit, pare că nu e nici o grabă. Tratarea lejeră a chestiunii de către noua putere este de neînţeles. Liderii D.A. nici măcar nu au depus ei cererea de constituire a respectivei comisii parlamentare. A făcut-o PSD.

De fapt, pare că politicienii din ambele tabere vor să „o lase aşa". L-am văzut pe Viorel Hrebenciuc săptămîna trecută spunînd: ei, dom'le, e politică. Moderatorul îl întrebase ce părere are că Traian Băsescu spusese în campanie că trebuie arestat. Discuţia despre fraudă riscă să ajungă într-un asemenea punct mort. Noua putere e mulţumită că a cîştigat într-un final, fosta putere îşi linge rănile şi pregăteşte contraatacul. Frauda rămîne un eveniment aproape banal, de campanie, apă de ploaie. E politică, monşer!

Discuţia a fost reaprinsă de raportul Asociaţiei Pro Democraţia, „Alegeri la limita democraţiei". Asociaţia a semnalat imediat după alegeri numeroasele nereguli din comunele din Ilfov unde a avut observatori. Nu întîmplător Ilfovul a avut cel mai mare procent de prezenţă la vot din ţară. APD a căpătat acces la listele permanente şi la cele speciale şi le-a putut compara. A selectat aleatoriu un număr de secţii şi a constatat că din cele 9.322 de nume verificate, 351 votaseră de cel puţin două ori. Asta înseamnă 3,76%. Cei care resping teoria fraudării prin turism electoral obişnuiesc să bagatelizeze subiectul spunînd că operaţiunea e prea complicată, că e greu să mişti populaţii întregi cu autobuzele, astfel încît să schimbi rezultatul. Ei fac să pară că e nevoie de o epopee de proporţii biblice şi doar Moise ar fi în stare să organizeze un aşa exod, nu şi Octav Cozmâncă. Dar nici un om rezonabil (C.V. Tudor nefiind aşa ceva) nu a spus că PSD a furat la nivelul zecilor de procente. Nu s-a spus că PSD ar fi obţinut 5% în lipsa turismului electoral. Cristian Pîrvulescu a calculat că este de ajuns să aduci 20 de oameni la fiecare secţie ca să voteze pentru tine, ca să îţi creşti procentul cu 3%. Pare mult mai plauzibil aşa. În Ilfov deja s-a făcut exces de zel. În comuna Moara Vlăsiei, 184 de alegători au votat dublu, adică 5,94%. Şi aici sînt incluşi cei care s-au deplasat de la o secţie la alta în aceeaşi localitate, cei veniţi din alte părţi nu au fost depistaţi de APD, care a verificat doar listele din judeţ. Dacă adăugăm că în 2004 a fost prima dată cînd sondajele au arătat o diferenţă minoră între primii doi, de 3%, adică în marja de fraudă, atunci e clar că acuzaţiile de fraudă au fost absolut raţionale şi justificate. Rămîne o mare pată pe obrazul democraţiei româneşti şi politicienii ar trebui să facă tot posibilul pentru a reda încrederea românilor în procesul electoral. E clar că fosta putere nu a dorit clarificarea acestor acuzaţii. PSD şi-a exercitat influenţa asupra Biroului Electoral pentru a închide rezultatul alegerilor înainte ca opoziţia să intre măcar în posesia listelor care puteau dovedi frauda. Recunoaşterea oficială a rezultatelor ar fi trebuit amînată pînă la verificarea imediată a tuturor listelor. Procuratura ar fi trebuit să înceapă imediat anchetarea celor care au votat multiplu. Era costisitor, am fi amînat ceva vreme deznodămîntul alegerilor, dar merita pentru a căpăta încrederea absolut necesară în vot şi democraţie. Americanii au anchetat în 2000 scrutinul şi democraţia americană a trecut peste această „ruşine", în vreme ce autorităţile române au respins suveran toate acuzele.

Dar inexplicabilă este tăcerea actualei Puteri. Traian Băsescu s-a făcut de rîs cerînd arestarea celor care au conceput softul de numărare a voturilor. Raportul APD certifică faptul că nu a fost fraudă acolo. De acord că a fost incompetenţă şi o încercare jalnică de a ascunde asta prin explicaţii succesive de necrezut. Totuşi, în final s-a găsit o explicaţie plauzibilă care exlude intenţia de fraudă prin soft. Dacă ar fi aşteptat puţin şi nu s-ar fi lăsat dus de val, Băsescu ar fi evitat neplăcerea. Dar a avut dreptate să facă scandal în ce priveşte turismul electoral şi ar avea tot interesul acum să arate că nu a fost doar alt balon de săpun. Practic, autorităţile ar trebui să facă pentru toate listele din ţară ce a făcut APD pentru cele 9.000 de nume din Ilfov: să bage toate numele după listele permanente şi speciale, în computere, pentru a depista votul multiplu. Asta s-ar putea face de către comisia parlamentară, care ar trebui să aibă la dispoziţie toată logistica necesară. În mod incredibil, comisia nu a fost măcar constituită, cu toate că sacii cu liste ar putea să fie distruşi în orice moment, dacă nu au fost deja. Birourile electorale judeţene au predat sacii la judecătorii. În acest moment, nimeni nu ştie dacă mai există sau nu. Judecătoriile au tot dreptul să distrugă listele, pentru că legea nu le obligă să le mai ţină. Şi dacă şefii de la judecătorii vor considera că le ocupă inutil debaralele, atunci onoarea preşedintelui Băsescu şi a democraţiei româneşti nu mai are nici o şansă să fie „reperată".

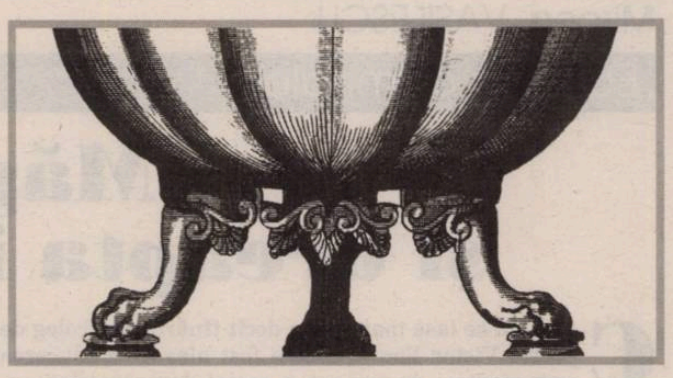

presa despre...

O dăm sau nu o dăm?

Părea o seară obişnuită, mai curînd plicticoasă. La telefon, cineva ne întreabă dacă am aflat. Ce? Au fost răpiţi. Trei jurnalişti români în Irak. Nici nu ştiam că sînt trei jurnalişti români în Irak. Confuzia este totală, ştirea este încă un zvon şi apare întrebarea de care nici un ziarist nu are chef: o dăm sau nu? Reţelele care funcţionează de obicei în astfel de situaţii se puseseră deja în mişcare şi toată lumea încerca să obţină mai multe informaţii despre incidentul care, în acel moment, nu era precizat. Cei care aveau cunoştinţe la Prima TV au încercat să afle ceva de acolo. Alţii au sunat la Ministerul de Externe şi la cel al Apărării. La Ministerul de Externe funcţionează deja o celulă de criză, dar oamenii de acolo nu vor să declare nimic. Nici cei de la Prima nu spun nimic. Ministrul de Externe sună prin redacţii şi televiziuni, direct la şefii de ziare, rugîndu-i să nu dea nimic, pentru a lăsa loc eventualelor negocieri. Nu se ştie dacă familiile celor trei au fost anunţate, nu se ştie dacă decizia de a transmite ştirea ar avea vreun efect asupra evoluţiei evenimentelor. Şi, mai ales, nu e clar ce ar trebui să facem. Unii spun că ar trebui să dăm, alţii că nu. O dilemă grea.

Îmi sun colegii care sînt acasă: e ceva pe TV? Nu, stau cu telefoanele la urechi încercînd să afle noutăţi, televiziunile menţin embargoul. Românii de acasă nu ştiu nimic, se uită la jurnalele de seară la ştiri despre cutremurul din Asia şi despre fiscalitate. Parcă sînt două realităţi paralele. Fata de la Realitatea TV e prea emoţionată. Între timp, am ajuns la aeroport. Ziarişti de la principalele televiziuni, radiouri şi cotidiane sînt aici să îl întîmpine pe preşedintele Traian Băsescu. O practică obişnuită. De data asta însă era o situaţie specială, mai ales că şeful statului revenea din Irak. Se ştie însă că cei trei jurnalişti nu îl însoţiseră pe preşedinte, se aflau la Bagdad pe cont propriu. Se aştepta totuşi ca Traian Băsescu să spună cîteva cuvinte despre situaţia lor. În aşteptarea preşedintelui, se întind cabluri, se caută în continuare confirmări prin telefon, se cer informaţii echipei de la Prima trimisă la aeroport. Tot din partea Prima TV soseşte Şerban Huidu, unul dintre cei doi „Cîrcotaşi". Îngrijorat şi cît se poate de serios insistă să nu fie adresate întrebări preşedintelui pe tema dispariţiei celor trei. Ciudat. Rugămintea trezeşte murmure printre cei prezenţi. Huidu insistă şi lasă să se înţeleagă că publicarea ştirii ar putea să nu fie în folosul celor trei daţi dispăruţi. Sun din nou la cei de acasă. Fata de la Realitatea TV citeşte de pe o foaie: se pare că trei jurnalişti români au dispărut în Irak. Vom reveni cu amănunte. În redacţie vine un comunicat de la Ministerul de Externe, formulat în termeni prudenţi. Se spune că B1 TV a dat ştirea şi a spart gheaţa. După cîteva minute, Antena 1 intră cu ediţie specială. Şeful de la Prima TV, aflat la telefon, confirmă totul şi dă amănuntele cu înregistrarea telefonică. Gata, s-a dat. Băsescu întîrzie cîteva minute, se pare că vorbeşte cu Tăriceanu şi Ungureanu. Nu mai e nevoie să îl întrebăm despre răpire, spune singur şi pleacă fără a accepta întrebări. S-a dat. **(Teodor Tiţă,** jurnalist)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

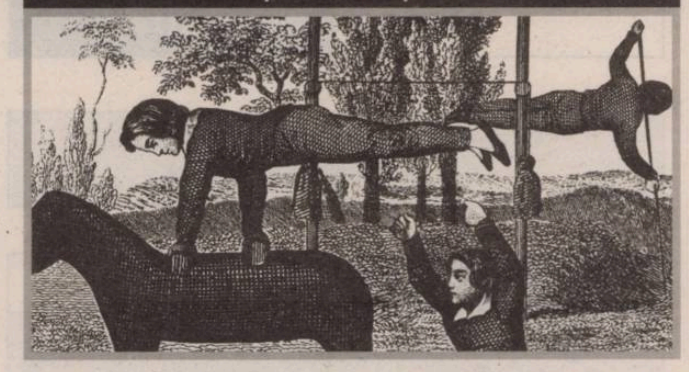

Mortul complet

de ce românii preferă să îngroape, alături de morţii lor, şi speranţele de însănătoşire ale altora

Mortul de la groapă nu se-ntoarce, spune, oarecum preţios, înţelepciunea populară. Totuşi – mai ştii? – ce te faci dacă vine nervos, te ia de guler şi te-ntreabă unde i-ai pus ficatul? Nu strică să iei măsuri de prevedere. Zis şi făcut: peste 99% dintre români refuză să doneze organele rudelor în moarte cerebrală. Orice argumente ar aduce medicii şi oricîte vieţi ar putea fi salvate, rudele ţin morţiş la mortul integru. La mortul dintr-o bucată, cu conţinut complet. În care organele putrezesc împreună, cu demnitate şi solidaritate, fără ca vreunul să încerce să se salveze, individual. Asta nu se potriveşte cu vederile noastre.

S-ar zice, iată, că au dreptate autorii protocronişti care puneau începutul civilizaţiilor în Bucegi şi ni-i găseau pe egipteni şi fenicieni veri primari... După cum ne purtăm cu cadavrele, sigur nu sîntem urmaşii dacilor. Mai degrabă tragem spre egipteni: obsedaţi de moarte şi convinşi că există o şansă bună de înviere, dacă urmezi întocmai instrucţiunile din manual. Manualul Babei Bigote, ediţia 2002 reeditată.

De fapt, cele mai multe dintre rude nici nu înţeleg ce se întîmplă cînd medicul de la comisia de transplant vine şi le roagă frumos pentru un ficat sau un rinichi, ceva.

Majoritatea presupune că pacientul (deşi deja decedat din punct de vedere mental) se stinge abia cînd îi deschizi pieptul şi-i iei inima. Ideea că omul a murit, în vreme ce corpul continuă să trăiască, nu poate fi acceptată de tradiţia noastră. Păgîno-creştinii care îşi iau mortul acasă nedesfăcut cred doar în viaţa de după moarte, o noţiune pe care ideea de organ ca piesă de schimb o pune în dificultate. În sufletul nemuritor, o noţiune pe care neurologia n-o ia în calcul. Între ştiinţă şi aparţinătorii noştri (aşa se numesc în jargonul spitalicesc rudele) nu există nici o punte. Nici un teren comun. Nici măcar palestinienii şi evreii nu se au atît de prost. Ce poţi răspunde la întrebarea „Cum să-i iei ochii, maică, mînca-ţi-aş sufletul? Cum să-l îngrop fără ei?".

De fapt, donarea de organe neagă în mod subtil ideea vieţii de după moarte. Şi asta pentru că, înainte de ea, trebuie să accepţi ideea inexistenţei sufletului. Sau a plecării lui din învelişul pămîntesc cu cîteva ore, zile sau chiar ani înainte de distrugerea acestuia. Donarea aduce dileme. Unde e sufletul după atacul cerebral, cînd, vreme de şase luni, dl Popescu nu mai e în stare decît să clipească des? Rudele nu ştiu, dar nici n-au chef să se gîndească la asta. Dincolo de hîrtiile care arată că bolnavul şi-a pierdut capacitatea de a gîndi pîndeşte altceva, cu mult mai grav: moartea. Cea necreştină. Cea ştiinţifică. Veşnică, fără rai, fără iad, fără Iisus şi fără Mahomed. De ea trebuie să scăpăm, să ne întoarcem la moartea noastră blîndă şi ortodoxă, cu toată recuzita de sfinţi, draci şi păcate pedepsite. În fond, chiar şi iadul e preferabil nimicului... „Hai, dragă, aprinde o lumînare şi închide-i naibii telefonul doctorului!"

E o mică ironie în insistenţa asta de a ne duce măcar în pămînt întregi. De ce valorizăm *integritatea* atunci cînd e prea tîrziu – cînd de fapt nu mai are nici o importanţă? Cine poate şti? Pînă atunci să notăm că rudele pacienţilor în moarte cerebrală sînt cei mai necoruptibili români. Recent, autorităţile au anunţat că le dau sicrie gratis celor mai săraci, doar-doar or accepta. Ei bine, şpaga n-a fost acceptată. Morţii continuă să cîştige meciul cu viii...

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Obiecţii

Pentru a patra oară în zece zile, un sondaj publicat în Franţa arată că peste 50% dintre francezi ar vota la referendumul din 29 mai împotriva Constituţiei europene. Preşedintele Chirac este îngrijorat: ca şi alegătorii săi, el ştie că miza nu este cea a unui document cunoscut de puţini şi înţeles de şi mai puţini, ci politica lui, contestată acum de o majoritate. Un vot negativ francez ar pune sub semnul întrebării întreaga construcţie europeană, i-ar legitima pe toţi opozanţii, crispaţi din cauza cedărilor de suveranitate, din cauza perspectivei ca ţara lor să-şi piardă specificul şi însemnătatea, dizolvîndu-şi interesele într-un amalgam birocratic, insensibil la nuanţe.

Harta lui „nu" este din ce în ce mai amplă, însă doar în două ţări – Regatul Unit şi Olanda – numărul celor care sînt împotrivă îl depăşeşte semnificativ pe cel al partizanilor Uniunii. În celelalte, situaţia e încă favorabilă proiectului european, dar aproape peste tot adversarii sînt între 10 şi 25%, ceea ce în cifre absolute reprezintă o opoziţie remarcabilă. Sub raport politic, obiecţiile propun puncte de vedere extrem de diferite: clericii greci şi comuniştii italieni, conservatorii britanici şi populiştii olandezi, unii socialişti, dar şi unii ultraliberali din Belgia, eurofobii din Danemarca şi fundamentaliştii catolici polonezi produc argumente dintre cele mai variate împotriva actului care ar urma să reglementeze viaţa dintr-o clădire aglomerată.

O primă serie de argumente se referă la inexistenţa unei dezbateri reale. Documentul de 511 pagini este prea vast, prea tehnic şi prea specializat pentru a putea fi înţeles de toţi cei chemaţi să-l voteze, victime ale propagandiştilor din toate taberele. Din această cauză, s-a creat senzaţia că votul se referă mai curînd la viitoarea admitere a Turciei decît la structurile de putere ale Europei unite, iar admiterea Turciei trezeşte – pe drept sau pe nedrept – o mulţime de reacţii negative.

A doua serie de argumente se referă la absenţa democraţiei şi e bizar cum obiecţia e formulată aproape în aceleaşi cuvinte de prim-ministrul ceh, Vaclav Klaus, şi de un ziarist olandez: „Pentru a legitima această Constituţie ar fi necesar un popor european. Or, aşa ceva nu există: olandezii nu sînt slovaci, iar spaniolii nu sînt suedezi. Şi fără *demos* nu există democraţie" *(De Volkskrant* – Amsterdam). „Sporirea competenţelor Parlamentului european nu va putea compensa absenţa *demos*-ului", declară Vaclav Klaus în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

Socialiştii sînt nemulţumiţi de faptul că proiectul de Constituţie (denumit prudent Tratat) consfinţeşte victoria economiei neoliberale: „Proiectul dă o valoare constituţională neoliberalismului. Altfel spus, cetăţenii nu vor mai avea dreptul să modifice conţinutul politicilor economice în cadrul alegerilor democratice cu sufragiu universal... E de rău augur să vezi cum, încă de pe acum, se acceptă violarea drepturilor omului în numele luptei împotriva terorismului" *(Kritika EU-Fakta*, Stockholm). Liberalii văd peste tot victoria principiilor socialiste: „Se predică un catehism la răscrucea preceptelor social-democrate cu caritatea creştină, considerat un cod de bună purtare pentru o viaţă izbutită. Se instaurează în întreprinderi obstacole pentru reducerile de personal şi obligaţia dialogului între partenerii sociali. Se acordă salarii egale femeilor şi bărbaţilor, fără legătură cu ceea ce cere piaţa. Şi-au făcut loc în Constituţie reguli pentru protecţia consumatorilor şi a mediului, există dispoziţii împotriva discriminării... «Securitatea socială» e considerată un drept fundamental, fără să se spună nimic despre bugetele necesare pentru a o asigura" *(Die Welt* – Berlin).

Critica excesului de reglementare vine din multe părţi şi un ziar britanic *(The Daily Telegraph)* nu îşi refuză luxul de a ironiza pretenţia de a legifera, în acelaşi document, sistemul de echilibru între puteri şi dreptul la avort în Malta, laminarea la cald în oţelăriile din Cehia, necesitatea de a rezolva problema centralei nucleare slovace şi prestarea serviciilor pentru cei care nu au cetăţenia în insulele Åland.

Un ultim argument important: prin prevederile sale referitoare la o politică externă comună, situaţii cum a fost cea a alianţelor cu SUA pentru războiul din Irak devin imposibile.

Dacă nu va interveni cine ştie ce eveniment neprevăzut, aşa imperfectă cum este, Constituţia europeană va fi probabil votată. Dar ea nu reprezintă decît un pas spre o mai bună reglementare şi e departe de a fi un document definitiv. Îi sînt mai utile acum contestaţiile decît aprobările, pentru că există riscul ca unii să-şi ocupe locul confortabil din salon, în timp ce ceilalţi se vor aciua cum pot prin debarale.

globul cubic

Transparenţă la Marele Zid

În limba rusă, cuvîntul chinez *gongkaihua* se traduce prin *glasnost,* adică *transparenţă*. Cuvîntul nu a fost preluat în formulările presei mondiale, poate pentru că nimic din conţinutul noţiunii nu solicită întrebuinţarea lui. Nici în China nu e prea folosit. Conferinţa de presă ţinută recent de prim-ministrul Wen Jiaboa dovedeşte că ideea de a dezvălui cîte ceva din intenţiile şi planurile puterii e mai departe ca oricînd de conducerea chineză. Dintre toţi cei 24 de lideri chinezi, prim-ministrul este singurul care are voie să aibă întîlniri cu presa. O dată pe an. Atît el, cît şi preşedintele Hu Jintao ţin conferinţe de presă cînd sînt în vizită peste hotare, iar la Beijing doar cînd vin oaspeţi de seamă din străinătate. De cînd a ajuns la putere, din 2002, preşedintele Hu nu a ţinut singur nici o conferinţă de presă.

În schimb, exerciţiul de deschidere, de o spontaneitate bine organizată, practicat anual de prim-ministru, este transmis în direct la radio, în toată China. Oficialii îi selectează pe jurnalişti (atît pe cei străini, cît şi pe cei autohtoni) şi aceştia transmit din timp ce întrebări au de gînd să pună. Nu este permis reporterilor să-şi continue întrebarea, dacă n-au înţeles ceva din răspuns. Nu există traducere simultană şi, din această cauză, timpul alocat este redus la jumătate. Răspunsurile, bine echilibrate, sînt minuţios pregătite din timp, lucru evident din fluenţa cu care traducătorul îşi împlineşte misiunea, chiar cînd e vorba de citate din poezia clasică.

Nu a fost dintotdeauna aşa. În 1987, s-a produs un experiment, niciodată repetat: pe atunci, răposatul Zhao Ziyang, după ce tocmai fusese numit, a răspuns spontan la întrebările puse de reporteri. Pînă la evenimentele din 1989, cînd ceea ce s-a întîmplat în Piaţa Tienanmen a determinat o bruscă schimbare a cursului, ziariştii au putut discuta fără oprelişti cu membrii Biroului Politic la sărbătorirea Zilei Naţionale.

În anii '90, întrebările puse la conferinţele anuale ale prim-ministrului nu erau răutăcioase. Cu toate acestea, săptămîna trecută, dl Wen le-a spus gazetarilor că a fost „profund mişcat" de „sutele de întrebări" apărute pe buletinul Internet al Guvernului. „Se pare că o singură întîlnire pe an nu e suficientă", a afirmat el. Să fie un început de *gongkaihua?* Oricum, e prea devreme să ne preocupăm de felul cum se scrie şi cum se pronunţă corect acest cuvînt. (După *The Economist,* 19 martie 2005) **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Un secol de provocări weberiene

Profesorului meu, Mihai Dumitru

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la apariţia cărţii supreme a lui Max Weber, *Etica protestantă şi spiritul capitalismului.* Merită să ne oprim astăzi asupra acestei cărţi, nu doar pentru că se întîmplă să împlinească o vîrstă jubiliară, ci pentru că teza ei fundamentală are o actualitate febrilă, neaşteptată acum zece sau douăzeci de ani, cînd părea că a îmbătrînit şi că are un rost doar în bibliografiile seminarelor de istoria sociologiei. Trei mi se par a fi ideile majore ale acestei cărţi:

1. **Originea capitalismului modern se găseşte în spiritul protestant.** Doctrina calvină a predestinării, ca şi cea a primelor mişcări baptiste precum pietismul, metodismul etc., a determinat pe credincioşi să adopte un tip nou de comportament social în vederea împlinirii destinului individual. Profesia a fost legată de destin şi munca a devenit o valoare în sine. Astfel, protestantismul a creat o etică a muncii, valorizînd-o nu doar prin prisma rezultatelor ei, ci prin ea însăşi. Protestantul munceşte şi acumulează, dar ascetismul său îl obligă la moderaţie şi cumpătare. De-odată, valoarea muncii nu mai stă în rezultatele acumulate, ci în ea însăşi, profitul nefiind altceva decît un indicator că s-a muncit bine. Etica protestantă generează „o muncă constantă, regulată şi raţională" (E. Clement), iar „profesiunea devine o vocaţie, o mărturisire a credinţei, o datorie" (M. Lallement). Raţiunea este aceea de a munci în vederea unui profit, dar a nu consuma profitul, ceea ce a favorizat dezvoltarea logicii capitaliste a (re)investirii. Astfel, doctrina catolică de sorginte augustiniană, după care fiecare trebuie să acumuleze nu mai mult decît are nevoie, este subminată. La fel, ideea că mîntuirea ţine de un anumit comportament faţă de Biserică; în paradigma calvină, mîntuirea ţine de comportamentul social zilnic şi de asumarea propriului destin, inclusiv în plan economic. În plus, rigoarea morală din comunităţile protestante a produs un climat de încredere şi previzibilitate socială, ceea ce a dezvoltat creditul şi a consolidat cultura contractului – instrumente fundamentale ale capitalismului modern.

2. Prelucrată logic, teza originii protestante a capitalismului duce la concluzia, neocolită de Weber, că **un astfel de capitalism performant nu este posibil decît în context protestant.** Aceasta este, practic, cea mai contestată teză weberiană. Sombart arată că există echivalenţe funcţionale ale spiritului protestant în iudaism şi că etica pe care Weber o atribuie calvinilor are trăsături tomiste. Bellah evidenţiază în budismul japonez elemente de etică a muncii pe care Weber le vedea doar în calvinism. Fukuyama crede că exemplul economiei japoneze postbelice şi cel al economiei chineze de astăzi dovedesc că imposibilitatea capitalismului nu stă în credinţe religioase, ci în instituţii anchilozate şi management defectuos care, odată înlăturate, fac posibil capitalismul modern. Alţi mulţi autori susţin că „spiritul capitalist" este imanent oricărei societăţi şi chiar oricărui individ. În fine, alţi critici ai lui Weber argumentează că romano-catolicismul este motorul prim al capitalismului, pentru că în interiorul culturilor catolice s-a dezvoltat spiritul ştiinţei şi al descoperirilor, iar ceea ce a blocat performanţa capitalistă a catolicismului a fost Contrareforma şi nicidecum mentalitatea şi instituţiile pre-lutherane.

3. Esenţial, Weber argumentează teza **legăturii directe dintre valorile cultural-religioase şi modul de dezvoltare al economiei.** Religia şi etica socială, produs direct al credinţei religioase, nu sînt doar condiţii favorabile sau nefavorabile unui comportament social şi economic, ci sînt chiar sursele determinante ale acestui comportament. Aceasta ar fi cea mai generoasă idee a lui Weber, în sensul că ea a produs cea mai semnificativă influenţă, sub care stau nume mari, de la Eliade la Huntington.

Polemicile cu Weber sînt vechi şi multe. În 1970, Besnard a strîns toate criticile la adresa *Eticii protestante* şi a rezultat o carte întreagă. Erau numai criticile primilor 60 de ani de la apariţia cărţii lui Weber! În plus, tezele lui Weber nu sînt deloc îmbrăţişate de economişti, care preferă explicaţii de alt gen, şi cu atît mai puţin de marxişti, pentru care religia rămîne opiumul popoarelor, iar istoria curge împinsă de

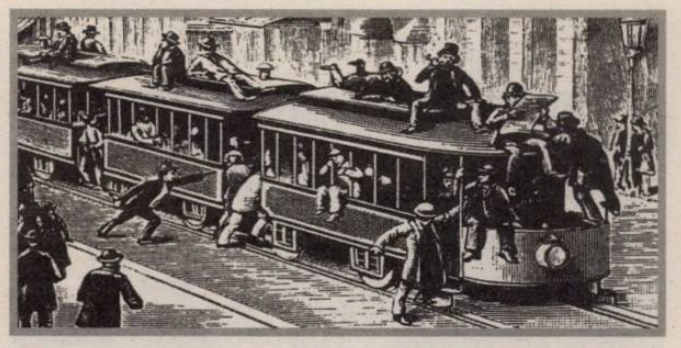

necesităţi social-economice şi nu este determinată de spirit.

Totuşi, merită să recitim *Etica protestantă* cu ochi proaspăt şi pe deplin avizaţi de critica sa. Iar anti-weberienilor, realitatea le aruncă şi azi o provocare: cum se face că patru din primele şapte economii ale lumii aparţin unor ţări dominate de protestantism şi cum se face că, în general, ţările în care protestanţii sînt o prezenţă istorică şi culturală consistentă au, fără excepţie, un nivel de dezvoltare care le plasează în prima categorie a economiilor mondiale?

ready made

„Era deja inculminată impaţienţa noastră, cînd iată, Joi la 14/2 iuliu după amiazi, intră D. Fiala, ne dete scrisoarea voastră de la 4 iuliu. Nu trecu ora şi iată luarăm şi plicul cu 5 napoleoni, bărbăriose figure, de la 8 iuliu; o deschisei repede, citii al doilea rînd *«Demetre a terminat examenul triumfînd»,* mă-necară lacrimile, mă luară fiiori de bucurie!... palpite... intră Loxiţa, mă vede, plînge şi dînsa... întorsei foaia, unde-mi scrii; încep a citi iar, a palpita şi a plînge cu lacrime, ca acelea care nu varsă omul de două ori în viaţa sa. Citeam, plîngeam şi strigam *«Glorie ţie, Doamne!... Viv'Ananesco!»"*

(scrisoare de la C. Aristia către fiica sa Aristeea şi ginerele său D. Ananescu, în *Documente şi manuscrise literare,* vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Paleontologie

Ce-şi zic şopîrlele, sorindu-se
alene pe resturile templelor elene,
cînd lin adie vîntul printre lauri? —
„Vax! Noi i-am apucat pe dinozauri!“

Ce-şi zic lacertele, cu aer plictisit, într-un faimos arheologic sit cu
fresce-n care tropăie centauri? —
„Moft! Noi i-am apucat pe brontozauri!“

„Rahat!“ zic guşterii verzi-vineţi
în paragina Casei Poporului, în timp
ce graurii găinăţează,-n jur, pătlagina: „Am fost cu-metri cu tiranozaurii!“

Ce poţi să-ţi zici, filozofînd în
clarul lunii, cînd norii curg pe cer ca
nişte plauri, — decît că ceea ce e
pentru unii *odinioară,* pentru alţii-i
adineauri...

Şi aşa mai aproape.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Clonele lui Jdanov, la Chişinău

(o saga *moldavă*)

Încordare mare la acel sfîrşit de martie 1945: din însărcinarea comitetului local de partid comunist, Grigore Preoteasa tocmai scrisese un articol prin care lovea puternic în opoziţia proaspătului Guvern Groza; proza cu vitriol politic avea să apară în numărul datat 1 aprilie din acel an în *România liberă,* ziar pe care Preoteasa îl va conduce o vreme – tot ca sarcină de partid. Despre ce era vorba: pe la mijlocul lui februarie, sovieticii ocupaseră Budapesta, lichidaseră repede şi fără milă rezistenţa din zonă, cucerirea Ungariei era de acum o problemă de zile – aşa că acum trebuiau inventaţi duşmani noi. Şi-atunci, Preoteasa îndreaptă săgeata spre ţărăniştii români, *demonstrînd* că nu sovieticii se luptau cu maghiarii în pusta hungarică, ci Maniu şi *bandele* sale se bat cu ungurii, în Ardeal! Spunea editorialistul: *Fascismul nu poate fi mai bine servit decît prin acţiunea criminală manistă împotriva ungurilor* etc.

La 60 de ani depărtare, ambii protagonişti sînt în ceruri, fiecare în paradisul pe care şi l-a dorit: Maniu a murit în temniţa inamicilor săi politici, cel mai probabil în februarie 1953; Preoteasa s-a sfîrşit pe chiar pămîntul pe care îl cîntase în fel şi chip de-atîtea ori – mai bine spus, chiar la contactul avionului (în care se afla) cu acest pămînt, pe aeroportul Vnukovo de lîngă Moscova, la început de noiembrie 1957.

Îmbîrligătura din fraza lui Preoteasa din '45 – *fascişti serviţi de criminalul Maniu* etc. – a tot făcut pui timp de decenii şi – mare minunea! – iată că nişte clone jdanoviste mult mai tinerele se dezmorţesc la soare, chiar în lunile din urmă, în vecina şi sora (uneori vitregă, pe motiv de soartă şi de istorie) Republică Moldova. Un anume Institut pentru Relaţii Internaţionale (!) din Chişinău a girat editarea unui manual de *Istorie contemporană pentru clasa a XII-a* care, de-atîta pacifism cît respiră, îţi face părul măciucă! Ministerul Educaţiei din Republica Moldova l-a aprobat cu o largheţe monumentală, aşa că neam de neamul nostru de azi înainte va putea admira în toată splendoarea, starea de graţie a istoriografiei moldave de la începutul acestui secol*. E drept, în orice şcoală din lume se mai întîmplă ca elevii să nu creadă ce spun profesorii – dar în acest caz pînă şi repetentul cel mai îndîrjit ar avea motive să-i privească cu ceva rezerve.

Ajunşi aici, se cuvine o paranteză cu două puncte (nu tocmai plăcute nici pentru românii de dincoace de Prut!); primul: cu oarecare jenă se cuvine să ne aducem aminte de polemicile *intra muros* consumate cu ceva ani în urmă pe seama manualelor opţionale de istorie, polemici în care nu conţinutul didactic era miza, ci concurenţa din pagină dintre poza, mai mare, a Andreei Esca şi cea, mai mică, a lui Mihai Viteazul; şi al doilea: la chiar acest început de an 2005, Franţa şi Germania au anunţat, prin miniştrii lor, că pregătesc editarea unui manual de istorie comun – ca semn al respectului bilateral faţă de viitor, pe seama concilierii comune cu trecutul.

Sigur, date fiind condiţiile, poate-i prea mult (sau prea devreme) să invităm Chişinăul la un parteneriat de acest gen (mai cu seamă cînd prioritatea noastră este reconcilierea cu noi înşine!). Dar cred că măcar îl putem invita să evite formulări de un penibil suprem, precum cele din manualul citat – din care liceanul va afla că, de exemplu, România a ocupat „abuziv“ Basarabia în 1918 „contrar voinţei majorităţii absolute a populaţiei“ şi a menţinut-o sub „dominaţie militară străină“ pînă ce a survenit „eliberarea“ sovietică din 1940, după care, la revenirea „fasciştilor şi naziştilor de români“ din 1941, „la Chişinău, în primele zile ale ocupaţiei, oamenii erau ucişi pe străzi, femeile – violate, copiii – înjunghiaţi cu baionetele. Sute de cadavre erau aruncate spre sfîşiere cîinilor“ etc.

Aceste teze nu s-au născut, acum, la Chişinău. Ele au prins cheag la Moscova, pe cînd Preoteasa – că venise vorba – încă nu publica la lumina legalităţii, iar apoi au fost preluate, la finele anilor '40, de *istoricul RPR* Mihail Roller, un alt tartor al spălării de creiere prin îndoctrinare.

Pentru că aceasta este şi reţeta de azi a noului manual moldav: el nu *descrie* trecutul (cu toate crimele ei, reale, armata română din 1941 n-a făcut ce se spune acolo) şi nici nu *rescrie,* pur şi simplu, ziua de alaltăieri; acest manual pregăteşte, de fapt, minciunile campaniilor electorale moldave de mîine.

* Manualul este semnat de Sergiu Nazaria, Alexandru Roman, Ludmila Barbus, Alexandru Burian, Mihai Sprînceană şi Anton Dumbravă – cf. unei ştiri *Rompres* după cotidianul *Flux* din Chişinău, citată de *Evenimentul zilei*, 24 martie a.c.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

De ce n-au venit americanii

Data de 10 februarie 1946 a căzut într-o duminică. În Uniunea Sovietică aveau loc primele alegeri postbelice pentru Sovietul Suprem. Un bun prilej pentru ca Stalin să se adreseze poporului, dar şi liderilor din întreaga lume. Discursul, publicat degrabă în *Pravda,* a început cu un avertisment adresat concetăţenilor. Chiar dacă războiul se terminase, austeritatea avea să se întească, urmau noi planuri cincinale şi noi sacrificii, stimulate, bineînţeles, de un energic regim de teroare. La capitolul „externe“, Stalin a proclamat din nou superioritatea sistemului comunist, cu mai multă vigoare decît o făcuse înaintea războiului (în timpul acestuia, preferase să-şi menajeze aliaţii). Mai mult, punea un accent suspect pe teoria că ţările capitaliste vor cădea pradă unui inexorabil conflict. Cuvinte care au răsunat grav în Occident. Poate mai puţin în Europa, unde reconstrucţia era prioritară, dar ecoul lor s-a amplificat enorm la Casa Albă.

Analiştii de la Washington nu reuşeau să decidă dacă Iosif Visarionovici făcea o voalată declaraţie de război Statelor Unite sau dacă era doar o biată săgeată polemică pe tema antagonismelor capitalismului. Pe masa preşedintelui Truman, dosarul sovietic era, deja, foarte gros: ruşii comunizau estul Europei, mutau graniţe şi păreau tot mai activi în Balcani şi în Extremul Orient. În plus, Kremlinul nu se grăbea să deconteze uriaşul ajutor american primit în timpul războiului. Truman avea argumente ca să declanşeze măsuri în forţă, numai că ele puteau degenera într-un nou şi nedorit război mondial. Oficialii americani au decis să ceară un raport special de la ambasada din Moscova. În lipsa ambasadorului Harriman, sarcina i-a revenit adjunctului acestuia, George Kennan.

Kennan era un diplomat cu experienţă. Era familiarizat cu problemele europene, încă din 1925 lucrase în ambasadele din Elveţia, din ţările baltice, din Portugalia, Cehoslovacia şi Germania. Avusese şansa să vadă de-aproape realităţile politicii lui Stalin, dar şi ghinionul ca nenumăratele sale rapoarte şi avertismente să-i fie neglijate de superiorii de la Washington. Acum avea ocazia să fie luat în seamă. Martha Mauntner, operatoarea secţiei de cifru de la ambasada din Moscova, îşi aminteşte că, după ce s-a izolat în birou vreo şase ore, Kennan i-a adus seara un text îngrozitor de lung, pentru urgentă codificare şi expediere. A încercat ea să amîne treaba pe a doua zi (voia să meargă la un bal!), dar Kennan nu s-a lăsat. Telegrama de 8.000 de cuvinte avea să rămînă în istoria diplomaţiei ca „telegrama cea lungă“. În 1986, Departamentul de Stat a aniversat-o la 40 de ani. Nu doar pentru recordul de lungime, ci şi pentru că a fost „cel mai important document diplomatic al ultimei jumătăţi de secol“. Semnat de „cel mai influent diplomat al perioadei“!

George Frost Kennan luase problema rusească de la origini. A identificat o anume înclinaţie rusească către politica de mînă forte, dar şi o teamă ancestrală faţă de străini. A luat la bani mărunţi dogmele marxiste şi manevrele lui Stalin, dar şi ineficienţa credulă cu care a reacţionat lumea liberă faţă de expansionismul sovietic. În fine, a decelat liniile de forţă ale Kremlinului pentru deceniile următoare. Kennan a demonstrat că un nou război putea fi extrem de periculos, recomandînd însă ca imperiul comunist să fie izolat politic şi economic pînă la propria sa prăbuşire. Deşi anihila strategia compromisului (marota şefului său, secretarul de stat James Byrnes), analiza lui Kennan a conturat definitiv *the containment policy,* doctrina care a vizat Moscova pînă în 1991. În 1947, Kennan a revenit cu un amplu studiu publicat de *Foreign Affairs:* „Raţiunile politicii sovietice“, devenit, la rîndul său, clasic. În 1952 a fost numit amabasador la Moscova, dar cîteva luni mai tîrziu era declarat *persona non grata,* căci comparase regimul sovietic cu Reichul nazist. S-a retras la Princeton, ca să scrie cărţi, să colecţioneze premii şi să-şi vadă profeţiile confirmate. A murit joia trecută, la 101 de ani şi ceva.

HUMANITAS

citim de 15 ani împreună

Colecţia
Râsul lumii

170 000 lei

PIERRE DESPROGES
Femei secerate

Umor negru, acid — iată o carte care, la fel ca autorul ei, rămâne inclasabilă. Ea începe ca un roman poliţist. Mai multe femei sunt găsite asasinate, fără ca poliţia să contureze un cât de mic cerc de suspecţi. E momentul când intră în scenă doctorul Rouchon. Acesta trece prin viaţă învăluit în aburii unei filozofii etilice, dar este singurul care încearcă să găsească o pistă. Intriga abundă în întorsături amuzante şi în rezolvări neaşteptate. Arhitect al anarhiei, Pierre Desproges construieşte o lume pe dos. Un spaţiu în care poţi să te amuzi când calci (la propriu) pe cadavre şi în care, spre deosebire de viaţa reală, femeile sunt cele care cad la picioarele bărbaţilor. Însă cad, cum spune titlul, secerate.

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Eugen CIOCAN (consultant pentru campanii publicitare) ● Caius DOBRESCU (scriitor) ● Silviu LUPESCU (director general al Editurii Polirom) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Felix TĂTARU (managing director al agenţiei de publicitate GMP/MAP) ● Mihnea VASILESCU (lector în antropologie, Universitatea din Pittsburgh) ●* ***Coordonatorul temei:*** *Cezar PAUL-BĂDESCU*

Ne este clar că România are o problemă de imagine. Dar vedem mai cu seamă prejudiciul din exterior: materialele din presa străină cu copiii străzii sau cu cîinii vagabonzi, hoţii şi cerşetorii români din marile oraşe europene, românii care merg să muncească la negru în străinătate – şi considerăm că toate dau o palmă pe obrazul curat, de fecioară, al patriei noastre. Revoltător! Ne simţim nedreptăţiţi cînd presa străină arată cu degetul mizeria în care trăim sau discriminările din ţara noastră, cînd străinii ne pun capitala la Budapesta sau cînd sîntem trataţi de vameşii ţărilor dezvoltate ca nişte posibili infractori. Nu ar trebui să ne mire imaginea aceasta defectuoasă, cu atît mai mult cu cît nici în ochii multor români ţara noastră nu are o imagine prea strălucită. Deci problema este şi în interior. Şi toate se trag, se pare, din „defectele" pe care le are produsul însuşi. Căci – poate nu ştiaţi – România nu mai este de mult virgină. Ba

Ţara mea e ca o floare

chiar a fost transformată de unii dintre noi într-o damă de consumaţie şi a ajuns să arate destul de obosită.

*Totuşi, trebuie făcut ceva. Primul lucru pe care-l face orice damă care vrea să (mai) fie atrăgătoare este să se machieze. În ultima vreme, se discută din ce în ce mai mult pe tema „*branding*-ului de naţiune". Apar materiale în presă pe această temă, sîntem vizitaţi de mari specialişti în domeniu care-şi oferă serviciile (Wally Olins – inventatorul conceptului de „*branding *de naţiune" – sau Simon Anholt), lumea publicitarilor se agită, autorităţile dau şi ele semne că ni se pregăteşte ceva. Se pare că Preşedinţia vrea să iniţieze ceva în acest sens şi promite că procesul va începe cît de curînd, dar şi o instituţie a Guvernului, Agenţia pentru Strategii Guvernamentale, a început demersurile pentru un proiect de construire a mărcii de ţară – fără ca una să ia în calcul iniţiativa celeilalte. Wally Olins, care a realizat cu succes* brand*-uirea Spaniei şi a Portugaliei şi se ocupă acum de construirea imaginii Poloniei, are contacte de cîţiva ani cu autorităţile române, iar Simon Anholt se va întîlni în curînd cu Theodor Stolojan, consilierul preşedintelui pe probleme economice. (Anholt ştie cum să ne ia la coarda sensibilă şi declară că se simte mai atras să lucreze pentru ţările care nu au putere economică sau militară şi care se pot recomanda cu calităţi culturale şi umane...)*

Există destule exemple care să ne dovedească faptul că o brand*-uire bine gîndită aduce beneficii imense ţării pentru care e făcută. Soarele lui Miro şi sloganul „Everything under the Sun" pentru Spania, campania „100% Pure New Zeeland" sau spotul cu „Live your Myth in Greece" (pe care-l putem vedea pe Mezzo) au crescut simpatia lumii întregi pentru ţările respective, au adus o mulţime de turişti şi au crescut semnificativ exporturile. (Noua Zeelandă, de exemplu, mergînd pe ideea de „100% natural", s-a impus pe piaţa mondială cu ţesăturile de lînă şi cu vinurile sale.)*

Poate că fardurile pot să acopere ridurile şi să îmbunătăţească în mod miraculos viaţa persoanei astfel machiate. Numai că există nişte limite. Cînd dama este din cale-afară de decăzută, sulemeneala nu face decît să-i accentueze caracterul grotesc. Prin urmare, mai întîi de toate, trebuie să trimitem România la sala de fitness*, să o punem să trăiască sănătos şi să facem în aşa fel încît să nu mai piardă nopţile cu tot felul de neisprăviţi. (**C. P.-B.**)*

Eugen CIOCAN

Ce e pe bani e ieftin

Subiectul *branding*-ului de naţiune se răspîndeşte cu o viteză uimitoare. Conştient sau nu, nevoia unei identităţi şi a unei apartenenţe începe să devină pentru român presantă.

Absenţa unui proiect naţional a avut un cuvînt greu de spus în mecanica deziluzionării colective postdecembriste. O reaşezare prin recuperarea unei grile de valori se lasă încă aşteptată. Practic, în toţi aceşti ani, am asistat la o suită de improvizaţii, de la regrupările de interese la diversele forme de cîrpeală administrativă, de la sforăiala politicianistă la agitaţia istovitoare pentru supravieţuire. Iar în această gesticulaţie, deasă ca o pîclă, nu s-a conturat sensul spre care gîfîim. Această animaţie abstractă continuă să alimenteze o bizară senzaţie de înstrăinare şi un gol de motive. În afara unor sintagme intrate peste noapte în circulaţie (democraţie, libertate, pluralism, economie de piaţă, iar acum – integrare europeană), nu s-au conturat acele puncte de fugă împărtăşite de români, capabile să solidarizeze, să descătuşeze energiile creatoare şi lucrative ale naţiei. Întrebări elementare, cum ar fi: cine eşti?, ce faci?, cum faci?, ce vrei de fapt şi unde vrei să ajungi? – plutesc în continuare fără răspuns. *Brand*-ul, marca unei naţiuni ar trebui să fie dată, în fond, de răspunsul sincer la aceste întrebări.

Teoriile despre marca de ţară se edifică însă în jurul unui principiu de o dezarmantă simplicitate. Numele unei ţări ar fi aidoma cu numele unui produs. Poate să te cheme biscuitul „Prichindel" sau avionul „Boeing" şi fiecăruia să i se asocieze fatalmente o imagine, după notorietate sau buget. La naţii, deseori această corespondenţă este confundată cu suma stereotipiilor propagate. De tipul: francezii sînt *plaisir*-işti, nemţii sînt exacţi, englezii sînt paradoxali. Belgienii fac ciocolată bună, în timp ce elveţienii au vaci frumoase. Italienii sînt pasionali, polonezii – credincioşi, irlandezii merg pe umor negru, bulgarii pe zarzavaturi, iar ungurii pe *paprika*. Superficialitatea asocierilor poate angaja uneori abrevieri şi mai drastice (unii fac nu-ş' ce telefon mobil, alţii se remarcă prin vreo băutură spirtoasă). De observat în şirul de mai sus cum zburdă reprezentările de la elemente de caracter sau temperament la animale, fructe şi legume, nu în ultimul rînd, telefoane. Dincolo de autoritatea acestui schematism, merită de observat tendinţa spre o *unică propoziţie care vinde*. Este chiar accentul predilect pe care-l cultivă *brand*-uitorii de naţii. A-ţi formula o imagine atracţioasă, rentabilă în domeniile investiţiilor, exporturilor sau turismului. Adică, a te livra avantajos privirii din afara ta, nu a te regăsi în faţa propriilor ochi.

Aici intervine *dilema*. *Veche* de cînd lumea. Ce e mai întîi, oul sau găina? O conştiinţă de sine care tractează o imagine stabilă, sau cultul unei imagini-etichetă în care ajungi să crezi chiar şi tu.

La o privire mai profundă, e de admis că fiecare naţie are în miezul ei un *ce,* asemănător unui liant, care îi asigură raţiunea de a exista în interiorul unei graniţe. Acest aspect/spirit unificator este o resursă (la fel de importantă ca oricare alta: oameni, bani, utilaje etc.) ce poate fi considerată vitală pentru naţiune. Este axialitatea care leagă oamenii de locurile unde s-au născut şi de tradiţiile pe care le moştenesc. Este factorul care îi animă pe co-naţionali să trăiască şi să simtă într-un mod specific şi, nu în cele din urmă, să se recunoască între ei prin aceleaşi credinţe şi obiective. Identitatea conferă grupului stabilitate şi autonomie prin percepţia unui întreg şi al unui sens al său. Ar fi poate pasul de la populaţie la popor.

Literatura de specialitate trece în revistă şi alte argumente care stau la baza necesităţii de identificare. De pildă, ameninţările la care este supusă orice organizaţie în contextul globalizării (identitatea ar ajuta-o să se adapteze fără a-şi pierde conturul). Apoi noţiunea de reputaţie corporatistă, ca raport dintre identitate şi imaginea acesteia (onorabilitatea ar ţine de credibilitatea acestui raport, adică de a nu te da altceva decît eşti). Se mai vorbeşte apoi despre faptul că identitatea orientată spre interior generează conştiinţă şi comportament comunitar, în timp ce direcţionarea ei spre exterior aduce foloase de imagine şi marketing.

Cunoscutul specialist în *national branding* Wally Olins pomeneşte şapte paşi atunci cînd se referă la „a pune o naţiune pe hartă". Dintre aceştia nu lipseşte decizia politică, studiul despre cum este percepută naţiunea din interior şi din exterior, consultarea liderilor de opinie şi a personalităţilor, listarea punctelor tari şi slabe ale naţiunii etc. Abia apoi ar veni crearea ideii centrale, a conceptului şi a propoziţiei unice care-l exprimă şi din care derivă o întregă strategie de comunicare.

Dincolo de pertinenţa acestor teorii, vine o vreme cînd apare o anumită nevoie de a rîndui lucrurile. Nu poate fi altceva decît un moment al sincerităţii în care se ia la mînă toată devălmăşia. Ce ne reprezintă şi ce nu ne reprezintă, ce ne defineşte ca specific şi în ce valori credem, care sînt tarele care ne ameninţă şi cum le contracarăm, ce ne facem cu kitch-ul care „ne reprezintă" (artizanatul de prost-gust, etno-teveul, maneaua, agro-turismul în vile de beton, criza estetică a obiectelor etc.). Şi, pînă la urmă, cum ne prezentăm în ochii noştri ca să vrem să ne arătăm şi în ochii celorlalţi?

În opinia mea, trebuie *să fii* într-un fel, înainte de a te pretinde că eşti cumva. Altminteri, mai devreme sau mai tîrziu, eşti dat de gol. Este imposibilă consecvenţa faţă de o imagine, în condiţii de ipocrizie. Pentru mine, *branding*-ul de naţiune ar trebui să fie mai întîi o sărbătoare a regăsirii şi apoi o jubilaţie în afară. Înainte de a ne pune un slogan pe şepcuţă care să ne vîndă, ar trebui să vedem ce facem cu sloganele autodetestării, care nu ne vînd nici în ochii noştri, de tipul „ca la noi, la nimeni" sau „frumoasă ţară, păcat că e locuită". Dacă vom aborda această operă naţională ca o afacere, ca un mod de a ne plasa mai bine pe piaţă, e ieftin. Ratăm şansa de a ne privi în oglindă, după mulţi ani de înstrăinare.

Identitatea comunitară este un *profil asumat* ce recomandă naţiunea în lume. Din ea derivă imaginea pe care o livrează aceasta peste graniţe. Urgenţa formulării unui proiect de identitate este cu atît mai imperativă, cu cît se apropie momentul aderării la UE. Nu vom fi de nimeni îndrăgiţi în Europa fără restaurarea unui chip propriu şi fără recuperarea demnităţii noastre. Centrarea pe valorile care ne reprezintă, redescoperirea lucrurilor specifice în care românii cred, enunţarea lor în cadrul unor campanii de comunicare, exerciţiul de sinceritate care însoţeşte întregul demers – reprezintă regruparea necesară şi optimizantă a României dinaintea marelui pas. Atît faţă de noi, cît şi faţă de lume. Proiectul Uniunii Europene se regăseşte tocmai în această adunare în jurul valorilor specifice naţiunilor participante. Sîntem aşteptaţi cu aportul nostru. Noi cu ce venim?

*Premiul II – **Lucian Mircu***

*Premiul I – **Liviu Bulz***

Rezultatele concursului „Cum ne vindem ţara?"

- Premiul I – **Liviu Bulz**
- Premiul II – **Lucian Mircu**
- Premiul III – **Zoran Vuxanovici & Cătălin Dumitru**

Juriul a fost compus din Felix Tătaru (managing director GMP/MAP) şi din membrii redacţiei.

„Domnule, în România se face telefonul Nokia!”

– interviu cu Felix TĂTARU, managing director al agenţiei de publicitate GMP/MAP –

Felix Tătaru a creat, cu agenţia pe care o conduce, mai multe campanii de success – comerciale sau non-profit. De curînd, a obţinut prestigiosul premiu Golden EFI pentru campania lui Băsescu pentru Primăria Capitalei. A promovat, deci, şi brand*-uri pasive – cum sînt cele ale produselor comerciale –, dar şi active – cum este cel al actualului preşedinte. Ni s-a părut interesant să purtăm o discuţie cu el pe tema* brand*-ului de ţară – un* brand *activ, şi el.*

Cît de necesară este acţiunea de brand*-uire a ţării?*

Este aproape esenţială. Dacă nu te ocupi tu de imaginea ta, cu siguranţă se va ocupa altcineva – evident, în interesul lui. E bine să-ţi controlezi imaginea şi să n-o laşi la voia întîmplării. Asta pentru că drumurile duc matematic către nişte indicatori de performanţă legaţi de investiţii străine, de exporturi sau de turism. Nemaipunînd la socoteală că avem nevoie să găsim acele rotiţe care, odată puse în mişcare, să descătuşeze nişte energii latente ale poporului acestuia. Energii care sînt evidente atunci cînd îi vezi pe oameni ieşind în Piaţa Universităţii să sărbătorească ceva. Acum sînt la voia întîmplării. Să ne închipuim cum ar fi ele dacă cineva ar veni să le canalizeze către ceva anume. Nu e mare lucru. Ne trebuie doar puţină consecvenţă – ceea ce românilor le lipseşte, din păcate. Trebuie doar să te ţii pe acelaşi drum, vreo zece ani, şi după aceea vei vedea că oamenii încep să creadă.

Surprize, surprize

Dacă e aşa de important, de ce nu s-a făcut pînă acum?

Pentru că e un fel de ctitorie. Procesul de *branding* al ţării este unul complex şi trebuie realizat cam 80% în interior şi de-abia 20% în exterior. Au mai existat iniţiative de creare a imaginii ţării, dar imediat au apărut interesele financiare. Bunăoară, ştim că în ultimii patru ani s-au cheltuit peste o sută de milioane de euro pe fel de fel de programe care vizau, într-o formă sau alta, imaginea României. Toate aruncate la întîmplare şi nestrînse într-o strategie. Eficienţa a fost aproape zero. Dacă nu ai o strategie, dacă nu ai un obiectiv spre care să te îndrepţi cu toate forţele, aceste demersuri nu au nici un efect. O mare parte din bani a fost cheltuită degeaba. Dincolo de interesele personale care au intrat în calcul, a mai fost şi lipsa de coeziune care ne caracterizează. E ca-n bancul cu cazanul cu smoală din iad. Fiecare popor – nemţi, americani, francezi, români etc. – era pus în iad într-un cazan cu smoală şi dracii stăteau pe lîngă cazane să dea în cap celor care voiau să iasă de acolo. Numai la cazanul cu români dracii şomau – în momentul în care voia să iasă un român, toţi ceilalţi îl trăgeau în jos. E povestea noastră. Deci, pe de o parte, a fost vorba de lipsă de solidaritate, pe de altă parte, de interese mercantile. Aceste bugete mari au fost împărţite şi nimănui nu i-a păsat de rezultat. Ni s-a dat doar un praf în ochi, cu un spot făcut pe 100.000 de euro, cu „Romania – simply surprising”... Ştii că există încă alte patru ţări care comunică pe aceeaşi temă – „surprising”?

„Dacă nu te ocupi tu de imaginea ta, cu siguranţă se va ocupa altcineva – evident, în interesul lui.“

Cine a făcut această campanie?

E un proces mai lung. Sloganul a fost făcut acum cîţiva ani de D'Arcy, apoi Ogilvy a făcut un spot, iar spotul acesta de care vorbim a fost produs de Castel după nişte idei de la Ministerul Turismului. Toţi au mers pe acest „simply surprising”. Dar ce înseamnă „simply surprising” pentru o ţară care are o imagine foarte proastă în exterior? Adică totul te suprinde – dar neplăcut. Acum doi ani, la o discuţie despre *branding*, Lucian Mîndruţă a tradus genial acest slogan cu „România: nu-ţi vine să crezi!”.

Un produs cu probleme

Deci, pentru a construi brand*-ul de ţară, nu e de ajuns să chemăm un specialist străin, să-i dăm o temă pentru acasă şi într-un an – gata, avem rezultatul. E, practic, un proces de durată.*

O să fiu foarte simplist. Avem produsul, cu numele respectiv, o piaţă şi competiţie (alte ţări). Produsul acesta are nişte probleme de fabricaţie. Ar trebui, mai întîi, să ne ocupăm de acestea, să facem ceva pentru a le remedia. Altfel, vom promite ceva fără acoperire în realitate.

Dar asta fac publicitarii! Nu vînd numai produse perfecte.

Da, dar cei buni au grijă să nu creeze o aşteptare pe care să o înşele. Nu poţi să spui despre Dacia Logan că este cea mai bună maşină din lume. Poţi să pui „Pe drumul cel bun”. Publicitatea este definită foarte bine de sloganul lui McCann Ericsson „Truth well told” („Adevărul bine spus”). Revenind la *branding*-ul de ţară, acesta e un proces care presupune nu numai o cosmetizare, trebuie umblat şi la nişte rotiţe înăuntru. Apoi, trebuie să fim siguri că acea diferenţă specifică ce va fi aleasă pentru România va fi valabilă şi peste 30-40 de ani. Deci trebuie să vină din valorile fundamentale. Eu cred că valorile fundamentale există şi că trebuie doar puţin structurate cumva, puse în ordine.

„În ultimii patru ani s-au cheltuit peste o sută de milioane de euro pe fel de fel de programe care vizau, într-o formă sau alta, imaginea României. Eficienţa a fost aproape zero.“

Pentru aceasta, trebuie să apelăm la specialişti din străinătate sau găsim resurse în ţară?

Eu cred că avem nevoie de *know-how* extern. Noi nu ştim să facem asta – există cineva care a mai făcut aşa ceva? Ar fi foarte riscant să facem noi de capul nostru. Avem nevoie de cineva care să ne ofere consultanţa, să ne antreneze. Sînt mulţi oameni valoroşi în România şi trebuie să strîngem o echipă, căreia să i se acorde şi putere din partea politicului şi a societăţii civile. Va fi nevoie de oameni cu competenţe foarte clare: un atropolog, un istoric, o personalitate culturală, un diplomat, un om care se pricepe la exporturi, unul la turism – fiecare să fie de nota 10 pe domeniul lui şi fără nici un fel de probleme din punctul de vedere al probităţii morale.

Asta-i o echipă ideală. Oare vom găsi astfel de oameni?

Eu cred că da. Am cunoscut mulţi oameni valoroşi, unii dintre ei stăbiliţi în străinătate şi care mi-au zis că pentru aşa ceva s-ar întoarce în ţară. Chestiunea asta pluteşte în aer şi din ce în ce mai multă lume vorbeşte despre ea. Sper să ne dea Dumnezeu minte să nu ne jucăm cu aşa ceva. Dacă ne jucăm şi aici, dacă ne băgăm şi aici coada, cu interese mercantile... Cum s-a întîmplat pînă acum. Cutare are agenţie de publicitate şi îi dăm lui să facă... În primul rînd, treaba asta nu are legătură cu publicitatea. În momentul în care începe publicitatea să aibă rol în această piesă, deja strategia de *branding* este de mult terminată. Şi nu poate fi vorba de o singură agenţie. Zece agenţii – şi s-ar putea să nu facă faţă. Este foarte mult de muncă! Dar, pînă la publicitate, trebuie făcută strategia (cu cercetare şi analizarea produsului), platforma de *brand* etc. După platforma de *brand*, de-abia atunci faci brief-urile (prezentările), – 50 de brief-uri. Comunicare către target-ul x, comunicare către target-ul y, comunicare afară în nu ştiu ce zonă...

„Ce valori adaugă Dracula?“

Avem deja nişte simboluri pe care s-a mers pînă acum: mănăstirile din Nordul Moldovei, „Coloana Infinitului”, Dracula etc. Se mai poate face ceva cu ele?

Cred că trebuie luate şi ele în calcul. Însă, atunci cînd ne definim diferenţa specifică, nu ştiu dacă sînt lucrurile cele mai bune. De exemplu, un simbol ca Dracula creează *brand awareness*, notorietate, dar nu adaugă valoare *brand*-ului România. Lumea a auzit de Dracula, dar ce poţi să spui despre ţara aceasta în care e Dracula? Că e frumoasă, că are oameni buni? Ce valori adaugă? Oare vei lua tu decizia să vii să investeşti în România sau să cumperi produse româneşti doar pentru că Dracula e de-aici? Cel mult, poate să-ţi aducă turişti. Dar nu am văzut să dea pe-afară de turişti veniţi pentru Dracula, deşi s-a făcut mult tam-tam pe seama lui. Bine, se poate spune că nici noi nu am fost pregătiţi cu infrastructură, că nu am făcut cum trebuie treaba... Oricum, nu cred că Dracula poate fi un pion principal, pentru că nu este aducător de valoare.

Totuşi, există brand*-uri româneşti care să fie cunoscute în străinătate? Avem vreun punct de pornire?*

Eu cred că da. De exemplu, gimnastica românească şi numele Nadiei sînt nişte *brand*-uri care aduc valoare. Nu e ceva care să te determine să faci investiţii în România, dar creează simpatie. La fel se întîmplă şi cu Hagi.

Se poate stabili o relaţie între un brand *comercial şi unul naţional – aşa cum e Volvo pentru suedezi, Nokia pentru finlandezi, cognac şi champagne pentru Franţa etc.?*

Da, sigur. Acum, dacă ne gîndim la piaţa Europei – pentru că la aceasta trebuie să ne raportăm în primul rînd – trebuie să ţinem cont de condiţiile negociate de România pentru aderare. În perspectiva familiei în care vom intra, vom vedea că avem nişte lucruri pe care le putem vinde. Agricultura, de care ştim, şi încă alte cîteva. Nu poţi să vii să spui că tu eşti tare în făcut maşini. Trebuie să avem în vedere un produs care să joace aproape un rol aspiraţional, nu să ne cantonăm în cele deja existente. Să presupunem că ne-am apuca de agricultură ecologică şi că am face *bio-food*. Acesta ar fi un *brand* valabil: mîncare bio, fără îngrăşăminte – numai în România găsiţi! România – ţara bio. Ar fi fantastic! Trebuie să ajungem şi noi să spunem ceva de genul „Domnule, în România se face telefonul Nokia!”... Şi se poate şi invers. Uneori, un *brand* de ţară puternic poate să ridice şi *brand*-ul produsului. De exemplu, dacă cineva vrea să-şi vîndă bine ciocolata, spune că e ciocolată elveţiană. Şi toată afacerea merge ceas (elveţian). Să dea Dumnezeu să se întîmple aşa ceva şi cu România. Şi eu cred că e posibil. Dacă pînă acum despre România s-a vorbit de cele mai multe ori de rău, acum există o deschidere, schimbarea politică a atras o formă de simpatie. Uite în cîte locuri e invitat Băsescu! Există acum deci un moment favorabil de care ar fi păcat să nu profităm.

Bun, există un moment favorabil. Cine ar trebui să aibă iniţiativa?

Eu cred că preşedintele. Băsescu a spus în campanie: „Îmi doresc să strîng toată naţiunea în jurul unor obiective clare”. Acesta este un obiectiv foarte clar şi foarte important. El este cel care a fost motorul schimbării de anul trecut şi el este cel care i-a făcut pe mulţi oameni să creadă din nou în şansa acestei ţări. Deci el va trebui să facă şi asta.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Dilematici pentru România

În urma invitaţiei pe care am adresat-o cititorilor noştri, am primit peste o sută de mesaje cu sugestii de sloganuri, cu propuneri grafice sau chiar cu scenarii de spoturi publicitare – multe dintre ele interesante şi/sau amuzante. Am făcut, cu greu, o selecţie. Iată cum şi-ar „vinde” cititorii noştri ţara.

- „Romania... Not better. Not worse... Just Different!” (Anka Filimon – phantom7@mt.ro)
- Slogan: „Depăşind obstacolele: România”. Simbol: gimnastă în proba de sărituri şi, în genere, gimnastica. (Andrei Tiut – andt@yahoo.com)
- „România – o ţară nouă pe un continent vechi!” (Costello Belezan – cb@neevia.com)
- „Munţii Carpaţi: O-zone pentru toată Europa” (Mirel Bănică, Québec, Canada)
- „Luaţi România, acum la preţ de Republica Moldova!” (stonecutterkes@sbcglobal.net)
- „Romania – innovativelly yours to uncover. Romania – efficiently yours to employ. Romania – beautifully yours to visit. Romania – culturally yours to experience. Romania – economically yours to conquer.” (Alexandrina Boariu – alex@agoranode.org)
- Slogan: „România – ţara copilului din tine.” Logo: Harta României sub formă de puzzle. (Andreea Alexandrescu – andr_alexandr@yahoo.com)
- „Romania... hit Enter” (cu simbolul săgeţuţei mouse-ului cu tot) (Florin B. – florin1918@yahoo.com)
- „România – Celebrînd natura pe stil vechi.” Simbol: o floare de colţ (Marius Spac)
- „Come and visit Romania... Your car is already here!” (Valeriu Bacuta – Valeriu.Bacuta@external.connex.ro) – acesta era, cîndva, un banc – *n. red.*
- „România – nu se vede bine decît cu inima!” (Manuela Mihail)
- „România – O ţară de care să te îndrăgosteşti!” (Viviana Vlad, Bordeaux – oanaviviana@hotmail.com)
- „Romania – real people, real passion.” (Cristina Popescu – popescu_cristina@hotmail.com)
- „Romania – terra romana incognita.” (Răzvan Georgescu – georgescu01@yahoo.com)
- „România – vino şi ai să vezi viaţa cu alţi ochi. România – ţara care îţi aduce aminte de tine. România – farmecul simplităţii.” (Marina Tudose – marina_tudose@yahoo.com)
- „România gîndeşte pentru Europa”. Simbol/logo: „Gînditorul de la Hamangia” (Cristina Buşilă – cristina.busila@gmail.com)
- „Pămînt, apă, aer, suflet. România – ai acces la esenţe.” (Emilia Tănase – emiliats@hotmail.com)
- „Romania, Cash & Carry” (Cristian Crăciun – cristicraciun2003@yahoo.com)

Caius DOBRESCU

Iluzia „*brand*-ului“

Atîta timp cît Guvernul invită experţi occidentali, plătiţi cu bani grei din fonduri publice, să ofere sugestii privind „re-*brand*-uirea“ României, am motive serioase să cred că nu este cea mai raţională opţiune să-ţi declini public, pe gratis, eventualele idei originale legate de această temă. Nu spun neapărat că eu unul le-aş avea. Dar, dacă aceasta ar fi situaţia, recunosc sincer că aş prefera să le vînd la piaţă, nu să le popularizez patriotic. Cu atît mai mult cu cît, îndeobşte, elanurile generoase nu sînt luate în serios.

Însă cîteva chestiuni de principiu mi-aş permite să ating. Mai întîi, nu cred că România are nevoie de *un brand,* în sensul unei imagini miraculos-sintetice care să arunce o nouă lumină asupra acestor locuri spre care, astăzi, privesc cu fascinaţie doar pedofilii Europei. Nu avem nevoie de *o* sclipire, de *o* secundă de tulburătoare inteligenţă, care, prin magia ei intrinsecă, să ne „rezolve“. Problema noastră este o investiţie pe termen lung în inteligenţă, în sfera politicilor de comunicare şi a politicilor culturale. Avem nevoie de *creativitate instituţionalizată,* de generarea unui proces continuu de elaborare de *brand*-uri inovative. Fiindcă trebuie să foloseşti discursuri diferite pentru diferite categorii de turişti virtuali. La unii prinde ursul carpatin sau bujorul de munte, la alţii – ţuica de prune în plosca de lemn, la alţii – supravieţuirile magiei arhaice, la alţii – vestigiile Reformei desfăşurate, în Transilvania secolului al XVI-lea, sub suzeranitate otomană, la alţii – ruinele industrialismului sau modelele de locuire de tip comunist. Ca să-ţi poţi măcar reprezenta această diversitate de interese nu e suficient să-ţi re-croieşti, cît de cît, reprezentările despre propria identitate. Trebuie să fi dispus să-ţi revezi însuşi *conceptul* de identitate. Nu poţi să produci *brand*-uri adecvate contextului mental al lumii europene, dacă nu poţi sau nu vrei să asimilezi viziunea deschisă, flexibilă, plurală despre identitate a acesteia.

Pe de altă parte, concentrarea pe *brand,* ca imagine „esenţială“, riscă să consolideze, sub masca economiei de piaţă, cele mai penibile obsesii etnocentrice. Pentru a fi lucrativă, logica turismului cultural trebuie să se disjungă de cea a esenţelor „rromâneşti“. Căutarea *brand*-ului eficient nu se armonizează cu filozofia spaţiului mioritic. Vorbim aici despre politici publice menite să atragă atenţia asupra pieţei locale a turismului cultural sau de agrement. În mod evident, o identitate simbolică sugestivă, distinctivă, clar perceptibilă, este un semnal puternic. Dar, odată „ademenit“, turistul trebuie să descopere o cît mai mare diversitate a atracţiilor – ceea ce include larga şi inovativa punere în valoare a istoriei şi a tradiţiilor multi- şi inter-culturale de cele mai diverse naturi. Unicitatea, cu funcţie de personalizare, a *brand*-ului este doar o faţă a unei monede care, de partea cealaltă, ar trebui să poarte efigia continuei diversificări. Or, asta revine la a spune că nu poţi lansa *brand*-uri de ţară eficiente în absenţa unui climat mult mai prietenos faţă de ideea de pluralism cultural decît cel existent astăzi în România.

Dacă este gîndit ca un element important într-o strategie de promovare a turismului, *brand*-ul de ţară trebuie să ţină cont, în primul rînd, de relieful mental al publicului pe care sperăm să-l atragem, nu de autopercepţia noastră şi de priorităţile cu care sîntem obişnuiţi. Simplu spus: de ce şi-ar cheltui un om normal dintr-o ţară dezvoltată banii de vacanţă ca să cumpere de la noi o răsuflată propagandă naţionalist-milenaristă?

Studiile culturale şi ştiinţele comunicării ar trebui să aibă un cuvînt greu de spus în elaborarea unor asemenea strategii. Pentru a ilustra prăpastia care desparte, adeseori, imaginarul românesc de cel – să-i spunem, simplificînd lucrurile – „european“, voi relata două întîmplări din viaţa mea. Prima datează de pe vremea cînd soarta m-a aruncat pe ţărmul Ministerului Afacerilor Externe. Unul dintre proiectele culturale cele mai importante realizate, în epocă, sub egida acestei instituţii, şi al cărui merit îi revine integral ministrului de atunci, dl Andrei Pleşu, este crearea unui centru cultural românesc la Berlin. Nu am avut nici o tangenţă cu elaborarea proiectului, dar, la sfîrşit, nu mi-am putut ascunde suspiciunea că numele sub care noua structură văzuse aprobarea Parlamentului – cel al marelui intelectual şi om de stat Titu Maiorescu – nu este de natură să atragă atenţia localnicilor cu apetit cultural. *Crezi că ar fi trebuit să-i spunem Institutul „Ion Manolescu“?* – mi s-a răspuns atunci, ironic, insinuîndu-se că setea de afirmare cu orice preţ a propriei mele generaţii literare m-ar fi împins, orbeşte, să încerc să-l detronez pe Maiorescu.

Deşi am un real respect pentru creaţia literară şi pentru lucrările teoretice ale d-lui Ion Manolescu, am mărturisit, şi, iată, mă grăbesc să re-mărturisesc, că mă gîndisem la cu totul altcineva – şi anume la *Paul Celan*. Un nume care ar fi arătat de la început că respectivul centru cultural este menit nu să facă cu ochiul publicului de acasă, ci să transmită un mesaj puternic publicului berlinez. Pe lîngă faptul că acestuia din urmă i s-ar fi reamintit, astfel, că unul dintre cei mai mari poeţi moderni de limbă germană s-a născut în Bucovina, o asemenea titulatură putea reprezenta şi un mod de a asuma, într-o formă sobră, responsabilitatea morală pentru ceea ce astăzi este numit, cu îndreptăţire, „Holocaustul românesc“, în care a pierit familia lui Celan.

Cea de-a doua anecdotă biografică pe care vreau s-o relatez se leagă de călătoria pe care-am făcut-o, la un moment dat, alături de doi cetăţeni germani care se documentau pentru un film non-fictiv despre Carpaţi. Lucru care nu ne este deloc cunoscut: chiar dacă germanii au prea puţin habar despre România, astfel încît informaţia este suplinită de cîteva pregnante reprezentări negative, despre Carpaţi au auzit cu toţii, şi asta le trezeşte asocieri dintre cele mai romantice. Plecînd de aici, cei doi realizatori plănuiau să facă un film despre prezentul ţărilor pe care le reuneşte acest lanţ muntos încărcat, pentru ei, de mistere arhaice. Cu toate că mă solicitaseră să le fiu un fel de consultant, trebuie să spun că veniseră cu agenda gata făcută. În România, îi interesau, foarte strict, trei obiective. Primul e previzibil: Sighişoara, cu al său Dracula, şi asta nu fiindcă ar fi crezut în mit sau fiindcă ar fi vrut să-şi vîndă sufletul unui public primitiv, (dimpotrivă, vizau un canal de tip Arte), ci pentru că, evident, e vorba despre un fel de mitologie ce se poate lega de „Carpaţi“. Cel de-al doilea: muzica rromilor, pe care ţineau neapărat să-i surprindă în habitatul lor real, dat fiind imensul succes de care se bucură „fanfarele ţigăneşti“ în Germania şi în toată Europa (un succes pe care, dacă am fi avut o economie de piaţă „funcţională“, am fi încercat să-l exploatăm, în loc să ne ruşinăm şi să ne indignăm din cauza lui). Cel de-al treilea, poate cel mai neaşteptat dintre toate: trenuleţul de pe Valea Vaserului, în apropiere de Sighetul Marmaţiei, o supravieţuire a tehnologiei secolului al XIX-lea care, în restul Europei, nu mai este de găsit, în formă funcţională, decît pe undeva prin Elveţia.

Dacă e să traducem situaţiile de mai sus din termeni culturali, în termeni economici, trebuie să vorbim despre un dramatic defazaj între cerere şi ofertă. Cu toate acestea, problema nu este doar de resort economic, nu ţine doar de marketing, şi, de aceea, nu se poate rezolva printr-o simplă „primenire“ a *brand*-ului de ţară. Problema este elaborarea de politici publice în domeniul culturii care să echilibreze, cît de cît, reprezentările noastre identitare obsedate de omogenitatea etnică şi religioasă cu un orizont de interes european orientat spre diversitatea şi comunicarea culturală structurată şi civilizată. În absenţa unor noi discursuri ale memoriei şi identităţii, transmise prin şcoală, diseminate atît de organizaţiile societăţii civile, cît şi de instituţiile publice, orice acţiune de „re-*brand*-uire“ rămîne o pură iluzie. Sau o bună ocazie de a arunca banii pe fereastră ori în conturile cine ştie căror „întreprinderi căpuşe“ (să nu fi învăţat nimeni nimic din „Eterna şi fascinanta Românie“?). Ca să poţi aplica o nouă vopsea, trebuie să o răzuieşti bine de tot de pe perete pe cea veche şi scorojită. Altfel, vechile imprimeuri vor ieşi mereu la suprafaţă, ruinînd orice „nouă imagine“.

Silviu LUPESCU

Gropile de acasă şi socoteala din tîrg

Cine îşi mai închipuie astăzi că mănăstirile din Bucovina vor deveni un *brand* se înşală. Trebuie să fii nebun sau masochist, ca turist, să încerci să „descaleci“ din Cluj spre Bucovina, curiozitatea abia poate învinge abundenţa hîrtoapelor din şosea, desfundăturile, mizeria... Peisajul e mai curînd unul lunar şi trist, nu cred că vreun *străin* s-ar încumeta să-l străbată de bunăvoie. Gropile din şosele, da, acestea au devenit deja un *brand* incontestabil. Gropi în care intri fără voie şi din care nu mai poţi ieşi sau, dacă ieşi, îţi piere cheful să le mai înfrunţi pe viitor.

Gropi avem în infrastructură, gropi sînt şi în cultură. Enescu – să luăm un exemplu la îndemînă – pare o groapă în care ne vărsăm din cînd în cînd reziduurile noastre patriotarde: *„Rapsodia*, da, ce capodoperă!“. În rest, festivisme, festivaluri, politichie, nepăsare. Bartok, Martinu, Lutoslawski sau Ligeti (născut la Tîrnăveni!) sînt *brand*-uri pentru ţările din jur, au un alt destin, în vreme ce pentru noi Enescu e un fel de *groapă*. Presupunînd că un interpret străin ar vrea să-l cînte, presupunînd că ar cere de undeva din România (cui?) cine ştie ce partituri, ei bine, i se va răspunde scurt: n-avem, Enescu e în suflet, nu în partituri, Enescu e *abisal*... Oferim cîteva înregistrări muzicale vechi de decenii şi prăfuite, nerefăcute în pas cu tehnica mai nouă... atît! O *groapă* – vă spuneam – un adînc de nepăsare.

Să luăm un alt exemplu: literatura contemporană. Aş rosti la iuţeală cîteva nume de scriitori din ţările est-europene impuşi pe piaţa europeană de carte în anii din urmă, nume devenite şi ele un *brand* pentru ţările din jur, căci cu fier-carbonul şi ledeburitele ne-am lămurit, e greu să-ţi faci un nume. Vă închipuiţi că a avut cineva iniţiativa să publice un catalog al tinerilor scriitori români? Vreun institut ori instituţie culturală din România? S-o facă suedezii, polonezii, elveţienii, ungurii şi cine mai vrea, noi mergem pe valori *certe,* pe *nume* confirmate (?) de mai bine de o jumătate de veac. Şi mai mergem după interese, îi promovăm pe-*ai noştri,* că doar n-o să-i promovăm pe-*ai lor!* Noi ne contemplăm gropile, istorice, tinerii au timp să mai aştepte. În plus, nici nu te prea poţi bizui pe ei. Cînd ţi-e lumea mai dragă, pleacă, emigrează, li se – scuzaţi – cam rupe... de gropi. Ca şi lui Norman Manea, Hertha Müller, Melinescu, Ţepeneag – ăştia de ce au plecat, de ce n-au rămas aici, printre *gropi?* Săpate de unii, acoperite de alţii doar cu nepăsarea...

A repeta la nesfîrşit că Suedia e cunoscută în primul rînd prin cultură şi premiul Nobel, şi nu prin producţia de oţel, mi se pare inutil. În Suedia nu prea există gropi. Noi însă le *avem,* e un cult al gropilor noastre (neapărat) *tradiţionale*. Apar singure sau le săpăm chiar noi. Cultura e lăsată azi în starea ei ingenuă, de paraginã, asemenea şoselei ce-şi zice naţională, ce leagă Clujul de Bucovina, o şosea ciuruită de gropi. Nepăsarea, nepriceperea, automulţumirea, infatuările, *parti-pris*-urile, orgoliile fac din cultura română de astăzi un *brand* din ce în ce mai lipsit de competitivitate, sărăcit pe zi ce trece. Cum ne vindem ţara (a se citi, cultura)? E ca în povestea lui Prepeleac, cel plecat să-şi vîndă perechea de boi la iarmaroc. Schimbă boii pe un car, carul pe o capră, capra pe o gîscă şi, în cele din urmă, rămîne cu o pungă, o pungă goală. O pungă goală e şi cultura noastră astăzi.

Doar că gropile nu pot fi vîndute la tîrg. Ele cresc, se adîncesc cu vremea. Inevitabil, în lipsa semnalelor de atenţionare, în cele din urmă întotdeauna se va găsi cineva să cadă-n ele.

P.S. Iubiţi cititori dilematici, la întrebarea dacă ar trebui să fie cultura un *brand,* răspunsul general e un NU ferm şi revoltat. Cultura noastră nu e de vînzare. Cultura noastră, vasăzică, e ceva superior şi delicat, o moştenire situată cu mult deasupra intereselor meschine ale impresarilor privaţi şi ale aşa-zişilor specialişti în marketing. *Statul,* el trebuie s-o promoveze! Dar despre stat ca groapă supremă culturală voi scrie, poate, altădată.

Premiul III – ***Zoran Vuxanovici & Cătălin Dumitru***

Mihnea VASILESCU

Chipul şi/sau asemănarea

După unii autori, globalizarea ar împinge către o anumită uniformizare culturală şi ar extinde terenul competiţiei economice pe toate meridianele pământului. Această tendinţă – se argumentează în continuare – a creat o nevoie a statelor de a-şi cultiva un chip distinct ca expresie a accentuării propriei salienţe. Este ceea ce se numeşte astăzi *marcă de ţară,* concretizată într-o imagine simplă dar cuprinzătoare, uşor de recunoscut şi de impact care să îi dea ţării în cauză o imagine specifică.

Primul lucru care cred că trebuie să ne invite la o cumpănire este faptul că principalii avocaţi ai marketizării ţărilor şi naţiunilor sînt specialişti care vin din domeniul publicităţii şi al marketingului şi care, în plus, îşi oferă serviciile de consultanţă, creaţie şi strategie de promovare în acest domeniu. Prin urmare, *branding*-ul de ţară este el însuşi o marfă pe care nişte profesionişti ai vînzării încearcă să (ne-)o plaseze pe bani buni. Este posibil ca, asemeni conservelor de pe rafturile magazinelor, conţinutul acestei mărfi să se dovedească a nu fi în realitate la fel de seducător ca cel din poza de pe etichetă şi ca în preţ să regăsim mai mult publicitatea care însoţeşte marfa, decît calitatea presupusă a acesteia. Simplitatea prin care această marfă (marca de ţară) este uneori gîndită pare desprinsă direct din clipurile publicitare cu alifii pentru ridurile feţei: tu, consumatorule, ai o problemă de care nu ai cum să scapi; noi, producătorul, avem soluţia; alifia noastră îţi va reda tinereţea şi, în mod miraculos, îţi va transforma grimasa în zîmbet...

Şi, fiindcă vorbim de chip, să recunoaştem că trăim într-o lume în care imaginea are o importanţă copleşitoare. Preocuparea faţă de înfăţişarea unui proiect a devenit cel puţin direct proporţională cu amploarea lui. Urmînd această logică, imaginea unei naţiuni ar putea fi văzută ca prioritate naţională. Exemplele de cazuri fericite, pe care specialiştii le vîntură prin faţa ochilor, sînt asocierile de genul: Franţa cu vinurile, moda şi rafinamentul; Germania cu tehnologia, exactitatea şi calitatea; Japonia cu electronica şi miniaturizarea; Thailanda cu exoticul şi frumuseţea paradisiacă ş.a.m.d. În umbra simplităţii acestor stereotipuri, se ascund, în fond, vivacitatea culturală, forţa economică, traiectoriile istorice particulare sau înzestrările naturale specifice acestor ţări.

Dar, conform avocaţilor marketizării statelor, „feţele ridate" care au nevoie de operaţii estetice sînt în special cele ale ţărilor cu economii în dezvoltare. *Nota bene:* tot ei ne spun că o perioadă îndelungată de pînă la 20 de ani e necesară ca imaginea promovată să capete oarece conţinut. Întrebarea care se poate pune ţine de sensul cauzalităţii sociale în discuţie. Este, mai curînd, reprezentarea socială – pe care o au oamenii despre propria lor ţară – capabilă să genereze un conţinut real, la nivelul comportamentului şi atitudinilor oamenilor? Sau mai degrabă schimbarea socială, direcţionată şi profundă, creează şi dă consistenţă reprezentării? M-aş încumeta să spun că ambele mecanisme sociale sînt necesare şi se susţin reciproc. În prima variantă, forţa acestor imagini-reprezentări de a-şi crea un corespondent real ţine, în mod necesar, de gradul înalt de interiorizare a lor, adică de tăria cu care acestea sînt îmbrăţişate de către fiecare membru al societăţii. Dacă modul în care ne reprezentăm România nu corespunde unui profil interior al majorităţii, o terapie a mentalităţilor, mergînd pînă la schimbări de atitudine şi comportament, pare greu realizabilă doar printr-o simplă campanie publicitară. În cel de-al doilea caz, imaginea se sprijină aproape singură pe conţinutul pe care îl reprezintă. România, ca marcă a frumosului, a calităţii, sau a europenismului, s-ar extrage firesc din ceea ce am realiza cu braţele, mintea şi sufletele noastre. Presupunînd că acest lucru devine tangibil la un moment dat, este drept că o campanie publicitară ar putea pune România în orizontul de atenţie al celor ce privesc la nivel global. Dar a face doar această campanie în absenţa unui „conţinut de ţară" ar fi sortit, mai devreme sau mai tîrziu, eşecului.

Cred că cea mai importantă proiecţie în ochii celorlalţi derivă din ce alegem şi din consecvenţa cu care urmăm aceste alegeri; în nici un caz nu porneşte din ceea ce ne place să credem despre noi şi ceea ce preferăm să le spunem altora despre destinele noastre. Cînd mizele sînt mari, determinante sînt, mai degrabă, nivelul corupţiei, mediul financiar şi legislativ, respectarea angajamentelor, maturitatea societăţii civile şi nu repetarea insistentă pe Discovery a unui slogan gen „Romania – simply surprising".

Teama pe care o am este ca *branding*-ul de ţară, văzut ca un simplu efort de propagandă, să nu fie doar un alt proiect venit de sus-în-jos, aprobat de o clasă politică cu obsesii mai curînd politicianiste decît interesată de calitatea şi eficienţa actului administrativ. În Uniunea Europeană regăsim aceeaşi nevoie de promovare a unei noi imagini a Europei unite, atît în afară, cît şi pentru propriul public. Aşa-numitul deficit cultural cu care se confruntă Europa, înţeles ca inexistenţa unei identităţi şi solidarităţi comune la nivel european, este perceput de clasa politică europeană ca o carenţă, iar soluţia de umplere a acestor goluri face parte dintr-un proiect elitist politic, impus pe acea verticală de care vorbeam. Europa, însă, se poate baza pe un generos rezervor simbolic şi uman, atunci cînd îşi propune o imagine a noilor ei configuraţii politice. Faptul că nu ar fi doar o simplă invenţie a tradiţiei ar face ca această reprezentare comună să poată fi îmbrăţişată şi susţinută de cei mai mulţi. Dar, şi în cazul UE şi al României, atît timp cît aceste proiecte nu reuşesc să pornească şi de jos-în-sus, ele riscă să rămînă sub imperiul blestemului cunoscut al formelor fără fond.

Crearea unei mărci şi a unei imagini de ţară este susceptibilă de a avea elemente în comun cu eforturile de a crea sentimente naţionale din perioada formării statelor naţiune. Există, pe undeva, un acelaşi efort de mitologizare a ceea ce este numit „neamul românesc", şi unul de esenţializare a ceea ce este numită „firea românului". Dacă acceptăm similaritatea acestor proiecte, trebuie să reflectăm atunci şi la toate problemele pe care le incumbă aceste inginerii sociale. Mitologia trăieşte doar într-un spaţiu imaginar, acolo unde nu suferă sancţiunea realităţii. Iar esenţializarea stabileşte aproape arbitrar caractere ale unei închipuite firi româneşti ca să ne hrănească orgoliile noastre. Mitologizarea şi esenţializarea au la bază o memorie istorică selectivă şi un proces voit de filtrare şi chiar de reducere la tăcere şi uitare. Ele implică inevitabil excluderea celor care nu venerează aceeaşi mitologie şi a celor care nu se identifică sau nu sînt identificaţi ca purtînd aceeaşi „fire". Ele implică mai întîi manipularea imaginilor şi a sentimentelor şi de-abia în ultimul rînd gestionarea nevoilor şi asumarea responsabilităţilor. Văzute de noi, pot avea un anumit luciu, dar, văzute în alt context, pot căpăta reflexe diferite. De exemplu, ceea ce noi preţuim ca tradiţie alţii pot interpreta ca înapoiere, întîrzierea intrării în modernitate, cultură politică inadecvată, sau perpetuarea unor forme de inegalitate de gen. Ceea ce unora li se pare esenţial şi salvator altora li se poate părea banal sau, în cel mai bun caz, nesemnificativ. Lectura unei imagini depinde întotdeauna de poziţia observatorului.

Cum ne citim noi propria noastră imagine? Ceea ce mi se pare mie dureros este că, de multă vreme, nu sîntem sinceri cu noi înşine. În ce măsură sîntem noi capabili să discutăm despre subiectele tabu ale istoriei naţionale, despre Revoluţia din decembrie, despre formele de marginalizare şi excludere din România, şi despre multe, multe altele? Mă întreb, dacă „brenduindu-ne" şi aşezînd o nouă închipuire peste alte închipuiri, devenim mai buni? Şi mai vandabili...? Cred că nu ajunge să umblăm prin lume sau între noi cu o ştampilă pe frunte, fie ea aleasă cu multă dibăcie. Mai curînd, trebuie să ne găsim resursele de a ne vedea aşa cum sîntem, şi cu bune şi cu rele, de a învăţa să locuim împreună şi de a ne implica tot împreună în ceea ce înseamnă binele comun. În fond, fiecare dintre noi este un por al „produsului". La faţa României contribuie fiecare.

Înţeleg obsesia cu chipul. Dar cum rămîne cu asemănarea?

Răzvan RĂDULESCU

Rating vs ouă de ţară

Cum e posibil să ne punem problema „ce exportăm"? Nu mă refer la ce exportă în mod tradiţional România, potrivit resurselor ei naturale sau geografice, ci la preocuparea bruscă de a ne plasa la înălţimea ofertei europene, acum, cînd aderarea la Uniune a devenit o chestiune de zile (multe, totuşi, dacă este să credem ceasul amplasat la Universitate). Europa are, desigur, un standard, noi aspirăm spre el şi, pentru a-l atinge, împrumutăm o sumă de modele. Ne supunem, deasemeni, unor constrîngeri diverse. După care ne întrebăm ce avem noi de oferit (de la agricultură ecologică, pînă la inteligenţă) şi în ce fel putem să egalăm, prin exporturile noastre, binefacerile pe care le primim din partea Uniunii Europene. Oare sîntem destul de buni pentru Europa? Oare, odată acceptaţi în Uniune, Europa nu se va jena cu noi, aşa cum te jenezi cu o rudă săracă din provincie? Ca să evităm această situaţie umilitoare, n-ar trebui oare să ne punem hainele de duminică, să ne parfumăm excesiv şi să ne facem un permanent cu bucle mici, tip oaie?

Mi se pare o atitudine fundamental greşită. Uniunea Europeană, cu cîteva performanţe legislative recente dintre cele mai litigioase, nu este deloc spaţiul în care aş dori să trăiesc zi de zi: se discută, de exemplu, *as we speak,* în Parlamentul european, o lege a patentelor. Dacă se va vota, aceasta va însemna, între altele, moartea producătorilor mici de *software,* dispariţia lentă şi sigură a conceptului de *Open Source* şi bulversarea majoră a tot ce ştim acum despre *copyright* şi proprietate intelectuală. Iarăşi, o lege a delictului de opinie este tot ce poate fi mai antipatic. Termeni ca negaţionism, negaţionism prin comparaţie, discriminare rasială prin minimalizare etc., formulaţi acuzator, par să fie elementele unei noi limbi de lemn. În definitiv, chiar dacă discriminez pe cineva prin ceea ce scriu (deşi mă îndoiesc că am făcut-o vreodată, în sensul în care legea se vrea funcţională), aştept să fiu contrazis sau pus la punct de scrisul altor oameni care doresc să dialogheze cu mine. Nu e nevoie de o lege ca să regleze părerile oamenilor – o opinie publică sănătoasă este de ajuns. Dar se pare că Uniunea Europeană, în mod paradoxal, nu crede în opinia publică sănătoasă, ci în control. În fine, a fost prezentat recent noul concept de *disclaimer* care urmează a fi impus tuturor producătorilor de ţigări: trei pătrimi din pachet vor fi acoperite cu imaginile realiste, în culori, ale unor plămîni canceroşi, ale unor fetuşi malformaţi, ale unui miocard pleznit, ale unor artere îngroşate de tutun, toate însoţite de următorul text fără ocolişuri: „Fumatul ucide". Vă rog să mă iertaţi, dar am un adevăr mai important: prostia ucide. Şi făţărnicia, în măsura în care companiile de tutun varsă sume uriaşe în bugetul fiecărui stat, tocmai pentru că preţul impus – repet – impus pe pachetul de ţigări este foarte mare. (Adaug aici, ca un fumător înrăit ce mă aflu, că, dacă înţeleg rostul interzicerii fumatului în spaţiile adminstrative, în aşezămintele de sănătate sau în gări şi aeroporturi, interzicerea fumatului într-un loc privat, fie el cafenea sau restaurant, mi se pare un abuz mai sufocant decît fumul însuşi.)

Consecinţele integrării în Uniunea Europeană nu vor fi nici ele, în totalitate, plăcute. Să-ţi crească *rating*-ul de ţară este un lucru extraordinar, dar, din nenorocire, costisitor. E ca atunci cînd decizi că îţi schimbi *standing*-ul, te îmbraci mai bine, şi brusc te vezi obligat să mănînci în restaurante de fiţe şi să îţi faci piaţa din Dorobanţi: ajungi să plăteşti cincizeci de mii de lei pentru legătura de pătrunjel. Iminenţa aderării noastre, de exemplu, ne-a împins în aceeaşi ligă cu Ungaria pe listele distribuitorilor de *entertainment.* Începînd din acest an, televiziunile vor plăti mult mai scump aceleaşi pachete de filme pe care odinioară le luau pe mai nimic, ceea ce va creşte preţul minutului de publicitate la TV dincolo de puterile clienţilor mici, ceea ce va scădea drastic producţia de publicitate, ceea ce va dezechilibra piaţa care abia s-a format. Ungaria a ajuns acum în această situaţie.

Vă rog să mă iertaţi, dar nu cred că merită să te dai peste cap să exporţi în această Uniune Europeană ceva nemaivăzut, ceva ce ei n-au, dar noi avem, ca să le rupem gura. Mi se pare o atitudine de un provincialism înduioşător, dar nu mai puţin inept şi păgubos. Îmi aduce aminte de felul în care o mătuşă de-a mea din Covasna, destul de nevoiaşă, venea la Bucureşti şi aducea sistematic multe ouă ambalate cu fişii din ziarul *Scînteia,* pe care le recomanda mîndră: acestea-s ouă de ţară, sănătoase, cum nu se găsesc pe la voi. Păcat, căci eu am preferat întotdeauna ouăle de bloc ouălor de ţară. Şi m-aş fi simţit mult mai bine dacă mătuşa mea ar fi venit la Bucureşti, pur şi simplu, fără nici un fel de ouă.

Pentru ca acest articol să fie scandalos pînă la capăt, am să adaug că, personal, nu numai că n-aş vrea să export nimic în Uniunea Europeană, dar nici n-aş vrea să mă integrez în mod oficial. După cum merg lucrurile, promisiunea integrării pare să ne facă mai mult bine decît integrarea însăşi. România se află, încă, *in the best of both worlds.* Nici lăsată de izbelişte, la cheremul unor politicieni înclinaţi – cum s-a văzut – spre abuzuri consternante, dar nici supusă integral reglementărilor care îi obligă pe ţărani să electrocuteze porcul. Cu un ideal frumos în faţă, cu un paşaport care nu ne discriminează prea tare şi 500 de euro în cont, cu un ceas în Piaţa Universităţii care arată ora Bucureştiului, temperatura la sol şi AMR-ul integrării (şi care poate fi oricînd resetat), putem să ne permitem răgazul de ne a contempla serios inadecvarea şi provincialismul, avînd, în acelaşi timp, şansa de avansa încet, după reguli ce rămîn încă de descoperit. Deocamdată nu cred că sîntem pregătiţi, nici noi, nici Uniunea. Despre ce export vorbim?

Daniela-Ecaterina CUTAŞ

Părinţii în vîrstă *versus* legea

Cu toţii am auzit sau am citit despre problema reproducerii asistate medical. Tema este „la modă". Ne ruşinăm sau ne mîndrim (după caz) cu „evenimentul Adriana Iliescu", şi ştim că „se lucrează" la o lege* autohtonă care să reglementeze aceste tehnologii. Propunerea legislativă stabileşte, printre altele, o serie de condiţii de acces la reproducerea asistată: aceasta trebuie permisă numai cuplurilor viabile, căsătorite sau care trăiesc împreună de cel puţin doi ani (deşi, se pare, este posibil ca Senatul să o modifice astfel încît să fie permisă şi persoanelor singure, altminteri reproducerea asistată ar fi, cum s-a mai spus, unicul tratament medical în România pentru care trebuie să fii „cuplat"), heterosexuale etc. De asemenea, interzice ca persoanele care *„au depăşit vîrsta biologică de a procrea"* să fie asistate medical pentru a deveni părinţi. Deşi textul legii nu prevede cînd exact s-a depăşit această vîrstă, nu ar fi de mirare ca modificările ulterioare să clarifice acest aspect, fie prin plasarea momentului „Marii Treceri" la pragul menopauzei, fie prin stabilirea formală a unei vîrste limită. Dacă se merge pe varianta menopauzei s-ar ridica o serie de alte probleme: ar afecta exclusiv femeile, producînd astfel o discriminare între femei şi bărbaţi. Dacă se stabileşte o limită formală de vîrstă care s-ar aplica ambelor sexe, s-ar rezolva problema acestei discriminări, însă ar produce o alta, pe criterii de vîrstă. Mai mult, ar face ca persoane care nu au depăşit *„vîrsta biologică de a procrea"* (al căror organism produce gameţi viabili), deşi au depăşit limita legală de vîrstă, dar care nu pot deveni părinţi în mod natural din alte motive, cum ar fi acela că partenerii mai tineri ai acestora nu pot procrea, să nu fie totuşi eligibile pentru tratament. Altfel spus, oriunde ar fi plasată, limita ar fi arbitrară pentru că infertilitatea din cauza vîrstei nu survine în acelaşi moment la toţi indivizii.

Franţa – interdicţie absolută

România nu ar fi singura ţară care impune astfel de restricţii. Pe plan european, criteriul vîrstei este relevant în două feluri foarte diferite. Legea franceză interzice aplicarea tehnologiilor de reproducere asistată medical cuplurilor care depăşesc vîrsta biologică de a procrea, şi atît. Nu există nici o menţiune suplimentară, iar interdicţia este absolută. Probabilitatea de succes nu este relevantă pentru decizie. Nici sănătatea, nici condiţiile materiale sau de orice alt tip ale candidaţilor nu contează atunci cînd aceştia sînt în vîrstă. Se sugerează (sau se insistă în mod deschis) că motivele interdicţiei sînt de ordin moral. De altfel, textul legii franceze a constituit o sursă de inspiraţie pentru cei care au redactat legea românească, cel puţin în stadiul iniţial, o serie întreagă de formulări sînt întru totul identice (din fericire, cei care au redactat textul legii noastre nu au avut la dispoziţie sau nu au agreat, textul legii italiene, cu mult mai restrictivă, revoltătoare chiar).

Şi în Marea Britanie vîrsta contează, însă într-un mod foarte diferit. Motivînd scăderea ratei de succes a tehnologiilor odată cu îndepărtarea de vîrsta de maximă fertilitate naturală, clinicile afiliate la sistemul naţional de sănătate din Marea Britanie selectează acele persoane care urmează să beneficieze de gratuitatea tratamentului. La rîndul lor, clinicile private îşi impun propriile condiţii. Consecinţa acestei abordări este că pe teritoriul Marii Britanii nu este interzis, în mod formal, unei persoane în vîrstă să utilizeze tehnologia, dar aceasta are nevoie de un centru de fertilizare care să accepte să aplice tratamentul (şi multe ar putea refuza, de exemplu, pentru că eventualul eşec ar dăuna ratei de succes a intervenţiilor din acel centru, deci i-ar putea influenţa negativ popularitatea). În plus, în sistemul privat, suma necesară pentru achitarea întregului tratament nu este deloc modestă. O alternativă este trecerea graniţei către Belgia, unde există un vid legislativ în domeniul reproducerii asistate medical, şi unde se găsesc centre de fertilizare mai dispuse să intervină, la un preţ mai mic. De altfel, turismul reproductiv este cel mai important dintre motivele invocate de cerberii restricţiilor de vîrstă care doresc impunerea unor limite pe plan mondial.

România se află în momentul luării deciziei politice în această privinţă, în condiţiile în care există două grupuri de presiune: Biserica Ortodoxă Română şi reprezentanţii profesiunii medicale.

Legal, nimic nu poate împiedica o persoană, căreia i se refuză tratamentul în Marea Britanie sau în Franţa, să îl obţină într-o ţară mai permisivă. Unul din cele mai celebre cazuri de turism reproductiv este cel al Dianei Blood, care a exportat din Marea Britanie în Belgia sperma soţului decedat, pentru a obţine serviciul de fertilizare care îi fusese refuzat în mod categoric în ţara sa (pe motiv că nu exista consimţămîntul soţului, şi nici nu se mai putea obţine). Legea engleză stabileşte regulile de funcţionare ale unei „Autorităţi de fertilizare şi embriologie umană" care acordă licenţe de practică în domeniu, monitorizează activitatea şi oferă consultanţă tuturor centrelor de fertilizare. În acest fel, atunci cînd există îndoieli în ceea ce priveşte legitimitatea unei practici (cum a fost cazul Dianei Blood), deciziile se iau la nivelul acestei autorităţi, în condiţiile unei legislaţii deosebit de elastice.

Merită adăugat faptul că în spatele acestor decizii restrictive nu se află cazuri în care aplicarea tehnologiilor în cazurile persoanelor vîrstnice să fi dat rezultate dramatice. De asemenea, statisticile conform cărora procentul de reuşită scade odată cu înaintarea în vîrstă nu arată diferenţe dramatice şi, oricum, cazurile sînt foarte puţine. În Franţa interdicţia datează din 1994 şi nu urmează vreunui astfel de caz. De asemenea, Marea Britanie nu a înregistrat nici un scandal semnificativ în această privinţă, de natură să confirme eventuale îngrijorări.

Interzicerea (cazul Franţei) sau îngreunarea (cazul Marii Britanii) aplicării tratamentelor de fertilizare, în cazul persoanelor în vîrstă, poartă cu sine o serie de presupuneri despre statutul embrionilor umani, despre autoritatea statelor democratice de a pune condiţii pentru reproducerea cetăţenilor, precum şi despre părinţii în vîrstă, în general. În ţări cum sînt Franţa şi Marea Britanie, există grupuri de presiune persistente care militează pentru drepturile femeilor, grupuri *pro-life*, grupuri care reprezintă profesiunile medicale şi, desigur, grupurile religioase. Mai mult decît atît, apariţia tehnologiilor de reproducere asistată a adîncit clivaje deja existente în interiorul grupurilor feministe din cele două ţări, prin desprinderea ideologică a grupurilor feministe ale persoanelor cu dizabilităţi. Deşi feministele susţin de obicei dreptul femeii de a alege dacă va face sau nu avort, acest grup de feministe condamnă avortul atunci cînd acesta are scopul de a evita naşterea unor copii „cu probleme".

State care se declară democratice, cum este cazul Franţei, nu rezistă tendinţei de a controla reproducerea cetăţenilor. Acţiunea este înlesnită de percepţiile sociale generale asupra infertilităţii care, la rîndul lor, trădează incapacitatea de a empatiza cu probleme cu care „acuzatorii" nu se confruntă, iar toată această situaţie face ca reacţiile împotriva restricţiilor să nu aibă succes. Un argument frecvent invocat în susţinerea interdicţiei este interesul copilului. În primul rînd, reproducerea asistată medical la persoanele în vîrstă ar duce la venirea pe lume a unor copii ai căror părinţi, chiar dacă sînt clinic sănătoşi în momentul concepţiei şi al naşterii, urmează curînd să fie îngreunaţi de probleme de sănătate sau chiar să moară. Cu toate acestea, nici în Marea Britanie, nici în Franţa şi, cu atît mai puţin în România, nu se consideră, în general, că persoanele în vîrstă ar trebui menajate de la activităţi obositoare în spaţiul privat. În plus, în România este ceva obişnuit ca bunicii să se ocupe exclusiv, pentru mulţi ani, de creşterea nepoţilor, iar acest lucru nu pare să trezească îngrijorarea decidenţilor. Desigur, în astfel de situaţii, părinţii „tineri" există şi pot prelua aceste activităţi, ceea ce nu este cazul atunci cînd persoanele în vîrstă sînt chiar părinţii copiilor. Acest argument este însă discutabil într-o lume în care (chiar şi în România) speranţa de viaţă a crescut semnificativ faţă de deceniile trecute, şi în care progresele medicinii fac ca tot mai multe afecţiuni şi riscuri medicale să fie ţinute sub control.

Dacă persoanele care doresc să devină părinţi la vîrsta de – să zicem – 60 de ani, se dovedesc clinic sănătoase la aplicarea procedurii (analizele clinice constituind oricum o condiţie pentru tratament), este foarte posibil să supravieţuiască încă 30 de ani. O variantă a argumentului interesului copilului este aceea că, în ritmul în care se schimbă tipurile de experienţe la care sîntem supuşi, ar exista o distanţă enormă de comunicare între copilul de 15 ani şi părinţii săi (sau părintele său) de – să spunem – 75 de ani. Însă deschiderea părinţilor faţă de experienţele copiilor lor depinde şi de alţi factori, cum ar fi mediul social în care trăiesc şi nivelul de educaţie. Faptul că oamenii au abilităţi de comunicare şi atitudini care îi deosebesc între ei, indiferent de vîrstă, este o chestiune care nu are nevoie de demonstraţie. Să afirmăm altminteri ar însemna să trădăm o atitudine care percepe persoanele în vîrstă ca fiind în general inoportune în relaţia cu tinerii, depăşite sau, prin definiţie, bolnave. Mai mult decît atît, nu putem să considerăm depăşite mentalităţile unor persoane care sînt totuşi suficient de „progresiste" încît să se supună unor astfel de tehnologii.

Ce este „natural"?

Un alt argument împotriva tratamentelor de fertilizare ale persoanelor care au depăşit „vîrsta biologică pentru a procrea" ar putea fi acela că astfel ne-ar abate de la ordinea „naturală" a lucrurilor. Cu alte cuvinte, reproducerea asistată nu ar trebui decît să „ajute" natura, acolo unde aceasta dă greş. Însă un astfel de raţionament este deosebit de periculos şi ridică probleme de fond în ceea ce priveşte chiar scopul medicinii. Apoi, ar fi greu de arătat de ce ar ajuta medicina pe cei infertili, dar la vîrstă fertilă, din moment ce este evident că şi acest lucru este nenatural. Mai mult decît atît, restricţia se constituie într-o „pedeapsă" pentru cei care nu au procreat atunci cînd biologic ar fi putut să o facă. Oamenii tind din ce în ce mai mult să amîne momentul cînd devin părinţi. Află astfel tîrziu că au greutăţi în a concepe şi a duce o sarcină la termen, astfel încît după timpul scurs în epuizarea tuturor celorlalte opţiuni medicale „soft", legislaţia restrictivă se întoarce împotriva lor.

România se află în momentul luării deciziei politice în această privinţă, în condiţiile în care, practic, există două grupuri de presiune: Biserica Ortodoxă Română care militează pentru interzicerea *per se* a tehnologiilor (pe care nu o va obţine), şi reprezentanţii profesiunii medicale, care par să fie unanim de acord cu impunerea restricţiei de vîrstă. În urma cazului Adrianei Iliescu, „mama de 67 de ani", probabilitatea ca restricţia să rămînă sau chiar să fie mai puternic pronunţată a crescut dramatic. După toate aparenţele, decizia femeii de a deveni mamă singură la o vîrstă atît de înaintată (chiar şi clinic sănătoasă fiind) trezeşte obiecţii „morale". Desigur, nici eu nu mă îndoiesc că cel mai bine ar fi dacă ne-am naşte şi am creşte cu toţii în condiţii ideale, în familii înstărite şi trainice, în locurile cele mai propice din lume, în care să nu suferim de nedreptăţi, de temperaturi extreme, de sărăcie sau de pierderea celor dragi. Înseamnă oare aceasta că oamenilor nu ar trebui (şi aceasta, pe considerente morale) să li se permită să aibă copii în condiţii despre care ne este clar că nu sînt ideale?

---

* Legea privind sănătatea reproducerii şi reproducerea umană asistată medical. Proiectul de lege a fost votat de ambele Camere ale Parlamentului, trimis preşedintelui României la finele anului 2004, respins pentru neconstituţionalitate, primit înapoi la Camera Deputaţilor spre reexaminare, modificat şi apoi trimis la Senat, unde se află în prezent.

Daniela-Ecaterina Cutaş *(danielacutas@gmail.com) este absolventă a masteratului de „Etica şi dreptul îngrijirii medicale" la Universitatea din Manchester, Marea Britanie.*

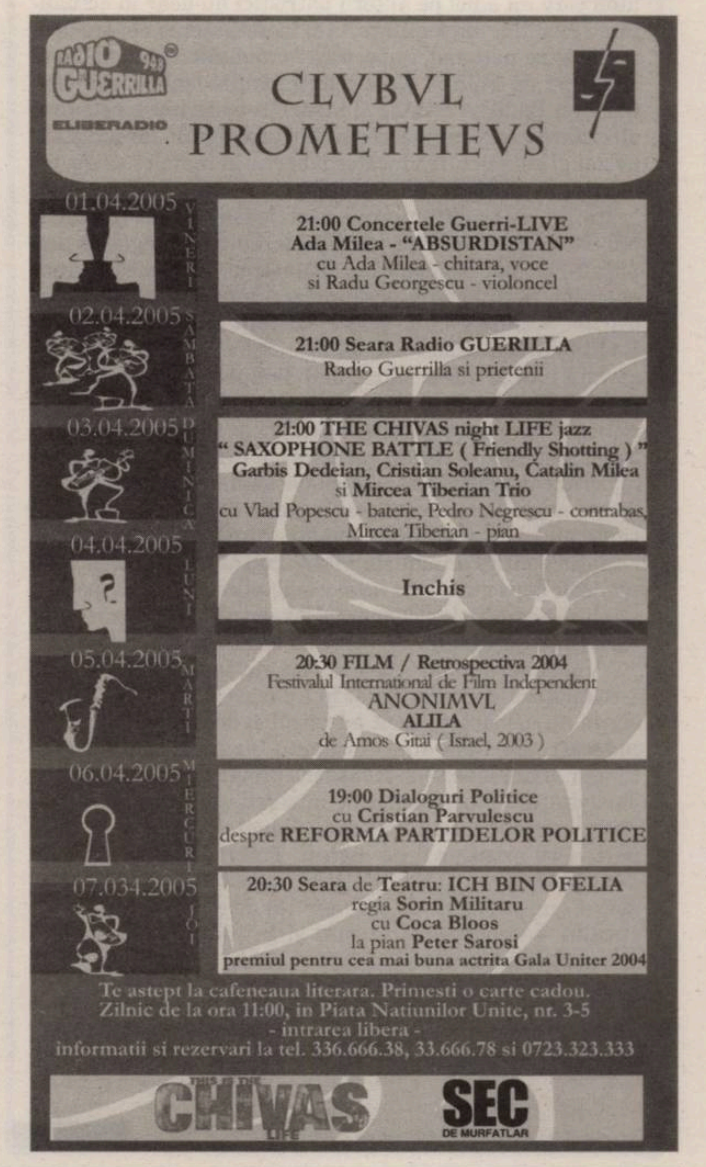

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Bucuria mea

Emergenţa publică a unui savant de talia lui Cristian Bădiliţă este urmarea conjugată a unor factori deopotrivă rari. Pe de o parte, nu poţi ajunge atît de sus în lipsa unui echipament intelectual înnăscut şi rafinat cu tenacitate. Pe de altă parte, cu greu se poate închipui cristalizarea unui atare profil fără contribuţia sculpturală a unor întîlniri esenţiale. Cristian Bădiliţă s-a născut sub zodia inteligenţei alerte dar, ca stăpîn al unui spirit curios, a beneficiat în plus de tutela celor mai aşezaţi specialişti din acele ţări europene în care studiile patristice şi-au trăit geneza renascentistă, maturitatea filologică de secol XIX şi noua tinereţe pe care şcoala franceză postbelică a reuşit să le-o insufle. Cu temeritatea lui uneori şocantă, Cristian Bădiliţă mai adăuga, într-un recent interviu, şi paradoxala şansă de a se fi putut *înstrăina,* asemenea pustnicilor, pe fondul violent al primilor ani '90. Dacă n-ar fi plecat în Occident, forţat de climatul mineriadelor, prea puţin din actuala sa creativitate ni s-ar fi întors spre a iriga, salutar, aridul teren al „umanioarelor" de tranziţie.

În secolul V al erei creştine, Martianus Capella redactase un tratat despre artele liberale, intitulat *De nuptiis Mercurii et Philologiae.* Imaginea aceasta mitică defineşte precis combinaţia lui Cristian Bădiliţă: el are flerul hermeneuticii, pasiunea medierilor şi arta de a transmite mesajele celeste. Lucius Aelius Stillo, citat de Varro, spusese cîndva că, dacă muzele ar vrea să vorbească latineşte, ar vorbi în limba lui Plaut. Aş spune, la rîndu-mi – păstrînd proporţiile şi datoria modestiei – că, dacă Părinţii Bisericii ar vrea să vorbească româneşte, ar vorbi limba lui Cristian Bădiliţă. El este primul studios autohton care i-a adus pe autorii patristici nu doar în actualitatea mediilor universitare, ci şi în dezbaterea despre drumul nostru naţional, imperativele comunitare ori dialogul credinţei cu ştiinţa. Graţie formidabilei sale mobilităţi, Cristian Bădiliţă rămîne el însuşi în toate ipostazele prin alternarea cărora şi-a construit prestigiul: investigator avizat al surselor, traducător laborios al textelor sacre, comentator al filonului septuagintic, eseist furibund sau graţios şi, nu în ultimul rînd, poet de gingaşă năstruşnicie. Nu avem de-a face cu juxtapunerea unor registre disparate, ci mai degrabă cu însumarea dialectică a unor energii concentrate în preajma aceluiaşi nucleu etico-metafizic. Scriind *Pe viu despre Părinţii Bisericii,* Cristian Bădiliţă practică un soi de *shuttle diplomacy.* El face cu tot şarmul naveta altfel inimaginabilă între Evagrie Ponticul şi Pink Floyd sau conexiunea suprarealistă dintre gnoza antică şi ceea ce aş numi eshatologia involuntară a orizontului postmodern. Flora carnivoră a evangheliilor apocrife, zestrea sapienţială a cappadocienilor, complicata ereditate origeniană, parcursul iniţiatic al marilor patrologi contemporani, racordul complex dintre *sacris erudiri* şi situaţia politică a lumii de astăzi, cultul platonic al prieteniei sau capacitatea de *networking* eficient, sînt – pentru a relua metafora lui Clement Alexandrinul – *stromatele* pe care Cristian Bădiliţă le ţese sub ochii noştri fermecaţi.

Viu şi nevătămat – deşi s-a ciocnit în ardente polemici – compatriotul nostru exilat în Apus ne lasă mereu impresia că nu urmăreşte decît adevărul şi dreptatea propriilor judecăţi. Nu l-am auzit foşgăind bizantin după oarece funcţii, n-am idee să-şi fi însuşit, provincial, pretenţia exclusivităţii... Nu se teme de adversitatea celor pe care-i chestionează, moral sau profesional, şi ştie să-şi ierte partenerii oricît ar fi de ingraţi. Tînărul învăţat e abundent precum o agenţie de ştiri, se osteneşte logistic pe seama unor colocvii de care profită doar cunoaşterea trecutului, se enervează juvenil şi se înduioşează moldoveneşte, vădeşte nobleţea de a-şi lăuda coechipierii (chiar şi atunci cînd aceştia îl dezamăgesc sau îl neglijează)...

Întrucît se teme numai de Dumnezeu, Cristian Bădiliţă se bucură, printre semenii săi, de autoritatea nebunilor pentru Hristos.

Anca MANOLESCU

Beneficiul metafizic al diversităţii religioase

Cînd privim geografia religioasă a lumii, ne izbeşte diversitatea ei luxuriantă, pe care ştiinţele religiei caută trudnic să o sistematizeze, căreia conflictele de azi par a-i adînci crevasele. Cînd privim încotro arată religiile, presimţim un Acelaşi, despre care toate vorbesc, de la care toate se reclamă. Fie că sîntem indiferenţi, interesaţi sau angajaţi spiritual, e greu să ignorăm paradoxul între diversitatea religioasă şi acel Unu. Paradoxul face parte acum din spectacolul lumii noastre. E perceput măcar mediat şi mediatic de fiecare dintre noi. Transpare cu aceeaşi tărie prin vacarmul violenţelor ori al disputelor între religii şi în mulţimea vocilor religioase, cînd ele se roagă ecumenic aceluiaşi cu totul Altul.

Dar, în genere, sîntem tentaţi să „rezolvăm" acest paradox, să îi anulăm tensiunea verticală: fie prin toleranţa care respectă dreptul fiecăruia de a crede în ce vrea, fie prin exclusivismul care decretează că o singură religie e adevărată, deplină.

Mi s-a părut util, de aceea, să cercetez interpretările cîtorva filozofi, gînditori religioşi ori „tradiţionali" care, în secolul XX, şi-au pus problema *beneficiului de cunoaştere* pe care ni-l poate da paradoxul dintre diversitatea religioasă şi Unul divin: Simone Weil, René Guénon, André Scrima şi, alături de ei, figura aparte a lui Nicolaus Cusanus, teolog şi filozof contemplativ, cardinal foarte activ în politica Bisericii Catolice din secolul al XV-lea, a cărui reflecţie, în pragul vîrstei moderne, asupra diversităţii religioase, este de o uimitoare îndrăzneală şi rigoare.

La capătul reflecţiilor lor despre diversitate şi Unu, care ar fi, în rezumat, beneficiul pluralităţii religioase, atît de izbitoare, atît de explozive astăzi?

Primul beneficiu, cred, e că asistăm la o diversitate care nu poate fi conciliată numai prin bune intenţii umane, fie ele de ordinul generozităţii şi al compasiunii sau chiar al elaborării teologice. Soluţia nu se află, e prea limpede, în acelaşi plan cu problema. Pluralitatea religioasă ne cere să judecăm (şi să o judecăm) aici şi acum „de foarte sus, din polul plus". Spectacolul religiilor stă în faţa noastră ca o amintire a modelului vertical de lume, organizat de o axă transcendentă. Conflictele aspre şi concordia lor atît de problematică sînt, împreună, pulsaţia acestei amintiri. Noutatea cu care vin modernii în faţa ei este demnitatea, recunoscută, a diversităţii. Dacă vom recupera un model vertical de lume, el nu va mai putea fi unul autoritar şi omogen din punct de vedere religios. Angajarea religioasă va trebui să fie, într-un grad sau altul, corelativă cu conştiinţa că celelalte tradiţii converg către aceeaşi transcendenţă vie.

Iar dacă acceptăm convergenţa religiilor, dacă admitem că religiile sînt expresiile de sine ale unui Acelaşi, atunci vom fi în stare să vedem în diversitatea religioasă a lumii un reflex al majestăţii Lui. În luxurianta desfăşurare a religiilor îi vom putea întîlni chipul cel mai familiar şi chipul cel mai straniu, mai imprevizibil, îl vom putea percepe ca intim şi radical străin, mai aproape de noi decît ne sîntem noi înşine, la o depărtare pe care ne e cu neputinţă să ne-o apropiem. În luxurianta desfăşurare a religiilor, vom putea sesiza ceva din opoziţiile tari, a căror uniune face parte din majestatea Lui. În libertatea nesfîrşită cu care îşi dă chip în religii vom percepe ceva din libertatea lui increată, care, pentru Berdiaev, era fundamentul însuşi al divinului. Fiecare tradiţie diferită de a noastră ne va pune în faţă limitele pe care El a acceptat să le îndure – în ea, dar şi în propria noastră tradiţie – pentru a se manifesta. Iar tensiunea dintre cele două feluri de limite ne va ridica, mai încordată, atenţia către nemărginirea Lui. Fiecare dintre religii îi rosteşte, cu geniul ei specific, evidenţa şi ascunderea, sacrificiul şi impasibilitatea, imanenţa şi transcendenţa; fiecare rosteşte, cu geniul ei specific, faptul că, unind în sine opusele, El e dincolo de limita tuturor dualităţilor contopite. Fiecare religie îşi epuizează spunerea, discursivă ori paradoxală, fără a fi spus despre El îndeajuns. În faţa multiplei lor rostiri, în care vocile se potenţează una pe cealaltă şi, prin întîlnirea lor, fac să se audă sensuri noi, vom avea totuşi presimţirea că „El este asta şi e altul decît asta!", după cuvintele emirului algerian Abd el-Kader, unul dintre maeştrii sufismului din secolul al XIX-lea.

„Dacă gîndeşti că El este ceea ce cred diversele comunităţi – musulmani, creştini, evrei, politeişti şi ceilalţi – El este asta şi e altul decît asta! Dacă gîndeşti şi crezi în ceea ce mărturisesc fiinţele cunoaşterii prin excelenţă – profeţi, sfinţi şi îngeri –, El este asta! El e altul decît asta! Nici o creatură... nu îl cunoaşte sub toate aspectele lui; nici una nu îl ignoră în toate aspectele lui."

Iată, cred, ceea ce s-ar putea numi beneficiul metafizic al pluralităţii religioase. Ea ne dă materia pentru a „gusta prin gîndire" – măcar o gîndire de tip reflexiv, fiindcă am pierdut în genere exerciţiul ei contemplativ –, de a gusta ceva din nemărginirea Unului divin. În lumea noastră „contractată în pluralitate" şi forme, avem sub ochi un reflex foarte viu a ceea ce este El în posibilitatea lui întreagă. Iar acest reflex, dacă e privit cu atenţie spirituală, cu o atenţie în sensul dat termenului de Simone Weil, îl angajează pe omul religios la o trecere la limită. El e îndemnat să-şi treacă la limită înţelegerea pentru a se adecva, pe cît e cu putinţă, ţintei sale. Limbajul religiilor este de trecut la limită pentru a reflecta, pe cît e cu putinţă, nemărginirea Celui pe care îl spune. O hermeneutică a tradiţiilor în convergenţă, aşa cum au practicat cei patru gînditori evocaţi aici, a fost, pentru ei, un exerciţiu de trecere la limită a limbajului, un exerciţiu pregătitor, *teoretic*, de trecere la limită a înţelegerii.

Tradiţiile, ele însele, ne îndeamnă la un exerciţiu de trecere la limită. De vreme ce fiecare reprezintă o anume „perspectivă" asupra Unului (ceea ce Simone Weil numea o anume „obsesie a lucrurilor divine"), în toate trebuie să se consume un salt de la specificitatea perspectivei la globalitatea ţintei. Dar cunoaşterea capătă deja sugestia acestei globalităţi dacă parcurge, prin studiu participativ, mulţimea direcţiilor pe care e privită Faţa unică, atotdirecţionată. După Cusanus, orice „teologie descrie un cerc". Neputînd ataca divinul în plin, teologia îi dă roată; situîndu-se în diverse puncte de vedere, ea se concentrează pe cîte un atribut divin. Dar teologia, pentru el, e circulară, mai ales fiindcă, în fiece moment, ea vizează centrul unde aspectele divinului, ca şi punctele de vedere sînt „înfăşurate", „în care orice alteritate e unitate şi orice diversitate e identitate" (*De visione dei* III). A face o interpretare a tradiţiilor în convergenţă e un demers similar: înseamnă a cerceta perspectivele religioase din care e aţintită şi participată realitatea trans-perspectivală. Înseamnă a intensifica uimirea şi atenţia faţă de centru, faţă de incomprehensibila lui omogenitate.

Centrul e, în sine, nesituabil, absoarbe toate perspectivele. Dar acea poziţie nesituabilă e aproximată, prin convergenţă, de drumurile tradiţiilor, parcurse de călătorii spirituali. Desigur, calea fiecăruia duce la ţintă, dar de pe celelalte drumuri el poate primi repere ajutătoare, impuls pentru înaintare, confirmări, solidaritatea unei orientări comune. Pentru fiecare dintre cei patru autori, interpretarea tradiţiilor în convergenţă poate spori lumina asupra tradiţiei „natale" şi, ca atare, poate întări angajamentul, intelectual, spiritual, faţă de ea.

Cusanus, ca şi ceilalţi trei autori s-au adresat unui mediu spiritual şi cultural bine definit, sub anumite aspecte similar. Ei au crezut că paradoxul între diversitatea religioasă şi Unu trebuie expus „cu un extremism provocator" în faţa unei lumi unde diversitatea riscă să devină dezintegratoare, a unei lumi în pierdere de verticală transcendentă. Pentru ei, tema diversităţii religioase a fost o temă a fraternităţii şi a concordiei pentru că a fost, înainte de toate, o temă de cunoaştere verticală.

(Textul face parte din volumul Europa şi întîlnirea religiilor. Despre pluralismul religios contemporan, *în curs de publicare la Editura Polirom)*

Radio & Afaceri MIX fm 100,6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio in România
ROMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

Daniel ILEA

de ce e *cool*...

Dandy-ul

În eseul – laconic denumit în simplitatea-i – *Dandysmul. O istorie**, Adriana Babeţi sugerează, tentează, deschide, cu delicateţe dar ferm, breşe (prin tot atîtea capitole scurte, penetrante, ritmate) în Corpul (nebulos-uman) al dandysmului; ne introduce astfel şi ne plimbă printre cameleonicele făpturi, luminîndu-le şi decriptîndu-le atît cît e posibil (uneori sporindu-le ambiguităţile) dimensiunile, misterul (sexual-existenţial-metafizic), fără să aibă, Doamne-fereşte, pretenţia de-a clarifica definitiv ceva! Acest *„mic tratat de dandyologie"*, care trece în revistă tot ce s-a scris în materie, sistematizînd *„istoria, doctrina, formele de manifestare ale împricinatului fenomen"*, ar mai putea reprezenta în sine (şi în cel mai înalt grad) un dublu semn de întrebare şi de mirare, puse de pe poziţia (nuanţă esenţială!) unei cercetătoare-amazoane, fără *a priori*, aş zice chiar oarecum din interior, şi unde ghicim mai mult decît simpatia, decît înţelegerea, decît fascinaţia – într-un cuvînt, tandreţea pentru obiectul-subiectul cercetării ajungînd (hermeneutic vorbind) la performanţa unei identificări reuşite prin al său *discours amoureux* (dar nicidecum orb!). Discurs care, la rîndu-i, are darul de-a seduce, de-a convinge cititorul – dar în mod oarecum paradoxal, căci nu la rece (metoda obişnuită de seducţie a dandy-lor înşişi), ci la cald!

După ce-ai citit şi recitit opul cu delicioasele-i dandygrafii, ca desert chiar că-ţi vine să-ţi confecţionezi (aşa, de drag şi dintr-o pornire teatrală) o redingotă, un pantalon, o eşarfă, un baston... apoi să-ţi faci o freză, o mustaţă – în fine, o ţinută completă *à la* Contele de Montesquiou (cel de pe copertă); şi, odată ce eşti în hainele (pielea) lui, să-i (să-ţi) dai viaţă, cum altfel decît imitîndu-i inimitabilele maniere – *„Manierele sînt acea îmbinare a mişcărilor spiritului şi corpului, iar mişcările nu se pot picta"*, *dixit* Barbey d'Aurevilly (p. 254, nota 1) –, şi să ieşi astfel pe străzile Parisului, prin saloane, cafenele... desigur, nu în Parisul zilelor noastre (dar, în fond, de ce nu?!), ci în Parisul *fin de siècle!*

Dandysmul: fenomen englez născut graţie graţiei franceze; pornit de la rădăcinile (sentimentului şi) stării de graţie franceze, transplantate (prin restauraţia lui Carol al II-lea) pe solul englez; graţie neapărat însoţită (cum ne învaţă acelaşi D'Aurevilly) de corupţie, impertinenţă, umor, aducînd astfel puţină plăcere, insuflînd puţină viaţă searbădului puritanism insular! Dandysmul (consideră A.B.) e *şi* arhetip, *şi* mit; dar e imposibil de conceput/desprins de încarnările sale istorice, de miile de *dandies:* unii celebri, tenorii (Brummell, Byron, D'Orsay, Scrope Davies, Disraëli, Baudelaire, D'Aurevilly, Custine, Wilde, Montesquiou...), alţii anonimi, formînd necesara galerie – galerie (absolut necesară) fiind, de fapt, întreaga societate aristocratică londoneză sau/şi pariziană!

Dandysmul: teritoriu vast, nebuloasă sub imperiul masculinităţii, dar o masculinitate feminizată (mai precis, homosexualitatea, marea majoritate a dandy-lor fiind homosexuali); e bine de ştiut asta, încă de la bun început, ne avertizează însăşi autoarea. Mai aflăm că prima folosire (deflorare) a cuvîntului *dandy* aparţine (ironie sau semn?) lui Lady Morgan (o femeie, şi încă de origine irlandeză!), *„luîndu-i-o înainte lui Byron cu un an"* (p. 53); deşi consacrarea cuvîntului îi revine acestuia din urmă, poetul ce va deveni (prin al său *rayonnement),* nu doar în Anglia, ci şi pentru elita scriitorilor francezi de după 1830, modelul absolut.

Sîntem tentaţi, imediat, să dăm cîteva exemple ale stilului cărţii, şi asta ca să dovedim că nu are nimic (decît, cel mult, de manieră parodică) dintr-un stil academic sau pseudo-academic (cum ni se dă, în repetate rînduri, de înţeles), fiind vorba de un paradoxal tratat poetic, operă de scriitor, poveste vrăjită, zbenguială printre *dandies!* Simţim desfăşurîndu-se aici acel barthesian *plaisir du texte!* Să pomenim, în treacăt, doar de tuşele portretului lui George Brummell, de legendara sa întîlnire cu regele George al IV-lea (pp. 50-54), şi apoi de domnia sa (pînă la dizgraţie, exil şi nebunie), timp de vreo 20 ani, peste *„Dandyland"*-ul Londrei (a se citi cap. „Hit Parade"); de fapt, umbra/fantoma acestui rege al dandysmului (invocată, convocată şi bine întreţinută de amazoana-amfitrioană) ne însoţeşte pînă la capătul cărţii, fiind al său *point aimanté*. Apoi, întreg capitolul „Dandysmul. Mod de întrebuinţare" – îndeosebi savuroasele paragrafe: „Animale de stofă", „Cravate, mănuşi, pălării", „Inutile dulci", „Cosmetica pentru toţi" etc.

Ni se dă a înţelege că, din punct de vedere *etic*, dandy par (şi chiar sînt) de condamnat prin *„egoismul micii elite"* (p. 57), prin cinismul, prin indiferenţa lor la mizeria lumii, la restul muritorilor... un Tolstoi sigur nu i-ar fi iubit, la fel cum, în epocă, în Anglia, William Hazlitt, *„eseist strălucit, spirit rebel, apologet al idealurilor Revoluţiei" (ibid.),* nu i-a prea înghiţit. Dar poate că (şi A. Babeţi are dreptate să presupună) îşi au şi ei (de vreme ce au existat) locul lor dobîndit, ba chiar binemeritat sub soare – şi asta prin culoarea şi freamătul pe care le aduc cenuşiului vieţii, urîtului (căci, alături de suferinţe şi mizerie, mai sîntem procopsiţi şi cu povara plictisului), ceea ce le poate ierta (acestor greieri *chic et choc)* cel puţin pe jumătate (din) nepăsarea şi narcisismul lor absolut... poate că unda de frumuseţe efemeră, focul lor de artificii nici nu intră exclusiv în categoria *esteticului demonic*, transcendînd-o (paradoxal) prin efectul de graţie, implicit etic, benefic (cel puţin în parte). Să fim, deci, toleranţi, îngăduitori cu aceşti egoişti, cu aceşti impertinenţi!

Din pricina misoginismului lor – evident şi de atîtea ori evidenţiat de eseista-femeie –, ne-am fi putut aştepta ca aceştia să fie trataţi cu asprime, condamnaţi: ei bine, dimpotrivă, simţim o mare atracţie, înţelegere, protecţie (la limită doar puţină, amicală, admonestare)... Să nu uităm *triada* efeb – androgin – hermafrodit, sub care pare a sta dandysmul: *„Pe toate meridianele, fie că ne aflăm la Londra, Paris, Viena, Madrid, Berlin sau Buenos Aires, una dintre formele predilecte de manifestare a dandysmului neoclasic [...] este efebismul. Formă, dar şi substanţă, comportament erotic, dar şi viziune, filosofie a iubirii ce exaltă corpul tînăr. O face însă, de cele mai multe ori, cu o senzualitate «rece»."* (p. 95).

La rece, deci *(„Lumea aparţine spiritelor reci"*, *dixit* Machiavelli, citat de D'Aurevilly), maniera de seducere a lui Brummell (prin extensie, a dandy-ului), fiind el cel care uimeşte, dar nu se lasă (ori cel puţin nu lasă să transpară) uimit: *„Nu s-a lăsat niciodată cuprins de vîrtejul celor pe care îi tulbura"* (*dixit* acelaşi D'Aurevilly)... Tot aici se cade să amintim şi de *„faimosul principiu al dandysmului: «În societate, cîtă vreme n-ai produs nici un efect, rămîi; dacă l-ai produs, pleacă»"* (p. 262). Şi, încă (tot cuvintele lui D'Aurevilly, chintesenţă metafizică, nu fără unda lor de tragism): *„Plictisul devine fondul a tot şi a toate, cu atît mai mult pentru un suflet de dandy, pentru unul dintre acei bărbaţi despre care s-a spus cu multă ingeniozitate, dar şi cu multă tristeţe: «Ei strîng în jurul lor plăcerile vieţii, dar ca o piatră care atrage muşchiul, fără a se lăsa pătrunsă de prospeţimea care o acoperă»"* (p. 270, nota 1).

Găsesc, la rîndu-mi, cu totul justificată opinia Adrianei Babeţi (contrară altor cercetători, precum Marylène Delbourg-Delphis), cînd vede apusul dandysmului prin anii '20 ai secolului al XX-lea: *„Recompus din toate trăsăturile care îi fac specificul inconfundabil în secolul al XIX-lea, dandy-ul, dar şi dandysmul încetează să mai existe după moartea unor Montesquiou sau Beerbohm."* (p. 103). Şi asta pentru simplul fapt că, pentru a exista dandy, e nevoie de fondul unei societăţi conservatoare, pline de convenienţe (precum cea puritană englezească), născătoare de plictis. Pe cînd, după anii '20 ai secolului al XX-lea şi pînă azi, plictisul (cel puţin în societatea occidentală) nu mai decurge, în esenţă, din nici un puritanism, ci mai degrabă din opusul său, din preaplinul libertăţilor şi al experimentărilor, de multe ori ducînd la (şi sunînd a) gol... În consecinţă, azi mai pot exista *boemi* şi *libertini*, dar nu şi dandy! Mai mult, a fi boem (eventual şi homosexual) nu te face să devii implicit şi dandy – de-ar fi să ne gîndim numai la vestimentaţia pur creativă şi nu de serie a dandy-lor (implicit maniera de-a o purta). Şi aici, un aliat al poziţiei lui Adriana Babeţi e însuşi Roland Barthes: *„după teoria lui Roland Barthes, din punctul strict de vedere al «filosofiei hainelor», dandysmul ar fi de neconceput în zilele noastre"* (p. 202); deci, *„pentru Barthes, Moda a ucis dandysmul" (ibid.).*

Ar mai fi, simultan, un anumit tip de eleganţă, stilul conversaţiei, mimica, flegma dandy-lor... imposibil de pus în scenă azi, lipsind aerul de epocă, atmosfera.

Înţelegem că un dandy nu e un libertin: el nu (pare a urmări şi) culege fructele *carnale* ale seducţiei, fiind în acest sens opusul unui Casanova; s-ar putea spune că el se bucură exclusiv de actul *seducerii în sine,* de perfecţiunea acestui act şi, oarecum, la rece; e, poate, tipul pur, ideal al seducătorului!

Este dandy-ul o fiinţă fericită? Poate că da, în felul lui, ori mai degrabă poate că nici nu-şi propune aşa ceva, aşa cum nici nu visează să procreeze: el doar produce şi îşi produce plăcere, face valuri, trezeşte, se retrage, revine...

Este dandy-ul un angoasat? Cum de n-ar fi, ca noi toţi, şi tocmai de aceea pune el în scenă arta-i magică, în care *a părea* înlocuieşte cu brio pe *a fi*. Balzac a observat, în al său *Traité de la vie élégante*: *„Fiecare lucru trebuie să pară ceea ce este"* (redat la p. 334); şi (aş completa eu, dialectic) un dandy chiar asta şi este, ceea ce pare a fi: postura, aparenţa, masca, fantasma... De înţeles, deci, nuanţa, mutarea accentului: a părea nu înlocuieşte propriu-zis pe a fi – fiindcă dandy nici nu prea ar avea ce trăi, ei jucîndu-şi viaţa –, ci este chiar forma lui a fi! Să citim atent: *„La o lectură foarte atentă [...] începînd cu textele lui Barbey şi Baudelaire, dandysmul se lasă interpretat şi ca proiect spiritual [...] e una dintre formele de manifestare a modernităţii, în cadrul său dihotomiile tradiţiei metafizice (aparenţă/esenţă, exterior/interior, unu/multiplu, suflet/trup) sînt neutralizate, ba chiar abolite"* (p.165). Şi încă: *„Narcis modern, îndrăgostit de propria-i imagine, dandy-ul idolatrizează forma, suprafaţa – program predilect al tuturor estetismelor" (ibid.).* Numitul proiect al dandysmului *„îl formulează memorabil Baudelaire, lapidar, fără înfiorare: «A trăi şi a dormi în faţa* (ori faşa, *n.m.) unei oglinzi»" (id.).*

Doar că (trebuie imediat completat) dandy-ul nu poate rămîne *figé* în ipostaza esenţială a oglinzii, cum ne învaţă acelaşi Barbey: *„Dar eşti vanitos* (şi care dandy n-o fi?, *n.m.), vrei confirmarea celorlalţi; mişcare plină de farmec a sufletului omenesc, prea mult calomniată. Poate aici trebuie căutată întreaga afectare a dandysmului. De fapt, el nu ar fi decît graţia care se falsifică pentru a fi mai bine percepută într-o societate falsă şi, în acest sens, naturaleţea ar fi, ce-i drept, mult compromisă, dar nepieritoare."* (pp. 285-286).

Dandy-ul e, deci, putem spune, un *revoltat,* ba chiar un *revoluţionar* (nu social, nici ideologic!) *estetic!*

Am înţeles, abia acum, de ce cînd mă gîndeam la un dandy instantaneu îmi apărea dinaintea ochilor un hermafrodit, mai precis cel din *Maldoror*-ul lui Lautréamont (Cîntul al doilea, strofa a şaptea)! Mulţumesc, în final, autoarei şi fiindcă m-a ajutat să înţeleg de ce un Baudelaire sau un Wilde erau morţi după pisici: evident că (şi evidenţa asta îmi stătea de peste un deceniu sub ochi, sub nas, căci avem şi noi acasă – sau mai degrabă, ei ne au – doi motani) sînt nişte veritabili dandy în miniatură!

Ne vom opri aici, sperînd că am trezit pofta citirii/recitirii acestei minunate cărţi-colecţie, cărţi-budoar, spectacol total al lumii dandy-lor – pentru care îi decernăm, graţios, Adrianei Babeţi, nobilul titlu de *dandyzette!*

* Adriana Babeţi, *Dandysmul. O istorie,* Editura Polirom, 2004.

re: member

„Feminismul, în măsura în care s-a prezentat pe sine ca o eliberare, a fost mai curînd o eliberare de natură decît de convenţii sau societate. Ca atare a fost neerotic, mai mult un proiect abstract, solicitînd nu atît abolirea legilor, cît instituirea lor şi a activismului politic.

Feminismul este în acord şi încurajează multe elemente ale revoluţiei sexuale, dar le utilizează în scopuri diferite. Pasiunea sexuală masculină a redevenit vinovată întrucît culminează în sexism. Femeile sînt transformate în obiecte, violate de soţi şi de străini, hărţuite sexual de profesori şi angajatori la şcoală şi la serviciu... Toate aceste fărădelegi trebuie pedepsite. Dar una este să le aperi pe femei de pericolul de a fi brutalizate, şi alta să le aperi de orice dorinţă masculină. Feminismul se foloseşte de morala conservatoare pentru a-şi atinge propriile scopuri. Ciudata relaţie dintre revoluţia sexuală şi feminism a produs o tensiune în care toate restrîngerile morale care guvernau natura au dispărut, dar odată cu ele a dispărut şi natura." (Allan Bloom, *The Closing of the American Mind,* Simon & Schuster, 1987, pp. 99-105)

Magdalena MĂRCULESCU-COJOCEA

Un alt fel de Salon de Carte...

Anul editorial 2005 are deja o istorie... După tîrgul profesional de carte de la Londra (12–16 martie) şi după cel de la Leipzig, în luna martie (18–23) a avut loc cea de-a 25-a ediţie a Salonului de Carte de la Paris.

Pe o piaţă profesională care a devenit din ce în ce mai concurenţială, acest eveniment este considerat a fi cea mai amplă manifestare europeană deschisă marelui public, fără a se susţine exclusiv printr-o finanţare de stat, dar beneficiind, evident, de numeroşi parteneri, atît publici, cît şi privaţi. Deşi nu este nici atît de mare pe cît Salonul de la Frankfurt, nici atît de specializat pe cît cel de la Londra, Salonul de Carte de la Paris are un caracter monden, reunind un public entuziast în jurul autorilor invitaţi (în jur de 2000, în mare parte asaltaţi de cererea de autografe), a prezentărilor, a conferinţelor, a acţiunilor şi jocurilor organizate anume pentru a testa impactul oamenilor la cultura scrisă.

Invitatul de onoare desemnat anul acesta printre cei 1.200 de editori (dintre care aproximativ 300 străini) a fost Rusia, ţară aflată în atenţie şi în anul 2003 ca oaspete de onoare al Salonului de Carte de la Frankfurt. Pe lîngă un spaţiu de expunere foarte amplu, ţara invitată se bucură de obicei de o atenţie cu totul deosebită nu numai pe durata celor 6 zile de expunere, dar şi în intervalul de timp dintre două ediţii ale Salonului. Astfel, dacă anul trecut librăriile debordau de traduceri din limba chineză, anul acesta editorii şi librarii au încercat să pună în prim-plan autorii ruşi, impuşi deja pe piaţa franceză de carte în ultimii ani, precum şi pe cei nou descoperiţi.

Focalizarea pe un anumit tip de scriitură naţională este pregătită minuţios şi susţinută de iniţiativa Centrului Naţional de Carte (CNL) din Ministerul francez al Culturii care, în vederea stabilirii autorilor ce vor fi invitaţi la ediţia viitoare a Salonului de Carte, organizează anual festivalul „Les Belles Etrangères". Rezultatul constă în selecţia de noi texte care, pe parcursul aceluiaşi an, vor fi traduse şi publicate în limba franceză. Aşa se explică faptul că, dintr-o dată, nu numai mari autori pierduţi aproape în rafturile ordonate alfabetic, dar şi nume necunoscute, infiltrate brusc în discursul despre noile tipuri de scriitură, populează spaţiile fizice şi mediatice rezervate în Franţa cărţii.

Pe lîngă marii clasici (Tolstoi, Dostoievski, Esenin), sau binecunoscuţii emigranţi (Nabokov, Brodski, Soljeniţîn, Axionov), latura contemporană a literaturii ruse s-a impus nu numai ca o promisiune (tînărul scriitor Andrei Gelasimov, invitat la „Belles Etrangères" a stîrnit ample controverse, tocmai pentru că înainte de a fi tradus în franceză era perfect necunoscut), ci chiar ca o certitudine (Vladimir Sorokin, Viktor Pelevin, Vladimir Erofeev, Ludmila Ulitkaia, Boris Akunin, Vladimir Makanin, autori deja traduşi şi la noi).

Mai interesant mi se pare că, dincolo de promovarea pe care francezii au făcut-o cu această ocazie culturii ruse, lumea editorială rusească chiar a cunoscut în ultimii ani o creştere uimitoare. Dacă în 1992, s-au publicat în Rusia abia 28.500 de titluri (cărţi şi broşuri, noutăţi şi reeditări laolaltă), opt ani mai tîrziu producţia de carte o egala deja pe cea franceză (50.000 de titluri în 404 milioane de exemplare), pentru a atinge cifra record de 90.000 de titluri, în 700 de milioane de exemplare, în 2004, anul de vîrf al activităţii editoriale în această ţară. Ceea ce înseamnă că Rusia îşi poate revendica actualmente locul cinci în industria mondială de carte şi locul trei în cea europeană.

Dan C. Mihăilescu, Magdalena Mărculescu-Cojocea

Dacă selecţia de la „Belles Etrangères" 2004 a avut în vedere tinerii autori ruşi ce urmau să fie prezentaţi la Salonul de Carte 2005, cînd Rusia trebuia să fie invitată de onoare, ce semnificaţie poate avea faptul că selecţia „Belles Etrangères" 2005 vizează cele mai proaspete producţii literare româneşti? Prefigurarea faptului că invitată în 2006 va fi România? Nici chiar aşa!

Şi totuşi... Dat fiind că tema anului viitor va fi *„Francofffonies!"*, iar Salonul va inaugura un festival al culturilor francofone ce începe în luna martie şi ţine pînă în octombrie, România are de bună seamă toate şansele să se regăsească printre cele 62 de ţări invitate.

Un lucru este însă cert: deja, anul acesta, Salonul de la Paris a fost *altfel*. Şi această consideraţie nu se mai referă nici la Pavilonul de carte al Rusiei şi nici la standurile editurilor franceze. Ci la standul României, care şi-a schimbat cu totul înfăţişarea: pentru prima dată în ultimii ani, de cînd vizitez Salonul de la Paris, am avut bucuria să văd o imagine a României stilizată şi convingătoare. Pregătit într-o grabă nebună, cu doar două săptamîni înainte de desfăşurare, aranjamentul final, care a picat în seama AER-ului şi a Ministerului Culturii, nu-şi putea ascunde total neajunsurile, de care organizatorii au fost de bună seamă conştienţi. Inconvenientul invocat cel mai des a fost absenţa vînzării: conceput ca o expoziţie, în care cărţile erau prezentate în unic exemplar, standului i-a lipsit total dimensiunea comercială, frustrîndu-şi astfel cumpărătorii.

Îmi vine însă în minte faptul că, înainte de a fi creat (în 1981 de Henri Flammarion, la Paris) Salonul de Carte francez se ţinea, prin anii '70 la Nisa, şi a stîrnit şi el, pe atunci, aceleaşi obiecţii. Ceea ce mă face să sper că, deşi standul românesc de la Paris a prezentat în mod fatal inconveniente, acestea nu sînt fatale.

***Magdalena Mărculescu-Cojocea** este directoarea Editurii Pandora-M şi a fost invitata Ambasadei Franceze din Bucureşti la Salonul de Carte de la Paris.*

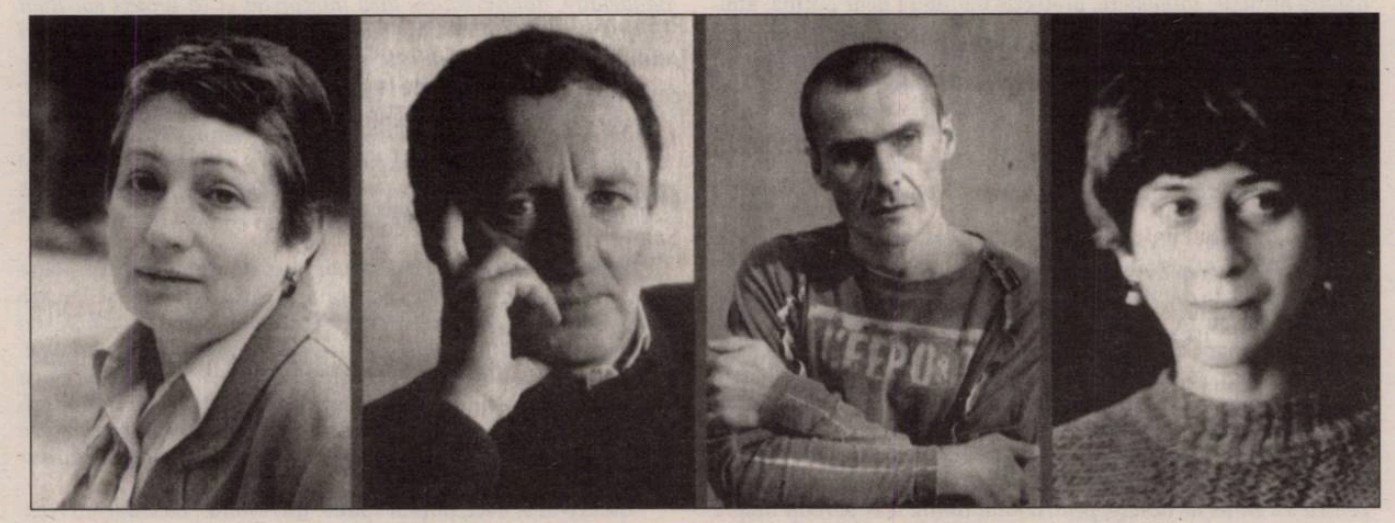

Ludmila Ulitkaia, Mark Haritonov, Dmitri Bortnikov, Olga Sedakova

Luminiţa CORNEANU

bon de lectură

Ficţiunile necesare

● Ion Simuţ, *Reabilitarea ficţiunii*, Editura Institutului Cultural Român, 2004.

După un an editorial atît de productiv cum a fost 2004, reluarea unei discuţii despre „priza" literaturii la marele public aproape că vine de la sine. În eseul introductiv, care dă şi numele volumului recent publicat, Ion Simuţ afirmă, cu multă convingere, *reabilitarea ficţiunii* în ultimii ani, depăşind ideea că, după 1989, în România a scăzut interesul pentru ficţiune, percepută ca minciună, crescînd, în schimb, acela pentru non-fictiv – jurnale, confesiuni etc. Deşi autorul face – teoretic – distincţia dintre ficţiune, în general, şi literatura de ficţiune, din păcate nu şi operează cu ea, întrebîndu-se, spre exemplu: „Cum altfel să explicăm, decît ca un simptom al redobîndirii încrederii în ficţiune (în ultimii patru-cinci ani, *n.n.),* succesul extraordinar al telenovelelor, care nu au nici o legătură cu lumea noastră?". Or, autorul se învinge cu armele sale: cînd n-au avut telenovelele succes în România? Din cîte îmi amintesc, de la *Sclava Isaura* încoace, telenovelele au ţinut topurile audienţelor TV, dovedind nicidecum o scădere a interesului pentru ficţiune, ci, dimpotrivă, o nevoie insaţiabilă, motivată, la nivelul omului de rînd, atît de dorinţa de evadare în alte spaţii şi alte vieţi, cît şi, probabil, de curiozitate: în loc să te întrebi „ce-or mai face vecinii azi?", deschizi televizorul să vezi ce mai fac „azi" personajele favorite.

Aşa încît se pare că nu nevoia de ficţiune a scăzut după 1989 (nici nu avea cum, logic şi *psihologic* vorbind!), ci interesul pentru ficţiunile literare, urmare a legii minimului efort: sub comunism, cu două ore de „televizor" pe zi, şi acelea mereu ocupate de aceleaşi două personaje principale, omul în căutarea ficţiunii nu avea încotro şi *trebuia* să citească o carte. După '90, odată cu „explozia" televiziunilor, nu mai avea nevoie decît să stea tolănit în fotoliu şi venea ficţiunea la el. Deja, în acest punct, pentru a-l face pe individul comun cititor de literatură, intervin chestiuni de fineţe: educaţie, gust, selectivitate.

Este adevărat că, în ultimii ani, se poate constata o oarecare maturizare a publicului român, care parcă trece mai des prin librării (Ion Simuţ aminteşte succesul lui Augustin Buzura cu *Recviem pentru nebuni şi bestii*, 1999 – 14.000 de exemplare; am completa amintind de *Despre îngeri* a lui Andrei Pleşu, cea mai vîndută carte românească a anului trecut, şi, de asemenea, volumele lui H.-R. Patapievici). Dacă admitem că, în 1989, am renăscut ca societate, atunci în acest an abia trecem în clasa a IX-a...

Eseul introductiv în discuţie, altminteri interesant de citit, riscă, prin regretabila confuzie cu privire la conţinutul termenului „ficţiune", să îndepărteze cititorul atent de restul volumului, cu adevărat solid şi care propune o temă dintre cele mai dureroase pentru literatura română actuală: problema canonului. După ce trece în revistă ierarhiile deja propuse (de Dumitru Micu, în *Scurtă istorie a literaturii române*, 1994-1997, de Nicolae Manolescu, în *Literatura română postbelică*, 2001, şi de Eugen Negrici, în *Literatura română sub comunism*, 2002) şi, în capitolul „Tentative de sinteză", identifică tendinţele din literatura română contemporană, în partea centrală a volumului autorul simte nevoia de a aduce propriile amendamente la „canonul" existent, neschimbat semnificativ, în opinia sa, din anii '60. Dumitru Radu Popescu, Paul Goma, Bujor Nedelcovici, Norman Manea, Dumitru Ţepeneag, Augustin Buzura şi Eugen Uricaru, neglijaţi de unul, altul sau toţi criticii amintiţi, sînt alternativele pentru reevaluarea canonului, care, în varianta sa şcolară (aşadar, cea cu maximă legitimitate la nivel de mase) nu reţine din literatura contemporană decît două nume: Marin Preda şi Nichita Stănescu. Prezentînd pe larg, cu multă atenţie, opera celor amintiţi anterior, autorul evidenţiază acele romane care rezistă şi merită să intre în canon (spre exemplu, *F* şi *Vînătoare regală*, dintre romanele lui D.R. Popescu, *Din Calidor*, *Uşa* şi *Soldatul cîinelui* ale lui Paul Goma), nesfiindu-se să pună diagnostice precise şi probabil nu prea comode pentru scriitorii vizaţi: *La anii treizeci...* a lui E. Uricaru suferă de „un tezism supărător, rigid", "în fiecare roman lung de N. Breban (...) zace un roman bun de 2-300 de pagini, sufocat sau otrăvit de cele 2-3-400 de pagini în plus", defectul principal al scrierilor lui D.R. Popescu constă în „prolixitate". În plus faţă de „prezenţele" sau absenţele din canon, importantă apare în actualitate diversitatea raportărilor la acesta: „După 1990, cînd criteriul estetic pare să fi învins definitiv în conştiinţa celor mulţi, au apărut noi conflicte. Canonul estetic ar putea fi dislocat fie de un canon etic, fie de un canon comercial, ultimul rezultat din aliajul dintre violenţă, sex şi umor. E de meditat apoi şi la un alt tip de conflict. Între unicitatea canonului estetic, specifică modernismului, şi pluralitatea canoanelor postmoderniste." Legat de acest subiect, foarte interesant de citit este interviul cu Nicolae Manolescu din ultimul capitol al cărţii, despre legătura dintre manualul şcolar şi canon, ambele văzute ca repere esenţiale pentru cititor şi fenomenul literar în general.

Scrisă cu farmec şi personalitate, cartea lui Ion Simuţ este o adevărată hartă a literaturii române contemporane, ţinînd loc de *istorie critică* a romanului ultimelor decenii, fără îndoială, o sinteză necesară. Cronicile adunate în capitolul „Ficţiuni şi nonficţiuni recente" şi interviurile din încheierea volumului (de citit neapărat: cele cu Dumitru Ţepeneag, Ştefan Augustin Doinaş şi Mircea Horia Simionescu) vin să completeze peisajul, susţinînd convingerea autorului că „omul nu este cu adevărat liber dacă nu-şi exercită dreptul la imaginaţie."

Simona SORA

puzzlecturi

Inabordabile, bestii şi fecioare

● Mihail Sebastian, *Femei*, Editura Humanitas, Colecţia „Cartea de pe noptieră“, 2004.

Cel de-al doilea roman al lui Sebastian, reeditat de două ori după 1989, a avut un destin ingrat şi paradoxal, ca majoritatea cărţilor sale. Cu nimic mai prejos decît alte romane cu subiect amoros din 1933 – deşi mai subţire ca *Patul lui Procust*, *Adela* sau *Drumul ascuns* – *Femei* este o carte care inovează fără ostentaţie. Roman minimalist, corporal-tranzitiv şi antipsihologic, construit în patru secvenţe „feminine“ ce leagă un personaj masculin aflat în plină formare, *Femei* se situează în zona aceea liberă dintre literatura clasicizată şi enorma producţie *light* a epocii interbelice. Probabil fără ranchiuna lui Călinescu pentru verdictul *criticului* Sebastian la *Cartea nunţii* („Nu-mi aduc aminte să fi citit vreodată pagini erotice atît de lipsite de sensibilitate“) micul roman al *prozatorului* Sebastian ar fi creat emuli. Scris curat, cu acel bun sentimentalism ce nu cade în melodramă, cu accentele sale leneş-trăiriste, cu metafizica sportivă a sexului „în camarad“, *Femei* ar fi putut media cu succes între crîncena nevoie de capodoperă a epocii şi pubela consumistă gen *Fecioarele orizontale* sau *Femeia care biciuieşte*.

Ştefan Valeriu, tînăr medic la studii în Franţa şi mai tîrziu „expert tehnic al Ministerului Sănătăţii din România pe lîngă Comisia Internaţională de Cooperare Medicală“, începe tatonînd cantitatea (erotică) pentru a ajunge la calitatea (amoroasă). Prima secvenţă – *Renée, Marthe, Odette* – schiţează tipologia feminină a lui Sebastian, cu genuri şi subgenuri, cu variante şi posibilităţi, căci, în roman, ca şi în viaţă, „fără femei nu se poate“. Marthe Bonneau este femeia matură, împlinită amoros care îmbătrîneşte frumos, fără invidie şi aere de fetiţă. Omagiile impertinente ale tînărului doctor o măgulesc, dar nu-i perturbă echilibrul. Amor platonic, neconsumat, amintirea ei rămîne în memoria avidă de virtual a tînărului *coureur* (personajul, ca Sebastian, trebuie să fi avut în jur de 25 de ani) ca o artă de a trăi, o strategie existenţială sau un instinct al vieţii: „Dar strategie sau instinct e tot una, de vreme ce din această putere de a se controla vine frumuseţea ei clară, mai clară în soarele acesta de după-amiază.“ Frumuseţea calmă a Marhei se regăseşte în „amabilul vodevil“ pe care îl evocă Maria, scriindu-i o lungă scrisoare *à la* Doamna T. lui Ştefan Valeriu, îndrăgostit de ea fără speranţă. Aceste femei calme, inaccesibile, bucuroase de omagiile tinereşti care li se aduc, practică, pe de o parte, relaţia platonică deschisă, relaxată şi limpede ca şi ele, contrabalansată, pe de altă parte, de coşmarul închiderii într-o obsesie amoroasă mai veche: „Am mers prea departe ca să mă întorc – spune echivoca Maria – sînt prea obosită ca să sfîrşesc. Un amor mi se pare un lucru atît de complicat, un angrenaj atît de apăsător şi de minuţios, încît mi-e imposibil să mă desfac dintre rotiţele lui, să tai legăturile mărunte care mă fixează, să trec peste asediul tuturor detaliilor din care a crescut şi între care m-a închis“.

Perfectul opus al frumuseţilor calme şi princiare este furtunoasa Renée Rey. Pătimaşă şi stîngace, frustrată în mariajul ei campestru, confundînd stupid în ochii sentimentalului doctor transformat în Don Juan, amorul cu sexul, Renée e, simultan, tipul femeii pierdute, distonante, caraghioase în dezlănţuirea ei, analizată la rece şi apoi respinsă: „Avea o înclinare rugătoare a trupului, care i-l deschidea parcă pînă în cele mai obscure intimităţi, pînă în cele mai surde rădăcini de viaţă. Dacă s-ar fi apropiat de ea, el avea sentimentul că i-ar fi simţit nu buzele arse, nu pulpele lucioase, de arabă, ci aorta zvîcnind de prea mult sînge, vinele deschise să-l primească, inima ca o rană. Ezită un sfert de secundă şi, în tumultul care îl tîra spre femeia dinaintea lui, gîndul că în clipa aceea se decide ceva definitiv, se ridică în el ca un strigăt şi îl făcu să se întoarcă subit, să deschidă uşa, să o trîntească după el şi să alerge pe scări, eliberat“. Chiar şi în zorii dezlănţuirii amoroase, după traducerea cărţii lui D.H. Lawrence, *Amantul doamnei Chatterley*, care a prilejuit acel vestit proces literar din sala cinematografului Roxy, amorul femeiesc unilateral produce repulsie. Este şi verdictul lui Rousseau dintr-o scrisoare către Charles de Beaumont – „Amorul unilateral este o experienţă a interdicţiei: în acest fel nu devii femeie“. Din această tipologie transgresivă, lipsită de prejudecăţi burgheze, mai face parte şi dezinhibata Mado, midinetă romanţioasă practicînd sporturi sexuale diverse şi colegialităţi concupiscente.

Virginala Odette Mignon este însă amorul ideal în tipologia lui Sebastian. Nici prea îndepărtată, ca Marthe, nici prea insistentă, ca focoasa Renée, Odette este camarada perfectă, un băieţoi cu bască albastră pe care eroul prea multor amoruri previzibile l-ar duce departe de lumea dezlănţuită: „Puţin mai urîtă să fi fost, ţi-aş fi dat o pereche de bocanci să-i încalţi, te-aş fi învăţat să fumezi pipă şi am fi plecat pe munţi, să dormim noaptea în cabane, pe cîte un pat de lemn tare, departe de amor, de leşinuri şi de complicaţii psihologice“. Din aceeaşi tipologie paradoxală – personajele fiind de fapt unice şi complexe – face parte exotica Arabela, din ultima secvenţă, cu care doctorul nostru, ajuns pianist de cabaret, trăieşte „o foarte uşoară istorie de amor“ pentru care lasă tot şi a cărei piedere dă aerul melancolic al întregii cărţi.

Îndepărtate, prea pătimaşe sau virginale „suflete pereche“, *Femeile* lui Sebastian marchează o epocă şi o concepţie în care diferenţele „de corp“ sînt mai importante decît au fost vreodată, în care scenele alcovului sînt încă evazive, dar sugestive, iar iluzia amorului reciproc deconstruită pînă la anulare. Pînă la *Femeile* lui Bukowski – numai organe, nebunie clinică şi dependenţă de poezia maestrului sau de droguri *strong* – mai e însă cale lungă, cîteva epoci de reprimare şi alte cîteva dezlănţuiri programatice. În acest lung drum, din tipologia lui Sebastian vor rămîne doar dezlănţuitele, femeile-instant, consumatele şi consumistele. Platonicele vor muri odată cu naşterea oficială a feminismului. Iar fecioarele – vorba lui Márquez din *Mis putas tristes* – vor mai exista doar în zodiac.

Dilema veche vă recomandă

● Dan Stanciu & Sasha Vlad, *Borbro Feen Serliq Obs Kabupaten Duamaa Epona Snijngad Ek-Yolo Sodhi Jumah Burcep Lecade*, şi Iulian Tănase & Sasha Vlad, *Borbro Obs Kabupaten Feen Duamaa Jumah Ek-Yolo Serliq Burcep Sodhi Lecade Epona Snijngad* – ambele, la Editura Locul Tare; „dc cekygwmjv coyljtsr wninb ieieomruqt fwqtjo“. (Alex. Leo Şerban)

● Vladimir Makanin, *Underground sau un erou al timpului nostru* (Editura Polirom, 2004, în traducerea lui Emil Iordache). Domnilor prieteni care au avut bunătatea să-mi trimită proaspetele lor cărţi, mă simt dator să le comunic – într-un elan confratern – că deocamdată nu pot lăsa din mînă acest roman al unei Moscove post-gorbacioviene şi post-dostoievskiene în care densitatea suferinţei, acolo, în subteranele obidiţilor şi umiliţilor, atinge pînă şi sunetul unei sticle goale de vodcă rostogolindu-se pe caldarîm. De la *Pata umană* a lui Philip Roth nu am citit ceva de o asemenea intensitate a tristeţii rebele. (Radu Cosaşu)

trend inţe

Modele postindustriale pentru elevi

Un recent sondaj de opinie realizat în rîndul liceenilor români arată că modelele şi „reţetele de viaţă“ sînt oferite în proporţie de 35% de către vedetele media şi numai 1, 2% de către oamenii de cultură. Unii s-au scandalizat. Faptul este însă firesc în condiţiile unui învăţămînt de masă precum cel din România. Mă tem însă că, în bună măsură, liceele noastre postindustriale, cu excepţia celor de elită, sînt mai mult nişte instituţii formale unde adolescenţi scăpaţi din mînă de părinţi ocupaţi sînt domesticiţi pînă la majorat pentru a nu îngroşa rîndurile infractorilor irecuperabili. De aceea, pe model ceauşist, nici nu mai *trebuie* lăsaţi repetenţi: vreţi ca bunii sălbatici să devină antisociali? Pe de altă parte, nu ştiu în ce măsură profesorii şi intelectualii noştri de azi merită să fie luaţi drept modele. Lasă că e firesc ca într-o societate capitalistă de consum reperele adolescenţilor să fie vedetele media sau oamenii de afaceri. Tot mai mulţi optează, pragmatic, pentru învăţămîntul superior... de masă, unde nu ai voie să laşi repetenţi sau să exmatriculezi din motive de condiţionare financiară. În mod evident, elevii de elită se îndreaptă către acele domenii care îi ajută să plece din ţară (informatică, automatică, relaţii internaţionale). Alţii merg către domenii virtualmente bănoase (Drept, ASE, PR). Alţii, leneşi şi snobi, se îndreaptă către facultăţi unde se intră uşor şi se obţin diplome pe de-a moaca. După noile reglementări, e de prevăzut că mulţi dintre ei vor „alege“ profesorii care le dau note mari (necesare pentru burse) în detrimentul celor severi. Mulţi visează să rămînă în facultate încă din liceu, fără să înveţe mare lucru. Ştiu ei ce ştiu: „reţetele“ de succes sînt aburirea şi cultivarea consecventă a profesorilor cu vanităţi, slăbiciuni omeneşti şi influenţă. Cît despre umanişti – pentru destui lideri intelectuali preaocupaţi, adevăratul criteriu de valoare nu mai e cîtă carte ştii (cine mai are timp şi chef să citească?), ci „cît de util eşti pentru agenda mea şi pentru lustruirea statuii mele acum şi în posteritate?“ Să nu ne mai plîngem: peştele de la cap se-mpute...

Paul CERNAT

Andrei GORZO

dilematograf

Clint Eastwood

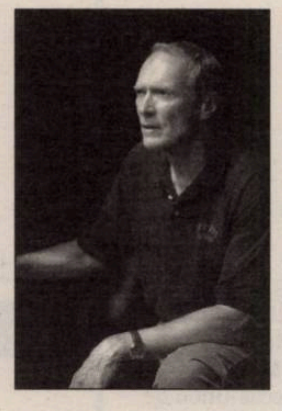

Cît de bun e Eastwood? În anii '60, cînd şi-a dobîndit statutul de superstar, ca protagonist al unei trilogii de *western*-uri italiene în regia lui Sergio Leone, nu părea să fie mare lucru de capul lui. Mai corect, era imposibil de stabilit cu certitudine dacă e sau nu e ceva de capul lui: sigur, participa la naşterea unui nou gen (care avea să se dovedească important), dar principalele lui îndatoriri erau să nu se bărbierească, să-şi rostească puţinele replici fără să scape trabucul din gură şi să ridice cît mai încet o privire supărată, în timp ce Leone şi compozitorul Ennio Morricone îl făceau să arate bine. Nu, chiar nu se putea spune ce e în capul lui şi grosul lumii – după cum i-e obiceiul – a ales să creadă că nu e nimic. Ce învăţăm noi de aici? Oare ar trebui să ne cîntărim cu mai multă prudenţă mişcările pe seama unor staruri contemporane ca Vin Diesel sau „The Rock“? Oare ar trebui să lăsăm loc pentru gîndul – vertiginos – că nu ştii niciodată cînd ai de-a face cu un viitor dublu laureat al Oscarului pentru cel mai bun film şi cea mai bună regie?

Eastwood a cîştigat pentru *Necruţătorul* / *Unforgiven* (1992) şi acum, din nou, pentru *O fată de milioane* / *Million Dollar Baby*, după ce anul trecut pierduse cu *Misterele fluviului* / *Mystic River*. Dar adevărata lovitură – şi mulţi cinefili *o resimt* ca pe o lovitură, ca pe un ultraj – este că de data asta a cîştigat în faţa lui Martin Scorsese. Or Scorsese e unul dintre puţinii oameni de cinema care-i pot inspira cinefilului de azi ceva din exaltarea cu care Jean-Luc Godard absolutiza pe vremuri (referindu-se chiar la un erou de-al lui Scorsese): „Cinematograful este Nicholas Ray“. Scorsese reprezintă cinematograful american – *acel* cinema american dependent de risc şi nu de profit, destinat în primul rînd adulţilor şi nu copiilor, obsedat de măreţie şi nu de performanţele sale ca industrie – cinematograful care a ţîşnit pe la începutul anilor '70, s-a accidentat prin '77 (cînd *Războiul stelelor* a ţîşnit cu o forţă nemaipomenită pe contrasens) şi s-a oprit în zid, la cîţiva ani după aceea (cînd o superproducţie de autor, *Heaven's Gate*, a ruinat un studio). Pentru cinefilii nostalgici, Scorsese e „tot ce ne-a mai rămas“, ultimul punct incandescent din jarul unei epoci glorioase. Şi unde era Eastwood în epoca aceea? Nu în compania lui Scorsese, ci-n a lui Charles Bronson – semănător de violenţă în *western*-uri urbane populiste ca *Dirty Harry* şi *Magnum Force*. Sigur, acum se vede clar că, încă de la debutul său în regie, *Play Misty for Me* (1971), el a încercat să-şi prezinte şi alte laturi – pasiunea pentru jazz, de pildă, sau ambiţia de a investiga fără menajamente miturile masculinităţii. Şi merită precizat că există o legătură între el şi ambiţioasa generaţie '70: el i-a dat prima şansă regizorului Michael Cimino, care avea să triumfe cu *Vînătorul de cerbi* şi să răspundă pentru dezastrul lui *Heaven's Gate*. Dar în rest şi-a văzut de treaba lui: compania lui (Malpaso), reţetele lui de succes (aproape infailibile, deşi uneori elementare), incursiunile lui în zone de risc şi de complexitate sporită. Atunci cînd Hollywoodul s-a reorientat – spre copii şi nu spre adulţi, spre profit cu riscuri minime şi nu spre măreţia cu orice preţ – şi un maestru ca Scorsese s-a pomenit în aer, Eastwood n-a fost atins; şi-a văzut în continuare de treaba lui şi a făcut-o din ce în ce mai bine. E o poveste simplă, americană, admirabil de consecventă cu imaginea – monolitică, de neclătinat, independentă de modă – pe care Eastwood-starul a proiectat-o pe ecran: individualistul răbdător, singur cu ştacheta lui, deloc dispus să-şi trîmbiţeze ambiţiile, merge înainte atunci cînd talente mai flamboaiante se poticnesc sau se rătăcesc. Bineînţeles că adevărul nu-i atît de simplu: chiar într-un peisaj industrial atît de accidentat – cu puţine trasee drepte şi curate – ca al filmului american, evoluţia lui pune probleme; orice discuţie despre realizările lui trebuie să ia în considerare faptul că pînă tîrziu a continuat să-şi alterneze proiectele ambiţioase cu filme care nu-şi propuneau decît să fie de duzină, iar uneori ratau pînă şi obiectivul ăsta, şi faptul că unele dintre filmele lui ambiţioase, de pildă *Pale Rider* (1985), par să mărturisească, în locul pasiunii veritabile, un soi de arivism estetic. Chestia e că a reuşit cumva să despartă seriozitatea de veleitarism, să-şi purifice şi să-şi moduleze pesimismul natural şi înclinaţia către solemnitate, astfel încît să reverbereze profund şi nobil. *Chiar* a ajuns – cinstit – acolo unde-şi propusese. Recent am verificat *Necruţătorul* şi e *atît de bun;* iar *Misterele fluviului* e cel mai puternic film care a rulat la noi anul trecut. Ambele pornesc de la un act violent şi din repercusiunile lui construiesc *pattern*-uri strînse, rezonante, cît se poate de concrete, dar inspirînd totodată o nelinişte aproape mistică, de parcă violenţa ar fi o vietate supranaturală – de neoprit odată ce-a fost trezită din somn; are propriul ei sistem, propriile ei nevoi – să trăiască, să se perpetueze. Dar asta nu înseamnă că oamenii nu sînt răspunzători: nimeni nu e absolvit în filmele astea. Ele rănesc şi cauterizează. Sînt inflexibile.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Captiv în faţa televizorului

De cele mai multe ori, te uiţi la televizor din masochism sau din plictiseală. Eşti scîrbit de ceea ce vezi, dar din masochism sau din plictiseală te încăpăţînezi să butonezi mecanic telecomanda. Succesiunea de canale nu-ţi oferă nimic, peste tot e o mare gălăgie isterică a vidului, oamenii se agită fără nici o substanţă, se construiesc edificii impresionante din aer stătut şi doar vînturat dintr-o parte în alta. Te uiţi în gura unor oameni fără valoare, doar pentru că apar la televizor şi au fost împăunaţi cu titlul de vedete. Orice bulă pe care o scot din gură pare să aibă o greutate extraordinară, deşi în realitate ţi se oferă numai baloane de detergent ieftin. Dacă i-ai întîlni pe stradă şi nu ar fi înconjuraţi de aura pe care le-a conferit-o televiziunea, de forţa pe care le-o dă expunerea pe ecranele televizoarelor, nici măcar nu te-ai obosi să stai de vorbă cu ei. Nu ai avea ce să vorbeşti cu ei. Ţi-ar fi silă să te bălăceşti în supa lor de prost gust.

Prostul gust este ingredientul principal al televiziunii. Şi este normal să fie aşa, din moment ce singura raţiune a ei de-a fi este să prindă în mrejele ei cît mai multă lume. Şi asta se face prin a fi pe placul maselor. Cum poţi să fii pe placul maselor? Simplu: aplicînd cel mai mic numitor comun. Iar cel mai mic numitor comun al gustului este prostul gust.

Eşti conştient de mirosurile pestilente pe care le emană televizorul în cameră, dar continui să stai prostit în faţa lui şi să-i inspiri miasmele. De ce? Pentru că televizorul ştie să te hipnotizeze, să te fascineze cu puterea lui, să-ţi dea iluzia că-ţi oferă ceva bun, amuzant, relaxant. Că-ţi transmite ceva important. Sau măcar că-ţi umple timpul în mod plăcut.

Din fericire pentru tine, victimă captivă în faţa micului ecran, televiziunea nu înseamnă numai prost gust şi există şi momente în care chiar poate să-ţi transmită ceva important sau măcar să-ţi umple timpul în mod plăcut. Sînt rare momentele, dar există.

Bunăoară, deunăzi am văzut emisiunea *Travelling circular* a Iulianei Ciugulea. Nu-mi propusesem să mă uit la ea, pentru că ştiam că avea să-l aibă invitat pe Ernest Maftei. Ernest Maftei care, după cum l-am văzut în alte emisiuni „cu vedete", a ajuns un bătrîn libidinos, care nu ştie altceva decît să facă apropouri femeilor din preajmă şi să-şi filfîie, verbal, bărbăţia. Dar, captiv în faţa televizorului, m-am uitat la toată emisiunea. Şi, la sfîrşit, nu mi-a părut deloc rău. Desigur, omul bătea cîmpii în stilul lui. Ba, mai mult, a vorbit şi despre episodul lui legionar din tinereţe şi şi-a dat pe faţă ideile verzi cu diagonală pe care le mai are şi acum. Nici cu el, dacă m-aş fi întîlnit pe stradă, nu m-aş fi întins la vorbă. Numai că e în emisiunea asta ceva, o atmosferă caldă, o oază de firesc, un aer de sinceritate care te cuceresc. Toate asperităţile invitaţilor, eventuala lor prostie sau agresivitate se topesc în fluidul întregii emisiuni, care te face să te simţi bine. Ernest Maftei, care în alte emisiuni este un monument de vulgaritate şi penibil (de ţi-e ruşine ţie de bătrîneţea lui batjocorită), poate deveni un om cu care să conviețuieşti onorabil, pe perioada cît durează această emisiune. Nu ieşi mai bun sau mai deştept în urma acestei întîlniri, dar măcar ai ocazia să-ţi umpli cu adevărat timpul în mod plăcut.

Iată că nu e necesar nu ştiu ce arsenal ca să învingi prostul gust. E nevoie doar de puţin firesc şi de un dram de sinceritate.

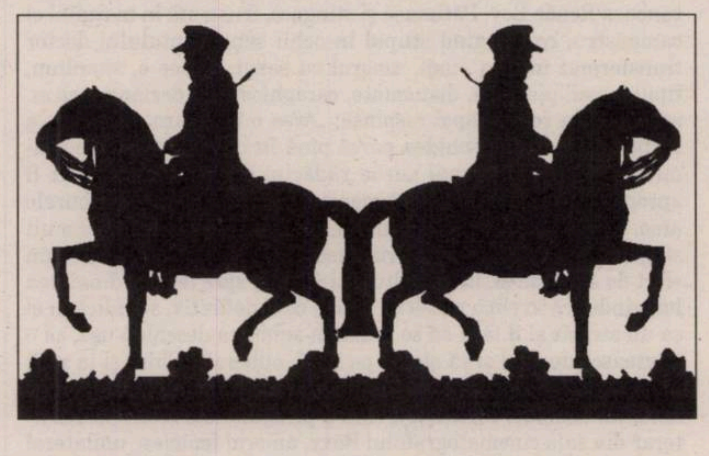

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Precum Ahab, precum Nabokov...

„Erau cinci vagabonzi, bătrîni, în Dijon, dormeau cînd în gară, cînd în parc, într-o noapte l-au găsit mort, de frig pe «colonelul» lor, Georges Picard, într-o casă părăsită, pe un maldăr de cartoane, cu pieptul gol sub o vestă ruptă, era un fost căpitan în infanteria colonială, povestea tot timpul cum a luptat în războiul din '39, în Rezistenţă, în Indochina unde pierduse un braţ, avea rozetă de cavaler şi cordonul de comandant al Legiunii de Onoare, un hotelier a adus la poliţie o valiză lăsată cu cîţiva ani în urmă de un «client nedelicat», era plină cu medalii, cu citate din ordinele de zi pe armată, cu tăieturi din ziare care-l elogiau pe «valorosul soldat» Georges Picard.

În altă parte, la Grenoble, un om de 60 de ani, Robert Paragon, depune o plîngere la poliţie că un şofer de taxi a refuzat să-l primească în maşină cu cîinele său. Dar acest cîine era însoţitorul şi călăuza dlui Paragon în drumurile sale. Şoferul se apără susţinînd că nu şi-a putut da seama că dl Paragon e orb.

După aceea moare Firmin Bouglione, om la 75 de ani, îmblînzitor de fiare sălbatice, din celebra familie de dresori Bouglione.

Se duce de aici şi unicul fiu al lui Richard Strauss, Franz, 83 de ani, multă vreme secretar particular al tatălui său.

Dispar şi vreo sută de oameni, printr-o surpare a tribunelor în arena din Sincelejo în nordul Columbiei, pe cînd mulţimea celor 15.000 aclama intrarea taurilor pentru coridă – plouase prea mult, se slăbiseră fundaţiile, erau şi prea mulţi spectatori.

Se prăpădeşte şi David Janssen, la doar 40 de ani, actorul principal din *Evadatul,* un serial faimos de televiziune în care fiecare episod începea cu cuvintele bătute în piatră, ştiute de toţi copiii: «O victimă inocentă a justiţiei»...

Tribunalul forţelor armate din Lyon condamnă la 7 ani închisoare un soldat, în vîrstă de 19 ani, care a ucis, cu un cuţit, un subofiţer ce-i ceruse să-şi radă barba şi, la auzul refuzului, îi mai dăduse şi doi pumni în faţă. (Locotenentul companiei purta şi el barbă.) Acuzatul, la bară, susţine că acceptă disciplina, dar nu suportă umilinţele. «Sînt un om, nu un cîine.» Un tînăr din asistenţă este somat de preşedintele tribunalului să părăsească sala procesului fiindcă zîmbeşte insistent. Acesta iese din sală fluierînd nonşalant. E condamnat la 7 zile arest ferm.

Un argentinian bate recordul mondial de înot cu mîinile şi picioarele legate: 58 de ore şi 18 minute.

Un însărcinat cu afaceri de pe lîngă un prim-ministru din Europa occidentală felicită direcţiunea unui abator pentru «modernismul iniţiativelor ei»: vitele, pentru a li se atenua şocul transporturilor, sînt însoţite pînă la instalaţiile de căsăpire de o melodie duioasă."

Atenţie! Ştirile din acest montaj nu sînt din ziarele de ieri, de alaltăieri, deşi absolut toate se pot petrece şi mîine. Ele nu au fost transmise în secolul 21, ci în acela care a născut minunata rimă:

„N-ai maşină, n-ai un' să pleci
Secolul e 20".

Am plăcerea liniştită de a număra 25 de ani de cînd acest articol a apărut la 13 martie 1980, în *Flacăra,* la rubrica intitulată: „Ochii şi urechile lumii". Fără trufie – ce trufie să încerci în faţa materiei (inform)aţionale? –, doar cu surprindere, constat bătînd fermecat din gene, că nimic din acest montaj nu e perimat, datat, ucis sub apăsarea timpului inclement; este ceea ce mă face să cred că există o posteritate nu numai a unui roman intitulat *După 20 de ani* (titlul meu preferat), ci şi a unei ştiri de două rînduri pe care noi, aceştia, ziariştii, aşa zişii „istorici ai clipei", o căutăm obsedaţi precum Ahab de balena sa, precum Nabokov de fluturi. Cineva la care nu mă aşteptam o spune şi mai bine: „Adevărul e că eu aveam de multă vreme planuri pe care din neglijenţă am tot amînat să le pun în aplicare, să decupez şi să colecţionez diferite ştiri din ziare, care mi se păreau surprinzătoare din cine ştie ce cauză şi îmi stîrneau interesul sau mi se păreau mie personal importante pentru o durată de timp imprevizibilă – cele mai multe erau la prima vedere doar mărunţişuri; un exemplu recent: «Beatificarea celor 22 de tineri negri creştini din Uganda» (asta am găsit-o chiar acum şi o pun deoparte). Aproape la fiecare două zile găsesc în ziar cîte o astfel de ştire, practic sortită exclusiv mie..." Kafka, Franz Kafka! La 24 noiembrie 1912, într-o duminică, după masa de prînz, scriindu-i iubitei sale Cécilie.*

* în *Euphorion* nr. 4/1997, „Scrisori către Cécilie", în traducerea lui Mircea Ivănescu.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Gheară Marin

(Partidul Mileniului 3)

Ironia

Nu ne vedem prea des, dar cînd ne vedem scoatem adevărate perle. Atacurile noastre directe la adresa Puterii, indiferent de cine este acolo sus, întrec orice Vacanţa Mare, Tucă, Turcescu la un loc. Ne ironizăm între noi, fiindcă avem oameni care ţin cu Năstase, alţii cu Băsescu şi ne permitem să-i luăm în balon pe fiecare dintre ei şi cînd unii cad în tărbacă îi terminăm, nu avem tată sau mamă. Sîntem duriduri, de nemaipomenit. Nu ne vine să credem că scoatem sînge din omul ăla. Noi, cei bătăioşi de joc, ţinem cu un singur om, domnul Foculescu, omul care a dat acestei creştinătăţi un partid bine ancorat în realităţile lumii noastre şi care crede că astfel, prin ironie, putem depăşi orice realitate existentă.

Partid mic

Partidul nostru este partidul care creşte treptat şi sigur. În fiecare zi creştem cu un membru, ceea ce este perfect. Gîndiţi-vă, în patru ani cîţi membri vom avea, dar membrul nostru e membru, nu este om din ăsta, care să nu ai bază pe el. Azi votează cu noi, mîine cu cine? Sau vorbeşte că ne votează şi, de fapt, e cu altul. Nu se poate chiar aşa bătaie de joc.

Ideologia

Pentru oameni, în favoarea oamenilor. Ce înţelegem din ce spune cutare sau cutare? Nimic, de la noi se înţelege totul. Viaţa acestui partid este a oamenilor lui. Ne spunem păsurile, ne spunem relele şi din aceste impasuri ale guvernanţilor, găsim soluţii şi le propunem ca puncte în programul partidului.

Studii

Eu am terminat o şcoală de strungari şi am şapte clase. Am nişte reciclări de pe timpul lui Ceauşescu, pe probleme de muncă politică, eu fiind secretar în FDUS. Nu am fost membru de partid niciodată, dar mintea mi-a fost marcată de acest tip de gîndire. Dar iată, prin ironie, prin puterea de a gîndi altfel, depăşim, depăşim. Nu ne lăsăm şi nu trădăm pe nimeni. Sîntem noi înşine şi trecem fără voia noastră mai departe, orice graniţe. Sîntem puternici prin ceea ce credem, gîndim, prin microbii ce-i strivim, descoperim şi iar strivim. Sînt microbii trădării. Dar noi îi prindem. Îi strivim.

DILEMATECA

Eugen Istodor, ***Vieţaşii de pe Rahova. Din mărturiile unor condamnaţi pe viaţă,*** *Editura Polirom, 2005*

Raluca BEM NEAMU

A lega şi a dezlega în arta chiliană

Expoziţia „Arta chiliană traversînd frontierele. 78 de artişti contemporani", deschisă la Muzeul Naţional de Artă al României, poate fi vizitată pînă pe data de 15 mai. Expoziţia este organizată în colaborare cu Ambasada Chile la Bucureşti.

Europocentrişti cum ne recunoaştem de secole, privim cu oarecare curiozitate ceea ce depăşeşte graniţele continentului şi ne aşteptăm la exotice experienţe senzoriale şi estetice atunci cînd ni se propune un produs cultural din zone extra-europene. Asta în cel mai bun caz. În cel mai rău caz, ignorăm *cealaltă* ofertă, pentru că nu avem repere de cunoaştere şi recunoaştere.

În această stare de spirit, păşim timid în spaţiile din corpul Ştirbei al MNAR. Contrar aşteptărilor, reperele europene sînt sesizabile din prima sală. Peisaje urbane sau lanuri care se continuă de pe un panou pe altul, arhitecturi efemere sau construcţii solide din oraşe metafizice, subiectele ca şi tehnica artistică par familiare europeanului. Trecerea de la peisajul narativ detaliat la sugerarea discretă a spaţiului, sau de la naivul episod urban la indescriptibilul interval al naturii se face printr-o alunecare de la influenţe ale picturii metafizice la arta brută. Fie că se prezintă drept pictură clasică aşternută pe panou, fie că este instalaţie compusă din mici tablouri pentru o intenţionată căutare a poveştii dintr-o nepovestibilă scenă, toate peisajele trădează continentul, de unde vin, prin culoare şi printr-un spirit frust, diferit de prelucrarea europeană.

Ceea ce este însă tipic pentru arta chiliană şi, extrem de evident în expoziţie, e reprezentat de preferinţa pentru natură nu numai ca subiect, dar mai ales ca materie. Coaja de copac, fînul uscat, lutul, lemnul brut, pielea sau cărămida, prelucrate ingenios, vorbesc despre originea lucrurilor şi apar obsedant pe parcursul expoziţiei. Totemul de an 2000 al Zinniei Ramírez, de exemplu, are corniţe din os şi trei rînduri de aripioare din lemn, cu rădăcinile crescînd în sus. În schimb, idolul pereche făcut de Hugo Marín alternează materialele naturale cu proteze, efectul straniu de naturalism fiind asigurat.

Tehnicile precolumbiene de prelucrare a materialelor textile dau naştere de asemeni unor idoli stranii ca în tentativa de reconstrucţie a unui corp din lucrarea „Mulţumită vieţii", unde manechinul stilizat din lemn este înveşmîntat într-o ţesătură formată din noduri care era folosită drept abac; sau „Prinţesa Chiu-Chiu" de Ester Chacón, tridimensională creatură din acelaşi fir înnodat, naivă făptură contorsionată delicat sub tensiunea firelor.

Această originară sensibilitate este contrabalansată de achiziţia creştină prin două lucrări: „Îl implor pe înger să se întoarcă" de Tatiana Álamos şi „Sfînta" din seria „Să adorăm!" de Mariana Matthews. În prima, tema creştină este tratată naiv-popular, obiectul amintindu-mi de oracolele manufacturate de adolescenţi, cea de-a doua este o fotografie pictată pe care sînt aplicate funde şi mărgele, podoabe pentru o sfîntă purtată de indigeni. Indiferent dacă este contrast ori continuitate, arta contemporană le sesizează pentru noi, concluziile putînd fi teribil de subiective.

Ni se pare că, în general, expoziţia se află sub semnul opoziţiei dintre *a lega* şi *a dezlega*. Dacă nu e vorba de fire textile, observăm că tematicile pot fi legate printr-un fir narativ. „Pictorii care spun o poveste", „Creioane care desenează poveşti" sau „Amintirea redată" sînt episoade ale expoziţiei care reunesc lucrări diverse, de la pictură, grafică şi sculptură din tot felul de materiale, pînă la instalaţie. O altă coordonată tematică este cea perfect identitară, în care „Fiinţele umane sînt subiecte", iar „Identităţile" însele sînt în căutarea de sine.

Dezlegarea despre care vorbeam intervine aici şi este demonstrată de rupturile intervenite în curgerea istoriei artei şi exteriorizate prin ceea ce au provocat manifestele avangardiste. *Ruptura* chiliană încearcă să dărîme totul pentru a reconstrui destine, figuri, poveşti şi idei. Căci, deşi lucrările sînt doar din ultimii douăzeci de ani, gîndul ne duce la avangarda istorică a primei jumătăţi a secolului al XX-lea. Decalajul între mişcările artistice ale Europei de Vest şi cele manifestate în Chile pot fi comparate cu decalajele dintre apusul şi răsăritul bătrînului continent. Chile reprezintă un fel de ţară de Est a Americii de Sud, unde influenţele occidentale sînt filtrate şi reanalizate. De la formare la deformare, distanţa e minimă, iar pragurile joase.

În imagini, această înşiruire de teme se traduce subiectiv prin selecţia următoare: scena cinematografică din „Şcoala superioară nr. 34, Chile" în care posibila cameră de filmat pare că se retrage din faţa promoţiei înţepenite în pictură, instalaţia „Liniştea valurilor", în care pericolul tăcut al lămpilor aprinse pluteşte deasupra celor care ridică ochii, neintitulata fotografie de Fabiola Narváez în care femeia se răsfrînge asupra sieşi. Sau, în aceeaşi părtinitoare alegere, amintesc de sculptura „Ceea ce a fost trăit", în care corpul de femeie e şi pîntec, şi făt, sau de dipticul din seria „Ţara nimănui" în care ghiceşti aripi de înger din ace înfipte cuminte în panouri negre şi te minunezi de alăturarea cu scaunul încălţat cu conserve-pantofi.

În expoziţie, întrebările sînt mai numeroase decît răspunsurile, ceea ce asigură succesul acesteia, impresia interogativă reuşind să-ţi rămînă în minte şi după ce ai părăsit sălile de expunere.

*Mariana Matthews, **Sfinta,** din seria „Adorati!", 2000*

mergi pe mîna mea

Cele mai frumoase povestiri

Cele mai frumoase povestiri de Dino Buzzati (Editura Polirom) este cartea pentru a cărei minunăţie bag mîna în foc. Povestiri fantastice? E însă şi satiră în aceste proze. Basme? Dar uneori au prea mult umor. Schiţe horror? Bat înspre alegorie şi deseori ascund un tîlc. Scriitor fantastic, existenţialit sau umorist, Dino Buzzati se mişcă dezinvolt între cotidian şi bizar, trecerile au loc firesc, personajele se supun şi la fel o faci şi tu, cititorul fermecat sau, dimpotrivă, înspăimîntat de ingeniozitatea necunoscutului. O anume gravitate se ghiceşte în spatele acestor povestiri despre oameni şi temerile lor cu care se confruntă în cele mai aparent neînsemnate situaţii. Lumea e magică prin definiţie, iar povestirile italianului nu fac decît să ţi-o confirme. Scrise limpede, într-un limbaj comun, concise pînă la anecdotă, povestirile lui Buzzati sînt mici capsule de nelinişte kafkiană pe care e bine să ţi le administrezi preventiv în momentele de *relâche* ale zilei.

Marius CHIVU

mini agendă

● Premieră la Teatrul Naţional din Cluj: 2 aprilie, 19,00 – **Frumoasa din pădurea adormită;** scenariul, regia şi coregrafia: Marc Bogaerst (Belgia)

Marc Bogaerts este considerat unul dintre cei mai inventivi coregrafi din generaţia nouă. El combină formele tradiţionale ale expresiei corporale – dans, musical, circ –, reuşind să creeze astfel în spectacolele sale o tensiune dramatică unică.

● Turneul Ştefan Banică jr. / Rock & Roll 50's Band – „Veta Tour": 3 aprilie (Ploieşti); 4 aprilie (Braşov); 5 aprilie (Sibiu); 6 aprilie (Cluj-Napoca).

● Turneul Neo – „Dincolodelimite Tour": 6 aprilie (Cluj-Napoca, Music Pub, ora 21,00); 7 aprilie (Oradea, Lordas Club).

● Club A (Bucureşti), 1 aprilie, 18,00 – Concert OCS.

● Art Jazz Club (Bucureşti): 1 aprilie, 22,00 – Concert Marius Vernescu Trio; 2 aprilie, 22,00 – Concert Ţapinarii.

● Clubul Baza Militară (Bucureşti): 7 aprilie, 21,00, Concert Urban Noise – Mountain Dew (E.M.I.L., Pistol cu capse).

Sharing Solitude

Introspecţie şi comunicare în arta contemporană

Evenimentul, organizat de Galeria Nouă şi Akademie Schloss Solitude, include expoziţia „Peisaje" a artistului Frederico Camara, care va avea vernisajul pe data de 6 aprilie, ora 18,00, la Galeria Nouă (str. Academiei 15) şi simpozionul „Sharing Solitude. Introspecţie şi comunicare în arta contemporană" care se va desfăşura pe 4 şi 5 aprilie la Institutul Goethe (Str. Henri Coandă nr. 22), între orele 15,00 şi 19,30 – intrarea liberă.

Acest eveniment este prima etapă dintr-un proiect de cooperare pe termen lung, iniţiat de Galeria Nouă şi Akademie Schloss Solitude (Stuttgart), care are în vedere crearea unui program de rezidenţă artistică la Bucureşti şi a unui schimb de artişti cu prestigioasa instituţie germană.

Frederico Camara este un artist brazilian stabilit la Londra, a cărui activitate face senzaţie pe scena artistică londoneză. Arta sa este puternic influenţată de statutul de imigrant, reflectat deseori în lucrările sale, transpuse în diferite medii: fotografie, video, performance sau instalaţie. Perioadele petrecute alternativ în Europa şi Brazilia îi îngăduie să aibă o distanţă faţă de fiecare din aceste locuri şi să observe cu detaşare schimbările şi detaliile vieţii cotidiene. Peisajul devine, în acest context, un punct de plecare în explorarea mediului înconjurător.

Seria „Instalaţii", prezentă în expoziţie, este rezultatul interesului pe care artistul îl are în reprezentarea peisajului. Termenul *distressed landscape,* utilizat de Marjetica Potrc pentru a descrie spaţiile abandonate în dezvoltarea urbană, a constituit punctul de plecare în realizarea acestor instalaţii fotografiate şi, mai tîrziu, în crearea unor spaţii de acest tip în cuştile grădinilor zoologice.

Simpozionul „Sharing Solitude. Introspecţie şi comunicare în arta contemporană" va prilejui întîlniri şi prezentări ale unor artişti, curatori şi teoreticieni din domeniul literaturii şi al artelor vizuale care au beneficiat de rezidenţe la Stuttgart, şi se va bucura de prezenţa lui Jean-Baptiste Joly, directorul şi fondatorul Akademie Schloss Solitude. Ceilalţi invitaţi sînt: Nora Iuga – scriitoare, Bucureşti; Nicoleta Esinencu – scriitoare, Chişinău; T.O. Bobe – scriitor, Bucureşti; Frederico Camara – artist vizual, Brazilia/Marea Britanie; Calin Dan & Iosif Kiraly – subREAL – artişti vizuali, Amsterdam/Bucureşti; Ştefan Tiron – teoretician, Bucureşti; Andrei Siclodi – curator, Kunstlerhaus Buchsenhausen, Innsbruck, Austria.

Simpozionul va dezbate necesitatea dezvoltării unui astfel de proiect de rezidenţă artistică în România.

Conceptul unui program de rezidenţă este de a oferi atît artiştilor recunoscuţi pe plan internaţional, cît şi celor tineri perioade de rezidenţă determinate pentru a se concentra pe proiectele lor. Facilitarea mobilităţii artiştilor, comunicarea interculturală, medierea unui schimb între artiştii în rezidenţă şi scena artistică locală – sînt cîteva din obiectivele-cheie pe care un astfel de program încearcă să le pună în aplicare.

„Artist în Rezidenţă – Bucureşti" se va concentra pe promovarea artiştilor care lucrează în zona fotografiei şi a noilor media, dar şi cu mediile specifice culturii tinere, precum grafitti, animaţie, sunet, DJ şi VJ. Va fi un program ce va fi dezvoltat pe termen lung şi va deveni funcţional în 2006.

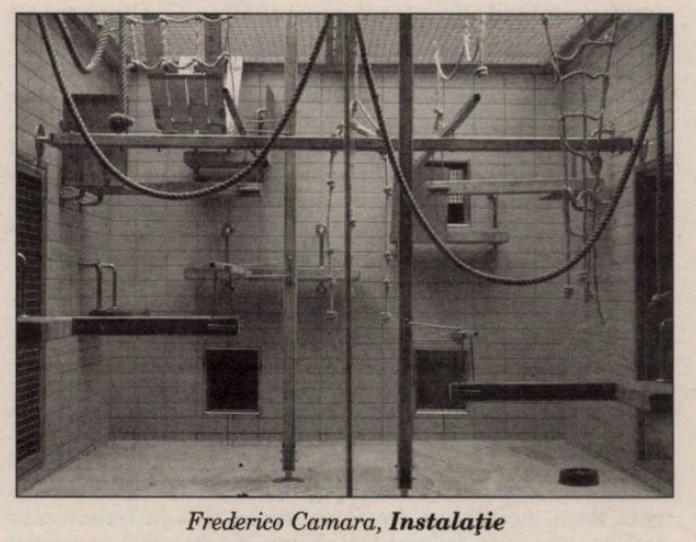

*Frederico Camara, **Instalaţie***

Speranța RĂDULESCU

Balta liniştii rău prevestitoare

În vara anului 2004, mai mulţi angajaţi de la Muzeul Ţăranului Român au protestat împotriva desfiinţării a două săli create de Horia Bernea şi Irina Nicolau („Ferestre“ şi „Timp“). Cum dialogul cu conducerea MŢR a rămas fără rezultat, „cazul“ a devenit public şi a generat manifestări de susţinere din partea societăţii civile şi a unor importante personalităţi culturale. Dilema veche *a dedicat un număr special problemelor de la MŢR (nr. 32/2004), continuat de cîteva ecouri în numerele următoare. Între timp au avut loc alegeri, Ministerul Culturii are o nouă conducere, dar situaţia de la Muzeu pare să fi rămas aceeaşi. Una dintre sălile desfiinţate a fost, ce-i drept, refăcută, dar nu în forma iniţială, iar unii angajaţi ai MŢR avertizează asupra pericolului ca instituţia să-şi piardă prestigiul şi originalitatea şi să devină un muzeu oarecare, prăfuit şi anost. Publicăm în aceste pagini punctele lor de vedere, cu speranţa că ele vor genera nu atît dezbateri şi replici, cît identificarea soluţiilor pentru a rezolva, cît mai repede, probleme Muzeului.* ***(n. red.)***

Imediat după alegerile din decembrie, răzmeriţa de la Muzeul Ţăranului Român, începută în a doua jumătate a anului 2004, cunoaşte un moment de respiro. Protestatarii, care au elaborat şi expediat deja un nou memoriu către noul ministru al Culturii, îşi opresc acţiunile publice pentru a lăsa noii echipe conducătoare timpul de a se informa, de a evalua situaţia şi de a găsi o soluţie a conflictului în beneficiul instituţiei. Desigur, ultimul lor memoriu va primi un răspuns în termenul prevăzut de lege şi nu va fi ignorat cu aroganţă, ca cele din vremile de tristă amintire. Răbdare!

Pînă la primirea răspunsului, muzeul funcţionează conform proiectului hăis-cea pe care, de patru ani, directorul general Dinu C. Giurescu îl implementează *con brio*.

Specialiştii din echipa protestatară – să-i evocăm la început, ca să scăpăm de grija neînsemnatelor lor persoane – îşi continuă activităţile, fără ca direcţiunea să-i bage în seamă altfel decît pentru a le arăta nemulţumirea şi dispreţul. Din cînd în cînd, ei solicită în scris un dialog profesional purtat în cadrul Consiliului Ştiinţific – un organism de conducere care, în mod normal, ar trebui să existe şi să se întrunească periodic. Solicitarea nu are, firește, nici un ecou. Oamenilor nu le rămîne altceva de făcut decît să aştepte decizia Ministerului, care va sosi la timp. Dar răspunsul nu soseşte! Timpul trece, accentuînd criza, fortificînd blocajul şi umflînd pînzele aripii conservatoare a Muzeului. În aşteptare, nemulţumiţii urmăresc declaraţiile publice ale dnei ministru Mona Muscă, încercînd să priceapă motivele încălcării acelei legi care o obligă să ia în consideraţie, în termen de o lună, orice memoriu care îi este adresat!

Să ne ocupăm însă de personajele importante din Muzeu.

După alegerile prezidenţiale al căror rezultat îl nefericea profund, directorul general Dinu C. Giurescu îşi începe sejurul american de recuperare – un sejur pe care şi-l permite de două ori pe an, în pofida obligaţiilor instituţionale. Eclipsarea de pe cîmpul operaţiunilor în momentul-cheie al luptei este de altfel arma sa cea mai redutabilă. Cu un picior pe scara avionului, dl Giurescu, alcătuieşte şi convoacă un fel de Consiliu Ştiinţific – unicul din vremea directoratului său. Susţinut de acesta, domnia sa decide refacerea uneia din cele două săli de expoziţie distruse în august 2004: „Ferestre“. Gestul pare o concesie menită să capteze bunăvoinţa noii puteri. Numai că, de fapt, dl Giurescu nu cere reconstituirea sălii demolate, ci a unei versiuni mai vechi a acesteia, pe care echipa lui Horia Bernea o ameliorase deja de două ori, cu aprobarea maestrului. Prin urmare, prefăcîndu-se sensibil la glasul specialiştilor şi al societăţii civile, directorul general se menţine neclintit pe poziţia sa distructivă faţă de opera predecesorului. Pentru a se asigura de eşecul operaţiunii de refacere, el o încredinţează persoanei care se ostenise pentru des-facere: Georgeta Roşu. Aceasta se apucă pe treabă cu o întîrziere care lasă loc oricărei eventualităţi. Foloseşte obiectele expoziţiei demontate, le aşază în spaţiu corect, după fotografii, dar... rezultatul final este o „hală de vechituri“ – ca să-l citărm pe dl Andrei Pleşu. Pesemne că detaliile sînt de vină: ca să le reproducă, dna Roşu ar fi trebuit să le observe şi mai ales să le priceapă rostul. Sala „Ferestre“, numită acum „Sinteze“, este totuşi deschisă. Direcţiunea lansează zvonul că ea se bucură de succes la Minister. (Un succes care aminteşte de cei şapte porci ceauşişti de pe capul unui locuitor care nu le vedea nici oasele.)

În lipsa dlui Giurescu, persoanele din grupul de conducere îşi continuă acţiunile culturale cu care ne-au obişnuit. Acţiuni care, firește, nu mai seamănă nicidecum cu cele ale Muzeului Ţăranului Român din anii '90, ci mai degrabă cu ale unui muzeu oarecare din România anilor '60. Dar, la urma urmei, aceasta este chiar ideea lor de bază: să cinstească trecutul ţării, mai ales trecutul în care şi-au format concepţiile şi deprinderile profesionale, adică acela pe care insurgenţii se muncesc din toate puterile să-l exorcizeze!

La întoarcere, dl Giurescu ia act de succesul sălii de vechituri şi se cufundă în activitatea sa predilectă: încurcarea lucrurilor. E uşurat – a aflat deja că Ministerul Culturii vorbeşte abundent şi cu un ton ultra-determinat, dar nu acţionează în nici un fel. Mult mai deştept decît dl Dinu Săraru şi la fel de deştept ca dl Dragoş Şeuleanu, dl Giurescu realizează că, dacă se încăpăţînează să stea lipit de fotoliu, are toate şansele să se eternizeze pe post.

Mai are unele emoţii pînă la întîlnirea cu secretarul de stat Virgil Niţulescu, despre care toată lumea presupune că îi va cere demisia. Există în fond – domnia sa o ştie prea bine – motive **legale** arhi-suficiente pentru ca Ministerul să-l oblige să plece: vîrsta înaintată (în Occident este de neimaginat ca cineva să rămînă într-o funcţie publică după ce a depăşit vîrsta de 65 de ani!), absenţele prelungite din instituţie, scandalurile pe care le provoacă prin hotărîri arbitrare, conducerea obscură, notabila absenţă din cîmpul etnologiei...

Dl Giurescu are şi un motiv mai serios de îngrijorare: dacă Ministerul s-ar decide să deschidă ochii, ar observa incredibila risipă de bani publici pe care a făcut-o cu prilejul reparaţiilor catastrofale din muzeu. Reparaţii care, după afirmaţiile publice imprudente ale adjunctei sale, dna Georgeta Roşu, urmează să fie continuate prin consolidarea şi refacerea clădirii muzeului – altfel surprinzător de sănătoasă şi bine arătătoare!

Prin urmare, dl Giurescu e puţin cam stresat. Dar soseşte, într-un sfîrşit, secretarul de stat Virgil Niţulescu ca să-i ia piatra de pe inimă: Da, domnia sa poate să rămînă director general şi să se consacre în tihnă distrugerii a tot ceea ce a mai rămas din Muzeul European al Anului 1996-1997. Pînă la o dată care se va anunţa ulterior – întrucît figurează abia în calendarul mileniului patru.

Protestatarii îşi amintesc de acţiunea „Salvaţi Muzeul Ţăranului Român“ – organizată în faţa instituţiei lor, în 14 septembrie, la o lună după desfiinţarea sălilor „Ferestre“ şi „Timp“. Clocotind de indignare faţă de demolatorii operei lui Horia Bernea, dna Mona Muscă, care i-a onorat atunci cu prezenţa, a promis să aducă criza din MŢR în dezbaterea Parlamentului. N-a făcut-o, dar protestatarii au votat-o. Au votat-o ca să-i ajute să schimbe lumea îmbîcsită, tiranică şi mincinoasă la care îi condamnase guvernarea precedentă. Acum ei nu-şi mai revin din stupoare: dna Mona Muscă, devenită ministru al Culturii, prezintă proiecte la fel de convingătoare ca înainte, dar nu face nici o mişcare pentru a le pune în operă. E cuprinsă de o paralizie avantajoasă pentru adversarii politici şi păgubitoare pentru cei care vor să se smulgă din încremenire. A devenit involuntar protectoarea acelei ariergarde intelectuale care ne sufocă de peste 25 de ani.

Într-o întîlnire întîmplătoare pe care a avut-o deunăzi cu cîţiva oameni din muzeu, dna Muscă i-a sfătuit pe toţi să aibă răbdare, că se va ocupa de chestiune. Dar rebelii, sătui de promisiuni, n-au voit să mai aştepte. S-au decis să atragă din nou atenţia opiniei publice asupra situaţiei dramatice de la MŢR, similară cu cea de la Consiliul Suprem al Magistraturii, de la PNA, de la televiziune, de la radio... adică din toate punctele vitale pe care PSD-ul le-a acaparat pentru a bloca funcţionarea normală a ţării.

Ce şi-ar dori protestatarii de la Ministerul Culturii?

Să înceapă odată să distingă intelectualii de reală valoare de mediocrii şi retrografii care s-au distins în cîmpul culturii prin nulitate, oportunism şi solida internalizare a ideologiei şi a practicilor comuniste.

Să examineze crizele instituţionale din domeniul culturii şi să desluşească interesele ideologice, politice şi economice care le subîntind.

Să nu riște ca, prin suspendarea *sine diae* a oricărei acţiuni, să compromită un Guvern în care intelectualii de elită se încăpăţînează încă să-şi investească nădejdile – de-ar fi şi doar pentru că, deocamdată, nu găsesc pentru ele un plasament mai bun.

Să nu lase conflictele instituţionale să bălteasca cu lunile, pentru că nu se ştie niciodată cum ar putea degenera. Există multe şanse ca ele să se prefacă în victorii ale adversarilor politici şi dezamăgiri crunte pentru nătîngii care au votat pentru schimbare.

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FUNDAȚIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeți. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecția în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) ***
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecția participanților în urma participării la expoziții de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formații. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecția participanților pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs și excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toți câștigătorii premiului I vor fi nominalizați pentru Secțiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediția 2005.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundației ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, București sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secțiunea poezie - CV, fotografie și trei poezii;*
** Secțiunea sculptură - CV, fotografie și fotografii a câte trei lucrări;*
** Secțiunea muzică tânără - CV, fotografie și CD / casetă audio cu 3 piese.*

*** Festivalul Internațional de Film Independent ANONIMVL (01 August - 04 septembrie 2005) ***
Presedinte Festival: Marcel Iures si Florin Piersic Jr. - Maestru de Ceremonii
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediției I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediția a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar și programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)

Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.05.08 sau pe www.anonimul.ro.

Călin TORSAN

Faceţi loc!

Ar trebui date legi care să interzică implicarea oamenilor lipsiţi de gust în treburi care ţin de sensibilitate şi inspiraţie. Exact aşa cum se interzice fumatul în benzinării.

Conducerea Muzeului Ţăranului Român este de o bună bucată de timp doar o conducere stridentă. Nimic mai mult. O mînă de oameni mînaţi de interese personale şi de orgolii nestăvilite, care au reuşit să pună pe butuci una dintre cele mai izbutite realizări artistice post-revoluţionare. Aceşti oameni şi-au permis să intre cu cizmele lor de cauciuc – cizme turnate în serie, impersonale, cizme menite să uniformizeze urmele de paşi – în opera unui mare artist: Horia Bernea. Incontestabil apreciat în lumea largă. Şi-au permis acest lucru cochetînd pînă la limite periculoase cu indiferenţa, aroganţa şi, pînă la urmă, cu neştiinţa. Au dovedit cea mai crasă lipsă de înţelegere chiar faţă de obiectele de patrimoniu, care par a le fi atît de dragi.

O expoziţie nu este o simplă alăturare de obiecte – iată ce nu înţeleg actualii diriguitori ai activităţii Muzeului Ţăranului Român. Dacă ar fi aşa ar însemna că tarabele cu legume din piaţa Matache ar putea fi oricînd itinerate la bienala veneţiană. Conjuncturile, asocierile, contextul sînt cele care pot valorifica chiar şi cîteva obiecte banale. Dar asta presupune problematizare şi sensibilitate. Presupune implicare în discurs. Calităţi pe care nu le poţi dobîndi nici în şcoli şi nici prin mimetism steril. Cu aceste date te naşti, ori nu.

Prin felul de exprimare, actuala conducere a Muzeului Ţăranului Român dovedeşte că este văduvită de aceste calităţi. Şi totuşi îşi permite să acţioneze cu frustrare în direcţii care îi sînt total străine.

Recenta refacere a sălii „Ferestre" – în noua prezentare, „Sinteze" – este un act mai jalnic şi, cu atît mai mult, mai vrednic de milă decît desfiinţarea ei nejustificată din vara anului trecut. Spun nejustificată, pentru că ea s-a făcut pripit, pe ascuns, fără consultarea prealabilă a Consiliului Ştiinţific. Este jalnică, în primul rînd pentru că s-a născut din oportunitate: o expoziţie românească trebuia itinerată în Luxemburg, iar Georgeta Roşu a crezut că ar putea da lovitura. Pînă la urmă, singura lovitură pe care a dat-o a fost cea aplicată unui tip coerent de expunere, inteligent şi inteligibil – şi am numit aici formele de expunere ale domnului Horia Bernea şi ale echipei sale. Un nou tip de muzeografie, apreciat pînă la cel mai înalt nivel în lumea specialiştilor de actualitate.

Ce a făcut Georgeta Roşu o descalifică atît în plan uman – Horia Bernea şi Irina Nicolau nu mai au posibilitatea fizică de a replica unor astfel de gesturi – cît şi profesional – tipul de muzeografie Bernea trebuie conservat pînă la asimilarea lui de către două sau trei generaţii de viitori specialişti. Adeziunea numeroşilor muzeologi europeni la memoriul înaintat de grupul protestatar din muzeu către forurile de specialitate îmi confirmă spusele.

Cine cunoştea sala „Ferestre" are toate motivele să fie dezamăgit de halul în care o maimuţăreşte acum sala „Sinteze". Pur şi simplu, un mic talcioc de obiecte relaţionate între ele doar geometric. Muzeografie de galantar. Mai punem aici ceva, mutăm obiectul ăsta cu încă zece centimetri la dreapta, şi ceva-ceva tot trebuie să iasă.

Relaţia obiectelor cu sursele de iluminare a fost abandonată total. Un capitol căruia domnul Bernea îi acorda cea mai mare atenţie. Îl pritocea mereu, căutînd astfel să optimizeze imaginea cu care un obiect sau altul era investit şi receptat, în egală măsură. Chestiuni de bun-simţ. Or, tocmai asta le lipseşte baronilor din Kiseleff, numărul 3. Asta li se şi reproşează, anume că reprezintă o conducere nesimţitoare. Şi mă rezum la atîta. Astăzi, cele cîteva spoturi aranjate alandala, într-o isterie a fotonilor, vin să accentueze sărăcia şi tristeţea care răzbat atunci cînd vizitezi această sală. Simpla încercare de a reproduce sec, nefericit, un gest emoţionant – anume crucea pe care domnul Bernea a tremurat-o, cu degetul muiat în vopsea, pe uşiţa din metal care adăposteşte comutatoarele neoanelor din sală – descrie, cît se poate de potrivit, disperarea actualei conduceri. Disperarea omului neinspirat aflat în faţa unui gest subtil şi plin de har. O disperare ca aceea a lui Salieri care l-ar otrăvi cu drag pe Mozart. Ce valoare poate avea un gest formal, dezgolit de sensul său şi de asumarea pe care o presupune un act artistic veridic?

Ciudat cum, la mai mult de şase luni de la încercarea de a dialoga cu aceşti oameni, nici pînă în ziua de astăzi nu ni s-a oferit acest *privilegiu*. Trăim în continuare într-o lume ermetică, o lume a monologului absurd şi stupid. Singurele priorităţi sînt cele care ar putea asemui muzeul cu un şantier: condicile de prezenţă – fotocopiate ca să poată fi incluse în dosarul fiecăruia –, chiolhanurile cu mici şi bere din timpul aşa-numitelor tîrguri, totala opacitate la dialog. Mai amintesc aici şi de implicarea serviciilor secrete într-o afacere eminamente culturală şi evidenta poftă de a împlini idealuri politice deja discreditate.

Cred că actuala conducere a Muzeului Ţăranului Român are datoria de a abandona lupta împotriva normalităţii. Şi a frumosului.

Cu un director general care timp de jumătate de an conduce muzeul numai prin intermediul poştei electronice, care atunci cînd este prezent nu semnează nimic, pentru a nu-şi asuma nici o responsabilitate, Muzeul Ţăranului Român devine, cu fiecare zi, o construcţie fără corespondent în real, reproducînd la nesfîrşit imaginea unui ţăran fabricat de ideologia comunistă.

Modul ezitant şi neconvingător în care înţelege să se implice Ministerul Culturii în acest conflict de idei nu face altceva decît să ne mire şi să ne îndemne la interpretări pe cît de grave, pe atît de descurajante.

***Călin Torsan** este trezorier la biroul Programe-Marketing Cultural, MŢR.*

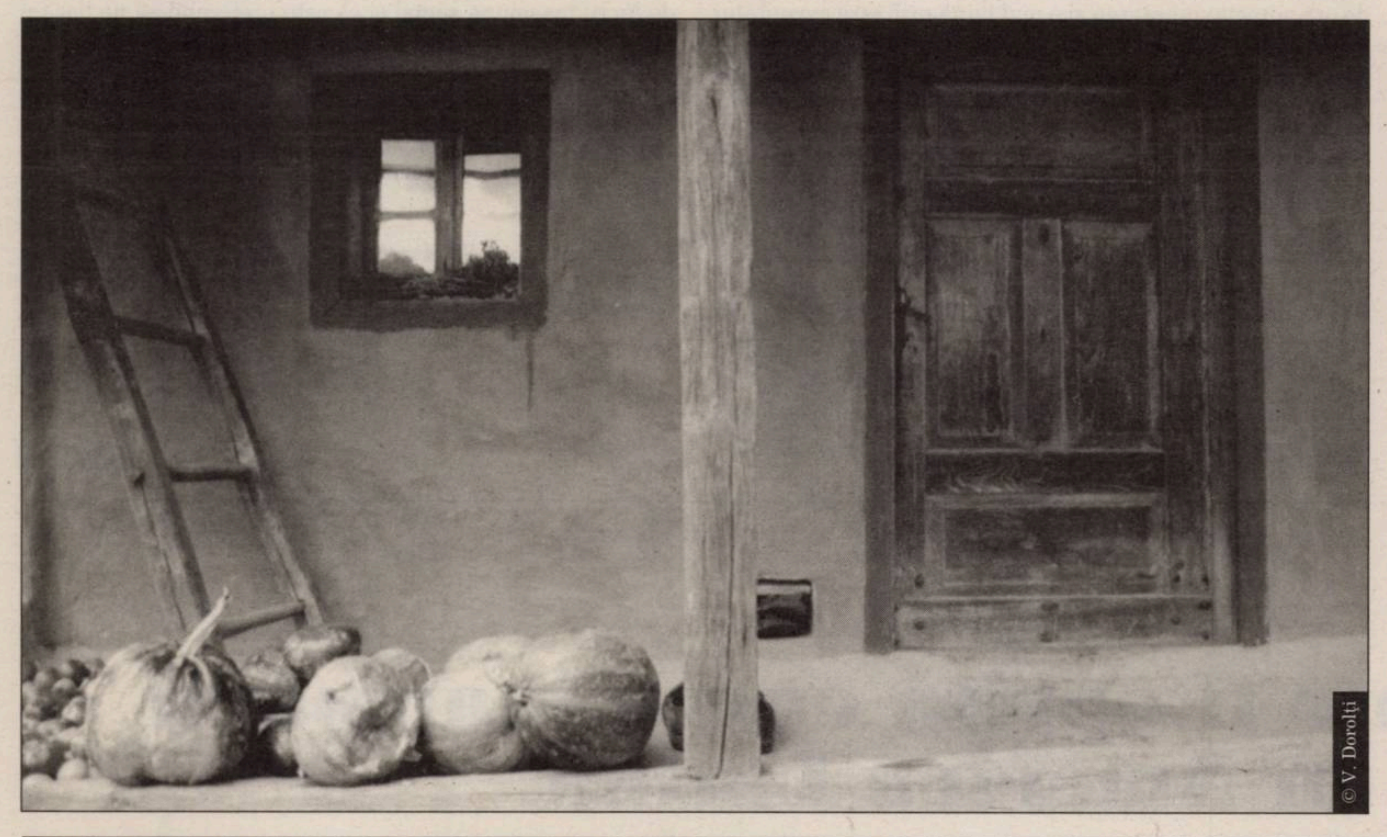

Ciprian VOICILĂ

Între 13 decembrie şi 22 ianuarie

13 decembrie 2005. E ziua mea de naştere. În acest an primesc un cadou electoral: Traian Băsescu a cîştigat alegerile prezidenţiale. În semn de nesperată izbîndă, trec prin piaţă şi îmi cumpăr un ardei iute pe care mi-l prind cu un ac de siguranţă în piept. Este felul meu de a sărbători victoria. Mă întîlnesc la Muzeul Ţăranului Român cu Cosmin Manolache, care a venit îmbrăcat într-o geacă portocalie. Este felul lui de a sărbători victoria.

22 ianuarie 2005. Ardeiul pe care îl port în piept din 13 decembrie 2005 s-a ofilit şi a început să mă usture tot mai tare. Actualul ministru al Culturii este în primul rînd un om politic şi abia apoi un om de cultură. M-am lămurit repede, din emisiunea lui Stelian Tănase care i-a avut ca invitaţi pe Gabriel Liiceanu şi pe Mona Muscă. Dl Liiceanu i-a făcut proaspătului ministru al Culturii o listă cu probleme, lăsate în suspensie de fostul ministru Răzvan Theodorescu. Printre ele – criza de la Muzeul Ţăranului Român, instituţia în care lucrez, criză pe care dl Liiceanu a expus-o în două fraze. Replica a fost numai bună de psihanalizat: dna Muscă s-a referit, pe rînd, la toate chestiunile enunţate, cu excepţia uneia, cea care privea Muzeul Ţăranului Român. Pesemne, gîndurile sale legate de acest muzeu nu erau clare; sau poate nu erau avuabile.

Au urmat cîteva interviuri date de noul ministru al Culturii, o conferinţă de presă ţinută la „Prometheus"... *Problema de la MŢR se va rezolva. De fapt, s-a rezolvat.* Sala „Ferestre" s-a redeschis. Într-o variantă îmbunătăţită. În locul cataloagelor cu mînăstiri şi canonizări din România, Georgeta Roşu a pus nişte cahle. Ia mai răsfoiţi şi nişte cahle, dragi vizitatori, că de mînăstiri vă veţi fi săturat! Ce e drept, pe cahle apare peştele *(ichtys)*, semnul de recunoaştere între creştinii primelor veacuri. Postamentul pe care Irina Nicolau reprodusese un citat din Karl Barth despre îngeri a reapărut; dar nu şi îngerul. În nişa consacrată Părintelui Paisie Olaru a fost din nou aşezat portretul Părintelui; dar chilia sa n-a fost refăcută, ea nu mai există. Georgeta Roşu a (re-)prezentat portretul monahului într-o manieră „originală": nu l-a recontextualizat; i-a suprimat, pur şi simplu, contextul. Pe lista de inventar a dnei Roşu se aflau toate obiectele din fosta sală „Ferestre"; dar nu şi viziunea de ansamblu, care nu mai încăpuse pe listă. Cît despre sala „Timp", putem spune cu certitudine că a intrat în eternitate – mai exact în neantul amintirilor. Se pare totuşi că ministrul Culturii consideră că „problema de la MŢR" s-a rezolvat, iar integritatea moştenirii Horia Bernea a fost restabilită.

N-am vrut să-l cred pe Karl Popper. N-am vrut să accept că nu există conducători buni, ci numai conducători care pot face un rău mai mare sau mai mic. M-am entuziasmat. Am crezut că dna Mona Muscă este exemplul care infirmă teoria lui Sir Popper.

***Ciprian Voicilă** este referent la biroul Programe-Marketing Cultural, MŢR.*

● În februarie 1990, ia fiinţă, sub conducerea artistului Horia Bernea, Muzeul Ţăranului Român, descendent al Muzeului de Artă Naţională, constituit în prima parte a secolului al XX-lea de Alexandru Tzigara-Samurcaş.

● Între 1990 şi 2000 este clădit un muzeu modern şi original, care propune o muzeografie etnologică revoluţionară.

● În 1996, Muzeul Ţăranului Român este distins cu premiul „Muzeul european al anului", acordat de un comitet aflat sub egida Consiliului Europei.

● După moartea lui Horia Bernea, dl Dinu C. Giurescu, actualul director general al muzeului, decide desfiinţarea, în august 2004, a două dintre sălile de expunere ale muzeului, hotărîre ce a declanşat, în perioada august-noiembrie 2004, un amplu protest public.

● Împotriva directorului general al MŢR şi împotriva MCC, este intentată o acţiune în justiţie, prin care se cerea refacerea celor două săli, „Ferestre" şi „Timp", în forma anterioară demolării.

● În urma presiunilor mediatice, doar una dintre cele două săli este restaurată, dar în varianta sa veche, intitulată „Crucea-i peste tot". Efortul de a fortifica şi îmbogăţi tematica acestei săli a fost totuşi nesocotit. Tinerii specialişti din muzeu nu au fost admişi să participe la reconstrucţie.

● Tentativa de a restaura concepţii profesionale, practici, oameni şi un stil de lucru, specific anilor '60-'70, a fost susţinută explicit de guvernarea precedentă şi este tratată de noua Putere cu o indiferenţă în mod net favorabilă unei mentalităţi conservatoare.

o perspectivă transatlantică

Hans-Werner SINN

Europa muncește mai mult

Decizia Franței de a renunța la săptămîna de lucru de 35 de ore și de a permite angajatorilor să mărească timpul de lucru marchează schimbarea unei tendințe vechi de un deceniu. Majoritatea țărilor europene au redus timpul de lucru în anii '80 și '90: Germania de la 40 la 38 de ore pe săptămînă, Marea Britanie de la 40 la 37, Danemarca de la 39 la 37, Franța de la 40 la 35. Dar, în prezent, europenii se confruntă cu un șomaj ridicat, standardul de viață stagnează și probabil că vor trebui să muncească mai mult pentru a ține pasul cu globalizarea.

În Germania, negocieri recente au dus la prelungirea timpului de lucru. Franța încearcă să țină pasul. Dar există o diferență între cele două țări: în Germania s-a prelungit timpul de lucru fără compensări sau creșteri salariale. Siemens a fost un antemergător, trecînd de la 35 la 40 de ore pe săptămînă. Guvernul bavarez a crescut săptămîna de lucru de la 38,5 la 40 de ore pentru angajații în vîrstă și la 42 de ore pentru cei tineri. Atunci cînd Daimler-Chrysler a trecut de la 35 la 40 de ore în centrul său de cercetare și dezvoltare, o barieră a fost înlăturată și alte înțelegeri de acest fel au fost anulate. În primul rînd, Germania s-a străduit să reziste în competiția cu țările ex-comuniste, unde salariile sînt mici. În prezent, salariul mediu în cele 10 țări care au aderat la UE, în mai 2004, este o șeptime din nivelul salariului din Germania, iar cel din China este de douăzeci de ori mai mic. Atît de uriașe sînt aceste diferențe, încît mulți consideră că, oricum, eforturile de a face față concurenței sînt sortite eșecului. Dar, cum productivitatea este mult mai mare în Germania, o reducere a costurilor prin înmulțirea orelor de muncă fără a crește și salariile ar putea să meargă. Ba chiar, ar putea servi drept exemplu și altor țări europene. Și în Franța următorul pas ar putea fi creșterea timpului de lucru fără compensații financiare.

O teorie greșită

Opoziția sindicatelor față de această decizie se bazează pe teoria „volumului total de muncă". Conform acestui punct de vedere, volumul total de muncă în economie este constant, deci nu se obțin nici un fel de avantaje economice crescînd numărul de ore. O creștere cu 10% a orelor de muncă duce la o creștere a șomajului cu 10%, spune teoria.

Deși pare plauzibilă, această teorie e greșită. Dacă va munci mai mult pentru aceiași bani, Europa va deveni mai competitivă. Și atît pentru muncitori, cît și pentru angajatori e mai simplu să se procedeze așa, decît să se treacă la o scădere a salariilor. Creșterea economică va fi încurajată, la fel și capitalul. Cu excepția locurilor în care se muncește neîntrerupt 24 de ore, în schimburi, creșterea numărului de ore muncite înseamnă și o mai bună utilizare a capitalului investit. Așa că, o creștere cu 10% a orelor de muncă este echivalentă cu o creștere cu 10% a volumului de capital productiv investit în economie. Înseamnă un salt al producției.

Teoria „volumului total de muncă" pleacă de la ideea că a-i pune pe actualii angajați să muncească mai mult e echivalentă cu angajarea unora noi. Dar sînt lucruri cu totul diferite. Prelungirea timpului de muncă se poate face aproape instantaneu, în vreme ce angajarea altor oameni cere de obicei timp, cheltuieli și extinderea spațiilor de lucru. De fapt, dacă prelungești programul de muncă, pe termen mediu se vor crea noi locuri de muncă, va crește productivitatea, în vreme ce costurile rămîn aceleași. Odată ce activitatea lor va deveni mai rentabilă, firmele vor dori să producă mai mult, chiar mai mult decît a crescut producția prin prelungirea timpului de lucru, deci vor angaja oameni noi și vor face noi investiții.

Există temeri că prelungirea timpului de lucru nu va produce mai multe slujbe pentru că mai multe ore muncite vor duce la schimbarea raportului capital/muncă. Asta înseamnă scăderea productivității marginale a fiecărei ore de muncă, anulînd astfel efectul pozitiv al creșterii numărului de ore muncite de fiecare angajat. Dar – repet – și capitalul va munci mai mult. Efectul de „utilizare a capitalului" nu va deteriora raportul capital/muncă și deci nu se va schimba nici productivitatea marginală a orei de muncă. Vor exista efecte pozitive și în nivelul șomajului, pentru că fiecare muncitor în parte devine mai productiv dacă muncește mai mult timp.

Oare va exista cerere suficientă pentru consumul creșterilor de producție? Cei care susțin teoria „volumului total de muncă" spun că nu. Dar fiindcă se produc mai multe bunuri, în vreme ce salariile rămîn aceleași, înseamnă că profitul crește exact cu valoarea producției create în plus. Deci, în principiu, va exista putere de cumpărare pentru acest exces de producție. Patronul ar putea să cumpere o nouă haină de blană pentru soția lui sau o nouă linie de producție pentru muncitori. Dacă toate firmele vor lucra mai mult, atunci fiecare va vedea cum cererea pentru produsele sale crește, deci o firmă obișnuită ar trebui să simtă o creștere a cererii și va decide să producă mai mult. E adevărat că o parte din surplusul de cerere va fi satisfăcut din importuri, dar și o parte din producția suplimentară va merge la export.

Este inconsistent argumentul că prelungirea timpului de lucru înseamnă șomaj și că este preferabil să ne bazăm doar pe progresul tehnologic pentru a fi competitivi. Mai multă muncă este echivalentul progresului tehnologic pentru că face capitalul mai eficient. Nu este adevărat că va provoca pierderea locurilor de muncă. Dimpotrivă, este o metodă deja probată și sigură: duce la creștere economică, la competitivitate și creează noi locuri de muncă.

***Hans-Werner Sinn** este profesor de Economie și Finanțe la Universitatea din München și director al* IFO – Institute for Economic Research, Germania.

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

opiniile oamenilor de stat

Jorge CASTAÑEDA

Cum poate fi oprită cursa înarmării în America Latină

În ultimele săptămîni, mai mulți observatori ai situației militare din America Latină au semnalat fenomene care ar putea fi începutul unei noi curse a înarmării în regiune. Președintele brazilian Luis Inacio „Lula" da Silva s-a fotografiat în timp ce se îmbarca pe Tikuna, primul submarin convențional al țării sale, construit chiar în Brazilia. Președintele a folosit ocazia ca să-și declare susținerea pentru armata braziliană.

Și în Venezuela, președintele Hugo Chávez și-a exprimat la o emisiune TV intenția de a cumpăra Mig-uri rusești și avioane de supraveghere braziliene, precum și dorința de a spori cheltuielile militare. Probabil aceste declarații au fost provocate de recentele probleme cu Columbia. Chiar și Chile, după îndelungate ezitări, încă stă în cumpănă dacă să cumpere avioane de luptă americane sau să opteze pentru alternativa suedezo-braziliană. Are loc o nouă cursă a înarmării în America Latină? Și dacă da, răspunde ea în vreun fel dilemelor economice și sociale ale acestei părți a lumii?

Deși au existat mereu războaie în America Latină, cheltuielile militare au fost un răspuns la problemele interne.

Războaie și conflicte de graniță au existat dintotdeauna în America Latină: războiul „Chaco" *(război purtat între Bolivia și Paraguay în 1932-1935, numit astfel după regiunea aflată în dispută* – n.tr.), conflictul chiliano-bolivian din secolul al XIX-lea, așa-zisul „război al fotbalului" dintre Honduras și El Salvador din 1960, confruntarea dintre Ecuador și Peru din 1980 și disputa asupra granițelor antarctice între Argentina și Chile, încheiată abia la începutul anilor 1990. Și, totuși, în America Latină cheltuieli militare ridicate au răspuns unor probleme interne, nu provocărilor externe. Cînd militarii au fost la conducere, ei și-au alocat după placul inimii bugete pentru echipament și trupe, iar guvernele civile, slabe și amenințate de loviturи militare, s-au lăsat șantajate și au înzestrat forțele armate cu tot felul de zorzoane marțiale, de fapt, inutile. Dacă ne raportăm la standardele internaționale, ca procent din PIB, cheltuielile militare în America Latină nu sînt mari, dar sînt excesive față de nevoile reale ale regiunii.

Situația este ceva mai complexă în prezent. În Venezuela, Chávez este intens preocupat de satisfacerea foștilor camarazi de arme. Contribuie și inflamarea conflictului cu Columbia vecină, ale cărei autorități îl învinuiesc pe Chávez că ar susține gherilele FARC. Bani să continue cheltuielile militare extravagante are, pentru că prețul petrolului e în continuă creștere și se pare că nimeni nu-l poate convinge să dea altă întrebuințare acestor venituri.

În Brazilia problemele sînt oarecum diferite. Președintele Lula a izbutit să sintetizeze convingerile lui socialiste cu tradiționalul naționalism brazilian, foarte puternic printre militari. *„O Brasil, país grande"* este un slogan mereu popular în gigantica țară sud-americană. O țară care are granițe cu nouă vecini și se teme pentru siguranța îndepărtatelor sale frontiere din junglă.

Sentimente similare sînt evidente și în alte părți ale regiunii. Dar tot mai multe voci se întreabă dacă nu ar fi preferabilă aplicarea ideii fostului președinte din Costa Rica, Oscar Arias: el crede că dezarmarea ar putea permite mai multe investiții. Arias a cîștigat premiul Nobel pentru pace în 1987 și pledoaria lui se bazează pe un un argument solid: țara sa nu are armată permanentă

Este o inițiativă curajoasă care trebuie revigorată în contextul nou declanșatei curse a înarmării. Acesta ar putea fi elementul de bază din programul viitorului secretar general al Organizației Statelor Americane, care urmează să fie ales în cîteva săptămîni. Evident, eu susțin candidatura ministrului mexican de Externe, Luis Ernesto Derbez. Dar oricine va cîștiga va avea nevoie de idei și inițiative noi pentru a revigora o instituție care dormitează. Stoparea noii curse a înarmării în regiune este o idee excelentă atît pentru continent, cît și pentru organizație.

***Jorge Castañeda**, fost ministru de Externe al Mexicului, a fost mereu o figură originală, controversată și îndrăzneață. Om de stînga, s-a alăturat președintelui de dreapta, Vicente Fox, pentru a susține prima guvernare democratică a țării. Unul dintre cei mai neconvenționali diplomați din America Latină, foarte apreciat ca scriitor și activist, el candidează în prezent la președinția Mexicului.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

traduceri de Cristian GHINEA

www.polirom.ro

10 ani
ne veți citi și mîine

■ Vitalie Ciobanu
Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova

■ Nadejda Mandelștam
Speranță abandonată

■ Eugenio Carmi, Umberto Eco
Trei povestiri

■ Günter Grass
Toba de tinichea

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iași*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

În mahalaua Oțetarilor

În vara anului 1785, mahalaua Oțetarilor din București este în plină agitație. Un conflict stă să izbucnească: preoții se sfătuiesc între ei, mahalagiii șușotesc pe la cîrciumi, vecinii își spun ultimele vești printre garduri, vecinele se adună în mijlocul uliței pentru a depăna firul poveștii – ori de cîte ori se pot rupe de lîngă căldarea ce clocotește încetișor – în așteptarea soților. Hotărîrea preoților de a „ridica jețurile" din biserică i-a pus pe toți pe jar. Cu ani în urmă, Andrei Cernovodeanu a construit biserică din piatră pe care a împodobit-o cu picturi și icoane, dar și cu strane, atît pentru bărbați, cît și pentru femei. Mahalagiii s-au bucurat de frumusețea bisericii, iar femeile au apreciat mai ales noul confort: plăcerea de a asculta liturghia, așezate comod pe jeț și nu în picioare sau, chiar mai rău, în genunchi. Cum populația a tot crescut, dar jețurile au rămas aceleași, rivalitatea, apoi cearta și, în fine, păruiala au aprins mica comunitate. Dimineața devreme, femeile alergau la biserică nu „de frica lui Dumnezeu", ci ca să ocupe un loc cît mai bine plasat care să le dea astfel posibilitatea de a privi și de a fi privite. Concurența se da între „cine să șadă mai sus". Cele mai puțin norocoase vociferau fără încetare, amenințau și gesticulau, tulburînd liniștea liturghiei, astfel încît „nici preoții nu înțelegeau ce citeau, nici creștinii mahalagii ce erau adunați în biserică nu le era în tihnă ce se făcea în biserică". „Dihonia" femeilor a nemulțumit „lumea bărbaților" care a hotărît să îndepărteze mărul discordiei: jețurile. Și într-una din zile, mahalagiii s-au adunat, cu mic, cu mare, și au scos din biserică jețurile femeilor, pe care le-au pus la păstrare, în clopotniță, în așteptarea unor vremuri mai bune. Dacă la început s-a resemnat și s-a mulțumit să privească cu invidie spre jețurile bărbaților, într-una din zile, mătușa Stana n-a mai suportat „marea nedreptate ce li se făcuse cu ridicarea acelor jețuri". „Foarte cu limbuție și cu nestatornicie, vorbea unora și altora din mahalagii", povestește unul din soți, și femeia a reușit în scurt timp să atîțe toată mahalaua, să stîrnească rumoare, să mobilizeze muierile, să obțină sprijinul soției ctitorului și, în fine, să pornească jalbă la Măria Sa Vodă. Mitropolitul Grigore, surprins că vodă îl pune să cerceteze o asemenea pricină, cere preoților și celor mai bătrîni dintre mahalagii, „vechi șezători într-acea mahala a Oțetarilor", să-l lămurească în „pricina acelor jețuri". Toți într-un cuvînt deapănă povestea blestematelor jețuri care n-au adus decît „sfadă și prigonire între femei", neliniște în familii, tulburarea slujbei și chiar ocuparea spațiului strîmt al bisericii.

Cu siguranță, revolta muierilor din mahalaua Oțetarilor este încă prezentă în multe parohii, pentru că jețurile femeilor așteaptă încă să fie coborîte din clopotniță. Stranele frumos aliniate pe lîngă zidurile bisericilor sînt de multe ori insuficiente și atunci vezi cum norodul își aduce de acasă fiecare ce are: ba un scăunaș, ba un pliant, ba o perniță. Pentru bunica mea, mersul la biserică necesita o întreagă ceremonie. Pălăria, mărgelele, un pic de ruj, o broșă aruncată pe gulerul cămășii, o umbră de parfum, poșeta sub braț și, cu privirea înainte, se îndrepta spre biserica din sat care nu era decît la o aruncătură de băț de casa ei. Într-una din zile s-a întors însă obosită, necăjită și tare dezamăgită. În fața privirilor noastre iscoditoare, a îngînat un răspuns: „de, maică, am cam întîrziat cu rujul și am stat toată slujba în picioare și în spatele nepricopsitelor alea de muieri tinere care au ocupat toate stranele". Din acea zi, n-a mai întîrziat niciodată și o regăseai întotdeauna în primul rînd, lîngă preot și dascăl, privind mîndră, din jețul ei, poporul ce nu cunoștea încă secretul.

Iaromira POPOVICI

bazar

La cimitir

O prietenă de-a bunicului meu, dna Feli, e deja renumită prin gusturile ei macabro-romantice: îi place să adaste prin Cimititrul Bellu, cînd sînt înmormîntări sau nu, și să facă poezii. Pe vremuri, gusturile ei mi se păruseră deplasate și la limita patologicului.

Acum nu o mai judec, ba chiar îi împărtășesc părerile. Poate mai puțin partea cu poeziile (nu am ajuns încă la o atare performanță romantică). În rest, găsesc că Cimitirul Belu e un loc plin de inspirație pentru cei care îl vizitează. Nu mă refer la partea de morminte celebre, de literați sau artiști (ultima dată cînd am fost, un domn întreba de mormîntul Andei Călugăreanu), ci la atmosfera generală a stabilimentului: nu e un loc horror, așa cum prejudecățile noastre s-ar grăbi să-l catalogheze, ci pașnic – dacă se poate spune așa – într-un fel spiritual. Statuile cu îngeri, Maica Domnului, cavourile cu brizbrizuri în divese stiluri, ba chiar și poeziile, nu întotdeauna în cel mai bun gust, de pe morminte, creează un soi de atmosferă cu adevărat pașnică. Într-un stil sobru și demn, departe de plîngerile excesive sau de poveștile cu spirite.

Sună deja ușor spiritist și paranormal. Noroc că atmosfera asta cu pretenții divine e spartă și pigmentată de multiplele personaje care fac din locașul pașnic și demn un spațiu viu și cu accente comerciale. E vorba, mai întîi, de florarii de la intrare, cu fețe de boschetari, dar de treabă la o a doua strigare, gata să-ți mai lase din preț sau să-ți împrumute chibrituri; de gardienii și chiar gardienele (există și o doamnă, destul de subțirică și prezentabilă, care păzește poarta din centru) gata oricînd să încalce regulile, dacă e vorba de vreun client mai important; de cerșetorii – bărbați, femei și copii – care se aliniază, atunci cînd sînt pomeni, în număr foarte mare și care se plîng unii de alții, dar și ei, cu o oarecare doză de demnitate, dată, probabil, de împrejurimi (cea mai tare replică a unui cerșetor bărbat a fost cea în care s-a plîns, fără agresivitate, dar cu resemnare, de femeile care i-o iau mereu înainte); și, în sfîrșit, dar deloc în ultimul rînd, de doamnele care au grijă de morminte, deloc sinistre, așa cum v-ați închipui, ci chiar frumoase – aș putea spune – într-un mod calm și rustic. Cu nume predestinate – pe una dintre ele o cheamă Model, care aduce cumva cu Figură, denumire ce desemnează, în termeni de specilitate, așezarea mormintelor – și deloc marcate de atmosfera, dinafară macabră, a locului de muncă. Problemele lor sînt aceleași cu ale oricărui alt serviciu respectabil, și anume șefii și salariul. Între un mormînt și un dosar, pe care trebuie să îl duci la bun sfîrșit, nu pare să fie o diferență prea mare: unuia trebuie să-i pui paginile în ordine, pe capitole, frumos dactilografiate și capsate, iar celuilalt n-ai decît să-i plantezi ierburile și florile, să i le uzi și tunzi, iar apoi să-i aprinzi, zilnic, candela. Cea mai bună dovadă că mormintele nu sînt atît de sinistre pe cît ne par dinafară este comportamentul unui cîine dinăuntru: acesta s-a întins, fără nici o teamă, pe unul dintre morminte, unde a adormit liniștit.

libertatea de impresie

Fîsșt

Pe nesimțite..., aproape că a dispărut unul dintre cele mai obișnuite lucruri din casă: sifonul. Cînd eram copil nu înțelegeam prea bine de ce, înainte de Anul Nou, lumea se așeza la coadă la sifoane. Uneori stăteam și eu la rînd și îmi amintesc perfect zgomotul din sifonării, compresorul și instalația care se învîrtea cu un fel de țiuit periodic. Era roata aceea mare care uneori se strica (îi săreau curelele de transmisie și tot fluxul era oprit). Prin sate existau sifonerii la care roata era învîrtită pe rînd, de clienți. Și în fiecare duminică erau cozi. Dar, la oraș, țin minte cum vînzătorul punea sticlele groase la umplut cu mișcări iuți și exacte, acoperindu-le cu carcase de tablă, pentru mai multă siguranță. Tot timpul trebuia să fie atent să nu rămînă vreo sticlă conectată prea mult la instalația de încărcare. Oamenii comentau mereu că nu se mai umplu sticlele destul, iar vînzătorii invocau respectarea normelor de siguranță. De altfel, pe pereții sifonăriilor erau înscrise tot felul de avertismente și interdicții care făceau ca în aer să plutească ideea de pericol. În ochii copiilor, umplerea sifoanelor era o treabă destul de riscantă, de care se ocupau oamenii mari. Mi se pare și că, sub o anumită vîrstă, nici nu aveai voie să mergi cu ele la umplut. Pe mine mă fascinau și capsulele cu dioxid de carbon, care stăteau în cutii galbene, verzi sau negre și cu care mi se spusese să nu umblu, pentru că sînt periculoase. Ideea că puteau exploda le făcea să capete, în ochii mei, o aură specială. Ca niște cartușe în așteptarea războiului. Nu cred că mai există așa ceva. Crescînd, am descoperit că rostul de bază al sifonului celui acidulat era unul cît se poate de pașnic. Acela de a îmblînzi vinul, de a-l transforma în șpriț, adică într-o băutură mai „lungă" în jurul căreia se legau discuții la fel de lungi. (Poporul băutorilor de șpriț nu poate fi decît unul vesel și blînd, chiar dacă ușor acid.) Sifonul era asociat cu petrecerea și cu tabieturile oamenilor petrecăreți. „Mă duc să-mi încarc sifoanele" era echivalent cu „vă aștept pe la mine, la un chef". Mai erau și expresii derivate ca „poartă la ochi funduri de sifon" sau „s-a sifonat". Exista chiar și înjurătura „hai sifon" care cred că era de fapt un stupid eufemism de la „hai sictir". Cu vremea însă, după ce sofisticatele sifoane cu capsule au fost înlocuite de sticlele reîncărcabile și apoi de pet-uri cu capac pentru sifon, a venit vremea apei minerale. Vechii amatori de șprițuri regretă sifonul care – spun ei – nu altera gustul vinului, pentru că nu avea un gust propriu, așa cum are apa minerală. După Revoluție, vînzătorii de sifoane (cei veșnic sub pericol de explozie) și-au pierdut meseria, iar, în curînd, expresiile mai sus amintite nu vor mai fi înțelese de nimeni. Roata care se învîrtea și sîsîiturile sifoanelor scoase de la umplut par acum vechi ritualuri inițiatice, îngropate de baxurile suprapuse de apă minerală care tronează în fiecare supermarket. Dacă cineva ar reinventa sifonul, probabil că el va costa enorm și ar fi considerat *cool*.

Andrei MANOLESCU

*Justiţia pare să aibă două straturi: unul, superior, cu mari procese de corupţie şi mari muşamalizări, cu dispute de principii urmărite de multă lume, inclusiv de Uniunea Europeană, cu probleme de reformare, de autonomie şi independenţă; altul, inferior, cu mici acţiuni deschise pentru o succesiune sau pentru partajarea unor bunuri mizere. Unii se judecă pentru flote sau rafinării, alţii pentru un televizor sau chiar pentru o butelie. Aceiaşi judecători se ocupă de toate cazurile care, pînă la urmă, ar trebui să conteze la fel de mult. Fiecare individ, fie el şi procesoman, îşi are dreptul la dreptate. Care este starea acestui drept, într-un moment în care de ea depinde chiar mult pomenita şi rîvnita integrare europeană? (**A. M.**)*

Stela GIURGEANU

Cine bate la uşa Tribunalului

Îngrijorarea

Cum fumatul este strict interzis înăuntru, o parte stau afară, pe trepte. Cei care o maschează cel mai bine, punînd la bătaie doar cariera, sînt surîzători şi îmbrăcaţi în robe lungi. Alb şi negru. Ceilalţi, cei care îşi implică şi ziua de mîine, tematorii, nu sînt surîzători şi formează o gamă diversă de griuri, reuşind, între alb şi negru, să îşi asorteze hainele şi freamătul mîinilor la paloarea din obraz.

Înăuntru dai peste cealaltă parte. Îngrijorarea nefumătoare care se strecoară printr-o uşiţă laterală (formată din uşa mare), dotată cu rampă şi piuitoare, de o parte şi de alta. Te strecori odată cu ea, speri să nu piui, priveşti cu un triumf ieftin la poliţistul din dotarea uşiţei şi, depăşind holul principal, continui să urmăreşti îngrijorarea care se împrăştie de-a lungul culoarelor înguste, încercînd să o identifici, mai la urmă, pe listele proceselor civile, lipite pe pereţi. Curtea de Apel, sector 6. Divorţuri, moşteniri, succesiuni, paternitate, dreptul de proprietate, litigii de muncă...

Nevoiţii

...O „nenorocită" blondă i-a vîndut casa! Fără nici un fel de avertisment! Cînd s-a întors din călătorie a găsit, aşa, casa goală şi o somaţie de eliberare a casei. Pînă la finele lunii trebuie să îşi găsească altă casă. Domnul care se agită şi gesticulează puternic de-abia vorbeşte, prin frînturi de cuvinte, cu un avocat tînăr care încearcă să-l calmeze. Cînd o veni „aia" aici, nu ştie dacă o să-şi poată ţine cumpătul. Să facă bine să încerce! Dacă şanse prea mari de reuşită n-are, măcar să nu irite judecătorul. Aflu, printre picături, că domnul a făcut prostia de a se îndrăgosti. A trecut casa pe numele ei, iar ea, profitînd de toate drepturile legale, a vîndut-o, evaporîndu-se mai apoi cu întreaga sumă. Avocatul, un tînăr plin de elan, va încerca să introducă acţiune de anulare a contractului. Dispar pe după uşa înaltă a sălii de şedinţă.

...E mărunţică, are o sacoşă în mînă şi cîteva hîrtii făcute sul. Caută din ochi pe cineva, scotocind chipurile din hol. Maria Petrescu are 64 de ani şi a avut o casă. Un caz clasic, un apartament de trei camere, în Drumul Taberei, pe care, la moartea soţului, a vrut să-l vîndă. L-a dat însă de pomană – ridică din umeri – unor vecini binevoitori. Pentru că ei au păcălit-o. I-au oferit un contract. Urma ca ei să aibă grijă de toate cheltuielile apartamentului, preţ de zece ani, după care ea, la moarte, avea să-i lase moştenitori. Bineînţeles – au asigurat-o – termenul de zece ani era doar de formă. Doar pe hîrtie. Ca să plătească mai puţine taxe, i-au zis. I-a crezut pe cuvînt, pentru că ce ştia ea de lege? Acum, după zece ani, vecinii şi contractul o dau afară. Avocat? Nu ştie de unde să ia unul, aici a venit să stea de vorbă cu un judecător.

„Am divorţat de soţul meu în toamnă", îmi spune o altă doamnă cu cearcăne. „Pentru că nici eu, nici el nu avem unde să ne ducem, nu am făcut partajul. Am divorţat, dar am rămas în aceeaşi casă. Unde locuiesc şi cei doi copii. Legal, casa este şi a lui, dar după divorţ au început ameninţările şi micile şicane. Vroia să mă determine să plec din apartament, să mă mut la părinţi, la ţară, iar el să rămînă în continuare acolo. Aşa că, pînă la urmă, vrei, nu vrei, am fost nevoită să apuc taurul de coarne. M-am hotărît să iniţiez acţiunea de partaj." Ana are 35 de ani, pe care îi ascunde cu străşnicie în spatele unor riduri de oboseală, doi copii şi o datorie de cel puţin şapte milioane (cît costă iniţierea unui proces de partaj, exceptînd onorariul avocatului). După iniţierea partajului şi plătirea banilor, cei doi erau obligaţi, prin lege, să părăsească apartamentul, pînă la vînzarea lui. Ea a plecat. El a rămas. Aşa a ajuns la înaintarea procedurii de evacuare silită. Are încredere în Justiţie? Ridică din umeri... de la un punct încolo nu mai ai încotro, trebuie...

Procesomanii...

Îi desprinzi uşor de ceilalţi. Nu fac parte din îngrijorarea generală, sînt încrezători, neostoiţi, animaţi de o voinţă incredibilă. Au o privire ageră şi nimic de făcut pe-acasă. Sînt cei pe care, dacă îi dai afară pe uşă...

Ţine în pumn, parcă nedetaşabil, un diplomat. Destul de ponosit, dar chiar şi aşa, mîncat de timp, calitatea nemţească încă se vede, încuviinţez din cap, diplomatul unui domn pe la 60 de ani ascunde mai multe dosare, fiecare de culori diferite. Cel albastru este pentru procesul început acum şapte ani cu garajele; cel portocaliu acuză Asociaţia de locatari de legături mafiote. S-a judecat şi cu Primăria (cam în toate mandatele), a ajuns chiar şi la Preşedinţie. Acum este aici din cauza vecinei de sus care scoate apa din calorifer. Cu garajele din faţa blocului mai are mult de luptat. Mi se desfăşoară un întreg litigiu al defrişării nemiloase a fostului spaţiu verde, al zgomotului şi al mirosului gazelor de eşapament. A iniţiat singur toată treaba, nu are nevoie de avocat, a citit Codul Penal şi ştie şi singur exact ce are de făcut. Legea este una pentru toţi şi nu are nevoie de un avocat care să-i pledeze lui cauza. Are nevoie doar de un judecător curat, care să nu fie în cîrdăşie cu „ceilalţi". Are înfăţişare abia la două, dar a venit mai devreme, pentru că oricum nu avea ce face pe-acasă.

...şi victimele lor

Luana este avocată. Specializată în divorţuri, îmi spune, de cealaltă parte a unei mese de lemn, că sistemul judiciar românesc este bun. Că merge mai greu, asta este altceva.

În ceea ce o priveşte, ea are de-a face cu oameni speriaţi, în mare parte. Majoritatea habar n-au de drepturi, de lege şi, trezindu-se, din senin, cu o citaţie la poştă, intră în panică. Ce o să se întîmple cu mine? De unde îmi iau avocat? De unde ştiu că e bun? De unde îl plătesc? Pentru că oamenii speriaţi sînt, în special, cei care nu au bani. (Cei cu bani sînt mai mult nervoşi decît speriaţi. Au convingerea că, atîta vreme cît îi ţine buzunarul, nimic rău nu trebuie să li se întîmple.)

Altfel... mai are de-a face cu oameni singuri. Adică singuri, singuri... adică atît de singuri, încît ajung să îşi transfere preaplinul asupra avocatului. Care devine, dintr-o dată, prietenul lor cel mai bun, confesorul, uneori şi psihiatrul, cel care îi înţelege şi cel care îi apără. Devine un fel de părinte yin şi yang. (Mult timp după ce a asistat divorţul unei cliente, era asediată de telefoanele ei lungi, care îi terminau, de cele mai multe ori, bateria la mobil!)

...Are de-a face, bineînţeles, şi cu procesomanii. Cei care îşi cumpără cărticele de drept civil (dintre multele cărticele de drept care se vînd pe tarabe) şi care se molipsesc de sentimentul judiciar. Ce e mai trist e că şi acţionează, tocind nervii judecătorilor, băgîndu-se peste procesele şi problemele cu adevărat importante.

Dar cum libertatea este peste tot, oricine are libertatea să bată la uşa Tribunalului.

Monica TĂNASE

Despre Justiţie şi alţi demoni...

Eva Joly, judecătoare la cea mai prestigioasă instanţă din Franţa, descrie în cărţile sale un traseu profesional de succes. Imigrantă din Norvegia, a urmat cursurile de Drept la seral. Începe prin consultanţă juridică la un spital de psihiatrie. În 1990 este numită magistrat la Tribunalul Marii Instanţe din Paris şi ajunge să instrumenteze afaceri care au zguduit Franţa: afacerea Bernard Tapie, mai multe dosare legate de scandalul Credit Lyonnais, afacerea cimentului. Ultimul dosar: marea dezvăluire a corupţilor din primul grup petrolier din Franţa, ELF. Ameninţată cu moartea, acuzată de mitomanie, luată în derîdere, Eva Joly a finalizat ancheta afacerii ELF şi a descoperit un nivel al fraudei de aproape 300 de milioane de euro, la care au participat şi personaje din posturicheie de decizie. Procesul s-a terminat, cei vinovaţi au fost condamnaţi la închisoare.

Eva Joly a fost unul dintre iniţiatorii Declaraţiei de la Paris, un act vehement care cere acţiuni imediate şi ferme împotriva corupţiei la nivel european.

La puţin timp de la încheiera procesului, a devenit consilier al ministrului Justiţiei din Norvegia.

Cristian Panait, procuror la Parchetul General, a primit, la sfîrşitul lunii martie 2002, misiunea de a-l ancheta pe colegul său, procurorul Alexandru Lele, de la Oradea. Alexandru Lele l-a arestat pe fiul prefectului PSD de Bihor, Adrian Tărău, şi l-a pus sub acuzare pentru trafic de petrol.

Panait a fost trimis de şefii săi direcţi: Ovidius Păun, Ilie Picioruş şi Tănase Joiţa. Presa a arătat mai tîrziu că tînărului procuror îi fuseseră ascunse două dosare: unul în care se arătau tranzacţiile cu petrol ale fiului prefectului pesedist, precum şi implicarea premierului de atunci, Adrian Năstase, în afacere.

Tînărul procuror, după ce a analizat cazul colegului său, a luat decizia de neîncepere a urmăririi penale. Soluţia nu era însă cea dorită. Întors în Bucureşti, are o dispută cu şeful său, Ilie Picioruş, actualmente secretar general CSM, în timpul căreia Panait promite că iese din procuratură. O săptămînă mai tîrziu Panait se sinucide.

Ascensiunea sa profesională fusese remarcabilă. La mai puţin de un an de muncă, primeşte cauze cu miză importantă – două dosare Tătulescu, dosarul Fast &Co, dosarul Antonie Iorgovan, dosarul Timofte, dosarul Ilie Ilaşcu, dosarul magistraţilor de la Galaţi, dosarul deputatului PSD, Gheorghiu, acuzat că şi-a înscenat furtul propriului automobil pentru încasarea poliţei de asigurare; dosarul Bebe Ivanovici, dosarul Băsescu, dosarul procurorului Alexandru Lele.

Cariera lui Cristian Panait s-a treminat la 29 de ani. La 23 aprilie 2001 a fost numit procuror. Un an mai tîrziu îşi punea capăt zilelor. *Post-mortem,* colegii cereau evaluarea lui psihiatrică. Gafa a fost repede reparată în faţa jurnaliştilor.

Cercetările în cazul Panait au găsit un singur vinovat: mortul însuşi. Dezvăluirile presei nu au fost luate în seamă în nici un moment al cercetării.

Procurorul Alexandru Lele este în continuare în afara Parchetului şi îşi caută dreptatea în justiţie. Toate aceste date sînt preluate din ziarele care s-au ocupat de acest caz.

În acelaşi an, în care Panait era înfăţişat publicului ca o victimă a luptei anticorupţie, Barometrul de Opinie Publică arăta că nivelul de încredere în Justiţie, pentru majoritatea celor intervievaţi, era mai mic decît nivelul de încredere în Guvern.

Românii au încredere puţină sau deloc în justiţie pentru că nu toţi sîntem egali în faţa legii. 72% dintre cei intervievaţi au susţinut că acest principiu nu este respectat.

Pe de altă parte, între a-şi face dreptate singuri şi a apela la justiţie, 92% dintre cei întrebaţi de cercetători au răspuns că apelează la Justiţie.

Cu mici diferenţe de cifre, nivelul neîncrederii românilor a rămas neschimbat în anii următori. În 2003, într-o ierarhie a corupţilor în serviciile publice, 17% dintre respondenţi au considerat că judecătorii sînt cei mai corupţi (comparativ cu 24%, care au crezut că parlamentarii sînt cei mai corupţi, şi 20% care au considerat că medicii merită locul I în ierarhie).

Conform unei monitorizări a Centrului de Resurse Juridice, urmărind frecvenţa apariţiilor, un magistrat apare în presa noastră, cînd emite o decizie controversată, cînd este acuzat de corupţie sau abuz în serviciu, cînd este cercetat sau condamnat, sau în alte contexte. Imaginea negativă a magistratului este considerată de unii specialişti un factor prin care se acutizează percepţia de corupt. Într-un studiu al Băncii Mondiale se arată că 65% dintre firme, 55% dintre cetăţeni şi 53% dintre funcţionarii publici chestionaţi sînt de părere că procurorii şi judecătorii români ocupă locul II în topul corupţiei. Mai mult decît atît, unul din cinci cetăţeni, implicat într-un proces, a dat mită în cadouri sau în bani. În replică, Ministerul Justiţiei din România, în a sa Strategie Naţională Aticorupţie, accentuează asupra faptului că există o diferenţă demnă de luat în calcul între corupţia percepută şi cea reală. Diferenţa dintre cele două este acoperită de factori care ţin mai degrabă de comunicare sau de competenţă şi nu de corupţie.

Dincolo de diferendele cercetătorilor, imaginea României rămîne una de ţară coruptă. Într-un raport al *Transparency International* (2003), referitor la corupţia în Europa, România e în primele locuri dintre ţările fost comuniste. Pe o scară de la 0 (foarte coruptă) la 10 (ţară „curată"), România a primit indicele de 2,8. Deasupra noastră se află Turcia, Polonia, Slovacia, Bulgaria şi Republica Cehă, toate sub indicele 5. Ţările cu cea mai bună imagine sînt Suedia (9,3), Danemarca (9,5) şi Finlanda (9,7).

Aparentul paradox că românii nu au încredere în justiţie, dar în majoritate zdrobitoare cred că această instituţie este singura în măsură să facă dreptate, arată nevoia unei corecţii de mentalitate şi de strategie.

Statisticile arată că doar 10% din cetăţenii ţării noastre au apelat la instanţele de judecată în ultimii cinci ani, deşi numărul de dosare pe rol, în anul 2002, a ajuns la 1.938.195. Ceea ce înseamnă că un petent are deschise mai multe cauze (exemplul militarului din Tîrgovişte care a acţionat în judecată aproape 100 de parlamentari).

În medie, un judecător primeşte 534 de dosare anual, din care soluţionează 469. Ceea ce înseamnă că un judecător închide două dosare în fiecare zi lucrătoare. În realitate, judecătorul nu are şedinţe în fiecare zi, dosarul nu are un singur termen, iar volumul de lectură şi analiză de la unul la altul diferă. (sursa: „Corupţia în justiţie", Centrul de Resurse Juridice).

Eva Joly este o judecătoare care s-a făcut celebră prin instrumentarea, într-o ţară democrată, a cîtorva grave cazuri de corupţie. Odată finalizate cercetările, cei vinovaţi, indiferent de nivelul la care îşi îndeplineau datoria, au fost pedepsiţi. Procesul terminat, judecătoarea de origine norvegiană a editat a doua carte, după care a devenit consilier al ministrului norvegian de Justiţie.

Povestea succesului ei descrie printre rînduri o alta: aceea a unei normalităţi legislative, a speranţei fireşti că există cineva care să facă dreptate, care, dincolo de toate implicaţiile, poate să fie echidistant, poate proteja. Este povestea pe care nu o poţi citi în cazul procurorului **Cristian Panait.**

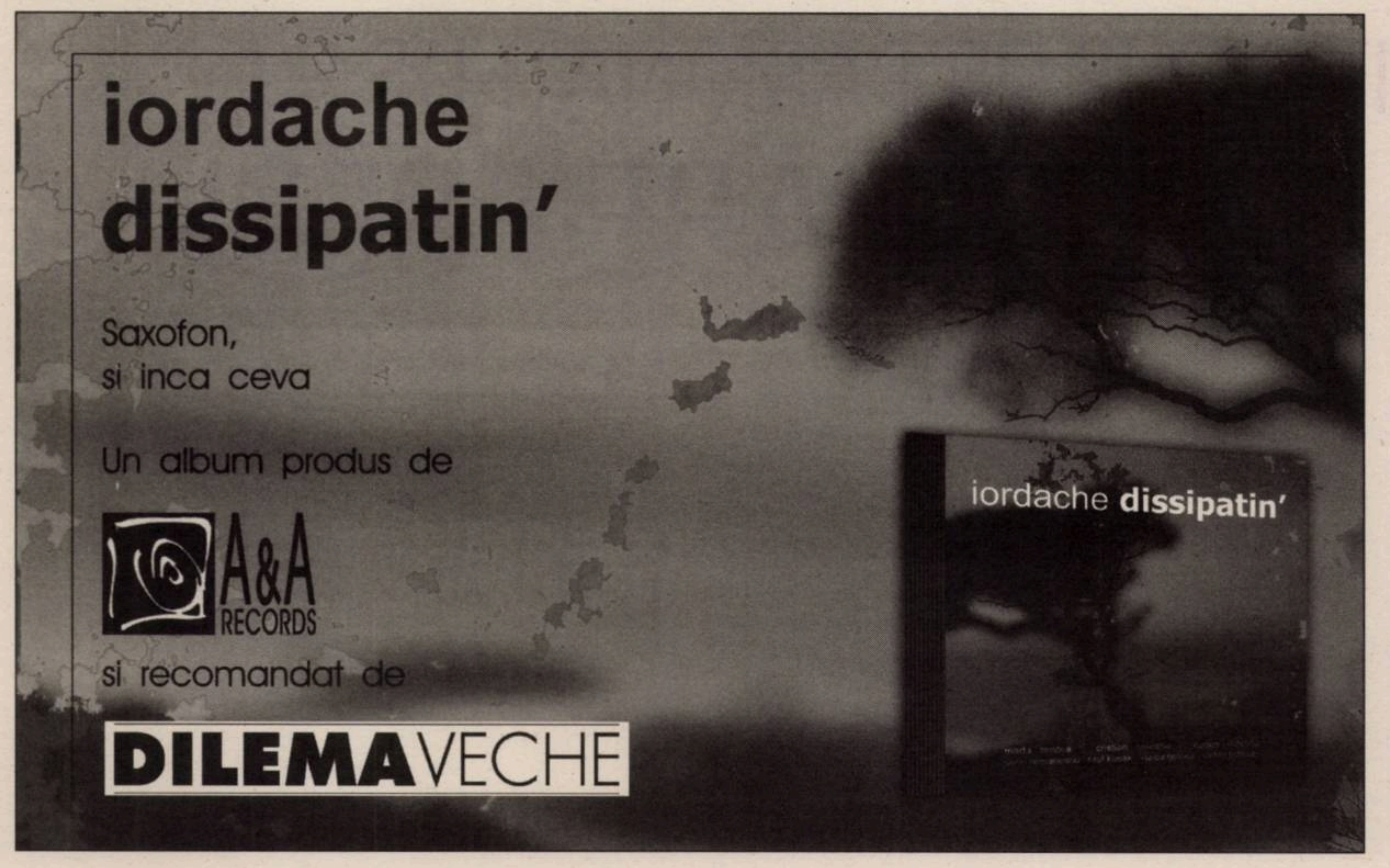

Dan Stanciu Sasha Vlad

Borbro
Feen
Serliq
Obs
Kabupaten
Duamaa
Epona
Snijngad
Ek-Yolo
Sodhi
Jumah
Burcep
Lecade

Iulian Tănase Sasha Vlad

Borbro
Obs
Kabupaten
Feen
Duamaa
Jumah
Ek-Yolo
Serliq
Burcep
Sodhi
Lecade
Epona
Snijngad

Dan Stanciu, Sasha Vlad,
Borbro, Feen, Serliq, Obs, Kabupaten, Duamaa, Epona, Snijngad, Ek-Yolo, Sodhi, Jumah, Burcep, Lecade,
Locul Tare, 2005

●

Iulian Tănase, Sasha Vlad,
Borbro, Obs, Kabupaten, Feen, Duamaa, Jumah, Ek-Yolo, Serliq, Burcep, Sodhi, Lecade, Epona, Snijngad,
Locul Tare, 2005

UN EXPERT ÎN MATERIE DE INTERVAL CONSIDERĂ SPECTACOLUL COMUNICĂRII O LEGĂTURĂ CU NIMIC

● Julian Barnes, autorul acelui încîntător roman *Papagalul lui Flaubert,* un expert în materie de relaţii franco-britanice, îi spune deschis lui Bernard Pivot: „Francofobia este primul sentiment european al englezului". Pivot receptează ideea cu voioşie intelectuală. (**R. C.**)

● Vanghelie e, pe panourile electorale, „fidel unei capitale seduse şi abandonate" de Băsescu. Ce uită primul nostru conjugator naţional al verbului „a fi" este că mai sînt cîţiva în biografia erotică a Capitalei, liber aleşi de matroana dîmboviţeană, plus o droaie care mai stau şi acum pe interval, scrîşnind, ca toţi refuzaţii: „Curva dracu'!". (**S. S.**)

● Un grup de parlamentari ruşi a protestat şi a cerut interzicerea spectacolului *Copiii lui Rosenthal* la Teatrul Mare, pe motive că ar reprezenta o pornografie. Libretul, scris de Vladimir Sorokin, contestat scriitor postmodern,

Cu ochii-n 3,14

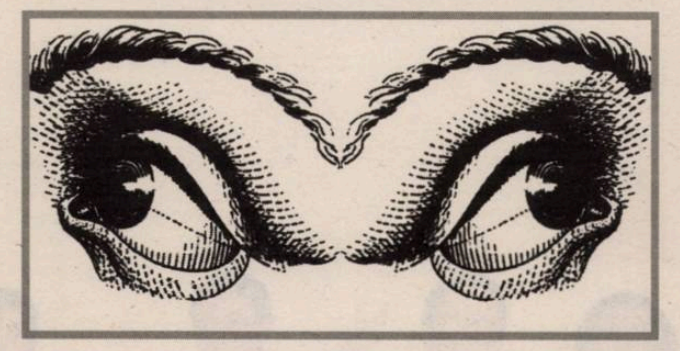

imaginează cum savantul Rosenthal creează clonele lui Wagner, Ceaikovski, Mozart, Mussorgski, Verdi: înghesuiţi pe peronul unei gări, ei nu se comportă conform rangului conferit de posteritate, iar Mozart se încurcă cu o prostituată. Protestului parlamentar li s-au alăturat tinerii din organizaţia „Să păşim împreună", mişcare pro-Putin, care consideră spectacolul o manifestare de magie neagră şi cer suspendarea lui. Clona lui Mozart e o ficţiune, clonele KGB există fără aportul ştiinţei şi li se spune *Putinjugend*. (**M. B.**)

● Un prieten (român) din Paris îmi trimite următorul „3,14": „Într-un RER, odată, lume puţină, aşezat lateral faţă de mine un negru citea absorbit. Mă întorc să văd ce citea, rămîn trăsnit: pe copertă, în ROMÂNEŞTE (!), *Arta comunicării adevărului biblic!!!!* Adică *şi* în românește, *şi* evanghelizator! Era atîta de neînţeles (de ce negru, de ce în Franţa, de ce pe românește?!), încît nici n-am mai avut curaj să-l întreb, oricum trebuia să cobor :)". (**a. l. ş.**)

● Seria întîmplărilor ciudate (SÎC) continuă; după Cameron Diaz de pe dulap, iată ce SMS primesc săptămîna trecută, hodoronc-tronc, nitam-nisam, habar n-am de la cine & fără nici o legătură cu nimic: „mitzi, sper ca n-am aprins flacari si ca nu te rujezi acuma pt ca mai berea asta (*sic*) si ma car! EnasolAICI". Sper că mitzi nu era pe dulap. (**a. l. ş.**)

DOI PROTAGONIŞTI AI ÎNCĂLZIRII NEOBIŞNUIT DE ÎNALTE ÎNCĂ MAI OFERĂ PACE. ŞI INVERS: ÎNCĂ MAI CIRCULĂ TOT FELUL DE PROSTII PRIN FAŢA CASEI OMULUI

● Reclama la ciocolata Primola, care, pe vechi, cultiva egoismul spunînd că n-o împarţi cu nimeni, a dat, mai nou, înapoi: acum cei doi protagonişti ai noii reclame afirmă că îşi împart lucrurile esenţiale, de carieră şi alte cele, în afară de ciocolata Primola, care devine, mai elegant şi mai soft, „Alegerea personală". (**I. P.**)

● A scăzut sau nu Everestul cu 1,3 metri în urma alarmantei încălziri a Terrei? E o întrebare la care trebuie să răspundă o echipă de specialişti chinezi, plecată într-acolo. Mi se pare presantă, ca orice ţine, în lumea asta, de infinitul mic. (**R. C.**)

● Şoferul unui taxi, în care mă aflam, a fost obligat să frîneze brusc, pentru că o femeie scundă şi grăsuţă, avînd nişte pantofi cu tocuri neobişnuit de înalte şi ochelari cu multe dioptrii, tocmai trecea strada printr-un loc nepermis. Şoferul a scos capul pe geam şi i-a strigat: „Ghinionul tău că ai tocuri!". Apoi a întors capul spre mine şi mi-a explicat complice: „Dacă n-ar fi avut tocuri aşa înalte, n-ar fi putut să coboare de pe trotuar pe aici... că dădea cu curul de bordură". (**A. M.**)

● După meciul cu Olanda (scor 2-0 pentru ei), suporterii şi oficialii Naţionalei încă mai speră o calificare. Se caută tot soiul de motive pentru eşec, dar nu se găsesc vinovaţii. Una peste alta, evoluţia a primit, popular, calificativul de „binişor". La meci, ne-am simţit bine... Da, dar mie îmi lipseşte aici completarea lui Hagi la comentariul unui meci la care Naţionala a ieşit învingătoare: „Ne-am simţit bine, am dat şi-un gol!". (**M. M.**)

● De unde mai primesc spam: de la www.biserici.ro. Ce-i drept, nu mi se oferă Rolex sau Viagra, ci să comand pe Internet nişte cărţi despre har, suflet, mîntuire etc. Dar tot spam e, Doamne, iartă-mă!... (**M. V.**)

● Bomba zilei (unde altundeva decît în Orientul Mijlociu?): Israelul a egalat Islanda, în minutul 90, prin jucătorul Suan – de origine arabă. Suan e celebrat în presă ca „un erou al Israelului". Şi tot nu se face pace!... (**R. C.**)

● „Contează pe cine CONTEAZĂ", acesta e sloganul lui Adriean Videanu în alegerile pentru Primăria Capitalei. Merge. Mergea şi invers. (**M. M.**)

● Mi-a sărit în ochi, pe un plic primit la redacţie, o urare adresată de Poşta Română clienţilor săi cu prilejul trecutelor sărbători de iarnă şi care, iată, încă mai circulă în libertate: *„Poşta Română vă urează corespondenţă uşoară şi La mulţi ani!"*. (**D. S.**)

● Spuneţi-mi şi mie (că, neavînd organ, nu mă pricep): Adrian Enache este un bărbat seducător? L-am văzut în emisiunea *Ce vor fetele* de pe Prima TV cum se mişca „senzual" şi „provocator", etalîndu-şi penibil rotunjimile şi colăceii (care, în ultima vreme, sînt din ce în ce mai consistenţi), l-am auzit spunînd tot felul de prostii şi povestind despre cum îi place lui „să ejaculeze spiritual". „Fetele" din platou erau date pe spate de prestaţia masculului. Ori ipocrizia e mare, ori sîntem, într-adevăr, specii diferite. (**C. P.-B.**)

● Am vrut să scriu un „3,14", dar am uitat. Am văzut acum vreo două săptămîni un tip la TV care a devenit eroul meu secret. A stat în cadru două secunde, era cu ochii umflaţi de somn şi ţinea un buştean în mînă. Povestea era următoarea: şoferii făceau grevă şi mergeau prin faţa casei omului, cu claxoanele la maximum. Trebuie să fie neplăcut să îţi treacă o sută de TIR-uri claxonînd prin faţa casei, cînd dormi. Aşa că eroul meu a luat buşteanul şi l-a aruncat în parbrizul unuia dintre TIR-uri. Omul nu era nici Tăriceanu, nici patronul, deci nu le putea creşte salariul. De ce claxonau atunci? V-am spus, e eroul meu secret. (**C. G.**)

GRUPUL POLITICIENILOR PASIONAȚI DE S.F.
SALUTĂ ZAPP SHARE FREE!

Zapp Info: 021 402 4444 | www.zapp.ro

-190 *USD 4 luni

*Pentru Zapp Share Free 3000 cu 20 de telefoane

Pentru proiectele vizionare, politicienii au nevoie de o comunicare pe măsură. Nimic nu e imposibil cu minutele gratuite în grup și cu până la 3000 de minute naționale în fiecare lună incluse în abonament.

Zapp Share Free. Vorbești gratis în grupul tău, oricare ar fi el!

Ia-ți Zapp Share Free până la 7 aprilie și, timp de 4 luni, însumezi reduceri la abonament de până la 190 USD.

Zapp®
THE NEXT GENERATION NETWORK

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **64** ● 8-14 aprilie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Mircea Dinescu
despre
alegerile din Bucureşti

pagina **3**

Anca Manolescu
„O moarte frumoasă“

pagina **12**

Jeffrey Sachs
„Să dăruim
pînă vindecăm“

pagina **18**

Viitorul statului naţional

„Ţi-ar plăcea d-tale speranţa că, în cîtva timp, România să rămînă o numire fictivă, fără consistenţă proprie, care, intrată în civilizaţiunea generală, să nu mai aibe nici individualitatea originală, nici conştiinţa despre individualitatea sa?“

CEZAR BOLLIAC către Ioan Brătianu, 22 martie 1866

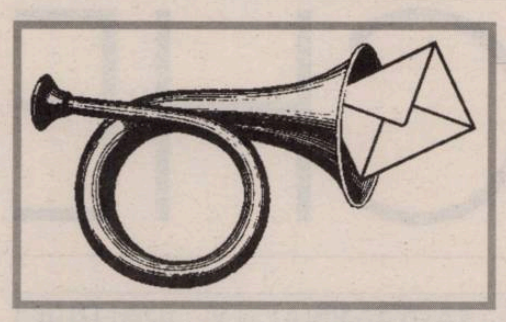

Nr. 61: *„(In)corectitudinea politică“*

Opinia încă unui „matusalem“

Fie îngăduit unui „matusalem“ să-şi spună şi el opinia legat de articolele lui Mircea Mihăieş, H.-R. Patapievici şi Aurora Liiceanu, apărute în *Dilema veche* nr. 61.

Fac parte dintre acei „matusalemi“ pe care dl Mihăieş îi onorează, deoarece nu au votat cu fostul partid de guvernămînt, dar aceasta nu înseamnă că nu m-am simţit profund lezat de textul articolului domniei sale. Ştiu şi eu foarte bine că majoritatea vîrstnicilor au votat PSD, dar, după opinia mea, nu ei sînt principala „piatră de moară“ atîrnată de gîtul societăţii româneşti. Prin forţa regulilor biologice, nu sexa- şi septuagenarii formează majoritatea populaţiei ţării şi, dacă numai cca două treimi din ei ar fi votat PSD, dar restul – populaţia de vîrstă medie şi tineretul – ar fi votat aproape cu toţii D.A., sigur i-am fi avut în Parlament pe domnii Iliescu, Năstase şi încă vreo 20-30 de pesedei şi asta ar fi fost totul! Cine a format grupul „baronilor“ locali şi a votanţilor lor, nu oamenii de vîrstă medie?! Dar tineretul pesedist, cu Ponta în frunte, ar fi existat fără ca o parte semnificativă dintre tineri să sprijine acest partid? Desigur, statistic, persoanele în vîrstă au votat mai mult PSD, dar nu numai ei, şi mi se pare total nejustificat ca oprobiul – folosesc un termen foarte blînd faţă de ceea ce crede dl Mihăieş – să fie aruncat numai pe ei!!

De parcă ar fi trăit pe lună şi nu ar fi un intelectual, dl Mihăieş spune că această generaţie a dat dovadă de „indiferenţă, supuşenie, laşitate şi oportunism... a adus ţara în stare de faliment în 1989“! Oare nu este şi generaţia care a „dat“ zecile, sutele de mii de deţinuţi şi deportaţi politici, nu din exact această generaţie au fost cei care au luat calea munţilor într-o încercare disperată de a se opune opresiunii comuniste? Este vina oamenilor că sistemul economic conceput la Kremlin şi impus inclusiv românilor era „bolnav“, incapabil de performanţe, fapt care a şi dus la prăbuşirea acestuia? Departe de mine gîndul de a ridica în slăvi „măreţele realizări“, dar, hai să fim cinstiţi, din munca neperformantă a acestor oameni, copiii lor au putut să supravieţuiască şi să ajungă pînă în ziua de azi. Ei, aceşti „matusalemi“, au dat o bună parte din veniturile lor (minuscule) pentru fondul de pensii, şi a-i arăta cu degetul că acum – cînd majoritatea nu au alte surse de venit – aşteaptă venirea regulată a pensiilor, mi se pare absolut revoltător. Iar dacă se acordă anumite facilităţi, reduceri sau gratuităţi la transportul în comun, la medicamente etc., aceasta se datorează exclusiv faptului că nivelul pensiilor este, în general, atît de mic că fără ele nu s-ar putea supravieţui. Că s-au făcut – şi se fac – pensionări la vîrste la care, în mod normal, oamenii pot încă să muncească bine, aceasta iarăşi nu este vina lor, ci a sistemului politic şi economic care a recurs la acest mijloc pentru că nu avea – sau nu vroia – cum să asigure locuri de muncă pentru toţi cei apţi. Fără îndoială că lipsa de voinţă politică de a trece la o economie capitalistă reală de care au dat dovadă foşti comunişti ajunşi, prin mijloacele cunoscute, în fruntea ţării, a generat această stare de lucruri (să nu uităm că, cel puţin pînă prin 1996, s-a evitat folosirea sintagmei „economie capitalistă“, locul acesteia fiind luat de „economia de piaţă“, tocmai pentru că vechii activişti ai PCR ajunşi la putere nu puteau să se împace cu ideea capitalismului, dar au „făcut totul“ ca să se îmbogăţească).

Pot să fiu de acord, pînă la un punct – cum spune şi dna Liiceanu – că s-a muncit prost, că existau posturi unde se „chiulea“ masiv, dar, pentru Dumnezeu, asta era în „legea nescrisă“ a economiei socialiste! Nici după 15 ani nu s-a ajuns în Germania, unde în R.D.G. treburile mergeau oricum „nemţeşte“, adică mult mai bine ca la noi, ca cei din „est“ să aibe acelaşi randament cu cei din „vest“, şi asta în pofida voinţei politice şi a unor fonduri imense investite în landurile fostei „democraţii populare“.

Învinovăţirea unor generaţii, tocmai a acelora care au avut cel mai mult de suferit de pe urma politicii marilor puteri de împărţire a sferelor de influenţă, mi se pare nu numai injustă ci şi profund imorală; mai rămînea puţin şi dl Mihăieş cerea eutanasierea celor ce depăşesc 60 de ani.

Mărturisesc că nu-l înţeleg pe dl Patapievici; şi eu cred în libertatea cuvîntului, şi eu cred că omul trebuie să-şi poată exprima liber opţiunile, dar, în acelaşi timp, cred că această libertate trebuie să se oprească atunci cînd lezează drepturile şi demnităţile altor cetăţeni. Nu cred că trebuie să asişti impasibil la propagarea unor idei care pot fi primejdioase; fără îndoială, cu toată furia mărturisită şi cu toate injustiţiile (după opinia mea) exprimate de dl Mihăieş în articolul său despre matusalemi, el nu instigă deschis la lichidarea fizică a persoanelor în vîrstă şi, din acest punct de vedere, poate părea mai puţin periculos, dar în nici un caz mai puţin injurios. Dl Patapievici este împotriva existenţei unui organism al statului care să judece – şi să amendeze – opiniile exprimate public; cred că aici este reflexul omului care nu a trăit într-o societate normală, cu un stat „normal“, care să reacţioneze firesc, indiferent cine este la putere într-un anumit moment. Căci dacă nu un organism al statului de drept este menit să ia atitudine, atunci cine şi în numele cui ar fi îndreptăţit să o facă, statul fiind, totuşi, expresia întregii naţiuni? Dacă cineva instigă, public, la crimă, el nu trebuie tras la răspundere, la fel ca cei care sînt dovediţi a fi făcut acest lucru? În fond, la Nürnberg, nici unul dintre conducătorii nazişti judecaţi şi condamnaţi nu a comis crime în mod direct, ci doar au instigat, prin doctrină şi ordine, la ele.

Nu vreau, Doamne fereşte, să-l asemui pe dl Mihăieş cu Goering sau Goebbels, dar nici nu cred că exprimarea publică a furiilor domniei sale faţă de o întreagă generaţie şi, din această cauză, amendarea sa cu cîteva milioane, chiar reprezintă „legalizarea criminalizării diferenţelor de opinie“. Nu cred că valoarea amendei reprezintă adevărata pedeapsă pentru dl Mihăieş, ci opinia părinţilor, a mătuşilor şi a unchilor în vîrstă pe care, sper, că-i are, deşi după cum a scris despre bătrîni, putem crede că a crescut într-unul din acele orfelinate care reprezentau pepinierea pentru „băieţii cu ochi albaştri“ care păzeau traseele lui Ceauşescu.

Doresc domnului Mihăieş şi celorlalţi care au gîndit la fel să ajungă „matusalemi“ fără ca tineri inteligenţi, dar cam grăbiţi în judecăţi – uneori – să-i umilească şi să-i jignească public.

Fl. MARINESCU
str. Drumul Taberei 63, TD46, ap. 58
Bucureşti

P.S. Doresc să informez că, la peste 70 de ani, încă muncesc, dar aceasta numai pentru că, întîmplător, am o specializare pentru care, practic, nu am concurenţă; dacă aveam o meserie „normală“, nu aveam cum să fac acest lucru, la fel ca marea majoritate a celorlalţi români de vîrsta mea, decît, poate, dacă aveam o mare „pilă“ politică, ceea ce nu am.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

MEZZO

Cîtă bucurie te cuprinde cînd mai afli că sînt şi alte persoane care împărtăşesc aceleaşi gînduri, au aceleaşi gusturi cu tine.

Fac parte dintre cei care aproximativ 80% din timpul afectat TV-ului, îl petrec cu acest program nemaipomenit: MEZZO. Nu vreau să repet exemplele oferite de C. Paul-Bădescu în „Clipuri“, care m-au găsit acasă, ci să mai adaug unul, care mi-a umplut sufletul de bucurie, făcîndu-mă să uit pentru cîteva ore de vicisitudinile vieţii. Este vorba de un concert în aer liber (Berlin, 2004), un adevărat regal, George Gershwin. În mai multe variante şi interpretări am ascultat lucrările respective: *Rhapsody in Blue, Un american la Paris, Concertul în Fa pentru pian şi orchestră...,* dar de data aceasta mi-a apărut aproape perfecţiunea. O simbioză între o orchestră condusă de dirijorul japonez Ozawa şi trio-ul Marcus Roberts. Imaginaţi-vă *Rhapsody in Blue* interpretată de orchestră, cu precizia partiturilor şi a profesionismului şi, de partea cealaltă, eliberarea notelor în improvizaţiile de excepţie ale trio-ului Marcus Roberts, un pianist orb (negru), dînd la finalul improvizaţiilor intrările pentru orchestră, deoarece el nu putea vedea bagheta lui Ozawa, el fiind adevăratul dirijor. La fel, acelaşi delir a fost şi la celelalte lucrări ale lui Gershwin, aşternîndu-se între timp noaptea, peste muzică şi spectatori. S-au aprins lumînări, brichete, dar adevărata lumină venea din sufletul pianistului orb. Cu toate că în martie 1965 l-am văzut şi ascultat pe Louis Armstrong la Bucureşti, mă întreb unde am fi ajuns dacă am fi avut acces la programe gen MEZZO? (În acea perioadă era o adevărată duminică atunci cînd vedeam lecţiile de muzică ale lui Leonard Bernstein cu a sa *West Side Story.)* În afara faptului că 50 de ani, nu că am mers în coada lumii civilizate, dar mărşăluiam în direcţie opusă, uitînd în mare parte şi zestrea pe care o aveam. Chiar şi după '89, cei de la cultură (ar fi necesare nişte ghilimele), ajutaţi de mass-media, ne-au inundat cu manele şi telenovele, bineînţeles grefate pe cutuma ultimilor 50 de ani. Dacă un guvern, o conducere se mai pot schimba după cîteva luni, mentalitatea, gustul pentru frumos se schimbă foarte greu. Dar chiar şi pentru cel mai lung drum, primul pas este cel mai greu, aşa că să îl facem. (Nu fac abstracţie de TVR Cultural, dar rating-ul este foarte scăzut.)

Ioan PETROVICI
petroviciivan@yahoo.com

Din Zürich

● Zürich-ul nu este încă în „Europa dumitale“ – vezi articolul domnului Mircea Vasilescu din nr. 60). Totuşi se tutuieşte şi aici pe rupte. Copiii la şcoală se adresează profesorilor cu „du“, profesorii se plîng că nu-şi mai fac meseria fiind nevoiţi să educe (numai).

Majoritatea colegilor îmi spun şi ei „tu“, eu le răspund cu „dumneavoastră“, zîmbind şi neuitînd să mulţumesc niciodată. Ştiu mai toţi că vin din România şi le place...

● La „firma“ la care lucrez ultimul şef este economist: a transformat spitalul în firmă şi le zice pacienţilor, clienţi. Am protestat, vreau să plec.

● Am bucuria să-i ofer domnului dr. Călin Petru Haiduc, care semnează în nr. 59 al *Dilemei vechi* scrisoarea adresată unor doamne inocente, *o vacanţă elveţiană* (cu soţie cu tot, dacă are).

Cauzele asistenţei medicale „deficitare“ din România şi mizeria medicală ar fi trebuit analizate de ziaristele inocente, efectele le ştim cu toţii. La maternitatea Filantropia din Bucureşti unde am făcut şi eu un stagiu în tinereţe, n-am primit un leu şi ca mine sînt mii de medici. În schimb, am avut colegi care îşi riscau pielea şi meseria, salvînd de la moarte femei cu andrele şi cozi de muşcate-n vagin. Era în timpul „dictaturii proletariatului“, prin anii '75, cînd se făcea medicină cu procuratura în circă. Securitatea era *überral.*

Gabriela BAICU CERKEZ
Zürich

N. red.: În caz că vrea să dea curs acestei încîntătoare invitaţii, îl rugăm pe dr. Călin Petre Haiduc să ne contacteze pentru a-i da adresa şi faxul dnei Gabriela Baicu Cerkez din Zürich.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **Noua cultură**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 16.850 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:
● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.
Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Cacealmaua centrului istoric

Acum cîteva săptămîni, cînd pe străzile bucureştene zăpada încă mai rezista în faţa ofensivei cam neconvingătoare a utilajelor de deszăpezire, primarul interimar al Capitalei a luat hotărîrea cea mare: a închis circulaţia auto în centrul istoric, decretat peste noapte zonă pietonală. S-a mediatizat, s-a comentat în fel şi chip, s-au anunţat mari proiecte de renovare, de refacere a infrastructurii etc. Pe scurt, măsura aplicată de pe o zi pe alta a căpătat, deopotrivă în viziunea edililor şi a unor comentatori, sensul inevitabil al tuturor măsurilor de tranziţie: este o parte a procesului de integrare, prin care Bucureştiul va deveni o Capitală europeană. Din ce în ce mai europeană.

Bravos, mi-am zis la început, în sfîrşit se face ceva, după ani întregi de nepăsare. Începusem deja să-mi imaginez ceva asemănător cu ceea ce văzusem prin Viena, Roma, Bruxelles, Paris, Budapesta ş.cl.: un loc de „agregare" în care bucureştenii vin seara să se plimbe, să intre într-o cafenea sau într-o librărie deschisă pînă la miezul nopţii, să caşte gura la mici magazine de antichităţi ori suveniruri înţesate de turişti americani şi japonezi, să arunce un leu greu în cutia de carton din faţa vreunui violonist curăţel şi simpatic ori a unui lăutar dezlănţuit în ritmuri neaoşe. Începusem să simt deja parfumul locului dintre Hanul lui Manuc şi Banca Naţională în care locuitorii Capitalei ar veni ca să se simtă „mai bucureşteni", iar străinii pentru a înţelege mai bine „cine şi cum sînt bucureştenii". Începusem să văd deja pliante cu planul oraşului puse pe la toate colţurile străzilor Şelari, Covaci, Lipscani, inscripţii în română, engleză, franceză, germană pe clădirile cu semnificaţie istorică, expoziţii de fotografii de epocă din colecţiile lui Mihai Oroveanu şi Eugen Ciocan, organizate în plină stradă, un cort mare în care Mircea Cărtărescu se întîlneşte cu cititorii, ceva mai încolo un alt cort mare de sub care răsună ritmurile Mambo Siria (semn că Mircea Dinescu îşi relansează *Plai cu boi* ori face vreo emisiune specială pentru Realitatea TV)... În fine, începusem să-mi imaginez un loc plin de viaţă şi de firesc, un spaţiu comunitar prin excelenţă, care să dea identitate oraşului, să fie asumat deopotrivă de localnici şi de turişti ca loc preferat, inevitabil, inconturnabil, iramplasabil. Sigur că, în micul meu acces de imaginaţie, eram influenţat de cele văzute în capitalele europene (sau în alte mari oraşe europene, nu neapărat capitale), dar luasem în serios ideea că, în sfîrşit, centrul istoric al Bucureştiului a pornit-o şi el pe calea integrării.

Mi-a trecut repede. După două zile, la televizor am văzut că automobiliştii care aveau treabă prin partea locului „rezolvau" problema cu o şpagă la gardian, care dădea bariera la o parte. Am înţeles că europenizarea centrului istoric începe românește, pe baza principiilor fundamentale ale tranziţiei: improvizaţia şi descurcatul „din mers".

De atunci, subiectul a ieşit din atenţia publică. Dar problema rămîne şi se agravează. Investitorii – cei care au deschis acolo magazine, agenţii, cafenele etc., ocazie cu care au şi renovat clădirile, demonstrînd *cît de bine ar putea arăta întreaga zonă* – s-au trezit că le scad afacerile. Locuitorii posesori de maşini nu pot parca în faţa casei. Străzile sînt pustii, nici vorbă de animaţie, plimbări serale etc. Marile proiecte de refacere întîrzie, aproape totul depinde de primăria sectorului 3. S-a început cu sfîrşitul: interzicerea circulaţiei auto trebuia să fie decretată abia *după* ce întreaga zonă şi-ar fi căpătat personalitatea, identitatea şi funcţionalitatea. Ceea ce trebuia să aibă loc *înainte* – consultări cu locuitorii şi investitorii din zonă, cu diverşi experţi – se întîmplă, cu hopuri, abia acum. Ca să nu mai vorbim de faptul că *identitatea* centrului istoric al Capitalei este o problemă care îi priveşte şi pe „ceilalţi", pe cei care nu locuiesc şi nu lucrează acolo: centrul istoric al Romei este şi o problemă de identitate a întregii Italii, centrul Vienei este, într-o oarecare măsură, relevant pentru toată Austria. Aşa încît consultările publice ar fi trebuit, în mod normal, să depăşească sfera celor direct interesaţi. Or, în loc de toate acestea, s-a ajuns la soluţia cea mai opintită: de „gestionarea" problemei răspunde o biată primărie de sector. Ceea ce s-a făcut pînă acum este o simplă cacealma.

Dincolo de specificul local, în centrele istorice ale capitalelor se simte un „aer comun". Probabil că provine tocmai din valorile europene: diversitatea, valorificarea tradiţiilor locului, bunăstarea, sentimentul comunitar ş.a. Centrul istoric al Bucureştiului „respiră" deocamdată doar aerul murdăriei, al abandonului şi al nepăsării. Încercarea de valorizare a pornit cu stîngul, dovedind incapacitate administrativă şi inconsistenţă civică. Departe de a rezolva, deocamdată, ceva, măsura interzicerii circulaţiei n-a făcut decît să creeze probleme suplimentare. Iar „stilul" în care a început totul este cît se poate de non-european (dincolo de totala sa ineficienţă): simpla interdicţie în absenţa unui plan coerent este mai degrabă un reflex

de vătaf decît de edil modern.

Dar probabil că şi asta face parte din procesul integrării: pentru a ajunge la valorile europene, administratorii şi funcţionarii noştri publici trebuie să-şi consume, mai întîi, greaua moştenire de reflexe post-totalitare. Şi post-feudale.

cu dilema la croitor

Bucureştenii şi-au ales primarul. Ce vor culege?

După ce am aflat cam cît videanu' e-n capul bucureşteanului şi cît vanghelie amestecat cu piedone suportă organismul cetăţeanului cu drept de vot, Caligula mi se pare un om de-a dreptul raţional, pentru că mulţi dintre noi l-ar fi votat cu entuziasm ca primar al Capitalei pe senatorul său pursînge şi patruped.

Mircea DINESCU

Lauda de sine

Colega noastră ***Magdalena Boiangiu*** *a primit Premiul pentru întreaga activitate, acordat de UNITER. Cum „lumea e o scenă", Lena va continua să scrie despre actorii ei, iar noi ne vom bucura, săptămînal şi „de jur împrejur", de excelenţa judecăţilor sale.*

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Drang nach Westen

Everyday I have the blues... După o oră de Bob Dylan, băieţii au trecut pe blues. S-au încălzit şi cîntă excelent; atmosfera din bar s-a încălzit şi ea. Brusc, un tînăr se scoală de la o masă şi se duce să le spună ceva. Interpretul zîmbeşte şi trece, în mijlocul bluesului, pe nemţeşte: *iluziile s-au terminat, acum trebuie să cauţi altceva*... – intonează el şi toată adunarea urlă cu el în cor. *Everyday I have the post-blues*, îmi trece mie prin cap. *Post-blues*, există aşa ceva? Se pare că da...

Ştiam că Halle este un mic oraş industrial şi cenuşiu din „Est". A fost, dar înainte de asta a fost un prosper oraş negustoresc nu departe de „Lipsca", iar sutele de miliarde pompate de Germania în Estul său au făcut să reiasă la suprafaţă această bogăţie. Cartierele vechi de vile de la sfîrşitul secolului al XIX-lea sînt nu numai opulente, ci şi frumoase în noua lor strălucire. Multe case au rămas însă nerenovate, figurînd astfel un fel de straturi geologice succesive ale oraşului. Iar dintre cele renovate multe sînt de închiriat.

Aceste zone rezidenţiale dau impresia de bunăstare şi linişte burgheză. Restul oraşului dă însă mai degrabă impresia de părăsit. Sîmbătă seara, în mijlocul oraşului este aproape pustiu. Dacă e să-i cred pe nişte localnici, aproape jumătate dintre locuitori au plecat după închiderea industriei prea poluante – şi nerentabile – din zonă, spre alte zări de joburi pline. Adică în „Vest". La Göttingen, unde am fost într-o vizită, m-am întîlnit cu o astfel de familie. Îşi renovaseră casa din Halle, o puseseră la punct, dar au trebuit să plece în căutare de lucru şi acum luaseră totul de la capăt aici.

Pe de altă parte, de cînd a venit primăvara, dacă te plimbi dimineaţa pe străzi, eşti impresionat de numărul mare de cărucioare cu bebeluşi scoşi la plimbare. Am crezut că este o simplă impresie, întîmplătoare, a mea. Nu este: foarte mulţi „etnici germani" tineri din fosta URSS s-au instalat aici, iar pe lîngă ei nu puţini polonezi sau ucraineni. Este Germania, dar este mult mai ieftin şi se poate trăi relativ convenabil cu ajutoarele de la stat pentru familie, copii şi celelalte. (Ca să vă faceţi o imagine, o sticlă de vin românesc bun, de pildă, este la jumătate din preţul cu care putem să o cumpărăm noi în cea mai mică alimentară din România.) Pe de altă parte, sînt tineri, au altă educaţie şi nici o nostalgie pentru uzinele poluante din timpul comunismului, aşa încît vor intra mai uşor pe noua piaţă capitalistă a muncii. Vechii „estici" pleacă astfel mai spre Vest, iar noii „germani" şi mai din Est încep să le ia, treptat, locul.

La pizzeria „Bella Italia" din piaţa centrală ne împrietenim cu Giulio. Din vorbă-n vorbă, îl întrebăm cum a ajuns aici. *Per lavorare!* – dă el din umeri, ca şi cum ar fi evidenţa însăşi. E din Napoli şi, împreună cu alţi amici, a venit la Halle, în urmă cu cîţiva ani, pentru că în alte părţi, mai în Vest, era deja totul plin. Acum sînt faimoşi în oraş şi le merge cît se poate de bine.

Noi însă nu mergem la ei, căci este totuşi prea scump. Mergem la „spălătoria" din colţ, un spaţiu de cartier tipic estic – ni se spune – în care poţi să vii să-ţi speli rufele şi între timp să bei o bere sau o cafea, să citeşti un ziar, să joci nişte cărţi sau pur şi simplu să mai schimbi o vorbă. Poţi să vii însă, ca noi, doar pentru ciorba zilei, la 3 euro, care este atît de mare şi de consistentă şi de bună, încît îţi ajunge, la o adică, pe o zi întreagă. Este, într-adevăr, o atmosferă pe care nu o pot compara cu nimic altceva cunoscut.

Stau de vorbă cu patronul acestei spălătorii-bar. E din Halle şi se ocupa de aşa ceva şi înainte. Acum nu prea mai merge însă, multă lume a plecat, au rămas mai ales bătrînii. *Soarta noastră se decide dincolo, în Vest* – îmi aruncă el la un moment dat.

Mă gîndesc brusc că şi soarta noastră, a românilor, se decide în mare parte în Vest. După 1990, apoi după 2002 şi cu atît mai mult după 2007, facem parte integrantă dintr-o schimbare structurală mult mai vastă, pe care nu numai că nu avem cum să o controlăm, dar care ne rămîne în mare măsură necunoscută şi neînţeleasă. Şi pe care nici nu prea ne străduim să o privim în faţă... În ce măsură realizăm şi înţelegem, de pildă, că „România profundă" s-a mutat în Spania şi Italia, la Paris şi Dublin? Este absolut imposibil să pricepi viaţa oricărui sat „tipic românesc" actual fără să ştii şi să înţelegi ce se întîmplă cu o zecime, poate un sfert, poate mai mult din populaţia sa prin „păraselile" unde şi-au găsit adăpost în oraşele pe unde s-au dus la lucru. Nu poţi să înţelegi ce s-a petrecut cu familia, cu rudenia şi cu faimoasa „comunitate" sătească fără să vezi şi să pricepi cum se fac, se desfac şi se negociază relaţiile în acest nou spaţiu concurenţial mult mai puţin idilic al migranţilor. Nu poţi să o înţelegi pe această tînără atunci spunînd, simplu, că *frate e cel care mă ajută – dar nu prea sînt mulţi din ăştia!* Nu poţi să înţelegi tot fluxul de bani, casele făloase, noile relaţii din sat fără cealaltă parte a lor, care se joacă aiurea. În anumită măsură, nu poţi să înţelegi integral nici economia românească fără miliardele de dolari puse în circulaţie de către migranţi. În locul tuturor acestor realităţi profunde, noi avem doar o imagine evanescentă: *căpşunarii*.

Pe de altă parte, ca şi la Halle – păstrînd proporţiile şi particularităţile – aceşti români „estici" care pleacă spre „Vest" încep să fie înlocuiţi de alte naţii şi mai din „Est". Dar nici faptul că Bucureştiul, de pildă, a început să devină un oraş multi-etnic nu am impresia că preocupă sistematic pe cineva...

ţinerea de minte

„...măreaţa veghe de după miezul nopţii a intelectualilor noştri: conversaţia.

Cetăţeanul vorbăreţ pluteşte pe sus, mai sus de-atît nu se poate zbura. Imensa cultură a conversaţiei ruse (la băutură) s-a înfiripat încă din secolul XIX, dacă nu cumva mai devreme: din cauza distanţelor gigantice dintre conace, oamenii nu se vedeau cîte o jumătate de an şi, întîlnindu-se, vorbeau zi şi noapte. Vorbeau şi după ce-şi încheiau hainele de blană. Pînă răsuna sub fereastră clopoţelul de la troică. Pînă li se tăia telefonul pentru că nu l-au plătit. Decenii în şir, intelectualitatea a lucrat fără să se opintească (spre deosebire de, să zicem, colegii din Europa Occidentală), însă noi, susţine Mihail, am dus arta comunicării umane (la telefon, la bucătărie, în timpul de lucru, într-un vagon de tren) pînă la o înălţime inimaginabilă. Conversaţiile sînt piramidele noastre. Pentru totdeauna."

(Vladimir Makanin, *Underground*, Editura Polirom, 2004, în traducerea lui Emil Iordache)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Poveste cu multe dileme şi un singur om

De obicei, mă sperie oamenii prea religioşi, mi se pare că, dacă nu sînt atent, vor încerca să mă convertească sau mă vor declara, din senin, păcătos. Mă sperie ochii injectaţi ai fanaticilor de diverse religii care îmi spun din televizor că nu există decît o singură cale. Genul de individ care are linie directă cu raiul şi dacă nu îl asculţi vei arde în iad, şi drăcuşori cu coarne te vor împinge cu furca în smoală. Dar mă liniştea gîndul că la Vatican este o persoană capabilă să zîmbească şi să înţeleagă, chiar dacă uneori citeai în acel zîmbet dezaprobarea. Nu mi-l pot închipui urlînd. Zîmbetul său blînd arăta că este capabil de empatie, acel sentiment atît de puţin răspîndit într-o lume de fanatici convinşi că au datoria morală să-i condamne pe alţii.

Papa a avut o agendă cu obiective general admise: anticomunismul, lupta cu sărăcia şi nepăsarea, ecumenismul – lucruri pe care cu greu poţi să le respingi. A avut însă şi o agendă tipică unui catolic tradiţionalist, uneori de neînţeles în lumea contemporană. Poziţiile sale împotriva avortului şi a mijloacelor contraceptive (chiar în situaţii-limită, ca politica de popularizare a prezervativului în Africa răvăşită de SIDA) au contrazis convingerile mele. Dar, deşi dispunea de o enormă putere de influenţă, nu îmi inspira sentimentul că, dacă nu e ascultat, poate face lumea ţăndări, pentru a crea o alta mai plăcută Domnului. A rămas mereu un conservator căutînd modernizarea Bisericii mai degrabă prin stil şi dialog decît prin cedări în faţa lumii moderne. Un conservator înţelegător.

Nimic nu mă va convinge că societatea, statul sau Biserica au dreptul să dicteze femeii ce să facă cu corpul său. Dar mă liniştea gîndul că acest Papă, altfel intransigent, nu era de acord cu fanaticii care urlă la femeile oricum traumatizate de o experienţă fizică extremă. Ştiu un caz cînd o femeie, slăbită şi avînd remuşcări, a mers la o biserică de lemn din Bucureşti să caute alinare şi a fost dată afară de preot.

O poveste fascinantă şi complexă spune multe despre acest Papă. Legea germană din 1995 condiţionează avortul de o adeverinţă care arată că femeia a mers la un centru de consultanţă. Din cele 1.500 de centre de consiliere aprobate de Guvernul federal, 250 erau afiliate Bisericii Catolice. Dilemă: unele dintre femeile care veneau la centrele catolice se răzgîndeau, dar celelalte puteau primi hîrtia ce le permitea să întrerupă sarcina. Preoţii germani s-au împărţit între radicalii care nu doreau nici un fel de implicare şi moderaţii care spuneau că oricum femeile puteau merge la centrele laice şi, dacă rămînea implicată, Biserica putea avea o şansă să le convingă. Considerînd că graniţa dintre pragmatism şi păcat e prea subţire în acest caz, Papa i-a rugat pe episcopii germani să renunţe la consiliere. Şi totuşi, au spus unii dintre ei, prin consiliere sînt împiedicate 5.000 de avorturi în fiecare an, un sfert din femeile care vin în centre se răzgîndesc şi păstrează copilul. Radicalii catolici din toată lumea au condamnat, cum altfel decît cu vehemenţă, pragmatismul celor care au continuat consilierea.

Papa trebuia să adreseze mai mult decît o rugăminte, trebuia să dea un verdict. Pentru orice fanatic, era situaţia ideală: să poţi să condamni şi să conteze, să arăţi cu degetul şi să doară. Acest Papă s-a gîndit îndelung, a sperat să nu fie nevoit să decidă. Nu exista soluţie bună, doar ieşiri mediocre şi verdicte habotnice. Abia în 1998 a dat un ordin perfect contradictoriu: consiliaţi-le, dar nu le daţi certificate. Episcopii germani au fost de acord să-l asculte, dar nu au votat în unanimitate. Centrele erau tot mai puţin vizitate, unii episcopi ignorau deschis ordinul Papei. S-au hotărît să ceară detalii.

Oare chiar credea Papa că avorturile sînt echivalente cu Holocaustul? Aşa se afirma că spusese într-o carte. Fusese uimit de reacţiile organizaţiilor evreieşti. Cum puteau crede că a vrut să bagatelizeze Holocaustul?! Doar şi-a cerut iertare pentru trecut, pentru tot trecutul. Fraza din carte nu spunea ce înţeleseseră ei! Oricum ar fi, decizia sa stă sub semnul unui păcat pe care îl vede groaznic, de neiertat. Atunci, de ce nu le spune clar fraţilor nemţi: închideţi centrele, daţi-le afară?! Noua scrisoare către episcopi enunţă dilema în toată splendoarea ei: „E cert că această consiliere este menită să salveze viaţa, dar în mod egal ea poate fi folosită pentru avort, conform legii". O lege care îl pune pe Papă să aleagă. Şi Papa alege o altă jumătate de soluţie: centrele trebuiau să le consilieze pe femei, iar pe certificat trebuia să scrie clar că Biserica se opune avortului şi că acea

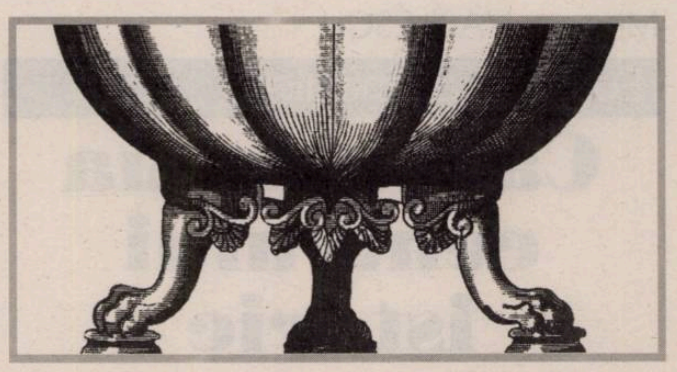

hîrtie nu „putea fi folosită pentru accesul legal la avort". Rămînea ca autorităţile medicale să decidă dacă avertismentul trebuia realmente urmat, adică dacă certificatul putea fi folosit. Păcatul trebuia să fie al lor. Dar autorităţile se frămîntau mai puţin. În fond, doreau să ştie doar că femeia a fost consiliată. Indiferent de ce scria pe el, simpla existenţă a certificatului deschidea calea spre avort. Viaţa reală era mai puţin dilematică decît acest Papă. Au continuat. După alţi doi ani de proteste dinspre „adevăraţii" catolici scandalizaţi de „afacerea certificatelor", Papa a revenit şi le-a ordonat să renunţe. Un episcop german a cerut un an în care să demonstreze că centrele din grija sa chiar salvează suflete. L-a primit. ONG-uri catolice importante au preluat centrele în celelalte regiuni. Au fost doar mustrate oficial, în isteria generală a grupurilor „pro-life" din toată lumea.

Toate acestea s-au petrecut sub un Papă care condamnă fără drept de apel avorturile. În amalgamul de fapte şi idei impresionante, a avut cîteva convingeri controversate. Dar nici acestea nu l-au dezumanizat. Sînt convins că Papa ar fi îmbrăţişat-o pe femeia venită să caute alinare în biserica de lemn din Bucureşti. Şi ar fi plîns împreună cu ea, capabil să înţeleagă. Mi-e frică de papii, rabinii, patriarhii şi ayatolahii incapabili de compasiune.

presa despre...

Conspiraţii şi ostatici

„Isteria generală declanşată de răpirea în Irak a celor trei jurnalişti români a scos la iveală cîteva tare morale ale naţiunii (...). Dacă o criză minoră precum aventura a trei jurnalişti imprudenţi poate compromite angajamentele noastre internaţionale, ceva este putred în România... Nu cred să mai existe vreo ţară în care să se fi născut atîţia specialişti în Al-Qaeda, negocieri cu teroriştii, psihologia ostaticilor etc. Nu am avut răbdare să ascult nici pe departe toate aberaţiile revărsate peste telespectatori, dar după cîteva mostre mi s-a făcut rău. Prostia celor care cred că ştiu fără să ştie este la fel de periculoasă precum prostia celor care sînt dispuşi să creadă orice, fără dovezi sau chiar împotriva bunului-simţ." (Dan Pavel, *Ziua)*

„Pe forumurile de discuţie, varianta cea mai dezbătută este înscenarea răpirii de persoane care au interesul să delegitimeze politica externă a preşedintelui Băsescu, PSD, servicii secrete etc. Cabalele imaginate de toţi cei care stau cu sufletul la gură în faţa televizoarelor sînt normale într-o societate în care mai mult s-au ascuns adevăruri. Faptul că istoria noastră recentă este livrată la metri liniari de SRI şi că revoluţia din 1989 este pusă sub semnul întrebării au creat un fond de suspiciune permanentă a opiniei publice (...). Dacă pierdem simţul realităţii, riscăm să ne pierdem compasiunea şi solidaritatea faţă de soarta lor. Victime ale unei înscenări sau răpiri, Marie-Jeanne Ion, Sorin Mişcoci şi Eduard Ovidiu Ohanesian se află captivi undeva în Irak." (Ioana Lupea, *Cotidianul)*

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

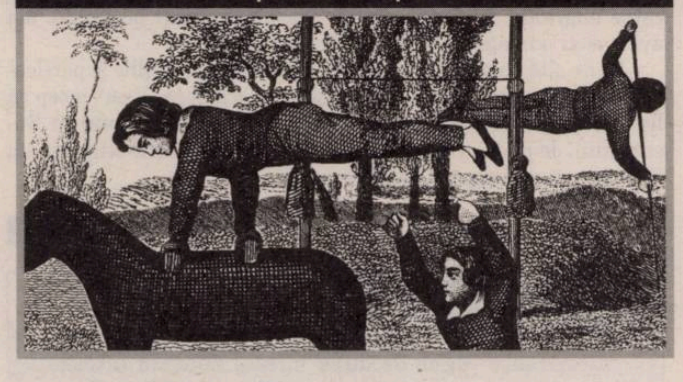

Salvarea de plush

Scape cine poate (...face rating)

În munţii Făgăraşului, un grup de alpinişti a fost salvat cu forţa de o echipă de filmare TV, plus una de salvamontişti. Sosiţi cu elicopterul, jurnaliştii au filmat, iar salvamontiştii au salvat. Pînă să vină ei, oamenii erau în regulă, îşi făceau ceaiul şi se pregăteau de ascensiune. După sosirea salvatorilor, oamenii s-au ales cu un cort rupt (de curentul de la elicea elicopterului) şi distracţia curmată. Singurii cîştigaţi par a fi fost jurnaliştii: ei s-au întors la bază cu traista plină de abia mai decola elicopterul: o video-recuperare dramatică, cu imagini spectaculoase de sus, numai bune de ilustrat cu muzică de fundal de pe unul dintre discurile colecţiei Video Helper *(Intense Drama no. 23)*. Totul e bine cînd se sfîrşeşte cu o ştire. Ura şi la aeroport, că gara e demodată!

Ce-au avut cu ei? De ce n-au încercat să-i salveze pe oamenii aflaţi cu adevărat în nevoie? Cum de-au greşit? Sînt întrebările naivului. Profesionistul n-are dilemele astea. El ştie o regulă simplă: publicul trebuie să se identifice cu ăia de la televizor. *Inclusiv cu salvaţii*.

Altfel spus, n-are nici un rost să încerci să recuperezi o babă moartă de beată şi de foame, căzută în şanţ, în comuna Bragadiru. Oricît ai suna de la primul telefon public posturile de televiziune din Bucureşti, nimeni de acolo n-are să se urce în maşină să vină s-o ducă la spital. Moşul bătut de creditori şi aruncat din casa lui nu e nici el subiect de *prime-time*. E singur, e urît, e imposibil de filmat din elicopter. Şi, în afară de asta, are un mare defect, că şi baba şi, în general, toţi necăjiţii, toţi oamenii cu adevărat în nevoi se află *off-target*. Adică în afara grupului-ţintă pentru advertiseri: 18-49 de ani, oraşe mari. Cu venituri peste 400 de euro pe lună, dacă se poate. Baba are nevoie de resurse proprii s-o ducă pînă dimineaţă: demograficele nu ţin cu ea. Mîntuirea ei nu ne-ar spune nimic mie şi dumneavoastră, consumatori de bere, ciocolată, detergent şi carduri bancare.

Morala? E simplă: doar cei care n-au nici o problemă merită salvaţi. Nu doar că e mult mai puţin periculos, dar e şi cu mult mai fotogenic şi generator de rating. Nici să nu vă treacă prin cap să vă apucaţi de treabă dacă nu-i puteţi încadra pe sinistraţi în următoarele categorii sociale: tineri în putere, maturi cu funcţii de răspundere, copii de bani gata, senatori, deputaţi, cîntăreţi de manele. Ei merită scoşi cu frînghia din rîuri învolburate, traşi cu tractorul din rîpele în care au ajuns cu Merţanul, consiliaţi psihologic atunci cînd au căzut în cea mai mare depresie post-despărţire sentimentală de un alt membru al înaltei societăţi de carton presat. Lor trebuie să li se facă un bine, cu orice preţ, mai ales că preţul oricum îl plăteşte publicul, înghiţind încă un calup de reclame. Ei merită atenţia noastră, precum şi toate eforturile. Inclusiv patru milioane de dolari răscumpărare, în caz că-i prind irakienii în timp ce-şi fac meseria cu maxim profesionalism şi minim buget. C-aşa-i arabul, cînd plăteşte el!

Pe vremuri, un domn din presă care mi-a fost patron, mi-a spus o vorbă de neuitat (la fel ca primul drum la Sinaia cu autocarul şcolii): „Salvarea, măi băiete, e individuală". Sigur, era doar un răspuns la o cerere de mărire de salariu, însă nu asta e important. Ci faptul că acum, la zece ani de la pronunţarea acestui verdict, sînt în stare să-i aduc o adăugire: salvarea nu e doar individuală, ci neapărat şi *spectaculoasă*. Nu există salvare plicticoasă. Obositâ. Lipsită de *glamour*. Iar dacă te-ai apucat totuşi de ea şi constaţi că victima aproape scăpată în prăpastie nu dă bine în cadru, ascultă ce zice cameramanul: *„Dă drumul naibii la frînghie şi hai odată: la zece avem altă filmare".*

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

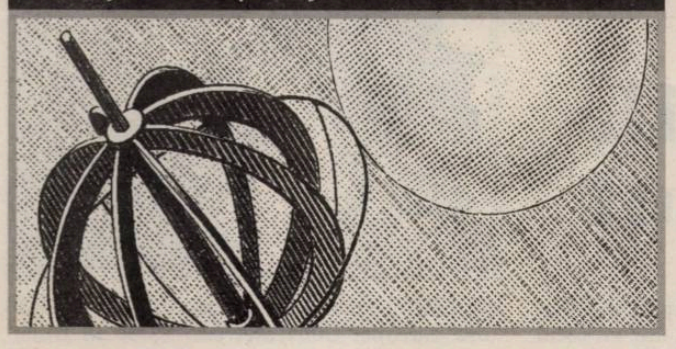

Revoluţia întreruptă

Entuziasmul legat de răsturnarea puterii din Kirghizstan (ţară căreia i se mai spune şi Kirghizia şi Kîrgîzstan) s-a răcit destul de repede. Ceea ce părea să funcţioneze conform modelului georgian şi ucrainean s-a dovedit a fi un fenomen cu o dinamică proprie, alegerile în mod sfidător furate au dus la fuga preşedintelui, la nopţi de vandalism şi furtişaguri şi la apariţia unor potenţiali lideri mai preocupaţi de rivalităţile dintre ei, decît de organizarea unei noi legitimităţi. Aşa se face că în Kirghizstan funcţionează două parlamente, unul ales în 2000, al cărui mandat se încheiase şi cel de al doilea – produs tocmai de alegerile contestate de demonstraţiile populare.

Fugit la Moscova încă de pe 24 martie, preşedintele Akaev, considerat vinovat de corupţia, nepotismul şi sărăcia din ţară, şi-a anunţat demisia. Dintre toţi conducătorii republicilor din Asia Centrală, Akaev, de meserie fizician, era singurul care nu provenea din vechiul aparat comunist şi, în termeni comparativi, cel mai democrat dintre toţi. În zilele romantice ale desprinderii de URSS s-a spus despre el că e „un Thomas Jefferson din Asia Centrală". Probabil că tocmai ezitarea de a folosi forţa împotriva demonstranţilor a facilitat brusca lui răsturnare în capitala Bişkek, din martie 2005. În aceeaşi zi, Felix Kulov, a fost repus în funcţie fostul ministru de Interne, scos din puşcărie, unde stătea condamnat pentru „abuz de putere" şi „deturnare de fonduri". Fiu de ofiţer, cu o carieră în cadrul poliţiei sovietice, Kulov fusese ministrul Securităţii naţionale între 1997-1998 şi a fost arestat după ce s-a certat cu Akaev. Într-un interviu acordat imediat după eliberare, el nu consideră că în Kirghizstan a avut loc o revoluţie: „Ceea ce s-a întîmplat aici se deosebeşte de ceea ce s-a produs În Ucraina sau Georgia. Aici e ca o casă părăsită de mamă, cu copii abandonaţi, răspunderea fiind preluată de fratele mai mare, cel mai energic. Joi, după victoria manifestanţilor, l-au chemat pe Kurmanbek Bakiev, un fost prim-ministru, retras şi el din politică, şi i s-a spus că gata, Palatul e ocupat. Slabă şi divizată, opoziţia nu era pregătită să preia puterea. Va mai dura pînă la clarificarea situaţiei politice. E cert că nu se mai poate reveni înapoi". Dar şi drumul înainte e confuz. Nopţile şi zilele de jaf i-au lăsat pe eventualii partizani ai noii puteri politice fără un ban, populaţia e speriată, nu există organizaţii cu vreun plan pentru evoluţia democratică a ţării. Înlăturarea despotului nu produce de la sine forţele capabile să-l înlocuiască. E ceea ce s-a dovedit recent în Irak şi, mai în urmă cu cîţiva ani, în partea europeană a fostului imperiu comunist.

Kirghizstanul e o ţară mică şi săracă, pe teritoriul căreia se află o bază militară americană, una rusească, iar China se pregăteşte şi ea să-şi instaleze prezenţa şi, la presiunea atîtor interese contradictorii, durerosul proces al maturizării se va trăi sub ameninţarea reîntoarcerii la autoritarism. Nu există aici lideri credibili cu un program bine definit de restructurare economică, nici segmente ale populaţiei motivate politic pentru schimbare. Există ameninţarea transformării tensiunii etnice între majoritate şi minoritatea uzbecă într-un conflict deschis.

Evenimentele din Kirghizstan, deşi reprezintă o perspectivă confuză pentru propriii locuitori, au semnificaţia lor pentru regiune: conducătorilor celorlalte ţări din regiune (stanuri cum li se spune, Kazahstan, Tadjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan), toţi la putere din anii 90, nu le-a făcut nici o plăcere să observe cum pot fi goniţi într-o noapte. S-ar putea ca ei să tragă concluzia că tocmai indulgenţa să fie cauza căderii şi să-şi întărească presiunea asupra popoarelor pe care le stăpînesc. Şi politica preşedintelui rus, Vladimir Putin, este oarecum periclitată: scopul lui de consolidare a legăturilor cu „străinătatea apropiată" (fostele republici sovietice) nu se poate înfăptui cînd puterea din aceste ţări este contestată din interior.

La Washington s-a creat un Birou special pentru reconstrucţie şi stabilitate pentru a observa atent situaţia din 25 de ţări „instabile" (lista e secretă). Condus de fostul ambasador american în Ucraina, are drept misiune „coordonarea şi instituţionalizarea capacităţilor civile ale guvernului american pentru a preveni situaţiile de la finele unui conflict şi stabilizarea, reconstrucţia societăţilor în tranziţie de după conflict". Bugetul acestui birou este deocamdată de 17 milioane de dolari. Ceea ce e puţin pentru democraţie, dar poate fi suficient pentru stabilitate.

globul cubic

Continuităţi

În toate ţările fostului lagăr comunist, publicarea dosarelor securităţii are consecinţe confuze, oricare ar fi fost legile adoptate şi oricînd ar fi fost asumate ele. Nimeni nu are nici o îndoială asupra caracterului criminal al fostelor poliţii politice. Dar în cele cinci decenii de comunism, poliţiile politice au evoluat de la caracterul lor iniţial, brutal represiv, la forme mai subtile de spălare a creierelor şi de cumpărare.

După schimbarea de regim, oamenii serviciilor secrete au dovedit o mare putere de adaptare la noile realităţi şi reţelele lor supervizează legăturile între puterea politică, cea economică şi lumea interlopă. Iată cum descrie jurnalul *Népszabadság* de la Budapesta această realitate: „Chiar după ce a renunţat la crimele politice de masă, socialismul de stat a avut nevoie de oameni pentru funcţionarea serviciilor secrete. Era necesar ca ei să terorizeze populaţia pentru a asigura stabilitatea regimului. Actorii acestui mecanism erau indivizi în realitate indiferenţi la rădăcinile ideologice ale bolşevismului. Era un grup profesional privilegiat alcătuit din oameni mediocri, esenţialul era – şi a rămas – menţinerea puterii integrale. Au făcut să se creadă că sînt doar nişte «profesionişti» şi că democraţia nu are nici un motiv să se ferească de persoanele care au slujit partidul-stat. Ca şi cum în timpul regimului Kádár (1956-1988) serviciile secrete nu ar fi fost instrumentele controlului total asupra societăţii, ci ar fi servit la apărarea «normală» a ordinii de stat. De asemeni, ei au lăsat să se înţeleagă că sînt nişte oameni buni, devotaţi interesului naţional – deşi ei au apărat doar tirania. Interesul patriei nu impune recrutarea sub ameninţare a milioane de turnători, care îşi spionează vecinii şi prietenii intelectuali. (...) Acum cînd dosarele turnătorilor colaboratori şi ale ofiţerilor salariaţi au ajuns din nou la ordinea zilei, toţi cei care au interesul ca accesul public la arhive să fie limitat, au trecut la contra-atac. Ofiţerii afirmă, cu toată liniştea, că după 1963 n-au mai existat procese trucate, că nu a existat nici un conflict între societate şi putere şi că, de fapt, ei – serviciile secrete – îi protejau pe puţinii disidenţi recalcitranţi".

Chiar dacă numele informatorilor au devenit, în unele ţări, cunoscute, datele despre cei care îi coordonau şi foloseau informaţiile furnizate de ei au rămas secrete. Şi pentru că legislaţia s-a dovedit neputincioasă, rămîne speranţa ca rivalităţile dintre clanurile serviciilor secrete să funcţioneze: unii, mai deştepţi sau mai şmecheri decît alţii, s-au înfruptat cu mai mult folos din prăjitura puterii şi din avantajele aferente şi vor fi – poate – demascaţi de către cei mai fraieri sau mai proşti. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Experţii şi adevărul

Pe ecranele televizoarelor şi pe tarabele din România, agonia Sfîntului Părinte s-a amestecat grotesc cu delirul nătîng al presei noastre în chestiunea, dramatică şi delicată, a răpirii celor trei jurnalişti în Irak. Chipul informaţional al României a arătat, zilele acestea, înspăimîntător, aidoma chipului unui nebun cu spume la gură, apucat de friguri şi zgîlţîit de spasme, dar cu ochi liniştiţi.

Spectacolul mediatic al dramaticei răpiri a fost năucitor. Dl Geoană a fost trimis de Naşul la Al Jazeera şi apoi somat să confirme că s-a dus la Al Jazeera pentru că a aranjat Naşul totul. Şi dl Geoană confirmă. La Dan Diaconescu, un amestec de clarvăzători, surse inaccesibile altora şi autori obscuri de cărţi securisto-oculte comentează şi, mai ales, anticipează cu voluptatea specifică acestui post. Şi anticipează greşit. Ion Cristoiu se simte în largul lui în asemenea subiecte şi produce „scenarii" în foc continuu, cetepeul e, desigur, trist, iar Emil Hurezeanu, ca întotdeauna, răspunde „prezent". Presa scrisă este, la rîndul ei, febrilă: Genică Boerică a orchestrat totul într-o combinaţie suprarealistă cu Al Zarqawi, un ziar e mîndru că fotografiile celor răpiţi au apărut ca o reacţie la comentariile sale de ieri, altul crede că PSD îl lucrează vîrtos pe Băsescu *via* faimoasele „servicii". În toate mediile se comentează păturile din fundal, tricoul unuia dintre răpitori, că sînt descălţaţi, ochii victimelor (privirea plictisită, deci complice, a irakiano-americanului nu a scăpat nimănui) şi alura nu prea atletică a răpitorilor. Nici nu s-a răspîndit bine vestea răpirii, că au apărut experţii. Nu ştiam pînă acum cît de mulţi experţi în terorism şi, în special, în răpiri irakiene, avem. Unii au calificări generale, precum „analist de politică externă" sau, pur şi simplu, „analist", semn că sînt versatili în competenţele lor. Alţii sînt „expert în gestionarea situaţiilor de criză" sau „expert în negocieri cu terorişti". Curînd, au apărut şi psihologii. Nu trece mult şi apar primele semne de amatorism ridicol. De pildă, consensul primelor două zile era că avem de-a face cu o răpire atipică pentru că răpitorii nu ceruseră, încă, nimic, în schimbul victimelor. Asta, firește, presupune că există un tipic al răpirilor pe care jurnaliştii şi experţii îl cunosc. Cineva îl găseşte la telefon pe Nicolas Henin care este prezentat, bineînţeles, „analist" sau „expert în chestiunea irakiană". Domnia sa este ceea ce se cheamă un jurnalist *freelancer* dedicat subiectului irakian, om care a petrecut şi petrece mult timp în zonă şi care transmite cu regularitate corespondenţe pentru RFI sau pentru ziare franţuzeşti de prestigiu, precum *Le Monde*. Nicolas Henin, cu experienţa celui care ştie lucruri de la faţa locului, spune că nu e deloc neobişnuit ca răpitorii să nu anunţe pretenţii în primul mesaj. Experţii noştri, care ne explicaseră cît de atipică e răpirea pentru că nu au apărut rapid revendicările, au tăcut şi şi-au redirecţionat „expertiza" spre becul de deasupra grupului răpit şi ţinerea Kalaşnikovului în mînă.

De fapt, aceşti oameni se uită le televizor, ca mine şi ca dumneavoastră. Dau telefoane unor amici, ca mine şi ca dumneavoastră, şi îşi fac o părere, ca mine şi ca dumneavoastră. Diferenţa este că ei apar la televizor şi scriu în ziare, ceea ce nu înseamnă că, în privinţa înţelegerii evenimentului comentat, e vreo diferenţă. Ce vorbim noi în sufrageriile noastre, vorbesc ei în studiouri. Totuşi, e ceva de înţeles. Cînd te sună de la o televiziune să zici două vorbe, e greu să spui „Nu am ce să spun" sau „Nu mă pricep" sau „Nu am informaţii" sau „Nu sînt eu omul cel mai potrivit pentru asta". Tentaţia e prea mare. Nu poţi rata porţia de celebritate de un sfert de oră care, după Warhol, se cuvine fiecărui postmodern. În plus, te vede mama la televizor. Apoi, e posibil să convingi vreo trei stiliste, frustrate că li se spune coafeze, că eşti băiat deştept.

Problema este că telespectatorul/cititorul, avid de informaţie, ajunge să simtă o oboseală psihică şi existenţială, un gol neclar şi epuizant, în locul siguranţei şi înţelegerii pe care le caută. Un strat de zgură apare în adîncul nostru. De data asta, zgura s-a aşternut cu atît mai dureros, cu cît tocmai se înălţa la cer un om sfînt, care a fost, ca nimeni altul, obsedat de Adevăr – enciclica sa din 1993, *Veritatis Splendor (Splendoarea Adevărului)*, rămîne una dintre cele mai profunde reflecţii despre adevăr pe care le cunosc. Intervievat fiind de Vittorio Messori (pe care televiziunile noastre l-ar prezenta drept „analist" sau „expert în problemele Vaticanului"), Ioan Paul al II-lea spunea cam aşa: **într-o lume în care adevărul e atît de impopular, să cauţi popularitatea este aproape o crimă.** Făcînd eforturi desfigurante ca să apară la cinci televiziuni deodată, oamenii aceştia, „analiştii", nu caută, de fapt, adevărul. Ei caută popularitate. De multe ori, ei caută popularitate pe seama adevărului. Aşa se face că, în loc să avem emoţiile omeneşti, firești, în privinţa sorţii celor trei nefericiţi, luăm la mişto răpitorii că nu sînt prea înfricoşători şi, în general, bîrfim. Mi se pare foarte îngrijorător faptul că ştirile de la noi au aerul de bîrfă de cartier. Adevărul nu e de găsit în această direcţie.

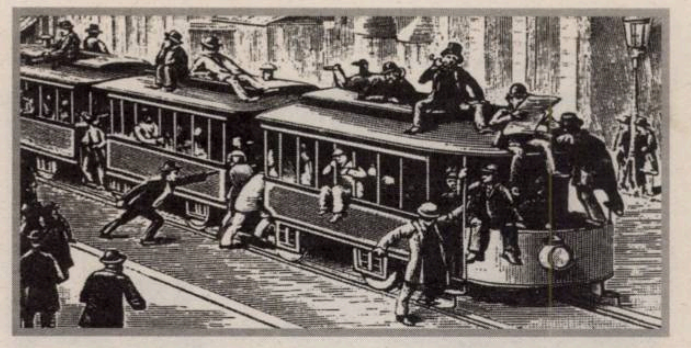

ready made

„La ridicarea cortinei se vede Magdalena umblînd prin scenă cu paşi precipitaţi şi cercînd a depărta tristul presimţimînt ce are că viitorul ei soţ o să fie luat la oaste. Impacienţa ei creşte foarte mult prin nevenirea lui la orele obicinuite; cu toate acestea ţărăncuţa noastră este de carne, şi carnea nu poate trăi cu idei, fie oricît de frumoase.

Acest adevăr prozaic, recunoscut de toate sectele filosofilor antici şi moderni, o face să piarză pentru un moment ideea amorului şi să pregătească o cină de minune, în care vinul ocupă locul de onoare. În fine, Pietro soseşte, iar Magdalena îi cere esplicaţiuni pentru multa lui întîrziere. El cearcă a se scuza, condamnînd cruda soartă care îl contrariază neîncetat; apoi, după ce îşi jură unul altuia credinţă şi amor etern, se pun la masă şi beau pînă se ameţesc."

(N. Filimon, *Opere*, vol. II,
Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Limba *limba*

Maestrului Iordan Chimet

În limba de pantofi, nu poţi
vorbi, – afoni într-însa-s toţi;
într-a pantofului, la fel,
nu se exprimă decît el.

În limba ceasului: tic-tac
vorbeşte inima,-n iatac,
cînd ciocîrliile, în zori,
îs luate drept privighetori.

I-am ţine clopotului hang
în limba lui: balang-balang,
dac-am avea auz ca-n *Joc secund* şi-un alt soi de bojoc.

Ci pentru a vorbi în limba
vest-africană, zisă *limba,*
ar trebui să fim pe coasta
Sierrei Leone,-n seara asta;

şi să o fi deprins cu drag
de la un om bătrîn, ce-n graiul
acesta, inocent ca raiul,
numeşte-se *kunit kumag*.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Răspopiţii şi răpiţii, garsoniera şi sicriul

Zilele trecute, pe adresa preşedintelui Comisiei finanţe-bănci a Senatului României a venit o scrisoare prin care o bătrînă doamnă de undeva de pe cuprinsul urban al ţării îşi prezenta păsul. Ideea era că, în urmă cu aproape 17 ani – mai precis în 1988 –, doamna depusese la C.E.C. suma de 100.000 lei, bani buni la acea vreme, şi, la capătul acestui răstimp, după un vîscos şi tulburător episod de istorie strict contemporană, dobînda totală s-ar ridica la fix 5.200.000 lei.

În van toată săptămîna *media* a fost marcată de mantiile roşii ale cardinalilor îndoliaţi, pentru că mie povestea de mai sus mi-aduce în faţa ochilor o pădure de dileme ca nişte mesteceni albi: cehoviană situaţie (să pui nişte bani la păstrare oficializată, să speri în creşterea ta pe spinarea lor, să se schimbe sistemele, să ţi-i muşte carii tranziţiei ş.a.m.d.), dostoievskiană îndoială (să aştepţi cu anii, să te gîndeşti la bani, să te întrebi *să-i scot?, să nu-i scot?, dacă-i scot ce să fac cu ei mai întîi?* etc.) şi gogolian deznodămînt: să ai, la început, bani de-o garsonieră mare, bună şi luminată, şi să ajungi (cu dobîndă cu tot!) la o sumă care să nu-ţi permită decît un sicriaş, aşa, mai modestuţ!

În această *minimizatoare* situaţie (să ai ceva, să nu te atingi de ce ai, să treacă timpul şi să rămîi cu mai puţin) sîntem de fapt cu toţii. Parcă tot ce se întîmplă în jurul nostru trece prin această grilă: evenimente care se nasc cu coamă de leu şi mor cu puf de şobolan, personaje ce debutează cu intonaţii voievodale şi sfîrşesc în scîncete.

Să luăm drama ziariştilor răpiţi, încă nesoluţionată la ora la care scriu, dar cu totul în ceţuri, din mai multe puncte de vedere. Frăţii arabe din Irak, fraţi arabi din Bucureşti, cumetri care apar şi dispar din poze... Să nu vorbim cu păcat, dar deseori păţania a dat ca şi cum ar fi picat bine: cel puţin o parte a presei – ca să citäm din clasici – a jubilat, pe principiul că dacă tot ştiam de un secol şi ceva că trebuie şi noi s-avem faliţii noştri, iată c-avem acum, precum confraţii de coaliţie, şi răpiţii noştri. Cel mai cuceritor a fost, în context, un invitat anume al unui anume post TV, un tînăr cu autorevendicate aptitudini paranormale care, ajuns în studio pentru a vorbi despre inevitabilitatea unui cutremur, s-a nimerit la faţa locului în momentul în care moderatorul a primit ştirea răpirii din Bagdad. Şi-atunci paranormalul nostru s-a încordat puţin şi a previzionat ferm: *am o senzaţie..., nu-i văd pe ziarişti..., dar văd, aşa, ceva nisip şi parcă o dună..., undeva la o margine de oraş*. Cutremurător! Mai rar aşa acuitate! Ca şi cum cineva, căutînd o studentă din complexul bucureştean Regie, ar spune *da..., văd aşa, nişte blocuri..., nişte cîini... şi parcă o apă al cărei nume începe cu D*. Peste cîteva seri, tot acolo, zaveră mare: se anunţă că răpiţii stau să aterizeze pe Otopeni, *senzaţional, exclusivitate, hai să-i primim* ş.a.m.d. În aceste condiţii, cum să nu se enerveze răpitorii şi să pozeze – cum i-aţi văzut – ca nişte manechine de butic din Piaţa Obor, ba cerînd, ba necerînd ceva şi punînd pe pereţi carpete *la hoha?*

Sau una şi mai tare. Sîntem în seara de sîmbătă 2 aprilie a.c., puţin după ora 21,30 (ora Europei Centrale, sau 22,30 la Bucureşti). Deodată, toate posturile de radio şi TV de pe continent, mai cu seamă cele publice, dar şi majoritatea celor private, întrerup programul obişnuit, pentru a face loc unei veşti triste, deşi aşteptate – murise Papa. Am spus *toate?* Ei bine, nu; pentru că, într-un colţ central-oriental al continentului, un mic grup de insurgenţi rezistă cu eroism veştii invadatoare. Degeaba fluxurile mondiale de ştiri încep să comenteze dispariţia Suveranului Pontifului; pe postul Radio România Actualităţi (repet: *Actualităţi!),* post care probabil avea şi un corespondent pe teren, la Vatican, în acele momente ale serii curgea netulburată emisiunea *Doctor de inimă albastră* (!), realizată în direct de simpaticul cantautor Cătălin Crişan. Tema emisiunii: cum reacţionäm la moartea rudelor noastre apropiate (!). Telefoane, lacrimi, cîntece etc. Într-un final, vine vorba şi despre plecarea Papei – vine şi trece. Doctorul tratează inimos mai departe şi, pe ascultătorii care spun ce simt la moartea bunicilor sau a părinţilor, îi mai întreabă, adînc şi sobru: *Şi ce sentimente vă încearcă acum, la moartea Papei?*

Cum spuneam, bagi banii de-o Dacie şi-un Lăstun marca '88 şi scoţi, la capăt, contravaloarea unei biciclete '05 – una albastră, cu care să mergi la aeroport şi să aştepţi pasagerii unei curse despre care singurul lucru cunoscut este că n-a decolat încă.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Parodii municipale

Cînd e vorba de un scrutin sau de un referendum cu o slabă rată de participare, englezii folosesc o expresie teribil de plastică. Se spune că poporul *has voted with its feet,* că a votat cu picioarele. Asta nu înseamnă că oamenii au votat prost, ci că au evitat secţiile de vot, ducîndu-se către destinaţii mai simpatice decît miza electorală. *(Apropo, în Marea Britanie se votează fără probleme în zilele de lucru. În drum spre slujbă, oamenii trec pe la secţie, aleg pe cine vor şi îşi văd de treabă. La noi s-a crezut că o astfel de soluţie dezorganizează economia. Rezultatul e că-n week-end, mai ales pe vreme frumoasă, lumea fuge la iarbă verde sau la vila cu 16 camere de la Ponoare sau din Canare. Iar dacă plouă sau ninge, preferă să stea-n casă şi să se uite la ştiri. E drept că „la ei" pierzi doar cinci minute între cabina de vot şi urnă. Ciudăţenii englezeşti!)*

Duminică, bucureştenii au votat cu picioarele. Prin secţii bătea vîntul. Şefii de comisii ronţăiau covrigi şi se tachinau cu ziaristele. Prevăd că politicienii vor tuna şi fulgera, ca de obicei, pe tema electoratului fără conştiinţă civică. Mi se face pielea de găină cînd mă gîndesc de cîte ori voi auzi acel jenant loc comun *dacă nu votezi, nu poţi să-ţi dai cu părerea!* De parcă absenţii n-au dreptul să ştie ce se întîmplă cu impozitele pe care trebuie să le plătească. Bani de care nimeni nu vrea să dea socoteală. Mă rog, în linii mari se cam ştie: banii noştri sînt deturnaţi cu eficientă graţie de gonflata clasă a celor condamnaţi la caznele funcţiei publice. Ce-şi doresc bucureştenii? Nu mare lucru: canalizare, curăţenie, spaţii verzi, siguranţă, preţuri decente la utilităţi, servicii sociale. N-am auzit să ceară cineva metrouri suspendate, heliport pe Ateneu sau terenuri de golf în Floreasca. Cu toate astea, au existat şi candidaţi atît de mesianici, încît ne-au promis un întreg dulap de tichii de mărgăritar – hipodrom, circuit de Formula 1 şi asfalt din cîrpe (o exclusivitate naţională, vezi bine)!

E clar, electoratul s-a cam săturat de acest joc cu pierderi garantate. *Indiferent cine-o ieşi, tot nimic n-o să facă!* De altfel, nici partidele nu şi-au bătut capul. Poate că nici nu era cazul. Alianţa a mizat pe alura de flăcău a lui Videanu şi pe dorinţa tuturor de a avea o unitate politică: primar general-primari de sector-consilii. Singurul său gest original a fost difuzarea unei creaţii grafice (cea cu fecalele), care ar trebui premiată prin deschiderea unui dosar penal. Pentru liberali şi democraţi în special, absenteismul e alarmant. Au considerat că Bucureştiul e fieful lor garantat, iată că lucrurile nu stau chiar aşa! Cele 53 de procente ale lui Videanu nu înseamnă decît 200.000 de voturi şi o litră. El s-a justificat spunînd că votul anemic e tipic alegerilor parţiale şi a dat exemplul capitalei Ungariei. Atîta doar că Budapesta este un oraş, iar Bucureştiul – o parodie. PSD-ul nu s-a hotărît dacă şi cît să-l susţină pe clarobscurul Vanghelie. Mai mult ca sigur, a fost aruncat în competiţie cu singurul scop de a-l compromite pe Dan Ioan Popescu.

Toţi activiştii guralivi care s-au perindat pe la primăria generală au început cîte ceva de ochii lumii şi n-au isprăvit nimic. Au asfaltat trei străzi (preferabil pe ploaie) şi gata! S-a blocat centrul istoric peste noapte şi gata! Au fost prinşi zece cîini vagabonzi şi gata! La orice colţ de stradă rişti să calci în ceva moale ori să fii atacat de o haită de nomazi cu două sau patru picioare. Pe banii tăi! Apa, căldura, canalizarea, gunoiul se scumpesc lunar *(trebuie să ne-aliniem la standardele europene)!* Adevărul e că, timp de 15 ani, primarii Capitalei s-au distins prin şuncile cu care şi-au isprăvit mandatul, prin viteza cu care şi-au tras case şi gagici sau prin apetenţa pentru alte funcţii publice. Victoria procentuală a lui Videanu lasă loc de meditaţie. Pentru D.A., dar mai ales pentru sine însuşi! O meditaţie scurtă, căci în mîinile sale stă posibilitatea de a face uitate proastele prestaţii ale predecesorilor săi. Şi asta nu se face doar meditînd sau visînd la alte funcţii!

HUMANITAS

citim de 15 ani împreună

Colecţia Raftul întâi

270 000 lei

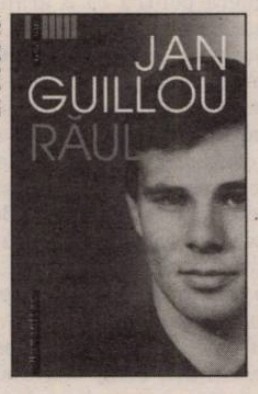

JAN GUILLOU

Răul

Ecranizarea romanului a fost nominalizată la OSCAR în 2004

180 000 lei

J. M. COETZEE

Aşteptându-i pe barbari

J.M. Coetzee este laureatul premiului Nobel pentru literatură în 2003

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte și opinii de: Vitalie CIOBANU (jurnalist) ● Cristina FOARFĂ (jurnalistă) ● Alexandra IONESCU (lector dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București) ● Cristian PREDA (profesor dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București) ● Levente SALAT (conferențiar univ., Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj) ● Janusz SOLAK (profesor dr., Universitatea din Lodz) ● **Coordonatorul temei:** Matei MARTIN*

Statul-națiune în era globalizării

Globalizarea nu este numai un fenomen economic. Evoluțiile tehnologice din ultimele decenii au dus la relativizarea distanțelor, ceea ce a produs efecte politice importante: autoritatea statelor naționale, bazată pe distanțe și pe granițe, care dădeau un sens teritoriului național, a slăbit considerabil odată cu această evoluție. Noile relații transnaționale presupun o reorientare a autorității de stat care să corespundă acestor noi exigențe.

Disputa ideologică asupra Europei nu vine cu nimic nou: temele respective – natura suveranității, definirea națiunii, misiunea Europei – au existat chiar și înaintea construcției comunitare. Există însă astăzi tendința de a căuta rădăcini comune și un trecut comun al națiunilor care formează Europa unită. Aceste tentative conduc fie la adîncirea clivajelor, fie la disimulări forțate. Este puțin probabil să fi existat vreo conștiință europeană înainte de primele tentative de formare a Uniunii Europene: pînă la urmă, CEE a fost o construcție politică artificială. Recentele dispute legate de adoptarea Constituției Europene s-au învîrtit, nu întîmplător, exact în jurul unor repere care contribuie la formarea unei identități, fie ea națională sau supranațională: creștinismul și democrația creștină.

*Care este viitorul statului național într-o lume fără frontiere? Pînă una-alta, politologii și artizanii Europei de azi prevăd două căi de dezvoltare: una ar pune accentul pe deținerea de drepturi politice, cealaltă ce pune accentul pe deținerea unor trăsături naționale. Acest al doilea tip ar putea conduce la definirea individului în funcție de apartenența sa la o comunitate ereditară (etnică). Miza majoră a societății moderne este să acorde prioritate cetățeniei asupra naționalității. Iar marea provocare – căci trăim, nu-i așa, într-o lume globalizată – să organizeze paliere diferite ale acestei cetățenii. (**M. M.**)*

Cristian PREDA

Echipa națională și cultura națională

Despre stat național se vorbește, de fapt, mai puțin decît despre echipa națională (de fotbal) sau despre cultura națională. Motivul? Sportul și cultura interesează mai mult decît arhitectura statului. De ce se întîmplă așa? Poate pentru că societatea românească seamănă cu cele occidentale. La noi, ca și în Occident, pasiunile sportive și setea de cultură sînt mai bine conturate decît interesul pentru stat.

Cu toate acestea, în România discursul sportiv și discursul cultural sînt impregnate de motive și teme ale unei ideologii născute în epoca în care statul național era principala resursă politică aflată la dispoziția cetățenilor. Să luăm cîteva exemple.

Cel mai banal dintre ele este legat de sport. Echipa națională de fotbal a devenit echivalentul unei armate. De curînd, speranța că România va învinge Olanda a fost exprimată în moduri foarte diverse, dar care aveau în comun ceva. Acest ceva a fost exprimat în mod foarte sugestiv de un titlu dat în preajma meciului de un jurnalist: „stoarceți portocala!". Nu era un sfat casnic, nu era vorba despre o rețetă, ci doar despre exprimarea dorinței ca – la fel precum o armată străină agresivă – adversarii din teren să fie nimiciți. Acest imaginar violent a fost, în timp, transferat de la nivelul echipei care poartă pe tricou numele România la cel al echipelor de club angajate – tot mai rar, de altfel – în competiții europene. Fotbaliștii devin în asemenea cazuri „băieții noștri", luptătorii a căror înverșunare ar trebui să semene cu vitejia soldaților angajați într-un război total împotriva străinilor. Aceasta este, de fapt, problema: viziunea agresivă despre ceilalți, antipatia manifestată față de străini au fost transfigurate și ocupă acum stadioanele. După ce a ocupat mințile războinice ale liderilor politici, care au crezut că statul se edifică prin excluderea celorlalți.

Cultura este și ea obiectul unui cult naționalist. Ea e asemuită cu o Biserică. Scriitorii și muzicienii, pictorii și savanții – din trecut, prezent și viitor – sînt preoții acestei Biserici, dar și sfinții ei. Ucenicia culturală înseamnă învățarea unui ritual. Cu cît închinarea este mai pioasă, cu atît Biserica va fi mai solidă. Valoarea e înlocuită cu servitutea față de canoane. De altfel, lectura operelor unei asemenea culturi osificate nu trebuie să fie foarte subtilă. Marele pericol care o amenință este gîndirea critică. O minte limpede e, din această perspectivă, eretică sau, în cel mai bun caz, neîmplinită.

Dar de ce oare sportul și cultura, subiecte atît de gustate de public, sînt asociate cu armata și Biserica? Pentru că, în România, Biserica și armata sînt elementele care au dat substanță națiunii. Altfel spus: militarizarea sportului și lectura religioasă a culturii își dau mîna pentru a salva națiunea. Recuperate în discursul public, ele dau chip și chipuri unor idealuri-tip. Chipuri incoerente și nesuferite, dar reale.

Om de sport cu frica lui Dumnezeu – iată un prim produs al supraviețuirii logicii statului național în epoca recentă. Cu întrupări exemplare în personaje publice, precum Iordănescu, Gigi Becali sau oricare sinteză bazată pe asemenea elemente. Fostul antrenor al naționalei care săruta icoanele la marginea terenului sau patronul de club care împarte bani pentru înălțarea de biserici conservă națiunea acolo unde ea mai poate avea succes: pe gazon.

Omul de cultură cu spirit de garnizoană e un alt efect al vetustei articulări a statului național. Exemplele de acest fel sînt mult mai numeroase. Intelectualii vechiului regim, care cred că lumea ideilor libere trebuie tratată ca un pluton de recruți, au populat instituțiile și spațiul public. Ei au impresia că au o misiune și, în numele ei, pronunță anateme. Vadim Tudor, Dinu Săraru ori Adrian Păunescu oferă, între mulți alții, portretul unui asemenea om de cultură. Inflexibil, intolerant, vanitos și intratabil.

Perfecțiunea ar fi atinsă de reunirea tuturor acestor elemente. De un om de cultură pasionat de sport, milităros și cu frică de Dumnezeu. Sau de un om de sport ahtiat după lectură, calculat ca un ofițer și cu suflet de enoriaș. Las cititorului plăcerea să găsească exemple.

Statul național trăiește în și prin aceste personaje. Sensibilitatea lor politică este întotdeauna una radicală. Vorbesc mult. Nu iartă nimic. Pentru că sînt patrioți.

Cristina FOARFĂ

Despre noua Europă la Colegiul Noua Europă

Nu știu cît de important este, pentru vecinul meu, că România intră în 2007 în UE. Și dacă totuși acest fapt nu este totalmente trecut cu vederea, cît de departe merge preocuparea sa pentru a înțelege implicațiile unui astfel de eveniment și ce importanță are, de exemplu, principiul de subsidiaritate în viața lui de zi cu zi? Sau totul se oprește la anestezierea porcului înainte de sacrificare, problemele delicate, analizele trebuind lăsate pe seama specialiștilor, în așteptarea unui trai mai bun? Un lucru este cert: lucrurile merg mult mai departe decît atît. Integrarea într-o structură suprastatală aduce cu sine o serie de probleme de ordin atît teoretic, cît și practic, fără precedent în istorie. Despre ele au discutat, timp de două zile – 21 și 22 februarie 2005 – specialiștii invitați la colocviul cu tema „Viitorul statului național și al democrației", organizat de Institutul Goethe din București și desfășurat în atmosfera primitoare și elegantă a Colegiului Noua Europă.

De ce acolo? Ne explică **Anca Oroveanu,** director științific al Colegiului: pentru că membrii NEC sînt direct implicați și interesați de subiectul abordat, existînd un precendent într-un alt simpozion desfășurat, în același cadru, pe tema identității naționale; în plus, la NEC se desfășoară „Programul regional", un experiment care reunește cercetători din Europa de Sud-Est și care propune o manieră nouă de a percepe relațiile interstatale din regiune.

Organizat în colaborare cu Institutul Goethe, colocviul a încercat să răspundă necesității de cunoaștere și analiză în legătură cu mizele „fierbinți" ale lumii contemporane: pierderea identității naționale în contextul intrării în marele „sat global", puterea de decizie care aparține din ce în ce mai puțin cetățenilor și din ce în ce mai mult judecătorilor, modul de răspuns diferit al fiecărei națiuni în fața integrării într-o structură supranațională, suveranitatea națională *vs* colaborarea internațională, rolul instituțiilor statului în raport cu instituțiile europene, necesitatea regîndirii sistemului de legi și valori, implicațiile profunde pe care le aduce cu sine noua structură politică, precum și construirea unor posibile scenarii pornind de la realitățile deja existente.

Trăim, nu-i așa, într-o lume a contradicțiilor globale, care se manifestă de la subtile considerații teoretice la alăturarea, spontană sau nu, surprinsă de Armin Pongs într-o fotografie ce a servit drept copertă volumului *În ce lume vrem să trăim:* o statuie a lui Lenin în Red Square din New York, avînd pe fundal încă neprăbușitele turnuri gemene... Acum, o fotografie de acest tip ni se poate părea de o ironie oarecum bizară.

În lume există (încă!) 185 de state naționale – ne spune **Armin Pongs,** moderatorul primei zile de dezbateri. Ei bine, ne aflăm într-un moment de schimbare a paradigmelor, de regîndire a unui întreg sistem politic. Necesitatea de a se acționa la un nivel suprastatal pune în pericol voința cetățenilor, iar statul național se găsește într-un moment de criză.

Jose Maria Ridao, ambasador UNESCO la Paris, face o analogie interesantă: mizînd pe slăbirea rolului statului în raport cu instituțiile, modelul european contemporan își găsește corespondențe în modelul comunist. Astfel, dezbaterile nu au loc în Parlament, instrument al statului, ci în media, instituție de sine stătătoare. Globalizarea apare acum, în context postmodern, însoțită de același tip de discurs ca cel care anunța comunismul ca fiind singurul produs posibil al istoriei, perpetuîndu-se ideea unei societăți perfecte, pe filieră marxistă. La acest mit trebuie renunțat. Legile nu trebuie să construiască o societate perfectă, ci să împiedice imperfecțiunile celei existente.

Europa ajunge să fie – ne spune **Ivo Slosarcic** din Cehia – guvernată de judecători, nu de cetățeni și se află în situația de a răspunde provocării legate de suveranitatea națională *vs* sistemul supranațional din care face parte. Observăm astfel concurența între diverse sisteme juridice și tendința de a face apel la Curtea de la Strasbourg, pentru a continua un proces național, investind cu încredere o structură supranațională. Identitatea, concept vehiculat în discursul naționalist, este folosită pentru a înlocui, în mod confuz, pe acela de cetățenie, marcă a celui democratic.

O poziție relaxată a avut-o Dzemal Sokolovic, din Bosnia-Herțegovina, actualmente profesor la Universitatea Bergen din Norvegia. El reia, din perspectiva conștiinței naționale, teza societății perfecte, încă dominantă în lumea actuală: „La vise nu se renunță ușor". Ce se întîmplă cu naționalismul, definit simplu ca iubire pentru patrie, sau negativ – vorba unui poet sîrb – ca ura pentru alții, în contextul unor din ce în ce mai accentuate politici transfrontaliere? Nu este sfîrșitul istoriei, așa cum îl anunțau Hegel sau Fukuyama, ci sfîrșitul națiunii. Pînă acum statul național impunea o identitate dominantă, indiferentă la părerea societății civile sau la nevoile individuale. Dacă democrația este îndreptată către păturile de jos ale societății, avem de-a face cu o coagulare a identităților etnice și cu o promovare a diversității culturale, în schimb, dacă democrația este subordonată direct statului, avem un stat mega-național, adică etnocentrist. Naționalismul este în pericol de a îmbrăca o „formă oribilă" – meta (mega)-naționalismul. Soluția? O „lume ca o confederație", ne spune Sokolovic, iar Armin Pongs adaugă: „o lume în care idealurile să fie încontinuu doborîte și înlocuite cu altele".

Pentru a reveni la vecinul de la începutul articolului... profesorul Sokolovic se întreba dacă avem cu toții, intelectuali și oameni de rînd, aceleași vise. Tot el răspunde apoi că oamenii de rînd speră la lucruri realizabile: concedii, un trai mai bun, hrană, iar menirea intelectualilor este de a ajuta ca aceste vise să devină realitate. Și odată cu această explicație, orice discuție iese din spațiul teoretic, se legitimează și, pînă la urmă, se umanizează profund.

Alexandra IONESCU

Stat-naţiune, stat naţional şi democraţie în România

În alocuţiunea pe care a pronunţat-o în anul 2004 cu ocazia sărbătoririi zilei naţionale, Ion Iliescu rezuma cu deosebită claritate viziunea dominantă în spaţiul public românesc asupra valorii politice şi a înţelesului istoric al statului naţional. Firește, nu este rolul președintelui României de a formula judecăţi istorice cu valoare ştiinţifică, iar sentinţele sale nu trebuie reţinute cu acest titlu. În schimb, în calitatea sa de şef al statului, instituţie căreia Ernst Gellner îi atribuia vocaţia monopolului culturii legitime în comunitatea politică, interpretările președintelui capătă o pertinenţă neîndoielnică.

În viziunea președintelui aflat atunci în funcţie, istoria României ar fi oarecum simplă, din punct de vedere logic, fără a fi desigur lipsită de dificultăţile inerente oricărei cronologii naţionale (citatele indică extrase din alocuţiunea prezidenţială): „proiectele politice ale românilor trăitori de o parte şi de alta a arcului carpatic“ au fost, vreme de „mai bine de un secol“, sintetizate de „idealul desăvîrşirii unităţii statului naţional român“. Acest ideal a fost împlinit prin „propria voinţă... a poporului din toate provinciile româneşti eliberate“ la 1 decembrie 1918, dată pe care cronologia uzuale o reţin ca moment oficial al naşterii statului naţional român. De atunci, „statul român a rezistat vicisitudinilor istoriei“, iar „ideea unităţii naţiunii a fost întărită“, în pofida „eşecurilor democraţiei interbelice imperfecte“, fragilizate de „ascensiunea fascismului şi a nazismului“, a instalării „totalitarismelor“ şi a unei „serii de amputări teritoriale“. În schimb, Revoluţia din decembrie 1989 nu numai că a pus capăt acestei călătorii a statului român prin valea umbrelor istoriei, dar, mai mult, a împlinit în sfîrşit, printr-o reactivare spontană a „idealurilor generaţiei paşoptiste, promotoare a idealurilor unioniste“, un demers istoric de „redeşteptare a naţiunii române“, inaugurat încă din 1848.

Sîntem cu toţii familiari cu această imagine a istoriei naţionale. Preşedintele Iliescu nu a fost nici surprinzător şi nici inovator, ci numai concis şi explicit. Într-adevăr, fidel vocaţiei sale de monopolizator al culturii legitime, statul român şi-a educat sistematic viitorii cetăţeni, încă de pe băncile şcolii, în spiritul acestei viziuni naţionale. Sintetizată, o asemenea imagine nu-şi ascunde complicitatea cu materialismul istoric: statul naţional român este un bun colectiv al poporului român, cu caracter trans-istoric, ce a sălăşuit o vreme în planul idealurilor colective, pentru a căpăta mai apoi o consistenţă istorico-politică concretă, a cărei integritate nu a fost cu adevărat zdruncinată de nici un eveniment istoric ori proces politic. Dincolo de voinţa lor şi de oarecari modificări instituţionale lipsite de importanţă, toţi românii, atît cei de acum 86 de ani, cît şi cei din 2005, pot contempla icoana politică a statului naţional în forma pe care a luat-o în 1918. Dacă putem lua act de caracterul dominant al unei asemenea viziuni, ne putem întreba, în acelaşi timp, dacă ea a fost întotdeauna şi în mod nediscriminatoriu promovată de autorităţile politice şi ce tip de incidenţă poate avea ea asupra democraţiei româneşti postcomuniste.

Vom proceda cu ajutorul unei distincţii analitice cunoscute, între *statul-naţiune* şi *statul naţional*. În prima variantă, statul este înţeles ca suport instituţional eminent al unei comunităţi politice purtătoare a unui proiect politic. În a doua variantă, statul este produsul instituţional al unui grup etnic şi garantul perenităţii şi integrităţii acestuia. Ambele versiuni au ascendenţe politico-intelectuale ilustre, precum şi întrupări şi suprapuneri istorico-politice. Dacă cea din urmă ne trimite la istoricismul juridic german, prima se hrăneşte dintr-o tradiţie intelectuală republicană franceză. Pe de-o parte, este vorba despre două moduri intelectuale de a înţelege statul în raporturile sale cu naţiunea, la care ne putem raporta prin aproximare, dar care nu sînt însă lipsite de consecinţe politice. Pe de altă parte, ele sînt fundamental rezultatul aceleiaşi metode genetice. Nu ne aflăm, în prima ipostază, în prezenţa unei naţiuni produse politic şi întemeiate pe virtutea civică, iar în a doua, în faţa manifestării unei naţiuni etnice eminamente naturale şi numai confirmate politic. Ambele variante, atît *statul-naţiune,* cît şi *statul naţional,* participă în egală măsură la universul artificial al politicii, ele sînt rezultatul unei decizii politice, explicite sau implicite, de a înţelege statul, naţiunea şi raporturile dintre ele într-unul sau în celălalt dintre moduri. Evoluţia politică a României moderne poate da seama de apropierea de unul sau de celălalt dintre cele două ideal-tipuri enunţate mai sus.

Mai întîi, pentru prima Constituţie românească, cea din 1866, calitatea de „român“ este precondiţia exercitării cetăţeniei, adică a drepturilor şi a libertăţilor civile şi politice. Legea fundamentală stipulează că străinul „împămîntenit“ nu devine cu adevărat român, ci doar se „aseamănă“ cu acesta în exercitarea drepturilor politice. Constituantul ia deci o decizie politică fundamentală, aceea de a situa „românitatea“ dincolo de spaţiul reglementării politice, de a-i produce, *artificial*, caracterul eminamente *natural*.

Spre deosebire de textul din 1866, Constituţia din 1923, amenajînd autorităţile publice în spaţiul politic rezultat în urma păcii de la Versailles, devine simultan mai clară şi mai ambiguă. „Românul“ pare să părăsească terenul obiectelor politice *naturale,* pentru a deveni subiect de Drept constituţional, definit în primul rînd ca titular al drepturilor cetăţeneşti, „fără deosebire de originea etnică, de limba sau de religia“ sa (art. 5). În acelaşi timp însă, articolul 1 inaugurează celebra formulă a „*Statului naţional* unitar şi indivizibil“. Mai mult, el dă o definiţie a naţiunii ce poate suferi o dublă interpretare. Pe de-o parte, naţiunea este subiectul politic al statului şi al regimului politic reprezentativ: „toate puterile statului *emană* de la naţiune“ (art. 33), iar corpurile legislative „*reprezintă* naţiunea“ (art. 42). Pe de altă parte însă, această naţiune constituită politic, deci *artificial*, este produsul unei entităţi – „poporul român“ – al cărui caracter *natural* fusese deja recunoscut de precedentul text constituţional (art. 87). Dacă, în 1923, *naţiunea* are un stat şi o reprezentanţă naţională, în schimb *poporul român,* ca şi în 1866, are o putere executivă, un *rege* care îi jură credinţă şi se angajează să-i păzească „legile“, „drepturile naţionale“ şi „integritatea teritoriului“ (art. 82).

La rîndul ei, Constituţia din 1938 sporeşte ambiguitatea deja prezentă în textul din 1923. Ea reiterează nediscriminarea, indicînd tuturor cetăţenilor că au, în cadrul Statului naţional unitar şi indivizibil (art. 1), datoria de „a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al rostului lor în viaţă“ (art. 4). În acelaşi timp însă, consistenţa *naţiunii* şi a *poporului* devine incertă. *Poporul* este un actor pasiv, el nu face decît să „îşi dea învoirea“ prin plebiscit, pentru Constituţia oferită de rege. *Naţiunea* capătă un cert caracter etnic şi *natural:* ea înlocuieşte *poporul* în noua formulă a jurămîntului regal (art. 39) şi îşi vede recunoscut „caracterul *majoritar* şi creator de stat“ (art. 27).

Formulele politice de la 1866, 1923 sau 1938 aproximează, în grade diferite, tipul-ideal al statului naţional. De asemenea, textele constituţionale de la 1866 şi 1923 sînt traversate de tensiunea dată de dificultatea de a acomoda o asemenea viziune cu proiectul politic democratic. Democraţia regimului politic se manifestă, în primul rînd, prin caracterul *reprezentativ,* asortat cu întîietatea practică a puterii executive, compatibile cu *naturalul* poporului sau al naţiunii, şi nu atît prin virtutea sa *deliberativă,* dimensiune tipică a unui corp politic *artificial* ce se produce permanent pe cale politică.

În schimb, *statul naţiune* pare să se ivească o vreme în politica românească, purtat de un alt fel de democraţie, cea populară. Într-adevăr, Constituţia de la 1948 preferă să nu mai vorbească despre *naţiune,* pentru a reinstitui *poporul* drept subiect politic, înţeles de această dată mai puţin în sens etnic, cît ca posesor al unui stat, de această dată *popular* (art. 1), pe care el însuşi l-a produs în urma unei „lupte..., împotriva fascismului, reacţiunii şi imperialismului“ (art. 2). Implicit în Constituţia din 1948, proiectul purtat de corpul politic devine explicit constituţional abia în 1952: este vorba despre „construirea societăţii socialiste“, al cărei instrument este *munca*. Dacă Republica este *populară,* statul nu mai este nici al *poporului,* nici al *naţiunii,* ci al „oamenilor muncii de la oraşe şi sate“ care constituie împreună *poporul muncitor* sau *masele populare*. Deşi explicitează proiectul politic deja prezent în 1948, Constituţia din 1952 reintroduce, pînă la urmă, conotaţia etnică a *poporului român* şi, implicit, ambiguitatea constitutivă a statului. Astfel, „minorităţile naţionale... se bucură de deplină egalitate în drepturi cu poporul român“ (preambul), iar „Statul român democrat-popular – stat unitar, suveran şi independent [dar nu naţional!] asigură dezvoltarea culturii poporului român şi a culturii minorităţilor naţionale, socialistă în conţinut, naţională în formă“ (art. 17, par. j).

La rîndul său, în privinţa proiectului politic, Constituţia din 1965 este şi mai detaliată decît cele precedente: „clasa muncitoare, ţărănimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naţionalitate, construiesc orînduirea socialistă“ (preambul), în timp ce „în Republica Socialistă România, întreaga activitate de stat are drept scop dezvoltarea orînduirii şi înflorirea *naţiunii socialiste...*“ (art. 13). Spre deosebire de versiunile anterioare, textul din 1965 reintroduce *naţiunea* în vocabularul constituţional, înţeleasă ca *naţiune socialistă* – cu alte cuvinte, ţinută împreună de participarea la proiectul politic socialist – şi pare, în acelaşi timp, să nu acorde *poporului* o dimensiune explicit etnică. Altfel spus, Constituţia de la 1965 se arată cea mai dispusă să procedeze la întemeierea unui *stat-naţiune,* fondată pe proiectul politic leninist. Citită dintr-o asemenea perspectivă, aceeaşi Constituţie din 1965 este şi cea care asistă la eşecul explicit şi la abandonul oficial al proiectului pe care dorea să-l instituie. Emergenţa *naţional-comunismului* ca practică discursivă, politică şi culturală, substituie *statului-naţiune statul naţional* şi îl reinstituie pe acesta din urmă în toate drepturile sale exclusive.

© V. Dorolţi

Ce păstrează postcomunismul din această istorie constituţională a statului şi a naţiunii? Textul constituţional din 1991, revizuit în 2003, a suferit deja comentarii pertinente din această perspectivă. Să constatăm numai că România redevine „un *stat naţional,* suveran, independent, unitar şi indivizibil“ (art. 1, par. 1). Că românii constituie un obiect politic *natural,* a căror consistenţă nu este una politico-juridică, ci una „etnică, culturală, lingvistică şi religioasă“ este oficial statuat prin obligaţiile pe care *statul naţional* şi le asumă faţă de acei *români* care nu sînt *cetăţeni români,* ci, prin accidente istorice sau biografice, *cetăţeni* ai altor state (art. 7). Corpul politic al românilor capătă astfel dimensiuni ce scapă reglementării juridice sau evidenţei statistice precise. Un alt preşedinte al României, urmîndu-i cronologic celui citat mai sus, îşi fixa între obiectivele strategice ale mandatului său, acela de a-i face pe „cetăţenii străini de origine română... să simtă că sînt parte a *poporului român*“.

Ce loc poate avea *democraţia* ca *proiect politic* în cadrul acestui *stat naţional?* Ca şi constituţiile interbelice, Constituţia din 1991 procedează la acelaşi tip de acomodare parţială a democraţiei şi o face, oarecum paradoxal, într-un mod şi mai restrictiv decît antecesoarele sale cu vocaţie democratică. Dacă la 1923, o *naţiune* cu dimensiuni mai mult sau mai puţin comprehensive constituia subiectul *reprezentării politice,* la 1991, nu *naţiunea,* ci *poporul român* – al cărui caracter *natural* şi extra-politic este deja explicitat şi care, dotat cu frontiere vagi, nu se suprapune exact peste suma *cetăţenilor români* – constituie temeiul reprezentării: „Parlamentul este organul reprezentativ al *poporului român* şi unica autoritate legiuitoare a ţării“ (art. 58), „suveranitatea naţională aparţine *poporului* român“ (art. 2, par. 1), iar statul are „drept fundament unitatea“ aceluiaşi *popor* (art. 4, par. 1).

Aşadar, textul fundamental al României postcomuniste reprezintă mai mult decît îşi închipuia preşedintele în funcţie la 30 noiembrie 2004, nu chipul constituţional al unui stat care rămîne practic identic cu sine din momentul constituirii sale pînă în prezent, ci o sinteză istorico-politică a formulelor precedente care l-au modelat. Desigur, din variantele antebelice, constituantul postcomunist a reţinut întîietatea absolută a unui *stat naţional*. Definind însă atît de ambiguu şi eterogen cetăţenia şi reţinînd *poporul* ca titular exclusiv al *reprezentării,* acelaşi constituant nu poate acorda democraţiei decît funcţia de a reproduce, prin reprezentare, chipul unui obiect colectiv *natural, poporul*. Or, aşa cum a fost definită în epoca modernă ca proiect politic, democraţia se serveşte de *reprezentare,* nu pentru a *reprezenta* pur şi simplu, ci pentru a întemeia *deliberarea* ca tehnică de a produce o *naţiune politică* prin îmbogăţirea continuă a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor ei. Ostil unei asemenea perspective, *statul naţional* postcomunist recuperează, într-un fel, chiar miezul proiectului politic leninist menit să hrănească *statul-naţiune socialist:* ostilitatea faţă de consimţămînt, de drept, de drepturi şi de deliberare.

***Alexandra Ionescu** este lector dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea din Bucureşti.*

Levente SALAT

Provocările diversității

În ciuda prevestirilor unor analiști ai globalizării, istoria statului-națiune e încă în plină desfășurare și reprezintă un capitol de succes în istoria formațiunilor statale. Performanțele sale în materie de fundamentare și de reproducere periodică a legitimității politice, în exercitarea suveranității, în susținerea cadrului egalității formale și al solidarității, în capacitatea de mobilizare politică sau militară depășesc cu mult performanțele formațiunilor statale premergătoare.

Din perspectiva istoriei ideilor, acest mod de organizare politică a apărut ca o consecință firească a unei evoluții care a înlocuit treptat, în perioada care a urmat după încheierea rolului pe care Napoleon l-a jucat în istoria modernă a Europei, o viziune preponderent imperială asupra naturii comunității politice cu una bazată pe încrederea în loialitățile specifice comunităților naționale.

La baza acestei viziuni noi, regăsim convingerea că lumea în care trăim este un mozaic al națiunilor. Caracteristica principală a națiunilor este o omogenitate culturală și lingvistică care își are originea în istoria comună.

Aceste convingeri slab conceptualizate și, de regulă, nesupuse unor analize mai riguroase s-au generalizat rapid, au contribuit la redesenarea, în mai multe valuri, a hărții politice a lumii, iar în interiorul formațiunilor statale au înlesnit contopirea *statului* cu *națiunea,* prin amalgamarea practicilor de administrare a instituțiilor statului cu mituri naționale, ceea ce a conferit aparatului de stat o legitimitate nemaiîntîlnită în istoria premergătoare a formațiunilor statale.

Astăzi, statele-națiune trec printr-un amplu proces de adaptare la condițiile globalizării – ceea ce presupune o graduală, dar, pînă la urmă, semnificativă *internaționalizare, denaționalizare* și *destatalizare* simultană a instituțiilor acestora. Dar tocmai modul în care statele naționale reușesc să se adapteze la aceste provocări este dovada cea mai grăitoare a viabilității acestei forme particulare de organizare a autorității politice.

Nu este însă mai puțin adevărat că în același context al globalizării – precum și al unui aspect colateral al acesteia: răspîndirea la scară globală a democrației ca singura formă legitimă a puterii politice – guvernanții din diferite regiuni ale lumii sînt obligați să admită că unele premise ale statelor-națiune nu se verifică în practică și, în pofida ipotezelor tacite pe care se bazează funcționarea instituțiilor acestora, există un important grad de diversitate culturală și lingvistică ce caracterizează majoritatea statelor naționale din zilele noastre.

Un raport UNESCO dat publicității în 1996 amintește că în cele aproximativ 200 de state recunoscute de comunitatea internațională se regăsesc peste 10.000 de culturi distincte, iar sursele referitoare la diversitatea lingvistică a lumii estimează că pe glob se vorbesc, la ora actuală, aproximativ 6.000 de limbi.

O analiză realizată în 1971 a constatat că din cele 132 de entități statale existente la vremea respectivă, doar 12 puteau fi considerate în mod justificat state-națiuni; 25 de state erau constituite dintr-o singură națiune majoritară reprezentînd peste 90% din populație, dar pe teritoriul acestora trăia și cel puțin o minoritate importantă; în alte 25 de state, ponderea națiunii dominante era între 75-89%; în 31 de state, membrii grupului etnic cel mai numeros reprezenta între 50-74% din populație; iar în 39 de state, națiunea cea mai numeroasă constituia mai puțin de 50% din populație.

Deși era de așteptat, ca urmare a faptului că în perioada 1971-2000 numărul statelor a crescut cu peste 30%, ca situația să se îmbunătățească prin sporirea gradului de omogenitate al statelor nou create, conform unui raport recent al UNDP nu se poate vorbi despre o schimbare radicală a situației în ansamblu: există, în continuare, doar 30 de state în care ponderea minorităților naționale și religioase este sub 10%; în 42 de state acest procentaj se situează în intervalul 10-25%; iar în 110 state, minoritățile reprezintă peste 25% din populația totală a țării; numărul țărilor care pot fi considerate omogene din punct de vedere etnic, cultural și lingvistic nu depășește nici azi 20%.

Ignorarea diferitelor aspecte ale diversității în procesele de construcție statală și camuflarea acestora prin mituri naționale au condus la apariția formelor variate de deficite democratice, sub forma unor fenomene de excluziune din diferitele aspecte ale vieții sociale și politice.

Acest raport al UNDP identifică trei astfel de forme de excluziune la care membrii culturilor non-dominante din cadrul unor state naționale sînt expuși: peste 518 milioane de persoane (reprezentînd 129 comunități etnoculturale) sînt expuse formelor de *excluziune culturală,* suferind discriminare cu caracter religios și/sau lingvistic, formele de manifestare ale particularităților acestora nefiind acceptate în sfera publică; peste 750 milioane de persoane (189 de comunități) suferă din cauza *discriminării cu caracter economic;* peste 832 milioane de persoane (191 de comunități) trăiesc în condiții de *discriminare cu caracter politic,* exercitarea drepturilor și accesul la poziții oficiale în instituțiile statului fiind limitate prin legi sau politici de stat.

În ceea ce privește discriminarea lingvistică, din raportul UNDP reiese că în regiuni întinse ale lumii segmente importante ale populației nu au acces la educație în limba maternă: 87% în Africa sub-Sahariană, 38% în Asia de Est și Pacific, 34% în Asia de Sud, 26% în Europa Centrală și CIS, 13% în țările OECD, și 9% în America Latină. Conform unei aprecieri recente, dată publicității de către BBC, politicile lingvistice care favorizează culturile dominante și lipsa de preocupare pentru diversitatea lingvistică a lumii au ca efect dispariția a cel puțin două limbi în fiecare zi.

Tocmai modul în care statele naționale reușesc să se adapteze la aceste provocări este dovada cea mai grăitoare a viabilității acestei forme particulare de organizare a autorității politice.

Formele variate de excluziune și de favorizare a culturilor dominante în stat sînt rezultatul unor practici larg răspîndite în statele naționale, avînd, în general, menirea să asigure coerența și stabilitatea funcționării acestora: centralizarea puterii politice în așa fel încît toate deciziile să fie luate de reprezentanții majorității dominante, comunitățile minorităților naționale fiind private, de regulă, de posibilitatea să influențeze politicile care au un impact asupra condiției lor de viață; politici lingvistice care interzic utilizarea limbilor vorbite în mod tradițional de membrii comunităților minoritare în instituțiile statului, precum administrația locală, sistemul judiciar, învățămînt, armată, canale publice ale audiovizualului; interzicerea utilizării în spațiul public a simbolurilor naționale, altele decît cele ale națiunii dominante, și reflectarea prin sărbătorile oficial recunoscute doar a tradiției și a istoriei grupului dominant din stat; standardizarea procesului educațional în așa fel încît conținutul acestuia să reflecte în mod exclusiv istoria, literatura și contribuția la valorile universale ale culturii dominante; adoptarea unor politici de omogenizare a populației care încurajează stabilirea membrilor comunității dominante în teritoriile locuite, în mod tradițional, de minorități naționale.

În mod paradoxal, nu doar logica statului-națiune, dar și principiile dominante din sfera politicii internaționale încurajează aceste forme de comportament statal. Se cunosc destule exemple în care eforturile unor state de a-și spori gradul de coeziune internă au fost tolerate sau chiar încurajate de comunitatea internațională, sub pretextul asigurării stabilității sau al sporirii eficienței statului respectiv, chiar dacă acestea au îmbrăcat forme ale genocidului cultural, de expulzare în masă sau de asimilare forțată a unor segmente de populație, provocînd imense suferințe umane.

Se poate presupune că unele din aceste suferințe pot fi considerate prețul pe care anumite comunități politice l-au avut de plătit pentru succesul de mai tîrziu în procesele de modernizare, respectiv pentru performanțele cu care statul-națiune se poate mîndri azi, și ca atare – ca în cazul Franței post-revoluționare sau al Turciei după reforma lingvistică din 1928, de exemplu – ele pot fi acceptate ca legitime. Într-adevăr, există numeroși teoreticieni care consideră că persistența unui grad ridicat de diversitate în anumite zone ale lumii este rezultatul unui eșec de modernizare.

Dacă istoria recentă a lumii a înregistrat numeroase exemple de suferințe umane cauzate de eforturile de făurire și de consolidare a statelor-națiune, nu este mai puțin adevărat că există numeroase cazuri în care statele naționale găsesc soluții ingenioase la problemele generate de diversitate, reușind să restabilească coeziunea internă și să elimine surse potențiale de conflict intra-statal, chiar dacă prețul pe care îl au de plătit este egal uneori cu renunțarea la unii identificatori clasici ai statului-națiune sau acceptarea unor consecințe care violează principiile clasice ale democrației reprezentative.

Exemple emblematice ale soluțiilor de acest fel sînt *democrația etnică* (pe care o putem întîlni în unele societăți divizate din punct de vedere etnic sau cultural, context în care o națiune titulară în stat, care se simte amenințată de prezența minorităților naționale, administrează instituțiile statului într-o stare de mobilizare permanentă împotriva acestor amenințări); *democrația consociativă* (care se bazează pe existența unei coaliții mari între fracțiunile de populație structurate în jurul identităților etnice, culturale sau chiar religioase, respectiv pe principiul reprezentării proporționale, al autonomiilor sectoriale și al dreptului la veto reciproc); sau *democrațiile multinaționale* (care se definesc ca și asociații constituționale ce conțin două sau mai multe națiuni sau popoare, recunoscute ca entități ce se autoguvernează, cu trăsături federale sau confederative).

Nu este greu de înțeles că aceste soluții ce se regăsesc în practica multor state existente pe harta politică a lumii contemporane sînt aspru criticate pentru numeroasele concesii pe care le fac în dauna principiilor democrației clasice, cu scopul să acomodeze diversitatea. Nu este însă mai puțin adevărat că nici teoriile normative ale democrației nu pot oferi soluții cu mai puține deficiențe. Teoriile clasice ale democrației presupun și ele omogenitatea comunităților politice, relația practicilor democratice cu diversitatea fiind precară și încă neelucidată. Eliminarea discrepanțelor între practicile inovative ale unor state și orizontul normativ al standardelor internaționale de comportament statal rămîne, în consecință, o provocare pentru o nouă etapă în istoria emancipării umane. În opinia unor analiști, această etapă este deja în plină desfășurare, și în cazul în care va fi încununată cu succes, statul-națiune va fi obligat să treacă printr-o nouă fază de adaptare.

Levente Salat *este conferențiar la Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de Științe Politice și Administrative.*

Minorități și majorități în Europa Centrală și de Est

Albania
Albanezi 95%, greci 3%, alte minorități 2% (vlahi, țigani, sîrbi, macedoneni, bulgari);

Bosnia-Herțegovina
Sîrbi 37,1%, bosniaci 48%, croați 14,3%, alte minorități 0,6% (date din 2001);

Bulgaria
Bulgari 83,9%, turci 9,4%, țigani 4,7%, alte minorități 2% (macedoneni, armeni, tătari);

Cehia
Cehi 81,2%, moravi 13,2%, slovaci 3,1%, polonezi 0,6%, germani 0,5%, șvabi 0,4%, țigani 0,3%, unguri 0,2%, alte minorități 0,5%;

Croația
Croați 89,6%, sîrbi 4,5%, bosniaci 0,5%, unguri 0,4%, sloveni 0,3%, cehi 0,2%, țigani 0,2%, albanezi 0,1%, muntenegrini 0,1%, alte minorități 4,1% (date din 2000);

Estonia
Estonieni 65,3%, ruși 28,1%, ucraineni 2,5%, bieloruși 1,5%, finlandezi 1%, alte minorități 1,6%;

Grecia
Greci 98%, alte minorități 2% *(Notă: Guvernul afirmă că în Grecia nu există grupuri etnice);*

Letonia
Letoni 57,7%, ruși 29,6%, bieloruși 4,1%, ucraineni 2,7%, polonezi 2,5%, lituanieni 1,4%, alte minorități 2%;

Lituania
Lituanieni 80,6%, ruși 8,7%, polonezi 7%, bieloruși 1,6%, alte minorități 2,1%;

Macedonia
Macedoneni 64,2%, albanezi 25,2%, turci 3,8%, țigani 2,7%, sîrbi 1,8%, alte minorități 2,3% (date din 2002);

Moldova
Români moldoveni 64,5%, ucraineni 13,8%, ruși 13%, evrei 1,5%, bulgari 2%, găgăuzi și alte minorități 5,2%;

Polonia
Polonezi 96,7%, germani 0,4%, bieloruși 0,1%, ucraineni 0,1%, alte minorități 2,7%;

România
Români 89,5%, unguri 6,6%, țigani 2,5%, ucraineni 0,3%, germani 0,3%, ruși 0,2%, turci 0,2%, alte minorități 0,4%;

Serbia și Muntenegru
Sîrbi 62,6%, albanezi 16,5%, muntenegrini 5%, unguri 3,3%, alte minorități 12,6% (date din 1991);

Slovacia
Slovaci 85,7%, unguri 10,6%, țigani 1,6%, cehi 1,1%, ruteni și ucraineni 0,6%, germani 0,1%, polonezi 0,1%, alte minorități 0,2%;

Slovenia
Sloveni 92%, croați 1%, sîrbi 0,5%, unguri 0,4%, bosniaci 0,3%, alte minorități 5,8% (date din 1991);

Turcia
Turci 80%, kurzi 20%;

Ungaria
Unguri 89,9%, țigani 4%, germani 2,6%, sîrbi 2%, slovaci 0,8%, români 0,7%.

(după CIA World Factbook, *www.cia.gov/cia/publications/factbook)*

Vitalie CIOBANU

Republica Moldova, o identitate negociată?

Dacă este adevărat că locul în care te naşti îţi creează o percepţie de sine greu de şters de-a lungul vieţii, atunci la fel de dificil de contestat este şi faptul că aventura, pe care o trăieşte o comunitate în „ciclotronul" istoriei, creează membrilor săi un puternic sentiment de provizorat şi o aplecare spre relativism – nefericită sau salutară – depinde cum o priveşti. Mai ales comunităţile de la periferia lumii occidentale, departe de „marile drumuri comerciale" din trecut şi prea puţin importante din punct de vedere geopolitic – cum am spune noi azi. Identitatea lor se plămădeşte în funcţie nu de un proiect naţional, imperial sau republican, asumat de conducătorii politici şi susţinut de elitele culturale cu argumente de ordin psiho-social şi artistic, ci reprezintă rezultanta interacţiunii diverselor forţe care şi-au aflat, în spaţiul acelei comunităţi subalterne, un teren de rivalitate şi confruntare. În consecinţă, psihologia acestor regiuni disputate va reflecta un spirit tranzacţionist, negustoresc, un destin jucat la ruleta celor puternici. Poporul nostru şi-a recunoscut o asemenea poziţie subalternă faţă de toanele marilor vecini: privită cu atenţie, istoria românilor expune imaginea fărîmiţării politice şi a risipei de efort, adesea sisific, în încercarea crudă de a rezista, supravieţui, prin concesii care trebuiau să-ţi ofere un răgaz de existenţă liniştită. Un popor care plăteşte, vreme de 500 de ani, haraci unor puteri străine – mai întîi turcii, apoi ruşii, în perioada războaielor acestora cu Poarta Otomană din secolele XVIII-XIX, şi multiple contribuţii de război sovieticilor în perioada postbelică din secolul al XX-lea – această obişnuinţă de a-ţi negocia destinul trebuia să producă o psihologie pe măsură, care se vede şi azi, inclusiv în mizele minore, ca să nu le spunem meschine, ale clasei politice româneşti, incapabilă, cel puţin pînă la schimbarea puterii de după 12 decembrie 2004, să asume ritmul de modernizare al vecinilor noştri central-europeni şi să îmbrăţişeze un rol care să însemne o privire aruncată dincolo de hotarele ţării, potrivit sugestiei pe care o făcea la Bucureşti preşedintele George W. Bush, cu ocazia invitării României în NATO. Poate de-acum încolo, odată cu noua viziune de politică externă, lucrurile să ia o turnură mai ambiţioasă.

Reticenţa în faţa provocărilor istoriei capătă proporţii şi mai mari în cazul Republicii Moldova – o entitate politică ce constituie unul din „cazurile problemă" ale Europei de cel puţin 200 de ani. De ce – te-ai întreba – locuitorii săi nu ar fi avut parte de o existenţă coerentă, în cadrul unui ansamblu unitar şi stabil de valori? Sigur, veţi spune că intervalul pe care-l invoc a fost unul turbulent pentru întreaga Europă şi a-ţi pretinde o originalitate ar fi cel puţin o dovadă de narcisism autovictimizant. Moldova reprezintă cazul interesant al unei foste republici sovietice, care cunoaşte pentru prima dată în istoria sa experienţa independenţei. Această independenţă poate fi privită diferit: faţă de fosta metropolă de la Răsărit, aşa cum a şi fost gîndită şi proclamată la 1991, în plin proces de domino al apariţiei noilor state pe teritoriul unui imperiu în cădere liberă, sau ca independenţă faţă de România, pentru că, în mod evident, contrazice scenariul reconstituirii situaţiei de dinaintea înglobării sale forţate în URSS.

Independenţa Republicii Moldova ne-a oferit pînă acum experienţe şi a generat sentimente dintre cele mai variate şi mai contradictorii, dar, spre regret, nu şi viaţa la care locuitorii săi au sperat acum un deceniu, cînd acest stat devenea parte a noii realităţi geopolitice de după dispariţia Uniunii Sovietice. Problema este dacă, luînd în considerare datele originare ale Basarabiei, „hăţişurile" istoriei sale mai mult sau mai puţin recente, putem spune că o prestaţie mai bună a factorului subiectiv – mă refer la faptele şi deciziile oamenilor – ar fi reuşit să schimbe destinul acestei foste regiuni colonizate de Moscova. Cred că tocmai în cîmpul de interacţiune dintre libertatea umană (cu limitările-i inerente) şi condiţiile istorice „obiective" (produsul, şi ele, al interacţiunii unor forţe pe scena istoriei) rezidă, cu siguranţă, răspunsul la întrebarea ce ne frămîntă. Din acest punct de vedere, realitatea basarabeană a expus mereu un grafic oscilant şi imprevizibil. Dacă nu am realizat mare lucru în materie de independenţă, democraţie, românism, reforme economice, integrare europeană etc., cel puţin ne-am ales cu o importantă resursă de reflecţie pe marginea acestor eşecuri. Nefericirile postsovietice ale Basarabiei se trag, incontestabil, din istoria ultimelor două sute de ani, din momentul în care acest teritoriu a fost decupat din lumea românească şi europeană şi forţat să intre pe o cale paralelă, „nefireasca" de dezvoltare, am spune noi azi. Acest „derapaj basarabean" s-a dovedit un lung tunel din care, în pofida unor luminişuri pasagere, nu am reuşit să ieşim nici la hotarul dintre milenii, el constituind mai nou marca de originalitate a acestui teritoriu în raport cu întreaga Europă Centrală, fostă comunistă, în ultima jumătate a secolului al XX-lea.

Identitatea naţională a Basarabiei a fost mereu obiect de dispute politice, mai mult sau mai puţin sanguinare. Însă lucrurile n-au stat mereu aşa. La 1812, de pildă, cînd provincia era ruptă pentru prima dată de la corpul comun etnogenetic românesc, Rusia ţaristă folosise argumentul eliberării creştinilor de sub ocupaţia otomană. Aşadar, argumentul religios. S-ar zice, un argument cruciat. În 1940, deja era vorba de insinuarea etnică. Sovieticii pretinseseră, în nota ultimativă adresată Guvernului român la 26 iunie 1940, că Basarabia era locuită preponderent de ucraineni, pentru acest motiv îi cerea să o evacueze. România s-a conformat, fără să tragă un foc de armă, şi această retragere în faţa şantajului a rămas de atunci încoace unul din cele mai dureroase momente ale secolului al XX-lea, care continuă să alimenteze reproşurile basarabenilor adresate Bucureştiului.

Basarabia lipsise de la procesele de modernizare a naţiunii române în secolul al XIX-lea. Imaginaţi-vă, pentru o clipă, cum ar fi arătat România de azi fără importurile occidentalizante şi transformările instituţionale din epoca paşoptistă şi pînă la cel de-al doilea război mondial, şi cum ar fi sunat limba literară modernă fără transferurile lexicale, neologistice din franceză, mai ales, dar şi din italiană. Basarabia reprezintă o imagine elocventă a acestei alternative, care uneori, aici, în vechiul regat, produce consternare – rubricile de cultivare a limbii pur şi simplu n-ar mai face faţă! – alteori doar ilaritate şi, în orice caz, accentuează nişte sentimente de superioritate, de o parte a Prutului, şi de inferioritate, de cealaltă parte. Din fericire, există ceva în codul genetic, care i-a făcut pe basarabeni să reziste şi asemenei unei plante ce părea ofilită, a fost de-ajuns două decenii de viaţă în interiorul graniţelor naţionale, ale României Mari, între 1918 şi 1940, ca printr-un proces de educaţie şi culturalizare, lucrurile să se îndrepte, iar Moldova dintre Prut şi Nistru să dea României o mulţime de intelectuali, artişti, oameni de ştiinţă, chiar dacă aceştia nu par a fi întotdeauna dispuşi să-şi recunoască originile basarabene, pentru că politica statului comunist român nu îi încuraja în această direcţie, dimpotrivă.

Moldova – un loc al vîrstelor istorice diferite. Naţionalism şi integrare europeană. Comunism şi cosmopolitism. Internaţionalism proletar şi elitism cosmopolit. Fascinant pentru un călător străin şi alienant pentru locuitorii săi, mai ales pentru aceia care îşi percep propria diferenţă ireductibilă faţă de mediu. Azi, ni se propune să punem identitatea între paranteze şi să promovăm pluralismul democratic, patriotismul politic. Etc.

Victor Stepaniuk, liderul majorităţii comuniste din Parlamentul de la Chişinău, pretindea, pînă nu de mult, că „minoritatea română" e doar de 7 procente, plasînd-o undeva între bulgari şi evrei. În sensul acestei aserţiuni, Parlamentul a adoptat anul trecut o aşa-zisă „Concepţie a politicii naţionale de stat", care îi transforma pe români într-o naţiune subalternă. Iată însă că ultimul recensămînt al populaţiei din Moldova, organizat în octombrie 2004, a constatat creşterea cu pînă la 35 de procente a numărului celor care se declară români în Republica Moldova (din totalul celor 65 % cît numără populaţia autohtonă) şi pînă la 40 de procente a celor care au recunoscut că vorbesc limba română, nu moldovenească. Aşadar, o „minoritate" română foarte ciudată, cu un enorm potenţial de creştere, ameninţînd să înghită întreaga majoritate a moldovenilor. Noţiunea de „patriotism politic" sau „patriotism constituţional" încă nu s-a încetăţenit în Moldova. Integrarea europeană poate servi drept acoperiş comuniunii interetnice din Moldova, dar asta după ce vor fi înlăturate pericolele la adresa identităţii majorităţii româneşti. Dovadă stau şi atacurile la adresa Istoriei Românilor, predată în şcolile din Moldova, disciplină pe care comuniştii vor să o substituie printr-o pretinsă „Istorie integrată", care dizolvă identitatea naţională a populaţiei băştinaşe din Moldova într-un creuzet „multicultural". Noul obiect este promovat nu de cine ştie ce campioni ai europenismului, şcoliţi în Occident, ci de foştii istorici aserviţi, ai perioadei sovietice. Astfel, în loc de „internaţionalism proletar", puterea vrea să implanteze în Moldova un cosmopolitism fără culoare şi semne distinctive.

Este clar că intenţia de denunţare a pactului Ribbentrop-Molotov, de către Rusia, nu va conduce automat la revenirea la situaţia de dinaintea datei de 28 iunie 1940. Pentru că lucrurile n-au stat pe loc, lumea întreagă s-a mişcat, contextul este altul. Dar ar avea o puternică forţă legitimatoare pentru identitatea românească a Moldovei şi ar constitui un factor de reconciliere istorică.

Raportul „Relaţiile României cu Republica Moldova" – conceput de Gabriel Andreescu, Renate Weber şi Valentin Stan – recomanda prudenţă şi minimă implicare. Azi, lucrurile s-au schimbat, contextul geopolitic e altul şi regimul politic din România a căpătat un chip mai apropiat de interesele naţionale. Privirea întoarsă exclusiv înlăuntru, către adîncimile „de doi coţi" ale pătimirilor autohtone, ar trebui orientată spre cei aflaţi într-o mai mare suferinţă, spre comunităţile româneşti din proximitate, prin asumarea unor sarcini pe potriva provocărilor lumii în care trăim. Ca ţară de frontieră, România ar fi trebuit să aibă, în cadrul Ministerului de Externe, un întreg „departament Est", cu atribuţii puternice în domeniile economic şi al serviciilor de informaţii, pentru a contracara acţiunile inamicale ce provin din această zonă (Rusia, Ucraina, Transnistria, regimul comunist de la Chişinău), a elabora „studii de impact" şi strategii de lucru. Nici pomeneală de aşa ceva. Bucureştiul se află mereu în defensivă, află ultimul, re-acţionează, se justifică, explică, se scuză etc. România apare într-o acută inadecvare de conduită, ca stat ce are de apărat importante comunităţi de conaţionali în proximitatea graniţelor sale, aşteaptă să i se permită să intervină, speră să se rezolve de la sine, să treacă... Iată că nu trece, ba se mai şi îngroaşă, pentru că de cealaltă parte nimeni nu se gîndeşte să respecte regulile. Fărădelegi strigătoare la cer, cum sînt atacarea şcolilor româneşti de separatiştii de la Tiraspol în vara lui 2004 sau canalul Bîstroe din Deltă, ca să nu mai vorbim de continua şi insidioasa politică de ucrainizare a românilor din nordul Bucovinei şi sudul Basarabiei, accentuate după semnarea tratatului de bază cu Kievul – elemente indubitabile ale unei ofensive ruso-ucrainene împotriva României şi a Occidentului – toate acestea reclamă o atitudine fermă şi inechivocă a oficialităţilor de la Bucureşti, pretind demersuri energice pe lîngă aliaţii noştri din Vest, nu „politica" struţului şi subterfugii bizantine.

(text prezentat în cadrul dezbaterii despre „Viitorul statului naţional", organizată de New Europe College şi Institutul Goethe)

Janusz SOLAK

Despre etnocentrismul românilor şi polonezilor în Europa naţiunilor

Românii şi polonezii cred în excepţionalismul naţiunilor lor şi, prin urmare, în misiunea istorică a statelor lor. Ne leagă convingerea că ne tragem din popoare mari, că avem o relaţie privilegiată cu Dumnezeu şi cu creştinismul, că avem o cultură înaltă. Sîntem convinşi că naţiunile noastre sînt superioare tuturor celorlalte. Noi, polonezii, ne-am creat un discurs identitar bazat pe provenienţa sarmată; nu afirmăm că acest popor migrator era de origine irakiană şi că locuia de sute de ani teritoriile de pe malul Volgăi. Mitul trecutului dacic i-a ajutat pe naţionaliştii români să nege orice beneficiu pe care alte grupe etnice, mai ales ungurii de pe teritoriul Transilvaniei, le-au adus. Ei s-au referit mai ales la un paragraf din Herodot în care se spunea că dacii au fost cei mai bravi dintre traci. Însă au uitat să menţioneze că dacii credeau că munca agricolă era înjositoare şi că trîndăvia era, pentru ei, o virtute. Atît polonezii, cît şi românii se văd ca nişte popoare mesianice. Mesianismul polonez nu se mai referă acum la menţinerea independenţei statului, ci la dizolvarea Europei, iar purtătorii săi sînt europarlamentarii polonezi proveniţi din rîndul mişcărilor ultracatolice şi ultranaţionaliste precum „Liga Familiilor Poloneze" *(Liga Polskich Rodzin)* şi „Mişcarea Naţional-Catolică" *(Ruch Narodowo-Katolicki)*.

Specificitatea etnocentrismului polonez se vede din „clasificările" foarte ciudate ale vecinilor noştri. Ne este teamă de germani, dar îi admirăm, ne este frică de ruşi, dar îi batjocorim, la fel ca pe cehi şi pe slovaci. Cercetările despre relaţiile polonezilor cu alte naţiuni arată că cel mai puţin îi respectăm pe români. Dintre respondenţii la anchetă, două treimi au vădit sentimente de respingere, 15% sînt indiferenţi, 6% nu au nici o părere şi doar unu din zece respondenţi a arătat simpatie pentru români. Spre deosebire de sentimentele faţă de alte naţiuni, cele faţă de români au rămas, de ani de zile, neschimbate: nu există nici o descreştere a sentimentului de respingere şi nici o creştere a simpatiei.

În relaţiile polono-române se oglindesc stereotipiile şi prejudecăţile. Ele au determinat relaţiile noastre politice, economice, culturale şi militare. E un fenomen al imaginii asimetrice. E greu de înţeles de ce stereotipurile românilor despre polonezi sînt construite pe atît de multe elemente pozitive. În România, polonezii se bucură de o imagine destul de pozitivă, de care românii nu se bucură în Polonia, unde sînt văzuţi ca nişte „ţigani murdari şi cerşetori". Dar excepţiile par să confirme regulile. Cetăţenii români de naţionalitate poloneză care şi-au făcut studiile în Polonia au dificultăţi în a-şi găsi locuri de muncă în România. Atît în administraţie, cît şi în întreprinderile private. Studiile lor în străinătate nu par să aibe prea mare căutare cînd se întorc în ţară...

Polonia se bucură de o recunoaştere înaltă în cercurile politice şi economice datorită succesului reformelor economice, a reglementării diplomatice a problemelor cu statele vecine şi a aderării la NATO şi UE. Dar dacă România speră ca prin cooperarea cu Polonia să-şi accelereze propria-i intrare în Uniune şi să-şi întărească poziţia în regiune, atunci Polonia este nu numai un partener dificil, dar şi unul prea puţin „rentabil" din punct de vedere politic.

Mentalitatea poporului umil, căzut în defensivă, căreia îi corespunde construirea unei mitologii naţionale – cea a misiunii istorice – deviază uşor în xenofobie şi se poate chiar transforma în ofensivă împotriva naţiunilor mai slabe. Tot timpul este invocat martiriul polonez. Conştiinţa naţională poloneză, care a luat naştere sub influenţa unor represiuni brutale, are o structură similară cu alte structuri naţionale din Europa de sud-est: regulile sînt valabile atît pentru Polonia şi mica Lituanie, cît şi pentru România şi pentru, nu mai puţin încercata de istorie, Republica Moldova.

Alex. Leo ŞERBAN

Mai bine un scurtmetraj decît un lung rataj

Solothurn & Clermont-Ferrand

Există festivaluri care arată mai bine pe hîrtie decît la faţa locului. Sau invers. „Solothurner Filmtage“, de pildă: ajunse la a 40-a ediţie, *Zilele cinematografice din Solothurn* ţin mult la un anume minimalism riguros – două culori dominante, albul şi negrul, plus ceva galben –, lucru care transformă „vitrina cinematografului elveţian“ într-un *ton sur ton*. Rafinat, dar prea rarefiat. În orice caz, nu cred că se poate merge mai departe în materie de anti-reclamă: anul acesta, afişele te „invitau“ la cinema printr-un design epurat tip joc optic, în care era greu să ghiceşti dacă era vorba de filme sau de vreun simpozion de stomatologie...

Cine s-ar fi luat – exclusiv – după postere n-ar mai fi ajuns la Solothurn, micul orăşel baroc străbătut de rîul Aare pe care eu, unul, nu-l cunosc decît acoperit de zăpadă. Steagurile alb-negre-galbene fluturau şi anul acesta, dar parcă mai puţine ca-n anii precedenţi. Pixurile (galbene-gri) erau la discreţie, dar dispăruseră ciocolatele. Solothurnezii aşteptau, neverosimil de răbdători, la aceleaşi cozi, dar deja mi s-au părut puţin maniaci: dacă aglomeraţia de la documentare şi scurtmetraje e de înţeles (sînt cele mai reuşite produse elveţiene de film), cea de la lungmetrajele de ficţiune ţine de nediscernămînt disperat. Anul acesta, „Solothurner Filmtage“ s-au deschis cu un film de toată beleaua – *Die Vogelpredigt oder Das Schreien der Mönche*, al „veteranului“ Clemens Klopfenstein –, despre care n-am auzit o singură vorbă bună; sigur, de pe afiş (un afiş atît de bălţat încît părea făcut de duşmanii designerilor solothurnezi!) te privea enigmatic încă apetisanta Ursula Andress, fosta Bond-girl a anilor '60, dar chestia asta era la fel de ademenitoare ca posterele menite să laude eficienţa poştei elveţiene: o fătucă de culoare (!) zîmbitoare, sub care scria „Schnell, seriös und – typisch Schweitzerisch / Die Post in Drei Worten“; cine a conceput sloganul stă prost cu aritmetica – „Rapid, serios şi tipic elveţian“ are *patru* cuvinte, şi nu trei!

Elveţienii au avut, prin anii '70, un cinema interesant, marcat de numele unor Alain Tanner sau Claude Goretta. Astăzi, aceştia continuă să facă filme – cu rezultate amestecate; Tanner, de exemplu, pare să-şi ia adio de la cinema prin acest ultim titlu al său – *Paul s'en va* –, numai că cinema-ul însuşi pare să-şi fi luat adio de la bătrînul maestru amar şi deziluzionat: *Paul s'en va*, deşi făcut în 2004, este un film datat, un fel de colaj „agitprop“ godardian, poveste subţire prinsă în cîrje solide de manifest anti-capitalist în care nişte tineri actori (care, în paranteză fie spus, joacă prost!) se proţăpesc în faţa camerei şi debitează (fără aerul c-ar înţelege vreo vorbă) citate din: Dostoievski, Rimbaud, Artaud, Céline, Heidegger, Pasolini, Octavio Paz şi Peter Handke... Goretta, pe de altă parte, „se ţine bine“ – chit că telefilmul *La fuite de Monsieur Monde,* după Simenon, nu sare dincolo de canoanele genului; în acest caz, însă, interpretările foarte credibile, ca şi constatarea, reconfortantă, că Goretta îşi onorează comanda „alimentară“ fără a coborî standardele fac din *La fuite de Monsieur Monde* un titlu demn de filmografia lui Goretta.

La Solothurn am mai văzut trei alte lungmetraje – *Agata e la tempesta* al lui Silvio Soldini (cu minunata Licia Maglietta; altminteri, destul de inegal & de inabil-almodovaresc), *Cattolica* al lui Rudolph Jula (pînă la jumătate interesant, apoi un melo banal) şi *Garçon stupide* al lui Lionel Baier (în care singura idee de reţinut este aceea că versatilitatea sexuală nu este incompatibilă cu naivitatea unui Candide proletar) –, însă cele mai bune au fost cîteva scurtmetraje şi documentare: *Terra incognita* al lui Peter Volkart – un omagiu lui Raymond Roussel în care regizorul-scenarist se plimbă pe o hartă imaginară, bifînd, în trecere, oraşe precum „Morphopolis“ sau „Zerograd“, insula „Monopol“, arhipelagul „Karfunkel“ sau portul „Okapi“ – ori straniul (şi pe drept premiatul) *Chyenne* al lui Alexander Maier: 5 minute în care o fată stă faţă-n faţă cu un corb, între blocuri – mic basm fantastic între coperte urbane...

Dar filmul cu care am rămas este *Guerriers à louer*, de Michael Heiniger. Nu are pretenţii de „cinema“, este un documentar de televiziune de 52 de minute; aflăm despre tot soiul de „companii de protecţie“ dubioase, care desfăşoară în Irak activităţi ce se sustrag controlului civil – „Vinell Corp.“, „Erinys“, „ISI“... (Imagine: o şcoală de balet din apropierea Bagdadului, apărată de astfel de *bodyguarzi;* „Ce lege se aplică în Irak?“, întreabă reporterul. „Habar n-am“, răspunde şeful companiei ISI.) Cei care fac parte din aceste „companii“ sînt, de fapt, mercenari, doar că nu le place să fie numiţi astfel. Italieni, francezi, sud-africani – în total, peste 15.000 de aşa-zişi „militari particulari“ (mai mulţi decît întreg contingentul britanic!); au salarii de 12.000 de euro, sînt recrutaţi dintre ex-membrii Delta (supranumiţi „Rolls-Royce-urile armatelor“) şi ştiu că pot muri oricînd.

Paolo, Luigi şi Fabrizio sînt trei „militari particulari“ care au venit în Irak atraşi de cîştig, dar şi pentru că – altminteri – „se plictiseau acasă“... Milităria e meseria lor, nu-şi bat capul cu „cine are dreptate“. Regizorul stă de vorbă cu ei în timp ce cîteva gloanţe rătăcite le şuieră pe lîngă urechi. În orice clipă, totul poate lua altă turnură – cei pe care-i vedem în faţa ochilor, bărbaţi simpli, duri şi rudimentari, pot deveni „war casualties“. Şi devin: Fabrizio Quatrocchi – ne spune filmul, la sfîrşit – a fost răpit şi executat de teroriştii islamici în aprilie 2004; a fost ştirea nr. 1 pe toate mediile de informare, apoi a fost dată uitării, acoperită de masacrele cotidiene. Paolo şi Luigi sînt, probabil, încă în Irak.

Ceva din această urgenţă a realităţii – o realitate nemachiată, dură şi rudimentară – s-a regăsit în scurtmetrajul care a luat marele premiu la Clermont-Ferrand (secţiunea internaţională): *El otro sueño americano*, al mexicanului Enrique Arroyo. Un film-manifest, un film „politic“ – un film 100% Cinema! Arroyo a plasat, pur şi simplu, o cameră video pe bordul unei maşini de poliţie; o amărîtă de prostituată este săltată de-un poliţist corupt, legată cu cătuşele de bancheta maşinii şi dusă peste graniţa cu SUA, unde aşteaptă o bandă de sadici cu care poliţistul are afaceri. Poliţistul îi propune un tîrg: dacă mă satisfaci oral, te eliberez. Prostituata îl satisface oral, poliţistul nu o eliberează. O duce plocon perverşilor americani, povestindu-i, pe drum, ce-i vor face aceştia: mai întîi o vor face poştă, apoi o vor penetra cu obiecte din ce în ce mai contondente, apoi îi vor tăia o ureche, o mînă, un sîn, o vor hăcui şi o vor arunca la cîini...

Clermontul s-a cam complăcut în sînge şi crime, anul acesta – *une fois n'est pas coutume!* –, dar majoritatea scurtelor „sadice“ sau „horror“ n-au fost în selecţiile „Internaţională“, respectiv „Naţională“, ci în aceea „Labo“; şi cum, la Clermont, este imposibil să bifezi tot – 175 de filme, başca cele din secţiunile paralele! –, faptul de a fi făcut parte din juriul de presă al „Labo“-ului m-a obligat să parcurg întreaga ofertă a acestuia (39 de filme).

Mai întîi, ce este acest „Labo“? Este o secţiune recentă, care grupează scurtmetrajele aşa-zis experimentale. Experimente pe toate suporturile (35 mm, 16, Digital Betacam, Beta Digital, Beta SP...) şi de toate felurile – de la „tradiţional“ poetice la „alternativ“ politice. Agitprop-uri, animaţii, ba chiar şi cinstite clipuri muzicale... Toate, stranii cît cuprinde: stranii-finlandeze – ca în *Magnetic North* şi *Huoneesta toiseen* – sau stranii-japoneze – ca în *On a Wednesday Night in Tokyo* şi *Helmut*. Stranii-sud-coreene, stranii-germane sau stranii-britanice. *Zombie*, al francezului Frédéric Desreumaux, preia cîteva scene din cultissimul *Dawn of the Dead* al lui George A. Romero (1978) şi le remixează „cool“: membrele zboară în toate părţile, capetele explodează, iar regizorul colează peste întreg măcelul inserturi *à la* Godard şi refrene din Dido. *Oh My God*, al americanului John Bryant, închipuie o „scenă domestică“ în care un om care se-ntoarce acasă îşi găseşte soţia & fiul hăcuiţi; vrea să-i salveze, dar de fiecare dată – „oh my God!“ – sîngele ţîşneşte şi mai şi. *Tea Break,* al britanicilor Sam Walker & Tim Reeves, imaginează rutina de serviciu a unui călău: o bandă rulantă, o ghilotină, hîrşt-hîrşt; capetele victimelor cad unul după altul, dar omul nostru (profi!) n-are nici o tresărire – e cam plictisit de treabă, aşa că se bucură de scurta „pauză de prînz“ în care poate să înfulece un sandviş; o dată pauza terminată, îşi reia lucrul de unde l-a lăsat: Hîrşt!

Stop-cadru: unul din filmele cele mai pasionante de la Solothurn (dar ce zic: *cel mai!)* a fost *The Five Obstructions*, co-regizat de Lars von Trier şi Jorgen Leth; faptul că l-am văzut într-o panoramă a filmului elveţian se explică prin „amănuntul“ că este o coproducţie danezo-belgiano-elveţiană. Von Trier – un fan al lui Leth – îl somează pe acesta să-şi refacă filmul omonim din 1967, supunîndu-se „torturii“ formale vontrieriene: scena cutare o vrea din atîtea cadre, ailaltă – dintr-un singur plan; colo vrea o animaţie, dincolo, atmosferă de „film noir“. Leth face toate cele cinci *remake*-uri impecabil, iar lui Lars doar că nu-i vine să plîngă de oftică...

La Clermont, scurtul pe care l-am premiat la secţiunea „Labo“ se numeşte *The Raftman's Razor* şi este regizat de americanul Keith Bearden. Este o poveste despre doi puşti, mari fani ai benzii desenate cu acelaşi titlu, care urmăresc peripeţiile eroului lor (animaţie în cadrul filmului) cît ţine vacanţa de vară; la sfîrşitul vacanţei, îşi dau seama că adevăratul erou al BD-ului nu era naufragiatul, ci... aparatul său de ras! Această fabulă uşor zen ne-a cucerit pe toţi trei, care am făcut parte din juriu – Annick Rivoire de la *Libération,* Sandy Duncan de la un webzine canadian, şi cu mine... Abia la sfîrşitul festivalului, cînd am pus faţă-n faţă animaţia americanului şi animaţia danezului, am descoperit că Bearden îl „citase“ pe Leth! Cu-atît mai bine.

(Deplasare sponsorizată de PricewaterhouseCoopers)

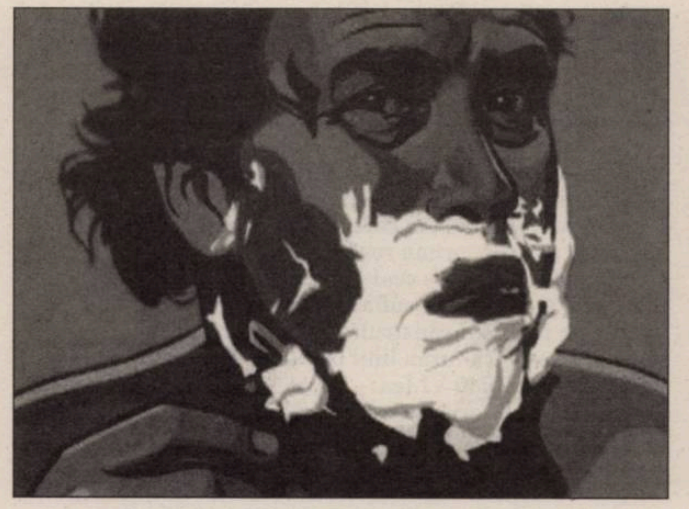

The Five Obstructions

The Raftman's Razor

Teodor BACONSKY

turn înclinat

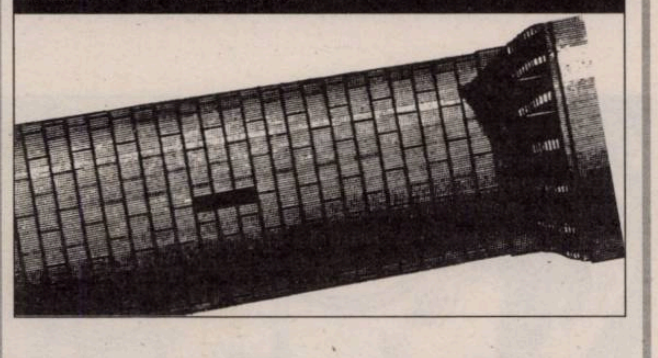

Un aliat

Dumnezeu a vrut ca Ioan Paul al II-lea să moară în Săptămîna luminată. În acest 2 aprilie, prima zi fără Papa Wojtyla, ortodocşii sărbătoresc Duminica Sfintei Cruci. Pe lîngă melancolia senină cu care creştinii primesc faptul morţii, nu poţi evita dorinţa de a simboliza cele întîmplate. Pontificatul lui Ioan Paul al II-lea a fost, într-adevăr, suma transparentă a unei suferinţe care şi-a găsit sensul. Vreme de aproape trei decenii, Wojtyla s-a confundat cu psihodrama intens mediatizată a unei umanităţi asumate. Ca persoană consacrată, el ne-a adus tuturor sentimentul consacrării. Fiecare dintre cei care l-au văzut slujind, predicînd, călătorind apostolic sau purtînd, cu tenacitate, povara multiplelor sale datorii pastorale şi protocolare, s-a simţit *vizat* de privirea lui Ioan Paul al II-lea. În prezenţa lui, singurătatea devenea solidară, aşa cum participarea te apropia de tine însuţi.

Wojtyla s-a suit pe tronul lui Petru după ce precursorul său condusese Biserica un pic mai mult de o lună. A preluat de la el un nume – Ioan Paul – şi o misiune: aceea de a converti hazardul istoric în lege de acţiune spirituală. La prima sa ieşire din loggia bazilicii San Pietro, Karol Wojtyla s-a adresat mulţimii pentru a-i spune că vine „da un paese lontano". Acea ţară îndepărtată era deopotrivă Polonia, izolată de propria europenitate prin barbaria Cortinei de Fier, cît şi patria transcendentă a pelerinului aflat mereu pe cale. Polonia, ţară risipită pe hărţi, este acum locul unde Ioan Paul al II-lea se va întoarce spre odihnă eternă, dar şi locul unde istoria continentului s-a subsumat unui alt destin care, iată, a sfîrşit prin a ne include.

Avea smerenie de călugăr oriental, altoită pe sufletul său slav. S-a ridicat la nivelul unui doctorat în filozofie, a jucat în piese de teatru şi a scris poezie, a practicat schiul, nataţia şi a scris scenarii de film. A înregistrat muzică şi s-a lăsat antrenat de tineri, pe care i-a atras magnetic (4 milioane la Manila: ce politician sau rockstar a obţinut vreodată asemenea scoruri?)... A scris enciclice de mare densitate teologică, parfumate cu umanismul existenţialist şi gîndirea socială a anilor interbelici, dar aduse tematic la provocările zilei. Cu temeritatea lui umilă, parţial şi aluziv ironică, dar şi cu privirea tandră pe care o aşternea peste orice peisaj uman, Ioan Paul al II-lea părea scos din – sau măcar indiferent la – decorul somptuos al „scenei" vaticanesti. Întregul eşafodaj – bazilica uriaşă, piaţa neagră de lume, gărzile elveţiene, rumorile de presă despre drama obscură a unor înalţi funcţionari, în fine, imaginarul pontifical – în versiunea sa televizuală – nu l-a eclipsat pe Wojtyla: părea să spună, pieziş, că se află acolo în trecere. Că are treburi interioare de rezolvat, că nu poate amîna dorinţa rugăciunii, că universul exterior, de care tot ce-l înconjura era menit să-l separe, rămîne spaţiul său favorit.

O existenţă romanescă, în priză cu oamenii reali, nelipsită de glonţ, de suferinţe, de fericiri simple sau de tensiuni complexe, o stăpînire combinat teocratică şi liberală, o mare încredere în finalitatea transcendentă a unei istorii pe care a făcut-o sau comentat-o cu egală destonicie şi nelipsit umor spiritual – iată datele care au făcut ca şi trecerea lui dincolo să fie subiect de interes global. A fost, poate, ultima noastră legătură directă cu Dumnezeul culturii tradiţionale, rupte de revoluţii, de violenţa instituţionalizată şi de arbitrarul dictaturilor antropocentrice. Un *hot line* între noi, furnici terestre, şi grădina raiului, aşa cum este ea închipuită de iconografia occidentală.

În fond, Papa ne-a spus: nu uitaţi puterea bunului-simţ, nu faceţi din voi înşivă mai mult decît puteţi fi şi mai puţin decît vi se cuvine. El ne-a demonstrat cît de mare poate fi omul care se micşorează pe sine, pentru a-i face loc lui Dumnezeu. Aşa ne-a învins inerţiile, temerile, obrăznicile, frivolitatea sarcasmului blasfemiator, păcatul greu şi erorile banalizate prin înmulţire cotidiană. Aşa ne-a făcut să-l iubim chiar şi atunci cînd ne amintea cît de grav ne-am desfigurat şi cît preţ punem pe caricatura sub care defilăm dinaintea oglinzilor noastre.

Anca MANOLESCU

O moarte frumoasă

Papa Ioan Paul al II-lea a murit frumos. Acestui mare „comunicator", care a făcut din fiecare gest public un spectacol simbolic tare, absorbit de mii sau chiar milioane de oameni, i-a fost confirmată dreapta interpretare a rolului asumat cu atîta pasiune, cu atît curaj. Cel care regizează spectacolul lumii i-a acordat o moarte simbolic la fel de tare, de expresivă, de eficace. Ioan Paul al II-lea a ieşit de pe scena vieţii imediate aproape la capătul Săptămînii luminate, în care se celebrează prima revărsare a luminii pascale, prima revărsare a Duhului. Şi-a petrecut agonia şi a trecut spre cealaltă viaţă urmînd Domnului său în moarte şi înviere, în suflarea Duhului deja dăruită. Stilul aparte pe care şi-l construise cu o voinţă tenace şi inovatoare – chiar dacă urma linii deschise de marii papi Ioan al XXIII-lea şi Paul al VI-lea –, stilul unui nou tip de Principe al Bisericii, călător spre toate zările şi crizele lumii, i-a fost încuviinţat: momentul şi desfăşurarea morţii sale stau dovadă ca o incontestabilă pecete. Lucrul acesta e frumos.

Ştim că şi-a început pontificatul îndemnîndu-i pe oameni să îndrăznească libertatea spirituală, libertatea creştină, în pofida opresiunii politice, şi că mesajul lui a ajutat la surparea totalitarismului comunist. Ştim că a purtat şi mai ales a fost purtat de mesajul Evangheliei în mai toate pămînturile unde se află creştini catolici. Prin el, credinţa a dat demnitate şi speranţă unor mulţimi imense de oameni. Un dictator dibaci ca Fidel Castro a simţit că nu trebuie să încerce jugularea acestei influenţe: Cuba ţine trei zile de doliu pentru Ioan Paul al II-lea, după ce cu cîţiva ani în urmă Crăciunul putuse din nou să fie celebrat acolo. Prin personalitatea lui de mare comunicator, Papa a dat glas şi vigoare Bisericii catolice în spaţiul public şi în spaţiul politic. Prin el, catolicismul şi-a rostit doctrina socială cu voce fermă, declarîndu-şi punctul de vedere în problemele modernităţii noastre tîrzii: ideologii şi modele economice, sărăcie, rasism, probleme de mediu, subdezvoltare, bioetică, securitate şi dezarmare, terorism. Într-o lume a conflictelor şi a crizelor globalizate, Biserica catolică a putut rosti un mesaj *credibil* de speranţă, de respect faţă de celălalt, de concordie, a rostit o critică a secularismului agresiv, ca şi a extremismului religios. Poate că responsabilitatea faţă de această lume în criză – şi de o Biserică în criză – l-a determinat pe Ioan Paul al II-lea să mărească masiv rîndurile „Bisericii triumfătoare" oficiale: el a sanctificat şi beatificat, ni s-a spus la televizor, mai multe persoane decît toţi predecesorii lui din secolul al XX-lea la un loc. Într-o lume anemiată de individualism, el a mizat pe mari adunări şi spectacole publice ale credinţei, a mizat pe mari comuniuni verticale între „Biserica luptătoare" şi „Biserica glorioasă". În societatea de azi, unde practica de fiece zi a credinţei nu mai este prea atrăgătoare şi aproape deloc respectată, el a mizat pe *eveniment,* pe *extraordinarul* explicit (spune sociologul Danièle Hervieu-Léger), pe fraternitatea amplu pusă în scenă: pelerinaje, celebrări care adună mari mulţimi, Ziua Rugăciunii Ecumenice de la Assisi, Ziua Mondială a Tineretului.

Ioan Paul al II-lea nu a fost doar un Papă care acordă iertare. A fost un Papă care a avut tăria să ceară iertare. Prin el (alături de anumite episcopate), Biserica catolică a aţintit *public* o privire critică asupra istoriei sale şi a făcut *public* un efort de purificare. În numele Bisericii sale, Papa a cerut iertare evreilor pentru simbolica eclezială anti-iudaică şi pentru insuficienta rezistenţă faţă de Holocaust, a cerut iertare musulmanilor pentru cruciade, a cerut iertare Bisericii răsăritene pentru cruciada a IV-a care a jefuit Constantinopolul, a cerut iertare pentru presiunea instituţională a catolicismului în zonele ortodoxe, pentru deprecierea ori marginalizarea tradiţiilor creştine răsăritene.

Chipul creştinismului pe care l-a arătat lumii a fost un chip ofensiv în fraternitate, respectuos faţă de valorile şi drepturile celorlalte religii. Totuşi Papa Ioan Paul al II-lea nu a fost mai puţin un Papă care înţelege să proclame la fel de ofensiv unicitatea creştinismului. În ciuda recunoaşterii din ce în ce mai nuanţate a celorlalte tradiţii, documentele magisteriului roman au menţinut poziţia de principiu a „teoriei împlinirii": celelalte religii sînt pregătiri, prefigurări ori vecine ale adevăratei şi deplinei religii care e creştinismul. Reflecţiile unor teologi catolici legate de un pluralism *de jure,* decurgînd din supraabundenta revelare de sine a lui Dumnezeu, au fost privite cu mefienţă de Vatican, ca un posibil atac la unicitatea creştinismului.

Faţă de un liberalism secularizant, Papa a afirmat cu intransigenţă valorile creştine, fiind socotit în acest sens un tradiţionalist şi un conducător de tip forte al Bisericii. E cunoscută opoziţia lui decisă faţă de avort, eutanasie, faţă de hirotonirea femeilor, de teologia eliberării.

Ioan Paul al II-lea a arătat lumii un chip al creştinismului generos faţă de celălalt religios şi faţă de lume, dar foarte atent la întărirea trăsăturilor lui identitare. Însă a întări trăsăturile creştinismului actual a însemnat, mai ales pentru el, pe urmele predecesorilor săi, Ioan al XXIII-lea şi Paul al VI-lea, încercarea de a regăsi, prin întîlnirea cu celelalte Biserici creştine *surori,* chipul, nefracturat de diviziuni, al creştinismului din primul mileniu, al Bisericii una. În prelungirea Conciliului Vatican II, a dialogurilor ecumenice, Ioan Paul al II-lea a făcut gesturi spectaculoase de comuniune. Şirul vizitelor în ţări majoritar ortodoxe a fost inaugurat de vizita în România, din mai 1999, care a stîrnit entuziasmul popular, care a fost benefică celor două Biserici, catolică şi ortodoxă, relaţiilor dintre ortodocşi şi greco-catolici, statului român, imaginii României în lume. Teodor Baconsky, unul dintre artizanii întîlnirii, a resimţit probabil cel mai puternic şi dificultăţile de pregătire a evenimentului, şi entuziasmul pe care el l-a stîrnit. Au urmat vizitele în Georgia, Ucraina, Grecia, Bulgaria. Deşi în Grecia entuziasmul autohton a fost mai rece, cei doi capi ai Bisericii au semnat un document comun pe colina Areopagului, unde Sfîntul Pavel îşi rostise cuvîntările în anul 51 al erei creştine. Şi aici, gestul simbolic era tare, înalt expresiv.

Un asemenea virtuoz în comunicare ar fi meritat un tratament ceva mai profesionist din partea canalelor de televiziune din România. Sfîrşitul lui pămîntesc era un eveniment previzibil şi un eveniment mediatic de prim ordin. Existau toate raţiunile pentru a-l pregăti cu oarecare grijă. De exploatat, a fost exploatat pînă la refuz. Dar stridenţele „procesării" lui mediatice au fost cîteodată stupefiante. Mai cu seamă vineri seara, ele au frizat pe alocuri indecenţa prin inadecvare. Ni se repetau obsesiv, ca nişte veşti esenţiale, cele cîteva date, unele infirmate, din buletinul medical al agoniei. Eram invitaţi să fim în priză cu un corp muribund, nu cu un om care trece spre destinul său veşnic, după ce împlinise un aparte destin pămîntesc. O suavă prezentatoare a alăturat, senin, ştirea despre rugăciunea mulţimii pentru Papă şi menţiunea infecţiei urinare de care suferise. Veşti, amîndouă. Papa ne-a fost livrat în date: număr de kilometri parcurşi, de călătorii, de canonizări, de preşedinţi întîlniţi, de contacte cu alte religii, de enciclice, de discursuri. Dar mai neliniştitoare era lipsa de cultură religioasă a tinerilor jurnalişti care se refereau la religie ca la un lucru de pe Marte. A vorbi despre „trecerea în nefiinţă" a unui Papă, cînd o religie e pregătire pentru a trece la fiinţa deplină şi la viaţa veşnică, e de un ridicol foarte incorect politic. Noroc că interlocutorii chemaţi la telefon ori în studio îi corectau pe tinerii prezentatori şi ei aveau bunăvoinţa să preia corecturile. Dar ce mi s-a părut emblematic, în această privinţă, a fost comportamentul unei prezentatoare ori de cîte ori, în cursul slujbei din piaţa Sfîntul Petru, se citea Evanghelia (în latină, limbă aşa de înrudită cu cea a românilor atît de majoritar ortodocşi). Declamaţiile oficiantului, lacrimile şi murmurele mulţimii erau respectate cu un moment de linişte. Cum începea să fie rostită Evanghelia, care nu părea probabil un discurs destul de dramatic, vocea jurnalistei intervenea pentru a ne anunţa grăbit aceleaşi ştiri pe care le zisese cu cîteva clipe înainte. Simţea nevoia să umple un gol. Ea avea de prezentat o veste proastă, nu de lăsat să se audă Vestea cea bună, în toată stranie ei familiaritate şi speranţă.

Au fost totuşi cîteva clipe frumoase la televiziune, cînd, după moartea Papei, imagini mute, îndelungi, au desfăşurat chipul oamenilor care se rugau, lăsînd să se audă tăcerea rugii lor. Pentru gesturile lui simbolice tari, care au făcut credibile patosul, simplitatea şi curajul credinţei, Ioan Paul al II-lea a fost răsplătit cu o moarte frumoasă.

www.polirom.ro

10 ani
ne veţi citi şi mîine

■ Andrei Codrescu
Casanova în Boemia

■ Vasile Gârneţ
Intelectualul ca diversiune

■ H. Bonciu
Bagaj... • Pensiunea doamnei Pipersberg

■ Jorge Luis Borges
Adolfo Bioy Casares
Cărţi scrise în doi

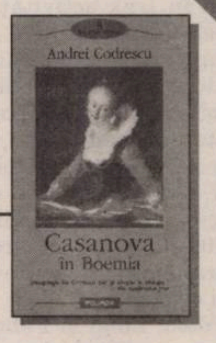

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

F. Lo

de ce e *cool*...

e-jurnal

Lumea îmi zice că ştiu să scriu ficţiune, că aş putea fi un scriitor „adevărat". La fel despre filme. Eu nu cred că e aşa. Dacă aveam stofă de scriitor, publicam măcar o carte la vîrsta mea, 28 de ani (cel puţin încă mai pot să dorm în Youth Hostel-uri unde tinereţea se gată exact la 30 de ani. Aşa că mai am 2 ani de graţie şi o să devin bătrîn. Ceea ce o să mă coste mai mult cînd o să vreau să merg la New York. Şi la cel mai prăpădit motel/hotel plăteşti cel puţin de 3-4 ori mai mult decît la un hostel. Aşa că mai am 2 ani ca să vizitez cît mai multe oraşe în hosteluri ieftine şi înconjurat de tineri de prin toată lumea. De aia mă duc în vacanţa de primăvară, care începe mîine, în Washington DC, NYC şi Boston. Timp de 7 nopţi o să dorm în cinci locuri diferite în trei oraşe diferite şi o să mă duc la concertele a 6 formaţii/solişti diferiţi: Interpol, Blonde Redhead, Ben Kweller, The Walkmen, The Features şi poate Jimmy Cliff). Înainte de paranteza asta lungă încercam să zic că nu sînt scriitor, doar că mi se întîmplă lucruri care par rupte exact din filme şi cărţi. De exemplu următoarele povestiri care se întrepătrund subtil.

N. e una dintre colegele mele de lucru de anul trecut. Pe atunci avea cicatrici de sinucigaşă la încheieturi şi picta şi desena imagini sumbre, iar eu eram printre puţinii care apreciau lucrările ei. Anul ăsta, a cîştigat ceva concursuri de pictură şi a făcut tot posibilul să mă îndrăgostesc de ea. Cînd s-a întîmplat lucrul ăsta, acum cîteva luni, am venit acasă, m-am închis în cameră, m-am trîntit în pat şi am ascultat pe întuneric Portishead timp de 6 ore. De atunci ne-am schimbat vederi de Crăciun şi priviri de îndrăgostiţi, de fiecare dată cînd ne întîlneam întîmplător sau mai puţin întîmplător, în casa părinţilor ei sau la biserică. O întîlnire la prînz săptămîna trecută, corpul ei de 16 ani şi aerul de primăvară m-au făcut să cad sub o vrajă mai puternică decît oricare în ultimii ani. Ea mi-a făcut şi una dintre cele mai frumoase declaraţii de dragoste. Mi-a zis că deja strînge bani pentru ca atunci cînd o să aibă 18 ani să poată să vină la mine în România. Nu mi se pare exagerat că pentru ea am furat de la muzeul de artă „Strigătul" de Munch; sub formă de vedere, în interiorul căreia am făcut un colaj care este o mică operă de artă şi care, dacă ajunge în mîinile părinţilor, îmi garantează o demisie şi o deportare în mai puţin de o săptămînă.

Colegii mei de apartament şi amanta unuia dintre ei, care are 42 de ani şi o fată de 17 ani şi vrea să mă dea pe mîna poliţiei pentru că mă joc de-a iubirea platonică cu N., cred că e o idee proastă să-i dau vederea-colaj.

Ce naivi sînt! În timp ce ei îmi explicau de ce, eu mă gîndeam unde să fac dragoste cu N., la mine în cameră, la un hotel sau în maşină. Aseară cînd am intrat în apartament, colegul fără amantă (şi care la fel ca şi N. este virgin, doar că el are 25 de ani) mînca în living şi m-a întrebat de ce am un zîmbet aşa de satisfăcut. Aşa zîmbesc cînd mă simt mizerabil şi nefericit: azi nu am putut vorbi cu N. la biserică pentru că altă fată a stat tot timpul de vorbă cu ea. Colegul ăsta al meu, David, e abonat la RealOne şi a conectat combina muzicală la calculatorul din camera lui ca să putem asculta muzică şi în living. Cînd am ajuns acasă el asculta muzică clasică voioasă, luminoasă, aproape pastorală. L-am rugat să mă lase să asculte ceva mai trist, apăsător, morbid. Pentru el asta a reprezentat un paradox: de ce să vrei să asculţi muzică tristă cînd eşti nefericit. Am încercat să-i explic, dar am renunţat, pe lîngă faptul că nu a sărutat sau măcar atins o fată pînă la 25 de ani, nici măcar nu a fost îndrăgostit de cineva mai mult de o zi.

Neavînd timp să caut Rahmaninov, am pus o sonată de Beethoven şi mi-am înecat amarul într-un ceai negru şi mai amar.

Pe la orele 9, David s-a retras la el în cameră să facă nani. Se supune la un regim ciudat: se culcă la 9 şi se trezeşte la 5 cu ajutorul unui dispozitiv care simulează răsăritul. Aproape în totalitate viaţa lui e guvernată de rutine destul de stricte. El crede că doar aşa o să reuşească să se ţină de şcoală. Acum cîţiva ani a renunţat la facultate din cauza depresiei cauzate de incapacitatea de a se integra social. Vine dintr-o familie de puritani experimentalişti care nu l-au trimis la şcoală. Maică-sa i-a predat toate materiile acasă dintr-a-ntîi pînă într-a douăşpea. Doar duminica reuşea să mai vadă lumea, cînd mergea la biserică.

Mama lui N. e la rîndul ei strictă, dar nu în halul în care au ajuns părinţii lui David. Cînd s-a dus să se culce, i-am spus că poate să oprească muzica. Mi-a zis că atîta timp cît nu o dau tare nu o să-l deranjeze. După cîteva minute, pe cînd îmi terminam ceaiul, iar sonata lui Beethoven mă tortura cu acorduri de adagio, în boxe a început să se audă sunetele unor aplicaţii Windows, iar mai apoi soundtrackul unui film porno, împreună cu muzica lui Beethoven (se pare că jackul de la căştile lui David ieşise puţin din mufa calculatorului atunci cînd acesta începuse să se masturbeze). Eram fascinat de grotescul şi ironia situaţiei. Gemetele prefăcute ale unui *threesome* şi zgomotul de organe genitale lovindu-se unele de altele şi clipocind plictisite, suprapuse peste *Sonata Lunii*, erau cea mai bună metaforă pentru reacţia celor mai mulţi adulţi la descoperirea relaţiei mele cu N. „Ding Dong", variaţiunea lui Erro la „Strigătul" lui Munch, va fi probabil cea mai bună metaforă pentru reacţia mea la aflarea sentinţei în urma procesului de corupere de minore.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Ciberia la Vama Veche

Revista *Hermès* a dedicat numărul său din decembrie 1999 temei „Dispozitivul între concept şi utilizare". Philippe Hert, universitar din Nancy, a contribuit la acest număr cu un articol inspirat din opera lui Michel Foucault: „Internetul ca dispozitiv heterotopic". Lăsînd la o parte persistenta confuzie între Internet, ca infrastructură tehnologică, şi ciberspaţiu, ca mediu simbolic în care se dezvoltă o nouă cultură, articolul prezintă încă interes, în pofida timpului scurs de la publicarea lui. El oferă un punct de sprijin conceptual pentru înţelegerea virtualului, ca termen mediu între tangibil şi imaginar.

Michel Foucault defineşte heterotopia ca o utopie efectiv realizată, accesibilă. Există, după el, locuri în care regulile curente nu mai funcţionează, locuri în afara lumii, dar la care se poate ajunge şi altfel decît prin efortul imaginaţiei. Acolo, funcţionarea normală a societăţii este suspendată, convenţiile culturale devin caduce, presiunea istoriei se relaxează, astfel încît locul respectiv devine, în acelaşi timp, un *altundeva* şi un *altcîndva*. Este important faptul că heterotopia este un *loc*, nu un *spaţiu*. Locul este spaţiul care integrează o experienţă, o trăire, o concentrare de energie şi de informaţie. Autostrăzile, metroul, prin care circulăm de acasă la locul de muncă, sînt *spaţii* lipsite de semnificaţii, goluri de informaţie, pustiuri de trăiri. Refugiul navetistului este locul simbolic, dar bine reglementat, al emisiunilor radio, al presei cotidiene, al romanelor de gară. Spre deosebire de spaţiu, locul este purtător de semnificaţii, are densitate informaţională şi, cîteodată, chiar o aură magică. Sala de curs sau de spectacol, biblioteca, *agora* sînt locuri, nu spaţii. Un spaţiu are şansa să se transforme într-un loc, după cum locul se poate degrada într-un spaţiu. În Antichitate, forumul roman era un loc; pentru păstorul care-şi plimba turma printre ruine, în Evul Mediu, el devenise spaţiu.

Heterotopia nu este neapărat un loc al libertăţii. Michel Foucault citează azilul, închisoarea, spitalul, cazarma printre heterotopii. Dacă ar fi mai trăit, ar fi putut adăuga corporaţia multinaţională. În asemenea locuri se aplică alte reguli, dar mai stricte decît cele din spaţiul obişnuit. O dată trecut de graniţa care separă spaţiul uzual de locurile bine gestionate, trebuie să te supui regulamentului de ordine *interioară*. Heterotopiile interesante şi tentante sînt cele în care ordinea nu este dictată, ci emerge din practicile celor care au pătruns înăuntru. La 2 Mai sau la Vama Veche, obiceiurile general acceptate la Bucureşti sînt uitate. Aceiaşi oameni, care se salută ceremonios la recepţii, se regăsesc, informal şi amical, complet goi, pe plajă. Acolo se ascultă alt fel de muzică, se citesc alt fel de cărţi, se poartă alt fel de conversaţii, iar relaţiile trupeşti urmează alte ritualuri de apropiere. Localităţile sînt relativ izolate, la capăt de ţară, unde accesul nu este chiar uşor. Orice heterotopie presupune un protocol de accesare, o limită care poate fi trecută doar îndeplinind o procedură cvasi-iniţiatică. În anii '80, cînd autobuzele urmau un traseu lung şi sinuos între Mangalia şi 2 Mai, trecerea graniţei între obişnuit şi excepţional era încă mai dramatică. Pentru a reveni la Bucureşti, în lumea „normală", o excursie de o jumătate de zi era necesară, pentru rezervarea biletelor de tren. Heterotopia nu există fără linia de separaţie care reglementează fluxurile dinspre exterior sau de la interior. Tocmai această linie de demarcaţie impune diferenţa, autonomia locului inclus, unde se pot experimenta alternative la realitatea socială.

Ciberspaţiul este, el însuşi, o heterotopie. El este real, există în mod obiectiv, căci fiecare cibernaut poate reface experienţa altuia, independent de propria subiectivitate. La 2 Mai şi la Vama Veche există *Internet café*-uri, dar nu au mare succes, fiind redundante. Cînd heterotopia este la îndemînă, de ce ai mai căuta-o trecînd prin ecran? Protocolul de interconectare, similar traseului de accesare a locurilor dorite, pare fără sens, odată ce te afli deja *acolo*. Spaţiul virtual este la fel de real ca plaja sau ca localurile construite din fantezie şi din placaj. Ceea ce le lipseşte amîndurora este consistenţa, corporalitatea, tangibilitatea. A te sprijini pe panourile de la *Expiratu'* sau a te baza pe informaţia oferită de un sit este la fel de plăcut, dar şi la fel de fragil. Ciberspaţiul, la fel ca Vama Veche, oferă iluziei realitate, dar o lipseşte de corporalitate. Impudoarea, bizară pentru unii, a nudismului se explică prin virtualizare. Corpurile, stilizate prin exerciţii la sală şi împodobite prin tatuaje, se expun ca imagini sintetizate de calculator, aseptice şi asexuate. Heterotopia, fie că o găseşti în Vama Veche sau în Ciberia, oferă libertatea ca virtualitate, în timp ce realitatea lumii tangibile nu poate fi conturnată altfel decît prin reverie, adică prin subiectivitate.

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FVNDATIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeţi. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecţia în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) ***
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecţia participanţilor în urma participării la expoziţii de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri solişti sau formaţii. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecţia participanţilor pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs şi excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toţi câştigătorii premiului I vor fi nominalizaţi pentru Secţiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediţia 2005.
La preselecţie sunt admişi tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundaţiei ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, Bucureşti sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secţiunea poezie - CV, fotografie şi trei poezii;*
** Secţiunea sculptură - CV, fotografie şi fotografii a câte trei lucrări;*
** Secţiunea muzică tânără - CV, fotografie şi CD / casetă audio cu 3 piese.*

*** Festivalul Internaţional de Film Independent ANONIMVL** (01 August - 04 septembrie 2005) *
Presedinte Festival: Marcel Iures si Florin Piersic Jr. - Maestru de Ceremonii
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediţiei I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediţia a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecţii competiţie Ediţia a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecţii competiţie Ediţia a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar şi programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)

Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.05.08 sau pe www.anonimul.ro.

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

La umbra scenelor de teatru

Profesia de critic (teatral) de care m-am ocupat în ultimele două articole apărute la această rubrică este, în genere, caracterizată prin discreţie, în ciuda prezenţei – lunare, săptămînale, rareori zilnice, uneori anuale – a semnăturii aceluia în reviste şi gazete. Sigur, dacă e să-l credem pe colegul Alex. Leo Şerban (care scrie despre asta în *Ziarul de duminică),* soarta criticului de film este încă şi mai crudă – admiţînd că vieţuirea în penumbră ilustrează cruzimea societăţii. O dată pe an vine însă, mă-nţelegi, ocaziunea ca criticul de teatru să se pronunţe răspicat şi (mai) public asupra performanţei artiştilor scenei, ceea ce îl aduce şi pe el în luminile rampei. Fraza dinainte, inclusiv cacofonia, este o reverenţă implicită în faţa lui Caragiale (I. L.), geniul tutelar al teatrului românesc, plus al vieţii mele personale şi profesionale, pe care îl citez de cîte ori pot, provocînd stupoarea unor interlocutori; *connaisseur*-ii sînt rugaţi să mă ierte pentru precizare. Această ocaziune este Gala Premiilor UNITER.

Gala Premiilor UNITER are loc în pragul primăverii şi este focalizată asupra realizărilor actoriceşti, regizorale, scenografice etc. din anul precedent. La fiecare categorie de distincţii sînt nominalizate cîte trei persoane (sau titluri), dintre care se va alege, la sfîrşit, cîştigătorul, anunţat, „la cald“ şi în direct pe TVR 1, chiar în seara festivă: o duduie foarte fatală şi semi-dezbrăcată aduce un plic închis, personalitatea invitată special în acest scop deschide plicul (făcînd mofturile de rigoare cu dificultatea de a-l dezlipi, tăia etc.) şi... *The winner is...,* după modelul Premiilor Oscar. Nominalizările sînt rodul gîndirii şi simţirii a trei critici de teatru, care, cam cu două luni înainte, bat coclaurile scenice ale patriei pentru a detecta performanţa, iar rezultatul final este opera unui juriu alcătuit din cinci profesionişti din diverse „ramuri“ teatrale, printre care se găseşte, din nou, cel puţin un critic; anul acesta, se găsesc chiar trei critici. Am făcut parte din ceea ce se cheamă în argou juriul de nominalizări.

Klára Tompa şi Zsolt Zayzon în ***Nefericiţii***

Nominalizările acestea sînt date publicităţii cu oarecare timp înaintea Galei, aşa încît, pînă la momentul festiv, lumea are timp să discute despre ele – şi să facă pariuri privind cîştigătorii.

Evident, rareori se întîmplă ca doi oameni (de teatru) să fie de acord pe tema celor ce merită să figureze printre nominalizaţi; fiecare are ideile, preferinţele, antipatiile şi interesele proprii. Anul acesta însă, lista concurenţilor la premii a trezit, parcă, mai multe comentarii ca oricînd. În primul rînd, pentru că majoritatea numelor ce figurează acolo aparţin unor cetăţeni români minoritari. Mai ales maghiari.

Discuţiile „din cadrul juriului“ nu au fost nici scurte, nici plăcute. Eram cu toţii de acord (colegii „nominalizatori“ au fost Mihaela Michailov şi Sebastian-Vlad Popa) să atragem atenţia asupra unei zone a teatrului în genere neglijată de „curentul principal“ al reflecţiei critice, zona teatrului românesc de limbă maghiară, dar, spre regretul meu, s-a ajuns (nu numai din entuziasm sincer, din păcate) la un soi de discriminare inversă, care a dus la includerea în „plutonul de vîrf“ şi a unor realizări mai de mijloc; comparabile, oricum, cu unele realizări din teatrele „pure“ sub raport etnic (unui american nu i-ar veni să creadă ce povestesc eu aici...). Dar a produce împotriva acestor exagerări argumente de tipul (pe ton iritat) „Chiar trebuia să băgaţi toată ungurimea la premii?“ sau (pe ton mieros) „Eu înţeleg că băieţii ăştia au început să se mişte în ultima vreme, fac spectacole bunicele, dar doi-trei nu erau de ajuns?“ nu poate constitui o premisă normală de discuţie. E inutil să precizez că interogaţiile (deloc retorice!) de mai sus au fost emise exclusiv pe gură, nici măcar românii mari (şi critici) neavînd tăria opiniunii scrise, căci, nu-i aşa, Europa e cu ochii pe noi şi pe corectitudinea noastră politică...

Am recitit ce am scris pînă aici şi constat că mi-e greu – literalmente îmi este greu – să explic cu adevărat ceea ce s-a petrecut şi „în sînul“ juriului, şi în feluritele conversaţii, telefonice ori pe viu, pe care le-am avut cu diverşi membri ai profesiunii critice după publicarea nominalizărilor, şi în articolele care au dezbătut, cu nuanţe neglijabile, chestiunea, şi la conferinţa de presă, pe aceeaşi temă, de acum vreo săptămînă. Simt o uriaşă oboseală, un adînc dezgust şi o nesfîrşită disperare; sau lipsă de speranţă. Ironia e o pavăză bună, dar nu e infailibilă. Arta – şi teatrul este artă, se spune – ar trebui să fie teritoriul absolut al democraţiei, al competiţiei loiale, al adevărului, al corectitudinii. Al frumuseţii şi al bunătăţii, dacă mi se permite să folosesc asemenea vorbe demodate. Iar criticii (de teatru) pretind să participe şi ei la viaţa acestei arte. Desigur însă, la viaţă se poate participa şi schimonosind-o, stricînd-o, distrugînd-o.

Pentru asemenea îndeletniciri, penumbra e locul ideal.

Poveşti de-amor

● **Frédéric Beigbeder, *Dragostea durează trei ani*, traducere de Marie-Jeanne Vasiloiu, Editura Pandora M, 2005.**

Dragostera durează trei ani face parte dintr-o trilogie care a început cu *Memoriile unui tînăr ţicnit*. Tradusă în zeci de limbi şi înregistrînd tiraje chiar mai mari decît romanul *199.000 de lei* – text anarhist şi savuros ce contestă sistemul publicitar – această carte spune o poveste de dragoste hipermodernă şi fatală, pe scurt, profund autobiografică şi autoficţională despre care titlul spune tot.

● **Emmanuéle Bernheim, *Soţia lui* ● *Vineri seara*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Pandora M, 2005.**

Soţia lui este o poveste clasică şi aproape elegantă despre adulter. *Vineri seara* descrie o noapte de amor, lipsindu-se aproape de cuvinte. Scrise minimalist, cele două romane antipsihologice şi antifilozofice par mai degrabă scenarii de film, deşi au tonul unei confesiuni directe, fără efuziuni şi volute stilistice, decupînd tăios trăirile personajelor. Ar putea fi *Gară pentru doi* fără trenuri şi săli de aşteptare.

● **Carmen Rico-Godoy, *Cum să nu dai chix cu femeile*, traducere de Lolita Tăutu şi Ana-Maria Tamaş, Editura Pandora M, 2005.**

Roman umoristic care i-a adus scriitoarei spaniole celebritatea, un fel de Jurnalul lui Bridget Jones hispanic, împletind naraţiunea antrenantă cu autoironia şi povestind viaţa de zi cu zi a unei familii, compuse din soţie (ziaristă celebră), soţ (om de afaceri prosper) şi trei copii din trei căsnicii diferite. Dacă cineva credea că nu poţi să scrii despre feminism cu un umor nebun, dar şi cu multă înţelegere, se va răzgîndi citind primele pagini din *Como ser una mujer y no morir en el intento.*

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Bitză ca obiect al dispreţului intelectual

● **Bitză, *Sevraj*, Rebel Music, 2004.**

În primul rînd, Bitză. Ce nume o mai fi şi ăsta?! Unul care te face să pufneşti din nas, cu siguranţă. Gîndiţi-vă puţin: poate fi un „Bitză“ ceva respectabil, o entitate solidă, vrednică să fie luată în seamă? Poţi să-i acorzi credit şi să-l numeşti artist pe un individ căruia îi spui Bitză? „Bitză“ este, din start, ceva pasabil şi derizoriu, rimează cu „rotiţă“ sau „cheiţă“, cu tot felul de lucruri mici şi fără importanţă, îţi poate fi cel mult simpatic, ca un şoricar sau un caniş bunăoară, îţi poate sugera – să zicem – un ţîşti-bîşti, un coate-goale, un rol de fiţă în cartier, însă (aici trebuie să ne punem de acord) unuia ca el îi este interzisă posteritatea, iar numele lui nu va intra nicicînd în aceeaşi categorie cu un „A.G. Weinberger“ sau „Harry Tavitian“.

Dacă i-ai văzut videoclipurile la „Următorul pas“ şi „Vorbeşte vinul“, atunci chiar că nu mai e loc de întoarcere. Bitză e în cîrdăşie cu acele persoane detestabile, Cheloo şi Tataee, care au întinat orice fel de ideal sfînt, Bitză face uz de toată acea recuzită subculturală ce presupune trivialitate, misoginism, violenţă, limbaj neacademic şi cîte şi mai cîte. E bine de ştiut, dacă ţii la blazonul tău cultural, la artă cu *a* mare sau, în general, la tot felul de cuvinte cu majuscule pentru care umorul e un atentat la raţiune, un bau-bau feroce sau o chestie vrednică de milă, că un personaj ca Bitză este cît se poate de nefrecventabil. Ca să nu te discreditezi în ochii celor ca tine e musai să urmezi cîteva reguli: 1) Nu vorbi cu indiferenţă despre un astfel de om. El este duşmanul. 2) Ascultătorii de Bitză sînt la fel ca Bitză. Ei sînt duşmanii. 3) Duşmanii nu ştiu nimic. 4) Tu ştii totul. 5) Nimic altceva nu mai contează. Dacă vei reuşi să urmezi cu stricteţe aceste reguli, te vei afla la adăpost de orice fel de dilemă: vei fi invulnerabil, vei face parte din loja aceea privilegiată a oamenilor care ştiu ce înseamnă Muzica Adevărată.

Mărturisesc cu mult amar în suflet: nu voi şti niciodată ce va să însemne Muzica Adevărată. Am păcătuit. Am ascultat Bitză. Şi mai grav este însă că ceea ce am auzit mi s-a părut acceptabil. Slavă Domnului, *Sevraj* nu este un album pentru posteritate, dar este bine lucrat, tihnit, plăcut, are melodie, umor, başca cîţiva invitaţi grei din lumea hip-hop-ului – Raku, K-gula, Ombladon, DJ Dox, Freakadadisk. Pentru cei care cred că rock-ul este Muzica Adevărată am o veste proastă: l-am surprins la piesa „Punk 4 Life“ pe Adrian Despot de la Viţa de Vie cîntînd în duet cu Bitză. Oare ce poate să însemne asta? Vreo anomalie, vreun lucru împotriva firii? Oare chiar am ajuns atît de departe încît rock-ul alternativ să aibă cam acelaşi mesaj cu hip-hop-ul? S-ar zice că trăim vremuri grele, s-ar putea să ne pîndească apocalipsa. Am să merg însă cu spovedania pînă la capăt, am să mă fac de rîs în public şi am să-i dau dreptate lui Bitză. Lucrurile merg înainte, iar de un stil de muzică, *urban soul,* ca acela promovat pe disc, nu am mai avut parte pînă acum. Nu că asta ar vrea să însemne te miri ce piatră de hotar, vreun testament liric sau alte bazaconii preţioase, dar pînă şi felul în care ajunge să te plictisească face din *Sevraj* un album OK, mult peste media producţiilor ce au apărut la noi în 2004.

Acest text este dedicat acelui domn care s-a arătat dezgustat de presupunerea că în magazinul său de discuri s-ar afla albumul lui Bitză şi acelei doamne care, ivită de după o perdea, mi-a arătat (la fel de dezgustată) uşa & a aruncat (şi mai dezgustată) cuvintele: „noi nu ţinem decît jazz şi rock“. Ca ei mai sînt mulţi. Din nefericire.

Simona SORA

puzzlecturi

Copilăria decreţelului universal

● **Cătălin Dorian Florescu, *Vremea minunilor*, traducere din limba germană de Adriana Rotaru, prefaţă de Mircea Mihăieş, Editura Polirom, 2005.**

Într-un interviu recent, Cătălin Dorian Florescu – scriitor de limbă germană, emigrat din România – vorbea despre cele două romane autobiografice publicate pînă acum *(Vremea minunilor,* 2001 şi *Scurtul drum către casă,* 2002), dar şi despre cele trei care vor urma. Oare pe ce se bazează tînărul scriitor atunci cînd îşi trasează cu atîta autoritate „biografia operei"? Desigur, pe succesul primei sale cărţi, care a luat mai multe premii helvete, pe cronicile favorabile la cele două cărţi, dar şi pe un instinct ferm al propriului destin literar. Nu e deloc puţin lucru, într-o lume din ce în ce mai nesigură pe temeiurile literaturii, pe recursurile sale şi pe forţa sa actuală de exprimare a vieţii.

Psiholog de meserie, cu studii şi practică gestaltistă la Zürich, C.D. Florescu debutează şi în româneşte cu volumul care l-a propulsat rapid în literatura contemporană de limbă germană. Avem, în *Vremea minunilor,* cinci secvenţe spaţiale dus-întors între Est şi Vest, între o lume închisă, butaforică şi zona, periculoasă, a unei libertăţi condiţionate, ca percepţie, de prima. Şi mai avem cinci „minuni" laice, oricum fără debuşeu metafizic şi fără speranţă, care structurează cartea. Sînt minunile altcuiva, ale unor întîmplări mediate de alţii. Vocea care povesteşte însă, la persoana întîi, aparţine unui copil – ca în romanele lui Cezar Paul-Bădescu sau T.O. Bobe, dar şi ca în volumele non-ficţionale „în căutarea comunismului pierdut" semnate de Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici şi Ioan Stanomir –, un copil special, măcinat de o boală „cu nume de om", atrofia musculară Charcot-Marie.

Boala este, ca la predecesori celebri, nu doar „motorul genialităţii", dar şi forţa care declanşează, prin compensaţie, forţa antigravitaţională a miracolului. În felul cum se structurează, pe armătura aceasta linear-concentrică, discursul unui etern copil care sparge sensul univoc prin imaginaţie şi interpretare fantastă stă forţa cărţii de faţă. Ca şi în aerul central-european, destul de repede părăsit, mai degrabă construit decît realist, mai mult ironic decît jurnalistic, mai degrabă fantezist decît istoric. Partea fragilă a romanului e însă discursul străin, în principal cel al tatălui, alt povestitor-cuceritor, un *homme à femmes* în genul lui Paul Newman. Tatăl e figura centrală, „tiparul" de identificare, modelul, eroul, plecat spre Vest, revenind în Est şi evadînd din nou, în condiţiile lui proprii. Delicat şi puternic, apropiat şi autoritar, tandru şi inflexibil, tatăl e bine construit în discursul infantil rememorat. Cînd i se dă însă cuvîntul, cînd poveştile lui sînt intricate în discursul fiului, tonurile se amestecă neconvingător şi conformist, într-un soi de echivoc involuntar care nu serveşte nimănui. Povestind părăsirea satului, anii '50 în Bucureşti, plecarea la Timişoara, blocarea carierei militare din pricina unui colonel gelos, figura tatălui se estompează generic, previzibil şi mecanic. Figura paternă rezumă o lume pe care, în ciuda memoriei agile, a documentării mărturisite, autorul a pierdut-o iremediabil.

S-a vorbit, la debutul lui C.D. Florescu, despre exotismul său est-european şi despre devoalarea proaspătă, pe un ton neîncrîncenat şi nerevendicativ, a unei istorii pierdute. Tradus în româneşte, romanul timişoreanului de la Zürich nu mai e deloc exotic, se încadrează mai degrabă cuminte în literatura minimalistă a momentului. Ceea ce la T.O. Bobe era imensă forjare verticală a unui eu cu zeci de faţete, deconstruit şi mitoman, la C.D. Florescu e mai degrabă extensie orizontală, biografism, relatare sintetică impersonală. E drept, biografia copilului e cu totul excepţională, trecerea lui prin medii variate, prin ţări inaccesibile congenerilor altfel decît în imaginaţie sînt presiuni „autobiografice" care blochează cumva analiza, adîncirea, tensiunea. Pe lipsa acestora din urmă se şi construieşte, de altfel, personajul principal – numit, printr-un altfel de echivoc involutar, Alin Teodorescu, nume care la Zürich poate suna curat româneşte, dar care la noi, prin contaminare cu numele unui recent demnitar, sună a troc şi dezertare.

Metafora gravitaţională prin care copilul separă, în *Vremea minunilor,* lumea lui simplă de lumea gravă a adulţilor e un alt recurs *deux ex machina.* Dacă maşinăria e însă cu totul nepotrivită în povestirile tatălui, în construcţia copilului (un Huck Finn din România şi un Superman în devenire) minunea se produce cînd, printr-o împrejurare mai degrabă fizică decît metafizică, gravitaţia se suspendă. Întîmplările supuse gravitaţiei – defilările, relaţiile, publicitatea occidentală, certurile părinţilor, dar mai ales boala – sînt excelent povestite şi cu o ingeniozitate rară a binomurilor şi comparaţiilor, în care cauzalitatea, ca şi sensul sînt înlocuite prin spaţii albe. Întîmplările antigravitaţionale care dau sens cărţii, minunile cărora autorul le refuză transcendenţa, sînt, în primul rînd, plecările – evadări ca într-un spaţiu lunar –, iar în al doilea rînd, iubirile. O dublă plecare terapeutică şi una eliberatorie, o iubire generică (punctată de deşteptarea unei erotici mediate literar şi cinematografic) şi iubirea pentru tatăl-erou – iată minunile a căror vreme a trecut pentru tînărul scriitor helvet.

Oricum am citi-o, cartea lui C.D. Florescu în româneşte e mai mult decît o traducere. Cu toate povestirile sale româneşti, cu *materia signata* pe care o recunoaştem organic, cu copilăria decreţelului universal, *Vremea minunilor,* carte inegală şi ambiţioasă, confirmă naşterea unui prozator.

Dilema veche vă recomandă

● Există şi zile de marţi cu trei ceasuri bune! Pe Mezzo, marţi, 12 aprilie, la ora 16,45, genialul *Don Giovanni* al lui Mozart, în regia extraordinară a lui Peter Brook, cu un Peter Mattei irezistibil şi un final pentru care nu mai am superlative. (Radu Cosaşu)

● Pentru cinefilii extremişti & insomniaci – *Hitler, un film din Germania* (1977) al lui Hans Jürgen Syberberg, ultima parte a unei trilogii care mai cuprinde *Ludwig: recviem pentru un rege-fecior* şi *Karl May:* joi, 7 aprilie, pe TV5, începînd cu ora 23,30. Un film de 6 (şase!) ore, aparţinînd unuia dintre cei mai mari, mai radicali şi mai puţin cunoscuţi cineaşti ai deceniului 8. (Alex. Leo Şerban)

trend inţe

Scurtă meditaţie asupra jucăriilor de pluş

Fără nici o noimă aparentă, viaţa mea s-a prăbuşit de curînd într-un univers de pluş. Întîi am căutat o jucărie pentru o fetiţă de doi ani şi cîteva luni şi am fost surprins că plusatele sînt concepute doar pentru copii de peste trei ani. Am căutat o explicaţie şi, desigur, a trebuit să accept că piticii se pot sufoca cu coada sau cu urechile pufoaselor. Deci, cum ar veni, specialiştii au studiat şi au decis că la trei ani e un fel de majorat al bebeluşilor. M-am consolat cu greu în faţa unei veveriţe verzi, dulce de-ţi venea să te faci veveriţoi de pluş oranj şi să te-nsori cu ea, şi am decis să-mi continuu viaţa. După un timp, l-am văzut pe el, pe Ursu', şi viaţa mea a reînceput să aibă sens. Stătea răstignit pe gardul Parcului Titan şi-mi zîmbea ca nimeni altul. Nimic din surîsul lui nu amintea hlizeala aceea textilă şi tîmpă care artificializează chipul altor feţe palide de pluş şi, chiar fără să vrei să flirtezi cu el, îţi topea inima dintr-o privire. Acum stă frumos la casa mea, alături de vrăjitoarea cea hidoasă, de coşarul nebun şi de iepurele roz cu urechi cauciucate. Uneori, cînd las cartea pe piept, îi privesc tandru şi meditez la varietatea, înfăţişarea şi rostul ursuleţilor, maimuţelor, veveriţelor, dromaderilor, iepurilor şi tuturor reproducerilor îmblănite ale zoologiei. Cînd eram mic nu mi i-am dorit niciodată, mi se păreau stupizi şi inutili, buni doar ca să-i înghesui într-un colţ. Pur şi simplu, nu te puteai juca cu ei. Oricîtă imaginaţie ai fi avut, nu puteai constitui cu ei o societate, un angrenaj de relaţii în care fiecare să aibă un rost alături de ceilalţi. Erau anapoda şi singuratici, buni cel mult să-i foloseşti separat. Coşarul a fost mai toată viaţa lui sclav la indieni, iar iepurele roz, care s-a născut mai tîrziu, a fost mereu biciuit de către cowboy. Nu i-am putut alia niciodată. Viaţa lor era o anexă. Fără rosturi nobile, fără prieteni, imposibil de aşezat unele peste altele, jucăriile de pluş, am înţeles acum, au fost cei mai mari fraieri ai lumii jucăriilor. Uneori, mai dormeam cu cîte unul, dar dimineaţa reţeaua de rosturi a vieţii îi refuza oricărei poveşti în care să poată intra ca persoanje. Acum, lucrurile stau altfel. Îi privesc cum stau înşiruiţi şi le accept singurătatea ca pe cea mai rafinată formă de democraţie inutilă.

Alin IONESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Nuditate

● ***O fată de milioane / Million Dollar Baby* (SUA, 2004), de Clint Eastwood.**

Clint Eastwood a fost întotdeauna un actor timid. Sigur, el e „ultimul mare monolit" (cum l-a numit *The New Yorker* în 1995), ultimul supravieţuitor al seminţiei care a oferit cinematografului genul acela nobil de duritate masculină – genul care nu se exhibă ca un tatuaj, ci *se poartă* ca o pereche de cizme vechi, duritatea unui Mitchum sau a unui Marvin, de necomparat cu puţoismele „eroilor de acţiune" de azi. Dar, *ca actor,* Eastwood a fost timid. Nu spun că n-a fost uneori impresionant: felul în care rosteşte replica esenţială din *Necruţătorul* – „Cu toţii meritäm să plätim" –, stînd pe un deal, sub un cer furibund, şi arătînd ca un monument plin de crăpături, e de neuitat. Dar acolo nu e vorba despre ce face ca actor, ci despre cum se pune în valoare ca regizor. Cît despre *Vînător alb, inimă neagră,* unde-l joacă pe John Huston, acolo e vorba despre o cascadorie: imită mimica lui Huston, îi imită vocea, ba chiar vorbeşte despre Flaubert şi Turgheniev – unul dintre cele mai delicioase hodoronc-troncuri din istoria filmului, pentru că Eastwood, oricît o fi de citit, nu are şi nu poate să simuleze plăcerea şuetei; te întrebi ce l-a apucat, or, fiind vorba despre Huston, întrebarea corectă ar fi fost dacă are de gînd să termine pînă a doua zi. Oricum, chiar dacă imitaţia ar fi fost perfectă, ar fi rămas o imitaţie; n-ar fi fost o dezvăluire. Nu poţi să dezvălui un alt om dacă nu rişti să te dezvălui pe tine. Şi, pînă la *O fată de milioane,* Eastwood n-a riscat. O face acum, la 74 de ani. Faţa lui nu mai pare sculptată sau iconică. E doar o faţă şi, pe parcursul filmului, emoţiile par să urce atît de aproape de suprafaţa pielii ei zbîrcite, încît par lipsite de apărare, expuse. Sigur, puteţi spune că orice actor bun ar putea să facă asta, să se facă la fel de vulnerabil şi de pierdut ca Eastwood în ultima jumătate de oră a acestui film, dar una e atunci cînd o face un actor – oricît de bun – şi alta e atunci cînd o face un mare star. Unui actor îi e de-ajuns să convingă că e cineva – personajul pe care-l joacă. Un star adevărat nu numai că este cineva, el mai trebuie *să şi însemne* ceva; acţiunile sale de pe ecran sînt, în acelaşi timp, acţiuni pe care personajul său trebuie să le îndeplinească şi acţiuni care îndeplinesc fanteziile *noastre.* Atunci cînd un star de statura lui Eastwood, care înseamnă ceva în experienţa (şi mă gîndesc în special la adolescenţa) a două generaţii de spectatori, renunţă la toate inhibiţiile şi vine cu ceva nou, cu dezvăluirea unei ratări, efectul e copleşitor.

Nici eu nu-i am la inimă pe cei care divulgă întorsăturile cruciale ale unui film, dar în cazul acesta m-am hotărît s-o fac, fiindcă mi se pare că impactul întorsăturii de aici riscă să-l arunce pe spectatorul neprevenit într-o meditaţie (sau într-o polemică) despre eutanasie, departe de centrul filmului, pe care Eastwood l-a rezervat unui tată, unei fiice şi unei ratări. Eastwood joacă rolul unui antrenor de box, veşnic abandonat de elevii promiţători în favoarea unor manageri mai cu ştaif. Într-o bună zi, o femeie (Hilary Swank) se înfiinţează la sala lui şi îi cere s-o antreneze. În afara elanului combativ, ea n-are nimic – şi luaţi asta la propriu: personajul e redus la elanul său, e energie pură. Îl mişcă şi pe antrenor – un bătrîn ţeapăn şi ţepos (şi înstrăinat de propria fiică). Împreună cîştigă multe lupte. El e tot mai mîndru, ea e tot mai puternică. Pînă cînd cade. De-acum încolo, nu se va mai putea ridica din pat decît cu ajutorul cîtorva infirmiere şi la capătul cîtorva ore. Îl roagă pe antrenor s-o omoare. Chiar în starea în care se află, se luptă cu el; elanul n-a părăsit-o, doar şi-a schimbat direcţia. El o omoară. Dacă n-a putut s-o protejeze, măcar atît poate să facă pentru ea, deşi o să-l dărîme. Şi asta-i tot, *chiar* tot – Eastwood aproape că n-are ochi pentru lumea din afara ringului, a sălii, a spitalului. A luat o poveste elementară şi a plonjat în ea. „Elementar" poate să însemne „primitiv" sau poate să însemne „esenţial"; depinde cît de adînc plonjezi – pînă la urmă despre asta e vorba. În filmul lui e vorba despre lucrurile pe care copiii nu le ştiu – de aici elanul acela care-ţi rupe inima. E vorba despre lucrurile pe care părinţii le ştiu, fără ca ştiinţa asta să fie de vreun folos. E vorba despre poveştile de succes care fac ca lumea să se mişte – de obicei, în direcţia eşecului. E vorba despre transformarea acestei tristeţi, care ar fi putut să sune monoton sau bubuitor, în ceva tot atît de modulat şi de reverberant ca un lamento. E vorba despre compatibilitatea de ritm interior dintre Eastwood şi Morgan Freeman (care joacă rolul unui fost boxer), despre asortarea umbrelor solemne croite de operatorul Tom Stern la spaţiile auster decorate de scenograful Henry Bumstead. E vorba despre nuditatea emoţională pe care bătrîneţea o face posibilă şi despre graţia care poate fi răsplata ei.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

La (o) bună vedere!

De ceva vreme, am ajuns la concluzia că ceva nu e în regulă în relaţia mea cu televizorul. Cred că sînt dependent de el. Sau că mă parazitează. Sau şi una, şi alta.

De cum mă trezesc de dimineaţă, primul lucru pe care-l fac este să-l deschid; telecomanda stă la capul patului. Cînd intru în casă – la fel. Şi aşa, televizorul rămîne aprins, turuind vrute şi nevrute, pînă mă las pradă somnului. (În sfîrşit, se pare că am nevoie de ceva care să-mi umple un gol din umila mea existenţă. Sau să-mi dea impresia că o face.)

Acum cîţiva ani, l-am găsit într-o bună dimineaţă mort. Fusese lăsat pe *stand by* şi, probabil, a venit noaptea o suprasarcină pe reţea şi l-a pîrlit. Cum stricăciunea era serioasă şi eu nu aveam cîteva milioane în plus, au trecut luni de zile pînă l-am reparat. Interesant este că în acea perioadă am scris o povestire a cărei violenţă m-a surprins şi pe mine. Povestea penisului lui John Wayne Bobbitt, celebrul american mutilat în somn de nevastă-sa, despre care presa a scris pe larg acum vreo zece ani. Mi-am dat seama că grozăvia textului era de fapt un fel de reacţie la absenţa drogului. În lipsa televizorului, inconştientul meu a fabricat un surogat, ceva care să imite substanţa ce-mi era administrată zilnic. Căci se pare că asta e esenţa televiziunii: violenţa. O violenţă care – aşa cum s-a observat de mult – ajunge să se banalizeze. Gîndiţi-vă că aproape nu există film în care să nu apară cel puţin un pistol. Nu am ţinut niciodată în mînă vreo armă de foc, dar asta nu înseamnă că ele nu fac parte din banalul nostru cotidian. Unde mai pui că pistoalele au devenit chestii *soft*. Prin intermediul televizorului, traiul nostru zilnic este vecin cu tot felul de catastrofe naturale, cu crime violente, cu accidente, cu atentate, cu răpiri, cu execuţii, cu violuri etc. Toate ne hrănesc, de fapt, nevoia de poveste.

Din punctul acesta de vedere, în ultima vreme am fost hrăniţi din plin. Pe lîngă banalele accidente de maşină sau înjunghierile curente, am avut parte de răpirea conaţionalilor noştri şi de filmul agoniei şi apoi al morţii Papei. Oamenii de televiziune şi-au suflecat mînecile şi şi-au frecat palmele de satisfacţie că au avut iarăşi materie primă din belşug pentru fabricarea drogului. Au făcut ample materiale la ştiri, au întors problemele pe toate părţile în *talk-show*-uri, au dezbătut şi au perindat prin faţa noastră o întreagă armată de inşi care să-şi dea cu părerea. Mai interesant este că, deşi aveau – precum spun – materie primă, unii au fost atît de excitaţi de norocul care a dat peste ei, încît au simţit nevoia să pluseze şi să meargă la cacealma. Chestia cu Dan Diaconescu care a trimis toată presa la Aeroportul Otopeni să aştepte repatrierea celor trei ostatici a fost de tot hazul. Noaptea întreagă a susţinut că a vorbit cu turnul de control din Bagdad sau cu nu ştiu ce ministru irakian şi că cei trei jurnalişti sînt în drum spre casă....Sau comica situaţie în care şi Radu Moraru şi Dan Diaconescu au anunţat fiecare că fac un duplex în exclusivitate cu televiziunea Al Jazeera şi cu Mircea Geoană, care se afla în Quatar, şi au ajuns pînă la urmă să facă un duplex B1 TV – OTV, cu cei doi moderatori vorbind la telefon în direct şi disputîndu-şi exclusivitatea. Asta-i televiziunea: nu numai că te hrăneşte cu toate ororile lumii, făcîndu-le astfel comestibile, dar uneori transformă totul în produse de bîlci ieftin. Vată pe băţ, făcută în cazane improvizate şi murdare.

Din nefericire (sau, poate, fericire), soarta mă va împinge, în curînd, iarăşi la o îndelungată abstinenţă televizuală. Voi suferi mult, dar voi supravieţui. (Peste cîteva zile, voi pleca în Germania, la o casă de creaţie unde Ministerul Culturii bavarez invită anual 12 artişti din lumea întreagă.) După substanţele catodice pe care le-am ingerat în ultima perioadă şi cu care mi-am obişnuit organismul, oare ce surpriză îmi va mai administra inconştientul? Sper să nu-mi ofere un surogat de moderator dîmboviţean de *talk-show*-uri. Ar fi de-a dreptul greţos!

P.S. Cu acest text, îmi iau la revedere de la cititorii acestei rubrici. Cu părere de rău. Dac-om mai trăi pînă atunci, ne-om vedea din nou peste un an.

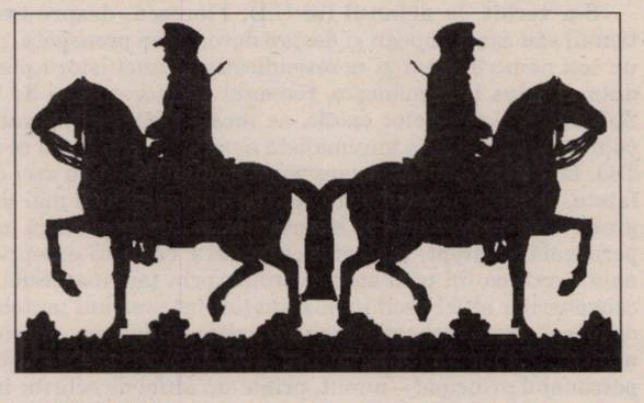

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Eufuriile euforiei

Fiindcă ţin foarte mult la scrisul lui Mircea Mihăieş – în pofida a cîte ne despart în politica „la zi", dar şi în lumina a cîte ne leagă în politica pe termen lung... – socotesc că e cazul să renunţ la dreptul şi datoria rezervei intelectuale şi să-mi exprim punctul de vedere în scandalul declanşat de Matusalemul său. Nu ascund că dacă în buletin, cifric, am un început de Matusalem, în spirit sînt prea voios ca să mă fi repezit la telefon şi să-i urlu: „Mircea, *old friend,* ce ţi-a venit, ce te-a apucat?". Încă sînt disponibil a-mi trata vîrsta măcar cu haz, dacă fără ipohondrie nu pot... Cînd aud la TV că „un bătrîn de 74 de ani a sechestrat o văduvă de 47...", mă simt într-un contact haios cu Timpul, acest Timp al cărui *i* îl scriu cu căciulă ca să-l adjectivez cum merită: tîmp.

Am ipoteza mea de lucru în ce priveşte inspiraţia lui M.M., atunci cînd s-a aşezat să scrie acel articol; folosesc termenul de inspiraţie deoarece M.M. este, pentru mine, un confrate a cărui politică – expresivă şi substanţială – o ştiu din studiile lui excepţionale despre jurnalele intime ale lui Kafka, Pavese, Calvino, Camus, Virginia Woolf (vezi sau revezi *De veghe în oglindă,* Editura Cartea Românească, 1988!). Fie şi citindu-i săptămînal pamfletele din *România literară,* nu pot uita această carte ca obsedat textual ce sînt şi, sper, septuagenar, că voi rămîne. Dacă M.M. le-a uitat sau, dimpotrivă, îmi poate demonstra că aceste articole sînt într-o directă şi complicată consecinţă cu acele studii, l-aş asculta şi i-aş face unele dificultăţi.

Ipoteza mea e simplă: articolul a fost scris la 14 decembrie 2004 – la doar două zile după alegerile din 12, cînd la prezidenţiale Alianţa D.A. şi candidatul ei au învins, spre bucuria civică a lui M.M. E de înţeles că euforia victoriei a cuprins o violentă furie împotriva celor foarte mulţi care au votat cu Adrian Năstase. Eufuria asta a trecut nestăpînită din creştet pînă în degete. (Există o carte care ştiu că i-a plăcut cîndva lui M.M., unde din „euforie" se trage cuvîntul „eufurie"...) Substantivele, adjectivele, verbele din acel articol, logica lui m-au trimis la bancul acela sinistru cu Elena Ceauşescu care, în maşina cu care zburau spre C.C., pe Calea Victoriei, văzînd „o coadă" la colţul cu strada Frumoasă, îi spunea soţului ei: „Nicule, ar trebui să-i obligăm pe şobolanii ăştia să treacă pe roşu!". Ca de obicei, furia a paralizat nuanţele, inteligenţa, omenia. M.M. nu a făcut un secret din starea sa, o dovedeşte paranteza din această frază: „La 12 decembrie, peste 65% dintre sexa- şi septuagenarii României *(onoare minorităţii* care *contrazice furia acestui articol* – subl.mea) au încercat iarăşi să ne dea pe mîna hingherimii pesediste". Ea n-a fost luată în seamă de chiar Matusalemii minorităţii, care au refuzat onoarea conferită de M.M. De la dl Octavian Paler – primul, în *Cotidianul* – pînă la scrisorile publicate în *Dilema veche,* toţi aceşti Matusalemi au avut vigoarea să refuze o onoare trecătoare, ca tot ce vine din politică, pentru a-şi afirma în schimb demnitatea unei vieţi care nu se joacă între sondaje, procente şi sloganuri.

Nu găsesc nefiresc acel protest civic împotriva amendării lui M.M. pentru delict de opinie, fie ea şi furioasă: nu l-aş fi semnat pentru că mi se pare insuficient, unilateral şi uşurel diversionist; a ne pune doar de acord indignările în privinţa unei amenzi materiale lasă prea mult spaţiu pentru o tăcere în amendarea intelectuală a unui gînd inacceptabil „pe fond". Pentru mine, o amendă intelectuală valorează mai mult de 5 milioane.

Problema mea, aici, e tăcerea lui M.M. într-o chestiune care nu se înscrie, totuşi, printre acelea la care Flaubert ne cerea să nu răspundem. Este el mulţumit că apare ca o victimă a unui Comitet (pentru mulţi ridicol, pentru mine nu...) împotriva Discriminării? Lucrează în el voluptatea strămoşească a intelectualului român de a fi o permanentă victimă a nu ştiu cui, „de m-aş plînge codrului..."? Nu-l creditez cu acest lirism imbecil. Mai degrabă cred că-l „munceşte" o altă neputinţă, şi ea tare bătrînă: incapacitatea de a-şi recunoaşte o eroare, un gînd nefericit formulat, un sentiment prost trăit şi rău transmis. Este aici o tradiţie din ce în ce mai matusalemică... Oricît de strălucit, scriitorului român (nu-mi place articolul hotărît, dar nici „unii"...) îi vine extrem de greu să admită că a greşit, că a pus pe hîrtie o nerozie sau o idee păcătoasă, să se autoamendeze sobru şi drastic. În afară de Cioran – cel care-i scria lui Schlesak în legătură cu *Schimbarea la faţă...*: „cum de-am putut pune pe hîrtie asemenea tîmpenii?" –, nu cunosc autocritici dramatice în breasla noastră. În ura sa anticomunistă, lui Mircea să-i fie detestabilă şi ideea de autocritică? De ce? Precum dialectica, autocritica nu vine de la bolşevici şi poate fi găsită chiar la Jean-Jacques Rousseau... Dar dacă, şi mai simplu, omul nu are nimic de adăugat şi ne transmite – conform expresiei fără de moarte – „bătrîne, rămîne cum am vorbit..."? Nu mă voi înfuria; voi fi şi mai dezamăgit. Chiar şi matusalemic vorbind, dezamăgirea e un sentiment fertil.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Ionescu Constantin

(PSD Constantin Titel Petrescu, candidat la Primăria Capitalei)

Studii

M-am născut la 10.08.'49, într-un vechi sat de moşneni pe nume Cacova Vîlcea, situat la poalele Munţilor Căpăţînii. După absolvirea şcolii generale din satul natal şi a Liceului „Bălcescu" Vîlcea, am urmat cursurile Facultăţii de Mecanică-Secţia Maşini Termice, Bucureşti. Stagiatura la Energo Reparaţii. Din '76-'91 inginer proiectant la Institutul Naţional de Motoare Termice, unde am participat la realizarea familiei de motoare de 5-55 CP răcite cu aer, realizarea automobilului de foarte mic litraj Lăstun. '91-'97, inginer Rocar, şef de colectiv la grupa Motor, preşedintele sindicatului Autobuzul. Din 2001 lucrez la o societate de asigurări. Cursuri postuniversitare: Dezvoltarea abilităţilor manageriale. Căsătorit cu Elena Ionescu, absolventă de Matematică, şefă a Oficiului de calcul la o firmă de turism. Am doi copii: o fată absolventă de Contabilitate, un băiat absolvent de Matematică. Nu am fost membru PCR, nu am fost colaborator al vreunui serviciu de informaţii. La începutul lui '90 m-am înscris în PSDR. Prin originea mea (bunicul social-democrat) şi prin structura mea, am fost atras de ideile social-democrate şi pentru că îl cunoşteam pe Sergiu Cunescu preşedintele PSDR de atunci.

Istoric

În preajma Congresului din 7-9 martie '91, Adrian Dimitriu, fost secretar general al PSDI (fondat şi condus de Titel Petrescu în '46, după sciziunea produsă în Partidul Social-Democrat, de grupul trădător procomunist, condus de Lothar Rădăceanu şi Voitec) şi preşedintele de onoare al PSDR după '89, s-a adresat membrilor PSDR printr-o scrisoare deschisă faţă de evoluţia partidului şi a cerut demisia lui Sergiu Cunescu. Lucrările mi-au lăsat un gust amar, datorită luptei pentru putere şi pentru că am considerat că eliminarea mea din cursa pentru alegerea secretarului organizatoric, s-a făcut prin mijloace necinstite (în primul tur s-a comunicat că am primit cu 3 voturi mai puţin decît locul 1, iar turul doi nu s-a organizat, aşa cum prevedea statutul). M-am retras din PSDR. Am activat în PSD Titel Petrescu, înfiinţat la 16 decembrie '91. Am organizat, ca secretar general al partidului, nucleele partidului şi colaborarea cu sindicatele. La alegerile din '96 am obţinut un post de primar, un consilier judeţean şi 10 locali. Nereuşindu-se reînregistrarea partidului conform legii, am făcut cerere de reprimire în PSD Cunescu. Neprimind nici un răspuns, am reconstituit PSD Titel Petrescu şi l-am înregistrat legal la 1 martie 2000 cu semn electoral cumpăna. Demersul nostru se dovedeşte benefic astăzi, datorită trădării lui Athanasiu. În opinia noastră, PSD este un partid oligarhic, intolerant, exclusivist şi sectar, care reprezintă interesele noii burghezii comuniste.

Joi, 14 aprilie, ora 17,00, la Librăria Cărtureşti (str. Pictor Verona nr. 13), scriitoarea Carmen Firan îşi va lansa volumul de povestiri *Caloriferistul şi nevasta hermeneutului*, publicat anul acesta în Colecţia „Fiction Ltd." la Editura Polirom.

Evenimentul face parte din seria de manifestări dedicate aniversării a zece ani de la înfiinţarea Editurii Polirom.

Un joc cu efecte terapeutice

– interviu cu graficiana Carmen NISTORESCU –

Pînă pe 5 mai, este deschisă la Palatul Mogoşoaia expoziţia „Din jurnal" a artistei Carmen Nistorescu. O expoziţie personală, cu un caracter foarte personal.

Expoziţia ta se intitulează „Din jurnal". De ce propensiunea către zona confesiunii?

Nu mi-am propus să abordez o modalitate de expresie sau o temă anume. Cred că lucrările mele au apărut din dorinţa firească de a salva de la uitare, de a interpreta şi de a exprima într-un mod foarte personal evenimentele care m-au impresionat de-a lungul timpului. Pe de altă parte, demersul meu este un joc cu efecte terapeutice. Fără joc şi umor eu nu prea pot să supravieţuiesc. Sîntem în mare măsură ceea ce ni se întîmplă, şi tocmai din acest motiv este necesară din cînd în cînd o igienizare a minţii şi a sufletului. Pe de altă parte, unele lucrări ale mele (desenele pe pînză) au ca leit-motiv ideea femeii care este mai mult sau mai puţin decorativă, o plantă de apartament sau carnivoră. Este şi aici o căutare a identităţii.

Sînt convinsă că alegerea, de altfel nelipsită de insolit, a unor invitaţii de nuntă ca suport pentru desenele tale nu este lipsită de semnificaţie.

Există evenimente care lasă asupra noastră impresii, gînduri, emoţii, dar şi absenţa lor poate avea acelaşi efect. Fiindcă tot sîntem în spaţiul confesiunii, invitaţiile de nuntă fuseseră comandate pentru căsătoria mea care nu a mai avut loc (a trebuit să mă mărit la un moment dat şi m-am răzgîndit cu cîteva zile înainte). Toată întîmplarea s-a dovedit a fi un lucru constructiv, pe care în lucrările mele l-am asezonat cu ironiile şi autoironiile de rigoare. Dacă tot aveam invitaţiile, m-am gîndit să le revalorific, eu nu arunc nimic. Invitaţiile goale m-au incitat să le „completez", căci orice spaţiu care rămîne imaculat – şi în viaţă şi în artă – lasă loc vacant noului şi, în cazul meu, creaţiei. Prin urmare, nu le-am mai împăturit să le pun în plicuri, ci au ajuns pe pereţii acestei galerii.

Care sînt întîmplările asupra cărora te-ai oprit în „notaţiile tale de jurnal"?

Nu simt nevoia să le povestesc. Dacă ar fi fost aşa, aş fi devenit scriitoare. Pentru mine, ele capătă sens doar ca expresie plastică.

Te avantajează sau te dezavantajează numele de Nistorescu?

Deşi sîntem rude, fiecare are o traiectorie şi preocupări diferite. Nu simt nevoia să neg legătura mea de rudenie cu Cornel Nistorescu, doar ca să evit prejudecăţile şi clişeele. Asocierea nu este relevantă, cel puţin pentru profesia mea, deşi îmi asum faptul că, deja, nu mai poate fi privită ca o pură coincidenţă. Nu mă defineşte deloc ipostaza de a fi nepoata cuiva. Sînt mult prea implicată în ceea ce fac, am încredere în misiunea mea şi am resursele necesare să îmi găsesc singură calea.

Experienţa în publicitate te-a molipsit sau nu de obsesia furtului ideilor? Sau un asemenea fapt ar putea, cel puţin în sfera creaţiei personale, chiar să flateze?

Riscul ca cineva să ne fure ideile există în orice domeniu şi, de aici, şi o oarecare teamă. Pot fi şi multe coincidenţe, şi în creaţia publicitară, şi în cea artistică, de bună-seamă. Creaţia artistică este, cred, un spaţiu foarte relativ, unde imitaţia e mai greu de sesizat. Eu contez pe bunul-simţ, pe demnitate şi nu înţeleg această atitudine, de a vîna ceea ce fac alţii, mai degrabă decît de a te exprima pe tine. Mai în glumă, mai în serios, mă bazez pe faptul că artiştii sînt orgolioşi şi cazurile de furt intelectual explicite sînt rare.

Cît de mult te-ai regăsit ca artist în ipostaza de Art Director la agenţiile de publicitate la care ai lucrat?

Sînt clienţi care nu înţeleg faptul că, în momentul în care apelează la o agenţie de publicitate, întreaga misiune a fost preluată de aceasta. Şi, astfel, apar un soi de constrîngeri inutile. Frustrarea apare însă cu adevărat nu atunci cînd clientul este rigid sau nu are educaţia şi rafinamentul să aprecieze o anumită idee, ci mai ales cînd timpul nu îţi mai permite să te implici în proiecte proprii, acolo unde tu eşti demiurg pînă la capăt.

a consemnat Andreea ŞARCANI

mergi pe mîna mea

Darul lui Toca

Alexandru Tocilescu este un admirabil *causeur* şi unul dintre cei mai culţi regizori români de azi. E un *doimaist* înrăit, un mare consumator de rock şi jazz veritabil şi un critic împătimit al tuturor tarelor noastre umane, româneşti şi comuniste. E un om liber şi dezinhibat, cu imaginaţie şi gustul riscului. Poate că toate aceste calităţi luate la un loc l-au îndemnat să părăsească pentru o vreme scena şi să facă un film. Adică nu tocmai un film, nici un *teleplay,* ci un fel de înscenare dramatică în aer liber, undeva pe malul mării, într-o curte cu personaje estivale, o fîntînă cu găleată, un pisoi, sticle de votcă pe masă sau la purtător, vegetaţie domestică, ferestre cu perdeluţe de tifon etc., în care viaţa noastră de tranziţie apare în toată goliciunea ei grotescă, perversă, duplicitară şi filistină. Această creaţie inclasificabilă se numeşte *Bani de dus, bani de-ntors* şi s-a bucurat de partitura dramaturgică a mereu surprinzătorului Puşi Dinulescu. TVR 1 ne-a făcut duminica trecută această mare surpriză. Ce a ieşit din mîna şi din mintea lui Tocilescu a fost o viziune care depăşeşte cu mult posibilităţile unei echipe de televiziune şi limitele tehnologice ale aparatului de filmat în studio. Avînd la dispoziţie o distribuţie de excepţie (Gheorghe Dinică, Adriana Trandafir, Sebastian Papaiani, Crina Mureşan, Laura Paşcu ş.a.), prin „filmul" său de debut, în care alternanţa dintre linişte şi strigăt, tandreţe şi abjecţie, intimitate şi ţigănie e administrată cu mare talent, inegalabilul Toca a reuşit să taie de cîteva ori, prin cîteva scene antologice, respiraţia noastră de cinesceptici români. Un „spectacol" de văzut neapărat! Dar unde, cînd? Ce zice TVR 1 despre o posibilă reprogramare?

Gheorghe CRĂCIUN

Joe Zawinul – un Miles Davis al claviaturilor electronice

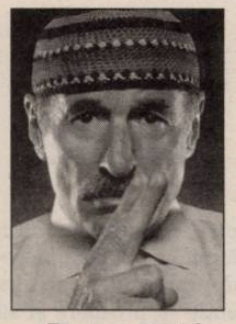

Pe 8 aprilie, ora 19,00, la Sala Palatului, amatorii de jazz vor avea ocazia să participe la un adevărat eveniment: concertul lui Joe Zawinul.

Pianistul austriac stabilit de mai mulţi ani în SUA, spirit ludic şi novator ca şi genialul trompetist american, a reuşit să parcurgă, să intuiască, să anticipeze şi să depăşească cu succes mai multe etape evolutive ale jazz-ului.

Pentru a înţelege şi aprecia cum se cuvine evoluţia şi prestaţia lui Joe Zawinul, vă propun cîteva date din biografia lui: s-a născut pe 7 iulie 1932 la Viena; o parte din copilărie şi-a petrecut-o într-un sat de lîngă Viena unde participa adeseori, cu vioara şi acordeonul, la petrecerile populare; la 7 ani este înscris la Conservatorul din Viena pe care (din cauza războiului) îl continuă în Cehoslovacia la o şcoală privată; debutează ca pianist şi trompetist în formaţia de jazz a lui Hans Koller, apoi cu un trio propriu cîntă prin Austria, Germania şi Franţa, iar în paralel colaborează, printre alţii, cu Fr. Gulda sau Vera Auer; reuşeşte să ajungă în SUA, datorită revistei *Down Beat* care îi oferă o bursă la Berkeley. Ofertele tentante de a cînta cu M. Ferguson, Dinah Washington şi Joe Williams îl determină să părăsească această prestigioasă şcoală. Desigur, rolul cel mai important în cariera şi evoluţia sa l-a avut celebrul saxofonist C. Adderley, în cvintetul căruia a cîntat în perioada 1961-1970. Acesta este şi motivul pentru care, pe ultimul său CD, *Faces & Places* (care va fi lansat şi la Bucureşti), o piesă poartă titlul „The Spirit of Julian «C» Adderley". Traseul be-bop-cool (nu „cool")-free, este parcurs şi alături de Ch. Rouse, C. Hawkins, B. Webster, Jay Jay Johnson, Y. Lateef şi din nou Fr. Gulda, după care începe să-şi impună propria personalitate şi propriile creaţii, alături de apreciaţi muzicieni din generaţia sa: H. Hancock, M.Vitous şi Jack De Johnette.

Intenţia lui M. Davis de a revoluţiona jazz-ul clasic/modern din anii '70, prin fuziunea cu elemente ale muzicii rock, nu se putea concretiza, desigur, decît prin cooptarea şi a unor muzicieni valoroşi, receptivi şi creativi, de talia lui Chick Corea, John McLaughlin, Joe Zawinul şi mulţi alţii. Poate, sau mai mult ca sigur, aici şi acum, alături de M. Davis, s-a născut şi ideea/grupul Weather Report, o culme a jazz-ului, în care au tronat Joe Zawinul şi W. Shorter.

După o scurtă perioadă cu Weather Update alături de P. Erskine şi V. Bailey, se configurează Joe Zawinul Syndicate (şi maniera sa „world music"), care în ultimii 10-15 ani a avut mai multe componenţe (muzicieni din diferite zone geografice ale lumii). Una dintre acestea a fost aplaudată şi la Super Jazz Festival Bucureşti 1994, Sala Palatului, iar alta va cuceri, cu siguranţă, sufragiile publicului ce va fi prezent vineri, 8 aprilie, ora 19,00 în aceeaşi sală.

De această dată, mulţumită Agenţiei de impresariat artistic „Memento Music", Joe Zawinul vine să-şi prezinte muzica de pe ultimul său album cu muzicieni din Mauritania, Brazilia SUA şi Austria. Aşadar, o muzică exotică, luxuriantă, ce va îmbina în mod ingenios tradiţia cu inovaţia, instrumentele ancestrale cu claviaturile electronice şi sintetizatoarele şi va stîrni din nou bucuria de a cînta şi dansa, ca la începuturile lumii jazz-ului, prin anii '20 ai secolului trecut.

Alexandru ŞIPA

mini agendă

Programul spectacolelor din Festivalul Comediei Româneşti – festCO – ediţia a III-a, 2005 –

● 9 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Mare, ora 19,00: **Nepotu'** de Adrian Lustig, regia Horaţiu Mălăele. *Producţie: Teatrul de Comedie şi Fundaţia „Teatru Contemporan".*

● 10 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Studio, ora 17,30: **New York (Fuckin' City)** de Peca Ştefan, regia Daniel Popa. *Producţie: Teatrul LUNI de la Green Hours*

– Teatrul de Comedie, Sala Mare, ora 19,00: **Mansardă la Paris cu vedere spre moarte** de Matei Vişniec, regia Radu Afrim. *Producţie: Teatrul Naţional Cluj.*

● 11 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Studio, ora 17,30: **Conu' Leonida faţă cu reacţiunea** de I.L. Caragiale, regia Gabriela Moraru. *Spectacol invitat – Marele premiu la Festivalul pentru Liceeni „Jos pălăria", ediţia 2004.*

● 12 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Studio, ora 17,30: **Omul de zăpadă** după Lia Bugnar, regia Adrian Roman. *Producţie: Teatrul „Anton Pann", Rm. Vîlcea.*

– Teatrul de Comedie, Sala Mare, ora 19,00: **Avarul** după Molière, text şi regie Cristian Juncu. *Producţie: Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ.*

– Teatrul „Bulandra", Sala „Toma Caragiu", ora 19,30: **Scaunele** de Eugène Ionesco, regia Felix Alexa. *Producţie: Teatrul Bulandra în colaborare cu Institutul Cultural Francez.*

● 13 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Studio, ora 17,30: **Românie dragă, Elveţia mea** de Cornel Udrea, regia Cristian Ioan. *Producţie: Teatrul Naţional Tg. Mureş.*

– Teatrul de Comedie, Sala Mare, ora 19,00: **David's Boutique,** text şi regie Radu Afrim. *Producţie: Teatrul „Andrei Mureşanu" din Sf. Gheorghe.*

● 14 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Studio, ora 17,30: **Devoratoarea de litere** de Cătălin Mihuleac, regia Horaţiu Mihaiu. *Producţie: Teatrul „Andrei Mureşanu" din Sf. Gheorghe.*

– Teatrul Foarte Mic, ora 19,00: **8pt n9uă, 89... fierbinte după '89,** scenariu de Ana Mărgineanu pe texte de Ştefan Caraman, Peca Ştefan, Petre Barbu, Paul Cilianu, Călin Blaga, regia Ana Mărgineanu. *Producţie: Teatrul Mic.*

● 15 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Studio, ora 17,30: **Iona** de Marin Sorescu, regia Mona Gavrilaş. *Producţie: Teatrul Nottara.*

– Teatrul Odeon, Sala Majestic, ora 19,00: **Angajare de clovn** de Matei Vişniec, regia Claudiu Goga. *Producţie: Teatrul „Sică Alexandrescu" din Braşov.*

● 16 aprilie

– Teatrul de Comedie, Sala Studio, ora 17,30: **Bigudiuri** de Cornel Mimi Brănescu, regia Radu Nechifor. *Producţie: Compania NUCATINE.*

– Teatrul de Comedie, Sala Mare, ora 19,00: **Chiriţa of Bârzoieni** după Vasile Alecsandri, text şi regie Iarina Demian. *Producţie: Teatrul de Comedie.*

economie şi dreptate

Jeffrey D. SACHS

Să dăruim pînă vindecăm

În noua mea carte, *Sfîşitul sărăciei,* demonstrez cum poate fi eliminată sărăcia extremă pînă în 2025: e necesar doar ca ţările bogate să-şi ţină promisiunea de a le ajuta pe cele sărace. Pentru ca o economie să prospere şi să promoveze investiţiile private indispensabile dezvoltării pe termen lung, e nevoie de sisteme de educaţie şi de sănătate funcţionale, de investiţii în îngrăşăminte pentru sol şi în administrarea raţională a apei, e nevoie de o minimă infrastructură pentru electricitate şi transport. Totuşi ţările sărace, chiar şi cele bine guvernate, sînt lipsite de resursele necesare finanţării acestor investiţii.

Absenţa ajutorului extern este unul din cele mai ruşinoase lucruri de pe planeta noastră, iar SUA sînt printre cele mai puţin binevoitoare state în acordarea acestui ajutor. Este absolut necesar ca SUA să înţeleagă realităţile globale şi să-şi respecte angajamentele.

Una dintre cele mai faimoase promisiuni ale ţărilor bogate a fost aceea de a furniza ţărilor sărace un ajutor financiar egal cu 0,7% din PIB-ul lor. Acest angajament a fost asumat în urmă cu 44 de ani, în 1961, cînd Adunarea Generală ONU a adoptat ca obiectiv creşterea semnificativă a asistenţei externe „astfel încît să atingă, cît mai repede posibil, aproximativ 1% din veniturile ţărilor celor mai avansate". Pe atunci, asistenţa externă reprezenta 0,5% din venitul ţărilor bogate.

În ciuda promisiunilor, ajutorul a scăzut. La începutul anilor '90, asistenţa pentru dezvoltare reprezenta în jur de 0,33% din PIB-ul celor care o acordau, iar la începutul anilor 2000 a scăzut la 0,22%. Acum este în jur de 0,25% din PIB. Dar realitatea scăderii consecvente a procentului din PIB, acordat ca ajutor, nu a împiedicat ţările bogate să promită din nou ca obiectiv procentul de 0,7% atît la summit-ul de la Rio din 1992, cît şi în 1995, la summit-ul de la Copenhaga pentru dezvoltare socială. La începutul acestui mileniu, au fost adoptate „Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului", incluzînd în documentul final un angajament global de reducere a sărăciei extreme pînă în 2015. Pentru implementarea acestor angajamente, liderii lumii, inclusiv preşedintele american George W. Bush, s-au întîlnit din nou la Monterrey, în Mexic, şi au adoptat documentul intitulat „Consensul de la Monterrey", tot referitor la depăşirea sărăciei. Este notabilă prezenţa personală a preşedintelui Bush la o întîlnire unde, din nou, s-a specificat ţinta de 0,7% din PIB şi unde SUA şi-au pus semnătura.

Cheltuielile pentru armată ale SUA sînt de 30 de ori mai mari decît cele alocate ajutorului financiar pentru ţările sărace.

În ultima perioadă, guvernul SUA declară totuşi că nu se simte obligat să respecte vreo ţintă numerică arbitrară, cum ar fi procentul de 0,7 din PIB. Oficiali de prim plan au declarat chiar că SUA nu au asumat niciodată un asemenea obiectiv. Totuşi, există acest document – „Consensul de la Monterrey" – semnat de SUA şi de alte state, unde se cere ca „statele dezvoltate care nu au făcut acest lucru, să depună eforturi concrete pentru atingerea ţintei de 0,7% din PIB, ca asistenţă pentru dezvoltare". Nu se poate mai clar de atît. Din păcate, SUA nu au demonstrat că sînt dispuse să facă un „efort concret" pentru respectarea angajamentului.

De fapt, asistenţa administraţiei SUA pentru dezvoltare însumează 0,15% din PIB, mai puţin de o pătrime din ceea s-a stabilit pe plan mondial că ar fi necesar. În contrast cu 4% din PIB cît este bugetul militar al SUA, aproape 500 de miliarde de dolari în acest an. Aşadar, SUA cheltuiesc de 30 de ori mai mult pentru armată decît pentru ajutorul financiar acordat ţărilor sărace. Doar cinci ţări au atins în prezent procentul de 0,7% din PIB-ul lor: Danemarca, Luxemburg, Olanda, Norvegia şi Suedia. Alte 6 ţări, toate europene, au stabilit recent un program pentru a respecta angajamentul luat şi a atinge acest procent pînă în 2015: Belgia, Finlanda, Franţa, Irlanda, Spania şi Marea Britanie.

Secretarul general ONU, Kofi Annan, a cerut tuturor ţărilor donatoare să dea cel puţin 0,5% din PIB pînă în 2009, şi 0,7% pînă în 2015. A atras atenţia şi că state precum Germania şi Japonia, care aspiră la locuri permanente în Consiliul de Securitate ONU, au o responsabilitate sporită în vederea atingerii acestei ţinte.

Din păcate, reprezentanţii ideologici ai americanilor foarte bogaţi (vezi editorialele din *The Wall Street Journal)* resping ideea ajutorului financiar extern, chiar dacă acesta reprezintă 70 centi la 100 dolari venit. Criticînd cartea mea, o recenzie din *Wall Street Journal* spunea că aş fi susţinătorul principiului „să dăruim pînă ne doare".

Dar există o limită a lăcomiei. Sînt sigur că *The Wall Street Journal* nu reprezintă interesele sau punctele de vedere ale multor sau chiar ale majorităţii americanilor bogaţi, inclusiv milionarii şi miliardarii ale căror contribuţii ar putea schimba vieţile a milioane de oameni.

Mulţi filantropi remarcabili, ca Bill Gates, păşesc deja pe această cale. Sînt convins că puţini dintre cei bogaţi ar refuza să contribuie cu o mică parte din uriaşele lor venituri, ştiind că schimbă astfel destinele milioanelor de nevoiaşi şi ajută ţările sărace să păşească pe calea dezvoltării economice. Ar realiza că, pe lîngă salvarea unor vieţi, ar contribui la crearea unei lumi mai sigure şi mai prospere. N-ar trebui să ne temem de durere dacă se dau 70 de centi dintr-o sută de dolari; în ţările bogate, sloganul nostru ar trebui să fie: „Să dăruim pînă vindecăm".

***Jeffrey Sachs** este profesor de economie şi director al Earth Institute de la Columbia University.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

Daniela-Ecaterina CUTAŞ

„Mortul complet", salvarea de vieţi şi capra vecinului

Recentul caz al lui Florin Halga, tînărul român care a decedat în Austria şi al cărui corp neînsufleţit a fost trimis în ţară „incomplet", a stîrnit vîlvă în presa noastră. Opinia publică a fost ultragiată de gestul medicilor austrieci care au extras organele tînărului şi s-a propus chiar sesizarea Interpolului. Informaţiile oferite în media despre legislaţia din Austria în domeniul transplantului nu au făcut decît să accentueze consternarea unora dintre noi.

În esenţă, există două tipuri de recunoaştere a consimţămîntului în privinţa donării de organe. *Regula consimţămîntului explicit* („opt-in system") prevede că se pot preleva organe sau ţesuturi de la o persoană în moarte cerebrală* doar dacă persoana respectivă şi-a dat acordul în prealabil pentru a fi donatoare sau, în cazul în care nu există acordul formal al persoanei, dacă se obţine acordul rudelor sale. Aşa este în Marea Britanie sau în SUA. *Regula consimţămîntului prezumat* („opt-out system") înseamnă că se pot preleva organe sau ţesuturi de la o persoană în moarte cerebrală, cu condiţia ca aceasta să nu îşi fi înregistrat în prealabil refuzul de a fi donatoare – iar această regulă poate fi totală sau parţială: în primul caz, dorinţele membrilor familiei nu sînt relevante pentru decizia de prelevare (Austria), în timp ce în al doilea caz, sînt (Spania). Înregistrarea prealabilă a refuzului implică de asemenea că, dacă persoana în cauză va fi în situaţia de a avea nevoie de un transplant, numele său va fi plasat la finalul listei de aşteptare (conform principiului „nu vrei să oferi, nu ţi se va oferi").

Cînd salvarea vieţii „bate" simbolismul

Motivul pentru care s-a făcut în unele state trecerea de la sistemul „opt-in" la sistemul „opt-out" constă în deficitul dramatic de organe disponibile pentru transplant. Problemele generate de vechiul sistem sînt multiple. Pe de o parte, de multe ori potenţialii donatori nu aveau asupra lor cardul special care indica disponibilitatea de a dona şi, cum prelevarea trebuie realizată cît mai urgent, transplantul nu se mai putea efectua. Perfecţionarea unei baze de date centralizate ar rezolva această problemă. Însă, pe de altă parte, în foarte multe cazuri, persoanele nu au în vedere eventualitatea decesului propriu, astfel încît să se înregistreze în baza de date, sau pur şi simplu nu le pasă. Introducerea sistemului „opt-out" menţine respectul pentru opţiunea indivizilor de a nu li se preleva organe după moarte şi transformă numărul enorm de vieţi pierdute din cauza indiferenţei sau doar a omiterii înregistrării în baza de date, în vieţi cîştigate. Sistemul mai drastic al consimţămîntului prezumat pur (total) alege salvarea vieţii celor care au nevoie de transplant în pofida respectării dorinţelor rudelor de a îngropa sau incinera un corp „întreg". Mai dur spus, salvarea vieţii „bate" simbolismul.

Aşa cum a arătat şi reacţia la cazul Halga, societatea în care trăim optează pentru respectarea integrităţii fizice a celor decedaţi şi respectarea dorinţelor familiei. Legal, trăim într-o ţară „opt-in". Practic, sîntem pe ultimul loc în Europa în ceea ce priveşte procentul de donări de organe: dacă în alte ţări se înregistrează anual sute de donări în moarte cerebrală, noi şoptim cîte un 3, un 8 sau un 9 pe an.

Ne socotim responsabili pentru acţiunile noastre directe (am ucis pe cineva), dar nu şi pentru acţiunile noastre indirecte (decizia noastră ucide pe cineva).

Să vedem însă care este semnificaţia acestor opţiuni. În primul rînd, aşa cum arăta şi Lucian Mîndruţă în numărul precedent al *Dilemei vechi,* românii vor să fie îngropaţi întregi. Nu degeaba este „să moară şi capra vecinului" o vorbă românească. Să moară şi vecinul. Respectaţi-mi durerea. Nu îmi jupuiţi morţii. Durerea pierderii suferite în urma „golirii" morţilor de organe este pentru noi mai profundă decît pierderea vieţii altor oameni, cauzată de respectarea sensibilităţii noastre. În al doilea rînd, noi nu avem exerciţiul solidarităţii şi al empatiei pentru suferinţa celorlalţi, aşa cum nu avem exerciţiul responsabilităţii pentru răul pe care îl putem preveni. Un autor britanic (profesorul John Harris) spunea: „refuzul de a dona cauzează moartea, cu tot atîta certitudine ca şi împuşcarea". El atrăgea atenţia tocmai asupra faptului că tindem să ne socotim responsabili pentru acţiunile noastre directe (am ucis pe cineva), dar nu şi pentru acţiunile noastre indirecte (decizia noastră ucide pe cineva). Este bine să ne respectăm morţii, însă nu cred că există o singură cale de a face acest lucru. Mai mult decît atît, cred că trebuie să ne punem întrebări cu privire la modalităţile pe care le avem la dispoziţie pentru a ne exprima acest respect: de exemplu, de ce nu ar însemna donarea de organe o formă de respect mai profund decît integritatea fizică a morţilor noştri, de ce nu am transforma o tragedie a noastră într-o speranţă a altor oameni, şi de ce nu am alege viaţa celor care ar putea fi salvaţi mai degrabă decît moartea, şi a unora şi a altora.

Unele state au respins dreptul rudelor de a refuza donarea de organe: preţul a fost socotit prea mare.

Ceea ce pare să fi şocat presa românească în cazul Halga este faptul că nu s-a ţinut seamă de refuzul părinţilor. Oricît ar putea părea de cinică (iar eu nu cred că este astfel), decizia unor state de a trece peste dorinţele familiei a fost luată, în primul rînd, datorită faptului că, fie şi în cele mai „deschise" şi „altruiste" societăţi, de multe ori familiile refuză. În astfel de societăţi, preţul acestui refuz a fost socotit prea mare. În al doilea rînd, s-a socotit că deciziile familiei nu le reprezintă pe cele ale membrilor lor adulţi decît dacă au fost delegate în mod formal în acest sens: dacă persoana decedată a lăsat în urma sa un act prin care să fie reprezentată de un membru sau altul al familiei.

Dincolo de particularităţile acestui caz şi dincolo de încăpăţînarea de a găsi „vinovaţi" şi intenţii răuvoitoare de trafic (presupun că se va stabili dacă au existat realmente), „darul vieţii", pe care îl putem face cînd murim, şi ierarhizarea morală, care se poate face între integritatea fizică a corpurilor noastre şi salvarea altor vieţi, ar trebui (cel puţin) să ne pună pe gînduri. Nu îndrăznesc să pledez pentru trecerea cît mai rapidă la un sistem „opt-out" în donarea de organe. Cred însă că cifrele statistice care însumează acest „dar al vieţii" în România exprimă o problemă morală stringentă, pe care nu o putem ignora pretinzînd în acelaşi timp că ştim ce înseamnă responsabilitatea morală.

* Desigur, în cazul donărilor de organe de la persoane în viaţă, reglementările cer întotdeauna consimţămîntul explicit.

***Daniela-Ecaterina Cutaş** (danielacutas@gmail.com) este absolventă a masteratului de „Etica şi dreptul îngrijirii medicale" la Universitatea din Manchester, Marea Britanie.*

Albena ŞKODROVA
Marian CHIRIAC

Bulgaria şi România

– separate de trecut, apropiate de Europa –

Două state vecine – mult timp separate de numeroase prejudecăţi şi de ignoranţă – descoperă în sfîrşit că au mai multe în comun decît şi-ar fi imaginat vreodată. Un rol important în această apropiere l-a jucat scopul comun al aderării la Uniunea Europeană.

Deşi lucrurile se schimbă rapid în ultimii ani, marcaţi de integrarea europeană, milioane de bulgari şi români încă se văd unii pe alţii prin prisma prejudecăţilor, chiar în mod caricatural. Există dispute nerezolvate legate de poluare şi energie. Dar presiunea aderării comune la Uniunea Europeană, ca şi interesele lor politice şi economice, apropie cele două naţiuni pentru prima dată în ultimul secol.

Milioane de bulgari şi români se văd unii pe alţii în mod caricatural.

Perioada comunistă a însemnat o prietenie formală între cele două ţări, conduse de doi dictatori, Nicolae Ceauşescu şi Todor Jivkov. O vreme, amiciţia dintre ei a cunoscut o tendinţă ascendentă, astfel încît Jivkov chiar a creat o aripă specială la reşedinţa sa de la Ruse, rezervată familiei Ceauşescu. Totuşi, axa Ceauşescu-Jivkov a fost neproductivă şi temporară. Relaţiile au devenit chiar încordate în anii '80 din cauza politicii externe independente a României, în vreme ce Bulgaria rămînea fidelă Moscovei. Grave neînţelegeri legate de poluare au adîncit ruptura. În numele solidarităţii Pactului de la Varşovia, regimul Jivkov a încercat să tempereze criticile legate de poluarea chimică produsă de fabricile aşezate de-a lungul Dunării. După schimbarea regimului în 1989, aceste conflicte reprimate au ieşit rapid la suprafaţă, iar problema mediului a devenit una serioasă.

Din 1998 şi pînă în 2004, comerţul dintre România şi Bulgaria a crescut de circa şapte ori, fiind influenţat pozitiv şi de semnarea – sub influenţa UE – a unor acorduri de liber schimb. Dincolo de aceste cifre, oamenii de afaceri par să-şi asume un rol tot mai important în apropierea celor două ţări. Dar demontarea moştenirii de ignoranţă reciprocă nu este un lucru simplu. Emil Vucev, manager la compania bulgară S&T, îşi aminteşte: „Prima mea întîlnire cu colegii români a fost o surpriză pentru că mă aşteptam să văd bărbaţi cu barbă, îmbrăcaţi în şube de oaie". Vucev adaugă: „Dar erau persoane sofisticate care vorbeau fluent limba engleză şi aveau maniere alese. Mai tîrziu am aflat că şi ei aveau aceleaşi suspiciuni ca şi mine". Ziaristul bulgar Gheorghi Kalenderov subliniază faptul că zidul de suspiciune reciprocă ce separă Bulgaria de România reflectă faptul că în fiecare dintre cele două ţări vecine nu este cunoscută istoria şi cultura celeilalte. „Dacă cele două ţări se tratează reciproc cu o anumită aroganţă, aceasta se întîmplă pentru că ele nu se cunosc aproape deloc" – a declarat Kalenderov. El adaugă că cei mai mulţi dintre bulgari au mai multe cunoştinţe despre Statele Unite decît despre România.

Cultivatori de legume versus *mămăligari*

Una dintre consecinţe este faptul că ambele naţiuni continuă să funcţioneze după stereotipuri tradiţionale balcanice, consolidate în perioada comunistă. Românii îi numesc pe bulgari „cu capul mare" sau cu „ceafă groasă" şi „crescători de legume". Bulgarii îşi numesc vecinii „mămăligari", ei considerînd mămăliga mîncarea săracilor. „Noi gîndim despre români exact cum gîndesc şi ei despre noi", spune Kalenderov. „Ei spun aceleaşi glume despre noi, pe care le spunem şi noi despre ei – numai că noi spunem «români», ei spun «bulgari»." Mai sînt de luat în considerare şi conflictele teritoriale legate de Cadrilater, pe care România l-a luat Bulgariei în 1913 şi pe care a fost apoi forţată să îl înapoieze. „Aproape că nu există nici o diferenţă între stereotipurile din urmă cu un secol şi cele de acum" – remarcă Daniel Cain, istoric la Institutul de Studii Sud-Est Europene din Bucureşti. Cain, care a studiat în Bulgaria, adaugă: „Este greu de înţeles cum de cele două popoare ştiu atît de puţine unul despre celălalt în ciuda faptului că sînt vecine de secole."

După 1989, presa românească a dezvoltat ideea că Bulgaria este o ţară săracă, care depinde de sprijinul financiar al UE. Asta le-a creat românilor un sentiment de superioritate şi aroganţă. Mass-media din Bulgaria s-au concentrat de asemenea pe problemele ţării vecine şi au adoptat o notă similară de superioritate. Unul din subiectele favorite ale presei din Bulgaria era că România a supravieţuit datorită sprijinului celorlalte ţări latine, cum ar fi Franţa, Italia, Spania sau Portugalia.

Cînd au început cursa de aderare, presa a pus din nou accent pe competiţie. Ziarele de la Sofia au protestat împotriva deciziei UE de a include ţara lor în aceeaşi categorie cu România, exprimîndu-şi temerile că progresul mai lent al ţării vecine ar putea întîrzia integrarea Bulgariei. Cînd România a finalizat negocierile de aderare, relatările au fost peiorative, spunînd că România nu este de fapt pregătită şi că este ajutată mai mult decît merită. Pe acest fond de competiţie, cele două ţări au realizat treptat că totuşi e preferabil să înceapă să coopereze mai mult, renunţînd pe parcurs la imaginile inadecvate şi stereotipii. Emil Vucev îşi aminteşte: „În timpul primei mele vizite în România, am jucat un joc: găseşte 10 diferenţe între cele două ţări. Am ajuns la concluzia că nu existau totuşi diferenţe majore. De exemplu, Bulgaria are drumuri mai bune, în schimb în România, spitalele sînt mai bune."

Europa ajută la rezolvarea scandalului legat de poluare

Un proiect care simbolizează apropierea celor două ţări sub auspiciile UE este formarea unei „euro-regiuni" care include Giurgiu şi Ruse. În anii '90 cele două oraşe au fost angrenate într-un conflict legat de poluarea aerului. România şi Bulgaria au o tradiţie îndelungată de acuzaţii reciproce legate de poluare. Timp de mai mulţi ani, s-au schimbat cuvinte dure cu privire la activitatea unui combinat chimic românesc din Turnu Măgurele. Presa bulgară şi autorităţile locale din Nicopole, au insistat asupra faptului că, din cauza combinatului românesc, nivelul de amoniac din aer era mult mai ridicat decît permiteau reglementările. România nu a dat importanţă reclamaţiilor Bulgariei, spunînd că exagerează problema şi a acuzat, la rîndul ei, că deasupra portului Zimnicea plutesc nori toxici venind de la fabrica de textile din oraşul bulgăresc Svištov.

Dar după 15 ani de conflicte verbale, Europa dă o mînă de ajutor nu printr-o decizie care stabileşte „cine are dreptate", ci prin impunerea de standarde mai înalte de protecţie a mediului pentru ambele ţări. Astfel, fabrica din Turnu a fost modernizată şi la privatizare noii proprietari au fost obligaţi să se conformeze normelor europene anti-poluare.

Conflictele legate de energie

Energia este un alt domeniu tradiţional de conflict. UE a cerut Bulgariei să închidă 4 din cele 6 reactoare de la Kozlodui, ca precondiţie pentru începerea negocierilor de aderare. A fost un şoc pentru Bulgaria, care produce aici peste 40% din energia sa electrică. Producţia este importantă atît pentru consumatorii bulgari, cît şi pentru exportul spre Grecia, Turcia, Albania şi Macedonia. În timp ce Bulgaria regretă închiderea reactoarelor de la Kozlodui, România încearcă să profite de pe urma situaţiei pentru a prelua piaţa regională de energie. Bucureştiul acuză Sofia că a blocat planurile României de a exporta electricitate în zona Balcanilor prin impunerea de preţuri excesive pentru tranzitul energiei pe teritoriul ei. În replică, Bulgaria a acuzat România că ar duce o campanie murdară şi că cererea de a închide Centrala nucleară de la Kozlodui face parte dintr-o conspiraţie occidentală. Ziarul bulgar *24 de Ore* scria în 1999 că firme franceze şi canadiene plănuiesc să investească în centrala nucleară de la Cernavodă pentru a se asigura că România „înlocuieşte Bulgaria ca furnizor de energie în Balcani". Multe alte ziare au vehiculat această speculaţie timp de cîţiva ani.

În final, Bulgaria a fost de acord să închidă cele 4 reactoare vechi. Însă, fiind hotărîtă să nu lase piaţa regională a energiei în mîinile românilor, a anunţat că intenţionează să construiască o nouă centrală nucleară la Belene, la doar 13 km de graniţa cu România. În septembrie 2004, ONG-uri româneşti au protestat împotriva centralei de la Belene, susţinînd că aceasta va fi „un alt Cernobîl". În 2007, cînd va adera la UE, Bulgaria nu va putea să continue construcţia centralei, dacă nu se va supune unor norme dure de securitate. În acelaşi timp, Sofia nu va mai putea bloca accesul României pe piaţa regională a energiei. La sfîrşitul anului trecut, s-a format un grup mixt de experţi care să analizeze proiectul noii centrale nucleare din Bulgaria. În decembrie 2002, Bulgaria a oprit unităţile 1 şi 2 de la Kozlodui şi va închide 3 şi 4 în 2006. Între timp, se ocupă de modernizarea celor două reactoare mai noi cu sprijinul financiar al UE în valoare de 500 milioane de euro. Singura centrală nucleară a României, cea de la Cernavodă, va fi de asemenea modernizată. În martie 2004, Comisia Europeană a aprobat un împrumut de 223 milioane de euro pentru a sprijini operatorul românesc de energie nucleară.

Al doilea pod peste Dunăre

Un al treilea motiv de conflict româno-bulgar, în care UE a încercat să intervină printr-o combinaţie de ajutor, presiuni şi impunerea dialogului bilateral, se referă la noul pod peste Dunăre. Scandalul legat de acest pod durează de zece ani şi în mod sigur i-ar surprinde pe maghiari, care au construit şase poduri peste Dunăre numai în Budapesta, în vreme ce de-a lungul graniţei comune româno-bulgare de 500 de km există un singur pod. Podul de la Giurgiu-Ruse are deja 50 de ani şi e supraaglomerat. Localizarea lui este incomodă pentru bulgarii care încearcă să ajungă în Europa Centrală prin România. Din acest motiv, cei mai mulţi preferă ruta prin Serbia-Muntenegru. Lucrările au fost amînate pentru că Bulgaria şi România erau ocupate cu discuţii în contradictoriu privind locaţia, fiecare ţară dorind să mărească zona de tranzit de pe teritoriul ei. Din nou, presiunile UE dublate de asistenţă financiară au dus la salvarea acestui proiect. În februarie, Uniunea Europeană a anunţat că va acorda Bulgariei 70 milioane de euro pentru construirea noului pod. S-a căzut de acord pentru locaţia Vidin-Calafat, podul va costa 230 milioane de euro şi va fi terminat în 2006.

Oamenii de afaceri, precum Ivan Juvetov, proprietarul unui magazin de antichităţi din Vidin, aşteaptă cu nerăbdare noua rută. El are adesea nevoie să călătorească la Calafat, dar în prezent are numai două variante, un bac bulgăresc care funcţionează fără un program fix şi un vas vechi românesc. „Aceste modalităţi de transport sînt mai potrivite pentru pasionaţii de sporturi extreme decît pentru oamenii de afaceri", declară el. În Calafat, oamenii sînt trişti din cauza sărăciei, ceea ce umbreşte entuziasmul pentru construirea noului pod. „Poate este o veste bună pentru politicieni, dar nu pentru mine", spune Gabriela Mocanu, casnică în vîrstă de 47 de ani. În timp ce majoritatea localnicilor sînt indiferenţi, despre afaceriştii locali nu se poate spune acelaşi lucru. Vestea construirii unui al doilea pod a dus la creşterea preţului proprietăţilor în partea română. „Ne aşteptăm la creşterea interesului investitorilor străini de a cumpăra teren sau de a începe o afacere în zonă", a declarat Petre Călin, agent imobiliar.

Sondajele de opinie arată că dorinţa unui viitor european comun reuneşte cele două popoare. Mai mult de două treimi dintre români şi bulgari doresc integrarea în UE mai ales datorită faptului că ambele popoare văd acest proces ca o garanţie a securităţii şi dezvoltării, după 40 de ani de comunism care le-a lăsat în urma Europei Occidentale.

(Articol scris de Albena Şkodrova din Sofia şi Marian Chiriac din Bucureşti pentru Institute for War and Peace Reporting – *www.iwpr.net. Traducere de Gabriela Edu)*

Cîteva mici probleme

România şi Bulgaria au promis să rezolve cele cîteva probleme „minore" pe care le au pînă în 2007, moment în care cele două ţări balcanice speră să intre în UE. "Sînt cîteva chestiuni şi ar trebui să ne fixăm nişte termene limită pentru a le rezolva, să nu luăm probleme trecutului cu noi în Uniunea Europeană", a declarat primul ministru român Călin Popescu Tăriceanu după întîlnirea cu omologul său bulgar. La rîndul său, acesta a spus că sînt cîteva „mici probleme administrative şi alte probleme" şi a pledat pentru găsirea unor soluţii comune. Cei doi oficiali au căzut de acord să urgenteze lucrările la marile lucrări de infrastructură, cum sînt noul pod peste Dunăre şi o nouă conductă de gaze care leagă Europa Centrală de Marea Caspică (după *Associated Press,* 31 martie 2005).

Radio & Afaceri MIX fm 100.6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio in România
ROMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

Ioan DRĂGAN

„Ce“ şi „cum“ privesc copiii la televizor

Acest comentariu se referă la relaţia copiilor cu violenţa televizuală, iar primul răspuns (după studiile Centrului de Studii Media şi Noi Tehnologii de Comunicare, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea din Bucureşti şi după cercetările internaţionale), sintetic formulat, ar fi următorul: tocmai cei care ar trebui să fie protejaţi văd la televizor *mai multă violenţă decît adulţii*, ca efect cumulat al multor factori şi – fapt agravant – ei văd, percep şi receptează violenţa *altfel* decît adulţii, fiind mai puternic impresionaţi de aceasta. Să mă explic. Trei categorii de date sînt semnificative pentru această aserţiune. Conform datelor occidentale de audienţă (confirmate şi de studii româneşti), circa 80% dintre emisiunile TV vizionate de copii sînt destinate adulţilor, iar majoritatea acestora se situează în intervalul *prime time* (19-22,30), definit ca acela al „televiziunii familiale“ sau al „marelui public“, în care o pondere importantă o deţin copiii. O nefericită coincidenţă face ca în aceleaşi intervale orare să existe şi cea mai mare densitate de programe cu conţinuturi violente şi o concentrare masivă a televizionării, inclusiv de către copii. De exemplu, în perioada 26 iulie – 8 august 2004, frecvenţa scenelor de violenţă între orele 19-23 pe principalele posturi comerciale a fost următoarea: Antena 1 – 39,10%; PRO TV – 37,01%; Prima TV – 23,90%*.

În al doilea rînd, studiul grupului nostru – primul de acest gen efectuat în România – a dezvăluit că programele TV din România conţin, comparativ, o cantitate mult mai mare de violenţă decît cele occidentale, în condiţiile în care respectarea signalecticii anti-violenţă (adică respectarea recomandărilor CNA-ului) este mai mult decît precară la noi. Permisivitatea părinţilor amplifică serios accesul indistinct al copiilor şi al adolescenţilor la programele TV, ele însele mai încărcate de violenţă, cum se vede din tabelul alăturat.

„Oferta“ de violenţă televizuală este, în România, dublă faţă de Franţa şi mai mult decît triplă faţă de reţelele americane de televiziune (cf. studiului CSA, Franţa, 1995 şi Cultural Indicators Project, pentru SUA şi Canada).

Dacă adăugăm la toate acestea faptul că programele celor două canale principale de desene animate difuzate în România (Fox Kids şi Cartoon Network) conţin, în medie, de 7 ori mai multe scene de violenţă pe oră decît programele generaliste, avem o imagine destul de „sumbră“ a ofertei şi a accesului copiilor noştri la programele violente, precum şi a potenţialelor efecte nocive ale acestora.

Înainte de clasa I primară, conform studiilor americane, majoritatea copiilor petrece în faţa televizorului echivalentul a trei ani şcolari. Copilul tipic american asistă, la televizor, la 8.000 de crime/omucideri şi la circa 100.000 de acte de violenţă televizuală. Cei din România – dacă lucrurile nu se schimbă – au „şansa“ să doboare aceste recorduri, cu consecinţe deja vizibile.

Este îmbucurător totuşi că reluarea studiului nostru asupra conţinuturilor violente din programele TV (au fost analizate două săptămîni de la începutul lui noiembrie 2004, de această dată pentru 11 canale) a cuantificat şi un efect pozitiv: o reducere semnificativă a frecvenţei, a duratei şi ponderii scenelor de violenţă în cazul principalelor canale TV difuzate în România.

În ceea ce priveşte efectele programelor TV violente, majoritatea autorilor sînt de acord că, deşi nu poate fi postulată o relaţie lineară de cauzalitate între violenţa televizuală şi creşterea violenţei din societate şi mai ales a violenţei juvenile, este cert că expunerea continuă la scene de violenţă conduce la banalizarea violenţei – mai ales minorii pot deveni

	Canada		Canale franceze	Reţele americane	Canale româneşti	
	Private	Publice			Private	Publice
Secvenţe de violenţă pe oră	11,1	6,1	7,4	3,4	14,31	10,17

Comparaţie Canada-Franţa-SUA-România (programe difuzate în prima parte a serii)

imuni la factorul „groază“ al violenţei. Ei acceptă uşor violenţa, ca pe o modalitate de rezolvare a problemelor, pot imita violenţa vizionată şi sînt înclinaţi să se identifice cu anumite personaje, fie victime sau torţionari. În cazul copiilor, regăsim în proporţii variate, dar mai acut decît la adulţi, întreaga gamă a efectelor violenţei mediatice: 1) *imitaţie şi învăţare* (identificarea copiilor cu personaje agresive); 2) *impregnarea* (asimilarea, chiar inconştientă, a stilului violent de relaţionare umană); 3) *dezinhibarea* (imaginile violente pot favoriza trecerea minorilor la acte violente); 4) *desensibilizarea* (reducerea sensibilităţii la violenţă şi creşterea gradului de acomodare cu violenţa); 5) *catharsis* (eliberarea de pulsiuni agresive); 6) *incubaţie* (angoasă, spaimă, sentiment de insecuritate).

Cum „văd“ copiii violenţa la TV

Impactul imaginilor televizuale este condiţionat mai ales de ceea ce americanul G. Comstock numea *relevanţa psihologică a stimulilor mediatici*. Aceasta rezultă din conjuncţia a trei factori:

1) simpla prezenţă pe ecran a scenelor violente;

2) contextul valorizării pozitive a datelor violenţei mediatice, mai ales sub aspectul consecinţelor pentru individ şi colectivitate;

3) corespondenţa scenelor de pe micul ecran cu realitatea prin şansa indivizilor de a se întîlni şi de a trăi nemijlocit experienţa violenţei (mediile copilăriei şi ale adolescenţei saturate de „încercări“ violente).

Concluzia este că, cu cît există o articulare mai *logică*, mai *realistă* şi mai *naturală* a imaginilor violente, sexiste, obscene, cu atît percepţia indivizilor asupra emisiunilor TV devine un fel de scenariu plauzibil, nu doar o ficţiune. Astfel, itinerarul experienţelor individului – mai ales minor – cu televiziunea se poate transpune dintr-un scenariu simbolic într-un comportament efectiv. Cu cît suita scenelor violente din programele TV este mai „realistă“, mai „logică“ şi mai „naturală“, cu atît creşte probabilitatea (nu necesitatea însă) ca minorii, mai ales, să fie tentaţi a experimenta în practică astfel de comportamente vizionate. De aici a derivat importanţa acordată, în aceste studii, construirii grilelor de analiză a contextelor de semnificare a actelor de violenţă televizuală (prezentate ca amuzante, gratuite, atrăgătoare sau terifiante etc.).

Discursul televizual este construit, în principal, după o logică a seducţiei şi captării induse de logica pieţei. Aş spune, reluîndu-l pe Herman Parret, că televiziunea nu este mincinoasă şi nici manipulatoare în principiu, ci, pur şi simplu, devastatoare pentru că este seducătoare. Iar violenţa este unul din ingredientele alimentării şi susţinerii acestei logici a comunicării televizuale: violenţa este chiar un *summum* al acestui discurs spectacular şi senzaţional. La televiziune, „copiii voştri nu văd acelaşi lucru ca şi voi“ – acesta este mesajul noului film de promovare şi sensibilizare a părinţilor, operatorilor TV şi realizatorilor de programe la signaletica antiviolenţă din Franţa: copiii şi adolescenţii nu au aceeaşi capacitate ca adulţii de a se distanţa în raport cu anumite imagini, în special cu imaginile violente (dată fiind slaba lor capacitate de a face distincţia dintre ficţiune şi realitate). Nu putem uita că televiziunea are o uriaşă putere de autentificare şi deci de legitimare simbolică a tot ce se perindă pe micul ecran: îndeosebi cei care privesc mult la televizor au toate şansele să vadă lumea prin „ochelari televizuali“ şi chiar să-şi situeze existenţa în acest univers televizual care are putere „de realitate“.

Dezamăgit de televiziune, un scriitor american ne avertizează pe bună dreptate: „Oamenii s-au schimbat. Ei par să aibă nevoie de ştiri, fie ele proaste, senzaţionale sau greu de suportat. Se pare că informaţia şi divertismentul televizual au înlocuit romanul, dialogul şi chiar familia. Consumăm violenţă aşa cum consumăm produse. Imaginile violente devin o marfă fabricată în masă. Singurul nostru efort este să distingem, în scenariul unui film cu violenţă, un om cu o puşcă adevărată. Totul se petrece acum pe ecranul televizorului – aceasta este realitatea“.

Apar, în consecinţă, noi forme de dezvoltare a strategiilor vizînd limitarea violenţei televizuale şi de sensibilizare a editorilor de programe şi a radiodifuzorilor, precum şi a părinţilor la riscul expunerii copiilor la programe violente. Recent, unele televiziuni publice din ţări occidentale (a se vedea cazul televiziunii publice spaniole) au adoptat coduri de conduită restrictive în ceea ce priveşte difuzarea violenţei gratuite, a scenelor sexuale explicite, a limbajului grosier şi discriminator, a scenelor de exorcism, în intervalele orare „total protejate“: 7,30-9; 13-14,30; 17-21. Aceste segmentări iau în considerare faptul că televizionarea de către copii se concentrează în anumite vîrfuri şi, mai ales, (cum s-a menţionat) în relieful cel mai înalt al *prime time*-ului.

Radiografierea *conţinuturilor* programelor TV este extrem de importantă: aceasta nu doar descifrează o lume simbolică, ci chiar ne spune, în modul cel mai palpabil, în ce fel de lume trăim, ne spune cît de violentă este lumea de azi şi de mîine. Aceste evaluări ale conţinuturilor televizuale au aşadar putere de anticipare: ne spun nu doar în ce lume existăm, dar mai ales în ce lume vor trăi copiii noştri.

---

* Din raportul de cercetare *Evaluarea reprezentării violenţei în programele televizuale* (contract cu CNA; perioada evaluată: 26 iulie – 8 august 2004, 10 canale TV analizate, 734 ore de emisiuni, septembrie 2004, 338 p.)

***Ioan Drăgan** este directorul Centrului de Studii Media şi Noi Tehnologii de Comunicare al Universităţii din Bucureşti.*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Între Galaţi şi mahalaua Popa Nan....

La 1798, iulie 26, Ilinca din mahalaua Popa Nan îi cere mitropolitului despărţirea de soţul ei Gheorghe, cu care era căsătorită doar de la „sfîntul Nicolae anul trecut". Motivul: violenţa extremă. „M-au bătut cu bătăi de moarte", se plînge femeia, trecută deja prin experienţa unei prime căsătorii. În faţa tribunalului, trupul expus privirilor judecătorilor îi susţin spusele: „veni jăluitoarea la noi cu jalbă «şi» bătută foarte rău, aflîndu-se şi cu vînătăi pă trup". Interogat, Gheorghe se apără spunînd că este nevasta lui şi că poate să-i facă ce vrea: „că de nu-i va mai pune altădată masa să mănînce va să bage cuţitul în ea şi să încalece calul să fugă". Discursul lui este susţinut de legea din epocă în care se recomanda bătaia, dar numai „cu măsură" şi „cu blîndeţe" şi doar în cazul în care femeia este vinovată. Conceptul de vinovăţie nu este însă prea bine definit; în acest caz orice pretext se poate transforma într-o palmă, o bătaie cruntă sau ameninţări şi fugăreli cu toporul, cuţitul şi chiar puşca. La rîndul său, femeia recunoaşte autoritatea şi superioritatea bărbatului care-i este nu numai soţ, ci stăpîn şi educator. „Proastă", „slabă din fire", „limbută", „păcătoasă", aşa cum se defineşte, femeia se încredinţează cu totul bărbatului, iar bătaia aplicată din cînd în cînd, „cu vină sau fără de vină", este un mijloc de „educare", o acceptare a superiorităţii masculine, „am suferit bătăile şi ocările lui că-mi este soţ şi stăpîn", o recunoaştere tacită a propriei intoleranţe, „cînd vine beat acasă, eu nu-i sunt supusă, şi-l ocărăsc, şi nu-l ascult la ceea ce zice". Constestarea violenţei are loc numai atunci cînd ea atinge limitele intolerabilului, cu alte cuvinte, îi pune viaţa în pericol, şi cînd este însoţită de risipirea zestrei şi a averii comune. În cazul de faţă, Gheorghe – aşa cum este el creionat de vecinii chemaţi să depună mărturie – nu este decît un chefliu pe cinste. „Căzut la patima beţiei", el a vîndut repede zestrea la cîrciumă, iar acum, zi şi noapte, se distrează: ba cu o prostituată scandalizînd vecinii, ba împuşcînd în plină noapte găinile de prin curţile oamenilor, ba alergîndu-şi soţia pe la trei ceasuri din noapte pe uliţe, trezind toată mahalaua. Mitropolitul nu se lasă impresionat nici de discursul soţiei, nici de mărturiile vecinilor şi crede că Gheorghe are nevoie doar de puţină „înţelepţire" cu ceva bătaie la tălpi, după care poate reveni în patul conjugal. Cum a trecut deja de trei ori pe la spătărie, bărbatul nu este deranjat atît de bătaie, cît de dezonoarea ce i-a fost adusă deja în ochii celor-lalţi tovarăşi de ai săi, aşa că îi transmite soţiei: „cum va scăpa din puşcăria spătăriei va s-o omoare". Speriată de ameninţările lui, Ilinca aleargă de data aceasta la Vodă. Dacă pînă atunci nu dorise decît „îmblînzirea" bărbatului, acum insistă şi se lamentează: „să nu lase o săracă ca mine să să omoare de acel tîlhar aici în oraşul Mării Tale, Bucureşti. Ci prin luminată poruncă a Mării Tale să fiu despărţită ca să-mi pot căuta dă sărăcie şi de copilaşi". Eliberată de Gheorghe, Ilinca se va grăbi totuşi spre un al treilea mariaj, sperînd doar că viitorul soţ o va bate cu blîndeţe.

Violenţa conjugală este încă una din tarele societăţii contemporane. „Dacă nu mă bate din cînd în cînd înseamnă că nu mă iubeşte", spun multe femei din România de astăzi. De ce oare violenţa este încă interpretată ca un semn de iubire? Chiar este? Mi-am pus această întrebare după ce am citit zilele trecute povestea unui „amor ilegitim" unde agresivitatea devine de fapt şi de drept iubirea însăşi. Soţie şi amantă, Nela este bătută în numele iubirii cînd de soţ, cînd de amant. Femeia interiorizează şi acceptă violenţa masculină într-o primă etapă şi nu scapă decît cu fuga la vecini sau la părinţi, aşa cum făceau odinioară suratele ei din Popa Nan. Dacă ea se „emancipează" la un moment dat şi îşi dă seama că ceva nu este în regulă, bărbaţii continuă să creadă că o bătaie aplicată din cînd în cînd nu este decît afectivitatea pe care preferă s-o reverse de o manieră agresivă în capul femeii. Amantul o spune limpede: „Dacă ţinea la mine, nu mă părăsea c-am bătut-o. Am vrut s-o încerc". Frumoasă dovadă de iubire la început de mileniu trei!

Pentru unii români, 200 de ani au trecut cam repede, iar sufletele lor au rămas ancorate undeva în mahalaua Popa Nan, unde iubirea şi violenţa făceau casă bună.

libertatea de impresie

Alb şi roşu

Doi indivizi la o masă, unul cu o barbă mare şi albă, celălalt cu o barbă mare şi roşie, discută în faţa unei sticle de vin alb, la ora 10 dimineaţa.

Barbă albă: Măi Vasile, sînt prea puţine cîrciumi în Bucureşti.

Barbă roşie: Ba..., cum de nu, Jeane, au apărut ca ciupercile după ploaie.

Barbă albă: Încă nu sînt destule, uite, de exemplu, dacă vrei să bei o vodcă sau un wiskhy, la 9 dimineaţa, n-ai unde. Sau dacă vrei o ciorbă de potroace la 6 dimineaţa, nu găseşti nici să dai cu tunul. De fapt nici la 12 n-o găseşti. În Grecia e plin de cîrciumi care stau deschise pînă dimineaţa. Nimeni nu munceşte, ziua e o toropeală generală, iar noaptea se umplu străzile şi localurile şi toţi petrec.

Barbă roşie: Băăi..., dar vezi că şi ei au acuma mari probleme cu deficitul bugetar, Uniunea Europeană îi trage de urechi.

Barbă albă: Dă-te mă-n..... cu deficitul tău cu tot. Un singur deficit pe lumea asta poate să fie adevărat şi periculos... deficitul de alcool. Restul sînt invenţii. Deficit bugetar..., auzi, bă. Te uiţi prea mult la televizor.

Barbă roşie: Dacă toată lumea stă şi petrece şi nimeni nu mai munceşte, cum vrei să progresăm?

Barbă albă: La ce-ţi trebuie ţie mă, progres? Tîrbuşoanele s-au inventat deja şi n-avea grijă că pînă mori tu, o să se mai fabrice.

Barbă roşie: Exagerezi. Chiar şi aşa, cu ce bani mai bei dacă nu munceşti? Cum cîştigi?

Barbă albă: Una e să nu munceşti şi alta e să nu cîştigi. Faci o mare confuzie. Poţi să cîştigi fără să faci nimic. Îţi trebuie doar un mic început.

Barbă roşie: Începutul ăsta nu există, noi sîntem la zero.

Barbă albă: Zero eşti tu.

Barbă roşie: Nemţii, ca să ajungă la ce au acum, au muncit serios şi, în anii de după război, aproape fără bani.

Barbă albă: Şi acum iar nu mai prea au, deşi au muncit şi tot muncesc în prostie. Munca de dragul muncii şi progresul de dragul progresului sînt cele mai mari tîmpenii. La începutul secolului, erau în Bucureşti peste o sută de restaurante şi peste trei sute de redacţii de gazete. Omul trebuie să bea şi să se exprime. Cel puţin aşa-i natura românilor, care-s mai deştepţi ca nemţii tăi. Ce se întîmplă acum e altceva şi e contra naturii noastre. Lumea se duce la cîrciumă să mănînce repede. Toţi beau apă minerală. Şi dacă îi asculţi, discută tot probleme de serviciu. Mie mi-ar sta mîncarea în gît.

Barbă roşie: Totuşi spui că şi atunci erau mai multe redacţii de ziar decît localuri. Iar redacţiile produceau ceva, acolo se muncea.

Barbă albă: Produceau pe dracu'. Crezi că se cumpărau toate? Nu se putea citi cît se scria. Acuma tot spre asta s-ar tinde, numai că, dacă ar fi după mine, aş face o reformă: aş muta toate redacţiile în cîrciumi. O simplificare şi o economie considerabilă. Cîrciumile s-ar îmbogăţi (mă întrebai de unde ies banii), iar gazetele ar fi mult mai inspirate. Şi cîrciumarii ar putea face *discount*-uri apreciabile pentru gazetari.

Barbă roşie: Te contrazici, zici că restaurantele ar cîştiga dacă gazetarii ar sta mereu în ele şi apoi spui că tot gazetarii ar trebui să aibă *discount*-uri din banii restaurantului. Adică restaurantele n-ar prea cîştiga cu asemenea clienţi. E un circuit financiar închis.

Barbă albă: Nu mai beau cu tine. Eşti un bou!

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Zile de naştere

Ştiam că zilele de naştere au un tipic clar al sărbătoririi lor, care nu se supune unor reguli inventate de noi, sărbătoriţii, ci unora intrate, cu mult timp înainte, într-un mental colectiv neutru, ce funcţionează, insensibil la doleanţele particulare, după propriu-i mecanism. De cele mai multe ori, fiind născută primăvara, ziua mea era o zi frumoasă: te sculai cu soare în cameră şi angoasele din timpul nopţii dispăreau ca prin farmec. Rămînea şi punea stăpînire pe tine sentimentul că era o zi importantă, deci bună (sentimentul ăsta s-a tot rarefiat de-a lungul anilor). Cei din jur, pe atunci părinţii, şi bunicii, ţi-l susţineau cu „la mulţi ani"-uri matinale. Aveai senzaţia că eşti stăpîn/ă pe lume (loc comun pozitiv, util în întărirea unei bune imagini de sine) şi că toate ţi se supun.

După toate aceste jocuri de sentimente şi trăiri, urmau petrecerile de aniversare propriu-zise: veneau aceiaşi oameni, rude apropiate şi prieteni de familie cu copiii lor, cam pe la aceeaşi oră şi făceau, mereu, aceleaşi lucruri (mîncau, discutau, se jucau). Repetiţia, subliniată, nu era deloc o calamitate, ci, dimpotrivă, genera un liniştitor sentiment al continuităţii şi familiarului.

Cu timpul, adunărilor familiale li s-au adăugat cele şcolare, care se asemănau cu acestea, dar erau numai între copii (discret supravegheaţi de părinţii gazdei). Invariabil, zilele de naştere ale colegilor mei se desfăşurau în casele lor. Acolo, ritualul era marcat de pregătirile indispensabile: casa era curăţată – sufrageria, camera de protocol, cu vitrina plină de bibelouri, covorul persan, televizorul alb-negru, casetofonul cu boxele lui, la loc de cinste, şi barul din mijlocul bibliotecii erau impecabile; masa conţinea mereu ceva preparat, cum ar fi icrele, crema de brînză, salata de boeuf, minifoetajele şi, bineînţeles, prăjiturile de casă şi tortul. Copiii, îmbrăcaţi, de cele mai multe ori, în fuste mini de catifea şi bluze albe sau rochii gen Fondul Plastic (fetele) şi în cămăşi albe Braiconf şi blugi iliciţi (băieţii), dansau în cerc în sufragerie pe ABBA, Boney M, Romina şi Albano sau Ricchi e Poveri, aşteptînd blues-urile, cînd se stingea lumina.

Cred că genul ăsta de petreceri, în care nimeni nu-şi punea problema că are casa prea mică încît să invite 15 oameni în ea, şi nici că aceştia o să-i facă „deranj", erau benefice din mai multe motive: în primul rînd, pentru că toate pregătirile de care am vorbit păstrau ideea de ritual, şi în al doilea – pentru că, astfel, puteai cunoaşte şi background-ul colegilor tăi, cum le erau familiile etc. Problema care se pune acum, a nivelului caselor, nu avea nici un rost atunci: majoritatea locuiau la bloc în apartamente de 3 camere (cele de 4 erau o raritate) care arătau, cam toate, la fel.

Acum, ideea de „acasă" şi de ritual în care pregăteşti totul cu mîna ta s-a dus. Aniversările se petrec în exterior, cît mai imaginativ cu putinţă: ai o zi de naştere reuşită nu atunci cînd repeţi ce fac alţii, sau ce ai făcut tu anul trecut, ci cînd faci ceva inedit, la care alţii nu s-au mai gîndit. De exemplu, o masă la un restaurant cu un ciudat specific etnic. Sau o călătorie într-un loc ori romantic, ori palpitant. Pregătirile se mută, acum, din sfera acţiunilor făcute cu mîna ta, în cea a comenzilor: eşti un bun organizator, dacă îţi pui toate amănuntele – să zicem – călătoriei, la punct: dai zece telefoane ca să ai cea mai bună cazare, cea mai bună variantă de drum, cea mai exotică masă. Strălucitor şi incitant, la prima vedere. Obositor şi neliniştitor, la o a doua. Să presupunem că vom avea mereu alte şi alte variante la îndemînă. Dar ce vom face dacă ne vom plictisi, pur şi simplu, de ideea de opţiune şi nu vom mai avea la ce să ne întoarcem?

CEI MICI, ÎNTRE ACADEMIE ŞI PALAT

Educaţia şcolară a copiilor (de care ne-am ocupat într-un număr precedent) e completată de tot mai multe activităţi în afara programei oficiale, menite să le dezvolte diverse aptitudini. Fie că e vorba de dans, pictură sau modelaj, aceste modalităţi de petrecere a timpului liber al copiilor se încheagă, tot mai vizibil, în modele instituţionalizate de stat sau private. Două astfel de locuri – o grădiniţă privată şi Palatul copiilor – sînt descrise în pagina de faţă. Rămîne de văzut cum vor evolua acestea în timp şi în ce măsură ofertele vor fi serioase, de calitate şi vor corespunde cererii. ***(I. P.)***

Adina ROSETTI

Serbare la Academie

„Pe vremea bunicii" educaţia cultural-artistică a copiilor era obligatorie, mai ales în familiile „bune". Fetele aveau mai multe şanse să facă o „partidă reuşită" dacă ştiau să danseze cu graţie, să cînte la harfă şi să brodeze. Băieţii erau împinşi, în mod firesc, către o educaţie mai sportivă, dar oricum aveau habar să cînte şi la pian. Arta conversaţiei în societate şi bunele maniere încep să dispară încet-încet.

Acum, copiii învaţă limbi străine de la vîrste cît mai fragede, pentru că mai tîrziu va „da bine în CV". De asemeni, nu strică ceva computer skills *de mic, mai tîrziu va fi un avantaj real în jungla competiţională. Unii le dobîndesc în mod organizat (trimişi de părinţi la grădiniţe şi şcoli cu clase speciale, sau la cursuri extraşcolare), iar alţii le prind din zbor, tocind tastatura la jocuri pe computer şi digerînd tone de desene animate de la Cartoon Network.*

Şi cum rămîne cu educaţia artistică? Mai au copiii nevoie de o astfel de educaţie, în lumea dură în care se pregătesc să intre, sau arta se va transforma în ceva rezervat numai elitelor?

Nu-mi amintesc să fi făcut ceva prea „artistic" la grădiniţă. Învăţam nişte poezii şi măzgăleam prin diverse cărţi de colorat. Îmi amintesc mai degrabă orele nesfîrşite de somn de după masă (nu puteam niciodată să adorm) şi mai ales serile tîrzii şi friguroase de toamnă, în care trăiam nesfîrşita spaimă că mama mă va uita acolo. Alte amintiri de neuitat: eternele tartine cu gem, ceaiul lăptos şi sosurile îndoielnice de la prînz. Doamnele (de fapt, pe vremea aceea, „tovarăşele") educatoare pe care le-am avut erau un fel de tanti, trecute de prima tinereţe, niţel acrite, dar cu părul bine făcut permanent.

Dacă m-aş fi trezit brusc, printr-o minune inexplicabilă, în anul 2005, într-o grădiniţă modernă din Bucureşti (să-i spunem „cu dotări occidentale"), ca aceea în care mi-am petrecut ziua de 8 Martie, probabil aş fi avut un fel de şoc.

„Mica Academie de Arte", mai precis, se află la etajul întîi al unei frumoase case interbelice, ale cărei ferestre dau spre Parcul Ioanid, astăzi numit Parcul „Ion Voicu". Aşa cum se făceau casele „pe vremuri", clădirea are camere înalte, uşi cu arcade, parchet din lemn. Pe pereţi sînt „producţiile" artistice ale copiilor şi afişele audiţiilor şi spectacolelor organizate şi, bineînţeles, peste tot – jucării pentru copii.

Deocamdată, la mica Academie e mare agitaţie. Copiii de la grupa mare, educatoarele şi mămicile (în calitate de *special guest stars)* se pregătesc pentru serbarea de 8 Martie.

Mămicile au fost împodobite în cinstea acestui eveniment cu coroniţe festive din hîrtie colorată, pregătite anume de copii. Copiii, la rîndul lor, sînt îmbrăcaţi în haine de sărbătoare şi arată proaspeţi şi îmbujoraţi. Doamnele educatoare (deşi, judecînd după vîrstă, mai curînd „domnişoarele") sînt toate tinere şi frumoase şi jur că nu aveau nimic din acreala pe care o credeam caracteristică, ba inspirau caldură, seninătate şi – culmea! – chiar răbdare. Sper că toate aceste calităţi rare nu se datorează doar entuziasmului tinereţii...

Serbarea de 8 Martie a fost ceva mai simplă decît cele care se pregătesc de obicei de Crăciun sau de sfîrşit de an, cînd sînt şi reprezentaţii de dans şi audiţii muzicale, îmi explică **Raluca Voicu,** fondatoarea „Micii Academii". Acum au fost „doar" cîntece şi poezii, unele în engleză şi germană.

În ciuda blitz-urilor şi a click-urilor declanşate aproape non-stop de părinţii dornici să nu piardă nici o secundă din prestaţia „odorului", şi a camerelor foto şi video aţintite asupra lor, micuţii nu au părut deloc prea emoţionaţi de situaţie şi au cîntat & recitat cu mare dezinvoltură. Cum se întîmplă de obicei, mai emoţionaţi au fost părinţii.

După spectacol, au urmat momentele de cadouri, ghiocei, pupături şi felicitări, însoţite de un alt set de fotografii. Cu acest prilej, am fost „abordată" cu multe zîmbete de către irezistibilele Dora şi Ilinca de la grupa mică şi rugată să asist la ora lor de balet care urma, pentru a le fotografia în timp ce dansează. Nu am putut să le refuz, aşa că am intrat în sala de balet, unde am aflat că cele două tinere dansatoare sînt „prinţese" şi nu am avut încotro decît să le aprob cu seriozitate, în timp ce-mi făceam datoria de fotograf amator.

Am reuşit să mă strecor şi să o prind pe Raluca Voicu. După ce sala s-a golit de freamătul copiilor şi vocile mămicilor.

Mica Academie de Arte funcţionează de cinci ani şi se vrea a fi un „adaos artistic" la educaţia de bază a copiilor, care se desfăşoară după programa MEC. Copiii înscrişi aici fac în plus ore de balet, limbi străine, instrumente muzicale (pian, vioară, chitară, blockflüte), pictură şi modelaj, cu profesori de specialitate. Ideea de la care s-a pornit a fost stimularea creativităţii şi a simţului artistic al copiilor, aflaţi la vîrsta la care se formează deprinderile şi se descoperă înclinaţiile.

Academia organizează audiţii muzicale şi vernisaje cu lucrările copiilor, precum şi cursuri pentru şcolari, care vor să-şi continue studiile la instrumentul favorit. Din păcate – îmi spune Raluca Voicu – deşi mulţi doresc să continue şi după terminarea grădiniţei, nu mai găsesc timp din cauza programului foarte încărcat de la şcoală.

Cum a apărut iniţiativa înfiinţării acestei mici academii? În mod absolut natural, doamna Voicu provenind dintr-o familie cu tradiţie în domeniul muzicii (numele nu este o coincidenţă, ci vine de la marele violonist Ion Voicu). Ea însăşi pianistă, a început prin a-şi instrui propriii copii, Johnny şi Toma, la Mica Academie de Arte. Ei continuă şi acum cursurile de pian, chitară şi vioară.

„Sînt fericită că pot să-mi desfăşor activitatea înconjurată, în majoritatea timpului, de copii", îmi spune Raluca Voicu.

Cine sînt „clienţii"? Cum ajung părinţii să-şi înscrie copiii aici? În general, se merge pe principiul recomandării. Există părinţi care au şi resurse, şi dorinţa de a oferi copiilor o astfel de educaţie artistică. Unii consideră că au copii foarte talentaţi, care vor urma o carieră în domeniu, iar alţii „pur şi simplu, recunosc calitatea şi cred în importanţa adaosului artistic în educaţia copilului".

Motivaţiile părinţilor pot fi multe, iar alegerea grădiniţei aparţine mai puţin copiilor, dar din cîte am văzut, ei par nu numai foarte receptivi, ci şi încîntaţi. Preţurile sînt ca la orice grădiniţă particulară, dar nu considerăm că este menirea noastră să le facem publice.

O dimineaţă la Palat

Orice fetiţă care se respectă trebuie să înveţe să danseze încă de mică. Chiar dacă ne îndreptăm în goană către un viitor intoxicat de tehnologie şi muzica viitorului va fi electronică, chiar dacă mai tîrziu, prin cluburi şi discoteci, dansatorii se vor undui cu mişcări sacadate, în ritmuri asurzitoare, totuşi fetiţele încă mai învaţă să fie graţioase şi să se bucure de plăcerea „sunetului muzicii".

Sîmbăta dimineaţa, la Palatul Copiilor (care nu prea seamănă a palat, ci mai mult aduce a fostă instituţie pionierească, unde te aştepţi la orice pas să dai peste vreun tablou cu chipul dulce al „tovarăşei"), le aşteaptă sălile de dans. Dansuri latino sau moderne, balet clasic sau arăbesc, gimnastică ritmică sau dansuri folclorice româneşti, totul depinde de dispoziţia părinţilor şi de preţul abonamentului. Fetiţele se arată foarte încîntate de cursurile de dans, consecvente cu o tradiţie înduioşătoare, dar oarecum inutilă, dacă ne gîndim că vremurile strălucitoare ale balurilor şi ale carneţelelor de vals sînt de mult apuse (din păcate – nu mă pot abţine să oftez cu regret).

În aşteptarea micilor dansatoare, mamele aşteaptă cuminţi pe coridoare, uneori cu un zîmbet uşor obosit în colţul buzelor, iar bunicile dezleagă netulburate integrame, mai schimbînd din cînd în cînd cîte o reţetă de cozonaci între ele. Cîteodată vin şi cîţiva taţi binevoitori, care se distrează comentînd ultimele meciuri de fotbal, precum şi cariera amoroasă a lui Mutu.

La ora 12, uşile sălilor se deschid şi fetiţele, în colanţi coloraţi şi cu părul strîns în codiţe, ies înfierbîntate. Băieţii, proaspăt ieşiţi de la cercurile de navo-auto-aero-modelism (viitori creatori şi specialişti în maşinuţe, trenuleţe şi avionaşe pentru oameni mari), le privesc cu interes nedisimulat, necăpătînd în schimb decît priviri fugare şi indiferente.

Mamele se înviorează brusc, bunicile lasă baltă revistele cu integrame şi reţete, iar taţii îşi iau rămas bun unii de la alţii cu regret (tocmai ajunseseră la faza cu golul). Micile vedete se schimbă în hainele de stradă, după ce răspund monosilabic la întrebarea „Cum a fost astăzi?" şi toată lumea pleacă veselă acasă.

Atelierele de „modelism" rămîn goale, ca nişte cîmpuri de război pustiite, cu jumătăţi de nave neterminate, bucăţi de lemn şi alte materiale şi o lumină gălbuie ce se filtrează cuminte printre draperii.

Băieţii mai mari, veniţi fără părinţi, formează ad-hoc o mini-gaşcă gălăgioasă la bufetul de la parter, pentru a „degusta" ciocolata şi sucurile. Fetele de la pictură sau de la cor sînt ceva mai serioase, se strîng în grupuleţe pe coridoare şi îşi împărtăşesc secrete la ureche una alteia.

O atmosferă fermecătoare, ca într-o zi de şcoală în care s-ar face numai desenul şi sportul, profii ar lipsi de la ore şi clopoţelul ar suna de ieşire mai devreme ca de obicei. Deşi, undeva într-un loc ascuns al „palatului", se pare că anumiţi copii, puşi pe fapte mari, se îndeletnicesc cu distracţii irezistibile, precum: „Matematica aplicată", „Chimie", „Birotică" şi „Educaţie rutieră".

Alţi copii (probabil proveniţi din părinţi mai dinamici şi activi) preferă sporturile. Ilinca (10 ani) face tenis, vara *outdoor* şi iarna „la Herăstrău, în balon", iar Tea (7 ani) schiază de ceva vreme în fiecare iarnă. Băieţii, în schimb, ceva mai războinici, descoperă fascinaţi secretul artelor marţiale (secretul este că nu mai iei bătaie pe drumul spre şcoala de la „ăia mari", îmi mărturiseşte mîndru Vlăduţ).

Alex (12 ani) şi-ar fi dorit să facă fotbal în timpul liber, dar... „Nu m-au lăsat ai mei. Le era frică să nu mă las cumva de şcoală şi să ajung un derbedeu. Şi oricum ar fi trebuit să încep mai din copilărie!", îmi explică serios şi niţel dezamăgit. Aşa că s-a apucat să înveţe chitara fără profesor, drept care zdrăngăne zilnic cu perseverenţă cîteva ore în camera lui, activitate oricum mai onorabilă decît să „bată mingea pe maidane".

Timpul liber (transformat de cele mai multe ori în timp pierdut) începe să zboare din ce în ce mai repede şi să devină o iluzie chiar şi pentru copii. Atmosfera magică a

© L. Muntean

zilelor leneşe şi fierbinţi de vară, din vacanţele la bunici, în care timpul părea că nu mai curge după legile lui, ci stă pe loc, încremenit într-o dulce visare, se spulberă odată cu începerea şcolii şi cele cîteva ore rămase libere între şcoală, teme şi meditaţiile obligatorii se risipesc în faţa televizorului sau sînt devorate rapid de jocurile pe calculator. **(A. R.)**

DACĂ GÎDILAŢI UN ÎNGER DIN P.D.V. RELIGIOS, SE LOVEŞTE FRONTAL DE RĂSPUNSUL „NU ŞTIU"

● Credeaţi că rîsul, nu-i aşa, este caracteristic Omului? Ei bine, *vă înşelaţi:* dacă gîdilaţi un şobolan, începe să rîdă! N-o zic eu, ci savanţii; cui altcuiva să-i treacă prin cap să gîdile şobolani?!... (**a. l. ş.**)

● Pe strada Traian, chiar la începutul ei dinspre staţia de tramvai, pe un perete, este zugrăvit un mic chip al lui Ceauşescu, cu aripi de înger, care spune (în scris): „Vin în 5 minute". (**I. P.**)

● Corectă sau nu din p.d.v. religios, cea mai emoţionantă lacrimă la dispariţia lui Ioan Paul al II-lea am citit-o pe RAI UNO, unde pe un ecran mare din studio stătea scris: *ADDIO KAROL!* (**R. C.**)

● În pasajul de la metrou, un tînăr citeşte pagina 23 a revistei *Dilema veche*. Se amuză copios, în timp ce urcă, pe scara rulantă, spre ieşire. Rîde în hohote cînd trece de ultima treaptă. Citeşte în continuare, pînă se loveşte frontal de poarta de la ieşire. Dragi cititori: rîdeţi, dar fiţi cu ochii în 3,14. Pericol de accidentare! (**M. M.**)

● Pe site-ul revistapresei.ro cititorii sînt întrebaţi: „Cine a pus la cale răpirea jurnaliştilor?". 56,63% aleg varianta „Ne iau de fraieri". 19% şi 13% cred că tîlharii, respectiv teroriştii. Doar 10,39% aleg răspunsul „Nu ştiu". Dacă intru în categoria asta ultimă, risc să mă ia de fraier? (**C. G.**)

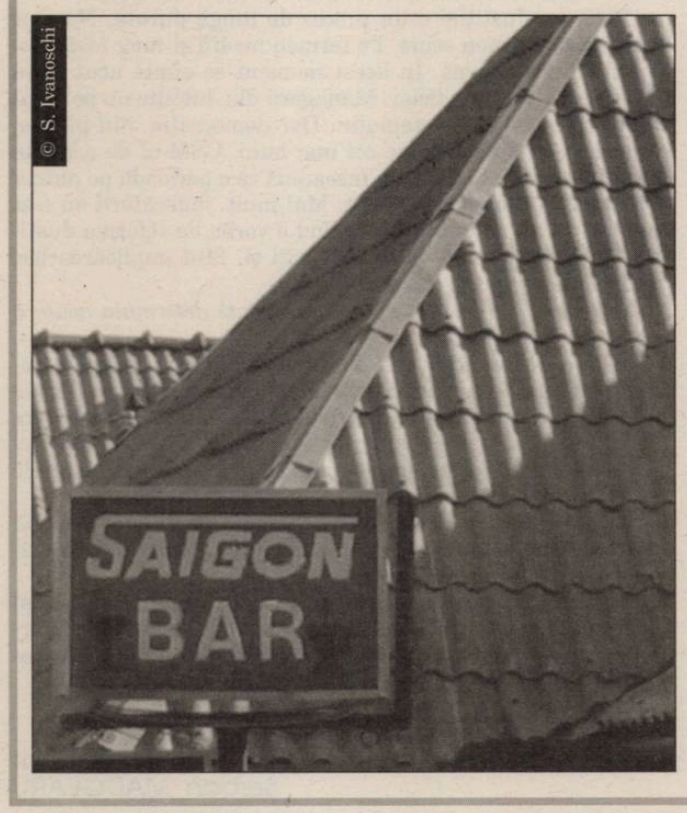

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

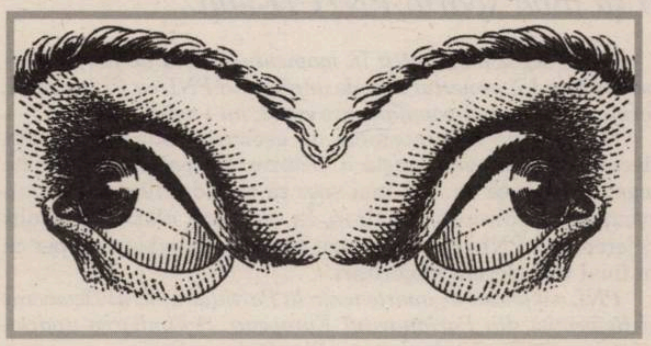

EXISTĂ ŞI LA EI (PE STÎLPI) O SUMEDENIE DE CLIŞEE BUNE DE UMFLAT CAUCIUCURILE

● Un angajat al postului BBC Londra, care trebuia să facă un documentar despre melodia „No Woman, No Cry", s-a gîndit că din material nu trebuie să lipsească interpretul şi a solicitat Fundaţiei „Bob Marley" mijlocirea unui interviu televizat cu starul reggae. Omul şi-a făcut treaba temeinic şi intenţiona chiar să-l invite pe Bob Marley într-o emisiune. Cum o fi ajuns omul ăla să lucreze la BBC? Există şi la ei nepotisme? (**C. P.-B.**)

● Vanghelie din afişe, care spune că va spăla străzile cu şampon şi că va face şcoli mai bune pentru toată lumea „începînd de mîine", se cheamă că face promisiuni sfruntate. În schimb, Videanu „care face" şi zice de pe stîlpi şi clădiri că „vin imediat", seamănă cu un chelner. (**A. M.**)

● Gabriela Vrînceanu Firea îi explica, sîmbătă seara, invitatului său, Teodor Baconsky, ceva despre „magnetismul papei" şi vizita Sanctităţii sale la Bucureşti în 1999, întrerupîndu-l des cu o sumedenie de clişee, declamate pompos şi ignar cam pe toate posturile de televiziune româneşti. N-o să-i cerem acum doamnei Firea să ştie cine era invitatul său sau o oarecare sensibilitate... poetică, dată fiind situaţia. O minimă acribie jurnalistică însă ar fi făcut-o să afle că numele fostului ambasador al României la Vatican nu se scrie Theodor Baconschi. (**S. S.**)

● Colegul nostru a.l.ş. realizează şi prezintă pe TVR Cultural emisiunea *Fotograme,* transmisă sîmbăta de la ora 21. Pînă aici, toate bune şi frumoase. În ediţia din 2 aprilie, subiectul fiind Woody Allen, iar invitaţii Andrei Gorzo (v. pagina 15) şi Nae Caranfil (v. filmele sale), a apărut în colţul din dreapta jos bulina roşie cu AP. N-am înţeles de ce. Nu cred că se bulucesc pe TVR Cultural prea mulţi copii, dar înţeleg că frica (de amenzile CNA) păzeşte bostănăria. Dacă însă Woody Allen & colegii noştri necesită acordul părinţilor, propun ca aceeaşi bulină cu AP să se pună de cîte ori apar pe ecran Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor şi alţii ca ei: copiii sub 12 ani chiar au nevoie ca părinţii să le explice cine au fost dumnealor înainte de '89. Iar cînd dl Iliescu îi face pe jurnalişti „măgari", să se pună bulina cu „interzis sub 12 ani", ca să nu capete copiii obiceiul de a vorbi urît. (**M. V.**)

● Pe uşa unui garaj de pe una din străduţele din preajma redacţiei, a apărut un afiş modest: „Celor care parchează în faţa intrării le pun la dispoziţie gratis o pompă de umflat cauciucurile". Funcţionează, n-am văzut nici o maşină oprită pe spaţiul păzit de o bucată de hîrtie. (**M. B.**)

MĂ ÎNTREB: CHIPUL DESCOPERIT AL DISCREŢIEI DE AZI O FI REAL SAU DE ACOPERIRE?

● Lansată în 2002 la BBC, tele-emisiunea *Cel mai celebru englez din toate timpurile* (a ieşit Churchill!) a trecut triumfală în Germania (Adenauer!), în Canada, Olanda, Finlanda, Cehia... Acum – cînd se pregătesc Portugalia şi Rusia – face furori în Franţa. E un televot care selecţionează, după două emisiuni bazate pe sondaje prealabile, 10 finalişti dintr-o sută de candidaţi. Mă întreb: ce mai aşteptăm? „Cel mai celebru român din toate timpurile" – ce frumos sună şi ce bine ne-ar veni! – ar face rupere. Şi cine ar ieşi...? Ei, taci!... Vorbeşti serios? Mai bine nu. (**R. C.**)

● Joia trecută, în Piaţa Charles de Gaulle, cadavrul unui bărbat de peste 50 de ani a stat pe trotuar, cu chipul descoperit, cel puţin trei sferturi de oră – între 16,10 şi 17... Oamenii treceau şi se uitau, autobuzele treceau şi încetineau, poliţia a venit şi a constatat decesul. În filmele americane, cineva ar fi pus o pătură sau o haină peste corp. În realitatea din România, viaţa bate filmul. (**a. l. ş.**)

● În problema confraţilor răpiţi în Irak, o singură idee îmi este foarte clară: la forţa de a pălăvrăgi a posturilor noastre TV, chiar şi despre necesitatea discreţiei s-ar putea bate capul 24 de ore din 24... (**R. C.**)

● O carte în vitrina unui anticariat: *Bucureştii din trecut şi de azi, 1935* de Colonel Popescu-Lumină. (**D. S.**)

● Citesc în presă că a fost pensionat generalul SRI Ion Popescu. Numele ăsta o fi real sau de acoperire? (**C. G.**)

© S. Ivanoschi

„Plecarea de la putere poate fi o moarte simbolică“

– interviu cu Valeriu STOICA –

Despre putere se pot spune o mulţime de lucruri: că perverteşte, corupe, îmbată, că este cel mai puternic afrodisiac sau că este o celulă, că este rîvnită şi obţinută mai des de oameni proşti şi răi decît de oameni inteligenţi şi morali, că aceia care o deţin în felurite chipuri – ca politicieni, ziarişti, oameni de afaceri sau magistraţi – îşi pierd adesea şi în acelaşi chip discernămîntul şi bunul simţ... Dar se pot spune şi lucruri contrare. Sau chiar şi lucruri inteligente. Ca fost actor devenit spectator, am propus Dilemei vechi *cîteva dialoguri despre putere, mai ales. (**Ş. M.**)*

Democraţia este un sistem politic bazat pe nerecunoştinţă

Se spune că puterea corupe. Credeţi că v-a corupt mai mult puterea de ministru sau cea de şef de partid?

Formula aceasta „puterea corupe“ e foarte adevărată, numai că e foarte ambiguă. Puterea corupe în mai multe sensuri. În cel brutal, al corupţiei materiale. Din acest punct de vedere, structura mea intelectuală mi-a permis să rezist foarte uşor acestui tip de corupţie. Dar o altă formă de corupţie, mult mai periculoasă, este seducţia puterii, adică puterea care ajunge să fie privită ca un scop şi nu ca un mijloc. Mulţi cedează acestei seducţii...

Cei mai mulţi, nu-i aşa?

Cred că da. Şi nu numai la noi. Peste tot în lume. Asta e marea capcană a puterii.

Dumneavoastră aţi renunţat greu sau uşor la putere? Sînteţi printre cei foarte puţini la noi care, obligaţi să renunţe la şefia unui partid, nu s-au supărat, ci au încercat să-şi ajute partidul în continuare. Aţi părăsit conducerea partidului pentru că altfel s-ar fi produs rupturi sau aţi considerat că era mai înţelept?

Toate răspunsurile sînt adevărate. Dar cel mai important pentru mine a fost următorul lucru: am intrat în politică cu gîndul că sistemul puterii democratice este diferit de sistemul puterii totalitare. Iar principala diferenţă este că într-un sistem democratic puterea e foarte mobilă, se schimbă, iar alternanţa la putere îi obligă pe actori să schimbe rolurile sau chiar să se retragă. Spre deosebire de mulţi politicieni care se consideră oameni politici democraţi, dar vor să-şi eternizeze funcţia şi poziţia, eu am ştiut de la bun început că democraţia este un sistem politic bazat pe nerecunoştinţă. Ceea ce e foarte bine. Recunoştinţa este o floare rară şi în viaţă. Dar în politică ea nu s-a născut. Aşa că trebuie să fii conştient că la un moment dat trebuie să renunţi. Iar democraţia îţi oferă renunţarea într-o formă liberă nepericuloasă. În sistemele totalitare, dacă ieşi din politică, ieşi cu picioarele înainte. Democraţia are marea virtute că îţi oferă doar o moarte simbolică. În Statele Unite, de pildă, după ce eşti preşedinte cel mult opt ani, poate te mai invită cineva la un tenis (Bush senior a venit să joace cu Sever Mureşan, urmărit în prezent în toată Europa) sau să ţii o conferinţă. În fond, eşti uitat, dar democraţia îţi oferă ieşiri normale, fireşti, pe care trebuie să ştii să le accepţi.

Poţi rămîne la putere fără sprijinul „structurilor“?

Am vorbit despre puterea politică. Dar au politicienii noştri la fel de multă putere ca deţinătorii marilor averi?

Puterea are multe înfăţişări. Există forme de putere mult mai consistente decît puterea politică. Societatea civilă ar trebui să aibă mai multă putere decît societatea politică într-un sistem democratic. Pentru România, cel puţin, acesta este doar un deziderat. Există însă forme de putere mai solidă decît puterea politică şi care ţin de puterea economică. Dacă puterea economică ar fi construită pe regulile liberei competiţii, ar fi bine. Dar este o putere economică dobîndită într-un sistem clientelar prin extragerea rentelor de la stat. Această putere domină o bună parte din clasa politică. Altfel spus, există o relaţie ciudată. De obicei, vorbim de clientela unui partid ca şi cum oamenii de afaceri sînt clienţii partidului. Dar la noi e invers: oamenii politici sînt clienţii unor oameni de afaceri...

Într-o carte instructivă scrisă prin '92, Sfîrşiturile comunismului, *Françoise Thom spunea că fenomenul este general valabil în fostele ţări comuniste, mai accentuat în fostul spaţiu sovietic.*

Sigur, nu sîntem o excepţie din punctul acesta de vedere. Fenomenul e caracteristic ieşirii din comunism. Noi sîntem însă originali pentru că aducem totul în derizoriu. Nu sîntem nici mari mafioţi ca ruşii, nici mari democraţi ca Havel, dar plutim mereu într-o apă tulbure.

În ce măsură consideraţi că vechile structuri controlează puterea politică?

Spunînd că la noi oamenii politici au fost clienţii unor structuri economice (care sînt forme restructurate ale nomenclaturii, Securităţii ş.a.m.d.), am răspuns la această întrebare. Aceste structuri şi-au aservit fie oameni politici, fie partide politice în întregul lor. Problema este cunoscută. Întrebarea este cum se poate ieşi din această situaţie...

Credeţi că se poate ieşi în timp scurt? Se poate rămîne la putere în România fără a fi legat de aceste structuri?

Mai întîi, întrebarea este cum ajungi la putere. Şi s-a dovedit că poţi să ajungi la putere împotriva acestor structuri. Am putut vedea asta în 1996 şi în 2004.

Şi în 2004? Traian Băsescu nu a avut un sprijin parţial al acestor structuri?

Din punctul meu de vedere, Traian Băsescu a fost o surpriză. El nu este produsul acestor structuri... Dar revin la întrebare: te poţi menţine la putere fără sprijinul acestor structuri? Din păcate, Convenţia a eşuat, iar Constantinescu a declarat fatalist „m-au învins“. Eu sper că Băsescu va avea mult mai multă forţă decît Constantinescu...

Fără a fi produsul lor, preşedintele Băsescu nu este totuşi puternic legat de aceste structuri? Iar dacă nu este, are vreo şansă să determine o schimbare vizibilă?

Una e să fii legat în sensul de a fi dependent şi alta e să cunoşti structurile. Băsescu cunoaşte structurile mai bine decît Constantinescu, ceea ce este un avantaj pentru el. Nu înseamnă că e legat de ele. Dar le cunoaşte şi sperăm că le poate domina.

Dacă PNL nu va înţelege ce este, o să aibă soarta PNŢCD-ului...

Cît de legat mai sînteţi în momentul acesta de partidul liberal? Fiindcă proiectul dvs. de unificare a PNL cu PD şi transformarea în partid popular pare eşuat, nu-i aşa?

Nu trebuie să ne temem de eşecurile noastre. Şi din fiecare eşec se poate naşte o victorie. De partid sînt foarte legat, pentru că eu încă mai sper că partidul liberal poate fi recuperat în direcţia populară. În orice caz, alături de mulţi prieteni din PNL, pledez pentru această schimbare şi sper că în final vom deveni majoritari.

PNL s-a folosit de apartenenţa la Partidul Liberal Democrat şi Reformist din Parlamentul European. Schimbarea apartenenţei ar fi rău privită de actualii colegi europeni...

Sînt două răspunsuri: primul este că libertatea de voinţă este fundamentul politicii democratice. Faptul că ne-am asociat la o familie democratică nu înseamnă că sîntem prizonierii ei. Al doilea răspuns este că partidele se nasc, cresc, se dezvoltă, uneori decad, ca şi oamenii. În '96 şi '97, cînd eu însumi am gestionat procesul de aderare la Partidul Liberal European, PNL avea o anumită poziţie pe eşichierul politic: era atunci un partid de centru, avînd la dreapta un mare partid creştin democrat, PNŢCD-ul, iar la stînga trei partide social-democrate. Aşa că singura nişă în care încăpeam era aceasta. Între timp, noi am ocupat toată zona de dreapta ca reprezentare parlamentară...

Dar dvs. sînteţi mai legat de PNL sau de ideea populară?

Eu sînt legat, în primul rînd, de anumite valori. PNL a reprezentat şi reprezintă pentru mine aceste valori. Dar valorile de astăzi ale PNL-ului nu sînt cele ale liberalilor europeni, în primul rînd, ci valorile liberal-conservatoare. Din 1990 şi pînă azi, noi ne-am consolidat ca partid liberal-conservator. Iar dacă PNL nu va înţelege ce este, o să aibă soarta PNŢCD-ului...

Fără fuziune, tensiunea dintre PNL şi PD va creşte şi peste un an proiectul dvs. va deveni probabil imposibil. Vă gîndiţi la o eventuală asociere cu PPCD (PNŢCD), care se bucură, de altfel, de sprijinul popularilor europeni?

În momentul de faţă, nu toate jocurile sînt făcute. Eu sînt un om de acţiune şi, cîtă vreme mai există vreo posibilitate de recuperare a PNL-ului în direcţia populară, o voi exploata. Dacă fuziunea nu se va produce, tensiunile vor creşte, într-adevăr. Dar ce se va întîmpla cînd (şi dacă) vom constata că nu mai e nimic de făcut în această direcţie o să discutăm atunci.

Dacă va înţelege diferenţa dintre funcţia de primar general şi cea de preşedinte al României, s-ar putea să reuşească

O să vă rog să vă referiţi într-o propoziţie sau două la cîteva persoane publice din România, prin prisma comerţului lor cu puterea. Încep cu Emil Constantinescu.

Emil Constantinescu a jucat un rol extraordinar de important în constituirea sistemului democratic din România. Deşi a ştiut să lupte pentru cîştigarea puterii, nu a ştiut să lupte pentru păstrarea ei.

A fost corupt de putere? Nu în sens material...

Pentru că s-a crezut prea devreme lider regional, nu a mai putut fi un bun lider al României.

Stolojan?

Stolojan nu este un om politic. Este un gestionar al economiei. S-a bucurat de o mare credibilitate tocmai pentru că e un bun tehnocrat. Am folosit credibilitatea lui în folosul PNL.

Relaţia cu puterea?

Nu a fost corupt de putere. Dimpotrivă: nu are nici măcar minima permeabilitate la fenomenul politic.

Tăriceanu?

E o surpriză plăcută. Am avut mult mai puţină încredere înainte să-şi ia rolul în primire decît după. S-a dovedit mai puţin comod decît îl cunoşteam.

Credeţi că va fi corupt de putere?

Sper că îşi va păstra detaşarea pe care a avut-o şi pînă acum şi va privi puterea ca pe o motocicletă pe care o poate schimba cu alta.

Năstase?

Năstase ar trebui să înveţe ce vă spuneam mai devreme. Să nu te aştepţi la recunoştinţă în politică.

Corupt de putere?

Cred că pentru el puterea este o celulă din care nu mai poate ieşi.

Iliescu?

Ion Iliescu ar trebui să înţeleagă din comerţul modern că orice produs are o dată de expirare. Şi consumatorul produsului expirat ar trebui să înţeleagă acelaşi lucru.

Să mai întreb dacă a fost corupt de putere?

Lucrurile sînt clare.

Petre Roman?

Petre Roman e un romantic mai potrivit pentru războiul civil din Spania decît pentru tranziţie. Marcat de putere într-un mod benign.

Mugur Isărescu?

Este cel mai pragmatic om pe care l-am cunoscut. Cade mereu în picioare, foloseşte puterea şi se lasă folosit de ea numai cînd vrea.

Traian Băsescu?

Dacă va înţelege diferenţa dintre funcţia de primar general şi cea de preşedinte al României, s-ar putea să reuşească.

Poate rezista seducţiei puterii?

Ar trebui să-l citească pe Adrian Severin şi să încerce să-i infirme diagnosticul de cezarism.

Dan Voiculescu?

Nu i-am dezlegat încă misterul.

Schimbarea CSM-ului fără o majoritate parlamentară solidă e o copilărie

Am auzit de la cîţiva magistraţi că perioada cît aţi fost ministru a fost singura în care s-a simţit un suflu mai sănătos în Justiţie...

Am încercat să fac ceva, dar din păcate n-am reuşit să schimb masa critică...

Şi în perioada imediat următoare se poate schimba?

Reforma Justiţiei e un proces de lungă durată. Nu sînt optimist pe termen scurt. Pe termen mediu şi lung însă, sistemul se transformă. În acest moment se simte acut lipsa management-ului judiciar. Managerii din Justiţie nu pot veni decît din interiorul sistemului. Dar democraţia, din păcate, nu-i alege întotdeauna pe cei mai buni. CSM-ul de azi este ales democratic. Ceea ce nu înseamnă că o perioadă ne putem aştepta la o funcţionare bună. Mai mult, judecătorii au fost învăţaţi să nu se implice. Or, cînd e vorba de reforma Justiţiei, magistraţii sînt cei mai avizaţi şi, fără implicarea lor, rezultatele se vor lăsa mult aşteptate.

În ce măsură ministrul Justiţiei poate determina acum o schimbare consistentă?

Este o iluzie. Ministrul Justiţiei are acum o singură putere. Puterea de a fi un exponent al opiniei publice. Partea proastă e că opinia publică crede că ministrul Justiţiei are multă putere. Puterea este în prezent la CSM, iar ministrul nu poate fi decît vocea opiniei publice şi să atace slăbiciunile din Justiţie. Iar Monica Macovei procedează foarte bine.

Traian Băsescu vorbea despre posibilitatea de a schimba CSM-ul dacă nu se va achita de obligaţiile asumate de România în faţa Uniunii Europene. Chiar poate face asta?

Teoretic, da. Practic, se poate discuta despre asta numai dacă face alegeri anticipate. Modificarea legilor se face în Parlament. A vorbi despre schimbarea legii CSM-ului fără o majoritate parlamentară solidă e o copilărie.

Punem punct?

Puncte, puncte.

a consemnat
Şerban MADGEARU

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 65 ● 15-21 aprilie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cristian Ghinea
„Între Nati Meir şi Tom Gallagher“
pagina 4

Rodica Binder
„*Jurnalul* lui Mihail Sebastian în Germania“
pagina 11

Caius Dobrescu
despre dialogurile lui Vladimir Tismăneanu cu Mircea Mihăieş
pagina 14

Noua cultură

„Inferior, pentru că e tînăr. Rău, pentru că e tînăr. Senzual, pentru că e tînăr. Trupesc, pentru că e tînăr. Distructiv, pentru că e tînăr. Şi în această tinereţe – demn de dispreţ.“

WITOLD GOMBROWICZ – „PORNOGRAFIA“

„Multe s-au schimbat, dar venim c-o forţă nouă“

R.A.C.L.A.

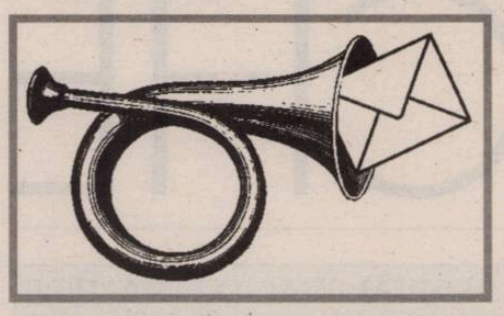

Nr. 62

Articolul Stelei Giurgeanu

În urma articolului apărut de curînd în *Dilema veche* şi anume, „Pantofii rupţi ai intelectualului evazionist“, m-a apucat dintr-o dată nevoia de a continua şi completa într-un fel acest articol cu viziunea unui tînăr profesor – debutant – şi care, hotărîndu-se să locuiască în Bucureşti, trebuie să plătească o chirie usturătoare, pe lîngă cele de care se plîng în general ceilalţi profesori.

Să începem cu începutul. Am avut marele noroc de a creşte într-o familie cu principii morale şi bun-simţ, deşi cu mai puţină învăţătură. Aşa că mi s-a insuflat de mică respectul pentru ceilalţi, dragostea de muncă, de părinţi, profesori, prieteni şi, mai ales, dragostea de carte – tocmai pentru a scăpa, într-un fel, de nimicitoarele griji ale zilei de mîine, griji cu adevărat ucigătoare ale spiritului.

Pînă acum, în scurta-mi existenţă, am avut parte de debuturi peste tot, aşa că sînt foarte familiarizată cu ceea ce presupune acest statut, de aceea nici nu m-a intrigat, nici nu m-a revoltat prea mult situaţia de profesor debutant. În multe rînduri, cînd m-am simţit jignită, umilită pe nedrept de superiorii mei, am încercat în mine să spun că o să scriu un articol, că vor vedea ei cu cine au de-a face, că o să le arăt că felul în care ne tratează pe noi, debutanţii, nu se potriveşte cu statutul lor; toate acestea, bazîndu-mă pe ştiinţa mea, pe prestigiul căpătat întotdeauna în faţa oamenilor cu care am venit în contact, pe seriozitatea şi bunul-simţ cu care am încercat să-mi fac meseria. Dar cum îmi trecea supărarea, cum uitam planul făcut în minte. Numai că acum, după acest articol, mi se pare potrivit să adaug punctul de vedere al unui tînăr dascăl.

Nu cred că e cineva interesat să ştie cît are salariul un profesor, nu cred că e cineva dornic să afle cum se descurcă el cu banii în fiecare zi şi la cîte privaţiuni este supus, cîte umilinţe trebuie să îndure cînd merge la aprozar şi cumpără cu bucata (3 cepe, 1 păstîrnac, 2 morcovi, 1 kg cartofi), sau cînd trebuie să onoreze invitaţia la nunta unui prieten şi trebuie să facă economii cu luni şi luni înainte, sau pur şi simplu cînd merge la slujbă şi nu mai are cu ce se îmbrăca, ca să nu mai vorbim de chirie, întreţinere, telefoane etc. Mi se pare degradantă situaţia creată şi, mai mult, mi se pare degradant faptul că trebuie spuse aceste lucruri pentru a stîrni mila guvernanţilor, doar-doar ne-or mai da şi nouă cîte ceva la salariu!!!

Dragi profesori, aceasta e imaginea pe care doriţi să o aveţi? Nu vedeţi că, cu cît vă plîngeţi mai mult, cu cît vă umiliţi mai mult, cu cît cerşiţi mai mult, cu cît vă arătaţi mai mult adevărata situaţie, cu atît sînteţi văzuţi ca nişte „fomişti“, coate-goale, care ar da orice pentru cîteva sute în plus? Nu mai avem nici un pic de demnitate?

E ruşinos, dar asta e lumea în care trăim, iar mentalităţile nu se vor schimba prea curînd, în consecinţă nici situaţia profesorilor. Acum a devenit un fel de ruşine să spui că eşti profesor – oamenii consideră că în învăţămînt nu mai vin decît cei săraci cu duhul, cei care au un spate financiar destul de serios, sau cei care chiar nu au ce face acasă. Altfel nu se explică de ce CV-urile, în care specifici clar statutul profesional, nu oferă nici o încredere, nici o garanţie, nici un interes. Ai intrat în învăţămînt – eşti un om mort, profesional, fără nici o şansă reală de reabilitare financiară. Nimeni nu vrea să aibă de-a face cu foşti profesori, tocmai datorită acestui statut jalnic pe care ni l-am creat singuri în ultimii ani şi pe care continuăm să-l degradăm şi să-l denigrăm cu toate forţele.

Am lucrat în sistemul privat şi acum pot să fac clar diferenţa între cele două. Dacă un patron urmăreşte cu orice scop să-şi formeze oamenii, să investească în ei, să-i facă performanţi, şi îi apreciază pe cei buni – indiferent de vîrstă – în sistemul bugetar, ceea ce se apreciază sînt: pilele, linguşeala, banii şi nicidecum dorinţa de a face performanţă. Aşa se explică comportamentul directorului ori al vechilor profesori faţă de cei tineri, care, deşi îşi doresc din tot sufletul să participe la diverse acţiuni culturale, să facă lecţii după metode cît mai noi şi diversificate, occidentale, să creeze trupe de teatru, reviste, cursuri de jurnalism etc. – şi în paranteză fie spus, li se pun beţe în roate – atunci cînd trebuie să li se acorde calificativul pentru continuitate sînt umiliţi – „nu vrem să ne împiedicăm de dumneavoastră“ – în faţa unei comisii întregi, ca şi cum pînă atunci ar fi fost ţinuţi din milă!!! Degradarea psihică se produce deci pe nesimţite. Poate că acesta e scopul: să ne demoralizeze, să ne transforme în legume, să ne arunce în mocirlă.

Şi, de parcă toate acestea nu ar fi fost de ajuns – graţie sistemului în care eşti încadrat şi care te tratează cu dosul –, restul societăţii are aceeaşi părere despre tine. Nu mai ai dreptul la replică, ţi se refuză, pur şi simplu, dreptul la viaţă (nici măcar nu mai eşti chemat la un interviu). Mă întreb dacă îmi voi permite vreodată luxul de a avea un copil – deşi ador copiii – şi trăiesc cu frica în sîn în fiecare clipă: dacă şi soţul meu va ajunge într-o zi să vadă lucrurile la fel, ca să nu mai vorbesc de tristeţea, disperarea metafizică de a te şti neputincios pentru familia ta. Şi atunci te întrebi: pentru asta am muncit, asta merit, asta sînt eu?

Într-adevăr, situaţia financiară a profesorilor e patetică, dar metodele prin care vrem să ne obţinem drepturile nu cred că sînt bine alese. Dimpotrivă, cred că ne îngreunează şi mai mult situaţia şi spun asta din punctul de vedere al unui debutant – deci de două ori umilit faţă de un profesor cu vechime. Nu vă speriaţi, tonul meu nu reflectă revoltă, ci o profundă dezamăgire. Sau poate tocmai asta ar trebui să ne îngrijoreze pe toţi!

Cu stimă,

Laura DABIJA
adrian4laura@personal.ro

Nr. 61: *„(In)corectitudinea politică“*

O profesoară de matematică

Dragă *Dilema veche*,

Sînt (am fost) timp de 40 de ani profesoară de matematică. Nu am „tricotat la birou“ (vezi A. Liiceanu) niciodată, ci m-am străduit să învăţ matematică cîteva sute (mii?) de studenţi economişti, încercînd să fiu cît mai de folos, redactînd manuale, culegeri de probleme, note de curs şi bilete de examen (unele din ele pe cheltuială proprie). Astăzi sînt pensionară şi, deşi am plătit impozite toată viaţa, pot să-mi permit cîteva abonamente la ziare, ceva cărţi şi, din cînd în cînd, cîte o pereche de pantofi, prin bunăvoinţa fiilor mei. Urmăresc cu atenţie şi bucurie pe prietenii mei (literar vorbind) H.-R. Patapievici, G. Liiceanu, M. Mihăieş, Al. Călinescu, Dan C. Mihăilescu şi mulţi alţii. (Dl Dan Goanţă este una din relativ noile mele descoperiri, despre care m-aş bucura să ştiu mai multe.) Opiniile lor sînt interesante, clare şi tranşante, iar eu îi urmăresc cu plăcere în ziarele mele favorite *(România literară, 22, Dilema veche, Academia Caţavencu, Cotidianul...)*.

Problema pe care aş vrea să o semnalez eu nu este cea a „justeţii opiniilor“ formulate, ci a formei lor de prezentare. Deşi, conform Constituţiei, votul este liber şi secret, îl asigur pe dl Mircea Mihăieş că atît eu, cît şi prietenii mei, dar chiar şi părinţii mei, atît timp cît au fost în situaţia de a putea vota, am făcut-o avînd exact aceleaşi opţiuni ca şi domnia sa. Nu ne poate reproşa nimic. Am urît regimul comunist, oamenii lui şi urmaşii lor actuali, iar eu mai nădăjduiesc să apuc şi vremuri post-post-Iliescu. E inadmisibil însă ca, citindu-l pe domnul Mihăieş, să-mi amintesc de tonul şi stilul de exprimare ale lui Vadim Tudor. Nu cred că mi se poate reproşa faptul că m-am născut în '42 (ghinionul meu!) şi nici că folosesc, absolut legal altminteri, un abonament ITB cu 50% reducere. Nu, domnul Mihăieş nu trebuie reclamat, penalizat, amendat, dar cred că un semn cu degetul arătător spre obraz i se cuvine pe deplin.

Cu statornică simpatie,

Sorina WOINAROSKI
mwoinar@fx.ro

P.S. Vă rog să aveţi bunăvoinţa să transmiteţi doamnei Aurora Liiceanu şi celorlalţi tineri din redacţie informaţia că, în vremea tinereţii mele, autocenzurarea formei unui „mesaj expulzat, dintr-o furie extremă, cu totul imună la orice cenzură personală“ se numea „a avea cei şapte ani de acasă“. Sintagma e (vai!) aproape dispărută în zilele noastre.

Notă: Toate citatele au fost luate din *Dilema veche* nr. 61, 18-24 martie 2005. Cu mulţumiri.

„Nu cred în existenţa generaţiilor de sacrificiu“

Nu cred în existenţa generaţiilor de sacrificiu. Din experienţa proprie generaţiei mele (anii '70) pot spune că fiecare generaţie şi-a trăit istoria adaptîndu-i-se pentru a-şi trăi clipa un pic mai bine şi atît. Pentru asta am adoptat o mie de compromisuri fără a încerca în vreun fel să schimbăm ceva în sistem, şi mai ales, educîndu-ne copiii în aceeaşi lege a compromisului a toate salvator. Drept urmare, istoria a curs lipsită de strălucire şi demnitate. Nici o generaţie nu s-a sacrificat, ci a sacrificat generaţia ce i-a urmat. Acest panseu l-am publicat, în *Monitorul de Cluj,* în februarie 1999 şi chiar după atîţia ani nu s-a schimbat nimic în judecata mea, poate doar s-a amplificat sentimentul de vinovăţie proprie şi generaţiei mele faţă de copiii noştri, exact în nuanţa judecăţii dlui Mihăieş. E trist, dar adevărat, iar a fi amendat pentru că ai scris... o parte de adevăr despre o parte a convieţuitorilor mi se pare că frizează absurdul. Cu adevărat realitatea depăşeşte orice imaginaţie.

Angela NICULESCU
nicanis2@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Am zîmbit la...

Vă rog să-i comunicaţi domnului Radu Cosaşu (ale cărui articole le citesc cu mare plăcere de vreo 40 de ani) că David Janssen a murit în urma unui atac de cord la 49 de ani, nu la 40 cum este scris în articolul domniei sale „Precum Ahab, precum Nabokov“. Dacă ar fi trăit şi azi, David ar fi fost cu 1 an mai tînăr decît domnul Cosaşu, pe care continuu să-l apreciez atît pentru cultura enciclopedică (inclusiv cînd scrie despre fotbal), cît şi pentru ironia fină şi, în acelaşi timp, nostalgică, pe care o degajă rîndurile sale. Cu prietenie tuturor dilemiştilor şi în special „părintelui“ Pleşu (coleg de clasă la liceu) şi mai junelui Goanţă (coleg de Institut de proiectări hidro),

Viorel BORZA
vborza@panynj.gov

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **Religie, şcoală, stat**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU (secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 16.800 de exemplare

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Efort propriu cu antinevralgice

Ia priviţi ce frumuseţe de citat am găsit umblînd prin nişte hîrţoage mai vechi: „...şoselele României vor fi în continuare traversate de moderne autoturisme străine, cu ajutoare umanitare: termometre, antinevralgice, jucării, echipamente pentru tipografii particulare şi posturi de radio, faxuri, cărţi etc., panaceu ce se încadrează perfect în politica lumii libere faţă de România, ţară căreia în viitor i se va contesta probabil dreptul de a-şi menţine capitala la Bucureşti şi nu la Videle, dacă nu ştiu cine va declara greva foamei în faţa domnilor de la Bruxelles. Împotriva acestei realităţi, confecţionată cu sprijinul generos al opoziţiei obsedate de «martirizarea» democraţiei în România, nu avem decît o singură ieşire: efortul propriu." Este dintr-un editorial apărut în *Adevărul* pe 3 octombrie 1990, aşadar înainte de prima liberalizare a preţurilor, pe vremea cînd nici prin cap nu ne trecea să punem problema aderării la UE, ci meditam abstract şi idealist la „Europa Unită", fără să ne-o reprezentăm în vreun fel. Occidentul era privit atunci cu ochelarii deformaţi de comunism: o lume străină, care acum defila cu „ajutoare" ca să ne impresioneze şi, pînă la urmă, să ne cotropească. Chinuind ironia pînă la tortură, editorialistul *Adevărului* din 1990 încerca să sugereze derizoriul ajutoarelor („termometre, antinevralgice"), iar ideea de posturi de radio şi tipografii *particulare* părea de-a dreptul scandaloasă. Invazia de bunuri şi „futilităţi" materiale era catalogată ca *politică* a lumii libere faţă de noi, căreia trebuia să-i răspundem – aţi ghicit! – cu demnitate şi efort propriu: să nu creadă dumnealor că ne cumpără suveranitatea cu tipografii şi antinevralgice. Evident, „opoziţia" – adică militanţii de atunci pentru europenizare – nu scăpa nici ea de caznele ironiei: v-aţi prins, e vorba de „greva foamei în faţa domnilor de la Bruxelles". Inutil să spun că „domnii de la Bruxelles" erau întruchiparea răului pentru susţinătorii „efortului propriu", ai naţiunii române, ai demnităţii şi suveranităţii naţionale etc. E greu de spus – pe vremea aceea încă nu se făceau sondaje – dacă această „viziune" despre *ei*, occidentalii, era majoritară în publicul românesc. Dar cine îşi aminteşte de ce scriau ziarele şi de sloganurile urlate pe la unele manifestaţii publice îşi poate da seama că nu era, în nici un caz, un curent marginal.

Probabil că *atunci*, în primii ani de după '89, cînd ne-am trezit cu libertatea în braţe şi cu lumea liberă printre noi, s-a creat sentimentul colectiv că „Occidentul e dator să ne ajute" (căci – nu-i aşa? – ne trădase la Ialta), dar şi mîrîiala naţională împotriva bunăstării imperialiste care vrea să ne cumpere ieftin. Nu numai ziarele naţionaliste, dar şi cele aparent moderate au pus în circulaţie cu succes cîteva clişee: Occidentul vrea să ne transforme în simplă piaţă de desfacere pentru produsele sale (cele proaste, evident), vrea să exploateze forţa noastră de muncă supercalificată şi ieftină, vrea – pe scurt – să ne „colonizeze". Toate aceste clişee erau motivate şi argumentate *ideologic*, în siajul mentalităţilor postcomuniste care vedeau încă relaţia dintre „noi" şi „ei" în termenii contradicţiilor, ca la cea mai curată lecţie de marxism-leninism. S-a construit atunci un discurs antioccidental fundamentat pe stereotipii şi prejudecăţi. Şi, mai ales, pe o criză identitară: abia treziţi din somnul comunist, nu ştiam exact cine sîntem şi care e lumea noastră. Aşa că ne-am apucat, „preventiv", să bombănim despre lumea „lor".

Săptămîna aceasta, Parlamentul European a aprobat Tratatul de aderare a României la UE, care va fi semnat peste zece zile. În mod sigur, evenimentul va fi primit cu bucurie: între timp, sondajele au ajuns o adevărată industrie, aşa încît ştim că marea majoritate a cetăţenilor susţine intrarea în UE. Să fi pierit discursul antioccidental? Aşa s-ar părea: dornici de investiţii străine, acum *ne lăudăm* cu mîna noastră de lucru ieftină, nu ne mai temem de patronii exploatatori. Cu „piaţa de desfacere" însă e mai complicat, căci acum e concret şi pe bani: „din 2007 vom fi invadaţi de produse UE mai bune şi mai ieftine şi vom avea falimente în serie". Ideea că „Occidentul e dator să ne ajute" a rămas şi ea, dar modificată: nu mai vrem „ajutoare" propriu-zise, ci ratificare pe bandă rulantă în Parlamentele ţărilor europene şi aderare cum o fi pe 1 ianuarie 2007. „Demnitatea naţională" nu ne mai e răscolită acum de ideea că europenii ne-ar cere, eventual, să ne mutăm capitala la Videle: o mutăm, dacă intră în *acquis*-ul comunitar, numai să ne primească o dată! Ipoteza amînării cu un an ne umple de insomnii şi ne dă logica peste cap: care va să zică, europenii sînt dispuşi

să-şi mai amîne „invazia" pe pieţele noastre, în loc să închidă un ochi şi să ne primească aşa cum sîntem.

De ce sîntem *doar* aşa, de ce n-am fost în stare să ne mişcăm mai repede, de ce „efortul propriu" a fost cam neconvingător, de ce am produs, ani la rînd, prost şi scump – acestea sînt probleme care deja nu mai interesează. Se pare că, din moment ce vor de la noi reforme pînă în ceasul al doisprezecelea, „ei, occidentalii" sînt singurii care au luat în serios „soluţia salvatoare" din 1990: „efortul propriu". Noi avem însă nevoie în continuare de niscaiva antinevralgice...

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi despre seninătatea cu care Ion Iliescu declară că nu i-a văzut niciodată la faţă pe mafioţii arabi cu care s-a tras în poză?

Dacă Ion Iliescu nici cînd călătorea în negrele străinătăţi nu-şi dădea seama că aeronava prezidenţială ajunsese un soi de conservă zburătoare cu specialităţi arăbeşti, nu m-ar mira să declare că, pentru dînsul, versurile lui Omar Khayyam sînt totuna cu conturile lui Omar Hayssam, că pe Kamel Kader l-a văzut doar în piesa *Take, Ianke şi Kader* şi că Basarabia nu-i altceva decît Baas-Arabia Saudită.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Dar Dumnezeu cine este?

Cum să explici revirimentul religiei în ţările postcomuniste? Sau măcar fenomenul impresionant al convertirilor în acest spaţiu şi timp?

Am ascultat timp de trei zile vreo treizeci de comunicări pe această temă, acoperind un spaţiu geografic mergînd din Estonia pînă în Uzbekistan şi deschizîndu-se, comparativ, spre Africa şi America Latină. Bineînţeles că nimeni nu a evocat măcar pe departe „explicaţia" mătuşii mele, pentru care lucrurile sînt simple: *comunismul le-a luat oamenilor pe Dumnezeu, capitalismul li l-a dat înapoi...*

Dar despre ce anume ar fi vorba?

Despre statutul social, de pildă: e greu să înţelegi, de exemplu, convertirile la penticostalism ale ţiganilor fără promisiunea unei integrări în comunitatea internaţională şi universalistă a acestuia şi ieşirea, pe această cale, din stigmatul etnicităţii şi marginalităţii.

Despre identitate, mai larg vorbind şi faptul de a deveni, de pildă, catolici *împotriva* vecinilor ruşi ortodocşi sau acela de a (re)deveni greco-catolici şi a (re)găsi astfel o identitate interzisă sau ascunsă în Transilvania sau Ucraina.

Despre forţă economică de asemenea şi faptul că înflorirea bisericilor şi mănăstirilor, precum şi a unor comunităţi religioase mai largi sau mai restrînse, nu poate fi înţeleasă fără sprijinul financiar din exterior sau din interior şi al altor resurse puse în joc, precum şi fără sprijinul financiar şi de altă natură pe care aceste instituţii le oferă, la rîndul lor, adepţilor lor. Ca să nu mai vorbim de faptul banal că bisericile sînt şi instituţii economice.

Despre politica, bineînţeles, a bisericilor şi a strategiilor lor de fidelizare şi prozelitism, dar şi despre „politica mare", implicînd state şi alţi actori politici majori. „Marşul vieţii" din Ucraina, de pildă, nu este lipsit de implicaţii în revoluţia portocalie din această ţară. Dar şi despre construirea Catedralei Mîntuirii Neamului şi rolul pe care l-a jucat această temă în alegerile din România. Mai cuprinzător apoi, despre „religiile civice" şi implicarea bisericilor în problemele sociale de tot soiul. În acest context, moartea Papei nu a făcut decît să reamintească pe toate canalele de televiziune din Germania cîteva dintre episoadele semnificative ale unei cariere cu implicaţii politice puternice şi asumate.

Toate acestea sînt, fără doar şi poate, adevărate şi importante, dar evidenţierea lor sistematică şi oarecum privilegiată dă o ciudată impresie de economie politică a religiei – ceea ce, de asemenea, este indispensabil, dar parcă nu şi suficient. La un moment dat, mă întrebam care e diferenţa specifică dintre o galerie de fotbal şi o comunitate de credincioşi...

Desigur, există şi abordări ale „esteticii" religioase, un fel de poetică a demersului bisericesc, a argumentului teologic şi al retoricilor diverse şi specifice, al dimensiunii programatic emoţionale a unor culte neo-protestante sau al importanţei „adevăratei" muzici pentru unele comunităţi ortodoxe. Toate acestea spun cîte ceva despre succesul mai mic sau mai mare al unor biserici în rîndul unor credincioşi, despre *modul* în care acestea reuşesc, mai mult sau mai puţin, să întrupeze adevărul în ochii unora sau altora. Religia, în aceste viziuni, parcă e golită însă de religios.

Toate acestea îmi aduc aminte de relatarea unei colege care, după prezentarea unui proiect de antropologie a religiei în faţa unei comisii academice, s-a pomenit întrebată: *Dar, în analiza dumneavoastră, cine este Dumnezeu?* Să ne înţelegem: nu era vorba despre o ironie ateistă, ci doar despre o acribie metodologică. Şi totuşi...

Inevitabil, mă gîndesc şi la cazul României. La noi, problematica pare a fi monopolizată în sensul contrar, între o sociologie a religiei aproape inexistentă şi redusă la o statistică a religioşilor şi o exegeză care se cantonează în religios, devenind aproape apologetică.

Desigur, toate acestea ne duc mult înapoi în timp, la mizele unui raţionalism ştiinţific modern, avid să elibereze această raţionalitate de determinismul divin. Contrar antitezei simpliste dintre ştiinţă şi religie, ştim de mult că nici ştiinţa nu a eliminat raţionalitatea din credinţă, iar biserica a contribuit, la rîndul ei, la o „raţionalizare" a viziunii sale. Să amintim doar, de pildă, de cei şapte proeminenţi liberali anglicani care au publicat *Essays and Reviwes* în 1860, oferind o doctrină a progresului spiritual treptat, în care „lecţia umanităţii" era adaptată, în fiecare etapă, dezvoltării facultăţilor umane: în copilăria sa, rasa umană a fost guvernată de regulile pozitive ale legii mozaice; în tinereţea sa, prin exemplul lui Cristos; în perioada maturităţii sale, de către „învăţăturile Sfîntului Duh întrupat". Forma credinţei trebuia să fie adaptată în consecinţă caracterului naţional care, în Anglia „unei vîrste a cercetării ştiinţifice precum cea prezentă", lua drept indiscutabilă „fundamentarea legii universale". În această perspectivă teologică *sui generis* evoluţionistă, chiar şi *Originea speciilor* a lui Darwin putea fi încorporată în planul divin – remarcă George Stocking – iar lecţia morală a Bibliei putea fi identificată cu „vocea conştiinţei". „Teocidul" lui Darwin şi întregul evoluţionism din ştiinţele sociale vor despărţi astfel apele mai ales în ceea ce priveşte dreptul – şi necesitatea – de a aborda şi religia ca fenomen social şi nu atît în ceea ce priveşte „raţionalitatea" religiei ca fenomen uman aparte.

Departe de mine gîndul de a mă pronunţa în vreun fel în această problematică mult prea vastă pentru mine. Nu pot să nu mă întreb însă dacă, între un demers de cunoaştere ce tinde să fie o economie politică a religiei şi unul ce se rezumă la a fi o apologetică a acesteia, nu se pierde cumva ceva, pe care nici biserica, dar nici ştiinţa, nu intenţionau să-l eludeze la începuturile conflictelor lor moderne: particularitatea credinţelor umane.

ţinerea de minte

„Eu nu l-am văzut pe G. Călinescu decît o singură dată, cu puţin înainte de moarte, cînd a vorbit despre Caragiale în Sala Palatului. A început, cu glasul lui de la Comedia Franceză suind lent, şi cu gesturi largi de actriţă celebră; folosind interogaţia retorică, ne întreba dacă ştim care este cel mai important personaj din opera lui Caragiale. Apoi, după o lungă pauză de aşteptare tensionată, care a ţinut publicul de cîteva mii de oameni cu sufletul la gură, a şoptit, cu vocea coborîtă misterios: Mitică."

(Florin Mugur, în *Vîrstele raţiunii* – convorbire cu Paul Georgescu, Editura Cartea Românească, 1982)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Între Nati Meir şi Tom Gallagher

Tom Gallagher este cel mai serios dintre euroscepticii români. Lucru cu totul curios, pentru că domnul Gallagher nici măcar nu este român, ci britanic. De cînd scrie editoriale săptămînale pentru publicul de aici, Tom Gallagher aduce ceva ciudat, deşi bizar în România: un euroscepticism sănătos. Acel euroscepticism al unor englezi care se simt bine cu ei înşişi. Pentru ei, Uniunea Europeană înseamnă birocraţie, multe limbi inutile, reguli încurcate, mulţi imigranţi, puncte de decizie difuze şi, oricum, prea depărtate. Cînd vezi că statul îşi face treaba, că politicienii urmăresc interesul public şi dacă nu o fac sînt sancţionaţi, cînd nivelul de trai este îndestulător, atunci alegerea între a fi eurosceptic şi a fi eurooptimist este o chestie de dispoziţie. Orice aţi alege tu şi concetăţenii tăi, viaţa nu se va schimba radical şi iremediabil.

Acest gen de euroscepticism este ciudat în România. Probabil că Tom Gallagher nu înţelege de ce are atît de puţină audienţă la prietenii săi intelectuali români. Au dus o luptă comună după 1989. Reputat specialist în Estul Europei, a criticat dur puterea neocomunistă a regimurilor Iliescu, înţelegînd să ajute România prin sancţionarea abaterilor de la democraţie. A colaborat excelent cu acea parte a intelectualităţii pe care Iliescu o numeşte „de dreapta", abia mascînd categorii mentale învăţate în anii '50.

Întîmplarea face ca ştirea despre votarea Tratatului de aderare la UE să fie concurată de o alta: Nati Meir a fost exclus din PPRM. A început apoi o nebunie a acuzelor reciproce cu C.V. Tudor, care spune că l-a crezut pe Meir cînd se lăuda cu pile la Mossad. Deşi a descoperit de un an că este un infractor şi un escroc, tot l-a promovat în Parlament, pentru a fi ajutat de evrei să cîştige alegerile. Meir spune că a crezut în filosemistismul lui Tudor, dar că s-a înşelat şi acesta este în continuare un antisemit mincinos. Se pare că amîndoi au dreptate, aşa cum se întîmplă mereu cînd se încaieră oameni de o asemenea speţă. Probabil că „s-au luat", de fapt, de la bani şi acum fiecare găseşte principii înalte de apărat. Se vede aici, în argumente şi în ton, o lume în care politicienii nu sînt măcar minim responsabili.

Probabil că Tom Gallagher poate recunoaşte aceste figuri patibulare. Sînt destule şi prin Marea Britanie. Doar acolo s-a inventat huliganismul pe stadioane. Sînt şi acolo partide extremiste şi fel de fel de ciudaţi care nu se simt bine în binele lor. Doar că acolo au fost învăţaţi să fie controlaţi. Nu degeaba huliganii englezi beneficiază de curse ieftine să se îmbete la Praga peste week-end. La Londra barurile se închid devreme şi poliţia chiar aplică politicile dure ale Guvernului.

Ce are a face Gallagher cu huliganii englezi? Nimic, bineînţeles. Aşa cum nici eu nu am nimic de-a face cu Tudor, Becali, Vanghelie şi alte specimene care poluează spaţiul public. Doar că în timp ce societatea engleză îi izolează, îi îmbarcă în avioane şi îi trimite la Praga să îşi desfunde acolo neuronii obosiţi, în România ei ocupă spaţiul public. Sînt gălăgioşi, iar societatea românească nu a dezvoltat anticorpii care fac diferenţa între respectabilitate şi huliganism. Pentru intelectualii români, alegerea între a fi eurosceptic şi eurooptimist nu este o simplă opţiune, ci diferenţa dintre apropierea de civilitate şi rămînerea în această baltă plină de microbi. La un alt nivel, opţiunea se reproduce în toate straturile sociale. Pentru cei care află că acolo se cîştigă bine înseamnă ieşirea din sărăcie, pentru ţărani înseamnă norme ciudate de igienă care îi învaţă însă cu disciplina.

Bineînţeles că imaginea asta idilică nu este adevărată. Dar cînd e privită dinspre Est, defectele Europei sînt mai puţin vizibile, se observă doar de aproape, preferabil din interior. Iar UE este adevărata forţă motrice care modernizează şi „rezolvă" problemele României. Am scris două rapoarte pentru ONG-uri româneşti şi internaţionale despre publicitatea de stat şi abuzurile Guvernului Năstase în acest domeniu. Abia cînd au apărut două fraze de 47 de cuvinte în raportul Comisiei Europene, a devenit o problemă naţională şi cancelarul Alin Teodorescu ne-a invitat să propunem soluţii. Sentimentul că România nu se descurcă singură este omniprezent, şi e chiar adevărat. Atunci, salvarea nu poate veni decît din afară. Aşa cum istoria i-a învăţat pe onorabilii gentilomi englezi că din afară nu puteau veni decît nenorociri şi invazii. Un alt fel de

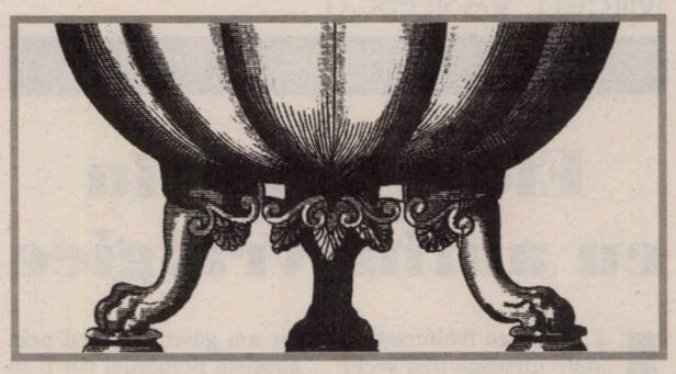

sentiment al istoriei, o prăpastie îl desparte pe Gallagher de prietenii săi români. Vorbesc limbi diferite. „Mulţi mă vor denunţa drept sadic dacă sugerez că e neverosimilă posibilitatea unui viitor prosper graţie Uniunii Europene", spune Gallagher în ultimul său articol din *România liberă* şi explică ceva despre politicile agricole comune. Mulţi români aşteaptă şi ei ceva efecte negative, dar nu propun amînarea aderării, aşa cum o face Gallagher. De ce? Pentru că TREBUIE să ne vedem intraţi. Cam ăsta este sentimentul: să ne vedem intraţi odată, apoi ne dăm seama şi în ce am intrat. Negocierile au fost încheiate în ideea asta: nu mai contează, măcar să ne vedem intraţi! Fineţurile lui Gallagher vin prea devreme. După ce vom intra, după ce vom dezvolta o societate în care C.V. Tudor şi Nati Meir nu vor putea fi nici lideri de galerie la fotbal, atunci vom avea timpul şi confortul să ascultăm euroscepticismul lui Gallagher.

presa despre...

PSD – forţa cea mai înaintată a democraţiei

„Cu bune şi cu rele, PSD este deocamdată formaţiunea politică dominantă în România. El este totodată singurul partid al opoziţiei democrate şi, practic, singurul partid al stîngii. De aceea este legitimă întrebarea pe care atît simpatizanţii, cît şi contestatarii săi şi-o pun: «Ce face PSD?». În primul rînd, PSD trebuie să apere Constituţia, adică aşezarea democratică a ţării în faţa abuzurilor cezariste ale preşedintelui României. Înclinaţiile autoritare ale acestuia ameninţă interesul naţional cu mult mai mult decît haosul din politica fiscală ori nedreptăţile politicii sociale a guvernului. Lupta împotriva corupţiei, în politica internă, şi «Axa Washington-Bucureşti», în politica externă, sînt, de fapt, alibiuri pentru un preşedinte înclinat spre reducerea drepturilor şi libertăţilor civile în scopul instaurării unui regim personal, de mînă forte, în România (...). PSD trebuie să mobilizeze societatea pentru dejucarea atentatelor la adresa democraţiei." (Adrian Severin, *Ziua*)

„Nimic nu indică faptul că apropierea Congresului PSD ar putea aduce o schimbare, în bine, în zona principalului partid de opoziţie. Dimpotrivă. Semnalele din teritoriu arată acelaşi PSD, anchilozat în vechile mentalităţi, un conglomerat în care afaceriştii descind din vechi comunişti şi în care legea tăcerii este singurul principiu respectat. Revenirea în forţă a unor lideri locali controversaţi sau reconfirmarea altora pe funcţii, a ţinut capul de afiş al sfîrşitului de săptămînă în PSD. Liderii de la centru au plecat într-un adevărat maraton prin ţară, grăbiţi, parcă, să reinstaleze vechea gardă în scaune. În partid restauraţia e în plină desfăşurare, iar tot mai mulţi lideri marcanţi iau drumul Parchetului, ca şi cînd procurorii şi-ar fi propus să facă ei curăţenia pe care Adrian Năstase şi Ion Iliescu n-au fost în stare să o facă în atîţia ani (...). Pe măsură ce laţul se strînge, Ion Iliescu devine tot mai amnezic, după cum Adrian Năstase se lansează în tot mai multe filozofii macro şi dizertaţii despre arabii care au căpuşat economia, din '90 încoace. Nimeni nu pare să observe că toţi cei implicaţi în diverse scandaluri sînt dintre cei vechi, cu state serioase în partid, şi nu «fluturii» lui Ion Iliescu." (Corina Drăgotescu, *Adevărul*)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

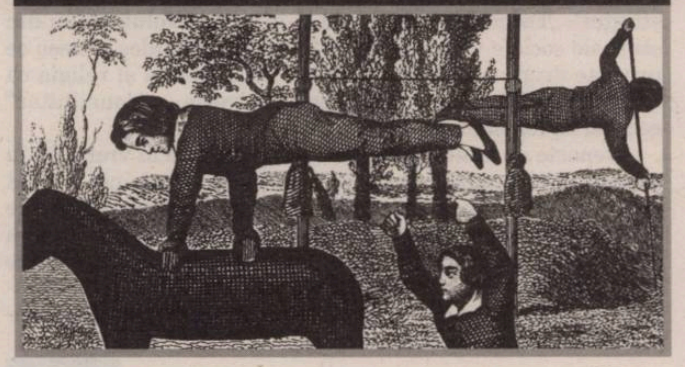

Plantaţia de clişee

Acum cîteva zile, un post românesc de radio difuza în delir o melodie a lui Mihai Constantinescu – „O lume minunată". Ştiţi versurile sigur, e aceea cu lumea „minunată în care veţi găsi / nuuuumai cooopii". O vom folosi în cele ce urmează ca refren. Vă rog s-o fredonaţi după fiecare frază, pînă la sfîrşitul articolului, pentru o mai bună înţelegere a situaţiei. Aşadar, să începem cu cîteva afirmaţii.

„Asocierea PSD cu mafia arabă e o mare diversiune", spunea acum cîteva zile Ion Iliescu. Omul care se pregăteşte să ia şefia partidului n-a zis nimic de realegerea, la Buzău, a tatălui ziaristei răpite. Dl proaspăt şef de filială Vasile Ion e acuzat de relaţii neprincipiale cu unul Omar, de meserie sirian şi de vocaţie ţepar. Pentru o mai bună înţelegere a situaţiei, trebuie să ştiţi că dl Iliescu e fost coleg de avion cu cel puţin doi arabi suspectaţi măcar de jaf la drumul mare. Ne-au furat fabricile (mă rog, le-au privatizat) împreună cu complici români, ne-au tăiat lemnele, le-au trimis la export şi n-au plătit nici un fel de taxe. Refrenul, vă rog: „nuuumai cooopii".

De fapt, poate că partidul are dreptate. Poate că e invers. Poate că de fapt asocierea bieţilor arabi cu mafia românească e o diversiune. O manipulare care să arunce pe străini greutatea mizeriilor naţionale. Alea făcute de români fără accent, fără basma pe cap şi fără ruşine.

„Bună ziua, agenţia de voiaj? Ahmed la delevon. Două bilete bînă la Hanoi, vă rog... Cum, n-avedzi? Nici cu gursa brezidenţială?"

Nu mă pricep la dialoguri, dar zău că nu sună fals. Săptămîna asta, tot de pe la PSD a venit informaţia că arabii din avionul prezidenţial şi-au plătit biletul. Mergeau în delegaţie oficială cum ar veni, dar pe banii lor. Erau, care va să zică, pasageri. Clienţi. Experţii în imagine de la partid şi-au făcut probabil socoteala că amorul liber consimţit e cu mult mai dezonorant decît plata la fetele de pe centură. „Dom'le, şi-au luat bilet, e treaba lor!" Nu uitaţi de refrenul cu copiii.

În toată plantaţia asta de clişee un lucru a dispărut cu totul: ridicolul. Cum s-o fi simţit dl Iliescu mergînd în străinătate şi recomandînd ca ambasador al business-ului românesc pe un individ cu numele Omar? Nu pot să-mi imaginez o delegaţie oficială a Reginei Angliei în care Al-Fayed tatăl, proprietar de magazin în centrul Londrei, să-şi poată cumpăra bilet. În schimb, un spoliator de meserie are loc în avionul oficial al unor politicieni care şi-au început cariera cu vorbele „nu ne vindem ţara". *E un moment pe care l-am depăşit*, ar putea veni replica. Zău c-ar fi fost de apreciat consecvenţa.

Evident, nu poţi şti niciodată cine foloseşte pe cine. Cine a păcălit pe cine: Hayssam partidul sau invers? Oricum, patronul amorezat de democraţie care nu-şi plăteşte asigurările de sănătate e cu siguranţă un personaj de comedie. O comedie sovietică din vremea NEP-ului lui Lenin, pe care liderii PSD ar fi trebuit s-o miroasă.

Rămîne o singură explicaţie, şi aceea de imagine: în avionul prezidenţial se puteau urca înadins tipi suspecţi. După aceeaşi logică în care femeile frumuşele (dar nu superbe) îşi aleg prietene şterse. După aceeaşi metodă după care, în jurul lui Tom Cruise, lumea umblă uşor îndoită de genunchi. În grupul de businessmani care nu-l reprezintă, dl Iliescu e un nufăr. Un cireş în floare.

N-aş vrea să credeţi că am ceva cu dl viitor preşedinte al partidului. Mai ales cînd ştii că are să se întoarcă şi să se ocupe de tine. E mai degrabă un îndemn: un şef trebuie să ştie cînd să şi pedepsească. Cu contraexemplele nu se face echipă. După cum şi în politică poţi să te dai în spectacol sau să fii unul.

BARBURISME

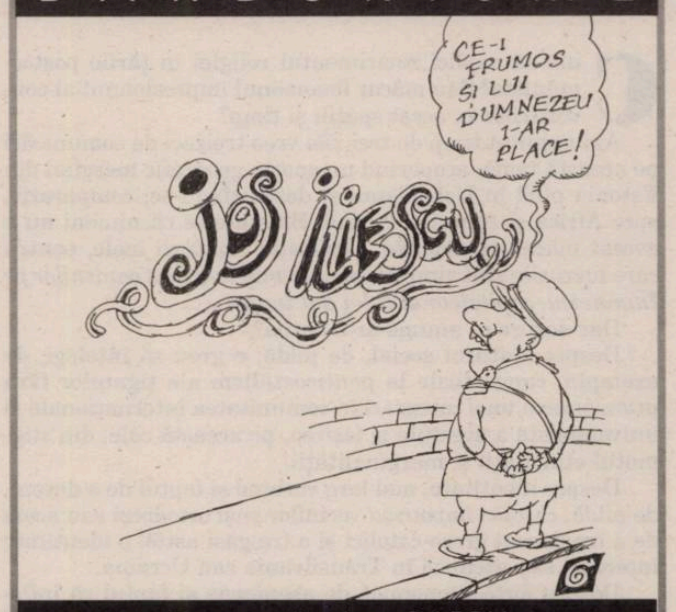

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Lăcomia

Viaţa marilor corporaţii americane a fost şi este încă marcată de consecinţele unor puternice cutremure: şefii de la AIG, Morgan Stanley, Boeing, Hewlett Packard sînt daţi afară, trimişi la pensie, înlăturaţi, unii dintre ei (World Com) chiar arestaţi şi trimişi la puşcărie, din cauza slabei performanţe a marilor conglomerate pe care le-au condus, însoţită de cifra mereu crescîndă, pînă la obscen, a propriilor cîştiguri. O combinaţie unde au intrat lăcomia şi incompetenţa, lăsînd multe corporaţii cu bilanţul la minus şi mulţi acţionari simpli, mai săraci. Un set de măsuri legislative dotat cu multe clauze punitive poate îndrepta situaţia, dar mai toţi specialiştii atrag atenţia că lipseşte un sistem eficient de autocontrol: „Codul de onoare al şefilor executivi nu a funcţionat. Controlul care trebuia exercitat de consilii nu a funcţionat. Autoreglementarea a fost un eşec absolut“, scria, în *Wall Street Journal*, Eliot Spitzer, procurorul oraşului New York, cel mai vocal acuzator, contribuind decisiv la pedepsirea exemplară a vinovaţilor. Problema e cea a lăcomiei unor persoane, numite în posturi foarte importante, tocmai pentru că, dintre toţi cei apţi să ocupe fotoliul de conducere, ei prezentau cele mai convingătoare garanţii de credibilitate. Ceea ce putea fi adevărat în momentul numirii s-a dovedit prea fragil în perioada cînd a funcţionat ispita. Ar fi nostimă şi situaţia acelor şefi de corporaţii care, simţind că se apropie momentul adevărului, şi-au negociat plecarea din fotoliul conducerii, în schimbul unor uriaşe sume de bani. E vorba de zeci şi sute de milioane de dolari. Cînd scriu despre ei, ziariştii nu pot elimina din subtextul articolelor un anumit sentiment de admiraţie faţă de modul cum au reuşit să-şi aranjeze viitorul. Nu trebuie nici o clipă uitat că banii însuşiţi de aceşti oameni sobri şi inteligenţi lipsesc din buzunarele altora, mai expansivi şi probabil mai proşti.

În Europa, lăcomia are realizări mai limitate, proporţional cu PIB-ul. Scandaloase, deşi nu cele mai grave sînt cele din domeniul locativ. Cu cîteva săptămîni în urmă, în Franţa, ministrul Finanţelor, Hervé Gaymard, a fost nevoit să-şi dea demisia după ce revista *Canard Enchaîné* a publicat un articol în care a arătat că ministrul, împreună cu soţia lui Clara şi cei opt copii, ocupă o locuinţă de serviciu de 600 m², statul pierzînd o chirie de 14.000 euro pe lună. În comparaţie cu ceea ce se obţine prin devalizarea unei bănci, cifra pare un mizilic. A fost însă extrem de neplăcută apărarea ministrului: el îşi contrazicea succesiv propriile explicaţii – „sînt un om fără mijloacele necesare pentru a închiria un apartament în Paris“, spunea, în timp ce ziarele i-au descoperit apartamentul proprietate personală din Paris, „sînt un om fără mijloace“ şi-a scurtat demnitarul declaraţia, la care a renunţat după ce s-a aflat că mai are o vilă într-un peisaj atrăgător – şi demisia s-a impus ca singura soluţie acceptabilă. Ceea ce nu a periclitat grav Guvernul Raffarin, dar nici nu l-a consolidat.

În Cehia, din cauza lăcomiei locative, s-a declanşat o gravă criză guvernamentală, cu surprinzătoare consecinţe politice. Premierul Stanislav Gross, social-democrat – pînă nu de mult cel mai tînăr şi cel mai popular politician din ţară (65% susţinere din partea populaţiei) – a fost nevoit să demisioneze tot din cauza curiozităţii jurnaliştilor: *Mlada fronta Dnes* s-a interesat îndeaproape de felul cum şi-a dobîndit el locuinţa în valoare de 213.000 de dolari, sumă inexplicabilă prin cîştigurile sale legale. În explicaţiile lui a apărut un unchi, unchiul a spus că nici el nu avea banii ăştia, dar i-a împrumutat nu mai ţine minte de la cine; cercetate, afacerile soţiei s-au dovedit destul de confuze din punct de vedere legal şi moral, dar cu bune foloase ilegale. Gross a demisionat în cele din urmă, alături de alţi patru miniştri, dar supravieţuirea Guvernului se datorează reţinerii comuniştilor; ei n-au votat moţiunea de cenzură (deşi alianţa guvernamentală s-a destrămat) şi, în felul acesta, pentru prima oară în Cehia, socialiştii se asociază cu comuniştii pentru a rămîne la putere, dînd acestora din urmă o vizibilitate publică şi un ascendent politic unic în ultimii 15 ani. E de menţionat că Partidul Comunist din Cehia este singurul din toate ţările Estului european care îşi asumă moştenirea de dinainte de '89. Şi astfel cercul se închide: lăcomia a creat o nouă realitate politică şi poate că pe viitor va reveni comuniştilor misiunea consolidării statului de drept şi a economiei de piaţă în Cehia. Tot ei, săracii!

globul cubic

Violenţa urmaşilor

În Franţa, se vorbeşte mult despre integrarea minorităţii musulmane, în presa scrisă şi la televiziune se discută la nesfîrşit despre bariera rasială pe care trebuie s-o depăşească tinerii magrebini pentru a putea intra în şcoli bune sau pentru a obţine servicii bine plătite. Dar, se întîmplă ca această barieră rasială să fie sărită într-un mod violent surprinzînd „conştiinţele bune“. La Paris, noua lege a învăţămîntului (legea Fillon) a scos în stradă masele de liceeni în dezacord cu prevederile ei. Aceşti demonstranţi au fost atacaţi de elevi de la liceele din cartierele mărginaşe, toţi magrebini: ei s-au repezit în grup printre manifestanţi, izolau cîte un elev-victimă ales la întîmplare, îl trînteau la pămînt şi îl stîlceau în bătaie, după ce-i furau telefonul mobil. Apoi fugeau. Nu am făcut decît să rezum mărturiile victimelor şi ale martorilor, unele atroce, apărute în presa de toate culorile. Relativ neputincioasă, poliţia nu prea s-a amestecat şi puţinii arestaţi declară că îi urăsc pe liceenii albi cu revendicările lor cu tot. N-am citit prea multe comentarii pe marginea rasismului practicat în mod violent de aceşti tineri (rasism e cînd albii îi persecută pe cei altfel coloraţi, dar şi invers) şi nici n-am auzit ca vreunul dintre conaţionalii agresorilor, dintre conducătorii lor religioşi, din Franţa sau din altă parte, să se fi desolidarizat de aceste acţiuni sălbatice.

Un alt moştenitor al victimelor de acum 400 de ani a împuşcat 10 oameni. Jeff Weise, „îngerul morţii“, trăia într-o rezervaţie din statul american Minnesota: după ce şi-a omorît bunicii, s-a dus la şcoală unde a ucis cinci elevi, un profesor şi un paznic, iar în cele din urmă s-a sinucis. Jeff Weise este – a fost – ceea ce se cheamă un „nativ american“, adică – traducînd din limbajul politic corect – o piele roşie, aderent la Partidul libertar naţional socialist verde (LNSG). Cum reiese din ziarul *The Guardian*, acest partid, spre deosebire de „naţionaliştii albi“ sau „puterea albilor“, e accesibil tuturor rasele. „Cînd eram mic, mi s-a spus, ca şi altora, că naziştii sînt (au fost) răul şi că Hitler a fost un om diabolic. N-am crezut nici o secundă aceste chestii. După ce am citit despre acţiunile lui, despre idealurile şi problemele existente în cel de-al treilea Reich, mi-am dat seama cîte minciuni s-au spus despre ei“, scria el pe site-ul organizaţiei. Un reprezentant la LNSG a declarat că asemenea incidente, ca acela din Minnesota, sînt de aşteptat „cînd oamenii care gîndesc sînt batjocoriţi de societatea modernă iraţională“. Societatea modernă începe să se adapteze la noua hartă a iraţionalităţii, alcătuită nu din continente compacte, ci din insuliţe bine şi eficient plasate pe alte teritorii. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Conversaţie în Alpi

Găzduiţi într-un castel suspendat feeric în liniştea rece şi curată a Alpilor bavarezi, ignorăm leneş ninsoarea enormă de afară. La şemineu, discutăm despre identitatea europeană. Există ori nu? Dacă da, cum se manifestă? Dacă nu, ce ne facem? Sîntem cu toţii de acord că, în lipsa unei identităţi colective continentale, proiectul politic al Uniunii Europene este fragil şi vulnerabil. Mie mi se pare că există o identitate europeană numai în elita intelectuală (în integralitatea ei) şi în elita politică (aproape în integralitatea ei), ca un reflex normal al faptului că Uniunea Europeană este, esenţialmente, un proiect al elitelor. Pe străzile Europei însă, cei mai mulţi oameni nu se simt europeni. La Paris sînt francezi, la Berlin sînt nemţi, la Roma sînt italieni. La fel, sau poate încă şi mai pregnantă, este situaţia la Londra, Bucureşti sau Atena.

Prietena mea italiancă crede că identitatea se „construieşte“ – chestie de PR. Ea simte că mergem pe drumul bun. Faţă de ceea ce era acum zece ani, progresul e enorm. Oamenii nu au identităţi, ci capătă identităţi. O forţă puternică, din afara lor, care le schimbă viaţa, le poate crea o nouă identitate perfect acceptabilă. Trăim într-o lume în care fiecare este atît de liber, încît nu este ceea ce este, ci este ceea ce vrea să fie şi, încă mai mult, este ceea ce spune că este. Discursul italiencei sună convingător. Tînărul grec de alături crede la fel. E de un entuziasm european indestructibil. Rîde tot timpul, deschide o casă de modă la Bucureşti şi e nebun după manechinele noastre. Îmi cere detalii despre cîteva dintre ele, dar, cum nu mă pricep deloc, nu pot livra nimic. Nu îl dezamăgesc. Mă bate viguros pe umăr, mă socoteşte fratele lui şi mă pune să-i promit că, după conversaţia asta, mergem împreună la Garmisch să bem bere şi să ne uităm la europence. Ştie el un loc. Rîd. Îl bat şi eu pe umăr. Promit.

Acum însă, mă afund în fotoliu. Ca român, trebuie să fiu, deopotrivă, sceptic şi metafizic. Încerc să-mi fac datoria:

„Aristotel mulţumea zeilor pentru identitatea sa – era fericit că se născuse om iară nu fiară, grec iară nu barbar, bărbat iară nu femeie. Acest tip de identitate este identitatea tare, de neschimbat – aparţin acestei specii, acestei ţări/familii, acestui sex. În viaţă, adăugăm acestui nucleu dur şi alte elemente identitare pasagere. Problema este dacă identitatea europeană este un element pasager, adăugat sau unul din specia celor tari? La profunzimea şi viteza integrării europene, ar fi indicat ca europenitatea să fie parte a identităţii noastre tari.

Pe de altă parte, adăugate ori date, văd identităţile ca pe un joc de păpuşi *matrioşca*. Păpuşa mare – sînt om. Păpuşa mai mică – sînt bărbat. Păpuşa mai mică – mă cheamă astfel. Păpuşa mai mică – sînt român. Păpuşa mai mică – sînt din Ploieşti. Păpuşa mai mică – sînt născut în anul... Şi tot aşa. Păpuşa cea mare este mereu o identitate cu un grad de generalitate superior păpuşii de mărime imediat inferioară, pe care o conţine. Ei bine, în ce relaţie ar trebui să se găsească identitatea europeană cu identitatea naţională? Cu alte cuvinte, *matrioşca* europeană ar trebui să o conţină sau să fie conţinută de *matrioşca* naţională? Răspunsul logic, la prima mînă, ar fi că identitatea europeană este mai cuprinzătoare. Cu alte cuvinte, sînt român pentru că sînt european. Dar în realitate e tocmai invers: sînt european pentru că sînt român. Deci, identitatea europeană ar trebui să fie mai profundă decît aceea de român şi, pe aceeaşi logică, mai profundă decît orice identitate geoculturală, căci ea le fundamentează pe toate.

În plus, nu cred în identităţi create, cred în identităţi descoperite. Dacă efortul nostru pentru a obţine manifestarea unei identităţi europene este acela de a construi una, eu cred că sîntem pe un drum riscant. Efortul nostru trebuie să fie acela de a descoperi şi nu de a crea europenitatea în europeni. Dacă nu e acolo, neaflată încă, atunci eu sînt sceptic cu privire la viabilitatea proiectului politic al Uniunii. Un proiect profund democratic, precum este cel al UE, nu rezistă decît dacă răspunde unei formule identitare adînci şi reale.

În ceea ce mă priveşte, mă simt român şi mă simt aparţinător lumii. Între aceste două *matrioşci*, nu mai simt nimic. Intelectualmente, ştiu bine care este tradiţia care m-a format. Dar sufleteşte, nu se mişcă nimic cînd, de pildă, europenii joacă fotbal cu sud-americanii – nici unii nu mi se par mai ***ai mei*** decît ceilalţi. Vreau însă cu tot dinadinsul să aflu în mine identitatea europeană. Zic şi eu, ionescian, *Dumnezeul meu, fă-mă să fiu european!* Nu construiesc, caut. Şi mă rog să găsesc.“

Micul meu discurs mai degrabă provoacă decît lămureşte. Argumentele se înlănţuie şi ideile se dezlănţuie. Privesc ochii azurii ai italiencei. Ah, cît de mult aş vrea să fiu european! Ea, fireşte, înţelege tot – deh, italiancă...

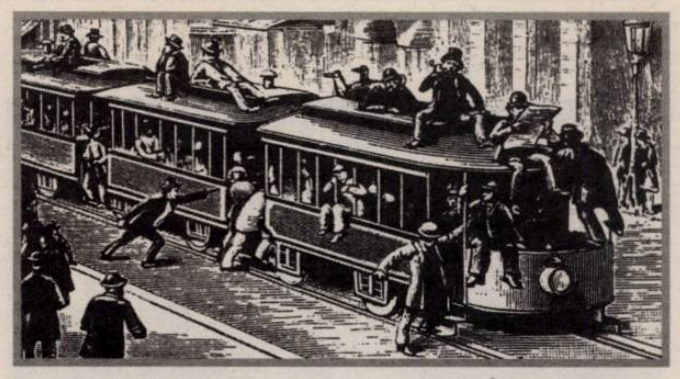

ready made

„Să vorbim de câte-va limbi ce jucară un rol mai însemnător în lume. Oameni adunaţi şi amestecaţi din Africa şi din diverse părţi ale Asiei formară în Grecia limba elenă; această limbă <fu> dusă transito în Italia şi, mai de ici mai de colo, formă pe latina; latina, iar, întinzându-se pe unde şi-a înţărcat dracul copiii, mai cu amestecături, mai cu binele, mai cu răul, când ciomăgind, când ciomăgită şi ea, formă la un loc pe italica, la altul pe franceza, la altul pe spanica şi la altul pe româna, la început într'un mod, apoi într'altul, apoi într'altul... până în zilele noastre, astfel cum o vezi cu ochii verzi.“

(Ioan Eliade-Rădulescu, *Scrieri politice, sociale şi linguistice*, Editura Scrisul Românesc S.A., f.a.)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mr. Clippit

N-am agendă sau opis
cu scoarţe de rips, –
un mic *paper clips*
mi-e *asistent office*.
La orice incipit
de *file* sau de *folder*,
trefilat (ca în Calder),
apare şi Clippit
într-o margine-a filei, –
care, cu unică
rîvnă,-mi comunică
maxima zilei:

Cămăşile în carouri
şi pantalonii dungaţi
rareori impun o modă.

E-n ziua de 19
martie a. c.
Mă uit la ceas, – e
puţin după 12.
Mr. Clippit îmi cere
să fac clic pe OK.
Eu fac clic pe OK
şi îmbrac, în tăcere,
ceea ce bănui că aţi
mai văzut (prin birouri,
în tramvai, în metrouri,
pe stadion, în bistrouri,
pe ecran şi-n tablouri):
o cămaşă-n carouri,
pantalonii dungaţi.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Splendoarea din ochii unui monstru

– o pariziană –

De ne-am putea programa karma, fiecare-ar da ghes propriilor fantasme despre viaţa de după viaţă, alegîndu-şi după plac forma viitoarei reîncarnări. În cazul meu, ea ar fi un castan. Nu unul oarecare, nici oriunde; de fapt, luaţi aceste vise ca un fel de declaraţie de dragoste pentru un oraş.

Adică, într-un astfel de viitor, aş putea fi un castan mai curînd tînăr, cu coroana tăiată în cub de *jardinierii* acestui Paris pe care luni după prînz l-am găsit verde şi viu, animat, luminat şi vălurit de-un aer călduţ, tocmai bun de-nflorit liliacul şi cireşii. La capătul bulevardului Kléber, Arcul de Triumf e pe sfert acoperit cu pînzeturi largi şi opace – renovări peste tot, se pregăteşte vara turistică. O iau pe *rue* Galilée, trec pe lîngă Place des États-Unis, las pe dreapta modesta ambasadă a Greciei (cu doi arbuşti în ghivece mari în faţa uşii, sigur măslini) şi, deodată, ce să vezi: să fie ora cinci după-amiaza şi parcă tot soarele s-a adunat în vitrine, lume multă pe Champs-Elysées şi pe dreapta şi pe stînga, restaurantele au şi scos măsuţele afară, cu tot cu sticlele rotunde de Perrier şi cu scrumierele ce se umplu cît ai spune *L'amour est comme une cigarette* (Sylvie Vartan, *chanson* din 1981, l-am auzit în staţia de metrou Boissière şi de-atunci nu mi-a mai ieşit din cap pînă acum, cînd scriu). În jos, la vale, trotuarul curge lin spre La Concorde; merg pînă-ncep rîndurile de castani pe-o parte şi pe-alta (ce vă spuneam mai sus?) şi mă las pe dreapta spre Podul Alexandru al III-lea, ale cărui statui aurite se văd de departe, parc-ar arde sub soare. La Grand Palais, lume multă, adunată de-o expoziţie de artă braziliană; Petit Palais, în schimb, e şi el împachetat, aşa sînt pesemne muncitorii parizieni, dacă nu-s în grevă, atunci renovează pe rupte.

Uite pe-aici pe undeva aş tot fi castan, pe malul drept al Senei, cheiul *Cours de la Reine*, să văd vasele mici lenevind la mal precum, în această zi de luni, *La Brigantine, Astrolabe, Ne-O Vent* ş.cl. Ajung în Jardin des Tuileries şi, orbit de albul pietrişului rar de jos, abia de mai apuc să-l sun pe R.C. la Bucureşti – acolo e şapte fără cîteva minute şi-i spun să lase Dumnezeului ştirile TV cu Bush şi cu Sharon, sînt şi lucruri mai colorate pe lume (cum ar fi lobby-ul parizian pentru Olimpiada 2012) – după care mă las într-un scaun verde din perimetrul celui de-al doilea bazin de pe axul grădinii. Şi-atunci s-au întîmplat, pe rînd, trei lucruri care de care mai surprinzătoare.

Primul a fost că, departe, cam pe lîngă magrebinul îmbrăcat în Tutankhamon şi care stă nemişcat cu minutele, în timp ce un confrate de-al său vinde, cu un euro bucata, sticle mici de apă pe care le-a cumpărat cu 20 de cenţi, în dreptul lor, aşadar, am văzut o familie de asiatici – el, ea şi un băiat la vreo 17 ani – călcînd guralivi pe mijlocul aleii, în mîini cu tot felul de pungi de hîrtie, mai mari sau mai mici, vin oamenii veseli de la cumpărături, după marcă numai produse *haute gamme*. Cînd ajung aproape – surpriză! Un detaliu de pe bluzonul sport al băiatului dă de înţeles că nu-s nici taiwanezi, nici coreeni – ci chinezi! Ce-or fi fost japonezii în anii '80, ce-or fi fost ruşii la începutul anilor '90 – dar să vezi cînd se vor întîlni banii chinezilor cu produsele de lux!

Al doilea a fost că am văzut un grup de pensionari, evident americani, prinşi într-o polemică pe tema *pe ce parte a Louvre-ului a sărit pe geam eroul din* Da Vinci Code, *spre Sena sau spre interior, spre arcul du Carrousel?* M-au depăşit şi încă nu căzuseră de acord.

Iar al treilea a fost că, întins în scaunul verde, ce-mi e dat să citesc în ziarul pe care-l port în haină din aeroport? Se face că în aprilie 1945 Hitler îşi trăia ultimele zile la Berlin, închis în bunkerul de sub cancelaria Reich-ului şi tot ascultînd plăci cu *Amurgul zeilor* wagnerian. Pe 20 aprilie, *Führer*-ul împlinea 56 de ani şi are ultima apariţie în public (în care-i mîngîie pe obraz pe ultimii apărători ai Berlinului, nişte copii de nici 16 ani). În rest, stătea căzut în prostraţie, ore întregi, cu ochii la un tablou al lui Friedrich cel Mare, pe care credea că-l reîncarnase. Şi ce mai făcea el? Ei bine, se pare că în aceste ultime zile Hitler se tot juca cu nişte fotografii, ba le ascundea, ba le privea hipnotizat: cîteva imagini cu Viena tinereţilor lui (înainte de 1914) şi mai multe cu Parisul verii 1940 (unde şi cînd el, Hitler, intrase ca învingător).

...Am plecat spre hotel cu ultimele umbre ale soarelui, privind spre castanii Parisului cu oarecare îngrijorare – sper ca Hitler, în meditaţiile lui karmice de final, să nu-şi fi propus să...

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Partidul lui Omar

Nu ştiu dacă e o calitate, însă domnul Geoană are două feţe. Prima apare în clipe oficiale, cînd e călare pe situaţie. E faţa cordială şi generatoare de scurte declaraţii, numai bune pentru ştirile TV. Privirea urcă la 20° peste orizontală şi coboară afectuoasă în final, către reporteră. E faţa ce anunţă participări şi vizite (cruciale) sau dineuri cu rugăciune şi langustă. Dacă nu e pe terenul său (cînd i se pun întrebări neplăcute sau trebuie să cucerească Bucureştiul), dl Geoană trece, fără voie, la fizionomia nr. 2. Încruntat şi nervos, se pronunţă precipitat şi pare gata să aplice vocabularul neaoş. Recent, Realitatea TV l-a convocat să se pronunţe în chestiunea papalităţii. Justă alegere, căci vorbim de un intim al lui Ioan Paul al II-lea, de un credincios fervent, de un teolog rafinat! (Nu ca Teodor Baconsky!) Un subiect pentru faţa cordială. Dar, cum Hurezeanu n-a avut de lucru şi l-a-nţepat pe tema reformei PSD, a apărut brusc faţa numărul 2!

Sorin Oprescu n-are două feţe. Îşi permite – are o meserie ce nu atîrnă de politică. Gata oricînd să admită erori şi să relativizeze orice, dl Oprescu cîştigă simpatii părînd că spune pe şleau lucruri cenzurate altora. Grijuliu cu suferinzii şi credincios lui Hippocrat, dr. Oprescu a încercat, spre veşnica sa ruşine, să facă din Vanghelie primarul Capitalei. Chiar şi-acum îi laudă progresele – lingvistice şi edilitare! Spre deosebire de biologie, politica nu pune bază pe coloana vertebrală.

Totuşi, şi Geoană, şi Oprescu (ca şi alţii, mai discreţi) fac parte dintr-o minoritate rătăcită misterios în rîndurile PSD. Ei susţin cu voci gîtuite că viaţa politică are nevoie de echilibru, că polul social-democrat îi apără pe defavorizaţi şi că portdrapelul cumsecădeniei sociale este PSD, cu Iliescu-n frunte şi cu abilii săi activişti peste tot. Iată şi cîteva nume elocvente: Boşcodeală, Mazăre, Mischie, Sechelariu, Priboi, Bivolaru G., Hrebenciuc, Micky, Oprişan, Taher, Talpeş, Timofte, Guşă, Iacobov, Culiţă T., Temeşan, Dan Iosif, Sălcudeanu, Văcăroiu, Tărău, Stănoiu, Theodorescu, Ad. Costea. Şi mulţi alţii. Ultimul pe listă, cu voia dvs., Omar Hayssam. Aproape că nu a fost afacere ilegală sau imorală fără un factor de influenţă PSD – ministru, şef de consiliu judeţean, director de regie sau agenţie, deputat sau „apropiat". Care ştiau pe cine să sune, cînd să-nchidă ochii şi unde să bage. Împins de la spate, PNA-ul a-nceput să-i adune. *Pourvu que ça dure!* Cu toate astea, reforma PSD e în plin avînt prin coalizarea celor ce-au fost şi vor fi. Pentru că nu pot cădea decît împreună, cum bine zice sloganul! Asta e faţa de azi a social-democraţiei noastre.

Partidul lui Iliescu se revendică ambiţios din acelaşi filon cu omonimii germani, cu laburiştii britanici, cu socialiştii spanioli. Din păcate, singurul argument e numele. Sigla primită cadou de la Athanasiu nu poate ascunde că adevăratul strămoş al PSD este altul – PCR! Care s-a distins prin negarea problemei Basarabiei, prin lovitură de stat, prin colaboraţionism cu ocupantul sovietic, prin „fenomenul Piteşti", prin două dictaturi, prin incompetenţă economică, prin mineriade, prin corupţie, lucruri de care nu s-a dezis niciodată. Despre ultimii 15 ani, prefer să tac! Aşadar, un trecut ruşinos şi un prezent penal. Totuşi, PSD-ul îi atrage pe unii. Sînt ei naivi? Reformişti? Nu, sînt doar oportunişti, căci nimeni n-a fost mai generos decît PSD-ul cu atribuirea de feude publice în interes personal. Sau mai iertător cu cei care-au ştiut să-mpartă prada. Cum altfel să explici roiul de afacerişti atraşi tocmai de social-democraţie? Mai ales că teoria învie doar strategic, înainte de alegeri. România n-are social-democraţie, ci doar uzurpatori şi tovarăşi de drum. Indiferent de sex, rasă, religie.

P.S. Tehnic vorbind, solidaritatea pesediştilor la vreme de opoziţie merită atenţia actualilor guvernanţi. Să nu uităm că alianţa D.A. s-a născut de-abia în 2003 şi efectele încă se văd! Cît priveşte PSD, ar trebui să-şi schimbe numele (în acord cu adevărul şi cu tradiţia sa internaţionalistă) în PLO. PARTIDUL LUI OMAR!

HUMANITAS

citim de 15 ani împreună

În afara colecţiilor

120 000 lei

UMBERTO ECO
Cinci scrieri morale

180 000 lei

MIKKO HEIKINHEIMO
Amintiri despre Europa
Mărturii

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Mircea CANTOR *(artist vizual, Franţa)* ● Marius CHIVU ● Cosmin COSTINAŞ *(critic de artă)* ● Matei FLORIAN ● Stela GIURGEANU ● Matei MARTIN ● Vlad MASSACI *(regizor de teatru)* ● Ştefania MIHALACHE *(scriitoare)* ● Radu MUNTEAN *(regizor de film)* ● Adina POPESCU ● Răzvan RĂDULESCU *(scriitor şi scenarist)* ● Adrian SCHIOP *(scriitor)* ● **Coordonatorul temei:** Alex. Leo ŞERBAN

Tînără şi neliniştită: cultura

În decembrie '89, Ceauşescu & Ceauşeasca, în balcon, se rugau de manifestanţi: „Tovarăşi, staţi liniştiţi la locurile voastre!". „Tovarăşii" n-au stat, ba chiar s-au agitat şi mai mult – şi a urmat ce ştim c-a urmat. Ion Iliescu. Pe vremea dumisale, un slogan care circula din Piaţa Victoriei pînă-n Vaslui era „Liniştea"... Aveam – cică – nevoie de „linişte". Iar oamenii „vechi" erau cît se poate de liniştiţi: obişnuiţi cu cozile, cu corvezile şi cu contabilităţile din spatele găurii cheii (cine, unde intră, la ce oră şi de ce...), stăteau paşnici în faţa televizoarelor, mulţumiţi că după o viaţă de muncă cineva se mai gîndeşte şi la ei, băgînd divertisment.

Cultura însă, deodată, n-a mai fost „liniştită". Cînd încercase să nu fie – înainte – i se pusese repede căluş, fusese trimisă undeva la răcoare sau (mai bine pentru ea) plecase singură „dincolo". Această – altă – cultură, ieşită din agitaţii ani '90, „călită" & adrelinizată în Piaţa Universităţii, în mineriadele chemate de „la centru" şi-n „hiphopiadele" care veneau singure dinspre margini spre Centru, nu mai semăna deloc cu ce fusese înainte... Pînă şi optzeciştii păreau „soft" în comparaţie cu ea! Această – altă – cultură era tînără, neliniştită & mîndră de asta. Îşi scosese la înaintare şişurile cuvintelor „tari", ciomegele adevărului din spatele blocurilor, dinamita drogurilor & a lifestyle-*urilor „alternative". Brusc, companiile de discuri au început să scoată muzici care băgau „s.e.x." în locul „albastrului infinit", editurile au început să publice cărţi cu limbaj LSD, SMS, XXX, iar în teatre şi-n filme a-nceput să se-njure. „Înnebunise Lumea"? Nu; pur şi simplu, artiştii începuseră să spună lucrurilor pe nume.*

Ca orice cultură, şi cultura tinerilor are de toate: artişti valoroşi, mediocrităţi şi farsori. Probabil că e mai comod să o vezi ca un moft sau ca o modă trecătoare. De fapt, este doar o mişcare – firească – de relaxare a corzii care ne ţinuse „strîns uniţi" în jurul Partidului, cu Cultura lăsată să zburde nu prea departe, în lesă. Cu cît am tăcut mai mult, cu-atît acum se ţipă mai tare. Cu cît am băgat mai multe şopîrle, cu-atît ies, acum, mai multe scîntei de la şocurile electrice. Ce ni s-a luat ni se dă: un exces cheamă un alt exces. Problema e asta: a vedea în noua cultură a tinerilor doar gunoi şi tărăboi e un mod laş de a nu vedea realitatea. Iar realitatea e că există lucruri bune şi lucruri mai puţin bune – ca-n orice produs cultural. În vreme ce „liniştiţii" (tineri şi bătrîni deopotrivă) se droghează în continuare cu Apus de soare, *„neliniştiţii" (bătrîni & tineri deopotrivă) iau o gură de aer proaspăt la Act sau Green, bifînd* Bash, Kinky Zone, Stop the tempo *sau* Home Theatre: *între Cultura-muzeu (în care operele „stau liniştite la locurile lor") şi cultura-metrou (care se mişcă iute, „la comun" şi, evident,* underground*) e loc pentru toată lumea, nu credeţi?*

Iar dacă nu credeţi – who the f*** cares? ***(a. l. ş.)***

Matei MARTIN

Al treilea element

Infracţiunea

„Mama e foarte speriată de fenomen, zice că n-am ce căuta prin locuri cum ar fi reviziile de metrou. Tata e şi el contra, iar bunicul la fel, dar la el se-nţelege, că e un mare comunist. Prima oară am început să dau prin Germania. Am stat acolo trei ani, cu părinţii, la muncă. Îi vedeam pe nemţi cum fac treaba, m-am luat şi eu cu ei şi am început să învăţ meserie. Am făcut nişte schiţe, apoi mi-am format mîna pe trenuri de marfă. Cînd m-am întors în ţară, am stat cuminte o vreme, apoi m-am apucat iar de treabă. Am intrat în CSN şi de atunci dăm pe unde apucăm. Cu ajutorul banilor – că vorba aia, tuburile costă – şi al metrorexarilor, care sînt nişte proşti, o să-mi fac un nume." **Comb** are în jur de 16 ani, e elev şi unul dintre purtătorii curentului hip-hop. „Cultura hip-hop înseamnă MC, adică ăia care cîntă, fac rime toate alea, *break*-ul, adică dansul, *graffiti*, al treilea element, şi DJ-ul – platane, vinil etc. Mesajul *graffiti* e unul singur: uitaţi-vă la noi! Noi facem hip-hop, ţara asta are nevoie de hip-hop. Hip-hop e împotriva manelelor, împotriva producţiilor cultrale stupide, făcute doar ca să producă bani. E o cultură adevărată, superioară. În cultura asta tre' să crezi. Ăsta e mesajul." Comb se uită mai tot timpul la televizor (părinţii i-au confiscat computerul, ca să se poată concentra asupra şcolii). Niciodată pe Atomic sau pe MTV. A aflat de la ştiri ce se întîmplă la Roşia Montană şi s-a gîndit să fie contra. Gianiny Munteanu i-a finanţat tuburile, el a făcut un logo vizavi de Inter: „Salvaţi Roşia Montană". Fotografia a apărut în presă şi pe Internet, a stîrnit reacţii. E unul dintre puţinele *graff*-uri cu mesaj politic. Celelalte sînt şi ele contra, dar nu prea au adresă.

Tumoare are 17 ani şi e elev la liceul „Gheorghe Asachi". „Facem asta pentru că sîntem împotriva sistemului: România, căcatul în care trăim... Mi-e silă de şcoală. Mi-e silă de matematică. În afară că te învaţă să aduni şi să scazi, nu văd ce îţi mai trebuie să ştii toate căcaturile alea de funcţii... La ce te ajută în viaţă? Nu toată lumea vrea să stea la birou, la calculator. Eu vreau să fac muzică. N-a zis nimeni că las şcoala deoparte, e bună şi şcoala, dar prea multe prostii am învăţat. Şi dacă e să iau bacul, de ce să nu dau şi la facultate... Dar în afara şcolii sînt multe alte lucruri mai interesante de făcut, de pildă *un graff*... Asta e, frate!"

UNDE e în clasa a X-a, la PTTR. „O fac din plăcere, în ciuda regulilor. O să desenez pînă la adînci bătrîneţi... Nu sînt destule metrouri ca să cuprindă cît am eu pe ţeavă!" Un vagon întreg costă, la două culori, cam un milion şi ceva. UNDE a speriat pînă acum 3 sau 4 metrouri întregi şi vreo 3 vagoane de tren. În trei ani a cheltuit cîteva zeci de milioane pe tuburi. De unde vin banii? „Din alocaţii, din banii de buzunar de la babaci, din diverse combinaţii."

AL2 e elev în clasa a XII-a la liceul „Constantin Brâncuşi" şi tovarăş cu Tumoare, în NWO. „Cel mai mult mă interesează să iasă bine conturul, să fie cît mai complex. Mesajul exprimat prin chiar numele trupei, NWO, adică *New Words Order*. La metrou nu a dat încă, e claustrofob şi nu suportă bezna şi înghesuiala din tuneluri. În schimb, merge cu tovarăşii să-i filmeze. Vrea să facă un film despre mişcare.

Pedeapsa

„Cu poliţia a fost total aiurea. Am ieşit într-o seară să cumpărăm bere şi am luat un spray. Am golit spray-ul pe drum, era noapte, şi poliţistul ne-a prins crezînd că e o cutie de bere. Şi ne-a luat o amendă pentru neprezentare de acte, 400.000. Mare chestie, am făcut chetă şi gata. A fost oricum înţelegător că ne-a dat pentru neprezentare de acte, că dacă era pentru vandalism, era de la 10 la 15 milioane, da' oricum nu ne-a prins vandalizînd, aşa că nu avea ce să ne facă."

UNDE a trecut şi pe la secţia de poliţie. „Eram cu unu' şi ne pregăteam să dăm un *hole car*. Aveam ghiozdanul plin de tuburi. A venit vatmanul şi că ce faceţi, nu ştiu ce, a chemat poliţia şi ne-a dus la secţie ca să dăm declaraţii. Am făcut caterincă cu gaborii pe acolo, da' nu am păţit nimic, pentru că, practic, nu aveau de ce să ne ia, că încă nu dădusem nimic. Oricum, nu aveau dreptul să ne controleze în genţi. Eu am scris cel mai mult, o pagină faţă-verso. Celălalt amic a scris doar vreo 15 rînduri, că nu prea avea chef. Numai aberaţii am scris: de unde am luat spray-urile, la ce preţ, chestii care nici nu aveau legătură cu ce făceam de fapt. Părinţii ştiu ce fac, nu zic nimic, da dacă e să plătească vreo amendă, m-au spart."

Tumoare e norocos, pînă acum a ştiut să se ferească de belele.

Comb e sigur că nu o să păţească niciodată nimic: secretul succesului e buna organizare. „La *hole car*, unu' dă conturul şi în timpul ăsta ceilalţi umplu. După aia se dau efectele. Prima oară se fac desenele pe hîrtie, le înveţi bine, după aia iei tubul în mînă şi exersezi în aer. După aia hotărăşti locul, faci prospeţii, vezi care e pericolul. Cînd mergi în grup şi faci o lucrare mai complexă, care durează mult, ai vreo 2-3 oameni care dau de şase. La metrou nu dă nimeni de şase, că n-ai la ce să dai de şase. Tre' să fie cît mai linişte, şi dacă se aude un zgomot, ai îngheţat şi toţi stau şi ascultă. Dacă e să vină careva, tre' să fugi. Şi ca să fugi, tre' să ştii toate ieşirile posibile, să cunoşti terenul. La noi e destul de simplu, că nu ai pază în staţii şi nici camere video nu sînt peste tot. Oricum, noi am făcut rost de planurile staţiilor, aşa că ştim pe unde se intră şi pe unde se iese. Mergem cu cagule, cu baticuri, cu măşti din acelea de chirurgi, cu mănuşi. Avem mare încredere în ăia de la Metrorex, că săracii nu au bani de nimic: n-au pază, n-au camere, n-au garduri sau bariere între staţii. N-au bani nici măcar să cureţe metrourile. Sînt vagoane vandalizate din 1998 care încă circulă cu taguri pe ele.

În plus, la noi nu sînt legi aspre. Afară e mai nasol, că faci şi puşcărie, muncă în folosul comunităţii, amenzi de te îndoaie, căci vandalizarea e considerată crimă... Poliţia română are fotografiile şi amprentele mele, dar nu mă tem!"

COMB, UNDE, AL2, Tumoare *sînt pseudonime ale unor tineri cît se poate de reali.*

© M. Martin

„Tovarăşi asexuaţi“

– dialog cu Adrian SCHIOP –

Cum stăm cu contextul?

În *Postmodernismul românesc,* Cărtărescu susţine, cam excesiv, că anii ’80 ar fi corespondentul românesc al ’68-ului. Cum după Revoluţie, nu 80-ştii au dat direcţia culturală, ci un grup de intelectuali fascinaţi de perioada dintre războaie, nu ne-am mai trezit în ’68, ci un pic mai devreme, în interbelic, alături de d-zeu, trăirişti & elite. De aici, aerul bătrînicios al culturii noastre, dominată de mentalităţi încuiate şi bigote şi înţepenită în teme senile, fără conexiune cu contemporaneitatea... Asta deşi *the old school* se screme în ultimul timp să-şi construiască o imagine *liberală:* de curînd, Dan C. Mihăilescu a declarat galant că din lotul douămiist de prozatori preferă exclusiv fetele.

Care sînt atributele rupturii de cultura veche?

Sociologic vorbind, e prima generaţie de după Revoluţie care nu mai trăieşte în trecut, în fantasma interminabilă a ceauşismului, ci în prezentul unei alte mentalităţi, profilate vag. Despre hedonism, subculturi sau marginalităţi s-a mai vorbit. Nu şi despre age-ism şi problemele de gen. Personajele sînt fie adolescenţi, fie tipi cu o gîndire nonage-istă (de pildă, naratorul meu are 25, dar se poartă ca unul de 16 şi e vizibil atras de cei mai mici ca el). Trăsăturile de gen sînt şi ele subvertite, în *Băgău* femeile vorbesc fără perdea, ca bărbaţii, naratorul lui Ionuţ Chiva e un băiat fragil, care îşi ascunde sexualitatea diafană în interiorul unei relaţii hetero mai degrabă „fraterne“, decît sălbatice şi sexuale. *Graffiti Files* nu distinge între vocile masculine sau feminine ale povestitorilor (ele curg una dintr-alta), iar „gaşca“ e alcătuită din tovarăşi asexuaţi. Punctul forte al acestei literaturi e personalizarea relaţiei cu celălalt: dragostea se amestecă cu prietenia, bărbaţii şi femeile nu se mai privesc ca specii duşmane, ci ca posibili prieteni – iar prietenii, ca posibili parteneri sexuali. În felul ăsta, inclusiv sexul e îmblînzit, „umanizat“.

O criză a tinerilor?

Nu mi se pare că criza ar fi proprietatea exclusivă a tinerilor, ci – la fel ca-n comunism – a întregii societăţi. Toate categoriile de vîrstă au trăit în insecuritate şi derută în perioada asta. Schimbarea de sistem a produs, în unele cazuri, sindroame dezadaptative şi nevroze – motiv pentru care prefer formulei eroice de *criză/literatură a crizei,* termenul medical de *traumă/cultură a traumei.*

În ce măsură influenţează muzica literatura nouă?

Legătura cu muzica se vede în modelele contraculturale care ghidează subtextual atitudinea naratorului. Cel mai tare se văd cărţile în logică postpunk. Întîi, „grungerii“ – Ruxandra Novac, care vine cu o retorică a traumei şi cu o sensibilitate deraiată, apoi sictiritul şi pudicul Ionuţ Chiva. Unele texte din proaspăt debutatul Silviu Gherman au ceva din absurdul „alternativ“ tip *South Park.* Adolescenţii din *Graffiti Files* ascultă hardcore şi alternativ, dar, ca clubber-ii, sînt fericiţi-cu-oricepreţ, „ce minunat că ne-am adunat toţi“: pe scurt, un fel de underground spălat, de liceu de centru... Pe partea cealaltă, dacă ne simţim singuri şi trişti, putem să dansăm o *salsa* cu literatura *love, sex and devotion* a Veronicăi A. Cara. Sau să ne lăsăm copleşiţi fie de hip-hop-ul scăpat de sub control al lui Vakulovski din *Letopizdeţ, ce-băiat-rău-sînt,* fie de spiritul clubber-ului Bucurenci, *de ce sînt atît de cool, de ce sînt atît de snob, de ce scriu cărţi atît de bune.*

Cîtă cultură şi cît limbaj conţine oferta tinerilor scriitori?

Nu ştiu dacă am înţeles ce vrei să spui cu întrebarea asta... o s-o iau aşa: cultură = cărţi citite, substanţă, reflexivitate; limbaj = estetică a şocului, epatare a burghezului. Din cîte am observat, chiar dacă se preferă cărţi mai dinspre noi, bibliografia obligatorie a modernismului e încă parcursă conştiincios. Ce poate fi într-adevăr reproşat noilor scriitori (mă refer la cei pe care îi cunosc şi mă includ) sînt, cred, reperele teoretice nu neapărat consistente. Opţiunile „radicale“ sînt justificate mai degrabă prin intuiţii artistice (modele de scriitură şi standarde de *coolness* / autenticism scoase din muzică sau filme), decît prin examinarea critică a temeiurilor pe care se sprijină. Ca primă aproximare a unei mentalităţi occidentale, tinerii scriitori par să reţină doar aspectele hedoniste, fără să vadă cealaltă faţă a monedei: responsabilitatea, gîndirea critică.

„Acceptarea cere timp“

– dialog cu Ştefania MIHALACHE –

În ce măsură şi cum anume noile ideologii / concepte ale postmodernismului sînt reflectate de literatura tînără?

În primul rînd, trebuie să spun că ele, ideologiile, nu sînt chiar aşa de noi. Dacă ne uităm la un curriculum filologic, ele sînt, în ordine cronologică, ultimele care se învaţă. Facem paşoptism, romantism, modernism etc. şi, de obicei, în ultimul an, rămîne postmodernismul, cireaşa de pe tort. Dar tocmai faptul că el se predă, cu metodă, că există teorii clare, modalităţi de clasificare a scrierilor în acest curent – să-i spunem aşa – indică, de fapt, că s-a cam terminat cu postmodernismul. Nu spun că nu există trăsături de regăsit în operele care se scriu acum (biografism, cotidian, metaliteratură, moartea subiectului, asimetrii, amînări, amnezii etc.), nu spun că nu a existat o justificare estetică pentru postmodernism sau că nu-l iau în serios, am însă impresia că ceea ce se întîmplă *acum* în literatură ne scapă tuturor şi este firesc să ne scape. Se întîmplă postmodernism şi ceva *în plus*. Ceva ce poate fi observat, intuit, savurat, dar nu integrat şi numit într-un construct literar anume. Eu cred că integrarea şi numirea sînt într-o relaţie uşor defazată cu scrierea.

Care crezi că sînt prejudecăţile cu care sînt percepuţi tinerii scriitori (sau, după caz, scriitoare)?

O să răspund referindu-mă la posibile prejudecăţi ale nonspecialiştilor şi ale specialiştilor (critica literară), reluînd şi nuanţa de feminin care are un rol important în contextul receptării cărţii mele, *Est-falia.*

Din capul locului, nu cred că există ceva ce s-ar numi prejudecată, dar este o lipsă de încredere totuşi, din partea cititorilor nefilologi. Întregul teren e nesigur: e vorba de valoare neconfirmată, necanonizată. Acceptarea cere timp. Pe de altă parte, critica îşi face datoria, nu mi se pare a fi refractară cu debutanţii, şi cred că, şi datorită ei, încep să fie posibile şi la noi succese peste noapte, gen Ioana Bradea. Tot aici însă mai este ceva de care te poţi lovi, simbolistica numelui, valoarea de monopol a unui nume atunci cînd acesta a înregistrat un prim succes. Producţia de carte face parte dintr-un sistem încă prea tensionat financiar ca să poată căuta mai multe nume tinere şi să riste pentru ele.

© M. Martin

În funcţie de subiectul, forma scriiturii, conjunctura în care apare ea, te poţi întîlni nu cu prejudecăţi neapărat, dar cu tendinţa criticii de a se întrece pe ea însăşi. Critica este un domeniu care ştie despre sine că este foarte deştept şi că are un serios capital simbolic. Aşa că îşi permite uneori cîte o distracţie, cîte o sofisticare de mare maestru de a trivializa puţin obiectul muncii sale, de a-l trece într-o zonă a comicului, ironicului, un gest carnavalesc. Aceasta se face uneori uitînd, cu bună ştiinţă, reguli aflate la baza meseriei, undeva în primele lecţii. Este singurul fel în care îmi pot explica, spre exemplu, confuzia autor-narator-personaj care s-a făcut în cazul *Est-Faliei,* care a permis manifestarea dorinţei (în principal din partea masculină a criticii, nu e o preconcepţie de tip feminist, ăsta e adevărul) de a ironiza puţin această tipă (personaj, autor, ce-o fi ea) care se dă frumoasă de nu mai poate în cartea asta, feministă etc., şi ca atare e narcisistă, imatură şi chiar tezistă (din nou, tipa/cartea, toate sînt interşanjabile), aşa încît au fost extrem de uşor de uitat (recunosc, nu în totalitate şi nu de către toţi) alte teme ale cărţii şi chiar intenţiile ei profunde. Dacă nu eu, ci personajul meu ar fi fost metaforic invitat la o cafea de către zisa parte a criticii, atunci nu aş fi avut dreptul la comentariul de faţă şi aş fi considerat obiectivele demersului critic atinse.

Mai mult, cronica ce nu a avut această „prejudecată“ sau nevoia acestui tip de răspuns (întîmplător aceea a unei femei), mi s-a părut mult mai obiectivă.

Există, cred, două extreme ale „prejudecăţii“ critice – aceste mici şotii, glumiţe, răutăţi, pe de o parte, şi jocurile de politică a reprezentării culturale (la care nu am acces, dar vorbeşte lumea că există). Între ele, critica este în regulă.

dialoguri realizate de Marius CHIVU

*The Landscape is changing**

– dialog între Mircea CANTOR şi Cosmin COSTINAŞ –

Cosmin Costinaş: Ce e trist e că există mulţi artişti care chiar ar avea ceva de spus, care ar putea să articuleze ceva interesant, dar se simt obligaţi să facă proiecte despre situaţia imigranţilor în cartierul X din cutare metropolă occidentală.

Mircea Cantor: Oauu, *man,* începe să fie *hot,* da’ îmi place, o să fim acuzaţi ca revizionişti şi reacţionari.

C.C.: Adică sînt de acord, în momentul în care te ocupi de un subiect social trebuie să fii responsabil cu subiectul tău, dar asta nu înseamnă că fiecare proiect trebuie să aibă o coloratură politică.

M.C.: Ştiu Cosmin, într-un fel mă întreb cum unele din lucrările mele sînt citite doar din prisma *politics,* cînd – şi acum sînt sincer – ele nu au decît tangenţial de a face cu asta, cum ai remarcat chiar tu despre *The Landscape is changing*. Mi se pare destul de reducţionist să vezi doar dintr-un singur unghi şi să analizezi doar din poziţia asta. De ce se întîmplă asta?

C.C.: Pentru că, pe de o parte, e mai comod intelectual. Curatorul cutare ia DVD-ul, se uită pe el, vede oameni care mărşăluiesc pe străzi, şi îl bagă automat în sertărelul cu eticheta „expoziţia cu tentă marxistă pe care trebuie să o fac la anu’ că altfel n-o să mai fiu mare curator“. Pe de altă parte, dacă e mult prea dificil şi riscant să propună alte căi de lectură „non-angajate“, ar trebui să reformuleze tot sistemul de gîndire dominant.

M.C.: Nu ştiu, eu am propus ceva cu dublu sens, dar numai unii văd al doilea sens, fiind prea ascuns în primul. Şi asta e mişto. Poate părea decalată fraza lui John Lennon, dar eu cred că e încă super actuală: „mi-am dat seama cum să vorbesc despre lucruri, trebuie să torn miere pe ele“ şi atunci a compus *Imagine,* care după mine *e* cel mai strong cîntec purtător de mesaj „angajat“, dacă vrei, din istoria recentă, valabil şi artă chiar. Ştii, mă gîndeam ce pervers poate să fie ca lucrările unei generaţii să fie citite doar prin ceea ce puterea sau aşa-zisul *mainstream* consideră valabil.

C.C.: La ultima ediţie la Bienala de la Veneţia, în pavilionul american cred că se atinsese paroxismul acestei situaţii, un artist (absolut accidental de culoare) expusese lucrări *cinquecento* (luate din galeria Academiei) în care erau reprezentaţi negri şi mauri. Şi a încercat să dea acestor lucrări o dimensiune politică, să deconstruiască modul în care respectivul artist se raporta la ele, prin prisma ideologiei politic corecte actuale.

M.C.: Am văzut, e nasol. Cel mai penibil discurs, să „reactualizezi“ un context în sfera lui *politically correct*. Se ajunge la non-sensuri. Ca în ghicitoarea: un cocoş stă cu un picior în apă, unul pe uscat, unde cade oul???

C.C.: Dar pînă la urmă cum crezi că funcţionează acest *establishment* de stînga? Adică instituţiile se simt obligate să aibă programe sociale, curatorii se simt obligaţi să facă expoziţii sociale, artiştii se simt obligaţi să facă proiecte sociale, toată lumea se simte obligată să facă proiecte sociale, dar pînă la urmă cine obligă pe cine?

M.C.: Păi, Cosmine, *you’re right,* dar să ştii că nimeni nu obligă pe nimeni, eu ca artist nu mă simt obligat. Dar se fac compromisuri şi, cum ţi-am mai zis, nimeni nu e neutru. Hai să-ţi mai zic un banc: „Mai întîi Moise a spus «totul este Dumnezeu», apoi a venit Christos, care a spus „Totul este iubire», mai tîrziu a venit Marx care a zis «Totul este capital», apoi a fost Lenin, care a spus «Totul este muncă», iar în final a venit Einstein, care a concluzionat «Totu-i relativ»“. Nu-i aşa?

* *The landscape is changing,* video de Mircea Cantor, 2003, c/o artistul şi Galerie Yvon Lambert, Paris. Vezi: http://quicksand.nl /a05.html

„Teatrul nu e o biserică, ci un spital“

– dialog cu Vlad MASSACI –

Ai realizat anul trecut unul din cele mai bune spectacole de teatru (e o părere strict personală!): s-a numit Forma lucrurilor, *după Neil LaBute. Mai mult, te-ai „fixat“ – cumva – pe LaBute, montînd şi altă piesă a dramaturgului/regizor american –* Bash. *De ce LaBute?*

Întîi am montat *Bash. O trilogie contemporană,* şi după aceea *Shape of things. Bash* e primul text al lui LaBute pe care l-am citit şi care m-a şocat prin forţa imaginii. Parcă vedeam un film. Şi asta la o formulă de monolog-povestire. Pe lîngă asta, povestirile erau despre oameni pe care îi cunoşteam, cu care mă intersectam pe trotuare, aici sau aiurea. LaBute porneşte de la indivizii cei mai banali, de la unii ca noi, cărora nu le-ar trece nicicînd prin cap să devalizeze un cazinou inexpugnabil împreună cu alţi zece, dar care pot fi criminali fără să ezite, şi nu la furie, ci calculat. Mă simt aproape de acest autor şi pentru că am convingerea că ceea ce defineşte relaţiile umane în epoca asta este cruzimea, aşa cum apare şi mai clar în *Shape*....

Se poate considera că ai vrut – cu aceste două spectacole – să lansezi, implicit, un fel de „manifest teatral“?

Nu. Nu doresc să lansez direcţii, dar cred că se urlă prea mult şi se joacă prea scrîşnit. Nu contest şcoli, metode, generaţii, ambiţii. Fiecare să facă cum crede. Spun doar că există şi această alternativă, a unui teatru calm, emoţionant şi deştept. Natura mea leneşă nu mă lasă să fac într-un spectacol mai mult decît ceea ce este minim necesar. Ce e peste – e obositor şi strident. N-am exemplu mai bun decît aceste două spectacole, ca să ilustrez ce-am spus. Eu sînt dependent de autor şi de actor. Cînd montez un text, vreau să se înţeleagă autorul. Cum ar putea o viziune atît de normală să fie un „manifest teatral“?

Majoritatea tinerilor regizori care s-au impus – mai ales pe scenele „alternative“ – în vremea din urmă (Afrim, Gianina Cărbunariu etc.) au ales texte „tari“ (limbaj, subiect etc.) în limba română, fiind şi criticaţi pentru acest lucru; tu *ai ales textul unui autor străin, care e deja o valoare confirmată în alte ţări... Ce ai vrut să semnalizezi prin asta?*

Nu aleg un text ca să „rup“, să „sparg“ etc... Mă gîndesc la mine, ca regizor, ca la un om mut care doreşte disperat să se exprime, dar n-are limbă. Şi uneori îşi găseşte prin textul dramatic adevăratul glas. Presupun că şi cei pe care i-ai menţionat fac la fel. Gianina Cărbunariu este o excepţie pentru că are, oricum, propriul ei glas. Dar aş putea să vorbesc şi eu cu vorbele ei. În concluzie, nu semnalizez nimic alegîndu-l pe LaBute, dar transmit dramaturgilor români un autor de la care ar putea învăţa ştiinţa de a scrie „important“ cu ajutorul unui dialog nesofisticat. Le transmit să scrie numai dacă îi „doare“.

Dar ce părere îţi fac aceste critici: sînt ele, măcar în parte, justificate, sau alăturea cu drumul?

Nu există subiecte dure şi limbaj dur. Teatrul a încetat de mult să mai fie o biserică sau un altar sau mai ştiu eu ce. E mai degrabă un spital. Nu de nebuni. Asemenea critici vin de la oameni cărora le lipseşte anestezia. Dar la noi se operează pe viu.

Ţi se pare că s-a configurat deja ceea ce s-ar putea numi o „cultură nouă“? Care sînt şansele ca ea să semnifice ceva şi pe termen mai lung?

Prin comparaţie cu anii trecuţi, da. Prin comparaţie cu ce va fi în viitor, nu. Oricum, eu simt o energie constructivă, simt că e mai puţină autocompasiune şi mai multă acţiune. Aş vrea doar ca actorii tineri să înceteze să facă teatru independent doar ca să-şi consolideze poziţia din teatrele unde sînt angajaţi.

a consemnat Alex. Leo ŞERBAN

Stela GIURGEANU

La „Odeon“

...Asta face oare parte tot din spectacol?

Şi-a întrebat însoţitorul, în foaierul „Odeon“-ului, pe la orele matinalului de duminică. *De ce fierbe copilul în mămăligă,* dramatizare după romanul scriitoarei elveţiene de origine română, Aglaja Veterany. Regia Radu Afrim.

Este o doamnă în vîrstă, cu pălărie roşie şi taior asortat. Cînd era tînără, nici nu se punea problema să aştepţi în picioare doar ca să intri în sală. Stăteai pentru altele, dar nu şi pentru spectacol. Dacă spectacolul era anunţat la 11, ei bine, la „fără un sfert“ îţi şi luai locul în primire şi aşteptai, graţios, să se ridice cortina. Acum, chestia asta cu aşteptatul în faţa sălii închise pare mai mult o modă, decît o necesitate; „se pregăteşte spectacolul“ – se spune – dar ea crede că, de fapt, „se pregăteşte spectatorul“... pentru ce va avea să se întîmple acolo, *dincolo*...

Ce se poate întîmpla *dincolo?* Zilele astea, ceva care pe ea personal o cam sperie; ia, bunăoară, titlul piesei ăsteia: *De ce fierbe copilul...,* nu prea sună *a bine*... nu prea, deloc! De fapt, acum te poţi duce şi la o piesă clasică, cu un text şi un titlu cunoscute şi tot nu ştii ce te paşte. Pe tine, ca spectator. Acum îţi iei bilet, te prezinţi şi, Dumnezeu cu mila... te laşi la mîna regizorului. Bunăoară, aşa a fost şi la spectacolul *La ţigănci,* tot la „Odeon“. Un text de Eliade nu putea fi atît de periculos.

Cît de periculos putea fi? Chiar dacă în prima clipă totul pare normal, actorii par a-şi vedea de ale lor, par că te lasă în pace, în siguranţa fotoliului tău de spectator, nimeni nu îţi garantează că în clipa imediat următoare nu o să sară cineva la tine să îţi urle ceva ce poate că nici nu înţelegi din cauza spaimei, să te ia de mînă şi să te mai pună să şi joci alături de ei pe scenă, spre deliciul şi amuzamentul celorlalţi spectatori, uşuraţi că nu se află în pielea ta. Toate senzaţiile tari, exclusiv pe banii tăi!

...Pentru că azi nu prea mai există scriitori, ci doar regizori!

Un domn cu emfază (intelectual – îmi spune – fără a-mi dezvălui însă nici vîrsta – în jur de 40, nici profesia) este dezamăgit de calitatea slabă a scriiturii contemporane. Din cauza asta crede că s-a dezvoltat puterea regiei. Dacă text nu e, măcar regizor... Iar ideile regizorale noi, le apreciază. „Nu putem sta la nesfîrşit în decorul clasic, în dogmele unui text.“ Îi face plăcere să redescopere acelaşi text, sub o cu totul altă viziune. Cumva de-asta mai vine la teatru, să descopere interpretarea, nu neapărat scriitorul. Pentru că, după cum mi-a spus, scrierea prea a devenit o artă la îndemîna oricui. Dacă ai replici obscene (sexul este ingredientul principal), nişte referiri la politicieni sau la oamenii mediatizaţi ai momentului, presari peste toate cu o filozofie de cartier, gen „cerul e înalt şi pe mine mă dor dinţii“ şi gata, îţi iese piesa! Sau cartea. Din cauză că mesajele s-au cam epuizat, a început să se mizeze mai mult pe simţuri, căutîndu-se declanşarea senzaţiilor, mai mult decît cea a sentimentelor. Poate tocmai de aceea, „mulţi scriitori s-au transformat şi ei, la rîndul lor, într-un fel de regizori“.

...Te bagă în sperieţi. Pentru că nu-ţi mai pot ridica părul de pe mîini prin tăcere, ţi-l ridică în cap prin urlete!

Ca să te mai faci ascultat, să te mai poţi impune azi, trebuie să şochezi. „Oamenii nu mai pot fi zdruncinaţi decît dacă li se aplică şocuri.“ Arta, ca şi viaţa, a fost înlocuită de o disperare. De o disperare de masă căreia, „pentru că n-au avut cum să-i mai zică, i-au zis... ăăă... «neo-arta».“ Este studentă la Litere şi nu mai regăseşte, în nici o parte a artei, un sentiment real. Atît textul, cît şi actorul, care îl interpretează, parcă ţin morţiş să demonstreze ceva. „Este vorba de un orgoliu al creatorului care nu se cunoaşte şi care încearcă să se desprindă de o criză acută de creaţie!“

„Nu, dom'le, aici nu e vorba de nici o criză creatoare...“ Un veşnic tînăr şi neliniştit, însoţitorul studentei la Litere, student şi el la Arte plastice, cu părul lung şi blugi evazaţi, în fumoarul „Odeon“-ului. „Încetaţi să mai bateţi monedă pe metamorfoză şi căutarea identităţilor în epoca modernă! Nu, dom'le, pînă aici. Scriitorii şi, în general, toţi creatorii moderni nu mai au curajul să simtă, pentru că, dacă ar face-o, ar muri de foame! Şi tocmai pentru că nu au de gînd să o facă (de ce-ar face-o?) au ajuns să scrie sau să creeze ce cred că vor alţii să citească sau să vadă. Ca să se vîndă!“

(Uşile sălii se deschid pînă la urmă, ne aruncăm o ultimă privire şi ne grăbim, fiecare, în semi-întuneric, unul peste celălalt, să ne găsim cît mai repede locurile în sală. Pe scenă defilau deja actorii şi replicile, iar piesa părea că începuse mai de mult!)

Matei FLORIAN

De bine, de rău

Am început să ne dezmorţim. Să ne dezmeticim. Să spunem pa-pa lîncezelii ăleia botoase cu care ne înfăşurasem urechile, pa şi pusi lehamitei de a mai intra în vreun club. Fără să ţină neapărat de primăvară şi de alte chestii mai mult sau mai puţin duioase, aerul care pluteşte peste muzicile româneşti a devenit încetişor, fără convulsii, arderi spontane sau alte feluri de drăcii, unul cît se poate de respirabil, cu condiţia, altminteri de bun-simţ, ca fiecare dintre noi ăştia care pretindem că avem un nas pentru aşa ceva să renunţăm la spaimele de bau-bau şi să ne ţinem departe, pe cît se poate, de marile centre de poluare. Odată şi odată trebuia să se întîmple şi asta: să renunţăm la definiţiile comparatiste şi întotdeauna stupide de tipul „noi sîntem aceia care fugim de prostia lor“ (iar ei erau întotdeauna mulţi, răi şi necunoscuţi: atît de necunoscuţi, încît unii dintre „noi“ deveneau „ei“ şi viceversa), să renunţăm la îmbîcseala şi devălmăşia confuză în care ne îngrămădea acest tip de definiţie şi să ajungem, în sfîrşit, să rostim: noi sîntem ăştia care am venit la concertul ăsta pentru că, pur şi simplu, ne place formaţia asta. A sosit, Slavă Domnului, timpul pentru ca o afirmaţie de genul „textele lui Vexxatu sînt mai inteligente decît cele ale Adei Milea“ să nu mai fie percepută ca un act de bravadă sau curaj în cercul tău (să-i zicem intelectual) de prieteni. A sosit timpul să-ţi umpli săptămîna cu Deceneu, Şuie Paparude, Nightlosers, Urma, E.M.I.L., Maria Răducanu sau Kumm, fără a fi nevoit să-ţi suporţi în zori mustrările de conştiinţă. De bine, de rău, nu e deloc rău să ai de unde alege şi, mai ales, de bine, de rău, ce se aude, dacă ştii să alegi, e mai întotdeauna de bine. Măcar în ceea ce priveşte muzica, marile oraşe încep să miroasă timid şi subteran a Occident, Occidentul acela teribil de simpatic după care am tînjit de cînd ne ştim şi pe care acum, dacă nu ţi musai să închizi ochii pentru a-ţi păstra imaginea unei splendori jalnice, îl poţi afla în fiecare seară în vreun bar sau club mai dichisit din centru. Lucrurile se limpezesc, au trecut totuşi aproape 15 ani şi era şi cazul să o facă, şi, deşi ultimele noastre filme se încăpăţînează să demonstreze că nici pomeneală de aşa ceva, nu numai oamenii răi sînt capabili să conducă o afacere profitabilă. Iar în momentul în care chiar şi niscai cultură a început să producă bani înseamnă că vremurile bune sînt pe cale să înceapă. Nu mai e aşa o pacoste să afli cine sîntem noi şi care e muzica pe care o ascultăm. E de ajuns să-ţi cunoşti cluburile şi să urmăreşti concertele de acolo. Normalitatea nu mai presupune escaladarea unor înălţimi ameţitoare şi rarefiate, nu mai are legătură cu însingurările triste, nu se mai asortează cu bătăile de pumni în piept, de felul celor ale unui Tarzan intelectual. Ca să fim sinceri pînă la capăt, trebuie să recunoaştem că e un non-sens, dacă nu chiar o lipsă de umor crasă, să le căuţi defecte celor de la O-Zone. Sînt gata oricînd să declar, atît timp cît am certitudinea că Aievea, să zicem, vor mai scoate un album, apoi un altul, că moldovenii sînt adorabili prin nonşalanţa galeşă cu care îşi cîntă trăsnăile. Atît timp cît un concert Omul cu Şobolani se poate ţine cu casă închisă, avem dreptul de a rîde cu drag de tentativele Andreei Bălan de a o imita întru totul pe Christina Aguilera. Războiul cu „ei“ este inutil şi nu mai are absolut nici un sens să ascundem un album slab sau plicticos în dosul unor comparaţii care să-i asigure superioritatea, inevitabil găunoasă, în faţa şleahtei de melodii amorfe care ne înconjoară. Singura critică pertinentă şi cu adevărat problematică se poate aduce astăzi doar formaţiilor care au avut şi au ceva de spus. De-abia acum, coborîţi de pe meterezele mistice şi neprofitabile, părăsiţi de aura de inviolabilitate asigurată de turma în care aglomerasem de-a valma „muzica bună“, se pot ridica obiecţii, se poate vedea cine şi cum rezistă, putem cerne, cu adevărat, ceea ce contează.

„Vezi să nu. Haos, frate. Fiecare cu aia a mă-sii. Îi doare pe ei în şpiţ de cultură, de mesaj şi de astea. Mai tre' să treacă cel puţin fo zece ani pîn' să priceapă ăştia de la noi cu ce se mănîncă astea.“ (Gabi Jercan, 22 de ani, student „la o facultate“)

„Din punctul meu de vedere, ce se întîmplă e cît se poate de OK. Graniţele între genuri aproape că s-au şters, tragem pe nas tot felu' de chestii, adică aer de libertate, ce naiba credeai? Se mişcă treaba, asta-i.“ (Bogdan Petrache, 19 ani, barman)

„Păi, nu ştiu ce să zic, în mare parte se copiază muzica de afară. Şi e mai bine aşa. Dacă s-ar face şi cu cap, ar fi genial. Oricum, ştiu cel puţin două trupe de aici care sună occidental şi nu copiază pe nimeni. Una ar fi Urma şi cealaltă, nu ştiu, Nightlosers?“ (Ioana Zaharia, 30 de ani, arhitect)

„N-am stat niciodată să mă gîndesc cam care ar fi trendu', trupele importante sau mai ştiu eu ce. Ce pot să-ţi spun sigur e că oricine ar fi, nu se compară cu ce era înainte. Ai văzut-o tu vreodată pe Mirabela la MTV?“ (Mihai Damian, 35 de ani, avocat)

„S-a dus totul pe apa sîmbetei. Muzica de azi nu mai are suflet, nu mai are idei, nu mai are muzică, nu mai are nimic. Doar «dum dum dum» şi destrăbălare. Eu, una, sînt dezgustată.“ (Felicia Pescaru, 56 de ani, vînzătoare)

„Te aştepţi de la mine să-ţi spun «pe vremea mea... ». Eh, uit că n-o să-ţi spun. Nu-mi prea plac mie Paraziţii, vezi că ştiu?, dar îşi au şi ei rostul lor. Am o problemă cu bădărănia oamenilor, dar asta e deja altă poveste.“ (Elena Sterescu, 71 de ani, „bunică“)

„Haide, dom'le, tu-mi vorbeşti de toată chiloţeala asta, că parcă toate-s curve şi toţi ăia puşcăriaşi! Mă fac să vomit! Pe zi ce trece, îmi dau seama ce bine ne era nouă înainte. Aşa ceva, aşa ceva...“ (Marian Constantin, 47 de ani, electrician)

„Ne luăm şi noi după ce vedem la ăia din străinătate. Cum să fie bine?! Noi sîntem români! Sau n-am aflat eu în ce ţară trăiesc?“ (Veronica Barbu, 39 de ani, profesoară)

„Mie îmi plac toate genurile. Şi dance şi rap şi rock şi orice. Aşa cred că e cel mai bine. Şi îmi plac şi manelele. Toată lumea ascultă, dar le e ruşine să recunoască. Nu. De Aurelian Andreescu n-am auzit. Are clip?“ (Bianca Luiza Mierlă, 14 ani, elevă)

„Curentul nou e Internetu', înţelegi? Acolo ai tot, tot, înţelegi? Mai are sens să zic ceva?“ (Dragoş Grădinaru, 15 ani, elev)

5 întrebări pentru Radu Muntean şi Răzvan Rădulescu

1. Unii au criticat filmele voastre *(Furia,* respectiv *Marfa şi banii)* din cauza „limbajului". Cică ar fi „suburban"... Ce le răspundeţi?

2. Este această „felie de viaţă" (sub)urbană un decupaj voit polemic cu un anumit cinema românesc, sau pur şi simplu nu v-aţi pus problema asta?

3. Credeţi că omul care merge să vă vadă filmele are motive să se simtă „agresat"?

4. Trebuie să se gîndească un regizor, respectiv un scenarist, la „impactul asupra publicului" sau n-are de dat socoteală decît artei sale?

5. Există deja, configurată, o „nouă cultură"? Care ar fi caracteristicile ei? Şi credeţi că va avea un impact pe termen lung, sau e o chestie de „modă"?

Radu MUNTEAN

„Cinematograful tînăr ar trebui să dărîme nişte mituri"

Am să-ncerc să-ţi răspund la toate deodată pentru că mi se pare că au legătură între ele:

Felul în care vorbesc personajele într-un film nu e nimic mai mult decît un mijloc pentru a le caracteriza. Ele reuşesc să devină vii în măsura în care vorbesc şi acţionează firesc. E foarte important pentru un film care se doreşte realist să aibă personaje credibile. Pudibonzii care nu pot auzi decît înjurăturile din film, dar şi categoria de spectatori care vin la cinema atraşi tocmai de acest limbaj „suburban" nu intră în publicul meu ţintă (după atîtea reclame, am început să vorbesc în termeni de publicitate), deci în principiu nu mă interesează părerea lor. Şi spun asta în condiţiile în care nu fac parte din „grupul cineaştilor care se cred artişti" şi care nu au nevoie de public. Cred că absolut orice tip de manifestare artistică ar trebui să implice o relaţie între creator şi public, altfel e doar un fel de masturbare mai mult sau mai puţin intelectuală. Nu e nici o filozofie aici. Fie că priveşti cinema-ul ca un *business* şi faci filme comerciale, fie că îţi doreşti ca prin filmele tale să zgudui conştiinţe, ai nevoie de public. Acuma, cum faci asta şi ce compromisuri îţi permiţi, pentru a atrage în sală un public admirator de Garcea şi Van Damme, e marea problemă cu care fiecare se luptă în felul său. Trebuie să recunosc că, oricît de mare ar fi orgoliul meu profesional, nu-mi doresc să fac filme doar pentru festivalurile internaţionale. Nu sînt ipocrit şi recunosc că m-ar bucura să iau coroniţe de recunoaştere internaţională, dar nu voi ignora publicul român, oricît de tarat ar fi de experienţa unui cinema românesc prăfuit şi de oferta de filme străine predominant proaste.

Nu-mi propun un dialog polemic cu nimeni. Tu probabil te referi la marea masă de filme româneşti pre- sau postrevoluţionare, sufocate de metaforuţe şi pline de personaje artificiale care vorbesc ca din cărţile proaste. Posibil ca frustrarea mea cinematografică, acumulată în mulţi ani, să fie unul din motivele pentru care îmi doresc să fac cinema direct şi frust, dar nu e în nici un caz vorba de o polemică. E o miză mult prea mică.

Nu e neapărat rău ca spectatorii să se simtă agresaţi, e oricum mult mai bine decît să nu simtă nimic. E nevoie de un şoc pentru a trezi niţel din amorţeală spectatorul român. Cred că în momentul de faţă, dacă e să aibă un rol social, cinematograful tînăr ar trebui să dărîme nişte mituri. Al românului cumsecade, deştept dar ghinionist, al revoluţiei eroice din '89, al lui Ştefan cel Mare şi Sfînt ş.a.m.d. Trebuie să ne privim cu curaj în oglindă pentru a merge mai departe şi pentru asta, ce să-i faci, trebuie să mai agresezi pe cîte unii. Sigur, dacă faci un sondaj de opinie, în principiu românii şi-ar dori să vadă la cinema o comedie bună sau un film de dragoste sensibil, nimic rău în asta, într-o cinematografie normală e loc şi pentru astfel de filme. Doar că mai avem mult pînă acolo.

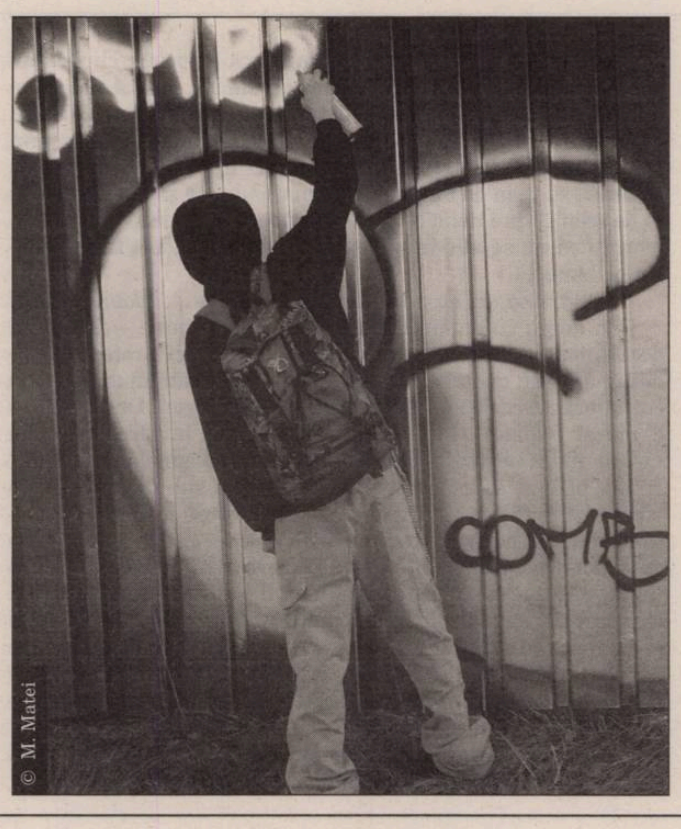
© M. Matei

Răzvan RĂDULESCU

„Dacă profesionalismul, bunăvoinţa, politeţea..."

1. Am redus de bunăvoie, împreună cu Cristi (Puiu, *n. red.),* aproape jumătate din cuvintele şi expresiile tari care existau în prima variantă a scenariului *Marfa şi banii.* Le-am scos din aceleaşi motive pentru care le-am şi băgat. Ni s-a părut că funcţionează, apoi ni s-a părut că o parte dintre ele nu mai funcţionează, odată trecute din paginile de hîrtie în gura unor actori. Mi se pare singura mişcare legitimă, în astfel de cazuri. În rest, nu dau doi bani pe pudorile celor dispuşi să califice un astfel de limbaj drept suburban. În *Niki Ardelean,* de exemplu, sau, mai tîrziu, în *Offset* sau în *Moartea domnului Lăzărescu* nu există nici un cuvînt tare. Din nou, pentru că aşa ni s-a părut funcţional, nu pentru că ne-am fi cuminţit.

2. Sigur că mi-am pus-o. Semăn foarte mult cu tatăl meu în această privinţă: îmi trag din adversitate, contestare şi conflict pofta de viaţă şi puterea de invenţie. În plus, filmul românesc este, aproape fără excepţie, o junglă de tîmpenii, enormităţi şi ratări. Cum să nu te gîndeşti la asta cînd scrii?

3. Îmi doresc foarte tare să produc o sîcîială, un disconfort în spectator. Nu-l vreau „agresat", ci destabilizat, pus în postura de a-şi reevalua „delasineînţelesurile" şi comodităţile. Pentru un spectator, e greu de acceptat că, în loc de *entertainment,* primeşte o temă pentru acasă. De aceea, mulţi dintre ei, tocmai pentru a-şi pune comodităţile la adăpost, vor prefera să se declare „agresaţi".

4. M-am întrebat şi eu, în aproape aceiaşi termeni, şi n-am ajuns la vreo concluzie. Mi s-a zdruncinat, în schimb, convingerea asta cu arta.

5. Supa culturală din jur se modifică, la fel cum preţurile pe teren se modifică. Există deja mulţi regizori tineri, şi există marea şansă pentru ei, în această lume fără cozi la alimente şi fără angajamente semnate cu securitatea, să nu repete greşelile şi meschinăriile antecesorilor lor. Dacă profesionalismul, bunăvoinţa şi, evident, politeţea vor fi valorile autorilor din generaţia mea, atunci sînt sigur de impactul pe termen lung al noii culturi.

a consemnat Alex. Leo ŞERBAN

Adina POPESCU

Vizionare plăcută!

Marfa şi banii *(vizionat în avanpremieră, la un festival „Dakino")*

Un student la Arhitectură (imediat după proiecţie, într-un grup de prieteni): „Băă, ştiţi cum mă simt io acuma? Parcă-s filmat cu o cameră... uite aici, cu voi, ce vorbesc, ce fac, mă simt urmărit de-o cameră de filmat... Asta înseamnă că filmu' a fost bun!

Un patron de întreprindere mică sau mijlocie: „Aşa film pot să fac şi io! Am o cameră digitală acasă, iau trei blambeci de la mine din cartier şi gata filmu'... mîine îl vedeţi la HBO!"

O absolventă de Litere: „E primul film românesc în care replicile sună cu adevărat bine, dar cred că ăsta e meritul scenaristului... În rest, nu mi-a plăcut cum era filmat. Am mai văzut ceva asemănător, la nişte prieteni, pe computer, nişte filmuleţe făcute prin Olanda sau Belgia, dar alea erau experimente..."

Un tînăr doctor, bine informat: „Cristi Puiu e ăla cu scandalu', nu?! Filmu' nu mi s-a părut rău, da' nu ştiu ce-i trebe atîţia bani, dacă face filme de genu' ăsta care se întîmplă într-o maşină..."

Furia *(vizionat la cinematograful „Bulevard", cu vreo 30 de oameni în sală)*

Doi puştani, 13-14 ani (care probabil că se încăieraseră în timpul filmului, căci auzisem nişte zgomote înfundate, undeva în spatele sălii): „Cîine pîn' la moarte!", „M...e, bă! Hai Steaua!".

Un adolescent probabil cool, *către prietena lui*: „Uite, vezi, de ce nu mă duc io la filme româneşti? Pen'că n-au final! Dacă ştiam că se termină aşa, mai bine mergeam la un film cu Van Damme..."

Doru, 39, mecanic auto: „M-am dus la filmu' ăsta ca să-l văd pe Minune, că io în general nu mă duc pe la filme... Eram curios cum joacă, da' puteau să-i dea şi lui un rol mai mare, adică să-l facă personaj principal...".

Cristi (PR, firmă mare, muncă multă): „Eram curios ce a făcut ăsta, Radu Muntean, că io-l ştiu de la reclame... e tare! Se vede că a învăţat ceva de la reclame, adică filmul seamănă cu filmele americane, deşi subiectul e românesc. Am trăit s-o văd şi p'asta! Un film românesc care să aducă cu unul american... e bine!".

Un redactor de publicaţie cu crime, violuri..: „Recuperatorii ăia erau falşi, nu aşa se poartă ăia cu adevărat duri... de fapt, tot filmul era fals, mai puţin ţiganii! Ia-l pe un ţigan şi pune-l să joace într-un film şi ai să vezi că e autentic... ar trebui să se facă filme numa' cu ţigani!".

Examen *(vizionat, ca mai toţi cinefilii leneşi, la HBO)*

Inginer, 54: „Am văzut aseară pe HBO un film... era românesc, da' foarte bine făcut! Cred că era al unui regizor din generaţia asta nouă... da' io tot nu înţeleg de ce şi-a ales subiectul ăsta legat de comunism, că nu-l stăpîneşte prea bine... se vede că n-a trăit sau a trăit puţin!... Un film cu adevărat valoros despre comunism este *Balanţa!*".

Producător într-o televiziune: „Îmi venea să-i dau cu ceva în cap studentei la ATF care făcea, chipurile, filmul şi juca rol de reporter... Groaznic de enervantă şi total falsă! Oricum, toată ideea cu examenul a fost cumplit de proastă, de student de anul I la regie!".

Un moşuleţ intelectual cu un căţel, în spatele blocului: „Nu ştiu de ce toată lumea îl ridică în slăvi pe Dinică ăsta, că nu joacă deloc bine, după părerea mea! De fapt, nici unul nu joacă bine! Filmul a fost bun, da' distribuţia... aici e buba!".

Occident *(vizionat pe calculator, cu încă trei prieteni: un calculatorist, un ochelarist şi o fată care vrea să plece...)*

Calculatoristul: „Haide, bă, vedem şi noi acuma un film? Am ăsta, ultimu' cu Kevin Spacey, cum se cheamă...".

Ochelaristul: „Mă, mie mi-au plăcut anumite scene, faze... da' dacă românilor nu le iese, nu le iese! Au maniera asta televizistă, provincială, nu ştiu cum să-i zic...".

Fata care vrea să plece: „Pe mine nu m-a convins în nici un fel... şi nu cred că asta-i percepţia reală asupra Occidentului... sînt doar nişte poveşti care se vor haioase şi, de fapt, n-au nici un haz!".

Un cartuş de Kent... *(vizionat la TIFF)*

O studentă în Cluj: „Dacă închideau imaginea şi lăsau doar sonorul, puteam să jur că-i teatru radiofonic... se înţelegea tot! Da' unde-i filmu'?".

Un artist plastic: „Nu l-am văzut niciodată pe Rebengiuc să joace atît de prost! Cred că n-a avut curaj Puiu să intre puţin în el sau n-a ştiut cum, că de!, te pui cu maestrul!".

O tipă: „Ce era cu toate apele alea minerale?! Erau sponsorii?".

Un editor de montaj: „Mie mi-a plăcut filmul, pen' că la început ţi-era milă de moş şi dup'aia e răsturnare de situaţie cînd îţi dai seama că, de fapt, moşu' e un atîrnător, trăieşte pe banii lu' fii-su!".

Trafic *(vizionat la Hollywood Multiplex, în grupajul* Scurtcircuit, *cu încă o persoană în sală care semăna destul de vag cu Dragoş Bucur din* Visul lui Liviu, *probabil vreun văr îndepărtat)*

Un tip sincer: „N-am înţeles nimic!".

Un „băiat de firmă", cinefil de week-end: „Mi-a plăcut că nu e încă un film cu gunoaie şi cu aurolaci... vorbeşte tocmai despre clasa asta de mijloc care deja există în România, despre alienare... un film dăştept care nu e doar românesc, e universal!".

Rodica BINDER

Printre rinoceri

– Jurnalul *lui Mihail Sebastian în Germania* –

Să fie fost oare Mihail Sebastian, în ţinuturile de limbă germană, un autor secret, cunoscut doar unui număr restrîns de iniţiaţi? Poate – dar numai înainte ca romanul său *Accidentul,* publicat în traducerea lui George Aescht, la Editura Claassen, să fi avut parte de o bună primire din partea criticii şi a cititorilor, numai înainte ca foiletoanele unor mari ziare germane, *Die Welt, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Neue Zürcher Zeitung,* revista Est-Vest *Freitag 13,* emisiunile de cultură ale radiodifuziunii publice germane ori portalurile de critică literară de pe Internet să-i fi consacrat autorului „redescoperit" mai din timp deja, în România, un spaţiu publicistic remarcabil. După această intrare în orizontul de receptare al cititorilor germani, al iubitorilor de literatură, al celor interesaţi de istoria şi cultura unei Europe ex-centrice, situate dincolo de frontierele Uniunii, Mihail Sebastian a ieşit din „anonimat".

Între semnatarii textelor care i-au familiarizat temeinic pe cititorii germani cu destinul, personalitatea şi opera lui Mihail Sebastian, dar şi cu dezbaterile pe care le-a provocat în România postcomunistă editarea *Jurnalului* său (antologate în caietul-volum „Sebastian sub vremi" al revistei *Realitatea evreiască),* se numără Joseph Croitoru, Norman Manea, Edward Kanterian, care este şi traducătorul în germană al aceluiaşi *Jurnal,* apărut la prestigioasa editură Claassen şi, mai recent, Peter Motzan şi Richard Wagner.

În mai 2003, Norman Manea avertiza, încă din titlul unui eseu consacrat lui Mihail Sebastian, publicat în cotidianul *Die Welt,* că „cine va citi *Jurnalul* se va schimba".

Deşi Norman Manea compara această lucrare „diaristică" cu scrierea de aceeaşi natură a lui Viktor Klemperer (anii 1933-1945), între autorul german şi Mihail Sebastian existînd unele vădite paralelisme de identitate, biografie şi destin, totuşi el postula încă de la începutul însemnării sale ideea că scriitorul român izbutise, literar vorbind, să depăşească performanţele colegului său german. De ce? Fiindcă *Jurnalul* lui Mihail Sebastian oferea, între altele, cititorilor – scrie Norman Manea – o analiză lucidă şi nuanţată a vieţii „erotice şi sociale", fiind „jurnalul unui evreu", conţinînd notele de lectură ale unui cititor pasionat, însemnările zilnice ale unui meloman.

În anul ultim al jurnalului – 31 decembrie 1944, cu doar cîteva luni înainte ca viaţa să-i fie curmată, tragică ironie a destinului, tocmai de un „accident" –, Mihail Sebastian se simţea dezgustat, scîrbit de trecerea unor contemporani, cu arme şi bagaje, în tabăra „învingătorilor". Dar, înainte de toate, în viziunea lui Norman Manea jurnalul relatează „rinocerizarea" unei bune părţi a intelectualităţii româneşti a vremii, din care făceau parte şi prietenii lui Sebastian: Mircea Eliade, E.M. Cioran, Constantin Noica şi Camil Petrescu.

„Printre rinoceri" se intitulează cronica de carte şi idei, publicată zilele trecute, tot în paginile cotidianului *Die Welt.*

Textul, cu totul remarcabil prin acurateţea şi forţa de sinteză a informaţiilor, este semnat de Peter Motzan, cunoscător erudit şi critic al istoriei culturale moderne şi contemporane a României.

Dacă Norman Manea, la finele însemnării sale, în urmă cu doi ani, după ce se întreba ce învăţăminte se pot trage din cariera antumă şi postumă a lui Mihail Sebastian, afla singur răspunsul, afirmînd că progresele Europei de Răsărit nu ar trebui să fie măsurate în baza unor criterii politice şi economice, ci şi a unor coordonate morale, vizînd capacitatea unei societăţi traumatizate de a se confrunta cu istoria ei recentă, Peter Motzan avansează o altă întrebare, dincolo de anul 1945, cînd accidentul stupid, în plin centru al Bucureştiului, pune capăt vieţii acestui intelectual şi autor de excepţie.

Aşadar, „ne putem întreba" dacă Mihail Sebastian s-ar fi „rinocerizat" cumva în timpul dictaturii comuniste, în care teroarea şi spaimele domneau din nou sau dacă – democrat incorijibil cum era, după ce nu făcuse nici un secret din respingerea modelului marxist al unei „lumi mai bune" – nu ar fi dispărut cumva într-una din ticsitele temniţe comuniste. Peter Motzan nu formulează explicit răspunsul, mulţumindu-se să-l sugereze doar...

Publicarea în traducere germană a *Jurnalului* lui Mihail Sebastian, la scurtă vreme după cea a ultimului său roman, *Accidentul,* necesita o investigaţie biografică şi istorică extrem de pertinentă, menită să netezească cititorului german accesul la contextul istoric al acestei scrieri, pe care Philipp Roth o compara cu *Jurnalul* Annei Frank.

Volumul, în traducerea lui Edward Kanterian şi Roland Erb, beneficiind şi de colaborarea Larisei Schippel, oferă deja o largă deschidere bio-bibliografică.

Peter Motzan izbuteşte să-şi plieze calităţile de specialist şi acribia de cercetător standardelor publicistice, realizînd în cronica acestei traduceri un tablou de epocă, un portret al scriitorului şi o galerie de personaje mai mult sau mai puţin „rinocerizate".

Din felul în care este prezentat contextul istoric al *Jurnalului,* cititorul deduce în ce măsură România lui Mihail Sebastian devenise într-un foarte scurt răstimp un stat modern şi, în acelaşi timp, extrem de vulnerabil la virusul naţionalismului, al extremismului, antisemitismului, xenofobiei şi fascismului. Paradoxul tragic pe care *Jurnalul* lui Mihail Sebastian îl dezvăluie, şi anume căderea unor intelectuali de mare clasă în mrejele ideologiei brune, este evidenţiat în cuprinsul analizei lui Peter Motzan nu numai prin succinte excursuri istorice, ci şi prin citarea unor opinii ilustre – ca de pildă cea a lui Eugen Ionescu, bun prieten al autorului *Jurnalului.*

Marele scriitor, cum se ştie, a tematizat fenomenul în piesa *Rinocerii,* în 1969, extrapolînd aria de referinţă a simbolurilor în sfera totalitarismelor de orice fel.

Prin *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, tradus deja în mai multe limbi de circulaţie internaţională, şi cititorii germani intră acum în posesia unei cărţi pe care redactorul suplimentului literar al ziarului *Die Welt,* Elmar Kerkeler, o consideră „epocală, cumplită şi grandioasă".

Un document „copleşitor", astfel este apreciat *Jurnalul* lui Mihail Sebastian în subtitlul unui eseu publicat tot în aceste zile, în paginile de foileton ale cotidianului elveţian *Neue Zürcher Zeitung,* ca de obicei foarte atent la tot ceea ce se întîmplă şi gîndeşte în sud-estul Europei. Richard Wagner, originar din România, este binecunoscut publicului cititor din Germania, nu doar prin romanele sale (ultimul, *Habseligkeiten* s-a bucurat de un succes cu totul remarcabil), ci şi prin activitatea sa publicistică şi de eseist (ultima carte de acest fel, intitulată *Cerul gol,* un studiu analitic al stărilor de fapte şi de idei din Balcani, l-a impus pe autor drept unul din puţinii iniţiaţi occidentali în acest spaţiu labirintic).

Date fiind competenţa şi performanţele lui Richard Wagner şi în cunoaşterea istoriei şi mentalităţilor sud-estului european şi, mai ales, ale României, este cît se poate de firească şi binevenită pentru cititorul occidental insistenţa cu care este „contextualizat" *Jurnalul.* Richard Wagner relevă pe bună dreptate „disconfortul" pe care publicarea postumă a acestui „document cutremurător" în România postcomunistă l-a stîrnit. Wagner ajunge la concluzia că *Jurnalul* lui Mihail Sebastian a confruntat, prin detaliile sale zguduitoare, opinia publică cu recunoaşterea unui adevăr dureros: acela că nu este suficient să condamni comunismul, să-l consideri drept un accident în traficul „istoriei", ci trebuie să ne putem confrunta cu întreaga noastră istorie, în toată complexitatea ei, fiindcă acolo unde memoria culturală nu înmagazinează şi sentimentul culpabilităţii, nu se naşte nici sentimentul unei responsabilităţi colective.

Lectura acestui *Jurnal* este necesară şi binevenită pentru toţi cei care se interesează de idealurile şi bagajele de idei ale unui Mircea Eliade, Emil Cioran. *Jurnalul* mai este şi un document al implicării intelectualilor, chiar al amalgamării unei „grandomanii intelectuale" cu totalitarismele veacului al XX-lea. Şi Wagner îl citează pe Mihail Sebastian din *Jurnal,* la data de 31 august 1944: „Imbecilitatea îndoctrinată e mai greu de suportat decît imbecilitatea pură şi simplă".

În însemnările aceleiaşi zile descopeream personal o judecată care cred că ar putea anticipa un proces a cărui desfăşurare pare a fi început: „Dezmeticirea României va veni cînd se va pune serios problema răspunderilor. Fiindcă, altfel, prea ar fi ieftin".

Deutsche Welle, Bonn

Doru Cosmin RADU

Reacţii poloneze

Seara zilei de sîmbătă, 2 aprilie, puţin peste ora 21,30. Liniştea e brusc spulberată de sunetul de clopot de biserică. În Polonia cea catolică clopotele tuturor bisericilor sînt trase de 3 ori pe zi: dimineaţa la ora 6 (cînd oamenii sînt chemaţi la biserică pentru rugăciunea de dimineaţă), la ora 12 în amiază (cînd li se reaminteşte oamenilor că biserica e aproape) şi seara, la ora 18 (cînd oamenii sînt chemaţi la biserică pentru rugăciunea de seară). În seara zilei de 2 aprilie, puţin peste ora 21,30, toată suflarea poloneză înţelege că Papa Ioan Paul al II-lea nu mai e. Fiecare familie aşază în fereastră o lumînare aprinsă.

Se declară doliu naţional (perioada 3-8 aprilie). La televizor, pe absolut toate canalele poloneze, începe să se vorbească numai despre Papă: documentare, reportaje, discuţii, interviuri cu cei care l-au întîlnit şi, mai ales, transmisiuni directe de la Vatican. Din cînd în cînd, cîte un concert de muzică (cum altfel decît) clasică. La radio, aceleaşi lucruri.

Astăzi, cu două zile înaintea funeraliilor de vineri, 8 aprilie, de la Vatican, steagul polonez (cu o panglică neagră) e arborat peste tot, pe toate clădirile, fără excepţie. Majoritatea maşinilor au aceeaşi panglică neagră legată la antene. Candele şi lumînări aprinse pe toate străzile. Poza Papei apare la toate ferestrele, fie că e fereastră de domiciliu privat, fie că e fereastră de birou sau magazin. În toată Polonia se organizează curse speciale (avioane, trenuri, autobuze) care să ducă populaţia la funeraliile de vineri. Parcă şi norii sînt mai negri. Totul e alb-negru. Parcă toate culorile au dispărut. Site-ul Wirtualna Polska (www.wp.pl), pe care toată populaţia Poloniei îşi are adresa de e-mail, e atît de negru, încît nici nu-ţi mai vine să-ţi verifici e-mail-ul.

Vineri este zi nelucrătoare, totul urmează să fie închis. Nu e ceva firesc în Polonia, dacă ne gîndim, de exemplu, că toate magazinele sau centrele comerciale sînt, de regulă, deschise şi duminica pînă la ora 21, chiar şi-n ajun de Crăciun.

Se zvoneşte că inima Papei va fi adusă în Polonia, mai exact la Cracovia, şi va fi îngropată în Castelul Wawel, considerat loc sfînt, castel ce adăposteşte morminte regale şi alte inimi importante (ca aceea a poetului naţional Adam Mickiewicz).

Şi în toată tristeţea care cuprinde Polonia, deşi pare că nimic altceva nu mai poate atrage atenţia, totuşi, ziarele de astăzi scriu despre conflictul dintre fostul preşedinte polonez Lech Walesa, care refuză să se urce în acelaşi avion cu actualul preşedinte polonez Aleksander Kwasniewski pentru a merge la funeralii, iar eu mă întreb cum de nu se găseşte nimeni, din ţara asta cu 40 de milioane de locuitori, care să le spună celor doi politicieni cît sînt de penibili.

6 aprilie 2005, Polonia

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Martha şi Maria

Există diverse concepţii eclesiologice, dar două îmi par a fi cardinale: una, providenţialistă, susţine că Biserica e inspirată de harul divin şi că (nici) „porţile iadului nu o vor birui". A doua, imanentistă, priveşte creştinismul instituţionalizat ca subiect al competiţiei istorice: el „stă sau cade" în funcţie de adaptabilitatea, performanţa şi prestaţia sa. Deşi par să traducă opoziţia dintre metafizică şi darwinism, ambele perspective se pot justifica teologic, scriptural, dogmatic şi multe împrejurări sau figuri ale trecutului le pot servi drept argument. Un fapt e cert: după două milenii de sinteză divino-umană, creştinii n-au răspuns încă la întrebarea fundamentală: este Dumnezeu dornic de un partener uman inventiv sau de un etern supus?

S-ar spune că Ortodoxia – cel puţin în forma ei actuală – favorizează atitudinea bazată pe aşteptare (eshatologică) şi reacţie (tîrzie). E comportamentul cel mai comod, pentru că ambalează mistic pînă şi rezultatele misionare vădit decepţionante, reuşind totodată să păstreze tonul pios cu care urechile noastre s-au obişnuit de secole. Viciul de interpretare vine din substituirea concluziilor şi a premiselor. De ce n-ar fi o Biserică spiritual condusă de „intelectul lui Hristos" *şi* o forţă socială modelatoare, proactivă, creatoare de evenimente notabile? Şi de ce ar fi o Biserică evolutivă, suplă, adaptată la spiritul epocii, o Biserică trădătoare a predaniei? În definitiv, Martha şi Maria – simbolurile biblice ale necesarei armonii dintre acţiune şi contemplaţie – erau surori, cu urmarea că orice Biserică fidelă Revelaţiei are datoria de a îmbina cele două vocaţii. Din păcate, Marea Schismă din 1054 a dus la specializarea geografică a pomenitelor direcţii. Constantinopolul s-a ridiculizat ca sediu al dezbaterii sterile, pe cînd Roma a „renăscut" ca forţă de asalt spiritual (soldat ba cu tribunale inchizitoriale, ba cu planuri de cruciadă orientate inclusiv împotriva coreligionarilor din Bosfor sau Asia Mică).

Ceva din această distribuţie a rolurilor vine dintr-un trecut îndepărtat. Orientul elenistic fusese creuzetul unui stil de viaţă urban, caracterizat prin „lux, calm şi voluptate". Se trăncănea sofistic, se copiau manuscrise. Corpul profita de arome, balsamuri şi uleiuri, iar mintea se răsfăţa alexandrin în rime, paradoxuri şi fineţuri retorice. Substanţialul decalaj dintre acea paradigmă efeminată şi „virilitatea" populaţiilor germanice, agravat prin imigraţia occidentală a năvălitorilor asiatici, explică deopotrivă complexul imperial post-roman şi tensiunea dintre militantismul catolic *versus* ocultarea tipic ortodoxă a „istoriei".

OK. A venit secolul XX. Catolicii au recuperat modernitatea (şi s-au împăcat cu exigenţele sale) pe fondul Conciliului II Vatican, organizat la începutul anilor '60. Ortodocşii au scăpat, finalmente, de opresiunea comunistă. E teribil să vezi însă rezultatele: catolicii s-au modernizat, acceptînd tot mai multe practici protestante (întrucît Reforma lor internă a copiat-o pe aceea din secolul al XVI-lea), iar ortodocşii au trecut la Internet, dar nu şi-au clarificat raportul cu noile state democratice din fosta arie sovietică, au menţinut în ambiguitate relaţia dintre Bisericile naţionale autocefale şi au ratat, pînă acum, urgenţa unui plan de acţiune panotodoxă, capabil să le dea o şansă în Uniunea Europeană extinsă.

Distanţa dintre laici şi cler e atît de gravă, încît pînă şi creştinii conştienţi de apartenenţa lor eclezială nu preiau, personal, iniţiativa menită să scoată valorile, patrimoniul şi înalta spiritualitate a propriei religii din prăfuita inactualitate la care par condamnate. Noi, cei iniţiaţi prin taina Botezului, rămînem tot mai indiferenţi la parcursul Bisericii luptătoare, pentru că nimeni nu ne (şi nu se) angajează în creaţia permanentă a creştinismului viu. Ultimul răsăritean care a pus această ecuaţie în prim-planul gîndirii europene a fost Berdiaev. După el, a început un proces de reciprocă înstrăinare pe care n-avem curajul să-l numim. Vechea temă a nedemnităţii creştinilor – în constrast cu demnitatea creştinismului – e mai prezentă ca oricînd.

Augustin IOAN

Candidat la sfinţenie

Papa Ioan Paul al II-lea a fost cel mai plauzibil candidat la sfinţenie pe care l-am văzut cu nevrednici ochii mei. De două ori în viaţă – şi anume de aproape, de foarte aproape.

Prima dată era în 1991, la Vicenza. Măsurile de securitate erau încă laxe pe atunci şi, mulţumită ecusoanelor felurite care ne dădeau acces în Basilica palladiană din Piaţa Signoriei, am putut rămîne pe loc, văzînd de foarte aproape baldachinul instalat cu acest prilej, convoiul, venind şi plecînd la un pas de mine (i-am atins Papei veştmîntul, abia apoi mi-am amintit să imortalizez evenimentul, pe un diapozitiv acum devenit foarte preţios pentru memoria mea).

A doua oară a fost de Paştile comune din 2001, cînd Învierea am petrecut-o la biserica românească din Roma, iar liturghia din duminica Învierii – în piaţa basilicii San Pietro, pe unul din primele rînduri în raport cu unul dintre coridoarele trasate – şi, culmea, respectate – prin mulţime. Atunci, Papa era deosebit de slăbit; la Colloseum, în Vinerea Mare, abia putuse purta pe ultima staţie crucea, saliva îi curgea încetişor dintr-un colţ al gurii pe faţa împietrită. Şi totuşi, duminică a slujit. La binecuvîntarea *urbi et orbi* am răspuns, după cuviinţă, „Adevărat a înviat!" la anunţul Papei, în română, „Hristos a înviat!". Apoi a trecut cu papamobilul pe absolut fiecare rînd din piaţă, şi iar l-am văzut de foarte aproape. Soţia mea a plîns, crezînd că e ultima dată cînd îl vedea în viaţă. Eu m-am ţinut tare: nu a fost, iată, aşa cum credea ea. Dar, dincolo de inserţiile ortodoxe din liturghia oficiată atunci (căci Wojtyla s-a dorit şi a fost un papă ecumenic, al creştinilor, chiar împotriva liderilor „tribali", autocefali şi ecţetera, care au ratat, poate, prin Ioan Paul al II-lea, încă o şansă istorică de unificare, aşa cum le tot rateză, din filetism, bigotism, cezaro-papism sau pur şi simplu din prostie, de aproape o mie de ani), cel mai mult m-a impresionat altceva. Din vreme în vreme, slujba se oprea, din raţiuni ceremoniale. Atunci am auzit pentru prima şi ultima oară în viaţă cum tac aproape două milioane de oameni. Deodată. În acelaşi loc.

Apoi zburau porumbeii pieţei, rafale, dintr-o latură în alta ale colonadei berniniene, ei înşişi neliniştiţi de atîta linişte.

(Şi) pentru arhitecţi, Papa a avut cuvinte de spus – fie în calitatea lor de artişti, fie în aceea de constructori. El este însă de pomenit în breasla noastră pentru trei mari împliniri ziditoare (şi zidite) ale pontificatului său, de bună seamă comparabile cu cele politice şi teologice. Prima este construirea unui număr impresionant de noi biserici în Roma, spre a întîmpina jubileul. Un an sau doi după aceea, am avut prilejul să vedem expoziţia concursurilor – căci au fost concursuri internaţionale, unde biserica catolică şi-a ţinut cuvîntul şi a încredinţat lucrările celor care au cîştigat – la UAUIM. De asemenea, ca un corolar la cele spuse, Biserica anului 2000, a luminii celei mai albe, este şi ea produsul acestor concursuri jubiliare, ale dublului mileniu. E una din capodoperele lui Richard Meier, plasată într-un cartier mărginaş din sud-estul Romei: a prezentat-o chiar autorul său, în detaliu, la Bucureşti, acum cîţiva ani şi, drept omagiu, i-am arătat, Radu Teacă şi cu mine, efecte de lumină analoage. Era la vecernie, în interiorul bisericii de la Antim, unde a stat pe gînduri vreme de jumătate de ceas, privind fuioarele de lumină apunînd pe iconostas...

Al doilea fapt mirabil este acela de a fi fost aduse, în lumina aceluiaşi jubileu creştin, toate bisericile Romei într-o aceeaşi stare aurorală de întîmpinare a noului mileniu. Paleocreştine sau nu, centrale sau nu, capodoperele creştinătăţii romane s-au împodobit, mirese ale lui Hristos cum se află, cu toate la fel. Papa a dat, încă o dată, startul la aşteptarea eschatonului, de data aceasta toate bisericile plecînd, am zice „cu aceeaşi şansă" de îmbătrînire, indiferent de data edificării. Restaurările febrile, care au „stricat" albumele de familie pre-jubiliare au fost nu rareori şi restaurări îndrăzneţe, căci se vorbeşte cu seriozitate – în lumea civilizată, nu aici; aici nu se vorbeşte şi nu se face nimic – despre restaurare, azi, ca domeniu posibil al avangardei arhitecturale. Toate bisericile, deodată, la fel de „vechi, nouă".

În fine, disponibilitatea pentru pelerinaj şi călătorie misionară a Papei în lume a adus cu sine la apogeu un domeniu al arhitecturii efemere care, pe nedrept, este ignorat: este vorba despre arhitectura „corturilor" papale, a baldachinelor temporare – biserici de-o zi şi tribune pentru cîteva ceasuri, dar investite, în acele momente, cu atribute similare din panoplia sacrului. Am menţionat în cartea mea pe tema spaţiului sacru această arhitectură temporară ca posibil domeniu de cercetare şi l-am cunoscut pe arhitectul unei astfel de scenografii, pentru Jubileul tineretului, de la Tor Vergata (Roma), flamboiantul Marco Petreschi de la Facultatea de Arhitectură „Valle Giulia" de la Universitatea din Roma. Curios lucru, am cerut referinţe ziarului *L'Osservatore romano* cu privire la o arhivă sau studiu cu privire la aceste înscenări evanescente ale lăcaşului de cult şi mi s-a răspuns că nu au aşa ceva. Desigur, nu este o dovadă invocabilă în spaţiul academic şi merită continuată investigaţia.

Dumnezeu să-l odihnească pe bunul Papa Karol Wojtyla!

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FVNDATIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeți. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecția în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) ***
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecția participanților în urma participării la expoziții de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formații. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecția participanților pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs și excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toți câștigătorii premiului I vor fi nominalizați pentru Secțiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediția 2005.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundației ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, București sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrieni, respectiv:
** Secțiunea poezie - CV, fotografie și trei poezii;*
** Secțiunea sculptură - CV, fotografie și fotografii a câte trei lucrări;*
** Secțiunea muzică tânără - CV, fotografie și CD / casetă audio cu 3 piese.*
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.23.59 sau pe www.anonimul.ro.

*** Festivalul Internațional de Film Independent ANONIMVL** (01 August - 04 septembrie 2005) *
Presedinte Festival: Marcel Iures si Florin Piersic Jr. - Maestru de Ceremonii
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediției I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediția a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar și programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro.

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Sîmbete în viteza întîi

A trecut ceva timp de cînd îi port Bucureştiului sîmbetele. Îmi închei săptămîna de lucru cu ochii prăfoşi, arunc o privire scurtă în oglindă şi apăs comutatorul: sfîrşitul de săptămînă se face zi, iar duminica se face cu totul incertă. Întîmpin dimineaţa de luni cu ochii limpezi, dar încercănaţi. Înspre miercuri mă trezesc cu totul, dar munca îmi prăfuieşte la loc privirea. Înaintez tîrîş spre sfîrşitul de săptămînă şi aleg să mai apăs o dată comutatorul.

De fiecare dată cînd mă bîntuie gînduri de absenteism, scena de club se învîrteşte o turaţie peste cap şi aruncă pe masă ceva nou. De regulă, un DJ care n-a mai călcat pe la noi, ceea ce nu e foarte greu de găsit. Dar, cu trecerea timpului, artificiul, locaţiile şi atmosfera încep să te plictisească: mereu aceleaşi patru-cinci cluburi, mereu acelaşi *afterhours* (la fiecare trei luni altă adresă, la fiecare nouă adresă aceiaşi oameni...). Vara şi toamna, ieşirea din monotonie înseamnă ieşirea din Bucureşti. Iarna înseamnă petreceri în locuri ciudate, unde clubbing-ul îmbracă haina strîmtă şi subversivă rămasă de la curentele muzicale cu mesaj. E o haină care-i vine ciudat, pentru că e o mişcare fără mesaj, fără protest, e o mişcare care doar binedispune.

Acum un an regretam că ne lipsesc totuşi sîmbetele în care să poţi bîntui marele oraş, degustînd atmosfera mai multor petreceri. Trăiam cu impresia că ne despart decade întregi de cartierele de clubbing ale metropolelor vestice. Acum două sîmbete am dat însă somnul pe un traseu luxuriant de evenimente. Am bifat cu poftă noul concept Tralala, care a adus *breakbeat*-ul şi *drum'n'bass*-ul pe Lascăr Catargiu, o petrecere în La Scena în nota de *glamour* şi stil ale celor de la The Social, resurecţia nesperată sub domnia lui Rhadoo&Raresh a fostului club studenţesc „Preoteasa", o jumătate de oră de *afterhours* în Nemo (au fost văzuţi acolo Dragoş Bucurenci, care scrie la *Dilema veche,* şi Pepe, iubitul unei prezentatoare de pe Acasă TV), plus două sesiuni de *chill,* dintre care ultima a evoluat într-un *jam session* la platane cu acompaniament *live* la saxofon. Confuz, eram pe punctul de a-l ruga pe taximetrist dimineaţa să mă ducă la aeroport, convins că mă aşteaptă un zbor spre Otopeni, un drum *înapoi* în ţară. Dar nu era cazul. Scepticismul de acum aproape un an, lamentaţiile despre rezistenţa atmosferei unor cluburi ca *Fire*, *Twice* şi *Club A*, nervii tocaţi mărunt de obsesia monomaniacală pentru rock a unui cronicar muzical sau a altuia, toate acestea şi-au găsit răzbunarea într-o sîmbătă ca aceasta.

Este motivul pentru care continuu să-i port Bucureştiului sîmbetele, este motivul pentru care mă aştept să le port şi pe-ale Iaşiului, Timişoarei, Aradului, Braşovului, Bacăului sau Constanţei. Pentru că, în astfel de nopţi, România îmi pare lipsită de Guvern, de funcţionari, de economie şi de servicii publice. Devine suportabilă pentru că, lipsită de toate acestea, îmi pare mai puţin înapoiată. Şi trebuie să recunosc că o fac în primul rînd din prea mare teamă: dacă nu-i port eu sîmbetele, nu se va sfii să mi le poarte ea mie. În *marche-arrière*, cum o face dintotdeauna.

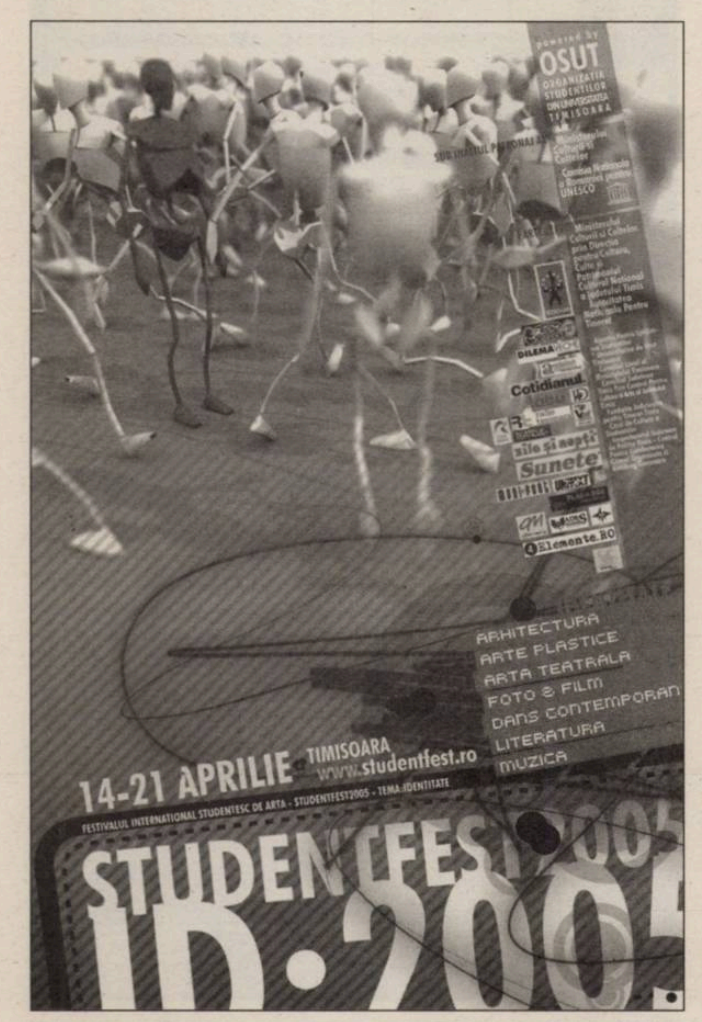

citit auzit

● Celebrul dramaturg englez Harol Pinter a declarat BBC-ului că renunţă la teatru pentru a se consacra integral politicii şi poeziei... „Am scris 29 de piese, cred că e destul", a spus el.

● Cu ocazia Salonului de carte de la Paris – a cărui vedetă a fost literatura rusă – revistele culturale franceze au acordat spaţii ample cîtorva dintre scriitorii cei mai în vogă; astfel, în două numere consecutive (484 şi 485), săptămînalul *Les inrockuptibles* pune reflectorul pe Victor Erofeev (cu titlul „Victor le terrible"), respectiv pe Viktor Pelevin („Nouvelle dissidence") – amintind, totodată, de celălalt arhicunoscut *troublemaker*, Vladimir Sorokin...

Primul Victor a publicat recent, în Franţa, romanul său autobiografic *Ce bon Staline* (în traducere, la Albin Michel); născut în 1947 dintr-un tată diplomat, aparatcic, consilier şi interpret al lui Stalin, şi o mamă secretară în serviciul de presă al industriei fotografice, Erofeev recunoaşte că a avut „o copilărie stalinistă fericită într-un paradis senin, fără nori". Astăzi însă, majoritatea ruşilor crede că Erofeev e un tip care se revoltă împotriva valorilor ruseşti, „ceea ce e complet fals" – insistă el; „Nu eu sînt împotriva acestor valori, ci aceste valori sînt împotriva mea!"

Instalat confortabil într-un imens apartament din piaţa Smolenskaia – unul din cartierele şic ale Moscovei –, Erofeev se simte în largul lui pentru că (explică el, într-o franceză impecabilă) „este aproape un apartament parizian: cinci familii locuiau aici în perioada sovietică – fiecare în altă cameră, într-o promiscuitate sufocantă. Înainte, era imposibil să cumperi sau să vinzi, dar, după perestroika, a existat o mare mişcare de speculaţie imobiliară. Cei care locuiau aici, în aceste *kommunalka* (= apartamente comunitare), erau muncitori care vroiau să plece din Moscova, să se instaleze la ţară. Am cumpărat apartamentul cameră cu cameră, de la fiecare familie".

Este Victor Erofeev, aşadar, un „trădător"? „A fi scriitor – continuă el – înseamnă nu doar a-ţi trăda familia, ci, mai ales, a-ţi trăda propria cultură. Iar cultura te trădează la rîndul ei, întrucît cărţile sînt deja scrise, întrucît ele trebuie citite şi nu scrise altele în continuare, întrucît cultura este deja constituită şi nu vrea ca tu să existi. Trădarea este unica şansă a oricărui scriitor", conchide el, ca un ecou slav la Joyce din *Portretul artistului în tinereţe*... Scriitor clandestin, „obscen", „patologic" şi antisovietic, exclus din Uniunea Scriitorilor cu preţul înmormîntării carierei tatălui său („Mi-am ucis tatăl, l-am asasinat – nu fizic, ci politic..."), Erofeev recunoaşte că intenţia lui nu era să atace regimul: „Adevărata literatură nu este angajată. Cei care scriu cu dorinţa de a combate sistemul nu sînt scriitori, ci jurnalişti revoluţionari... ca Lenin".

25 de ani după publicarea celui mai celebru roman al său – *Frumoasa moscovită* –, acesta rămîne un *best-seller;* şi, în ciuda (sau, poate, tocmai datorită) faptului că, pînă în 1989, autorul lui a fost cenzurat la sînge, scrierile sulfuroase ale lui Victor Erofeev continuă să irite – pentru că, pe de-o parte, ele zdruncină sistemul de valori al societăţii ruse (încă patriarhală şi tradiţională) şi, pe de alta, pentru că trădează, violează şi transgresează o limbă obişnuită cu un anumit rafinament: „Avem o limbă pornografică puternică şi foarte bogată, dar, spre deosebire de Franţa unde, de la marchizul de Sade încoace, lucrurile sînt foarte amestecate, în Rusia această limbă porno este vorbită de oameni care n-au nici o legătură cu cultura".

În fiecare miercuri seara, pe canalul Kultura, Erofeev prezintă emisiunea *Apocrif* („ca omagiu la *Apostrophes*", explică el) unde-şi demonstrează din nou calităţile de provocator: nu un talk-show, ci mai curînd un „dialog platonician" în care elita culturală – arhitecţi, scriitori, oameni politici – discută teme profunde sau frivole, inocente sau subversive, cum ar fi „Statul ne iubeşte, oare?", „La ce visează tinerele noastre rusoaice?", „Au nevoie scriitorii de o nevastă?" etc... „O dată – povesteşte Erofeev – l-am invitat pe Jirinovski, fascistul nostru postmodern, şi l-am întrebat ce părere are despre dragoste; era împotrivă, şi acest lucru era foarte revelator!" „*N-am nici superiori, nici subordonaţi*, scrie el în *Bunul de Stalin*, romanul său autobiografic. *Nu depind nici de cur, nici de Armata Roşie. Mi se rupe de critici, de modă şi de fani. A fi omul cel mai liber din cea mai comică ţară din lume este de o veselie indecentă.*"

● Tizul lui Erofeev, Pelevin, se explică într-un interviu – realizat pe e-mail – din aceeaşi revistă (numărul din 16-22 martie a.c.); născut în 1962 la Moscova, fostul student în inginerie aeronautică îşi împarte timpul între literatură şi mănăstirile budiste din Extremul Orient. De la prima sa carte, apărută în 1995 *(Viaţa insectelor),* acest „amestec improbabil de Burroughs, Tolstoi şi Gogol" – cum îl descrie revista – a cunoscut o carieră fulgurantă marcată de titluri-referinţă ca *Săgeata galbenă* (scurtă capodoperă filozofică al cărei personaj principal este o cîntăreaţă rock numită Iris Schopenhauer) sau *Homo zapiens* (fabulă de anticipaţie în care eroul, angajat al unei societăţi de comunicare politică sub controlul mafiei, descoperă că oamenii, pentru care face publicitate, nu există...). Nimeni nu ştie unde locuieşte, el refuză să spună şi, în orice caz, un lucru e sigur: Viktor Pelevin n-a mers la Paris, la Salonul cărţii.

În cea mai recentă carte a sa – *Critica macedoneană a gîndirii franceze*, apărută în traducere la Denoël & D'ailleurs –, propria sa versiune asupra coloniei penitenciare imaginează un dispozitiv în care prizonierii Gulagului, legaţi de mîini şi de picioare prin cătuşe fixate în beton, văd defilînd în permanenţă prin faţa ochilor „pe ecrane din cristale lichide şi potrivit unei ordini complexe, fragmente din textele unor Lacan, Foucault, Baudrillard, Derrida şi Houellebecq"... „Cînd eram mic – povesteşte Pelevin –, cea mai puternică influenţă culturală a fost *Pif Magazine*. Am fost foarte emoţionat să descopăr numele cîinelui Pif într-unul din romanele lui Houellebecq, a fost ca şi cum mi-ar fi făcut cu ochiul, trimiţîndu-mă înapoi în copilărie. Nici unul dintre colegii mei nu ştia franceza, fiecare îşi imagina altceva. Faptul că prima mea experienţă literară a fost extralingvistică m-a ajutat mult să-nţeleg sarcina scriitorului. Mi se pare că lumea e un BD în care toţi vedem aceleaşi imagini, aceleaşi desene. Iar scriitorul este persoana care adaugă bulele. Nu avem posibilitatea de a schimba imaginile, dar, dacă eşti scriitor bun, poţi schimba cu totul sensul cu ajutorul cîtorva rînduri scurte de text." *Televiziunea şi cultura?* „Cred că interesul televiziunii pentru cultură e ca interesul lui Michael Jackson pentru copii: toată lumea găseşte că e-o treabă formidabilă şi, în acelaşi timp, e ceva suspect în chestia asta. Astăzi, cultura este exact ceea ce e reprezentat în mass-media, nici mai mult, nici mai puţin, şi nu există nimic în afară – cel puţin, din punct de vedere fenomenologic. Am putea chiar defini cultura ca totalitatea conţinuturilor media, plus mediile însele. Ceea ce face foarte simplă o decizie contra-culturală: e suficient să stingi televizorul. În acelaşi timp trebuie să-ţi aduci aminte că, pentru a fi cu adevărat contra-cultural, gestul tău nu are valoare decît dacă e arătat la televizor..." *Rusia?* „Ca şi Franţa, este o pură fabricaţie mentală. Nu le poţi vedea şi nu există în lumea fenomenelor fizice. Poţi vedea un om, un pom sau o maşină, dar nu o ţară – pe asta n-o poţi decît gîndi." *Scriitorul?* „Rareori rămîn într-un loc mai mult de cîteva luni. Este marele avantaj al acestei meserii: un scriitor este un proletar care îşi poate căra cu el uzina pînă în Tenerife." **(a. l. ş.)**

www.polirom.ro

10 ani
ne veţi citi şi mîine

■ Ioan Petru Culianu
Jocul de smarald

■ Ruxandra Cesereanu
Nebulon

■ Dumitru Ungureanu
Tunul filozoafei

■ Haruki Murakami
La capătul lumii şi în ţara aspră a minunilor

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Caius DOBRESCU

De-mock-cracy

● Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieş, *Schelete în dulap*, Editura Polirom, Iaşi, 2004.

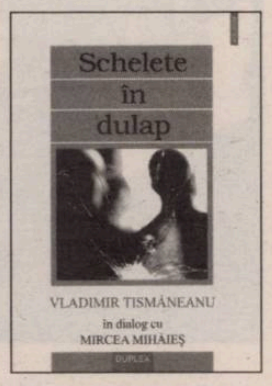

Tematica imediat-evidentă a dialogului pentru a treia oară reluat în formulă publicistică (şi care, iată, tinde să devină un fel de instituţie *sui generis)* dintre Vladimir Tismăneanu şi Mircea Mihăieş este analiza guvernării PSD din perioada 2000-2004, întreprinsă la final de mandat. Cum ştim acum direcţia în care au evoluat multe dintre procesele asupra cărora se fac aici presupuneri, avem, iată, ocazia de a estima capacităţile de previziune ale lui Vladimir Tismăneanu.

În această privinţă, trebuie să ne concentrăm pe nuanţele pe care politologul le aduce teoriei, elaborate de el chiar la începutul anilor '90, a FDSN/PDSR/PSD ca „partid mare", de tipul oligarhicului Partid Radical Instituţional care a dominat o jumătate de secol Mexicul şi care continuă şi astăzi să fie principala forţă de pe respectiva scenă politică, în pofida victoriei în alegeri a opoziţiei sau a integrării ţării în spaţiul de liber-schimb nord-american. Observaţiile din 2004 ale lui Vladimir Tismăneanu sînt un avertisment necesar împotriva excesului de optimism: nu ne putem imagina că, după ultimele alegeri, viaţa noastră politică ar fi scăpat definitiv de spectrul „partidului mare". În acest moment, contraponderea la „uriaşul" care ocupă, în spectrul politic, poziţia de centru-stînga este realizată printr-o uniune destul de pestriţă de partide, a cărei stabilitate este încă departe de-a fi confirmată. Astfel încît intrarea PSD în opoziţie nu-i elimină, şi probabil că deocamdată nici măcar nu-i limitează, sensibil, sfera de influenţă.

De asemenea, tensiunile dintre grupările tot mai clar conturate în cadrul fostului partid de guvernămînt nu sînt nici ele un simptom neechivoc al intrării PSD pe făgaşul normalităţii democratice sau pe cel al descompunerii. Una dintre cele mai remarcabile intuiţii ale lui Vladimir Tismăneanu este tocmai aceea că, deşi, ca urmare a dezvoltării sale hipertrofice, acest partid va cunoaşte o tot mai mare diversificare a intereselor şi orientărilor, el nu se va scinda, atîta timp cît fiecare dintre facţiunile implicate înţelege profitul pe care-l poate extrage din capitalul social şi simbolic al „partidului mare" (vezi *Schelete...*, p. 34).

Dincolo însă de tema de suprafaţă, anunţată, a dialogului, acesta are şi o altă latură, mai filozofică, mai profundă, care ne devine clară dacă luăm în considerare faptul că *Schelete în dulap* reprezintă prima apariţie extinsă a lui Vladimir Tismăneanu pe scena publică, după realizarea controversatelor sale dialoguri cu fostul preşedinte Iliescu *(Marele şoc din finalul unui secol scurt. Despre comunism, postcomunism, democraţie*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004). Să ne amintim că, la data apariţiei respectivului volum, Vladimir Tismăneanu a fost acuzat de istoricul britanic Tom Gallagher de-a fi cauţionat o guvernare profund coruptă şi de a-şi fi trădat astfel convingerile politice şi morale. Cu alte cuvinte, iniţiind dialogul cu fostul preşedinte, Vladimir Tismăneanu ar fi ales „calea uşoară", a onorurilor acordate de o putere oneroasă. Pe lîngă faptul că a fost, între timp, contrazisă de fapte, „acuzatul" neacceptînd nici un fel recompense, poziţii sau avantaje din partea foştilor guvernanţi, judecata profesorului Gallagher era, oricum, riscată chiar la nivelul premiselor sale. Asta deoarece calea cu adevărat confortabilă, care nu i-ar fi solicitat nici un efort, conservîndu-i, în acelaşi timp, neştirbit prestigiul „istoric" de disident, ar fi fost, pentru Vladimir Tismăneanu, să arboreze stilul „pur şi dur". Aventurîndu-se în afara „corectitudinii politice", aşa cum este aceasta definită de elitele „opoziţioniste" locale, el şi-a asumat, de fapt, un risc important.

De ce a făcut-o se explică în textul şi subtextul dialogurilor cu Mircea Mihăieş din *Schelete în dulap*. În primul rînd, Vladimir Tismăneanu sugerează că intelectualii trebuie să-şi definească un rol mai precis, poate mai modest, mai puţin vizibil, dar în orice caz mai eficient, în viaţa publică. A continua să trăieşti cu ficţiunea „intelo-craţiei" a devenit de mult o formă de inepţie. Vladimir Tismăneanu nu se aşteaptă de la intelectuali să proiecteze, în laboratoarele şi prin experimentele lor mentale, o doctrină a adevărului absolut, ci să alimenteze continuu acel motor al progresului social care este dezbaterea de idei, confruntarea doctrinelor parţiale şi alternative.

Pe lîngă faptul că pledează pentru diversitatea valorilor *ca* valoare, politologul româno-american crede şi în vocaţia intelectualilor de a structura spaţiul dezbaterii publice, prin asigurarea unei coerenţe subiacente a acestuia, prin fixarea codurilor sale de civilitate, prin modelarea unor atitudini care să acorde sentimentul demnităţii personale cu sensibilitatea faţă de nevoia de demnitate a celuilalt. Vladimir Tismăneanu îşi reprezintă misiunea intelectualului ca pe o conjugare a luciditătii analitice nu doar cu claritatea morală, ci şi cu benevolenţa. Aceasta este viziunea care, în opinia mea, motivează riscul pe care distinsul politolog şi l-a asumat iniţiind dialogul cu Ion Iliescu. În mod evident, el nu vrea să vadă intelectualii dezangajîndu-se din cîmpul politic, dar, în acelaşi timp, şi-i doreşte implicaţi de o manieră mai evidentă în elaborarea regulilor care să facă funcţionarea acestuia satisfăcător de inteligibilă şi de previzibilă. Pe de altă parte, el propune regîndirea toleranţei înseşi, transformarea ei dintr-o practică a detaşării contemplative, într-o formă de acţiune orientată (la modul real, nu declarativ) spre lărgirea sferei şi multiplicarea canalelor dialogului social.

Vladimir Tismăneanu îl atrage pe Mircea Mihăieş, mult mai marcat de evenimentele pe care le analizează, şi, din această cauză, mult mai înclinat spre intransigenţă sau exasperare, în proiectul său de reabilitare a sociabilităţilor politice. Distinsul politolog a vorbit în repetate rînduri despre ceea ce, în opinia sa, reprezintă cucerirea certă a tradiţiei democratice româneşti de dinainte de comunism: o cultură politică a dialogului, a toleranţei şi respectului reciproc, care făcea ca socialistul Gherea să polemizeze cordial cu conservatorul Maiorescu, şi ca tinerii intelectuali de diferite persuasiuni politice ai perioadei interbelice să se poată totuşi reuni pentru a juca împreună canastă. Un observator grăbit şi patetic ar putea expedia toate acestea în sfera „balcanismului" anomic. Mai analitic, autorul nostru este înclinat să vadă aici o istorie a civilităţii ce trebuie recuperată, fiind indispensabilă procesului de re-fondare a civilizaţiei noastre democratice.

Pe de altă parte, Vladimir Tismăneanu încearcă să construiască o punte între idealurile toleranţei şi non-violenţei nutrite de disidenţa est-europeană şi prestigiul unei tradiţii, de origine preponderent anglo-saxonă, a decenţei şi demnităţii în materie de competiţie politică, tradiţie legată, în imaginarul nostru colectiv, de imaginea de *perfect gentleman* a regretatului Ion Raţiu. Această reconstrucţie a stilului şi ţinutei dialogului politic se hrăneşte din sursele cele mai profunde ale gîndirii lui Vladimir Tismăneanu. Eticheta civilităţii prescrie, de exemplu, că judecăţile globale reprezintă echivalentul intelectual al grosolăniei. Culpabilizările, ca şi exonerările, colective nu sînt acceptabile din perspectiva gîndirii de calitate. Or, asemenea imperative se întîlnesc şi se armonizează cu mai vechea preocupare a lui Vladimir Tismăneanu de a reda „accidentului" care este ireductibila individualitate umană proeminenţa teoretică şi filozofică pe care i-a interzis-o teleologia marxistă şi marxizantă, obsedată de inflexibile „tendinţe obiective".

O implicaţie directă a faptului de a considera libertatea umană drept un factor esenţial al proceselor politice este obligaţia de-a lua în serios posibilitatea ca oamenii să se schimbe, să înveţe, să înţeleagă, să evolueze, să ajungă să regrete ceea ce au făcut sau ceea ce n-au făcut, să încerce să se reconstruiască sau să se reinventeze. Este vorba aici de un fel de drept la autodepăşire ce nu poate fi negat, dacă e să eviţi căderea în arbitrariul dublului standard, nici reprezentanţilor de diferite ranguri ai „vechiului regim".

Evident, aceasta nu implică în nici un fel exonerarea acestora de răspunderile penale. Faptul, de exemplu, că Vladimir Tismăneanu crede că înregistrează, în ultimii 15 ani, o evoluţie, lentă dar continuă, a înţelegerii teoretice şi practice a politicii la Ion Iliescu (vezi *Schelete...*, p. 59: „apare deci o anumită învăţare politică: a citit, şi-a schimbat opiniile") nu înseamnă că distinsul politolog ar obiecta la aducerea partenerului său de discuţie în faţa instanţei, pentru gravele încălcări ale Constituţiei şi ale ordinii de drept de care acesta se face vinovat în legătură cu „mineriada" din iunie 1990. Ceea ce, din nou, n-ar exclude situaţia în care atît politeţea, cît şi curiozitatea intelectuală l-ar determina pe Vladimir Tismăneanu să-l viziteze pe dl Iliescu într-o eventuală viitoare detenţie, poate chiar pentru a continua convorbirile.

Proiectul cărţii de dialoguri cu fostul preşedinte a fost, desigur, inspirat de experimente similare iniţiate în Europa excomunistă de scriitori şi jurnalişti cu o impecabilă reputaţie morală. Să nu uităm că Vladimir Tismăneanu este un distins specialist în politici comparate şi, totodată, un spirit cosmopolit, în cel mai generos sens al cuvîntului. Opţiunea sa trebuie deci înţeleasă în contextul mai larg al unui consens al reprezentanţilor liberali ai disidenţei est-europene de a refuza să se instituie în instanţe morale inchizitoriale şi de a promova civilizaţia toleranţei şi dialogului mai ales acolo unde aceasta pare să se afle în nevoie.

Acelaşi spirit al analizei atente, al *fair play*-ului, al refuzului clişeelor şi interpretărilor gata-făcute, călăuzeşte toate reflecţiile lui Vladimir Tismăneanu referitoare la evoluţiile din perioada 2000-2004 ale clasei politice româneşti. Titlul volumului trebuie înţeles nu într-o cheie patetică, sumbră, ci într-una mai degrabă ironică. Majoritatea politicienilor ascund cîte un „schelet în dulap", rolul intelectualului critic fiind tocmai acela de a reaminti periodic ceea ce ei ar vrea să rămînă pentru totdeauna acoperit de uitare. Dar această politică a memoriei, propusă şi practicată de Vladimir Tismăneanu şi de *sparing partner*-ul său Mircea Mihăieş, nu este una care demonizează. Aşa cum, în toate contribuţiile sale de istorie a comunismului românesc, distinge, desprinzîndu-le din blocul indistinct al noţiunii de „sistem totalitar", vinovăţiile personale ale orchestratorilor propagandei şi represiunii, tot astfel, în *Schelete în dulap*, Tismăneanu expune merite şi responsabilităţi personale bine dozate acolo unde opinia noastră intelectuală s-a obişnuit să gîndească exclusiv în termenii unei furioase culpabilizări colective a „clasei politice" postcomuniste.

Caricatura este o mare cucerire a democraţiei. Ea reprezintă un indicator esenţial al unui climat de libertate. Dar presupune şi un mare risc, prin tendinţa ei de-a se substitui autenticului spirit critic, autenticului efort de a discerne şi evalua realitatea. Cînd ajungem să nu mai distingem între procesul politic sau actul de guvernare, pe de o parte, şi caricaturile lor ostentativ-grotești, pe de alta, este de presupus că democraţia nu se află într-unul din cele mai bune momente ale sale. Or, din această dictatură a caricaturii nu se poate ieşi decît prin exerciţiul discernămîntului intelectual şi printr-un ethos care să combine scepticismul riguros cu o atitudine de încredere binevoitoare în posibilităţile speciei umane de-a se transforma prin învăţare. În acest spirit, în analizele sale din *Schelete în dulap*, Vladimir Tismăneanu echilibrează permanent acuitatea critică faţă de oamenii pe care-i preţuieşte şi pe care mizează, cu disponibilitatea de-a evalua obiectiv şi nuanţat prestaţia celor faţă de care nu-şi resimte afinităţi („...cred că pot să-mi permit să vorbesc pe aceste teme cu oarecare credibilitate şi în mod cert cu o combinaţie de severitate şi seninătate", p. 102).

În engleză, a batjocori se spune *to mock*. De unde am putea crea, pentru a descrie proliferarea incontrolabilă a caricaturii politice în dauna observaţiei empirice, compusul *mock-cracy*, „mîşto-craţia". Pornind de la acelaşi verb succint şi expresiv, am putea, pe de altă parte, imagina o acţiune de îndiguire a mareelor sarcasmului, menită să ne apropie de condiţia maturităţii responsabile, sub forma derivatului *to de-mock*, a „de-batjocori". Rezumînd speculaţiile lingvistice de mai sus, am putea spune că, pentru Vladimir Tismăneanu, cel din ultimul volum de dialoguri cu Mircea Mihăieş, *democraţia* ar trebui să devină, în aceste momente, o *de-mock-cracy:* un efort constant, adică, de a ne conduce, în procesul de construcţie a unei ordini a libertăţii, nu după normele de reprezentare ale caricaturii groase, ci după acelea ale luciditătii aplicate şi informate, capabile, în contexte mereu incerte şi instabile, să sesizeze şi să fructifice toate evoluţiile pozitive. Această *de-mock-cracy* nu echivalează în nici un caz cu morga sau autoritatea „doctorală". Dimpotrivă, Vladimir Tismăneanu dovedeşte că nu există nici o contradicţie între o gîndire prudent echilibrată şi un stil personal plin de strălucire, spontaneitate şi umor. Ceea ce reprezintă o lecţie cît se poate de instructivă pentru toţi actorii dezbaterilor publice din România.

Mircea MORARIU

replici

La umbra scenelor de teatru

– pe marginea articolului lui Alice Georgescu –

Am citit cu luare-aminte şi cu empatie articolul lui Alice Georgescu „La umbra scenelor de teatru", publicat în *Dilema veche* nr. 64/2005. Fiind scris de o colegă de breaslă pe care o preţuiesc nu doar pentru gustul, cultura generală şi teatrală, simţul critic – adică, pentru că ştie despre ce vorbeşte –, ci şi pentru rectitudinea morală exemplară cu care înţelege să-şi exercite profesia, pentru refuzul de a participa la coterii şi a instrumentaliza cabale, înţeleg „imensa oboseală", „adîncul dezgust", „nesfîrşita disperare" şi „lipsa de speranţă" pe care le mărturiseşte autoarea, convins fiind că ele nu sînt vorbe în vînt. Respectivele sentimente sînt provocate de discuţiile „informale" pe marginea nominalizărilor la premiile UNITER, ediţia 2005. Locuind într-un oraş destul de îndepărtat de Bucureşti, scriind curent cronică teatrală, dar nefiind silit să trăiesc din asta, sînt, în chip fericit pentru mine, ferit de contactul zilnic cu zvonurile, bîrfele şi flecărelile ce nu sînt deloc străine breslei criticilor de teatru care, deşi – cum zice Alice Georgescu în nr. 60 al *Dilemei vechi* – sînt „personaje secundare ale romanului teatral" au împrumutat de la protagoniştii acestuia, adică de la creatori, o cantitate deloc neglijabilă de orgolii, prea multă intoleranţă şi un radicalism ce-i face să vadă mai totul doar în alb şi negru. Totuşi, zumzăielile din jurul nominalizărilor din acest an au ajuns şi pînă la mine, tot la fel cum am aflat că toate nemulţumirile (pînă la un punct inerente, explicabile şi asumate de „nominalizatori") au găsit-o drept unic destinatar pe Alice Georgescu. S-a omis cu rea-credinţă că domnia sa dispune de un singur vot, în vreme ce juriul e format din trei persoane. Persoane care, în cazul de faţă, se caracterizează prin concepţii extrem de diferite despre teatru, despre estetica şi funcţiile spectacolului teatral, prin pregătire şi experienţa de spectator şi, îndrăznesc să spun, prin calificări profesionale deloc comparabile. Dar cum Alice Georgescu e persoana cea mai cunoscută, condeiul care se bucură de cea mai mare autoritate şi, din cîte se pare, a dispus de libertatea de a-şi alege companionii de jurizare, gradul de expunere al domniei sale a devenit foarte mare, făcînd-o să suporte reproşuri nemeritate. În anul precedent, Alice Georgescu i-a invitat să-i stea alături pe Magdalena Boiangiu şi pe subsemnatul, adică oameni care avem viziuni apropiate despre teatru. Atunci, jurizarea a decurs uşor şi fără probleme. Anul acesta a optat pentru Sebastian-Vlad Popa şi Mihaela Michailov, de care sînt mai multe lucrurile ce o despart decît cele care o apropie. De aceea „discuţiile *din cadrul juriului* nu au fost nici scurte, nici plăcute". Dar mai neplăcute au fost discuţiile *din afara juriului*, discuţii ce nu prea au avut un aer profesionist. Semn că breasla are o problemă ce ţine de comunicare. Problemă ce nu e deloc simplă, fie şi numai pentru motivul că teatrul înseamnă comunicare.

Sigur că e ciudat a se contesta lista de nominalizări doar pentru motivul că pe ea se regăseşte „toată ungurimea". Dar, îmi îngădui să observ că nici premisa de la care a pornit juriul de nominalizări, aceea de a atrage atenţia „asupra unei zone a teatrului în general neglijată de *curentul principal* al reflecţiei critice, zona teatrului românesc de limba maghiară" nu e tocmai infailibilă. E drept că juriul de nominalizări e alcătuit din trei critici de teatru şi tot la fel de adevărat e că critica teatrală din România (adică din Bucureşti) nu acordă, din varii pricini, atenţia cuvenită producţiilor teatrale ale „minorităţilor naţionale". Nu o face nu doar din cauza barierelor lingvistice, ci şi din comoditate ori fiindcă nu e invitată la premiere. Însă întocmirea unei liste de nominalizaţi la ceea ce reprezintă cele mai importante premii pentru lumea teatrală românească, nu se cuvine să fie sinonimă cu recuperarea unor datorii, cu decontarea unor restanţe ale criticii. Pornind de la premisa pe care însăşi Alice Georgescu o recunoaşte ca fiind importantă pentru juriu, s-a ajuns „la un soi de discriminare inversă". Operaţie care, după părerea mea, a fost de natură să determine o reacţie adversă, concretizată în realitatea că „juriul final" nu a reţinut în palmares nimic „unguresc". Totala absenţă a spectacolului *Omul cel bun din Sîciuan* e, pentru mine, sursa unei imense dileme. Sînt însă sigur că „discriminarea pozitivă", cu deformările admise de Alice Georgescu, nu a rezolvat deloc această a doua problemă a criticii teatrale româneşti pe care, prin extensie aş numi-o a relaţiei cu spectacolele „din teritoriu".

Socotesc, asemenea lui Alice Georgescu, că „teatrul ar trebui să fie teritoriul absolut al democraţiei, al competiţiei loiale, al adevărului şi corectitudinii". Detaliul că, de-a lungul anilor, printre nominalizaţi sau premiaţi au figurat, în repetate rînduri, Tompa Gábor, Bocsárdi László, Kézdi Imola sau Bogdán Zsolt e un indiciu că mai degrabă decît ansamblul societăţii româneşti, teatrul s-a democratizat, a depăşit orice fel de bariere etnice sau lingvistice. Şi în vremea „patrulaterului roşu", şi pe timpul cînd Vadim sau Funar aveau infinit mai multă audienţă decît acum, în teatru nu au operat criterii segregaţioniste. În atari condiţii, nu mai e deloc justificat ca premiile să fie asimilate cu primele de încurajare. Trupele maghiare din România nu se mai consideră a se afla într-un *ghetou*, semnul cel mai clar în acest sens fiind abolirea acelei solidarităţi prost înţelese ce le făcea odinioară să nu aibă nici un fel de atitudine critică faţă de producţiile lor ori ale colectivelor „concurente" ce vorbesc aceeaşi limbă.

Asigurînd-o pe Alice Georgescu de întreg respectul meu, mai consider necesar să adaug că articolele pe care domnia sa le-a publicat în nr. 60, 62 şi 64 ale revistei *Dilema veche* diagnostichează, cu maximă acuitate, problemele reale (o parte din ele) ale criticii teatrale româneşti care, nediscutate şi nerezolvate, ar putea-o trimite *in corpore* în penumbră. Tocmai de aceea cred că, dincolo de supărările personale pe care le conţin, ele reprezintă o excelentă bază de discuţie, pe care ar putea-o găzdui chiar revista „dilematicilor".

Dilema veche vă recomandă

● Mircea Daneliuc revine cu cel mai bun film al său de după *Patul conjugal*, oferindu-i Rodicăi Tapalagă cel mai mare rol al ei în cinema – în *Sistemul nervos*. Atenţie: nerecomandat celor enervaţi de articolul lui Mircea Mihăieş „Matusalem votează" (filmul s-ar mai fi putut intitula *Matusalem revoluţionează!);* şi, totodată, recomandat aceloraşi – la 60 de ani, Tapalagă este copleşitoare... (Alex. Leo Şerban)

● *Casanova în Boemia* de Andrei Codrescu (Editura Polirom). O carte spectaculoasă şi fermecătoare. Am citit-o inocent, lăsîndu-mă furat de „acţiune", de scriitura inventivă, de atmosfera sfîrşitului de secol XVIII, de extraordinara abilitate a lui Andrei Codrescu de a „ficţionaliza", neobosit, ultimii douăzeci de ani din viaţa lui Casanova şi, nu în ultimul rînd, de sunetul plin şi cursiv al traducerii româneşti, marca Ioana Avădani. Citiţi-o, se termină cu bine: în *Epilog*, Casanova îi spune lui Jean-Paul Sartre că „graţia şi fericirea se vor întoarce în lume". (Mircea Vasilescu)

● *E la nave va:* „corabia înaintează" în tăcerea densă a telecomentatorilor din presă, a telemulţimilor şi a nonpublicităţii care însoţeşte de cîteva săptămîni acest admirabil ciclu Fellini, în fiecare luni, la ora 22, pe TVR Cultural. Sper ca selecţia să nu ignore *Clovnii* şi *Amarcord*. (Radu Cosaşu)

trend înţe

Maestrul Godot

Cîţiva ani am fost un fel de copil de mingi pentru mai multe personalităţi ale culturii române. Nu-mi amintesc să fi ratat măcar o singură întîlnire cu unul dintre cei patruzeci-cincizeci de oameni care scriu cărţile zilei, apar la televizor, răspund la anchete, dau interviuri. I-am citit, m-am ocupat de lansări, am trimis comunicate şi semnale de presă, am scris prezentări pentru catalog, i-am văzut la tîrgurile de carte, le-am urmărit declaraţiile, am vorbit cu ei. Nu consider că am avut un merit personal în asta, ci doar nişte şanse. Un bun prilej de a-i vedea de undeva din apropiere, la vestiare sau de pe tuşa cîmpului de joc. Unii îşi preluau concentraţi mingile, fără să-mi acorde vreo atenţie. Alţii schimbau replici afabile cu mine. Au fost şi cazuri în care am fost acceptat ca *sparing partner;* aşa, de încălzire. Cu cîţiva m-am împrietenit. În fine, le-am admirat, după caz, forţa sau rafinamentul serviciului, jocul la fileu sau cel din spatele terenului, lobul şi voleul, mentalitatea de învingător sau puterea de a recunoaşte pierderea de formă. Lucru curios însă, ca pretendent la a deveni într-o bună zi jucător de ligă naţională, n-am simţit niciodată dorinţa şi farmecul de a „fura" ceva aparte din stilul celor pe care i-am cunoscut.

E ciudat pentru că, format într-un spirit cumva tradiţionalist, din totdeauna am visat la un maestru. Pe care nu l-am găsit. Am la activ vreo două încercări de a-mi inventa unul, dar pînă acum am eşuat lamentabil. Pe de o parte, poate nu sînt eu bun de ucenic. Pe de alta, la cei din leatul meu – ca să zic aşa – nu prea am observat o aşa preocupare. Mai degrabă tinerii de azi sînt dornici de a se afirma rebel, pe cont propriu. Iar celor din categoria „maeştri" se pare că le convine situaţia, că nu le pasă. Sînt semne că frumoasa relaţie maestru-ucenic nu mai este de actualitate. Nu caut să emit judecăţi de valoare. E doar o constatare, o tendinţă a timpului nostru. Pînă una-alta, m-am hotărît să-mi inscripţionez un tricou. Pe spate îmi scriu un CV, în faţă: „Caut avva!".

Florin LĂZĂRESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Copiii teribili

● ***Visătorii / The Dreamers*** **(Italia-Franţa-Marea Britanie-SUA, 2003), de Bernardo Bertolucci.**

Să spunem că am vreo 20 de ani, o mare dragoste de cinema şi o preocupare exagerată – adică perfect normală – pentru sex. Ce ziceţi, cam care ar fi şansele mele de a ajunge să mă iau la bătaie cu poliţia în numele cinefiliei, avînd de partea mea o armată de tineri la fel de pasionaţi ca mine? Şi care ar fi şansele mele de a mă împrieteni imediat cu o demonstrantă sexy, purtătoare de beretă roşie şi de lanţuri grele, spectaculoase (lanţuri, nu lănţişoare), care să mă ia la ea acasă, să-mi mimeze momente mari din filme clasice şi dimineaţa să îndepărteze cu buzele ei somnul de pe genele mele? Ei? Deci ce şanse-mi daţi? Ştiam că aşa-mi veţi răspunde. Asta e, aşa stau lucrurile. Dar în primăvara anului 1968, la Paris, lucrurile stăteau altfel. Aşadar: un tînăr american (Michael Pitt) participă la una dintre demonstraţiile de protest provocate de destituirea directorului Cinematecii Franceze, Henri Langlois, de către ministrul Culturii, André Malraux, în februarie 1968. Acolo cunoaşte o tînără interesantă (lanţuri, beretă roşie etc.), cu care se împrieteneşte imediat. În schimb, pe fratele ei geamăn trebuie să-l convingă că e un tip decent – un tip care, dintre filmele lui Nicholas Ray, preferă un *Johnny Guitar* unul *They Live by Night*. Gemenii (Eva Green şi Louis Garrel) îl invită la ei acasă. Părinţii lor sînt excepţionali din toate punctele de vedere – mai puţin dintr-al unui tînăr care consideră că toţi părinţii ar trebui trimişi în lagăre de reeducare de tip maoist; adică exact punctul de vedere ales şi cultivat de fiul lor (oare pe banii cui?). În cursul nopţii, americanul descoperă accidental că gemenii dorm în acelaşi pat, mai mult sau mai puţin dezbrăcaţi. A doua zi se trezeşte cu ea aplecată peste patul lui, făcîndu-i chestia cu îndepărtarea somnului de pe gene. După care ea reconstituie spontan o secvenţă din *Queen Christina* cu Greta Garbo. Şi ăsta-i doar începutul: părinţii trebuie să plece pentru cîteva zile. Oare ce vor face cei trei tineri lăsaţi de capul lor?

Încep cu un act de cultură, civilizaţie şi educaţie fizică: traversarea Luvrului în fugă, într-o încercare de a bate recordul de viteză al personajelor din *Bande à part*. Iniţial, americanul are o obiecţie, aceea că *Bande à part* e totuşi un film. Dar gemenii nu vor să audă: *Bande à part* e un film *de Jean-Luc Godard*, or spiritul introdus de Godard în cinema, în sala de cinema şi de acolo în stradă (în limitele popularităţii – niciodată spectaculoase – de care s-au bucurat filmele lui), spiritul în care trăiesc gemenii, spiritul pe care-l evocă Bernardo Bertolucci în *Visătorii* se poate traduce prin afirmaţia că *orice* e un film: orice apare în cîmpul nostru vizual, orice lucru care ne-a trecut adineaori prin cap sau pe care l-am citit aseară – totul e cinema. Şi invers: cinema-ul e viaţă, filmele sînt lucruri care ni se întîmplă. De exemplu, eroinei lui Godard din *Vivre sa vie* i se întîmplă la un moment dat ceva extraordinar: i se întîmplă filmul lui Dreyer *Patimile Ioanei d'Arc*. Eva Green are ceva din calitatea pe care o radia Anna Karina în filmele lui Godard: e liberă, e ea însăşi şi, în acelaşi timp, e orice divă care a pozat vreodată pentru un regizor-adorator. E transportată şi transfigurată de fantezia de a se afla într-un film. Bertolucci reconstituie un mod de viaţă bazat pe confruntarea permanentă, excitantă, cu oglinda somptuoasă, glorificatoare, a cinematografului. De aici farmecul filmului său. Sînt ultimul om care ar subestima acest farmec sau care ar încerca să reziste ritmurilor voluptuoase compuse de Bertolucci. Dar *Visătorii* a fost primit la noi ca un film mare şi îndrăzneţ, şi nu înţeleg de ce. E drăguţ, comod, lipsit de fricţiune; nu muşcă din tine, nu l-a costat nimic pe creatorul său. Acesta încheie cu luptele de stradă din mai '68 (gemenii se reped cu capul înainte ca nişte ameţiţi ce sînt, americanul lucid refuză să li se alăture) şi cu Piaf cîntînd „Non, je ne regrette rien". Cîntecul e o proclamaţie sfidătoare a dreptului de a te detaşa – un drept cîştigat cu preţul unor grele bătălii lăuntrice. Unde sînt bătăliile lui Bertolucci? Sînt în alte filme – mai ales în *1900,* marea lui epopee traumatizată şi aproape frîntă de tracţiunile contrarii ale vocaţiei artistice şi rătăcirii ideologice. Dar ele lipsesc din *Visătorii*. Nu poţi spune că sînt privite cu detaşare pentru că, pur şi simplu, *nu sînt privite:* tînărul american se lasă antrenat, pînă la un punct, de frumoşii gemeni, dar rămîne invulnerabil; aiurelile lor revoluţionare nu riscă să-i sucească minţile, nu riscă nici măcar să-l scoată din sărite – sînt doar nişte aiureli. Sigur, asta au fost, dar oare erau chiar atît de uşor de identificat şi de respins în momentul acela, în locul acela, în amestecul acela în care intrau şi multe filme, şi mult sex? *Visătorii* oferă turism fără riscuri în parcul de distracţii „Mai '68".

Lavinia COMAN

Mişcarea trupului şi a spiritului

● **Raluca Ianegic, *Void and plenitude*, Editura Institutului Cultural Român, 2005.**

În comparaţie cu literatura născută în jurul celorlalte arte, există puţine scrieri despre dans. Încă şi mai puţine sînt lucrările teoretice elaborate de cei care practică direct această delicată artă. Viaţa scenică a unui dansator profesionist este scurtă şi concentrată în trăiri intense, ea se consumă repede, efortul zilnic pentru performanţă lăsînd prea puţin răgaz de reflecţie, de îmbogăţire sufletească. Iată de ce se cuvine să acordăm o preţuire specială unui dansator, coregraf şi profesor care scrie despre ceea ce ştie şi face, aducînd un punct de vedere personal în domeniul său de creaţie.

Este cazul cunoscutei artiste Raluca Ianegic, autoarea cărţii recent apărute la Editura Institutului Cultural Român, sub titlul *Void and plenitudine*. Conţinutul este prezentat în limbile engleză şi română, asigurînd prin aceasta accesul larg al cititorilor din mai multe spaţii culturale la o problematică extrem de interesantă prin actualitatea ei, profund novatoare.

Binomul vid-plin, reprezentînd una dintre expresiile antinomiilor ce funcţionează în lume, este luat ca subiect de cercetare estetică aplicată. Din perspectiva acestei perechi de contrarii este privită întreaga evoluţie a dansului modern. Sînt puşi în ecuaţie internaţională creatorii de marcă ai şcolii româneşti de compoziţie coregrafică modernă, artişti care au dat statut de cultură dansului: Miriam Răducanu, Adina Cezar, Sergiu Anghel. Se conturează astfel, prin intermediul unor exemple celebre prezentate, schematizate şi concentrate sub aspectul impactului artistic şi al valorii estetice, bogata panoramă a dansului modern. Sînt cercetate, din punctul de vedere al dinamicii vid-plin, expresionismul, abstracţionismul, curentul teatru-dans, dadaismul şi suprarealismul în realizările lor coregrafice izbutite, pe deplin convingătoare. Apoi este abordată chestiunea transdisciplinarităţii şi a operei totale ca fiind una din temele fundamentale ale gîndirii moderne.

Conceptul de transdisciplinaritate este prezentat din perspectiva propriei experienţe a autoarei în cadrul Centrului de Expresie Artistică, iniţiat şi condus de domnia sa între anii 1992-1994 la Teatrul „Odeon". Cartea lansează conceptul deleuzian de rizomatică a construcţiei coregrafice, deschizînd astfel demersului spectacular modern valenţe nebănuite. La rîndul ei, transdisciplinaritatea este analizată detaliat şi este ilustrată cu exemple de cercetare şi practică de scenă inedite, capabile să ofere arhitecturii coregrafice internaţionale noi formule de construcţie.

Unul dintre capitolele finale are ca temă prezenţa tendinţelor postmoderniste în dans. Concept vag, încă insuficient definit în ciuda insistenţei cu care în jurul lui se poartă ample controverse, postmodernismul îmbrăţişează şi în domeniul coregrafic o multitudine de orientări şi atitudini.

„Un dat fundamental al postmodernismului – spune autoarea –, dincolo de contribuţia la răspîndirea culturii break, pop, rap, hip-hop, este restituirea corpului ca obiect artistic."

În meditaţia sa cu privire la rosturile artei pe care o slujeşte, coregrafa Raluca Ianegic ne surprinde prin unele momente de inefabilă poezie, cum ar fi acesta: „În dans, corpul este un loc al alchimiei poetice, o regiune de expansiune a metamorfozărilor, a misterului lor, un loc al memoriei, al transformărilor continue pe care ea le induce". Creatorul autentic trebuie să vegheze mereu şi să lucreze pentru a asigura armonia contrariilor. „Dacă acest echilibru este uitat, excesul de ludic şi corporalitate duce la o răsturnare de ordine în clipa spectacolului coregrafic. Să nu uităm că aspectul ludic al reprezentaţiei este de esenţă metafizică şi că, în diversitatea manifestărilor noastre umane, trebuie să ţinem cont de acest fapt".

În concluzie, fie că este un specialist al domeniului, fie că iubeşte dansul ca amator, cititorul acestei cărţi se va alege cu mult folos şi cu delectare spirituală. El se va bucura de evocarea unor momente şi fenomene care definesc mişcarea multiformă a dansului modern. În această evocare, corpul omenesc, materialul de lucru al artistului coregraf, apare ca o coajă, ca un receptacul care poartă lumina şi căldura spiritului. Pînă la urmă, aceasta e forţa care-l duce către esenţe, transportînd în transcendent.

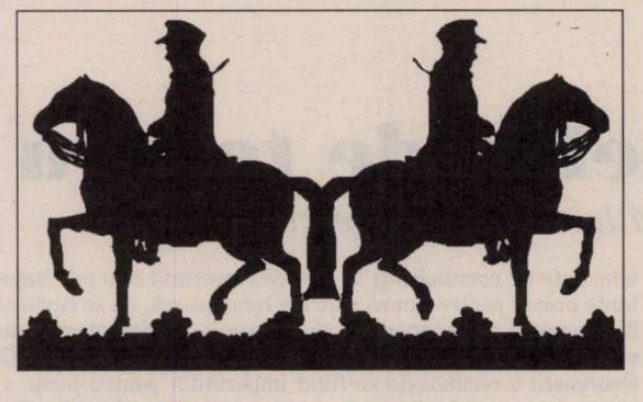

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

E grav: mă amuz!

Naţiune în veşnică panică morală, ba că nu-i tragică, ba că nu e suficient de disperată,

nepotolită în exigenţe consumate în răcnetul cîte unui „nu se poate!",

cu lacrima la fel de rapidă ca indignarea şi înjurătura,

naţiune în permanentă agitaţie şi propagandă a unor abstracţii impertinent de complicate: adevăr, dreptate, demnitate,

ea a ajuns să ţină în sistematic dispreţ amuzamentul.

Liber, lejer, concis, rar se mai amuză cineva în România; mie unuia mi se face chiar frică, exact ca în cazurile cînd mă simt şi mă exprim înduioşat. Mă tem – una din expresiile cele mai amuzante ale publicistului român care, de fapt, nu se teme de nimic... – că pot fi catalogat ca superficial, frivol, haios, într-un cuvînt: netrebnic, la cîtă disperare se cere; las deoparte şi nu ajung pînă la condamnarea pentru ironie criminală, insuportabilă auzului românesc. A te amuza e altceva, doar un interval pînă la a fi ironic, distant, tăios; există ironii deloc amuzante; îmi place să mă amuz fără maliţie, fără miliţie, fără să(-mi) provoc pagube colaterale, conflicte ireductibile cu semenul lipsit de humor precum alţii de calciu sau fier. Pentru el, gravitatea personală se confundă cu legea gravităţii universale şi locale. Mă amuză, dar nu i-o spun fiindcă mă bagă imediat în politică şi nu suport (cu două-trei excepţii) politica şi şabloanele ei cu totul plicticoase, cînd mă distrez. Politica dăunează grav bunei-dispoziţii.

Fireşte că nu pot invoca dreptul omului, în general, şi al meu, în special, la amuzament; nu există un asemenea drept şi deplîng că nu a fost nicicum sugerat în Charta aceea care, la rîndul ei, provoacă atîta indignare prin insuficienţele ei. Am momente cînd mă amuz contemplînd o lume în care s-ar fi consacrat dreptul omului la voie bună. Dacă ginerele lui Marx a scris o carte celebră – deloc înfierată de socrul său! – cerînd dreptul muncitorilor la lene, de ce s-ar ignora dreptul omului la voie bună? Exista în Bucureşti, sus, pe fostul Uranus, un teatru: „Muncă şi voie bună", am văzut acolo *Vrăjitorul din Oz,* cu Giugaru în rolul Leului. Mîine aş lansa un teatru: „Lene şi voie bună", sau o revistă de idei: *Argumente reci,* sau un ziar (în două pagini, că nu ar suporta mai multe): *Veşti bune.* Imposibil?

Atunci de ce în Franţa a apărut o carte – o carte, nu o broşurică! – intitulată *Veştile bune ale anului 2004?* Printre ele, minunăţii ca ferestrele marilor clădiri din Chicago care-şi stingeau luminile, noaptea, pentru ca păsărelele să nu se ciocnească de geamuri şi să moară pe loc... Cu 80% s-a redus mortalitatea printre păsărele... Sau vestea de la canadieni precum că relaţiile sexuale regulate favorizează inteligenţa. Pe asta am montat-o, peste o săptămînă, cu o discuţie savantă între specialişti francezi, tot despre sex, în care se făceau henorme consideraţii despre relaţia dintre act şi rîs, înainte şi după; nici unul dintre ei nu ştia că eschimoşii, în delicateţea şi economia limbajului lor, cînd cheamă o femeie spre pat îi propun „să rîdă împreună". Preţioşii şi preţioasele savante habar nu aveau de geniul ascuns în această expresie de la non-freudienii Polului Nord.

Eu mi-am adus aminte şi filmul, şi cinema-ul („Mioriţa"!) unde auzisem prima oară această superbitate plus, bineînţeles, şi cu cine eram, pînă şi plăcintăria de pe Moşilor la care, după film, am mîncat împreună zece pateuri, ţinîndu-ne de glume, ca într-o beţie. Acum, adică ieri, nimic nu o mai amuza. Totul – zicea – cere seriozitate. Rigoare. Severitate. Îl invoca pe Caragiale, care anunţase din timp că noi nu vom mai rîde; socotea că e cea mai gravă profeţie a lui... Am asigurat-o că sînt o natură culpabilă şi că mă surprind zilnic în flagrant delict de surîs blînd, prea blînd; i-am subliniat (unul din verbele cele mai nostime...) că nu cer tuturor, şi nici tot timpul, blîndeţe – nu-s un terorist al tandreţei –, dimpotrivă, primul om care mă dezolează sînt eu, ieri, de exemplu, am dat un milion de lei pe cele două volume A-B-C-D ale *Dicţionarului General* scos de Academie, ca să văd că am ieşit parcă-parcă mai bine decît Sebastian la Călinescu... (Nu a surîs.) I-am propus (alt verb de tot hazul, azi...) să se uite în ochii mei: sînt eu un indiferent între două tsunami? Nu m-a privit, nu mi-a răspuns. Atunci i-am spus adevărul: sînt un handicapat – nu pot urca şi trăi tot timpul pe culmile insuportabilului unde prea mulţi şi-au instalat corturile... Cred că eram grav şi ridicol ca într-o zi cînd aş veni la redacţie cu vestă şi pălărie. Nu a contat; a fost intransigentă: „Nu voi accepta să pui «Besame mucho» lîngă un lied de Schubert... m-ai jignit personal! Te amuză?".

Eram la „Spring Time" unde mă convocase, cu o zi înainte, să-mi comunice ceva extrem de important.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Dănuţ Liga

(PRM, deputat Giurgiu)

Reproducem comunicatul dumnealui

„Deputatul de Giurgiu Dănuţ Liga, va fi începând cu luna iunie a acestui an, protagonistul unei expediţii mai puţin obişnuite. Parlamentarul şi-a făcut rost de un autobuz şi va pleca prin judeţul Giurgiu într-o caravană politică.

Deputatul ales în circumscripţia Giurgiu, a găsit o formulă mai originală pentru a putea intra în contact cu alegătorii săi şi doreşte să acorde audienţe cât mai multe cetăţenilor din judeţ. Deoarece Primăria Giurgiu a refuzat să-i pună la dispoziţie un spaţiu pentru amenajarea cabinetului parlamentar, deputatul Liga a găsit imediat o soluţie. Este vorba de un autobuz donat din SUA, ce va deveni cabinet parlamentar mobil în circumscripţia sa electorală. Nu doar refuzul Primăriei Giurgiu, ci şi faptul că locuitorii judeţului sunt săraci şi nu şi-ar putea permite plata unei călătorii dus-întors la Giurgiu, a stat la baza acestei decizii. În consecinţă, Liga s-a decis să meargă el la ei.

Parlamentarul a hotărât ca autobuzul primit să fie compartimentat în trei încăperi: în spatele autovehicolului va funcţiona un cabinet medical, unde-şi va desfăşura activitatea un medic, deoarece în multe dintre localităţile judeţului, nu sunt cabinete medicale dotate. La mijloc se va amenaja cabinetul parlamentar propriu-zis, unde, în permanenţă un consilier juridic va oferi consultaţii juridice, dispus să preia şi problemele cetăţenilor. În partea din faţă a autobuzului, imediat în spatele şoferului, va fi amenajată o «sală de aşteptare».

Întâmplător, judeţul Giurgiu are 52 de localităţi fără municipiul Giurgiu, iar anul calendaristic are 52 de săptămâni, astfel că acest cabinet parlamentar mobil, va poposi în fiecare săptămână, timp de şapte zile, în câte o localitate a judeţului. Programul privind traseul şi ordinea în care cabinetul parlamentar mobil va fi în localităţile judeţului, va fi comunicat din timp, conform unui grafic prestabilit pe toată perioada mandatului. Deputatul Dan Liga va fi o zi din cele şapte în mijlocul localnicilor, în cea de a şaptea zi, iar restul timpului, cetăţenii vor fi primiţi de către consilierul juridic şi medic. Această activitate nu va afecta programul de audienţe deja stabilit al deputatului, din zilele de vineri, la cabinetul său din municipiul Giurgiu."

„TÎNĂRUL JURNALIST AL ANULUI"

Concurs organizat de **Fundaţia Freedom House** şi **Edipresse As** cu sprijinul **Connex – partener fondator, GlaxoSmithKline, Rompetrol** şi **UniCredit Romania**.

Concursul „Tînărul jurnalist al anului" are 5 secţiuni: Cultură ● Telecomunicaţii ● Social *(piaţa muncii, probleme sociale etc.)* ● Sănătate *(sistemul de sănătate, industria farmaceutică, campanii de informare pe diverse afecţiuni, proiecte sociale)* ● Economic/afaceri ● Financiar/bancar.

Pentru fiecare secţiune în parte, va fi desemnat cel mai promiţător tînăr jurnalist care a publicat în cursul anului 2004 articole tratînd subiecte din domeniile anunţate. Cîştigătorul fiecărei secţiuni primeşte un premiu în valoare de 1.000 de euro. La fiecare secţiune se vor acorda şi două menţiuni de 100 de euro. Participanţii trebuie să aibă maximum 35 de ani. Pentru înscrierea la concurs, candidaţii sînt rugaţi să trimită: 3 articole (minimum 1.000 de cuvinte/articol) în original, 3 fotocopii ale fiecărui articol şi o prezentare succintă a experienţei profesionale. Articolele trebuie să fie la prima participare la un concurs de acest gen.

Trimiteţi înscrierile la concurs pînă la 15 mai (data poştei), cu menţiunea: Pentru Concursul „Tînărul Jurnalist al Anului" (secţiunea) pe adresa Freedom House, B-dul Ferdinand nr. 125, et. 1, ap. 2, Bucureşti. Detalii la telefoanele: 253.28.38, 0722.205.549, 0740.089.253 sau la adresele de e-mail: freedomhouse@freedomhouse.ro; marinescu@freedomhouse.ro. Persoană de contact: Mălina Marinescu, Program officer.

Livres & cARTes

Editura TranSIGNUM, împreună cu Institutul Cultural Francez şi Muzeul Naţional al Literaturii Române, organizează, în cadrul ediţiei a VII-a a manifestării „Primăvara poeţilor", expoziţia „Livres & cARTes". Artistul plastic Wanda Mihuleac, director al editurii pariziene şi curator al expoziţiei, i-a invitat pe poeţii Alain Jouffroy, Jean-Clarence Lambert, Sebastian Reichmann şi Anca Vasiliu să scrie o parte din textele pentru cele 19 desene, picturi, colaje, serigrafii şi fotografii din expoziţie. „Livres & cARTes" poate fi vizitată la Muzeul Literaturii Române şi în holul Institutului Cultural Francez pînă la 16 aprilie.

Wanda MIHULEAC

artist plastic, curatorul expoziţiei „Livres & cARTes" şi directorul Editurii TranSIGNUM

„Bibliofolie"

Ce este Editura TranSIGNUM?

Editura TranSIGNUM este continuarea la nivel european a Editurii Signum care publica numai producţii franceze. Odată cu lărgirea teritoriului lingvistic, am numit această editură de bibliofilie TranSIGNUM: un semn care depăşeşte frontierele culturale şi pe cele geografice. La TranSIGNUM scoatem, în tiraj limitat, cărţi care grupează un scriitor cu un artist plastic, cărţi acompaniate de gravuri, fotografii, cîteodată şi CD-uri. Avem astfel şansa de a face legătura între mari scriitori francezi, germani, elveţieni etc., în general europeni, şi artişti plastici de alte naţionalităţi. Este vorba despre o deschidere a Parisului către o cultură multinaţională, fără nici un fel de frontiere. Cărţile noastre sînt un fel de eseu pentru o nouă Europă, o Europă a tuturor.

Selecţia artiştilor vă aparţine?

Da. Originea mea a privilegiat cîţiva scriitori români de la Paris: Maria Maïlat, care scoate cărţi la Fayard, Anca Vasiliu, Horia Bădescu, Magda Cârneci şi Dinu Flămând, care a publicat recent un volum la Editura La Différence. Dar, cu toate că mă simt atrasă de spaţiul cultural natal, în general nu-i favorizez pe artiştii români.

Aţi făcut un joc de cuvinte simpatic: „bibliofolie". Există public pentru aceste cărţi?

Publicul lor e restrîns pentru că e vorba de o carte-obiect care conţine opere originale semnate, aşadar un obiect de artă foarte scump, al cărui preţ variază de la 200 la 4.000 de euro. Însă, în paralel cu aceste cărţi scumpe, de valoare, scoatem şi cărţi cu reproduceri. Sînt ţări, cum e Japonia, de pildă, unde cărţile, cumpărate exclusiv pentru gravuri, picturi sau pentru fotografii, sînt pur şi simplu dezmembrate. Un lucru neplăcut pentru scriitor, dar explicabil cînd succesul de public îl constituie, în special, lucrările grafice. În Franţa însă există colecţionari şi mediatecile Maison de la Poésie – şi sper ca foarte curînd acestea să apară şi în România –, cu colecţii foarte interesante ale acestor cărţi rare.

Alain JOUFFROY

poet, romancier, eseist, critic de artă, face parte din generaţia suprarealismului francez al anilor '50, co-fondatorul a două mişcări poetice importante, „Manifeste électrique" şi „Manifeste froid", a publicat un număr impresionant de cărţi, Gallimard i-a publicat recent două antologii de poezie

„Suprarealismul înseamnă refuz"

Cunoaşteţi bine suprarealismul românesc?

Cunosc bine toate suprarealismele. Cînd l-am cunoscut pe André Breton în 1946, el mi-a vorbit despre toate celelalte mişcări suprarealiste. Apoi, primul meu prieten pictor a fost Victor Brauner, care avea un atelier la Paris şi care m-a iniţiat nu doar în pictura sa, ci în arta picturii în general. Şi nu era vorba doar de pictura suprarealistă, dar şi de poezie, filozofie, mitologie... Era un tip formidabil. Puţin mai tîrziu l-am cunoscut pe Jacques Hérold, pictor suprarealist român, un tip agreabil şi foarte deschis, la care se întîlneau mulţi poeţi suprarealişti. Prin Victor Brauner l-am întîlnit pe René Char, cu care era foarte bun prieten şi cu care lucrase de mai multe ori. Prin Jacques Hérold am cunoscut mulţi alţi tineri poeţi din acea vreme, iar mai tîrziu l-am întîlnit şi pe Tristan Tzara, care m-a invitat odată la el acasă, unde avea o colecţie magnifică de tablouri: Picasso, Braque şi mai toţi suprarealiştii. M-a încurajat mult şi mi-a explicat că pentru un tînăr poet e important să fie prieten cu ceilalţi artişti, pictori, sculptori, pentru a face cărţi de poezie frumoase, în tiraje limitate şi foarte scumpe. Tzara spunea că acesta era un foarte eficient mod de a asigura supravieţuirea cărţilor. O carte – un singur exemplar, dar să fie ilustrată de un Miró sau un Brauner.

Se poate vorbi despre suprarealism ca despre un curent „de succes"?

Suprarealismul a avut şansa multor duşmani. Mulţi au detestat suprarealismul din cauza acestor duşmani, dar el a supravieţuit tocmai graţie lor. Este necesar pentru că sensul suprarealismului e refuzul, scandalul, lupta împotriva societăţii. Suprarealismul este legat de actualitate. Un instrument de luptă împotriva tuturor mijloacelor de dominaţie ale societăţii: informaţia, televiziunea etc., care ne manipulează. Dar ăsta e un secret, nu trebuie spus.

Are suprarealismul un caracter militant?

Nu, pentru că el este împotriva militantismului însuşi. Suprarealismul este o societate secretă. Suprarealismul e revoltă, dar nu propune revoluţionari de profesie, fiindcă asta s-a sfîrşit întotdeauna rău: pentru ei sau pentru ceilalţi. Sau şi pentru unii, şi pentru alţii.

Există o relaţie specială între suprarealism şi tineri?

Din nefericire, constat că şi în România, ca şi în Franţa, tinerii par să fi întors spatele suprarealismului. Foarte bine, treaba lor. Bravo! Să vedem dacă au ceva mai bun de făcut.

Sebastian REICHMANN

poet şi traducător, a debutat în România în 1969, dar s-a exilat la Paris cîţiva ani mai tîrziu, scrie în limba franceză din 1975

„Un fel de fabulă a noii Europe"

Acum doi ani aţi publicat un grupaj de poezie în revista Poésie *editată de Maison de la Poésie. Acel număr era dedicat integral poeziei româneşti, iar dvs. apăreaţi într-o secţiune distinctă, cea a poeţilor de origine română care trăiesc în Franţa. Ce ecou a avut la Paris acea revistă-antologie îngrijită de Magda Cârneci?*

E greu de evaluat. Nici acolo revistele de poezie nu se vînd prea bine şi acel număr era şi primul dintr-o nouă formulă a revistei *Poésie*. Din cîte ştiu, lecturile publice care au urmat acelei lansări la Maison de la Poésie nu au stîrnit, din păcate, un interes semnificativ.

Ce înseamnă pentru dvs. această expoziţie în România?

În primul rînd, mă bucur că i-am întîlnit pe aceşti poeţi francezi cu care m-am intersectat de mai multe ori la Paris cu diverse ocazii, dar pe care abia acum am ocazia să-i cunosc mai bine şi să devenim chiar prieteni. E bizar, dar plăcut. Această expoziţie este un fel de fabulă a noii Europe: Paris, Bucureşti... Artiştii circulă mai uşor şi colaborează la evenimente culturale inedite. Doamna Wanda Mihuleac mi-a solicitat o nouă lucrare pe tema teritoriilor necunoscute, pentru o expoziţie care se va prezenta la Institutul Francez din Londra.

Jean-Clarence LAMBERT

poet, traducător şi critic de artă, apropiat al grupului neosuprarealist „Cobra", autor de cărţi bibliofile realizate în colaborare cu plasticieni contemporani, mulţi poeţi străini îi datorează descoperirea lor în spaţiul francez

„Poezia să fie pe ziduri"

Cum v-aţi implicat în această expoziţie?

Am lucrat două săptămîni împreună cu artiştii pentru ale căror picturi am compus texte. A fost utilizat şi un text mai vechi de-al meu despre Europa, dar am şi scris cîteva lucruri special pentru această manifestare. Iar expoziţia s-a prezentat foarte bine, a fost o reuşită. Locul e minunat şi ideea de a avea un muzeu al literaturii îmi place mult. Nu putea fi făcută mai bine.

Care e semnificaţia expoziţiei?

Această colaborare cu artiştii plastici şi expunerea poeziei pe ziduri în relaţie strînsă cu imaginea reprezintă o cale de comunicare directă, un mod de a da viaţă poemului şi, în fond, de supravieţuire a poeziei. Poemele sînt scoase dintre coperte, nu mai sînt închise, încastrate, ascunse în cărţi. Poezia este pusă pe perete în faţa ochilor şi acesta este unul dintre cele mai bune moduri de a face poemul să trăiască. Astăzi e evident că vizualul proliferează în societatea noastră. Vizualul e omniprezent, dominant...

Alain JOUFFROY

Sfîrşitul epocii iudeo-creştine

Sînt *in* şi sînt *out,* îi spune dublul meu dublului tău. Sînt occidental şi sînt oriental, îi spune sclavul meu sclavului tău. (Îi aud cum se bat pe umăr în maşina mea de scris.)

Ce să fac pentru a-i sili să tacă, să mă lase să vorbesc? Mă uit ţintă la panglica roşie şi neagră care încinge pagina albă. Şi încep să bat, cu putere, pe umerii lor.

Tăceţi, dubluri ale mele, sclavi ai mei, eu sînt cel de-al treilea ochi al vostru. Fără mine, n-aţi şti cît sînteţi de duplicitari, aţi continua să vă bateţi pentru mormîntul de la Ierusalim.

N-ai decît un sclav şi un dublu, îmi spune unul. E adevărat, spune celălalt, iar dacă îţi închipui că ne vei împiedica să ne batem pentru mormîntul de la Ierusalim, te înşeli. Bătălia noastră pentru acel mormînt îţi astupă ochii.

Destul, spun. V-am auzit prea mult de cînd lumea e lume. Tot ce mă îndeamnă să vorbesc în locul altora, să gîndesc în locul lor, mă sileşte să vă tratez aşa cum meritaţi: ca pe nişte duşmani personali.

Dublul meu îi surîde atunci dublului tău: ăsta chiar n-a înţeles nimic. Iar sclavul meu îi spune atunci sclavului tău: Nu ştie nici măcar cine e. *Cine sînt?* i-am întrebat. *V-o spun: Nimeni!*

mai 1980

traducere de Dan STANCIU

Într-unul dintre poemele dvs. l-aţi pomenit pe Guy Debord.

E-adevărat. Date fiind catastrofele şi ororile secolului trecut, destinul lui Debord mi se pare semnificativ pentru disperarea omului în faţa istoriei. În secolul al XX-lea, toate utopiile au fost spulberate de tendinţa generală de mercantilizare a lumii, de transformare a ei într-o piaţă enormă. Debord era foarte bolnav, a suferit mult... De ce să mai continue în aceste condiţii?

De unde nevoia noastră de suprarealism?

Cred că suprarealismul este, în primul rînd, o stare de spirit. A început mai înainte de Breton sau Tzara şi va continua şi după noi. Suprarealismul istoric al lui Breton intenţiona să fie o utopie trăită, un mod fundamental de a trăi prin poezie, muzică, filozofie...

Anca VASILIU

poet, traducător, cercetător la Centrul de Istorie a Ştiinţelor şi Filozofiilor Arabe şi Medievale din Paris, susţine cursuri de istoria ideilor, şi-a publicat cărţile în Franţa şi în Italia

„Forţa limbii e forţa gîndirii"

Ce rol joacă poezia între imagine şi istoria ideilor?

Unul natural, căci poezia e un lucru pe cuvinte sub impactul concret al conceptelor. Pentru mine aceste lucruri nu sînt deloc abstracte. Limbajul filozofic, limbajul unui poem presocratic, de pildă, este un limbaj actual, concret, care mă trimite într-o realitate palpabilă a lumii. Poezia nu e decît o transcriere sau o descriere a realităţii lumii. Temele sînt aceleaşi, indiferent dacă scriu un text poetic sau dacă interpretez un text filozofic. Modalitatea, tonul şi ritmul, doar acestea diferă.

Aţi vorbit despre „forţa identitară a limbii".

Este vorba despre limba în care te simţi mai liber. Impactul limbii române asupra mea a fost covîrşitor: îmi crea complexe. În mod deliberat nu mai scriu în română sau scriu cît mai puţin. Paradoxal, limba franceză m-a decomplexat. La început mi-a creat o dificultate pe care a trebuit să o depăşesc, iar asta mi-a dat puterea de a mă juca cu cuvintele şi de a crea mai uşor. Am simţit, astfel, că zăgazurile lingvistice s-au sfărîmat. Forţa identitară a limbii înseamnă, de fapt, forţa gîndirii: indiferent de limbă, exprimi acelaşi lucru, matrici de gîndire existenţială.

Este această expoziţie o încercare de a vă situa undeva între aceste limbaje?

Această expoziţie mă situează între lumea culturală franceză şi cea românească. Continuu să cred că încă îi aparţin acesteia din urmă şi că ne putem „întîlni", deşi eu scriu acum într-o limbă adoptată sau care m-a adoptat ea pe mine şi pe care cred că o pot astfel îmbogăţi. Între limbajul filozofic şi cel poetic, încă o dată, distincţia nu e netă în ceea ce mă priveşte. Este vorba despre o anume „porozitate", cum spunea Alain Jouffroy.

pagină realizată de Marius CHIVU

o perspectivă transatlantică

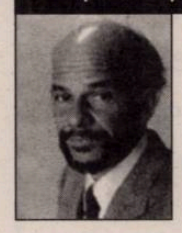

Melvyn KRAUSS

Denaţionalizarea Băncii Centrale Europene

Economistul şef al Băncii Centrale Europene, Otmar Issing, urmează să se retragă abia în mai 2006. În culise au început deja manevrele şi alcătuirea schemelor politice legate de schimbarea sa.

Dacă se menţin practicile curente, ocupantul acestui post-cheie va fi ales nu pe merit, ci pe bază de naţionalitate. Singura certitudine în legătură cu succesorul lui Issing este că ea sau el va fi german. Şi asta pentru că ţările mari se comportă ca şi cum ar deţine în proprietate locurile din Consiliul Director – adică există un „scaun german", un „scaun spaniol", un „scaun italian" ş.a.m.d. Tratatul de la Maastricht exclude naţionalitatea din criteriile de selecţie a membrilor Consiliul Director, dar în neconcordanţă cu el fiecare ţară ţine cu dinţii de locul ei.

Deşi nu apar în tratatul de la Maastricht, există un „scaun german", un „scaun spaniol", un „scaun italian" ş.a.m.d.

Acest tipar a devenit evident. A fost în primul rînd, în mai anul trecut, controversata numire a spaniolului Jose Manuel Gonzales-Paramo care îl înlocuia pe compatriotul său Domingo Solans. În mai anul acesta, Lorenzo Bini-Smaghi îl va înlocui pe un alt italian, Tommaso Padoa-Schioppa, care se va pensiona. Indiferent de meritele indivizilor în discuţie, aceste numiri creează un precedent nefericit. Practica este cu atît mai nedreaptă, cu cît exclude candidaturile reprezentanţilor ţărilor mici. Mai mult, este şi o practică neînţeleaptă. Unii dintre cei mai buni oameni care lucrează sau au lucrat pentru BCE, provin din ţările mici. Imposibilitatea ca ţările mici – precum şi alte ţări mari – să candideze pentru locurile vacante reduce potenţiala competiţie pentru aceste poziţii.

Faptul că ţările mari deţin locuri permanente în Consiliul Director facilitează controlul politicienilor din aceste ţări aupra BCE prin intermediul numirilor. Dacă funcţionează competiţia deschisă e mai greu să numeşti o marionetă politică în Consiliul Director, în timp ce actuala schemă permite aşa ceva. Numirea unui amic politic al cancelarului Gerhard Schroeder pe postul-cheie deţinut în prezent de dl Issing, ar fi ultimul lucru de care are nevoie BCE acum.

Desigur, nici competiţia deschisă unor participanţi din toate ţările membre nu garantează că funcţia respectivă va fi ocupată de persoana cea mai calificată şi independentă politic. Competiţia deschisă măreşte doar probabilitatea ca acest lucru să se întîmple. La urma urmei, candidaţii vor fi aleşi tot de guvernele ţărilor membre şi acest sistem nu poate fi evitat, pentru că funcţionează politic. E imposibil să împiedici un guvern membru să prezinte un candidat nepotrivit. Totuşi, un proces competiţional deschis, chiar în condiţiile tîrgului politic inevitabil, va duce la o componenţă mai bună a Consiliului Director decît cea din sistemul curent.

Fiind conştienţi de pericolul ca Schroeder să aleagă un candidat dubios în locul lui Issing, oficialii de la BCE discută în şoaptă posibilitatea dejucării acestor planuri. O propunere care circulă în prezent la Frankfurt este ca portofoliul lui Issing să fie împărţit în două, transferînd o parte din atribuţiile economistului-şef către alt membru al Consiliului Director. O altă propunere se referă la decuplarea totală a poziţiei de „scaunul german". Întrebarea este dacă Germania nu va insista să menţină atribuţiile lui Issing, odată cu posesia scaunului respectiv.

Ţări mici din Est capătă, odată cu moneda euro, şi aspiraţii de reprezentare în conducerea Băncii Europene.

Pînă acum, ţările mari au putut să-şi menţină ascendentul pentru că cele mici nu au fost suficient de unite pentru a lansa un contraatac. Belgia, spre exemplu, s-a plîns mereu că nu e reprezentată în Consiliul Director, dar a fost mai interesată să obţină un tratament egal cu Olanda, decît să urmărească o strategie comună cu ţara vecină pentru a contesta monopolul nejustificat asupra locurilor permanente, deţinut de ţările mari.

Noile ţări membre ale UE, cele din Europa Centrală şi de Est, au o miză specială în acest joc. Cele mai multe sînt ţări mici care, odată cu moneda euro, capătă şi aspiraţii de reprezentare în Consiliul Director. Dacă acest lucru nu va fi posibil pentru că ţările mari au blocat aproape toate cele şase locuri, opinia publică din Europa – care în ciuda aparenţelor înseamnă ceva mai mult decît opinia publică din Franţa, Germania, Spania şi Italia – se poate întoarce împotriva BCE. Măcar din această cauză, competiţia pentru locurile din Consiliul Director trebuie să fie una deschisă.

***Melvyn Krauss** este Senior Fellow la Hoover Institution, Universitatea Stanford.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

Cornel BAN

Lumea liberă

● **Timothy Garton Ash, *Free World. America, Europe and the Surprising Future of the West*, Random House, 2004.**

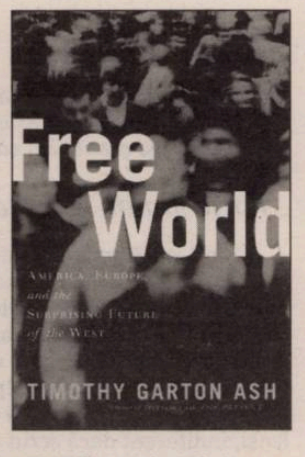

Sedimentată atît în discursul inchizitorial al anticomunismului marca McCarthy, cît şi în războaiele culturale şi politice purtate prin '68 pe pajiştile de la Berkeley şi pe caldarîmul malului stîng al Senei, „lumea liberă" a prins rădăcini în asfalt. Loc de proiecţie colectivă a Estului (neo)stalinist, destinaţia finală, după tipica „fugă prin Iugoslavia", a exilului de toate culorile Europei de Est, geografie a marilor absenţe culturale, politice şi materiale de la Est de cortina de fier, „lumea liberă" a fost una din cele mai puternice metafore geoculturale ale războiului rece, deşi poate mai puternică în Est decît în Vest. Cu ea în minte se rezista la Budapesta sau la Praga, în jurul ei se ţesea naraţiunea – atît de puternică simbolic – a „Europei răpite". După '89, în Est ea se va transforma în „structurile euroatlantice", sintagma atît de ilară în engleză, dar atît de „tipic estică" prin afirmarea neechivocă a unităţii dintre America de Nord şi Europa de Vest.

Criza Suezului, Vietnamul, războaiele israelo-palestiniene de după 1967, criza rachetelor Pershing şi alte schisme transatlantice au rămas repere ale (auto)reprezentărilor colective ţesute în „Europa Centrală şi de Est", cum i se spune mai nou. Poate că de aceea reacţia elitelor culturale şi politice din Est în faţa stridentei ciocniri transatlantice din 2003 a fost marcată de surpriza, în general neîmpărtăşită în Europa continentală, de a alege „între mama şi tata".

În *Free World*, Timothy Garton Ash încearcă să salveze de la desuetudine sintagma, reproiectînd-o într-un manifest, articulat poate prea patetic, al Marii Împăcări între America şi Europa şi între ceea ce el numeşte „Europa atlantistă" şi „Europa gaullistă". Cu un verb jurnalistic care l-a făcut celebru în cărţile sale despre Solidaritatea poloneză şi disidenţa central-europeană în anii '80, Ash deconstruieşte mitologiile noii americanofobii europene şi, în egală măsură, ale noii eurofobii americane de după războiul din Irak. Analiza se desfăşoară atît la nivelul elitelor, cît şi al percepţiilor populare, iar genealogia punctelor de blocaj între cele două „maluri" ale Atlanticului reformulează complet locurile comune despre „ce înseamnă să fii occidental". Argumentul principal este că „lumea liberă" există, că este bazată pe un set – e drept, minimal – de valori, afecte şi naraţiuni comune şi că, în faţa ascensiunii noilor puteri economice din Asia de Sud-Est, aceasta ar mai avea nevoie de vreo douăzeci de ani pentru a putea să-şi inscripţioneze proiectul iluminist în codurile baroce ale globalizării. De unde urgenţa unui nou „contract social" transatlantic, contract marcat, de această dată, de semnele deschiderii şi includerii a ceea ce Ash numeşte, într-un exerciţiu de stil, „noile armate roşii", adică masa crescîndă a excluşilor din Sudul global.

Altermondialism liberal: un oximoron?

A arăta cu degetul spre corupţia şi militarismul multora din statele Sudului este legitim – subliniază Ash – dar insuficient. Căci la exacerbarea extraordinară a dramei contemporane din „Lumea a Treia", politicile de dezvoltare instituţionalizate de Nord au o importanţă fundamentală. Critica globalizării făcută de Ash, deşi rămîne în general în perimetrele liberalismului clasic, preia mult din rechizitoriile altermondialiştilor „de centru", adică a acelor segmente ale societăţii civile care militează pentru „civilizarea" şi „umanizarea" globalizării prin politici sociale şi de dezvoltare. De pildă – arată Ash – după sfîrşitul războiului rece, reacţia Nordului industrial în faţa rapoartelor Băncii Mondiale privind moartea în fiecare an a zece milioane de copii din cauza unor boli uşor evitabile prin asistenţă sanitară elementară, se poate rezuma în trei puncte: reducerea cheltuielilor publice (ceea ce a afectat, în primul rînd, bugetele Sănătăţii şi Învăţămîntului), reducerea ajutoarelor de dezvoltare şi menţinerea în Nord a zidurilor tarifare şi a subvenţiilor agricole care prelungesc autarhia economiilor preponderent rurale ale Sudului. Ambele sînt considerate că au lovit cel mai mult în săraci şi, în special, în copii săraci. La fel, cînd campania civică transnaţională *Jubileu 2000* a reuşit să convingă „lumea liberă" să facă nişte paşi pentru a sparge cercul vicios al îndatorării cronice a statelor din Sud, aceasta şi-a condiţionat consimţămîntul prin instituţionalizarea unei controversate interdependenţe între iertarea datoriilor şi supunerea ţărilor afectate la reţetele dovedit mioape ale Fondului Monetar Internaţional.

Soluţiile propuse de Ash combină teza general admisă despre comerţul liber cu o componenţă redistributivă care acum 10-15 ani ar fi fost probabil asociată în Est cu „stînga tiermondistă" şi neutralizată ca atare.

Faptul că vocea lui Ash, un liberal cu certificate de la Hoover Institution of Stanford, se adaugă corului în expansiune de liberali penitenţi (Joseph Stieglitz sau Jeffrey Sachs, spre pildă) pentru a atrage atenţia asupra consecinţelor potenţial dramatice, atît pentru Nord, cît şi pentru Sud, a actualelor politici economice şi culturale mondiale, face parte dintr-o dinamică argumentativă pe care elitele est-europene nu-şi pot permite să o ignore fără a-şi asuma riscurile (re)căderii în narcisism regional. Căci, într-o epocă în care timpul şi geografia sînt atît de radical comprimate, în care oameni, bunuri, reprezentări culturale, texte şi cutume sociale circulă pe reţele transnaţionale ce scapă topografierii lor de către statele-naţiune, un sat înnebunit de foame şi boală din Gabon sau o familie de refugiaţi sudanezi este mai aproape de Barcelona şi Viena decît de Alger. Confruntînd apelurile la militarizarea frontierelor Nordului, apeluri ce se aud tot mai des în rîndurile tot mai compacte ale populiştilor „lumii libere", Ash are dreptate să insiste că obligaţia Nordului de a face ceva pentru miliardul de oameni care trăiesc cu mai puţin de un dolar pe zi vine din ceea ce autorul consideră a fi un punct de consens normativ specific „lumii libere": dreptul la viaţă şi demnitate individuală. Iar soluţiile concrete propuse de Ash combină teza general admisă despre comerţul liber cu o componentă redistributivă care acum 10-15 ani, în falsele certitudini ideologice ale „sfîrşitului istoriei", ar fi fost probabil asociată în Est cu „stînga tiermondistă" şi neutralizată ca atare.

„Lumea liberă" nu mai poate fi înţeleasă aşadar fără aceste interdependenţe. Însă, pentru ca pledoaria autorului să lase urme, avem nevoie mai mult decît de optimismul debordant pe care argumentul lui Ash îl emană cînd vine vorba de voinţa şi de capacitatea „lumii libere" de a se conforma rigorilor iluministe de la care se revendică identitar.

***Cornel Ban** este doctorand în ştiinţe politice la University of Maryland, SUA.*

Filon MORAR

Ce e putred în Turkmenistan?

Ceaușescu la pătrat: un președinte pe viață

Cine credea înainte de 1989 că Ceaușescu ar putea fi depășit? Cei născuți înainte de încheierea deceniului '70 își aduc aminte de aberațiile regimului de tristă amintire: canalul, depășiri de plan fictive, discursurile abracadabrante, obsesivul „Hielsinchi" și neamestecul în treburile interne, Casa Poporului, cozile la orice, Securitatea din aer, apă și telefoane etc. Credeam că trăim un desăvîrșit teatru absurd, în cel mai orwellian peisaj.

Ei bine, comunismul a căzut, iar Ceaușescu pare un copil inocent pe lîngă Saparmurat Niazov, președintele „permanent" al Turkmenistanului. În 1999, s-a plictisit să tot falsifice alegerile, așa că s-a gîndit că ar fi mai bine să scape de o durere de cap și s-a declarat președinte pe viață, evident, la pretinsa solicitare a poporului prin Parlamentul ales.

Orice român auzind de o statuie de aur în mărime naturală a conducătorului, care se învîrte în jurul soarelui, de redenumirea lunilor anului și ale zilelor săptămînii cu numele femeilor importante din viața liderului suprem, de condiționarea luării carnetului de șofer prin recitarea pe dinafară a cărții de căpătîi, un fel de Biblie scrisă de conducător, de construirea unui castel de gheață în deșert, le-ar lua ca pe un *cas d'école* pentru un lider totalitar dezaxat care a ajuns acolo unde nici „Ceașcă" nu ajunsese. *The Economist* a declarat anul trecut Turkmenistanul drept cel mai rău loc din lume în care poți trăi.

Președintele, care și-a luat numele de Turkmenbași, Părintele Națiunii Turkmene, se interesează de tot. Nimic nu este prea mărunt pentru el. Mărturie stau decretele prezidențiale care interzic ascultatul radioului în mașină, fumatul, dinții de aur, spectacolele de balet, filarmonica, circul și purtatul bărbilor. A închis Opera și Academia. Nu stă pe gînduri, își legiferează idiosincraziile pe loc. Știe ce este bine pentru poporul său, chiar dacă acesta nu își dă seama. Asemenea „Conducătorului" nostru decedat, se plimbă pe străzi, pline cu afișele sale, și cînd face semne cu mîna, cartiere întregi dispar pentru a face loc fanteziilor sale arhitecturale.

Cartea Cărților scrisă de Niazov, denumită *Rahnama* (Ghidul) conține totul, este o chintesență combinînd învățăminte filosofice, religioase, politice, economice și culturale. Turkmenii nu trebuie să își mai bată capul cu altceva. Seamănă cu Cartea Roșie a lui Mao cu care toți chinezii trebuiau să doarmă sub cap și cu Cartea Verde a lui Gaddafi, care, înainte să devină de curînd un personaj frecventabil, ar fi spus: „Totul este în Cartea Verde. Dacă nu este, va fi sau nu trebuie să fie".

Rahnama rescrie istoria: turkmenii, popor islamic sunnit, ar fi leagănul civilizației, cei mai mari cuceritori și inventatori („au descoperit roata"), iar secolul XXI va fi „secolul de aur al turkmenilor". Sloganul oficial este: „Halk, Vatan, Beyuk Turkmenbasi" (Poporul, Țara, Părintele Turkmenilor cel Glorios). Niazov parcă ar vrea cu tot dinadinsul să ne aducă aminte că am avut un Ceaușescu.

Clasicile diatribe la adresa opoziției într-un regim totalitar îmbracă în Turkmenistan o haină nobilă, dar, din nou, nu inedită. Opoziția, prin simplul fapt că se opune, este o piedică în calea dezvoltării. Asemenea unui virus care atacă corpul uman, disidența trebuie extirpată din timp. Niazov a declarat că este adeptul gulagului de tip stalinist și a reeducării prin muncă a „devianților". Ceea ce și face, în special după presupusul atentat la viața sa, din noiembrie 2002. Nu se știe cîți disidenți sînt în închisori, organizațiile independente și presa internațională au acces limitat în țară. Cum „rătăciții" care se împotrivesc Puterii se opun în fond națiunii întregi încarnate de lider, este clar că aceștia nu pot fi decît smintiți și sînt, prin urmare, internați în spitale psihiatrice.

Izolarea prin blocaj informațional și restricții de deplasare în străinătate are un scop precis: de a nu-i expune pe turkmeni la ce se întîmplă în jurul lor, pentru ca spălarea pe creier să fie completă și îndoctrinarea totală. Emisiunile posturilor de televiziune și radio străine, precum și ziarele din afară au fost interzise. Ne sună cunoscut: presa de palat, adică televiziunea și întreaga presă scrisă controlată de lider, nu face decît să-l ridice în slăvi pe marele conducător.

Asemenea unui virus care atacă corpul uman, disidența trebuie extirpată din timp. Niazov a declarat că este adeptul gulagului de tip stalinist și reeducării prin muncă a „devianților".

În ambiția de a controla vasta întindere a țării, de două ori mai mare decît România, deșert în proporție de 90%, Niazov, care se tunde asemenea lui Elvis Presley, a dispus ca toate policlinicile și spitalele regionale să fie închise, toți pacienții urmînd să fie aduși în capitală. Aceasta în timp ce, suferind de inimă, și-a construit o clinică cu tehnologie și personal medical german la care doar el are acces.

Organizațiile civice și religioase neînregistrate de birocrația controlată sînt interzise prin lege, iar partidul unic condus de Niazov se cheamă Partidul Democratic, continuatorul Partidului Comunist, al cărui lider a fost din 1985 pînă în 1991, cînd țara a devenit independentă și el președinte.

Nu trebuie să luăm aceste manifestări de megalomanie, derapaj total și pierdere a simțului măsurii drept bizarerii haioase. Peste cinci milioane de turkmeni suportă capriciile halucinante ale unui lider ce pare de neînlăturat. Chiar și monarhii absoluți din Evul Mediu aveau centri de putere relativ independenți care le limitau aria discreționară. Dictatorii moderni ca Niazov par să nu aibă contrapondere în afirmarea megalomaniei lor.

Care ar fi speranța? Un sistem educațional care să ridice o nouă elită, pregătită să își asume puterea? Nici o șansă! Părintele tuturor turkmenilor, care are 65 de ani, s-a gîndit și la asta. Studiile superioare s-au redus de la 5 ani la 2 ani, materia obligatorie și cea mai importantă în școli, licee și facultăți este Cartea Cărților, iar cei ce și-au luat diploma în străinătate înainte de 1993, deși Niazov însuși a absolvit Politehnica la Moscova, sînt dați afară din funcții publice, singurele slujbe care aduc bani și privilegii. Peste 40% din populație s-a născut după 1991, sub „domnia" lui Niazov și este temeinic îndoctrinată ideologic.

Opoziția se coagulează în exil. Răsturnarea nu se poate face însă decît din interior. Redutabilul aparat represiv al securității și armatei ar putea să îl lase din brațe, deși toți se tem de incertitudinele unui Turkmenistan post-Niazov. Totuși, confuzia răsturnării ar putea aduce profituri personale. Turkmenistanul este pe locul cinci ca rezerve de gaz în lume, are petrol și se află pe ruta conductelor energetice rusești, avînd o poziție geopolitică importantă, vecin cu Iranul și Afganistanul.

Adept al independenței și neutralității, Niazov nu are relații călduroase nici cu americanii, nici cu rușii. Deși este legat de interese de afaceri cu gaz și petrol de Rusia și a aprobat tranzitul trupelor americane spre Afganistan, fiind și împotriva fundamentalismului islamic, Turkmenbași a deranjat Moscova prin naționalismul său extrem și persecutarea minorității ruse, iar americanii au denunțat anul trecut încălcările drepturilor omului, Departamentul de Stat declarînd că Turkmenistanul este un stat totalitar în care se dezvoltă cultul personalității președintelui Niazov. Semn al unui boicot tăcut, dar semnificativ, populația terorizată și sărăcită nu s-a prezentat la urne, secțiile de votare fiind goale, deși oficialitățile au anunțat o participare de 76% la alegerile din decembrie 2004.

Frăția președinților permanenți

Într-o zonă cu o densitate specială în germinarea cultului personalității și liderilor totalitari, arbitrariul și absurdul se simt la ele acasă. Asia Centrală, ca și zona Orientului Apropiat, sînt regiunile unde sînt de așteptat seisme politice și sociale majore. Vecinul din nord al Turkmenistanului, Kazahstanul, are și el un lider, Nursultan Nazarbaiev care s-a declarat președinte pe viață, caracteristică pe care o împarte cu Islam Karimov, președintele permanent al Uzbekistanului, alt vecin al Turkmenistanului. Frăția permanenților se poate uita cu mîndrie peste Marea Caspică, la est, unde, în Azerbaidjan, dinastia Aliev a trecut sceptrul puterii de la tată la fiu.

Kirghistanul a tras deja un semnal de alarmă în regiune arătînd că există limite ale răbdării și resorturi ale schimbării. Turkmenistanul, unde tensiunile s-au suprapus asemenea straturilor arheologice, ar putea fi următorul epicentru al schimbării în zonă. Sau, la fel de bine, ca și România totalitară în Europa de Est, în 1989, ar putea fi ultima piesă a unui efect de domino în Asia Centrală.

***Filon Morar** este lector doctor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. A fost implicat ca expert ONU în proiecte de democratizare.*

Așa nu

Că tot veni vorba de Turkmenistan, mă plimbam acum vreo doi ani printr-o librărie și am găsit pe un raft, undeva jos, unde stau cărțile oropsite și nebăgate în seamă, un volum* care este pe primul loc în topul personal a celor mai stupide apariții. Ca să înțelegeți ce vreau să spun, trebuie să vă întoarceți puțin în timp. Mai țineți minte articolele din *Scînteia* cu extrase din presa străină și din cărți apărute prin Franța, Algeria ș.a, în care cei de acolo recunoșteau meritele tovarășului Nicolae Ceaușescu, apreciau modelul democratic românesc, erau extaziați de contribuția României și a tovarășului la impunerea păcii în lume, era lăudată dezvoltarea economică fără precedent a României? Frumoase vremuri pentru scriitorii plătiți să laude în limbaj de lemn un dictator! Cum nici o bună tradiție nu trebuie pierdută, cartea de care vă vorbesc este scrisă de doi români care au mers pe banii unor oameni de afaceri (e o modă asta?!) în Turkmenistan și acolo au găsit sfîntul Graal al analiștilor politici: cum să faci în cîțiva ani dintr-o țară semi-medievală un succes economic și democratic. Bine, îți trebuie o doză de lichelism ca să descoperi asta.

Cartea în sine este o înșiruire plicticoasă, anostă și enervantă a succeselor modelului turkmen. Numai titlurile și e suficient: „Secolul XXI va deveni veacul de aur al turkmenilor"; „Inima regăsită a Asiei"; „Politica externă a Turkmenistanului – din Asia Centrală spre mondialitate"; „Turkmenistan – veriga de legătură a României cu țările Golfului Persic și cele din Asia de Sud-Est"; „Expansiunea economiei turkmene"; „Agricultură ultramodernă în plin deșert asiatic". Și tot așa, cu turismul, chimia, cultura și agricultura.

După care intrăm în chestiunea contribuțiilor teoretice ale președintelui Niazov la teoria suveranității, aflăm că Turkmenistanul e un stat democratic conform Constituției și care, conform practicii, și-a votat președintele cu unanimitate de voturi, în 1992. Între timp, acest om, care devine genial după numai 30 de pagini, elaborează și un model de trecere la economia de piață, un program pe 10 ani. De cînd a apărut cartea și pînă am apucat eu să o citesc, cei 10 ani s-au împlinit, deci s-a rezolvat.

Ca să nu mai insist, cartea pare făcută în glumă, un fel de ocheadă între cei doi ziariști (pe vremea aceea lucrau unul la *Evenimentul zilei*, altul la Antena 1), cititor și ambasada Turkmenistanului: înțelegeți și voi, spunem prostii, asta e meseria, trăim și noi, o sponsorizare, o deplasare, o atenție... oameni sîntem. La final, unul din autori îi mulțumește șefului său, Cornel Nistorescu, pentru că i-a dat posibilitatea să scrie această carte.

Eu îi mulțumesc pentru că mi-a dat posibilitatea să rîd copios. **(C. G.)**

* Cristian Pohrib și Ovidiu Zară, *Turkmenistan. Noul miracol asiatic*, Editura Jurnalul, 2000, ediție bilingvă română-rusă.

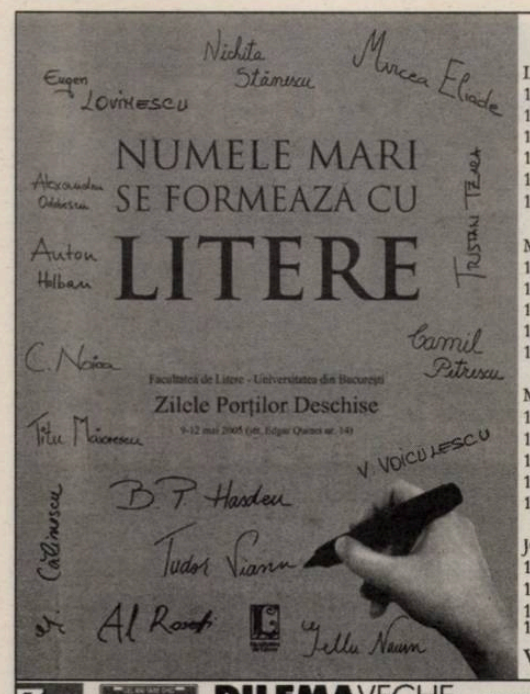

Zilele Porților Deschise

LUNI
10,00-10,30: Deschiderea festivă – Amfiteatrul Bălcescu
10,30-11,30: Prezentarea secției de *Filologie* – Amfiteatrul Bălcescu
11,30-12,00: Prezentarea secției de *Literatură Universală și Comparată* - Amfiteatrul Bălcescu
12,00-12,30: Vizitarea facultății și a bibliotecii
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305
10,00-20,00: Cursuri deschise

MARȚI
10,00-11,00: Prezentarea secției de *Relații Internaționale și Studii Europene* – Amfiteatrul Bălcescu
11,00-12,00: Prezentarea secției de *Comunicare Socială și Relații Publice* – Amfiteatrul Bălcescu
12,00-12,30: Vizitarea facultății și a bibliotecii
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305
10,00-20,00: Cursuri deschise

MIERCURI
10,00-11,00: Prezentarea secției de *Bibliologie și Știința Informării* – Amfiteatrul Bălcescu
11,00-12,00: Prezentarea secției de *Asistență Managerială și Secretariat*– Amfiteatrul Bălcescu
12,00-12,30: Vizitarea facultății și a bibliotecii
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305
10,00-20,00: Cursuri deschise

JOI
10,00-12,00: Întâlnire cu absolvenți de succes ai Facultății de Litere – Sala de Consiliu
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305. Tombolă – sala 305
13,00-15,00: Masă rotundă: *Universitatea și Liceul în dialog* – Sala de Consiliu
10,00-20,00: Cursuri deschise

VINERI/SÂMBĂTĂ/DUMINICĂ TÂRGUL EDUCAȚIEI – Rectorat

Facultatea de Litere - Universitatea din București
9-12 mai 2005 (str. Edgar Quinet nr. 14)

ZIUA · B 24 FUN · tabu · DILEMA VECHE · OBSERVATOR CULTURAL · EDITURA POLIROM · România literară · CESI · CATAVENCU · imago · HUMANITAS · citim de 15 ani împreună · Cartea veche · cărturești

Petre IANCU

Credibilitatea ca temă cu variaţiuni

Trăim, vădit, într-o lume globalizată. Dacă mai existau dubii în această privinţă, implozia subiectului irakian în viaţa românilor, odată cu răpirea, la Bagdad, a jurnaliştilor de la Prima TV şi *România liberă* confirmă această constatare ţinînd de fapt de domeniul evidenţei. Trăim însă şi în democraţii? Avem motive întemeiate să ne îndoim. Incontestabil e că ne mişcăm într-un spaţiu copios dominat de imaginea televizată. Deci în mediocraţii. Prin locuinţele noastre racordate la antene se perinda ba chipul suferindului Papă, ba agonia cu ochii deschişi a unei femei condamnate sigur să piară de inaniţie, fără să fie certă prealabila ei moarte cerebrală. Apelul la apărarea vieţii, lansat voluntar sau involuntar de aceste imagini, i-a lăsat pe unii mai degrabă reci. Ne parvin, în schimb, reprezentări numai bune să edifice noi mitologii, de care, evident, părem să avem nevoie. Auzim cuvintele rostite sub ameninţarea armelor de o femeie plecată împreună cu colegii ei să-şi facă datoria şi să transmită, la rîndul ei, imagini TV. Dar nu atît informaţia solidă, autentică, independentă, deci ştirea de dincolo de ştirea comandată pe care ne-o oferă buzele ei, ne domină agenda, ci filmul realizat de răpitori şi difuzat de un post TV arab. Ne preocupă şi criticăm conferinţele de presă, în mod firesc sibilinice, ale unui guvern român hotărît să facă totul pentru a-i recupera în viaţă pe cei răpiţi. Dar miza întregii drame (pînă la urmă doar un episod, fie şi deosebit de dureros în drama generală a confruntării globale cu terorismul) ne rămîne în mare parte obscură. În răstimp, teoriile conspiraţioniste, dintotdeauna la mare preţ în Orient şi lumea bizantină, forţate vremelnic să intre în recesiune graţie ofensivei democratizării, renasc şi cunosc în România, tot prin intermediul presei, o înflorire parcă fără precedent. E faultat oare preşedintele de propriile sale servicii secrete, de opoziţie, de vrăjmaşii alianţei româno-americane? Speculaţiile nu mai contenesc, iar mediile, înfometate de audienţă, în loc să le pună capăt, le înteţesc.

Simultan, dilemele morale întreţinute de imaginile mediatizate în masă, în Vest, au pus stăpînire pe societăţile occidentale. Prinse în capcana clivajului dintre dorinţa de a-şi menţine caracterul laic şi nevoia reînrădăcinării în valori religioase, tot mai imperioasă în apus după globalizatul atac terorist islamist de la 11 septembrie 2001, societăţile occidentale continuă să se clatine moral. În fond, chiar şi atentatele de la 11 septembrie, menite să le zdrobească, fuseseră determinate nu doar de ura islamistă, ci şi de înţelegerea de către teroriştii a rolului de hegemon al imaginii în detestata civilizaţie apuseană. În Vest, progresul extraordinar al ştiinţei şi tehnologiei, cuplat cu imaginile unor muribunzi celebri transformaţi de medii în icoane pop, provoacă nelinişti etice tot mai acute, punînd sub semnul întrebării preeminenţa unui stil de viaţă marcat de interdicţia *de facto* de a părăsi parametrii propriului nostru confort.

Lacrimile unui preşedinte la muzeul Holocaustului din Washington nu stîrnesc acasă dezbaterea pe care o merită şi care, pe drept cuvînt ar putea fi echivalate cu istorica înghenunchere, de acum trei decenii, la Varşovia, a cancelarului german Willy Brandt, în memoria victimelor nazismului.

În Est, aceleaşi (sau alte) imagini fac să persiste şi să crească decalajul de mentalitate, de conştiinţă istorică şi de percepţie a realităţii despărţindu-i pe răsăriteni de apuseni. Lacrimile unui preşedinte la muzeul Holocaustului din Washington nu stîrnesc acasă ecoul meritat, deşi, pe drept cuvînt, ar putea fi echivalate cu istorica înghenunchere, de acum trei decenii, la Varşovia, a cancelarului german Willy Brandt, în memoria victimelor nazismului. În schimb, continuă manipularea adevărului de către fostul partid-stat, care încearcă să acrediteze echivalarea ofensivei împotriva corupţiei cu un nou autoritarism, menit să anuleze independenţa Justiţiei. Aceasta după ce, „minţind poporul cu televizorul", politica aceluiaşi partid, obsedat nu întîmplător de controlul mass-media, a împiedicat şi Justiţia română, timp de 15 ani, să se emancipeze. Redusă la un corp atins de morbul corupţiei şi al ineficienţei, numai bun să protejeze piaţa neagră şi puterea economico-politică şi mediatică paralelă, tagma judecătorească suferă în România, ca şi ziariştii, de un grav deficit de credibilitate.

Or, tocmai credibilitatea puterilor e temelia oricărei democraţii, iar cea a mediilor, dimpreună cu seriozitatea şi independenţa lor, alcătuiesc inima statelor de drept în lumea globalizată. Absenţa credibilităţii ne ameninţă acut pe toţi. E limpede că avem nevoie de o revoluţie a cititului, de vreme ce cultura efemerităţii mediatice începe să servească unui nou cult al morţii. E nevoie să punem punct oricărei isterii sau panici, oricăror teorii conspiraţioniste, oricărei alunecări în somnul raţiunii şi oricărei politizări a tragediei jurnaliştilor români, care, deşi complet nevinovaţi, n-ar fi trebuit să ajungă niciodată în Irak nepregătiţi şi neapăraţi. Răpirea lor reclamă eforturi maxime spre a-i salva, dar n-ar trebui în nici un caz să pună în discuţie alianţa, pentru România extrem de benefică, încheiată chiar de Puterea precedentă cu SUA. Repetarea monumentalei gafe comise de spanioli după atentatele de acum un an de la Madrid se cere cu orice preţ evitată. Obligatorie este întărirea masivă a credibilităţii instituţiilor politice şi a celor trei puteri – executivă, legislativă şi judecătorească. Dar şi cea a mediilor de informare. Ea nu se va obţine cîtă vreme vom continua să ne lăsăm victimizaţi de manipularea voluntară sau involuntară operată prin idolatrizarea chipurilor cioplite în micile noastre ecrane.

La polul opus al nevoii noastre de mitologie, Traian Băsescu promite să se prefacă în Tezeu, Monica Macovei servindu-i drept Ariadna în tentativa lor comună de a ucide minotaurul corupţiei (care, ca virusul retroviral al SIDA, îşi tot schimbă interfaţa). Ambii au pornit la treabă într-un mod energic şi deci salutar. Atîta doar că firul Ariadnei (compus din ONG-uri şi ce-a mai rămas din presa independentă) e scurt şi subţire, iar labirintul românesc mai întortocheat decît cel antic. Pentru a ajunge la destinaţie şi a-şi îndeplini misiunea, eroii contemporani ar avea nevoie de un ghem de măsuri consistente (de pildă, anticipatele şi lustraţia) pe care ezită, nu pot sau nu vor să le ia. Consecinţa este deficitul de credibilitate de care suferă România atît la Bruxelles, cît şi – mai grav – în ochii propriilor ei cetăţeni.

Că autorităţile române în frunte cu Traian Băsescu sînt silite să păstreze secretul operaţiunilor de salvare a ziariştilor merită net mai multă înţelegere din partea mediilor. Nu însă şi amînarea, de către alianţa guvernamentală de la Bucureşti, a adoptării unor tardive, dar indispensabile măsuri legislative de refacere a credibilităţii Justiţiei şi serviciilor secrete, cum ar fi, bunăoară, lustraţia. Acestor imperative şi restabilirii reperelor noastre morale ar trebui să le servească imaginile furnizate de televizoarele noastre. Încît, parafrazîndu-l pe Faust al lui Goethe, aud mesajul lui Tezeu, dar mi-e (încă) foarte greu să cred în el.

Magdalena BOIANGIU

Departe de masă

În dosarul despre *Starea stîngilor central-europene* din revista *La nouvelle Alternative* (vol. 19, nr. 60-61, martie-iunie 2004), Ovidiu Ţichindeleanu (cercetător doctorand la Universitatea din Binghamton, New York) scrie un articol-eseu intitulat „Cîteva cuvinte ca să terminăm cu judecarea comunismului". Citäm: „Săptămînalul *Dilema* s-a instituţionalizat ca organ al celor care explorează referinţele occidentale liberale, condamnînd, dacă nu explicit, oricum prin tăcere şi omisiune, tot ceea ce are un raport cu «comunismul». O retorică justiţiară domină acest hebdomadar «instituit» şi marea majoritate a colaboratorilor scriu de pe poziţia celui care judecă; sînt profund amalgamate conceptele şi afectele, în aşa fel încît blamul cade asupra ansamblului dramei comuniste, fără discernămînt, de la «doctrina marxistă» la «comunism» în general, de la «Ceauşescu» la « Iliescu». Fără a încerca să găsească un vinovat, se poate constata cum domnia confuziei terminologice duce acum la orbirea totală". E exceptat de la această orbire Gáspár Miklós Támas şi scrisoarea publicată de el (*Dilema* nr. 416).

E un reproş pe care îl primim fără resentimente, considerîndu-l simetric cu cele făcute dinspre dreapta, de unde ni se reproşează că nu luăm o atitudine decisă faţă de crimele comunismului, că tratăm cu frivolitate temele serioase ale politicii contemporane. E adevărat, cînd solicităm sau decidem să publicăm o contribuţie la una dintre temele puse în discuţie, nu ne gîndim niciodată dacă respectivul autor e de „dreapta" sau de „stînga", în general această linie de despărţire fiind foarte fluidă printre intelectualii români. Ne preocupă competenţa şi expresivitatea colaboratorilor, capacitatea lor de a-şi expune limpede şi pe scurt ideile, dacă acestea nu contrazic prevederile legale şi constituţionale cu privire la incitarea la ura de rasă etc. De cîte ori radicalismul unuia sau altuia a iscat reacţii de răspuns, le-am publicat integral, tocmai pentru a stimula dialogul, pentru că esenţial ni se pare să contribuim la structurarea unor reacţii ale intelectualilor la problemele reale ale României, în succesiunea lor prezentată de viaţă. Pe urmă o să vedem cine a fost de dreapta şi cine de stînga şi în ce măsură acest clivaj mai poate oferi soluţii alternative realităţilor dintr-o ţară unde sînt necesare politici economice liberale, de „dreapta", pentru a construi o economie competitivă fără a neglija politicile sociale „de stînga", necesare categoriilor defavorizate, compuse din săracii creaţi de „comunism" alături de săracii începuturilor dickensiene ale „capitalismului". Din aceste raţiuni ne-am bucurat să publicăm scrisoarea deschisă adresată de Gáspár Miklós Támas intelectualilor din România. Am vrut într-adevăr să discutăm serios despre poziţiile de stînga şi dreapta şi de aceea ne-am străduit să facem în aşa fel încît ideile formulate cu prilejul scrisorii lui GMT să nu rămînă în paginile revistei şi le-am strîns între copertele unei cărţi. Această evidenţă îl lasă rece pe domnul Ţichindeleanu, ca şi faptul că în revistă au fost lansate repetate invitaţii în toate zările, tuturor celor care ar avea ceva de spus (de scris). S-a publicat tot ce s-a primit, inclusiv caracterizările citate în revista franceză, şi nu vedem (nici el n-a văzut) nici un păcat în faptul că GMT a fost etichetat drept „pasional", „provocator", „pripit şi imprecis", „promotor al unor exagerări vinovate"... Sînt caracterizări naturale într-o polemică şi nu văd nimic jignitor aici. Jignitor este ceea ce urmează la Ţichindeleanu: „unii dintre contemporanii săi nu erau departe de a spune public ceva de genul: «du-te acasă, ungurule, nu te băga în treburile noastre»". În coada caracterizării despre dezbaterea din *Dilema* se creează impresia că această ieşire grobiană a apărut în paginile revistei noastre, ceea ce nu e adevărat nici măcar ca insinuare. Formulînd acest tip de acuze, dispare orice fel de poftă de discuţie. Prea seamănă acest „nu erau departe" cu practica stîrpirii „duşmanilor obiectivi". (Nu a făcut nimic împotriva regimului, dar oricînd poate să facă, obiectiv e un duşman.) În felul acesta, stînga victimizată de prezenţa mediatică a intelectualilor de dreapta „nu e departe" de formularea unor acuzaţii infamante, cu o realitate inexistentă.

Da, după eşecul comunismului, în fostele ţări din „lagăr", ideile de stînga îşi găsesc cu greu persoanele capabile să le formuleze credibil. În România, eticheta politică a fost confiscată de un partid fără idei de dreapta sau de stînga, doar cu o poftă de putere care nu dă înapoi în faţa nici unui mijloc pentru a se menţine la cîrmă. E adevărat, intelectualitatea de dreapta acceptă cu greu legitimitatea stîngii democratice, dar e tot atît de adevărat că această stîngă democratică, mereu jignită şi întotdeauna tristă, produce jalbe, nu idei şi programe, nu-şi apără decît dreptul de a fi mai prezentă pe micul ecran şi puţin îi pasă de elaborarea unor soluţii specifice pentru grupurile sociale pe care le-ar putea coagula. Dreapta e mereu jignită de „comunismul" gîndirii corecte politic. Discursul noii stîngi occidentale militînd pentru justiţie socială, anticapitalistă, antiamericană, moderat pro-europeană (caracterizarea-definiţie aparţine directorului revistei *La Nouvelle Alternative,* Bruno Drweski) este preluat distorsionat şi parţial; el este amănunţit în revistele cu tiraj confidenţial, nu la mitingurile de masă. Şi apoi, care masă?

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Vînătorii de iluzii

Ieri am primit pe stradă un petec de hîrtie. Publicitate, mi-am zis şi am vrut să-l arunc, dar cum coşurile sînt din ce în ce mai rare, l-am pus în buzunar. Seara l-am regăsit şi fără să-mi dau seama am început să citesc: „Clarvăzătoare celebră, face şi desface orice vrajă, descîntă şi aduce în pat pe cel/cea mai îndărătnic/ă iubit/ă. Vindecă de orice boală. Ghiceşte viitorul...". Nu ştiu ce ar fi putut să-mi spună acum această „clarvăzătoare", dar sînt sigură că într-un moment de cumpănă, speranţa m-ar fi îndreptat poate spre ajutorul ei. Canalii, şarlatani, vrăjitori, clarvăzători nu sînt decît creaţiile temerilor noastre. Nevoia umană de a crede şi de a căuta cu disperare speranţa a dus la naşterea acestor vînzători de iluzii. Ei au existat dintotdeauna, pretutindeni în lume şi vor continua să există atît timp cît va trăi speranţa. Disperat în faţa diferitelor probleme care-l bîntuie, poporul se îndreaptă, cu naivitate şi mai ales cu o imensă dorinţă de a crede, în braţele oricui îi promite şansa de a găsi fericirea, sănătatea, iubirea sau, pur şi simplu, liniştea interioară.

Bunăoară, la 1800, Miţa doftoreasa face furori în rîndul norodului. Se plimbă din sat în sat şi din judeţ în judeţ, împarte cu largheţe buruieni de leac, atingeri miraculoase, poveşti fermecătoare. Ce poate crede un om simplu lovit de crize de epilepsie, o femeie care orbeşte brusc, o alta atinsă de lepră sau o alta care, pe zi ce trece, nu-şi mai poate controla minţile? Bărbaţi şi femei îşi explică bolile în plan religios: totul vine de la Dumnezeu, binele, ca şi răul. Fiecare crede că este pedepsit pentru faptele sale sau ale neamului său, iar ajutorul nu-i poate veni decît de la Dumnezeu. Apelul la moaşe, doftoriţe sau alţi şarlatani itineranţi apare ca o rază de speranţă în viaţa lor amărîtă. Din acest motiv, Miţa doftoreasa se bucură de succes în rîndul norodului. Ea se laudă tuturor că are darul vindecării şi printr-o singură atingere poate pe „orbi să-i facă cu ochi, [pe] şchiopi cu picioare" şi chiar să vindece de orice boală. Darul l-a căpătat în urma epilepsiei de care ea însăşi suferă. În faţa unor astfel de promisiuni, norodul dă năvală, cu speranţa că poate Dumnezeu îşi va revărsa darul său şi asupra lui. Succesul numitei doftorese ajunge şi la urechile lui Vodă, care trimite în grabă un slujitor să descîlcească toată istoria, temîndu-se de o eventuală nemulţumire populară. Dacă, la început, medelnicerul Şerban Andronescu se află şi el prins în cursa iluziilor, după o scurtă anchetă, nereuşind „să atingă" nici un beneficiar al „farmecelor" doftoresei, se arată sceptic şi mai ales speriat de imensa credulitate a oamenilor. Aşa că, medelnicerul conchide: „din patima epilepsii ce are, s-au deşteptat în fandasii şi norodul înşelîndu-se la multele ei basme, singuri, nechemaţi aleargă la dînsa şi cu toate că din cei ce năzuiesc la dînsa, nici unul nu şi-a aflat ajutorul, dar părăsire nu fac". Pentru a pune capăt acestui cerc vicios, propune protejarea mulţimii de o aşa amăgitoare, prin trimiterea ei în surghiun la schitul Ostrov.

Vînzători de speranţe şi iluzii, aceşti „vrăjitori" şi aceste „doftorese" se bucură de un mare succes la public. Rezultatele muncii lor nici nu contează, în ultimă instanţă, în prim-plan aflîndu-se amăgeala dulce a vindecării pe care o propun fie şi numai prin simple vorbe. Miţa doftoreasa renaşte sub diverse denumiri în orice moment al istoriei şi împarte cu dărnicie naivilor speranţe şi iluzii. Din cînd în cînd, un „trimis domnesc" o ameninţă, dar nu înainte de a se lăsa el însuşi antrenat în vîrtejul promisiunilor deşarte, ameţit de beţia cuvintelor şi de splendoarea iluziilor.

libertatea de impresie

A fost odată ca niciodată...

Un papă care a călătorit prin lume mai mult decît toţi ceilalţi la un loc. Omul care a văzut şi a fost văzut direct de cei mai mulţi oameni de pe planetă. Un papă cu simţul umorului, chiar poznaş, s-ar putea spune. Despre el se povesteşte că în tinereţe, în Polonia, pe motocicletă fiind, a depăşit viteza permisă şi nişte miliţieni (motorizaţi şi ei) s-au luat după el. Karol Wojtyla s-a strecurat însă printre stîlpii de la intrarea într-un parc, loc prin care miliţienii, cu motocicletele lor mari, n-au mai putut trece. A fost actor amator şi a muncit într-o carieră de piatră. Era sportiv. Îi plăcea să înoate şi a reuşit să-i convingă pe cei de la Vatican să-i construiască o piscină la castelul Gandolfo, ca să poată înota şi după ce a devenit papă. Îi plăcea să schieze şi a declarat odată că ar vrea să coboare pe schiuri alături de Ingmar Stenmark, campionul anilor '80. Pînă tîrziu, a făcut excursii pe munte, în hanorac şi încălţat în bocanci, ţinută în care s-a lăsat şi fotografiat (totdeauna a fost deschis cu presa, spre deosebire de papii anteriori). S-a întîmplat să spună, la încheierea unei slujbe, că ştie că lumea se grăbeşte să vadă un meci important de fotbal. Avea această latură cît se poate de omenească, era conectat la realitatea obişnuită, după cum era conectat şi la politică. Prin atitudinea, gesturile şi chiar prin acţiunile sale practice (de sprijinire a sindicatului Solidarnosc), ştim că a dat o lovitură de graţie comunismului. L-a primit pe Gorbaciov, la Vatican, într-un moment-cheie (1 decembrie 1989, înainte de întîlnirea de la Malta). În guvernarea propriu-zisă a Bisericii Catolice, ştim de asemenea că a încercat apropierea de alte confesiuni şi chiar religii, că a fost primul papă care a vizitat ţări ortodoxe, că a cerut iertare pentru crimele şi nedreptăţile făptuite în istorie în numele Bisericii Catolice, că a redeschis procesul lui Galileo Galilei, pe care l-a comparat cu Einstein. Dar, dincolo de toate astea a mai fost ceva..., o mare poveste a omenirii. Şi cu care am avut norocul să fim contemporani. O poveste cu adevărate parabole, cum a fost, de exemplu, iertarea celui care a încercat să-l asasineze, Mehmet Ali Agca. Pe care Papa l-a vizitat la închisoare şi l-a numit frate. Atentatorul s-a căit şi a dorit chiar să participe şi el la funeraliile Suveranului Pontif. La moartea Papei s-au rugat nu numai catolicii, ci şi ortodocşii şi chiar evreii de la Ierusalim şi musulmanii de prin Indonezia.

Funeraliile, după cum am văzut, au adunat toată floarea preşedinţilor şi regilor lumii, strîngînd la un loc şi conducători de state duşmane (în ordine alfabetică, aşa cum se face la şcoală). Oameni de stat micşoraţi dintr-o dată, la fel ca şi disputele dintre ei. Funeraliile au fost considerate cele mai mari din istoria contemporană. A fost odată ca niciodată..., şi nu ştim dacă şi cînd Dumnezeu va mai da cardinalilor puterea să aducă pe *tronul Sfîntului Petru* un papă la fel de mare.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Esperanto sentimental

După prea mulţi ani, am fost, în sfîrşit, într-o foarte scurtă excursie să-mi vizitez rudele din Serbia. Am stat acolo doar două zile, ceea ce n-a fost deloc suficient pentru a afla mare lucru despre Serbia, dar a contat foarte mult sentimental. M-am gîndit că poate fi interesant de relatat cum percepe cineva o ţară, pînă la urmă străină, în numai două zile. Şi, mai ales, cum se poate stabili o comunicare, la un oarecare nivel de profunzime, între persoane vorbitoare ale unor limbi cu atît mai diferite cu cît aparţin unor alte familii lingvistice.

Totul a început pe autostradă, cînd am uitat să luăm un tichet, din neştiinţă. Cînd am ajuns la intrarea în Belgrad, ni s-a pus o barieră în faţă şi ni s-a spus, mai mult prin semne, că nu trecem, dacă nu plătim 65 de euro, o sumă foarte mare. Suma normală era de 15 euro, dacă aveai bilet. Cum noi nu ştiusem să luăm bilet la începutul autostrăzii, acum aveam doar două opţiuni: ori plăteam 65 de euro, ori ne întorceam nu ştiu cîţi kilometri şi luam bilet. Situaţia fiind de evidentă criză şi ora înaintată (nu eram dispuşi să plătim din start 65 de euro, aceasta fiind cam suma pregătită pentru toate mesele, pentru trei persoane, timp de o zi), a trebuit să recurgem la forma românească de negociere cea mai răspîndită: discuţiile persuasive, cu tocmeală. Funcţionarul de la ghişeu ne-a dus la un şef. Acesta ne-a spus, clar, că nu vorbeşte decît rusă şi ne-a întrebat dacă ştim. Cum nu ştiam, a dat din umeri, în sensul că nu ne putem înţelege. L-am întrebat, ca orice român binecrescut, de engleză. Răspunsul a fost o mormăială injurioasă la adresa acesteia (mai tîrziu, după ce ne-am oprit, în Belgrad, chiar lîngă o clădire devastator bombardată, şi nici pe departe singura, am înţeles de ce a mormăit ostil). Atunci a intrat în acţiune mama mea, românul tipic de generaţie medie, care nu ştie pînă la capăt nici o limbă străină, dar înţelege cîte puţin din toate. I-a vorbit micului şef într-un amestec de sîrbă, engleză, franceză şi română. Mesajul general era unul patetic, din care reieşea că noi eram demni de milă, pentru că nu stăteam decît două zile, aveam un copil mic cu noi şi – români fiind – puţini bani. Întorsătura de lexic din final m-a dat peste cap: argumentul ultim al mamei mele a fost că românii şi sîrbii sînt prieteni (mi-am adus aminte că, şi în cazul răpirii irakiene, s-au pus în balanţă şi argumente de felul acesta). Deja funcţionarul se schimbase, era un şef şi mai tînăr, care nu ştia nici o limbă străină, dar a înţeles tot şi a fost de acord.

Din această absurdă situaţie (cu care aveam să ne mai întîlnim şi în următoarele zile) am înţeles că sîrbii (mult blamaţii războaielor şi ultranaţionaliştii) sînt aproape ca românii: au reguli, ţin ceva mai mult la ele, dar, totuşi, ele nu sînt definitive şi pot fi încălcate. Contează să-i iei cu frumosul şi să nu le lezezi demnitatea.

Şi am mai priceput un al doilea lucru important: că te poţi înţelege şi cu oameni vorbitori ai unei alte limbi, cumva sentimental. Amănuntele nu mai contează, se şterg automat, important este mesajul esenţial, propoziţia simplă care transmite o anumită stare de spirit. Mama mea şi mama verişoarei mele de acolo, soţia fratelui tatălui meu, care era originar din Serbia, s-au înţeles în acest ciudat fel. Poate a contat faptul că sînt femei (despre care se spune că sînt mai intuitive), că aparţin unei generaţii care a prins multe regimuri şi mode lingvistice (ceea ce le face să ciugulească şi puţină engleză, şi puţină franceză). Cert este că într-un bun exemplu de ceea ce ar putea fi esperanto, cele două cumnate din ţările vecine şi prietene s-au înţeles esenţial. Modul în care noi, cei spre 40 de ani, comunicam în engleză era prea banal în raport cu varianta mai inexplicabilă, intuitivă.

Am înţeles, astfel, pe propria-mi piele, că diferenţele dintre naţii nu sînt chiar atît de tranşante. Există, dar, dacă ştergem amănuntele şi stereotipurile, rămîn cîteva lucruri bune, care contează pentru toţi, poate doar în proporţii diferite.

MEŞTERMINATOR

Stela GIURGEANU

Despre iad şi bunele intenţii

Oscar Wilde spunea că drumul spre iad este pavat cu bune intenţii. Din cauza aceasta, cel mai înţelept lucru pe care poţi să îl faci cînd cineva îţi propune să te ajute, „spre binele tău", este să intri în gardă şi să te eschivezi, refuzînd politicos.

Prima parte. Zugravii

Pereţii de la baie arătau chiar rău. De altfel, şi cei din bucătărie. Cumva se asortau între ei şi, judecînd doar după tencuială, nu puteai să faci o diferenţă clară între cele două încăperi. De vreme, de aburi şi de fum tot tavanul se înnegrise şi începuse să o ia la vale, în dungi din ce în ce mai vizibile şi mai groase, înspre duşumea, trăgînd după el, de-a lungul pereţilor, bucăţi însemnate din vopseaua cea veche. Dar era timpul să treacă la acţiune. Pereţii, care fuseseră, ce e drept, o perioadă îndelungată, atracţia şi subiectul numărul unu de glume pentru amici, acum începuseră să se „exfolieze". Serios. Îi place termenul ăsta, „exfoliat". Şi, într-adevăr, arătau ca firele de păr din reclamele la şampon.

A sunat mai întîi, pe la firmele găsite în *Pagini aurii*. Auzind ce preţuri se cer, preţuri care toate semănau între ele la fel ca baia cu bucătăria lui, a renunţat şi a început să întrebe în dreapta şi în stînga, pe la cunoscuţi, dacă ştie cineva pe cineva care ar putea să ştie pe cineva. Din vorbă în vorbă, problema lui a ajuns la urechile administratorului. Care l-a agăţat într-o după-amiază, cînd se întorcea de la serviciu, l-a poftit în casă, l-a servit cu o tărie, după care a oftat prelung şi înţelept. „Nu mai găseşti meseriaşi cum erau cei de odinioară. Acum, dacă vrei, de exemplu, să-ţi zugrăveşti casa, ai toate şansele să dai peste tot felul de marţafoi de duzină care îţi vor face toată casa o cacioreală. Şi încă la ce preţuri!" Viitorul Stan Păţitul a încuviinţat din cap, neînţelegînd toţi termenii, dar simţind un val de simpatie pentru omul care îi înţelegea cu adevărat problema. A oftat şi el de solidaritate şi a mai luat o duşcă. „Eu pot să vă ajut", i-a mai spus administratorul, „ştiu nişte băieţi, lucrează şi ieftin, şi rapid..."

Întîlnirea s-a fixat chiar pentru a doua zi de dimineaţă.

Cei trei meseriaşi, în frunte cu şeful (nea Olaru), au apărut a doua dimineaţă, la 7. Iniţial această oră de început îl bucura, însemna că aveau să termine rapid lucrarea! Nea Olaru a cerut să inspecteze camerele. A dat din cap prima oară la vederea bucătăriei; mai văzuse el aşa ceva; apoi, baia; nici starea gravă a băii nu îi era o necunoscută; cu toate astea, niciodată nu a înţeles de ce aşteaptă oamenii să le cadă tavanul în cap, ca să cheme zugravul. Colac peste neînţelegerea lui, s-a întîmplat ca nea Olaru să dea cu ochii şi de pata din dreapta tavanului de la sufragerie. Pironindu-şi privirea, clipe îndelungi şi mute, meşterul de abia a auzit un „de la vecini" defensiv şi slab. S-a întors brusc şi a întrebat sever: „Sînteţi sigur că vreţi să facem doar baia şi bucătăria?".

Simţind că înroşeşte pînă în vîrful urechilor de ruşine şi de lipsă de bani, a susurat, cu o mutrişoară simpatică, un drăgălaş: *deocamdată, atît...*

Acel „deocamdată atît" s-a dovedit a fi, pînă la urmă, singura lui decizie inteligentă. Pentru că din clipa în care au bătut palma, zugravii, care veneau pe la 7 dimineaţa şi plecau pe la 6, s-au întins la o muncă sisifică. Părea că din ce muncesc mai mult, mai mult aveau de muncit. Că din ce le plătea materiale şi vopsele, din atît pereţii se încăpăţînau să nu prindă nici un fel de nuanţă. Că de cum îi învăţase din prima zi cu mîncarea de prînz (el lipsea, trebuia să meargă la serviciu, dar le lăsa întotdeauna în frigider să îşi facă sandvişuri), din atît nu mai avea el ce mînca seara. Cînd ajungea acasă, totul era însemnat de urmele pantofilor plini cu var, putînd astfel reconstitui traseul meşterilor; totul mirosea a fum de ţigară, iar baia devenise de nefolosit. Două zile nu a putut să îşi folosească toaleta, pentru că se înfundase cu var! Peste toate astea, la întrebarea – pe care îi era din ce în ce mai penibil să o pună – „mai aveţi?", primea doar „nu ştiu"-rile ucenicilor şi îndoiala meşterului. La finele a şase săptămîni şi un pic, meşterii au terminat. I-a plătit cît au cerut, într-adevăr, onorariul mult mai mic în comparaţie cu firmele contactate, nepunînd însă la socoteală banii băgaţi în materiale şi în mîncarea pentru patru oameni, timp de aproape două luni! A urmat o săptămînă de rîneală, pentru că meşterii îi albiseră nu numai tavanul şi pereţii, dar şi duşumeaua, parchetul sufrageriei, holul, bucătăria, şi cîteva fire de păr.

Adina ROSETTI

Operaţiunea „Apartamentul"

Faza I: Contractarea

La început măsoară din priviri „locul muncii", cu un aer profesionist, dar circumspect, în acelaşi timp. Încearcă pereţii ciocănindu-i cu degetul, cercetează cu luare-aminte tavanul şi inspectează cu atenţie prizele şi întrerupătoarele, căutînd nişte semne numai de ei ştiute. Din cînd în cînd, clatină din cap şi îşi ţuguie buzele, oftînd prelung.

„Mda!", spune el, „meşterul", şeful echipei, scărpinîndu-se cu obidă la ceafă în timp ce toată familia aşteaptă cu încordare verdictul. „O să fie greu! E mult... mult de muncă aicea! Păi, numa' peretele-ăsta să-l dai jos, vă daţi seama ce-nseamnă? Şi să spargi betonu' ăla de dincolo... Ţţţţ!"

Mărturisesc că am o vagă idee, dar că tocmai de aia i-am şi chemat, să-mi explice cît durează şi cît o să coste toată lucrarea.

„Ştiţi, eu am un buget fix, tre' să ştiu de la-nceput dacă mă-ncadrez sau nu!", încerc să pun piciorul în prag de la început.

„Păi, don'şoară, nu ştiu, să vedem, v-am mai zis, e mult de muncă... Mai vedem pe parcurs, ne-nţelegem noi la preţ că doar n-o fi foc, oameni sîntem, nu? Adică nici io să nu vă jupoi de bani, da' nici noi să nu plecăm nemulţumiţi. Să fie bine pentru toată lumea, noi aşa lucrăm!", încearcă să mă îmbuneze meşterul, nea Gică, pe numele său.

În final, după cîteva negocieri „sîngeroase", fixăm un avans şi restul rămîne să îl „regularizăm" pe parcurs şi la sfîrşit, în funcţie de „complexitatea lucrării", pentru că nu se ştie ce „complicaţii pot interveni" şi cîtă muncă suplimentară vor necesita. Plecăm oarecum nelămuriţi din apartament, neştiind cu mare exactitate nici termenul de „livrare", dar încredinţaţi totuşi că sîntem „pe mîini bune", pentru că ei sînt nişte „profesionişti adevăraţi".

Faza II: Execuţia

După două săptămîni, tensiunea pluteşte în aer. Deja ne aruncăm zilnic priviri pline de subînţelesuri, încărcate de curent electric. Ca în fiecare zi, după orele de serviciu, trec pe la apartament să văd cum avansează „lucrările". Nu vin cu mîna goală, că „nu se cade", oamenii muncesc din greu şi trebuie să-şi „ude gîtlejul" din cînd în cînd (am aflat că pentru această operaţiune vitală sînt necesare cel puţin cîte 3 beri „de căciulă" pe zi).

Vecinii mă apostrofează de la lift:

„Doamnă, da' nu se mai poate! Ce faceţi în apartamentu' ăla, că noi nu mai avem o clipă de linişte? Mereu numai bocănituri şi zgomot. Aşa nu se mai poate, doamnă! Dacă nu încetaţi, eu vă reclam la poliţie!".

Scap cu greu de ameninţările lor şi reuşesc să închid uşa. Mă pomenesc într-un nor dens de praf alb asezonat cu miros de parizer şi ritm de manele. Împart, tuşind demonstrativ, cutiile de bere şi covrigeii săraţi („Păi ce, credeţi că berea asta alunecă singură, don'şoară?") şi mă interesez cum mai merg lucrările.

„Greu, greu!", suspină nea Gică, clătinînd din cap păgubos. „L-am adus şi pe văru' Costică, aci de faţă, că altfel nu mai răzbeam cu betonu' ăsta nenorocit, în vecii vecilor. Acu'... ce să vă zic... mult a fost, puţin a rămas!"

Îi spun că nu prea înţeleg sensul exclamaţiei lui misterioase. Să-mi dea un *dead-line* final, să ştiu şi eu cînd e gata totul!

„Ei, don'şoară, da' prea vă grăbiţi! Lucrul bun se face încet, cu răbdare, nu aşa, pe grabă!", îmi împărtăşeşte nea Gică din comorile înţelepciunii sale. „Mai daţi şi dumneavoastră un avans, că acuş vin sărbătorile şi om munci şi noi mai cu spor cu buzunarele pline!"

Ceilalţi izbucnesc în rîs, brusc înveseliţi de această perspectivă. Observ cu această ocazie că echipa s-a înmulţit simţitor, dar lucrările nu par să avanseze în acelaşi ritm.

Faza III: Recepţia

În sfîrşit, după sărbători (şi după încă vreo două-trei avansuri), după certuri şi împăcări, soseşte şi clipa mult-aşteptată: recepţia apartamentului. Cei trei meşteri (plus văru' Costică), în frunte cu nea Gică, ne aşteaptă mîndri, în haine oarecum de sărbătoare. Nea Gică se roteşte de pe un picior pe altul, ca un cocoş ţanţoş.

„Vă place, don'şoară? Nu-i aşa că a ieşit fain?", riscă văru' Costică o întrebare timidă, dar imediat e apostrofat din priviri, de nea Gică, să-şi ţină gura.

Constat că nu se închid bine cîteva uşi, că un perete are un fel de „burtă", chitul de la baie e mai deschis decît cel din bucătărie şi în urma raşchetării au rămas cîteva dungi foarte vizibile pe parchet. Iar asta e doar ce se observă „la prima vedere"!

Ei se fac că nu aud şi cer 30% mai mult pentru că „a fost muncă multă", mai mult decît au crezut la început, că au muncit şi de sărbători etc. Noi le spunem că nu aşa ne-a fost vorba, nea Gică, că nu aţi respectat nici un termen, că noi nici n-am mai pus la socoteală toate „cheltuielile suplimentare" şi că, în concluzie, nu vor vedea nici un ban în plus. Văru Costică e gata să sară la harţă, în schimb nea Gică, mai diplomat din fire, încearcă să ne atingă coarda sentimentală.

„Păi, se poate, don'şoară, să profitaţi aşa de nişte oameni cinstiţi?! Adică dacă ştiam că o să ajungem aicea, io unu' nu mă mai băgam de la bun început! V-am mai spus, oameni sîntem şi tre' să ne-nţelegem... "

Ne declară că „el unu'" nu mai vrea nici un ban, că el are mîndria lui „de profesionist", el, care a lucrat în Egipt, că pînă şi arabii ăia sînt oameni mai înţelegători, are şi el familie, copii, păi, în timpu' ăsta, el putea să mai facă încă două-trei lucrări şi ar fi cîştigat ehehee... da' că a zis să fie om corect şi acum uite aşa îi trebuie, s-a păcălit, atîta muncă şi degeaba... Noi îl luăm că hai, nea Gică, n-o lua şi mata chiar aşa, hai că mai punem şi noi, da' mai lasă şi matale din preţ, că prea e exagerat... Ce naiba, doar oameni sîntem cu toţii!

Monica TĂNASE

În căutare de instalator

O firmă din Bucureşti postează pe net cerinţele pentru angajarea unui instalator: calificare, şcoală de profil, non-alcoolic, serios, disponibil pentru lucru în program prelungit. Constituie avantaj, dar nu e condiţie eliminatorie, experienţa, autorizarea; să aibă cunoştinţe sau calificare de sudor, să fie nefumător şi să aibă recomandări. Cu alte cuvinte, o şcoală de cîteva luni şi lipsa unor vicii sînt de ajuns. Este profilul instalatorului care ne intră în casă să repare ţeava de la chiuvetă sau boilerul.

În ierarhia ocupaţiilor, instalatorul şi montatorul de ţevi este trecut în grupa a şaptea de muncă (din total de nouă) şi execută lucrări de montaj de instalaţii sanitare, de gaze, încălzire centrală, ventilare şi condiţionare, alimentare cu apă, reţele exterioare şi instalaţii frigorifice.

Am accesat un forum pentru cei cu preocupări în instalaţii. Discuţie între doi practicieni aflaţi în Canada. Nedumerire. Cineva cerea detalii despre cum îşi poate echivala diploma de inginer instalator în Vancouver. Şi se întreba retoric cine face instalaţiile în acea ţară, dacă nu inginerii instalatori. Răspunsurile de la cunoscători au venit neîntîrziat. Proiectul pentru instalaţiile unei case îl fac, de obicei, tehnicienii. Numai la clădiri mai mari proiectele sînt făcute de ingineri mecanici. Nu poţi să faci proiecte de instalaţii dacă nu eşti inginer mecanic. Şi nu ţi se dă dreptul să te numeşti inginer mecanic, dacă nu ştii să faci toate cele ştiute de un inginer mecanic, inclusiv construcţii aeronautice.

Cum poţi echivala diploma de „instalator"? Îţi echivalezi una din cele două meserii de bază (electronică sau mecanică), apoi susţii examen de master în cea de-a doua. Asta presupune cel puţin doi ani de facultate pentru echivalarea meseriei de bază, plus doi ani masteratul.

Procedura e complicată şi presupune ani de specializare într-o meserie care pare la îndemîna oricărui bărbat rămas fără loc de muncă.

Rezultatele recensămîntului populaţiei din 2002 arată că dintr-un total al populaţiei ocupate de 7.811.733 de oameni, 772.621 de persoane lucrează în instalaţii, adică aproape 10%. Dintre aceştia, 492.319 lucrează în sectorul privat şi mai puţin de jumătate la stat.

Facultatea de Instalaţii din România nu este de ajuns. Chiar dacă inginerul instalator în ţara noastră învaţă să facă de toate. Dacă lucrează în construcţii, el va trebui să asigure *confortul* (realizarea instalaţiilor de încălzire, ventilare şi condiţionare a aerului, de alimentare cu apă şi evacuare a apelor uzate, de alimentare cu gaze naturale, electrice şi de iluminat, acustice, de automatizare, pentru gestionarea energiei), *siguranţa* (protecţia împotriva incendiilor, sisteme de alarmare şi avertizare, urmărire video) şi *facilităţile* necesare ocupanţilor sau vizitatorilor locului (ascensoare, telefonie, reţele pentru conectarea calculatoarelor etc.).

Cu alte cuvinte, instalatorul care ne intră în casă, inginer sau nu, ar trebui să aibă cunoştinţe de matematică, fizică, chimie şi ar trebui să ne arate de la uşă, precum poliţiştii, o legitimaţie sau un atestat.

Cristina STĂNCIULESCU

Rezerva 109

Meseria mea este vorbitul. Şi aş putea povesti totul la radio. De la microfon ar suna poate mai bine, dar vorba se duce, în timp ce cuvîntul scris are o viaţă ceva mai lungă. Şi dacă aş spune la radio cît de bine mi-a fost atunci cînd mi-am pierdut vocea, ar suna bizar. Însă este exact ceea ce mi s-a întîmplat la începutul primăverii pe care am văzut-o anul acesta venind de la fereastra unui spital.

Şi de la fereastra unui spital se poate vedea primăvara venind. Îi poţi urmări de acolo şovăiala tipică şi îi poţi simţi toate capriciile. Nu intenţionez să vă spun poveşti triste despre suferinţă şi medicamente, dimpotrivă, vreau să vă împărtăşesc bucuria pe care o poţi trăi într-o rezervă de spital. Să zicem, rezerva 109. Am ajuns acolo din cauza unei afecţiuni a coardelor vocale. Mi s-a recomandat repaosul total al acestora pe parcursul unei internări de două săptămîni. Pe scurt, mi s-a impus tăcerea timp de 14 zile.

Această perspectivă poate îngrijora pe oricine şi te face să te întrebi cum te vei descurca în faţa unei asemenea provocări. În mod normal, vorbesc mult. Unii, mai în glumă, mai în serios, spun că prea mult. În fine, această programată *silentio stampa* m-a alertat.

În curînd aveam să aflu că nu era un motiv de tristeţe ci, mai degrabă, de bucurie, pentru că tăcînd pe dinafară, începi să vorbeşti pe dinăuntru. Aşa mi-am auzit, mai întîi slab, apoi din ce în ce mai tare, gîndurile, amintirile, visele. În tot acest timp, am privit mult cerul şi copacii care se vedeau de la fereastra rezervei, aşa cum n-o fac din studioul de radio, iar de la volanul maşinii, cu atît mai puţin. Nu numai că nu mă plictiseam cu mine însămi, dar nici măcar nu simţeam nevoia să vorbesc, aşa cum am crezut că mi se va întîmpla. M-am întrebat atunci dacă nu cumva multe dintre cuvintele pe care le rostim de obicei, zilnic, sînt inutile sau de umplutură. În general, ameţim redundant, în jurul unei idei principale. N-am putea tăcea, măcar din cînd în cînd? Mi-am adus aminte de bunicul care, fiind prea puţin dispus să asculte explicaţiile mele stufoase legate de vreo trăsnaie, obişnuia să-mi taie scurt elanul spunînd: „vorbim prea mult despre asta".

Pe urmă am realizat, tot în spital, cît de important este dialogul, pentru că toţi cei care mă vizitau nu-mi puteau spune prea multe dacă eu nu dădeam nici o replică. Cum nu alimentam conversaţia, aceasta se stingea de la sine. Monologul nu este la îndemîna oricui. Şi apoi, ce întrebări poţi pune unui om care n-are grai? Sigur, aveam posibilitatea să scriu răspunsurile pe o foaie de hîrtie, dar devenea penibil: nu toată lumea înţelegea scrisul.

Am ascultat vîntul, ploaia, zgomotele oraşului, înregistrări ale lui Liiceanu, Pleşu sau Patapievici citind fragmente din cărţile lor, am „auzit" chiar cuvintele scrise în paginile volumelor pe care le luasem cu mine, pentru că acolo, în rezerva 109, mi-am adus aminte cît de bine e să citeşti! În camera aceea tristă, cu linoleum verde, rupt pe alocuri, cu patul de fier scorojit şi cu noptiera de metal, în tăcere, am avut, în sfîrşit, liniştea să citesc.

M-am bucurat de cele 14 zile din spital ca de o vacanţă binemeritată, în care m-am odihnit mai bine ca pe Coasta de Azur, realizînd cît de alienată este, de fapt, viaţa noastră aşa numită „normală". M-am comportat ca un copil care e fericit atunci cînd are febră, pentru că ştie că nu se va mai duce la şcoală. Are scutire medicală.

Ce bine a fost deci la spital, în tăcere! Şi ce ciudat mi se pare azi cînd m-am întors printre cei care, parcă dintr-o dată, vorbesc prea mult! Să fie nevoie de o rezervă 109 pentru a afla dacă sinele nostru e sănătos, dacă nu s-a fisurat în contactul, uneori coroziv, cu lumea din jur? Doar cu o scutire medicală să mai putem trage chiulul din gălăgia de afară pentru a auzi rumoarea dinăuntrul nostru? Nu ştiu, fiecare are felul lui de a fugi. Poate că numai aşa, cu forţa, izolaţi şi în plină tăcere, puşi faţă în faţă cu noi înşine, să ne aducem aminte, în epoca modernă şi zgomotoasă, cine şi ce mai sîntem.

Eu am avut această şansă într-un spital în care m-a prins, anul acesta, primăvara.

***Cristina Stănciulescu** este redactor la Radio Total.*

Cu ochii-n 3,14

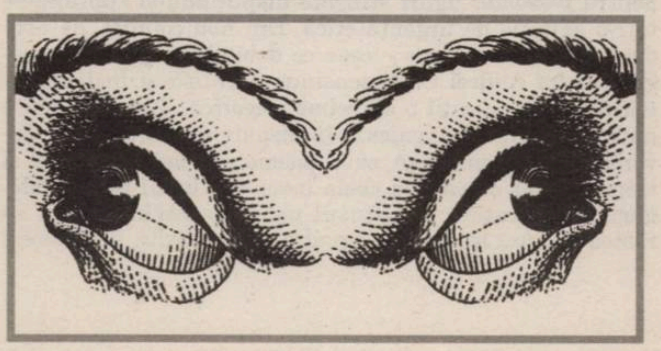

NU A FOST SĂ FIE: FOSTUL REBEL A EXAGERAT UN MIRACOL INUTIL

● Lung de 160 km, conţinînd apă cît să alimenteze Nilul timp de 80 de ani, B15A, cel mai grandilocvent gheţar din lume, a dat semn de viaţă şi s-a urnit; înţepenise în Antarctica, blocase curenţii, accesul la mare şi aprovizionarea staţiilor ştiinţifice, precum şi viaţa coloniilor de pinguini unde, nehrăniţi, muriseră mii de pui. Se avea în vedere şi o ciocnire catastrofală cu un gheţar lung de 70 km. Nţ! Nu a fost să fie. Un bloc de gheaţă are şi el instinctul lui de conservare. (**R. C.**)

● Mick Jagger, solistul trupei Rolling Stones, e supărat foc pe fie-sa, care vrea să pozeze goală în *Playboy*. Fătuca ar primi pentru asta 400.000 $. Acuma, nu c-ar avea nevoie de bani, probabil c-o face de plăcere, dar fostul rebel al anilor '60 ar trebui s-o înţeleagă: n-a apărut el acum 35 de ani, la puţulica goală – nu în poze, ci în film *(Performance)?*... Ei bine, se pare că n-o înţelege, iar Jagger se face c-a „uitat"; băi Mick, îmbătrîneşti urît, taică! (**a. l. ş.**)

● Dl Nicolae Văcăroiu este în continuare convins că PSD a pierdut alegerile „pentru că presa a exagerat cu informaţiile despre corupţia din partid". Mă rog, părerea sa. (**M. V.**)

● De la 1902, de cînd s-a introdus iluminatul stradal, Ploieştii nu au mai trăit un asemenea miracol: cucerirea unei Cupe europene la baschet... Am aflat-o duminică la TVR2, în delirul acelui triumph... Aşa să fie? Ploieştenii – de la republica lor fulminantă şi restaurantul lui Gherea din gară – îmi sînt prea dragi ca să nu adaug că nici nu am auzit, vreodată, ca o echipă de baschet să poarte acest nume straniu, aproape enigmatic: ASESOFT! (**R. C.**)

● La Carrefour, pe dreapta, printre biciclete de apartament, mîncare de pisici şi detergenţi, am văzut o grămadă compactă în jurul unui coş plin cu ceva. Mă apropii cu greu, încerc (inutil) să văd „ce se dă"... Era un coş plin cu cărţi de la Polirom, reduse la 1 euro. Toate colecţiile, inclusiv „Biblioteca Polirom". Aviz scepticilor! (**S. S.**)

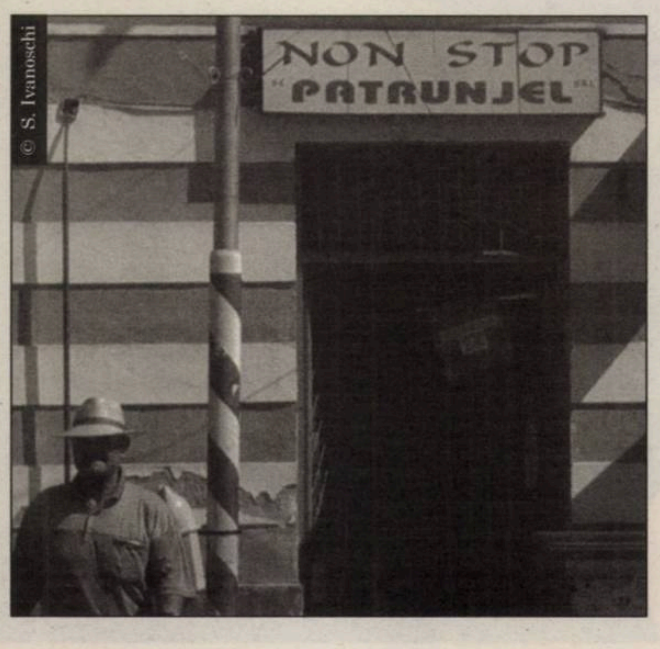

EI ŞI? DACĂ NU POŢI TRECE DE BARIERĂ ÎNSEAMNĂ CĂ DOUĂ ENTITĂŢI COMPLET PARALELE VOR MUSAI MULTE TOBE

● Stenogramele PSD, aduse din nou în actualitate, determină negări dintre cele mai hazoase: senatorul Solcanu zice că nu a existat o hotărîre prin care ele să se facă (ei şi? – s-au făcut fără să existe o hotărîre), deputatul Dorneanu spune că nu sînt adevărate pentru că nu coincid cu ordinea de zi publicată (ei şi? – s-a discutat în afara ordinii de zi). Eu pot să spun că, dacă ar exista în România un dramaturg atît de talentat încît să poată înnoda atîtea conflicte, să menţină un dialog atît de vital, să caracterizeze atît de precis personajele, el ar fi de mult la Hollywood şi nu şi-ar pierde vremea cu d'alde Năstase, Solcanu şi Dorneanu. (**M. B.**)

● România este printre primele 20 de ţări din lume după numărul colecţionarilor particulari de artă (conform unei ştiri Rompres din 11 aprilie). Mă gîndesc că, dacă privatizăm, de pildă, mulţimea de „opere" omagiale dedicate Conducătorului iubit (vezi expoziţia de la Muzeul Naţional de Artă Contemporană), ajungem printre primii. Sau, vorba lui nea Nicu: „dacă se poate, tovarăşi, chiar pe locul întîi". (**M. V.**)

● Vecinii noştri, sîrbii, au găsit o modalitate mai directă, mai tăcută şi mai hotărîtă de a păstra regulile, în particular în domeniul circulaţiei: barierele. Dacă, într-o parcare belgrădeană, nu plăteşti tichetul, nu poţi trece de barieră, care se pune, intransigentă, în faţa ta. Discuţiile nu se pot purta, dintr-un motiv simplu: nu ai cu cine. (**I. P.**)

● Văd că se face mare caz de pensia de 20 de milioane a lui Pacepa. Am şi eu o întrebare: dacă Pacepa a fost repus în drepturi şi a primit înapoi gradul, asta înseamnă că acum are aceleaşi drepturi ca şi cum nu ar fi fugit. Asta înseamnă că foştii colegi ai lui Pacepa, acum pensionari anonimi, primesc pensii de 20 de milioane pe lună? Acum chiar că mă enervez. Nu, serios, atît e o pensie de securist cu grad mare?! Uite cum mă enervez singur, în vreme ce securiştii îşi consumă pensiile mai mari decît salariul meu de ziarist care se enervează că securiştii au pensii de vreo 20 de ori mari decît pensia bunică-mii de la CAP. Care bunică nu a omorît oameni, nu a urmărit sau torturat pe nimeni şi, în general, nu a fost o jigodie în uniformă, aşa că îşi merită soarta. (**C. G.**)

● Gigi Becali spune că jucătorii lui de la Steaua primesc cîte 5 milioane de lei pe lună salariu, că aşa sînt făcute contractele şi că fiscul nu poate avea nici o treabă cu asta. Chiar aşa, ce legătură poate fi între fisc şi Becali? Sînt două entităţi complet paralele şi care nici contemporane nu par a fi. (**A. M.**)

● *„Evenimentul zilei* a avut din nou dreptate!" – este supratitlul unui articol din ziarul de marţi. A avut dreptate (în ce cauză, nici nu contează) şi redactorii vor musai să ne arate asta. Îmi doresc să văd şi o ERATĂ mare, pusă în chip de supratitlu la un articol în care-şi cer scuze pentru o greşeală! (**M. M.**)

● Ştirea săptămînii trecute: *sign o' the times*, hiturile grupului Queen au fost reluate & reorchestrate de Royal Philarmonic Orchestra! Într-o înregistrare epocală & colosală văzută pe TV5, „We Will Rock You" părea un fel de „Pomp & Circumstance", cu multe tobe şi nesfîrşit cor... Iosif Sava se răsuceşte, probabil, în mormînt. (**a. l. ş.**)

SE PARE CĂ TIMPUL ZICE „MĂ SCUZAŢI" ŞI ÎNCHIDE, CA O CONCLUZIE

● Zice un anunţ de mică publicitate din ziarul *Ziua* de luni, 11 aprilie 2005: „Vindem şezlonguri şi pături plajă realizate din lemn masiv de stejar". Se pare că va fi tare frig la vară pe litoral, dacă trupurilor bronzate le vor trebui pături din lemn masiv de stejar pentru a nu degera. (**D. S.**)

● Un rus ar fi descoperit formula matematică a unei glume reuşite: GR (gluma reuşită) = IA (interesul ascultătorului) x CG (complexitatea glumei) : T (timpul pînă la poantă) + BD (buna dispoziţie). În faţa unei asemenea complicaţii, e cazul să formulăm şi noi, fără complexe, sacramentalul refuz: „Pleacă, dom'le de aici, că nu mai ai nici un haz!". (**R. C.**)

● Acum cîteva zile am primit un apel – pe mobil – care zicea aşa: „Andi?... Andi Moisescu?...". (Hait, mi-am zis, fac atingere cu proteveul!) „Nu, nu e Andi – Moisescu", zic; „Mă scuzaţi", zice vocea – şi închide. Andi, ne cunoaştem, eşti băiat simpatic – şi căsătorit –, aşa că n-o să divulg cine era la telefon, dar să ştii că, dacă vrei secretară, pot să fac şi asta. Dar te costă... (**a. l. ş.**)

● Şi, ca o concluzie: Papa *was a rolling stone!* (**D. S.**)

Alexandru MIRCEA

Reportaj de pe frontul estetic

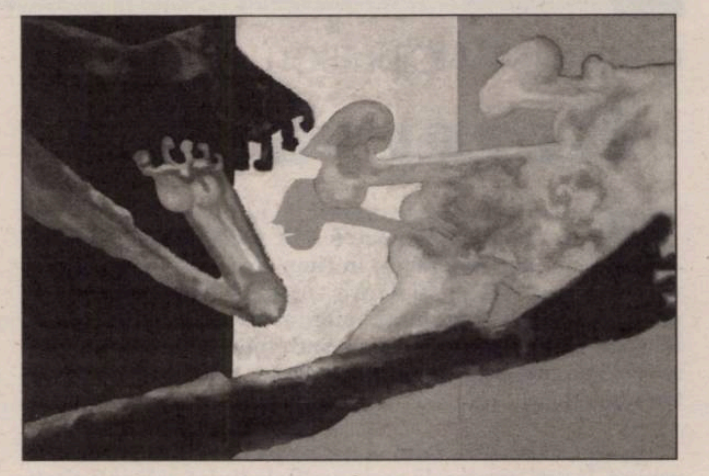

Andrei Ciubotaru e un personaj: un tînăr înalt, brunet, cu o mustaţă voluntară ce i se întinde ca o linie de-a lungul fălcii, puternic şi agil, mereu stăpînit de o încordare bună. Gesticulează fără a exagera, are de spus lucruri care să te convingă, să-ţi solicite participarea, pe care el o preţuieşte cu aplomb asociativ. Trece de la unul la altul pentru a obţine adeziuni, dar are de spus şi o istorioară cu tîlc, care să deschidă calea unei dileme. Neastîmpărul său este unul al pregătirii: colportează veştile bune, te invită să iei parte la un proiect, vrea *să facă ceva* şi să ştie că *faci ceva*. Se bucură. De altfel, el *face* şi cumva asta se şi vede pe el. Cred că e vorba mai ales de felul în care se îmbracă: de obicei în veste cu un aer practic, de atelier, totuşi elegante. La el mînecile par să stea gata să fie suflecate, tenul său sănătos parcă trădează faptul că îşi lucrează el însuşi grădina. E un „acţionism" în mişcare, felul său e tonic. Ca personaj, va duce mai departe apelativul – pentru cunoscători – „Ciùbo".

Să nu uit: e pictor. Îşi concentrează patosul solidar pentru o cît mai trainică relaţie cu colegii săi, pictorii, şi deschiderea lumească înspre natură. Aşa că cel mai firesc a fost să-l văd pictînd cu colegii de afecţiune electivă în grădină, după ce au lucrat-o ca grădinari.

A fondat grupul „Pîlnia" cu care a expus şi a „performat", acum a ajuns cu grupul „Hibrid" la a şasea manifestare. Nu e însă vorba de *închideri* în doctrină, dogmă, interese sau în grupuscul, ci de pură *adeziune*, dorinţa unui pas înainte, mai departe. Disponibilitatea sa e însă critică, e orientată; despre asta vorbeşte mai puţin, însă aş spune că nu se agită brownian, ci se află în căutarea probităţii umane şi profesionale, pe care le caută *doar* împreună.

Revin spunînd că este un grădinar. Mulţi cunosc livada în cauză, de la Otopeni, peste drum de cea a lui Horia Bernea, un atelier magnific înconjurat de 124 de pomi. Lumea grădinii este şi a sa, ceea ce l-a edificat într-un fel ale cărui subtilităţi nu ne mai sînt, multora, accesibile. E pe undeva un fel de chinez, atent la armonia în contrarii a naturii, front permanent al stihiilor (elementelor); sau ca un vechi grec, convins de mişcarea în echilibru a lumii, pe care o numeşte *polemos* (conflict); plus neastîmpărul. Pictura vine în consecinţă: a pictat apropieri microcosmice de natură, preocupat de firele de iarbă care îi populează panourile cu parcimonia decorativă a romanilor (ca şi cum ai lua smocuri din grădinile din frescele Vilei Liviei de pe via Flaminia, cu tot cu viaţa lor măruntă, şi le-ai face actori principali), vibrate în explozii reţinute de culoare proaspătă, vie, tuşată liber. A pictat pomi în floare pe fonduri închise, însă tot proaspete, dar „Omagiul lui Van Gogh" l-a produs şi ca *performance*. Creativitatea sa – debordantă – se sprijină şi pe filonul ingenuităţii, veritabilă şi vitală. E imaginativ şi produce simboluri datorită unei inventivităţi proaspete, de copil. Expoziţia de anul trecut, consumată la Clubul „Prometheus", o numise, cu umorul său firesc, „Omul-ţintă: ţinta omul". Pe pînze dreptunghiulare juca grupuri de figuri circulare, în staze fireşti ori conflictuale, purtînd expresii umane tipice, pe care le inventaşe pornind de la forma ţintei. În forma lor simpatică, aminteau şi de alt conflict, mai profund: mă gîndeam atunci la simbolurile cosmice, asemănătoare (lună, stele, soare), care marchează incipit-ul lunilor în menoloagele (calendarul bisericesc) din pictura de tradiţie bizantină – ce idee aparent ciudată şi aceea să începi ziua cu lectura din „Proloage", conţinînd aproape invariabil relatarea conflictului sîngeros al persecutorilor cu martirii primei Biserici!

Ultimul ciclu adus pe simeze a fost mai greu de numit, s-a căzut pînă la urmă de acord asupra inofensivului „Forme"*. Valenţa abstractă inerentă a picturii sale a fost însă canalizată de o înclinaţie mult mai accentuată acum pentru *personal:* figuri stilizate disputîndu-şi suprafeţele într-o agitaţie de urgenţă etică. Din nou conflict, de astă dată povestind o lume – ceea ce dobîndeşte pentru iconografiile lui Andrei C. dimensiune *narativă* şi instrumentează în semnificaţii o adîncime *alegorică*. Timpul lumii e mitic – figurile se angajează în dispute primordiale, se devorează şi se generează, ca în poeme mitologice. Eroicul şi teogonia sînt de citit în cheia inversă a lumii pe dos; alegorismul dantesc şi patosul uşor nietzscheean nu se răstoarnă însă în parodic sau alte genuri facile, fiind înseşi depozitarele încercării etice şi anagogice a pictorului. Sugestiile prezentului – embleme naţionale – se reconfigurează ca *topoi* de discurs cordial, degajat. „Feţele" semisferice pictate dau seamă de aceeaşi dimensiune „cosmică" a umorului fondator al pictorului; surmontînd „coloanele" de carton, ele edifică un „templu" gracil-simbolic. De asemenea, cordială e inventivitatea vizuală şi tehnică, debordînd în pastă subţire, strălucitoare.

Nota „cordială" pe care insist vreau s-o ofer şi în sensul ei prim – cordul, inima (bună). Tot spectacolul „polemic" al „distribuţiei" figurale se oferă ca *joc;* dar asta nu-l trimite în registrul divertismentului, ci-l face să fie probă de angajare personală (iar persoana am definit-o) în propriul discurs. Hermeneutica „polemică" e atunci cathartică, terapeutică; simpla vizitare tonifică.

Probabil că meritul mare al lui Andrei Ciubotaru e de a-şi cunoaşte măsura. Amănunt: la vernisaj urma să se producă, la fel ca anul trecut, o farsă; nu s-a mai întîmplat nimic, totul s-a contramandat. Cele ce urmau a fi spuse aduceau atingere breslei critice, zîmbea pictorul bătîndu-mă semnificativ pe umăr. De parcă breasla critică nu s-ar „atinge" singură îndeajuns, am zis.

---

* Galeria Apollo, Teatrul Naţional Bucureşti, 14-22 martie.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 66 ● 22-28 aprilie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

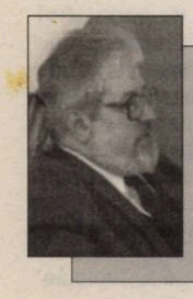

Andrei Pippidi
„Mai moare o casă“
pagina **11**

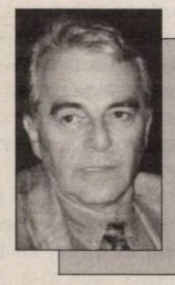

Alexandru Călinescu
„Roman şi istorie“
pagina **13**

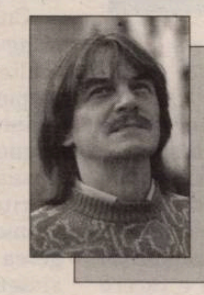

Tudor Călin Zarojanu
„Cine sînt adevăraţii ziarişti?“
pagina **20**

Religie, stat, şcoală

„Sacrul și secularul par a se exclude unul pe celălalt.“

PAUL TILLICH

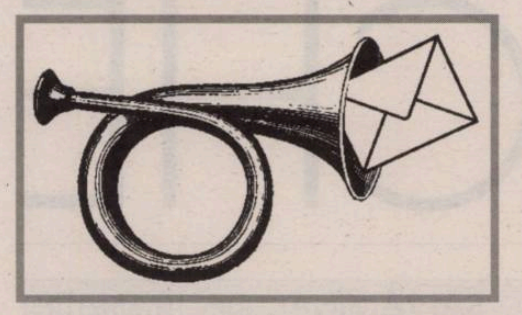

Nr. 63: *„România, marcă înregistrată“*

Hiclenia naţională

Ca fost cursant al cîtorva *triaining*-uri de vînzări (unde mi s-au predat numai minciuni) şi ca fost „om de asigurări“ (unde m-am „dumirit“, ca ţăranii anilor '50), pot să vă asigur (...) că pe un cumpărător îl interesează două lucruri, şi numai ele: ce ştie să facă produsul şi cît costă. Restul e tăcere („mulţumesc, vă voi contacta eu“ etc.). Şi dacă e de vîndut România, hai să vedem ce ştie să facă şi cît costă, săraca.

Ştie să facă mîncare bună şi ieftină; vinuri la fel; ştie să vorbească limbi străine, sau măcar engleza; ştie să fie şi foarte „gazdă“ de multe ori; dansează bine şi n-a uitat să rîdă cu gura pînă la urechi, ceea ce nu găsiţi la concurenţă; e foarte curioasă şi vorbăreaţă; nu vă uitaţi că e cam urîţică la inter faţă, că pentru cine are răbdare cu ea îi arată frumuseţi cum n-aţi visat şi care nu costă nimic, numai s-aveţi maşină bună!

E adevărat că produsul are şi nişte mici neajunsuri, că de asta e la un asemenea preţ: e un pic jegoasă, în comparaţie cu produsele similare de pe piaţă; pe cap are „chiriaşi“ care s-ar putea să vă displacă, mai multe specii, din păcate, „vameşi“ e una, „lideri de sindicat“ sînt cei vărgaţi, „birocraţi“ sînt cei mici şi roşii, „guvernanţi“ sînt cei mari, care se văd cu ochiul liber. Prin alte părţi mai dosnice puteţi da peste alte soiuri, de diferite culori, predomină negrul; aceştia sînt foarte activi noaptea. Există însă şi spray-uri foarte bune pe care vi le putem recomanda, le găsiţi bine reprezentate pe Internet, sub denumirea generică de „ONG“ (un acronim local, deosebit de eficace: uneori e de ajuns simpla lui menţionare).

Să vă pun pe fax? Ce să vă pun pe fax, nu prea am materiale, că se lucrează în regim de austeritate, şi domnul administrator a început economiile cu publicitatea, „mai terminaţi-vă cu prostiile!“, ne-a zis. Să vin la dumneavoastră cu ce am? Să ştiţi că ajung în trei-patru ani, cum mi-o fi norocul la tramvai! Site? Avem, dar e în lucru, că nici IT-ul nu e prioritate la noi!

Un vînzător de ţară nu poate fi decît sau hiclean, sau prost, sau hoţ. Şi un vînzător prost e o pacoste atît pentru el însuşi, cît mai ales pentru produs: îl compromite. Un vînzător hoţ fură sau de la patron sau de la client, dar pentru produs consecinţele sînt aceleaşi. Un vînzător hiclean se gîndeşte în primul rînd la interesul propriu şi nu la cel al patronului, iar interesul lui este ca şi altă dată clientul să cumpere de la el; aşa că el nu uită trei lucruri: îşi alege cu grijă clientul (mai bine cu deşteptul la pagubă, decît cu prostul la cîştig), nu-l minte (nu umblă cu cioara mută să zică că-i papagal vorbitor), şi face client-service (că la potcovarul bun totdeauna găseşti caiele, şi cîrciumarul bun îţi mai zice şi de prin sat).

Ca produs, România ştie să facă destule. Şi costă puţin. E necompetitivă însă, pentru că patronii îi sînt depăşiţi şi lozincarzi, iar vînzătorii nu-s hicleni destul.

Mihai BUZEA

Nr. 61: *„(In)corectitudinea politică“*

„Eu mă învîrt pe la Yale...

Vă mulţumesc pentru numărul foarte bun despre *political correctness*. Sînt plecat din ...ânia de mai bine de 5 ani, din care ul...roape doi i-am petrecut în Statele Unite.

Din experienţa personală pot să spun că mulţi români confundă uneori *political correctness* cu senzitivităţi culturale sau istorice. Trebuie să recunosc că de mai multe ori, din vina şi prostia mea, am făcut gafe monumentale. Nu se face să spui bancuri româneşti „cu apartheid“ unor sud-africani şi nici să pui *Walkiriile* de Wagner unui grup larg care include germani, spanioli şi alţii, după ce a cîştigat Bayern München finala împotriva Valenciei. Sînt multe şi copioase gafele pe care le-am făcut, dar am învăţat că nu e vorba numai de poliţia gîndirii, ci de multe ori doar de politeţe şi respect.

Cum bine zice Virgil Nemoianu în *Arhipelag interior*, nouă, românilor, ne lipseşte de multe ori respectul pentru alţii şi îl învăţăm pe pielea noastră cînd „ieşim afară“. Şi dacă ieşim doar să ne întoarcem e foarte comod să spunem că „aşa sînt fraierii ăştia de vestici încuiaţi în *political correctness*, iar noi sîntem spirite libere“. Dacă, în schimb, rămînem o vreme, după revolta iniţială urmează înţelegerea treptată, că de cele mai multe ori noi sîntem cei în greşeală. De exemplu, Adrian Mihalache nu menţionează în articolul lui niciunde că şi-ar fi cerut scuze domnişoarei insultate sau că ar fi acceptat măcar o secundă că ar fi putut să o jignească (şi aici fac pasul şi spun că nu contează inocenţa lui, ci contează cum s-a simţit ea – şi un om delicat aşa trebuie să gîndească). E mult mai simplu să crezi că sînt invidioşi şi meschini şi asta explică totul. Atitudine arogantă (de care şi eu m-am făcut vinovat de nenumărate ori).

Revenind la *political correctness* – eu mă învîrt pe la Yale (în timpul liber) una din cele mai activiste, stîngiste, marxiste-dezorientate universităţi. Puteţi să staţi liniştiţi, că nu e nici o mare conspiraţie comunistă gata să preia puterea în America. Black Panthers nu mai există de mult (nu că ar fi fost ei cine ştie ce) şi eu unul o să încep să mă îngrijorez cînd am să văd eco-terorişti de genul teroriştilor de stînga neutralizaţi temporar de Stolypin în Rusia ţaristă la începutul secolului trecut. M-am obişnuit să spun *African American* şi nu mi-a încătuşat gîndirea. Mă ciorovăiesc cu feministele, dar măcar avem despre ce vorbi etc.

Eu unul văd mai multe probleme cu congresul ăsta republican pînă una-alta. America e la un pas de criza economică şi diferenţa dintre săraci şi bogaţi creşte. Republicanii şi democraţii sînt prinşi într-un joc periculos care îi împinge spre extreme ş.a.m.d.

Adrian HOROTAN

Senior Reporting Analyst
Adrian.Horotan@Diageo.com

Dilema femeii post-comuniste

Sînt de 15 ani o femeie post-comunistă şi cred că locul pe care-l am acum nu este locul femeii.

Femeia din Italia, Spania, Grecia – ţări pe unde am fost şi le-am putut observa – au un loc bine stabilit cu care sînt împăcate şi fericite.

Eu sînt o femeie româncă născută şi educată în comunism şi adultă în capitalism. Am observat pe unde am fost că femeile nu se simt marginalizate (ca noi) dacă sînt considerate mai întîi soţii, mame şi apoi femei cu carieră. La noi fostul regim ne-a scos din familie şi ne-a aruncat într-o egalitate nereală cu bărbatul. Putem fie egale intelectual cu bărbaţii noştri, uneori (în cazuri particulare) şi fizic, dar cu ce preţ? Şi oare asta ne

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

dorim? Sigur cineva suferă, atmosfera familiei nu mai este la fel de caldă şi suferă şi soţul şi soţia, copiii sînt neglijaţi. Educaţia şi căldura familiei sînt lăsate pe seama şcolii care nu le poate suplini. Cam asta a făcut comunismul pentru mine, am o meserie bărbătească (inginer mecanic), dacă vreau să excelez în meserie trebuie să lucrez 10-12 ore pe zi, soţul meu lucrează şi el 14-16 ore pe zi. De casă şi masă se ocupă menajera, că aşa e mai comod, de educaţia copiilor cine se mai ocupă – guvernanta, televizorul, computerul, radioul, strada? Atunci stau să mă întreb oare eu mai am rolul de părinte? Cu ce contribui eu la educaţia copilului meu, ce mai învaţă el de la mine, ca mai tîrziu să poată spune: „mama mea m-a învăţat...“. Pentru o societate sănătoasă, cu copii pe care să-i înţelegem, nu să ne uităm la ei ca la nişte străini, nu ar trebui să ne întoarcem de bunăvoie în familie şi lîngă copii, să-i creştem şi să-i educăm? Oare nu am putea munci doar 4-6 ore „în fabrici şi uzine“ şi restul timpului să muncim pentru viitorul societăţii de mîine? Cred că fostul regim ne-a „făcut egale cu bărbaţii“, iar actualul regim nu ne ţipă în ureche că e fals, şi rolul femeii este altul?

Aceasta e dilema mea, poate cineva să „mă scoată din ea?!“

Georgeta BOCHIE IONESCU

Georgeta.Bochie@trinityraileurope.com

(In)Actualităţi

Bătrînul meu

Mă numesc Santiago. De ieri bătrînul meu este Pablo Casals. L-am adoptat definitiv. Pe E.H. l-am repudiat pentru că fumează ţigări puturoase, hîrîie tot timpul, după care scuipă în coşul de gunoi, se scoală noaptea şi face pipi stropind closetul. Pentru că merge prin casă şi-şi tîrşîie papucii şi clefăie cînd mănîncă, cînd vorbeşte, chiar şi cînd doarme. Ascultă muzică de Bach şi uneori plînge... M-am uitat de curiozitate pe coperta CD-ului. Totdeauna la Pasiunile după Matei... Şi toate poveştile lui... Cum m-a învăţat să pescuiesc, ce făceam împreună la cursele de cai de la Milano şi Paris şi, bineînţeles, zăpezile de pe Kilimanjaro!... Ei, gata – că altfel nu mai oprim niciodată zăpezile alea de altădată!

PC-ul, adică Pi Siul ori ΠΣυλ, cum ar spune Platon sau Aristotel, e mult mai rezonabil. Povesteşte numai cînd îl activez Eu. În restul timpului ochiul lui ciclopic şi pătrat este întunecat, adică doarme. Stă cuminte la locul lui: nu fumează, nu scuipă, nu face pipi... De hîrîit mai hîrîie, cînd mă racordez la restul lumii. D-aia l-am botezat Pablo Casals. Ştie mult mai multe decît bătrînul E.H., care e un fel de vioară mică pe lîngă vioroaia care e El- PC-ul.

Azi mi s-a întîmplat o chestie. Idioată. Pe cînd corespondam cu Gimi, mă rog, îi clămpăneam lui G.M., am primit un mesaj boldit: **bă, belitule, m-ai virusat!** L-am luat la întrebări pe Pablo Casals. Nevinovat.

Şi mi-am adus aminte de E.H. şi de scuipaţii din coşul de gunoi, care evident colcăie de bacterii şi viruşi... Ei bine, de data asta...

Nu-l găseam. Pînă la urmă l-am descoperit pe terasă. Stătea pe fotoliul lui nenorocit, cu arcurile scoase la colţuri de zgîrmîitul PiSiCii care miorlăia jalnic uitîndu-se la el. E.H.-ul nu prea mai avea cap. Era o masă de carne, sînge, oase zdrobite. Un ochi îi atîrna pe piept. Alături era puşca lui de vînătoare... Cea cu care vînase lei în Africa, Francis Macomber... Povestea asta s-a întîmplat mîine...

Paul NICOLAE

student anul II, Teologie

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Viaţa în provincie**
- **Cazul Gheorghe Gheorghiu-Dej**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Adrian CIOROIANU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 16.800 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:
- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.
Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Euroentuziasmul şi euroacreala

Pe măsură ce se apropie data de 1 ianuarie 2007, agitaţiunea naţională pe tema integrării creşte. Aderarea a început să fie, asemenea unei probe de *bungee-jumping*, o chestiune de adrenalină: are în aparenţă un „ce" neprevăzut, dar în fapt bine prins în chingi; e aducătoare de senzaţii noi, inedite; e, mai ales, o competiţie cu noi înşine – ne pune la încercare nervii, rezistenţa, dorinţa de inovaţie. Problema este că un *bungee-jumping* colectiv riscă să provoace oarecari încurcături de chingi, ciocniri sau chiar căderi.

● Există „pe piaţă" o oarecare supralicitare a subiectelor privind integrarea. Şi, cu siguranţă, există un ton excesiv: fie că prevestesc panici şi catastrofe („vom fi amînaţi", „vor creşte preţurile", „se vor înregistra falimente", „agricultorii români vor muri de foame, din cauza produselor mai bune şi mai ieftine importate din UE", „se vor închide 70% dintre fabricile de lapte şi mezeluri" etc.), fie că anunţă miliardele de euro ce vor veni, massmedia de la noi nu reuşesc să găsească o cumpănă între *informaţiile* necesare cetăţeanului român în calitatea sa de viitor cetăţean european şi *atitudinea* pe care, explicit sau implicit, i-o comunică.

În paralel, continuă să se facă sondaje din care rezultă acelaşi euroentuziasm popular. Cel mai recent, realizat de Institutul pentru Liberă Iniţiativă, arată că 85% dintre cetăţeni sprijină aderarea la UE. (Faptul că un ziar a titrat „Un român din zece este împotriva aderării" ţine de fixaţia aceea că ştirile negative „vînd mai bine"; dar ţine doar cu dinţii, căci în cazul de faţă nu este vorba despre o ştire negativă, ci doar de un ambalaj prost.) Ce-i drept, alte întrebări din sondaj arată că între timp entuziasmul s-a mai „raţionalizat", nu mai este doar o pornire emoţională necondiţionată: unii se tem de creşterea preţurilor, alţii că vom deveni o „simplă piaţă de desfacere", unii înţeleg că toate aceste procese sînt necesare pentru un „mai bine" ulterior, alţii nu au păreri. În ansamblu însă, România continuă să aibă, cu mai puţin de doi ani înainte de data aderării, cea mai mare cotă de susţinere populară. În cele zece state care au aderat în 2004, proporţia între „da" şi „nu" era mult mai echilibrată.

La un asemenea euroentuziasm, ar fi nevoie de o comunicare coerentă. E inutil să ne facem iluzii: timpul e scurt, vom ajunge pe 2 ianuarie 2007 şi mulţi cetăţeni români, altminteri bucuroşi de aderare, tot nu vor şti cu ce se mănîncă noul lor statut. Mă tem că vom fi din nou o ţară atipică: atitudinile eurosceptice se vor extinde abia „după", cînd, eliberaţi de obsesia lui „întîiianuariedouămiişapte", ne vom aşeza liniştiţi să ne lămurim ce ne aşteaptă, de fapt. S-ar putea să nu ne convină şi o parte dintre noi să exclame „da' nu asta ne-aţi promis...". Eroare: nu ne-a promis nimeni nimic.

● Mi se pare însă că, dacă entuziasmul rămîne constant mare, euroacreala e în creştere. Politicienii, diplomaţii şi analiştii dau explicaţii complexe: UE digeră cu greu aderarea celor zece din 2004, aşa încît devine mai exigentă cu „întîrziatele" România şi Bulgaria. Sigur, Parlamentul European şi-a dat avizul, dar creştin-democraţii germani fac în continuare declaraţii de vigilenţă (ah, ce bun ar fi fost acum un partid creştin-democrat în România, să facă oarece lobby...); în plus, umblă vorba că se va umbla la bugetul pe 2007-2013, astfel încît noi şi bulgarii nu vom mai primi, de fapt, grămada de bani cu care apucase să se laude PSD în campania electorală din toamnă. Apoi, preşedintele Băsescu a spus că nu mai vrem să primim lecţii de la Franţa, iar unii comentatori au fost brusc cuprinşi de îngrijorare că „se supără francezii şi nu ne mai susţin". În fine, expulzările românilor aflaţi ilegal în spaţiul Schengen continuă, întoarcerea de la frontieră a celor care vor să ajungă acolo a atins noi culmi. Pe deasupra, un oarecare DJ spaniol a compus un cîntecel idiot şi s-a ales nu doar cu „celebritatea", dar şi cu o amendă de pe urma intensei mediatizări din presa... română. Ce mai, nici spaniolii nu ne mai vor... Încet-încet, în mintea românului mediu doritor de salarii UE pe muncă specific naţională se va aşeza binişor ideea că „UE ne vrea ca ţară, dar ne respinge cînd ne apropiem de ea în microbuze...".

Între euroentuziasm şi euroacreală, ne vedem însă de actualităţile noastre: faptul că fratele primarului Capitalei a fost rănit la vînătoare ţine prima pagină inclusiv în ziarele „serioase" (de ce?...), un popă din Bărăgan s-a pronunţat împotriva Papei chiar după moartea acestuia şi a ajuns, astfel, ştire de interes naţional,

iar Ion Iliescu îşi continuă drumul lin spre funcţia de preşedinte-reformator al PSD. Dacă după 15 ani de tranziţie social-democraţii români nu sînt în stare să găsească alt lider mai bun, se cheamă că societatea românească mai are destul de mult pînă îşi va găsi cu adevărat capacitatea de refomare. Indiferent de ce, cum şi cît vrea UE.

cu dilema la croitor

În ce relaţii se mai află clasa muncitoare cu paradisul în preajma zilei de 1 Mai?

Acadeaua marxistă, suptă cu seninătate mai bine de o sută de ani, precum că proletariatul e groparul capitalismului, s-a terminat pe vremea celui de-al doilea mandat al preşedintelui Ion Iliescu. Şi anume, în ziua cînd administraţia cimitirelor din Bucureşti a dat un ucaz ce îngăduie cetăţenilor cu drept de vot care au un deces în familie să-şi aducă groparii de acasă, deoarece foarte puţini îşi permiteau luxul de a-i plăti pe purtătorii oficiali de cazmale şi tîrnăcop.

Astfel şi-a cîştigat glorioasa noastră clasă muncitoare dreptul de a fi propriul ei gropar.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

De ce este Muzeul Ţăranului Român o problemă naţională?

Sîntem cu toţii copiii Ţăranului Român, iar această ascendenţă ne-a creat de la început un complex oedipian care ne împiedică pînă în ziua de astăzi să ne maturizăm. Obsesia culturii minore provine şi ea tot de aici, ca un fel de reproş mut adresat tatălui nostru sărac care ne-a născut în bordeiele şi nu în palatele acestei lumi. Cu o ambivalenţă tipic oedipiană, această ură se poate transforma oricînd în iubire, cultura noastră mică la stat devenind atunci mare la sfat. Nu există însă culturi minore şi culturi majore, ci doar culturi infantile şi culturi mature – iar aceasta este adevărata noastră problemă.

Am apărut pe lumea modernităţii ca o cultură de ţărani şi ne-am botezat în legea cea nouă a culturii naţionale. Ca în multe alte părţi, am crescut construindu-ne totodată un întreg discurs despre fiinţa noastră etnică, înscris pe linia „firească" a veneraţiei filiale. Ne-am şi revoltat periodic, la fel de „firesc", împotriva sorţii noastre modeste şi am vrut să ne renegăm tatăl pentru a scăpa de blestemul de a fi copiii acestuia: *Nu vrem să mai fim eternii ţărani ai istoriei!* – exclama Noica prin anii '30, în numele copiilor revoltaţi ai generaţiei sale.

În prezent, după „criza genealogică" a comunismului şi confuzia imediat următoare, figura paternă a Ţăranului revine printre moştenitorii săi, nereuşind decît să-i învrăjbească. Unii se legitimează printr-o reconstrucţie filială aproape necrofilă a trecerii tatălui prin lume, alţii au ieşit în lume şi se declară eliberaţi de orice dependenţă filială, negînd chiar şi existenţa reală a figurii paterne a Ţăranului. Or, dacă este adevărat că sîntem cu toţii copiii Ţăranului Român, nu este mai puţin adevărat că acesta a murit şi dacă nu vrem să ne bîntuie visele culturale, trebuie să facem cele cuvenite pentru despărţirea de el – iar atît încercările de resuscitare, cît şi cele de abandon sînt necuvenite.

În spatele acestei metafore oedipiene se află o realitate intelectuală, socială şi politică majoră, în care „cele cuvenite" se traduc prin *raţiune critică*, iar „moştenirea" implică *putere*. Problema în acest caz este că gîndirea critică întîrzie să se manifeste în mod sistematic, scindată între gîndirile partizane ale folclorismului şi post-modernismului, iar moştenitorii îşi dispută puterea scindaţi în grupurile de presiune ale „patrimonialiştilor conservatori" şi cele ale „deconstructiviştilor liberali". După cum remarca Maria Todorova, dacă gîndirea antropologică occidentală a trecut printr-o profundă criză post-colonială, supunîndu-şi reflecţiei critice întreaga sa moştenire intelectuală pentru a putea merge mai departe în cunoştinţă de cauză, în această parte de lume nu a existat o reflecţie post-naţională echivalentă, intelectualitatea divizîndu-se mai degrabă (oedipian) în naţionalişti şi anti-naţionalişti. Miza adevărată, intelectuală şi politică, este însă aceea a unei maturităţi post-naţionale (şi astfel „post-oedipiene"), ireductibilă la turbulenţa emoţională a poziţiilor pro şi contra.

În acest peisaj intervine Muzeul Ţăranului Român şi semnificaţia sa „naţională".

Imediat după căderea comunismului, fostul muzeu al acestuia se întoarce la menirea sa pre-comunistă gîndită de Tzigara-Samurcaş. Muzeul Ţăranului Român apare astfel, iniţial, ca un Muzeu al Mîntuirii Ţăranului. Ceea ce stîrneşte nu numai admiraţie, ci şi reticenţă: „ţăranul român", ce vreţi să spuneţi cu asta? Foarte curînd va deveni însă evident că este şi un muzeu al „despărţirii de ţăran", deschizînd astfel dosarul central al culturii noastre: ce facem cu moştenirea Ţăranului Român? MŢR nu este (doar) o revanşă împotriva comunismului şi o restauraţie a culturii populare „autentice", după cum nu este nici o simplă repunere în drepturi a părintelui său spiritual, Tzigara-Samurcaş; Horia Bernea nu reproduce cu pioşenie în atelierul său icoane ţărăneşti, deşi iubeşte cu pioşenie spiritualitatea ţărănească, iar Irina Nicolau nu spune la gura sobei poveşti din bătrîni, deşi are geniul oralităţii ţărăneşti. Domeniul de referinţă şi interes al muzeului nu numai că lărgeşte cu mult punerea în scenă a unui patrimoniu etnografic canonizat, ci redefineşte acest patrimoniu, muzeografia sa şi, cel mai important, modul însuşi de raportare la cultura naţională. Aceasta îi aduce şi recunoaşterea internaţională, care este şi un semnal: aceasta este direcţia în care trebuie să se angajeze reflecţia patrimonială şi, mai larg, culturală, la început de mileniu III.

Această emulaţie nu trebuie însă nici idilizată. Horia Bernea şi Irina Nicolau, de pildă, nu gîndeau la fel, dar gîndeau în aceeaşi direcţie. Acelaşi lucru se poate spune despre mai toţi membrii echipei, între care a existat o convergenţă, dar nu una lipsită de conflicte şi tensiuni. MŢR era un spaţiu cultural viu, devenind astfel, poate, prima instituţie de gîndire critică în act, schiţînd mai mult prin fapte decît prin manifest o *traiectorie de dezvoltare culturală*.

Doar că această „traiectorie" ameninţa să devină şi o „schimbare de paradigmă" şi *paradigmaticii* s-au simţit ameninţaţi în dreptul şi puterea lor de a spune „adevărul" despre cultura românească şi de a fi veneraţi – şi plătiţi... – pentru aceasta. Ceea ce s-a întîmplat la MŢR este astfel o restauraţie care, la rîndul său, este parte a unei reveniri în forţă a „patrimonialiştilor conservatori" în întreaga ţară. Miza, intelectuală şi politică în acelaşi timp, nu mai este astfel doar una locală, ci devine naţională. Este trist, în acest context, că un istoric de talia lui Dinu Giurescu, în loc să *scrie* istorie, a ajuns să *fie scris* de către mica istorie, trecînd astfel incredibil pe lîngă Istorie.

Nu (doar) despre o criză managerială este deci vorba la MŢR sau despre viziuni muzeografice diferite, despre moduri diverse de a aranja obiecte într-un raft şi nici măcar despre un „simplu" gest de impietate care cere o reparaţie morală. Ceea ce se joacă aici este dorinţa intelectuală şi voinţa politică de angajare într-o traiectorie de dezvoltare culturală care să permită depăşirea „complexului ţăranului" din cultura noastră. Rezolvarea „cazului MŢR" implică deci şi un „proiect de societate", nu numai o decizie administrativă. Iar eventualitatea unei filiale „întoarceri la Bernea", menită doar să înlăture „restauraţia Giurescu", ar fi un eşec intelectual şi o gafă politică. MŢR trebuie să meargă mai departe pe această traiectorie de dezvoltare culturală pe care a iniţiat-o, nu doar să revină la ceea ce a fost.

ţinerea de minte

„Floare-a luminilor, otravă ce distili între petale,
Semilună care aur pui pă turle dă cristale,
Vis al leneşei cadine ce pe perini de atlaz
Fundul greu strevede dulce pîn şalvarii de Şiraz,
O, Levant, ostroave-n marea limpezită ca paharul,
Sertăraş unde miroasă cimbrul şi enibaharul
Ce Dimov într-o poemă n-apucă a mai descri,
Zeci de tronuri hîde-n cari şade cîte-un Hangerli,
O, Levant, Levant feroce ca şi pruncul care bate
Cuie într-o pisicuţă adormită – cine poate
Neagra ta tristeţe-a trage-n al său pept şi a sta viu?
Cînd pornii poema asta cît eram de cilibiu!"

(Mircea Cărtărescu, *Levantul*, Cîntul al doisprezecelea, Editura Cartea Românească, 1990)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cine rezolvă problemele României

Dragă domnule Ghinea,

Am încercat mereu să urmăresc articolele dvs. din *Dilema veche* şi am profitat de pe urma unora dintre ele. Acum aflu că sînt subiectul unuia dintre ele, împreună cu Nati Meir – o combinaţie surprinzătoare pentru mine.

Nu am fost deranjat de ceva anume din articolul dvs., dar cred că sînt necesare cîteva clarificări. Scrieţi, spre final, că „nu propun amînarea aderării aşa cum o face Gallagher". Este adevărat că am susţinut asta în ultima parte a mandatului de premier al lui Adrian Năstase, cînd era clar că Verheugen era total cucerit de PSD. Dar sub preşedinţia lui Băsescu, am hotărît că necesitatea reformei este mai bine spijinită prin susţinerea intrării României în 2007 (nu în 2008), ceea ce am spus public la Bruxelles în 13 martie. *Adevărul* şi *Evenimentul zilei* au fost printre ziarele care au publicat părerea mea (cred că) în 15 martie.

Am oarece emoţii cînd scrieţi că „UE este adevărata forţă motrice care modernizează şi «rezolvă» problemele României". Oricît de satisfăcătoare a fost experienţa dvs. cu raportul UE care vorbea despre abuzul prin publicitatea de stat de către Guvernul Năstase, cred că bilanţul de după începerea negocierilor în 2000 nu este în favoarea argumentului dvs. Uitaţi-vă la situaţia justiţiei şi a administraţiei publice. Uitaţi-vă cît de nepregătite sînt economia şi infrastructura României, cum sublinia şi Ilie Şerbănescu de curînd. Dacă UE ar face un bilanţ a ceea ce s-a obţinut după cheltuielile în sprijinul reformei, cred că rezultatele ar fi deprimante.

Un prieten îmi spunea că românii vor fi cei care vor avea soarta ţării în mînă, nu UE. Dacă nu ar fi aşa, aş fi foarte sceptic în legătură cu viitorul. Cum am putea avea încredere că o entitate atît de uşor deturnată şi păcălită de Năstase, Severin, Geoană şi Teodorescu ar putea să facă ceea ce este bine şi corect pentru România?

Mi-e greu să înţeleg comparaţia între huliganii britanici, C.V. Tudor şi Nati Meir. Unul dintre motivele pentru care noi nu avem fenomenul „Vadim" este că statul este puternic şi nu şi-a îndepărtat grupuri de cetăţeni care să caute soluţii extremiste. Dar societatea noastră devine mai slabă. Huliganismul din fotbal este doar un semn al anomiei sociale care afectează Marea Britanie. De obicei, cînd mă aflu în România respir mai uşurat, pentru că societatea este mai puţin violentă şi dezorganizată decît în Marea Britanie. Dacă există huliganism, de obicei nu îl observ, deşi mă plimb mult pe jos. Cei mai mulţi dintre tineri ştiu ce vor, sînt energici şi plini de iniţiativă, dar este tragic că strategia cu totul nesatisfăcătoare a UE pentru România îi va face pe mulţi să plece din ţară.

UE nu a reuşit să stabilească un parteneriat eficient cu cele mai dinamice şi curate elemente ale societăţii româneşti. De fapt, euroscepticismul meu este unul moderat, dar întîlnesc tot timpul oameni care îmi confirmă punctul de vedere. Cred că birocraţii de la Bruxelles ar avea mai mult respect pentru România, şi cei mai buni dintre ei ar putea stabili alianţe utile cu cetăţenii deschişi spre reforme, dacă în ultimii ani ar fi pornit o dezbatere despre cele mai bune strategii prin care România să obţină ceva beneficii de la UE. Este ciudat că o examinare serioasă începe abia acum, cînd şansa de a influenţa tratamentul primit dinspre Bruxelles este mult mai mică. Dacă tot ce poate oferi UE este un fel de protecţie vagă împotriva barbariei venite dinspre Est şi libertatea de a intra pe piaţa europeană a muncii din 2015, ce beneficii vor exista avînd în vedere convulsiile economice care deja încep să se simtă, mulţumită condiţiilor prost negociate?

Cred că tăcerea unei mari părţi din societatea civilă cu privire la modul în care UE va afecta România este deprimantă şi deranjantă. Cum ar putea acest proces să fie benefic pentru România cînd arhitectul-şef a fost partidul care a jefuit România cea mai mare parte din ultimii 15 ani?

Pentru a-l parafraza pe Traian Ungureanu, România merită să fie parte a unei uniuni a Europei, dar mă tem că Uniunea Europeană va redeschide conflicte interne încă proaspete pe continent din cauza politicilor de extindere de care, în cele mai multe cazuri, vor beneficia doar grupuri de interese.

Nu sînt nici bucuros, nici fericit să vă spun toate acestea, dar sînt sentimentele mele; sentimentele unui britanic fericit să trăiască într-o Europă unită politic, dar nu în castelul de cărţi de joc construit de birocraţii cenuşii ai UE şi de oportuniştii lor stăpîni politici.

Cu toată stima,

Tom GALLAGHER

Stimate domnule Gallagher,

Vă mulţumesc pentru răspuns. Sînt convins că această dezbatere este utilă, pentru că receptarea critică a construcţiei europene lipseşte aproape în România.

Totuşi, nu vă împărtăşesc viziunea sumbră asupra Uniunii şi, în orice caz, sînt mult mai optimist asupra efectelor integrării României. O cunoştinţă comună, Alina Mungiu-Pippidi, îmi spunea, la un moment dat, că România trece prin cea mai fastă perioadă din istoria sa. O să vă miraţi că spunea asta în 2004, cînd atrăgea repetat atenţia asupra derapajelor antidemocratice ale puterii PSD? În ciuda a ceea ce făcea Năstase, nu era bine nici atunci ca integrarea să fie amînată, pentru că şi democratizarea şi modernizarea ţării se fac mai bine fiind controlate de UE. Cunoaşteţi bine istoria României şi, dacă priviţi atent, veţi vedea că Alina Mungiu-Pippidi avea dreptate. Nici măcar iluzorica perioadă interbelică, cu o democraţie intermitentă şi fără garanţiile de securitate pe care le avem acum, nu se compară.

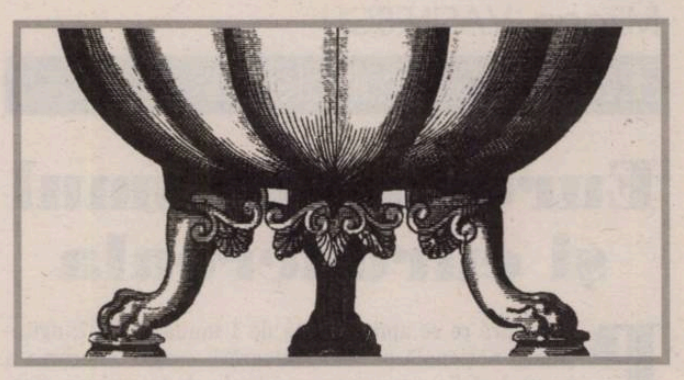

Din nou vă spun: înţelegem diferit Uniunea. Aici, UE înseamnă cel mai serios dintre multele proiecte de modernizare încercate de România. Ştiţi bine că aceasta a fost obsesia naţională în ultimele două secole: să ajungem din urmă Vestul. Există şansa ca integrarea în UE să fie ultimul proiect de modernizare a României, pentru că Uniunea este singurul actor istoric care a reuşit asta în alte părţi, vezi Spania, Portugalia sau Grecia. Această şansă reală face ca miza integrării să reprezinte pentru noi mai mult decît redistribuirea ajutoarelor agricole sau a numărului de locuri în Parlamentul European. Sînt amănunte importante, fără îndoială, dar miza mare ne face să le acordăm puţină atenţie. Nu este vorba despre euroentuziasm aici, ci de eurodisperare.

Sînteţi nedrept cînd puneţi pe seama UE starea proastă a infrastructurii şi a economiei. Moştenirea trecutului este dezastruoasă în România şi nici dacă ar fi avut un program ideal, Uniunea nu ar fi putut recupera mai rapid acest deficit. Dimpotrivă, proiectele făcute cu bani europeni sînt printre cele puţine responsabile şi transparente. Sînt fraude şi acolo şi chiar în aceste zile au ajuns la mine informaţii despre deturnări în programul de dezvoltare rurală, dar este alt peisaj decît sectorul public pur românesc unde frauda este regula. Guvernul Năstase a încercat alt paradox: a făcut eforturi în partea tehnică, în legislaţie, în timp ce a sabotat democratizarea ţării. Dacă ar fi fost lăsat de capul său, PSD ar fi urmat un scenariu turcesc: modernizare fără democratizare. Din nou, UE a limitat eventualele excese. Chiar Verheugen, pe care dvs. îl consideraţi marioneta PSD, a atras suficient atenţia asupra corupţiei şi asupra limitărilor libertăţii de expresie. Dar trebuia să lucreze cu acel guvern ales democratic, chiar dacă (ca atît de multe guverne din spaţiul excomunist) avea un comportament antidemocratic.

Cred în continuare că UE este adevărata forţă motrice pentru modernizarea ţării. Nu îmi face nici o plăcere să recunosc asta, dar este un adevăr. Mi-ar fi plăcut să trăiesc într-o societate care găseşte în interior resursele să se modernizeze şi democratizeze. Dar nu trăiesc acolo.

Cu aceeaşi stimă,

Cristian GHINEA

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

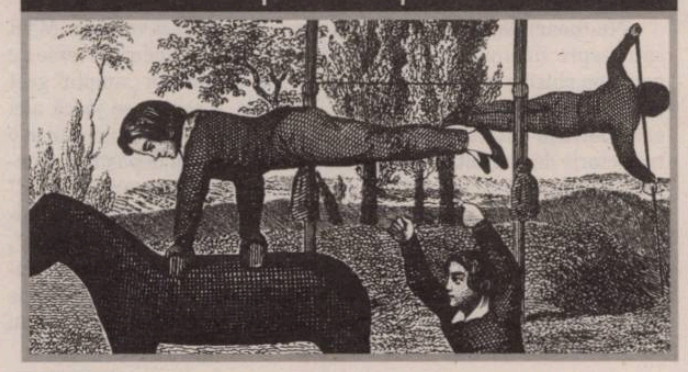

Văcarul de cartier

Mic îndreptar pentru înţelegerea unui fenomen post-industrial, post-artistic şi oarecum post-normal

Vin vacile! În cartierul meu, strigătul ăsta nu s-a mai auzit probabil de 400 de ani, de cînd pe aleea dintre blocuri trecea uliţa satului. Cireada s-a mai subţiat între timp şi a învăţat să se exprime şi în alte materiale decît carnea şi oasele. Ultimul model de vaci e din fibră de sticlă şi n-are nevoie de boi. Mă rog, nu de unii din aceeaşi specie. N-aţi înţeles despre ce vorbesc? Veţi fi pedepsiţi cu prima ocazie. E vorba de Cow Parade. O organizaţie internaţională de caritate (sau nu, n-am înţeles prea bine de pe site) face o expoziţie de vaci pictate. Le pictează artiştii sau amatorii şi le priveşte, extrem de fericit, norodul fără talent la desen. Asta e socoteala deacasă, cel puţin. Planul pentru Bucureşti prevede la început amplasarea de vaci în punctele strategice ale Capitalei, cam peacolo pe unde, în ultimul război, se găseau tunurile antiaeriene: Herăstrău, Dealul Spirii (cam pe lîngă Casa Poporului), Cişmigiu. După care, pînă-n toamnă, vacile se vor răspîndi prin cartierele populare. Acolo unde localnicii, aflaţi poate la prima generaţie la oraş, le vor primi şi chiar căuta loc în gospodărie. Vaca de oraş pictată e un animal de import. Şi, ca în orice ecosistem virgin, apariţia sa riscă două lucruri diametral opuse: să piară sau să invadeze sistemul-gazdă. Spre toamnă, am putea avea o văcuţă în faţa fiecărui bloc, mai ales dacă aplicăm sistemul Maggi, şi anume un premiu pentru cea mai tupeistă cornută de cartier. Vaca de după blocuri: trebuie să recunoaşteţi că sună destul de promiţător. Şi totuşi, orice ai picta pe ea, vaca spune mai multe despre noi decît despre rumegătoare. Şi am să dau acum jos mănuşile astea de muls simpatia ONG-urilor şi am s-o spun pe şleau: vaca urbană mi se pare o tîmpenie. Cu toate astea, am să lupt pentru ea, tocmai pentru că simt că şi tîmpeniile au dreptul lor la existenţă. Viaţa e mai diversă, mai colorată cu ele. Existenţa, mai uşor de suportat. Mîţa (ca să rămînem în regnul animal), mai uşor de tras de coadă, la serviciu şi acasă. Boii de lîngă noi, mai proaspeţi şi mai plăcuţi în conversaţie. Vaca de oraş nu e greu de întreţinut. N-are nevoie de iarbă. Se hrăneşte cu hîrtie de scris şi electroni din tuburile catodice – ca orice fenomen de marketing. În România, tatăl ei e imitaţia, iar mama, presa lipsită de subiecte. E perfecta formă fără fond de care vorbea Maiorescu: în vaca de import, la fel ca şi în poezia de pe la 1870, nu e decît aer. Vaca nu înseamnă nimic înainte s-o pictezi – după aceea înseamnă fix ce vrei tu, fără să fii obligat să dai justificări. Vestea cea mai bună pe care ne-o aduce acest animal este că unii au vreme să se ocupe de el. Văcarii urbani sînt, de fapt, societatea civilă pe care România liberă o căuta pe la începutul anilor '90. Că societatea asta a ajuns să picteze patrupede e un detaliu: important e că înţelege sensul lucrurilor fără sens. Poezia şi farmecul absurdului. Plăcerea inutilului. În vacă e sfîrşitul istoriei şi începutul ei, în acelaşi timp. Experimentul şi raţionamentul. Francis Bacon – şi tizul lui, Fukuyama. Stau amîndoi acolo, în burta vacii, şi ne aşteaptă să-i înţelegem. Sau nu, treaba noastră. Şi totuşi, cu o vacă nu se face o industrie zootehnică. Cu o cireadă de vaci pictate nu se preschimbă rictusul în zîmbet, conservatorul în liberal şi românul chinuit de complexe în european sadea. Totuşi, există ceva în animalul ăsta care ni-l aduce mai aproape de suflet şi de înţelegerea naţională... Pe scurt: vaca e moartă. Rumegătoarea vine gata înţepenită din vecini. Îi dai un şut în fund, nu se mişcă. Te strîmbi la ea, nu te ia în coarne. E primul pas spre îndeplinirea unei aspiraţii vechi şi mereu amînate, legate nu de vaca vecinului, ci de capra lui...

Ar fi fost, cred, o adaptare binevenită: Parada Caprelor Decedate îmi pare un concept numai bun pentru 1 Mai, rămas fără ideologie... Aşa că scoateţi caprele în stradă – şi-atunci să vedeţi cum iese lumea la pictat!

BARBURISME

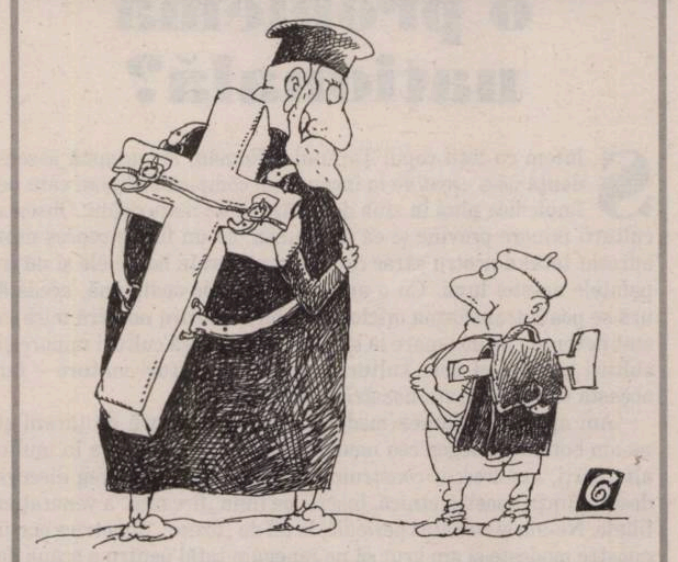

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

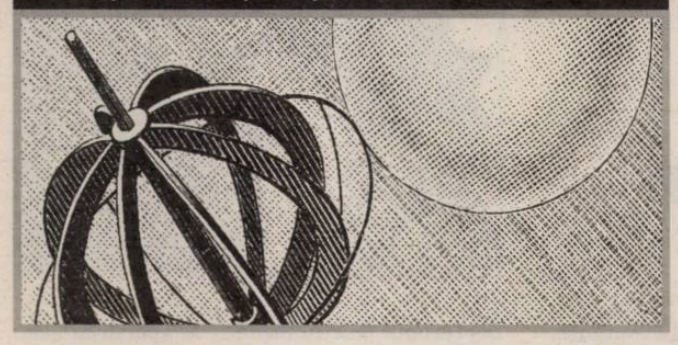

Organizarea spontaneităţii

E greu de presupus că într-o ţară cum e China, unde dreptul de a manifesta este sever îngrădit, cînd nu este de-a dreptul interzis, demonstraţiile anti-japoneze care durează de vreo trei săptămîni sînt un fenomen spontan. Totul a început de la un manual de istorie japonez, aprobat de autorităţile de acolo, unde istoria relaţiilor dintre cele două ţări este prezentată dintr-un unghi favorabil japonezilor: masacrul desfăşurat între decembrie 1937 şi martie 1938, în timpul ocupaţiei japoneze din China, la Nanjing, cifra victimelor civile fiind situată între 50.000 şi 300.000, e prezentat ca un „incident". China pretinde de mult scuze din partea Japoniei pentru crimele din timpul ocupaţiei, nu le-a obţinut, şi afirmaţii de genul celei din manualul incriminat nu par să prevestească disponibilitatea unei confruntări sincere cu istoria. Japonia răspunde că manualul acela este doar unul din cele opt existente pe piaţă şi că este folosit de foarte puţine şcoli. În absenţa unei poziţii oficiale contrare, manualul are însă pentru puţinii elevi care îl studiază valoare de adevăr şi China are tot dreptul să se revolte că elevii – oricîţi ar fi – învaţă la şcoală o minciună.

Dar violenţele declanşate la Shanghai, cînd consulatul japonez a fost vandalizat, şi continuate la Shenzhen prin arderea portretelor prim-ministrului Koizumi, apoi în alte oraşe, par a dovedi că autorităţile chineze sînt decise să facă uz de toate mijloacele pentru a-şi afirma locul în viaţa internaţională. Violenţa, aşa dezordonată cum părea în reportajele televizate, a fost sever controlată: pe 9 aprilie, după ce au atacat ambasada de la Beijing, studenţii au fost trimişi în campus în bună ordine şi disciplină, în autobuzele care îi aşteptau la colţ de manifestaţie. Sentimentul anti-japonez, cu un suflu real în masele chineze, s-a dezlănţuit exact atît cît a fost nevoie pentru a ameninţa liniştea vecinului de peste strîmtori. Toate acestea în timp ce 16.000 de firme japoneze acţionează în China, cele două ţări fiind reciproc interesate în menţinerea relaţiilor economice la nivelul actual: fiecare este pe locul întîi pe lista celuilalt.

Guvernul japonez nu e dispus să-şi ceară scuze, dimpotrivă, le cere chinezilor să-şi exprime regretul pentru acţiunile violente din ultimele săptămîni. Nici vorbă. „Guvernul chinez n-a făcut nimic care să justifice scuze faţă de poporul japonez" a spus ministrul de Externe Li Zhaoziang. Ambele părţi recunosc că relaţiile sino-japoneze au ajuns la cel mai jos punct al lor din 1972, cînd cele două ţări au stabilit relaţii diplomatice. Manualul în chestiune a fost un bun pretext pentru a introduce trecutul în dezbaterile cu referire la prezent şi la viitor. Japonia s-a asociat Statelor Unite în neliniştile exprimate faţă de ameninţările formulate de China continentală asupra Taiwanului. Pe de altă parte, Tokyo ţinteşte la un loc permanent în Consiliul de Securitate şi dacă planul de reformă al Organizaţiei Naţiunilor Unite va ajunge să fie discutat cu seriozitate, această candidatură va fi luată în consideraţie. Iar în acest punct lucrurile se încurcă. China, ca şi Statele Unite, se opune reformei ONU, dar în timp ce, pentru prima, Japonia este cauza, Washingtonul e singurul care susţine candidatura niponă. De altfel, Pakistanul se opune candidaturii Indiei, Italia nu vede cu ochi buni prezenţa Germaniei în Consiliul de Securitate, Mexicul nu înţelege de ce e preferată Brazilia. Extinderea Consiliului de Securitate va fi discutată în cadrul Adunării Generale, unde nu există drept de veto, dar modificările Cartei trebuie ratificate de parlamentele celor cinci ţări membre permanente *acum*. Ceea ce probabil nu se va întîmpla.

Se poate înţelege din această poveste destul de confuză că viaţa internaţională este dominată mai curînd de reflexul de respingere decît de cel de asociere şi că geamurile sparte de la Beijing fac parte din codurile de urgenţă ale limbajului diplomatic. Devenită o putere economică semnificativă, China îşi impune rolul politic – cu Partidul Comunist în frunte – pentru a obţine reparaţiile şi locul în lume la care se consideră îndreptăţită. Dar şi jocul de-a manifestaţiile spontane s-ar putea să-i rezerve surprize.

globul cubic

La închisoare

Scheveningen – închisoarea cinci stele? „E totuşi o închisoare", spune unul dintre avocaţi, deşi corespunde standardelor celor mai elevate din regimul penitenciar, deşi peisajul lasă de dorit: de la ferestrele ei, deţinuţii nu văd Marea Nordului. Construită în 1886, această închisoare olandeză a fost extinsă în 1994, cînd i s-a adăugat „sectorul internaţional" unde pot sta 68 de acuzaţi. Autorităţile olandeze asigură curăţenia, bucătăria şi paza – 79 de paznici. Acum sînt „încartiruiţi" aici acuzaţii din procesele războaielor din fosta Iugoslavie, „politici" şi „militari", iar comandantul închisorii, irlandezul Timothy McFadden, încearcă să evite problemele ridicate de o eventuală coabitare şi, la cererea procurorului, evită ca unii dintre cei cercetaţi să comunice între ei.

Legenda pretinde că aici se desfăşoară împăcarea simbolică a liderilor din Balcani. Catolicii din Croaţia, ortodocşii din Serbia şi musulmanii din Bosnia îşi sărbătoresc datele festive fără a declanşa incidente majore. „E ca la război, duşmăniile persistente nu stau în calea negocierilor parţiale", spune un avocat. Altul observă că inamiciţiile se exprimă „sub forma umorului negru, a deriziunii, a ironiei" şi dezacordurile apar mai curînd din cauza dosarelor decît a apartenenţei etnice. Miloşevici este cel mai celebru deţinut de aici; cel mai turbulent este Vojislav Seselj, care se plînge şi susţine, în lungi scrisori, că nu-i adevărat, condiţiile din puşcărie din Olanda sînt departe de oferta unei agenţii turistice, aşa cum se scrie pe Internet.

Acuzaţii fac front comun împotriva duşmanului comun, procurorul, sărbătoresc împreună datele festive ale Ortodoxiei, ba chiar dau dovadă de un oarecare spirit ecumenic: în 2000 l-au primit la masa lor pe Jean Kambanda, fost prim-ministru ruandez condamnat la închisoare pe viaţă, de către Tribunalul Internaţional de la Arusha, pentru genocid. A stat cîteva luni şi la Scheveningen, unde un şef paramilitar croat, Mladen Naletilic, zis şi „Tuta", l-a luat sub aripa lui protectoare, dîndu-i ţigări şi jucînd pocher cu el. Celulele sînt individuale, dar deţinuţii se văd între ei la bibliotecă, în curte, la magazinul unde îşi cumpără ceea ce administraţia penitenciară nu le pune la dispoziţie decît pe bani.

Reportajul din ziarul *Le Monde* (14 aprilie 2005) creează un acut sentiment de jenă: s-a distrus o ţară, au murit zeci de mii de oameni, militari şi civili, în numele unor idealuri pe care deţinuţii de azi nu dau nici doi bani, s-au declanşat crize internaţionale, s-au efectuat bombardamente, economia a fost pusă la pămînt, pentru ca aceşti oameni să poată juca pocher în linişte. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Dreptul internaţional şi frumoşii săi visători

O carte recentă* mă incită la încîntare. Nu cartea în sine, nici autorul (altfel un specialist reputat în drept internaţional şi decan al „Woodrow Wilson School of Public and International Affairs" de la Universitatea Princeton) şi nici măcar tema cărţii nu-mi provoacă exerciţiul de încîntare, ci *idealismul* viziunii asupra lumii, care respiră, proaspăt, în fiecare pagină. Dreptul internaţional este cea mai idealistă dintre ştiinţele juridice şi regret mult că nu am putut să mă bucur ca atare de el la vîrsta de 20 de ani, cînd am început să-l studiez. Eram, atunci, în 1989 şi începusem studiul dreptului internaţional public la o şcoală complet ideologizată, cu un profesor despre care am avut ocazia să mai scriu în acest colţ de pagină, care era imaginea vie a lui Nicolae Ceauşescu. În acel timp oribil, în acea şcoală deprimantă, cu acel profesor sinistru, dreptul internaţional mi s-a părut o disciplină respingătoare. Au trecut anii şi lecturi mai tîrzii, determinate de preocupările mele în filozofia dreptului, dar şi de împrejurarea că, la un moment dat, am condus seminariile de drept internaţional la Facultatea de Relaţii Internaţionale de la ASE, mi-au revelat o disciplină cu adevărat superbă, fascinantă. Este, dintre toate disciplinele juridice, cea mai apropiată de filozofie, cea mai înaltă în aspiraţii şi cea mai atractivă pentru sufletul unui tînăr. Evocă nemărginirea şi se referă la fundamentele ordinii lumii – nu aş fi deloc suprins să aud că este disciplina favorită a celor mai mulţi studenţi de astăzi.

Dar este şi o disciplină în plină transformare, o disciplină în criză, după unii, sau în plin lansaj, după alţii, în orice caz, o disciplină care cunoaşte astăzi o dinamică accentuată şi tulbure. Dreptul internaţional este astăzi terenul cel mai potrivit pentru confruntarea de idei a lumii. Internaţionalişti şi naţionalişti, partizanii statului naţional şi partizanii regionalizării / globalizării, cei care cred că lumea este o sumă de indivizi în principiu egali în drepturi fundamentale şi cei care cred că lumea este o sumă de state egale între ele în faţa legii internaţionale, cei care susţin America şi cei care susţin Europa, cei slabi şi cei puternici – toţi se referă la dreptul internaţional. Pe unii i-a dezamăgit, pe alţii i-a înfuriat nesocotirea lui, dar toţi aşteaptă totul de la dreptul internaţional, căci toată lumea pare de acord că liniştea noastră de mîine trebuie să vină de la un sistem de legi internaţionale care protejează şi sancţionează. Internaţionaliştii au argumente filozofice, ei se întemeiază pe ceea ce spune filozofia actuală, numele cele mai influente fiind Rawls şi Habermas, de o parte şi de cealaltă a Atlanticului. Ceilalţi sînt fideli lecţiilor istoriei, au argumente solide din trecutul plin de eşecuri catastrofale ale oricărei încercări de aşezare a ordinii internaţionale pe principiile dreptului. Primii par progresişti doar pentru că viziunea lor e mai nouă, cei din urmă par tradiţionalişti doar pentru că ideile lor sînt validate de experienţele trecutului.

Dreptul internaţional are deja vîrsta clasicizării – denumirea disciplinei ca atare apare la finele secolului al XVIII-lea, iar autorii socotiţi fondatori, precum Grotius, Vattel sau Pufendorff, scriu ceva mai înainte. Însă dreptul internaţional suferă de cîţiva ani, şi mai ales după falimentul universului sovietic, influenţa proaspătă a internaţionalizării drepturilor fundamentale ale omului. Libertatea individului nu mai este doar o opţiune pentru anumite organizări statale, ci un standard mondial, democraţia nu mai este doar o chestiune internă, ci un deziderat care se răspîndeşte ca o maree pe tot globul.

Produsul instituţional cel mai pur al dreptului internaţional este Organizaţia Naţiunilor Unite. Nu doar că funcţionează pe baza unui document cu valoare de lege în dreptul internaţional, dar se preocupă direct de dezvoltarea şi de perpetuarea sa. Acum, ONU are nevoie de reforme masive. Secretarul general al Organizaţiei a şi anunţat acest lucru. Semnificativ, printre primele gesturi reformatoare pe care le-a făcut Koffi Annan a fost să solicite dizolvarea infamei Comisii pentru Drepturile Omului de la Geneva, structură care îşi pierduse întreaga credibilitate de vreme ce căzuse sub controlul total al unor state notorii pentru abuzurile împotriva drepturilor omului. Dreptul internaţional, sînt convins, va deveni poate mai eficace, dar în orice caz mai proaspăt, dacă această reformă va fi dusă la capăt. Nu sînt integral entuziast de planul Annan, poate voi explica de ce într-un articol viitor, dar simt că acum, după criza irakiană şi în plin avans al democraţiei spre Moscova, momentul de relansare a dreptului internaţional a venit. Putem miza pe dreptul internaţional, dacă şi dreptul internaţional cîştigă în pragmatism, fără să piardă din idealism.

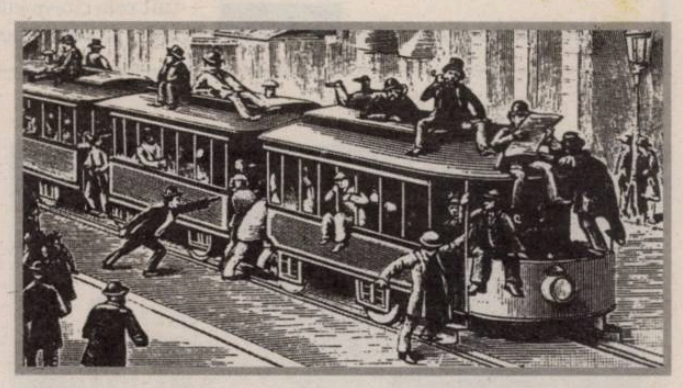

* *A New World Order* de Anne-Marie Slaughter, apărută la Princeton University Press.

ready made

„Miercuri, 26 aprilie (1939)

Vegetaţia, cu tot frigul din ultimele zile, înaintează vertiginos, mult prea timpuriu; plimbându-mă prin grădină, astăzi, constat că glicinele au înflorit şi bujorii bujoresc."

(Carol al II-lea, *Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice,* vol. I [1904-1939], Editura Curtea Veche, 2003)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Alai

Trece zilnic
şi te-mproaşcă
de departe
o caleaşcă
cu blindaj
ca de rădaşcă.

După ea
se ţine-o gaşcă
de huidume
în rubaşcă
sau în geci,
şi cu palaşcă*.

Toţi aşteaptă
o pataşcă**
să le cadă
pleaşcă,-n taşcă,
din prea-nobila
caleaşcă.

În caleaşcă
şade-o hoaşcă
ce-şi bea zerul
dintr-o ceaşcă
ce se varsă
din caleaşcă
şi te face
zilnic fleaşcă.

---

* *Cartuşieră.*
** *(Un) pitac.*

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Fidelitate şi tranzacţionism

(să moară Dej de necaz!)

Acum 40 de ani, Nicolae Ceauşescu ajungea acolo sus. Nu pe-atît de sus precum e acum, ci în funcţia de *prim-secretar al Partidului Muncitoresc Român* – transformată repede, ca semn denominativ al uciderii simbolice a tatălui Gheorghiu-Dej, în cea de *secretar general al PCR*.

Cum s-au petrecut lucrurile, atunci, în martie 1965, a fost una dintre întrebările care ne-au animat mult în ianuarie 1990, cînd tocmai scăpasem de personaj. Cum, adică, un individ de o asemenea inteligenţă obtuză (există şi aşa ceva!), fără pic de *political appeal*, complexat de propria-i înălţime şi de intratabila incapacitate de a vorbi corect româna, încurajat de la spate de o soţie faţă de care Xantipa ar fi fost un fel de Maica Tereza, cum acest om a cîştigat întîietatea în partid după moartea lui Dej? – iată misterul pentru care doar I. Gh. Maurer, acum 15 ani, în cîteva apariţii pe TVR1, avea o explicaţie, una, mai ales, din care nimeni să nu iasă rău (şi mai cu seamă el însuşi), în afară, evident, de abia răposatul Ceauşescu. Spunea, în mare, Maurer: *eu l-am propus, era tînăr şi promiţător, era curajos în faţa ruşilor, nimeni nu bănuia* ş.a.m.d.

Din punct de vedere istoriografic, pînă de curînd cea mai aplicată analiză era un studiu al Cristinei Boico (fostă angajată superioară de Externe, la Bucureşti), publicat într-o revistă franţuzească de istorie chiar în momentul colapsului regimurilor din Est. De curînd, Pierre du Bois – profesor la Institutul de Înalte Studii Internaţionale din Geneva – a scos o carte pe acest subiect*. Chiar dacă nu e vorba, propriu-zis, de revelaţii, demersul are meritul de a fi reconstituit cele cîteva zile decisive dintre 2 şi 23 martie 1965 pe baza unor interviuri cu Alexandru Bîrlădeanu, Mihai Florescu, Maurer, Ilie Murgulescu, Ilie Verdeţ, Leonte Răutu, Gh. Apostol, Silviu Brucan, Janoş Fazekaş, Paul Niculescu-Mizil. Între timp, primii şase s-au dus (Dumnezeu să-i ierte – Marx nu cred că ar fi făcut-o), deci cu atît mai binevenită această colectare a versiunii *martorilor* despre momentul fondator al *Epocii de Aur*.

Şi ce rezultă: mai presus de toate, un adevăr trist. Aşadar, pe 19 şi 20 ianuarie 1965, Dej, Maurer şi Sălăjan (ministrul Apărării) participaseră, la Varşovia, la o reuniune consultativă a Tratatului omonim. Pe 22 ale lunii, Dej revenise efectiv zgribulit în ţară, acuzînd friguri şi o stare de rău; cîteva examene radiologice, în a doua jumătate a lui februarie, descoperă o tumoare la plămînul drept, urmată de o creştere anormală a ficatului şi, mai apoi, de o tumoare hepatică. Pe 2 martie, medicii constată cancer la plămîni şi metastaza ficatului; un grup de medici englezi şi francezi, aduşi în grabă, confirmă diagnosticul (mai largi la inimă, francezii i-ar mai fi dat bolnavului încă cinci sau şase luni de trăit). Ultima apariţie în public a liderului se petrece pe 7 martie (erau alegeri pentru Marea Adunare Naţională şi Dej votează şi el, atît de palid încît fotografii oficiali au trudit serios la retuşare). Cu limbă de moarte, pe 16, Dej le-ar fi spus lui Maurer şi Bodnăraş că-l vede pe Gh. Apostol drept succesor. Şi de-aici a început nebunia.

Maurer, imediat, i-a informat de alegere pe Chivu Stoica, pe Apostol însuşi, pe Bârlădeanu, pe Ceauşescu şi Alexandru Drăghici, plus alţi cîţiva. Ultimii doi – care sperau, fiecare în felul lui – au sărit ca arşi: *cum să alegi pe altcineva cît şeful e încă în viaţă?* Pe 17, într-o Plenară a CC-ului, Ceauşescu anunţă conclavului boala lui Dej (primul buletin medical va apărea în *Scînteia* de a doua zi), iar pe 19 martie, la ora 17,43, Dej îi scuteşte pe toţi de probleme şi-şi dă duhul**– dînd drumul, astfel, şi bătăliei pentru succesiune.

Cei care au trădat primii au fost inteligentul Maurer şi ceva mai diferitul, din acest punct de vedere, Chivu Stoica. După toate aparenţele, între seara lui 18 şi dimineaţa lui 20 martie, cei doi plus Ceauşescu au negociat moştenirea şi au împărţit lozul cel mare, ajungînd la o formulă de compromis (care va rezista pînă în decembrie 1967): Maurer rămînea prim-ministru (şi putea vîna în continuare după pofta inimii), Stoica primea preşedinţia Consiliului de Stat (şi era treaba lui ce făcea cu balerinele, care-i cam plăceau), iar amîndoi urmau să facă *lobby* pentru ca Nicolae Ceauşescu să ia partidul, confirmînd astfel aşteptările externe (Radio Europa Liberă îl anunţase din 1962 ca fiind cel mai probabil succesor, iar Ghiţă Ionescu, din 1964).

Şi, cum spuneam, rezultă un adevăr trist: pe de-o parte, nu numirea noului şef e problema, ci modul cum s-a făcut: tranzacţionism cît încape, alegeri ioc; apoi, Maurer şi Stoica fuseseră cei mai buni prieteni ai lui Dej – unor aşa prieteni, să le tot laşi testamente!

În următorii ani, Ceauşescu i-a fentat pe fiecare. Şi-acum, fie vorba-ntre noi: ar fi meritat ei altceva?

---

* *Ceauşescu au pouvoir. Enquête sur une ascension*, Georg Editeur, Paris, 2004.

** Detalii despre *Epoca Dej* în dosarul *Dilemei vechi*, peste două săptămîni.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Pastel

Blocul din Balta Albă al părinţilor mei a îmbătrînit frumos. Atît cît poate un bloc cu apartamente mici, fără spaţii exterioare sau utilităţi comune. E construit în 1966, dar nu i-a căzut tencuiala (exceptînd mici sechele din '77). După atîta timp, uşile şi ferestrele se-nchid bine, sînt etanşe la vînt şi zloată, instalaţiile n-au cedat. E un bloc demn. Acum 40 de ani, amestecul etno-profesional al celor 176 de apartamente părea să nască scîntei. Nu s-a întîmplat nimic. Băieţii din anul Marii Mutări sînt acum grizonaţi, fetele şi-au modificat silueta. Mai toţi au nepoţi care freacă rolele şi bat mingea „în spate". În primul an am coexistat cu un rest de stradă, cu case dintr-un trecut interbelic şi extra-bucureştean. După demolarea lor, ne-am ales cu un spaţiu viran, ocupat apoi de chesoanele unor viitoare blocuri. Cocoţaţi pe ele, spionam pe-nserat apartamentele vecinilor noştri. Şi tot de-acolo am ascultat, în august '68, răzbătînd de la toate ferestrele, emisiunile Europei Libere despre tancurile din Praga. Era ca la Sala Palatului, cu difuzoare în fiecare scaun! După ce ni s-a pus în faţă un meschin bloc-turn, interstiţiul a fost plantat cu arbori intoleranţi. S-au înălţat avizi de lumină, întronînd sub ei o umbră perpetuă. Soarele mai scaldă liber doar banda adiacentă blocului, 6-7 metri de spaţiu destinat vegetaţiei „culte".

Atunci, în '66, cineva a venit cu planuri horticole. Ici un rond de flori, colo o tufă. A ţinut un an sau doi. S-a încercat altă idee – trandafiri agăţători şi iederă abundentă. Apoi s-a abolit orice plan, spaţiul a fost dat uitării. S-a descurcat de unul singur, cu bălării şi poteci aleatorii. Într-un final, fiecare (mai ales cei de la parter) a improvizat în dreptul lui propria imagine a Grădinii Originare. Ciudat sau ba, asta e formula care a triumfat. Banda circumlocativă *(ben trovato!)* a căpătat coerenţa minoră a unui inedit parc englezesc. Cu reguli şi surprize, dar fără grote!

De la înălţimea etajului 2, am privit săptămîna trecută acest petic de verdeaţă agresivă. Soarele strălucea blajin şi tolerant. Iarba nouă era de un verde sfidător, dar rămăseseră şi petice inerte. Acum nu mai solicită nimeni muncă patriotică sau comunitară, dar patru-cinci locatari îşi făceau de lucru. Un june mustăcios luase cazmaua şi săpa o groapă pentru puietul sprijinit de peretele blocului. Nu departe, în stînga, o doamnă de vreo 45 de ani, în trening, mărunţea solul infertil şi presăra ceva dintr-o cutie de tablă. Poate seminţe de iarbă, poate flori, poate îngrăşăminte. Poate vrejul de fasole al imprudentului Jack! Mai la dreapta, altă doamnă, cu al cărei fiu mă certam întotdeauna la fotbal, făcea cuiburi pentru cîteva rînduri de panseluţe ce aşteptau într-o lădiţă. Radiau concertat în tonuri de galben pufos sau mov electric. Soarele supraveghea lucrarea, astupînd uşor vuietul bulevardului aflat undeva la zeci de metri mai departe.

Am uitat brusc toate parascoveniile ce-mi trecuseră prin minte cu doar cîteva minute în urmă: *Iliescu prezidează partidul arabilor din România! Prizonierii din Irak se-ntorc cu datoria lui Saddam, recuperată la ordinul lui Băsescu! PSD se descompune în trei aripi – comunişti, arivişti, infracţionişti! Preşedintele Bush se trage din comuna Tătăşeşti!* Femeia în trening s-a înălţat de şale şi a început să strige cu voce cîntată spre colţul blocului. *„Hai, mămică, vino aici, vino şi tu pe iarbă."* Şi, deodată, din spate, a apărut cea mai mare pisică pe care am văzut-o vreodată. Cred că depăşea 15 kile, dar nu părea bătrînă. Nici grasă. Avea blană cenuşiu-albăstruie şi zgărdiţă roşie. A ocolit cu precauţie felină pămîntul reavăn, legănînd o coadă cu care puteai desfunda damigene. Am şoptit complice *„pis, pis"*. M-a scrutat cu o privire la fel de albastră, dar fără să-şi modifice cadenţa leneşă. *„Hai, mămică"*, insistă femeia şi pantagruelica jivină păşi pe iarba proaspătă. Privi în stînga, în dreapta, şi apoi se tolăni. Pe spate, cu labele-n sus, ca pentru un ritual obscur. Aş jura că am auzit-o oftînd de plăcere! Şi am ştiut atunci că a venit primăvara.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Seria Istorie

290 000 lei
29 lei noi

STELIAN TĂNASE
Clienţii lu' tanti Varvara
Istorii clandestine

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Serie de autor

240 000 lei
24 lei noi

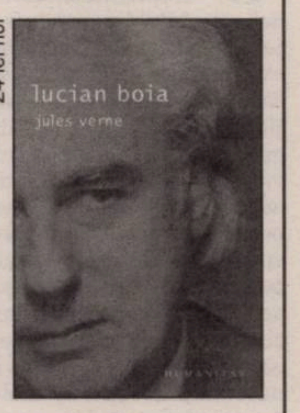

LUCIAN BOIA
Jules Verne

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte şi opinii de: Cornel BAN (doctorand în ştiinţe politice, University of Maryland) ● Mirel BĂNICĂ (asistent de cercetare, Universitatea Laval, Québec) ● Stela GIURGEANU ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Mihail NEAMŢU (doctorand în teologie, King's College, Londra) ● P.S. Vincenţiu PLOIEŞTEANUL (vicar patriarhal) ● Ştefan VIANU (cercetător, Institutul de Filozofie, Bucureşti) ● **Coordonatorul temei:** Mircea VASILESCU*

E firesc

În 1990, în entuziasmul postrevoluţionar, religia a fost introdusă ca materie obligatorie în şcoli. După decenii de ateism oficial, părea un act reparator firesc: nu prea era loc de dezbateri. La diversele sărbători creştine televizate, toţi noii demnitari ai ţării îşi făceau cruci largi: părea firesc. În afară de dl Ion Iliescu, autodeclarat liber-cugetător: părea, de asemenea, firesc. La un moment dat s-a închinat în timpul unei slujbe şi a fost întrebat de ce a făcut-o; a explicat că din respect pentru credincioşii aflaţi de faţă.

Peste ani, Biserica Ortodoxă a solicitat să i se atribuie statutul de Biserică Naţională. De data aceasta a fost loc de dezbateri, ba chiar de împotriviri şi proteste. Între timp, şi în privinţa învăţării religiei în şcoli au apărut nuanţe şi întrebări: ce fac elevii care nu vor să adopte vreo religie? care sînt obiectivele acestei discipline şcolare – să formeze buni creştini sau doar să transmită nişte cunoştinţe de cultură religioasă şi spirituală? În definitiv, în ce relaţie se află Statul cu instituţia eclezială, dincolo de marea încredere în Biserică, declarată de cetăţeni în sondaje?

Proiectul Catedralei Mîntuirii Neamului a generat şi el dispute: în ce loc să se construiască? Statul trebuie să se implice, inclusiv cu fonduri publice? nu s-ar putea da o altă destinaţie acelor bani? O parte a opiniei publice s-a pronunţat împotriva proiectului. Într-o democraţie, e firesc: unanimităţile sînt suspecte.

În decembrie 2004, înainte să depună jurămîntul aşteptat de toţi parlamentarii din sală şi de toţi telespectatorii, preşedintele ales Traian Băsescu a prelungit aşteptarea cu cîteva clipe, pentru a schimba cîteva cuvinte cu Patriarhul Teoctist. La evenimente oficiale, reprezentanţii Bisericii au un loc bine stabilit în protocol. Inaugurarea unor instituţii publice este însoţită adesea de o sfinţire. Crucea stă adesea alături de drapelul naţional ori de emblemele UE şi NATO. Politicienii depun jurămîntul pe Constituţie, dar şi pe Biblie: nici unul nu se (mai) declară liber-cugetător. Dl Iliescu se închină fără să mai dea explicaţii.

*Cum stăm cu secularizarea? Cum funcţionează raporturile dintre instituţia Bisericii Ortodoxe şi Stat? Iar dacă Statul are nevoie de buni cetăţeni, care este statutul religiei ca disciplină studiată în şcoală, în perioada de formare intelectuală şi morală a viitorilor cetăţeni? Încercăm cîteva răspunsuri, într-un „dosar", prin forţa împrejurărilor, parţial. Probabil că dezbaterea de-abia de acum ar putea începe. E firesc. (**M. V.**)*

Mirel BĂNICĂ

Ortodoxie şi secularizare

În general, noţiunea de „secularizare" este întrebuinţată fie *descriptiv* (prezentarea unei stări de fapt de pe terenul religios), fie *explicativ*, în încercarea de a surprinde cauzele schimbărilor survenite în practica religioasă, încercîndu-se la limită furnizarea unor predicţii pentru evoluţia viitoare (Hans Blumenberg, 1966). De unde şi dificultatea echilibrării celor două aspecte, la care se adaugă vechea lamentaţie cu privire la faptul că lumea devine din ce în ce mai secularizată şi nimic nu poate opri acest proces.

Irită adesea numai simpla invocare a secularizării, în funcţie de cel căruia ne adresăm şi de obiectul analizei. Pînă la începutul secolului al XX-lea, Biserica Catolică percepea orice tentativă de punere în discuţie a religiei şi a noţiunii de sacru de către persoane din afara acesteia ca fiind opera ateilor ce doreau distrugerea Bisericii. Comentariul critic sau interpretările evoluţiei instituţionale erau potenţial suspecte şi dăunătoare, fiind elaborate în afara contextului sociologic şi al universului mental şi semantic al Bisericii.

Observaţia anterioară capătă dimensiuni particulare în cazul Ortodoxiei. Pentru a ne limita doar la perioada de după decembrie 1989, orice tentativă de abordare lucidă a problemelor ridicate de modernitate şi redesenarea societăţii în ansamblu este percepută ca un act de trădare, incapacitate intelectuală de a înţelege trăirea ortodoxă, rea-voinţă etc. Lipseşte aproape cu desăvîrşire din spaţiul public vocea teologilor din interiorul Bisericii, capabili nu numai să ia act de schimbările reale produse de (post)modernizarea accelerată a societăţii în ansamblul său, dar şi să schiţeze o strategie, cît de cît coerentă, de răspuns.

O încercare de definire

Există două mari tendinţe în literatura occidentală în ceea ce priveşte studiul secularizării (Jean-Pierre Sironneau, 1982): în cazul Ortodoxiei, ambele nu pot fi utilizate decît imperfect, din cauza evoluţiei istorice diferite a acesteia şi a avansului inegal al secularizării. Prima dintre ele urmează modelul propus de Max Weber, care imaginează secularizarea ca fiind un lent proces de *raţionalizare* a lumii, începînd cu filozofia greacă, aristotelismul medieval, apogeul fiind atins de Reformă şi de secolul Luminilor. Este evident că această viziune liniară a procesului de secularizare nu se aplică Ortodoxiei, care nu a cunoscut *reforma* avînd drept scop expulzarea elementelor magice din practica creştină şi introducerea raţionalităţii etice a existenţei. Sau, după cum spunea Nae Ionescu într-un articol din 1920, „marele defect sau marea calitate a ortodoxismului e *că nu se poate înnoi*". Mai degrabă de natură sociologică, cea de-a doua tendinţă se referă la cauze ce sînt asociate metamorfozei sentimentului religios, dar şi structurii instituţionale a Bisericii, totul fiind plasat sub influenţa societăţii moderne. În cazul Bisericilor Ortodoxe, ar trebui luate în considerare şi transformările produse de fostele regimuri comuniste (mult mai brutale decît cele produse de către modernitatea actuală, transformări operate mai ales la nivel instituţional), dar mai puţin perverse în ceea ce priveşte modificarea *substanţei* sentimentului religios.

Printre numeroasele definiţii ce au fost date secularizării, cea mai fiabilă, în cazul nostru, ni s-a părut aceea furnizată de sociologul francez Danielle Hervieu-Léger. *Secularizarea este impactul modernizării, la diferite niveluri: economic, politic, intelectual, simbolic etc., asupra religiei, dar şi asupra raporturilor între religie şi societate*. O definiţie care permite identificarea principalelor provocări ale modernităţii asupra *corpus*-ului Bisericii, precum şi descrierea schimbărilor ce încep să apară în ansamblul acesteia.

O alchimie complicată

În Occident, unul dintre principalele forme pe care le-a căpătat secularizarea de-a lungul vremii a fost cel *juridico-politic*. Mai exact, este vorba de separarea Bisericii de Stat, concepută ca o îndepărtare progresivă a religiei din sfera publică şi limitarea influenţei acesteia doar la domeniul privat. Statul laic modern nu mai „tolerează" influenţa unei instanţe religioase în afacerile sale interne, ci dimpotrivă, are tendinţa de a reglementa juridic raporturile cu Biserica, ajungîndu-se chiar la cazuri extreme, cum este cel al Franţei, în care bunurile Bisericii sînt transferate unui posesor civil.

Limitîndu-ne doar la cazul Ortodoxiei româneşti, evoluţiile recente arată că aceasta continuă să aibă o influenţă considerabilă asupra vieţii politice din România, dezbaterea cu privire la amplasamentul virtualei Catedrale a Neamului fiind unul dintre numeroasele exemple care pot fi furnizate. Secularizarea în domeniul juridic şi politic este departe de a se fi încheiat; intrarea în Uniunea Europeană va deveni, la rîndul ei, un factor de presiune instituţional asupra raporturilor Biserică-Stat. Exacerbarea acelor aspecte care ţin de interacţiunea Bisericii cu spaţiul public (dar şi lipsa unor strategii adecvate de comunicare) pot avea ca efect nedorit „desacralizarea" prin banalizare a imaginii publice a acesteia.

Un alt aspect al secularizării ţine de latura *ideologică şi culturală* a procesului; el constă în regresia, dacă nu chiar în dispariţia sentimentului religios din lumea contemporană, un sentiment de cu totul altă natură decît cel ocazionat de mediatizarea în exces a unor personalităţi ca Papa Ioan Paul al II-lea. Una dintre cele mai bune definiţii ale fenomenului a fost furnizată de Paul Tillich, care concepe domeniul secularizării ca fiind „domeniul îngrijorărilor preliminare. Îi lipseşte însă o preocupare fundamentală: prezenţa sacrului. Sacrul şi secularul par a se exclude unul pe celălalt", crede teologul protestant. Întrebarea ce urmează se impune aproape de la sine: Ortodoxia, unde *sacrul* şi manifestările sale ocupă un loc central, este astfel mai puţin „atinsă" decît celelalte confesiuni, de către secularizare?

Odată cu moartea lentă a comunităţilor rurale „tradiţionale", ca urmare a îmbătrînirii populaţiei, schimbării naturii ocupaţiei sau migraţiei masive, se erodează progresiv şi sentimentul atît de special al *memoriei religioase ortodoxe*, perpetuate de micile comunităţi umane, în relaţiile comune cu natura. Odată cu dislocarea sau dispariţia acestui tip de memorie religioasă ortodoxă, îşi fac apariţia, ca şi în societăţile ce au cunoscut deja această primă fază de secularizare, extraordinarul, viaţa în *imediatul* existenţei.

Ortodoxia a arătat că şi în aceste condiţii (vezi cazul Greciei în UE) religia informală dovedeşte o vitalitate extraordinară. În cadrul acesteia, au existat dintotdeauna numeroase forme extracanonice sau „populare" de practică religioasă, apte de evoluţie şi capabile să răspundă schimbărilor celor mai neaşteptate. De altfel, alchimia complicată între dogmele oficiale şi reminiscenţele „păgîne" ale formelor populare de devoţiune constituie o caracteristică de bază a Ortodoxiei faţă de celelalte confesiuni creştine.

Pentru un observator superficial, manifestările adeseori stridente ale religiei „informale", extrem de tenace, ocazionate de evenimentele familiale sau de sărbătorile liturgice ce au migrat în spaţiul public, ar putea fi invocate ca un argument care să justifice *lipsa* secularizării sau cel puţin „non-agresivitatea" acesteia, aşa cum este cazul în Occident. Ca o observaţie generală, ierarhia ortodoxă s-a arătat întotdeauna relativ tolerantă faţă de respectul imperfect al comportamentului creştin, inclusiv în formele sale exterioare. Asiduitatea creştinului ortodox s-a lăsat adesea asimilată repetiţiei unui ansamblu de gesturi rituale şi de acte de rutină, care nu necesită însă o cunoaştere aprofundată a doctrinei. Secularizarea amplifică negativ acest proces: ceea ce era considerat drept normal în societăţile tradiţionale devine din ce în ce mai mult o formă de ritual lipsit de substanţă religioasă propriu-zisă, o trăire *kitsch*. Un fapt la fel de greu de acceptat ca şi *kitsch*-ul ce a invadat multe dintre biserici, mărturie a unei îngrijorătoare pierderi de „substanţă teologică" fundamentală.

Apariţia unei religii a „comunităţilor emoţionale" (Danielle Hervieu-Léger) constituie ultimul aspect pe care am dori să-l detaliem, lista efectelor secularizării fiind însă departe de a fi epuizată. În climatul de căutare spirituală de la începutul anilor '90 şi-au făcut apariţia, în mod spontan, grupări de genul ASCOR. Strîns legate de Biserica Ortodoxă, acestea prezentau însă trăsături specifice: experienţa personală religioasă a membrilor, o formă particulară de viaţă spirituală colectivă, entuziasmul conversiunii, implicarea (lăudabilă) în opere sociale, dar şi o anumită teamă amestecată cu dispreţ faţă de „religia intelectuală".

Societatea românească a evoluat considerabil în ultimii 15 ani. Multe dintre aceste comunităţi emoţionale s-au radicalizat şi au căpătat noi forme de expresie, odată cu apariţia Internetului. Numeroase sînt site-urile şi mai ales grupurile de discuţie cu tematică „ortodoxă" care aglomerează în acest moment *www*, practicînd un discurs radical antimodern, antiecumenic, antieuropean, intolerant. Chiar dacă această remarcă poate părea paradoxală, acest tip de discurs constituie un vector de aculturare a valorilor modernităţii în interiorul Ortodoxiei. Aceste comunităţi *virtuale*, compuse din persoane cît se poate de *reale* ce se ascund în spatele unor pseudonime, aflate uneori chiar în structurile administrative ale Bisericii sau purtătoare de sutană, întreţin raporturi ambigue nu numai cu modernitatea în sine, dar şi cu Tradiţia ortodoxă. Cei ce se vor apărători ai acesteia din urmă introduc, prin intermediul *spontaneităţii* religioase ce îi caracterizează, diverse elemente de ruptură faţă de ansamblul conduitei religioase şi a practicii instituţionale aflate sub autoritatea directă a Bisericii. Secularizarea progresivă a societăţii va avea ca efect radicalizarea acestor comunităţi emoţionale, cu efecte încă dificil de prevăzut, inclusiv pe planul imaginii pe care restul lumii moderne o asociază în mod curent Ortodoxiei.

Binefacerile secularizării?

Nu puţini sînt teologii protestanţi şi catolici care atribuie secularizării dimensiuni pozitive. Secularizarea este percepută ca un proces ce ar permite, la modul ideal, debarasarea de scoriile „păgîne" adunate de-a lungul existenţei sale istorice; la rîndul său, sacrul este asimilat unui element de natură mitologică, faţă de care Bisericile ar trebui să fie mai degrabă temătoare. În ciuda interpretărilor extravagante, acest tip de teologie nu a reuşit să propună noi forme, adaptate contemporaneităţii, care să reglementeze relaţia cu *Divinitatea*, cea care, în opinia lor, ar trebui să fie mai bine pusă în valoare de erodarea continuă a sacrului.

Secularizarea elimină un anumit tip de prezenţă creştină, bazată pe dominaţie sau ideologie, permiţînd apariţia singurei alternative valabile, bazate pe redescoperirea şi practica veritabilei Tradiţii. Într-o lume unde totul se vinde şi se cumpără, Ortodoxia autentică ar putea restitui transcendenţa existenţei şi reapariţia încrederii. Pînă acolo însă, mai este un drum lung şi greu de parcurs. Dar atunci cînd cupa va fi plină, nu va mai exista (din păcate? din fericire?) o altă alternativă. Secularizarea continuă să-şi păstreze întreg misterul şi ambiguitatea dătătoare de speranţă, fiind un „rău" necesar şi ineluctabil.

Mihail NEAMȚU

Cateheza liturgică și canoanele memoriei

Stilistica Ortodoxiei răsăritene are o foarte vizibilă amprentă liturgică. Pus în afara cultului, creștinismul riscă să se degradeze în ideologie, revelația să decadă la statutul unui „mesaj", iar viața pravoslavnică să se compromită în anacolutele unei etici resentimentare. În absența rugăciunii și a slujirii, Evanghelia se afișează electoral, teologia e mărunțită gazetărește, iar canoanele ecleziastice trec drept fabrică de anateme. De aceea, nu este niciodată de prisos să afirmi sensul mistagogic al tradiției Bisericii, de la începuturile sale pînă astăzi. Ce înseamnă aceasta? Pe scurt, creștinismul – care, mai presus de orice, reprezintă o cultură a inimii – se învață altfel decît matematica, astronomia sau literatura universală. Morfologic, pot exista asemănări. Pentru a fi *bine* cunoscută, orice disciplină școlară presupune efort, concentrare, entuziasm și asiduitate. Și totuși, pentru un creștin, *esențialul* este dincolo de cărți, fiind un „ceva" tangent literei și consubstanțial Duhului. În orice limbă s-ar traduce, cunoașterea Cuvîntului lui Dumnezeu rămîne întotdeauna mai presus de cuvinte. Dacă istoricii creștinismului pun în dezbatere partea văzută și rutinizată a lucrurilor – fie că e vorba despre doctrină sau ritual –, cei preocupați să-i asigure Bisericii un prezent sînt, mai presus de toate, figuri harismatice capabile să recunoască esența invizibilă și trans-culturală a revelației.

Față de pretențiile radicale ale creștinilor decișI să aprofundeze adevărul imemorial al propriei lor tradiții, înțelepciunea lumii are o minimă aderență și un exces de antipatie. În fond, modernii emancipați tolerează realismul liturgic al creștinismului cu aceeași reținere severă cu care Părinții deșertului priveau practicile magice și superstițiile sezoniere ale țăranilor egipteni. De unde această ezitare? Totul începe probabil cu Descartes, care ne-a convins mult prea ușor că numai predarea adevărurilor clare și distincte a rămas legitimă și dezirabilă. Din secolul al XVII-lea încoace, Universitățile europene au început să denunțe idealul patristic al unității dintre bine, frumos și adevăr. Odinioară niște categorii transcendentale cu efect de vitraliu asupra cunoașterii, universaliile medievale au fost afumate de aroganța iluministă. Legătura organică dintre *„ce"* și *„cum"* a fost treptat compromisă. Formarea a devenit informare, iar cunoașterea, tot mai metodică, și-a luat ca standard performanța cognitivă *(IQ)*.

Anemierea componentei liturgice din cunoașterea teologică a coincis cu dislocarea corporalității din odiseea cunoașterii științifice. Acest postulat n-a fost decît tot opera uneia dintre meditațiile carteziene, care a declarat că omul se naște atunci cînd visele îi mor. În Occident, academiile au început să echivaleze nașterea subiectului cu apogeul transparenței autocritice a rațiunii. În spatele acestei epistemologii stă convingerea că lumea spiritului poate fi cunoscută în totalitate și că această cunoaștere se poate converti în imagini despre lume *(Weltanschauungen)*. De aici pleacă și proiectul umanist al cartografierii credințelor și ideilor religioase, între care arhivele creștinismului istoric alcătuiesc doar un dosar mai stufos. Și totuși, cunoașterea teologică refuză încadrarea revelației într-o istorie „obiectivă" a religiilor, oricare ar fi meritele acestei întreprinderi. De la S. Kierkegaard și F.M. Dostoievski, pînă la Karl Barth și Alexander Schmemann, teologii creștini ai ultimelor două secole au insistat asupra faptului că Evanghelia este, la urma urmei, un manifest critic la adresa oricărei religii, dacă prin religie se înțelege acel set de convingeri și practici care resimt mai degrabă blestemul legii decît libertatea harului. Oricît de savant ar fi realizată, recenzia istorică a unui fenomen religios nu poate decît să netezească suprafața trecutului, șifonată de amnezii. Chiar dacă decojit, fructul oprit al cunoașterii paradisiace își păstrează – și pentru dinții tari ai pozitivismului – un sîmbure perfect intact.

Deși numai o întîlnire cu geniul harismatic al tradiției Bisericii poate deschide nucleul eshatologic al creștinismului, instanțele de mediere culturală ale modernității nu pot fi evitate. Inserția individuală într-o matrice eclesială rămîne, pentru moderni, întotdeauna oblică și profund afectată de recunoașterea alterității. Pînă să guste din privilegiile cunoașterii nemijlocite – cum este comuniunea euharistică – neofitul se hrănește cu lecturi la surse, practică un comerț profitabil cu exegeții tradiției și observă sceptic coliziunile dintre diverse curente teologice, culturi religioase sau chiar civilizații la cumpăna veacurilor. Chiar pentru a ajunge în situl liturgic al teologiei, o inteligență proaspăt botezată este obligată să cunoască ereditatea istorică a creștinismului, în particular, dar și memoria colectivă a religiilor lumii, în general. Pentru a înțelege diferența dintre creștinii metodiști și adventiștii de ziua a șaptea, un musulman european va consulta exact aceeași carte care unui ortodox din Balcani îi va explica diferența dintre buddhismul tibetan și confucianism. Această carte ar putea fi, bunăoară, *Enciclopedia Eliade* (16 vol., 1986) – o operă ce n-a fost tradusă la noi, rămînînd în continuare o raritate printre bibliotecile din țară.

Toate datele secularizării sînt, de la sine, o pledoarie în favoarea recuperării de către Biserică a sarcinilor educației creștine, în acord cu principiile tradiției patristice. În paralel cu o instrucție „orizontală" în sfera istoriei religiilor, pe care instituțiile educative ale unui stat secularizat s-ar cuveni să le ofere cetățenilor săi, Biserica pare chemată să revină la o pedagogie „verticală". Numai astfel, păstorii ei ar putea vorbi nestingherit lumii, oferind familiilor creștine șansa unei catehizări de tip liturgic, cu rigoare teologică, inteligență culturală și bun-simț artistic. O Biserică care înțelege sensul euharistic al cunoașterii duhovnicești, precum și dimensiunea mistagogică a oricărei apartenențe individuale la Trupul lui Hristos, nu poate întîrzia redescoperirea catehumenatului. În sfîrșit, într-un context politic marcat de supremația liberalismului, Biserica Ortodoxă – prin cler și popor – nu mai poate cere asistența necondiționată a Statului.

Să alegi între o Biserică ce se vrea, cu orice preț, mamă adoptivă și un Stat gelos, secular și poligam nu este pentru nimeni foarte ușor. Pentru a evita un divorț zgomotos, Biserica Ortodoxă este chemată să-și reinventeze structurile educaționale proprii, paralele (și nu neapărat alternative) față de programa seculară. Oferind, pe lîngă slujbele tipiconale, și cursuri publice de formare creștină pentru diferite vîrste, Biserica și-ar revitaliza forțele comunitare, i-ar implica pe laicii credincioși într-un exercițiu nobil de voluntariat, depășindu-și, în sfîrșit, complexele de inferioritate în raport cu celelalte culte creștine.

Catehumenatul este una dintre cele mai vechi, dar și cele mai timpuriu abandonate instituții ale Bisericii. Predarea doctrinei sacre a reprezentat, timp de secole, o sarcină de-o unică demnitate, dictînd, după modelul evanghelic, numeroase și dificile exigențe spirituale. În Evanghelii, Iisus poartă numele de „învățător" *(rabbi)*, iar ucenicii Domnului sînt „ucenicii" sau „învățăceii" Săi. Ulterior, Sf. Pavel a încercat să ierarhizeze vocațiile, situînd învățătorii în urma apostolilor și a profeților (I Cor. 12, 28). Acești membrii activi ai Bisericii erau, desigur, creștini înzestrați cu o harismă specială, prețuți arendași ai memoriei lui Israel, dar și negustători gata să comunice cu slujitorii unui „Dumnezeu necunoscut". Fără să fie neapărat preoți sau episcopi, catecheții creștini erau implicați în activitățile liturgice ale Bisericii, tîlcuind Scripturile sau recitînd din Psalmi la adunările festive ale credincioșilor. Învățătorii creștini păstrau însă relația și cu „fiii îndoielii", situați în afara Bisericii. A fost cazul eminenților cenușii ale Alexandriei, între care Panten, Origen sau Clement, care au activat într-un context cultural sincretic, apropiat oarecum decorului potpuriu al postmodernității. Peisajul eclectic mediteranean a obligat cateheza creștină să depășească exercițiul explicativ mărginit în perimetrul Scripturilor. Era necesar ca dascălii ecleziastici să asume o abordare fie reconciliantă, fie polemică a temelor centrale din filozofiile și religiile eline. Recunoașterea noutății Evangheliei nu putea demara abrupt, dintr-un abis al ignoranței. Chiar și pentru cei mai însuflețiți creștini, lumea veche nu putea fi tratată subit ca o *tabula rasa*. Vizînd întărirea morală și limpezirea intelectuală a unor comunități aflate adeseori sub atac deschis (cum a fost cel întreținut, nu fără violență, de către importanți reprezentanți ai neoplatonismului), dascălii creștini s-au întrecut în abile deconstrucții ale „mitemelor" dominante în reflecția „păgînilor". Atunci cînd se adresau unei audiențe mixte inteligența apologetică se specializa în nuanțe. În orice caz, discursul pentru cei „din afară" era diferit față de predania accesibilă celor dăruiți deja cu alt har și alte convingeri.

Dacă în Antichitate, religiile își declarau pe față război, modernitatea a încercat să reconfigureze politic geometria simbolică a Areopagului (o invenție greacă). Astăzi, religiile sînt chemate, uneori numai prin forța împrejurărilor, să intre în conversație. Unul din meritele modernității este și acela că aporiile teologice nu mai sînt rezolvate prin recurs la intifade sau cruciade. Pentru că religiile nu se mai pot impune decît prin ceea ce le este propriu, Biserica Ortodoxă n-ar trebui să îmbrățișeze cu seninătate constrîngerile unui sistem de educație limitat de agenda valorilor modernității. Ea ar putea să redescopere astăzi virtuțile catehezei liturgice într-un context teologic specific, într-un proiect paideic care să unifice inima și mintea, persoana și comunitatea, dogma și spiritualitatea.

O nouă instituție a catehumenatului – care ar putea începe cu redeschiderea școlilor de duminică, a seminariilor serale pe teme biblice și filocalice sau a cursurilor de artă eclezială – ar putea oferi șansa unei declericalizări a Bisericii, dar și garanțiile implicării laicilor cu pregătire într-un proces de autentică formare a celor mai tineri. Această instrucție, asumată fără constrîngeri, ar putea seconda în mod inspirat educația pluralistă, de tip secular, din licee și facultăți.

În România lui Mircea Eliade, reabilitarea academică a disciplinei istoriei religiilor ne-ar obliga să cîntărim vechimea istoriei și perenitatea sacrului. O știință fără recunoaștere universitară, istoria religiilor ne invită, pe fiecare dintre noi, să rescriem gramatica comunicării urbane cu alteritatea. În epoca globalizării, istoria religiilor – și poate niciodată o religie *qua* religie – și-ar putea recupera numeroșii săi talanți diplomatici. La școală, copiii ar putea învăța arta învecinării prin asceza recunoașterii aproapelui. În biserică, și doar acolo, unii vor putea afla ceva în plus: care sînt rațiunile necreate ale acestei infinite etici a dialogului.

Cornel BAN

Biserică, Stat și identitate națională în Grecia

Alături de Irlanda și Polonia, Grecia este percepută în Uniunea Europeană ca o țară cu o relație Stat-Biserică destul de problematică și în care acte de secularizare considerate elementare în Europa au fost adoptate extrem de tîrziu. Astfel, pînă la venirea la guvernare a socialiștilor din PASOK în 1981, în Grecia nu exista căsătorie civilă sau divorț prin consimțămînt, egalitatea în fața legii între femei și bărbați nu era garantată, iar tribunalele își însoțeau desele condamnări penale pentru adulter (adresate femeilor, bineînțeles) cu citate sulfuroase din teologi ortodocși. Este, poate, ilustrativ că în 2001, cînd Guvernul Greciei a decis, la cererea expresă a Uniunii Europene, înlăturarea din actele de identitate emise de stat a religiei posesorului, clerul ortodox, aflat atunci sub conducerea charismaticului arhiepiscop Christodulos, a adunat trei milioane de semnături pentru organizarea unui referendum asupra măsurii. Și, pentru a-și ilustra „puterea civică", a organizat în Atena cea mai mare demonstrație din istoria Greciei post-autoritare.

În esență, relația Stat-Biserică în Grecia a fost în mod constant una de intimă interdependență instituțională. Ceea ce conferă specificitate Greciei în „vechea Europă" nu este declararea BOG ca Biserică Națională. În Suedia și Olanda, de pildă, ambele țări cu un dosar secular impecabil, Biserica Luterană este considerată Biserică Națională. Elementul de distincție este faptul că suprapunerea semantică între națiunea greacă și ortodoxie a legitimat un contract instituțional care a dovedit o remarcabilă stabilitate în timp. Astfel, statul grec folosește biserica în proiecte concrete de autorizare simbolică a deciziilor sale și în ritualuri de sanctificare a autorității publice, ritualuri a căror neexecutare ar avea o mare greutate politică în rîndurile „alegătorului mediu". De cealaltă parte, BOG folosește statul pentru a-și menține și extinde privilegiile ce decurg dintr-o intepretare generoasă a statutului de Biserică Națională (salarizarea clerului, proprietăți, scutiri de impozite, predarea obligatorie a religiei ortodoxe în școli publice). Mai mult, BOG este ferită de concurență prin chiar legea fundamentală a țării. Conform articolului 13 al Constituției Republicii Elene, libertatea de conștiință și liberă exprimare se acordă doar religiilor și cultelor „recunoscute de lege", ceea ce în Grecia înseamnă doar Islam și Iudaism. Biserica Romano-Catolică și cultele protestante și (neo-) protestante nu se bucură formal de această protecție instituțională.

Această intimitate instituțională a configurat Grecia de la începuturile sale ca stat. Este îndeobște recunoscut că atît în rîndurile ierarhiei ecleziastice, cît și ale elitei politice grecești, practica de a caracteriza public ortodoxia de rit grec ca o formă elementară de manifestare a identității națiunii și a statului grec este, a fost și rămîne predominantă, nu însă necontestată în sfera publică. Dacă pentru Constantin Karamanlis, patriarh al conservatorismului politic grec și unul dintre întemeietorii democrației grecești după căderea dictaturii militare în 1973, pretenția de a te declara grec fără a-ți afirma ortodoxia era complet nelegitimă, pentru PASOK acceptarea rolului politic al Bisericii a fost doar o formă de acomodare strategică la rezistența opusă de Biserică unor proiecte de secularizare elementară. Iar dacă stînga politică a devenit *politically correct* în discursul său referitor la rolul Bisericii în Stat, stînga civică greacă proiectează în spațiul public contra-discursuri extrem de robuste pe această temă.

Integrarea europeană nu a zguduit, ci a reprodus acest echilibru instituțional și identitar. În ciuda ostilității retorice față de „Europa Catolico-Protestantă", ostilitate alimentată de „orientalizarea" ortodoxiei (ca „neeuropeană", „antidemocratică", „antimodernă") în numeroase medii universitare, mediatice și politice din Europa de Vest, Biserica Ortodoxă Greacă nu a generat agende politice eurosceptice și, cu excepția mandatului Christodulos, nu și-a mobilizat baza civică în jurul unor proteste îndreptate simbolic împotriva UE. Rămîne de văzut dacă reactualizarea unor vechi clivaje simbolice europene, ca acelea între secularism și amestecul stat/religie sau între Europa ca geografie a creștinătății și Europa ca geografie a unei axiologii seculare, va duce la implicarea Bisericii Ortodoxe a Greciei la articularea unui activism euro-sceptic sau euro-ostil. Scandalul Buttiglione și încărcarea cu semantică religioasă a rezistenței multora din dreapta europeană la admiterea Turciei par să fie primele secvențe ale acestei „dezarhivări" cu consecințe greu de cuantificat.

Claude KARNOOUH

În Franţa şi în România

Problema laicităţii, adică a neutralităţii religioase a statului şi a învăţământului organizat şi subvenţionat de el, este în modernitatea politică una dintre temele recurente în reflecţia teoretică şi practică. Iată de ce după violenţa de după aplicarea legii din 1905, impunînd separaţia statului de biserică, problema reapare periodic în Franţa, reluată de guvernele alese, fie că ele înclină spre centru-dreapta, fie spre centru-stînga.

Din punct de vedere instituţional, situaţia lăcaşurilor de cult construite înainte de 1905 (adică esenţialul patrimoniului religios catolic francez, inclusiv cel al templelor reformate) e limpede: ele sînt proprietatea Statului, a regiunilor, a departamentelor sau comunelor şi întreţinerea lor precum şi restaurarea lor le revine (să ne gîndim la costurile restaurării catedralelor din Bourges, Chartres sau Reims, a orgii mari din Rouen); în ceea ce o priveşte, Biserica are uzufructul şi deci obligaţia de a plăti funcţionarea (încălzirea, electricitatea etc.), de a asigura salariile preoţilor, episcopilor, arhiepiscopilor şi cardinalilor. În sfîrşit, numirea oricărui episcop trebuie aprobată formal de preşedintele Republicii.

Totuşi, conflictul apare în discuţia despre statutul învăţămîntului catolic privat, la care nu mă voi referi, şi în cea a locului religiei, mai degrabă cea a expresiei apartenenţei religioase, în învăţămîntul public. Dacă pînă acum statutul preoţilor catolici în marile şi vechile licee pariziene şi din provincie nu ridica nici o problemă, pentru că ei nu se amestecau în problemele de învăţămînt, ci se ocupau de organizaţiile *scout*, de animaţie culturală, iar catehizarea se desfăşura în afara clădirilor şcolare, astăzi ea tinde să dispară. Dar prezenţa tinerelor fete musulmane, învelite în văl, a pus paie pe foc. S-a declanşat o nouă criză a laicităţii în învăţămîntul public francez. De-a lungul anilor, faptul că tot mai mulţi tineri evrei veneau la şcoală purtînd *kippa* nu a suscitat reacţii de dezaprobare din partea corpului didactic, a sindicatelor, a instanţelor administrative sau politice. Dar faptul nu a trecut neobservat de către tinerii musulmani care, alături de alţi tineri religioşi, s-au angajat într-un soi de revitalizare a tradiţiilor lor de cult şi poate a credinţei: la catolici, mişcarea charismatică exprimă această „renaştere“, reformaţii au o oarecare tendinţă de a-şi dovedi consistenţa antipapală, evreii provenind din familii atee, adesea cu părinţi comunişti convinşi, se întorc la sinagogă.

Prezenţa moderată a fetelor cu văl, unele dintre ele convertite la Islam, a trezit indignarea sindicatelor profesorilor, cele mai la stînga, susţinute de administraţie şi de majoritatea politicienilor din toate partidele, cu excepţia celor care profesează public ataşamentul lor la catolicism. Tendinţa de expunere a semnelor religioase s-a intensificat odată cu apariţia în Franţa a emigranţilor veniţi din Orientul Mijlociu, din India, din Pakistan... S-au înmulţit semnele vizibile ale apartenenţei religioase: caldeeni, nestorieni, copţi cu imensa lor cruce pe piept, credincioşi Şik cu turbane, tineri musulmani pakistanezi, turci, şiiţi libanezi cu văl şi atîţia alţii, refuzînd la fel ca în ţările lor să participe la unele discipline cum ar fi gimnastica sau natatia, dar şi să înveţe versiunile predate la noi despre istoria lumii, despre colonizare, decolonizare etc. Astfel, Franţa republicană, ţară întemeiată pe ideea integrării individuale în sînul colectivităţii de cetăţeni, se transformă, încetul cu încetul, într-o societate de tip anglo-saxon, a coabitării mai mult sau mai puţin armonioase a diverselor comunităţi etnico-religioase.

Republicanismul laic exacerbat, fanatic la unii, alcătuit din calcule politicianiste la alţii, cu jocurile subtile ale diverselor grupe de presiune, a decis rezolvarea problemei printr-o comisie, comisia STASI: au fost audiaţi toţi actorii şi responsabilii religioşi (catolici, protestanţi, evrei, musulmani), iar apoi a fost elaborat un proiect de lege, votat de urgenţă la sfîrşitul primăverii 2004 de către Parlament şi Senat şi aplicat în toamna lui 2004. Spre surpriza celor mai radicali dintre laici, protestele la interdicţia de a purta semne religioase ostentative nu au fost prea numeroase şi nici prea zgomotoase. Aplicarea legii s-a făcut în linişte.

Or, ceea ce ar putea pune din nou totul în mişcare a fost atitudinea Guvernului francez în momentul morţii Papei. Arborînd drapelele în bernă pe toate clădirile publice din ţară, pe şcoli şi licee, Guvernul Franţei şi-a asumat riscul de a da pe faţă falsitatea discursului şi a intenţiilor celor care refuză semnele religioase în şcoli, în numele neutralităţii religioase a Republicii. Aşa că să nu ne mirăm dacă îi vom vedea în curînd revenind la atac pe cetăţenii doritori să-şi manifeste apartenenţa religioasă, denunţînd ipocrizia statului şi a slujitorilor săi. Cu toate acestea, criza funcţională legată de profundele mutaţii ale structurilor etnice în populaţia franceză nu poate modifica separaţia Bisericii de Stat, în continuare fundamentul Republicii, chiar dacă unii politicieni demagogi, de stînga sau de dreapta, încearcă să o ocolească pentru a obţine beneficii electorale.

Dacă acest tablou francez mi se pare destul de exact, nu cred că problemele României pot fi interpretate într-un cadru asemănător, deşi noua Constituţie încearcă să separe Biserica de Stat; dar în practică această separaţie nu s-a înfăptuit şi dincolo de problemele legate de învăţămîntul religios (adeseori, mai mult decît mediocru) asigurat în şcoli de către BOR, mai există şi problema statutului privilegiat de Biserică naţională şi proiectul catedralei din faţa Casei Poporului, devenită Parlament şi Muzeu Naţional de Artă Contemporană (interesant colaj al simultaneităţilor perfect postmoderne. Dovadă că BOR e într-adevăr postmodernă, dar nu-şi dă seama!), denumită Catedrala Mîntuirii Neamului, pornind de la presupunerea că singurul popor real din România sînt românii de confesiune ortodoxă. Sigur, situaţia e mai complexă decît în Franţa, reformaţii şi catolicii unguri continuă să cînte imnul naţional maghiar la sfîrşitul slujbei. De aceea n-am mers niciodată la o slujbă cît am trăit în Transilvania, pentru că în Franţa, dacă mi se întîmplă să mă duc, nu o fac ca să aud Marseieza! Situaţia e şi mai complicată cu Biserica Unită. Dacă în Franţa (fosta fiică mai mare a Bisericii) nimeni nu-i poate acuza pe protestanţi (şi reciproc pe catolici) că nu sînt francezi, nu aşa se petrec lucrurile în România faţă de românii de confesiune greco-catolică. Exemple scandaloase (Maramureş în 2004, Vîlcea în 2005) arată că popii şi protopopii ortodocşi (protejaţi de ierarhia lor) ajutaţi de autorităţile statului se poartă rău cu enoriaşii greco-catolici, fie pentru că aceştia vor să recupereze bisericile confiscate de comunişti în 1948 şi date ortodocşilor, fie pentru că s-au convertit la această versiune a creştinismului. Cînd citeşti comunicatele din presa românească, rapoartele BUR, controversele din BOR, eşti cîteodată cuprins de spaimă, în faţa unei intoleranţe demne de cele mai rele momente ale războaielor religioase.

Dacă în preambulul Constituţiei europene nu este pomenită moştenirea iudeo-creştină a Europei (ceea ce eu personal regret, pentru că ar fi o operă mnemonică) ar fi bine ca Bisericile ţărilor noi din Uniune, catolice sau ortodoxe, să facă să dispară noţiunea discriminatorie de Biserică naţională. Dar, ca să fie justă, această incitare la secularizarea completă a statului-naţiune sau a viitorului stat federal european va trebui să cureţe şi Occidentul, deoarece din Anglia pînă în Danemarca, trecînd prin Suedia, Norvegia, Olanda, şefii de stat sînt simultan şi capii bisericii conform moştenirii *cujus regio ejus religio*. Nu se poate cere unora să renunţe la ceea ce le este permis altora.

12 aprilie 2005

4 întrebări

pentru Prea Sfinţitul Părinte Episcop Vincenţiu PLOIEŞTEANUL, vicar patriarhal

Reglementările din Constituţie referitoare la funcţionarea cultelor religioase şi la relaţiile acestora cu Statul sînt satisfăcătoare pentru Biserica Ortodoxă?

Întrebarea implică mai multe aspecte. Primul ar fi acela referitor la libertatea de conştiinţă, aşa cum este reflectată în articolele 29 – 30 din Constituţia României. Faptul că textul constituţional precizează cu claritate rolul Statului ca garant al libertăţii de conştiinţă şi religioase – drept fundamental al cetăţeanului care nu poate fi îngrădit sub nici o formă – reprezintă, pe de o parte, un cîştig pentru toate cultele religioase recunoscute, iar pe de altă parte, consfinţeşte calea fără întoarcere a României şi a instituţiilor sale spre democraţie. Evident că lecţia democraţiei se învaţă greu, chiar şi în domeniul toleranţei şi al respectului reciproc în materie de liberate de conştiinţă şi religioasă. Cu regret nu pot să nu constat faptul că la 15 ani de la redescoperirea libertăţii sîntem încă în faza deprinderii acestei lecţii care impune depăşirea unor mentalităţi şi excese individuale sau de grup şi cărora le sînt tributare, uneori, chiar şi cultele religioase.

Un alt aspect este acela care se referă în mod expres la cultele religioase, cărora li se asigură libertatea de organizare conform statutelor proprii. Evident că un text constituţional enunţă principii care se explicitează prin legi organice. Biserica Ortodoxă Română a susţinut, de la început, menţionarea în Constituţie a precizării că „în relaţiile dintre culte sînt interzise orice forme, mijloace, acte sau acţiuni de învrăjbire religioasă“. Dacă dorim şi facem eforturi de a răspunde unor comandamente, inclusiv legislative, de integrare în structurile Uniunii Europene, nimeni nu ne obligă însă să negăm identitatea şi realităţile noastre româneşti, cu atît mai mult în domeniul religios şi al realităţilor confesionale, care are deja o caracteristică proprie spaţiului istoric şi geografic în care ne aflăm.

O exprimare punctuală a modului în care trebuie să se deruleze relaţiile dintre cultele religioase şi Stat este aceea prin care se consacră autonomia cultelor religioase faţă de Stat şi care înseamnă atît neamestecul Statului în problemele cultelor, cît şi neamestecul acestora în problemele Statului.

Referirea la interzicerea urii religioase este un lucru benefic şi dorit de Biserica noastră pentru că ştim că lipsa păcii confesionale generează instabilitate socială, politică şi economică, iar exemplele triste atît din zone învecinate, cît şi din altele mai îndepărtate sînt edificatoare.

Nu pot să nu remarc progresul remarcabil al Constituţiei în vigoare prin faptul că, pe de o parte, a facilitat Bisericii Ortodoxe Române şi celorlalte culte recunoscute asistenţa religioasă în armată, spitale, orfelinate, azile, penitenciare, iar pe de altă parte Statul asigură libertatea învăţămîntului religios şi garantează organizarea învăţămîntului religios în şcolile de stat (Art. 32), măsuri care vin să consolideze toate celelalte prevederi constituţionale cu privire la libertatea exercitării şi exprimării credinţei religioase.

Se simte nevoia unei îmbunătăţiri legislative pentru a fixa mai clar cadrul funcţionării cultelor religioase?

Este important acum ca diferite aspecte ale funcţionării cultelor religioase să fie foarte bine precizate în legislaţia specifică pe care o generează Constituţia, care spune la Art. 73 că „prin lege organică se reglementează regimul general al cultelor“. Este clar şi am curajul să o spun că atît pentru cultele religioase, cît mai ales pentru Stat, 15 ani de aşteptare a unei „Legi organice pentru regimul general al cultelor“, aşa cum o defineşte Constituţia, este prea mult. Nădăjduiesc că această întîrziere a fost benefică atît pentru Stat, cît şi pentru cultele religioase, în procesul cristalizării şi maturizării ideilor şi opiniilor cu privire la Legea cultelor.

Aş mai dori să menţionez două aspecte care mi se par importante, primul ar fi acela al consultării obligatorii a cultelor religioase în probleme care le privesc, precum şi a relaţiilor dintre ele; a doua ar fi aceea a instituirii şi menţinerii unei structuri autonome a administraţiei publice centrale pentru asigurarea relaţiilor dintre Stat şi cultele religioase care să fie subordonată direct premierului. O astfel de structură are o veche tradiţie în administraţia românească şi este menită a asigura continuitate în acest domeniu în care politicile nu pot fi aplicate arbitrar, în funcţie de guvernare, ci vizionar, coerent şi unitar, constituind, pe de o parte, interfaţa dintre Stat şi cultele religioase, iar pe de altă parte fiind garantul cooperării cultelor religioase pe baze constituţionale şi al exercitării plenare a libertăţii religioase şi de conştiinţă.

Statul contribuie la salarizarea preoţilor. Unele opinii susţin că aceasta ar crea o „dependenţă“ financiară a Bisericii faţă de Stat şi ar stînjeni autonomia deplină a organizării şi funcţionării vieţii de cult. Poate Biserica Ortodoxă Română să renunţe la acest sprijin financiar?

Este o întrebare dificilă şi cu multe posibilităţi de a formula un răspuns, care poate sau nu să fie mulţumitor. Este adevărat că, potrivit Constituţiei, „Cultele religioase se bucură de sprijinul Statului“ (Art. 29), precizare care poate fi nuanţată. Referitor la faptul că Statul contribuie la salarizarea preoţilor, precizez că nu este o noutate, ci ţine de tradiţia relaţiilor dintre Stat şi Biserică, consacrată în timp prin acte normative care exprimau adesea contextul istoric şi social-economic. Problema salarizării preoţilor este una dificilă şi greu de soluţionat în contextul în care salariul acestora se constituie din două elemente: o contribuţie de la bugetul de stat şi alta din fondurile proprii ale unităţilor de cult, respectiv din contribuţiile benevole ale credincioşilor. Îmi exprim ferm opinia că ajutorul financiar al Statului pentru salarizarea preoţilor nu poate genera dependenţă în măsura în care acest fapt este bine definit prin acte legislative specifice, cu condiţia ca, atît Statul, cît şi cultele să privească cu deplină responsabilitate acest aspect, fără interese ascunse politicianiste şi de tip electoral. *Apreciez că sprijinul Statului pentru salarizarea preoţilor trebuie considerat un gest reparator pentru toate proprietăţile şi bunurile confiscate cultelor, începînd din timpul lui Cuza şi pînă în perioada regimului comunist.* Statul trebuie să reconsidere în mod pozitiv problema salarizării clerului, readucîndu-l în rîndul celorlalte categorii socio-profesionale prin salarizarea integrală a preoţilor, de la bugetul de stat, în spiritul egalităţii de şanse, maniera de exprimare legislativă urmînd a fi rodul activităţii specialiştilor.

În ceea ce priveşte capacitatea Bisericii Ortodoxe Române de a renunţa la sprijinul financiar al Statului pentru salarizarea preoţilor, dar şi pentru alte acţiuni majore, consider că, cel puţin pentru o perioadă de timp, aceasta nu este posibilă, decît cu condiţia restituirii tuturor proprietăţilor şi bunurilor bisericeşti. Aceasta cu atît mai mult, cu cît în contextul actual Biserica, potrivit misiunii ei de zi cu zi, trebuie să direcţioneze în mare parte propriile resurse financiare lucrării social-caritative, educaţionale, pentru ajutorarea comunităţilor româneşti din jurul graniţelor ţării şi de mai departe, dar şi în scopul prezervării monumentelor sale de artă şi arhitectură bisericească.

După 1990, religia a fost introdusă în programa şcolară. Educaţia religioasă în şcoală trebuie să urmărească formarea unor oameni credincioşi sau transmiterea unor cunoştinţe de cultură religioasă?

Prezenţa educaţiei religioase în cadrul învăţămîntului public se circumscrie vechilor tradiţii ale şcolii româneşti, precum şi standardelor şi practicilor europene actuale, inclusiv la nivelul garantării drepturilor şi libertăţilor religioase. O educaţie religioasă bine organizată, integrată în învăţămîntul public, orientată nu doar pe aspectul informativ, ci şi pe cel afectiv, sufletesc, structurează mentalitatea omului în perspectiva teologică, cu efecte sociale pozitive în viaţa morală şi atitudinea civică a cetăţenilor ţării noastre.

Predarea religiei în ţara noastră a fost o cerere legitimă a credincioşilor împiedicaţi ani de-a rîndul, pînă în Decembrie 1989, să-şi formeze o cultură şi o educaţie religioasă într-un sistem organizat. Odată cu încetarea acestei restricţii impuse Bisericii de către autorităţile comuniste, în ţara noastră s-au creat condiţiile revenirii la valorile religios morale, inclusiv prin reluarea activităţii de predare a religiei în învăţămîntul public.

a consemnat Mircea VASILESCU

Ştefan VIANU

Sensul predării religiei în şcoli

La ce bun religia în şcoli? Cum putem defini învăţământul religios de care avem nevoie? Nu putem răspunde la aceste interogaţii fără să ne întrebăm, în prealabil, care este rolul religiei în societate şi fără să punem problema relaţiei dintre societate şi valorile care stau la baza ei.

Ca o consecinţă directă a Revoluţiei franceze, ideologia laicismului vizează, de fapt, eliminarea completă a religiei din „lumea vieţii", separaţia Bisericii de Stat fiind unul dintre mijloacele acestei vaste operaţiuni, care este astăzi, cel puţin în Occident, aproape terminată.

Pentru atingerea acestui scop – edificarea unei societăţi „curăţate" de urmele transcendenţei – suprimarea învăţământului religios din şcoli este foarte importantă. Nu degeaba una dintre cărţile celui mai de seamă reprezentant al laicismului îşi propune să răspundă la întrebarea: „cum se pot constitui la copil elementele moralităţii"? (Cf. Emile Durkheim, *L'éducation morale,* Paris, 1925) Cunoaştem răspunsul lui Durkheim: valorile *sociale* reprezintă ceea ce-i mai de preţ în noi; şi nu putem deveni fiinţe morale decît asimilîndu-ne societăţii. Acesta este de fapt, cum arată Durkheim în *Formele elementare ale vieţii religioase,* conţinutul religiei – al tuturor religiilor. Societatea este „Infinitul" care ne depăşeşte, ne transcende – este transcendenţa însăşi, pe care civilizaţiile vechi au ipostaziat-o, făcînd din ea o Persoană, un „Dumnezeu" gîndit (imaginat) ca persoană. În fine, dacă participarea la Divinitate era, în epocile premoderne, condiţia moralizării omului, moralitatea ni se revelă astăzi ca fiind rezultatul *socializării*.

Această credinţă în caracterul divin al societăţii nu mai poate fi a noastră. Slăbiciunea morală a individului perfect socializat, posibilitatea lui de a deveni un simplu element al unei mase oarbe şi criminale, experienţele secolului al XX-lea în general – culminînd cu totalitarismul care a pus stăpînire pe unele naţiuni „civilizate" – ne împiedică să vedem în societate numai „Binele". Societatea nu este sursa valorilor morale, ci din contra, ceea ce are nevoie să fie modelat de aceste valori.

De unde provin valorile? „Filozofii" Revoluţiei franceze şi discipolii lor spuneau: „din raţiune". De cînd am devenit conştienţi de *istoricitatea* raţiunii, am realizat că valorile provin tocmai de undeva, că *sursa lor nu ne aparţine;* în fine, că dimensiunea *trecutului* este primordială, prezentul neputînd fi *înţeles* decît prin raportarea la trecut, la (o) *tradiţie*. Avem de ales între a fi moştenitori conştienţi ai unei tradiţii asumînd-o, pe cît posibil, integral şi a face abstracţie de trecut, limitîndu-ne la ceea ce ne poate oferi prezentul – la simple resturi ale istoriei, cărora nu mai sîntem capabili să le acordăm *sens*.

A edifica un mod de viaţă *exclusiv* pe valorile „moderne" înseamnă a nu realiza că acestea sînt de fapt modificări ale valorilor „antice" – adică a perpetua *dezrădăcinarea*. Fără îndoială transformări imense *au avut loc*. Tradiţionaliştii se înşeală crezînd că putem face abstracţie de aceste transformări, că valorile trecutului pot fi preluate *ca atare*. Nu putem renunţa la problematizare, la interogarea moştenirii noastre. Însă această problematizare nu poate avea loc în gol; ea are nevoie de un teren ferm.

Vrem, nu vrem, creştinismul este una dintre componentele cele mai însemnate ale culturii europene, iar ignorarea tradiţiei sale afectează în mod negativ capacitatea noastră de a ne „orienta în gîndire" (Kant). Din păcate, în România (ca şi în Occident, de altfel), ignoranţa generală în materie de religie – mă refer şi la intelectuali – este de-a dreptul incredibilă. Cred că merită să încercăm să îndreptăm această situaţie, să combatem crasa incultură religioasă, a cărei consecinţă pe plan moral ar putea fi nocivă, iar pe plan intelectual în mod sigur dezastruoasă.

În acest sens, iniţiativa predării religiei în şcoli este în mod cert binevenită. *Statul nu este responsabil numai de bunăstarea materială, ci şi de nivelul general de cultură al unei naţiuni;* iar, după cum am arătat, cunoştinţele de bază în materie de religie sînt necesare pentru a depăşi nivelul strict elementar în ceea ce priveşte cultura umanistă şi *sensibilitatea morală,* pe care simpla participare la jocul societăţii n-o poate oferi.

Acest scop nu va fi atins dacă nu devenim conştienţi de ceea ce intervine împotriva realizării lui: mentalitatea laicistă şi nivelul slab de pregătire al profesorilor de religie. Raţionaliştii nu cred în *necesitatea* unui minimum de cultură teologică, iar ortodoxiştii subestimează virtutea *logosului,* a raţiunii capabile să *înţeleagă* învăţătura evanghelică. Cred că această tendinţă *fideistă* este încă dominantă în Biserică. Oricum, extremele se întîlnesc. Stabilind o opoziţie artificială între credinţă şi raţiune, şi unii, şi alţii (raţionalişti şi ortodoxişti) distrug însăşi ideea de învăţămînt religios.

Ar mai fi multe de adăugat. Esenţialul ar fi să luăm în considerare ideea unui învăţămînt religios *de calitate.*

Stela GIURGEANU

O oră de credinţă

Timp de un an de zile, în fiecare marţi dimineaţa (exceptînd vacanţele), la ora 8,25, colectivul clasei I C a liceului „Marin Preda" din Bucureşti se va ridica din bănci, se va întoarce cu faţa către Răsărit şi va începe să îngîne, ritmat şi rimat, ca pe o poezie, „Tatăl nostru".

În zorii unei asemenea zile, mai precis pe 12 aprilie a.c., după rugăciune, colectivul şi-a reluat locul în bancă, a deschis cuminte manualul Editurii Dacia şi „a trecut mai departe". La pagina 48 a început să buchisească, urmărind cu ochii mari şi credeli fiecare literă (colectivul nu le-a terminat încă pe toate!) cu degetul pe carte, „Iubirea de aproape şi faptele bune". Majoritatea a aflat în acea dimineaţă că orice om de pe pămînt este aproapele nostru, că toţi oamenii au un tată ceresc, ceea ce înseamnă că toţi sîntem fraţi şi că, tocmai din cauza aceasta, trebuie să ne ajutăm între noi şi să îi iertăm pe cei care ne-au greşit.

(...Mai încolo, la întrebarea trezită de această lecţie, doamna profesoară Maria Minulescu mi-a răspuns că „la clasele mici, trebuie să mergi cu noţiuni apropiate nivelului lor de înţelegere, din aproape în aproape, pentru ca elevul să le poată înţelege şi să le poată folosi mai pe urmă, în viaţă. Tocmai din cauza asta se apelează la exemplificări din viaţa de zi cu zi, îmbinîndu-se astfel educaţia morală cu cea religioasă".)

„Cum vă manifestaţi voi iubirea?"

„Udăm plantele!", răspunde un puşti, înfigîndu-şi cu mîndrie degetul într-una din pozele ajutătoare din lecţie. Doamna de religie încuviinţează bunuţ, continuînd însă cu introspecţia.

„Şi în afară de plante?"

„Şi cîinii!!", urmează prompt un alt răspuns, selectat de bunăvoinţa Doamnei, dintr-o pădure de mîini agitate.

„Pe cine ajutaţi voi?", întreabă din nou Doamna, încercînd, prin schimbarea registrului, o nouă abordare. „Pe mama", răspunde o fetiţă, declanşînd o altă mare de mîini şi răspunsuri tip xerox: „Eu o ajut pe mama la bucătărie / Eu o ajut pe mama la curăţenie / Eu o ajut pe mama la cumpărături / Eu o ajut pe mama la...". Intervenţia scurtă a Doamnei „doar pe mama o ajutaţi voi, fraţi nu aveţi?" liniştеşte, timp de cîteva secunde, exuberanţa spiritului elevilor, după care răspunsul majoritar se aliniază noii direcţii formulate, de data aceasta, doar pentru norocoşii cu fraţi.

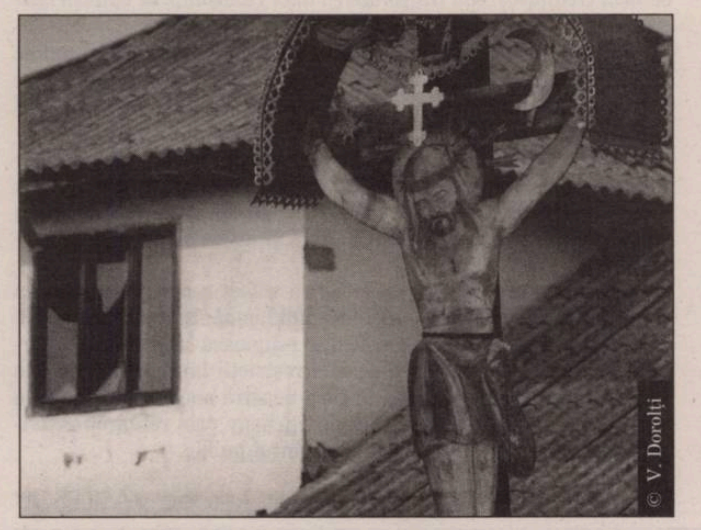
© V. Dorolţi

(...După oră am întrebat, bazîndu-mi ideea atît pe exerciţiile din manual, cît şi pe răspunsurile direcţionate: *„Cum notaţi credinţa acestor copii? Pe ce se pune notă şi cum?"* „În primul rînd – mi s-a răspuns – copiii aşteaptă de la un profesor de religie latura sufletească şi mai apoi noţiunile concrete. De aceea extemporalele au subiecte uşoare, iar tematica variată; prin note, căutăm să stimulăm copilul să se apropie de credinţă". M-am gîndit, instantaneu, la vanele aşteptări pentru latura sufletească a foştilor mei profesori de matematică...)

După terminarea lecţiei s-a trecut la lectura suplimentară. O poezie despre o fetiţă, Alina, care şi-a rupt piciorul şi a ajuns la spital, unde era nevoită să adaste timp de cîteva săptămîni. Colega ei, al cărei nume îmi scapă, este îndrumată de mamă să o viziteze pe Alinuţa în spital, să îi ducă dulciuri şi flori şi un joc... În timp ce poezia era descifrată, deoparte, în banca ei, total dezinteresată de problemele Alinuţei, o puştoaică în roz îşi făcea conştiincios temele la altă materie. Prinsă de Doamna, fetiţa a încuviinţat fără alte cuvinte sau gesturi că, într-adevăr, îngeraşul cel rău a îndemnat-o să nu fie atentă la oră.

...Dacă nu prin notă, dacă nu prin „datul afară din clasă", atunci care sînt armele unui profesor de religie pentru a-şi disciplina elevii?

„Prin vorbă bună", îmi răspunde domnul profesor Viorel Albu, care predă religia la acelaşi liceu. Ce se predă la clasele mari? „Începînd cu a IX-a sînt mai mult noţiuni de dogmatică, istorie, istoria religiilor, spiritualitate, misiune, exegeze. Programa de liceu cuprinde toate temele mari, structurate încă din primele clase, prin prezentarea personalităţilor importante din Vechiul şi Noul Testament."

Cum religia este obligatorie pe tot parcursul şcolii, clasele I-XII, obligatorie este şi notarea. Ce se întîmplă în tot acest timp cu elevii de alte credinţe?

Doamna Titiana Curiman, profesoară de religie la Şcoala Generală nr. 40, îmi spune că aceştia au cursuri speciale, organizate de cultul de care aparţin, iar notele lor vin de acolo. Prezenţa la orele de religie ortodoxă nu este obligatorie, dar în toată experienţa ei, copiii sînt cei care vor să rămînă.

Este benefică unui spirit în formare obligativitatea religiei?

Aceeaşi doamnă profesoară îmi spune că, în lumea în care trăim, o lume plină de imoralitate, nu numai că religia este o necesitate, dar şi numărul orelor ar trebui mărit. Pentru că „o oră pe săptămînă înseamnă foarte puţin. În contextul în care majoritatea familiilor nu se mai ocupă şi de latura spirituală a copilului, cînd copiii nu mai sînt duşi la biserică, şcoala a cam rămas singura sursă de educaţie religioasă". Intrînd la o clasă a III-a, doamna Curiman a descoperit că mai bine de un sfert dintre elevi nu ştiau să îşi facă semnul crucii.

Aproape de pauză, cu doar cîteva minute înainte de sunetul clopoţelului, în fiecare marţi dimineaţă (exceptînd vacanţele), colectivul clasei I C îşi va strînge manualele, se va ridica, va ieşi din bănci, aliniindu-se ca la început, cu faţa către Răsărit şi, cu o voce de copilărie, va începe să îngîne, sub supravegherea Doamnei, „Înger, îngeraşul meu..."

Din Constituţii

● **România**
Articolul 29
(1) Libertatea gîndirii şi a opiniilor, precum şi libertatea credinţelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrîns să adopte o opinie ori să adere la o credinţă religioasă, contrare convingerilor sale.
(2) Libertatea conştiinţei este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc.
(3) Cultele religioase sînt libere şi se organizează potrivit statutelor proprii, în condiţiile legii.
(4) În relaţiile dintre culte sînt interzise orice forme, mijloace, acte sau acţiuni de învrăjbire religioasă.
(5) Cultele religioase sînt autonome faţă de Stat şi se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenţei religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile şi în orfelinate.
(6) Părinţii sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori a căror răspundere le revine.

● **Belgia**
Articolul 24
(1) Învăţămîntul este liber; orice măsură preventivă este interzisă; reprimarea delictelor este reglementată numai prin lege sau decret. Comunitatea le asigură părinţilor libertatea de opţiune. Comunitatea organizează un învăţămînt neutru. Neutralitatea implică mai ales respectarea concepţiilor filozofice, ideologice sau religioase ale părinţilor şi ale elevilor. Şcolile organizate de către autorităţile publice oferă, pînă la sfîrşitul învăţămîntului obligatoriu, posibilitatea alegerii între una dintre religiile recunoscute şi morala non-confesională.

● **Franţa**
Articolul 1
Franţa este o Republică indivizibilă, laică, democratică şi socială. Ea asigură egalitatea în faţa legii a tuturor cetăţenilor fără deosebire de origine, de rasă sau de religie. Ea respectă toate credinţele. Organizarea sa este descentralizată.

● **Elveţia**
Articolul 15
(4) Nimeni nu poate fi constrîns să adere la o comunitate religioasă sau să-i aparţină acesteia, să îndeplinească un act religios sau să urmeze un învăţămînt religios.
Articolul 72
(1) Reglementarea raporturilor dintre Biserică şi Stat este de resortul cantoanelor.

● **Germania**
Articolul 7
(1) Sistemul educaţional ţine de domeniul statului.
(2) Tutorii au dreptul să hotărască cu privire la participarea copilului la cursurile de educaţie religioasă.
(3) Educaţia religioasă este materie ordinară în toate şcolile publice cu excepţia şcolilor liber-cugetătoare. Educaţia religioasă se face în concordanţă cu regulile comunităţilor religioase şi în acord cu legile ordinare. Nici un profesor nu are voie să fie obligat să predea educaţie religioasă împotriva voinţei sale.

Andrei PIPPIDI

Mai moare o casă

Ar fi trebuit s-o ştim pînă acum: a omorî o casă nu e mai puţin păcat decît a ucide un om. Uneori chiar, omul moare astfel a doua oară. Campania demolatoare care face ravagii prin Bucureşti este consecinţa inevitabilă a acelei specule a terenurilor ce apare în orice perioadă de „tranziţie", cum a fost, de pildă, în Grecia după război, cînd urmele trecutului otoman şi chiar bizantin au fost împuţinate necruţător. Din neputinţa de a clasa ca monumente istorice toate casele din epoca lui Carol I, pierdem secolul al XIX-lea, singurul cu care oraşul nostru se putea lăuda ca tradiţie, în orice caz cel dintîi care a avut, măcar spre sfîrşit, după Independenţă, conştiinţa decorului urban. Şi chiar dacă le-am înscrie ca „patrimoniu", ar fi nevoie să punem lîngă fiecare din ele o sentinelă cu puşca.

Pe strada Povernei, lîngă clădirea masivă a Şcolii Naţionale de Ştiinţe Politice şi Administrative, adică fosta Şcoală de Partid a sectorului 1, au mai rămas în picioare, pentru o zi sau două, zidurile unei case mărunte, de un perfect stil neoclasic. Nu mai are acoperiş şi în curte sînt stivuite cu grijă cărămizile vechi, fiindcă, nu-i aşa, e păcat să se piardă. Avînd în vedere că s-a desfăcut gardul care despărţea cele două curţi vecine, se poate ghici că vechea căsuţă a căzut victima unui plan de extindere a SNSPA*.

Acolo unde se va ridica mîine încă un bloc mătăhălos, fiindcă, oricît ar fi de mare clădirea de alături, studenţii nu mai încap într-însa, a fost altădată o grădină prin care te apropiai de casă. Spre stradă o ascundea unul din acele garduri dublate cu tablă după care ne obişnuisem să recunoaştem un sediu al Securităţii. Într-adevăr, în 1990 casa era închisă şi, după unele informaţii, trecuse în proprietatea Ministerului Apărării. Pe faţadă, un medalion de stuc cu profilul ascuţit al lui Luchian amintea că şi aici, ca şi în casa dărăpănată şi scundă de pe strada Mendeleev, de partea cealaltă a Pieţei Romane, a locuit pictorul. Chiar pe fronton, în poziţie centrală, era stema cu trei trandafiri într-o cupă, blazonul familiei Rosetti. Cine ştie ce tîmpit căruia cele trei roze nu-i trezesc în minte decît marca electorală a FDSN sau PSD înfipsese în mijlocul peceţii boiereşti fierul unui felinar. N-am văzut, poate fiind acoperită de tencuială, deviza *Sereno aut nubilo sospes,* ceea ce se traduce în româneşte prin mîndrele cuvinte „În senin sau în negură nevătămat". Încredere dezminţită astăzi, şi nu numai astăzi în istoria acestei familii de atîtea ori împletită cu istoria ţării.

Armele „grăitoare" semnalau că stăpînii casei purtînd sigiliul rozelor sînt Rosetteşti din ramura de la Soleşti. Într-adevăr, casa, construită probabil pe la 1870, a aparţinut lui Theodor Rosetti (1837-1923), fratele doamnei Elena, deci cumnatul lui Alexandru Ioan Cuza. Înalt magistrat, a fost ministru de Justiţie; guvernator al Băncii Naţionale, a fost ministru de Finanţe. A fost chiar prim-ministru în anii 1888-1889. I-a sprijinit pe Eminescu şi Xenopol şi a fost unul dintre întemeietorii Junimii.

Format la Viena şi la Paris, acest intelectual distins a lăsat pagini de critică socială pe care Lovinescu le-a socotit demne de a fi reeditate. Nemulţumirea pe care o simţea Rosetti văzînd stările de lucruri de pe la 1880, epocă în care modernizarea recurgea la imitaţia precipitată a civilizaţiei occidentale, o încearcă şi unii dintre noi, care găsim mustrările sale potrivite şi pentru ziua de azi. În viaţa publică de acum cinci sferturi de veac, judecata lui severă constata „voinţele desbinate şi ideile confuze", cu excepţia politicii externe, „tărîm pe care românii au ştiut totdeauna ce voiesc". Referitor la disciplina cu care societatea noastră se înzestra atunci pentru a stăvili abuzurile şi corupţia, Th. Rosetti observa „o legiferare care în privinţa abundenţei nu lasă nimic de dorit, care în privinţa calităţii însă a provocat chiar de la început îndoielile şi temerile". Ceea ce el adaugă despre împrumutul fără discernămînt al unor reguli străine ne duce de asemenea cu gîndul la o situaţie cunoscută: „unii ne recomandau cu tot dinadinsul Statele Unite din America drept model de urmat... Puţinii destul de fericiţi pentru a şti ceva englezeşte ne aduceau din Parlamentul britanic teorii gata". Deşi nu putea să nu remarce defectele grave ale reformei agrare din 1864, el considera că „de la acea lege numai cuvîntul de popor român a început a avea un sens concret şi practic". În sfîrşit, în domeniul educaţiei şi culturii, unde statul crease „catedre pentru care nu avea profesori şi academii pentru care nu avea învăţaţi", el dezaproba sistemul de a distribui bursele în străinătate „fără principiu şi fără vreo scrutare conştiincioasă a capacităţilor". Într-un cuvînt, era, ca şi prietenul său Maiorescu, un conservator, cum sînt numai oamenii de conştiinţă şi de caracter.

Distrugerea casei lui Theodor Rosetti ar fi fost oricum un act de vandalism. Este şi o încălcare a legii, fiindcă ea figurează pe lista oficială a monumentelor istorice la nr.1777. SNSPA datorează explicaţii. În aşteptarea lor, ce ar mai fi de spus? Doar tot un citat din Rosetti, la fel de actual ca şi celelalte: „puţinele monumente istorice, care au o însemnătate estetică oarecare, cad în ruină".

---

* Între scrierea articolului şi publicarea lui, din casă nu a mai rămas nimic *(n. red.)*.

RADIO GUERRILLA 98.3 FM
ELIBERADIO

CLVBVL PROMETHEVS

22.04.2005 VINERI
21:30 Concertele GuerriLIVE
SUNDAY PEOPLE LIVE ON STAGE

23.04.2005 SAMBATA
22:00 STAND - UP COMEDY
live on stage TRUPA DEKO
23:00 STAND - UP MUSIC NIGHT

24.04.2005 DUMINICA
21:30 THE CHIVAS night LIFE jazz
" WOMEN' S WORLD "
grupurile Q. TIME & SO WHAT
si MIRCEA TIBERIAN BAND

25.04.2005 LUNI
Inchis

26.04.2005 MARTI
20:30 FILM / Retrospectiva 2004
Festivalul International de Film Independent
ANONIMVL
Selectie filme de Scurtmetraj

27.04.2005 MIERCURI
19:00 Cenaclul PROMETHEVS
cu Bogdan Perdivara
si invitatii:
Vasile Leac, Catalin Lazurca si Florin Maduta
editorii revistei " CA SI CUM "

28.04.2005 JOI
20:30 Seara de Teatru:
ZARURI SI CARTI
dupa Tommy McWeeney
regia Florin Piersic Jr.
cu Florin Piersic Jr. si Petre Fumuru

Te astept la cafeneaua literara. Primesti o carte cadou.
Zilnic de la ora 11:00, in Piata Natiunilor Unite, nr. 3-5
- intrarea libera -
informatii si rezervari la tel. 336.666.38, 33.666.78 si 0723.323.333

CHIVAS

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Francofonie

Deşi rubrica mea este „înclinată“ spre faptul religios, am să abordez – *une fois n'est pas coutume* – un subiect laic: francofonia! Chiar dacă tema elitelor-de-franceză-vorbitoare nu mai domină actualitatea, trebuie să admitem că, alături de alte state „periferic“ europene (de la Rusia pînă la Portugalia), românii şi-au construit modernitatea pe o matrice franceză. E desigur imposibil să rezum aici istoria relaţiilor bilaterale: ea acoperă numai două secole, dar poate umple rafturi întregi. În durata lungă, raportul româno-francez are mici aluri episodice, cu infidelităţi & elanuri de matrimoniu consumat. O privire sub lupă relevă însă singulara lui consistenţă. N-am avut, în definitiv, nici un aliat occidental mai activ pe traseul nostru european. Dincolo de teze, schimburi poliedrice sau odiseea Dacia-Renault, Franţa rămîne principalul nostru sponsor politic pe continent, sursă a multor isprăvi intelectuale autohtone şi suporterul natural într-o mulţime de afaceri multilaterale. Scîrţîie totuşi ceva? Da, în sensul că, după 1990, noile generaţii s-au cam orientat spre magnetul aglofon. Da, iarăşi, dacă ne gîndim că securitatea noastră e asigurată de NATO (în care protagonismul SUA e obiectiv). Da, în fine, dacă admitem că războiul din Irak ne-a situat pe poziţii diferite, cu toate că timpul a erodat contrastul iniţial.

În pofida acestor mici stridenţe (completate prin insistenţa presei hexagonale asupra clişeelor mizerabiliste consacrate la mijlocul anilor '90), relaţia franco-română se bazează – scuze pentru limbajul următor! – pe un *parteneriat strategic*. În respectiva formulă intră: 1) aderarea României la UE (Franţa ne vrea în club şi ne sprijină cu importantele forţe de care dispune), 2) angajamentul comun în cadrul francofoniei (voi detalia imediat) şi 3) cooperarea bilaterală structurată (care comportă organizarea unor seminare interguvernamentale, cooperarea descentralizată între circa 800 de colectivităţi teritoriale, un forum al societăţii civile etc.).

Oricum, calendarul politic include organizarea celui de-al XI-lea *sommet* al Francofoniei la Bucureşti, în 2006. Pregătirile, foarte laborioase, au şi început. Preşedintele României, dl Traian Băsescu, şi-a desemnat un Reprezentant Personal (e vorba despre dl Radu Boroianu) în Consiliul Permanent al Francofoniei. Foarte curînd, vom găzdui în Capitala noastră biroul Agenţiei Interguvernamentale a Francofoniei pentru Europa Centrală şi de Est. Iar amintita întîlnire la vîrf (cu participarea unui număr considerabil de preşedinţi, premieri, înalţi funcţionari şi jurnalişti) va fi precedată sau succedată de vizita oficială a preşedintelui Jacques Chirac. Reuniunea – botezată *Francofonia, spre societatea informaţională şi a cunoaşterii, prin educaţie pentru toţi* – va consacra, sperăm, noua filozofie pe care organizaţia şi-o asumă la începutul secolului XXI. Cred că logica de etapă tiermondistă şi postcolonială va face loc unei viziuni post... moderne, bazată pe cunoaştere, înaltă tehnologie şi o comunitate culturală creativă.

Mai cred ceva. Pe de o parte, reuniunea la vîrf ne va garanta o serioasă vizibilitate internaţională. Aşa ceva se merită sau se ratează. Se cuvine deci să pregătim totul suficient de riguros pentru ca *sommet*-ul să reprezinte deopotrivă un succes şi o răscruce simbolică. Pe de altă parte, mega-evenimentul de la sfîrşitul lui 2006 va însemna un nou început – marcat de idei proaspete – în fraternitatea multiplă care ne uneşte, ireversibil şi fericit, cu Franţa. Iată raţiunea pentru care mi-am îngăduit să ies deopotrivă din tiparul acestei rubrici şi din sfera diplomatică unde funcţionez – ca să spun aşa – cu precădere: mi-aş dori ca societatea civilă – francofonă sau nu – să modeleze şi să multiplice în orice mediu relevant oportunitatea pe care România o primeşte ca viitoare gazdă a menţionatei reuniuni.

La o lună după desfăşurarea *sommet*-ului, vom intra în Uniunea Europeană. Ar fi fructuos şi elegant să facem acest pas istoric ţinîndu-ne de mînă cu Franţa, sora noastră mai mare.

Marina DUMITRESCU

Bucuria *trecerii* există

„Sînt tare pentru că sînt slab“
Sf. Pavel

Ioan Paul al II-lea şi-a început misiunea printr-un spontan act de smerenie. Fraza adresată mulţimii din piaţa San Pietro în primele minute după alegerea ca Papă: „...e se mi sbaglio, mi *corriggerete*“ („dacă greşesc, mă veţi corecta“) avea să devină legendară tocmai prin lipsa ei de premeditare. Gîndită, în primă instanţă, pentru a mîngîia sensibilităţile faţă de neîndemînarea unui polonez în utilizarea limbii italiene, formularea aceasta atît de discretă şi simplă avea să condenseze, simbolic, profesiunea de credinţă a unei vieţi. Nu întîmplător reluată şi citată constant, de-a lungul celor 26 de ani de pontificat, în cele mai diverse contexte, fraza transmitea, în banalitatea sa, un mesaj esenţial: sînt ca voi, pot greşi, sînteţi semenii mei, vă voi auzi, nu doar eu vă pot da sfaturi. Cu alte cuvinte, urmaşul lui Petru nu este în primul rînd o instanţă, ci un om. Dînd glas scrupulelor de ordin lingvistic, Karol Wojtyla îşi punea, de fapt, înainte slăbiciunea umană – lucru cu atît mai emoţionant cu cît, în chiar interiorul enunţului, se strecura, la fel de spontan, o primă eroare de limbă italiană... (corect ar fi fost *mi corregerete* în loc de *mi corriggerete)*.

La nici trei ani după „fragila frază“ din octombrie '78, în mai '81, noul Papă e supus marii încercări de smerenie a vieţii sale. Tentativa de asasinat, în aceeaşi Piaţă San Pietro, este întîmpinată de Wojtyla nu doar cu perfectă serenitate şi credinţă în Dumnezeu, dar şi cu o autentică disponibilitate de *a ierta*. La fel de citată şi reluată a devenit scena întîlnirii din celula de închisoare, între Papă şi turcul Ali Agça. Se poate spune că episodul atentatului, cu toate implicaţiile sale, a marcat defintiv percepţia „mondială“ asupra Pontifului, în măsura în care forţa sa a fost definitiv asimilată umilităţii. Şi vulnerabilităţii. Din acel moment încolo, Ioan Paul al II- lea nu a făcut altceva decît să confirme faptul că smerenia înseamnă apropiere de Dumnezeu şi că numai aceasta îl face pe om cu adevărat puternic.

Pledînd constant pentru ideea că sfinţenia nu e un privilegiu, ci o facultate la îndemîna omului, condiţionată doar de lăsarea lui Hristos să lucreze în fiecare, numărul record de beatificări şi canonizări săvîrşite pe durata unui pontificat ilustrează modul *larg* în care acest Papă a înţeles să se pună în umbră, preţuind virtuţile fraţilor săi. Încredinţîndu-i pe oameni că pot şi au dreptul să fie sfinţi.

Avînd ca fundament ştergerea de sine de-a dreptul „monahală“ pusă mai presus de orice (inclusiv de prestigiul universal al Sfîntului Scaun), nici unul din marile gesturi ale Papei Ioan Paul al II-lea nu a fost... sforăitor: nici iertarea cerută în premieră absolută pentru greşelile Bisericii, nici mîna întinsă evreilor, prima intrare în Sinagogă sau istorica rugăciune la Zidul Plîngerii, nici prima vizită într-o ţară ortodoxă sau dialogul fără precedent cu celelalte religii ale planetei. Aşa cum, pe de altă parte, mîna *rămasă întinsă* către Biserica Ortodoxă Rusă nu-l putea umili, sub nici o formă, pe Wojtyla – cel ancorat în mîinile Domnului. Nimic nu a fost *spectacol* (aşa cum putea fi, în excesiva mediatizare contemporană). Îndelunga serie de gesturi, mici sau mari, au avut răsunet tocmai *pentru că* le-a fost percepută sinceritatea, venită din harul (greu de egalat, e drept) al celui care nu se considera decît Apostolul lui Hristos, în numele Evangheliei. (Strălucit apostol poliglot, altminteri, predestinat, parcă, să se poată *apleca,* pînă şi lingvistic, asupra semenilor, în individualitatea lor...)

Se insistă asupra faptului că Ioan Paul al II-lea s-a bucurat de un asemenea „succes“ tocmai fiindcă a avut la dispoziţie, ca nici un alt predecesor, mijloacele de comunicare în masă. Lucru adevărat, cu o precizare obligatorie: dacă nu l-ar fi avut ca ecran intermediar pe Dumnezeu *ori de cîte ori* a recurs la mass-media, dacă o singură clipă ar fi abandonat *face à face*-ul cu El (uitînd că unicul scop este *comunicarea* şi nu *celebritatea),* efectul risca să fie catastrofal, într-atît de explozivă se anunţa chimia forţei cumulate între „mondialitatea“ audiovizualului şi supremaţia instituţională a Capului Bisericii Catolice. Altfel spus, un alt Papă, în aceleaşi condiţii tehnice, ar fi putut avea soarta... ucenicului vrăjitor.

Asupra unui lucru trebuie să fim înţeleşi: Ioan Paul al II-lea a fost extrem de iubit, văzut adesea ca un sfînt în viaţă, dar simultan a fost contestat sau detestat. Pe acelaşi principiu întemeietor al smereniei, el a integrat însă duşmănia cu profunzime de mistic, neatras de replici, pregătit oricînd să-şi pună la încercare capacitatea de a iubi. Reiterînd fără emfază, în numeroase situaţii, valenţe cristice, acest Pontif a fost chemat de Providenţă să devină un exemplu, fără voia lui şi în sensul cel mai natural al cuvîntului: acela de a întîmpina acuta nevoie de... *modele,* într-o lume dezorientată, desacralizată.

Dovada că tăria poate locui în slăbiciune, că Evanghelia este „în vigoare“ o aşteptau, cu siguranţă, mulţi căutători de sens – aşa se explică fremătarea globală stîrnită de plecarea lui. Înţelegînd că suferinţa fizică este un dar prin care este ajutat să-şi exprime umanitatea, Papa Wojtyla (Papa împuşcat, Papa încovoiat) îi convingea tăcut pe cei neîncrezători că discursul sacerdotal are acoperire... existenţială şi nota deja, probabil, în Testament, dorinţa ca viaţa şi moartea lui să „fie de folos“.

De astă dată, maratonul mediatic *în direct* nu va fi fost indecent, precum de atîtea alte ori, ci benefic, prilejuindu-ne accesul la un excepţional act de asumare spirituală a morţii. Acordîndu-i Papei Ioan Paul al II-lea un deznodămînt lumesc amănunţit, lucid confruntat cu proximitatea veşniciei, Dumnezeu oferea de fapt lumii o persuasivă dovadă că moartea creştinească e posibilă. Că bucuria *trecerii* există şi că ea nu generează o absenţă, ci o altă formă de prezenţă.

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FUNDAȚIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeți. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecția în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) ***
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecția participanților în urma participării la expoziții de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formații. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecția participanților pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs și excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toți câștigătorii premiului I vor fi nominalizați pentru Secțiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediția 2005.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundației ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, București sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secțiunea poezie - CV, fotografie și trei poezii;*
** Secțiunea sculptură - CV, fotografie și fotografii a câte trei lucrări;*
** Secțiunea muzică tânără - CV, fotografie și CD / casetă audio cu 3 piese.*
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.23.59 sau pe www.anonimul.ro.

*** Festivalul Internațional de Film Independent ANONIMVL (01 August - 04 septembrie 2005) ***
Presedinte Festival: Marcel Iures si Florin Piersic Jr. - Maestru de Ceremonii
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediției I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediția a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar și programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

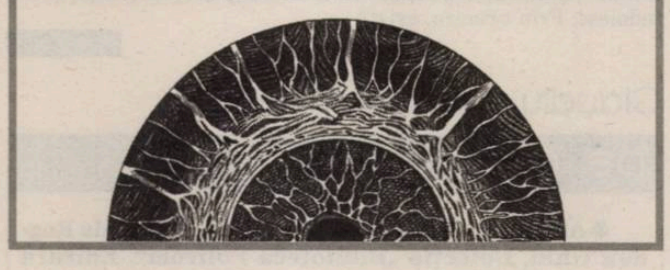

Roman şi istorie

După *Arta romanului* şi *Testamentele trădate,* Kundera revine cu un volum de eseuri, în aceeaşi formulă fragmentară şi contrapunctică, intitulat *Perdeaua.* În fapt, titlul franţuzesc, *Le rideau,* permite două interpretări: *perdeaua,* acea perdea magică pe care Cervantes o sfîşie arătîndu-ne adevărata faţă a lumii, şi *cortina,* ce separă realitatea de ficţiune (ori care, supranumită *de fier,* a despărţit Europa democratică de Europa înlănţuită). Cartea pune în discuţie în primul rînd raporturile dintre roman şi istorie. Spre deosebire de ştiinţă şi de tehnică, noţiunea de istorie aplicată la artă n-are nimic de-a face cu progresul: „ea nu implică o perfecţionare, o ameliorare, un urcuş; seamănă cu o călătorie întreprinsă pentru a explora pămînturi necunoscute şi a le înscrie pe o hartă. Ambiţia romancierului nu e de a face mai bine decît predecesorii săi, ci de a vedea ceea ce ei nu au văzut, de a spune ceea ce ei n-au spus". Putem situa opera de artă, scrie Kundera, în două contexte elementare: istoria naţiunii *(micul context)* şi istoria supranaţională a artei *(marele context).* De aici, riscurile provincialismului, care privilegiază – evident – micul context. Or, romanul are toate datele pentru a depăşi această capcană: este o artă autonomă, cu propria lui geneză, cu propria-i istorie, cu o morală doar a lui, cu o relaţie specifică pe care o întreţine cu „eul" autorului, cu o durată proprie de creaţie şi, mai ales, cu o deschidere către lume dincolo de limba naţională. Romanul ar fi putut fi şansa Europei de a-şi gîndi literatura ca o unitate istorică, un spaţiu în care stau alături Rabelais, Cervantes, Sterne, Fielding, Stendhal, Flaubert, Joyce, Kafka, Broch...

Provincialismul nu e complexul doar al naţiunilor mici. Kundera citează o anchetă iniţiată de un jurnal parizian care îşi propunea să stabilească cele mai importante cărţi din istoria Franţei. Pe primul loc au ieşit *Mizerabilii* lui Victor Hugo, o carte însufleţită de cele mai bune intenţii, dar care în nici un caz nu reprezintă un moment de referinţă în evoluţia romanului. Pe locul unsprezece – *Memoriile de război* ale lui De Gaulle. Rabelais apare abia pe locul paisprezece! *Roşu şi negru* ocupă poziţia douăzeci şi doi, *Madame Bovary* douăzeci şi cinci, *Comedia umană* treizeci şi patru, iar *Bouvard şi Pécuchet* ocupă locul o sută, ultimul... Lipsesc din listă *Mănăstirea din Parma, Educaţia sentimentală,* lipsesc textele din Beckett şi Ionescu.

Această pervertire a criteriilor estetice este, bineînţeles, un exemplu de limitare în „micul context". Dar şi o ocazie, pentru Kundera, de a reflecta asupra imaginii pe care o avem despre celălalt. Regăsim aici mai vechea preocupare de a demonta clişeele ce însoţesc reprezentarea Europei Centrale. Spaţiu slav? Istoria cehilor, a polonezilor, a slovacilor, a croaţilor şi a slovenilor este una pur occidentală (gotic, Renaştere, baroc, catolicism, reformă etc.). Sînt frontierele Europei centrale imposibil de trasat cu precizie şi în mod durabil? E adevărat, numai că aceste naţiuni n-au fost stăpîne nici pe soarta, nici pe frontierele lor. Europa centrală este policentrică, se vede altfel de la Viena şi de la Praga, de la Varşovia şi de la Zagreb, de la Budapesta şi de la Bucureşti. De aici, ideea lui Kundera că spiritul acestui spaţiu a fost sintetizat de patru romancieri diferiţi ca factură, dar împărtăşind o orientare estetică comună: Kafka, Musil, Broch şi Gombrowicz.

Acestor scriitori Kundera le consacră pagini de atentă şi pătrunzătoare analiză. Partea de comentariu pe text este, de altfel, aceea care dă personalitate cărţii. În planul propriu-zis al ideilor regăsim mai curînd lucruri cunoscute. Am reţinut, printre altele, că în Europa Centrală kitsch-ul are nu numai o lungă istorie dar şi un înţeles foarte precis, semnificînd răul estetic suprem. În epoca actuală, morala esenţialului a cedat locul moralei arhivei (prin proliferarea necontrolată şi sinucigaşă a literaturii). Cititorul român va fi sensibil la cele cîteva pagini unde romancierul îi ia apărarea lui Cioran, supus, după moarte, unui tratament excesiv şi nedrept. Previzibile sînt citarea lui Proust în legătură cu lectura şi a lui Flaubert în legătură cu prostia. Reîntîlnim, în fine, elogiul insistent al umorului, atît ca atitudine existenţială, cît şi ca dimensiune romanescă (acea „blîndă lucire a comicului").

Fapt mai degrabă neaşteptat la un autor ce pune în tot ce scrie (chiar şi atunci cînd povesteşte anecdote din propria-i viaţă) o sumbră gravitate. După cum trebuie să ne acomodăm cu gustul său pentru adevărurile elementare. Gravitatea tonului e şi un mod de a amortiza ciocnirea cu locurile comune.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

E-privat

Primesc zilnic zeci de e-mail-uri nedorite. Pierd minute preţioase pentru a le şterge. Aproape toate menţionează că îmi respectă viaţa privată, astfel încît n-am decît să apăs o hiperlegătură, pentru a nu le mai primi în viitor. Rareori însă acţiunea mea este încununată cu succes. Sînt invadat de non-informaţii, ademenit spre goluri de gînduri. Vina, în parte, îmi aparţine. Cu nesocotinţă, mi-am înscris coordonatele în rubricile numeroaselor situri, care condiţionau vizitarea (gratuită) de înregistrarea (detaliată). Nimic nu se oferă însă pe degeaba. Divulgîndu-mi datele personale, am dat, cu uşurinţă, ceva ce-mi aparţinea în exclusivitate. De cele mai multe ori, recompensa a fost derizorie, iar inconvenientele, mari. Datele despre mine au fost înmagazinate, prelucrate, vîndute, pentru a fi folosite în studii ale pieţei. A rezultat invazia de oferte, reclame şi sfaturi inutile. Mi-am făcut-o cu mîna mea, pianotînd pe claviatură.

Uşurinţa de care am dat dovadă vine din faptul că, în cultura română, nu facem în mod clar distincţia dintre intim şi privat. Aceasta reiese şi din faptul că avem substantivul „intimitate", nu şi pe acela de „privatitate", mulţumindu-ne cu sintagma „caracter privat". Obişnuiţi să fim controlaţi, supravegheaţi, ne-am ocrotit, atît cît am putut, intimitatea, dar am perceput foarte îngust limitele a ceea ce este sau ar trebui să fie, privat.

Privată, în România, este, prin excelenţă, proprietatea, înţeleasă ca bunuri mobile sau imobile, tangibile şi transmisibile. Pînă şi banii au fost preferaţi, pînă nu de mult, în forma lor concretă, ca teancuri de bancnote. A durat ceva timp pînă cînd băncile ne-au convins să ne încredem în numerarul electronic, transferabil automat de la un cont la altul şi sîntem încă reticenţi faţă de acţiunile bursiere, care cuantifică speranţa şi valorifică aşteptarea. Este timpul să înţelegem că în acelaşi mod trebuie înţeleasă proprietatea asupra informaţiei şi cunoaşterii, care ne aparţin în virtutea faptului că le-am primit sau că le-am produs. Vîrsta, adresa, venitul sînt informaţii asupra cărora avem, din principiu, exclusivitatea. Fără să ţină riguros de intimitate, ele nu sînt mai puţin private, de aceea nu trebuie menţionate fără rost, nici chiar într-un CV şi, mai ales, nu trebuie răspîndite, ca puful de păpădie din emblema lui *Larousse,* în toate vînturile care suflă prin ciberspaţiu.

Proprietatea asupra creaţiei simbolice, lipsită de un suport material palpabil, este, la rîndul ei, exclusivă. Programele, jocurile pe calculator, publicaţiile electronice, fie ele texte sau documente multimedia, aparţin celor care le-au realizat, astfel încît nu pot fi însuşite de nimeni, fără o aprobare expresă. Mentalitatea curentă, mai ales aici, susţine însă că, dacă este imoral să furi un calculator, este stupid să plăteşti pentru ceea ce el conţine. Infrastructura este palpabilă, deci aparţine cuiva, celui care a construit-o, încorporînd în ea inteligenţă, dar şi muncă fizică. Conţinutul de informaţie şi cunoaştere, intangibil fizic, nu este, din păcate, şi intangibil moral. Este considerat al nimănui şi fiecare se crede în drept să şi-l aproprieze. Simţul moral pare a considera demn de respect doar ceea ce este perceput ca existent de cele cinci simţuri. Lucrurile stau ca şi cum cineva ar cumpăra o carte frumos legată şi cu paginile albe, aşteptîndu-se ca pe ele să-i fie imprimat, în mod gratuit, textul.

Această concepţie nu aparţine doar comunităţilor care practică plagiatul cu nonşalanţă, refuzînd să înţeleagă noţiunea de proprietate intelectuală. Ciberspaţiul a apărut ca un mediu al schimburilor libere, nemediate de tranzacţii financiare şi nerestricţionate de interdicţii de acces. Ca tehnologie, web-ul a fost conceput în ambianţa unui institut de cercetare (CERN, din Geneva), pentru a facilita diseminarea liberă a informaţiei, în cadrul grupurilor implicate într-un proiect. O dată generalizat, el a depăşit limitele preocupărilor academice, ajungînd să includă toate tipurile de activităţi axate pe prelucrarea simbolică a semnelor. Pionierii ciberspaţiului şi-au dorit o societate radical diferită de cea din lumea tangibilă, a cărei economie să funcţioneze după principiul darului. Deviza lor era că informaţia vrea să fie liberă, adică să circule fără oprelişti. În lumea tangibilă, dominată de economia clasică a schimburilor, domină verbele tranzitive: a exprima, a prezenta şi, în ultimă instanţă, a vinde. În lumea virtuală, domină verbele reflexive: a se afirma, a se exhiba şi, în ultimă instanţă, a se oferi. Oferta fiind mai mare decît cererea, nimeni nu e păgubit, deoarece fiecare primeşte mai multă informaţie şi cunoaştere decît ar putea, vreodată, da. Mai mult, dificultatea nu este de a-ţi proteja proprietatea simbolică, ci de a o disemina pe o scară cît mai largă către posibilii interesaţi. Recompensa renunţării la proprietate este notorietatea. Caracterul impalpabil al bunurilor simbolice vehiculate în ciberspaţiu i-a făcut pe mulţi să susţină legitimitatea apropierii lor, fără nici o restricţie. Cînd oferi un bun material, te lipseşti de el, deci trebuie să primeşti contravaloarea lui; dimpotrivă, cînd dai cuiva produsul imaterial al minţii tale, nu pierzi nimic, el îţi rămîne nediminuat, deci n-ai avea de ce să fii recompensat. Eroarea raţionamentului constă în faptul că pierzi ceva şi atunci cînd înveţi pe altcineva, anume avantajul competitiv pe care-l deţineai, înainte, faţă de acea persoană.

Dezvoltarea economiei virtuale după legile pieţii, adică după logica banului, a pus capăt speculaţiilor utopice ale celor care mizau pe libertatea totală a informaţiei. Accesul la situri, mai ales la cele mai valoroase, a devenit din ce în ce mai restricţionat. Coduri puternice au permis protecţia împotriva celor dornici de a-şi însuşi munca altora, sub pretextul că o difuzează, făcîndu-i autorului, chipurile, un serviciu. Siturile care mediau schimburile libere de documente între cibernauţi s-au văzut puse sub incidenţa legii. Au rămas însă destule lucruri neclare, printre care statutul e-mail-ului. Ţine acesta de sfera intimă, ca o convorbire telefonică sau o scrisoare clasică, sau de sfera privată, ca o producţie oarecare de text? Bill Gates a fost surprins cînd copii ale e-mail-urilor sale au fost admise ca probe în procesul antitrust, pe care guvernul Statelor Unite i l-a intentat. Cei care şi-au trimis, prin e-mail, opiniile unor reviste au protestat cînd şi le-au văzut tipărite în paginile lor. Legislaţia americană pretinde o hotărîre judecătorească pentru interceptarea e-mail-urilor, dar este suficientă o decizie a poliţiei pentru punerea sub urmărire a adreselor expeditorilor şi destinatarilor corespondenţei unui suspect, chiar dacă nu şi conţinutul acesteia. De asemenea, navigarea lui prin ciberspaţiu poate fi lesne monitorizată, detectîndu-i-se adresele siturilor favorite.

Reglementarea practicilor din spaţiul virtual este o preocupare pentru toţi actorii implicaţi. Aflată încă în constituire, ea a introdus deocamdată delimitări imperfecte între zonele de exclusivitate (unele intime, altele private) şi zonele publice. Intruşi care trec dintr-una într-alta mai există încă, dar ei riscă să fie, în curînd, aspru pedepsiţi.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii.

Patologia anonimatului

Cînd eşti victima unei răzbunări, paranoia devine o pagubă colaterală. Cel care „te-a făcut" este în beznă, frecîndu-şi mîinile. *Cine* este şi *de ce* a făcut-o? Computerul din cap se dă peste cap, „spamat" de informaţii care se bat cap în cap. Totul o ia razna în mintea ta, vezi duşmani peste tot. *Tu* eşti expus, cel care te-a expus este *nimeni.* Anonimatul acestuia este ca aerul, în timp ce tu eşti tras în jos de greutatea acuzaţiilor. Balanţă. „Justiţie". Cu cine să te lupţi? Şi cum? Cel care te-a expus nu există, iar pentru că tu existi trebuie să fii pedepsit, nemaiexistînd. Ca el.

Şi atunci, în acest spot de beznă coborît asupra ta, se fac vizibili oameni. Oameni adevăraţi, cu identităţi precise. Simt nevoia să vină alături de tine, punîndu-şi numele şi chipurile lor pe trupul tău atacat cu noroi. Concep, sub urgenţa indignării, un sit alternativ – Leo-sint-eu.go.ro – şi fac *„head storming".* Scriu în favoarea ta. Te cheamă la emisiuni. Îţi redau încrederea: nu, nu e sfîrşitul lumii, e doar un mic accident. „Lasă-i, sînt nişte idioţi!" – *„Lasă-i să moară proşti..."*

La micul tău nivel personal, e ca-n povestea cu teroriştii: viaţa merge mai departe. N-ai avut niciodată nimic de ascuns, aşa că nu poţi fi „demascat". E drept, nu ţi-ai dorit altă vizibilitate decît aceea – inerentă – a meseriei, dar această *altă* vizibilitate (trecerea de la becul de 75 la cel de 200...) nu trebuie să te oblige să renunţi la lucrurile care-ţi făceau plăcere. În ciuda sfaturilor unora (mai multă prudenţă etc.), *nu* trebuie să faci asta: ar însemna o victorie a celui/celor cu cagulă morală!

Cît despre victoria ta – ea este savuroasă: deşi nu te-ai văzut niciodată în postura de „persoană publică", despre tine continuă să se vorbească, în timp ce despre cel/cei care te detestă, nu. Pînă şi boala de care suferă n-are un nume; se numeşte, impur şi simplu, *patologia anonimatului.*

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Lucruri serioase

A trecut, în sfîrşit, iarna, a trecut şi Mercur prin zodia Berbecului (sau cam aşa ceva), a trecut şi Gala Premiilor Uniunii Teatrale din România şi mi-a trecut şi mie paraponul pe confraţi. Mai exact, s-a transformat într-un amestec de sastiseală şi amuzament, ca atunci cînd trebuie să convieţuieşti într-un spaţiu strîmt cu o rudă de care n-ai cum să scapi: cel mai indicat este să faci, vorba aia, *bonne mine à mauvaise fortune* (pe româneşte: haz de necaz, dar nu e chiar acelaşi lucru) şi să-ţi vezi înainte de viaţă. Dacă poţi. Dacă te lasă. (Aşa, repede, în paranteză, fiindcă nu mă lasă... inima: la cîteva zile după ce juriul „final" al Galei UNITER începuse să umble prin ţară, am pus pariu cu o prietenă „din breaslă", care nu văzuse decît două-trei dintre spectacolele nominalizate, că premiile vor arăta întocmai aşa cum au arătat; am pariat cine le va lua şi cine nu le va lua, adică. Nu am pariat una împotriva alteia, ci, fiind perfect de acord între noi, am pariat amîndouă împotriva... hazardului, să zicem, că dacă spun împotriva specificului naţional se supără oarecine. Am cîştigat.) Aşadar, să trecem...

Întîmplarea – dar există, oare, întîmplare? – a făcut ca, în ultimele luni, să colaborez cu doi regizori la definitivarea textului unor spectacole. O pură coincidenţă – dar există, oare, coincidenţe pure? – a vrut să fie vorba, în ambele cazuri, despre piese ale lui Luigi Pirandello *(Şase personaje în căutarea unui autor*, la Teatrul „Bulandra", şi *Nu se ştie cum*, la Teatrul „Nottara"), piese frumoase şi grele. În ambele cazuri, după terminarea lucrului pe text, am asistat şi la cîteva repetiţii – prea puţine, din păcate, fiindcă... eram ocupată: cutreieram ţara ca să nominalizez spectacole... Ştiam, evident, cum decurge o repetiţie, fie ea „la masă" ori pe scenă, îi cunoşteam pe actorii care urmau să joace (care joacă) în spectacole şi nu-mi erau deloc străine performanţele lor, eram, în fine, perfect conştientă că am de-a face cu doi regizori (Liviu Ciulei şi László Bocsárdi) interesanţi şi valoroşi, fiecare în felul său: cel dintîi a „schimbat faţa" scenei româneşti atunci cînd, la începutul anilor 1960, punea în practică „reteatralizarea teatrului" şi a personificat, în deceniile ulterioare, rezistenţa prin cultură (prin teatru) împotriva imbecilizării organizate, transformînd ansamblul de la „Bulandra" într-o echipă excepţională şi excepţional sudată; cel de-al doilea, deşi mult mai tînăr în profesiune, este creatorul teatrului Figura Studió din Gheorgheni şi al renumelui actual al Teatrului „Tamási Áron" din Sfîntu

*Marius Stănescu în **Nu se ştie cum** de Luigi Pirandello, la Teatrul „Nottara"*

Gheorghe, unde a izbutit, cu oameni care nu au, toţi, studii de teatru, să alcătuiască una dintre cele mai bune trupe din România de azi.

Nu se poate spune că nu am avut noroc...

Şi aşa, vreme de aproape trei luni, am făcut un fel de navetă între ceea ce credeam că sînt două grupuri de oameni şi atît: practicienii şi teoreticienii scenei; am descoperit, în final, că erau două lumi.

Pe cînd noi, criticii, ne ciondăneam, ne sumeţeam, ne împieptoşeam, ne piţigăiam, ne arătam muşchii, ne dădeam mari, ei, cei doi regizori şi actorii lor din distribuţie şi ce actori! –, munceau. Studiau textul, îl desfăceau în bucăţi-bucăţele, molecule, atomi şi electroni, în particule de gînd, de sens, de trăire. (Şi, firește, îl mai modificau, pe ici, pe colo, fiindcă într-un fel sună cuvintele cînd le citeşti în gînd, acasă, şi cu totul altfel cînd sînt rostite, cu voce tare, de pe scenă.) Pe cînd noi ne dădeam cu părerea – ce zic? dădeam verdicte – cum trebuie să arate un spectacol, ei făceau spectacolul: desenau mişcarea, imaginau spaţiul şi costumele, puneau luminile (ah, luminile, în teatrul românesc, „design"-ate cu ustensile care, oricît de noi, sînt tot depăşite şi aproximative: cine nu a văzut un regizor străduindu-se să-l convingă pe „luminist", pe toate tonurile intermediare dintre strigăt şi şoaptă, că proiectorul aprins azi pe fundal nu este cel pe care l-au stabilit împreună ieri, după trei ore de caznă, nu ştie nimic în materie de nervi şi de tărie de caracter...), corectau sunetul – şi, iar şi iar, spuneau, rosteau, declamau, murmurau, strigau, plîngeau şi rîdeau textul. Pe cînd noi nu renunţam nici în ruptul capului la o opinie (ei, aş, opinie: convingere, domnule, teorie, teoremă, axiomă), ei scoteau din mizanscenă fragmente întregi, tăiau replici, anulau gesturi, pentru ca să nu fie prea lung, prea lent, de prisos, degeaba. Pe cînd noi clamam, exclamam, extrapolam şi executam (capital), ei examinau, excavau, exfoliau – extenuaţi. Noi vorbeam, ei făceau; noi ştiam, ei credeau; noi voiam, ei puteau.

M-au agasat întotdeauna aerele de superioritate ale artiştilor faţă de comentatori; niciodată n-am crezut că, în comparaţie cu primii, ceilalţi sînt un fel de muşte la arat; am socotit mereu că avem, şi unii, şi alţii, meserii grele, dar frumoase – meserii, în general. De cîtva timp încoace, cuget şi mă îndoiesc. Prin urmare, exist?

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Amélie Nothomb, *Antichrista*, traducere de Bogdan Ghiu, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2004.**

Încurcate mai sînt căile domnişoarelor de colegiu! Pui două adolescente de şaisprezece ani să coabiteze – una, Blanche, mată, interiorizată şi *grosso modo* frustrată; alta, Christa, sclipitoare, lipicioasă şi *quasi modo* impetuoasă – şi drama-i gata! Christa se dovedeşte a fi o Antichrista care minte enorm şi manipulează monstruos, în vreme ce Blanche, vocea cărţii, povesteşte suferinţa ei eroică, de anti-erou prin definiţie. O confruntare „universală", „eternă", montată într-o poveste smucită, de un maniheism ironic, în care mica apocalipsă are umor şi nu e departe de – vorba lui Seinfeld – o luptă de mîţe.

Amélie Nothomb este o autoare seducătoare, inclusiv în această carte, trasă parcă dintr-un singur condei. Dacă e să cataloghezi *Antichrista* drept literatură de consum, atunci poţi spune că literatura de consum nu prea mai cunoaşte limite. Limite superioare, vreau să spun.

● **Andreï Makine, *Femeia care aştepta*, traducere de Dan Radu Stănescu, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2005.**

Apropo de mîţe: ştiu una care se sperie de două lucruri – de sunetul uscătorului de păr şi de cuvîntul „trist" care, pronunţat cu un „i" prelung, îi evocă probabil acelaşi şuierat de foehn. Spui „trist" şi o vezi fugind îngrozită. Ca noi toţi, de altfel.

Femeia care aştepta este o carte tristă de care nu veţi fugi, ci vă veţi îndrăgosti, literalmente. E o romanţă siberiană de la sfîrşitul anilor '70, povestea tulburătoare a unui joc amoros cu două personaje şi-o mînă moartă. Nu mai explic ce şi cum – o să vedeţi singuri şi-o să vă placă. Sîngele rusesc al lui Makine are o globulă a lui (dincolo de roşu şi de alb) care poate transfuza trăire autentică oricărui cititor, fie el cît de limfatic.

Atenţie: vă veţi minuna, la sfîrşit, cîte descrieri de natură aţi înghiţit, fără a zice nici „pis"!

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Sus jos

● **R.A.C.L.A., *DEXteritate*, Roton, 2004.**

Am un anunţ care ar face oricînd deliciul *Ştirilor de la ora 5:* R.A.C.L.A. a ieşit la lumină. Nu, n-a fost vorba despre nici un fel de magie, neagră, albă sau maro. Nu, răposatul n-a intrat în relaţii nefireşti cu spirite malefice de tipul moroi, strigoi sau stafie care să ceară intervenţia urgentă a unui mînuitor de ţepuşă cu vîrful bine ascuţit. Nu, nici măcar explicaţiile de ordin ştiinţific ce se referă la procesele pe care le poate suferi solul – tasarea, sufoziunea, prăbuşirea, or mai fi şi altele – nu-şi au locul aici. Nu, nici ipoteza întunecată privind imixtiunea în toată această afacere a unor bande de răufăcători, sceleraţi, profanatori de morminte nu stă în picioare. Nu: dacă R.A.C.L.A. a ieşit la lumină este numai şi numai pentru că aşa şi-a dorit Rimaru. Pentru a se evita orice confuzie, se cuvine precizarea că acest domn Rimaru nu a fost, nu este şi nu va fi aceeaşi persoană cu cea a violatorului Rîmaru (rog a se sesiza diferenţele: „i" în loc de „î", „rimă" în loc de „rîmă" şi „domn", nicidecum „violator") şi că, de altfel, îndeletnicirile sale sînt întru totul paşnice şi legale dacă nu consideraţi că a fi m.c. într-un grup de rap reprezintă vreun delict major. Ar mai fi de adăugat aici că substantivul comun „raclă" (pe care-l puteţi identifica în orice dicţionar de sinonime drept „sicriu" sau „coşciug") diferă uşor de R.A.C.L.A. (indisponibil încă în materialele de specialitate), termen care ar echivala într-o accepţiune mai recentă cu „rime alese care lovesc adînc". Iniţial, în 1995, atunci cînd Rimaru şi Clonatu lansau primul album din istoria hip-hop-ului românesc, *Rap-Sodia efectului defectului*, R.A.C.L.A. se traducea prin „rapperi albi concep legal avertismente". Erau vremuri în care hip-hop-ul numai lumină nu însemna, dar underground-ul acela muzical se asorta de minune cu R.A.C.L.A., rima intim cu libertatea şi rebeliunea, aducea un suflu nou, proaspăt, protestatar, pe cît de ignorat de mase, pe atît de prolific în interior. Dacă trupe ca B.U.G. Mafia şi, ulterior, La Familia, au virat spre un hip-hop de bravadă, trivial, agresiv şi aducător de fani, R.A.C.L.A. împreună cu nou înfiinţatul, pe atunci, sindicat R.A.N.-S (din care mai făceau parte Delikt, Da Hood Justice şi Getto Daci) au rămas consecvenţi ideii unui underground pur, cu exhibiţii exclusiv lirice, în care virtuozitatea verbală, mesajul lucid şi textul spumos făceau deliciul unor fani, puţini, dar autentici.

Consecvenţa şi sinceritatea mesajului n-au fost însă punctele forte ale lui Rimaru. Dacă v-o mai amintiţi pe Anda Adam şi acel mai mult decît agreabil hit „Nu mă uita" din vara lui 1999, poate că n-o să vă fie greu să descifraţi motivele trădării. „Hit", „Anda Adam" şi „succes comercial" n-aveau nici în clin, nici în mînecă cu sindicatul R.A.N.-S. Aşa sunau regulile de bună purtare în subteran, iar Rimaru era primul (şi singurul) care le încălca. Anatemizat de breaslă în versuri prea puţin duioase, părăsit încet de toţi (formula cu K-Gula a eşuat cam din aceleaşi motive), lui Rimaru nu i-a rămas decît să scoată R.A.C.L.A. (cu tam-tam, mesaj nou, formulă schimbată şi poleială aurie) definitiv la lumină. Dacă faceţi abstracţie de consecvenţă, de cuvintele grele ale fabuloşilor m.c. Vexxatu Vexx şi Deceneu, de absenţa unui DJ şi de unele negative cam fuşerite, *DEXteritate* este, de departe, cel mai bun album R.A.C.L.A.. Este greu să nu observi cum noul venit, Connect-R, se armonizează perfect cu cadenţa şi tehnica verbală uluitoare ale lui Rimaru, cum adierea de ragga şi soul îmblînzeşte şi cele mai pleoştite urechi, cum hip-hop-ul se bronzează, în sfîrşit, relaxat, tihnit şi sigur de sine, la lumina unui soare simpatic.

Dilema veche vă recomandă

● O nouă editură – Tact –, un nou titlu, scos în condiţii grafice excelente – *Duşmanul declarat* – şi un autor care, la 20 de ani după moarte, nu încetează să ne pună dinamită sub ochi: Jean Genet. Culegerea de articole, intervenţii şi interviuri (majoritatea, politice) conţine „Scrisoare intelectualilor americani", „Palestinienii", „Amantele lui Lenin" (despre Cohn-Bendit!), „A muri sub Giscard d'Estaing"...; „Caut un duşman neputincios, pregătit să capituleze. Îi voi da tot ce voi putea: palme, ghionturi, şuturi". (Alex. Leo Şerban)

● „2 în 1", videoclipul (r. Marian Crişan) şi melodia trupei R.A.C.L.A., una dintre cele mai interesante şi serioase trupe de hip-hop de la noi, revenită pe piaţă într-o nouă formulă, cu Rimaru alături de Connect-R (ex-Granzii, Verita Saga) în locul lui K-Gula. „2 în 1" este o piesă de pe albumul *DEXteritate,* bine lucrată şi ca sound, şi ca text, cîntată împreună cu Dee, în siajul deja clasicei „Nu mă uita", debutul şi în acelaşi timp momentul de glorie al Andei Adam. Îmi place vocea Deei şi sper să-i iasă şi o carieră solo. (Marius Chivu)

● *Lettre Internationale* (ediţia română, primăvara 2005). De o bogăţie a informaţiei şi a ideilor care impun renunţarea la orice exclamaţii banal încîntate, numărul acesta conţine, în luxurianţa lui, o rubrică de „Cardiograme" cu cîteva EKG-uri de neocolit: scrisorile lui Celan, inclusiv ultima, către iubita sa Ilana Shmueli, un fragment pasionant din *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu din 2002-2003, patru dense interviuri acordate în ultimii ani ai secolului XX lui Mircea Iorgulescu de către Herta Müller, Sanda Stolojan, Şerban Papacostea şi Zigu Ornea, „un Zigu" parcă mai tulburător ca niciodată. (Radu Cosaşu)

Alexandru MATEI

bon de lectură

Paysage cu memorie, cuie şi URSS

● **Olga Lossky, *Recviem pentru un cui*, traducere de Doina Jela-Despois, Editura Curtea Veche, 2005.**

Înţeleg foarte limpede de ce romanul de debut al Olgăi Lossky, strănepoată a teologului rus Vladimir Lossky, a fost tradus repede în română, la un an de la apariţia în original şi într-un moment în care autoarea lui nu este o ilustră debutantă. Întîi, datorită titlului. Titlul face pentru o carte ceea ce face sloganul publicitar pentru orice produs: dacă e inedit, o vinde; dacă nu, nu. Nu degeaba cel mai vîndut roman străin la Cărtureşti este povestea goşistă a lui Martin Page *M-am hotărît să devin prost,* iar cea mai vîndută carte de filozofie *Istoria erotismului* a „maşinii grele" Bataille. În al doilea rînd, graţie subiectului, desigur: o zi din viaţa lui Fiodor Vasilievici, în Moscova întunecaţilor ani '50, trezeşte cu siguranţă curiozitatea unui cititor care va fi înfulecat foiletonul despre comunism al celor patru muşchetari Cernat-Manolescu-Mitchievici-Stanomir, dar şi a celui nostalgic după Marea Cultură Rusă (MCR) – mare chiar şi atunci cînd vorbeşte despre nimicuri: o manta, un samovar sau chiar nişte ţărani morţi aflaţi în proprietatea unui boier gurmand. Cine a ştiut să propună acest roman editorilor români? Alexandre Lemasson, probabil, redactor la Gallimard, editura unde a apărut cartea, şi fost responsabil al Biroului de Carte de pe lîngă Ambasada Franţei de la Bucureşti.

Imediat după lectura romanului eşti tentat să afirmi că el nu aparţine în nici un fel literaturii franceze contemporane. Olga Lossky nu scrie nici o autoficţiune, nu atinge nici zonele erogene ale imaginaţiei lectoriale, nu face politică, nu provoacă plăceri textuale, nu fuge cu cititorul de mînă în jungla amazoniană (eventual a propriei personalităţi), nu celebrează iubiri boeme şi interzise, nici nu beşteleşte societatea de consum. Cu toate astea, ea a absolvit Literele, unde a învăţat să jongleze cu puncte de vedere, cu travestiuri ficţionale şi cu ce se poartă nou în literatură. A mai învăţat apoi repede cît de puternic acţionează charisma rusităţii imperiale/sovietice învingătoare pe malurile Senei învinse (imperiul francez învins de englezi, Revoluţia franceză venită prea devreme, ŢSKA Moscova bătută de PSG etc.).

Vă voi deveni poate antipatic spunîndu-vă că ceea ce m-a încîntat cel mai mult citind cartea n-a fost imaginarul dublu, gri-murdar comunist alternat cu auriul de icoană ortodoxă, ci limbajul. Mai precis, modalizarea afectivă a discursului prin formule puţin întrebuinţate în franceză, dar frecvente în română, ca de pildă „sărmanul Kousok, jumătate de om" sau „mutriţa asta dulce de Nastia". N-am descoperit nicăieri la tinerii scriitori francezi (generic vorbind) un limbaj mai protector, mai placentar, iar faptul că vocea care-l articulează aparţine în roman unui bătrîn singur şi bolnav face din figura acestuia un personaj aproape fabulos; fabulos, în sensul acela umil, dacă mi se permite, în care fabuloasă e amintirea mustăţilor bunicului, ele însele fabuloase – dar în sens hiperbolic – pentru nepotul care le pipăie. Toate fiinţele care îi stau în cale lui Fiodor Vasilievici, în mizera lui locuinţă socială, apar astfel ca proiecţii ale propriilor umori anesteziate de vîrstă şi dresate de nevoi. Punctul de vedere al moşului – cel din sintagma „dragii moşului" – pogoare asupra micului conclav de ghetou din roman cu grija, discreţia şi magia cu care o pasăre îşi strînge aripile deasupra cuibului cu pui: cuvintele lui Fiodor închid pe fiecare dintre personajele secundare într-un inel de înger.

Olga Lossky nu lucrează însă numai cu imponderabil, deşi numai atît ar fi fost de-ajuns pentru a o distinge de vocile mai mult sau mai puţin răspicate ale congenerelor ei. Şi n-o să mă refer acum – nici acum – la referinţa istorică, ea însăşi secundară, oricît de scandalos ar putea să pară ceea ce spun (cum adică, nu e *Recviem pentru un cui* un roman despre distopia comunistă sovietică?). Romanciera împrumută, de la minimalişti ca Oster sau Toussaint, tehnica expandării detaliului: cuiul infractor din talpa ghetei protagonistului declanşează naraţiunea, tot aşa cum zumzetul unei muşte ori sarcina de a uda o plantă de ghiveci dau savoarea unor romane minimaliste ale anilor '90. Cuiul iese din talpă, se înşurubează în perete, susţine un tablou reprezentînd o biserică ortodoxă, din vremea copilăriei lui Fiodor, iarna; după ce-şi intră în atribuţiuni, catalizînd amintirea şi deci salvarea prin memorie, cuiul se ascunde cale de multe pagini pentru a fi reambreiat ca soluţie salvatoare în plan pragmatic. Fiodor vrea să vîndă cuiele rămase moştenire de la un vecin, preot, arestat pe nepusă masă de doi KGB-işti cu nume chiasmatice (Akaki Levici şi Lev Akakievici). Dar, pentru a-şi completa setul de 12 x 3 cuie, mai are nevoie de unul. Singurul disponibil este tocmai cel de care atîrna tabloul. Fiodor ia tabloul din cui şi extrage cuiul din perete cu cleştele, după care descuamează iconoclast pînza, pentru a o putea folosi drept combustibil în odaia îngheţată unde locuia. Ce-i drept, cuiul cu pricina e ceva mai lung decît celelalte treizeci şi cinci, dar nu face nimic: mîncăm ca să trăim; în ultimă instanţă, ca să trăim, trebuie în primul rînd să mîncăm, nu să ne amintim. Olga Lossky a mai împrumutat ceva modei literare franceze: asumarea unei identităţi naratoriale diferite de cea auctorială. Recent, acelaşi lucru l-a făcut Emmanuelle Bayamack-Tam în *Pauvres morts* (2003), „dîndu-se" drept o bătrînă de 83 de ani. Amélie Nothomb a „fost" şi ea, la un moment dat, bărbat. Să nu le uităm nici pe ale noastre Cecilia Ştefănescu şi Veronica A. Cara. În *Recviem pentru un cui,* avatarurile identitare ocupă un loc foarte important: o tînără de 24 de ani scrie la persoana întîi un roman „povestit" de un bătrîn reumatic care, la rîndu-i, îşi aminteşte de „spaţiile albe ale copilăriei" (Dickens), albe chiar şi numai pentru că erau decupate în zăpadă.

Însă, părerea mea: romanul acesta nu e valoros ca piesă a literaturii „memoriei afective" (alături de cele ale lui Makine sau Shan Sa, ori Jean Rouaud). Finalul e previzibil şi dulceag, scris parcă numai pentru că autoarea a învăţat prea mult la retorică. Ceea ce face din *Recviem pentru un cui* un roman bun este în primul rînd – spuneam – limbajul, modulat pe un anumit registru oral necunoscut în Franţa, cel matern. Dar şi foarte inspirata luare în posesie a realităţii de ghetou comunist prin intermediul personajului principal. Bătrînul Fiodor este una dintre cele mai credibile fiinţe de hîrtie ale literaturii franceze din ultimii ani. Amnezic, lipsit de „simţ critic", de „conştiinţă politică", anxios în faţa lipsurilor cotidiene şi suspicios faţă de vecini, imprevizibil în reacţii tocmai datorită anxietăţii, plîngăcios dar activ, oportunist în limitele unui orizont îngust, pisălog şi totuşi autoironic, Fiodor Vasilievici merită toată admiraţia noastră. Clipele lui de luciditate sînt jucării retro de dragul cititorului de azi („aşa îmi imaginez eu socialismul ideal: livezi între trotuare, încărcate de fructe. Cîmpul adus la oraş, dar fără angoasa asta a pustietăţii"), dar nu ele contează, ci transcripţiile unor gînduri imediate, modeste, cvasi-autiste, descinse din capetele unor mari scriitori ruşi. Ca, de pildă, acest pasaj cehovian: „Au un leac miraculos, în America, bicarbonat se cheamă. Se pare că dizolvă îngrămădirile dinăuntru, totul alunecă ca pe o pantă unsă cu săpun. Cu banii de pe umeraşe o să pot să-mi răscumpăr sănătatea. O să am gîndurile limpezi, amintirea spălată de toată această adunătura de mobile vechi şi idei rătăcite. Sînt foarte optimist în privinţa viitorului poporului nostru şi în special al meu."

Asta, da literatură.

trend inţe

Independenţă versus *Monopol*

Oare consumatorul provoacă mode sau moda îl provoacă pe consumator? Întrebarea, în toată aparenta ei banalitate, vizează situaţia actuală a producţiei editoriale europene: o industrie enormă care, zbătîndu-se între criză şi succes, este nevoită să se redimensioneze permanent. Mai ales că avem de-a face cu un cîmp profesional în care producţia este multidimensională şi circulară: autorul produce texte, editorul produce cărţi din aceste texte, dar, pe de altă parte, şi cititori pentru cărţile produse, cititorii exprimă o cerere care produce scriitori. Nu vreau să spun că orice urmă de idealism ar fi dispărut din această schemă cinică a „productivităţii", ci dimpotrivă să afirm că, în spatele exigenţelor de vandabilitate care atîrnă ameninţător asupra capetelor lor, editorii care decid să-şi susţină cu îndîrjire o politică independentă sînt din ce în ce mai numeroşi. Strategia lor este să creadă în creativitatea editorială, să propună autori noi, să-i susţină pînă ce devin cunoscuţi, chiar cu riscul de a-i pierde după ce aceştia, deveniţi celebri, sînt atraşi de editurile puternice. În ultimii ani, cîţiva profesionişti ai lumii editoriale au decis să plece din marile edituri pentru a-şi crea propria lor structură (Sabine Wespieser, Viviane Hamy, Jacqueline Chambon – Franţa), alţii continuă să-şi apere independenţa (Dominique Gaultier de la Le Dilettante, Paris; Christoph Links, Berlin; Antje Kunstmann, München) sau semi-independenţa (Joëlle Losfeld, Métailié, POL – Franţa) ferm convinşi de faptul că adevărata creaţie de carte nu are nimic de-a face cu producţia masivă a marilor grupuri editoriale, în care numărul de cărţi publicate anual reflectă nu numai puterea financiară de a produce, ci, mai degrabă, nevoia de a-şi acoperi cheltuielile generate de politica producţiei de masă. Este impresionantă această „modă" a micilor „case" de editură, care au putut rezista exigenţelor comerciale printr-un program editorial optimist, şi cînd spun optimist mă refer la o dimensiune pur spirituală, întrucît el se reduce la 10-12 apariţii pe an.

Magdalena MĂRCULESCU-COJOCEA

Andrei GORZO

dilematograf

Mamaie-eroină

● ***Sistemul nervos* (România, 2005), de Mircea Daneliuc.**

Într-un tren, o femeie îl fixează cu privirea pe bărbatul adormit din faţa ei. După un timp, ea face o chestie sexy: îşi strecoară laba piciorului între picioarele lui. Bărbatul se dezmeticeşte. Chestia nu i se pare sexy. Femeia nu e genul lui. Femeia (Rodica Tapalagă) e genul mamaie-din-provincie şi e un lucru cunoscut că mamaiele nu obişnuiesc să-i pipăie pe bărbaţii de 30 de ani pe care nu-i cunosc. Nici această mamaie nu obişnuieşte, dar de data asta nu s-a putut abţine – tînărul semăna cu Paul de la TVR. Iar Paul („Paul şpicherul", cum îl identifică un soldat) nu e un tînăr oarecare, ci „un om care are o pregătire – nu se încurcă la citit". Ah, bun, atunci totul se explică. În orice caz, e o replică minunată – o tentativă de-a bietei femei de a-şi deghiza o inconfundabilă trăire erotică în ceva respectabil, potrivit cu vîrsta ei, şi, în acelaşi timp, o revelaţie a distanţei absurde dintre abilităţile prezentatorilor de televiziune şi poziţiile ameţitor de înalte pe care au ajuns să le ocupe în *star-system*-ul românesc. Paul e interpretat de Mircea Radu, care, dirijat de Mircea Daneliuc, îşi dezvăluie o latură jucăuşă: uneori, cînd îl admiră în acţiune, eroinei i se pare că-şi citeşte ştirile numai pentru ea – vocea lui devine insinuantă, de parcă i-ar comunica, în cod, alinturile lui cele mai dulci sau porcoşeniile lui cele mai excitante. Mai curînd varianta a doua – dacă ne luăm după simptomele descrise de ea: „Mă înjunghie aci, sub buric. Ca nişte cuţîte ascuţîte". Cu aceeaşi inocenţă îşi povesteşte un vis în care trupul ei devenise punct de atracţie pentru melcii ieşiţi la plimbare şi se umpluse de dîrele lor vîscoase. Ciudat vis! Oare ce-o fi însemnînd?

Unii ar spune că înseamnă ceva urît: să ridiculizezi un personaj de vîrsta a treia pentru trăirile lui sexuale, pentru faptul că *are* astfel de trăiri. Dar adevărul e că sexualitatea eroinei e mult mai puţin grotescă decît ceea ce vedem la fiica şi la ginerele ei (Cecilia Bârbora şi Valentin Teodosiu): nu voi spune decît că el suferă de hernie, că, la un moment dat, nu e nimeni prin preajmă ca să-l ajute să-şi facă nevoile şi că nu prea ştiu pe ce plan al filmului să plasez momentul respectiv: al realităţii sau al delirului? Dar mă tem că deja am spus prea mult: există oameni care, după *Ambasadori, căutăm patrie,* se simt îndreptăţiţi să se cutremure la orice apariţie a cuvîntului „delir" în apropierea numelui lui Daneliuc. Ştiu că ei există: am fost unul dintre ei. Eugenia Vodă, singurul critic care a apărat *Ambasadori,* a vorbit atunci despre capacitatea autorului de a prinde idei din aerul timpului. Aşa e, le prindea, însă nu le dădea nici o formă; pur şi simplu, te mitralia cu ele – te amorţea şi te asurzea. Dar de data asta găseşte un personaj irezistibil – propriul lui roman, *Marilene,* i-l oferă – şi se ţine de el, iar personajul îi oferă o formă. Şi *Sistemul nervos* e plin de idei din aerul timpului, sau, mai bine zis, de obsesii – de la Revoluţie şi mineriade la urinoterapie şi cultul tele-personalităţii – care au infestat aerul ultimilor 15 ani. Şi acest film arată, de la un punct încolo, ca o sesiune de zapping cu halucinaţii pe toate canalele. Diferenţa o face eroina: *poţi să crezi* că mintea ei a ajuns să arate aşa – cum putea să se apere de toţi microbii ăştia? Mi-aţi putea răspunde că deruta personajului e doar o scuză pentru dezordinea filmului: cinema-ul lui Daneliuc arată acum ca un geamantan hărtănit în ultimul hal de drumul lung, prost şi prost marcat, al tranziţiei; un geamantan plin pînă la refuz de nenumărate catrafuse adunate, ca tot atîtea enervări, din talciocurile de pe drum. Un calabalîc care se tot scurge afară (în timp ce Daneliuc îndeasă lucruri noi), în care nu fiecare boarfă are un rost sau un aspect recognoscibil – un calabalîc de care aveţi dreptul să vă fi săturat. La care nu pot decît să arăt din nou spre acea mamaie: nu e doar un pretext, un articol din calabalîcul lui; cred că e o creaţie autentică – un suflet rătăcit pe care un autor şi o actriţă l-au făcut să se exprime. Anarhia erotică în care se adînceşte fără să ştie ce-i cu ea e neruşinat de vizibilă şi de comică, dar se mai vede ceva acolo – chiar şi în momentele de distracţie maximă rămîne ceva care o fereşte pe femeie de condiţia de glumă crudă pe două picioare. Pe de-o parte e vorba despre devotamentul amuţitor cu care o joacă Rodica Tapalagă. Dar şi Daneliuc pare impresionat de eroina sa – de convingerea cu care aceasta spune la un moment dat: „Cine mai dă jos guvernul, dacă nu pensionarii?". (Moment în care am avut o viziune: Mircea Mihăieş la film, înecîndu-se cu popcorn-ul.) Cu toată ironia lui Daneliuc, distanţa dintre el şi eroină se reduce pînă cînd, în monologul ei final – un delir care trece de la derizoriu la imens, de la ce-o mai fi făcînd Paul la ce căutăm noi pe lume –, el pare să-şi unească disperarea cu disperarea ei, inspirat de ceva mai puternic decît nebunia.

Dilema veche răspunde

Nervi de primăvară

În *Bucureştiul cultural*, nr. 6+7/2005 (apărut împreună cu nr. 788 al revistei *22*), dl Erwin Kessler povesteşte cum a văzut Muzeul Naţional de Artă Contemporană şi ce a urmat: „Am văzut muzeul prima dată din interes pentru Mihai Oroveanu – cu el am colaborat întotdeauna foarte bine. După ce am văzut muzeul, i-am spus: *«E bine că este şi e banal cum este.»* Peste cîteva zile m-am dus să-l văd iarăşi. Ceva se întîmplase. Şi l-am mai văzut de două ori, din ce în ce mai încrîncenat. Mi-am dat seama că pentru noi un asemenea muzeu atît de banal era mai cumplit decît un muzeu de-a dreptul rău. Şi de asta am scris. Ştiind că *22* are restricţii foarte mari de spaţiu, am dus textul şi la *Dilema*. Aici n-au avut probleme cu lungimea textului, ci cu direcţia lui. Mi s-a spus că ei nu pot să publice acest «pamflet», pentru că la *Dilema* opinia asupra MNAC este pozitivă. M-a surprins faptul că *Dilema* nu mai avea dileme, mai ales în privinţa MNAC, o instituţie care prin chiar natura ei este dilematică. Am tăiat textul şi el a fost publicat în *22*".

Din cauza încrîncenării, probabil, memoria îi joacă feste dlui Kessler. De fapt, în discuţia pe care am avut-o, i-am spus înainte de toate că textul este prea lung, iar în al doilea rînd, că putem accepta orice critică, inclusiv la adresa MNAC, dar numai dacă se bazează pe argumente, nu pe adjective; adjectivele pot crea un pamflet, noi preferăm un text critic. Dacă dl Kessler a hotărît să-şi retragă textul de la revista noastră, îmi este greu să înţeleg de ce acum săvîrşeşte grosolănia de a exhiba detalii strict tehnice dintr-o convorbire telefonică – totuşi – nedestinată publicului. Presupoziţia sa este, se pare, că orice revistă trebuie să-i publice textele, în orice condiţii. Se înşală. Dar şi mai mult se înşală în privinţa *dilemelor:* a avea dileme nu înseamnă a fi contra. Iar a vizita un muzeu cu tot mai multă încrîncenare este drumul cel mai scurt către lipsa totală a dilemelor. Îl asigurăm că ale noastre sînt încă la locul lor şi se simt bine.

Mircea VASILESCU

Uniunea Armenilor din România
în colaborare cu
Institutul Român de Istorie Recentă
şi Facultatea de Ştiinţe Politice

Vă invită sîmbătă, 23 aprilie, ora 10,00, la conferinţa cu tema:

„Un genocid uitat?"

Lucrările se vor desfăşura la sediul Institutului de Cercetări Politice al FSP, str. Spiru Haret nr. 8, Bucureşti.

Participă:
Daniel Barbu (ICP), Cătălin Buciumeanu (Universitatea Bucureşti), Paul Cernat (Facultatea de Filologie), Mihai Chioveanu (IRIR), Marian Chiriac (Buletin DIVERS), Florin Diaconu (FSP), Luciana Ghica (Agenţia de Monitorizare a Presei / *Academia Caţavencu),* Constantin Viorel Mihai (Ministerul Educaţiei şi Cercetării), Varujan Pambuccian (UAR), Oana-Valentina Suciu (FSP), Zoltan Rostas (Facultatea de Jurnalism), Varujan Vosganian (UAR), Felicia Waldman (Centrul de Studii Ebraice „Goldstein Goren").

În prezenţa Excelenţei Sale Eghise Sarksian, Ambasador al Republicii Armenia în România.

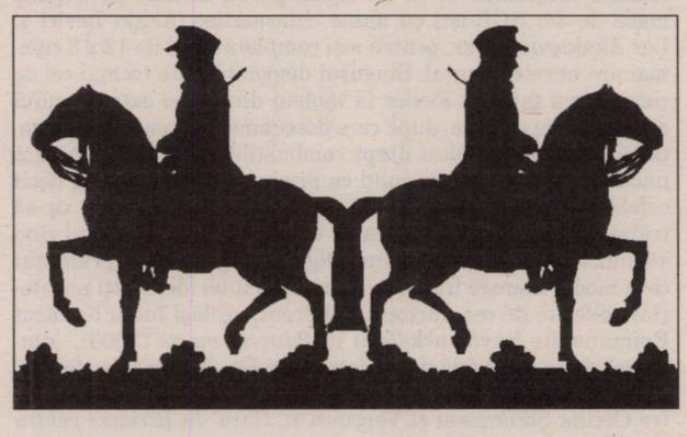

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Un epilog

Recent, Purim-ul – cea mai veselă sărbătoare religioasă a iudaismului – ne-a oferit epilogul unui spectacol de zile mari şi amare: deputatul de Tulcea, Nati Meir, a fost exclus din partidul său, Partidul Popular România Mare, demascat şi înfierat ca escroc şi bandit internaţional. În urmă cu un an şi mai bine, am publicat în *Dilema veche* (nr. 6/2004), o „scrisoare deschisă" din care nu-mi pot reprima impulsul de a cita azi, cu plăcerea ziaristului care constată că nu produce doar efemeride:

„Domnule Nati Meir,

Sînt unul dintre cetăţenii români cărora nu trebuie să li se traducă şi să li se explice cum şi de ce se pun tefilimii sau ce înseamnă un kadiş; am pus tefilimii pînă la 16 ani, cînd am devenit un ateu marxist. Azi, după mai mult de 40 de ani (unitate de timp fiabilă), sînt un liber-credincios atît politic, cît şi religios, încercînd să conciliez dialectica şi agnosticismul, să negociez între Iisus, Marx, Isaac Babel, Sebastian şi Cioran, respectînd la maximum cerinţa Sfîntului Augustin: în ce-L priveşte pe Dumnezeu, nu pune întrebări care depăşesc inteligenţa umană!...

Îţi comunic toate acestea – într-un număr al *Dilemei vechi* privind zilnica schimbare la faţă a României – pentru a-ţi sugera, întîi de toate, că am o anume bază morală ca să mă declar în total dezacord cu logica şi argumentele dumitale de israelian, membru al PRM, consilier de imagine în operaţiunea care vrea să facă dintr-un antisemit notoriu şi durabil ca Vadim Tudor un filosemit de ultimă şi definitivă oră. Ţi-o spun de la evreu român la evreu israelian: e mai mult decît scandalos – e comic.

Am convingerea – ascultîndu-te cum explicai iudaismul şi generozităţile sale unui personaj ca Ilie Neacşu care, în ziarul său *Europa,* a jidănit la fel de nemernic ca Vadim Tudor – că noţiunea de comic îţi este complet străină. Într-o ţară ca România, de o disponibilitate comică ieşită din comun, nu ai voie să faci politică, religie, morală fără simţul humorului. Eşti pierdut. Dumneata vii cu gravităţile şi patetismele iudaice – iertaţi-l!, lăsaţi-l să schimbe! etc., etc. – şi nu auzi ce hohote de rîs produci? Poate doar Franţa, sora latină, s-ar mai cutremura de rîs atunci cînd Le Pen ar anunţa că e gata să devină musulman. Niciodată o schimbare bruscă la faţă a unui politician român – şi, slavă Domnului, nu au lipsit pe aceste tărîmuri ale lui Caragiale pe care e clar că nu-l cunoşti! – nu a provocat o asemenea ilaritate, pe toate tonurile, de la bonomia lui „vino, nene, să te pup!" pînă la sarcastica trimitere undeva. Niciodată neamul acesta al lui Mitică şi Cănuţă om sucit nu e mai vesel în luciditatea sa ca în clipele cînd descoperă o prefăcătorie, o minciună, o şmecherie, un făcut cu ochiul.

Mai mult: fiindcă nu cunoşti humorul românesc şi bibliografia lui de o valoare universală, ignori şi efectul pervers al acţiunii dumitale. Vrînd să-l speli pe Vadim Tudor de toate mizeriile antisemite tipărite de el în ultimii 10-20 de ani, izbuteşti admirabil să-i confirmi antisemitismul. Ce dovadă mai bună că e aşa cum a susţinut el cu atîta tenacitate şi «talent», că «jidanii conduc lumea», că «sînt ahtiaţi după bani», că «n-au mamă, n-au tată cînd e vorba de un gheşeft» – dacă tocmai un evreu, un israelian, un jidan îi este principalul consilier în convertirea lui abracadabrantă la filosemitism? Te-ai gîndit că dumneata poţi naşte, în cîteva luni, tot atîta antisemitism cît *România Mare* şi Alcibiade al ei într-un deceniu...? Sau nu l-ai citit nici pe Alcibiade...? Domnule Meir, dumneata mă faci să vorbesc cu păcat, zău aşa: ca unul care nu suport fudulia evreiască în monopolizarea geniului omenesc, ca unul care de cîte ori aud invidioasa şi suspecta admiraţie faţă de ce au dat evreii în muzică, la pian şi vioară, replic cum m-a învăţat Nathan Milstein: «...dar aţi numărat cîţi copii de evrei chinuiesc o vioară?», ţi-o spun cu toată energia autoironiei: cînd un evreu e stupid şi nu are nici un haz, e de asemenea inegalabil!".

În preajma zilelor de Paşte – atît la creştini, cît şi la evrei – sper să nu păcătuiesc prin trufie, citînd din acea „scrisoare deschisă".
Rareori am pus un diagnostic mai temeinic şi mai durabil.
Vă mulţumesc pentru înţelegere.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Adrian Năstase

(PSD, preşedintele Camerei Deputaţilor)

22 iunie 1950, Bucureşti. Căsătorit. 2 copii. 4,8 ha teren agricol, 2,75 ha teren forestier, 0,007 ha teren intravilan, 1 apartament 378,89 m^2, un Mitsubishi luat în rate, depozit de 103.027 dolari, două conturi curente de 103.480 dolari şi de 342.826.599 lei. Colecţii de: icoane, obiecte decorative, cărţi, covoare, timbre, arme şi panoplie. Soţia sa are: 0,36 teren agricol, 0,25 intravilan, o pătrime din apartament cu valoare de impozitare de 395.380.927 lei, două şesimi din apartament impozitat cu 676.033.800 lei, casă de vacanţă de 540 m^2 şi chirii.

Zece lucruri dragi: Dimineţile – îmi beau cafeaua alături de soţia mea şi îmi privesc băieţii pregătindu-se pentru şcoală; Borşul pescăresc – reţetă simplă, românească şi plină de savoare; Obcinile Bucovinei – unul din cele mai frumoase locuri din lume; Filmul *Casablanca* – frumuseţea poveştii şi farmecul atmosferei mă surprind de fiecare dată; Uvertura la *Maeştrii cîntăreţi din Nürnberg* a lui Wagner – pasajul care mă destinde şi mă binedispune oricînd l-aş asculta; Camus – scriitorul pe care îl apreciez încă din studenţie; Gravurile lui Iser – măiestrie, ingeniozitate şi foarte mult talent; Cireşul din curtea părintească, din care, de nenumărate ori în copilărie, culegeam cireşe şi le vindeam la piaţă, împreună cu sora mea; Petrecerea-surpriză organizată acum doi ani de băieţii mei, Andrei şi Mihnea, cu prilejul aniversării căsătoriei noastre; Imaginea tatălui meu, ofiţer în Armata regală, care a participat activ la luptele pentru apărarea Braşovului în al doilea război mondial, este reperul meu de patriotism şi sursa mea permanentă de mîndrie.

Studii: 1973 – Universitatea Bucureşti, Facultatea de Drept, 1978 – Universitatea Bucureşti, Facultatea de Istorie-Filozofie, secţia Sociologie, 1987 – Doctor în Drept, specialitatea Drept internaţional public, la Universitatea din Bucureşti.

Carieră: 1973-1990 – jurist, cercetător la Institutul de Cercetări Juridice din Bucureşti; 1977-1979, 1984-1985 – profesor asociat la Academia de Studii Economice din Bucureşti; 1977 – vicepreşedinte al Asociaţiei de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale (ADIRI); 1984 – membru al Societăţii Franceze de Drept Internaţional; 1984 – director de studii la Institutul International pentru Drepturile Omului de la Strasbourg; 1991-1996 – membru al Comitetului Director al Institutului pentru Studii de Securitate Est-Vest din New York; 1990-1992 – preşedinte al Fundaţiei Europene „Nicolae Titulescu" din Bucureşti – preşedinte de onoare, 1992.

Profesor universitar: Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti, Universitatea „Titu Maiorescu", Universitatea „Dimitrie Cantemir", 1993 – vicepreşedinte, Consiliul Mondial al foştilor miniştri ai Afacerilor Externe; 1994 – director de cercetare, Institutul Român pentru Studii Internaţionale (IRSI); 1994 – profesor asociat, specialitatea Drept internaţional public, Universitatea Sorbona Paris I – Panthéon; 1995 – membru al Societăţii Americane de Drept Internaţional.

Activitate politică: 9 iunie 1990 – 28 iunie 1990 – deputat FSN, Membru FSN (1990); 28 iunie 1990-16 octombrie 1992 – ministru al Afacerilor Externe; 1992-1996 – preşedintele Camerei Deputaţilor; preşedintele Grupului parlamentar de prietenie cu Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord; 1993-1997 – preşedinte executiv şi deputat PDSR; 1996 – lider al Grupului parlamentar PDSR, decembrie; 1996 – membru al Delegaţiei parlamentare din România la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei: membru al Comisiei parlamentare pentru probleme juridice şi drepturile omului; membru al Comisiei pentru regulile de procedură; membru al subcomisiei pentru drepturile omului; raportor al Comisiei parlamentare pentru probleme juridice şi drepturile omului în problema activităţii ilegale desfăşurate de sectele religioase; 1996 – vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor; Decembrie 1997 – prim-vicepreşedinte al Partidului Democraţiei Sociale din România; Decembrie 2000 – prim-vicepreşedinte al PDSR, preşedinte interimar al PDSR; 28 decembrie 2000 – investit în funcţia de prim-ministru al României; 19 ianuarie 2001 – ales preşedinte al PDSR; 16 iunie 2001 – ales preşedinte al Partidului Social Democrat.

Despre corecta folosire a imaginaţiei

– interviu cu Horia-Roman PATAPIEVICI –

Cu ocazia Zilei Mondiale a Cărţii şi a Drepturilor de Autor, precum şi a Zilei Mondiale Cervantes, sîmbătă, 23 aprilie, la Institutul Cultural Român, începînd cu ora 10,00, se va desfăşura Colocviul Internaţional „Don Quijote, Cervantes şi epoca lor", organizat de Ministerul Spaniol al Culturii, Institutul Cervantes şi Institutul Cultural Francez din Bucureşti. Vor fi invitaţi să conferenţieze mari nume universitare din Spania, Franţa şi România: Adriana Babeţi, Bartolomé Bennassar, Antonio Bonet Correa, Jean Canavaggio, Eugen Denize, Neagu Djuvara, Andrei Ionescu, Cornel Mihai Ionescu, Sorin Mărculescu, Carmen Muşat, Horia-Roman Patapievici şi Joseph Pérez.

Cum arăta lumea lui Cervantes, acum exact 400 de ani?

În 1605, cînd a apărut primul volum din *El Ingenioso Hidalgo Don Quixote de la Mancha,* lumea veche (Antichitatea şi Evul Mediu) părea de neclintit, iar lumea nouă (Modernitatea) părea o excentricitate lipsită de viitor. Era o lume în care adevărurile de ieri deveneau de la o zi la alta fantasme, iar unele din fantasmele vechi începuseră deja, pe nesimţite, să devină adevăruri. Era lumea care a inversat raportul dintre fantasme şi adevăr, dintre realitate şi irealitate, dintre lucrurile dorite şi cele nedorite (ori de nedorit), dintre lumea de sus şi lumea de jos. Secolul al XVIII-lea nu este doar secolul marilor răsturnări, este şi secolul marilor inversiuni. Tradiţia a fost răsturnată în ceea ce, cît timp aceasta era *în* putere (nu *la* putere, cum ar vrea filozofii postmoderni), păreau a nu fi decît nişte *marginalia* la textul central, asemenea acelor stranii marginalia care însoţeau textul *Scripturilor,* în anluminurile medievale. Iar noţiunile polare, cu ajutorul cărora realitatea s-a lăsat descrisă pînă în zorii modernităţii, au suferit un proces de inversiune: recesivele au devenit dominante, iar dominantele au devenit recesive, schimbîndu-şi domeniul de aplicabilitate. Cum spunea undeva Ortega y Gasset, *„Don Quijote* este rodul acestei noi şi mari cotituri pe care o face cultura". Posibilele, de pildă, nu mai e suficient să fie imaginabile în chip necontradictoriu pentru a fi într-un sens reale, ca pentru antici şi medievali, ci e nevoie să fie în acord cu legile naturii fizice – posibilele trebuie să fie, adică, composibile. Acest simplu fapt modifică complet structura a ceea ce poate fi considerat real.

Cine este mai contemporan cu noi: Don Quijote sau Sancho Panza? Nebunul din cauza cărţilor sau nebunul care îl însoţeşte pe acesta?

Vă amintiţi exclamaţia dezolată a lui Edmund Burke, de la sfîrşitul fragmentului în care o evocă pe regina Franţei, căreia nimeni nu i-a sărit în ajutor, cînd a fost ultragiată: „Vremea cavaleriei a trecut – începe epoca sofiştilor, a economiştilor şi celor care calculează orice; iar gloria Europei a pierit pentru totdeauna". Don Quijote este martorul şi victima dispariţiei unei lumi – a cavaleriei. Cum ar putea el să mai fie actual azi, într-o lume deplin luată în stăpînire de sofişti, de economişti şi de cei care reduc totul la o succesiune de calcule? – ne amintim, nu-i aşa, de *calculul felicific* al lui Bentham, soluţia omului modern la problema ierarhizării acţiunilor şi, deci, a scopurilor în care credem... Problema lui Don Quijote (şi a noastră, ca urmaşi ai răsturnării culturale cu care el se confruntă) este în ce anume se poate el (ne putem noi) încrede.

Kafka are o interpretare minunată unde Don Quijote este văzut ca proiecţia unui Sancho Panza prea laş să-şi asume proprii demoni livreşti. În ce măsură cîmpia Montiel a morilor de vînt este o metaforă a culturii?

Nu ştiu. Pentru mine, adevărata problemă ridicată de lupta cu morile de făină din Criptana este a curajului în faţa vieţii. De aceea, scena-cheie a *valorii* lui Don Quijote este aceea în care el şi cu Sancho, aflaţi la Barcelona pe o galeră, sînt antrenaţi într-un război *adevărat* cu turcii de pe o brigantină. Brigantina turcească e capturată, doi soldaţi spanioli mor, dar Don Quijote, care fusese atît de curajos cu uriaşii închipuiţi, este complet absent în înfruntarea cu duşmanii reali. Sau: faţă de vitejia banditului Roque Guinart, Don Quijote face figură şi de inapt, şi de inept. Episodul Montiel trebuie citit în oglinda acestor două episoade: neştiind în ce să se încreadă, Don Quijote nu ştie nici unde să îşi plaseze curajul. Or, problema de fond a vieţii, deci şi a faptelor lui Don Quijote, este problema curajului – N. Steinhardt: „pentru ştiinţa organizării şi apărării libertăţii, secretul ultim este curajul fizic în faţa morţii"; Wittgenstein: „geniul este curajul în talent".

În comunicarea dvs. de mîine veţi face o paralelă între Cervantes şi Ignaţiu de Loyola.

În minunata *Viaţă a lui Don Quijote şi Sancho,* tipărită de Miguel de Unamuno în 1905, la 300 de ani de la publicarea primului volum din capodopera lui Cervantes, viaţa şi faptele lui Iñigo de Loyola, aşa cum apar acestea în *Vita Ignatii Loiolae* a părintelui Pedro de Ribadeneyra, sînt folosite ca o oglindă a temperamentului lui Don Quijote: un contemplativ marţial, ca şi Ignacio, de temperament fierbinte şi uscat, suferind de un exces de *imaginativa* (ne învaţă specialiştii timpului). Igancio a fost un adevărat cavaler, de un curaj extraordinar, şi, ca şi Don Quijote, a fost un pasionat cititor de romane cavalereşti. A căutat să fie asemenea acelor cavaleri din romane. Mai tîrziu, s-a exaltat citind despre faptele sfinţilor în chip de cavaleri neînfricaţi în serviciul lui Cristos. „Dacă ei au făcut asta, şi eu pot să o fac", îşi spunea Ignaţiu. Or, la fel îşi spunea şi Don Quijote. Motivaţia acţiunii pare a fi la ei identică. Atunci de ce unul este sfînt, iar celălalt nebun? Dacă îl credităm pe Loyola cu viziunile lui, de ce îi refuzăm acest credit lui Don Quijote? Răspunsul lui Unamuno este că raportul dintre realitate şi fantezie trebuie inversat (rezolvăm ecuaţia contestînd termenii). În finalul cărţii sale, el se întreabă care este criteriul după care noi considerăm că autorul este real, iar personajele sale sînt de fantezie. Pe autor îl vedem în carne şi oase, e răspunsul, pe personaje doar ni le închipuim. Dar, se întreabă Unamuno, cine a murit, între autorul lui *Don Quijote* şi Don Quijote însuşi? Cervantes a murit, nu personajul său, prin urmare, în astfel de cazuri, ar trebui să fim prudenţi cu criteriile noastre de realitate. Produsele fanteziei, ne îndeamnă Unamuno să credem, sînt mai reale decît produsele din carne şi oase. Dar ce este fantezia? Nu doar facultatea de a produce în mod arbitrar imagini fictive, ci şi capacitatea de a produce imagini ale realităţii.

Or aici, la acest nivel, se poate, cred, desfăşura o comparaţie fertilă între problema pe care o ridică rătăcirile lui Don Quijote şi metoda de deosebire a duhurilor pe care o foloseşte Ignaţiu de Loyola în *Exerciţiile spirituale. Versio prima latina* a acestora a fost redactată în 1541. Citite din perspectiva tradiţiei epistemologice privitoare la constituţia subiectului cunoscător, *Exerciţiile spirituale* pot fi înţelese ca un îndreptar privind corecta folosire a imaginaţiei (facultatea de a primi, produce şi controla fantasme/imagini; memoria fiind funcţia imaginaţiei care stochează şi reproduce imaginile). În corecta folosire a imaginaţiei constă deosebirea între sfînt şi nebun – şi aceasta este, în fond, toată problematica celor două cărţi pe care le compar.

a consemnat
Marius CHIVU

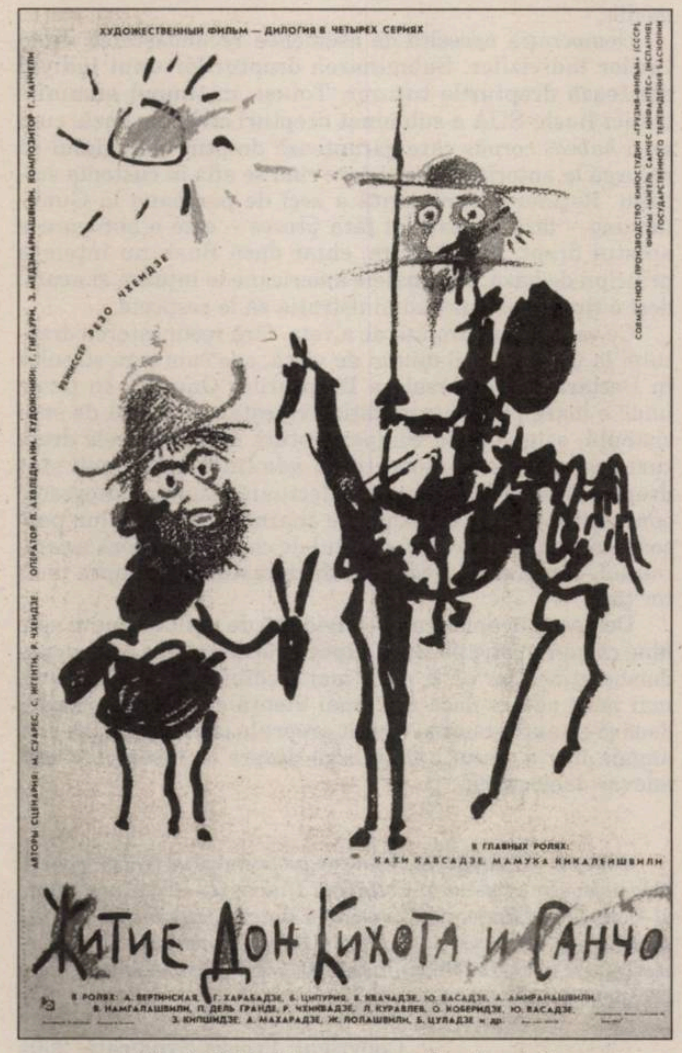

Afiş de Pablo Picasso pentru filmul sovietic
Aventurile lui Don Quijote şi ale lui Sancho

mergi pe mîna mea

Vremea minunilor

Dacă aş avea bani să-mi cumpăr o insulă şi un iaht ca să mă duc pe ea, aş fura dintr-o librărie, înainte de plecare, romanul lui Cătălin Dorian Florescu: *Vremea minunilor* (Editura Polirom). Şi asta nu pentru a-l reciti cocoţat pe vreo stîncă, ci pentru a lectura din el eventualilor băştinaşi şi pentru a-i cuceri, astfel, fără luptă. Da, cartea lui Florescu este acaparatoare, subjugantă, cuceritoare. Face parte din categoria poveştilor-hipnoză, pe care le citeşti fără să-ţi pese că trece timpul, că-ţi plînge copilul, că vecinul de lîngă dă găuri în pereţi cu rotopercutanta, că sună fixul, apoi mobilul, că ai uitat deschis robinetul pentru apă caldă. Acest Ion Creangă, ce trăieşte de la 15 ani (acum are 38) în Elveţia şi scrie în limba germană (cartea este tradusă de Adriana Rotaru), povesteşte, cu acurateţe – ce ţine mai mult de har decît de tehnică – cum rar am mai văzut, despre propria-i copilărie, despre dramele şi minunile care i s-au întîmplat în primii ani ai vieţii. După ce a primit o serie lungă şi consistentă de premii internaţionale, Florescu intră, iată, pe uşa din faţă a literaturii române. Recuperarea sa poate însemna, totodată, şi exportarea, cu succes, în alte limbi.

Robert ŞERBAN

Dan PURIC

Don Quijote pe scenă

Vineri şi sîmbătă, 22-23 aprilie, la ora 20,00, la Sala Mare a Teatrului Naţional „I.L. Caragiale" din Bucureşti, în cadrul aceleiaşi manifestări a celebrării a 400 de ani de la apariţia romanului lui Cervantes, va avea loc premiera spectacolului Don Quijote *realizat de Fundaţia „Art-Production", Compania „Passe-Partout D.P.", cu sprijinul Ambasadei Spaniei şi al Institutului Cervantes din Bucureşti. Scenariul şi regia Dan Puric, costumele Doina Levintza, decorul Cristian Pepino, coregrafia Svetlana Zotina.*

„Ideea şi iniţiativa acestui spectacol i-au aparţinut Ioanei Zlotescu, directoarea Institutului Cervantes, care m-a convins că la 400 de ani de la publicarea lui *Don Quijote* ar fi binevenit un spectacol inedit inspirat de opera lui Cervantes. Spectacolul – care va avea avanpremiera astăzi, iar premiera mîine – este un parteneriat între Compania «Pas-Partout», TNB şi Fundaţia «Art-Production», aceasta din urmă reprezentată de Marian Mareş, un mare profesionist, cel care a produs şi *Visul.* Tinerii artişti cu care fac acest spectacol sînt o trupă nouă, aleşi în urma unei audiţii drastice. Am ales să nu mai lucrez cu cei din *Costumele* sau *Made in Romania* tocmai din cauza consacrării lor. Îmi place să cred că eu sînt încă un debutant.

Acest spectacol este un prilej nemaipomenit de a-l retraduce pe Cervantes, de această dată într-un limbaj internaţional. Nu e vorba de o traducere, căci traducerea înseamnă puţin şi trădare, ci de întîlnirea dintre un personaj al lumii şi un limbaj teatral la fel de deschis. Consider că l-am eliberat din carte pe Don Quijote, care, astfel, nu mai are nimic de-a face cu viziunea comună, ci cu cea reală: dacă Sancho Panza vede realitatea, Don Quijote vede adevărul! Va fi un spectacol incitant pentru că eu cred că acest spirit donquijotesc, esenţialmente creştin, este un spirit de care avem nevoie astăzi. Europa de la 1605 seamănă destul de mult cu Europa comunitară şi secularizată de la 2005. În acea epocă de început a laicizării societăţii, Europa exersa *Principele* lui Machiavelli. Or între *Don Quijote, Cetatea soarelui* a lui Thomas Morus, cel sătul de societatea medievală, şi *Principele creştin* al lui Erasmus există o coerenţă stilistică fantastică. De aceea eu cred că personajul lui Cervantes este ultimul mare personaj creştin."

mini agendă

● Sala de Proiecţii a Institutului Cervantes, 22-23 aprilie, începînd cu ora 12,30, „Ciclul de ecranizări *Don Quijote*".

● Institutul Cervantes, 22 aprilie, ora 15,00, *„Don Quijote* – o lectură nesfîrşită", participă Bartolomé Benassar, Andrei Ionescu şi Sorin Mărculescu; ora 16,00, lectură publică din *Don Quijote de la Mancha,* lectura se va întrerupe la ora 17,00 pentru festivitatea de Decernare a Premiului „Don Quijote" 2005 înmînat de Elisa de Francisco, consilier de cultură la Primăria din Alcalá de Henares (Spania), cu participarea extraordinară a Monei Muscă, ministrul Culturii şi Cultelor.

● Sala Mare a Teatrului Naţional „I.L. Caragiale" din Bucureşti, 22-23 aprilie, ora 20,00, premiera spectacolului *Don Quijote* în regia lui Dan Puric.

opiniile oamenilor de stat

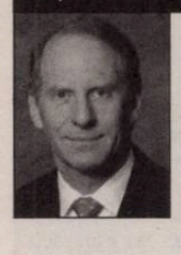

Richard N. HAASS

Consens global împotriva terorismului

Dacă menţionezi Naţiunile Unite, interlocutorul se va gîndi probabil la scandalul „petrol contra hrană“ şi dacă secretarul general Kofi Annan va mai conduce organizaţia în următorul an şi jumătate, cît a mai rămas din mandatul său.

Dar ONU înseamnă mai mult decît investigaţii. Reforma pluteşte în aer – în parte din cauza scandalului respectiv, dar şi din cauza incapacităţii organizaţiei de a se confrunta eficient cu probleme gen Rwanda, Kosovo, Irak şi, mai recent, Sudan. Chiar şi susţinătorii cei mai înflăcăraţi ai ONU recunosc acum că este nevoie de schimbare în organizaţie dacă aceasta vrea să aibă o contribuţie semnificativă la pacea şi securitatea internaţională.

O parte din discuţiile despre reformă se referă la componenţa Consiliului de Securitate ONU. Consiliul de Securitate reflectă modul în care aliaţii din al doilea război mondial au crezut că va arăta lumea post-război şi cum va fi condusă. Acest lucru explică ce de o Franţă mult prea slăbită este membru permanent al Consiliului – şi de ce Germania şi Japonia (şi India care nu era încă independentă) nu au fost incluse.

Comunitatea internaţională a tolerat prea mult timp terorismul pe motiv că uneori „teroristul cuiva este luptătorul pentru libertate al altcuiva“.

Este imposibil să aperi forma actuală a Consiliului de Securitate; fără discuţie este nevoie de schimbare. Dar găsirea unei soluţii acceptate cît mai larg se va dovedi extrem de dificilă. Marea Britanie şi Franţa se vor opune înlocuirii lor cu un loc unic pentru Uniunea Europeană. Dacă Germania ar primi un loc, se va prelungi problema suprareprezentării Europei. Pakistanul se va opune intrării Indiei în Consiliul de Securitate; Argentina, Chile şi Mexic se vor opune includerii Braziliei; Nigeria se va opune intrării Africii de Sud (şi invers); mai multe ţări incluzînd China, Indonezia şi Coreea de Sud se vor opune creării unui loc permanent pentru Japonia.

E clar că rezolvarea acestei probleme va necesita timp şi eforturi politice considerabile. Pînă una-alta, sînt lucruri importante de făcut. Ar fi necesar să fie ascultată recomandarea făcută de comisia creată de Annan: toţi membrii ONU să declare oficial că terorismul este exclus din lumea actuală.

Se va dovedi mult mai dificil decît pare la prima vedere. Comunitatea internaţională a tolerat prea mult timp terorismul – uciderea civililor şi a non-combatanţilor de către actori nonstatali, pentru scopuri politice – pe motiv că uneori „teroristul cuiva este luptătorul pentru libertate al altcuiva“.

Istoricii îşi pot permite luxul dezbaterii despre justificarea terorismului în anumite situaţii din trecut. Noi nu. Terorismul modern este prea distructiv pentru a fi tolerat, cu atît mai puţin susţinut. Armele de distrugere în masă – nucleare, biologice şi chimice – sînt cum le spune numele, de distrugere în masă, şi nici o cauză nu poate justifica folosirea lor. Mai mult, aşa cum au arătat atacurile din America în 2001, obiecte banale precum *cutter*-ul pot deveni arme de distrugere în masă dacă sînt folosite pentru a exploata vulnerabilităţile vieţii moderne, globale.

Terorismul este cu atît mai puţin justificat, cu cît există în prezent căi politice pentru scopuri politice. Palestinienii pot negocia relaţia lor viitoare cu Israelul şi pot conta pe asistenţa americanilor, ruşilor, europenilor şi ONU. Irakienii şi-au ales propriii reprezentanţi şi sînt pregătiţi să-şi scrie Constituţia. Cei care au scopuri rezonabile şi sînt pregătiţi să facă compromisuri nu pot susţine că terorismul este singura lor opţiune.

Lumea a luat deja măsuri importante împotriva terorismului. Cîteva convenţii internaţionale şi numeroase rezoluţii ONU cer guvernelor să se opună luării de ostatici, deturnării de avioane şi terorismului în general. În mod similar, mandatul *Financial Action Task Force*, creată în 1989 pentru a combate spălarea banilor, s-a extins şi s-a axat în principal pe combaterea finanţării terorismului. Rezoluţia 1373 a Consiliului de Securitate ONU, adoptată după atacurile de la 11 Septembrie, cere statelor să refuze adăpostirea teroriştilor, să judece pe oricine este asociat cu terorismul, să limiteze posibilităţile de recrutare, să blocheze eforturile teroriştilor de a achiziţiona arme şi să coopereze cu alte guverne şi organizaţii internaţionale pentru depistarea suspecţilor şi asigurarea securităţii.

Terorismul are nevoie să fie delegitimat, aşa cum a fost sclavia. În acest fel, guvernele şi indivizii se vor gîndi de două ori înainte să intre în organizaţii teroriste.

Ceea ce lipseşte este o nouă convenţie care să înlăture echivocul ce pare să permită statelor să decidă ce este şi ce nu este terorism. Este necesar un acord mai larg asupra faptului că uciderea civililor şi a necombatanţilor este inacceptabilă şi că adepţii acestei căi trebuie pedepsiţi. Bineînţeles că o asemenea convenţie nu va preveni viitoarele acte de terorism. Dar ideile chiar contează. Terorismul are nevoie să fie delegitimat, aşa cum a fost sclavia. În acest fel, guvernele şi indivizii se vor gîndi de două ori înainte să intre în organizaţii teroriste. De asemeni se va obţine mai uşor sprijin pentru acţiuni internaţionale împotriva acelora care se angajează în acte de terorism.

Am fost învăţaţi de mici că scopul nu scuză mijloacele. Este momentul să punem în practică acest principiu, înainte ca alte vieţi inocente să fie pierdute.

Richard N. Haass *este preşedintele* Council on Foreign Relations. *Este autorul cărţii* Oportunitate: E momentul ca America să modifice mersul istoriei, *în curs de apariţie.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

înţelepciunea economică dincolo de convenţii

Joseph E. STIGLITZ

Democraţia începe de acasă

Administraţia Bush situează extinderea democraţiei în centrul politicii sale externe. Este o misiune mult mai nobilă decît simpla extindere a hegemoniei americane. Dar oare intenţia lui Bush este reală? Înţelege el într-adevăr ce înseamnă democraţia?

Administraţia Bush a lăudat alegerile municipale din Arabia Saudită, dar cum rămîne cu drepturile femeilor – inclusiv dreptul lor la vot? A încurajat răsturnarea liderului venezuelean ales democratic, dar continuă să susţină dictatura militară din Pakistan. Îl critică pe preşedintele rus Vladimir Putin, dar numai după ce acesta a acţionat împotriva unor interese de afaceri. Se declară îngrijorată de concentrarea media din Rusia, dar nu suflă un cuvînt despre concentrarea media din Italia.

Administraţia Bush are dreptate să sublinieze importanţa alegerilor, fără de care democraţia este de neconceput. Dar democraţia implică mai mult decît alegeri periodice, iar legitimitatea alegerilor depinde de încrederea oamenilor în procesul electoral în sine. Din acest punct de vedere, ultimele două procese electorale americane nu sînt un model pentru restul lumii. Fostul preşedinte Jimmy Carter, al cărui centru din Atlanta monitorizează alegerile pe glob, s-a întrebat dacă recentele alegeri din America se ridică la standardele promovate de SUA. În timp ce fostul preşedinte Bill Clinton a vrut să se asigure că toţi americanii cu drept de vot sînt înregistraţi, republicanii au încercat să anuleze acest progres punînd obstacole atît în calea înregistrării, cît şi a votării în sine. Tehnologia modernă facilitează utilizarea foilor de control pentru aparatele de vot, la costuri mici. Totuşi, mai multe state nu au folosit nici măcar acest minim mijloc de siguranţă.

După alegeri, cetăţenii pot controla Guvernul numai dacă sînt bine informaţi. Iată de ce legile accesului la informaţii sînt atît de importante. Desigur că politicienii preferă să muncească în secret, fără supraveghere. Nimeni nu-şi poate închipui că un muncitor este angajat, e lăsat să muncească şi i se permite să nu-şi informeze patronul în legătură cu ceea ce face. Cetăţenii au dreptul să ştie cum sînt cheltuiţi banii lor şi cine este consultat la elaborarea politicilor publice. Ei au dreptul să ştie dacă Enron sau companiile petroliere trasează politicile energetice. Au dreptul să ştie de ce America şi lumea întreagă au fost greşit informate în legătură cu armele de distrugere în masă din Irak.

Democraţia americană e invidiată de multă lume, dar ar fi mult mai credibilă dacă ar fi mai atentă cu propria ogradă.

Cercetările mele au vizat consecinţele informaţiei asimetrice în funcţionarea economiei. Absenţa informaţiei corecte are consecinţe negative egale, dacă nu mai severe, pentru procesul politic. Decizia de a declanşa războiul din Irak este exemplul cel mai dramatic, dar au fost multe altele în perioada Bush. Furnizarea de beneficii sub forma medicamentelor prin Medicare – programul american de îngrijire medicală pentru persoanele în vîrstă – a fost probabil decizia corectă. Dar restrîngerea posibilităţii Guvernului de a negocia cu companiile de medicamente a fost un simplu tîrg, şi nimic nu justifică furnizarea informaţiilor grosolan distorsionate privind costurile – estimate la mai mult de 1,1 mii de miliarde în decada următoare. Această cifră reprezintă de trei ori suma proiectată iniţial de administraţia Bush.

În prezent, administraţia Bush conduce o campanie de dezinformare în legătură cu criza iminentă a asigurărilor sociale. Ceva trebuie făcut pentru a reforma sistemul, dar problema nu este atît de gravă încît să prefigureze o criză. Dimpotrivă, sistemul de pensii ar putea fi consolidat pentru următorii 75 de ani doar cu o parte din ceea ce s-a cheltuit pe reducerile de taxe în 2001 şi 2003. O corectă informare implică nu numai dreptul de a şti, dar şi dreptul de a spune – o media diversificată. Am observat că există îngrijorări întemeiate în legătură cu lipsa de diversitate pe piaţa televiziunilor din Rusia, dar cu toate acestea Bush nu s-a opus eforturilor făcute de Comisia Federală de Comunicaţii din America de a îmblînzi legile referitoare la concentrarea media.

Democraţia necesită de asemenea recunoaşterea drepturilor indivizilor. Subminarea drepturilor unui individ afectează drepturile tuturor. Totuşi, în timpul administraţiei Bush, SUA a subminat drepturi civile de bază, cum ar fi *habeas corpus* care garantează dreptul individului să recurgă la autorităţile judiciare cînd se află în custodia statului. Reţinerea prelungită a zeci de persoane la Guantanamo – fără acuzaţii şi fără proces – este o abrogare a acestui drept. Din fericire, chiar dacă Bush nu înţelege principii de bază, tribunalele americane le înţeleg, şi acum, deşi e tîrziu, forţează administraţia să le respecte.

Ce valoare are dreptul de a vota, fără recunoşterea dreptului la un standard minim de viaţă, aşa cum este stipulat în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului? În ţările unde o mare parte a populaţiei trăieşte sub limita de subzistenţă, este uşor să cumperi voturi. Dar singurele drepturi economice recunoscute de administraţia Bush sînt drepturile de proprietate intelectuală, punînd interesele companiilor de medicamente înaintea intereselor persoanelor grav bolnave, şi dreptul de circulaţie liberă a capitalului, care a avut efecte atît de devastatoare asupra multor ţări.

Democraţia americană e invidiată de multă lume şi este bine că administraţia Bush luptă în forţă pentru extinderea democraţiei. Dar ar fi mult mai credibilă şi ar avea mult mai mult succes dacă ar fi mai atentă cu propria ogradă, dacă şi-ar autoexamina cinstit propriile practici şi dacă s-ar angaja într-o discuţie mai largă despre ce înseamnă într-adevăr democraţia.

Joseph E. Stiglitz, *laureat al premiului Nobel pentru economie, este profesor la Columbia University. A fost preşedinte al* Council of Economic Advisers *în timpul preşedinţiei Clinton şi economist-şef şi vice-preşedinte al Băncii Mondiale. Cea mai recentă carte a sa este* Nebunii ani '90: O nouă istorie a celei mai prospere decade a lumii.

Copyright: Project Syndicate, 2005

traduceri de Cristian GHINEA

Aurelian MUNTEAN

Schimbarea visului american

– reforma sistemului de pensii din America –

Sistemul de pensii este în pragul unei crize, ca să primiți la pensie atîția bani cît vi s-a promis atunci cînd ați intrat în sistem, este bine ca banii dumneavoastră să fie investiți la bursă. Cam așa ar putea fi rezumată politica lui George W. Bush pentru reformarea sistemului american național de pensii *(Social Security)*. Chestiunea este cu atît mai interesantă pentru români, cu cît unele probleme cu care se confruntă sistemul american de pensii se regăsesc și aici.

Trebuie precizat că sistemul *Social Security* este administrat și funcționează diferit de celelalte sisteme naționale de protecție socială: *Medicare, Medicaid*. Conform unor studii recente, numai jumătate dintre americani declară că sînt familiarizați cu detaliile legate de beneficiile pe care le vor primi atunci cînd vor ieși la pensie. Comparînd răspunsurile lor cu beneficiile reale raportate de administrația *Social Security,* numai jumătate dintre ei au evaluat corect beneficiile pe care le vor primi la pensionare.[1]

Cum funcționează sistemul?

Sistemul național de pensii (pilonul 1 administrat de stat) funcționează după principiul *pay as you go,* adică din impozitele pe care le plătești pentru sistemul de pensii se plătesc pensiile actualilor pensionari, urmînd ca atunci cînd îmbătrînești, același lucru să-l facă pentru tine angajații din acea perioadă. Acest sistem depinde de evoluția demografică a societății. Dacă numărul de pensionari crește și cel de angajați scade, sistemul riscă să intre în colaps. Situația se agravează atunci cînd numărul angajaților care susțin sistemul de pensii este mai mic sau egal cu numărul de pensionari. În România, în prezent sînt mai mulți pensionari decît angajați. În SUA, 3,3 angajați susțin un pensionar. Conform unor statistici, în 2025 acest număr va scădea la aproximativ 2 angajați la un pensionar.

Sistemul *Social Security* este format din trei componente: plăți pentru pensionari la limită de vîrstă, plăți pentru urmașii unui angajat, plăți pentru pensionare pe caz de boală sau handicap. Vîrstele de pensionare variază acum între 65 și 67 de ani în funcție de anul nașterii (reprezentanții generației *baby-boom* trebuind să se pensioneze la 67 de ani). Pensionarea nu poate să aibă loc înainte de 62 de ani decît pe motiv de boală sau accident care produce handicap. În cazul celei de-a doua componente a sistemului, soțul, soția sau copiii sub 18 ani primesc pensia în cazul decesului angajatului. În a treia componentă, pensia este plătită angajatului cu handicap dobîndit sau soțului, soției, copiilor sub 18 ani în cazul decesului. În toate cele trei cazuri, cuantumul pensiei este determinat de salariul avut de angajat. Trebuie precizat faptul că în fiecare an se stabilește o limită maximă a venitului anual care este taxat pentru sistemul *Social Security*. Actualmente, această limită a venitului este de 90.000 de dolari SUA. Prin urmare, chiar dacă o persoană are un venit mai mare, va contribui cu 15,3% din această sumă și va primi pensie la fel de mare ca o persoană ce cîștigă exact 90.000 de dolari. Bineînțeles, aceste persoane care au un venit mai mare contribuie la fonduri private – precum cele gestionate de sindicate, fonduri de investiții sau companii de asigurări.

Mai trebuie precizat că banii colectați în cadrul sistemului *Social Security* sînt atent urmăriți și nu pot fi realocați pentru alte cheltuieli guvernamentale. Sînt colectați în două fonduri speciale: cel pentru pensii la limită de vîrstă și pentru urmași (OASI), respectiv fondul pentru pensii de incapacitate (DI). În 2001, fondul OASI beneficia de aproximativ 518 de miliarde dolari, în vreme ce fondul DI colecta 84 de miliarde. În total, aproximativ 47 de milioane de americani beneficiază de pensie prin sistemul *Social Security*. Un alt sistem, numit *Supplemental Security Income* (Programul federal de sprijin suplimentar) asigură pensia pentru: persoanele cele mai sărace care au atins vîrsta de 65 de ani, persoanele nevăzătoare și cele cu dizabilități care nu au nici un venit sau au un venit extrem de scăzut. Acest program asigură nevoi minime pentru pensionarii săraci: mîncare, îmbrăcăminte, adăpost. Banii pentru acest program provin din taxele și impozitele generale colectate de Ministerul Finanțelor.

Paradoxal, problemele sistemului de pensii vin din perioadele de explozie demografică și creștere economică. Creșterea populației are și efecte „negative" pe termen lung, dacă nu se iau măsuri de contrapondere a exploziei demografice. De obicei, aceste măsuri înseamnă creșterea impozitelor pe care le plătesc angajații. Se poate recurge și la măsuri de încurajare a imigrației legale, astfel încît forța de muncă să crească, sau măsuri de creștere a pragurilor de pensionare și, nu în ultimul rînd, măsuri prin care angajații sînt încurajați să aibă mai multe locuri de muncă, implicit să se poată colecta mai multe impozite de la ei.

De ce este criticat acest sistem?

Explozia demografică de la sfîrșitul anilor '40 și din anii '50 și '60 va duce, începînd cu 2008-2012, la o presiune din ce în ce mai mare asupra fondului *Social Security*. Conform previziunilor administrației Bush și ale experților care susțin planurile președintelui – cum ar fi experții Heritage Foundation – odată ce generația *baby boom* va începe să se pensioneze, sistemul național de pensii va trebui să reducă automat beneficiile acordate la cel puțin 70%, altfel va intra în incapacitate de plată începînd cu 2018. Sindicatele, folosind statistici date publicității de administrația *Social Security* și de comisia de finanțe din Congres, consideră că problemele financiare ale sistemului s-ar face remarcate începînd cu anul 2041 sau chiar 2052, cînd ar ajunge să plătească doar 73% din cuantumul pensiilor promise. Indiferent de culoarea politică, sistemul național de pensii este considerat unul cu actuale sau potențiale probleme. O largă majoritate de politicieni, grupuri de interese și financiare, precum și sindicate consideră că sistemul de pensii trebuie schimbat. Diferența constă în gradul de reformare. În vreme ce democrații și susținătorii lor susțin o transformare a actualului sistem *(Fix it. Don't privatise it),* republicanii susțin o reformă majoră, deoarece, pe lîngă problemele demografice cu care se confruntă, *Social Security* aduce beneficii reduse contribuabililor din cauză că banii colectați nu sînt investiți la fel de profitabil cum o fac sistemele de pensii private care direcționează banii colectați în fonduri de investiții sau plasamente bursiere.

Cu toate că în prezent sistemul înregistrează un surplus de aproape 100 de miliarde de dolari, criticii republicani ai săi consideră că pensionarea generației *baby-boom* va duce la ștergerea acestui excedent și chiar la apariția unor deficite din ce în ce mai mari din cauză că tot mai mulți oameni se vor pensiona. *Washington Post* estima că în aproximativ 75 de ani deficitul sistemului *Social Security* ar putea ajunge la 3,7 trilioane dolari SUA.[2]

Reforma pensiilor s-a bucurat de o atenție specială în discursul asupra stării națiunii pe care președintele Bush l-a ținut în fața Congresului în februarie. Președintele a subliniat că bunăstarea americanilor a crescut, durata de viață la fel, deci sistemul trebuie reformat pentru a rezista schimbărilor demografice. Ulterior, președintele a început un turneu în diverse regiuni ale SUA, încercînd să obțină un suport național cît mai larg pentru proiectul său de reformă. În ciuda mandatului pe care l-a obținut în alegerile din noiembrie 2004 și a majorității republicane din Congres, Bush este conștient de faptul că suportul popular influențează votul în Congres. Obținînd mai întîi sprijinul populației, se pot evita eventualele presiuni asupra congresmanilor în circumscripțiile pe care aceștia le reprezintă. Nu în ultimul rînd, susținerea populară poate asigura o viață mai lungă a proiectului decît durata mandatului inițiatorului său. Viitorului președinte, chiar dacă ar fi democrat, i-ar fi mai greu să schimbe sistemul de pensii dacă structura acestuia după reforma Bush ar beneficia de un suport popular confortabil. Și pe acest principiu se bazează actuala opoziție din partea unei părți a populației și din partea Partidului Democrat: planul Bush vizează reforma unui sistem de pensii considerat a fi principala moștenire a democraților în domeniul protecției sociale, începînd cu Franklin Delano Roosevelt și terminînd cu administrația Clinton.

Proiectul republican și cîteva alternative

Actualul președinte Bush dorește ca banii strînși în sistemul național de pensii să fie investiți, astfel încît aceștia să producă și mai mulți bani pentru plata viitorilor pensionari. Privatizarea pilonului 1 al sistemului de pensii ar urma să se facă în strînsă colaborare cu fondurile de investiții, bursa și marile bănci americane. Planul președintelui prevede că participarea angajaților la acest sistem privatizat este voluntară. Însă democrații și sindicatele l-au acuzat de dezinformare, dat fiind că pentru întreg sistemul național de pensii beneficiile garantate ar urma să fie reduse cu 40%, iar pentru cei care optează pentru privatizarea contribuțiilor lor, pe lîngă cei 40%, reducerea ar fi de încă 70 de cenți la un dolar contribuție, pe care Guvernul ar urma să îi primească în urma privatizării fondurilor.

Conform Democratic National Committee (democrats.org), administrația Bush ar dori să acopere deficitul bugetar prin privatizarea fondurilor naționale de pensii și prin recuperarea unei părți din beneficiile plătite pensionarilor.

Criticile nu au întîrziat să apară. Planul președintelui a fost acuzat de *Enronizare* a sistemului *Social Security*. Americanii încă au proaspăt în memorie falimentul unor companii precum Enron sau Worldcom, privite altădată ca simboluri ale succesului sistemului financiar și de investiții din Statele Unite. Milioane de americani au fost afectați de aceste falimente pierzînd banii pe care îi investiseră în acțiuni și în fondurile de investiții gestionate de aceste companii. Iar acum suflă și în iaurt cînd e vorba de plasamentul contribuțiilor la sistemul de pensii. Un eventual eșec al sistemului *Social Security* privatizat le-ar anula și ultima plasă de siguranță pe care statul le-o asigură. Situația este foarte sensibilă cu atît mai mult, cu cît pentru 20% din americani beneficiile primite prin *Social Security* reprezintă 100% din totalul veniturilor pe care îl au la pensionare, iar pentru 33% dintre americani aceste beneficii reprezintă 90% din veniturile totale.

Alternativele existente la privatizarea sistemului ar fi creșterea contribuțiilor, reducerea beneficiilor cu cîteva puncte procentuale sau creșterea limitei maxime a venitului pentru care se plătește contribuție la sistemul de pensii. Toate proiectele iau în considerare probleme economice profunde care au fost subiect de dezbateri aprinse în precedenta campanie pentru alegerea președintelui, în special creșterea polarizării social-economice și spectrul șomajului care amenință diferite ramuri industriale și regiuni ale Statelor Unite din cauza *outsourcing*-ului (mutarea capacităților de producție ale unor companii în afara Statelor Unite). Un șomaj ridicat și reducerea forței de muncă atrasă pentru a fi angajată în Statele Unite, în detrimentul concentrării producției în țări cu forță de muncă bine pregătită și ieftină (India, China), complică estimările statisticienilor și ale politicienilor în ce privește viitorul sistemului național de pensii.

O reformă majoră va fi extrem de greu de implementat, cu atît mai mult, cu cît democrații vor opune o rezistență mare în Congres, iar grupuri de *lobby* și sindicatele mobilizează populația împotriva planului Bush. Mecanismul democraților a început să se pună în mișcare, în ultima perioadă crescînd numărul petițiilor organizate de ei și de sindicate împotriva privatizării *Social Security*. Experții tind să cadă de acord că o reformă va avea loc cu siguranță în acest al doilea mandat al președintelui Bush, însă ea va fi una moderată, în sensul păstrării controlului guvernamental asupra majorității fondurilor *Social Security,* urmînd ca doar o mică parte să fie privatizată.

Cu gîndul la pensiile mici, dar sigure din România, nu ne rămîne decît să ne luăm o cutie de American Popcorn, o sticlă de Coca-Cola sau Pepsi-Cola, să comandăm o Pizza Hut și să urmărim cu atenție ce se întîmplă cu sistemul de pensii din Statele Unite.

---

1. Alan L. Gustman și Thomas L. Steinmeier. 2005. „Imperfect Knowledge of Social Security and Pensions", în *Industrial Relations,* vol. 44, Nr. 2 (aprilie), pp. 373-398.

2. „Competing Visions for Social Security", *Washington Post,* 24 februarie 2005.

Aurelian Muntean *(muntean@policy.hu) este doctorand și asistent la Facultatea de Științe Politice din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative. În 2004-2005 a fost* fellow *al Woodrow Wilson Center for Scholars din Washington D.C.*

www.polirom.ro

10 ani
ne veți citi și mîine

- Dumitru Ungureanu
  Tunul filozoafei
- Haruki Murakami
  La capătul lumii și în țara aspră a minunilor
- F. Scott Fitzgerald
  Dincoace de Paradis
- Daniel Pennac
  Dictatorul și hamacul

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iași*

Tudor Călin ZAROJANU

Cine sînt adevăraţii ziarişti?

Spunem „presa" ori „mass-media" şi sîntem siguri că e limpede despre ce vorbim, chiar atunci cînd formulăm sentinţe de genul „presa e ahtiată după senzaţional" – uitînd că din presă fac parte şi publicaţii precum Adevărul literar şi artistic *sau* Casa noastră, *că post de radio e şi Vocea Evangheliei, că televiziune este şi TVR Cultural. Tot astfel, rostim sau gîndim judecăţi de valoare despre „ziarişti", fără să ne punem problema dacă, orişicît, pot fi băgaţi toţi în aceeaşi oală şi, mai ales, fără să ne dea prin gînd că s-ar putea ca breasla să NU fie bine reprezentată prin cei cinci-şase abonaţi ai talk-show-urilor TV.*

Ştim oare cine sînt adevăraţii jurnalişti?

Exerciţiul 1. Vă rog, gîndiţi-vă cîteva momente şi încercaţi să numiţi măcar un singur ziarist pe care îl consideraţi foarte bun în realizarea de: ştiri, anchete, reportaje, interviuri, respectiv materiale de sinteză (documentare).

Exerciţiul 2. Elvira Gheorghiţă, Ondine Gherguţ, Horia Ţurcanu, Răzvan Butaru, Andreea Unturică, Cătălin Apostol, Liliana Petruş, Lucian Gheorghiu, Lucia Efrim – cîte dintre aceste nume vă spun ceva? Dacă e cazul pentru măcar unul, aţi putea spune unde i-aţi văzut semnătura şi în ce este specializat? Sînt doar o parte dintre jurnaliştii de mare clasă pe care am avut norocul să-i cunosc.

Publicul larg cunoaşte, adică poate identifica, reprezentanţi mass-media care fac parte din patru grupe:

a) **Editorialişti şi moderatori radio/TV.** O mare parte dintre aceştia au făcut rareori (sau niciodată) un reportaj, o anchetă, o ştire, iar interviuri – doar după ce au ajuns celebri. Ei au devenit brusc „analişti", directori sau patroni de presă, după ce, cu o clipă înainte, fuseseră funcţionari, caricaturişti, cronicari sportivi sau, în cel mai fericit caz, organizatori de presă, din birou. Cornel Nistorescu este o remarcabilă excepţie, un reporter redutabil – lucru care se vede în tot ceea ce scrie. Cei mai mulţi dintre editorialişti scriu şi vorbesc din turnuri de fildeş, n-au călcat de mult în lumea reală, rareori se documentează măcar, bazîndu-se preferenţial pe intuiţie, experienţă şi memorie. Atît cît au, din fiecare.

b) **Cititori de prompter.** Oameni care citesc ştiri şi care, puşi în faţa unei dileme deontologice, s-au apărat spunînd exact asta: că nu fac decît să citească nişte ştiri – gîndite, realizate, selectate, scrise şi montate de alţii. Altfel, prompteriştii sînt, mulţi, persoane celebre, cu salarii ameţitoare, despre care telespectatorii au impresia că ar fi lideri de opinie, avizaţi, cu un ridicat discernămînt.

c) **Specialiştii.** Oameni care cunosc foarte bine un domeniu (economie, literatură, muzică, film, teatru, arte plastice, sport etc.), fac analize şi comentarii pertinente – dar atît. Cu puţine excepţii, nici ei nu au experienţa ştirilor, a anchetelor, a reportajelor, interviurilor, adică a genurilor de bază ale jurnalismului.

d) **Mega-reporterii.** În foarte puţine cazuri, trusturile de presă (mai ales dacă includ posturi TV) decid să promoveze un **ziarist de teren,** care nu este neapărat cel mai bun dintre colegii lui. Poate fi, în schimb, cel mai telegenic ori cel mai fluent vorbitor. Oricum, numărul celor promovaţi astfel este infim – practic, cred că la un sondaj n-ar înregistra scoruri concludente decît Adelin Petrişor şi Cătălin Radu Tănase, în condiţiile în care există peste 30 de televiziuni naţionale şi sute de publicaţii.

Cu toate acestea, presa românească actuală, aşa cum este ea, mai bună sau mai rea, există datorită cîtorva zeci de mii de jurnalişti, majoritatea absolvenţi ai facultăţilor de profil, dintre care cîteva mii sînt, cum se spune, *adevăraţi,* şi cîteva sute sînt profesionişti de vîrf. Ultima cifră, care poate părea umflată, este probată de frecvenţa articolelor fierbinţi, care n-ar putea să fie atinsă prin activitatea, oricît de performantă, a unui număr mic de reporteri. O anchetă tare se lucrează, în trei, cinci sau chiar zece oameni, vreme de cîteva săptămîni, uneori mai mult. Iar o dezvăluire din culisele politicii are în spate zeci de ore de pîndă pe holurile partidelor, ale Parlamentului, Guvernului, dar şi calităţi personale fără de care n-ai obţine nimic – de la încăpăţînare şi discernămînt, pînă la charismă şi umor.

Despre toate acestea, cititorii de presă nu sînt lăsaţi să afle mai nimic, iar adevăraţii constructori ai mass-media rămîn necunoscuţi. Sigur, cu excepţia celor care lucrează în agenţiile de ştiri, ziariştii adevăraţi apar într-o casetă redacţională şi îşi semnează articolele, dar:

1) de cîte ori ne uităm cine a realizat o anchetă?

2) un editorial apare zilnic, creînd reflexe şi orizont de aşteptare, în vreme ce un autor de reportaje sau de anchete „prinde" ziarul din cînd în cînd – cine ştie că, între două apariţii, munceşte mult mai mult decît editorialistul?

În fapt, **pentru un reporter este aproape imposibil să-şi facă un nume prin forţe proprii, prin calitatea şi cantitatea muncii lui, oricare ar fi acestea.** Numele său va deveni consacrat doar dacă angajatorul lui vrea să-l promoveze şi/sau dacă beneficiază de o conjunctură favorabilă. De pildă, prin preţuirea unui realizator TV cu audienţă care decide să-l invite în mod repetat în emisiune. Acesta nu este un fenomen dîmboviţean. Oriunde în lume cititorul e grăbit, iar ziaristul adevărat are nevoie de sprijin pentru a deveni persoană publică. Dîmboviţean este doar faptul că, la noi, acest sprijin nu se acordă.

Un caz care mi se pare semnificativ este cel al Corinei Drăgotescu, de la *Adevărul*. Prezenţa, de mai multe ori în scurt timp, în emisiunea de la Realitatea TV a lui Răzvan Dumitrescu, i-a adus o notorietate pe care nu o avea nici pe sfert cu cîteva zile înainte. Telespectatorii au constatat că au în faţă un ziarist adevărat, care ştie şi **ce** spune, şi **cum** s-o facă. Dar Corina Drăgotescu (cu care n-am avut niciodată onoarea să stau de vorbă – asta pentru a preîntîmpina suspiciunea de amiciţie) era un jurnalist excepţional încă în urmă cu zece ani! Întîlnind-o la Senat, văzînd-o în acţiune, şi apoi citind ceea ce scria despre evenimente la care – amănunt esenţial – fusesem martor, m-am convins foarte repede de calităţile ei profesionale. Drept care este firesc să mă întreb de ce abia acum a ajuns să fie invitată mai des în emisiuni TV, în vreme ce, de un deceniu şi jumătate încoace, „analiştii politici" abonaţi la talk-show-uri au fost aceiaşi cinci-şase mega-editorialişti?

Poate pentru că Răzvan Dumitrescu însuşi este o excepţie, un om care a reuşit să spargă bariera – dar nu uşor! Excelent reporter de anchete şi de articole din zona politicului, pe vremea defunctului *Zig Zag,* trecut apoi, ca majoritatea colegilor de breaslă, prin mai multe redacţii, consacrat prin emisiunea *Fair Play* de la Radio Contact, a devenit în sfîrşit lider de opinie, dar numai după ce a trebuit să navigheze pe mai multe canale TV.

Un caz particular este şi Robert Turcescu, cel care, la fel ca Răzvan, s-a impus întîi pe calea undelor, în două posturi de radio, şi apoi pe micul ecran. Nu am nici o legătură personală cu Realitatea TV, dar nu pot să nu observ că singurii tineri ziarişti adevăraţi care au atins celebritatea „pe sticlă" sînt, amîndoi, angajaţi ai acestei televiziuni. Care, din păcate, are deocamdată o arie de acoperire incomparabilă cu cea a giganţilor TV care continuă să curteze, aproape exclusiv, „rinocerii" presei româneşti.

Culmea este că TVR, PRO TV şi Antena 1 evită să promoveze nu doar ziarişti adevăraţi din presa scrisă, ci şi – cu excepţiile amintite – pe angajaţii propriilor trusturi!

Cum altfel să cataloghezi faptul că televiziunea publică păstrează un loc atît de modest emisiunii *D'ale lui Mitică*, ruptă din viaţă, singura care poate face concurenţă sclipitoarelor reportaje din ţară pe care le face – cînd le face – Mircea Dinescu (tot la Realitatea TV!)? Marian Marin ar trebui să fie **invitat** în dezbaterile sociale, **ca specialist.** Îndrăznesc să afirm că un bun reporter ştie despre oameni lucruri cel puţin la fel de interesante precum un bun sociolog.

Cum altfel să comentezi faptul că PRO TV nu-i scoate în faţă pe excepţionalii reporteri ai agenţiei de ştiri Mediafax, despre care doar o mînă de oameni ştiu că se află în spatele a jumătate dintre articolele care apar în ziare, la radio şi TV?

Ce altă concluzie să tragi, constatînd că, în 15 ani de presă liberă, de prea puţine ori, la discuţiile pe marginea unui dosar de presă, au fost invitaţi să-şi spună părerile ziariştii care au **creat** respectivul dosar!? Ca să nu mai vorbim că jurnaliştii care se află zi de zi în anturajul unui partid apar doar din an în Paşte în talk-show-urile despre „situaţia" partidului respectiv, analizată cu seriozitate de oameni care nu calcă niciodată în sediul formaţiunii! Dar, vorbind la telefon cu liderii acesteia (ca de la monstru sacru la monstru sacru, de!), sînt convinşi că au înţeles ce se-ntîmplă.

Dacă este aşa – şi mă îndoiesc că poate fi negată evidenţa – mai rămîne să ne întrebăm de ce. Să fie vorba, oare, despre vreun soi de conspiraţie?

Oricît de ironică ar fi întrebarea, răspunsul este simplu: da. Da, liderii de presă (puţinele excepţii întăresc regula) fac tot ceea ce le stă în putinţă ca să împiedice afirmarea, la nivelul calităţilor, a ziariştilor adevăraţi, în afara cîtorva nume pe care, tot ei, liderii, decid să le lanseze într-un *star system* autohton, pentru a fi **mascotele** respectivelor canale mass-media.

Motivele unei atare politici sînt extrem de simple:

1) pentru că o vedetă ar putea avea alte pretenţii salariale (ceea ce se şi întîmplă în cazul mascotelor amintite);

2) pentru că, vai!, consacrarea puternică a ziariştilor adevăraţi ar pune în umbră prestaţia „analiştilor" de birou.

Există, din fericire, o cale de a ieşi din această conspiraţie. Există o forţă mai mare şi decît cea a „senatorilor de drept", şi decît aceea a ziariştilor adevăraţi: dumneavoastră, stimaţi consumatori de presă. Vă fac rugămintea să urmăriţi mai atent semnăturile şi, cînd identificaţi un jurnalist pe care îl consideraţi a fi de ispravă, **cereţi să-l vedeţi!** Mă adresez în special telespectatorilor care găsesc răgazul să sune în timpul emisiunilor ori să trimită mesaje scrise, şi mai ales celor care, în aceste mesaje, şi-au exprimat nu o dată dezamăgirea faţă de felul în care gîndesc şi vorbesc invitaţii-abonaţi. Cereţi să fie înlocuiţi cu jurnaliştii care – nu e un patetism – îşi joacă sănătatea, nervii, timpul şi chiar viaţa pentru corecta dumneavoastră informare. **Dacă ştiţi ceva despre lucrurile care vă interesează – de la ei ştiţi, şi nu de la cei care le folosesc munca anonimă pentru a face analize savante.**

P.S. Nu sînt absolvent de Jurnalism, nu sînt un ziarist de teren şi nu consider că, în raportul calităţi/consacrare, aş fi dezavantajat. Aşa încît pledoaria mea nu poate fi una *pro domo*.

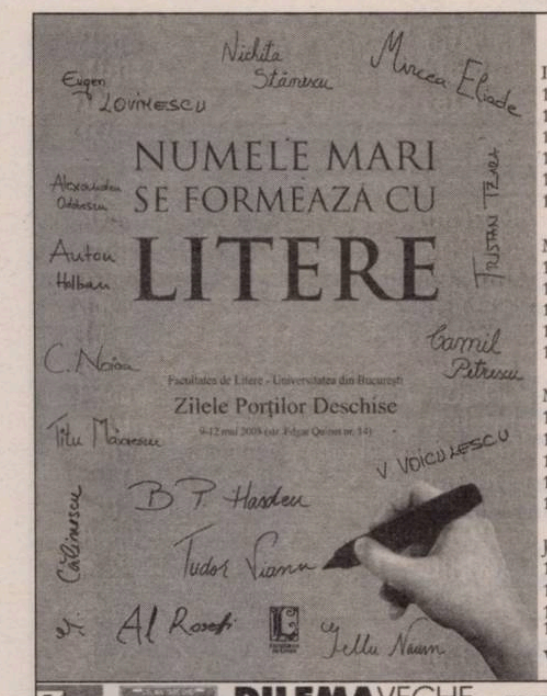

Zilele Porţilor Deschise

LUNI
10,00-10,30: Deschiderea festivă – Amfiteatrul Bălcescu
10,30-11,30: Prezentarea secţiei de *Filologie* – Amfiteatrul Bălcescu
11,30-12,00: Prezentarea secţiei de *Literatură Universală şi Comparată* - Amfiteatrul Bălcescu
12,00-12,30: Vizitarea facultăţii şi a bibliotecii
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305
10,00-20,00: Cursuri deschise

MARŢI
10,00-11,00: Prezentarea secţiei de *Relaţii Internaţionale şi Studii Europene* – Amfiteatrul Bălcescu
11,00-12,00: Prezentarea secţiei de *Comunicare Socială şi Relaţii Publice* – Amfiteatrul Bălcescu
12,00-12,30: Vizitarea facultăţii şi a bibliotecii
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305
10,00-20,00: Cursuri deschise

MIERCURI
10,00-11,00: Prezentarea secţiei de *Bibliologie şi Ştiinţa Informării* – Amfiteatrul Bălcescu
11,00-12,00: Prezentarea secţiei de *Asistenţă Managerială şi Secretariat*– Amfiteatrul Bălcescu
12,00-12,30: Vizitarea facultăţii şi a bibliotecii
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305
10,00-20,00: Cursuri deschise

JOI
10,00-12,00: Întâlnire cu absolvenţi de succes ai Facultăţii de Litere – Sala de Consiliu
12,30-14,00: Eveniment Inter-Arte – Sala 305. Tombolă – sala 305
13,00-15,00: Masă rotundă: *Universitatea şi Liceul în dialog* – Sala de Consiliu
10,00-20,00: Cursuri deschise

VINERI/SÂMBĂTĂ/DUMINICĂ TÂRGUL EDUCAŢIEI – Rectorat

Facultatea de Litere - Universitatea din Bucureşti
9-12 mai 2005 (str. Edgar Quinet nr. 14)

ZIUA · B 24 FUN · tabu · DILEMA VECHE · OBSERVATOR CULTURAL · EDITURA POLIROM · România literară · CESI · CATAVENCU · imago · HUMANITAS · Cărtureşti · Cartea veche

deltafi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu şi un invitat, personalitate a vieţii culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

„Cu jalba-n proţap“

Am văzut într-un articol recent din *Dilema veche* cine sînt candidaţii de la porţile tribunalelor şi m-am întrebat, bineînţeles, dacă îi regăsim, sub alte denumiri, sub alte haine, sub alte vremuri, şi la 1800. La uşile Divanului întîlneşti puzderie de săraci veniţi din toate colţurile ţării, crezînd că numai Vodă le poate face dreptate, iar Vodă îi trimite, de cele mai multe ori, la departamentele de justiţie sau la tribunalul mitropolitului. Divorţuri, seducţii, răpiri, desfrîu sau prostituţie, calomnii, procese pentru zestre, mitropolitul şi soborul său „împart dreptate“ tuturor supuşilor de la cel mai sărac ţăran pînă la marele boier. În plus, cum jurămîntul este încă o probă importantă în aflarea adevărului, el cercetează pe toţi ceilalţi care sînt implicaţi în furturi, încălcarea proprietăţii, ucideri, falsificări de bani sau acte. Ridicînd colţul cortinei desluşesc chipuri şi imagini familiare ce populează curtea, treptele, intrarea.

Zmaranda a venit de la Ploieşti să se plîngă de soţul ei Niţu. Nu este pentru prima oară, ci de cîţiva ani buni tot bate pe la uşile tribunalelor. De şase ani tot încearcă „să-şi afle dreptatea“ cînd la isprăvnicat, cînd la Mitropolie, cînd la Vodă. De fiecare dată este însă sfătuită să se întoarcă acasă şi să-şi vadă de familie. Dar acum chiar nu mai poate suferi „bătăile şi caznele“ şi risipirea zestrei. Cel mai tare o supără însă că Niţu n-o lasă să fie o bună creştină. Cu lacrimi povesteşte: „eu biserică nu ştiu, că nu mă lasă a merge, mai vîrtos că la toate duminicile şi la alte sfinte şi dumnezeieşti sărbători păcătuieşte cu mine, numai ca să nu mergu la sfânta biserică“. Şi povestea ei continuă cu un exemplu cît se poate de concret şi cît se poate de recent: „la sfintele Paşti, am vrut să merg la sfînta biserică, ca să mă şi precestuiesc (împărtăşesc), spoveduită fiind prin taină de dînsul, şi nu m-au lăsat nicidecum făcîndu-şi şi pofta păcatului fără de vrerea mea“.

De la Cucuteni, judeţul Dîmboviţa, a poposit şi Stan, supărat nevoie mare că Zambila a fugit „în lume“, de un an şi jumătate, cu un ţigan lăieş „luîndu-i bani şi alte scule din casă“. Rămas cu cinci copii, părăsit şi înşelat, soţul „alergă la mila Prea Sfinţiei Sale“ şi cere dreptul de a avea o altă nevastă.

În prag, abia respirînd şi roşie ca focul, stă Maria de la Izvorul, judeţul Vlaşca. Nu ştie să scrie, nu ştie cui să se adreseze, nu ştie ce să facă. În fapt, Bucureştiul este un mister pentru ea. Alungată de părinţi, „îmborţoşată“ şi dezonorată, a venit să se plîngă părintelui mitropolit împotriva blestematului de Pavel, flăcăul din acelaşi sat. Seară de seară, i-a tot bătut capul că dacă îl lasă să rămînă peste noapte o ia de soţie, i-a dat chiar şi un inel drept gaj. Dar după noaptea cu pricina s-a dus şi s-a însurat cu alta, iar ea a rămas „cu ponos“ şi în gura satului. A auzit de la altele că Prea Sfinţia Sa o va ajuta. Ceilalţi o încurajează şi-o trimit la logofăt să-i facă o jalbă, apoi o împing să intre la părinţii clerici şi să le povestească tot „tractirul“ că poate-poate va primi măcar „o vacă, şi-o rochie, şi ceva bani de cheltuială“.

Stan este mai prozaic, i s-au furat două capre, ştie cine a făcut-o, a spus-o chiar şi ispravnicului, dar în loc să-şi primească caprele a primit bătaie. Aşa că a dat jalbă la Divan, iar Vodă l-a trimis la Mitropolie să jure că spune adevărul şi că acuzaţiile lui nu sînt mincinoase. Aici îl întîlneşte pe Ion dintr-un sat vecin tot pentru un jurămînt, dar de data aceasta într-o poveste cu bani. Cu mîna pe inimă, Ion se jură în faţa celorlalţi că nu ştie cine a furat banii negustorului ce-a tras peste noapte la el, deşi acesta a dormit în casa lui, în acelaşi pat chiar. Poate nişte tîlhari, ce-au trecut fără să fie simţiţi, aruncă el momeala curioşilor gata să asculte orice istorie. Aceasta este varianta lui pe care trebuie s-o susţină cu mîna pe Evanghelie. Negustorul, la rîndul său, susţine că Ion şi copiii lui i-au tăiat noaptea chimirul, au furat banii şi apoi i-au îngropat în gunoiul din spatele casei. Cine are dreptate? Unde se află adevărul? Mitropolitului îi revine sarcina nu să afle adevărul, ci să-i împace printr-un compromis, greu de negociat, greu de acceptat de împricinaţi suspicioşi şi gata oricînd să reia procesul în aceeaşi formă, dar la altă curte.

Oamenii şi problemele lor au fost întotdeauna lucruri complicate. Fiecare individ crede că povestea lui este unică, că el este cel mai năpăstuit, cel mai nedreptăţit, pedepsit de Dumnezeu pentru cine ştie ce păcat comis în trecutul îndepărtat. Şi-şi narează fără încetare nefericirea la cîrciumă, pe scările Mitropoliei, în faţa judecătorilor.

Cît despre încrederea în justiţie... rămîne un subiect de meditat.

libertatea de impresie

Iarba albastră

În copilărie, un prieten de-al bunicilor mei mi-a spus că pe dealurile din jurul Cîmpinii (acolo unde îmi petreceam vacanţele) ar creşte iarbă albastră. El era geolog şi ştia bine lucrurile astea, avea şi o explicaţie. Zicea că dedesubt era petrol şi că iarba de deasupra prelua ceva din culoarea ţiţeiului. O vară întreagă am colindat Piţigaia (aşa se cheamă dealul) cu prietenii de vîrsta mea, în căutarea ierbii albastre. Nu o găseam şi din cînd în cînd ne mai întorceam la domnul Georgescu să-i cerem mai multe amănunte despre locul cu pricina. În ciuda precizărilor, nu reuşeam şi n-am reuşit niciodată să o găsim. Evident, noi ne închipuiam o iarbă de un albastru aprins şi foarte spectaculoasă. Probabil că în realitate tenta era foarte uşoară şi iarba cu pricina putea fi observată doar de un specialist. Domnul Georgescu avea o vitrină plină de pietre adunate în multele sale drumeţii făcute prin mai toate regiunile ţării. La el am văzut prima oară o bucată de sare cristalizată. M-a pus să încerc să văd cît e de sărată. Şi mi-a mai explicat atunci că, dacă alerg foarte mult şi mă deshidratez, e bine ca pe lîngă apa pe care o beau apoi, să pun pe limbă şi puţină sare ca să-mi revin mai repede. Juca bridge cu bunicii mei şi cu alţi vechi prieteni. Era un om voinic (mie mi se părea de-a dreptul uriaş) şi foarte vesel. Ştiam despre el că în ultimii ani înainte de Revoluţie, avea un fel de ritual: nu se culca seara şi nu se scula dimineaţa fără să-i înjure şi să-i blesteme cu o poftă grozavă pe „nea Nicu“ şi pe „coana Leana“. De altfel, nici pe stradă, pe la cozi, nu-şi ţinea gura şi de cîteva ori a avut chiar probleme cu securitatea din Cîmpina. Ca şi ceilalţi, apucase vremurile dinainte de război, cînd în Cîmpina se trăia normal. Erau companii româno-americane de petrol, de pe urma cărora trăia mai tot oraşul. Existau cluburi, ştranduri şi terenuri de tenis, dintre care unele s-au păstrat. Angajaţii primeau case standard care mai există şi acum, numai că se numesc vile. Era un cerc de prieteni, legaţi prin multe amintiri şi cu multe speranţe comune. Cu toţii au crezut pînă în cele din urmă că americanii se vor reîntoarce. Aproape nici unul n-a mai apucat însă Revoluţia. Prietenii bunicilor mei au murit toţi cam în aceeaşi perioadă, la sfîrşitul anilor '80. Domnul Georgescu n-a mai apucat să-şi vadă împlinite blestemele la adresa lui Ceauşescu. Tare s-ar mai fi bucurat... Şi probabil, tare dezamăgit ar fi fost apoi văzînd ce s-a întîmplat. Pentru că rezultatele Revoluţiei au fost mai puţin evidente decît era de aşteptat. Ca şi albastrul ierbii de pe Piţigaia.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Alte epoci, alte maniere

Filmele lui Hitchcock, ca şi operele Agathei Christie, m-au fascinat întotdeauna. Evident, prin suspansul alambicat şi intelectual, dar şi prin stilul şi manierele personajelor. Într-o lume în care, de vreo 20 de ani încoace, în filme şi cărţi se moare în mii de moduri violente, se spune orice, înjurătura fiind deja golită de înţelesul ei primar, şi în care baia de sînge e doar o modalitate stilistică, nu e de mirare că manierele personajelor unor alte epoci, atît reale cît şi hollywoodiene, mă surprind şi fascinează. Îmi place modul în care personajele se adresează unul altuia, cu curtoazie şi necesara doză de convenienţă, cum respectă ele ritualurile unei vieţi civilizate. Îmi place nu în sensul categoric „aşa da, aşa nu“, ci din perspectiva, perplexă, a omului sastisit de modul direct şi abrupt de exprimare, de mesajele fără echivoc şi lipsa de maniere, în faţa unei atitudini mai controlate şi convenţionale.

Altădată o consideram ipocrizie. Acum, într-o oarecare măsură, mă înduioşează: personaje elegante, impecabile şi foarte bine crescute trec prin situaţii tensionate fără a-şi pierde nici ştaiful, nici cumpătul. Cînd situaţiile se înrăutăţesc peste măsură, eroii devin mai ironici, chiar sarcastici, dar nicicum vulgari sau violenţi. Ultimul film al lui Hitchcock revăzut recent este *La nord prin nord-vest,* cu Cary Grant, Eve Marie Saint şi James Mason. Mi-a plăcut enorm (nu ştiu să fie vreun Hitchcock care să mă fi dezamăgit), dar nu criteriile estetice contează aici. Vreau să-l observ din perspectiva detaliilor culturale (în sens larg, de viaţă cotidiană) ale epocii (reale şi cinematografice). Costumele, decorurile, gesturile, atitudinile de acolo aparţin unui cod de comportament diferit de cel de astăzi: mai distant, reţinut, formal, dar cumva mai onorabil.

În primul rînd, personajul lui Cary Grant: elegant, într-un fel simplu, dar fără pată, în costum gri, cămaşă albă, cravată tot gri. Nici răii, chiar şi bodyguarzii, nu sînt de prost-gust: singurele elemente ostentative sînt, poate, cravatele de altă culoare sau cu dungi. Femeile sînt, şi ele, elegante, cu haine bine croite din materiale bune. Formele doar li se ghicesc prin taioarele clasice. Nu-ţi vine să crezi cînd Cary Grant fluieră după Eve Marie Saint care merge în faţa lui, e drept, graţios, dar cu picioarele vizibile numai de la genunchi în jos (desigur, în ciorapi şi pantofi impecabili). Răii, cînd răpesc personajul principal, nu-l duc într-un depozit sordid (ca-n alte „poliţiste“ mai tîrzii, cu eroi gen Charles Bronson), ci într-o bibliotecă. Unde nu-l înţeapă cu o seringă contaminată plină cu droguri, ci îl îmbată cu Bourbon luxos. Scenele forte nu se întîmplă pe o muzică incitantă, ci, de multe ori, pur şi simplu în linişte. Cînd ajunge la poliţie, pentru că fusese beat la volan, personajul lui Cary Grant dă primul telefon nu avocatului său, nici iubitei, ci... mamei sale, cu care urma să meargă la teatru în aceeaşi seară. După care, Mother, o doamnă între respectabilă şi atrăgătoare în stilul miss Marple, este cea care întreprinde primele investigaţii alături de fiul ei. Mama chiar îi întreabă deschis, pe ucigaşi, în public, dacă au de gînd să-i omoare fiul de-adevăratelea, iar atunci cînd acesta fuge, urmărit, vrea să ştie dacă va mai ajunge la cină. De asemenea, acelaşi erou se duce peste tot, inclusiv în bîrlogul răilor, cu taxiul. Oricît de dramatice ar fi situaţiile, nu pleacă niciunde într-un costum murdar şi nu uită nici măcar batista din buzunar. În relaţiile cu aleasa inimii nu trece, în ochii spectatorilor, de bariera sărutului.

Într-un univers cu reguli de conduită şi coduri de onoare nescrise, ca acela din *La nord prin nord-vest,* e greu să fii vulgar, ostentativ, necioplit. Şi indiferent de care parte a baricadei te afli, nu ai decît să rămîi un gentleman.

Stela GIURGEANU

Manualul alternativ şi calul troian

În 1998 Ministerul Educaţiei anunţă trecerea la sistemul pieţei libere de manuale pentru liceu. Se sprijină astfel reforma în Învăţămînt. Se renunţă la manualul unic, cel care îi limita, atît pe profesor, cît şi pe elev, la o singură metodă de predare, respectiv, de asimilare. Se trece la manualul alternativ, constituindu-se pentru aceasta un Consiliu Naţional pentru Aprobarea Manualelor. Se formează un corp de experţi evaluatori. Se aleg cîte 10-15 experţi pentru fiecare disciplină de învăţămînt, experţi selecţionaţi, prin lege, ca făcînd parte *„dintre profesorii cu bogată experienţă didactică şi cu un prestigiu cunoscut"*. Lucrurile se pun în mişcare.

Odată cu introducerea licitaţiilor de preţ, în spatele acestor manuale se ridică însă semne de întrebare. Încep dispute frecvente între autorii manualelor şi edituri, pe de o parte, Minister şi CNAM, pe de alta. Cum se ajunge ca manuale scrise de profesori preparatori ai loturilor olimpice şi somităţi în domeniul de activitate, să fie respinse permanent? De ce criteriile de licitaţie sînt anunţate numai *după* ce se ştiu rezultatele, iar argumentaţiile respingerilor sînt (contrar legii care specifică *„propunerea de respingere va fi amănunţit argumentată"*) inconsistente şi fără bază reală? De ce întregul proces este opacizat şi mai ales de ce, în contextul în care MEC-ul îşi asumă achiziţionarea manualelor şi distribuirea lor gratuită în şcoli, invocînd „protecţia socială", majoritatea profesorilor acuză calitatea din ce în ce mai slabă a manualelor existente, cele care poartă avizul Ministerului.

Oful profesorilor

Doamna **Rodica Ionescu Andrei** este profesoară de fizică la Liceul „Matei Basarab" din Capitală. În ceea ce priveşte calitatea manualelor existente pe piaţă, mi se spune că, odată cu rabatul calităţii în favoarea preţului, numărul de pagini a scăzut, ceea ce a dus, inevitabil, la restrîngerea cantităţii de informaţie.

„Elevii au ajuns să primească informaţiile în forma unor pastile limitatoare." Mi se spune că, pentru a putea fi complet şi eficace, procesul de învăţare necesită mai multe trepte: cunoaşterea, înţelegerea, aplicarea cunoştinţelor, sinteza şi evaluarea. Manualele Ministerului 2003-2004-2005 nu ating însă decît prima etapă. Cunoaşterea. În rest, sînt doar titluri, definiţii şi formule, astfel încît elevul este tentat, în posesia unor asemenea manuale, doar să reproducă teoriile şi să înveţe „papagaliceşte", fără să înţeleagă. *„Pentru că în manuale nu mai există treptele de analiză, înţelegere şi sintetizare. La testele internaţionale, care se fac pe eşaloane mari de elevi, România este în rînd cu ţările subdezvoltate. Şi asta pentru că, în instruirea şi evaluarea elevilor, este atinsă doar prima etapă. Cunoaşterea. Copiii ajung să ştie ceva legi, ceva definiţii, ceva unităţi de măsură, dar cam atît. Cunoştinţele lor nu devin operative. Manualele din străinătate pun accent pe înţelegerea fenomenului şi pe aplicativitatea lui; ori aşa ceva nu se poate realiza la noi şi se pare că nici nu se doreşte, de vreme ce Ministerul a invocat criteriul «preţ». Toate editurile au fost nevoite să restrîngă dimensiunile şi, în 120-150 de pagini, nu te poţi încadra şi cu teorie şi cu explicaţii asupra fenomenului."* Manualele existente limitează de altfel şi independenţa elevului în raport cu profesorul. Conţinînd minimum de informaţii, elevul este legat de dascăl, nereuşind să *„înţeleagă manualul şi singur, fiind nevoit să rămînă sub tutela profesorului"*.

În România, peste 90% dintre elevi iau note bune cînd reproduc informaţii, şi nicidecum prin interpretare şi gîndire proprii. *„Manualul îi plictiseşte, de aceea îl refuză."*

Oful editorilor

Pentru elaborarea unui manual se investesc cîteva sute de milioane de lei. Iar licitaţia a devenit chiar mai imprevizibilă decît un joc de ruletă. Multe dintre editurile autohtone de renume (mi se spune că Teora şi, destul de recent, şi Humanitas), ajung să se retragă de pe piaţa manualelor. Consecinţa acestui fapt face ca şi profesorii buni, autori de manuale, să înceteze să le mai scrie. (Un profesor universitar, ia, dacă ia, datorită preţurilor mici impuse de Minister, în medie cam 15 milioane pentru elaborarea unui întreg manual.) Pentru că miza a devenit foarte mare (editura care cîştigă licitaţia cîştigă întreaga cifră de şcolarizare, adică 180 de mii de exemplare, cumpărate de MEC şi distribuite apoi gratuit în şcoli), la fel de mare a devenit şi riscul la care se expun majoritatea editorilor de manuale. Pentru că...

Anonimatul licitaţiei... nu mai este atît de anonim. Dacă anul trecut, manualele erau predate cu copertă *blank*, fără a se face nici un fel de referire la numele editurii sau al autorului, fiind însoţite doar de un referat pur ştiinţific care viza, exclusiv, calitatea, de anul acesta, acest referat trebuie să menţioneze atît autorul, cît şi editura.

Interdicţia de a ieşi pe piaţă. Dacă Ministerul nu apucă să îşi dea avizul, iar manualul este respins de comisia de

evaluare pentru criteriul calitativ, se interzice apariţia lui pe piaţă, chiar independent de fondurile ministeriale, fiind considerat un produs nociv.

Criteriul preţ. Odată cu introducerea acestui criteriu de către fostul ministru, doamna Andronescu, în afara faptului că a scăzut calitatea, s-a limitat şi oferta de manuale, ajungîndu-se, în prezent, ca la unele materii (cum ar fi biologia de clasa a X-a, religie clasa I, religie clasa a II-a) să existe un singur manual „alternativ".

Procesul de evaluare. Pornind de la alegerea experţilor evaluatori şi ajungînd la rezultatele contestaţiilor, totul este învăluit de mister şi de tăcere. Teoretic, pentru evaluarea unui manual se dau punctaje de la 1 la 5: calitatea conţinutului, corespondenţa cu programa, calitatea ilustraţiilor şi a tehnoredactării, dacă are sau nu caracter discriminatoriu etc. Cel mai mare punctaj este 5, cel mai mic, 1. Maximum de puncte care pot fi acumulate este de 70, minimum, de 57. În referatele care însoţesc rezultatele nu se specifică însă *cum* şi *pe ce criterii* se acordă aceste punctaje. Peste toate acestea, de anul trecut, Consiliul Naţional de Evaluare a mai introdus un criteriu:

Notele 1 şi 2. Dacă unul sau mai mulţi evaluatori acordă punctaje de 1 sau 2 la unul sau mai multe criterii, manualul poate fi respins. Astfel, un manual care ia 69 de puncte, poate fi respins, pentru că la un criteriu a luat o notă de 1 sau 2, iar un altul cu doar 57 de puncte, dar fără aceste punctaje, va fi admis. Teoria spune că un manual trebuie să fie perfect. Mai simplu, dacă unui evaluator i se pare tehnoredactarea proastă, poate pica manualul, fără drept de apel, chiar dacă acesta are un conţinut excepţional. Cînd acest criteriu a fost introdus, editurile nu au fost anunţate, iar documentaţia de licitaţie nu îl conţinea. S-a aflat de el, doar la rezultatele contestaţiilor.

Operaţia a reuşit, pacientul e mort!

În 2004, manualul de chimie de clasa a X-a al doamnei profesor universitar doctor Luminiţa Vlădescu (coordonatoare a lotului olimpic, şefa comisiei la Olimpiadele Naţionale de matematică în ultimii 15-20 de ani) a fost respins. Chiar dacă acel manual exista deja pe piaţă, distribuit de Editura All, decizia autorilor (nemulţumiţi de tehoredactarea iniţială) de a schimba editura, a fost taxată drastic. Directorul Editurii Art – editura solicitată de a prelua manualul – domnul Dan Iacob îmi spune că *„anul trecut puteam intra cu acelaşi manual doar la licitaţia de preţ; ne-am spus că totuşi nu ar fi fost fair-play faţă de Editura All; aşa că am lucrat la calitate, am îmbunătăţit tehnoredactarea şi l-am prezentat, într-o formulă net superioară, şi la evaluarea de conţinut"*.

Rezultatul? Manualul, care obţinuse iniţial 68 de puncte din 70, anul acesta a fost respins. Cum? Pur şi simplu. S-a depus contestaţie. Rezultatul, din nou: respins. Fără nici o explicaţie. *„De abia după două luni am reuşit, cu greu, să obţinem rapoartele de evaluare. Pe raport scria «manual excepţional, nemaipomenit, foarte bun». Referatul excepţional, iar manualul respins. Nu am acceptat acest răspuns. Am mers peste ei şi am întrebat ce punctaj am primit."*

Li s-a răspuns, cu nonşalanţă, din spatele unui calculator, că de la un evaluator au luat 67, de la altul 61, altul a dat 66... După care s-a ajuns la bîlbîială... „că, să vedeţi, nu ştiu ce se întîmplă"... După care, defensiv, li s-a tăiat cu un: „ştiţi ceva... a fost respins... a avut punctaje mici!".

Toate peste 60. Mici?!? *„Era vorba despre acest nou «criteriu»* – îmi răspunde domnul Iacob – *deşi cu un punctaj foarte bun per ansamblu, un evaluator dăduse un punctaj de 1. Cum era singurul manual care intra şi la reevaluare de conţinut, celelalte intrînd doar la licitaţia de preţ, s-a ştiut cu siguranţă despre cine era vorba. Nu se putea da punctaj mic, pentru că manualul era excepţional, dar l-au picat pe baza acestui «criteriu-fantomă»"*.

Nu li s-a comunicat nici pînă azi la ce criteriu manualul a luat punctajul 1... *„Nici azi nu ştim numele acelui(or) evaluator(i), evaluatorii fiind «protejaţi» de documentaţia de licitaţie, într-un «anonimat» cel puţin suspect..."*

Alte argumente, aceeaşi contestaţie

Saga respingerilor neelucidate a continuat şi în 2005. *„Manualul de matematică, scris de somităţi în domeniu, profesorii Marcel Ţena şi Marian Andronache, realizat cu o tehnoredactare specială, în limbaj Latex, tehnoredactare cu care sînt realizate numai manualele din străinătate şi care costă peste 100.000 de lei o pagină (în contextul în care acest manual are 320 de pagini), un manual în care am investit foarte mult... a fost respins."*

De două ori. Prima oară a picat la criteriul de neconcordanţă cu programa, iar referatele care au însoţit rezultatele şi care *„par trase la xerox"*, au invocat toate acelaşi motiv: lipsa capitolului despre „Inducţie". *„Conţinutul acestui capitol însă există, doar că nu era trecut ca atare la tabla de materii."* S-a făcut contestaţie. Rezultatele au fost aceleaşi. Motivele însă au fost schimbate. *„La contestaţie evaluatorii nu au mai avut referatele iniţiale şi se pare că au uitat motivele pentru care trebuia picat. Aşa că au găsit alt motiv şi au invocat lipsa a cîte două ilustraţii pe fiecare pagină dublă deschisă."* Mi se spune că aceasta este, într-adevăr, una dintre condiţiile generale impuse, dar care, la unele materii, ca de exemplu, matematica, este imposibil de îndeplinit. Pentru că *„la matematică, dacă nu ai de-a face cu funcţii grafice, ci doar cu polinoame, de exemplu, nu ai ce figură sau ce desen să pui. Extinsă la materii unde nu ai imagini, condiţia devine mai mult decît absurdă, este portiţa prin care Comisia poate justifica picarea unui manual. De altfel, nici unul dintre manualele de matematică aprobate – şi care vor fi distribuite în şcoli – nu respectă această condiţie – care nu poate fi respectată"*.

Oful Ministerului Educaţiei şi Cercetării

Se îmbină cu cel al Consiliul Naţional de Evaluare şi Distribuire a Manualelor, unde am sunat, solicitînd un interviu şi o lămurire a celorlalte două ofuri. La început, o voce deosebit de amabilă şi dornică de dialog îmi spune că o va contacta pe doamna Doina Dănciulescu, directoarea Consiliului, pentru a-mi aranja un interviu. Însă la nici două minute după convorbire, sînt sunată de aceeaşi persoană, dar cu o voce total schimbată, care mă anunţă din scurt şi distant, că „trebuie să vorbesc la Minister", interviul solicitat nefiind nici de competenţa doamnei Dănciulescu şi, extins, nici de cea a Comisiei. Fără drept de altă replică mi se închide telefonul. Sun aşadar la Minister, unde domnul Daniel Tomoni, de la Biroul de presă, mă îndrumă către doamna Dănciulescu... Aflînd de refuzul CNEDM, mă asigură de tot sprijinul Ministerului, solicitînd un fax sau un e-mail din partea redacţiei. Odată îndeplinit ritualul oficial, încep să aştept, să aştept şi să aştept. După cîteva zile sun şi întreb dacă este vreo problemă. Sînt asigurată că nu este absolut nici una şi că demersurile s-au făcut pentru un interviu cu doamna Paloma Petrescu care, în principiu, este de acord...

Iar oful acestui principiu ministerial este că nu prea funcţionează şi în practică...

Radio & Afaceri MIX fm 100.6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio in România
ROMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

Lettre Internationale, ediţia primăvară 2005

Sumar nr. 53

Dincolo de eveniment: Natalie Nougayrède – *Literatul sîngeros* ● William Langewiesche – *Bine aţi venit în Zona verde* ● Jacques Rupnik – *Cei mai buni prieteni ai Americii în Europa* ● Rodica Culcer – *Sfîrşitul dictatorilor* ● **Cultura – cardiograme:** Sergio Benvenuto – *Misterele Parisului* ● Urvashi Butalia – *Osemintele tatălui* ● György Petri – *Poem* ● Ion Vianu – *Vînzătoarea de noapte* ● Mircea Iorgulescu – *Oameni, destine, istorie – convorbiri cu Zigu Ornea, Herta Müller, Şerban Papacostea, Sanda Stolojan* ● Paul Celan, Ilana Shmueli – *Scrisori* ● Mircea Cărtărăscu – *Jurnal* ● Seamus Heaney – *Czeslaw Milosz* ● Adrian Mihalache – *Pămîntul se cutremură* ● **Biblioteca „Lettre Internationale“**: Javier Marias – *Febră şi lance* ● Carlos Ruiz-Zafón – *Umbra vîntului* ● Michel Houellebecq – *Extinderea domeniului luptei* ● Tomás Eloy Martinez – *Zborul reginei* ● Amoz Oz – *O poveste despre iubire şi întuneric* ● Salman Rushdie – *Părul profetului* ● **Comentarii şi scrisori:** Göran Rosenberg – *Stilul lui Hemingway* ● Rajeev Bhargava – *Noul naţionalism hindus* ● Steven Austen – *Olanda S.R.L.* ● Eduardo Subirats – *Spania şi Europa* ● Tom Sharpe – *Marea aspiraţie* ● Daniil Dondurei, Andrei Arhanghelski – *Rusia salvată de telenovele* ● Richard Manning – *Orezul auriu* ● **Corespondenţe de la:** Mihail Rîklin – *După Beslan* ● Sergio Benvenuto – *Autodeconstrucţia lui Derrida*

NU E NECESAR SĂ FII UN TÎNĂR SIMŢITOR PENTRU A DEVENI SIMBOLUL REPETAT LA INFINIT

● Nu e necesar să fii soldat sau măcar spion pentru a deveni erou. În Marea Britanie, Jamie Oliver, 29 de ani, de profesie bucătar, a ajuns – şi prin magia televiziunii – personaj de poveste. Într-un film documentar realizat în cantinele şcolare, a arătat – extrem de convingător – calitatea execrabilă a mîncării şi condiţiile de igienă mai mult decît precare de acolo. Secretarul general al sindicatului lucrătorilor din învăţămînt a cerut ca Oliver să fie înnobilat. Tony Blair s-a dus să mănînce la şcoală împreună cu copiii. Ministrul Educaţiei a anunţat imediat un supliment bugetar pentru îmbunătăţirea programului „cornul şi laptele“ de la ei. E mai simplu cu cantinele şcolare decît cu trupele din Irak. (**M. B.**)

● Tocmai cînd să mă plîng că românii nu obişnuiesc să citească prin mijloacele de transport în comun, zăresc un tînăr care cu o mînă se ţinea de bara din troleibuz şi cu cealaltă ţinea deschisă cartea lui Cărtărescu *De ce iubim femeile*. Cînd a coborît, nu s-a oprit din citit nici măcar cele trei secunde de pe trepte. (**M. C.**)

● Nu pot decît să salut decizia Ministerului Educaţiei de a mări numărul orelor de religie în şcoli şi licee: ştiu din propria experienţă de elev că tot ce e băgat cu forţa şi-n cantităţi mari pe gîtul şcolarilor are efectul contrar (vă amintiţi lecţiile de învăţămînt politic?). Vă asigur că, în cîţiva ani, numărul tinerilor pe care-i vedem făcîndu-şi cruci în dreptul bisericilor va scădea simţitor: vor face scurtă la mînă de la ore... (**a. l. ş.**)

● Am văzut zilele trecute, pe o stradă din cartierul în care stau, firma unui local: „Restaurant «Simbol» – simbolul care vă reprezintă“. Aş dori să declar – şi ţin să se reţină – că nu sînt de acord să fiu reprezentat de un restaurant. (**D. S.**)

● Au început să mă enerveze prostiile şi greşelile repetate la infinit, aşa încît scriu şi eu, poate reţine cineva: nu se zice *edítor* (cu accent pe *i)*, că n-are de ce, de unde şi cum. Se zice *editór* (cu accent pe *o)*. Sigur că, faţă de lupta anticorupţie sau faţă de integrarea în UE, e un fleac. Dar eu vreau să mă integrez în UE cu fleacurile pronunţate corect. (**M. V.**)

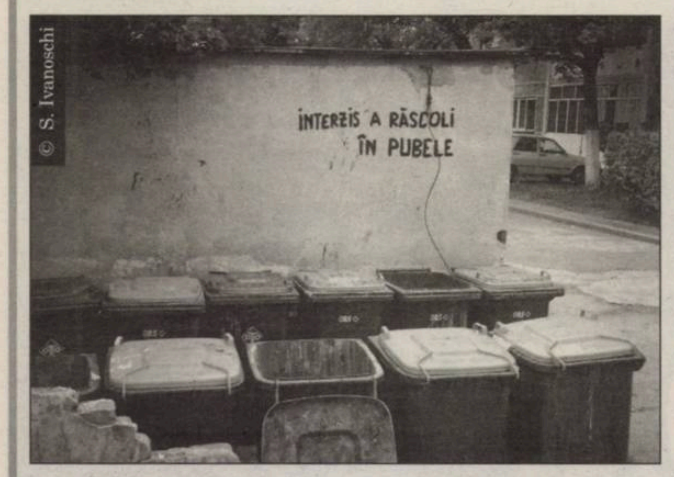

Cu ochii-n 3,14

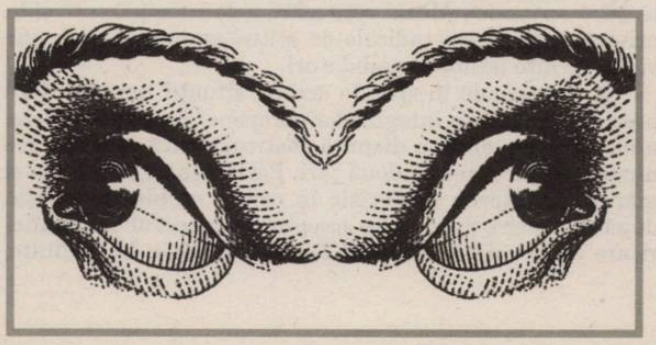

CONCEPTUL DE IEPURAŞ NU EXISTĂ ÎN LUMEA DE CUVINTE A VICTORIEI

● Azi, 22 aprilie, are loc, în provincia argentiniană Formosa, lansarea cărţii *So Shiyaxauolec Nta'a,* ceea ce înseamnă, în limba toba a locului, nici mai mult, nici mai puţin decît *Micul prinţ*. Exact acela al lui Saint-Exupery! Toba este limba unui grup aborigen din nordul Argentinei, nu mai mult de 50.000, care pînă în prezent nu citeau decît Noul Testament. Doi ani s-a lucrat la traducere, aceasta fiind prima carte laică în limba toba. Conceptul de prinţ nu există în cultura toba, în schimb dialogurile micului prinţ cu şarpele şi cu vulpea sînt perfect fireşti în mitologia locului. (**R. C.**)

● Industria de Paşti se chinuie să o ajungă din urmă pe cea de Crăciun: au apărut nu doar pungi de cadouri cu chipul lui Iisus pe ouă, dar chiar şi iepuraşul s-a acreditat drept bun creştin. Iată cum începe cartea *Scrisoare pentru Iepuraş,* editată de ERC Press: „Vlad ca orice mic creştin / I-a urat lui Iepurică / Trimiţîndu-i o scrisoare / Să nu îi mai fie frică“. (**I. P.**)

● 13 aprilie 2005. Parlamentul European aprobă aderarea României la UE. Emoţii, aplauze, ovaţii (nu neapărat în această ordine) şi reacţii în ţara cu pricina. Postul de televiziune 1 – cu cea mai mare audienţă din România, bineînţeles: „Trenul românesc a intrat în gara europeană!“ (?!?). Postul de televiziune 2... tot cu cea mai mare audienţă din România: „Am pus-o, ne integrăm!“. Bravo, Bibicule, cum ai zis-o tu ca un om mare! Poate că n-ar fi însă rău să fim puţin atenţi la ce debităm, aşa, ca să nu ne dez-integrăm cînd ne-o fi lumea mai dragă. Între timp, ura şi la gară! (**R. P.**)

● În urmă cu 19 ani, un delfin s-a încurcat în largul oceanelor cu o balenă şi au produs o balfiniţă, numită, într-o rezervaţie din Hawaii, Kekaimalu. Recent, această doamnă K a avut o aventură cu un alt delfin, din care a apărut un pui de sex femenin, o altă balfiniţă, un sfert balenă, trei sferturi delfin!... Aşa că mai lăsaţi-ne în pace cu dispreţul prea serioşilor faţă de jocurile noastre de cuvinte! Natura mamă, ea însăşi, se ţine de calambururi. (**R. C.**)

● În sfîrşit, un om rezonabil în fotbalul românesc! Întrebat cui dedică golul victoriei în meciul cu Poli Timişoara, goleadorul Izvoranu de la Oţelul Galaţi a răspuns: „mie!“. (**R. C.**)

UNDEVA, DIN CÎND ÎN CÎND, UN MOMENT NEVINOVAT ÎNTRE DOUĂ IMORTELE MOV

● Undeva pe fostul bulevard 1 Mai, pe o vitrină scrie „Second Hand – Noua Colecţie“. (**C. G.**)

● Scriu înainte de alegerea unui nou papă. Casele de pariuri (se fac pariuri pe bani grei pentru alegerea papei) îl dau drept favorit pe cardinalul german Joseph Ratzinger. Îl urmează un francez şi doi italieni. Printre favoriţi e şi un brazilian. Aş merge pe mîna acestuia. Cam ca la fotbal: Brazilia, Italia, Germania, Franţa şi, din cînd în cînd, prin optimi, cîte o Nigerie. (**A. M.**)

● Emisiunea *Kiosque* de pe TV5 a împlinit zece ani, moment pe care l-a sărbătorit invitînd în platou, în direct, 40 dintre corespondenţii străini acreditaţi în Franţa care au participat, de-a lungul acestui deceniu, la emisiune, dar şi doi dintre caricaturiştii-fetiş ai *Kiosque*-ului: parizianul Plantu şi algerianul Dilem – care este un fel de Ion Barbu (dacă Ion Barbu ar fi desenat pentru *Kiosque,* s-ar fi numit – poate – *Barbusque*...). Venind vorba (şi) de faimoasele „35 de ore“ (abia) lucrate de francezi, Plantu a povestit cum li se spune în Japonia unui neamţ şi unui compatriot al său: *arbeito*, respectiv *vacansi!* Iar un jurnalist a propus ca grevele să înlocuiască brînza ca simbol al Franţei. Apropo de *„branding*-ul de ţară“... (**a. l. ş.**)

● Undeva într-un bloc din Giuleşti, pe peretele liftului: „Sadisfac orice dorinţă!“. Nevinovat calambur sau ofertă clar targetată? Cert e că simţul meu lingvistic a părăsit liftul... sadisfăcut. (**M. C.**)

● Am găsit la un anticariat, pe Doamnei, „a cincea ediţiune revăzută şi adăogită“ a *Dicţionarului universal...* al lui Şăineanu. Vin acasă, mă instalez în fotoliu şi m-apuc să-l citesc ca pe-un romanţ. La pagina 20, între două imortele mov presate, dau de o fotografie *(vezi mai jos)* decupată dintr-un ziar de la 1925: „Fotoliul ideal: Acest ciudat fotoliu a fost creat de un arhitect-decorator al studiourilor americane pentru artiştii şi artistele cari sunt siliţi să stea mult timp în picioare“. Iată adevărata lentoare, vremurile în care arhitecţii se mai gîndeau şi la oameni... (**S. S.**)

Victor-Iulian TUCĂ

13 aprilie, o zi norocoasă pentru români

Nimic nu anunţa schimbarea raportului de forţe din Parlamentul European, operată cu cîteva ore înaintea exercitării votului asupra avizului conform. Cu puţin timp înaintea exercitării votului în plen, raportul de forţe din Parlamentul de la Strasbourg era net în defavoarea României şi Bulgariei deoarece un singur grup politic, ALDE (Alianţa Liberal Democrată Europeană), îşi menţinuse intenţia de a vota pozitiv. Grupul Partidului Popular European, cel mai numeros şi totodată cel mai eterogen grup politic din Parlamentul European, îşi schimbase poziţia iniţială şi hotărîse chiar în noaptea precedentă votului decisiv să ceară amînarea consimţămîntului dat celor două ţări pentru continuarea aderării. În dimineaţa zilei de 13 aprilie, Grupul „Verzilor", a patra forţă ca importanţă politică, se alăturase poziţiei PPE-DE, iar socialiştii păreau că ezită, deşi susţineau încă în majoritate varianta votării celor două rapoarte, aşa cum era prevăzut iniţial. Confuzia care se instalase la Strasbourg era determinată şi de faptul că pe data de 12 aprilie se dezbătuseră în plen rapoartele Moscovici şi Van Orden (pentru Bulgaria), iar în afara unor voci izolate şi previzibile (parlamentarul Mark Ferber) nici un grup politic nu a susţinut *in corpore* amînarea votării. Argumentul invocat de PPE pentru amînare a fost divergenţa bugetară dintre Consiliul şi Parlamentul European. Mai exact, faptul că alocarea celor 44,3 miliarde de euro României şi Bulgariei pentru perioada 2007-2013 de către consiliul UE s-a făcut fără consultarea Parlamentului, deşi pentru cheltuielile bugetare adiţionale celor obligatorii, legislativul european are drept de vot. Rezolvarea acestei situaţii excepţionale a venit de la Jean-Claude Junker, prim-ministrul Ducatului Luxembourg, ţară care deţine la acest moment preşedinţia Uniunii Europene. Junker a operat *in extremis* modificarea cerută de parlamentarii populari, printr-un act adiţional la tratatele de aderare, în care s-au prevăzut cheltuielile bugetare respective şi posibilitatea Parlamentului de a interveni asupra lor. Iniţial, acestea erau prevăzute într-un act separat, asupra căruia Parlamentul nu putea interveni. Această modificare a fost adusă la cunoştinţa parlamentarilor exact înaintea începerii votării şi după ce deputaţii PPE-DE fuseseră instruiţi să voteze pentru amînare, fapt care l-a determinat pe Hans-Gert Pottering, preşedintele Grupului PPE-DE, să ia cuvîntul în plen şi să comunice colegilor de partid că cerinţa lor, cu implicaţii financiare, a fost îndeplinită în ultimul moment. Chiar şi în aceste condiţii, europarlamentarul ecologist Daniel Cohn-Bendit a cerut din nou ca votul să fie amînat, deoarece, în opinia sa, România nu îndeplineşte nici pe departe condiţiile de aderare. Astfel, s-a votat mai întîi propunerea de amînare şi abia după respingere a fost dat votul plenului în favoarea aderării României. Imediat după vot, Elmar Brok, deputat creştin-democrat şi preşedintele Comitetului de Politică Externă, a declarat că alianţa CDU-CSU decisese, cu o seară înainte, să voteze pentru amînarea votului, datorită neînţelegerilor bugetare. *„Odată rezolvate, grupul nostru a votat pozitiv, însă problemele României trebuie rezolvate la timp, altfel vom aplica cu stricteţe clauza de salvgardare. Votul de astăzi este doar o încurajare şi nimic mai mult"*, declara sec acelaşi parlamentar german. Declaraţia în cauză poate fi considerată un avertisment dur adresat României şi totodată un semnal în privinţa închiderii porţilor integrării. Cu acelaşi prilej, Graham Watson, preşedintele liberal-democraţilor, spunea că România nu este Ucraina sau Belarus şi ca atare, orice încercare de a amîna aderarea acestei ţări ar fi o măsură luată *„fără scrupule"*. Aluzia este extrem de transparentă şi în privinţa schimbării radicale de atitudine atunci cînd vine vorba de alte posibile candidaturi.

Ce se ascunde în spatele acestei situaţii limită şi fără precedent în istoria integrărilor europene? La prima vedere, nimic altceva decît o dispută instituţională care nu are nimic de a face cu cele două ţări. Parlamentul a dorit să-şi mărească puterea de decizie în raport cu alte instituţii, după ce reuşise deja să fie acceptat în procesul de monitorizare a celor două ţări pînă la data aderării. În realitate, pe lîngă dorinţa unor atribuţii sporite, comportamentul politic al unor grupuri parlamentare din forul european este rezultatul imediat al situaţiei economice precare în care se află cele două state-pilon ale UE, Germania şi Franţa. Orice cheltuieli adiţionale făcute din buzunarele europenilor, în condiţiile în care în Germania există un număr de peste 5 milioane de şomeri, iar în Franţa, din aceleaşi motive, însăşi Constituţia Europeană este în pericol, sînt văzute ca un atentat la securitatea socială sau la creşterea economică proiectată, însă niciodată realizată de aceleaşi state membre.

Totul este bine cînd se termină cu bine, iar pentru România şi Bulgaria ziua de 13 aprilie s-a terminat cu bine. Ce urmează de aici înainte şi cum se vor repercuta hotărîrile Consiliului asupra bugetului României? Ministrul de Externe, Mihai-Răzvan Ungureanu, aflat la Strasbourg, privea cu optimism perioada care va urma, vorbind despre participarea României în fazele următoare atît la şedinţele legislativului european, cît şi la comitetele subordonate Comisiei, mai întîi ca observator, apoi, după 2007, ca stat membru. Guvernul a început să pregătească strategia unică de dezvoltare regională care urmează să folosească banii primiţi de la Uniunea Europeană, ministrul de Externe observînd că nu se pune problema sumelor alocate de UE, ci a absorbţiei acestor bani, cu alte cuvinte, exprimînd deja o îngrijorare privind capacitatea administrativă a autorităţilor de a formula proiecte de valoare pentru comunităţile locale şi de a cheltui judicios aceşti bani.

Monitorizările care vor urma pînă la data aderării rămîn un motiv extrem de serios pentru accelerarea procesului de modernizare a României. Oricum a fost, din data de 13 aprilie nu mai sîntem singuri pe calea deschisă cu atîtea precauţii de Parlamentul European.

Strasbourg, 13 aprilie

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 67 ● 29 aprilie – 5 mai 2005 ● 20+4 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

„Am avut nevoie de Casanova“ interviu cu **Andrei Codrescu**
pagina **14**

Robert Turcescu
„Eurosceptic“
pagina **19**

Integrarea agrară
un supliment editat în colaborare cu SAR

Viaţa în provincie

„Oraşul mic te fură-ncet
Cu ale lui tăcute strade,
Cu oameni proşti, dar cumsecade“

AL. MACEDONSKI – „RONDELUL ORAŞULUI MIC“

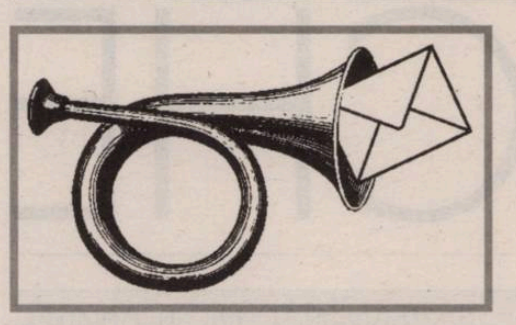

Nr. 65: *„Noua cultură“*

Nu sîntem cei importanţi

Există o cultură veche, o cultură modernă şi, desigur – altfel nu ne-am fi polarizat să dezbatem – o cultură a prezentului. Despre o cultură viitoare se poate vorbi doar în termenii unei revolte de felul celei macedonskiene din *Poezia viitorului*. Ar trebui să căutăm sensul înnoirii unei culturi în chiar sarcofagul celei trecute sau abia trecute. Fără a propune patricidul, e de spus că orice înnoire culturală se petrece pe cadavrul părinţilor, pe trambulina unei negări, a unei insurgenţe. Construcţia însă este mereu şubredă, pînă ce capătă consistenţa unei iminenţe a decesului, a negaţiei, ca într-un *perpetuum mobile*. Cu alte cuvinte, pînă ce nu se află la extremitatea dinspre moarte, o cultură nu este coaptă. Poate fi spectacol de artificii, poate fi zăngănitoare muzică de fanfară, poate fi erupţie incredibilă de fragmente disparate ce greu se încheagă în sistem. Dacă vorbim despre o nouă cultură bazată doar pe mijloace de comunicare, repudiem orice şansă de convertire a unor mesaje disperate venite dintr-o lume a sălilor de clasă cu tablă neagră şi stilouri cu peniţă de aur, alterate de tînguiri sfîrşite lamentabil.

Încă noi nu trăim carnal un fel de nouă cultură băgată pe gît, ştampilată pe frunte şi în paşaport de cetăţean european. Europenismul este o altă nouă cultură ce suferă de ambitendinţă: spre centralizare şi, de asemenea, spre excepţie. Dar lucrurile sînt atît de cramponate, încît centralizarea este un fel de malaxor care îţi prinde în mecanismul lui eficient şi neobosit intenţiile, rezistenţele, proiectele revoluţionare etc., în vreme ce excepţia valorizează celebrarea diferenţelor majore, atît de semnificative, încît fac bine unei imagini complexe. Sîntem în cazul prejudecăţii că evoluţia se face prin revoluţie, sau ca într-unele dintre cel mai oximoronice şi pilduitoare situaţiuni din civilizaţia românească: disidenţa Securităţii.

Revenind la problema înnoirii unei culturi, vă spun că acest popor are o soartă extrem de specială: de a lega totul de politic, care seduce pînă şi inovaţia, o preface în act de anunţ oficial. Ce este noua cultură, cine sînt cei ce o fac, cine sînt cei ce o receptează, care sînt mediile pregătite să o transporte, cine răspunde unei chemări de negare a vechiului şi prefacere în noutate?... Vituperantă, dar şi nedesăvîrşită, noua cultură este acel construct care proclamă incultura, pseudocultura, universalismul, enciclopediile de tipul 100 cei/cele mai..., dintre care 100% sînt locuri comune, televizate... Dacă noua cultură înseamnă cumva *talk-show* este cu atît mai grav, pentru că, dincolo de aparenţa intermedierii unei informaţii, a unui scandal, rezultatul e compromis.

Noua cultură este şi telejurnalul de la ora 17,00, cu toate excrescenţele, deviaţionismele asumate deodată ca felie de pîine cotidiană. Unde mai punem că nimic nu ni se va părea apoi revoluţionar, pus în balanţă cu seria de violuri, batjocoriri, necinstiri, siluiri, siliri, pîngăriri ori omoruri, asasinate, crime, omucideri, ucideri, homicide etc. Ce poate face mai crud, mai vizibil tînărul poet ce vrea să-şi nege predecesorul ca să pară avangardist? Aţi demonetizat pînă şi această sacră redută, prihănită de dezvelirile acestea programatice.

Să ne batem pentru candoarea zilei de mîine, încă pe jumătate castă, nevinovată încă de contaminări avîntate!

Tot ce se întîmplă azi cu spaţiul cultural autohton este o încercare de a clama nelinişti – situaţie care ne-a tentat şi pe noi –, dar între noi, cei poate vreo 15.000 de indivizi, sau cîţi vor fi cititorii *Dilemei vechi*. Noi însă nu sîntem cei importanţi, pentru că noi ne cunoaştem, sîntem previzibili unul pentru celălalt. Grav este că foarte rar ajunge mesajul nostru către cei ce contează în macro-statistici.

Lucian PRICOP

Nr. 61: *Articolul Stelei Giurgeanu*

„Un dram de discreţie, ce Dumnezeu!?“

Articolul doamnei Stela Giurgeanu privind situaţia profesorului modern român este inductor de mari probleme de imagine a profesorului. Mărturisesc că poza profesorului care-şi lipeşte pantoful cu superglu şi în timpul orei inspectează trăinicia lipiturii, este pe cît de reală, pe atît de cutremurătoare. Jerpelitul nu poate fi admirat, nu-i credibil, trezeşte cînd un frison de milă, cînd un jet de dispreţ. A mişuna prin măruntaiele *second hand*-ului, asta ar putea fi o soluţie care şterge impresia de vechi şi rupt, ce mai contează detaliile!... Nu vreau să cred despre mine că adopt tehnica fardului şi a draperiei numai din fariseism, totuşi un dram de discreţie, ce Dumnezeu! Ne strigăm sărăcia în gura mare, în loc să o pavoazăm artistic, căci sîntem maeştrii... Cei care au optat pentru profesia aceasta din admiraţie pentru propriii lor profesori şi continuă să meargă la şcoală cu zvîcnirea aceea secretă că cine ştie ce conexiuni neaşteptate se mai nasc la ore, au găsit o realitate şcolară frustă. Ai curajul să abordezi conceptul de salariu? Se găseşte un elev să-ţi arunce verde în faţă situaţia propriului salariu! Îţi contraargumentează el, fără să-i ceri, voluntar, spre vizibila ta stînjeneală, deschizînd cazul tău, că salariul şi pregătirea profesională nu sînt factori interdependenţi! Discuţi despre rolul motivaţiei în învăţare? Douăzeci de voci, ai zice monocorde, se coalizează strident şi-ţi strigă că ei nu înţeleg pentru ce atîta efort, înveţi pentru ce, să iei trei milioane de lei salariu?! Scapi de urgie inventînd pe loc artificiul evaluatorului sever... Valorile în care tu crezi, idealist incorigibil, şi pe care vrei să le afirmi se lovesc de un zid real. Elevul a învăţat să te privească pieziş, te vrei un lider democrat, vrei dezbatere, ei nu vor ezita să-ţi dezbată propriul caz! Te arată cu degetul, ce este înduioşător este că n-o fac

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

acuzator, parcă te compătimesc. Este surprinzătoare tocmai solidarizarea lor complice, cînd te-ai aştepta să te pună la colţ. Predai educaţie antreprenorială, îndrăzneşti să pui problema profitului, ghinionul tău! Întrebarea va pluti o vreme în aer, apoi îţi va ateriza pe cap ca o pălărie prea stîmtă, explicit, sau se va strînge în jurul identităţii tale ca o cravată nedorită: Dumneavoastră, scuzaţi-mă de paranteză, de ce nu...? Sigur, poţi încropi un răspuns evaziv, chiar te poţi da-n stambă că te-ai gîndit, că ce-ar fi să-ţi deschizi un... Ei vin cu idei *brainstorm*-iste, tu tot cu fanteziste... La logică poţi fi lăsat în pace. Acolo ai de-a face cu boboci şi raţionamente formale, sînt derutaţi, pînă se dezmeticesc, trece semestrul.

Îndrăznesc să mă aventurez acum într-o proiecţie utopică. Doamna elegantă, arătînd a avocată şi la alură, nu numai la fluenţă şi coerenţă, îşi aruncă grăbit şi neglijent, aproape, servieta cu documente, pe bancheta din spate a maşinii ei personale. Vine la şcoală cu laptop-ul. Dezlănţuie o dezbatere furibundă pe marginea unui subiect social. Este un model. A studiat mult, a fişat îndestulător, citeşte cursiv într-o limbă europeană, în alta se descurcă. Acum este un om cu satisfacţii. Nu doar morale. Trăieşte frumos, frumosul costă şi ea îi poate suporta costurile... Este o doamnă rafinată, cu gusturi elevate, ghiceşti asta numai privind-o... a călătorit mult... Nu numai cu gîndul şi cu fantezia... Elevii ar vrea să-i calce pe urme...

Putem acum aşeza în patul lui Procust şi profesorul căruia ba i se indexează, ba să-şi mai pună pofta-n cui, ce tot atîtea indexări, nu-i ajung banii de xeroxări? Nu ştie că se poate scrie şi pe asfalt? Doamna, pe care e mai plăcut s-o asculţi cu ochii închişi decît să priveşti patina timpului alunecîndu-i pe revere sau să dai cu ochii de produsele turceşti-chinezeşti ale pieţei actuale, oricum acelea care se destramă la prima spălare şi care vine la şcoală cu o sacoşă burduşită de cărţi-caiete, ce-o fi? Dezlănţuie ea dezbateri, dar cam sterile, n-o ia nimeni în serios. A studiat mult. Şi?

Valeria ROŞCA
valeriarosca@libero.it

Tăcerile unor cadre didactice

Stimată redacţie,

Sînt într-o mare dilemă: aş vrea să ştiu de ce nici un cadru didactic, care a greşit sau care greşeşte şi acum faţă de copii, nu scrie o vorbă la revista dvs. Am un fiu de 32 de ani, care a învăţat bine, a terminat două facultăţi la stat, dar am o experienţă teribil de neplăcută. Iată de ce am dileme:

– De ce nu scrie fosta profesoară de engleză care îşi făcea manichiura şi îşi prepara ness-ul în timpul orelor şi care le spunea copiilor la liceu că engleza se învaţă în particular şi nu la clasă?

– De ce nu suflă o vorbă diriginta care primea tot timpul cadouri: cafea, bomboane, carne, sticle cu băuturi fine?

– De ce nu vă scrie o vecină de-a mea care, profesoară de matematică fiind, dă meditaţii de 40 de milioane de lei pe lună (din spusele ei) la cîte 4-5 copii odată? În plus, ea testează copiii, cei slabi nefiind primiţi la meditaţii pentru că încurcă totul (pe vremea mea luau meditaţii copiii slabi la învăţătură, pentru a se ridica!!!!)

– De ce nu suflă o vorbă profesorul de fizică şi cel de chimie care puneau elevii să joace fotbal în loc de cursuri, că şi aşa (spuneau ei) nu sînt buni de nimic....

Chiar dacă aceşti profesori sînt o minoritate, ei totuşi există, procentul – zic eu – nu cred că contează....

Aş vrea şi eu să citesc o scrisoare de la un profesor care să recunoască faptul că face meditaţii de milioane pe lună şi care nu e de acord, sub nici o formă, să plătească impozit, că, deh, au salarii mici..., vă daţi seama ce exemplu este pentru copii? Şi chiar şi pentru părinţi?

Nu se gîndeşte nimeni că aceşti tineri care pornesc în viaţă cu gust amar, din şcoală, vor fi cei care vor veghea bătrîneţile noastre peste 15-20 de ani, pentru că ei vor conduce această ţară?

Tare aş vrea să văd dacă veţi publica această scrisoare, am parcă ceva îndoieli. Vă rog să mai întrebaţi şi alţi părinţi care au cheltuit cu COPIII BUNI LA ÎNVĂŢĂTURĂ zeci de milioane pentru ŞCOALA PARALELĂ, care, orice s-ar spune, este o realitate.

Paula BACIU
baciupaula2000@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cazul Gheorghe Gheorghiu-Dej**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Adrian CIOROIANU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.500 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Jumătăţi de veac

S-a semnat Tratatul. Ziua Istorică a venit, a trecut şi a lăsat în urmă un val de declaraţii, de proiecte, de promisiuni, de satisfacţii şi o clauză de salvgardare. N-a ieşit lumea în stradă de bucurie (o va face pe 1 ianuarie 2007), nu s-au organizat manifestări şi ceremonii ample. Dar s-au spus cîteva lucruri limpezi şi s-a insistat, în discursurile oficiale, asupra „reparaţiei istorice": de la Ialta încoace, e cel mai important lucru care ni s-a întîmplat, a spus preşedintele Traian Băsescu. Ni s-a împlinit un vis de o jumătate de veac. „Am încetat să mai fim o ţară de rangul al doilea", a declarat premierul Tăriceanu. Încă nu e clar dacă sîntem o ţară de rangul întîi, dar drumurile ne sînt deschise. Presa germană crede că noua extindere „le va sta în gît" („lor", vechilor europeni), *Le Figaro* ridică semne de întrebare, *Financial Times* crede că în special România va avea mari dificultăţi în îndeplinirea obligaţiilor asumate pînă la 1 ianuarie 2007. Şi, pentru că francezii nu prea vor să voteze Constituţia europeană, atmosfera generală pe bătrînul continent se îndreaptă serios spre melancolia cronică.

Dar nu mai contează. Momentul Istoric a fost marcat, schimbarea de destin naţional e implacabilă. Discutînd la scară istorică, privind lucrurile din jumătate în jumătate de secol, ne putem închipui că, dacă România din 2055 va fi o oglindă a celei de azi, Parlamentul acelui an va organiza, fix pe 25 aprilie, o sesiune solemnă a Camerelor reunite (mă îndoiesc că între timp va deveni unicameral), prin care va celebra decisiva semnare de Tratat. Cuvîntări, aplauze, invitaţi de onoare (cîţiva tineri membri ai Parlamentului din 2005, ajunşi între timp venerabili seniori ai politicii). „A fost o dovadă a unităţii întregii clase politice româneşti în jurul idealurilor umaniste", va spune liderul grupului (majoritar) popular-liberal-social-umanist (fost PUR), „în ciuda prostilor şi relelor pe care le-au făcut politicienii noştri în tranziţie". „Liderul istoric al partidului nostru, Corneliu Vadim Tudor, a atras atenţia, ani la rînd, că integrarea ascunde interese străine şi că e îndreptată împotriva ţăranului român, talpa Ţării", va adăuga un senator din Partidul Popular „România Mare în Europa Lărgită"; „în înţelepciunea sa însă, a votat pînă la urmă în favoarea integrării, iar astăzi se văd rezultatele: România a redevenit grînarul Europei, deşi ţăranii reprezintă doar 3% din populaţia activă, în timp ce Ungaria are 12% din populaţie ocupată în agricultură, dar produsele sale nu pot fi exportate decît în ţările lumii a treia. Încă o dată se dovedeşte că partidul nostru a dus o politică vizionară, în interes european-naţional". „A fost, înainte de toate, o victorie a politicilor social-democrate aplicate de Guvernul din 2000-2004, în care eu am fost şeful Corpului de control al premierului de atunci", va declara unul dintre venerabilii invitaţi

de onoare. „Dimpotrivă, domnilor – va interveni un alt venerabil invitat, membru de vază al grupului liberal – îmi amintesc cu precizie că Tratatul a fost semnat de un premier *liberal*; ca istoric, vă spun cu toată sinceritatea că liberalii au construit România modernă, iar poveştile mele suprapuse, publicate acum jumătate de veac într-un săptămînal de tranziţie, stau mărturie că aşa-zisele politici social-democrate, la care se referă colegul meu îmbrăcat pe sub cămaşa albă cu un tricou cu Che Guevara, au fost simple manevre în interes de partid". Evident, de aici încolo discuţia se va aprinde, nu atît pentru aluziile la „interesele de partid", care stricau consensul ceremoniei, cît din cauza ironiei la adresa tricoului şi a cămăşii albe: venerabilul social-democrat va solicita un drept la replică pentru a preciza că hainele sale sînt de cea mai bună calitate, chinezeşti, aşa cum se poartă în toată Europa, şi nu acceptă să suporte insinuări meschine... Va fi nevoie de intervenţia energică a preşedintelui Senatului, care va acorda grupurilor parlamentare o pauză pentru consultări. Noaptea tîrziu, la DDTV, un moderator cu părul complet albit va realiza un *talk-show* insistînd asupra incidentului apărut în timpul sesiunii solemne şi disecînd chestiunea fundamentală: obiceiul parlamentarilor români de a se îmbrăca în costume scumpe, chinezeşti, în loc să cumpere – ca majoritatea cetăţenilor români – Armani şi Versace de la *second-hand*.

...Toate acestea – şi încă altele – s-ar întîmpla dacă România de peste o jumătate de veac ar fi o oglindă a celei de azi. Dar poate că nu va fi o simplă oglindă, ci o altă Românie. Căci doar de-aia am semnat Tratatul, nu?

cu dilema la croitor

Am semnat Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană. Vă dau frisoane schimbările ce se prevăd?

După operaţia schimbării de sex a berii care a devenit frate cu românul, vor urma operaţii mult mai dureroase pentru ca euro să ajungă şi dînsul soră cu noi. Sper totuşi că verişoarele noastre bune, ştevia şi urzicuţa, nu-şi vor pierde prestigiul dobîndit în perioada tranziţiei.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Muzeul bananei

Cartea recordurilor este plină de ciudăţenii. Marea lor majoritate sînt intenţionate, urmare a unei determinări de a rămîne în istoria omenirii printr-un gest memorabil, precum cantitatea de viermi mîncaţi la un prînz sau „omul care a ars cel mai mult timp". Dintre toate aceste consemnări dintr-o lume nebună, nebună, nebună – după care, ca să fiu sincer, nu prea mă dau în vînt – una mi s-a părut însă deosebită. Iat-o, aşa cum mi-a povestit-o cineva care a citit-o cu ochii săi:

Există o ţară care a intrat în *Guiness Book* ca fiind cea mai mare exportatoare de banane din lume. Asta se întîmpla prin anii '70. Întrebare: care este această ţară?

Aveţi un minut timp de gîndire.

Nu ştiţi? Vă ajut: nu se află în Africa, aşa cum, probabil, v-aţi gîndi.

Tot nu ştiţi?

Ei bine, vă spun eu: cea mai mare exportatoare de banane din lume, posesoarea titlului absolut la această categorie este... România!

Există şi o explicaţie pentru această ciudăţenie mai ciudată între toate: Ceauşescu exporta arme, după cum unii dintre noi ne mai amintim. Le exporta (sau le tranzita) spre ţări *pretene* din Africa profundă, care, în recunoştinţa lor frăţească, ne trimeteau banane, căci altceva nu prea aveau. România le vindea apoi pe piaţa internaţională, în nume propriu, pentru a-şi recupera banii de pe arme. Şi uite aşa a devenit ţara noastră, fără să ştie, cea mai puternică republică bananieră din lume. Căci, nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, cînd îmi aduc aminte de copilăria mea, nu văd nici o banană la orizont, decît, poate, în visele mele de copil: există undeva, departe, o lume frumoasă şi bună, unde lumea mănîncă banane...

Această poveste se leagă automat în capul meu cu amintirea primei mele ieşiri peste graniţă, în 1990, cînd, ajungînd la Paris, primul lucru pe care l-am făcut la unison cu colegul meu a fost să ne luăm cîte o banană (la mai mult nici nu puteam să visăm...) şi să o mîncăm încet, cu delicii, pe stradă. Şi îmi aduc aminte ca acum de francezul mucalit care ni s-a adresat pe stradă, întrebîndu-ne dacă sîntem români sau bulgari? Ne-am speriat atît de tare că am fost deconspiraţi de la prima noastră ieşire în Occident şi o să fim trimişi balot înapoi în ţară, încît amîndoi, tot la unison, am ascuns instantaneu banana sub haină. Am răspuns apoi, totuşi, speriaţi de consecinţele pe care ar fi putut să le aibă această mărturisire, că sîntem din România. După ce ne-am convins că nu ne înhaţă poliţia pentru delictul nostru ideologic şi că francezul rămînea prietenos, l-am întrebat cum de ne-a identificat atît de uşor?

„Doar cineva din Estul îndepărtat al Europei poate să mănînce banane pe stradă cu atîta poftă" – a răspuns el zîmbind. Iar România şi Bulgaria erau, se pare, tot ce ştia el mai îndepărtat în Europa.

Banane... Nu pot să-mi imaginez ceva mai potrivit pentru un roman proustian al comunismului decît amintirea bananei. Mai mult, dacă cineva o să gîndească totuşi un muzeu al comunismului în România, cred că ar trebui să rezerve o sală centrală bananei. Dacă aş fi artist, aş visa chiar la un monument al bananei. Interzisă, rîvnită, traficată în spatele unei alimentare cu rafturi pline doar de cutii cu „creveţi expandaţi" şi „adidaşi", orizont al bunăstării *lor* şi dovadă a capacităţii *noastre* de a ne descurca, banana a populat imaginarul social al comunismului. Sîntem, într-un fel, *generaţia bananei*. În termenii distincţiei lui Pierre Nora, o *istorie* publică a bananei, dincolo de nostalgie sau resentiment, ar fi astfel indispensabilă pentru recuperarea acestei *memorii* private a bananei şi, prin ea, a comunismului.

Există o întreagă reflecţie asupra trecutului, istoriei şi memoriei care se poate ţese în jurul bananei...

ţinerea de minte

„Aş începe prin a spune că civilizaţia noastră a pierdut conştiinţa ansamblului. Noi nu ştim ce a însemnat conştiinţa ansamblului la egipteni, dar ştim că a existat una. La ora actuală, aş zice că singura unitate a civilizaţiei noastre este interogaţia. Sîntem prima civilizaţie care dispune de cunoştinţe imense, toate adunîndu-se într-un semn de întrebare. Asta nu s-a întîmplat niciodată înainte de noi... Grosso modo vorbind – şi cred că e relativ adevărat – s-a descoperit foarte tîrziu dinamita. Ţinea de *science-fiction*.Toţi oamenii au fost considerabil de uimiţi. Şi care a fost, în fond, importanţa dinamitei? Cînd zic că a fost importantă, mă gîndesc că sîntem prima civilizaţie în care o specie este capabilă să distrugă planeta. Niciodată nu s-a întîmplat ca un pămîntean să aibă puterea de a face ca Terra să explodeze."

(André Malraux, într-un interviu acordat lui Ion Mihăileanu, apărut în *Le Monde*, la 5 iulie 1986, la zece ani de la dispariţia scriitorului)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un fraier în direct

Eu nu ştiu pe cineva care să fi prezis înfrîngerea lui Ion Iliescu de către Mircea Geoană. Cîţiva ziarişti şi analişti, printre care şi subsemnatul, s-au făcut de rîs susţinînd sus şi tare că o surpriză nu este posibilă.

Am fost întrebat la Realitatea TV, chiar în timpul discursului lui Ion Iliescu, cine va cîştiga. Am spus răspicat şi cu o siguranţă de mine comică, privită acum, că Ion Iliescu, fără discuţie. E drept că am circumstanţe atenuante, toţi ceilalţi invitaţi în maratonul din acea zi au spus cam acelaşi lucru. Cel mai rău s-a păcălit Sorin Roşca Stănescu, un om cunoscut ca fiind de obicei foarte bine informat. Chiar a doua zi după congres, editorialul său, scris înainte de final, povesteşte cum a încercat să găsească pe cineva să parieze contra lui Iliescu. Şi nu a găsit: „Această imposibilitate de a pune rămăşag este clar că nu se datorează unei presupuse infailibilităţi a subsemnatului. Ci pur şi simplu realităţii că, în ochii tuturor, jocurile în PSD sînt făcute. Aşa cum a dorit prestidigitatorul Ion Iliescu... Nimeni nu pune pariu cu mine, pentru că PSD, şi la acest Congres, e previzibil".

Dincolo de bravada unora care spun acum că era previzibil, nimic nu lăsa să se întrevadă răsturnarea de situaţie. În ultimele luni, Iliescu părea că este în marş triumfal prin filiale. Ceva voci nemulţumite la şedintele locale din Dîmboviţa nu conturau un curent serios de contestare. Grupul de la Cluj devenise tăcut după ce manifestul său de schimbare fusese ignorat sub mustrările dure ale lui Ion Iliescu. Este totuşi un eşec major şi pentru presă, şi pentru analişti, că nu au prevăzut nimic.

Surpriza a venit dintr-o combinaţie nefericită de opacitate a PSD, stereotipuri de analiză şi negocieri de ultimă clipă, care chiar nu puteau fi prevăzute. Să le luăm pe rînd. PSD nu şi-a dezminţit decît în ziua congresului tradiţia de a funcţiona închis. Lunile pregătitoare au înregistrat doar lupte surde. Nemulţumiţii care alimentau presa şi analiştii cu informaţii erau şi ei destul de reţinuţi privind propriile lor şanse, iar reformiştii, care chiar lucrau pentru nealegerea lui Iliescu, au crezut că au mai multe şanse printr-o operaţiune ce ţine mai degrabă de lojile masonice decît de un partid în care există dezbateri deschise şi asumări de poziţii. Stereotipurile de analiză (pe care mi le asum aici) şi-au găsit teren propice în această opacitate. Am lucrat cu imaginea unui PSD neschimbat, care nu s-ar fi putut desprinde de Ion Iliescu. Cu imaginea unor delegaţi care votează prestabilit, indiferent de situaţie. Am preferat să îi compătimesc pe reformişti, în loc să îi cred în stare de răsturnare (deşi nici ei nu se prea credeau). Nu spun că în PSD s-a născut democraţia, nici pe departe. Cert este că imaginea de partid închistat a exclus din analiză posibilitatea unui „congres de pe holuri" care să lucreze diferit faţă de „congresul din sală" şi asta a fost o greşeală.

În fine, ultimul element ţine chiar de ce s-a întîmplat acolo. Sînt două explicaţii ale finalului neaşteptat. Prima, agreată de noua conducere, spune că delegaţii au fost cuprinşi în masă de o frenezie a schimbării. A doua explicaţie e agreată de echipa pierzătorilor şi a fost exprimată de Şerban Nicolae: „Lucrurile au fost aranjate". Iluminare în masă sau complot?

Dacă ar fi vorba doar despre un sentiment spontan, greşeala noastră, a analiştilor, ar fi de neiertat. Dacă a fost vorba despre un complot, atunci devine scuzabilă. Fără a căuta această scuză, înclin să cred că a fost o combinaţie a celor două. Sentimentul anti-Iliescu a fost, fără îndoială, încurajat de gafele acestuia, terminate cu acel discurs furibund de lider senilizat. Oricît ar fi contat aranjamentele şi alianţele la nivel de lideri din eşalonul doi, este cert că se schimbase starea de spirit din PSD. Cel puţin eşaloanele secunde concepeau că există partid după Ion Iliescu, ceea ce în sine este un pas imens înainte într-un partid născut şi dezvoltat să fie vehicul politic pentru acest lider. Dar acest sentiment a fost încurajat de oameni importanţi care între timp negociau voturi.

Sînt multe indicii care vizează răsturnarea, în ultima clipă, a situaţiei. *România liberă* publica pronosticurile date de Dan Matei Agathon, în dimineaţa congresului: Iliescu – 80%, Geoană – 20%. Informaţii culese de mine ulterior arată că răsturnarea de situaţie a fost negociată în principal de Ioan Rus şi Miron Mitrea. Alianţa este bizară, dat fiind trecutul diferit al celor doi. Se pare că Ioan Rus nu credea că poate să îl înlăture pe Iliescu fără ajutorul filialelor fidele lui Mitrea şi a făcut, în ultimul moment, acest veritabil pact cu diavolul. Totuşi voturile tot nu ies la socoteală. Schema a beneficiat pe ultima sută de metri de aportul lui Adrian Năstase, care s-a hotărît să profite de moment, deşi discursul său final părea a pleda pentru Iliescu. Preţul plătit de Rus a fost cîştigarea de către Mitrea a poziţiei-cheie de secretar general. Deşi cîştigătoare imediat, formula e riscantă. O reală reformare a PSD riscă să se blocheze în pactul pe care Rus şi Geoană l-au făcut pentru a putea scăpa de Iliescu. În plus, Năstase a adus voturile decisive şi controlează mare parte din garnitura de vicepreşedinţi, iar despre poziţia lui Năstase, în ce priveşte reformarea partidului, nu merită să discutăm, din simplul motiv că această poziţie nu există, el se mişcă după cum bate vîntul.

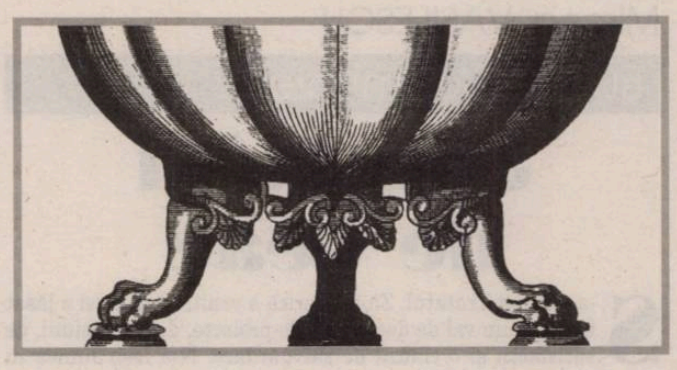

Concluzia a fost trasă de Miron Mitrea, care spunea, la o emisiune, că 25-30% să fi fost „combinaţia, jocul de culise" şi restul de 70-75% reacţia sălii. Politologia a dovedit, la acest congres, că nu este o ştiinţă foarte exactă, aşa că procentele pot varia.

presa despre...

Reacţia la şantaj

„Aproape orice poţi spune în situaţia de faţă se reduce la un ţipăt de frustrare şi de agonie, pentru că nu trăim în acest moment o dramă (ca un impas politic ce s-ar putea negocia), ci o tragedie. Într-o tragedie nu există căi de a evita nenorocirea. În astfel de împrejurări se arată (sau se nasc, dacă nu existaseră deja) idealiştii, umaniştii, pacifiştii necondiţionaţi. Ei cer statelor să se retragă din orice conflicte în numele unei ideologii a iubirii. Orice război e rău, prin urmare el nu trebuie purtat. Nici un preţ nu e prea mare pentru evitarea lui (...). Istoria a arătat că toţi aceşti oameni mînaţi de sentimente nobile au greşit întotdeauna, de fapt i-au ajutat nepreţuit pe Hitler, pe comuniştii vietnamezi sau pe teroriştii arabi. Ce-nseamnă, în situaţia ziariştilor răpiţi, să urmezi retorica nonviolentă şi antirăzboinică (mixată cu un antiamericanism de dată recentă în România)? Nici un fel de garanţie că ostaticii vor fi eliberaţi, în schimb o confirmare a eficienţei răpirilor de persoane, un semn cert de slăbiciune a unei naţiuni moderne în faţa unor grupuri ce dispreţuiesc viaţa umană (căci să nu uităm: nu statul nostru, ci teroriştii pun viaţa ziariştilor noştri în primejdie), o moarte simbolică pentru noi toţi.

Discuţia legitimităţii prezenţei trupelor internaţionale în Irak e o cu totul altă problemă, care nu poate fi analizată cu sabia deasupra capului. Cum să spui toate acestea părinţilor, soţilor şi prietenilor celor răpiţi e însă cu totul altceva. Cum să explici populaţiei, care reacţionează emoţional, că ai permis să fie omorîţi trei conaţionali – şi asta e cu totul altceva. Nu există ieşire, e o tragedie şi pentru ziarişti, şi pentru negociatori, şi pentru noi toţi, românii. Istoria e adesea «un coşmar din care nu mă pot trezi», cum scria Joyce. Nu pot decît să sper din tot sufletul ca ziua de azi, la expirarea ultimatumului, să aducă nu jale, ci uşurare şi bucurie în inimile tuturor." (Mircea Cărtărescu, *Jurnalul naţional)*

În ultima zi din cele patru, am numărat cel puţin cinci editoriale care spun mai mult sau mai puţin direct că nu trebuie cedat şantajului. Dar două partide parlamentare cer asta, celelalte o scaldă în fraze întortocheate şi fără sens. Peste 60% dintre românii din sondaje vor retragerea imediată. Uneori, presa este mai responsabilă decît societatea care o citeşte. (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

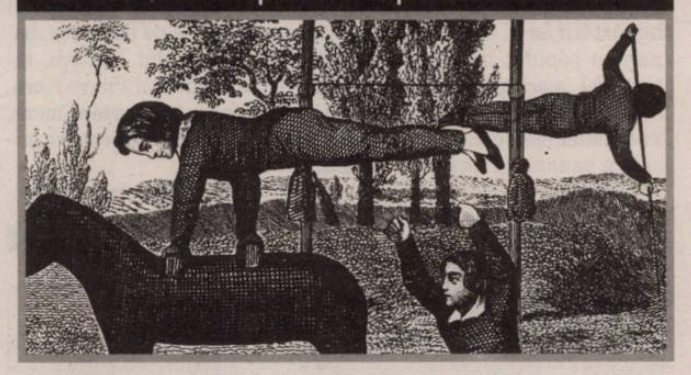

Europa, 21,45

Pe vremuri, plasma era un component de bază al sîngelui. Astăzi e numele unui ecran în jurul căruia, în marile magazine, e nevoie să ştergi pe jos la două-trei ore – din cauza puştilor care salivează.

Într-o altă epocă, vila era o clădire situată de obicei la munte, la care mergeam atunci cînd nu mai găseam nici un loc la hotel. Maşina desemna de fapt o marcă – şi viceversa. Discoteca, un loc de ne-pierzanie care se închidea la ora zece. Copyrighterul era încă poet publicat şi despre care vorbeau adolescenţii, nu şmecherii de la departamentul de marketing. Iar Uniunea Europeană era Piaţa Comună. O asociere ticăloasă a statelor care ne puseseră gînd rău.

Săptămîna asta am pierdut deci ce aveam mai scump: inamicul – cam ultimul lucru (în afară de sărăcie) care ne mai rămăsese din tinereţea părinţilor noştri. Occidentul e, cel puţin teoretic, în gaşcă cu noi. Complotul mondial ne include acum mai degrabă ca participanţi, decît ca victime. Iar morţii noştri cad în rînd cu morţii lor... Pentru aceleaşi lucruri lipsite de sens, aproape.

Am un vecin care a strîns vreo zece ani bani de maşină. Metoda lui era simplă: punea jumătate din tot ce cîştiga la CEC. Pînă la urmă, maşina a venit: în octombrie 1989. Iar omul, fericit, s-a pregătit pentru o viaţă de mîndrie la volanul ei. Plăcerea asta a fost întreruptă însă brusc în doar 12 luni: vecinul lui şi-a luat un Volkswagen la mîna a doua, după doar trei drumuri cu rulmenţi în Turcia.

Ei bine, nu doar în viaţa oamenilor se întîmplă ca unele lucruri enorm de dorite să vină prea tîrziu. Ci şi în viaţa ţărilor. Casa de cărămidă, electricitatea, automobilul, penicilina, NATO sau Uniunea Europeană – cam astea sînt bunătăţile civilizaţiei pe care le-am aşteptat prea mult. Şi care au venit, ca şi autobuzul 311, după un sfert de oră de ploaie torenţială, în singura staţie fără refugiu din cartier.

Nu ştiu care Uniune Europeană e mai bună – cea în care au intrat Cehia şi Ungaria sau cea în care intrăm noi şi bulgarii? E sigur însă care va fi mai săracă: asta a noastră. Nu doar pentru că în curînd ne include şi pe noi, ci şi pentru că şi-a cam terminat banii şi bunăvoinţa faţă de băieţii din Est...

Nu pot să rezist tentaţiei jurnalistului de cartier şi să nu observ că în aceeaşi lună cu intrarea în Uniune, un DJ din Spania a lansat un cîntec dedicat românilor enervanţi care au cotropit ţara Reconquistei. Reacţia din ţară a fost o cacofonie de ipocrizii: *rasism, discriminare, instigare la ură!* Ca şi cum n-am şti că, de fapt, cel mai dificil vecin din lume e totuşi românul. Nimeni n-a tras nici o concluzie din asta, toată lumea s-a repezit să ceară arestări (care s-au şi întîmplat, din cîte am înţeles). Faptul că pe unii s-ar putea să îi enervăm teribil n-a fost tratat nici măcar ca o posibilitate teoretică. Asta, deşi măcar cinci editorialişti din zece au stat măcar o dată în viaţă la o coadă (inclusiv una auto, la stop), la care alţi doi români se bagă în faţă, complet ne-european.

De fapt, sîntem în situaţia celor care ajung în supermarket la ora 21,45, cu un sfert de oră înaintea închiderii. Avem 15 minute să aruncăm în coş tot ce ne-a lipsit în ultimele decenii: fericire pudră, bunăstare în sticle populare de 2 litri, slujbe la kil şi sănătate vrac. Liniştea, chiar şi cea mai scumpă, în pachete vidate, nu se mai găseşte la ora asta: trebuia să fim aici pe la zece dimineaţa...

Europa noastră nu ne-a aşteptat nici o clipă. Şi închide la zece, chiar dacă noi n-am terminat de strîns din rafturi. Chiar să scrii despre asta e obositor şi oarecum fără rost.. Ne-am dat jos din trenul care stătea şi-am plecat cu gara. Dar alţii au luat din vreme tablourile de pe pereţi...

BARBURISME

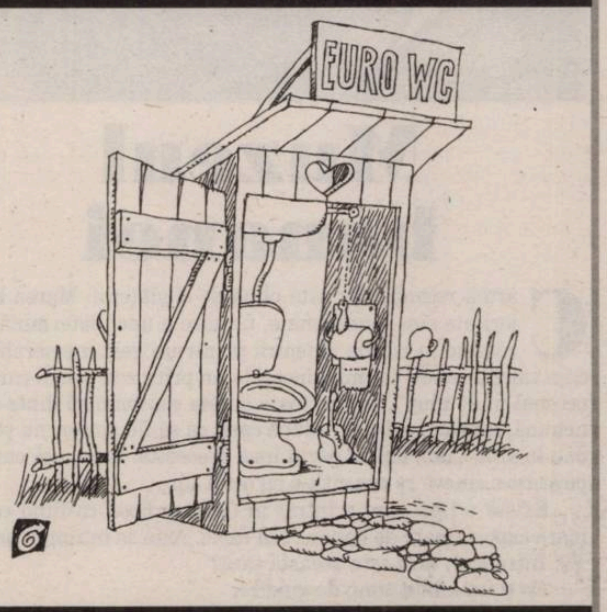

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

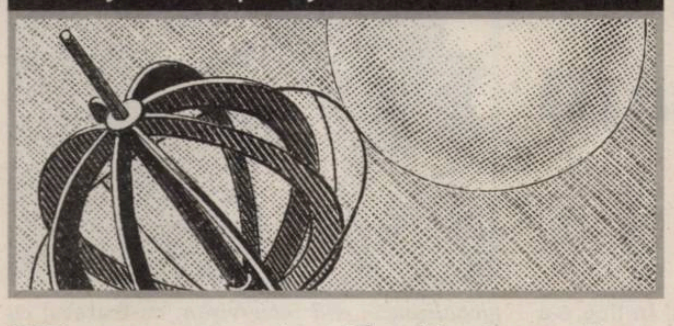

Raportul Amato

Cronologia acestei poveşti triste – triste pentru că durează – începe în secolul al XII-lea, cînd, sub dinastia Nemanjici, provincia Kosovo era în centrul Imperiului Sîrb. Atunci s-au construit acolo multe biserici şi mănăstiri ortodoxe. În 1389, după o bătălie eroică, dar pierdută, stăpînirea turcă s-a instalat pe acel teritoriu pentru aproximativ 500 de ani. Mulţi sîrbi creştini au părăsit regiunea. Alţii au trecut la religia stăpînitorului.

În 1989, cînd în urma unor incidente violente, Slobodan Miloşevici anulează autonomia acordată de Constituţia din 1974, se creează situaţia conflictuală care, în anii următori, a dus la decimarea militarilor şi la masacrele populaţiei civile, la strămutarea locuitorilor. Conflictul deschis dintre poliţia sîrbă şi Armata separatistă de eliberare a regiunii Kosovo (KLA) a provocat ultimatumul NATO, pus în aplicare în 1999. În cele din urmă, preşedintele de atunci, Miloşevici, a acceptat condiţiile Tratatului de pace, şi-a retras trupele, iar forţele NATO au trecut la dezarmarea detaşamentelor albaneze insurgente, acţiune niciodată complet încheiată. De atunci, pacea din Kosovo este menţinută de 20.000 de soldaţi NATO şi ai Uniunii Europene asigurînd un statut de cvasî-protectorat, statut imposibil de păstrat pe termen lung: deşi se desfăşoară alegeri şi se creează aparenţa unei vieţi parlamentare normale, viaţa regiunii este aproape în întregime dependentă de deciziile forţelor străine şi, sub suprafaţa relativ paşnică, mocnesc resentimentele vechilor conflicte.

În martie 2004, 19 oameni au fost ucişi într-un incident care a avut loc între puţinii sîrbi rămaşi în regiune şi albanezi. Violenţa desfăşurată, oamenii ucişi, clădirile cu sensibilă semnificaţie istorică incendiate i-au trezit cumva la realitate pe funcţionarii internaţionali convinşi că timpul le vindecă pe toate de la sine. Poate că au dreptate, dar ar fi nevoie de încă 500 de ani.

Recent, a fost publicat raportul unei Comisii internaţionale, prezidate de fostul preşedinte al Consiliului de Miniştri italian şi vicepreşedinte al Convenţiei europene: Giuliano Amato. După ce Comisia a parcurs în toate sensurile regiunea, de la Belgrad la Priştina şi de la Skopje la Tirana, a ajuns la concluzia că nici una dintre problemele de fond nu a fost rezolvată: „există pericolul ca Balcanii occidentali să devină gaura neagră a periferiei europene" *(Transition online*, 21 aprilie 2005). Devenită permanentă, ocupaţia îi deresponsabilizează pe cetăţenii dependenţi de ajutoare, fie că acestea se materializează în sprijin material, fie că funcţionarii internaţionali îşi asumă sarcina administrării teritoriului. Problema cea mai controversată este cea a independenţei regiunii Kosovo, rămasă formal sub jurisdicţie sîrbească. Independenţa este principala dorinţă a albanezilor, dar şi principalul punct de refuz al sîrbilor, care ar fi de acord cu „ceva mai puţin decît independenţa, dar cu ceva mai mult decît autonomia". Inventivitatea specialiştilor constituţionali e pusă la grea încercare.

E vorba, în primul rînd, de menţinerea graniţelor şi – aşa cum explică Istvan Gyarmati, membru al Comisiei – „conform planului nostru, Kosovo nu va avea dreptul să se alăture Albaniei sau Macedoniei. Sîrbii vor trebui să înghită două pilule amare în următoarele 18 luni – pierderea Muntenegrului şi a regiunii Kosovo. Au totuşi posibilitatea să le piardă, în aşa fel încît pierderea lor fie să-i apropie de Uniunea Europeană, fie să-i reîntoarcă la naţionalism". Sîrbii răspund comunităţii internaţionale că acceptarea secesiunii ar aduce la putere Partidul Radical Sîrb, un risc potenţial de destabilizare a regiunii. Înainte de destabilizarea regiunii, această soluţie ar fi proastă în primul rînd pentru Serbia.

Atît autorităţile locale, cît şi cele internaţionale trebuie să accepte realitatea conform căreia un Kosovo multietnic, unde minorităţile coexistă paşnic şi idilic, este acum imposibil. Oamenii de acolo, cetăţenii de rînd şi liderii lor politici, pot fi convinşi să încerce compromisurile, azi inacceptabile, dacă li se va oferi perspectiva accesului în Uniunea Europeană, cîndva pînă în 2014. Numai în felul acesta, cred semnatarii Raportului, printr-un ţel care să depăşească fricţiunile tribale şi să cheme la integrarea în modernitatea europeană, s-ar putea declanşa energia politică necesară depăşirii acestui impas de durată.

Nu e exclus ca Raportul Amato să rămînă unul din multele documente vizionare, semnificative doar pentru istoricii viitorului: ei vor vedea cît de aproape au fost oamenii de soluţiile inteligente şi cît de departe de aplicarea lor. Iar în anul 2014 se va comemora un secol de la atentatul de la Sarajevo, eveniment-semnal de pornire a masacrelor continentale din secolul XX, fără a rezolva problemele locului.

globul cubic

Ai noştri

Viaţa stăpînilor de ţară s-a complicat. Nu toţi preşedinţii, regii, prim-miniştrii sînt stăpîni, unii se mulţumesc să conducă sau să administreze. Aceştia din urmă n-au o prea mare nevoie de iubirea cetăţenilor, se mulţumesc cu voturile lor. Stăpînii de ţară, mai ales cei care urmează unei perioade de relativă relaxare, nu se mulţumesc cu voturile, au nevoie de ceva mai mult. Aşa a apărut în Rusia o nouă organizaţie a tinerimii ruse „Naşi" – *Ai noştri*. Scopul mişcării este „lupta pentru independenţa patriei împotriva uniunii liberalilor şi fasciştilor, a occidentaliştilor şi a ultranaţionaliştilor, a fundaţiilor internaţionale şi a terorismului internaţional, uniţi printr-un singur lucru: ura faţă de Putin" *(Le Monde*, 20 aprilie 2005). Se înţelege de la sine că tinerii din organizaţie îl iubesc pe Putin. Ei au apărut la televiziunea rusă îmbrăcaţi corect, cu costum şi cravată, aşa cum se şi cuvine să arate apărătorii „patriotismului, devotamentului faţă de ţară şi ai credinţei în Rusia". La sfîrşitul Congresului lor au adoptat un manifest prin care Rusia este declarată „centrul istoric şi geografic al lumii contemporane, spaţiul central militaro-strategic al continentului eurasian. De dominaţia acestui spaţiu depinde controlul asupra lumii şi acest scop este urmărit, pe de o parte, de Statele Unite şi de terorismul internaţional, de cealaltă parte. Doar noi trebuie să fim stăpînii pămîntului nostru şi să dictăm regulile". Pînă la Statele Unite şi terorism, pericolul este reprezentat de revoluţiile şi mişcările din spaţiul ex-sovietic „care sub acoperirea lozincilor democratice sînt implicate, de fapt, în marele joc geo-politic, al cărui scop este înlăturarea Rusiei de pe scena politică mondială şi subjugarea ei (a Rusiei) de către o putere exterioară". Şi pentru că duşmanii trebuie să aibă o faţă şi să poarte un nume, unul dintre participanţii la Congres i-a numit pe duşmanii „fascişti"; ei sînt numele şi feţele cele mai cunoscute ale opoziţiei democratice ruse: Irina Hakamada, Vladimir Rîjkov şi campionul de şah Garri Kasparov. E curios cum calificativul comunist nu jigneşte pe nimeni şi nu trezeşte nici un fel de instincte organizatorice, în timp ce e suficient să arunci vorba „fascist", pentru ca respectivul sau respectivii să se simtă insultaţi, iar ceilalţi să se decidă că trebuie nimiciţi. Şi, printr-o scamatorie propagandistică destul de abilă, în Rusia, democraţii au devenit „fascişti". **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O nouă politică externă

În primăvara anului 2002, într-un hol elegant al exclusivului Union Club din Chicago, am avut ocazia să mă conversez, nu atît de mult pe cît aş fi dorit, cu Henry Kissinger, imediat după o conferinţă pe care o ţinuse la invitaţia unui *think-tank* local. Printre altele, l-am întrebat despre criteriile corecte cu care putem analiza politica externă americană. Cum putem şti dacă o acţiune de politică externă americană este legitimă şi deci contribuie la edificarea unei astfel de ordini mondiale sau, dimpotrivă, este ilegitimă şi subminează eforturile celorlalţi actori care lucrează pentru o ordine mondială legitimă? Cunoşteam, ca toţi cei care se îndeletnicesc cu politica externă, preocuparea controversatului, dar atît de influentului fost secretar de stat american pentru ceea el numeşte „ordine mondială legitimă", precum şi realismul istoric al viziunii sale asupra relaţiilor internaţionale, aşa că răspunsul său nu m-a surprins. Kissinger mi-a spus că politica externă americană a fost mereu şi probabil va fi întotdeauna, greu de analizat, dacă folosim categorii uzuale, precum „realism", „idealism", „pragmatism", „neoconservatorism" etc., tocmai pentru că le conţine pe toate, în proporţii care variază sensibil de la un moment istoric la altul, de la o administraţie la alta sau chiar de la o zi la alta (aici, am prins zîmbetul de rigoare). De aceea, este mai util să discutăm din perspectiva legitimităţii şi să abordăm relaţiile internaţionale ori o politică externă sau alta, din perspectivă istorică, singura care explică şi legitimează. În privinţa Americii, acţiunea politică *(policy)* a variat mult şi a nedumerit sau chiar enervat datorită multor discontinuităţi, a jocului cu „dublu standard" sau a unor suspecte alianţe ad-hoc. Dar marele scop al politicii externe americane nu s-a modificat niciodată, cel puţin de la Woodrow Wilson şi istoricele sale „10 puncte" încoace: America a vrut mereu să lărgească tot mai mult cercul democraţiilor în lume. Şi tot de atunci datează şi idealismul ca o constantă a politicii externe americane. Alte mari puteri şi-au schimbat de cîteva ori într-un secol marele obiectiv al politicii lor externe, America nu l-a schimbat niciodată şi asta pentru că America a fost, mereu, idealistă.

Întrebîndu-mă zilele trecute cum ar trebui să arate politica noastră externă după ce marele obiectiv al integrării euro-atlantice va fi atins, adică chiar de acum înainte, căci nu cred că se mai poate întîmpla ceva care să amîne integrarea *de facto* a României în UE după 2007, mi-am adus aminte de mica conversaţie cu Kissinger. Sigur că România nu e America, nu e nici o democraţie anglo-saxonă şi nici măcar o putere decidentă în propria ei regiune, dar discuţia asupra politicii externe a oricărei ţări se poartă, fundamental, în aceiaşi termeni. Am înţeles de la fostul secretar de stat că o politică externă sănătoasă este aceea care echilibrează contextual cît mai adecvat idealismul şi realismul, gîndirea etică cu acţiunea pragmatică.

Politica externă a României, cel puţin în ultimii 15 ani, a fost, mereu, complet lipsită de idealism. Am cultivat pragmatismul exclusiv ca pe virtutea supremă şi ne-am ferit de idealism ca de ratare. Am greşit. Dacă raţiuni de dincolo de noi nu jucau atît de greu în favoarea noastră, am fi ratat obiectivele noastre majore.

În vremea primei administraţii Iliescu, am fost reticenţi şi duplicitari. Atunci, diplomaţia noastră pur şi simplu nu înţelegea ce se întîmplă în lume. În cercurile celor care anturau Guvernul Roman, este bine cunoscut punctul de vedere al ministrului de Externe de atunci, prim-ministru mai tîrziu, în privinţa Irakului sau a puciului de la Moscova. În anii administraţiei Constantinescu, am devenit limpede angajaţi pe un drum mai aproape de ceea ce trebuia să fim, dar ne-au lipsit „muniţia" şi, mai ales, argumentele interne. Pe cît s-a putut, în acei ani am reacţionat bine. Dar **am reacţionat** şi nimic mai mult. În anii celui de-al doilea mandat Iliescu, am fost de-a dreptul machiavelici – scopul „NATO şi UE" justifica orice, de la liste secrete cu copii livraţi pentru adopţii internaţionale, la atribuiri directe de contracte enorme pentru companii occidentale şi de la cosmetizarea realităţii interne, la hiperospitalitate pentru vizitatori occidentali importanţi. Dl Geoană, pe cînd conducea diplomaţia noastră, vorbea mereu despre pragmatism şi lumea se înfiora de admiraţie. La fel dl Ungureanu, cînd a fost audiat de comisiile parlamentare de politică externă în vederea învestirii Guvernului Tăriceanu, a promis o politică externă pragmatică şi a obţinut, lejer, sprijinul politic necesar.

Se pare că în mintea multora pragmatismul echivalează cu succesul şi realismul cu înţelepciunea. Poate că aşa o fi în afaceri (deşi am îndoieli şi în privinţa asta), dar în politica externă sigur nu este aşa. Idealistul nu este, cum cred semidocţii, un chip palid care priveşte nesăţios la stele, oftează în rime şi moare, tînăr, de ftizie. Idealismul nu este nici rupere de realitate, nici plutire în nori şi nici autism mistic. În politică, idealismul este privilegiul exclusiv al celor puternici. În relaţiile internaţionale, idealismul este apanajul celor respectaţi şi influenţi. Dar despre felul în care idealismul se poate reîntoarce în politica noastră externă, acolo unde, demult, era atît de vizibil, vom vorbi săptămîna viitoare.

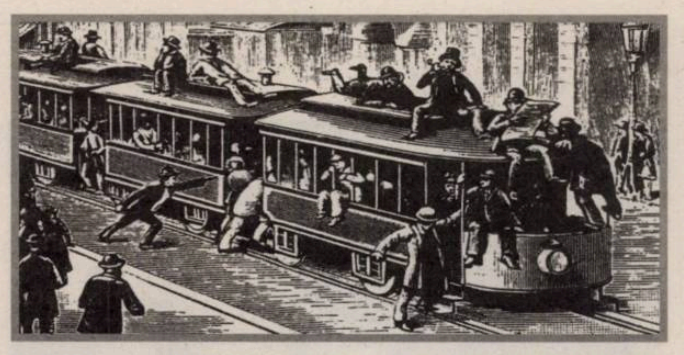

ready made

„Iată ce raportă Zeiler din călătoria sa prin Germania:

«În provincia Oels din Silezia, aproape de tîrgul Trebnitz şi împrejurul satului Masel este o măgură de unde se scot oale, cari cresc acolo firește în pămînt. Acea măgură, oamenii din partea locului o numesc *Tapelsberg* (muntele cu oalele); şi dintr-însa ies tot felul de oale şi străchini de lut moale, cari se întăresc la aer şi slujesc oamenilor din vecinătate pentru trebuinţele lor.

Tot aşa se întîmplă, în aceeaşi ţară, la Iaben, la Sara Somerfeld; tot aşa, lîngă tîrguleţele Nochau şi Poluze; tot aşa în oraşul Streno, în Polonia şi Bohemia, unde pămîntul se deschide de sineşi. În unele locuri se găseşte în fiecare oală cîte un ce de mirare; altele au şi capace. Mai obişnuit aceste oale ies la lumină prin luna lui mai».“

(A.I. Odobescu, *Istoria archeologiei*, Editura Ştiinţifică, 1961)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Stihuri

ce i le scrise Mallarmé
(pe cîte un ou roşu, fiecare, şi
cu cerneală aurie) fiicei sale,
Geneviève,
în urmă cu vreo sută zece ani

Paştele-ţi vrea faţa nouă
Rogu-te pe voie fă-i
Numai roşu-acestor ouă
Să picteze-obrajii tăi

Numai roşu-acestor ouă
Să picteze-obrajii tăi
Paştele-ţi vrea faţa nouă
Rogu-te pe voie fă-i

Să picteze-obrajii tăi
Numai roşu-acestor ouă
Rogu-te pe voie fă-i
Paştele-ţi vrea faţa nouă

Rogu-te pe voie fă-i
Paştele-ţi vrea faţa nouă
Să picteze-obrajii tăi
Numai roşu-acestor ouă

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pupat Piaţa Universităţii din Luxemburg

(cu Ion Iliescu!)

Cînd am pus pe două coloane povestea ce urmează, evidenţa m-a încremenit! Mai rar aşa ceva! Cum se vede, într-un final toată lumea cade de acord cu toată lumea. Ireductibili adversari îşi pasează, peste timp, ştacheta, întîlnindu-se într-un punct (sau o idee) la care nu s-ar fi aşteptat niciodată. Teribile adversităţi îşi tocesc urzeala în coate, punînd în locul durerii de-altădat' o stranie şi de necrezut solidaritate. IMGB-ul şi Universitatea (simbolic vorbind) îşi întind într-un final mîna – şi, oare, îi doar o mînă goală? Nicidecum – cele două mîini dau din una în alta aceeaşi sculă a răzmeriţei! Unde-s – vă-ntreb – filipicele de-antărţ? Unde-a ajuns, ca o şansonetă uitată, ritmul acelor zile – astfel încît, sulemenit şi-ntors pe dos, sentoarce, iată, astăzi acest ritm, spre a ne oferi paralela perfectă? Unde, în fine, au stat ascunse atît amar de vreme seminţele rebeliunii noastre intime, româneşti, din popor, de – iată – dintr-o dată, într-o dimineaţă de vineri, după numărarea voturilor, le-am văzut nu numai încolţite, ci înmugurite de-a binelea, mai să crezi că ramura de partid fracţionistă ce le-a făcut posibilă era acolo dintotdeauna?

Nu înţelegi încă unde bat, cinstite cititor? Puţintică răbdare – pentru că merită. Şi *el* a avut răbdare – şi iată cum a stat un deceniu şi jumătate în capul mesei!

Că veni vorba despre timp: că-s două secole sau doi ani – abia de mai contează. În cazul nostru au fost 15 ani, bătuţi pe muchia aceea care de obicei taie – taie tot, de la maioneză la destine. Ei bine, da: la 15 ani distanţă, golanii din Piaţa Universităţii şi liderii pesedişti au căzut de acord în ideea că, politic vorbind, lui Ion Iliescu i-ar şade mai bine jos! În fine, s-a întîmplat!

Iată, pe firul timpului ne-ndurător, ce tele-epopeico-novelă!

Se face că sîntem în dimineaţa de **21 aprilie 1990**; două formaţiuni de opoziţie, una a *PNŢCD* şi alta a *Grupării Democratice de Centru*, fac preparative pentru două mitinguri ce urmau să se petreacă a doua zi spre prînz, în Piaţa Aviatorilor, respectiv Piaţa Unirii. Salt peste timp, dimineaţa de **21 aprilie 2005**: două aripi tot din opoziţie, una a ardelenilor pesedişti şi alta a bucureştenilor pesedişti, fac preparativele finale pentru intenţiile lor de vot, în aceeaşi seară. **22 aprilie '90**: după prînz, demonstranţii celor două grupări fuzionează în Piaţa Aviatorilor, sub un singur strigăt de „Jos Iliescu!", şi se îndreaptă spre Televiziune. Cum mergea coloana pe Calea Dorobanţi, un ghiveci de flori aruncat de la un balcon provoacă o fractură craniană unei demonstrante; din stradă se strigă „Huooo, tovarăşilor!"; pe seară, coloana ajunge în Piaţa Universităţii şi circulaţia pe bulevardul Bălcescu se întrerupe; sute de manifestanţi profită de căldura primăvăratecă şi rămîn peste noapte în piaţă. *Zaaap*, spre prezent: **22 aprilie '05**: abia bătuse miezul nopţii şi e cert. Ion Iliescu este, într-adevăr, jos, fracturat puternic, iar Mircea Geoană – acest *Marian Munteanu al Sălii Palatului* – este la balconul PSD. Voturile de partid erau numărate – la fel şi clipele de linişte ale acestui Iliescu pe care, vă place, nu vă place (de el), istoria îl va reţine echidistantă, cu post-comunism, cu tranziţie, cu primele alegeri, cu mineri, cu stabilitate, cu *globalizeişăn end integreişăn*, cu tratatul cu URSS, cu tratatul cu NATO, cu dialogul cu Tismăneanu, cu cinstea din conturi şi cu baronii din ogradă, cu Nina (rar o femeie de stat dotată cu atîta bun-simţ al non-vizibilităţii), cu *măi dragă*, cu *măi animalule* şi cu *acum dau cuvîntul tovarăşu... ăă domnului...*, cu bufniţa, cu un zîmbet de om bun, cu o uitătură cîteodată cam dură, cu serile lui de teatru sau operă, cu 10 ani în trei mandate, cu Pactul de la Snagov, cu *cîrpa kaghebistă* şi cu bulele din *Academia Caţavencu*, cu telefoane roşii pe birou şi trandafiri albaştri pe afişe, cu revanşă asupra celor ce l-au părăsit (unde eşti tu, Petrică?) şi cu dăruire pentru cei ce i-au rămas aproape – chiar prea aproape, de fapt, pînă în clipa finală, în care *brutuşi* diverşi, legitimaţi de valida idee a reformării interne, i-au înfipt sula votului în coastele din spate. *Flashback*, din nou: pe **25 aprilie '90**, o delegaţie a CPUN-ului e mandatată să dialogheze cu demonstranţii din piaţă, cei pe care atunci Ion Iliescu, într-o răbufnire cu largi ecouri istorice, îi făcea, deşi nu meritau, *golani*. În fine, pe **25 aprilie '05**, o delegaţie a Puterii e mandatată să semneze tratatul de aderare la UE în numele românilor, cei pe care acum un ziar german îi face „europeni, deşi nu merită".

...Şi cînd m-am uitat mai bine, alaltăieri, prin ecran, în sala din Luxemburg, pe cine-mi văd dînd mîna cu liderii europeni, învăluindu-i în zîmbete şi-nvăluit el însuşi în *congratiuleişăn?* Pe *el!*

El, acest Ion Iliescu care-i fix esenţa antinomiilor din noi!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Inventar provizoriu (ca să fie)

Întocmit în aşteptarea solicitării organelor în drept. Conţine bunuri sentimentale intrate în custodia semnatarului după 1980. Acestea sînt: berea cu miros şi gust de ulei; garnitura de creveţi (obligatorie la friptura din restaurante); borcanele, capacele şi pungile pe care gospodinele le păstrau „că nu se ştie"; ciorapii de bumbac ai liceenelor şi bentiţele lor stupide; costumele bărbăteşti cu doi nasturi „îmbrăcaţi" la spate; băutura CERES (imitaţie de whisky) devenită rapid imitaţie de lichior; lichiorurile cu culori alchimice – Nucet, Arctic, Ecuatorial; sticlele cu Brifcor, care provocau o diaree inexorabilă şi care îţi explodau în faţă; borcănelele cu iaurt desigilate, pe care vînzătorul ţi le băga pe gît (unul prost la patru bune) „că doar n-o să le plătesc eu"; croitorii care făceau blugi la comandă; ghetele din piele întoarsă fabricate de Grecu pe strada Occidentului, lîngă Buzeşti; ţigările Carpaţi din care curgea tutunul cînd le duceai la gură.

De asemenea: duşurile fără sită din hoteluri; mereu schimbătoarele liste pentru carne, zahăr, ulei; haina matlasată botezată „înlocuitor de palton"; paltonaşele în carouri apărute după seismul din '77, confecţionate din păturile trimise de SUA ca ajutoare; pixurile japoneze cu ceas; sticlele de bere conţinînd şoricei împietriţi pe verticală; chibriturile care răspîndeau scîntei în toate direcţiile, după care se stingeau; clasa a II-a la tramvai, unde se desfiinţau geamurile pe timpul verii; vechile tramvaie STB ale căror scări se pliau la plecarea din staţie; vatmanii care schimbau macazul cu o rangă metalică sau îi rugau pe călători să facă ei treaba asta; autobuzele Skoda care aveau motorul înăuntru şi un scaun alături de şofer; pregătirile pentru 23 August – la „plăcuţe", la defilare, la care alegorice; vacile duse cu camionul ca să fie prezente la următorul CAP vizitat de nea Nicu; cafeaua Alvorada, ţigările Vikend şi dulceagul Cabernet albanez.

Pe lîngă acestea: cărţile cu pagini poroase din care ieşeau aşchii de lemn; cărţile cu pagini de diferite culori (gălbui, căcăniu, cenuşiu); bricegele în formă de peşte; bibelourile reprezentînd cîini-lup cu becuri în loc de ochi; scrumiera prevăzută din fabricaţie cu ţigară şi niţel scrum (din ceramică); hainele „din pachet"; meseriaşii care montau supape la brichetele banale ca să devină „refillable"; spectatorii care aplaudau la teatru sau la film replicile în care credeau că găsesc şopîrle „anti"; autorizaţiile necesare ca să tragi o pagină la Xerox; cozile la „am auzit că se bagă ceva"; zvonurile despre tunul cu laser pe care l-ar deţine armata română; turiştii sovietici care nu înţelegeau de ce nu găsesc vorbitori de rusă; liceenii care, odată ieşiţi de la ore, îşi trăgeau părul peste urechi; liceenele care, odată ieşite de la ore, îşi scoteau sarafanele şi rămîneau în diverse fustiţe; obsesia pentru biogaz, recuperarea dejecţiilor şi alte recondiţionări; restaurantul „Athénée Palace" unde se introdusese o zi fără vin; toate restaurantele cînd au fost forţate să renunţe la perdele; obligatoria zi vegetariană (una pe săptămînă) cînd nu serveau carne.

În fine (pentru azi): respectul de care se bucurau studenţii străini (posesori de valută!); cizmarii care montau blacheuri „să vă ţină pantofii o viaţă"; căciulile din blană de pisică, aduse de la ruşi; turiştii profesionişti care duceau în restul lagărului „adidaşi" româneşti, tricouri de bumbac, sticlărie şi pantofi, aducînd înapoi fierbătoare, aspiratoare, covoraşe şi, uneori, discuri; curva de la „Cina", unică şi înfricoşătoare (ştirbă şi machiată violent); ciorapii de mătase necesari şoferilor pentru mici reparaţii la Dacia; televizoarele „româneşti cu piese japoneze" şi străMoaşele lor Luchian, Grigorescu, Tonitza, ca să nu mai zic de faimosul Temp 6 (sovietic); coada de la miliţie pentru înregistrarea maşinilor de scris; zvonurile că rockerii folosesc în concerte o frază instrumentală care ar însemna, în cod, „jos Ceauşescu"; mitingurile pentru pace; tăcerile bănuitoare; bucuriile simple; diluarea responsabilităţii. Eram tineri.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Colecţia Cartea de pe noptieră
110 000 lei

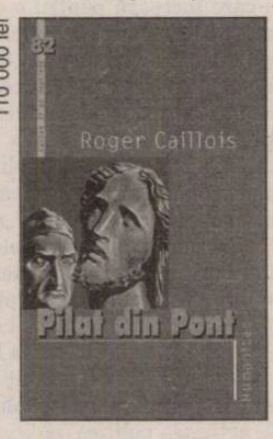

ROGER CAILLOIS
Pilat din Pont

Colecţia Paradigme
140 000 lei

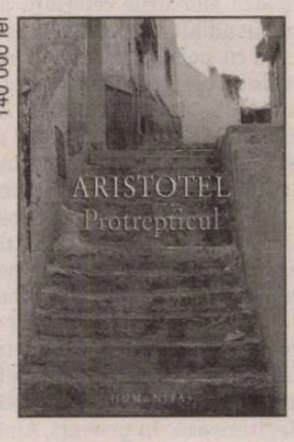

ARISTOTEL
Protrepticul

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: AMBRUS Béla *(jurnalist)* ● Alexandru GRUIAN *(jurnalist)* ● Radu NICOSEVICI *(jurnalist)* ● Dumitru SANDU *(sociolog)* ● Daniel TOMOZEI *(jurnalist)* ● Sorin ŢIŢEI *(jurnalist)* ● Andrei UDIŞTEANU *(jurnalist)* ● **Coordonatoarea temei:** Iaromira POPOVICI

Viziuni din interior

DILEMAVECHE

Viaţa în provincie

Contactele noastre, ale bucureştenilor, cu provincia, au fost, de cele mai multe ori, sub forma unor reportaje pe un ton situat undeva între pitoresc şi tragicomic. Evident, în general erau revelate lucrurile rele, sărăcia, instituţiile deficitare, oamenii fără şanse şi nemulţumiţi. Diferenţele faţă de centru, în defavoarea provinciei, erau evidente.

Numărul de faţă îşi propune să iasă, puţin, din acest cadru restrîns şi să ofere o serie de viziuni din interior, puncte de vedere ale unor ziarişti locali asupra propriilor zone. Pretenţia de a cuprinde, sistematic, toate provinciile ţării, cade din start. Cred însă că tabloul general, deşi din bucăţi disparate, poate fi relevant, tocmai prin alăturarea unor realităţi foarte diferite: situaţia din mult discutata şi analizata Vale a Jiului, învecinată cu nu mai puţin celebrul RAFO Oneşti, Galaţi-ul cu al său SIDEX, peste care nu se poate trece atunci cînd analizezi zona, funariadele etnico-estetice ale Clujului, în contrast cu optimismul Sibiului şi al Timişoarei. La care se adaugă privirea sistematică a sociologului Dumitru Sandu, care ne face să înţelegem că multe din opiniile noastre legate de provincie sînt doar etichetări, şi identităţile sînt altele: de pildă, important este că nu putem vorbi de un singur centru, ci de mai multe, şi, în altă ordine de idei, că mult lăudata industrie nu mai este criteriu principal de distingere între zone mai mult sau mai puţin dezvoltate, ci mulţimea şi complexitatea serviciilor.

Dacă „antologia" de opinii regionale şi perspectiva sociologică ne vor ajuta să mai reducem din prejudecăţile despre provincie, fără a înceta să-i privim, realist, problemele, vom continua, cîndva, cu numere dedicate altor zone româneşti. ***(I. P.)***

Identităţi şi etichete

– interviu cu Dumitru SANDU –

Dumitru Sandu, sociolog, este autorul şi coordonatorul mai multor studii regionale. L-am întrebat care sînt criteriile prin care definim provincia, în raport cu centrul, cum diferenţiem între ele diferitele provincii, cum le etichetăm drept zone de interes sau nu, şi, evident, care sînt mecanismele, posibile, de modificare a acestor diferenţe.

Criterii de definire a provinciei

Există două moduri de a privi provincia. Unul este cel identitar: provincia ca spaţiu de identitate etnică, lingvistică, istorică, religioasă, politică. Cel de-al doilea se referă la provincie ca lume pe care se pun etichete: bună, săracă, bogată, harnică etc.

Termenul de provincie este în bună măsură sinonim cu cel de regiune. Cînd zici provincie, în România, te gîndeşti la regiune istorică: Moldova, Dobrogea, Muntenia, Banat, Crişana-Maramureş, Transilvania, Oltenia, Bucureşti. Există o diferenţă de nuanţă: spunem provincie atunci cînd ne referim la o regiune constituită istoric şi cu profil cultural proeminent.

Diferenţele de grad de interes faţă de o anumită provincie depind, şi ele, de perspectiva din care te uiţi: identitar sau ca mod de viaţă, nivel de trai.

Sociologic vorbind, indicele de maximă relevanţă este nivelul de trai: cît de mult şi cît de bine trăiesc oamenii de acolo. De exemplu, speranţa de viaţă, adică numărul mediu de ani pe care i-ar trăi o persoană, dacă pe tot parcursul existenţei sale ar avea condiţii identice cu cele din momentul înregistrării. Speranţa de viaţă diferă foarte mult în Bucureşti faţă de restul ţării. În capitală, aceasta este de aproximativ 73 de ani, la cealaltă extremă situîndu-se judeţul Satu Mare, cu 68 de ani speranţă de viaţă la naştere. Explicaţia este legată de condiţii şi stil de viaţă, grad de urbanizare. Dacă ne plasăm în perspectiva cauzelor: rădăcina fundamentală pentru nivelul de viaţă pe regiuni şi subregiuni se cheamă educaţie. Stocul de educaţie de care dispune populaţia dintr-un teritoriu dat explică, pe termen lung, pe durate mari, decalaje de mod de viaţă şi de gîndire.

© L. Munteanu

Există o utopie a centrului şi o utopie a periferiei. Utopia sau miopia centrului, a capitalei, duce la perceperea provinciilor ca fiind omogene, lipsite de creativitate socială. De multe ori, se pune abuziv eticheta de mai puţin informat, mai sărac, mai puţin mobil, pe tot ce înseamnă provincie. De partea cealaltă, este miopia provinciei în a percepe centrul: se consideră că, spre exemplu, Bucureştiul e mai corupt. În fapt, acest joc al etichetelor este firesc. Viaţa socială e astfel făcută, nu doar din cantităţi obiective, ci şi din etichete şi subiectivitate.

Important este să conştientizăm că provinciile nu sînt numai spaţii de etichetă, ci şi de identitate, care îşi merită evidenţierea, analiza şi precizarea profilului.

Mecanisme de schimbare

În realitate, există o schimbare rapidă nu numai între centru şi provincie, ci şi între diferite provincii. Merită observat ce s-a schimbat în ultimii 15 ani în relaţiile acestea. Important este să fie aduse în discuţie mecanismele: cum se schimbă relaţiile respective. În primul rînd, se schimbă în registru instituţional: au apărut regiunile de dezvoltare. În mass-media a pornit o discuţie firească privind legitimitatea lor, configuraţia lor. Înainte de a intra în detalii despre cum se schimbă raporturile între regiuni, trebuie menţionat că regiunile de dezvoltare au alte criterii de delimitare decît cele istorice: sînt, în esenţă, regiuni economice. Mai există o diferenţă pe care foarte rar dezbaterea publică o pune în evidenţă: regiunile istorice sînt regiuni actuale, cu o configuraţie limpede; cele de dezvoltare sînt regiuni-proiect, urmează să-şi dovedească viabilitatea, pe măsură ce instituţiile care există la nivelul lor intră în funcţiune. În treacăt fie spus, cred că accentul trebuie pus mai întîi pe „cum funcţionează instituţiile regiunilor de dezvoltare" şi ulterior pe „care ar trebui să fie harta regiunilor de dezvoltare". Instituţiile care sînt asociate acestor regiuni, Agenţiile şi Consiliile de dezvoltare regională au început, cu dificultăţi inerente, să lucreze. Ele susţin desfăşurarea unor programe de dezvoltare menite să contribuie la schimbarea realităţii, la reducerea discrepanţelor.

Există însă şi mecanisme spontane de reducere a decalajelor: oamenii încep să-l perceapă altfel pe moldovean, pe oltean, nu neapărat din contactul direct. Se schimbă cadrele de referinţă. O sursă majoră de schimbare, în România anilor 2000, este migraţia temporară pendulatorie în străinătate, de gen „du-te-vino". Studiile pe care le-am făcut arată că oamenii ajung să se cunoască mai bine în străinătate decît în ţară. Încep să lucreze, vin cu alt set de valori. Acest gen de experienţă cu oameni diferiţi contribuie, automat, la sporirea toleranţei.

România, o ţară policentrică

În fapt, România socială este o ţară policentrică. Centrele majore sînt centrele regionale pentru provinciile istorice ştiute. Precis, ele pot fi identificate la nivelul oraşelor care au peste 200.000 de locuitori. Sînt unsprezece astfel de oraşe: două în Moldova – Iaşi şi Galaţi; două în Muntenia – Brăila şi Ploieşti; Craiova – în Oltenia; Timişoara – în Banat; Oradea – în Crişana-Maramureş; Cluj şi Braşov – în Ardeal; Constanţa – în Dobrogea. Plus Bucureştiul, care are aproximativ 2.000.000 de locuitori. Împreună, aceste oraşe cumulează aproximativ 23% din totalul populaţiei ţării. Cele zece centre regionale împreună cu Bucureştiul însumează aproximativ o cincime din populaţia ţării.

Ceea ce diferenţiază aceste centre este, în primul rînd, stocul sporit de educaţie. Posibilităţilor de educare li se adaugă locurile de muncă disponibile, nivelul veniturilor locale, mai ridicat. Acesta derivă din natura activităţilor: una este un orăşel agricol şi alta un oraş centrat pe servicii. Contrastul major este între oraşele monoindustriale şi cele cu ramuri multiple de dezvoltare economică. Problemele cele mai grele le-au avut, între '95-'97, oraşele monoindustriale, de pildă, cele miniere. În momentul în care a căzut singura industrie din oraş, s-a ajuns la o creştere bruscă a şomajului. Diferenţele dintre oraşe sînt date nu numai de mărime, de numărul de locuitori, ci de profilul economic. Centrele regionale au o capacitate sporită de a face faţă şocurilor tranziţiei şi, implicit, cu spaţii culturale, de distracţie, şi cu o mai bună circulaţie a informaţiei. În ultimă instanţă, tot ceea ce se cheamă dezvoltare nu e decît o extindere a posibilităţilor de a satisface nevoile de viaţă ale oamenilor, cerinţe de locuire, loc de muncă, educaţie, distracţie.

Posibile soluţii

Discuţia s-a îndreptat către zonele defavorizate, estul Moldovei, sudul Munteniei, sudul Olteniei, nordul Transilvaniei. Motoarele de creştere nu trebuie neglijate, însă. Ele sînt în bună măsură asociate cu centrele urbane regionale. Asupra lor sînt de desfăşurat analize. O serie întreagă de probleme nu pot fi rezolvate decît prin gîndire de factură regională: aş introduce în discuţie, pornind de la această premisă, situaţia pe care o au localităţile din jurul oraşelor mici. De exemplu, în jurul Roşiorilor de Vede, din Teleorman, orăşel micuţ, de aproximativ 30.000 de locuitori, monoindustrial, cu populaţie agricolă în jur. În momentul în care industria de acolo a căzut, s-au accentuat şomajul, starea de sărăcie.

Este importantă folosirea resurselor care încep să apară în mod spontan: prin privatizare, investiţii străine, acumulare de venituri din muncă în străinătate. Degeaba se cîştigă nişte bani acolo dacă mediul de afaceri din ţară nu este unul prietenos, care să permită omului simplu, fără relaţii şi cunoştinţe deosebite, să pornească o afacere. Studii sociologice semnalează că persoane care au acumulat în străinătate şi s-au întors aici şi-au luat casă, maşină, apoi s-au apucat de afaceri. Au încercat un an, doi, şi, în multe cazuri, au renunţat, văzînd că nu le merge, şi s-au întors în străinătate.

Factorul esenţial al reducerii decalajelor este îmbunătăţirea structurilor de comunicare, de la drumuri, la reţele electronice de tip Internet, telefoane mobile etc.

Refacerea infrastructurii presupune o dublă contribuţie – folosirea resurselor limitate ale statului şi implicarea populaţiei, care să fie parte a acestui proces. Există ideea că totul se rezolvă cu bani: importante sînt însă şi modelele celor care au reuşit – şi aici un rol esenţial îl au ONG-urile, care s-au implicat în proiecte de dezvoltare comunitară.

Egalitatea de şanse

Rămîne o ţintă, un model. În momentul în care pui la punct mecanismele democratice de constituire a structurilor politice ai făcut un pas înainte, dar nu suficient. Una din pîrghiile importante e legată de mecanismele de selecţie educaţională: degeaba produci oameni foarte buni, degeaba îi convingi să se întoarcă din străinătate, dacă în momentul în care se pune problema încadrării, a promovării lor, acestea nu se fac pe merit. Mecanismele de corupţie sînt mecanisme de bruiaj, care fac ca o serie de procese esenţiale pentru dezvoltare să nu aibă fundament.

Pungile de sărăcie acută, problemele de consum nu se regăsesc numai în provincie, ci şi în zonele centrale. Soluţia nu e alta decît să transformi o masă pasivă de populaţie în actori activi, pentru a-i implica în propria dezvoltare şi pentru a-i stimula pe cei din administraţie să-şi facă treaba. Diferenţe importante, de durată pentru perpetuarea stării de sărăcie, se văd în ceea ce priveşte investiţia în copii: în gospodăriile sărace, fondurile pentru educaţia copiilor nu există.

Elite, nuclee de clasă de mijloc există peste tot. Problema este însă cea a consolidării lor prin condiţii instituţionale de afirmare şi extindere. Studenţii plecaţi în străinătate, de pildă, sînt extrem de atenţi la ce se întîmplă în ţară. Începe să apară o categorie de oameni care îşi definesc strategia de revenire în ţară în funcţie de ce se întîmplă aici. Cînd mecanismul economic redevine funcţional, elitele migrante sînt tentate să revină şi ele în ţară. Deocamdată, acest proces este firav, însă merită toată atenţia pentru a fi stimulat.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Andrei UDIȘTEANU

Oneşti, prizonierii lui Iacobov

Sala de aşteptare a gării e cenuşie şi bătută de vînt. Puradei se joacă, pirande îi strigă. Se încălzesc la caloriferele albe de lîngă pereţi. Nimic deosebit – doar un oraş mic, în România, cu o gară tăcută pînă la următorul tren, probabil personal, după *„Mersul trenurilor* – valabil pînă la data de“ atîrnat de perete. Oraşul e însă unul mult mai cunoscut decît lasă liniştea de aici să se vadă. Cunoscut pentru o rafinărie în jurul căreia s-a făcut o afacere ale cărei urmări i-au închis pe locuitori ca într-o temniţă.

Oneşti, martie, 2005 – Angajaţii de la RAFO sînt uimiţi, debusolaţi, într-un protest tăcut la vestea că rafinăria ar putea intra în faliment odată cu arestarea „baronului“ Iacobov.

Prima temniță – Teama

„M-am pensionat“

De cînd cu vîlva provocată de arestare, oamenii din Oneşti nu se tem poate nici de Dumnezeu mai mult decît se tem de ce s-ar putea întîmpla la RAFO. Îşi petrec drumul de dimineaţă, în tăcere apăsătoare, cu sacoşe în mîini, pe lîngă standuri de ziare cu titluri ca „JAFO-Oneşti“. În faţa porţii rafinăriei, gardienii păzesc intrarea, dau ocol gardului. Domnul Pricop se fîţîie şi face cînd dintr-un picior, cînd din altul, semicercuri în faţă-i, ca un copil fistîcit la fiecare întrebare, deşi are peste 50 de ani. Ridică privirea doar cînd îi izbucneşte fraza: „Cum ce-o să facem! N-o să facem nimic. N-am auzit nimic...“. Deşi parcă-parcă umblă vorba unui protest printre angajaţi, dacă stă şi se gîndeşte bine.

Timp de 30 de ani, domnul Pricop a tot lucrat la rafinărie. „La cocsărie“, meserie grea. Se opreşte, se gîndeşte. Îmi spune de cei tineri care vor să plece, „dar nu mai e de plecat acum, domnule“. De cei bătrîni care rămîn. Gardienii ne privesc, suspicioşi, din ghereta lor. „Ce credeţi, că dacă a furat unul un şurub, o canistră de benzină, s-au făcut găurile alea? Au furat alţii mai mult, nu vreau să spun cine... Că au furat unii... Nu e drept să închidă rafinăria. Sînt şi alţii care fură... nu vreau să spun cine... dar noi ce să facem?“. Domnul Pricop se uită în jur, nu vrea să-l audă cineva.

Şoptit, se teme că oraşul se va stinge. Se teme că fără rafinărie o să moară tot. Şi că cei pe care ar trebui să-i caute legea, sînt de fapt tot în libertate. „Că au furat unii, să vadă cine, nu vreau să spun eu.“ Cică el n-are ce să spună, „nimic de declarat“. Doar că nu ştie ce autobuz o să vină la ora asta să îl ducă în oraş.

Printre furnalele zvelte de la cîţiva kilometri distanţă, se vede cum încep Carpaţii. Aici, un domn, Pricop, „cinzeci şi“ ani, s-a bucurat, înseninat deodată. „Eu am scăpat... M-am pensionat.“

În gura Rafinorului

Domnul Marian mă aşteaptă. El este liderul sindicatului Rafinorul. Ştie că am venit de la presă şi mă invită serios să iau loc. O glumiţă ici, un zîmbet colo. Nu merge aşa, mă aşteaptă să termin. Mă mai aşteaptă şi să-mi scot reportofonul. „Decizia Guvernului e o procedură pe care noi am considerat-o normală, pe de o parte, s-a auzit că se suspendă RAFO, *vis-à-vis* de ce s-a spus şi în campanie, pe de alta, preşedintele Băsescu a spus că nu are nimic cu salariaţii sau cu societatea, că el urmăreşte să-i pedepsească pe cei care au fraudat, dacă au fraudat, la nivel de societate“, rosteşte repede, privind cînd la mîini, cînd la mine. Se închide RAFO? – el are speranţa că nu. Dar nici prea bine nu le merge de cînd cu anchetările care tot vin peste rafinărie. „Toate au fost bune pînă după declaraţia domnului Tăriceanu, favorabilă, apărută în ziare, care a precizat foarte clar «nu vom închide RAFO, atîta timp cît ea îşi demonstrează viabilitatea». Toată lumea era foarte, foarte mulţumită. Am zis, dom'le, rezultatul tuturor prezentărilor şi discuţiilor a avut menirea să-i aducă la adevăr, în ideea de a evalua societatea.“ Pentru că rafinăria merită şi e „la zi“ cu plăţile, cum s-ar spune, produc foarte bine, însă sînt priviţi cu suspiciune de orice bancă ar intra în contact cu ei. Nu înţelege, „nu e o ruşine ce s-a întîmplat“, rafinăria produce. Acum însă, „de la declaraţiile domnului Ionuţ Popescu din care a reieşit că se aşteaptă hotărîrea senatorilor şi deputaţilor, RAFO are toate şansele de a fi închisă. Efectiv, nu mai ştim ce să înţelegem. Cînd ne-au analizat? Cînd spun adevărul, cînd nu spun adevărul şi, de fapt, ce se doreşte?“.

Arestarea? „Ca la o familie: ţi-a luat capul, ce se întîmplă cu copiii acasă?“ Asta a fost prima lovitură. Apoi a venit arestarea lui Teodor Găureanu, directorul general administrativ. „Era din comunitatea noastră, era de-al nostru.“ Asta, „iară ne-a destabilizat“. Iar salariaţii vin şi spun: „Nea Mariane, nu se mai poate. Deci e clar că ne închide“.

Ion Marian e de 30 de ani, „destui ani“, în rafinărie. Corneliu Iacobov a fost pentru el „domnul preşedinte“. „Eu am apreciat implicarea domnului preşedinte în privatizare într-un moment în care nu venea nimeni. Mă refer doar la ce a făcut dînsul pentru modul de a se implica, pentru modul în care a tratat salariaţii. Intra în fabrică, stătea de vorbă cu oamenii. Niciodată noi n-am putut spune de ce s-au făcut anumite operaţiuni. De un transfer dintr-o parte în alta, de o achiziţie, de relaţia cu Petrom.“

Domnul Marian e un om paşnic. Dar „dacă, Doamne fereşte!“, va fi nevoit să meargă şi să anunţe oamenii că „Doamne fereşte, că s-ar întîmpla ca fabrica să nu meargă înainte, dacă aş spune că, Doamne fereşte!, se închide fabrica, atunci se întîmplă ceva care nu mai este sub controlul sindicatului“.

A doua temniță – Teoria conspirației

Complotul

La rafinărie, nu e înţesat doar de furnale sau clădiri administrative. Sediul sindicatului are şi o cafenea în spatele termopanelor. În cafenea serveşte o femeie cu vestă verde. Un bărbat cu ochelari şi mustaţă scurtă, tunsă, îmi întinde mîna cînd dau să-mi aprind bricheta, şchiopătînd pe scări. Nicolae Butucaru, maistru din '79 la rafinărie, îmi refuză ţigara oferită. „Nu, mulţumesc, nu am fost prezent cînd s-a predat cursul ăsta.“

Luăm loc, e plictisit. „Ştiţi, nu e chiar un conflict. Oamenii îşi văd de treabă, chiar dacă rafinăria ar putea fi închisă. În meseria asta, sub presiune, e greu să te mai gîndeşti. De-abia dacă ai timp să mănînci un sandviş. Există temerea că se închide fabrica, ce-i drept.“ I se pare un non-sens ca rafinăria să fie închisă pentru „gaura neagră făcută de unii sau alţii. Cum adică toţi cei de la RAFO fură? RAFO – JAFO scrie presa. Ce-ar trebui? Să tragem o graniţă de la Galaţi la Comăneşti şi să cerem autonomie?“. Maistrul Butucaru are o teorie. Îmi spune asta cu un firesc al gîndului ros de mult de minte. „Vedeţi dumneavostră, prelucrarea ţiţeiului este o afacere dură. Există tot felul de săgeţi din partea concurenţei. Dinu Patriciu, care este un om politic liberal remarcabil...“ Se opreşte. „Eu cred că este războinare politică. Eu sînt convins 100% că este un complot.“ Pleacă, pe mîna stîngă avea tatuat, aproape şters, cuvîntul „BOX“.

A treia temniță – Resemnarea

Mai bine mă duc la garaj

În cafenea vin rînd pe rînd cumpărători. Femeia cu vestă verde e „Nu contează cum mă cheamă“, nu mai lucrează la RAFO. Lucra la „iridii“. „Ei, tîmplărie...“. Are soţ şi copil. O fată. Olimpică, „învaţă foarte bine, chiar ieri trebuia să meargă la... nu mai ştiu... la Istorie, parcă“. 2 milioane salariu, soţul, 5. „Îi trebuie calculator, dar de unde bani de rată?! Nu mai e un moft.“ A fost disponibilizată în 1999, împreună cu soţul, în valul de concedieri în care numărul de angajaţi de la RAFO a ajuns de la aproape 10.000, la vreo 3.000. Ce fac acum toţi oamenii ăştia? „Nimeni nu ştie.“

„Mai bine du-te la garaj, dacă vrei să vorbeşti cu oamenii.“ Cînd dau să ies, colega ei de bar îi aruncă: „Măi, da ce revoltată eşti astăzi!“. Zîmbeşte. Uşa se aude, vrînd-nevrînd, cu bufnet în urmă, oricît aş fi încercat să n-o trîntesc.

A patra temniță – Sărăcia

La mal de „Pacific“

Pe muncitorii pe care nu-i găseşti la rafinărie, îi găseşti la rondul din faţa gării. Aici, navetiştii îşi caută puţină linişte în bere sau tărie. Cu gecile lor albite de zeci de spălări peste ani, cu căciulile ruseşti, agitînd braţele în aer în discuţii de pahar sau stînd singuri, trişti, la mese de patru persoane, tînjind din priviri după companie.

Alături de „Pacific“ şi-a găsit loc un alt bar, plin tot de navetişti de la rafinărie. Aici, un bărbat a venit la masa unora care păreau mai vorbăreţi şi cu mai multă consumaţie făcută şi le-a împins la semnat, umil, o hîrtie. Toţi ochii atenţi au rămas pironiţi la gest ca la săvîrşirea vreunei crime. Tot aici, un bărbat care lucra la CAROM şi-a dat seama cu glas tare că, dacă se închide RAFO, îşi pierde şi el slujba.

Cele mai des auzite cuvinte în ambele localuri au fost „şomaj“ şi „mafie“. Fără nici o legătură între ele.

Peste drum de cîrciumi e gara. În sala de aşteptare a gării, Constantin îşi potriveşte pălăriuţa pescărească pe cap şi întreabă cît e ceasul. „A fost viscol mare aseară. Ştiu, că doar nu-s cu capu'!“ A venit din Danemarca în 1997 cu 250.000 de euro cîştigaţi. Ştie că sub pădure, la Băneasa, e o bază militară secretă şi că se deschide pămîntul şi ies rachete mari cam de 3 metri. L-a păzit pe Iliescu timp de cinci ani, pînă să plece, bineînţeles, e rudă cu fostul prefect, care s-a sinucis. Mai ştie sigur că RAFO n-are să se închidă niciodată, pentru că „unde Dumnezeu or să bage tot petrolul ăla din Caucaz!?“. Constantin ştie. Are rude acolo.

Sorin ȚIȚEI

Galaţi, un gigant economic cu politicieni pitici

O aparent banală dezbatere cu reprezentanţi ai vieţii publice locale, organizată de Biroul Băncii Mondiale la Bucureşti, ne-a relevat dimensiunea reală a potenţialului socio-economic al spaţiului numit judeţul Galaţi. Banca Mondială a colectat o listă de eventuale domenii în care poate interveni, iar localnicii s-au redescoperit prin reinventarea artei dialogului.

Cosmopolitul „tîrg de aprigi negustori“, de la începutul secolului trecut, a rămas în conştiinţa publică actuală drept „colonia de lîngă SIDEX“. Gigantul siderurgic a trecut de la stadiul de „căpuşare“ supravegheată politic la cel de „privatizare de succes“. Succes înregistrat cel puţin pe două planuri de noul proprietar: anglo-indianul Mittal Steel a „forjat“ pînă la dublarea producţiei – cu poluarea de rigoare şi cu creşterea numărului de accidente de muncă –, dar a şi beneficiat de facilităţi financiare care au făcut să treacă neobservat faptul că noul patron nu a plătit decît jumătate din preţul convenit la vînzarea combinatului, de 70 milioane USD. Parcă pentru a ridiculiza tranzacţia, marele boss, Lakshmi Mittal, a cheltuit apoi, la nunta fiicei sale, o sumă sensibil mai mare decît preţul total oferit pe SIDEX. Acum, pe lîngă binefacerile economice pentru zonă, locuitorii Galaţiului aşteaptă ca firma anglo-indiană să respecte clauzele de conformare privind protecţia mediului, pentru care Mittal Steel s-a angajat să investească 700 de milioane euro pînă în anul 2014.

„Metropola regională Galaţi“, după cum apare în cadrul ierarhiei urbane naţionale, este al optulea oraş al ţării, cu o populaţie de 302.000 de locuitori, înregistraţi la recensămîntul din 2002. Statutul de „metropolă regională“ sau „centru complex polarizator de rang I“ este asigurat şi de Şantierul Naval Damen, o altă privatizare de succes, cu investitori olandezi, de această dată. Discret, şantierul naval gălăţean a devenit una dintre cele mai eficiente economic investiţii de profil din Europa.

Sub cei doi coloşi industriali, marea masă a IMM-urilor (întreprinderi mici şi mijlocii) este relativ slab reprezentată. Paradoxal este faptul că firmele care au realizat profituri uriaşe, cu doar un angajat şi un fax, pe seama SIDEX-ului, n-au întors sumele imense în investiţii locale. Aşa s-a ajuns ca pătura de mijloc să fie slab reprezentată de categoria oamenilor de afaceri, în schimb, la nivel de reprezentare, prin marca de maşină şi prin dimensiunile vilei, să fie dominată de „germanişti“ (băieţi care au speculat naivitatea occidentalilor), poliţişti şi politicieni, bugetari sau lansaţi peste noapte în afaceri.

Infrastructura economică moştenită a Galaţiului nu a fost dublată niciodată de politicieni vizionari, care să onoreze potenţialul zonei. S-au succedat pe rînd lideri „charismatici“ precum Ilie Plătică Vidovici (PDSR), Paul Păcuraru (PNL) sau, mai nou, Dan Nica (PSD). Primii doi au dublat politicul cu activitatea de „căpuşă“ de laminate şi benzen din combinatului siderurgic, iar ultimul a inventat forma fără fond pretenţios numită „Parcul de Soft“. Politicienii de rang naţional, unii foşti miniştri, au fost secondaţi de lideri locali gen „sir“ Dan Lilion Gogoncea, rapace învîrtitor de fonduri europene, Eugen Durbacă, traseist politic preocupat de propriile afaceri, sau Dumitru Nicolae, edil-şef cantonat în şabloane învechite.

Strivită între politic şi economic, cultura gălăţeană nu reuşeşte să iasă de sub influenţa unor culturnici consacraţi de perioada pre-decembristă. Istoricul octogenar Paul Păltânea, un simbol al oraşului de la Dunăre, ridiculiza politrucii locali care au botezat un cartier mărginaş cu numele lui Dimitrie Cantemir, în timp ce numele hatmanului cazac Mazepa, ca şi bustul acestuia, se lăfăie în zona centrală a oraşului. Acelaşi istoric observa că fondul unic de carte veche franceză de la biblioteca „V.A. Urechia“ nu a fost pus niciodată în evidenţă.

Ce am constatat că lipseşte Galaţiului, în întîlnirea organizată de reprezentanţii Biroului Băncii Mondiale la Bucureşti? De comun acord, participanţii au identificat o activitate timidă a societăţii civile ca factor de presiune asupra politicului, dar şi o lipsă de dezbateri publice şi de lideri locali credibili.

DILEMA VECHE
Viaţa în provincie

Alexandru GRUIAN

Valea Jiului, între Miron Cozma şi guvernator

● Geografic, Valea Jiului are ca limite localităţile Petrila şi Cîmpu lui Neag, la est şi vest, iar nordul şi sudul sînt marcate de comuna Băniţa şi, respectiv, Mănăstirea Lainici. În relatări de presă, se face adesea confuzie între Valea Jiului şi valea rîului Jiu.

● Localităţile Petroşani, Lupeni şi Vulcan sînt municipii, ultimele două de dată recentă – 2003. Petrila, Aninoasa, Uricani sînt oraşe. Comunele şi satele sînt puţine. Populaţia totală este de 162.000 de persoane.

● În 1990, lucrau în minerit 62.000 de angajaţi permanenţi ai combinatului minier „Valea Jiului". Lor li se adăugau 11.000 de militari. În subteran coborau cam 35.000. În prezent, în cadrul Companiei Naţionale a Huilei au rămas 14.200 de mineri. Încă 1.200 urmau să plece pînă la 22 aprilie curent. Fiecare miner va primi 150 de milioane de lei bani în mînă, la care se adaugă două salarii medii pe economie, ajutor de şomaj pentru 20, 22 sau 24 de luni, şi un venit de completare, egal cu diferenţa dintre ajutorul de şomaj şi salariul mediu pe economie. Vor pleca cei care urmează să se pensioneze, chiulangiii şi cei cu prea multe zile de concediu medical.

● În 2003, zilele de concediu medical solicitate şi primite de mineri au ajuns, însumate, la 1.000 de ani.

● În 1998 erau înregistraţi 50.000 de şomeri. Acum numărul lor este de 23.000.

● Mineritul este deocamdată subvenţionat. După integrarea în UE, statul va mai putea acorda subvenţii pînă cel tîrziu în 2010. După 1996, subvenţia a scăzut continuu, ajungînd, în 2005, la 1488 miliarde de lei. Dacă s-ar fi păstrat valoarea subvenţiei din 1996, minerii ar fi îngropat astăzi cam 3.600 de miliarde, curs actualizat.

● Compania Naţională a Huilei este unul dintre cei mai mari datornici la bugetul de stat. Din martie 2005, are cel mai tînăr director din istoria sa – Daniel Surulescu, 37 de ani. Dacă are noroc, va duce minerii din Valea Jiului în Europa.

Mă îndrept, la început de martie 2005, spre sediul sindicatelor minereşti din Petroşani. Trec prin faţa Casei de Cultură, numită „Ion Dulămiţă". Nu ştiu cine a fost. Peste drum, Primăria vopsită în albastru azuriu, făcînd notă discordantă cu bejul în care sînt colorate blocurile cu 10 etaje, dovezi ale înaltei griji faţă de mineri a tovarăşului... Nimic din atmosfera explozivă a lunii septembrie 1991... sau iunie 1997... sau ianuarie 1999. Mă surprind amintindu-mi de tensiunea momentelor, de goana după imagini sugestive şi opinii inedite – aşa-numitele voxuri. „Nu mai sînt subiectele de altădată."

Mă apucă un soi de nostalgie, de care mi-e şi ciudă, dacă mă gîndesc că imediat după mineriada din 1999, nu treceau mai mult de zece minute după ce coboram din maşină, că un potop de înjurături se revărsau asupra mea. Nu mai vorbesc de zilele şi chiar săptămînile petrecute alături de ortaci, în timpul numeroaselor greve şi marşuri de protest. „Bă, bag şurubelniţa-n tine!" sau „Îţi dau cu lopata-n cap!", ca să rămîn la cele mai nevinovate. Evident că nu eram singurul ziarist înjurat. Adesea, porcărelele erau debitate sub ochii îngăduitori ai lui Miron Cozma sau a vreunuia din locotenenţii lui. „Vezi, asta înseamnă să nu gîndeşti cinstit, minereşte", păreau să spună zîmbetul cinic al lui Cozma sau privirea ingenuă a lui Romeo Beja, un soi ciudat de miner-filosof, ajuns, din adversar al lui Cozma, un discipol înflăcărat şi, mai apoi, mare conducător de oşti pe la Stoeneşti – ultima mare bătălie minerească a timpurilor postmoderne. Pentru ei, a gîndi, a mînca sau, în general, a face ceva „minereşte" era suprema calitate a unei fiinţe. Pentru noi, ziariştii, înjurăturile minerilor erau garanţia obiectivităţii. Dar era umilitor şi obositor, atunci cînd nu era chiar periculos.

În august 1997, Emil Constantinescu, proaspăt preşedinte, a venit la Lupeni, ca să fie în mijlocul ortacilor la aniversarea a 20 de ani de la protestele din 1977. După stagnarea epocii Văcăroiu, toată lumea aştepta Reforma. „Dacă reforma va reuşi în Valea Jiului, atunci va reuşi în toată România", spunea Constantinescu în faţa unor mineri care votaseră fie cu PDSR, fie cu Miron Cozma, ce se dorea senator. Nu intrase în Parlament, dar intrase, în ianuarie 1997, la puşcărie. Cît despre reformă, nu discut despre România, dar în Valea Jiului sigur n-a reuşit. Sau a reuşit pentru prea puţini. În topul miliardarilor pe anul 2003, din patru mari bogătaşi pe care-i avea judeţul Hunedoara, doi proveneau din cea mai săracă zonă – Valea Jiului, iar un altul făcuse afaceri pe-acolo cu închiderea minelor. În rest, disponibilizări – eufemismul economic pentru concedieri. În 1997, primul val – au plecat vreo 20.000 de ortaci, apoi încă 15.000, cu salarii compensatorii şi vorbe mari – incubatoare de afaceri, parcuri industriale, turism ca pe Valea Prahovei. Şi declararea Văii zonă defavorizată, cu scutiri de impozite şi alte facilităţi. Asta s-a reuşit, dar nu a venit aproape nimeni să investească. Un chinez a deschis o aşa-zisă fabrică de biciclete. A plecat. Un fost miner, Petre Braiţ, fost vicepreşedinte de-al lui Cozma, a ajuns eroul ştirilor pe la toate televiziunile, chiar şi pe TV 5, considerat printre puţinii ortaci care şi-au investit banii în afaceri. Afacerea lui, barul punk BAROCK, a dat faliment. Nu se mai ştie nimic de Braiţ, băiat bun în felul lui, organizator, pe vremea lui Cozma, al unui festival numit „Aici ne sînt visătorii...", cu poeţi, scriitori, mă rog, cei care acceptau să vină în Vale, încercînd să uite măciucile aplicate ne-visător pe spinarea intelectualilor în Piaţa Universităţii. Se ştie totuşi ceva despre soţia lui Braiţ, de profesie inginer miner. Lucrează la Compania Naţională a Huilei ca portar...

„Puternic deficit de imagine", se spune într-un raport al Băncii Mondiale care încearcă să explice de ce nu vin investitorii în Valea Jiului. Rectorul Universităţii tehnice, prof. dr. ing. Nicolae Dima, mă primeşte amabil într-un birou somptuos. „Imaginea negativă şi-a pus amprenta, într-o oarecare măsură, şi pe viaţa universitară. Avem multe relaţii cu universităţi din alte ţări, iar unii dintre invitaţii noştri au ezitat să vină la Petroşani. Cînd au venit, au văzut că nu mai e totul chiar atît de negru. Noi încercăm să nu ne mai cantonăm în tradiţia minieră. Pentru viitorul an universitar, din 710 locuri subvenţionate, doar 100 mai au tangenţă cu mineritul. Restul sînt secţii economice, umaniste, automatizări. Dar va mai fi nevoie de ingineri minieri, nu neapărat în România. În Europa, specialiştii noştri sînt bine cotaţi, nu lucrează doar în minerit, ci şi la diverse proiecte, de genul tuneluri, parcaje subterane." Vreau să ştiu dacă nu există o discrepanţă între mediul universitar şi zona mineriadelor. Rectorul îmi spune că, din păcate, nu prea există legătură între universitate şi administraţie, ba nici măcar între universitate şi compania minieră. Odată plecaţi şi ajunşi prin funcţii, inginerii minieri dau de salarii mari şi nu mai vor să ştie de cooperarea cu foştii lor profesori. Aşa s-a ajuns la accidente în care au murit zeci de mineri, pentru că au fost menţinute metode depăşite de extragere a cărbunelui.

„E un minerit primitiv, domnule" crede Iosif Bocan, singurul director al companiei miniere care şi-a dat demisia, în 1996, motivînd că nu poate să conducă sub dictatura lui Miron Cozma. „Păi ce minerit facem noi, cînd în Noua Zeelandă un miner extrage 500 de tone de minereu pe zi, iar în Valea Jiului, minerul nostru reuşeşte 250 de tone pe an? Minele astea nu mai sînt rentabile, trebuie închise." Cozma, adversarul său? Nu era om prost. Îşi bătea joc de mulţi dintre puternicii zilei, care – spunea el – îi datorau funcţiile. Bătea cu pumnul în masă în faţa miniştrilor. Stăm de vorbă lîngă Primăria albastră din Petroşani şi ascultîndu-l pe Iosif Bocan, mă gîndesc cît de puternic a fost legat mineritul din Vale de puterea politică, pînă prin 1996. Minerii au fost autorii doborîrii prin forţă a unui guvern ales, fapt unic în democraţiile est-europene postcomuniste. Miron Cozma se mîndrea cu asta. Practic, mineriada din 1999 a fost un fel de încercare de a retrăi gloriosul an 1991. Un Cozma întors din puşcărie, într-o Vale a Jiului plină de „disponibilizaţi", cu o guvernare ţărănistă pe care n-o înţelegeau şi care le tot vorbea de necesitatea reformelor, cînd majoritatea crescuseră cu lozinca „ţării, cît mai mult cărbune".

„Sindicatele conservatoare şi retrograde au dat acest ton distructiv în ceea ce priveşte reforma în minerit şi iată că acum culegem roadele – sîntem mult întîrziaţi faţă de alte zone ale României şi ne confruntăm cu probleme deosebite." Valeriu Butulescu este inginer minier cu doctorat, fost deputat PD, scriitor şi dramaturg. Şi-a făcut studiile în Polonia comunistă, unde s-a contaminat cu Solidaritatea. Soţia lui poloneză a atîrnat greu la dosar. A publicat mult, chiar şi o piesă de teatru avîndu-l ca erou pe Miron Cozma. Este o comedie bufă, se numeşte *SAMSON*, Cozma este Samson, (şi) pentru că şi-a lăsat plete în puşcărie. „După Revoluţie au urmat scene de patologie socială, mă feresc s-o numesc chiar demenţă. Prin natura deviaţiilor lui psihice, Cozma este iresponsabil. Era convins de mesianismul său, de faptul că are o misiune istorică. Îmi spunea că a visat că Dumnezeu îi apărea în vis, spunîndu-i că el trebuie să conducă popoare, seminţii... De aici pînă la a-l face unic răspunzător de ceea ce s-a întîmplat este însă cale lungă. Să nu uităm că în acel tren al păcatelor, care a plecat în 1991 spre Bucureşti, se afla toată conducerea fostei Regii Autonome a Huilei şi prefectul din epocă al judeţului, deci omul Guvernului, care a fost în trenul cu care minerii au venit şi au răsturnat Guvernul. Mineriadele au zguduit România ultimului deceniu al secolului trecut şi ar trebui mai atent analizate. Dar probabil vor intra între enigmele istoriei recente, alături de terorişti." Mă gîndesc la frustrările scriitorului Valeriu Butulescu, revenit după 9 ani de la Varşovia în Valea Jiului. Ar dori să-l vadă pe Cozma afară din puşcărie şi mai degrabă la un spital de boli nervoase. Se gîndeşte la piese de teatru pentru oamenii din Vale, într-un teatru în criză de spectatori, pe care noua lui directoare, actriţa Nicoleta Bolcă, îl vede plin de studenţi.

În 2001, Guvernul condus de Adrian Năstase l-a numit pe Octavian Costescu „guvernatorul Văii Jiului". Era bucureştean, o garanţie că nu face parte din mediile corupte ale zonei. Misiunea lui era să „coordoneze eforturile administraţiei, direcţiilor descentralizate, ONG-urilor pentru revitalizarea Văii Jiului". Vast program, pentru care i s-au promis 10 miliarde de lei. Pînă la urmă, a reieşit că banii trebuie obţinuţi prin proiecte, de la UE. În Valea Jiului, un om purtînd titlul de guvernator trimitea cu gîndul la Jamaica. Nu l-a sprijinit aproape nimeni, ba unii îl tratau cu un fel de condescendenţă dispreţuitoare. A fost mai mult o chestiune de imagine. Guvernatorul nu avea bani, nici putere, dar schia bine, era simpatic şi chiar a făcut rafting pe Jiu. A părăsit funcţia după ce Alianţa a cîştigat alegerile.

Tudorel, Nelu şi Victor sînt trei mineri pe care i-am depistat în localul „La varice" din Petroşani. Mai întîi, refuză să stea de vorbă, pentru că au băut. Dacă batem cîmpii, se sperie Tudorel, cel mai tînăr, 34 de ani, care, surprinzător pentru temerile lui legate de prea mult alcool, îmi spune că mineritul trebuie analizat obiectiv şi subiectiv. Obiectiv, este falimentar şi nu are viitor – spune Tudorel, sigur pe el, fără furie sau resentimente aparente. Subiectiv, trebuie să dai de lucru la oameni. După o anumită vîrstă, dacă pleacă de la mină, nu mai au unde să se angajeze. Nelu şi Victor confirmă. Au sărit bine de 45 de ani, vîrsta pensionării la mineri. Au luat parte la toate mineriadele. Tudorel este expansiv, dar grijuliu să vorbească el şi nu coniacul, Nelu sobru, iar Victor zîmbeşte cumva naiv, inocent. Mă întreb dacă m-ar înjura, în caz de vreo grevă generală...

Cartierele-dormitor ale Petroşaniului se înşiră de-o parte şi de alta a drumului. Centrul oraşului este cît de cît aranjat, dar în rest, sărăcia este evidentă. Împrejurimile sînt extraordinare. Se vede Parîngul, pîrtiile de schi, undeva spre vest este Straja, acolo se schiază în condiţii mult mai bune decît în Parîng. Toţi spun că din turism s-ar scoate bani buni, dar Haralambie Vochiţoiu, şeful Biroului pentru forţă de muncă şi şomaj, este de părere că există cel puţin un paradox. Mulţi construiesc cabane, mulţi visează turişti străini, dar nimeni nu s-a adresat vreodată biroului său pentru organizarea vreunui curs pentru recepţioneri, ospătari sau cameriste. Totul este deocamdată amatorism, cabanele sînt neclasificate, iar şomajul devine cronic. Şomerii proaspeţi sînt mai dornici de a găsi ceva de lucru, dar cei cu ştate vechi sînt blazaţi sau, pur şi simplu, li se pare mai comod să fie asistaţi de stat.

Tot despre turism îmi vorbeşte şi noul lider sindical, succesorul lui Cozma, Zoltan Lacatos. Vrea să reformeze sindicatele, oricum ele nu mai sînt ce-au fost pe vremea lui Cozma. Este conştient că fără reforme nu se poate. Personal, crede că Luceafărul huilei ar trebui eliberat. Valea Jiului nu are de ce să se teamă de Miron Cozma, sustine Lacatos, amabil, zîmbitor, nu-l văd în faţa vreunei hoarde minereşti.

„Cred că partea cea mai spectaculoasă a istoriei noastre s-a scris deja. Multe din aventurile sindicale au fost inspirate de forţe politice cărora le-au fost de folos. În 14 iunie 1990, am fost chemaţi la Bucureşti pe faţă, fără nici un fel de echivoc. Un ministru de Interne neinspirat a făcut o încercare tot neinspirată să pacifice Piaţa Universităţii, dublat de un prim-ministru amator. Consecinţele acelor acte le resimţim din plin..." Poate fi o concluzie, semnată Valeriu Butulescu.

Radu NICOSEVICI

O voce ascultată

Entuziasmaţi de schimbarea de sistem, timişorenii au pornit la treabă. S-au uitat în jur, şi-au încercat puterile de întreprinzător, experimentînd şi învăţînd din mers ce înseamnă economia de piaţă. Nici prin cap nu le-a trecut că vor fi singurul sector care va suporta transformarea, că vor fi cei care vor plăti orice neputinţă, orice greşeală sau neştiinţă a decidenţilor, indiferent de culoarea politică. Dacă nu avem infrastructura adecvată, dacă nu avem educaţie sau sistem de sănătate corespunzator, dacă nu susţinem cultura sau sistemul social, întreprinzătorul privat este de vină.

Excedat şi preocupat de această culpabilitate, devenită etichetă de profitor, mediul privat timişorean şi-a decantat priorităţile şi şi-a inventat sistemul prin care îşi poate susţine agendele legislative, riguros şi transparent, în faţa decidenţilor politici.

Ce îşi doreau timişorenii? O voce ascultată, care să le susţină interesele, să le exprime nevoile legislative în corelare cu principiile economiei de piaţă. Aşa a apărut *Academia de Advocacy*. Timişorenii şi-au propus să-şi construiască instituţia-expert prin care să poată influenţa politicile publice, pentru crearea unui cadru favorabil de dezvoltare a iniţiativei private. Şi-au învăţat autorităţile publice locale să aplice consecvent şi eficient consultarea publică, să fie responsabile şi transparente faţă de mediul de afaceri local. Au monitorizat şi responsabilizat parlamentarii din regiunea Vest, cu privire la modul în care susţin iniţiativele sale în forurile legislative. Pentru a-şi crea experţi în domeniu, *Academia de Advocacy* a iniţiat un program de masterat în politici publice şi *advocacy*, alături de Universitatea de Vest din Timişoara.

Pas cu pas, de la începuturi şi pînă acum, *Academia de Advocacy* a cîştigat aliaţi la nivel naţional, operînd împreună cu mediul de afaceri la modificări legislative de anvergură (Codul Fiscal, Codul Muncii). Şi-a extins procedura de monitorizare asupra întregului Parlament, responsabilizînd decidenţii politici asupra utilităţii procedurilor de consultare publică riguroasă.

Mediul de afaceri timişorean a înţeles că decizia politicilor publice se află în sfera politicului. Nu se mai victimizează, nu se mai plînge, ci îşi pregăteşte mecanismele prin care îşi poate face cunoscute aşteptările.

AMBRUS Béla

Îngroparea gropii *(Ave Cezar Vavan!)*

Poate cel mai longeviv banc al clujenilor îşi are obîrşia undeva în epoca demolărilor iniţiate de Geniul Carpaţilor. Cică pe cînd să dărîme zidul unei case, cineva a observat o inscripţie şi a început să silabisească: *a-ve-ce-zar-va-van*... Deci, se opresc meşterii şi cheamă nişte istorici. *Ave Cezar* – asta e clar, îşi zic istoricii, dar ce înseamnă *Vavan*? Se tot cercetează scrijelitura de pe zid, dar enigma persistă. În fine, apare şeful de echipă de la demolări (un anume Szabo Attila) care lămureşte lucrurile: *„a véce zárva van"*, adică „buda e închisă". Oricît de grosolan ar fi bancul, cert e că a reuşit să supravieţuiască cu succes şi epocii Funar. Ba mai mult, încă nu a ieşit din actualitate!

Deşi pare aproape neverosimil, evenimentul anului pentru clujeni este astuparea gropii din centrul oraşului. Piaţa centrală, de altfel monument arhitectonic pe lista UNESCO, şi-a bocit îndelung nostalgia vremurilor mai bune din 1994 şi pînă în prezent. Bărbatul Ghiţă a lu' Funaru (din Sînnicolau Mare) a siluit centrul oraşului cu catarge cenuşii pe care filfîiau cu ostentaţie drapele tricolore şi pubele aşişderea, a pictat băncile şi a pus să se sape gropi în faţa statuii centenare a lui Matei Corvin. Doar-doar va reuşi să arunce în derizoriu ungurimea cu a sa catedrală şi prea impozantul crai Mateiaş. Ştia el un alt crăişor, Avrămuţ, mai aproape de ticurile paşoptiste pe care le etala. Ca orice autist, Funar nu putea simţi însă vreo emoţie, necum patriotică, nici în faţa centrului batjocorit, cum nici în faţa aracului lui Avram Iancu din cealaltă piaţă a oraşului. Flancat însă de trepăduşi veroşi, slugarnici, încolonaţi sub stindarde PUNR şi PRM, gropile au fost menţinute un deceniu şi mai bine. Cum era de aşteptat, această rană a Clujului a cangrenat.

În februarie 2003, Centrul Cultural German avea să organizeze pentru elevii Colegiului Naţional „George Coşbuc" un concurs de desen pentru a evalua modul în care este percepută dimensiunea arhitecturală a Clujului. Fără excepţii, desenele abundau de roşu, galben şi albastru, copiii desenînd, alături de presupusele locuri de joacă, statui şi săpături arheologice.

În august 2003, Muzeul de Istorie a Transilvaniei a mai primit de la Ministerul Culturii o sută de milioane de lei pentru extinderea şantierului. Pînă atunci, din cele două gropi au răsărit doar cîteva vîrfuri de săgeţi, un craniu de capră şi o rămăşiţă de coloană aruncată de meşterii care au ridicat impunătoarea catedrală catolică „Sf. Mihail". În rest, ruinele unei case în care a vieţuit cu două secole înainte de Hristos un făurar în bronz. Nimic spectaculos. Doar că, obişnuinţa e a doua natură a „patriotului". Altfel spus, dacă mai are cineva dileme legate de păstrarea, conservarea, punerea în valoare a acestor gropi, rezultă fără dubiu că în cei 11 ani s-a cimentat o mentalitate pe cît de incredibilă, pe atît de aservită ideologicului şi falselor valori naţionalist-patriotice. În cele peste 4.000 de zile de existenţă a „şantierului arheologic", specialiştii nu doar că au epuizat toate resursele de care dispunea muzeul, dar au consumat şi toate posibilităţile gropilor. În disperare de cauză, Funar a organizat un concurs pentru a găsi un nou ambalaj pentru cele două cavităţi. S-a optat pentru un ansamblu din fier forjat, un soi de schele metalice care să treacă peste una din gropi, pe podeţele metalice fiind atîrnate reflectoare, iar la intersecţia acestora să se iţească o cişmea. Evident, totul fiind acompaniat de bănci tricolore.

Alegerile locale din 2004 aveau să transforme gropile lui Funar în obiect de negocieri, UDMR promiţînd PSD că-şi va retrage candidatul la Primărie şi-l va susţine pe Ioan Rus, în schimbul astupării oribilelor gropi ce răvăşesc centrul. Dar clujenii au votat împotriva lui Ioan Rus, ceea ce a schimbat încă o dată soarta acestui spaţiu.

Coborît la Cluj tocmai din satul Răchiţele, Emil Boc s-a gîndit să-şi aducă obolul la sluţirea oraşului şi uite aşa s-au născut – nu departe de gropile lui Funar – şi „Dinţii balaurului", o chestie din pietre albe şi pietriş colorat albastru ce ar fi trebuit să „reproducă" frumuseţile naturii pe un suport de turbă!

Bombardat cu cereri de revenire la normalitate, Emil Boc a apelat nu la bun-simţ, ci la dezbateri publice pe temă. Arheologii, evident, au susţinut că trebuie dat la cazma în continuare, de parcă ar vrea să descarce de sarcină istorică, tocmai acum, dedesubturile Clujului. Pe de altă parte, arheologii Academiei au susţinut că vestigiile nu au cine ştie ce valoare şi că nu se justifică în nici un fel conservarea lor „in situ".

Totul ar fi fost OK, dacă Emil Boc nu s-ar fi încăpăţînat să arunce el primul pumn de pămînt din cei 2.200 de metri cubi ce aveau să acopere groapa de pe latura estică a pieţei. În plus, primarul a ţinut şi un discurs sforăitor despre „toleranţa care ne caracterizează", normalitate, valori europene. În acest spirit, deci, Boc s-a decis să aştepte de la Bucureşti un răspuns la imensa dilemă ce-l macină: să îndrăznească sau nu să îngroape groapa rămasă? *Ave Cezar Vavan!*

Dan TOMOZEI

Călătorie în Mărginimea Sibiului

Niciodată supuşi – mereu orgolioşi

Dacă vorbeşti de lumea mărginenilor, venit de undeva de unde praful se adună numai din asfalt, trebuie să accepţi că viaţa se macină între problemele gospodăriei, ochiul tras la vecin şi la agoniselile lui. Nimic nu este mai greu de suportat decît să vezi că vecinul îşi face o casă mai mare, că are avere mai mare şi să auzi că se laudă cu bani mai mulţi. E o problemă mai ales în Jina, Poiana Sibiului, Sălişte, Răşinari, Orlat, Gura Rîului, Sadu etc. sau tot atîtea localităţi în care lumea nu a cunoscut supuşenia faţă de un regim sau altul. Banul a fost motivul principal al existenţei.

Bogăţia intrată în legendă prin dorinţa oierilor de a-şi cumpăra elicopter pe vremea comuniştilor, pentru a putea controla mai uşor turmele, a reuşit să treacă graniţele vanităţii, în măsura în care visul de a intra în istorie a deschis apetitul spre cunoaştere şi recunoaştere. Acum, în secolul existenţei materiale, Mărginimea Sibiului pierde din tradiţii, din vigoarea, autenticitatea şi perspectiva unui „Doamne-ajută" spus la fiecare poartă, unde pe bolovani sau pe scăunele de lemn, localnicii te îndemnă să mergi cu bine.

Generalul Henri Berthelot la poarta Mărginimii

Victorios în urma primului război mondial, generalul francez Henri Berthelot a binevoit să facă o vizită de curtoazie în Mărginimea Sibiului. În centrul actualului oraş Sălişte, în faţa unui auditoriu îmbrăcat după ultima modă a începutului de secol XX, dar şi cu sute de curioşi îmbrăcaţi în straie tradiţionale, academicianul Ioan Lupaşcu a rostit mesajul de bun-venit. Sosit în Mecca românească, aşa cum spunea Onisifor Ghibu, generalul a fost impresionat – se spune – de frumuseţea locurilor şi de ospitalitatea localnicilor. Mai mult, numărul mare de turme de oi l-a impresionat grozav pe generalul francez.

Aleea academicieni

Capitala Mărginimii Sibiului, Sălişte, este locul din care au plecat şase dintre academicienii români: Dionisie Romano, Axente Banciu, Ioan Lupaş, Onisifor Ghibu, D.D. Roşca, Ionel Pavel. Dacă e să se laude cu ceva sălăştenii, cu aer superior îţi spun că ei sînt familia care a dat ţării cel mai mare număr de academicieni. O alee din centrul comunei devenite acum trei ani oraş este străjuită de busturile celor care şi-au adus contribuţia la prefacerea României. Din Răşinari au plecat spre istoria naţională şi universală Emil Cioran şi Octavian Goga, să îi numim pe cei mai cunoscuţi dintre fiii locului.

Între afaceri şi sărbătoarea de la Jina

Că sînt oameni harnici nici că mai poate încăpea discuţie. Majoritatea oieri, mărginenii au fost şi mari meseriaşi, nu mai puţin de 16 asociaţiuni ale meseriaşilor fiind înregistrate încă din secolul al XIX-lea.

Pălărieri, curelari, tapiţeri, croitori, morari, lemnari etc., toţi au contribuit la dezvoltarea comunităţii. Cel mai mare lanţ de gatere de apă încă mai poate fi văzut la Gura Rîului, chiar dacă barajul construit în apropiere, în anii '75, a redus dramatic activitatea de profil. La Sadu au fost construite primele hidrocentrale din ţară, iar la Orlat se făceau, pînă nu de mult, cele mai căutate pături din ţară. Acum totul este de domeniul trecutului.

Economia tradiţională pierde dureros din intensitate. Tradiţiile sînt menţinute în viaţă de bătrînii şi puţinii tineri rămaşi în satele invadate de televiziunea prin cablu. Sutele de palate boiereşti şi zecile de benzinării private s-au născut din zerul laptelui de oaie. Asfaltul, trotuarele cu pişcoturi de beton, firmele luminoase, blugii şi manelele sînt parte din noua tradiţie.

Cea mai mare sărbătoare a mărginenilor este „Întîlnirea de pe muntele din Jina", prilej cu care, în august, toţi fiii se întorc acasă. Zeci de mii de români, plecaţi departe de casă, vin să continue o tradiţie veche de peste 100 de ani. Portul românesc este obligatoriu, iar liderii comunităţii se încing mîndru cu tricolorul. Splendoarea sărbătorii nu poate fi cuprinsă decît privind peste vîrfurile muntelui Jina, acoperite de adunarea devenită deja multinaţională prin numărul mare de străini atraşi de renumele evenimentului. Niciunde în România nu se mai adună, la o asemenea înălţime, atît popor numai pentru a se saluta şi pentru a se bucura împreună în faţa unui păhărel de ţuică, o bucată de brînză cu mămăligă şi o ciozvîrtă de miel la proţap.

Peste an, traversînd evenimentele reper ale Mărginimii, nu poţi să nu treci pe la Tălmăcel la „Udatu' Ionilor", de Bobotează, în Vale, să vezi ceremonia „Boului înstruţat", de Sînziene, iar înaintea Crăciunului să nu te întorci în capitală, la Sălişte, să joci Hora Unirii la braţ cu junii şi junesele, la „Întîlnirea junilor".

Muzeul icoanelor pe sticlă

Dar cine ajunge în Mărginimea Sibiului nu a simţit forţa localnicilor, dacă nu a păşit în Muzeul icoanelor pe sticlă de la Sibiel. Ctitorie a preotului Zosim Oancea, azi în vîrstă de aproape 94 de ani, Muzeul este mărturia credinţei mărginenilor.

„Închisoarea a fost o perioadă grea, însă Dumnezeu mi-a dat putere să îndur toate. Iertarea către toţi călăii neamului este o obligaţie a mea, altfel jertfa noastră, a celor care am suferit, este în zadar", spune preotul Zosim Oancea, privind în urmă la cei 15 ani şi 8 luni petrecuţi în închisorile comuniste. Însă revanşa lui a fost şi va rămîne Muzeul clădit în curtea bisericii „Sfînta Treime" din Sibiel. Aici, peste 700 de icoane pe sticlă şi alte peste 100 pe lemn, de la 1700-1800, vorbesc despre simplitatea şi lupta oamenilor. Mulţi dintre ei nici nu ştiau să scrie, să citească, însă aveau credinţă în Dumnezeu şi har la desenat icoane. Atît de renumit este Muzeul icoanelor pe sticlă de la Sibiel, încît însăşi nepoada Mika Do-ului Japoniei a venit în anii '70 să le admire. Între preşedinţi de stat, prim-miniştri, miniştri, ambasadori, oameni de cultură şi oameni simpli, unul dintre cei care au venit să se reculeagă la muzeul din Sibiel a fost şi Vlaicu Ionescu, autorul celei mai avizate traduceri a lui Nostradamus.

Şi dacă tot ajungi la Sibiel, să nu cumva să nu ţii minte că aici a fost marcat primul sat din România în care a fost brevetat agro-turismul, că bogăţia fiecărei gospodării se numără în străinii care au trecut pragul caselor amenajate cu ultimele dotări în materie de confort.

© L. Munteanu

INTEGRAREA AGRARĂ

AGRICULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN UE

supliment editat de **Dilema veche** în colaborare cu **Societatea Academică din România**

Societatea Academică din România derulează proiectul „Dialoguri europene", proiect PHARE finanţat prin programul „Fondul Europa", prin care îşi propune să promoveze în spaţiul public dezbateri pe teme specifice procesului de integrare europeană. A doua conferinţă din această serie a fost organizată în data de 22 martie la sediul Şcolii Naţionale de Studii Politice şi Administrative (SNSPA), cu tema: „Cum se poate integra agricultura românească în Uniunea Europeană?". Asociaţia Studenţilor de Ştiinţe Politice din SNSPA a fost co-organizator. Acest supliment rezumă ideile exprimate în cadrul conferinţei.

Alina MUNGIU-PIPPIDI

După tsunami

Revista *New York Review of Books* publica, acum cîţiva ani, o poveste despre ultimul ţăran dintr-un canton al Savoiei franceze. Toate casele din zonă se vînduseră încet-încet la orăşeni, toţi tinerii plecaseră la oraş, bătrînii muriseră sau ajunseseră la azil, în loc de ţărani, zona era locuită de navetişti cu maşini frumoase care refăcuseră interiorul vechilor ferme, unii nici măcar francezi, copiii lor călăreau de plăcere, iar spaţiile verzi şi pădurea tînără creşteau, în detrimentul zonelor cultivate de către o mare companie care cumpărase partea mai compactă a terenului agricol şi o exploata cu moderaţie şi cum nu se poate mai ecologic şi silenţios. În acest peisaj, rămăsese un singur ţăran cu care întreaga comunitate se mîndrea şi de care se socotea responsabilă, mai ales că el nu mai lucra şi nu avea aproape nici un fel de venituri. Oamenii îi aduceau provizii de la *supermarché* cînd îşi făceau aprovizionarea, îl duceau la spital, de fiecare dată cînd îl găseau beat mort în şanţ, şi se ocupau de cheltuieli, că el nu avea asigurare medicală. Oricine ar fi murit de mult de pneumonie de la atîta zăcut prin şanţuri, dar nu el, şi deşi era o bestie şi mirosea ca naiba cînd intra în *boulangerie*, toată lumea îl trata cu deferenţă, pentru că oamenii voiau să fie capabili să arate copiilor lor cum arată un ţăran, *un vrai*.

Cînd mă gîndesc la cîţi ţărani, cît se poate de *vrais*, aducem noi Europei, vreo şapte milioane de îndeletnicitori cu agricultura, din care vreo patru trăind la limita subzistenţei – mai mult decît celelalte ţări la un loc, exceptînd Polonia – mă cam apucă ameţeala. La lansarea, toamna trecută, a versiunii franceze a cărţii mele cu Nucşoara şi Scorniceşti, *Deux Villages*, am strîns multe mîini de asemenea locuitori în rural pasionaţi de ţărani. Editorul meu, *l'Harmattan*, fără măcar să-mi ceară părerea, dăduse oricum cărţii un subtitlu explicativ în care se înţelegea că, după violenţa comunistă, urma distrugerea capitalistă a satului (nu avea de unde să ştie ce reacţionari procapitalişti sîntem noi cei din Est) şi tot felul de salvatori de viaţă autentic rurală se prezentau să mă întrebe ce putem face să salvăm ţăranii români de Europa, după ce au scăpat de 1907 şi de Ceauşescu.

Tot felul de salvatori de viaţă autentic rurală mă întrebau ce putem face să salvăm ţăranii români de Europa, după ce au scăpat de 1907 şi de Ceauşescu.

Dar despre ţărani, noi nu prea vorbim în Europa. Păstrăm asupra lor o tăcere discretă, deşi ei nu dispar, rămîn ca în Grecia, să trăiască în satele lor prăpădite, fără canalizare şi fără medic, au doar televizor color şi camionete Toyota, parţial plătite prin programe europene, cu care se duc şi întorc pe partea cealaltă furtunul din livada de măslini. Vorbim, în schimb, despre agricultură, una făcută bine şi ştiinţific, după regulile economiei de piaţă. După 1990 au fost două perspective diferite faţă de problema lumii rurale postcomuniste. Perspectiva unu, pe care elocvent mi-a definit-o Mircea Druc, pe atunci prim-ministru al Moldovei, suna cam aşa: „Ceea ce ne interesează este să avem maximul de producţie agricolă, iar organizarea socială care favorizează acest lucru este secundară". Această filosofie a fost comună multor ţări din spaţiul postsovietic, şi în mare măsură şi României. A doua filosofie, aplicată în Ţările Baltice, poate fi rezumată exact invers: ceea ce interesează nu este producţia agricolă, ci existenţa unei clase de fermieri autohtoni, autonomi şi prosperi. Cine a pariat pe prima variantă a favorizat regresia ţăranilor şi a ruralului din premodernitate în prefeudalism, creînd trista lume rurală postcomunistă pe care o vedem în România, Moldova sau Ucraina, cu cooperative decăzute, suprafeţe căzute în paragină, elite rurale care se poartă mai rău ca arendaşii şi vechilii de pe timpuri. Cine a pariat pe a doua a creat singurii ţărani din spaţiul postcomunist care nu votează cu comuniştii în alegeri, devin treptat fermieri şi sînt deci mai pregătiţi să intre în Uniunea Europeană.

E acel gen de reformă care seamănă cu mutatul unui cimitir: vine momentul în care trebuie să o faci, dar nu trebuie să te aştepţi la sprijin din interior.

Putea România să evite haosul din proprietatea rurală, fărîmiţarea de după 1990, milionul de procese care au sufocat tribunalele, şi marea nostalgie după comunism şi cooperativă a ţăranilor români? Cu tristeţe, aş spune că da. Nu era nimic inevitabil. Dar e prea tîrziu. Azi, cînd noile instituţii europene încep să fie desenate şi trebuie implementate într-un timp record, politica noastră agricolă seamănă cu intervenţia unor salvatori într-o zonă inundată. Nu e o plimbare cu barca, ci o navigare dificilă după tsunami prin ruine, în care nu poţi avansa de cioturi şi trebuie să hotărăşti pe cine iei în barcă şi pe cine laşi să plutească mai departe. Ca instrumente de navigaţie ai statistici proaste, care nici măcar nu ştiu ce să măsoare, iar cineva stă pe margine şi cronometrează în cît timp ajungi acolo. Fiecare din supravieţuitori are altă idee despre ce ar trebui să faci, iar avansul bărcii în sine nu interesează chiar pe nimeni. Pe scurt, e acel gen de reformă care se aseamănă cu mutatul unui cimitir: vine momentul în care trebuie să o faci, dar nu trebuie să te aştepţi la sprijin *din interior*.

***Alina Mungiu-Pippidi** este preşedintele Societăţii Academice din România.*

Mugur CRĂCIUN

Ce mai avem de făcut

Sîntem acum într-o fază tranzitorie cu două puncte slabe. Este vorba, în primul rînd, despre timpul limitat, mai sînt 644 de zile pînă la momentul integrării. În contactele pe care le-am avut cu Uniunea, am convins partenerii noştri de dialog că România are o situaţie specifică, care trebuie avută în vedere în stabilirea politicilor europene pentru noi şi în stabilirea politicii româneşti pentru integrarea europeană. Majoritatea fondurilor comunitare vin pe doi piloni: plăţile directe pe exploataţie şi pilonul de dezvoltare rurală.

În majoritatea ţărilor, tendinţa este să se treacă dinspre plăţile directe spre dezvoltare, dar situaţia actuală din România nu ne permite asta. Noi avem de dezvoltat ferma, cea de tip familial în primul rînd, şi concomitent mediul rural, în principal prin infrastructură şi prin diversificarea economică a satelor. Să nu ne facem nici un fel de iluzie că în integralitatea lor exploataţiile din România vor putea să devină concurenţiale şi operaţionale în 2007. Avem un exemplu clar al unităţilor de procesare a laptelui şi a cărnii, unde din 2000 de unităţi, doar 50 pot să îndeplinească standardul european.

Avem de făcut faţă unei perioade în care politica agricolă europeană se restructurează şi există o iniţiativă a şase state cu pondere în bugetul comunitar, Anglia, Franţa, Finlanda, Austria, Danemarca, de reducere a contribuţiei de la 1,14% din PIB la 1% din PIB. Încercările noastre şi deplasările din perioada premergătoare semnării tratatului încearcă să influenţeze factorii de decizie ca România să nu fie afectată de această reducere.

În interior, avem cîteva priorităţi. În primul rînd, Guvernul trebuie să finalizeze reforma proprietăţii funciare şi în momentul de faţă este în faza finală legislaţia care soluţionează cele peste 1.200.000 de procese, inclusiv prin înfiinţarea unor tribunale funciare, în aşa fel încît, în cel mai scurt timp, proprietatea să fie definită. Trebuie finalizată evidenţierea parcelelor şi, în acest sens, s-a deblocat legislaţia referitoare la secretizarea imaginilor aeriene, pînă acum erau considerate secrete ceea ce a blocat instituţia care identifică parcelele. Pe baza acestor identificări se va aplica viitorul sistem de plăţi directe, bani din politica agricolă comună care se dau pe parcele.

O mare problemă este dimensiunea mică a fermelor, avem peste 4,6 milioane parcele. Aceşti proprietari de teren nu vor putea primi bani din sistemul plăţilor directe, care presupun o limită minimă a suprafaţei. Dacă vom fixa limita minimă de plată la 1 ha, vom avea 1.800.000 solicitanţi care vor putea primi bani prin intermediul Agenţiei de plăţi. Această agenţie are astăzi 1.000 angajaţi, anul viitor va avea 2.600, iar în momentul integrării 3.000, ceea ce înseamnă circa 600 cereri/angajat. Este foarte mult, Danemarca are numai 500. Sistemul de plăţi directe este foarte sofisticat, necesită un sistem informaţional de la nivel central şi pînă la nivel de comună, în care să ştim fiecare parcelă de pămînt a cui este. Acum avem doi specialişti la nouă comune, anul viitor vom avea doi la şase comune şi de-abia în 2007 vom avea cîte doi specialişti la două-trei comune.

Dar există însă şi puncte forte. În primul rînd, programul Sapard este funcţional. Pe partea de dezvoltare rurală s-au realizat 3.400 km de alimentări cu apă şi 6.900 km drumuri. În ce priveşte sprijinirea agricultorilor, este o problemă, pentru că se cere cofinanţare şi oamenii nu prea au bani. Avem iniţiative legislative care să rezolve cofinanţarea prin credit rural şi discutăm cu diverse instituţii internaţionale pentru a dezvolta acest credit. Apoi, pentru ca fermierul să poată garanta cu pămîntul, care acum nu este intabulat, Guvernul va sprijini din bugetul naţional costurile de intabulare ale terenurilor. Dorim să transformăm Sapard-ul dintr-un program al fermierilor bogaţi sau mari într-un program al fermierilor mici şi mijlocii.

Pentru a favoriza coagularea suprafeţelor, este deja în faza finală proiectul legii privind pensia viageră, astfel încît fermierii în vîrstă (peste jumătate din fermierii români sînt de peste 65 ani), să fie încurajaţi să cedeze exploatarea terenurilor celor tineri care să coaguleze 60-80 ha pentru a depăşi statutul de subzistenţă. De asemenea, există un program intitulat „Fermierul", care se adresează către 6.000 de ferme de tip familial, 3.000 de ferme în domeniul vegetal şi 3.000 în domeniul animal, care să primească cu titlul de gratuitate, nerambursabil, un sprijin de 1.500 euro/fermă, sprijin care să fie consacrat dezvoltării tehnologice din ferma respectivă.

(din intervenţia în cadrul conferinţei „Cum se poate integra agricultura românească în Uniunea Europeană?", 22 martie)

***Mugur Crăciun** este secretar de stat pentru integrare europeană la Ministerul Agriculturii, Pădurilor şi Dezvoltării Rurale.*

Prea mici pentru a intra în calcul

Acquis-*ul comunitar se aplică tuturor? Micul fermier trebuie să-şi răsfeţe orătăniile cu Vivaldi?*

În România rurală, în România profundă, micii proprietari vor continua să existe. Există cote, într-adevăr, cote la producţia de lapte a fermierilor, dar se aplică doar în cazul celor suficient de mari pentru a fi supuşi regulilor Politicii Agricole Comune. Nu şi al celor care produc lapte pentru uz personal.

Ce s-a întîmplat, în asemenea cazuri, în Uniunea Europeană?

În Marea Britanie, de exemplu, a apărut o mai profundă diferenţiere între producători. *Acquis*-ul nu se aplică în cazul fiecărui fermier. Nici litera, nici spiritul legii nu prevăd aşa ceva. Legea se referă numai la activităţile comerciale. Ar exista chiar o problemă majoră: cine ar implementa masiva cantitate de legi? Dacă nu ai nici măcar administratori pentru aplicarea marilor politici de dezvoltare, cine ar putea să umble prin zonele rurale pentru a se asigura că totul corespunde normelor europene? Foarte multe dintre fermele României sînt mult prea mici pentru a intra în calcul – atît în ceea ce priveşte un eventual sprijin european, cît şi în privinţa controalelor.

(din interviul cu Rob Ackrill, profesor universitar la Nottingham Business School în cadrul Universităţii Trent, Jurnalul naţional, *4 aprilie 2005)*

Vom avea agricultură şi după 2007

– interviu cu Mihai DUMITRU, Team Leader – Agriculture&Internal Market la Delegaţia Comisiei Europene în România –

În ultima vreme, sînt asaltat de ştiri cu tentă catastrofică despre agricultură şi aderare. Pe scurt, vom mai avea agricultură după 2007?

Da, bineînţeles, vom avea agricultură după 2007 şi România este şi va fi unul dintre marile state agricole şi în Uniunea Europeană. Sîntem o ţară cu preponderenţă agricolă, avem foarte mulţi oameni care lucrează în agricultură şi o contribuţie foarte mare a agriculturii la crearea produsului intern brut.

Dar de unde această idee că va fi un impact devastator pe agricultură?

Ideea asta vine de la faptul că agricultura nu este în mare măsură în conformitate cu normele europene şi atunci foarte mulţi lansează ideea: da, nu sîntem în conformitate şi tot ce nu este conform va trebui să se închidă. Lucrurile nu stau chiar aşa; e adevărat că, dacă vorbim de sectorul de procesare, vom avea probabil o situaţie neîntîlnită în alte state care au aderat, cu un număr mare de unităţi care se vor închide, pentru că nu sînt conforme cu normele de igienă.

Cam cîte dintre fabricile de lapte, de exemplu, existente, vor trebui modernizate sau, dacă nu pot fi modernizate, cîte vor fi închise?

Noi vorbim în termeni tehnici la Comisie, care nu prea plac oamenilor, avem nişte liste, lista A, lista B, lista C...

Şi lista neagră.

Da, şi lista D, lista neagră, lista celor care se închid. Nu ştiu dacă pot să vă dau cifre exacte, dar, după cum arată listele acum, cam 70% cel puţin din unităţile de procesare în domeniul laptelui ar trebui să-şi înceteze activitatea după momentul aderării. Am obţinut o listă mică de unităţi care au o perioadă de tranziţie de trei ani, care mai pot exista după momentul aderării, dacă nu mă înşel sînt 28 de unităţi. Dar există şi declaraţii politice şi intenţii de a încerca să aducem multe din unităţile care nu sînt conforme acum la un stadiu de conformitate.

„Să aducem" înseamnă să le modernizăm propriu-zis, sau să le „aducem" din condei?

Nu, nu. Să le modernizăm, aici nu merge cu condeiul.

Cum au reacţionat oamenii, proprietarii acestor fabrici?

Unii dintre ei au luat lucrurile în serios, au căutat resurse de finanţare, au proiecte de modernizare, alţii abia acum au realizat că vor trebui să-şi înceteze activitatea, dacă nu sînt în conformitate cu normele europene. Din nefericire, foarte mulţi nu au realizat încă acest lucru, s-ar putea să fie şi o problemă de comunicare. Noi înţelegem de la autorităţile sanitar-veterinare româneşti că foarte multe dintre aceste unităţi, care se vor închide, sînt nişte unităţi foarte mici, cu activitate restrînsă şi că, în realitate, numărul acesta, de speriat, la prima vedere, nu are foarte mare importanţă, pentru că la nivelul economiei naţionale au o pondere extrem de redusă. Cele care au o pondere importantă au planuri de modernizare şi vor continua să existe. Nu ştiu exact dacă lucrurile stau aşa sau este numai un mod de a ascunde realitatea, cert este că, dacă ne uităm numai la cifre, te sperii cînd vezi că un procent atît de mare trebuie să se închidă.

Se pun mereu faţă în faţă două realităţi şocant diferite; o realitate a Comisiei Europene şi a ceea ce înseamă politici agricole comune şi, de cealaltă parte, realitatea ţăranului ancestral român, care stă cu o vacă pe marginea drumului. Noile reglementări, noile reguli vin peste agricultura asta mică de subzistenţă?

Nu. Toată politica agricolă comună nu a fost concepută pentru agricultura de subzistenţă, se adresează agriculturii comerciale, în mod exclusiv.

Ţăranul, care are cîteva kilograme de lapte pe zi şi le vinde vecinului, va fi afectat de normele de igienă, de exemplu?

Dacă bea el laptele sau îl vinde vecinului, nu va fi afectat. Nu va mai putea vinde aceste produse pentru prelucrare şi pentru fluxul alimentar care intră în circuitul comercial. Aceşti oameni, care produc pentru subzistenţă sau semisubzistenţă, vor fi afectaţi într-o mică măsură. Nu vor mai primi subvenţii naţionale, pentru că acestea sînt înlocuite de subvenţiile comunitare, iar noile praguri pentru acordarea de subvenţii vor fi stabilite la un nivel puţin mai ridicat, ei nu vor mai fi eligibili.

Deci nu vor mai lua cuponul pe hectar.

Cupoanele vor dispărea. Vor fi înlocuite de plăţile directe, iar plăţile directe se vor stabili de la un anumit nivel de suprafaţă. Guvernul a decis să fie 1 ha. Deci cei care vor avea mai puţin de 1 ha nu vor mai primi aceste plăţi directe.

Un hectar comasat sau un singur lot?

Sînt încă discuţii dacă este 1 ha comasat sau 1 ha în parcele mai mari de 0,3 ha.

Dar totuşi este o suprafaţă destul de mică, cea mai mare parte dintre ţărani vor intra în această categorie.

Aşa stabileşte reglementarea europeană, orice fermier sau orice deţinător de teren care are mai mult de 0,3 ha este eligibil pentru plata directă. Guvernul unui stat membru poate decide să ridice acest nivel la 1 ha.

Spuneţi că reglementările vor veni peste agricultura comercială. Putem spune că, practic, vor exista două agriculturi în România? Una comercială, care va beneficia şi de subvenţii, dar se va supune şi unor restricţii destul de dure ale europenilor, iar, pe de altă parte, va continua această agricultură de subzistenţă?

Agricultura de subzistenţă va continua să existe multă vreme, de altfel state membre vechi ale Uniunii Europene încă mai au forme de subzistenţă – Portugalia sau Grecia. Există nişte posibilităţi să transformi aceste ferme. Nu pe cele de subzistenţă, care produc numai pentru consum propriu. Dar cele de semisubzistenţă, cele care vînd şi ceva la piaţă. Este prevăzut în noua politică agricolă comună, care se va aplica şi României de la momentul integrării, ceea ce se cheamă „măsura fermelor de semisubzistenţă", din care se dau oamenilor nişte bani, pînă la 1.500 de euro pe an, pînă la o perioadă de 5 ani, pe baza unui plan foarte simplu.

Agricultura de subzistenţă va continua să existe multă vreme.

Este un fel de aplicaţie, trebuie să depună un proiect? Mă îndoiesc că ştiu să facă unul.

Este o aplicaţie, dar foarte simplă, doar o idee. Chiar am fost foarte curios să văd cum se aplică această măsură în noile state membre şi am discutat cu colegii din Polonia, e o măsură care are succes, cel puţin în primele nouă luni de integrare au avut 160.000 de cereri pentru această măsură.

Şi ce presupune asta? Cum poate fi ajutat un ţăran care are 1 pogon, o vacă şi un porc?

El va primi această sumă prin care îşi va cumpăra, de exemplu, un motocultor, o maşina de muls vaca pentru a încerca să vîndă mai mult lapte. Sînt bani puşi la dispoziţia oamenilor, să încerce să pună pe piaţă o parte din ce în ce mai mare din producţia din gospodarie.

În discuţiile privind tratatul de aderare, parlamentarii europeni sceptici au vorbit de agricultură. Se vorbea acolo de rata de angajare în agricultură prea ridicată, de controlul veterinar, de normele de igienă. Haideţi să le luăm pe rînd. Ce înseamnă că avem o populaţie prea mare ocupată în agricultură?

Înseamnă că productivitatea noastră agricolă este extrem de scăzută, că veniturile acolo sînt foarte scăzute şi, în consecinţă, nivelul de trai în rural este foarte scăzut. Implicaţii pentru momentul aderării? Deja se văd: foarte mulţi oameni din rural se duc şi caută de lucru în statele membre ale Uniunii Europene, este cunoscută migraţia forţei de muncă acum în Spania, în Italia. Faptul că noi avem prea multă populaţie angajată în agricultură e mai degrabă o problemă socială decît una agricolă. Din punctul de vedere al agriculturii, problema este performanţa: cu foarte mulţi oameni, obţinem foarte puţin.

A doua problemă ridicată este controlul veterinar. Are statul român capacitatea să controleze?

Europenii se tem de capacitatea României de a asigura un standard de siguranţă a alimentelor egal cu cel din Uniunea Europeană, care este un standard ridicat. O ţară care vine cu un standard mult mai scăzut, cu un număr foarte mare de unităţi care se închid, cu o situaţie care diferă foarte mult de situaţia din UE, creează anumite temeri. Capacitatea administrativă de a gestiona acest proces e importantă, e important să ai o autoritate care se duce în teritoriu şi este capabilă să ia decizii acolo unde nu se respectă standardele, să închidă, să remedieze. Noi sîntem încă în urmă, dar recuperăm. Dacă vă duceţi într-un supermarket, o să vedeţi că a început să arate altfel.

Euro-mitul, anestezierea porcilor şi...

Să vă spun cum se desfăşoară la mine la ţară tăierea porcului şi controlul pentru trichineloză. Se întinde carnea porcului pe o masă în curte. Gospodarul ia anumite bucăţele din muşchi, din anumite zone. Unii spun că e bine de la coaste, alţii, că din altă parte, nu e foarte sigur. Se duce după doctor care este la trei sate mai încolo, ăsta vine cu un microscop. Urmează o scenă de Kusturica: veterinarul pune microscopul ruginit, vechi de vreo 30 de ani, acolo peste masă şi face controlul, la mai mulţi ţărani odată. Şi ăştia sînt ăia care au chef, majoritatea nu se preocupă. După ce se uită un minut în microscop, spune: gata, mîncaţi-l! Bea o ţuică şi pleacă. Din cînd în cînd se mai aude că a găsit la cineva parazitul de trichineloză, atunci doctorul se panichează şi îl pune pe respectivul să ardă carnea cu motorină. Cum intră scena asta în UE?

(Ride.) Există reglementări în domeniu care reglementează sacrificarea animalelor pentru autoconsum.

Celebrele reglementări cu anestezierea porcului?

Sînt două aspecte aici legate de acest euro-mit cu „sacrificarea porcului" de Crăciun. Un aspect este legat de protecţia animalului. Acest ritual de tăiere a porcului la Crăciun are şi o parte mai crudă, să-i spunem. Cineva înjunghie porcul şi acel animal uneori, dacă cel care îl înjunghie nu se pricepe, se

Mugur Crăciun, Lucian Luca şi Mihai Dumitru

chinuie. Această reglementare are în vedere tocmai sacrificarea animalului fără să îi provoci suferinţă inutilă. Bine, animalul suferă că-l omori, e vorba însă de suferinţa inutilă. Atunci, se cere să induci starea de inconştienţă în momentul sacrificării. Foarte multă lume zîmbeşte în România cînd îi spui asta. Există însă proceduri simple şi care nu costă foarte mult, se administrează o injecţie animalului şi cred că asta ar uşura şi munca celor care îl taie, animalul nu se mai zbate, nu trebuie să se mai urce cinci oameni care să-l ţină.

Eu nu văd un veterinar umblînd cu poliţaiul prin sat pentru asta, mai ales că nici ei doi nu înţeleg prea bine care este logica acestor restricţii.

Nu ştiu, nu am cunoştinţe de intervenţii de acest gen: cum să determini oamenii să schimbe o tradiţie, ca să se conformeze unei norme. Probabil că fenomenul va începe să scadă în momentul cînd va scădea şi sacrificarea pentru autoconsum, dar se va continua foarte mulţi ani de aici înainte şi e imposibil de controlat.

...microcipul măgarului

Ce este cu acele cipuri pentru măgari şi paşapoarte pentru vaci?

Există o cerinţă europeană ca la patru specii de animale – bovine, porci, oi şi capre – animalele să fie identificate şi înregistrate de la momentul naşterii pînă la momentul dispariţiei. Acest sistem de identificare şi înregistrare a animalelor este foarte important pentru ceea ce noi numim trasabilitatea produsului, şi anume, de a respecta acel principiu european de control al alimentului de la furcă la furculiţă.

Tot mecanismul pare logic. Dar cum îl implementăm?

România a acceptat să creeze acest sistem. Asta înseamnă un element de identificare, o bază de date şi, în cazul bovinelor sau al cailor, există un paşaport. Aţi pus problema microcipului. Există mai multe metode folosite pentru identificarea unui animal, ultima invenţie este un microcip sub pielea animalului care poate fi citit cu un echipament electronic. Nu este o practică generalizată, dar România a ales acest cip în cazul cailor şi măgarilor. Poate că opţiunea a creat oarecare semne de întrebare, pentru că România are totuşi un nivel de dezvoltare redus, comparativ cu alte state. De ce a ales acest sistem supermodern? Nu ştiu, asta este o opţiune pe care au făcut-o autorităţile.

Şi cîţi cai sînt acum înregistraţi?

Nu ştiu cîţi cai sînt înregistraţi, informaţia pe care o am este că sînt în urmă cu programul stabilit de identificare. Am înţeles că au avut unele probleme tehnice legate de numărul de caractere din aceste cipuri. Medicii veterinari sînt cei care gestionează acest sistem, ei sînt cei care introduc cipurile sub pielea animalului şi care ar trebui să aibă aparatele de citire. Dar trebuie să ştiţi că identificarea animalelor nu este o cerinţă doar a Uniunii Europene, toate ţările din lume practică asta, chiar şi România a practicat pînă acum o formă de identificare. Spre exemplu, la oi, capre şi porci, dacă erau în ferme mari, se identificau prin crotaliere, adică nişte mărci din plastic care se pun în urechile animalelor şi care au pe ele înscris un număr de identificare. Se identificau cele care erau în sistemul de control al producţiei. UE cere ca toate animalele să intre într-un asemenea sistem, deci şi cele ale ţăranilor.

Ştiţi că Sapard a devenit substantiv comun? Am auzit fraza asta: unu a luat un sapard şi a făcut nu ştiu ce.

Asta e foarte bine, că a devenit un substantiv comun. Sapard-ul mai continuă pînă la sfîrşitul lui 2006. La sfîrşitul lui 2006 se termină, dar se vor putea accesa fonduri de dezvoltare rurală care sînt mult mai generoase, cu un buget de 4-5 ori mai mare şi care funcţionează în mare măsură identic cu Sapard. A fost foarte bun pentru că i-a învăţat deja, au auzit de Sapard, mulţi au primit fonduri şi vor putea lua mai uşor banii comunitari după aderare. Chiar s-a creat o concurenţă: ăla a luat sapard, hai să luăm şi noi un sapard, să facem ceva.

a consemnat
Cristian GHINEA

Lucian LUCA

Cum sprijină statul român agricultura

Voi porni de la cifrele bugetului pentru agricultură. Acesta a fost descrescător începînd cu 1996, cînd a avut probabil vîrful din perioada de tranziţie. Anii 2000 şi 2004, ani electorali, au ridicat cheltuielile bugetului pentru agricultură, în special datorită plăţilor directe către agricultori (cupoane, în primul caz, bani cash, în cel de-al doilea). În anul 2000 cupoanele pentru ţărani au fost principalul capitol pe care s-au cheltuit banii, iar în 2004 situaţia s-a repetat. Banii pentru ţărani în anii electorali nu au fost alocaţi pentru a schimba ceva din politica existentă în acele momente, ci doar pentru a cîştiga voturi.

În 2001, Guvernul de atunci şi-a propus – şi mie mi se pare că a şi reuşit – să schimbe politica dintre 1997- 2000 prin introducerea sprijinului pe produs. Nu mai primeai bani pentru că posedai o bucată de pămînt, ci pentru că produceai ceva. Acest sprijin pe produs a capturat o bună parte din resursele care pînă atunci se duceau în mod egal spre aproape toate exploataţiile, dar mai ales spre cele mici şi medii. Practic, fluxul banilor s-a reorientat dinspre ţărani spre agricultorii care vînd produsele. Din 2002, mulţi bani s-au dus spre exploataţia mare, pentru că acesta era şi obiectivul: sprijinirea exploataţiei mari, şi parţial s-a şi reuşit. Dar, cum se apropia anul electoral şi Guvernul dorea voturile ţăranilor, din 2003 s-a reintrodus plata pe hectar, două milioane atunci, două şi jumătate din 2004. Iar în campania electorală nu s-a discutat deloc despre schimbarea politicilor. Aşa că în campanie a fost doar o întrecere în promisiuni: „tot ce vă dau ceilalţi, plus ceva pe deasupra".

În campanie a fost doar o întrecere în promisiuni: „tot ce vă dau ceilalţi, plus ceva pe deasupra".

Revenind la felul în care arată bugetul pentru agricultură, în perioada 2002- 2004 vedem o creştere relativă a sprijinului pentru investiţii, lucru binevenit într-o perioadă de schimbări structurale. Acest sprijin a însemnat subvenţii pentru utilaje, pentru instalaţii de irigat şi pentru amenajarea spaţiilor zootehnice. S-a renunţat, şi bine s-a făcut, la cîteva măsuri introduse pe nepregătite, cum a fost acordarea de îngrăşăminte gratuite. Motivaţiile acelei distribuiri de îngrăşăminte au fost destul de nebuloase la momentul acela, dar eu cred că era un fel de compensare cu gîndul la alegerile anticipate de atunci: „nu vă mai dăm cupoane, dar vă dăm îngrăşăminte". Un alt aspect pozitiv este şi renunţarea în 2003 la subvenţia la motorină. Era o formă de sprijin neconformă cu cerinţele de adaptare a legislaţiei în vederea aderării, iar renunţarea la ea a avut loc în timpul negocierilor şi pentru buna lor desfăşurare. Această subvenţie reapare acum în 2005, cu argumentul că a fost promisă în campania electorală, dar se putea renunţa la acest angajament, mai ales că era parte din ceea ce se cheamă: „ceva pe deasupra" peste ce promit adversarii. Din punctul meu de vedere, nu era cazul să se revină, dar rămîne un subiect deschis.

De la ţărani la fermieri

M-aş opri asupra obiectivului pe care eu l-am văzut ca fiind principal pentru noua politică agrară a actualului Guvern: transformarea gospodăriilor ţărăneşti în ferme familiale. Am aici nişte observaţii: deşi inevitabil procesul durează mult, aş fi vrut totuşi ca din primul an să aibă şi nişte finanţări, pentru că fără finanţări nu avem decît declaraţii de intenţie. Pe de altă parte, ajustarea legilor proprietăţii s-ar putea să aibă efecte în această direcţie, dar cred ca vor fi destul de limitate. Efectul cel mai important al acelor ajustări asupra structurii agrare ar trebui să se datoreze faptului că se va putea vinde şi cumpăra mai mult şi mai uşor pămînt. Dar este neclar şi ce înţelege Ministerul prin fermă familială. Din anumite declaraţii făcute mai devreme de dl secretar de stat, observ că vede ferma familială mai degrabă ca o asociaţie a rudelor, o exploataţie formată prin asocierea rudelor. Dar nimeni nu şi-o închipuie aşa în alte ţări. Ferma familială e ferma unei singure familii, suficient de mare, încît să aibă ca obiectiv producţia pentru piaţă.

Introducerea rentei viagere ar fi fost o altă măsură care ar fi putut conduce la înviorarea circulaţiei terenurilor şi, implicit, la creşterea suprafeţei exploataţiei agricole, dar neasigurarea finanţării acestei măsuri (dincolo de eventualele complicaţii ale implementării) o reduce la o simplă idee de dezbatere electorală.

Totuşi nişte ferme familiale există în România (ceva sub 100.000) şi gestionează circa 7% (am aproximat pe datele recensămîntului din 2002) din terenul agricol lucrat de exploataţiile individuale, iar ponderea lor, ca şi dimensiunea fiecăreia, inevitabil o să crească odată cu stabilizarea pieţei după 2007.

Dacă e să vorbim despre distanţa de la gospodăria ţărănească la ferma familială, trebuie spus că e dată de integrarea lor pe diferitele pieţe (a produselor agricole şi a *input*-urilor, a capitalului şi a pămîntului, a cunoştinţelor, a muncii). În ce priveşte piaţa produselor agricole, diferenţa e evidentă: gospodăria ţărănească produce pentru autoconsum, ferma familială produce pentru a vinde. Reintroducerea bonurilor valorice (cupoane pe hectar) s-ar putea să ajute piaţa adiacentă (îngrăşăminte, pesticide, seminţe), punîndu-l pe agricultor în

Gabriela Pascariu, Mugur Crăciun, Lucian Luca

situaţia de a le cumpăra direct.

În legătură cu piaţa de capital şi piaţa pămîntului, mă aştept ca măsurile de îmbunătăţire a legislaţiei funciare să fie rapide pentru că nu costă prea mult. Cît despre piaţa cunoştinţelor, este evident nevoie de o mai bună informare şi ştiu că ministerul are programată îmbunătăţirea funcţionării Agenţiei de Consultanţă Agricolă. În fine, şi poate cea mai grea sarcină: trebuie făcut ceva cu piaţa muncii, este vital pentru transformarea de care vorbim, din gospodărie în fermă: dacă omul nu poate să renunţe să îşi cultive pămîntul pentru că nu are unde munci şi astfel ar muri de foame, atunci este forţat să continue agricultura de subzistenţă. Aproximativ 40% din cele 8,5 milioane hectare de teren agricol, deţinut de exploataţiile individuale, aparţin celor circa 3,4 milioane de gospodării ţărăneşti „autarhice" (care nu vînd nimic), rămîne ca atenţia autorităţilor să se concentreze pe celelalte, aproape 40% din suprafaţă, aparţinînd celor aproape 1 milion de gospodării ţărăneşti „de semisubzistenţă" (care vînd doar surplusul); cu un program bine gîndit şi cu o aplicare hotărîtă a acestuia, o bună parte a gospodăriilor ţărăneşti de „semisubzistenţă" ar putea fi transformate, în mai puţin de un deceniu, în ferme familiale, prin creşterea eficienţei adusă de tehnologiile noi şi de înglobarea pe pieţele stabilizate ale Uniunii Europene.

***Lucian Luca** este doctorand în economie şi cercetător principal la Institutul de Economie Agrară. A lucrat cu Banca Mondială în calitate de consultant pentru agricultură şi dezvoltare rurală (1997-2003); recent a contribuit la Studiul privind agricultura României din perspectiva europeană (2005).*

Gabriela Carmen PASCARIU

PAC şi noile ţări membre

Ce este astăzi politica agricolă comună (PAC)?

Este tot mai puţin din ce a fost în perioada de început a integrării europene. În linii generale, intervenţia pe pieţele agricole a constat din: *garantarea preţurilor* pentru producţia pe care agricultorii nu reuşeau să o vîndă pe piaţă la un preţ convenabil (un fel de achiziţii publice); acordarea de *subvenţii cu rol compensatoriu* pentru a evita reducerea veniturilor din momentul în care reforma PAC a presupus măsuri de liberalizare a pieţelor (spre exemplu, reducerea preţurilor garantate, impusă mai ales ca urmare a necesităţii de a orienta agricultura europeană spre piaţă, risca să ducă la diminuarea veniturilor în special în cazul fermelor mici şi mijlocii; s-au acordat atunci plăţi compensatorii pe venit, în funcţie de o perioadă de referinţă fixată ca medie a veniturilor din trei ani consecutivi); *subvenţii cu rol de ameliorare a competitivităţii agricole şi asigurarea unei mai bune corelări între agricultură şi mediu* (formare profesională, investiţii în exploataţiile agricole şi în industria agroalimentară, susţinerea tinerilor agricultori, stimularea pensionărilor timpurii, protecţia mediului, împăduriri, reducerea îngrăşămintelor chimice).

În perioada de început a PAC, preţul garantat se stabilea la niveluri ridicate, incitînd la producţie de dragul producţiei, fără luarea în considerare a cererii. În plus, mult timp şi pe aproximativ 25% din pieţele organizate, preţul garantat s-a acordat pentru cantităţi nelimitate. Un astfel de sistem de intervenţie a răspuns nevoilor europene de la acea dată: ameliorarea productivităţii, venituri ridicate pentru populaţia agricolă, satisfacerea pieţei interne cu produse agricole şi preţuri rezonabile pentru consumatori. Destul de rapid, productivitatea a crescut, s-a asigurat securitatea în aprovizionare, s-au ameliorat veniturile, au scăzut preţurile. Însă politica agricolă comună iniţială este considerată astăzi victima propriului succes. Deşi în mare parte şi-a atins obiectivele şi a reprezentat un model de reuşită în procesul de integrare, PAC a generat distorsiuni semnificative în piaţă, a determinat excedente care au costat enorm bugetul comunitar, decalajele între veniturile agricultorilor şi ale celorlalte categorii socio-profesionale s-au accentuat, preţurile agricole s-au menţinut la un nivel peste cel mondial, „penalizînd" consumatorul european, agricultura intensivă a dus la o degradare accentuată a mediului şi a biodiversităţii. Spre exemplu, excedentele la cereale au atins 126%, cele la zahăr 135%, la carne 105%, la lapte praf 316%. Veniturile agricultorilor au crescut în perioada 1975-1991 cu doar 8%, comparativ cu 48% media generală; costul bugetar s-a ridicat pînă la 75-80% din bugetul comunitar, constituind cauza principală a celei mai mari crize bugetare din istoria procesului de integrare (1983-1984).

Ca urmare, după nenumărate „cosmetizări", PAC a fost reformată esenţial în 1992. A fost debutul unei noi „ere", principalele măsuri au constat în: reducerea preţurilor garantate şi întărirea măsurilor condiţionale de acordarea lor; *extensificare* (diminuarea îngrăşămintelor, protecţia mediului, împăduriri); *îngheţarea terenurilor* (scoaterea din cultură a unei suprafeţe minime de teren pentru un anumit număr de ani, cu acordarea de sume care să compenseze pierderile de venit); *acordarea de plăţi compensatorii pe venit* avînd la bază randamentul mediu din fiecare regiune; *orientarea subvenţiilor spre dezvoltarea rurală*. Tendinţele introduse atunci – de liberalizare, extensificare, dezvoltare durabilă, dezvoltare rurală – au fost întărite prin reforma din 2003. Se poate spune chiar că noua reformă schimbă radical „imaginea" PAC. S-a produs o ruptură evidentă cu stimularea productivismului agricol, marcînd orientarea clară spre piaţă. Principala modificare în acest sens este că plăţile directe nu se mai acordă în funcţie de randamentul mediu, ci se vor stabili ca sume unice pe exploataţie, urmînd să favorizeze mai curînd exploataţiile familiale mici şi mijlocii. În al doilea rînd, este întărită condiţionalitatea de mediu (acordarea plăţilor directe este condiţionată de respectarea unor norme stricte de protecţia mediului), iar dezvoltarea rurală devine aşa-numitul „pilon al doilea" al PAC.

Ce ne privesc pe noi toate acestea?

Noile ţări membre, implicit şi România, vor fi beneficiari neţi ai finanţării comunitare, cele mai importante sume venind pentru agricultură (peste 15 miliarde euro în 2007). Conform estimărilor Comisiei Europene, aplicarea PAC noilor ţări membre va determina creşteri semnificative ale producţiei şi veniturilor. Producţia vegetală va creşte cu 24% (16% pentru România), cea animală cu 19% (32% în cazul României), iar veniturile cu 86% (79% în România). Pentru o fermă vegetală de 20 ha, cea mai avantajată dintre noile ţări membre va fi România. Chiar dacă ne gîndim la posibile costuri economice şi sociale ce vor decurge din restructurare, trebuie să avem în vedere că restructurarea ar fi mult mai dificilă în afara procesului de integrare, caz în care performanţele agricole ar fi destul de mediocre, incapabile să asigure competitivitatea necesară pe o piaţă tot mai deschisă concurenţei internaţionale. În plus, luînd în considerare particularităţile agricole ale ţărilor din Europa Centrală şi de Est (ferme de semisubzistenţă, nivel scăzut al infrastructurii economice şi sociale în mediul rural), Comisia a prevăzut măsuri speciale care să permită adaptarea sectorului de subzistenţă la normele comerciale europene şi care să susţină dezvoltarea rurală.

***Gabriela Carmen Pascariu** este conferenţiar la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, Facultatea de Economie şi Administrarea Afacerilor şi coordonează activitatea Centrului de Studii Europene. A publicat numeroase studii despre politica agricolă comună şi integrarea economică europeană.*

Textele din această pagină reproduc fragmente din intervenţiile participanţilor la conferinţă.

În fiecare supliment din seria „Dialoguri europene", ultima pagină va fi deschisă studenţilor (toate nivelurile). Publicăm astăzi textul domnului Gavril Ardusătan. Le mulţumim tuturor celor care au dorit să-şi exprime ideile şi îi invităm la viitoarele conferinţe şi la viitoare colaborări.

Gavril ARDUSĂTAN

România – satul de la poalele Carpaţilor

Un posibil *branding* de ţară, marca unui etern şi fascinant paradox: România, satul de la poalele Carpaţilor. Deşi sofisticatele analize economice, sociale concluzionează apăsat că ţara noastră dispune de un imens potenţial agricol, agro-turistic, de dezvoltare în general – lucru pe care-l tot auzim de 10 ani încoace – rezistenţa la reformă, la integrare, rămîne foarte puternică. Nivelul de dezvoltare a mediului rural se încăpăţînează să rămînă foarte mic.

Nu pun în discuţie celălalt paradox care insinuează rezistenţa la reformă a clasei politice româneşti, tocmai aceea care are cea mai puternică voce, care afirmă necesitatea şi urgenţa reformei, cît mai ales rezistenţa publică. Fără a fi una voită, pentru reformă şi integrare în general, rezistenţa celor din mediul rural vine în întîmpinarea „proiectelor" de dezvoltare a agriculturii şi de dezvoltare rurală, care, din experienţa lor, nu treceau dincolo de titluri media sau afişe frumos colorate. Dacă primeau două milioane pentru fiecare hectar, asta n-avea legătură cu vreo reformă, ci era o normalitate, în condiţiile în care s-a promis atîta pentru agricultori.

Despre ce este vorba? Spun aici că se manifestă, la ţăranii şi locuitorii satelor româneşti, o rezistenţă organică la orice schimbare, fapt uşor de demonstrat sociologic şi antropologic. Paradox: tocmai aceştia, în sondajele de opinie, salută fără rezerve sau îngrijorări ideea integrării noastre europene. De altfel, nimic nu poate fi mai rău decît este acum situaţia agriculturii noastre.

Mulţi foşti sau actuali decidenţi zîmbesc şi, frecîndu-şi mîinile, îşi declară satisfacţia de a fi scăpat de o problemă. Posibila problemă a „persuadării" oamenilor care înţeleg sau nu vor să înţeleagă limba „celor de sus". După părerea mea, ţăranii acceptă uşor povestea cu „UE" numai pentru că au auzit că ţăranii de la ei – fermierii adică – trăiesc mai bine, au scule performante de lucrat pămîntul (mulţi cred că din această cauză lucrează mai puţin), statul lor îi sprijină cu subvenţii uriaşe etc. Apoi, poate că cei mai mulţi s-au săturat să creadă că vreo reformă agricolă pornită de la Bucureşti îi va atinge cu aripa bunăstării. Bucuria oficialilor români se va transforma în panică, dacă – Doamne fereşte! – agricultura va deveni cuvînt-cheie într-o clauză de salvgardare...

Cum integrăm agricultura românească?... Prin informare. Inteligentă. Susţinută. Ca şi în politicile de marketing, unde se pot crea nevoi, chiar dacă ele nu există. Riscul imediat: bagatelizarea subiectului, posibila percepţie propagandistică similară celei din anii „glorioşi" ai reformei agrare comuniste. Pe această pistă, cea a campaniilor de informare, sînt mai multe avantaje: cost relativ scăzut, avînd în vedere perpetua austeritate bugetară; existenţa din abundenţă a surselor de informare, a studiilor de impact, a strategiilor de dezvoltare; societatea civilă tot mai prezentă în viaţa noastră etc.

Cine ar putea face această campanie de informare-comunicare? Ideal ar fi de găsit oamenii specializaţi în comunicare, multiplicatori de informaţie, alţii decît cei din mass-media. Oameni care pot oferi garanţii pentru rezultatele muncii lor. În ultima vreme s-au specializat în domeniul comunicării tot mai mulţi tineri, care mai au avantajul mobilităţii. Oare se va găsi o formulă prin care acţiunea comunicativă oficială să fie coerentă, susţinută, profesională? Se pare că se lucrează intens la acest proiect, dar timpul, ştim, nu mai are răbdare cu noi.

Lucrurile s-ar simplifica substanţial dacă *trend*-ul integrării europene ar fi corect şi profesional perceput de administraţia publică locală, acolo unde se opreşte elanul marilor reforme interne. Dacă vrem să spunem ceva ţăranilor, atunci trebuie mers acolo, în satul lor, şi povestit despre politica Guvernului pentru agricultură şi dezvoltare rurală, Politica Agricolă Comună, cum va fi sprijinit fermierul după 2007, cum pot fi făcute accesibile fondurile comunitare etc. După aceea ei vor lucra pămîntul ca şi pînă atunci, dar e foarte probabil să înceapă să creadă că există cu adevărat oportunităţi; se vor informa. Dacă li se vor oferi condiţiile de participare la piaţa liberă, o vor face. Se vor descurca. Poate mai bine decît încercăm să ne imaginăm.

Dacă se va realiza ceva progres, încît să poată fi vorba de o calitate a vieţii în mediul rural, vom putea vorbi pe larg despre şansa turismului românesc, despre creşterea ponderii serviciilor în PIB-ul naţional, despre dezvoltare rurală în general. Pînă atunci, să auzim de bine, să auzim bine, să auzim ceva despre dezbaterea publică a celor ce sînt în „peisajul" satului românesc.

Gavril Ardusătan *este doctorand, anul I, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, Facultatea de Studii Europene, îndrumător Andrei Marga.*

Marile exploataţii sînt specifice agriculturii americane, nu celei europene

Sectorul agricol românesc este sfîşiat între două extreme izbitoare, şi anume: un număr foarte mic de ferme comerciale, dar de dimensiuni mari care lucrează 44,6% din Suprafaţa Agricolă Utilizată (SAU) a ţării, cu o medie aritmetică simplă de 270 de hectare, şi un sector individual extrem de fragmentat, în care 4,7 de milioane de gospodării cultivă 55,4% din SAU, cu o medie de mai puţin de 1,6 hectare. **Această situaţie indică faptul că problema fundamentală este evident mai puţin de natură agricolă, cît mai degrabă rurală, deoarece creşterea competitivităţii fermelor necesită un transfer semnificativ de forţă de muncă dinspre activităţi agricole spre alte activităţi.** Conform rezultatelor preliminare ale Recensămîntului General Agricol, date publicităţii în vara anului 2003, din totalul SAU de 13.939,5 mii de hectare, în 2001-2002 44,6% erau lucrate în ferme cu un statut juridic (societăţi pe acţiuni, asociaţii agricole formale) şi 55,4% sînt lucrate de gospodării individuale fără statut juridic (gospodării familiale, asociaţii familiale).

În 2001 Guvernul a definit prin Legea nr. 166 a exploataţiilor agricole două categorii: cele familiale şi cele comerciale. Legea 166 stabileşte că numai exploataţiile comerciale sînt eligibile pentru programele de subvenţionare, deşi acte normative ulterioare legii au diluat această prevedere.

Nu există nici un indiciu despre cîte dintre cele 4,7 milioane de gospodării individuale sînt ferme comerciale, de semisubzistenţă sau de subzistenţă. Clasificarea aleasă de Guvern pentru înregistrarea exploataţiilor comerciale nu permite o identificare reală a exploataţiilor mici pe categoriile definite de UE şi pe baza cărora Guvernul ar putea eventual negocia cu Comisia Europeană o schemă de transformare a sectorului de semisubzistenţă în sector comercial, aşa cum a negociat Polonia. De asemenea, **structurile create şi recenzate în baza legii 166 arată mai degrabă o tendinţă spre un sistem corporatist latifundiar specific mai degrabă agriculturii americane, decît modelului european bazat pe ferma familială.** Deşi acest sistem prezintă avantajul economiei de scară, totuşi noile elemente de reformă ale Politicii Agricole Comune, care se vor aplica şi României din 2007, sînt de natură să limiteze valoarea transferurilor financiare către fermele mari. Plafonarea nivelului maxim de subvenţie şi modularea introduse de reforma PAC din 2003 sînt de natură să dezavantajeze statele membre cu structuri de exploataţie mari.

* * *

În anul 2000, numai 418 de sate, reprezentînd 3,2%, erau conectate la reţeaua de canalizare. Este important să subliniem faptul că numai 14% dintre satele conectate la serviciul de furnizare a apei dispun în acelaşi timp de reţele de eliminare a apelor reziduale. Această proporţie indică un risc foarte ridicat de poluare şi daune pentru mediul înconjurător, în special în localităţile în care reţeaua de canalizare nu există în paralel cu reţelele de furnizare a apei. Numai 16% din gospodăriile rurale au băi şi numai 32% dispun de toalete. Lipsa de dotări de bază pentru gospodărie şi a unor echipamente, cum ar fi frigidere, maşini de spălat sau aragaze, creşte riscul îmbolnăvirilor în rîndul populaţiei rurale, mărind gradul de expunere a acestora la bolile infecţioase.

* * *

Aproximativ 1 milion de fermieri ce reprezintă forţă de muncă excesivă în agricultură şi au peste vîrsta de pensionare ar putea să îşi înceteze activitatea, cu condiţia să obţină un venit echivalent sau superior celui pe care îl obţin din cultivarea pămîntului. Structura de vîrstă a acestei categorii este de aşa natură încît este pur şi simplu nerealistă încurajarea acestora să se angajeze în activităţi neagricole, şi, de aceea, soluţia pentru această categorie este introducerea unei scheme complementare de pensii de tip „venit minim garantat", care să le permită să îşi cîştige traiul, cu condiţia să accepte să disponibilizeze pămîntul care să permită o restructurare accelerată a acestui sector. Aplicarea unei astfel de scheme ar putea retrage din agricultură peste un milion de agricultori bătrîni şi disponibiliza circa două milioane de hectare pentru procesul de consolidare a exploataţiilor.

	Forţa de muncă din agricultură, 2002	Cheltuieli cu alimentele în veniturile familiei
UE cu 15 membri	4,3%	16,2%
Estonia	6,5%	32,7%
Ungaria	6,1%	27,7%
Lituania	18,6%	38,9%
Polonia	19,6%	28,0%
Slovacia	6,6%	28,7%
Cehia	4,9%	26,4%
Bulgaria	**10,7%**	**31,8%**
România	**36,4%**	**39,9%**

	Mediul rural	Mediul urban
Dotări din gospodărie (%)		
Fără baie	84	13
Fără toaletă	68	8
Fără furnizare a apei calde	86	15
Servicii pentru comunitate (%)		
Fără servicii locale de sănătate	15	0
Fără farmacie locală	40	0
Fără poştă locală	16	0
Bunuri de folosinţă îndelungată (%)		
Fără frigider	34	11
Fără aragaz	27	4
Fără maşină de spălat	67	28

(fragmente şi tabele din studiul „Dezvoltarea rurală şi reforma agriculturii româneşti", Institutul European din România – www.ier.ro. Autori: Mihai Dumitru, Dana Diminescu, Valentin Lazea, decembrie 2004)

PROGRAM FONDUL EUROPA
Integrarea agrară,
supliment al revistei *Dilema veche* nr. 67,
29 aprilie – 5 mai 2005
Realizat în colaborare cu SAR
Conţinutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziţia oficială a UE
Coordonatori: Cristian GHINEA *(Dilema veche)* şi Laura SIMIONESCU *(SAR)*
SAR Romanian Academic Society
UNIUNEA EUROPEANĂ
Proiect finanţat prin Phare

„Suspiciunea înseamnă eşecul dominării“

– interviu cu Ovidiu GHERASIM-ROBU –

Vineri, 22 aprilie, la Theatrum Mundi a avut loc premiera spectacolului Cronica unui răsărit de soare avortat *de Matei Vişniec, regia şi scenografia Ovidiu Gherasim-Robu, muzica Cristian Lucacevski, cu: Constantin Cojocaru, Violeta Teaşcă, Ioana Flora, Nicu Botezatu, Ion Bechet, Dana Pocea, Carmen Stimeriu, Viviana Gherasim ş.a.*

Anul acesta cel mai jucat dramaturg în România este Matei Vişniec. Ce v-a determinat să montaţi această piesă?

Mă bucur să aflu că Vişniec e atît de jucat. Sîntem amîndoi din Rădăuţi, avem prieteni comuni şi sîntem chiar rude prin alianţă, dar cu toate astea nu ne-am întîlnit niciodată. Alegerea piesei se datorează însă, în primul rînd, tentaţiei de a lucra cu un text suficient de încifrat şi care ascunde un mic paradox: este expresionist cu mijloace impresioniste. Poetica lui Matei Vişniec este, fără îndoială, tentantă. Probabil acesta este şi motivul pentru care este atît de jucat.

Piesa a fost jucată şi stagiunea trecută la Teatrul Foarte Mic, în regia lui Mihai Lungeanu. Nu e un risc să o montaţi şi dvs., atît de curînd?

Spectacolul a fost pus mai întîi aici, la Theatrum Mundi, şi, în cele din urmă, s-a jucat la Teatrul Foarte Mic sub numele de *Paparazzi*. Nu am văzut acel spectacol pentru că între timp începusem şi eu să lucrez la el şi nu am vrut să mă influenţeze în nici un fel. Cu toate că e în natura lucrurilor ca viziunile să fie diferite aproape de la sine.

Matei Vişniec se arăta încîntat că piesele sale sînt montate de regizori tineri. Se pretează piesele lui mai mult decît altele la interpretări incitante?

Diferenţele de generaţie sînt foarte importante cînd se face montarea unui spectacol, dar teatrul special al lui Vişniec, care se încadrează cu greu unui gen anume – poetic, realist, suprarealist sau absurd – are în plus posibilităţi ludice importante. Umorul lui Vişniec permite multă improvizaţie şi are avantajul că este acoperit întotdeauna de text. Tinerii par interesaţi în principal de acest lucru, însă peste cîţiva ani ei înşişi îl vor monta altfel pe Vişniec.

După '90 teatrul românesc a descoperit roata şi s-a montat după mode. Or, în ultimii ani, s-a făcut concomitent teatru realist, absurd, experimental etc. Conştiinţele artistice ale diferitelor generaţii cred că au ajuns, în cele din urmă, la un numitor comun.

Care ar fi atributul principal al montării dvs., motivul pentru care nu ar trebui să ratăm acest spectacol?

Am extras din textul piesei o idee de bază – clasică, în fond – în jurul căreia am construit tot spectacolul şi spre care converg toate semnificaţiile: indiferent de importanţa şi de poziţia pe care o avem, sîntem la mîna unei forţe mai presus de noi. Fiecare dintre personajele acestui spectacol încearcă să le domine pe celelalte, le urmăreşte, le vînează... Numai că sub imperiul suspiciunii, al fricii, al panicii de necunoscut, această intenţie a dominării nu se realizează decît aparent şi nicidecum pînă la capăt. Personajul principal, cel în care am „condensat“ mai multe personaje – Şeful, Casierul care vinde bilete la tren, Automatul cu băuturi, Vocea de la telefon şi Omul cu cutia de violon –, care intră în viaţa celorlalţi şi pare că le înscenează vieţile, singurul personaj ce dă impresia controlului, ei bine, el însuşi îşi va arăta la final neputinţa.

a consemnat Marius CHIVU

Matei VIŞNIEC

Putem vorbi serios despre sfîrşitul lumii?

„Paparazzi sau *Cronica unui răsărit de soare avortat* este un text, publicat în Franţa la Editura Actes Sud Papiers, o editură prestigioasă, una dintre cele mai importante care publică teatru în limba franceză. Scrisă iniţial în franceză, piesa a fost tradusă în mai multe limbi: germană, catalană... A fost montată pentru prima dată în Franţa de către Compania Pli Urgent din Lyon, în regia lui Christian Auger. A mai fost montată şi prezentată acum cîţiva ani la Festivalul de Teatru de la Avignon (în secţiunea *off)* de către Compania Nice Théâtre Vivant. Este un text des utilizat de companii de amatori. Recent, o altă companie din Lyon l-a prezentat în cadrul unui festival din Ucraina.

Cînd am scris această piesă mi-am pus următoarea întrebare: se poate vorbi serios în zilele noastre despre sfîrşitul lumii? Părerea mea este că nu, nimeni nu poate lua în serios acest subiect. Şi totuşi, şi totuşi, o piesă despre cum nu reuşeşte omul să-şi găsească umanitatea, nici măcar pus într-o situaţie limită, mi s-a părut interesantă.

Multă lume este îndrăgostită de această piesă, iar mulţi regizori au crezut că e un text uşor de montat. În realitate, presupune un exerciţiu ludic de mare precizie.“

mergi pe mîna mea

Shangri-La

Mark Knopfler cîntă, vorbeşte, rîde, plînge şi oftează la chitară. A făcut-o timp de două decenii şi ceva ca şef peste Dire Straits, o celulă strînsă căpos şi anacronic sub steagul rock-ului baladesc, narcotizant şi vălurit. De aproape cincisprezece ani e pe cont propriu, singur cu talentul şi compoziţiile lui. Apelează la trupe de studio, care execută comenzi şi nu ies din vorba şi din portativul căpeteniei. Nici măcar cînd căpetenia compune nostalgic şi evocator, în amintirea confreriei pentru care vărsaseră cîndva un strop de sînge John Illsley, Pick Withers şi fratele mai mic al lui Mark Knopfler, David. Cine ascultă ultimul album al lui Mark Knopfler, *Shangri-La,* îşi îngăduie bucuria elementară a muzicii pentru suflet. Chitara lui Mark e o trestie cu strune, din care ies emoţii altminteri inexprimabile. E un instrument care sună duios, percutant şi ameţitor, şi pe care n-ai cum să-l confunzi, lucru la fel de valabil pentru vocea sus-numitului. O voce în care se topesc şarmul leneş şi mahmureala crîncenă, confidenţa de alcov şi mirarea în faţa minunilor lumii, oboseala aleasă şi blazarea nobilă a mohicanilor readuşi în prim-plan. Insistaţi pe „The Trawlerman's Song, All That Matters“ sau „Postcards from Paraguay“ şi înveseliţi-vă! Bătrînul Mark a mai cizelat un giuvaier. Cu aceeaşi privire albastră în ale cărei ape stăruie comorile Angliei. Cu acelaşi surîs pe care i-l ştim în colţul gurii încă de acum treizeci de ani, cînd ne informa calm că nu emite pretenţii de muzician şi că artificiile lui sînt o simplă joacă. O joacă. Auzi moft!

Radu PARASCHIVESCU

Cristiana RADU

simeze

Ambalaje pentru suflet

● **Suzana Fîntînariu, *Corp însemnat* (Galeria ArTei, 13 aprilie – 7 mai)**

Artist complex şi nume important al plasticii româneşti, Suzana Fîntînariu a abordat nu numai domeniul graficii, pe care l-a explorat în profunzime, ci şi pictura, arta obiectuală, instalaţia sau chiar *performance*-ul. S-a născut în 1947, în Bucovina, a urmat Institutul de Arte Plastice la Cluj, a format talente notabile (Zidaru, Ioana Bătrînu) la Liceul de Artă din Craiova şi este acum profesoară la catedra de grafică a Facultăţii de Artă din Timişoara. A expus în cadrul unui număr impresionant de expoziţii, în ţară ca şi în străinătate, şi a cîştigat premii prestigioase. Lucrările artistei funcţionează, *in extenso,* ca nişte autoportrete, în care gestul energic şi forma croită pe dimensiuni mari se împletesc cu simţul detaliului şi cu rafinamentul cromatic.

Expoziţia deschisă la galeria ArTei, în perioada 13 aprilie – 7 mai, se intitulează *Corp însemnat,* dintr-o serie de *Ambalaje pentru suflet* desfăşurate în timp, drept una dintre preocupările constante, obsesive chiar, ale artistei. Corpul, înveliş al sufletului, devine el însuşi semn cuprinzător de semne. Conturul îi circumscrie umbra, e o formă-receptacul, un sarcofag. Procedeul seamănă îmbălsămărilor egiptene unde organele interne sînt substituite cu substanţe sacre şi uleiuri preţioase, concretul cu simbolul, viaţa pămîntească cu cea celestă. Lumea de semne care umple forma trupului, a mumiei, nu îl reprezintă pe acesta, ci desluşeşte corpusculi sufleteşti. Lucrările evocă nu doar sarcofagul egiptean, prin formă, densitate cromatică şi abundenţă de semne, dar şi pupa fluturelui, învelişul din care acesta va renaşte. Teluricul este elementul căruia i se afiliază lucrările, mereu contrapus unei tentaţii a desprinderii, aspiraţiei către înalt. Aici se află, probabil, sursa dramatismului şi a densităţii de sens a operei Suzanei Fîntînariu. Operă care vorbeşte despre moarte şi renaştere, deşi pare a afirma descompunerea şi circumscrie urma întipărită în înveliş. Este, în fapt, o afirmare a vieţii şi a plenitudinii. Traseul plastic şi cel ideatic propuse privitorului conduc de la suprafaţă la profunzime şi de la epidermă la straturi de sens. Colajele ample impresionează prin densitatea semnului plastic şi prin dramatismul cromatic. Compoziţii perfect închegate, lucrările seamănă, cu toate acestea, acelor stampe – suluri japoneze în care, prin rulare, orice fragment poate deveni o nouă lucrare, de sine stătătoare. Acest lucru se şi întîmplă în micile picto-obiecte inserate printre colajele de mari dimensiuni. Sînt integrate şi recuperate artistic mici fragmente de hîrtie care sînt tot atîtea *memento* ale vieţii cotidiene.

O carte apărută anul trecut în librării mărturiseşte o preocupare surprinzător înrudită *Corpurilor însemnate*. Este vorba de romanul *Bietele corpuri* semnat de Sonia Larian. În prefaţă, Adriana Babeţi explică: autoarea „a strîns laolaltă fragmentele risipite în ţesătura delicată şi totodată aspră a unui soi de linţoliu (...), un giulgiu care învelește corpul din litere. Şi a plăsmuit o făptură ascunsă într-un sac din piele de hîrtie, neted şi rece, pe care maşina infernală a memoriei întipăreşte urme adînci“. Cuvinte ce ar putea la fel de bine descrie universul de hîrtie al Suzanei Fîntînariu.

colţul scurt

Cadouri de Paşte

Dacă nu ştiţi de unde să cumpăraţi ceva deosebit (şi ieftin) pentru cei apropiaţi, cu ocazia Paştelui, la Muzeul Ţăranului Român s-a deschis o expoziţie cu vînzare unde au fost expuse lucrări plastice realizate de copiii Centrului Social „Sf. Dimitrie“ din Bucureşti. Finanţat din fonduri franceze şi desfăşurat în parteneriat cu Direcţia de Asistenţă socială şi Protecţia copilului sector 3 şi de Şcoala Generală nr. 71, proiectul „Atelier de terapie prin artă“ îşi propune recuperarea copiilor proveniţi din familii aflate în dificultate, prin cultivarea şi exprimarea aptitudinilor artistice.

Ce aşteaptă de la această expoziţie micii artizani? **Cătălin-Dorel, 11 ani:** „Mie cel mai mult mi-a plăcut să cos iepurii. Aş vrea să vină cît mai mulţi oameni să vadă ce am făcut şi să se vîndă cît mai repede.“ **Mihai, 13 ani:** „Am făcut de toate: ghivece, farfurii, cîrlige, puişori... Cel mai mult mi-a plăcut să fac ghiveciul. N-aş vrea să se vîndă. Aş vrea să-l iau eu acasă ca amintire.“ **Marinela-Cristina, 11 ani:** „Eu am făcut iepuraşi, am pictat, am lucrat în lut... Am făcut mai multe, nici nu mai ţin minte. Dragi oameni, dacă vreţi, puteţi să veniţi la muzeu să cumpăraţi ce au făcut copiii Centrului ca să aveţi acasă la ce să vă uitaţi!“. **(M. C.)**

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Influenţă

La 18 aprilie 2005, săptămînalul *Time* a tipărit o ediţie specială dedicată celor mai influenţi contemporani. Categoriile selectate: „lideri şi revoluţionari“, „constructori şi titani“, „eroi şi simboluri“ (în accepţia sociologică a englezescului *icon),* „oameni de ştiinţă şi gînditori“, iar la urmă, pentru partea de distracţie, „artişti şi creatori de ambianţă“ (pentru că îmi vine să traduc astfel termenul *entertainers).* Lista cuprinde 100 de nume. Un fel de panteon al secolului XXI. Dar cel mai interesant mi se pare faptul că majoritatea celor aleşi aparţine spaţiului american şi celui asiatic. O palmă pe obrazul european sau o realitate de care Europa poate lua act, fără prea multe speranţe? În singuraticul grup chemat să salveze onoarea vechiului continent figurează Javier Solana (Mister PESC), Noel Forgeard (boss-ul de la Airbus), stilista Miuccia Prada şi... Viktor Iuşcenko, preşedintele oranj. E oarecum surprinzător să-l descoperi, la secţiunea „lideri şi revoluţionari“, pe cardinalul Joseph Ratzinger – gardianul ortodoxiei romane şi, acum, Papa Benedict al XVI-lea. În rest, mă uit curios după nume de personalităţi religioase şi nu dau decît peste Andrew Weil, guru al autoterapiei, pastorul baptist Rick Warren şi coloratul Dalai Lama! Ce sărăcie, totuşi! Ne trezim în plin deşert spiritual, unde singurele oaze, repere, faruri sînt politicienii duri din echipa lui Bush jr., marii CEO ai şi mai marilor companii globale, şefii de reţea ai nodului medio-oriental (Mahmoud Abbas, Ali Husaini Sistani, însoţiţi de noul star terorist, Abu Mousab Al-Zarqawi), enigmaticul preşedinte chinez Hu Jintao, ireductibilul Ariel Sharon...

Să nu ne lamentăm sentimental. E normal ca americanii din redacţia *Time* să pună accentul pe SUA şi să cearnă primele 100 de personalităţi mondiale după criteriile propriei mentalităţi: contează cine are bani (pentru că a ştiut să-i facă, precum Roman Abramovici, care, la 38 de ani, posedă 13 miliarde USD). Contează decidenţii aşezaţi în punctele-nevralgice (precum Marc Malloch Brown, şeful de cabinet al lui Kofi Annan), dar şi tipii care, prin întreprinderile montate, ne-au schimbat felul de a lucra sau comunica, fie că vorbim despre conflictul maniheic dintre Bill Gates şi tăticul Apple, Steve Jobs, ori despre cuplul Balsillie-Lazaridis, The BlackBerry Guys... N-aveau cum să lipsească oamenii care au întors pagini tehnologice de maximă importanţă comercială (băieţii de la Google). Şi nici personalităţile din zona marketing (cum ar fi Reed Hastings, care a bulversat industria filmului prin difuzarea electronică) sau din atotputernica publicitate, unde oamenii de calibrul unui Martin Sorrell, patronul WPP, fac legea.

După cum anticipam, mai slab stăm în zona „iconică“. Acolo s-au reunit tot oameni de acţiune – care conduc, de pildă, campanii eficiente anti-SIDA – însă nu prea mai există chipuri aurorale, în genul Maicii Tereza de Calcutta. Noua maica Tereza este, bunăoară, Oprah Winfrey, al cărei show tiermondist se consumă în templul media, fără legături cu fresca suferinţelor umane din viaţa reală. Cine sînt eroii zilei? Ce modele cultivă adolescenţii de astăzi? Fireşte că nu-l poţi ocoli, în acest plan, pe un Michael Schumacher şi nici pe (la noi mai puţin) mitologicul LeBron James, noul Michael Jordan. Dar la capitolul „credinţă“, nu te prea poţi recunoaşte în alde John Stott, care difuzează Evanghelia în lumea a treia prin opulentul său *Evangelical Fellowship in the Anglican Communion...*

În concluzie: noi, europenii, avem o problemă. E chiar *problema noastră*, aşa că îi descurajez pe criticii care s-ar grăbi să mă (re)distribuie în categoria reacţionarilor indispuşi de globalizare... Problema noastră constă, pur şi simplu, în faptul că nu deţinem o influenţă notabilă sau că nu reuşim să ne proiectăm criteriile, pentru a contrabalansa logica pragmatică a *king-maker*-ilor de peste Ocean. America şi Asia conlucrează armonic la noua ordine mondială. Mai avem ceva de spus pentru a obţine – altfel decît prin argumente „istorice“ – un loc în marele tablou care pare deja să ne excludă?

Anca MANOLESCU

Grija de aproapele

– o mediatizare decentă –

În ziua de Florii, TVR 1 a difuzat un „produs mediatic“ propriu care, la începutul Săptămînii Mari, promova ajutorarea semenilor. După mine, a fost un „produs mediatic“ bun. Din trei motive. Întîi: aspectul de spectacol şi de spectaculos era destul de redus şi de bine utilizat, doar atît cît să sensibilizeze, fără efecte prea ieftine, privitorul. O echipă TVR 1 (reporter Cristina Liberis) însoţise pe un particular (întreprinzător, mic sau mediu, maramureşean) atunci cînd sosise la o casă nevoiaşă din Moldova: omul adusese, peste pasul Prislop, cîteva vite să le dăruiască în preajma Paştelui unei familii cu mulţi copii, care îşi pierduse de curînd orice sprijin. Bărbatul casei, împins de sărăcie, plecase să muncească în Italia ca cioban, dar acolo stăpînul stînii îl ucisese (ni s-a spus) şi abandonase mortul într-un loc pustiu. Povestea are, evident, ceva izuri mioritice. Dar ele erau destul de aluzive ca să nu stîrnească impresia de „aranjament“; dimpotrivă, surdele ecouri „mitice“ se închegau bine cu sărăcia cuviincioasă a casei din Moldova şi mai ales cu mîhnirea şi neajutorarea femeii, rămase singure cu cîţiva copii. Imaginile nu erau prea insistente, erau cumpănite, nu mizau pe pitorescul unor lacrimi pe care camera de luat vederi le urmăreşte avid cum ţîşnesc din ochiul „subiectului“ mediatic. Cristina Liberis a încheiat reportajul cu o sobrietate albă, de informaţie de jurnal (autentic) de ştiri, cu mult mai expresivă, în context, decît unsuroasele înfloriturі care ambalează de obicei asemenea tematică.

În al doilea rînd, nu ni s-au prezentat un destinatar colectiv, anonim, aproape abstract, al caritǎţii şi o instanţă birocratic-caritabilă care îl asistă cu multă zarvă. Ne-au fost arătate două chipuri de oameni (bărbatul care cumpărase vitele şi le adusese peste munte; femeia care le primea cu gesturi gingaşe de grijă), însoţite de o poveste. Ni s-a arătat o întîlnire „faţă către faţă“. Dar chipurile şi cuvintele celor doi erau destul de sobru filmate, aşa încît să sugereze cum trece, de la un om la altul, o solicitudine general valabilă. Substanţa cazului şi/sau regia lui izbuteau să dea imaginea unei mişcătoare simplităţi.

În sfîrşit, televiziunea şi-a dat, în acest caz, un rol, mi se pare mie, adecvat. Nu rolul unui strîngător agresiv de fonduri şi vedete, nu rolul unui „agitator“ al milei şi al sentimentalităţii colective. Ci rolul de a publicita, cu pricepere şi discreţie, o întîmplare particulară, un contact uman, o poveste de ajutorare din România de azi. Televiziunea îşi accepta astfel condiţia: era un mediator între modesta, dar expresiva poveste din Moldova, şi public. Nu era creator agresiv de eveniment mediatic, ci „comunicatorul“ priceput al unui caz real sau verosimil. În discreţia lui aluzivă, produsul mediatic TVR 1 era convingător.

Sigur că, pentru a trece Paştele cu bine, adecvat, credincios nu are nevoie doar de milostenie. Caritatea care se închide în ea însăşi, satisfăcută de sine (şi de eventuala obţinere a unor avantaje colaterale) ajunge, dimpotrivă, suprem nocivă. În provocatoarea lor îndrăzneală, Evangheliile pun inadecvarea maximă faţă de Christos în seama milosteniei autosuficiente, mîndră de performanţele ei. Cu grija lui pentru săraci, Iuda ar vrea să acopere, să blocheze orizontul misterului pascal. Să ne ocupăm de bunăstarea semenilor noştri, de nevoile lor, *în limitele lor,* nu de aventura lui Dumnezeu care se pregăteşte să îl treacă pe om dincolo de moarte, ar dori Iuda. Călătoria verticală a lui Christos pe axul crucii, „vadul“ pe care îl face el către nemărginirea lui Dumnezeu, vad prin care va erupe Duhul, misterul omului deificabil, toate acestea riscă să rămînă incomprehensibile, inexistente pentru o milostenie prea preocupată de ea însăşi, prea „ocupată“ pentru a lua în seamă ceea ce o depăşeşte.

Pe de altă parte însă, un gest *concret* (şi discret) de solicitudine, de caritate faţă de un semen poate însemna ceva decisiv pentru fiinţa celui ce îl face. Sîntem atît de obişnuiţi cu limitele eului nostru (fie el şi generos, în principiu, faţă de ceilalţi), încît gestul concret poate crea o breşă în incinta confortabil amenajată a fiinţei noastre. E de ajuns cîteodată un gest infim de atenţie *totală* faţă de celălalt uman, pentru ca fiinţa să recupereze disponibilitatea faţă de Cel cu totul altul. Din orizontală, îndreptată spre omul din faţa ta, breşa devine verticală, deschisă spre imprevizibilul lui Dumnezeu, acel „imprevizibil“, mai amplu decît orice bine conceptibil, despre care îi plăcea părintelui Scrima să vorbească.

Un om în care s-a deschis o asemenea breşă are şanse să perceapă cu toate palierele fiinţei lui, inclusiv cu intelectul, *sensul* breşei care se deschide în coasta lui Christos pe cruce. De la Origen pînă la autori medievali, Christos întins pe axul crucii e comparat cu un „sac de miresme“, cu depozitul inepuizabilei miresme divine, suspendat în centrul lumii. Cînd lancea centurionului îi împunge coasta, mireasma misterului pe care îl conţine Christos se răspîndeşte în lume, umple lumea de efluviile ei. Rămîne ca omul să îşi deschidă fiinţa pentru a simţi acest miros.

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FVNDATIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeţi. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecţia în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) ***
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecţia participanţilor în urma participării la expoziţii de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formaţii. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecţia participanţilor pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs şi excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toţi câştigătorii premiului I vor fi nominalizaţi pentru Secţiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediţia 2005.
La preselecţie sunt admişi tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundaţiei ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, Bucureşti sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secţiunea poezie - CV, fotografie şi trei poezii;*
** Secţiunea sculptură - CV, fotografie şi fotografii a câte trei lucrări;*
** Secţiunea muzică tânără - CV, fotografie şi CD / casetă audio cu 3 piese.*
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.23.59 sau pe www.anonimul.ro.

*** Festivalul Internaţional de Film Independent ANONIMVL** (01 August - 04 septembrie 2005) *
Presedinte Festival: Marcel Iures
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediţiei I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediţia a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecţii competiţie Ediţia a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecţii competiţie Ediţia a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar şi programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

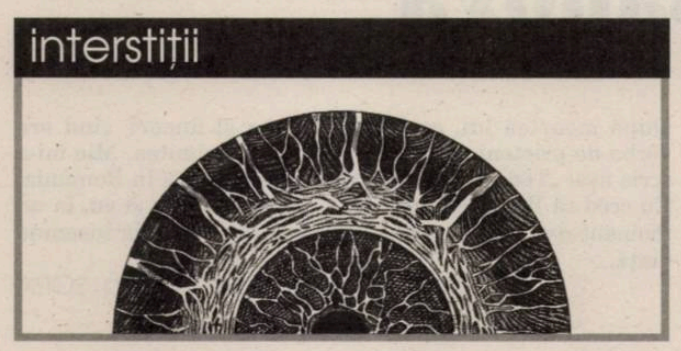

O lectură a *Străinului*

Apărut în româneşte ediţia a doua din *Adevărul minciunilor,* cartea de eseuri a lui Mario Vargas Llosa (traducere de Luminiţa Voina-Răuţ, Editura Humanitas). Primul text din volum îşi propune o definire a ficţiunii, iar ultimul este o pledoarie în favoarea lecturii. Între ele – treizeci şi şase de eseuri despre romane importante ale secolului XX, de la Joseph Conrad – *Inima întunericului,* pînă la Antonio Tabucchi – *Susţine Pereira*. Llosa vine mereu cu o privire proaspătă şi, precum alţi mari romancieri care fac critică literară, nu se fereşte cîtuşi de puţin de adevărurile simple. Textele sale au o claritate didactică, par scrise fără efort şi preocuparea de a părea subtil şi profund.

În ce constă totuşi noutatea lecturilor pe care le propune Llosa? Mă voi opri asupra eseului despre *Străinul* lui Camus. Din mai multe motive. Cel mai evident este acela că avem a face cu un text care a marcat o epocă şi a cunoscut, totodată, o posteritate extraordinară. Obiect de studiu în şcoli şi universităţi, a fost întors pe toate feţele şi i s-au aplicat nenumărate grile de interpretare. A pretinde că spui ceva nou despre micul roman camusian din 1942 e un pariu riscant.

Llosa ne arată mai întîi că nu se grăbeşte. O ia încet, metodic, aminteşte împrejurările conceperii romanului şi prima analiză importantă, cea a lui Sartre, care leagă *Străinul* de *Mitul lui Sisif*. În această perspectivă, eroul, Meursault, este o victimă a mecanismelor sociale, a unei lumi absurde şi a unei existenţe fără sens, la fel ca personajele kafkiene. Curînd însă se impune o altă interpretare, agreată de Camus însuşi: incapabil de minciună, Meursault ar fi un exponent al vieţii autentice, eliberate de convenţii. Nu e condamnat pentru crima lui, ci pentru că nu a plîns la înmormîntarea mamei, pentru că imediat după aceea s-a dus cu Marie la plajă şi la cinema, pentru că, aşadar, nici măcar nu s-a ostenit să mimeze durerea. Moartea lui ar fi, în consecinţă, moartea unui om liber şi care înţelege să rămînă liber pînă la capăt. În acest punct, Llosa aduce o primă corecţie: „Societatea modernă nu este mai teatrală decît altele; toate au fost şi vor fi aşa, fără excepţie, chiar dacă spectacolul oferit va fi diferit. Nu există societate, deci convieţuire, fără un consens din partea celor ce o alcătuiesc care să nu aibă anumite reguli şi obiceiuri ce se impun respectate de către toţi. Fără această înţelegere, n-am putea vorbi despre «societate», ci despre o junglă de bipezi liberi în care ar supravieţui doar cei mai puternici". Pactul comunitar impune anumite renunţări individuale: societatea îl condamnă pe Meursault pentru că vede – corect – în el un duşman, un factor de dezintegrare. În ultimă instanţă, romanul arată că sentimentele fictive sînt necesare, tocmai pentru a asigura coexistenţa socială.

Llosa trece repede peste scriitura *Străinului*, semnalînd „lipsa totală de artificii" şi „stilul fără înfloriturI". Lucrurile, se ştie, nu stau chiar aşa. Discursul lui Meursault nu respectă peste tot principiul „gradului zero". În cîteva secvenţe, mai ales acolo unde apar în prim plan motivele tematice ale soarelui şi mării, protagonistul găseşte cuvinte percutante şi imagini puternice; cea mai cunoscută este, în acest sens, scena crimei (Meursault declară că a omorît „din cauza soarelui", iar Roland Barthes a vorbit despre „mitul soarelui" în *Străinul).*

Las la o parte consideraţiile privind indiferenţa şi pasivitatea eroului, precum şi cele la pesimismul (ce include ideea de revoltă) romancierului. Sîntem, aici, tot în sfera interpretărilor canonice. Ajungem la partea finală a eseului, care introduce un punct de vedere neaşteptat. Trăim astăzi, scrie Llosa (textul a fost publicat în 1988), într-o lume prosperă şi hedonistă, unde spiritul lui mai '68 a lăsat urme. Sîntem mai puţin încorsetaţi de codurile sociale, mai puţin sensibili la convenţii. Pe cititorul de azi, „solitarul protagonist al acestei ficţiuni îl poate atrage prin ceea ce este epicureic în el, omul încîntat de trup şi mîndru de instinctele lui, care îşi asumă dorinţele şi poftele elementare fără ruşine şi patetism, ca pe un drept firesc". Foarte probabil, în zilele noastre Meursault n-ar mai fi fost condamnat atît de aspru şi, în orice caz, nimeni n-ar fi fost şocat de indiferenţa lui faţă de oameni. Este acesta un progres? Nu e deloc sigur. *Străinul*, conchide Llosa, „şi-a devansat epoca, anticipînd deprimanta imagine a unui om pe care libertatea de care dispune nu-l înalţă nici din punct de vedere moral, nici cultural, ci mai degrabă îl despiritualizează, privîndu-l de sentimentele de solidaritate, de entuziasm şi de ambiţie şi făcîndu-l să devină pasiv, expus ruginei şi instinctelor într-un grad aproape animalic". Interpretarea lui Llosa operează, după cum vedem, o schimbare de context, pentru a determina modul în care romanul se confruntă cu o altă mentalitate. O interpretare legitimă, deoarece păstrează echilibrul dintre constrîngerile textului şi libertatea (imaginaţia) cititorului.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii.

Viaţa, Moartea etc.

Moartea Papei Ioan Paul al II-lea a fost un eveniment de televiziune, al cărui precedent imediat l-a constituit moartea Prinţesei Diana: în ambele cazuri, bombardamentul de imagini a fost asuzitor, făcînd să tacă meditaţia sau măcar compasiunea, ce ar fi trebuit să ecraneze „spectacolul" şi pasiunea colectivă pentru el.

Acest (obscen) desfrîu mediatic nu este nici nou şi, ca atare, nici surprinzător. Pe undeva, el a fost extensia – dusă la paroxism – a unei vieţi (cea a Suveranului Pontif) care, paradoxal sau nu, a reuşit să marcheze milioane de suflete recurgînd la strategiile mediatice ale postmodernităţii: poate că nu este totuşi o blasfemie să spunem acum, la sfîrşitul unei vieţi exemplare, că fostul Papă a fost un regizor şi actor de geniu al „societăţii spectacolului", căreia i-a intuit mecanismele, întorcîndu-le în favoarea sa.

Dar, dacă o viaţă de asemenea anvergură era absolut îndreptăţită să fie multiplicată grandios pe micile ecrane ale satului planetar, *moartea* Suveranului Pontif – multiplicată

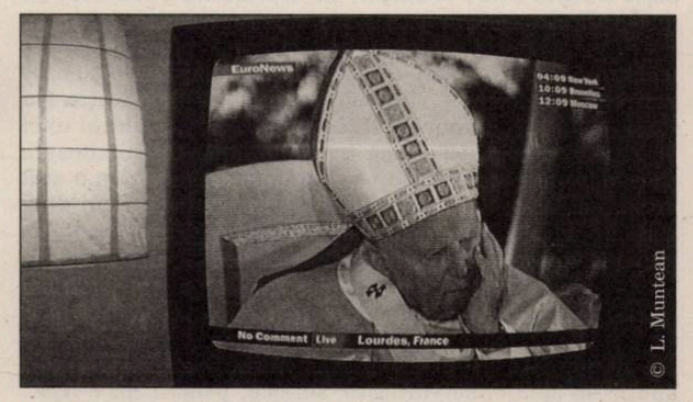

pe aceleaşi ecrane în virtutea aceleiaşi logici spectaculare – a avut ceva inadecvat. Cu atît mai mult cu cît nu a fost vorba numai de „spectacolul" post-mortem (precum în cazul Prinţesei Diana), ci chiar de evenimentul morţii înseşi – devenit *thriller* vaticanian, cu „suspansul" buletinelor medicale şi al numărării minutelor şi secundelor rămase din viaţa Papei, de o omenire (catolică sau mai puţin catolică, dar în mod cert *catodică)* avidă de „direct"... Cu bunăştiinţă sau nu, canalele de ştiri au realizat un foileton-*scoop* a cărui denumire tehnică nu trebuie evitată, deşi este lamentabilă: „reality show".

Desigur, eleganţa *made in Vatican* a făcut să fie evitate orice imagini luate „sur le vif" ale Papei pe patul de moarte, dar nu trebuie să ne amăgim crezînd că publicul de pretutindeni nu le-ar fi prizat *con gusto!* Din fericire, există (încă) limite – dar, din nefericire, va fi fiind, probabil, nevoie de autoritatea indiscutabilă a unei „instituţii" puternice precum Vaticanul pentru a face vizibile acele limite, menajînd o marjă de *invizibilitate* în interiorul privat al căreia să nu avem acces. Speculaţie: italienii, care au „construit" – în pictură – perspectiva, în plin *Quatrocento*, se opresc astăzi, în plin „Rai", în pragul perspectivei televizuale, nearătînd decît prim-planul; este totuşi o victorie – nesperată – a decenţei asupra transparenţei!

Moartea Papei Ioan Paul al II-lea mai ridică însă o chestiune – care vizează nu doar doctrina Bisericii Catolice, ci şi un principiu fundamental al creştinismului: aceea a *deciziei* de a muri. Folclorul vaticanian a acreditat ideea potrivit căreia Papa „s-a lăsat" să moară, renunţînd să mai lupte pentru viaţă şi refuzînd ceea ce francezii numesc, cu o litotă, „l'acharnement térapeutique"... Este un punct crucial şi sensibil întrucît intersectează o întreagă polemică legată de eutanasie: dacă sîntem de acord că nu există „moarte decentă" (cum susţin partizanii inflexibili ai eutanasierii), putem vorbi – totuşi – de *viaţă* decentă? Terri Schiavo, americanca aflată de 12 ani pe patul de spital în stare vegetativă, *brain-dead* şi fără şanse medicale de însănătoşire, a fost – în cele din urmă – debranşată de la aparatura care o ţinea în viaţă în mod artificial, la cererea expresă a soţului şi în faţa stuporii contestatare a familiei şi a unei părţi a opiniei publice; cazul a declanşat în SUA o dezbatere de proporţii, preşedintele Bush însuşi luînd atitudine în favoarea familiei (fără succes; tot în paranteză fie spus, există bănuiala că dorinţa de a o menţine în „viaţă" pe Schiavo avea mai puţin de-a face cu gîndul altruist la „binele" ei şi mai mult cu „agenda" egoistă a ultraconservatorilor, dispuşi să lase un trup să sufere în continuare în perspectiva – autovalidantă – a unui ipotetic Miracol...).

Dincolo de disimilitudinile evidente dintre cele două morţi – a americancei şi a Papei –, nu putem să nu vedem un element comun: în ambele cazuri, lucrul la care s-a renunţat (prin procură în cazul lui Schiavo, prin decizie proprie în cazul lui Wojtyla) a fost „încăpăţînarea terapeutică". Mai mult: moartea a fost *naturală* – în ambele cazuri –, refuzîndu-se tocmai întreţinerea vieţii în mod artificial. Ceea ce intrigă, în aceste condiţii, este scandalul provocat de primul caz şi acceptarea resemnată a celui de-al doilea.

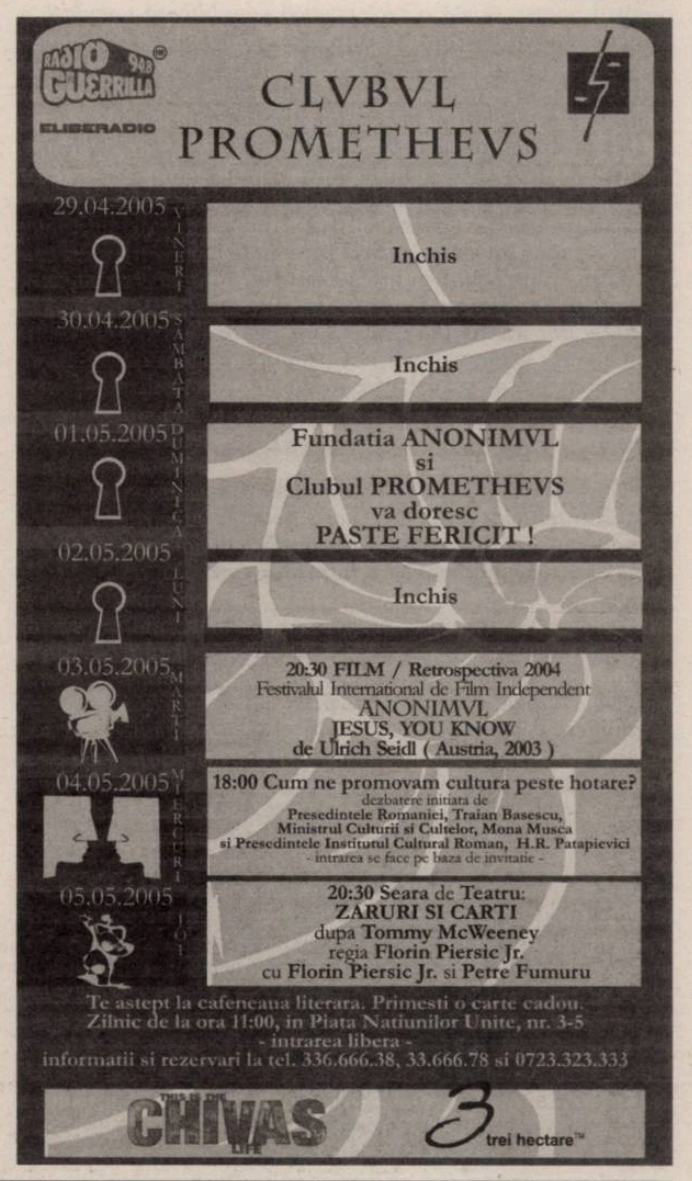

„Am avut nevoie de Casanova“

– interviu cu Andrei CODRESCU –

La jumătatea lui aprilie, Andrei Codrescu a lansat la Bucureşti trei volume inedite în româneşte: romanul Casanova în Boemia *(Editura Polirom), volumele de poeme* Era azi *(Editura Institutului Cultural Român)* şi Instrumentul negru *(Editura Scrisul Românesc). A fost o „Săptămînă Codrescu“, cu săli pline, cu discursuri diverse şi cu un protagonist neobosit şi ubicuu, unul dintre cei mai fermecători povestitori, pe care dacă nu l-aţi ascultat trebuie neapărat să-l citiţi.*

Piedestaliştii, moartea poeziei

În prefaţa la antologia de poezie Alien Candor *spuneai: „Poeţii români pe care-i admirasem erau aruncaţi în derută prin sinuciderea comunismului. Acum ei îşi îndreaptă privirea spre Occident ca să găsească un indiciu despre cum se poate trăi în apele despletite ale reportajului şi kitschului.“ Cum se supravieţuieşte în apele despletite ale kitschului?*

Aş putea să-ţi pun aceeaşi întrebare. Poeţii la care mă refeream erau mai ales poeţi tineri, care îmi trimiseseră poeziile la *Exquisite Corpse*. Mi se părea, atunci, că se produsese o ruptură între limbajul simbolic al poeziei care se scria pînă atunci şi limbajul simbolic al poeziei mai vechi, poezia pură a lui Mallarmé, de pildă. În America, acel limbaj s-a teminat odată cu scrisoarea lui Ezra Pound către Marianne Moore din revista *Poetry*. Pound spunea clar că nu se mai poate scrie ca înainte, la fel cum şi Walt Whitman afirmase că America are nevoie de poezie adevărată, de un ritm şi un limbaj care să exprime ceva despre esenţa vieţii. În poezia americană există, de altfel, şi acum un antagonism între ideea de poezie înaltă, care vine de la Eliot, şi poezia deschisă, care vine de la Pound, continuată de *New American Poetry*. În poezia românească, antagonismul acesta nu a fost luat în considerare în sens practic. Probabil, urgenţa poetică principală, după căderea comunismului, a devenit răspunsul radical la întrebarea: „Cum să scrii şi cum să trăieşti ca poet?“. Interesant este faptul că poezia, care avea o circulaţie semnificativă înainte de căderea comunismului, ţinea mai ales de potenţa metaforică şi simbolică, dar şi de adînc, de sunetul profund, de adîncimile limbii. Nu ştiu dacă asta se poate salva. Depinde de urechea fiecărui poet. Depinde şi de epocă. În România, poeţii sînt aşezaţi mereu pe piedestaluri şi chiar dacă poeţii adevăraţi sapă toată viaţa, într-un fel la propriul piedestal, pentru poezie e fatal cînd ei obosesc şi vin piedestaliştii...

În volumul publicat recent, la Scrisul Românesc, Instrumentul negru, *există o artă poetică nepublicată vreodată a unui heteronim feminin, mistica Maria Parfenie: „Instrumentul negru Maria / purtat din Orient de neguţătorul bărbos devenit Maria, / în urma trecerii sale prin pasul Maria“. S-o citim ca pe-o profeţie personală, poetico-prozastică?*

Nu m-am gîndit la asta. Poeziile din *Instrumentul negru* sînt scrise prin 1967-'68. De fapt, prima mea poezie, publicată în *Steaua* şi care evoca atmosfera Sibiului, spunea ceva asemănător („Bate vîntul din *Ave Maria*“) despre fiorul religios interzis cu totul în vremurile acelea, dar care era adînc impregnat în stofa Sibiului. Poate lucrul acesta a continuat subteran. Ca să zic aşa, am aşteptat observaţia aceasta, dar nu mă pot gîndi la ea, poate şi pentru că omul care a scris acele versuri îmi produce un soi de frică, era cineva extrem de investit în poezie.

Sophia, cea care curvă este...

Contesa sîngeroasă, Mesi@, *chiar* Casanova în Boemia *au în centru cîte o femeie, „sora noastră Sophia, cea care curvă este“ din* Evangheliile gnostice. *Într-un poem mai vechi, spuneai „bărbatul e o inutilitate primară“. Femeia se pare că nu...*

Cred că lucram mult, pe vremea poemului cu pricina, la identităţi... Nu pot judeca lucrurile astea din afară nici acum. Dar pot să-ţi spun o poveste. Scriam pe vremea aceea la *Mesi@*, lucrurile nu prea se legau şi am deschis *Evangheliile gnostice* traduse în engleză de Willis Barnstone şi am dat exact peste citatul care a rămas motoul cărţii: „Căci aceia care trăiră în lume fuseseră pregătiţi din dorinţa sorei noastre Sophia – cea care curvă este – pentru că nevinovăţia lor nu fusese încă grăită“. Am transcris fraza aceasta în calculator şi am plecat, m-am dus la barul de lîngă casa mea, m-am aşezat la o masă; o fată pe care nu o cunoşteam decît din vedere a venit la mine. O altă fată venea în urma ei, aproape alergînd. Erau amîndouă foarte vii. Michèle, prima fată, s-a aruncat pe mine şi mi-a spus: „Vrei să auzi numele pe care mi l-a dat cea mai tare formaţie de rock and roll?“. „Alt grup de juni rock and roll...“, mi-am zis în gînd, pentru ca în clipa următoare să o aud pronunţînd exact cuvintele pe care le scrisesem înainte de a coborî la bar, în engleză, desigur: „sora noastră Sophia, cea care curvă este“.

Eu sînt un tip raţional, dar atunci mi s-a ridicat părul în cap. N-am putut să mă abţin, am întrebat-o dacă ştie de unde vin cuvintele. „Da, mi-a răspuns Michèle, din *Evangheliile gnostice*, le citesc de la 14 ani.“ Michèle era de profesie stripteuză. Seara am invitat-o la mine, îmi amintesc atmosfera suprarealistă, era Laura acolo, apoi fata care o vîna pe Michèle, care era soră medicală la un spital de urgenţă. Michèle mă pironise cu ochii larg deschişi şi vorbea, ca posedată, cu o voce străină. Nu ştiu ce luase... Ştiu doar că atunci am aruncat cam tot ce scrisesem pînă atunci la *Mesi@* şi am pus-o pe Michèle în rolul Andreei. Povestesc asta doar pentru că, în mod normal, îmi gîndesc mai pedestru personajele. Întîmplarea cu Michèle e însă puţin astrală...

Never say it says

Şi bărbatul ca inutilitate primară?

Lucrul acesta îl pot urmări mai bine psihic, deşi tot la femei ajung. Probabil faptul că văd întotdeauna lucrurile rezolvate prin femei vine de la mama. Mama era mereu înconjurată de bărbaţi şi, atunci cînd aceştia dispăreau, ea intra într-o criză de disperare şi se sinucidea imediat, iar eu, copil fiind, nu prea înţelegeam... Era complet disperată existenţial şi eu eram convins că o să se omoare; eram astfel obligat să inventez diferite feluri în care să mor şi eu. Pînă la urmă, lucrul acesta s-a colorat cumva histrionic. Pe de altă parte, recunosc, întotdeauna femeia mi s-a prezentat ca o forţă primară, iar bărbatul ca o materie secundară care trebuia aranjată de forţa feminină. Şi din nevastă-mea am făcut un personaj/heteronim, în prima mea carte americană, *The License to carry a gun*.

În Casanova în Boemia, *Laura dă o definiţie a literaturii („sporovăiala jucăuşă şi insinuantă, în parte obscenă, în parte erudită“) care-l satisface pe deprimatul Casanova. Pe Andrei Codrescu îl mulţumeşte?*

Sînt peste tot arte poetice, e drept. Într-un fel, fiecare poem pe care l-am scris e o *ars poetica*. Sînt unele pe care chiar aşa le-am numit cînd mă jucam cu ideea de lecţie. Nu ştiu dacă de mulţumire e vorba... Uneori, în mijlocul unei acţiuni, al unui mister, mă trezesc întrebîndu-mă despre rostul scrisului. Mă uluieşte şi pe mine. Să-ţi spun o altă poveste. Am scris o singură dată sub influenţa unui drog extraordinar care limpezeşte percepţia, te lasă să vezi. Am vrut să scriu, dar eram... dilatat, eram parte din toate. Am făcut totuşi efortul şi am apăsat clapele maşinii de scris. După o eternitate, am scris lucrul acesta: *Never say it says, it speaks, it talks because it does not*. Era complet circular şi se autodistrugea. În traducere ar fi probabil: „Niciodată nu spune se spune, se vorbeşte, se zice, pentru nu e aşa“. Eram sătul de *it*, de impersonal, de obiectiv. Probabil în asta stătea şi forţa drogului pe care-l luasem: îţi arăta lumea în mişcare, făceai parte din forţele astea enorme care circulă tot timpul şi asta devenea realitatea „obiectivă“.

Crezi, cu Casanova şi Mallarmé, că „singura afacere din lume este istorisirea de poveşti“? Nu e suprema utopie a exilatului în Orientul poveştilor?

Dacă spun poveşti, organizez lumea, nu mă ia pe nepregătite. Sper însă să nu cad în orizontul unor aşteptări uşor de satisfăcut. Am fost la Ierusalim şi am văzut Noul Yad Vashem, iar lucrul extrordinar e că el nu spune deloc povestea pe care o aştepţi. E făcut atît de inteligent, încît te lasă pe tine să te gîndeşti la mai multe lucruri, nu ia drumul uşor. Cred că aceasta e măsura unei poveşti veritabile, ea trebuie făcută întotdeauna împotriva aşteptărilor.

Există o parte autobiografic-hipnotică, redată ironic în povestea despre Casanova. Casanova c'est vous?

Casanova scrie ca să-şi retrăiască viaţa. Probabil fiecare scriitor are nevoie, la un moment dat, de un Casanova. Am avut nevoie de Casanova, cu bune şi rele. La urma urmelor, este o enormă aroganţă să spui ce spune el: dacă o să-mi amintesc bine şi dacă o să descriu bine, atunci o să-mi retrăiesc viaţa. Nu-i plăceau circumstanţele în care trăia, dorea să le schimbe, dar era, în acelaşi timp, puţin neputincios, fiindcă numai atunci cînd reducea povestea complet şi retrăia doar în memorie, sincronizînd amintirea cu scrisul, lucrurile căpătau sens. El a scris, cum scriu toţi scriitorii, şi pentru cititor, spaţiu în care nu mai retrăia, ci crea. Eu tot speram că va observa cineva... legătura dintre Casanova şi mine. *(Rîde)* Am vrut să rămîn contemporan cu mine, să încerc să scriu fără a cădea în psihologie şi în disperare...

Iar Epilogul *care îl face pe Casanova contemporanul lui Sartre...*

Casanova scrie, citeşte, face corespondenţă şi urmează cele cîteva reguli ale vieţii de după moarte pînă în 1960, cînd îi sînt publicate operele şi...

Pleacă în America...

Ce să facă? Pleacă... Îmi amintesc acum de o serie de cărţi poştale, vreo 500 de exemplare, pe care a făcut-o soţia unui bun prieten, un poet extraordinar, Ted Garrigan. După moartea lui, ea îl visa adesea şi uneori, cînd era vorba de prieteni, transcria visele şi le trimitea. Mie mi-a scris aşa: „Ted visează că e corb şi că s-a dus în România. Eu cred că România înseamnă moarte“. Poate şi eu, la un moment dat, am simţit că plecarea din România însemna viaţă...

interviu realizat de Simona SORA

P.S. De săptămîna viitoare, ***Andrei Codrescu*** *îşi va relua, în* Dilema veche, *rubrica „Scrisoare din New Orleans“.*

Dilema veche vă recomandă

● Nu sînt mîndru de prea multe lucruri – dar de două, cu siguranţă: premiile acordate unor filme excepţionale, atunci cînd am făcut parte din juriile respectivelor festivaluri. Primul (în ordine cronologică) a fost pentru *Idioţii* lui Lars von Trier, cel de-al doilea: Marele Premiu la TIFF 2003 pentru *Noi, albinoi*. Debutul islandezului Dagur Kari iese pe marile ecrane de la noi (cu puţin înainte ca cel de-al doilea titlu al său să aibă premiera la Cannes)... Nu-l rataţi! (Alex. Leo Şerban)

● Dacă aveţi noroc, mai puteţi găsi nr. 417, din martie, al revistei *Photo,* un adevărat număr de colecţie. Două portofolii deosebite: Gregory Colbert, lansat la New York şi considerat revelaţia de anul trecut în domeniul fotografiei artistice, şi Miles Aldridge, cu noile tendinţe în fotografia de modă; un cutremurător Dosar Tsunami, interzis celor slabi cu inima, precum şi o retrospectivă a aşa-zisei şcoli a lui Luciano Benetton în care sînt prezentate cîteva dintre lucrările celebrilor Margot Quan Knight şi Eric Ravelo. Dacă aceste nume nu vă spun acum mare lucru, mai vorbim după. (Marius Chivu)

● Filip Florian, *Degete mici* (Editura Polirom, 2005, cu o prefaţă a Simonei Sora, de un entuziasm îndreptăţit). Acţiunea se petrece în zilele noastre, într-un orăşel de munte unde, din adîncul pămîntului, se ridică o problemă de-o fastuoasă bramburealã: cui aparţin oasele şi oscioarele apărute la suprafaţă în urma săpăturilor arheologice? Unui castru roman sau unei gropi comune din anii '50? Se creează un cîmp magnetic unde toate se atrag într-un montaj voluptuos: amor etern şi politică la zi, religie locală şi geografie mondială, cronică fotbalistică şi istorie pusă perfid între paranteze, Sovrom-urile şi Argentina juntei militare, gastronomie şi visuri la „miezonoapte“. Frumuseţea stă în fraza poveştilor – o calofilie binedispusă şi permanent controlată prin ironie crudă şi parodie fină. O revelaţie! (Radu Cosaşu)

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Ludmila Ulițkaia, *Soniecika*, traducere din limba rusă de Gabriela Russo, Colecţia „Cartea de pe noptieră“, Editura Humanitas, 2004.**

Soniecika nu e o natură chiar vie, dar nici una moartă. E un fel de natură umană cu cărţi, o ciudăţenie biobibliofilă, viaţa sa apărînd ca o pauză biografică între două bibliografii. Pînă la 27 de ani citeşte „aproape fără întrerupere“, apoi întrerupe orice lectură pentru a traversa istoria creşterii şi descreşterii familiei pe care şi-o întemeiază (anii '40-60' ai Rusiei sovietice), după care o vedem – bătrînă, „grasă şi mustăcioasă“ – cu cartea tremurîndu-i din nou în mîini. Înduioşătoare seninătate! – ai zice.

Şi mai înduioşător e însă că pînă şi în partea curat biografică a existenţei sale Soniecika nu depăşeşte cu mult relieful unei foi de hîrtie, mulţumindu-se doar să strieze ca un filigran delicat paginile unui text în care toate celelalte personaje par mai... importante decît ea. Dar să nu fim naivi! Această delicateţe şi acest „altruism“ ţin totuşi, în primul rînd, de generozitatea marii scriitoare care este Ludmila Ulițkaia (n. 1943), o risipitoare în ale artei naraţiunii şi în portrete din trei tuşe, care te fac să crezi că începi să te pricepi şi tu la oameni.

Simona SORA

puzzlecturi

Evanghelia după J.C.

● **Andrei Codrescu, *Casanova în Boemia*, traducere de Ioana Avădani, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2005.**

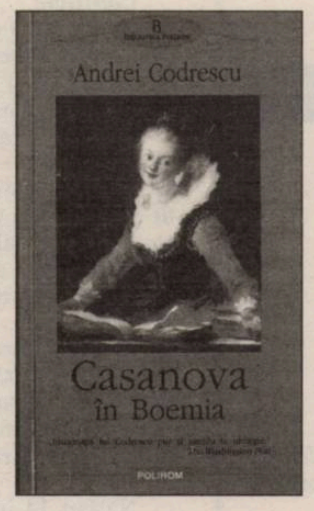

Andrei Codrescu este un caz cu totul special de scriitor cu identitate mixtă. În „formula" lui fericită, alchimic-avangardistă şi utopic-romanescă, nu regăsim numai rădăcinile habsburge ale Sibiului, „indolenţa meridională a Balcanilor", fatalismul semit, ci şi urmele poetice heteronime ale „femeii din bărbat", experienţa decisivă a unui „poet portorican închis", gravele unui „călugăr dominican" şi acutele unui „fost beatnik care, în Vietnam sau în altă parte, a devenit un fel de fascist mistic". Plecat din România la 19 ani, împreună cu mama sa – „cumpăraţi de Guvernul israelian care plătea două mii de dolari pentru libertatea fiecărui evreu" –, Andrei Codrescu devine în America nu doar una dintre vocile radiofonice cele mai cunoscute (şi vă imaginaţi cîte „voci" există), dar şi unul dintre cei mai inovatori poeţi americani, legat prin începuturi de „Şcoala de Poezie de la New York" şi considerat, fără exagerare, „geniul inovator al suprarealismului american" (Michael West, *The Sun).* Probabil că dintre identităţile sale poetice fluide, care se regăsesc inalterate în proză, eseuri şi romane, inventata poetă „feministă şi tradiţionalistă" Maria Parfenie, restituită şi ea literaturii române odată cu publicarea volumului de poezie *Instrumentul negru,* este cea mai genuină. Iar heteronimul Andrei Codrescu – rezumînd provizoriu drumul îndelungat de la Andrei Perlmutter, cel evadat din închisoarea comunistă, pînă la poetul american al recuperării spiritului avangardist –, cel mai complex, mai abisal şi mai deschis analizelor de tot felul.

Casanova în Boemia este cel de-al doilea roman tradus în româneşte (aproape incredibil de plastic) de Ioana Avădani, după *Mesi@.* Dacă figura contesei Báthory din *Contesa sîngeroasă* (trad. Cornelia Bucur) comuta intertextual tiparele răului peste veacuri, la fel cum tandemul feminin Felicity-Andrea rescria, în plin postmodernism, evangheliile gnostice, în romanul boemian despre ultimul hedonist cu sistemă, tot o femeie, Laura Brock, este personajul turnesol. În memoria Laurei – memorie afectivă, capricioasă, compensatorie –, Casanova, exilat la bătrîneţe în biblioteca sălbatică a castelului Dux din Boemia, este un personaj fabulos, construit doar din cuvinte şi fantasme, dar unele mai puternice decît toate ideologiile veacului ce va urma. El este – pentru autorul său plurimorf, dar şi pentru naratorul feminin care-şi asumă intuitiv legarea puzzleului ultimilor ani din viaţa lui Casanova – ultimul om complet, ultimul *practicator* inflexibil şi charismatic al unei sinteze personale între sufletul neraţionalizat şi trupul pus sub teascul vremurilor.

Gonit din Europa civilizată, ce urma să dea la scurt timp în clocot, Cavalerul de Seingalt îşi „scrie", la marginea răsăriteană a acesteia, propria evanghelie apocrifă. Nu întîmplător iniţialele lui sînt, în franceză, J.C. O ultimă epopee picarescă, nutrită de viaţa adevărată, de principiile plăcerii, adevărului şi utopiei fără limite. Plus un antagonism relaxat şi ironic cu filozofiile veacului său şi – prin delegat – cu filozofiile ideologizante ale veacurilor următoare. Despărţirile lui Casanova de acestea sînt şi cele ale autorului său de rudimentarul veac al XIX-lea, cu tehnicismul său suficient, sau de barbarul secol al XX-lea, cu ideologiile sale totalitare aplicate. Codrescu e aici „Domnul Anonim" dintr-un mai vechi poem al său, în care se întreba retoric: „Cum să începem în acelaşi aer cu trupurile oamenilor / şi cadavrele ideologiilor moarte?".

Nu e prima dată cînd Andrei Codrescu aplică dubla privire-limită. În *Contesa sîngeroasă,* un descendent al familiei Báthory privea din prezent către secolul strămoaşei sale sangvinare. În *Mesi@,* limita atemporală şi ciclică spre care privesc nu doar cele două personaje principale, ci şi simpaticul înger Zack este cea a ultimului Mardi Gras din anul 2000, un apocalips de buzunar, pus în scenă după regulile cinematografului american, dar, prin asta, nu mai puţin terifiant.

Ca singur remediu al unei depresii paralizante, Casanova îşi scrie viaţa, în compania empatică a Laurei Brock (o Laură mai directă şi mai expertă în erosul mediat literar decît provensala Laura a lui Petrarca), avînd permanent în minte cinci principii „decameronice": „În primul rînd, avea să scrie tot ce avea să-şi amintească. Apoi urma să scrie pentru propria plăcere, şi pentru cea a apropiaţilor lui, fără să cruţe pe nimeni... În al treilea rînd, urma să-şi scrie povestirile în acelaşi fel în care le relatase companionilor timp de decenii, şi anume cu grijă pentru suspans şi plăcerea aşteptării. În al patrulea rînd, nu avea să-şi numească memoriile *Confesiuni* din simplul motiv că l-ar fi scîrbit orice asociere cu văicăreala demnă de dispreţ a Sfîntului Augustin şi a lui Rousseau... În al cincilea rînd, urma să fie fidel vechilor trăiri, drept care avea să-şi examineze viaţa cu recunoştinţă şi nu cu regret". Aşadar: selectivitatea memoriei, hedonism, oralitate, anticonfesionalism mimetic, optimism narativ – iată, mai mult sau mai puţin, principiile lui Andrei Codrescu din toate romanele sale – amestec indecidabil de registre, tonuri şi subtonuri, documentare exhaustivă şi filtrare ironic-autobiografică. Plus o ştiinţă a construirii textului care te lasă visător.

Dar *Povestea vieţii mele* nu e singura utopie autoerotică şi terapeutică pe care Casanova o schiţează sub bagheta feminizată a lui Andrei Codrescu. Utopia Micromegilor etern fericiţi din *Icosameron,* cu limba lor poetică formată din şase vocale scrise sincretic, în cele şapte culori ale curcubeului, utopia întemeiată pe crimă a comunităţii de lîngă castelul Dux, utopia rousseauistă a *Noii Héloïse,* conspectată conştiincios de plezirista Laura, nu sînt decît experimentele ratate, rejectate de artificialitatea fatală a oricărei utopii şi de previzibilitatea literară a experimentelor utopice, în general. Pentru Andrei Codrescu, utopia, chiar experimentată de personajul său favorit, nu e nimic altceva decît o „lecţie amară".

Privirea pereche, din veacul de după cataclismele ideologiilor totalitare, din timpul în care „oamenii fireşti au devenit mai greu de găsit decît oamenii cinstiţi", cînd toţi slujesc, pînă la pierderea identităţii, „Ceva-de-ordin-superior" aparţine şi ea unei utopice vieţi de după moarte, aici, pe pămînt, Marii Opere alchimice care, pentru Casanova, e chiar povestea *adevărată* a vieţii sale. În viaţa sa fantastică şi exemplară, Cavalerul de Seingalt stătuse faţă în faţă cu Voltaire, cel care-şi ascundea „miezul emoţional" încrucişînd picioarele, cu încuiatul Goethe, cel care „a scos din limbajul galant ironia şi umorul", cu josnicul Sade care nu ştia că acţiunile omeneşti sînt inspirate „de emoţii obscure şi contradictorii". După moarte, aşteptîndu-şi veritabila publicare, la anticariatul casanovian din Paris, nemuritorul J.C. întîlneşte crema poetică (profetică, genuină, iraţională) a Europei, de la Rimbaud şi Verlaine, la Baudelaire, Apollinaire şi Breton. Este un mod de a spune – odată cu Andrei Codrescu, prin imortalitatea „de nişă" a poeticului Casanova – că singura utopie suportabilă, salvată prin ea însăşi, este poezia, modul poetic de a trăi şi speranţa utopică pe care Casanova i-o comunică, trist, peste veacuri, lui Sartre: „Graţia şi fericirea se vor întoarce în lume".

trend inţe

Copii de copii (după anul 2000)

Ce ne facem cu copiii noştri? Păi, ca să „NE facem", trebuie mai întîi să-i facem. Ceea ce nu este foarte greu şi nici neplăcut. Dar după primul contact, după ce ne minunăm de degeţele, de nas, de picioruşe, ne intrăm repede în rolul de părinţi responsabili şi ne apucăm să muncim. Pentru ei. Pentru viitorul lor. Pentru o viaţă mai bună. Pentru a nu mai trece prin cîte am trecut noi. Să le fie lor, copiilor noştri, mai uşor. Le facem asigurări de viaţă, de sănătate, de studii. Le aranjăm din faşă viitorul luminos. Ştim la ce grădiniţă, şcoală, facultate vor merge. Aranjăm masterate şi doctorate în străinătate. Iar în tot acest timp, în care muncim 12-16 ore pe zi, practic îi abandonăm. În braţele bunicilor, în grădiniţe, la *baby-sitter*-iţe, *after-school*-uri. Sau, pur şi simplu, în faţa televizoarelor. E datoria lor, a celorlalţi, să-i educe şi să-i îngrijească pe cei mici. Noi trebuie să muncim. Mult, din ce în ce mai mult. Pentru ei, pentru copii. Să nu le lipsească nimic...

Am făcut parte din generaţia copiilor cu cheia de gît. Nu mă pot plînge, n-am purtat-o foarte des. Am locuit pînă în clasa I la bunicii mei. Nişte oameni minunaţi. Pe vremea aia, parcă, oamenii nu munceau aşa de mult ca azi. Dar nici nu aveam trei canale de desene animate la televizor. Mai povesteam seara cu tata sau cu mama, mai jucam o partidă de Păcălici sau de Sus-Jos. Era mai bine? Este mai rău? Nu ştiu.

Dar parcă este cam nedrept să ne plîngem că nu comunicăm cu generaţia copiilor noştri atunci cînd noi nu sîntem aproape niciodată... acolo.

Victoria PĂTRAŞCU

Andrei GORZO

dilematograf

Cultul imaginii

● ***Jurnal de călătorie / The Motorcycle Diaries* (Brazilia-SUA, 2004), de Walter Salles.**

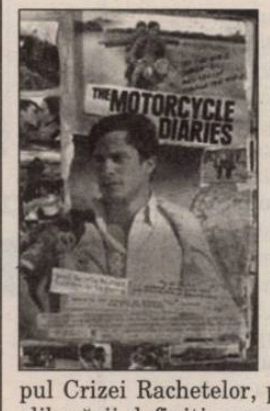

Deşi pereţii dormitorului meu n-au fost niciodată tapisaţi cu postere Che Guevara, m-ar fi interesat un film care să redea aripi legendei, care să ia *brand*-ul internaţional Che, capabil să vîndă orice produs, şi să încerce să-l prefacă la loc în icoana Che, capabilă să trezească pasiuni revoluţionare. Ca să nu spun cît de mult m-ar fi interesat adevărul – un portret intransigent al omului plin de contradicţii care, în scrierile sale, nota cu satisfacţie transformarea oricărui bun revoluţionar într-o maşină de ucis, şi care, în timpul Crizei Rachetelor, părea destul de sensibil la avantajele eliberării definitive a omenirii – printr-o apăsare pe buton. (După cum a comentat Christopher Hitchens, analist politic şi fost admirator: „Asta e o contradicţie în plus faţă de ce pot eu înghiţi. Nu poţi fi, în acelaşi timp, un mare revoluţionar care vrea să elibereze omenirea şi un tip care vrea să apese pe buton. Ori una, ori alta.") În fine. Ambele variante de portret – cea înălţătoare şi cea întunecată – ar fi fost controversate, dacă nu incendiare. Ambele ar fi riscat să se ducă la fund, ca să ţină de urît altor dezastre ambiţioase. Şi ambele ar fi fost interesante. *Jurnal de călătorie,* filmul lui Walter Salles, nu intră nici în prima categorie, nici în cea de-a doua: puţini anticomunişti ar merge atît de departe, încît să-l acuze că incită la răsturnarea ordinii sociale; şi nici cel mai habotnic guevarist nu l-ar putea acuza de ireverenţă. E povestea a doi tineri argentinieni, Ernesto Guevara de la Serna şi Alberto Granado, care în 1952 încearcă să străbată, pe motocicletă, continentul sud-american. Spun „încearcă" pentru că motocicleta îi trădează de la prima încercare mai serioasă – cînd se iau la întrecere cu nişte călăreţi. Suspansul primei jumătăţi de oră, atîta cît e, se creează în jurul acestui vehicul: oare o să cedeze de tot încă de pe teritoriul Argentinei sau o să-i ducă măcar pînă-n Chile? Salles are organ pentru poezia drumului, pentru abundenţa fermecătoare a potenţialităţilor, pentru aventura modestă: la un moment dat, cei doi trebuie să vrăjească pe cineva, astfel încît să le repare rabla pe gratis şi Ernesto aranjează ca poza lor să apară în ziarul local, cu un text în care sînt prezentaţi ca doi medici eminenţi – o stratagemă cu efect garantat asupra unui mecanic provincial.

Toate astea sînt simpatice, dar cît sînt de interesante? Acest Ernesto încă nu e Che; e un student la medicină care doreşte să se specializeze în lepră şi care, la începutul călătoriei, pune în bagaj un căţeluş pentru prietena lui. Sigur, îl vedem schimbîndu-se pe parcurs: obrazul lui se înăspreşte, se lasă invadat de barbă, se transformă într-o prevestire acceptabilă a portretului iconic; prietena dispare din peisaj; visele lui se desprind de ale lui Alberto; şi transformarea asta – înmugurirea unei conştiinţe revoluţionare – e rezultatul întîlnirii zilnice cu nenorocirea şi nedreptatea. Salles ar spune, probabil, că tocmai asta face filmul interesant pentru toată lumea: faptul că nu ne prezintă fructele mîniei revoluţionare de mai tîrziu, ci primii muguri – descoperirea unui continent de suferinţe, începutul dorinţei de a le alina cumva –, care ar trebui să ne emoţioneze şi să ne inspire pe toţi. Aici sînt două probleme. Una e că tînărul acesta, cu care putem fi cu toţii de acord (doar n-om fi de acord cu suferinţa şi nedreptatea), *tot nu e* Che Guevara – în orice caz, nu încă. În adevăratul jurnal al lui Guevara se simte că mugurii încolţiţi în timpul călătoriei se vor umple de venin – de o ură sanguinară –, dacă nu s-au umplut deja; în timp ce filmul nu riscă să strice preţiosul nostru consens, nu riscă să fie interesant. A doua problemă este că imaginile alb-negru ale sărăciei şi suferinţei, pe care le oferă Salles şi de care depinde drama ce se joacă în mintea lui Ernesto, nu sînt suficient de pure. Nu e vina lui Salles; feţele sînt „de-acolo" şi sînt bine alese, dar cinema-ul e un *medium* parşiv – poate să blagoslovească sărăcia cu o fotogenie, ba chiar cu un fel de *glamour*, nu tocmai potrivite cu intenţiile realizatorilor. Şi totuşi, *Jurnal de călătorie* se salvează tocmai prin *glamour;* adică merită văzut datorită vedetei, Gael García Bernal. Bernal e un actor foarte bun (după cum a arătat în *Proasta creştere* de Almodóvar) şi prima oară de aici, în care trebuie să fie în primul rînd adorabil – adorabil de stîngaci pe un ring de dans, adorabil de serios cu o carte în mînă –, e aproape jenant de simplă pentru el. Dar devine tot mai puternic în partea a doua, cînd e lăsat să dezvolte latura imprevizibilă şi căpoasă a lui Che, şi puterea asta – strălucirea stelară a unei personalităţi, în faţa unei camere – e exact ce trebuie. Ne aminteşte de rolul fundamental al fotografiei – al unei fotografii făcute, să nu uităm, de un fotograf *de modă* – în cultul lui Che. Pentru mulţi tineri, acest cult al revoluţiei a fost, în mare măsură, un cult al imaginii, al frumuseţii. Nu foarte diferit de mersul la cinema.

precizări

Stimate domnule redactor-şef,

Am cîteva precizări de făcut în legătură cu semnalarea demolării din strada Povernei. În urmă cu cîţiva ani am remarcat că acest monument era trecut eronat pe lista monumentelor istorice la numărul 60 pe acea stradă, deşi strada nici nu are şaizeci de numere, şi am insistat ca numărul adevărat, 8, să fie trecut în corectură. Cu neglijenţa caracteristică funcţionărimii româneşti, faptul nu s-a făcut. Astăzi, dl secretar de stat Virgil Niţulescu, intervenind la cererea mea în acest caz, a primit răspunsul că a fost dărîmată casa cu numărul 8 (care nu figura pe listă), nu casa Rosetti, deci că nu s-a efectuat nici o ilegalitate. E fals: profitîndu-se de o eroare pe listă, s-a dărîmat casa Rosetti, care era monument istoric. A doua precizare vizează autorii acestui act. Din surse de la monumente istorice, am fost informat mai de mult că exista un plan SNSPA de a interveni asupra monumentului. Nu am fost la curent cu faptul că SNSPA nu izbutise să capete clădirea şi că proprietarii au vîndut-o celor care au făcut samavolnicia de a o demola. De aceea în prima formă a textului meu blamam SNSPA, iar în a doua, pe care v-am trimis-o dvs. personal, informat fiind între timp de soţia mea (care întîmplător predă la această universitate, fapt care mi-ar fi fost desigur indiferent în versiunea în care SNSPA ar fi fost de vină) că lucrarea nu era patronată de această universitate, am blamat Direcţia Patrimoniului Bucureşti că nu veghează cu atenţie la protejarea patrimoniului său. Din păcate, fiind plecat în străinătate, nu v-am telefonat să vă atrag atenţia asupra diferenţei şi a apărut versiunea iniţială a textului meu, care blama pe nedrept SNSPA. Regret acest fapt, mulţumesc SNSPA pentru explicaţiile primite între timp şi sper ca aceia care trebuiau să înregistreze casa corect să primească sancţiunile cuvenite. Mi se pare îndoielnic că putem spera, din cauza erorii de număr de care cumpărătorii se vor prevala, la acel miracol obţinut de ministrul Caramitru în vreo două cazuri similare, reconstruirea monumentului demolat.

Cu stimă,

Andrei PIPPIDI

O nouă apariţie la Editura Hasefer

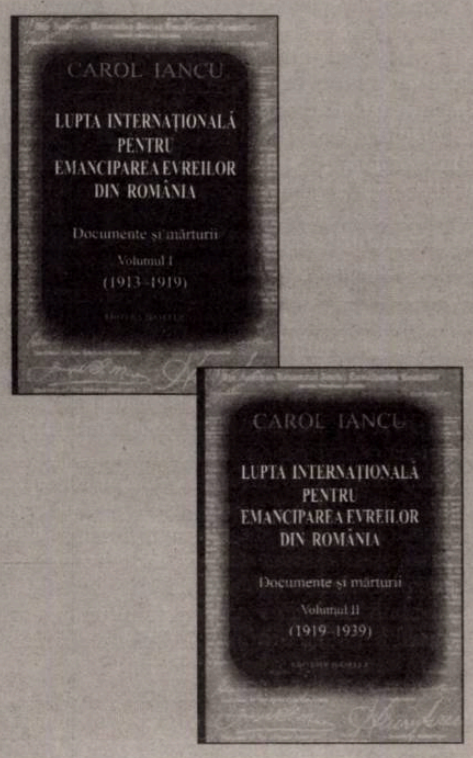

Carol Iancu,
Lupta internaţională pentru emanciparea evreilor din România. Documente şi mărturii,
vol. I (1913-1919), vol. II (1919-1939)

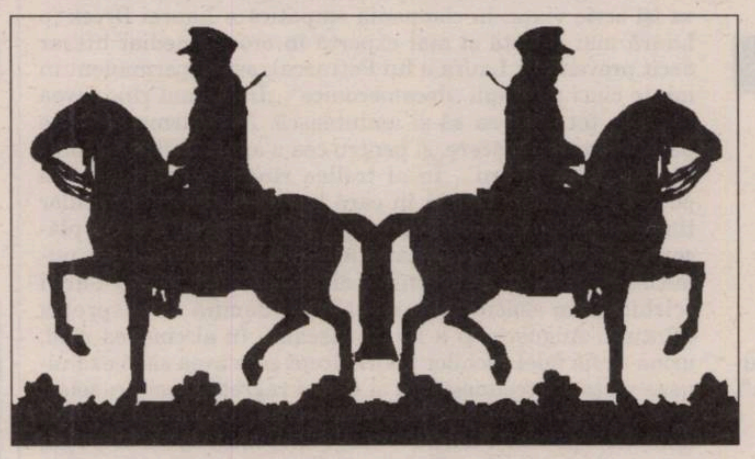

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Două amarcorduri personale

Fiindcă la TVR Cultural, în ciclul Fellini, nu e deocamdată programat Amarcord...

Actriţa războiului nostru de copii măricei şi proşti, abia intraţi la liceu, a fost ea, Alida Valli. La 12-13 ani, noi nu ştiam că ar mai exista pe lumea asta altă mare artistă de cinema decît Alida Valli, care juca în filme cu Amedeo Nazzari; fuseserăm prea mici pentru Marlene Dietrich, Jean Harlow, Mae West, Greta Garbo şi tot ce mai scrie azi în cursurile de istoria filmului, capitolele antebelice.

Comicii americani, interzişi, căci declarasem război Statelor Unite, nu mai existau. Bunică-mea ofta din cînd în cînd după Stan şi Bran – tata ne trimitea la matinee, duminica, împreună cu ea. Stan şi Bran îi prilejuiau plecarea în oraş cu nepoţii. Altfel, nu rîdea la comedii. Dispăruseră toate eroinele mătuşilor şi unchilor. Fetele bătrîne ale familiei îşi pierduseră echivalentele de la „Trianon" şi „Roxy". Nu mai rulau filme cu fete bătrîne, cu divorţuri, cu flagrant delict, „cu sentimente evoluate", cum zicea o mătuşă care avea toată colecţia revistei *Cinema,* în pod, la Craiova. Nu mai auzeam nimic nici de Michèle Morgan a mea, descoperită de mine, fulgerător, la 10 ani, într-un film, la cinema „Nero", unde juca îmbrăcată în negru, un fulgarin negru şi lucios. Urmăream femeile în fulgarine negre. Dar poţi trăi cu Fete Morgane? Războiul – în afară de bombe – oferă surogate. Alida Valli era un surogat bun de Michèle Morgan.

Rula *Ospăţul nebunilor.*

Rula *Fanfula du Lodi.*

Rula *Coroana de fier* – astea erau filmele mari, grele, cu istorie multă, cu flăcări; eroii-bărbaţi, masculii frumoşi se numeau Gino Cervi şi Amedeo Nazzari. Chipul pe care îl visai noaptea era Osvaldo Valenti, fizionomie marcată şi macerată de ticuri şi demenţă, şchiop în unele filme, spadasin urît în altele, şchiop şi asasin în visele de copii încă neduşi la *Mîinile lui Orlac* şi *Fiul lui Frankenstein.*

În acest vid, pustiu şi haos al valorilor, a apărut gravă, palidă şi tristă, Alida Valli (care a jucat şi în comedii, desigur, dar de ele, ca un făcut, nu-mi aduc aminte...). Plăcea întregii clase. Era frumoasă. Era liniştită. Suferea. Avea mereu în ochi o lacrimă care nu pica, oricît o îndurera iubitul. Cînd pica acea lacrimă, apărea alta. Nu era rea. Nu avea planuri diabolice. Nu chinuia bărbaţii. Bărbaţii o chinuiau. Era damă bună. Nu ne trezea patimi. Era un ideal calm, un produs paşnic de război, cea mai paşnică ofertă de frumuseţe. Mergeam de cîte douătrei ori la filmele ei, ne pasam pozele ei pe sub bancă – aşa era vîrsta, trebuia să circule ceva pe sub bancă, dar fiecare avea sentimentul că nu păcătuieşte cu acele poze şi dacă ne-ar fi prins profesorul nu ni s-ar fi întîmplat nimic rău. I-am fi explicat. Frumuseţea ei nu scandaliza. Avea frumuseţea explicabilă, dar ceva mai bun nu se găsea pe piaţă. Ne trebuia totuşi un chip de femeie inaccesibilă. Cu cine să fi ţinut frontul? Cu Lilia Silvi? Cu *Scampolo?* Aia era prea veselă, superficială, juca numai în comedii... Sufletul nostru avea deja nevoie de o tînjeală după Cineva care nu mai era mama. Eram deja copii măricei şi proşti. Ni se punea o felie de şuncă în farfurie şi eram siliţi s-o mîncăm conform poruncii paterne:

„Mănîncă! Nu lăsa în farfurie. Cîţi copii n-ar vrea să aibă ce ai tu acum în farfurie!".

...Dar a venit şi ziua aceea (la 16 ani după naştere) cînd, spre prînz, am chiulit de la ultima oră de anatomie şi am fugit la „Trianon" unde rula *Primăvară fatală* şi Tolnay Klary se dezbrăca după un paravan dînd la vedere doar ciorapii, sutienul... destul ca să merite elanul unui chiul.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Mircea Geoană

(fost ministru de Externe, candidat la Primăria Bucureşti, preşedinte PSD)

Conflicte

„Geoană s-a purtat ca un prostănac între cele două tururi de scrutin ale prezidenţialelor, cînd s-a dus prin ţară şi a spus că UDMR va fi alături de PSD la guvernare", a spus Iliescu.

Geoană a răspuns: „Este o jignire impardonabilă. Şi poate să vină şi de la Dumnezeu din ceruri, ea nu este de acceptat! Cred că Ion Iliescu, fie face un atac politic deliberat, fie a ajuns într-o etapă a vieţii sale biologice în care nu mai ştie ce vorbeşte. Poate că este faţa nevăzută a lui Ion Iliescu pe care de multe ori nu am ştiut să o sesizăm la timp".

Tatăl lui Mircea Geoană: şeful Gărzilor Patriotice şi răspunzător de tunelele secrete ale lui Ceauşescu. General de Securitate. Mircea Geoană: „Este o gogomănie. Tatăl meu a lucrat toată viaţa în Ministerul Armatei".

CV

Născut 14 iulie 1958. Căsătorit cu Mihaela, arhitect. Doi copii, Ana Maria şi Alexandru. Studii: Institutul Politehnic Bucureşti; Facultatea de Drept Bucureşti; École Nationale d'Administration, Paris, France (1991-1992); NATO Fellow on Democratic Institutions (1994); World Bank Group Executive Development Programme at Harvard Business School (1999). Doctorat în Economie Mondială la ASE. Pînă în '89 – inginer pe şantierele din Bucureşti şi Giurgiu şi arbitru de fotbal. Cariera diplomatică: 1990 – în Ministerul de Externe. Director of European Affairs Department (NATO, European Community, OSCE, WEU, Council of Europe); 1991 – headed the Romanian Delegation to the CSCE Committee of Senior Officials; 1993-1995 – purtător de cuvînt al ministrului de Externe; 1994 – director general pentru Direcţia Asia, America Latină, Orientul Mijlociu şi Africa în Ministerul de Externe; 1995 – director general pentru Direcţia Europa, America de Nord, Asia, America Latină, Orientul Mijlociu şi Africa; februarie 1996 – decembrie 2000 – ambasador al României în SUA. La 37 de ani, cel mai tînăr membru al corpului diplomatic român; decembrie 2000 – ministru de Externe. Activitate didactică: profesor la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative din Bucureşti. Autor de articole despre integrarea europeană. Lectorate despre politică externă, economii în tranziţie şi globalizare la majoritatea universităţilor americane. Decembrie 2000 – „Steaua României".

Avere: Teren intravilan 1.000 m², impozit 34.000 lei; 50% dintr-un apartament de 98 m² cu valoare de impozitare de 396.583.200; auto VW din 2001; depozit 17.965 USD în România; depozit 175.000 USD în SUA; depozit 100.000.000 lei în România.

Declaraţie de interese: preşedinte Consiliu Internaţional IRSI, preşedinte de onoare Asoc. „George C. Marshall" România, senator PSD, şeful Comisiei de politică externă.

Ecuaţie astrologică: Cîine de Pămînt, Rac, Ulm, ascendent Balanţă. Aceasta indică o persoană dinamică, corectă, loială, fiind prototipul subalternului perfect, al celui care execută totul fără să pună întrebări. Campion al comunicării de tip diplomatic. Are o mare flexibilitate la nivel moral, ştiind să facă compromisuri foarte avantajoase. Este un om politicos, cu maniere frumoase, un om pasionat de frumos şi artă. Potenţialul intelectual este indicat de un Mercur retrograd, aflat în Leu (în cădere), ceea ce indică faptul că are un puternic blocaj în comunicare (fapt amplificat de prezenţa lui Saturn retrograd în casa a 3-a). Prezenţa lui Marte în Berbec în casa a 7-a indică faptul că în relaţiile de asociere este un om care lasă de la el pentru a evita un conflict violent. El preferă să renunţe decît să se lupte. (conform www.astrolog.go.ro)

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Încrederea în justiție pe vremea lui Vodă Caragea

Citind un articol „Despre justiție...“, m-am întrebat dacă nu cumva această neîncredere în fața actului juridic nu ne vine de undeva din trecut sau poate că ține mai degrabă de complicata natură umană. M-am aplecat asupra condicilor din vremea lui Caragea vodă și am încercat să aflu cum stăteau lucrurile pe atunci.

Cu fiecare jalbă, cu fiecare proces, o nouă acuzație se îndreaptă către corpul judecătorilor, către micii dregători sau agenții executivi atît ai puterii laice, cît și ai puterii ecleziastice. În vîrtejul acuzațiilor se amestecă preoți, judecători, mitropoliți, mari dregători, zapcii, armășei, spătărei. Nimeni nu scapă de mită, favoritism sau „voie vegheată“. „Și nu mi-am aflat dreptatea“ „și nici îndreptarea“, „și n-am fost lăsat să-mi spun și eu dreptățile mele“ afirmă actorii sociali nemulțumiți de sentința oferită. De aici pînă la acuzațiile de corupție nu este decît un pas peste care se trece, de altfel, foarte ușor. „Mi s-a acoperit dreptatea“ strigă țăranul nedreptățit; „fiind om cu dare de bani, a reușit să dea mituri pe la judecători“ afirmă un altul; un soț înșelat se vaită că nu poate să ajungă la nici un rezultat în procesul ce-l are cu soția, pentru că „prea se face hatîr doctorului Damaris“ care o protejează pe Smaranda, influențîndu-i pe membrii tribunalului; în timp ce o mamă își tîrăște fiica sedusă prin tribunale, strigînd că „numitul Sfetco au umblat mituind pă la judecători și li s-a acoperit dreptatea“; „aflîndu-să cu putere de bani ce mijlocire au făcut nu știu..., dar mi s-au acoperit dreptatea“ se lamentează Dina, după ce procesul ei fusese judecat de nenumărate ori și în diferite instanțe. Discursul lor, dincolo de retorica inevitabilă, ascunde tema clasică a săracului care nu are încredere în justiție, care se teme tot timpul să nu fie înșelat, nedreptățit, uitat pe treptele tribunalului, alungat, bătut, pentru că îndrăznește „să tulbure auzul Măriei Sale“ cu problemele sale mărunte.

Oamenii, de ieri sau de astăzi, se tem permanent, iar statutul lor social îi îndreptățește să creadă că „dreptatea“ lor poate fi oricînd „vîndută“ sau „cumpărată“ cu cîțiva gologani. Bărbații se tem de cei puternici, femeile se tem de soții lor, micii boieri de marii boieri, în fine, aceștia din urmă de Vodă.

Ce se observă totuși în practică? Are norodul motiv să se plîngă? Mita, corupția, influența sau „voia vegheată“, cum îi este ea denumită de oamenii timpului, fac parte din sistemul juridic al puterii. Capacitatea de adaptare la sistem se face foarte rapid, iar mita sau „hoția legală“, cum îi spune un boier pe la 1827, intervenția și favoritismul devin foarte repede practici aproape cu valoare de normă. Unul dintre domni, Alexandru Ipsilanti, preocupat de această plagă, cere judecătorilor să nu se lase supuși influențelor venite din partea unui „obraz tare“ și mai ales să-și păzească „mîinile curate“, adică „să nu ia mituri“.

Și totuși, martorii pot fi cumpărați cu bani sau fac declarații pur și simplu din prietenie, fără să aibă habar de miza procesului. Iată-l pe Dumitrache adus din Dolj de Anton și Ștefana să mărturisească împotriva cumnatului său, dar cînd încep să curgă întrebările nu mai știe ce trebuie și ce nu trebuie să mărturisească; sau pe Ene dulgherul care a primit cinci taleri ca să susțină povestea stăpînului în proces cu noră-sa. Zapciii sînt acuzați că pentru bani au schimbat cursul procesului, arestîndu-l pe acuzator în locul acuzatului, sau că „pentru rudenie și priteșug“ l-au lăsat pe Gheorghe să scape, deși era căutat în toată țara pentru omoruri și tîlhării la drumul mare. Cînd este vorba de judecători, spre ei se îndreaptă mai ales acuzațiile de influență, nepotism, favoritism. Boierii, persoane influente, intervin nu numai pe lîngă clericii tribunalului ecleziatic, ci chiar pe lîngă mitropolit, în favoarea diferiților „protejați“. Intervențiile sînt vizibile mai ales la nivelul de sus al ierarhiei sociale, pentru că se exprimă deschis și fără teamă. Țăranii, servitorii sau micii slujbași se află mai totdeauna sub protecția unui boier. La acesta se aleargă în momente de restriște sau atunci cînd au nevoie să le descîlcească vreo problemă cu justiția. Numele lui este invocat în jalbă de către jăluitor, dar și de către acuzat, atunci cînd consideră că influența acestuia îi „acoperă“ dreptatea. Nume ca Brâncoveanu, Văcărescu, Filipescu sau Pîrșcoveanu revin adesea pe buzele împricinaților ca un fel de pavăză, sperîndu-se că ar putea dacă nu să-i sperie pe judecători, cel puțin să-i influențeze în deciziile finale. Aceste simple invocări nu sînt luate în seamă în absența efectivă a persoanei sau măcar a unui interpus, trimis cu „vorbă de la dumnealui boierul“. La rîndul său, boierul intervine de la prima cerere a clientului său și încearcă, atît cît îi stă în putere, să-l sprijine. Această intervenție le este utilă amîndurora, petentului îi dă curaj, iar boierului, prestigiu.

În fapt, dreptatea se cumpără, dreptatea se negociază mai întîi cu judecătorul, apoi cu zapciul, însărcinat să pună în aplicare sentința, și în cele din urmă cu preotul, care are misiunea să urmărească respectarea pedepsei canonice de către păcătos. Dincolo de fragilitatea unui sistem inegal și coruptibil la toate nivelurile, nu trebuie ignorată predispoziția de neîncredere permanentă a poporului față de o putere care este ea însăși coruptă, care iubește banul mai mult decît adevărul.

libertatea de impresie

Trenurile noastre toate

Cu 136 de ani în urmă a fost inaugurată prima cale ferată din România, București-Giurgiu. La vreo 40 de ani după cel dintîi drum de fier din lume, construit în Anglia. Locomotiva, cu aburi, atingea atunci viteza maximă de 86 de km pe oră, iar întreaga distanță între București și portul dunărean era parcursă în circa o oră și jumătate. Erau șase curse pe zi. Astăzi, între gara Progresu și Giurgiu sînt cinci curse pe zi. Drumul durează în medie o oră și patruzeci de minute, dar există și o cursă care face o oră și cincizeci de minute. „Dacă nu-ți convine, ia-ți mașină mică“. (Să vezi ce gropi sînt primăvara pe șosea...) Acum 136 de ani nu aveai alternativa asta. În sfîrșit, poate nu vrei să mergi la Giurgiu (în fond, ce poți face acolo?). Dacă, de exemplu, dorești să vizitezi Sighișoara, care e un oraș mult mai turistic decît Giurgiu, poți lua un tren rapid care străbate cei 300 de kilometri în vreo patru ore și ceva. E o rută clasică, marcată cu codul 300 în *Mersul trenurilor*. Dar dacă te bate gîndul sau ai nevoie să ajungi însă cu trenul de la București la Tg. Mureș, adică la doar 50 de kilometri de Sighișoara, drumul durează peste opt ore. Faci o noapte întreagă (orice asemănare cu argumentele pentru necesitatea construirii autostrăzii Bechtel e pur întîmplătoare). Oricum, lumea e într-o continuă încercare de modernizare. La agenția CFR de pe Brezoianu totul e acum mai aerisit. În primul rînd, pentru că nu prea mai există clienți și pentru că s-a făcut un sistem de așteptare cu bonuri de ordine care se iau dintr-un automat la intrare. Dacă vrei să consulți *Mersul trenurilor*, trebuie să te rogi însă de funcționara de la Informații. Cu bunăvoință ți-l poate da pe al ei, dar numai atunci cînd nu-l folosește. Altfel, trebuie să te mulțumești cu un tabel sumar, afișat la intrare. (Mai e și varianta site-ului de pe Internet, care s-ar putea însă să-ți consume și mai mult timp și mai mulți nervi.) Există și alte schimbări la CFR. În Gara de Nord nu mai e mizeria de altădată (cu condiția să nu ai anumite nevoi, fiindcă atunci descoperi că pentru a suporta unele mirosuri de totdeauna, acum mai trebuie să și plătești). Sub ministeriatul Mitrea s-a inaugurat și noul tren numit „Săgeata albastră“. Cei care-și mai amintesc însă de strămoșii ei, automotoarele *portocalii* de pe vremuri, spun că deși mergeau mai încet, acelea erau ceva mai confortabile. În sfîrșit, deși există și trenuri scumpe în care nici nu simți drumul, au rămas mai multe curse nenorocite în care nimeni nu circulă de plăcere și, pe bună dreptate, nimeni nu plătește bilet. Cum sînt și cele de la Giurgiu la Progresu care arată mult mai rău decît în 1869. Mai pe scurt, progresul – o frază de dînșii inventată.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

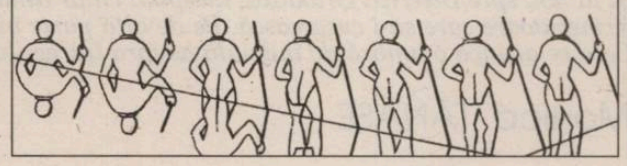

Industria de Paști

Iepurașul mai are mult pînă să-l ajungă pe moș Crăciun, însă se străduiește din greu să recupereze. Industria de Paști începe să înflorească, în tarabe și magazine, exact în perioada Postului Paștelui, care ar trebui să fie cel mai sobru și mai strict de peste an. Kitsch-ul de tarabă a găsit însă o soluție și pentru aceasta: producătorii, mai exact spus, importatorii de mici obiecte nefolositoare au introdus marfa religioasă. Aceasta se asortează cu o sărbătoare serioasă ortodoxă și, în același timp, nu renunță la buna tradiție a kitsch-ului drăgălaș. Chipul lui Iisus și cel al Fecioarei Maria ajung la fel de frecvente ca ale Iepurașului, Puiului, Rățuștei sau Oului. Un soi de marcă înregistrată cu fior religios. Există icoane, hidoase, unele ușor sclipitoare, semănînd cu japonezele de altădată, care ne făceau cu ochiul cînd se deschidea ușa de la dulap. Altele, gen postament sau statuetă, ba chiar și unele, mai puțin pretențioase (dar la fel de mediocre) din lemn. Iisus mai e și personaj pe felicitări, unde poate fi însoțit de miei sau de un coș cu ouă. Felicitările de anul acesta sînt mai șmechere, au forme diferite, de pildă, de ou, și deschizături în spirit sacru, în formă de cruce: te uiți prin crucea care străpunge oul și descoperi, ca-n cărțile cu surprize pentru copii, alte ouă încondeiate. Chiar și răstignirea lui Iisus este subiectul unei alte felicitări cu surprize: prin tăietura, iarăși, în formă de cruce, se poate vedea exact Mîntuitorul răstignit; dacă dai deoparte supracoperta, îi mai poți descoperi pe Fecioara Maria, pe Maria Magdalena, un apostol, probabil, și un roman. Cea mai „tare“ reprezentare a lui Iisus este pe pungile de cadouri, unde chipul său, alături de al Fecioarei și, cred, al Sfîntului Gheorghe. Alte însemne „religioase“ pe pungi sînt niște îngerași nici măcar rubiconzi sau renascentiști, ci pur și simplu kitsch, în atitudini perfect umane: una, fetiță (îngerii de pe pungă nu sînt asexuați) rupe petalele unei flori ca să vadă dacă iubitul (?) o dorește, în timp ce alți doi îngerași, băiețel și fetiță, se pupă.

Îngerașii sînt un soi de creaturi de tranziție între partea eșuat sobră, cu Iisus și Fecioara, și partea cealaltă, primăvăratică, ce se învîrte în jurul Iepurașului și a Puiului. Iepurașii, puii și ouăle se vînd în toate ipostazele, și din multe materiale: ceară, lemn, sticlă, ceramică, piatră, asociați între ei sau la bucată, simpli sau la pachet. Lumea lor primăvăratică se conturează pe principiul analogiei sau al bulgărelui de zăpadă: ouăle trebuie să stea în ceva, așa că se vînd tot soiul de suporturi, de la coșuri de răchită la tăvi de plastic. Coșul nu poate fi gol, astfel încît se vînd și paie, în general de un verde fosforescent, cu care poți umple coșul. Coșul stă pe masă, pe care se pune o față de masă (și ea accesibilă la unele tarabe) și alături de care se îngrămădesc alte decorațiuni, cum ar fi: lumînări, aranjamente de flori, crenguțe și chiar păsări mai mult artificiale (cu unele elemente naturale, cum ar fi penele). Și, în final, ca să ajungem și la partea simbolică, de astă dată mai puțin creștină, a primăverii și a belșugului adiacent, se vinde sporul casei, o colecție de seminție strînse în sticle sau pe o potcoavă.

Pînă la urmă, nimic rău în kitsch-ul, inocent, primăvăratic. Atîta timp cît nu-și asumă și alte coordonate spirituale și religioase mai profunde, cu care nu are nici în clin, nici în mînecă.

MODA BISERICII

În ultimele zile de viaţă ale Papei Ioan Paul al II-lea, în piaţa din faţa basilicii Sfîntul Petru s-au adunat foarte mulţi tineri care s-au rugat pentru el. Se pare că ultimele sale cuvinte au fost adresate lor: „M-am străduit mereu să vin aproape de voi. Acum aţi venit voi la mine şi pentru asta vă mulţumesc". Prin persoana fostului Papă, Biserica Catolică a atras foarte mulţi tineri. Cu toate astea unii cardinali au remarcat că, deşi Suveranul Pontif făcea pieţe pline, bisericile propriu-zise nu prea mai sînt pline. Şi la noi, spre Biserica Ortodoxă, începînd chiar dinainte de Revoluţie, dar mai ales în primii ani de după, au venit o mulţime de tineri, chiar fără să existe o personalitate fermecătoare care să-i cucerească. Pe de altă parte însă, aici, o serie de „firme concurente", mai curate sau mai necurate, au făcut şi ele prozeliţi, cam în aceeaşi perioadă. Ceea ce aruncă o umbră de îndoială asupra întregului fenomen. ***(A. M.)***

Monica TĂNASE

Noaptea vrăjitoarelor şi zorii credinţei

Cine nu îşi aduce aminte de *Baltagul*? Romanul lui Mihail Sadoveanu pe care l-am studiat prin clasele de liceu? Eroina poveştii, un exemplu de tărie şi de perseverenţă pentru nişte liceeni ca noi, porneşte să-şi găsească bărbatul, mort sau viu, cu o măreaţă dăruire şi cu supunere faţă de reguli ancestrale. Înainte de a purcede la marea călătorie, am aflat noi, învăţăceii de clasă a XI-a, Vitoria Lipan a avut un sfat de taină cu două personaje. Cu preotul satului şi cu vrăjitoarea. Pe înserate, femeia a pornit spre casa preotului în speranţa unui ajutor, a unei poveţe. Preotul i-a dat sfatul la care s-a priceput şi şi-a primit mulţumirea cuvenită. Ieşind pe poartă, femeia s-a îndreptat spre casa vrăjitoarei. O femeie despre care în sat umblau vorbe dintre cele mai înfiorătoare. Cum că ar fi avut pitit un pui de drac care o ajuta în multe cele trebuincioase. Eroina noastră nu s-a speriat, ba chiar a intrat în casa întunecată cu speranţa unui sfat mai bun decît al preotului. În egală măsură cu preotul, vrăjitoarea îşi primeşte mulţumirea cuvenită. Cititorul adolescent, elevul, pricepe astfel că femeia se supune pe rînd slujbaşilor celor două puteri contrarii: preotului şi vrăjitoarei. Şi nu pare a fi nimic rău în asta. Gestul eroinei romanului dă astfel un plus de autenticitate. Ancestral, teama faţă de cele două forţe este cultivată.

În vremuri moderne, pentru fetele atente la siluetă, postul a devenit o modalitate la îndemînă să slăbească. La sfîrşitul postului merg la împărtăşit arătînd mai bine.

Să fim bine înţeleşi, nu sîntem nici împotriva respectului de sine şi nici împotriva postului. Nici măcar împotriva amestecului celor două pentru o cauză nobilă: curăţirea trupească şi sufletească.

Ridicăm însă un semn de întrebare asupra sincerităţii exerciţiului de credinţă.

Despre studenul care trece pe la biserică în ajun de examen pentru a aprinde o lumînare şi pentru o rugăciune scurtă lui Dumnezeu să-i dea un gînd bun profesorului care se dovedeşte un ticălos; despre fata care se roagă pentru a i se întoarce iubitul care a părăsit-o sau despre mama care scrie, cu lacrimi în ochi şi cu credinţă în Ziditorul lumii, lungi acatiste pentru fiica ce nu-şi găseşte rostul, adică nu se căsătoreşte, cu toate că a fost la toate ghicitoarele despre care i-au spus vecinele şi prietenele, despre ei am auzit cu toţii. Sînt oameni care trec drept credincioşi.

Biserica rusă de lîngă Universitate este cunoscută ca biserica studenţilor. Acolo se adună la slujbă şi spovedanie studenţimea religioasă din Bucureşti. L-am întrebat pe unul dintre ei ce îi cere lui Dumnezeu în rugăciunile sale. „Întărire", mi-a spus. „Putere sufletească să nu cad în disperare. Pentru că, mai mult decît orice s-ar spune, credinţa e de partea optimismului, a speranţei şi nu a interdicţiei, a tristeţii. Credinţa este un exerciţiu permanent, tocmai pentru că vine din ograda bucuriei." Dumnezeu mă ţine în braţe, mi-a spus el, nu numai atunci cînd mă duc la examen sau numai pentru că postesc. „Şi dacă postesc nu înseamnă că îi plătesc lui Dumnezeu un serviciu."

Preotul Nicolae D., din Bistriţa-Năsăud, mi-a mărturisit: „Eu am biserica plină la fiecare sărbătoare şi duminică de duminică. Vin şi foarte mulţi tineri. Asta ar trebui să mă bucure. Şi pentru buzunar, şi pentru prestigiu. Şi aş fi ipocrit să spun că nu mă bucură. Dar nu ştiu cît e credinţă şi cît e misticism. Omul modern nu ştiu dacă merge la biserică pentru că îl întăreşte sufleteşte credinţa sau pentru ca să ceară ceva. Şi faptul că nu pot să răspund ferm că oamenii din eparhia mea vin la biserică pentru că sînt credincioşi mă întristează."

Zorii democraţiei iviţi după Revoluţia din '89 au deschis, printre altele, şi porţile bisericii. Toţi cei care, schizofrenic, trebuia să recunoască un singur Dumnezeu, în persoana secretarului general al Partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, au putut să recunoască în gura mare Dumnezeul în care credeau de fapt. Într-un elan de eliberare sufletească, oamenii au umplut locaşurile credinţei. Şi s-au construit biserici. Admiterea la Facultatea de Teologie a devenit o cursă la fel de dură ca şi admiterea la arhitectură. A înflorit turismul ecumenic.

În egală măsură însă ghicitoarele, vracii şi alţi vindecători de trupuri şi suflete au început să ocupe spaţii considerabile în paginile de anunţuri sau în emisiuni televizate. Şi s-au înălţat palate pe care stau atîrnate bannere: aici locuieşte ghicitoarea X. Mama Omida a intrat în memoria colectivă. Orice ghicitoare care se respectă a fost măcar ucenica mamei Omida, dacă nu vreo rudă de sînge. A fost organizată o noapte a vrăjitoarelor în care practicantele îşi arată măiestria ghicind viitorul naţiei, evoluţia economică, viaţa preşedintelui etc. Au apărut şi procese în care clienţii acuzau vrăjitoarele de escrocherie pentru că nu li s-au îndeplinit prezicerile. Avocaţii au descoperit că au aproape aceleaşi tarife cu cititoarele în globuri de cristal şi în cărţi de tarot. Ghicitoarele invocă numele lui Dumnezeu şi al Maicii Domnului, cea care plînge şi se roagă pentru noi toţi. Preoţii incriminează practica şi îndeamnă la limpezirea minţii şi abţinerea de la asemenea porniri. Unii dintre ei, surprinşi de jurnalişti, „deschid cartea", adică ghicesc viitorul deschizînd la întîmplare cărţile sfinte. Tineri, vîrstnici fac lungi pelerinaje în colţuri ale ţării, pentru asta. Previziunea, venită de la un om al lui Dumnezeu, capătă greutate.

Cîteva informaţii despre viitor dau siguranţă acţiunii. Dacă se adeveresc sau nu contează mai puţin. Dar dau speranţă. Credinţa că Dumnezeu te ţine în braţe chiar şi atunci cînd îţi este cel mai greu se dovedeşte a fi insuficientă. Rugăciunea în care să nu ceri nimic de la Dumnezeu pare incredibilă. Doar o minune poate fi convingătoare. Sau măcar promisiunea unei minuni.

Adina POPESCU

Prietenul nostru *Jesus*

Erau trei: doi americani soţ şi soţie, ea pe la vreo sută şi ceva de kilograme şi cu o expresie care s-ar fi putut alătura oricînd numelui vreunui spital de tipul „Mother Grace", el pe la şaptezeci, cu alură de fermier din Texas, şi o fătucă de-a noastră, de prin nordul Moldovei. I-am văzut pe vizor, mi s-au părut blajini şi le-am deschis. Aveau aerul că veniseră cu colindul, deşi eram prin preajma Paştelui. Mi-am dat seama că nu mă înşelasem prea tare, cînd le-am aflat intenţiile: un soi de „primiţi cu Jesus-ul?". Moldoveanca traducea cu o voce cîntată. Am lăsat-o să traducă, pentru că îmi plăcea întreaga scenă. M-au întrebat dacă vreau să-l accept pe Iisus în inima mea. Americanii zîmbeau atît de frumos, cum numai ei ştiu s-o facă, fata le traducea zîmbetele şi în fond... de ce nu? M-au pus să repet după ei o „poezea". Pe final, mă aşteptam să ţopăie de bucurie. Mi-au strîns mîna şi m-au copleşit cu „congratulations", ca la un concurs cu premii. Bonusul: din acel moment Iisus va rămîne veşnic în inima mea, indiferent de ce va urma să se întîmple! Am aflat că locuiesc *next door*, adică în blocul de vizavi şi s-au interesat dacă ar mai putea să mă viziteze din cînd în cînd.

A doua oară au venit cu un tinerel român imberb, la costum, cu o chitară, despre care am aflat că locuieşte pe aceeaşi scară cu mine, la etajul cinci. I-am invitat în casă şi i-am servit cu *orange juice*. Timp de vreo oră, au tot înălţat imnuri spre tavan pe care le-am ascultat cu luare-aminte. Presupun că versurile erau traduse din engleză şi povesteau despre relaţia lor cu Iisus despre care am priceput că era atît de intimă, încît căpăta pe alocuri conotaţii erotice: „te iubesc!", „te simt!", „eşti prietenul meu cel mai bun!" etc. A doua zi, m-am pomenit fredonînd un fragment din melodia unui imn. Probabil că funcţionează la fel ca ale spoturilor publicitare TV. Cu alte cuvinte şi la o simplă analiză... *it works!* N-am auzit încă un creştin ortodox care să îngîne Sfînta Liturghie sub duş şi să fluiere „Doamne miluieşte!" în tramvai. Melodiile simple, comerciale, adevăratele şlagăre religioase pot deveni hit-uri şi pot sparge topurile.

După ce mi-au cîntat pe două şi pe trei voci, m-au felicitat din nou pentru alegerea mea cu Jesus-ul. Bonusul: o biblie de-a lor! Mă aşteptam să fie o biblie *fast-food*, cu litere cît mai mari, cu poze. Era o carte de cinci ori mai groasă decît cea obişnuită, deoarece pe o pagină nu erau tipărite decît două, trei versete şi, dedesubt, explicaţiile lor. Am înţeles că acele *footnotes* reprezentau chintesenţa credinţei. M-au invitat într-o seară, la cină.

După cîteva investigaţii, am descoperit că o mare parte dintre tinerii din blocurile învecinate se „convertiseră" mai mult sau mai puţin sau, în cel mai rău caz, aveau relaţii de prietenie cu *Mother Grace* & *husband*. O vecină, de mult timp şomeră, îşi găsise un job la o bancă, prin relaţiile lor. Fata blondă, urîţică, care îşi plimba caniche-ul prin parculeţ, se va mărita în State. Băiatul cu chitara, care îşi ratase cariera de muzician, deoarece fusese nevoit să se angajeze la protecţie şi pază, pentru a-şi cîştiga traiul de zi cu zi, îşi găsise acum adevărata menire, pe la întrunirile sectei. Cîţiva îşi exersau limba engleză. Alţii împrumutau bani, fără dobîndă, de la americani. Pe unii îi vedeam, doi cîte doi, jucînd badminton în parculeţ, îmbrăcaţi în cămăşi albe şi cu cravate. Acestea erau activităţile recreative, cu *orange juice*, din partea casei.

Secvenţa cinei este antologică, un turn Babel care se reconstruieşte ca un puzzle într-un apartament de pe Calea Moşilor. Erau acolo americani, englezi, filipinezi, un indian şi, desigur, români. Două îmbucături, un imn. O replică despre glazura de pe tort, un *thank you, Jesus!*. Moldoveanca mi-a arătat poze de la incestuoasa sa nuntă cu un „frate". Mese întinse ca la nuntă, pline cu sucuri, biscuiţi şi aranjamente florale. Mi-a mărturisit că religia sa era cea ortodoxă şi că, în urmă cu doi ani, lucra ca vînzătoare la „Pîine" într-un orăşel din Moldova, avea un iubit beţiv şi o mamă bolnavă. Destin de melodramă, dar... au apărut „fraţii" care i-au oferit un viitor, au trimis-o la Londra la nişte „studii aprofundate ale creştinismului", a învăţat engleză, i-au închiriat un apartament în Bucureşti, i-au dat o slujbă la tipărirea broşurilor. „Fără ei ce puteam să fac? Nu aveam nici o şansă..." O altă romîncă pe la patruzeci de ani mi-a povestit cum a părăsit-o soţul, cum a lăsat-o singură cu doi copii, cum a căzut în depresie şi cum s-a dus la preot ca să se spovedească, iar acesta a întrebat-o numai de avorturi. „Fraţii m-au ajutat să trec peste acele momente cumplite! La popii noştri n-am găsit nici un pic de înţelegere!"

După cina respectivă, m-au invitat şi la un picnic la Mogoşoaia, dar nu m-am mai dus. N-am simţit nevoia să aflu mai multe. De ce mi-am amintit de povestea cu americanii tocmai acum? Pentru că probabil voi merge din inerţie la slujba de Înviere şi voi vedea: zeci de maşini parcate în jurul bisericii, pe cei care n-au unde să-şi parcheze maşinile şi-i înjură pe ăia care deja le-au parcat, pe alţii care nici nu mai coboară din maşini, aşteptînd „să vină lumina", pe puştanii din spatele blocului, deja beţi mangă, întorcînd pe toate feţele filozofia becaliană, un puştan care trage clopotele în timp ce mulţimea intenţionează să cînte, unul care vorbeşte la mobil, „Sînt aici, la biserică. Ce fac? Mă rog!", *ţoale* din colecţia primăvară-vară, burice, cercei în burice, vecini certaţi din cauza inundaţiilor din baie, care n-au de gînd să se împace şi îşi aruncă priviri duşmănoase, lumînări care se aprind de la brichetă, „ăla care iar s-a împăcat cu aia şi s-a certat cu ailaltă şi ailaltă care umblă cu doi deodată şi mai vine şi la biserică, mama mă-sii de curvă!". Asta am văzut şi acum un an şi acum doi, iar acum trei ani am fost la ţară, unde cică se păstrează tradiţiile, iar oamenii sînt cu frica lui Dumnezeu. La biserică erau trei babe care cîntau pe voci piţigăiate un cîntec de neînţeles, iar restul satului se adunase în curtea pădurarului, unde se frigeau miei la proţap, furaţi din turma nu ştiu cui. Totuşi, în locul cu pricina mai era ceva atmosferă de sărbătoare; un ţăran din satul de peste deal mi-a spus că la ei popa s-a îmbătat atît de tare înainte de miezul nopţii, încît n-a mai putut ajunge la biserică şi a amînat Învierea pentru a doua zi.

Şi probabil că nu-i de vină religia sau dogma sau ortodoxia şi tot naţia română, cu al ei „lasă-mă să te las!". Împrumutarea modelelor religioase „din afară", fie şi cele aduse de diverse secte mai mult sau mai puţin dubioase, nu diferă cu mult de însuşirea modului de viaţă „Mc Donald's" sau ingurgitarea divertismentului facil „sub licenţă" pe care ni-l oferă posturile de televiziune (inclusiv cel „de sărbători" care este atît de agresiv şi de kitsch, încît ţi se face lehamite şi de miel şi de cozonac). Toate sînt produse frumos ambalate, care au în spate „poveşti de succes". Ce astfel de poveşti ne oferă religia autohtonă? În lipsa lor, respectăm sărbătorile, prilej de băute şi de întîlniri familiare, pentru că aşa trebuie, ţinem posturi pentru că ne-am săturat de carne, dar, dacă ni se oferă ocazia, cîntăm şi imnuri cu americanii despre prietenul nostru Jesus, ăla cu care ne trăgeam de şireturi, în spatele blocului, poate că pică vreo viză pentru State sau vreo excursie la Londra, cine ştie?

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Eurosceptic

Într-o zi de luni, prima din Săptămîna Patimilor, România a semnat Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană. Pe străzi, un aprilie nătîng şi friguros s-a grăbit să iasă din calendarul lui 2005, lăsînd în urmă aceleaşi veşnice înjurături de mamă la adresa tuturor primarilor şi drumarilor care se ocupă de străzile oraşului. Undeva, într-un cartier de mijloc din Capitala ţării, un pensionar a fost găsit mort lîngă cutiile poştale. Vecinii s-au repezit să le spună reporterilor că de vină a fost întreţinerea pe martie şi aşa a rămas în ziare, chiar dacă familia mortului a refuzat să dea declaraţii.

La piaţă, în Obor, a scăzut preţul mieilor. Măcelari oacheşi şi pătaţi de sînge aruncă priviri lacome spre buzunare. Două babe amărîte se scurg încet printre tarabe, adunînd în sacoşele de rafie frunze de salată, cartofi putrezi şi ridichi trecute. Un inspector furios dă amenzi şi aşteaptă şpagă. Între timp, pe un post de televiziune, camerele de luat vederi înghit hulpave imagini cu foşti prim-miniştri cărora le curge din gură un potop de vorbe bune despre perioada în care au condus guvernele ţării. Integrarea de azi e legată de poveştile lor despre ieri.

România şi Bulgaria. Două fete proaste care se chinuie de zece ani să treacă examenul integrării în UE. În 2005 cuiva i s-a făcut milă, dar fibra noastră de români mîndri nu ne lasă să înghiţim ghemul mare al atîtor neputinţe adunate în timp. Vrem la bal încălţaţi în şosete. Nu ne pasă. Nu ne mai pasă.

Într-o zi de luni, prima din Săptămîna Patimilor, România a semnat Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană. O fi vreun semn, dar, chiar dacă ar fi, nu mai are nimeni timp să-l vadă. Ce-ar mai putea să ni se întîmple? În ce fel ne-ar mai putea răstigni zilele lungi din anii ce vor urma? Am văzut aproape tot, am suferit destul şi ne e dor de o vindecare. Suficiente motive pentru a merge în UE ca nişte miei de Obor: ieftini şi însîngeraţi de atîtea succesive beliri.

La radio se anunţă ploi. O voce de crainic rosteşte un cont pentru sinistraţii dintr-un sat luat de ape la inundaţiile de acum două săptămîni. Un copil a murit înecat înainte de a fi avut şansa să vadă cum ne primeşte Europa cu braţele deschise. Pentru trei podeţe şi un pod se face colectă naţională. Bugetul e sărac, banii lipsesc, dar avem speranţe lîngă care ne înghesuim ca puii de găină sub cloşcă. Aşteptăm să pice ceva: o pătură de la Guvern, o sticlă de apă de la Crucea Roşie, un bilet cîştigător la 6 din 49.

Vecinul meu de la parter se droghează. Îl găsesc din cînd în cînd atîrnat de balustrada scării, cu privirea pierdută şi cu mîinile tremurînd pe seringă. Într-o zi l-am prins

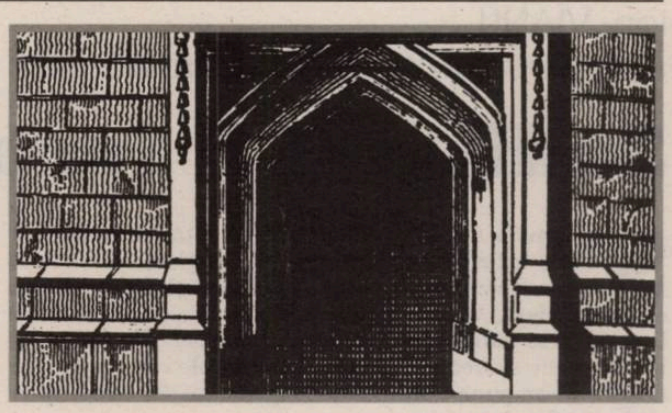

treaz. Mi-a spus că vrea ajutor de şomaj şi o nevastă frumoasă. N-are ambiţii mari şi ar spune oricînd „da“ unui referendum avînd ca temă Constituţia Europeană.

Cum stăm? Încolonaţi şi trişti, gata să ne repezim în marş spre o direcţie bună. Nu mai avem timp de întrebări, tot ce ne dorim sînt nişte ordine precise. Ducă-se dracului orice împotrivire! Singura noastră şansă e drogul Uniunii Europene pe care aşteptăm să ni-l înfigem cît mai repede în vene, cu speranţa că vom reuşi să atîrnăm de balustrada scării făcînd comparaţii avantajoase între nota de plată a întreţinerii pe 2005 şi cele ce vor urma din 2007 încolo.

Cu ochii-n 3,14

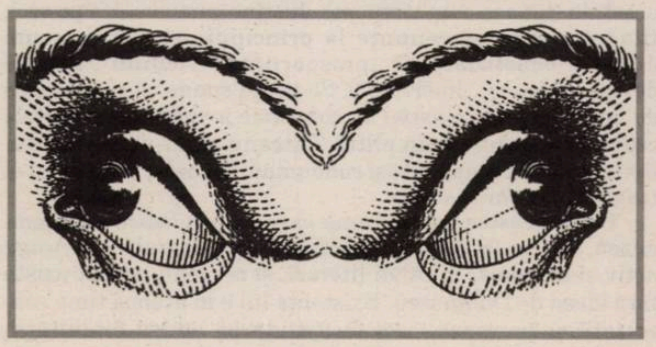

Nicolae_Guta, Copilul de aur, Copilul_de_aur, adi de la valcea, adi_de_la_valcea, adi de vito, ady de vito, florin salam, florin_salam, adrian & camy, stana isbasa, adrian cm, adrian copilul minune, adrian_copilul_minune, alina si costi, copilul de aur, dani de la deva, gabi din buzau, gabi de la giulesti, liviu pustiu, guta jr, guta & sorina, printesa ionela, don genove, jean de la craiova, cristian gusatu, ovidiu mititelu, sorinel pustiu, lucian seres, mihaela minune, minodora, n. guta, n.guta, nico cu carbon, nico_cu_carbon, sile dorel, vali vijelie, carmen serban, petrica cercel, nicu paleru, cata boss, liviu_guta, stefan de la barbulesti, florin peste, liviu cu mirela, sorina & florinel, puiu codreanu, catalin de la buzau, daniel dinescu, relu pustiu, victor spaniolu, vali raicu, adi caval, carmen dobre, sorinel copilu de aur, as da zile de la mine, sunt seful vostru pana mor, chefdechef, chef de chef, dusmanii mei, plange sufletul, jumatate tu, jumatate eu, ce le-nnebuneste pe femei, sa cante manelele“. Haios virusul ăsta. Nu aveţi unul care să caute şi să şteargă: *Vadim, tribun, Gigi Becali, Nati_Meir, Iliescu, Mitica Dragomir, Radu Berceanu, Norica Nicolai, Radu Campeanu* (ultimii trei senatori au votat pentru secretizarea averilor)? (**C. G.**)

● „Sute de cadre didactice rămîn fără posturi deoarece bucureştenii nu mai fac copii“, titrează *Adevărul* din 25 aprilie. Ah, fir-ar să fie, altă năpastă pe capul profesorilor, nu erau de ajuns scandalul manualelor alternative şi intenţia premierului de a impozita meditaţiile. Ca să-şi asigure pîinea, nu le mai rămîn decît soluţiile extreme: o campanie în favoarea sexului neprotejat şi o ligă anti-avort. (**M. V.**)

● Reclama, postul, biserica şi consumul merg mînă-n mînă, în bună înţelegere. Dovadă sînt pateurile Fornetti. Într-unul din sediile lor de pe Bd. Kogălniceanu poate fi văzut, pe perete, un afiş idilic cu un călugăr, în aer liber; pe acesta se precizează că firma Fornetti oferă produse de post, cu mac, nucă, vişine şi caise. (**I. P.**)

● Măsura a intrat în vigoare pe 11 aprilie, ca urmare a reclamaţiilor călătorilor femei. În Belarus, ele se plîng că bărbaţii put, mai ales cînd îşi scot pantofii şi se răspîndeşte miasma ciorapilor şi, chiar cînd rămîn încălţaţi, se simte mirosul de băutură proastă şi călătoria devine insuportabilă din cauza duhorii. Căile ferate au luat decizia rezervării unor compartimente speciale pentru femei, unde accesul bărbaţilor este interzis. Desigur, se pune problema separării familiilor, a cuplurilor, a grupurilor şi a distrugerii acelei atmosfere de intimitate create de coexistenţa aleatorie de-a lungul călătoriilor îndelungate cu trenul. Reprezentanta Ligii Belarus pentru Egalitatea Femeilor consideră că măsura e discriminatorie. Pe de altă parte, bărbaţii, 86% dintre călători, asigură în principal veniturile căilor ferate şi n-ar fi cazul să fie supuşi unor situaţii inconfortabile. Aşa că noua măsură este privită cu indignare de către cei pe care îi discriminează şi cu suspiciune de protejaţi. Se pare că nimeni nu s-a gîndit să ceară viitorilor călători – indiferent de sex – să se spele. Ar fi o măsură demnă de o dictatură modernă şi civilizatorie. (**M. B.**)

● Instantaneu rupt din actualitatea imediată: luni, intrînd la bordul cursei Tarom de Paris, în această ordine – Horaţiu Mălaele, Nae Caranfil, subsemnatul; stewardesele se luminează toate la vederea actorului şi, cu un gest larg, îl invită să ia loc la „business class“; regizorul şi – cu voia dvs., ultimul pe listă – criticul îşi iau, cuminţi & spăsiţi, locurile rezervate, „pe culoar“. Morala: nu eşti niciodată destul de cunoscut – deşi, la dracu', o dublă apariţie la fundu' gol pe prima pagină a unui cotidian de scandal ar trebui să-ţi asigure un loc nu la „business“ (naspa secţiunea, teroriştii de la 9/11 rezervaseră tot acolo…), ci chiar în „cockpit“! (**a. l. ş.**)

● Finalul unei cronici fotbalistice – şi mai mult decît atît – semnate de Cristian Geambaşu în *Gazeta sporturilor:* „Sîntem ca brînza Roquefort, nu mirosim prea bine, dar avem un gust excelent!“. (**R. C.**)

ÎN TIMP CE PRIMA VEDERE RENAŞTE, PE DON QUIJOTE ÎL PAŞTE VITRINA

● În timp ce toţi ziariştii exultau – joia trecută – la ideea înlocuirii „tovarăşului“ Iliescu, la şefia PSD, cu „prostănacul“ Mircea Geoană, eu îmi ziceam că, în fond, a trece de la limba de lemn la limba de săpun nu e mare brînză. O imagine, totuşi, care face cît o mie de cuvinte: aceea a „tovarăşului“ vorbind cu „Naşul“ Radu Moraru, în direct pe B1 TV, şi ţinîndu-şi cu mîna dreaptă „urechelniţa“: nici Geoană, nici Victor Ponta – băieţi obişnuiţi cu *hands-free*-ul – n-avuseseră nevoie să şi-o ţină cu mîna… Această imagine mi l-a făcut pe Ion Iliescu, pentru prima oară în viaţa mea, simpatic! Cu atît mai mult cu cît, cu mîna aia dusă spre tîmplă, părea că şi gîndeşte în timp ce vorbeşte… (**a. l. ş.**)

● Se îndrăgostiseră de la prima vedere şi se căsătoriseră în 1941. După 64 de ani, au murit împreună, în aceeaşi zi, în acelaşi spital, la 14 ore distanţă. Erau un ea şi un el din Saint Louis, SUA. (**R. C.**)

● Titlu în *ProSport*-ul de luni, 25 aprilie 2005: „Naţionala îl poate renaşte pe Mutu“. Eu l-aş renaşte pe Einstein, dar (din nefericire) nu pot ce poate Naţionala. (**D. S.**)

● Preşedintele peruan a anunţat săptămîna trecută că a comandat un milion de exemplare din *Don Quijote* pe care le va distribui gratuit populaţiei. Dacă ar marşa la un gest asemănător, oare preşedintele nostru ce carte ne-ar oferi: *Învăţăturile lui Neagoe Basarab, Ţiganiada, Baltagul?* Sau poate *Toate pînzele sus!…* (**M. C.**)

● Sînt seri în care te-apucă ruşinea că ai vreo legătură profesională cu presa din România… Ca seara de sîmbătă tîrziu, cînd Băsescu explica *out of record* unei grămezi de jurnalişti – altfel plini de ifose, pretenţii şi subtonuri – care e situaţia jurnaliştilor răpiţi în Irak. Cîteva televiziuni (Realitatea TV, Antena 1) transmiteau de zor, informau în direct, aveau marfă… Iliescu a căzut din cauza tovărăşiilor, Constantinescu din cauza Securităţii, pe Băsescu îl paşte relaţia prea emoţională cu o presă avidă, cupidă şi rigidă. (**S. S.**)

● Nu mă lasă sufletul să nu reiau o ştire de acum două săptămîni, scurtă şi duioasă ca un sărut primit pe neaşteptate: un cal din garda republicană a scăpat prin cine ştie ce minune şi s-a plimbat nestingherit prin Paris timp de o oră. Parcă îl şi văd trecînd la trap prin faţa Comediei Franceze, păşind apoi pe aleile nisipoase din Jardin du Palais Royal, strecurîndu-se prin gangul din dreptul buticului *Ana Jolie* plin de cutiuţe muzicale, făcînd imediat stînga şi oglindindu-şi crupa sveltă în vitrina portocalie a lui Jean-Paul Gaultier. (**M. C.**)

ÎN TIMP CE MESAJE HAIOASE RĂMÎN FĂRĂ MAC, COEXISTENŢA ALEATORIE AR TREBUI SĂ-ŢI ASIGURE MAI MULT DECÎT ATÎT

● Luni a circulat într-o veselie pe Internet un virus care avea mesaje haioase, în română. Eu l-am primit de vreo 15 ori. Dar şi mai haios este ce făcea virusul ăsta dacă un fraier îl deschidea. Nu că l-aş fi deschis, am primit descrierea de la compania de antivirus: „Pe urmă scanează hard-disk-ul şi şterge fişierele multimedia care conţin unul din următoarele şiruri de caractere: *Liviu Guta, Liviu_Guta, Nicolae Guta,*

ÎN TIMP CE 3.000 DE BICICLETE FORMEAZĂ UN NUMĂR, UN ASASIN AL DIALOGULUI SE RĂTĂCEŞTE DE GRUP

● Presa scrie că poliţia se va dota cu 3.000 de biciclete cu sirenă şi girofar. Abia aştept să văd cum merţanele noilor îmbogăţiţi vor trage pe dreapta pentru a le face loc velopoliţiştilor… (**M. V.**)

● Banc care circula prin oraş după congres, eu l-am auzit chiar de la un fruntaş pesedist: „Merge Mircea acasă şi spune: «Mihaela, dragă, m-au ales şef la partid». Mihaela pune mîna pe telefon, formează un număr şi zice: «Alo? Dana? Să vii pînă la mine»“. Şi, că tot sîntem aici, alt banc răspîndit instantaneu chiar prin sala congresului: „De ce a spus Iliescu *tovarăş* în loc de domn? Pentru că are 45 de ani“. (**C. G.**)

● Anne Chabot, moderatoarea emisiunii *Mots croisés* de pe France 2, a putut să-i spună franc lui Philippe de Villers, un antieuropean convins, dar mai cu seamă un tipic agresor verbal, un asasin al dialogului: *„Vous êtes insupportable!“.* Se traduce uşor în româneşte, dar nu se rosteşte nicăieri. (**R. C.**)

● Am revăzut de curînd la PRO TV a cincea parte din epopeea SF a lui George Lucas, *Războiul stelelor. Imperiul contraatacă,* şi o secvenţă, ignorată pînă acum, mi s-a părut de data aceasta de-a dreptul minunată. Solo, prinţesa Leia, Chewbacca şi robotul C-3PO ajung pe colonia din nori administrată de Lando. C-3PO se rătăceşte de grup şi este găsit la reciclare sub forma unor bucăţi dezmembrate. Secvenţa e următoarea: Chewbacca ţine în mîini capul robotului şi mormăie îndurerat pre limba lui de creatură nepămînteană. Era clar că ceva e putred în colonia din nori. Ştim ce a urmat: trădarea lui Lando şi cursa întinsă de Darth Vader lui Luke Skywalker. (**M. C.**)

Ion VIANU

Fragmente dintr-un jurnal de lectură

Sadismul îl încarnează pe Sade

Scriam în *Dilema veche,* luna trecută, că opera lui Sade a fost considerată şi din unghiul literaturii pure. Divinul marchiz are, pe lîngă epica incendiară, o corespondenţă în care apare ca un soţ de o patetică banalitate, foarte îndrăgostit. La urma urmelor, cum s-a sugerat, creaţiile sadiene ar putea să fie simple combinaţii ale fanteziei, compuneri, arabescuri ingenioase ale aceloraşi şi aceloraşi figuri imaginare.

Chiar dacă e aşa, rămîne problema angoasantă a raportului dintre literatură şi realitate. E posibilă o lume pur *scriptică,* fără nici o legătură cu lumea de piatră şi carne care ne înconjoară? Dacă nu, este relaţia aceasta cu sens unic, de la realitate la ficţiune sau dublu, în ambele sensuri?

Mulţi au văzut în filmul lui Pasolini, *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei,* pe eroii lui Sade travestiţi ca lideri fascişti ai efemerei republici mussoliniene de la Saló şi au simţit această adaptare ca pe o insuportabilă atitudine tezistă. Dar nu pot uita că există în scrierile marchizului o neobosită, dominantă nostalgie a *puterii:* fără ea, opera imensă, stufoasă, proliferantă a autorului lui *Justine* nu ar fi fost niciodată concepută.

Şi unde e vorba de putere, de înstăpînire, există suspiciunea voinţei de transpunere în realitate.

Nu există coincidenţe. Pe cînd mă gîndeam la lucrurile astea, a apărut, la Editura Polirom, cartea Ruxandrei Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura lagărelor comuniste**. Este ediţia a doua, revăzută şi (mult) adăugită a lucrării apărute în 1998 la Editura Fundaţiei Culturale Române. Nu vreau să analizez aici întreaga lucrare, săvîrşită cu benedictină răbdare de Ruxandra Cesereanu. Nu se va mai putea trece prin literatura Gulagului românesc fără ghidajul ei, care însoţeşte cititorul ca Vergiliu pe Dante, în infern. Făcînd abstracţie de ficţiunea propriu-zisă inspirată de închisorile comuniste, există o cantitate considerabilă de memorie consemnată, expediată pe adresa Veşniciei, de către cei ce au supravieţuit şi au ţinut să mărturisească.

Nu ştiu cum, citind *Summa* lui Cesereanu, descoperind cît s-a scris şi cum s-a scris – cu sînge –, am fost prins de nădejdea aproape nebună că atîta suferinţă n-o să se piardă în van. Poate luarea la cunoştinţă va produce şi o luare la conştiinţă, iar mentalitatea românească, străbătută de nostalgie mioritică, de vehemenţă arghezianã, de tradiţionalism şi istorism sămănătorist şi sadovenian, de snobism matein... o să acceadă, în sfîrşit, la tonul profund şi zguduitor al martiriului. Vai, martiriul maturizează popoarele. Încă un mic efort... un mare efort aş putea să spun, fiindcă avem tendinţa să clasăm prea repede aceste mărturii în rafturile institutelor de istorie. Va trebui o lungă, repetată aplecare asupra mărturisirilor teribile din cărţi, precum ale lui Petrişor, Pandrea, Pavlovici, Mihai Rădulescu, Merişca, Timaru, Oct. Voinea, Annie Samuelli, Lena Constante... şi ale multor, multor altora. Va trebui ca acest martirologiu să devină parte a conştiinţei româneşti *vii,* pentru ca ceva să se schimbe în suavitatea şi melancolia noastră. Îmi pot închipui că aceste mărturii teribile, cuprinse în volume deseori apărute la edituri mici, în tiraje limitate, repede dispărute de pe piaţă, neajunse în biblioteci, vor reapărea într-o mare colecţie naţională şi vor fi obiect de predare în şcoli, ca un avertisment pentru generaţii...

Ceea ce mă surprinde, pe mine, care abia am ieşit din magia infernală a lecturii celor *O sută douăzeci de zile ale Sodomei* (lectură prelungită cu *La nouvelle Justine,* netradusă), este suprapunerea stupefiantă între imaginarul libertinului crud, care este Sade, şi realitatea concentraţionară. Ceremonialul torturii din temniţele comuniste seamănă pînă la identitate cu produsele închipuirii sadiene. Identică e beţia puterii pure manifestată de călău ca şi de libertin, sexualizarea trupurilor chinuite, idolatria materiei fecale, voinţa de-a transforma victima în criminal, de a-i transfuza – dacă se poate spune – ideologia şi poftele acestuia (tot aşa cum virtuoasa Justine e nenorocită pe veci, fiindcă refuză să renunţe la principiile ei; tot aşa cum Juliette beneficiază de „prosperităţile viciului", fiindcă devine ea însăşi „libertină"). Se poate spune că reeducarea de la Piteşti este o astfel de conversie a victimei la ispitele cruzimii absolute, cumplitul Ţurcanu fiind un fel de Juliette, care nu scapă totuşi condamnării finale, fiindcă nu el trage cu adevărat sforile.

Toate acestea într-o lume care nu *ocultează* pe Dumnezeu, ci – şi la Sade, şi în realitatea carcerală – îl *neagă* activ şi cu patos. Şi călăii literari, şi cei reali nu pot exista fără ideea de Dumnezeu. Existenţa lui e în acelaşi timp contestată şi necesară, căci fără sfidarea adusă divinităţii, exerciţiul puterii absolute este deşert.

Ca şi în utopia sadiană, în lumea torturii penitenciare nu mai există contract sau, mai bine zis, *contractul a fost înlocuit cu regula,* de fier, absolută: obligaţiile reciproce dintre cei ce exercită puterea şi cei care trebuie s-o suporte sînt radical înlocuite cu obligaţia asumată de călău de-a fi *necruţător.* Cu exigenţa supunerii absolute, a victimei.

Există o cale a fanteziei spre realitate. Dar există şi falii în sistem, evadări ale realităţii din sistematica necruţătoare a fanteziei. Lenin ar fi spus undeva că teroarea absolută garantează exercitarea puterii absolute. Ceea ce nu vor să ştie practicienii sadismului este că violenţa şi puterea au momente de cădere, de oboseală, prin care se strecoară libertatea, destrămînd încarnarea fantasmei.

---

* Trebuie citită complementar cu cealaltă carte a autoarei: *Panopticum. Tortura politică în secolul XX,* Institutul European, Iaşi, 2001.

deltafi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu
şi un invitat, personalitate a vieţii
culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

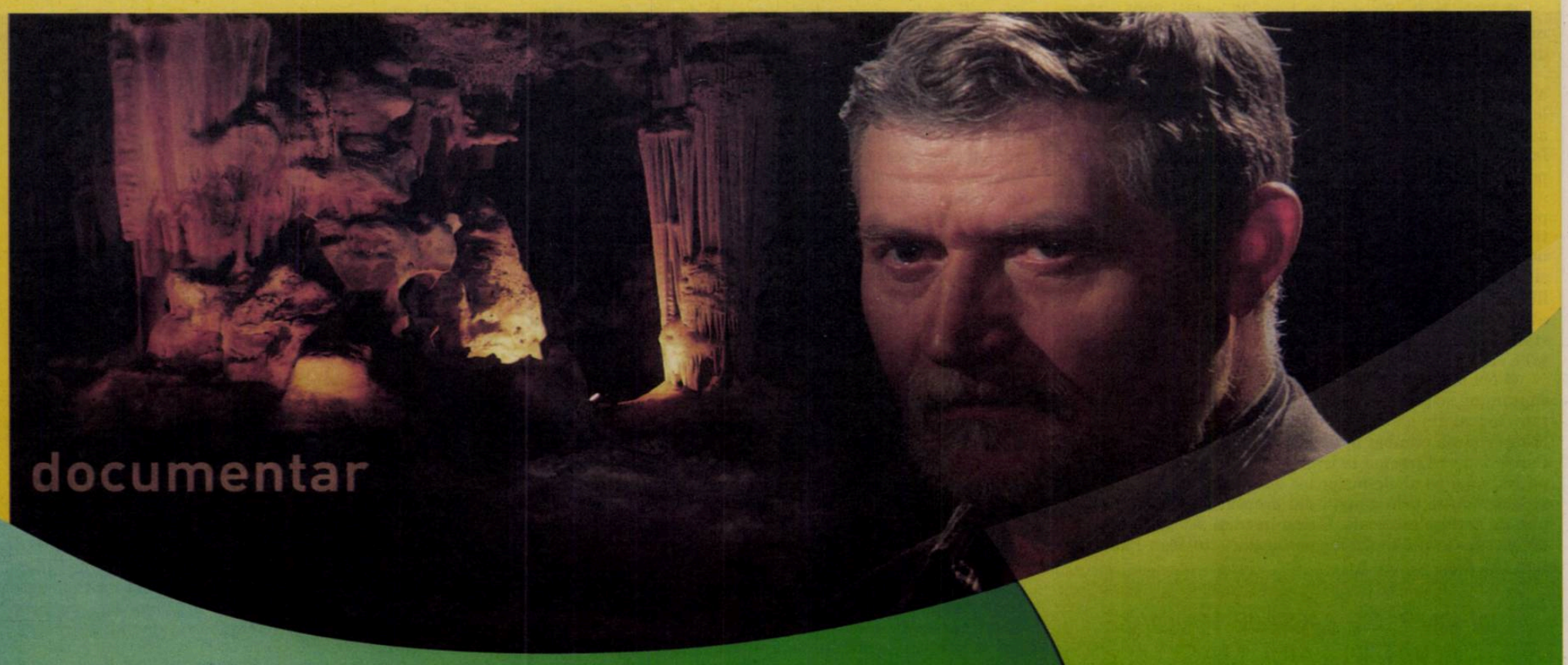

GEOGRAPHICA
OAMENI, LOCURI, VIETUITOARE
În fiecare sâmbătă, la ora 13:00 Cristian Lascu prezintă GEOGRAPHICA,
documentar marca National Geographic la TVR Cultural
www.tvr.ro
TVR CULTURAL
documentar
SÂMBĂTĂ ora 13.00
Alege valoarea

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 68 ● 6-12 mai 2005 ● 20+4 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Codrescu
Scrisoare din New Orleans
pagina **13**

„Mioriţa – povestea României?“
interviu cu
Jonathan Scheele
pagina **18**

Europa Forum
un supliment
editat în colaborare
cu EurActiv.ro
şi HVB Bank România

Cazul Gh. Gheorghiu-Dej

„Oameni înzestraţi din punct de vedere politic nu există, talentul politic al unei persoane nu este nimic altceva decît propria sa credinţă că este destinat să conducă.“

OSWALD SPENGLER – „DECLINUL OCCIDENTULUI“

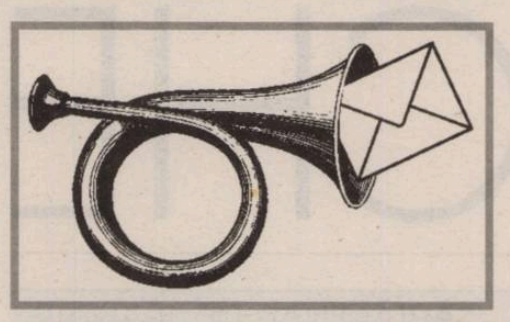

Nr. 63: *„România – marcă înregistrată“*

Brand-*ul de ţară*

Sînt agent de vînzări. În fiecare dimineaţă, indiferent unde m-aş trezi, fie că e pat, meridian, cîrciumă sau stare de spirit, descopăr că sînt român. Un bun român. Şi ca orice bun român, primul gînd este: *unde mă aflu!?* Mi-l şoptesc mut în urechi, în româneşte. La fel de româneşte, aflu, practic instantaneu, că sînt în: varianta 1) acasă, după jegul din colţul pereţilor – de cînd tot zic să dau păianjenii ăia jos; varianta 2) în vreun pat de hotel – nu ştiu să citesc inventarul camerei, iar colegul de cameră sforăie de seară. Încerc să aflu cît e ora. Preţ de cîteva (mii) de secunde plutesc într-o dulce dilemă: ce am de făcut şi dacă trebuie neapărat! În caz că urmează să merg la muncă, caut să stabilesc grosimea miciunii picurate şefului, pentru că, evident, am întîrziat! Dacă-s în deplasare, fac acelaşi lucru, adică mă uit tot la ceas, dar de data asta ca să aflu dacă mai prind micul dejun. Fac un duş, în deplasare stau mai mult că nu eu plătesc întreţinerea! Ies. Mănînc. Beau prima cafea. Am o grămadă de probleme la care să mă gîndesc în acest timp. Toate au acelaşi punct comun însă. Cum să mă strecor. Cu trecerea anilor, am căpătat destulă experienţă şi o anume virtuozitate în a mă strecura. Printre răspunderi, acte, impozite, decizii, obligaţii personale sau profesionale.

Şi să mă integrez. Nu în Europa. Asta nu-i problema mea. Ci în societate. Secretul reuşitei mele zilnice? „Strecoară-te spre a te integra!“ Cu fiecare nouă zi, încearc să mă fac nevăzut spre a scăpa de capcanele democraţiei. Nu poţi să furi, într-un sistem social cu obişnuinţa ancestrală de a fura, dacă nu dai impresia onorabilităţii. Am mereu nevoie de ajutorul providenţei, să zicem Dumnezeu, vreun şef, o cunoştinţă aflată în scaunul potrivit, un tablagiu proaspăt promovat sau... şi lista poate continua. Cred că asta dă României un aer mistic.

Şi orice e mistic e şi misterios, nu!? O ţară de supravieţuitori, obligaţi de stat sau de propriul caracter să facă faţă noilor provocări dintr-o nouă dimineaţă.

În sfîrşit, s-a întunecat. Ăsta-i momentul care-mi place cel mai mult. România îmi pare acum destinaţia cea mai misterioasă de pe întreg globul. Acum pot să fur un semafor pe roşu, un cărucior din parcarea supermarket-ului, ori o jumătate de oră în plus din bugetul familiei. Acum am timp să rememorez întîmplările extraordinare de peste zi, cum ar fi aventurile pline de suspans legate de eludarea prevederilor legii numărul nu-ştiu-care privind nu-ştiu-ce şi care te învaţă „cum să faci ca să o faci“, vorba cîntecului. Cu toţii sîntem nişte onorabili al căror prim reflex este uitatul pe după umăr. Nici o zi nu seamănă cu cealaltă, nici un drum nu are acelaşi traseu. Uneori poate părea obositor, dar viaţa mea ar fi fără gust în lipsa acestui continuu slalom prin meandrele concretului iniţiat de cel care, cu voia noastră, ultimul pe listă... Mă rog, să trecem.

Şi să ajungem la chestiune. *Brand*-ul de ţară. Hmmm... Păi nu ştiu cum e *brand*-ul României, că pe mine nu m-a lovit. M-a lovit brandu' unui coleg de bancă dintr-a cincea, cînd nu l-am lăsat să se joace cu cuţitul în ora de mate. Şi avea dreptate, el trecuse prin materia respectivă de vreo patru ori, parcă.

Pentru mine, România este şi va rămîne o destinaţie misterioasă, oriunde m-aş afla!

Zomir DIMOVICI
Vînzător de ţară, ca noi toţi. O cumpără cineva?
zomir@yahoo.com

Nr. 61: *„(In)corectitudinea politică“*

„Discutaţi şi corectitudinea politică autohtonă...“

[...] Deşi a respins cu mare şi multă scîrbă corectitudinea politică, care ar reflecta principiile unei stîngi marxizante, socialiste, dacă nu chiar comuniste, a campusurilor universitare americane, intelectualitatea română, înghesuită acum mai mult pe partea dreaptă, practică, la vedere, propria-i corectitudine politică, chiar dacă nu o numeşte aşa. Societatea civilă românească promovează propriile sale discriminări pozitive pentru o parte din membrii săi, aşa cum s-a văzut în cazul Mihăieş. Apărătorii dlui Mihăieş susţin dreptul nelimitat la opinie al acestuia, în timp ce pretind să le fie închisă gura altora, care şi ei emit opinii, dar pe alte lungimi de undă. Evident că sînt opinii şi opinii, dar dacă susţii dreptul nelimitat la expresie a uneia, ar trebui să accepţi măcar, dacă nu să şi susţii, acelaşi tratament şi pentru celelalte, într-un nediscriminatoriu spirit democratic. Parcă aşa era în trecut definită democraţia. În timp ce „Civica“ română a reclamat, pe bună dreptate, sancţionarea postului OTV pentru că a difuzat opiniile defăimătoare ale unui fost general de Securitate, pentru opiniile, şi ele amendabile, ale profesorului timişorean s-a găsit maximă aprobare, lăsîndu-se să se înţeleagă că CNCD ar fi o adunătură de ignoranţi, care n-ar putea înţelege subtilităţile eseurilor sale. Dacă pentru pamfletele lui Vadim sau pentru prostiile unui general ramolit s-a cerut intervenţia organismelor de control ale statului, pentru dl Mihăieş, dl Patapievici cere ca acelaşi stat să nu criminalizeze diferenţele de opinie. Dar diferenţe de opinie, deşi de natură diferită, cu ţinte diferite, sînt şi cele exprimate de Vadim sau de generalul Pleşiţă. Legea trebuie să fie aplicată şi să funcţioneze la fel pentru toată lumea. Statul trebuie să criminalizeze, pentru a folosi şi eu barbarismul propus de dl Patapievici, ideile şi opiniile neconforme cu norma. Dl Alex. Leo Şerban crede că dl Mihăieş a discriminat doar în text, că nu poate discrimina în fapt. E mai puţin grav? Şi Vadim şi alţii discriminează sau incriminează tot în text. Totdeauna se va găsi cineva să pună în aplicare opinii din texte. Robespierre a pus în aplicare opiniile lui Rousseau, Lenin şi Stalin pe ale lui Marx, Hitler pe ale caporalului Adolf, Ceauşescu pe ale lui Burebista, Pol Pot pe ale sale proprii etc. Dacă cineva, citind operele dlui Mihăieş, nu va fi tentat cumva să le experimenteze practic căutînd o soluţie finală pentru prea mulţii pensionari?

Cred că nu toate opiniile au dreptul la expresie publică. Libertatea mea, inclusiv cea de expresie, trebuie să se întindă doar pînă acolo unde afectează libertatea vecinului meu, iar dacă eu nu sînt capabil să mă autocenzurez, statul trebuie să-mi aducă aminte şi drepturile celorlaţi, pe care eu sînt tentat să le ignor. Dacă cele 21 de milioane de români, care sînt liberi şi au toţi libertatea de expresie, ar dori să şi-o exprime simultan, n-ar rezulta o cacofonie absolută, o anarhie şi anomie totale? Nu este nevoie de o reglementare care să fixeze măcar ordinea în care cei 21 de milioane să îşi expună opiniile? Nu ar trebui ca această reglementare să atragă atenţia aceluia care strigă prea tare sau spune prostii? Cred că libertatea, în general, libertatea de opinie, în particular, sînt valori importante pe care societatea trebuie să le respecte şi să le protejeze. Dar nu sînt singurele valori ale societăţii moderne pe care ar trebui să le avem în vedere. Poate pentru domnii Mihăieş şi Patapievici, libertatea de expresie este cea mai importantă valoare, care trebuie practicată chiar în dispreţul normelor. Poate pentru dom' Mitică de la precepţie sau din Pantelimon, *onoarea nereperată* a pensionarilor este la fel de importantă, poate chiar mai importantă. Valori ca dreptatea, onoarea, demnitatea, toleranţa, solidaritatea etc. ar trebui şi ele acceptate, deşi intră de multe ori în coliziune cu libertatea de expresie. Nu putem practica azi un individualism egocentric absolut şi un liberalism din secolul al XIX-lea, cum par a fi, uneori, valorile propuse de dl Patapievici.

Cred că nerenunţînd la discuţiile asupra corectitudinii politice de import, care nu este chiar atît de caricaturală cum o prezintă uneori unii „refuznici“, ar trebui să propuneţi discuţiei şi corectitudinea politică autohtonă, aborigenii fiind, cumva, şi în acest domeniu protocronişti. Un cod al corectitudinii politice ne propusese, nouă, pensionarilor de acum, tovarăşul Ceauşescu, numit, mi se pare, „Codul eticii şi echităţii socialiste“. Reşapat puţin, şi anume prin părţile neesenţiale, acesta ne este propus azi, în variante particularizate, atît de tov. Iliescu, cît şi de inamicii săi.

D. SMARANDA
Bucureşti
dumitru_smaranda@idilis.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

Reconfigurări de posturi. De Post

De ziua doliului prin care românii marcau plecarea marelui Karol, posturile noastre de radio şi-au adaptat, chipurile, programele. Ceea ce am surprins eu, pe vreo patru-cinci frecvenţe, a fost însă tot muzica dedicată zbînţuielii. E drept, au amuţit liderii de făcut băşcălie din orice, campionii farselor, corifeii glumelor pe bază de sex extrem. Tot e bine, mi-am zis. Dar tot am listat în gînd muzica pe care aş fi impus-o eu într-o astfel de zi, o zi în care postul meu de radio isteţ şi *trendy* ar fi devenit, pentru doar 24 de ore, mai reflexiv, mai dilematic, altfel.

Şi a rezultat, în afară de muzica simfonică de toate genurile (nu doar recviem-uri): folk de pe la noi, jazz (pian-baterie-contrabas mai ales), balade rock, muzică veche, gospel, romanţe, REM, Norah Jones, Tracy Chapman, Vanghelis, Al Di Meola, Paco De Lucia, Alifantis, Keith Jarrett, Tangerine Dream, Domnişoara Pogany...

Şi ceva îmi spune că aş fi făcut *rating*. Ca atunci cînd te opreşti de la fripturi şi ciorbe din burţi şi treci pe benefice verzituri. Simţi că pluteşti, într-o altă carcasă, de aluminiu, în locul celei de plumb. Fie-ne Postul tihnit!

Ş.a.m.d., în strictă conformitate cu Gellu Naum.

Sorin PETRESCU
Sorin.Petrescu@lafarge.ro

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ideologia strică omenia?**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU (secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.100 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:
- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.
Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Pădurea şi copacii

Un extrem de interesant forum organizat de HVB Bank (căruia îi dedicăm un supliment special în acest număr) a adus la Bucureşti cîţiva invitaţi importanţi. Cel mai important, Jacques Santer, fost preşedinte al Comisiei Europene: România a depus cererea de aderare chiar în timpul mandatului său. Un asemenea personaj de seamă îşi poate permite să spună un lucru comun, o „banalitate", tocmai pentru că autoritatea sa conferă greutate vorbelor: „Cred că Europa se află la un moment foarte important al existenţei sale". Şi mai poate plasa, la momentul potrivit, accente pe care politicienii „în funcţie" le spun pe ocolite sau deloc: „Noii membri au creşteri economice mult mai mari decît vechii membri. Mult mai mari. Toţi. Toţi putem avea beneficii din dezvoltarea acestor ţări, din ridicarea standardelor lor de viaţă, cred că trebuie să-i împingem pe liderii noştri să aibă mai mult simţ al solidarităţii". De altfel, tonul general al forumului HVB era unul optimist, bazat tocmai pe potenţialul de creştere economică *generală* pe care noile state membre (inclusiv România şi Bulgaria) îl pot asigura întregii Europe. Bancherii şi foştii politicieni văd, se pare, pădurea: solidaritatea membrilor vechi şi a celor noi este invocată în numele prosperităţii comune care poate da o valoare concretă, perceptibilă, Europei Unite. Oamenii din mediul privat, în genere, sînt purtători ai discursului euro-încrezător, tentaţi să judece (şi) extinderea Uniunii ca pe un *business plan* care, dacă e bine alcătuit, n-are cum să dea greş.

Politicienii în funcţie au însă alte griji. Cea dintîi, bugetul public. Markus Ferber, creştin-democrat german, una dintre vocile care s-au pronunţat ferm în ultima vreme pentru amînarea aderării României, descrie într-un interviu complicaţiile create, în opinia sa, de trecerea de la 25 la 27 de ţări membre: costuri prea mari pentru „Vechea Europă", aflată în dificultate din punct de vedere economic (v. *Cotidianul* din 3 mai). Principiul solidarităţii, evocat de Jacques Santer, este o vorbă frumoasă pe termen lung, dar o inutilitate stînjenitoare pentru politicienii actuali, care depind de voturile cetăţenilor. Iar cetăţenii germani sînt îngrijoraţi de şomajul ridicat, cetăţenii francezi tot socotesc şi resocotesc durata săptămînii de lucru şi se răzbună pe Constituţia Europeană, producătorii italieni de textile sînt împotriva liberalizării importurilor de îmbrăcăminte din China, cetăţenii germani, austrieci, francezi, spanioli, britanici se tem de invazia forţei de muncă mai ieftine din noile state membre ş.a.m.d. Aparent, e cît se poate de normal şi de democratic, în asemenea condiţii, ca europarlamentarii să fie atenţi la modul în care bulgarii şi românii vor beneficia de banii contribuabilului vest-european. Dar un asemenea tip de contabilitate, pus în balanţă cu marele proiect european, riscă să pară meschin şi îngust şi să re-traseze graniţa dintre „Est" şi „Vest", clasificînd membrii UE în ţări de categoria A, B sau C. Satisfăcuţi, eventual, pe termen scurt de grija politicienilor faţă de banii publici, cetăţenii europeni „vechi" au toate şansele să rateze, pe termen mediu şi lung, aderarea

la spiritul euro-pozitiv al esticilor. Markus Ferber exprimă o ipostază a politicianului occidental care, desigur, este întru totul deschis către Marea Unificare, dar la o adică nu reuşeşte să gîndească altfel decît în termenii „bugetului naţional". Produce, astfel, un discurs euro-cîrcotaş care, pe termen lung, poate genera euro-pesimism chiar şi printre susţinătorii estici ai aderării. În aceste condiţii şi cu asemenea teme de discuţie, nu e de mirare că în unele ţări „vechi" Constituţia Europeană, groasă cît o Biblie ferecată în argint de pe la 1600, riscă să nu fie aprobată. Iar cînd, peste toate cele, tehnocraţii de la Bruxelles vin cu un discurs europunitiv („n-aţi respectat norma cutare, sînteţi în urmă cu aplicarea recomandării cutare" etc.), marele proiect al Uniunii Europene se pierde în detalii tehnice. S-ar părea că vizionarismul a rămas pe mîna bancherilor şi oamenilor de business (cum au fost cei prezenţi la forumul HVB). Politicienii se dedică exclusiv vederii copacilor, şi aceia pe categorii: copaci „vechi", copaci nou-veniţi în pădure, copaci cu clauza deasupra capului.

Politicienii neglijează însă un detaliu. Ceea ce uneşte toate cele trei categorii de ţări (UE 15, noi state membre, state candidate) este încrederea scăzută a cetăţenilor în partidele politice: în jur de 16% de la un capăt la altul al bătrînului continent, conform celui mai recent Eurobarometru. Spuneaţi ceva de „Europa cetăţenilor"?...

© L. Munteanu

cu dilema la croitor

Săptămîna trecută aţi fost în Albania, la un festival de poezie. Spuneţi-ne, într-o proză extrem de scurtă, cum e pe-acolo.

Ei bine, aflaţi că, în ţara despre care credeam că musulmanii bîntuie pe străzi cu cuţitul între dinţi, am trăit Învierea într-o biserică ortodoxă, înconjurată de două mii de oameni fericiţi, pentru ca a doua zi, în amurg, să beau un vin trandafiriu în compania poeţilor locali, pe o terasă, în timp ce muezinul se ruga şi pentru noi din turnul moscheii daurite, amintindu-ne că viaţa e mult mai complicată decît ne-o închipuim.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

O naţiune impacientă

Aeroportul din Amsterdam. La cursa de Bucureşti e aglomeraţie. Cînd începe îmbarcarea, vreo sută de persoane de toate naţionalităţile şi rasele se aşază la rînd. Îi poţi recunoaşte pe români imediat.

„Ce naiba face aia acolo cu biletele de se moşmondeşte atîta!?" – se agită un domn cu servietă diplomat.

„Da' naiba ştie..." – îi răspunde alt domn, flegmatic, mutîndu-se de pe un picior pe altul.

„Hai, treci în faţa mea la rînd, că ne-o iau alţii înainte" – îşi împinge o mamă grijulie fata în faţă.

O domnişoară sexy oftează agasată şi iese din rînd, se aşază pe o bancă şi îşi controlează fardul într-o oglindă micuţă. În mod grăitor, nu are timp de pierdut.

Mai este o jumătate de oră pînă la plecarea avionului.

Hala „Traian". O cucoană cu o pungă plină de verdeţuri se răţoieşte cu voce tare la semafor: „E stricat! Tot timpul se strică... Nu poate să dureze atîta, pe partea ailaltă durează mai puţin, aţi văzut?"

Se face verde.

„A dat Dumnezeu!" – oftează cucoana şi traversează strada.

La mijloc se încrucişează cu o vecină şi intră în vorbă. Se întoarce din drum, vorbind cu cealaltă femeie. Le las sporovăind pe trotuarul de pe care plecase, blestemînd semaforul.

Cumpărăturile de Paşte. Ca de obicei, agitaţie mare, circulaţie mai nerăbdătoare decît de obicei. Un 4x4 negru mă face să sar în lături de pe trotuar cu tot cu pungile de cumpărături. Ţip la şofer, acesta mă înjură, îşi continuă drumul cu o roată pe trotuar, pe lîngă celelalte maşini care stăteau la stop şi se strecoară claxonînd prin intersecţie. Cîteva zeci de metri mai încolo parchează, se dă jos din maşină şi intră în Mega Image. N-avem timp de pierdut cînd aşteptăm să ne petrecem timpul în liniştea sărbătorilor.

Katherine Verdery are un frumos articol despre „etatizarea timpului" în perioada comunistă. O fostă studentă are şi ea un studiu interesant în care vorbeşte şi despre reversul medaliei, modul în care obişnuiam cu toţii să „privatizăm timpul" instituţional, schimbînd o vorbă la o cafea prelungită, ieşind de la serviciu ca să ne facem cumpărăturile, plătind concedii medicale ca să ne vedem de treburile propriei gospodării ş.a.m.d. În locul relaţiilor de dar şi contra-dar despre care vorbesc antropologii, un fel de furt şi contra-furt al timpului, în care *Noi* aveam totdeauna dreptate, căci adevăratul hoţ de timp era *El,* statul.

Odată cu dispariţia comunismului şi traiul în zările liberaliste ale statului minimal, se pare însă că nu mai ştim prea bine cu cine anume trebuie să ne luptăm pentru timpul nostru, drept care suspectăm pe fiecare că ne fură timpul. De la funcţionar şi semafor la şoferul sau colegul de lîngă noi, tot ce mişcă-n ţara asta este duşmanul timpului nostru. Ne revoltăm, în consecinţă, cu mînie postcomunistă şi ne grăbim să furăm *Noi* timpul *Lor*. După care n-avem decît să facem ce vrem cu acest timp, căci doar e al nostru şi l-am cîştigat cu sudoarea frunţii!

Mă impacientez, deci exist...

Îmi vine să exclam, cum ar spune Caragiale, *Zoe, fii pacientă!* Îmi dau seama însă că – după cum ar spune Flaubert de data asta – *Zoe c'est moi...*

ţinerea de minte

„Africa de Sud are diamante!
Kuweitul este clădit pe petrol!
Şi Germania?
Germania are trecutul ei.
Desigur, el pute puţin, dar e o piaţă bună.
Hitler se vinde bine!"

(reclamă la spectacolul revuistic
Ultimul show: Good Bye, Adolf Hitler
de la Teatrul „Volksbühne" din Berlin)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

La altă aniversare

Aniversăm o nouă zi a libertăţii de exprimare. Cea mai bună veste faţă de anul trecut este că PSD nu mai e la putere, iar super-eroul de pe televiziuni, Adrian Năstase, a ieşit cam mătrăşit din anul electoral. În rest, patronatele sînt la fel de obscure şi de intervenţioniste, responsabilitatea editorilor în faţa publicului cvasi-inexistentă, jurnalele de ştiri mai degrabă isterice decît informative. Şi continuă să apară noi ziare.

Libertatea presei s-a degradat constant şi îngrijorător în cei patru ani de guvernare Năstase, din simplul motiv că pesediştii aveau mentalitatea obişnuit-intervenţionistă a politicianului român mediu şi mediocru, dar aveau şi un control monopolist asupra statului şi libertatea de a acţiona abuziv. Îngrijorător este că şi pe culoarele actualei puteri se manifestă mentalitatea că presa ar avea nevoie de nişte îndrumări şi indicaţii, că parcă prea îşi arată colţii. Din păcate pentru ea şi din fericire pentru noi, puterea actuală este mult mai fragmentată, autoritatea şi potenţialul de şantaj asupra oamenilor din administraţie sînt incomparabil mai slabe decît cele ale PSD, astfel încît eventualele matrapazlîcuri sînt mai uşor de descoperit.

Dacă puterea discreţionară a PSD a trecut, puterea baronilor din presă a rămas. Acţiunea CNA de a identifica proprietarii reali din audio-vizual a eşuat în mare măsură, parte din cauza lipsei de voinţă politică la nivelul acestei instituţii, parte pentru că proprietarii au ştiut să se ascundă prin paradisuri fiscale. La ziare nici nu se pune problema transparenţei proprietăţii. Aşa că partea obscură a presei din România este în creştere. Noi publicaţii apar pe bandă, deşi piaţa de publicitate nu creşte prea mult şi, la drept vorbind, nu a fost niciodată destul de dezvoltată pentru cîte titluri avem. Chiar în aceste zile a reînceput scandalul dintre Dan Voiculescu şi Liviu Luca. Patronul de la Antena 1 şi persoana interpusă care recunoaşte că deţine controlul la Realitatea TV se bălăcăresc din cînd în cînd prin mijloacele proprii de comunicare, acuzîndu-se reciproc de corupţie. Cei doi devin un fel de cuplu comic al patronatului de presă, nişte Stan şi Bran într-o variantă *business*.

Responsabilitatea pe care ziariştii o cer de la politicieni este ca şi inexistentă la nivelul editorilor şi patronilor de presă. Consumatorul de media nu există în ecuaţie, fiind un fel de aluat inert care poate încasa orice. Ca să ai impresia că eşti corect informat, îţi trebuie o grilă de citire a presei. Trebuie să ştii cine cu cine este, cine pe cine protejează, cine pe cine atacă gratuit.

Neîncrederea reciprocă între politicieni şi ziarişti, între ziarişti şi public este atît de mare încît doar regulile fixe, bine ştiute şi aplicate pot să facă din presa din România o voce credibilă. Îndelunga tradiţie a baronilor de presă de a folosi argumentul „că aşa spun eu" în relaţia cu ziariştii trebuie curmată. Deşi aflat în criză de identitate din cauza amestecului intern de baroni şi ziarişti adevăraţi (ce are în comun C.T. Popescu cu Horia Alexandrescu sau Dragoş Şeuleanu?), Clubul Român de Presă porneşte acum o dezbatere pentru reglementarea relaţiilor dintre patronate şi jurnalişti. Principiile sînt excelente: adoptarea şi aplicarea unor politici editoriale clare, non-intervenţia patronatelor dincolo de argumentele eficienţei economice, transparenţa totală în ce priveşte proprietatea, respectarea clauzei de conştiinţă. Clubul şi-a aruncat singur o provocare vitală şi de felul în care vor fi aplicate aceste principii chiar membrilor săi va depinde viitorul presei din România.

La TVR şi la Radioul de stat, oamenii PSD pozează acum în campioni ai libertăţii de expresie şi se închipuie prigoniţi. Audierile Comisiei parlamentare au ajuns un fel de bîlci şi se fac calcule caraghioase: de la cîte procente în sus se poate vorbi de cenzură? Oameni serioşi care lucrează în TVR au fost duşi să spună că nu au fost cenzuraţi. De parcă dacă emiunea culturală nu a fost cenzurată, atunci acuzaţiile aduse de Alexandru Costache ar fi false. Culmea ridicolului a fost atinsă de Dragoş Şeuleanu: „Am arătat toată deschiderea cînd am solicitat Clubului Român de Presă să se pronunţe în problemele de cenzură. Ei au găsit 40 de cazuri în doi ani. Noi difuzăm zilnic între 300 şi 500 de materiale. Asta înseamnă că rata de eroare este de 0,4%. Asta nu este cenzură. Cenzură înseamnă o activitate sistematică". Ce să mai comentezi? Ca într-un banc vechi: puţin roz, acolo, nu te face curvă.

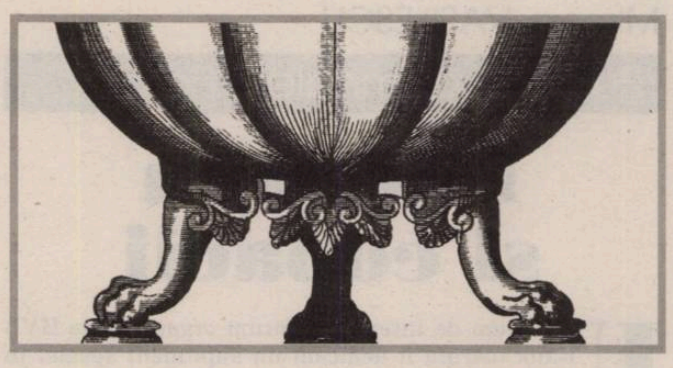

Nu sînt de acord cu cei care încearcă schimbarea şefului de la TVR înainte de expirarea mandatului. Pînă şi PSD a aşteptat şi şi-a numit omul acolo la termen. Cu toate neajunsurile sale, acest sistem de rotativă, care nu se suprapune strict peste schimbarea Puterii, poate asigura un echilibru. Se tot spune că trebuie aduşi profesioniştii. Aşa spunea şi Şeuleanu în 2001. Valentin Nicolau trebuie lăsat să îşi termine mandatul. Nu însă şi Dragoş Şeuleanu care, neavînd răbdare, a declanşat o lovitură de palat împotriva fostului director, Andrei Dimitriu. Şeuleanu este ridicol acum agăţîndu-se de scaun, un fel Che Guevara care afişează după revoluţie un discurs foarte legitimist.

Cum se vede, Năstase a trecut, probleme au rămas multe şi ne vom vedea la fel de veseli şi la următoarea aniversare.

presa despre...

O lecţie

„O scenă repetată obsedant pe posturile de televiziune: premierul Călin Popescu-Tăriceanu, în zona inundată din Banat, faţă în faţă cu o săteancă nemulţumită de condiţiile în care au fost cazaţi sinistraţii. O replică anapoda a şefului Guvernului – «Nu puteam construi un hotel!» – şi neîncrederea femeii că Guvernul va reuşi să ridice vreodată ceva pe locurile acoperite de ape. Apoi, o discuţie absurdă despre asigurări. Sigur că ar fi bine ca oamenii să-şi asigure casele, avutul. Dar în satele româneşti miza este aceea a supravieţuirii. La naiba cu democraţia şi capitalismul, la gunoi cu parlamentarii şi guvernanţii! Să nu ne facem iluzii: jumătate din ţara românească nu dă doi bani pe libertate şi democraţie. Astea sînt pentru cei fără grija zilei de mîine. Pentru ceilalţi, diferenţa dintre Ceauşescu şi Băsescu e una singură: cizmarul de la Scorniceşti «dădea» mai multe slujbe la stat.

Construirea României europene ar trebui începută exact de aici: din locul în care Călin Popescu-Tăriceanu a comis prima gafă majoră a mandatului său. Nu numai că satele afectate de inundaţii ar trebui refăcute cît mai repede. Dar şi restul «celeilalte Românii», rurale, îmbătrînite, sărăcite şi dependente de ajutorul statului, are nevoie să fie scos la lumină.

Replica femeii nemulţumite ar trebui să fie o lecţie importantă pentru Călin Popescu-Tăriceanu. Şeful Guvernului s-a arătat pînă acum un politician suficient de abil pentru a putea gestiona conflictele de interese dintr-o coaliţie atît de eterogenă şi de fragilă. Ba chiar a reuşit să lase senzaţia de om al echilibrului, în momente în care stilul impetuos al lui Traian Băsescu ameninţa să creeze instabilitate. Premierul a arătat însă că îi lipseşte acea umilinţă a puterii, pe care un lider inteligent şi pragmatic trebuie să o exerseze într-o ţară confruntată cu atîtea probleme sociale. În locul unei replici tăioase – justificate sau nu, n-are importanţă! –, Tăriceanu ar fi putut să răspundă simplu: «Facem tot ce putem, vă rog să ne înţelegeţi»." (Ovidiu Nahoi, *Evenimentul zilei)*

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FVNDATIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeți. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecția în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) ***
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecția participanților în urma participării la expoziții de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru și excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formații. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecția participanților pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs și excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toți câștigătorii premiului I vor fi nominalizați pentru Secțiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediția 2005.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundației ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, București sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secțiunea poezie - CV, fotografie și trei poezii;*
** Secțiunea sculptură - CV, fotografie și fotografii a câte trei lucrări;*
** Secțiunea muzică tânără - CV, fotografie și CD / casetă audio cu 3 piese.*
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.23.59 sau pe www.anonimul.ro.

*** Festivalul Internațional de Film Independent ANONIMVL** (01 August - 04 septembrie 2005) *
Presedinte Festival: Marcel Iures
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediției I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediția a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar și programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro.

Dilema veche şi Societatea Academică din România vă invită la o nouă conferinţă din seria „Dialoguri europene": „Exodul inteligenţei – Strategii de diminuare a părăsirii definitive a ţării de către tinerii cu studii superioare". Conferinţa va avea loc pe 17 mai, ora 10, la sediul Universităţii Româno-Americane (B-dul Expoziţiei nr. 1).

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

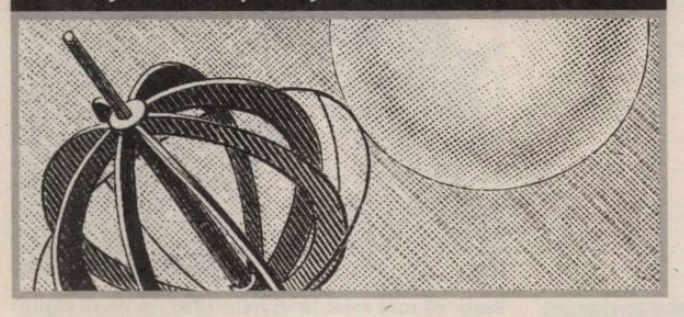

Primarul Obrador

Alegerile din Ucraina, încheiate prin victoria „impusă de stradă“ a lui Viktor Iuşcenko, au modificat în lumea întreagă atitudinea faţă de procesul electoral; autorităţile din ţările unde rezultatul putea fi dinainte anunţat, deoarece Puterea în exerciţiu ştia ce trebuie făcut pentru ca să nu piardă, sînt mai puţin sigure de ele. A apărut, pe de o parte, perspectiva de a contesta cu succes rezultatele trucate, iar pe de altă parte, grija de a nu lăsa să se manifeste candidaţi care pot strica jocurile bine aranjate ale Puterii.

În Mexic, a existat o tentativă de a bloca accesul primarului Capitalei, Andres Manuel Lopéz Obrador, la procesul electoral, deşi, sau tocmai pentru că, acest candidat la viitoarele alegeri prezidenţiale e favorit în sondaje. La putere este preşedintele Vincente Fox, reprezentant al Partidului de Acţiune Naţională, cu meritul istoric de a fi înlăturat dominaţia de peste 70 ani a Partidului Revoluţionar Instituţional. A fost, la vremea respectivă, un eveniment salutat cu încredere de toţi partizanii evoluţiei democratice a continentului, dovedind posibilitatea unor modificări fundamentale ale structurilor politice, în condiţiile supravieţuirii instituţiilor, fără a declanşa haosul şi vărsarea de sînge în societatea civilă. Dar odată instalat în fruntea statului, preşedintele Fox simte că doar prezenţa sa poate asigura stabilitatea şi continuitatea paşnică a transformărilor; rivalul său a fost supus unei proceduri judiciare care îl poate arunca în puşcărie, lipsindu-l de drepturi civice şi de posibilitatea de a candida. E acuzat de abuz de autoritate, fiindcă nu a respectat ordinul unui judecător de interzicere a construcţiei pe o proprietate privată a unui drum de acces la un spital. Primarul a denunţat caracterul politic al procedurii, arătînd cum responsabilii unor numeroase scandaluri şi grave violări ale drepturilor omului trăiesc liniştiţi. Oponenţii săi se tem de Obrador, considerat un populist mesianic de genul lui Hugo Chávez, preşedintele Venezuelei, şi că o eventuală victorie prin apelul la puterea poporului, împotriva „adoptării fără obiecţii a politicilor neoliberale ineficiente şi inumane“, va tulbura procesul de echilibrare a economiei mexicane.

Pe 24 aprilie, o mulţime imensă a defilat la Ciudad de Mexico pentru a apăra dreptul lui Obrador de a candida. În faţa suporterilor săi, el i-a cerut preşedintelui să „procedeze ca un om de stat şi nu ca un şef de partid, folosind instituţiile într-o manieră factice pentru a-şi distruge adversarii“. Se pare că preşedintele a renunţat la forţă şi l-a demis pe procurorul general care ceruse judecarea lui Obrador. Nu se prea poate afirma că a fost o victorie a democraţiei, pentru că puterea politică n-avea de ce să se amestece în deciziile unei Justiţii independente. Fox n-a vrut să-l transforme pe Obrador într-un martir, sporindu-i astfel şansele electorale, şi sutele de mii de oameni care au defilat pe străzi sînt convinşi că Justiţia nu a fost independentă în momentul cînd l-a pus pe Obrador sub acuzare, aşa că mişcarea de acum nu e decît o justă reparaţie a nedreptăţii de atunci. Ca şi multe alte ţări aflate în căutarea propriului drum spre echilibrele democratice, Mexicul suferă cînd aplică ramele unor clişee elaborate de alţii. Independenţa şi inamovibilitatea judecătorilor sînt o glumă în acele locuri unde tradiţia obedienţei este mai puternică decît necesitatea demnităţii. În regimurile autoritare, judecătorii nici n-au nevoie de presiuni politice, ei presimt voinţa şi dorinţele Puterii şi acţionează în consecinţă.

După decenii de dictaturi, aproape toate ţările continentului latino-american îşi caută prin alegeri libere drumul spre o viaţă democratică. Această viaţă seamănă foarte puţin cu ceea ce se întîmplă la vecinii lor din Statele Unite, iar recentul turneu al Condoleezzei Rice prin cîteva ţări vecine şi străine a fost prilejul de a observa aceste diferenţe, de a oferi ajutoare şi de a formula avertismente. Ţările Americii Latine îşi elaborează cu greu sistemul de echilibru al puterilor, soluţiile economice de reducere a decalajelor economice şi, desigur, democraţia poate fi o cale eficientă (deşi nu rapidă) pentru realizarea acestor scopuri. Dar în compoziţia acestei soluţii intră şi acceptarea unor politicieni cum e primarul Obrador, cu discursul său atît de antipatic Puterii constituite. Nu e greu să sprijini democraţia aproximativă întrupată de Viktor Iuşcenko, el e departe, lîngă Putin, Obrador e după colţ, lîngă Bush.

globul cubic

Compromisuri

● Deşi în Statele Unite alegerile prezidenţiale se vor ţine de abia peste trei ani şi jumătate, oamenii prudenţi au început pregătirile. Deocamdată făcătorii de opinie din Partidul Republican s-au apucat în mod serios de bararea eventualului drum al lui Hillary Clinton spre o eventuală candidatură. Ed Klein a scris o carte demascatoare: *Adevărul despre Hillary: ce a ştiut, cînd a ştiut şi cît de departe e în stare să meargă ca să ajungă preşedinte*. Donatorii de fonduri sînt preveniţi, printr-o scrisoare emanată de la conducerea Partidului Republican, că e de datoria lor s-o oprească. Ofensiva aceasta se explică prin adoptarea de către senatoarea de New York a unor poziţii situate mai la centru decît cele afirmate pînă acum: a condamnat emigraţia clandestină, a pus un bemol la susţinerea organizaţiilor pro-avort, a susţinut operaţiile militare din Afganistan şi Irak. Sondajele arată că noua ei imagine place alegătorilor şi adversarii ei se străduiesc din toate puterile să afirme că, de fapt, nimic nu s-a schimbat, că totul e o prefăcătorie a unei persoane de extremă-stîngă, care a fost în stare, de dragul politicii, să treacă peste păcatele conjugale ale soţului ei, ştiute de o ţară întreagă. Între timp, Arthur Finkelstein, strateg republican, anti-Hillary, căruia i se atribuie meritul de a fi transformat termenul „liberal“ într-o injurie, s-a unit printr-un mariaj civil, în statul Massachusetts, unde acest lucru e permis, cu un bărbat. Să vedem de ce compromisuri va fi în stare Finkelstein ca să fie pe placul electoratului conservator.

● Teoria lui Darwin este încă un subiect de controversă în unele şcoli publice din Statele Unite. În Kansas, consiliul şcolar, ales în 2004, a cerut modificarea programelor, în aşa fel încît teoria evoluţionistă să fie prezentată drept una dintre variantele care explică viaţa pe pămînt, cealaltă fiind *Intelligent Design (Planul Inteligent)*, un alt nume al creaţionismului (predarea lui este ilegală în Statele Unite). Conservatorii creştini, prezenţi în anturajul preşedintelui Bush, dar şi în organismele de decizie locală, consideră că *Planul Inteligent* s-ar potrivi mai bine cu sofisticarea şi complexitatea lumii vii, inexplicabile prin hazardul evoluţiei. Americanii (65%) doresc ca versiunea creaţionistă să fie predată la şcoală, mulţi dintre ei fiind adepţii unui compromis: „Oamenii au evoluat, Dumnezeu a determinat procesul“. Profesorii de biologie, al căror salariu depinde de Consiliile locale, au descoperit zeci de formule de compromis relativizant, în aşa fel încît să nu supere pe nimeni. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Spre idealism

– un fel de continuare din numărul trecut –

Cînd te uiţi la dl Băsescu, numai să spui „idealist“ nu-ţi vine. Omul pare cît se poate de pragmatic, frînge spinarea cuvintelor cînd le rosteşte, în general lasă impresia clară că „dă cu ei de toţi pereţii“, are o natură ofensivă şi contur apăsat, iar în tot ce face ţine un ochi, cel bun, spre mase. Pare genul de om foarte ocupat care nu mai are timp să citească vreo carte şi, în faţa statuii lui Traian de la Roma, fumează o ţigară „cu unchieşul“. Este deci domnia sa un idealist? Ca să-l evoc în acest răspuns: *Categoric, nu*. Poate totuşi dl Băsescu să aducă înapoi idealismul în politica noastră externă? Paradoxal, da. Vrea dl Băsescu să facă asta? Habar n-am. Trebuie să facă asta? Pentru simetrie, închei şirul retoric de întrebări şi răspunsuri tot în stilul preşedintelui nostru: *Categoric, da*.

Spuneam că există o tradiţie idealistă de bună calitate în politică noastră externă. Nu este de mirare că diplomatul român cel mai venerat, modelul aproape mistic al „Externelor“ noastre, adică Nicolae Titulescu, era un mare idealist. În linia miniştrilor de Externe, poate cel mai mare idealist dintre toţi. Dăruit cu totul ideii de pace, multilateralist convins într-o vreme în care diplomaţia multilaterală abia se consolida, Titulescu a pus România într-o poziţie de prestigiu unică şi într-o reţea de alianţe şi înţelegeri cum nu mai avuseserăm niciodată înainte. Dar ce poate însemna idealismul astăzi?

Idealismul, înainte de orice, înseamnă *credinţă în principii*, dintre care poate cel mai important este cel al egalităţii statelor. Cum spunea Titulescu în 1936 în dezbaterile privind strîmtorile Mării Negre, „principiile nu se sacrifică de dragul prieteniei“. Titulescu, omul care era gata să ofere orice pentru prietenie, omul care credea că statul român va supravieţui numai dacă va construi prietenii cît mai multe („prietenii puse una peste alta“, spunea el), este acelaşi care spune că principiile sînt totuşi de neatins. Apoi, idealismul înseamnă *o viziune a păcii*. România trebuie să dezvolte o înţelegere proprie a păcii şi să o urmărească. Precizez că „pace“ nu înseamnă deloc abandonarea alianţelor militare, dimpotrivă, pacea se construieşte prin alianţe strategice cît mai puternice şi cu o armată cît mai bine pregătită. Acum, lipseşte o viziune românească a păcii ca un semn clar că ne lipseşte idealismul. În al treilea rînd, idealismul înseamnă o *dedicare pentru multilateralism*. În ultimii ani, am avut poziţii importante în structuri multilaterale cu impact major, precum OSCE şi ONU. Am jucat prost, cu elan propagandistic, care suna a tobă de tinichea, toate aceste ocazii. Nu am lăsat în urmă mare lucru la plecarea din acele poziţii şi nici României nu i-am putut aduce mare cîştig. În fine, idealism înseamnă *să te simţi cu adevărat aparţinător comunităţii internaţionale*. Tot Titulescu, sursa mea de idealism pentru astăzi, vorbea despre „patriotismul internaţional ca a doua lealitate“, imediat după (sau chiar împreună cu) cea pe care, ştim de la vechii romani încoace, că orice om o datorează ţării sale.

Impresia mea este că acum avem o ocazie extraordinară de a recupera doza sănătoasă de idealism în politica noastră externă. Întîi, pentru că participăm la *real*-izarea celui mai frumos vis al Europei, care este Uniunea Europeană. Apoi, pentru că în lume este, iarăşi, vremea idealiştilor. Administraţia Bush mi se pare din cale-afară de idealistă – ei cred sincer că au o misiune istorică şi morală, sînt purtaţi de credinţa în Dumnezeu şi au încredere totală în faptul că democraţia liberală este cadrul politic şi constituţional în care fiinţa umană are cele mai mari şanse să fie fericită. La rîndul său, ONU se reformează, dreptul internaţional se regîndeşte, războiul dintre lumea libertăţii şi lumea fricii este mai acut ca niciodată, regiunile se reaşază în matrice largi, lumea globală e tot mai reală. România trebuie să participe la aceste procese. Trebuie să articulăm o viziune pentru Marea Neagră, o viziune pentru ONU, o viziune pentru viitorul NATO. România e palidă în aceste dezbateri, nu aduce pe masa de discuţii teme, nu construieşte, în plan multilateral, mare lucru.

Dl Băsescu are ceva ce îl recomandă pentru această „idealizare“ a politicii noastre externe – are puterea să impună o viziune. A dovedit-o impunînd Marea Neagră ca temă de gîndire pentru marii actori strategici. Însă domnia sa trebuie să ştie să menţină marca românească pe acest produs care se vrea internaţional şi trebuie să ştie să se facă purtătorul de cuvînt al schimbării în regiune. Asta e însă cel mai greu. În plus, dl Băsescu ştie să fie surprinzător, ştie să iasă din tiparul plictiselii de cancelarie seculară.

Fireşte, pledoaria mea pentru idealism nu presupune

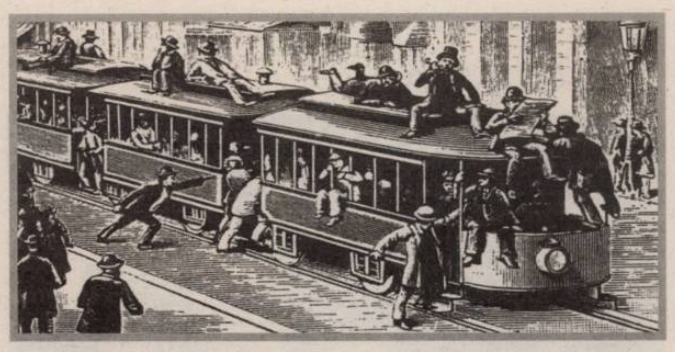

abandonarea totală a calculului pragmatic şi evadarea serenă într-un fel de budism diplomatic. Ecuaţia ar fi: preponderent realist în relaţiile bilaterale şi preponderent idealist în relaţiile multilaterale. În rest, aştept ministrul care să anunţe o politică externă cel puţin la fel de idealistă pe cît este actuala politică externă de pragmatică şi un Parlament care să-l aplaude în picioare pentru asta. Of, cît sînt de idealist!

ready made

„În indicele acestor volume zadarnic am căutat cuvântul «zuoste», căci nu l-am aflat. Nu l-am găsit nici la *Artemisia*. Ar fi trebuit să frunzăresc de aproape întreaga operă, ca să găsesc acest cuvânt. Dar nici nu era nevoe, căci *Mentzelius* îl dă ca echivalentul românesc al plantei *Artemisia* din *Plinius*.

Or această plantă este tot «dacică». În Codex Vindobonensis la p. 20 este o figură, care reprezintă planta *Artemisia vulgaris L.*, cu numele dacic «dzououste». În ediţia *Wellmann* II, p. 125 este scris «dzououster». Cu ajutorul limbii gorale (poloneză de munte) i se poate da înţeles acestui cuvânt, însemnând «buruiană ce răspândeşte miros», ceeace corespunde proprietăţilor cunoscute ale pelinului.“

(Al. Borza, „Cele dintâi publicaţii botanice străine cu numiri de plante «româneşti»“, în *Apulum. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia, II, 1943-1945*, 1946)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Verde crud

Şi dacă încă domnii vor
să scot din lacră
poema verdelui covor
de iarbă acră
păscută de un erbivor
cu carne macră
ce e păscut d'un carnivor
cu carne sacră
ce e păscut d'un omnivor
care-şi consacră
d'o viaţă verdele covor
de iarbă macră
nutriţiei unui erbivor
cu carne sacră
păscut d'un subalternivor
cu carne acră
păscut şi el chiar din pridvor
de plozi şi soacră –
poema verdelui covor
o scot din lacră!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Trei ziarişti şi *paişpe* alianţe

Deşi am fi poate tentaţi s-o luăm mai de timpuriu, de la Burebista măcar, pentru epoca modernă totul a început, de fapt, în acea zi de 18 octombrie (pe stil vechi) 1883 cînd, la Viena, în mare secret, doi miniştri de Externe – Dimitrie A. Sturdza din partea statului român şi Gustav Kalnoky din partea imperială – au semnat o alianţă între România şi Imperiul Austro-Ungar. Vreme de cinci ani, de pact nu au ştiut decît regele Carol I-ul, semnatarul Sturdza, doi fraţi Brătianu (Ion şi Dumitru, liberali), Petre P. Carp (conservator şi rusofob de cursă lungă), Alexandru A. Beldiman (în acel moment ambasador la Berlin) şi alţi unu-doi oameni, care vor mai fi fost ei. Deşi necesară ca aerul (România fiind atunci într-o izolare care-i periclita proaspetele-i cuceriri – Constituţia din 1866, independenţa din 1877 şi ridicarea în rang de regat, din 1881), această alianţă din 1883 nu a trecut vreodată prin Parlamentul de la Bucureşti, regele şi ceilalţi fiind convinşi că, supusă dezbaterii, n-ar mai fi fost validată în veci. De ce? Printre alte detalii, două erau cu deosebire delicate: 1) că prin această înţelegere cu Viena Guvernul român se obliga să pună surdină pe clamările fraţilor din Transilvania şi s-o mai rărească, se înţelege, cu sprijinul material şi moral pentru ei; şi 2) pentru că, oricum ar fi fost interpretat, acest pact tot împotriva Rusiei era; sigur, toată lumea cunoştea tendinţele expansioniste ale Moscovei, dar această Rusie era exact aceeaşi Rusie cu care, în aprilie 1877, România se aliase împotriva Turciei, printr-o convenţie ce făcuse posibilă, cum spuneam, independenţa.

Un pariu: poate România să stea 50 de ani într-o singură alianţă?

Ce-a urmat: deşi tratatul cu Austro-Ungaria a rămas, teoretic, în vigoare pînă în august 1916, între timp guvernele româneşti cam trecuseră, şi cu mintea, şi cu sufletul (şi cu acte adiacente!), de partea taberei adverse. Posibilitatea alinierii după verişoara Franţa a fost luată în calcul de pe la 1908, în vara lui 1914 nu intram în război alături de aliaţii noştri oficiali (ba încă în august semnam un tratat discret cu Italia, îndreptat împotriva Austro-Ungariei), iar în septembrie acelaşi an încheiam o convenţie tot secretă cu Rusia, prin care Moscova recunoştea dreptul nostru asupra Transilvaniei. În august 1916 am intrat în război de partea Franţei, dar în martie 1918, la Buftea, un guvern român de sacrificiu a semnat pacea cu Germania & Austro-Ungaria şi, în loc să ne mărim ţara spre vest – cu Ardealul –, ne-am mărit-o spre Est, cu Basarabia; şapte luni mai tîrziu am intrat din nou în luptă împotriva Germaniei şi Austro-Ungariei. Mai departe: după două decenii interbelice de aliniere după Franţa, în noiembrie 1940 – dacă tot căzuse Parisul! – am redevenit aliaţi cu Germania; pînă la 23 august '44, cînd ne-am aliat din nou cu Rusia *(a.k.a.* URSS); dar nici URSS nu s-a bucurat prea mult de noi, pentru că în august 1968 Ceauşescu i-a spus de la balcon (şi de la obraz) cîteva fraze mai abrazive – şi aşa am rămas *aliaţi ne-aliniaţi* pînă în 1989, cînd ruşii şi-au luat revanşa asupra obrazniculului din '68. Şi staţi, că mai este: în martie 1991, la două săptămîni după ce rămîneam orfani de Tratatul de la Varşovia, ne grăbeam să pregătim un nou tratat cu URSS – care URSS a mai trăit vreo cîteva luni, timp suficient pentru noi de-a înţelege că, la o adică, ne-ar sta bine şi ca membri NATO – ceea ce, din spumele valului doi, iată-ne că şi devenirăm după noiembrie 2002.

Cam multe – nu? – alianţe în ultimii 150 de ani. La o asemenea inconstanţă strategico-geopolitico-sentimentală nu-s decît două explicaţii: ori o ţară mică-mijlocie nu-şi poate permite luxul fidelităţii, dacă vrea să traverseze istoria, ori noi sîntem într-atît de individualişti ca neam, încît nu putem să ne fim aproape unul altuia, necum să rămînem aproape cam repede-trecătorilor noştri aliaţi. Bine-ar fi dacă pe lumea asta ar fi vreo cincisprezece milioane de state! Fiecare român major ar putea să-şi aleagă aliatul său de suflet, iar ideea *Elveţiei din Carpaţi* ar prinde, în fine, contur.

Şi aşa se face că săptămîna trecută, pe fondul crizei celor trei ziarişti răpiţi, în Piaţa Universităţii s-a pus, simbolic, cruce şi alianţei cu NATO, cerîndu-se retragerea armatei din Irak. E de presupus că numărul euro/şi/NATOscepticilor va creşte şi la noi, pe măsură ce se va înţelege că o alianţă nu e ca şi cum ai merge cu gaşca la Hollywood Multiplex şi acolo, salutare, fiecare intră la ce film vrea şi ne vedem după, la o bere.

Pe cînd aşa... Să fi avut, oare, dreptate Brătienii, Sturdza *et. comp.* cînd au semnat-o în secret şi-au dat-o ascunsă – şi cînd te gîndeşti că pe vremea aceea din OTV nu exista nici măcar o lampă cu filament!?

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Săptămîna patimilor TV

1. Despre inundaţiile din Banat se vorbeşte, pe drept cuvînt, ca fiind cele mai grave din 1970 încoace. Mi le amintesc şi pe acelea şi pe cele din 1975, dar şi cutremurul din 1977. De fiecare dată, nea Nicu s-a văzut silit să accepte ajutoarele umanitare ale SUA. Printre altele, inamicul ne-a donat kilometri cubi (glumesc) de pături în carouri. N-au prea ajuns ele la sinistraţi, în schimb, peste un an, magazinele s-au umplut cu diverse pardesie din material de pătură. În carouri. Acum se strîng din nou ajutoare pentru cei loviţi de soartă, lumea donează, cu dragă inimă, bani, obiecte, ciment etc. N-ar fi oare cazul ca vreo cîteva ONG-uri să supravegheze distribuirea acestor ajutoare? Dacă n-o fi deja prea tîrziu!

2. Strict jurnalistic vorbind, Săptămîna Luminată este *one silly season,* o perioadă cînd nu se prea întîmplă evenimente. Ce altceva să dai la ştiri decît slujbe bisericeşti şi băieţi care s-au înjunghiat din entuziasm pascal sau care au mîncat ce nu le prieşte? Dar Învierea a căzut pe 1 mai, ceea ce i-a stimulat pe editorii TV să ne prezinte calvarul zilelor sfinte ale comunismului de pînă-n '89. Cu depăşiri de plan, cu angajamente, cu mici şi bere şi, mai ales, cu defilarea festivă cu ale ei portrete, care alegorice şi lozinci. Atenţie! De acord cu înfierarea trecutului negru, dar totuşi, ultima defilare de 1 Mai a avut loc în 1971! Avem destule motive de ironie, nu e nevoie de invenţii!

3. Păşind electoral pe cărările reformei, PSD-ul a recuperat din mers iconografia cristică. A doua zi după bucluca şele alegeri, în plină perioadă pre-pascală, noii lideri au făcut o postmodernă poză de grup, cu directă trimitere la procesul lui Iisus. Mă refer la conferinţa de presă. Mircea Geoană, subţire şi agitat ca Woody Allen, părînd că mai are ceva de dovedit, era flancat de subalternii A. Năstase şi M. Mitrea, graşi, fălcoşi, imperturbabili, siguri pe ei. Probabil cunoşteau deja decizia lui Pilat!

4. Anul ăsta nu l-am mai văzut pe Iliescu la Înviere. Păcat, părea atît de tolerant! Cine ştie ce-o fi-n sufletul lui, acolo, în lada istoriei! S-a spus că revoluţiile îşi mănîncă copiii, iată că la fel fac şi cu uzurpatorii. În fine... Hotărît lucru, Marele Frînar ar avea nevoie de puţină distracţie. Ce bine i-ar fi stat în reclama pentru vodca Kreskova, undeva în Nordul Extrem, înconjurat de fete virtuale, dar solitar şi melancolic. Ehei, *russkaia patruşka!*

5. O notă foarte bună pentru Răzvan Dumitrescu (Realitatea TV). Echilibrat, are invitaţi relevanţi, nu ratează întrebările tari, documentat, ferm. Cu aplomb englezesc, nu se aprinde niciodată, deşi în context românesc nu ştiu dacă asta e o calitate. (La extrema de sus a temperamentului jurnalistic se află cel mai bun intervievator de radio de la noi, Carol Sebastian, pe Mix FM. Căutaţi-l zilnic la orele 17 şi 20. Merită!) Revenind la Răzvan, salut nota de ironie complice cu care încheie: *„În continuare, sport cu Carmen Bruma!"*.

6. În chestiunea ziariştilor răpiţi, toată lumea încearcă să aducă măcar puţină lumină. Din păcate, armele realizatorului TV se limitează (sau se înalţă pînă) la calitatea invitaţilor. Dar de unde să-i iei? Dacă există, au experienţe relevante? Ştiu să vorbească şi altcumva decît în generalităţi şi poncife? Au habar despre subiect? Din păcate, nimeni nu are demnitatea să spună: *„Domnule, eu nu mă pricep, n-am acces la informaţii, n-am nimic original de spus. Invitaţi pe altcineva. La revedere!"*. Nici Costin Georgescu n-a rezistat tentaţiei şi ne-a vorbit de cîteva ori ca un super-expert în terorismul arab (deşi a părăsit SRI-ul înainte de 11 septembrie 2001). Încă bronzat de soarele Ciprului, s-a pronunţat despre complexitatea Islamului (cică are altă concepţie despre viaţă şi moarte), despre speranţă (să nu renunţăm la ea), despre *Brigăzile Roşii* (dar nu despre *Grupul Sportiv Baader-Meinhof).* Ne-a asigurat că „serviciile" sînt pregătite. A admis că n-are habar de negocierile în curs. Ne-a destăinuit un lucru grav: în Irak e haos! Pentru o experienţă bazată pe benzi desenate, s-a descurcat binişor.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Colecţia Raftul întâi

160 000 lei

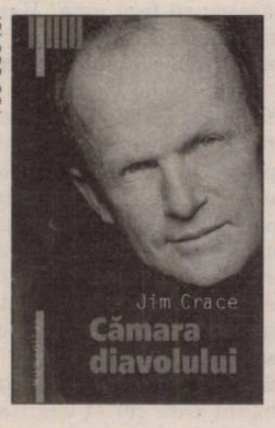

JIM CRACE
Cămara diavolului

Colecţia Cartea de pe noptieră

160 000 lei

ANDRÉ PIEYRE DE MANDIARGUES
Muzeul negru

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Adrian CIOROIANU ● Cristina DIAC (studentă) ● Marius OPREA (istoric) ● Stelian TĂNASE (politolog) ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., Universitatea din Maryland) ● **Coordonatoarea temei:** Magdalena BOIANGIU

Cei care vor să ştie cum a fost comunismul sub Gheorghe Gheorghiu-Dej au de unde afla, cei care vor să afle cum a fost Dej ca persoană au ce citi, cei care ştiu totul fără să facă nici un efort de cunoaştere se descurcă de asemeni. Pentru toţi aceştia, cele patru pagini ale Dilemei vechi *nu au cum să fie o revelaţie. Am considerat totuşi necesară această temă deoarece, pe măsură ce viaţa politică românească încearcă să se racordeze la modernitate, pare că fantomele trecutului încep să fie dotate cu o stranie*

Puterea şi calităţile

corporalitate, miturile şi imposturile se răspîndesc căpătînd valoare de adevăr. Epoca Dej a fost una dintre cele mai cumplite din cele abătute asupra acestei ţări şi orice încercare de a-i adăuga un „totuşi" este sortită eşecului. În contul ei nu pot fi puse nici un fel de realizări, decît aceea a supravieţuitorilor: „au trăit". În ceea ce priveşte persoana, amintirile sînt paradoxale: aproape toţi cei care l-au cunoscut înainte de a ajunge la putere spun că el nu avea nici un fel de calităţi speciale, trăsături care să-l deosebească în bine sau în rău de tovarăşii sau de camarazii săi (cum se spune mai nou, depinde de traducere). El a devenit un cineva, de îndată ce a fost dotat cu autoritatea funcţiei, în ea se află secretul marilor lui calităţi de manipulator şi al disponibilităţii de a deveni ucigaş; e adevărat că de aici încolo a fost nevoie de multă dibăcie (inteligenţă, şiretenie) pentru înlăturarea adversarilor, prin crimă, dacă altfel nu se putea, pentru a dovedi, prin sacrificiul propriului popor, devotamentul faţă de o linie a partidului care se frîngea tot timpul. Longevitatea carierei sale politice, în împrejurări nu o dată confuze, se datorează, printre altele, repeziciunii cu care se putea lepăda, primul dintre rivalii săi, de credinţa de ieri, adoptînd din credinţa zilei ceea ce-i convenea pentru a putea rămîne conducătorul României, şeful Partidului comunist şi tatăl fiicelor sale. Gheorghe Gheorghiu-Dej este un caz judecat de istorie. Rămîne ca oamenii să înţeleagă şi să accepte că au fost minţiţi şi înşelaţi, deşi viaţa lor a fost adevărată. ***(M. B.)***

Vladimir TISMĂNEANU

Un stalinist din instinct

Gheorghiu-Dej a fost principalul artizan al direcţiei naţional-staliniste, continuată şi dezvoltată în perioada Ceauşescu. Lider necontestat în acel moment al oligarhiei comuniste din România, Gheorghe Gheorghiu-Dej a încetat din viaţă, în urmă cu patruzeci de ani, la 19 martie 1965. Se încheia un capitol de istorie politică românească şi începea altul nou, cu iluziile şi promisiunile iniţiale. Într-o carte apărută în 2004 la editura elveţiană Georg, consacrată ultimei perioade Dej şi ascensiunii lui Ceauşescu, Pierre du Bois, istoric al relaţiilor internaţionale la Institutul de Înalte Studii din Geneva, oferă o analiză minuţioasă a succesiunii petrecute în *PMR (Ceauşescu au pouvoir – Enquête sur une ascension).* Primul capitol poartă titlul „Condamnaţi la fericire", preluînd sintagma pe care am propus-o cînd am scris scenariul filmului documentar cu acelaşi titlu realizat de Dinu Tănase (din păcate, autorul nu menţionează paternitatea formulei respective). Propuneam atunci o microsinteză a istoriei PCR, încercînd să ofer ipoteze explicative pentru destinul, adeseori deconcertant, al formaţiunii politice responsabile pentru instaurarea şi aplicarea modelului bolşevic în România (a se vedea lucrarea mea *Condamnaţi la fericire – Experimentul comunist în România,* Editura Astra, Braşov 1991, cu o prefaţă de Vasile Gogea). Mi s-a reproşat, în acel moment, că nu făceam decît să mă angajez într-un rechizitoriu propagandistic anticomunist. Cred că mulţi din criticii mei de atunci îşi vor fi schimbat opiniile şi poate că unii mă consideră astăzi chiar prea „soft" la acest capitol. Bazată pe interviuri cu potentaţi ai epocii Dej, dar şi apropiaţi ai lui Ceauşescu, cartea profesorului elveţian este o contribuţie importantă la înţelegerea relaţiilor de putere din zona atît de greu penetrabilă şi întotdeauna misterioasă a vîrfului puterii din sistemul comunist. Între cei cu care a stat de vorbă Pierre du Bois, a fost Leonte Răutu, pontiful ideologic al erei stalinismului dezlănţuit. După ştiinţa mea, este poate singurul interviu de substanţă acceptat de Răutu, şi chiar în acest caz cu condiţia utilizării informaţiilor doar după moartea sa. Între altele, este explorată perioada finală a epocii Dej şi modalităţile prin care Ceauşescu a izbutit să-şi impună dominaţia în echipa succesoare. Să ne amintim, Răutu a fost, între 1955 şi 1965, şeful Direcţiei Propagandă şi Cultură a CC al PMR şi membru supleant al Biroului Politic. Era foarte apropiat de Dej, jucînd un rol-cheie în redactarea documentelor oficiale şi secrete legate de despărţirea de Moscova. În plus, ca supraveghetor al culturii, Răutu a patronat ascensiunea Licăi Gheorghiu pe post de actriţă de film. Maniac al controlului, Răutu era cel care păzea cu maximă vigilenţă tărîmul ideologic, ferindu-l de riscurile celei mai mici erezii „revizioniste". Tot Răutu a fost regizorul cultului (moderat, să recunoaştem) lui Gheorghiu-Dej. Profesorul du Bois se înşeală însă cînd afirmă că existau statui ale lui Dej în timpul ultimilor săi ani de viaţă. Abia în „Hotărîrea cu privire la eternizarea memoriei tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej" se va vorbi despre ridicarea unei statui a defunctului dictator, lucru care, cum ştim, nu s-a mai întîmplat. În fapt, cultul lui Dej fusese temperat după 1956 şi mai ales după 1961, cînd Hruşciov declanşase al doilea val al destalinizării la Congresul al XXII-lea al PCUS.

Am scris pe larg pe tema Dej şi am schiţat prima sa biografie politică în lucrarea mea *Fantoma lui Gheorghiu-Dej,* apărută la Editura Univers în 1995. Cred că merită reluate unele din temele discutate acolo şi dezvoltate pe larg în volumul *Stalinism pentru eternitate – O istorie politică a comunismului românesc,* apărut la University of California Press în 2003. Ediţia românească a acestei cărţi va apărea în curînd la Editura Polirom în traducerea Cristinei şi a lui Dragoş Petrescu, cu o postfaţă de Mircea Mihăieş.

Să spun din capul locului că sub aparenta de modestie şi blîndeţe (cultivată chiar în familie – a se vedea interviurile cu nepoata sa, Mîndra Gheorghiu, realizate de Lavinia Betea şi publicate în *Magazin istoric),* Dej era de fapt un despot resentimentar şi perfid. A ştiut să se descurce perfect în universul bizantin al stalinismului internaţional, convingîndu-l pe Stalin de devotamentul său necondiţionat. În acelaşi timp, a ştiut să pozeze în personaj „omenos", făcîndu-l pe Miron Constantinescu să afirme, în prezenţa lui Stalin: „Gheorghi Afanasievici, sentimentalnii celovek". Ştiind cît de mult preţuia Stalin „sentimentalismul micburghez", Dej a perceput pe bună dreptate gestul lui Constantinescu drept o tentativă de a-l nimici. Avea să-i plătească poliţa orgoliosului Miron peste cîţiva ani. A izbutit să se debaraseze de rivalii săi din conducerea PMR, inclusiv de Ana Pauker, aparent atît de legată de Kremlin. A recurs la metode criminale pentru a-şi consolida puterea, unica valoare în care a crezut fără ezitare.

După 1956, Dej a adoptat o poziţie rezervată în raport cu tentativele de destalinizare. L-a convins pe Hruşciov de loialitatea sa, în special după înfrîngerea Revoluţiei maghiare. A trăit momentul insurecţiei maghiare cu spaimă, asigurîndu-i pe sovietici că în România nu se va permite avîntul „forţelor stihinice". Destalinizarea a fost redusă la cîteva formule rituale despre întărirea conducerii colective şi restaurarea normelor leniniste în viaţa de partid. Cazul Alexandru Jar a fost utilizat pentru a delegitima opoziţia antistalinistă, atîta cîtă exista atunci în PMR. Plecarea trupelor sovietice din România în 1958 era exact simbolul relaţiei speciale dintre conducerea PMR şi sovietici. Scopul lui Dej nu a fost vreodată reformarea sistemului impus de Kremlin. În acest sens, să nu uităm, la 6 martie s-au împlinit şase decenii de la instalarea prin dictat a Guvernului Petru Groza, începutul, de fapt, al sovietizării ţării, acţiune în care Dej fusese implicat în chip decisiv

Pe fondul agravării conflictului dintre Moscova şi Beijing, în condiţiile în care Hruşciov şi Mao se întreceau întru stigmatizare reciprocă, Dej a reuşit o lovitură de maestru. Începînd cu 1962, România se angajează într-un proces de despărţire de Moscova. Mai întîi simbolic, odată cu renunţarea la obligativitatea limbii ruse în şcoli şi facultăţi şi cu desfiinţarea unor instituţii care jigneau demnitatea naţională precum Editura Cartea Rusă şi Institutul „Maxim Gorki". Apoi, prin adoptarea unei poziţii relativ autonome în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, unde reprezentantul român, Alexandru Bîrlădeanu, s-a opus pe faţă planului sovietic de a transforma România în bază agricolă a statelor comuniste relativ avansate din punct de vedere industrial.

Refuzul acestui tratament insultător a fost adus la cunoştinţă membrilor PMR în cadrul unei serii de „prelucrări" închise, la care membrii Biroului Politic şi alţi demnitari prezentau activului de bază situaţia de criză din relaţiile cu Hruşciov. Era un joc riscant, iar Dej a ştiut să manevreze cu veritabil simţ politic, obţinînd în final o marjă de independenţă recunoscută internaţional.

Un nou mit prinde fiinţă în acei ani: Dej şi acoliţii săi pozează drept apărători ai suveranităţii naţionale în lupta împotriva tendinţelor imperialiste ale Moscovei. Prea puţini erau cei care să realizeze că era vorba, de fapt, de efortul de autonomizare al unei elite total lipsite de legitimitate, care se străduia să-şi dobîndească o bază de masă prin utilizarea retoricii patriotice şi chiar naţionaliste. Discursurile liderilor PMR la Plenara din aprilie 1964 erau astfel impregnate cu referinţe la jignirile suferite de-a lungul anilor din partea sovieticilor. În concluzie, Dej a fost un stalinist impenitent, exponent al unei strategii şi ideologii visceral ostile oricărei liberalizări autentice a regimului comunist. Deşi nu studiase în şcolile Cominternului (precum Chişinevschi ori Teohari Georgescu), şi nu trăise la Moscova (precum Ana Pauker, Petre Borilă, Vasile Luca, Răutu, Doncea, Petrescu), Dej a fost un stalinist din instinct. Deschiderea, incontestabilă, din ultimii săi ani de viaţă, nu putea schimba un dat esenţial: asemeni partidului din care a făcut cu zel parte, Dej a practicat stilul politic gangsteresc. Convins că puterea absolută, pe care ajunsese să o deţină în această sectă cu propensiuni patologice, justifică orice metode, Gheorghiu-Dej a recurs la crima individuală (Foriş, Pătrăşcanu) şi la teroare în masă. Este de presupus că ar fi putut merge, dacă trăia, pe linia iugoslavizării României. În orice caz, nu cred că ar fi permis pluralizarea spaţiului social şi ar fi cultivat forme de naţionalism similare celor practicate de Ceauşescu. Ar fi făcut-o însă mai puţin strident şi, fără îndoială, nu ar fi mers pe linia spectacolului grotesc al cultului.

Gheorghe Gheorghiu-Dej
– fişă selectivă –

(n. 8 noiembrie 1901 Bîrlad, d. 19 martie 1965, Bucureşti)
Funcţii:
– membru al CC al PCR/PMR,
– membru al Biroului Politic al CC al PMR,
– membru al Secretariatului CC al PMR (din 21 octombrie 1945 – 19 martie 1965)
– secretar general al CC al PMR, 21 octombrie 1945 – 19 aprilie 1954
– prim-secretar al CC al PMR, 1 octombrie 1955 – 19 martie 1965
– membru al Biroului Organizatoric la CC al PMR, 24 ianuarie 1950 – 27 mai 1952

Studii: patru clase primare; Şcoala Comercială (trei clase gimnaziale)
Profesia de bază: electrician
Activitate:
Hamal în portul Galaţi (1912); după terminarea şcolii a lucrat la o fabrică de cherestea, la o ţesătorie, iar apoi s-a angajat la meşteri dogari din Piatra Neamţ şi Moineşti; electrician la Cîmpina (1919-1921); participă la greva generală a muncitorilor din Valea Trotuşului (în 1920); electrician la o staţie de triaj din Galaţi (în 1922); membru de partid din 1930; acuzat de „agitaţie comunistă" şi transferat la Staţia de triaj din Dej (15 august 1931 – 9 aprilie 1932); participă la greva organizată la atelierele CFR Griviţa (în februarie 1933); arestat şi condamnat, prin sentinţa numărul 571 din 19 august 1933, la 12 ani muncă silnică; execută pedeapsa în penitenciarele Jilava, Văcăreşti, Craiova, Ocnele Mari, Aiud, Doftana, Caransebeş şi în lagărul de la Tîrgu Jiu; membru al CC al PCdR (1935 – 21 octombrie 1945); ministrul Comunicaţiilor (4 noiembrie 1944 – 28 februarie 1945); preşedinte al Consiliului Superior al Economiei Naţionale (27 noiembrie 1945 – 2 iunie 1952); ministrul Comunicaţiilor şi Lucrărilor Publice (6 martie 1945 – 29 noiembrie 1946); ministrul Industriei şi Comerţului (29 noiembrie 1946 – 13 aprilie 1948); membru al delegaţiei oficiale a României la Conferinţa de Pace de la Paris (1947); în cadrul secretariatului CC al PMR a coordonat activitatea Comisiei Controlului de Partid, a Consiliului Central al Sindicatelor din RPR, a secţiilor Industrie Grea şi Agrară ale CC al PMR şi Direcţia Treburilor a CC al PMR (din 7 oct. 1955); preşedinte al Consiliului de Stat (25 martie 1961 – 19 martie 1965).

Deputat în Adunarea Deputaţilor, ales în circumscripţia electorală Bucureşti (1946-1948); deputat în MAN, ales în circumscripţia electorală Griviţa Roşie, Bucureşti (1948-1965); preşedinte al Comisiei MAN pentru elaborarea noii Constituţii RPR (25 martie 1961 – 19 martie 1965).

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Membrii CC al PCR 1945 – 1989. Dicţionar,* Coordonator Florica Dobre, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, pp. 291-292.

Adrian CIOROIANU

Zoia Kosmodemianskaia *versus* Sylvie Vartan

– tinerii, între Dej și Ceaușescu –

Regimul comunist avea nevoie de femeie – ca actor social. Atent dirijată politic, femeia trebuia să devină producător de bunuri într-o economie industrializată în expansiune și, totodată, producătoare de copii pentru asigurarea *creșterii* țării. În anul 1948, în vederea reechilibrării demografice, avortul era interzis – prin introducerea unui articol (482) în Codul Penal care stabilea pedepse de la 3 luni la 5 ani închisoare, în funcție de mai multe variabile, pentru femeile ce-și făceau avort sau pentru cei ce efectuau operația. În septembrie 1957, în deschiderea fazei sale de relativă destindere, regimul Gheorghiu-Dej a permis avortul la cerere; nu era o inițiativă a liderului român, ci un alt act mimetic – așa se întîmplase și în Uniunea Sovietică hrușcioviană, deja din 1955, și în alte țări de democrație populară, care reglementaseră similar problema, din 1956. Ca în toată Europa comunistă, liberalizarea avortului în România lui Dej se dorea a fi un semn suplimentar de reconciliere între regim și societatea supusă. Ulterior, convins că demografia este un indicator al forței unui popor, Nicolae Ceaușescu a venit cu o altă viziune: prin decretul 770 din 1 octombrie 1966, întreruperea cursului sarcinii era din nou interzisă – și așa avea să rămînă, cu detalii umilitoare pentru femeile din România, pînă în 1990.

Cu tinerii pe care tocmai îi moștenise la preluarea puterii, regimul comunist a încercat o mobilizare care să le pună în valoare resursele de energie și entuziasm. În aprilie 1948 erau inaugurate primele șantiere naționale ale tineretului: Bumbești-Livezeni (redat, idilic-dogmatic, în filmul deja clasic *Răsună valea,* din 1949), Salva-Vișeu, Agnita-Botorca, conducta de la Ceanu-Mare (județul Cluj), Lunca Prutului (în zona cursului său inferior) și centura Bucureștiului. Deși poate să pară curios acum, privit din perspectiva celor ce știu deznodămîntul poveștii comuniste, o bună parte dintre cei 170.000 de tineri care au animat aceste șantiere au ajuns acolo dintr-un anume romantism, netrucat și specific epocii. Ideea „progresistă“ și „revoluționară“ a unei schimbări accelerate prin simpla voință umană, încordarea cu țel imediat a muncii în colectiv, rimele și ritmurile cîntecelor de șantier – toate acestea au fost parte din reperele unei generații. Desigur, unii veneau acolo bănuind că trecerea prin zonă va fi o bună piesă la dosarul lor, iar alții veneau de teama colegilor care ar fi putut căpăta, prin aceasta, un dosar și o poziție mai bune.

În prima parte a anilor '50, de pe băncile școlilor au început să apară primele generații care-și începuseră deja educația în noul sistem. Modelele lor presupuse erau eroii sovietici, de la partizana Zoia Kosmodemianskaia la muncitorii stahanoviști; aceste generații urmau să fie furnizorul mîinii de lucru necesare politicii industriale a regimului. În acei ani se petrec la București două evenimente care au fost intens exploatate de *agitprop:* al III-lea Congres Mondial al Tineretului (între 25 și 30 iulie 1953, cu participarea a peste 1.000 de delegați „progresiști“ din lume) și, mai ales, cel de-al IV-lea Festival Mondial al Tineretului – desfășurat în primele două săptămîni ale lunii septembrie, într-o atmosferă de disciplină impusă, cu care tineretul generic nu este tocmai compatibil: 30.000 de participanți au vizitat o Capitală a României în care sumele imense cheltuite de Guvern pentru organizarea festivităților nu puteau masca un oraș cenușiu și cu un nivel de viață cu mult sub media interbelică.

Cu toate aceste eforturi de propagandă, cu toată disponibilitatea regimului de a asigura acestui tineret, în mod gratuit, o educație cantitativ satisfăcătoare, este un fapt că, din primii ani ai deceniului 7, elita acestei noi generații a început un interesant proces de re-cosmopolitizare. În mod evident, o altă modă, o altă coafură, un alt jargon și alte moravuri au devenit repede vizibile. În locul *modelelor* sovietice din urmă cu un deceniu, au apărut, timid dar persistent, *vedetele* occidentale. Între greu-descriptibila Zoia Kosmodemianskaia și blonda cu fustă mini de culoare roz Sylvie Vartan, între Stahanov sau Vasile Roaită și Jean Marais, Gianni Morandi sau Alain Delon, între Trio Grigoriu și, mai apoi, Phoenix, acest tineret nu a mai avut o dificultate reală în a-și alege un nou reper. În ciuda restricțiilor impuse de regim – mai puțin dure, cu siguranță, decît cele din anii '50, dar care păstrau o bază ideologică –, părul purtat lung, pantalonii *jeans,* o cvasi-contestare socială prin muzica folk sau pop-rock, instituția *cinematografului* cu filme occidentale (după mijlocul anilor '60), a *barului de noapte* (în anii '70) sau a *discotecii* (în anii '80), pachetul de țigarete *Kent* ca semn al statutului social, festivalurile de muzică pop (gen *Cerbul de Aur* de la Brașov), *Clubul A* din București și, de la distanță, vocea disc-jockey-ului Cornel Chiriac de la *Radio Europa Liberă* au reprezentat, în mod deloc paradoxal, implanturi occidentale și non-comuniste într-un tineret programat în epoca Dej pentru a fi prima generație sută la sută comunistă a României.

Regimul comunist a fost în permanență conștient că pierderea de sub control a acestui tineret poate duce sistemul spre colaps social – iată explicația, pînă la urmă logică, a tezelor *ceaușesciene* din iulie 1971.

Cert este că radioul anilor '50, pick-up-ul anilor '60, magnetofonul anilor '70, casetofonul și video-player-ul din anii '80 au fost tot atîtea instrumente de subminare efectivă, tacită dar consecventă, a politicii comuniste oficiale pentru tineret. În privința României, în 1965 puștii de la începutul epocii Dej erau deja adulți – și doreau *mai mult*, ca *afară*. În tot Estul comunist, regimurile locale au pierdut confruntarea subtilă, dar foarte netă cu fragmentele disponibile de cultură (și subcultură, în sens non-peiorativ) occidentale. În fața acestei schimbări de paradigmă proprie epocii *audio-video,* frazele inteligent construite în pagină ale lui Marx nu au mai avut mari șanse.

(fragmente din volumul *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, în curs de apariție la Editura Curtea Veche)

Ce au mai scris prietenii

„În oala acoperită nu cad gunoaie“

● Gheorghiu-Dej a fost și a rămas un om sentimental, trăsătură dominantă a caracterului său care i-a influențat uneori deciziile politice.

● Politica l-a acaparat din tinerețe. Mai presus de viața de familie sau alte plăceri a fost această preocupare a lui din cauza căreia a suferit anii de închisoare și lagăre și a pierdut traiul liniștit la care speră un bărbat atunci cînd își întemeiază o familie. Ajuns la putere, nu putea avea o viață strict personală, înconjurat continuu de colaboratori și însoțitori. Considera, referitor la viața de familie, că ce s-a pierdut nu se mai poate reface.

● Nu-și dezvăluia gîndurile și intențiile. Știa să se stăpînească, să-și subordoneze sentimentele cauzate de ofensele unor conducători sovietici, țelului pe care-l urmărea, căutînd argumente și mijloace în așteptarea momentului prielnic. Nu-și arăta nici măcar bucuria atunci cînd reușea „să-i tragă pe sfoară“.

● Plimbările pe jos erau dese. Îndeosebi seara, după încheierea zilei de lucru, de la Piața Victoriei venea pe Șoseaua Aviatorilor pînă la lacuri și apoi pînă acasă. În zilele cînd era mai liber se plimba pe Șoseaua Nordului, iar uneori se ducea, fără măsuri speciale de securitate, să cineze la restaurantul „Pescăruș“ sau la cel din pădurea Băneasa, împreună cu alți membri ai Biroului Politic.

● Nu era greu ca Stalin să-și dea seama de farmecul personal deosebit, inteligența și spiritul de adaptare la situație prin care se remarca Gheorghiu-Dej în relațiile sociale.

● Nu era un om suspicios și neîncrezător din fire, dar locul unde se afla și împrejurările prin care trecuse îl făcuseră circumspect, potrivit zicalei „În oala acoperită nu cad gunoaie“, pe care o folosea adesea.

(Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej,* Editura Fundației Culturale Române, 2001)

„Puțini ar fi fost să tragă mai prost ca el“

● Una din marile lui calități era aceea că mereu căuta să se cultive. În limbajul obișnuit, se poate spune despre el că a fost un om cu socoteală. Sigur, nu avea un nivel cultural ridicat. Ceea ce învățase nu provenea din școală, ci mai mult din închisori, unde a fost ajutat de cei cu o cultură mai evoluată decît a lui. Spre deosebire de ceea ce se întîmplă în general cu autodidacții și semidocții care au impresia că știu tot ce se poate ști pe lumea asta și sînt convinși că punctul lor de vedere este singurul adevărat și valoros, cu Dej se putea sta de vorbă. Căuta să înțeleagă lucrurile pe toate fețele lor.

● Avea desigur o inteligență nativă și o înclinație naturală spre relațiile cu oamenii. Era ajutat și de aspectul fizic să inspire simpatie. Mintea și-o folosea căutînd mai curînd soluții noi, decît apelînd la cele cunoscute. În același timp, căuta să-i înțeleagă pe ceilalți.

● Nu făcea decît lucrurile pe care avea convingerea că trebuie să le facă. Dar părerea lui inițială putea fi schimbată în funcție de amănuntele pe care nu le știa sau la care nu se gîndise mai înainte.

● Discuta. Tot timpul s-a comportat ca un om care nu dorește să impună ideile sale, celorlalți.

● Lui Dej îi plăceau femeile și a avut o serie de legături, dar cred că pasiunea care-l stăpînea, în mai mare măsură, era dorința de a ocupa munci de răspundere. Și Dej venea la vînători, dar numai obligat de împrejurări. Puțini ar fi fost să tragă mai prost ca el.

(Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Editura „Ioan Slavici“, Arad, 1995)

„Știa să aștepte și să sară“

● Era însă mai deștept decît ceilalți toți, calitate pe care nu i-o poate contesta nici unul dintre cei care au fost în apropierea lui într-un moment sau altul, indiferent dacă i-au fost prieteni sau dușmani. Prin temperament, voință și perseverență s-a adaptat cel mai bine condițiilor de închisoare.

● Dej era, într-adevăr, viclean. Extrem de viclean și sigur ahtiat după putere (...). În ascensiunea sa au fost mai multe trepte (...). Urcînd, nu voia să se mai oprească.

● În ce mă privește, eu pot să spun că Dej a fost omul cu capul politic cel mai profund din cîți am cunoscut.

● A fost un mare povestitor. Dacă începea să-și depene amintirile, puteai să-l asculți fără teamă că te vei plictisi. Ținea minte totul, ținea minte ce a fost cu 20 de ani în urmă, pînă în cele mai mici amănunte, mai ales caracteristicile pentru descrierea unui personaj sau a unei situații.

● Dej nu era deloc pripit. Știa să aștepte și să sară la momentul potrivit, ca un animal de pradă.

● Lica era fata la care Dej ținea enorm de mult. Într-o zi s-a scuzat de o impolitețe a ei, comisă față de mine, cu aceste cuvinte: „Te rog, înțelege-mă! Ani de zile am visat la acest copil pe care maică-sa nu a vrut niciodată să-l aducă la mine la închisoare. Înțelege cît o iubesc, dacă-i suport lucruri pe care nu le accept de la alții“.

● Îi plăcea statul de vorbă la un pahar de vin. Lua cu el tot Biroul Politic la cîte un restaurant, la Băneasa sau la cazinoul din Constanța. Ca să nu fie ostentativă ieșirea, ne înghesuiam cîte cinci-șase într-o mașină. Cu însoțitori cu tot, încăpeam în două mașini. Cum el era holtei și nu avea obligațiile obișnuite familiștilor, îi făcea plăcere să fie și alții la fel.

(Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu, Iliescu. Convorbiri*, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997)

selecție de Cristina DIAC

Marius OPREA

Cum e să ai un bunic criminal?

Am început, de curînd, să lucrez la alcătuirea unei statistici cu privire la numărul victimelor comunismului în România – este vorba despre toate acele persoane în legătură cu care se găsesc documente privind arestarea, condamnarea, încarcerarea, deportarea sau internarea în lagăre pe motive politice. Pînă în prezent, am depistat în arhive diverse (acolo unde, „ştiinţific", securiştii de tip nou din serviciile secrete înfiinţate după 1990 au „împrăştiat" arhivele Securităţii şi ale Partidului Comunist), un număr total de ***575.570 de oameni,*** *care au căzut victime represiunii de la instaurarea comunismului şi pînă la moartea lui Dej. Aceste victime* ***dovedite sau dovedibile cu acte*** *nu au fost infractori de drept comun; ci, dimpotrivă, oameni care au reprezentat elita democratică, intelectualitatea României; copii care nu au apucat să guste în copilăria lor o ciocolată; sau simpli ţărani, răstigniţi, la propriu, pe cuie, în lagăr, pentru că nu au vrut să-şi predea cotele. Fac parte dintre cei care cred că acestea sînt crime imprescriptibile, crime împotriva umanităţii, iar făptaşii lor trebuiesc judecaţi chiar şi după moarte, pentru a vedea adevăratul chip ce l-au purtat – cel al morţii. Gheorghe Gheorghiu-Dej este, în ordinea acelei lumi, primul între vinovaţi pentru distrugerea a 575.570 destine – fără a-i pune la socoteală pe membrii familiilor şi descendenţii lor. Toţi alcătuiesc un lung cortegiu care îngînă litania suferinţei şi îmi bîntuie încă visele şi toţi pot fi consideraţi victime ale acestui Stalin bonom de pe malurile Dîmboviţei, care şi-a păstrat, printr-un ciudat joc al istoriei, alura unui bunic de treabă, al nostru, al tuturor.*

Evanghelia după Dej

Există o memorialistică diversă în legătură cu Dej – de la invenţii autoreferenţiale precum cele puse în circulaţie de Silviu Brucan (cu care, sînt sigur, Dej nu a purtat nici un fel de discuţii confidenţiale – este ca şi cum, astăzi, Băsescu ar sta la poveşti cu Adrian Halpert de la *Libertatea)* şi pînă la memorii precum cele ale lui Gaston Marin sau Paul Sfetcu, oameni care s-au aflat, mai mult sau mai puţin, în preajma lui Dej. Majoritatea nomenclaturiştilor care îşi amintesc de fostul lider comunist o fac într-un registru construit în opoziţie cu succesorul său Ceauşescu şi toţi mint prin omisiune – adică nu pomenesc nimic despre politica represivă a regimului stalinist din primele două decenii ale comunismului românesc. Este, de altfel, şi păcatul în care cred că riscă să cadă volumul X din *Tratatul de istorie* al Academiei, la care am fost invitat să colaborez – invitaţie pe care am refuzat-o din motive personale, dar nu fără a observa că, în tot tomul, politicii represive a regimului comunist îi sînt alocate ceva peste 40 de pagini – cînd, de fapt, aceasta a fost esenţa lui. Dej a înţeles, înaintea lui Ceauşescu, că fără poliţie politică şi fără sprijin sovietic, comunismul ar dispărea în România în 48 de ore. Şi, tocmai de aceea, el a coordonat în mod direct această politică represivă, fiind în mod permanent ţinut la curent cu tot ceea ce se întîmplă în ţară, dar mai ales în partid – căci lunga experienţă de supravieţuire politică transmisă de Stalin a fost însuşită, cu asupra de măsură, de către Gheorghiu-Dej.

Ca şi idolul său de la Kremlin, Dej a folosit poliţia politică în primul rînd, pentru consolidarea propriei puteri. Profitînd de antisemitismul tot mai pronunţat al lui Stalin şi de încrederea pe care acesta începuse să o arate faţă de stalinismul său conservator, Dej primise „undă verde" pentru eliminarea vechilor adversari, care îi ameninţaseră ani de-a rîndul poziţia de lider al partidului – Ana Pauker, Teohari Georgescu, Vasile Luca, Lucreţiu Pătrăşcanu. Nimic nu s-a petrecut la întîmplare, fiecare pas fiind dirijat şi urmărit atent de Moscova. Procesul „devierii de dreapta", ca şi cel al „lotului Pătrăşcanu" se înscriu în tiparele înscenărilor staliniste care au avut loc în acei ani în toate ţările satelite ale Uniunii Sovietice, cu deosebirea că victimele acestor procese, Pătrăşcanu şi Luca, şi-au primit pedeapsa **după moartea lui Stalin,** de la Dej. Acesta nu-l putea ierta pe primul pentru că era mai inteligent decît el şi pe al doilea pentru că nu i s-a supus.

Dej nu a ezitat, ca şi Stalin, să ordone execuţii sau folosirea torturii împotriva foştilor săi inamici politici. Unul dintre anchetatorii „lotului Luca", ofiţerul de securitate Petre Socol, declara în 24 martie 1968: „Uneori se aplicau şi măsuri de constrîngere fizică, din ordin superior, sau la cererea consilierilor sovietici de *a-i încălzi* pe arestaţi. Cunosc că au fost bătuţi tov. Aurel Vijoli, Iacob, Craiu şi alţii". Unul dintre cei care au suferit astfel de tratamente, Iacob Alexandru, îi declara anchetatorului Anghel Marin: „În cazul în care voi fi grav bătut cu vergeaua de oţel, aşa cum mi s-a pus în vedere, voi căuta să mă situez pe poziţia de a declara şi atunci numai adevărul, iar dacă nu voi putea rezista, voi născoci minciuni". Un informator introdus în celula lui Iacob nota ulterior: „A spus că el a fost bătut şi a avut nopţi nedormite. În urma bătăii pe care a primit-o, spune că a declarat lucruri inventate. În această perioadă, cînd a fost scos la anchetă, a fost lăsat o dată în camera de anchetă singur. El a observat pe birou o jumătate de lamă, s-a ridicat de la masă, a luat lama şi a început să-şi taie gîtul, dar nu i-a reuşit, deoarece între timp a revenit anchetatorul cu alţi ofiţeri, care l-au luat la rost".

Ion Craiu, un alt arestat din „lotul de la Ministerul Finanţelor" care a suportat „încălzirea" recomandată de consilierii sovietici pentru a da mărturii împotriva lui Vasile Luca, declara în 26 mai 1954: „Am fost bătut şi ţinut 40 de zile şi nopţi nedormit, fiind astfel forţat să semnez procese-verbale ce nu cuprind declaraţiile mele". Toate acestea s-au desfăşurat sub controlul consilierilor Saharovski şi Ţiganov, la rîndul lor coordonaţi de Moscova, şi cu participarea directă a ministrului de Interne Alexandru Drăghici, care îi raporta mersul anchetei lui Dej. Liderul de la Bucureşti era personal implicat în derularea acesteia: „Absolut toate declaraţiile au fost trimise în 2 sau 3 exemplare conducerii de partid. Ele au venit înapoi cu observaţii sau îndrumări din partea tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej. Aceste observaţii au fost luate de anchetatori drept literă de evanghelie", declara ulterior unul dintre anchetatori. Astfel, Securitatea, îndrumată atent de sovietici, smulgea de la „lotul Pătrăşcanu", de la cei 29 de arestaţi din „lotul Luca", de la cei arestaţi odată cu Teohari Georgescu minciună după minciună, adunîndu-le în „dosarele devierii", o adevărată „Evanghelie după Dej" a istoriei PMR, care în documentele de partid suna cam aşa: „În 1952, partidul, în frunte cu Comitetul său Central, a demascat şi zdrobit cu hotărîre activitatea duşmănoasă a grupului fracţionist, antipartinic şi antistatal Pauker-Luca şi a chemat pe toţi membrii săi de partid, întregul popor muncitor, să respingă şi să condamne cu asprime activitatea criminală a acestora. Întregul partid a înfierat activitatea duşmănoasă a fracţioniştilor, făcînd zid în jurul conducerii leniniste a partidului".

Toamna patriarhului

După ce şi-a eliminat adversarii, Dej nu a renunţat la vechea sa pasiune pentru activităţile Poliţiei secrete. Retras pentru întreaga viaţă în obscuritatea intrigilor şi a rapoartelor confidenţiale, îi urmărea cu perseverenţă, cu ajutorul Securităţii, pe „tovarăşii săi de drum", pierzîndu-şi încetul cu încetul încrederea în toţi cei care îl înconjurau. Această pasiune a devenit maladivă, din momentul în care liderul de la Bucureşti ordona chiar filajul vieţii intime a propriilor fiice. Un dosar cutremurător din arhivele fostului Comitet Central cuprinde documente care relevă modul cinic în care „micul Stalin" dîmboviţean îşi pusese sub urmărire propriile fiice: se găsesc aici declaraţiile lui Cezar Grigoriu, căsătorit în cele din urmă cu Tanţi Dej – după ce „tata socru" a apelat la diversiuni şi acţiuni odioase de compromitere a viitorului ginere, întreprinse de Securitate. Dragostea a învins, dar în 1968 Cezar Grigoriu declara, cu tristeţe, într-un memoriu înaintat Comitetului Central, că Dej nu i-a vizitat niciodată după căsătorie. În alt caz, dragostea faţă de o odraslă a lui Dej a putut aduce moartea. Doctorul Gheorghe Plăcinţeanu a fost arestat, murind în detenţie, pentru „vina" de a fi fost prieten cu Lica Gheorghiu: iar Lica a aflat de la „bunul său tătic", care a închiriat singur o sală de cinema pentru a-şi vedea fata debutînd ca actriţă, că tînărul şi chipeşul doctor fugise peste graniţă „cu o balerină" – în timp ce acesta se stingea în penitenciarul de maximă siguranţă de la Rîmnicu Sărat, în urma torturilor îndurate la Securitate.

Cît despre „tovarăşii de drum", un raport secret al Secţiei Comitetului Central pentru controlul muncii la Ministerul Forţelor Armate, Ministerul Afacerilor Interne şi Justiţie din aprilie 1968 consemna că în trecut s-a efectuat „urmărirea informativă a unor tovarăşi din conducerea partidului" la ordinul lui Dej. Astfel, „maiorul Aliman Alexandru din Direcţia a XI-a a relatat că în anul 1955 a găsit în dulap dosare din care rezulta felul cum au fost supravegheate deplasările tovarăşilor din conducerea partidului şi persoanele cu care acestea veneau în contact. Colonelul Marcu Ion din Inspectoratul de Securitate Ilfov a arătat că, din ordinul lui Drăghici şi Pintilie Gheorghe, ofiţerii însoţitori de maşini întocmeau zilnic rapoarte de activitate, iar fostul colonel Szacso Alexandru a relatat că în 1957 era în posesia unui tabel pe care figurau numele tovarăşilor Nicolae Ceauşescu, Alexandru Bîrlădeanu, Ştefan Voitec şi alţii, cărora li se instalase tehnică de ascultare". În acelaşi raport, se consemna că Andrei Arghiropol, colonel din Direcţia tehnică, a recunoscut că prima sa misiune în Securitate „a fost interceptarea în 1949 a convorbirilor tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej", din ordinul lui Alexandru Nicolski şi Pintilie Gheorghe. Este de la sine înţeles că aceşti doi vechi agenţi sovietici operau la comanda Moscovei. Plasa ţesută cu migală în jurul membrilor conducerii Partidului Comunist cu ajutorul poliţiei secrete l-a cuprins astfel şi pe Dej: păzindu-şi cu străşnicie puterea, era la rîndul lui păzit, spre a fi împiedicat să uite vreodată de unde a primit-o.

N-avem bani pentru noi închisori

Au existat şi perioade de diminuări ale represiunii, din considerente politice interne, dar îndeosebi dictate de evoluţii externe. Ele nu sînt datorate unei destalinizări a lui Dej sau a unor subite accese de conştiinţă – probabil un accesoriu străin tipului de gîndire comunist. În 1954 s-a redus ritmul arestărilor şi al impunerii măsurilor administrative, iar o mare parte a celor deportaţi au primit permisiunea să se întoarcă acasă. „Blîndeţea" a fost determinată de nivelul excesului de zel atins de Securitate, remarcat cinic de către Dej în 4 septembrie 1952, la o şedinţă a Biroului Politic: „este foarte interesant că într-o adunare unde s-a dezbătut un text din *Constituţie* o ţărancă ridică mîna. Ea a spus că este bună *Constituţia,* că e de acord, dar că ar ruga un singur lucru, să nu fie forţaţi să intre în colhoz. După aceasta, se spune în *Buletinul informativ* că s-ar fi produs nelinişte în sală, nemulţumire, stare de agitaţie şi organele Securităţii urmăresc pe individa asta în continuare. Precis o s-o găsiţi în închisoare". Dej constata critic şi cinic, în acelaşi timp, că, dacă arestările vor continua în acelaşi ritm, în curînd vor trebui alocate „sume speciale pentru a construi noi închisori".

Mărinimia nu e a lui Dej. Măsurile de relaxare a represiunii, vizibile de la finele anului 1953, s-au întreprins sub influenţa consilierilor sovietici, care aplicau linia Moscovei, după eliminarea lui Beria. Dar moartea lui Stalin în martie 1953 nu alterase în esenţă mijloacele dure de lucru ale poliţiei politice, aşa cum nu a putut impiedica nici executarea lui Pătrăşcanu în 17 aprilie 1954. Imaginea consacrată a regimului de propagator al terorii arbitrare nu s-a ameliorat nici prin amnistierea, de scurtă durată, a prizonierilor politici, în 1955, în „spiritul Genevei" şi ca urmare a admiterii României în ONU, la finele acelui an şi nici de rapoartele organizaţiilor internaţionale pentru apărarea drepturilor omului care arătau îmbunătăţirea condiţiilor din închisori în 1955. De altfel, această relativă destindere internă a luat repede sfîrşit, iar măsurile represive s-au reintensificat, ca urmare a Revoluţiei din Ungaria din 1956, la a cărei înăbuşire România a participat activ şi mai ales în condiţiile retragerii trupelor sovietice din ţară cînd, pentru a suplini lipsa aceasta, percepută de populaţie ca un prim pas spre eliberarea de regimul sovieto-comunist, Securitatea a dezlănţuit un val de teroare care, pe alocuri, a depăşit în ferocitate anii stalinismului. Temerile că retragerea armatei sovietice din România ar fi atras prăbuşirea regimului comunist în România au fost astfel înlăturate.

După cel de-al III-lea Congres PMR din iunie 1960, în contextul afişării unei politici externe şi strategii economice din ce în ce mai independente de Moscova, în strînsă legătură cu aceasta, „gradul de severitate al ordinii poliţieneşti" a scăzut. Dej autorizează deschiderea închisorilor politice începînd cu 1962. Procesul s-a încheiat în 1964, cînd – potrivit datelor oficiale – un „ultim lot", numărînd 464 deţinuţi politici, a fost eliberat. Sugestiv este faptul că nu a existat un decret de graţiere a vinovăţiei, ci graţierile s-au făcut individual, deţinuţii politici fiind trecuţi nominal în anexele decretelor prin care au fost puşi în libertate. Faptul demonstrează că nu era pusă la îndoială nici un moment raţiunea represivă a regimului, căreia îi căzuseră victimă, ci ei erau, pur şi simplu, beneficiarii individuali ai unui act de clemenţă din partea regimului. Astfel, caracterul represiv al regimului comunist din România în primele două decenii postbelice nu a fost alterat nici măcar în actul final care încheie sîngeroasa epocă Dej.

Un naş laic

Cu prilejul sărbătoririi, la 21 decembrie 1949, a împlinirii celor 70 de ani de către Stalin, a venit la Moscova o delegaţie guvernamentală şi de partid română, în frunte cu Gh. Gheorghiu-Dej şi Ana Pauker.

Într-una din serile libere ale delegaţiei, tovarăşa Ana ne-a chemat pe Tania şi pe mine să o vizităm la hotelul unde era cazată. Tania n-a putut merge, din cauza indispoziţiei provocate de starea de graviditate în care se afla, aşa că m-am prezentat doar eu.

Gheorghiu-Dej ne-a invitat la masă pe soacra mea şi pe mine. Aflînd atunci că Tania este însărcinată, s-a oferit prompt să fie naşul laic al copilului aşteptat. În consecinţă, băiatul urma să primească prenumele Gheorghe, al naşului. M-am grăbit să declar că propunerea este inacceptabilă, deoarece se şi hotărîse în familie ca primul nostru născut să se declare Tudor, în cinstirea bunicului patern. Gheorghiu-Dej mi-a replicat că prenumele Tudor nu este recomandabil, deoarece, aşa cum au demonstrat în ultima vreme istoricii, Tudor Vladimirescu a trădat revoluţia. Am insistat însă în refuzarea lui Gheorghe, ceea ce l-a nemulţumit în chip evident pe primul-secretar al partidului nostru.

După aceea, tovarăşa Ana m-a mustrat pentru tonul prea categoric adoptat de mine cînd l-am contrazis pe Gheorghiu-Dej, despre care mi-a spus că nu uită niciodată desconsiderarea şi jignirile. Aceasta a fost prima şi ultima convorbire personală cu acela care, foarte curînd, avea să se manifeste ca duşmanul cel mai aprig al Anei Pauker.

(Gheorghe Brătescu – *Ce-a fost să fie. Notaţii autobiografice)*

O guvernare malefică

– convorbire cu politologul Stelian TĂNASE –

Puţini oameni îl consideră pe Gheorghiu-Dej şi epoca lui subiecte de dileme. Există un consens: anii guvernării lui au fost nişte ani malefici, persoana lui a fost malefică, dar i se pun la activ, în mai toate istoriile, modernizarea României în anii cît el a condus-o şi desprinderea politică de URSS. ***Stelian Tănase*** *a scris mai multe cărţi despre fenomenul comunismului românesc. Ultima* – Clienţii lu' Tanti Varvara. Istorii clandestine – *a apărut zilele trecute la Editura Humanitas. Gheorghiu-Dej este unul din personajele sale. L-am întrebat pe autor cum vede perioada 1948-'65.*

Modernizarea în sens comunist nu este modernizare, ci desfiinţarea proprietăţii private, poliţie politică şi cenzură. Nu asta înţelegem prin modernizare. Decretele succesive de desfiinţare a proprietăţii private au întors societatea la feudalism, au produs contrariul modernizării, anulînd efortul a o sută de ani de istorie românească. Noi, în anii '90, remodernizăm România, se încearcă refacerea instituţională a felului cum exista ea în '38. Nu se poate spune că Gheorghiu-Dej a modernizat România.

Dar se poate spune că a industrializat România?

A construit o industrie de secol XIX, depăşită chiar în momentul inaugurării ei. Era o societate patrimonială, premodernă, autarhică. O dictatură sinistră care a dus, la fel ca în tot blocul sovietic, la zeci de milioane de morţi. Nu poate fi socotită o modernizare, oricum am privi-o.

Ajungem la desovietizare.

Emanciparea de Moscova a fost tot un pas reacţionar şi conservator. Nu pentru că ocupaţia sovietică ar fi adus vreun beneficiu, dar în anii '50-'60, cînd, sub conducerea lui Hruşciov, la Moscova începeau reforme, camarila politică din jurul lui Dej, grupul din închisori, nefiind capabil să se schimbe, a refuzat reformismul şi a preferat stalinismul. Cadrul stalinist, prin care a fost refuzat hruşciovismul, a fost îmbrăcat în naţionalism, în patriotism românesc. Refuzul, îngheţul au fost servite populaţiei româneşti şi cercurilor diplomatice drept o emancipare de Moscova. Pentru că această elită izolată, fără sprijin în societatea românească – nişte ocupanţi, uzurpatori, de fapt, agenţi străini – a fost nevoită să găsească o legătură cu populaţia în momentul în care suportul tancurilor sovietice dispăruse. Molotov i-a şi spus odată lui Gheorghe Gheorghiu-Dej că „n-aţi rezista nici trei zile dacă n-ar fi Armata Roşie în România". De aceea, după '58, cînd Armata Roşie s-a retras, ei reintroduc teroarea. Şi aşa începe – cred eu – lansarea carierei lui Ceauşescu. Împreună cu Drăghici ei sînt elementele forte ale acestui val de teroare. După Congresul XXII al PCUS, cînd au refuzat destalinizarea, au fost nevoiţi să-şi găsească un suport politic, pentru că altfel populaţia ar fi reacţionat ca la Budapesta. După atîţia ani de ocupaţie sovietică, discursul naţionalist a fost o găselniţă extraordinară. Populaţia a început să-i sprijine pe Gheorghiu-Dej şi camarila lui: era o mistificare enormă, servită de propagandă unei populaţii în genunchi, sărăcite, terorizate. Această elită (elită în sens funcţional: oameni care distribuie resursele) a reuşit să-şi găsească suportul pe plan intern, tocmai cînd refuza să se schimbe. Deci şi în chestiunea modernizării şi în cea a ruperii de Uniunea Sovietică avem de-a face cu uriaşe mistificări istorice, circulînd încă şi astăzi.

Şi cum vă explicaţi supravieţuirea acestei mistificări, cînd au dispărut fizic chiar susţinătorii ei?

Este un alibi istoric extraordinar de puternic, este un drog pentru o populaţie care, după 1938, a trăit o istorie care nu era a lui. Încă de atunci, poporului român, „i se întîmplă" tot timpul ceva: n-a făcut el ceva, ca înainte, adică Marea Unire sau lupta cu puterile centrale în primul război mondial, lui „i s-a întîmplat". „I s-a întîmplat" regimul Antonescu şi legionarii, „i s-a întîmplat" cel de-al doilea război mondial cînd a ajuns pînă la Stalingrad, „i s-a întîmplat" abdicarea regelui, „i s-a întîmplat" comunismul. Toate aceste întîmplări asigură un somn liniştit. E convenabil pentru conştiinţa colectivă, pentru memoria colectivă, pentru *psyché* colectiv să susţinem că aşa a fost.

De aici şi teza că poporului român i s-a întîmplat şi Revoluţia din '89.

Atunci poporul român a preluat iniţiativa, de atunci şi face ceva. Dar nici cei 45 de ani nu pot fi puşi în paranteză. Stalinismul durează prin aceste canale sangvine care ne furnizează alibiul. Nimeni nu vrea să recunoască că a trăit într-o minciună că „n-am ştiut ce mi se-ntîmplă". Ne lăudăm că sîntem singura ţară din estul Europei de unde au plecat trupele sovietice. Ceea ce nu se spune este că nu Gheorghiu-Dej, ci Hruşciov a avut interesul, după Budapesta, să-şi retragă armatele, să facă un important gest faţă de Occident ca să poată renegocia fondurile şi să poată susţine că aceste regimuri sînt de sine-stătătoare, că durează prin voinţa popoarelor lor. S-a uitat pe hartă, a văzut că România este cea mai sigură pentru acest plan şi a extras Armata sovietică. Cine spune că asta s-a datorat genialităţii politice a lui Dej şi lucidităţii clasei politice româneşti nu spune adevărul. Sigur că ei vroiau să scape de sub tutela Moscovei, dar interesul lor a coincis cu interesul Moscovei. E o naivitate să susţii că Hruşciov a fost păcălit de clarviziunea comunistului român.

Deşi armata sovietică s-a retras, nimic din structura regimului nu s-a schimbat.

A fost atunci un moment de mare speranţă, anii '58-'65, şi înăuntrul partidului, dar şi în afara lui: a existat speranţa că regimul lui Dej se va titoiza. În urmă cu 10 ani, Tito scăpase de armata de ocupaţie şi introdusese reforme, sistemul autogestiunii. În timpul lui Stalin, Dej ţinuse raportul împotriva lui Tito, raport se pare scris la Moscova. Cînd Hruşciov s-a dus să se împace cu Tito, Dej a simţit că ceasurile lui sînt numărate şi a făcut o mişcare rapidă de reconciliere. În România, după '61, emanciparea de Moscova a luat un aspect cultural, prin desfiinţarea librăriei Cartea Rusă, demolîndu-se o clădire superbă, s-a desfiinţat Muzeul şi Institutul româno-sovietic. Gesturi simbolice. Pe de altă parte, mai multe cancelarii europene au trimis spre România artişti, filme, ceea ce a dat altă imagine, deşi dictatura era aceeaşi. Au fost eliberaţi deţinuţii politici, tot în urma insistenţelor Occidentului. Dar nucleul dur, bazele sistemului nu s-au schimbat cu o iotă. De aceea, în '71, cînd Ceauşescu a maoizat, a kimirsenizat regimul de la Bucureşti, n-a fost nici o problemă, pentru că bazele rămăseseră. Ca şi românii, Occidentul a înghiţit momeala cu mînă cu tot şi l-au sprijinit pe Ceauşescu pînă la venirea lui Gorbaciov la putere. Şi trebuie spus că acest sprijin cinic s-a produs în cunoştinţă de cauză. Occidentul ştia foarte exact cine e Ceauşescu, n-avea nici o iluzie, se ştia în ce condiţii trăiesc românii. S-au servit de el şi în relaţiile chino-sovietice, şi în relaţiile dintre Israel şi lumea arabă, era un pion pe această tablă.

Se spune totuşi că Dej era un om de treabă, îi plăceau femeile şi băutura, avea vicii omeneşti, cu el puteai să te înţelegi, Ceauşescu era un ascet fără înţelegere pentru firea omenească şi acesta ar fi unul dintre motivele pentru care a impus un regim ascetic României.

Gheorghiu-Dej a fost un asasin, pur şi simplu. Numărul victimelor din timpul regimului lui depăşeşte jumătate de milion. Ceauşescu nu a avut atîtea crime pe conştiinţă. Oricum n-avea conştiinţă, cum nici Gheorghiu-Dej n-avea. Gheorghiu – bun şi Ceauşescu – rău sînt rezultatul unei iluzii de perspectivă. Majoritatea oamenilor care trăiesc astăzi l-au cunoscut doar pe Ceauşescu. Gheorghiu-Dej a fost mai cinic şi un asasin rece. Această mentalitate şi-a format-o în puşcărie unde a fost implicat în cîteva crime între deţinuţi; nu există dovada că le-a ordonat, dar a fost implicat. Erau crime determinate de prioritatea accesului la resurse şi victimele puteau fi şi legionari şi comunişti şi deţinuţi de drept comun. În toate închisorile, comuniştii alcătuiau nucleele de distribuire a resurselor, erau cei mai numeroşi şi îşi impuneau dictatul. Administraţia puşcăriilor se baza pe ei pentru că erau mulţi şi erau disciplinaţi. Acolo a învăţat să ucidă, acolo a învăţat să fie un calculator rece. Cînd a intrat în puşcărie era cu totul altă persoană. Puşcăria l-a redesenat. Cînd a intrat, avea un trecut social-democrat, fusese concediat, el n-a lucrat la CFR Griviţa – cum s-a spus – era în Comitetul Naţional CFR, ca agent plătit al Moscovei şi încasa bani prin Vasile Luca, Gheorghe Stoica şi Pătrăşcanu. Comuniştii, cîţi erau – 650-850 – erau plătiţi. În perioada interbelică, a fi bolşevic însemna să fii agent al Moscovei, pe statele ei de plată. Poate aveau şi convingeri, dar ca persoane reprezentau o zonă periferică şi pentru lumea muncitorească. În acest sens, Gheorghiu-Dej era un lumpen proletar care vroia să fie un lider influent, un muncitor cu cămaşă albă, proprietar de atelier, să monteze prin case prize. Credeau că greva va fi un pas spre ascensiunea în lumea muncitorească. A fost arestat după grevă şi i s-a dat – după părerea mea – o pedeapsă enormă, regimul era speriat de faptul că se organizau prin Comintern mişcări de mare amploare. Reacţia a fost excesivă. Şi ar trebui poate să ne întrebăm de ce, cînd s-a tras în muncitori, în mijlocul oraşului, nu a protestat nici un intelectual, nici un ziarist. Pedepsit, Gheorghiu-Dej a avut o frustrare masivă şi psihologic a suportat foarte greu închisoarea. Apoi, pentru alţii (Doncea, Vasilichi, Dumitru Petrescu) s-a organizat o evadare, în timp ce el a fost lăsat în închisoare, uitat parcă acolo. El a devenit liderul comuniştilor de la Doftana după cutremurul din '40, la Caransebeş. A avansat după moartea lui Ilie Pintilie şi circulă legende îngrozitoare, cum că n-ar fi fost străin de această moarte. Cînd a venit la putere în România, el a condus cu acest resentiment, a condus cu această frustrare, pe care a transformat-o în acţiune ideologică. A fost un război personal acoperit de o pojghiţă ideologică. El nu era un personaj ideologizat, era sumar instruit în marxism-leninism. Era un pragmatic. De aceea a şi supravieţuit şi a rămas la putere. În România comuniştii trebuiau să fie la putere, dacă nu era el, era altul, dar el i-a convenit lui Stalin din cîteva calcule evidente: un partid volatil, era muncitor, român, nu fusese amestecat în luptele fracţioniste. Datorită faptului că a stat în închisori cu activul comunist, Gheorghiu-Dej avea oameni. Ana Pauker era izolată. Se spune că Gheorghiu-Dej a cîştigat pentru că reprezenta partida naţională. Nu e adevărat: era mult mai servil, mai supus, mai prompt în execuţia ordinelor. Nu există nici un motiv pentru care poporul român ar trebui să-i fie recunoscător lui Gheorghiu-Dej.

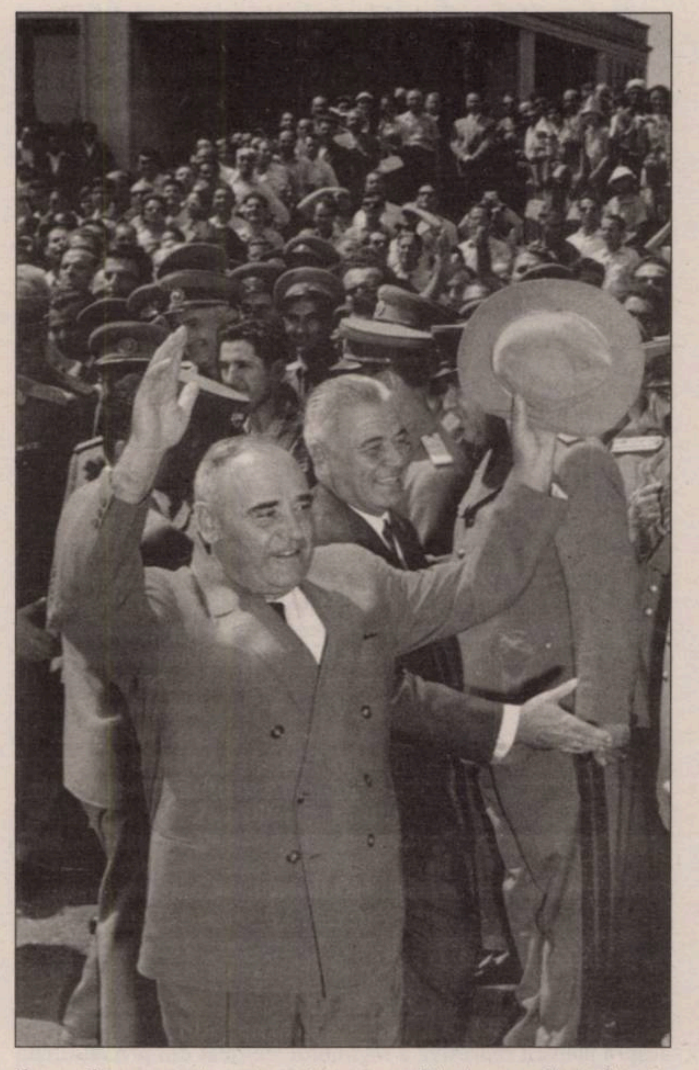

a consemnat
Magdalena BOIANGIU

Cine sîntem

Fiecare tragedie de masă din secolul XX a fost unică: Gulagul, Holocaustul, masacrul armenilor, masacrul de la Nankin, Revoluţia Culturală din China, revoluţia din Cambogia, războaiele din Bosnia, printre multe altele. Fiecare dintre aceste evenimente a avut origini istorice, filozofice, culturale diferite; fiecare s-a ivit în circumstanţe care nu se vor mai repeta vreodată. Doar capacitatea noastră de a-i înjosi, de a-i distruge, de a-i dezumaniza pe semenii noştri a fost şi va rămîne repetabilă la infinit. E repetabil felul cum îi transformăm pe vecini în „duşmani", cum le spunem adversarilor noştri că sînt nişte păduchioşi, viermi sau gloabe, cum declarăm că victimele noastre sînt fiinţe inferioare, insignifiante sau malefice, care merită doar să fie arse, deportate sau ucise. Dacă ne vom strădui să înţelegem cum societăţi diferite şi-au transformat vecinii şi pe unii cetăţeni din oameni în obiecte, vom şti mai mult despre circumstanţele specifice care au provocat fiecare episod de tortură şi crime în masă şi vom înţelege mai bine latura întunecată a naturii noastre umane. Filozofii totalitari au avut şi vor continua să aibă o profundă influenţă asupra a milioane de oameni. Distrugerea „duşmanului obiectiv", aşa cum a spus odată Hannah Arendt, rămîne un ţel fundamental al multor dictaturi. Trebuie să ştim de ce – şi fiecare poveste, fiecare amintire, fiecare document din istoria Gulagului este o piesă dintr-un puzzle, o parte din explicaţie. Fără ele, ne vom trezi într-o bună dimineaţă şi o să ne dăm seama că nu ştim cine sîntem.

(Anne Applebaum, *Gulagul: ca să nu uităm)*

EUROPA FORUM

OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ALE INTEGRĂRII EUROPENE

supliment editat de **Dilema veche** și **EurActiv.ro** în colaborare cu **HVB Bank România**

HVB Bank România şi Bank Austria Creditanstalt au organizat în 21 aprilie evenimentul Europa Forum, cu participarea extraordinară a domnului Jacques Santer, fost preşedinte al Comisiei Europene. Europa Forum este un eveniment tradiţional al Bank Austria Creditanstalt / HVB Bank, un cadru al excelenţei, în care înalţi reprezentanţi ai comunităţilor de afaceri şi ai lumii politice au posibilitatea de a-şi împărtăşi viziunile şi de a dezvolta împreună noi strategii. Acest supliment se bazează pe intervenţii în timpul Europa Forum şi pe interviuri cu participanţii.

Cuvînt de deschidere

Aş vrea să le mulţumesc tuturor celor care au venit în această seară la acest eveniment foarte special pentru Banca Austria şi pentru HVB Bank. Sîntem foarte mîndri că am putut organiza un astfel de eveniment cu participarea unor vorbitori notabili. Aş vrea să spun cîteva cuvinte despre Europa Forum. HVB Bank România şi Bank Austria Creditanstalt au fost întotdeauna interesate activ de evoluţia economiei europene. Şi acest lucru a făcut ca organizarea Europa Forum să devină o tradiţie a grupului, prin evenimentele diverse pe care le-am organizat. **Seria de evenimente constă în fiecare an din Europa Forum desfăşurat la Viena şi 15 conferinţe organizate în regiuni strategice din Europa de Est.**

În această seară, cu numai patru zile înainte de semnarea Tratatului de către România, „Europa Forum" are ca temă oportunităţile şi provocările aderării la Uniunea Europeană şi sîntem mîndri să îi avem ca vorbitori pe dl Jacques Santer, fost preşedinte al Comisiei Europene, dl Leonard Orban, secretar de stat şi negociator-şef cu Uniunea Europeană, dl Adrian Ciocănea, secretar de stat în Ministerul Integrării, dl Ferdinand Lacina, fost ministru de Finanţe al Austriei, şi pe dl Erich Hampel, preşedintele executiv al Bank Austria Creditanstalt, iar ca moderator pe dl profesor Daniel Dăianu, fost ministru de Finanţe.

Dan PASCARIU, CEO HVB Bank

România aduce valoare adăugată Uniunii

– interviu cu Jacques SANTER, fost preşedinte al Comisiei Europene –

Acum opt ani, în timpul mandatului dvs., Comisia Europeană şi-a exprimat pentru prima dată opinia în legătură cu cererea de aderare a României la UE. Era în iulie 1997. Cum vedeaţi lucrurile atunci şi cum priviţi aceşti opt ani care au trecut?

Am fost de mai multe ori în România. Întîi, ca prim-ministru al Luxemburgului – a fost prima vizită oficială a unui prim-ministru luxemburghez în România, în 1993. De fiecare dată cînd am revenit apoi, ca preşedinte al Comisiei Europene, am văzut cu ochii mei cum apar, puţin cîte puţin, schimbările. Am revenit acum cu plăcere, am ţinut să revin pentru simplul motiv că sînt fericit şi mîndru că ceea ce am început în iulie 1997 se împlineşte astăzi: pe 25 aprilie, tot sub preşedinţia luxemburgheză a UE – ca şi în 1997 –, se semnează Tratatul de aderare. Este un eveniment istoric nu doar pentru România, dar şi pentru Uniunea Europeană. Aderarea nu trebuie văzută într-un singur sens, căci România are multe de oferit Uniunii, aşa încît trebuie să acordăm atenţie valorii adăugate pe care o aduce ţara dvs. în Uniune. Mai întîi prin teritoriul său – este a doua ţară ca mărime dintre noile state membre, după Polonia. Apoi, este foarte importantă şi aşezarea sa geografică. Iar dacă proiectul fundamental al Uniunii Europene a fost instaurarea unei păci durabile în Europa, cred că România poate juca un rol major în acest context politic: ea îi poate conferi Europei o valoare adăugată în relaţiile cu vecinii săi, dar şi în zona Mării Negre. România va fi un pivot în tranziţia dintre UE şi vecinii săi – Ucraina şi Rusia, în primul rînd. Guvernul actual al României a dovedit că are voinţa politică pentru a juca acest rol. Cred, pe de altă parte, că România a pierdut ceva timp – a început, acum opt ani, cu unele reforme, dar acestea nu au progresat în ritmul necesar. A fost mai degrabă un fel de *stop and go*. În viitor însă, cred că România va juca un rol economic şi politic important, nu numai în relaţia cu Bruxelles-ul – căci Bruxelles e departe pentru dvs. –, ci şi pe plan regional.

În cazul votului din Parlamentul European, era o problemă care nu privea numai România, ci o problemă de fond a Parlamentului. Aşa încît, odată problema rezolvată, grupul popular a votat pentru aderarea României.

Acum două săptămîni, Tratatul de aderare a României a obţinut o majoritate confortabilă în Parlamentul European. Dar există încă voci foarte puternice, provenite mai ales din Partidul Popular European, care solicită amînarea cu un an a aderării. Cunoaşteţi foarte bine PPE, al cărui preşedinte aţi fost. Este vorba de o atitudine generală eurosceptică sau de cazul particular al României?

Este vorba de un caz foarte particular, care priveşte prerogativele parlamentarilor europeni în privinţa bugetului Uniunii. În textul care a fost propus de Comisie şi de Consiliul de Miniştri, unele grupuri parlamentare – nu numai cel popular, dar şi cel ecologist – au avut impresia că puterile Parlamentului în materie bugetară erau transgresate. Sînt bucuros că preşedinţia luxemburgheză a rezolvat această problemă, dînd parlamentarilor toate asigurările că prerogativele lor vor fi respectate în ceea ce priveşte bugetul. Nu era deci o problemă care privea numai România, ci era o problemă de fond care privea Parlamentul European. Aşa încît, o dată problema rezolvată, grupul popular a votat *pentru* aderarea României. A fost vorba, aşadar, despre o anume sensibilitate a parlamentarilor în legătură cu respectarea prerogativelor lor în materie bugetară, o materie care este de competenţa lor.

Există aceste dispute între Comisie şi Parlament în privinţa unor probleme, cum ar fi, de pildă, bugetul. În acest caz, există posibilitatea ca România şi Bulgaria să devină un fel de „victime colaterale" ale conflictelor dintre instituţiile europene?

Este o problemă generală, care nu se pune doar pentru România şi Bulgaria, ci pentru toate ţările membre, în ceea ce priveşte bugetul pentru perioada 2007-2013. Eu am fost întotdeauna împotriva unei limitări atît de severe a fondurilor care se alocă noilor state membre; dar nu numai celor noi, ci *regiunilor mai puţin dezvoltate* – căci există astfel de regiuni şi în vechile ţări membre. Uniunea Europeană este construită pe principiul solidarităţii: este un principiu care trebuie să funcţioneze în toate sensurile şi să fie aplicat consecvent. Eu am propus, pentru bugetul 2000-2006, adoptat la Consiliul European de la Berlin din 1999, pe cînd Europa avea doar 15 membri, un plafon de 1,27% din PIB al contribuţiei la fondurile comunitare *(fonduri de coeziune – pentru regiunile mai puţin dezvoltate* – n.ed.). Plafonul n-a fost niciodată atins, dar el a fost adaptat la nevoile diferitelor regiuni ale UE. Nu înţeleg de ce acum unele ţări membre, cu contribuţii mari la bugetul UE, fixează plafonul la doar 1% *(vezi articolul despre bugetul UE din pag. III* – n. ed.). În al treilea rînd, bugetul nu trebuie considerat în sine, ci trebuie avute în vedere şi celelalte beneficii, şi pot da exemple din propria mea experienţă: aeroportul din Atena a fost finanţat cu 1 miliard de euro din fondurile europene şi cu 1 miliard de către Guvernul grec. Dar acest miliard european nu trebuie pus exclusiv în contul Greciei, căci aeroportul a fost construit de o firmă germană, ceea ce înseamnă că banii se întorc, într-un fel, către Germania – nu în bugetul statului german, desigur, ci în economia germană. Tot aşa, metroul din Porto, din Portugalia, a fost finanţat din fondurile structurale ale UE, dar a fost construit de firma franceză Bouygues. De aceea spun că solidaritatea nu funcţionează într-un singur sens – către ţările sau regiunile mai sărace –, ci există şi alte beneficii pentru ţările care contribuie mai mult la bugetul comunitar.

Odată cu acest vot, Parlamentul a obţinut dreptul de a monitoriza el însuşi evoluţia României şi a Bulgariei pînă la aderare. Poate Parlamentul să asigure o monitorizare mai eficientă decît cea a Comisiei Europene?

Monitorizarea României de către Parlament nu trebuie privită ca o sancţiune.

Comisia trebuie să-şi facă evaluarea, care este de competenţa ei, iar Parlamentul trebuie să ţină seama de evaluarea făcută de Comisie. De altfel, chiar dl Pierre Moscovici, care este raportor pentru România, a precizat că această monitorizare din partea Parlamentului trebuie privită nu ca o sancţiune, ci ca o încurajare adresată României de a persevera pe calea reformelor şi ca un mod de a asigura un fel de asistenţă forţelor politice româneşti.

Românii sînt euroentuziaşti – toate sondajele arată o puternică susţinere populară a aderării la UE, cea mai mare dintre toate ţările candidate. Are acest sprijin popular vreo importanţă în luarea deciziilor privind România sau măcar influenţează în vreun fel atitudinea instituţiilor europene faţă de ţara noastră?

Cred că da. România a avut întotdeauna un loc special în inima europenilor – nu este un „stat nou" pentru noi, ci o ţară cu identitatea şi istoria sa. Sigur că România a avut şi multe probleme, iar europenii sînt şi foarte susceptibili faţă de acestea. Aşa încît sînt mîndru că procesul aderării are loc. În definitiv, şi în viaţa unei naţiuni, ca şi în viaţa unui om, un an de întîrziere nu mai contează, dacă pînă la urmă reuşeşti să faci ceea ce ţi-ai propus. Iar procesul aderării are loc nu doar pentru binele României, ci şi pentru binele Uniunii Europene.

interviu de Mircea VASILESCU
şi Cristian GHINEA

Liderul politic şi omul de stat luxemburghez Jacques Santer (n. 1937) este avocat şi economist, doctor în drept. A intrat în politică în cadrul Partidului Social-Creştin în 1965. A fost ministru de Finanţe (1979-1984) şi apoi prim-ministru pînă în 1995, cînd a devenit preşedinte al Comisiei Europene, pînă în 1999. De asemenea, a fost vicepreşedinte al Parlamentului European (1975-1977), parlamentar european (1975-1979 şi 1999-2004), preşedintele Partidului Popular European (1987-1990).

Istoria aderării României începe în 22 iunie 1995, cînd depune cererea de a deveni membră a Uniunii Europene. În iulie 1997, sub mandatul lui Jacques Santer, Comisia Europeană oferă un prim răspuns prin publicarea documentului „Opinia asupra cererii României de a deveni membră a UE", iar în anul următor este produs primul „Raport periodic privind progresele înregistrate de România în vederea aderării".

Sursa: EurActiv.ro

Mircea Vasilescu, Jacques Santer şi Cristian Ghinea

Leonard ORBAN

Se schimbă contextul

Am reuşit să încheiem negocierile în decembrie 2004, a fost un moment foarte important, dacă analizăm retrospectiv, observăm că au fost unele schimbări importante în timpul derulării procesului de aderare – admiterea noastră, ca şi a statelor care au aderat înaintea noastră, a fost judecată după anumite principii, acum sînt alte principii, care se vor aplica celor care ar urma să se integreze.

Voi da numai un exemplu: un stat care începe acum negocierile nu va avea garanţii depline din partea UE că, la un moment dat, acea ţară va deveni membră. Este o diferenţă majoră, arată că procesul de deschidere a negocierilor devine din ce în ce mai greu. Observăm noi condiţii: sînt foarte, extrem de dure. Şi nu doar procedurile se schimbă, dar şi contextul.

Acum sînt alte principii care se vor aplica celor care ar urma să se integreze. Contextul s-a schimbat dramatic şi nu neapărat în favoarea unui nou proces de extindere.

Contextul s-a schimbat dramatic şi nu neapărat în favoarea unui nou proces de extindere. Voinţa statelor membre pentru extindere a scăzut semnificativ, am observat în timpul negocierilor că dificultăţile procesului au crescut foarte mult în timpul procesului.

Dar acum sîntem foarte aproape de momentul istoric al semnării Tratatului, îl vom semna luni şi vom fi confruntaţi cu două provocări majore: una dintre acestea este legată de pregătirile de aderare, aş dori să vă amintesc că România are şase clauze de salvgardare şi două dintre acestea sînt foarte dificile.

Sînt domenii foarte, foarte importante – unul dintre acestea este concurenţa. Şi vorbim aici de schimbarea fundamentală a regulilor în economie, în special în ceea ce priveşte ajutorul de stat (inclusiv în industria metalurgică) şi, desigur, în Justiţie şi Afaceri Interne – o arie foarte importantă, care acoperă mai multe sectoare: reforma Justiţiei, lupta împotriva corupţiei, lupta împotriva crimei organizate. Aceasta este una dintre provocări.

Va fi în interesul nostru să fim pregătiţi la momentul aderării, pentru că, dacă vom fi pregătiţi, vom beneficia mai repede de aspectele pozitive ale extinderii. Altfel, costurile pot creşte foarte mult. Desigur că nu trebuie să acordăm atenţie numai acestor domenii acoperite de clauzele de salvgardare, dar şi tuturor celorlalte acoperite de *acquis*-ul comunitar.

A doua provocare foarte importantă: imediat după semnarea Tratatului, devenim *acceding country* – un statut complet diferit, vom participa la toate întîlnirile din Consiliul European, din Comisia Europeană şi din Parlament, din august, şi va trebui să intervenim, să avem o poziţie în diferite întîlniri. Vom avea probleme foarte importante, pentru a coordona poziţiile interne cu privire la aceste intervenţii.

Monitorizarea oricum continuă şi trebuie să demonstrăm progrese pe teren, că facem progrese în privinţa Justiţiei, în lupta împotriva corupţiei, în dezvoltarea cadrului instituţional pentru administrarea fondurilor structurale de care vom

Daniel Dăianu, Jacques Santer, Leonard Orban

beneficia. Adică trebuie să demonstrăm în toate domeniile că România este pe drumul cel bun.

Aş vrea să spun că **dacă în unele domenii sîntem pregătiţi, în altele vom fi pe drumul cel bun, astfel încît la un moment dat să fim pregătiţi.** Avem încă un important număr de derogări, avem timp în plus să fim pregătiţi. Trebuie să comunicăm foarte bine acest aspect oamenilor, să nu se sperie, trebuie să ne îmbunătăţim comunicarea.

(din intervenţia în cadrul conferinţei)

Cine cîştigă, cine pierde?

– interviu cu Leonard ORBAN, secretar de stat în Ministerul Integrării Europene, coordonator al activităţilor de integrare –

Pe măsură ce integrarea devine mai apropiată, începe să se contureze o dezbatere media cu accente uşor catastrofice. Cine are de pierdut din integrare? Cine ar trebui să se teamă?

Mai întîi de toate, cred că trebuie să cîntărim foarte atent problema şi să discutăm atît despre costuri, cît şi despre beneficii. Dacă urmărim întreg procesul, vom constata că, adunînd toate elementele, ceea ce rezultă este un aspect categoric pozitiv. Ceea ce facem noi în momentul de faţă este un proces accelerat de modernizare a României. Ne grăbim să intrăm în Uniunea Europeană şi accelerăm acest proces pe care oricum ar fi trebuit să îl facem, pentru că trăim într-o economie din ce în ce mai conectată la economiile din jur. Avem, în acest sens, sprijinul solid, consistent al Uniunii. Politica de coeziune a Uniunii este extrem de importantă. Prin această politică, UE va reuşi să ridice nivelul de dezvoltare economică şi în România. Revenind la întrebarea dvs., îmi este greu să vă răspund. Nu cred că lucrurile pot fi puse sub forma „cine are de pierdut, cine are de cîştigat". Ne aflăm în secolul XXI şi sîntem parte dintr-o lume în continuă schimbare. Trebuie să înţelegem că este necesar să ne adaptăm, să învăţăm şi să fim în permanenţă conectaţi la ceea ce se întîmplă în jurul nostru. Intrarea în Uniunea Europeană ne va permite să fim continuu conectaţi la mecanismele schimbării.

În Polonia, ţăranii au votat contra aderării. După ce au început să vină fonduri direct de la Uniune, lucrurile s-au schimbat simţitor. Ţăranii sînt acum cei care susţin cu convingere statutul Poloniei de membră a UE.

Nu putem vorbi deci despre o anume categorie care va pierde în ansamblul ei. Doar că viaţa va deveni mai dură şi concurenţa mai acerbă.

Eu nu aş spune mai dură, ci doar mai diferită. Îmi amintesc că am văzut, în momentul în care Spania a intrat în Uniune, cîteva documentare despre această problemă: ce se întîmpla înainte de intrare şi cum stăteau lucrurile după. Omul care îşi permitea să stea foarte mult şi foarte relaxat, dintr-o dată intra într-o activitate solidă, cronometrată uneori, dar cu rezultate bune. Diferenţa dintre ceea ce era Spania acum douăzeci de ani şi ce este acum este formidabilă. Acolo vom ajunge şi noi, dar va trebui, categoric, să facem un efort important. S-a spus, la un moment dat, că cei care vor pierde cel mai mult vor fi ţăranii. Este adevărat şi nu prea. De exemplu, înainte de intrarea Poloniei în Uniune, a avut loc un referendum şi un important procent din populaţie, majoritatea ţărani, a votat împotriva aderării. După integrarea Poloniei şi după ce au început să vină fonduri direct de la Uniune, lucrurile s-au schimbat simţitor. Ţăranii sînt acum cei care susţin cu convingere statutul Poloniei de membră a UE.

Susţin acum o Polonie care a primit bani.

Sigur, pentru că finalmente vorbim de interese economice. Noi sigur nu vom putea continua cu procentul de populaţie ocupată în agricultură pe care îl avem în momentul de faţă. Se tot vorbeşte de 40%, dar, conform statisticilor ultimului recensămînt agricol, sînt în jur de 28% care lucrează efectiv în agricultură şi, într-adevăr, 40% care locuiesc în zona rurală. Dacă luăm în considerare ceea ce se întîmplă la ora actuală în Uniunea Europeană, unde un procent de maximum 10% constituie populaţie agricolă, este clar că procentul de 40% din ţara noastră va trebui să scadă. În acest caz, oamenii nu vor avea de pierdut, ci vor trebui să se orienteze către alte sectoare, de exemplu, spre servicii, domeniu în care sîntem mult în urma Uniunii. Dacă vorbim de diferitele sectoare industriale, este clar că anumite sectoare, fie puternic energofage, fie poluante, vor descreşte semnificativ. Unele pînă la eliminare.

Vorbeaţi în timpul conferinţei Europa Forum *de industriile grele, despre industria oţelului. Ce se va întîmpla aici?*

Nu mă gîndeam neapărat la industria oţelului, ci mai degrabă la viitorul nesigur al industriei cimentului, dacă nu va respecta criteriile de mediu comunitare, foarte dure. Există sectoare cum ar fi mineritul, care, cu siguranţă, se vor diminua. Industria oţelului nu face parte neapărat din această categorie. Odată cu procesul de automatizare, va scădea însă numărul de muncitori. Acest lucru este normal pentru că mergem spre o lume în schimbare. Se tot vorbeşte de strategia Lisabona, al cărei fundament este economia bazată pe cunoaştere. Trăim într-o lume în continuă schimbare şi nu mai putem să ne izolăm de ceea ce se întîmplă în jurul nostru. Şi dacă ne vom integra, şi dacă acest lucru nu se va întîmpla, ceea ce este puţin probabil, tot va trebui să fim pe deplin conectaţi la economia din jurul nostru.

Cine implementează noile reguli? Se spune că va trebui să închidem 70% dintre fabricile de lapte. Avem oameni, avem mecanisme administrative care să implementeze aceste norme dure?

În mare parte avem această capacitate administrativă. Există destui oameni foarte bine pregătiţi care se ocupă cu implementarea *acquis*-ului, dar nu sînt suficienţi. Să luăm exemplul gestionării fondurilor structurale şi de coeziune, fondurile pe care le va primi România după data aderării pentru a reduce decalajele între regiuni şi decalajele sociale. Numai în primii trei ani vor intra în ţară şase miliarde de euro. Aceşti bani vor putea fi cheltuiţi, în condiţiile în care va exista un cadru instituţional foarte bine pus la punct, mii de oameni extrem de bine pregătiţi. În aceşti ani sîntem în procesul de angajare şi de pregătire a acestor persoane, de constituire şi definire a procedurilor care sînt foarte complicate. Pe scurt, avem mecanisme, dar trebuie să întărim şi în continuare capacitatea administrativă.

Ofensiva împotriva evaziunii nu este strict legată de integrarea europeană, dar va face foarte mult bine pentru integrarea României.

Există între clauzele de salvgardare una foarte importantă şi foarte dură privind concurenţa. De ce au insistat europenii pe concurenţă? Care a fost problema?

Nu am avut suficiente progrese. Regulile de acordare a ajutoarelor de stat sînt dure şi diferite de ce exista înainte, nu neapărat în legislaţie, dar mai ales în practică. Sînt reguli care permit ştergerea unor datorii, în condiţii foarte stricte, o dată la zece ani, cu reducerea capacităţii de producţie şi îndeplinind alte şi alte criterii. Ele au venit însă pe o economie parţial restructurată.

Şi acea parte a economiei dependentă de ajutoare, practic, va trebui desfiinţată?

Absolut! Unele dintre companiile forţate să respecte aceste reguli – de exemplu, nu se mai acordă reeşalonări de datorii – vor găsi resurse să facă acest lucru, fiind încurajate de un anumit mediu. Important este că cei care vor rămîne vor fi cei performanţi, cei care au şanse să prospere pe piaţa internă a Uniunii.

Nu avem perioade de graţie aici.

Nu, nu am avut perioade de graţie, motiv pentru care s-a introdus clauza de salvgardare pe concurenţă, pentru că trebuia să demonstrăm înainte de finalizarea negocierilor că aplicăm pe deplin legislaţia comunitară. Ea era deja adoptată, dar aplicarea ei nu era 100% în conformitate cu legislaţia europeană.

Noua ofensivă declarată de acest Guvern împotriva evaziunii face parte din procesul de integrare sau este o politică ce ţine mai degrabă de raţiuni interne?

Este foarte greu să separi politica de integrare europeană de politicile interne, fapt care influenţează pozitiv pregătirea noastră economică. Ofensiva împotriva evaziunii nu este strict legată de integrarea europeană, dar va face foarte mult bine pentru integrarea României.

interviu de Cristian GHINEA

Ferdinand LACINA

Este în interesul nostru egoist să deschidem Uniunea

Aş dori să mă refer la trei ţări care au aderat în acelaşi timp, dar a căror evoluţie a fost diferită: Finlanda, Austria şi Suedia. În primii 10 ani după aderare, Finlanda a avut, de departe, cea mai bună evoluţie, Austria vine pe locul al doilea, în timp ce Suedia nu a reuşit să se plaseze atît de bine. Evoluţia depinde deci nu doar de momentul aderării, ci de politicile interne. Este evident, dacă ne uităm spre alte momente ale extinderii, în cazul unor state ca Grecia, Spania, Portugalia sau Irlanda, istoriile sînt diferite.

S-a vorbit aici despre provocările viitorului. În următoarea fază, este evident că Austria va fi afectată pozitiv. L-am ascultat pe dl Santer, eu voi vorbi din experienţa mea de consultant la două companii. Aceste două companii au investit în ultimii ani în special în România. A fost creată o nouă divizie de personal, ceea ce a însemnat că aceste companii au crescut în mod substanţial, au cucerit noi pieţe mai ales în Austria, Ungaria, Slovacia şi România. Extinderea ne aduce deci noi oportunităţi.

E drept că mediul economic devine mai concurenţial, trebuie să adoptăm reforme structurale, în special în ţările mari, care pot duce la mai multă creştere economică în UE. Dar deschiderea spre noi membri înseamnă că apar noi posibilităţi de comerţ şi de investiţii în ţări care cresc de cîteva ori mai repede decît UE. Este în interesul nostru egoist, ca membri vechi ai UE, să deschidem Uniunea şi sînt de acord cu dl Santer că nu este de înţeles de ce se reduce alocaţia la 1% din buget pentru dezvoltarea regiunilor rămase în urmă.

Şi trebuie să spunem: sîntem mai extinşi decît SUA, avem o piaţă unică, dar nu sîntem încă o comunitate economică, o entitate economică, cred că avem nevoie de o Europă unită şi sperăm că o vom obţine cu ajutorul şi sprijinul noilor membri.

Aderarea nu este capătul drumului

Trebuie să vă spun că aderarea nu este capătul. Întregul proces abia începe. Din experienţa mea, trebuie să pregăteşti aparatul instituţional, trebuie să pregăteşti terenul în agricultură, în ceea ce priveşte fondurile structurale, să accepţi regulile jocului în Bruxelles. Sînt necesare investiţii în infrastructură şi mediu. Nu doar în sectorul public, dar şi în sectorul privat. Dvs. sînteţi parteneri pentru instituţiile europene. Aceasta înseamnă că ceea ce poate face statul este să pregătească serviciul public pentru această provocare.

Ferdinand Lacina

(din intervenţia în cadrul conferinţei)

***Ferdinand Lacina** a fost ministru de Finanţe al Austriei.*

Buget UE 2007-2013: înţelegerea nu pare apropiată

Majoritatea noilor state membre ale UE au „desfiinţat" ultimele propuneri ale Preşedinţiei pentru perspectiva financiară 2007-2013. Cîteva dintre ţările UE 10 văd noile propuneri de a limita sumele pentru fonduri structurale, pentru ajutarea regiunilor nedezvoltate, ca pe un pas înapoi. Dezbaterea va afecta şi finanţările destinate României şi Bulgariei.

Preşedinţia UE şi-a prezentat cele mai noi propuneri pentru perspectiva financiară 2007-2013 în faţa Consiliului pentru Afaceri Generale, pe 25 aprilie. Aşa-numita *negotiating box* revizuită a fost atacată pentru că menţine limita maximă (4% din PIB-ul propriu) pe care o ţară o poate obţine din fondurile structurale. Propunerea luxemburgheză mai conţine şi alte criterii de diferenţiere, procentajele exacte fiind legate de nivelul de prosperitate al beneficiarilor. Polonia, Republica Cehă, statele baltice şi Portugalia au condamnat propunerile Preşedinţiei ca fiind „inacceptabile", reprezentînd „un gigantic pas înapoi". După cum se putea aştepta, dezbaterea asupra perspectivei financiare devine din ce în ce mai mult o chestiune de interes naţional şi mai puţin una legată de priorităţile reale pe termen lung ale Uniunii. În acest moment pare foarte improbabil ca Preşedinţia să ajungă la un compromis înainte de sfîrşitul lui iunie.

O dezbatere dificilă se declanşează şi între cei şase mari contribuabili, Marea Britanie, Germania, Suedia, Olanda, Austria şi Franţa, care susţin, în controversă cu cei care beneficiază de acest buget, un plafon diminuat al bugetului UE. Dat fiind că Germania şi Franţa nu par dispuse să rediscute acordul de la Berlin din 2002 pentru finanţarea Politicii Agricole Comune, încăpăţînarea britanicilor în privinţa beneficiului lor şi lupta dintre vechile state UE 15 şi noile UE 10 în privinţa fondurilor structurale, dezbaterea s-ar putea întinde şi în 2006: principalul perdant vor fi obiectivele UE stabilite prin agenda Lisabona. Josep Borrell Fontelles, preşedintele Parlamentului European, a spus: „Uniunea Europeană se bazează pe soliditate financiară. Ne aflăm în toiul unei dezbateri în privinţa revizuirii perspectivei financiare, iar PE este hotărît să ajungă la o înţelegere cu Consiliul de Miniştri. Dar nu orice fel de înţelegere – căutăm o formulă care să ofere Uniunii Europene resursele de care are nevoie pentru a putea face faţă provocării extinderii în perioada 2007-2013. Dacă nu atingem acest rezultat, PE îşi va utiliza în totalitate prerogativele stabilite prin procedura bugetară anuală."

Declaraţia semnată de cele trei instituţii europene statuează că, după 2009, cheltuielile pentru România şi Bulgaria vor intra în categoria *non-compulsory* (cheltuieli care nu sînt obligatorii), ceea ce înseamnă că vor fi subiect al procesului de co-decizie: decizii luate în comun de Parlamentul European şi de Consiliu. „Sumele destinate României şi Bulgariei în perioada 2010-2013 vor fi definite numai după ce statele membre ale Uniunii şi instituţiile comunitare vor ajunge la un acord asupra perspectivei financiare 2007-2013," ne-a declarat negociatorul-şef Leonard Orban.

EurActiv, 27 aprilie 2005

Cît ne costă integrarea?

– interviu cu Gabriela DRĂGAN, directorul Departamentului de Studii Europene, Institutul European din România –

De foarte mult timp se discută despre costuri şi beneficii, dar nimeni nu a putut indica, pînă acum, nici un fel de cifre. Curiozitatea este maximă: cît ne costă integrarea?

Aşa cum, pentru un părinte, este extrem de greu, dacă nu chiar imposibil, să spună cît îl costă creşterea şi educarea unui copil (şi asta pentru că procesul este unul foarte complicat, care înseamnă în acelaşi timp şi propria lui viaţă), dar va şti să-ţi spună cît îl costă meditaţiile sau o pereche de pantofi, nici eu nu pot veni acum cu o singură cifră globală, care să însumeze toate costurile integrării şi care să fie, totodată, corectă şi realistă. Şi asta pentru că o asemenea cifră ar trebui să includă atît costuri legate de adoptarea normelor şi politicilor comunitare (a *acquis*-ului) – asta însemnînd costuri pentru crearea noilor instituţii sau modificarea celor existente, formarea personalului necesar etc. – cît şi, pe de altă parte, de respectarea şi implementarea standardelor europene, incluzînd aici, în principal, standardele de mediu, de calitate, costuri legate de modernizarea infrastructurii de transport etc. În al treilea rînd, avem costurile generate de asumarea statutului de membru, respectiv ceea ce, după aderarea României, va reprezenta contribuţia noastră la bugetul UE. În fine, tot în categoria de costuri se includ şi cele legate de modernizarea economiei româneşti, respectiv costurile legate de modernizarea capacităţilor productive, creşterea competitivităţii produselor etc.

Efort bugetar propriu: 5,6 miliarde

În ceea ce priveşte contribuţia României la bugetul UE, aceasta se poate determina foarte simplu, aplicînd un procent de 1,14% la PIB-ul României prognozat pentru perioada 2007-2009. Din calcule rezultă un efort bugetar propriu de circa 5,6 miliarde faţă de 8,9 miliarde plăţi ale UE faţă de România, ceea ce înseamnă că România va fi în poziţia de beneficiar net în primii trei ani de după integrare (numai pentru această perioadă s-au făcut alocări de către Comisie).

Reversul medaliei, ce cîştigăm prin aderare – beneficii cuantificabile?

O parte din beneficii vin din statutul de membru al UE, asigurînd accesul României la importante fonduri comunitare (în principal pentru agricultură şi dezvoltare regională). Alte beneficii sînt însă mai greu de cuantificat şi privesc avantajele care derivă din statutul de membru, respectiv din participarea la piaţa unică, la Uniunea Economică şi Monetară etc. În fine, un alt beneficiu evident al aderării îl reprezintă imboldul oferit în accelerarea reformelor şi susţinerea tranziţiei şi ar putea avea, ca valoare adăugată, reducerea perioadei de tranziţie de la sistemul centralizat către economia de piaţă.

Nici una din ţările care au devenit membre ale UE nu a cunoscut ulterior o înrăutăţire a situaţiei sale economice.

Au dreptate pesimiştii cu privire la efectele integrării?

Nu, în nici un caz nu pot fi de acord cu aceştia, cu atît mai mult cu cît eu sînt şi mă declar fără nici o rezervă ca făcînd parte din categoria euro-optimiştilor incorigibili. Iar cel mai evident şi de necontestat argument în favoarea integrării este chiar cel oferit de extinderile anterioare: nici una din ţările care au devenit membre ale UE nu a cunoscut ulterior o înrăutăţire a situaţiei sale economice. Faptul că sînt optimistă în privinţa efectelor integrării nu mă împiedică, în acelaşi timp, să recunosc că exigenţele impuse au determinat şi vor continua să determine şi costuri, poate chiar şi suferinţă: că vor exista şi firme care vor trebui să-şi modernizeze utilajele, tehnologia, altele care îşi vor închide porţile pentru că nu vor mai fi suficient de competitive pe piaţă (dar vor fi şi multe altele care vor apărea pe piaţă), categorii de persoane care vor trebui să se recalifice etc. Ceea ce trebuie însă să înţelegem este că, oricum, toate aceste schimbări, mutaţii ar fi trebuit să se petreacă, pentru că ele sînt legate direct de procesul de modernizare a societăţii româneşti. Faptul că ele se realizează acum, în această perioadă şi în ritmul impus de procesul aderării – dar şi cu suportul tehnic şi financiar necesar din partea UE – nu trebuie să ne facă să uităm că toate aceste transformări ar fi trebuit oricum să se realizeze, pentru a permite înregistrarea unor progrese consistente la nivelul economiei româneşti.

Ca atare, poate ar trebui să fim mult mai conştienţi că cea mai mare parte a costurilor implicate de procesul de aderare sînt, în fapt, costuri implicite ale procesului de modernizare a societăţii româneşti, că ele sînt trecute pe o factură pe care noi trebuia oricum să o plătim şi că, în fapt, sînt costuri impuse de propria noastră evoluţie spre mai bine. Cu alte cuvinte, bine ar fi să nu mai tot auzim „facem asta şi asta pentru că aşa vrea UE, pentru că aşa ne cer cei de la Bruxelles", ci „facem acest lucru pentru că el ne este necesar, pentru că avem nevoie de el". Am constatat însă că noi, românii, avem tendinţa să dăm vina pe oricine altcineva, mai puţin pe noi, pentru ceea ce nu merge aşa cum trebuie şi să spunem, de pildă, „Guvernul nu face ce trebuie, vecinul meu Ionescu nu se implică în problemele blocului sau prietenul meu Popescu nu face destul pentru mine, etc. etc." fără a conştientiza faptul că, de cele mai multe ori, dacă lucrurile merg prost, o mare parte din vină o porţi chiar tu, nu Guvernul, Popescu sau Ionescu.

interviu de Manuela PREOTEASA,
EurActiv.ro

Jacques SANTER

Ne-am îndeplinit obiectivul: avem cea mai lungă pace din istoria noastră

Sînt foarte fericit să vin astăzi aici şi sînt totodată mîndru, pentru că procesul pe care îl începeam în iulie 1997, cînd eram preşedinte al Comisiei Europene, ajunge acum la finalitate. La 1 mai 2004, am acceptat cei 10 noi membri, acum urmează România şi Bulgaria, prin urmare iniţiativa începută atunci este dusă la îndeplinire acum. Am fost foarte criticat la momentul începerii procesului de extindere. Sînt de asemenea mîndru că semnarea Tratatului de aderare a României şi Bulgariei se face în Luxemburg, dat fiind că Luxemburg deţine acum preşedinţia UE, astfel că voi avea oportunitatea să fiu acolo unde va fi şi delegaţia română.

Cred că Europa se află la un moment foarte important al existenţei sale. A parcurs un drum lung din 1950, de cînd Robert Schuman a pus bazele Uniunii, la 9 mai 1950, este un drum lung. Am fost 6, apoi 9, apoi 12, 15, 25, iar din 2007 vom fi 27 de state membre – **o oportunitate unică să facem un pas mai departe. Şi avem acum o oportunitate unică să ne asumăm consecinţele politice ale dimensiunii economice.** Acesta este obiectivul, este un obiectiv politic. A fost un obiectiv politic, acela de a asigura pacea în Europa. Şi am avut succes. Poţi critica UE pentru diferite motive, pentru politica agricolă, pentru x sau z, dar ceea ce nu putem critica este că am avut cea mai lungă perioadă de pace în istoria noastră şi acesta este un obiectiv politic pe care l-am îndeplinit.

Poţi critica UE pentru diferite motive, pentru politica agricolă, pentru x sau z, dar ceea ce nu putem critica este că am avut cea mai lungă perioadă de pace din istoria noastră.

Iar acum ajungem la această Uniune Europeană şi mai extinsă, vorbim despre dinamică, trebuie să dezvoltăm această dinamică şi să ne asumăm consecinţele politice ale ei: Europa a devenit un jucător global. Împarte responsabilitatea cu partenerii săi, cu SUA şi alţi parteneri, astfel încît joacă un rol politic în obiectivul unei păci durabile. Acesta este obiectivul. Desigur, trebuie să mai facem progrese, dar aceasta este ţinta noastră. Se lucrează la adoptarea Tratatului noii Constituţii, cu o serie de dificultăţi în procesul de ratificare, trebuie să recunosc, dar obiectivul este să mergem mai departe pentru a realiza integrarea politică a Europei. Pentru prima oară în ultimii 500 de ani, am reuşit unificarea continentului nostru în pace şi libertate. Este o realizare extraordinară, un pas foarte important în istoria noastră.

Daniel Dăianu (moderator): *Aţi subliniat dimensiunea politică, faptul că este nevoie de pace şi securitate. Există însă şi dimensiunea economică, şi există îngrijorări pentru că această extindere va încetini vitalitatea Uniunii. Cum putem duce mai departe dimensiunea politică – sînt rezervat să o numesc dimensiune politică, pentru că sînt diferite viziuni aici – cu necesitatea de a fi înţelepţi economic? Vitalitatea economică a Uniunii afectează de asemenea aderarea.*

Aveţi dreptate, trebuie să facem diferenţa între evoluţiile politice şi dimensiunea economică. Îmi voi începe răspunsul cu cîteva cuvinte ale actualului preşedinte al Comisiei Europene, Jose Barroso, care a prezentat poziţia Comisiei la Consiliul European: **Doar gîndiţi-vă ce poate Europa să fie. Gîndiţi-vă la atuurile sale, la potenţialul de a crea prosperitate şi oportunităţi pentru toţi cetăţenii. Europa poate fi un actor de referinţă pentru restul lumii.**

Europenii au toate motivele să fie optimişti. Am făcut mai mult progres în ceea ce priveşte dezvoltarea durabilă decît orice altă regiune. Dar lumea se schimbă. Ne confruntăm cu provocări externe, dinspre China, India.

Într-adevăr, europenii au toate motivele să fie optimişti cu privire la potenţialul economic. Am creat o piaţă unică, o monedă unică, ceea ce contribuie la consolidarea stabilităţii economiei. S-au făcut progrese şi în ce priveşte standardele noastre comune în educaţie şi în alte domenii. Am progresat mai mult în ceea ce priveşte dezvoltarea durabilă decît orice altă regiune. Dar lumea se schimbă. Ne confruntăm cu provocări externe, dinspre China, India, acestea sînt într-o fază de dezvoltare foarte rapidă. Cum merg exporturile noastre în China? Trebuie să vedem cum

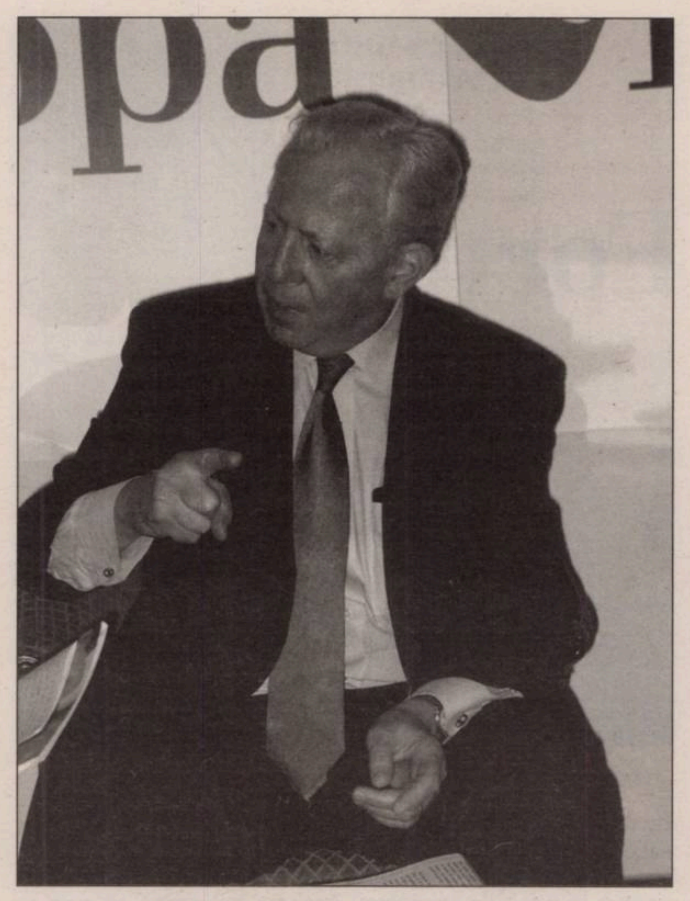

Jacques Santer

putem face ca acest export să ajute economia noastră să se dezvolte.

Iar provocarea extinderii este foarte pozitivă, într-un sens. **Noii membri au creşteri economice mult mai mari decît vechii membri. Mult mai mari. Toţi.** Treptat, diferenţa dintre vechii membri şi noii membri va fi redusă. Dar asta cere timp. Integrarea noilor membri nu se face de pe o zi pe alta.

Experienţa cu ţări ca Spania, Irlanda, Portugalia ne conduce la ideea că integrarea unor noi state ia cel puţin o generaţie.

Trebuie să facem şi noi reforme, în special în Germania şi Franţa.

Ca vechi membri, trebuie să ne asumăm aceste provocări, trebuie să ne facem chiar noi temele. Chiar şi în statele stabilizate au fost reforme structurale, îmi amintesc că Suedia şi Finlanda au luat asemenea măsuri în 1995. Au investit în noile tehnologii. Trebuie să restructurăm economia noastră în foarte scurt timp. Luxemburg, ţara mea, care este o ţară foarte mică – pînă nu demult era cea mai mică, dar acum am pierdut recordul, Malta e mai mică decît noi –este un bun exemplu şi putem împărtăşi din această experienţă. Am avut de înfruntat dificultăţi, a trebuit să restructurăm industria noastră metalurgică. Cu 20 de ani în urmă, aveam 150.000 de locuri de muncă, din care 30.000 în industria metalurgică. Acum avem 300.000 de slujbe, din care numai 6.000 în industria metalurgică şi chiar şi în aceste condiţii avem cea mai mare industrie de profil din lume. Am transferat aceste locuri de muncă nu doar în sectorul financiar, unde avem acum 22.000 de locuri de muncă, dar şi în noile industrii care apar. În Germania, unele regiuni nu s-au descurcat atît de bine. Aria din jurul oraşului Dortmund suferă din cauza problemelor industriei metalurgice şi mai sînt şi alte exemple. Trebuie să facem şi noi reforme, în special în Germania şi Franţa, cele mai mari ţări. Marea Britanie stă bine acum. Îmi amintesc situaţia din Marea Britanie acum 20 de ani, era diferită, cu o rată

Experienţa cu ţări ca Spania, Irlanda, Portugalia ne arată că integrarea unor noi state ia cel puţin o generaţie.

scăzută de creare de locuri de muncă. Trebuie să dezvoltăm potenţialul, să ne asumăm schimbările.

Daniel Dăianu: *Sînt multe de făcut, atît pentru a ne face temele, dar şi pentru a fi capabili să articulăm interesele noastre la Bruxelles şi oriunde este nevoie să fie articulate. Să luăm drept sigură aderarea României şi a Bulgariei, urmează Croaţia. Există îngrijorări la nivelul UE ca dialogul, cadrul instituţional să nu se blocheze. Există o ostilitate crescîndă, îngrijorări legate de fenomenele de* off-shore, outsourcing, *faptul că populaţia mai săracă va invada pieţele vestice. Cum*

Cînd Slovacia a introdus cota unică de impozitare, a fost o controversă uriaşă la nivelul UE, iar Austria, ca ţară vecină, a trebuit să reacţioneze.

vedeţi lucrurile, ce trebuie să facă politicienii? Această problematică are o importanţă uriaşă pentru România.

Este o întrebare foarte importantă. Foarte importantă. Sînt foarte îngrijorat de discuţia care se poartă în toată Europa în această privinţă: teama existentă în anumite ţări că economia noastră va trece prin dificultăţi. Să mă refer la Austria. Îmi amintesc discuţiile la momentul cînd Slovacia a introdus cota unică de impozitare, a fost o controversă uriaşă la nivelul UE, iar Austria, ca ţară vecină, a trebuit să reacţioneze imediat. Dar dacă analizăm cifrele, o să observăm că exporturile noastre, ale vechilor membri ai UE, cresc, iar aceste exporturi creează locuri de muncă. Există o teamă că vor fi afectate întreprinderile mici şi mijlocii, că se vor muta activităţile în noile state membre. Dar dacă vedem cifrele într-un mod obiectiv şi facem o analiză, observăm că 1,8% din investiţiile străine merg către aceste ţări, în timp ce 0,5% merg spre China şi alte ţări din Asia. Se vorbeşte de teama că vor pleca investitorii – şi chiar citeam în avion, în ziarul *Le Figaro,* un foarte bun ziar –, că 220.000 de locuri de muncă sînt delocalizate de către companiile franceze în ţările est-europene.

Trebuie însă să valorificăm potenţialul economic din aceste ţări, asta e clar, aşa cum americanii au venit în ţările noastre acum 30 de ani şi fiecare a beneficiat de această situaţie, noi am beneficiat de această situaţie. Vedeţi discuţiile cu privire la Directiva Bolkenstein, teama că această propunere va intra în vigoare – încă este doar o propunere, nu o directivă. Au existat teamă, reacţii din partea publicului, mai degrabă o reacţie psihologică. Mă întreb ce fac politicienii: ei trebuie să informeze populaţia. Politicienii sînt, într-un fel, responsabili pentru lipsa de informaţii a publicului nostru, că nu au implicat publicul în discuţii. Publicul trebuie implicat, aceasta este calea democratică.

Nu există solidaritate

Toţi putem beneficia de potenţialul noilor membri, de dezvoltarea acestor ţări, ridicarea standardelor de viaţă, cred că trebuie să-i încurajăm pe liderii noştri să aibă mai mult simţ al solidarităţii. Nu avem multe instrumente la nivelul UE să asistăm financiar statele membre UE – sînt fondurile regionale, Banca Europeană de Investiţii. Cam atît. Dar nu pot să înţeleg de ce statele mari vor să limiteze plafonul bugetului pentru asistenţă faţă de regiunile mai puţin dezvoltate la 1%, scăzîndu-l faţă de cel acceptat în 1999, deşi au intrat între timp noi membri care trebuie ajutaţi. Nu va funcţiona. Nu există solidaritate, deşi cîştigăm cu toţii. Trebuie să construim o uniune bazată pe principiul de solidaritate. Iar politicienii au responsabilitatea de a informa publicul.

(din intervenţia în cadrul conferinţei)

Europa Forum
supliment al revistei *Dilema veche* nr. 68,
6-12 mai 2005
Realizat în colaborare cu EurActiv.ro, cu sprijinul HVB Bank Romania
Coordonatori: Cristian GHINEA *(Dilema veche)*
Manuela PREOTEASA
şi Adrian LUNGU *(EurActiv.ro)*

EurActiv.ro
Ştiri comunitare, politici europene & Actori UE online
HVB Bank

„Plăcerea de a atinge cărţi vechi“

– interviu cu anticarul Iustin ZEGREA –

Pînă pe 16 mai, la Anticariatul Nostru *este deschisă expoziţia* Anul I, nr. 1, *o colecţie particulară a primului număr de apariţie al unor ziare şi reviste din perioada interbelică pînă în 2005.*

Cochetaţi de mult timp cu ideea unei astfel de expoziţii?

Colecţia o am de vreo 10 ani, cam de cînd mă ocup cu anticariatul, dar ideea expoziţiei mi-a venit în urmă cu două luni, o dată cu amenajarea *Anticariatului Nostru*. Aveam un etaj, greu de folosit pentru comerţ, şi m-am gîndit să expun această colecţie acolo. Ideea colecţiei *Anul I, nr. 1* nu-mi aparţine. Alţi anticari, mult mai în vîrstă decît mine, au colecţii mult mai mari. Deocamdată nu mă gîndesc să o vînd, expoziţia e fără vînzare.

Cît de mare e colecţia şi ce titluri deosebite aveţi?

Am doar 30 de ani, aşa că şi colecţia mea e la început, 400 de numere în total. 200 din perioada interbelică: *Flacăra, Însemnări literare, Gândirea, Cetatea literară, Jurnalul literar, Filmul, Sociologie românească, Bilete de papagal, Cuget clar...*; 200 din comunism şi din cele de după Revoluţie: *Libertatea, Baricada, Mesager, Luni, Expres Magazin, Contrapunct...* Cele mai multe nici nu mai apar. Am şi primul număr din *Dilema,* nu-l am însă pe cel din *Dilema veche*. Am întîlnit un colecţionar care pretinde că are 2.500 de titluri numai de la Revoluţie încoace.

Cea mai veche revistă pe care o am e *Albina românească* de pe la 1800 şi ceva, dar am nr. 2. Am însă primul număr din *Revista nouă* a lui Hasdeu din 1887. Reviste recent apărute sînt: *La Strada, Aqua,* o revistă dedicată băilor şi piscinelor, *Romantica, Men's Health* şi un număr de probă *Antic Art,* o revistă distribuită printre anticari. Cea mai nouă revistă din colecţie este apărută pe 28 aprilie, se cheamă *Zău!*.

Anticarul cutreieră şi el anticariatele?

Absolut. S-au făcut nişte statistici şi, la nivel mondial, comerţul de antichităţi se realizează în mare parte între anticari. Nu mă deranjează ca un alt anticar să cumpere de la mine, eu însumi caut ce mă interesează la alţii.

Cum alegeţi ceea ce păstraţi şi ceea ce vindeţi mai departe?

Foarte puţin păstrez. Uneori nici nu-mi permit să păstrez o carte. Această colecţie este o excepţie.

Este anticariatul o afacere?

Nu şi nu ştiu cît o să rezist. Poate aceasta este prima şi ultima mea expoziţie. În general, am cărţi mai rare, care se vînd greu. De pildă, am *Istoria biblică* de la 1878 sau *Hrisoavele Principelui Grigorie Ghica Voievod* tipărită la Iaşi, în 1857, cu caractere chirilice. Cea mai scumpă carte pe care o am este în armeană şi costă 1 milion de lei. Altfel, am ediţii *princeps* din Minulescu, Pillat, Istrati, Eliade, dar după '89 au apărut multe reeditări şi nu pot lua mai mult de 200.000 pe exemplar.

Ce vă motivează să ţineţi anticariatul cu toate aceste riscuri?

Pasiunea pentru cărţile şi obiectele vechi. Altfel, pînă şi o covrigărie e mai profitabilă. Pasiunea te ţine, trebuie să-ţi placă să pui mîna pe cărţile vechi, să le citeşti, să discuţi cu alţi colecţionari, să ai legături cu alţi oameni pasionaţi şi ei şi de la care ai mereu cîte ceva de învăţat.

Mă gîndesc însă că abia am deschis acest anticariat şi nu pot cere mai multe deocamdată. Pînă acum am fost vînzător ambulant pe stradă, pe la talciocuri, tîrguri de carte... E prima dată cînd ţin un magazin. Poate mai tîrziu voi avea posibilitatea să mă mut undeva mai în centru. Deocamdată mi-am asumat deschiderea lui ca pe o experienţă necesară.

a consemnat Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Hans Mattis Teutsch

Urmînd expoziţiilor *Tonitza la Balcic, Imagini orfane, Corneliu Baba, Alexandru Ţipoia, Constantin Cerăceanu* şi *Paul Neagu*, toate circumscrise, într-un fel sau altul, unui program de recuperare pe care şi l-a fixat de la bun început galeria Luchian 12, expoziţia *Hans Mattis Teutsch* îşi propune, atît prin ea însăşi, cît şi prin editarea unui catalog semnificativ, singurul de acest tip apărut pînă acum în literatura noastră de specialitate, să aducă în spaţiul public şi să pună în discuţia de specialitate ultimii douăzeci de ani din creaţia artistului. Mai exact, perioada 1940-1960, practic ignorată pînă acum de către opinia culturală şi deopotrivă de către istoriografia noastră de artă.

După o pauză semnificativă, de aproximativ zece ani, timp în care se întoarce, pe jumătate ingenuu, pe jumătate savant, la studiul elementar al formelor anatomice, Hans Mattis Teutsch revine în forţă, la începutul deceniului cinci, cu o iconografie surprinzătoare şi, aparent, nouă. Nudul, masculin ca structură somatică generală, dar asexuat în particular, de fapt un nud paradigmatic şi androgin, este reperul absolut al acestui moment. Surprins în atitudini impozante şi hieratice, încremenit într-un eroism inefabil şi non-discursiv, acest personaj pare a fi un elogiu patetic adus unei umanităţi mitice, stranii şi incoruptibile.

Proiecţie mistică în felul său, *Omul* lui Mattis Teutsch din anii '50-'60 este un fel de placă turnantă în creaţia pictorului, un moment în care *ideologia* se transformă încă o dată în *teologie*.

Pavel ŞUŞARĂ

colţul scurt

Miturile Europei

În perioada 9-18 mai, la Institutul Francez din Bucureşti, sub egida ARCHES *(L'Association Roumaine des Chercheurs Francophones en Sciences Humaines)* şi la iniţiativa Aureliei Mocanu, va avea loc expoziţia de pictură *Bonjour Europe!*. Expozant principal va fi Alexandru Rădvan, asistent al lui Sorin Ilfoveanu, urmat de studenţii acestuia: Elena Andrei, Smaranda Dumitrescu, Nina Hognes, Iulian Mureşanu, Remus Panduru, Nazen Peligrad, Gabriel Pop, Alina Popescu, Nectaria Radu, Simona Vilău şi Teodora Vişineanu. Există mai multe direcţii conceptuale, unii mergînd pe filonul mitologic, temporal şi cazuistic, alţii pe o direcţie ce implică socialul, uneori cu aluzii politice subtile. Intenţia este de a dezvolta un eveniment paralel concursului *Eurobarometru vizual,* adresat artelor media, şi de a se crea cu mijloacele clasice ale picturii figurative o imagologie promptă, cu mesaj.

Din punct de vedere tematic, Alexandru Rădvan este un deschizător de drumuri. Lucrările sale tratează diferite episoade mitologice, în speţă mediteraneene, pe care le repovesteşte acordînd importanţă unor detalii care oferă identitate şi personifică arhetipuri. În ciclul *Zeus şi Europa,* artistul decapează metarealitatea, deopotrivă tranşant şi sensibil, înzestrînd aceleaşi arhetipuri cu expresii profund umane: surprinde cele două personaje în ipostaze vulnerabile, le speculează intimitatea, le actualizează şi le face recognoscibile. Alexandru Rădvan ne oferă mitul ca pe o parabolă a afectivităţii.

Elena Andrei merge pe acelaşi filon mitologic aducînd arhetipurile în bidimensional. Smaranda Dumitrescu abordează ideea de somatizare a identităţii culturale prin reprezentarea continentului într-un spaţiu uterin. Teodora Vişineanu reacţionează împotriva uniformizării culturale, iar Remus Panduru sugerează un drum simbolic odată cu intrarea în UE. Nazen Peligrad decalchează o bancnotă de 50 de euro supra-dimensionată pe care apare şi harta neagră a României, aceeaşi cheie pesimistă găsindu-se şi la Gabriel Pop. Nina Hognes mizează pe ideea de diferenţă între state, Iulian Mureşanu, pe problema minorităţilor; Nectaria Radu se concentrează pe agitaţia urbană, în timp ce Alina Popescu reprezintă într-un spaţiu oniric simbolurile UE.

Steluţele Uniunii Europene au rol de fir al Ariadnei în micul labirint controversat pe care încearcă să-l surprindă această expoziţie. Europa e mitizată şi a devenit bătrîna doamnă căreia deja i se aduc omagii.

Simona VILĂU

Dan POPESCU

simeze

Un levantin din New York

● **Ştefan Triffa, *Up late* (Galeria Galateca, 4-13 mai)**

În artele vizuale românul se americanizează doar în speranţe. În fapt, deşi o anumită stilistică pop se poate depista în cazul noii generaţii, o bună parte din experienţa vizuală americană ne face în continuare să ne simţim stingheri. E vorba de abstracţionismul american în toate întruchipările sale: *action painting*, *color field painting*, *hard-edge*, *neo-geo painting*. Românul este mai degrabă iconodul. Pictura ce optează în mod făţiş doar pentru culoare e digerată cu greu. Şi produsă fără talent veritabil. Această inapetenţă poate fi explicată atît cultural, cît şi contextual – istoric. Abstracţiunea pe care o invocam mai sus este produsul cultural direct al unei tendinţe specific protestante către austeritate. Ea e consecinţa vizuală directă a acestui spirit iconoclast. Levantul e opusul austerităţii formale. E carne şi miere şi sînge totodată. De multe ori zgură. Din punct de vedere istoric, arta abstractă americană era identificată înainte de '89 cu decadenţa imperialistă. Informaţia pătrundea cu greu şi era cenzurată în ţară. România a ratat dialogul cu o serie de experimente decisive în arta contemporană de după război. Pe lîngă abstracţiunea americană am ratat întîlnirea cu minimalismul, conceptualismul şi ecourile lor. Acum sîntem nevoiţi să recuperăm.

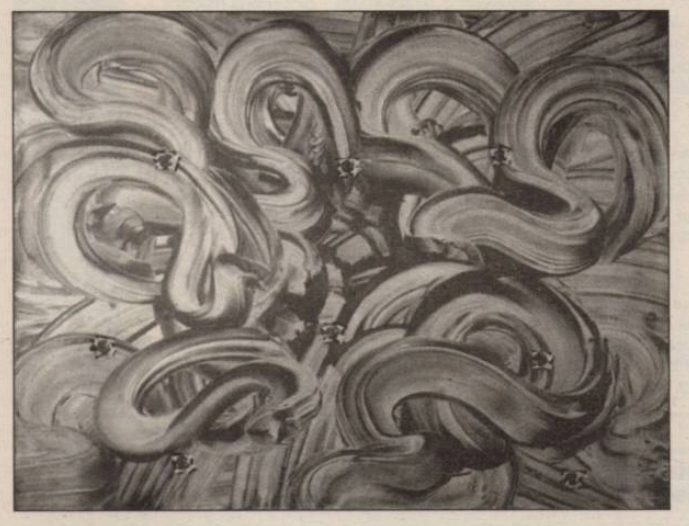

Un exemplu ce vine să rezolve interesant această dilemă este Ştefan Triffa cu expoziţia sa de la Galeria Galateca, expoziţie produsă de Galeria H'ART. Triffa a plecat la New York la începutul anilor '80 şi s-a format ca artist acolo. Din '90 vine în mod regulat în România. Are o existenţă psihopompă, pendulînd periculos între două lumi. Pictura sa preia în mod sincer nuanţe din cele două lumi.

În anii '50 ai secolului trecut, Clement Greenberg, critic de artă şi teoretician al expresionismului abstract, încerca să prescrie artei non-figurative ulterioare lui Jackson Pollock ceea ce el credea că înseamnă devenirea necesară a picturii: autonomizarea. Mai precis, odată cu abstracţiunea americană, pictura îşi conştientizează nota specifică – *the flatness*. Este una din cele mai importante definiţii ale modernităţii în pictură: tendinţa acesteia de a se autonomiza prin conştientizarea faptului că nota sa distinctă o reprezintă spaţiul bidimensional. Se va renunţa astfel la iluzie spaţială. O încercare utopică care însă a creat epocă. Tablourile lui Triffa par să se înscrie complet în această tradiţie. Doar aparent. Gestualismul său creează răsuciri cromatice ce invită privirea să pătrundă iluzionist în spaţiul tabloului. Dacă tablourile mari monocrome ale lui Barnett Newman aveau ca miză simbolică redarea experienţei sublimului, picturile lui Triffa sînt încărcate de un conglomerat simbolic difuz. E vorba de un eroism bine temperat, o „muzică“ matură, uşor dezabuzată, însă stăpînă pe sine. E un intimism hotărît al unui pictor în „floarea vîrstei“. Triffa nu trăieşte abisurile afective ale unui Mark Rothko sau Jules Olitski. Nici nu optează pentru depersonalizarea actului pictural, ca în cazul artei *hard-edge*. Trăieşte în interval. Ca de altfel noi toţi. E un pictor abstract ce păstrează iluzia spaţială şi nu se teme de simbolisme afective. Un levantin care trăieşte la New York. „O artă umană, mult prea umană“ mi-a fost primul gînd în faţa unei pînze din micul atelier decorat minimal de lîngă Cişmigiu. În urma discuţiilor, mi-am dat seama că nu greşeam. Triffa este un artist sociabil a cărui artă este rodul întrebărilor duioase şi intime pe care fiecare şi le pune noaptea tîrziu. Întrebări fără mască, uneori dureroase, de care scapi doar prin somn.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Punctul zero

Mă declar adeptul moderaţiei şi nu mă laud, pentru că, în general, reuşesc să-mi păstrez echilibrul fără prea mari eforturi. E o chestiune de structură intimă, dar şi de convingere nutrită cu surse ortodoxe. Din păcate, moderaţia te marginalizează. Oamenii de media cred că numai excesul vinde marfa. La rîndul lor, autorii de produse simbolice iau treaba asta ca pe un comandament implicit. Li se pare că, dacă ţipă, sînt auziţi mai bine, de parcă legătura dintre actori şi public se produce prin contact direct. Respectiva iluzie îmi aminteşte de ţăranii de pe vremea „urbanizării" forţate, care se apucau să răcnească în receptorul telefonului, convinşi că, astfel, vocea lor străbate „firul" cu mai multă uşurinţă.

Partizanii gălăgiei se înmulţesc zilnic, în detrimentul oricărei aşteptări rezonabile. Degeaba le spui că vacarmul generalizat şi teatralizarea vidului anulează dialogul. Sau că măsura este o virtute respectabilă în orice tip de civilizaţie. Adică o marcă de salubritate interumană şi de căutare onestă a unui adevăr *compus* pe seama indulgenţei mutuale. După 1990, am sperat că tonul ridicat, insulta, supoziţia gratuită ori agresivitatea necenzurată vor ţine numai temporar locul atitudinii ponderate fără de care argumentele şi respectul celuilalt se ruinează reciproc. Eram cu naivitate sigur că erupţia mitocăniei rămîne un fenomen de tranziţie, care va face grabnic loc unui ethos comunitar cu definiţii normale. Admit că m-am înşelat. Din ce în ce mai des, borhotul mediatic ne intoxică pe baza unui consimţămînt tot mai resemnat. Pe numeroase canale se lăfăie, hidos, pletora incompetenţei morale sau intelectuale. Elitele se complac gradual cu ireversibilitatea acestei presupuse fatalităţi populiste, pe care unii dintre reprezentanţii lor o justifică prin palide consideraţii sociologice... Mai mult, oameni care înainte vreme ar fi apărat discursul cult(ivat), se coboară – cu mereu mai stridente voluptăţi – în iarmarocul trivialităţii.

Ca invitat al unei emisiuni TV scutite de ştampila vulgarităţii curente, am fost oarecum surprins să constat că, din scrierile mele, apăreau pe masa moderatorului numai pasajele cele mai „vehemente": aveau dreptul la selecţie nu atît paginile de substanţă sau pildele de construcţie raţională, cît fragmentele în care tonul tăios se întrecea cu revendicarea ultimativă. Mi se notau – ca motive de ecou durabil – tocmai rîndurile scrise la cald, în legătură cu subiecte de circumstanţă. Adică exact acele lucruri chemate să contrazică, punctual, mesajul şi profilul pe care mi le asum. Grea dilemă! Sîntem ceea ce credem că sîntem, sau ceea ce fac din noi ceilalţi? Altfel spus: e posibil să rămîi tu însuţi, să te menţii în arena publică şi să refuzi, în acelaşi timp, tendinţa dominantă? Nu am aroganţa sau prostul gust de a mă considera exemplar, fie şi ca material didactic pentru amintitele întrebări. Cazul meu individual contează prea puţin. Ceva dramatic ni se întîmplă însă mai multora şi îmi vine să includ aici, de ambele părţi, grosul participanţilor la cultura română contemporană. Pentru că una este să admitem, condescendent sau entuziast, că democraţia lărgeşte baza colectivă a consumului cultural (diluîndu-l în consecinţă), şi alta să observăm că noua paradigmă *ne obligă treptat* să i ne supunem, chiar dacă recunoaşterea ei comportă alterarea propriei noastre personalităţi.

Ştiu că se regăseşte aici veşnica tensiune dintre libertate şi egalitate. Dar nu ea, adică nu confruntarea dintre „sus" şi jos" este realmente în joc. Miza discuţiei priveşte în fond altceva, şi anume, cum ne mai putem *garanta* accesul public dacă valorile pe care vrem să le împărtăşim sfidează regula majorităţii? Cu un veac în urmă, credinţa în Dumnezeu a devenit ţinta unor asemenea riscuri. Acum sună alarma pentru cei ce se îndeletnicesc, pur şi simplu, cu umanitatea. Am atins, probabil, punctul zero al pretenţiei de a rosti sensul.

Eugen CIURTIN

Rezerve pentru un dialog

Sînt multe episoadele post-1989 care, în spaţiul nostru public, au patinat pe neconcludenţa raportului dintre Biserică şi alte instituţii: de prea multe ori partenerii au debutat prost, în prea multe cazuri s-au poticnit tocmai cînd dezbaterile puteau începe. Printre trăsături, un redutabil malentendu: „ceilalţi" (fie BOR, fie societatea civilă, fie instituţii ale statului) păreau mai degrabă nechemaţii sau subalternii dintr-o ţesătură de opţiuni, problematici şi interese pe care diferendele le schiţau ca fiind, totuşi, comune. Mai mult, parteneriatul evocabil, mai cu seamă retoric, poseda – şi posedă încă – o aură de debut, un „ce" atemporal, ca şi cînd în contextul european, devenit tot mai actual, doar la noi s-ar descoperi alfabetele, iar dialogul în curs de încropire ne-ar prilejui o unicitate în plus. Fără a generaliza, se vor putea colecta destule momente din trecutul recent cînd unul dintre actori presupunea între eficienţele abordării sale transformarea, reducerea celuilalt la sine, într-atît de greu traductibile sînt încă valorile care subîntind sau provoacă polemici: sfera religioasă şi careele laicităţii se respectă reciproc doar pentru că nu se pot încă dizolva, deşi vocaţia lor – în obtuzitatea acestei comprehensiuni care nu trebuie să fie vocală ca să rămînă curentă – e jubilaţia aneantizării, sau măcar a subordonării. Misionarismului, ar spune această sociologie aforistică, îi corespunde secularizarea. Că această părere e şi falsă, şi periculoasă o vor arăta tocmai acele adolescenţe deja puţin întîrziate din discursul public românesc, unde, cîteodată pînă la hilar, revenirea în dezbatere a acestor valori se sprijină chiar pe noutatea întîlnirii între religie şi stat, între Biserică şi instituţiile laice. Şi aşa unul dintre polii venerabili ai modernităţii continentului renaşte ca unicum local, împînzit de siguranţe, adeziuni sau capricii infantile.

Dacă pe acest fond s-a introdus studiul religiei (creştin-ortodoxe) în şcoli, dezbaterea iscată deunăzi n-a evidenţiat deloc structura şi foloasele lui, perspectiva în care putea fi roditor sau rămîne dezirabil. Nici nu mai trebuie comentat ca atare momentul biografic în care cetăţenii români sînt deprinşi instituţional cu religia printr-o programă (anume, în copilăria biologică şi intelectuală), cîtă vreme toate momentele ulterioare sînt abandonate unui liber arbitru mai autoritar, întîmpinat de seducţii din cele mai diverse. Cu alte cuvinte, pare bizar că pînă şi tentativa de a stabili un teren comun e expediată într-o zonă în care efectele nu pot fi notabile, deşi declarativ tocmai aceasta se speră. Dacă se poate elimina o oră de joacă pentru una de religie în care „domnu' de religie" repetă rugăciuni şi poveşti biblice, cred că se poate imagina, măcar, că altul e profitul cînd se va disponibiliza o altă oră pentru o cu totul altă întîlnire, care deopotrivă nu se substituie vreunei biserici şi nu întăreşte ofensiva unei secularizări, ci are o valoare pentru început strict orientativă: istoria religiilor. Dacă la 9 ani cineva e deja apt pentru catehizare şi alţi 9 mai tîrziu încă deschis pentru filosofie (chiar dacă pînă la urmă va face comerţ sau publicitate), e strict suspect că nicăieri pe această plajă, şi mai ales deloc ca opţiune intelectuală locală, istoria religiilor nu e încă prezentă la noi, spre stupefacţia absolută a oricărui profesor occidental care e convins că măcar operele lui Eliade şi Culianu sînt predate ca vademecum pentru vitaminele oricărei inteligenţe încă în perioada de formare. Nu, trebuie să explici, sînt cărţi şi periodice care circulă, dar în afara unei majore opţiuni colective, şi nu ca rezultat al vreunei deliberări conştiincioase. Recunoaşterea peisajelor religios şi laic cu sofisticatele lor întrepătrunderi în care ne mişcăm porneşte astfel fie de la ignoranţa stratificată peste adagii încă marxiste, fie de la ardenţele ştirilor despre conflicte, tot ce ţine de zona comprehensiunii istorice calme fiind abolit. În acelaşi timp, nimeni nu poate garanta astăzi, pentru publicul universitar de la noi, care e apetenţa altor generaţii pentru studiul echilibrat al modernităţii europene în care istoria religiilor acoperă o problematică fundamentală, şi o face convingător, fertil, autonom. Ceea ce de două secole posedă un spaţiu clar definit în ordinea ştiinţelor umane poate avea reflexe benefice în zonele încă nedefrişate ale atenţiei publice, unde argumentul nu se poate spijini decît tot pe elocvenţa unor genealogii ori pe limitele istorice ale unor soluţii adecvate, iar nu pe textura pestriţă a unui dialog în care părţile nu se invită, ci se retrag, pentru ca tacit să se excludă. Ne putem fireşte mira că primii doi români care şi-au ridicat viza medievală pentru Europa, cu de la sine ştiinţă, şi privind deopotrivă către Asia – Spătarul Milescu şi Principele Cantemir – au reacţionat, cu soluţii fiabile, atît de necrispat în faţa originilor diverse şi adînci ale conflictului şi clivajelor potenţiale între Biserică şi Stat, optînd în fond pentru soluţiile prevenirii, adică ale educaţiei. Avem aşadar unele soluţii culturale, încă neexploatate cum se cuvine, pentru a ne comporta cu firesc sporit atunci cînd, în tandemul dintre religie şi stat, decidem plasamentele unei întregi culturi publice sau numai pe acelea ale unei inteligenţe individuale care oferă beneficii indirecte.

Eugen Ciurtin *este co-responsabil al Centrului de Istorie a Religiilor, Universitatea Bucureşti.*

Catedra de comunicare şi relaţii publice a Facultăţii de Litere, Universitatea din Bucureşti, organizează colocviul cu tema **„Cultură comunicaţională şi relaţii publice: configuraţii teoretice şi aplicaţii".** Evenimentul se desfăşoară în perioada **13-14 mai 2005**, la Bucureşti, sediul Facultăţii de Litere din strada Edgar Quinet nr. 14, între orele **9-18.**

Reuniunea va fi deschisă de academician prof. univ. dr. docent Solomon Marcus.

Informaţii suplimentare la adresa:
colocviu. csrp@litereidd.ro
sau la tel/fax **021/314.61.77.**

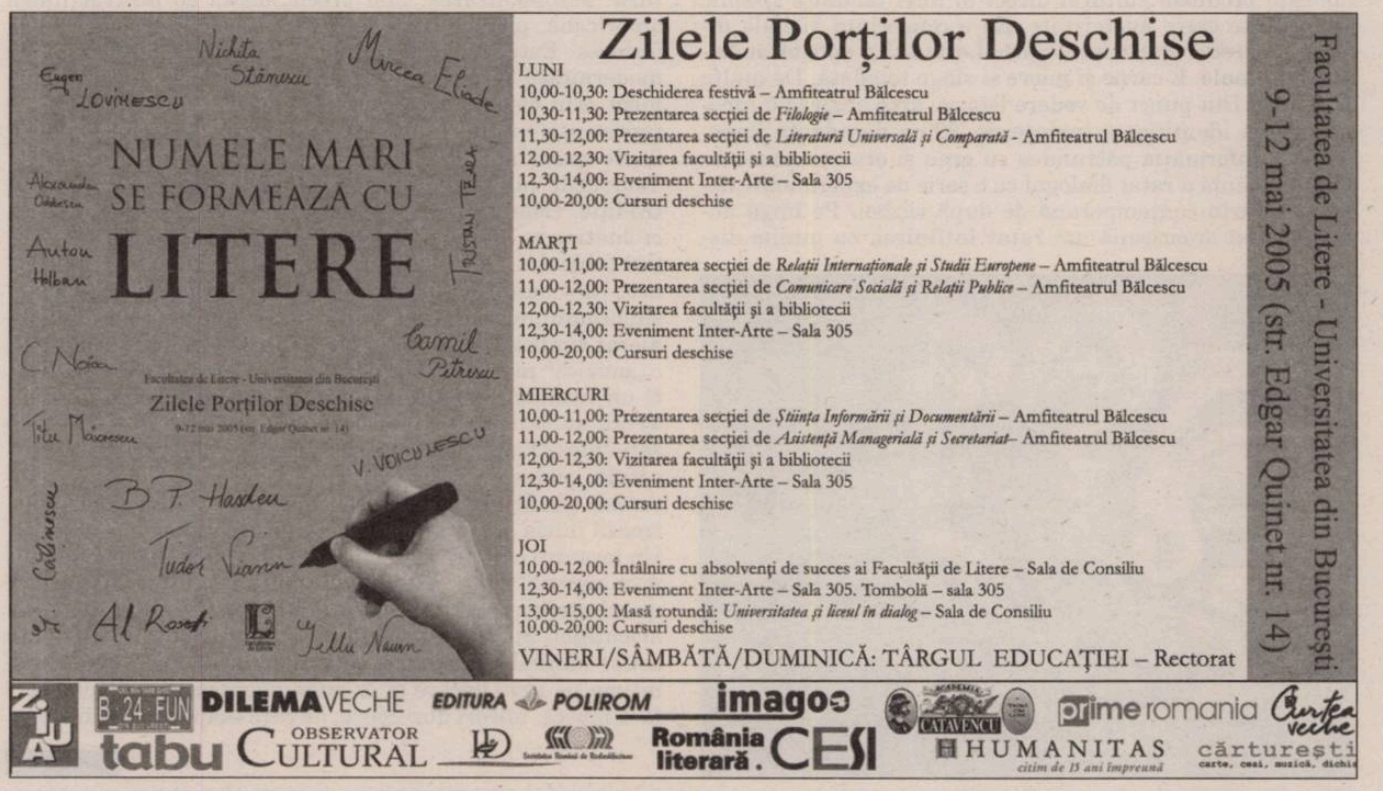

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

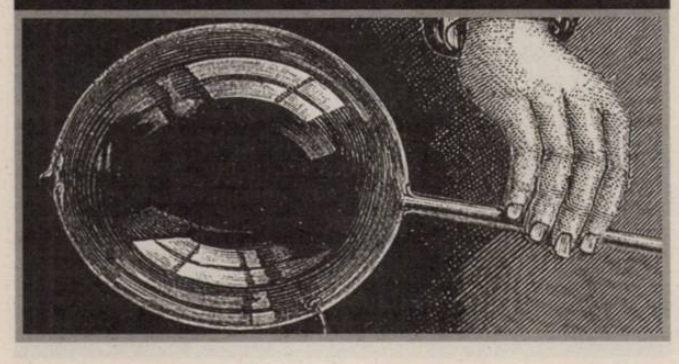

Nostalgia pentru viermi

Gara din Sibiu era exact aşa cum am lăsat-o în 1965. Trei din cele mai importante momente ale vieţii mele s-au petrecut între pereţii igrasioşi, ghişeele posomorîte şi şinele lustruite de lacrimi ale acestei gări. Numai toaleta, jegoasă în 1965, s-a stricat încă şi mai rău, transformată fiind astăzi într-o înfiorătoare viziune de iad, ca din Hyeronimus Bosch, părăsită chiar şi de Madame Pipi, cea care pe vremuri extrăgea 25 de bani de la cei striviţi de nevoi. Azi numai formele găurite ale unor bazine mai dăinuie pentru inocentul care, folosindu-le, se pişa (scuzaţi-mă, doamnelor) pe propriii pantofi.

Primul meu grav moment existenţial s-a petrecut în 1960 cînd, îmbrăcat într-un costum ţeapăn pentru care mămica şi-a pus ban pe ban timp de un an, m-am urcat cu tata în tren. Ţineam în mînă un geamantan de lemn pestriţ, în care mama împachetase tot ce aveam şi tot ce-mi trebuia: două cămăşi albe, o pereche de pantaloni negri lungi, un spielhosen, pijamaua cu ursuleţi, două sandwich-uri cu unt şi patru mere. Pe omul cu care plecam nu prea-l cunoşteam. Era tata, cel care ne părăsise cînd aveam numai şase luni, care venise din cînd în cînd, vreo cîteva sîmbete pe an, să mă ia cu maşina, să ne plimbăm prin oraş. Nu-l văzusem prea mult în cei zece ani ai mei şi plimbările noastre erau cam ciudate, pentru că mă lăsa în maşină, parcat în faţa uneia sau alteia din casele unde, mi-a explicat mama, locuia vreuna dintre numeroasele lui gagici. Nu era chiar omul să-mi inspire încrederea de a-mi părăsi, poate pentru totdeauna, mama, bunica, pe tanti Ana şi verişorii mei dragi. Aveam amîndoi paşaport să plecăm în Israel, un miracol pe vremurile cînd nimeni nu scăpa dintre sîrmele ghimpate ale României comuniste. Era mare lucru, spuneau toţi, dar ce ştiam eu de sîrme ghimpate şi de comunism, paşapoarte, Israel, sau chiar despre cel numit tata? Îl cunoşteam mai bine pe Tătucul despre care ne spuneau la şcoală. M-am supus consensului general, dar, cînd trenul începu să se mişte, am coborît şi am rămas cu familia şi mama, care plîngea să-şi rupă ochii pe peron. A fost ultima dată cînd l-am văzut pe tata. A murit de foame şi boală în Israel, trei ani mai tîrziu.

Cinci ani mai apoi, în 1965, m-am urcat cu mama în acelaşi tren. De data aceasta în geamantanul meu stătea şi un carnet de poezii scrise de mine cu mîna grijulie şi apăsată. Mă făcusem poet între timp şi abia aşteptam să înceapă marea aventură a vieţii mele, plecarea în America. Pe peron, aceeaşi distribuţie de persoane triste pe care le iubeam, plîngeau şi-şi fluturau batistele. Dar despărţirea de acum nu mi se părea atît de finală, fiindcă mulţi plecau acum şi exista posibilitatea revederii. Noul dictator al României, Nicolae Ceauşescu, începuse să vîndă evrei români Israelului şi nemţi români Germaniei de Vest, pe valută, în cantităţi din ce în ce mai mari. Am citit recent detaliile despre această afacere, iniţiată de Gheorghiu-Dej, într-un studiu scris de Radu Ioanid, prefaţat de gen. Pacepa. La un moment dat, Ceauşescu voia milioane de dolari pe an, şi era nevoie de din ce în ce mai mulţi cetăţeni români şi, cum nu se mai găseau etniile necesare, plecau şi etnici români care se bucurau de şansa libertăţii. Şi-ar fi golit Ceauşescu ţara la două mii de dolari pe cap, dacă ar fi continuat afacerea. În orice caz, conturile personale i s-au umplut, ceva venind şi din gara Sibiului.

Am revenit în gară în 2 ianuarie 1990, cînd încă mai ardeau clădiri la Sibiu şi se mai împuşcau oameni în Piaţa Mare. Am sosit cu primul tren lăsat să plece din Budapesta către România, după execuţia Ceauşeştilor. Mult timp n-am prea avut atunci, să mă las pătruns de tristeţea care atîrna etern de pereţii gării, ca nişte bureţi de mucegai. Asta am făcut-o acum, în 2005, cînd m-a condus fratele meu vitreg la gară, după cele cîteva zile petrecute la Sibiu. Am stat amîndoi acolo, fiii aceluiaşi tată, pe care nici unul din noi nu l-a prea cunoscut, şi ne-a pătruns gara Sibiului cu eternele sale valuri de pierderi, bocete, risipiri, tristeţi şi răutăţi făcute de timp asupra oamenilor. În compartiment am vorbit cu o mamă şi un fiu şi cu o femeie între două vîrste care mergea la Bucureşti pentru un „seminar". Venise vorba despre produsele ieftine şi fără gust care se vînd în piaţa de azi şi n-a durat mult pînă cînd o nostalgie imensă i-a podidit pe toţi. Tragedia cea mai mare erau merele, crescute cu îngrăşăminte chimice care alungau viermii. Doamne, domnule, se lamenta mama, mere fără viermi! Ce să mai auzi? Aşa cum convieţuiau viermii cu merele, pe vremuri, aşa trăiau şi ei! Da, spuse cealaltă doamnă, mîncai împrejur şi-l lăsai în pace. Evident, conversaţia nu era despre mere şi viermi, era despre timpurile acestea noi şi blestemate, care au dezechilibrat totul, chiar şi săracii viermi care numai să mănînce un pic voiau. S-a lăsat tăcere în vagon pîn' pe la Braşov şi am avut impresia că oamenii, cu excepţia fiului, se identificau cu viermii din epocă şi se simţeau excluşi din măr. Fiul asculta un CD.

Cu acest articol, scris de mine pe româneşte, reîncepe cronica mea săptămînală la Dilema veche. *Cu articolul următor reîncepe şi transpunerea din engleză în limba română făcută de Ioana Avădani (superba mea tălmăcitoare), care a tradus şi romanul meu recent,* Casanova în Boemia, *apărut la Editura Polirom.*

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Ciber-dispozitive de putere

Puterea s-ar dori unică şi indivizibilă, omniprezentă şi atotvăzătoare. Centrul de putere, prelungit prin ramificaţii ierarhic organizate, şi-ar dori să vadă tot, să ştie tot, să regleze tot. Regimurile totalitare au crezut, pentru un moment, că vor reuşi să atingă acest obiectiv suprem. Au folosit toate resursele posibile: au ascultat telefoanele, au violat corespondenţa, au stimulat delaţiunile, au supradimensionat serviciile secrete. Totul a fost în zadar. Puterea centralizată, autoritară şi orgolioasă nu a reuşit niciodată să atingă performanţele distopiei orwelliene. Ceva, mereu, i-a scăpat. Ori informaţia era insuficientă, ceea ce făcea ca acţiunea să fie moale sau tardivă, ori era supraabundentă, producînd intoxicarea, deci paralizarea sistemului. Degeaba Polonius veghea, degeaba Rosenkrantz şi Guildenstern incitau la confesiuni: fantoma tatălui lui Hamlet pătrundea printre ziduri, îndemnîndu-şi fiul la revoltă. Danemarca putea foarte bine fi o închisoare, era însă una imperfectă.

Michel Foucault a studiat regimul ospiciilor şi al închisorilor, locuri heterotopice, în care raporturile de forţă sînt clar şi rigid reglementate, înainte de a-şi da seama că, în realitate, relaţiile de putere se construiesc local, de jos în sus. Puterea nu e un continent, ci un arhipelag. Ea există în nenumărate forme, este difuză, distribuită în zone cvasiautonome. Orice relaţie dintre oameni este o luptă pentru dominare şi autoafirmare. Între bărbat şi femeie, între părinţi şi copii, între profesori şi studenţi, între colegii de serviciu, între colaboratorii unui proiect se stabilesc spontan raporturi de forţă, care ignoră orice legitimitate conferită de ierarhiile oficiale. Acestea au apărut tîrziu, cînd s-a dorit ca forţa fizică să fie evitată ca mijloc de confruntare. Statul, puterea abstractă, organizată şi centralizată, a fost investit cu monopolul violenţei: astfel, justiţia, poliţia şi armata au devenit pilonii fundamentali ai oricărei forme de guvernămînt. Lor li s-a adăugat, în cele din urmă, şcoala, ca instituţie de disciplinare, mai mult decît de formare, şi cultura, ca mijloc de propagandă, adică de impunere a valorilor, în conformitate cu o ideologie.

Relaţiile de dominare funcţionează local, în virtutea a ceea ce Michel Foucault numeşte „dispozitivul de putere". Acesta constituie un angrenaj spaţial, în care corpurile sînt supuse unor tehnici de dominare. Copil, trebuie „să stai frumos la masă", să ocupi un spaţiu predeterminat – patul, ţarcul, în cazuri fericite, camera personală – în care adultul poate însă intra oricînd, pe neaşteptate. Elev, trebuie să stai corect „în banca ta" şi să nu „răspunzi" decît „la lecţie", „pentru notă". La serviciu, cu subalternii nu se discută pe hol sau în camera de lucru, aceştia sînt chemaţi în biroul şefului. Ei bat la uşă, aşteaptă să fie invitaţi să intre, parcurg o distanţă, deseori inhibitoare, pînă la locul cuvenit, unde ascultă, în picioare, admonestarea. Dominaţii sînt interpelaţi şi răspund doar atunci cînd sînt întrebaţi. Violenţa fizică fiind monopolul puterii centralizate, relaţia de dominare se implementează prin discurs. Copiii şi nevasta sînt mai rar bătuţi, mai des certaţi. Nu rareori, practica abilă a unui discurs care include semne non-verbale face ca ierarhia general acceptată să fie răsturnată. O parteneră „rea de gură" domină un bărbat fizic dotat, dar uşor de dezorientat. Copilul obraznic îşi sfidează părinţii, iar studenţii insistenţi îl copleşesc pe profesor. Aflăm, nu fără surprindere, că, în închisoare, Miron Cozma făcea legea şi-i teroriza pe gardieni. Discursul, ca manifestare a puterii, se exercită în spaţiul fizic, printr-un joc teatral care implică şi corpul.

În ciberspaţiu, relaţia de putere este profund modificată prin decorporalizare. Comunicarea nu mai implică deloc corpurile în baletul dominării. Nu mai există spaţiul tangibil, în care corpul să fie disciplinat şi pus „la locul lui". Relaţiile virtuale sînt mai decontractate. Adresarea este lipsită de mărcile supunerii, ca şi de ingredientele măgulirii. Cu toate acestea, dorinţa de putere îşi găseşte, şi aici, forme specifice de manifestare. Iată doar una dintre ele. Dacă doreşti să trimiţi un articol în format electronic, primeşti un instructaj de o minuţie diabolică, care precizează riguros formatul paginii, marcarea paragrafelor, numărul de semne, distanţele dintre rînduri – unele pentru text, altele pentru rezumat şi titlu –, mărimea şi caracterul literelor, modul de trimitere la referinţele bibliografice, tipul de ghilimele etc., etc. Eşti avertizat că orice abatere de la reguli implică, automat, respingerea lucrării. Totul se petrece ca şi cînd discursul ar fi silit să intre în corsetul unor reglementări formale, ca în uniforma unui soldat. Toată lumea ştie că efortul de tehnoredactare pentru unificarea mai multor documente diferite este minim, astfel încît restricţiile numeroase n-au raţiune practică, ci simbolică. Neavînd un corp viu de disciplinat, puterea se manifestă prin disciplinarea corpului scriiturii. Supunerea la reguli este, în cele din urmă, tot corporală, ea implicînd controlul permanent al mişcărilor degetelor pe claviatură. Scopul de atins este de a pune pe cineva în condiţia de inferioritate, în care acesta renunţă la subiectivitatea sa, pentru a deveni obiectul asupra căruia se exercită puterea altcuiva. Din subiect, el devine supus. Engleza ne permite un joc de cuvinte mai pregnant: a fost *a subject*, a devenit *just subject*.

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio in Romania

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Orientul, la poartă şi înainte de ea

Nu ştiu altora cum li se întîmplă, dar mie surprizele plăcute mi se înfăţişează chiar în chip de surprize: se ivesc întocmai cum, cînd şi unde nici prin minte nu-mi trecea că voi avea parte de ele. (În timp ce surprizele neplăcute apar exact aşa cum, cînd şi unde mă temeam că o să apară, drept care, nemaifiind chiar surprize, devin, cumva, mai suportabile. Să nu le/îmi/ne fie de deochi!) Nu mă gîndeam deloc, atunci cînd directorul Teatrului Naţional din Craiova, regizorul Mircea Cornişteanu, m-a invitat să însoţesc o parte a ansamblului la festivalul de la Adana, în Turcia, nu mă gîndeam deloc, zic, că mă voi simţi atît de bine şi că îmi va plăcea aşa de mult acolo. Era, mai întîi, plictiseala drumului lung şi a şederii scurte: faci o zi pînă la destinaţie, stai două zile şi faci iar o zi, înapoi. Şi era, pe urmă, snobismul acela nenorocit (lipsit de noroc, adică) pe care probabil că îl moştenim, prin secoli, de la stră-stră-moşii băştinaşi. Mi-l şi închipui pe Decebal discutînd cu marele preot Deceneu (aşa-l chema, nu?) despre ameninţările Romei: Cine, ăia?! Se pun ei cu noi, care numai cu o bucată de brînză în mînă luptăm ca leii şi zburăm ca barza spre Zamolxe, iar nu ne vîrîm ca viezurii în vizuină?! Aşa şi stră-stră-nepoţii: Turcia?! Ce teatru se face în Turcia? Şi nici măcar la Istanbul!

Într-adevăr, la Adana nu-i la Istanbul (nu spun: ca la Istanbul, fiindcă nu ştiu cum e la Istanbul). Este înspre Asia profundă, aproape de graniţa cu Siria şi aproape de mare, de Mediterana (fostă cîndva lac turcesc, am învăţat la Istorie), a cărei apropiere tulburătoare se simte nu numai în căldura soarelui şi în frunzele palmierilor, ci şi în vibraţia aerului, misterios înmiresmat – umblam ca năuci, adulmecînd toate gardurile înflorite pe lîngă care treceam: iasomie? caprifoi? salcîm? Fără să aibă monumente obligatorii şi vestigii intimidante (deşi stră-stră-moşii noştri ceilalţi i-au construit un pod, se pare – oricum, există un pod numit „roman"), Adana se mîndreşte totuşi cu cea mai impozantă moschee din Turcia, construcţie modernă (începută în 1988, a fost terminată în 1990 sau '98 – din cauza înălţimii, cifrele de pe frontispiciu nu se distingeau clar), a cărei culoare alb-roz-bej o făcea să arate seara, luminată savant de proiectoare ascunse, ca o formidabilă bezea în vitrina unei cofetării galactice. Comparaţia nu e forţată şi (sper) nici ofensatoare, pentru că în Turcia dulciurile sînt un fel de obiecte de cult: o delicioasă religie laică la care te converteşti pe loc, fără fasoane şi lingîndu-ţi degetele (o parte dintre ghiaurii din grup posteau – era postul Paştelui – şi s-au încărcat, sărmanii, de atîtea păcate cîte n-ar putea spăla toată apa rîului-fluviu, verde smarald şi, vai, cam murdar, care străbate Adana şi în care am văzut plutind, într-o dimineaţă, zeci de portocale portocalii). Dar constat că desfătările trupului, fie şi în amintire, m-au îndepărtat de bucuriile spiritului. Căci... unde e teatrul, în toate astea?

Teatrul e la locul lui – un loc de cinste, la Adana, pe o stradă importantă a oraşului, în apropierea uriaşei moschei şi a dominatorului Hotel „Hilton" (5 stele), unde erau găzduite toate trupele invitate la festival. (Despre „cazare" nu mai povestesc, fiindcă iar mă îndepărtez de sferele spirituale rarefiate şi mă abandonez satisfacţiilor dens palpabile.) Clădirea în care se găseşte Teatrul de Stat din Adana, întemeiat acum 24 de ani, adăposteşte nu numai sala ca atare (370 de locuri, scenă dotată cu toate instalaţiile tehnice necesare, inclusiv o foarte performantă orgă de lumini – specialiştii vor înţelege de ce menţionez acest detaliu), ci şi o bibliotecă, spaţii expoziţionale etc., fiind de fapt un centru cultural complet. (Centru, pe turceşte, se spune *merkez.)* Directorul teatrului este regizorul Iskender Altin; are la activ, printre altele, un spectacol cu *Furtuna* de Shakespeare, care va participa în iunie la festivalul de la Varna, şi un spectacol cu o piesă a germanului Thomas Brasch, din care am văzut, pe computer, cîteva fragmente ce păreau extrem de promiţătoare. El a iniţiat şi festivalul (ajuns, în această primăvară, la a şaptea ediţie), care este deschis cu precădere companiilor autohtone, dar la care sînt aduse, anual, şi un număr de trupe din străinătate (acum, din Rusia, SUA, Italia şi Grecia, plus România). Reuniunea durează în jur de o lună, teatrele participante oferind minimum două reprezentaţii. A fost şi cazul Naţionalului craiovean cu al său *Hotel Europa, complet* de Matei Vişniec (în regia tînărului Şerban Puiu), o dramă inspirată din tragedia războiului civil din fosta Iugoslavie, dar bătînd spre comedia – sugerează autorul – unificării Europei, subiect fierbinte pentru spectatorii turci, condamnaţi, deocamdată, să fie tot spectatori, doar spectatori, şi la această „performanţă". Montarea românească s-a bucurat, realmente, de o receptare vie, caldă, interesată, aşadar, din punctul nostru de vedere, scopul turneului a fost atins.

Eu însă despre altceva am vrut, de fapt, să vorbesc. Atît pe firma festivalului, cît şi pe aceea a unor edificii mai „tangibile" din oraş, inclusiv hotelul nostru şi marea moschee, figurau, enigmatic pentru noi, două litere: SA. Ca proaspăt (încă!) iniţiaţi într-ale capitalismului, ne-am dat cu părerea (mirîndu-ne un pic, totuşi) că ar fi acronimul banalei „societăţi anonime". Nu era asta. Cele două litere sînt monograma lui Sakip Sabanci, multimilionar om de afaceri (decedat anul trecut) originar din Adana şi din ai cărui bani s-a născut şi trăieşte festivalul, s-au construit şi se construiesc nenumărate clădiri de interes obştesc; şi din ai cărui bani, pînă la urmă, a ajuns teatrul românesc în Turcia. Păi cum să nu-i privim de sus, noi şi-ai noştri, pe băieţii ăştia? Parcă-l aud pe (nu spun cine, dar ştiţi dumneavoastră destule nume) discutînd cu *(idem),* la saună – că sună mai bine decît baia turcească – în cel de-al 37-lea hotel personal de pe Valea Prahovei (de exemplu): Cine, ăla?! Ha! Se pune el cu noi, cu festivalul lui de teatru? Mare brînză!

Teatrul din Adana, într-o noapte asiatică

Dilema veche vă recomandă

● Emisiunea *Bands Reunited* de pe VH1, seara, de la 22,00, în care VJ-ul Aamer Haleem îi caută, îi găseşte şi, de cele mai multe ori, reuşeşte să-i şi convingă pe membrii fondatori ai unor trupe de mult despărţite să se întîlnească şi să susţină un ultim concert *live.* Singura regulă e ca absolut toţi membrii să accepte. I-am văzut şi i-am ascultat cîntînd din nou – prima dată după 15-20 de ani, în condiţiile în care, între timp, mai toţi au renunţat la muzică – pe Berlin, ABC, Vixen sau Kajagoogoo. Pînă acum, nu s-au reunit Extreme, Frankie Goes To Hollywood şi New Kids On The Block. (Marius Chivu)

● Încă o dată şi încă o dată, nicicum prea de ajuns: Cervantes, *Don Quijote de la Mancha* (Editura Paralela 45, în traducerea excepţională a lui Sorin Mărculescu). Şi nu există o recomandare mai vibrantă decît aceea din *România literară* (nr. 14/2005), semnată de hispanistul, expert şi artist în materie, Mihai Cantuniari: „Tălmăcirea lui Sorin Mărculescu va rămîne o piatră de hotar în istoria echivalenţelor româneşti ale Marii Opere... Am zis eu bine cîndva: «De n-aş fi atît de mult Mihai Cantuniari, mi-ar fi plăcut să fiu Sorin Mărculescu!»". În literele române, o asemenea generozitate între confraţi e sublim donquijotescă şi ne luminează Anul Cervantes. (Radu Cosaşu)

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Despre duhuri şi har

● Maria Răducanu – Maxim Belciug, *Troika*, Arbore Verde, 2005.

Oare ce fel de duh e acela care poate sălăşlui într-o voce încît s-o facă să vibreze, aproape vrăjitoreşte, la cele mai mărunte şi simple lucruri din jur? O fi existînd vreo respiraţie neştiută a pămîntului pe care ochii noştri blegi, nu mai vorbesc de radare sau de alte drăcovenii, nu sînt şi nu vor fi în stare s-o perceapă vreodată? Să fie vreun copil hîtru străveziu sau un moşneag de treabă şi mai degrabă fumuriu sau orice altă chestie şuie de felul ăsta? Şi cum se face că unele voci pot împrumuta gustul şi seva şi mirosul pămîntului unde au fost născute? S-au inventat unele cuvinte, şi unul dintre ele ar fi „har", dar se întîmplă uneori ca ele să nu-ţi fie de-ajuns, să nu poată explica totul. Pentru că acest duh este altceva decît harul, are prea puţin de-a face cu dichisul şi armonia, fie şi înnăscute, ale unor voci, se poate lipsi de stil, de mlădieri, de dedesubturi rafinate, dar, în schimb, se poate confunda întrutotul cu emoţia: o emoţie în stare pură, sinceră, directă, aproape brutală, vie, imposibil de imitat.

Vocea Mariei Răducanu a fost, neîndoielnic, blagoslovită de har. E greu, şi ar trebui să fii mai mult decît răuvoitor, să-i găseşti vreun cusur: uşurinţa cu care intră în intimitatea melodiei, eleganţa cu care ştie să-i folosească şi cel mai neînsemnat detaliu, delicateţea cu care atinge cuvintele desferecîndu-le de praf şi zgură, nonşalanţa cu care îşi leagănă cîntecul te duc cu gîndul la o plutire blîndă pe care numai glasul celor aleşi ţi-o poate dărui. Este levitaţia, însă, a unui aristocrat care nu-şi ascunde inteligenţa, inevitabil sofisticată, care mînuieşte sentimentele şi nu se lasă mînuit de ele. Este amănuntul care mă face să spun că pe *Troika,* Maria Răducanu aduce omagiul ei muzicii tradiţionale ruseşti şi nu cîntă, pur şi simplu, cîntece ruseşti. Pentru cine nu a ascultat vreodată jelania unui rus încărcată de nostalgie, de întinderi de stepă, de acea tristeţe fermecată vecină cu bucuria, libertatea şi duioşia, de toate acele lucruri greu de pătruns care-ţi devin dintr-odată fireşti şi apropiate, fără să mai fie nevoie de explicaţii raţionale, ci doar de a simţi şi a pătrunde muzica, asemănarea poate fi perfectă. Maria Răducanu ştie să cînte tristeţea mai bine ca oricine altcineva, inflexiunile ei capătă parfumul deschiderii aceleia tipic ruseşti, intensitatea vibraţiei ei pare a fi totuna cu tînguirea, la fel cum armonia chitării lui Maxim Belciug poate fi atît de desăvîrşită, încît să se confunde cu simplitatea şi curăţenia.

În toate acestea, nu există decît o singură diferenţă: Maria Răducanu nu este rusoaică. Ea este însă atît de îndrăgostită de cîntecul rusului îndrăgostit, încît aceste două feluri de dragoste – unul despre bucuria muzicii, celălalt, pur şi simplu, despre bucurie – ar putea fi unul şi acelaşi. Uneori. Alteori, ceva necunoscut din sinceritatea acelui cîntec nu mai ajunge în vocea Mariei Răducanu. S-ar putea ca la mijloc să fie un surplus de eleganţă. Sau poate ceva din neajunsul unei frumuseţi studiate. O răceală inteligentă. Ceva în plus, poate strădania de a suna perfect, prea perfect, care ştirbeşte respiraţia intimă a întregului. Eu zic însă că acel duh neştiut, nevăzut, nenumit nu s-a lăsat desprins de pămînturile lui. Nu-mi rămîne decît să presupun, în lipsa oricărui studiu riguros documentat, că nici nu se putea altfel. Sînt convins însă că descoperirile viitoare ale ştiinţei vor demonstra, irevocabil, că un duh, fie el şi muzical, nu poate fi înstrăinat de locurile şi oamenii lui.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Louis-Thomas Pelletier, *M-am însurat cu o păpuşă gonflabilă*, traducere din franceză de Carmen Săndulescu, Editura Cartier, 2004.

Neconsolat în amor după ce iubita îl părăseşte pentru un profesor de tenis, Francis, personajul principal, adoptă atitudinea romanticului bine temperat: bosumflarea. Nu-i tună şi nu-i fulgeră pe lumea din jur – doar îi plouă mocăneşte, cu stropi mărunţi şi acizi. E un mofluz simpatic, cu un ochi format pentru micile aberaţii cotidiene considerate îndeobşte drept normalitate. Îi dai dreptate, ţii cu el, îi doreşti o soartă mai bună. Iar el ce face? Se căsătoreşte cu păpuşa gonflabilă pe care o luase dintr-un *sex shop* pentru că semăna izbitor cu fosta lui iubită.

Să nu moralizăm! Dacă e vorba de vicii, acestea sînt doar de verosimilitate, dat fiind că lucrurile iau astfel întorsătura unei trăsnăi cam forţate. Altminteri însă, umorul uşor acidulat al povestitorului ţine destul de bine frîiele acestei satire cu pretext romantic.

Nu vă povestesc sfîrşitul. Vă spun doar ce n-o să găsiţi, din păcate, în nici un colţişor de copertă sau de pagină de gardă a cărţii: autorul, Louis-Thomas Pelletier, e un canadian de treizeci şi ceva de ani, e la primul său roman (după ce, în 1993, a publicat un volum de proze umoristice) şi are legături cu zona publicitară, ceea ce explică într-un fel asemănarea scriiturii sale cu cea a lui Frédéric Beigbeder.

Simona SORA

puzzlecturi

Un postmodern tulburat

● **Jonathan Franzen, *Corecţii*, traducere şi note de Cornelia Bucur, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2004.**

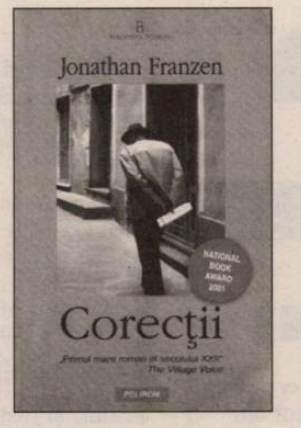

Nu multe traduceri au avut parte în ultimii ani de predarea necondiţionată pe care a stîrnit-o *Corecţiile* lui Franzen. Şi nu multe cărţi de peste 500 de pagini au avut, pe lîngă cronici superlative în majoritatea revistelor culturale, un succes net de librărie. Probabil singura rezervă la care ar trebui să medităm e cea a lui Andrei Codrescu, care-l numea pe Franzen, într-un interviu din *România literară* de săptămîna trecută, „un nerușinat promovator de sine". Aşa o fi, cartea avînd criticile ei deschise sau implicite şi la apariţia americană. Succesul la publicul românesc e însă un fenomen la care merită să medităm.

Tradusă impecabil de Cornelia Bucur, cu un simţ al registrelor şi cu o inventivitate a soluţiilor care ţine ştacheta artisticului acolo unde ne imaginăm că ar trebui să fie *în mod normal*, cartea lui Franzen a intrat în româneşte pe uşa principală. Encomionul pe care i-l face traducătoarei Radu Paraschivescu în *Idei în dialog* are ca principală calitate exactitatea. Dar cîte alte cărţi, de mult aşteptate, nu au avut parte de mari traducători, rămînînd, cu toate acestea, la tiraje confidenţiale şi la un succes de stimă?

Să fie „revenirea ficţiunii", redescoperirea povestirii, structurarea victoriană, pe largi spaţii, a romanului de familie, amendarea postmodernismului şi a fărîmiţării intrigii despre care s-a vorbit adesea – cîteva dintre cauzele bunei primiri a lui Franzen la noi? În parte desigur, deşi procedeele postmoderne sînt relativizate mai demult chiar de promotorii lor, cu o ambivalenţă psihanalizabilă, prezentă, de altfel, şi la mult-premiatul Franzen. Căci Franzen nu e povestitor în primul rînd, iar pedigreeul lui postmodernist (nu doar prietenia literară cu David Foster Wallace sau Willian Geddis, dar şi situarea sub tutela paternă a lui Don De Lillo) se simte subteran şi în *Corecţii*. Într-un eseu din volumul *Cum să fii singur* (pe care-l aşteptăm curînd, ca o postfaţă-bonus, în româneşte), Franzen găseşte în această manieră cerebrală, alegoric-politică, fractalic-postmodernă de a scrie literatură singura modalitate de a-şi păstra un soi de demnitate matură *as a white male fiction writer*. E cam geometric, dar foarte limpede: Franzen spune o poveste ironic-modernă cu ingredientele şi procedeele postmoderne bine asumate. O poveste despre mutarea limitelor, a frontierelor şi a certitudinilor în care, în orice moment, textul o poate lua razna în detrimentul personajelor, hipertextele ştiinţifice şi listele aleatorii pot rupe coerenţa poveştii, critificţiunea poate apărea în plină conversaţie tihnit-familială. Faptul că nu se întîmplă toate aceste lucruri, faptul că textul rămîne, cel mai adesea, în limitele poveştii, că „arta oscilării" şi indeterminarea sînt doar sugerate în mintea unor personaje atinse de demenţe punctuale sau definitive, nu e altceva decît o jonglerie asumată de cineva care ştie foarte bine că procedeul devine mai eficient cînd e doar sugerat. Închipuiţi-vă un Cărtărescu publicînd în 2010, după *Orbitor*, o *Cronică de familie*...

Dacă nu traducerea minunată şi nu saga unei familii americane din Midwest la început de secol XXI, *povestită* aparent ca pe (vechile şi bunele) vremuri au fost motivele bunei receptări în româneşte a *Corecţiilor* lui Franzen, poate că tradiţia (întreruptă) a romanului filozofic să fi avut un rol. Romanele de idei au avut dintotdeauna, la noi, un public bine conturat, de la *Muntele vrăjit* la *Pendulul lui Foucault*. Saga lui Franzen – scrisă în mai bine de zece ani, a treia carte după două romane catalogate de critică drept scrieri ironic-conspiraţioniste, cu o perspectivă asumat stîngistă – are în centru un personaj *foucaultian*. Nu avem în *Corecţii* eseuri foucaultiene, nu avem episteme şi arheologii, dar avem un personaj, Chip Lambert, „Ratatul", concediat de la Universitate, într-o bună tradiţie revăzută, pentru că s-a culcat cu o studentă şi care pleacă, împreună cu soţul amantei sale în Lituania, pe post de escroc transnaţional. La ce parte din Foucault ar trebui să apelăm ca să-l vedem pe Chip aşa cum Franzen nu ni-l livrează pînă la capăt? Probabil la cea de critică a consumismului occidental, la *leftismul* de tinereţe al lui Foucault canalizat spre „a doua stîngă", cu care simpatizează manifest şi Franzen; ar trebui să ne gîndim însă mai ales la lumea ca „dorinţă şi reprezentare" (a lui Foucault din *Cuvintele şi lucrurile)* în oglinda lumii ca „voinţă şi reprezentare" din Schopenhauer-ul ferfeniţit pe care Alfred Lambert, tatăl şi naratorul indirect liber al unei bune părţi din roman, îl conspectase toată tinereţea. Între Alfred, inginerul mic-burghez, cu veleităţi de savant zăpăcit, şi ratatul campusului american dintr-o variantă de „Americă înfricoşătoare" se joacă miza „foucauldiană" a romanului, pe care Franzen ne-o aduce – cu o relaxare jucată – în atenţie.

Cred că nu exagerez prea mult văzînd în această insistenţă reluarea ideii lui Foucault despre opoziţia între regimul asemănării şi cel al reprezentării şi despre schimbarea de paradigmă la începutul secolului al XVII-lea, o dată cu *Don Quijote*. Pentru Foucault, personajul Don Quijote este „eroul lui Acelaşi", un personaj-semn care „parcurge la nesfîrşit cîmpul Analogului fără să atingă vreodată frontierele nete ale diferenţei, nici să ajungă în inima identităţii". Cartea lui Cervantes însă, şi mai ales cea de-a doua parte din *Don Quijote,* intră sub regimul reprezentării, al limbajului, unde Adevărul, Asemănarea, Conţinutul şi-au pierdut noima. La Franzen, Chip, personajul foucaultian cu care – mai ales în eseuri – se identifică parţial şi autorul, este cel care desenează negativul unei lumi în descompunere, ale cărei similitudini cu realitatea şi-au pierdut sensul. El este „poetul" foucaultian, ajuns teoretician literar, dar vînzîndu-şi biblioteca postmodernă, cu Foucault cu tot, în timp ce Alfred, tatăl suferind de Parkinson şi Alzheimer, e „nebunul" foucaultian, „omul care s-a alienat în analogie" şi în absolutizarea voinţei. Dacă pentru Foucault citind *Don Quijote,* romanele cavalereşti sînt extravagante fiindcă nimic din realitate nu le-a semănat vreodată, pentru Jonathan Franzen ficţiunea deziluzionantă a romanului victorian se poate revigora în scrisul unui postmodern „tulburat", care cunoaşte foarte bine forţa reprezentativă (şi ireală) a limbajului.

Un critic riguros, Keith Gessen, spunea că succesul american al *Corecţiilor* – care a luat toate premiile cu putinţă, şi ar mai fi luat şi altele, dacă s-ar fi inventat – s-ar baza pe o receptare consumeristă a publicului cititor, ce ar privilegia romanele cu cele mai variate accesorii. Publicul-ţintă (care are şi el demnitatea lui matură de *white male/female fiction reader)* ar vrea, aşadar, şi literatură şi accesibilitate, şi localism şi globalism, şi tradiţie şi modernitate. Simultan şi indistinct. Iată o explicaţie-umbrelă şi pentru succesul lui Franzen la noi, care ar trebui să ne pună pe gînduri. Sau, după facultăţi, să ne facă să răsuflăm uşuraţi.

trend inţe

Manifestul onanist şi fotbalist

Traian Radu Ungureanu este un excelent comentator de fotbal şi pamfletar. Alături de Radu Cosaşu, de Cătălin Tolontan şi, poate, de Cristian Tudor Popescu şi de Ovidiu Ioaniţoaia, reprezintă excepţia care confirmă regula lipsei de originalitate, a impresionismului lax şi a gustului îndoielnic în eseul „sportiv", în permanentă criză de inspiraţie. Comentatorii fenomenului încearcă să împace capra discursului inteligent şi civilizat cu varza stilului comercial, ştiut fiind că publicul cititor al ziarelor de sport nu străluceşte nici prin inteligenţă, nici prin civilizaţie (aici se exclud persoanele de faţă, respectiv cititorul şi semnatarul). Experienţa arată însă – vorba cuiva – că, odată intrat în troacă, te mănîncă porcii. Ultima victimă: Traian Ungureanu, un pasionant fotbintelectual. În numărul *Gazetei sporturilor* de joi, 21 aprilie, corespondentul londonez al ziarului roz se lasă contaminat de spontaneitatea brută a ceea ce se cunoaşte îndeobşte ca „declaraţiile oamenilor de fotbal" din capul de afiş al oricăror ştiri sportive TV. Există, susţine T.R.U., prin antifrază, în pamfletul intitulat „Fiola cu B1", un „rasism binefăcător", cel care ar trebui să ducă la eliminarea din viaţa publică a unor personaje aducătoare de rău în domeniile în fruntea cărora se află ori s-au aflat (Becali, Pleşiţă, Dinel Staicu şi Mircea Sandu). Dintre cei patru, doar fostul patron al Craiovei este cadorisit cu alăturarea eufonică de epitete „onanist comunist". Cred că, indiferent de consecinţele actelor unui oricît de bicisnic ticălos, a-l numi, de amorul aliteraţiei şi din inerţie retorică, „onanist", descalifică orice subtilitate manifestată, de-acum, fie la stînga, fie la dreapta epitetului citat. Dacă T.R.U., de la înălţimea educaţiei sale, se lasă pradă calomniei, ce le putem atunci cere „oamenilor de fotbal"? Ciao (Darwin)!

Alexandru MATEI

Andrei GORZO

dilematograf

Cinstire ciudăţeniei

● ***Lemony Snicket – O serie de evenimente nefericite / Lemony Snicket's A Series of Unfortunate Events* (SUA, 2004), de Brad Silberling.**

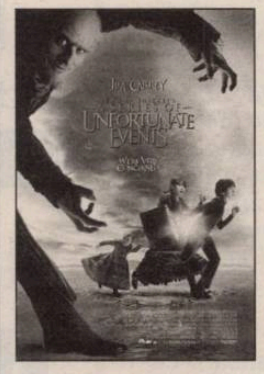

Unde ne aflăm? Drumul nesfîrşit şi *snack-bar*-ul crescut ca din greşeală la marginea lui sînt cu siguranţă americane, iar maşinile par să indice anii '50. Pe de altă parte, unul dintre personajele filmului locuieşte într-o dărăpănătură gotică apăsată de ceruri sîngerii, iar casa unui alt personaj începe pe o stîncă şi se termină în aer, deasupra unui lac numit Lachrymose şi populat de lipitori papă-tot. Alte vietăţi care în lipsa acestui film ar fi rămas necunoscute sînt cobra cu două capete şi broasca tibetană cu trei ochi. La celălalt capăt al scării estetice, priveliştea nu e mai puţin uimitoare: eroina, o fetiţă de 14 ani (Emily Browning), e una dintre cele mai interesante prezenţe care au înnobilat un film pentru copii, de la Judy Garland încoace. Presupun că, într-un alt costum şi într-o altă ambianţă, ar putea să treacă drept o frumuseţe modernă, dar alura ei de aici – deopotrivă funebră şi senină – pare să ceară serviciile imediate şi neapărat prelungite pe viaţă ale unui poet din secolul al XIX-lea. Dacă vă gîndiţi la Poe (şi la Virginia Clemm, verişoara şi mireasa lui în vîrstă de 13 ani), să ştiţi că nu sînteţi primii: există şi în film un Poe, deşi nu e decît un bancher care încearcă să protejeze interesele eroinei şi ale fraţilor ei mai mici, după moartea părinţilor. Apropo, numele de familie al orfanilor e Baudelaire.

Baudelaire a fost cel care a tradus în franceză povestirile lui Poe, scriind şi o prefaţă care i-a permis să-şi formuleze propria credinţă în ciudăţenie ca element esenţial al oricărei frumuseţi artistice. Toate astea pot să pară pretenţioase şi îndepărtate de preocupările copiilor, dar de fapt sînt indicii prin care realizatorii filmului (şi, înaintea lor, autorul cărţilor inspiratoare – Lemony Snicket *alias* Daniel Handler) le comunică părinţilor interesaţi că nu au nimic de-a face cu industria Harry Potter. Stranietatea e un element cu care marile studiouri preferă să nu se încurce în relaţia lor cu copiii (de altfel, nici în aia cu adulţii); elementul pe care mizează e tocmai *familiaritatea* – posibilitatea copilului de a recunoaşte fiecare ingredient – şi fenomenul Potter a demonstrat la superlativ cît e de profitabil să lucrezi numai cu materiale reciclate. Cu tot bricabracul vrăjitoresc, nu era nimic ciudat în primele două filme din serie (regizate de Chris Columbus). Existau mici tuşe macabre, dar erau introduse pe un ton nesigur, ca după multe consfătuiri pe marginea posibilelor efecte negative asupra consumatorilor (e clar că aşa erau priviţi copiii). De aici calitatea neobişnuită a lui *Lemony Snicket:* o încredere tonică în apetenţa copilului pentru ciudat şi macabru, în capacitatea lui de a ieşi înviorat din ceva ce se anunţă ca *O serie de evenimente nefericite,* atîta timp cît acestea sînt povestite cu spirit. Şi sînt. Toată nefericirea orfanilor Baudelaire e pricinuită de un unchi odios, care-şi zice contele Olaf şi e interpretat de Jim Carrey. Străvechea învăţătură a actorului hollywoodian – să nu împarţi ecranul cu un copil sau cu un animal, căci vei ieşi pe locul doi – e nulă şi neavenită în cazul lui Carrey, care, dacă-şi pune mintea, poate s-o eclipseze pînă şi pe broasca tibetană cu trei ochi; dar terorismul neobosit practicat de Olaf asupra orfanilor are în el ceva competitiv – ceva din ambiţul cabotinului de a-şi păstra supremaţia (contele e şi actor) –, combinat cu plăcerea pură de a da cu tifla dulcegăriei în care cad cei mai mulţi dintre noi atunci cînd vine vorba de copii. E o combinaţie foarte incitantă – şi foarte pe gustul copiilor. Unii adulţi ar putea să considere că distracţia asta e în dauna unei vrăji durabile, că efervescenţa lui Carrey strică preţiosul echilibru între comic şi sinistru la care aspiră realizatorii. La un moment dat, orfanii, urmăriţi de Olaf, găsesc protecţie la o mătuşă; o protecţie fragilă, căci viaţa mătuşii (Meryl Streep) e o dîrdîială neîntreruptă printre droburi de sare şi lui Olaf nu-i trebuie decît un machiaj şi cîteva minute de circ ca s-o ameţească. Poate că Streep şi Carrey se simt un pic prea bine în minutele acelea; aproape că deturnează filmul de pe traseul lui de basm, propulsîndu-l într-un paradis al clovnului. Dar mi se pare că pînă şi asta funcţionează, în cele din urmă, în avantajul basmului. Bufonada adulţilor pune în valoare seriozitatea misterioasă a celor trei copii, eleganţa cu care, confruntaţi cu atîta agitaţie ameninţătoare sau pur şi simplu fără noimă, se repliază pe resursele lor interioare: Violet are vocaţie de inventatoare, Klaus are plăcerea cititului, iar Sunny are, mă rog, 2 ani şi pornirea interesantă de a-şi înfige cei patru dinţi în tot ce-i iese în cale. De mult n-am mai fost atît de mişcat de morala unui film pentru copii: atîta timp cît îţi rămîne ceva de inventat, ceva de citit sau ceva de muşcat, nu e totul pierdut. Probabil că am să revăd filmul, ca să aprofundez partea cu muşcatul.

Alex. Leo ŞERBAN

mintea de pe urmă

„Foarte prost“

În urmă cu ceva timp, colegul Cezar Paul-Bădescu – aflat, acum, pe coclauri bavareze – scrisese la rubrica sa de televiziune despre Bărbierul din Siberia, *filmul lui Nikita Mihalkov. Întîmplarea a făcut să dau – zilele trecute – peste comentariul meu „la cald“ al acestui film, apărut într-o* Dilemă veche *(deci neveche) din 1999, imediat după Festivalul de la Cannes unde fusese prezentat. Textul este, de fapt, un P.S. la articolul propriu-zis; m-am gîndit că nu este, poate, lipsit de haz să-l retranscriu mai jos – ca un montaj colegial-cinefil la impresiile lui C.P.-B.:*

P.S. „Cum e Nikita?“ mă întreabă o cunoştinţă întîlnită pe stradă zilele trecute. *Nikita,* adică Mihalkov. „Foarte prost“, i-am răspuns repede, după care am stat şi m-am gîndit ce ascunde această familiaritate a intelectualului român cu Nikita Sergheevici – în general, cu *marii ruşi*... Dintre toate miturile care nu mor, probabil că acela al „excelenţei ruso-sovietice“ este cel mai tenace: ce Dumnezeu, doar am crescut odată cu el! Acestui mit i se adaugă unul – fără graniţă, de astă dată: mitul „marelui autor, tot ce atinge e aur!“ În cinema, Tarkovski e acelaşi – uriaş – de la-nceput pîn' la sfîrşit, *Copilăria lui Ivan* e la fel de „genial“ ca *Oglinda, Călăuza* ca *Andrei Rubliov*, iar *Sacrificiul* nu e o ratare, ci un „testament“... Idem la „Nikita“: *Piesa neterminată..., Cinci seri* sau *Oblomov* – după părerea mea, vîrfurile creaţiei sale – stau, după alţii, pe acelaşi palier cu *Ochi negri, Soare înşelător* sau acest *Bărbier din Siberia*. Or, problema nu e că Mihalkov a ajuns să imite, la dimensiuni „simfonice“, minunatele sale menuete de acum 20 de ani, ci că le imită prost! Într-o cronică franţuzească, Mihalkov era acuzat că a făcut un film „reacţionar“. Este, cum ar spune Al. Paleologu, o „tîmpenie“: un film nu poate fi „reacţionar“, cum nu poate fi „liberal“ sau „social-democrat“! El poate fi însă (şi *Bărbierul...*, din păcate, este) ceea ce tot francezii numesc *ringard:* emfatic, desuet, caraghios. Rusia lui N.S. Mihalkov este una de bîlci, cu urşi, zăpadă, vodcă, sănii cu zurgălăi. Regizorul însuşi îşi taie o apariţie ţanţoşă în chip de ţar, făcînd caducă orice psihanaliză. „Morala“ *Bărbierului...?* Americanu' (occidentalu') e *stupid people,* n-a auzit de Mozart, nu vorbeşte limbi străine şi distruge pădurile Siberiei... (Spre deosebire de rus, evident!) Partea nostimă este că, pentru a spune *atîta tot*, Mihalkov are nevoie de 3 (trei) ore, timp în care închide şi deschide flash-back-uri, pune şi scoate subtitluri, chinuie cronologia şi, în general, vrea saga à la *Doctor Jivago*, vrea Hollywood story – cu aceleaşi clişee, dar mult mai greoi. Pe mici porţiuni – scenele intimiste –, farmecul lui grizonat, umorul său de popotă sînt lăsate să intre, ca un bătrîn general invitat la ceai: o prăjiturică, două şi gata – filmul se năpusteşte mai departe pe cai mari, trăgînd după ei ditamai Istoria. E o tristeţe să redescoperi un regizor, altădată excelînd în miniatură, în „punct Chantilly“, care strică totul pentru că nu mai poate vedea decît „balşoi“! Atins de mîna lui Nikita Sergheevici, pînă şi fluturele Wolfgang Amadeus are plumb în aripi, Figaro, cîntînd cu accent rusesc, e *eine kleine kitsch Musik* şi întreaga „farsă“ (muzicală, istorică, amoroasă) e lejeră, sprintenă şi exuberantă ca o arie de Mozart interpretată de fanfara regimentului... Ceea ce, ţinînd cont de universul cazon al poveştii, e chiar indicat.

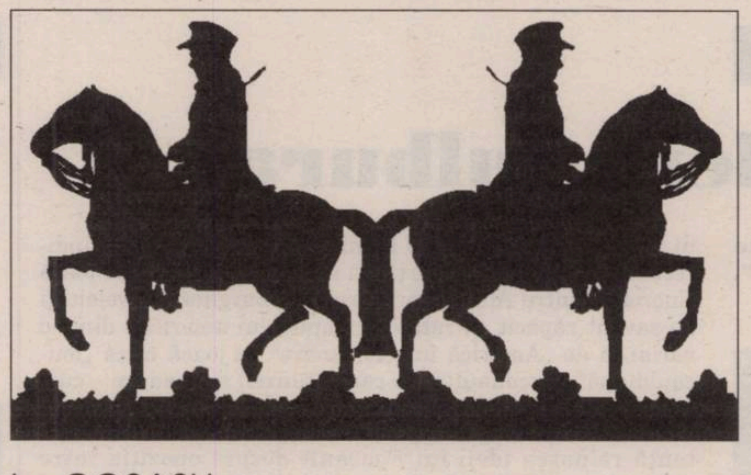

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Un destin german

Rochus Misch, telegrafist la cancelaria Reichului, unul din cei 20 de bodyguarzi permanenţi din jurul lui Hitler, a fost ultimul om care a părăsit buncărul în dimineaţa zilei de 2 mai 1945. Ziua de 1 mai a petrecut-o dormind buştean, zdrobit de oboseala zilelor precedente. Mi se pare perfect uman. Gîndiţi-vă:

Pe 30 aprilie, pe la 11 dimineaţa, Hitler trecuse pe lîngă el, s-a oprit, i-a aruncat o privire, s-a întors şi a mers mai departe, pe coridor. Misch, la 5-6 metri distanţă, l-a auzit cum îi spune lui Goebbels că nu vrea să aibă soarta lui Mussolini şi să se ia toate măsurile ca să fie ars după deces; apoi a intrat în biroul său şi peste cîteva clipe Misch nu a mai auzit decît strigătul cuiva către Linge, servitorul Führer-ului: „Linge! Linge! Cred că-i gata!“. După care – într-o tăcere de cavou – s-a aşteptat aproape o jumătate de oră pînă cînd cineva a îndrăznit să deschidă uşa biroului. Misch l-a văzut pe Hitler, mort, chircit pe un fotoliu sau pe o canapea (nu-şi mai aminteşte) şi pe Eva Braun, inertă, aplecată peste soţul ei. Cele două cadavre au fost învelite în două cuverturi gri din care li se vedeau pantofii. Cineva i-a ordonat lui Misch să urce la crematoriu. El a refuzat – îi era frică; apoi o văzu pe soţia lui Goebbels îmbrăcîndu-şi copiii, şase la număr, înainte de a le da otravă; deodată îi apăru, în faţa ochilor, Goebbels, care-i spuse clar că „aşa cum am învăţat să trăim, tot aşa trebuie să ştim să murim, ăsta-i sfîrşitul...“

Cu o zi înainte, pe 29, în camera unde lucra lîngă ea, Misch o văzuse pe Traude Junge, secretara, bătînd la maşină testamentul politic al Führer-ului. El a înţeles că trăia „unul din acele momente cînd totul se prăbuşeşte, viaţa se opreşte şi nu-ţi mai pasă de nimic“. În aceeaşi cronologie a emoţiilor, cu o săptămînă înainte, pe 22 aprilie, îl auzise pe Führer declarînd celor din jurul său că totul e pierdut, toţi trebuie să plece, el fiind decis să rămînă aici. În 7 zile îşi schimbase hotărîrea... Trăiau în buncărul acela de aproape o lună, de la mijlocul lui martie; îi mai ţinea speranţa într-o armă secretă sau în apariţia unui conflict între aliaţi, căci „la urma urmei, în Occident erau mai mulţi anticomunişti decît antinazişti“. Aşa îi spune Misch, în 2005, lui Nicolas Bourcier, ziaristul de la *Le Monde,* care venise pînă la el, la Berlin, şi devine clar de ce a putut să doarmă neîntors în noaptea de 1 spre 2 mai 1945.

Atunci, trezindu-se în buncărul pustiu, se hotărî să iasă la suprafaţă, străbătu privniţe şi coridoare şi apăru într-un Berlin nu chiar devastat, dacă-şi mai poate aminti că văzuse doi chitarişti cîntînd o melodie hawaiană; nu avea de gînd să se sinucidă şi el, dovadă indubitabilă fiind faptul că într-o staţie de metrou a fost capturat de sovietici, îmbarcat într-un avion cu care a aterizat la Moscova şi de la aeroport a ajuns la închisoarea Liubianka; l-au interogat şi l-au bătut intens ca să afle de la el adevărul în cea mai presantă problemă: Hitler a avut sau nu un dublu? A încercat să le explice că sînt absurzi şi l-au ţinut 9 ani – 9 ani se scriu într-o secundă... – în temniţele din Kazahstan şi Siberia. În 1954 l-au eliberat şi Misch s-a întors acasă, în Berlinul occidental unde, cu pensia acordată de statul federal prizonierilor de război, şi-a deschis un mic atelier de zugrăvit. Soţia lui, Gerda (la căsătoria lor, Führer-ul le dăruise 40 de sticle de vin) s-a înscris la social-democraţi, conform tradiţiei paterne, a devenit directoarea unei şcoli şi consilier municipal. Gerda Misch a murit în anul 2000. Fiica lor nu mai vrea să ştie de el şi copiii ei sînt înscrişi la o şcoală a Comunităţii evreieşti din Frankfurt. Concluzia lui e alta decît aceea a Traudei Junge, secretara: „Hitler a fost un veritabil criminal, dar ca şi alte milioane de oameni, nu mi-am dat seama“. Misch nu o acceptă şi îi spune limpede lui Nicolas Bourcier: „A fost şeful meu, s-a purtat atent şi gentil cu mine; eu mi-am făcut treaba – fără să rănesc pe cineva; întotdeauna am visat să fiu funcţionar, nu am fost nazist, nici Hitlerjugend; nu regret nimic, n-ar fi onest; l-am urmat şi cred că am plătit pentru asta cu cei 9 ani de închisoare“. (Între aceste fraze clare şi decise, singurul cuvînt complicat este „onest“.)

Misch are azi 87 de ani şi Bourcier îl descrie cu interes rece: înalt, lat în umeri, viguros, ţinîndu-se drept, transmiţînd, în strîngerea de mînă şi din privire, o tensiune „aproape neliniştitoare“. Istorici serioşi îl socotesc „unul din martorii oculari cei mai fiabili din jurul lui Hitler“. Nu ştiu să se fi făcut vreun film cu Misch – erou principal. Mie, la 60 de ani după capitularea Germaniei, destinul ultimului om din buncăr mi se pare mai interesant decît viaţa şi moartea lui Hitler.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Mircea Stănculescu

(Partidul Alianţa Socialistă)

Raportul delegatului PAS la manifestările organizate de Partidul Comunist Spaniol, 17-19 septembrie 2004

STIMAŢI COLEGI, DOMNULE PREŞEDINTE,

Doresc mai întîi să vă mulţumesc pentru încrederea pe care mi-aţi acordat-o de a reprezenta PAS din România la FIESTA PCE care s-a ţinut zilele acestea la Madrid, şi vă raportez că am depus toate eforturile pentru a prezenta o imagine pozitivă a politicii Partidului nostru atît la nivel naţional, cît şi internaţional.

Vineri 17.09.2004 între orele 10-16 am fost primiţi şi instalaţi în Hotelul „Puerta de Toledo“, loc unde ni s-au înmînat acreditările. Programul de desfăşurare a activităţilor şi ecusonul de delegat internaţional, după care am fost deplasaţi cu autocarul către „Casa del Campo“, un parc interminabil, o oază de linişte şi agrement a Madrilenilor, loc în care avea să se ţină această Fiesta.

Aici am fost primiţi de către Responsabilul de Relaţii Internaţionale al PCE dl Jose Luis Munoz care ne-a adresat salutul său şi un bun venit la această sărbătoare.

Tot în salutul său a ţinut să sublinieze tragicele evenimente care au avut loc în Spania, în special atentatul din 11 Martie anul curent, în staţiile de tren Atocha şi Alcála de Henares Madrid, unde sute de cetăţeni şi-au pierdut viaţa, alţii au rămas marcaţi fizic, cît şi psihic, aceştia fiind oameni nevinovaţi, oameni simpli care nu-şi îndeplineau decît obligaţia lor zilnică de a merge către servicii sau către şcoli.

S-a referit după aceea la ocupaţia aberantă din Irak unde armatele SUA proliferează asasinatul, tortura, bombardamentele indiscriminante contra civililor şi violează principiile bazice ale convieţuirii democratice, transformînd o ţară într-un mozaic de teritorii fără lege. Aici a subliniat că nu numai Bush este vinovatul, ci şi ipocritul de Blair, pateticul şi egoistul Aznar, milionarul Berlusconi, toţi sînt responsabili nu numai de agresiunea bazată pe minciună, ci şi de cele mai mari laşităţi, punînd orgoliul deasupra adevărului, menţinînd cucerirea acestei ţări fără a-l interesa costul acelora care se opun.

Spre încheiere, reprezentanţii PCE au transmis un mesaj de solidaritate pentru fraţii din România şi ne-au îndemnat să ducem lupta pînă la victorie.

În afară de cele prezentate, vreau să vă spun că am fost surprins şi impresionat de faptul că mulţi dintre reprezentanţii delegaţi ai acestor state au avut ocazia de a vizita sau absolvi o Universitate din România, cu aproximativ 20-30 ani în urmă, dar cel mai mult m-a frapat faptul că ştiau să vorbească româneşte, ba chiar mai mult decît atît, mi-au cîntat cîntece de petrecere româneşti, cum ar fi „Aşa beau oamenii buni“ „Căsuţa noastră“ „Ioane, Ioane“. Mi-au spus că în România, mîncarea este naturală şi originală, amintind tradiţionalele sarmale, micii, ciorba de burtă, iar băuturile noastre sînt de mare valoare, aici fiind vorba de vin, dar nu au uitat nici rachiul. M-am simţit tot timpul în centrul atenţiei, dar cu un oarecare regret, atunci cînd s-a pus în discuţie moartea lui Ceauşescu, pentru că în acel moment toate grupurile abordau acelaşi subiect, lucru care reflecta faptul că România în sine, se află în centrul atenţiei, însă cu toţii aşteaptă o transformare pozitivă a ţării noastre, iar această transformare trebuie să vină din partea stîngii, respectiv din partea PAS din România.

Am părăsit Madridul luni dimineaţă, împins de un puternic sentiment şi anume acela de a participa pe cît este posibil la promovarea idealurilor partidului nostru. **Promovînd această politică a Alternativei de Stînga, într-un cuvînt, promovăm PACEA. Aşa cum spun fraţii noştri spanioli, închei raportul meu spunînd ÎNAINTE PÎNĂ LA VICTORIE.**

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

La cîrciuma Stanei

Cîrciuma ocupă un loc esențial în construirea sociabilității în toate civilizațiile din toate timpurile. În vremea fanarioților, ea se află pretutindeni: în toate mahalalele, în toate satele, la răspîntii de drumuri, pe malurile Dîmboviței, în fața bisericii. Se bea vin și rachiu. Se bea zi și noapte fără întrerupere, nu există ore de deschidere și ore de închidere, iar lumînarea nu se stinge niciodată. În plus, un client nu trebuie refuzat și nu poate fi refuzat, căci se poate răzbuna „punînd foc șandramalei". Se bea pe datorie, se bea recolta încă neculeasă, casa încă neterminată, zestrea nevestei. Cîrciumarul acceptă orice, iar la 1800 totul poate fi util, orice are o valoare și poate fi reconvertit sau revîndut: o rochie soioasă, trei prosoape, un cearșaf peticit, un cuțit, un inel fără piatră sau „un rubin mititel".

Clienții se adună și se așază la mese pe prietenii, pe cunoștințe, pe profesii. Curajoșii ocupă masa din mijloc, nerăbdătorii direct la tejghea, străinii se ascund în umbra pereților, timizii în spatele pălăriilor. După primul pahar, limbile se dezleagă, poveștile se revarsă, iar atmosfera se destinde. Un călugăr mănîncă într-un colț, tăind cu propriul cuțit felii mari din carnea friptă și înfulecă, plescăind și sughițînd în același timp. În celălalt colț, un diacon privește cu jind cînd la bucata de carne, cînd la cele cîteva măsline aruncate în blidul din fața sa și încearcă să alunge ispita gustului și mai ales să potolească saliva ce i-a inundat gura, mațele care nu-l mai ascultă. La altă masă, Lina, curvă cunoscută, „se întinde" cu doi negustori, care o pipăie, fac glume vulgare și avansuri obscene, dau pe gît pahar după pahar și cheamă cîrciumarul să mai aducă „și brînză dacă vrea Lina", „și niște măsline", „și încă-o lumînare s-o vadă mai bine". La altă masă, Ianache brutarul, bine aburit și curajos nevoie mare, strigă cît îl țin plămînii că are nevastă curvă și că într-o zi o să-i taie nasul și buzele, și-o să-ncalece pe cal să fugă în lume. Stavri cojocarul îi răspunde de la celălalt capăt al mesei că pe el nu-l deranjează, că a lui poate să curvească cu zece și el numai cu una și tot n-o lasă. Auzindu-i, Mihalache măcelarul plînge ca un copil și povestește printre lacrimi cum a lui l-a bătut într-o seară, zicîndu-i: „că așa este obiceiul să bată muierile pe bărbați într-un an o dată". După miezul nopții, spiritele se încing: alcoolul, căldura, obscuritatea, fumul excită, înfierbîntă, accelerează nervozitatea, sîngele aleargă cu repeziciune. Stavri se înjură cu un necunoscut, de mamă, „de lege, de cruce, de cuminicătură, de morți, de comîndare, de lumînare, de suflet, de mormînt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie...". Ianache se ia la bătaie cu un țigan, dar nici unul, nici altul nu au puterea să ducă lupta pînă la capăt și se prăbușesc fără vlagă într-un colț pe pămîntul gol, îmbibat de vin și țuică, de urină și flegme, de pulberea drumurilor. Lina e deja pe sub masă cu unul dintre clienți, aproape goi, prea beți să se mai jeneze de privirile celorlalți, prea pasionali să se mai oprească. Diaconul Gheorghe nu se poate abține să nu-l apostrofeze pe străinul păcătos: „fătul meu, de ce mănînci carne și brînză că iaste postul Crăciunului. E păcat și te vede Dumnezeu!".

Spre dimineață unii picotesc cu mîna lipită de punga cu bani, alții sforăie de-a binelea, în timp ce cîrciumăreasa face o ultimă socoteală: socotește riguros fiecare para, fiecare pahar, readună cu grijă rămășițele de vin de prin pahare și de prin carafe, pentru că orice picătură plătită poate fi revîndută acelorași odată cu reînceperea beției. Apoi trece cu indiferență printre ei, îl plesnește pe cîte unul să se asigure că n-a murit după atîta băutură, scotocește cu repeziciune prin buzunarele celorlalți, fură la întîmplare bani, inele de pe deget, basmale de prin buzunare, cuțite, lucruri mici și comune ce pot fi greu identificate. Trezit din picoteală, diaconul Gheorghe se ridică și pleacă spre biserică, dar în spatele cîrciumii un cuțit îl pătrunde pînă la inimă, lăsîndu-l mai mult mort decît viu în zăpada iernii. Cu pași repezi, călugărul pleacă spre altă lume, lăsînd în urmă un „semn" al trecerii sale.

Cîrciuma este un loc al contradicțiilor: public și privat, sociabil și violent, prietenos și agresiv, un loc al comunității unde oricine este oricînd bine venit, dar nu la fel de bine primit.

Iaromira POPOVICI

bazar

Schimb de mame

Este numele unei emisiuni de la Prima TV. Pentru mulți, probabil, binecunoscută, pentru mine, o noutate. Două mame, din localități diferite, își schimbă familiile pentru o săptămînă. Familiile trebuie să conțină neapărat un copil, nu știu care e situația cu soțul, probabil că cele monoparentale nu sînt incluse. Cele două femei dezrădăcinate au niște prescripții clare pentru săptămîna respectivă – primele trei zile sînt obligate să se ghideze după regulile celeilalte, titulara casei, după care, în ultimele patru zile, au dreptul să-și impună propriile lor reguli și inovații.

Acum rămîne să înțelegem scopul emisiunii, precum și să definim mai exact termenul de mamă. Scopul showului este, probabil, ca eroinele, mame și gospodine universale, să-și dovedească adaptabilitatea în orice situație cu caracteristici feminine. Mai pe scurt, să arate că și meseria de femeie la casa ei își are *know-how*-ul și profesionalismul propriu, independent de strîmtul context geografico-social. Am spus deja mamă și gospodină – aceasta este semnificația, lărgită, a termenului de mamă, pentru concurentele emisiunii. Pentru că nu contează doar relația intrusei cu copilul, ci și cu casa și gospodăria în care aterizează. Soțul, cel de-al treilea element rămas în discuție, este un fel de-a cincea roată la căruță, din cauza poziției mai delicate în care e pus, și se situează undeva între amic, tovarăș de bîrfe și anexă la gospodărie.

Dintre toate, gospodăria primează. Dacă despre copil și obiceiurile lui proaste nu poți spune prea multe, cînd ți se cere părerea în fața camerei, fiindcă e și el/ea, totuși, o ființă umană, în privința casei și a acareturilor necuvîntătoare n-ai decît să vorbești orice. Cele mai mari discrepanțe de opinii pornesc tocmai de la starea casei sau a curții de împrumut. Gospodina română adevărată are un pronunțat spirit critic, care nu-i permite să ignore imperfecțiunile mediului nou descoperit. Gicuța din Chiscani, una dintre eroinele ediției de acum vreo două săptămîni, și-a exprimat tranșant opinia în legătură cu gospodăria perechii ei dintr-un sat oltenesc: era sub orice critică, ca și lipsită de mînă de femeie. Ea nu a ezitat să scoată la iveală, cu ajutorul camerei, toate colțurile necurățate de mult timp, și nici să-i împărtășească soțului celeilalte hibele consoartei lui.

Pe de altă parte, în Chiscani, mai tînăra gospodină de la țară, pe nume Magnolia, a fost, inițial, impresionată de casa aproape perfectă a Gicuței, lambrisată, plină de gresie și faianță, impecabilă. Totuși, nu a trecut mult timp pînă cînd i-a găsit și acesteia o hibă: priza din bucătărie era pusă prea aproape de chiuvetă, de apă, deci era periculoasă. Din acest mic amănunt, dar și după ce i-a cunoscut pe membrii familiei Gicuței, destul de reci și disprețuitori față de ea, Magnolia a dezvoltat o teorie – anume că în casa din Chiscani nu există dragoste adevărată, așa cum ea și Mițul ei (sper să fi înțeles bine diminutivul) au la ei acasă, în mizeria lor confortabilă. De aici s-a încins o discuție filozofică între Magnolia și durduliul soț al Gicuței: ea spunea că iubirea și, implicit, idealismul contează, el, vocea rațiunii, susținea că în viață trebuie să ai și alte ambiții, cum ar fi o casă reușită.

În timpul acesta, la Magnolia acasă, soțul acesteia era tot mai exasperat de excesul de curățenie, după expresia lui inutilă, al Gicuței (o doamnă cu coc creț și roșu), iar Gicuța însăși, tot mai sastisită de multele animale și de curtea Magnoliei (aceasta fiind sprîncenată, ușor bărbătoasă, cu păr lung și negru). Singura care nu a părut afectată de ciudățenia situației a fost Ama, fetița de șase ani a Magnoliei, care, deși a cerut-o de cîteva ori pe mama ei, a rămas la fel de firoscoasă pînă la sfîrșit, reușind chiar s-o adoarmă pe Gicuța cu o variantă proprie a Scufiței Roșii.

Nu știu ce cîștigă cele două mame din schimbul ăsta, în afară de popularitate și invadarea reciprocă a intimității. Cert e că telespectatorul român învață destule – întîi, mai vede și el cum trăiesc oamenii de condiție medie în diverse zone ale țării, iar apoi, are parte de o etalare a variatelor ipostaze ale mentalității naționale domestice.

libertatea de impresie

Hiper-excese

Un francez care s-a nimerit odată prin țara noastră în perioada sărbătorilor (nu mai știu – și nici nu contează – dacă de Paști sau de Crăciun) a făcut o observație necruțătoare asupra felului nostru de a le petrece. Spunea că toți românii au obiceiul să adune o mulțime de alimente și să înceapă să pregătească mesele de sărbători cu multe zile înainte, după care, de îndată ce postul încetează, se pun pe mîncat și pe băut. Fac vizite între rude și mănîncă peste tot la mese fabuloase, întinse non-stop. Lui i se părea că e un fel de îndopare teribilă, imposibil de refuzat sau de evitat, de parcă toată lumea ar posti un an întreg sau ar duce-o într-o mare sărăcie, iar de sărbători ar trebui să-și scoată pîrleala, să mănînce și să dea și la alții pentru tot anul. S-ar putea crede că acest „stil" vine din perioada comunistă, cînd nu se găseau de nici unele și lumea încerca într-adevăr *să recupereze* de sărbători, să pară că nu are nici o grijă, măcar atunci cînd își invita rudele la masă. Se pare însă că obiceiul e mult mai vechi și francezul nostru nu e primul care îl descoperă. Să ne amintim ce a pățit abatele de Marenne din povestea lui Sadoveanu, pe la anul 1600, în Moldova. Dar poate că francezii sînt obișnuiți cu mese mai ușoare, cu cantități mai mici. Poate că la ei delicatesele sînt mai tot timpul anului și nu au nevoie să facă paradă de ele la ocazii speciale. Chiar și așa însă, nu se poate trece ușor peste ideea de exces, în ceea ce ne privește. Știm că, de sărbători, la farmacii se termină Colebilul, iar la spitale se înregistrează o mulțime de cazuri de intoxicații și alte accidente legate de prea multă mîncare și băutură. De altfel, în preajma sărbătorilor sînt și o mulțime de emisiuni medicale cu sfaturi pentru prevenirea unor asemenea accidente. Direcțiile de sănătate dau circulare speciale. De Crăciun se reamintește pericolul trichinelozei, de Paști se descrie în amănunt aspectul mielului tăiat, pentru a fi deosebit de cîine (asta spune ceva și despre alte obiceiuri, prin care se speculează „foamea" oamenilor dinainte de sărbători). Mai știm că preoții îndeamnă lumea să prăznuiască Nașterea Domnului sau Sfînta Înviere, să se bucure de bucatele tradiționale. *Și cei care au postit și cei care n-au postit. Să nu se plîngă nimeni de lipsă.* Toate acestea sînt deja tradiționale. Există însă de cîțiva ani și ceva nou în tot acest ritual de hiper-hrănire: hipermarket-urile (culmea e că multe dintre ele vin chiar de la francezi). Uriașele magazine, cu tone de „crăpelniță" în zeci de mii de sortimente, se suprapun grozav peste bucuria de a mînca a românilor (care acum combină mîncărurile tradiționale, preparate în casă, cu delicatesele exotice). Au, n-au bani, ei dau iama prin hipermarket-uri înainte de sărbători, într-un mod devenit deja obicei. Zecile de case de marcat se dovedesc insuficiente. Se formează cozi interminabile. Unii se plictisesc așteptînd și încep să mănînce alimentele din cărucior. La casă se plătesc apoi o mulțime de ambalaje goale. Deocamdată, pare că nu s-a inventat încă un hipermarket destul de mare pentru noi.

Andrei MANOLESCU

„E *Mioriţa* povestea României?“

– interviu cu Jonathan SCHEELE, şeful Delegaţiei Comisiei Europene la Bucureşti –

Dl Jonathan Scheele este, probabil, cel mai eficient comunicator pe teme europene în spaţiul public românesc. Vrînd să „sărbătorim“ cumva semnarea Tratatului de aderare la UE, am realizat interviul de mai jos: nimic despre „Dosare“, „clauză de salvgardare“ şi alte chestiuni tehnice, ci o conversaţie despre „noi“ şi „ei“.

Sînt dintre aceia care nu ştiu prea multe despre integrarea României în UE. Cît de grav e?

Pentru că nu sînteţi interesat sau pentru că pur şi simplu nu ştiţi? Pentru că a nu fi interesat, ei bine, asta e rău! Integrarea este o mutare importantă pe care România o are de făcut în timpul ce vine. Dar dacă nu ştiţi, probabil că aceasta nu este în întregime vina dvs. Informaţia nu circulă prea bine şi asta încercăm noi să rezolvăm împreună cu Guvernul român. Lucrurile sînt simple: dacă populaţia nu cunoaşte avantajele integrării europene, se va întreba întotdeauna la ce bun atîta efort.

Dacă ar trebui să vorbiţi despre România cuiva care nu are nici o idee despre această ţară, ce i-aţi spune?

Dar fac asta destul de des. România este încă o ţară aproape necunoscută. Fie nu este cunoscută deloc, mulţi cred că Budapesta este capitala României...

Credeam că e un banc.

Nu în întregime. Fie cunosc foarte puţin şi adesea aspecte negative, cum ar fi Dracula, care nu e decît un mit. Mai ştiu despre rromi, pe care chiar îi confundă cu românii, despre orfani, despre dezastrele ecologice, despre corupţie... Mult prea mulţi cunosc această realitate travestită care arată o Românie plină de aspecte negative. Or, România este o ţară frumoasă, are oameni inteligenţi şi deschişi, o cultură remarcabilă: atît arta cultă, cît şi cea populară.

Acum cîteva săptămîni m-au vizitat nişte prieteni şi au fost de-a dreptul şocaţi văzînd cîte galerii de artă are Bucureştiul. Nu veţi găsi aşa ceva în Londra, iar aici arta pare că face parte din viaţa normală. Şi nu e vorba doar de elite. Poţi vedea oameni simpli la concerte simfonice, în muzee, la teatru. Teatrul românesc este un spaţiu extrem de dinamic. Cu toate dificultăţile economice, oamenii mi se par încă foarte apropiaţi de cultură. Regimul totalitar trecut i-a adunat pe oameni în jurul diverselor forme ale exprimării prin artă. Aşa s-a întîmplat, de pildă, şi în Catalunia unde, sub regimul fascist al lui Franco, oamenii au rămas apropiaţi formelor artei populare. Îmi amintesc oameni simpli, din toate clasele sociale şi de toate vîrstele, adunîndu-se în faţa Catedralei din Barcelona pentru a dansa ceva asemănător horei româneşti. Tinerii erau modern îmbrăcaţi, dar nu aveau nici o reţinere să facă parte din acea cultură populară. Acelaşi lucru mi se pare că se întîmplă şi aici.

Vi s-a întîmplat să „apăraţi“ România la modul pasional într-o discuţie contradictorie?

Eu iubesc România. Nu puteam spune asta atunci cînd am venit prima oară, iar acum sper şi cred că este o dragoste temperată. Devin însă chiar furios atunci cînd oamenii comentează negativ, fără să cunoască realităţile ei. E nedrept. Deşi eu însumi îmi spun deseori că, cu cît cunosc mai bine România, cu atît o înţeleg mai puţin.

Mai devreme sau mai tîrziu, toţi străinii ajung să spună asta. Cîteodată devin suspicios şi îmi spun că poate vreţi doar să fiţi politicoşi.

Nu, şi spun asta pentru că mie chiar îmi plac românii. Sînt deştepţi, deschişi şi au un simţ al umorului asemănător celui englezesc. Românii iubesc ironia, poate prea mult, dar asta îi apropie de englezi. De pildă, *Filantropica* este un film despre România, dar el ar fi putut fi făcut foarte bine de un englez. Acel tip de umor noi îl înţelegem foarte bine şi cred că filmul ar fi avut succes în Anglia. Ironia este o atitudine dură, nu poate fi înţeleasă decît de cineva care el însuşi este un spirit ironic. Poate aici, cine ştie, acest spirit sarcastic este şi un efect al comunismului unde nu puteai să nu observi ironia multor situaţii.

V-a plăcut România de la început sau a trebuit să învăţaţi cum să vă bucuraţi de ea?

Am venit în 1993 pentru prima dată. Nu era un loc prea bun unde să trăieşti. Străzile erau întunecate, totul era întunecat. La sfîrşitul anilor '90, cînd s-a pus problema să vin din nou, m-am simţit frustrat. În 2001 am văzut însă cît de mult se schimbaseră lucrurile şi acea impresie bună s-a tot îmbunătăţit de atunci. România se schimbă şi se schimbă în bine. Sigur, cîteodată face doi paşi înainte şi unul înapoi, ca la horă, dar merge în direcţia bună. Cred că românii merită ceva mai bine. Acum pot spune că cu cît stau aici mai mult, cu atît îmi place mai mult.

Care a fost cea mai puternică prejudecată despre România la început?

Atunci nimic nu mi se părea că merge, din cauza luptelor interne, cum au fost cele ale Guvernului dintre anii 1996-2000. Aveam impresia că nimic nu se va schimba niciodată. Pe atunci nici eu nu ştiam prea multe despre această ţară, despre cultura ei remarcabilă, despre bogăţiile ei... Dacă trăieşti în România, cum este cazul meu, aceste lucruri se văd şi imaginea se corectează de la sine. Altfel, multe sînt greu de înţeles şi de apreciat de la distanţă.

Există ceva ce nu reuşiţi cu nici un chip să înţelegeţi?

Unul dintre lucrurile care mă îngrijorează este faptul că românii nu au destulă încredere în ei înşişi. Mă întîlnesc deseori cu liceeni şi avem tot felul de discuţii despre integrare, Europa... Aceste discuţii le purtăm în engleză, or eu nu ştiu în cîte alte locuri din Europa asemenea discuţii pot fi purtate la un asemenea nivel în limba engleză. În cele mai multe ţări, acest lucru este practic imposbil. De obicei, îi pun pe liceeni să supună la vot data primirii României în UE: majoritatea cred că abia în 2010, minoritatea în 2007. Aceşti tineri, de obicei optimişti, nu pot crede că România este capabilă de o integrare atît de rapidă. Acest lucru trebuie să se schimbe. Traian Băsescu a spus că românii nu trebuie să intre în UE ca cetăţeni de clasa a doua şi acest lucru e firesc. Sigur, românii mai au multe de făcut pentru a fi capabili să ocupe locurile pe care le merită, dar pentru acest lucru trebuie să şi creadă că pot. De exemplu, la alegerile de acum cîteva luni, românii nu credeau că schimbarea va fi posibilă.

Dilema veche *a avut recent un număr despre „rebranduirea“ României.*

Este un lucru dificil, întrucît nu cred că este o problemă doar de *advertising*. România îşi poate construi o nouă imagine cu adevărat, numai dezvoltîndu-se economic şi politic. România este încă văzută ca o ţară din lumea a treia. Incorect, dar aşa stau lucrurile. Străinii sînt atraşi de posibilităţile turistice ale ţării, de natură, de cultura ei populară, vin aici, sînt plăcut impresionaţi şi apoi se întorc acasă şi răspîndesc vorba. Publicitatea o pot face ei. Aici sînt multe altele de făcut. De pildă, serviciile care adeseori lasă de dorit.

Nu v-aţi gîndit să vă stabiliţi aici?

Fiecare avem rădăcinile noastre culturale. Ale mele sînt în Anglia, m-am născut acolo şi am crescut acolo. Acolo e casa mea, deşi n-am mai trăit acolo de mai bine de 13 ani. Trăiesc aici cu soţia mea, care şi ea consideră România un loc remarcabil, dar copiii au crescut şi fiecare are viaţa lui în Anglia. Nu cred însă că mă voi detaşa total de România. Cred că fiecare care vine şi lucrează aici pentru o vreme nu poate rămîne apoi indiferent. Puţini sfîrşesc prin a o urî. Cunosc multă lume care se întoarce aici în mod repetat. Vizitează România şi apoi se întorc cu afaceri sau invers. Eu însumi voi rămîne foarte ataşat de România. Mă văd întorcîndu-mă.

Ce vă lipseşte cel mai mult din Anglia?

Radio BBC. Cred că e parte din rădăcinile mele culturale. La Bruxelles îl ascultam tot timpul, aici îl prind doar pe Internet, dar e destul de scump să stai conectat atîta timp. Are anumite programe pe care nu le găseşti în multe ţări, o mixtură foarte reuşită de informaţii, cultură, muzică, divertisment. Da, cu siguranţă, radioul îmi lipseşte cel mai mult, nu televiziunea!

Aţi citit Mioriţa?

(Rîde) Da, am citit-o chiar în româneşte. Într-un fel, este caracteristică românilor. Pe undeva seamănă cu acea frază: „Să moară capra vecinului“. Căci despre asta este vorba, despre profitul vecinului şi despre acceptare, nu!? Este un poem minunat, o poveste foarte frumoasă, despre stil nu pot spune prea multe, întrucît nu cunosc limba română chiar atît de bine, dar este şi un mit foarte puternic angrenat în psihicul românesc. Nu cel mai bun. Dar e *Mioriţa* toată povestea României? Nu cred. Românii au acceptat ocupaţia otomană timp de secole, dar au găsit şi un anume fel de a trăi în comun. Poate că astfel au supravieţuit mai bine, cu schimbări puţine, fără să fie constrînşi la schimbări fundamentale, aşa cum s-a întîmplat cu alte popoare. Poate că şi aceasta este o trăsătură specifică a românilor.

Este ceva ce aţi dorit dintotdeauna să spuneţi, dar nu aţi fost întrebat?

Aş vrea ca românii să nu mai parcheze pe trotuare. Ştiu că nu sînt destule locuri de parcat în Bucureşti, dar e greu să mergi pe trotuare, iar plimbările sînt îngrozitoare.

Dacă ar fi să plecaţi pe o insulă pustie, ce aţi lua cu dvs. din România?

Cu siguranţă o sticlă de palincă, nişte muzică – Enescu, colinde, muzică populară – şi, mai ales, cîteva sculpturi. Sculptura românească este minunată. Aş lua cu mine tot Muzeul „Irimescu“.

Dacă aţi întîlni un român simplu, de la ţară, ce l-aţi întreba?

Aş vrea să aflu mai multe despre felul în care trăieşte. Ştiu că viaţa românilor nu este peste tot la fel.

Folosiţi deseori verbul „a înţelege“. Vă încrîncenaţi să înţelegeţi România.

Ştiu că n-o voi înţelege niciodată, poate şi de asta o voi iubi mereu. Sigur, nu poţi fi mereu raţional, dar, profesional, trebuie să fiu cît pot de mult. Altfel, pasiunea mă face să închid ochii la realitate. Dar să fii raţional, fără optimism, nu ajungi nicăieri. Iar România trebuie să ajungă neapărat undeva.

a consemnat Marius CHIVU

© L. Muntean

www.polirom.ro

10 ani
ne veţi citi şi mîine

- Vladimir Tismăneanu
  Stalinism pentru eternitate
- Gabriela Colţescu (coord.)
  Vocabular pentru societăţi plurale/ A plurális társadalmak szótára
- Vasile Gârneţ
  Intelectualul ca diversiune
- Georges Simenon
  Maigret se înşală

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

deltarfi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm

Actualitatea Altfel

un dialog între Luca Niculescu şi un invitat, personalitate a vieţii culturale, politice sau sociale româneşti.

de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Învierea

Nici n-am simţit-o. A venit deasupra, încet, strecurîndu-se în pat ca o pisică leneşă. Trecuse de miezul nopţii, clopotul bisericii suna stins, din ce în ce mai stins, iar cînd mi-a adus sînul drept peste buze, s-a făcut, deodată, o linişte nefirească de parcă aş fi surzit brusc, lovit peste timpane de palmele grele ale nopţii. Am muşcat din el ca dintr-un strugure dulce, apoi m-am lăsat amestecat în pielea ei albă, fără să-mi mai pun întrebări şi fără să deschid ochii. Cu pleoapele stinse, orb curios şi nerăbdător, mi-am dat drumul mîinilor peste trupul ei, alergîndu-i coapsele cu degetele, ca un ogar scăpat în mijlocul vînatului.

La răstimpuri, ridicat în mijlocul patului asemenea unui zeu străpuns de suliţă, vedeam oameni înşiruindu-se pe drumul din faţa casei, cu lumînări aprinse, împărţind Lumina. Păcătuiam? Oare? O bucurie imensă, ca o ridicare la ceruri, mă strivea de aşternuturi, închipuindu-mă deasupra oricăror întrebări despre faptele mele şi faptele ei. Singura mea teamă era să nu se facă ziuă şi să fiu nevoit să ucid, în zorii dimineţii, misterul trupului rotund, luminat, din cînd în cînd, în scînteieri scurte, de flacăra lumînărilor sfinte înşirate prin faţa ferestrei.

Cînd am deschis ochii speriat de păcatul poftei, m-a înfrînt cu o privire amară, lăsînd să-i scape printre buze umbra unui suspin uşor, ca un vîrf de suflet ieşit pe dinafară. I-am atins obrajii, i-am atins sînii şi apoi iar obrajii, rătăcind în căutarea unui punct de sprijin, implorînd-o, tăcut, din tremurul mîinilor, să nu mă lase, să mă ţină, să mă apere. Cînd mi-a coborît trupul peste aşternuturi, s-a întins din nou deşertul liniştii nesfîrşite şi, brusc, sfîrşitul s-a dus departe, în străfundurile unei amintiri ceţoase.

Pe drum, lumînări din ce în ce mai puţine şi spaima de păcat din ce în ce mai mică. Am şi adormit puţin. Un vis ciudat, dintre cele despre care nu poţi povesti niciodată pentru că se pierd undeva, departe, imediat după ce deschizi ochii, m-a trezit plîns şi chinuit de dureri în pîntece. Aş fi vrut să nasc, i-am spus asta şi am simţit-o cum zîmbeşte în noapte, cum mă lasă să trec singur peste gîndul nebunesc al zămislirii, apoi m-a luat iar în braţe şi m-a purtat cu buzele peste sînul ei drept, dîndu-mi să strivesc între dinţi boaba neagră a sfîrcului ei tare ca un strugure negru.

„Nani, nani, puiul mamii
Nani, nani, puişor...“

Cineva, o umbră fără chip, a lăsat în prispa casei o lumînare aprinsă. Cînd am deschis uşa, flacăra galbenă a tremurat în noaptea neagră, gata să piară în ceara topită. Am salvat-o cu palmele făcute căuş şi am adus-o la marginea patului, lipind-o de noptieră ca de un altar al păcatului. Dar nu mi-a mai fost frică. Deodată, lumina firavă i-a dat chip şi atunci mi s-a părut că o văd pentru prima oară:

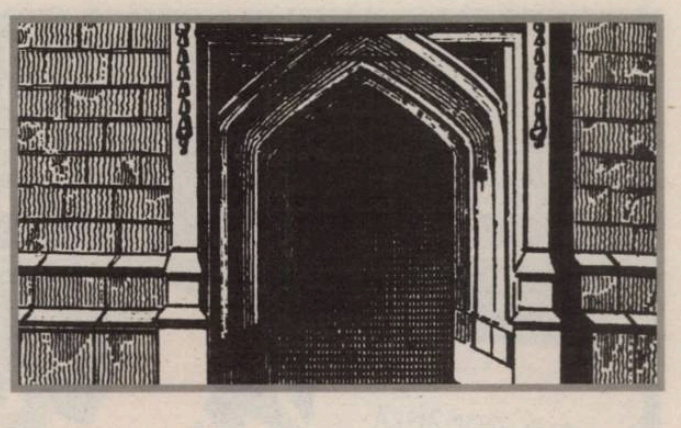

mică, speriată, gata să plîngă. Am mai aprins o lumînare. Apoi, încă una. Şi încă una. În camera inundată de mirosul de ceară şi de umbrele flăcărilor, mici şi tremurătoare, a îngenuncheat la marginea patului strivindu-şi chipul de cearşaful alb ca un giulgiu. Am iubit-o din nou, rugîndu-mă să ne ardă focul lumînărilor, să pierim în vîlvătaia imensă a păcatului săvîrşit.

Cînd au venit zorii, lovind cu ciocanul luminii în pereţii camerei, eram istoviţi ca după o luptă grea, între suflete. „Hristos a înviat!“, a şoptit zîmbind, apoi am adormit aşa, limpezi şi fericiţi ca după o supremă iertare.

ÎN LINIŞTEA CARTIERULUI, PRINTRE STICLE SINCERE, UN OM CU NOROC DEZINVOLT

● Tîrziu în noapte, după meciul jucat cu porţile închise între Rapid şi Poli, Chopin deschisese portiera unei Dacii galbene parcate în faţa stadionului Giuleşti şi cînta o *Nocturnă* în liniştea cartierului. La cîţiva metri, în scara unui bloc, nişte rapidişti cu fulare vişinii beau tăcuţi bere la cutie. Fusese 3-0 pentru timişoreni. (**M. C.**)

● Am văzut recent un reportaj pe France 3 despre pescuitul de sturioni la Sfîntul Gheorghe: o barcă smolită, nişte figuri ancilare, un forţos care trăgea peştele în barcă, sperînd că e femelă. Iar pe uscat, într-o mizerie de nedescris, printre sticle goale de Coca-Cola şi pietriş, strigătul de luptă al pescarilor, chemînd experta în tranşare şi în ambalarea icrelor negre: „Natalia!!!“. Ce mai, Kusturica ar fi invidios... (**S. S.**)

● S-a trecut prea uşor peste cuvintele prim-ministrului japonez Junichiro Koizumi la recentul summit afro-asiatic de la Jakarta: „În trecut, Japonia a provocat suferinţa popoarelor din numeroase ţări, în special ţările asiatice. Japonia priveşte aceste fapte cu umilinţă şi cu un sentiment profund de remuşcare, prezentînd azi scuze sincere...“. Sînt cîteva ţări în lumea asta care ar avea nevoie de un prim-ministru japonez. (**R. C.**)

● „Ar trebui să mă duc la şcoală, să mai învăţ englezeşte“, a spus Arnold Schwarzenegger, punînd pe seama unei greşeli de exprimare scandalul provocat de o propunere a sa în legătură cu necesitatea de a închide frontiera Californiei pentru emigranţii mexicani. Un om cu noroc: cînd a emigrat el din Austria, guvernatorii americani ştiau destul de bine engleza pentru a nu face asemenea afirmaţii. (**M. B.**)

● Sfaturi pentru cei aflaţi în trecere prin Paris (Roma, Londra, Viena...): pe stradă sau în pieţe, cînd vedeţi că vin spre dvs. persoane necunoscute care dau impresia că au ceva f. important de spus, nu le ocoliţi ostentativ: nu au nimic important de spus, vor doar să vă ceară bani; atunci, cu un aer hotărît, dar în acelaşi timp dezinvolt, spuneţi – de preferinţă, repede şi tare, ca să se vadă că aveţi fluenţă – următoarele fraze/propoziţii: „Nu ştiu ce vrei!“, „Habar n-am ce spui!“, „Lasă-mă în pace că te trosnesc!“ sau „Nu-nţeleg o iotă din limba pe care o vorbeşti, mai încearcă o dată!“. Dacă, însă – aşa cum s-a întîmplat nu o dată –, persoana

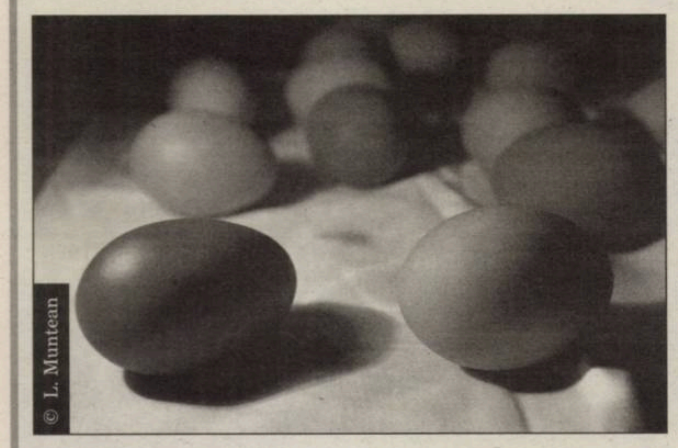

© L. Muntean

Cu ochii-n 3,14

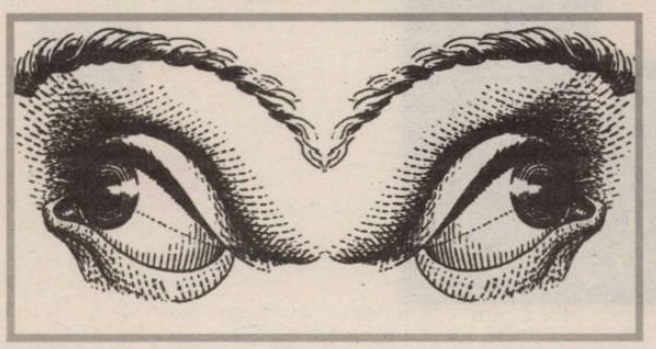

respectivă are un ten mai tuciuriu, semn că vine din România, nu trebuie *sub nici o formă* recurs la acelaşi repertoriu; cea mai bună ieşire din această ultimă situaţie este îngînarea, uşor cîntată, a celebrului hit „Jeee sui de laaa Rumaniiii...“ şi lăsate lucrurile să treacă de la sine. (**a. l. ş.**)

UN ORAŞ LUMINOS AR COSTA PREA MULT, IAR ZIDURILE CAPITALEI SE ÎNALŢĂ DISCUTABIL

● Pe la 1880, un anume Paschal Grousset îi cedează editorului Pierre-Jules Hetzel manuscrisul unui roman utopic în care opunea două oraşe: Stahlstadt, o societate centralizată, industrializată şi militarizată care îşi construise un tun faimos, şi France-Ville, un oraş luminos, igienic, „cu faţă umană“, a cărui apărare era asigurată de o torpilă. Jules Verne urma să rescrie acest roman, iar Hetzel încerca să-l convingă să insiste pe parabola: Germania vs. Franţa. Dar Jules Verne refuză şi îi scrie editorului său: „Să nu ne înşelăm, interesul stă în lupta anunţată dintre tun şi torpilă“. Mă declar întru totul de acord. (**M. C.**)

● Markus Ferber, parlamentar creştin-democrat german, explică într-un interviu (în *Cotidianul* de marţi, 3 mai) că aderarea României şi Bulgariei ar costa prea mult, iar „în contextul situaţiei economice din Germania, care contribuie cu 20% la bugetul UE, nu ne permitem această notă de plată“. Păi, de ce n-aţi zis aşa de la început? Noi credeam că amînarea aderării e din cauza noastră, păcătoşii de noi, şi ne făceam o sumedenie de complexe că sîntem incapabili de reforme... (**M. V.**)

● Psihologul kirghiz Jenişbek Nazaraliev şi-a depus candidatura în alegerile pentru preşedinţia republicii ca independent politic, avînd ca argument decisiv faptul că „revoluţia lalelelor“ a pornit din faţa clinicii sale specializate în tratarea alcoolismului prin hipnoză. Tot pe seama lui se pun şi afişele antiprezidenţiale cu strigarea: „Tataie, nu mai bea!“, considerate un atac deschis la adresa lui Askar Akaiev; cel alungat din fruntea statului; se zice că ele – smulse cu furie de pe zidurile Capitalei de către autorităţile fostei Puteri – au constituit un detonator al revoluţiei. Iată ce înseamnă forţa hipnotică a unei idei simple şi clare! (**R. C.**)

● Alo, dragă Leo, noi toţi cei de aici, care marţi de marţi căutăm trei ore bune pentru notele acestei rubrici, te rugăm frumos ca, atunci cînd vei ajunge la Cannes, să verifici dacă – aşa cum am citit într-un ziar bucureştean – lîngă Palatul Festivalului se înalţă hotelul de mare lux „3/14“. Nu-ţi cerem să faci scandal pentru furt intelectual de idee, ci doar să emiţi un postarghezian: „Este!“. Îţi dai seama singur ce moment de glorie am trăi, aici, în Constantin Daniel nr. 11... (**R. C.**) P.S. Alo, alo, dacă mai apare unul care vrea să deschidă un bar „Le vieux dilemme“, fii dur şi spune-i precum corbul nostru: „Nevermore“.

● VH1 tocmai a difuzat un Top 40 (discutabil, bineînţeles, ca toate topurile) al celor mai buni cîntăreţi din toate timpurile. Iată primele zece locuri (în ordine descrescătoare): 10) Frank Sinatra; 9) James Brown; 8) Jimi Hendrix; 7) Whitney Houston; 6) Aretha Franklin; 5) Stevie Wonder; 4) Prince; 3) Michael Jackson; 2) Elvis Presley; 1) Madonna. Dacă punem melodiile una după alta, iese o frază ca o... declaraţie de dragoste: *I did it my way, Like a sex machine, Foxy lady, I will always love you, I just called to say I love you, Billie Jean, The most beautiful girl in the world, Love me tender, Like a virgin.* (**M. C.**)

DE UNDE ÎNŢELEG DOAR ATÎT: LIPSEŞTE CU DESĂVÎRŞIRE UN MESAJ INTENS

● În apropiere de Piaţa Sudului se află un cimitir, Cimitirul Parohiei „Buna Vestire – Belu“. Pe poarta lui e un anunţ: „Program zilnic 8-18“. De unde înţeleg că morţii lucrează între orele 8-18 şi apoi merg pe la casele lor, să se odihnească. (**D. S.**)

● „Am zîmbit la...“ – cineva, pe un forum de cinema, scriind doar atît: „De 1 Mai unii au fost la 2 Mai“. (**a. l. ş.**)

● De Paşte am jucat şeptic cu cărţile scoase prin 2000 de *Academia Caţavencu*, cu figuri de politicieni. Ce vremuri! Iliescu, Constantinescu, Petre Roman, Diaconescu, Ana Blandiana, Mircea Ionescu Quintus, Zoe Petre. Toţi în top. Băsescu lipseşte cu desăvîrşire, Geoană era la Washington pe post de ambasador ţărănist. Năstase pe post de damă care îşi aranjează coafura. Doar Brucan nu şi-a ieşit din formă. (**C. G.**)

● În plină criză a ostaticilor, acum cîteva zile, la Realitatea TV, lumea fierbea. Pe burtiera din josul ecranului (dacă ar fi în partea de sus s-ar chema cordeluţă?) scria că la Prima TV se va difuza un mesaj important din partea teroriştilor. Dădeai fuga cu telecomanda pe Prima TV să vezi ce spun cei de acolo despre propriii colegi răpiţi. Dar pe Prima TV nu era decît o emisiune care se vrea a fi de umor: *Trăsniţi în NATO*. O dilemă: să rîzi sau să plîngi? (**A. M.**)

● Aflu din ziare că lucrările la autostrada Bucureşti-Braşov iar au fost blocate. Nici cu porţiunea Braşov-Borş nu stăm prea bine, iar de „coridorul patru european“, pe la Sibiu-Deva, ce să mai vorbim... Ca simplu automobilist, nu mă mai interesează cine le face, pe ce bani, cu ce şpăgi etc. Să se facă odată! Căci de la Bucureşti la Sinaia, de pildă (cam 130 de km), dacă respecţi (ca fraieru') toate restricţiile de viteză şi dacă nu e un trafic prea intens, faci între trei şi patru ore. Pe vremea lui Carol al II-lea se făcea mai puţin. (**M. V.**)

RECICLAM CARTI
pentru cartile tale vechi
primesti cartile noastre NOI

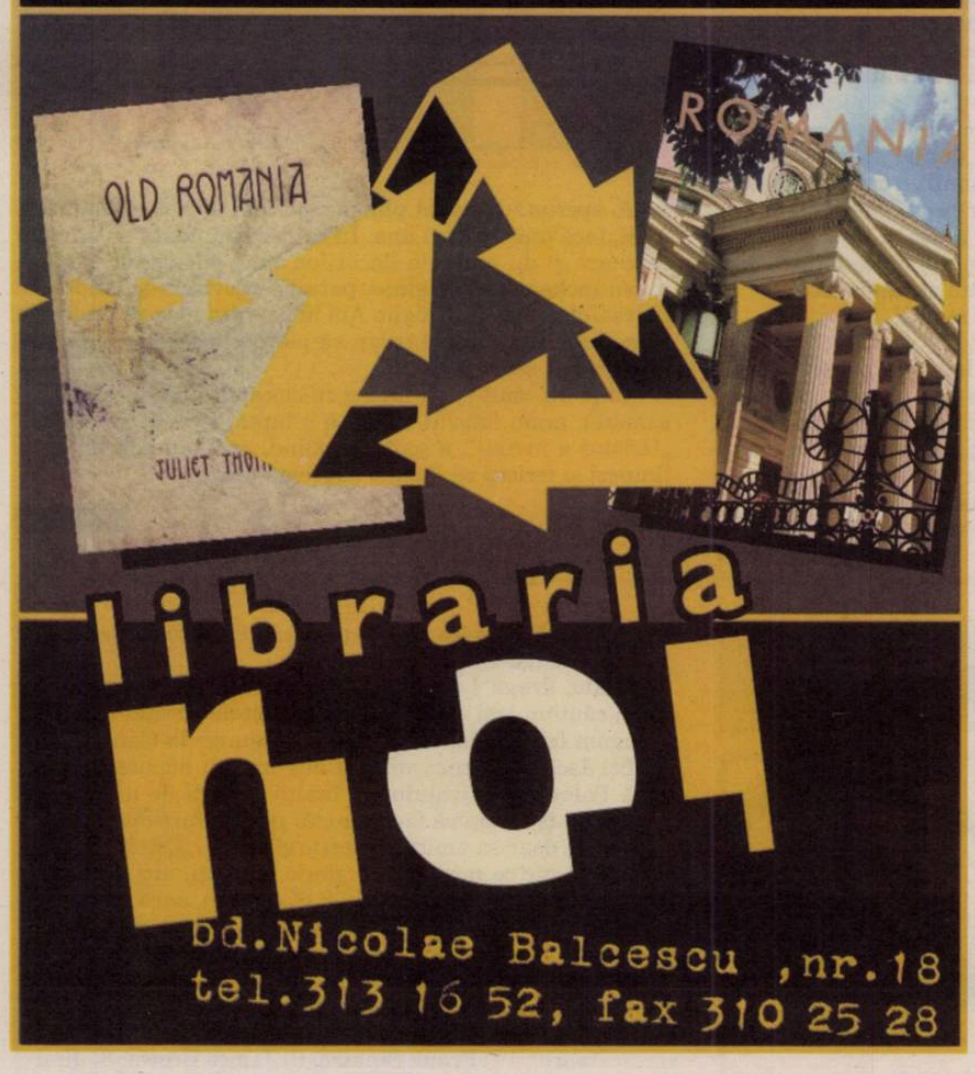

libraria noi
bd.Nicolae Balcescu ,nr.18
tel.313 16 52, fax 310 25 28

Tânărul jurnalist al anului

Fundația Freedom House și Edipresse AS România cu sprijinul Connex – partener fondator, GlaxoSmithKline, Rompetrol, ARBOmedia și UniCredit Romania lansează a șaptea ediție a concursului anual destinat încurajării și recompensării tinerilor jurnaliști.

Câștigătorul fiecărei secțiuni primește un premiu în valoare de 1000 Euro. La fiecare secțiune se vor acorda și două mențiuni de 100 Euro.

CONCURSUL ARE 7 SECȚIUNI:

CULTURĂ
TELECOMUNICAȚII
SOCIAL (piața muncii, probleme sociale etc)
SĂNĂTATE (sistemul de sănătate, industria farmaceutică, campanii de informare pe diverse afecțiuni, proiecte sociale)
ECONOMIC/AFACERI
MEDIA/PUBLICITATE
FINANCIAR/BANCAR

- Participanții trebuie sa aibă maxim 35 de ani.
- Pentru fiecare secțiune în parte, va fi desemnat cel mai promițător tânăr jurnalist care a publicat în cursul anului 2004 articole tratând subiecte din domeniile anunțate.
- Pentru înscrierea la concurs, candidații sunt rugați să trimită:
  - 3 articole (minim 1000 de cuvinte/articol) în original,
  - 3 fotocopii ale fiecărui articol,
  - o prezentare a experienței profesionale.
- Articolele trebuie să fie la prima participare la un concurs de acest gen.
- Selecția articolelor va fi făcută de către personalități ale mass-media din România.
- Trimiteți înscrierile la concurs până la 15 mai (data poștei), cu mențiunea: Pentru Concursul „Tânărul Jurnalist al Anului" (secțiunea) pe adresa FREEDOM HOUSE, B-dul Ferdinand nr. 125, et. 1, ap. 2, București.

Pentru detalii, contactați Fundația Freedom House, la telefoanele: 253 28 38, 0722 205 549, 0740 089 253
sau la adresele de e-mail: freedomhouse@freedomhouse.ro; marinescu@freedomhouse.ro.
Persoană de contact: Mălina Marinescu, Program officer

FREEDOM HOUSE
EDIPRESSE AS ROMÂNIA
CONNEX®
cu sprijinul
GlaxoSmithKline
ROMPETROL
ARBO media
UniCredit

GEOGRAPHICA
OAMENI, LOCURI, VIETUITOARE
În fiecare sâmbătă, la ora 13:00 Cristian Lascu prezintă GEOGRAPHICA, documentar marca National Geographic la TVR Cultural
www.tvr.ro
TVR CULTURAL
documentar
SÂMBĂTĂ ora 13.00
Alege valoarea

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 69 ● 13-19 mai 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Codrescu
„Admiratorilor mei“
pagina 11

Andrei Gorzo
Julia / Being Julia
pagina 15

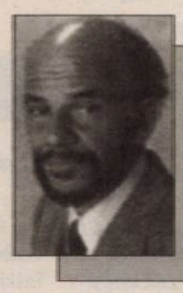

Melvyn Krauss
„Franţa îi spune NU lui Chirac, nu Europei“
pagina 18

Ideologia strică omenia?

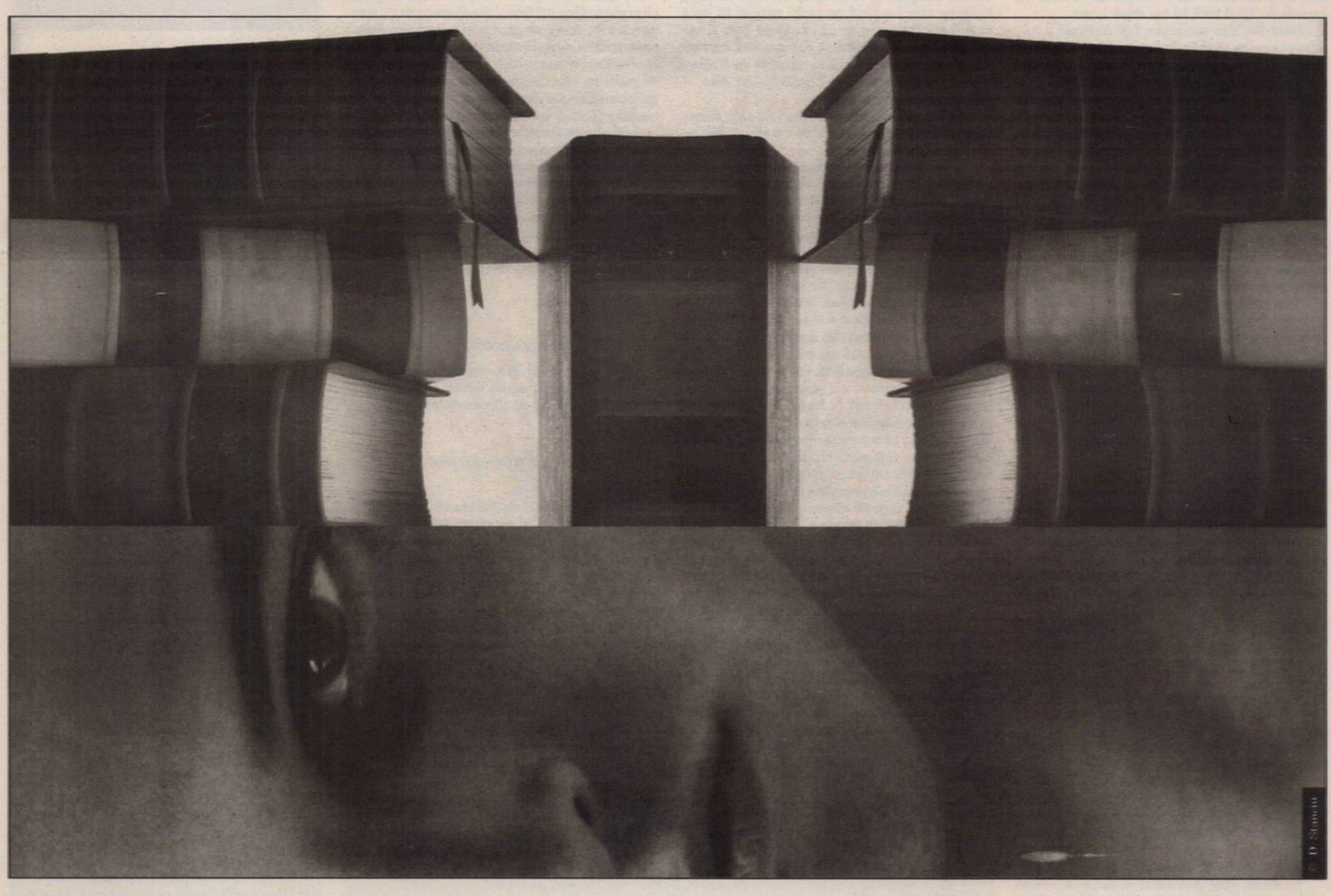

„Ideologiile nu sînt niciodată interesate de miracolul fiinţei. Ele au caracter istoric, fiind preocupate de devenire şi pieire, de ridicarea şi decăderea culturilor... «Ideea» unei ideologii nu este nici esenţa eternă a lui Platon..., nici principiul regulator al raţiunii, precum la Kant, ci a devenit un instrument de explicaţie. Pentru o ideologie, istoria nu apare în lumina unei idei, ci drept ceva care poate fi calculat prin ea. Ceea ce face ca o «idee» să se conformeze acestui nou rol esıe propria sa «logică», adică o mişcare care este consecinţa «ideii» înseşi şi care nu are nevoie de nici un factor exterior pentru a o pune în mişcare.“

HANNAH ARENDT – „ORIGINILE TOTALITARISMULUI“

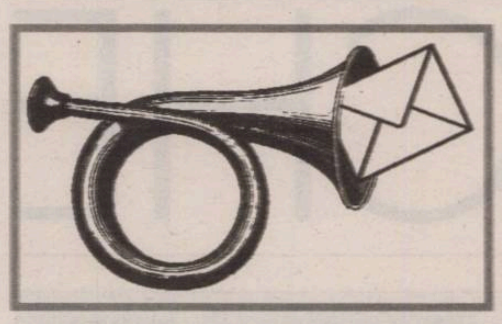

Nr. 67: *„Viaţa în provincie"*

Răspuns la „Tăcerile unor cadre didactice"

Stimată redacţie,

Înainte de a răspunde aş pune o întrebare: „De unde această înveninare?".

După ce am citit articolul doamnei Paula Baciu, am simţit, pe rînd, uimire, întristare şi apoi revoltă. Am recitit sperînd să găsesc undeva o undă de îndoială, un tîlc ascuns, un dram de umor care să mai atenueze din răutatea evidentă la prima citire. Totul era însă foarte clar, iar doamna Baciu era foarte convinsă de adevărul celor scrise.

Am fost profesoară de engleză (prima atacată) între 1965-1999 la un liceu din Ploieşti, deci cunosc foarte bine comportarea noastră înainte de '89 şi încă 10 ani după aceea.

Dacă fac bine socoteala, fiul doamnei a terminat liceul în 1991 (avînd acum 32 de ani) şi nu cred că a trăit cu adevărat „tragedia" de care vorbeşte mama dînsului.

Ce au însemnat profesorii de limbi străine înainte de '89, în afară de faptul că, la un moment dat, rubrica lor în catalog era plasată înainte de Desen şi Educaţie Fizică, şi nu aveau voie să lase prea mulţi corigenţi?

Erau primii chemaţi la muncile patriotice (mai ales în parcuri), la curăţenia în şcoală, la spălat perdele, podele şi geamuri, toamna în agricultură, cu cazarea în ferme 1-2 săptămîni, în septembrie, dacă aveam noroc, sau în octombrie, dacă alte licee aveau multe şanse. Dacă eram programaţi cu transportul zilnic la depănuşat porumbul, în aşteptarea autobuzelor ce trebuia să ne aducă în oraş, ne îngropam vineţi de frig în maldărul de pănuşi şi nu mai aveam nici forţa de a ne simţi umiliţi.

Unde este deci profesoara care-şi făcea manichiura şi ness-ul în timpul orelor, regulamentul fiind extrem de strict pentru toţi? Cred că este creaţia doamnei Baciu sau urmare a celor auzite de la elevi care nu ştiau să conjuge verbul *a fi* nici în limba română.

Urmează diriginta care – printre altele – trebuia să ţină evidenţe clare cu numărul de sticle şi borcane, cu kilogramele de maculatură aduse de copii, cu diversele cotizaţii, amenzi, fonduri diverse, pentru curăţenie, reparaţii, daune – mereu apărea cîte ceva).

Într-adevăr, de 1 sau 8 Martie primea „cadouri" – mărţişoare/adică floricele în cutii de plastic pe care la 2-3 ani le ducea cu sacoşa la gheană) sau statuete diverse cu care îmbogăţea colecţiile de kitchuri ale rudelor de la ţară.

În loc de cafea prăjeam năut sau făceam rost de „nechezol".

Pentru carne trebuia să stăm la rînd ca oricare de pe la ora 5,30, mai ales în aşa-zisa „zi metodică".

E rîndul profesoarei de matematică (acum e folosit timpul prezent).

Dacă recunoaşte că dă meditaţii de 40 de milioane pe lună la 4-5 copii odată, există două posibilităţi. Fie munceşte legal şi plăteşte impozit (deci dna Baciu poate sta liniştită), fie ilegal şi nu mai are nici o şansă, fiindcă a fost „deconspirată" de buna ei vecină.

În sfîrşit, vine profesorul de fizică (se revine la timpul imperfect) care trebuia să-i înveţe pe copii nu numai fizică, ci şi reguli simple de algebră, chiar aritmetică – fără de care nu puteai rezolva problemele de fizică. Nu materia de curs era grea, ci problemele propuse.

Dacă nu înţelegeai de ce porumbelul trebuia să zboare cu o anume viteză între 2 trenuri cu viteze diferite, ca să afli cînd se vor întîlni acele trenuri (eventual în ce gară), de ce un om trebuia să stea pe un disc, să se lase răsucit împreună cu el pentru a calcula nu mai ştiu ce forţă, de ce într-un circuit trebuia să fie şi o bobină defectă ca să-ţi dea bătaie de cap, atunci erai un om pierdut. Dar nu-ţi permitea nimeni să trimiţi copiii să joace fotbal. Acelaşi regulament strict era respectat atît de profesori, cît şi de elevi.

Eu nu cred că profesorii sînt vinovaţi de zecile de milioane cheltuite de părinţii cu *Copiii buni* la învăţătură pentru „şcoala paralelă" – ci tot părinţii care fie nu au încredere în copiii lor, fie din orgoliu (al meu să fie primul) sau prea multa comoditate a copiilor.

Chiar dacă nu publicaţi aceste rînduri, ştiind că cineva din redacţie le va citi totuşi, parcă mi-a mai trecut din supărare.

Marga MIHALEA
Ploieşti

Actualităţi

Prietenii mei de ce au votat?

Citesc de ani de zile revista *Dilema*, fie ea veche sau Veche. Mă număr şi eu printre cititorii întristaţi de ceea ce percepem ca o deviere spre „dreapta" a revistei dumneavoastră. Poate că ce m-a atras cel mai mult la *Dilema* era atitudinea sa echidistantă de la jumătatea anilor '90, cînd, cu vorbe fine, criticaţi deopotrivă acţiunile PDSR şi ale Convenţiei Democratice.

Nu cred că e musai ca *Dilema* să stea neapărat fix pe centru, dar mi-ar plăcea ca ea să stea trează şi să nu se complacă în acest *wishfull thinking* care i-a făcut pe mulţi români să vadă în Alianţa D.A. ceva ce nu există de fapt. Exasperarea faţă de PDSR le-a dat multora energia să se mai mintă o dată şi să vadă în Traian Băsescu pe Mesia („Cel Trimis", „Cel Ales" – scria clipul său electoral).

Au urmat multe scandaluri în cele cîteva luni scurse de la alegeri, parte din ele au fost reflectate şi în *Dilema veche*.

Înainte de alegeri, *Dilema veche* a avut iniţiativa publicării suplimentului „Eu pentru ce votez". Din acest supliment, cititorii au înţeles că specialişti respectabili au analizat diversele capitole ale programelor de guvernare şi le-au dat note.

Între timp, Guvernul şi-a pus în practică planul privind cota unică de impozitare, care i-a bucurat pe mulţi români. Mai din proprie iniţiativă, mai după ce a dat cu capul de pragul FMI, a pus în practică sau a anunţat că va pune în practică şi măsuri care i-au exasperat pe români, mai ales că nu fuseseră preveniţi de iminenţa lor. Personal, nu ştiam că urmează să crească concomitent şi impozitul pe venitul micro-întreprinderilor şi impozitul pe dividende. Nu ştiam nici că vor creşte impozitele pe dobînzile bancare, cîştigurile la bursă, tranzacţiile imobiliare. Mă aşteptam să existe un calendar de scumpire a carburanţilor, energiei, tutunului şi alcoolului, care să alinieze aceste preţuri cu cele din UE pînă la aderare, dar nu ştiam că se doreşte devansarea acestor măsuri. Şi, o chestie de mare fineţe macroeconomică, nu ştiam că dorim să candidăm la titlul de ţară cu cel mai mic deficit bugetar din lume. În timp ce pentru pactul de stabilitate se impune cifra de 3%, în timp ce infrastructura e o ruină, deci avem pe ce cheltui banii (cu folos chiar), în timp ce, în ultimii ani, nu am auzit să mai avem greutăţi în obţinerea de finanţări, Guvernul se angajează să menţină un deficit bugetar de 0,6%.

Ştiu că nu sînteţi o revistă economică, dar faţă de aceste nemulţumiri ale mele am găsit în revista dumneavoastră mai degrabă o atitudine favorabilă acţiunilor Guvernului. M-a iritat teribil un articol în care domnul Ghinea susţinea că impozitul de 10% pe dividende e chiar prea mic şi ar trebui şi el dus la 16%, la fel ca celelalte impozite: pe salarii şi pe profit. Dînsul dorea asta întrucît consideră că firma (cea impozitată cu 16% pentru profit) şi patronul/acţionarul (căruia îi dorea să i se reţină alţi 16% pe dividende) ar fi două entităţi distincte. Am şi eu o mică firmă şi vă spun: firma sînt eu şi mă doare sufletul în egală măsură să plătesc impozitul pe profit şi impozitul pe dividende. Iară încă mulţi ani buni de acum înainte, cazul meu, în care patronul şi firma sînt o singură fiinţă, va fi tipic pentru economia românească. Va înceta să fie aşa atunci cînd viaţa economică va fi dominată de mari corporaţii româneşti, în care acţionarul de rînd nu va fi în nici un fel implicat în activitatea firmei, ci îşi va lua doar dividendele o dată pe an.

Există posibilitatea ca Alianţa D.A. să fi anunţat din timp toate aceste măsuri, dar nu am avut eu urechi pentru ele. De aceea, am căutat suplimentul dumneavoastră, pentru a verifica ce propuneau în campania electorală. În ceea ce mă priveşte, m-am lămurit.

Consider însă că puteţi marca un mare punct ca revistă, dacă aţi face şi dumneavoastră o comparaţie în urma alegerilor şi a implementării programului de guvernare între ce ni s-a vîndut la alegeri şi ce am primit. De asemenea, ar fi interesant ca cei care au dat note programului de guvernare electoral să dea note şi acum. Eu unul nu ştiu dacă să le dau nota 1 pentru că una au spus şi alta au făcut, sau să le dau nota 2 pentru că habar nu aveau care sînt implicaţiile aplicării promisiunii de relaxare fiscală şi viaţa i-a forţat să transforme relaxarea într-o redistribuire haotică şi pripită de poveri fiscale.

O punte şi o comparaţie între promisiuni şi fapte, realizate de o revistă serioasă, ar da un început de consistenţă discursului public din România, atît de lipsit de competenţe reale şi de resposabilitate.

Vă mulţumesc,

Mircea COLIU
mircea.coliu@planetleasing.ro

N. red.: Staţi liniştit – vom face comparaţia la care vă gîndiţi, aceea dintre promisiuni şi fapte, căci şi pe noi ne obsedează problema.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Matusalem, Papa şi noi

Dragii mei,

Polemica stîrnită de felul în care a votat Matusalem (şi nu pot să nu remarc, în treacăt, cît de lipsiţi de dileme sînt unii dintre cei care şi-au exprimat părerile) s-a conectat neaşteptat în mintea mea cu nişte gînduri legate de Papa Ioan Paul al II-lea. Şi aşa mi-am dat seama ce mesaj extraordinar ne-a transmis Papa nouă, celor care nu mai sîntem tineri (sau care sîntem mai aproape de Matusalem, dacă vreţi).

Acest om, atît de iubit şi de respectat, a reuşit toate lucrurile remarcabile despre care acum vorbeşte o lume întreagă, după ce împlinise 58 de ani. Adică ani buni după ce mulţi (să nu zic aproape toţi) încetează să se mai raporteze activ la viitor; cînd, dacă nu sînt deja pensionari, se gîndesc doar la pensie. Mi se pare remarcabil acest mesaj al Papei: poţi schimba lumea la orice vîrstă. Şi chiar dacă nu sîntem sănătoşi, fiindcă am învăţat de la el că, dacă boala nu depinde de noi, felul în care privim propria suferinţă depinde numai de noi.

Poate dacă am încerca să ne raportăm activ la viitor, poate dacă am înceta să le pretindem altora – mai ales celor tineri – respect, numai pentru că sîntem bătrîni (ca şi cînd am avea vreun merit în asta), poate dacă am avea mai multe dileme, poate dacă am continua să învăţăm şi să ne mirăm, poate făcînd noi primul pas – aşa cum ne-a arătat Papa – vom fi mai tineri.

Oare v-am scris toate astea fiindcă nu vreau să îmbătrînesc?

Cu drag,

Laura ION
laura.ion@docendo.ro

P.S. Îmi lipseşte atît de tare zîmbetul ghiduş al Papei!

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Hyde Park**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.000 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Vivandierele minții

După ce ani la rînd s-au întors pe toate feţele tot felul de „cauze", între care cred că recordul la bătut apa în piuă îl deţine eterna chestiune a subvenţiilor pentru cărţi (şi, în general, problema „ce face Statul pentru Cultură?"), în ultima vreme disputele culturale de la noi par să fi căpătat un contur ideologic mai clar.

Ne obişnuiserăm ca lumea intelectuală, dincolo de grupări, influenţe, interese, coterii şi daraveri de clopotniţă, să fie (aproape) strîns unită cînd venea vorba de Marea Dădacă a culturii, Statul: cînd dădea bani (puţini, dar buni), era în regulă; cînd nu (sau cînd îi dădea cui nu trebuie, sau cui credeam „noi şi-ai noştri" că nu trebuie), devenea brusc, împreună cu funcţionarii săi publici, subiect de pamflete ori lamentări: „moare cultura", „o să devenim un popor de analfabeţi", „această clasă politică iresponsabilă care...", „guvernul criminal care..." etc., etc. Unirea strînsă a intelectualilor, cam frugală cînd e vorba de a aduce laude ori pur şi simplu de a sesiza normalitatea, este mult mai puternică atunci cînd are de dat piept cu duşmanul comun. S-ar putea să mă înşel, dar am impresia că cele mai multe dintre disputele culturale ale tranziţiei decurgeau, de fapt, din dilema fundamentală: a avea sau a nu avea (parte de) subvenţie. Nici nu putea fi altfel: toate s-au purtat în siajul moştenirii comuniste, cu instituţiile ei precare, cu ochii, sprîncenele şi epoleţii ei, cu incapacitatea cronică de a rezolva ceva altfel decît cu subvenţie de la Stat. Ca şi industria grea ceauşistă, cultura a tîrît după ea relele vechiului regim: managementul instituţional prost, lipsa investiţiilor, fixarea în false probleme (dacă Buzura e mai mare ca Breban sau invers), producţia „pe stoc" (adică reluarea aceloraşi lamentări fără vreo finalitate, căci Statul a sfîrşit prin a nu le mai „cumpăra") şi, nu în ultimul rînd, lipsa de promovare şi de comunicare cu *publicul*, cu oamenii care citesc cărţi, merg la teatru, la film, la expoziţii etc. Un anume ton sindical – cînd mai solidar, cînd mai puţin – a dominat multe discuţii ale intelectualilor cu „patronul unic", Statul.

Între timp – mai ales de cînd cultura finanţată din surse private are o prezenţă tot mai substanţială, pe cînd Marea Dădacă a rămas la vechile sale procedee de alăptare cu ţîrîita – disputele intelectuale descoperă, cu nerv şi cu nervi, mizele ideologice. Avem şi noi, în sfîrşit, o „stîngă" şi o „dreaptă", ca-n Franţa şi Italia. Ne-am occidentalizat, ce mai: nemulţumiţi că Statul nu exportă destulă cultură („singura marfă românească de export", cum zice suveranul poncif), importăm cu asiduitate criterii şi sisteme metrice cu care să ne putem şi noi, în sfîrşit, eticheta europeneşte: „grupuri de stînga" şi „grupuri de dreapta". Obişnuiţi să adaptăm creator şi beneficiari ai trăsăturilor de „giantă latină" şi ai „revoltei sufletului nelatin", ambalăm disputele în vociferări şi identificăm la tot pasul, conform grilei de import, „idei de stînga" şi „idei de dreapta", iar pe purtătorii lor îi plasăm voioşi în categorii precum „fascişti" şi „stîngişti". O carte cam firavă, dar cu un titlu inspirat şi bine „marketizat" *(Boierii minţii)* prilejuieşte încă replici şi intertexte: după ce Mircea Mihăieş a încercat să „combată" de pe dreapta, scriind despre *Oierii minţii* în *România literară*, Mircea Cărtărescu a intrat în joc cu excelentul articol *Vierii minţii* (în *Jurnalul naţional* din 3 mai), în care constată că, în timp ce taberele sînt preocupate să inventeze reciproc inamici publici pe baze ideologice (asta şi pentru că au cam pierdut războiul cu Statul, aş adăuga eu), alţii sînt cei care profită: „nemuritorii vieri ai minţii, grăsunii care pun slănina de-o palmă pe ei din lăturile mediocrităţii şi-ale ticăloşiei generalizate. Ei sînt adevăraţii şi eternii învingători ai culturii româneşti, ei, pe care nimeni nu se-ngrijeşte să-i combată, ei, cei fără ideologie, căci nu au idei, fără o etică, fiindcă nu au nimic sfînt, fără operă, căci numai la scris nu le stă mintea. Cei ce se caţără, discreţi, pînă pe culmile neruşinării (ce coincid cu funcţiile înalte şi bănoase), sprijinindu-se pe scriitoraşii, pictoraşii sau sculptoraşii de doi bani care-i votează mereu disciplinat şi democratic. Din umili sprijinitori de pereţi îi vezi deodată căţăraţi în vîrf pe la televiziune, pe la radio, prin academie, pe la uniunile de creaţie. Apa trece, trec pînă şi pietrele, dar ei rămîn ca să ne aducă aminte în ce cultură şi-n ce timpuri trăim".

„Pietrele" cele mai grele sînt *instituţiile culturale*, care – în marea majoritate – trăiesc în aceeaşi precaritate, avînd drept unic „ideal" supravieţuirea şi neavînd nici cea mai mică preocupare pentru un management eficient sau pentru un proiect de viitor. (Dacă ne uităm cît de greu s-a înfăptuit schimbarea directorului de la Muzeul Ţăranului Român, care practic *nu-şi conducea* instituţia, aproape că nu ne mai trebuie alte exemple.) Într-un singur loc se înşală Mircea Cărtărescu: atunci cînd cere Ministerului Culturii şi factorilor de decizie „regîndirea uniunilor de creaţie" (într-un articol mai vechi, inclusese şi Academia „pe listă"),

mergînd „pînă la desfiinţarea lor". În fapt, aceste organizaţii nu sînt subordonate Statului, ci sînt autonome: nu pot fi reformate decît prin voinţa membrilor lor. Ghinion: după ce şi-au disputat în public problemele sindicale şi de breaslă, după ce s-au plîns că Statul nu dă mai mult, scriitorii, artiştii, intelectualii în genere au (re)descoperit deliciul ideologiilor şi au pornit războiul identitar: brusc, a devenit fundamental „cine e de dreapta" şi „cine e de stînga". Ca să fim şi noi ca-n Europa şi-n America, pro-Bush şi anti-Bush.

Din păcate, *adevărata* occidentalizare înseamnă în primul rînd reformarea instituţiilor culturale, transformarea lor în centre eficiente de comunicare cu publicul. La acest capitol, vom sta în continuare prost. Războiul ideologic a început prea devreme, înainte ca taberele să-şi sape ca lumea tranşeele, să aibă asigurate logistica şi ariergarda. Şi nici pe vivandiere nu poţi conta la infinit...

cu dilema la croitor

Regele Mihai a fost decorat la Moscova de Ţarul Putin. Nici regele nu mai e rege, nici Putin nu e chiar ţar. Ce părere aveţi?

Dacă, într-un coşmar istoric, nemţii ar fi fost învingători în cel de-al doilea război mondial, Regele Mihai n-ar mai avea astăzi pe piept secera şi ciocanul, căci la parada berlineză de la Poarta Brandenburg-ului nepotul lui Goebbels i-ar fi atîrnat monarhului nostru la gît Crucea de Fier.

Evident că actoraşul Duda ar fi jucat şi el în cu totul altă piesă şi, poate, unii dintre noi nici nu ne-am mai fi născut. Aşa că puneţi-mi, vă rog, altă întrebare.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

No comment

– Domnu' Ionel, luaţi şi puţin miel.

– Nu, mulţumesc, Otilia, nu mănînc...

– Nu vă place mielul?

– Nu-mi mai trebe... Cred că n-o să mai mănînc miel cît oi trăi! Am avut şi noi pregătit mielul de Paşte, ca tot omu', da' o venit apa şi l-a luat... Nu-mi mai trebe cît oi trăi...

– La cumnatu' meu, la Foieni, vecinu' său avea o sută douăzeci de oi chiar de din deal de el, pe toate le-a luat apa.

– N-a apucat să le ducă în deal?

– Ce să apuce, dom' maistru, că a venit apa noaptea, nu vedeai nimic, noaptea pe la 4 a venit apa. Cumnatu' meu de abia ce-o aflat şi s-o dus pe tractor să o scoată pe soacră-sa, că era singură acasă. A apucat doar să o salte pe tractor şi a venit apa şi i-a înghesuit cu tot cu tractor într-o rîpă. Nu vedeai nimic, lumea striga unii după alţii, de-abia dimineaţa or apucat să se mai găsească. Cumnatu' meu a făcut la Constanţa, la scafandri, şi s-a băgat sub apă şi era să cadă casa peste el. S-a băgat să caute nişte bani, că soacră-sa avea vreo sută douăzeci de milioane, nici ea nu mai ştia bine, ascunşi undeva sub saltea. Salteaua a găsit-o, da' banii îi luase apa, ce să mai găsească... Şi s-a năruit casa cît era el sub apă, era să-l prindă sub ea.

– Mai bine o lăsa pe soacră-sa, băi Tică, şi salva banii!

– Ce să salveze, măi Vasile, că soacră-sa de-abia o apucat să-şi ia buletinul şi o pernă.

– Da' la ce-i trebuia perna?

– Luai ce apucai prin jur, ce crezi că mai gîndea cineva ca lumea?

– Pe la noi au început să marcheze drumurile cu sticle de plastic, să ştie oamenii pe unde pot trece cu tractoarele să-şi mai adune ce mai apucă de prin case.

– Cu sticle de plastic?

– Pun nişte ţăruşi din loc în loc pe marginea şanţului şi leagă de ei cu o sfoară sticle goale de Cola sau ce mai găsesc şi cînd se umflă apele, astea plutesc. Ca un fel de geamandură, ca la mare, înţelegi?

– Înţeleg, da' nu mi-ar fi trecut prin cap...

– Noi sîntem bănăţeni căpoşi, Otilia, nu ca voi, oltenii!

– Am înţeles că dau statul în judecată.

– Păi, îl dau, Otilia, că n-au anunţat nimic pînă în ultima clipă. Ca să salveze Timişoara, or băgat Bega în Timiş, dar n-or spus nimic pînă în ultima clipă şi cînd a venit apa de un metru patruzeci, noaptea, i-o luat ca din oală. Au mai rămas doar vreo patruzeci de case în picioare, da' se duc şi ele, că bate valu' de doi metri zi şi noapte şi se duc, n-au cum să mai reziste.

– Las' că le face Tăriceanu hotele!

– Face pe mă-sa! Nici Ceauşescu, cît era el de cîinos, n-ar fi îndrăznit să spună aşa ceva oamenilor! Eu pe ăsta l-aş lega într-un copac cu un cîine, în mijlocul apelor, să vadă şi el cum e să-ţi pierzi tot avutul de o viaţă. Să stea aşa p-o cracă, să vadă doar ape şi să audă cîinele urlînd noaptea. Ştii cum se spune la noi, în Banat: să fii domn în casa ta. Asta vrea tot omu', din munca lui, nu din pomana altora, să ajungă să fie domn în casa lui. Acum vin „domnii" ăştia de la Guvern şi ne spun că or să ne facă ei alte case, ca la sărăntoci, că ne dau bani... Mai bine ne-ar spune ce-au făcut cu toţi banii ăia de diguri!

– La noi e o bătrînă care zice că de la noaptea de Rusalii din '56, cînd au fost deportările din Banat, nu s-a mai văzut aşa o nenorocire pe la noi.

– Păi, şi nu-i aşa, dom' maistru? E şi asta tot un fel de deportare. Ei ş-or făcut vile din banii de pe diguri şi pe noi ne deportează în casele altora – că doar casele astea de zice că le-o face Guvernul nu-s ale noastre! Dac-or fi şi alea... Da' după cum văd eu că se duc ajutoarele astea, tot în munca noastră îi nădejdea.

– Om vedea, băi Tică. Acum, băieţi, hai să mergem la treabă, că se făcu tîrziu. Săru' mîna pentru masă şi pentru găzduire.

– Să vă fie de bine.

tinerea de minte

„Fără însuşiri superioare şi conştiinţa răspunderii, ambiţia de a fi scriitor este nocivă, devine o manie: «autorlîcul». Kogălniceanu, în *Dacia literară*, vede chiar justificarea instituirii criticii şi în necesitatea combaterii «maniei de a fi autor», care ar fi devenit «obştească»...

Care sînt, după Heliade, simptomele bolii «autorlîcului»? Viaţa boemă, dezordonată, simulînd preocupări elevate («în cămara mea cu cît va fi mai nemăturat, cu atîta o să dau un ton că prea puţin mă gîndesc la lucrurile acestea trecătoare ce n-au a face cu nemurirea»), epatarea celor din jur, originalitatea căutată cu orice preţ, plăcerea de a se da în spectacol (scriitorul face un portret caricatural, urmărind înfăţişarea, vestimentaţia, gesturile, felul de a vorbi); veleitarismul, obsesia de a deveni «autor», amorul propriu hipertrofiat, simularea unor acute stări depresive şi, în sfîrşit, căutarea asiduă a prenumeranţilor."

Leon Volovici, *Apariţia scriitorului în cultura română*
(Editura Curtea Veche, ediţia a II-a revizuită)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Eroul anti-francez Băsescu

Deşi poate încă nu a aflat, Traian Băsescu a ajuns viitorul Europei. Sau cel puţin aşa îl vede un conservator american, care îl dă ca exemplu pentru viitorul non-francez, ca să nu spun anti-francez, al Uniunii Europene. Chiar dacă poate fi măgulitor pentru România că a căpătat aşa importanţă strategică în lumea mare, cert este că nu ne permitem asta. În ultima vreme, România şi Bulgaria devin ţapi ispăşitori pentru că vechea Europă este pusă la muncă de noii intraţi în Uniune. De aceea, România are disperată nevoie de sprijinul Franţei, nu invers.

Publicăm astăzi în pagina 18 opinia lui Melvyn Krauss despre o eventuală respingere a Constituţiei Europene în Franţa. Krauss este acel gen de american pentru care Franţa înseamnă chef de nemuncă şi pretenţii nejustificate de putere mondială. Tratată în termeni de PIB sau număr de avioane militare la milionul de locuitori, Franţa este o putere de mîna a treia. Asta ţin să subliniez americanii cu pricina. Şi exact asta îi enervează peste măsură pe francezi. Spunînd că respingerea Constituţiei ar avea efectul benefic al diminuării puterii lui Chirac şi a Franţei în Europa, Krauss spune că se văd deja semnele acestui declin. De exemplu, Trăian Băsescu, preşedintele României, le-a spus francezilor să îşi vadă de treabă. Semn că măcar la Krauss şi la conservatorii americani nu au ajuns negările Cotroceniului, care spusese (şi se pare că este adevărat) că Băsescu nu a folosit totuşi acele cuvinte. Oricum ar fi, faptul este împlinit: bătaia pe umeri a lui Krauss are o circulaţie semnificativă pe plan mondial prin *Project Syndicate* şi o mulţime de oameni îl văd acum pe Traian Băsescu ca un mini-erou anti-francez. Dar, după ce gloria acestui moment va trece, anti-americanii duri din Europa se vor putea răzbuna pe eroul din curtea lor, prea departe să fie apărat de şeriful de peste Ocean.

Nu spun că nervii lui Băsescu pe francezi nu au justificări. Chirac nu şi-a cerut încă scuze pentru mîrlănia cu care cerea în 2003 ţărilor din Est să îşi ţină gura şi să nu susţină America în conflictul irakian. Sînt ridicole pretenţiile moraliste ale acestui preşedinte francez rămas în urmă cu bunul-simţ. Susţinerea Americii era o opţiune legitimă, aşa cum legitim era să te şi opui. În ciuda a ce cred mase largi de pacifişti utopici, a fi alături de America în acest război nu te face nici criminal, nici anti-european. Este aberant să crezi că politicianul Chirac acuzat de corupţie este o fiinţă mai morală în sine decît oameni ca Havel, Michnik sau Konrad, care au susţinut SUA atunci.

În plus, Traian Băsescu are şi motive mai mărunte să fie nervos pe Franţa. Diplomaţia franceză ar fi fost mai bucuroasă cu Adrian Năstase la Cotroceni. Pare că nici Franţa, nici Băsescu nu pot să treacă peste acea exprimare nefericită în care premierul de la Paris era acuzat că venise la Bucureşti să îşi ia tainul. De fapt, acel moment arată unde greşeşte Băsescu: chiar cînd are în principiu dreptate, atitudinea şi exprimările sale vor nu doar să contrazică diplomatic, ci să spună de-a dreptul în faţă. Omul vrea să arate că e nervos.

Dacă ar fi o situaţie normală, răcirea relaţiilor între două ţări care îşi sînt indiferente una alteia, atunci nervii lui Băsescu ar fi liberi la manifestări. Ba chiar am putea fi mîndri că preşedintele apără onoarea ţării. Dar nu este cazul acum. România şi Bulgaria tind să devină în ultima vreme ţapi ispăşitori pentru că vesticii se văd puşi la muncă de globalizarea care vine peste ei. Celălalt articol din pagina 18 de astăzi, al Katinkăi Barysch, explică de ce. Extinderea masivă de acum un an obligă ţările mari din UE la reforme pe care le-au amînat mereu. Există senzaţia că slovacii, polonezii şi ceilalţi estici îi pun la muncă pe salariaţii francezi şi germani, obligaţi să accepte sporirea numărului de ore de muncă. De fapt, nu slovacii şi polonezii, ci globalizarea. Într-o lume în care salariile din China sînt de 20 de ori mai mici, protecţionismul social ridicat din Vest pare că îşi trăieşte ultimele zile. O Uniune Europeană care se sperie de economiile din Est este clar incapabilă să facă faţă valului de săraci din lumea largă (China, India, America Latină) care se mulţumesc cu mult mai puţin. Dar aceste calcule sînt prea savante pentru politicienii aflaţi în campanie electorală. Este foarte uşor să arăţi cu degetul spre Est şi să spui: ăştia vă iau locurile de muncă, din cauza lor trebuie să munciţi mai mult pe aceiaşi bani. Iar dintre estici, ultimii rămaşi deocamdată pe afară sînt românii şi bulgarii. Ceilalţi estici au scăpat, s-au văzut intraţi, cei aflaţi încă în aşteptare încasează nemulţumirile pentru toţi. Pînă la integrare vom suferi diverse şicane din partea tuturor populiştilor din Vest care vor să arate electoratului că sînt activi, cînd de fapt nu este nimic de făcut în afara unor reforme drastice la ei acasă. Se vede asta în Germania, pentru că vin alegerile.

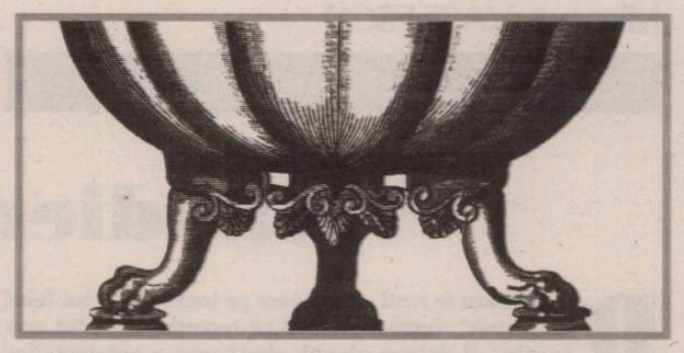

Cum reformele vor fi tot mai dure dacă UE vrea să ţină pasul cu creşterea mondială, situaţia va deveni şi mai încordată pentru noi. În aceste condiţii, ultimul lucru de care avem nevoie este o luptă de cocoşi orgolioşi între Bucureşti şi Paris. Traian Băsescu a făcut săptămîna trecută pasul înapoi vorbind frumos despre Franţa. Este bine, dar nu destul. Trebuie să ducă o politică activă de liniştire a orgoliului Franţei. Trebuie să elimine sentimentul pe care îl au lucrătorii de la ambasada franceză că trăiesc într-un mediu ostil. Franţa trebuie să simtă că este sora mai mare. Dacă vrea să pună accentul pe „mai mare", nu are decît. Asta este, pînă ne vedem cu sacii în căruţă trebuie să ţinem capul la cutie. Băsescu se poate consola că, în sinea noastră, ştim pe cine iubim mai mult.

presa despre...

Conservatori, foşti umanişti, foşti social-liberali etc.

„Tranziţia este o perioadă a pseudo-morfozelor. Nici Partidul Naţional-Liberal nu mai are prea multe în comun cu partidul Brătienilor. Majoritatea fruntaşilor liberali de azi nu au nici o legătură organică cu tradiţia liberalismului românesc şi doar puţini dintre ei aderă cu adevărat la doctrina liberală. Dar ficţiunea continuităţii a putut fi menţinută cu oarecare succes. Credinţa profundă a unor oameni precum Bălăceanu Stolnici, Neagu Djuvara sau Alexandru Paleologu a fost aceea că ficţiunile îşi au şi ele rostul lor şi că uneori reuşesc să transforme realitatea.

(...) Pentru moment eticheta de «Partid Conservator» pusă peste personalul politic «umanist» face efectul unei glume proaste. Nu există măcar un nume care să te ducă cu gîndul la conservatorii de odinioară. Atunci de ce această titulatură atît de pretenţioasă? Nu e clar că îi va trage încă mai mult la fund, dacă nu se apucă serios de transformarea radicală a partidului? Îmi voi permite, aşadar, să dau cîteva sfaturi fondatorilor noului partid. Nu-mi imaginez, firește, că ele vor fi ascultate, după cum nu cred în capacitatea lor de-a duce la bun sfîrşit un program implicit din noul stindard conservator. Dar nu se ştie niciodată: există şi miracole, mai cu seamă atunci cînd doar de ele depinde rămînerea în viaţă.

Mai întîi, domnul Voiculescu trebuie să înţeleagă că nu este un om politic tocmai popular şi că eticheta de «conservator» nu prea se potriveşte profilului său politic de pînă acum. El este, cel mult, admirat de unii în calitate de «mare pişicher». Desigur, nu e puţin lucru, după cum nu e puţin lucru să fi construit un trust media atît de influent. Dar el nu poate fi în nici un caz purtătorul de imagine al unui Partid Conservator. Din păcate, nici locotenenţii săi politici nu sînt foarte credibili pentru o atare performanţă. De aceea noul partid va avea nevoie de un «import de cadre» masiv. Şi chiar la vîrf. Iar actualul preşedinte are tot interesul să devină ceva mai discret şi eventual să cedeze postura de port-drapel unui om mai potrivit, păstrînd totodată influenţa pe care doar banii ţi-o pot da." (Toader Paleologu, *Ziua*)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

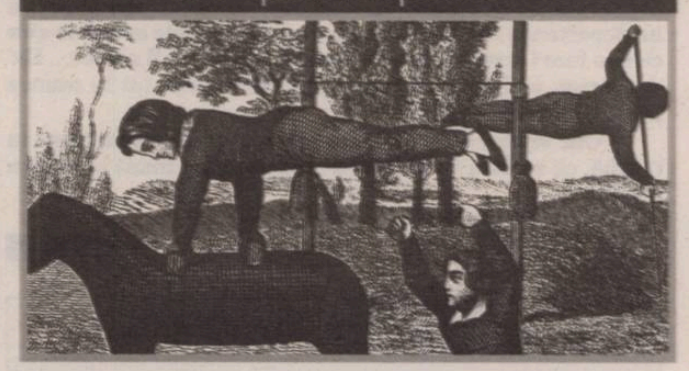

Libertatea presei sau *libertatea publicului?*

În anii '20, cînd victoria aeroplanelor era evidentă, cîteva sute de inşi continuau să viseze la un viitor al dirijabilelor. Cifra e apropiată de cea a suporterilor presei libere, care au ieşit în stradă la Bucureşti săptămîna asta. Şi care, poate, undeva în sufletul lor, simt că se fac purtătorii de cuvînt ai sindicatului scribilor, în dimineaţa în care Gutenberg merge la OSIM să depună patentul tiparului.

Altfel spus, încă o dată, tehnologia a cîştigat războiul cu cenzura. Cu cenzura internă, asumată, cenzura cu pumnul în masă sau cea cu bănuţul în cont. Cum? Pe uşa din spate, pe poarta dosnică a net-ului, a chat-urilor, a forum-urilor, a publicaţiilor online. Pe uşa pe care poate să intre oricine, nu doar posesorii milionului de dolari. Milion care, într-un mod bizar, fără precedent şi cumplit de ironic, nu mai garantează credibilitatea publicaţiei. Ba chiar riscă s-o submineze, tocmai pentru că fiecare ştie deja că banii trebuie să producă. Să facă, dacă nu alţi bani, măcar influenţă.

Ei bine, vremea asta a presei *mari* e pe ducă – culmea, într-o epocă în care consumăm mai multe mesaje decît în orice alt moment din istoria lumii. Mesaje scrise însă de inşi din ce în ce mai puţin specializaţi – veniţi în jurnalism dintr-o ocupaţie care nu te califică, teoretic, în nici un fel: aceea de cetăţean.

În Statele Unite, cifrele de vînzări ale ziarelor au scăzut cu aproape 2 procente în şase luni – o prăbuşire înspăimîntătoare. Şi explicabilă în acelaşi timp prin înflorirea fenomenului *blogging* – un soi de jurnal online ţinut de oameni obişnuiţi (deveniţi cîteodată celebri din acest motiv) care pur şi simplu relatează ce li s-a mai întîmplat. La ce s-au mai gîndit, la serviciu şi acasă. Ce cred sincer despre lumea în care trăiesc, despre vecini, despre maşinile pe care le conduc şi marca preferată de unt sau dulceaţă.... *Blogging*-ul este un exerciţiu de sinceritate, care cumva ne întoarce la începutul jurnalismului, acela de dinainte de interesele comerciale, de bugete, de înţelegeri de PR şi manipulări mai mult sau mai puţin subtile.

De fapt, comunitatea umană părăseşte formalismul presei scrise sau electronice şi îşi reconfigurează un alt mediu din care îşi ia informaţiile. Unul cu reguli complet diferite, în care sinceritatea vinde mai mult ca *layout*-ul. În care controlul direct al unei corporaţii sau interes nu poate fi exercitat, tot aşa cum un stol de păsări nu poate fi doborît cu piatra. Cu un glonte. Sau cu un obuz de tun.

La vremea lui, Gutenberg a făcut din fiecare scriitor un producător de mesaje în serie. Net-ul face din fiecare dintre noi scriitori. Jurnalişti, lideri de opinie, mari sau mici talente. Marea sa atracţie e tocmai democraţia: pe net orice pisică poate scrie că e om (cum spunea un banc) şi fiecare utilizator poate pretinde că e Cristian Tudor Popescu. Îl crede cineva? O mie sau o sută? Nu contează. Net-ul nu ştie logica numerelor, ci pe cea a influenţei. Uitaţi-vă la ultimele alegeri de la noi, cîştigate fără presă. Doar cu Internet şi cîteva idei bune.

Nu credeţi că nu-mi pasă de libertatea presei instituţionale. În fond, acolo lucrez şi eu. Însă, dacă ar fi să-mi încep acum cariera, probabil că aş alege o publicaţie care să se termine în *.ro* şi nu în *liberă*...

Pentru noi însă e prea tîrziu: sîntem condamnaţi să dăm colţul la biroul ăsta, într-o industrie mare, cu multe, multe butoane. Un fel de dirijabil, majestuos şi plin de importanţă, care-şi aşteaptă fără multă îngrijorare zborul de New York....

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Fantome în uniformă

Ebizar, dar odată cu trecerea timpului, distanţa între memoria oficială şi cea reală se măreşte şi nu se diminuează. Parada oficială de la Moscova, dedicată victoriei coaliţiei – din care a făcut parte Uniunea Sovietică – împotriva Germaniei hitleriste, ar fi trebuit, în intenţia organizatorilor, să glorifice rolul hotărîtor în această victorie al trupelor conduse de Stalin, marcînd astfel continuitatea cu Rusia de azi. La ceremoniile oficiale, Stalin n-a fost pomenit. Moscova a fost şi rămîne capitala unei mari puteri: imaginile paradei din 9 Mai 1945, unde drapelele trupelor învinse erau aruncate la picioarele învingătorilor – ca într-un ritual medieval – erau montate de multe televiziuni în paralel cu cele ale defilării trupelor de azi, însoţite de privirile înlăcrimate – de boală, de nostalgie – ale veteranilor cu pieptul supraîncărcat de decoraţii.

În 1945, memoria soldaţilor Armatei Roşii morţi pe front (aproximativ 20 de milioane de oameni) era încă o componentă importantă a victoriei şi sacrificiul uman făcut de Rusia covîrşea prin dimensiunile lui; nimeni nu punea sub semnul întrebării existenţa lagărelor de exterminare naziste, crematoriile nu se răciseră încă, era bine că Axa (Germania, Italia, Japonia) fusese învinsă, marile puteri împărţiseră lumea, cedînd triumfului ceea ce se considera că i se cuvine.

Prima lovitură dată învingătorului a venit chiar din interior: raportul lui Hruşciov la Congresul al XX-lea al PCUS punea sub semnul întrebării înţelepciunea „marelui strateg", I.V. Stalin. Se susţinea că decapitarea armatei, prin procesele cu acuzaţii inventate din anii '37-'38, a contribuit la pierderile imense din primii ani ai conflagraţiei, că multe decizii militare au fost greşite, că deportarea în Siberia a prizonierilor eliberaţi din lagărele germane a fost unul dintre cele mai inumane acte ale dictaturii comuniste. Tot prizoniere au fost şi ţările care, conform acordurilor de la Yalta, au intrat în zona de influenţă sovietică. Pentru unele dintre ele (ţările baltice, Moldova) victoria Rusiei a însemnat înglobarea în teritoriul URSS; celelalte „barăci" ale „lagărului", a căror suveranitate a fost formal respectată, au fost subjugate sub raport politic şi economic. Polonia cere de mult recunoaşterea oficială din partea Rusiei a masacrului de la Katyn, pădurea unde au fost ucişi cu sînge rece peste 20.000 de ofiţeri ai armatei poloneze, ţară pentru a cărei „eliberare" Armata Roşie lupta. Deşi au fost conducători sovietici care au acceptat că vina aparţine conducerii staliniste, nu s-a produs nici o recunoaştere oficială, ideea scuzelor nu răsare nici măcar în proiect.

Pentru prima oară, anul acesta două ţări baltice au refuzat să participe la ceremoniile de la Moscova: acolo, 9 mai a însemnat nu doar sfîrşitul războiului, ci şi începutul ocupaţiei sovietice care s-a soldat cu deportări şi victime nevinovate ale represiunii. Preşedintele Bush, înainte de Moscova, a poposit la Riga şi a arătat nu doar înţelegere faţă de acest punct de vedere, ci şi susţinere, ceea ce nu l-a împiedicat să joace chiar a doua zi un rol de prim plan la Moscova, lîngă preşedintele Putin, primind parada purtătorilor de steag cu seceră şi ciocan. Apoi s-a întîlnit cu 18 lideri ai organizaţiilor civile – unele dintre ele foarte critice la adresa actualei conduceri – încurajîndu-le în lupta lor pentru democratizarea vieţii ruseşti. Democratizare mărşăluind nu o dată cu faţa spre trecut. Recent, preşedintele Putin considera cea mai mare tragedie a secolului trecut dezintegrarea URSS şi el se adresa inimilor celor care la Moscova (nu erau puţini) au fost împiedicaţi de poliţie să-şi facă defilarea lor, cu portretele lui Stalin la mare cinste. În Nord, în Iakuţia, veteranii de război au participat cu entuziasm la inaugurarea unui bust al lui Stalin – „marele fiu al Rusiei, el a dat poporului său tot ce a avut... şi a murit fără o rublă în buzunar". În capitala Lituaniei, Vilnius, o coloană de motociclişti, îmbrăcată în uniforme SS, a defilat prin faţa sediului central al Comunităţii evreieşti din oraş, cînd acolo se desfăşura o ceremonie de comemorare a victimelor Holocaustului (newsru.com, 8 mai 2005). A cere socoteală pentru ceea ce s-a întîmplat în timpul ocupaţiei sovietice e una, a emite această pretenţie purtînd uniforme SS readuce Europa la conflictul din care lipseşte Binele.

Pe 9 Mai a fost şi Ziua Europei. Cine a avut timp, a sărbătorit-o în haine civile, încercînd să facă abstracţie de fantomele războinice ale trecutului.

globul cubic

Muncitorii model

Revista americană *Time* o face în fiecare an: 100 de oameni celebri sînt numiţi şi fotografiaţi, mai ales spre invidia celor de pe locurile imediat următoare. Se presupune că pentru ceilalţi – masa de anonimi – acest clasament nu e atît de important.

În China, numărătoarea se produce o dată la cinci ani. Aproximativ 3.000 de „muncitori model" sînt desemnaţi, la scară naţională, pentru contribuţia lor exemplară la construcţia socialistă *(Le Monde*, 2 mai 2005). Anul acesta, contribuţia a rămas exemplară, dar obiectivul pare schimbat. Laureatul este baschetbalistul Yao Ming, vedeta echipei americane Houston Rockets, la care joacă din anul 2002. Este cel mai cunoscut şi cel mai bogat sportiv din China. Pe unul din site-urile chineze un internaut s-a revoltat: „Un muncitor model nu poate fi bogat". „L-am ales pentru că reprezintă o imagine modernă a Chinei, un patriot în domeniul sportului internaţional" – a explicat Agenţiei China Nouă un reprezentant al Sindicatului muncitorilor din Shangai, de unde a pornit nominalizarea. E adevărat, sportivul se fereşte să încalce regulile ţării de unde a plecat: o mare parte din veniturile lui sînt comisionate din oficiu autorităţilor sportive chineze, el personal se alătură – cu bani – tuturor cauzelor bune şi nu a dat niciodată vreo declaraţie jenantă pentru oficiali.

Poate că prezenţa atletului pe listă nu ar fi fost atît de şocantă, dacă ea nu ar fi fost însoţită de alte „premiere". Tot „Muncitori model" sînt şi aproximativ treizeci de antreprenori privaţi care plătesc regulat impozitele, traducînd astfel în fapt directivele celui de-al XVI-lea Congres al Partidului Comunist Chinez din 2002: atunci au fost reabilitaţi antreprenorii privaţi, ei devenind stîlpii viitoarei societăţi chineze, socialiste, capitaliste, cum o fi ea. Mai ciudat este că pe aceeaşi listă figurează şi vreo douăzeci de *mingong,* reprezentanţi ai forţei de muncă migratoare, care circulă dintr-o provincie în alta, vînzîndu-şi forţa de muncă. Nu o fac pentru că suferă de manie ambulatorie, ci pentru că în locurile lor de baştină nu găsesc de lucru. În statisticile legale ei sînt cam 150 de milioane. Dacă îi scădem pe cei 20 de pe listă, se poate considera că 148.000.980 de muncitori nu fac parte din miracolul economic chinez şi că ei sînt modelul unei alte societăţi, despre care nu ştim mare lucru. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Criteriul fricii

Aflat în vizită în Europa pentru a celebra 60 de ani de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, preşedintele Bush a recunoscut că semnarea de către SUA a acordului de la Yalta a permis sovietelor subjugarea jumătăţii răsăritene a continentului. Eliberatorii recunosc că nu au eliberat decît jumătate de continent. Sau, mai precis, eliberatorii recunosc că, în 1945, agenda eliberării a fost limitată. Nimic nou pentru noi, esticii. În Estul Europei, Yalta nu mai este doar numele unui oraş din Crimeea unde s-a semnat un acord internaţional care a legalizat coşmarul nostru. La noi, Yalta a devenit o psihologie – este cultivată de decenii ca obsesie, blestem, scuză, acuză, motiv de revoltă contra ruşilor, motiv de revoltă contra americanilor, motiv de revoltă contra britanicilor (fie şi numai prin evocarea scenei şerveţelului cu Churchill şi Stalin ca protagonişti), complex de inferioritate/superioritate, sursă a nenorocirilor, a lenii şi a atîtor altor belele. Însă, indiferent de semnificaţia Yaltei în mentalul est-european, e clar că înfrîngerea Germaniei naziste a adus pentru unii democraţie şi pentru alţii o dictatură feroce, care avea să dureze aproape jumătate de secol.

Cu ocazia celebrării victoriei asupra lui Hitler, duelul verbal dintre Washington şi Kremlin pare că s-a aprins din nou. Sigur, acest dialog are şi momente mai puţin serioase. Să fii Rusia de astăzi şi să atragi atenţia Americii că nu este o democraţie perfectă, pentru că, de pildă, are defecţiuni în privinţa sistemului electoral (?!), sună atît de fals, încît e ridicol. Dar dincolo de ridicol, cîteva din poziţiile Kremlinului merită discutate cu atenţie. De pildă, afirmaţia preşedintelui Putin că Armata Roşie a fost o armată de eliberare pentru ţările din centrul şi estul Europei, nu este, aşa cum s-ar crede, o simplă polemică cu esticii neascultători şi cu protectorii lor mai mari de peste Ocean. Nu este numai un răspuns de onoare la palma servită Rusiei de mulţi dintre cei care au fost „eliberaţi" acum 60 de ani şi este chiar mai mult decît concepţia unei puteri cu instincte totalitare încă viguroase. Este o concepţie asupra eliberării şi eliberatorilor care, astăzi, mai urgent decît oricînd în ultimii 60 de ani, trebuie discutată. Iar finalul celui de-al doilea război mondial, cu momentul Yalta, trebuie să fie socotit experienţa fundamentală a eliberării la care să raportăm orice judecată.

Ceea ce se întîmplă acum în Irak, ceea ce se întîmpla acum 6 ani în Kosovo, ceea ce se întîmplă de decenii în spaţiul palestinian sînt evenimente în care e imposibil să cădem cu toţii de acord asupra împărţirii rolurilor de ocupant şi de eliberator. În Irak, de pildă, grupări clandestine ucid civili bănuiţi de colaboraţionism şi soldaţi ai trupelor coaliţiei internaţionale, în numele eliberării ţării. În acelaşi timp, coaliţia internaţională, alături de fragilul Guvern irakian, luptă pentru eliberarea Irakului de terorism, după ce, într-o formulă mai restrînsă, l-a eliberat de Saddam Hussein. Cine eliberează, de fapt?

În viziunea clasică, specifică unei anumite istorii care s-a încheiat cu primul război mondial, eliberatorii sînt mereu forţele naţionale, iar ocupanţii sînt mereu forţe străine. Secolul XX complică multe lucruri, printre care şi identitatea eliberatorilor. Astăzi, e unanim acceptat că o intervenţie străină, mai ales dacă întruneşte sprijinul comunităţii internaţionale, poate fi socotită eliberatoare, chiar dacă se îndreaptă împotriva unui regim autohton. În această aparentă confuzie, speculată politic, de cele mai multe ori, avem nevoie de criterii clare. De unde ştim să deosebim un eliberator de un ocupant?

Îmi vine în minte un recent articol al secretarului general ONU*, care începe prin a constata că newyorkezul care trece zilnic pe lîngă tristul „ground zero", copilul analfabet de 12 ani din Malawi care şi-a pierdut părinţii din cauza maladiei SIDA, pescarul indonezian al cărui sat a fost lovit de tsunami şi ţăranul din Darfur terorizat de miliţiile ucigaşe răspund foarte diferit la întrebarea „care este cea mai mare ameninţare cu care se confruntă lumea?". Şi totuşi, e ceva comun între Al-Qaeda, SIDA, tsumani sau statele incapabile să guverneze: toate generează frică. O frică colectivă, paralizantă, terorizantă, o frică înnebunitoare, mutilantă şi dezumanizantă. Viaţa însăşi devine imposibilă sub asemenea frică. De aici trebuie să pornim. Orice eliberare este o eliberare de frică. Dacă eliberarea de frică nu s-a produs şi, după acţiunea pretins eliberatoare,

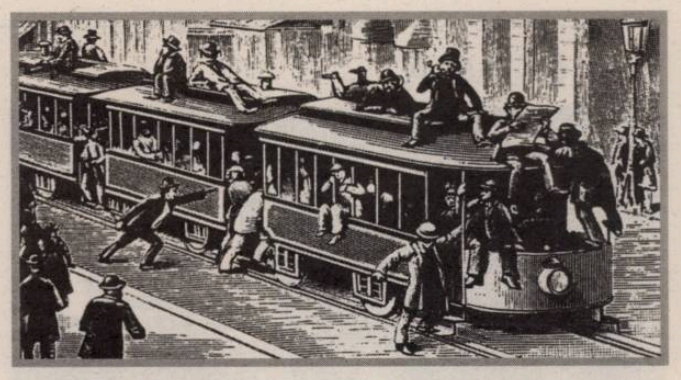

frica persistă sau creşte, atunci nu este eliberare. Cu acest criteriu, cred, putem distinge limpede cine este eliberator şi cine este ocupant.

În privinţa Armatei Roşii de acum 60 de ani, aplicaţi criteriul şi răspunsul vine de la sine.

* Kofi Annan – „«In Larger Freedom»: Decision Time at the UN", în *Foreign Affairs,* mai/iunie 2005.

ready made

„Băile Eforiei Creţulescu, situate pe dreapta Râului Târgului în mijlocul unui parc umbrit de arbori bătrâni şi înfrumuseţat de aleie numeroase, împodobite cu flori [...] cuprind 4 secţiuni:

[...]

Secţiunea IV, higienică, coprinde băi de apă caldă, de vapori, de aer cald uscat, bazinuri cu apă rece şi caldă, băi de putină cu săruri minerale şi un mare bazin cu apă (deschis) curgătoare, servind pentru înnot. Se recomandă în tratamentul general al hidroterapiei. Aplicaţiunile după sistemul profesorului Winternitz din Viena."

(C. Rădulescu-Codin, *Câmpulungul Muscelului istoric şi legendar. Însoţit de Călăuza vizitatorului,* Editura Librăriei Ioan N. Staicu, Câmpulung-Muscel, 1925)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Verde ud

Cînd pe fluturi şi ciclame,
ca pe lame, DO NOT WIPE
se va scrie şi, în fine,
va fi cine să aclame
ce prescrie Doktor Kneipp,

fraţi, în noua Noa Noa,
miel şi boa fi'nd, iar *pipe-line*-ele-ncetînd, în fine,
să-i întine ierbii roua
cea prescrisă de Herr Kneipp, –

deci: cînd domni şi dame hippy,
ca pe lame, DO NOT WIPE
vor fi scris pe toate,-n fine,
şi pre sine, – nici de pipi
n-ai să poţi să-l ştergi pe Kneipp!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Apa care nu spală vechi indolenţe

În faţa apei şi-a atacului de cord, deosebirile partinice se estompează pînă-ntr-atît, încît compasiunea fără culoare politică devine stăpînă peste gînduri, iar cuvintele, oricare ar fi ele, devin mai cumpănite şi mai puţine. Ce altceva poţi spune cînd afli, bunăoară, că primarul din Foeni (unul dintre cele mai afectate sate din Timiş) a făcut infarct văzînd că apa nu se mai opreşte, iar treburile sînt acum dirijate de un viceprimar care se zbate şi el cum poate printre case în curs de prăbuşire – nemaicontînd în ecuaţie nici partidul unuia şi nici al celuilalt?

Timp scurt a trecut, dar vedem deja născîndu-se legende: una spune, aşadar, că inundaţiile care au început la mijlocul lunii trecute în Banat au pornit de aici, din satul Crai Nou. La kilometrul 5 al Timişului s-a spart digul pe partea dreaptă, astfel încît tot acest ţinut „dintre ape" (dintre Timiş şi Bega, adică) a fost inundat repede. Cu un ton scăzut, de conspiraţie mondială, mi se spune de trei ori în două zile că, de fapt, răul n-a fost din zbaterea apei, ci din mîna omului: ca să nu se umfle Bega şi să nu fie lovită Timişoara, a fost spart digul Timişului mai jos, sacrificîndu-se cîteva sate. Alţii protestează indignaţi de asemenea presupunere şi spun că ideea este o aiureală sinistră. E şi normal, în fond. În vara ce vine, prin mlaştinile renăscute va creşte din nou stuful – aşa cum a fost odată, demult, pe cînd Imperiul Austro-Ungar nici măcar nu se născuse; pe această rodnică mraniţă de ce n-ar spori şi zvonurile? Aşa a dat Dumnezeu, în virtutea cine ştie căror păcate: în loc să se rupă malul stîng (cel luat de ape în 2000, la ultimele inundaţii mari în zonă), acum s-a rupt cel drept şi toată aria – plată ca-n palmă – s-a transformat într-un fel de lac lin, cu valuri la suprafaţa bătută de vînt, printre care se mai văd din loc în loc nişte moviliţe înverzite. *Parcă e blestemul lui Ceauşescu* – spune cineva care se recomandă a fi locuitor din Giulvăz. *Parcă e Balatonul* – spune altcineva privind luciul de apă ce se întinde în stînga şoselei, pînă departe, şi, cum nimeni nu are nici o replică, rămîne aşa, cu *parcă* cu tot. Pe vetrele de casă de mai ieri, pereţii cad unul după altul. Cineva ni-l pîrăşte pe un cameraman de la o televiziune centrală care, de dragul *vérité*-ului, a legat un zid cu o funie, cu stînga ţinea camera pe umăr şi cu dreapta trăgea zgîlţîit din barcă cărămizile ude, pînă cînd i-a ieşit secvenţa dorită. Cum spuneam, zvonuri cît încape.

Aceste inundaţii izvorăsc din noi, de decenii.

Aşadar, la kilometrul 5 s-a spart digul, iar la kilometrul 6 era pînă nu de mult un canton al companiei Apele Române, care a fost dezafectat într-unul din anii din urmă. Numai cine n-a văzut în viaţa lui un canton nu ştie ce înseamnă el sau ce însemnau cantoanele chiar şi pe vremea vechiului regim: adevărate ferme, cu găini pe lîngă casă şi tăuraşi cît să aştepte liniştite tîrgurile clandestine de toamnă, aceste *haciende* de pe malul Dunării şi al principalelor rîuri de pe harta noastră, gospodăresc păşunile limitrofe – inclusiv iarba mustoasă de pe diguri –, în timp ce cantonierul generic are, printre altele, şi datoria de a pune otravă (nişte pastile care, la umezeală, scot gaz toxic) în galeriile pe care popîndăii (sau *căţeii pămîntului)* le sapă în diguri.

Pe malul Timişului, în dreptul Craiului nou, n-a mai avut cine lupta cu mamiferele săpătoare; odată crescută apa, ea a intrat pe galeriile din dig şi asta a fost. A nu se înţelege că fără popîndăi n-ar fi fost inundaţii – sau, dacă vreţi, aserţiunea se susţine, doar că popîndăii în acest caz au fost cei care au băgat în galerii proprii fondurile pe care, în cursul anilor, statul le-a dat pentru proiecte de consolidare.

În ciuda personalizărilor pe care mass-media le produc din reflex (şi motivat, din moment ce raţiunea presei este că caute responsabilii), vestea proastă este că Tăriceanu plus Băsescu plus Iliescu plus Geoană plus Vadim plus, inevitabil, inepuizabilul Ogică nu vor putea face, pe moment, nimic pentru remedierea situaţiei. Ce a condus aici este un şir de gesturi bezmetice, timp de ani mulţi: desecări făcute fără noimă pe vremea cooperativizării, decolmatări de mîntuială în albia pîraielor şi rîurilor mai recent, lipsa de grijă pentru destuparea canalelor surpate de ploi, despăduriri fără măsură – plus factorul obiectiv numit pînza freatică, aflată sus în solul Banatului, de unde şi renumele său de pămînt mănos.

Vreme de decenii, omul a tras natura pe sfoară. Acum, pur şi simplu, a venit scadenţa.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Sfidarea istoriei

Luni noaptea, 08/09 mai 2005. 60 de ani de la încheierea celui de-al doilea război mondial. Poate şi ultimul! Ascult la BBC World Service interviuri cu veteranii americani prezenţi la Praga. Cehoslovacia (în forma geografică stabilită la finele primului război mondial, astăzi fragmentată) a fost eliberată cu greu. Zona de Vest a beneficiat de impetuozitatea americanilor conduşi de generalul Patton, partea centrală s-a eliberat singură prin efortul patrioţilor de toate culorile, iar zona răsăriteană a fost eliberată de către Armata Roşie. Noi ştim că această ultimă etichetă îi include şi pe ostaşii români, ştim la fel de bine că această contribuţie este, ca de obicei, trecută sub tăcere. (Deşi numărul de soldaţi români care s-au jertfit în războiul din Vest este uriaş pe lîngă echivalentul său italian, la coadă, cînd s-a tras linia tratatelor, Italia a fost considerată co-beligerantă în războiul împotriva lui Hitler, iar România nu. Stalin nu uitase înaintarea trupelor lui Antonescu pînă la Stalingrad. La fel cum înaintaseră, de fapt, şi italienii, dar, privind la rece, interesele teritoriale şi strategice ale URSS erau mai mari în zona carpatică.)

Exact pentru că noi ştim toate astea, se cuvenea, poate, să îi comemorăm pe cei rămaşi pe cîmpiile Ungariei şi-n munţii Tatra. Toată atenţia s-a îndreptat către înşelătoarele ceremonii de la Moscova. Preşedintele Băsescu s-a dus acolo din justificate calcule diplomatice, căci altminteri ar fi trebuit să se comporte la fel ca liderii statelor baltice, o dată în plus campioni ai demnităţii lor naţionale. Aşa cum inspirat a subliniat atît de ironizatul preşedinte Bush, pentru statele din umbra măreţei uniuni sfîrşitul războiului a însemnat începutul perioadei terorismului de stat, cu asasinate, deportări, jaf economic şi eradicarea tradiţiilor naţionale. Chiar dacă cele două fenomene sînt înrudite, una-i una şi alta-i alta. Nu mă gîndesc la vreo grandioasă paradă militară pe bulevardul Magheru, dar sacrificiul armatei române merita măcar un discurs solemn al premierului, măcar o şedinţă comună a Camerelor Parlamentului, măcar un conclav al istoricilor, măcar un documentar cu veteranii, măcar un semn public că naţiunea noastră îşi respectă istoria. Măcar nişte artificii! De ce să te mai miri că generaţia tînără de azi habar n-are de războaiele mondiale şi îl confundă pe Stalin cu Stallone? De 87 de ani, în fiecare an, Marea Britanie îşi sărbătoreşte eroii multelor sale războaie pe 11 noiembrie, la ora 11,00. *Remembrance Day*. Este momentul armistiţiului din primul război mondial. Întreaga ţară ţine 2 minute de tăcere. Circulaţia încetineşte, oamenii se opresc pe stradă, posturile de radio amuţesc. Se aud doar bătăi solemne de clopot. Dincoace de Tisa, modalitatea noastră de a ne aminti este indiferenţa, formă politicoasă a disprețului.

Nu e de mirare că Rusia îşi atribuie aproape toate meritele înfrîngerii lui Hitler (Putin a catadicsit să menţioneze ajutorul american, dar uşurel, de parcă ar fi fost vorba doar de cîteva camioane cu sandviciuri). De mirare (sau nu?) este că noi înşine, specialişti în a ne lamenta de nedreptăţile istoriei, ne-am dus (prin şeful statului) tot la Moscova, renunţînd implicit la orice mîndrie naţională. Noroc cu Regele Mihai, care, în săptămîna precedentă, s-a întîlnit cu supravieţuitorii armatei al cărei comandant suprem a fost cîndva.

Cum spuneam la început, Praga n-a procedat la fel. Printre altele, veterani americani s-au întîlnit cu omologii lor cehi. L-am auzit pe unul dintre oamenii lui Patton vorbind cu remarcabilă stăpînire de sine despre camarazii căzuţi în ultimele zile ale războiului. Celebrul general fusese extrem de jignit că liderii politici l-au oprit să intre în Praga, lăsînd gloria eliberării simbolice a ţării pe seama Armatei Roşii. „Dumneavoastră cum aţi reacţionat cînd aţi auzit asta?" întreabă reporterul. „Atunci am fost uşuraţi, dar cînd mă gîndesc la cei 50 de ani care au urmat pentru aceşti oameni, îmi e ruşine" spune bătrînul soldat, cu vocea tremurîndă.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Colecţia Raftul întâi

240 000 lei (24 lei nol)

ALBERT SÁNCHEZ PIÑOL
Pielea rece

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Serie de autor Milan Kundera

150 000 lei (15 lei nol)

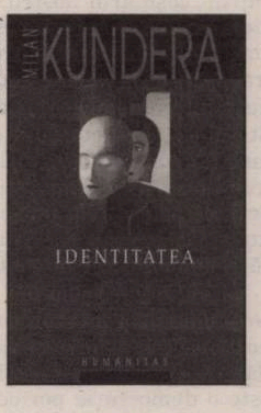

MILAN KUNDERA
Identitatea

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Paul CERNAT (critic literar)* ● *Sanda CORDOŞ (critic literar)* ● *Andrei CORNEA (eseist)* ● *Caius DOBRESCU (eseist)* ● *Alina MUNGIU-PIPPIDI (politolog, preşedintele Societăţii Academice din România)* ● *Carmen MUŞAT (redactor-şef,* Observator cultural*)* ● *Sorin VIERU (profesor de filozofie)* ●
Coordonatoarea temei: *Simona SORA*

Acest „dosar" despre relaţia distonantă dintre ideologie şi cultură are o dublă pornire. Pe de o parte, vine în siajul numerelor despre „cearta intelectualilor" din vara trecută, care au iscat mai mult umori decît argumente, mai degrabă atacuri la persoană decît un dialog de idei, mai mult separare netă decît comunicare, fie ea şi retorică. De fapt, chestiunea ideologiei în spaţiul cultural era, atunci, subiectul, pe care l-am enunţat doar ca să-l uităm repede. Pe de altă parte, ideea numărului de faţă mi-a venit la o masă rotundă recentă, unde unul dintre cei mai cunoscuţi critici literari spanioli, Ignacio Echevarría, clama aproape furibund necesitatea reideologizării culturii. Iar criticul spaniol nu era deloc singur în cruciada lui laică. Veţi fi de acord că ismele *cele mai variate îşi au în continuare adepţii necondiţionaţi, deşi în spaţiul cultural relativismul pare a fi ideologia cea mai prizată.*

Ignacio Echevarría, şi cu el o bună parte din critica tînără (oameni în jur de 40 de ani) spaniolă sau franceză de azi, vorbea despre „reideologizarea tare", opusul relativismelor soft, al interpretărilor empatice, duplicative sau narative. Pentru ei (dar şi pentru unii ideologi autohtoni în formare, dintre care Sorin Adam Matei sau Ciprian Şiulea sînt cei mai vizibili), grila ideologică (logica unei idei, cum îi spune Hannah Arendt) se aplică, fără rest, culturii şi evoluţiilor ei probabile. Ideologia ar fi, aşadar, suportul tare, placat pe real, care decupează formele culturii (politice, literare, sociale, economice), prevenind derapajele mistice, afective, prea omeneşti...

Ideologia mai este însă – cu toată fascinaţia pe care un sistem finit de convingeri primite şi aparent funcţionale o poate furniza – îmbibată de miasmele totalitarismelor rasiste şi „de clasă"; ea mai poartă cele trei tinichele pe care le pomenea Hannah Arendt în Originile totalitarismului: *pretenţiile de explicare totală a istoriei, gîndirea independentă de orice experienţă, forţarea unei emancipări a gîndirii în raport cu experienţa printr-o consecvenţă mecanică, ruptă de realitate.*

Există însă şi o „ideologie bună"? Există un discurs („Al treilea discurs", cum îl numeşte Sorin Antohi) care ar putea media între intransigenţa şi închiderea celor două tabere ideologice care împart nu doar „ţărişoara" noastră? Există fiinţe pentru care plasticitatea de care vorbeşte Andrei Pleşu („puterea de a reacţiona infinit diferenţiat la infinita diferenţiere a împrejurărilor, puterea de a trăi nu aplicînd *criterii gata făcute, ci descoperind criterii") trece înaintea ideilor şi a logicii lor imbatabile? Mă tem că numărul de faţă nu va încerca decît să repună, în cît mai variate feluri, aceste insondabile întrebări. (**S. S.**)*

Ideologie şi plasticitate

Paul CERNAT

Capcanele ideologiei şi pericolul nevertebrării

Cred că existenţa unor ideologii culturale diferite (chiar divergente) şi asumarea lor sînt absolut necesare. Cu atît mai mult într-o cultură debusolată ca a noastră, unde dominante sînt devălmăşia promiscuă, nevertebrarea, confuzia criteriilor, flatereseala interesată, abureala arivistă, vedetismul şi comoditatea călduţă, de genul „să nu-i supărăm pe marii moguli, căci s-ar putea să avem nevoie de ei". Dacă privim ideologia nu ca pe un ucaz sau ca pe o dogmă, ci – pe urmele lui Karl Mannheim – ca pe un *Weltanschauung,* ca pe un sistem de valori, atitudini şi criterii, atunci ar trebui să depăşim mentalitatea post-traumatică potrivit căreia „ideologizarea" este o moştenire a comunismului ce trebuie „eradicată". Dacă ar fi aşa, ar trebui să aruncăm, odată cu apa, şi copilul din copaie. Ar trebui să pledăm împotriva alfabetizării, a urbanizării, a egalităţii în drepturi a femeilor cu bărbaţii şi a antifascismului, pe motiv că acestea au făcut parte şi din discursul demagogic de legitimare a Partidului Comunist. Pluralitatea şi diversitatea nu au de-a face cu ideologia unică şi obligatorie. Din păcate, polemicile de idei din mica noastră lume culturală sînt încă prezentate ca o competiţie maniheistă a stigmatelor („fascişti" *vs* „stalinişti", „reacţionari" *vs* „progresişti" etc.). Marota agitată cu precădere este ceea ce aş numi „sindromul bulgărelui de sare", activ de cînd ne-am trezit faţă cu modernitatea. Exemple istorice? „Dacă dăm drepturi civile prostimii o să ne dea la cap"; „Dacă dăm drepturi egale femeilor, o să ne castreze" ş.a.m.d. Este oarecum straniu să vezi cum astăzi multiculturalismul, studiile culturale şi corectitudinea politică sînt taxate ca „direcţie dominantă" într-o cultură română unde au un statut cel puţin marginal şi, oricum, sînt mai mult formale, într-o

ţară în care activismul social autentic tinde spre cota zero, în care şovinismul, sexismul şi discriminările ating cote alarmante, în care feminismul e stigmatizat abuziv şi global ca „marxist" şi „defeminizant". Există oameni, altfel întru totul stimabili, care susţin că doar adversarii lor sînt „ideologizaţi", deşi ei înşişi sînt la fel de fermi pe poziţiile propriei doctrine de sens contrar. Din păcate, n-am învăţat încă să ne suportăm unii pe alţii, ne baricadăm adeseori în spatele propriei identităţi, convinşi că dreptatea nu poate fi decît de partea noastră.

Clamarea dezideologizării poate fi şi o capcană menită să conserve un anumit *statu quo* printr-un deloc inocent „pupat toţi piaţa independenţii". Riscurile? Surdinizarea, domesticirea sau diabolizarea ereticilor, inhibarea insubordonărilor, transformarea culturii, sub pretextul eliminării intoleranţei, într-o zonă călduţă, unde toată lumea menajează pe cine trebuie, critică pe cine critică toată lumea bună, „rade" şi elogiază pe cine e rentabil etc.

Pe de altă parte, orice ideologie, cînd se rigidizează, cînd vrea să schimbe lumea cu orice preţ, cînd devine coercitivă, procustiană şi obligatorie, certitudine maniheistă, transformîndu-i pe adversarii de idei în monştri periculoşi, cînd pierde simţul realităţii şi se blochează în utopie, riscă să piardă omenia. Şi în plan ideologic, e nevoie de o artă/ştiinţă a dozajului, de supleţe, flexibilitate şi „acord fin".

În anul de graţie 2005, cultura română tinde încă să conserve inerţial orgolii, vanităţi şi resentimente de dinainte de 1990. E plin de anticomunişti la fel de intoleranţi şi de dogmatici ca şi comuniştii pe care-i contestă, de adepţi intoleranţi ai dialogului şi ai toleranţei, de anticonspiraţionişti cu mentalitate conspiraţionistă. Nu ideologizarea e „problema" ci, cum spuneam, tratarea adversarului de idei ca *duşman*, mentalitatea de tip „dai în mine?, dai în fabrici şi uzine" (recte: în cultura română) sau „cine nu e cu noi e împotriva noastră" sau „vrem egalitate, dar nu pentru căţei". Într-o cultură critică matură e deopotrivă nevoie de ideologii „de dreapta" sau „de stînga", de centrişti şi de independenţi, de „aliniaţi" şi de „nealiniaţi". Şi e nevoie, mai ales, de asumare a propriilor noastre sisteme de valori (fie că le numim sau nu „ideologie"), atîtea cîte sînt şi cum sînt.

Un caz special îl reprezintă ideologizarea în cîmpul artelor şi al literaturii. Ar fi naiv să ignorăm faptul că fiecare curent artistic are o ideologie implicită, oricît de sublimată. Există însă întotdeauna riscul ca judecata axiologică să fie înlocuită de criterii ideologice partizane (de genul „X este nul intelectual pentru că nu e de-al nostru", sau „Y e un scriitor mediocru pentru că susţine alte valori decît noi"). Nu atît autonomia esteticului trebuie apărată, ci *specificitatea* lui. În evaluare, ceea ce ar trebui să opereze (critic) este simţul *calităţii,* al nuanţei şi al complexităţii. Esteticul e, prin excelenţă, o zonă intermediară, un spaţiu al medierii. Aici, spiritul de geometrie al „ideologului" devine inoperant în absenţa celui de fineţe al „artistului". Poţi fi pe poziţii ideologice diferite sau opuse cu autorul X sau Y, dar, dacă noţiunea de obiectivitate mai înseamnă ceva, nu poţi să-i minimalizezi calitatea intelectuală sau valoarea estetică. În absenţa ideologiilor, cultura devine o moluscă nevertebrată, un teren al tuturor compromisurilor, iar în absenţa spiritului de fineţe, ideologia e sterilă şi îşi „pierde omenia".

Poeţi, publicişti şi romancieri

„Epoca postbelică a lăsat urme mult mai grave decît mi-am imaginat. Nu aş fi crezut că România este atît de comunizată şi de ceauşizată. Lucrurile acestea au fost explicate într-un fel de Alina Mungiu în cartea sa *Românii după 1989. Istoria unei neînţelegeri.* Nu este nici o enigmă: 60-70% din populaţia unei ţări născute sau formate sub un anumit regim gîndeşte inevitabil în parametrii epocii respective. Este o chestiune fundamentală de psihologie socială, pe care, din nefericire, foştii deţinuţi politici nu au priceput-o; şi nici vechile partide politice... Cultura română prezintă încă mari deficienţe, mari carenţe, mari discontinuităţi, mari discrepanţe, pe care un om singur, oricît ar fi el de paşoptisto-iorghist, nu le poate elimina. Nu există nici o concepţie unitară a politicii şi culturii, mai ales prin faptul că această cultură este dominată de poeţi şi publicişti. Cîtă vreme poeţii, publiciştii şi romancierii vor domina, şi nu omul de cultură, şansele progresului sînt minime..."

(Adrian Marino, *Al Treilea Discurs. Cultură, ideologie şi politică în România*)

Ai noştri tineri...

„...dificultatea tinerilor care se ridică în licee proaste, în medii culturale relativ ostile şi saturate de protocronism, populism, *New Age,* precum şi de o cultură populară occidentală care vine din ce în ce mai decis şi mai abundent asupra noastră, generînd subculturi (involuntar) parodice... ajung în Occident fără să îşi cunoască propria cultură. Prin urmare, ei pot excela în cunoaşterea tradiţiei occidentale, a canonului occidental şi a discuţiilor actuale pe plan internaţional, dar se întorc (dacă se întorc) într-o ţară pe care nu o cunosc, nu o înţeleg şi care, la rîndul ei, îi respinge. Această chestiune este aproape tragică, pentru că trebuie să aşteptăm ca universităţile noastre să încerce să formeze aici tineri valoroşi în toate domeniile sociale sau umane, pe care să îi trimită mai tîrziu în Occident... Neputînd să ajungă la cunoaşterea simultană a celor două tradiţii – locală şi globală –, chiar cei mai merituoşi tineri rămîn la colportaj şi la interpretarea abuzivă a puţinelor date locale de care dispun. Astfel, autori inteligenţi şi bine şcoliţi în Occident ajung analişti mediocri ai propriei lumi."

(Sorin Antohi, *Al Treilea Discurs. Cultură, ideologie şi politică în România*)

CÎTEVA ROMÂNII IDEOLOGICE

1. Se vorbeşte în ultimul timp, mai ales în Occident, dar şi la noi, de necesitatea reideologizării culturii. Care credeţi că este conţinutul acestui imperativ?

2. Teoreticianul Douwe Fokkema spunea, într-un studiu despre căile şi mijloacele studiului literar: „Atunci cînd bazele unui argument nu sînt puse în discuţie, le putem califica drept ideologice. Iată de ce popularitatea abordării* Ideologiekritik *este simptomul unei crize epistemologice". Este gîndirea ideologică o gîndire critică?

3. Într-un articol, din revista* Mozaicul, *despre cele „Două Românii ideologice", Adrian Marino scria despre o segregaţie ideologică între „o Românie antidemocratică, intolerantă şi mistică... opusă României liberale şi raţionalist-critice" şi despre „actualitatea ideologiei culturale paşoptiste". Este neopaşoptismul o reideologizare luminată destul de încăpătoare pentru cultura şi politica secolului al XXI-lea?

4. În ce măsură ceea ce Sorin Antohi numeşte un „Al Treilea Discurs" („terţul mereu exclus al dialogului Est-Vest... Centru-Periferie care nu e nici negare autohtonistă a Occidentului şi nici asumare imitativă a normelor şi discursurilor e referinţă") ar fi soluţia de mediere între cele două Românii, ideologice sau nu?

Sanda CORDOŞ

Se poate împărţi România la doi?

Deşi sintagma „cele două Românii" circulă la noi cu frecvenţă, avînd o certă expresivitate (este, printre altele, şi titlul unei excelente cărţi de publicistică, semnată de Gabriela Adameşteanu), am suficiente rezerve să cred că România (fie ea economică, socială, politică, demografică etc.) s-ar împărţi, în momentul de faţă, şi încă fără rest, la doi. Această operaţie de aritmetică elementară nu cred să funcţioneze nici în materie de ideologie. Întîi, ideile culturale de la noi nu sînt suficient de bine articulate, încît să putem vorbi de existenţa unor ideologii culturale coerente şi clar situate. Lipseşte, cred, la nivel de conţinuturi şi de funcţii, o relaţionare fermă şi responsabil asumată atît în raport cu ideologia politică, cît şi în raport cu realitatea socială. (Cu precizarea că, în principiu, ideologiile culturale pot să existe şi să funcţioneze şi în absenţa acestui tip de raporturi.). Aş observa apoi că în peisajul nostru intelectual, alături de cei care susţin, în spaţiul public, idei mai curînd misticoide, există intelectuali interesaţi de valorile religioase de care se apropie într-o manieră raţională, cu spirit critic şi de discernămînt, după cum, alături de promotorii unor valori raţionale, tolerante, democratice, se găsesc dogmaticii raţiunii, inflexibili, intoleranţi, avînd, nu mai puţin, o structură misticoidă. În plus, grupările noastre intelectuale nu sînt pure sau omogene ideologic, în ele coexistă gînditori care susţin idei şi valori diferite, uneori contrare.

Deşi există similitudini între epoca paşoptistă şi cea actuală, deşi unele figuri paşoptiste sînt strălucite şi exemplare, ar fi întristător ca ideologia culturală a începutului de secol XXI să fie un neopaşoptism, oricît de luminat. Lăsînd tradiţia la locul ei şi pe Dumnezeu în cer, ar fi de dorit ca generaţiile actuale să-şi producă ideologiile culturale raportîndu-se la o Românie prezentă, concretă şi imperfectă. Ar fi bine, poate, ca aceste ideologii – nepărat elaborate *în prezenţa raţiunii şi a spiritului critic* – să nu ignore întrebări (foarte prezente în ideologiile şi poeticile de tip artistic de la noi) de felul: ce s-ar putea face ca în această ţară frumoasă, înecată de gunoaie, bogată şi copleşită de sărăcie, cu o tradiţie multiseculară şi fără memorie, ospitalieră şi posomorîtă, de un creştinism milenar şi brăzdată de ură, aspiraţia naţională cea mai fierbinte să nu mai fie aceea de a ne muta în altă ţară?

Cît priveşte cărţile de convorbiri ale lui Sorin Antohi cu Adrian Marino, dar şi cu Al. Zub şi Mihai Şora (ca şi, de altfel, celelalte cărţi ale Colecţiei „Duplex" de la Editura Polirom), cred că ele constituie unul dintre cele mai importante realizări ale reflecţiei comunitare postcomuniste. Singurul meu regret este că a lipsit o mediatizare care să le asigure reverberaţia comunitară pe care o meritau.

Andrei CORNEA

„Proba responsabilităţii"
(un fel de răspunsuri la anchetă)

1,2. După părerea mea, ideologia are a face cu ceea ce am numit „opţiunile noastre prime", pe care nu le putem justifica niciodată complet raţional şi care, în ultimă instanţă, reconstruiesc realitatea într-un anume fel particular. De obicei, cei care aderă la o ideologie nu o numesc astfel, deoarece cuvîntul a căpătat o conotaţie negativă, trimiţînd la irealism şi utopie; ei se consideră *promotorii unei gîndiri critice,* în schimb, tratează drept „ideologie" opiniile şi tezele adversarilor lor, care, evident, procedează şi ei în acelaşi mod. Nu cred că există o metodă decisivă, situată „deasupra", care să decidă în mod obiectiv ce este şi ce nu este ideologie. Niciodată bazele unui argument privitor la opţiunea de viaţă sau proiectul de societate nu pot fi investigate pînă la capăt, deoarece întotdeauna va rămîne un rest neexaminat pentru unii, dar nu şi pentru toţi. Ceea ce am numit în cartea mea *De la Şcoala din Atena la şcoala de la Păltiniş,* Editura Humanitas, 2004, „regula reversibilităţii" funcţionează foarte bine cînd e vorba de a distinge între ceea ce este considerat a fi „ideologie" şi ce este considerat a fi „gîndire critică" – ceea ce e un alt nume pentru „utopie", respectiv, pentru „realitate".

Se poate evita atunci relativismul pe care „regula reversibilităţii" îl sugerează? După părerea mea, numai parţial da, şi numai pe o cale *etică,* valabilă la nivelul „celei de-a două opţiuni": asumînd că o gîndire, un sistem de reprezentare etc. *trebuie refuzate, dacă ele nu admit o regulă de universalizare care să-l includă şi pe autorul lor* – în calitatea sa generică. Ceea ce pretindem acum de la un proiect nu mai este să treacă „proba veritătii" (din care ar rezulta dacă sau nu este „ideologie"), ci numai să treacă o „probă a responsabilităţii". Într-o altă exprimare, aş spune următoarele: dat fiind că teoriile noastre despre viaţă, binele comun, condiţia umană, istorie, cultură, religie etc. sînt indemonstrabile în ultimă instanţă şi că, pe de altă parte, nu putem evita să le propunem, să le susţinem şi să luptăm pentru ele, are precedenţă acel punct de vedere pe care autorul sau partizanii săi îl susţin nu numai cu vorbe, ci şi modelîndu-şi şi trăindu-şi viaţa în lumina lui, devenind astfel cei dîntîi cetăţeni ai cetăţii pe care ei înşişi o propun celorlalţi. Chiar dacă teoria nu are dreptate în absolut, autorul beneficiază în acest fel de o *rectitudine etică* care îl poate face exemplar. Nu credem neapărat în ceea ce a spus Socrate, *ci credem în Socrate* – cu spusele, cu viaţa şi cu moartea sa cu tot. Dar dacă autorul sau autorii nu reuşesc să-şi probeze responsabilitatea cu viaţa proprie pentru teza respectivă pe care, pe de altă parte, au propus-o celorlalţi oameni ca pe un bine comun, trebuie să-i evităm cel puţin ca maeştri de gîndire.

3,4. În lumina celor de mai sus, distincţia radicală a lui Adrian Marino, ca şi ipoteza „celei de-a treia căi" a lui Sorin Antohi, vor trece drept adevăruri critice pentru partizanii lor, şi drept „ideologii" pentru adversari. Susţin că nu se poate găsi, în mod obiectiv, un punct de vedere neutru pentru a se decide „cine are dreptate", ceea ce, bineînţeles, nu înseamnă că nu trebuie uneori să luăm totuşi decizii de „primă opţiune". Dacă însă vom renunţa, la un moment dat, la ambiţia de a decide „cine are dreptate", dacă vom face un pas îndărăt de la „prima opţiune", repliindu-ne spre o „opţiune secundă", şi dacă, prin urmare, ne va interesa doar rectitudinea derivată din înscrierea sau nu vieţii autorului în cetatea propriului proiect, ce vom constata? Că, de pildă, şi Adrian Marino, şi Constantin Noica (adversarul lui ideologic) şi-au probat responsabilitatea pentru proiectele lor teoretice cu viaţa proprie şi că, de aceea, fiind noi adversari ideologici sau nu, cu unul, cu celălalt sau cu ambii, trebuie deopotrivă să-i admirăm pentru această responsabilitate asumată de ei cu ei înşişi, prin care viaţa şi opera lor s-au conectat într-un unic silogism. Iată ce mi se pare cu adevărat important de ştiut – mult mai mult decît ar fi de aflat cu tot dinadinsul dacă există sau nu cele două Românii, sau dacă, cumva, la ele s-ar mai adăuga şi o a treia, sau poate şi o a patra, la rînd după ele!

Alina MUNGIU-PIPPIDI

„Gîndirea critică e neideologică"

1. Merci, lăsaţi este ce îmi vine să spun. Eu nu am observat niciodată să se fi dezideologizat cultura occidentală. Cine a văzut recent ecranizarea HBO a *Angels in America* de Tony Kushner sau Fahrenheit-ul lui Mann, care a luat marele premiu la Cannes, ştie ce vreau să spun. Spre deosebire de mulţi prieteni de-ai mei români, eu mai degrabă aprob (în cazul societăţilor nedezvoltate) corectitudinea politică în presă, dar asta nu are ce căuta şi în cultură.

Cultura trebuie să fie liberă şi incoerentă, ea poate exprima idei şi viziuni, dar nu ideologii. Ca să fac o metaforă explicativă aş spune că, în domeniul cultural, limba este ca sîngele, iar cultura trebuie să fie acea multitudine de ţesuturi variate care trăiesc de pe urma sîngelui, dar se dezvoltă fiecare diferit, conform ADN-ului său. O cultură ideologizată este ca un schelet, se ţine bine laolaltă, dar nu mai atrage decît studenţii în anatomie.

2. Ca psiholog şi urmîndu-l pe Milton Rokeach, eu consider ideologia un sistem rigid de credinţe, nu întotdeauna logic, dar totdeauna coerent intern.

Ideologii nu au nevoie să ştie nimic, ei prevăd totul datorită acestei coerenţe, dacă le dai un deget, îţi refac tot scheletul sau toată istoria sau toată conspiraţia – după caz. Ideologii sînt întotdeauna dogmatici, asta le face viaţa inteligibilă, existenţa unor scheme ideologice de interpretare a fiecărei informaţii noi, care e înghiţită şi propulsată pe traseul schematic cu minimum de consum intelecual. Sună asta a gîndire critică? Putem considera gîndire critică, de exemplu, abordarea sistematică, cum fac unii deconstructivişti, a întregii gîndiri care contravine ideologiei deconstructiviştilor? Nu cred, deci putem avea strategii intelectuale care sînt în disonanţă cu obiective intelectuale. Gîndirea critică adevărată e neideologică.

3. Cred că utilizarea termenului ideologie aici e inadecvată. Ceea ce descrie Marino sînt două culturi politice, care conţin într-adevăr credinţe, valori şi comportamente. Dar nu le-aş numi ideologii. Iarăşi cad în comparaţii, ideologia este ca o armură, cultura politică este un întreg costum, cămaşă, cravată şi sacou, nu neapărat în aceeaşi combi-

© L. Munteanu

naţie, mult mai flexibile şi lesne de schimbat.

4. Asta e o definiţie prin negare, un nici-nici care nu spune mare lucru. Poţi fi pe jumătate occidental? Pe jumătate român? Părerea mea este că este vorba de a alege între a fi ideolog şi a nu fi ideolog, între ce numim noi complexitate integrativă în psihologie, şi absenţa ei. Dacă operezi în mod integrativ complex, mă îndoiesc că te vei simţi periferic vreodată, şi că toată tensiunea asta cioraniană va avea vreo semnificaţie. Sînt de acord că nu trebuie să ne asumăm automat sistemele de referinţă – nici ale Occidentului, nici ale noastre. Dar asta este ceva basic, similar cu a spune că nu trebuie să călcăm în cultură ca nişte imbecili, care de la primul pas ştiu toate staţiile pînă la final. Ca drumul să aibă haz, spaţiul cultural trebuie să fie ca deşertul din *Călăuza* lui Tarkovski. Trebuie să dai o şansă lucrurilor să se mute de la locul lor cînd te întorci cu spatele, şi trebuie să te muţi tu însuţi, pentru că nu te simţi în siguranţă, dacă stai pe loc. Şi atunci gîndeşti într-adevăr, atunci eşti superior PC-ului tău.

Carmen MUŞAT

„Ştiinţa ideilor“

O discuţie despre necesitatea reideologizării culturii nu poate avea loc – mai ales în spaţiul central şi est-european, care s-a aflat, decenii de-a rîndul, sub presiunea ideologiei comuniste – fără o definire prealabilă a conceptului de „ideologie“. Şi asta pentru că, la noi, cînd spui „ideologie“ spui, automat (chiar fără să-l fi citit şi conspectat pe Marx), „falsă conştiinţă“, expresie a raporturilor de putere, viziune mistificatoare şi partinică a realităţii. Predomină, aşadar, accepţia peiorativă a termenului şi este aproape cu desăvîrşire ignorat sensul filozofic general al termenului creat, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, de contele Destutt de Tracy, pentru a desemna „ştiinţa ideilor“. În acest sens, de viziune asupra lumii, modelată de idei, convingeri, atitudini, ideologia nu se reduce la sfera politicului, ci este mai aproape de noţiunea de *Weltanschauung* (pe care nimănui nu-i trece prin cap să o respingă cu dispreţ). Se poate spune chiar că din modul în care percepem lumea nu lipseşte niciodată componenta ideologică. Altfel spus, aşa cum Monsieur Jourdain făcea proză fără să ştie, fiecare dintre noi este, tot fără să ştie, determinat de o anumită ideologie. Pentru că, vrem, nu vrem, nu doar convingerile noastre politice au resorturi ideologice, ci şi întreaga noastră atitudine în faţa lumii.

Nu cred că se poate vorbi despre o „gîndire ideologică“, mai curînd despre ideologia care stă la baza oricărei gîndiri, cu atît mai mult la baza gîndirii critice. De altfel, mă îndoiesc că există gîndire (fie ea critică sau ne-critică) *în afara* unei ideologii, adică în afara unui set de idei, de apercepţii şi simboluri culturale, de sisteme de referinţă etc., care determină, în mod inevitabil, raportarea noastră la tot ceea ce ne înconjoară. Vorbind despre „actualitatea ideologiei culturale paşoptiste“, Adrian Marino îi opunea ideologia „intolerantă şi mistică“ din perioada interbelică: pe de o parte, orientarea spre viitor a paşoptiştilor, animaţi de dorinţa de a construi instituţii democratice viabile, pe model occidental, pe de altă parte, orientarea spre trecut a interbelicilor (a unora dintre ei, evident), preocupaţi de componenta autohtonistă, mistică. Cu alte cuvinte, eterna confruntare din cultura română (şi nu numai) între moderniştii şi tradiţionalişti.

Cel de-„al treilea discurs“, pentru care pledează nu doar Sorin Antohi, ci şi Adrian Marino, nu este un discurs non-ideologic, ci unul care exclude, din start, extremele. Articulat pe un set coerent de idei şi pe principii critice sistematice, „al treilea discurs“ presupune distanţă, atitudine deschisă faţă de tendinţe şi idei divergente, analiză critică şi efort de obiectivare, presupune, adică, o ideologie coerentă şi lipsită de accente fundamentaliste.

Sorin VIERU

„Ora asumării imitative“

1. „Necesitatea reideologizării culturii“? Dar cînd a existat o cultură „liberă de ideologie“? La o mie patru sute? În modernitate, în nici un caz! Aceasta nu înseamnă că nu există vaste zone ideologic neutre (cultura matematică, cultura ştiinţifică ş.a.)! Nu acelaşi este şi cazul culturii politice şi a culturii umaniste în genere. Cultura nu mai trebuie reideologizată, faptul s-a consumat, şi nu de azi, de ieri, ci de cînd societatea este traversată de curente divergente de opinii şi de interese politice care se ciocnesc între ele. Cultura nu mai are nevoie de comisari (autohtoni, europeni sau extratereştri) pentru ideologie.

Producătorii, consumatorii, comentatorii şi criticii de cultură nu au nevoie să-şi piardă iluziile, la rîndul lor ideologice, cu privire la libertatea lor faţă de *orice* ideologie; să şi le păstreze sănătoşi, să fie voioşi şi teferi! Realmente ei trebuie să se simtă liberi de orice ideologie, inclusiv de aceea la care aderă deliberat, prin opţiune conştientă; cu atît mai liberi trebuie să se simtă ei de orice iluzii care nu li se potrivesc; liberi să fie de a-şi explora sau nu iluziile şi fantasmele proprii, de a se întreba sau nu asupra provenienţei lor; liberi de a opune sau nu rezistenţă la presiunile insidioase ale curentelor de opinie ce străbat entităţile colective (grupuri, multitudini, instituţii) la care, într-un fel sau altul, sînt afiliaţi, sau în jurul cărora gravitează în „timp rotitor şi în timp rostitor“ (vorba lui Noica), prin vrerea lor proprie şi cea a hazardului.

Efectul gravitaţiei se exercită aproape peste tot şi oricînd, dar de acţiunea gravitaţiei devenim conştienţi abia prin instrucţie specială sau în ocazii speciale, de exemplu cînd ne găsim în cădere deplorabil *liberă*.

La fel, efectul ideologiei este de cele mai multe ori insidios. Conştientizarea ei cere o „muncă de lămurire“ specială. Probabil că în aceasta ar putea să consiste „reideologizarea culturii“. Adică într-o punere în temă. În cădere. În abis. E important? Nu ştiu.

Să înţelegem prin reideologizare a culturii o operă de îndoctrinare? Dacă e aşa, „sună ca dracu“.

Dar trebuie să ne înţelegem asupra termenului de „ideologie“. De bună seamă, nu e vorba neapărat de un sistem de idei produs de o conştiinţă care nutreşte iluzii. Căci atunci, de exemplu, cum ar mai putea să vorbească despre aderenţa sa la „ideologia liberală“ intelectualul care se declară convins de adevărul doctrinei liberale?

Ideologiile, înţelegînd acest termen într-un sens mai puţin restrictiv, poate chiar prea extins, ne apar ca sisteme de reprezentări, credinţe, angajări şi justificări mai mult, mai puţin sau deloc clare, mai mult, mai puţin sau deloc distincte, privitor la ceea ce trebuie şi e important să ştim, să credem, să nădăjduim sau să desnădăjduim, să acţionăm sau să ne abţinem de la acţiune. Însemnătatea ideologiilor provine din faptul că ele justifică (sau camuflează) motivaţiile şi interesele reale care stau la baza atitudinilor, a deciziilor şi a iniţiativelor noastre în cîteva sfere importante ale vieţii (politici, legi, megastrategii economice şi sociale, poziţionări filozofice şi morale ş.a.). Ideologia nu este ştiinţă, nu este nici măcar ştiinţă „moale“. „Ideologie ştiinţifică“ nu există, există doar concubinaje în cadrul cărora un partener sau celălalt, ştiinţa pozitivă sau ideologia, tind să anuleze sau să ia în posesie şi să reducă la servitute – cu titlu sau fără titlu – celălalt termen, fie făcînd abstracţie de interpretările filozofice, fie supralicitîndu-le.

Pe porţiuni întinse cultura nu poate fi vidată de ideologie; şi ca atare nu are nevoie de o reideologizare sau de o muncă specială de lămurire a omului de cultură cum că el ar face ideologie chiar fără să ştie aceasta, ca în somn. Cu atît mai puţin are el nevoie de o îndoctrinare ideologică, fie ea şi liberală.

2. Da, este simptomul unei crize epistemologice; un simptom particular pentru o criză mai generală a religiei, a cunoaşterii, a politicii şi a moralei în lumea de azi.

Orice gîndire ideologică *se vrea* critică, şi anume critică la adresa *altor* ideologii. Problema nu este dacă o gîndire ideologică este critică, ci dacă este şi *autocritică*. Aceasta se întîmplă mult mai rar. Mult mai rar o gîndire ideologică se înţelege pe ea însăşi şi îşi declară propria sa disponibilitate de a se revizui; nu pur şi simplu de a se desăvîrşi (în cazul cînd nu se autopercepe de la bun început ca perfectă), ci de a se înnoi structural.

3. După umila mea părere, Adrian Marino are perfectă dreptate.

(Pentru o argumentare substanţial documentată a segregaţiei ideologice între cele două Românii trimit la cartea lui Iordan Chimet *Cele două Europe, cele două Românii,* apărută în 2004, şi la excelenta lui antologie mai veche în patru volume, *Dreptul la memorie,* din 1992 şi 1993; sînt două lucrări de referinţă, ele ocupă un loc de prim rang în bibliografia problemei în discuţie.)

Dar tocmai pentru că Marino are dreptate, afirmaţia lui tăios „segregaţionistă“ a incomodat şi a contrariat. Trebuie recunoscut, Dreptatea nu merge întotdeauna mînă în mînă cu Frăţia. Da, ele vor merge mînă în mînă, dar abia după Triumful irevocabil al Dreptăţii. Abia atunci mielul se va înfrăţi cu pardosul. Pînă atunci însă... Aserţiunea lui Adrian Marino n-ar trebui totuşi să contrarieze pe cei care îşi dau seama că, la drept vorbind, ea rămîne valabilă dacă în loc de „România“ punem „Franţa“, „Austria“ etc. etc. sau, cu voia dumneavoastră, chiar şi „Europa“, de care multe, dar nu chiar totul depandă. Şi totuşi, nu inexplicabil, aserţiunea lui Marino a supărat; polemica a degenerat nu o dată în invectivă.

Dacă segregaţia ideologică mai subsistă şi prin alte părţi luminate ale lumii de azi, o supărătoare *particularitate* (dar nu chiar o *singularitate)* a cazului românesc a constat pînă nu demult în raportul de forţe cu totul inegal dintre cele două tabere, şi anume în fragilitatea (alimentată de inconsecvenţele) taberei liberale şi raţionalist-critice, în contrast cu soliditatea încremenită a tradiţiilor de intoleranţă, misticism (respectiv, ateism neluminat) şi antidemocratism ale extremei drepte şi extremei stîngi. Aici e buba.

Dar atunci, „este neopaşoptismul o reideologizare luminată destul de încăpătoare pentru cultura şi politica secolului XXI“?

Luminată, această „reideologizare“ este. Destul de încăpătoare pentru cultura şi politica secolului XXI – în mod categoric NU.

Orice tradiţie pozitivă şi luminoasă joacă un rol benefic în opera de recuperare a întîrzierilor istorice. Tradiţia poate juca chiar un rol de-a dreptul esenţial. Dar personajele din piesa românească a zilelor noastre n-au nevoie de costumaţia paşoptistă pentru a-şi juca rolul încredinţat de istorie. Altele sînt rolurile, situaţiile, scenariile; altele sînt problemele, altele – posibilele soluţii. „Istoria se repetă“? Numai pînă la un anumit punct, dincolo de care altceva începe. Iar dacă unele probleme de acum un secol şi jumătate au mai rămas pe ordinea de zi (de exemplu, problema naţionalităţilor, deloc inactuală), standardele politice şi morale ale lumii de azi sînt, în bine şi în rău, dincolo de orizontul paşoptist. Zările s-au lărgit. Geometria spaţiului politic şi moral s-a schimbat.

4. În măsura în care România a răspuns deja la întrebările decisive de tipul „sau-sau“ – şi s-ar părea că acesta este realmente cazul acum, să batem în lemn – se apropie vremea întrebărilor fundamentale, dar de secundă instanţă, la care răspunsul poate şi chiar trebuie să fie de tipul „nici-nici“. „Al treilea Discurs“ preconizat de Sorin Antohi mi se pare o idee luminoasă. Da, categoric, nici negare autohtonistă a Occidentului şi nici asumare imitativă a normelor şi a discursurilor de referinţă!

Acesta ar fi un bun start într-o nouă etapă a culturii noastre, inclusiv al celei politice. E o soluţie de mediere, desigur, dar nu între două Românii ideologice antagonice, ci între două drumuri care arată cam în aceeaşi direcţie. Opţiunea reală este de ordin secund, între două stiluri de *asumare:* asumare imitativă, neimaginativă, dacă nu chiar de-a dreptul servilă, şi asumare lucidă, critică, imaginativă, cu elemente originale.

Deocamdată trebuie să constatăm că acum este mai curînd ora „asumării imitative“, ceea nu este *nici* cel mai rău, *nici* cel mai bun lucru; dar este un efect inerent în lungul proces de tranziţie.

Problema care se pune este ca răspunsul de tip „nici-nici“, presupus de Al Treilea Discurs, să se umple de un fond pozitiv efectiv, pe multele sale planuri, inclusiv pe planul social, economic şi politic (cunoscut fiind că pe planurile vieţii culturale propriu-zise lucrurile se rezolvă ceva mai „de la sine“). În joc nu sînt „valorile Occidentului“, ci valorile Capitalismului globalizant, adică ceea ce au în comun capitalismul american, comunitar-european, japonez, indian etc. Pot fi ele inflexionate, preluate critic, corijate, revizuite sau chiar înlocuite cu valori postcapitaliste, fără a bascula din nou către o veche formulă de stîngă extremistă a unui regim ale cărui duritaţi România şi alte ţări le-au cunoscut prea bine? Aceasta este miza reală a Jocului. Răspunsul? Mai vedem.

anchetă de Simona SORA

Două apologii ale Occidentului

„Citindu-l pe H.-R. Patapievici, eram înduioşat de pledoaria sa pentru capitalism, pe care îl orna ingenuu cu lauri epistemologici, morali, economici, aproape ontologici. Citindu-l pe Adrian Marino, acelaşi mesaj îmi apare la fel de pregnant, la fel de patetic, dar însoţit de o bună doză de scepticism. Cred că aceste două apologii ale Occidentului – una extatică, radicală şi idealistă, cealaltă utilitaristă, uneori subversivă – formează împreună o excelentă premisă pentru o discuţie nouă a «ideii europene», adică a subiectului cardinal al identităţii şi experienţei româneşti. După ani de relativă confuzie şi demagogie a venit timpul să vorbim serios despre Europa.“

(Sorin Antohi,
Dincolo de oglindă sau Al Treilea Discurs)

Caius DOBRESCU

Note despre „ideologie“ şi „cultură“

1.

La prima vedere, diferenţa dintre „ideologie“ şi „cultură“ este simplu de făcut. Ideologia ar fi un fel de algebră a ideilor, care nu ţine seama decît de corectitudinea formală, derivîndu-şi concluziile din premise pe baza unor proceduri logice inflexibile. În răspăr faţă de un asemenea peisaj metafizic lipsit de umbre, ca în pictura lui de Chirico, Cultura ar trebui să reprezinte un terioriu „rubensian“ de opulenţă a nuanţelor şi texturilor.

Este împărţirea cu care ne-au obişnuit deceniile de comunism: pe de o parte, un discurs oficial echivalînd cu o puşcărie conceptuală, un aparat de propagandă închis într-o raţiune proprie, impenetrabilă; pe de altă parte, spaţiul de libertate interioară al Culturii, care permite exprimarea, prin sublimare, a individualităţii, şi care adună diversitatea vie a tuturor demersurilor autentic creatoare. Ideologia ar reprezenta un sistem închis, finit, incapabil de evoluţie, prizonier al propriilor dogme fondatoare, (de aici populara definiţie a prostiei ca „încremenire în proiect“), în timp ce Cultura ar fi, în opoziţie, deschisă, vie, evolutivă, capabilă să se autotransforme şi să se autodepăşească (să „devină *întru*“).

Realitatea este însă mai complicată. Putem vorbi, de exemplu, despre o *ideologie a Culturii*. Cultul Culturii este unul dintre succedaneele laice ale religiei instituţionalizate. Această ideologie este legată direct de naţionalismul german al secolului al XIX-lea, dar extensia ei a fost, în ultimă instanţă, pan-europeană, dacă nu globală. Este vorba despre credinţa în desfăşurarea istorică „ordonată“ a unui anistoric spirit al naţiunii. Din această perspectivă, Cultura este un sistem, o grilă explicativă generală, un set de supradeterminări metafizice perfect analog cu „ideologia“ înţeleasă ca războiul raţiunii cu rezonabilitatea, al logicii cu bunul-simţ.

Distincţia Ideologie-Cultură glisează însă şi în celălalt sens. Se poate, adică, arăta că, în ciuda aparenţelor, ideologiile *reale* nu se bazează pe stringenţa logică, nu reprezintă un sistem coerent, ci un exemplu clar de ambiguitate, de sugestie difuză. O ideologie înseamnă o mulţime pestriţă de teme şi motive ţinute la un loc nu de forţa raţionamentului, ci de vortexul pasiunii. De altfel, Hannah Arendt, care a studiat comparativ nazismul şi stalinismul, constata în ambele cazuri o trăsătură comună: incapacitatea de a se autopreciza, de a-şi da obiective controlabile, de a gîndi mai aplicat, mai factual şi mai articulat decît în termenii marilor mişcări seculare sau milenare.

2.

În mod intuitiv, ne-am putea reprezenta relaţia dintre Cultură şi Ideologie sub forma unuia dintre acele tablouri baroce în care o tînără femeie, corespunzînd idealului de frumuseţe fizică al epocii, stă faţă în faţă cu un schelet uman de exact aceeaşi înălţime. Ţinînd cont de opinia curentă, Cultura ar trebui să fie Frumoasa, iar Ideologia, ca expresie a logicii descărnate, să fie reprezentată de imaginea Morţii. Ideologia n-ar ţine cont decît de abstracta şi sterila sa logică internă, în timp ce Cultura şi-ar înveli adevărurile generale în particularul cald al Vieţii. Pe deasupra acestei alegorii pluteşte însă o anume ambiguitate.

În primul rînd, fiindcă sensul ei poate fi răsturnat: Ideologia (cînd este „optimistă“ şi „progresistă“) poate fi văzută ca ingenua nurlie care-şi imaginează că trecătorul ei moment de strălucire reprezintă un triumf general asupra lumii, în timp ce Cultura, ca voce a unei experienţe imemoriale, ştie că totul este deşertăciune.

În al doilea rînd, este vorba despre sensul pe care motivul Frumoasei confruntate cu o hîrcă îl are în tradiţia europeană. Adevărul pe care-l revelează craniul este: *ce eşti, am fost; ce sînt, vei fi*. Ceea ce ne sugerează că izbucnirile de pasionalitate intelectuală, de fervoare utopică sau salvaţionistă, conţin în însăşi intensitatea lor, în incapacitatea lor de-a se autolimita, sîmburele eşecului şi deci al unui viitor moment al prudenţei melancolice, tot astfel cum momentele de stabilitate produse de rafinatele echilibre ale scepticismului sînt ameninţate de *spleen*-ul care, odată devenit o stare de rău metafizic, declanşează, din nou, ciclul aspiraţiilor extreme şi absurde.

3.

„Rezistenţa prin cultură“, despre care se vorbeşte la noi poate fi înţeleasă în două feluri, în funcţie de două mari accepţii ale noţiunii de „cultură“.

În sens filozofic, aceasta este văzută ca o sferă a sublimării: cultura este ordinea spontană a tot ceea ce produce spiritul cînd se ridică la condiţia contemplaţiei. Din această perspectivă, „rezistenţa“ presupunea o sustragere din obsesia materialităţii brute şi a acţiunii orientate exclusiv spre satisfacerea nevoilor primare, în care se presupunea că este cantonată ideologia comunistă.

În sens antropologic, autonomia culturii rezidă într-o perspectivă distinctă, de natură simbolică, asupra întregului existenţei, nu în izolarea faţă de sfera intereselor practice. Dacă, în perspectivă transcendentă, „cultura“ este percepută ca un fel de obiect neidentificabil ce zboară pe deasupra vieţii comune, în versiunea imanenţei, ea este mai degrabă siropul care îmbibă ubicuu blatul realităţii. În această a doua versiune, posibilitatea „rezistenţei“ este legată de condiţia specifică a codurilor culturale care se întreţes în senzaţia „cotidianului“: caracterul difuz şi atotprezent le face insesizabile, non-localizabile şi, în ultimă instanţă, indestructibile pentru instrumentele propagandei şi poliţiei ideologice.

Dar ambele formule, atît „OZN-ul“ cît şi „siropul“, au o problemă cu „proiectul modernităţii“. Să luăm mai întîi cultura ca sublimare. Ea reprezintă, în mare parte, analogul secular al creştinismului *tradiţional,* pentru care experienţa de natură rituală a credinţei este strict delimitată de viaţa de toate zilele. Creştinismul medieval separă clar munca de rugăciune. Or, modernitatea s-a construit în jurul suspendării acestei distincţii. Protestantismul a însemnat proiectarea valorilor şi atitudinilor spirituale dintr-o sferă „specializată“ şi „etanşeizată“ în experienţa existenţei cotidiene. Prin desfiinţarea mînăstirilor, Reforma nu a eliminat asceza, ci a făcut-o să difuzeze în lumea socială. Acest proces a continuat prin religiile emancipator-seculare ale secolelor XIX şi XX, denumite „doctrine“ sau „ideologii“. Ca urmare a suspendării distincţiei dintre secular şi ecleziastic, partidele politice moderne au un statut esenţialmente ambiguu: ele pendulează liber, imprevizibil şi adeseori aiuritor, între o autoasumare ce le apropie de condiţia unor confesiuni misionare, şi una care le face să semene cu o asociaţie de bloc preocupată exclusiv de plata facturii la ridicarea gunoiului menajer.

În raport cu acest proces, modul în care a supravieţuit la noi „cultura înaltă“ reprezintă o variantă insolită şi atipică de secularizare. Datorită presiunii ideologiei comuniste, care profesa ateismul, „cultura“ a trebuit să îmbrace o aparenţă seculară, dar ea a funcţionat exact în acelaşi fel ca biserica medievală: prin plasarea centrului de greutate al existenţei „dincolo de“ lumea experienţei cotidiene. Aşadar, deşi are aparenţe seculare, „cultul culturii“ nu poate fi uşor acomodat cu sensul profund al modernizării.

Pe de altă parte, dacă privim cultura ca fenomen difuz, dar omniprezent, care „impregnează“ societatea, atunci ne lovim de un alt tip de dificultate. Modernitatea implică o reinvenţie de sine, care, la rîndul ei, presupune cîştigarea unui grad de libertate în raport cu determinările obiective ale conştiinţei. Or, în viziunile antropologice despre cultură, perspectiva deterministă tinde s-o covîrşească pe cea a liberului arbitru. „Cultura“ este, în acest caz, echivalentul unui lichid amniotic, ea devenind mediul unei gestaţii perpetue, din care societatea (sau imaginarul social) nu se poate niciodată desprinde.

Modernizarea, atunci cînd este luată în serios, cînd nu este doar mimată, presupune o re-legitimare raţională de sine, o re-fondare, o re-asumare reflectată a propriei condiţii. Prin aceasta se deosebeşte de universul social tradiţional, în care statusul îţi este atribuit prin naştere. Or, un asemenea proces de emancipare străbate etape în cursul cărora, prin pasiunea argumentativă, prin căutarea conştientă a coerenţei, prin angajamentul faţă de principiile abstracte, el ajunge să semene, inevitabil, cu ceea ce noi ne-am obişnuit să dispreţuim şi să demitem ca „ideologie“.

4.

Cultura cea „bună“, pe care o percepem drept o alternativă la Ideologia cea „rea“, (deci, inevitabil, „comunistă“), este, la noi, un amestec adeseori indistinct între:

a) un „cult al Culturii“, de o – cum spuneam şi mai sus – veche şi ades inconştientă inspiraţie germană. Acesta se manifestă printr-o fervoare perfect analogă celei religioase, dar are mobiluri complet laice, fiind, la origine, expresia unei radicale revolte seculare;

b) un discurs al „tradiţiei“ bazat pe o mai mult sau mai puţin abilă suprapunere între *cultură* şi *cult* (să ne gîndim numai la titulatura „Ministerul Culturii şi Cultelor“). Acesta tinde să prezinte orice creaţie intelectuală de oarecare anvergură drept o profesiune de credinţă creştin-ortodoxă.

„Simfonia“ dintre Religie şi Cultură este rezultatul unor premise pe cît de larg acceptate, pe atît de inconsistente logic. Mai întîi, pornindu-se de la experienţa noastră cu comunismul, se sare la concluzia că toate ideologiile sînt rele şi anticulturale. Apoi, că toate ideologiile sînt atee. Şi, în cele din urmă, că toate ideologiile sînt rele şi anticulturale *fiindcă* sînt atee. Aşadar (?!), tot ceea ce se opune cu succes flagelului moral al Ideologiei trebuie considerat automat Cultură şi trebuie plasat sub autoritatea spirituală a Religiei instituţionalizate.

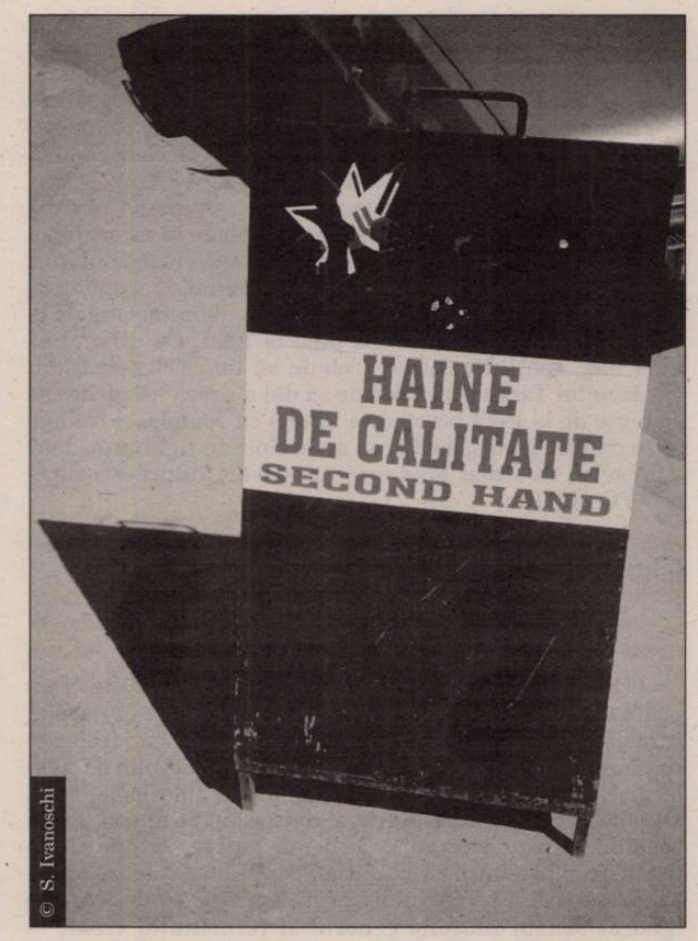

© S. Ivanoschi

Acest lanţ de generalizări pripite şi de identificări abuzive face posibile două tipuri de obtuzitate morală. Unul este acela care permite echivalarea iresponsabilă a militantismului pentru drepturile omului, pentru drepturile civile, pentru democraţia participativă, pentru drepturile minorităţilor, cu totalitarismul comunist, pentru simplul motiv că doctrinele sus-evocate au la bază o motivaţie laică, universalistă şi raţionalistă (ceea ce, de altfel, nu este totuna cu „antireligioasă“). Celălalt tip de obtuzitate ţine de ceaţa pioasă ce protejează Biserica Ortodoxă de confruntarea cu sine însăşi. Dat fiind că Religia este, din oficiu, plasată cu totul în afara orbitei vicioase a Ideologiei, Biserica îşi poate permite să escamoteze atît tema coabitării sale cu genocidara ideologie comunistă, cît şi tema non-delimitării sale teologice faţă de ideologiile ortodoxiste ale anilor '30 şi '40 şi faţă de crimele şi abuzurile pe care acestea le-au inspirat.

5.

Una dintre teoriile, în care ne place să credem, este că lumea occidentală a reuşit să ajungă la ordine, libertate şi prosperitate după ce a trecut prin carantina „dezideologizării“. Cu alte cuvinte, epoca postbelică ar fi adus victoria societăţii civile asupra pasiunii ideologice, asupra teologiilor politice bazate pe convingerea că scopul scuză mijloacele. Noua pace socială pare să se fundamenteze pe principiul „negativ“ conform căruia definirea libertăţii este o chestiune strict privată. În acest aranjament, instituţiilor publice le revine să asigure autonomia spaţiului privat şi să împiedice sau să arbitreze conflictele din această sferă.

Dar existenţa reală a unui consens pentru relegarea strictă a pasiunilor spirituale în lumea fantasmelor personale este discutabilă. Acest consens reprezintă mai degrabă un proiect sau un deziderat. Eventual, o reducţie teoretică, valabilă mai ales atunci cînd privim înspre Uniunea Europeană. Dacă accentul se deplasează în mai mare măsură asupra evoluţiilor din Statele Unite, înţelegerea dominantă a libertăţii pare să se schimbe. Dincolo de Ocean, nu este vorba despre idealul unui spaţiu public „aseptic“ şi „astenic“, în care nu se discută decît interese cuantificabile, pe baza unor proceduri strict raţionalizate, care nu admit elanuri militante. Dimpotrivă, pacea americană pare să rezulte din faptul că pasiuni intelectuale şi spirituale adeseori misionare – pe care, conform definiţiei şi experienţei noastre istorice, am tinde să le calificăm drept „ideologice“ – se ţin în şah una pe cealaltă.

Este vorba aici despre o situaţie radical diferită atît de aceea, pe care noi am cunoscut-o dinăuntru, a unei societăţi încarcerate într-o unică ideologie, cît şi de soluţia europeană a deconectării „terapeutice“ a pasiunilor intelectuale de la viaţa publică. În acest fel, nevoia de absolut moral, de intensitate a experienţei interioare, de coerenţă a principiilor, de orizont utopic şi de credinţă în posibilitatea schimbării realităţii prin acţiune poate fi integrată într-un proces vibrant de dezvoltare, fără a genera dezechilibrele criminale care apar atunci cînd se instaurează monopolul „ideologiei supreme“. Este vorba, cu alte cuvinte, de un mecanism al competiţiei oneste şi al pluralismului spiritual care înlătură profilactic riscul demenţelor de masă, fără a transforma însă fiinţa umană într-o caricatură, prin privarea ei de forţa pasiunii şi aspiraţiei.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

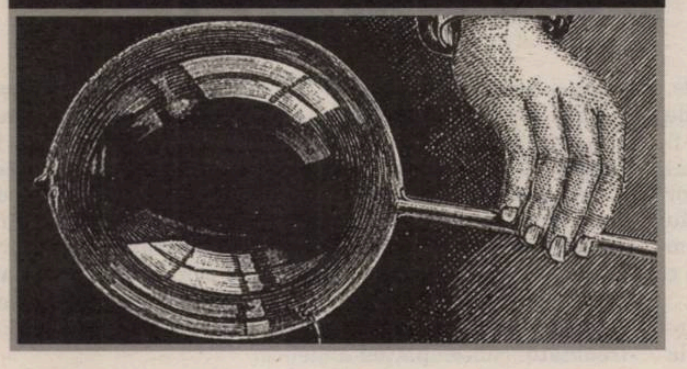

Admiratorilor mei

Vreţi să ştiţi ce-nseamnă faima? Muzicianul Goat din New Orleans mi-a spus că a fost martorul unei altercaţii violente între doi bărbaţi, la „Snake'n Jakes", unul aruncîndu-l pe celălalt în stradă. Şi care era motivul altercaţiei? Bărbatul care a fost aruncat pe uşă afară nu voise să admită că eu, autorul articolului de faţă, sînt un mare scriitor. Asta înseamnă, după părerea mea, să fii faimos, şi nu faima aceea de ogradă cu care am fost întîmpinat în România, unde paparazzii mi-au urmărit fiecare pas, pentru că acolo scriitorii sînt trataţi ca nişte staruri de cinema. Ciudat loc. La un moment dat, ajunsesem să dau autografe cu ambele mîini, pentru două fiinţe unduioase ca nişte sălcii, cu ochi mari, şi vorbind simultan în microfoanele a două staţii de radio rivale, într-un limbaj care voia să comunice la patru niveluri diferite lucruri diferite, pentru fiecare dintre cei patru, într-o limbă care nu era nici română, nici engleză, ci ceva nou, un fel de esperanto utilizat azi numai de către cei faimoşi, la televizor. Sînt atît de faimos în România că pînă şi fostul preşedinte, singurul care pretinde că a reuşit să spargă strînsoarea mafiei care suguşa nefericita noastră ţară, a venit să-mi ceară un autograf pe noua mea carte. A venit şi să-mi aducă două cărţi ale sale, două volume groase, dintre care unul, purtînd o ştampilă „numai pentru uz intern", se intitulează *Adevărul despre România*. Este, poate, cea mai înfricoşătoare carte pe care am frunzărit-o vreodată. Adevărul despre România este urît şi amănunţit, plin de nume, locuri, cifre şi transcrieri pe care am încercat să le uit de îndată ce mi-au căzut sub ochi, de teamă ca băieţii ăia răi să nu prindă viaţă direct dintre paginile cărţii şi să mă omoare.

Chestie care s-a mai întîmplat şi altă dată unora dintre cei care au de-a face cu cărţile, pentru că partea proastă a faptului că scriitorii sînt trataţi ca nişte staruri de cinema este că sînt trataţi de parcă spusele lor ar avea vreo greutate. Ciudat loc, după cum spuneam. Dar, ca să revenim la chestiunea faimei, fostul şef de stat care a venit să mă vadă, ca de la om faimos la om faimos, se află acum la New Orleans şi eu îi voi prezenta priveliştile şi sunetele încîntătorului nostru burg. Pînă cînd tipul ăla nu a fost aruncat pe uşă afară la „Snake'n Jakes" pentru a nu fi încuviinţat la măreţia mea, eram aproape anonim în oraş. Puteam să-l duc pe preşedintele unei importante ţări europene pe Bourbon Street şi să-l prezint unor dansatoare exotice, pe care le cunosc, fără a produce vreo tulburare. Dar acum nu mai sînt aşa de sigur.

În orice caz, preşedintele vine aici să-mi aducă medalia: pe timpul mandatului său m-a decorat cu ceva care aproape mă face cavaler (România este republică, aşa că nu mi se spune „cavaler"), o onoare care aduce cu ea, după cîte am înţeles, scutirea de taxe (româneşti, nu americane) şi un loc de veci în cimitirul Bellu din Bucureşti, unde îşi dorm somnul de pe urmă toţi românii faimoşi. Nu e de colea, numai că medalia pentru atare decoraţie a dispărut după ce el a părăsit Preşedinţia, în 2000, şi nu a ajuns niciodată la mine. Am amintit aceast lucru atunci cînd i-am dat autograful, pentru că nici un om faimos nu e faimos pe de-a-ntregul dacă n-are şi medalie. Iar acum fostul preşedinte a descoperit medalia prin vreun beci al unei ambasade româneşti dintr-o terţă ţară şi vine să mi-o aducă, la New Orleans. Dacă mă vedeţi pe stradă, umblînd cu un bărbat înalt, cu un aer demn, cu o bărbuţă bine tunsă, vă rog să nu începeţi să vă bateţi doar pentru că m-aţi citit. După ce pleacă el, e OK.

Petre IANCU

Capitulări şi eliberări

Constat tot mai frecvent existenţa unor disjuncţii dintre orînduirile cele mai rele, apărute din motivele aparent cele mai bune. Între americani şi europeni securea războiului ideologic n-a fost îngropată, cum s-ar fi putut crede după ampla ofensivă pentru „fermecarea vechii Europe" a turneului din februarie al preşedintelui Bush. Pentru a salva la limită un proiect constituţional european îndoielnic din unghiul dezvoltării democratic-liberale a propusei Europe integrate – care ameninţă să devină un coşmar birocratic ce n-a văzut Parisul – Franţa conservatorului Chirac şi Germania social-democratului Schroeder fac de zor cu ochiul extremelor stîngi naţionaliste. Împreună cu premierul luxemburghez Jean Claude Juncker, care a învăţat de la omologul său german că în Europa apuseană se pot cîştiga alegeri (de ce nu şi referendumuri) jucîndu-se cartea antiamericană, administraţia pariziană nu s-a dat în lături să le fluture (socialiştilor şi comuniştilor) francezi spectrul unei Europe incapabile să ţină piept superputerii americane. Scop în care Chirac a ştiut să recruteze şi ajutorul veşnicei intelectualităţi de stînga de pe malurile Senei, în speranţa de a evita astfel un refuz al zisei Constituţii prin plebiscitul de la 29 mai.

Dacă aşa se va face Europa unită, începe să-mi fie greu să cred că România nu e urmărită de ghinion. Bucureştiul a dat nefericitul Tratat de la Varşovia de sumbră amintire pe o alianţă nord-atlantică glorioasă, capabilă să-i asigure independenţa de o Rusie, iată, tot mai periculoasă. Dar a făcut-o într-un moment de gravă decădere a NATO. Alianţa s-a dovedit pînă acum incapabilă să se adune sub drapel american ca să participe din plin la contraofensiva libertăţii împotriva agresiunii islamiste.

Reuşind, pe de altă parte, să adere (în cel mai rău caz în 2008) la o Uniune Europeană care, în plină extindere, dă semne să-şi fi depăşit de mult zenitul şi pare sortită unui rapid şi inevitabil declin, România a scăpat de CAER ca de un lac din care rişti să cazi în puţ. Fiindcă e de netăgăduit că Europa, care a cedat încă de la finele celui de-al doilea război mondial vioara întîi unei Americi mult îmbogăţite de imigraţie, va pierde tot mai mult teren şi în faţa dinamicului spaţiu asiatic. De vină pentru această involuţie sînt, între altele, antiamericanismul şi proarabismul politic şi socialismul economic al pilonilor principali ai Uniunii Europene.

Încît românii riscă să se vadă recatapultaţi la marginea istoriei detestate de tînărul Cioran, tocmai cînd au început să spere că au scăpat în fine de fatalitatea izolării şi marginalizării.

De unde reiese că atuul politic cel mai tare, de care pot dispune Bucureştii în propriul interes, este menţinerea României într-o alianţă cît mai strînsă cu SUA şi Marea Britanie. Odată aderată la Uniune, România va putea juca un rol benefic în relansarea bătrînului continent. În acest scop, va trebui, alături de Anglia, Olanda şi alte ţări apusene, dar şi de celelalte state excomuniste, să încerce să echilibreze rivalitatea pe cît de contraproductivă, pe atît de neîntemeiată faţă de Washington, cultivată într-unele din marile şi populistele cancelarii europene.

Intensele celebrări consacrate eliberării de nazism (considerată, în mod remarcabil o eliberare şi în Germania contemporană) a readus în atenţie şi alt hiat mai vechi. E vorba de clivajul produs de interpretarea disjunctă dată, în pofida tezelor Hannei Arendt, impactului celor două sisteme totalitare care au însîngerat secolul XX. Că în tot mai ampla dezbatere intelectuală asupra totalitarismului nazist şi comunist continuă să se manifeste un decalaj important între est şi vest e inutil de subliniat. Întrucît în răsărit prăbuşirea odiosului sistem sovietic nu s-a soldat cu declanşarea firescului proces al comunismului, est-europenii au aparent motive să se îndoiască de înţelegerea realităţii naziste aşa cum a şi fost, ca o paradigmatică şi neegalată ruptură a civilizaţiei.

Oricît şi-ar bate joc corifeii extremei stîngi americane precum Tony Judt, de pildă, citat de Mariam Lau, în *Die Welt* din 02.05.05, de o prezumtivă transformare a asumării Holocaustului în biletul de intrare în Europa unită – un fapt e clar: tumoarea mortală, declanşată de nazism în trupul civilizaţiei umane, a fost extirpată în 1945; dar rana (prezentînd de altfel şi insolubile probleme teologice) e departe de a se fi cicatrizat, iar flagelul antisemit şi rasist, atingînd sfere identitare, deci zonele umane cele mai profunde, nu şi-a epuizat defel potenţialul malign. Spre deosebire, cred, de aberaţia ceva mai lesne demascabilă a urii de clasă comuniste. De remarcat rămîne inextricabilul sîmbure antisemit (şi, de circa un veac) antiamerican al tuturor mişcărilor şi regimurilor totalitare, de la inchiziţie, trecînd prin nazism şi stalinism şi pînă la fundamentalismul islamic.

Că, în pofida trecerii timpului, episodul nazist suscită în Occident un interes mai intens decît oricînd nu e prin urmare nici paradoxal, nici conjunctural. Acest interes acut nu ţine, cred, aşa cum afirma britanicul Ian Kershaw, de rapida dispariţie a martorilor direcţi ai tragediei, sau de împlinirea unei date rotunde de la capitularea necondiţionată a naziştilor, pe care în mod remarcabil, Germania contemporană o consideră eliberare. Ci, (dincolo de inevitabilul voyeurism) este consecinţa nevoii de a înţelege latura cea mai întunecată a naturii umane prin analiza formulei celei mai radicale şi mai concentrate a adversităţii faţă de iudaism. Şi e în bună parte rezultatul tardivei şi incompletei dezmeticiri germane şi europene dintr-un şoc atît de profund, încît reverberaţiile post-traumatice ale seismului civilizaţiei din anii '40 ai veacului trecut continuă să se facă simţite: bunăoară în schizofrenia pacifistă, în fond imorală, a refuzului multor vechi europeni de a consimţi la eliberarea irakienilor de sîngeroasa tiranie saddamistă, sub pretextul edificării unei imaginare lumi hipermorale.

Paradoxal, tocmai această disjuncţie americano-vest-europeană oferă României şi altor state est-europene situate dincolo de geografie mai aproape de Washington şi Londra decît Parisul şi Berlinul, o şansă fără precedent. Şansa de a prelua partitura istorică de anvergură universală a participării la campania pentru capitularea necondiţionată a fascismo-comunismului islamist.

Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti organizează sîmbătă, 14 mai a.c., ora 10, simpozionul „Literatura română la Universitatea din Bucureşti: ieri, azi, mîine"

În program:

- *Cartojan şi literatura română veche* (Gabriel Mihăilescu)
- *Un filolog istoric literar: Ov. Densusianu* (George Gană)
- *Viziunea stilistică a literaturii la D. Caracostea* (M. Anghelescu)
- *Literatura română în perioada „tezelor provizorii"* (Nicolae Manolescu)
- *Vianu şi Călinescu, profesori de literatură* (Florin Mihăilescu)
- *Literatura română în noile programe ale Universităţii* (Liviu Papadima)

Teodor BACONSKY

turn înclinat

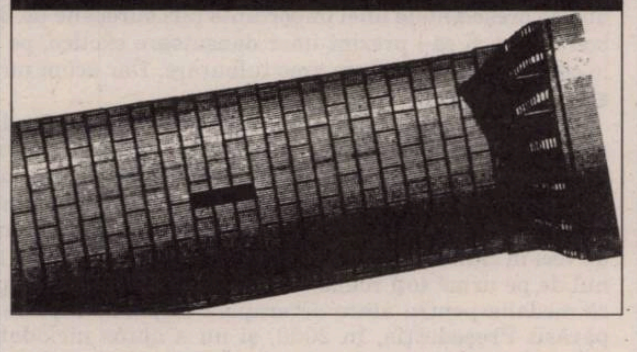

Covoare fermecate

V-aş spune o poveste frumoasă. Povestea covoarelor otomane păstrate în regiunea Braşov-Sibiu şi povestea pasiunii lui Ştefan Ionescu pentru această comoară ignorată, pe care a reuşit să o redea publicului, îngrijindu-se, cu mari sacrificii, de apariţia unei cărţi magnifice: *Antichi tappeti ottomani in Transilvania*, Verduci Editore, Roma, 2005. Ştefan Ionescu este inginer, trăieşte de mult timp în Italia (alături de soţia sa, Teresa, care a practicat arheologia în fosta Dacie romană, pe şantierele lui Daicoviciu) şi e fascinat de „covoristică". Eram ambasador la Sfîntul Scaun cînd l-am cunoscut pe Ştefan, de care m-am apropiat graţie unui prieten comun: Horia Bernea. În casa lui romană, ornată cu minunate tablouri româneşti, am înţeles pentru prima oară *valoarea unică* a covoarelor anatoliene conservate în comunităţile săseşti din Transilvania: le-aţi văzut în copilărie, ca şi mine, cînd aţi vizitat, bunăoară, Biserica Neagră sau Muzeul „Brukenthal", dar nu aţi aflat, probabil, că acele colecţii, alcătuite de negustorii ce străbăteau odinioară drumurile comerciale central-europene, cuprind piese rarissime, pe care numai o mînă de experţi *le ştiu păstrate* pe teritoriul României. Fabuloasele ţesături (create între secolele XV şi XVIII) s-au salvat de distrugere prin azil bisericesc. Dacă negustorii transilvăneni n-ar fi avut cosmopolitismul şi gustul estetic de a le prezerva, ca semne de opulenţă, dar şi ca marcă a unui spirit deschis, aceste capodopere textile s-ar fi destrămat, asemenea suratelor din fostul Imperiu otoman, în acidul vicisitudinilor.

M-am înţeles atunci cu Ştefan Ionescu asupra unui proiect care a suferit nenumărate ajustări: să organizăm o expoziţie cu 100 de piese, la Milano, în capitala mondială a covorului. Ştefan citea pătimaş bibliografii inaccesibile, îşi găsise galeristul ideal, dar şi specialistul român în materie (Andrei Kertesz), iar eu am dat drumul corespondenţei oficiale pentru a pregăti evenimentul în montura Marelui Jubileu. Ideea de fond era patriotică: să arătăm publicului occidental ce poate descoperi în România. Să prezentăm, pe lîngă catalogul ştiinţific, o monografie despre Transilvania ca loc de intersecţie a mai multor culturi şi civilizaţii. O Transilvanie românească, sediu al unor complexe aculturaţii, matcă a unui dialog interetnic şi multiconfesional demn, ca exemplu istoric, de Europa contemporană... Nicăieri nu mai poţi admira textura mistică a unei arte *islamice* etalate la adăpostul unor biserici *protestante,* dar amplasate în plin spaţiu *ortodox!*

Ştefan Ionescu se lovea curînd de realitate: nu erau bani, asigurările costau exorbitant. Custozii ecleziastici ai colecţiilor refuzau exportul lor temporar. Galeristul din Milano se vedea ca protagonist al evenimentului, ocultînd paternitatea „ionesciană" a expoziţiei. Ministerul român al Culturii voia şi nu putea, sau putea şi nu voia... Ştefan Ionescu nu s-a descurajat. Şi-a făcut un web site (www.transylvanianrugs.com). A călătorit la faţa locului, unde a parlamentat insistent cu gardienii tezaurului. A renunţat la Milano, în favoarea Romei, unde cîteva covoare au ajuns, abia acum, şi nu la o galerie specializată, ci la discret-accesibila *Accademia di Romania*. Însă adevărata performanţă a prietenului meu constă în apariţia volumului semnalat la început. E un *catalogue raisonné*. O lucrare exhaustivă, publicată la standardul indepasabil al cărţii de artă italiene. În ea, covoristica mondială îşi fixează un nou reper. Reproduceri perfecte, studiu istoric aplicat, fişe individuale de o tehnicitate impecabilă. Prezentarea e tipologică, iar colecţiile reproduse acoperă aria maximă (incluzînd Rupea, Sighişoara, Mediaş, Sebeş sau Cluj-Napoca, dar şi fondul păstrat la Muzeul Naţional de Artă din Bucureşti sau exemplarele ajunse în colecţii particulare). Un volum cu o justificat de lungă *tabula gratulatoria*. Dar care nu ne-ar fi ajuns în mîini – şi nici n-ar fi fost recenzat, spre exemplu, în revistele de talia unei *Hali* – fără abnegaţia „nebunească" a unui intelectual român „necunoscut" şi expatriat... Bravo, Ştefan Ionescu! România îţi datorează mai mult decît s-ar crede.

Anca MANOLESCU

Mort, dar nu complet

Au apărut în *Dilema veche*, nr. 63 şi 64, două articole, de poziţii similare, privind preluarea de organe de la oameni aflaţi în moarte cerebrală, pentru a fi folosite de medici la salvarea altor vieţi. Admir gestul donaţiei, mai ales cînd el e decis, dinainte, de un donator conştient. Cred că disponibilitatea de a ceda din corpul tău pe ducă o bucată pentru a se putea prelungi viaţa altui om e un gest nobil, de frumoasă solidaritate umană. Cred că e o atitudine care merită să fie *pledată*.

Stînjenitoare în cele două articole mi s-a părut superioritatea cu care li se dădea peste degete celor ce nu aderă la menţionata atitudine. Daniela-Ecaterina Cutaş, cu argumente etic-administrative, şi Lucian Mîndruţă, cu imprecaţii băşcălioase, îi probozeau pe oamenii sau cel puţin pe românii (destul de numeroşi) care vor să îşi pună în groapă mortul în integritatea corpului său. Adepţii „mortului complet" erau acuzaţi de egoism, de insensibilitate pentru suferinţa aproapelui, de ucidere prin pasivitate (Daniela-Ecaterina Cutaş), de bigotism incapabil să înfrunte „moartea. Cea necreştină. Cea ştiinţifică. Veşnică, fără rai, fără iad, fără Iisus şi fără Mahomed. De ea trebuie să scăpăm, să ne întoarcem la moartea noastră blîndă şi ortodoxă, cu toată recuzita de sfinţi, draci şi păcate pedepsite" (Lucian Mîndruţă).

Trec peste stridenţa tonului în cazul domnului Mîndruţă. (Deşi ea riscă să sune a ateism „ştiinţific" care, propagat mai ales cu un arsenal atît de brut, a cam ieşit din modă.) Însă cei doi autori pledează pentru donaţie ca pentru un ideal de necontestat, ca pentru o datorie supremă a umanităţii postmodern civilizate, în faţa cărora concepţia „mortului complet" ar trebui să se chircească ruşinată şi să dispară cît mai repede din scenă. A salva vieţi imediate, pasibile de salvare fizică, ar trebui, spune D.-E. Cutaş, să „bată" simbolismul. Domnia sa se referă pesemne la „simbolismul" *plan* care exprimă, *la nivel social,* libertatea indivizilor de a decide soarta (şi imaginea) propriului corp sau al rudelor.

Dar cînd oamenii îşi vor „mortul complet", ei nu se prevalează doar de un drept pe care modernitatea l-a promovat şi încearcă să-l asigure. Ei perpetuează, mai mult ori mai puţin conştient, dar tenace, un model de umanitate şi de lume care nu e *plan,* care nu se reduce la planul realităţii psiho-fizice, pentru individ, şi la planul natură-istorie pentru lume. Uriaşa experienţă şi venerabilele *civilizaţii* ale societăţilor tradiţionale se întemeiază pe un model vertical, cu trepte nenumărate de fiinţă între realitatea sensibilă şi transcendenţă. Iar acest model e coerent, „ţine", lucrează, e viu datorită legii corespondenţelor dintre planurile sale, datorită *simbolismului* său. Corpul şi toate datele lumii sensibile traduc, exprimă, manifestă, pe nivelul şi cu posibilităţile lor specifice, metabolismul ordinelor superioare de realitate: psihic, spiritual, divin. Simbolismul vertical nu e o simplă convenţie, care poate fi liniştit abandonată de o minte în fine luminată; nu e o pitorească fantezie a „bunului sălbatic". În concepţia omului tradiţional, simbolismul vertical e filiaţie efectivă între diversele niveluri de realitate: e reflectare a structurilor dintr-un plan superior într-unul inferior, reflectare în cascadă a planurilor superioare în cele inferioare. E, reciproc, posibilitate de a urca pe această filiaţie, reconducînd simbolul către realitatea simbolizată. Modelele de cunoaştere, de gîndire, de societate, ştiinţele, morala, practicile spirituale se bazează, într-o concepţie tradiţională, pe asemenea filiaţii, care fac din lume un mare organism, un tot de tip „simpatetic". Între corpul nostru fizic, sufletul nostru şi intelectul sau spiritul nostru, există analogii pe care le-au evocat sau le-au subînţeles gînditori foarte distinşi (Platon, de pildă, atunci cînd relatează mitul lui Er). Nu ne putem, cred, permite să îi trimitem chiar pe toţi la colţ, sub cuvînt că nu aderă, cuminţi, la idealurile umanismului nostru pragmatic, care se rezumă la un singur plan de fiinţă.

Ştim prea bine că acest tot de tip organic care e „cosmosul" nu funcţionează, împreună cu simbolismul care îl irigă, în mod determinist, mecanic. Simbolismul nu asigură corespondenţe de tip „bijecţie", unu la unu, între elementele a două planuri de fiinţă, dintre care unul îl mimează pe celălalt. Simbolismul manifestă *corespondenţe de structuri*, fiecare plan păstrîndu-şi logica proprie. Antichitatea tîrzie vorbea, cum aminteşte Peter Brown în *Corpul şi societatea,* despre trupurile umane ca despre mici universuri ardente prin ale căror inimi, creiere şi vene curg aceleaşi fluide (căldură şi suflu vital) care fac să strălucească astrele. Dar spunînd asta, oamenii acelei epoci nu considerau că, dacă te simţi bine, puternic, încrezător, o stea îţi dă bună dispoziţie şi că tot ea te cufundă în depresie cînd păleşte. Ei spuneau că prin modul în care îţi conduci viaţa, prin felul cum uzezi de libertatea şi de responsabilitatea ta, în corpul-sufletul-spiritul tău, oglindeşti şi contribui la armonia nivelurilor superioare şi a ansamblului sau la dereglarea ei. Iar, în lanţurile simbolice verticale, orice societate tradiţională consideră că trupul joacă un rol important, de neevitat. În acelaşi volum admirabil, P. Brown analizează rafinatele tehnici ale eremiţilor creştini de a antrena corpul în aventura reîntoarcerii în paradis, a recuperării unei vieţi de tip angelic. Posturile prelungi, tăcerea, singurătatea, sărăcia nu erau acolo încrîncenate fantezii bigote, ascetism care încearcă, plin de ură, să macereze corpul. Toate constituiau exerciţii prin care trupul se reacorda treptat unui psihic şi unui intelect unificate, capabile de comunicare verticală. Corpul-sufletul-spiritul redevenea, treptat, un întreg care respira amplu, calm în ritmul începuturilor, în acord cu freamătul contemplaţiei angelice.

„Fecioria", atît de respectată în societăţile religioase, atît de bogată în conotaţiile ei simbolice, intră şi ea în aceeaşi logică a *întregului,* a unui om unificat în jurul inimii sale *una*. *Monakhos* – termenul grec care desemnează pe omul dedicat unui drum spiritual – se mişcă tocmai în această arie semantică: el indică o stratificare de sensuri afine, care merg de la „singur", „însingurat", „solitar", la „celibatar" şi „înfrînat", pînă la „unic" sau „unificat", „strîns în sine şi în unitate."

Dincolo de semnificaţiile strict spirituale, „corpul complet" exprimă, *în imediat, în chip sensibil,* fiinţa integrală a omului, cu toate nivelurile ei, capacitatea omului de a fi *microcosmos*. Dacă nu pot fi învestiţi ca suverani sau preoţi decît oameni fără defecte fizice nu este pentru că, în lipsa unui deget sau a unui ochi, de pildă, ei nu ar putea guverna sau oficia. Este pentru că, în comunitatea respectivă, ei reprezintă emblematic perfecţiunea, corespondenţa umanului cu cosmosul mare. Renaşterea o mai afirma încă prin acele portrete, poate prea explicite, de tip Arcimboldo, ale vreunui rege care, precum Francisc I, e figurat cu un corp alcătuit din elementele universului. Trupul lui Christos pe cruce rămîne întreg, cu oasele nezdrobite, fiindcă e trupul Omului universal, a cărui integritate e cu neputinţă de atacat şi de frînt.

Cînd oamenii îşi pregătesc mortul complet pentru groapă, ei ştiu prea bine că trupul lui fragil se va risipi în ţărînă. Dar *identitatea* şi *integritatea* mortului nu se joacă, pentru ei, doar în această viaţă şi pe marginea gropii, care nu e decît un prag. Identitatea şi integritatea lui se joacă de-a lungul întregului parcurs vertical, prin diferite stări de fiinţă din viaţa aceasta şi din cea *post-mortem,* şi se decide la capătul parcursului, odată cu marea judecată finală. Ei ţin să asigure corpului mort starea cuvenită pentru a *reflecta* corpul înviat, corpul pe care omul îl primeşte în faţa acelei judecăţi. Modelul lor de lume, de moarte, de integritate e pur şi simplu mai amplu decît cel al credinţelor profane.

Ceea ce nu înseamnă că a ceda din corpul tău pe ducă o bucată nu e un gest pasibil de valorificare simbolică verticală. El pune, desigur, în joc simbolica generozităţii, a compasiunii, a analogiei inverse, atît de prezente în Evanghelie. Ceea ce cedezi aici din generozitate îţi va fi redat într-o strălucire şi o completitudine care depăşesc limitele individuale.

Dar nici nu îi putem trage de urechi, cred, pe cei care, prin intermediul mortului complet, perpetuează un model de lume, de moarte, de integritate, care e mai vast decît al nostru.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

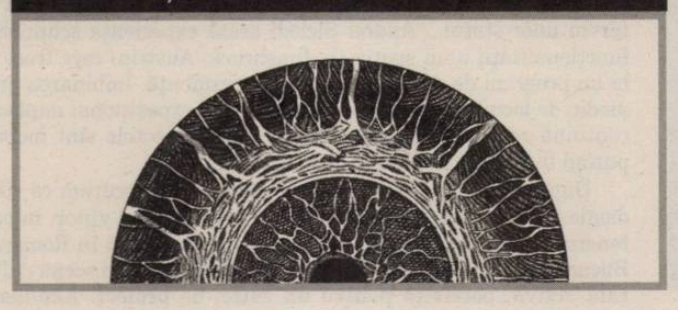

Un istoric al comunismului

Ultimul număr al excelentei reviste *Commentaire* include mai multe texte despre marele istoric al comunismului sovietic Martin Malia, care a încetat din viaţă în noiembrie trecut. Am scris aici, în urmă cu aproape doi ani, despre cartea lui, *Rusia sub ochii Occidentului: de la călăreţul de bronz la mausoleul lui Lenin* (1999; traducerea franceză, din 2003, a preferat titlul *Occidentul şi enigma rusă),* o sinteză impresionantă prin rigoare şi prin bogăţia informaţiei. Nu ştiam atunci mai nimic despre personalitatea lui Malia; ea este evocată în *Commentaire* de doi dintre prietenii săi francezi, Alain Besançon şi Alain Touraine, precum şi de americanul Stephen Graubard, directorul revistei *Daedalus*.

Malia (n. 1924) şi-a dat doctoratul la Harvard, în 1951, cu o teză despre Herzen. A făcut carieră universitară la Berkeley, catedra de istoria Rusiei de la Harvard fiind ocupată de un alt nume prestigios, Richard Pipes. Profesor extraordinar, a fost ani de zile blocat în faţa hîrtiei albe: era incapabil să scrie un rînd (Besançon pretinde că nu era în stare să redacteze nici măcar o scrisoare sau o telegramă). Sparge gheaţa, dacă se poate spune aşa, cu un articol publicat sub pseudonim de revista *Daedalus* în 1962: „Paradoxul puterii sovietice". Demonstra acolo că Uniunea Sovietică era într-adevăr o mare putere militară, însă rămăsese o economie primitivă. Poziţia lui Malia făcea notă discordantă într-o perioadă cînd foarte mulţi occidentali luau drept bune datele oficiale privind dezvoltarea economiei sovietice. A doua carte a lui Malia (prima a fost teza de doctorat) a apărut abia în 1980 la Paris. Malia fusese invitat să ţină un curs la École des Hautes Études en Sciences Sociales. Cursul – povesteşte Besançon – a fost înregistrat pe casete, transcris şi dat lui Michel Winock, la Editura Seuil. Malia a fost pus la curent cu acest proiect doar cînd cartea se afla sub tipar. A protestat vehement, bineînţeles, dar era prea tîrziu. Aşa s-a născut *A înţelege revoluţia rusă*, carte care a cunoscut un mare succes. Aventura aceasta a avut şi un efect terapeutic: Malia s-a eliberat de blocaj, a început să scrie mult şi fără complexe.

La *Daedalus* Malia a mai colaborat o dată, în 1990, şi tot în împrejurări neobişnuite. După ce crezuseră ani de-a rîndul că URSS era o societate industrială avansată, occidentalii erau acum seduşi de perestroika lui Gorbaciov. Malia s-a hotărît să publice un articol în *Daedalus* dar tot sub anonimat, deoarece voia să-şi protejeze prietenii şi sursele din Uniunea Sovietică. Articolul, cu titlul „La mausoleul comunismului", a apărut sub semnătura Z. Fragmente din text au fost reluate în *New York Times,* ceea ce i-a asigurat o audienţă considerabilă. Teza lui Malia era că *glasnost*-ul şi *perestroika* nu aveau cum să introducă reforme de substanţă în sistemul sovietic, un sistem nereformabil. Scopul lui Gorbaciov ar fi fost doar de a salva ce se mai putea salva din sistem: „comunismul, scria Malia, deşi dezastruos în aproape toate domeniile, a înregistrat întotdeauna o reuşită supremă într-un singur punct: capacitatea şi tenacitatea de a conserva monopolul puterii". În toate ţările care au cunoscut comunismul, adăuga el, partidul va rămîne agăţat de trupurile naţiunilor precum tunica otrăvită a lui Nessus. Articolul a fost comparat cu acela, faimos, al lui George F. Kennan din 1947, care arăta, profetic, ce trebuie să facă Occidentul în timpul războiului rece.

Unul din meritele majore ale gîndirii lui Malia este de a fi pus în evidenţă importanţa ideologiei în definirea sistemului sovietic. Opunîndu-se celor care acreditau teza existenţei unei *societăţi* socialiste (acolo unde nu era decît un *regim* comunist dictatorial), Malia se întîlnea în acest punct cu Soljeniţîn.

Revista publică şi ultimul text al lui Malia, o analiză a unor lucrări recente de sovietologie. Reproduc finalul, relevant pentru perspectiva pe care a îmbrăţişat-o istoricul: „profitînd de dezintegrarea societăţii datorată primului război mondial, o mică bandă de ideologi a pus mîna pe imperiul rus şi, în mijlocul ruinelor sale, «a construit socialismul» în mai puţin de douăzeci de ani, ispravă care a fascinat şi a polarizat planeta şi al cărei impact a fost incomensurabil întărit de victoria din 1945, triumf ce a făcut din URSS o superputere. Dar lucrurile cele mai stupefiante abia urmau să vină: patruzeci de ani mai tîrziu, acest colos ce domina lumea s-a prăbuşit precum un castel din cărţi de joc, pe timp de pace, şi fără ca elitele politice să facă ceva pentru a-l apăra.

Această stranie epopee, oricare ar fi judecata politică sau morală pe care am emite-o, este cu siguranţă fără echivalent în istorie. Nu o putem înţelege comparînd-o cu multinaţionismul austro-ungar sau cu politica socială americană. Nu ne putem apropia de ea decît cu mare atenţie şi cu mirarea în faţa unei enigme care nu se va risipi poate niciodată: misterul unei ambiţii utopice imposibile atît de ferm înscrise într-o putere de stat, încît a durat trei sferturi de veac".

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Nu vă supăraţi...

Nu am de gînd să pun un diagnostic naţional, dar nu pot să nu remarc că în România coversaţiile cu necunoscuţi încep cu o frază cel puţin dubioasă: „nu vă supăraţi". În definitiv, ce motiv ar avea interlocutorul să se supere? Înţeleg să i te adresezi atît de prevenitor unui bodyguard de club, dar introducerea pare cu totul nepotrivită cînd te afli, să zicem, în faţa unei doamne de bună condiţie pe care ai de gînd s-o întrebi unde se află cutare stradă. Ca să fiu mai catolic decît Benedict al XVI-lea, aş spune că există chiar o notă de impertinenţă într-o astfel de abordare. „Nu vă supăraţi" pare să sugereze că distinsa doamnă ar ascunde sub civila-i aparenţă apucături de mahalagioaică. Mi-o şi închipui cum s-ar răsti la mine cu ţipete afectate, lovindu-mă cu poşeta şi ridicîndu-şi partea de jos a taiorului... Nu, hotărît lucru, o scenă de genul ăsta e de domeniul basmului. Şi atunci, de ce recurg totuşi la pacifista introducere „nu vă supăraţi", în locul anacronicelor „mă scuzaţi că vă deranjez", „fiţi amabilă" sau „dacă-mi permiteţi"?

Pentru că evit să-mi observ cu prea mare atenţie semenii în mijloacele de transport în comun sau în rarele escapade în mall-uri şi hypermarket-uri, mi-a scăpat pînă de curînd o posibilă explicaţie a folosirii acestui destul de ciudat „nu vă supăraţi". Stăteam acum cîteva săptămîni la coadă chiar la ieşirea dintr-un astfel de mic templu al consumismului. Era o dimineaţă splendidă într-o duminică însorită de aprilie, geamurile transparente ale supermarket-ului panoramau vegetaţia renăscută a parcului de *vis-à-vis* şi eu zîmbeam deja la gîndul unei plimbări matinale pe malul lacului. În jurul meu însă, oamenii nu păreau la fel de atinşi de spiritul primăverii. Păreau mai degrabă îngînduraţi. Dar nu în sensul meditativ, ci în sensul consumerist al termenului: preocuparea lor mentală nu exprima melancolie, ci amărăciune, încrîncenare sau, pur şi simplu, nervozitate.

Revelaţia a urmat cu repeziciune luînd forma unui banal act ratat. Tocmai văzusem că magazinul oferea suc de portocale proaspăt stoarse şi, îndreptîndu-mă spre sticlele portocalii care se lăfăiau pe standuri cu gheaţă pisată, m-am trezit adresîndu-mă colegului de rînd: *„nu fiţi supăraţi*, îmi daţi voie?". Omul nu a părut să sesizeze că pocisem formula ritualică şi mi-a dat. M-am întors la coadă cu sticla portocalie în mînă, mi-am aşezat pe nas ochelarii de soare negri şi am început să observ cu şi mai multă atenţie. Oamenii din supermarket nu păreau să cîştige salariul mediu pe economie: coşurile lor pline lăsau să se înţeleagă că aveam de-a face în mare parte cu reprezentanţi din zona superioară a clasei de mijloc. În acel moment m-a cuprins pe mine furia. M-am simţit agresat de privirile lor încrîncenate, de supărarea lor intratabilă şi de nervii lor cultivaţi cu obsesie de colecţionar. Mi-a venit un chef teribil să le fac vînt pe scările rulante, să-i înjur de mamă şi să le pulverizez cumpărăturile în şuturi. Să-i iau de guler şi să-i întreb birjăreşte: „Ce vă supără, bă? Ce nu vă convine? Care-i problema? Cine v-a dat, bă, voie să vă băgaţi picioarele în dimineaţa mea de primăvară?". Evident, n-am făcut-o. Am ţinut în mine. M-a sunat un prieten şi i-am răspuns nervos. „Scuză-mă că te deranjez", a început el. „Nu mă deranjezi, zi repede că n-am timp", i-am tăiat-o eu. După care am renunţat la plimbare şi m-am gîndit că, dacă mă duc, mai devreme decît planificasem, la birou, termin mai repede şi am timp să dorm mai mult. Vreau să le mulţumesc şi pe această cale participanţilor la activitatea de *shopping* pentru încă o duminică productivă bifată în cîmpul muncii. Recunosc că mi-ar plăcea, data viitoare cînd îi văd încruntîndu-se fără motiv în jurul meu, să le rup picioarele. Să afle şi ei că supărat se stă la spital, nu la cumpărături.

Alex. Leo ŞERBAN

de ce e *cool*...

Artroumain

– interviu cu Dan BURLAC –

După experienţa festivalurilor şi exerciţiul de presă în care funcţionam, ştiam că, pentru a semnala acest „ceva se întîmplă în cinema-ul românesc", este nevoie să comunici: „Atenţie, se întîmplă ceva în România – generaţie bună de regizori!". Pentru prima oară după mulţi ani, filmul românesc putea să ofere un concept „vizionabil" de Panoramă, în care publicul occidental, francez în cazul nostru, să reuşească să aibă o imagine completă a ceea ce se produce şi se realizează la noi.

Cît ai lucrat la ea?

Practic două luni, pentru că am primit răspunsul pentru sală foarte tîrziu – dar nu am vrut să las să mai treacă un an: „valul" este bun acum! Au fost două luni pline în care am mai fost ajutat de benevoli pentru a împacheta un produs care să fie corect, ţinînd cont de context şi de posibilităţi. Decizia mi-a fost uşurată de sprijinul CNC, care a fost absolut formidabil şi pe care-l consider practic principalul partener şi colaborator al echipei de la Paris. Altminteri, am fost singurii care am încercat să marcăm actul aderării României la UE prin „ceva" care să scoată din anonimat acest moment în Franţa, dar, din păcate, am fost „duşi cu preşu" în mod constant. E sinistru să nu reuşeşti să ai un interlocutor în a realiza ceva pentru cultura din România; condiţia este să faci parte „din familie" sau să fi ieşit la o bere cu cei care decid. Nu refuzul este cel care mă dezmăgeşte, îl pot asuma, ci lipsa de comunicare, care de multe ori e impoliteţe.

Mi-am mobilizat prietenii, care ştiam că au o sensibilitate pentru filmul românesc, ei au cotizat la asociaţie şi am reuşit. Nici măcar un răspuns din România! Sponsorii mi-au oferit servicii, respectiv maşini (Logan), Taromul – bilete mai accesibile, iar Vinarte – vin pentru seri...

Eşti mulţumit de cum a ieşit?

Foarte, pentru că nu am avut practic bemoli! Din ce s-a avut, a ieşit ceva foarte bine.

Ce mari satisfacţii, respectiv, regrete, ai?

Publicul, care a venit în număr mare! Bună prezenţă în presa franceză şi română! Bucuria celor prezenţi la un eveniment pe care îl aşteptau şi care a fost aşa cum trebuie să fie! Regret lipsa de comunicare cu România...

Ce e „Artroumain"?

ARTROUMAIN este o asociaţie făcută de o mînă de oameni care doresc să propună evenimente culturale româneşti cu o altă energie şi filozofie decît cele „oficiale"; să creeze spaţii intime de comunicare pentru a apropia publicul francez de cultura noastră, fără să cadă în „patetisme" şi clişee turistice. Un spaţiu liber în care să se poată discuta „cu cărţile pe masă" despre cultura română, despre problemele, reuşitele şi eşecurile ei. Nu vindem o imagine, ci propunem un act artistic pe care-l dorim analizat numai din punct de vedere artistic, creativ – nu „comercial", de „imagine a României"! Imaginea poate fi un element de discuţie, esenţiale sînt creaţia artistică, talentul (cînd el există), realitatea „cool" a culturii româneşti. Vava Ştefănescu, Alexandru Spahiu şi Dan Burlac sînt o echipă extrem de complementară care caută să propună concepte sincere şi, sperăm, valoroase prin aceste eşantioane de cultură românească.

Ce alte evenimente aţi organizat?

Am mai organizat turnee de muzică, teatru şi expoziţii de pictură, dar Panorama este primul nostru eveniment mai serios: filmul este unul din produsele pe care vrem să le impunem la modul cel mai insistent.

Cum (cînd, de ce...) ţi-a venit ideea organizării acestei „Panorame a filmului românesc contemporan" la Paris?

Ideea mi-a venit după bilanţul din 2004 al scurtelor româneşti, care a confirmat un talent şi un fenomen de generaţie!

Contact: artroumain@yahoo.fr

Cristina FOARFĂ

Rezidenţele şi comunicarea artistică

Nu ne-am obişnuit încă să scoatem artistul din turnul de fildeş (fie el atelier, sală de studiu, camera unde scrie, bibliotecă), să îi recunoaştem dreptul la comunicare, atît cu cei din acelaşi mediu cu el, cît şi cu societatea în care trăieşte. Un imaginar comun îl plasează tot acolo sus, neinteresat de problemele lumii. Tendinţele artei contemporane dovedesc însă contrariul. Arta nu numai că a coborît în stradă, dar este direct preocupată de „chestiunile fierbinţi" ale zilei, fie ele sociale, politice, culturale. Şi, în spiritul pur al satului global cu uliţe din ce în ce mai largi, graniţele dispar şi artiştii circulă liber de colo-colo, adunînd un bagaj multicultural şi interdisciplinar foarte mare.

Introspecţie şi comunicare, deci, în arta contemporană, sînt cei doi poli între care proiectele – fie ele instalaţii, dans, teatru, evenimente urbane, literatură – prind viaţă şi mesaj. Aceasta a fost tema simpozionului de două zile desfăşuarat pe 4, 5 aprilie la Institutul Goethe, organizat de Galeria Nouă şi Akademie Schloss Solitude, Germania.

Rezidenţele sînt puncte de întîlnire pentru artişti din spaţii culturale diferite, cu preocupări în domenii dintre cele mai diverse. O estetică contemporană impune mediul urban ca spaţiu de desfăşurare al programelor de rezidenţă, experienţa dovedind că încercările de plasare în spaţiul rural de obicei eşuează.

Un astfel de program este Akademie Schloss Solitude din Stuttgard, înfiinţat în 1990. Jean-Baptise Joly, directorul acesteia, conturează liniile de bază a ceea ce înseamnă Schloss Solitude. Selecţia drastică a juriului (interesant este faptul că pentru fiecare domeniu există o singură persoană care decide cine vor fi aceia care vor sta o anumită perioadă în castelul Solitude – subiectivitatea şi libertatea de decizie sînt astfel încurajate) aduce anual 50-60 de participanţi într-un cu totul alt mediu, unde orice fel de grijă cotidiană dispare. Acest lucru este subliniat şi de către artişti: introspecţia, gîndirea unui proiect personal capătă alte dimensiuni în lipsa facturilor şi a altor probleme curente. Artiştii împart deci, pentru o perioadă, un spaţiu comun. Accentul nu se pune pe realizarea unui produs finit, a unui „obiect", ci pe timp de gîndire, concepte şi schimb de experienţă, atît între ei, cît şi în cadrul comunităţii locale care oferă un *feedback* continuu (de menţionat este faptul că Schloss Solitude este un proiect finanţat din bani publici), pe formarea unei „reţele" în care artiştii să poată comunica între ei chiar şi după plecarea de acolo. T.O. Bobe, rezident pentru nouă luni (urmare a cărora s-a născut

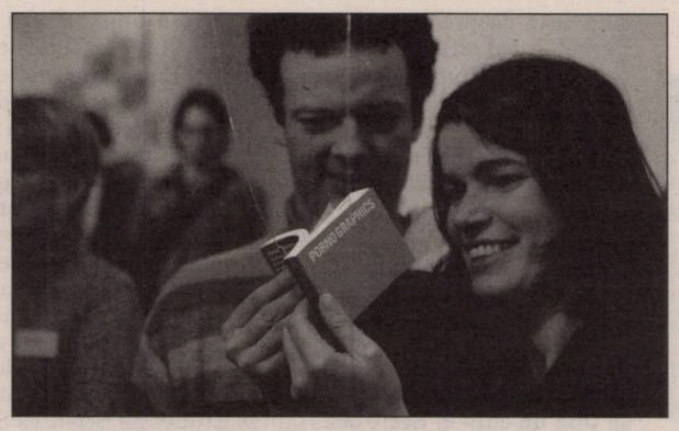

romanul *Cum mi-am petrecut vacanţa de vară)*, o spune – comunicarea nu se face numai între arte şi culturi, ci mai ales între oameni. Jean-Baptiste Joly mai subliniază un lucru surprinzător, acela că, la Schloss Solitude, artistul nu trebuie să se adapteze instituţiei, din simplul motiv că instituţia se va adapta la nevoile şi ideile sale. Se vine cu proiecte personale şi se caută modalităţi de punere a lor în practică. Artiştii lucrează atît împreună, cît şi individual, încurajîndu-se diferenţa şi individualitatea. Se organizează periodic evenimente publice – fie ele expoziţii, spectacole, *happening*-uri.

Artiştii invitaţi, care au trăit experienţa unui program de rezidenţă sau chiar l-au organizat, depun mărturie pentru validitatea conceptului. Frederico Cámara, artist brazilian care a venit în România pentru a expune la Galeria Nouă, pune accentul pe libertatea pe care ţi-o dă rezidenţa, la fel şi Vlad Nancă, artist român participant la mai multe programe de acest fel, iar Ştefan Tiron evidenţiază mobilitatea şi flexibilitatea ce decurg de aici.

Pentru ca aceste lucruri să iasă din spaţiul unei discuţii teoretice, artiştii şi-au prezentat o parte dintre proiectele lor. Dinamism, joc, interactivitate, multidisciplinaritate sînt cîteva dintre caracteristicile care decurg din colaborarea, mai mult sau mai puţin directă, impusă de rezidenţă.

Astfel, Cosmin Manolescu, dansator şi coregraf, împreună cu un artist italian şi unul finlandez, au realizat proiectul „Don't ask the blond", desfăşurat în cadrul unor rezidenţe din ţările lor de origine, care cuprinde de la *blond jam sessions*, *workshop*-uri şi *performance*-uri, pînă la instalaţii multimedia, dans, spectacole. Imaginile cu artiştii mergînd liniştiţi pe stradă, cu peruci blonde, precum şi reacţiile foarte diferite ale celor din jur au fost savuroase. Vlad Nancă aduce în prim plan obiecte revoluţionare; altă dată deschide un cont în bancă şi expune mare, pe pereţii unei galerii, mesajul: *Please help a Romanian artist become more creative.* În cont ajung în final 2 euro... vizitatorii au luat-o ca pe o glumă. Avem lecturi din Nora Iuga şi Nicoleta Eşinencu (scriitoare din Basarabia, autoare a unui volum numit *Fuck you, Eu.ro.Pa!,* care, dincolo de violenţa limbajului, ascunde o tristeţe profundă). Călin Dan şi Iosif Király vorbesc de recontextualizarea imaginii şi de ce se întîmplă *în jurul* unei opere de artă. Fotografiile prezintă ceea ce este în spate, *servitori ai artei* care îngrijesc exponatele dintr-un muzeu (o foto-instalaţie decupează din imagine opera propriu-zisă, lăsînd doar mediul care o înconjoară şi o fac posibilă: oameni şi obiecte). Apoi, artiştii sînt fotografiaţi în timp ce iau interviu unor statui... Andrei Siclodi arată experienţa schimbării funcţionalităţii unui spaţiu (la Innsbruck, Austria) care trece de la un program de expoziţii la unul de rezidenţă. Îmbinarea unui mediu de locuit cu unul de lucru şi cu unul expoziţional implică o continuă recontextualizare. Aşa că toate obiectele sînt mobile, putînd fi mişcate în funcţie de necesităţi.

După toate acestea, nu putem decît să ne bucurăm că Akademie Schloss Solitude a decis să inaugureze anul viitor, în parteneriat cu Galeria Nouă, un program de rezidenţă în România, Bucureştiul fiind considerat de Jean-Baptiste Joly o scenă culturală activă, potrivită pentru un astfel de proiect. Akademie Schloss Solitude invită oamenii să se exprime, să aducă ceva nou, să comunice între ei şi să fie atenţi la problemele contemporane.

Concluzia care se impune şi probabil ideea centrală a oricărui tip de rezidenţă o exprimă simplu T.O. Bobe: „Comunicarea nu s-ar fi putut realiza dacă nu am fi avut răgazul pentru introspecţie".

Alice POPESCU

bon de lectură

Mclucrurile şi impoezia secolului

● **George Ritzer, *Mcdonaldizarea societăţii*, Editura comunicare.ro, 2003.**

În lumea tehnologiilor reproductive (tehnologii superioare care reproduc la nesfîrşit ceea ce s-a produs înainte) mai există o lume mică. Mică, mică, un fel de coafor de familie pierdut în hiperspaţiul celui mai mare mall pe care nu l-aţi văzut în Bucureşti, o afacere de generaţii care abia se ţine şi al cărei obiect pare să fie cultura. Dacă extrapolez, în lumea tehnologiilor reproductive intelectuale se întîmplă şi astăzi un lucru vechi: se „moşesc" cărţi. Oamenii, în schimb, au ajuns să se nască pe benzile rulante, cu susţinătoare pentru picioare, ale spitalelor, printre străini. Este paradoxal faptul că primul gest al umanităţii – venirea pe lume – intră, cel puţin simbolic, într-un raport de reificare cu ea, în vreme ce cărţile par să suporte un proces invers. Cîţi foetuşi culturali nu ar muri la naştere fără o critică de întîmpinare? Şi totuşi, cine îl întîmpină pe om? Despre cărţi, George Ritzer nu ne vorbeşte aproape deloc. Aflăm numai cîteva lucruri tangenţiale legate de cum se vînd şi se livrează şi puţin despre o artă alienantă într-un univers euforic, dar fără emoţii. Poate nu întîmplător, fiindcă – deşi nici asta nu o veţi citi nicăieri, am înţeles-o singură – cărţile (desigur, nu orice fel de cărţi) sînt singurele rezistente la *mcdonaldizare*. Oricum, după lectura studiului lui Ritzer, fie că simpatizaţi sau nu cu Max Weber şi ideea despre *raţionalitatea* societăţii occidentale, ori cu teoriile care au dus termenul mai departe pînă prin anii '60 şi pînă la *iraţionalitatea* ei, veţi fi obligat să vă reformulaţi angoasa şi să o luaţi în serios.

Pentru mulţi observatori, McDonalds nu este un restaurant ci, mai degrabă, „un sistem automat prin care clienţii sînt trecuţi şi din care sînt scoşi după ce au fost realimentaţi", „o fabrică de înaltă tehnologie" concepută după cele patru criterii weberiene (eficienţă, calculabilitate, previzibilitate şi control), în aşa fel încît beneficiarul să apară, să staţioneze şi să dispară după un scenariu strict. *Mcdonaldizarea* reprezintă, nici mai mult, nici mai puţin, un proces similar de standardizare a societăţii în toate aspectele sale, de la industria *fast-food* şi restul activităţilor economice, pînă la servicii medicale, învăţămînt, agricultură, turism, media, *entertainment,* naştere, moarte şi tot universul existent. În ceea ce mă priveşte, aş adăuga listei şi o zonă relativ recentă a domeniului religios.

Greu de stabilit pentru Ritzer însuşi dacă *mcdonaldizarea* ar trebui asimilată cu precizie modernităţii sau postmodernităţii (mai degrabă ambelor, în ordine cronologică); cert este că, de la prima ediţie a cărţii (în 1993) şi pînă astăzi, termenul a avut un impact fulminant în Statele Unite şi nu numai, atrăgînd atenţia asupra unui fenomen care nu mai poate fi oprit şi care, deşi îşi are metafora fondatoare în bătrîna linie de asamblare a lui Henry Ford, coexistă cu capitalismul postindustrial şi îi va supravieţui. Asta în timp ce, printre altele şi din nebăgare de seamă, planeta ni se „micşorează" vertiginos datorită comprimării spaţiului şi a timpului în care ne învîrtim. Nu ţine de inversarea polilor, ci de *implozia* universului nostru virusat de mclucruri. Ce impoezie!

Totuşi, *mcdonaldizarea* a fost inventată înaintea restaurantului cu acelaşi nume şi a funcţionat la scară industrială, într-o zonă care scăpase dintotdeauna controlului uman. Hitler cu cele cîteva franşize ale morţii pe care le-a creat la Auschwitz, Dachau etc., aplicînd regulile unui management realmente ştiinţific, a fost primul inventator de morţi pe bandă rulantă. Astăzi există euthanasia şi disputele privitoare la cît de mcinteresant mai poate fi şi ce cantitate de mcdemnitate mai poate avea un om legat mai mult de aparate decît de propriul destin, cînd depinde de o întreagă birocraţie a morţii ca să-şi ia tălpăşiţa pe lumea cealaltă, după o viaţă de conectare la o altfel de aparatură, şi ea birocratică.

Între naştere şi moarte însă, ni se pune la dispoziţie un meniu variat de opţiuni: mcvacanţe, mcuniversităţi, mcjoburi, mcburgeri şi mcrestul.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Frédéric Beigbeder, *Dragostea durează trei ani*, traducere de Marie-Jeanne Vasiloiu, Editura Pandora M, 2005.**

Dacă am transpune sub formă de grafic povestea din *Dragostea durează trei ani,* am obţine tremoloul smucit al electrocardiogramei unui divorţat, în care nu se înregistrează atît maxime şi minime, cît, mai degrabă, maxime şi cugetări. Divorţatul cu pricina – parizian, om de publicitate, monden şi omniconsumator orgiastic – are o inteligenţă cu bîzdîc şi o totală lipsă de ipocrizie. Asta face ca experienţele pe care le trăieşte (în drumul spre un nou mariaj) să fie consemnate cu o fermecătoare dezinvoltură şi cu memorabile aparteuri aforistice, zonă în care ne găsim în faţa unui La Rochefoucauld modern, deprins cu jovialitatea sloganurilor publicitare.

Puteţi uita liniştiţi o sumedenie de detalii ale „acţiunii" cărţii, dar veţi ţine minte cu plăcere tot felul de maxime simpatice, precum şi un tip mai acrobatic de confesiune, în care „suflul" relatării este unul sistolic şi apostolic, inspirat parcă de apostolatul crizoid şi bezmetic al unei muşte prinse între geamuri.

Cam la fel, şi în cazul celorlalte două romane ale lui Frédéric Beigbeder traduse şi publicate, de anul trecut încoace, la Editura Pandora M.

Dilema veche vă recomandă

● Editorialele lui Mircea Cărtărescu din *Jurnalul naţional*, în fiecare marţi: lucide şi expresive, scrise cu un spirit critic autentic, entuziasmate uneori de cine/ce nu trebuie (dar şi asta face parte din farmecul lor), întotdeauna oneste şi „pe faţă". Cărtărescu, poetul, prozatorul şi „scriitorul-pe-care-nu-l-a-citit-Băsescu", este şi un publicist excepţional. (Mircea Vasilescu)

● După ce am citit pe nerăsuflate primul număr din *Re:Publik*, un fel de soră mai *trendy* a revistelor *Art&Roll* sau *Sunete*, mi-am dat seama că era exact revista pe care o aşteptam. Lăsaţi *Apropo TV*, *Bravo*, *Popcorn* şi mai ştiu eu ce alte revistuţe gen *Cutezătorii*. Acum puteţi citi pe săturate despre muzică (profiluri de trupe, cronici de albume, interviuri) şi film (comentarii, regizori, videoclipuri & festivaluri) în materiale cu multă informaţie, scrise inteligent, critic şi cu atitudine. Carmen Mezincescu, Paul Breazu şi Gabriel Marian, ca să enumăr doar o parte dintre colaboratori, creează dependenţă. Parcă văd că nu ne vom mai putea întîlni prin cluburi fără să comentăm ce-am citit în ultimul *Re:Publik*. (Marius Chivu)

● Eseul epistolar „Despre prietenie" al lui Sorin Cucerai din *Idei în dialog* (mai, 2005), o tulburătoare confesiune cu volute serafimic-heruvimice şi cu o, aparent paradoxală, concluzie metafizică: „...teologul ortodox şi ateul au fiecare deplină dreptate, rostesc fiecare adevărul întreg (fiecare pînă la capăt, fără rest) cu privire la unul şi acelaşi lucru, în acelaşi timp şi sub acelaşi raport". Citiţi-l neapărat, ca să aflaţi „cum Dumnezeu e cu putinţă aşa ceva". (Simona Sora)

● TVR Cultural, luni, 16 mai, ora 22,20: *Noaptea mea cu Maud*. Ce se-ntîmplă? Începe oare, după ciclul Fellini – încheiat, aşa cum a început, în deplină taină – un ciclu Eric Rohmer? Taciturni, la rîndul nostru, ne-am bucura; sîntem destui cinefili avizaţi şi iconoclaşti care îl punem pe Rohmer, icoană, între Truffaut şi Godard. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Ce este poezia?

Se iau 13 desene misterioase, în care liniile, punctele, petele se grupează la nesfîrşit, într-un Rorschach fluid, 13 obiecte lingvistice cu rezonanţe orientale, pe care nu le veţi găsi în nici un dicţionar mitologic, geologic sau teratologic, şi doi poeţi foarte diferiţi care scriu cu toate aceste ingrediente „obiective" două cărţi asemănătoare, la prima vedere, şi puse să-şi răspundă prin „libera gîndire integrală" care e poezia. Cum ar trebui să privească cititorul hipermodern (cel care a uitat toate definiţiile suprarealismului, care nu mai simte prea mult nevoia de dereglare a limbajului şi iraţionalitatea concretă a obiectelor lingvistice) cele două cărţi – ale lui Dan Stanciu, respectiv Iulian Tănase – în oglinda mişcătoare a desenelor lui Sasha Vlad? Ca pe un joc în care visul, dicteul (parţial) automat şi lipsa de sens univoc deschid porţi după porţi în funcţie de receptivitatea receptorului? Ca pe o serioasă (dar plină de umor) punere în abis a propriilor identităţi poetice? Ca pe acea simpatie bretoniană dintre două fiinţe care deschide „calea unor soluţii pe care degeaba le-ar căuta fiecare pe cont propriu"?

Lecade

Borbro

● **Dan Stanciu, Sasha Vlad, *Borbro Feen Serliq Obs Kabupaten Duamaa Epona Snijngad Ek-Yolo Sodhi Jumah Burcep Lecade*, Locul Tare, 2005.**

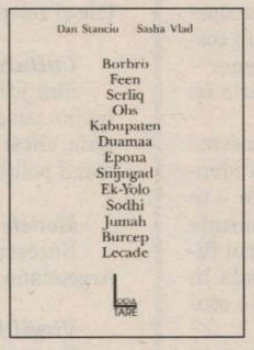

Cele 13 secvenţe din volumul lui Dan Stanciu cartografiază simultan o hartă a poeziei şi una a fiinţei care străpunge, pînă la capăt, straturile de la sine înţelese, sensurile primite, cîrdăşiile între cuvinte. Minunatele *cadavres exquis* pe care poetul le construieşte – într-o logică a simpatiilor şi antipatiilor necesare – sînt rezultatul unor ipostaze poetice personale, înţelese preconştient (cum ar zice Bousoño) şi livrate simultan. În volumul de faţă, totalitarismul iraţionalităţii tari pe care Dan Stanciu o folosise şi în *Imperiul simpatiei,* dar mai ales în *Simetria fierbinte* (unde „Antitristul" era „în legitim atac") e dus pînă la capăt. Construindu-şi lumea poetică cu materialul clientului (al cititorului, al celuilalt poet, al desenului străin, dar empatic), Dan Stanciu privilegiază nu doar forma, dar şi mesajul formal, pur emoţional, născut din eufonii, omonimii cifrate în cheie simbolică. Iraţionalitatea lui e salvată de umorul cel mai inconştient premeditat. *Antitristul* – care, în plin război al literelor (şi cînd nu e război al literelor?), rîde împreună cu Vaché – scrie, în această carte cu nume imposibil, o artă poetică minimală în care numele poetului („un *eu* cu două versante: pe unul *el* ciopleşte o pînză, pe celălalt *ea* coase un lemn") e Borbro, numele poeziei e Serliq (un tub, o taină, o artă), dar şi Epona (un trup în care coexistă mii de euri) sau Lecade („spunîndu-şi forma"), iar drumul spre ea e mai important decît „încheierea bună a unui conflict despre care nu poţi gîndi decît primitiv". Căile spre poezie, descrise prin asocieri lingvistice „cu noima desfigurată" (iraţionale, dar de o logică imbatabilă), refac versanţii multicolori şi văile plîngerii: „Ochii mei de atunci aveau pe ei patru ani de privit în gol sau înspre un sine incert. Mi i-am dat jos dintr-un suflu şi i-am auzit stingîndu-se treptat cînd au atins pereţii vasului venit să-i adune... Am scos pe bot pagini întregi de învăţăminte inepte, primite fără voia mea în perioada creşterii lineare". „Iniţierea în Serliq" are însă, la Dan Stanciu, măsura omenească şi sinestezică a poetului totem, Borbro cel de „98 de kilograme albastre pe doi metri rotunzi", care a ajuns la „ştiinţa sa... un vid hrănit mereu cu pîlpîiri de necesitate" (poezia) mîncînd „un prinţ al teoriei".

Cartea lui Dan Stanciu reface hipnotic dansul fără cusur al poetului printre obiecte lingvistice date, cu ele şi peste ele, în căutarea unui „lucru clar şi totodată ascuns", a unui adevăr pe care numai întîlnirea necesară a rigorii cu umorul îl poate da.

● **Iulian Tănase, Sasha Vlad, *Borbro Obs Kabupaten Feen Duamaa Jumah Ek-Yolo Serliq Burcep Sodhi Lecade Epona Snijngad*, Locul Tare, 2005.**

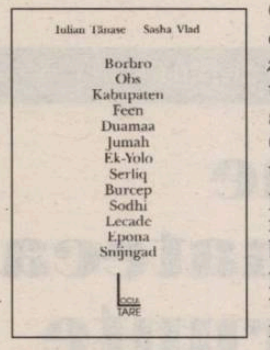

Cartea lui Iulian Tănase este, în acord cu sunetul de fond din *Iubitafizica* şi *Sora exactă,* una de reconstituire analitică a propriului inconştient poetic, a mitologiei personale. Cele 13 obiecte lingvistice structurante nu îi ajung discursului său plurimorf, dezlănţuit şi predominant feminin. Folosind cuţite şi tigri borgesieni, elogii ale umbrei, amprente de amprente şi prăpăstii transparente, Iulian Tănase mai mult construieşte decît cartografiază, folosind principalele porţi de acces spre un „inconştient costeliv" pentru care Jung ar fi invidios. El are nevoie de stările secunde suprarealiste („stări intermediare") pentru a provoca viziunea, de evenimente spectaculos-conformiste precum Congresul Hieroglifelor, Simpozionul de Vise din Ţara Intermediară, parada de „rochii ereditare" ale Lecadei pentru a ajunge la sine. Şi mai are nevoie de ajutorul heteronimic al „ultimului vorbitor al limbii loidh, poate cea mai imprevizibilă limbă din cîte au existat vreodată", Sodhi, precum şi de traducătorul mistic Snijngad, cel care „locuieşte în Unghiul de Coincidenţă... şi vorbeşte la perfecţie cinci limbi materne". Săpînd mai mult pe orizontală, în zona coincidenţelor necesare (Epona alergătorul-care-nu-aleargă, zeiţa şi înotătorul), coordonînd o aparentă fugă de idei, dar nu la nivel lingvistic, ci obiectual, Iulian Tănase conturează un Eu mai mult butaforic, geamănul Sinelui ascuns.

Jocul lui Iulian Tănase e unul conştient-construit, în ciuda declaraţiilor. Pentru el, iraţionalitatea suprarealistă aduce mai degrabă cu logica lui Bousoño din întrebarea clasică: „Sînteţi fericit sau căsătorit?".

trend inţe

Quijote al nostru

Dacă li s-ar cere să numească cel mai important eveniment cultural al ultimelor luni, alegerea multora dintre cei întrebaţi s-ar îndrepta, probabil, spre diversele manifestări dedicate, de-a lungul şi de-a latul Europei, împlinirii a patru sute de ani de la apariţia primei părţi a aventurilor *Iscusitului hidalgo don Quijote din La Mancha*. Vor fi fiind însă şi persoane care se întreabă cum se explică amploarea acestei celebrări într-o epocă pe care ne-am obişnuit s-o considerăm ca aflîndu-se sub semnul bătăliilor anti-canonice şi al relativismelor de tot felul, şi dacă nu cumva, printre paradoxurile care alcătuiesc condiţia postmodernă, se află şi înclinaţia păguboasă de a tămîia cu o mînă (în practică) ceea ce se subminează cu cealaltă (în teorie).

Un asemenea scepticism ar fi pe deplin justificat în cazul în care aniversarea se transformă pe nesimţite în comemorare – adică atunci cînd, cedînd tentaţiei drumurilor bătute, obiectul celebrării este sechestrat în muzeul valorilor în veci încremenite, de pe care se şterge din cînd în cînd praful, pentru a li se reafirma pios strălucirea consfinţită de girul criticii şi de patina timpului. Dar astfel de evenimente nu sînt – sau nu ar trebui să fie – pretext de reproducere festivă a unor aprecieri unanim cunoscute, ci mai degrabă o invitaţie la relectură, răspunsul revitalizant la provocarea operei.

Cu alte cuvinte, dacă – aşa cum evidenţa o demonstrează – *Don Quijote* încă ne mai vorbeşte, cum şi prin ce anume o face? Cum se explică interesul viu pentru modelul cultural cristalizat în jurul unui personaj asociat în mod tradiţional cu nebunia (fie ea şi înţeleaptă), cu domnia iluziei şi cu amestecul dintre sublim şi ridicol în acest „secol al teoriei" lucid, critic, înclinat spre denunţarea „metanaraţiunilor totalizante" şi a ideologiilor care modelează interpretarea? Sau, altfel spus, ce actualizează *Quijote al nostru* din vasta colecţie de semnificaţii care i s-au atribuit de-a lungul timpului şi ce noi lecturi provoacă?

Anca BĂICOIANU

Andrei GORZO

dilematograf

Aplauze

● ***Julia* / *Being Julia* (SUA-Marea Britanie-Canada), de István Szabó.**

La 45 de ani, Julia Lambert (Annette Bening) e un giuvaier al scenei londoneze (asta prin anii '30). Dar spiritul ei nu e împăcat. Ce năzuinţe absolute îl agită? Ce-ar putea să ostoiască setea Juliei? Răspunsul este: o bere. Şi un trup bărbătesc tînăr şi viguros.

Scris de Ronald Harwood (după o nuvelă de Somerset Maugham) şi regizat de István Szabó, *Julia* e complet ferit de exaltări umede şi blablauri pioase apropo de lumea teatrului. Harwood a fost cîndva garderobierul unui distins actor britanic, Donald Wolfit, şi mai tîrziu a scris o piesă (şi un film) despre asta: *The Dresser*. Iar Szabó a cîştigat un Oscar pentru cel mai bun film străin cu *Mephisto,* povestea unui actor german pe care setea de glorie îl transformă într-o marionetă a regimului nazist. Unul dintre cele mai bune filme distribuite la noi anul trecut a fost tot o colaborare Harwood-Szabó, *Cazul Furtwängler* (după piesa lui Harwood *De partea cui eşti?),* în care marele dirijor, suspectat de complicitate cu naziştii, era gratulat de un ofiţer american cu cuvintele „băi căcat". Acest CV sugerează că Harwood şi Szabó, spre cinstea lor, nu sînt genul de oameni cărora să li se înmoaie genunchii la auzul unei sintagme ca „monstru sacru". („Sacru căcat!", ar comenta ofiţerul acela american.) Cel puţin în cazul Juliei, „monstru profan" sună mult mai adecvat. Pentru o preoteasă a scenei, nici că putea să aibă mai puţine preocupări spiritualiceşti: Julia vrea să fie pe scenă, vrea să bea bere (deşi n-are voie) şi *îl vrea* pe băiatul ăla – deşi, după cum începe să se înţeleagă destul de repede, băiatul (Shaun Evans) e doar un ţîşti-bîşti descurcăreţ care, imediat după ce-a intrat în lumea bună ţinîndu-se de fusta ei, se lipeşte de o starletă blondă şi tînără. Ce va face Julia în caz de trădare? Cît de tare va fi afectată? La un moment, dat se întrevede posibilitatea unei Julia tragice, a unei Julia-Garbo: ce-ar fi dacă, în pofida aparenţelor, s-ar dovedi capabilă să-şi trăiască profund, pînă la capăt, nepotrivita pasiune? Dar momentul trece şi devine clar că apoteoza masochistă nu intră în planurile Juliei; în orice caz, nu ca opţiune existenţială, ca rol trăit pe bune. (Niciodată nu-şi trăieşte rolurile pe bune; preferă să-şi menajeze nervii.) Nu, adevăratul plan al Juliei Lambert trebuie să fie unul foarte afurisit – unul care s-o anihileze pur şi simplu pe rivala blondă. Suspansul creşte pe măsură ce, sub privirea alarmant de mărinimoasă a divei, rivala se pregăteşte s-o înlocuiască şi în inima publicului londonez; în plus, fata (care nu-i o călcătoare peste cadavre, ci o prostuţă buimăcită de propriul noroc) reuşeşte să stîrnească o uşoară vibraţie în pipa imperturbabilului soţ şi impresar al Juliei (Jeremy Irons) – performanţă de care (putem deduce) nimeni n-a mai fost capabil de vreo 18 ani, sau cîţi ani o fi avînd unicul fiu al soţilor Lambert. Suspansul ţine exclusiv de felul în care blonda o să şi-o ia pe coajă – faptul că *o să şi-o ia* devine, pentru spectator, o certitudine delicioasă. Situaţia poate să amintească vag de cea din *Totul despre Eva,* dar Annette Bening nu e Bette „Nu-mă-atingeţi-pericol-de explozie" Davis. Asta nu înseamnă că e mai prejos. Aş vrea să fiu un cronicar suficient de bun ca să pot evoca, în toată splendoarea lui, rîsul sănătos, deşucheat, de neoprit, care o apucă pe Julia după ce face sex cu tinerelul acela, dar tot ce pot face este să vă comunic bănuiala mea că rîsul lui Bening va rămîne cea mai frumoasă dintre amintirile mele cinefile din 2005. Bening în rolul ăsta face cea mai glorioasă pledoarie în favoarea femeii experimentate, de la Anne Bancroft (alias Mrs Robinson) în *Absolventul.* (Şi zău că era nevoie de aşa ceva, într-o epocă dominată de filme cu puştani şi puştoaice, pentru puştani şi puştoaice.) Sigur că, în faţa Sfîntului Petru, Julia n-ar avea mari şanse să treacă drept un personaj admirabil. Nici un personaj din filmul ăsta n-ar avea: sînt oameni superficiali, mai mult sau mai puţin incapabili de emoţii serioase şi durabile. Asta-i opinia lui Somerset Maugham despre natura umană: nu prea înaltă şi, aş adăuga, ea însăşi superficială, dar tradusă pe ecran cu atîta urbanitate şi bucurie (şi cu o minunată selecţie de cîntece din anii '30 – Kern, Porter, Noël Coward...), încît cinismul ajunge să poată fi citit ca afecţiune: dacă-ţi place viaţa, e greu să nu-ţi placă superba cutră care este Julia. La un moment dat, fiul ei, un băiat serios care tocmai şi-a pierdut virginitatea, îi spune că „lucrul acela" nu i s-a părut mare lucru, iar ea îi răspunde (ce-ar putea să-i răspundă?) că o să mai crească. La 45 de ani, ştie că „lucrul acela" e cam totul – el şi plăcerile legate de teatru: cîte un triumf în public, cîte un rol de îndrăgostită care să-ţi mai învioreze viaţa particulară. Harwood şi Szabó au adăugat propria lor înţelepciune, în materie de viaţă şi teatru, la observaţiile de om de lume ale lui Maugham. Le-au adîncit şi le-au încălzit. *Julia* are genul de lejeritate de care numai talentele grele sînt în stare.

Cristina SÂRBU

Bologna *versus* Lisabona

Toate estimările şi evaluările făcute în ultima perioadă plecînd de la agenda Lisabona – un inventar al parametrilor maximali pe care şi i-a propus Europa pentru următorii 10 ani –, au arătat că toate ţările care au înregistrat performanţe economice şi de dezvoltare socială sînt, nu întîmplător şi ţările care au reuşit să-şi modernizeze sistemele de instruire şi educaţie. Dacă această corelaţie se probează a fi valabilă, atunci înseamnă că orice stat care îşi pregăteşte viitorul are nevoie de o investiţie de efort social şi financiar în domeniul educaţiei.

E deja un loc comun faptul că orice mutaţie produsă într-un sistem educativ astăzi, îşi face simţite efectele în minimum cinci ani şi în maximum zece. Cunoscută fiind determinarea majoră a populaţiei din România pentru atingerea obiectivelor de integrare europeană, înseamnă că regîndirea şi remodelarea procesului de educaţie devin una dintre priorităţi.

Luînd în considerare dimensiunea efortului social ce trebuie depus în acest scop nici una dintre resursele ce pot contribui semnificativ la atingerea obiectivului nu trebuie neglijată. Cu atît mai mult, un furnizor de educaţie şi informaţie cu conţinut educaţional, cu o capacitate de acoperire atît de mare ca aceea a Radioului public, nu poate fi lăsat în afara unui sistem coerent de asistare a numeroaselor categorii socio-profesionale care trebuie să răspundă la noi cerinţe în activitatea lor de fiecare zi.

Elevi sau studenţi, manageri sau medici, profesori sau jurnalişti, funcţionari publici, multe alte categorii profesionale, vor trebui să îşi însuşească un coeficient mediu de cunoştinţe, într-o formă funcţională, astfel încît să devină operante într-un timp scurt. Pentru asta, nici o strădanie nu înseamnă prea mult. De la cursul de pregătire profesională cu ţinte bine precizate la programe culturale făcute să răspundă unor cerinţe corect identificate, toate produsele cu conţinut informaţional şi nivele de accesibilitate exact măsurate vor fi utile atît elevilor şi studenţilor, cît şi celor care, la vîrsta maturităţii, continuă să îşi îmbogăţească cunoştinţele în cele mai diverse domenii.

Credem că poate fi menirea unui post de radio cu profil cultural, pe de o parte, redescoperirea capodoperelor, pe de altă parte, producerea unor pachete de programe de informare şi educare care să permită fie aducerea la zi a bagajului informaţional, fie prelucrarea unor noţiuni în formate funcţionale, care să încurajeze gîndirea interdisciplinară şi lărgirea orizontului de cunoaştere al destinatarilor.

Cui îi este frică de învăţare? Prejudecata conform căreia a învăţa este apanajul unor segmente de vîrstă bine definite şi-a încheiat cariera. A învăţa devine o activitate normală pentru orice vîrstă şi singura problemă în care rămîne de decis este CINE sau CARE va fi furnizorul căruia ne vom adresa pentru a-i solicita produse educaţionale. De ce nu şi Radioul public prin postul său cu profil cultural?! Putem vorbi, în acest sens, chiar de o misiune şi cîteva obiective. În termeni simpli am putea numi actualizarea informaţiei culturale şi formarea unei capacităţi de a accesa sisteme conceptuale şi surse de informare, performante, ambiţioase şi greu de realizat. Credem însă că postul public de radio dispune de mijloace de acoperire şi credibilitate suficiente pentru a atinge aceste ţinte. Ce rămîne de făcut? De construit un portofoliu de oferte, de atras nume şi experienţe cu maximă credibilitate şi de militat în faţa opiniei publice în favoarea responsabilizării individului cu privire la propriul său destin care mizează mult, în societatea viitorului, pe cunoaştere, pe interdisciplinaritate şi pe flexibilitate în gîndire.

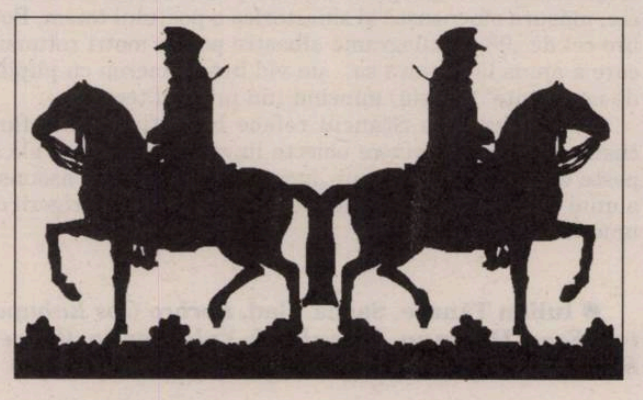

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Scene din cinemateca de sub frunte

În aceste zile, cînd Europa îşi permite incorectitudinea politică de a celebra „doar“ victoria Aliaţilor, cei mai stranii aliaţi, asupra hitlerismului (corect politic, azi, cel puţin la noi, este să nu-l diferenţiezi pe Hitler de Stalin...), nu am ascultat nici de mine, nici de Golo Mann. În numărul trecut îmi încheiam articolul scriind că ultimul om ieşit din buncărul acela, obscurul telegrafist Rochus Misch, mi se pare, azi, mai interesant decît Hitler. Fiul lui Thomas Mann, istoric cu faimă, fusese categoric, după război: „Nu trebuie scrisă biografia unui vinovat de crime în masă. Cum îşi petrecea serile; ce muzică prefera, dacă bea vin de Bordeaux sau şampanie; toate acestea nu ne interesează; ele nu au nici o pertinenţă“. L-am (şi m-am) sfidat: am intrat în cinemateca de sub fruntea personală şi mi-am pus *Ultimele 10 zile ale lui Hitler*.

De două ori – în generic şi în final – realizatorii aveau grijă să ne asigure că ceea ce vom vedea şi am văzut este, cuvînt cu cuvînt şi fotogramă cu fotogramă, adevărat. Aceste asigurări nu epuizau, nici pe departe, interesul filmului. Din „liniştea“ că toate aceste scene demente, atroce, comice, demonice s-au petrecut aievea se năştea înmărmurirea: un geniu, convins că e geniu, îşi ia dreptul de a distruge lumea, terorizîndu-i pe cei din jur, care nu-i cer decît să-i terorizeze ca semn că trăieşte. Dacă nu le-ar mai fi frică de el, ei ar muri! Alec Guiness evita clişeul, caricatura, el ne dădea un spectru al demenţei instaurate, asumate, acceptate şi, mai ales, coerente: „Vedeţi în mine un Hristos? Un geniu nu e un Mesia! Prin mine vorbeşte istoria!“ – şi de aici decurgea că „germanii-s o naţiune de infami!“, care nu-l merită, de unde şi ideea care-i îngrozea chiar pe criminalii din jurul lui că „Berlinul trebuie salvat!“ şi Germania e necesar să piară pentru a fi pedepsită că l-a trădat prin speranţa unei supravieţuiri după înfrîngere.

O scenă atingea grandoarea şi kitsch-ul unei dramaturgii la care nimeni nu are acces cu inspiraţia vieţii; e de o pregnanţă care mă obligă să pun toate vorbele la prezent: deşi „bărbaţii geniali, ca mine, nu se însoară“ şi „nu m-am căsătorit ca să pot munci ca un sclav pentru ţară“, Führer-ul consimte, într-un compromis cu umanul şi derizoriul, să se căsătorească cu Eva Braun. E descoperit, în Berlinul devastat, un ofiţer de stare civilă; i se găseşte, prin buncăr, un costum potrivit meseriei sale; se numeşte, nici mai mult nici mai puţin, Wagner – asta ca să ne lămurim încă o dată cu ce dezinvoltură şi impertinenţă Istoria îşi permite să facă porcării de calambururi în cele mai solemne momente...

Acest Wagner începe să oficieze cu totul intimidat. El declară că nu are nevoie de actul de identitate al bărbatului, „cunoscîndu-l personal“. Trece însă la identificarea martorilor, îl întreabă pe Goebbels pe ce stradă stă, acesta simte – în faţa celei mai banale întrebări – că riscă spînzurătoarea. Să spună că locuieşte pe strada Hermann Göring, sau nu? Ultimul trădător care provocase delirul furios al stăpînului fusese tocmai Hermann Göring. Mai avea sau nu stradă în Berlinul distrus? Totul se descompune şi se degradează – simultan – într-o stupiditate kolossală.

Apoi Hitler şi Eva Braun sînt întrebaţi – conform uzanţei – dacă doresc să...? Wagner e uluit de imanenţa întrebării. Cei doi răspund da – şi ei stupefiaţi că cineva, pe lumea asta, le poate pune întrebări la care trebuie să răspundă supuşi. O lumină halucinatorie trece pe chipul celui numit „mein Führer“: Wagner acesta aparţine acestei lumi?

Apoi – mai este timp pentru un „apoi“ – li se pun cele două întrebări rămase în vigoare la orice căsătorie între germani:

„Sînteţi arieni?“ Da.

„Boli ereditare aţi avut?“ Nu.

E primul interogatoriu la care se supune „mein Führer“, într-o transă în care caraghioslîcul se întredeschide, în sfîrşit, spre o geană a zădărniciei la fel de universale. După care Wagner îi declară căsătoriţi şi Hitler oferă invitaţilor fotografia lui şi două cutiuţe cu cianură. Istoria (aceea cu I mare, că n-are încotro...) nu deţine multe asemenea „numere“ în care *catharsis*-ul să se fi lăbărţat în kitsch.

Nu fac un secret – ce secrete să mai ai în 2005? – că am montat la aceste scene, ca bandă sonoră, strigătul unui vînzător de ziare, pe B-dul Elisabeta, anunţînd ediţia specială cu moartea lui Hitler: „Nu-i cu Göring, nu-i cu Ribbentrop! E cu Hicler criminalul care ne-a furat Ardealul!“. De 60 de ani, oricum aş gîndi mai mult sau mai puţin corect politic, răcnetul acesta melodios şi sintetic nu mă părăseşte la început de lună mai.

Sper să fie greşeala mea politică cea mai gravă în anii ce vin şi tot vin, sub semnul logicii kafkiene: „Nu ştiu care e întrebarea, dar răspunsul e întotdeauna: nu!“.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Iancu Marin

(PD,
fost în Partidul Pensionarilor)

De unde vine?

Techirghiol. Sînt la tratament cu soţia. Mă tratez de reumatism. Am fost zidit la Aiud 5 ani, 3 luni, 18 zile, pentru două scrisori către Europa Liberă, în calitate de căpitan de miliţie. Eliberat în 1986. În 1988 am fost iarăşi ridicat şi am fost răstignit în formă de cruce.

Miliţia

Mi-a plăcut în miliţie, nu m-a băgat nimeni cu forţa, dar nu aveam ce aveam cu miliţia, ci cu sistemul şi cu modul dictatorial în care se răsfrîngea asupra cetăţenilor patriei noastre de la oraşe şi sate. Ce m-a deranjat în special a fost prezenţa Elenei Ceauşescu în conducere. Era o neavenită, se răzbuna pe popor.

Revoluţia

Am fost pe baricadă cu Iosif, cu Raicu, cu Popică, cu Dincă şi cu mulţi alţii. Am fost pe baricadă, la Sala Dalles mi-au împuşcat fiica, 27 de ani, acolo, unde am şi o placă, de fapt. Şi ea înmagazinase o ură, fusese dată afară din facultate.

PD

Am intrat fiindcă m-am împrietenit cu Romeo Raicu, cu Szilagy şi, deşi eram ofiţer, participam alături de ei, dar fără să fiu activ, dar după aceea, cînd am ieşit la pensie, m-am înscris în Partidul Pensionarilor. Cînd am fuzionat cu PD, am ajuns alături de colegii mei de baricadă. Eu sînt acum vicepreşedinte la organizaţia pensionarilor şi vicepreşedinte la sectorul 4.

Politica

Sînt îndrăgostit de politică. În politică poţi să-ţi pui în valoare o serie întreagă de rezerve pe care le consideri necesare că aduc un aport cetăţeanului în bine. Şi eu am şi reuşit în sectorul 4 alături de colegii mei. Am alergat mult în ţară cu maşina şi am adus mulţi cunoscuţi ca să avem nişte rezultate deosebite, care au propulsat organizaţia.

Calităţi

Cinstea, moralitatea, demnitatea cu care îmi înconjor nu numai oamenii din sector, ci şi cunoştinţele şi relaţiile pe care le am.

Cultură

Sînt jurist, am şi postuniversitarul. Eu sînt afectat din punct de vedere al istoriei, mi-a plăcut mult istoria, citesc mult, am citit destul de mult, îmi plac oamenii politici care realizează ceva în viaţă.

Modele

Băsescu, contemporan! Din istorie, Titulescu, Argetoianu, Barbu Delavrancea.

Virgil Măgureanu

Eu am făcut, scos din operativ, cursul scurt de limbi străine. Acolo m-a cunoscut un coleg, Stan Mihai, scriitor din cadrul Ministerului de Interne, persecutat ca şi mine prin scrierile sale.

După Revoluţie ne-am întîlnit şi mi-a propus să merg la SRI, care într-adevăr va fi nou. Am discutat cu soţia şi aşa e cînd bărbatul nu ascultă! Ea mi-a spus, cu cel de-al şaptelea simţ al ei: nu te duce cu ei. Eu m-am dus, sperînd să fiu şi reabilitat. Nu s-au ţinut de cuvînt. Sigur, am intrat în conflict pe viziunea mea asupra SRI. Veneau tineri, dar nu-i angaja Măgureanu. I-am ridicat problema şi mi-a spus să-i dau în scris cine trebuie dat afară dintre cei bătrîni. I-am spus că nu e cazul. Şi mi-a spus că voi fi pensionat... Eu răspundeam de deţinuţii politici spre a dobîndi drepturile ce li se cuvenea. Am trecut consilier în corpul de control al Ministerului de Interne, în timpul lui Babiuc. După aceea a venit Dănescu. El m-a trimis la Circulaţie. Cînd a venit Tărăcilă m-a dezactivat. Revoluţionarii au mers peste Iliescu, peste Tărăcilă, iar m-am activat. Apoi, iarăşi m-a dezactivat şi iarăşi revoluţionarii autentici m-au activat. Ei, a treia oară am spus că mă lipsesc. Eram şeful serviciului însoţiri demnitari din Poliţia Rutieră.

„Mizez pe neprofesionismul actorilor“

– interviu cu Gabriel PINTILEI –

La Teatrul Luni de la Green Hours, la sfîrşitul lunii trecute a avut loc premiera piesei Elevator 2, *scrisă şi regizată de Gabriel Pintilei, cu Iulia Verdeş şi Cristi Petrescu.*

De ce Elevator 2?

E vorba despre acelaşi text scris de mine, *Elevator*, dar cum piesa se joacă şi la Teatrul Foarte Mic, în regia Adrianei Zaharia, cu Simona Popescu şi Şerban Mihăluş, am încercat să preîntîmpin orice confuzie. Actorii mei sînt foarte tineri: Iulia Verdeş e elevă într-a XI-a la Liceul „Gheorghe Şincai“, iar Cristi Petrescu e în clasa a X-a la Liceul „Dinu Lipatti“, secţia teatru. Iulia a mai lucrat cu un prieten de-al meu de la Teatrul „Odeon“, iar Cristi a jucat alături de Donald Sutherland şi n-a făcut-o rău deloc. Sînt doi actori extrem de ascultători şi de muncitori şi sînt foarte mulţumit de ce a ieşit.

Deci tu îţi regizezi propria piesă care, în acelaşi timp, e montată şi la alt teatru de un alt regizor. Eşti un autor de succes.

(Rîde) M-au întrebat mulţi de ce pun în scenă încă o dată acest text. Atunci cînd am scris piesa am gîndit-o cu o semnificaţie anume şi am vrut dintotdeauna să scot din acest text intenţiile mele iniţiale. În plus, am ajuns să fac modificări masive în text. Mi se părea că nu se mai potriveşte, parcă nu-l scrisesem tot eu, parcă era vorba de două persoane diferite şi mă întrebam tot timpul cum de am scris aşa ceva...

Acum îi înţelegi pe dramaturgi.

Ai să rîzi, dar cel mai tare îi înţeleg pe actori. Am început să apreciez mult mai mult munca mea de actor şi, mai ales, munca cu ceilalţi actori. Ce bătaie de cap ca regizor! Să te ocupi de jocul actorilor, de scenografi, de luminişti, de muzică etc. Prin comparaţie, munca cu actorii e sublimă.

Eşti nemulţumit de dramaturgia contemporană? De ce scrii tu?

Elevator e prima piesă scrisă de mine, dar nu am nici o problemă cu dramaturgii. Am scris-o pentru că am auzit această întîmplare şi am vrut neapărat să o pun în scenă. În fond, e vorba de un fapt banal: doi tineri blocaţi în liftul unei clădiri londoneze sfîrşesc tragic. După fiecare spectacol merg la oameni din sală, pe care nu îi cunosc, şi îi întreb cum li s-a părut piesa. Vreau să aflu opinia lor de neprofesionişti, să aflu dacă ceva nu merge şi dacă aş putea schimba ceva în bine. Mulţi spun că piesa e foarte dură. Ceea ce nu ştiu ei e că situaţia adevărată a fost cu mult mai dramatică. Clădirea era, de fapt, o fabrică a unei corporaţii americane care pe perioada verii – mai exact a lui august 2002 – se afla în renovare. Muncitorii lucrau la faţadă şi, în cele trei săptămîni cît au fost captivi în lift, tinerii erau practic înconjuraţi tot timpul de oameni. Îi despărţeau doar cîţiva metri, dar cu toate astea nu au fost auziţi. Ce m-a impresionat cel mai mult a fost faptul că nu au putut fi identificaţi şi nici azi nu li se ştiu numele. Aveau 18 ani, iar piesa am scris-o în memoria lor.

Care ar fi principala diferenţă dintre montarea ta şi cea a Adrianei Zaharia de la Teatrul Foarte Mic?

Eu am mizat cumva pe neprofesionismul actorilor, pe puritatea şi pe tinereţea lor. În montarea mea nu se respectă multe dintre regulile teatrului clasic, reguli precise şi minuţioase. Aici sînt multe scene în care se vorbeşte cu spatele la public, de pildă. Bineînţeles că există o schemă în cadrul căreia ei se mişcă pe scenă, dar le-am dat multă libertate şi acest lucru conferă spectacolului multă umanitate.

Pe ce mizezi în montarea ta?

Exact pe acest lucru: pe situaţie şi pe „omenia“ – dacă pot spune aşa – cu care poate fi abordată. Le-am spus, Iulianei şi lui Cristi, să joace ca nişte oameni disperaţi, nu ca nişte actori. Nu am abordat soluţii regizorale ingenioase, nu am propus o scenografie complexă. Am stat retras ca un arbitru care, cu cît iese mai puţin în evidenţă, cu atît mai bine pentru meci. Şi mă bucur că după fiecare reprezentaţie publicul laudă jocul acestor puşti extraordinari.

Cine e publicul piesei?

Din fericire, aici la Green Hours publicul e superformat. De atîţia ani de cînd e Green-ul a văzut multe spectacole interesante şi are gustul format. La orice teatru instituţionalizat calitatea publicului e o problemă. Limbajul piesei e uneori mai dur şi la un alt teatru acest lucru ar fi putut fi o problemă. Aici nu. Şi oricum, nu o facem din frondă, astăzi eşti nonconformist dacă vorbeşti elevat. Pur şi simplu aceasta e limba vorbită şi orice om stilat, ajuns într-o asemenea situaţie limită, s-ar comporta primar, ar înjura etc. Nu e vorba de nonconformism.

a consemnat Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Taci, te rog!

Taci, te rog (Editura Polirom) te îndeamnă Raymond Carver – tatăl curentului minimalist (mamă, Ann Beattie), scriitorul care a relansat proza scurtă americană. Nu e şi cea mai bună carte a lui, dar cele 22 de povestiri au un impact *underground* datorită influenţei lui John Gardner („limbajul, în proză, trebuie să fie firesc“) şi mai ales a unei imponderabile greu de definit, situate deasupra talentului. Printre subiecte minore şi personaje comune, esenţialul e surprins în glasuri şi gesturi mărunte, irelevante ca o electroencefalogramă plată la care te uiţi totuşi neliniştit, fără să înţelegi prea bine de ce, aşteptînd ceva, şi uneori pe bună dreptate: linia *eeg* tresare brusc, iar piesa se termină ori începe cu adevărat. O piesă cu oameni obişnuiţi sau, mai exact, mediocri (o mediocritate ce se autoidentifică însă, iar în cel mai fericit/dramatic caz, doreşte, fără a izbuti, să iasă din cadru). Căldura scriitorului îi face transparenţi pe toţi aceşti anonimi, şi vezi resorturile aşteptînd să le pompeze afară frumuseţea, atîta cîtă e. Transcrierea banalului capătă proporţiile gigantice ale minusculei drame conţinute cotidian. Raymond Carver nu încheie niciodată bucla – un capăt rămîne suspendat în balans pentru a indica ora perpetuă a melancoliei, dezamăgirii, singurătăţii. Privite cu lupa unei răvăşitoare compasiuni. A speranţei inutile, dar în *stand by* – cartea evoluează de altfel pe traseul replicilor din finalul primei povestiri: „Ce aştepţi? Simt că viaţa mea se va schimba. O simt“.

Răzvan PETRESCU

Raluca BEM NEAMU

Imagini nipone impresionate

*În Rotonda Muzeului Naţional de Artă al României poate fi vizitată pînă pe 5 iunie expoziţia de fotografie „Tokyo – 100 de ani“. Expoziţia este organizată de muzeu în colaborare cu Ambasada Japoniei la Bucureşti şi JCII Photo Salon (*Japan Camera and Optical Instruments Inspection and Testing Instruments*).*

O istorie serioasă a fotografiei în Japonia indică anul 1646 ca prim moment cunoscut pentru apariţia pe teritoriile nipone a unei camere obscure, printr-o filieră olandeză de comerţ. Traseul imaginii imortalizate cu ajutorul mecanicii continuă în paralel cu invenţiile europene, urmîndu-le îndeaproape pentru ca, după al doilea război mondial, Japonia să dea tonul în ceea ce priveşte tehnologia în domeniu. Expoziţia deschisă în Bucureşti ilustrează istoria fotografiei nipone, propunînd teme specifice, dar şi influenţe ale acestei arte venite cu generozitate de pe continentul european.

Cele mai vechi capturi de imagini sînt din anii 1890, iar această precocitate, odată mărturisită, ar putea pune pe gînduri. Atunci, peisajele urbane sau naturale în alb-negru sînt pictate manual de artişti angajaţi special pentru această activitate artizanală, două treimi dintre angajaţii studiourilor foto avînd această îndeletnicire. Imaginile apar pe cărţi poştale, iar noul rol comercial al fotografiei schimbă şi statutul celui care o produce. Din fotograf practician *(shashin-shi)*, „meşterul“ devine vînzător de imagini *(shashin-ya)*. Fotografiile turistice călătoreau mai ieftin decît oamenii, potolind curiozitatea celorlalte continente pentru un tărîm atît de exotic cum este Japonia. Tot în această perioadă, mai precis în 1886, împărăteasa apare în public cu tot *fashion*-ul veşmintelor vest-europene, ca un început cu iz reformator pentru femeile japoneze, care încep să schimbe chimonurile cu rochiile europene. Şi în această perioadă, dar şi în anii următori, portretele ilustrează ambele maniere de a se purta: actriţe, artiste sau scriitoare pozează artificial cu umbreluţe şi cu piciorul peste picior într-o manieră căutat destinsă, occidentală, sau stau liniştite în interioare tradiţionale, ca o replică japoneză. Modelele întîlnirii dintre civilizaţii coexistă în vestimentaţie, numai provincialii fotografiaţi în faţa templelor sau înaintea palatului împăratului par atemporali. Fie că se întîmplă în anii 1900, fie spre sfîrşitul secolului al XX-lea, ei apar modeşti şi pioşi ca o constantă a spiritului simplu şi esenţializat în care sînt educaţi.

Începutul anilor 1900 s-a manifestat în sensul producerii şi consumării fotografiei ca gen al artei, intervenţiile subiective într-o imagine aparent obiectivă devenind modă. Fotograful Jun Watanabe, prezent în expoziţie, propune imagini impresioniste de atmosferă, în care filtrul descompune contururile imprimînd aerului un plus de abur şi de lumină plină. O parte din lucrări sînt stilizate într-o prematură intenţie *manga* (animaţie japoneză) sau apropiate grafic de o altă pasiune tipărită genetic în substanţa creatoare a naţiei: gravura.

Anii '30 ai secolului trecut ilustrează o Japonie veselă şi îmbelşugată, cu baruri pline de oameni bucuroşi şi de postere europene, cu plimbări prin parcuri matematic construite. Fotografiile-eseu dezvoltă o zonă a clişeului narativ cu vocaţie simbolistă, reprezentate aici prin „Melancolie – Sandale în grădină“ de Hachiro Suzuki. Războiul şi perioada postbelică au lăsat patrimoniului mondial imagini manifest în care peisajul pustiit şi scenariile atomice joacă rolul principal. Fotografiile care au pornit din această prizare a catastroficului fac parte dintr-o şcoală de jurnalism fotografic întemeiată de Yonosuke Natory.

A doua jumătate a secolului impune un leit-motiv pe care l-am sesizat şi în fotografia de dinaintea războiului, dar abia aici el devine apăsător: îmbulzeala. Diversitatea fotografiilor, ilustrînd stresul contemporan şi obsesia demografică a japonezului, este incredibilă. Pe străzi, la maraton, în staţii de tramvai, la metrou, la plimbare în parcuri, mulţimea de biciclete în faţa gării sau aglomeraţia de la cimitir constituie modalităţi de a înregistra pulsul unei civilizaţii *pline*.

În urma traseului fotografic prin expoziţie, mi-au impresionat memoria cîteva imagini-reper: portrete de actriţe japoneze în ipostaze occidentale, surprinse în ateliere cu fundaluri pictate, ori dimpotrivă, la un ceai printre piese de mobilier simple, chipuri migdalate cu crenguţe de cireşi pe fundal şi, nu în ultimul rînd, citadinul aglomerat al străzii, pe scurt, contraste într-o lume agitată.

Nightlosers a împlinit 11 ani, iar fanii care au aşteptat (numărînd zilele) un nou album, au de ce se bucura. A apărut, deocamdată în avanpremieră, noul album cu titlul *Rhythm&Bulz* (casa de discuri MACONDO) care conţine 14 piese absolut noi. Trupa româno-maghiaro-germană continuă să-şi dezvolte stilul de pe „Plum Brandy Blues“, infuziile de country şi funk fiind „distilate“ în acelaşi alambic balcanic. Bonus track: „Dragostea-i ca şi o rîie“. (**S. S.**)

colţul scurt

Unde ne ducem copiii?

Oferta culturală pentru copii a lunii mai pare să fie ceva mai bogată decît precedentele. Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa“ este de departe cel mai activ. Trei expoziţii sînt deschise în prezent: „Acasă la Antipa“ reface laboratorul de lucru al savantului (piese de mobilier, instrumentar ştiinţific, obiecte de uz personal ş.a), iar expoziţia de acvarii cu peşti exotici precede vizitarea unei corăbii de cercetări marine unde le sînt prezentate copiilor informaţii despre biologia celor mai populare specii de peşti răpitori.

Pe 19 mai, la Teatrul „Ion Creangă“ are loc a treia ediţie a Festivalului de modă *Kids' Fashion Day* unde sînt prezentate colecţiile de vară ale caselor de modă pentru copii. Evenimentul pare însă unul monden. Părinţii interesaţi să ştie că intrarea costă.

În fine, începînd cu 27 mai, la Palatul Naţional al Copiilor din Bucureşti, se va desfăşura Salonul Copilului Pino în cadrul căruia vor avea loc expoziţii cu vînzare de articole pentru copii, concursuri de miss şi mister, festivaluri de dans, teatru şi muzică, tombole. Trimite-ţi copiii să se distreze! (**M. C.**)

o perspectivă transatlantică

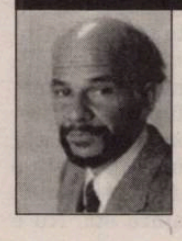

Melvyn KRAUSS

Franţa îi spune NU lui Chirac, nu Europei

Cei mai mulţi observatori sînt de acord că un „nu“ la referendumul francez din 29 mai va diminua foarte mult poziţia şi influenţa preşedintelui francez Jacques Chirac, atît în Franţa, cît şi în Europa. Dar se înşală în ce priveşte efectele asupra Uniunii Europene.

Votul împotriva Constituţiei UE nu ar însemna că francezii spun NU Europei, aşa cum mulţi tind să creadă; ar fi doar un vot de neîncredere pentru preşedintele Chirac. Tot ce diminuează influenţa lui Chirac trebuie luat ca o veste bună pentru Europa şi integrarea europeană. Chirac a slăbit UE susţinînd un model de stat protecţionist pentru Europa şi le spunea noilor membri „să tacă“ cînd nu sînt de acord cu el. Cei care doresc o Uniune Europeană şi mai profund integrată, ar trebui să îşi dorească un „nu“ francez, fiind perfect conştienţi că acest „nu“ înseamnă a face ce trebuie din motive greşite.

În loc să se supună dorinţelor Franţei, preşedintele Băsescu i-a avertizat pe liderii francezi să nu mai dea lecţii ţării sale. Acesta este viitorul Europei.

Chiar înainte de referendumul din mai au existat indicii că abilitatea Franţei de a modela UE conform intereselor sale s-a diminuat. Foarte recent, preşedintele României Traian Băsescu a semnat Tratatul de aderare la UE. Chiar înainte de semnare, ministrul de Externe francez, Michel Barnier, l-a mustrat pe Băsescu pentru lipsa „reflexului european“. Motivul? Băsescu plănuieşte să alinieze România politicilor economice liberale anglo-saxone şi doreşte o relaţie specială cu Marea Britanie şi SUA pentru întărirea securităţii în zona Mării Negre. În loc să se supună dorinţelor Franţei, preşedintele român i-a avertizat pe liderii francezi să nu mai dea lecţii ţării sale. Acesta este viitorul Europei. Chiar şi în condiţiile unor strînse legături istorice cu Franţa, ţări asemenea României se opun Franţei, pentru că Chirac şi colegii lui nu le oferă tipul de „reflex european“ pe care-l doresc şi de care au nevoie.

Olanda, o ţară tradiţional pro-europeană, ar putea de asemenea să dea un vot negativ Constituţiei la referendumul propriu (care va avea loc după cel francez) – nu numai ca un protest împotriva politicilor moraliste şi conservatoare ale Guvernului Balkenende, dar şi ca semn de respingere a unei Europe dominate de interesele Franţei şi Germaniei. Pur şi simplu, statul providenţial nu şi-a făcut datoria în Europa continentală, iar sondajele arată că alegătorii s-ar putea răzbuna pe proiectul de Constituţie.

Susţinătorii „da“-ului sînt îngrijoraţi, afirmînd că un „nu“ francez va opri extinderea UE şi va sabota euro. „Care vor fi perspectivele pentru discuţii constructive cu Turcia, sau care va fi situaţia aderării statelor din Balcani, dacă electoratul francez întoarce spatele Europei?“ se întreabă Philip Stephens în *Financial Times*. Oarecum adevărat. Dar un vot negativ nu va însemna că electoratul francez a întors spatele Europei. Nu lărgirea UE este în joc, ci dacă această extindere va urma principiile „corporatiste“ sau pe cele ale pieţei libere.

Wolfgang Munchau de la *Financial Times* consideră că respingerea Constituţiei UE ar putea sabota euro. „Fără perspectiva unei uniuni politice pe baza unui tratat constituţional – scrie Munchau – o monedă unică a fost întotdeauna greu de justificat şi ar putea să se dovedească şi mai dificil de susţinut. Fără o Uniune politică, euro nu este nici pe departe atît de atractiv“.

Dar respingerea franceză a Constituţiei nu implică fragmentarea politică a UE. În situaţia în care Constituţia nu este ratificată, Tratatul de la Nisa rămîne documentul operativ al Uniunii. Nu există nici un motiv pentru care în UE s-ar instala haosul – şi euro ar cădea – cu Tratatul de la Nisa în vigoare, avînd în vedere că pînă acum nu s-a întîmplat asta.

Adevărul este nu numai că euro va supravieţui unui vot negativ în Franţa, ci va prospera. Principiile economice liberale ale Marii Britanii sînt mult mai utile creşterii economice şi prosperităţii Europei decît cele protecţioniste ale Franţei. Piaţa a înţeles deja asta. Cu toate sondajele care prezic un vot negativ, euro rămîne puternic pe pieţele valutare.

Nu există nici un motiv pentru care în UE s-ar instala haosul – şi euro ar cădea – cu Tratatul de la Nisa în vigoare.

Votul negativ francez nu numai că îl va marginaliza pe Chirac în Europa, dar va submina influenţa alianţei franco-germane, care a servit în mod defectuos Franţa, Germania şi Europa în ultimii ani. De fapt, Europa s-ar putea afla în pragul unei rearanjări politice majore cu francezii votînd „nu“ şi cu Tony Blair cîştigător la alegerile din Marea Britanie. Cu Chirac în cădere şi Blair în urcare, o alianţă anglo-saxonă-germană ar putea să ia locul celei franco-germane prezente. Acesta ar fi într-adevăr un progres.

Melvyn Krauss *este* senior fellow *la Hoover Institution, Stanford University.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

Katinka BARYSCH

La un an după extindere

Cînd Uniunea Europeană a acceptat zece noi membri în mai 2004, mulţi s-au temut că o asemenea lărgire ar putea aduce haosul în economia europeană şi ar bloca procesul de luare a deciziile în Uniune. După un an, este clar că a fost un succes. Creşterea economică a noilor membri s-a accelerat şi reformele economice în toată zona euro au fost încurajate. Totuşi, din punct de vedere politic, UE nu a digerat încă această extindere şi se observă semne îngrijorătoare de creştere a divergenţelor între „vechea“ şi „noua“ Europă.

Cei mai mulţi economişti se aşteptau ca integrarea propriu-zisă să aibă un efect limitat asupra creşterii economice în Europa Centrală şi de Est. La urma urmei, comerţul din Estul şi cel din Vestul continentului erau aproape integrate atunci cînd noii membri s-au alăturat UE. Totuşi, datorită integrării, aceşti noi membri s-au bucurat de un *boom*. La începutul lui 2004, est-europenii au fost cuprinşi de febra achiziţiilor, temîndu-se că odată cu intrarea în UE cresc taxele şi preţurile. Investiţiile străine directe au rămas ridicate, companiile din Europa de Vest avînd beneficii din ţări cu costuri reduse, ca Slovacia şi Polonia.

Pînă şi cei mai sceptici fermieri par acum mulţumiţi.

Exporturile şi importurile între noii membri şi zona euro au crescut în 2004, încurajate de înlăturarea ultimelor bariere economice. Creşterea economică puternică a atenuat temerile că noii membri nu se vor descurca în UE. Pînă şi cei mai sceptici fermieri par acum mulţumiţi. Ei au beneficiat de subvenţii europene şi de cererea europeană continuă pentru produsele alimentare ieftine din Est. Cele mai recente sondaje arată creşterea susţinerii pentru UE în noile state membre.

Între timp, guvernele est-europene au menţinut ridicat ritmul reformelor economice. Clasamentul CER de la Lisabona din 2005 consideră că noii membri sînt „eroi“ ai reformei, de la investiţia în inovare pînă la deschiderea pieţelor. Banca Mondială a clasificat în 2004 Slovacia ca ţara cu cele mai rapide reforme din lume. Acelaşi organism situează Slovacia, alături de Lituania, între primele 20 de state în care este cel mai uşor să faci afaceri.

Aşa cum era de aşteptat, extinderea UE a avut un efect mult mai redus în vechile state membre – ţările est-europene sînt, pur şi simplu, prea mici ca să influenţeze direct creşterea economică în Germania sau Italia. Dar extinderea ar putea aduce ceea ce ani întregi de dezbateri nu au reuşit: reforme mai rapide în ţările mari din zona euro.

Extinderea ar putea aduce ceea ce ani întregi de dezbateri nu au reuşit: reforme mai rapide în ţările mari din zona euro.

Nicăieri nu e mai evident decît în domeniul fiscal. Cele mai multe ţări est-europene au redus taxele în timpul cursei de integrare. Unele state, asemenea Slovaciei şi Lituaniei, au mers şi mai departe prin introducerea cotei unice de impozitare. Aceste reforme declanşează reacţii pe continent. În acest an, Austria a redus impozitele pentru companii de la 34 la 25%, iar Germania de la 25 la 19%. Schimbările ar putea fi şi mai importante pe piaţa muncii. De teamă că locurile lor de muncă se vor muta în Est, muncitorii germani de la Siemens sau Volkswagen au fost de acord cu îngheţarea salariilor în condiţiile creşterii numărului orelor de muncă. Franţa a flexibilizat regula celor 35 de ore pe săptămînă. Ambele state încearcă să-şi liberalizeze piaţa muncii, ca răspuns la competiţia ridicată din Uniunea lărgită.

Asemenea reforme se vor dovedi pozitive pentru creşterea din zona euro pe termen mediu şi lung. Dar pe termen scurt au determinat o reacţie anti-lărgire şi anti-UE în multe state vest-europene. În Germania şi Austria cei care consideră că a face parte din UE este un lucru rău sînt la fel de mulţi acum ca în ţările tradiţional eurosceptice, cum sînt Suedia şi Marea Britanie. Unii politicieni din aceste ţări au început să exploateze aceste sentimente. Noii membri sînt acuzaţi de „*dumping* social“ – termen care stîrneşte emoţii politice în jurul competiţiei pentru salarii mai mici. În realitate, Polonia cheltuie acelaşi procent din PIB pe asigurări sociale ca şi Germania, în timp ce în Cehia impozitele pe salarii sînt peste media europeană. Dar mulţi muncitori simt că în Uniunea lărgită competiţia a devenit oarecum „nedreaptă“. În martie, zeci de mii de oameni au demonstrat pe străzile din Bruxelles, cerînd ca „Europa socială“ să fie apărată. Est-europenii suspectează vechea Europă că încearcă să-i împiedice să beneficieze din plin de avantajele integrării. Taberele Est-Vest au devenit evidente în dezbaterile UE privind directiva referitoare la servicii, bugetul UE şi politica fiscală.

Dacă scindarea se va consolida, UE riscă să piardă multe din beneficiile extinderii. Într-o uniune divizată, vechea Europă ar putea avea o creştere economică redusă, din cauza rezistenţei la reforme şi a protecţionismului. Noua Europă ar putea fi resentimentară, eurosceptică şi mai instabilă politic. Politicienii din ambele tabere ar trebui să le reamintească alegătorilor cît au cîştigat ţările lor pentru că au fost de partea extinderii şi să-i convingă să o vadă ca o oportunitate şi nu ca o ameninţare.

Katinka Barysch *este economist-şef al Centre for European Reform (CER), think-tank din Londra. CER (www.cer.org.uk) este o organizaţie prestigioasă, care susţine construcţia europeană, venind însă cu propuneri de îmbunătăţire a politicilor UE. Revista* The Economist *afirma anul trecut despre CER că este „un think-tank care reuşeşte să fie şi atlanticist şi eurofil“. Articolul este reprodus de* Dilema veche *cu acordul autoarei.*

traduceri
de Cristian GHINEA

Lorena ARMULESCU
Robert GOLDSMITH

O Britanie mai bună

La fotbal cîştigă mereu nemţii. La alegeri, Tony Blair

O Britanie pe clase (şi laburistă din nou)

Victoria Partidului Laburist la aceste alegeri nu este cîtuşi de puţin o surpriză. Totuşi, acest vot pentru Tony Blair nu reprezintă, de fapt, nivelul de mulţumire faţă de premier şi de partidul său, după aproape nouă ani de guvernare. O treime din electoratul lor s-a declarat profund dezamăgită de Blair, însă nu consideră că ar avea vreo alternativă. Aşa că circumstanţele acestor alegeri i-au favorizat din plin pe laburişti.

Printre aceste circumstanţe, prima este lipsa de încredere în conservatori şi în liberal-democraţi. Cărui fapt se datorează reţinerea faţă de al doilea şi al treilea partid din Marea Britanie? În cazul liberalilor e simplu: o oarecare inconsecvenţă, un oarecare oportunism dublat de vaga aură duplicitară a liderului Charles Kennedy, lasă acestui partid doar electoratul din cale-afară de nemulţumit de laburişti şi de războiul din ce în ce mai costisitor din Irak. Tradiţional, liberalii au puţine şanse din cauza sistemului de vot uninominal majoritar simplu, care avantajează doar primele două partide. Totuşi, electoratul liberalilor este în creştere, ţinînd cont că sînt atît de aproape, poate mai aproape ca niciodată, de conservatori (obţinînd peste 60 de locuri în Parlament, cu 13 mai mult decît în 2001), ceea ce l-a făcut pe Kennedy să declare, imediat după alegeri, că „o nouă eră, era politicii cu trei partide puternice, a început şi în UK".

Conservatorii n-au scăpat încă de „dezastruoasa moştenire" de imagine lăsată de Margaret Thatcher.

Conservatorii n-au scăpat încă de „dezastruoasa moştenire" de imagine lăsată de Margaret Thatcher. Pentru intelectualul din România, şi mai ales pentru intelectualul de dreapta din România, informat despre virtuţile guvernării „doamnei de fier", această afirmaţie poate pune în încurcătură. Însă pentru muncitorul de rînd din Marea Britanie, şomajul fără precedent, grevele nesfîrşite, recesiunea economică, eşecurile repetate ale privatizărilor sălbatice, unele dintre ele avînd efecte abia astăzi (cum ar fi privatizarea căilor ferate, neglijate şi responsabile pentru un serviciu din ce în ce mai scump şi mai nesigur) sînt de neiertat. În plus, urmaşul conservator al doamnei Thatcher, John Major, n-a reparat prea mult lucrurile, rămînînd în conştiinţa colectivă cu *Miercurea Neagră* – ziua în care bursa londoneză a fost complet zdrobită. La această imagine moştenită se mai adaugă o criză a liderilor în Partidul Conservator, al cărui electorat a fost răsfăţat, mai ales de la Churchill încoace, cu figuri marcante. După Margaret Thatcher, persoane ca John Major sau Michael Howard nu par să fi reuşit să mulţumească exigentul electorat tradiţional al partidului lor. În plus, percepţia generală este că *the tories* sînt cam rătăciţi, nu prea au nici o forţă, sînt cam populişti şi se cam agaţă de temele care par a fi „pe val": taxele, imigraţia, spitalele murdare etc. Michael Howard, fiu al unor evrei ardeleni emigraţi în Ţara Galilor, contracandidatul lui Tony Blair anul acesta, are o cotă de încredere cu mult sub cota de încredere a partidului, ceea ce confirmă, pe de o parte, criza de lideri a conservatorilor, iar pe de alta, o constantă a politicii britanice de secole: segregaţia de clasă a electoratului.

Dacă pe continent această segregare tinde să devină istorie, în insulă tradiţia se păstrează şi se păstrează cît se poate de vie. Iată un singur exemplu care nu ar putea fi posibil în România: în timpul guvernării Thatcher, Widnes, un orăşel industrial din nord-vestul Angliei, a fost, din punct de vedere administrativ şi juridic, „mutat" din districtul Lancashire, recunoscut pentru numărul mare de afaceri mici şi mijlocii, în districtul Cheshire, foarte industrializat. Schimbarea s-a făcut pentru ca parlamentarul de Lancashire să-şi păstreze scaunul şi să nu fie înlocuit de unul laburist (astfel, conservatorii au scăpat de 120.000 de voturi ale muncitorilor din Widnes). Şi, în general, dacă priviţi harta electorală a Regatului Unit acum, după alegeri, veţi vedea că zonele puternic industrializate sînt „roşii" (laburiste), iar zonele „postindustriale", adică zonele cu industrie mică şi mijlocie, sînt „albastre", adică reprezentate de parlamentari conservatori.

O Britanie cu probleme

Pe lîngă neîncrederea în conservatori şi în liberali, la votul acordat laburiştilor a contribuit şi starea societăţii rezumată de cele 5 soluţii menţionate de conservatori în *Manifestul* lor: taxe mai mici, disciplină în şcoală, spitale mai curate, poliţie mai puternică, imigraţie controlată.

Economia. În timp ce Tony Blair declara „Sărăcia să devină istorie!", Michael Howard le spunea reprezentanţilor Camerei de Comerţ, acum cîteva zile, că „pentru prima dată, venitul pe cap de locuitor din Regatul Unit este mai mic decît cel din Irlanda, iar Regatul Unit a picat brusc de pe locul 4 în topul celor mai bogate ţări din lume pe locul 11!". (O informaţie corectă doar după criteriul venitului mediu pe cap de locuitor.)

Problema salariului minim a fost o altă temă fierbinte: în timp ce laburiştii vor să-l mărească (este acum 4,85 de lire pe oră), conservatorii vor să-l anuleze cu totul, fiind „o soluţie extremă, periculoasă şi inutilă". Or, se ştie că populaţia slab educată, alcătuind categoria celor care se înscriu în schema salariului minim, va fi întotdeauna o susţinătoare a acestui soi de intervenţie a statului în activitatea economică. Astfel că propunerea conservatorilor nu s-a dovedit prea populară.

Problema taxelor uriaşe, pe care partea activă a societăţii trebuie să le plătească, este pe cale să transforme electoratul tradiţional al laburiştilor, muncitorii, într-o clasă de asistaţi social. De altfel, campania Partidului Laburist a fost în cea mai mare parte îndreptată spre aceştia. Tinerii care termină liceul şi preferă să trăiască asistaţi social (iar asta înseamnă ajutor de la stat pentru copii, pentru chirie, pentru maşină, pentru căutarea unei slujbe, iar în această campanie s-a vorbit chiar şi despre un credit pentru plata taxelor!), beneficiile pentru cei incapabili de muncă, din ce în ce mai numeroşi întrucît criteriile de acordare a acestor beneficii sînt din ce în ce mai laxe, beneficiile pentru pensionari şi pentru azilanţi sînt măsuri clare de „trădare" a electoratului tradiţional laburist, format din oameni activi social şi economic.

În plus, aceste taxe fac din Regat un concurent dezavantajat pe piaţa comună, crescînd preţul serviciilor şi al produselor oferite de companiile britanice în comparaţie cu cele de pe continent. Astfel, investitorii britanici se orientează din ce în ce mai mult spre ţări în care munca nu costă atît de mult, cum ar fi România, Bulgaria, India etc.

Educaţia. Marea Britanie are nevoie de profesori. Numărul din ce în ce mai mic al celor care aleg o astfel de profesie, preferînd altele mai bine plătite, conform cu educaţia lor, este în permanentă scădere. Asta în timp ce delicvenţa juvenilă şi abandonul şcolar cresc îngrijorător. În 2004, crimele comise de cei sub 18 ani se pare că s-au dublat faţă de anul 2000. În plus, încă 5 ani cu Tony Blair înseamnă şi păstrarea taxelor mari pentru învăţămîntul superior (ceea se dovedeşte a fi o măsură pragmatică a Guvernului laburist, pînă la urmă, contribuind pe termen lung la creşterea electoratului lor, nu?).

Sănătate. Laburiştii şi-au centrat propunerile pentru Sistemul Naţional de Sănătate pe tema: *acces gratuit!* În timp ce conservatorii doreau operaţii contra cost, dar şi desfiinţarea listelor de aşteptare, laburiştii caută soluţii pentru descurajarea practicii private a medicilor pregătiţi pe banii statului.

Criminalitatea. Copii scăpaţi de sub control, eliberări înainte de termen, prea multă administraţie în poliţie, prea puţine închisori, prea multă corectitudine politică dăunătoare sînt reproşuri aduse guvernării laburiste şi haosului creat în jurul autorităţii Internelor.

Imigraţia. Problema celor care caută azil în UK a devenit şi o problemă a statului britanic. Cei mai mulţi dintre respinşi (chiar şi în urma numeroaselor apeluri şi recursuri pe care sînt ajutaţi chiar de stat să le facă) îşi pierd urma, înmulţind numărul imigranţilor ilegali din insulă. Sperînd că va smulge cît mai multe voturi din partea numeroşilor britanici revoltaţi de această situaţie, Michael Howard a susţinut pe tot parcursul campaniei un discurs violent anti-imigraţie, vorbind despre supravegherea permanentă a graniţelor, despre analizarea dosarelor de acordare a azilului în străinătate, despre descurajarea financiară a imigranţilor etc. A reuşit astfel să-şi contrarieze şi să-şi cam stînjenească, de fapt, electoratul tradiţional, format din clasa de mijloc a celor educaţi, liberali, deschişi spre contactul cu exteriorul, poate plictisiţi sau poate îngrijoraţi oarecum de tradiţionalii imigranţi din Orientul Mijlociu şi Apropiat, dar bucuroşi, pînă la urmă, de drepturile noilor est-europeni admişi în UE, „care pot furniza un model de muncă onestă şi disciplinată, în care poţi avea încredere". (v. Mary Kenny, „The Russians are coming. Splendid", în *The Times*, 2 mai 2005.) În plus, scandalurile legate de permisele de muncă abuziv acordate unor români şi bulgari, scandalul imens creat de presă în jurul vizei acordate privilegiat doicii copiilor fostului ministru al Imigraţiei, David Blunkett, scandalurile în jurul multor imigranţi suspecţi de terorism, unii chiar dovediţi, dar pentru care Guvernul, în numele drepturilor omului, a cerut un proces corect etc., toate astea au creat impresia unui Guvern care a cam pierdut controlul asupra graniţelor.

Conservatorii nu vor să aibă nimic de împărţit cu Europa, cu atît mai puţin banii, taxele, legile şi autoritatea.

Constituţia Europeană, lira *versus* euro. În timp ce principala temă a politicii externe liberale este protestul la adresa războiului din Irak, conservatorii s-au concentrat pe opoziţia faţă de Constituţia Europeană. În general, aceştia din urmă nu vor să aibă cam nimic de împărţit cu Europa, cu atît mai puţin banii, taxele, legile şi autoritatea.

Howard s-a exprimat de nenumărate ori împotriva „abuzurilor" UE şi în nici un caz nu vrea ca probleme arzătoare ale ţării sale, sociale sau economice, să fie reglementate de la Bruxelles. Şi unii şi alţii vor organizarea unui referendum cu privire la adoptarea Constituţiei Europene, diferenţa este că unii – laburiştii şi liberalii – vor milita pentru un DA hotărît, iar în cele din urmă şi pentru adoptarea monedei europene, iar alţii, conservatorii şi naţionaliştii din UK Independence Party – pentru un NU hotărît.

Războiul. Cu două zile înainte de alegeri, un alt soldat britanic a fost ucis în Irak. Familia acestuia a protestat public la adresa războiului şi a cerut investigaţii cu privire la legalitatea lui. Cu cîteva luni în urmă, un imens tărăboi mediatic s-a creat în jurul tragicului caz al lui Ken Bigley, un inginer englez răpit de gruparea lui Abu Mousad Al Zarqawi, un caz cu încărcătură emoţională naţională, prin care trec şi românii în aceste zile. Atunci, Tony Blair a pierdut mult din popularitate, dar nu a pus niciodată la îndoială legalitatea războiului, deşi a regretat informaţiile greşit furnizate de serviciile secrete britanice şi americane privind armele lui Saddam.

Dar, deşi în Irak s-au desfăşurat alegeri, faptul că Orientul Mijlociu este un loc mai nesigur decît oricînd şi că aproape 90 de britanici şi-au pierdut viaţa în Irak a atîrnat ca o piatră de moară în campania laburistă (mulţi dintre candidaţii laburişti au dus o campanie anti-război contrazicînd poziţia oficială a partidului, mai ales în Londra, unde populaţia musulmană este foarte numeroasă) şi din ce în ce mai puţini britanici (din cauza costurilor enorme ale acestui război şi a haosului creat după terminarea lui) mai cred în contribuţia ţării lor la democratizarea Irakului.

Această problemă a fost din plin exploatată de campania conservatoare, care a încercat să-l scoată pe Tony Blair un „mincinos ordinar", în care ar fi o prostie să mai avem încredere, după tot eşecul costisitor din Irak. Deşi nu au vorbit despre retragerea trupelor, au vorbit despre o administrare mai bună a situaţiei din Irak şi despre o reducere a costurilor, un populism care, alăturat încercării de discriminare a premierului, s-a întors pînă la urmă împotriva lor.

„O Britanie mai bună." Pînă la urmă, aceasta a fost expresia favorită a campaniei electorale de anul acesta, comună celor trei partide principale. Nişte alegeri fără favoriţi, dar cu multe resemnări. Este un succes imens al lui Tony Blair, care – deşi partidul său a pierdut aproape 50 de locuri – a obţinut un al treilea mandat într-o guvernare ce va fi mai lungă decît cea a lui Margaret Thatcher, un succes bazat pe voturile unui electorat în majoritate asistat şi, din păcate, fără nici o perspectivă de schimbare.

Este totuşi şi un succes al lui Michael Howard, care a obţinut pentru partidul său cu peste 40 de locuri mai mult decît în 2001 (cînd au avut doar cu 1 mai mult decît în 1997), ceea ce poate va duce la reconstrucţia necesară a acestui mare partid istoric.

Cea mai bună veste este că partide naţionaliste (cum ar fi UK Independence Party, The Respect Party, Veritas etc.), partide cu un categoric discurs anti-Europa şi anti-imigraţie, au obţinut rezultate foarte slabe anul acesta, cu mult mai puţin decît ar fi prezis îngrijorătorul succes din alegerile pentru Parlamentul European de anul trecut.

www.polirom.ro

■ Anca Manolescu
Europa şi întîlnirea religiilor

■ Paul Ricœur
Despre traducere

■ Saul Bellow
Iarna decanului

■ William Faulkner
Lumină de august

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Nidzara AHMETASEVICI

Legea anti-corupţie respinsă de naţionaliştii bosniaci

Reprezentanţii partidelor de opoziţie din Bosnia susţin o lege, considerată de ei crucială în combaterea corupţiei, a evaziunii fiscale şi a spălării de bani: se elaborează prin ea prevederile legale care să permită tribunalelor să confişte proprietăţile şi alte bunuri obţinute ilegal, pentru ca statul să nu mai piardă milioane de euro.

Cu toate că partidele de opoziţie au prezentat în urmă cu 18 luni un proiect de lege privind confiscarea bunurilor obţinute ilegal, partidele de la putere, de orientare naţionalistă, au refuzat să o adopte, iar Oficiul Înaltului Reprezentant (OHR), sub conducerea lordului Ashdown, nu intervine.

Unde au ajuns ajutoarele

În acest an, studiile experţilor internaţionali au calculat cu cît este afectată visteria statului de pe urma delictelor economice şi a activităţilor grupurilor de crimă organizată. Chiar dacă Bosnia a primit în ultima decadă ajutoare financiare substanţiale, peste 5 miliarde de dolari între 1995 şi 2000, efectele nu sînt vizibile pe străzile neîngrijite sau în stilul de viaţă al oamenilor, în mod evident marcat de sărăcie.

OHR a admis, de asemenea, că miliarde de mărci convertibile (KM), moneda naţională în Bosnia, destinate ajutoarelor sociale, au ajuns în buzunarele unor afacerişti. Numai în sectorul destinat reconstrucţiei Bosniei, aproximativ 74 de milioane de KM sînt deturnate în fiecare an, după cum raportează *Transparency International*, organizaţie mondială de luptă împotriva corupţiei.

Biroul de asistenţă vamală şi fiscală, CAFAO, a anunţat că 1,2 miliarde de KM, ceea ce reprezintă mai mult decît bugetul anual al Federaţiei croato-musulmane – cea mai mare entitate din Bosnia – ajung anual la persoane particulare, prin afaceri ilegale, firme fantomă sau firme înregistrate pe numele unor persoane decedate. Aceste forme de corupţie au consecinţe şi în alte planuri decît în cel economic. Lupta eficientă împotriva crimei organizate este una din cele 16 condiţii impuse de Comisia Europeană pentru ca Bosnia să obţină undă verde pentru aderarea la Acordul de Stabilizare şi Asociere, un pas important spre Uniunea Europeană.

Condamnare fără confiscare

Înfiinţarea Departamentului legal cu sarcini speciale faţă de crima organizată şi corupţie a marcat un prim pas de aducere a vinovaţilor în faţa justiţiei. Dar această iniţiativă s-a dovedit a fi insuficientă. S-au judecat multe procese, dar au fost condamnate puţine persoane. Mai mult, aceste persoane şi-au păstrat bunurile obţinute ilegal datorită unor scăpări ale legii, tocmai pentru că nu există reglementări pentru rechiziţionarea acestor bunuri. „Dacă am avea cadrul legal pentru a acţiona, am putea confisca 5 milioane de euro în proprietăţi şi bani numai de la o persoană care este momentan cercetată penal", a declarat pentru IWPR o sursă judiciară. Aceasta a mai adăugat: „Ştim că această persoană nu poate dovedi originea proprietăţilor, dar ne este greu să demonstrăm acest lucru în condiţiile inexistenţei unei legi".

Cîteva ţări europene au legi sau reglementări menite să preîntîmpine păstrarea bunurilor obţinute ilegal de către persoanele găsite vinovate. Bazîndu-se pe acestea, partidele de opoziţie din Bosnia au înaintat un proiect de lege asemănător legii existente în Irlanda, prin înfiinţarea unei agenţii speciale. Dacă proprietarul nu poate demonstra că dispune de drept asupra bunului, legea ar permite agenţiei să reţină bunul şi să decidă asupra valorii acestuia. Tot agenţia ar decide vinderea proprietăţii şi cum să folosească banii.

Hoţul nu ştie cine sînt hoţii

Reforma propusă a fost respinsă în două rînduri de către membrii partidelor naţionaliste de la guvernare, adică de către Partidul Acţiunii Democrate, SDA, Partidul Democratic Sîrb, SDS, şi Uniunea Democrată Croată, HDZ. „Reacţia celor de la guvernare a fost negativă, chiar înainte de a studia legea", a afirmat Krizanovic. Ei şi-au argumentat poziţia afirmînd că există alte legi care reglementează acelaşi lucru. Unii au spus chiar că proiectul de lege le reaminteşte de „zilele negre ale fostului sistem (comunist)". Chiar şi atunci cînd i s-a argumentat că însuşi procurorul general a susţinut în faţa Parlamentului, în acest an, necesitatea adoptării unei asemenea legi, Misrad Cerman, preşedintele Comisiei Legale Constituţionale, a rămas neclintit. În opinia lui, procurorul general a exprimat „o părere politică, nu una de expert". „În mod evident, autorii propunerii consideră că ei sînt imaginea onestităţii, în timp ce toţi ceilalţi sîntem imaginea hoţiei. Aş spune că de fapt ei sînt hoţii", a adăugat el.

După ce partidele de la putere au refuzat să coopereze, opoziţia a căutat sprijin la OHR. Speranţele lor erau mari. Înainte de a pleca, fostul înalt reprezentant, Wolfgang Petritsch, a elaborat un document denumit *Muncă şi Justiţie*, unde afirma că autorităţile „trebuie să conceapă şi adopte o lege prin care să se reglementeze confiscarea bunurilor obţinute ilegal".

Dar actualul Înalt Reprezentant, Paddy Ashdown, e pe altă poziţie. Se spune că OHR preferă să elaboreze şi să impună propriile legi. OHR a dorit schimbări acolo unde legea cerea ca statul să reţină bunurile obţinute ilegal, dacă proprietarul nu putea face dovada că le-a obţinut legal, fără să ceară ca procurorul general să demonstreze originea ilegală. Cînd iniţiatorul legii nu a dorit să facă modificarea, OHR a refuzat sprijinul, afirmînd că adoptarea legii în această formă ar fi „prematură", favorizînd astfel partidele de la putere. Pentru Cerman, unul din principalii oponenţi, argumentul că multe ţări europene au asemenea legi şi agenţii nu reprezintă un motiv pentru ca Bosnia să le urmeze exemplul.

Sarajevo

(articol scris pentru Institute for War & Peace Reporting – www.iwpr.net)

traducere de Mădălina RĂDUŢOIU

Marian CHIRIAC

O poveste balcanică fără sfîrşit

Balcanii au fost în ultimul deceniu şi mai bine o regiune puternic traumatizată, marcată de conflicte sîngeroase, succedate ameţitor, cu revoluţii sau (re)naşteri statale spectaculoase, atentate, mafii prospere de tot felul, cu figuri patibulare şi eroi tragici la tot pasul, o lume adesea în pragul Apocalipsei. Dar dincolo de disputele etnice, teritoriale şi politice (iar în acest sens merită menţionate pe scurt cele din Bosnia, Kosovo ori bombardarea Serbiei de trupele NATO), de luptele vizibile, au existat în permanenţă şi conflicte obscure, fantasmatice, aparţinînd unui subconştient traumatizat sau unei imagini de sine hiperbolizate.

Cui îi aparţine numele?

Oameni politici sau doar intelectuali partizani s-au întrecut astfel în a demonstra că popoarele pe care le reprezintă au o vechime şi o nobleţe fără rival în zonă, ori că limba pe care o vorbesc este singura pură, autentică. De fapt, în fosta Iugoslavie, sîrba, croata şi bosniaca, considerate limbi diferite, sînt aproape identice. Etnicii albanezi din Kosovo apelează la amintirea ilirilor pentru a-şi demonstra cea mai veche prezenţă în provincie, macedonenii sînt gata să se declare moştenitori de drept ai regiunii de origine a lui Alexandru Macedon (lucru considerat inacceptabil de către marea majoritate a grecilor).

Acest din urmă caz a revenit recent în actualitate, după ce un mediator din partea Naţiunilor Unite, Matthew Nimitz, a propus o formulă de compromis. Din 1995 încoace, Skopje şi Atena s-au angajat într-o dispută asupra dreptului de proprietate a numelui de „Macedonia", dispută deocamdată ireconciliabilă, deşi e mediată de către comunitatea internaţională.

Conflictul a izbucnit în urmă cu 14 ani, imediat după ce din fosta Iugoslavie s-a desprins şi şi-a declarat independenţa Republica Macedonia (entitatea cu nume similar fusese constituită sub regimul lui Iosip Broz Tito, ca o măsură de a preveni posibile viitoare dispute între sîrbi şi bulgari, care de-a lungul istoriei au revendicat sau au stăpînit de mai multe ori teritoriul de azi al Macedoniei). Denumirea noului stat a inflamat însă teribil spiritele în Grecia, unde în cvasi-unanimitate a fost condamnată tendinţa autorităţilor de la Skopje de a confisca un nume ce aparţine „tezaurului cultural grec", conţinînd şi ameninţarea unor pretenţii teritoriale asupra zonei de nord a Greciei.

S-a propus atunci o soluţie de compromis: în mod oficial s-a folosit numele de Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (FYROM). Doar Grecia a refuzat să recunoască noul stat şi să accepte folosirea denumirii de Macedonia.

Disputele politice au atins culmi ale rizibilului. Un influent curent naţionalist a dezvoltat la Skopje un discurs politic bazat pe o stufoasă bibliografie care „demonstrează" descendenţa directă a poporului de azi (nici 3 milioane de oameni, dintre care circa o treime sînt etnici albanezi) din falangele macedonene. Şi la Atena discursul politic a atins cotele cele mai înalte ale vehemenţei; aici a fost înfiinţat şi un Minister pentru Macedonia şi Tracia, cu competenţe neclare, dar cu un vădit mesaj ideologic.

În 1993, Grecia a impus Macedoniei un embargo comercial şi a închis graniţa comună. După doi ani, situaţia a revenit la normal, cînd Macedonia a specificat în Constituţia ei că nu are pretenţii teritoriale la adresa vecinilor; tot atunci şi-a schimbat desenul de pe steag, apreciat la acea dată că este mult prea aproape de simbolurile folosite de eroul grec, Alexandru cel Mare.

În viaţa reală, relaţiile dintre cele două popoare continuă să fie dintre cele mai proaste. Am asistat stupefiat nu o dată la dispute interminabile, sfîrşite doar înainte de a începe păruiala, între distinşii intelectuali greci şi macedoneni, mai tineri sau mai în vîrstă. Relaţiile economice sau culturale sînt şi în acest moment aproape inexistente.

Timpul are răbdare, dar Europa?

Aceasta este problema în care s-au implicat Naţiunile Unite în 1995, încercînd să găsească o soluţie de compromis asupra numelui. Luna trecută a fost propusă de către diplomatul Matthew Nimitz formula „Republika Makedonija-Skopje", adică transcrierea slavă a denumirii ţării la care să se adauge şi numele Capitalei.

Oficialii greci au salutat cu satisfacţie propunerea. „Sîntem de acord cu folosirea netradusă a denumirii de Republika Makedonija-Skopje şi credem că adoptarea ei la nivel internaţional ar constitui o bună premisă pentru continuarea negocierilor", a declarat ministrul grec de Externe Petros Molyviatos. Presa s-a grăbit, la rîndul ei, să anunţe că în sfîrşit disputa cu autorităţile macedonene a fost încheiată.

Dar la Skopje lucrurile au stat cu totul altfel. Preşedintele ţării, Branko Crvenkovski, a declarat că nu va accepta schimbarea denumirii constituţionale, care este „Republica Macedonia" şi că Guvernul său doreşte să continue negocierile pentru găsirea unei soluţii. „Deja am făcut un compromis foarte mare cînd am acceptat să negociem cu Grecia o formulă care să fie folosită în relaţiile bilaterale", l-a completat premierul Vlado Buckovski.

Analiştii de la Skopje consideră că graba grecilor de a încheia disputa cu vecinii lor se datorează „nervozităţii" existente la Atena, după ce anul trecut Statele Unite au recunoscut existenţa Macedoniei sub numele său constituţional. „Politicienii greci şi-au dat seama că se bucură de tot mai puţin sprijin internaţional", consideră Denko Maleski, fost ministru de Externe şi ambasador la ONU, citat de IWPR. În afară de SUA, alte 109 ţări – printre care Rusia şi China – au recunoscut Republica Macedonia.

Totuşi Grecia are un atu important, pe care nu a ezitat să-l folosească. Nu o dată, Atena a ameninţat că va bloca planurile Republicii Macedonia care încearcă să devină membru NATO şi al Uniunii Europene.

UE a evitat pînă în prezent să se implice în acest conflict şi nici nu a specificat clar că de rezolvarea lui ar putea depinde viitoarea acceptare a Macedoniei în Uniune. „Disputa asupra numelui ar fi trebuit soluţionată mai demult. Sper ca totuşi cele două părţi să găsească o soluţie în lunile care vin", declara diplomatic şeful politicii externe europene, Javier Solana.

Şi cum în Balcani timpul are cel mai adesea alte dimensiuni, se pare că şi în acest caz este nevoie de răgaz pentru domolirea patimilor trecutului. „Oficialii ONU nu au de ce să fie supăraţi. Ei nu au făcut decît să avanseze o propunere care nu este acceptabilă pentru noi", spune Dimitar Mircev, un fost diplomat macedonean. „Nu avem de ce să ne grăbim. Dacă am reuşit să stăm aşa 14 ani, cred că mai putem aştepta încă."

***Marian Chiriac** este director executiv al Asociaţiei de Investigaţii Media în Balcani, partener IWPR.*

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

O zi în Bucureşti la 1800

Agitaţia de pe uliţele mahalalelor oraşului începe încă de la prima oră a dimineţii: strigătele vizitiilor se interpun cu cele ale vînzătorilor de mărunţişuri, trăsurile aleargă pe podurile uliţelor şi mai lovesc din cînd în cînd un trecător neatent, straja ridică un cuplu de amorezi dintr-o pivniţă din mahalaua Mîntuleasa, un petrecăreţ doarme încă lîngă ulucile polcovnicului Stan Săraru, clopotele slujbei de dimineaţă adună cerşetorii la uşa bisericii, împricinaţii se grăbesc către Divan „cu jalba în proţap", curvele trag obloanele, cîrciumile îşi deschid ferestrele, în timp ce cîrciumăresele blesteamă sosirea soarelui înainte de a aţipi măcar un pic, băcanul îşi aşază şorţul, iar calfa mătură în faţa prăvăliei, bombănind şi ridicînd nori de praf. Ziua este abia la început.

Zgomotul dimineţii îl trezeşte pe petrecăreţul nostru care priveşte mirat în jur: nu recunoaşte locul, nu se recunoaşte nici pe sine, parcă spre dimineaţă avea încă imineii cei noi „în păcere" şi căciula cea frumoasă din blană de cacom, atît de rîvnită de tovarăşii săi de afaceri. Acum poartă nişte iminei ponosiţi, iar căciula lipseşte cu desăvîrşire. Priveşte în jur! Nimic! Iar căldura înăbuşitoare a lunii august, cheful straşnic şi vinul băut îi îngreunează capul, mintea, stomacul. Îşi aduce aminte doar că tîrziu după miezul nopţii – însoţit de lăutari se îndrepta spre Podul Tîrgului de Afară – că la un moment dat, nemaiputînd „nemeri gardul", a căzut într-un somn dulce şi în cîntecul greierilor. Cu groază se caută în sîn: punga cu bani a dispărut şi ea. Şi avea 68 de taleri, preţul mărfii sale adusă tocmai de la Şiştov.

Fără să stea prea mult pe gînduri şi tîrîndu-şi pantofii largi, rupţi şi prea uzaţi pentru a mai fi purtaţi, Ghinea pleacă în căutarea hoţului prin tîrg „că doar va cunoaşte din cele lipsă". Şi nu mică-i fu surpriza cînd „în Oborul Tîrgului dă Afară şi-au recunoscut imineii în picerele numitului Ivaşco". Luat la întrebări, Ivaşco aruncă întreaga vină pe Constantin ţiganul. La rîndul său, Constantin afirmă mai întîi că, de fapt, i-a găsit în poartă la stăpînă-său, Stan Săraru, şi neştiind ai cui sînt i-a luat. Cum el avea deja o pereche, şi-a făcut pomană cu tovarăşul său Ivaşco. Apoi, sub ameninţarea judecătorului, cei doi împreună recunosc „că ei l-au puricat", dar că nu i-au luat decît pantofii, nu şi căciula, iar despre bani nici vorbă. Că şi ei erau cu „chef de vin" şi au dormit în acelaşi loc, dar de partea cealaltă a gardului. Judecătorul îi priveşte cu indignare, neştiind cum să-i împace şi mai ales cui să dea dreptate. Aşa că-l pune pe Ghinea să jure cu mîna pe Evanghelie „că au avut suma banilor şi pînă în ceasul ce au adormit i-au simţit asupra lui". Oare cîtă valoare putea să aibă amintirile chefliului nostru bine îmbibat de vin şi rachiu? Jurămîntul lui îi încriminează totuşi pe cei doi, ale căror declaraţii s-au tot poticnit, s-au tot contrazis, sfîrşind prin a recunoaşte prezenţa lor la locul faptei. Chiar dacă banii n-au fost găsiţi asupra lor, nici căciula, imineii, dar mai ales calitatea persoanelor, un ţigan şi o slugă, sînt suficiente pentru a-i considera vinovaţi. De prezumţia de nevinovăţie, de care vorbea mai ieri un jurnalist bine cunoscut, nu se auzise încă şi va mai curge multă apă pe Dîmboviţa pînă cînd va deveni un principiu de fapt şi nu unul de drept.

libertatea de impresie

O altă viaţă

E un gen de om aflat cam între 50 şi 65 de ani, fost muncitor sau tehnician, acum fără o ocupaţie stabilă, sau pensionat. Gata oricînd să se angajeze la un zugrăvit, la reparaţia vreunei instalaţii, la pus faianţă sau la spartul vreunui perete. Fost angajat la o mare uzină de stat, pe vremuri un fervent susţinător FSN, eventual participant (adus) la Revoluţie, după 22 decembrie. Cu părul alb sau aproape alb şi pielea bronzată, fiindcă mai munceşte pe la ţară, acolo unde mai are părinţi bătrîni sau doar o casă şi un pămînt moştenire. Lucrează măcar la via hibridă, pentru cîteva vedre de vin care să-i dea putere cînd mai prinde cîte ceva de muncă peste an. Vara încearcă să stea cît mai mult pe acolo, dar condiţiile nu sînt destul de bune nici pentru el, care nu are prea mari pretenţii. De cicălelile nevestei a mai scăpat, cu vîrsta. Are copii mari, cu slujbe bune, pe care încearcă să-i înţeleagă şi să-i ajute. Nu se supără cînd ei îl iau uşor de sus. În general, lucrurile n-au ieşit cum gîndea el, ci cum au vrut ei, cei tineri. Aşa că, se bucură şi el de reuşita lor, iar acum încearcă să se ghideze după ei, nu mai vrea să le impună nimic. Nu mai dă, ca altădată, sfaturi politice, ci doar unele recomandări foarte generale (uneori legate de chestiuni tehnice). De altfel, a apucat şi el „să iasă" la un moment dat, cu o firmă de construcţii, şi a priceput, într-un fel, că traiul „glorios" pe care l-a dus o viaţă întreagă în România, poate fi contestat. Că sistemul pe care-l ştia el, nu era nici unicul, nici cel mai bun posibil. Încearcă să mai recupereze cîte ceva, să nu se lase cu totul depăşit. Are o mare admiraţie faţă de calculatoare, deşi nu ştie să le folosească. La fel admiră şi maşinile străine primite de copii de la firma unde lucrează. Nu se atinge însă de ele – „aşa o bijuterie trebuie reparată numai de service-ul de specialitate". El, în schimb, îşi repară în continuare Dacia lui veche în faţa blocului – „asta a fost maşina românului, mă duce şi mă aduce, nu mă lasă în pană, nu consumă mult". De fapt, benzina s-a scumpit prea mult pentru buzunarul lui, iar maşina e mai degrabă pentru plăcerea reparatului decît pentru cea a plimbărilor. Marea lui bucurie e să meargă din cînd în cînd la cîte o baltă, la pescuit, deşi nu prinde cine ştie ce, mai un caras, mai un „crăpcean". Alteori mai merge la cîte o bere cu foştii lui tovarăşi de întreprindere. Sînt cu toţii iarăşi blînzi şi calmi, după o lungă perioadă de agitaţie. E destul de liber, disponibil şi senin, iar acum, la bătrîneţe, a început chiar să poarte blugi. Merge mult pe jos. Umblă hai-hui pe stradă cu cîte o treabă (de multe ori inventată), avînd un aer de om curios şi uşor dezorientat.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

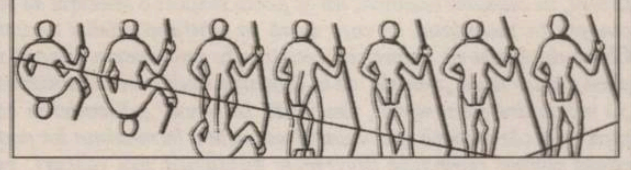

Rude din străinătate

Familia, pentru mine, a însemnat, ca în definiţiile sociologilor şi în filmele lui Disney, mamă, tată, bunic, bunică. Forma ei extinsă a inclus încă un unchi şi, ocazional, cîte o verişoară sau mătuşă de-a doua. Acestea din urmă erau mai curînd nişte mituri întreţinute de bunica mea, singura cu un real simţ al familiei lărgite.

După ce n-a mai fost bunica, lucrurile s-au simplificat. Familia lărgită a dispărut, cel puţin pentru o lungă perioadă. Între timp, mi-am întemeiat şi eu propria mea familie, şi mai restrînsă decît în modelul anterior, adică „celula de bază" plus încă o bunică. Am dus-o aşa mult timp, nepărînd să-mi lipsească adaosurile. Sau, mai bine zis, suplinindu-le prin servicii: deja celebrele femei la copil, un soi de mătuşi mai capricioase şi plătite.

Cu timpul, au apărut telefoanele. Unele din Serbia, altele din Germania, ba chiar din Australia.

Dar să le luăm pe rînd. Telefonul din Serbia a fost de la verişoara mea, Boiana, fata fratelui tatălui meu. Am vorbit de cîteva ori cu ea, urmărindu-i momentele esenţiale din ciclul vieţii, la telefon. Am aflat cum s-a măritat, tot cu un absolvent de literatură universală, ca şi ea, şi poet pe deasupra, cum au făcut un copil, care are acum 3 ani. Cel mai des am vorbit în timpul războiului, cînd chiar au trecut prin momente grele, deşi ei, oameni tineri şi luminaţi, nu erau nicicum de partea lui Miloşevici. Cînd am întrebat-o pe Boiana dacă le-a fost frică, mi-a spus că a fost mai mult furioasă. După care i-a fost greu să mai găsească de lucru, războiului urmîndu-i, evident, o perioadă de criză. Cînd am ajuns, în cele din urmă, să-i cunosc, mi s-au părut asemănători nouă, dar mai trişti şi mai săraci. În orice caz, împărtăşind aceleaşi valori, şi, în ciuda micilor diferenţe materiale, acelaşi mod de viaţă.

În Germania o am pe naşa mea, plecată din anii '70, din România. Datorită ei am fost, pe vremea lui Ceauşescu, cea mai în ton cu moda de la mine din clasă. Pe ea, de fapt, nu am cunoscut-o prea bine. A fost o relaţie mai curînd prin comisionar, prin mama ei, care a rămas în România mulţi ani după ea, şi care mă lua de la şcoală şi mă ducea în parc, fiind un fel de Mary Poppins a mea, cu care am avut o relaţie specială. Fiica ei a rămas naşa mea din Germania, care mă ţinea la curent cu semnele Occidentului de clasă mijlocie, de la felicitările cu arici la blugii bufanţi. Acum vreo 5 ani, a venit în România şi mi s-a părut întruparea decenţei nemţeşti. Pe care mi-am propus s-o cunosc mai bine, în viitor, la ea acasă.

Din Australia mă sună sora mea, mai mare cu 9 ani, plecată din România în anii '80, cu un copil mic, şi mamă a încă doi acolo. Ea însăşi a venit în România acum vreo doi ani, cînd, în ciuda faptului că nu s-a readaptat deloc uşor la o Românie uitată de mai bine de 20 de ani, ne-am descoperit multe lucruri în comun. Acum a revenit în ţară, pentru scurt timp, şi cumnatul meu, despre care ştiam şi mai puţine. El face parte din categoria poveştilor de succes de acolo: a pornit de la zero, apoi, deşi inginer aici, a început prin a vinde maşini; după care a lucrat în vînzări de computere, şi-a întemeiat propria lui firmă în acelaşi domeniu, şi chiar a dat lovitura. Prejudecăţile metafizice şi complexele de superioritate neaoşe ne determină să credem că cineva care reuşeşte acolo e mărginit în alte cele. În ceea ce-o priveşte pe recent descoperita rudă a mea din Australia, lucrurile nu stau chiar aşa: are pasiuni reale, de la maşinile Honda la muzica preclasică. Noutatea este că şi le asumă, şi pe acestea, exact şi eficient: despre maşinile Honda ştie „tot", inclusiv etica firmei, iar în ceea ce-l priveşte pe Bach, aproape că-i numără măsurile.

Deja se conturează un nou (pentru mine, româncă de interior) concept, de familie globală, în care nici graniţele, nici periodicitatea întîlnirilor nu contează. Ba dimpotrivă, raritatea acestora face ca momentele de revedere să fie mai intense şi puţinele amintiri comune mai peţioase. Dacă acest tip de relaţii funcţionează în prietenie, şi, uneori, în amor, de ce n-ar merge şi cînd e vorba de familie?

Adina POPESCU

Reporter printre reporteri

Cine n-a cunoscut fosta Casa Scînteii, actuala Casa Presei Libere, în celelalte vremuri, nu-şi poate stăpîni o senzaţie de respingere în momentul în care intră în clădirea zilelor noastre. Chiar dacă ştie că respectiva construcţie este doar o banală replică a celor nouă „modele" de la Moscova mult mai impunătoare. „O moştenire comunistă", destinată în trecut „educaţiei şi culturii", ale cărei spaţii sînt valorificate astăzi la maxima lor capacitate pentru redacţiile diverselor publicaţii sau edituri, mai cunoscute sau mai obscure, sedii de firme, birouri, depozite. Un loc de muncă pentru oamenii de presă. Găurită ca un şvaiţer de zecile de bufete unde oamenii de presă se relaxează la cîte o bere prelungită peste „orele de program", îşi iau prînzul, uneori şi cina. Străbătută de culoare întunecoase, ca nişte galerii subpămîntene, pe care oamenii de presă ies în grup, în scurte pauze, la o ţigară. Cu ferestre mari de care atîrnă arhaice aparate de aer condiţionat. Cu încăperi largi unde locul maşinilor de scris masive, nemţeşti, a fost luat de computere. O uzină care funcţionează şi nu va da niciodată faliment. Presa există în România, e chiar suspect de vie (şi nu mă refer neapărat la presa, ca prezenţă în chioşcuri şi pe tarabe, ci la oamenii ei ce alcătuiesc un organism bizar care, deşi ar putea fi diagnosticat, la prima vedere, cu un retard uşor, se deplasează totuşi în scaunul său cu rotile, upgradat la răstimpuri cu diverse proptele aduse de trusturi „din afară"), deşi pare îngropată, la propriu, într-un megasicriu sovietic, de-o culoare incertă, alb-gălbuie.

Redactorul-şef

La o cafenea, undeva în măruntaiele Casei Presei Libere, la masă cu redactorul-şef. Acesta îşi comandă şniţele, pilaf, murături. Într-adevăr îi este foame: înfulecă şi face abstracţie de tot ce e în jur. Alţi doi redactori, printre care o fată tăcută, genul femeie-păpuşă şi un ardelean vorbăreţ, oarecum emoţionat pentru că stă la masă cu şeful, îşi comandă cîte o cafea şi îşi aprind, în acelaşi timp, ţigări. Linişte mormîntală: redactorul-şef mănîncă, redactorii se uită pe pereţi şi fumează. Dar...

Ardeleanul prinde un moment propice şi începe „să propună subiecte": „Am fost la conferinţa de presă a alianţei... A ieşit cu scandal. Nu ne-au lăsat să intrăm pînă cînd... Ce zici, ăsta nu-i subiect?". Redactorul-şef taie cu meticulozitate murăturile mai întîi în două, apoi în patru. „Am aflat că într-o comună din Arad, primarul PNL a fost ameninţat de doi angajaţi ai prefecturii, prefectul fiind de la PSD. Uite subiect mişto, nu-i aşa?". Redactorul-şef îşi mănîncă şniţelul dînd din cap, confuz. „Un membru PD a declarat că... dar fiică-sa are o firmă vinovată de evaziuni fiscale în valoare de... Şi ăsta ar fi un subiect valabil, nu?". Redactorul-şef ia o gură de bere şi zîmbeşte indulgent. Tînărul redactor stinge cu un gest nervos ţigara în scrumieră şi-şi aprinde imediat alta.

Cineva de la masă spune, într-o discuţie mai generală, că nu-i place stilul ziarului. Mai exact, crede că, fiind cotidian, nu are nici un stil. Ardeleanul se înfierbîntă, ia apărarea ziarului său, cu vehemenţă, în timp ce trage cu ochiul la redactorul-şef: „Cum adică să n-aibă stil?! Dacă vrei să scrii cu stil, scrii cu stil! Ziarul nostru te va accepta şi promova prin numele său!".

Redactorul-şef a terminat de mîncat, ronţăie din ultima bucată de murătură şi zîmbeşte larg. Zîmbetul îi este adresat tînărului său subaltern. Acesta se simte brusc fericit. Nu l-a lăudat nimeni, dar zîmbetul acela spune totul. Ardeleanului nici nu-i trece prin cap că ar putea fi zîmbetul unui redactor-şef ghiftuit care acum se poate întoarce cu o nouă dispoziţie sufletească în biroul său de unde să dea telefoane la care să urle, aşa cum îi şade bine oricărui redactor-şef. Femeia-păpuşă zîmbeşte şi ea, fără să ştie de ce, suflînd studiat fumul de ţigară.

„Burţile"

Lucram la o revistă cu o pronunţată tentă erotică. La un moment dat, mi-a atras atenţia un reportăjel dintr-un cotidian „senzaţional" unde era vorba despre o individă care, după un trecut prea puţin cuvios, fugise în Germania, prin anii '80, unde devenise o cunoscută actriţă de filme porno. După Revoluţie, se întorsese în România unde îşi deschisese clandestin o şcoală care pregătea viitoare vedete de film porno.

Am reţinut numele reporterului şi am sunat la redacţia cotidianului. Am dat repede peste respectivul ziarist şi i-am zis că aş fi interesată să scriu un reportaj mai larg şi mai „spumos" despre „şcoala de vedete". Reporterul a început să se codească şi mi-a zis că o să vorbească el cu „diva" ca să vadă dacă e de acord. Nici o adresă, nici un număr de telefon. A rămas să mă sune el peste cîteva zile.

Nu m-a sunat, dar l-am căutat eu din nou. Mi-a zis destul de repezit că dama nu mai vrea să aibă de-a face cu presa, căci îşi pune în pericol „imaginea". Totuşi, n-aţi putea să-mi sugeraţi măcar pe ce stradă s-ar afla casa unde se ţin „cursurile"? „În nici un caz. Noi îi protejăm pe oamenii cu care lucrăm. Dacă nu vrea, nu vrea şi gata!"

M-am prins destul de repede că era o „burtă" şi m-am decis la fel de repede s-o mai „îngraş" un pic. Am păstrat aceleaşi date din primul reportaj: iniţialele tipei, casa situată pe o stradă lăturalnică de pe lîngă hala Traian, vecinii care nu ştiau nimic, dar bănuiau că înăuntru se petrec lucruri necurate etc., după care am înflorit, imaginîndu-mi o atmosferă de tipul Eliade, în *La Ţigănci*, cîteva cursante şi picanterii fanteziste. Reportajul a apărut pe trei pagini de revistă, iar redactorul-şef m-a felicitat, fără să întrebe dacă povestea e reală sau nu.

După o săptămînă am primit un telefon de la reporterul X, al televiziunii publice: „Vroiam, în primul rînd, să vă felicit pentru reportajul dumneavoastră din revistă. Extrem de interesant. Aş dori să realizez şi eu un material, pentru televiziune, desigur chipurile celor intervievaţi vor fi acoperite cu o bandă neagră"...

Avorturi în lumea presei

În România, există două tipuri de publicaţii: cele care apar pe piaţă şi cele imaginare. Dacă te poţi lipi la o publicaţie „pe cale de apariţie", care vrea să-şi formeze şi consolideze echipa, să-şi stabilească formatul şi rubricile, te poţi considera un om fericit. Primeşti timp de cîteva luni un salariu, vii la redacţie cînd şi dacă ai chef, ca la o şedinţă a comitetului de bloc în care se promite că se va face şi drege, se va repara liftul şi trebuie să investim în becuri. În rest..., exersezi. Am lucrat la două asemenea publicaţii. Una dintre ele cu mari pretenţii, cu modele împrumutate din afară. Cu un salariu fix şi bani intraţi în ziua de, la ora de, pe card. O seriozitate aproape greu de imaginat în România. S-a format echipă destul de pretenţioasă, deşi aleasă oarecum la întîmplare. Oameni de facturi şi pregătiri diferite, de la istorici, la literaţi, de la studenţi, la medici.

Redactorul-şef ne anunţa săptămînal: „Apărem pe data de cinsprezece. Vreau să vă concentraţi, primul număr trebuie să fie foarte tare, materialele pe care le aduceţi de acum încolo vor intra cu adevărat în revistă!". Febrilitate. Telefoane. „Mă numesc X şi sînt de la o revistă inexistentă care va apare pe piaţă pe data de cincisprezece. Aţi putea să-mi acordaţi un interviu pe tema...".

Între timp, inevitabil, se formaseră „bisericuţe". Fete cu probleme în amor. Istoricul care a scris o carte cu istoricul care vrea s-o scrie, dar nu ştie cum să descurce iţele conspiraţiei internaţionale. Ziaristul care pregăteşte „dosare" despre toate problemele umanităţii, de la afacerea „Roşia Montană", la conducta de gaz care vine din Rusia, cu ziarista şcolită la agenţii de ştiri care posedă relaţii pentru a aduce completări „dosarelor". Oameni care doar scriu bine, dar nu le place presa, cu oameni cărora le place presa, dar nu scriu bine. Şi tot aşa, boala s-a prelungit inadmisibil de mult, dar primeai banii în fiecare lună pe card. Joaca de-a presa poate deveni o ocupaţie interesantă, şi de ce nu?, chiar permanentă. Şi, într-o bună zi, a murit. N-a fost o surpriză...

A doua publicaţie „imaginară" a apărut într-un tîrziu, ca prin miracol. Atmosfera semăna cu cea a unui Cămin Cultural, în vremurile sale bune. O bramburească de calculatoare şi de viitori redactori, reporteri, corectori, SeGeRe-i (secretari generali de redacţie) şi diverşi directori de marketing care promiteau că, în privinţa banilor, „toată lumea o să fie foarte mulţumită".

Revista se desena pe o tablă şi fiecare trebuia să contribuie cu cîte un dreptunghi sau guguloi care conţineau posibile rubrici. În fiecare zi apăreau cîţiva pe care nu-i cunoşteam şi care se pierdeau pe drum după mai puţin de-o săptămînă. Studenţi la Jurnalistică bine intenţionaţi cărora doi sau trei posibili redactori-şefi le ţineau prelegeri. Secretare apetisante care-şi verificau căsuţa de e-mail. Jurnalişti, divorţaţi în speranţa că-şi vor găsi o nouă parteneră de viaţă sau bucătari amatori care preparau în bucătăria redacţiei varză călită cu cîrnaţi. După o lungă perioadă de chefuri, mahmureli şi dimineţi „de dres" revista a apărut şi încă mai există şi astăzi. N-a fost un avorton publicistic, aşa cum m-am aşteptat.

Totuşi, prefer avortonii; au mai mult mister.

Unde ne e mai bine

Mă sună Toma să-mi spună că va apărea un nou cotidian şi că se fac angajări. Mă întreabă dacă vreau „să băgăm amîndoi un cap, pe la ora douăspe, la Casa Scînteii". Sînt neîncrezătoare, am deja o idiosincrasie faţă de locul respectiv, dar decid să merg.

În România se poate trăi din colaborări, în momentul în care presa devine pentru tine un hobby. Sau dacă eşti un nume, adică „un brand" care se vinde scump. Totuşi, nimeni nu se bazează pe „banii din colaborări" care ba intră, ba nu intră, pentru care trebuie să dai zeci de telefoane şi să le reaminteşti că există şi care dispar cu desăvîrşire, atunci cînd publicaţia intră în faliment. Ideal e să ai o carte de muncă într-un loc care nu te solicită prea tare şi care-ţi permite să te ocupi de eventualele colaborări ce aduc bani din an în paşti. Oricum, e o ecuaţie destul de complicată, mai ales pentru cei care nu vor să intre „la fabrica de texte" reprezentată, de exemplu, de un cotidian, dar nici să moară de foame.

Mai există un fenomen: migraţia. Deşi puterea de cumpărare a consumatorului de presă este din ce în ce mică, publicaţiile apar ca ciupercile după ploaie, aşa că oricine visează la o slujbă nouă unde salariile sînt mai mari şi munca mai puţină.

„Fenomenul migraţiei" l-am văzut pe viu şi la propriu în Casa Presei Libere, atunci cînd m-am dus cu Toma „să bag un cap" în birourile noului cotidian. Toată lumea „ştia ceva" şi zvonurile se răspîndeau cu o viteză uluitoare, „cică ar fi salarii de la patru sute de parai în sus", „N-ai văzut cum arată birourile? Numai mochetă şi termopane", „Au investit peste un milion de dolari!", „Au calculatoare super, de la Pentium 4 în sus!" şi majoritatea treceau cu sfioşenie pragul publicaţiei, măcar să lase un loc de „bună ziua".

Jurnaliştii de la Casei Presei Libere, fie că aveau aripi puternice de egretă sau aripioare de pasăre-muscă, zburătăceau în stoluri interminabile pe culoarele-galerii ale clădirii, avînd drept conducător de grup pe cîte unul „care-l ştia pe cutare" sau „mai lucrase cu cutare" din staff-ul viitorului ziar.

Un bodyguard te soma să te identifici la intrare – o situaţie deosebită, căci în majoritatea redacţiilor de acolo, de obicei, poţi să intri ca-n brînză. „Domnul redactor-şef adjunct se află într-o şedinţă. Dacă mai puteţi aştepta o jumătate de oră...", gungureşte o secretară cu look de top-model. Rămînem proţăpiţi pe hol ca să-l vedem cînd iese. Pe lîngă noi trece un alt stol de tineri, deja angajaţi, în blugi de firmă şi cu cercei în urechea stîngă. „Afaceri de partid", îmi şuşoteşte Toma, după care îl reperează pe redactorul-şef adjunct, îmbrăcat ca un prezentator de ştiri care tocmai iese pe una dintre uşile masive. Îl recunoaşte pe Toma, îi zîmbeşte, îi arată printr-un semn că timpul îl presează, apoi ne pasează şefului „de la social". Toma renunţă, căci vrea să discute direct cu „conducerea", cu o altă ocazie. Eu insist pe lîngă individul mic şi agitat de la social. Regretă, dar posturile sînt toate ocupate.

Stau la masă cu cîţiva ziarişti care ar putea să-mi fie bunici. Încep să-mi ţină o lecţie pentru care sînt deja pregătită. Nostalgii. Romane nescrise. Piese de teatru neterminate. Despre presa comunistă şi cum trebuia să te lupţi cu balaurul cenzurii. Avea nouă capete. Sufla foc şi pucioasă pe nări. „Dar să ştiţi dom'şoară că şi pe vremea aia se făcea presă bună! Erau oameni talentaţi! Citiţi *Scînteia tineretului* de prin anii '70, să vedeţi acolo ce condeie! Ce stil! Dacă ştiai cum să te strecori puteai să faci presă adevărată, ba mai mult decît atît, literatură!"

Mă simt brusc emoţionată. O nostalgie după ceva netrăit, care totuşi mă apasă. Aş vrea să-i fac pe aceşti oameni cu adevărat fericiţi şi să-l aduc pe Lenin măcar pentru cinci minute pe soclul său, din faţa Casei Presei Libere şi mereu aceeaşi Casă a Scînteii. Să le văd faţa luminată de un zîmbet. Şi atît.

ştiri nebăgate în seamă

Din raportul *Freedom of the Press 2005*, publicat la Freedom House pe 27 aprilie 2005, elaborat pe baza datelor din 2004:

„În ianuarie, o echipă de jurnalişti şi colaboratori a părăsit unul dintre cele mai prestigioase săptămînale independente, *Dilema*, după ce Parlamentul a stabilit prin lege că Guvernul îi numeşte pe membrii consiliului de conducere ai revistei."

N. red.: *...ceea ce arată că „la ei" s-a înţeles mai uşor (şi s-a putut exprima într-o frază) de ce redacţia noastră a părăsit Institutul Cultural Român. La noi, unii au înţeles, alţii au comentat fără să înţeleagă... Altminteri, în 2004, România a rămas în continuare în categoria ţărilor cu presă „parţial liberă".*

Radio & Alacart MIX fm 100.6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio in Romania

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Temă pentru acasă

Una dintre cele mai nenorocite reprezentări despre viaţă şi lume ale generaţiei căreia îi aparţin este cea învăţată despre România în primii ani de şcoală. *„Ţara noastră are cîmpii mănoase, dealuri pline de viţă de vie şi pomi fructiferi, munţi înalţi cu păşuni întinse pe care pasc turme de vaci şi de oi. Este o ţară unică în această parte a lumii, cu Carpaţii înălţîndu-se mîndri în soare, cu Delta Dunării şi Dunărea însăşi veghindu-i graniţele, cu Marea Neagră legănîndu-i istoria tumultuoasă, plină de fapte de vitejie. În România, ţara lui Ştefan cel Mare şi a lui Mihai Viteazul, oamenii trăiesc şi muncesc fără grija zilei de mîine. Fabricile şi uzinele României aduc prosperitate întregului popor. În deplină armonie, ţăranii, muncitorii şi minerii trăiesc şi muncesc împreună, transformînd pămîntul românesc într-o glie roditoare de care generaţiile trecute ar putea fi mîndre, iar generaţiile ce vor veni se vor bucura întru ani mulţi şi fericiţi.“*

Citatul de mai sus, din caietul de compuneri şi comentarii literare al elevului Turcescu B. Robert Nicolae din clasa a V-a B, Şcoala Generală Nr. 10 din Piteşti, este o nenorocire. Nu credeam o iotă din ceea ce scriam acolo. De obicei, la ora la care ar fi trebuit să dau gata tema pentru acasă, mă apuca o lene îngrozitoare şi un dor nebun să mă arunc în praful din spatele blocului, împreună cu mingea mea cea nouă de 18 lei. Aşa că deschideam fără nici un chef caietul pentru teme şi înşiram pe repede înainte cît mai multe dintre şabloanele auzite despre România. Ştiam de la cor şi dintr-o emisiune alienantă, numită *Lumea copiilor*, o serie lungă de versuri patriotice, cu metafore cretine despre apele, solul, munţii şi oamenii ţării, aşa că treaba mergea relativ repede: compunerea trebuia să aibă o filă şi jumătate, prin urmare nu-mi lua niciodată mai mult de o jumătate de oră să arunc, din vîrful stiloului meu chinezesc cu peniţă de aur, o lungă combinaţie de fraze şi propoziţii „standard“ despre neam şi ţară. Păream deştept. Şi şmecher. Eram la vîrsta la care nu anticipam – pentru că nici nu-mi trecea prin minte să mă gîndesc la asta! – ce consecinţe va avea toată povestea compunerilor tembele mîzgălite din vîrful stiloului.

Anii au trecut. După zeci şi sute de compuneri sau comentarii literare în care ideea holdelor mănoase şi a oamenilor harnici a ajuns să fie scrisă în caietul de teme pentru acasă, în nenumărate forme şi reprezentări, ceva a rămas înfipt adînc în mintea mea, pentru vecie. Mă iau prin surprindere scheletele fabricilor tăiate şi vîndute la fier vechi, hectarele de pămînt înţelenit pe care nu le lucrează nimeni sau adevărurile ruşinoase despre unele dintre figurile măreţe din fosta carte de istorie. Mă simt trădat şi prost. Într-un soi de exerciţiu masochist, la limita dintre durere şi plăcere, am încercat să mă pun în pielea elevului Turcescu dintr-a V-a, gîndindu-mă ce-aş scrie despre România de azi, în cazul în care aş avea de făcut o compunere ca pe vremuri. Nu-mi iese nimic. Metaforele au dispărut, cîntecele patriotice s-au dus dracului, iar, cînd mă gîndesc la mineri, nu-mi vine în cap decît figura tîmpă a lui Miron Cozma aflînd că Ion Iliescu i-a revocat decretul de graţiere. Delta Dunării e superbă, dar trebuie neapărat asociată cu o partidă de pescuit, în vreme ce Marea Neagră intră în concurenţă cu Grecia, Turcia sau Spania, într-un fel de pliant colorat cu oferte turistice care-mi tot zboară prin minte. Îmi vine să scriu despre Uniunea Europeană, NATO sau produsul intern brut. Despre restaurantul parlamentarilor ori despre căderea în cvasianonimat a lui Ion Iliescu. Aşa e România de azi: o ţară fără cuvinte de laudă, cu realităţi strîmbe, din care nu iese nici măcar o compunere pentru clasa a V-a.

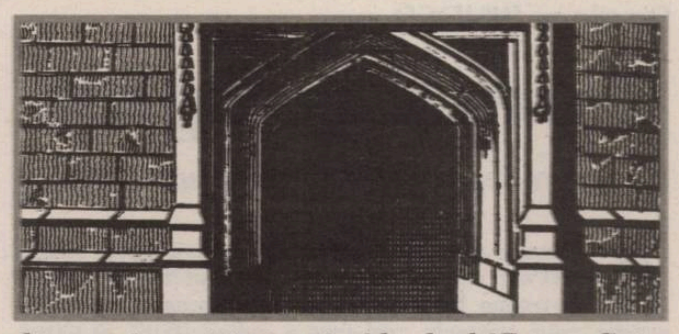

Cu ochii-n 3,14

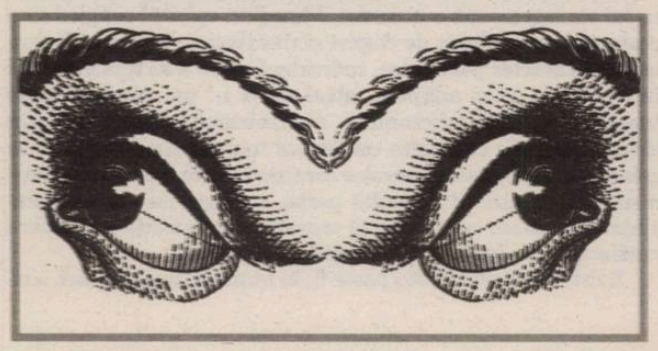

ÎN PROBLEMA UMORULUI CARE A PLOUAT, GRĂDINA ASOCIAŢIILOR S-A DIVERSIFICAT REMARCABIL

● **În problema apartenenţei actualului papă Benedict al XVI-lea la Tineretul Hitlerist, cîndva, în 1944, rabinul David Rosen, unul din artizanii reconcilierii dintre Vatican şi Israel, scrie în *Haaretz*, cel mai prestigios cotidian de la Ierusalim: „Evreii au îndreptăţiri istorice ca să fie paranoici. Dar ceea ce-l defineşte pe Ratzinger este adultul, nu copilul. În viaţa sa adultă, el a dovedit o mare înţelegere pentru suferinţele noastre... El e conştient de povara istoriei. Alegerea lui este o veste bună pentru evrei“. Şi poate pentru toate serviciile de cadre care n-au dispărut nici la dreapta, nici la stînga. (R. C.)**

● **La redacţia *României literare*, s-a primit săptămîna trecută o scrisoare de la Ministerul Turismului, într-un plic gălbui cu stema şi denumirea Republicii Socialiste România. Fie cei de la minister au un bizar simţ al umorului, fie sînt un minister de doi bani. Cam cît costa un plic acum 15 ani. (M. C.)**

● **Să mă ierte posesorul şi să n-o ia personal, dar ţin să consemnez aici un nume (găsit în *Cotidianul* de sîmbăta trecută) care arată că hazardul vieţii continuă să fie mai tare decît geniul oricărui ficţionar: Pinkerton Băicoană. (M. V.)**

● **Sîmbăta trecută a plouat. O ţărancă se văita în piaţă: „A plouat Dumnezeiaşu' azi, c-a ştiut că vin io la Bucureşti!“. (D. S.)**

● **Francezii, se ştie, sînt mari amatori de litotă; cînd această nobilă figură de stil întîlneşte limba de lemn birocratică & corectitudinea politică, instant rezultă ce-am văzut într-un somptuos *palais* parizian din piaţa Notre Dame de Lorette, care a aparţinut – ironie a istoriei – unei faimoase curtezane a celui de-al Treilea Imperiu: sediile unor asociaţii ale 1) părinţilor de copii internauţi; 2) părinţilor de copii cu deficienţe vizuale; 3) părinţilor de *naşteri multiple*. Această ultimă asociaţie nu se referă, cum aţi putea crede, la taţi puioşi & mame-eroine, ci la... gemeni! Mare e grădina asociaţiilor... (a. l. ş.)**

● **Anunţurile stradale de toate felurile, inclusiv interdicţiile, s-au modificat şi ele faţă de anii '80, ba chiar '90: nu numai că nu mai există „cîini răi“, ci doar „agresivi“, cu poza alăturată, dar şi celebrul „Nu parcaţi – Garaj“ s-a diversificat remarcabil: nu se mai adaugă violentul „Atenţie la cauciucuri“; acesta a fost înlocuit, pe alocuri, cu (parafrazez) „Vă sfătuim să aveţi pompele la îndemînă“. (I. P.)**

ÎN PLUS, UMANISMUL SE REFERĂ LA FOTBAL, NU LA OAMENI CINSTIŢI, AŞA CUM CERE TRADIŢIA ÎN ANUMITE ZILE

● **În *Gândul* de sîmbăta trecută, Cristina Modreanu nu poate pricepe ce căuta Traian Băsescu la întîlnirea de la Clubul Prometheus, cu tema „Cum ne promovăm cultura peste hotare?“. Las' că nici ce a spus acolo preşedintele – grăbit, e drept – nu înţelege prea bine doamna Modreanu, cînd scrie că Băsescu dădea directiva de a comuta cultura gravă pe cultură simpatică şi că „s-a făcut că nu aude cînd ministrul Culturii i-a atras atenţia că e nevoie de bani“. Traian Băsescu era la Prometheus *gazdă* (alături de ICR şi Ministerul Culturii), prezenţa lui scurtă (timp în care l-a ascultat un sfert de oră pe Caramitru) ţinînd de respectul minimal faţă de propriii invitaţi. Altfel, a vorbit foarte firesc (lucru rar, trebuie să recunoaştem), corect şi a promis (cu degetul la tîmplă) toţi banii pe care-i poate scoate din alte părţi. În plus, nici n-a plictisit pe nimeni... (S. S.)**

● **Am auzit o discuţie între doi pensionari care-şi puneau reciproc întrebări despre noul PCR: „Ce conservă PCR-ul?“, „Unde dispare umanismul?“, „Se reînscriu toţi umaniştii în PCR?“. (A. M.)**

● **Nu sînt pasionat de sport, dar constat o decădere totală a ştirilor sportive de la televiziuni. Se vorbeşte în ele mai mult despre salariile, gagicile sau certurile jucătorilor (şi foarte puţin despre performanţa sportivă), iar 90% se referă la fotbal. De la televizor, aproape că nu poţi afla dacă în România se mai joacă handbal, volei sau altceva. În plus, ştirile sportive îl menţin artificial în atenţia publică pe acest personaj sinistru, Gigi Becali, care tinde să aibă mai multe apariţii la televizor decît Năstase cînd era prim-ministru. (M. V.)**

● **Într-un magazin mic de pîine (subliniez, *de pîine)* de pe strada Ştirbei Vodă, se oferă, printre brînză topită, iaurt şi apă minerală, şi brioşi (subliniez, *brioşi)* glazuraţi! Şi fructe confiaţi, nu? (R. P.)**

● **După ce Ungaria şi-a oferit României ajutorul în lichidarea consecinţelor inundaţiilor, împrumutînd nişte pompe, s-a descoperit că pompe de acel tip există şi în România, dar nu se ştia de ele. Mă întreb de ce cataclism natural ar fi nevoie ca să se descopere că există undeva, bine ascunşi, politicieni inteligenţi, parlamentari competenţi, judecători incoruptibili şi că există oameni şi pricepuţi şi cinstiţi în acelaşi timp, dintre care aceştia pot fi aleşi. Doar n-o să contăm la nesfîrşit pe ajutorul Ungariei. (M. B.)**

● **Culmea prostiei în mahalaua pariziană Ivry, după cum mi-a fost istorisită de un bun amic care vieţuieşte în acest loc destul de agreabil, cică, de n-ar fi populat cu oameni cu faţă umană, respectiv comunişti cu bube în cap: duminică, 1 Mai, cînd toată suflarea de stînga cumpăra „des muguets“ (lăcrămioare), aşa cum cere tradiţia socialistă muncitorească, seculară & revoluţionară..., cîţiva opozanţi ai ratificării Constituţiei Europene agitau pancarte pe care scria – ţineţi-vă bine! –, „Le *non* de l'Espoir“!! Pe cînd un „Ba p-a mă-tii de la Joie“? (a. l. ş.)**

● **Bursele de doctorat se dau în ultimele trei zile ale lunii. În decembrie anul trecut, fără nici un anunţ prealabil, s-au dat la jumătatea lunii. Vorba vine că s-au dat, căci majoritatea doctoranzilor le-au ratat şi a fost nevoie de cereri pentru a le recupera. Numai că şi cererile trebuiau făcute în anumite zile, prin urmare bursa pe decembrie s-a luat abia în februarie, dar pentru că luna a fost scurtă, bursele s-au dat tot pe neanunţate. În martie, cei precauţi (care s-au prezentat la ghişeu din timp) au fost sfătuiţi să revină în ultimele trei zile ale lunii, „aşa cum e programul“. În aprilie, administraţia a avut liber de joi, înainte de Paşte, pînă miercuri, după Paşte. Bursele s-au dat tot după un program fantomă. Numai cardul va pune capăt terorismului bursier doctoral. (M. C.)**

ŞTIINŢA DE A CONSTRUI CAPCANE ARE O ARMURĂ CARE ACUM S-A RETRAS

● ***Allomerus decemarticulatus* este o specie de furnici arboricole amazoniene care – cu hărnicia şi disciplina de mult devenite clişee – deţine ştiinţa de a construi capcane foarte fine în care cad insecte la fel de fine şi minuscule. Odată capturată, prada este despicată, tranşată, „măcelărită“, cu o cruzime necunoscută specialiştilor şi nici nouă, celor care ştim de la Arghezi a dezmierda natura pînă la „puţa mică de furnică“. Furnicuţa, drăguţa, e o bestie. S-a mai dus dracului o fabulă... (R. C.)**

● **Infinite resurse are gura omului aflat la necaz. La *Ştirile PRO TV* de duminică, un cetăţean explica astfel calamitatea abătută asupra lui: „S-a inundat din cauza nezidurilor ridicate“. (D. S.)**

● **Poate că nu păcătuim prin didacticism dacă amintim, în Anul Cervantes, că în spaniolă *quijota* se numea partea dintr-o armură care ocrotea coapsa cavalerului înzăuat. (R. C.)**

● **Poveste din Dîmboviţa: unii şi-au făcut dig, cei de peste gîrlă nu şi-au făcut şi s-au convins că din cauza digului celorlalţi le-a intrat apa în case. Zice *Cotidianul:* „În 2000, după o altă inundaţie, cei din Sirna au primit bani de la Guvern şi, cu ce au mai strîns de la săteni, şi-au construit dig, care acum i-a apărat de ape. Primarul Dragu spune că le-a propus şi sătenilor de pe celălalt mal să facă demersurile necesare pentru a-şi construi dig, dar aceştia s-au împotrivit cu furcile în mînă. Duminică seara, sătenii din Sirna au făcut cu rîndul de pază la dig, pentru ca ţăranii din Ochiul Boului să nu le dărîme construcţia“. (C. G.)**

● **Romario, unul dintre cei mai eleganţi şi tehnici atacanţi brazilieni din toate timpurile, s-a retras de la Naţională săptămîna trecută, după un meci cu Guatemala în care a marcat şi un gol. Are 39 de ani şi visează să ajungă campion mondial la fotbal pe plajă. În acest week-end, la Copacabana. (M. C.)**

Rodica BINDER

Forţa religiei

Cîteva reflecţii pe marginea unui articol

Afirmaţia atribuită lui Malraux, potrivit căreia secolul XXI va fi religios ori nu va fi, a devenit în scurtă vreme un truism. Între timp, biologii au descoperit în bagajul genetic uman existenţa unei gene a „religiozităţii". Şi totuşi, unii cosmonauţi întorşi pe pămînt, dacă fuseseră atei, s-au simţit pătrunşi dintr-o dată, iremediabil, de un profund sentiment religios. Se ştie între timp că pînă şi oamenii de ştiinţă din aşa-numitele domenii „dure" ale cunoaşterii, fizica, matematica, biologia, contrar opiniei curente sînt, în proporţii covîrşitoare, credincioşi. Einstein însuşi, fiindcă tot ne aflăm în anul jubiliar ce-i poartă numele, nu era deloc străin de sentimentul transcendenţei divine. Exemplele ilustre pot continua, fără ca enumerarea lor să explice de ce tocmai în aşa-numita postmodernitate, globalizată, tehnocratică şi supertehnologizată, „spiritul vremii" şi manifestările lui „concrete" atestă revenirea în forţă a religiozităţii.

Deşi apartenenţa confesională stă sub apanajul discreţiei, convingerile religioase ţinînd de o anumită intimitate a fiinţei umane, instituţionalizarea lor le conferă o forţă nebănuită, benefică sau redutabilă, dar oricum, imposibil de ignorat chiar în sisteme şi epoci în care ateismul le-a fost impus oamenilor, cu forţa.

Dimensiunile „globale" ale empatiei sutelor de mii de oameni adunaţi în Piaţa Sfîntul Petru din Roma, majoritatea tineri, şi ale milioanelor de telespectatori care au urmărit ceremonia funebră a celui care a fost Papa Ioan Paul al II-lea, ţin aproape de domeniul miracolului într-o civilizaţie aparent secularizată. Poate şi din acest motiv, în mass-media ultimelor zile şi săptămîni este reperabilă încercarea unor publicişti de a afla cauzele a ceea ce s-ar putea numi „recrudescenţa fenomenului religios". În paranteză fie spus, ţările post-comuniste sînt şi ele confruntate, din cu totul alte motive, cu acest fenomen care în Occidentul materialist „desacralizat" şi „detabuizat", stîrneşte nedumeriri, dar trezeşte şi speranţe.

Un articol publicat în cotidianul *Die Welt*, intitulat „Forţa religiei", încearcă să sintetizeze curentele de suprafaţă şi de adîncime ale religiozităţii ce marchează oarecum dintr-o dată, pe neaşteptate, spiritul vremii.

Autorul ia în calcul megainteresul pe care schimbarea la conducerea Sfîntului Scaun l-a stîrnit în masa muritorilor de rînd şi a politicienilor de vîrf. Dar ar fi o eroare ca de aici să se deducă un interes sporit într-o reinstituţionalizare a religiei. Mai mult decît atît – există la ora actuală o legitimă atitudine critică faţă de fundamentalismele religioase de orice fel, atitudine lipsită de vehemenţa şi conţinutul teoriilor cu care unii filozofi ai secolului al XIX-lea (Feuerbach, Marx, Nietzsche) combăteau religia.

Formele de manifestare ale religiozităţii contemporane sînt nonconformiste în comparaţie cu caracterul doctrinar, dogmatic al religiilor monoteiste. Dimensiunile acestei religiozităţi sînt uriaşe, caracterul ei însă rămîne difuz. Nimeni nu ştie cu precizie cîţi din zecile de mii de tineri sau adulţi, sosiţi la Roma spre a asista la funeraliile Papei Ioan Paul al II-lea, erau catolici practicanţi, creştini ortodocşi animaţi de spirit ecumenic, fiinţe cuprinse dintr-o dată de fervoare creştină, adepţi ai altor confesiuni sau secte monoteiste, sau pur şi simplu amatori de „event"-uri, dornici de a fi „martorii" unui eveniment istoric.

Herbert Kremp, semnatarul articolului de la a cărui lectură am pornit, nu-şi pune această întrebare, dar caută în schimb cîteva explicaţii la surprinzătoarea recrudescenţă a spiritului religios. Se constată un fel de „migraţie interioară", mai degrabă individualistă decît introspectivă, determinată între altele şi de spulberarea unor repere morale, de fenomenul globalizării care erodează cochilia securizantă a tradiţionalei „locuiri" a lumii. Această nouă religiozitate se formează printr-o „reciclare" a ruinelor marilor religii monoteiste, ea se lasă echivalată cu o privatizare a religiei, care stă în contradicţie cu autoritatea instituţională a Bisericii, dar şi cu unele din dogmele creştine.

Tocmai prin caracterul ei difuz, de hobby, dar şi prin dimensiunile ei globale, această nouă religiozitate face inevitabilă o reformare a Bisericii Catolice.

Există însă şi un alt fenomen mai puţin reperat în contextul schimbării petrecute la Sfîntul Scaun, poate şi fiindcă natura lui transgresează evenimentul imediat: spiritul religios care pluteşte în aer, străin de dogme şi ritualuri, avînd acest incontestabil caracter particular, individual, pare a se afla el însuşi în căutarea unui adăpost, altul decît i-l pot oferi formele tradiţionale ale catolicismului, creştinismului sau chiar, prin extrapolare, ale celorlalte confesiuni monoteiste. Bisericile se golesc, dar sufletele oamenilor continuă să fie locuite de sentimente religioase... Pe de altă parte, o religie nu poate supravieţui, nu poate conferi forţă morală şi conştiinţă identitară credincioşilor, decît păstrîndu-şi legea, dogmele...

Spiritul religios însuşi poate fi, în anumite împrejurări, o replică dată unor mecanisme politice, economice sau sociale restrictive: în China secta falung gong se opune ingineriei propagandistice, în Occident, curentele evangheliste sînt, între altele, şi o reacţie la consumismul exacerbat...

Pe scurt, noua religiozitate este şi un remediu sufletesc, spiritual la agresiunile provocate de o civilizaţie supertehnologizată, mercantilizată, secularizată şi detabuizată, în care valorile bursiere tind să înlocuiască valorile morale fundamentale conţinute în decalog.

Papei Benedict al XVI-lea îi revine acum deloc uşoara misiune de a capta spiritul religiozităţii difuze, de a-i oferi un lăcaş eclesiastic, păstrînd însă deschise căile dialogului şi ale reconcilierii ecumenice spre a-i putea păstori şi pe cei care caută credinţa. Ca mai toţi predecesorii săi, şi Benedict al XVI-lea este conştient că se află abia la început de drum.

deltafi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu
şi un invitat, personalitate a vieţii
culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

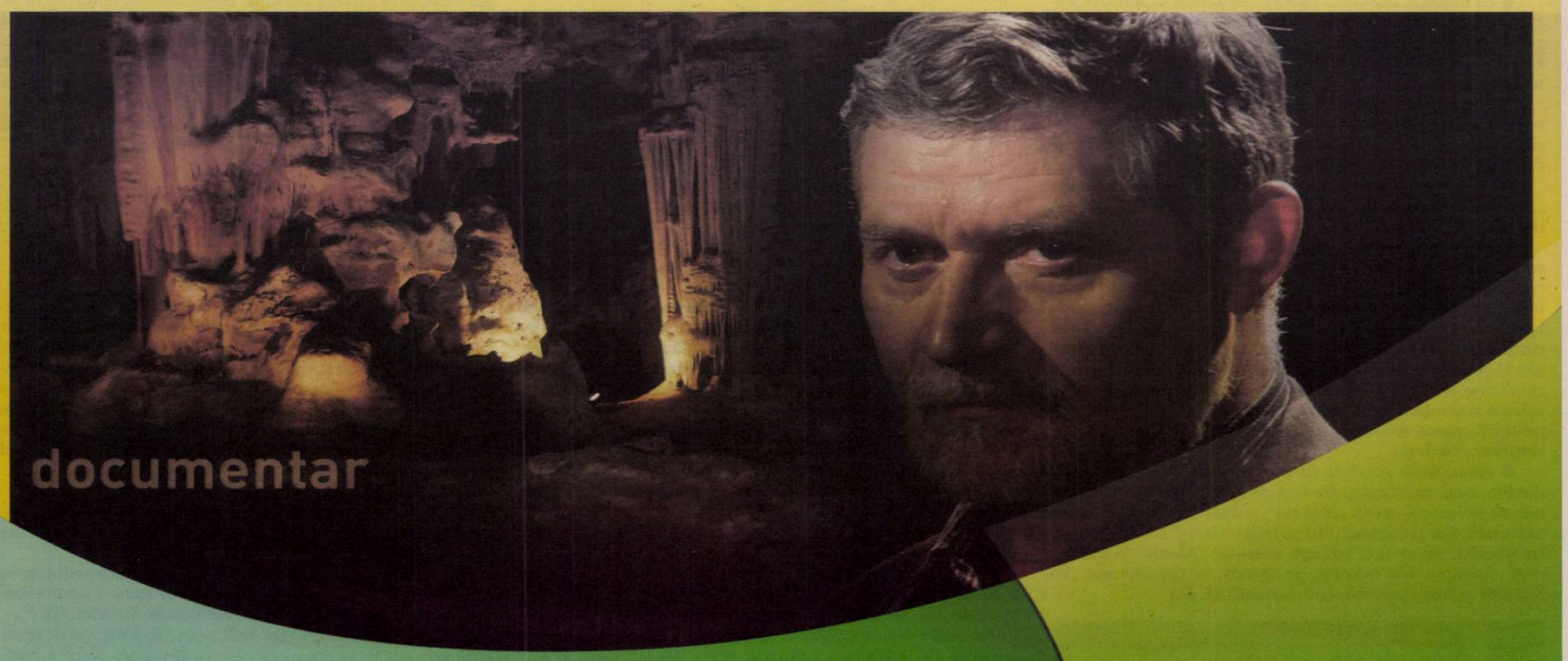

documentar
GEOGRAPHICA
OAMENI, LOCURI, VIETUITOARE
În fiecare sâmbătă, la ora 13:00 Cristian Lascu prezintă GEOGRAPHICA,
documentar marca National Geographic la TVR Cultural
www.tvr.ro
TVR
CULTURAL
documentar
SÂMBĂTĂ ora 13.00
Alege valoarea

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 70 ● 20-26 mai 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Gabriel Jarnea
„Religiozitatea mioritică şi modernitatea“
pagina **12**

Alex. Leo Şerban
Corespondenţă de la Cannes
pagina **13**

Rodica Binder
despre volumul *America – pe tine te pot urî cel mai bine* de Andrei Markovits
pagina **20**

HYDE PARK

Mai e ceva de făcut?

„Luciditatea este rana cea mai apropiată de soare.“

RENÉ CHAR

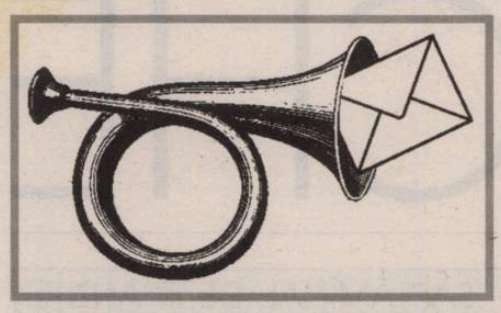

Nr. 68: „Cazul Gh. Gheorghiu-Dej"

Despre viaţa omului de rînd în acele timpuri grele...

Stimată redacţie,

Imediat ce am aflat tema propusă – „Cazul Dej" – am încercat mai întîi să mă documentez citind *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu, Iliescu* – Convorbiri de Lavinia Betea, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1997.

Mi-am dat seama că, de fapt, cei născuţi în 1942 nu prea avem amintiri despre OMUL-DEJ, dar cei 23 de ani (pînă în 1965) ne-au marcat profund din toate punctele de vedere.

Se spune că, de fapt, copiii pînă la o anumită vîrstă nu au propriile lor amintiri, ci ştiu totul de la părinţii lor. Veţi vedea că nu e chiar aşa.

Pînă prin 1946 am stat în „refugiu" la bunici în vîrf de deal. Mama era în oraş (Ploieşti) păzind singura cameră rămasă în urma bombardamentelor.

De aici am prima amintire veritabilă despre care mama nu-mi putea povesti.

E vorba de o spaimă cumplită care m-a făcut să stau „o veşnicie" – mi s-a părut mie atunci – sub patul de pe prispă. Bunicul venise cu un vecin care avea în mînă ceva lucios şi ascuţit (de fapt era o seceră). Cît timp au discutat ei pe o bancă, eu am stat cu inima ticăind sub pat de groaza obiectului acela şi a broaştelor care orăcăiau în puţul casei. De acolo se lua şi apa de băut nefiartă, nefiltrată, uneori tulbure şi rea la gust. Nu-mi aduc aminte ce mîncam, fiindcă nouă ne plăceau numai verziturile şi zahărul cubic.

Venite în oraş (mai am o soră), am aflat că există şi unt – nu numai untură cu sare pe pîine neagră – şi marmeladă – nu numai magiun. Mama ne promisese că după „stabilizare" ne cumpără halva. Dar – cum zicea şi Bârlădeanu – cei săraci n-au pierdut şi n-au cîştigat nimic la stabilizarea monetară. Mama nu ne-a adus nici unt, nici halva.

La grădiniţă (prin '48) am descoperit gustul minunat al laptelui praf (olandez) şi al margarinei daneze. Mama zicea că erau primite prin Crucea Roşie.

Acum, fiindcă eram deja mai mari, primeam uneori cîte *un leu* cu care alergam la Alimentara din colţ să ne luăm bomboane (în formă de păpuşele umplute cu marmeladă).

Magazinul mi se părea uriaş – de fapt era o singură cameră cu podeaua neagră şi urît mirositoare (creolină), dar pe tejghea erau vitrine cu dulciuri. Ne plăcea să le privim. Acum vedeam şi untul – vrac de două calităţi – 21 şi 27 de lei.

La grădiniţă toţi copiii eram fugăriţi să primim lingura cu untură de peşte. Nu puteai scăpa de ea. Fiindcă urmau laptele şi felia de pîine cu margarină, mai uitam de supărare şi lacrimi.

În rest, îmi amintesc doar de zarzăre, vişine verzi, aguridă şi ce mai pica. Dacă am supravieţuit înseamnă că mîncam şi mîncare normală, dar nu ne interesa. Asta era deci mîncarea „raţională" a copiilor săraci în perioada de după război. Am aflat apoi că cei din Moldova o duceau mult mai greu.

Apoi au urmat ani şi mai grei. În alimentara nu mai puteai pătrunde decît după ce erai strivit de ziduri, după coate şi ghionturi, luat pe sus sau azvîrlit afară din rînd. Nu exista o coadă „normală" pe 2-3 rînduri, ci un puhoi uriaş care spărgea geamurile la intrare şi dărîma tejgheaua. Pentru ce? Pentru pîine, mălai zahăr, făină. Deja se introduseseră cartelele.

În schimb, aveam la Bucureşti Festivalul internaţional al tineretului – 1953 – şi pentru asta trebuia să sufere toată ţara. Dej era convins că „nu moare nimeni de foame", dar nu mai aveam mult.

Foametea şi sărăcia erau generalizate. Nouă nu ne păsa că aveam trupe ruseşti în oraş. Nu le-am văzut decît la plecare – fără fanfară şi steaguri – şi destul de triste. Ne păsa mai mult că mergînd vara la ţară la bunici nu puteam mînca ouă, lapte, brînză pe săturate, fiindcă întîi trebuia să dea cotele obligatorii la stat.

Ca distracţie de duminică aveam filmul *Tînăra gardă* – în două serii. Mama ne ducea uneori, dar adormeam imediat şi ne trezeam la final în zgomot de împuşcături.

Timur şi băieţii lui era lectura mea preferată. Cînd am început să învăţăm limba rusă în clasa a IV-a a fost pentru mine o mare noutate. Aflam că unii vorbesc altfel decît noi, dar nu aveam cînd şi unde să folosim limba.

Pe pereţii clasei erau tot soiul de cartoane colorate şi o casetă mare de lemn cu nişte hîrtii albe în ea. Pînă în clasa a III-a, cînd învăţătoarea a descoperit că sînt mioapă, nu am ştiut că acele cartoane erau lozinci. Pe cea roşie scria „Învăţaţi! Învăţaţi! Învăţaţi!" – iar caseta aceea era gazeta de perete cu articole scrise de cei mari, care învăţau după-amiaza. Pînă atunci fusesem convinsă că toţi „vedeau" ca mine. Deci multă, multă naivitate, posibilităţi reduse de informare şi obligaţia de a te descurca singur.

Mă întreb uneori cîte cazuri de „miopii" – de data asta intelectuale – există şi azi.

Şcoala avea şi medic. Toate bolile erau considerate „bronşită" şi se tratau cu aspirină şi piramidon. În 1954, în timpul zăpezilor acelora formidabile, eu am „spart tiparul". Sora mea era pe derdeluş cu sania ce se oprea în sîrma de rufe, iar eu zăceam în casă cu reumatism acut poliarticular. Mi-au dat acalor şi salicilat pînă m-am intoxicat. Eram studentă şi încă nu puteam intra în farmacie din cauza mirosului.

În liceu nu aveam ore de informare sau învăţămînt politic. Pentru admitere în facultate trebuia totuşi să cumpăr o broşură cu lucrările celui de-al III-lea Congres PMR. La examenul de istorie am avut şi un subiect despre planurile cincinale şi informaţia în plus mi-a prins bine. Ştiam însă şi mai multe despre Congresele din URSS, dar nimeni nu ne mai întreba despre ele. Îmi plăcea să învăţ şi nu aveam nevoie de imbolduri şi lozinci.

La admitere, cînd trebuia să completăm o fişă pentru dosar, o candidată mi-a şoptit că „urăşte" acele clipe. N-am înţeles atunci de ce. În anul I a fost cea mai bună studentă. La începutul anului II am fost convocaţi toţi studenţii de la limbi străine în Aula Universităţii.

Trebuia să luăm atitudine exact împotriva acelei studente, s-o excludem din UTM şi apoi să fie exmatriculată. Timp de un an ascunsese faptul că tatăl ei fusese legionar. Cea mai vehementă a fost buna ei prietenă (fuseseră nedespărţite pînă atunci), nimeni nu a avut curajul să o apere şi, exact ca în MAN, toţi am ridicat carnetele roşii votînd conform indicaţiilor.

Aşa cum vedeţi, despre Dej am scris puţin. Am scris însă despre viaţa omului de rînd în acele timpuri grele. Cred că cei care erau studenţi în 1956 au multe de adăugat. Un singur lucru am apreciat la Dej – dar de asta mi-am dat seama mult mai tîrziu, pe vremea lui Ceauşescu.

Nu ne-a omorît şi cu „cultul personalităţii". În toată facultatea n-a fost nevoie să cumpăr nici un ziar. De fapt, nici nu aş fi avut bani.

Din bursă primeam în mînă exact 30 de lei. Ceauşescu ne-a făcut însă să simţim adevărata disperare (mai ales după '79).

Aveam acum nu numai foamete şi sărăcie, ci şi demagogie şi multă, multă minciună. Erai minţit în faţă şi trebuia să minţi şi tu în continuare.

Aşa că '89 a venit exact la timp. Altfel ne sufocam.

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"*

Aţi avut odată la această rubrică un articol în care cineva scria că „n-au existat generaţii de sacrificiu".

Dacă autorul citeşte aceste rînduri, mai crede acelaşi lucru?

Marga MIHALEA
Ploieşti

Nr. 67: „*Viaţa în provincie*"

Ce a mai rămas din provincie?

Termenul „provincial", prin însăşi denumirea sa (deşi nu ar părea la o primă vedere), este discriminant persoanei căreia îi este adresat. Poate „discriminare" este un cuvînt prea puternic, dar mi se pare puţin (sau poate chiar puţin mai mult) ciudat că cineva a simţit nevoia să delimiteze precis capitala şi locuitorii ei (o zecime a populaţiei) de restul de 90% de români. Trebuie să mărturisesc că acest mod de gîndire gen „Eu – arian, voi – restul lumii" mă depăşeşte. Dar voi încerca să fac abstracţie de această terminologie (depăşită în secolul nostru) şi să prezint lucrurile aşa cum se văd din micul meu orăşel de pe malul stîng al Dunării.

Viaţa în provincie este pentru mulţi doar un bagaj nedorit căpătat la naştere, de care speram să ne debarasăm odată cu terminarea liceului. Care este logica? Cine a spus că este una... Cert este că provincia nu mai este de mult locul acela boem, cu negustori cinstiţi (şi asta încă de pe vremea lui Cuza) şi case de vacanţă. Provincia este, după cum o văd eu, doar o săgeată vie, un vector care pulsează pe direcţia şi sensul capitalei, fie pentru omul de vîrstă mijlocie (realizat în viaţă, să zicem...) care, cum capătă nişte zile libere, se duce la cumpărături acolo, fie pentru adolescenţii cu aspiraţii la o garsonieră în sectorul 5, fie pentru pensionarii ai căror nepoţi şi strănepoţi s-au mutat de mult acolo, fie pentru clasa care ne conduce, ale cărei sfori duc inevitabil către „centru".

De aici, nu se vede aşa cum pare. Dinăuntrul celor patru pereţi arareori vezi cît de limitate sînt spaţiul şi posibilităţile tale, ca din exterior. Aici, Dunărea curge la fel de lin cum o făcea şi acum 17 ani, dacă ar fi să fiu cinic aş zice că „timpul este foarte răbdător" cu locuitorii. Şcolile aşteaptă le fel de răbdătoare ca şi în '90 fonduri pentru renovări, spitalele la fel, străzile numără în continuare nestingherite gropile care tot apar, sînt reparate şi apoi apar din nou, blocurile aflate în construcţie (chiar pe arterele principale) aşteaptă şi ele să se întîmple ceva, tremurînd cu fiecare iarnă care vine cu macaraua ruginită lîngă ele, iar cîinii comunitari, mai nou şi majoritari, se plimbă ţanţoş printre oameni, de parcă aceasta ar fi provincia lor.

Şi cu toate acestea, copiii se joacă în spatele blocului, pe lîngă tomberoane, sau, în general, oriunde au un perete de care îşi pot izbi mingea cea uzată şi cu protuberanţele făcute de copii mai mari cînd le-au luat-o (nu neapărat cu voia lor) să joace fotbal cu ea. Se joacă unde apucă, nu trebuie neapărat să fie spaţiu salubru; de fapt, pot fi acolo şi seminţele scuipate de liceeni de prin cartier seara precendentă, pot fi şi ciobu-rile sticlei de vodcă ale vecinului de la parter, supărat pe viaţă că nevasta l-a prins înşelînd-o, ei se joacă pentru că atît ştiu, şi nimic altceva. Într-un fel sau altul, ei au fost reduşi la instinctele primare ale speciei lor, şi nu numai ei. Poate pe vremea lui Rebreanu mai era explicabil ca satele să fie guvernate de frică, foame şi instinctul sexual, dar oraşele provinciei zilelor noastre ce scuză mai au?

Dar asta nu e decît faţa nevăzută, cea din spatele blocurilor cenuşii, cea care nu prezintă interes bucureşteanului. Le televizor, locuitorii capitalei oricum nu află din provincie decît despre inundaţii, violuri şi sinucideri, şi acelea de la oameni disperaţi, cu pupilele dilatate. Realitatea este alta. Mai lentă, mai resemnată...

Sorin DINCEA
Tr.-Severin
master_s09@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Euroscepticismul**
- **Cartea de consum**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VAŞILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90; 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.100 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Modelul italian

Porneşti cu maşina spre Vest, în zori, ca să ajungi în cele din urmă pe Mediterana. Un drum de două mii de kilometri e numai bun ca să-ţi exersezi observaţiile superficiale, dar cu atît mai puternice cu cît „vezi cu ochii tăi“: o ocazie de a-ţi alunga monotonia şofatului confirmîndu-ţi sau infirmîndu-ţi, la suprafaţă, stereotipiile şi prejudecăţile „interculturale“. Aşa, de pildă, trecînd prin satele maghiare, constaţi că multe case sînt modeste, ca şi pe la noi, pe şosele mai umblă cîte un Trabant sau o Ladă, iar asfaltul seamănă uneori cu cel de la noi, dinaintea programului „Aici sînt banii dumneavoastră“, aşa că îţi mai revii puţin din complexul de „coada Europei“. La Kaposvar însă, străzile şi piaţa centrală sînt atît de curate, oamenii atît de aşezaţi şi cumsecade, orăşelul pare atît de „mulţumit de sine“ încît complexele reapar rapid, ca şi conceptul de „ca la noi, la nimeni“. Slovenia seamănă perfect, din mersul maşinii, cu Austria, aşa încît nu-ţi (mai) vine a crede că a fost cîndva „în Est“, parte a „lagărului socialist“. Enervat de atîta succes al tranziţiei, încerci să le găseşti slovenilor nod în papură: uite, au băgat restricţii de viteză peste tot, fără să fie nevoie, şi toată lumea le respectă: se circulă în coloană, kilometri întregi, nimeni nu depăşeşte, nimeni nu se enervează. Cam disciplinaţi slovenii ăştia... Îţi vine să pui totul pe seama europenizării, occidentalizării, Bruxelles-ului: e un exces de reguli de peste tot, bietul cetăţean are de înghiţit pe nemestecate tot mai multe norme care „se implementează“ de-a valma. În plus, mai au dreptate şi adversarii UE: peste tot aceleaşi supermarket-uri, care vînd cam aceleaşi produse, aceleaşi panouri lîngă fiecare şanţ, pentru a ne reaminti că acolo se sapă cu fonduri europene, peste tot cam aceleaşi benzinării cu mini-market-ul aferent în care la locul cel mai vizibil se află guma de mestecat şi batoanele de ciocolată americane. Şi Coca-Cola, desigur. În schimb, semnele de circulaţie ţin în continuare de cea mai profundă şi de nesmintit tradiţie locală: abia te obişnuieşti în Ungaria cu ele scrise cu alb pe fond verde şi, trecut în Slovenia, trebuie să te reobişnuieşti cu ele scrise cu negru pe fond galben. Se pare că uniunea politică europeană este mai uşor de înfăptuit decît unificarea semnelor de circulaţie sau a prizelor (diferite şi ele de la o ţară la alta...).

Noroc că, după ce începuseşi să te cam plictiseşti de ordinea central-europeană, ajungi în Italia, unde ideea de ordine şi tendinţa de uniformizare întîlnesc adversari puternici. Ţară fondatoare a Comunităţii Economice Europene – de altfel, Tratatele constitutive ale Europei s-au semnat chiar la Roma, în 1957 – Italia este, probabil, argumentul suprem împotriva celor care cred că unificarea europeană va însemna uniformizare ori rigidizare a normelor şi regulilor emanate de la Bruxelles. Ţară fondatoare, desigur, şi euro-optimistă: cetăţenii italieni au sprijinit, cu o majoritate consistentă, adoptarea monedei euro, iar acum, conform sondajelor, sînt cei mai fermi susţinători ai Constituţiei Europene dintre cele 15 ţări ale Europei „vechi“. Dar aceiaşi cetăţeni au protestat vehement atunci cînd Bruxelles-ul a încercat să adopte o reglementare prin care se puteau comercializa ca „paste“ şi cele produse din alt tip de grîu decît cel folosit în mod tradiţional în „patria spaghetelor“, *grano duro*. Iar cînd aceiaşi funcţionari de la Comisia Europeană au încercat să impună ca în toate localurile publice să se utilizeze numai cuptoarele cu gaze şi electrice, aceiaşi cetăţeni au fost de-a dreptul scandalizaţi: din punctul lor de vedere, nu era o reglementare europeană, ci un atac la tradiţia şi identitatea italiană: toată lumea ştie că pizza adevărată se face la cuptorul cu lemne, iar inscripţia *forno a legna* la intrarea unei pizzerii îi creşte deverul şi credibilitatea. Pe scurt, Italia şi italienii ne-ar putea oferi o ipostază extrem

de interesantă a relaţiilor cu „centrul“ aflat la Bruxelles. Euro-optimişti şi conştienţi de importanţa proiectului european, italienii devin intratabili atunci cînd „Europa“ le cere absurdităţi sau lucruri greu de înţeles. Integrată încă de la început, Italia are un mod de a-şi păstra, în profunzime, tradiţia şi specificul inegalabile, fără teama de „standardizare“ a modului de viaţă.

Am trăit aproape patru ani în Italia, la jumătatea anilor '90, iar de atunci am făcut alte cîteva călătorii mai lungi sau mai scurte în Peninsulă. (Toate acestea m-au marcat, deci cînd vine vorba de Italia sînt subiectiv şi necreditabil. Şi totuşi...) „Il Belpaese“ – cum îi spun italienii – îmi oferă la fiecare colţ de stradă senzaţia de nou, chiar dacă, după atîţia ani, îmi place să mă consider „de-al casei“. Sau măcar îmi dă ocazia să-mi pun cîteva întrebări, aceleaşi ca şi în urmă cu zece ani, despre „noi“ şi „ei“. De exemplu, de ce s-a vorbit la noi atît de mult în tranziţie despre modelul suedez sau cel japonez, de ce am regretat că n-avem nemţi ori că nu semănăm cu britanicii, de ce s-a trăncănit în general despre „Occident“ şi „occidentalizare“, cînd soluţiile cele mai eficiente la multe dintre problemele noastre le-am fi găsit dacă priveam mai atent la „fraţii noştri de gintă latină“. Dintre toate, cred că „modelul italian“ ni s-ar fi potrivit cel mai bine – pentru că semănăm, în calităţi şi defecte, noi, nepoţii lui Traian, cu ei, urmaşii lui Macchiavelli. Dar despre toate acestea, săptămîna viitoare.

Pisa, 17 mai 2005

© V. Dorolţi

cu dilema la croitor

Nu credeţi că povestea tragică a jurnaliştilor răpiţi în Irak a căpătat un aer derizoriu?

La cît costă viaţa unui irakian de pe străzile Bagdadului, adică aproximativ cît un pachet de ţigări, probabil că preţul cerut de răpitori în schimbul eliberării tinerilor jurnalişti să i se fi părut preşedintelui nostru, fumător de profesie, cam pipărat.

Aşa că, plictisiţi de acest subiect, cum eram şi noi pe vremuri sastisiţi de reclama cu peştele oceanic, politicienii dîmboviţeni vor exclama cît de curînd: „Ce dracu' insistă şi ziariştii ăştia că vor să trăiască?!“.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cîrciumile mele

M-am întrebat de mult – şi de multe ori – ce mă atrage la cîrciumi, ce mă fascinează la aceste *localuri* pe care le caut din priviri, le aleg cu grijă şi în care sfîrşesc de atîtea ori prin a mă aşeza cu voluptate?

Am înnobilat adesea această atracţie prin considerente antropologice, spunîndu-mi – şi explicînd cui voia să mă asculte – că nu există spaţiu public mai propice pentru a face „observaţii de teren“, pentru a „adulmeca“ particularităţile unei comunităţi şi a face prime contacte utile. Este adevărat, cel puţin în cazul unor cîrciumi de sat sau de cartier, sau cînd vrei să miroşi diferenţa dintre un bistrou francez, un pub britanic şi o Bierstube germană. În ultima vreme au început să-mi placă însă şi barurile anonime şi anoste din aeroporturi şi gări, aceste *non-lieux* (vorba lui Marc Augé), unde nu poţi să adulmeci decît inodorul şi să priveşti incolorul. De ce naiba ajung atunci cu o oră, două mai devreme la aeroport şi simt o plăcere ascunsă cînd pierd un tren şi trebuie să petrec o oră, două în faţa unei cafele în cine ştie ce bufet de gară din lume?

Am găsit o explicaţie şi la asta: *timpul*.

Timpul cîrciumii e un timp furat, o *pierdere de timp* la dispoziţia ta, care *cîştigi* astfel un timp doar al tău. Temporalitatea cîrciumii este o voluptuoasă buclă a timpului, suspendată între timpul public şi timpul privat, ambele suprapopulate de scadenţe, este un timp pe care îl „petreci“, furîndu-l din trecerea timpului. Poate fi, ce-i drept, şi o banală rătăcire, un timp al uitării, dar dacă devine o opţiune, o strategie de viclenie ontologică, un *rational choice*, nu-i aşa, ce victorie! „Rezistenţa prin cîrciumă“ presupune astfel mai mult orgoliu decît „rezistenţa prin cultură“ din timpurile trecute, căci în acest caz păcăleşti nu doar un sistem politic trecător, ci Timpul însuşi.

Am fost mulţumit multă vreme cu această explicaţie. În răstimpuri, chiar fantasmam pe tema Cîrciumii ca un soi de templu esoteric al cronofiliei, rezervat iniţiaţilor. Dar nu era asta, nu numai asta...

M-am întrebat aşadar de ce mă refugiez pe terasa sau la masa de la fereastră a vreunui bar, imediat ce ajung într-un oraş străin. Stau ore în şir la o „cafea cu peisaj“, la umbră de catedrală, la colţuri de pieţe medievale sau pe maluri de rîuri, bine *aşezat* la masa mea şi privesc *afară* la lume. La aceste alte lumi, străine, pe unde mă aflu. Doar după aceea îndrăznesc parcă să *ies în lume*, în lumea lor, şi să-mi văd de treburi cu gîndul liniştitor că am unde să mă întorc – de parcă m-aş întoarce acasă, în orice caz într-un loc domesticit şi primitor. De parcă aş purta cu mine pretutindeni în lume aceeaşi masă cu ceaşca ei de cafea precum melcul ce îşi poartă în spinare intimitatea casei lui oriunde s-ar duce.

Într-o viaţă *delocalizată*, s-ar zice că localurile astea sînt singurele care stau locului; mai exact, singurele care îţi pot oferi sentimentul de siguranţă că eşti *de-al locului*, că nu eşti pierdut în „fluiditatea“ lumii actuale.

Mereu aceleaşi sub diferitele lor înfăţişări, cîrciumile mele sînt refugiul sedentarului pre-postmodern în această lume nomadă şi mult prea ulterioară pentru mine; ele sînt singurul spaţiu în care pot uita de frica pe care mi-o inspiră această lume ce a venit peste mine prea tîrziu. Cîrciumile au perenitatea lor ubicuă, permiţîndu-ţi să te simţi în ele acelaşi şi la fel.

Nu ştiu dacă eternitatea s-a născut la sat, dar, alungată de acasă, ea îşi trage în prezent sufletul în vreo cîrciumă...

ţinerea de minte

„Prin prezenta, declar că prietenul meu Yehudi Menuhin este rugat să binevoiască a lua în păstrare vioara mea, Joseph Guarnerius, filius Andone, cu care, cît am trăit, am făcut turneele mele, pînă în momentul cînd sănătatea m-a silit să-mi întrerup cariera. Îl rog pe marele meu prieten, Yehudi, s-o păstreze pînă cînd se va ivi ocazia pentru a o vinde în bune condiţii. Îl mai rog să mă ierte că-l încarc cu această povară, dar el este singurul în care am o încredere totală, pentru care îl îmbrăţişez din toată inima. George Enescu.“ *(La 26 aprilie 1954, în locuinţa sa de pe strada Clichy din Paris)*

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Mediocritatea unui personaj istoric

Trebuia să fie momentul de graţie al lui Ion Iliescu. Discursul era aşteptat cu sufletul la gură, momentul cînd patriarhul trage concluziile şi spune lucrurilor pe nume. Vă puteţi aminti măcar trei idei din acest discurs? Momentul a fost unul uman, dar mediocru. Un Ion Iliescu în toată mediocritatea laturii sale umane.

După 15 ani de patriarhat doar atît a avut de spus: o înşiruire plicticoasă şi lemnoasă de banalităţi, de tînguiri şi de concluzii ilogice.

Care sînt în viziunea sa cauzele pierderii puterii de către partidul său? A început previzibil cu „slăbirea muncii de partid, birocratizarea structurilor sale, slaba comunicare între structurile centrale şi locale". Atmosfera este de şedinţă de autocritică la PCR. Slăbirea muncii de partid. Sintagmă goală. Birocratizarea. O obsesie a activiştilor, cu atît mai bizară cu cît birocraţia înflorea în comunismul real. Urmează apoi pierderea identităţii de partid social-democrat şi clientelismul. Alte vorbe goale. Ce anume politici care contravin social-democraţiei a promovat PSD? Nu ni se spune. Ultima cauză dintre cele enumerate: „comportamentul arogant al unor lideri". În acest „unor" stă tot mesajul lui Iliescu. „Unii" anonimi, mereu anonimi, comit lucruri reprobabile. Niciodată însă nu sînt arătaţi cu degetul.

Ce aştepta Ion Iliescu de la congresul care l-a debarcat? „Afirmarea clară a identităţii social-democrate a PSD, a platformei sale politice de partid de centru-stînga, modern şi european, ancorat în realităţile societăţii româneşti, exponent şi apărător al intereselor categoriilor celor mai largi de cetăţeni". De admirat fraza lungă, cu multe adjective la zi, ca la jurnalul TVR prezentat de Nicolae Melinescu, terminată apoteotic cu „categoriile cele mai largi" reprezentate de Partidul „exponent şi apărător". Să fie doar limbaj de lemn moştenit, dus mai departe din neglijenţă, ca o scăpare? Nu cred. Scăpare a fost acel „tovarăşului ăăăă... domnului Năstase". În acest discurs elaborat, pigulit, Iliescu a fost doar un activist care n-a putut decît să preia formule vechi. Mai mult nu poate, mai mult nu ştie.

E supărat pe partidul care l-a invitat în 2004 să se întoarcă în fruntea sa şi apoi l-a respins. E supărat pe Geoană, care aşteptase un semnal de sus, de la Iliescu. „În realitate, eu reveneam în partid unde domnul Geoană era de trei ani vicepreşedinte, deci aflat sus". Dacă Geoană era sus şi Iliescu jos, atunci de ce Iliescu prezida acel Congres? În ce calitate dădea cuvîntul tovarăşului Năstase? E supărat şi pe aranjamentele de la congres. Demască tîrguiala pe funcţii. Adrian Năstase avea dreptate cînd se întreba cu ce erau mai democratice congresele organizate anterior de fostul PDSR. Atunci cînd preşedintele viitor era arătat dinainte congresului. Şi Iliescu, şi Năstase ştiu bine despre ce este vorba, doar aşa au ajuns pînă acum în fruntea partidului.

Lamentările de politruc jignit în onoarea lui continuă cîteva minute bune. Există însă şi un moment uman, spre final. Iliescu se opreşte din citit şi vorbeşte liber: „Fac o mică paranteză, am trăit o experienţă în 1971, cînd am fost expulzat din conducerea de atunci şi trimis spre reeducare la Timişoara (...) Mi-aş dori, în condiţii de democraţie şi de exprimare liberă a gîndurilor, să nu repetăm această istorie tristă din anii totalitarismului". Termenul „reeducare", care aminteşte de Piteşti şi de canal în anii '50, este impudic în gura celui trimis la Timişoara ca secretar de partid pe judeţ. Dar comparaţia arată că omul crede sincer că a avut un moment de curaj prin acest discurs. Nu cred varianta de prin presă cum că Iliescu a avut două discursuri: unul mai dur, la care a renunţat, şi unul mai blînd, pe care l-a spus. Pur şi simplu, atîta poate. Poate doar să acuze generic corupţia şi lichelismul. Poate să acuze generic aroganţa. La şedinţele PCR asta era culmea curajului. Nu trebuia să aşteptăm de la Iliescu să spună: ăsta e corupt, ăsta a jefuit, ăsta e hoţ. Pur şi simplu, mintea lui nu funcţionează aşa. Omul este mediocru şi cînd e curajos.

Este greşit să spui că Ion Iliescu e creatorul acestui sistem politic. De fapt, este doar o creaţie a acestui sistem. Nu l-a condus pentru că nu a avut o viziune, nu a ştiut ce vrea, de fapt, să facă din România. Iliescu nu are dimensiunea unui creator

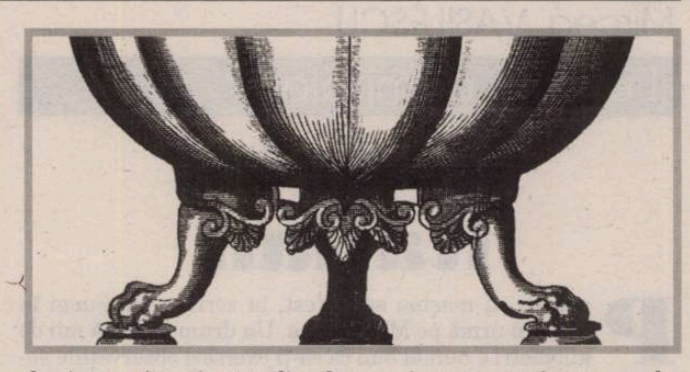

de sistem. Aceştia sînt din altă specie, acea specie care modelează istoria, nu se lasă modelaţi de ea. Pot fi benefici (Carol I, de pildă), dar pot fi şi malefici (Hitler, ca să îl iau pe cel mai rău). Iliescu nu creează sisteme, el se supune lor. Personalităţile astea se lasă purtate de evenimente, reacţionează ba întîrziat, ba aiurea şi bine din cînd în cînd. De fapt, Iliescu nu avea ce să spună în discursul său de final. Pentru că nu a înţeles mare lucru din ce s-a întîmplat în aceşti ultimi 15 ani.

Tragedia este că acest gen de mediocritate a condus România. E enervant că ea s-a cuibărit în aura puterii şi s-a lăsat doar bănuită. Dar se vede limpede cînd puterea se îndepărtează. Petre Roman, Emil Constantinescu, Victor Ciorbea, Radu Vasile au arătat că nu valorează mare lucru cînd nu mai sînt cocoţaţi acolo sus. După ce au plecat, de bună voie sau goniţi, de la putere, nimic notabil nu s-a mai auzit despre ei. Personajul Ion Iliescu şi-a exprimat acum personalitatea. O personalitate la fel de mediocră ca şi sistemul de care s-a lăsat condus atîta timp.

presa despre...

Pompele ungurilor

„Maghiarii veniţi să-i ajute pe românii ruinaţi de potopul interminabil au fost arătaţi cu degetul de aceleaşi ziare care, în urmă cu o jumătate de an, îşi ofereau serviciile Guvernului Năstase la schimb cu miliarde din publicitate de stat. Ce sugerau condeierii naţionali? Că ungurii s-au repezit să aducă brusc pompe din Ungaria, deşi România colcăie de pompe anti-inundaţie. Ieri, muncitorii sosiţi din Ungaria şi-au văzut de treaba lor. Şi-au montat pompele, aşa cum promiseseră, iar apa a început să-i salute din mers, încet-încet, pe sătenii inundaţi. Însă n-au mai fost de acord să stea de vorbă cu reporterii. Scandalul pe tema «vrem pompe în ţară, nu vrem pompe de-afară» i-a făcut pe oameni să se simtă vinovaţi. Să-şi spună că, în loc de mulţumirile presei şi ale autorităţilor române, au fost primiţi cu «huo» de cum au trecut graniţa în România, cu pompele în spinare. Halal ospitalitate românească!" (Laurenţiu Ciocăzanu, *Evenimentul zilei*)

„Dacă urmăreşti ştirile unor posturi de televiziune private, ai putea avea sentimentul că Guvernul Tăriceanu a adus ploaia. (...) Tăriceanu este vinovat nu numai pentru depăşirea cantităţilor de apă pe metru pătrat, ci şi pentru că nu le-a construit sinistraţilor case noi într-o noapte, ca-n poveşti, dar, mai ales, pentru că a luat pompe din străinătate, în loc să le folosească pe cele neaoş-româneşti. (...) Cum se explică modul pozitiv în care a fost reflectată reacţia fostului Guvern condus de Adrian Năstase la inundaţiile din august 2004. Presa de atunci s-a mulţumit să consemneze – ori să laude – decizia că, la Constanţa, afectată de cele mai mari inundaţii din ultimii 50 de ani, au fost aduse două motopompe de mare debit din Danemarca. Nimeni, nici măcar directorul de la Aversa, care a intoxicat presa în ultimele zile cu informaţii false şi declaraţii contradictorii, nu a pus cabinetului Năstase întrebarea de ce nu s-au folosit pompe româneşti.

Este bine că presa a criticat incapacitatea Guvernului de a-şi organiza acţiunile în inundaţiile din această primavară, dar eliberarea ei de sub talpa PSD nu poate fi sărbătorită încă." (Ioana Lupea, *Cotidianul)*

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

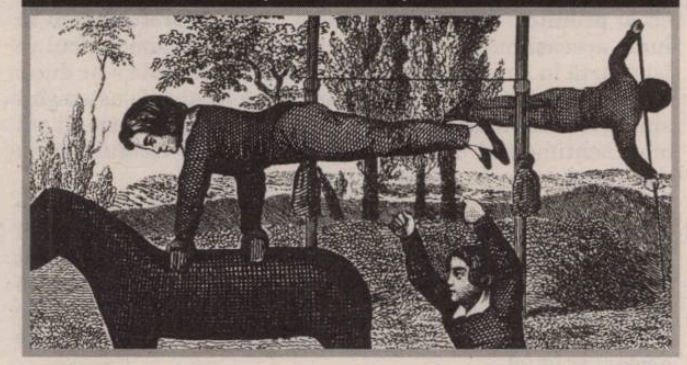

De ce aş vrea să trăiesc în *Star Wars*

Eu am multe motive, dumneavoastră nu aveţi vreme, aşa că trebuie să lucrăm repede. Fără emoţie, fără metafore şi fără minciuni. Aşadar, iată de ce vreau paşaport de *Star Wars:*

– pentru că băieţii buni cîştigă pînă la urmă, fără să muncească mult şi fără să se omoare cu şcoala. E suficient să foloseşti *Forţa...*

– pentru că fetele bune sînt în acelaşi timp şi frumoase. Fetele rele sînt deasemeni în mod explicit urîte – ce poate fi mai simplu? Pur şi simplu nu poţi da greş în aprecieri!

– pentru că navele spaţiale sînt desenate după un principiu simplu: dacă pare rapidă, atunci aşa şi este. Nu ca maşinile din ziua de azi.

– pentru că atunci cînd te plictiseşti de o planetă, poţi pleca pe alta. N-ai nevoie pentru asta nici de motiv, nici de acte. Doar de o navă rapidă, eventual una care să se strecoare singură printr-un roi de meteoriţi, în vreme ce distrugătoarele din clasa Cordelia ale Imperiului trag focuri de avertisment, confundîndu-te cu... (pentru scena de luptă care urmează, recomand Episodul IV).

– pentru că şi Darth Vader a fost la început om de bine.

– pentru că oriunde ai parca pe Tatooine, n-o să găseşti niciodată *speeder*-ul antigravitaţional blocat de poliţie.

– pentru că nu există mediocritate şi nici cenuşiu moral: eşti fie luptător pentru Cauza Binelui (a Republicii, mai exact), fie te-a atras Partea Întunecată a Forţei şi atunci eşti un mare ticălos.

– pentru că nu există Parlament, ci doar consens în ambele tabere. Nici răii şi nici bunii nu-şi pierd vremea cu dezbateri.

– pentru că navele spaţiale se strică, exact ca maşina mea (şi pentru că, la fel ca Dacia de altădată, Şoimul Mileniului poate fi reparat cu o sîrmă la locul potrivit).

– pentru că Yoda seamănă cu Silviu Brucan, chestie care îmi trezeşte anumite nostalgii după o emisiune (am zis-o cu drag, nu cu ironie).

– pentru că navele fac zgomot în spaţiu – chestie care face ca drumul chiar să merite efortul.

– pentru că a distrus o mare teorie a SF-ului naiv (şi socialist): aceea că tehnologia va face lumea mai bună. Aiurea: tehnologia a făcut lumea doar mai distractivă.

– pentru că nimeni nu are dileme. Singurul care are cîteva umbre de îndoială e Wookie, însă din fericire nu ştie englezeşte.

– pentru că Steaua Morţii n-a ajuns închiriată cu ziua pe la nunţi, cum a păţit Casa Poporului.

– pentru că ajungi repede în hiperspaţiu, chiar şi în week-end, la ora de vîrf.

– pentru că roboţii şi computerele nu-ţi cer parola de acces, numărul serial şi discul de reinstalare la fiecare două zile.

– pentru că nu există biserici, dar pare să existe morala. Pentru că nu sînt zei, însă oamenii fac suficient de multe lucruri supranaturale încît să le ţină locul.

– pentru că nu există provincie şi centru. Şi nici problema integrării...

Dincolo de toate, mi-ar plăcea să trăiesc în lumea *Star Wars* pentru că doar acolo se poate lupta serios, la dimensiuni galactice, pentru lucruri altminteri minore, cum ar fi sarcofagul criogenic al lui Han Solo. Acela după care amicul său, Luke Skywalker, bate cîteva mii de parseci şi-şi riscă viaţa de cîteva ori. Vi-l închipuiţi pe George Bush trimiţînd măcar o navetă spaţială după Harrison Ford? În nici un caz – el nu negociază cu teroriştii. Ei bine, şi de-asta mi-ar fi plăcut să trăiesc în lumea *Star Wars*. Acolo lumea pune la suflet. Chiar dacă sufletul ăsta are consistenţa hîrtiei. Aceea pe care e scris un scenariu simplu, pe care orice copil îl înţelege. Măcar la pensie, aş vrea să mă retrag în *Star Wars*. Acolo unde nici măcar cel mai rău personaj – Darth Vader – n-a avut inima să spună vreodată cuiva „faceţi dumneavoastră o cerere şi lăsaţi-o la secretariat... Vă sunăm noi."

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Minciuna

Una dintre cele mai respectabile reviste din lume, *Newsweek*, sursă de cunoaştere pentru politica oficială americană, dar şi pentru tendinţele care i se opun, pentru actualitatea internaţională, stă acum la originea unui eveniment, greu de considerat o simplă gafă.

După marea victorie din afacerea Watergate, cînd încăpăţînarea a doi reporteri şi susţinerea lor fermă de către direcţia revistei *Washington Time* a dus în cele din urmă la demisia preşedintelui Nixon, presa americană a devenit conştientă de puterea ei. Ar trebui poate observat, în această ordine de idei, că descoperirile adevărate ale celor doi reporteri au fost verificate de Justiţie şi confirmate de organismele în drept să ceară judecarea celui mai înalt demnitar al Statelor Unite. Nixon minţise în legătură cu încercarea de a fura documente de la sediul Partidului Democrat şi acest lucru a fost dovedit chiar de documentele furnizate de el. Preşedintele a demisionat nu doar pentru că aşa a vrut opinia publică, inflamată de articolele anchetei gazetăreşti, ci pentru că s-a demonstrat, fără putinţă de tăgadă, că a încălcat legea. De atunci încoace, presa s-a angajat în multe bătălii, pornind de la premisa corectă că cititorii trebuie să ştie ce fac, ce cîştigă şi cum se comportă oamenii politici învestiţi pentru patru ani cu încrederea alegătorilor. Şi tot dezvăluirile gazetăreşti au determinat anchetarea şefilor marilor corporaţii, dedate la banale escrocherii. Expresia devenită clişeu „cîinele de pază al democraţiei" reflecta realitatea unei instituţii care, dincolo de concurenţa inerentă între elementele componente, era preocupată în mod activ de respectarea normelor echilibrului puterii din America.

Războiul din Irak, declanşat de preşedintele Bush, nu a fost considerat o cauză justă de ziarele, revistele şi posturile de televiziune cu cea mai mare audienţă, iar credibilitatea conducătorului statului, precum şi a sfătuitorilor săi a fost deseori şi violent contestată. Convingerile au trecut înaintea adevărului: Dan Rather, unul dintre cei mai populari autori de emisiuni de actualitate, a transmis ştiri false despre dosarul lui Bush din timpul războiului din Vietnam. Nu era adevărat, deşi ar fi putut fi. Rather a părăsit televiziunea, unde era o vedetă, printr-o demisie teribil de asemănătoare cu o concediere. În demascarea abuzurilor de la închisoarea Abu-Ghraib, presa a avut un rol important: fără multiplicarea la scară naţională a oribilelor poze, ele ar fi zăcut în albumele de familie ale „combatanţilor". În scandalul creat de aceste poze, de dezvăluirile ulterioare, ştirea difuzată pe scurt de revista *Newsweek* (9 mai 2005), conform căreia la baza americană de la Guantanamo, unde sînt închişi şi anchetaţi prizonieri bănuiţi de terorism, a fost profanat Coranul pentru a-i umili pe deţinuţi, nu a părut excesivă. Desigur, nu se spunea numele sursei. Aşa cum remarca un comentator de la BBC, au existat atîtea mărturii despre relele tratamente anti-islamice impuse prizonierilor, încît noua dezvăluire nu a trezit prea multe suspiciuni şi nici nevoia de a o verifica amănunţit.

Ştirea a fost preluată de televiziunea Al-Jazeera şi difuzată, provocînd demonstraţii violente în Afganistan, Pakistan, Egipt, Sudan, teritoriile palestiniene şi Indonezia. În Afganistan au murit 17 oameni, printre care şi trei soldaţi americani. Pentagonul a negat, ziariştii de la *Newsweek* au reluat contactul cu sursa anonimă: de data asta, oficialul nu şi-a mai amintit bine în ce raport a citit povestea cu Coranul şi deci nu poate confirma cu dovezi informaţiile date şi nici nu poate oferi date suplimentare. Oficialităţile cer ca revista să-şi ceară scuze şi să admită că a minţit. „Regretăm că unele fragmente din articolul nostru sînt false şi sîntem alături de victimele violenţei şi de soldaţii SUA care au avut de suferit", a scris ambiguu Mark Whitaker, editorul revistei. Apoi a retractat. A fost o minciună plauzibilă, tot aşa cum există adevăruri incredibile. 17 oameni au plătit cu viaţa jocul de-a adevărul al presei.

globul cubic

Reabilitare

A mai rămas unul nereabilitat: Genghis Han, marele războinic mongol căruia i se atribuie moartea a aproximativ 40 de milioane de oameni din Asia şi Europa. E adevărat că toate astea au fost cîndva, pe la începutul secolului al XIII-lea şi supravieţuitorii cuceririlor lui, cei care au considerat năvala hoardelor mongole un eveniment apocaliptic, un fel de sfîrşit al civilizaţiei, au murit şi ei de mult şi nu cer nici dreptate, nici muzee, nici monumente. Iar astăzi, la Ulan Bator, Capitala Mongoliei, ţară despre care se spune că îşi caută, departe de lumina reflectoarelor, drumul spre democraţie, Genghis Han este considerat un întemeietor al istoriei naţionale. Se afirmă că doar comuniştii i-au obligat pe mongoli să adopte concepţiile civilizaţiei occidentale conform cărora marele conducător a fost considerat un războinic crud, pus pe crime şi jafuri. „În realitate, Genghis Han nu a fost un băiat rău, doar că a avut o presă proastă" a spus Elbegdorj Tsahkia, în prezent prim-ministru.

Toată povestea cu Genghis Han e – spun oficialităţile din Mongolia – o problemă de imagine, iar imaginea i-a fost alcătuită de istorici ostili. Pe vremea aceea istoricii ţineau şi locul gazetarilor. De fapt, Genghis Han era un om bun care se temea de cîini, foarte luminat pentru vremea sa, el a acordat cetăţenilor din imperiul său libertatea religioasă, a interzis comerţul cu sclavi şi a introdus conceptul de imunitate diplomatică.

Pentru un popor în căutarea unei noi identităţi, legătura cu măreţia trecutului este una din componentele necesare şi dacă măreţia a fost Imperiul Mongol, atunci el se transformă în obiect de cult atît pentru istoricii oficiali, cît şi pentru formaţiile rock. Mai neobişnuită este susţinerea obţinută de mongoli din partea unor puteri vecine: doritoare să capete acces la resursele din Mongolia, cancelariile Chinei şi Japoniei dau dovadă de o mare stăruinţă în cooperare. China a cheltuit aproximativ 20 de milioane de dolari pentru renovarea mausoleului construit în onoarea lui Genghis Han, pe teritoriul ei, în Mongolia Interioară. În octombrie trecut, o echipă de cercetători, finanţată de japonezi, a susţinut că i-a găsit mormîntul la Avraga, la circa 250 de kilometri de capitală. Cea mai semnificativă descoperire este însă cea demografică: într-un articol din *American Journal of Human Genetics* se susţine că dintre descendenţii direcţi ai împăratului mongol trăiesc astăzi 17 milioane. Ceea ce ar însemna că unul din 200 de oameni este urmaşul său. (După *International Herald Tribune,* 10 mai 2005) **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

La o conferinţă

– speculaţie cu existenţialişti –

Am venit aici, alături de alte zeci de persoane, ca să-l ascult pe prietenul meu vorbind despre lucruri foarte importante. Iată-l! Stă în picioare în faţa microfoanelor, cu pieptul împins înainte de o respiraţie adîncă, şi într-o ţinută, cumva ţeapănă, în costumul lui sobru şi impecabil, vorbeşte preţios-sibilinic şi, din cînd în cînd, mă priveşte fugitiv, pentru a se asigura că mai sînt încă acolo, în publicul lui. Mă vede, îmi zîmbeşte cu viteza clipei şi apoi îşi mută privirea în alte părţi, pornit să seducă, să convingă, să acapareze. Vorbele lui, curgătoare şi inteligente, nu mă provoacă şi nu mă contrariază deloc, aşa că mă simt confortabil şi leneş. Bineînţeles, mintea mea o ia razna. Insondabilele subterane ale inconştientului lucrează după reguli misterioase şi scot la iveala conştientului meu povestea legendară a prieteniei dintre Sartre şi Camus.

Cei doi viitori nobelarzi s-au cunoscut în 1943, la premiera piesei lui Sartre, *Muştele*. Ştiau dinainte unul despre celălalt, se citiseră şi se simpatizau fără să se fi cunoscut. În 1938, Camus citise *Greaţa* şi îi plăcuse mult şi, mai apoi, cînd a citit *Zidul,* a spus celor din jurul său că Sartre este un mare scriitor. În 1942, Sartre a recenzat entuziast *Străinul* lui Camus şi, nu mult după aceea, prima lectură pe care a făcut-o *Mitului lui Sisif* i-a provocat un eseu superb. Imediat după ce şi-au strîns mîinile pentru prima oară în foaierul teatrului, prietenia i-a cuprins, năvalnică. Simone de Beauvoir povestea biografului ei că Sartre vorbea despre Camus ca un îndrăgostit, deşi – precizează Simone pentru a spulbera orice speculaţie – „Sartre era cel mai heterosexual dintre toţi heterosexualii pe care i-am cunoscut" – şi autoarea *Jurnalului unei fete cuminţi* a cunoscut mulţi, ştie ea ce spune. La rîndul lui, Camus căuta fascinat compania celebrului cuplu, prin care a pătruns în cercurile elitei intelectuale pariziene. Pe atunci, Sartre avea deja în minte următoare lui piesă, *Cu uşile închise,* şi a construit personajul principal al acestei piese cu gîndul la Camus.

Sartre şi Camus aveau multe lucruri în comun: amîndoi erau de stînga, amîndoi erau activi în Rezistenţă, amîndoi scriau bine, amîndoi se exersau deopotrivă în proză, eseu filozofic şi teatru, amîndoi căutau cu febrilitate neobosită compania intimă a femeilor. În fine, amîndoi sînt existenţialişti. Dar şi mai multe îi despărţeau. Camus era mai tînăr, era ceea ce se cheamă un bărbat bine, atletic (cochetase serios cu fotbalul), era confortabil în corpul său, avea un temperament dominat de soarele implacabil şi de nisipul fierbinte, avea o nostalgie robustă după Algeria sa natală şi era un *pied-noir* – cum li se spunea foştilor colonişti francezi din Africa de Nord, provenit dintr-o familie modestă. Sartre era mai în vîrstă, mic de statură, urît, complexat de înfăţişarea sa, venea dintr-o familie burgheză pe care nu ştia dacă trebuie să o urască sau nu (aşa că prefera să o vorbească de rău), avea o sexualitate complicată şi o imagine despre sine care îl recomanda urgent pentru psihoterapie. Intelectualmente, Sartre era filozoful scriitor, iar Camus era scriitorul filozof. O vreme, aceste contrarii s-au dovedit a fi complementarităţi. Un fin biograf al lui Sartre observa undeva că, pe măsură ce relaţia lor avansa, Camus era tot mai fascinat de ideile lui Sartre, iar Sartre era tot mai fascinat de omul Camus.

Imediat după război, numele Sartre şi Camus sînt, în Franţa, pe buzele tuturor. După ani de clandestinitate, Camus continuă să conducă, acum în legalitate, ziarul *Combat,* organul de presă al Rezistenţei. Sartre conduce săptămînalul *Les Temps Modernes,* care dobîndeşte, rapid, o mare influenţă asupra inteligheţiei epocii.

Ruptura vine în 1952 şi, chiar dacă prin anii '70 Sartre lăsa să se înţeleagă că totul pornise de la o femeie, cauza principală a fost politica. Sartre evoluase spre o stîngă violentă, radicală, revoluţionară, se impregnase de marxism şi – spun autori care au văzut după 1990 arhivele PCUS – începuse să-şi umple conturile cu bani veniţi de la Moscova. Camus a rămas la ideea sa că soluţia este o nouă stîngă, complet ruptă de comunism, chiar anticomunistă şi în clară opoziţie cu capitalismul: o a treia cale. Camus era un Gandhi – în nici un caz violenţă! Sartre era un Troţki – nimic fără revoluţie! Camus era obsedat de absurd şi de tensiunile morale, autorul lui preferat a fost mereu Dostoievski şi, filozofic, a rămas mereu la Nietzsche. Sartre devenise social, coborîse în stradă, vroia să înţeleagă sensul istoriei şi să se aşeze pe direcţia în care curge istoria. Camus detesta URSS, în vreme ce Sartre aplauda orice sughiţ venit de la Kremlin.

Sughiţ am zis? Cineva din spatele meu sughiţă discret.

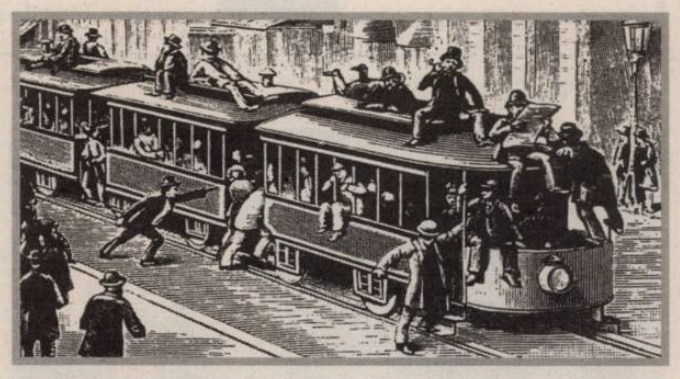

Mă întorc şi privesc mustrător. Sub privirea mea dirigenţială, omul înghite sec, la limita sufocării, dar în completă surdină, următorul sughiţ. Prietenul meu continuă să vorbească. E foarte elocvent, dacă e să judec după feţele respectuoase din jurul meu. Mulţumit că prietenul meu se descurcă bine, mă cuprinde, iarăşi, toropeala.

Continuarea în numărul viitor.

ready made

„Jidovii ăia cînd se întâmplà de nu da Sfântuleţul ploaie, pentru păcatele oamenilor, ştiţi ce făceau? S'apucau de strângeau pământul, cu lopeţile, în *somâldoaie* mari; iar locul rămas după ce se strângeau brazdele strânse în somâldoaie, îl arau şi-l sămănau că erà mai moale. Or fărâmau movilele strânse şi apoi întindeau pământul cel mărunţit şi-l sămănau. Iar când nu puteau izbuti aşa, luau tinicheà, tablă şi făceau din ea nişte ciure grozav de mari; cărau cu cazanele apa mărilor şi-a izvoarelor şi, când nu ploua, ştiţi ce făceau?

Ca să-i arate Atotputernicului că ei sunt mai tari, suiau apa în *zăzduf,* aproape de bolta cerului, o puneau în ciure şi începeau să cearnă, de ploua pe pământ, întocmai ca şi cum ar fi plouat Dumnezeu din cer."

(C. Rădulescu-Codin, *Câmpulungul Muscelului istoric şi legendar. Însoţit de Călăuza vizitatorului,* Editura Librăriei Ioan N. Staicu, Câmpulung-Muscel, 1925)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Puericultură

Acum, cînd scade rata
natalităţii,-n ţară,
şi vindem prunci de gata
păgînilor de-afară,
ni-i dor de vremea-n care
n-aveam habar de planning
şi, la răstimpuri rare,
făcînd amor în trening,
cu plăpumile puse
în cap, pînă-n aprilie,
şi-n şoaptă, ca să nu se
audă în familie
(sau la vecinii care,
habar n-aveau de planning,
şi, la răstimpuri rare,
făceau amor în trening
sau lenjuri anti-baby,
pe înfundate, ca să
nu-i dibuie efebii
şi fetele din casă), –
eram ceva mai plodnici
şi cu prăsilă multă...
Pentru că, dragi logodnici,
copiii nu rezultă
din liberul arbitru,
ci din fatalitate, –
după ce bei un litru
de proastă calitate
ş.a.m.d.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cum e să mesteci idoli de-a gata

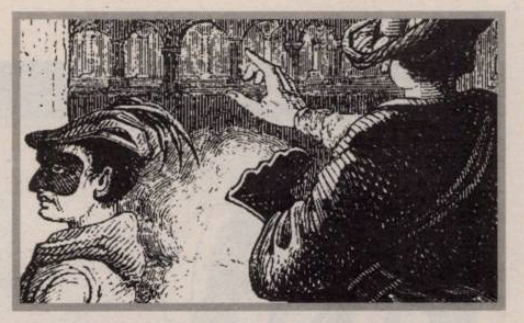

Unul dintre cotidienele bucureştene a avut ideea de a lua pulsul idolatriei noastre (v. suplimentul „Idolii românilor“ în *Jurnalul naţional* din 16 mai, după un sondaj CURS din 20-28 aprilie a.c.). Bună idee – pentru că aceste pagini vor rămîne ca un document privind felul în care, într-o săptămînă din primăvara lui '05, românii se percepeau pe ei înşişi, prin valorile lor. Întristător rezultat, totuşi – pentru că sub limbajul sec al procentelor (ne) admirăm (nu e vina ziarului sau a sociologilor) un chip al nostru de genul foto-caricatură. Construit după criterii diverse (orgoliu regional, istorie, politică, modele, cultură, afaceri etc.), sondajul dă esenţa fantasmelor identitare ale românului generic – cel sau cea care are sau n-are slujbă, dar mai înşurubează ceva la negru, cel care bea bere şi cea care sparge seminţe, cel/cea care se uită la telenovele, la meciuri de fotbal cu caft *(dă-i tare, MM!)* şi la telejurnale, cel/cea care duce gunoiul la tomberonul dintre blocuri cu găleata de plastic roşie ş.a.m.d.

Aşadar: mai curînd mîndru de obîrşia sa (92% oltenii, 86% bănăţenii, 77% dobrogenii), românul generic, de n-ar fi avut meseria pe care o are, s-ar dori *biznisman* (24) sau sportiv (16) celebru; în detaliu, 1/10 moldoveni s-ar vrea vedetă TV şi 5/100 ardeleni s-ar dori savanţi. Românul are părerea lui despre fericire şi, îndeobşte, o leagă de bogăţie – ceea ce denotă nu atît o convingere, cît reflexul unui complex plecat din lipsuri; prin urmare, Gigi Becali şi Ţiriac – luaţi împreună – apar de peste cinci ori mai fericiţi decît *Preafericitul* Teoctist, iar sursa primară a fericirii este averea (49,2) şi, departe abia, sănătatea (11,2) sau credinţa în Dumnezeu (2,2). Românul are simpatii (luate mai ales din programul TV) şi, evident, antipatii (tot de-acolo: Oana Zăvoranu apare ca fiind de două ori mai periculoasă decît Hitler, iar fatala Daniela Györfi reiese ca egala în rele a pudicului N. Ceauşescu!).

Ceauşescu – pop-star, Eminescu – rivalul lui Mărgelatu

Şi, că tot veni vorba: Ceauşescu e pe mai departe individul care-l bîntuie temeinic pe bietul român generic – el este vicecampion printre cei ce-au făcut „cel mai mult bine“ ţării (13,2), după Ştefan cel Mare şi cu un cap înaintea lui Mihai Viteazul, şi totodată lider printre cei ce-au făcut „cel mai mult rău“ (24,6). Poziţionare logică, dată fiind indecizia noastră în privinţa personajului şi a *semnelor* ce-i însoţesc legenda – vezi Casa Republicii, simultan simbolul totalitarismului arhitectonic (ieri) şi sediu al democraţiei renăscute (azi), sau *decreţeii* născuţi după octombrie 1966, simultan procreaturile *cîrmaciului* şi cei care i-au tras clopotele în 1989. În coada sondajelor în care se lăfăie, cum spuneam, Ceauşescu, există un alt Nicolae pe care abia de nu-l încalecă marja de eroare: Bălcescu, bietul de el, văzut de 1,3% dintre români ca unul care-a făcut „mult bine“, iar de 1% ca făcînd „mult rău“ (!) pentru ţara sa. Ori românul generic de azi habar nu mai are de istorie şi crede că ocupantul bancnotei de 100 de lei de mai ieri era tovarăş de-al Anei Pauker de la 1948, ori pe Bălcescu l-au ajuns blestemele reacţionarilor de alaltăieri, de la 1848.

În fine, mai cuceritor apare topul la categoria „personalităţi culturale“. Unul din zece români îl vede pe Eminescu ca fiind cel mai reprezentativ (previzibil, deşi procentul mi se pare mic), după care urmează un haloimăs de zile mari: Florin Piersic îi suflă în ceafă, de la 80 de sutimi, „Luceafărului“, pentru poziţia a 5-a se bat Arşinel, Adrian Păunescu şi Mircea Dinescu, iar la urmă – bomboană pe coliva nemuririi culturale – Irina Loghin şi Andrei Pleşu apar fîrtaţi, prinşi într-o egală stăpînire peste 1,2% din creierul românilor!

Ce rezultă? În primul rînd, românii sînt categoric prizonierii vizualului; aşa cred că se explică de ce Stela Popescu (o bravă artistă, dar nu asta e problema) îi taie pe Brâncuşi, Enescu, Gh. Dinică ş.cl., iar Ion Iliescu apare mai benefic pentru neam decît, să zicem, Ionel Brătianu. În al doilea rînd, sare în ochi numărul mare al celor care fie numesc pe altcineva, fie nu ştiu/nu răspund – ceea ce denotă că dispersia valorilor este atît de mare, încît toate aceste sondaje plutesc pe un fel de Românie secretă, impenetrabilă şi imprevizibilă, ascunsă ca un aisberg gros şi tenebros sub o gheaţă subţire şi nu tocmai curată de convingeri ferme.

P.S. Apropo de aisberg – există în redacţia ziarului *Gândul* cineva care minte de îngheaţă apele, susţinînd că nu am fost prin judeţele inundate (circumscripţia mea electorală), fapt ce mă obligă la un mesaj nedorit către dnii C.T. Popescu şi M. Dinescu. Aceste minciuni, blegi în sine, ridică două probleme: 1) ca unii care, bănuiesc, aţi fost măcar o dată atacaţi pe nedrept, era de presupus că, *nedorind să gîndiţi pentru alţii*, veţi preţui adevărul (mă refer la cel banal, cu minusculă); şi 2) aceste ape care stau să-ngheţe sub suflul fetid al neadevărului nici măcar nu sînt cele din Banat. Pot reveni cu amănunte.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Mărturiile lui Gheorghe Bâgu

Să ne scriem amintirile sau nu? Un răspuns la îndemînă ar fi că da, însă doar dacă avem lucruri importante de comunicat posterităţii. Dacă nu, nu! Delicateţea chestiunii de-abia începe – cine poate decide care sînt acele detalii faste, demne de reţinut pe hîrtie (sau dischetă)? Cine poate declara, cu mîna pe inimă, că „viaţa mea NU e un roman“? Pe de altă parte, nu puţine sînt memoriile sau jurnalele „mari“ lipsite de informaţii fascinante, dar care ştiu să reconstituie un climat cultural sau politic, un puls social, mai preţioase decît orice aglomerare de amănunte precise. Magistrul Lampedusa, autorul *Ghepardului,* scria undeva că toţi sîntem obligaţi să ne scriem memoriile, căci jocul timpului le va tria fără menajamente şi părtinire. Alfel zis, unii dintre noi ar putea cîştiga la bursa memorialisticii în anul 2050! Interesul pentru istoria recentă, obliterată de cenzura ceauşistă, a scos la iveală paraliteratură semnată de nume faimoase – Ioanid, Argetoianu, Sebastian, Monica Lovinescu, ca să dau doar cîteva exemple dintr-o serie vastă. Despre ele s-a vorbit pe larg. Dar, în anii din urmă, uşurinţa publicării unei cărţi a făcut ca piaţa să accepte şi memorii, impresii de viaţă sau jurnale semnate de persoane fără o marcată statură publică. Ele sînt scoase „în regia autorului“ pe la tot felul de edituri mici şi, de multe ori, nedestinate circuitului comercial. Publicate cu orgoliu descurajat în 2-300 de exemplare, ele ajung (şi rămîn) la prieteni, rude, cunoştinţe sau în coşul de gunoi al revistelor ce le desconsideră din start.

Este, poate, şi motivul pentru care volumul geologului Gheorghe Bâgu nu menţionează nici editură, nici an de apariţie. Se numeşte *Mărturisiri din perioada comunistă*, titlu înşelător, căci autorul nu destăinuie eventuale păcate, ci doar istoriseşte momente semnificative ale căror erou involuntar a fost. Reeducarea de la Piteşti este şocantă, aşa cum va rămîne pe vecie, dar memorialistul nu insistă prea mult asupra sinistrului episod, pentru că s-a ocupat de el în *Mărturisiri din întuneric* (Editura Tehnică, 1993). Autorul se concentrează acum asupra haosului ce guverna, în anii '50-'60, o disciplină tehnică – geologia. Neofiţii îşi închipuie că presiunea PCR (PMR) era doar de natură mobilizatoare: „să facem mai mult, să dezvoltăm, etc“. Adevărul dezvăluit de *Mărturisiri* este că politica strivea şi ştiinţa şi bunul simţ.

Geologul Bâgu, un profesionist al teoriei şi (mai ales) al terenului, constată stupefiat că geologia (şi, implicit, economia românească) era condusă de hahalere. Bujor Almăşan (ministrul Minelor) sau Gaston Marin (preşedintele Comitetului de Stat al Planificării, individ cu o fascinantă biografie inventată), aproape sanctificaţi de propagandă, se dovedesc farsori obraznici, ce confundau realitatea cu visele. De pe urma lor rămîn măsuri aberante, munţi şterşi de pe faţa pămîntului (Negoiul Călimanilor, Anina) în efortul de a găsi minereuri a căror existenţă fusese exclusă de specialişti. O iniţiativă de partid consumă ample eforturi pentru a descoperi la Suceava un zăcămînt de... cauciuc! La alegerile sindicale, în lipsa dialogului, oamenii deturnează atenţia activiştilor către calul Puiu, care nu muncea suficient! Aici se află rădăcinile falselor raportări din perioada lui Ceauşescu şi continua ascensiune a celor ce nu ştiu, dar le cer altora.

Gheorghe Bâgu alternează portretele celor pe care îi respectă, fie profesional, fie moral (profesori, preoţi, academicieni) cu istoriile care-i demască pe nenumăraţii impostori din funcţii mici şi mari. Alte personaje ce populează cartea sînt omniprezenţii securişti, mereu curioşi, mereu ameninţători. Dar ataşamentul autorului se fixează constant pe spectacolul naturii şi pe ţăranii întîlniţi în timpul explorărilor, în Moldova sau Banat, independenţi, şireţi şi aparent veşnici. Într-un anume sens, cartea lui Gheorghe Bâgu demonstrează că, da, trebuie să ne scriem memoriile! Şi poate, cineva, cîndva, îşi va asuma sarcina de a compila din ele o exemplară „Carte neagră a comunismului românesc“.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Colecţia Râsul lumii

260 000 lei (26 lei noi)

NIGEL WILLIAMS
Crimele din Wimbledon

230 000 lei (23 lei noi)

DES MACHALE
Antologie de vorbe de duh

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte şi opinii de: Diana BREAZ ● Mihai BUZEA ● Codruţ CONSTANTINESCU ● Irina COZMA ● Traian DELCĂ ● Mihai GOGOAŞĂ ● Cristiana LUPU ● Diana NACU ● Cătălin PINTEA ● Marius ROŞU ● Smaranda VORNICU ● **Coordonatorul temei:** Radu COSAŞU*

Cum şi de ce ne-am adunat aici...

DILEMA VECHE

HYDE PARK

Mai e ceva de făcut?

Duminică, 13 martie 2005, la ora 8,30 p.m., un e-mail a plecat spre Dilema veche:

Nu mai e nimic de făcut...

Adevărul e că nu-mi pasă de „sistem", de acţiunea deformatoare pe care o are asupra elevilor, de cecitatea timpurie pe care ţi-o provoacă şi de semidoctismul pe care-l promovează, dar aici nu-i vorba de ignorarea sistemului ca o formă de rebeliune; sînt la fel de nepăsător în ceea ce priveşte rebeliunea, îmi stîrnesc amuzamentul toate acţiunile de sfidare a „sistemului" (se pare că nu pot să scap de clişeul ăsta) şi uneori îi privesc cu un fel de superioritate (deşi iluzorie) pe toţi cei care vor să schimbe ceva din învăţămîntul oricum jalnic sau din starea actuală. Mă gîndeam dacă indiferenţa poate ucide „sistemul" din moment ce acesta se hrăneşte numai cu răzvrătiţi şi cu nemulţumiţi.

Sistemul e format din noi toţi, şi o luptă împotriva lui e o luptă împotriva noastră, orice rezultat fiind la fel de ambiguu.

Resemnat cum sînt, singurul lucru pe care pot să-l mai fac e să remarc lipsa de consistenţă a oricărei acţiuni.

„There is no dark side of the moon really. Matter of fact it's all dark."*

Un elev

P.S. Sper să-mi fie tolerată criza de pesimism...

Nu primim în fiecare zi asemenea mesaje dure şi decise; ne-a impresionat fiecare frază dintre titlu şi P.S.-ul înduioşător, inclusiv ziua de duminică în care a fost expediat. Să ai într-o seară de duminică elanul de a transmite o astfel de resemnare energică – iată ce ne-a hotărît să o punem atent, deoparte, s-o lăsăm să dospească în toată anxietatea ei frapantă. Acolo unde corespondentul nostru susţinea categoric că „nu mai e nimic de făcut", noi, ca vicioşi profesionişti ai rezistenţei la disperare şi nepăsare, ne-am încăpăţînat şi am replicat:

– Mai e ceva de făcut! Un Hyde Park!

Un Hyde Park *conform tradiţiei noastre dilematice, în care „tolerînd criza de pesimism", să sfidăm ideea „inconsistenţei din orice acţiune".*

Un Hyde Park *deloc didactic, deloc grijuliu în echilibrarea pe două coloane, a celor „buni" şi „răi", a optimiştilor şi pesimiştilor.*

Un Hyde Park *în care „răzvrătiţii şi nemulţumiţii" – majoritari sau nu, aici nu lucrăm cu procente! – să se afle, fără să ştie unii de alţii, pe un cîmp magnetic invizibil, într-o controversă expresivă cu cei rezonabili dar nu mai puţin responsabili. Un* Hyde Park *care să-i contrazică atît pe optimişti, cît şi pe pesimişti.*

*Să sperăm că am avut o idee bună. (**R. C.**)*

---

* *„Nu există cu adevărat o faţă întunecată a lunii. De fapt, toată e întunecată."*

„Ce păcat că avem umor!"

Ce veselie tristă pe la noi! Astăzi nimic nu mă mai poate scoate din sărite. Nici şoferii isterizaţi de gheţuş şi mormane de zăpadă, nici mizeria din spitalele pe care trebuie să le vizitez, nici măcar ciorchinele de cerşetori de la uşa supermarket-ului unde îmi fac cumpărăturile. Absolut nimic nu mă mai poate deprima.

Şi aceasta pentru că astăzi am aflat că Dinel Staicu şi-a luat doctoratul în ştiinţe economice. Cu o lucrare avînd drept subiect economia subterană. Comisia care a analizat lucrarea s-a întrecut în superlative. Autorul a fost calificat drept savant şi om de ştiinţă. Pasaje din lucrare au fost considerate drept „fulminante". Ba mai mult, doctorului Dinel i s-a cerut să formuleze niscaiva concluzii ale cercetărilor sale, concluzii care să îşi găsească locul binemeritat, unde altundeva decît în istorie!

Recitesc paragraful de mai sus şi mă cutremur. Dacă aş fi neamţ sau englez, m-aş cutremura de silă şi oroare. M-aş întreba cum de s-a ajuns aici. Cum de – la 15 ani de cînd am detronat-o pe madam Adi Polimer – analfabeţii şi semidocţii încă acced la titluri academice cumpărate? Cum de se găsesc în această ţară a mea profesori care să îşi vîndă condeiul şi conştiinţa pe cîţiva arginţi? Dacă aş fi suedez sau elveţian, i-aş scrie celui care mă reprezintă în Parlament, aş scrie Ministerului Educaţiei sau m-aş lega cu lanţuri de gardul Academiei, în semn de protest. Aş renunţa în mod public, de ruşine, la propriile calificări.

Dar nu sînt decît un român. Aşa că am să mă cutremur de rîs. Am să fac başcălie cu prietenii şi colegii pe această temă. Am să mă minunez zîmbind de absurdul desăvîrşit al situaţiei. Am să îmi amintesc – a mia oară – de Eugen Ionesco şi de Caragiale. Am să hohotesc la simpla idee că pot să mai funcţionez cu ceva logică şi onestitate în această ţară. Sau poate am să mă gîndesc mai serios la cîmpurile de căpşuni ale Spaniei.

Ce veselie tristă pe la noi! Ce păcat că avem umor!

Smaranda VORNICU
smaranda.vornicu@mynet.ro

„Sînt nebun?"

Acum ceva vreme, un amic m-a invitat să vizitez căminul-spital din localitatea 1 Mai, în apropiere de Braşov. Ştiam că aici sînt internaţi pacienţi cu dizabilităţi mintale, adică nebuni, şi îmi doream să văd cum arată din interior. Pe drum am aflat că fac parte dintr-un mic grup care merge acolo pentru a găti, vorbi şi înfrumuseţa bolnavii la propriu.

Exceptînd sărăcia oarecum specifică şi diversele miasme, primul popas a fost în bucătărie, care era locul de refugiu al celor sănătoşi, restul neavînd acces. Eram deja excitat de gîndul că voi întîlni nebuni adevăraţi, nu din cei care încearcă să schimbe cu ceva monotonia zilei. Priveam chipul fiecăruia ca nu cumva să scap ocazia. Dezamăgitor. Era doar un alt mic grup de voluntari, aşa că pe moment am renunţat, cînd din perete o mînă mă prinde şi uşor sîsîit, cu o voce drăgălaşă, dar gravă, mă întreabă: „Cum te cheamă?". Se pare că mă sprijineam de nişa prin care se trecea mîncarea în sala de mese. Un coleg observă că sînt în impas, se apropie, mîngîie pe bolnav şi mă eliberează. „Nu trebuie decît mîngîiaţi şi te lasă în pace, dar să nu rămîi singur pe aici." A început vizita şi am avut ocazia să cunosc cea mai mare parte din pacienţi (numărul lor este o necunoscută chiar şi pentru personalul medical format dintr-o asistentă, pe care încă nu o rabdă inima să plece.) Normal, fiecare avea o formă de exprimare a bolii de la jale la muzică, totul prin sunete uşoare sau mişcări, dar se putea comunica relativ uşor. Erau chiar organizaţi: mai vechi şi mai noi, mai bogaţi şi mai săraci. Săracii prestau diverse servicii, în schimb primind ceva drepturi şi protecţie. Chiar şi îngrijitoarea era inclusă în sistem (mai tîrziu am aflat că întotdeauna cel mai bogat are îngrijitoare). La atelierul de terapie prin artă am reuşit să mă „integrez" într-un mic grup pentru observaţii mai amănunţite şi am rămas surprins de meticulozitatea şi grija cu care executau sarcini simple, precum cititul unui calendar din toate părţile şi colţurile, inclusiv tridimensional. Se pare că mă adaptasem foarte bine, deoarece, după un timp, cineva s-a interesat de starea mea de sănătate, oferindu-se să mă ajute să scriu o felicitare. Şi acum mă urmăreşte senzaţia de libertate a timpului şi vieţii care înconjura pacienţii. Mai tîrziu, la atelierul de machiaj am cunoscut o bătrînică simpatică care mi-a spus că „toată viaţa asta facem – ne tăiem unghiile şi ne pieptănăm." Încă nu reuşesc să deosebesc dacă era viaţa lor sau a noastră. Ca aspect general am observat că toţi aveau probleme grave cu dinţii, iar de la 30 de ani le lipseau. Bătrînii cred că nu îşi mai amintesc ce sînt.

La întoarcere eram toţi mai relaxaţi şi ne simţeam oricum diferit după o asemenea experienţă, dar de atunci am certitudinea că între „Noi" şi „Ei" nu există decît o diferenţă de număr social. Cu toţii facem în viaţă „nebunii" mai mari sau mai mici, care ne ajută să parcurgem perioada de pămînteni, locuim în oraşe-spital din care nu vom pleca niciodată „de nebuni", avem limite de comportament, comunicare, stil, ca să nu fim consideraţi „cam nebuni". Şi acolo se citea, se privea la televizor, se lucra în grădină şi se gîndeau cum să mai treacă timpul. Însă nu au drepturi pe care noi, cei sănătoşi, le avem în schimbul unui cod. La nivel centralizat sîntem o serie de coduri numerice, pe baza cărora avem dreptul să locuim într-un oraş şi să depunem o cerere. Dacă ieşi din limite, pierzi codul, primeşti un număr mai mic de dosar şi treci pe partea cealaltă. Cîte lucruri, fapte, atitudini putem avea fără a fi consideraţi nebuni?

M-am întors fericit acasă şi am găsit bileţelul care mă avertiza că trebuie să merg la medicul stomatolog.

Marius ROŞU

„România e o ţară ca oricare alta..."

Ştiam că sînt mulţi români în Spania. Lumea spune că sînt mulţi. Şi lumea din Spania, şi lumea din România. Deci ştiam. Dar una e să ştii şi alta e să îi vezi. Sînt aici (în Spania) de 6 luni şi cele mai şocante – şi în plus şi în minus – experienţe, pe care le-am avut, sînt legate de subiectul ăsta: românii din Spania.

În primul rînd, trebuie să spun că am o senzaţie de ca şi cum aproape aş fi în România (micile mari diferenţe sînt neglijabile). Oriunde am mers, oriunde am călătorit, am dat de români. Primii oameni pe care i-am văzut în Porto erau doi români (o pereche, destul de nepoliticoşi altfel...); în autobuzul Lisabona-Madrid, pe scaunul din faţa mea, era altă pereche de români (mi-am dat seama după cîteva ore bune că vorbeau româneşte, aşa de „nenatural" mi se părea atunci încă să văd atîţia români în jurul meu), în Madrid şi Barcelona la tot pasul pe stradă auzi vorbindu-se româneşte, în Barcelona chiar am nimerit pe strada cu prostituate românce care lucrau în plină zi etc. Cît despre aeroportul Reus (de lîngă Barcelona), noul punct de sosire a românilor în Spania, ce să mai spun: cum zborurile de plecare spre şi de venire dinspre România sînt aproximativ la aceleaşi ore, e un moment în care tot aeroportul (mic de altfel) e plin de români şi te poţi gîndi fără nici o problemă că te afli pe unul dintre aeroporturile din România.

Că sîntem mulţi pe aici e clar. Interesant e ce se spune despre noi, ce imagine au spaniolii depre români! Păi, să o iau cronologic şi oarecum logic şi să încep cu „românii din experienţa directă".

Gazda pe care o contactasem încă de cînd eram în România mi-a povestit, la cîteva zile după sosirea mea aici (şi după ce a tras concluzia că sînt un om „normal"), că familia ei s-a împotrivit deciziei de a-mi fi închiriată o cameră, plecînd de la informaţiile de bază pe care le aveau despre români. Mi-a mai spus că, pînă să vină românii prin zona asta, puteau să meargă pe stradă cu genţile deschise că nu se stresau că cineva i-ar putea fura, dar... că acuma încearcă să-şi amintească să tragă fermoarul la geantă înainte de a ieşi din casă. Hmm... mi-am spus, deci chiar aşa e, avem faimă proastă pe aici!

Apoi, am văzut într-o dimineaţă de duminică un reportaj la televizor (pe TVE2) despre o bandă de ţigani. Era de fapt despre nişte circari ţigani care făceau turnee prin Spania. S-a vorbit aproape laudativ despre ei, despre toată povestea cu păstrarea tradiţiilor, cu permutarea din sat în sat, dificultăţile pe care le au, şi alte lucruri exotice. Dar cu toate că se auzea foarte clar cum ţiganii respectivi vorbeau româneşte, nu s-a pomenit deloc în reportajul-documentarul respectiv despre asta. Erau ţigani şi atît. Mi s-a părut oarecum comic că atunci cînd ne puneau şi nouă o imagine OK (chiar venită ea şi prin intermediul ţiganilor din România) nu se spunea că este vorba de noi!

Ce am mai văzut? O ţigancă în Barcelona, în Plaza Catalunya – adică în centrul centrului – cerşind în româneşte pe o temă ce pomenea de Ceauşescu şi de sărăcie. Nu prea era băgată în seamă, dar nu mică mi-a fost mirarea cînd alt (aparent) cerşetor, spaniol de dată asta, a abordat-o şi au început o discuţie monosilabică şi gesticulară, în care el îi spunea că şi el e sărac şi că nu are de unde să îi dea bani, că a auzit el de Ceauşescu, dar asta nu înseamnă că în Spania e mai bine. Al doilea semn de mirare a venit cînd respectivul, la plecare, s-a căutat în buzunare şi i-a dat femeii iniţial vreo 2-3 euro, dar pînă la final i-a dat vreo 7-8. Nu am putut să înţeleg!

Mai e capitolul „români din auzite". Am avut pînă acuma vreo 5-6 profesori la Masterul pe care îl fac aici. Şi toţi au vorbit frumos despre România. La primul mi-am spus că o fi omul politicos, dar... cum toţi păstrau aceeaşi linie, mi-am spus că poate ceva-ceva o fi adevărat. O oarecare explicaţie logică există însă pentru asta: aici cei din America de Sud sînt văzuţi mai rău ca aceia din Europa de Est şi cum la Masterul meu jumătate din oameni sînt din America de Sud, cred că profilor le e mai uşor să dea ca exemplu pozitiv economia României decît economia Boliviei sau a Columbiei. Dar trecînd peste asta, am aflat de la unul dintre profesori că în satul lui natal e o familie de români care e văzută foarte bine; mi-a povestit şi de un desert românesc pe care l-a mîncat odată şi despre ce frumoasă e România pe care a văzut-o timp de 15 zile acum vreo 5-6 ani, cînd a dormit în una din casele lui Ceauşescu (că tot mă întrebam eu cine e amator de aşa ceva...) etc. etc.

În concluzie, reflexul meu de a întreba „Ce părere ai despre români? Sînt ştiuţi de rău pe aici?" e contracarat din ce în ce mai mult de uimire şi negaţie din partea nativilor de aici. Şi mi se spune că românii sînt foarte muncitori şi că sînt bine văzuţi etc. Hmmm... nu mai ştiu ce să cred. Se vorbeşte mai rău în România despre românii aflaţi aici, decît aici despre românii de aici.

Să vă mai povestesc despre stupefacţia pe care am avut-o într-un club cînd am cerut DJ-ului să pună măcar un cîntec în engleză (m-au năucit de cap pe aici cu muzica latino!) şi el s-a oferit zîmbitor să îmi pună O-Zone? Sau despre aceeaşi stupefacţie cînd am auzit aceeaşi melodie, în repetate rînduri, ca sonerie de telefon mobil (şi nu erau români cei care o aveau!)...

Ce vreau să spun de fapt? Că globalizarea e ceva real şi palpabil. Că eu folosesc spaniola ca limbă de conversaţie cu o colegă din Kazahstan şi că uneori ne mirăm că vorbim amîndouă o limbă care nu e nici a ei şi nici a mea. Că România e o ţară ca oricare alta. Că Spania e o ţară ca oricare alta. Că nu contează unde eşti. Alte lucruri sînt mai importante.

Irina COZMA
irinacozma@yahoo.com

DILEMAVECHE
HYDE PARK
Mai e ceva de făcut?

„Mă revolt, ceea ce mă încîntă...“

Cred că trăiesc într-o societate care resimte din plin forţa paradoxului cauzat atît de evoluţia internă a României, cît şi de cea a continentului european. Un paradox balcanic, mustind de culoare şi zeamă locală, aşa cum ne place atît de mult.

Ne integrăm în Uniunea Europeană, accelerăm motoarele odată cu apropierea fatidicului moment 2007 (îl aşteptăm la fel precum o făceau medievalii cu anul 1000, sfîrşitul lumii, însă de data asta pe dos, căci pentru noi nu va fi, în nici un caz, sfîrşitul lumii, ci, credem noi, începutul uneia nou-nouţe ca şi cum simpla aderare ne va modifica genetic, transformîndu-ne în tipi mai muncitori, mai serioşi, mai puţin flecari etc.), dar în acelaşi timp sîntem asaltaţi de către pseudo-arta kitsch ţigănească-turco-arabă, promovată întens de către mass-media flămîndă după audienţă şi nimic altceva. Această tendinţă marcantă, evidentă, nu face altceva decît să-i îndepărteze pe locuitorii acestei ţări de modelul cultural occidental sau chiar central-european. Să nu fiu înţeles greşit, chiar şi Occidentul înseamnă o paletă multiculturală extrem de vastă. Nu există un singur Occident, ci mai multe, nu există o singură Europă Centrală, ci mai multe. Poate nu acelaşi lucru se poate spune despre Europa Balcanică din care şi noi facem parte cu brio. Se poate observa o oarecare uniformitate pseudo-culturală bazată pe influenţa dominaţiei turceşti în regiune. Maneaua este populară atît în România, cît şi în Bulgaria sau Serbia. Este paradoxală această tendinţă atît de greu de înţeles. De fapt, către ce vrea să se îndrepte ţara asta? Situaţia aceasta paradoxală, jumătate în Europa, jumătate în afara ei, mă nemulţumeşte profund şi îmi dă de gîndit, mai ales că perioada cînd ni se impunea un model cultural sau civilizaţional s-a sfîrşit. După 1989, poporul român (frumos termen, care ridica problema destul de spinoasă a stratificării lui profunde) şi-a dobîndit dreptul de a decide ce vrea, dacă nu la nivel politic (apanajul unei modeste clase politice), măcar la nivel cultural. Şi a decis şi decide în fiecare zi, preferînd absconsul jegos bazat pe magicul cuvînt *rating,* aerului tare al normalităţii. Pe de o parte, dorim să beneficiem de avantajele Europei (de economie de piaţă, de autostrăzi, eventual chiar de ceva democraţie) mai ales în domeniul economic, precum a ne spori puterea de cumpărare şi apetitul în vederea masticării unei cantităţi şi mai mari de seminţe de bostan, manele, manelişti, maneliste, fotbalişti, ştiri despre manelişti, fotbalişti, tabloide specifice etc. Ăsta da paradox: o bună parte din banii comunitari vor fi înghiţiţi vrînd-nevrînd de cea mai abjectă parte a societăţii româneşti, cea care contribuie profund tocmai la îndepărtarea noastră civilizaţională de vastul model european. Sîntem încă o dată o excepţie demnă de a nu fi urmată. Partea neplăcută a acestui aspect este că ne atinge pe toţi, indiferent cît de bine ne-am ascunde în ungherele ascunse ale bibliotecilor sau în paginile fine ale revistelor de cultură. Precum într-un film de groază, kitsch-ul manelist româno-rrom ne urmăreşte cu perseverenţă şi cu un cuţit în mînă pentru a ne reteza orice chef de normalitate, decenţă şi poftă de viaţă. Dacă înainte de 1989 eram dominaţi de dictatul cultului deşănţat al personalităţii marelui conducător, după acest an şi, mai ales, după consolidarea televiziunilor particulare, sîntem supuşi unui alt dictat, cel al popularizării masive a subculturii. Paradoxal, normalitatea a devenit excepţională în reflectarea ei de către mijloacele mass-media... Această situaţie tristă se datorează mai multor factori, cel mai important fiind, după părerea mea, tocmai ceea ce formează cuvîntul *rating:* spectatorii. Aceştia sînt în marea lor majoritate *ruralii,* termen care i-ar desemna atît pe cei care trăiesc la ţară, cît şi pe mulţi din foştii ţărani care au fost mutaţi la oraş, dar niciodată urbanizaţi cu adevărat. Ţăranul postmodern român este dezrădăcinat, iar vindecarea acestei adevărate boli încă nu s-a sfîrşit (uneori mă întreb dacă a şi început). Efectele constatate prin simpla urmărire a mass-media din România dovedesc că procesul înregistrează mai degrabă constante regrese. La televizor, ţăranul român postmodern este publicul-ţintă căruia i se adresează aproape toate emisiunile importante de divertisment. La *Ciao Darwin,* se hlizeşte la tine din public, adulmecă striptease-ul deşuchiat şi destrăbălat (după cum am auzit două pensionare în tramvai). La *Surprize, surprize* se uită mai mult pentru a înfuleca o parte cît mai mare din decolteul generos al zînei miracolelor, dar şi pentru a admira inevitabilele lacrimi, la *Iartă-mă* încearcă să se împace cu cei cu care s-a certat, la *Din dragoste* suspină duios şi melancolic, descoperindu-şi partea bună şi umană, la *Trădaţi din dragoste* şi *Schimb de mame,* poate pătrunde în cele mai ascunse colţişoare ale intimităţii altor cupluri, iar telenovela *Numai iubirea* cunoaşte un succes naţional fulgerător, „vedetele“ fiind întîmpinate cu lacrimi şi sare de zeci de mii de admiratori. Inevitabil, ruralul român este un *voyeur* de primă mînă, avid de intimitatea altor români rurali. Înaintea acestor show-uri „rurale“, el mai adulmecă puţin ştirile care – ce coincidenţă! – şi ele sînt realizate tot în funcţie de aşteptările lui: crime, beţii, bătăi, accidente auto, furturi – ştiri negative – dar şi ştiri pozitive despre starurile de gen, artiştii manelelor şi ai balonului rotund (niciodată oval) şi multe nimicuri despre un fenomen în continuă ebuliţiune, fotbalul. Dar chiar şi înainte de ştiri, sînt emisiuni care se adresează tot ţăranului cu telecomandă, spectacolul tîmp al lui Teo sau emisiunea unui specialist în psihologie ieftină. Dacă te-ai uita doar la televizor, ai avea impresia că întreaga Românie este formată doar din aceşti rurali postmoderni care, cum ajung acasă de la slujba pe care o au, dacă o au, se aruncă în faţa televizorului. În acest timp burghezia dubioasă şi foarte lacomă stă probabil şi munceşte suplimentar sau citeşte cine ştie ce cărţi inutile. Sau poate că a emigrat, iar ruralii, nostalgicii visului de aur al comunismului, au scăpat definitiv de ea. Oricum, ea reprezintă doar cîteva procente nesemnificative în acest război al *rating*-ului. Ceea ce este ciudat şi neplăcut este influenţa din ce în ce mai mare pe care o are sistemul de valori ţărăneşti de sorginte sud-carpatină asupra întregii ţări. Manelizarea culturală se întinde şi asupra unor zone care în mod normal ar trebui să fie mai puţin expuse sindromului. De ce? Pentru că procesul de manelizare sud-carpatică are ca centru însăşi capitala României, Bucureştiul, inima mass-media din ţară. Şi, în fond, acest proces vine după 50 de ani de încercări disperate de uniformizare de către regimul comunist, în mare măsură reuşite.

Trebuie să recunosc că nu pot înţelege cum o societate care aspiră să îşi ia din nou locul în agora naţiunilor civilizate din Europa (din care ar fi fost, chipurile, izgonită pe nedrept, căci i-ar fi aparţinut timp de 2000 de ani...) progresează mai degrabă în amplul domeniu al abjecţiei, pornografiei şi kitsch-ului total. *„Slavă Domnului că sînt ateu!“,* a exclamat cîndva Luis Buñuel, fascinat de savoarea paradoxului său. *„Slavă Domnului că sînt român!“* pot spune eu, căci am o groază de motive de a mă revolta, ceea ce mă încîntă, căci mă face să constat cu neţărmurită mîndrie că sînt un român autentic, care trăieşte pentru a-şi exprima revoltele.

Codruţ CONSTANTINESCU
str. Griviţei 8, Cîmpina

„Statul naţional sînt eu“

Horică, amicul, a avut de cînd se ştie o problemă: n-a ştiut ce e. Copiii erau, la şcoală, care români, care ţigani; *tertium non datur.* El vorbea cu taică-su în română, cu maică-sa în franceză, şi cu bunică-sa în maghiară; ţigăneşte n-a învăţat decît puţin, de la singurul băieţel din bloc care era chiar mai negru decît el. A fost, cum s-ar spune, un trilingv cu posibilităţi.

Asta a şi rămas, chiar dacă i s-a alterat trilingvitatea odată cu cetăţenia: acum vorbeşte cu nevasta în engleză, cu amanta în spaniolă („mehicană“, cum zice el, modest), şi cu mine îşi scrie în română, ca orice programator ambiţios în faţa „umaniştilor“. Ce e drept, înţelege şi dacă e înjurat în germană, slovacă, italiană şi portugheză, numai că în Chicago nu prea înjură nimeni, cel puţin în cartierul lui (i-am sugerat să exploreze şi alte zone, cînd îi e dor de Berceni, în loc să dea bani pe avion, dar mi-a răspuns că nu ştiu ce vorbesc). Există totuşi în amicul meu un punct R (de la „românism“, evident) inalterabil, inflexibil, intratabil: naţionala de fotbal, „băieţii“. Băieţii sînt sfinţi, sînt zei, sînt dincolo de bine şi de rău: cred că Horică şi-ar fi considerat încheiat ciclul încarnărilor şi ar fi părăsit plasa iluzorie a Mayei, dacă ar fi avut şansa să-l scuipe Hagi. Cînd joacă naţionala, bine, rău, cum e norocul şi terenul, toate dubiile lui identitare amorţesc la început, iar apoi se dizolvă în adrenalină, şi la final se scurg odată cu ciudata lor bere de 2%, lăsîndu-l pe Horică al meu românaş verde ca bradul. Dacă „băieţii“ mai şi cîştigă, entuziasmul îl împinge să-i recite nevesti-sii prin casă ce-şi mai aduce şi el aminte din literatura română: *Zdreanţă* (la materia asta era el mai slăbuţ); prima dată s-a speriat biata, dar acum s-a obişnuit, şi pleacă din timp la coafor.

Horică, mulţi Horici, toţi Horicii au construit în timp statul naţional, statele naţionale, găsind în limbă liantul care să-i aglutineze şi să le spulbere temerile identitare; eşti ceea ce vorbeşti. „Ceilalţi“ sînt cei care vorbesc altceva, ei sînt duşmanul, dacă trebuie. Dacă aşa zice Statul!

Numai că fie c-am vrut, fie că nu, a venit peste toţi globalizarea, calculatorul şi engleza au aruncat în derizoriu mioriţe şi luceferi la grămadă, ne-am şters din memorie poveştile bunicilor, cînd i-am văzut cum votează, cărţile de aventuri şi călătorii au devenit cărţi de credit, vecinii de peste gard au turbat deodată, cu toate că limba era aceeaşi, şi noi, Horicii, am mototolit „interesul naţional“ şi l-am trimis cu un „cîrlig“ de efect, drept în coşul cu hîrtii. Am rămas în fundul gol, oameni recenţi care mîncăm şi călătorim cît pentru toţi strămoşii, artişti sublimi ai statului pe scaun, ne interpretăm propriile vieţi, vai nouă dacă ni se pune vreo întrebare personală din sală.

Ia uite, că m-am strecurat şi eu printre Horici! E vorba de o mică greşeală, şi iată de ce: statul naţional se sprijină pe cetăţeni. Cetăţenii sînt acei locuitori care au de cîştigat de pe urma faptului că plătesc impozit: poliţia statului le oferă protecţia vieţii, armata statului, protecţia viitorului, şi administraţia statului, protecţia muncii şi a proprietăţii. Dacă statul nu respectă partea lui de contract, Horică îşi caută alt stat căruia să-i plătească impozit, că doar nu s-a întîlnit hoţul cu prostul. Rămîne în el un mic punct R, ca un apendice, ca un coccis, ca un păr pe piept: naţionala, „băieţii“. Dar eu, colegul lui de bancă, nu vreau (sînt prea leneş) sau nu pot (sînt prea prost) ca să plătesc impozit statului, nici măcar ăstuia, dar unuia concurenţial! Aşa că îmi sînt singur şi poliţie, şi armată, şi administraţie, şi protecţie socială, şi uite că mă simt foarte bine, cel puţin cît scap de închisoare, ospiciu şi azil. Echipa naţională mă lasă perfect rece, pentru că eu sînt naţionala mea, la table cu vecinul Florică, pensionarul de la opt. Limba o vorbesc şi eu cum pot, şi altele nu ştiu, dar nici nu mă interesează. Eu sînt prezentul şi viitorul cetăţean român. Statul naţional sînt eu.

Mihai BUZEA

„Am găsit profesori pentru care merită să vin la şcoală“...

Din păcate, de pe cealaltă parte a baricadei impuse de modul jalnic în care se înţelege să se facă şcoală, chiar şi cei mai deschişi profesori sînt priviţi cu reticenţă. Elevii, colegii mei, s-au săturat atît de mult de tot ceea ce înseamnă liceu, încît au ajuns să refuze să mai gîndească de faţă cu ei. Nici eu nu pot să nu-mi exprim dezaprobarea faţă de învăţătoarele care-şi trimit elevii de clasa a IV-a după o sută de cafea la piaţă, faţă de profesorii care nu ştiu să se impună altfel decît prin forţă şi faţă de toţi cei care predau doar pentru că nu sînt în stare să facă altceva; dar încerc, pe cît se poate, să nu-i judec ca pe un întreg.

Groaznic este însă cînd astfel de indivizi ajung în faţa unor elevi suficient de inteligenţi, încît să speculeze absolut toate situaţiile penibile pe care ei le creează. Stupizi şi incapabili să se autoanalizeze, ei nu vor reuşi să deducă decît că au de-a face cu o clasă rea, care nu învaţă etc.

Cum este permis ca tocmai în acest domeniu să apară inadaptabilii şi mentalităţile prăfuite? Oare nu există vreun fel de test care să-i elimine din sistem? Evident că nu, pentru că şi aşa sînt prea puţini...

Din fericire, mereu am găsit (sau am fost găsit de) cîţiva profesori pentru care merită să vin la şcoală. Acei foarte puţini oameni care îşi învaţă elevii să gîndească şi care refuză să-i înece în această baltă călduţă numită şcoală.

Deşi uneori dezamăgesc cu oblomovismul meu, întotdeauna voi spera să atrag interesul acestor oameni deosebiţi, din cauza cărora sînt ceea ce sînt şi voi fi, sper, chiar mai mult...

Traian DELCĂ
elev la Colegiul Naţional de Informatică
„Tudor Vianu“
dtgab@yahoo.com

„Dezgustul meu de tînăr emigrant egoist“

România de după Revoluţie este mereu un mister pentru mulţi dintre oamenii care trăiesc între graniţele ei, precum şi pentru românii decişi să trăiască „în afară“. „Graţie“ locului în care s-au născut, aceştia din urmă pot alege dintr-o gamă largă de motivaţii de a-şi părăsi ţara. Acestea sînt mai mult sau mai puţin întemeiate, mai mult sau mai puţin mofturi, dar, indiscutabil, disponibile aproape tuturor nenorocoşilor care se numesc cetăţeni români. Pe unii dintre aceştia, aş vrea să-i numesc refugiaţi intelectuali.

Vă împărtăşesc aici din motivaţiile unui om tînăr care a ales să trăiască în afara României. Atunci cînd am plecat, nu am încercat să asociez motivaţii bine definite sau definitive acestui gest. Ca orice „ne-patriot“ vinovat, am ales să păstrez tăcerea asupra a ceea ce m-a îndemnat să părăsesc acest tărîm al pierzaniei. Chiar dacă terminologia gestului devine în timp mult mai puţin dramatică, iar exprimarea ei mult mai calmă şi, în acelaşi timp, mai detaşat-cinică, dezgustul care face un om să părăsească un teritoriu familiar/l, în mod obişnuit dătător de siguranţă, trebuie să fie presupus ca ucigător pentru suflet şi pentru minte.

Pentru foarte mult timp nu am exprimat acest dezgust, încă nestins, de o manieră inteligibilă. În ultimii ani, care mi-au oferit o anume detaşare şi maturitate, dar şi, indiscutabil, cinism, am putut să-l formulez ca fiind dezgustul de „România bătrînă“. Am putut să adaug, mergînd mai departe, că dezgustul meu de tînăr emigrant egoist, este cel faţă de „bătrîneţea românească“, egoistă la rîndul ei.

Graţie detaşării pe care o simţeam faţă de spaţiul românesc, chiar şi atunci cînd îi eram locuitoare, am reuşit, în mod mai mult sau mai puţin corect, să identific unele dintre consecinţele bătrîneţii cetăţenilor români, aşa cum se face ea simţită în cele mai subţiri fibre ale socialului românesc. Consider că Mircea Mihăieş a expus extrem de bine şi aproape exhaustiv sursele propriului dezgust. Acuzaţiile dînsului, pe care mă simt onorată să-l fi avut ca profesor, sînt şi ale mele. Ceea ce aş vrea să expun, la rîndul meu, şi în completarea dînsului, sînt consecinţele, aşa cum le percep eu, ale situaţiei ce produce acest dezgust asupra cetăţenilor români mai tineri, mai neştiutori în ale trecutului, dar mai sensibili în ale prezentului şi mai aprehensivi în ale viitorului.

Una dintre consecinţele cele mai acute ale „acţiunilor bătrîne“ în România este distrugerea ţesutului social al prezentului şi mai ales a elementelor tinere ale acestuia.

În România, ceea ce se numeşte *generation gap* nu există în cazul majorităţii. Manifestările ei sînt izolate şi se datorează mai ales unor diferenţe la nivel personal, spre deosebire de cel principial. Faptul care li se reaminteşte în mod repetat tinerilor din România, că au crescut altfel, văzînd altfel decît părinţii sau bunicii lor, nu are decît o bază aparentă, dată fiind realitatea care ne arată că majoritatea copiilor cresc exact pe modelul părinţilor, acesta fiind de multe ori unul foarte rău.

La aceşti părinţi, responsabilitatea faţă de copiii lor, de a le asigura o minimă morală care să îi facă, poate într-o accepţiune idealistă, adevăraţi oameni, este absentă. Mai importantă este asigurarea unei structuri existenţiale confortabile material şi relaţional. Menţinerea unor obiceiuri, care în comunism asigurau supravieţuirea şi care acum asigură bunăstarea, este mai importantă decît înzestrarea progeniturilor cu o îndemînare existenţială prin care să nu apeleze la „sistemul alternativ“. Acest gen de supravieţuire confortabilă se înscrie într-adevăr în sfera stabilităţii, dar se înscrie la fel de bine şi în cea a imobilităţii şi a egoismului feroce care distruge orice predispoziţie pentru responsabilitatea civică.

Ceea ce observ în jurul meu atunci cînd mă aflu în România este dezintegrarea relaţiilor sociale, inclusiv de prietenie între oamenii tineri, împărţiţi acum în două categorii – cei adaptaţi, ştiuţi în ale regulilor nescrise ale vieţii româneşti şi cei care refuză să se supună lor. Diferenţele vizibile dintre aceste două existenţe paralele îi îndepărtează pe tineri unii de alţii, treptat dar sigur, iar eu nu întrevăd posibilitatea de a fi vreodată reconciliaţi.

Ca un om tînăr care nu are acum decît o semilegătură afectivă cu România, pot să privesc cu detaşare crescîndă diversitatea şi contradicţiile vieţii tinerilor din România. În acelaşi timp, pot asculta povestea unui viitor avocat, care va contribui cu sume exorbitante la contul personal al unui avocat recunoscut, fapt ce îi dă posibilitatea îndeplinirii stagiaturii obligatorii care îi va permite să devină la rîndul său un avocat recunoscut, şi povestea unui alt tînăr, care se vede nevoit a-şi amîna ridicarea statutului academic şi astfel profesional (-academic), prin imposibilitatea obţinerii unui titlu din cauza lipsei banilor necesari pentru „tratarea“ unei întregi comisii de evaluare a aplicaţiei pentru acest titlu. În acelaşi timp, pot să asist la ascensiunea profesională meteorică a unor indivizi fără merit, dar cu „relaţii“, în detrimentul altor tineri recunoscuţi ca meritorii, dar fără posibilităţi relaţionale care să le permită accederea la un post în care pot să fie extrem de performanţi. Văd acceptarea mitei de către indivizi pentru care integritatea morală este esenţială, dar pentru care supravieţuirea este imposibilă fără aceşti bani murdari. De mult timp se tolerează hrănirea unui sistem medical care nu asistă un suferind decît în schimbul unei taxe neoficiale pentru servicii obligatorii prin lege. În acelaşi timp, văd disperarea, mai ales tăcută, a unor tineri care sînt îngenunchiaţi de o remuneraţie minimă şi care sînt impozitaţi la sînge, stînd lîngă alţi tineri care se descurcă adeseori onorabil, dar care refuză să se supună impozitării, de multe ori din resentiment pentru statul român, contribuind astfel la semi-paralizia economică a acestuia, în detrimentul tuturor cetăţenilor lui. Observaţii de genul celor de mai sus, chiar şi în discuţii prieteneşti, se lovesc de invariabil dispreţuitoarea remarcă: „Nu ştii despre ce vorbeşti, aici e altfel...“ Desigur, există excepţii vizibile la această realitate generalizată.

Cel mai grav aspect al vieţii unui tînăr în România rămîne, în opinia mea, căderea în capcana falselor posibilităţi existenţiale care presupun doar bunăstare financiară, dar nu produc mulţumire sufletească. Cel mai periculos şi mai îndelungat efect este producerea unor indivizi la fel de cinici şi iresponsabili ca înaintaşii lor. Cel mai trist fapt este acela al prelungirii fără sfîrşit a tot ceea ce a dus la situaţia societăţii româneşti de acum, în primul rînd: coruperea sistematică a tuturor generaţiilor de după Revoluţie de către moravurile decrepite şi respingătoare ale ultimilor 50 de ani; uciderea a tot ceea ce poate semnala un nou spirit în cultura socială românească; alienarea tuturor indivizilor de o inalienabilă integritate; absenţa generalizată a spiritului critic constructiv.

Ceea ce au pe conştiinţă „acei bătrîni“ din România este nu doar lipsa de responsabilitate socială, în general, dar şi simbolica lipsă de dragoste pentru proprii(le) fii(ce) sau nepoţi/nepoate prin şcolirea lor în ale „vieţii româneşti“, care înseamnă, de cele mai multe ori, toate cele expuse mai sus. Ei reprezintă acel segment al societăţii care nu vede decît prezentul şi viitorul apropiat, mai ales al lor. Ceea ce au pe conştiinţă este zîmbetul dispreţuitor al copiilor sau nepoţilor lor, atunci cînd acestora li se aduce aminte de minimele principii etice. Ei sînt într-adevăr responsabili de dezintegrarea internă a generaţiilor tinere care se trezesc într-un prezent, la care nu au o şansă reală fără ajutorul sistemului de avansare socială menţinut de părinţii lor. Acestor generaţii, asistate de „bătrînii“ lor, în acest fel, şansele de a participa la construirea unui viitor „altfel“ le sînt stopate dureros, de prezent şi, mai ales, de trecut.

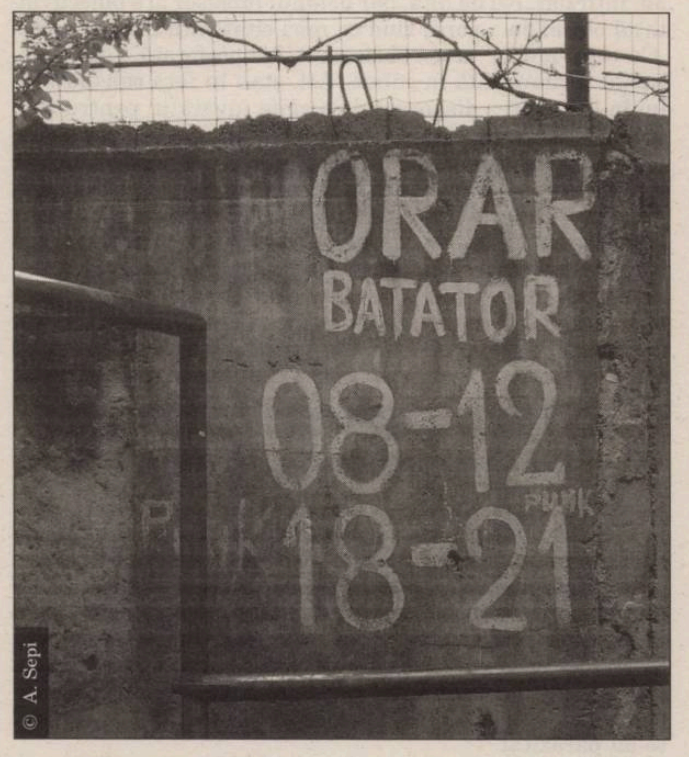

Pînă cînd aceste generaţii nu vor comite un simbolic şi definitiv patricid, România nu îşi va schimba faţa respingătoare. Şi mă adresez aici tuturor tinerilor care simt că au supravieţuit crimei propriilor învăţători parentali, ce i-au instruit în sensul rău al existenţei. Ceea ce ar trebui aceşti „învăţători“ să-şi asume este paralizarea tinerilor cu iniţiativă prinşi în năvoadele inevitabile ale unui sistem de valori ce este contrar eticii şi bunului-simţ.

„Acei bătrîni“ au pe conştiinţă vîrsta spirituală înaintată a tinerilor pe care i-au şcolit în dulcele stil românesc. Ceea ce au pe conştiinţă este însigurarea acelor tineri care nu mai vor să contribuie la construirea unui minim nivel de decenţă morală într-o ţară în care nu se mai regăsesc şi pe care nu o vor accepta, aşa cum este acum, niciodată. Libertatea de expresie a acestor tineri este libertatea de a ucide spiritul unui părinte monstruos pe care nu au avut posibilitatea de a şi-l alege ca atare, niciodată.

Diana NACU
(asistată în gînduri de puţini alţi tineri)
Dublin
diana_nacu@hotmail.com

Hey, teacher, don't leave the kid alone!

(un copil dificil – România)

Decalajul de dezvoltare care s-a creat între România şi statele Europei Occidentale poate fi explicat prin duratele diferite ale vîrstelor „trăite“ de aceste ţări şi popoare. Vom numi acest decalaj „întîrziere de maturizare“ şi vom încerca să demonstrăm că România, în ciuda unei maturizări formale, rămîne în fond, pînă astăzi, într-o prelungită copilărie căreia *Old Mother Europe* (prin integrare) încearcă să-i pună capăt.

Naşterea popoarelor şi a statelor europene a avut loc odată cu crepusculul Imperiului roman – un *melting-pot* de limbi şi popoare – iar copilăria Europei a fost epoca, vîrsta medievală, vîrsta Vechiului Regim. Cruzimea copilăriei infantile a fost cruzimea unui *Dark Age* în care copiii barbari ai Europei secolelor V-X învaţă să supravieţuiască jucîndu-se de-a războiul. Despre copilul român se poate spune că s-a născut greu (nouă luni cît nouă secole *in utero),* iar numele a învăţat cu greu şi foarte tîrziu să şi-l pronunţe. Tot tîrziu a învăţat să vorbească şi să scrie în limba maternă (în sec. XVI) la vîrsta la care fraţii englezi sau francezi îşi dădeau bacalaureatul.

Primele semne de maturizare ale Occidentului au apărut odată cu căutarea unei noi identităţi religioase (epoca Reformei) şi cu încercarea de emancipare tipic adolescentină, sub sloganul nou-născutelor idei liberale. Este epoca „crizei de conştiinţă“ europene în care Occidentul trece prin riturile de iniţiere raţionaliste – întru iluminare – spre vîrsta matură a modernităţii.

Modernitatea secolului al XIX-lea, prima tinereţe a Occidentului în care statele îşi sărbătoresc majoratul odată cu triumful sistemelor politice constituţionale şi liberale, a fost o periodă liniştită, de maturizare, de întărire a scheletului economiei de piaţă şi de întărire a musculaturii capitalului. A fost nevoie de criza „vîrstei a doua“, cele două derapaje militare ale secolului XX, pentru ca Occidentul să se liniştească.

Modernitatea recentă (sau, după unii, postmodernitatea) a Europei pare a avea ceva din înţelepciunea senectuţii, deşi unii (H.-R. Patapievici) pe bună dreptate o acuză de deicid *(Gott ist todt* a spus Nietzsche, profetul nebun) şi pierdere a identităţii ontologice originare („ce se pierde atunci cînd se cîştigă ceva“?). Un ciclu istoric pare a se încheia, anunţat de profetul străin (Fukuyama), iar crezul viitoarei Europe unite pare să-i împlinească viziunile.

Dar ce s-a mai întîmplat în ultimul mileniu cu pruncul român? O copilărie fără sfîrşit sună cel mai pesimist diagnostic. Copilul rămîne tot copil, chiar dacă încearcă să imite şi să se sincronizeze cu fraţii mai mari. Se revoltă la 1848, devine major la 1866 (Constituţia e actul său de identitate), pleacă de acasă (să fie independent) la 1877, se face, cu puţin noroc istoric, „mare“ la 1918. Face şi armată, de două ori, dar pare a rămîne în continuare tînăr, chiar foarte tînăr, de ce nu, un mare copil. E copil pentru că pofteşte la jucăria altuia, cînd ar putea să-şi construiască singur una, pentru că se lasă repede sedus de charisma popularităţii şi pare a resimţi mereu nevoia unui Tată atotputernic, pentru că, needucat civic, foloseşte un tu personal(izat), în locul unui dumneavostră abstract şi democratic şi mai ales pentru că, imatur, minte şi nu poate să respecte cele mai elementare reguli şi principii.

Ce-i de făcut cu un asemenea copil-problemă? Soluţia: program de maturizare prin monitorizare sub îndrumarea prof. UE. Obiectiv: ştergerea viciilor de proastă şi înceată creştere în vederea primirii în marea familie prosperă. *Hey, teacher, don't leave the kid alone!*

Mihai GOGOAŞĂ
mihai.gog@email.ro

„Poate că mulţi or să mă creadă tîmpit…“

Stînd şi citind materiale şi scrisori venite la dumneavoastră la redacţie şi publicate pe site, stăteam şi mă întrebam dacă eu să mai încerc să mă mai exprim sau nu, dacă nu cumva sînteţi şi dumneavoastră sătui de aceste scrisori ale noastre.

Cîteodată stai şi te întrebi că nici nu ştii de unde să o iei cu nemulţumirile, mai ales noi, generaţia asta a celor ce aveau 17-18 ani la Revoluţie, noi care… sîntem la mijloc, aş spune, nici nu am apucat să intrăm în „pîinea comunismului“, ca să zic aşa, nici nu ne-am dezvoltat pe culmile „gloriei democraţiei“ adusă de Revoluţia din România.

Întrebarea pe care mi-o pun este: Ce trebuie să facem?

A venit Revoluţia. Noi, plini de speranţă, ne-am apucat de studii aprofundate, de cultivarea noastră ca personalităţi, de socio-profesionalizări... şi multe altele, gîndindu-ne că, odată şi odată, va veni momentul să fim şi noi în sfîrşit acolo unde ne dorim.

Dar în aceşti 15 ani scurşi pe paginile istoriei naţiunii române, trebuie să constat cu tristeţe şi resemnare, în acelaşi timp, că nimic din ceea ce am crezut noi că se va întîmpla, nu s-a întîmplat.

Aparatul nomenclaturist de tip comunist este singurul care s-a bucurat de această binefacere a Revoluţiei, din păcate, el reuşind în acelaşi timp să se transforme, prin „reformă“, în cea mai puternică maşinărie de compromis între comunism şi democraţie, şi anume: statul capitalisto-comunist. Poate că mulţi or să mă creadă tîmpit sau că bat cîmpii şi eu, ca să mă aflu în treabă, însă sînt convins că o parte a generaţiei mele îmi va da dreptate.

Ne uităm la televizor ca nişte roboţei comandaţi din telecomandă, ne contopim cu analiştii cînd îi iau la bani mărunţi pe „actorii“ din societatea românească, fie ei politici sau de altă natură, ne amăgim cu ştirile despre ceea ce se întîmplă, despre transformări, statistici ş.a.m.d., de cum s-a dezvoltat naţiunea, de cum, vezi doamne, scara valorilor este aşa cum ar trebui să fie.

Care scară a valorilor, fraţilor? Unde e ea? Dacă era aşa cum trebuie, de ce sîntem în bălegar şi acum? Înainte Ceauşescu a încercat să simplifice păturile sociale, acum noua nomenclatură încearcă să le diversifice, dar cum? – pe criterii doar strict politice şi nicidecum competitive sau profesionale.

Stai şi te minunezi de ceea ce se întîmplă în societate.

Acum cîteva luni, mă amăgeam cu speranţa că, în sfîrşit, vine cineva care într-adevăr va face treabă în ţara asta. Mă gîndeam că aparatul oligarh de tip capitalisto-comunist al PSD va cădea şi că noi, generaţia mea adică…, în sfîrşit va avea loc de scos capul şi loc de schimbat principii, reguli ş.a.m.d. Am crezut în tot ceea ce au crezut majoritatea, că, fie vorba între noi, pentru a doua oară, naţiunea a avut nevoie de noi, în '89 noi am ieşit ca inconştienţii pe străzi, iar în 2004, tot noi, că avem ceva în cap şi generaţii sub noi, am reuşit să schimbăm regimul, dar nu ştim pentru ce şi pentru cine…

Cînd fac asemenea afirmaţii, mă bazez doar pe cazuri văzute cu ochii mei sau pe ce am trăit eu în societate şi pe discuţiile avute cu generaţia mea.

Analizînd situaţia, constat cu mîhnire că, într-adevăr, deşi cei de acum au luat lîngă ei şi tineri, nu pot spune că nu, problema e că sistemul a rămas acelaşi, funcţionează vorba de „duh“ – te iau cu mine, dar ciocu' mic că vine altu' dacă nu –, sau mai bine zis au selectat numai pe cei care corespund cerinţelor şi principiilor celor bătrîni; asta mi se pare cel mai grav lucru, că generaţia tînără are un anume comportament, tipic vechi. Şi dacă te duci să te angajezi şi dai un interviu cu un tînăr, constaţi din comportamentul lui că tu te duci la interviu degeaba, că se ştie de la bun început cine ocupă postul şi asta în sistemul privat, nu numai în cel de stat. Asta înseamnă că se perpetuează acelaşi sistem de nepotism şi în acelaşi timp bazat pe principii sănătoase comuniste.

Am văzut şi de ce e în stare Guvernul actual, bîlbe, paranghelii, ieşiri în presă şi dezinformare, el însuşi fiind la rîndul său un guvern dezinformat.

Nu poţi face reforme cu cei care în 2000 s-au ascuns ca să nu îi distrugă PSD, iar acum ei au venit la putere şi bineînţeles că trebuie să ţină seama de serviciul făcut de comunişti şi, ca atare, trebuie să răspundă cu aceeaşi monedă.

Am fost şi prin „politica locală“, ca să zic aşa, dar nu am constatat mari schimbări, să ştiţi. Nimeni nu spune nimic, toată lumea aşteaptă numirile în funcţii şi tocmai de aceea nimeni nu îşi permite să ridice o problemă, structurile partidelor sînt la pămînt, nici ei nu ştiu cu ce se mănîncă politica sau administraţia, toată lumea aşteaptă, criza profundă de cadre îşi spune cuvîntul, de aceea îi vedem numai pe Boc şi Videanu în toate funcţiile posibile. Băsescu le-a dat puterea pe tavă şi ei nu erau pregătiţi să o aibă. Ei credeţi că au în structurile lor de conducere şi coordonare, strategice de altfel, alte tipuri de oameni decît cei din PSD?

Şi atunci, iată de ce se lasă aşteptate marile reforme, pentru că nici la ei nu se găsesc generaţii nepătate şi oameni care să aibă curajul să se ridice sau să facă ceva. În afară de acei „tineri“, de care vă spuneam eu, care sînt ca pătrunjelul în ciorbă, nici nu strică, nici nu ajută, pentru că numai ei corespund principiilor capitalismului de tip comunist, cine ar mai putea să o facă?

Şi atunci vin şi mă întreb: noi cînd vom deschide gura? Unde e generaţia mea? Nu cumva e compromisă?

Cătălin PINTEA
pintea@ts.ro

„La ora criminală de neerlandeză“

În fiecare joi de la opt dimineaţa (ceea ce pentru un student înseamnă fără îndoială cu noaptea în cap), o mînă de oameni se adună în subsolul clădirii din Pitar Moş (Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, secţia germanice) pentru a descifra tainele limbii neerlandeze. Străbătînd cu greu pătura de fum de ţigară care împînzeşte holul şi trecînd de barul care urlă la propriu, mă găsesc în sfîrşit în faţa uşii scorojite şi bat încet. Ajung de obicei pe la opt şi zece. Ca orice student, îmi permit luxul de a întîrzia. Şi chiar dacă nu mi l-aş permite, ar avea grijă împrejurările de mine. Prin împrejurări înţeleg aglomeraţia din cele patru 601 care mai circulă cu greu şi care ajung la staţia din Grozăveşti deja pline, făcînd imposibilă călătoria (întotdeauna cu peripeţii) spre centru. Dar toate au o rezolvare – şi cîţiva pumni, şi o mică imprecaţie m-au urcat în autobuz. Studentul român este tolerant. Şi iată-mă în clasă. Cu un zîmbet ruşinat pe faţă zic *Sorry!* Da, aşa zic. Pe legea mea! Şi în neerlandeză tot ca în engleză îţi ceri scuze. Şi cică e o facultate grea. Domnul profesor a obosit să ne mai tot explice că punctualitatea este, de fapt, o trăsătură de caracter pe care, dacă nu o deţii, nu te ridici la standarde europene, aşa că îmi face uşor semn cu capul să mă aşez în bancă. De-abia reuşesc să mă strecor printre scaune şi ajung la locul meu. Mă sufoc. Nu de ruşine. Este atîta fum în cameră, încît abia ne vedem om cu persoană. Dar reuşesc să mă dezbrac de geaca pe care o arunc pe undeva printr-o bancă din spate şi îmi scot coli şi pix şi tac. Îmi pare rău că am întîrziat. Nu de alta, dar domnul profesor are binecuvîntatul obicei de a porni ziua cu mici citate din *Dilema veche*. „Cu ochii-n 3,14“ este rubrica noastră preferată. Uşor digerabilă şi amuzantă la culme. Azi, stau în faţa calculatorului în încercarea disperată de a evita învăţatul pentru examen. De fapt, nu e învăţat, e citit. Şi mie nu îmi place Stephen Crane. E un ipocrit. Aaaaa! Uitai să vă mulţumesc. Vă mulţumesc pentru că reuşiţi să faceţi ora criminală de opt dimineaţa tolerabilă şi vă mulţumesc că aveţi pagina de net. Aşa mă scutiţi de chinul de a citi Stephen Crane şi mă faceţi să consider cei 50.000 daţi pe Internet bani cu rost.

Cristiana LUPU
herra_c@yahoo.com

„Cred în cei care nu participă la impostura generală“

[...] Am o vîrstă care n-o să-mi mai treacă vreodată. Din cauza ei nu-mi mai pot permite nici măcar tristeţile, pentru că acestea, pe lîngă treaba lor – reflecţii, reevaluări, submersiuni – se transformă în riduri de expresie, le vede toată lumea; parcă ai trăi cu o mască pe figură, la care te uiţi înstrăinat ca şi cum n-ar fi a ta, şi adesea nici nu e, pentru că tu poate nici nu te simţi aşa de rău cum ţi-i obrazul – inventar de inscripţii ale stărilor care te-au tranzitat sau te-au parazitat.

Vîrsta mea nu mai este vîrsta muncilor în Spania – şi, de altfel, nici n-am nevoie, pentru că acolo am eu afaceri mai vechi cu castele –, nici a schimbărilor paradigmatice de viaţă, căci i-a cam trecut şi ei vremea. Rămîn în tranziţia asta, cu tranziţiile mele şi polemizez, mai departe, cu simulacrele prezentului, cu imaginea falsă a Europei despre mine, cu imaginea simplificată a noastră despre trecut, cu propriile stereotipuri, precum şi cu majoritatea propunerilor şi a *brand*-urilor cîştigătoare ale concursului „Cum ne vindem ţara“, dintr-un număr trecut al *Dilemei vechi*. Majoritatea lor nu reprezintă majoritatea noastră; şi, de altfel, sînt ineficiente, de vreme ce sînt alcătuite conform clişeelor de paradă ale ficţiunii identitare româneşti. Ele trimit la aceleaşi cîteva direcţii conceptuale în faţa cărora, după cum am văzut, Europa rămîne inertă sau doar politicoasă: 1) Propunerea de prietenie pe care o ţară din Est nu oboseşte, zîmbind, să i-o tot facă Vestului tutelar; 2) „Eterna şi fascinanta Românie“ care se oferă pe sine, propunîndu-şi nurii binecunoscuţi şi obosiţi: peisajul „mioritic“, sufletul românesc, ospitalitatea „proverbială“, inocenţa fundamentală, mistica senzaţională a misterelor şi a arhaismelor „pitoreşti“ ş.c.l.; 3) Bombasticismul entuziast al ieşirii în lume, aparţinînd unui tînăr încă în creştere, cu valori pe care şi le inventează, iar mai apoi crede că le şi are, arătîndu-şi-le tuturor (hainele cele noi ale împăratului): cultură, frumuseţe, originalitate, eficienţă, vrednicie, plus că „gîndeşte pentru Europa“ – toate, în acumulare enumerativă, devin susceptibile de neadevăr prin efectul lor de listă.

Eu nu cred în aceste imagini, pentru că nu seamănă cu ceea ce este acum aici (la fel ca Mircea Vasilescu în *Chipul şi/sau asemănarea* din *Dilema veche,* nr. 63). Din această realitate tranzitorie, eu văd o altă imagine a României: imaginea unui anumit fel de oameni ce creează în ceilalţi prieteni şi parteneri, iar nu curioşi faţă de nişte exotici, nici înţelegători condescendenţi faţă de primitivi în evoluţie, nici toleranţi fratricizi care transformă oamenii în experimente şi pieţe de desfacere, nici joviali trucaţi ori stînjeniţi de inepuizabilele noastre entuziasme inepte faţă de tot ceea ce este străin sau nou.

Aşadar, cred că sînt mulţi români care nu participă la impostura generalizată, nu conjugă verbul *a fi* numai în termeni de profit, nu se lasă intimidaţi de exhibarea oportunismelor politice, nu slujesc consumismul, nu se învoiesc să fie spectatorii vedetelor de mucava care ar trebui să rămînă marginale precum argoul din limbajul metisat pe care-l folosesc, oameni care n-au timp să aplaude pe bani *entertainment*-ul obligatoriu, care nu se simt confortabil în şi la grămadă; oameni care cred în valorile educaţiei şi ale culturii gîndind critic asupra lor, care trăiesc cu steaua adevărului deasupra capului şi nu simt nevoia să se aşeze sub cîte o altă stea mai nouă ori mai strălucitoare, ori sub vreun reflector de scenă, care nu pot munci decît cinstit şi uneori chiar cu pasiune, care nu fac copii ca să-i pregătească pentru export, care nu se rătăcesc de principiile lor, de prietenii lor şi care nu trădează nici atunci cînd rămîn singuri; oameni a căror rezistenţă anticomunistă a continuat cu rezistenţa antitranziţie şi care nu au strîns din dinţi mai puţin acum decît înainte, trăind viaţa ca pe o formă de rezistenţă la vechile şi noile terori; oameni care nu simt nevoia să cosmetizeze adevăruri incomode şi dureroase, care gîndesc cu capul lor şi vorbesc în limba lor, anonimi care nu şi-au falsificat nici natura, nici credinţele şi nu vor să pară altfel decît sînt; dar care nu sînt nici politicieni, nici hoţi, nici genii, nici aurolaci, nici pitoreşti şi nici vedete. Ei au normalitatea bunului-simţ şi atunci cînd iubesc şi se bucură, şi atunci cînd îşi doresc prosperitatea meritată.

Aceasta este propunerea unei imagini conforme cu realitatea României mele europene dintotdeauna. Aceasta ar fi o imagine care n-ar trebui să vîndă nimic din ce n-ar fi adevărat, ci ar trebui doar să completeze întregul din care face parte.

Multe salutări,

Diana BREAZ
str. Gr. Alexandrescu 55, Bl. D1, ap. 18
Cluj-Napoca

La închiderea ediţiei

Mulţumim – cu încîntare! – domnului ***Liviu Ilinca*** *(44, South First Street, ap. 1, Highland Park, New York, 08904) care, aflînd pesemne că pregătim un* Hyde Park *„de-al nostru“, a avut ideea să ne trimită o carte intitulată* Hyde Park, *cu care ne-a lărgit orizontul cunoaşterii. Există un Hyde Park şi în Boston! Există pe lumea asta asemenea cititori magnifici ai* Dilemei vechi!

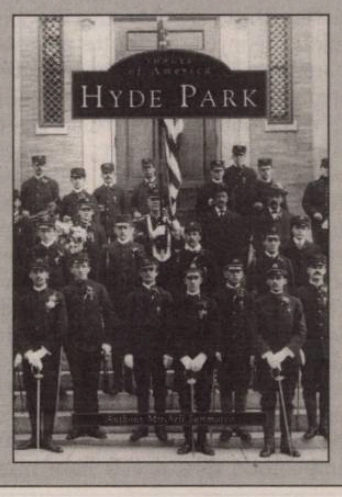

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

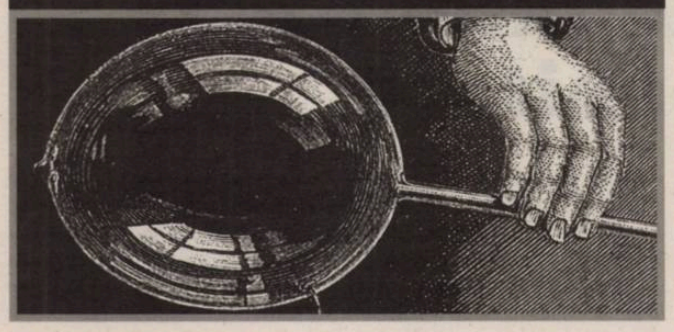

Buricul literar şi artistic

Prietena mea U. şi-a plănuit *piercing*-ul cu multă grijă. Cu ceva ani în urmă i s-a spus că are un „buric cu risc crescut". Pe vremea aceea era foarte slabă, iar arta *piercing*-ului era, în America, încă în pruncie.

La un moment dat, a decis să facă un pas înainte şi şi-a tras un cercel în nas. Atare decoraţie devenise *de rigueur* pentru don'şoare, la sfîrşitul anilor '90 şi, după toate aparenţele, nasul ei nu prezenta nici un fel de risc. Venise, acum, momentul să se gîndească serios la buric şi, după ce scotocise pe Internet, s-a decis pentru „Rings of Desire" de pe Decatur Street, în New Orleans, un loc cu o aşa bună reputaţie că şi vedetele de cinema veneau aici, în avioanele lor personale, să se lase încercelate de echipa de şoc condusă de Maestra Perforatoare Elaine Angel. U. studie inelele disponibile, culoarea diverselor pietre, variile modele de inele, pietricele şi biluţe şi potenţialele poziţii ale noului giuvaer.

Şi ce caut eu – aţi putea să vă întrebaţi – în visul ei de peste un deceniu? Ne-am întîlnit la o cafea şi m-a întrebat în trecere: „Vii cu mine să-mi pun inelul în buric?". Acum, mă ştiţi, eu nu ratez nici un *piercing*, deşi am lipsit de la nenumărate alte ocazii importante, precum nunta lui M.P. şi botezul lui M.B. Era cît pe ce să ratez propriul meu *piercing*, la un chef, pentru că mi s-a părut că persoana care îmi făcea găuri în urechi avea un interes debordant pentru poezia mea.

A durut un pic, după aceea, şi mi-am scos cele două tortiţe de aur din urechi cînd mi-am dat seama că nu puteam să le port într-un mod credibil. Am însoţit-o pe domnişoara U. printr-o încăpere lungă, plină cu pahare de sticlă şi marafeturi vampireşti mînuite de oameni cu pielea ilustrată de tatuaje, fiecare putînd fi citit şi studiat săptămîni în şir, precum o carte. În fund, o scară ducea către salonul Maestrei Perforatoare Angel, un loc luminat binişor, cu o tejghea lungă cu bijuterii şi, undeva în spate, ceva ce păreau a fi nişte săli de operaţie.

Maestra Perforatoare avea pe pereţi o mulţime de diplome, emise de Gauntlet, iar diplomele angajatelor sale erau aşijderea expuse pe pereţi. Una dintre ele atesta existenţa unui Asistent de Maestru Perforator, o poziţie la care cu folos poate jindui orice tînăr. Maestra Perforatoare avea, la rîndul ei, cercei şi ţinte în multe locuri vizibile, inclusiv pe frunte, una chiar pe dinăuntru, un „al treilea ochi", cum explică ea. O carte poştală a salonului, înfăţişînd-o întreagă, dezvăluia faptul că mai avea şi două aripi foarte colorate pe spate. Semănau, e drept, cu două aripi foarte funcţionale, nicidecum tatuate. M-am înfiorat olecuţă la gîndul de a avea o piatră, chiar şi nestemată, înfiptă în oricare dintre ochii mei, fie el al treilea sau al patrulea.

După ce a dezbătut pe larg stilul vertical în comparaţie cu cel oblic, tortiţele rotunde în comparaţie cu formele neregulate, biluţele în comparaţie cu acele bătute cu pietre, U. se întinse pe o masă dintr-una din sălile de operaţie şi Maestra Perforatoare Angel o ciupi de buric.

„Dacă nu poţi ciupi, nu poţi găuri", spuse ea solemn, enunţînd ceea ce eu am luat drept Prima Lege a *Piercing*-ului. „Aţi mai văzut vreodată cum se face un *piercing?*", mă întrebă. „Mă rog – spusei eu – am văzut doar o marcare cu fierul roşu, la un *happening*". Perfect adevărat. Maestra Perforatoare spuse „Ugh!". Interesant. Maestra Perforatoare avea un prag de sensibilitate la scîrbă.

„Ei, bine", spuse în timp ce înfigea îndemînatic un ac în cărnurile pîntecului lui U., după care montă un cerceluş, „marcarea cu fierul roşu şi tăieturile cu hîrtie îmi fac rău. N-ai zice." Cerceluşul alunecă la locul lui, cu cele două pietricele roz scăpărîndu-i la capete, şi U. scoase un geamăt uşor, nicidecum ţipătul străpungător la care mă aşteptam. „Asta e – spuse Maestra Angel – ai grijă să nu-l murdăreşti, dar să nu faci baie un timp."

U. se analiză în oglindă un minut, apoi îmi ceru părerea asupra noului ei buric. „Niciodată nu o să mai fii goală", i-am spus. *Piercing*-ul luînd astfel sfîrşit, U. decise să scrie a doua zi un roman, buricul fiind declanşatorul onomatopeic* pe care îl alesese, în mod ritual, să urnească procesul.

* *navel* – buric, *novel* – roman

(traducere de Ioana AVĂDANI)

Magazinele credinţei

Poate că fenomenul nu e încă foarte răspîndit, poate că pentru mulţi existenţa unor asemenea instituţii este o blasfemie. Se fac însă şi conexiuni între existenţa megabisericilor şi religiozitatea oficială, între America valorilor morale, predicată de preşedintele Bush împreună cu anturajul său, şi America reală a oamenilor. A oamenilor în căutarea unui cartier unde strada să nu fie un pericol, în căutarea unei şcoli unde copiii să înveţe într-adevăr, a unui mediu social străin de datorii, droguri, infidelităţi, rutină, neglijenţă, rasism, apatie. Ei vor să se elibereze de toate aceste trăsături ale vieţii curente, suportabile, poate, fiecare în parte, apăsătoare cînd sînt trăite ca un tot.

Megabisericile (Megachurches) sînt un produs al cartierelor mărginaşe, locuite de reprezentanţii păturii de jos ai clasei mijlocii: se caută un fel de a trăi împreună fără a cădea în bigotism sau conformism. Şi în timp ce bisericile tradiţionale îşi pierd din forţa de atracţie, numărul megabisericilor a crescut cu 30% în ultimii patru ani. Sînt congregaţii cu membri albi sau negri, evanghelici sau de alte confesiuni, majoritatea nu aparţin confesiunilor creştine clasice. Specialiştii le numesc „biserici postconfesionale", iar detractorii le spun „McChurches" sau „Wal-Mart Churches". Aspectul informal este pus în prim plan, parcă pentru a marca, într-o manieră destul de agresivă, autenticitatea spiritualităţii voluntare". Duminică, slujbele încep adesea printr-o scurtă piesă de teatru care tratează o problemă a vieţii cotidiene. Apoi, pastorul ţine o predică despre „evoluţia virtuţii" sau „vîrtejul vieţii". Predicile îi vizează pe sceptici şi atrag cam 18.000 de persoane săptămînal. În zilele de lucru, se ţin slujbe pentru credincioşi. „Biserica de la Willow Creek, şi cele asemănătoare ei, nu rivalizează doar cu alte curente religioase, ele sînt în competiţie cu toate celelalte forme de divertisment şi în special cu televiziunea. Credincioşii tradiţionali şi orăşenii atei vor ironiza probabil aceste supermagazine ale credinţei, dar megabisericile răspund unor nevoi reale. Societatea modernă a creat această piaţă şi orice instituţie politică sau religioasă doritoare să-şi recupereze publicul ar face bine să ţină seama de ele", încheie James B. Twitchell în revista *Mother Jones* din San Francisco. Nu este însă exclus ca acest tip de activitate comunitară să creeze un nou fel de exprimare a credinţei, considerat eretic de către tradiţionalişti. **(M. B.)**

Teodor BACONSKY

turn înclinat

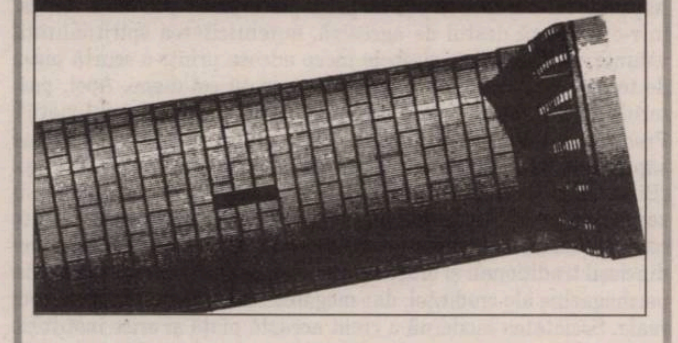

Eu şi T.U.

Traian Ungureanu mă încîntă cu fiinţa şi prietenia lui de peste două decenii. Nu i-am răspuns pe măsură. Am fost uituc, reactiv, egoist şi, cîteodată, meschin. Viaţa ne-a separat scurt şi cuprinzător, astfel încît revederile noastre au căpătat aerul unui eveniment rarefiat. Ceva continuă totuşi să ne ţină împreună: deliciul însoţirii, credinţa în finalitatea istoriei, elitismul bine temperat, revolta generată de lipsa unui proces al comunismului şi atracţia pentru bazele conservator-creştine ale Europei tradiţionale sînt, probabil, cele mai rezistente piese ale construcţiei imaginare sub care se consumă, cu patetice intermitenţe, legătura noastră intelectuală şi afectivă.

Traian Ungureanu este unul dintre cei mai remarcabili gazetari & eseişti ai României. Nu operez decupaje relativizante, dat fiind că el şi-a impus maniera de a scrie mai presus de cutare felie cronologică sau de provincialele noastre „parohii" culturale: e pur şi simplu unul dintre autorii pe care simţul moral, talentul înnăscut, umorul savuros, lecturile temeinice şi influenţa tiparului mental anglo-saxon l-au aşezat *durabil* în mişcarea ideatică din suferinda noastră comunitate naţională.

Lumea instruită îl cunoaşte pe Traian Ungureanu ca jurnalist politic de dreapta, ca fin comentator sportiv şi ca fost membru al secţiei române de la BBC, de care s-a despărţit acum vreo doi ani într-un mare – şi discutabil – tumult. El se numără printre puţinii scriitori cu idei clare, care nu-şi mutilează principiile de dragul întorsăturii stilistice, ştie să-şi asume excesele şi erorile, dar mai ales perseverează în convingerea că inteligenţa dizolvă resentimentul şi că binele, urmărit cu metodă, sfîrşeşte prin a destrăma cabala de orice speţă. Cînd îi parcurgi textele, simţi că eşti respectat şi că ai ce respecta. Simţi că arghirofilia, fuga după slavă deşartă sau plata de poliţe nu au nici o relevanţă în economia unei atitudini exclusiv orientate spre căutarea *adevăratului îndreptar* de viaţă individuală şi socială. Îmi revine privilegiul de a completa această fişă publică printr-un element al cărui secret mă fascinează: prietenul meu îl caută pe Dumnezeu. Şi căutîndu-l, în bună logică pascaliană, l-a şi aflat. Citeşte îndîrjit, acordîndu-le companionilor săi livreşti dreptul de a fi fost sinceri. Percepe timpul printr-o grilă antihegeliană, care-l scuteşte de utopii melioriste şi de bazaconiile „clericului" vizionar. Pe de altă parte, e convins că nava omenirii se îndreaptă spre malul eshatologic al unei sfinte departajări finale...

M-am simţit mereu stînjenit de faptul că un om de o asemenea calitate îmi pune întrebări teologice, socotindu-mă apt de livrarea unor „soluţii" pertinente. Dar cum o face? El nu-mi pretinde bibliografii clasice sau de ultimă oră... Nu-mi cere să-i lămuresc tehnicalităţi dogmatice, fineţuri gnostice, scene din psihodrama ereziilor hristologice, file atipice de sinaxar, obscurităţi de-ale gîndirii magice sau capitole violabile din cronica ezoterismului de orice fel. Cu alte cuvinte, Traian Ungureanu nu mă abordează ca pe un „specialist" al faptului religios. Nu mă priveşte ca pe un colecţionar de bizarerii subtile sau ca pe un posesor de reţete arhaice. El face superb-generoasa greşeală de a mă trata ca pe un iniţiat. Ca pe o persoană care întreţine realmente conexiuni salutare cu sfera misticii şi a intuiţiei profetice. Pe care „erudiţia" (dacă şi cîtă se va fi strîns) nu-l sminteşte luciferic, rafinîndu-i, dimpotrivă, smerenia şi, prin urmare, receptivitatea faţă de mesajul mîntuitor transmis nouă prin Iisus Hristos.

Nedumeririle lui Traian Ungureanu măsoară deopotrivă altitudinea lui *ascunsă* şi nevrednicia mea potenţial inspiratoare. Acest mic paradox îmi aduce aminte de spusa unuia dintre ucenicii Domnului: „cred, Doamne, ajută necredinţei mele!". De cîte ori pricep *cum mă vede* prietenul meu, regăsesc drumul pe care călătoresc neabătut, în propria-mi absenţă.

Gabriel JARNEA

Religiozitate mioritică şi modernitate

Cîteva date amintite de Malina şi Bogdan Voicu într-un articol recent din *Dilemea veche* arătau că românii, conform unor statistici ale *European Values Survey/World Values Survey* (EVS/WVS) realizate în 1999-2001, ar fi cei mai religioşi în comparaţie cu alţi europeni. Paradoxul situaţiei constă însă nu în deceniile de educaţie comunistă cărora românii le-ar fi rezistat prin atitudini religioase private, ci în faptul că, deşi Biserica s-a discreditat lamentabil în perioada comunistă, totuşi populaţia României îşi declară azi ataşamentul deschis faţă de religia instituţionalizată. La polul opus, se află landurile răsăritene germane (fosta RDG) în care, după 40 de ani de comunism, mai bine de două treimi ale populaţiei se declară atee şi liber-cugetătoare.

Statistica amintită se sprijină pe două obsesii ce traversează modernitatea europeană de după Revoluţia Franceză: a) aceea de a defini fenomenele religioase în mod necesar în raport cu instituţiile religioase şi b) a crede că un discurs „obiectiv" despre religie se poate duce dinspre tabăra ideologiilor liber-cugetătoare. Prima obsesie a culminat în timpul Revoluţiei Franceze, cînd s-a crezut că fenomenele religioase pot fi evacuate din programul modernităţii prin suprimarea instituţiilor bisericeşti; nimic mai mult decît un gest exorcist cu puternice semnificaţii religioase camuflate sub limbajul progresist iluminist. A doua obsesie s-a transformat de-a lungul secolului al XIX-lea în convingerea latentă a elitelor progresiste europene că discursul „obiectiv" despre un fenomen se poate duce doar din afara acestuia. Corectura necesară a celor două obsesii epistemologice moderne se va produce, cu siguranţă, treptat, în secolul prezent. Pînă atunci însă, ele vor mai cauza suficient de multe statistici amuzante.

Din perspectiva unui european occidental, statistica ce ne scoate drept campioni religioşi europeni este imediat amuzantă şi poate fi întîmpinată cu întrebări, ca de pildă: cum se explică faptul că un popor aşa de religios trebuie „ameninţat", arătat cu degetul ani la rînd şi constrîns din Occident ca să-şi integreze copiii străzii şi orfelinii de la Gara de Nord? Dacă românii sînt aşa de religioşi, de ce bătrînii şi, în general „cei slabi" social, sînt atît de slab protejaţi social în această ţară? De ce românii campioni ai religiozităţii au o atît de slabă conştiinţă a lucrului făcut temeinic? De ce în România religioasă, „sentimentul românesc al fiinţei" nu a rodit şi un adecvat „sentiment etic al existenţei"? În fine, dacă românii sînt aşa de religioşi, de ce şi-au creat în cei 15 ani de tranziţie renumele şi clişeele sociale de „furăcioşi", „corupţi" şi „nedisciplinaţi"?

Cultura română nu cunoaşte încă o „Istorie a religiozităţii române", iar istoricul temerar ce ar încerca o asemenea ispravă culturală ar avea nevoie de o riguroasă înţelegere istorică a culturii româneşti în contextul european, de solide cunoştinţe de istoria dogmelor şi a relevanţei lor sociale, de o temperată privire asupra Răsăritului şi Apusului, de generoase deschideri spre interculturalism european, şi, nu în ultimul rînd, de o aplecare mai puţin insurgentă asupra influenţelor mentalităţilor eminent catolic-protestante asupra religiozităţii ortodoxe româneşti. Dar pînă vom avea o analiză amplă a diverselor tipuri de mentalităţi religioase româneşti, trebuie să ne mulţumim cu evaluări după criterii imediate, aşa cum procedează majoritatea statisticilor, fără a uita totodată că a cuprinde în cifre şi procente realităţi atît de complexe precum religiozitatea, este totuşi o abordare prea simplistă. Voi alege, prin urmare, un criteriu la fel de arbitrar ca şi statisticienii internaţionali, pentru a evalua religiozitatea românească: atitudinea colectivă în faţa furtului. Şi pentru a ilustra şi mai bine raportul în care ne aflăm faţă de alte societăţi considerate mult mai puţin religioase decît cea românească, vom compara, folosind două exemple, semnificaţia politică şi socială a furtului în societatea română şi cea germană.

În anul 1999/2000, Justiţia română era impulsionată de Justiţia franceză să facă lumină într-unul din cele mai evidente scandaluri de evaziune fiscală şi deturnări de fonduri („Scandalul Costea") în care era implicat însuşi Ion Iliescu. Principalul reproş care-i era adus lui Ion Iliescu pe atunci era că îşi făcuse campanie electorală în 1996 pe bani scurşi ilegal de la bugetul public (cca 3.000.000 USD). Deoarece implicaţiile acestui scandal se întindeau şi asupra firmelor lui Costea supuse jurisdicţiei franceze, Justiţia franceză, după apeluri rămase fără replică de la Bucureşti, şi-a trimis reprezentanţi să cerceteze cazul direct la Bucureşti. Pe scurt, Ion Iliescu era acuzat că ar fi furat, prin valeţii săi credincioşi la vremea aceea, 3.000.000 USD pentru a-şi tipări pozele electorale din 1996. Banii respectivi proveneau fie direct de la bugetul ţării, fie prin evaziune fiscală de proporţii, conduse de Costea şi alţi acoliţi din partidul lui Iliescu. Într-o ţară normală europeană, o asemenea dezvăluire ar fi avut consecinţe fatale asupra carierei lui Ion Iliescu. Acuzaţia de corupţie, trafic de influenţă, încurajare a evaziunii fiscale – ca să uităm pentru o clipă morţii de după 22 decembrie 1989 sau de mineriadele iliesciene soldate şi ele cu morţi – ar fi obligat opinia publică din România să ia atitudine imediat faţă de deriva aiuritoare pe care şi-o permitea noul candidat la funcţia supremă în stat în anul 2000. Ei bine, în acea perioadă în care Justiţia franceză la Bucureşti făcea tot mai clare tertipurile financiar-electorale ale lui Ion Iliescu, procentele de simpatie electorală ale „tătucului" creşteau, tot la Bucureşti, cam de la 30% la 45%. Toate acestea, repet, în timp ce presa română şi Justiţia franceză demascau furtul lui Ion Iliescu. La capătul acestei aventuri aiuritoare avea să se petreacă reînscăunarea lui Ion Iliescu pentru încă 4 ani la Cotroceni. După ce „tătucul" Iliescu „salvase" România de Ceauşescu în decembrie 1989, o încăleca în 2000, din nou, de dată aceasta pentru a o scăpa din braţele lui Corneliu Vadim Tudor.

În aceeaşi perioadă, la vreo 2.000 km mai la vest, într-o altă capitală europeană, fostul cancelar al Germaniei, Helmut Kohl, ale cărui merite în reunificarea Germaniei impun respectul tuturor adversarilor săi politici, era implicat într-un proces similar cu al lui Ion Iliescu – Costea. Fostului cancelar i se aduceau acuze grave de încălcare a Constituţiei prin folosirea de fonduri nedeclarate public, de-a lungul celor 16 ani de mandat, în folosul partidului ce-l conducea (CDU). Deşi nedovedit încă, cel mai probabil, aceste fonduri proveneau din diverse tertipuri de evaziune fiscală pe care Helmut Kohl, în folosul partidului său, le încurajase. Justiţia germană nu a dovedit că Helmut Kohl ar fi strecurat în buzunarul său privat vreo marcă din cele cca 2.000.000 DM care i se reproşau că le-ar fi fraudat în folosul partidului, însă a dovedit cu prisosinţă încălcarea Constituţiei de către fostul cancelar şi partidul său. Cota de popularitate a fostului cancelar a alunecat rapid sub 20% de la 35- 40%, cît era în 1997/1998. Cum cancelarul ieşise din viaţa politică, îi puteau fi indiferent Cu toate acestea, primul gest al lui Helmut Kohl a fost recunoaşterea acuzaţiilor aduse şi asumarea vinovăţiei întregi pentru infracţiunile comise. Fostul cancelar a cerut apoi un termen de 6 luni de zile pentru a repara financiar daunele produse statului pe care l-a condus 16 ani. Iar după 6 luni fostul cancelar achitase toate penalizările în valoare de cca 6.000.000 DM, cum se angajase.e procentele popularităţii lui.

Două infracţiuni sensibil asemănătoare, două reacţii radical diferite ale acuzaţilor, două reacţii radical diferite ale opiniei publice româneşti şi germane. Cauza acestei diferenţe rezidă în viziunea pe care cele două societăţi o au asupra furtului. În România mioritică, furtul nu este perceput, în mentalitatea colectivă, după criterii morale, ci sociale şi economice. Furtul din avutul public, bine exersat în România comunistă, era tehnica de supravieţuire ce garanta succesul proletariatului hămesit de foame. În România tranziţiilor succesive din ultimele secole, furtul din bunul public este extrem de uşor trecut cu vederea, nu fiindcă noi românii am fi spirite iertătoare de la natură, ci, mai degrabă, fiindcă ne lipseşte percepţia unitar etică asupra „celuilalt" ca entitate morală încărcată cu valenţe religioase. În conştiinţa românească modernă, „celălalt" – individual sau colectiv – nu a atins încă treapta de sacralitate necesară, ce asigură funcţionarea igienică a unei societăţi normale.

Categoria individualului s-a născut în Europa ca o categorie fundamental religioasă în secolul al XVI-lea şi a fost cultivată cu precădere de popoarele germanice. Ulterior ea a fost secularizată şi transformată într-o categorie socială şi politică pînă în secolul al XIX-lea, cînd, sub influenţa lui Nietzsche şi Schopenhauer, categoria individualului este repusă în discuţie într-un orizont filozofic nou ce nu mai recunoştea tradiţia teologică şi filozofic-creştină a secolelor precedente. Prin trezirea la modernitate a culturii române la jumătatea secolul al XIX-lea, noi preluăm o categorie a individualului „la zi", dar fără preistoria şi fazele prefacerii ei din secolele XVI-XIX. Noi preluăm din Occident o categorie politică, originar religioasă, ce nu prea avea antecedente prin „spaţiul mioritic". Transplantul de ideologie liberală, petrecut în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea în România, a grăbit, cu succes evident, modernizarea României suprafeţelor, însă nu şi a „României profunde". Categoria politică a individualului după modelul secolului al XIX-lea a avut în Ţările Române un succes spectaculos, deoarece ea şi-a găsit aplicaţia imediată în construcţia statului naţional. Faptul că a fost preluată fără istoria de 300 de ani a prefacerilor ei profund religioase, a trecut neobservat în rîndul elitelor noastre, care nu au reuşit niciodată pînă la Nae Ionescu *(Curs de metafizică*, 1936/1937) să creeze reale punţi de dialog între religiozitatea românească ortodoxă şi cultura intelectuală a Occidentului. Cultura română a intrat astfel în modernitate fără o categorie religioasă a individualităţii, iar categoria politică a individualului a fost suprimată în deceniile comuniste.

Să nu ne scuzăm însă mediocritatea morală prin constrîngerea democratică de a îndura cultura hoţiei propagată de emanaţii tranziţiei române în ultimii 15 ani. Departe de mine să reduc religiosul la etic, însă cred că, într-o cultură în care religiozitatea nu trece printr-o fază a interiorizării unor norme etice fundamentale minimale, furtul rămîne, mai ales într-o economie bazată pe schimbul liber, un simplu transfer de bunuri. Cultura hoţiei pe plaiurile mioritice nu este un accident istoric al tranziţiei ultimilor 15 ani, ci simptomul unei religiozităţi nealtoite în comportamente sociale consecvente şi organic dezvoltate, al unei religiozităţi care încă nu s-a ridicat deasupra superstiţiei, unei religiozităţi în care cultura individualităţii nu a fost născută, ci făcută politic, pripit, prin categorii naţionale ale secolului al XIX-lea.

Freiburg

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

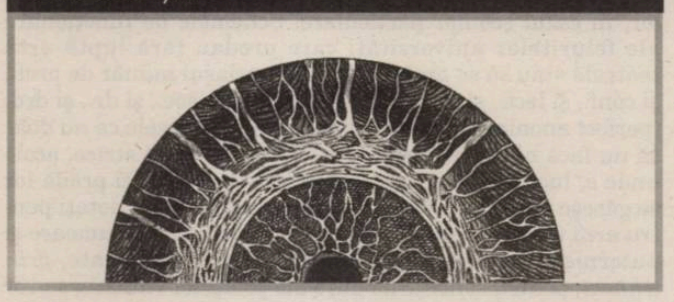

Discursul despre fotbal

O notiţă apărută în numărul trecut la „Cu ochii-n 3,14“ mi-a „suflat“ subiectul de care mă ocup în acest articol. E vorba de proliferarea, pe toate posturile româneşti de televiziune, a unui anumit tip de discurs despre fotbal. Fenomenul a luat proporţii îngrijorătoare şi cred că merită să ne mai oprim puţin asupra lui.

Aş observa mai întîi că rubrica de sport a devenit o componentă obligatorie a programelor de televiziune. Fiecare post se străduieşte să acorde sportului cît mai mult spaţiu, iar hipertrofierea jurnalului sportiv pune şi mai flagrant în evidenţă insignifianţa ştirilor. Cînd postul are şi transmisiuni directe, discursul devine delirant: meciul cu pricina e prezentat drept o bătălie pe viaţă şi pe moarte, o înfruntare decisivă, o luptă între titani. Sînt transmise în direct, etapă de etapă, aproape toate meciurile de fotbal, şi asta într-un campionat de o mediocritate dezolantă. Poate că nicăieri nu se vede mai bine ca aici cum televiziunea creează, artificial, evenimentul. Un exemplu la îndemînă este cazul Universităţii Craiova, a cărei retrogradare iminentă a provocat un fel de psihodramă naţională.

Sîntem bombardaţi pînă la saturaţie cu meciuri şi cu informaţii care au mai mult sau mai puţin legătură cu fotbalul. Cantitatea ucide plăcerea: sînt, în ce mă priveşte, amator de fotbal, dar pînă şi meciurile din Liga campionilor au devenit, prin repetitivitate, previzibile. Mă întreb ce audienţă reală au transmisiunile în direct şi cîţi nu sînt, ca mine, cuprinşi de blazare. Optica posturilor de televiziune e însă alta: telespectatorul trebuie îndopat cu meciuri, chiar şi cu acelea unde în tribune se află doar cîteva zeci de spectatori.

S-a creat apoi în jurul fotbalului, cum bine ştim, o întreagă mitologie, ce a dat naştere unui discurs parazitar nu mai puţin proliferant. Informaţiile, mai întîi, privesc nu atît competiţia propriu-zisă, cît culisele şi cancanurile. Aflăm ce iubite, ce salarii şi ce maşini au fotbaliştii. Îi vedem la petreceri, la restaurant, la evenimente mondene. Avatarurile erotice ale lui Mutu au fost o vreme prima ştire nu doar a emisiunilor sportive, ci şi a jurnalelor de actualităţi. Dacă ar avea şi darul vorbirii, fotbaliştii ar putea concura serios popularitatea vedetelor de televiziune. Prezenţa lor publică e însă, din această cauză, limitată.

Nu aşa stau lucrurile cu o categorie de personaje a căror mediatizare a atins cote neverosimile. Sînt „oamenii de fotbal“ – preşedinţi de cluburi, impresari, băgători de seamă la federaţie şi la ligă etc. Deşi nu-mi face nici o plăcere, voi transcrie numele care îmi vin imediat în minte: Gigi Becali, Mitică Dragomir, Giovani Becali, Gigi Neţoiu, Dinel Staicu, Cristi Borcea, cărora le-am putea adăuga încă vreo patru-cinci figuri de plan secund. Situaţia lor materială le dă, din start, un ascendent: au bani şi nu uită să precizeze că, dacă se ocupă de fotbal, o fac din pasiune dezinteresată, precum şi pentru a satisface aşteptările şi dorinţele mulţimii. Vorbele lor sînt înregistrate cu respect religios de toate posturile de televiziune. Schimbi canalul şi dai tot peste privirea fixă şi rostirea icnită a lui Mitică Dragomir, ori peste eructările lui Gigi Becali. Ziariştii se calcă în picioare pentru a le pune în faţă reportofoanele. Comentează, dau verdicte, emit sentenţe, fraze memorabile. Sînt siguri pe ei, nu-i încearcă îndoielile şi întrebările. Îşi disprețuiesc adversarii, considerîndu-i inferiori şi nevolnici. Nu se amestecă cu prostimea, dar le place să fie adulaţi şi ovaţionaţi. Încarnează reuşita în viaţă şi se reclamă de la valorile tradiţionale: munca, satul, religia. Sînt creaţia televiziunii care îi menţine, cu perseverenţă, în prim-plan.

Una din consecinţele neaşteptate ale fenomenului, şi care pare a constitui o specialitate românească, este joncţiunea dintre lumea fotbalului şi lumea politică. Avem un patron de club care a ajuns vice prim-ministru, un altul e şef de partid, iar Mitică Dragomir are deja în spate o carieră politică bogată. Dintre toate, figura cea mai mediatizată, dincolo de orice limite, este aceea a lui Gigi Becali. El este totodată, în cea mai mare măsură, victima propriului mit. Avea, odinioară, a anumită candoare care îl făcea oarecum simpatic; ea s-a transformat acum în încrîncenare ţîfnoasă. A învăţat să pozeze în faţa camerei de luat vederi, are conştiinţa propriei importanţe şi propriei valori. Este reprezentantul emblematic al unei lumi care s-a consolidat graţie unui discurs de o perversă complezenţă.

Alex. Leo ŞERBAN

corespondenţă de la Cannes

Cîştigător în afara competiţiei

Primul lucru pe care l-am văzut, cînd am ajuns la Cannes pe 10 mai, a fost o maşină mutantă: un Mini Cooper „stretch“ – adică extins la dimensiunile unei limuzine! OK, am prins poanta, dar de ce naiba mi s-a părut, după aceea, că era vorba de mine şi de ceilalţi 3.999 de jurnalişti acreditaţi? Trecerea limuzinei-mini a fost ca o scurtă avanpremieră, în direct, ecran lat şi color, a condiţiei de cronicar de Cannes; adică (ton de bodyguard!): ai înţeles, băiatu', nu eşti decît o „maşină mică“, rotiţă într-un mecanism, da', acu' c-ai pus piciorul pe Croazetă, visează şi tu că stai într-o limuzină. Păi nu?

Iar cînd se termină festivalul (pe 22 mai), „limuzina“ se strînge şi redevii iarăşi ce-ai fost, şi nimic mai mult decît atît: un Mini.

Nu e nici o şansă ca *Match Point,* cel mai recent film al lui Woody Allen, să ia Palme d'Or-ul. Şi nu pentru că nu l-ar merita (este cel mai bun Woody de muuultă vreme!), ci pentru că, fidel angoaselor sale, cineastul newyorkez a hotărît – şi de data asta – să nu participe la competiţie.

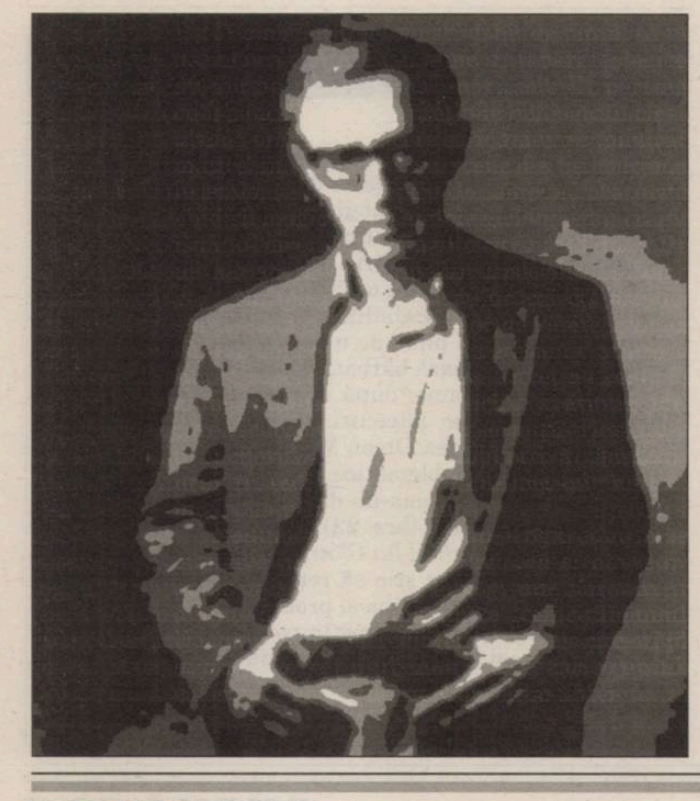

„E primul film pe care-l turnez în străinătate“, explica Woody într-un interviu. Sincer, n-are de ce să se scuze; e drept că povestea – de un cinism negru care nu lasă nici o şansă idealismului roz – pare, pe undeva, un „copy & paste“ după *Crimes and Misdemeanors / Crime şi delicte:* şi aici, ca şi acolo, un monstru de bărbat (care, în paranteză fie spus, citeşte *Crimă şi pedeapsă* în acelaşi timp cu *Ghidul adreselor londoneze ale lui Dostoievski)* se descotoroseşte fără scrupule de o iubită/amantă împovărătoare, scapă nepedepsit & *life goes on*. Dar, dacă acceptăm situaţia dată, de variaţiune pe aceeaşi temă, şi acceptăm şi „capriţul“ autorului de comedii de a da cu ea, comedia, de pămînt, pînă se face dramă, nu putem să nu observăm că Woody se descurcă (mult) mai bine ca-n cele numaiştiucîte comedii înşirate, în ritmul de una pe an, de la filmul amintit (1989) încoace. Ce mai zice Woody, în acelaşi interviu? „Of, mi-ar fi plăcut atît de mult să nu fac decît filme tragice *(rîsete, vă rog!),* dar cum aş fi putut să le finanţez? În SUA nu găseşti bani pentru drame cinematografice *(Woody, exagerezi...).* Eu am reuşit să fac cîteva, dar a trebuit să merg pe ocolite: pentru fiecare dramă a trebuit să scriu şi să regizez cel puţin cinci comedii, ca să arăt că sînt de bună-credinţă.“ Q.E.D.: angoasele („Sînt ca un pacient într-un spital de boli nervoase, trebuie să-mi găsesc de lucru ca să rămîn calm“ – tot Woody, în alt interviu) îl obligă să facă filme, ca să-l ţină ocupat şi să nu se mai gîndească la angoase; majoritatea acestor filme sînt comedii; Woody, frustrat, se aranjează să mai facă şi cîte-o dramă, cu rezultatul că angoasele revin la locurile lor, adică (v-aţi prins, nu?) îl împing la alte filme, şi tot aşa... Cine a spus că bolile nervoase nu sînt sănătate curată habar n-are ce-i aia Artă.

Chris Wilton, personajul principal din *Match Point,* stă bine cu nervii – pînă la un punct: este tînăr, arătos, a prins un job bine plătit la un club de tenis englezesc şi, printr-un concurs de împrejurări, pătrunde în lumea bună, se combină cu fiica unui mahăr cu valet, intră în afaceri – pe scurt, un fel de *Drumul spre înalta societate* între o partidă de vînătoare şi-o ceaşcă de Earl Grey. Pentru că e tînăr şi grăbit, vrea totul repede şi pe loc: şi nevastă (aceeaşi fiică de), şi amantă (iubita americană, care nu-mai-devine-nevastă, a cumnatului său); şi le va avea, doar că – şi aici geniul comic-dramatic al lui Woody îşi arată colţii – una este prea puţin, cealaltă este prea mult, iar el nu poate să le ducă pe toate. Chris are noroc cu carul (am uitat să vă spun: povestea stă sub semnul hazardului şi al produsului său de lux, Şansa), aşa că-i ies toate pasienţele; iar cînd nu-i mai ies, îşi face norocul cu mîna lui: o-mpuşcă pe iubita prea geloasă şi-apoi se duce la teatru cu nevasta plicticoasă. Poliţie, anchetă – iubita ţinea un jurnal în care, vorba inspectorului, „numele lui e peste tot“... – dar, *pentru că are noroc* (cum spuneam), scapă! Scapă într-un mod atît de neverosimil, atît de voit cusut cu aţă albă, încît nu poţi să nu te întrebi, la sfîrşit: Dar ce a vrut să spună regizorul?

Un cronicar (american: nimeni nu e profet în ţara lui, asta Woody o ştie mai bine ca oricine!) i-a reproşat filmului că stă prost la capitolul psihologie. Aşa e, personajele sînt cam schematice – dar atît de bine jucate (Jonathan Rhys-Meyers, în cel mai bun rol al său; Scarlett Johansson, idem; Emily Mortimer – genială în chip de Olive Oyl cu *pedigree)* încît nu mai contează. Şi oricum, Woody a vrut mai mult o fabulă, o *morality tale* contemporană, decît un film 100% „realist“. I-a ieşit: a demonstrat nu doar că poate face film „în străinătate“, cu actori britanici, cu atmosferă britanică, cu operă italiană (şi nu Gershwin!) pe coloana sonoră etc. etc. ci şi că, atunci cînd vine vorba de şansă, între comedie şi tragedie nu e decît un pas. Sau nici atît: la tenis, mingea (îţi arată prologul) poate atinge fileul şi cădea fie într-o parte, fie într-alta. Pentru Chris Wilton, ea cade întotdeauna acolo unde trebuie. Între Cehov şi Patricia Highsmith – cum scria alt cronicar, englez de astă dată –, *Match Point* este meci cîştigat pentru Woody.

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

À bon entendeur

Ajungînd eu acum vreo trei săptămîni să intru cu totul în rîndul lumii – să-mi iau, adică, un calculator, după ce pusesem mai demult un picior „înăuntru“ prin telefonul mobil –, am primit la domiciliu vizita a doi foarte tineri domni, care nu numai că au cărat „obiectul“ înăuntru, dar l-au şi făcut să existe efectiv (şi afectiv), vîrîndu-i cablurile în prize şi programele în memorie. Doi domni, în ciuda extremei lor tinereţi, foarte pricepuţi. Şi foarte amabili. De la un punct încolo, şi foarte comunicativi: mi-au furnizat informaţii şi „trucuri“ utile, mi-au admirat cîinele, mi-au povestit întîmplări cu simpaticele necuvîntătoare personale. Mai exact, au vădit intenţii în acest sens: să-mi furnizeze, să-mi povestească etc. Pentru că... Între noi trei n-a fost deloc tăcere, dar nici comunicare propriu-zisă n-a fost. Fiindcă eu, pur şi simplu, nu înţelegeam ce spun ei – şi, prin urmare, îmi era foarte greu să le răspund adecvat; să le vorbesc în vorbă, după inenarabila expresie a lui Preda (Marin). Şi totuşi, foloseau limba română: sunetele pe care le auzeam dinspre ei aveau o fizionomie familiară şi, din cînd în cînd, prindeam cîte un cuvînt, cîte o propoziţie, ba chiar cîte o secvenţă discursivă întreagă...

Acum vreo săptămînă, am fost la Studioul „Casandra“, mica sală de spectacole a Universităţii Naţionale de Artă Teatrală şi Cinematografică, unde am văzut *Richard al III-lea* de Shakespeare, producţie a unui regizor din ultimul an de studii, în care jucau actori aflaţi, la rîndul lor, cei mai mulţi, în pragul absolvenţei: teoretic, peste circa trei luni, ei urmează să intre în distribuţia unor spectacole semnate, la teatre naţionale, municipale, independente ş.a.m.d. – *profesioniste*, în orice caz – de regizori pe care nu numai restul lumii (teatrale), dar chiar şi ei înşişi îi socotesc importanţi. Aceşti tineri şi foarte tineri actori urmează să ne comunice nouă, celor care plătim bani sau/şi cheltuim timp din timpul vieţii noastre pentru privilegiul de a şedea cîteva ore în faţa lor, urmează să ne comunice, zic, idei adînci, adevăruri tulburătoare, paradoxuri fermecătoare, emoţii, senzaţii, simţiri ale unor oameni care au trăit, au gîndit, au iubit, au suferit, s-au bucurat – şi au pus pe hîrtie, cu trudă uneori, cu plăcere alteori, cu, întotdeauna, risipire de sine, toată această viaţă. Să ne comunice, da, dar cum? Cei aproape

***Richard al III-lea** la „Casandra“: vinovaţi fără vină*

douăzeci de actori la care m-am uitat mai bine de două ore şi jumătate nu aveau, cu vreo două excepţii, *instrument de comunicare*. Nu aveau glas. Nu se auzea ce spun (stăteam în rîndul întîi). Cînd se auzea, nu se înţelegea. Cînd se înţelegea, urechea internă, nu aceea cu scăriţa, ciocănelul şi nu mai ştiu ce instrument, ci urechea profundă, aceea situată, în anatomia subiectivă a fiecăruia, în vecinătatea plexului solar şi a muşchiului inimii, sîngera, zgîriată de stridenţele vocalelor nestăpînite, izbită de bolovanii consoanelor necultivate, atacată, lovită, torturată, abia mai zvîcnind. Rostirea lăbărţată, de stradă, de cartier de blocuri, de mahala, cu limba lată şi buzele răsfrînte, vorbirea chinuită, de ulicioară dosnică, de orăşel pierdut între dealuri sterpe, cu dinţii încleştaţi, cu buzele strînse, cu pieptul rigid, articularea şmecherească, de stadion vuind de lozinci porcoase – toată istoria recentă a României răsuna în vocea tinerilor noştri actori, care, peste cîteva luni, vor cuvînta astfel în auzul şi memoria a sute de tineri spectatori ce vor vorbi aşijderea în urechile urmaşilor lor şi ale urmaşilor urmaşilor lor, în veacul vecilor.

Desigur, tabloul meu apocaliptic nu e lipsit de o doză de exagerare indispensabilă demonstraţiei. Dar e o doză mică. Asasinatul limbii române se înfăptuieşte zilnic, pe stradă, la şcoală, la televiziune (televiziuni). E un asasinat la care toţi sîntem martori vinovaţi – prin urmare, complici. În acest genocid tăcut, pe care „forurile de specialitate“, în frunte cu Academia Română, îl veghează cu dragoste de mamă, institutele de teatru ar trebui să fie prima şi ultima redută necotropită – pentru că ele reprezintă *arta*. Ele *cresc* arta – şi anume, pe banii noştri. Pe banii tuturor cetăţenilor, în cazul UNATC, pe banii studenţilor şi ai părinţilor lor, în cazul şcolilor particulare. Schemele de funcţionare ale feluritelor universităţi care predau fără luptă arta teatrală stau să se prăbuşească sub uriaşul număr de prof., şi conf., şi lect., şi asist., şi prep., şi prof. asoc., şi dr., şi drd. (perfect anonimi, unii) care iau salarii frumuşele ca nu doar să nu facă nimic în sprijinul culturii, dar şi să strice, acolo unde e, lucrarea naturii. Căci printre tinerii daţi pradă lor se găsesc unii cu adevărat talentaţi, cu adevărat dotaţi pentru arta teatrului, tineri avînd din născare voci frumoase şi puternice, voci care însă neprelucrate, neînarmate, *prin tehnică*, pentru solicitările dure ale profesiei viitoare, se vor stinge, vor cădea, se vor frînge, vor dispărea. Cum dispare şi talentul.

La scurt timp după întîmplările prin care am trecut, sfîşiată între admiraţie mută şi durere surdă, am avut o viziune tragicomică şi grotescă (de la *grotă):* cei doi tineri calculatorişti îmi povesteau un spectacol jucat de cei douăzeci de tineri artişti.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Pelerinaj spre morile de vînt

● **Maria Răducanu – Maxim Belciug, *La tarara*, Arbore Verde, 2005.**

În 2002, împreună cu Vlaicu Golcea la contrabas şi Sorin Romanescu la chitară, Maria Răducanu înregistra două albume: *Colinde* şi *Pe vale*. Un an mai tîrziu, la aceeaşi casă de discuri, La Strada Music, apărea *Lumini,* rodul sofisticat şi extravagant al unui mariaj muzical cu pianistul Mircea Tiberian. Odată cu *Troika* şi *La tarara,* complicitatea cu experimentul este lăsată deoparte.

Dacă, pînă acum, folclorul era doar pretextul de a porni pe un drum întortocheat, deloc comod, spre alte tărîmuri prea puţin concrete, mai degrabă imponderabile, renunţarea la deschiderea conferită de jazz face ca acest drum muzical să se îmblînzească şi, lucrul cel mai important, să se reorienteze spre interior. Folclorul, fie el rus sau spaniol, devine un scop în sine, iar pariul vechi de cînd lumea (şi tocmai de aceea la fel de provocator), pe care şi l-au propus Maria Răducanu şi Maxim Belciug, este să pătrundă esenţa intimă a cîntecului, să redescopere simplitatea lui vrăjită. Această simplitate este însă înşelătoare şi e nevoie de fineţea unui chitarist desăvîrşit cum e Maxim Belciug pentru a purifica melodia de orice imperfecţiune şi asperitate. *La tarara,* mai mult decît *Troika,* îi dă prilejul să-şi desfăşoare toată virtuozitatea strălucitoare în cadenţa basmului pe care-l cîntă Maria Răducanu. Că este vorba de sefarde, flamenco, de stilul popular spaniol, cîntecele culese de Federico García Lorca sau compuse de Manuel de Falla se ordonează tainic, ca nişte capitole dintr-o carte cîntată, într-o poveste veche despre nişte locuri şi oameni uitaţi. Este un basm al orelor tîrzii, catifelate şi misterioase, un basm pe care vocea Mariei Răducanu poate să-l spună. Inflexiunile ei păstrează poezia unui ev mediu spaniol, claruri de lună şi hidalgo rătăcitori. Nu e nimic înverşunat şi nici din cale-afară de pătimaş în această poveste, pentru că, peste acest decor, se lasă o perdea de nostalgie tremurătoare, care estompează lucrurile şi graniţa dintre lumi. Aici stă, de fapt, tot mirajul poveştii: să te poţi cufunda în ea cu totul ca să te trezeşti într-o altă lume, pe care ţi-o poţi închipui cum vrei, care poate nici nu a existat vreodată. Pentru asta e bine să aştepţi să se însereze, să laşi toată zarva şi maşinile să treacă, un ceai uşor fierbinte n-ar strica cu absolut nimic, important e să existe şi, odată cu el, nişte copaci preferabil înverziţi, astfel încît să nu te deranjeze cu nimic blocurile de peste drum, de altfel, e bine de ştiut că muzica nu va deveni rock, dacă volumul va fi dat la maximum, aşa că surdina va fi tocmai ce-i trebuie acestui basm (e foarte bine că s-au inventat butoanele la aparaturile electrice), un şezlong şi o grădină ar fi ideale (dar cîţi dintre noi se pot lăuda cu aşa ceva?) şi, în fine, dacă ceaiul va fi sorbit cu înghiţituri potrivit de mici, există toate şansele să nu te plictiseşti şi să poţi pleca împreună cu Maria Răducanu şi Maxim Belciug într-un pelerinaj spre o ţară cu mori de vînt. Nu ştiu cîţi dintre dumneavoastră sînt pregătiţi pentru o astfel de călătorie. Ce ştiu însă cu siguranţă este că în astfel de drumuri e bine să te lepezi de orice fel de griji şi complicaţii şi că, pînă una-alta, tihna pe care ţi-o poate dărui o muzică bună este cea mai lenevoasă şi plăcută cale înspre acolo. Şi nu trebuie să fi neapărat expert în lene tihnită ca să ştii că nici un medicament din lume nu se compară cu remediul simplu-complicat al unei voci şi al unei chitare care povestesc ceva despre morile de vînt. Iar atunci cînd cei care îţi cîntă sînt Maria Răducanu şi Maxim Belciug poţi să fii sigur că vei asculta măcar o poveste bine spusă.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Bernardo Atxaga, *Memoriile văcuţei Mu*, traducere din spaniolă de Ileana Scipione, colecţia „Cartea de pe noptieră“, Editura Humanitas, 2005.**

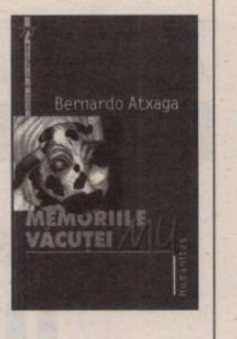

Nu ştiu cum or fi cele douăzeci de cărţi pentru „copii şi tineret“ ale scriitorului basc Bernardo Atxaga (n. 1951), dar *Memoriile văcuţei Mu* este un roman agreabil, produs, în primul rînd, de jocul unei imaginaţii ghiduşe. Gîndiţi-vă cum ar fi povestea din *Pistruiatul* din perspectiva cîinelui Calu şi veţi avea deja o imagine în mare despre ce se întîmplă în această carte, unde naratorul este, după cum o anunţă şi titlul, o vacă.

Mai departe, evident, totul este o chestiune de ingrediente – iar aici, jos pălăria în faţa basculul! Bernardo Atxaga ştie cum să garnisească o istorioară astfel încît s-o transforme într-un roman de cea mai ludică extracţie postmodernă: munţi basci, plăci de patefon, o fiesta, o tovarăşă de cireadă numită La Vache qui Rit, o misterioasă poveste despre rezistenţa antifranchistă de la începutul anilor '40, dar şi poveştile zglobiei călugăriţe Bernardette din anii '90, legende, snoave, strigături, replici savuros franţuzite sau onomatopeice etc. Iar peste toate, văcuţa Mu, cu candori, naivităţi, dar şi cu pusee meditative sau porniri de revoltă, povestindu-se pe sine şi dialogînd omeneşte, inclusiv cu vocea sa interioară – Înger Păzitor, Duh, Conştiinţă, cum vreţi s-o numiţi. Ea o numeşte Nesuferitul.

În ce mă priveşte, cartea aceasta îmi aduce aminte de un manuscris de prin 2001 al lui Răzvan Rădulescu – *Teodosie cel Mic*, pare-mi-se – pe care nici o editură nu s-a încumetat încă să-l publice. Mă aştept ca succesul de librărie al lui Bernardo Atxaga să le dea editorilor noştri ceva mai mult curaj.

Dilema veche vă recomandă

● Mă plictisesc reclamele la autoturisme. Deşi, prin natura subiectului, sînt foarte dinamice vizual, schematismul lor îmi insultă imaginaţia de fiecare dată: un şofer, fără chip şi înzestrat ca Batman, conduce maşina pe serpentine, pe munţi, prin deşerturi şi chiar pe Lună cu o viteză şi o siguranţă uluitoare. Încercaţi însă reclama la Peugeot 407 Paladine. O fantezie *à la* Michel Gondry, delicată şi plină de umor ca joaca unui copil de grădiniţă ce se visează bărbat. (Marius Chivu)

● Două veşti bune: după *Cetăţeanul Kane* şi *Splendoarea Ambersonilor,* miercuri, 25 mai, pe TVR Cultural (ora 22), un al treilea Orson Welles – *Stigmatul răului,* unul din filmele emblematice ale acestui geniu fără de care nu ar exista cinema-ul; de asemenea, luni, 23 mai, tot la TVR Cultural (ora 22) continuă recitalul Eric Rohmer, cu *Genunchiul lui Claire.* Şi care-i vestea proastă? TVR Cultural nu ştie să renunţe la discreţia total inadecvată în programarea şi promovarea, fie şi cu tamtam publicistic, a unor filme importante şi a unor creatori de cea mai înaltă clasă, temîndu-se probabil de elitism... (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Carnea şi cartea

● **Mihai Ignat, *Kleinpoeme*, Colecţia „Frontiera", Editura Aula, 2004.**

În grupul minimalist care a debutat în 1995 cu volumul colectiv *Tablou de familie* (Sorin Gherguţ, Svetlana Cârstean, Răzvan Rădulescu, Mihai Ignat, Cezar Paul-Bădescu, T.O. Bobe), Mihai Ignat este nu doar o voce cu totul distinctă, ci şi un caz de „gravă" continuitate poetică. Printre jocurile textualiste, ambiguu-dadaiste, printre expresivităţi involuntare şi obiecte kitsch recondiţionate literar, de la începutul anilor '90, Mihai Ignat şi-a urmărit – în cele cinci volume de după debutul colectiv – propriile obiecte poetice, propriile obsesii formale, propria biografie poetic-minimală, transferată heteronimic unui personaj de hîrtie, ambivalentul Klein. Personaj-turnesol al identităţii poetice, Klein vorbeşte, în alte volume, despre geneza propriului *EU,* despre cele „treisprezece stressuri" formatoare, despre „suportul" de carne al propriilor viziuni poetice antipatetice, antimimetice, antisentimentale şi antieroice. Klein, un personaj arcimboldian care se scutură periodic de bibliografii, este vocea poetică – asumat cinică şi criptică – ce scrie „poeme travesti" pentru Ezra Pound dintr-o „disperată nevoie de text" (volumul *Eu)* şi fotografiază instantanee biografice ale unui poet *soft* care mărturiseşte: „Sub pielea mea a crescut o foiţă / de staniol care mă protejează împotriva / artei înalte" *(Klein spuse).*

Riscul pe care şi-l asumă Mihai Ignat în ultimul său volum, *Kleinpoeme,* este dublu: pe de-o parte, el lasă „masca" să scrie, iar pe de alta (în şase dintre cele şapte poeme *Din volumele următoare),* renunţă parţial la ea. Klein, *persona* poetică, fusese pînă aici cel care fugea de interpretare, încurca pistele, practica „arta obişnuitului" şi îşi expunea voluntar miriadele de simptome ale „sindromului T.R.I.S.T.E.Ţ.E". În *Kleinpoeme* el se livrează (refuzînd în continuare demersul hermeneutic şi chiar spaţiul minim pe care ar trebui să-l împartă cu cititorul din afara universului *kleinian)* construind micropoeme despre trupurile succesive pe care le-a locuit, despre iubiri reale şi imaginar-livreşti. Altfel zis, Klein, personajul, durul, cinicul care ucidea pînă acum sentimentalul din poemele de amor *(Poeme în doi)* sau se mulţumea să „spună" o biografie străină din instantanee adiţionate prin atracţii sau respingeri între cuvinte *(Klein spuse),* îşi scrie acum propriile poeme. În fiecare din aceste poeme se simt atît Eu-l prim, devenit mască („Colecţie de mirări: ascuţite, prelungi, / reticente, mustrătoare, co-ple-şi-toa-re"), cît şi succesiunea de Kleini personali. Iată o mostră: „În dimineaţa în care unul / dintre foştii mei «camarazi»/ a murit / într-un accident de maşină / eu îmi lipeam fruntea / de pulpa femeii ascunse în halatul meu de baie... în următoarea dimineaţă / silueta regelui Midas / a fost zărită în şase / locuri diferite... atunci mi-am dat seama / că n-am văzut n-am salutat / n-am lovit niciodată / un travestit". Un Klein reface biografia îndepărtată a bondoacei fetiţe Du de altădată, iubita de acum; alt Klein trasează destinul întunecat al atotputernicului „Zăpadă"; cel mai erotizat Klein, *voyeur* ocazional, reflectă „Lumina intermitentă pe doamna de la 9", iar cel mai realist-hedonist respinge orice „emoţie neagră": „mai bine / mă tăvălesc / pe opt / tăvi cu prăjituri de lămîie / pe care Du a răzuit / ciocolată / pentru sînii ei / bestiali / arunc oricînd / o poezie la coş". Mai există însă, în poemele kleiniene, urmele primului Klein, parte definită a Eu-lui şi a fricilor lui, cel care ştie bine că „rostul meu e / să nu fiu sentimental", cel care vibrează doar la „planul femeii aceleia" sau la „reprezentarea grafică a plictiselii", un personaj nu tocmai empatic.

Ironia, obscurizarea intenţionată, segmentarea sensului din *Kleinpoeme* par să fi epuizat, în poemele lui Mihai Ignat, o zonă poetică limită, cea pe care o întîlnim, în alt registru, şi la Cristian Popescu sau (mai degrabă) la vulnerabila Judith Mészáros. O zonă de o tristeţe distilată, în care carnea şi cartea se amestecă indistinct şi dau naştere unei poezii intens personale, de regăsit şi în „digitaţiile" pentru viitorul volum, *Sonete neruşinate,* care anunţă deja un eu poetic mai matur şi mai deschis interpretării.

Andrei GORZO

dilematograf

Căi nebănuite

***Cu capul înainte* / *Gegen die Wand* (Germania-Turcia, 2004), de Fatih Akin.**

Cu capul înainte (Ursul de Aur – Berlin, 2004) povesteşte o ieşire din iad. De fapt *două* ieşiri, din două iaduri care ajung din întîmplare să se învecineze. Extraordinare sînt căile de ieşire: ciudate, întortocheate, care mai de care mai puţin promiţătoare, alese la disperare sau la furie, fără vreo idee clară despre unde duc, ba chiar – în cazul unuia dintre personaje – fără vreo dorinţă conştientă de-a ieşi. Personajul se numeşte Cahit (Birol Ünel), e cetăţean german de origine turcă şi realizarea lui remarcabilă, după vreo 40 de ani petrecuţi pe acest pămînt, este transformarea propriei vieţi într-o prefigurare credibilă a iadului. Dacă i-a mai rămas vreun obiectiv, acesta nu poate fi decît iadul propriu-zis, unde încearcă să ajungă într-o noapte, la volanul unei maşini. În loc de asta, ajunge într-un spital din Hamburg, unde atrage privirea unei fete (şi ea turcoaică). Şi imediat după privire urmează o cerere în căsătorie. Deşi Cahit are ochi frumoşi (atît cît se văd sub laţele murdare), cererea poate să pară cam rapidă, dar urmează ceva şi mai şi: Cahit observă tăieturile recente de la încheieturile mîinilor ei, o învaţă cum să se taie dacă vrea o moarte sigură, şi apoi o respinge; la care ea se taie – conform indicaţiilor lui. Lui Cahit nu-i mai rămîne decît să se pregătească (adică să-şi înnoiască stocul de cocaină) pentru tortura rafinată a unei nunţi tradiţionale turceşti. Cu sau fără cocaină, lucrul care i se întîmplă lui Cahit la nuntă – faptul că, la un moment dat, începe să se simtă *bine* – e mai şocant decît tot ce s-a văzut pînă acum. Îl ţine pînă cînd mireasa, Sibel (Sibel Güner), face greşeala de a-l întreba de răposata lui soţie. Atunci o dă afară.

Încerc să vă dau o idee despre viteza cu care se schimbă tonul acestui film, ca vremea în preziua apocalipsei sau ca aspectul unui cîmp de bătălie dominat, pe rînd, de două forţe mai mult sau mai puţin egale: pe de-o parte, tentaţia de-a te înfige cu maşina în primul zid care-ţi iese în cale, suprema fezabilitate a întîlnirii dintre ciob şi venă, presiunea pandemoniului care vrea să se mute de tot la tine în cap; de cealaltă parte, surpriza unei cereri în căsătorie, comedia antică a întîlnirii cu socrii, şocul de a găsi pînă la urmă ceva distractiv în circul jenant al nunţii – instinctul vital. În orice caz, nu vă puteţi imagina apariţie mai vitală decît mireasa în rochia ei, pe stradă, în dimineaţa de după nuntă: a fost alungată, a trebuit să-şi găsească un pat, judecînd după zîmbetul ei sătul, a găsit unul *foarte* disponibil şi acum se întoarce la Cahit. Nu s-a măritat cu el decît pentru a scăpa de clanul ei de turci care mai de care mai conservatori (crede că a lăsat în urmă iadul) şi n-are de gînd să trateze aranjamentul ăsta ca pe-o căsnicie adevărată. De aici momentul superb în care merg împreună într-un club, ea pune ochii pe un tip, îşi anunţă soţul pe un ton cristalin: „Cahit, mă duc să mă regulez", şi-şi urmează prada spre ieşire, oprindu-se numai ca să-şi scoată verigheta. Cum să ai aşa o soţie şi să n-o iubeşti? Dacă există vreun moment anume în care Cahit ajunge să-şi pună aceeaşi întrebare, regizorul-scenarist Fatih Akin nu-l accentuează. Preferă să înregistreze uşoarele semne de viaţă (plăcute la vedere tocmai pentru că sînt uşoare) pe care începe să le dea sufletul lui – de exemplu, atunci cînd dă muzica tare ca să danseze cu Sibel în bucătărie şi începe să urle: *„Punk is not dead!"*, ca un ecou al adolescentului furios (dar încă întreg, încă neintrat cu maşina în zid) care fusese. De aici nu mai e mult pînă la refuzul sec cu care întîmpină o invitaţie la bordel, venită din partea bărbaţilor din familia ei: o răbufnire de loialitate faţă de soţia care nu s-a culcat niciodată cu el. Asta se completează frumos cu explozia *ei* de indignare în faţa unui amant de-o noapte care continuă să o sîcîie: „Sînt o turcoaică măritată. Încearcă ceva şi soţul meu o să te omoare!". Bezmetica Sibel e, în adîncul inimii ei, o fată aşezată, dintr-o altă lume. Dezgroparea asta răbdătoare a filonului de puritate ce stătea ascuns într-un sol atît de nenorocit pare demersul unui artist tînăr (în sensul cel mai bun al cuvîntului), ca şi ciocnirea permanentă, răsunătoare, dintre instinctul vital şi demonul autodistrugerii (se izbesc şi se încaieră pe ecran ca-n cele mai puternici muzici ale tinerilor). Fatih Akin are 31 de ani. Matură este dorinţa lui de a cuprinde în film cît mai mult din cele două lumi – Turcia şi Occidentul. Iniţial am avut impresia că viteza filmului e dictată de setea infernală cu care Cahit apasă pe accelerator, îndreptîndu-se spre zidul ăla, dar nu e chiar aşa; mai e şi dorinţa aceea de a-ţi arăta cît mai mult din lumea care-i înconjoară pe cei doi disperaţi – o lume plină de camere de tortură de toate felurile, pentru toate gusturile, dar şi de camere normale conţinînd tot felul de lucruri normale, pînă şi motive de a trăi.

DILEMATECA

Anca Manolescu,
Europa şi întîlnirea religiilor. Despre pluralismul religios contemporan,
Editura Polirom, 2005

Radio & Afaceri MIX fm 100,6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio in România

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

trend inţe

Lunga întoarcere a refulatului

În 1994, explicaţia psihanalitică dată de Vasile Dem. Zamfirescu deficitului de moralitate postcomunistă părea o interesantă provocare teoretică. În 2004, la un seminar, studenţii se declarau enervaţi de eroizarea lui Socrate pentru că a băut cucută în loc să-şi ţină gura. Să-i fie de bine! Brusc, provocarea nu mi s-a mai părut teoretică.

Nu mă gîndesc la românii care-şi vindeau copiii străinilor pe sume ridicole în '90, nici la greva pentru dreptul de a fura, nici la securiştii sau escrocii (dată fiind probabilitatea suprapunerii celor două sensuri, vă rog să scuzaţi tautologia) proaspăt ieşiţi din lungul proces de respectabilizare, clasicizare şi instituţionalizare în funcţia de *high roller*-i dîmboviţeni şi nici la noua cutumă precapitalistă (sau *de tranziţie)* a devalizărilor bancare. În prezent, virulenţa acestor fenomene s-a diminuat. Păturile sărace au intrat în zona relativ „normală" a infracţionalităţii, iar eşalonul superior din recenta *middle class*, odată legitimat, îşi camuflează metodologia în reformulări „democratice".

Teza dlui Zamfirescu consta în extinderea teoriei privind *întoarcerea refulatului,* de la clasicele pulsiuni sexuale şi de distrugere freudiene, la tendinţe individuale naturale cum ar fi nevoia de a trăi bine sau valorile morale: demnitatea, curajul, solidaritatea Acestea reveneau în conştiinţa populaţiei, după decenii de reprimare totalitară, cu violenţă şi în forme neprelucrate. Nevoia de a trăi bine s-a întors prima. Probabil că valorile morale rămîn întotdeauna la urmă, după cum un erou se salvează ultimul. Am totuşi o întrebare: de ce foştii nomenclaturişti, coagulaţi cu tupeu într-un *nou partid,* au dat, pînă de curînd, cele mai groteşti forme de corupţie nevoii de a trăi bine, deşi nu şi-o reprimaseră niciodată? Cu atît mai puţin să-şi fi reprimat demnitatea, curajul sau solidaritatea. Sînt singurii la care aceste trăsături se lasă aşteptate şi azi. Cumva pentru că nu le-au avut?

Oricare ar fi explicaţia, acum sînt nişte *oameni noi...* Ce ziceţi de o *generaţie nouă?*

Alice POPESCU

Cristina TERENCHE

Iubire, sex, căsătorie în India zilelor noastre

Ce ştim noi despre India? Mai nimic. De asta îţi dai seama de cum pui piciorul pe pămîntul indian. Despre India poţi să crezi orice pînă ajungi să o vezi. Este atît de diferită şi atît de departe de orice prejudecată cu care plecăm de acasă. Indienii sînt foarte prietenoşi, dar şi foarte curioşi. Vor să ştie din primul moment dacă eşti căsătorit(ă) şi ce meserie are soţul (soţia), dacă ai copii, cîţi şi ce vîrstă au, dacă stai în capitală, în oraş sau la ţară. De fapt, nu este vorba numai de curiozitate propriu-zisă, ci de nevoia de a te plasa într-o categorie socială. Curiozitatea, amestecată cu atracţia, este mai mare în cazul unei femei occidentale, mai ales dacă e blondă. Ea este mai vulnerabilă decît o indiancă, nefiind protejată de regulile de pudoare ce există în societatea lor. Pe stradă, mai curînd poţi să vezi băieţi ţinîndu-se de mînă sau îmbrăţişîndu-se (tandru, în ochii noştri) decît cupluri care să se giugiulească. Potrivit normelor indiene, atingerea unei femei în public este o lipsă de respect, iar dacă, mai grav, este femeia (sau fata) altcuiva, este o jignire la adresa soţului sau a tatălui, care poate reacţiona extrem de violent. De sărut nici nu poate fi vorba, nici chiar în intimitate pentru că, în credinţa lor, prin sărut se poate fura din „energia“ celuilalt. Aţi văzut, vreodată, într-un film indian, un sărut adevărat, voluptuos?

În ciuda acestei pudori, un călător occidental e puternic şocat, în pudoarea lui, de această dată, de templele hinduse pe ale căror faţade sînt sculptate scene erotice uimitoare prin expresivitatea lor. Acestea sînt vizitate de familiile care nu au copii, într-un pelerinaj de invocare a zeilor fecundităţii, dar şi de tineri/tinere, pentru a fi iniţiaţi în jocurile erotice, importante în viaţa de cuplu de mai tîrziu.

În India, rata divorţurilor este foarte scăzută. A rupe o căsătorie înseamnă ieşirea femeii din societate, alungarea ei din familie, şi chiar pierderea identităţii, pentru că va fi repudiată de toţi. Deşi încă din 1952 s-a dat dreptul femeii din India să se recăsătorească după moartea soţului, nici azi această libertate nu e folosită, tocmai din cauza respingerii de către societate. Cu toate că legea interzice, continuă să se practice căsătoriile aranjate de părinţi încă de cînd viitorii miri sînt abia copii. Părinţii fac alegerea în funcţie de situaţia materială şi socială a celuilalt. Zestrea este hotărîtoare, chiar dacă şi acest sistem este interzis de lege.

Cei mai căutaţi gineri (şi care primesc şi zestrea mai mare) sînt cei care muncesc în străinătate, sau, în cel mai fericit caz, au *green card*. Cadrele superioare din armată, medicii, avocaţii sînt mai bine văzuţi decît profesorii sau publiciştii. Asemenea cazuri par subiecte de film sau de telenovele, dar din păcate sînt cazuri reale pe care presa le relatează cu lux de amănunte.

Dar există şi poveşti gen *Romeo şi Julieta* – în varianta indiană. O asemenea tragedie a avut loc într-un sat aflat la numai 200 km de capitala New Delhi. Doi tineri, el de 20 de ani, aparţinînd unei caste inferioare, dar bogat, şi ea de 18 ani, săracă – din casta Brahmanilor, se întîlneau pe ascuns deoarece familiile lor nu erau de acord cu această relaţie, din cauza diferenţei de castă. În acest caz, dacă ar fi avut copii, aceştia ar fi moştenit casta tatălui, în timp ce mama şi-ar fi pierdut-o pe cea a părinţilor ei. În termenii noştri, este vorba de o mezalianţă, dar în India continuă respectarea legii nescrise a castelor, deşi legea oficială o interzice şi îi pedepseşte pe cei ce o încalcă. Cu toate acestea, cînd cei doi tineri au fost prinşi, ei au fost judecaţi în faţa întregului sat, iar sentinţa s-a dat pe loc – moarte prin spînzurare, fără ca cineva să se opună. Fata a fost prima spînzurată de bîrna casei, sub ochii iubitului ei, de propriul ei tată. I-a pus laţul la gît, în timp ce mama privea împăcată la gîndul că „onoarea“ familiei este astfel salvată. A urmat băiatul, pe care fratele mai mare, rămas capul familiei după moartea tatălui, l-a spînzurat cu propriile lui mîini. „De ce să împart pămîntul rămas de la tata cu familia sărăntoacei?“, a declarat el mai tîrziu. Poliţia comunei, de care aparţinea satul respectiv, a aflat abia după două zile de la un sătean ceva mai milos. Dar oamenii nu au răspuns la interogatorii decît după ce aproape jumătate din sat a fost arestat...

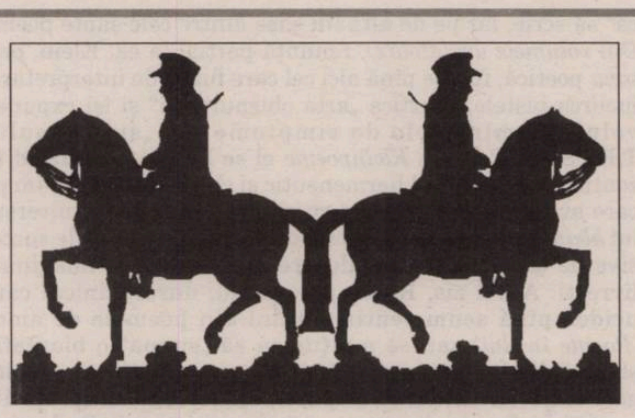

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

...şi uite ce i s-a întîmplat după o lungă insomnie

Într-o noapte cu o lungă insomnie, auzind el una-alta prin eter şi prin şură,
bătrînul cavaler deslusi vaiete îndepărtate,
plîns de mamă şi copil,
înţelese imediat că nedreptatea are şi ea insomnie
şi atunci – nelăsîndu-se niciodată mai prejos decît duşmanca lui –
cavalerul îngropă bine somnul, trase zalele pe el, încălecă – titubînd şi bîjbîind în întuneric – iapa sa, lăsîndu-şi însoţitorul să sforăie în paiele grajdului, căci era grăbit şi nu avea chef să-i detalieze viziunea,
îşi puse viziera în poziţie de luptă şi împinse cu tandreţe pintenii în coastele costelive şi calde încă ale Rosinantei.

Străbătu în trap grăbit munţi, poieni, cîmpii, mări, ţări şi alte locuri comune.

Urechea, chiar sub vizieră, recepta strigăte de groază, ba chiar cîteva sunete noi – cum ar fi acelea ale înălţării unei spînzurători.

Inima i se întunecă şi mai dens.

Dar, de cum trecu oceanul şi puse iapa în trap întins pe plaja noului tărîm, el auzi că tot de departe vine, spre locurile plîngerii,
un alt galop, al altui cal, deci al unui alt cavaler.

Cine poate fi? – se gîndi, încercînd să se scarpine pe scăfîrlie, dar neizbutind.

Un vrăjmaş? Un funcţionar în slujba nedreptăţii? Sau un alt cavaler din ordinul nostru, al celor rătăcitori şi prigoniţi de idee?

Ajunse în piaţa publică unde într-adevăr – nici auzul, nici insomnia nu-l înşelaseră – se înălţa o spînzurătoare şi oameni sărmani, goi pînă la brîu, neputincioşi, erau bătuţi cu biciul, soţiile şi copiii bocindu-i în jur.

Inima îi dădu ghes să se arunce cu lancea în rîndurile asupritorilor, înarmaţi, vizibil, cu flinte.

Dar pînă să ia el o asemenea decizie, în mijlocul pieţii, pe un cal negru ridicat măreţ pe picioarele dinapoi,
pe un cal magnific (de chiar Rosinanta necheză plăcut impresionată)
se înălţă, ca un sumbru curcubeu, un cavaler în mantie neagră şi cu o mască neagră peste ochi,
care, din cîteva mişcări cu o sabie intens vîjîitoare, alungă trupa de oşteni ai asupritorilor,
eliberă pe cei chinuiţi, tăindu-le frînghiile în cîteva mişcări de o repeziciune incredibilă,
răsturnă o spînzurătoare între două galopuri bine controlate pentru ca, în sfîrşit, zigzagînd precum un fulger, să se oprească în faţa generalului ticălos şi să-i cresteze cu vîrful sabiei un semn pe frunte. Netrebnicul se prăvăli, în timp ce lumea de mame, copii şi bărbaţi liberi striga fericită:

„Zorro! Zorro!“

După care, cal şi călăreţ dispărură într-un nor de praf. Cavalerul se lumină pueril la faţa-i caracterizată nu o dată drept „tristă“:

„Va trebui să mă sfătuiesc cu Sancho...“ – se gîndi el. „E aici o artă nouă în lupta cu nedreptatea şi ticăloşia. Trăsătura ei – necunoscută mie – este triumful...“

Astfel, ca şi noi, copiii, cavalerul descoperi, într-un spasm, cinematograful, prin Zorro.

Insert final, cît de cît necesar, ca la toate filmele mute:

„Noi citim azi *Don Quijote* avînd un gust amar, aproape chinuitor, dar autorul lui şi contemporanii săi ne vor socoti cu totul de neînţeles şi bizari, căci ei citeau povestea cu cea mai neprihănită conştiinţă, ca pe o carte dintre cele mai vesele care-i făcea să se prăpădească de rîs“. (Friedrich Nietzsche)

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Mircea Stănescu Istru

(membru al Consiliului Naţional PSD, membru al Biroului Executiv al PSD, fondator al PSDI 1946 CTP, refondator al Social-Democraţiei Române 24.12.89, fondator al PSD Constantin Titel Petrescu Dec. '91)

De cînd?

Sînt din anul 1939. Mentorul meu, căruia i-am fost secretar 4 ani, a fost C-tin Titel Petrescu.

De ce PSD este continuatorul lui Titel Petrescu?

Sînt convins că acele idei au fost create şi făcute de acest mentor al social-democraţiei, fiindcă tot ce el a prins cu ani în urmă şi în timpul cît s-au produs măsurile după 23 august '44, pe care comuniştii din '45 le-au luat, suferinţe, condamnări pe viaţă şi toate astea, este omul cel mai gînditor cu adevărat care a putut crea concepţia adevărată social-democrată.

PSD, partid corupt

Nu-i adevărat. Titel Petrescu a intrat condamnat pe viaţă, din care a reuşit să facă 9 ani. De ce a ieşit? El şi secretarul general au fost în noaptea de 4 mai 1948 arestaţi, cînd au început marile arestări în rîndurile şi ale PSD, pe care Titel Petrescu îl conducea.

De ce sînteţi în PSD, continuator al metodelor comuniste?

Întrebarea dumneavoastră a făcut ca momentul în care am acceptat şi deşi eu am realizat pentru prima oară eticheta trecutului, adică am reînfiinţat social-democraţia alături cu Adrian Dimitriu, ultimul secretar general condamnat pe viaţă, care a mai avut încă ani de trăit după 22 decembrie '89, a decedat în '97, rog să reţineţi că am pus şi am reconstruit la 24 decembrie, înainte cu o zi de a fi executat Ceauşescu, PSD Român, al cărui secretar general a fost, preşedinte de onoare Dimitriu.

De ce PSD?

În anii ce s-au scurs, PSD, căruia i-am dat numele lui C.T. Petrescu, eu sînt cel care l-am refăcut plecînd de acolo, fiindcă şi într-un partid şi în celălalt s-au infiltrat elementele comuniste pe care nu puteam de nici un fel să continui. Am acceptat invitaţia ce mi-a fost făcută în dimineaţa zilei de 14 iunie 2001 de a participa la congresul ce a avut loc pe 16 şi rog să reţineţi că am fost atunci şi mi s-a oferit o funcţie în biroul executiv. Cînd am ajuns acasă după acea numire şi s-a întîmplat, telefoanele au sunat şi mi-au spus: Ai trădat!

Trădătorule!

Aşa mi s-a spus şi eu am dat un răspuns mai tîrziu, în care să reţineţi că sînt aici pentru interese, că n-am obţinut nimic, de nici un fel, deee niiiiciiii unnnn feeeeel. Ci pentru că vroiam să văd precis dacă această parte, care s-a numit PSD, se poate implica într-o adevărată social-democraţie. Am realizat că nu.

De ce e nevoie de dvs.?

Este nevoie fiindcă comunismul continuă sub toate formele şi e greu să constitui în ţara asta ceea ce în alte state s-a reuşit. Dacă eu sînt aici, ştiu unde mă aflu şi am vrut să văd dacă o nouă generaţie ar putea să facă o nouă social-democraţie. Sper că dacă nu se poate concretiza, mă rup şi plec din partid!

Dragostea în cabarete second-hand

– interviu cu Radu AFRIM –

La Teatrul „Nottara", la sfîrşitul săptămînii trecute, a avut loc premiera piesei Cheek to cheek *de Jonas Gardell, în traducerea lui Carmen Vioreanu şi în regia lui Radu Afrim (scenografia: Alina Herescu, muzica: Vlaicu Golcea; cu: Emilia Dobrin, Constantin Cojocaru, Victoria Cociaş, Crenguţa Hariton, Gabriela Crişu, Ioana Calotă, Gabriel Răuţă şi Alin Teglaş).*

Cum şi de ce ai ales această piesă a unui autor suedez pînă acum netradus la noi?

Prin aceeaşi traducătoare din teatrul nordic cu care am lucrat anul trecut şi la *Plaja* de Peter Asmussen, unul din scenariştii lui Lars von Trier. Numele ei e Carmen Vioreanu, iar de data aceasta autorul e Jonas Gardell, un tip interesant, dramaturg-star în Suedia, dar a cărui scriitură nu are nimic în comun cu celelalte (nu puţine) texte nordice pe care le-am citit. E nostim, dar personajul din *Cheek to cheek* chiar zice la un moment dat: „E ca dracu să fii star într-o ţară ca Suedia. Aici lumea se aşteaptă să mergi la supermarket ca oricine. Niciînd n-am mers mai mult cu metroul decît acum. Nu există *glamour,* nu există mister în ţara asta, doar o grămadă de activişti pentru mediu". Piesa are o aromă de Broadway, are tocmai *glamour,* iar umorul negru nu e cel al unor Jon Fosse sau Lars Noren, alţi nordici extrem-contemporani foarte euro-montaţi. Teatrul „Nottara" mi s-a părut un spaţiu bun pentru un show care vorbeşte de fauna cabaretelor *second-hand.* O faună care poate părea bizară publicului de pe Bulevardul Magheru.

În prezentarea spectacolului eşti numit „regizorul cel mai en vogue *al noii generaţii". Tu ce părere ai?*

Asta e o găselniţă comercială a secretarelor literare din unele teatre. Evident e o aberaţie, ca alte superlative de cacao, iar la faza cu „noua generaţie" nu pot adera nici atît. În literatură s-ar putea ca lucrurile să fie mai clare. Dacă nu altceva, există măcar erotismul de hîrtie al gagicilor fracturiste. Bănuiesc însă că e mai puţin aplicat. Şi apoi, mie mi se pune eticheta *en vogue* (nu am nimic împotriva modei, am mai spus-o, ideal ar fi ca spectacolul de teatru să creeze mode şi să se demodeze la timp) ca să se şteargă eticheta regizor „alternativ". Asta speria prea tare lumea teatrului „aşezat la casa lui". Sau a teatrului cu T mare care sună la fel de greţos. Se spune „proză cu P mare"?

Ce înseamnă un „spectacol marca Afrim"?

Căutare. Uite, vreau să mă însoţesc mereu cu artişti vizuali care să mă contrarieze, care să mă facă să mă simt depăşit de forme noi. E foarte greu să găsesc. Acum mă despart pentru un timp de Alina Herescu, scenografa cu care am făcut patru show-uri, am intrat într-un nou proiect la Brăila (e sezonul meu de Br) şi n-am scenograf. „Marca Afrim" trebuie să fie marca unui grup de artişti care fac împreună un proiect. Ca în atelierul unui *couturier, voilà,* celebru. Deşi în marca asta poate intra un sunet specific Ada Milea sau Vlaicu Golcea. Nu vreau să vorbesc despre forme acum. Am mai spus-o, eu nu regizez texte, nu sînt funcţionarul docil al dramaturgului, fie el Cehov sau Saviana Stănescu. Acest lucru nu e business-ul meu. Deşi întotdeauna textul e cel care dictează formele estetice ale montării. Condiţia e ca aceste forme să fie din inventarul *tău* de forme, pe cît posibil, inventate de tine. E ideal ca formele (cele mai bune dintre ele) să fie repetate pînă la acuza de manierism şi chiar după aceea, conform modelului *recycle, once is not enough* (reciclează, o singură dată nu e de ajuns).

Cît grotesc şi cîtă tandreţe există în ecuaţia amoroasă din Cheek to cheek*?*

S-ar putea ca ecuaţia ta să fie corectă, mie îmi e mai greu să îmi dau seama şi asta deoarece eu, ca artist, sînt capabil să construiesc tandreţe, dar nu am capacitatea de a sesiza grotescul anumitor situaţii/relaţii (în viaţă şi pe scenă). Şi profit de această naivitate a mea. O împrumut personajelor, chiar dacă ele sînt în text mult mai deştepte decît mine. Mă gîndesc că poate de aceea o parte din spectatori şi din criticii rămaşi la un nivel de receptare derizoriu m-ar împuşca. Cu toată naivitatea mea ştiu şi eu că la noi erotismul trebuie consumat cu decenţă, eventual în patul conjugal şi fără prea multe improvizaţii. Nicidecum pe o scenă sau într-o sală de teatru.

Totuşi, nu e prea frumoasă Emilia Dobrin pentru rolul lui Margaret, femeia respingătoare?

Din toată faza asta cu teatrul, cel mai bine mă prinde lucrul cu actriţele. Le cunosc, ştiu ce mult trebuie să muncească să fie urîte pe scenă. Nu le prea iese. Frumuseţea televizată a ştiriştelor nu mă mişcă. Ştiu, aceasta nu e o performanţă pentru mine. Am făcut *Casa Bernardei Alba*. Acolo, García Lorca le-a văzut pe fetele alea cocoşate, uscate, ca vai de mama lor, deşi ele au dus-o bine pe vremuri. Eu am ales nişte actriţe frumoase. Abia aici lucrurile se complică. Contrariază. Începe să semene cu un paradox. Surorile Cenuşăresei nu erau urîte. Erau urîte de cititori, dar asta e altceva. Şi cu toate astea au rămas nemăritate. Dacă asta poate fi o dramă. La fel, Jonas Gardell n-a zis că Margareta din *Cheek to cheek* trebuie să fie o naşpetă. Doar că, biata de ea, nu se încadrează între cei 20 şi 35 de anişori din anunţul matrimonial al bărbatului.

Ea e catalogată „urîtă" de către o altă femeie. Fapt care chiar nu se pune. Ce să mai, mai am puţin şi încep să delirez despre „eternul feminin". Jenant. Aşa-mi trebuie dacă fac spectacole din astea.

Care e semnificaţia exactă a chelnerului?

Poate e cel mai „al meu" (nu e tocmai OK să zic „afrimian") cu atît mai mult cu cît nu există în text şi nu are decît vreo două replici şi alea scrise de mine. E un contrapunct estetic la zona psihologizată, e cărat cu mine din alte spectacole gen *kinky zoOne*. Aveam nevoie de el mai ales la repetiţii. Cînd situaţiile scenice, pe care le construiam, virau într-un pesimism extrem, îl scoteam din cutiuţă pe chelner să ne mai amuze. Deşi ultima tristeţe din spectacol e pe umerii lui. La propriu. Nu vreau să îmi justific această invenţie. Noi europenii mai gustăm încă echivocul şi, din ce în ce mai rar, inefabilul. Pe de altă parte, e un actor cu care m-am obişnuit, iar eu, deşi mizez enorm pe risc, pe teritorii necunoscute, simt nevoia unui semn familiar, a unei feţe cunoscute pe scenă. În timpul lucrului. Mereu am inventat personaje din aceeaşi familie: în *Plaja* am băgat un proprietar de hotel dotat cu un colac de salvare în spate, în *Trei surori* Tuzenbah devenise un personaj surrealist, în *De ce fierbe copilul...* am inventat clovnul-meduză care împarte mămăliga cu familia de circari. Cel mai bine mă simt în textele pe care le scriu eu. Acolo toate personajele fac parte din specia asta, fauna e infrecventabilă pentru cineva crescut la şcoala realismului psihologic. Dar asta e o poveste veche...

a consemnat Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Neguţătorul din Veneţia

Piesa filmată a bătrînului Will a apărut pe ecranele din Statele Unite cam în acelaşi timp cu *Meet the Fockers*. Orice asemănare se opreşte însă aici. *Neguţătorul din Veneţia* a rulat în douăzeci şi ceva de cinematografe, cealaltă peliculă a fost difuzată în mai bine de trei mii. Încasările celei dintîi gîfîie, după mai bine de patru luni, la doar 4 milioane de dolari, *sequel*-ul „comediei secolului" mărşăluieşte către 300 de milioane. Cum nu cred să mai existe cineva care n-a văzut creaţia lui Jim Herzfeld, savuraţi totuşi – deocamdată doar pe DVD – şi un Shakespeare reînviat.

Neguţătorul... e teribil de incorect politic. Are accente antisemite, iubiri homosexuale, convertiri religioase... Dar, mai ales, are o galerie de actori de clasă care, în loc să facă bani, fac artă. Şi e filmat nu printre cartoane sau pixeli, ci la Veneţia, în decoruri igrasiate de istorie. După avertismentul despre persecutarea evreilor, povestea se deschide brutal: Antonio (Jeremy Irons) îl scuipă în faţă, ca la un meci de fotbal, pe Shylock (Al Pacino). Personajele masculine nu evoluează, nu levitează moral, nu-şi învinge adversarii, ci se trezesc cu ei la picioare ca o ofrandă a ordinii absolute. În schimb, femeile ţin lumea să nu o ia razna. Pacino e mitic de la capăt la coadă. Cînd se tînguieşte neştiind ce a pierdut, fiica sau banii, cînd îi supune pe doge şi pe prostimea lui sau cînd icneşte ca un animal înjunghiat în faţa sentinţei. Irons este el însuşi şi nimic nu mai e de spus. În Joseph Finnes (Bassanio) urlă fibra teatrului britanic, iar Lynn Collins (Portia) îţi intră în casă şi nu mai iese de acolo. Filmul are slăbiciuni, momente de pierdere, dar şi cîteva scene care te însoţesc *all the way*. Regizor e Michael Radford. *1984* vă spune ceva? *Vingt-ans après...*

Radu NAUM

O seară cu Elfriede Jelinek

Scriitoarea elveţiană Elfriede Jelinek va fi prezentă pe 19 iunie la Institutul Goethe la o întîlnire cu studenţii germanişti bucureşteni ai Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine. Cunoscută la noi numai datorită romanului *Pianista,* succesul ei absolut recent reeditat la Editura Polirom în traducerea Norei Iuga, şi a unei singure piese de teatru, *Valea morţilor*, tradusă în urmă cu cîţiva ani de Dan Stoica, Elfriede Jelinek a urmat studii de muzică şi de istoria artei şi este autoarea unei opere provocatoare şi extrem de variate, care i-a adus deopotrivă premii şi contestări. După ce *Pianista* a fost distins cu Premiul „Heinrich Böll", romanul a fost ecranizat de Michael Haneke şi a obţinut Marele Premiu de la Cannes în 2001. Studenţii români vor prezenta cîteva comunicări pe marginea operei sale şi a controverselor ce au urmat decernării premiului Nobel de anul trecut. **(M. C.)**

colţul scurt

Foto(grafică) & ambient

Cei pasionaţi de fotografie şi de grafică vor avea o săptămînă plină. Expoziţia de fotografie japoneză *Tokyo – 100 de ani* de la Muzeul Naţional de Artă, cea mai interesantă manifestare de gen a momentului, a fost prezentată deja în numărul trecut. *Bucureşti, micul Paris*, o expoziţie cu fotografii şi desene realizate de copii, şi *Rites sacrés / Rites Profanes* a fotografului congolez Patrice-Felix Tchicaya pot fi văzute la Institutul Cultural Francez. Urmează nu mai puţin de patru expoziţii de autor ale unor fotografi români: *Tourist you are the terrorist* de Nicu Ilfoveanu, la Galeria Posibilă, *Nuduri printre lumini şi umbre* de Vadim Bondar, la Muzeul Naţional al Literaturii Române, *Şi îngerii (pre)simt ceva* de Augustin Iohan, la Fotocabinet, şi *Maramureşul aducerii aminte* de Dan Dinescu, la Muzeul Ţăranului Român. Sfîrşitul lunii aduce în cadrul Festivalului de Imagine şi Artă Fotografică şi o expoziţie internaţională: *identity_factories*.

Grafica este prezentă săptămîna aceasta prin Cristina Răutu la Galeria „Căminul artei", Radu Anton Maier la Galeria de Artă „Casa Vernescu" şi o expoziţie de grup de la Galeria „Apollo". Iar dacă aţi ratat „Grădina de vară", expoziţia de produse pentru grădină din Parcul Herăstrău de săptămîna trecută, mergeţi la Galeria „Galateca" pentru a vedea arta decorativă a lui Carmen Bazilescu, şi, începînd cu 21 mai, la Facultatea de Arte Decorative şi Design pentru a testa imaginaţia ambientală a tinerilor studenţi. **(M. C.)**

Cristian LUPȘA

Musulmanii din Missouri

Musulmanii americani încearcă acum să învingă paranoia şi prejudecăţile americanilor, într-o atmosferă dominată de războiul din Irak şi de frica unui atac de tipul celui din 11 septembrie 2001.

Emil Kapili vorbeşte cu pasiune despre Islam. Kapili, de origine albanez, poartă pantaloni bej de stofă şi un tricou pe care scrie „Islam Inside" imitînd sigla Intel. Se mişcă neîncetat în jurul mesei, încălţat doar în şosete albe şi îşi agită mîinile ca să-şi susţină discursul. Kapili e în camera de rugăciune a moscheei din Columbia, Missouri, iar publicul lui e alcătuit dintr-un grup de peste 20 de localnici veniţi la „Ziua uşilor deschise" să afle ceva despre o religie în mare parte străină.

„Cîte versiuni ale Qur'anului există?", întreabă cineva.

„Doar una", răspunde Kapili şi apoi le spune curioşilor vizitatori cum Qur'anul conţine unul după altul versurile revelate profetului Mahomed, aşternute mai tîrziu pe hîrtie de către cei care le-au memorat întocmai.

Întrebările continuă minute bune după aceea. De ce se descalţă oamenii cînd intră în moschee? De ce îşi acoperă femeile părul şi gîtul? Cum e organizată „biserica" voastră? Cum e şcoala voastră de duminică?

O oră mai tîrziu, Kapili îşi dezmorţeşte picioarele aşezat pe un fotoliu lîngă intrarea principală. În 10 minute va avea o nouă prezentare pentru un alt grup şi privirea îi fuge de la ceas către uşă.

„Este fundamental ca musulmanii să-i educe pe oameni în legătură cu Islamul", spune Kapili. „În primul rînd, trebuie să spunem oamenilor cine sîntem şi despre ce e vorba în Islam. Asta trebuie să o facem noi, nu să îi lăsăm pe alţii să vorbească în numele nostru. În al doilea rînd, trebuie să contracarăm prejudecăţile vehiculate despre Islam."

Prejudecăţile la care se referă Kapili s-au răspîndit în America de după 11 septembrie 2001. Pe de-o parte, comentatorii şi experţii se întrec în generalizări despre lumea arabă, Orientul Mijlociu sau Islam. Editurile publică pe bandă rulantă cărţi despre „criza din Islam" sau care răspund la întrebarea „de ce ne urăsc musulmanii?". De cealaltă parte, un curent de opinie încearcă să separe învăţăturile islamice de interpretările grupărilor extremiste şi să promoveze valorile egalitare ale religiei prin vocile musulmanilor născuţi şi crescuţi în America.

FBI-ul vizitează Columbia

E oarecum ciudat că un oraş de 100.000 de locuitori cum e Columbia nu a fost scutit de controverse şi că dezbaterea naţională despre Islam a ajuns în casele oamenilor de aici. La o săptămînă după atentatele din 11 septembrie 2001, o serie de ziare regionale au publicat articole despre „telefonul Jihad", folosit, se pare, de Osama Bin Laden pentru a autoriza atacurile asupra ambasadelor americane din Kenya şi Tanzania în 1998. Acest telefon, funcţionînd prin satelit, ar fi fost cumpărat de un student saudit de la Columbia College, una din cele trei universităţi existente în Columbia. De asemenea, imediat după 11 septembrie 2001, într-o serie de publicaţii americane au apărut liste ale organizaţiilor musulmane suspectate de legături cu reţele teroriste. Printre ele IARA, Agenţia Islamică de Întrajutorare, filiala ei americană fiind în Columbia. Potrivit unui număr din anul 2001 al revistei *U.S. News,* IARA, cu sediul central în Khartoum, Sudan, ar fi susţinut financiar Al-Qaeda.

Pe 13 octombrie 2004, FBI-ul a debarcat cu surle şi trîmbiţe în Columbia, înconjurînd sediul IARA cu o droaie de agenţi. Ziarele locale, *Columbia Daily Tribune* şi *Columbia Missourian,* au scris că operaţiunea a fost organizată de 13 instituţii, printre care poliţia locală, Serviciul Secret şi FBI. Scopul operaţiunii a fost sechestrarea tuturor proprietăţilor organizaţiei. O mare parte din autorizaţiile pentru raid sînt în continuare secrete. În martie 2005, un tribunal în Washington D.C. a respins o cerere din partea IARA de a reintra în posesia bunurilor, citînd dovezi incriminatoare care nu au fost puse la dispoziţia avocatului apărării.

Pînă acum, nici un membru local al IARA nu a fost acuzat oficial, iar organizaţia a negat existenţa legăturilor cu grupări teroriste. O investigaţie din decembrie a cotidianului *Kansas City Star* a scos la iveală o serie de conexiuni posibile între liderii IARA din Africa şi Asia şi organizaţii ca Hamas sau Al-Qaeda. Nici aceste documente nu au acuzat vreun localnic.

Operaţiunea condusă de FBI a speriat populaţia musulmană din oraş. În Columbia sînt peste 200 de familii de musulmani – spune Rashed Nizam, preşedintele Centrului Islamic din care face parte moscheea. Incluzînd localităţile din apropiere, zona centrală a statului găzduieşte în jur de 1.500 de musulmani – marea majoritate rezidenţi, restul studenţi.

„Trăim vremuri paranoice", spun majoritatea musulmanilor din Columbia. Frica i-a determinat pe mulţi să se închidă în ei, să nu comunice cu presa în zilele ce au urmat raidului. Subiectul IARA este foarte sensibil, iar musulmanii din Columbia nu vor să se refere la el. Unii dintre ei spun că au fost vizitaţi de agenţi FBI care le-au cerut să nu divulge nici o informaţie despre aceste vizite. În ultimele patru luni – cînd am lucrat la un articol despre Islam pentru o publicaţie locală – o serie de musulmani mi-au vorbit despre vizitele agenţilor, dar nici unul n-a fost de acord să scriu numele celui de la care deţin afirmaţia. „Nu e uşor", spune Nizam, adăugînd că a fost extrem de revoltat de faptul că unii jurnalişti au considerat moscheea şi sediul IARA ca fiind acelaşi lucru.

„Întîmplător ambele sînt în acelaşi oraş şi ambele sînt conduse de musulmani, dar nu poţi învinovăţi moscheea pentru atentate," spune Nizam. E ca şi cum ai da vina pe Biserica Catolică, dacă o agenţie americană ar fi acuzată de ceva.

Nizam, originar din Bangladesh, locuieşte în Columbia de opt ani şi e preşedintele centrului islamic de şase. Pe lîngă funcţia de preşedinte, Nizam e oftalmolog şi are propriul său cabinet într-un oraş din apropiere. De cînd locuieşte în Columbia, a avut multe necazuri cu jurnaliştii, în număr mare într-un oraş celebru şi pentru că aici se află una dintre cele mai bune şcoli de jurnalism din lume. Vorbind despre jurnalism, în general, Nizam spune că şi-ar dori ca presa să fie mai corectă cînd se referă la Islam.

„Poate din punct de vedere jurnalistic, ai nevoie de subiecte tari", spune el, rîzînd uşor. „A fost comunismul, acum comunismul a căzut, aşa că ne luăm de Islam."

Copiii sînt americani

Comunitatea musulmană din Columbia a luat fiinţă practic în 1983, cînd a fost terminată construcţia moscheei. La vremea aceea, Columbia găzduia doar o mînă de familii. Acum lucrurile s-au schimbat. Mulţi dintre cei stabiliţi aici şi-au adus rudele, iar o serie de musulmani veniţi la studii la Universitatea din Missouri, au rămas aici după ce şi-au luat diploma. La o populaţie de peste 27.000 de studenţi, există o serie de studenţi musulmani crescuţi în Columbia. În general, copiii din prima generaţie devin musulmani americani, credincioşi, încercînd să găsească linia de demarcaţie dintre religie şi cultura americană.

Pentru imigranţii din prima generaţie, acest proces a fost mult mai dificil, şi majoritatea nu l-au finalizat. Confruntaţi cu realitatea unei culturi străine, au devenit retraşi şi mult mai religioşi decît fuseseră înainte. Abdelmunsif El-Buri locuieşte în Columbia de aproape 25 de ani şi spune că respectă încă unele precepte culturale aduse din Libia. Dar, spune el, copiii născuţi aici sînt americani şi trebuie să fie mîndri de această ţară şi de această cultură. El-Buri spune că el şi soţia lui vor vorbi întotdeauna cu un accent şi vor fi consideraţi străini, dar cele cinci fete vor fi cetăţeni americani. La prima vedere, surorile El-Buri par desprinse dintr-un album de fotografii din Orientul Mijlociu, cu rochiile lor lungi pînă în pămînt şi hijab-ul care le acoperă părul şi gîtul. Deşi aspectul lor exterior spune „Islam", preocupările pentru politică şi drepturile omului sînt caracteristice studentului american, decis să se implice în activităţi politice şi sociale în campus şi în comunitate.

„Am crescut în condiţiile libertăţii de exprimare", spune Alaa, a patra ca vîrstă. „Părinţii noştri au crescut în ţări unde nu au avut şansa să îşi exprime opiniile. Uneori îşi fac griji din cauza faptului că ne implicăm. Le e teamă că ne paşte vreun pericol."

El-Buri tatăl a simţit pe pielea lui ce înseamnă absenţa libertăţii de exprimare. El nu se poate întoarce în Libia fără să riste să fie asasinat de regimul lui Muhamar Gadafi, criticat de el, într-o serie de articole scrise în timp ce îşi dădea doctoratul în ştiinţe politice la Universitatea din Missouri. O serie de colegi profesori din Libia au fost omorîţi, iar fratele lui a stat în închisoare timp de 14 ani şi a fost eliberat abia anul trecut.

În ciuda acestor dificultăţi, El-Buri spune că a înţeles din timp că trebuie să îşi lase fetele să ia contact cu societatea americană. La un moment dat, le-a sfătuit să renunţe la felul de a se îmbrăca specific femeilor din Orientul Mijlociu, dar fetele au adoptat, una după alta, rochiile şi *hijab*-ul.

„*Hijab*-ul este un semn de modestie", spune Aisha Qidwae, studentă la Universitatea din Missouri. „E o stare de spirit care îmi spune să fiu modestă şi să fiu reţinută."

Qidwae stă la masă într-o cafenea şi îşi ţine mîinile în poală. Încă nu s-a hotărît dacă să dea mîna cu bărbaţii cu care face cunoştinţă – uneori o face, alteori nu. Islamul interzice femeilor şi bărbaţilor să rămînă în doi, dar Qidwae încă nu s-a decis cum să se comporte în public. Poartă un hijab negru, din cînd în cînd îl trage înapoi de pe obraji. Vorbeşte repede, se teme de ridicol şi practică autoironia. În timp ce-şi prezintă o poezie scrisă de ea despre rolul femeii în Islam, spune că tonul e copilăresc şi probabil patetic. Dar asta nu o face să se dezică de mesaj: nu toate femeile îmbrăcate în hijab sînt maltratate de către bărbaţi. Pentru ea, libertate nu înseamnă acelaşi lucru ca pentru o americancă de vîrsta ei şi o scot din sărite organizaţiile care încearcă să schimbe îmbrăcămintea femeilor din Afganistan, în loc să le ajute cu mîncare sau bani.

Nu toţi tinerii musulmani născuţi în America sînt la fel de activi ca Qidwae: ea e, printre altele, membră a Organizaţiei Studenţilor Musulmani şi a filialei locale studenţeşti a Amnesty International. Qidwae e peste tot unde e de protestat: fie pentru pace în conflictul dintre evrei şi palestinieni, fie împotriva ocupaţiei americane a Irakului. Multe dintre tinerele musulmane de vîrsta ei sînt preocupate cu descoperirea a noi metode de a se distanţa de părinţi. În ciuda libertăţilor oferite de America, multe familii îşi protejează aprig fiicele obligîndu-le să fie acasă înainte de ora 21,00, să meargă la facultate în oraşul unde au crescut şi să accepte o supraveghere strictă. Din cauza restricţiilor – spune Qidwae – multe tinere şi tineri cad pradă tentaţiilor vieţii de student: alcool, sex, droguri – toate interzise drastic de religie.

„Poate şi eu m-aş revolta împotrivă părinţilor, dacă m-ar fi crescut aşa", spune Qidwae.

Qidwae însă, la fel ca toate surorile ei, a fost crescută de părinţi care au înţeles că religia nu poate fi separată de ţara unde este practicată. Aceşti părinţi, majoritatea sosiţi în Statele Unite în anii 1970 şi 1980, au înţeles diferenţa dintre ce e scris în Qur'an şi modul cum sînt interpretate învăţăturile sale. Qidwae spune că în India, femeilor musulmane nu le e permis să se roage în moschee, iar oamenii nu îşi taie unghiile marţi. În Arabia Saudită, femeile nu au drept de vot şi nu au voie să conducă automobilul. În America, nu rămîne decît textul sfînt: tinerii din prima generaţie de musulmani americani consideră că acest text vorbeşte despre egalitate, cunoaştere şi continua perfecţionare a fiinţei umane.

„Nu e nevoie să fii mai puţin musulman ca să fii american", spune Tariq Ramadan, un expert în viaţa musulmanilor din Vest. Atît musulmanii, cît şi vecinii lor americani trebuie să întreţină un dialog permanent pentru ca frica şi suspiciunile instalate între ei să fie eliminate – adaugă Ramadan.

© C. Lupşa

Cristian Lupşa *este asistent editor pentru cotidianul* Columbia Missourian.

Filon MORAR

E pur si muove

– unde funcţionează şi unde se blochează democratizarea în Orientul Mijlociu –

Un vînt al schimbării bate în unele ţări ale Orientului Mijlociu, alimentat nu doar de sentimentul necesităţii, ci şi de turnura unor întîmplări dintr-o perioadă bogată în oportunităţi. În Fîşia Gaza şi Cisiordania palestinienii şi-au ales democratic, pe 7 ianuarie, un nou preşedinte, iar după cîteva zile au avut loc alegeri libere în Irak. Afganii au organizat anul trecut primele alegeri libere din istoria lor.

În mod prudent sînt anunţate sau practicate exerciţii electorale în ţări precum Arabia Saudită, Iordania, Qatar, Kuweit şi Bahrein. Calendarul electoral pentru acest an din zonă cuprinde alegeri municipale, legislative sau prezidenţiale în Arabia Saudită (aprilie), Liban (mai), Iran (iunie), Palestina (iulie), Afganistan (septembrie) şi Egipt (octombrie şi noiembrie).

Unda de şoc a alegerilor din Irak

Alegerile din Irak au zguduit din temelii palatele şeicilor, emirilor şi prinţilor arabi. Au fost o dovadă clară că, dacă li se dă posibilitatea, arabii şi-ar desemna reprezentanţii prin alegeri, chiar riscîndu-şi viaţa. Alegerile din Irak de la 30 ianuarie 2005, fără îndoială cele mai intense ca impact emoţional din regiune, au fost atipice nu doar pentru că în regiunea Orientului Apropiat alegerile cu o semnificaţie reală sînt *rara avis*, ci şi pentru că au avut loc în condiţii extreme de securitate. În ziua scrutinului, în preajma celor peste 30.000 de secţii de votare, au fost peste o sută de atentate.

Irakul a creat un precedent. Clipurile electorale pentru alegerile din Irak şi Palestina au fost difuzate pe canalele arabe de televiziune. Mulţi arabi de rînd au văzut entuziasmul şi cozile din faţa secţiilor de votare de pe străzile din Bagdad sau Ramala şi s-au întrebat: de ce nu şi eu? De ce nu aş putea şi eu să îmi aleg liderii şi să am un cuvînt de spus? În Irak, sfidînd ameninţările, peste 8 milioane de oameni au stat la cozi, dorind să îşi exercite dreptul de vot. Tot 8 milioane de afgani au votat în 2004. Peste 2 milioane de palestinieni sînt aşteptaţi din nou la alegerile legislative din iulie şi la cele municipale din acest an.

Proiectul iradierii democratice

Strategia Naţională de Securitate a SUA, formulată în 2002, prevede în mod expres, ca datorie istorică a unicei superputeri, răspîndirea peste tot în lume a virusului democratic benign care s-ar afla inoculat în toate popoarele şi culturile, trebuind doar lăsat să se exprime. Doctrina Bush de iradiere democratică se fundamentează pe aspiraţia kantiană a unei *Păci Perpetue* prin sprijinul acordat instaurării unor democraţii viabile şi stabile, respectînd drepturile omului, ducînd la relaţii internaţionale concentrate pe negocieri politice şi schimburi comerciale. SUA consideră că are această datorie morală în calitatea sa de stat cu cea mai mare capacitate de influenţă în lume. Cît timp are posibilitatea de a influenţa configuraţia lumii, ar fi de neiertat pentru o democraţie în poziţie hegemonică să nu încerce să încurajeze peste tot în lume democraţiile liberale, cu specific local şi particularităţi naţionale, dar cu un nucleu dur de standarde democratice. Aceasta pare să fie linia directoare formulată de doctrina de politică externă americană.

Supape sociale

Nu e vorba numai de presiuni americane sau de efectele contagiunii entuziasmului electoral la nivel regional. Conducătorii arabi, în mare parte din familii monarhice sau lideri autoritari, au înţeles că alegerile pot să fie o supapă pentru presiunile interne. În Kuweit, demonstraţii ale unor asociaţii pentru drepturile femeii arată că societatea civilă se coagulează şi se pune în mişcare. Peste 300 de exponenţi ai societăţii civile tunisiene au semnat luna trecută o petiţie cerînd eliberarea unui jurnalist încarcerat de autorităţi pentru că a criticat sistemul de detenţie din ţara sa. Au fost adoptate decizii greu de imaginat înainte. Arabia Saudită a interzis căsătoriile nebazate pe consimţămînt, într-o societate unde familiile şi clanul aveau mai mult de spus în această privinţă decît protagoniştii. Parlamentul iranian a permis recent avorturile, dacă viaţa mamei este în pericol.

În această ecuaţie, precauţia liderilor cîntăreşte mai greu decît dorinţa de schimbare a maselor. Dacă alegerile vor contribui sau nu la întărirea democraţiei, aceasta este o altă problemă cu răspunsuri care depind de interlocutor. Unii lideri arabi văd deschiderea prin alegeri ca un fenomen ce poate fi controlat, prin gradualism, astfel încît să nu li se reducă puterea. Alţii, atît în zonă cît şi în afara ei, doresc o transformare reală, alegerile fiind doar prima etapă, aptă să împingă mai departe procesul deschiderii mai largi a geamlîcurilor din societăţile arabe. Pentru moment, sînt de aşteptat doar revoluţii electorale, dar acestea pot deschide drumul pentru cascada altor reforme.

Revoluţii electorale: Arabia Saudită, Egipt, Kuweit

Poate exemplul cel mai bun de reformă graduală, temperată şi controlată de la centru, este cel din Arabia Saudită. În acest an au fost organizate alegeri, parte a unui plan lent de reforme iniţiat în 1992 de regele Fahd. Sînt alese doar consiliile municipale, şi aceasta în trei etape. Pe parcursul a trei luni, caravana electorală se opreşte în oraşele saudite, sistem care permite un control strict. Votează doar bărbaţii de peste 21 de ani pentru jumătate din locurile din consiliile municipale. Aşadar, trei limitări concomitente. Organizatorul alegerilor, unul din prinţii saudiţi, ministru de Interne, nu a exclus ca în viitor să voteze şi femeile. Ca o concesie, ministrul de Externe saudit a declarat recent că în acest an vor fi admise în minister şi femei.

Acest gen de alegeri limitate nu sînt totuşi lipsite de relevanţă. Extinderea sufragiului universal a fost un proces gradual şi în Europa. La sfîrşitul secolului al XIX-lea mulţi conservatori europeni nu concepeau votul universal, ci doar pe cel cenzitar, excluzîndu-i pe săraci, pe oamenii lipsiţi de instrucţie şi pe femei.

Pentru prima dată după 1981, în Egipt se vor prezenta mai mulţi candidaţi în faţa alegătorilor. Legea electorală a fost schimbată de Parlament pentru a permite mai multor candidaţi să concureze la funcţia de preşedinte. Pînă acum, Hosni Mubarak era singurul pretendent la funcţia supremă, ocupată de el de patru ori consecutiv. Mitingurile anti-Mubarak sub deviza *„Destul"* au fost tolerate la Cairo, deşi opozanţii mai cunoscuţi au fost reţinuţi pentru scurte perioade, sub diferite pretexte.

La alegerile din Liban, programate pentru luna mai, pe baza unei noi legi electorale, se speră că elementele prosiriene nu vor fi dominante şi vechiul aranjament din 1989 de împărţire a puterii între diferitele grupuri religioase (Acordul de la Taif) va fi înlocuit de un mecanism mai democratic. În Kuweit se discută despre acordarea dreptului de vot femeilor şi coborîrea pragului de vîrstă pentru exercitarea dreptului de vot la 18 ani. Dacă vor fi adoptate aceste noi reglementări, numărul celor cu drept de vot va fi de trei ori mai mare.

Cînd Irakul se citeşte cu alfabete diferite

Instinctul de temperare conservator din lumea arabă citeşte altfel decît americanii evoluţiile din Irak. E poate de înţeles: arabii oricum citesc de la dreapta la stînga şi au propriul alfabet. Unii consideră că departe de a fi un *succes story,* Irakul post-Saddam este destabilizat de terorism, sărăcie şi anomie. La doi ani după invazia forţelor de coaliţie, ţara dintre Tigru şi Eufrat este dominată de banditism, şomaj şi extremism. La începutul anilor '90, Algeria era cam în aceeaşi situaţie. Prin alegeri era cît pe ce să ajungă la putere un regim radical islamic care primise peste 40% din voturi în primul tur al alegerilor legislative din decembrie 1991. Armata a anulat alegerile şi a început un război civil. Costul: 100.000 de vieţi în aproape 10 ani.

În logica unor conservatori din lumea arabă, un regim ferm, cum a fost cel al lui Saddam, este de preferat haosului şi războiului fratricid ce a urmat. Prezervarea *status quo*-ului şi precauţia sînt de preferat instabilităţii şi necunoscutului. De aceea succesul postelectoral din Irak, Palestina şi Afganistan în construcţia şi consolidarea unor instituţii viabile sînt îmbucurătoare atîta timp cît nu impietează asupra stabilităţii. În optica acestor conservatori, gradualismul şi reformele lente, fără să bruscheze maşinăria socială şi rînduielile tradiţionale, sînt singurele opţiuni.

Mutaţiile nu pot fi de la început profunde, gradualismul părînd a fi singura soluţie acceptabilă pentru actualul *establishment* politic din regiune. Societăţile arabe preferă un ritm lent al reformelor. În Kuweit, deşi doar 29% din populaţie se opune acordării dreptului de vot femeilor, o proporţie covîrşitoare nu este dispusă să accepte că femeilor li s-ar putea da dreptul de a ocupa funcţii de conducere. Situaţie ce se putea regăsi cu argumente identice în societăţile europene de la începutul secolului trecut. În Franţa, femeile au căpătat dreptul la vot în 1945.

Rezerve, politice, nu de petrol

Efervescenţa din regiune nu trebuie să dea cîştig de cauză optimismului orb. Chiar şi într-un sezon al speranţelor, cerul nu este atît de senin. Irakienii trăiesc în continuare în privaţiuni şi spaimă, reprezentanţii lor politici aleşi fiind ocupaţi trei luni cu negocierea funcţiilor în stat. Afganistanul este producătorul numărul 1 de opiu din lume cu peste 80% din producţia mondială, iar plantaţiile de mac s-au dublat faţă de anul trecut, cînd au avut loc alegerile prezidenţiale. Organizaţia Hamas, activă atît în Liban, cît şi în teritoriile palestiniene, nu a renunţat la terorism. Carta organizaţiei, din 1988, neabrogată sau amendată, prevede eliminarea Israelului. Alegerile din Liban şi cele legislative din Palestina pot întări influenţa politică a Hamas-ului. În Iran, clerul coagulat în jurul Consiliului Gardienilor controlează în continuare procesul politic avînd drept de veto în privinţa candidaţilor reformatori şi liberali, iar la alegerile prezidenţiale din iunie favorit este un conservator, fostul preşedinte Hashemi Rafsanjani. În Libia, Gadafi afirmă că poporul său nu are nevoie de alegeri, din moment ce poporul e la putere. El numeşte această ficţiune socialism popular, o etapă istorică mai avansată – susţine el – decît democraţia reprezentativă. O cercetare publicată în ultimul număr al revistei *Foreign Policy* arată că ţările mari ca pondere geografică şi demografică din lumea arabă – Iranul, Egiptul şi Arabia Saudită – ocupă locurile codaşe în ierarhia ţărilor care cooperează şi se dezvoltă în reţeaua globalizării. Un număr de 16 indicatori economici, tehnologici şi politici situează Iranul pe ultimul loc din cele 62 de ţări analizate.

Cu ocazia alegerilor din Irak, fundamentaliştii musulmani au scos la lumină un argument halucinant împotriva principiului alegerilor. Alegerile sînt denunţate ca încercări de închinare la zeităţi profanatoare ale voinţei divine: Allah nu a decretat alegeri. Nu liderii de pe pămînt ne pot spune ce avem de făcut, ci divinitatea supremă, prin trimişii săi. Secţiile de votare au fost numite temple ale ateismului necredincioşilor, iar irakienii au fost ameninţaţi să nu le calce pragul.

Longitudini şi oportunităţi ale schimbării

Orientul Mijlociu nu este singura zonă în fierbere. Asia Centrală, cu popoare ţinute în semidezvoltare şi fără libertate, deschide alte latitudini şi longitudini pentru democratizare, aşa cum America Latină şi Europa de Sud-Est, începînd din anii '70, şi Asia, în anii '80 şi '90, au fost teritoriile de expansiune democratică. Totuşi, Orientul Mijlociu îşi păstrează importanţa care l-a plasat în capul agendei politicii externe şi media în ultimii 50 de ani: zona arabă produce 60% din petrolul mondial şi deţine 2/3 din rezervele petroliere, ocupă o arie geostrategică importantă în Asia şi Africa. Cele 22 de ţări din Liga Arabă au peste 300 de milioane de locuitori răspîndiţi pe un teritoriu de 14 milioane de km^2, au o cultură şi civilizaţie cu rădăcini puternice şi una din religiile monoteiste cele mai influente în lume.

Ca întotdeauna în Orientul Mijlociu, nu toate cărţile sînt pe masă şi, din această cauză, toate scenariile rămîn posibile. Indiferent pe ce parte va cădea moneda, o serie de paşi înainte au fost făcuţi, precedente au fost create şi exemplele încep să fie digerate. Şansele pentru transformarea regiunii sînt mai mari acum decît oricînd înainte, poate cu excepţia momentului ratat de după Conferinţa de la Oslo, din 1993, şi a acordului cuprinzător ce nu a mai fost semnat, de liderii palestinieni şi israelieni, în 2000, la Camp David.

***Filon Morar** a colaborat cu Organizaţia Naţiunilor Unite pe proiecte de democratizare. A făcut parte din echipa ONU care a organizat alegerile din Irak din acest an.*

www.polirom.ro

- Adrian Buz **Zidul moale**
- Marius Tucă **Verde-n faţă** Interviuri
- Ian McEwan **Copilul furat**
- Tomas Tranströmer **Taina cea mare**

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Rodica BINDER

Antiamericanismul, noua identitate europeană

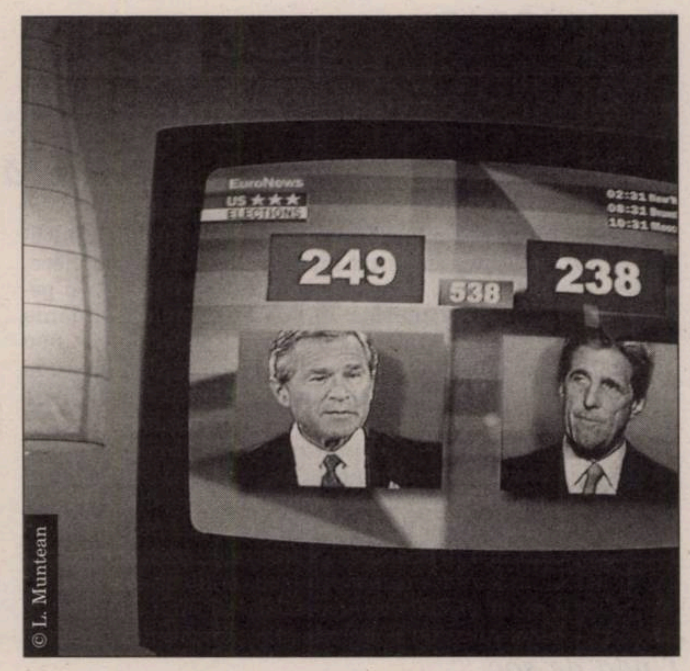

„Antiamericanismul ca factor fondator al identităţii europene“ se intitulează interviul cu Andrei Markovits, autorul unei cărţi extrem de controversate, intitulate: America – pe tine te pot urî cel mai bine, *publicat de cotidianul* Die Welt. *Andrei Markovits s-a născut în România, a emigrat cu familia în Austria, a trăit un timp la Viena şi actualmente este unul din cei mai prestigioşi „germanişti“, profesor de sociologie şi politologie la Universitatea din Michigan.*

Piaţa de carte şi de idei din Occident nu duce, la ora actuală, lipsă de subiecte explozive. Unul dintre acestea este antiamericanismul şi antisemitismul. Titlul volumului *America, te pot urî mai bine* este parafraza inversă a constatării pe care, la vremea lui, o făcea Goethe: „America, ţie îţi merge mai bine...“ Şi cum stau lucrurile acum?

Dincolo de trivialele dezbateri de cafenea, analiza antiamericanismului a devenit o specialitate a cercurilor „universitare“ şi „academice“. Intensitatea şi febrilitatea cu care sînt efectuate aceste „studii“ se manifestă în impresionantul număr de titluri de carte, de eseuri şi articole apărute în paginile presei occidentale. Căci Europa de răsărit, din vădite raţiuni istorice, nu pare a fi preocupată, necum molipsită, de „antiamericanismul“ mai mult sau mai puţin „salonard“ ori „academic“ care se manifestă aici în apus. A alege între Europa şi America reprezintă pentru est-europeni o dilemă de felul aceleia pe care o încearcă copiii atunci cînd li se cere – cum remarca Andrei Pleşu într-una din scrierile lui – să mărturisească pe cine iubesc mai mult: pe mama sau pe tata. Cu atît mai greu de spus, cu cît, aşa cum un alt publicist american Nathan Sznaider, comentînd cartea lui Markovits afirma „America s-a născut din Europa“. Îşi poate urî oare o mamă propriul copil? Cum întrebarea ţine de domeniul psihologiei abisale, a psihanalizei, e mai sănătos să revenim la ce crede Andrei Markovits despre antiamericanismul şi antisemitismul occidentalilor. Coperta cărţii reproduce un grafitti de pe peretele unei staţii de metrou din Hamburg: steaua lui David în interiorul căreia stă scris USA, peste care din nou se poate citi: „şi Kerry este un evreu“.

Emblemele spun mult, dar nu totul.

Markovits crede că antiamericanismul ar fi o componentă ideologică a noii identităţi europene, un liant între stînga şi dreapta, un fel de *lingua franca*... După războiul preventiv american împotriva Irakului, antiamericanismul a luat proporţii în Europa, investigaţiile demoscopice atestă fenomenul pe care autorul cărţii îl ia în calcul atunci cînd distinge derapajul antiamericansimului de la factorii cantitativi la cei calitativi. Andrei Markovits, care se consideră un reprezentant al stîngii, este cu atît mai dezamăgit, cu cît tocmai stînga (cea americană, dar mai cu seamă cea europeană) a căzut în capcana resentimentară în care dreapta se zbate de mult deja. Tonul emoţional al cărţii sale trădează marea decepţie – provocată mai ales de colegii săi germani. Căci Markovits este considerat, pe bună dreptate, unul din cei mai buni cunoscători ai Germaniei postbelice, de ale cărei „dileme“ s-a ocupat într-o carte cu acelaşi titlu.

El întrevede un fel de derivă a celor două continente, o înstrăinare a lor, detectează o falie istorică a continuităţii procesului de „europenizare a Americii“ şi de „americanizare a Europei“. Deşi este exagerată şi ignoră complexele relaţii de cooperare, alianţe şi parteneriate transatlantice, impresia lui Markovits dă de gîndit ambelor părţi, dar mai cu seamă europenilor, cînd autorul trece în revistă toată panoplia „stigmatizărilor“ Americii şi stilului ei de viaţă, aici în Europa. Şi în acest capitol, pe care unii cititori foarte avizaţi îl consideră o adevărată „carte neagră a antiamericansimului“, autorul pare a da uitării cît de fine, de subtile sînt mecanismele influenţelor reciproce – în trecutul apropiat şi în prezent. De pildă, că din cele 6.000 de publicaţii care comentează revoluţia americană, majoritatea sînt filoamericane. Sau – din cei 50.000 de bursieri germani Fulbright, aflaţi în elita politică, economică şi academică, majoritatea au rămas buni prieteni ai Americii. Ceea ce Markovits nu reuşeşte este să despartă criticile aduse politicii preşedintelui Bush de fenomenul mult mai complex al antiamericanismului.

Ultimul capitol al cărţii analizează relaţiile dintre antiamericanism şi antisemitism. Şi în acest caz anumite îndoieli sînt inevitabile, antisemitismul şi originile lui se cer disociate de criticile aduse politicii promovate de Sharon, ceea ce nu înseamnă nicidecum o bagatelizare a primejdiei reale a islamismului militantist antiamerican şi antisemit. Oricît de provocatoare ar fi pe alocuri tezele sau concluziile lui Andrei Markovits, redactate cu patos, cu vervă intelectuală, îngrijorare şi sensibilitate, ele se cer luate în serios de europenii occidentali, invitîndu-i la un proces de conştiinţă – conchid recenzenţii germani ai acestei incitante cărţi. Introspecţia europeană avînd ca obiect antiamericanismul, dacă este efectuată dincolo de reticenţele pe care le stîrneşte actuala politică americană, ar trebui să faciliteze restabilirea dialogului transatlantic la nivelul dezbaterilor de idei. Protagoniştii există de-o parte şi de cealaltă a Atlanticului: Nathan Gardels, Richard Kapuscinski, Zbigniew Brzezinski, Harold Isaacs, V.S. Naipaul, Joseph Nye...

Că acest dialog este stringent necesar o demonstrează deja publicarea în cotidianul *Die Welt* a unui interviu cu Andrei Markovits, desigur pe marginea cărţii sale atît de controversate.

Autorul porneşte şi în cartea sa, de la premisa implicită – se poate deduce din răspunsul dat primei întrebări – că împotriva celor tari totul este permis. Cei tari sînt America şi Israelul, la început verişori, apoi „fraţi gemeni“, din perspectiva resentimentelor europene care au cunoscut o intensificare, după terminarea războiului rece, pînă şi în cercurile intelectualităţii de stînga.

Afirmaţia politologului american necesită totuşi unele diferenţieri, căci unde sfîrşeşte critica la adresa actualei administraţii americane şi unde începe antiamericanismul? Răspunsul dat de Markovits conţine drept argument un adagiu: tonul face muzica. Dacă criticile aduse politicii lui Bush, ca şi întregului Guvern sînt enunţate şi documentate – nu este vorba de un antiamericanism funciar. Dar cînd în cele 1.500 de articole ale presei occidentale, politologul american descoperă critici care nu mai au de-a face cu politica actuală a Casei Albe, ci cu un mod de viaţă american, cu un mod de a fi, perceput negativ, chiar în noţiunea de „americanizare“, cînd un ziar austriac decretează că Viena nu are voie să devină Chicago, Andrei Markovits descoperă pusee resentimentare, ba chiar o stigmatizare a Americii. Dacă regulile corectitudinii politice ne interzic să-i jignim pe cei slabi, dezavantajaţi, „putem afirma la orice *party* londonez că americanii sînt inculţi, needucaţi ş.a.m.d.“.

Markovits refuză să întrevadă empiric, în invidia faţă de cei performanţi şi puternici, originea puseelor resentimentare. În fond, şi americanii pot fi antiamericani – exemplele nu lipsesc, fiind citate cele mai cunoscute: Michael Moore şi regretata Susan Sonntag. Dar una este a critica un comportament sau o politică, alta – atributele unei naţiuni.

Disocierea este binevenită, dar dificil de respectat. Cert este că politica preşedintelui Bush – devenit un paratrăsnet al antiamericanismului – războiul din Irak, unilateralismul american, vocaţia „mesianică“, demonstrativ afişată, au alimentat reticenţele şi resentimentele europenilor, fondînd, în viziunea autorului, un pilon identitar al bătrînului continent în secolul XXI. Relaţiile concurenţiale dintre America şi Europa sînt binevenite, dar ele nu au voie să ducă la o pauşalizare a opiniilor. Soluţia ar fi ca Europa să devină la fel de puternică şi performantă ca America. Dar pînă atunci – consideră autorul cărţii – va mai trece o bună bucată de vreme.

Şi care este situaţia antisemitismului care şi el pare a fi livrat „în pachet“ cu antiamericanismul? Tot stînga europeană este cea care-l nutreşte, mai ales după 11 septembrie 2001 şi după toate teoriile conspirative care au circulat în America şi în lume... Deşi Europa a avut înţelegere, compasiune faţă de America – sentimente şi reacţii manifestate în spaţiul public – în cercurile intelectuale situaţia este alta. Markovits deplînge, în interviul pe care l-a acordat marelui ziar german, faptul că atît masele, cît şi elitele europene îmbrăţişează un antiamericanism funciar care nu se mai îndreaptă împotriva a ceea ce America *face,* ci împotriva a ceea ce ea *este*.

Şi care ar fi remediul acestui antiamericanism? Evident, o Europă puternică. În cele din urmă, Markovits acceptă soluţia conciliantă a interlocutorului său german. „Cine se ceartă caută apropierea...“ Bine ar fi – am putea adăuga la rîndul nostru.

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FUNDAȚIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeți. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecția în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) ***
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecția participanților în urma participării la expoziții de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formații. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecția participanților pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs şi excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toți câștigătorii premiului I vor fi nominalizați pentru Secțiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediția 2005.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundației ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, București sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secțiunea poezie - CV, fotografie şi trei poezii;*
** Secțiunea sculptură - CV, fotografie şi fotografii a câte trei lucrări;*
** Secțiunea muzică tânără - CV, fotografie şi CD / casetă audio cu 3 piese.*
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.23.59 sau pe www.anonimul.ro.

*** Festivalul Internațional de Film Independent ANONIMVL** (01 August - 04 septembrie 2005) *
Presedinte Festival: Marcel Iures
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediției I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediția a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar şi programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Un curcan pentru o țuică

„Toc, toc, toc“, cineva o trezește în miez de noapte. Răspunde speriată: „Cine-i, bă, acolo?“. „Eu, țață Floaro, Ghiță al Lenii din vale. Ți-am adus o dublă de mălai, cît îmi dai pe ea?“ Fără să iasă din pat, țață Floarea îi răspunde supărată: „Nu mai fac afaceri cu tine bă Ghiță, că rîndu trecut ți-ai luat țuică de toți banii și pe urmă ai omorît-o pe nevastă“. Dar pînă la urmă, țață Floarea se lasă convinsă, se dă jos din pat, descuie ușa, cîntărește „marfa“ și-i dă acolo cîteva sute, știe că Ghiță n-ar cere mai mult că doar a furat mălaiul din podul casei, fără știrea celor bătrîni, și, dacă s-ar afla, ar ieși mare scandal.

Astfel de scene sînt nenumărate pe înserat în satele României de azi. Primăvara și vara, mai ales, cînd butoiul cu vin s-a cam terminat, recolta din toamnă începe să fie convertită. Porumb, grîu, mălai, tărîțe, făină, uneori o găină sau chiar un curcan sînt vîndute cui vrea să cumpere. Sau și mai simplu se tratează direct cu cîrciumarul care oferă băutură de un clapon sau de un sac cu mălai. Ghiță al Lenii e deja un client fidel care se îmbată pînă „dă cu pălăria după cîini“, cum spun bătrînii satului, după care se întoarce acasă cu mare chef de harță. Povestea lui mă duce cu gîndul la Barbu pescarul de la sfîrșitul veacului XVIII-lea, iar istoria se aseamănă ca două picături cu apă.

© L. Munteanu

În toamna anului 1793, Safta se prezintă pentru a patra oară la tribunal pentru a cere despărțirea de soțului ei sau cel puțin „înțelepțirea“ acestuia fie cu bătaie, fie cu vorbe duhovnicești. De doi ani tot umblă prin judecăți, de doi ani soțul, Barbu pescarul, se angajează prin zapise că se va lăsa de băutură, că va aduce de cheltuială casei, că va avea grijă de soția lui și de copila ce o au împreună. Dar odată ieșit pe ușile tribunalului și revenit acasă, Barbu uită de angajamente, uită de rușine, uită de sfaturile clericilor și se lasă din nou purtat de „patima băuturii“, de gustul vinului și de tovărășiile de la cîrciumă. Prins cu vinul și rachiul, înlănțuit în chefuri și discuții, uită să mai treacă pe acasă; atunci cînd ajunge totuși, nu-i convine nimic și are chef de scandal, de bătaie, iar prezența soției îi aduce aminte de rușinea suferită la tribunal, de gura lumii ce șușotește pe la colțuri, de privirile insinuante ale satului. Așa că se răzbună ori de cîte ori se ivește ocazia. Iată ce povestește Safta despre ultima bătaie: „viind el iarăși beat acasă-și, la patru ceasuri din noapte, după ce ar fi bătut-o foarte rău, ar fi dat și cu cuțitul în spate să o junghe și cum că de nu ar fi sărit vecinii să o scoață putea să i se întîmple și primejdie de moarte“.

De cum se trezește din mahmureală, Barbu sparge lada de zeste și adună ce se mai poate pentru a-și face bani d-un rachiu sau numai d-o gură de vin. Ia repede la întîmplare și în grabă, să nu-l prindă Safta plecată în vecini, niște basmale, șervetele din bucătărie, talerele de cositor de pe poliță, frigarea din cui, toporul din curte. Și pentru că are impresia că nu sînt suficiente, se întoarce și ridică și plapuma de pe pat. Cu prada în brațe pleacă la cîrciumă, gata pentru un nou chef. Reîntorsă acasă, Safta își pune mîinile în cap și pleacă la Vodă să-i facă dreptate. Din lista prezentată de ea în fața instanței, pentru a dovedi veridicitatea spuselor sale, aflăm că totul poate fi convertit la cîrciuma din sat. De la mărgele, la rochii, de la colane și cămăși, de la ii și perne, de la tivilichii și antirie, de la talere și linguri, de la boi și vaci, de la oi și găini, totul a fost vîndut, amanetat, transformat în vin și rachiu. Și pentru că tot nu mai avea ce să țină în ladă, într-una din zile Barbu pescarul a vîndut-o și pe aceasta. Zestrea Saftei s-a dus încet-încet pe apa sîmbetei, lăsând-o „goală și despuiată pe ușile altora c'o copilă pe brațe“.

Anii au trecut, cîrciuma a devenit „privat“, „bodegă“, „groapă“, dar obișnuințele și mai ales moravurile n-au reușit să se convertească la fel de ușor. Și pînă la urmă afacerile sînt afaceri, trebuie ca cineva să cîștige și altcineva să piardă. Depinde însă cine.

libertatea de impresie

Un țăran la munte

Niște orășeni stăteau în gazdă la un țăran bătrîn de la munte care-i servea cu țuică la gura sobei și-l întrebau diverse lucruri.

– Unchiule, cum o să fie vremea mîine?

– Vă spun precis... dar mîine seară.

– Unchiule, ai votat? S-a schimbat ceva pe la voi de cînd e Băsescu?

– Fereașcă Sfîntu', la noi nu se schimbă niciodată nimic. Așa cum era pe timpul bunicilor mei, așa e și astăzi. De ce să se schimbe? De la curentul electric nu s-a mai făcut nimic. Atunci s-a făcut lumină-n sat. În rest, tot cu măgarul sau calul și căruța umblăm, tot cu lemne facem focul, tot de pe urma animalelor trăim. Hai să zic, că poate mobilele astea sînt ceva bun că mai poți comunica, da' te costă cît nu face. Iar ăia cu electricitatea sînt mai vechi, știu ei care e treaba. Păi au fost pe aici niște bucureșteni care n-au mai plătit curentul la casa de vacanță. A venit echipa și i-a deconectat, după vreo șase luni de neplată. Da', nu le-au pus sigiliu și n-au oprit de la stîlp, așa ca să nu rămînă oamenii chiar fără curent cînd or veni.

– Cum adică?

– Atunci cînd vin, n-au decît să bage firele alea înapoi la siguranță și au curent. De n-or ști ei, or să le spună oamenii de pe aici. Nu-i oprit să nu-l mai poți conecta. Că de plătit, or să plătească ei cîndva, oricum nu consumă cine știe ce. Asta vă spun, că la electricitate sînt oameni cu înțelepciune. Și un nepot al meu lucrează acolo. Ăia de la mobil, dacă n-ai apucat să-ți plătești factura, a venit iarna și n-ai mai putut să ajungi la oficiu, ți l-a și oprit. Ehe... s-or mai da și ei pe brazdă pînă la urmă.

– De ce nu vă încălziți doar electric? Că doar știți să păcăliți contoarul. Și nu mai consumați nici lemne, nu mai tăiați pădurea...

– Ehe... păcălim contoarul... Și dacă te prinde, ce faci? Acu' intri direct la pușcărie. Lasă că mai ușor păcălim pădurea. Deși, dacă e cum s-a întîmplat zilele trecute cu un fin de-al meu, mai bine lipsă. L-a învățat netrebnicul de pădurar să lege un cablu de tractor și de vîrful unui brad, să tragă de el, să-l scoată din rădăcină, ca să pară că l-a doborît furtuna. S-a suit omul în copac, da', fiindcă era și băut, și-a pierdut echilibrul și a căzut. Și-a frînt ceva pe la coloană, că acum nu mai poate nici la budă să meargă.

– Și pădurarul n-a pățit nimic?

– Păi, ce să pățească ăla? Ce, a făcut ceva, are vreo hîrtie cineva împotriva lui? Vezi-ți de treabă... ăla e un hoț mai mare ca toți. Să-l vezi la cîrciumă cum scoate din buzunar pumnul cu sute de euroi ca să-și ia o vodcă. Alege niște lei din ghemotocul ăla... Și pe el nu îndrăznește nimeni să-l fure, așa cum a furat-o pe Marița, cumnată-mea, cînd s-a dus cu brînza la piață. Vreo zece milioane i-au luat țiganii din buzunar. Au urmărit-o și i-au luat după ce vînduse tot. Nici n-a simțit. Iar ăsta umblă beat cu purcoiul de bani în buzunar și nu s-atinge nimeni de el. R-ar al dracului!

Ehe... ia să mă scol eu, să mai bag un lemn. Au, ce mă dor picioarele. Ce-aș mai vinde eu bătrînețea asta, dacă ar fi cineva s-o cumpere...

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

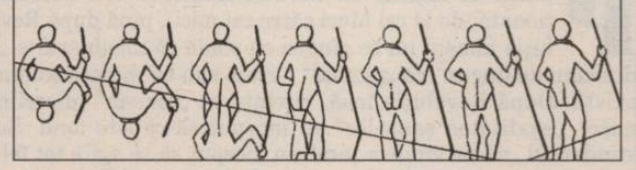

Specific românesc

La modul teoretic, s-a tot discutat de *branding*-ul de țară și cum anume am putea găsi specific românesc, în așa fel încît să fie în favoarea noastră. S-a ajuns cu greutate la un răspuns ferm. În practică, toate acestea se pot verifica atunci cînd vine cineva din străinătate, stă puțin în România și vrea să trăiască, pe cît se poate, senzațiile neaoșe, de la culinare la intelectuale, precum și să ia cadouri pentru acasă. Același lucru l-am simțit și eu cînd am fost în Belgrad două zile: am văzut trei muzee, dintre care unul etnografic, altul istoric, altul de artă, o catedrală, o stradă, celebră, cu cafenele, am cumpărat puțină muzică tradițională sîrbească și am mîncat caimac și *pleskavica*. Tot atunci am aflat că nici Bregovici, nici Kusturica nu sînt destul de reprezentativi pentru cei de acolo, și nici destul de apreciați: cunoscătorii locali consideră că sînt alții mai autentici decît Bregovici, și că ultimul film al lui Kusturica a fost cel puțin mediocru. În privința istoriei contemporane, discuțiile nu au cum să nu se învîrtă în jurul lui Tito, Miloșevici și al războaielor (clădirile bombardate stau mărturie).

La fel a trebuit și noi să sintetizăm specific România atunci cînd ne-a vizitat, după 20 de ani, cineva plecat de aici, în Australia, și bine împămîntenit acolo (și anume, același cumnat de care am mai vorbit). El voia să le ducă odraslelor sale, dintre care două mari, de cam 20 de ani, care știu puține despre România și nu vorbesc româna, ci doar o înțeleg, cîteva mostre ușor de înțeles de spiritualitate strămoșească. Fiind un om de afaceri, eficient, și bărbat pe deasupra, nu avea răbdarea amănuntelor și a cumpărăturilor minuțioase, în care stai și potrivești fiecare detaliu. Ca atare, te punea în postura de a alege, repede, specificul în imagini, mîncare, obiecte.

Mai întîi, am pornit în căutarea mititeilor. Voiam unii „adevărați“, termen destul de ambiguu, care trebuia să înglobeze următoarele conotații: curat, gustos și cu atmosferă. Evident că cea din urmă aserțiune se referea la localul unde erau serviți. Celebrul „Cocoșatu“, unde se spune că sînt cei mai buni mici din Capitală, ni s-a părut că nu îndeplinește toate condițiile de atmosferă. Mai era varianta „OK Deli“, unde însă patrona era armeancă și, iarăși, estetica localului nu era punctul lui forte. Așa că am optat pentru „La Taifas“, unde nu mai țineam minte cum sînt micii, dar era atmosferă din belșug. Totul a fost minunat, atît că servirea a durat cam mult și, în final, preafericitul degustător de mititei s-a ales cu un herpes (prima oară după 20 de ani, spune el). Ambițioați și dornici de a arăta că și la noi lucrurile se pot apropia de perfecțiune, am încercat și alte localuri: la „Taverna sîrbului“, din Sinaia, micii erau foarte buni, dar, evident, sîrbești, cevapcici, așa cum se pot găsi și în Australia. La „City Grill“, o ramură revoluționară a lui „La mama“, deschisă în Primăverii, a fost cel mai aproape de ce ne doream: neutru spre plăcut, fără consecințe asupra sănătății stomacului. În final, am vrut ceva spectaculos, așa că am ales locanta „Jariștea“, unde nu mai fusesem niciodată. Acolo, am descoperit un exces de atmosferă: un amestec de obiecte semi-prețioase din timpuri trecute, nu neapărat suprapuse, vrînd să pară un local românesc din timpurile de altădată, poate din vremea fanarioților. Chelnerii erau foarte docți, meniul – o întregă legendă, și prețurile – mai mari decît ne-am așteptat.

Destul cu superficiala componentă materială. În ceea ce o privește pe cea spirituală, avem pe listă un tur, din mașină, al orașului București, cu accent politico-pitoresc pe Casa Poporului și Centrul Civic, culturalo-istoric pe Lipscani și cu o pată de culoare în Ferentari; apoi, o vizită la Muzeul Țăranului Român, unde efectul nu a fost cel scontat, și m-am gîndit, poate, că pe bună dreptate: un muzeu prea spiritual și cu prea multe teme profunde de gîndire, și în același timp foarte creștin poate fi mai greu de digerat pentru un vizitator occidental grăbit, eficient, pragmatic și ateu. La care se adaugă Mall-ul, din Vitan, mîndria bucureșteanului mediu consumator. Acolo, lucrurile au stat destul de bine, pentru că în magazinele de discuri poți găsi muzică specifică, de la *Greetings from Romania* la Maria Tănase, lăutarii din Clejani și Gheorghe Zamfir. Precum și alte produse, de îmbrăcat, de pildă, de o calitate civilizată, cu o singură obiecție: nu *made in Romania*. La toate acestea s-au adăugat librăriile, precum „Cărturești“-ul, de unde s-au putut achiziționa povești de Creangă, dar și cărți de autori români contemporani, precum Cărtărescu, Patapievici, Pleșu.

Și uite-așa, din aproape în aproape și fără mari pretenții, s-a conturat un *branding* de țară adresat turistului mediu și grăbit. Incomplet, poate, dar existent.

Stela GIURGEANU

Discriminare de import?

Pentru că înainte de '89 discriminarea era unidirecţionată (de la cei Mari către cei mici), pînă după Revoluţie nimeni nu se gîndea cu obidă că maghiarul e „al dracului de ungur", că „ţiganul" e rrom sau că „homosexualul" există. După Revoluţie însă, cuvinte ca „rasism" „discriminare", „egalitatea şanselor" au început să capete fond. Sub stindardul „nu ne vindem ţara" au început să se agite tot felul de lozinci, care au inventat (mai mult decît „trezit"), aşa-zisele porniri interetnice. Însă chiar dacă existente iniţial mai mult la nivel politic (diversele grupări care au înţeles că, jucînd marea carte a *divide et impera*, vor mai ciupi ici şi colo niscaiva voturi), zvonurile cum că (şi) la noi diversele etnii nu se înţeleg sau nu au şanse egale în societatea majoritar „românească", au fost preluate, dichisite şi asortate cum trebuie omologilor străini din zonele mai civilizate spre care România a aderat. Aşa că au început să apară, la sugestie europeană, tot felul de ONG-uri şi, în continuă efervescenţă, tot felul de organizaţii guvernamentale (Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, Departamentul pentru Relaţii Interetnice, Agenţia Naţională pentru Egalitatea Şanselor).

Care este rolul acestor instituţii, cît de necesar este ca în loc de una, să avem trei, cît de reală este totuşi discriminarea în România, ce a fost mai înainte, *rasismul* sau *combaterea* lui, sînt cîteva întrebări la care am încercat să aflu răspuns, discutînd în primul rînd cu cei din cadrul instituţiei guvernamentale, CNCD, participînd, mai apoi, la „Miracolul diversităţii", manifestare desfăşurată între 6-12 mai, la Muzeul Ţăranului Român şi care, aflată sub patronajul Guvernului României, a avut ca scop declarat combaterea discriminării etnice.

Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării

Avînd la bază directivele 78/2000 şi 43/2000 care, privind egalitatea şanselor între femei şi bărbaţi, sînt impuse de Uniunea Europeană statelor membre, statelor candidate şi celor în curs de aderare (directive implementate şi de Legislaţia română în anul 2000), CNCD-ul s-a înfiinţat – după cum îmi spune doamna Corina Macoveanu, membru al Colegiului Director – în primul rînd ca cerinţă a Uniunii Europene, funcţionînd din anul 2002.

„După înfiinţare am început să ne confruntăm şi cu petiţii şi cazuri reale de discriminare."

Chiar dacă nu atît nevoia internă (Consiliul, ca de altfel şi proaspăt înfiinţata Agenţie Naţională pentru Egalitatea Şanselor nu au fost create în urma unor petiţii sau cazuri care ar fi impus această înfiinţare), cît cerinţa externă a dus la înfiinţarea CNCD-ului, petiţiile nu au întîrziat să apară. Instituţia a avut de-a face, de-a lungul timpului, cu diferite cazuri, de la discriminare etnică, la dreptul la demnitate personală, de la egalitate în Sistemul de Învăţămînt (de exemplu, admitere şi promovarea examenelor), la accesul în locuri publice sau la servicii de sănătate.

(Amintindu-mi de Jerome K. Jerome care, citind un compendiu de medicină, descoperă că are toate simptomele bolilor descrise, am întrebat cît de reală este totuşi baza petiţiilor primite şi dacă nu cumva tocmai campaniile sociale „contra discriminării" au lansat ideea discriminării. Mi se răspunde că se primesc şi petiţii care nu au nici o legătură cu discriminarea. „De exemplu am avut multe cazuri de recorelare sau recalculare de pensii...", majoritatea plîngerilor fiind însă îndreptăţite.)

Pînă la urmă, ce e discriminarea?

„Definiţia? Este un tratament diferenţiat (care poate să şi favorizeze, nu numai să defavorizeze), aplicat unor persoane pe anumite criterii: vîrstă, religie, gen, orientare sexuală, naţionalitate, etnie... sînt 14 criterii care există în Legislaţia română – dar trebuie să înţelegeţi că această enumerare nu este limitativă. (Enumerarea limitativă presupune că mai sînt şi alte criterii: domiciliul, starea civilă... etc., care nu sînt prevăzute în lege.) De exemplu, putem avea un caz de discriminare multiplă (o femeie de o anumită etnie are un handicap şi este respinsă la angajare, pe toate cele trei criterii – gen, etnie, handicap), care constituie o agravantă a discriminării."

Cele mai multe petiţii vin din partea cetăţenilor de etnie romă. „Avem petiţii (dar nu în acelaşi număr) şi din partea altor minorităţi naţionale din România – greci, bulgari, turci, ucraineni etc. Fie pentru că nu sînt angajaţi, fie pentru că au probleme cu autorităţile locale, de exemplu, oameni care nu au fost primiţi în locuri publice pentru că aparţineau unei minorităţi. Cel mai frecvent aceste lucruri se întîmplă cu cetăţenii de etnie romă."

După ce petiţia este primită de titular, adică un membru al Colegiului Director, se dispune (după caz) o investigaţie, sau se cere o adresă cu date suplimentare, sau un punct de vedere. După strîngerea informaţiilor necesare, dosarul se discută în plenul Colegiului Director, după care se ia o hotărîre.

Cît de mult costă discriminarea?

„Se începe cu un avertisment, după care, dacă medierea nu dă rezultate, se ajunge la sancţiuni; amenzile sînt cuprinse între 2 şi 20 de milioane, dacă problema priveşte o persoană fizică, şi între 4 şi 40 de milioane, dacă priveşte un grup de persoane sau o comunitate." Cu toate că se poate ajunge în Instanţă, aceasta se face doar pentru a ataca hotărîrea Colegiului Director sau pentru a se cere daune materiale, nu şi pentru trimiterea vinovatului la închisoare.

Cum în cadrul Guvernului există mai multe Instituţii care toate luptă pentru respectarea aceloraşi legi – combaterea discriminării, la ce pol se situează CNCD-ul şi ce raport există între Consiliu, Departamentul pentru Relaţii Interetnice şi, mai nou înfiinţata, Agenţie Naţională pentru Egalitatea Şanselor?

„CNCD-ul şi Departamentul pentru Relaţii Interetnice sînt două Instituţii paralele. Pe cînd DRI-ul se ocupă doar de minorităţi, promovînd cultura şi drepturile minorităţilor, CNCD-ul se ocupă de soluţionarea întregii arii în care se pot manifesta cazuri de discriminare. Cît priveşte noua Agenţie Naţională pentru Egalitatea Şanselor, aceasta se ocupă de problemele care pot apărea la angajare şi la promovarea la locul de muncă."

...Dar, cum acest criteriu intră şi în atribuţiile CNCD, care ar fi diferenţa dintre cele două Instituţii?

„Se poate ajunge, ce-i drept, la un conflict de competenţe. Din cîte ştiu eu, ANSE-ul nu şi-a început încă activitatea, însă, cu toate că Legislaţia prevede că ei pot primi petiţii, nu le pot şi soluţiona, nu pot aplica amenzile, ei putînd face cel mult investigaţiile, după care dosarul este trimis tot la noi. Iar CNCD-ul a soluţionat deja cazuri de discriminare din cauza genului (maternitate, hărţuire, concedieri), criteriu care este şi domeniul de activitate al ANSE-ului.

În afară de rezolvarea petiţiilor, CNCD-ul se ocupă şi de prevenirea discriminării. De exemplu, campanii de educare în şcoli, licee, facultăţi, discuţii cu cadrele didactice. Cît de eficientă poate fi o asemenea campanie?

„După un meci de hochei din finală, Miercurea Ciuc – Steaua, am primit o petiţie. În acel moment era prea tîrziu să mediem conflictul, dar am convocat părţile implicate şi am încercat să transmitem atît echipelor şi Cluburilor, cît şi Galeriilor, observatorilor şi arbitrilor că ceea ce se scandează în tribune are caracter discriminatoriu. Rezultatul? Am constatat că la meciurile următoare incidentul nu s-a repetat, pentru că nu s-a mai scandat „organizat" – adică şeful galeriei nu a mai transmis prin porta-voce mesajele către Galerie."

Turnul Babel

Comisia Europeană. Guvernul României. Departamentul pentru Relaţii Interetnice. Ministerul. Muzeul. Prefectura. Primăria. Centrul Cultural. Plus o serie de parteneri media. Toţi, în păr, toţi organizatori ai „Miracolului Diversităţii" (festival şi tîrg al minorităţilor naţionale), reuniţi încă din 2001, de cînd se organizează manifestarea, pentru a stîrpi orice umbră de discriminare.

...O doamnă mă întreabă în ce direcţie este Muzeul Ţăranului Român. Îi indic locaţia, spunîndu-i că într-acolo mă îndrept şi eu. Cum a încetinit pasul, reglîndu-şi-l după al meu, am înţeles că este rost de conversaţie şi o întreb dacă merge spre tîrg. Da, pentru că fiica ei este secretară la Comunitatea Turcească şi – cum i-a zis că o să aibă şi turcii stand – s-a gîndit să vină şi ea că-i prinde bine să mai iasă din casă. E din Bucureşti, a trăit toată viaţa aici, are familie şi prieteni... majoritatea români, dar mai are cunoscuţi şi din alte etnii... Românca turcoaică... s-a simţit vreodată... discriminată? Doamna se uită brusc şi mirată la mine, după care îşi scutură cu putere capul. Nu, niciodată.

„Evenimentul şi-a dorit aducerea laolaltă a 19 minorităţi naţionale – albanezi, armeni, bulgari, cehi, croaţi, evrei, greci, germani, italieni, macedoneni, maghiari, polonezi, rromi, ruşi, sîrbi, slovaci, tătari, turci şi ucraineni care, îmbrăcaţi în costume tradiţionale, vor prezenta standuri cu obiecte specifice vechi, fotografii de epocă, publicaţii ale unor edituri proprii (Ararat, Hasefer etc.) şi vor expune obiecte tradiţionale pe care cei 160 de meşteri invitaţi le vor realiza şi le vor comercializa pe perioada de desfăşurare a întregii manifestări."

...Plătesc taxa de 40 de mii şi intru, de abia aşteptînd să dau cu ochii de bunătăţile pentru suflet şi minte, descrise în program. Cum, în primul rînd, privirea risca să mi se piardă în diversitatea hainelor celor 19 minorităţi anunţate cu atîtea surle şi trîmbiţe guvernamentale, norocul salvator a venit din partea tradiţionalilor blugi americani, care, înveşmîntînd majoritatea participanţilor, erau un fel de liant interetnic. La fel de uşor (din păcate) mi-a fost să mă abţin şi de la a-mi satisface pe nerăsuflate setea de cunoaştere a obiceiurilor şi tradiţiilor concetăţenilor, sau de a mă înfrupta din mîncărurile gătite „ca la mama acasă".

Pentru că m-am pomenit cuprinzînd, dintr-o dată şi dintr-o singură privire, aproape întregul tîrg. O înşiruire destul de restrînsă de mese, la care diverşi români din diverse colţuri ale României, vindeau... diverse. Lîngă un intrînd, în care se aflau bice rrome împletite din fişii de piele cu cotor colorat, cu preţuri variind între opt sute şi puţin peste un milion, stăteau cazane, alambicuri uriaşe şi cărămizii, lucrături de ceramică de Hunedoara, turtă dulce de Harghita, denumită bilingv, fuste rrome sau rochii etnico-modernizate cu trăsături de Sfîntu Gheorghe, sculpturi în lemn sau căni uşchite într-o parte sau alta cu mare tradiţie de... Bucureşti.

Chiar dacă nu prea dădeau sentimentul de mare „diversitate", toate făceau, ce e drept, deliciul cumpărătorului de ocazie. Mai ales al celui străin, pentru că al românului... „aţi văzut doamnă ce scrinuri minunate au?" o doamnă pensionară, cu inima rămasă la o mobilă săsească, încrustată şi îndelung muncită, oftează prelung, continuîndu-şi întrebarea, „da' şi ce preţuri...".

„Preţuri mici, că dacă sînt mari nu se cumpără!" An de an, Doiniţa din Vrancea vine la tîrg. Nu ca să nu mai fie discriminată (care discriminare?), ci pentru că pe la tîrgurile astea se adună mai mulţi şi mai fac un ban, că aici vin străinii. Ea aduce lucrături din lemn. Linguri scobite în lemn, platouri-frunză (pe ele e servit la Perla „platoul românesc", Doiniţa fiind furnizoarea principală) la care, dacă iei mai multe şi nu te tocmeşti, dă, ca bonus, şi o lingură; solniţe crestate şi aparate de masaj mioritice (două rotiţe zimţate, unite într-o curbură) – dai pe spate, dai pe picioare (că face şi masaj anticelulitic) şi eşti ca şi nou.

Părăsesc zona comercială şi intru în curtea interioară. De abia aici, pe o scenă improvizată, se perindă costumele tradiţionale. Cantonete italieneşti, ceardaşuri ungureşti, balalaica ruşilor lipoveni şi sirtaki-ul grecilor, urmate de serie de sîrbe cîntate cu foc pe scenă, dansate, şi mai cu foc, în afara scenei, de un grup de rromi din Tîrnăveni.

Cum prin faţa mea se perindau personaje care, cel puţin în aceea după-amiază, nu aveau nimic de-a face cu discriminarea (organizatori cu ecusoane de gît care alergau în toate direcţiile pentru binele festivalului, bunici care alergau în toate direcţiile după copii, copii care alergau în toate direcţiile după părinţi), am plecat cu ideea că ori ediţiile anterioare ale acestor manifestări, cumulate cu efortul ONG-urilor şi al Instituţiilor Guvernamentale, au dat pînă la urmă roade, iar discriminarea a fost eradicată, ori că tîrgul a fost făcut, pe de o parte, pentru români, ca să mai scoată un ban (fie din vînzare, fie din buzunar), pe de alta, pentru ochiul european, ca să fie. După care mi s-a năzărit, dintr-o dată, că eticheta este, pînă la urmă, sufletul comerţului.

Datele provenite din **„Barometrul de opinie privind discriminarea în România – 2004"**, cercetare desfăşurată în perioada 29 septembrie – 7 octombrie 2004 (anchetă care a vizat populaţia adultă a României, volumul eşantionului fiind de 1.223 persoane de 18 ani şi peste), arată o diferenţă între cazurile reale de discriminare şi percepţia intervievaţilor. Pe cînd 6% dintre români, 8% maghiari şi 32% rromi au acuzat cazuri de discriminare la angajare, procentele celor care doar cred că ar putea fi discriminaţi, cresc. Astfel, 8% dintre români, 13% maghiari şi 50% rromi, chiar dacă nu s-au lovit de asemenea probleme, au impresia că s-ar putea lovi. Diferenţa de procente se păstrează şi în alte domenii în care discriminarea s-ar putea manifesta. În şcoală, de exemplu, 2% dintre români, 5% maghiari şi 24% rromi au declarat situaţii de discriminare, faţă de 3%, 8% şi 35% din cîţi cred că ar putea fi discriminaţi.

Categoriile de persoane percepute ca fiind cel mai adesea victime ale discriminării: „Rromii" (identificaţi, în medie, de 22% din populaţie, ca fiind supuşi la acte de discriminare „foarte des sau des"), „săracii" (22%), „persoanele cu dizabilităţi" (21%) şi „vîrstnicii"(18%). Într-o măsură mai mică, dar relevantă totuşi din punct de vedere statistic (numărul de menţiuni referitoare la grupurile respective) mai fac parte din grupurile percepute ca fiind discriminate: „homosexualii" (13%), femeile însărcinate (13%), „femeile" (10%) şi „membrii unor secte religioase" (9%).

Mass-media

Subiecţii intervievaţi consideră că modul de prezentare a ştirilor de către mass-media este important în configurarea unor atitudini şi comportamente ale populaţiei. Cerînd respondenţilor să evalueze modul de prezentare a ştirilor despre diferite grupuri susceptibile a fi discriminate, aceştia consideră că romii, homosexualii şi membrii unor secte fac, în mai mare măsură, subiectul ştirilor negative, iar aproximativ jumătate din respondenţi apreciază că ştirile despre diferitele grupuri – negrii, maghiarii, românii, basarabenii, asiaticii – sînt în principal neutre.

Ce ştiţi despre CNCD?

Cea mai mare parte a respondenţilor declară că ştiu puţine sau foarte puţine despre discriminare şi despre drepturile pe care le au persoanele discriminate. Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă că „nu ştiu absolut nimic despre discriminare", iar 10 înseamnă „ştiu totul despre discriminare", 75% dintre respondenţi se poziţionează de la 5 spre limita inferioară a scalei, existînd chiar un procent de 18% care declară că nu ştiu absolut nimic despre discriminare şi despre drepturile aferente.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Ion Iliescu

De cîteva zile mă gîndesc continuu la Ion Iliescu. E bizar. Biografia fostului şef al statului nu m-a pasionat niciodată dincolo de limita preocupărilor jurnalistice. Cu alte cuvinte, pe omul Ion Iliescu nu l-am luat niciodată în calcul. Nu m-am gîndit dacă suferă de vreo boală, dacă a avut o copilărie fericită ori tristă sau de ce n-are urmaşi. Ani de-a rîndul, figura fostului preşedinte s-a suprapus permanent peste mulajul activistului, comunistului, ba chiar al kaghebistului. Ion Iliescu n-a avut din parte-mi nici cea mai mică circumstanţă atenuantă din categoria celor care te fac să exclami în faţa greşelilor comise de cineva „ei, lasă, că e şi el om!“. Pentru faptul că s-a confundat cu ideea de blestem asupra României, Iliescu n-a mai încăput şi în piele de om. Poate nici n-a fost. E greu, rostind Ion şi apoi Iliescu, să te gîndeşti că ar putea fi vorba de un individ alcătuit din carne şi oase, în stare să sufere ori să plîngă. E greu şi să-ţi închipui că ar putea să moară. Ion Iliescu nu există, e doar o denumire pentru ceva ce încă nu ştim cum am putea să-i spunem altfel şi atunci ne mulţumim să-i zicem aşa. Pînă şi zîmbetul lui celebru e aproape inexistent. E ştiut, e copiat în scheciuri tîmpiţele sau cu succes de casă, dar nu e nicidecum vorba de un zîmbet, ci de o marcă sinistră, de care, în sfîrşit, se poate rîde. De altfel, ce ciudăţenie mai mare decît să rîzi în hohote de un zîmbet?

Mă gîndesc că Ion Iliescu mai are puţin şi dispare. E vorba de omul politic din el, atît cît va fi fost. În mod bizar, cum spuneam, mă gîndesc în aceste zile mult prea mult la acel moment în care personajul care l-a întrupat pe Iliescu atîta timp nu va mai încăpea pe micile ecrane. E ca şi cum am asista la dispariţia unui dinozaur, ultimul. Mă întreb dacă el, Ion Iliescu, se gîndeşte vreodată la existenţa lui ca la una trăită pentru atlasul de zoologie. Dacă are remuşcări sau regrete pentru o viaţă trăită în aşteptarea loviturilor decisive şi îngropată, în cele din urmă, printr-o ratare în poziţie de ofsaid. Cine e, de fapt, Ion Iliescu? Cît a greşit? Îşi pune, oare, vreodată, asemenea întrebări personajul Ion Iliescu? Se căieşte? Se spovedeşte? Regretă? Uită?

De fiecare dată cînd mi-l închipui viu, Ion Iliescu îmi apare ca un mort. Lîngă el se aliniază un şir nesfîrşit de personaje construite pe acelaşi calapod: Nicolae Văcăroiu, Antonie Iorgovan şi mulţi, mulţi alţii. Oameni despre care nu poţi spune că sînt, că există cu adevărat, că respiră. Ei par să trăiască într-o dimensiune neştiută a Universului, arătîndu-şi printre noi doar o reflexie strîmbă şi ireală. Par morţi şi captivi într-o

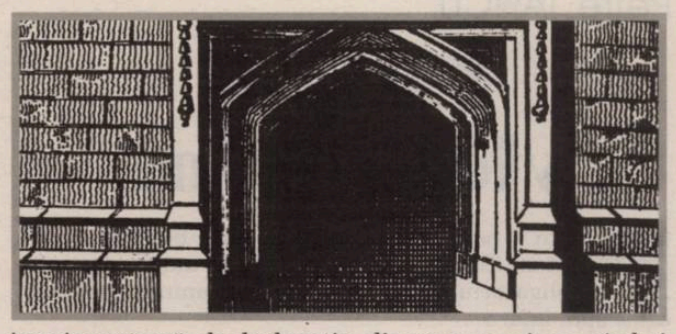

imagine ceţoasă, de dagherotip, din care ne privesc, cînd şi cînd, zîmbind cu zîmbetul lui Ion Iliescu.

Bietul Ion Iliescu! Nicicînd n-ar trebui să-l mai pomenim pentru că, de fapt, el nu este. A fost, dar asta nu înseamnă că a şi existat cu adevărat. Ion Iliescu n-a lăsat urme, Ion Iliescu a lăsat întrebări, nedumeriri şi un zîmbet de tot rîsul. Cînd mă gîndesc la el, la omul politic Ion Iliescu, mă întreb dacă nu cumva doar mi se pare că gîndesc: e totul gol, nimic de ţinut minte.

Şi totuşi, de cîteva zile mă gîndesc continuu la Ion Iliescu. Stau aşa, cu palma în bărbie, întrebîndu-mă, din oră în oră, dacă dicţionarul n-a greşit explicaţiile pentru *nimeni* şi *nimic*.

UN ŢAP RĂTĂCIT PRIN REGATUL CERURILOR REFUZĂ SĂ DIVULGE O TRAUMĂ DE ACASĂ

● Un ţap rătăcit prin cine ştie ce ghinion pe străzile braşovene a fost prins de autorităţi şi băgat la Zoo pentru a nu mai fi fugărit de copii şi de cîinii vagabonzi. Ceea ce nu vom afla niciodată e că, de fapt, ţapul se îndrăgostise de o căprioară în captivitate şi rătăcirea lui urbană nu a fost decît un tertip ca să ajungă la ea în ţarc. (**M. C.**)

● Am fost să văd *Regatul cerurilor,* un film tare plăcut, cu bătălii, catapulte, eroi, sînge, mesaj ecumenic şi Eva Green (deşi fără toate cele din *The Dreamers).* Dar am o problemă. Cum se spune în română la tipii ăia care stau cu fundul în sus şi îl strigă pe Alah? Eu ştiam că musulmani. Ei bine, cei ce traduceau filmul ăsta îi dădeau în sus şi în jos cu „muslimi“. Ba caravane de muslimi, ba Saladin, regele muslimilor, ba o armată de muslimi ce se apropie. Ai fi zis că asta este o specie extraterestră şi eram la un film SF, eventual o urmare la *Dune,* că tot e cu mult nisip şi şalvari (**C. G.**)

● Alo, Relu, recepţie, aici Cannes-u'; hotelul 3.14 există, numele lui complet este „3.14 Le Baron Hotel“, e scump foc şi l-am găsit descris ca fiind „New Age“. E undeva în centru, foarte exclusivist şi foarte fiţos. Alte deosebiri faţă de „Cu ochii-n *Pi*“-ul nostru includ: faptul că refuză să divulge lista clienţilor săi şi faptul că nimeni nu ştie, *de fapt*, unde se află exact... Vreţi şi o poză, ceva? O măslină? O scrumieră? Să mă duc la ei să-i sperii? Aici Leo/Rămurică de Palmier, *over!* (**a. l. ş.**)

● Un cuplu – el la 104 ani, ea la 102 – se înfăţişează la tribunal, hotărîţi să divorţeze. Judecătorul se uită atent la ei şi îi întreabă de cînd sînt căsătoriţi. De vreo 80 de ani. Şi de cînd nu se mai înţeleg? De vreo 50. Şi de ce au amînat atîta timp divorţul? „Am aşteptat să ne moară copiii, să nu le provocăm o traumă...“ (**R. C.**)

● Boala domnului Iliescu este un fel de victorie a adversarilor săi: deşi n-a vrut să arate, el a fost profund lovit de nerecunoştinţa colegilor de partid, a oamenilor pe care el i-a lansat şi promovat şi, deşi vorbele l-au ajutat să le ţină piept, inima l-a trădat. A fost şi victima sistemului de sănătate degradat sub înţeleapta sa conducere: aflăm din ziarul *Adevărul* că, bolnav fiind, „a fost plimbat din spital în spital şi tratat cu materiale aduse de acasă“. Totuşi, fostul preşedinte a avut noroc: o dată, pentru că brancardierii, plictisiţi să-l tot plimbe, nu l-au părăsit pe trotuar, cum s-a întîmplat cu bolnavi mai puţin celebri, şi a doua oară pentru că avea acasă „materialele“ necesare, cum nu prea li se întîmplă celor care l-au votat în ultimii 15 ani. Şi în felul acesta izbuteşte el să se simtă la 75 de ani ca la 45 şi să-şi învingă adversarii. (**M. B.**)

CÎŢIVA (PUŢINI) ÎŞI MAI ADUC AMINTE DE O VOCE FEMININĂ CARE A SUFERIT O CUCERIRE DUPĂ CE AU APĂRUT UNICATE DE DOI BANI

● La ceva mai mult de o lună după alegeri, unii bucureşteni încearcă să-şi aducă aminte dacă au votat, pe cine au votat şi cine a ieşit primar general. Cîţiva dintre ei

Cu ochii-n 3,14

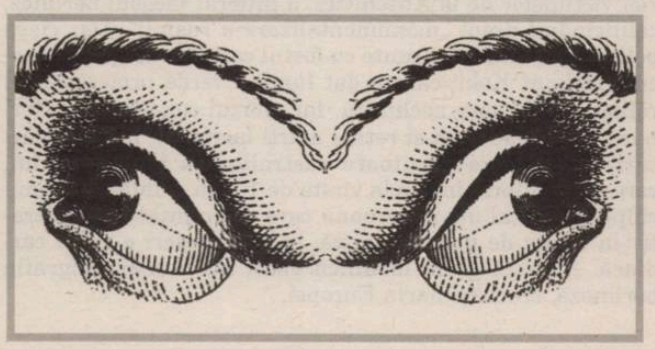

îşi mai aduc însă aminte de sloganul „vin imediat“. (**A. M.**)

● Cea mai periculoasă meserie din lume, la ora actuală: aceea de poliţist irakian. 80 de euro pe zi – puţini dezertează, mulţi recrutează, viaţa şi moartea merg înainte... (**R. C.**)

● Am intrat zilele trecute într-un sediu de bancă „cu pretenţii“. Doar ca să plătesc factura de telefon. Din spatele unui birou dichisit, o voce feminină mi-a aruncat profesional un „Bună ziua, sînt X, cu ce vă pot fi de folos?“. Uite că se poate, chiar şi la noi, să vorbeşti frumos. Asta mi-a trecut prin minte ca un reflex de mult uitat. Nu am avut timp să scot factura că aceeaşi voce, de data asta sunînd ca un butoi spart, m-a trezit la realitate: „Auzi, duduie, ai impresia că eu lucrez la Romtelecom? Unde te trezeşti aici?“... Trăim în România şi trebuie să ne amintim acest detaliu mereu! (**R. P.**)

● Aurolacii centrali, de toate vîrstele, îşi însuşesc, cît mai abitir, calităţile şi drepturile de cetăţean neaoş. Dreptul la a primi de la tine, dar care ai mai mult decît ei, presupune şi obligaţia de a da, din partea ta. Dacă nu dai de bunăvoie, aurolacii au grijă să-ţi reamintească, utilizînd mijloace de constrîngere: o copilă, mai coaptă, a străzii nu a ezitat să se aşeze la masa de alături dintr-o cofetărie şi să insiste pînă i-am dat restul de îngheţată; un băieţaş din aceeaşi categorie nu l-a slăbit pe un afro-american din Piaţa Amzei pînă cînd acesta nu i-a dat sucul de la McDonald's pe care-l avea în mînă. Menţionez că nici unul dintre agresori nu a folosit forţa fizică, ci doar pe cea a persuasiunii. (**I. P.**)

● „Chez Robert et Louise“, pe rue Vieille du Temple din Paris, este o încăpere de nici cinci pe zece, cu bîrne pe tavan, mese şi scaune simple de lemn, tablouri kitsch pe pereţi şi o atmosferă conivială, foarte *à la française.* Se mănîncă dumnezeieşte, se plăteşte boiereşte (un fel: de la 18 euro în sus), se serveşte spanioleşte (un singur chelner, gay cubanez cu figură de boxer şi gură spurcată: dacă ceri apă, îţi spune că o să faci pipi-n pat...) şi se pipiceşte turceşte: latrina (că altfel nu i se poate spune) e una singură, e afară, într-un fel de magazie dezafectată, şi e, cum vă spuneam, „model turcesc“ (adică fără „tron“!): nu ştiam că Parisul a suferit o cucerire otomană, dar ce să-i faci, *c'est comme ça:* doar vii pentru masă, nu pentru scaun... (**a. l. ş.**)

● Trei bătrînei de 64, 70 şi 74 de ani au fost prinşi în Germania după ce au spart cîteva bănci din care au furat 1,3 milioane de euro. Ce mi-a atras mie atenţia e discreta sumă furată. Fie băncile germane au prea puţin cash pe la ghişee, fie bătrîneii sînt oameni cu simţul măsurii. (**M. C.**)

● În *Evenimentul zilei* de duminica trecută, o pagină extraordinară – extraordinar de tristă – semnată de Alexandra Diaconu. În România mai sînt 158 de cinematografe, majoritatea într-o stare lamentabilă, faţă de cele 400 de dinainte de 1989. Numărul spectatorilor a scăzut de 38 de ori în comparaţie tot cu 1989. În nici unul din satele româneşti nu mai rulează vreun film de cinema. Pagina se intitulează: „Cinematograful a murit la sat“. Ce se mai poate spune, cu zguduitorul optimism românesc? Există nenorociri şi mai mari. (**R. C.**)

● Dr. Oetker a revoluţionat conceptul modern de prăjitură. Dacă nu aţi văzut deja reclama, au apărut pliculeţe cu praf de prăjitură... „Muşuroi de cîrtiţă“. Probabil pentru acei copii, tot din reclamă, pasionaţi de zoologie, care beau cafea ca să poată vizita Muzeul Antipa şi noaptea. (**M. C.**)

● O să fac o antologie a înjurăturilor încasate în incursiunile mele zilnice cu automobilul prin Bucureşti. La rarităţi (dacă nu unicate) n-ar trebui să uit „'tu-ţi bretonu' mă-tii“, „rupe-ţi-aş bara“ şi „fă trotinetisto“. (**S. S.**)

● Ceva m-a atras către ele şi m-a făcut să le cumpăr. „Cum le zice la florile astea?“, am întrebat-o pe precupeaţă, după ce i-am plătit buchetul. „*Boldănaş* le zice, că e ca bulgării de zăpadă.“ (**D. S.**)

● În vitrina unui magazin de antichităţi aflat în zona veche, centrală şi scumpă a oraşului bavarez Bamberg, am găsit o bucăţică de România. După cum vedeţi, dacă nu putem să-i impresionăm cu nu ştiu ce mari dovezi de civilizaţie, îi avem la degetul mic cu lucruri pe care noi nu dăm doi bani. Şi care nici măcar nu trebuie să fie aşa de vechi. Serviciul pe care-l vedeţi are aici un preţ destul de piperat. Deci nu e cazul să fim mofluji. Nu trebuie decît să ne scoatem la mezat lucrurile de prin bucătării sau băi pentru a-i impresiona pe viitorii noştri colegi de apartament european. Totul este să nu ne trezim şi noi puşi în vitrinele magazinelor de antichităţi, alături de obiectele respective... (**C. P.-B.**)

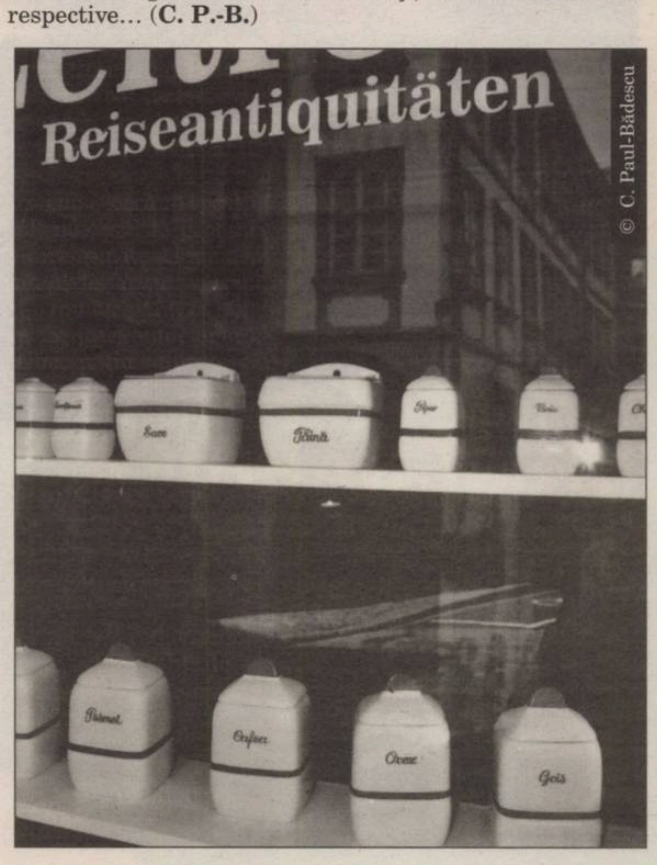

Petre IANCU

Chipul victimelor

Poate fi paradisul o livadă ai cărei pomi să fie din beton? Desigur că nu. Dar în drumul spre rai e obligatoriu să ne amintim cum anume s-a pavat calea spre infern.

Operaţiunea a început prin acapararea puterii în Germania anului 1933, de către Hitler şi hoardele lui naziste, SS-iste şi gestapoviste, şi distrugerea consecutivă a democraţiei germane şi europene. A continuat prin adoptarea legilor rasiale antievreieşti în 1935. Un pod important pe acest drum l-a constituit pogromul evreiesc la scară naţională ordonat şi executat la 9 noiembrie 1938, devenit faimos sub denumirea edulcorată şi deci falsificantă de „noaptea de cristal". Drumul către iad s-a asfaltat prin declanşarea de către nazişti, la 1 septembrie 1939, în numele invocatei superiorităţi rasiale germane, a celei de-a doua conflagraţii mondiale, în termeni umani cel mai barbar şi mai costisitor conflict militar din istorie, încheiat cu necondiţionata capitulare a Reichului nazist la 9 mai 1945. Cîteva pietre bine şlefuite s-au pus graţie fasciştilor europeni, între care n-au lipsit criminalii în masă legionari şi antonescieni. Munca lor asiduă la construcţia infrastructurii unei Europe naţionalist-rasiste şi antisemite a deschis larg poarta cotropirii, îngenuncherii şi terorizării unei jumătăţi din continent. Nu înainte ca drumul pavat de nazişti să înfunde omenirea în Holocaust.

Crima în masă cea mai monstruoasă din istorie, genocidul săvîrşit în chipul cel mai birocratic şi mai sistematic din interiorul unui stat european modern şi puternic industrializat e totodată şi cea mai amplă şi cea mai puţin comprehensibilă fărădelege care a dizlocat vreodată învelişul subţire al civilizaţiei umane. Şi totuşi ea cere explicaţii, această crimă unică şi deci nu integral calificabilă prin termenul de genocid, evidenţiată de prioritatea absolută acordată pînă în ultima sa clipă de regimul nazist nimicirii poporului evreu, naţiunii cărţii, a sfintelor scripturi, a credinţei într-un Dumnezeu unic, invizibil şi moral.

Faptul că nici o explicaţie cu adevărat satisfăcătoare n-a fost găsită încă pentru psihoza colectivă care, la mijlocul veacului trecut, a cuprins un popor civilizat, nu înseamnă că Holocaustul ar trebui sau ar putea fi dat uitării.

Intuind acest lucru, germanii şi-au depăşit primele lor decenii postbelice de tăcere îmbufnată, ruşinea zdrobitoare, dar mută, care i-a urmat şi asumarea jenată, dar nu mai puţin autentică a trecutului nazist pentru a declanşa, în ultimii 20 de ani, o dezbatere fierbinte. După 17 ani de controverse şi-au oferit la Berlin un cîmp uriaş de pietre rectangulare, de stele şi pilaştri din beton. Conceput de arhitectul evreu-american Peter Eisenmann, labirinticul monument, însoţit de un centru subteran de informare asupra victimelor Holocaustului, îşi propune să le ofere germanilor un spaţiu deschis, menit să împiedice uitarea celor petrecute.

Cu dificultatea oricărei democraţii care se respectă nemţii au trecut, în ultimele două decenii, printr-o înfocată luptă civilă la baionetă, o luptă morală, estetică şi politică. Şi au sfîrşit prin a accepta în cele din urmă un proiect iniţiat acum 17 ani de publicista Lea Rosh şi de istoricul german Eberhard Jaeckel. În prezenţa întregii elite politice germane, de la preşedintele Horst Koehler la cancelarul Gerhard Schroeder şi pînă la membrii Guvernului federal, acest monument a fost inaugurat în inima Berlinului marţi, 10 mai, o zi după festivităţile consacrate finalului oficial al celui de-al doilea război mondial. Şi, nu întîmplător, cu o zi înaintea datei marcînd independenţa Israelului şi patru decenii de la stabilirea relaţiilor diplomatice germano-israeliene.

Finalizarea proiectului s-a produs în pofida virulentei opoziţii manifestate de nu puţini directori de opinie şi „conştiinţă" din Germania. Nu tocmai filosemitul scriitor Martin Walser, devenit notoriu pentru atacurile lui la adresa unei prezumtive „ritualizări" moralizante a memoriei victimelor de la Auschwitz, a înfierat lăcaşul berlinez, calificîndu-l drept „monumentalizare a ruşinii". Dar clasa politică germană, în frunte cu fostul cancelar creştin-democrat Helmut Kohl, care a dat lumină verde proiectului, a rămas din fericire neclintită. Iar efortul cancelarului Gerhard Schroeder de a-şi reţine marţi lacrimile, auzind mărturia unei supravieţuitoare australiene a Holocaustului, care a trecut prin infern la vîrsta de 10 ani, a înfăţişat lumii chipul uman al unei Germanii care a renunţat demonstrativ la inima de piatră nazistă, spre a-şi oferi o grefă cardiacă. Această grefă modifică vădit nu numai geografia berlineză, ci însăşi harta Europei.

Labirintul unduitor de pilaştri de piatră de lîngă poarta Brandenburg promite acum să devină pădurea născătoare a viitorului mit fondator al unei lumi unificate în libertate. Stelele de beton berlineze, care nu impun vizitatorilor nici un fel de sentimente de culpabilitate colectivă sau de umilinţă, ci doar, pur şi simplu, nevoia de a gîndi, ar putea deveni arterele şi venele unei noi inimi europene. Suţinută de memoria mutilării de către Hitler a istoriei civilizaţiei umane, acest nou suflet berlinez ar putea contribui esenţial la întemeierea unui viitor uman comun, integru, liber, adevărat şi drept. Abia de aici încolo se va putea căuta drumul către pace. Abia de acum încolo s-ar putea deschide calea către rai.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

deltarfi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu şi un invitat, personalitate a vieţii culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 71 ● 27 mai – 2 iunie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Mircea Vasilescu
„Individualism *all'italiana*“
pagina **3**

Dan Goanţă
„Cu degetele-n criză“
pagina **6**

Michel Rocard
„Franţa, în căutarea Europei“
pagina **24**

Unde ne sînt euroscepticii?

„Viitorul apropiat al Europei va fi întîlnirea cu ficţiunea, cu o ficţiune populată de 200 de milioane de fiinţe extrem de reale.“

ANDRZEJ STASIUK

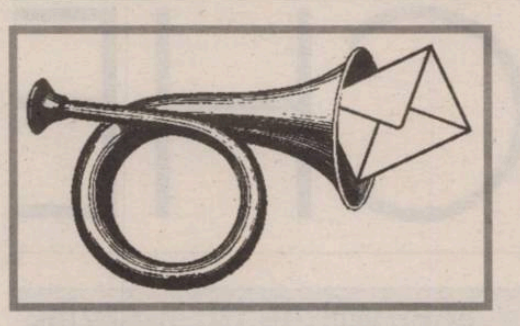

Nr. 67: suplimentul „Integrarea agrară"

Agro-Dilema

Eu sînt un fidel cititor al revistei *Dilema veche* de la apariţia primului său număr. Apreciez la superlativ tematica revistei şi modul în care sînt scrise articolele. Mă simt chiar apropiat de unii semnatari ai unor rubrici, cu toate că nu îi cunosc personal. Am suferit efectiv cînd Andrei Pleşu şi-a luat rămas bun de la revistă şi a plecat la Cotroceni. Sper că acum va reveni şi mă voi delecta în continuare cu articolele sale.

Toate aceste aprecieri s-au lovit de un obstacol neaşteptat, apărut în numărul 67 din ziua de vineri 29 aprilie 2005.

Pînă atunci *Dilema veche* nu a abordat nici un subiect cu caracter pur economic. Nu s-au dezbătut niciodată în paginile revistei problemele industriei chimice, electronice, constructoare de maşini, nici problemele industriei extractive sau ale ramurilor producătoare de energie. *Dilema veche* nu s-a interesat niciodată de centrala atomo-electrică, nici de transportul terestru, maritim sau aerian.

Dar iată că gheaţa s-a spart! În numărul de vineri 29 aprilie 2005, *Dilema veche* abordează o problemă economică de structură – „Agricultura" – problemă care preocupă aproape jumătate din populaţia ţării. Pe patru pagini au apărut opt articole despre agricultură. Dintre cei opt autori, îl cunosc personal numai pe Mugur Crăciun, pe care îl stimez şi îl apreciez foarte mult, de multă vreme, nu numai de cînd este demnitar. Desigur, o stimez în mod deosebit pe Alina Mungiu-Pippidi, o mare personalitate a vieţii culturale româneşti. Pe ceilalţi şase autori nu îi cunosc şi acest lucru mă întristează. Ca un vechi „lucrător" în agricultură, aveam despre mine buna părere că „am auzit" cel puţin, dacă nu îi cunosc pe cei care ar putea fi desemnaţi ca „lideri de opinie" în probleme agrare. Probabil că am rămas în urmă, iar „liderii" au trecut de mine în viteză, neobservaţi. Nu ştiu dacă din rîndurile de pînă acum s-a simţit că sînt „revoltat". Dacă nu s-a simţit, afirm: Da, sînt profund revoltat. De ce?

Cum este posibil ca într-o asemenea dezbatere găzduită de prestigioasa revistă *Dilema veche* şi intitulată *Agricultura românească în UE*, nici unul dintre autori să nu amintească, barem într-o frază, că în România există un puternic sector al cercetării ştiinţifice, care lucrează exclusiv pentru agricultură şi silvicultură. Institutele de cercetări pentru diferitele sectoare ale agriculturii, silviculturii şi medicinei veterinare, reunite sub cupola Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice (ASAS), reprezintă o uzină ultramodernă, care produce inteligenţă, progres tehnic, progres genetic vegetal şi animal, mecanizare, protecţia plantelor, sănătatea animalelor, eficienţă economică în slujba agriculturii şi a silviculturii. Toată această „uzină" care poartă numele de ASAS face parte integrantă din agricultura românească. Toată această activitate, atît de complexă şi de grea, este dedicată locuitorilor din mediul rural, care trăiesc din munca agricolă şi reprezintă 45% din populaţia României.

Nimeni, niciodată, nu va putea disocia agricultura şi silvicultura, de progresul ştiinţific furnizat de cercetarea ştiinţifică, prin „uzina" ASAS. Oare cei şapte autori (am exclus-o pe A.M.P.) nu ştiu că „Uzina de inteligenţă ASAS" a produs şi produce soiuri de plante agricole capabile de cele mai înalte performanţe cantitative şi calitative? Multe din aceste soiuri au depăşit graniţele ţării şi se cultivă acum în mai multe state ale Uniunii Europene, unde au ajuns ca „mesageri" ai agriculturii româneşti.

Oare nu ştiu că „uzina" a elaborat cele mai moderne tehnologii de cultură a plantelor, tehnologii de nutriţie şi creştere a animalelor, prin care se asigură nu numai un înalt potenţial de producţie, dar şi o calitate superioară a produselor vegetale şi animale?

Ştiu cei şapte autori că metodele de combatere a bolilor, la plante şi animale, elaborate de institutele de specialitate ale ASAS, se aliniază celor mai exigente cerinţe ale UE privind protecţia mediului, a florei şi a faunei utile?

De ce la această dezbatere găzduită în paginile revistei *Dilema veche* nu au fost invitaţi să participe şi reprezentanţi ai ştiinţei agricole şi silvice, fie din ASAS, fie din învăţămîntul superior agronomic? A fost scăpare, o neglijenţă, a cui?

Prin aceste rînduri, care poate nu concordă cu armonia paginilor din *Dilema veche*, nu doresc altceva decît să semnalez opiniei publice existenţa cercetării ştiinţifice dedicate agriculturii, silviculturii şi medicinei veterinare din România, cu o vechime de peste 170 de ani. Acest sector al vieţii ştiinţifice româneşti depune astăzi eforturi supraomeneşti, ca să facă faţă lipsurilor, mai ales celor de ordin financiar. Nimeni din „Administraţia centrală" nu îi vine în ajutor. Toţi se uită miraţi cum se scufundă, la fel ca Veneţia, considerînd probabil că este un fenomen natural.

Nu este, domnilor, un fenomen natural!

Este o neglijenţă care ne va costa scump.

România nu va putea intra în Uniunea Europeană fără agricultură, iar agricultura nu va intra în UE fără un fundament ştiinţific, fără cercetare. Acest fundament ştiinţific se numeşte „Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice" şi are nevoie de sprijin financiar, de laboratoare moderne, are nevoie de înţelegerea şi aprecierea celor care conduc România.

Paul VARGA
membru titular al ASAS

Replici

Scrisoarea Paulei Baciu (nr. 67)

Stimată doamnă Paula Baciu, faptul că fiul dvs. a învăţat bine şi a terminat două facultăţi la stat înseamnă că, de-a lungul formării sale profesionale, a avut dascăli buni şi foarte buni. Nu exagerez.

Trăind vremurile tuturor posibilităţilor, cazurile prezentate de dvs. sînt tendenţioase. S-ar putea să fie cazuri isolate, dar nu acestea reflectă realitatea învăţămîntului românesc.

Rînduri care colcăie de răutate din varii motive necunoscute de mine, dar care sînt părtinitoare. A devenit o modă ingrată în care se urmăreşte cu neruşinare „vînarea" cadrelor didactice, indiferent de pregătirea profesională a individului, din lipsă de altceva se aruncă cu noroi în această categorie: cadrele didactice. Să fim serioşi, să plecăm capul şi să recunoaştem în sinea noastră că există şi alte categorii sociale care primesc cafea, bomboane, carne, sticle cu băuturi fine etc.

Vecina dvs., profesoară de matematică, nu are timp să scrie, fiind ocupată şi cu meditaţiile particulare. Personal, o admir şi consider că face foarte bine că testează copiii. Şi eu aş face la fel, dar pe aici, pe la capătul lumii, unde funcţionez eu, n-am cui să dau meditaţii.

Prea curînd nu cred că veţi lectura în presă o scrisoare de la un profesor care să declare cît cîştigă de pe urma meditaţiilor deoarece...„deh, au salarii mici...". Rectific: au salarii penibil de mici. Părinţi care au cheltuit zeci de mii de lei în trecut şi zeci de milioane de lei în prezent, cu copiii buni la învăţătură, sînt părinţi responsabili. Vă rog să mai întrebaţi şi dvs. pe alţi părinţi care au cheltuit cu copiii lor zeci de mii de lei în regimul trecut nu pentru „şcoală paralelă", ci pentru bilete de tren şi alte mijloace de transport în comun spre internate şi cămine studenţeşti. Şi aici permiteţi-mi o mărturisire cît se poate de sinceră şi care acum figurează la rubrica „de-a rîsu-plînsu": Pe timpul studenţiei mele, prizele în camera de cămin nu funcţionau intenţionat, tot aşa şi caloriferele, drept pentru care aveam o instalaţie pirat cu ajutorul unui reşou, căci era un frig în cămin de scrîşneau dinţii în gură şi încheieturile trosneau la orice mişcare. Pentru această instalaţie pirat de două ori am fost amendaţi cu cîte 500 de lei de fiecare dată. S-a scris ceva asemănător pînă în prezent? *No comment!* Indiferent pe unde ne vor purta paşii istoriei, cîteva aspecte sînt certe: aceşti tineri care pornesc în viaţă cu gust amar, aşa cum afirmaţi dvs., se confruntă cu cîteva aspecte negative, şi anume le lipsesc bunul-simţ şi capacitatea de a se integra într-o disciplină. Se doreşte haos, se doreşte muzică în timpul pauzelor, se pledează pentru cît mai puţine teme şi pentru cît mai puţine lecţii de asimilat, oricine crede că ştie ce înseamnă să fii dascăl, de aici şi practicarea acestei profesii nobile de către amatori, după 1989, se doresc multe lucruri, dar superficiale, se învaţă puţin, chiar foarte puţin. O spun, cu mîna pe inimă, înconjurată de o mică aură de prestigiu, căci eu (fără falsă modestie!) ca dascăl nu concep munca la clasă fără disciplină, fără respect, fără calitate. Ceea ce citesc în presă şi ce văd la TV cu referire la cadrele didactice mă umple de o iritare crescîndă. Şi vina o au părinţii care nu-şi cunosc odraslele, incapabili să le ofere o educaţie ţinînd cont de particularităţile de vîrstă ale copiilor.

Cu un crîmpei de cer albastru şi un strop de rouă din cîmpia bănăţeană,

prof. Diana GLÜCK
Com. Giera nr. 1, Jud. Timiş

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"*

Nr. 62: *„Românul şi automobilul"*

Nea Genu

Nu am avut niciodată automobil. M-am născut undeva prin Capitală şi circul de-atunci pe jos. Colegii mei de generaţie, cei de şcoală sau de muncă, la fel. Scriitorii, oamenii de bine, actorii, chiar şi cei de pe scena politică sau economică, la fel. Cunosc un singur om care merge cu automobilul: Nea Genu. Pentru el, chiar şi cînd doarme, automobilul e mijlocul de transport uzual. Sinapsele sale sînt probabil căi rutiere pentru automobilul gîndurilor sale.

Dar cine este Nea Genu? Oficial, în actele de stare civilă şi de competiţie este trecut ca Eugen Ionescu Cristea. Are o vîrstă respectabilă, vîrsta la care alţii au uitat de mult senzaţia pe care ţi-o dă forfecarea pedalierului şi bucuria deplasării către oriunde printr-o simplă apăsare a acceleraţiei... Dar mai ales Nea Genu este omul care a înţeles că automobilul nu e „maşină". Pentru noi ăştia, simpli utilizatori de autoturisme, maşina e preţul pe care-l plătim nevoilor, obsesiilor sau orgoliilor noastre. Pentru el, automobilul reprezintă întruchiparea perfecţiunii, dovada vie a geniului (mecanic) uman. Acest bărbat nu va privi niciodată un nou model scos de pe porţile vreunui celebru producător ca pe un „aspirator de femei" sau ca pe o „bestie mecanică". El va arunca o privire rapidă exteriorului şi apoi, cu conştiinciozitate, îşi va pune centura de siguranţă, „va da o cheie" şi ne va lasă „cu ochii-n soare". După un timp, pe cei mai mulţi îi va plictisi cu lungi (dar pertinente) comentarii despre cum se comportă respectivul vehicul.

După un timp şi cîteva strîngeri de mîini, fiecare se va sui la volanul pe care şi l-a permis; Nea Genu se va îndepărta pe propriile-i picioare.

Doar el va ajunge acasă cu automobilul curgîndu-i în vene.

Noi, ceilalţi, cu el în gînd...

Zomir DIMOVICI
(un doritor de automobil, pentru care Nea Genu nu este un om, ci o experienţă de viaţă!)

N. red.: Sîntem cîţiva care ştim – încă de pe vremea cînd Bucureştii nu aveau semafoare la răscruci – cine este Eugen Ionescu Cristea.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cartea de consum**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.000 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 317.23.94.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Individualism *all'italiana*

În amintirea profesorului Vito Grasso, fost director al Institutului Italian de Cultură

„Economia italiană merge mai prost decît alte economii europene, pentru că e prea multă birocraţie", constată oamenii de afaceri. „Autostrăzile noastre sînt mai proaste decît cele din alte ţări europene", spun automobiliştii italieni. „Sistemul nostru de sănătate este mai prost organizat decît în Austria sau în Germania", afirmă cetăţenii. „N-avem o politică externă dinamică, asemenea altor ţări europene; Italia trebuie să-şi găsească locul în Europa şi în lume", apreciază unii analişti. „Italia este codaşă în aplicarea normelor şi recomandărilor UE", avertizează, din cînd în cînd, cîte un birocrat de la Bruxelles.

Exemplele ar putea continua şi, în conversaţiile de tot felul cu italienii, comparaţia defavorabilă cu „Europa" revine aproape obsesiv. Şi nu numai în conversaţii. Dacă ceva şchioapătă, jurnaliştii scot repede la iveală o retorică pe care, în România, o folosim zilnic: „cînd o să intrăm şi noi cu adevărat în Europa?". La început am fost surprins să constat asemenea „complexe" la cetăţenii unei ţări care *este, de la început,* în Europa, în G 8, în NATO, în OCDE şi în tot ceea ce pentru noi, locuitorii fostului lagăr socialist, seamănă cu raiul pe pămînt. Surprinderea nu mi-a trecut nici cînd prietenii mei italieni m-au avertizat: „nouă ne place să ne lamentăm, nu ne lua în serios, de fapt ne merge mai bine decît o spunem". Întotdeauna mi s-a părut că expresia caragialiană „de la binele ţării atîrnă binele nostru" este valabilă, pentru felul de a gîndi al italienilor, exact în forma ei răsturnată: „de la binele *fiecăruia dintre noi* atîrnă binele ţării". Într-o clasificare după criteriul „individualism *vs* colectivism" realizată la începutul anilor '80 de Geert Hofstede şi devenită de-acum clasică, Italia este plasată pe locul 4 la „culturi individualiste". Probabil că ceea ce s-a numit „miracolul economic italian" din anii '60 îşi are explicaţia tocmai în această trăsătură distinctivă. În orice caz, transformarea Italiei postbelice dintr-o ţară slab dezvoltată şi patriarhală (şi pe deasupra învinsă în război) într-o societate modernă cu o economie puternică (dar fără a-şi pierde farmecul tradiţional) a fost posibilă tocmai datorită felului de a gîndi şi de a se comporta individualist, pornind „de jos în sus"; de la nevoile familiei, ale comunităţii apropiate, ale locului, şi ajungînd abia apoi la „nevoile ţării". Sistemul economic italian se bazează pe întreprinderile mici şi mijlocii, eficiente şi flexibile, pornite din iniţiative individuale conectate pe plan local şi regional. Intervenţiile statului – uneori excesive – au condus mai degrabă la eşecuri şi, în orice caz, au stîrnit veşnicele nemulţumiri ale micilor întreprinzători, care spun, în general, că rolul Guvernului este să-i lase să lucreze şi să nu le ceară impozite prea mari: „ştim noi mai bine ce să facem cu banii". Paradoxal, tocmai acest individualism a generat dorinţa de a se implica în fapte comunitare: *l'associativismo,* adică organizaţiile neguvernamentale de tot felul (de la cele caritabile la cele culturale), reprezintă o dimensiune importantă şi extrem de activă a societăţii italiene. Simţul proprietăţii şi al valorii individuale îi îndeamnă pe oameni să pună în comun „ce e al lor" pentru a fi şi mai eficienţi, să le ofere altora ce le prisoseşte, ori să-şi dedice timpul liber unor cauze nobile nu numai din generozitate, ci şi pentru a se realiza *ca indivizi.*

Altminteri, o stereotipie pozitivă pe deplin verificabilă empiric arată că Italia este ţara unde se trăieşte bine, unde *la dolce vita* e o realitate curentă: de la gastronomia inepuizabilă, la maşinile Lamborghini şi Ferrari *(à propos,* aceste firme glorioase pe plan global provin, şi ele, din iniţiativa şi ambiţia unor indivizi care au înfiinţat, cu decenii în urmă, nişte mici ateliere mecanice), de la plăcerea ornamentaţiei (vizibilă şi în casele oamenilor obişnuiţi, şi în palate, şi pe străzi), la modă, italienii cultivă frumuseţea şi rafinamentul vieţii. Şi, mai ales, *la serenità,* seninătatea: în Italia se trăieşte cu pasiune şi cu plăcere, *la vita è bella,* nu-ţi rămîne decît să o descoperi fără tensiuni, punîndu-ţi în joc întreaga fantezie. Scenele de film în care cîţiva italieni se ceartă gesticulînd şi vorbesc agitat toţi în acelaşi timp pot crea impresia de nervozitate; fals, e doar pasiune. Şi apoi, italienii sînt, în general, autoironici, îşi descriu cu mare haz defectele, iar limba italiană este extrem de bogată şi subtilă cînd e nevoie de ironie. Cît despre calităţile lor „ca naţiune", întotdeauna mi s-a părut că mîndria de a fi italian porneşte tot de la o dimensiune individuală: este orgoliul unor indivizi care au construit o ţară, iar nu sentimentul fatalist că o ţară binecuvîntată „a dat sens" existenţelor individuale.

Mi s-a părut de multe ori că România a ratat, în tranziţie, lecţia italiană, care în mod sigur ne-ar fi folosit. După decenii (dacă nu chiar secole) de colectivism, ne-ar fi prins bine modelul de individualism italian, bazat pe temperament şi pe un simţ

natural. Şi, mai ales, datorită multelor asemănări dintre „noi" şi „ei", ar fi fost o lecţie mai accesibilă decît individualismul anglo-saxon, axat mai degrabă pe reguli şi pe raţionalitate.

Poate că în vreun atelier de reparaţii mecanice din România zace un viitor Ferrari. Mă tem însă că ne vom mai mîndri multă vreme cu marea industrie creată de Statul român...

Roma, Bucureşti, 21-22 mai

cu dilema la croitor

Din 150 de tineri chestionaţi nu de mult, aproape 80% au avut mari greutăţi cu transformarea leilor vechi în lei grei. Ei sînt cei ce vor conduce România de mîine. Ce ziceţi de chestia asta?

Nu-i uşor să transformi paispe pisici jigărite într-un leopard, aşa că nu sînt prea mirat de lipsa interesului matematic al viitorilor noştri conducători pentru o monedă care şi-a trăit traiul şi şi-a mîncat mălaiul.

Pe de altă parte, dacă socotim că ne tragem dintr-un neam care încă acu' 100 de ani îşi instruia recruţii nu cu „stîng, drept, stîngul", ci cu „ăl cu paie, ăl cu fîn" (căci, neobişnuiţi cu diferenţierea papainoagelor, infanteriştilor mioritici li se legau la jambiere smocuri de cereale diferite, întru deprinderea pasului de defilare), n-ar trebui să intrăm în panică. Analfabeţii de azi vor fi, oricum, doctoranzii de mîine.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Povestea bobocilor de raţă şi economia de piaţă

Într-un sat săsesc la originea sa, o ţărancă română îi aduce vecinei sale săsoaice o poală de boboci de raţă de-abia ieşiţi din găoace: „Ia şi matale cîţiva, că eu am prea mulţi – o îmbie româna. Nu sînt greu de crescut şi să vezi ce bine o să-ţi prindă mai încolo". Săsoaica refuză politicos, apoi tot mai hotărît: „Mulţumesc, dar nu am nevoie" – explică ea. Apoi, la insistenţele vecinei, numără bobocii de raţă, intră în casă şi se întoarce cu banii potriviţi pentru a plăti cadoul. Este rîndul româncei să se împotrivească. Pînă la urmă, schimbul are loc, săsoica acceptînd bobocii de care nu avea nevoie, iar româna primind banii pe care nu îi dorea. „Vă daţi seama, dacă primeam fără să plătesc – îmi explica în particular săsoaica – cine ştie ce mi-ar fi cerut altă dată. Aşa sîntem chit!"

Povestesc această întîmplare de cîte ori vine vorba despre schimb, căci ea ilustrează cum nu se poate mai bine o diferenţă veche poate nu de cînd e lumea, dar prezentă în toată lumea: aceea dintre schimburile „tradiţionale" de daruri, care antrenează reciprocitatea între persoane (ţi-am dat ceva acum, îmi dai şi tu ceva altă dată) şi schimburile „moderne", de mărfuri, care antrenează paritatea între obiecte (ţi-am dat ceva în valoare de atît, îmi dai în schimb altceva de aceeaşi valoare sau valoarea respectivă în bani). Întîmplarea mai evidenţiază însă şi altceva, de care sîntem mai puţin conştienţi în societăţile noastre puternic mercantilizate: faptul că schimbul nu este doar un mijloc, ci şi un scop. El nu foloseşte doar pentru a schimba ceva util între două persoane, ci şi pentru a crea sau păstra o relaţie utilă între acele persoane. Din punct de vedere pragmatic, schimbul între cele două vecine este unul total ratat, inutil, căci una dintre persoane nu vroia să vîndă, iar cealaltă nu avea nevoie să cumpere. De ce au făcut atunci schimbul? Simplu, pentru că erau vecine şi, conştient sau nu, vroiau să rămînă în bune relaţii de vecinătate, iar un refuz net de o parte sau de cealaltă ar fi însemnat şi o periclitare a relaţiei comune. Un astfel de schimb aparent inutil îşi are utilitatea sa socială: întreţine o relaţie socială care îşi va dovedi utilitatea în alte situaţii.

Mi-am adus aminte de această întîmplare urmărind cîteva zile în şir „comerţul" lui O. şi M., un cuplu dintr-un sat de munte unde am tras în gazdă pentru o săptămînă. După căutările febrile postdecembriste, după „afaceri" şi „ţepe", după mers prin străinătate în căutare de muncă şi bani, cei doi şi-au deschis un mic magazin dublat de un mic bar la stradă, în ograda propriei gospodării. Cartierul, în care locuiesc, este unul sărac, de zidari care se tocmesc cu lucrarea pe unde apucă, aşa că O. şi M. vînd pe datorie – ca toţi ceilalţi mici negustori din sat, de altfel. Ca şi ei, şi-au calculat ce rabat comercial pot să pună şi mai ales plafonul pînă la care pot da pe credit fără să blocheze afacerea. La început acesta era în jur de un milion de lei, astfel încît iarna, cînd lumea nu mai avea deloc bani şi ar fi cumpărat doar pe credit, au fost nevoiţi să închidă de cîteva ori. Acum pot merge pînă la cîteva zeci de milioane, aşa că funcţionează tot timpul. Mai mult, cu banii strînşi, îşi construiesc un magazin mai mare peste drum, în ograda socrilor, şi vor să diversifice gama de produse, astfel încît toată lumea de pe uliţa lor să cumpere tot ce are nevoie, doar de la ei. Pe de altă parte, devenind clienţi mai serioşi, pot să ia la rîndul lor pe credit de la en-gros-ul din oraş, ce depinde şi el în mare măsură de miile de buticari de sat ce se aprovizionează doar de acolo. Aproape generalizat la bază, sistemul de „dat pe datorie" se subţiază către vîrf, dar pătrunde totuşi în „sistemul de piaţă".

Sîmbăta, cînd se întorc echipele de zidari acasă de la lucru, O. şi M. tocmesc lăutarul din vecini, scot bere şi mici la „bufet" şi, cum acesta este chiar în capul uliţei, „înainte de a ajunge omu' acasă cu banii de o săptămînă, îşi lasă jumate la noi". Şi astfel îşi recuperează periodic datoriile de peste săptămînă. Pe de altă parte, femeile, care sînt de regulă casnice, se tocmesc de cu toamna, cînd încep să nu mai aibă bani, să le lucreze la vie sau la grădină în anul următor. Sînt trecute „la caiet" şi primesc marfă pe credit pînă la primăvară. Acum tocmai aveau zece femei la săpat via, dar numai uneia, care avea nişte probleme cu copilul, i-au dat banii pe zilele-muncă, celelalte au fost bifate de la caiet.

M. îi mai duce pe zidari cu maşina prin satele sau oraşele învecinate pe unde au de lucru, le mai găseşte o comandă şi mai cîştigă astfel un ban şi din aceste activităţi. Uneori, cînd clientul zidarilor vrea şi factură, le face contractul pe firma lui şi îşi reţine doar banii de impozite, zidarii fiind toţi lucrători la negru. Cînd este vorba însă de „agroturism" (cei doi au şi o astfel de afacere), nici lui O. şi M. nu le trece prin cap să plătească impozit la stat, iar, la o adică, vecinii stau martori că eventualii turişti „sînt rude dom'ne, le ştim noi!".

Mirosind că este un vad bun, un orăşean mai bogat şi-a deschis la un moment dat un butic identic în capătul celălalt al uliţei. A dat pe credit şi a vîndut sistematic puţin mai ieftin decît O. şi M. În cîteva luni a dat însă faliment, căci aproape nimeni nu i-a returnat banii daţi pe datorie. „Noi l-am lăsat, că ştiam că aşa o să se întîmple – îmi explică O. Nouă nu ar îndrăzni să ne facă aşa ceva, chiar dacă mai întîrzie ei uneori. Ştiu însă că pînă la urmă tot de noi se lovesc, că au nevoie ba de una, ba de alta şi pot să aibă încredere că îi ajutăm. Cu un străin nu te pui însă la ham... Acum, chiar dacă în centru zahărul, de pildă, e mai ieftin cu două, trei mii de lei, tot de la noi vin să cumpere, că ştiu că altă dată n-or să aibă nici un ban şi pot să ia zahărul de la noi acum şi să-l plătească la vară. Dacă îl prind că ia de acolo, gata nene, du-te şi cumpără de acolo! Ce, eu sînt bun numai cînd nu ai bani?"

Schimburile de piaţă, cu parităţi de moment, se combină astfel cu schimburi reciproce pe durate lungi, care se bazează pe credibilitatea partenerilor. O credibilitate care nu are însă nimic sentimental în ea, în care partenerii se pîndesc permanent unul pe altul, negociază, cedează cînd e cazul şi trişează oricînd se poate. Cu toţii ştiu însă că trebuie să lase loc de bună ziua, să păstreze o relaţie deschisă şi să-şi asigure un minim de credibilitate. Această „economie" hibridă este clar un simptom de disfuncţionalitate a „economiei de piaţă" ca la carte. Mă întreb însă dacă nu cumva are şi o funcţionalite socială perenă, de întreţinere a unor forme de „reciprocitate între persoane" care prind totdeauna bine...

ţinerea de minte

„...întotdeauna e greşit să explici fenomenele ce se produc într-o ţară pur şi simplu prin caracterul locuitorilor ei, căci fiecare locuitor are cel puţin nouă caractere: un caracter profesional, unul naţional, unul statal, un caracter de clasă, unul geografic, unul social, unul conştient, altul inconştient şi poate mai are şi un caracter particular; el le întruneşte, dar ele îl dizolvă, aşa că de fapt el nu este decît o mică albie scăldată de aceste numeroase pîrîiaşe care pătrund în ea şi se scurg apoi, pentru a umple împreună cu alte pîrîiaşe, o altă albie. De aceea fiecare locuitor al pămîntului mai are şi un al zecelea caracter şi acesta nu e altceva decît fantezia pasivă a spaţiilor goale; aceasta îi permite omului orice afară de un singur lucru: să ia în serios ceea ce fac celelalte cel puţin nouă caractere ale sale şi ceea ce li se întîmplă deci cu alte cuvinte, nu-i permite să ia în serios tocmai ceea ce ar trebui să umple spaţiul gol."

(Robert Musil, *Omul fără însuşiri)*

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Preşedintele parior şi politica internă

Traian Băsescu a promis că va fi un preşedinte jucător. În criza ostaticilor s-a dovedit chiar mai mult: un preşedinte parior. Un *gambler* care de această dată a cîştigat. Imaginile cu Marie-Jeanne Ion strîngîndu-l în braţe pe aeroport vor rămîne agăţate de imaginarul popular. Băsescu iese cum nu se poate mai bine din această criză. A lăsat imaginea unui oficial care nu numai că nu fuge de responsabilităţi, dar îşi asumă mai mult decît cele la care îl obligau legea şi funcţia; şi asta în condiţii dramatice, cînd deciziile sînt cruciale şi pentru soarta unor oameni, dar şi pentru viitorul politic al celui în cauză.

Nimic nu îl obliga să procedeze aşa. Nefiind o situaţie acoperită de practica legală sau cutumiară, centrul de gestionare a situaţiei putea să fie la de bine la Ministerul Apărării sau la Externe, cu avantajul evident că, dacă ieşea prost, şeful statului nu răspundea deschis şi direct de consecinţe.

E momentul său de glorie şi odată criza terminată, Băsescu trebuie să se întoarcă spre politica internă. Cea care, se vede, îi face tot mai puţină plăcere. Spre deosebire de criza ostaticilor, în politica internă trebuie să încaseze lovituri pe barba altora. De pildă, pe barba vicepremierului Seculici, implicat într-o schemă clasică de făcut afaceri cu banii statului, în regim preferenţial. Seculici este reprezentantul tipic al acelei categorii de activişti de partid care amestecă afacerile cu politica, avînd o frumoasă carieră în ambele şi nefăcînd prea clar diferenţa între cele două domenii. Seculici este rudă şi apropiat al lui Traian Băsescu. E cel mai important caz în care retorica anticorupţie a preşedintelui este pusă la încercare. Doar mazilirea publică, cu menţionarea expresă a cauzei – imoralitate publică a lui Seculici – poate salva onoarea de campion anticorupţie a lui Traian Băsescu. Altfel, retorica anticorupţie ar arăta tot ca un pariu: am spus, dacă iese bine, dacă nu, asta este.

Alte bătăi de cap vin dinspre Guvern. Nemulţumit de intervenţia după inundaţii şi de pseudo-soluţia în problema medicamentelor, Băsescu s-a arătat implicit enervat de ideea că alţii strică şi el va plăti borcanele sparte. Pentru că este artizanul acestui guvern. El l-a făcut posibil prin victoria în alegeri şi prin insistenţa de după scrutin. Populaţia identifică puterea ca pe un tot unitar cu Băsescu în frunte. Şi nici nu este în stilul său să uziteze de veşnica scuză a preşedinţilor români: nu îmi permit atribuţiilor postului. Oricum, i se va putea replica foarte uşor: păi, bine, domnule, ai spus că vei fi un preşedinte jucător, implicat.

Nu cred că pe Băsescu îl pîndeşte pericolul să forţeze Constituţia. Sînt ridicole vocile agitate ale unor personaje din stenograme, ca Năstase sau Severin, care deplîng acum soarta democraţiei româneşti. Văzîndu-se departe de Cotroceni, pesediştii tind să interpreteze Constituţia ca şi cînd preşedintele României ar fi un fel de bibelou ales prin vot universal şi direct ca să apară în pozele cu vitrina Palatului Cotroceni. Nici pe departe, Constituţia este ambiguă, dar îi dă preşedintelui puteri de coordonare, problema este că atribuţiile îi sînt suprapuse peste cele ale şefului guvernului, fiind un fel de supervizor al executivului („veghează" este termenul gingaş şi inept din Constituţie). Pentru că unul doar veghează, deşi răspunde politic, iar celălalt este numit de primul, dar are puteri reale mai mari, tensiunea dintre palatele Cotroceni şi Victoria este prinsă în Constituţie. În 2003 am susţinut că s-a pierdut prilejul ca modificarea Constituţiei să schimbe ceva în această problemă fundamentală a sistemului politic. Din contră, noua Constituţie încurcă şi mai mult situaţia, menţionînd expres că preşedintele ales direct nu îl poate revoca (art. 107) pe premierul pe care el îl „desemnează", şeful unui guvern „numit" tot de preşedinte. Probabil că Emil Boc regretă acum cerbicia cu care s-a bătut atunci pentru această idee.

Constituţia este deci şi ambiguă, şi ilogică în baza sa teoretică (de ce alegem direct un preşedinte cu puteri neclare?; la această întrebare pot răspunde doar inteligenţe juridice luminate dincolo de înţelegerea comună, ca Antonie Iorgovan). În realitate, puterea preşedintelui depinde de influenţa sa politică reală asupra Guvernului. Una peste alta, Băsescu este condamnat să se înţeleagă cu Călin Popescu Tăriceanu, cîtă vreme PNL îl susţine pe acesta. Altfel, poate ajunge în situaţia lui Emil Constantinescu căruia Radu Vasile nu îi mai răspundea la telefon. Dar dacă va trata şi această problemă în stil de parior – totul sau nimic – s-ar putea să descopere că e mai greu să te înţelegi cu foştii amici din campania electorală decît cu teroriştii arabi.

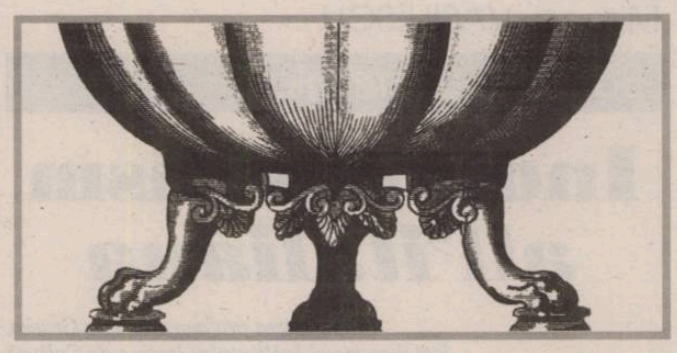

presa despre...

Adevăruri şi unanimităţi

„Cine a forţat OK-ul, antiteroriştii români sau emisarii lui Allah? Ne lovim doar de fragmente de adevăr întrezărite prin fantele unor declaraţii contradictorii. Întreaga istorie seamănă cu duhurile din Lampa lui Aladin: nu ies oricînd şi la comanda oricui. Ştim doar că pot face minuni dacă Lampa e frecată cu bună-credinţă de mîini pricepute. Poate că ne va spune Traian Băsescu despre ce fel de duhuri e vorba, la fel ca duminică, în *prime-time*. Deocamdată, clarvăzătorii noştri politici au detectat numai spirite rele: fosta Securitate şi lumea arabă, servicii de spionaj plătite cu închiderea ochilor la afaceri necinstite, alerta generală a unor bogătaşi în şalvari rezidenţi în România, cărora un mizilic de răpire le-ar fi dat peste cap un biznis prosper, în fine, dar nu cei din urmă, politicienii noştri care au avut nevoie de purgatoriul celor patru tineri pentru a afla ce membri îngrozitori s-au pripăşit pe lîngă partidele lor." (Radu Călin Cristea, *Averea*).

„Aş vrea să amintesc tuturor cetăţenilor că au dreptul la adevăr. La tot adevărul, chiar dacă el ne-ar pune într-o lumină cît se poate de proastă. De-a lungul ultimilor 16 ani am fost prea mult manipulaţi ca să mai credem cu seninătate în prima versiune oficială. E o mare uşurare pentru noi toţi că-i avem din nou alături pe compatrioţii noştri sechestraţi de atîta vreme. Dar va fi la fel de bine să avem alături, din nou, şi adevărul." (Mircea Cărtărescu, *Jurnalul naţional*)

„30 de secunde. De atîta au avut nevoie cele două Camere ale Parlamentului României pentru a trimite 800 de militari în războiul din Irak. «Vă rog, luări de cuvînt dacă sînt... Înţeleg că nu sînt», concluziona Nicolae Văcăroiu, în 19 iunie 2003. Stenograma consemnează că proiectul de hotărîre privind expedierea a 678 de militari în Irak «a fost adoptat în unanimitate» de către parlamentari şi fără nici o dezbatere. O săptămînă mai tîrziu, aleşii aprobau solicitarea şefului statului, Ion Iliescu, de suplimentare a trupelor din aceeaşi zonă.«Doreşte cineva să participe la dezbateri? Nu sînt doritori», încheia Valer Dorneanu scurta digresiune. S-au înregistrat 481 de voturi pentru, nici un vot împotrivă şi nici o abţinere (...). Consensul a fost unul întru nepăsare. Acum, partidele au mirosit că problema irakiană are impact electoral. Dramatica experienţă a celor trei ziarişti români răpiţi la Bagdad a sensibilizat opinia publică, aprinzînd reflectoarele şi asupra trupelor româneşti «de ocupaţie» din Irak, cum spunea chiar Traian Băsescu. Drept urmare, dezbaterea care ar fi trebuit să aibă loc în urmă cu doi ani s-ar putea consuma, în Parlament, zilele acestea. Vom asista, cu siguranţă, la o înverşunată competiţie între partidele parlamentare, dornice să se prezinte grijulii, responsabile, lucide." (Rodica Ciobanu, *Gândul*) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

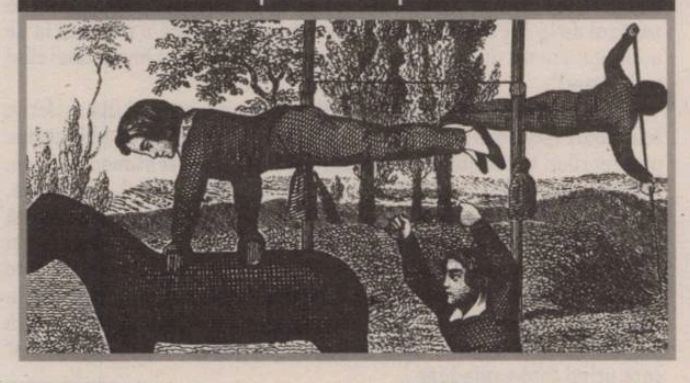

Of, Industria mea...

Scriu pe bani. Mi-a fost greu să pun cuvintele astea pe ecran. E o mărturisire pe care n-o s-o auzi cu una, cu două, din partea unui jurnalist. Toţi avem însă un obicei bizar: odată pe lună trecem pe la casierie. Acolo un reprezentant al capitalului ne dă un plic alb. Îl luăm. Şi toţi ştim ce e înăuntru: valori morale mici şi puteri de cumpărare (relativ) mari. După priceperea fiecăruia într-ale negocierii şi, oarecum, opinia publicului c-ar merita.

Nu e nimic imoral în asta – se numeşte salariu. Şi totuşi, părerea noastră despre noi rămîne îngheţată la epoca de voluntariat a lui 1990: scriem din raţiuni mai înalte decît banii. Potrivit acestei scheme naive, scriem să schimbăm lumea, nu mobila. Să mutăm munţii din loc, nu maşina din magazin în faţa casei. Să îndreptăm nedreptăţile, nu să ne îndreptăm spinarea încovoiată pe plaja de la Miami. Într-un cuvînt, scriem pentru ceilalţi, nu pentru noi.

Ceilalţi? Să fim serioşi: poporul invocat în textele noastre e de fapt o combinaţie de date demografice: procent urban, rural, venituri, educaţie, obiceiuri de consum. Norodul acela, unic şi indivizibil, doamnelor şi domnilor, nu mai există decît în cărţile de istorie (proaste, dar avizate de MEC) şi cele de bucate (cu mult colesterol). Naţiunea e o sumă de interese niciodată convergente: angajaţii nu vor să plătească taxe, în vreme ce profesorii aşteaptă degeaba salariile mărite. Patronii vor să poată da oamenii afară mai uşor, în vreme ce lucrătorii ar face din asta o crimă, de s-ar putea. Mai rău: naţia, noţiune eterică definită de suma valorilor comune, e înspăimîntător de greu de iubit. Manele, Andreea Marin, mămăligă şi sarmale: ce te faci cu un astfel de buletin de identitate? Unde să-l scoţi şi să-l fluturi ca pe o batistă? În ce gară a *rebranding*-ului de naţiune? La plecarea cărui dracu'tren?

Aşa că vă spun sincer: scriu pe bani. Sau contra plată – la *Dilema veche*, de exemplu, accept o monedă mai grea decît leul vînjos: orgoliul. Ei, da, cu asta te poţi da mare în cartierul literelor strîmbe şi interesate în care-a ajuns jurnalismul românesc. E echivalentul blugilor de firmă şi a ceasului neapărat elveţian şi obligatoriu imprecis, că de-aia e făcut de mînă la Basel...

„Vorbeşte, băăăă, pentru tine!" – e replica pe care o aştept şi o merit de la ultimii confraţi care-au rămas fideli presei educative şi luptătoare pentru binele societăţii.

Şi totuşi, încă o dată, americanii au dreptate. I-am aşteptat să ne ocupe şi să ne dea libertatea presei, adică adevărul. Cînd colo, am aflat că viziunea asta a decedat încă din anii '70 şi că oricum n-avem nici o şansă să ne alegem cu o *Pravda* pe invers, subvenţionată de forţele sănătoase ale pieţei. Nici vorbă: presa rămîne o industrie producătoare de bunuri culturale. Adevărul e doar unul dintre ele – şi chiar şi pe el se poate pune un preţ. Tocmai pentru că nu există mereu muşterii pentru adevărul tău, care nu seamănă cu al celuilalt. Şi poate şi pentru că plăcerea alegerii e în natura umană...

Unii zic (după studii, nu după ce li se năzare) că omul tinde să ia din media exact ce se potriveşte cu ce crede el. Nimeni nu-l condamnă pentru asta pe acel individ, care formează, prin simplul gest al aşezării pe canapea, Audienţa. În schimb, se găsesc destule plutoane de execuţie verbală pentru producătorul acestui adevăr. Pentru manufacturierul de minciuni relative, cu o piaţă din ce în ce mai largă. Pentru constructorul de *entertainment* vizual, pentru fabricantul de decoruri, în spatele căruia găseşti adesea aerul rece şi curat al deşertului moral. Kalahari de Dîmboviţa, acum accesibil şi cu excursii organizate.

Presa s-a împărţit deci. Unii trăiesc în Regatul Moralei. Alţii în Împărăţia Audienţei. Cîţiva vegetează în Republica Finanţelor. Şi o mînă de pionieri încearcă să colonizeze Vestul Sălbatic al Nişelor. Între ei, o masă de proletari îşi caută viza şi chemarea...

Vreţi să ajutaţi presa, domnule Public? E o singură metodă: ţineţi minte reclama din emisiunea sau ziarul preferat şi mergeţi să cumpăraţi produsul. Aşa veţi ajunge, din clientul nostru, stăpînul nostru.

BARBURISME

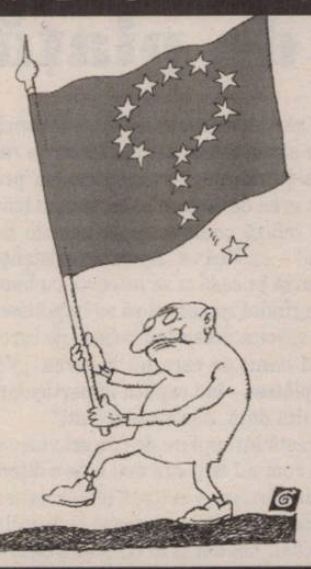

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ţări inexistente

În ultima săptămînă, fotografiile lui Saddam Hussein spălîndu-şi rufăria de corp au fost mult mai discutate decît evenimentele din Valea Fergana. Uzbekistanul e departe, departe de Bucureşti şi Budapesta, dar aproape de Afganistan, unde trupele NATO sînt angajate în ceva care seamănă foarte bine cu un război, şi de Kirghizstan, unde nu de mult s-a întîmplat ceva care a semănat foarte mult cu o răscoală, înăbuşită în sînge. Aici, la noi, veştile venite de acolo sînt vătuite de distanţă şi de absenţa şirului de cunoştinţe necesare pentru înţelegerea corectă a situaţiei. Pe lume sînt ţări parcă inexistente, pînă cînd nu apar acolo sute de morţi ca urmare a unor acţiuni violente. Aşa a aflat lumea că există pe hartă oraşul Andijan, unde în a doua săptămînă a lunii mai, procesul a 23 de militanţi din mişcarea religioasă Akramia era pe cale de a se încheia cu sentinţe grele pentru cei judecaţi. Pe 12 mai, mai multe mii de manifestanţi s-au adunat în faţa tribunalului. Şoferii autobuzelor, care i-au adus acolo, au fost arestaţi. Spre miezul nopţii, o mulţime dezlănţuită a luat cu asalt cazărmile din Andijan, soldaţii nu s-au opus, răsculaţii le-au luat armele şi s-au îndreptat spre puşcărie, unde i-au eliberat pe deţinuţi. Următoarea ţintă a fost sediul administraţiei *(khakimiat)*, ocupat, de asemenea, fără victime. Dimineaţa a fost organizată o manifestaţie, unde se cerea demisia preşedintelui Islam Karimov şi eliberarea şefului organizaţiei Akramia, condamnat la 17 ani de detenţie pentru organizarea atentatelor de la Taşkent din 1999. De data aceasta, Puterea a trecut la acţiune: manifestanţii au fost încercuiţi de blindate, s-a deschis focul. Din acest punct e aproape imposibil de restabilit un adevăr posibil de cuantificat. S-a tras în plin şi au murit oameni: bărbaţi, femei, copii. Numărul morţilor oscilează între cifra oficială, 167, şi cea avansată de insurgenţi – cîteva mii. Se vorbeşte despre gropi comune, centrul oraşului e închis cu pază militară. Armata şi serviciile secrete îi caută pe gazetarii prezenţi la faţa locului, televiziunea transmite cîntece şi dansuri folclorice. Canalele ruseşti nu dau nici o informaţie. Valea Ferganei este complet izolată şi se poate spune că răscoala de la Andijan este zdrobită.

Acei uzbeci din piaţă care au reuşit să evite represaliile s-au refugiat în ţara învecinată, în Kirghizstan: cinci zile graniţa a fost deschisă, pe urmă s-a închis. În Kirghizstan a ajuns şi Turnsunbai Nazarov, unul dintre cei 23 de militanţi din procesul de la începutul evenimentelor: e tras la faţă şi epuizat, după 11 luni de puşcărie şi 8 luni de interogatoriu, cînd a fost necontenit bătut.

Preşedintele Karimov a declarat că acţiunile lui împotriva manifestanţilor, oricît de sîngeroase, se înscriu în lupta generală împotriva terorismului, că manifestanţii sînt reprezentanţii mişcărilor islamiste radicale, ei cheamă la luptă împotriva „evreului Karimov" care a „adoptat metodele statului Israel colaborînd cu ţările păgîne cum sînt Statele Unite". Evreu sau nu (de fapt, nu), Karimov este un tiran aproape perfect, exercitînd o presiune insuportabilă asupra unei societăţi sărace şi sărăcite: dictatura exercitată de el a determinat apropierea între cercurile islamiste şi mediile populare exasperate de şomaj, de absenţa libertăţilor, de corupţia generalizată. Dar, cred specialiştii, nu există condiţii pentru organizarea unei contestaţii în stare să pună în pericol ordinea constituită.

Şi în timp ce ministrul de Externe britanic, Jack Straw, cere „o anchetă internaţională independentă" asupra evenimentelor din Andijan (împuşcarea civililor neînarmaţi), la Washington reacţiile sînt atît de reţinute, încît par inexistente. Condoleezza Rice i-a cerut preşedintelui Karimov „să adopte reforme pentru a face ca sistemul să fie mai deschis", iar Richard Boucher, purtătorul de cuvînt al Departamentului de Stat, şi-a dorit „o anchetă credibilă şi transparentă". Există informaţii conform cărora Statele Unite transferă prizonierii din Afganistan în Uzbekistan, unde metodele de tortură sînt suficient de dure pentru a obţine informaţiile necesare acţiunilor lor. Susţinut de Pentagon, Islam Karimov citeşte probabil destul de amuzat avertismentele occidentale.

Ca orice lucru bun de pe lume, democraţia nu se găseşte în cantităţi îndestulătoare. E suficientă pentru a asigura curăţenia izmenelor lui Saddam, nu şi viaţa cetăţenilor din Uzbekistan.

globul cubic

O înmormîntare

Lui i-ar fi plăcut: Johnnny şi Laetitia, „Schmoll" (Eddy Mitchell), Carlos, Enrico, Nicoletta şi ceilalţi, îmbrăcaţi toţi în alb, la Paris, dansînd swing în piaţa din faţa bisericii Saint-Germain-des-Prés, în timp ce orchestra New Orleans asigura muzica, exact ca în anii '60...

Miercuri, 18 mai, funeraliile lui Eddie Barclay – celebru producător de discuri, în reputaţia căruia intră şi lansarea şi părăsirea multor vedete ale muzicii de divertisment – au fost cea din urmă „sărbătoare albă", veselă; au încercat ca totul să fie întru totul asemănător seratelor organizate de cel decedat, în vesela sa viaţă de la Cap Camarat. El a murit săptămîna trecută, la 84 de ani. I-ar fi plăcut, pentru că aşa şi-a dorit şi aşa şi le-a organizat el. Şi pentru ca să nu existe vorbe, bîrfe şi contestaţii, a semnat împreună cu prietenul său, cîntăreţul Carlos, un act: „Am decis ca acela dintre noi care va supravieţui celuilalt să organizeze o sărbătoare foarte veselă la funeralii". Aşa s-a şi întîmplat: „După dansul şi orchestra New Orleans, o să bem un pahar de şampanie şi o să mîncăm la vila Castel, iar diseară ne vedem cu toţii la Saint-Tropez".

Cum scrie reporterul de la *Le Monde* (20 mai 2005), nu toţi invitaţii erau catolici, şi tinereţea lor bronzată era destul de şifonată, albul – uşor fanat, pe costume şi pe feţe, gloriile – un pic răscoapte, dar important e că familia s-a adunat, cei de la Saint-Tropez şi celebrităţile din Paris din anii '50, '60, '70 lansaţi sau susţinuţi de Eddie. „A murit soarele", cînta Nicoletta în biserică şi microfoanele răspîndeau sunetul pînă departe, „Soarele nu moare niciodată", îi răspundea părintele Olivier Ribadeau-Dumas, în parohia sa invadată de profesioniştii spectacolului.

La microfon, în faţa altarului, Robert Hossein îl decorează pe Eddie Barclay: „În virtutea puterilor conferite mie, te declar cavaler al artelor şi literelor". Sicriul alb iese din biserică purtat de „banda lui Barclay" – fiul său Guillaume, Johnny şi Schmoll, Carlos şi Stéphane Collaro, navigatorul Olivier de Kersauson: „Serbările lui nu erau niciodată vulgare, eleganţa lui Gatsby, cu banii de la drepturile de la autor". Cortegiul cu sicriul o ia pe Rue de Rennes, urmat de orchestră şi de prietenii îmbrăcaţi în alb, care dansează swing în continuare. La vila Castel şi apoi la Saint-Tropez, pentru ultimele bule de şampanie... **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

La aceeaşi conferinţă

– speculaţie cu existenţialişti la care se adaugă, încet, somnul, scaunul şi istoria –

Conferinţa despre lucruri importante continuă. Prietenul meu, elegant, sobru, intelectual, vorbeşte atît de bine, încît mă relaxez repede şi-mi las mintea în voia ei. Înapoi la prietenia dintre Camus şi Sartre.

Nici nu este de mirare că cei doi nu au putut rămîne împreună. Veniseră spre stînga comunistă din motive atît de diferite. Camus era antifascist pentru că fascismul înseamnă violenţă organizată şi teroare, iar teroarea este copilul monstruos al absurdului. Ca mulţi alţi intelectuali ai vremii, Camus credea că cel mai periculos inamic al fascismului este comunismul, aşa că se plasează, nu fără disconfort, la stînga cea mai radicală. Nu poate rămîne însă în Partidul Comunist, mai ales după pactul Ribbentrop-Molotov, aşa că se desprinde după numai un an de la adeziune. Totuşi, rămîne la stînga. Sartre ajunge la stînga comunistă, obsedat fiind de istorie şi de sensul ei. El devine antifascist pentru că simţea că aşa cere istoria, că acesta este *trend*-ul, dar ia această opţiune după lecturi şi meditaţii îndelungate. În 1933, cînd Hitler a ajuns la putere, Sartre studia în Germania şi nu a avut nici o reacţie, nici măcar în propriile-i însemnări, nici măcar în intimitate, faţă de ascensiunea nazismului. În toamna lui 1933, Sartre a călătorit la Berlin şi nu avea altceva în minte decît pasaje din Husserl, pe care îl citeşte cu pasiune, zi şi noapte. Este epoca în care Mann şi Adorno părăsesc Germania tot mai nazificată; Sartre e în bibliotecă şi pare că nu vede, nu aude ce se întîmplă în jurul lui. Acolo, în bibliotecă, Sartre a devenit convins că există un sens al istoriei şi, de acolo, a ieşit pe stradă ca să-l afle şi să-şi întindă pînzele în direcţia în care bate vîntul cel mare. Nu era un oportunist în sensul mic, funcţionăresc al cuvîntului. Dar există şi oportunism de mare anvergură, un oportunism în care nu-ţi trădezi principiile pentru mici avantaje, ci îţi forjezi principiile după direcţia în care crezi că se mişcă istoria şi Sartre este cel mai bun exemplu al acestui fel de oportunism măreţ. A fi fidel istoriei, înainte de a-ţi fi fidel ţie însuţi, aceasta este definiţia oportunismului sartrian.

Diferă şi stilul de rezistenţă al celor doi. Camus a intrat în Rezistenţă şi a activat împotriva ocupantului pur şi simplu, ca ceva care trebuia făcut, spontan şi fără multe întrebări – sînt momente în care faci ceea ce trebuie să faci. De partea cealaltă, Sartre a fost mereu chinuit de întrebări despre ce e bine să facă şi ce nu, despre cum poţi să fii cît mai eficient, despre cum anume trebuie să te implici, ce anume trebuie să faci, care sînt sensurile istorice ale fiecărui gest al Rezistenţei etc. etc.

La tribună, prietenul meu face volute retorice de mare efect. Foloseşte cuvinte rare, încearcă metafore fine, aduce comparaţii neaşteptate.

În 1952, Sartre şi Camus s-au despărţit pentru totdeauna. Divorţul e urît. *Les Temps Modernes* publică un eseu rău, în stilul demascărilor care se practicau în epocă, de partea cealaltă a Cortinei de Fier, la adresa noii cărţi a lui Camus, *Omul revoltat*. Articolul e semnat de unul dintre copiii de casă ai lui Sartre şi nimeni nu are nici o îndoială că articolul a fost nu doar asumat de Sartre, dar şi comandat şi, poate chiar, în bună măsură, dictat. Camus răspunde cu o scrisoare furioasă de 16 pagini adresată direct lui Sartre, ca semn că ştie bine de unde vine atacul, în care i se adresează vechiului său prieten cu *„Domnule director"*, refuzînd să-i spună pe nume. Sartre reacţionează printr-o scrisoare în care dă cu Camus de toţi pereţii, iar pupilul semnatar al criticii comandate mai publică încă un text de vreo 30 de pagini în care îl desfiinţează pe Camus. Cu asta, polemica se termină. La fel şi prietenia lor. Vorbele care ucid o prietenie fuseseră spuse şi scrise. Complementaritatea devenise diferenţă şi diferenţa s-a cronicizat în ruptură.

Vocea prietenului meu se aude tot mai distant. Dumnezeule, doar n-o să adorm aici. Of, da... Somnul acesta mic şi discret, insinuant, dar irezistibil, somnul de conferinţă, mă învinge. Încercînd să menţin capul ridicat, visez un episod real din relaţia Sartre-Camus. În timpul luptelor pentru eliberarea Parisului, auzind zvonul că nemţii în retragere ar putea arunca în aer Comedia Franceză, Sartre s-a implicat în grupul de rezistenţă care trebuia să păzească templul teatrului francez. A primit un pistol vechi şi ruginit şi s-a dus la Comedia Franceză, alături de alţi camarazi. Camus, care bătea străzile oraşului ca jurnalist în căutare

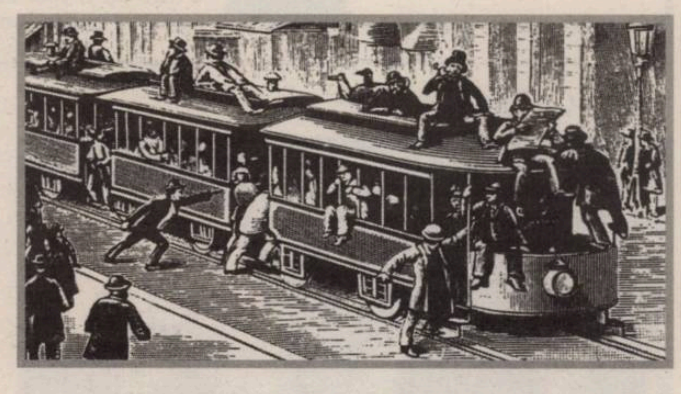

de momente eroice, a trecut pe lîngă vechea clădire a Comediei, şi-a adus aminte că prietenul său este înăuntru şi a intrat să-l vadă. L-a găsit dormind într-unul din fotoliile lojei principale, cu pistolul în poală. L-a trezit. Sartre i-a spus, scuzîndu-se stîngaci, că era obosit pentru că umblase mult pe jos în ziua aceea, iar Camus i-a replicat rîzînd: „Stai liniştit. Important este că fotoliul în care dormi este corect orientat din punctul de vedere al istoriei".

Cînd deschid ochii, găsesc sala goală şi aud cum uşa se închide în urma ultimului spectator. Prietenul meu, de bună seamă, a ieşit de mult şi în glorie. Am dormit adînc, dacă nu m-au trezit nici aplauzele şi nici rumoarea de după conferinţă. Mi-e ruşine. Am adormit la conferinţa prietenului meu. Şi nici măcar nu aveam scaunul corect orientat din punctul de vedere al istoriei.

ready made

„Aceeaşi gîndire dar cu deosebirea ce este între mugurul care încolţeşte şi bobocul care se deschide, reapare în *Studiu de nud,* în care o fetiţă culcată, uitată, cu totul goală în candoarea vrîstei sale, se distrează cu cîte-va flori. E cu neputinţă să modeleze cine-va cu un sentiment mai artistic şi mai pur, conturul delicat al unui corp de copil, şi de a reda mai bine culoarea rozalbă a unei epiderme văzute în penumbră. Aşa este şi *Înainte de bae*."

(L. Bachelin, „Expoziţia Grigorescu",
în *Noua Revistă Română,* No. 5, 1 Martie 1900)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Anacronică

Regele tronconic
stă pe un tron conic
şi-l umple rugina
nu ca pe regina
cea păşind pe tablă
fie-n linie oablă
fie în verif
ca orice şerif.
Regele-are spioni
printre cei 8 pioni
care aventura
calului cu tura
i-o descriu la 1
noaptea (cînd nebunu
fără de scufie
doarme în cutie).
Regele-i ironic
cu-acest semn iconic
cu-acest lemn mahonic
care este calul
ondulat ca valul
calul unijamb
ca un hipocamp
şi la fel de tandru
ca zisul scafandru
vertical cu coadă
care se înnoadă
în lumina rampei
de a hipocampei.

P.S.
Ce păcat că veacul
e XXI
şi că foaia *Unu*
şi-a cam făcut veacul.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Dacă e mai, e „Regele şi Patria“!

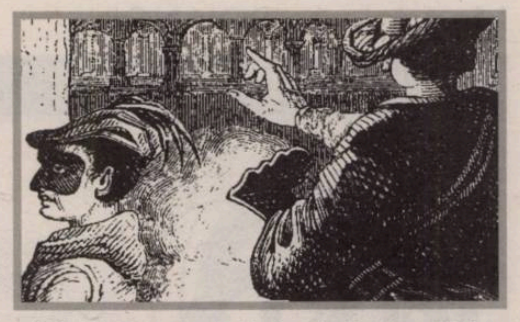

Mijloc de lună mai la Bucureşti, anul acesta. O zi frumoasă rău: însorit şi nu foarte cald, vînt cît să adie bretoanele şi, pe marile bulevarde, verde cît să zici că Bucureştiul e un oraş în care se poate trăi – idee care, după cum se ştie, dispare în fiecare an spre sfîrşitul lui iulie şi reapare, din vagi dubii, pe la începutul lui aprilie următor.

Să fi fost aproape de ora 17; pe Calea Victoriei, maşini una după alta, bară-n bară, într-un alai de oameni la volan ce merg spre casă resemnaţi deja că nu o pot face mai repede de-atît. În piaţa dintre Palatul Regal şi Senat o macara se înalţă cutezătoare spre cer, în contrast cu lentoarea vehiculelor de la bază; puţin la stînga cum te uiţi la statuia lui Maniu se lucrează la un alt monument, nu se ştie ce va fi, dar deja există două convingeri ferme: unii care spun că va fi ceva inovator şi alţii care zic că, după cum a-nceput, va fi o nouă aiureală.

În dreptul Bisericii Kretzulescu, spre Dîmboviţa, este prins în lenta mişcare un autocar dintr-acestea moderne, înalte şi pictate în tot soiul de culori. În interior, ceva turişti străini care se uită spre fostul Comitet Central, spre actualul Muzeu de Artă, spre fosta şi actuala Bibliotecă Universitară. Chiar în dreptul meu – ea sus, în maşină, eu jos, afară – văd, timp de treizeci de secunde, o doamnă bine de tot, sămînţă latină, aranjată, zîmbind şi vorbind colegilor de excursie. Sub umărul gol, prin geam se întrezăreşte, pînă acolo unde începe rochia de vară, o bucăţică de carne albă şi cam lăsată – ceva ce (ni) se întîmplă tuturor celor cu bătaie spre 50. Ce contează, e luna mai şi să ne dorim ca această doamnă, care va fi fost trăsnet la vremea ei, să mai prindă multe luni mai de-acum înainte.

Ei bine, şi-n această amiază paşnică am trăit ceva chinuitor. În curtea Palatului Regal, chiar la primul colţ al clădirii – lîngă poarta din stînga, cum te uiţi la palat din faţă –, se află o sălcioară dintr-acelea cu frunze mici şi albicioase şi cu nişte flori micuţe şi galbene ce miros acum dumnezeieşte. Pe trotuar, în dreptul arbustului, un grup de bărbaţi, să fi fost vreo cinci, genul de navetişti ce aşteaptă o maşină care să-i salte şi care între timp hăhăie relaxaţi, sprijiniţi relativ comod – dacă tot trăim într-o republică! – de gardul palatului. Între acei bărbaţi şi soldatul ce se afla dincolo de gard am prins următorul dialog, scurt şi şoptit: *Auzi, nu ne dai şi nouă o rămurică?* – a spus unul dintre bărbaţi; la care soldatul a părut că gîndeşte şase secunde-n cap şi a răspuns aşa: *Să vă dau..., să nu vă dau...*

Fiecare ia şi dă ce poate – nu contează de unde.

Martor fără voie, am simţit atunci, acolo, că nu voi putea trece mai departe – în drumul meu, în viaţa mea – pînă ce nu voi afla deznodămîntul. Această dilemă de moment – *să vă dau..., să nu vă dau* – mi s-a părut a strînge în ea toate enigmele şi indeciziile lumii; aşteptînd încordat, pe loc mi-au pălit din minte mici şi întîmplătoare chestiuni ce-ţi plimbă-ntr-o zi roţile gîndirii: o clipă mi-a fost indiferent dacă Big Bang-ul e sau nu e un eveniment irepetabil în istoria Universului, dacă Gerald Ford a înţeles vreodată ce fraier a fost cînd, venit la Bucureşti în august 1975, a primit la gît cravata roşie de pionier legată de-o elevă care fusese puricată pînă-n dinţi (la propriu) de Securitate, n-a mai contat pentru mine de ce statele din fosta Iugoslavie, după ce s-au omorît pînă au ieşit din Europa, se votează acum între ele la Eurovision etc.

Ba încă, la un moment dat, soldatul le-a adăugat petenţilor săi: *Păi, dacă vă dau, o să-mi ceară toţi; dacă nu vă dau, o să mă înjuraţi...*

În acea clipă am simţit că iau foc, că tensiunea suspansului e mai presus de puterile mele – care va să zică, cătana raţionează, cîntăreşte consecinţe, pune-n balanţă ce-ar putea fi peste-o oră sau mîine, cînd va fi de gardă iar! Unde eşti tu, George Bush, care nu ştii dacă SUA vor semna acordul de la Kyoto? Unde eşti tu, Chirac, care nu ştii *si la France dira OUI*? Unde eşti tu, Aurora Liiceanu, şi cum de nu ai migrene cînd vezi că parcă s-a dat drumul la nebuni pe stradă – în timp ce eu am dureri de cap şi nici măcar (nefiind de specialitate) nu-i văd pe toţi?

Totul a durat preţ de secunde – dar n-am trăit pînă acum chin dilematic mai mare. Într-un final, soldatul a făcut trei paşi, a rotit privirea să vadă dacă-l gineşte cineva dinspre Palat şi a rupt nişte rămurele de sălcioară pe care, înflorite şi parfumate de-a gata, ca şi cum le-ar fi dat *de la el*, din curtea lui de la ţară, le-a întins prin gard uvrierilor. Ca în reveriile lui Lenin, muncitorii şi soldaţii îşi dădeau mîna din nou!

Martor – miercuri, 18 mai a.c. – la această întîmplare, pe bune că nu mă mai interesează ce-au făcut Carol al II-lea sau Mihai I-ul cu toate tablourile pe care se spune că le-ar fi scos din ţară!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Cu degetele-n criză

Duminică seara, preşedintele Băsescu a ieşit la rampă victorios şi a confirmat anunţul care circula deja de cîteva ore. După 55 de zile, ziariştii răpiţi în Irak fuseseră eliberaţi, la fel şi sponsorul nefericitei lor expediţii. Preşedintele a mulţumit de cîteva ori, apăsat, serviciilor secrete româneşti care au pus capăt cu profesionalism captivităţii. La Al-Jazeera, gazeta de perete a teroriştilor, a fost citat însă un comunicat al răpitorilor din care rezulta că deznodămîntul se datorează unui şeic saudit! Mă rog, totul e bine cînd se termină cu bine. Vom întoarce lucrurile astea pe toate feţele, cu mai multe detalii pe masă (dacă le vom avea). Cît priveşte adevărul, se sparie gîndul! O să-l aflăm complet odată cu stîrpirea corupţiei sau cînd o da Turcescu o bilă neagră. Poate nici atunci!

Finalul crizei ostaticilor a obturat temporar celelalte crize care cutreieră România mai rău decît stafia lui Marx. Inundaţii, medicamente, gaze. Politică, fotbal, Justiţie. Pînă să se hotărască TVR să organizeze un teledon, Realitatea l-a făcut pe al doilea. Ocazie cu care sinistraţii din Timiş au avut plăcerea să dea ochii cu „părintele judeţului“. Plin de solicitudine, acesta ne-a asigurat că ştie cum stau lucrurile, în cel mai mic detaliu. Apoi a promis că va rezolva multele situaţii de care n-avea habar. În final i-a admonestat glacial pe cei care i-au atras atenţia că e pafarist. Cu alte cuvinte, părea să zică elegantul domn, chiar dacă aţi rămas pe drumuri, nu strigaţi prea tare că mă treziţi brusc din somn. Nu se face!

Imobilitatea respectuoasă a autorităţilor în faţa forţelor naturii e cît se poate de explicabilă. După alegeri (după *toate* alegerile) majoritatea funcţiilor de răspundere sînt ocupate de „oamenii noştri“: prieteni politici, donatori voluntari şi băieţi cu potenţial. Dacă ai de unde să-i iei! Emil Boc recunoştea recent că, la nivel local, ţara e administrată tot de pesedişti. Buni-răi, alţii n-avem. Iar dacă am avea, ar trebui să-i trecem prin algoritm. Şi, decît să ne certăm în alianţă, mai bine-i lăsăm tot pe ei, la o adică avem pe cine da vina! Acum s-a dovedit că mai nimeni nu ştia ce ar trebui să facă la vreme de catastrofă. Miniştrii, prefecţii, consilierii, directorii „serviciilor descentralizate“ descoperă gravitaţia numai cînd le cade lumea în cap. Din păcate, procesul acesta de minunare progresivă se întrerupe la următoarele alegeri. Şi caruselul se reia.

Fiind noi o ţară obişnuită cu cîrpelile în pripă şi cu nădragii rupţi în fund, e normal ca la orice criză să descoperim dedesubturi puturoase şi intimităţi jenante. Inundaţiile au scos la iveală afacerea digurilor, care duce spre absenţa complice a oricărui control guvernamental sau departamental. Dacă nu ploua în exces, s-ar mai fi întrebat cineva unde sînt sutele de miliarde, lucrările decontate sau persoanele care le-au avizat, proiectat, construit şi utilizat? Mai mult, firma acuzată că a subminat defunctul pod de la Buzău a primit contractul pentru construirea celui nou! Desigur, cînd sînt luaţi la-ntrebări, de la prim-ministru în jos, toţi răspund ferm şi responsabil că, în situaţia dată, Guvernul, ministerul, consiliul, direcţia etc. s-au comportat ireproşabil. În ultimă instanţă se apelează la ultima scuză la modă: e o criză de comunicare!

Luînd exemplu de la şefi, ministrul liberal Bogdan Olteanu (altminteri nepotul Gizelei Vass, şefa secţiei de relaţii externe a CC al PCR!) a apărat cu devotament juvenil noile legi privind proprietatea. Cîrpite şi ele cu aţă albă. Cu toată maieutica lui Turcescu, tînărul demnitar a fost de neclintit: foştii proprietari vor fi recompensaţi cu hîrtii de mare valoare, acţiuni de stat pe care octogenarii, cu binecunoscuta lor abilitate, le vor putea specula pe bursă în deceniile care urmează. E o soluţie excelentă, promisiunile din campanie au fost înţelese greşit! După care, ca orice politician ferm şi responsabil, a zis ceva despre demisie.

P.S. Volubilul nostru primar, dl Videanu, a cam dispărut din peisaj. Nu mai promite, nu mai zîmbeşte. Să-l înţelegem, pregăteşte congresul PD!

Texte şi opinii de: *Tom GALLAGHER (profesor univ., Bradford University)* ● *Sebastian LĂZĂROIU (director CURS)* ● *Cristian PĂTRĂŞCONIU (juralist,* Cotidianul) ● *Adina POPESCU* ● *Manuela PREOTEASA (editor general EurActiv.ro)* ● *Gelu TRANDAFIR (jurnalist,* România liberă) ● ***Coordonatorul temei:*** *Cristian GHINEA*

Aşa-mi vine cîteodată...

Încolţit de presă în legătură cu noile abonamente la gaze naturale, un oficial s-a trezit spunînd că aşa ne cere UE. Argumentul suprem al CSM împotriva reformei din Justiţie a fost că nu vrea UE. Ambele argumente s-au dovedit apoi false, UE nu prea avea o părere. Acum doi ani, un parlamentar spunea că UE ne cere să legalizăm prostituţia. O idee bună, dar din nou UE nu avea nici o opinie despre prostituţia noastră. De fapt, UE a ajuns un fel de autoritate bună de invocat mereu, de adus în sprijinul propriilor idei sau de acoperit prostiile de care nu vrem să răspundem.

Am făcut parte dintr-un grup de lucru care trebuia să reglementeze publicitatea de stat. La un moment dat, cineva care era fericit cu situaţia actuală, a venit şi a spus că legea achiziţiilor publice, pe care trebuia să o modificăm, oricum nu se aplică la televiziuni, aşa că ne agităm de pomană. S-a văzut apoi că legea românească era o traducere cuvînt cu cuvînt a unei directive europene. Care directivă avea o logică: nu puteai organiza licitaţii pentru un program TV în Germania la care ar fi putut veni oferte de la televiziunea greacă. Tradus în legea românească, articolul respectiv nu avea nici o logică. Ei bine, cum chiţibuşarul reprezentant al televiziunilor spunea mereu: aşa e directiva, aşa e directiva, nu putem trece peste directivă, ne-am blocat vreo două săptămîni în problema asta. A fost nevoie ca Ministerul Integrării să trimită o adresă prin care spunea că România poate avea o politică mai restrictivă decît directiva UE, dacă aceasta este în direcţia unei mai mari transparenţe. Ciudat era că tot demersul de reglementare a publicităţii de stat trebuia raportat la Bruxelles, de unde şi confuzia: ce vrea, domnule, UE, de fapt? În cele două săptămîni am avut un puseu momentan de euroscepticism, ceva de speriat.

Tom Gallagher a provocat acest număr al Dilemei vechi, *şi tot el îl încheie. Gallagher este încredinţat că, cu cît vom cunoaşte mai bine UE, cu atît vom deveni mai eurosceptici. Ca euroentuziast ce mă declar, eu spun că doar vom constata că cei de la Bruxelles sînt totuşi oameni. Deocamdată, complexul de popor care nu se descurcă singur ne face să îi vedem oarecum pe un alt plan, ei ştiu mai bine decît noi în orice situaţie. Ceea ce nu e adevărat. Abia după ce vom constata asta, vom putea să dezbatem serios aderarea noastră. Este ciudat că un euroentuziast provoacă acest număr despre euroscepticism. Totuşi, noi, grupul euroentuziaştilor raţionali şi informaţi (inevitabil, euroentuziaşti moderaţi) declarăm că ne-am simţi mai bine dacă euroscepticii ar fi vizibili. Ştii ce să aştepţi de la un eurosceptic, ştii ce să îi spui. O gloată euroentuziastă din neinformare te sperie pentru că nu ştii cum va evolua.*

Un editorial recent amintea faptul că trupele româneşti au fost trimise în Irak cu unanimitate în Parlament şi fără nici un fel de dezbatere acolo. Acel „vă rog, luări de cuvînt dacă sînt... Înţeleg că nu sînt" al preşedintelui de şedinţă spune multe. Acum, după doi ani, începem dezbaterea: e bine că sîntem în Irak? Stupid de tîrziu. Ne trezim că, de fapt, nu sîntem cu toţii de acord. Este ciudat şi pentru cei care, ca mine, au susţinut şi atunci prezenţa trupelor în Irak şi o susţin şi acum. E prea uşor. Cam la fel se întîmplă şi cu UE. Parlamentul român a votat în unanimitate aprobarea Tratatului de aderare. Şi în acest caz dezbaterea adevărată va începe stupid de tîrziu. ***(C. G.)***

Sebastian LĂZĂROIU

Mai bine sceptic decît naiv

Se spune că mai rău decît să fii pro sau contra este să fii indiferent. Am descoperit într-un sondaj recent al CURS această categorie a celor pe care integrarea României în Uniunea Europeană „îi lasă reci". În ţările deja membre în Uniunea Europeană subiectul Europei unite este destul de clar tranşat între două categorii: euroentuziaştii şi euroscepticii. Pentru a simplifica, euroentuziaştii privesc acest ambiţios proiect politic şi economic pe termen mai lung. Ei sînt conştienţi de dificultăţile şi costurile implicate, dar într-o perspectivă mai îndelungată ei cred că Europa unită va aduce beneficii palpabile. Euroscepticii se concentrează mai mult asupra costurilor imediate ale proiectului, care desigur nu pot fi ignorate. Ele devin din ce în ce mai vizibile, pe măsură ce noile valuri din centru şi est se adaugă nucleului celor 15. În orice caz, însăşi existenţa celor două grupuri pro şi contra presupune informaţie şi experienţă imediată. Sigur că mass-media din Europa creează mituri, politicienii europeni creează, la rîndul lor, poveşti de legitimare şi de-legitimare a proiectului, dar în esenţă informaţia există, circulă şi stimulează dezbateri publice.

În România lucrurile sînt oarecum diferite. Pentru că informaţia este fragmentară, dezbaterea publică – mai degrabă inexistentă, iar optimismul clasei politice – molipsitor pentru opinia publică. Teoria care stă la baza acestei atmosfere de entuziasm orb ar putea fi adevărată: există raţiuni de stat care ţintesc în perspectivă, pe care cei mulţi nu le pot percepe şi înţelege. Vulgul este întotdeauna mai preocupat de costurile imediate, pe termen scurt, şi nu poate înţelege să se sacrifice pentru beneficii (poate iluzorii), pe termen lung. Generaţiile de sacrificiu reprezintă încă o rană vie în memoria colectivă a românilor. Comunismul a avut perioade în care s-a clamat sacrificiul, iar proiectul s-a terminat prost. Tranziţia de la socialism la capitalism a cerut şi ea victimele ei şi încă nu e clar în ce fază sîntem acum. Unii spun post-tranziţie, dar termenul e mai degrabă evaziv, pentru că nu include nici o referire la realizarea obiectivelor. Post-tranziţie, adică acum sîntem deja în plin capitalism prosper? Post-tranziţie, adică am trecut de jumătatea drumului? Post-tranziţie, adică acum ne vindecăm rănile? Reperele sînt absente. Deci pentru ce ne-am sacrificat?

Acum ar trebui să se vorbească iarăşi despre costurile integării europene. Noi sacrificii pentru o cauză nobilă şi beneficii pe termen lung. Vom ajunge în curînd la o istorie absurdă cu generaţii actuale care se sacrifică succesiv pentru generaţiile viitoare – ar putea deveni un mod de viaţă. Şi atunci comunicatorii, în speţă elitele politice, evită discuţiile despre costuri. De experienţe imediate încă nu poate fi vorba, dar din 2007, cînd vom fi deja poate membri, se vorbeşte chiar de un şoc, pe care unele ţări din centrul Europei l-au suportat destul de bine, dar erau şi mai bine pregătite pentru eveniment. Îndeobşte se spune că e mai important să fim pregătiţi din punct de vedere obiectiv (adică o economie sănătoasă, o administraţie funcţională etc.), decît psihologic, deşi categoriile care sînt nepregătite după ambele criterii au un potenţial de protest mai ridicat.

Pe acest fundal, noi nu avem doar eurosceptici şi euroentuziaşti, mai avem două grupuri, semnificative numeric, pe care le-am putea numi „euronaivii" şi „euroindiferenţii". Informaţia este un factor pe care trebuie să-l luăm în considerare pentru că se distribuie inegal. De asemenea, strategia politicienilor de a ţine batista pe ţambal, încă o perioadă, produce şi ea tipologii sociale pe care nu le regăsim în ţările membre.

Într-un sondaj CURS din septembrie 2004, 76% dintre români se pronunţă pentru integrarea României în Uniunea Europeană, 6% împotrivă şi 13% se declară indiferenţi. Într-un sondaj mai nou din 2005, aproximativ 75% dintre români spun că ar vota pentru integrarea României în UE, în cazul în care s-ar organiza un referendum şi aproximativ 10% ar vota împotrivă. Restul, probabil, şi ei, indiferenţi.

Euronaivii

Lipsiţi de informaţia asupra costurilor şi beneficiilor, totuşi au încredere în discursul public care spune că a face parte din Europa este un lucru bun. Îşi reprezintă Europa, ca şi NATO, cîndva, ca un fel de premiu pe care România îl primeşte pentru cine ştie ce merite. Naivitatea vine din faptul că atitudinea pozitivă faţă de integrare se bazează pe un bagaj sărac de informaţie. În cazul lor, „dacă liderii spun aşa, trebuie să fie bine". Profilul este oarecum previzibil: sînt persoane din mediul rural, mai degrabă femei, mai degrabă vîrstnici, persoane cu venituri scăzute, dar din regiuni mai curînd bogate ale ţării.

Euroentuziaştii

Diferenţa faţă de euronaivi este dată de informaţia pe care o au despre procesul de integrare. Citind ziare, urmărind ştirile sau dezbaterile televizate, această categorie ştie şi plusurile, şi minusurile. Dar fiind categorii cu educaţie mai ridicată, din oraşe mari, persoane de vîrstă medie, cu venituri mai ridicate, în special din Capitală, este firesc să-şi proiecteze succesul integrării pe un termen mai lung. Şi pe termen lung se văd şi beneficiile. Ele pot decurge din libera circulaţie şi ar fi suficient de atractive pentru aceste persoane. Cu alte cuvinte, entuziasmul este bine informat.

Euroscepticii

Scepticismul european la români pare mai degrabă informat. Informaţiile vin fie din mass-media, fie din experienţa imediată. Dar, evident, trebuie să locuieşti în Transilvania şi Crişana Maramureş ca să vezi cu ochii tăi maghiarii post-integrare cum stau la coadă la zahăr sau la combustibili în oraşele româneşti de graniţă. Atunci devii sceptic. În general, sînt persoane cu studii medii, funcţionari, lucrători în sectorul de stat. Scepticismul lor este justificat dacă ne gîndim la senzitivitatea unor asemenea categorii la orice şoc sau instabilitate. Dacă cei mai avuţi, din sectorul privat, cu abilităţi şi calificări ridicate fac faţă mai uşor turbulenţelor (dacă nu cumva ştiu să şi profite de ele), acest gen de *middle-people,* cu un grad de vulnerabilitate mai mare la schimbări bruşte, reacţionează negativ. Sînt probabil aceiaşi care au fost dislocaţi din poziţiile sociale în perioada guvernării CDR, între 1996 şi 2000, şi au protestat masiv la scrutinul din 2000.

Euroindiferenţii

Fericiţi cei indiferenţi! Aici întîlnim toate categoriile marginale sau marginalizate social. Sărăcia cronică în care trăiesc, participarea slabă la toate evenimentele democraţiei (referendum sau alegeri) caracterizează pe deplin această categorie. În fond sînt de înţeles. Ce i-ar mai putea tulbura? Unde ar putea cădea mai jos? În Europa sau în afara ei, nivelul lor de trai nu are perspective de îmbunătăţire. Ce importanţă are pentru cineva care nu poate cumpăra un kilogram de zahăr cu 23.000 de lei astăzi, dacă zahărul va costa de mîine 50.000 de lei? Ce importanţă are, pentru cineva care nu a mai avut o ocupaţie de ani buni, că un număr mai mare sau mai mic de IMM-uri se vor dizolva după integrare? Şi atunci, chiar dacă ar şti că există costuri mari ale integrării, ceea ce e improbabil, în ce fel acestea le-ar putea modela o atitudine pro sau contra?

Pînă la urmă nu ar fi lipsit de importanţă să înţelegem care dintre aceste grupuri va resimţi cel mai mult costurile integrării, atît din punct de vedere obiectiv, cît şi din punct de vedere subiectiv. Din punct de vedere obiectiv, există categorii economic vulnerabile la schimbările bruşte, la şocurile macro şi la undele care se propagă pînă la nivelul micro-comunităţilor. Există şi categorii care sînt vulnerabile din cauza sectorului în care lucrează şi care va fi afectat negativ după integrare. Agricultura este un exemplu. Avînd în vedere că mulţi agricultori nu sînt tocmai informaţi despre costuri, dar încrezători în discursul pozitiv despre integrare, ne aşteptăm ca o bună parte din euronaivi să resimtă şocul mai intens. Pentru ei însă şi costurile psihologice (subiective) sînt mai mari. Căci, în general, aşteptările mari neconfirmate produc frustrare şi potenţial de protest. Nu ne-ar surprinde să vedem deci, la scurt timp după integrare, vaci în faţa Parlamentului şi lapte aruncat la porci. Euroentuziaştii vor avea de cîştigat: ei vor strînge din dinţi o vreme, dacă nu cumva vor specula momentul în propriul beneficiu (de pildă, îşi vor îmbunătăţi relaţiile comerciale cu Republica Moldova). Sînt pregătiţi şi din punct de vedere psihologic să absoarbă şocul şi vor recurge la retragerea strategică în munţi pînă cînd trec vremurile de restrişte. Euroscepticii nu vor înceta să se lamenteze: „v-am spus noi!" şi vor îmbrăţişa orice doctrină care va vorbi violent şi explicit despre subjugarea periferiei de către centru. În fine, euroindiferenţii vor trece impasibili peste aceste evenimente, pentru că din perspectiva lor, lumea de aici de pe pămînt este imuabilă şi doar planetele se mai mişcă cu o regularitate de invidiat. Nu au aşteptat nimic, deci nu vor fi cu nimic mai fericiţi sau mai puţini fericiţi a doua zi după integrare.

Ezitarea autorităţilor de a comunica pe tema costurilor integrării (deşi există deja o iniţiativă lăudabilă la Agenţia pentru Strategii Guvernamentale, încă în aşteptarea lansării) nu este de bun augur. Cu cît mai repede, cu atît mai bine. Mai ales că sînt multe de povestit. Din multe raţiuni e mai bine să avem acum mai mulţi eurosceptici decît mai mulţi euronaivi.

Sebastian Lăzăroiu *este director al Centrului de Sociologie Urbană şi Regională (CURS).*

Manuela PREOTEASA

Exerciţiu de imaginaţie: poveste cu cinci eurosceptici

Există un lux în a fi eurosceptic. Fac un exerciţiu de imaginaţie şi mă văd peste ani cu un cont în bancă modest, dar suficient de bun pentru a gîndi eurosceptic, într-o căsuţă ipotecată, dar superbă, în zona rămasă verde a Bucureştiului. Maşina stă în garaj, doar pentru deplasări lungi, altfel bicicleta e practică şi ecologică, oraşul e împînzit de piste semnalizate pe care nu stau nici parcate maşini şi nici nu merg pietoni derutaţi, străzile sînt spălate zilnic nu cu şampon, ci cu o soluţie specială (!) şi vara sînt udate la fiecare trei ore (pentru că maşinile salubrizării nu mai merg să irige, contra unei şpăgi, gazoanele private din suburbii). Munca nu s-a desfiinţat, dar programul e de numai opt ore, cu una pauză de prînz şi week-end liber.

În grădina în floare, citesc ştirile, într-o zi toridă de mai 2015 (că primăvară nu mai e): *„R. Moldova mai are un an şi jumătate pînă să fie acceptată în UE: dacă respectă clauza de salvgardare va adera la 1 ianuarie 2017, la un deceniu de la intrarea vecinei de Vest, România. 80% din cetăţeni vor în UE. În ciuda majorităţii covîrşitoare în favoarea integrării, voci izolate văd sceptic viitorul Uniunii. Dar nici chiar acestea nu se opun integrării, indicată de bunul simţ ca singura soluţie pentru modernizarea ţării“*, scrie cotidianul *Venitul zilei*.

Îl răsfoiesc mai departe, mai ales ediţia specială despre integrarea R. Moldova. Cîrcotaşi, corespondenţii de acolo au scotocit prin ţară şi au găsit euroscepticii lor. Unul, important activist de mediu, spune că nu e de acord cu politica energiei nucleare a UE şi îi sfătuieşte pe adepţii acesteia să-şi construiască centralele atomice la ei acasă, în Vest. *„Experienţa Cernobîl pare să fie încă proaspătă în mintea anumitor cetăţeni, care nu privesc cu ochi buni energia nucleară“*, scrie ziarul.

Un al doilea este politician, pasionat de relaţii internaţionale şi eurosceptic la nivel global. Observă că ONU şi-a pierdut din coeziune (ba chiar din coerenţă), cazurile de corupţie anchetate în 2004-2005 cu privire la programul „Petrol contra hrană“ au ştirbit din credibilitatea organizaţiei, pentru a nu mai aminti de lipsa de autoritate a ONU în oprirea intervenţiei armate în Irak. SUA au dominat politica de securitate în regiune, transformînd NATO într-o organizaţie atlantică doar cu numele. Ţările care au aderat, în ultimii ani, la Uniunea Europeană – România, Bulgaria, Polonia – şi-au gîndit politica externă pe cartea americană, ceea ce a stîrnit nu doar un val de cîrcoteli, dar şi de opoziţie în cabinetele vest-europene, mai ales în rîndul creştin-democraţilor germani. Pe de altă parte, Bruxelles-ul e conştient că, fără NATO, încă nu poate oferi garanţii în politica de securitate. Specialistul german în acest domeniu, prof. dr. Stefan Fröhlich, identifica în aprilie 2005* trei opţiuni ale Europei: să devină, independentă de NATO, o „Europutere *(Europuissance)*“ capabilă să menţină stabilitatea continentală; a doua opţiune: să menţină NATO dintr-o raţiune mercantilă, astfel încît americanii să acopere bună parte din costuri – o schemă clasică de dependenţă financiară. Sau să îşi asume un alt tip de povară printr-un parteneriat transatlantic care să ţină NATO în viaţă. Acest parteneriat este posibil, în opinia profesorului Fröhlich, doar dacă Europa reuşeşte să devină cu adevărat un „stîlp european“ în cadrul NATO, iar SUA vor privi pline de respect partenerul Europa.

„Proiect realizat fără fonduri Phare“

Un al treilea eurosceptic este întreprinzător şi a depus un proiect Phare. Acum nu mai vrea să audă, pentru că a pierdut timp şi bani. Mai bine îşi construieşte micuţa pensiune singur. Ba chiar a pregătit un panou pe care îl va instala la intrare: „proiect realizat fără fonduri Phare“. Se uită lung la generoasele grant-uri ale americanilor, care au băgat milioane de dolari în combaterea *cross-border* a traficului de fiinţe umane. Birocraţia de Bruxelles îl paralizează, mai ales că pachetul de standarde ce trebuie îndeplinite şi ce urmează să se aplice imediat după data aderării, îl sperie cumplit. Nu demult, a pierdut fabrica în lohn, pusă pe butuci din cauza costurilor în creştere. Bruxelles-ul reacţionează cvasidisciplinat, dar cu viteză de melc, la presiunile globale. O îngrijorare crescîndă, invazia de produse ieftine din China a încins spiritele în instituţiile europene, coborînd disputele în familii: soţul e sceptic că produsele chinezeşti vor lua piaţa celor europene, care sînt „mai de calitate“, în schimb, soţia e într-adevăr îngrijorată de etichetele *made in China* abundente în supermarket.

Un al patrulea eurosceptic este un actor: dezamăgit de Bruxelles, unde după ora 8 p.m. nu a văzut pe nimeni pe stradă, a încercat mirajul Parisului. Pe un bulevard monden, tipic parizian, s-a instalat într-o cafenea şi a început să contemple poetic cuplurile care îşi sorbeau liniştite licoarea. Era seară, plăcut, atmosferă ca în Paris. Indiscret, a încercat să desluşească ce se vorbea pe la mese şi, în semiîntunericul romantic, a realizat că serviciul era subiectul serii.

Al cincilea sceptic: bun vorbitor de engleză, student în IT. UE i se pare rămasă în urmă tehnologic, cu toate milioanele de euro destinate susţinerii societăţii informaţionale. Un veteran în ale domeniului i-a oferit cîndva o explicaţie haioasă. Europenii folosesc termenul „societate informaţională“, pe cînd americanii îi spun eficient: „IT“. La un concurs mondial de software, finaliste au fost 30 de echipe din China, vreo 6 din SUA şi 5 din România. Într-o competiţie globală dură, inteligenţa va înclina balanţa.

Dar să revin la România anului 2005: într-o Capitală sufocată de praf, cerşetori şi manele, unde maşinile fiţoase coabitează pe trotoare, de-a valma cu pedestraşii şi cîinii comunitari, mi-e greu să cred că euroscepticul autentic n-are deja paşaport de Canada.

---

* Stefan Fröhlich, Professor for International Politics, University Erlangen, „Euro-Atlantic enlargement and its implications for European Security and Defense Policy (ESDP)“, articol furnizat în cadrul conferinţei *EU enlargement. What comes next?,* organizată de Institutul European din România, Bucureşti, 28 aprilie 2005.

***Manuela Preoteasa** este editor general al EurActiv.ro*

Gelu TRANDAFIR

Cînd sînt eurosceptic?

Cînd văd cum naţiunile europene sînt puse să voteze Tratatele Uniunii pînă le votează „corect“. Danezii (în 1992, cu Tratatul de la Maastricht) şi irlandezii (în 2001 cu Trataul de la Nisa) au păţit-o. Francezii au evitat o asemenea umilinţă cînd voturile din departamentele de peste mări (euroentuziastele Guyana Franceză ori Martinica) au salvat în 1992 Tratatul de la Maastricht.

Sînt eurosceptic cînd îl văd pe germanul Joschka Fischer dîndu-i lecţii de democraţie americanului Donald Rumsfeld. În anii '70, Joschka Fischer, ministrul de Externe şi „lectorul“ de democraţie de astăzi, agita în Germania gherilele marxiste închinate Moscovei, în timp ce Donald Rumsfeld era tot ministru al Apărării în Statele Unite, în administraţia Ford.

Sînt eurosceptic cînd văd cum Jacques Chirac nu-şi poate stăpîni dispreţul pentru statele din estul Europei care au îndrăznit să gîndească altfel decît Germania şi Franţa, în timpul crizei irakiene.

Sînt eurosceptic cînd văd cum Chirac şi Schroeder torpilează „directiva Bolkestein“ (după numele unui fost comisar olandez devenit spaima socialiştilor) care prevedea liberalizarea pieţei serviciilor în Uniunea Europeană. Directiva olandezului dădea posibilitatea companiilor şi lucrătorilor din noile state membre ale UE – de la arhitecţi, medici, pînă la instalatori – să presteze servicii în vestul Europei, fără noi obstacole birocratice. În cazul acesta, euroscepticismul e acompaniat de contemplarea neroziei sindicatelor româneşti, care s-au bulucit şi ele pe străzile Bruxelles-ului, alături de „fraţii“ muncitori din Germania şi Franţa, pentru a manifesta contra „directivei Bolkestein“ şi în favoarea unui „model social european“ care exclude estul Europei de pe piaţa serviciilor din vest.

Şi sînt eurosceptic cînd văd cum, timp de patru ani, partidul toxic PSD, care a adus României renumele de „corupţie la nivel înalt“, supravieţuieşte, se întăreşte şi e legitimat de „blîndeţea“ UE. O corupţie europesedistă ascunsă în spatele unor dojeni ipocrite (prindeţi „peştii mari“), dar întărită în umbră de contracte la fel de mari, precum EADS sau Vinci.

Şi în acelaşi timp, mă feresc de termenul „eurosceptic“. Înseamnă altceva în fiecare ţară. Are şi semnificaţii diferite în funcţie de interesele fiecăruia. Uitaţi-vă la Ţiriac, Voiculescu sau Patriciu, cărora nu le surîde ideea aderării în 2007. Să mai stăm, să mai avem răbdare, să fim mai bine pregătiţi, spun ei. Sînt ei „euroscepticii“ sinceri (necăjiţi că Prodi şi Verheugen au legitimat PSD-ul, că UE a impus României la negocieri nişte termeni greu de suportat), sau afacerişti speriaţi de concurenţa europeană şi de nişte noi reguli ce vor trebui, totuşi, respectate? Sau hai să luăm cazul Franţei, care votează duminică Constituţia Europeană. Acolo, Uniunea Europeană e văzută favorabil de susţinătorii pieţei libere, căci, paradoxal, UE e mai liberală decît Franţa socialistă. Liberalii din Franţa aşteaptă mai mult liberalism de la Bruxelles, un liberalism pe care ei nu reuşesc să-l impună pe cont propriu, în interiorul ţării. În Franţa, 60% din cei care vor vota duminică împotriva noii Constituţii, o fac pentru că văd în ea un „complot anglo-saxon“, o ameninţare „ultra-liberală“ la actualul „modelul social“. Nu-i judecaţi. Nu le-a predicat deunăzi preşedintele Chirac că „ultra-liberalismul este noul comunism“? Nu le-a agitat el sperietoarea „Bolkestein“? Dacă în Franţa, „euroscepticii“ – comunişti sau susţinători ai lui Le Pen – se tem de o Uniune „ultra-liberală“, în Marea Britanie, conservatorii se tem de una socialistă (cu o monedă unică, politică externă comună, sistem „armonizat“ de taxe şi impozite, sistem „armonizat“ de asigurări sociale). Ce i-ar uni deci pe „euroscepticii“ din Polonia, Marea Britanie, Franţa sau România?

„Nici Schuman, nici Adenauer nu ar fi fost consideraţi astăzi vrednici să devină comisari europeni.“

Pentru a-ţi formula totuşi o poziţie – eurosceptic sau euroentuziast – trebuie să te uiţi la marile direcţii. Politici privind taxele, agricultura sau piaţa serviciilor pot fi şi vor fi perfecţionate în acord cu principiile pieţei libere, ale „ultra-liberalismului“ care-i dă coşmaruri lui Chirac. Multe devieri se pot corecta, unele nu pot aduce vreun folos. Tot ajutorul lui Verheugen nu i-a adus lui Năstase vreun folos electoral. Şi să nu uităm că în februarie, într-un moment critic al reformei în justiţie, pe cînd procurorii pesedişti se revoltau, Băsescu îi primea la Cotroceni şi Tăriceanu păstra încă tăcerea, Jonathan Scheele a fost cel care e ieşit din diplomaţie pentru a sprijini ferm, public, poziţia ministrului Monica Macovei. Deci trebuie judecate marile direcţii. Merge UE într-o direcţie bună? Şi aici pot spune că sînt cu adevărat eurosceptic cînd văd că Europa instituţionalizată de astăzi îşi neagă propriile rădăcini. UE merge sigur pe cărări greşite, fără întoarcere, căci cum altfel poate fi descrisă încrîncenarea cu care cei care au redactat Tratatul constituţional au respins menţionarea contribuţiei religiei creştine la făurirea Europei? Pe la începutul lui 2001, prima formă a proiectului (care exprimă aşadar convingerile intime ale autorilor) chiar îţi dădea fiori. Europa lor era rodul civilizaţiilor greacă şi romană şi al curentelor filosofice ale iluminismului. Atît. Secolele de creştinism, care au făurit continentul (cunoscut de altfel drept „Creştinătatea“), erau puse în paranteză. O adevărată rescriere a istoriei care oglindea, în fapt, o atitudine programat ostilă religiei creştine. „Ostilitatea activă“, cum i s-a mai spus, îndreptată în special contra Catolicismului, şi-a făcut prima victimă anul trecut. Rocco Buttiglione, nominalizat pentru postul de comisar european pentru Justiţie, a fost linşat politic după ce a fost întrebat în prealabil ce crede despre homosexualitate. Italianul a răspuns sincer: el crede ceea ce stă scris în Catehismul Bisericii Catolice *(à propos,* redactat sub îndrumarea actualului Papă), că homosexualitatea e un păcat. Prin urmare, nu a devenit comisar european. Dacă ar fi avut experienţa vieţii în lagărul comunist, probabil s-ar fi „descurcat“ şi ar fi obţinut postul. Ar fi spus „la birou“ altceva decît crede „acasă“. Dar, în actuala Uniune Europeană (ca pe vremuri în fostul lagăr socialist), Buttiglione a păcătuit pentru că nu a minţit. Pentru că nici nu a fost duplicitar (deşi i se dăduse „şansa“ aceasta), nici nu a renunţat la convingerile morale puternice. De atunci, relativismul moral a devenit oficial ideologia Uniunii Europene. De atunci e evident că proiectul construcţiei europene este serios deturnat. Vreţi o dovadă? Meditaţi la viaţa şi credinţele mărturisite de doi dintre părinţii fondatori ai Europei, Robert Schuman şi Konrad Adenauer, catolici practicanţi. Şi veţi descoperi că nici Schuman, nici Adenauer nu ar fi fost consideraţi astăzi vrednici să devină comisari europeni. Era suficient să li se pună „Întrebarea“ la audieri şi ar fi picat examenul. Ar fi fost şi euroentuziaşti?

Cristian PĂTRĂȘCONIU

Euro-nuanţe

Euroscepticismul descrie uzual o atitudine sceptică sau de dezaprobare faţă de proiectul european. Cîteodată, e pus în relaţie directă cu dorinţa de a prezerva suveranitatea naţională. Există o formulă radicală a euroscepticismului: cei care o îmbrăţişează sînt speriaţi nu numai de efectele economice ale extinderii europene, ci şi de anularea, în bună măsură, a suveranităţii naţionale pentru statele care decid sau au decis să intre în „hora europeană". Euroscepticii moderaţi se tem numai de efectele economice ale proiectului de uniformizare europeană; retorica lor are destul de multe asemănări de familie cu cea a antiglobaliştilor.

Nuanţe terminologice

Cel mai la îndemînă înţeles al euroscepticismului e în legătură cu dezbaterea pro sau contra Uniunii Europene. Întrucît antonimul său de relaţie „pro-european" pare să aibă, logic, o arie de acoperire mai largă, există păreri conform cărora „euroscepticismul" suferă, în dezbaterile de rigoare, de un dezavantaj retoric. De aceea, cei din cale-afară de pedanţi sînt de părere că „eurorealismul" poate fi considerat o alternativă viabilă la euroscepticism. Numai că şi acestui termen i s-au adăugat, în ultimii ani, sensuri noi, aşa încît „eurorealism" a ajuns să fie mai degrabă o formă soft de „euroscepticism", adepţii lui nedorind neapărat ca ţările în care se manifestă eurorealismul să se retragă din UE, ei vrînd ca structura UE să fie mai flexibilă.

Pentru sinonomia cu euroscepticismul, se mai foloseşte şi „eurocritic", dar şi peiorativul „eurofob". De asemenea, şi formula „anti-UE" a intrat în uz cu oarecare succes. Pe de altă parte, „eurooptimismul" e o noţiune corelativă folosită în mod uzual pentru euroscepticism. Termenul, uneori socotit a fi şi el peiorativ, e folosit pentru a exprima credinţa că avantajele pe care le aduce procesul de integrare europeană anulează eventualele dezavantaje ale acestui proces. Cînd nu se foloseşte „eurooptimist", se apelează la „eurofil", cu sensul de persoană care doreşte să reducă funcţia statului naţional şi să crească influenţa centralismului transnaţional al Uniunii Europene. Un eurofil crede că a renunţa la o parte din suveranitatea naţională aduce mai multe beneficii decît dezavantaje. Dar, totodată, un eurofil poate fi şi o persoană care admiră valorile culturale şi sociale ale Europei. Cînd nici unul dintre aceşti doi termeni nu „ajunge", se apelează la un al treilea: pro-european. De altfel, cînd e discutat împreună cu „pro-european", „eurofilul" e socotit a fi un termen care exprimă o „iubire" iraţională care indică o atitudine dogmatică faţă de proiectul integraţionist european.

Discuţiile cu privire la adecvarea terminologiei sînt pasionate şi nu întotdeauna consensuale. Chiar dacă termenii folosiţi nu sînt întotdeauna cei mai precişi cu putinţă, ei aproximează totuşi atitudini şi curente de opinie reale şi nu inventate.

Argumente ale euroscepticismului

Importanţa temelor care forjează discursul eurosceptic variază de la o ţară la ţară. De altfel, euroscepticimul poate fi un criteriu bun pentru a departaja între Nord şi Sud în Europa sau între Vestul şi Estul Europei.

Refuzul Norvegiei de a fi membră UE, respingerea monedei euro de către Danemarca, refuzul Elveţiei de a accepta invitaţia de a fi parte a Zonei Economice Europene, respingerea de către Irlanda a prevederilor Tratatului de la Nisa sînt exemple de atitudine eurosceptică. La fel, şi faptul că Islanda nu a cerut niciodată să facă parte din UE, refuzul, în primă fază, al Danemarcei de a accepta Tratatul de la Maastricht, precum şi refuzul Marii Britanii de a fi parte a Tratatului Schengen şi a Uniunii Economice şi Monetare sînt alte argumente pe care le folosesc euroscepticii.

Euroscepticismul e mai puternic în Nord. Pe de altă parte, majoritatea ţărilor continentale tind să fie mai degrabă pro-europene, deşi votul care va fi acordat foarte curînd în Franţa Constituţiei Europene s-ar putea să schimbe, chiar şi în varianta în care Constituţia va trece, datele problemei.

Euroscepticismul e vizibil şi în Parlamentul European. Începînd cu 2004, nu mai puţin de 37 de membri ai acestui for au o notorie poziţie antieuropeană. Ei sînt grupaţi într-o formulă numită ad-hoc „Independenţă şi democraţie". Ţările care dau reprezentanţi ai euroscepticimului în Parlamentul European sînt Marea Britanie, Polonia, Danemarca şi Suedia.

Presa britanică, cea mai eurosceptică

Presa din Marea Britanie e un model de profesionalism pentru breasla jurnaliştilor. Cazul ei este unul extrem de interesant, cu atît mai mult cu cît ea e, de departe, cea mai eurosceptică. Astfel, *Daily Mail* şi publicaţiile care îi aparţin magnatului Robert Murdoch *(The Sun, News of the World, The Times, The Sundey Times)* publică, în mod curent, materiale cu un conţinut critic la adresa Uniunii Europene. Un amănunt important: opoziţia presei britanice a fost atît de vehementă, încît Comisia Europeană a decis să creeze un site în care să explice aspectele criticate în ziarele britanice.

De asemenea, cîteva dintre tabloidele britanice utilizează o retorică foarte dură atunci cînd e vorba de UE. Spre pildă, cei de la *The Sun* publică în mod constant texte atît de agresive, încît i-au determinat pe cei care sînt în favoarea proiectului pan-european să îi numească xenofobi. Chiar dacă presa se dedă şi unor excese de acest fel, majoritatea articolelor eurosceptice, care apar în presa britanică propun o atitudine critică, dar raţională, faţă de Uniunea Europeană.

Euroscepticism cu arome central şi est-europene

Ţările nou intrate în UE au fost penetrate şi ele de retorica euroscepticismului. O parte dintre argumentele care susţin în această zonă o asemenea atitudine sînt diferite de cele clasice. Central şi est-europenii sînt deranjaţi de ceea ce ei identifică a fi birocaţia UE. De asemenea, cetăţenii cehi, unguri sau polonezi sînt de părere că politicile sociale ale UE avantajează cu precădere economiile mature din Vest şi mult mai puţin pe cele abia intrate în structurile europene.

Apoi, noile măsuri de securizare a graniţelor statelor membre ale UE au nemulţumit multă lume; în Polonia, pentru a da numai un exemplu, introducerea regimului de viză cu Ucraina a redus micile schimburi economice cu vecinii de la Est, anulînd posibilităţile de venit suplimentar ale multor familii. În Polonia, pe de altă parte, retorica euroscepticismului a găsit un teren fertil şi din cauza şocului pe care l-a provocat aderarea, în urma căreia au avut de suferit serios sectorul industrial şi cel agricol. Pe eşichierul politic polonez, formaţiunile cu discurs eurosceptic stau destul de bine, ele ocupînd cam o cincime din actualul spectru politic.

În Cehia însă găsim cea mai guralivă voce eurosceptică: însuşi preşedintele Republicii, Vaclav Klaus. Acesta se descrie pe sine ca un „eurorealist" şi e de părere că democraţia nu poate funcţiona la un nivel supranaţional. Alţi critici ai proiectului european din estul şi din centrul Europei spun că UE nu poate fi eficientă în a preveni conflictele interetnice din aceste regiuni: exemplul Kosovo e des citat în acest sens. Mai sînt şi luări de poziţie care susţin faptul că modelul vest-european nu poate fi implementat în estul Europei, întrucît viaţa din această parte a Europei se desfăşoară după un alt model. Adepţii acestui argument spun că impunerea modelului vestic, în estul Europei mai mult produce decît rezolvă probleme.

Pe de altă parte, nu e mai puţin adevărat că rezultatele economice înregistrate de ţările recent intrate în UE sînt o contrareplică solidă la retorica euroscepticismului în Europa de Est. În ceea ce priveşte România, aceasta este, detaşat, cea mai eurooptimistă ţară din întreaga Europă. Ultimele sondaje de opinie relevă faptul că peste 80% dintre români sînt eurooptimişti. Prin comparaţie, atunci cînd se aflau în pragul aderării, ţări precum Cehia, Polonia sau Ungaria aveau o cotă de euroscepticism de cîteva ori mai mare decît are, în acest moment, România. Abia de puţin timp, cîţiva lideri politici, între care şi preşedintele Traian Băsescu, au îndrăznit să spună cu glas tare că „integrarea europeană nu e un scop în sine". Euroscepticismul bate la uşa României. E posibil ca, peste numai cîţiva ani, sondajele de opinie făcute pentru a măsura euroscepticismul românesc să ofere date sensibil modificate.

Adina POPESCU

Ne-ar fi mai bine în UE?

„Nu ne-ar fi mai bine... sau cel puţin io n-o să mai prind vremea aia cînd o să ne fie mai bine! Ce credeţi că ne mai aşteaptă pe noi, la vîrsta asta, dom'şoară? Nimic bun, vă zic io... Nu vedeţi ce se întîmplă acuma în lume? Şi acolo în Irak şi peste tot. Io cred că totuşi în Irak, interesele erau legate de petrol... aşa cred! Da' vă zic că nu mai contează nimic, pen'că o să vină Apocalipsa! Nu vedeţi inundaţiile astea, cutremurele... vine sigur! Şi asta o zic şi alţii! *(Nea Tomiţă, 76 ani, fără pensie, fără casă, locuieşte în ghena unui bloc)*

„Dacă mă întrebai în urmă cu vreo cinci ani, ţi-aş fi zis că da, ne-ar fi mai bine. Pe atunci încă mai speram într-o adevărată schimbare. Acum îţi spun că am început să regret comunismul, după ce, în '90 am strigat, seară de seară, în Piaţa Universităţii. Pe mine integrarea nu mă va avantaja în nici un fel. N-am bani de investit, n-am nici o afacere, nici o perspectivă... doar o amărîtă de pensie!" *(Maria, 58 ani, pensionară)*

„Nu pot să-mi dau seama acum. Întîi să intrăm în UE şi dup'aia vedem! Eu nu pot să-mi doresc decît o viaţă mai bună decît cea a părinţilor mei. Poate că o voi avea, dar ei o vor duce tot prost, aşa că tot eu voi fi cel care îi voi ajuta... şi atunci care-i afacerea?" *(Răzvan, 17 ani, elev).*

„Pentru mine nu, pentru că nu vor rezista afacerile mici. Eu am o afacere de familie, ca să-i zic aşa, da' nu vă zic cu ce mă ocup! Deja sînt prins într-o groază de datorii, aşa că nici nu vreau să mă gîndesc... Pe de altă parte, sînt prea bătrîn ca să o iau de la capăt, angajîndu-mă la o companie, chiar dacă sînt bun pe meseria mea de bază, cea de inginer. Ăştia vor numai tineri!" *(Liviu, 47 ani, vă zic eu cu ce se ocupă: produce şi vinde miere)*

Sîntem pregătiţi pentru integrare?

„Cum să fim pregătiţi?! Nu vedeţi cum arată oraşul ăsta? Şi nu e din vina Primăriei, e din vina noastră... Nu ştim să păstrăm ceea ce avem, într-un mod civilizat... Nu ştim decît să distrugem! Păi, mă uit la mine la bloc ce se întîmplă! O dată la două săptămîni schimb broasca de la uşa de la intrare, pen'că o tot forţează diverşi ca să intre. O dată pe lună schimb geamul de la aceeaşi uşă, pe care îl sparg... nişte animale, dom'le!" *(71 ani, administrator de bloc, a uitat să precizeze că refuză sistematic să se instaleze un interfon, pentru ca toată lumea să intre „într-un mod civilizat")*

Viaţa e cum să zic... dulce! Io d'aia am venit aici şi nu m-am dus la Europa!

„La salariile care sînt, nu! Şi nu cred că vor ajunge prea curînd la nivelul celor din UE, deşi din cîte ştiu şi grecii au avut salarii mici cînd s-au integrat... Bine, da' ei au ştiut ce să facă: au dezvoltat turismu'! La noi cine să-l dezvolte, dacă românii îs puturoşi şi mulţi preferă să muncească pe leafă sigură, la stat, unde toată ziua nu fac nimica?" *(Doru, 42 ani, instalator)*

„Nu vedeţi că n-avem un drum ca lumea, un drum european, o autostradă? Cică or să vină la noi să facă investiţii! Pe unde să vină, prin gropile astea?" *(Ştefan, 28 ani, tocmai îşi parcase nervos maşina în spatele blocului)*

„Eu nu cred să fim pregătiţi, da' mie îmi place mai mult aşa, decît la Europa! Acolo lume stresată, munceşte mult, mereu supărare mare! Aicea e ca la noi la Turcia, oameni relaxaţi, stau de vorbă, bîrfe! Viaţa e cum să zic... dulce! Io d'aia am venit aici şi nu m-am dus la Europa!" *(Faruk, 35 ani, patron de frizerie)*

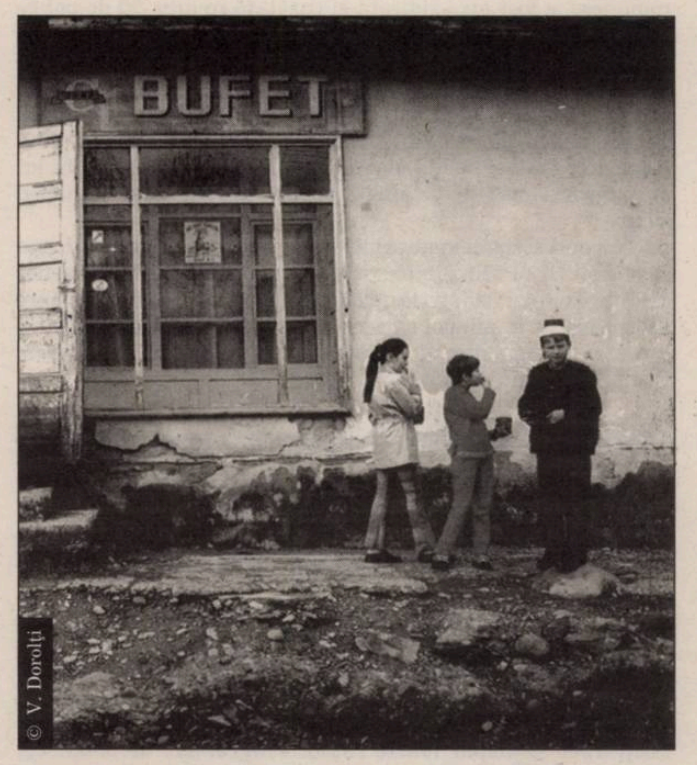

© V. Dorolţi

Tom GALLAGHER

Feriţi-vă de utopiile din Vest, la fel ca de cele din Est

Haideţi să comparăm România cu o fecioară frumoasă care tocmai a scăpat dintr-o experienţă de coşmar. A fost sedusă la o vîrstă impresionabilă de către un tînăr viguros şi idealist venit dinspre Est. Foarte curînd s-a dovedit a fi un căpcăun fanatic. Cînd nu era ţinută prizonieră în camera sa, ea făcea treburi degradante şi trebuia să participe la un cult straniu, care presupunea discuţii despre texte de necitit, scrise de bătrîni bărboşi, ale căror portrete se holbau la ea în timpul captivităţii.

Acum cincisprezece ani, coşmarul ei s-a terminat brusc şi soţul tiranic şi-a zburat creierii. Acum are un partener nou, venit dinspre Vest, şi ei i s-a spus mereu că dinspre Vest au venit şi strămoşii ei. Noul partener este de vîrstă mijlocie şi predictibil în tabieturile sale. Nu are obsesii intelectuale stranii. Ea este liberă să meargă unde vrea, cîtă vreme îşi îndeplineşte îndatoririle de soţie. În sfîrşit, tinereţea ei este pe sfîrşite şi perspectiva unei vieţi normale i se pare liniştitoare.

Normalitate, oportunitate, speranţă – cam asta înseamnă Uniunea Europeană pentru cei mai mulţi dintre români, fie că ştiu sau nu ştiu cum funcţionează. Contactele, în creştere după 2000, cu UE au adus surprinzător de puţine beneficii practice. Dar românii sînt încrezători şi răbdători. Ei trebuie să creadă că încercata lor patrie poate găsi un destin sigur în familia europeană, ale cărei valori sună atrăgător, departe de cele venite dinspre Est.

Vocile sceptice sînt puţine. Străinii sînt neîncrezătorii cei mai zgomotoşi. Cîţiva veniţi din insula aflată departe în Vest, capitală a euroscepticismului, avertizează că proiectul de modernizare al UE a eşuat în rezolvarea slăbiciunilor structurale ale ţării. Programele Phare, Ispa şi Sapard nu au creat un stat mai corect şi mai eficient. Nu a fost creată o economie privată gata să facă faţă competiţiei. Unii români, adesea dintre cei cu un *background* american, sînt critici faţă de modelul capitalist al UE, care dă semne că e depăşit. Economistul Ilie Şerbănescu este aproape singura Casandră printre comentatorii români. El avertizează că sacrificiile pe care românii vor trebui să le facă – mai multă austeritate, desfiinţarea numeroaselor întreprinderi mici, incapabile să atingă standardele UE, dominarea ariilor-cheie din economie de interese străine, eclipsa agriculturii şi depopularea zonelor rurale – ar putea să nu fie mai mari decît beneficiile aduse de statutul de membru; şi, pe deasupra, lucrurile care îi atrag cel mai mult pe români, ca libera circulaţie a forţei de muncă, vor veni foarte lent.

Nici măcar naţionaliştii

O barieră pentru creşterea numărului de sceptici este teama de a fi confundaţi cu xenofobii. Naţionalismul se bucură de o faimă tot mai proastă în România. Putem face comparaţia cu Polonia, unde nu este nici o ezitare în a spune celor de la Bruxelles cînd greşesc sau cînd ar trebui să-şi vadă de treburile lor. O puternică Biserică naţională şi o ţărănime cu ferme necolectivizate, care au păstrat vii tradiţiile poloneze în timpul comunismului, sînt principalii piloni ai identităţii naţionale. Credinţa şi pămîntul nu pot fi folosite ca resurse politice în acelaşi fel în România (sau cel puţin nimeni nu a reuşit încă să facă asta). Naţionalismul a fost deformat de comuniştii români, care au fost printre cei mai fanatici susţinători ai viziunii lui Stalin despre „socialism într-o singură ţară“. Carnea de pe această carcasă căzută la pămînt, care era naţionalismul românesc, a fost apoi ridicată şi curăţată în anii '90 de politicieni, care acum se proclamă a fi creştini conservatori, departe de mareşalul Antonescu sau de Jean-Marie Le Pen, dar, în ultima vreme, apropiaţi de Ioan Paul al II-lea. Foştii ultranaţionalişti nu se arată doritori să-i apere de efectele globalizării şi europenizării pe românii needucaţi, fără aptitudini, avînd peste 45 de ani şi trăind mai ales în provincie. Poate copiii lor ar putea să simtă într-o bună zi beneficiile, dar nu şi ei, în mod sigur.

Noi eurosceptici apar printre cei care lucrează îndeaproape cu oficiali UE. Puţini dintre românii care au lucrat la Bruxelles se întorc entuziasmaţi de „modelul european“, spre deosebire de cei care îşi împlinesc cariera în SUA. Ba chiar, mulţi dintre românii care au început să lucreze cu entuziasm în proiecte Phare şi Ispa au suferit o trezire bruscă.

Noi eurosceptici apar printre cei care lucrează îndeaproape cu oficiali UE.

Au observat că agenţii naţionale rivale, măcinate de lupte interne, dau contracte pentru asistenţa instituţiilor publice unor consultanţi egoişti şi uneori avari, care încearcă să se neutralizeze unii pe alţii; sau că proiectele nu sînt niciodată finalizate sau sînt modificate în grabă, pentru că aceşti consultanţi apar şi dispar foarte rapid. Programele de *twinning*, menite să îmbunătăţească sistemul juridic, nu şi-au atins scopul. Merită să ne întrebăm unde s-a mai pomenit o alianţă ca cea dintre dinozaurii din CSM şi un consilier Phare, fostul judecător din Köln, Dieter Schlafen.

Dacă ar fi fost o abundenţă de bune practici aduse de schimbarea controlată de la Bruxelles cu beneficii pentru milioane de români, atunci ar fi mulţi cei pregătiţi să trateze cu deriziune şi dispreţ vederile unui profet Ieremia, cum sînt eu – oferind exemple concrete care să arate cît de mult m-am înşelat.

Consilieri neinspiraţi

Neîncrederea în proiectele europene, indusă de comportamentul neinspirat al multor (deşi nu al tuturor) consilieri şi consultanţi, va crea inevitabil o stare de spirit sceptică printre tinerii birocraţi şi analişti. Superstatul european este tot mai mult văzut ca un instrument de apărare a intereselor celor doi piloni gemeni, Franţa şi Germania. Acest lucru s-a văzut brutal de clar în 2003, cînd aceste ţări au sfidat ţintele de deficit bugetar, care trebuiau să asigure stabilitatea fiscală, în timp ce au impus aceste ţinte pentru alte state din UE, chiar prin amenzi. În 2004, s-a descoperit că Grecia minţise în legătură cu deficitul său bugetar pentru a fi capabilă să adere la zona euro în 2001.

Nu este surprinzător că o Uniune Europeană, ale cărei reguli sînt nesocotite şi unde nu există un control parlamentar real asupra executivului, este atrăgătoare pentru PSD şi pentru vasta sa reţea de clienţi din birocraţie, universităţi şi de peste tot. Ei se identifică cu conceptul de euroland nu doar pentru oportunităţile de a-şi spori puterea şi averea, dar şi pentru că ideea este una familiară: un directorat al oficialilor publici care, împreună cu politicieni puternici din statele mari, iau decizii importante, cu minimă preocupare pentru ce gîndesc sau ce vor oamenii.

Nu este surprinzător că o Uniune Europeană, ale cărei reguli sînt nesocotite şi unde nu există un control parlamentar real asupra executivului, este atrăgătoare pentru PSD.

Ameninţarea comunismului a împins înainte proiectul european. Cea mai mare parte din Europa liberă a cooperat economic şi a îngropat vechile rivalităţi pentru a fi puternică în faţa acestui pericol real. Colapsul inamicului a coincis cu planul ambiţios pentru o uniune economică şi monetară. Sentimentul unei ameninţări a continuat să fie invocat pentru a prelungi consimţămîntul pentru europenizare. Cancelarii Kohl şi Schroeder au susţinut că practicile UE, cum ar fi subvenţiile agricole mari, trebuie să continue sau reconcilierea franco-germană ar fi pusă în pericol; era nevoie de o UE puternică pentru a preveni noi războaie europene, sau chiar pentru a ţine Germania sub control.

Eforturile mandarinilor europeni şi ale stăpînilor lor politici de a promova valorile europene comune sau chiar un patriotism comun, care ar asigura combustibil pentru proiectul european, au un aer de improvizaţie disperată. Sînt sunete la fel de goale ca şi apelurile liderilor iugoslavi, dinainte de era Slobodan Miloşeivici, care cereau oamenilor să adere la frăţia oamenilor muncii din Iugoslavia. Rivalităţile *soft* dintre partea mediteraneană a UE şi nordul său, sau chiar între Europa catolică şi cea protestantă, pot fi gestionate în cadrul Uniunii. Dar acum apar rivalităţi economice mult mai dure, de cînd locurile de muncă şi fabricile se mută spre Est, unde profiturile pot fi mai mari, iar lucrători din noile state membre se mută spre Vest pentru a lua joburile celor de acolo.

„Concurenţă liberă şi completă“ este un principiu major al politicii economice europene. Va provoca haos în România cînd economia internă va primi lovitura concurenţei. Dar deja destabilizează ordinea UE în chiar statele sale de bază. Liderii franco-germani nu au legitimitatea pentru a obţine consensul necesar reformelor economice dureroase. Bineînţeles că o dezintegrare violentă ca cea din Iugoslavia este puţin probabilă, dar patriotismul comun european este mult mai fals decît cel din vechea Iugoslavie, unde cîteva milioane de oameni chiar şi-au creat identitatea dincolo de naţionalism.

După ce buruienile vor năpădi noul sediu al Comisiei Europene va fi prea tîrziu să ne mai gîndim la euroscepticism.

Rivalitatea economică între germanii vestici *(Wessies)* şi cei estici *(Ossies)*, în Germania unită, este controlată datorită prestigiului statului şi puternicei identităţi comune. Acestea fac ca vesticii să plătească taxe mai mari pentru a menţine nivelul serviciilor în estul mai sărac. Dar inadecvarea instituţiilor europene şi lipsa unei reale conexiuni emoţionale paneuropene fac ca aşa ceva să nu fie posibil între vechea UE şi mare parte din cei 10 (în curînd 12) noi membri. Este improbabil că europenii din Vest vor continua să trimită mari sume de bani către Bruxelles pentru că ei nu văd UE ca o entitate legitimă, aşa cum cei mai mulţi dintre ei îşi văd propriile ţări. În curînd, va fi mai mult decît evident că UE nu mai este un garant al păcii şi stabilităţii pe continent. S-a aruncat cu capul înainte, crezînd că pericolele războiului rece şi cele dinspre fundamentalismul islamic sînt singurele pe care Europa le înfruntă. Fără politici apte să garanteze siguranţa fiinţei umane şi să respecte identităţile naţionale, UE riscă să alimenteze conflicte pe care este prea fragilă să le controleze. Fecioara „România“ crede că în sfîrşit a găsit un adăpost. Dar s-ar putea ca momentul să fie nepotrivit.

Românii care vor ca ţara lor să aibă un viitor ar trebui să conceapă planuri de urgenţă pentru supravieţuirea naţională, dacă proiectul UE sucombă sub megalomania şi politicile economice nerealiste care au adus sfîrşitul şi pentru rivalii săi comunişti. Odată ce buruienile vor năpădi clădirea Berleymont *(noul sediu al Comisiei Europene* – n. ed.) din Bruxelles, va fi prea tîrziu să ne mai gîndim la euroscepticism.

Tom Gallagher *este profesor la Bradford University, în Marea Britanie. În noiembrie 2004, i-a apărut la Editura Humanitas cartea despre România:* Furtul unei naţiuni.

© V. Dorolţi

Scepticii polonezi

Controversa în legătură cu locul viitor al naţiunii în Europa reflectă separaţiile fundamentale din politica poloneză.

De la începutul tranziţiei, politica în Polonia a fost definită de două clivaje: una socio-economică, între alegerea neo-liberală pro-piaţă şi un stat social intervenţionist, şi una ideologică, între liberalismul politic şi naţionalismul etnic. Atît catolicismul fundamentalist, cît şi naţionalismul etnic oferă motive pentru opoziţia faţă de UE, considerată materialistă şi „cosmopolită“. Aceştia se tem că identitatea naţională şi religioasă a Poloniei va fi distrusă prin integrarea în Uniune.

Astfel de idei sînt des auzite la Radio Maryja, o reţea naţională cu 4 milioane se ascultători şi care se bucură de monopolul virtual al transmisiunilor catolice în Polonia. Cotidienele *Nasz Dziennik (Ziua noastră)* şi *Nasza Polska (Polonia noastră)* s-au alăturat campaniei duse de Radio Maryja.

În ce priveşte structura socio-economică, euroentuziaştii sînt tineri educaţi din mediul urban. Ei sînt în minoritate comparativ cu cetăţenii mai puţini educaţi şi cu cei mai în vîrstă din mediul rural. Euroscepticii predomină printre cei care se consideră perdanţii tranziţiei. Aceştia se simt vulnerabili în faţa provocărilor pe care integrarea le aduce familiilor şi comunităţilor lor. Dar politicienii anti-UE tind să insiste pe probleme care nu sînt de interes principal pentru majoritatea populaţiei: aşa-zisa ameninţare a identităţii naţionale poloneze, tradiţii şi valori. Alegătorii sînt mai degrabă preocupaţi de pîinea zilnică.

(din articolul „Reluctantly European?“,
de Krzysztof Jasiewicz, **eumap.org**)

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

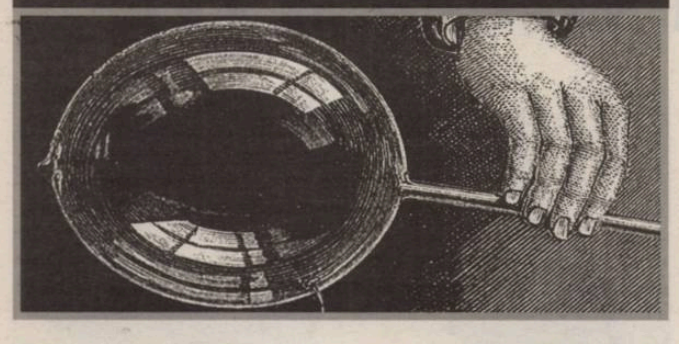

Parada maşinilor de la Orange Show din Houston

Ce e o maşină? Care este diferenţa dintre o maşină şi o portocală? Cu ani în urmă, proaspăt alesul guvernator de California, Jerry Brown, a întrebat în timpul primei sale reuniuni legislative: „Ce este un guvernator? Care este diferenţa dintre un guvernator şi un pantof?“. Nimeni nu a ştiut să-i răspundă la această întrebare, dar la întrebarea cu maşina noi ştim răspunsul. O maşină nu-i ca o portocală, atunci cînd este ca floarea-soarelui, o barcă, un dulap, un dragon, un cub al lui Rubik sau o declaraţie politică. La concursul de maşini al Orange Show de la Houston, peste două sute de automobile s-au prefăcut a fi lucruri pe care nimeni nu le-a mai văzut nicicînd. Treceau pe lîngă mulţimi claxonînd şi uruind. Unele dintre ele reprezentau adevărate opere de artă, la care luni în şir lucraseră artişti ca să le transforme din vehicule utilitare în obiecte de meditaţie cu stil. Cel mai mare obiect din paradă era ceva numit WMD, care înseamnă fie Weapon of Mass Distruction (armă de distrugere în masă), fie Warehouse of Mass Distribution (Depozit pentru Distribuţie în Masă). Era o uriaşă ICBM (Intercontinental Ballistic Missile), construită de discipolii sculptorului Mel Chin, întru totul asemănătoare unei ICBM adevărate, numai că, în locul focosului nuclear capabil să distrugă milioane de oameni într-o clipită, era proiectată să care mîncare şi să o distribuie gratis flămînzilor din întreaga ţară. Mai era şi o maşină care nu era maşină deloc, ci o femeie care utilizase varii accesorii auto pentru a se întrupa într-una. De exemplu, sutienul era făcut din două capace de roţi. O altă femeie, îmbrăcată într-un costum victorian, o piesă contemporană cu aceea purtată de prima călăreaţă pe un vehicul fără cai, trecu pe un lung scuter motorizat, mai mult ideea unei maşini. Clase întregi de arte frumoase din împrejurimile Houston-ului au remodelat în comun tot felul de tărăboanţe, pentru a aduce la lumină dragonul din ele şi formele de-abia ghicite. Judecînd după extazul mulţimii, pentru texani, care îşi preţuiesc maşinile mai mult decît oricare alţi americani, care, la rîndul lor, îşi iubesc maşinile mai mult decît europenii, a căror dragoste pentru maşini depăşeşte cu mult pasiunea similară a aborigenilor din Insulele Solomon, transmutarea artistică a maşinilor este o activitate şi îndrăgită, şi necesară. Marea majoritate a oamenilor nu au unde să-şi manifeste creativitatea: nici prin gînd nu le-ar trece să ia un obiect familiar, cum ar fi peluza din faţa casei sau nevasta, şi să-l transforme într-o fantezie plină de culori. Peluzele sînt aprig apărate de reglementările de cartier, iar nevestele, de cele mai multe ori, obiectează. Asta reduce la televizor şi maşină, cele două obiecte rituale ale americanului, posibilele provocări aduse creierului mediu american pentru a stîrni alte gînduri decît munca şi cina. Televizoarele nu prea merită să le transformi pentru că ele nu se mişcă, iar conţinutul lor e mereu acelaşi. Cel mai bun lucru pe care îl poţi face cu un televizor este să-l decorezi cu mileuri şi flori de plastic şi să aşezi pe el pozele nepoţilor. Altfel stă treaba cu maşinile. Ele se mişcă şi în interiorul lor le vin americanilor cele mai subversive gînduri. Uneori, atari gînduri se transformă în artă. Dacă mai există şi un loc în care, în mod oficial, maşina artistic transmutată a unui individ poate fi aplaudată de o mulţime în delir, întreaga afacere devine satisfăcătoare. Bună treabă, Houston!

(traducere de Ioana AVĂDANI)

Ion VIANU

*Note despre lectură**

Cartea l-a făcut pe cititor

Textele antice sînt scrise pe rulouri, desfăşurate pe măsură ce sînt parcurse, rostite cu voce tare, cuvintele şi frazele neseparate de vreun spaţiu. Singuri cîţiva mari practicieni ai lecturii au darul să parcurgă doar cu privirea, rapid, textul. Astfel este sfîntul Ambrosie al Milanului, pe care Augustin tînăr îl surprinde, aşa cum îşi va aminti în *Confesiuni:*

Dacă citea – scrie Augustin – *ochii-i alergau pe pagina al cărei sens îl pătrundea; dar vocea-i şi limba se odihneau; adesea, cînd mă găseam acolo – căci nimeni nu te oprea să intri – îl vedeam citind mut, niciodată altfel. Poate că evita lectura cu voce tare, de teama ca un ascultător atent şi captivat să nu-l oblige, din pricina vreunui pasaj obscur, să discute aceste probleme, făcîndu-l să piardă timpul pe care l-ar fi putut consacra citirii altor cărţi. Apoi, necesitatea de a-şi menaja vocea, care se spărgea adesea, îl făcea să citească tăcut. Oricare i-ar fi fost motivul ascuns, nu putea fi decît bun la un om de felul lui.*

Ambrosie e o excepţie; lectura antică, pentru majoritatea practicanţilor, seamănă cu dezlegarea unui rebus, un joc ce constă în a recunoaşte cuvintele şi sensurile lor în fluviul neîntrerupt al literelor şi frazelor.

Viaţa interioară a omului antic e mai rudimentară ca a noastră. Exercitarea culturii este colectivă, comunitară. Lectura nu e încă acel *„viciu nepedepsit“*, solitar, despre care vorbea un modern (Valéry-Larbaud); e mai ales publică, deseori declamatorie. Cîteodată e schiţa acţiunii pe care o descrie, aşa cum un plan de luptă e deja începutul războiului.

Creştinismul descoperă *Codexul,* legarea la un loc a unor foi separate. Un text poate fi acum răsfoit, revenirile, opririle, lectura intermitentă, pe sărite, devin posibile. Aproprierea cuvîntului citit e legată de bunul plac individual. Creştinul, adept al vieţii interioare, trebuie să rezerve meditaţiei solitare o anumită parte a timpului său. Progresul tehnologic pe care-l reprezintă codexul vine în întîmpinarea nevoii de interioritate. Lectura religioasă însă nu este total eliberată de efortul comunitar, rugăciunea este colectivă; citirii cu voce tare i se substituie cea *murmurătoare,* buzele abia se mişcă, citirea vine din piept, e o vibraţie intimă, un ecou al răsuflării, o palpitaţie.

Occidentul redescoperă tiparul la o jumătate de mileniu după ce China îl inventase. Europa e acum pregătită pentru răspîndirea cărţii. Arta copiştilor se epuizează, nu poate face faţă concurenţei tipografilor. Există un public important, într-o Europă în mare parte parte analfabetă; literatura concepută în era Codexurilor ajunge la o difuzare nesperată. Personajul Quijote este victima tehnologiei moderne, a tiparului, tot aşa cum există azi victime ale informaticii, nenorociţi toxicomani ai *web*-ului.

Existau, în secolul al XVI-lea, şi cărţi de format mic. Erau prezente şi în biblioteca hidalgului din Mancha, aşa cum se spune explicit în al şaselea capitol al primei părţi din *Don Quijote.* Din episodul distrugerii cărţilor – într-un efort disperat şi tardiv al prietenilor de-a vindeca pe erou de funesta manie a lecturii – aflăm că romanele cavalereşti sînt mai ales *in folio*-uri de mari dimensiuni. Citirea nu e posibilă nici în deambulaţii prelungite, nici în poziţii de delăsare, culcat, de pildă. Trebuie să ni-l imaginăm pe Quijote citind, sprijinit cu coatele pe masă, într-o poziţie stabilă, un ins-piramidă. Volumul este uşor ridicat în partea opusă cititorului, ca să îngăduie o optimă parcurgere a conţinutului. Citirea devine din ce în ce mai acaparantă, de la răsărit la asfinţit şi de la asfinţit la răsărit. Quijote practică o lectură murmurătoare; lectura taţită, numai cu ochii, nu e nici acum răspîndită în marele public. La ce i-ar servi de altfel viitorului cavaler rătăcitor să se cufunde în sine cînd, de pe acum, se pregăteşte de marea campanie, războiul împotriva nedreptăţii, în sprijinul văduvei şi orfanului, pentru gloria iubitei? Este limpede că, pentru el, lectura este premergătoare acţiunii. Acest lucru nu se vădeşte numai în organizarea mintală, ci şi în postura exterioară. Pe Quijote citind ni-l imaginăm pregătindu-se de luptă. Cervantes trece peste lunga perioadă în care periplul quijotesc se pregăteşte, anii de formare ai adeziunii totale la idealul cavaleresc. Un roman n-a fost încă scris: Quijana înainte de Quijote... geneza nebuniei, ce s-a întîmplat *înainte* de izbucnirea ei. Din ce ambiţii nesatisfăcute s-a născut cavalerul rătăcitor? Cum se preface imaginea în acţiune, cum devine imaginea, mai vie decît reprezentarea mintală, *faptă* – fantezie înţepenită în text? Prin ce efort disperat (trebuie să postulăm la eroul cervantin o formă de disperare ascunsă) îl împinge emoţia să devină om al virtuţii active, căutător, pe el, ce părea pe veci menit viciului static al lecturii? Dacă nu ni-l imaginăm pe jumătate ridicat, la masă, gata de călătoria rătăcitoare, anticipînd romanul trăit, nu putem să-l vedem cu ochii minţii.

Am găsit-o în cartea lui Matei Călinescu *A citi, a reciti* distincţia între o lectură „implicată“ şi una prin „absorbire“. Don Quijote este tipul cititorului implicat. Prea puţin îl separă de personajele şi situaţiile cărţilor pe care le admiră. Ele mimează natura. Cititorul ideal care este Quijote se angajează într-un demers imitativ. Nebunia închipuirii este urmată de o nebunie a citirii active, implicate. Modelul cavaleresc devine erou, trecînd prin prismele şi oglinzile deformante ale întreprinderii scriitoriceşti, iar personajul, această paiaţă însufleţită, devine om viu, implicat, într-o lume ce-l acceptă sau respinge, cu uimire, în ambele cazuri. Romancierul, orice romancier, practică o formă de hipnoză activă. Vocea hipnotizatorului, a celui medical ca şi a celui de bîlci, vocea ca şi întreaga lui fiinţă, este o prezenţă totalitară, aflată în preajma cea mai imediată a celui hipnotizat. Care nu aude decît o voce, poruncitoare. Lumea se reduce, pentru cititorul-victimă, la prezenţa hipnotizatorului.

Scriitorul este o specie deosebită de hipnotizator. El nu se află aproape de victima sau pacientul lui, cititorul. E la mare distanţă, uneori despărţit şi prin timp, ani sau secole. Vocea lui este textul: nu se aude, şi cu toate acestea e de o pătrunzătoare şi stranie prezenţă. Vocea autorului e o halucinaţie, fără trup, dar puternică, convingătoare. Pe Don Quijote vocea autorului – anonim – al lui *Amadis,* eroul romanului, îl impinge la acţiunea extremă, aventura cavalerească.

Ne îndreptăm, de la lectura cu voce tare, totdeauna publică, sau cu voce murmurată, împingînd la acţiunea amînată şi deseori nebună (cazul quijotesc), spre lectura modernă, act intim, personal: cărţile sînt mici, pot fi purtate în buzunar. Creşte numărul celor care citesc, ca altădată Ambrozie, maestrul lui Augustin, cu buzele lipite, numai cu ochii. Eboşa de acţiune care stă în citire se şterge, dispare. Textul devine un refugiu pentru visare, un argument, cu mijloace umane, contra lumii din afară. Rivarol, nostalgicul *de l'Ancien régime,* moralistul mort, la 1801, în exil german, scrie: *„...la lecture, charmant oubli de vous-même et de la vie“.*

Lectura, uitare fermecătoare, de sine şi de viaţă? – A citi este farmec, incantaţie, abstragere din vîrtejul vieţii, uitare. Uitare a vieţii frivole şi dezamăgitoare, a societăţilor decapitate de Revoluţie, a privilegiilor pierdute; dar şi uitare-de-sine, care trebuie să acopere rana vie: eul, în confruntarea brutală cu viaţa. Cum poate lectura să servească drept cataplasmă, filtru al uitării? Demersul moralistului mi se pare diametral opus celui quijotesc. Eroul cervantin este luptător. Citirea îl mobilizează. Chiar anacronic, absurd, Quijote este militant social, apărător al drepturilor omului. Armamentul este desuet; cauza e actuală, mereu actuală. La originea pasiunii stă un anumit fel de lectură, pasional-angajată. Cît de departe este cititorul modern, cel ce vede în leneşa ocupaţie a citirii numai uitare de sine, de ceilalţi! Rivarol, ce vorbeşte despre lectură ca de o uitare în singurătate, este martorul unei maturizări, al naşterii persoanei care se numeşte cititorul modern. Absorbit, pierdut pentru acţiune, prizonier al viciului solitar al lecturii. O lectură care rătăceşte, dincolo de subiectul propus de text, prin meandrele inconştientului.

Nici o poziţie fizică nu este îndeajuns de bună pentru practica unei astfel de citiri. Culcat, într-o rînă, aşezat, cu picioarele ridicate, cu prea puţină lumină sau, dimpotrivă, cu o rază orbitoare pe pagină, citirea participă de acum încolo la vidul dorinţei nesatisfăcute a căutării perpetue. Există o crucificare a fiecărui cititor. Nu-şi găseşte poziţia ideală în spaţiu, comoditatea perfectă e o aşteptare mereu dezamăgită, e doar reflexul dorinţei cititorului de-a găsi, în citire, laolaltă, plăcerea şi uitarea, fiindcă voluptatea este în acelaşi timp plăcere şi uitare, un supliciu tantalic, o ţintă de care mereu este aproape, dar pe care nu reuşeşte s-o atingă. Prea joasă ţintă pentru căutătorul perpetuu al dreptăţii şi iubirii, eroul celei mai celebre cărţi din cîte s-au scris, micul nobil din la Mancha.

* Versiune, foarte uşor modificată, a comentariului la o conferinţă: „Chei de lectură la *Don Quijote*“ a profesorului spaniol José-Manuel Blecua, organizată de Institutul Cervantes, pe data de 9 mai 2005, la Clubul „Prometheus“.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

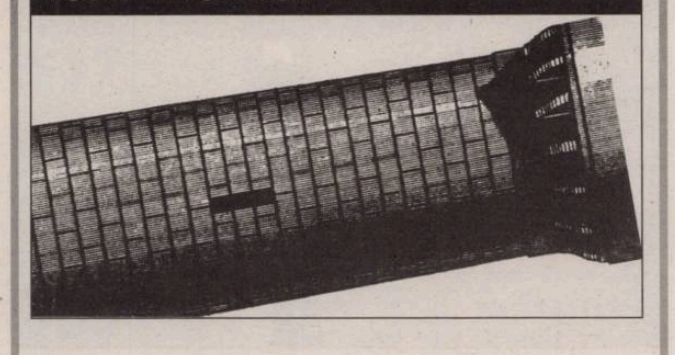

Eco-uri

Revelaţia mediatică produce idoli calpi, zeităţi de sezon, vedete care se veştejesc toamna, intrînd într-o uitare atît de adîncă, încît te întrebi de ce au ieşit cîndva din anonimat. Umberto Eco este unul dintre puţinii noştri contemporani în cazul cărora ai sentimentul celebrităţii justificate. E savant, adică stăpîn pe mai multe discipline. Dar e şi talentat, dat fiind că faima lui literară nu se sprijină doar pe reţete, ci şi pe categoriile romantice de felul „intuiţiei" sau al „inspiraţiei". A depăşit de mult graniţele peninsulare în care s-a afirmat, la sfîrşitul anilor '60, atunci cînd nu era decît unul dintre teoreticienii marxizanţi ai semioticii. S-a jucat o vreme cu acel jargon care avea să fascineze, pînă la sterilitate, cîteva generaţii de specialişti ai limbajului. Însă n-a rămas încremenit într-o competenţă uzabilă, ci a păşit curajos mai departe, scriind thrilleruri teologice de răsunet mondial. *Opera deschisă* în 1962 s-a dezvoltat arborescent, completînd admirabil geometria ansamblului.

Cotitura lui Eco spre sacralitatea misterului se explică prin educaţia lui catolică, prin sensibilitatea sa de italian, dar şi prin întrebările morale pe care mintea sa strălucită a sfîrşit prin a le pune. Acum vine pe piaţa românească a ideilor cu un opuscul de *Cinci scrieri morale* publicate la Editura Humanitas (2005), în traducerea lui Geo Vasile. E vorba despre tot atîtea discursuri ocazionale, apărute la Roma în 1997, înainte de 11 septembrie 2001, de Irak şi de tot restul, dar, oricum, după căderea comunismului şi încheierea, parţială, a războiului rece.

Unul dintre ele mi s-a părut cel mai interesant, deşi toate merită parcurse, iar textul despre *Fascismul etern* îmi pare a fi o mini-capodoperă de hermeneutică a constantelor psiho-istorice din lumea occidentală. Scrierea care mi-a atras atenţia în mod special e un fragment dintr-un schimb epistolar angajat între Umberto Eco şi fostul cardinal milanez, iezuitul Carlo Maria Martini. Interlocutorii se cunosc personal. Se şi admiră. Prinţul diocezei ambroziene nu-l putea ignora pe concitadinul Eco, a cărui figură, lăsînd deoparte cinematografia şi moda, ilustrează cel mai bun produs de export cultural al Italiei postbelice. Dar nici preopinentul ecleziastic nu lăsa de dorit. Cardinalul Martini – care, dacă n-ar fi avut o proastă relaţie personală şi doctrinară cu Ioan Paul al II-lea, i-ar fi putut foarte bine urma pe tronul petrin – este o somitate teologică unanim apreciată în Europa catolică şi dincolo de ea. Pe scurt, cei doi se puteau „întîlni" şi în arena publică, avînd amîndoi ce să spună, cum să polemizeze elegant şi cum să se împace, mai presus de opiniile lor diferite. Aşa că au acceptat dialogul: unul, ca teolog cu vederi sociale foarte avansate; celălalt, în calitate de intelectual pornit spre căutarea acelor „noţiuni elementare, comune întregii specii umane" – pe care s-ar putea sprijini, la o adică, universalitatea sentimentului religios.

Martini îi adresare lui Eco următoarea întrebare: „pe ce îşi reazemă certitudinea şi imperativul moral cel ce nu recurge, pentru a-şi fundamenta absolutul etic, nici la *principii metafizice* şi nici la *imperative categorice* universal valabile?". Cu alte cuvinte, creştinul nu poate „conceda" nici o iotă dincolo de viziunea kantiană, unde toleranţa faţă de credinţele nesancţionate dogmatic atinge maximum de impersonalitate filozofică. La care Eco răspunde: postura erectă (ortostatică) şi conştiinţa alterităţii ca fundament al conştiinţei de sine sînt suficiente. Numai aceste două dimensiuni se regăsesc în totalitatea culturilor accesibile. Iar faptul că lor le lipseşte un temei transcendent nu tulbură, de vreme ce şi cei a căror etică se reclamă de la o temelie metafizică pot încălca „drepturile corpului" şi imperativul carităţii. Altfel spus, atîta timp cît păcatul există, temelia transcedentă a eticii personale este facultativă. Iată cum îşi salvează Eco libertatea, aducîndu-i un omagiu Fericitului Augustin...

Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna

Împodobirea bisericii (I)

Vreme de mai mulţi ani, m-am bucurat de privilegiul de a lucra şi preda alături de profesorul Augustin Ioan, acum director al Şcolii de Studii Avansate a Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti. Dr. Ioan, un expert în istoria şi teoria arhitecturii, m-a invitat să ţin cursuri într-un program iniţiat de el în cadrul instituţiei sale, dedicat arhitecturii bisericeşti, mai întîi în perioada în care am fost profesor Fulbright în România şi apoi ca Director Executiv al Comisiei Fulbright. Invitaţia ulterioară de a preda în calitate de conferenţiar pentru acest program mi-a oferit ocazia să continuu colaborarea ştiinţifică cu profesorul Ioan, colaborare ce în prezent se concretizează într-o carte despre diferite aspecte ale arhitecturii bisericeşti. În procesul de elaborare a lucrării, noi doi am dezbătut în detaliu chestiunea împodobirii bisericii ortodoxe, din punct de vedere teoretic, iar în articolul de faţă aş dori să împărtăşesc o parte din ideile noastre. Deşi nu au căpătat încă o formă definitivă în clipa de faţă, aceste idei sînt cu siguranţă pertinente, ţinînd seama de răspîndirea unor considerente greşite şi de opinii personale despre arta şi arhitectura bisericii ortodoxe, ca şi de apariţia unor „standarde" şi „tradiţii" amăgitoare, care au condus la ipoteze despre ornamentaţia ecleziastică, reprezentînd din anumite unghiuri o deviere de la consideraţiile ce par să fi călăuzit în trecut pe arhitecţii bisericii ortodoxe, care plasează tradiţiile locale (naţional-ortodoxe) – dacă nu chiar şi percepţia asupra diversităţii şi libertăţii artistice – în contextul unei tradiţii catolice mai cuprinzătoare.

Voi pune în discuţie trei aspecte majore ale arhitecturii bisericeşti moderne, pe care le-am discutat cu profesorul Ioan de multe ori şi pe care am ajuns să le considerăm centrale în abordarea problemei complexe de păstrare a autenticităţii tradiţiilor în ceea ce priveşte decorarea lăcaşului de cult ortodox, în pofida unei diversităţi de netăgăduit şi evidente în practică. Aceste chestiuni sînt iconografia, lumina şi spaţiul sacru, desăvîrşite de podoabele bisericeşti.

În legătură cu iconografia, există o diversitate semnificativă de tradiţii în executarea şi poziţionarea icoanelor. Chiar şi icoanele de pe tîmplă (sau iconostas), probabil cele mai vizibile din biserică, sînt plasate diferit în practica slavă faţă de cea greacă; şi, în cadrul acestor practici, există de asemenea multe variaţiuni. Acest fapt demonstrează dificultatea de a stabili ce anume constituie un criteriu autentic al decoraţiunii bisericeşti. În ceea ce priveşte împodobirea plafonului şi a pereţilor bisericii, există de asemenea multe diferenţe preponderente între bisericile ortodoxe naţionale sau locale, precum şi în interiorul lor. Astfel, este evident că un standard „autentic" nu este un lucru uşor de stabilit. Se poate face apel la istorie ca la un criteriu de autenticitate, dar în acest caz dovezile arheologice oferă doar varii obiceiuri care, în ciuda faptului că, desigur, au apărut dintr-un embrion comun, s-au dezvoltat totuşi diferit de-a lungul timpului. Mai mult, tradiţia, deşi consecventă, nu este şi statică, prin urmare e îndoielnic să presupunem că vechi înseamnă şi autentic. În definitiv, există biserici relativ vechi, care prezintă o cruce pictată în cupola centrală, unde este plasat în mod normal Pantocratorul; dar preluarea acestui exemplu „străvechi" ar însemna, de fapt, să urmăm exemplul iconoclaştilor, care înlocuiau cu bună ştiinţă icoanele cu simboluri şi elemente decorative. De fapt, nu diferă doar tehnicile în care sînt executate icoanele (de la preparate pe baze de ceară pînă la tempera sau vopsele acrilice, în perioada modernă), ci şi stilurile de creaţie a icoanelor, precum şi culorile predilecte.

Tentaţia, în acest caz, ar fi să ne imaginăm că există o tradiţie „corectă" la care să ne raportăm – de exemplu, o presupusă tradiţie „pur bizantină" sau „pur rusească" – şi să ignorăm, pur şi simplu, problemele complexe ridicate de datele istorice şi arheologice de netăgăduit. Sau, o altă posibilitate ar fi ca fiecare iconograf sau „artist" să-şi susţină opinia personală drept cea „corectă". Tocmai din acest motiv se constată proliferarea acelor standarde şi tradiţii dubioase la care făceam aluzie mai devreme. Prin urmare, este necesar un studiu lipsit de prejudecăţi şi o atentă deliberare. Afirmaţia perspicace a profesorului Constantine Kalokyris referitoare la acest subiect, făcută acum cîteva decenii, se dovedeşte deosebit de actuală: trebuie să fim atenţi şi să nu cedăm inovaţiei, gustului personal şi curentelor artistice netradiţionale, dar, în acelaşi timp, să nu pierdem un *echilibru* între „cunoaşterea esenţei iconografiei bizantine" – *modelul* nostru originar şi *ghidul* adevăratei tradiţii iconografice – şi „formalismul" acelei categorii care „nu prezintă nimic altceva decît copii seci, adesea transferate şi plasate la o scară şi într-un spaţiu nepotrivit[1]." Avertismentul său subliniază cu limpezime importanţa evocării tradiţiilor liturgice şi euharistice ale bisericii în vederea definirii rolului pe care trebuie să-l joace iconografia în biserică, aducînd astfel problemele acestea deasupra tărîmului istoric şi al opiniei personale sau al privilegiului artistic, exact acolo unde le e locul: în contextul bisericii, ca spaţiu în care se desfăşoară Sfînta Liturghie şi Împărtăşania şi, prin urmare, ca loc de unde privim către transcendent, ne întîlnim cu sacrul şi sîntem transformaţi de către Tainele (Sacramentele) întăritoare ale Bisericii, printre care locul de frunte îl ocupă Împărtăşania.

Icoanele, în sensul lor fundamental, ca să folosim limbajul didactic al Sf. Ioan Damaschinul, ne dezvăluie istoria şi conţinutul Proniei Divine, prin imagini. Şi, mai important, ele servesc drept ferestre spre tărîmul transcendent, drept instrumente cognitive

© V. Dorolţi

prin intermediul cărora, contemplînd o imagine, trăim, într-o viziune noetică, arhetipul său, trecînd dincolo de o reprezentare vizuală spre o întîlnire spirituală[2]. În acest proces, forma, conţinutul, imagistica spirituală şi culoarea icoanei devin aspecte de primă însemnătate. (Pornind de aici, un lucru aparent atît de direct, cum este culoarea, se transformă într-un subiect cît se poate de tehnic şi de complex. După cum ştiau esteţii vremurilor clasice, lucru confirmat şi de psihologii contemporani, culorile pot să potolească, să stîrnească sau chiar să zăpăcească simţurile şi să afecteze percepţia în diverse moduri; în consecinţă, servesc la facilitarea comprehensiunii spirituale, după cum au observat cercetători ai teologiei icoanelor.) Acestea sînt normele – aceleaşi care dictează şi conţinutul, şi forma muzicală a psalmodierii bisericeşti, aş putea să adaug – la care trebuie să ne întoarcem pentru a defini şi a transmite cuvenita tradiţie iconografică din biserică. Trebuie să ne apropiem de icoane, de culori, de amplasare, de esenţa lor, chiar şi în diversitate, nu cu interese de anticar, nici cu criterii întemeiate pe gust şi preferinţe personale, ci cu o atenţie constantă faţă de rolul lor în înălţarea simţirilor noastre, atragerea noastră spre tărîmul spiritual şi generarea unei înţelegeri mai limpezi a funcţiei lor noetice în biserică.

Pe măsură ce sîntem înălţaţi spre Divin, icoanele din biserică ne aşază pe calea ce duce la mîntuire, ne amintesc de intervenţia Divinului în istorie, ne modelează şi ne formează ca să putem vedea propriul nostru potenţial Divin şi efectele transformatoare ale Euharistiei, prin care – graţie împărtăşirii cu Divinitatea – sîntem îndumnezeiţi, devenind icoane, la rîndul nostru, reflectînd Esenţa Transcendentă prin Energie Divină[3]. Această experienţă cognitivă şi spirituală (pămîntească şi eterică, mentală şi noetică), şi nu o simplă împodobire artistică, dacă pot să subliniez din nou tema mea esenţială, iată care este scopul iconografiei. Odată cu dezvoltarea unui anume element „artistic" în iconografie, am ajuns să scădem din greutatea acestui concept – nu pentru că această componentă ar fi absentă sau nepermisă în iconografie, ci pentru simplul motiv că nu poate deveni, în ultimă instanţă, criteriul care să ne călăuzească în executarea şi chiar plasarea icoanelor în locurile noastre de cult. În mod ideal, în cadrul diversităţii pe care o constatăm în biserică, atestată şi de istorie, după cum am spus, trebuie să executăm şi să plasăm icoane potrivit deliberărilor celor care trăiesc viaţa Tainelor, şi care se concentrează nu asupra ornamentaţiei şi artei, ci asupra naturii „practic-spirituale" a împodobirii bisericii. În acest mod, diversitatea este cu adevărat integrată într-o singură tradiţie. Şi astfel, diversitatea tradiţiilor iconografice autentice ale Bisericii Ortodoxe a fost de fapt destul de limitată şi de superficială: o confirmare a unităţii în diversitate care provine din practica spirituală şi din tradiţiile bisericeşti liturgice şi euharistice.

Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna, *CA, Visiting Scholar, Graduate Theological Union, Berkeley.*

traducere de Mihai MOROIU

1. Constantine Kalokyris, *The Essence of Orthodox Iconography*, trad. Peter A. Chamberis (Brookline, MA: Holy Cross School of Theology, 1971), p. 99.

2. *Noetic* şi *nous*, concepte derivate din greacă, sînt utilizate într-un mod special în terminologia teologică ortodoxă, referindu-se la o minte şi capacitate spirituale refăcute, şi nu la ceva, pur şi simplu, intelectual. Vezi articolul meu „Iconography and the Inner Life: Icons as Spiritual Vision Reified", *The Patristic and Byzantine Review*, Vol. VII (1988), pp. 184-191.

3. În lucrarea noastră „Notions of Reality and the Resolution of Dualism in the Phenomenological Precepts of Merleau-Ponty and the Orthodox Responses to Iconoclasm", Episcopul Auxentios, Părintele James Thornton şi eu am atins aceste teme tangenţial, dar într-o manieră care prefigura observaţiile noastre de faţă. Vezi acest eseu în *The American Benedictine Review*, Vol. XL (1990).

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

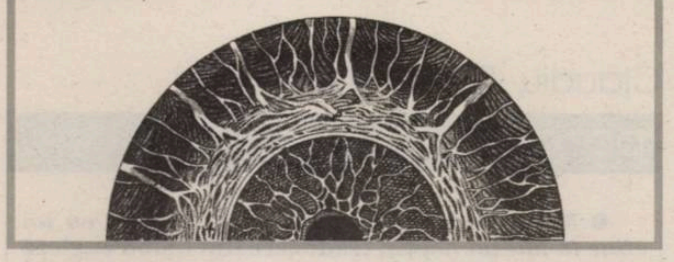

Întrebări şi răspunsuri

Pentru al doilea an consecutiv am dat studenţilor, la penultima sau la ultima oră de curs, un „Chestionar pentru evaluarea activităţii personalului didactic". Documentul ne-a fost furnizat de secretariatul facultăţii şi nu e, presupun, o exclusivitate a universităţii ieşene. Ni s-a explicat, de altfel, că e vorba de o practică obişnuită în universităţile americane şi care tinde să se impună şi în Europa occidentală. Procedura face parte din setul de măsuri ce vizează reforma învăţămîntului superior şi e totodată un semn al democratizării lui. O democratizare relativă pentru că fişele de evaluare sînt predate de studenţi, fără semnătură. „Votul" e, aşadar, secret, dar se induce ideea că, dacă s-ar fi jucat cu cărţile – şi cu numele – pe faţă, un verdict negativ ar fi putut provoca represaliii din partea profesorului.

E uşor a exprima rezerve faţă de eficienţa unei asemenea operaţiuni. Mai întîi, fiindcă persistă printre studenţi mentalitatea şcolărească după care profesorul „rău" e profesorul sever, iar profesorul „bun" e cel care dă note mari. Nici de cealaltă parte lucrurile nu stau mai bine, pentru că multe cadre didactice atrag studenţii la cursurile opţionale, creîndu-şi o reputaţie de examinatori generoşi. Se creează apoi, în mod prea apăsat, ideea că învăţămîntul superior se conduce după principiul „clientul nostru, stăpînul nostru". Scăderea nivelului, în fine, fenomen devenit cronic (şi nu numai la noi), ridică semne de întrebare asupra pertinenţei răspunsurilor unor „subiecţi" care n-au trecut încă de abc-ul culturii.

Să vedem însă în ce constau întrebările care le sînt adresate studenţilor (şi cărora ei le răspund cu note de la 1 la 5, de la „frustrant" la „excelent"). Un prim set atinge chestiuni de bun-simţ: dacă profesorul este punctual şi dacă valorifică timpul în întregime, dacă expunerea e sistematică, iar explicaţiile sînt clare, dacă predă cu pasiune şi interes. După aceste întrebări, graţie cărora decanatul poate afla şi dacă profesorul întîrzie la ore, apar altele, cu o miză mai mare. Astfel, studenţii trebuie să aprecieze în ce măsură informaţia vehiculată de profesor este consistentă şi *corectă*. Aceasta presupune un grad mare de discernămînt al celor anchetaţi, care ar trebui ei, mai întîi, supuşi unor teste pentru a afla dacă sînt în măsură să judece corectitudinea informaţiei. În aceeaşi categorie intră şi un alt punct: „În prelegerile profesorului sau în dezbaterile din cadrul seminariilor sînt prezente şi rezultate ale activităţii de cercetare ştiinţifică proprie". Profesorului nu-i rămîne, aici, decît să se citeze insistent şi să folosească fără complexe persoana I. Las la o parte cîteva întrebări care nu ridică probleme deosebite (privind bibliografia, participarea studenţilor la ore etc.) şi ajung la punctul cel mai delicat: „Prin cunoştinţele predate de profesor apreciez că această disciplină are un rol important în formarea mea ca specialist".

E, pentru cadrul didactic, întrebarea-cheie. Oricît şarm personal ar avea el, dacă materia pe care o predă nu apare ca importantă, statutul său începe să se clatine serios. Or, am putut observa (şi am coroborat observaţiile mele cu cele ale colegilor) că tocmai aici spiritul critic al studenţilor se manifestă din plin. Materia mea este literatura franceză şi mai mulţi studenţi au notat-o cu note mici, între „slab" (adică „uneori am sentimentul că pierd timpul") şi „acceptabil" („în limite admisibile"). Înţeleg poziţia lor pentru că reflectă pragmatismul şi viziunea *terre-à-terre* proprii epocii. La ce „servesc", în definitiv, Proust, Céline, Sartre şi Camus? La nimic, dacă ne gîndim din perspectiva carierei de profesor la ţară sau de traducător de texte tehnice. La nimic, dacă ne gîndim că un tînăr absolvent nu-şi poate plăti din leafă o locuinţă decentă la oraş. La nimic, dacă socotim universitatea o simplă etapă în obţinerea unui loc pe piaţa muncii şi dacă aplicăm studiilor superioare doar criterii de rentabilitate.

Pentru cei care şi-au exprimat scepticismul cu privire la utilitatea literaturii cel mai bun răspuns ar fi textul lui Mario Vargas Llosa, intitulat „Literatura şi viaţa", ce încheie volumul *Adevărul minciunilor*. Se spune, acolo, cam tot ce trebuie (şi poate fi, omeneşte) spus în apărarea literaturii, într-un moment în care tehnicizarea şi dezvoltarea mijloacelor audiovizuale par să aibă o preeminenţă absolută. Dar să-i dăm cuvîntul lui Llosa: „Şi tare mă tem că această lume cibernetică, în ciuda prosperităţii şi forţei ei, a înaltului ei nivel de viaţă şi a descoperirilor ştiinţifice, va fi extrem de necivilizată, letargică, lipsită de spirit, o umanitate resemnată, alcătuită din roboţi care au renunţat la libertate. Fireşte că e foarte puţin probabil să se împlinească această perspectivă sumbră (...). Depinde doar de viziunea şi de voinţa noastră ca această utopie macabră să se realizeze sau nu. Trebuie să acţionăm dacă nu vrem ca, odată cu literatura, să dispară ori să ajungă în podul cu vechituri şi acea sursă a imaginaţiei şi insatisfacţiei ce ne modelează sensibilitatea, ne învaţă să vorbim elocvent şi riguros şi ne face mai liberi, cu vieţi mai bogate şi mai intense".

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Sînt Dragoş şi sînt workaholic

De cîteva zile mi-e foarte dor de o prietenă. De fapt, nu mi-e chiar prietenă şi atunci probabil că nici nu mi-e foarte dor de ea, să zicem doar că mi-ar plăcea să ne mai vedem. Orele mele de *loisir* s-au redus însă dramatic în ultimul timp: vreo două luni mi-au lipsit cu desăvîrşire şi abia de la începutul lui mai am început să-mi reiau în stăpînire după-amiezele de sîmbătă şi dimineţile de duminică. Îmi închipui că desenul unei vieţi personale reduse la şase ore pe săptămînă pare o sminteală fără seamăn pentru încă mulţi români, dar cred că, din păcate, sînt destui şi dintre aceia care ştiu foarte bine despre ce vorbesc. Prietena mea, care nu mi-e totuşi chiar prietenă, nu e dintre aceştia. Mi-ar plăcea şi mie să ştiu ce face în tot timpul liber pe care-l are la dispoziţie, dar trebuie să mă resemnez ştiind că nu voi avea foarte curînd răgazul să aflu.

În ultima vreme mi-am transformat prietenii vechi în *item*-uri de agendă. Le atribui priorităţi şi le aştept numele să apară clipind pe ecranul *organiser*-ului: e semn că nu i-am mai văzut de chiar foarte mult timp. Discuţiile urgente cu ei iau forma succesiunii de SMS-uri şi mă gîndesc serios să le scanez pozele pentru ca, atunci cînd le voi vedea feţele pe ecranul telefonului mobil, să mă încerce mustrări de conştiinţă mai serioase înainte de a apăsa tasta „Ignore".

Prietena despre care vorbesc şi care nu mi-e, de fapt, prietenă, e o cunoştinţă de dată recentă. Ne ştim de cîteva luni bune, dar cred că ne-am văzut, în total, cam cîte seri aduni într-o săptămînă. Spuneam că n-are cum să-mi fie cu adevărat dor de ea pentru că n-am de unde să iau amintirile care să dea substanţă acestui dor. Reţin imaginea a două conversaţii purtate în *tête-à-tête* la propriu, dar eram prea obosit ca să-mi mai aduc aminte despre ce am discutat. Şi mai am încă umorul să nu-mi închipui că o prietenie se construieşte între două conversaţii. Aşa că, de fapt, nu mi-e dor de o prietenă, simt doar lipsa unui început pe care l-am abandonat pentru că l-am atribuit greşit unei alte categorii de priorităţi.

Iar acum nu mai sînt în stare să schimb datele problemei pentru că instrumentele electronice, care mă înconjoară, mi-au împrumutat ceva din proceduralismul lor nătîng. Iar prietena mea, căreia nu-i sînt, de fapt, prieten, continuă să rămînă un non-personaj în toată povestea asta. Privesc neputincios ecranul telefonului mobil şi aştept ca numele ei să apară în agendă, ca soft-ul să-i formeze automat numărul de telefon şi, cu ajutorul unui mesaj prestabilit, s-o invite, de exemplu, la o cafea. Dar telefonul meu „de ultimă generaţie" refuză să facă ceva de dragul meu din proprie iniţiativă. Afişează mereu o agendă încărcată şi pare hotărît să-mi limiteze apelurile doar la cele făcute în interes de serviciu. Mă gîndesc serios să-i fac pierdut încărcătorul şi să aştept să sucombe încet. Aş folosi apoi un telefon public şi mi-aş suna prietena, care e mai mult o cunoştinţă şi care nu m-ar crede probabil dacă i-aş spune că i-am simţit lipsa. Dar i-aş povesti, în schimb, tragicul sfîrşit al carcasei „de ultimă generaţie" şi, cu siguranţă, ar rîde. În zilele care ar urma, mi-aş aminti rîsul ei şi mi-ar fi cu adevărat dor de ea.

citit auzit

● Björk, Thurston Moore, Steve Albini şi Calexico sînt cîţiva dintre mulţii artişti care s-au confesat camerei de filmat, povestind fiecare momentul care i-a inspirat şi motivat să se apuce de muzică. DVD-ul *Looking for a Thrill: an Anthology of Inspiration* dezvăluie, timp de cinci ore şi jumătate, acea clipă precisă cînd fanii de muzică au devenit muzicieni. DVD-ul a apărut pe 11 aprilie.

● Britanicii cumpără 3,2 CD-uri pe an de persoană. Se pare că fanii de muzică din această ţară sînt cei mai mari cumpărători de discuri din lume.

● 886 milioane. Acesta este numărul intrărilor în sălile de cinema europene în 2004. Faţă de 2003, este o creştere de 5,8%. Franţa realizează cea mai bună progresie cu 11,94%.

● Tot în Franţa, numărul internauţilor a ajuns – în primul trimestru din 2004 – la 24 de milioane. Adică de 46,3% din populaţie, faţă de 31% în 2001.

● Tot în 2004, francezii au citit în medie 11 milioane de cărţi: mai mult de 55% spun că au citit între una şi 12 cărţi, iar 24% au citit peste 12.

● Potrivit Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, 1 miliard de locuitori ai planetei nu au acces la apă potabilă şi recurg la surse potenţial insalubre.

● Eelena Afanasieva, deputată liberal-democrată în Parlamentul rus, a fost citată de Mosnews.com după ce a afirmat, în plen, următoarele: „Experţii au fost de părere că episoadele *Familiei Simpson* sînt adesea agresive şi violente şi că serialul de desene animate introduce un antagonism între copii şi părinţi". La aşa experţi, aşa parlamentari!

● *Les voleurs*, filmul lui André Téchiné (care a fost văzut şi pe ecranele noastre), va beneficia şi de o versiune americană: scenaristul lui *48 hours*, Larry Gross, a fost angajat de compania Warner pentru a muta acţiunea la New Orleans. (Andrei Codrescu, ai grijă!)

● Robert Rodriguez *(Desperado)* şi Frank Miller (autorul BD-ului inspirator) l-au invitat pe Quentin Tarantino în calitate de *guest star*-regizor al uneia dintre scenele foarte „tarantineşti" ale filmului lor, *Sin City:* o discuţie în maşină între Benicio Del Toro şi Clive Owen. Cu această ocazie, Tarantino a redescoperit alb-negrul pe care-l abandonase după primul său scurtmetraj şi, mai ales, a descoperit filmarea digitală în HD (= *high definition).* Filmul – în care mai joacă Bruce Willis, Mickey Rourke, Elijah Wood, Brittany Murphy, Michael Madsen şi pentru care autorul lui *Kill Bill* a primit un onorariu de... un dolar – a fost prezentat la festivalul de la Cannes. Cît despre următorul film al lui Q.T. *himself* – acesta va fi *Inglorious Bastard,* pe care-l descrie ca un omagiu la legendarul *Dirty Dozen* al lui Richard Aldrich.

● Fabrice Luchini se trezeşte într-o bună dimineaţă într-o lume fără Johnny Hallyday. Aşa că o porneşte în căutarea lui Jean-Philippe Smet (numele real al lui Johnny) pentru a-l convinge să devină Hallyday: iată povestea filmului *Jean-Philippe, l'idole des jeunes,* pe care-l va regiza Laurent Tuel şi-n care va juca, fireşte, „personajul" – Johnny Hallyday...

Ciprian MIHALI

Francofonia: de la toast la responsabilitate publică

Francofonia pare să n-o ducă prea bine. Dintr-o competiţie, niciodată recunoscută oficial, cu celelalte limbi de mare circulaţie internaţională, francofonia nu iese foarte onorabil, cel puţin în ţările din estul Europei. Anii din urmă au marcat un regres al prezenţei limbii franceze în şcoli, în universităţi, în mediile culturale, ca să nu mai vorbim de mediile de afaceri. Pentru cei care nu o vorbesc, franceza pare o limbă pretenţioasă, chiar sofisticată, în vreme ce pentru mulţi dintre aceia care au învăţat-o în şcoală ea devine tot mai inutilă, în raport cu o engleză aflată la îndemîna tuturor, ba chiar cu o germană pe care, din snobism sau din real interes, părinţii o impun copiilor sau şcolile o propun părinţilor ca o a doua limbă străină.

Există o parte de adevăr în acest regres al francofoniei, şi el trebuie căutat deopotrivă înăuntrul şi în afara ei: înăuntru, pentru că politica de promovare a limbii franceze nu a fost mereu coerentă şi cu rezultate previzibile ori vizibile. Ea a urmat mult prea îndeaproape capricioasa politică a statului francez, ale cărei interese geostrategice, politici bugetare şi culturale s-au modificat de la un mandat la altul. Apoi, pentru că această politică de promovare lingvistică a mizat excesiv pe o tradiţie şi pe o imagine a acestei tradiţii a căror eficacitate se dovedeşte azi limitată: faptul că tinerii noştri învăţau la Paris să lege nodul la cravată pentru a face apoi revoluţia sau că au adus Parisul însuşi în miniatură la Bucureşti nu sînt argumente suficiente pentru o generaţie tînără de părinţi şi mai ales pentru copiii lor, care au pierdut şi legăturile cu, dar şi sensibilitatea pentru o elită francofonă, precum aceea care a mai existat în România în perioada interbelică. Reprezentanţii oficiali ai francofoniei, reprezentanţi politici, diplomatici, culturali, n-au găsit întotdeauna mijloacele adecvate să pătrundă pînă la motivaţiile acestor tinere generaţii, practicînd un discurs resimţit de mulţi drept elegant în cel mai bun caz, dar lipsit de consistenţă.

Desigur, sînt şi cauze externe ale acestui regres: cele mai evidente ţin de trecerea însăşi la o societate democratică şi la o economie de piaţă, ale căror reguli şi limbaje se spun şi se scriu astăzi în limba engleză. Ele ţin de asemenea de adoptarea entuziastă, de către societăţile postcomuniste, a culturii de consum, iar de către mediile intelectuale şi academice a jargonului şi a temelor aflate la modă în Europa de Vest şi în Statele Unite, în deceniile din urmă. Această cultivare primară a unui instrument de comunicare aduce, o spun chiar angliştii şi americaniştii, mari deservicii însăşi limbii engleze, redusă la un pachet de cuvinte bune-la-toate, dar menţionată atent în toate CV-urile în fruntea listei de limbi cunoscute.

La nivelul vieţii academice, pe care o cunosc personal mai bine, se întîmplă în ultimii ani un fenomen interesant: francofonia e pe cale să-şi regîndească din temelii poziţiile şi strategiile de acţiune. Ea renunţă tot mai mult la superbele diatribe de odinioară şi îşi caută, printr-o reflecţie susţinută, o identitate plurivalentă, dar funcţională, precum şi o poziţionare mai fidelă realităţilor din diferitele regiuni ale lumii, din estul Europei în special. În acest travaliu, ea mizează tot mai puţin pe aspectul politic şi ideologic şi tot mai mult pe întrebuinţarea limbii franceze ca suport – înţeles ca bază, dar şi ca încurajare – a(l) unor strategii culturale, ştiinţifice, profesionale a căror finalitate nu este atît difuzarea ca atare a limbii, cît aducerea în dezbatere a unor teme de actualitate, promovarea unor politici culturale alternative.

Aş da trei exemple de o asemenea reconvertire reuşită a francofoniei, din care nu lipsesc dimensiunea critică şi finalitatea practică. Dimensiunea critică provine din refuzul de a cultiva un model metropolitan, model al unui neocolonialism *soft* gelos pe modelele ideologice atît de eficiente ale momentului. Finalitatea practică se referă, în aceste cazuri precise, la asumarea unor proiecte şi la evaluarea lor strictă în termeni de rezultate pe termen scurt sau lung.

Primul exemplu: există în România numeroase asociaţii francofone, de la cele ale studenţilor din diferite universităţi, pînă la asociaţiile profesionale din mediile de afaceri. Printre ele se numără şi Asociaţia Română a Cercetătorilor Francofoni în Ştiinţe Umane (ARCHES), pornită cu zece ani în urmă ca o asociaţie a foştilor bursieri francezi, entuziaşti şi legaţi între ei de amintirile, aventurile şi neajunsurile stagiilor petrecute în Franţa. Între timp, acei foşti bursieri au devenit, în marea lor majoritate, profesori în universităţi sau cercetători, ceea ce a obligat la părăsirea logicii grupului de prieteni în vederea profesionalizării efortului asociativ. Şcolile de vară, seminariile internaţionale, publicaţiile periodice din ultimii ani stau mărturie pentru tentativa de a asuma statutul de competenţă, de responsabilitate formatoare şi publică a acestor cercetători. Parteneriatele cu universităţi franceze, cu Serviciile Culturale ale Ambasadei Franţei ori cu Biroul Regional al Agenţiei Universitare a Francofoniei au dinamizat această asumare: este evident de-acum că simpatia sau slăbiciunea pentru limba franceză, ori simpla întrebuinţare a ei în actul de predare şi de cercetare nu se justifică în sine şi nu produce efecte dincolo de opţiunea personală.

Al doilea exemplu: cu cîţiva ani în urmă s-a înfiinţat OFFRES, Organizaţia Francofonă de Formare şi Cercetare în Ştiinţele Umane, care, în ciuda numelui complicat, are un statut şi o funcţie care pleacă de la constatări elementare: există posibilitatea de a face să lucreze în reţea cercetători, profesori şi studenţi francofoni din Europa, care să nu ia drept obiect al efortului lor limba franceză, ci să profite de cunoaşterea ei pentru a o transforma în pretext al gîndirii comune în jurul unor teme de actualitate (responsabilitatea, bioputerea, traducerea, laicitatea etc.) şi mai ales în pretext al formalizării acestei reflecţii în programe academice de cercetare şi de formare.

În sfîrşit, al treilea exemplu, şi cel mai important de reconvertire a francofoniei, vine din partea AUF: după ani de ezitări şi de inerţii, agenţia internaţională responsabilă la nivel universitar cu promovarea francofoniei şi-a modificat radical metodele de lucru, printr-o evaluare strictă a rezultatelor şi eşecurilor proprii, dar mai ales printr-o reelaborare a strategiilor de acţiune pentru anii ce vin. Această reformă, iniţiată din interior şi mergînd pînă la nivelul capilarităţilor sale în diferitele regiuni ale lumii, ţine cont de diferenţele dramatice care există în întrebuinţarea limbii franceze în ţări din Africa neagră, din Asia sau din Europa de Est, de pildă. A devenit clar că, între cercetători şi intelectuali provenind din orizonturi culturale atît de diverse, franceza este mai degrabă ocazia de a măsura diferenţele, nu pentru a le anihila într-un jargon universalist şi corect din punct de vedere politic, ci pentru a le face să lucreze împreună, pentru a face cunoscute şi a pune în dialog experienţe proprii (experienţe de rezistenţă şi curaj atunci cînd o scriitoare din Coasta de Fildeş foloseşte limba franceză pentru a spune lumii violenţele şi drama ţării sale, atunci cînd cercetătorul columbian sau argentinian vorbesc despre injustiţia din ţările lor, ori cînd cel român caută o alternativă critică la moda zilei). Desigur, nici francofonia, nici AUF nu au monopolul acestor metode sau al acestor teme; dar rămîne demn de remarcat efortul, deloc sigur încă pe rezultatele sale, de a conferi francofoniei un statut adaptat actualităţii şi o flexibilitate în întrebuinţare care să o îndepărteze de superbia pariziană.

După toate acestea, un exemplu de un alt tip: printre programele dezvoltate recent de AUF se află şi cel numit „Aspecte ale statului de drept", în cadrul căruia funcţionează cinci reţele de cercetători cu reprezentanţi în toate regiunile lumii. Ca filosof, recunoscînd că filosofia nu a fost în anii din urmă privilegiata proiectelor internaţionale şi a marilor finanţatori, trebuie să semnalez existenţa şi sprijinirea unei reţele de cercetători consacrate tocmai raportului dintre filosofie şi statul de drept. Membrii ei, pe care am avut şansa să-i întîlnesc în mai multe ocazii, s-au străduit să elimine din acest raport elementul propagandistic care ar face din filosofi nişte ideologi ai unor politici suspecte. O parte dintre ei, împreună cu jurişti, politologi şi filosofi din ţările Europei Centrale şi Orientale se vor întîlni pe 1-3 iunie la Cluj pentru a dezbate, printre altele, două teme pe cît se poate de sensibile în actualitatea lor: cea a suveranităţii şi cea a inegalităţii în faţa Justiţiei. Prezente amîndouă în Camerun, în Columbia sau în România, aceste teme şi tratarea lor nu promit nimic în privinţa unui răspuns, nu garantează nimic în privinţa unei strategii de acţiune unitar. Dar pot, în chiar diferenţele enorme dintre experienţele fiecărei ţări, să creeze acea comunitate de reflecţie şi de responsabilitate publică, al cărei deficit îl resimţim zi de zi, prin inegalităţile politice, juridice, sociale, economice la care sîntem supuşi fiecare şi toţi laolaltă.

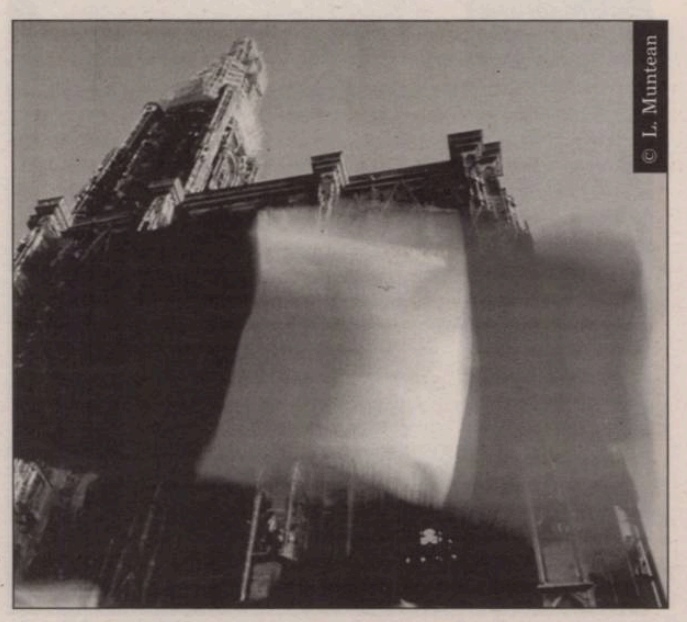
© I. Muntean

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Mark Haddon, *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopţii*, traducere din limba engleză de Constantin Dumitru-Palcus, Colecţia „Romane psy", Editura Trei, 2005.**

Cînd cîinele vecinului – lăsaţi capra, sîntem în Anglia! – este găsit ucis cu o furcă, un adolescent de 15 ani care suferă de o formă de autism (sindromul Asperger) se hotărăşte să facă o anchetă pe cont propriu, pentru a descoperi făptaşul. „Detectivul" nostru este un Forest, Forest Gump, care vrea să acţioneze în stil Bond, James Bond. Şi să consemneze totul sub forma unui roman poliţist, aşa cum îl sfătuise psihologul şcolii speciale pe care o frecventa. Zis şi... povestit tot una şi alta, pentru că de făcut, se fac numai jumătăţi, treimi sau sferturi de „anchetă". De altminteri, acţiunea poliţistă se şi termină nonşalant pe la jumătatea cărţii, predînd ştafeta uneia curat telenovelistice (secrete de familie etc.).

Pe altceva cade, pînă la urmă, accentul romanului, şi anume pe autodescrierea acestui povestitor, în reprize contrapunctuale, dezvoltate cu sau fără un pretext evident. E vorba aici de gesturi mărunte, de liste gen „îmi place / nu-mi place" (ca în scurtmetrajul *Foutaises* al lui Jeunet şi Caro), dar şi de veritabile eseuri în care raţionamentele ultrapersonale şi modul special de percepere a realităţii pot ridica un fleac la rang de principiu vital.

Citiţi această carte ca pe un experiment de optică inedită, dar nu daţi pinteni empatiei, că vă va arunca din şa şi vă veţi trezi căzînd direct pe gînduri.

Dilema veche vă recomandă

● Vineri, 27, ora 14, la Sala „Elvira Popescu", şi duminică, 29, ora 21, la Motoare: *Crustacés et coquillages*, delicioasa farsă de familie, adorabil de amorală, semnată Ducastel & Martineau şi prezentată anul acesta la Festivalul de la Berlin, cu o Valeria Bruni-Tedeschi mortală în chip de „mămică emancipată" şi un încă-sexy Jean-Marc Barr, într-un rol secundar... (Alex. Leo Şerban)

● Ultimul an ne-a adus cîteva *come-back*-uri muzicale neaşteptate. Trupe şi solişti care au tăcut ani în şir vor acum să ne arate că încă mai ştiu cu chitara & microfonul. Europe, Duran Duran, Tears For Fears, Velvet Revolver (a doua trupă a lui Slash după Slash's Snakepit), David Lee Roth, Billy Idol, Motley Crue şi, recent, Finn Brothers (Crowded House), New Order şi Stevie Wonder. Recomandarea mea merge însă într-o singură direcţie: Tears For Fears, tăticii *new-wave*-ului anilor '80, al căror nou album, *Everybody loves a happy ending*, răscumpără tăcerea lor din 1995 încoace, de la delicatul *Raoul and the kings of Spain*. Hughes, Orzabal & Co. încă mai ştiu! (Marius Chivu)

● *Jurnalele de actualităţi* din perioada comunistă transmise pe Realitatea TV şi comentate de Stejărel Olaru. Nu „dacă doriţi să revedeţi...", ci „dacă doriţi să înţelegeţi şi să n-o mai păţiţi şi altă dată". (Mircea Vasilescu)

● Sorin Stoica, *O limbă comună* (povestiri, cu o prefaţă de Marius Chivu, Editura Polirom, 2005). „Sînt patetic, dar nu mă simt vinovat pentru asta... Îmi doresc să fiu bun, în semn de protest... Nu poţi să explici la infinit oamenilor cît sînt de proşti. Nu poţi scrie la infinit despre urîţenia, hidoşenia lumii... Ca să poţi scrie, trebuie să fii generos. Azi, disident devii dacă citeşti literatură de calitate. O formă de protest." Nici unul dintre noii prozatori, pe care îi citesc cu nesaţ, nu m-a făcut să dau strigăt spontan şi naiv de entuziasm cum a făcut-o nonconformismul lui Sorin Stoica la mizerabilismul zilei. Nu insist. „Dacă vorbeşti de bine pe cineva, adesea l-ai terminat." (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Canoane vechi şi noi

● **H. Bonciu, *Bagaj... Pensiunea doamnei Pipersberg*, studiu introductiv de Adriana Babeţi, Colecţia „Fiction Canon", Editura Polirom, 2005.**

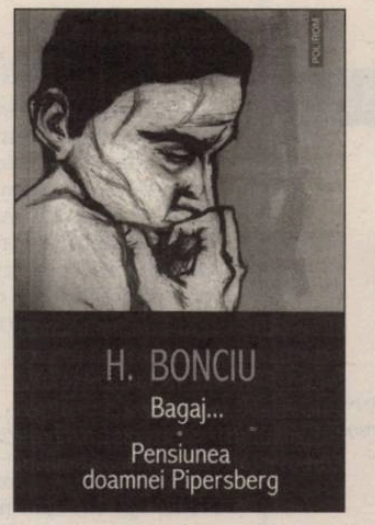

Există o bună doză de subversivitate în această primă reeditare veritabilă a lui H. Bonciu de după ediţiile *princeps*. Ea e dată, în primul rînd, de reconstituirea empatic-realistă a receptării scriitorului în diferite epoci, din excelentul studiu al Adrianei Babeţi, şi apoi de încadrarea lui editorială în „noul canon". Pentru cine nu are răbdare cu revizuirile istoric-literare, H. Bonciu ar putea rămîne un bizar experimentalist de început de secol, un marginal expediabil printr-o „fişă de patologie literară" (G. Omăt despre *Agendele* lui Lovinescu), un erotolog şi un erotograf ajuns în atenţie printr-un proces de pornografie şi apoi prin arestarea împreună cu Geo Bogza, după pudicul denunţ al lui Brătescu-Voineşti, părintele *Puiului*. Cine are însă răbdare cu dubla luciditate amară (a textului introductiv şi a celor două mici romane de o tulburătoare modernitate literară) din această reeditare necesară ar putea descoperi nu doar un destin literar unic, dar şi unul dintre cei mai stranii scriitori interbelici. Este H. Bonciu un mare scriitor? Stranietatea lui de fond (prima condiţie canonică după H. Bloom) e suficientă pentru a-l mîntui de marginalitate şi uitare? Răspunsul e mai puţin important, cred, decît recitirea atentă a memoriilor lui Ferndinand Sinidis şi a cărţilor lui unice despre carne, vin şi suflet.

● ***Canon şi canonizare*, volum îngrijit de Marin Mincu, Editura Pontica, 2003.**

Dacă veţi căuta vreodată numerele din *Euresis, Familia şi Viaţa românească* despre spinoasa chestiune a canonului literar, îi veţi fi profund recunoscători criticului Marin Mincu pentru editarea în volum a discuţiei la subiect din revista constănţeană *Paradigma*. Dacă de primele dai greu, ultima dintre ele, care reia şi chestiuni din celelalte reviste, se mai găseşte chiar şi în librării. Preocupată mai ales de limpezirea definiţiei teoretice a canonului, dar şi de canoanele româneşti postbelice (iată o chestiune în care ideologia şi esteticul sînt doar etichetele unor înfruntări insondabile!), ancheta din *Paradigma* conţine cîteva intervenţii memorabile. Pentru Livius Ciocârlie, canonul este *„une auberge espagnole,* adică un loc unde îţi aduci alimente de acasă"; Paul Cornea reia definiţia lui Fokkema (canonul ar fi o selecţie de texte reprezentative, considerate valoroase, folosite în educaţie şi servind drept cadru de referinţă criticilor literari) pentru a-şi defini propriul model piramidal (vîrful = marile nume; zona medie = clasicii; baza = zona agitată, supusă intereselor conjuncturale, lipsei de perspectivă, confuziei succes-valoare). Mircea Muthu adoptă terminologia lui Michael Payne asupra celor două canoane paralele (date de aşa-zisele *soft-view* şi *hard-view),* cel omologat democratic şi cel instituţional, iar Ion Simuţ spulberă un reproş al lui D. Ţepeneag, după care criticul orădean ar provoca o confuzie între rezultatul unei selecţii şi principiul de selecţie, atunci cînd defineşte canonul literar ca fiind „lista principalelor opere care definesc o epocă". Magistral este răspunsul filozofului Mihai Şora: „Toată problema, pentru noi azi, este dacă e neapărată nevoie să dăm buluc ca oile pe poarta larg deschisă a discriminării pozitive a marginalităţii în dauna centralităţii culturale şi dacă nu e totuşi posibil... ca minoritatea numerică a celor care continuă să creadă cu îndărătnicie că, de pildă, Shakespeare (nu Şkspr) face corp comun indisolubil cu un canon virtualmente universal să nu abdice cu nici un preţ de la propriu-i canon, nuanţîndu-l, fireşte, în funcţie de gustul şi preferinţele (totuşi, *automotivate)* ale fiecăruia". Iată o întrebare la care ar trebui să răspundă nu doar invitaţii anchetelor recurente pe tema neelucidată a canonului literar românesc (pe cînd un volum care să adune toate aceste discuţii?), ci şi adepţii necondiţionaţi ai multiculturalismelor de ultimă generaţie.

trend inţe

Revoluţia fuşerită

Sînt la modă vechiturile. De la o vreme încoace, spaţiul public românesc recuperează cu sîrg imagini şi simboluri ale Epocii de Aur. Buletine de ştiri şi emisiuni de divertisment, torţionari nepedepsiţi şi vedete autentice, filme şi şlagăre din era comunistă revin sau apar pentru prima oară în ochii şi urechile românilor. Exploatate comercial, tabloul dominator al Dictatorului şi prezenţa terifiantă a Securităţii au coborît în grotesc şi derizoriu, oferindu-le creativilor din agenţii un bun pretext pentru realizarea cîtorva spoturi publicitare. Vorba lui Tata Marx: românimea se desparte de trecut rîzînd. Sau, mă rog, dansînd, cîntînd, vînzînd şi cumpărînd... Fenomenul îşi poate găsi, desigur, explicaţii diverse şi complexe. Una dintre ele, ceva mai simplă şi cumva mai psihologică, s-a degajat aproape spontan. Eram la o masă între prieteni, normal. După nişte ore de stat şi consumat, am căzut de acord că apetitul pentru istori(sir)ile din comunism devine propriu tuturor generaţiilor de români. Dar din motive diferite. Maturii şi vîrstnicii revizitează trecutul pe urmele unui banc („Parcă era şi bine pe vremea lui Ceauşescu... Ce tineri eram!"), în timp ce tinerii şi foarte tinerii coboară spre vremurile apuse din curiozitate şi/sau dorinţă de legitimare („Oare ce făceau mama şi tata cînd eu abia mă năşteam?"). Unii, supravieţuitorii, se gîndesc la ţara dispărută ca nişte emigranţi în propriul lor viitor postcomunist; pe cînd ceilalţi, generaţia următoare, se întorc spre ţara ceauşistă a părinţilor lor ca să-şi afle rădăcinile.

Aşa s-a încheiat discuţia noastră între prieteni. O discuţie ca toate discuţiile la masă. Dar dezbaterea şi reflecţia asupra trecutului nostru din ultimii 45+15 ani de-abia acum încep – cu mare întîrziere, cum se întîmplă pe la noi, dar deloc inutil. După atîtea reluări ale filmelor cu comisarul Miclovan şi cu Brigada Diverse, după *Pistruiatul* şi *Toate pînzele sus!,* după ploaia de Stele şi Arşinei, după redescoperirea postumă a lui Dan Spătaru şi reinventarea viabilă a lui Gil Dobrică, ei da, încă nu-i trecut timpul să mergem ceva mai în profunzime, întrebîndu-ne oleacă mai serios: „De ce naiba a ajuns să ne preocupe atît de mult trecutul?". Scuzaţi, e un truism: pînă nu vom rezolva problema cu trecutul, nu vom trăi niciodată realmente în prezent, pentru a putea privi, ceva mai relaxaţi, către viitor. De unde ni se trage inadecvarea? Risc cel puţin o ipoteză: de la revuluţie, Miţule! Mă uitam recent la încă o emisiune cu semnificaţii *retro.* Pe PRO TV, la *Parte de carte,* moderatorul Cristi Tabără discuta cu invitaţii Sabina Fati şi Marius Oprea despre ultimul volum al Ruxandrei Cesereanu, cel privitor la Revoluţia din Decembrie. Regret că încă nu l-am citit. Dar am aflat de la televizor că autoarea inventariază în carte toate epitetele, multe, ce au fost atribuite Evenimentelor din 1989. Mi-aş permite să adaug încă unul: *Revoluţia fuşerită.* Pe scurt, a fost şi revoluţie, şi multă revoltă populară, şi influenţe externe, şi elementele unui puci militar, şi acţiunea confiscatoare a unui grup de complotişti. Prea clar nu s-a terminat în nici un fel. Astfel am ajuns unde ne aflăm acum, în momentul cînd doar explorăm pieliţa dulce a trecutului, cu teamă să nu ne rupem dinţii în simburele-i tare şi amar. Continuăm să consumăm imagini şi să devorăm simboluri ante-decembriste fie doar pentru faptul că, imediat după Momentul Zero din '89, Revoluţia s-a înfăptuit după strămoşeasca formulă: „Las' aşa... Merge şi legat cu sîrmă!". Sau chiar cu sfoară, ca Tanti Leana la Tîrgovişte.

Viorel MOŢOC

Andrei GORZO

dilematograf

Cauze drepte

● ***Regatul cerului/ Kingdom of Heaven* (SUA, 2005), de Ridley Scott.**

Povestea mea preferată despre Ridley Scott s-a petrecut în 1981, în prima zi de filmare la *Blade Runner,* cînd directorul de producţie l-a sunat pe producător ca să-l înştiinţeze că aveau o mică problemă: regizorul nu părea dispus să filmeze altceva decît nori de fum. Ideea era ca *Blade Runner* să fie un *thriller* SF, bugetul lui era imens şi unii dintre oamenii care băgaseră bani în el o făcuseră în schimbul promisiunii că va fi ca *Războiul stelelor;* dar Scott n-avea treabă, el filma nori de fum. Şi asta face în continuare, cu aceeaşi migală, în epopeea lui despre cruciade, *Regatul cerului*, numai că aici predomină norii de praf, sau – pur şi simplu – norii. Dar mai sînt şi fulgi de zăpadă (în prima jumătate de oră, plasată în Franţa), şi, la un moment dat, fulgi de zăpadă cu soare. Există un cadru care ne prezintă iniţial un şir de călăreţi, văzuţi de la nivelul unui oştean căzut, pentru ca apoi camera să se ridice mult deasupra călăreţilor şi a sinistrei lor descoperiri – o vale înţesată de cadavre, atrăgînd cîrduri peste cîrduri de vulturi. Prima chemare a lui Scott a fost către artele plastice şi, oricît de radical pare să-şi fi reorientat ambiţiile – dinspre muzeu spre multiplex –, nu poate fi acuzat că a abandonat-o. Cel mult se poate comenta că nu-i aşa greu să faci imagini care să ia ochii, atunci cînd le faci cu bugete ca ale lui Scott, dar uite că în Hollywoodul de azi e foarte greu, judecînd după bugetele care se cheltuiesc zilnic pe imagini oarecare. Nu, ochiul meticulos şi veşnic aţîţat al lui Scott nu poate fi pus la îndoială; profunzimea acestui ochi este cea care rămîne uneori sub semnul întrebării. Scott a intrat în cinema prin publicitate şi publicitarul din el, cu tendinţa sa de a împopoţona fiecare imagine, de a-şi calibra fiecare cadru cu gîndul la *knock-out*, e la fel de vizibil ca artistul plastic. (Dacă n-ar fi fost, artistul ar fi avut mai puţine şanse de a primi comanda unor *blockbuster*-uri ca *Gladiatorul* şi *Hannibal.)* Atunci cînd Spielberg filmează un masacru, în *Salvaţi soldatul Ryan,* el are grijă ca nimic din ce vedem să nu ni se pară *frumos* (deşi bineînţeles că e o frumuseţe de secvenţă), în timp ce Scott e tentat de decorativism – masacrele lui sînt întîi de toate plăcute ochiului, şi asta nu numai într-un film istoric ca *Regatul cerului,* ci chiar (pe alocuri) în ceva ca *Elicopter la pămînt!,* unde intenţia proclamată era aceea de a duce filmul de război la limita suportabilului. Dar destul cu asta; o epopee mai are nevoie şi de alte chestii, pe lîngă frumuseţe. Ce mai are de oferit *Regatul cerului?*

Trimiteri la prezent. Acţiunea începe în 1186, într-un interval de pace, clădit cu greu pe respectul reciproc dintre doi oameni de onoare – regele Ierusalimului şi inamicul său, formidabilul Saladin. Dar zilele regelui sînt numărate (e bolnav de lepră) şi dorinţa unora de a se vedea căţăraţi pe munţi de cadavre, ca să fie mai aproape de paradis sau, pur şi simplu, ca să domine toate cele de pe pămînt, devine greu de stăpînit, ca un cîine care ameninţă să rupă lanţul. E de notat repartiţia echilibrată – *prea* echilibrată – a dozelor de raţionalitate şi îndîrjire criminală, în cele două tabere: parcă ar fi fost calculate de un program special de scris scenarii, unul care-ţi permite să acoperi probleme sensibile *fără să atingi* punctele sensibile. Excelent program! Filmul reuşeşte să nu spună nimic – nimic riscant – nici despre delirul războinic religios, nici despre mimarea acestuia în scopul cîştigului lumesc, dar parcă şi-ar drege mereu glasul, pregătindu-se să înceapă. În fine, cînd a venit momentul ca eroul, Balian de Ibelin (Orlando Bloom), să le vorbească locuitorilor Ierusalimului, ca să-i mobilizeze pentru rezistenţa la asediu, eu, unul, am fost uşor surprins de ideile lui: cică cetatea nu contează, e doar piatră; contează locuitorii – şi, ca să arate cît de mult contează, Balian îi face pe toţi cavaleri. Aha! Deci adevăratul regat al cerului e un stat egalitarist şi laic. Ia să mai stea şi Dumnezeu la locul Lui! E un discurs liberal foarte frumos şi îi face o cinste deosebită unui cruciat de la 1187, dar cu greu se poate susţine că pune într-o lumină interesantă tematica războaielor sfinte. Dar asta contează mai puţin la multiplex. Contează energia cu care Balian intră în acţiune odată ce regele a murit şi cetatea a fost înconjurată de sarazini. Şi regele moare – nu înainte de a-i oferi lui Balian şansa de a-i fura tronul (şi soţia, care pe lîngă faptul că e Eva Green din *Visătorii,* îl mai şi iubeşte) belicosului Guy de Lusignon. Şi ce face Balian? Refuză, fiind prea cavaler ca să-i răpească lui Guy dreptul de a nenoroci creştinătatea. Merge să mediteze şi să aştepte asasinii trimişi de Guy. Şi atunci am realizat cît îmi lipseşte energia de bivol a *Gladiatorului:* filmul ăla putea să te obosească, putea să-ţi lase impresia că a tropăit peste tine, dar avea un erou adevărat. Pe cînd băiatul ăsta e prea gingaş, prea aerian pentru o epopee.

Marcel REICH-RANICKI

Cultura de succes

În vara lui 1987 m-au vizitat doi domni cultivaţi de la „Televiziunea Germană Doi": Dieter Schwarzenau, care încă mai lucrează acolo, şi Johannes Willms, ajuns între timp şeful paginilor culturale la *Süddeutsche Zeitung*. Au băut ceai şi rachiu şi erau într-o dispoziţie excelentă. A durat mult pînă ce, încurajaţi poate şi de alcoolul consumat, au intrat în subiect. Întrebîndu-mă dacă n-aş dori să realizez pentru „ZDF" (Televiziunea Germană Doi) o emisiune literară cu caracter regulat, am răspuns categoric: *nu*. Însă domnii au ignorat răspunsul meu, vrînd în schimb să afle cum îmi imaginez eu o astfel de emisiune. Mi-am zis în sinea mea: atunci vă voi pune atîtea condiţii pînă ce vă veţi resemna şi veţi renunţa.

Le-am spus aşadar provocator că fiecare emisiune ar trebui să aibă o durată de minimum şaizeci de minute, sau şi mai bine: de şaptezeci şi cinci. La care să participe în afară de mine încă trei persoane şi în nici un caz mai multe. Urmînd ca eu să îndeplinesc două funcţii: pe aceea de moderator, firește, dar totodată să fiu şi unul dintre cei patru participanţi la discuţie. Cei doi vizitatori nu şi-au ieşit din pepeni, ci au dat din cap aprobator.

Le-am pîndit reacţia cu încordare: doar vor păli sau refuza? Lucrurile s-au petrecut însă altfel. Domnii Schwarzenau şi Willms au tras adînc aer în piept, au mai băut un şnaps şi au spus cu voce mică: „De acord." (...)

Pe 25 martie 1988 a fost transmisă pentru prima oară noua emisiune, pe care am botezat-o *Cvartetul literar*. La ea au participat de la bun început ca membri permanenţi Sigrid Löffler şi Hellmuth Karasek. Critica literară s-a arătat mai întîi dezamăgită şi puţin binevoitoare, pentru a nu spune mai mult. Unul din colegii mei cu faimă a declarat sec că întreaga poveste e moartă în faşă, *Cvartetul* nu-i decît un avorton.

Ce am urmărit cu *Cvartetul literar*? Pînă la urmă nimic altceva decît urmăresc cu cronicile mele tipărite: *Cvartetul* are menirea să mijlocească între scriitori şi cititori, între artă şi societate, între literatură şi viaţă. Dar deşi *Cvartetul* şi-a fixat acelaşi scop ca şi critica publicată în ziare şi reviste, mijloacele folosite sînt altele. Pentru că cel puţin în parte se adresează unui alt public. Dintotdeauna am socotit claritatea ca pe un ţel major al criticii literare şi asta este cu atît mai valabil în cazul televiziunii. Pentru că aici trebuie spus cît se poate de limpede lucrurilor pe nume şi trebuie să-ţi formulezi ideile cît mai plastic şi percutant, căci pot interveni o droaie de lucruri ce distrag atenţia publicului de la cuvîntul vorbit – de pildă, noua coafură a lui Sigrid Löffler, jacheta lui Hellmuth Karasek sau cravata pe care o port eu însumi în emisiune. Am mai impus şi următoarea regulă: în aceste discuţii despre cărţi nu e permisă citirea de pe foaie a nici unui text, ba mai mult: e interzisă pînă şi folosirea fiţuicilor cu adnotări.

Dacă mi-am propus să realizez cu acest *Cvartet* o emisiune de divertisment despre literatură? Nu, nu asta am avut în vedere, dar nici n-am evitat acest aspect: mă bucură dacă mulţi din telespectatori consideră că emisiunea e distractivă. Am vrut într-adevăr să-i şi amuzăm pe oameni, urmînd în această privinţă o tradiţie a criticii literare germane plecînd de la Lessing, trecînd prin Heine şi Fontane şi ajungînd pînă la Kerr şi Polgar. În afară de asta, nu intră în preocupările echipei noastre să discutăm despre cărţi pe motiv că sînt subiectul zilei. Dar sîntem mulţumiţi ori de cîte ori cărţile pe care le supunem discuţiei ajung subiectul zilei. De asemenea, nu ne ghidăm în selecţia noastră după lista de *best-seller*-uri. Dar ne face plăcere să constatăm că unele din cărţile pe care le recomandăm publicului ajung pe această listă.

După cum se-aude, în întreaga istorie a televiziunii germane încă n-a existat o emisiune care să influenţeze atît de puternic şi de nemijlocit, cum o face *Cvartetul*, vînzarea unor opere literare – chiar şi a celor ce comportă un grad mai ridicat de dificultate, ba poate mai ales a acestora. Putem oare considera obţinerea unui asemenea efect ca o sarcină sau poate chiar o îndatorire a criticii literare? Da, şi în vremurile noastre mai mult ca oricînd. Fiindcă azi e important ca publicul să nu dea bir cu fugiţii, îndreptîndu-se spre alte îndeletniciri agreabile şi nu neapărat dezonorante.

(fragment din volumul *Viaţa mea*, trad. Alexandru Al. Şahighian, Editura Hasefer, 2004)

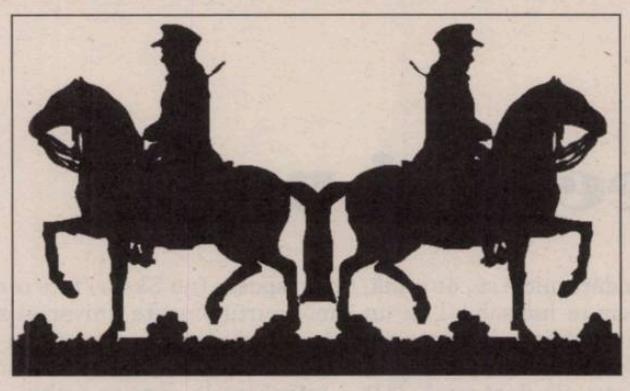

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Numele lui e Orson Welles

Chiar dacă nu aţi (re)văzut
Splendoarea Ambersonilor

La a doua, la a treia, la a patra, la a 40-a revizionare a *Ambersonilor* lui Orson Welles, nu-mi schimb convingerea că cea mai puternică scenă a acestui film – în care de multe ori te întrebi dacă-i aparţine lui Welles (şi de multe ori chiar nu-i aparţine) – rămîne aceea din final, aceea de după finalul propriu-zis cînd, încheindu-se drama şi melodrama, creatorul citeşte cu glasul lui liniştit, tandru şi viril, distribuţia. Genericul clasic a fost plasat la sfîrşit, el devine deodată o postfaţă extraordinară, care – înşiruind doar numele actorilor, operatorilor, decoratorului, ale acelor anonimi care au tras la galeră şi peste care mai totdeauna ochiul spectatorului trece alb – capătă prin glasul lui Welles caracterul unei ode perfide, nobile, de un covîrşitor orgoliu, înălţată în cinstea Filmului, Artei, Demiurgului ei, indiferentă la tot ce s-a petrecut pînă atunci, bun sau rău, urît sau frumos.

„Acest film a fost realizat de mine. Numele meu e Orson Welles" – aşa se încheie filmul acesta a cărui realizare a fost cu mult mai dramatică şi mai dureroasă decît viaţa de pe pînză, a cărui poveste simplă şi crudă a fost mult mai crudă şi mai nedemnă decît cruzimile şi umilinţele prin care trec personajele fictive de pe ecran. Orgoliul familiei Amberson e minor faţă de brutalitatea cu care a fost masacrat orgoliul unui artist al cărui nume e Orson Welles.

Merită să se ştie că acest film a fost produs în '42, după genialul *Cetăţean Kane* cu a sa cădere lamentabilă în comerţ şi la critică, născătoare totuşi a acelor cuvinte cu care s-a aprins mai aprig vîlvătaia rugului: „Un singur Orson Welles e suficient. Doi ar duce fără îndoială la sfîrşitul unei civilizaţii. Zece mii ar face să explodeze societatea, ca o bombă". Ce avea de făcut artistul în faţa acestui blestem, a acestui ordin de punere sub urmărire – care, să recunoaştem, are meritul de a fi exact pe măsura geniului său? El trebuia să-şi urmeze destinul. El trebuia să facă mai departe filme. Numele lui e Orson Welles. Iar pentru a crea – trebuie mai întîi să existi. Pentru a exista, el ia un roman mediocru şi oarecare, cu două-trei puncte de foc care-i aparţin cît de cît: înainte de toate, ciocnirile între fiinţe orgolioase şi isterice, supersensibile şi bogate, ideea de catastrofă umană desfăşurată în mari sau măricele palate, cu cîte trei-patru scări interioare pe unde aparatul său poate panorama îndelung şi straniu, peste dale de marmură şi făpturi de gheaţă şi foc, în care s-au pecetluit apăsat răul şi prejudecăţile de castă. Nu mai mult.

Dar, la „despuiere", producătorii constată că filmul, în loc să fie ceea ce se cere, duce la „sfîrşitul unei civilizaţii", adică arată descompunerea marii familii americane. Generalizează, adică. Atunci se remontează întregul fără a i se cere părerea numitului regizor. Se taie scene inoportune, se toarnă scene noi, se aduce în prim plan intriga sentimentoasă care nu „generalizează" – se lucrează în aşa fel încît filmul devine un eşec şi mai flamboaiant decît *Cetăţeanul Kane*. Directorul care l-a angajat pe Welles e concediat, iar societatea R.K.O. îi desface regizorului contractul...

Rămîne însă – ciudat – acest final care salvează totul. „Civilizaţia" credea că – după ce a făptuit ceea ce era civilizat a făptui – poate arunca astfel asupra lui Welles răspunderea filmului şi cu asta basta. Stupiditate enormă şi încîntătoare. Glasul demiurgului chinuit are atîta linişte de profet în pomenirea complicilor săi masacraţi, vocea sa e atît de binefăcătoare cînd îşi rosteşte fără nici un orgoliu urît numele de Creator, încît noi înţelegem, cutremuraţi, miracolul acela perpetuu în care umilinţa şi chinul creaţiei devin imn al bucuriei, în pofida oricăror biete ticăloşii, cum cu acelaşi dispreţ sfînt şi calm numea Faulkner marile şi infinitele netrebnicii ale speţei.

...şi mai ştie cineva azi cum îi cheamă pe cei care i-au masacrat filmul lui Welles?

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

George Marinescu

(fost FSN, PSD, PD, azi membru PNL Satu Mare)

Migraţia politică

Drumul meu este un drum către adevăr şi dreptate. Este greu să găseşti aceste două idealuri adunate împreună. Aşa că am reuşit să intru în PNL acum, cînd aceste minunate idealuri se reunesc împreună după un car de ani. Pur şi simplu, a fost un drum negociat cu mine însumi, negociat cu ceilalţi, negociat fiindcă lumea este greu de convins că lucrurile pot să se întîmple într-o normalitate propice dezvoltării unui om ca mine.

Calităţi politice

Integritate, moralitate, spirit civic, spirit critic, spirit ludic major. Niciodată aceste calităţi nu au putut fi manifestate în plenitudine din cauza liderilor locali care nu m-au promovat destul datorită faptului că i-am criticat fără nici un resentiment din partea mea.

Cultură politică

Am fost secretar PTAP pe şcoală, secretar ASC pe an, secretar pe întreprinderea de emailuri, dar vedeţi, orice mi se spunea eu interpretam şi citeam din contrarii. L-am citit pe Marx, dar şi pe Hegel. Îl citeam pe Lenin, Ceauşescu, dar şi pe Schopenhauer. Astfel încît Revoluţia nu a făcut decît să pună în undă partea a doua a personalităţii mele. Nu a fost o problemă să fiu pregătit în acest tipar, pînă la urmă normal pentru orice carieră postrevoluţionară. Unii au reuşit să se promoveze chiar cu funcţii mai mari în partid, uite, Copos, uite Cozmîncă, dar eu nu am fost susţinut. Complexam pe prea multă lume, nu aveam destul spirit de acomodare.

Modele în istorie

Să încep cu întreaga istorie românească: Burebista pentru tăierea acestei vinificaţii, Decebal pentru curajul de a se sinucide, Ştefan cel Mare pentru bisericile ridicate la bine şi la rău, Mihai Viteazu pentru faptul că a ştiut să strîngă bine pămînturile româneşti, Iorga pentru enciclopedia care este, Titulescu pentru eleganţa sa. Henric al V-lea pentru triumful raţiunii sale.

Strategii politice

Din punctul meu de vedere, un lucru contează cel mai mult: să fii om. Să înţelegi pe fiecare, să iubeşti omul şi să vezi: bă, tu ai calitatea asta, foloseşte-o cu cutare care are calitatea aia. După mine, o conducere de partid trebuie să fie un puzzle pe care îl construieşti, în aşa fel încît să ai reprezentativitatea tuturor calităţilor de staff şi frunte ale partidului. Apoi, să se voteze, să fie băgat în seamă fiecare membru de partid. Nu se poate să fii membru şi să nu fii băgat în seamă. Asta se face prin vot. Uite ce vrea partidul mare, asta, bun, asta vrea, hai să vedem şi noi din Bihor, şi noi din Frecăuţi, vrem, nu vrem, ne abţinem! De ce se munceşte cu varul şi afişul de către membrii simpli şi tineri, iar cu sula în coaste şi mapa de către conducători? Cu toţii sîntem conducători întrucît am intrat în politică. Prioritatea absolută a ţării este turismul. Cu el se cîştigă o avere. E suficient să găseşti oameni, locuri, şi ţara nu duce lipsă de aşa ceva!

Fotografia dintre două momente

– interviu cu Nicu ILFOVEANU –

La Galeria Posibilă este deschisă, pînă pe 12 iunie, expoziţia Tourist you are the terrorist, *prima expoziţie de fotografie – ce cuprinde şi imagini color – a lui Nicu Ilfoveanu; curator Matei Câlţia.*

De ce ar fi turistul un terorist?

Fiind tot timpul nemulţumit de ceea ce vede, consumînd şi alergînd mereu înspre un nou reper turistic, turistul perverteşte sensul şi frumuseţea locurilor pe care le vizitează. Chiar dacă nu acţionează fizic şi în mod direct distructiv. Locurile turistice ajung la noi mai întîi prin imaginea cosmetizată a postcard-urilor, iar adevăratul lor spirit rămîne întotdeauna undeva ascuns. Chiar dacă ştiu imaginea unui loc anume, merg acolo pentru a-i simţi spiritul. Iar dacă acest lucru nu se întîmplă, resimt puternic un gol interior şi sînt dezamăgit. Este vorba despre diferenţa dintre reproducerea unei opere de artă şi întîlnirea cu aura ei, pe viu, într-un muzeu.

Eu am văzut de curînd Mona Lisa *şi cred că prefer reproducerile.*

Acesta e tot un efect al turismului cultural. *Mona Lisa* e înconjurată de tablouri foarte frumoase pe care însă nu le mai bagă nimeni în seamă.

Derrida făcea undeva o paralelă între călătorul de demult, care pleca de acasă ca să descopere lumea, şi turistul de astăzi, care călătoreşte tocmai pentru a recunoaşte nişte locuri despre care deja ştie destul de multe.

Mai rău e cînd turistul nu e conştient de privirea lui limitată. Uneori locurile trebuie descoperite pur şi simplu. Nu trebuie refăcute neapărat legăturile dintre pliantul turistic şi locul care ţi se oferă în mod nemijlocit. În acest

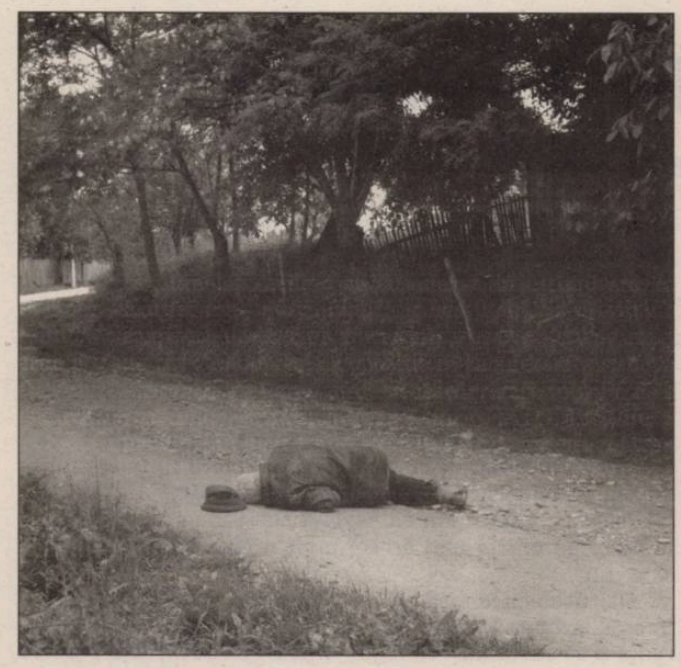

caz, pervertirea de care vorbeam e un fel de „limbuţie". Eram într-un muzeu la Roma şi admiram nişte fresce foarte frumoase de la Pompei. Între timp, au mai venit doi americani şi unul dintre ei i-a spus celuilalt: *Look, there's somebody riding a dolphin!*. Din acea frescă, turistul reţinuse doar situaţia, în fond, banală, reprezentată de o frescă altfel foarte frumoasă.

Peisajele tale sînt deprimante şi destul de... neturistice. Cine ar vrea să viziteze terenuri virane sau împrejurimile unei fabrici?

Eu, de pildă. Sigur, nu sînt locuri frumoase şi nici nu sugerez că ele ar trebui să devină turistice în sensul obişnuit al termenului. Dacă nu avem capacitatea de a descoperi ceva acolo unde toţi se îndreaptă şi unde aparent nu se ascunde nimic, atunci rămînem seci. În plus, deşi par la îndemînă, la aceste locuri se ajunge mai greu. Nu există pliante informative şi nici linii aeriene.

Dar, evitînd obiectivele turistice arhicunoscute, nu rişti tu însuţi, ca fotograf, să perverteşti ordinea unor locuri mai puţin cunoscute? Şi fotograful e un turist.

Numai că peisajele şi locurile fotografiate de mine rămîn anonime. Cum spuneam, nu trimit pe nimeni niciunde.

Nu sînt fotografiile tale prea statice pentru dinamica a ceea ce numim turism?

Cîteva lucrări sînt realizate cu ajutorul procedeului *Steampunk Autochrom*. Conceptul *Steampunk* a fost formulat de criticul de artă Ştefan Tiron la prima mea expoziţie de anul trecut, tot aici la Galeria Posibilă, iar *Autochrom* este invenţia fraţilor Lumière de la începutul secolului trecut. Primele imagini color de pe la 1906 erau, de fapt, un *fake:* pudra de culoare exista pe placa de sticlă înainte de developare. Dacă te uitai prin transparenţă la un diapozitiv alb-negru puteai vedea culori. SPA sînt şi iniţialele *Section Photographique de l'Armée*, fotografii francezi de pe front din primul război mondial. Procesul fiind foarte lent, iar timpul de expunere prea scurt, conflictul nu era niciodată surprins pe pelicula foto. Doar momentele dintre. Pe atunci, fotografiile de război erau toate cu soldaţi care se odihneau între două asalturi. Ca să revin, astăzi toată lumea merge la Florenţa şi apoi la Siena. Mie îmi place să fotografiez *între*.

În acest moment sînt deschise numeroase expoziţii de fotografie în Bucureşti. Crezi că fotografia e acum şi la noi o artă pe val?

Nu ştiu exact cum e la noi, dar în Occident revistele de artă acordă spaţii ample fotografiei, pe care o numesc deseori *the medium of the moment*. La noi nu a existat o şcoală de fotografie. Abia de cîţiva ani există Secţia Foto-Video de la Facultatea de Arte Plastice. De altfel, există două direcţii în fotografia românească contemporană. Prima provine din această facultate, cealaltă din zona ATF, Politehnică etc. Însă majoritatea fotografilor de la noi nu provin nici din una, nici din cealaltă. Unii au vrut neapărat să facă artă, iar fotografia li s-a părut cea mai uşoară formă. Tehnica a fost învăţată repede şi mulţi au răzbit ca autodidacţi, dar acesta nu e un lucru foarte bun pentru fotografie. Avem însă fotografi buni de *fashion-design* şi de reportaj. Nu atît de mulţi, dar competitivi. Mă bucur că şi la noi a început să fie apreciată în sine această artă a imaginii şi nu doar ca tipăritură undeva într-o revistă.

Ce fotografi de la noi ai remarcat în mod deosebit?

Eu provin dintr-o familie de artişti, am făcut un liceu şi o facultate de artă, dar nu îmi place să mă numesc fotograf. Acesta e un termen generic pentru un tip de profesionist, aşa cum şi turistul e un termen generic pentru călătorul comod plimbat cu autocarul. I-aş numi, aşadar, în primul rînd, pe cei care au legătură cu artele plastice, cu artele vizuale: pe Iosif Király, care activează şi în zona conceptuală, şi pe Alexandra Croitoru. Sînt însă foarte mulţi fotografi care activează mai mult în zona multi-media.

a consemnat Marius CHIVU

La Arene, Dumnezeu va fi DJ

Pare neverosimil ca o trupă tehno să scoată în mai puţin de zece ani 27 de single-uri de Top 5, să vîndă zece milioane de discuri, să primească zece albume de aur şi şaisprezece de platină. Şi totuşi, ce a adus atît de nou Faithless în muzica tehno? Multă vreme s-a crezut că transa beat-ului poate ţine loc de comunicare prin vers şi că ritmul obsedant va suplini la infinit varietatea. Aşa se face că în 1995, „Salva mea", single-ul care anunţa albumul *Reverence*, a fost gestul prin care emoţia, mesajul şi extazul electro-beat-ului au transformat discoteca în oficiul unei noi religii a sound-ului. Vocea pătrunzătoare, hipnotică şi elocinţa de predicator buddhist a lui Maxwell „Maxi Jazz" Frazer, parlînd versuri filozofice, nicicînd mai adevărate, un gospel de club pe electro-blues-ul de pian al delicatei şi creativei Allayah „Sister Bliss" Bentovim, printre irizările funk, brass şi, mai ales, în ritmul alienant al clapelor cosmice ale discretului Rollo Armstrong (producător pentru Bjork, U2 şi Pet Shop Boys), au adus muzicii tehno ceea ce i-a lipsit dintotdeauna: *feeling*-ul şi, deopotrivă, reflecţia asupra comuniunii dintre dans, dansator şi ambient.

Următoarele două albume, *Sunday 8 P.M.* (1998) şi *Outrospective* (2001) le-au consolidat celor de la Faithless locul în templul electro, dar au şi dezvăluit tentaţia britanicilor de a nu mai vorbi în pilde şi numai iniţiaţilor. Chiar dacă se pot face paralelisme între structurile albumelor, *No roots,* albumul de anul trecut, este destul de soft. Versurile (scrise în colaborare cu LSK) au încă poezie, dar şi un uşor accent pe social şi pe politic (*I want people to stop, look, see, think* spune tehno-guru-ul Maxi Jazz), trance-ul aproape că lipseşte, iar sintetizatoarele atmosferice par un tribut adus lui Jean-Michel Jarre. *Mass destruction* sau *Miss U less, see U more* nu au fost single-uri comparabile cu *Insomnia*, *God is a DJ*, *We come 1* sau cu *Tarantula*.

Lansarea, la începutul acestui an, a albumului aniversar *Forever Faithless* a prilejuit şi un turneu în mare parte european. După cum aţi aflat, britanicii vor veni pe 31 mai şi la Bucureşti. În deschiderea concertului organizat de Fundaţia Phoenix vor cînta Silent Strike şi Gojira & Kosak. Faithless vor veni fără Rollo, producător şi muzician de studio, dar cu chitaristul Dave Randall şi cu basistul Aubrey Nunn. Biletul costă 750.000 lei, preţ unic, iar concertul se va desfăşura începînd cu ora 20 la Arenele Romane. Mai sînt cîteva zile. **(M. C.)**

mergi pe mîna mea

Elevator

Priză directă la realitate, teatralitate („teatrul nu e literatură"), limbaj artistic îndrăzneţ, situaţii şi personaje în care publicul să se poată regăsi – piesa *Elevator* de Gabriel Pintilei de la Teatrul Foarte Mic face parte din selecţia *dramAcum*. Propunerea regizorală a Adrianei Zaharia a fost tranşantă, tema textului identificată şi afirmată în forţă, inclusiv prin alegerea distribuţiei: Simona Popescu şi Şerban Mihăluş. Un *story* de fapt divers (un băiat şi o fată vor să facă sex în liftul unei fabrici părăsite şi rămîn blocaţi acolo pentru trei săptămîni), dar miza textului şi a montării devine analiza unei generaţii care are 18 ani şi trăieşte în România de azi. Tineri contemporani cu Internetul, MTV-ul şi telefonul mobil, trăiesc totuşi într-o ţară în care lucrurile se blochează foarte uşor şi se deblochează într-un timp greu de determinat. Mobilul nu le e de folos, nici ţoalele de firmă aduse din Italia de părinţii plecaţi să muncească la negru. Liftul are vîrsta părinţilor lor. Cei doi descoperă libertatea de a se cunoaşte pe bune, de a se solidariza în lupta pentru supravieţuire şi de a se îndrăgosti.

Spectacolul e un montaj alert de fotograme, într-un spaţiu simplu, folosind la maxim expresivitatea corporală a celor doi actori şi sugestii sonore cu accente tari, metalice. *Elevator* vorbeşte unui public tînăr, mai degrabă pasionat de film decît de teatru. Teatrul nu e o chestie plicticoasă şi prăfuită adresată avizaţilor. A nu se rata. *Don't worry, there's no sugar!*

Gianina CĂRBUNARIU

colţul scurt

Fii arhitectul librăriei Cărtureşti!

Proiectează tu următoarea librărie Cărtureşti este un concurs lansat de lanţul de Librării Cărtureşti, împreună cu Grupul Anador şi Ordinul Arhitecţilor din România. Arhitecţi, designeri şi scenografi, amatori sau profesionişti, sînt invitaţi să propună „idei noi de mobilier pentru expunere şi pentru ceainărie (rafturi, mese, scaune etc.)" pentru ca noua librărie Cărtureşti să pună în valoare, într-un mod original, „cartea, ceaiul, muzica, dichisul". Concursul face parte dintr-un proiect de amploare care vizează reconversia unor spaţii tradiţionale scăpate de sistematizarea comunistă, dar ameninţate de proliferarea noilor spaţii comerciale cu arhitectură funcţională opacă şi impersonală. Grupul Anador a iniţiat deja un proiect de renovare a primului depou de tramvaie cu cai din Bucureşti (1871), situat la intersecţia străzii Vasile Lascăr cu Şoseaua Ştefan cel Mare, transformîndu-l într-un centru comercial care să respecte istoria locului, să conserve arhitectura originală şi să păstreze modul tradiţional de a face comerţ.

Înscrierea la concurs se face pînă pe 24 iunie şi are două secţiuni: amenajarea interioară a spaţiului rezervat librăriei Cărtureşti şi semnalarea prezenţei Centrului Comercial Anador *Food and Fashion* dinspre arterele principale cu care se intersectează. Cei interesaţi pot face propuneri pentru ambele teme sau numai pentru una dintre ele la info@carturesti.ro (cu menţiunea „Concurs") sau la office.oar@rdslink.ro. Concurenţii au dreptul de a pune întrebări în scris privind conţinutul documentaţiei de concurs, numai pînă pe 30 mai. Premiile Cărtureşti şi Anador sînt în valoare de 1.000, respectiv 800 euro, avans la atribuirea contractului de proiectare. Conferinţa de presă cu anunţarea rezultatelor va avea loc pe 5 iulie. **(M.C.)**

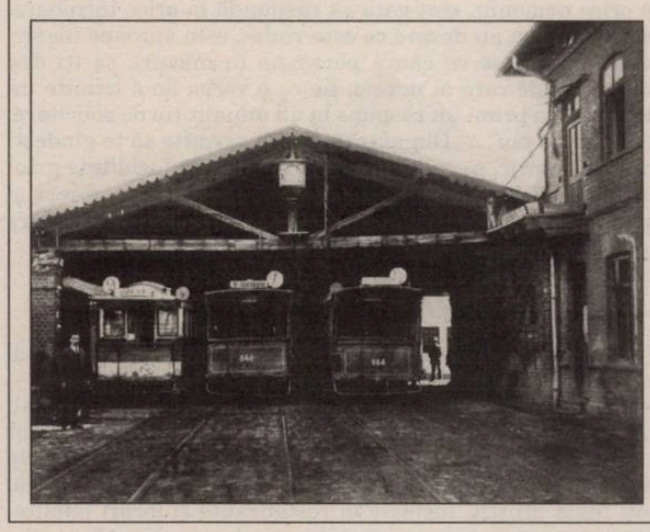

Ana DINESCU

Călător prin Japonia

– pseudo-note de drum –

Test: care sînt primele trei cuvinte la care te gîndeşti cînd rosteşti „Japonia"? Bonsai, chimono, incoruptibil a fost alegerea mea de moment. Las la latitudinea cititorului să-mi analizeze, psihanalizeze, ironizeze opţiunea. La fel ca şi semnul de exclamare alăturat numelui propriu, rostit în gînd cu încîntare odată ajunsă pe aeroportul din Nagoya. Cu o precizare: în bagajul meu lingvistic, adunat cam dezordonat în ultimii ani, am omis să includ cunoştinţe de japoneză. Poate dintr-o nesăbuită occidentalo-centristă înfumurare am crezut că engleza îmi va fi suficientă. Şi acum începe aventura necunoaşterii...

Început cu stîngul

El/Ea – *Japanese is OK?*
Eu, invariabil: – *English is fine?*

Dublă dezamăgire. Calea spre înţelegerea nemijlocită a acestei lumi îmi e blocată de la bun început. În – să-i zicem – naivitatea mea, mă gîndisem că ar fi fost imposibil, luîndu-mă după japonezii întîlniţi în America de Nord sau Europa, ca engleza să nu mă ajute. Realitatea de pe teren mi-a demonstrat cît de ignorantă am fost. Atît de ignorantă, încît am fost forţată să îmi reduc o mare parte a comunicării la gesturi. O mică şansă: spre deosebire de mine, recepţionerii de la hotelul unde voi sta în următoarele şase luni sînt profesionişti – s-au pregătit mai bine şi încă din primele zile mi-au fluturat un ghid de conversaţie japonez-român. Ca să le întorc amabilitatea, am binevoit să învăţ cîteva expresii uzuale, rostite cu accent, derutîndu-mi interlocutorul care continua conversaţia în limba maternă. Fără să ştie că nu făceam decît să repet papagaliceşte cele zece cuvinte dintr-o scurtă introducere în limba japoneză găsită pe Internet.

Dar am început să înţeleg cum un zîmbet poate fi mai potrivit decît o dezordonată înşiruire de cuvinte, cînd vezi că nu poţi rezolva *right now,* dar chiar *right now,* ceea ce vrei. Tragi aer în piept şi te gîndeşti că e mult mai sănătos. E ceea ce am făcut eu, încercînd, prin generalizare, să sugerez ce cred că este cel mai bine de făcut într-o asemenea situaţie. Nervozitatea şi agitaţia lumii din care vin eu nu spuneau nimic japonezului sau japonezei pe care mă chinuiam să îl/o conving. Ceea ce vrei tu se poate rezolva, dar după ce au fost clasificate, analizate, „procesate" toate detaliile. Şi, mai ales, dacă ai găsit persoana potrivită pentru a răspunde întrebării tale. Pentru că aici, fiecare are un rol bine determinat, acoperind un anumit domeniu, şi atît. Îmi povestea recent un rezident occidental în Japonia cum a fost la o întîlnire pentru a discuta despre un proiect neguvernamental şi s-a trezit cu un grup de cinci persoane. Fiecare cunoştea un detaliu al proiectului – financiar, logistic, PR etc. – pe care l-a prezentat ordonat. Acea bucăţică de care se ocupa îi era cunoscută doar lui, şi în lipsa lui, nimeni altcineva nu era în măsură să o acopere.

Valoarea în funcţie de numărul anilor

Ordonarea, clasificarea, găsirea locului potrivit pentru un obiect sau o persoană... Totul face parte dintr-un întreg, şi nu e doar vorba de clacă, este ceea ce simţi în viaţa de zi cu zi în contact cu instituţiile şi cu oamenii. Cursul vieţii este lin, are un firesc al său care nu acceptă salturi şi răsturnări bruşte. De exemplu, sînt foarte rare cazurile cînd o persoană pînă în 40 de ani poate ajunge într-o funcţie de conducere în orice domeniu. Numărul anilor este cel care dă valoarea, capacitatea unei persoane. Nu este doar o fugă oarbă pentru a acumula cît mai mult, după efemere, dar imediate experienţe. Odată intrat în viaţă, devii parte a complicatului sistem de ierarhii şi interdependenţe, din care nu vei mai putea ieşi decît cu riscul de a fi un paria. Specia acelora care – la noi, de pildă – îşi dau cu părerea în orice domeniu, sînt gata să răspundă la orice întrebare, deşi habar nu au despre ce este vorba, este aproape inexistentă. Aici ţi se va căuta persoana în măsură să îţi dea răspunsul de care ai nevoie, fie că e vorba de a trimite un fax sau de a primi un răspuns la un anumit tip de solicitare. „Aici" şi „la noi"... „Din afară" îţi poţi permite să te gîndeşti mult mai critic, să separi cu mult mai multă luciditate grîul de neghină. Pentru moment, nu fac încă decît să observ şi să mai fac pseudo-reflecţii disparate. Un fel de îndestulare de o clipă a minţii... *À l'occidentale,* normal!

Dileme orduriere

Dar, aici nu am stat doar într-o permanentă uimire şi meditaţie, eventual sub un frumos cireş japonez – *sakura* – recent înflorit... Din cînd în cînd am şi mîncat şi, la final, am vrut, civilizat, să arunc resturile la gunoi. Sau am fumat – spre deosebire de Statele Unite şi, mai nou, de unele locuri din Europa, fumătorii au o viaţă mult mai uşoară: poţi fuma liniştit, inclusiv în restaurante şi locuri publice, la preţuri accesibile, dar numai în locurile special amenajate, inclusiv în interiorul instituţiilor – şi am căutat să scap de pachet. Întrebări după întrebări: arunc pachetul cu tot cu foiţa de plastic? Nu, sînt două lucruri diferite, care sînt tratate în mod corespunzător de clasificatorul de gunoaie. Cel puţin 17 cutii separate, cu desenele aferente pentru consumatori necunoscători ca mine, îmi arată ce şi unde să pun. Inclusiv un spaţiu separat pentru a vărsa conţinutul recipientelor înainte de a le arunca. Îmbufnat, te poţi întreba la început: de ce trebuie să-mi pierd timpul gîndindu-mă la toate aceste operaţiuni de sortare? În faţa gunoaielor, de dileme am eu nevoie? Dacă mă gîndesc doar la mine şi pe un termen de cel mult o generaţie, răspunsul este „nu".

Dar asemenea mofturi nu-şi au locul în Japonia. Aceasta este ordinea locului, iar tu, cel venit din afară – şi diferenţa ţi se subliniază cu roşu – trebuie să o respecţi. Nimeni nu va veni să ţipe la tine, să-ţi explice învolburat că este necivilizat, cu atît mai puţin să te înjure (am aflat de altfel din trei surse că limba japoneză nu conţine înjurături cu trimiteri la diverse organe sau membri ai familiei). Tu poţi continua să-ţi urmezi bunele (după tine) obiceiuri. E decizia ta de a te izola.

Rătăcire prin grădină

În nici un caz, nu într-o grădină japoneză. Acolo, cred eu, nu e loc de înstrăinare, ci de echilibrare, de revenire la sine. Te plimbi, te opreşti în faţa unui copac sau pe marginea unui iaz plin de peşti, mergi mai departe. Orice ghid îţi va prezenta grădinile japoneze ca o „îmbinare între natură şi frumuseţe prelucrată de către om". Sentimentul pe care l-am avut rătăcind nu o dată pe aleile unei asemenea grădini este de inadecvare. A mea la un univers pe care nu-mi pot permite să spun că îl înţeleg nici măcar la nivel superficial. Te poţi gîndi cum se împacă preocuparea faţă de natură, cu răbdarea depusă pentru a o modifica, pentru a o transforma astfel încît să fie mai aproape de oameni, inclusiv din punct de vedere al dimensiunilor. Nu am reuşit încă să fac excursii la munte, dar tare sînt curioasă cum ar arăta un traseu la muntele Fuji. Poate voi putea scrie în curînd despre asta. Dar acum, în acest stadiu introductiv-primar al înţelegerii Japoniei, tot ce pot face este doar să observ, prin enumerare, ceea ce este în jurul meu, ca apoi să fac nenumărate combinaţii şi asocieri. Pentru a reveni la un exemplu banal, e ca atunci cînd la restaurant ţi se aduc toate felurile de mîncare comandate, cu tot cu sosuri, iar tu eşti cel care trebuie să le potrivească. În cazul meu, pot pretinde că sînt liberă să aleg cum vreau să consum un anumit produs. Dar nu ştiu întotdeauna despre ce este vorba şi pot risca să greşesc şi să nu mă mai pot atinge de mîncarea pe care am amestecat-o haotic.

Robot în curs de reparaţie

Dar mult mai mare mi-a fost uimirea cînd am stat pentru prima dată faţă în faţă cu un robot. Într-o dimineaţă aveam nevoie – urgent, normal – să aflu o informaţie pentru a ajunge mai repede în site-ul Expoziţiei Mondiale de la Aichi. Cum hartă nu aveam la îndemînă, am mers la un centru de informare din imediata apropiere a intrării în EXPO. Ajung şi cred că văd o femeie japoneză îmbrăcată într-o uniformă asemănătoare celei purtate de stewardese. Mă aşez la coadă, dar înainte de a-mi veni rîndul, observ că se întîmplase ceva cu ea. Repeta mereu *konichi-wa,* adică „bună ziua" şi-şi deplasa capul de la dreapta la stînga, clipind din ochi. „Ea" era robot şi tocmai se stricase, aşa că nu m-am putut bucura de ajutorul ei. Şi nici nu am mai vrut să revin într-o altă zi, cînd ar fi fost reparat. Senzaţia, pe care am avut-o văzînd-o cum îşi mişca ochii, mi-a amintit de spaimele din copilărie după ce citeam cărţi de groază, cu stafii şi *revenants*. Ce ar putea face aceşti roboţi scăpaţi de sub controlul uman? Într-o prezentare tehnică mult mai standardizată, la deschiderea Expoziţiei Mondiale, cîţiva roboţi au cîntat – la trompetă – şi au dansat. Poate din nou bibliografia mea este deficitară, şi ar trebui să îmi extind lecturile. Dar spre ce domenii: pur tehnice (cum ar fi de genul *how – or why – to live with a robot?* sau *robots for dummies* sau SF?).

Puţin despre chimono

Mai e loc aici pentru chimonouri? Sigur. Mi s-a povestit – găsirea surselor credibile, a cunoscătorilor lumii japoneze e un demers îndelung elaborat şi precauţia jurnalistică m-a determinat să încep multe dintre discuţiile mele cu întrebarea „E adevărat că...?" – despre lansarea unei campanii de încurajare a purtării pe stradă a acestor veşminte, cu premii inclusiv în excursii gratuite cu avionul. La Kyoto şi în alte mari oraşe, mai ales în zile de sărbătoare, dar nu numai, femei de toate vîrstele îmbrăcate în chimonouri pot fi întîlnite pe stradă, spre deliciul turiştilor şi în general al străinilor, care nu pierd ocazia de a se poza împreună cu ele. La fel cum nici japonezii nu pierd nici o ocazie de a se poza cu tine, călătorul occidental, de oriunde ai fi tu. Mă întreb de multe ori ce se întîmplă cu milioanele de poze pe care un japonez le face într-o viaţă. Cît de clasificate sînt aceste amintiri vizuale (de exemplu, aş putea figura şi eu într-o asemenea galerie „româncă la Nagoya în martie 2005"?)? Nativii americani refuzau să se fotografieze, susţinînd că astfel li se fură sufletul. Aici, dacă te gîndeşti la setea de imagini pe care o întîlneşti la tot pasul, te poţi gîndi că prin fotografiere salvezi de fapt ceva din sufletul unei clipe.

Dar oricît de ignorantă aş fi, nu pot să nu observ persistenţa imaginilor. Benzile desenate – inclusiv cu subiecte pentru adulţi – se găsesc în mai toate barurile care se respectă. O evaluare de genul *Facts and Figures of Japan*, editat de Centrul Presei Străine la sfîrşitul anului trecut, arată că în 2002 revistele de tip *comics* au reprezentat 22,6% din volumul total al publicaţiilor vîndute. Curioasă, am răsfoit şi eu una din aceste cărticele. În sfîrşit, ceva accesibil. Era – mi-am dat seama după imagini – o povestire despre o întîmplare petrecută în jurul unui meci de baseball – un sport foarte popular aici – pe care am încercat să o înţeleg răsfoind cartea de la dreapta la stînga, dar şi de la stînga la dreapta. Puteam să îmi imaginez orice. Poate în următoarea lună voi reuşi să mă apropii încet-încet de realitate. În aşteptarea unui eventual „va urma".

***Ana Dinescu** este doctorand în istorie, Universitatea Bucureşti. A lucrat ca jurnalist la* Ziua *şi* Ziarul financiar. *În prezent este purtător de cuvînt al Pavilionului României la Expoziţia Mondială Aichi 2005, Japonia. Opiniile exprimate în articol reprezintă puncte de vedere personale.*

Cristian LUPȘA

Banal, enervant, american

– ce mă scoate din sărite în Missouri -

Mă enervez uşor – poate prea uşor uneori. Nu e ceva ce se vede; nu-mi crapă obrajii de la un influx de sînge, nu-mi pulsează tîmplele ca pielea de animal întinsă pentru percuţie şi nu dau de pămînt cu obiecte de valoare.

E mai degrabă un sentiment. Pur şi simplu, nu-mi e bine cînd nu e totul în ordine. În România, starea de enervare era o constantă, iar eu eram mereu pregătit să o înfrunt. Mama lui de autobuz înghesuit, mama săluia care îmi caută prin buzunar în autobuzul înghesuit, mama celor din rîndul 26 care ronţăie seminţe la cinema ca o haită de lăcuste, mama primăriei care a lăsat gropile din cartier să îmbătrînească, mama vecinilor care bat în ţeavă, mama magazinului de pîine, mama profesorilor care iau şpagă... Ce mai, nu-mi ajungeau mamele şi am fost nevoit să trec la alte rude apropiate, biserică şi, mai tîrziu, la sfinţi – în ordine alfabetică.

Sînt în America de aproape doi ani şi mă enervează faptul că nu e nevoie să car traista cu înjurături după mine. Sigur că sînt şi aici căruţe întregi de momente care merită blagoslovite, dar sînt ceva mai subtile – cel puţin aici în Missouri, în mijloc de Americă. Singura comparaţie între America şi România care îmi vine acum în minte a făcut-o mama (că veni vorba), acum aproape un an de zile, cînd ne-am întîlnit în New Orleans.

Gîndeşte-te la piramida nevoilor, piramida lui Maslow, mi-a spus. În România, multă lume are probleme atît de grave cu primul nivel (nevoi de bază, cum ar fi casă şi masă), încît e greu să aibă grijă de alte nevoi. În America, procentajul celor care termină cu primul nivel şi chiar cu cel de-al doilea (siguranţă) e mai mare, a ţinut mama să adauge.

Şi aşa e... Clasa de mijloc, care în România abia acum începe să mişte (o vezi la Metro şi Selgros cam o dată pe lună), e o categorie palpabilă în America. Ziua de mîine e o treabă relativ sigură pentru aceşti oameni – iar cînd mîine devine o certitudine, ai tot dreptul să fii scos din pepeni de banalităţi al naibii de iritante.

În martie, *New York Times* începea în felul următor un articol de primă pagină despre enervări: „Cînd Seth Shepsle se duce la Starbucks, comandă o ceaşcă mijlocie, pentru că *grande* – denumirea folosită de companie pentru mărimea dintre mic şi mare – îl scoate din sărite. Meg Daniel apasă tasta zero de fiecare dată cînd aude un robot, pentru a putea vorbi cu o fiinţă umană."

Putem continua. De exemplu, prietenul meu Brian pune deoparte reclamele şi ofertele pe care le primeşte zilnic în cutia poştală. După ce adună un teanc considerabil, Brian le trimite înapoi la expeditor, necompletate. Compania e nevoită să achite costul timbrului, fără a beneficia de un client nou.

Pe mine mă enervează cartonaşele de mărimea unei cărţi poştale prezente în fiecare revistă, cartonaşe care te îndeamnă să te abonezi pentru un preţ „incredibil". Trei sau patru cartonaşe într-un singur număr – de parcă vei abona cîte trei vecini pe săptămînă! Am un coş de gunoi special în baie, doar pentru ele.

Mă enervează faptul că a trebuit să învăţ numele a patru-cinci feluri de brînză, pentru că fiecare restaurant te întreabă ce fel de brînză vrei să-ţi trîntească peste hamburger. Ca să nu mai vorbim că te întreabă cum vrei să fie gătită carnea în sine. Un răspuns de genul „cît timp nu vine direct de pe os" nu va folosi la nimic. Trebuie să optezi pentru un anume grad de prăjire, la fel cum poţi opta pentru 'nşpe mii de feluri de a-ţi fi gătite ouăle.

Mă enervează de asemenea faptul că mai nou ziarele americane s-au gîndit că ar fi *cool* să aibă cititori înregistraţi. De parcă nu ai avea o ladă de parole şi paroliţe pentru fiecare chestie: de la contul de bancă, pînă la trei coduri necesare pentru a-ţi modifica adresa în baza de date a universităţii.

În Transilvania spunem, resemnaţi, „atîta să fie baiu" şi continuăm neobosiţi. Aici, merită să protestezi pentru orice, şi uneori chiar reuşeşti să schimbi ceva. Dacă vrei să citeşti ziarele fără să te oboseşti să devii membru fidel, fă o vizită la http://bugmenot.com/. Dacă nu vrei să cazi în plasa semantică a cafenelelor Starbucks, cere o cafea medie pînă cînd persoana aflată de cealaltă parte a tejghelei va renunţa să spună: „Vrei să spui *grande?*".

Mirosul lui Iisus se vinde cu 20 de dolari – ieftin pentru aşa un dar ceresc.

Mă enervează produsele inutile pe care le poţi cumpăra în America – şi mai nou în România. Cum să nu te dea pe spate aparatul magic care îţi rade părul din nas şi din

© S. Ivanoschi

urechi sau suportul de banane care permite fructului să se înnegrească simetric – nu doar pe partea pe care l-ai aşezat în cămară. Sau rampa specială pe care o poţi folosi ca să îţi urci cîinele în maşină. Mă enervează că există publicitate pentru astfel de produse, mai mult decît mă enervează oamenii care le cumpără.

Mă enervează canalele de ştiri cum ar fi CNN, MSNBC sau FOX News, care transformă fiecare ştire într-un antrenament pentru apocalipsă. Toate ştirile sînt demne de tratament exhaustiv şi necesită 17 experţi împachetaţi în jurul mesei, ca ţigările. De exemplu, o mireasă care fuge de la propria nuntă, iar apoi, ca scuză, spune că a fost răpită – ăsta da moment pentru canalele de ştiri să uite de exploziile din Irak, bolile din Africa şi chiţibuşelile politice de la Washington. De ce a fugit mireasa de la nuntă şi ce înseamnă asta pentru societatea americană contemporană? Mama lor!

Să nu mai vorbim de lumînarea cu miros de Iisus, *His essence*. Esenţa Lui e o lumînare cu miros inspirat de un vers din Biblie care menţionează un parfum de smirnă, aloe şi cassia. Mirosul lui Iisus se vinde cu 20 de dolari – ieftin pentru aşa un dar ceresc. Să vezi cum o să mă enervez cînd Benedict al XVI-lea va semna un contract cu compania producătoare, botezînd produsul „lumina oficială a creştinătăţii". Dragii mei, aprindeţi cu încredere!

Cristian Lupşa *este asistent editor pentru cotidianul* Columbia Missourian.

Magdalena BOIANGIU

Aberaţii cu putere de convingere

Pentru americani, chiar dacă înainte de a fi americani mulţi dintre ei au avut statutul de emigranţi, enervările străinului sînt neimportante. Cuvîntul de ordine în problemă este *take it, or leave it,* în traducere liberă „dacă nu-ţi place, vezi-ţi de drum". Americanii obişnuiţi cu sistemul sînt enervaţi de cîte ori mecanismul dă greş în mod vizibil, adică ori de cîte ori regulile echilibrului democratic întîrzie să reacţioneze faţă de fenomenele care riscă să-l anuleze sau să-l nege. Americanii, chiar cei mai neinstruiţi, ştiu că viaţa este alcătuită dintr-un şir de obstacole; ele trebuie depăşite şi cetăţenii cer administraţiei democratice (indiferent dacă la putere sînt democraţii sau republicanii) să creeze condiţii pentru depăşirea acestor obstacole (nu să le rezolve în locul lor).

Atacurile de la 11 septembrie 2001 au atras după sine mutaţii esenţiale nu doar în politica oficială, în cea a serviciilor secrete, ci şi în mentalităţile oamenilor, în felul lor de a gîndi şi a acţiona. Idei, dar şi instincte, pînă atunci doar în secret cultivate, ies la suprafaţă. Înainte de 11 septembrie 2001, în 1995, a fost atentatul de la Oklahoma City (168 de morţi), executat de un extremist ca protest împotriva politicii „legale" multiculturale. Atunci, poliţia a reuşit să-i neutralizeze pe unii dintre liderii organizaţiilor rasiste şi extremiste. După 11 septembrie 2001, atenţia tuturor serviciilor de specialitate s-a concentrat asupra organizaţiilor radicale musulmane. „FBI are toate motivele să se teamă de Al-Qaeda. Dar extremiştii albi, neonaziştii şi membrii miliţiilor sînt la fel de periculoşi. De fapt, mulţi dintre ei dispun de arme de distrugere în masă pe care Saddam Hussein nu le-a avut niciodată. În urmă cu doi ani, William Krar, un texan, membru al unei miliţii, a fost arestat cu 25 de pistoale mitralieră şi alte arme, 250.000 de cartuşe, 60 de bombe artizanale şi suficientă cianură pentru a ucide sute de persoane. În *Biblia omului alb,* piesă importantă a arsenalului ideologic pentru aceste miliţii, scrie: «Noi n-avem nevoie de evrei, de negri şi de toate scursorile lumii. Noi avem energia şi credinţa pentru reafirmarea şi triumful voinţei Omului Alb. Maestrul nostru, al tuturor, Adolf Hitler, ne-a arătat calea eroismului. La arme! Astăzi! Acum! Omule Alb, pentru tine nu există nici un alibi valabil, nici o alternativă! Ori ieşi la luptă, ori mori». Nu e nevoie să mergem pînă în Arabia Saudită pentru a găsi extremişti belicoşi, însufleţiţi de o ură crîncenă faţă de valorile americane. Treziţi-vă! Sînt lîngă noi!". (Nicholas D. Kristof – *The New York Times)*

Nici negrii urîţi atîta de extremiştii albi nu se lasă mai prejos în elaborarea aberaţiilor. Un mare număr de afro-americani sînt convinşi că oamenii de ştiinţă au creat virusul SIDA, la comanda Guvernului. Un studiu publicat de un *think tank* de la Rand Corp şi de universitatea din Oregon, arată că la baza acestei teorii stau cifrele reale, interpretarea lor e abuzivă: afro-americanii reprezintă 13% din totalul populaţiei şi 50% dintre seropozitivi. 44% dintre persoanele întrebate consideră că bolnavii care urmează un tratament nu sînt decît cobai ai statului, iar 15% cred că SIDA este una din armele folosite pentru genocidul împotriva negrilor. „Asociaţiile preocupate de prevenirea acestei boli nu ţin seama de teoriile complotului", afirmă una dintre cercetătoare. Alt cercetător susţine că „această credinţă nu e lipsită complet de explicaţii" amintind experienţa de la Tuskegee (1932-1972), cînd oamenii de ştiinţă au spus unui eşantion de bolnavi, negri, că-i tratează de sifilis – boală de care ei sufereau – şi le administrau placebo, ca să urmărească evoluţia maladiei, în timp ce se ştia că penicilina este eficientă în tratarea lor. Desigur – aşa cum crede Phil Wilson, director la *Black AIDS Institute* din Los Angeles – discriminările din trecut nu sînt o scuză pentru teoria complotului, permiţînd astfel virusului să prolifereze.

Conform ultimelor cifre din 2003, disponibile la nivel federal, 73% dintre femeile afectate sînt de culoare şi 40% din ansamblul cazurilor noi sînt bărbaţi de culoare. Printre homosexuali, 30% dintre noile cazuri sînt negri. „Aceste teorii şi deformări descarcă individul de orice responsabilitate. Ce rost mai are să întrebuinţezi prezervativele sau seringile de unică folosinţă dacă toată lumea complotează împotriva noastră? Şi asociaţiile renunţă la luptă din acelaşi motiv. Nu neg că experienţa cu sifilisul a avut loc, dar asta a fost în urmă cu 40 de ani şi reluarea la nesfîrşit a greşelilor din trecut ucide prezentul", conchide Wilson, citat de *The Washington Post*.

Răsfoind presa naţională sau regională din Statele Unite, vom găsi multe motive de enervare, pentru că viaţa e departe de a fi în mod omogen bună. Şi cînd e bună, nu e fericită. Ceea ce e stenic e că nemulţumirile se transformă foarte rar în isterie, ceea ce asigură respiraţia normalităţii într-o societate de oameni nervoşi.

Radio & Afaceri MIX fm 100,6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio in România

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

Rodica BINDER

Cine se teme de România?

Germania a fost poreclită de unele spirite autohtone mai sagace „Die Angstrepublik" – republica fricii. Şi într-adevăr, trecînd în revistă temerile care au bîntuit în ultima vreme republica federală, se poate constata că ele au fost surprinzător de numeroase, dar preponderent de natură ecologică, economică şi socială, mai puţin politică.

Au existat în acest repertoriu al anxietăţii şi cîteva „fobii" derizorii, aproape ridicole prin proporţiile naţionale pe care le-au luat: teama de vidul de ozon, de căpuşe, de microparticulele de praf.

Teama de globalizare, în schimb, este o temă cu variaţiuni şi cu foarte mulţi „bemoli"; ea se cere serios luată în seamă de responsabilii politici, tocmai fiindcă formele ei resentimentare de expresie pot periclita însuşi procesul integrării europene.

De pildă: NU-ul pe care francezii l-ar putea spune Constituţiei Europene, în ciuda DA-ului majoritar şi încurajator cu care Camera Inferioară a Parlamentului german a votat acelaşi document. Există, ce-i drept, o anume „saturaţie de Europa", o teamă de pierderea, printr-o extindere nelimitată, a victoriilor şi avantajelor dobîndite de locuitorii vechilor state membre de-a lungul a peste cinci decenii.

Dacă această teamă latentă nu ar exista, *Frankfurter Rundschau* nu s-ar fi referit la un sentiment general al cetăţenilor de a fi expuşi fără apărare unei lumi globalizate şi lipsite de frontiere, *Welt am Sonntag* nu ar fi întrevăzut şi o teamă generală faţă de superstatul Uniunea Europeană, *Die Zeit* nu ar fi constatat că Europa începe să ne enerveze, iar *Der Spiegel* nu ar fi înregistrat că guvernaţii nu se mai lasă amăgiţi de predicile de duminică ale politicienilor, că le cer acestora imperativ să ţină cont de temerile lor reale.

Şi care ar fi acestea? Principala – deocamdată – este teama faţă de muncitorii străini care, sosind din proaspetele ţări membre ale Uniunii, sau din cele în curs de aderare, le-ar putea fura vechilor europeni locurile de muncă.

Căpşunari români în Spania, instalatori polonezi în Franţa, faianţeri, dulgheri, culegători de sparanghel şi de mere, măcelari, tot polonezi, în Germania, şoferi unguri, surori medicale, bone, menajere romînce în Germania... lista poate continua.

Cu toţii sînt doar angajaţi temporar, execută muncile pe care şomerii autohtoni le refuză, îşi vînd forţa de muncă la preţuri ridiole şi uneori lucrează la negru, cu riscuri enorme. Majoritatea îşi strîng cu grijă banii agonisiţi cu multă trudă în străinătate. Reîntorşi acasă, îşi achită datoriile şi îndatoririle de părinţi, copii, nepoţi. Cei mai norocoşi îşi împlinesc poate şi unele vise.

În apus, locuiesc modest, se mulţumesc cu puţin. Nu cheltuie banii cîştigaţi, îi economisesc. Pot fi întîlniţi cumpărînd în prăvăliile *second-hand,* la „Aldi" şi „Liedl". Şi ce-i rău în toate acestea?

La prima vedere – nimic. Decît că, în anumite împrejurări, cu precădere electorale, aceşti „Gastarbeiteri" se văd transformaţi fie în muniţia cu care unele partide de opoziţie încearcă să fragilizeze poziţiile guvernanţilor pentru a ajunge ele la putere, fie în ţapii ispăşitori pentru şomajul endemic ce bîntuie la ora actuală în unele ţări apusene, precum Germania şi Franţa vecină. Cotidianul german de mare tiraj *Bild* publica, în atmosfera înfierbîntată din ultima vreme, şi fotografia unor români dornici de a munci în republica federală, exclamînd „ne bucurăm deja de job-urile care ne aşteaptă în Germania!". Aceasta într-o ţară ce numără peste 5 milioane de şomeri! În cel mai mare land federal – Rhenania de Nord-Westfalia – s-au înteţit strigătele de Cassandră ale unor membri ai opoziţiei creştin-democrate, creştin-sociale, prevestind toate relele pe care le va aduce cu sine pe piaţa prestaţiilor de servicii, primirea României şi a Bulgariei în Uniunea Europeană în 2007.

De altfel, deja la Strasbourg, parlamentari creştin-democraţi îşi exprimaseră unele rezerve cu prilejul votării documentelor de aderare ale celor două ţări sud-est europene, momentul nefiind deloc lipsit de un suspans demn de filmele de aventuri. Se transformă oare extinderea Uniunii într-o reală aventură?

Ciudat a fost că profeţiile care se făceau auzite din tabăra creştin-democrată, creştin-socială, în Germania, au fost mai sonore abia după ce documentele aderării trecuseră prin Parlamentul European şi fuseseră semnate şi la Luxemburg. În acest grup vocal al euroscepticilor, rolul de solist i-a revenit lui Edmund Stoiber, premierul creştin-social al landului Bavaria (adversar notoriu şi al unei fie „mai îndepărtate primiri" a Turciei în Uniune).

Instrumentalizarea electorală a „chestiunii" nu poate fi ignorată. Dar nu mai puţin adevărat este că multe din obiecţiile aduse reglementărilor deficitare prin care echipa cancelarului Schroeder a înţeles să „protejeze" anumite domenii, din sectorul prestaţiilor de servicii, de mîna de lucru ieftină, ce ar putea „da năvală" după 2007, pe piaţa de muncă, au fost justificate. Chiar ex-comisarul extinderii, Günter Verheugen, a admis comiterea unor erori grave. Între timp, Guvernul de la Berlin a reuşit să convină asupra unor reglementări salariale prin care retribuirea muncitorilor străini, în special în branşa construcţiilor, să nu afecteze interesele ofertanţilor autohtoni, dar nici pe cele ale muncitorilor detaşaţi.

Avertismentele lui Edmund Stoiber şi cîteva din ameninţările publicate pe larg în presă, menite să determine Guvernul german să amelioreze reglementările, aşa cum s-a procedat în Austria vecină, nu au însă nimic de-a face cu o *românofobie*, aşa cum sînt tentaţi să creadă de la distanţă unii observatori mai puţin familiarizaţi cu realităţile „europene". În cauză se află mai degrabă o neîncredere în politica europeană.

Cine critică, de exemplu, subvenţii agrare prea ridicate, este acuzat că periclitează procesul reconcilierii franco-germane, cine se îndoieşte de existenţa unei politici externe comune şi coerente europene este cotat de ministrul german de Externe, Joschka Fischer, drept adversar al Europei, fiindcă (observă *Der Spiegel),* în cele din urmă, potrivit liderului ecologist, de integrarea europeană depinde destinul nostru, al tuturora, în secolul XXI. În principiu, Fischer are deplină dreptate, dar ce ne facem dacă şi amicul acestuia, şeful fracţiunii ecologiste din Parlamentul European, Daniel Cohn-Bendit, are dreptate cînd afirmă că „în Germania, deputaţii unui parlament ales de popor în proporţie de 80%, nu sînt pe măsura responsabilităţilor care le-au fost încredinţate", fiindcă se supun, disciplinaţi, deciziilor Comisiei de la Bruxelles?

Edmund Stoiber a dat o expresie, ce-i drept patetică şi incendiară pe alocuri, unor temeri şi nemulţumiri existente în păturile largi ale populaţiei, faţă de modul şi viteza în care se desfăşoară procesul extinderii, dirijat de la Bruxelles şi acceptat, fără crîcnire, de capitalele occidentale.

În răstimpul unui an de la primul val al extinderii, patosul s-a transformat în teamă şi entuziasmul în scepticism.

Vechii europeni nu se tem atît de România sau de Bulgaria, cît de riscurile unei extinderi care, în absenţa unei logistici coerente, ar putea avea efecte cu totul nedorite. Chiar dacă Gerhard Schroeder întîmpină cu un zîmbet condescendent tiradele lui Edmund Stoiber, dezamorsîndu-le virulenţa sub eticheta de „populisme ieftine", demolarea sistemelor de asigurări sociale, salariilemult inferioare, creşterea criminalităţii şi a şomajului, de care tot mai mulţi germani se tem, sînt pericole reale care reclamă o *politică preventivă*. Şi nu numai atît, ci şi explicarea sacrificiilor imanente extinderii, pe care trebuie să le facă vechii şi noii membri ai Uniunii. Principiul vaselor comunicante din fizică ar putea exprima plastic şi pe înţelesul tuturor acest complicat şi pe alocuri dureros proces de omogenizare, a cărui miză o exprimase fostul cancelar Helmut Kohl, cînd pleda pentru introducerea monedei comune: „tinerii noştri nu vor mai merge la război, dacă vom lua acum, deciziile juste". Dar care sînt acestea?

Deutsche Welle Bonn, 12 mai 2005

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FUNDAŢIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeţi. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecţia în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: **Mihai Oroveanu**
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecţia participanţilor în urma participării la expoziţii de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formații. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecţia participanţilor pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs şi excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toţi câştigătorii premiului I vor fi nominalizaţi pentru Secţiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediţia 2005.
La preselecţie sunt admişi tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundaţiei ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, Bucureşti sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secţiunea poezie - CV, fotografie şi trei poezii;*
** Secţiunea sculptură - CV, fotografie şi fotografii a câte trei lucrări;*
** Secţiunea muzică tânără - CV, fotografie şi CD / casetă audio cu 3 piese.*
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.23.59 sau pe www.anonimul.ro.

*** Festivalul Internaţional de Film Independent ANONIMVL** (01 August - 04 septembrie 2005) *
Presedinte Festival: Marcel Iures
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediţiei I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediţia a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecţii competiţie Ediţia a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecţii competiţie Ediţia a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar şi programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro.

www.polirom.ro

- Gabriela Melinescu
  Puterea morţilor asupra celor vii
- T.O. Bobe
  Centrifuga
- Ioan T. Morar
  Lindenfeld
- Helen Fielding
  Olivia Joules şi imaginaţia hiperactivă

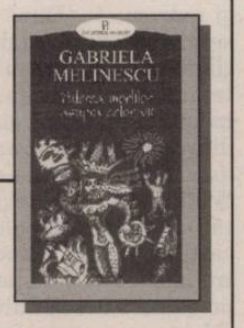

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

O noapte în Bucureşti la 1800

Se lasă seara, prăvăliile îşi închid porţile, bisericile sting lumînările, trăsurile trec din ce în ce mai rar, praful şi zăpuşeala s-au mai potolit, iar agitaţia de pe uliţe scade, cu cît miezul nopţii se apropie. Şi totuşi liniştea nopţii este străbătută din cînd în cînd de strigăte, de chiuituri, de focuri de arme, de cîntece. Viaţa continuă, dar ea se concentrează „în interior“: în case, în curţi, în cîrciumi, în cafenele, în bordeluri. Din cînd în cînd, intensitatea unei lupte sau pasiunea unei trăiri invadează lumea exterioară şi „invită“ întreaga comunitate să participe.

Bătăile din uliţă trezesc vecinii speriaţi de ţipete şi mai ales de ameninţările şi insultele proferate cu voce tare, de lătratul cîinilor aţîţaţi de prezenţa unei mulţimi în mişcare. Baba Ana se trezeşte îngrozită şi nu are destul curaj să aprindă lumînarea. Încearcă să pătrundă întunericul nopţii şi să desluşească siluetele ce se precipită în curtea vecină, cîinii ce aleargă înnebuniţi în jurul casei. Cînd în sfîrşit se dezmeticeşte, îşi face curaj şi aprinde lumînarea, iese în curte şi strigă ca pentru sine: „Cine-i acolo?“. Nu-i răspunde nimeni, dar nu mai are nevoie, că deja s-a lămurit. Gheorghe arnăutul şi Ilie suditul se bat iar pentru inima Stancăi şi fiecare ţine să-şi afirme amorul nebun, „pretinderisind şi unul şi altul că să o ia de soţie cu cuvînt că s-au cheltuit fieştecarele în liubovul ei“. Intră în casă, blestemînd ziua cînd Hristea cîrciumarul a primit-o pe această femeie destrăbălată la cîrciuma lui, şi care cu „faptele ei netrebnice“ aprinde mahalaua în fiecare seară.

Noaptea scoate la iveală mai ales activităţile prohibite în timpul zilei şi strîns legate de delicvenţă. Impresia e că întunericul protejează, ascunde, dă îndrăzneală timizilor, curaj amorezilor, romantism ibovnicilor şi forţă tarafurilor de lăutari. În mahalaua Argintarilor, de cum se lasă seara, ţigani, ciocoi, turci, evrei se adună să petreacă la cîrciuma Neculii, unde Maria şi surorile ei servesc, cîntă şi dansează cu cine se nimereşte. Mahalagiii sînt nemulţumiţi că „toată noaptea nu să potoleşte acei lăutari“, tulburîndu-le somnul. În plus, prezenţa unui număr mare de străini îi nelinişteşte, căci băutura, desfrîul, hoţia sînt cît se poate de înrudite. În nenumărate rînduri, ei au insistat pe lîngă divan „să le scoată din mahala, fiind rele şi neastîmpărate“.

În alt colţ de mahala, Miul Georsă şi Matei călăraşul pîndesc din spatele copacilor curtea şi casa lui Ifrim negustorul. De zile întregi plănuiesc să-i fure boii şi caii din grajd, dar, om vigilent, Ifrim are cîini şi slugi ce se plimbă toată noaptea prin curte, ce dorm în coşar alături de animale. În această noapte s-au gîndit să dea lovitura cea mare, fiind sărbătoarea Sfinţilor Apostoli: stăpînul este amorţit de vin (ştiu bine asta că doar au băut împreună), slugile sînt plecate la horă, iar cu cîinii se vor descurca ei într-un fel sau altul. Aşa că, după miezul nopţii, cînd şi ultima lumină a fost stinsă, pătrund în curte, ademenesc cîinii cu ceva mămăligă, pun în lanţ cei doi boi, încalecă pe cai şi pe aici ţi-e drumul spre Tîrgul Cucului, unde vor vinde prada şi vor face să dispară orice urmă.

Deseori, somnul norodului este întrerupt de nenumăratele intervenţii ale puterii, iar percheziţii în pivniţe, în poduri, în cîrciumi sau hanuri, în casele oamenilor, au loc la orice oră. Straja poate intra oriunde, are dreptul să ridice pe oricine considerat suspect sau care se opune controlului, să trezească din somn, să întrerupă partide de amor, să ceară socoteală, să amendeze, să bată, să închidă. Denunţurile vecinilor, soţilor înşelaţi, soţiilor geloase, slugilor invidioase, clienţilor nemulţumiţi o ajută să intervină şi să îndrepte, dar mai ales să cunoască.

Spre dimineaţă şi la lumina lunii, întîlneşti în uliţă un chefliu rătăcit ce se îndreaptă spre casă, îngînînd un cîntec numai de el ştiut, o prostituată ce nu şi-a găsit încă clientul, o soţie maltratată ce doarme ascunsă în spatele unei grădini, un ibovnic ce fredonează încă o serenadă sub ferestrele unei iubite pretenţioase, hoţi ce profită de amorţeala tuturor pentru a-şi rotunji prada. Chiar şi straja se opreşte din activitate, pune lacătul la puşcărie, stinge lumînarea şi pleacă spre casă să aţipească măcar cîteva ore.

Noapte bună! Sau, poate, *Bună dimineaţa!*

O nouă apariţie la Editura Nemira

Cristian Preda,
Partide şi alegeri
în România postcomunistă:
1989-2004
Editura Nemira, 2005

libertatea de impresie

Un lux

Camerele în care am stat în gazdă pe la munte sau prin cine ştie ce staţiune, indiferent că arătau mai bine sau mai rău, aveau un element comun: becul chior de la unica lampă existentă. Nicidecum n-ai fi putut citi la lumina acelui bec. Dacă puneai întrebări, cereai ceva mai mult, ţi se dădea un răspuns de genul „Ce, nu vedeţi la lumina asta? Nu ştiu dumneavoastră cum sînteţi obişnuiţi, dar noi ne descurcăm aşa“. La hoteluri, totdeauna au existat în camere mai multe aplice şi veioze. Rar am pomenit însă să funcţioneze toate. Ba, de obicei, numai una mergea şi aceea tot cu un bec slab. Ocupanţii camerei abia dacă puteau citi şi doar pe rînd, mutîndu-şi veioza de pe o noptieră pe alta. Nu mai amintesc şi de faptul că se întrerupea lumina, cînd ţi-era lumea mai dragă. Dar nici la 15 ani după ce am scăpat de clanul *întunericiţilor*, lucrurile nu stau mult mai bine. Pentru mulţi ofertanţi de servicii, lumina electrică pare încă să fie un lux, iar cititul... o ocupaţie curioasă, dacă nu cumva chiar necurată. Nu numai la hoteluri sau pensiuni, ci şi în trenuri. Să încerci să aprinzi lampa de citit de deasupra scaunului, chiar şi într-un intercity, e o dovadă de naivitate. Ar trebui să ştii dinainte că nu va funcţiona şi că inutilul gest ţi-ar putea atrage şi priviri zeflemitoare din partea celorlalţi călători din compartiment. Aflu că în Republica Moldova, la o anumită oră, conductorii, care sînt ca nişte cerberi, chiar comandă călătorilor să stingă lumina. Şi se spunea odată că lumina vine de la răsărit. Noi mai ştiam şi că Timişoara, care e la apus, a fost primul oraş din Europa luminat electric (şi asta e însă o informaţie care mai trebuie verificată). Speram totuşi că, încet, încet, toate acestea se vor schimba şi că societatea noastră are un *viitor luminos*. Pînă cînd am observat că aproape toate lămpile care se găsesc prin magazine în ziua de astăzi – care mai de care mai spectaculoase, cu design-uri pline de imaginaţie, de toate formele şi culorile, mai plăcute sau mai de prost gust – au un element comun: fasungul mic, pentru becuri de maximum 60 de waţi (dacă nu chiar de 40) şi abajururi ce nu permit folosirea unei puteri mai mari. Vînzătorii îţi explică, siguri pe ei, că aşa e acum la modă, că întreg Occidentul foloseşte becuri mai mici. Dar dacă doriţi, există şi becuri puternice cu lumină albastră, există spoturi sau reflectoare, pentru baruri sau pentru paza proprietăţii. Pentru lumină mai multă şi normală sau pentru citit însă... „dar cine mai citeşte în ziua de azi, domnule, acum e la modă computerul, lumea se informează de pe Internet, la care nu mai e nevoie de aşa multă lumină“.

Şi uite aşa m-am prins şi de ce n-am cîştigat nici anul acesta Eurovisionul. Nu e o conspiraţie, dar chiar pusă la 220V, *Luminiţa* n-a putut să lumineze toate minţile votanţilor din Europa. Şi nici pe ale moldovenilor, care au acordat punctajele maxime *fraţilor* lor mai de la răsărit.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

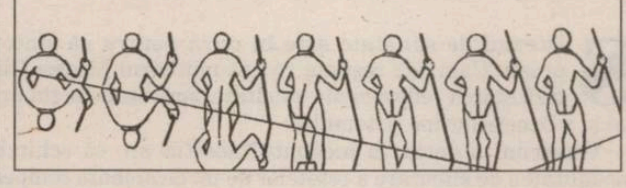

Decreţeii

Epoca lui Ceauşescu a părut, mult timp, uitată. Poate nu în „minţile şi sufletele“ celor care au trăit-o, ci după cît de puţin o reflectau mass-media, discursurile publice de diverse feluri şi apariţiile editoriale. Singurele instanţe de rememorare erau amintirile personalizate despre epoca respectivă, spicuite în diverse situaţii pragmatice de la indivizi dispăraţi: fie că era vorba de şoferii de taxi (una dintre categoriile sociale cele mai dispuse la confidenţe şi opinii) sau de alte persoane însărcinate cu diferite servicii, poveştile acestora erau, de cele mai multe ori, nostalgice. Amintirile lor păstrau, în mod bizar, numai părţile bune ale epocii, şi anume faptul că preţurile erau mai mici, că li se dădeau case pe gratis şi că aveau locuri de muncă sigure. Un şofer de taxi a sintetizat o mentalitate comună retrospectivă: nu se găsea nimic pe vremea aceea, dar, de fapt, toată lumea se descurca, era serviciu contra serviciu, numai cei proşti nu reuşeau şi ajungeau să stea la coadă; mai ales pensionarii, care oricum aveau timp.

Asemenea aiureli opace nu pot fi contracarate decît prin mărturii serioase şi documentate despre epoca respectivă. Se pare că, la peste 15 ani de la căderea lui Ceauşescu, acest lucru a început să prindă, măcar firav, contur. Au apărut cîteva cărţi de evocare a epocii, precum cele două publicate de Cernat, Manolescu, Mitchievici, Stanomir *(O lume dispărută. Patru istorii personale* şi *Explorări în comunismul românesc)*. Muzeul Naţional de Artă Contemporană prezintă expoziţia *Realism socialist*, în care poţi vedea operele unor artişti cunoscuţi (printre care Sabin Bălaşa, Dan Hatmanu, Zamfir Dumitrescu) avîndu-l drept subiect, în majoritatea cazurilor, pe Nicolae Ceauşescu (alături de Elena lui, dînd noroc cu Ştefan cel Mare, în vizite de lucru, concentrîndu-se la birou, în ulei, lemn, ba chiar şi din boabe şi mărgele). Toată această rememorare subiectivă şi ideologică dovedeşte că epoca respectivă a fost, în sfîrşit, asumată drept un capitol din istorie ce poate fi reprezentat şi studiat.

Mai ciudat este că şi generaţia noastră (a celor de 30 spre 40 de ani, care ne-am trăit copilăria şi adolescenţa în plin realism socialist) a devenit, deja, obiect de studiu. Filmul lui Florin Iepan, *Născuţi la comandă. Decreţeii*, difuzat pe 17 mai de TVR1 şi urmat de o dezbatere fastuoasă, se ocupă exact de această generaţie şi tratează unul din subiectele grave ale epocii Ceauşescu: interzicerea avorturilor pentru femeile care aveau mai puţin de patru copii, şi sub 44 de ani, începînd cu 1967. Înainte de orice referinţă la valoarea lui artistică, filmul este de apreciat pentru că e deschizător de drumuri în studierea unei problematici, în general, ocolite. Serios şi documentat, filmul lui Iepan prezintă cazuri, concrete, de femei care au făcut avorturi ilegale şi poveştile tragice ale celor care au murit. Multe din mărturii sînt şocante, prin cinismul lor – precum cea a perfomerei de avorturi ilegale, care se laudă că a făcut atîtea cîţi peri are în cap – sau, pur şi simplu, prin duritatea realităţilor pe care le evocă – asistenta medicală din Urziceni, care povesteşte despre controalele de noapte ale Miliţiei şi Procuraturii asupra pacientelor din spital, pentru a vedea dacă nu cumva îşi făcuseră, ilegal, avort; sau, şi mai teribile, ale asistentei dintr-un sanatoriu pentru copiii handicapaţi, care erau aruncaţi acolo să moară, fiind consideraţi rebuturi. Un alt moment semnificativ pentru ideologia epocii este cel în care o reporteriţă TV înfierează o mamă singură, pentru „greşeala“ ei, ca preambul la trimiterea fiului ei la Casa de copii, totul în prezenţa copilului în cauză. Tonul filmului este unul tragic, dar nu văd cum ar fi putut fi altul cînd era vorba de atîtea morţi şi vieţi distruse. Desigur că au fost voci care au comentat că nu era chiar atît de groaznic, că, totuşi, sistemul putea fi păcălit, că depindea de doctor dacă-şi turna sau nu pacienta, dar însăşi această „descurcăreală“ (asemănătoare, dar la alt nivel, cu cea a şoferului de taxi) nu era normală şi distorsiona gîndirea şi comportamentul celor care o practicau.

Copiii născuţi în anii '67-'68 au fost decreţeii. Adică generaţia noastră, de 30 şi ceva de ani, care am fost totdeauna prea mulţi, şi ca atare, competitivi. Şi care, cel puţin în ceea ce mă priveşte, nu ne-am dat seama de importanţa noastră istorică: filmul se termină cu ideea că decreţeii, „copiii“ lui Ceauşescu, sînt aceiaşi care l-au răsturnat în decembrie '89, şi dintre care mulţi au murit.

Aurelian MUNTEAN

De ce s-a ratat reforma în Sănătate

– birocratizarea, de la Ana la Caiafa –

Sistemul de sănătate este în criză pentru că sîntem proşti. Cam aşa rezuma recent ministrul Mircea Cinteză starea reformei din sănătate, spre stupefacţia presei şi a beneficiarilor sistemului.

Guvernul a decis, la începutul acestui an, să schimbe modalitatea de eliberare a reţetelor de medicamente compensate. Măsura vine pe fondul unui deficit cronic al sistemului.

Ne-am aştepta de la un guvern de dreapta să reducă birocraţia şi să scadă cheltuielile. Realitatea demonstrează însă contrariul. Să luăm un exemplu. Un bolnav cronic din România, aflat sub tratament de obicei pentru toată viaţa, trebuie să treacă mai multe „examene" pînă să îi fie eliberate medicamentele. În cadrul sistemului existent, pînă la modificările produse de ministrul Mircea Cinteză, un bolnav cronic primea reţetă gratuită cu medicamente aflate pe aşa-numita sublistă C. Această sublistă se referă la 31 de boli cronice. Trebuie precizat faptul că bolnavilor cronici li se prescriu aceste medicamente, conform noilor prevederi legale, de către „medicul de specialitate, altul decît medicul de familie", spre deosebire de vechiul sistem cînd şi medicul de familie putea să prescrie asemenea medicamente. Vechea prevedere avea motive destul de puternice: dacă medicul de specialitate, care supraveghea bolnavul cronic, este, spre exemplu, în concediu sau într-o imposibilitate temporară de a prescrie reţetele compensate, bolnavul putea primi reţeta necesară de la medicul de familie. Raţionamentul cîştigă în substanţă, dacă luăm în considerare faptul că medicii de familie şi medicii specialişti colaborează profesional pentru tratamentul pacienţilor.

Conform actualului sistem nu este suficient că un medic specialist consideră oportun un tratament cu un anumit medicament. Pentru a i se elibera medicamentul prescris, bolnavul cronic are nevoie de aprobarea unei comisii de specialitate care se întruneşte săptămînal. După ce primeşte reţeta gratuită, împreună cu o scrisoare medicală de la acelaşi specialist, cu o adeverinţă de salariat de la locul de muncă şi cu o copie a cărţii de identitate, bolnavul depune un dosar la Casa de Asigurări de Sănătate Judeţeană. În aproximativ două săptămîni, va primi avizul comisiei de specialitate. Acest aviz este valabil 6 luni, în ciuda faptului că majoritatea bolnavilor cronici fac tratamentul de mulţi ani şi probabil îl vor face pe tot parcursul vieţii. Cu acest aviz bolnavul se întoarce la Casa de Asigurări de Sănătate unde primeşte un alt aviz pe reţeta gratuită. De asemenea, mai primeşte un aviz pe o bucăţică de hîrtie cu care se va prezenta lunar pentru avizarea fiecărei reţete gratuite. Pe lîngă acest calvar birocratic, marcat cu parafe rotunde, dreptunghiulare şi triunghiulare, surpriza este deplină la farmacie. Reteţa gratuită nu este de fapt gratuită. Bolnavul plăteşte aproximativ 20-25% din valoarea medicamentelor, al căror preţ deseori depăşeşte pe o singură reţetă suma de 4 milioane de lei. Conform hotărîrii de guvern, plafonul maxim nu poate depăşi 3 milioane de lei. Încercaţi să refaceţi mental acest traseu, apoi gîndiţi-vă că sînt oameni, bolnavi, care chiar îl parcurg.

Au creat un calvar birocratic pentru a-i descuraja pe oameni. Doar această logică perversă stă în picioare.

Practic, ministrul Cinteză a dorit să reducă costurile. Iniţiativă absolut de înţeles pentru că sistemul era falimentar, dar în loc să adopte un plan curajos, să spună: oameni buni, uitaţi cîţi bani avem, trebuie să alegem, trebuie să reducem numărul medicamentelor şi al bolilor unde intervenim, s-a preferat crearea unui calvar birocratic doar pentru a descuraja şi reduce numărul beneficiarilor, făcînd astfel economii. Altfel, nu are logică. Doar această logică perversă stă în picioare.

Hotărîrea de guvern spune că medicamentele sînt compensate cu 100% din preţul lor de referinţă, adică cel mai mic preţ al unui medicament care conţine aceeaşi substanţă în aceeaşi concentraţie. Uneori însă, medicamentul cel mai ieftin nu se găseşte în farmacii sau bolnavul cronic se află deja sub tratament cu un medicament mai scump. Ministrul Cinteză a anunţat soluţia pentru al doilea caz: pacienţii, care la momentul emiterii acestei hotărîri se aflau deja sub tratament cu medicamentul mai scump, pot continua gratuit acest tratament. Cei care vor începe acum tratamentul vor primi gratuit medicamentul cel mai ieftin. În ciuda acestor asigurări verbale, date prin presă, bolnavilor din prima categorie nu li se eliberează gratuit medicamentul. Motivul: *software*-ul Casei de Asigurări, care a fost implementat în reţeaua informatică din farmacii, nu are cunoştinţă despre această decizie a ministerului.

O altă problemă: bolnavii nu mai pot primi pe reţeta compensată medicamente din mai multe subliste. Conform modificărilor din aprilie 2005, spre exemplu, dacă unui bolnav îi este prescris un medicament compensat 100%, cu o valoare mai mare de 3 milioane de lei, de pe sublista C, împreună cu un medicament compensat cu 90% de pe sublista A, el nu poată să le primească pe amîndouă în sistem compensat. Dacă suferă de două boli, va trebui să se decidă pe care dintre medicamente să-l plătească în întregime şi pe care să-l primească compensat. Există o excepţie: doar 2 medicamente din cele 119 de pe sublista A pot fi compensate împreună cu un alt medicament de pe sublistele C sau B. E foarte complicat, dar măsura îi afectează în special pe bolnavii cronici şi pe pensionari, care de obicei au nevoie de medicamente din mai multe subliste.

Fiind complicat, lipsa de informare influenţează negativ criza din Sănătate. Pacienţii nu cunosc procesul birocratic şi astfel se ajunge la situaţii în care bolnavii trebuie să facă zeci de drumuri între medicul de familie, cel de specialitate, Casa de Asigurări, comisia de specialitate şi farmacie. În discuţiile avute cu diverşi medici specialişti, mi-au spus că nu au primit suficiente date, astfel încît să poată oferi pacienţilor informaţii complete şi să poată lua deciziile cele mai bune în ce priveşte tratamentele.

Această criză nu era inevitabilă. Printre alternativele la „reforma Cinteză" aş putea menţiona: un pachet minimal de servicii medicale la care să se adauge pachete suplimentare în funcţie de contribuţiile fiecărui angajat; pachetul de servicii să fie determinat de contribuţiile fiecărui angajat, iar pentru cei care nu au contribuţii să se asigure un fond de egalizare a serviciilor minime, controlul prescripţiilor medicale se poate realiza cu mai puţină birocraţie şi hîrtii. Sistemul informatizat, existent actualmente în farmaciile care eliberează medicamente compensate, înregistrează în acest moment reţetele medicilor, astfel încît poate fi folosit pentru monitorizarea şi depistarea medicilor care prescriu mai mult decît necesarul pentru fiecare pacient.

Aurelian Muntean *(muntean@policy.hu) este doctorand şi asistent la Facultatea de Ştiinţe Politice din cadrul Şcolii Naţionale de Studii Politice. În 2004-2005 a fost fellow al Woodrow Wilson Center for Scholars din Washington D.C.*

Stela GIURGEANU

(Ne)Liniştea farmaciilor

După ce Asociaţia Distribuitorilor şi Importatorilor de Medicamente din România şi Asociaţia Distribuitorilor de Medicamente din România au anunţat că, începînd din 16 mai aprovizionarea cu medicamente către farmaciile şi spitalele cu datorii (ceea ce înseamnă 90% dintre farmacii şi 90% dintre spitale) va fi sistată, în farmaciile bucureştene nu era haos şi îngrijorare, domnea liniştea şi pacea. Ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

„Pentru că oamenii au devenit imuni la anunţuri de genul ăsta", îmi spune din start o doamnă farmacistă care crede că toată această criză a Sănătăţii nu va afecta în nici un fel comportamentul oamenilor. De luni, de cînd s-a anunţat sistarea, în farmacia „Curantur" din cartierul Crîngaşi oamenii intră ca şi pînă acum. Adică din cînd în cînd. Unii întreabă de reţete compensate (farmacia însă nu eliberează asemenea reţete), ridică din umeri şi apoi pleacă. „S-au resemnat, îşi dau seama că oricum nu pot schimba situaţiile de genul ăsta şi că scandalurile purtate la nivel înalt, privesc oricum alte interese decît pe cele ale cetăţenilor."

La un moment dat, o doamnă intră şi cere feşe sterile. Să ducă la bărbatu-său la spital, că nici rivanol nu mai au. Schimbă un surîs, în cîrdăşie cu farmacista, ca de la *connaisseur* la *connaisseur*, le urează o zi bună şi iese.

Să fie oare o consecinţă a sistării de materiale sanitare în spitale? Da' de unde! Mi se replică pe un ton absolut credibil de către doamna farmacistă: „oamenii vin de mult timp să îşi cumpere materiale şi medicamente pentru spital. Eu nu cred că te mai poţi duce astăzi într-un spital fără să îţi iei doctoriile... la pachet, «de acasă». Iar asta este o situaţie creată de multă vreme, nu de ieri, de alaltăieri". Cam ce se cere? „Cam de toate!" Oamenii au ajuns să îşi cumpere pînă şi seruri şi mănuşi chirurgicale, nu numai medicamente, feşe sau seringi. Ce o să se întîmple totuşi, dacă nici de la farmacii nu vor mai avea ce cumpăra? Mi se răspunde printr-o ridicare din umeri. „Asta nu se poate şti". Pînă la urmă situaţia se va rezolva, într-un fel sau altul... şi întotdeauna mai există şi alternativa distribuitorilor care încă funcţionează, SICOMED-ul, de exemplu, distribuitor care aparţine de Ministerul Sănătăţii şi care, chiar dacă cere plata pe loc, este o soluţie la problemă.

Mai în centru însă, liniştea este mai mult de faţadă. Cu toate că nici aici nu văd oameni panicaţi, mi se spune că, şi în farmacia „Savia", de pe bulevardul Schitu Măgureanu, ca de altfel în toate celelalte farmacii care eliberează reţete compensate, uşile se trîntesc furioase, urmate sau precedate de înjurături.

(„Ce-am avut şi ce-am pierdut?" Domnul M., pensionar, îmi răspunde la întrebarea „ce mai ziceţi despre sistarea asta a medicamentelor?" că, mai rău de cum este acum, nu poate fi; îmi spune că, deşi plăteşte asigurare medicală la Opsnaj, pentru Fosamax – un medicament pentru osteoporoză, care, acum cîteva luni era compensat cu 90%, acum fiind doar 50%, o pastilă de Fosamax costînd aproape 500 de mii – a umblat din farmacie în farmacie, pînă a dibuit, în final, după „10 kilometri!", o farmacie, care, la întrebarea „aveţi Fosamax compensat?", a dat afirmativ din cap, adăugînd însă repede, ca nu cumva să îşi facă omul speranţe prea mari, că mai au doar o cutie. Domnului M. trebuindu-i două...)

Sistarea reţetelor compensate este însă doar prima problemă. Doamna blondă (şi fără nume), de la farmacia „Savia", îmi spune că, deşi medicamente pentru compensate există în stoc, ele nu pot fi comercializate din cauza listelor de preţuri. „...Care au fost schimbate şi din cauza aceasta nu le mai putem vinde la preţul la care le-am achiziţionat", ceea ce adaugă, la năduful pensionarilor şi pe cel al farmaciştilor. „Cinteză a dat peste cap sistemul, iar acum oamenii se descarcă pe noi, ne trîntesc uşile şi nu de puţine ori sîntem şi înjurate."

În afara reţetelor compensate... există reacţii ale oamenilor de după anunţarea sistării? Sînt invitată să mă uit în jur. De cel puţin un sfert de oră în farmacie nu a intrat nimeni. Dar atît lipsa oamenilor, cît şi a imaginilor pe care mă aşteptam să le văd (cozi, panică, bătaie) mi-au fost explicate printr-o ridicare logică de umeri, urmată de şi mai logica întrebare „Cu ce bani să-şi facă provizii, cînd unii intră să îşi cumpere doar cîte o aspirină?".

...Cum, într-adevăr, oamenii nu mai au bani nici de panică, mai încolo, vitrina unei farmacii „HelpNet", e parcă bătută de un gînd de reprofilare. Pentru că şarpele hipocratic, panourile cu reclame la medicamente sau cu preveniri de boli şi imagini delicioase de vaccinuri au fost înlocuite de un tigru roz şi un iepuraş movaliu, lîngă un camion galben în care, îmbrăcată într-o sumedenie de culori ghiduşe, stă o altă sumedenie de alte jucărele de pluş. Toate zîmbitoare şi blînde, care atrag spre incintă un public din ce în ce mai tînăr.

– Da' medicamente mai aveţi?

– Da, normal, dar de ce întrebaţi?

Arunc o privire către vitrină şi dau să zîmbesc. De-aia.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Puradeii

Urmăresc, din cînd în cînd, jurnalele de ştiri de la televiziunile străine. Pe BBC, un reportaj cu interviuri, luate pe stradă, despre ce-ar trebui făcut pentru a creşte numărul locurilor de parcare în Londra; la RAIUNO, discuţie cu doi fermieri aflaţi la un tîrg de produse agricole. În fine, CNN şi părerile unor newyorkezi despre muzica clasică. În toate cazurile pomenite mai sus, discuţia are loc în stradă sau – în cazul fermierilor italieni – în mijlocul unui spaţiu supraaglomerat. În jurul camerei de luat vederi, e cît se poate de clar, mişună o grămadă de lume. Am un sentiment ciudat: privite fără sonor şi făcînd abstracţie de sigla din colţul ecranului, imaginile pot fi confundate cu cele difuzate de televiziunile româneşti. Şi totuşi, lipseşte ceva. Există un element (or fi mai multe, dar, pentru mine, acesta este cel mai relevant!) care face deosebirea clară dintre ceea ce se filmează şi se vede prin alte părţi şi ceea ce se filmează şi se vede la noi. Nu e vorba nici de cadratură, nici de lumină, nici măcar de fundalul evident diferit în care n-ai cum să confunzi Big Ben-ul cu ceasul de la Universitate. La ei lipsesc puradeii. N-am cum să le spun altfel, termenul e împrumutat, desigur, dar îmi dă senzaţia unui botez reuşit. E o metaforă, fără conotaţii rasiale. E vorba de acei indivizi, adeseori copii, dar nu numai, pentru care camera de luat vederi reprezintă o nesperată şansă de afirmare. Poate, unica. Judecînd astfel lucrurile, în cele cîteva secunde în care „se filmează", puradeii aruncă în lupta cu obiectivul întregul arsenal semiotic de care dispun: zîmbete şterse, scălîmbăieli, înjurături rostite în fugă, degetul mijlociu ridicat lîngă obrazul intervievatului. Din cînd în cînd, printre ei se strecoară figurile sobre ale unor persoane de vîrsta a treia, mereu în aşteptarea unui capăt de frază. Moment în care simt ei că ar putea avea şansa de a rosti, rapid, dintr-o suflare, o înjurătură la adresa Guvernului sau de a bate obrazul la adresa celor care promit, constant şi mincinos deopotrivă, creşterea pensiilor.

O cameră de luat vederi pe străzile României înseamnă oportunitatea de a fi băgat în seamă. Puradeii, şomerii, pensionarii sau deznădăjduiţii României visează la momentul în care ar putea apărea într-un cadru, fie şi numai pentru cîteva fracţiuni de secundă. Am asistat, cîndva, la bucuria fără margini dintr-o familie simplă, în care vedeta serii a fost fiul cel mic, dinamovist, surprins de camerele de luat vederi în tribunele stadionului din Ştefan cel Mare, în timp ce se scobea în nas. L-au felicitat vecinii, l-au îmbrăţişat părinţii. Un şofer de taxi mi-a povestit, acum o săptămînă, că a apărut în reportaje pe mai toate posturile de televiziune. De două ori şi-a dat cu părerea despre gropi, o dată a fost întrebat ce crede despre creşterea preţului benzinei şi a mai vorbit, cîndva, şi la Cabina PRO TV. Părea un cetăţean mulţumit.

Pe BBC n-am văzut puradei. Camera de luat vederi pare o prezenţă familiară pe străzile Londrei. Newyorkezii răspund şi ei la întrebările reporterilor de televiziune ca şi cînd s-ar fi născut în faţa obiectivului (la drept vorbind, cu mulţi dintre ei chiar aşa s-a şi întîmplat!): sînt degajaţi, merg în pas cu reporterul pe stradă, cadrele statice sînt puţine. Americanii, în special, par deţinătorii unei retorici perfecte. Nu se chinuie să articuleze răspunsuri, zîmbesc antrenat, dar firesc, în faţa camerei de luat vederi. Nu pun coarne intervievatului, nu sar prin faţa reporterului şi, lucru mare!, nu profită de ocazie pentru a-şi regla, prin înjurături grosolane, conturile de suporter al celor de la Washington Wizards care nu-i suportă pe cei de la New York Knicks.

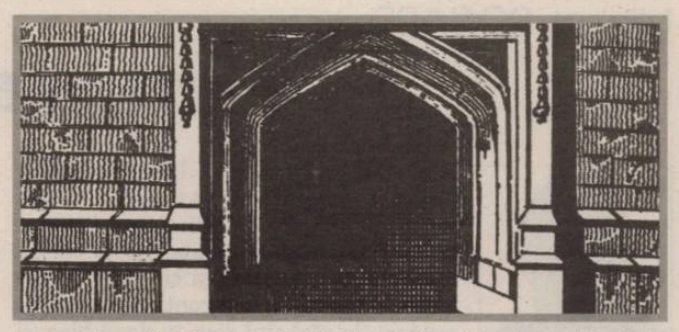

În mod inexplicabil, într-o Românie în care consumul de programe de televiziune depăşeşte limitele normalului, camera de luat vederi e încă o minune pentru foarte mulţi dintre conaţionali. Jinduind la apariţia pe micul ecran, un număr impresionant de români se dau în spectacol oriunde există şansa de a fi văzuţi de o pereche de ochi, alta decît cea proprie. Pentru o minimă verificare, porniţi televizorul. Puradeii sînt acolo, la fel şi diferenţele dintre Bucureşti, Londra sau New York.

LUAT DE AVÎNT, UN NUME GREU DIN LUMEA MILITARILOR DE PLUŞ (UN ANUME MICHELANGELO NDBELE) NU SE MULŢUMEŞTE CU FORMA UNOR CULORI INTENSE DIN ALTĂ LUME

● *Jurnalul naţional* de luni, 23 mai 2005 anunţă eliberarea celor trei ziarişti luaţi ostatici în Irak, titrînd pe prima pagină: „S-A ÎNCHEIAT COŞMARUL". Şi, luat de avînt, continuă: „În fine, s-a sfîrşit!". Asta după ce (din cîte îmi dau seama), iniţial, începuse. (**D. S.**)

● *(Dedicaţie specială pentru Cosaşu & Cioroianu):* Unul din cotidienele festivalului de la Cannes, *Zurban*, a avut obiceiul de a publica sub formă de carte poştală, pe pagina a treia, mesaje olografe pe care diverse celebrităţi, nu neapărat din lumea filmului, au simţit nevoia să le adreseze altor celebrităţi – (Kevin Bacon i-a scris preşedintelui Bush etc.). În numărul de vinerea trecută, Jacques Séguéla (nume greu din lumea publicităţii) i-a trimis o carte poştală lui Marilyn Monroe, care zicea aşa: „Marilyn, îmi lipseşti. La fiecare festival puţin mai mult. Te iubesc, J.S." Cartolina este adresată lui „Marilyn Monroe, Paradis, Ciel, Par avion"... (**a. l. ş.**)

● După ce s-a autopropus la schimb cu ostaticii, Dan Voiculescu mai are o idee: să trimitem în Irak, în locul militarilor români, un batalion special, de tip „Legiunea străină". „În felul acesta ne vom achita de obligaţiile faţă de aliaţii străini şi vom evita şi vărsarea de sînge românesc". Simplu, nu? Proştilor de americani şi englezi nu le-a venit ideea şi varsă aiurea sînge propriu acolo, cînd pe glob sîngele străin dornic să fie vărsat în Irak pluteşte liber în atmosferă, doar că trebuie mobilizat de oameni cu idei ca Dan Voiculescu. (**C. G.**)

● *Witch*, o revistă lunară de divertisment pentru domnişoare cu vîrsta cuprinsă între 8 şi 14 ani. Protagoniste: Will, Irma, Tarantee, Cornelia şi Hay Lin, de unde acronimul W.I.T.C.H. Dintre cele 5 fete, atenţia mea s-a oprit asupra Irmei, care se declară o fană convinsă a, citez, „tăiatului de frunze la cîini". Interesant, mai ales că, la Horoscop, nativei din Taur i se porunceşte: „Fă o baie într-o grămadă de frunze!". Dar să răsfoim puţin paginile revistei. Iată cum li se prezintă tinerelor cititoare moda pe băncile şcolii: ceva *casual* – „bluză de pluş care lasă să se vadă buricul". Un *look* de stradă, agresiv – „pulover cu mîneci reiate" şi „fustă din catifea, scurtă-lungă", şi, nu în ultimul rînd, un stil foarte original care aminteşte de... India – „palton din blană ecologică". (**R. P.**)

● Săptămîna trecută m-am trezit spamat de un fel de lanţul sfîntului Anton de mesaje – trimise de un anume „Raul Tănăsescu" –, care-mi solicita spiritul creştin & civic pentru a împiedica marşul gay de săptămîna asta. Cum eu tocmai eram la Cannes, de marşuri de orice culoare puţin îmi pasă, iar spiritul îmi lipseşte cu desăvîrşire, am trimis mesajele acolo unde le era locul, în „junk mail" – alături de nepieritoarele „Bancuri cu cămila" şi „Sex în cămin". (**a. l. ş.**)

Cu ochii-n 3,14

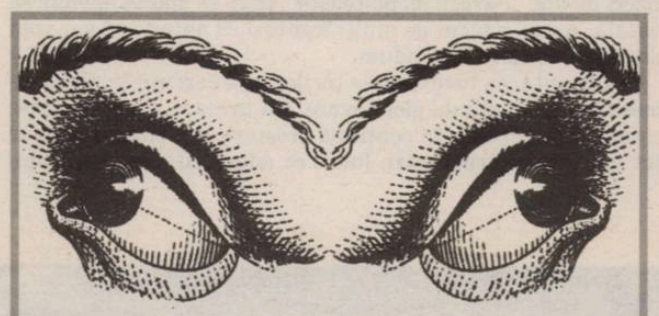

● Moartea Papei Ioan Paul al II-lea a generat, la Roma, creşterea turismului de masă. La Vatican erau cozi enorme la mormîntul Papei, iar în Capela Sixtină o înghesuială de nedescris şi o hărmălaie pe măsură, astfel încît, pe lîngă obişnuitele rugăminţi de a păstra liniştea, rostite în vreo cinci limbi, din difuzoare, din cînd în cînd mai era nevoie şi de un „şşşşştttt" ferm al poliţiştilor de la intrare ori de cîte un „silentium!" din partea vreunui turist mai cucernic, venit, nefericitul, să contemple fresca lui Michelangelo. Aiurea contemplaţie, vax înălţare impersonală, pe dracu' catharsis! Numai un fel de *fast visiting*, pe bandă rulantă, cu *Pietà* pe post de hamburger... (**M. V.**)

● Deschid *Larousse*-ul să mă lămuresc asupra capitalei Africii de Sud (Pretoria, Capetown sau Johannesburg?), dar privirea îmi cade peste lista cu limbile oficiale: afrikaans, engleză, ndebele, sotho din nord, sotho din sud, swanzi, tsonga, tswana, venda, xhosa şi zulu. Parcă ar fi personajele unui poem scris de Dan Stanciu... (**M. C.**)

● În China, lupta împotriva corupţiei nu se mulţumeşte cu condamnarea la moarte a vinovaţilor şi la execuţiile publice. Municipalitatea oraşului Nankin i-a obligat pe funcţionarii săi să-şi declare legăturile extraconjugale, deoarece s-a dovedit că 95% dintre corupţii dovediţi aveau amante. Una dintre perechile incriminate strînsese cinci milioane de dolari pentru a face faţă divorţului de partenerii acum nedoriţi şi cheltuielilor ulterioare. Întreţinerea legăturilor în afara căsniciei face ca şperţurile să fie nu doar dorite, ci şi necesare. Simultan cu judecarea amanţilor lacomi, dar fideli, dacă nu soţiei, măcar „celeilalte", se desfăşoară procesul organizatorilor unei orgii grandioase la care au participat 500 de prostituate. Se pare că, în această situaţie, viciul s-a descurcat fără corupţie. (**M. B.**)

● În vitrina unui magazin de artizanat de pe strada Lipscani nr. 2, puteţi vedea cu ochii voştri culmea kitsch-ului politizat: Putin şi Bush jr. sub forma unor păpuşi matrioşka. Vă daţi seama!? În Putinul matrioşkă există alţi putinaşi mai mici care abia aşteaptă să fie scoşi afară. (**M. C.**)

● În *Ziua* din 17 mai a.c., Dan Petrescu reia tot felul de false dispute resentimentare cu „Şcoala de la Păltiniş", pe un ton brusc edificat. Conglomeratul de inexactităţi, tendenţiozităţi şi insinuări lipsite de sens (cum e comparaţia între *Cultura* şi *Plai cu boi)* cuprinde şi o referire la revista *„Dilema* (foarte) *veche"*. Păcat că n-am trecut şi noi la „hîrtie de lux şi culori intense", poate că atunci paralela cu defuncta *Cultura* n-ar mai fi ricoşat în revista patronată de Mircea Dinescu, alt păltinişan... (**S. S.**)

● Statul norvegian a fost în proces cu patronul localului „Diamond GoGo Bar" din Oslo, celebru pentru programul său de strip-tease. Domnul respectiv nu voia să plătească TVA-ul pentru biletele de intrare în local. La 4 mai, un tribunal a hotărît că strip-tease-ul, fiind o artă, cade sub incidenţa aceluiaşi regim de excepţie, precum opera, baletul sau teatrul, unde nu se taxează intrarea; în schimb, proprietarul a acceptat să plătească TVA pe încasările de la garderobă. O Justiţie antistatală şi autonomă estetic! De o viaţă, Norvegia – de la fiordurile şi cascadele ei pînă la Ibsen – este pentru mine o ţară din altă lume. (**R. C.**)

TOT FELUL DE RARE EXCEPŢII, LA CAPĂTUL UNUI MÎINE MARE ŞI ÎNCĂ REPUBLICAN

● Tocmai am aflat că unul dintre autorii favoriţi ai lui Proust a fost Charles Dickens şi de atunci mă bîntuie tot felul de calambururi cu *Great expectations* şi *À la recherche du temps perdu*. (**M. C.**)

● Ideea unui cititor pe Internet al ziarului *Le Monde*: „De 20 de ani, în toate consultările naţionale, cu foarte rare excepţii, francezii au votat *Nu*. Ca atare, pentru ca la 29 mai să se obţină un vot pozitiv, întrebarea ar trebui formulată astfel: dezaprobaţi proiectul acestei Constituţii Europene?". Să fim serioşi – nu le-a murit hazul! (**R. C.**)

● La capătul unui telejurnal de pe France 2, după ce se trecea printre toate actualităţile lumii ieşite din ţîţîni, într-o ultimă imagine, ca o involuntară sinteză, berze din Germania, totalmente confuze, se aşezau pe mingi de golf, convinse că sînt ouăle lor. (**R. C.**)

● La conferinţa de presă în care preşedintele a anunţat că jurnaliştii eliberaţi vor fi aduşi în România, cu un avion militar, era şi un reporter de la televiziunea arabă Al-Jazeera. N-a prea înţeles el ce a spus Traian Băsescu în româneşte şi i-a cerut cîteva detalii în engleză unei jurnaliste de la o televiziune. Aceasta a încercat să-i rezume cele auzite, dar a făcut ochii mari cînd el a întrebat apăsat: „A spus preşedintele vostru că jurnaliştii eliberaţi vor fi transportaţi *mîine dimineaţă de la ambasada din Bagdad la aeroport?"*. Suspiciunea soră cu terorismul. (**A. M.**)

● Adrian Minune ne uimeşte din nou: pe un afiş mare, răspîndit prin oraş, scrie „Adrian pentru Banat". De unde deducem că prinţul manelelor nu e interesat numai de cum să-i moară duşmanii, ci, dacă nu de sinistraţii din Banat, măcar de propria lui imagine caritabilă. (**I. P.**)

● Am revăzut, vineri, *Dogville* pe TVR 1 şi mi-am adus aminte de o frămîntare mai veche: dacă ador finalul, după discuţia din maşină, este ceva în neregulă cu mine? (**C. G.**)

● Într-o prăvălie, pe un afiş, uleiul Unisol spune: „Găteşte româneşte! Unisol te răsplăteşte! Marele premiu: PAPORNIŢA CU 200.000.000 de lei!". S-ar părea că – în secolul XXI – încă mai sîntem o civilizaţie a paporniţei. (**D. S.**)

● M-a prins radarul pe la Rîmnicu Vîlcea. N-o să mă credeţi, dar poliţistul m-a iertat, văzînd pe buletin că sînt, ca şi el, născut la Ploieşti. Iată avantajele unui sistem constituţional republican ploieştean! Muzica! (**M. V.**)

Michel ROCARD

Franţa, în căutarea Europei

Cu cei 10 noi membri, Uniunea Europeană cuprinde 25 de ţări şi 453 de milioane de cetăţeni. Dat fiind că în ultimul mileniu ţările membre ale UE au purtat nenumărate războaie şi că timp de patruzeci şi cinci de ani continentul a fost separat de războiul rece în două blocuri ostile, Europa de azi are o semnificaţie istorică majoră.

Uniunea Europeană înseamnă mai multe lucruri în acelaşi timp. În primul rînd, este o garanţie de menţinere a păcii: în momentul de faţă, un război între ţările membre ale UE este practic imposibil. Mai mult decît atît, Uniunea reprezintă un instrument important pentru reconcilierea internaţională. Nemţii şi francezii, care acum şaizeci de ani erau în relaţii la fel de „cordiale" precum sînt astăzi sîrbii şi bosniacii, formează în prezent un „cuplu stabil". Catolicii şi protestanţii din Irlanda au dus un război continuu, de secole. Odată intraţi în Uniunea Europeană, au recunoscut inutilitatea conflictului şi s-au arătat dispuşi la reconciliere.

Franţa a fost ţara care a oferit Uniunii Europene cele mai multe idei şi a deschis cele mai multe drumuri.

După nouă secole de ură şi războaie, ungurii şi românii au făcut front comun, iar Grecia tocmai a decis să susţină deschiderea negocierilor în vederea intrării Turciei în Uniunea Europeană, în următorii doisprezece ani. Uniunea Europeană a fost dintotdeauna o resursă de prosperitate, ea fiind un mecanism eficient de susţinere a membrilor săi pentru a depăşi obstacolele din calea dezvoltării.

Irlanda şi Grecia, pe vremuri cele mai sărace ţări europene, au cunoscut o dezvoltare economică semnificativă, odată cu apropierea Greciei de ritmul european de creştere economică şi cu intrarea Irlandei în rîndul ţărilor celor mai bogate.

Pentru toate aceste motive, ţările care nu sînt încă în UE vor să devină parte a ei. În mai puţin de doi ani, acest lucru va deveni o realitate şi pentru România şi Bulgaria, timp în care vor începe negocierile şi cu Croaţia şi Turcia. Există discuţii şi despre integrarea Serbiei şi a Ucrainei. Pentru fiecare dintre aceste ţări, parteneriatul cu UE va însemna pace, stabilitate şi bună înţelegere cu ţările vecine, şi nu în ultimul rînd un proces accelerat de dezvoltare economică.

Toate aceste aspecte aduc însă şi o anume instabilitate, mai ales dacă procesul de extindere are la bază negocieri între guverne şi nu un proces democratic. Pentru a remedia această situaţie, a fost elaborat proiectul unei noi Constituţii Europene. Se pare însă că votul Franţei, care urmează să ratifice Constituţia printr-un referendum planificat pentru 29 mai, va fi negativ, lucru care, dacă se va întîmpla cu adevărat, va genera un conflict de proporţii. Deşi fiecare naţiune membră a UE a avut rolul său în procesul de integrare, Franţa a fost, fără discuţie, ţara care a oferit cele mai multe idei şi a deschis cele mai multe drumuri.

Aşadar, ce se întîmplă? În Franţa, ca peste tot în Europa, au existat dintotdeauna naţionalişti extremişti, „suveranişti" gata să spună *nu* Europei, pretextînd că apără naţiunea. Indiferent că ei fac parte din extrema de dreapta sau din partidul comunist de stînga, ei însumează abia 20% din electorat. Francezii acordă credit Preşedinţiei şi Guvernului. Jacques Chirac a fost reales preşedinte cu o majoritate de 82% din voturi, datorită ameninţării venite dinspre extrema dreaptă. Conform datelor, jumătate din voturi au fost acordate de extrema stîngă. Preşedintele Chirac s-a purtat însă ca şi cum mandatul său ar fi fost fără echivoc, şi a numit cel mai conservator guvern din cîte a avut Franţa în ultimii cincizeci de ani. „Săracii să plătească", pare să spună agenda sa fiscală. Asta i-a făcut pe mulţi francezi să anunţe că vor vota negativ la acest referendum.

Şi Franţa, ca majoritatea ţărilor, are carenţe în managementul procesului de globalizare. Ca urmare a acestui fapt, rata şomajului este în continuă creştere, în companii se fac tot mai des restructurări, lucru ce aduce cu sine disponibilizări, serviciile publice şi programele sociale sînt ameninţate, iar peste tot domină un sentiment de insecuritate. Ca urmare a politicilor monetare susţinute de forţele conservatoare dominante din ţările dezvoltate din America de Nord, Europa şi Orientul Îndepărtat, economia mondială a fost serios afectată. Europa nu are nimic de-a face cu acest tsunami economic, care vine dinspre Statele Unite, dar partidele de dreapta din ţările noastre, care guvernează majoritar Europa acum, s-au raliat acestei tendinţe.

Europa trebuie să se apere de tsunami-ul economic venit dinspre SUA şi de aceea are nevoie de această Constituţie.

Dorinţa de a evita această situaţie explică, mai presus de orice, *nu*-ul pe care poporul francez îl susţine cu convingere. Ar fi însă o greşeală dacă s-ar ajunge la aşa ceva. Numai Europa, concentrată din punct de vedere politic pe ideea de reconciliere, este îndeajuns de puternică pentru a stopa această criză neo-liberală. Este nevoie însă de o doctrină extrem de clară, de o motivaţie politică fermă şi de o Constituţie. Este foarte clar că respingerea Constituţiei Europene e o cale sigură către distrugerea dinamismului european şi a capacităţii Europei de a se apăra de acest tsunami.

Problema este încă în dezbatere în Franţa şi încă nu este totul pierdut. Poporul francez mai are aşadar timp de gîndire, iar sondajele de opinie arată că începe să se răzgîndească. Europa merită asta.

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

Michel Rocard *a fost prim-ministru al Franţei şi preşedinte al Partidului Socialist, în prezent este membru al Parlamentului European.*

traducere de Ruxandra PETRESCU

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 72 ● 3-9 iunie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Mircea Dinescu
despre
plecările din PSD

pagina **3**

Radu Cosaşu
„Inteligenţele
recente“

pagina **16**

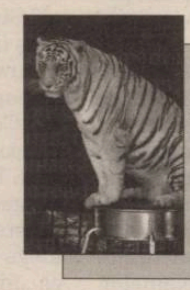

Iaromira Popovici
„Strălucirea
şi suferinţele
Circului Globus“

pagina **22**

CARTEA DE CONSUM

„Cantitatea de stofă ieşită din uz, care rămîne nevîndută în magazinele de ţesături, are o valoare oarecare. Exemplarele dintr-o lucrare slabă care rămîn în librării nu au nici o valoare.“

DENIS DIDEROT

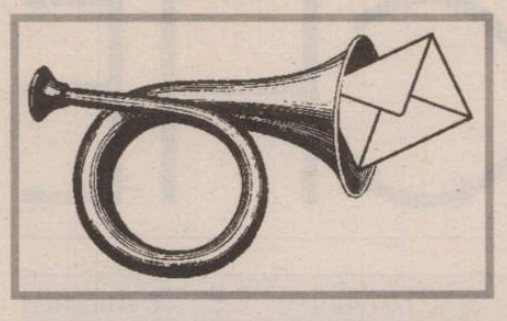

Nr. 66: *„Religie, şcoală, stat“*

„O tratare părtinitoare a problemei“

Stimată redacţie,

Pînă nu de mult, în revista dvs. predomina stilul „confesiv“, respirînd implicit un fel de cochetărie în exhibarea subiectivităţii amuzante, ceea ce uneori provoca o reacţie de iritare, dat fiind că tonul nu era întotdeauna adecvat cu seriozitatea problemelor puse. Totuşi, asemenea manifestări înglobau remarci interesante (chiar dacă nu toată lumea are talentul lui R. Cosaşu în a drămui raportul subiectivitate-interes lărgit) şi poate că aş regreta dispariţia totală a acestui tip de profil stilistic. Nu ştiu dacă s-a renunţat la el (pentru Alex. Leo Şerban, cred că ar fi şi imposibil) sau exhibarea lui trece doar printr-o atenuare temporară.

Dar, în ultimul timp, mă jenează mult mai mult faptul că aţi început să lichidaţi temele centrale ale ediţiilor revistei cu un fel de nonşalanţă, mai ales că nu întotdeauna cele 5-6 intervenţii, pe care le plasaţi sub genericul temei, sînt „la obiect“ şi la un nivel de exprimare coerentă. În plus, măsluiţi taraua, aranjînd-o în mod vizibil astfel încît să precumpănească opiniile care convin poziţiei generale a majorităţii redacţiei. Numerele revistei cu teme ca „Noua cultură“ sau relaţia dintre „Religie, şcoală şi stat“ sînt doar două exemple dintre cele care mi-au stîrnit reacţia de a vă scrie. Mă voi mărgini la numărul 66, cel despre relaţia religie-şcoală-stat, pentru că reflectă cel mai izbitor tratarea „de serviciu“ şi, totodată, părtinitoare a problemei.

În timp ce introducerea la temă a lui Mircea Vasilescu mimează obiectivitatea, vorbind de alternativa învăţămîntului religios în şcoli – catehizare-cultură generală, ceea ce urmează nu ilustrează a doua posibilitate. Or, selecţia participanţilor la discuţie şi a materialelor aparţine redacţiei. Unele intervenţii sînt prezentări aşa-zis obiective, ale situaţiilor din alte ţări (vezi textul lui Cornel Ban despre Grecia, neconcludent pentru tema propusă, sau cel al lui Karnooh – creator de confuzii – despre Franţa, plimbîndu-ne şi prin Norvegia, Danemarca, Anglia etc.), ceea ce nu duce în nici un fel la discutarea reală a problemei, aşa cum se pune ea la noi. Mihail Neamţu expune punctul de vedere al teologului, iar episcopul V. Ploieşteanul trece la probleme mai pragmatice, despre legiferarea funcţionării cultelor religioase. Articolul lui M. Bănică pare că propune alternativa unei ortodoxii autentice, dar secularizate, fără a ne lămuri cum ar vedea el asta. Mimează analiza amănunţită şi ţine să dea impresia că trage chiar o concluzie, dar desfid pe cel care ar găsi firul conducător în cele expuse de el. Ştefan Vianu navighează de la condamnarea laicităţii, provenite de la mult hulita Revoluţie Franceză, pînă la apărarea necesităţii unei îndoctrinări religioase, care să fie începută din şcoală.

Dintre materialele publicate în numărul 66 al revistei, cel mai direct legat de această problemă se arată, în cele din urmă, reportajul Stelei Giurgeanu, dar care şi el rămîne suspendat în ambiguitate. Mi-e imposibil să detectez ce anume precumpăneşte aici: acceptarea celor petrecute în ora de religie descrisă, sau ironizarea situaţiei, în care copiii reacţionează mecanic din cauza stupidităţii întrebărilor, neadaptate mentalităţii infantile. După părerea profesoarei intervievate în articolul Stelei Giurgeanu, cea mai elocventă dovadă pentru utilitatea cursului de religie ar decurge din faptul că unii copii nu ştiu să-şi facă semnul crucii. (În alte religii, însăşi tradiţia prescrie „catehizarea“ copiilor după 12 ani, presupunîndu-se că aceasta ar fi vîrsta la care se poate însuşi cît de cît conştient anumite probleme.) La un moment dat, reportera pune întrebarea: ce se întîmplă cu elevii care nu sînt ortodocşi? Răspunsul este că părinţii acestora trebuie să aducă dovada că progeniturile lor participă la cursurile dedicate altor confesiuni. Dar problema că unii elevi ar proveni din familii necredincioase, fără religie, nici nu le trece prin gînd, nici profesoarei, nici Stelei Giurgeanu, nici ministerului.

Singura pată contrastantă – ca un reproş indezirabil, aş spune, adresat redacţiei – survine atunci cînd se citează, într-un colţ al paginii 10, din Constituţia României şi din Constituţiile altor ţări, unde apare scris negru pe alb că: părinţii sau tutorii sînt cei care hotărăsc, „potrivit propriilor lor convingeri“, educaţia copiilor şi participarea acestora la cursurile religioase, dreptul de a alege eventual şi „morala non-confesională“, că „nimeni nu poate fi constrîns să urmeze un învăţămînt religios“ etc.

De fapt, modul cum sînt structurate paginile dedicate temei religie-şcoală-societate, cu principalele probleme lăsate în suspensie, reflectă însăşi eschivarea întregii societăţi româneşti de la un răspuns deschis la problemă. Convenienţele şi superstiţiile precumpănesc în raport cu adevărata religiozitate: semnul crucii multiplicat în tramvaie la trecerea pe lîngă biserici, respectarea regulilor care asigură confirmarea standingului social prin micile ospeţe la serviciu de ziua numelui colegilor de birou, scenariile carnavaleşti ale nunţilor, praznicele ultra-îndestulate la înmormîntări şi parastase etc. Căci acestea reflectă, de fapt, în mare parte, răspunsul celor 99% dintre cei chestionaţi la recensămînt, în legătură cu credinţa religioasă şi nu religiozitatea lor autentică. Cîţi dintre aceşti credincioşi declaraţi pot fi realmente calificaţi ca posedînd-o, şi cîţi dintre cei care se supun practicilor amintite nu le împlinesc doar pentru a se simţi integraţi social şi pentru a nu suferi oprobriul celorlalţi?

După 1989, atmosfera de religiozitate a fost densă şi a opacizat instrumentarea raţiunii, în foarte multe domenii. În *Evenimentul zilei* un titlu mare al unui număr de la începutul lunii mai cerea: „Nu uitaţi Piaţa Universităţii“. Nu discut aici oportunitatea manifestaţiilor din Piaţa Universităţii din 1990 sau a invaziei reprobabile a minerilor. Dar titlul respectiv şi-a îndeplinit misiunea în ce mă priveşte, căci mi-a adus în minte acea perioadă, cînd toată „lumea bună“ se înghesuia să fie văzută acolo. Apariţia în balcon a personajului Marian Munteanu, cu un *facies* fabricat după prototipul Cristosului bizantin, mi-a apărut de la început de rău augur şi a fost principalul motiv pentru care m-am ţinut departe de acel aşa-zis „spaţiu al libertăţii“. Acei intelectuali, care, atraşi tocmai de această ambiguitate politico-religioasă, s-au înghesuit să-i asculte predicile, ar mai admite astăzi adoraţia ce i-au închinat-o, după ce s-a dovedit conducător de mişcare legionară şi apoi un pragmatic afacerist? De ce nu se ocupă intelectualitatea noastră de a dezlega misterele evoluţiei politico-sociale din anii '90 pornind şi de la asemenea rădăcini?

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Adevărul este că în situaţia actuală, în care lipsa de religiozitate este anatemizată cu cuvinte grele, puţini sînt cei care îşi permit să înfrunte oprobriul public şi să-şi afirme situaţia de liber cugetători, atei sau cum vreţi să le spuneţi. Mărturisiri despre lipsa de religiozitate a semnatarilor din presa noastră pot fi numărate pe degetele unei mîini. Ar fi şi greu de presupus că s-ar putea întîmpla altfel, din moment ce în paginile revistei dvs. (şi ale altora), personalităţi ca Patapievici sau răposatul Bernea sînt puşi pe socluri înalte, omagiate fără nuanţe, fără luarea în discuţie în mod serios a ideilor lor.

De pildă, aberaţia promovării în secolul XXI a unui stat religios ortodox, ax fundamental al concepţiilor lui Patapievici, nu a fost discutată în nici un fel în nici una dintre intervenţiile apărute în numărul de care mă ocup şi nici altă dată. Toată tevatura legată de demontarea a două săli din Muzeul Ţăranului Român porneşte de la aceeaşi încrîncenare în apărarea religiozităţii acaparante, de tip ortodox. Întregul aranjament al muzeului sub semnul crucii (înglobînd în demonstraţia religiozităţii poporului prea „subtila dovadă“ a tocului unei ferestre ţărăneşti), cînd arta populară îşi are obîrşia în rădăcini de altă natură decît creştinismul (aşa cum au dovedit-o multe minţi luminate ale ştiinţei europene) – mi se pare inacceptabil. A sili vizitatorul muzeului să se adapteze la această viziune creştină, a transforma vizitarea muzeului într-un pelerinaj religios, în care cuviosenia devine obligatorie, este principala aberaţie pe care o conţine poziţia apărătorilor concepţiilor lui H. Bernea.

Consider că, dacă redacţia vrea să ia în serios tema pe care a propus-o în numărul 66, trebuie să o re-propună şi să apeleze la autori cu poziţii mai diverse, mai puţin timoraţi de prejudecăţile dominante.

Şi fiindcă veni vorba de modul de a gîndi al lui Patapievici, mă întreb cum de nu se sfieşte marele filozof al epocii postceauşiste să recurgă – pentru a veni în sprijinul aghiotantului său de la ICR, Mircea Mihăieş – la apărarea principiului libertăţii de expresie, atîta timp cît el însuşi este portstindardul votului cenzitar, care presupune îngrădirea dreptului de a-şi exprima voinţa, masei de bază a naţiunii, iar Mihăieş visează şi el la desfiinţarea acestui drept pentru pensionari!

Cu deosebită stimă,

Smaranda PISCOPESCU

smarapisco#yahoo.com

P.S. Semnificativă mi se pare apariţia unor manifestări ale opoziţiei faţă de religiozitatea acaparantă în numerele următoare ale revistei. Mă refer la textul cvasiblasfematoriu al lui Robert Turcescu din numărul 68, sau la titlul adoptat în numărul 66 pentru pagina 18, „Moda bisericii“. Normal ar fi fost ca aceste materiale să fie înglobate în numărul discutat mai sus.

N.red.: La cîte păcate ne veţi mai găsi, unul ne va fi imposibil să-l săvîrşim: să publicăm doar părerile cu care sîntem de acord. Departe de a vă împărtăşi toate opiniile, „ne străduim (după o expresie a lui Voltaire) să le facem cunoscute“.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Meseria de profesor**
- **Tineretul din ziua de azi**
- **Plăceri, tabieturi...**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 317.23.94.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.600 de exemplare

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Europele noastre

Uniunea Europeană are probleme mai mari decît îşi închipuie. Nu numai economice – „agenda de la Lisabona“, care prevedea o anumită creştere economică pentru a apropia Europa de nivelul SUA, scîrţîie rău de tot. Nu numai politice – „deficitul de democraţie“, rezultat din faptul că birocraţii de la Bruxelles, care fac politicile europene, nu au o legătură directă cu „demosul“ european, e tot mai stînjenitor.

Uniunea Europeană are, de fapt, probleme care îi subminează tocmai „spiritul unificator“, chiar dacă defilează cu el la toate ocaziile. Una dintre ele este persistenţa diferenţelor dintre „Est“ şi „Vest“. După un deceniu şi jumătate de la căderea comunismului, cîte o adiere dinspre războiul rece încă se mai simte, iar spiritul de adversitate îşi scoate din cînd în cînd colţii. Bineînţeles, nu în vechile forme agresive – Doamne fereşte, acum sîntem cu toţii democraţi! –, ci în variantă *soft* şi în doze mici, ca un tratament homeopatic. La o adică, atunci cînd nu se întrevăd soluţii la probleme mai vechi sau mai noi, iar cînd viitorul nu capătă suficiente reprezentări concrete şi clare, vesticii constată că „Estul“ continuă să rămînă altceva şi altcumva. Oamenii de afaceri sînt tentaţi să investească în ţările din Europa Centrală şi de Est, unde creşterea economică e mai mare, cheltuielile sînt mai mici, iar aplicarea cotei unice de impozitare aduce profituri substanţiale. Finanţiştii occidentali resimt ideea impozitului unic ca o lovitură sub centură venită din fostele ţări socialiste şi anunţă dramatic „fuga întreprinzătorilor“ spre Est, uitînd că startul s-a dat de cîţiva ani buni, între timp destui investitori mutîndu-şi centrul de interes – din aceleaşi motive – în China, în Asia de Sud-Est ori în America Latină. Angajaţii se tem că-şi vor pierde slujbele şi din cauza închiderii fabricilor mutate între timp în „Noua Europă“, dar şi din cauza presupusei invazii a mîinii de lucru ieftine din România şi Bulgaria, după 2007. La fel, cele două codaşe într-ale integrării stîrnesc gelozia celorlalte ţări, temătoare că vor primi mai puţine fonduri UE. Aşa încît, cu sens sau fără, cu logică sau nu, părţi consistente din opinia publică a „Vechii Europe“ pun neîmplinirile şi problemele pe seama extinderii spre Est. Ceea ce, în alte părţi ale opiniei publice, poate la fel de consistente, din „Noua Europă“, creează sentimentul musafirului nepoftit, care a tras din greu ani la rînd, şi-a făcut rost de haine noi, ori le-a mai aranjat pe cele vechi pentru a se putea prezenta onorabil la Marea Ceremonie, iar acum constată cum comesenii, ajunşi înaintea lui, îi drămuiesc felia de şuncă ori nu-l consideră încă demn să guste din caviar şi somon.

Evident, despre toate acestea nu se vorbeşte (cu excepţia naţionaliştilor şi xenofobilor) nici pe un ton categoric, nici în cuvinte grele, ci în felul controlat, măsurat şi uşurel ipocrit (dar cu bune intenţii) propriu democraţiei şi civilizaţiei. Problemele se dezbat decent, se exprimă îndoieli şi dileme, se negociază. Numai că, în tot acest proces de permanentă dezbatere şi acomodare reciprocă a celor vechi cu noii veniţi (sau întîrziaţi, precum România şi Bulgaria) se conturează tot mai clar senzaţia că extinderea UE creează mari probleme pentru ziua de mîine şi pretinde aşteptarea unui poimîine eventual mai bun. Şi atunci – inclusiv din raţiuni electorale şi politice *interne* – apar asociaţii greu de înţeles pentru cetăţeanul mediu. Aşa este, de pildă, ideea unor politicieni germani că dacă Franţa respinge Constituţia Europeană, vor cere amînarea aderării României şi Bulgariei. Tot aşa este, dincolo de orice analize rafinate s-ar putea face, şi rezultatul referendumului din Franţa: impresia că francezii, la urma urmei, „s-au răzbunat“ pe Europa pentru că nu se înţeleg cu Chirac şi Raffarin tinde să devină o explicaţie convingătoare pentru mulţi concetăţeni europeni. Care – aşa cum fac şi politicienii din ţările lor – continuă să gîndească „în termeni naţionali“, şi nu în termenii „Europei unite“, o ipoteză prea abstractă şi prea îndepărtată, pe care birocraţii de la Bruxelles şi europarlamentarii nu reuşesc s-o explice prietenos şi pe-nţeles.

Vestea bună este că spiritul european este suficient de puternic pentru a continua dezbaterea problemelor şi negocierea soluţiilor – chiar dacă ritmurile sînt uneori prea lente pentru a mai fi loc şi pentru eficienţă. Vestea proastă este că, oricît am anunţa cu surle şi trîmbiţe că avem observatori la instituţiile comunitare, România e absentă din dezbaterea problematicii europene. Noi sîntem cantonaţi iremediabil în „ne primiţi sau nu ne primiţi“, „ne daţi ori nu ne daţi“, sîntem obsedaţi de 1 ianuarie 2007 (cum o fi, da' să fie!). Şi nu e vorba doar de politicieni; intelectualii de la noi au, în genere, altă agendă decît a colegilor lor occidentali; presa noastră e surdă la problemele privind viitorul UE şi aproape mută cînd ar trebui să dezbată viitorul apropiat al României europene; în schimb, dramatizează inutil pe tema „clauza de deasupra capului“ şi e atentă la orice furtişag

comis de vreun român în Occident, prentru că „ne face ţara de rîs“.

Întîrzierile româneşti pe drumul către UE se văd, mi se pare, nu doar în chestiuni precum reforma justiţiei şi legile concurenţei, ci şi într-o anume precaritate şi suficienţă a spiritului public, în reacţiile inadecvate faţă de ce se întîmplă şi ce se spune „la ei“. Continuăm să ne construim imaginar o „Europă a noastră“, tînjind la bunăstarea din „Europa lor“. Cu aerul nostru de nerăbdători într-ale integrării, dornici să ne luăm porţia de caviar şi somon fără să ne fi pregătit tacîmuri potrivite, alimentăm exact „logica“ aceea pentru care diferenţele între Vest şi Est redevin semnificative şi îngrijorătoare.

cu dilema la croitor

Unii membri marcanţi ai PSD-ului au început să cam plece acasă. Poate deveni mic un partid aşa de mare?

Un sat din Oltenia, numit Corlate, a intrat în mitologia lăutărească datorită unui studiu sociologic melodios, lansat cu ocazia recensămîntului din '47, din care redau prima strofă: *„Pe la noi pe la Corlate / fetele sînt curve toate / femeile jumătate / babele a treia parte“*. Oricîţi evadaţi din PSD s-ar da fete mari, luîndu-şi bocceaua ca să se agaţe în gară de vreun marfar, motoarele partidului vor dudui, vorba aia, mai ceva ca economia noastră naţională.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Societatea post-socialistă multicultural dezvoltată

Zilele trecute, o studentă a venit la mine tare abătută. Lucrarea ei de licenţă este despre o comunitate de tătari din Dobrogea, nu departe de satul ei natal. A fost de cîteva ori pe acolo, a strîns ceva informaţii şi a făcut un plan frumos de lucru despre rudenie şi economie, probleme d-astea antropologice. Acum se dusese să înceapă interviurile, dar s-a întors în cîteva zile cu buza umflată: nimeni nu mai voia să vorbească cu ea. Singurul interviu pe care reuşise să-l facă – şi pe care mi l-a arătat ca probă – era mai plat decît plaiurile dobrogene. Mi-am arătat nelămurirea – pentru a nu o bănui de la început de incompetenţe metodologice. Dar nu despre aşa ceva era vorba, ci despre faptul că întreaga comunitate, cu mic cu mare, au fost convinşi că micuţa studentă, blondă şi suavă, este de la SRI şi a venit să-i ancheteze şi pe ei în cazul răpirii jurnaliştilor români. Nimeni şi nimic nu a reuşit să le scoată din cap această temere, aşa că, prudenţa fiind mama înţelepciunii, tătarii din fundul Dobrogei au tăcut chitic.

Acum, eu nefiind ziarist de frunte al acestei ţări, nu m-am gîndit că asta înseamnă că au ei ceva de ascuns de pe vremea războaielor balcanice şi nu am trimis rapid un car de reportaj la faţa locului să investigheze această ocultă *Dobrogea connection*. Totuşi, întîmplarea m-a pus pe gînduri. Nişte banale gînduri sociologice, dar totuşi gînduri.

Mi-am adus aminte astfel de burtierele tuturor talk-show-urilor de televiziune, pe care mulţime de români se îngrămădeau să-i pună pe toţi conaţionalii în două cete, de români şi de mahomedani, pentru a ilustra practic diferenţa dintre ospitalitate şi ostilitate. Nu se poate ca tătarii cu pricina să nu fi văzut şi ei acest elan justiţiar al poporului român şi probabil că s-au simţit vizaţi şi ei, chiar şi acolo, în fundul Dobrogei uitate de lume. *Unde dai şi unde crapă!* – mi-am zis. Mi-am dat seama apoi că sîntem o ţară în care există şi ceva (ceva mai mulţi în ultima vreme) cetăţeni musulmani şi că drama jurnaliştilor răpiţi nu s-a derulat doar între *Noi*, românii şi *Ei*, nişte musulmani, ci a afectat şi pe nişte cetăţeni români, dar musulmani din fire.

Aparent fără nici o legătură, mi-a venit apoi în minte un conflict potenţial care se conturează la o facultate din Bucureşti şi despre care mi-a povestit un coleg. Din lipsă de spaţiu şi prea mulţi candidaţi, facultatea cu pricina şi-a anunţat examenul de admitere într-o sîmbătă, celelalte zile fiind ocupate de admiterea la alte facultăţi din universitatea respectivă. Dar de-abia după ce a făcut acest anunţ public, a realizat că ceva nu e în regulă, căci au început să vină reclamaţii de la concetăţenii români mai neoprotestanţi de felul lor, cărora credinţa nu le permite să aibă astfel de activităţi taman sîmbăta – iar legea le garantează acest drept. Dacă examenul rămîne sîmbăta, iar candidaţii respectivi nu se pot prezenta la concurs, ei ar putea să dea universitatea în judecată. Desigur, există şi cealaltă lege, care spune că învăţămîntul de stat este laic, drept care universitatea nu era obligată să ţină cont de această particularitate confesională – garantată însă şi ea prin lege. Ce încurcătură!

Cînd scriu aceste rînduri, se desfăşoară în capitală marşul festiv al homosexualilor. Perfect legal şi el – dar totuşi, nici chiar aşa... De la Primărie la cetăţenii Capitalei, toată suflarea românească (heteroxesuală prin definiţie) părea cel puţin „rezervată“ – ca să nu spunem ostilă de-a dreptul. Dacă nu ar fi intervenit, europeneşte, Băsescu, s-ar fi putut să avem şi în acest caz o sămînţă de dare în judecată.

Toate aceste mici întîmplări, disparate, au o morală comună: societatea noastră, română şi ortodoxă de cînd se ştie, este tot mai mult o societate multi-culturală, cu o diversitate pe care nu a cunoscut-o pînă acum – şi nu pare să o recunoască nici în prezent. Deocamdată (cu excepţia meciurilor tradiţionale româno-maghiare), nu prea am avut probleme cu această multi-culturalitate constitutivă. Dar nu am avut probleme dintr-un motiv foarte simplu: pentru că nu ni le-am pus, pentru că le-am evitat, nu le-am văzut. Ele există însă şi dacă le vom lăsa în continuare la dospit sub preş, s-ar putea ca la un moment dat să înceapă să miroasă urît. Poate că, decît să dăm lecţii la toată lumea, explicîndu-le francezilor cum e cu voalul, iar mahomedanilor cum să interpreteze Coranul, mai bine ne-am preocupa puţin şi de societatea noastră tot mai multi-cultural dezvoltată.

ţinerea de minte

„Era pentru generaţia mea (Eliade, Cioran, Eugen Ionescu, Comarnescu, Manoliu), noi cu mai bine de 10-15 ani mai tineri, un om de cultură straniu, extraordinar într-un sens, dar de o susceptibilitate care îl scădea uneori în ochii noştri. L-am admirat că n-a ţinut defel la carieră (a refuzat din tinereţe asistenţa oferită de P.P. Negulescu), dar – cu excepţia lui Eliade poate – am fost uimiţi de natura sa proteică, sortită să-l ducă pînă la a face cronică sportivă. Personal, spuneam despre el, între prieteni, că este atît de inteligent, încît poate simula orice, luînd după voie chipul de mare clasă al poetului, al romancierului, al eseistului, al filosofului, al matematicianului şi al vizionarului...

Abia mai tîrziu i-am putut aprecia opera, iar astăzi mă terorizează gîndul că n-am avut la timp înţelesul ei şi nici n-am beneficiat îndeajuns de contactul intelectual cu omul extraordinar – şi perfect accesibil, spre deosebire de un Călinescu – ce era... *I-a lipsit puţin de tot* (nici astăzi n-aş putea spune ce anume) *spre a fi un geniu.*“

(Constantin Noica despre Camil Petrescu, într-o scrisoare către Florica Ichim, citată în „Cuvîntul înainte“ la eseul *Eugen Lovinescu sub zodia seninătăţii imperturbabile*, Editura Gramar, 2004)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Popoarele europene au intrat în scenă. Şi au ieşit

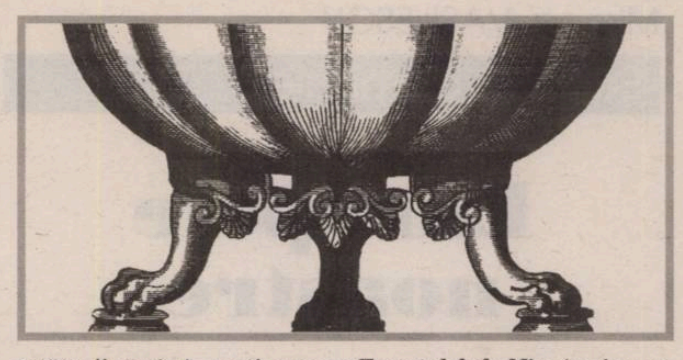

Referendumul francez are o concluzie usturătoare: încercarea de implicare directă a popoarelor în viaţa Uniunii a eşuat. Şi prin prevederile sale şi prin modalitatea prin care trebuie adoptată, această Constituţie cobora proiectul elitelor politice în piaţa publică. Noutatea acum nu este că popoarele europene sînt împotriva unei Uniuni Europene consolidate, la drept vorbind ele au fost mereu mai puţin euroentuziaste decît liderii lor. Singura noutate e că popoarele au fost întrebate. Lecţia va fi învăţată: nu vor mai fi întrebate.

Gîndindu-se că nu se face o Constituţie fără un popor, liderii europeni s-au gîndit că acum mai mult ca niciodată, poporul merită întrebat. La tratatele trecute, doar Franţa, Danemarca şi Irlanda au organizat referendumuri pentru adoptare. În plus faţă de cele trei, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Marea Britanie, Cehia şi Polonia şi-au propus să organizeze de această dată referendumuri. Să nu uităm totuşi de Spania, care a organizat unul şi DA-ul a fost masiv.

Este cert că alta ar fi fost soarta Constituţiei Europene dacă Parlamentul şi nu poporul francez ar fi fost chemat să o ratifice. Nu este vorba despre istorie contrafactuală, pentru că acest vot a fost dat indirect. Camerele parlamentare s-au reunit într-o şedinţă extraordinară în februarie acest an pentru a schimba Constituţia naţională, dînd verde celei Europene. Au fost 730 de voturi pentru şi doar 66 contra.

Întrebat la televiziune, imediat după aflarea rezultatelor, ce părere are, Adrian Severin se întreba corect (dar incorect politic), dacă se poate vorbi despre o democraţie cînd oameni care nu ştiu despre ce este vorba decid în asemenea chestiuni esenţiale. Şi, continua Severin, de ce mai alegem reprezentanţi care ştiu despre ce este vorba? Enervarea abia reţinută a domnului Severin este pe deplin justificată. Am încercat-o şi eu urmărind despre ce se discută în Franţa. Despre cu totul altceva decît despre Constituţia pe care erau chemaţi să o voteze. La drept vorbind, proiectul de Constituţie nici nu ar avea de ce să stîrnească patimi contra, atît a fost de şlefuit prin negocieri repetate, atît s-a dorit obţinerea consensului pe text, încît reuşeşte să exprime concomitent puncte de vedere chiar opuse. Constituţia propune Europei o economie şi de piaţă, dar şi socială; şi competitivă, dar şi urmărind eradicarea şomajului şi progresul social. De aici, stînga a înţeles că aduce modelul neoliberal în Europa. De unde a înţeles stînga asta? De la tot soiul de lideri populişti care de obicei nu se încurcă cu argumente. Iată un exemplu de discurs stupid: „NU pentru şomaj, pentru sărăcie şi inegalitate, pentru liderii politici, pentru oamenii puternici din vîrf. NU pentru Chirac şi Raffarin, pentru şefii din companiile multinaţionale cu salariilor lor colosale, pentru tehnocraţii de la Bruxelles care iau decizii fără a consulta voinţa poporului“ (articol din *Nouvel Observateur,* al cărui autor a votat duminică).

Constituţia are certe elemente supranaţionale, dar este departe de aşteptările celor care au venit cu ideea unui text fundamental mai aprofundat decît tratatele existente. Şi, cum spunea Sever Voinescu, are şi elemente ale acelei Europe a naţiunilor visate de toţi naţionaliştii continentului. De pildă, modalitatea simplificată de luare a deciziilor nu cuprinde şi politica externă şi politicile fiscale. Deci domeniile tradiţionale de suveranitate (politica externă şi impozitele) vor cere în continuare unanimitate pentru decizii. Şi totuşi, dreapta a înţeles că această Constituţie înseamnă sfîrşitul pentru naţiunile Europei. Bineînţeles, nici aici nu au lipsit populiştii ilogici.

Este paradoxal că cetăţenii au respins o Constituţie care le acordă certe drepturi: o cartă a drepturilor fundamentale, dreptul la iniţiativă legislativă la nivelul Uniunii, puteri sporite pentru Parlamentul ales direct ş.a. Fără Constituţie, cetăţenii rămîn în continuare cu Tratatul de la Nisa în vigoare, nici pe departe la fel de democratic ca proiectul respins acum de francezi.

Ce se va întîmpla? Dacă proiectul propus va fi respins şi în alte ţări, dacă Franţa nu va vota din nou, cel mai probabil se va trece la planul B, se pare deja pregătit la Bruxelles, deşi nimeni nu recunoaşte. Asta înseamnă că se vor negocia separat şi probabil prin aranjamente între lideri introducerea mecanismelor de decizie simplificate. Elitele politice şi intelectuale găsesc deja modalităţi de a ocoli acest NU spus de francezi şi cel mai probabil această poveste le va confirma o convingere mai veche: că popoarele nici nu trebuie întrebate direct, e de ajuns să fie întrebaţi reprezentanţii lor. Şi au dreptate, democraţia plebiscitară nu e apriori mai bună decît cea reprezentativă (ba chiar de la Napoleon al III-lea încoace se pare că e invers). Ideea de Uniune a primit doar o lovitură din care îşi revine, ideea de consultare populară în materie de UE e la pămînt şi olandezii tocmai aruncă prosopul.

presa despre...

Justiţie şi afaceri

„Uriaşul scandal generat de mandatul abuziv de reţinere întocmit împotriva lui Dinu Patriciu de procuroarele Adriana Cristescu şi Georgiana Hosu are, fireşte, conotaţii politice. Multe dintre ele sînt deja la lumina zilei. Maşinăria Justiţiei a fost pusă în mişcare, în toiul bătăliei electorale, de către Ioan Talpeş, şeful Administraţiei Prezidenţiale sub Iliescu. Ţinînd cont de legăturile tandemului Iliescu-Talpeş cu grupuri de interese economico-financiare din industria petrolului, aflate în concurenţă şi divergenţă cu Grupul Rompetrol, conotaţiilor politice trebuie să li se adauge, în mod logic, şi cele legate de interese materiale. Nu prea curate. Acesta este motivul pentru care Patriciu îi cheamă la bară pe cei doi. Dacă mai există şi vreo altă mînuţă politică la capătul firelor cu care este mînuită Justiţia, acest lucru se va afla, mai devreme sau mai tîrziu.“ (Sorin Roşca Stănescu, *Ziua)*

„Datorită felului în care liderii PNL au decis să anunţe oficial că acest partid consideră că măsura reţinerii lui Dinu Patriciu nu este justificată – trasînd astfel dispoziţia clară de a nu fi arestat – aceştia nu se deosebesc cu nimic de partidul baronilor ale căror ingerinţe în treburile Justiţiei s-au exercitat pînă de curînd. Interesant – în condiţiile în care Justiţia nu s-a pronunţat pînă acum, iar cazul poate avea orice deznodămînt – este că, pe lîngă pesedişti, Patriciu a fost susţinut şi de oamenii lui Voiculescu, şi de unele instituţii de presă, ceea ce dovedeşte că ori există o mare încrengătură de afaceri, ori Nababul este printre cei mai iubiţi politicieni din România.“ (Simona Popescu, *România liberă)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

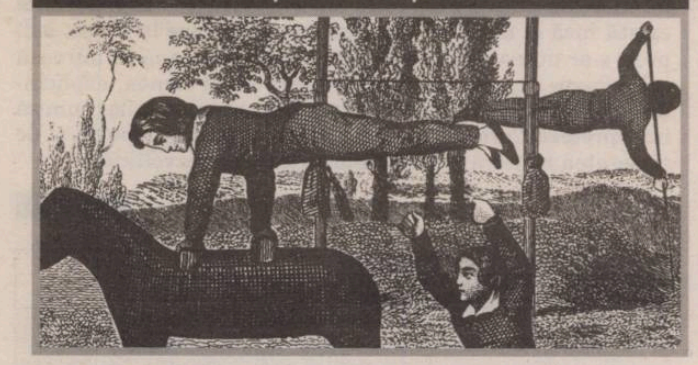

Orientarea sexuală a meselor

Cît m-am plimbat prin Occident, m-am obişnuit cu homosexualii *cool*. Deschişi, veseli, sofisticaţi şi – mai presus de toate – extrem de empatici. Ca să folosesc un termen din argoul tehnologiei informaţiei, mi-au părut mai mereu bărbaţi v.2 (adică versiunea 2), model cu îmbunătăţiri. Fără multe din defectele heterosexualilor (de exemplu, aţi observat că deşi beau şi ei bere, nu fac totuşi burtă? De ce? Poate pentru că le pasă de felul în care arată, chiar şi după ce se însoară...).

Dar să lăsăm divagaţiile. Şi să constatăm că la fel ca în chestiunea agriculturii, unde, nu-i aşa, încă mai arăm cu calul, şi-n materie de comunitate a homosexualilor avem unele rămîneri în urmă. Cea mai dureroasă rămîne aceea a dispreţului. Nu doar al heterosexualilor pentru homo, ci şi cîteodată invers. Şi zău că nu ajută cauzei libertăţii – pe care, să menţionez de la început, o susţin şi eu.

Să vă spun la ce mă refer, deşi detest să dau nume: la Răzvan Ciobanu, creator de modă şi foarte curajos gay ieşit la lumină din proprie iniţiativă (bravo pentru asta, cred sincer că nu i-a fost uşor!). Ei bine, dl Ciobanu scrie într-o revistă mondenă despre experienţa detestabilă de a mînca în restaurante în care alţii vin cu copiii. Copii plictisiţi, presupune autorul, motiv pentru care fac tărăboi şi-l deranjează. În *background*-ul articolului se ghiceşte nu doar enervarea provocată de faptul că ăia micii dau cu capul în mese şi urlă. Dar şi exasperarea (nerostită) a autorului că unii vin la restaurant cu dovada ruşinoasă a orientării lor sexuale şi şi-o exhibă astfel, ca să-l enerveze pe el.

Iată că a scrie fără cercetare prealabilă nu e privilegiul heterosexualilor. Dacă dl Ciobanu i-ar fi întrebat pe părinţi, ar fi aflat două lucruri care i-ar fi distrus în faşă tentativa de cronică de moravuri:

Părinţii îşi iau la restaurant copiii pentru că-i iubesc. Pentru că vor să-i scoată în lume şi să le ofere şi experienţa asta. Şi pentru că muncesc destul de mult, încît să n-aibă timp de ei decît seara, cînd mai vor să şi iasă în oraş.

Nu e nevoie ca un copil să fie plictisit ca să facă scandal. Ceea ce a observat cu fineţe de naturalist dl Ciobanu e comportamentul normal al puiului de om (întîmplător, rudă destul de apropiată cu maimuţa). Copilul scandalagiu nu e cel ţinut la distanţă de părinţi, ci tocmai cel înconjurat cu dovezi de afecţiune, chestie care îi dă prea multă dezinvoltură cîteodată.

Dar nu mi-am propus să scriu despre copii, ci despre neînţelegere. Ca purtător de copii prin restaurante, articolul dlui Ciobanu m-a indignat. M-am simţit atacat nu doar ca tată, ci şi ca individ social: în fond, autorul îmi contesta chiar stilul meu de viaţă... Cuvînt-cheie: stil de viaţă. Al dlui Ciobanu a fost multă vreme condamnat. Pedepsit. Urît şi dispreţuit. Calvarul acestei categorii sociale nu s-a terminat încă – dovadă şi numărul redus de participanţi la marşul gay de acum o săptămînă. Iată însă că un om eliberat de chinul ăsta aplică prea repede altora metoda cu care a fost terorizat şi el: intoleranţa.

Nu ajută efortului de *rebranding* al comunităţii. Eu poate că sînt indignat, scriu şi-mi trece. Însă nu e vorba doar de un om. Alţi 50.000 de inşi care citesc articolul dlui Ciobanu sînt tocmai suporterii libertăţii moravurilor: clasă mijlocie, educaţie bună, orientare europeană. Să le arunci în ochi păcatul de a-şi lua copiii la restaurant e o gafă. O palmă dată unor amici, care nu ţi-au făcut nimic, ba chiar te şi admiră.

Sigur, e enervant să-ţi urle în cap copiii altora cînd ţi-ai dori puţină linişte la masă – mai ales că plăteşti pentru ea. Dar era mai bine să scrie despre asta Peter Imre – adică un heterosexual dovedit, cu destulă experienţă în restaurante şi care are de unde să pună empatie într-un discurs „rău“ despre copii...

Altminteri, iată că ne-am ales cu încă un stereotip, şi zău dacă ştiu a cui e vina. Dar nu e nici o dramă aici. Vorba unui personaj din cultura pop: stereotipurile sînt minunate – îţi fac economie de timp.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Criza europeană

Este una dintre caracteristicile imprevizibile ale democraţiei felul cum măruntele nemulţumiri ale unui cetăţean sau ale altuia, aşteptările înşelate ale unor categorii limitate devin un curent naţional, provoacă o criză la nivelul ţării, iar în cazul referendumului francez, ecouri mondiale cu consecinţe dintre cele mai grave. Dacă aceia care au fost de acord cu proiectul Constituţiei Europene sînt o masă relativ omogenă, respingerea are motivaţii dintre cele mai diverse: dreapta se opune cedării unor atribute ale suveranităţii birocraţilor de la Bruxelles, stînga e indignată de prevalenţa legilor concurenţei şi renunţarea la apărarea drepturilor sociale ale propriilor cetăţeni (locuri de muncă, securitate economică, serviciile publice, protecţia socială).

În pofida declaraţiilor liniştitoare rostite de mai marii Uniunii, NU–ul rostit atît de clar şi într-o proporţie care nu lasă loc nici unui dubiu reprezintă una dintre cele mai importante cotituri în cei 50 de ani ai istoriei integrării europene.

„Poporul francez a spus NU în proporţie de 55%“, nu încetau să pavoazeze militanţii pentru respingerea Constituţiei şi, arătau ei în continuare, dacă în imensul său orgoliu, preşedintele Chirac s-ar fi mulţumit cu un simplu vot parlamentar, Constituţia ar fi fost acceptată cu un vot de aproximativ 80%. Această diferenţă măsoară prăpastia dintre Franţa oamenilor şi cea a elitelor: presa, formatorii de opinie, oamenii politici s-au angajat în campania pentru DA, or lipsa lor de influenţă reală este un simptom al crizei interne franceze cu consecinţe evidente pentru restul lumii.

Stagnarea economică afectează poate nu atît nivelul de trai al francezilor, cît dimensiunea aşteptărilor lor, criza economică şi politică din Germania dovedeşte că şi cealaltă componentă a motorului UE necesită reparaţii capitale. În aceste condiţii, extinderea – cea produsă anul trecut, dar şi cea planificată în 2007 – este percepută ca o aventură fără o bază economică solidă, pe principiul „lasă că o să ne descurcăm noi“. Principiu care dă speranţe Ucrainei, Turciei, ţări mari, cu probleme şi mai mari, ţărilor mici din Caucaz sau Moldova, riscînd să transforme un club select de egali, oameni procopsiţi, discutînd civilizat la aperitivul de dinaintea unui prînz îmbelşugat, într-o adunătură de persoane dintre care unii fac ordine, iar alţii se îmbulzesc la supa săracilor. Problema extinderii n-a fost decît parţial şi eufemistic evocată în dezbaterile constituţionale. Dar unul dintre motivele principale ale crizei aici se află: Uniunea Europeană ca atare şi ţările membre cu o economie dezvoltată nu au acum forţa şi imaginaţia necesare integrării ţărilor foste comuniste. Extinderea nu a făcut decît să dea amploare conflictelor interne, declanşate de stagnarea economică. În proporţie de 55%, electoratul francez nu e dispus să renunţe la statul social, unde o mare parte a bugetului naţional este redistribuită celor care nu produc sau produc puţin, deoarece această redistribuire a ţinut sărăcia în frîu (fără să o desfiinţeze), iar clasa mijlocie a putut să-şi satisfacă şi să-şi inventeze nevoi. Răspîndirea acestor binefaceri pînă la Marea Neagră şi la Marea Caspică nu numai că este deocamdată imposibilă, dar nici nu este pe placul majorităţii alegătorilor; francezii au făcut cunoscut acest lucru într-un mod foarte spectaculos. Franţa se confruntă cu o criză internă: votul asupra Constituţiei a scindat principalele partide, cu excepţia extremei drepte a lui Le Pen – tată şi fiică – şi a extremei stîngi, comuniştii, troţkiştii etc.; membrii celorlalte partide nu au urmat decît aproximativ consemnele date de lideri.

Atitudinea faţă de Constituţia Europeană pare a fi un simptom al unei boli mai profunde: la ei în bucătărie, francezii nu dau nici doi bani pe ce spun politicienii şi ziariştii. Cînd se sparge o ţeavă ei îl cheamă pe celebrul instalator polonez (în imaginarul francez, ultima figură negativă, alături de evreul rapace şi ţiganul hoţ), îi dau mai puţini bani decît i-ar da unui conaţional, dar detestă prezenţa lui acolo, în intimitatea apartamentului lor. Pe de altă parte, ţările acceptate în 2004, precum şi cele care îşi aşteaptă rîndul pentru 2007, vor trebui să fie extrem de prudente în cheltuirea (furarea, deturnarea) banilor comunitari. Nu sînt nişte bani pierduţi în mijlocul drumului de un pieton distrat, ci aparţin unor cetăţeni cu idei foarte precise despre felul cum trebuie ei cheltuiţi. Ar fi cazul ca instalatorul polonez să nu le lipească ţevile cu scuipat.

globul cubic

Informatorul

Se pare că în orice meserie excesul de zel e nociv; chiar şi în cea de indicator. Poliţiile din ţările anglo-saxone îi numesc pe turnători indicatori şi, avînd în vedere că ei primesc bani de la forţele de represiune pentru o cauză bună (îi toarnă pe traficanţii de toate felurile), numele acesta e mai onorant. Revista *Rolling Stone* (articol preluat de *Courrier International,* 26 mai 2005) povesteşte istoria „celui mai eficient indicator din California de Sud“. Îl cheamă, de fapt, Joe Clarke şi a debutat ca delincvent în calitate de hoţ de maşini. Pe măsură ce el fura şi poliţia îl prindea, pedepsele i se măreau, Un poliţist i-a dat un sfat bun: „Cînd o să fii din nou arestat şi n-o să mai ai încotro, ia o bucată de hîrtie şi scrie pe ea numele, adresele şi numerele de înmatriculare ale automobilelor tuturor celor pe care îi cunoşti“. Sfatul s-a dovedit, destul de curînd, foarte preţios şi Clarke a devenit unul dintre cei mai eficienţi oameni infiltraţi în universul delincvenţilor, foarte priceput în crearea scenelor de flagrant delict. „E suficient să-i laşi să creadă că ei sînt cei mai tari, că ei sînt la comandă, că sînt cei mai mari criminali din vale şi să-i laşi să se laude: cu cît se laudă mai mult, cu atît cad mai uşor în capcană“. Unul din trucurile cele mai de succes e să spui că vii din partea lui Jennifer. „E cel mai comun prenume din cîte există. Cînd sînt întrebat cine m-a trimis, spun că Jennifer. Şi dacă vor să ştie care Jennifer, le spun că e Jennifer din Mexic“. De la un timp încoace, a cam rămas fără treabă. „Ceea ce a început să se pună în calea eficacităţii lui Clarke e faptul că i-a vîndut pe toţi cunoscuţii“ – spune Tim, ofiţerul de poliţie care „răspunde“ de el. „A tras toate cartuşele şi nu mai are nici o ţintă de oferit.“ Pe de altă parte, laboratoarele s-au mutat de cealaltă parte a frontierei; Clarke nu cunoaşte pe nimeni în Mexic (nici măcar pe celebra Jennifer) şi nu ştie boabă spaniolă. Bugetul poliţiei s-a diminuat. Nemaiavînd pe cine să denunţe, şi-a vîndut automobilul Corvette, s-a instalat într-un apartament minuscul într-un cartier popular din San Diego, care miroase a urină şi e invadat de termite. Liniile imaginii de pe ecranul imens al televizorului tremură şi aparatul sfîrîie. Nu mai are bani să plătească abonamentul la cablu. „Trăiesc ca un călugăr“ – mărturiseşte el. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Războiul nostru

Cazul celor trei jurnalişti români răpiţi în Irak a adus în societatea românească teme acute de dezbatere. Scena publică e ocupată, mai ales, de două: cea a prestaţiei presei şi cea a potrivirii dlui Băsescu în rolul de preşedinte al unei Românii în curs de aderare. A lipsit, aproape cu totul, tema războiului în care România este angajată şi datorită căruia cei trei au fost la un pas de moarte.

Mulţi se întreabă şi astăzi de unde expresia „război împotriva terorismului“. Ce fel de război este acesta? Înainte de 11 septembrie 2001 nimeni nu vorbea despre război împotriva terorismului decît, poate, în sens metaforic, aşa cum s-ar vorbi despre „război împotriva sărăciei“ sau „război împotriva SIDA“ sau „război împotriva analfabetismului“. În primele zile de după 11 septembrie, expresia a continuat să fie folosită tot în sens metaforic, dar a fost atît de (ab)uzată, încît metafora s-a pierdut şi războiul a căpătat, în mintea celor mai mulţi şi în contextul tragic al atacurilor teroriste, sens propriu. Primul teoretician al acestui război este, cine altul?, preşedintele Bush.

La 9 zile după atacuri, preşedintele Bush a vorbit în faţa Congresului, reunit de urgenţă, despre „războiul împotriva terorismului“, folosind, pentru prima oară, expresia în sens propriu, politic şi militar, avertizînd că „acest război nu seamănă cu nici un alt război prin care am trecut“ şi că este un gen de război care se va duce mai ales „cu operaţiuni acoperite şi va fi secret chiar şi atunci cînd vom obţine succese“. Nu multă vreme după aceea, strategii militari americani au lansat public conceptul de „război asimetric“, adică un război dus de o entitate statală contra unui actor non-statal, particularizînd ceea ce era deja cunoscut între experţi ca „a patra generaţie de război“. Textul care descrie războiul de a patra generaţie a apărut încă din 1989 într-o revistă de specialitate* şi simt nevoia să citez, pentru a înţelege mai bine nu doar în ce ne-am băgat, dar şi la ce trebuie să ne aşteptăm: „În termeni generali, a patra generaţie de război apare mai degrabă ca fiind dispersată în spaţii largi şi foarte greu definibilă; distincţia dintre război şi pace va fi tot mai vagă pînă la punctul la care va dispărea. Va fi în aşa măsură un război neliniar, încît vom ajunge să nu avem cîmpuri de bătălie şi fronturi. Distincţia dintre civil şi militar ar putea dispărea. Se vor desfăşura acţiuni în toate dimensiunile, inclusiv în spaţiul social înţeles că entitate culturală, nu doar fizică. Principalele obiective militare, precum aeroporturi, centre de comunicaţie fixe şi cartiere generale, vor deveni raritäţi din cauza vulnerabilităţii lor şi acelaşi lucru s-ar putea să se întîmple şi cu echivalentul civil al acestor obiective, precum sedii guvernamentale, uzine electrice sau chiar platforme industriale. Succesul va depinde în mare măsură de eficienţa operaţiunilor reunite, în vreme ce distincţiile dintre executarea misiunii şi responsabilitate devin tot mai vagi“.

Citind această descriere expertă a războiului în care ne aflăm, nu trebuie neapărat să fii de stînga, să urăşti capitalismul sau să consideri că republicanii americani sînt vampirii lumii ca să ai nelinişti, întîmpinări şi întrebări. Din fericire, societatea occidentală, de ambele părţi ale Atlanticului, are reflexe civice sănătoase şi grupuri instituţionalizate în stare să reacţioneze şi să oprească orice posibil abuz pe care o autoritate angajată într-un asemenea conflict, cu un duşman omniprezent şi greu de reperat, îl poate comite. La noi însă, în materie de democraţie, totul este blocat într-un etern început.

Nu sînt deloc un pacifist convins. Cred că forţa armată are rostul ei şi mai cred că sînt probleme care nu pot avea alt răspuns decît cel militar. În acelaşi timp, cred că forţa militară este eficientă numai dacă este folosită cu raţiune şi în conjuncţie cu „forţe“ mai puţin contondente. Cred că o armată îşi îndeplineşte misiunea mai degrabă dacă descurajează inamicul, decît dacă pleacă la război împotriva lui. Cînd o armată a unei democraţii ajunge să lupte înseamnă că undeva, în trecut, o politică a acelei democraţii a eşuat. Am scris şi am pledat mereu pentru o soluţie în forţă cînd e vorba despre terorism. La fel, cred că România nu are nici un motiv să se gîndească la retragerea trupelor sale din Irak acum. Dar sînt la fel de convins că societatea românească trebuie să ştie bine cu ce duşman se luptă România şi cum arată războiul în care sîntem angajaţi. Un război precum cel descris mai sus poate fi cîştigat de tabăra democraţiilor numai cu o populaţie informată, care susţine constant, chiar dacă nu neapărat majoritar, acţiunea militară.

Pericolul cel mare, pentru moment, sîntem noi înşine. Reacţionăm pripit şi fără măsură, fie cinic pînă la prostie, fie emotiv pînă la lacrimă. Cu alte cuvinte, putem să trecem cu nonşalanţă peste bomba care ticăie, fiind convinşi că nu e o bombă şi că ticăitul e o manipulare a puterii, după cum ne putem speria de umbra noastră. Teroarea, adusă de nesiguranţa constantă, şi nu moartea este arma principală a teroriştilor. Sau – cum spune un expert – „marea noastră vulnerabilitate nu este faţă de bombele teroriştilor, ci faţă de îngrădirea autoimpusă a libertăţilor noastre şi a felului nostru de a trăi“.**

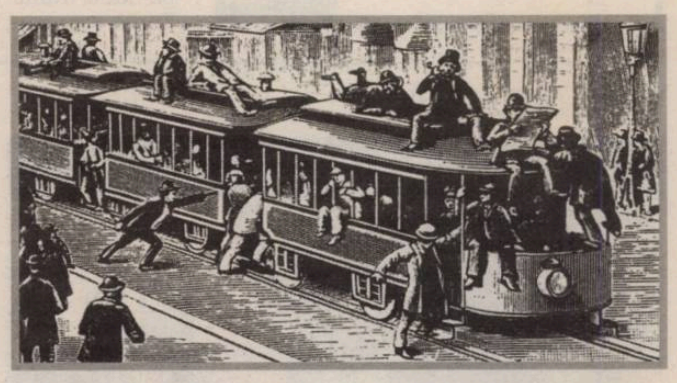

* William Lind ş.a. „The Changing Face of War: Into the Fourth Generation“ in *Marine Corps Gazette,* octombrie 1989, pp. 22-26.

** Stephen Flynn „America the Vulnerable: How our Government is falling to protect us from Terrorism“ citat de Jonathan Raban in *The New York Review of Books,* ianuarie 2005.

ready made

„Unii dintre căruţaşii mai în vârstă, veniţi din Bucovina, răspândeau tot felul de superstiţii. S'a început atunci campania împotriva superstiţiilor la staţia de radioficare dela Năvodari. Iar 55 de agitatori, muncitori şi muncitoare de pe şantierele «Oraşul nou» dela şcoala de şoferi, au venit în ajutorul colectivului dela Midia şi s'au răspândit seara prin dormitoarele căruţaşilor cetindu-le din broşurile «Ştiinţa pentru toţi», reuşind să difuzeze chiar 350 de broşuri. I-au invitat la club. La început veneau puţini tovarăşi căruţaşi, dar acum seara şi mai ales Duminica, clubul e plin de tovarăşii căruţaşi, unii au învăţat să joace şah, alţii citesc în bibliotecă sau joacă jocuri naţionale.“

(Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, Secţia de Propagandă şi Agitaţie, *Carnetul agitatorului,* Nr. 71, august 1950)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Calul vorbitor

(după o tabletă de Ion Vinea)

Un cal ce-şi aştepta stăpînu,-n stradă,
la un furgon, ca vitele,-nhămat,
îi spuse unuia, care trecea pe stradă:
„Vezi, domle, ce-am ajuns, din premiat
cu premiu-ntîi, acu opt ani, la derby?“;
şi,-apoi, cu greu, că-l apucase plînsu:
„Iar azi nu mai cunosc nici gustu ierbii...“
Domnu, perplex, îi spuse lui stăpîn-su
care,-ntre timp, ieşise dintr-o curte:
„Ştiai că ai un cal parlant?“ Dar dînsu:
„Ei, aş! Picioarele minciunii-s scurte.
Ţi-o spune dumitale, fincă vrei
să-l crezi, — da minte: a ieşit pe locu trei.“

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ce-nseamnă să ai Pică pe sistemul nervos!

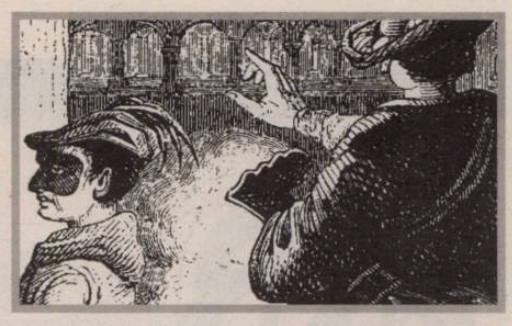

Născut în 1922, Gheorghe Brătescu *Jr.* avea să ajungă medic, ca şi tatăl său, dar mai ales avea să ajungă, în contra voinţei tatălui, comunist. Student la Bucureşti în plin război mondial, admirînd genialitatea istoricului Iorga (cu care era vecin prin casa părintească), cu o aplecare spre literatura suprarealistă (vezi vizitele pe strada Dogarilor, acasă la dr. Binder, *alias* poetul Saşa Pană), cu iubiri adolescentine şi cu lecturi marxizante, iată-l pe junele Brătescu, în toamna lui '44, bătînd cu sinceritate şi speranţă la uşile tot mai mari ale partidului, pătruns aşa, ca de-un fior, de ideea că (da, cacofonia aici vine de la sine) comunismul ar putea salva lumea. Merge dimineţile în gară la Văleni (ca să cumpere ziarul *Scînteia)* şi, pe măsură ce o scaldă tot mai evident cu studiile, se avîntă tot mai adînc în *mişcare*. Pe 21 noiembrie '44 îşi face prima autobiografie „de partid“, iar din 26 noiembrie e deja utecist.

Ce urmează ţine de istoria celui mai lung regim criminal din istoria ţării. Brătescu se implică *partinic* în luptele cu *reacţiunea,* participă la *victoria* din 6 martie '45, îşi asumă sarcina organizării mişcării studenţeşti comuniste autohtone, vizitează în vara lui '46 paradisul terestru pe nume *Savieţki Saiuz*, termină, cu probleme, facultatea şi iată-l, într-un final, ajuns la stadiul superior al evoluţiei umane (aşa părea el atunci), anume *revoluţionar de profesie*.

Printr-un concurs de împrejurări, Brătescu intră în aparatul Ministerului de Externe şi se vede trimis, în octombrie 1948, consilier de ambasadă la Moscova (unde-l înlocuieşte pe Mihai Beniuc!). Ca tot omul, acolo se îndrăgosteşte de-o fată, o studentă româncă pe nume Tania. Doar că Tania nu era chiar o Tania oarecare; întîmplarea face că mama ei era atunci ministru de Externe la Bucureşti şi una dintre cele mai puternice femei ale emisferei comuniste. Cu alte cuvinte, Brătescu devine ginerele Anei Pauker*.

Nebănuitul eşec al lui Pavlov în România Mare

Toate relativ bune şi frumoase pînă în mai 1952, cînd mama-soacră cade sub blamul colegilor de partid. Redus la condiţia de ginere al unei *deviaţioniste* de calibru, Brătescu coboară abrupt ierarhia de partid – pînă la a fi exclus, în august 1956. Între timp, tot soiul de porcării – care de care mai dezgustătoare, de la percheziţiile Securităţii la interogatoriile de partid patronate de un bîlbîit micuţ pe nume Ceauşescu sau la laşitatea prietenilor de genul celor care-ntorc capul atunci cînd te văd la ananghie. Ei bine, şi-n acest tablou gri de mizerie politico-umană scoate capul o creatură ceva mai binevoitoare: Pică. Reîntors într-un fel în sistemul medical, în '54 lui Brătescu i se încredinţează (de un institut de fiziologie) cîinele Pică, în ideea de a face pe el experimente pe linia măreţului Pavlov, la modă pe-atunci. Imaginaţi-vă situaţie: un persecutat politic, pe care regimul oricum îl folosea chiar, în acele momente, de cobai, făcînd experienţe pe un cîine – şi el tot de pripas! Şi, povesteşte Brătescu, după ce ani de zile i-a oferit patrupedului semnale sonore însoţite de oferte alimentare (în ideea de a-i crea reflexele cerute de *pavlovism),* după ce l-a nevrozat pe Pică prin ordine confuze furnizate uneori, în final cîinele a dat din coadă consecvent şi a salivat conştiincios la semnalul convenit – ceea ce i-a permis proscrisului Brătescu să-şi vadă numele tipărit într-un studiu de fiziologie publicat prin '57.

Semenii acestui Pică de laborator trăiesc azi printre blocuri, îşi păstrează consecvenţa în a mirosi salivînd plasele cumetrelor ce vin de la piaţă şi, uneori, sînt deplînşi de persoane care-şi fac, pe blana lor, ceva capital. Capital politic – precum dl C.V. Tudor. Iată-l aşadar (aleg la întîmplare) pe 5 noiembrie 1996, spunînd într-un studio al Antenei 1: „[îi] prezint pe cei care au dus greul campaniei noastre electorale (...): dl deputat de Bucureşti, Iuliu Furo; şefa campaniei mele prezidenţiale, dna Mitzura Arghezi; un alt vicepreşedinte al partidului, sociolog de meserie, dl Cornel Ciontu“. Salt peste timp – pe 30 mai a.c., acelaşi preşedinte C.V. Tudor scrie: „este culmea ridicolului... un electrician pensionar şi analfabet, pe nume Cornel Ciontu, în vîrstă de 63 de ani, care nu ştie nici o limbă străină şi a fost activist PCR la Sectorul 5 (...), personaj mediocru pe care l-am instalat, provizoriu, în locul meu, fiindcă nu găsisem altul mai prost printre cei care îmi duceau servieta“ ş.a.m.d. Numai sechelele stalinismului pot duce la o aşa fascinantă inconstanţă.

Totdeauna am avut senzaţia că totuşi caninele lui Pavlov erau mai dibace decît Pavlov însuşi şi şi-au protejat destul de bine sistemul nervos – drept dovadă, maidanezii de azi, care par mai în regulă decît mulţi dintre avocaţii lor de ocazie.

* Vezi G. Brătescu, *Ce-a fost să fie. Notaţii autobiografice*, Editura Humanitas, 2003.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

ADN-ul român

La-nceput, Dumnezeu a creat cerul şi pămîntul, lumina şi apele. În ziua a doua – vegetaţia, în a treia – stelele, apoi jivinele de tot felul şi, mai ales, omul (de ambe sexe). În ziua a şaptea, Atotputernicul şi-a sfîrşit lucrarea şi s-a odihnit. Pe la 5 după-amiază însă, a sunat mobilul. Dumnezeu a ascultat o vreme, după care a oftat necăjit. Într-adevăr, Marea Creaţie era incompletă. Lipsea omul politic român! Pe la 6, greşeala era corectată, iar El s-a grăbit să mai prindă cîteva ceasuri de somn.

Deşi făcut din petice înnădite cu sîrmă, omul politic român străluceşte totuşi prin ţinută. Mereu pus la punct, îşi asortează ciorapii cu vesta, cravata cu ceasul şi sinceritatea cu vasalitatea. Modelul său aspiraţional e părintele Burducea (ba cu steaua, ba cu crucea). Dornic să ajute văduvele şi orfanii, omul nostru se specializează, de exemplu, în istoria, conducerea şi exploatarea serviciilor secrete. Nu refuză filialele judeţene şi nici pseudo-ministeriatul. Are voce gravă, răspunde la toate solicitările presei şi priveşte spre cameră cu candoarea motanului prins la oala cu smîntînă. Este întotdeauna de o sinceritate sfîşietoare, părînd că-şi pune sufletul pe masa din platoul TV. Poate a mai şi greşit, dar ce să-i faci, asta e viaţa, astea au fost informaţiile, toate sînt relative, mai puţin buna sa credinţă. Cu atîţia infractori împrejur, trebuie să fii vigilent! Nici o jertfă nu-i prea mică dac-o faci pentru Ţară!

Atent la riscurile expunerilor publice îndelungi, popîndăul cu grade se furişează la umbra instituţiilor impozante. Cum ar fi Preşedinţia. În timpul zilei dă cu cîrpa, udă florile şi glumeşte cu soldaţii. Noaptea scrie osanale, copiază dosare şi trimite scrisorele. A renunţat la funcţiile executive, căci responsabilităţile îi dau junghiuri. Din păcate, democraţia are un defect – funcţia supremă nu e veşnică. Aşa că, în clipele delicate, săritorul slujitor al Ţării execută vioi pasul la ofsaid. Dacă sînt camere prin preajmă (şi unde nu sînt?) îşi şterge o lacrimă adipoasă de pe obraz, mormăie trei cuvinte pioase, după care trece la pasul doi. Extrage din sertar cîteva dosare, le pune-n paporniţa cu miros de peşte şi fuge cu ele la noul lider. E drept, l-a cam împroşcat cu zoaie pînă nu de mult, dar, zice el, „ce vreţi, aşa erau vremurile, însă numai boul e consecvent“. Caută un loc la umbră. Ştie integrare şi externe, deosebeşte detergenţii între ei, scrie cu cerneală simpatică şi cu litere decupate. Cîntă acceptabil romanţe. La şcoala de tractorişti era primul.

Dacă e mai tînăr, omul politic român are şi fond bun, şi fond de ten. Cu bujori în obrăjori, îşi mărturiseşte nemărginita sete de a fi de folos celor mulţi. Nici nu mai ştie în cîte să se-mpartă. Dac-ar fi şopîrlă, şi-ar lăsa cîte-o coadă pe fiecare potecă. Dac-ar fi sărac, ar fi stahanovist (ca „Omul de marmură“ al lui Wajda). Drept care, cînd se alege deputat al opoziţiei, preferă afacerile. Dacă însă ajunge la putere, lucrurile se complică. Omul politic doarme iepureşte şi visează sfielnic. N-ar fi rău să fie ministru (sau chiar mai mult), ar putea pune ţara asta minunată pe drumul cel bun! Dar totuşi, parcă eşti prea departe de oameni... Primăria pare mai ofertantă, vezi în fiecare zi rezultate concrete, clădiri mîndre, străzi curate şi cetăţeni zîmbitori. Grea dilemă! Acuma, drepţi să fim, Primăria ar putea să mai aştepte, căci şefia partidului n-ar fi nici ea de lepădat... Vezi în fiecare zi oameni noi, perspective noi şi, bineînţeles, cetăţeni zîmbitori. Dar poate ar fi mai înţelept să aşteptăm ca partidul lui Buridan să se hotărască dacă e social-democrat sau popular. Sau conservator... Sau, şi mai bine, aşteptăm anticipatele, poate pică un post de premier. Primăria poate s-aştepte.

Un proverb bulgăresc spune că toate lucrurile au un capăt, numai cîrnatul are două. Omul politic român se stinge pe picioare neştiind de la care capăt să muşte. De la care oaie să sugă. De la care client să ia comanda. De vină e doar bunul Dumnezeu. Ar încerca El să mai vulcanizeze, pe ici, pe colo, dar, vorba lui Heidegger, nu mai e timp.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

320 000 lei (32 lei noi)

MIRCEA CĂRTĂRESCU
Jurnal I
1990–1996

290 000 lei (29 lei noi)

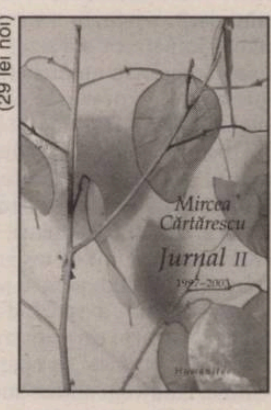

MIRCEA CĂRTĂRESCU
Jurnal II
1997–2003

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Ciprian MIHALI (eseist)* ● *Radu PARASCHIVESCU (scriitor)* ● *Catrinel POPA (doctorand, Filologie)* ● *Oana PUGHINEANU (doctorand, Filozofie)* ● *Robert ŞERBAN (scriitor)* ● *Mihai ZAMFIR (istoric literar)* ● ***Coordonatorul temei:*** *Marius CHIVU*

Cartea, între succes, consum şi ideologie

Despre literatura de masă şi cartea de consum a început să se vorbească aproximativ din deceniul trei al secolului trecut. Formaliştii ruşi au formulat primii aceste concepte, ulterior preluate şi folosite în discursul Şcolii de la Frankfurt contra societăţii capitaliste de consum şi a ceea ce Adorno, Horkheimer & Co. numeau „industria culturală". Fenomenul culturii nu a mai fost judecat exclusiv estetic, ci, mai ales, social şi ideologic. Interesul s-a deplasat înspre cantitatea, difuzarea, promovarea, receptarea şi succesul de public al cărţilor, elemente cîtuşi de puţin abstracte şi măsurabile statistic. „Cartea este ceea ce este difuzarea sa" şi „Fiecare cititor, luat în parte, este o nouă istorie a literaturii" – iată principalele axiome ale lui Robert Escarpit, părintele sociologiei literaturii.

Datată istoric ca efect al creşterii gradului de cultură al populaţiei şi al situaţiei economice de la începutul secolului trecut, deci al puterii de cumpărare şi al predispoziţiei la loisir, *manipulată apoi ideologic atît de stînga (modelul marxist), cît şi de dreapta (modelul iluminist), noţiunea cărţii de consum este destul de greu de definit. O carte consumată „în masă" trebuie să asigure o lectură rapidă în dimensiunea ei practic-ambientală (formatul de buzunar), dar, în primul rînd, are nevoie să satisfacă nevoile primare ale lecturii: participarea/evaziunea (romanul de aventuri, de dragoste, erotic, poliţist, de spionaj, thriller, western, SF), ludicul (basmele, romanul de mistere, satiric-umoristic), utilitarul (literatura motivaţională şi utilitară gen* self-help, *cărţi pentru copii, religioase, culinare, de medicină naturistă, de grădinărit, interpretarea viselor etc.) şi veridicul (jurnale, memorii, mărturii, biografii, cărţi istorice, de călătorie). Dat fiind că trebuie să confirme un orizont de aşteptare foarte exact şi să se conformeze nivelului mediu accesibil gustului comun, cartea sau literatura de consum respectă strict normele fiecărui gen în parte, noutatea fiind transformată imediat în clişeu tocmai prin dinamica imitaţiei. Minima originalitate şi maximum de conformism asigură consumul cultural. Ceea ce nu înseamnă că literatura de consum nu are şi ea capodoperele ei.*

O frecventă sursă de confuzii o reprezintă suprapunerea parţială între două noţiuni aparent sinonime: succes şi consum. Dacă acceptăm că succesul poate fi comercial şi/sau de prestigiu, putem nuanţa că o carte de succes (critic) nu depinde exclusiv de vreo modă şi nu este automat una de larg consum, pe cînd o carte de consum ori este de succes (comercial), deci un best-seller, *ori nu este deloc.*

La noi, lucrurile sînt, ca de obicei, extrem de interesante. În anii '50, comuniştii au făcut alfabetizare politică prin forme hibride ale cărţii de consum. Căci ce altceva decît o literatură de consum (ideologic) erau „hagiografiile" eroilor sovietici, cărţile pentru tineret cu utecişti, sau poezia proletcultistă după scheme dinainte date!? Apoi, prestigiul culturii ca formă de rezistenţă a făcut ca după '89 cultura de masă să fie privită cu oarecare mefienţă, în timp ce, acum, cînd mecanismele pieţei culturale s-au mai reglat, să constatăm că nu cartea de consum repurtează marile succese comerciale. Şi că, oricum, o importăm. Comprenne qui pourra! ***(M. C.)***

Radu PARASCHIVESCU

Şi, mă rog, de cînd e consumul un păcat?

Discuţia e veche şi cauzatoare de confuzii. De cincisprezece ani organizăm tabere şi instituim tribunale împotriva prostului gust. Ne dăm seama foarte rar că privim cărţile care ne apar sub ochi într-o devălmăşie euforică în care criteriile se amestecă pînă la contopire. Ni s-a spus că Judith Krantz e rea, iar Axel Munthe bun. Am aflat că Barbara Cartland e cîh, pe cînd Milan Kundera e ţuţ. Sidney Sheldon pute a vulg, Günther Grass miroase a *Tuscani per Donna*. Ne place să ne vadă lumea cumpărînd Marguerite Yourcenar, dar ne place să citim John Grisham. O să rîdeţi, dar avem momentele noastre de ipocrizie. Există oameni care lasă neglijent pe masă *Părinţii greci ai Bisericii* pentru cînd vin musafirii, după care se reped în dormitor şi citesc cu nesaţ clandestin un capitol din *Pisica în cizme*. Dar nu e numai asta. Cînd operăm judecăţi de valoare în public, ne pîndeşte un maniheism literar cu puternice nuanţe reducţioniste. Nu ştim să scriem proustian, dar ştim să ne comportăm procustian. Avem rigla în buzunar, axiologia la degetul mic şi revolverul critic la şold. Am decis cu o încruntătură acră: jos literatura comercială, trăiască Marile Opere. Dar n-a fost suficient. Ne-am mai încruntat o dată, am aruncat o privire prin librării, am mustăcit pedagogic şi am emis postulatul numărul doi din Teoria Falsului: ce se vinde e comercial (vezi *Codul lui Da Vinci),* ce nu se vinde e literatură adevărată (vezi poezia). De fapt, ne-am făcut de rîs. Fiindcă am judecat pripit, derutaţi de neînţelegeri pe care noi înşine le-am pus în circulaţie.

Dintre neînţelegerile acestea, una tinde să facă epocă. Este vorba de falsa dihotomie dintre cartea bună şi cartea de consum. Destulă lume subţire din spaţiul literaturii simte nevoia să suspine înduioşată şi să constate că piaţa cărţii şi publicul sînt două alcătuiri misterioase. Că oamenii nu ştiu să aleagă şi să cumpere. Că ocolesc valoarea pură şi privilegiază pseudoliteratura. Ei bine, nu e neapărat aşa, chiar dacă tonul analiştilor e străbătut de scepticism şi tristeţe. Trebuie făcute grabnic cîteva distincţii. Unu: nu tot ce e facil e comercial. (Cartea comercială presupune succes de vînzări; or, există o mulţime de kitsch-uri care nu se urnesc de pe tarabe *tocmai fiindcă* sînt kitsch-uri.) Doi: literatura de consum nu exclude calitatea. Uitaţi-vă la *Harry Potter,* ca să dau un exemplu dintr-o zonă – cartea pentru copii – unde văicărelile ating cota maximă a patetismului cînd vine vorba de vînzări şi de profit. Trei: succesul comercial şi excelenţa textului nu sînt entităţi disjunctive. Întîmplarea face să lucrez într-o editură, Humanitas, unde apar destule cărţi „grele" în tiraje ameţitoare pentru grila de calcul băştinaşă. Ce să înţeleg de aici? Că Andrei Pleşu scrie comercial? Că Horia Patapievici e facil? Că Gabriel Liiceanu îşi obligă fiecare angajat să-i cumpere cîte trei sute de exemplare? Şi cum rămîne cu ceilalţi? Cu Mircea Cărtărescu şi Neagu Djuvara, cu Lucian Boia şi Monica Lovinescu ş.a.m.d. O scot din calcul pe Aurelia Marinescu, protagonista unui paradox amar: cu cît cartea domniei sale, *Codul bunelor maniere astăzi*, se vinde mai bine (volumul a făcut vînzări de peste 200.000 de exemplare în zece ani), cu atît creşte mîrlănia dintre Dunăre şi Tisa.

Rog să se observe că am dat doar exemple din literatura română. Nu m-am atins de Sábato sau de Llosa, de Martin Page sau de Foenkinos, scriitori cu un *box-office* săltat binişor peste media noastră pricăjită. De Coelho nici n-am adus vorba, fiindcă nu e cazul să invoci exemple care au trecut din categoria de scriitor în cea de instituţie. Ce se întîmplă? De unde defetismul ăsta lăcrămos, de unde tremurul din glas cînd îi plîngem de milă marii literaturi care nu se vinde (un pseudomit care trebuie dizolvat cu viteză maximă), neuitînd să înfierăm cu pumnul strîns fabricile de bani ale literaturii de consum? Lucrurile sînt mai simple decît par. E nevoie doar de luciditate şi de un dram de pricepere.

Să convenim din capul locului că Ioana Bradea, Filip Florian şi Nicolae Strîmbeanu, ultimii trei premianţi pentru debut ai *României literare*, nu se află în dispută directă cu Isabel Allende, Nick Hornby şi David Lodge. Cei trei luptă împreună împotriva unei prejudecăţi cu arie de răspîndire de la Horodiştea la Baziaş şi de la Sighetu Marmaţiei la Ostrov: aceea că dacă eşti român şi nu eşti celebru, scrii doar pentru prieteni şi eşti publicat din milă. Nimic mai fals. Fiindcă *Băgău,* de pildă, a apărut în 3.500 de exemplare, ceea ce pentru o debutantă e mai mult decît OK. Fiindcă Nicolae Strîmbeanu tatonează traducerea *Evangheliei după Araña* în engleză şi apoi în spaniolă. Fiindcă *Degete mici* de Filip Florian se citeşte în cîteva ceasuri. Iar astea sînt, iertat să fiu, criterii comerciale, elemente care conturează profilul de vandabilitate a cărţilor. Celor trei autori le lipseşte deocamdată anvergura. Va veni şi ea. Cu timpul, cu îmbogăţirea palmaresului, cu un marketing viguros şi, la nevoie, agresiv. Deocamdată vorbim despre trei cărţi însemnate, dar comerciale. Valoroase, dar accesibile. Uşor de consumat, dar greu de uitat. Avem, altfel spus, motive să privim lucrurile mai senin.

Pe de altă parte, poate că e cazul să ne scuturăm de lanţurile ţîfnei adversative. De prea multă vreme ne situăm pe terenul lui „ori aşa, ori aşa". A venit momentul să ne deplasăm spre „şi aşa, şi aşa". Ducem de cincisprezece ani un război surd cu Sandra Brown şi urmaşele ei. Îl ducem de pomană. Nu Sandra Brown ne împiedică să-l vindem pe Ion Popescu sau Pop Ionescu, ci lipsa de idei, de subiecte şi în fond de talent a acestuia din urmă. Nu intraţi în panică, încă e loc pentru toată lumea. Nu-i nevoie şi nici n-ar fi drept să colonizăm tot spaţiul românesc cu poezie prerafaelită şi teatru ermetic. Nici nouă nu ne-ar plăcea să avem de ales doar între Pavel Coruţ, Nicolae Pleşiţă şi Nora Roberts. Şi oricum, am dat destule exemple de cărţi care pot fi deopotrivă rentabile editorial şi răsplătitoare pentru cititorii pretenţioşi. Adevărata distincţie şi singura valabilă e cea dintre cartea bună şi cartea proastă. Uitaţi-vă atent pe tarabe şi în librării. Există cărţi decoltate pe care nu le mai cumpără nimeni şi tratate de angelologie care se vînd în zeci de mii de exemplare. Mai e nevoie de alte argumente?

Date statistice

Producţia de carte din România în 2002:
– 6.393 de titluri şi un total de 14.193.000 de exemplare
– 71% titluri noi
– 26% traduceri
– tiraj mediu de 2.400 de exemplare

Producţia de titluri pe domenii de editare:
– 23% ştiinţifice şi tehnice, 19% manuale, 18% ficţiune, 15% ştiinţe umane şi sociale, 6% pentru copii şi tineret, 5% drept şi ştiinţe economice, 3% cărţi practice, 3% enciclopedii şi dicţionare, 3% religie, 1% artă

Producţia de exemplare pe domenii de editare:
– 35% manuale, 18% ficţiune, 12% pentru copii şi tineret, 9% ştiinţe umane şi sociale, 5% cărţi practice, 4% ştiinţifice şi tehnice, 3% enciclopedii şi dicţionare, 3% religie, 1% drept şi ştiinţe economice

Repartizarea cifrei de afaceri pe domenii de editare:
– 46% manuale, 16% ştiinţe umane şi sociale, 15% ficţiune, 8% ştiinţifice şi tehnice, 7% pentru copii şi tineret, 6% cărţi practice, 4% enciclopedii şi dicţionare, 2% religie, 2% drept şi ştiinţe economice, 0,45% artă

Traduceri:
– 47% din engleză, 25% din franceză, 13% din germană, 4% din spaniolă, 3% din italiană
– 49% cărţi de ficţiune, 15% cărţi de ştiinţe umane, 11% cărţi practice, 8% religie

Canale de vînzare:
– 57% librării, 27% *en-gros,* 12% prin poştă, 4% reţea proprie sau afiliată, 1% *on-line*
(Sursa: AER, Ancheta statistică 2002)

Preferinţele tinerilor între 11-18 ani:
– 56% preferă cărţile de ficţiune, 30% citesc romane poliţiste, 24% citesc cărţi practice, 18% preferă literatura SF, 17% citesc cărţi despre calculatoare, 16% consultă enciclopedii, 11% citesc în domeniul ştiinţelor umane, 11% preferă cărţile de ştiinţe exacte
(Sursa: Mercury Research, Ancheta cantitativă 2003)

Catrinel POPA

O sală de aşteptare, puţină gastronomie şi foarte multe cărţi

Dispreţuită de mulţi, considerată pînă mai ieri un produs inferior, sinonim cu literatura de *bas-étage*, studiată cu interes ştiinţific de sociologii lecturii şi mai cu seamă „devorată" de publicul larg, cartea de consum reprezintă în peisajul actual un fenomen imposibil de ignorat. Şi asta pentru că perioada pe care o trăim este nu numai epoca Internetului, a televiziunii, a supermarketurilor şi a *fast-food*-urilor, ci şi a permisivităţii şi sincretismului. În plus, am fi tentaţi să credem că avem de-a face chiar cu o nouă fază „migratoare". Mai toată lumea călătoreşte, face „naveta" între continente, este – pe scurt – antrenată într-o mişcare de *perpetuum mobile*. Prin gări, aeroporturi, săli de aşteptare (spaţii de tranzit, prin excelenţă), se citesc de obicei cărţi „uşoare", fără pretenţii, cu suspans şi *happy-end*, care presupun maximum de divertisment şi o minimă concentrare. Este de-ajuns să tragi cu coada ochiului la ceea ce mai citeşte lumea într-un spaţiu de felul acesta şi îţi poţi forma rapid o idee despre topul celor mai vîndute cărţi.

Cu mai bine de un an în urmă, călătorind de la Roma la Bucureşti, o grevă a salariaţilor aeroportului Fiumicino m-a ajutat să-mi întăresc această convingere. Aveam de aşteptat cîteva ceasuri şi – contrar tabieturilor mele – plecasem în grabă, fără „provizii" de cărţi sau reviste, aşa că m-am amuzat o vreme spionîndu-i pe cei cîţiva cititori din preajma mea. Un domn trecut de patruzeci de ani părea complet absorbit de aventurile lui Harry Potter, o tînără atrăgătoare, pieptănată în stilul anilor '50, „devora" efectiv o carte a lui Andrea Camilleri, din seria cu comisarul Montalbano, doi adolescenţi îşi disputau *Shining*-ul lui Stephen King. Personajul cel mai interesant era însă o doamnă la a doua tinereţe care, foarte dreaptă în jacheta ei de culoare verde, mînuia graţios un *coupe-papie*. Foşnind prietenos, *Stăpînul inelelor* o întîmpina pe cititoare.

Librăria din incinta aeroportului reflecta, de altfel, tot atît de bine, preferinţele pubicului călător/cititor. Genurile cele mai reprezentative ale literaturii consumistice *(horror, thriller,* aventuri etc.) se lăfăiau pe rafturi, ademenindu-şi cititorii cu „ambalajele" lor lucioase, viu colorate. N-ai fi

putut spune, privindu-le, cît „erotism" şi cîtă „gastronomie" presupune raportul dintre cartea-marfă şi potenţialii cititori! La o reflecţie (chiar şi superficială) principiul „gastronomic" ar părea cel esenţial în articularea fenomenului (altminteri de ce s-ar numi „carte de consum", dacă nu pentru simpla împrejurare că poate fi „devorată", întocmai ca un *hot-dog* într-un *fast-food?)*. Apoi, nu este cel mai adesea produsă după o „reţetă"? Dar – *nota bene!* – consumat este, în cazul cărţii, nu atît produsul, cît funcţia sa de satisfacere a dorinţelor. În plus, evadarea dintr-o realitate previzibilă, trăirea prin procură, exorcizarea spaimei (în cazul *horror*-urilor), dezlegarea enigmelor ş.a.m.d. sînt în măsură, în anumite contexte, să ofere satisfacţie psihologică oricărui tip de cititor (chiar şi celui foarte pretenţios). Divertismentul – în sensul său etimologic, de distragere de la problemele cotidiene – este aşadar un lucru cît se poate de serios. Mecanismele prin care o carte reuşeşte să distreze variază însă foarte mult. De la clişeu, reţetă, schemă („oferă-i cititorului ceea ce aşteaptă!") pînă la ceea ce am putea numi reciclarea comercială a acestora, aşadar inovaţie şi experiment.

Este de ajuns să ne gîndim la *Numele trandafirului,* celebrul roman al lui Eco (cîştigător, printre altele, al rîvnitului premiu Strega), care la un prim nivel de lectură i se înfăţişează cititorului naiv ca un roman poliţist, în care se descoperă foarte puţine lucruri, iar detectivul este înfrînt. Un alt caz interesant (simptomatic pentru *best-seller*-ul cu pretenţii) este şi *Fără sînge* al lui Alessandro Baricco. În primul rînd, pentru că pune în mişcare un mecanism al seducţiei infailibil, bazat – întocmai ca *Monte Cristo* al lui Dumas-tatăl altădată – pe trei situaţii arhetipale (inocenţa trădată, dobîndirea, printr-o lovitură de noroc, a unei averi uriaşe, şi, în fine, răzbunarea îndelung ticluită). Acestea singure şi ar fi de-ajuns să stoarcă lacrimi de crocodil şi celui mai insensibil cititor. Dacă mai punem la socoteală şi stilul alert, spontan, de scenariu cinematografic, ne dăm seama că avem de-a face cu un produs care mizează tocmai pe subtilele contaminări dintre imaginarul filmic şi cel literar.

De altfel, o categorie vastă de *best-seller*-uri îşi datorează celebritatea tocmai faptului că au fost ecranizate. Să ne gîndim, de pildă, la cazul filmului *The Hours,* care a provocat, după cum se ştie, o spectaculoasă creştere a vînzărilor romanului omonim al lui Michael Cunningham, sau la *Non ti muovere (Nu te mişca)* al lui Margaret Mazzantini, roman şi el mai bine vîndut după ecranizare. Alunecarea permanentă de la vizual la mental şi multimedial, de la text la imagine este o altă regulă a consumului care cucereşte treptat alte teritorii, alte limbaje, fără conflicte prea mari. Valorile, în acest context, devin desigur negociabile, iar consensul publicului nu mai reprezintă neapărat un indiciu negativ.

Oricum ar fi, nu putem să nu ne întrebăm, dilematici: oare cît de mult se mai pot modifica, odată cu avîntul pieţei, funcţiile imaginarului şi ale literaturii?

Mihai ZAMFIR

Noul roman poliţist

În ochii publicului larg, romanul poliţist reprezintă prin excelenţă efigia literaturii de consum: naraţiunile de acest tip se citesc în tren, în sala de aşteptare din gară ori din aeroport, la dentist sau atunci cînd n-ai ce face timp de o oră. Specificul formei epice poliţiste este dat de „coparticiparea" fictivă a cititorului la acţiune, într-un grad mai intens decît în alt tip de romane. Atenţia specială a lectorului devine regulă obligatorie: în epica poliţistă, neatenţia se penalizează instantaneu prin faptul că, de la un moment înainte, nu mai poţi urmări acţiunea. Coerciţia psihologică exercitată prin însăşi structura internă a speciei se află la baza caracterului posesiv al lecturii.

Timp de multe decenii, autorii de romane poliţiste şi-au concentrat eforturile asupra perfecţionării delicatului angrenaj epic. Fără îndoială că scrierea unui astfel de roman presupune o artă combinatorie şi o artă a progresiunii cronologice bine puse la punct; nu oricare prozator se poate aventura pe acest teren, doar pentru că stăpîneşte arta prozei. De aceea, diferenţa dintre un roman poliţist bun şi unul mediocru sau ratat sare imediat în ochi. În vasta arie a romanului de aventuri înzestrat cu o poantă finală ce explicitează toată acţiunea, concluzia axiologică nu provoacă de obicei dubii şi se impune cu claritate. Este mai degrabă operaţiune de bun-simţ. Marile reuşite ale acestui fel de proză au fost semnate pînă acum de autori cu pronunţată ingeniozitate epică, gen Edgar Wallace ori Agatha Christie, maeştri ai imprevizibilului, adică ai acelei categorii narative sub dominanţa căreia s-a afirmat romanul poliţist „clasic". Impresionanta cohortă de autori ai popularei „Série Noire" se revendică instinctiv din marile nume care mizează pe inventivitate nelimitată.

Asta a fost pînă de curînd, pentru că în ultimii ani situaţia s-a schimbat pe nesimţite şi de manieră radicală. Virajul, amorsat încă din epoca interbelică, era deja vizibil la cîţiva autori americani, precum Dashiell Hammet, însă el nu atrăsese decît în mică măsură atenţia. Abia în ultimul timp pare să se impună o nouă formulă a romanului poliţist. Cantitativ minoritară deocamdată faţă de producţia în serie, ea anunţă însă, prin cîteva capodopere, schimbarea hotărîtă a canonului şi o altă viziune a istoriei bazate pe „crimă". Autorii contemporani reduc drastic doza de *suspense,* de imprevizibil, de surprize şi răsturnări de situaţii, adică ingredientele tradiţionale. Se renunţă deci la „poliţism", dar nu complet, este păstrat doar strictul necesar. Atenţia cititorului nu mai cade pe obsesiva întrebare „cine-i criminalul?", ci pe trăsăturile care au făcut gloria romanului din toate timpurile: atmosferă atipică, senzaţie de mister inexplicabil, caractere umane puternice, plăcere narativă pură. Tranzacţia spectaculoasă se observă în imensa operă a lui Georges Simenon: cele mai reuşite romane din saga închinată comisarului Maigret nu urmăresc în primul rînd demascarea finală a răufăcătorului, ci sesizarea atmosferei unui oraş din Nord, a vieţii familiei franceze tradiţionale, a luptei surde şi continue pentru bani. Nu intriga spectaculoasă rămîne în memoria cititorului, ci pregnantele caractere umane (de obicei, ale personajelor negative). Din romanele lui Simenon aflăm mai multe despre realitatea franceză de zi cu zi din prima jumătate a secolului XX decît din toate sursele istorice ori documentare calificate. Acestă nouă abordare – în contradicţie flagrantă cu canoanele nescrise ale speciei – devine perceptibilă la lectura celor mai recente cărţi semnate, de exemplu, de P.D. James. Ultimele romane ale acestei autoare ne oferă o imagine atît de neliniştitoare a Angliei, încît cititorul are senzaţia descoperirii unei ţări necunoscute. Ce să mai spunem de literatura lui John Le Carré, cel mai citit autor englez de astăzi! Romancierul pune, suveran, între paranteze atît intriga poliţistă, cît şi pe cea de spionaj. Finalul romanelor lui se bănuieşte de la primele pagini (ceea ce, pentru naraţiunea de acest tip, înseamnă o inovaţie de talie!) şi totuşi cititorul soarbe cu nesaţ paginile, nu în căutarea unui mister, ci fascinat de maniera narativă proprie lui John Le Carré.

Cercul este pe cale să se închidă. În marile romane poliţiste contemporane, substanţa originală a suferit un ineluctabil proces de restrîngere. Însuşi epitetul „poliţist" ar trebui pus între paranteze. Proliferarea debordantă a speciei în ultima jumătate de secol a avut un rezultat neaşteptat: ceea ce are romanul poliţist mai original şi mai frapant se varsă acum complet în arta romanescă generală, îmbogăţind-o cu nuanţe neobişnuite.

„Reclama la televizor vinde cartea"

Radu, vînzător la tarabă, bulevardul Magheru: „Se vînd mai mult cărţile de specialitate, cele de drept, medicină, informatică şi apoi ce mai e în vogă la RAO, Humanitas şi la Polirom. Din *Codul lui Da Vinci* am vîndut cam 300 de exemplare şi eu lucrez numai jumătate de tură. Cîteodată sînt curios să văd de ce cumpără atîta lume o carte sau alta, dar nu am timp să le citesc decît pe sărite.

Preţul nu contează chiar aşa de mult, reclama vinde cel mai bine cartea. Aveam cărţi de cîţiva ani din care abia vindeam cîte una, cînd şi cînd, şi, după ce a fost o emisiune la televizor, nu mai făceam faţă. De exemplu, după o emisiune de la Tele 7 abc despre o carte a lui Toni Victor Moldovan cu originea pămîntului şi civilizaţiile extraterestre, au venit 100 de inşi să o cumpere chiar a doua zi. Sau cartea lui Olimpian Ungherea *Clubul cocoşaţilor,* o carte politică din seria cu crimă organizată. Nu auzise nimeni de ea şi, după ce au vorbit unii despre ea la OTV, s-a vîndut cu zecile..."

„Vindem la Coelho de 10 ani"

Mariana Gheorghe, vînzătoare la tarabă, Universitate: „Cel mai bine se vînd cartea istorică, memorialistica şi cărţile de specialitate: drept, economie, psihologie, medicină. Din literatură merg bine Pascal Bruckner, Márquez, Cărtărescu, Coelho încă se mai vinde... Din *Codul lui Da Vinci* am vîndut foarte mult, nici nu mai ştiu cîte am vîndut, dar parcă tot Coelho s-a vîndut mai bine. E-adevărat că la Coelho vindem de 10 ani! Am vîndut mult şi din cartea lui Olimpian Ungherea... Romane poliţiste n-avem, dar lumea mai cere din colecţia de dragoste de la Editura Lider. Sandra Brown încă se mai vinde, dar mai sînt şi Amanda Quick, şi Nora Roberts..."

Oana PUGHINEANU

Idei trivializate & trivialităţi idealizate

Consum: un paradis colorat, întru totul artificial, menit să întreţină *loisir*-ul occidentalului (o fi varianta *upgradată* a loazei autohtone?). Maxima lui încadrată logicii supraproducţiei este de a acorda importanţă inutilului, insignifiantului, singurul care pînă la urmă poate fi masificat. Cîteva exemple extrem de cunoscute: dragostea care se vinde la metru pătrat de inimioare de pluş, romanele cu multe îmbrăţişări sau cu limbaj neaoş (a se vedea douămiiştii). După cum am mai observat şi în alt loc tulburînd pudibonderii rafinate: un întreg capitalism al ejaculărilor.

Să aruncăm acum o privire în partea cealaltă, cu un salt de rigoare în timp pentru a face comparaţia mai evidentă, dar şi pentru a ocaziona eterna silogistică românească: ce-am avut şi ce-am pierdut. Stînga noastră cea de toate zilele, căci despre ea este vorba, obişnuia să lupte împotriva dezmăţului capitalist (mai nou, luptă extrem de subtil doar împotriva capitalismului), şi această luptă dusă pe toate planurile, inclusiv în cel artistic, continuă să agite multe spirite care în ultima vreme au făcut totuşi un salt înainte împărţindu-se, după lungi dezbateri, în oieri şi boieri ai minţii. Desigur, n-au reuşit să devină un fenomen de masă, adică să fie şi consumaţi, nu doar autoconsumaţi. Vremurile tirajelor în sute de mii de exemplare au apus. Românul, începînd şi el să prindă şmecheria că e mai bine să faci management cultural decît cultură, abia îşi mai aduce aminte de vechile lui cărţi de „consum“, în special romane (inclusiv poliţiste) şi volume de poezii. Pun ghilimele pentru că ezit să calific drept consum, în sensul în care o societate a spectacolului, occidentală, ar face-o, cărţi precum cele ale „obsedantului deceniu“. Consumul nu înseamnă doar un tiraj mare sau reeditări. Aş îndrăzni să fac diferenţă între „consumul“ de stînga, aşa cum era înainte de '89, şi cel capitalist. Primul se baza pe o nevoie de *sublimare,* un mod de a face faţă penuriei intelectuale şi materiale, iar al doilea e mult mai intim legat de mecanismul defulării unei dorinţe căreia îi este accesibil aproape totul, fiind sufocată de supraproducţie. *Sublimarea* are de a face cu descoperirea unui nou limbaj, un nou cod suprapus celui obişnuit, menit să asigure o „ieşire prin cer“ *(Maestrul şi Margareta* e, poate, cel mai concludent exemplu). Dar acest proces nu-i este accesibil, din păcate, doar creatorului autentic, ci şi dictatorului, care prin ideologie, după cum s-a observat de atîtea ori, suprapune lumii reale, lumea f(r)icţiunii. În *Dispreţuirea maselor,* Sloterdijk avertizează asupra faptului că figura lui Hitler nu ţîşneşte din mulţime datorită originalităţii sau carismei, ci „secretul Führer-ului de altădată şi al starurilor de astăzi constă în ceva ce nici un participant n-ar îndrăzni să presupună: că ei sînt teribil de apropiaţi de admiratorii lor stupizi“. „Vulgaritatea evidentă“ şi „trivialitatea“ sînt mai degrabă elementele succesului. Stalin şi Ceauşescu n-ar putea nici ei primi alte caracterizări. Ideologiile de stînga sau de extremă dreaptă au recurs, în principiu, la acelaşi mecanism psihologic de manipulare a maselor. Ele au reprezentat ultima mare încercare istorică de a construi omul şi comunitatea, pornind de la Idee. Este unul dintre motivele pentru care s-au comportat asemeni unor religii, înlocuindu-l însă pe bunul Dumnezeu cu Emanciparea, Progresul sau Puritatea rasei. Filonul liberal, *laissez faire*-ul îşi extrag însă filosofia renunţînd la Idee şi pornind de la certitudinile hobbesiene, lipsite de noblete, dar pline de eficacitate: frica, interesul şi amorul propriu. Pe cînd primii trebuia să controleze orice aspect, ceilalţi lăsau omul în seama unui autoreglaj nivelator. Un exemplu autohton al modului în care *lupta de clasă* se opunea *loisir*-ului dezmăţat îl constituie Cenaclul „Flacăra“. Într-un studiu cuprinzător („Îmblînzitorul României Socialiste“, în *Explorări în comunismul românesc*, vol. I), Paul Cernat urmăreşte această tendinţă a poetului de a deveni „o instituţie publică de acoperire naţională“. Adrian Păunescu, bardul acelui „Woodstock pentru RSR“, e conştient de menirea lui: „Mai poate fi poezia politică numai *despre* actul politic? Nu cumva poetul *trebuie să comită,* cu poezia sa, actul politic?“.

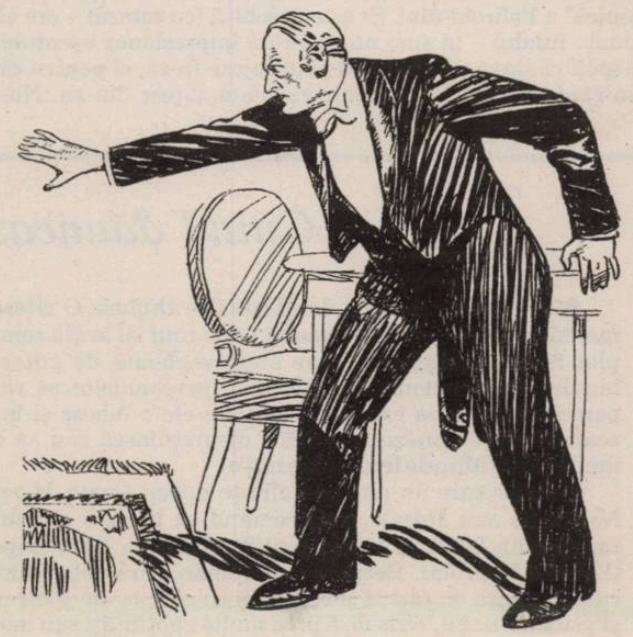

Ce-am avut şi ce-am pierdut: pe de o parte, aveam Idei trivializate de dragul celor ce trebuie să-şi depăşească falsa conştiinţă, iar pe de altă parte, avem trivialităţi idealizate *(brand*-uri, *trend*-uri) de dragul consumului care dizolvă orice opoziţii, inclusiv pe cele de stînga-dreapta. Guy Debord vedea în spectacol ca întreţinător al consumului *materializarea ideologiei* şi găsesc exemple, în acest sens, seriile cărţilor de genul *Cum să...*, *De ce...* sau *Vreau să ştiu...* care fac trecerea de la ceea ce aş numi proiect ontologic, la practicile gnoseologice. Ceea ce mi se pare interesant este felul în care mişcarea literară face faţă acestui val, preluînd parcă de la mai sus-amintitul gen metode pentru a-şi face accesibile şi pentru a-şi trivializa propriile (foste) mari nelinişti existenţiale. Cărţi precum *De ce iubim femeile* sau *Pupa russa* sînt construite parcă pe alocuri, ca analogoane stilizate ale suratelor lor comerciale: *Bărbaţii sînt de pe Marte şi femeile de pe Venus*, şi ale celebrei formule ce umple *box office*-urile de pretutindeni, *Sex and violence*.

Rămîne încă de văzut dacă a face totul pentru cititorul „mediu“ înseamnă şi a face totul pentru „marea“ literatură (eu una nu cred că literatura va muri la contactul cu masele. Mahalaua a fost sursa ideală de inspiraţie pentru Caragiale, de pildă). Rămîne de văzut şi dacă mai este legitimă o astfel de diferenţă în lumea democrată, al cărei scop e lupta împotriva oricărei forme de dispreţ, această luptă fiind în acelaşi timp şi cea mai bună strategie de marketing a consumismului, pentru că, dacă nimic nu merită disprețuit, totul merită cumpărat. În toate sensurile lui „a cumpăra“ şi „a fi cumpărat“.

Ciprian MIHALI

Premiul Nobel în zece paşi

Responsabilul acestui „dosar“ îmi sugera, în invitaţia de a scrie despre cartea de consum, să-mi pun întrebarea de ce nu există la noi carte de consum „originală“, de ce preluăm, în planurile noastre editoriale, cărţi scrise de alţii, uşor de tradus şi, mai ales, uşor de vîndut. Îmi pun prin urmare această întrebare, însă o pun în legătură cu o pretinsă absenţă a unui consum „original“. De fiecare dată însă cînd vine vorba despre „originalitatea“ consumului, fie el de carte, de automobile sau de servicii, nu ne putem abţine de la a utiliza, masiv şi critic, ghilimelele. Pentru că trebuie spus de la bun început, într-o formulare pe cît se poate de limpede: dacă există o lege a consumului, această lege priveşte tocmai consumarea oricărei originalităţi. Întrebarea privind cărţile de consum „originale“ mi se pare, în cel mai bun caz, lipsită de importanţă, iar în cel mai rău, greşit pusă. Lipsită de importanţă, întrucît nu vom afla nimic semnificativ întrebîndu-ne de ce, şi aici nu facem decît să repetăm modele existente în altă parte. Greşit pusă, pentru că miza unei discuţii despre cartea de consum nu priveşte „originalitatea“ sau lipsa ei cînd vine vorba de cărţi, ci consumul însuşi. Iar consumul însuşi este comportamentul, valoarea care digeră astăzi, de maniera cea mai cuprinzătoare şi mai lipsită de rest, toate celelalte comportamente şi valori. Din acest caracter totalizator, non-rezidual, al consumului, nu scapă, nu are cum să scape cartea.

Intelectuali fini şi angajaţi, cum ne place să ne considerăm, pe de o parte, ne revoltăm împotriva „degradării“ cărţii care devine simplu obiect de consum, pierzîndu-şi prin aceasta valoarea simbolică, informativă, educativă. Pe de altă parte, dacă avem o idee cît de vagă despre ce se întîmplă în editurile româneşti, ca şi în editurile străine, recunoaştem cu jumătate de gură că publicînd cărţi de consum, făcînd un compromis care sperăm să nu ne compromită întru totul, salvăm celelalte cărţi, cele „adevărate“, cele care ne „înalţă“ spiritual. Ştim că vom putea publica autorii noştri preferaţi (scriitori, filosofi, sociologi, critici literari sau de artă), autori autohtoni sau străini, autori importanţi în dezbaterile de idei contemporane, dar ignoraţi de public, numai dacă, într-o altă colecţie sau mai multe, vom publica şi cărţi de consum. Intelectualul din noi distinge clar între cartea valoroasă şi cartea care se vinde. Managerul din noi se bucură însă că există şi carte care se vinde, chiar dacă ştie că nu e valoroasă decît prin numărul de exemplare vîndute.

Mărturisesc că sînt unul din cei care nu citeşte carte de consum, mai mult, că nu ştiu prea bine unde se situează graniţa dintre aceasta şi cartea... cum să-i spunem?, cartea de „cultură“. Că am îndoieli în privinţa acestei distincţii: unde se termină cea dintîi şi unde începe cea de-a doua? Vom admite că o carte cu zece sfaturi despre cum să reuşim în viaţă intră în categoria cărţii de consum, şi prin tematică, dar şi prin numărul de potenţiali cititori care abia aşteaptă să reuşească în viaţă doar prin zece sfaturi înţelepte. Vom mai admite că o carte a lui Derrida, care nu va depăşi un tiraj de cîteva sute de exemplare, nu va declanşa isterii populare de dragul sau împotriva deconstrucţiei. Dar unde să aşezăm atunci cărţile lui Cioran sau Eliade, care s-au vîndut în zeci de mii de exemplare? Cum să judecăm romanul lui Cărtărescu, modă populară a iernii trecute, care încerca să ne spună, în cîteva povestiri, de ce iubim femeile? Sînt ele cărţi de „cultură“ sau cărţi de „consum“? Sau sînt cărţi de cultură intrate în consum? Putem să deducem, din succesul lor de piaţă, o reală nevoie de înălţare spirituală în rîndul miilor şi zecilor de mii de cititori? Nimic nu ne împiedică să recunoaştem această foame de cultură, mai ales după anii de frustrări ai comunismului, şi să ne mîndrim cu păstrarea, în ciuda „vicisitudinilor vremurilor“, a unei reale înclinaţii spre cunoaştere dezinteresată.

Aş introduce, pentru a încheia, cîteva ipoteze în această perplexitate: dacă nu avem carte de consum „originală“ este pentru că nu am inventat nimic nou în privinţa consumului. Pentru că nu e nimic nou de inventat în consum. Pentru că, în consum, ceea ce se vinde cel mai bine e tocmai noul. Iar noul nu e decît produsul consumului, marota graţie căreia el merge înainte sigur pe dinamica lui implacabilă. Dacă nu avem carte de consum „originală“ este pentru că nici cartea nu poate să scape acestui mecanism al producerii şi consumării de nou, de originalitate.

Mai mult: neinventînd nimic nou în privinţa consumului, nu inventăm mai nimic nici în ceea ce ne priveşte, subiecţi individuali definindu-ne tot mai mult prin consum. Sîntem ceea ce consumăm, ne-au spus-o cu decenii în urmă scriitori care au analizat consumul, atunci cînd el devenise valoare supremă în societăţile occidentale. Sîntem ceea ce consumăm, poate să sune prost, poate să sune bine. Sună prost, dacă orgoliul nostru de fiinţe unice, în plus cultivate uneori, încearcă să reziste acestei asimilări forţate la masele de consumatori. Sună însă şi bine, pentru că ne place să credem, ameţiţi de iluzia economiei de piaţă, că prin consum, inclusiv prin consumul de carte, devenim egali: egali celor cu bani mulţi pentru că şi ei citesc aceleaşi cărţi (Mutu, de pildă...), egali înţelepţilor orientali, ale căror poveţe le urmăm, egali lui Cioran, pentru că şi noi dorim uneori schimbarea la faţă a României, egali lui Cărtărescu, pentru că sîntem de acord cu el în privinţa motivelor pentru care iubim femeile.

Iluzia, distorsiunea, simulacrul sînt, de fapt, temele principale ale cărţii de consum. Aşa cum sperăm că prin integrarea în UE o vom duce cu toţii mai bine, la fel ne iluzionăm că simpla lectură a unei cărţi despre *feng-shui* ne va oferi pacea interioară a chinezului din antichitate. Distorsiunea provine din aceea că falsul egalitarism promovat de invazia cărţilor de consum este compensat dramatic de o reală inegalitate: şi nu e vorba doar de inegalitatea materială, de diferenţele sociale care nu vor înceta să de adîncească odată cu creşterea economică generală, ci de inegalităţi mai profunde şi mai greu, dacă nu imposibil, de surmontat: urmînd sfaturile înţelepţilor din vechime nu vom deveni niciodată asemeni lor; lăsîndu-ne încîntaţi de proza lui Cărtărescu şi convinşi de argumentele lui pro-feminine, nu vom ajunge niciodată să scriem fraze de simplitatea şi frumuseţea frazelor lui. Simulacrul este cel al tipului de societate în care trăim; a simula înseamnă a face să pară că este ceea ce de fapt nu este. „Geniul“ societăţii de consum şi de spectacol constă în aceea că ne convinge cu mare uşurinţă că sîntem ceea ce nu sîntem, că putem fi mai mult doar urmîndu-i poveţele din spoturile publicitare.

S-ar putea să nu fie departe ziua în care să se scrie, să se editeze şi să se vîndă în tiraje impresionante cărţi despre cum se citeşte o carte, cărţi despre cum se scrie o carte de succes, cărţi „cu zece paşi“ pentru a deveni laureat al premiului Nobel pentru literatură.

Robert ŞERBAN

Numere lipsă din colecţia (para)Dox

Eram major cînd am aflat că nu poţi consuma mai mult decît produci. Sau, dacă o faci, falimentezi. Chestia este că nu-mi mai amintesc dacă am aflat asta la ora de „economie politică“ sau la Vocea Americii. Cert e că principiul mi-a părut încă de atunci raţional; şi nu aveam decît vreo 15 ani. Poate că de la el ar trebui pornit cînd vorbim despre literatura de consum. Mai ales că la noi se întîmplă, ca de obicei, ceva paradoxal: se consumă literatură (de consum) mai mult decît se produce. De unde? Din import. Să le convină editorilor români să plătească traducătorul şi *copyright*-ul pentru o astfel de carte? Probabil că nu ar face-o dacă ar avea cărui scriitor român să-i bage-n buzunar drepturile pentru un roman poliţist sau pentru un *thriller* cu... lipici. Dar ce scriitor autohton se demite să scrie „prostii“, cînd timpul său este destinat cărţilor ce vor intra direct în istoria literaturii şi în conştiinţa publicului elevat? Cui îi convine să fie un al doilea Coruţ al ţării? Să te arate lumea cu degetul ca pe o Sandra Brown a literelor române? Hai să fim serioşi, nu se-ncurcă nimeni cu d-astea. Dar şi dacă s-ar încurca, ar avea şanse să fie vîndută în cîteva zeci de mii de exemplare cartea sa? Cred că nu.

Revistele literare nu scriu despre „prostii“, emisiunile de televiziune cu profil cultural (alea puţine) nu promovează apariţiile „subţiri“, presa cotidiană n-ar face tamtam în jurul unui op cu crime, trădări, iubiri, sex, spionaj, decît dacă personajele ar fi VIP-uri uşor recognoscibile şi din imediata noastră... vecinătate: politicieni, oameni de afaceri, fotbalişti, actori, vorbitori la TV, „artişti“. Într-un cuvînt, vedete. Uşor de scris, greu de promovat. Spun că-i uşor de scris datorită deducţiei logice, fiindcă-i uşor de citit, dar în forul meu interior (sună bine?) nu-s chiar convins. Spun că-i uşor de citit, deşi sînt zeci de ani de cînd n-am mai citit un roman poliţist. În schimb, de vreo două săptămîni am deschisă pe maşina de spălat (nu fac bancuri, chiar acolo e, se poate verifica) o carte a lui Miki Vasilescu, *Romanul românesc pervers,* parcă, apărută în „Colecţia de duminică“ a Polirom-ului. Şi este deschisă (cu cotorul – era să spun... fundul – în sus) nu ca să-mi impresionez eventuali oaspeţi ce intră-n baie ca să-şi aranjeze freza, ci pentru că, din cînd în cînd, la intervale regulate, citesc din ea. Nu-i grozavă, dar sînt curios să văd cum scrie un român un roman de duminică, să văd care-i *trend*-ul. Dacă n-aş fi primit cartea, n-aş fi cumpărat-o, dar aşa... E mult sex acolo, pus cu furca, însă chiar asta l-ar putea transforma într-un succes de casă. La mine, după cum am spus, nu are succes chiar în toată casa...

Poate că nu cei preocupaţi de literatură ar trebui chestionaţi despre aia mică şi urîtă, „de consum“, ci chiar consumatorii. Ei deţin adevărul, ei cunosc foarte bine reţetele, ei au papilele pregătite. Eu, cum nu ştiu, pun întrebări: a fi „de consum“ înseamnă subţire, uşor digerabilă? Păi, atunci anunţ că *De ce iubim femeile* a depăşit 40.000 de exemplare vîndute. Or, dacă era o carte „grea“ nu se-ncurca atîta popor cu ea. Ne uităm la o femeie pe stradă pentru că: a) e deşteaptă?; b) e frumoasă? Răspuns corect: b. Iar cartea dlui Cărtărescu este foarte frumoasă, căci altfel n-avea atîţia clienţi. Dar cîtă reclamă s-a făcut în jurul acestei culegeri de povestiri? Greu de cuantificat, căci s-a făcut şi încă se face, din plin.

Ca să fiu sincer, nu duc grija literaturii de consum. Cred că orice scriitor deştept şi cu mare nevoie de bani se poate pune la birou ca să toarne un roman (el se cere!) ce merge lejer la lectură. Fiind, de cîteva luni, şi editor, mi-e greu însă să-mi imaginez cum se va lăsa convinsă o editură să-i publice şi să-i plătească romanicerului respectivul manuscris, cînd mult mai simplu îi este să meargă pe mîna aproape sigur cîştigătoare a unui străin, al cărui succes a fost deja verificat „dincolo“. Şi iar, fir-ar să fie, iese la suprafaţă paradoxul!

„De ce iubim femeile *s-a vîndut mai bine decît* Codul lui Da Vinci“

– Bogdan Kilkus şi Andra Matzal, Librăria Cărtureşti, str. Edgar Quinet –

„Cumpărătorul frecvent al acestei librării este studentul şi, în principal, studentul de la arhitectură, pentru care am amenajat şi un raft special cu cărţi de arhitectură. Alte cărţi de specialitate care se vînd sînt studiile de politică, de istorie recentă – Stelian Tănase, de pildă –, anumite titluri de filozofie de la Editura Idea Design&Print – Foucault merge destul de bine –, memoriile şi jurnalele, sau *Septuaginta*, deşi costă 525.000 de lei. Dar asta nu e o regulă, cele mai căutate cărţi rămîn cărţile de ficţiune.

Humanitas şi Polirom sînt de departe editurile care vînd cel mai bine, iar dintre colecţii „Raftul întîi“, „Cartea de pe noptieră“ şi, bineînţeles, „Biblioteca Polirom“. Autorii se ştiu: Mircea Cărtărescu, Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Patapievici mai puţin, deşi ultimele lui două volume au mers bine. Dintre autorii străini, Boris Vian, Milan Kundera, García Márquez sau Murakami, fără a se detaşa însă un autor anume. Nu ţinem romane poliţiste, dar *Codul lui Da Vinci, Misterul Templierilor, Înger şi demon* sînt cărţi care se vînd constant. *De ce iubim femeile,* care a mers mai bine decît *Codul lui Da Vinci,* rămîne însă un punct de reper pentru vînzările din ultima jumătate de an. La prima vedere, cititorii acestei cărţi par să fie femeile, dar nu e uşor de apreciat exact cine anume a cumpărat-o. Pentru *De ce iubim femeile* au intrat în librărie oameni care nici măcar nu ştiau cine este Cărtărescu sau oameni care nu intraseră în librării de ani. Mihail Sebastian cu *Femei* a fost un alt titlu de succes, iar acum *Fragmente dintr-un carnet găsit* pare să se vîndă la fel de bine.

E greu de spus în cifre ce înseamnă că o carte «se vinde». Una dintre atribuţiile noastre este de a duce cărţi la raft şi trebuie să existe o omogenitate. Cei obişnuiţi cu librăria noastră ştiu întotdeauna unde găsesc titlurile noi, iar, în funcţie de interesul cumpărătorilor, «retrogradăm» cărţile de pe rafturile din faţă. E firesc ca, de la un moment dat, publicul să nu mai cumpere un titlu, aşa cum, la fel de bine, interesul poate fi stîrnit din nou. Contează foarte mult reclama la televiziune. Exemplul cel mai clar este *Cartea fericirii* a Ninei Berberova, apărută prin 1998, care, după ce a fost recomandată de Gabriel Liiceanu la o emisiune TV, a fost relansată şi am început s-o vindem din nou. Unii cumpărători nici nu-şi amintesc titlul întreg şi vin şi ne cer cartea-despre-care-s-a-vorbit-la-nu-ştiu-ce-emisiune. Sigur, important e şi prestigiul celui care o recomadă. Alţii se interesează din revistele culturale, din recomandările sau din casetele promoţionale de acolo. Una dintre rubricile de impact este, de pildă, cea din *B-24-FUN*. Uneori şi noi comandăm după aceste rubrici.

Oamenii ne mai cer ajutorul şi nouă. De pildă, am recomandat Primo Levi cu *Mai este oare acesta un om*, romanele lui José Saramago sau Daniel Pennac, dar recomandăm ce ne place nouă, în special, şi asta nu e o postură tocmai confortabilă.“

Cititul dăunează grav plictiselii

● *Cei trei mușchetari* de Alexandre Dumas. O citesc mereu pentru că e o carte veselă unde răul îşi arată complet feţele în foşgăiala bine supravegheată de autor, binele învinge pentru că elitismul personajelor se raportează la lumea existentă, pe care ele o iubesc şi încearcă să o ordoneze, fără să o dispreţuiască sau să o umilească. (**Magdalena Boiangiu**)

● Celor care au citit cu infinite delicii *Ocean Mare, Novecento* sau *Mătase,* le recomand să încerce şi noul roman, din 2002, al lui Alessandro Baricco, *Fără sînge* (Editura Polirom). Despre acest roman, care debutează cu o secvenţă de război şi continuă cu un *love story* bizar şi psihanalizabil, scris fără prea multe subtilităţi sau momente de graţie, numai bun de citit în staţia de tramvai, *La Stampa* a spus că e „scurt, plin de nerv şi violent“. (**Marius Chivu**)

● Mă angajez greu într-o discuţie despre literatura de larg consum; îmi este suspectă noţiunea. Ea poate juca atît în favoarea unor mediocrităţi patente, cît şi a impotenţilor orgolioşi care refuză succesul. Îmi fac o intensă plăcere oamenii care citesc în metrou, în tren – Balzac, Dickens, Turgheniev... Ca să nu bat cîmpii teoriei, să zic că pentru mine literatura de consum are ca etalon de calitate artistică romanele lui Georges Simenon. George Steiner nu e nebun cînd îl socoteşte cel mai solid romancier al secolului... Sînt zile cînd îl cred, fără jenă, fără snobism. (**Radu Cosaşu**)

● E ordin de sus să recomandăm cărţi de consum. Jumătatea literată a redacţiei s-a apucat să explice jumătăţii neliterate ce înseamnă aia „de consum“. Cică Llosa nu e de consum, aşa că nu se pune. Cică Asimov este de consum, aşa că pot să îl recomand. Nu înţeleg diferenţa, cică unu' caută unicitatea şi celălalt nu. Aşa că recomand Asimov, tot Asimov, în timpul liber, de relaxare şi Llosa cînd aveţi chef de muncă. Dacă terminaţi Asimov, încercaţi un Stanislaw Lem, cu vechea sa *Ciberiadă* (mi-e frică să întreb dacă e de consum sau nu, pentru că basmele sale SF chiar căutau unicitatea). Apropo, am citit în *22* că o să fiu ministru. Noi, miniştrii, citim literatură de consum? (**Cristian Ghinea**)

● Mi-a plăcut enorm *Codul lui Da Vinci* de Dan Brown (Editura RAO). Chiar dacă scriitura mizează pe o tehnică rudimentară (ceea ce i-a atras romanului şi aura, destul de peiorativă, de *best-seller),* Dan Brown pune în mişcare un întreg sistem de cunoştinţe şi teorii, deosebit de interesante. (**Stela Giurgeanu**)

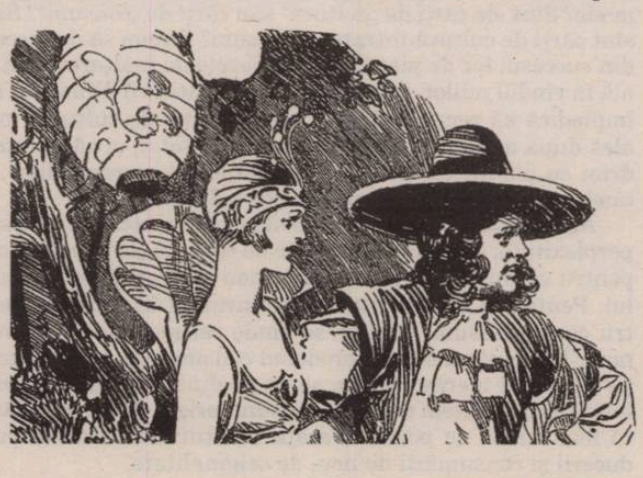

● Îmi vin în minte o mulţime de cărţi despre care cred că nu sînt, de fapt, de consum, ci pentru copii: cele de Karl May, de exemplu. Dar ce ziceţi de seria de cărţi de război a lui Sven Hassel (cu Porta, Legionarul, Micuţul sau Bătrînul). Erau mult căutate pe vremea lui Ceauşescu. După, pe mine cel puţin, nu m-au mai interesat, dar am constatat că erau citite de toată lumea, prin tramvaie. Dar de *Patru tanchişti şi un cîine* vă mai amintiţi? Cu varianta dinspre cealaltă parte beligerantă. Autorul are un nume greu de ţinut minte (Janusz Przymanowski). A fost şi un film pe vremuri. (**Andrei Manolescu**)

● P.L. Travers, *Mary Poppins* (reeditată la RAO, în 2004); pentru că sintetizează idealurile mele naive de copilărie veşnică, în care (aproape) totul se poate, e cineva care să aibă grijă de tine măcar temporar şi nu există sfîrşituri triste. (**Iaromira Popovici**)

● Recomand spre „consum“ *Jurnalul lui Bridget Jones* de Helen Fielding (Editura Polirom) nu numai femeilor singure, ci tuturor celor care au încercat, cel puţin o dată în viaţă, şi nu au reuşit, să scape de kilogramele în plus, dependenţa de tutun, alcool, parteneri de sex nepotriviţi & alte asemenea delicii irezistibile, folosite ca remediu împotriva depresiilor sentimentale. Nu veţi afla soluţii noi, în schimb, veţi savura umorul autoironic şi sinceritatea dezarmantă cu care Bridget îşi descrie conştiincioasă, în jurnal, evoluţia. (**Adina Rosetti**)

● „...era îmbrăcată cu o rochie neagră mată şi strînsă pe trup. Avea şolduri lungi şi păşea într-un fel cum nu prea văzusem deseori pe cineva păşind prin librării“, povesteşte Philip Marlowe. Un detectiv amar şi cîteva făpturi funeste, prinse într-un dans al omorurilor, în *Somnul de veci,* de Raymond Chandler, o carte pe care te îndemn s-o citeşti cu un whisky aproape. (**Dan Stanciu**)

● O carte pe care o citesc şi recitesc destul de des este *Cartea de telefon:* o consider o carte de mare consum care are, în plus, avantajul că e gratuită – pentru abonaţi. Ca să fiu sincer, mă interesează mai puţin suplimentul *Pagini aurii,* care este o lectură specializată, pentru profesionişti. Ce găsesc în *Cartea de telefon* şi nu găsesc în alte cărţi de consum (romane etc.): mii de personaje – multe dintre ele cu acelaşi nume! –, adrese diferite şi incomplete, suspansul descoperirii unor cunoştinţe sau a unor oameni necunoscuţi cu nume cunoscute, o onomastică mai presus de orice imaginaţie, libertatea de a-ţi închipui orice intrigă pornind de la acele nume şi, nu în ultimul rînd, aspectul interactiv: poţi suna acele personaje! Dacă *Biblia* este Cartea universală definitivă, atunci *Cartea de telefon* este versiunea (mereu adusă la zi) a Romanului românesc definitiv şi oricînd apelabil. (**Alex. Leo Şerban**)

● În această tranziţie plină de Sandra Brown şi alte alea, eu rămîn ce-am fost – credincios nemuritoarelor versuri de pe vremea cînd literatura de consum se vindea pe sub mînă: „Nu e carte ca *Shogunu'* / şi maşină ca Lăstunu'“. (**Mircea Vasilescu**)

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

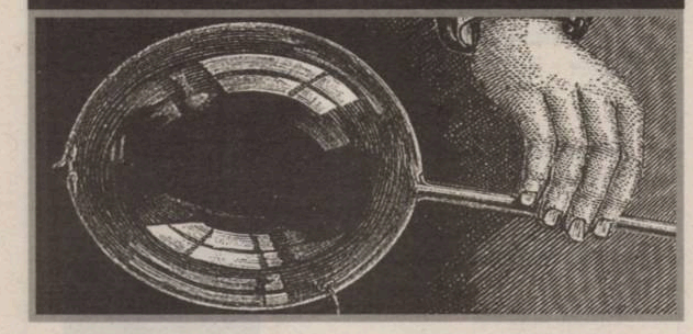

Umorul şi responsabilitatea

(scurte adnotări pe marginea vizitei la New Orleans a fostului preşedinte al României, Emil Constantinescu, mai 2005)

Oare şefii de stat îşi pot permite să aibă simţul umorului? Şi dacă da, ce fel de umor e ăla? Aste întrebări se născură din scurtul răstimp pe care l-am petrecut cu un om care, odinioară, s-a bucurat de multă putere.

Fostul preşedinte al României, Emil Constantinescu, este un bărbat chipeş şi melancolic, care îşi duce traiul obsedat fiind de moştenirea sa şi de ura vrăjmaşilor. Nu pot să spun că-i fac vreo vină din asta. A fost primul conducător necomunist ales după lovitura militară din 1989 care a adus la putere, ca peste tot în fosta Uniune Sovietică şi în Europa de Est, o gaşcă de hoţi cu ambîţ, hotărîţi să-şi împartă între ei leşurile fostelor economii socialiste, să se-mbogăţească şi să se „alăture“ sistemelor economice mondiale. De reuşit au reuşit foarte bine, dar au făcut şi greşeli de parcurs, care i-au permis lui Constantinescu, profesor de geologie, să ajungă la cea mai înaltă funcţie în stat, dus de valul nemulţumirii populare. Dar, mi-a spus el, odată ajuns acolo, „valul care m-a ridicat s-a retras şi am fost lăsat acolo sus, singur de tot“. Singur, se-nţelege, cu băieţii răi puşi acolo de fostul ocupant al fotoliului. Noul preşedinte (1996-2000) a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a opri hoţiile şi a încercat să-i aducă în faţa Justiţiei pe criminalii care au pus la cale Revoluţia măsluită din 1989, eveniment în care peste 1.000 de persoane au fost ucise la-ntîmplare, pentru a da lumii impresia că are o loc o revoluţie de-adevăratelea. E o poveste lungă şi sordidă, spusă în multe cărţi şi rămasă fără răspuns pînă astăzi. Noul preşedinte i-a băgat la bulău pe unii dintre asasini (majoritatea au fugit), dar nici unul nu a rămas la mititica după ce *omul* a pierdut alegerile şi s-a reîntors în scaun bătrînul ăl rău. Ei, v-aţi putea gîndi că unul care a avut de trecut prin astfel de experienţe şi se plimbă acum pe Bourbon Street în New Orleans cu subsemnatul nu ar manifesta nici un fel de apreciere pentru o borîtură multicoloră pe caldarîm sau pentru o studentă beată cui dezgolindu-şi sînii în faţa unui şir de mărgele imense bălăngănite în faţa ochilor de un la fel de beat om de afaceri din Ohio, a cărui familie ar fi oripilată să-l vadă (şi avea să-l vadă) prin intermediul webcam-ului de pe Bourbon Street. Vă-nşelaţi: fostul şef de stat, cu mintea chinuită de trădări, politici globale şi mafii secrete, a găsit aceste lucruri (oarecum) amuzante. Şi asta fără a face nici măcar o pauză în povestea pe care o spunea, la rîndul ei foarte amuzantă într-un fel, despre liderii unor anume foste republici sovietice care, la prima lor participare la o reuniune NATO, s-au ridicat şi au declarat că sînt „100% în favoarea NATO şi SUA“, un procentaj care a stîrnit zîmbete şi a ridicat niscai sprîncene de lideri vest-europeni, căci ei n-au avut niciodată parte de atari unanimităţi pe care le cunoşteau doar ca pe nişte mituri străvechi ale presupus-defunctei dictaturi a proletariatului.

Fostul preşedinte are *cojones*, recunosc. Purtam această conversaţie în absenţa bodyguarzilor săi, care erau pe undeva, la cumpărături sau să dea o geană la fetiţe (erau nişte băieţi arătoşi, cu muşchii pă ei) şi omul avea o doză de umanitate înduioşătoare. Mi-a părut rău pentru el, pentru că îl copleşea cunoaşterea lucrurilor celor rele şi era covîrşit de gînduri pe care nu se putea opri să le gîndească. M-am bucurat să constat că nu i-a scăpat nebunia eternului nostru circ. M-am bucurat şi că nu a călcat în borîtura aceea. A evitat-o în ultima clipă, ceea ce ar putea să fie doar rezultatul unei experienţe de mulţi ani.

economie şi dreptate

Jeffrey SACHS

America devine receptivă la schimbarea climei

După ani de dezbateri şi lipsă de acţiune a administraţiei Bush, America devine în sfîrşit conştientă de realitatea schimbării globale a climei. Nu preşedintele este în fruntea acestui curent, sectorul privat a început să acţioneze. Lideri ai unor mari companii americane au decis că schimbarea climei, provocată de om, este reală, trebuie controlată, şi că mediul de afaceri trebuie să aibă un rol constructiv în cadrul procesului. Deşi administraţia Bush şi unii opozanţi din mediul ştiinţific pretind că nu este nici o problemă, liderii corporaţiilor americane caută soluţii practice.

Situaţia este clară de ani de zile. Utilizarea globală a combustibililor fosili contribuie la o creştere rapidă a dioxidului de carbon în atmosferă, ceea ce determină încălzirea Pămîntului. Tiparul precipitaţiilor se schimbă. Deşerturile şi regiunile uscate devin şi mai uscate. Evenimentele climatice extreme, cum ar fi uraganele şi taifunele, se vor înmulţi. Inundaţiile în Europa se vor intensifica, un proces care pare să fi început deja. Creşte nivelul mărilor, şi procesul ar putea fi şi mai rapid, dacă încălzirea globală va determina destabilizarea plăcilor de gheaţă din Groenlanda şi Antarctica. Pe scurt, sînt tot mai multe dovezile ştiinţifice conform cărora planeta este într-o situaţie de mare risc, cu multe efecte negative care se simt deja şi altele care vor urma.

Soluţiile adecvate sînt în mare măsură cunoscute. Trebuie să ne orientăm spre surse de energie care nu implică o creştere masivă a dioxidului de carbon în atmosferă. Ceea ce înseamnă trecerea către surse de energie reînnoibilă, cum ar fi energia solară şi, probabil, energia nucleară, precum şi noi tehnologii care să capteze dioxidul de carbon, pentru ca ulterior să fie depozitat în locaţii subterane sigure. Societatea va trebui să plătească un preţ pentru aceste investiţii în noi tehnologii energetice, dar beneficiile vor fi mult mai mari decît costurile.

SUA sînt cel mai mare emitent mondial de dioxid de carbon ca rezultat al utilizării energiei, dar această mare economie a lumii este cea care a făcut cel mai puţin pentru a se confrunta cu provocarea globală. Administraţia Bush susţine că sînt necesare cercetări suplimentare înainte de a acţiona.

Totuşi, acţiunea reală începe în SUA, datorită iniţiativei în alte părţi ale lumii şi datorită gîndirii progresiste a unor persoane din lumea de afaceri americană. Restul lumii a ratificat Protocolul Kyoto pentru controlul emisiilor de dioxid de carbon. La începutul acestui an, Europa a introdus un nou „Sistem comercial al emisiilor de gaze de seră“ care foloseşte stimulente comerciale pentru a controla emisiile de carbon.

Companiile americane care activează în Europa sînt parte a acestui sistem, astfel încît ele sînt atrase în această politică de control al climei, chiar dacă Guvernul lor evită problema. În al doilea rînd, marii investitori americani, cum ar fi managerii fondurilor de pensii, îşi dau seama că acele companii americane, care nu-şi controlează emisiile, pot deveni vulnerabile la pierderi financiare în viitor. Ei ştiu că, mai devreme sau mai tîrziu, SUA vor trebui să se alăture restului lumii în controlul schimbării climei. În acel moment, companiile puternice care folosesc tehnologii inadecvate cu volume mari de gaze de seră pot suferi pierderi majore.

În concluzie, investitorii cer companiilor să raporteze emisiile de carbon curente, pentru a cunoaşte impactul viitoarei asumări a responsabilităţilor. În mod similar, mulţi dintre şefii companiilor ştiu că a pretinde acum că problemele climatice nu există este un lucru rău pentru investitori, pentru că într-o zi realitatea va lovi aceste companii. Ei ştiu că investind astăzi în tehnologii curate vor avea un avantaj competitiv pe termen lung. Prin urmare, multe companii iau acum măsuri pentru a limita emisiile şi pentru a evita responsabilităţi financiare viitoare şi neîncrederea investitorilor.

Un pas înainte spectaculos a fost făcut cînd General Electric, una din cele mai importante, inovative şi respectate companii din lume, a anunţat că devine „verde“, prin orientarea spre tehnologii nepoluante, luîndu-şi angajamentul că va limita propriile emisii. Avînd exemplul General Electric, care a denumit acţiunea sa „ecomaginaţie“ (o combinaţie între ecologie şi imaginaţie), cu siguranţă că multe alte companii din SUA vor proceda la fel.

Este prea devreme să ne bazăm pe succes în implicarea SUA în controlul climei. Administraţia Bush continuă să amîne soluţia şi să evite dovezile ştiinţifice. Totuşi, este clar că un punct important a fost atins. Realitatea loveşte SUA, aşa cum dealtfel o face peste tot în lume. Cum cetăţenii SUA şi afacerile americane continuă să sufere de pe urma modificării climei – valuri de căldură, secetă, uragane, inundaţii – tot mai mulţi americani, inclusiv mulţi directori de companii vor face presiuni asupra liderilor americani pentru acţiune concretă.

Soluţia nu va fi uşoară şi efortul va dura multe decenii, în toate părţile lumii. Dar acest efort trebuie să înceapă acum. Aşa cum se întîmplă deja în Europa, toţi producătorii şi consumatorii din lume vor trebui să accepte noi reguli de piaţă, care să stimuleze adoptarea noilor tehnologii şi scheme de consum care reduc (şi eventual opresc) creşterea gazelor de seră în atmosferă.

Va trebui să plătim cu toţii un preţ, atunci cînd contribuim la schimbarea climatului. Astfel, vor exista stimulente economice reale pentru adoptarea sistemelor energetice fiabile şi pentru investiţii publice – de exemplu, în transportul în comun – care să reducă emisiile de gaze şi, în consecinţă, să împiedice viitoarele dezastre ecologice.

Jeffrey Sachs *este profesor de economie la Columbia University şi director al Earth Institute.*

Copyright: Project Syndicate, 2005
www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

DILEMATECA

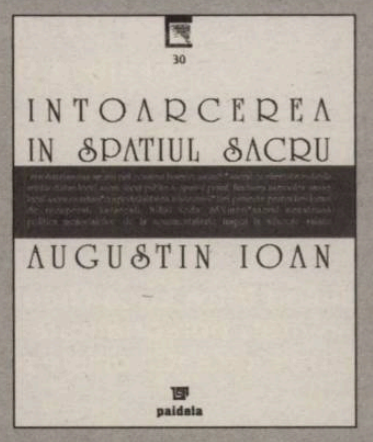

Augustin Ioan
Întoarcerea în spaţiul sacru
Editura Paideia, 2005

Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna

Împodobirea bisericii (II)
Lumina lină

Utilizarea luminii naturale şi artificiale în interiorul bisericii este una dintre cele mai contradictorii probleme pentru arhitecţii de spaţii ecleziale. Lumina joacă un rol direct în decorarea bisericească, prin lămpi, candelabre şi *chorós* (inelul care înconjoară adesea *polyélaios*, sau principalul candelabru din naosul bisericii), adesea ornamentate, cu rol decorativ. Ea joacă şi un rol indirect: atît candelele cu ulei şi lumînările (sau lămpile electrice uneori, în vremurile moderne), cît şi soarele sau luna – prin ferestre sau deschideri structurale – pun în evidenţă iconografia şi mobilierul bisericii şi contribuie la ambianţa din biserică, ceea ce are de asemenea un efect ornamental sau decorativ. Lumina are, totodată, o semnificaţie simbolică în biserică, de vreme ce reprezintă atît Persoana lui Iisus Hristos („Eu sînt Lumina lumii," Ioan 8:12), cît şi speranţa credincioşilor în Iisus Hristos, Care să „...lumineze pe cei ce şed în întuneric şi în umbra morţii şi să îndrepte picioarele noastre pe calea păcii" (Luca 1:79). Lumina este asociată şi cu tradiţia isihastă şi „lumina necreată" a viziunii divine, şi cu *theosis* sau îndumnezeirea omenească, la rîndul ei concentrată asupra vieţii tainelor şi, prin urmare, asupra vieţii liturgice a bisericii şi a credinţei.

Este limpede că bisericile ortodoxe nu au folosit lumină electrică pînă la începutul secolului trecut, care oricum nu a existat pînă atunci. Dar este imposibil de construit o argumentaţie limpede a nepotrivirii ei în biserică, pe baza acestui argument. Şi, deşi există poate o oarecare justificare pentru a argumenta că acele candelabre electrice mai împodobite, întîlnite de obicei prin sălile laice de bal, odată introduse în clădirea bisericii, aduc un element teatral în cult (acelaşi lucru se poate spune şi despre strane, care transformă domeniul sacru de închinare într-un spaţiu nu lipsit de asemănări cu o sală de spectacol), se poate argumenta persuasiv şi că electricitatea joacă un rol cît se poate de practic în edificiile de cult contemporane. Astfel icoanele pot fi iluminate şi noaptea, într-o manieră pe care candelele şi lumînările nu o reuşesc întotdeauna la fel de bine; biserica nu trebuie transformată într-un muzeu, ca şi cum s-ar afla în serviciul artei – ea trebuie să rămînă un spaţiu în care arta sacră serveşte unui scop liturgic şi completează cultul. Lumina electrică este, incontestabil, utilă în zona corului şi ajută la curăţarea minuţioasă a Sfintei Mese şi a interiorului bisericesc (chestiuni importante, adesea trecute cu vederea).

Înlocuirea candelelor tradiţionale cu becuri, de exemplu, reprezintă o încălcare violentă a tradiţiei străvechi de folosire a uleiului din candele pentru blagoslovire. Într-adevăr, principala sursă de lumină din naosul bisericilor ortodoxe, *polyélaios*, îşi trage numele nu de la *polyéleos* liturgic al utreniei (o referire la „plenitudinea milei lui Dumnezeu" sau *éleos*, în greacă), ci de la multitudinea de candele cu ulei care îl împodobesc (adică, de la cuvîntul grecesc pentru ulei, *élaion)*. Nu trebuie să ignorăm nici faptul că ferestrele bisericilor ortodoxe au fost proiectate, potrivit tradiţiei, fie ca aperturi înguste şi alungite – adesea acoperite cu plăci de marmură prevăzute cu deschideri rotunde sugerînd hublouri (în conformitate cu imaginea bisericii ca arcă) – sau, aşa cum au rezultat din viziunea genială a arhitecţilor mai vechilor biserici de la Constantinopol, ferestre înalte cu grilaje complicate şi ochiuri de geam mici (unele originale, altele de provenienţă postcreştină sau islamică), care dispersează lumina într-o manieră subtilă. În vreme ce permit ca lumina soarelui sau a lunii să pătrundă în biserică, aceste ferestre evită, în mod deliberat, să-l expună pe credincios lumii exterioare – prin contemplarea naturii decăzute – şi să-i distragă atenţia de la tărîmul supranatural al credinţei. Arhitecţii se folosesc de lumină în moduri surprinzătoare şi derutante, „interiorizînd" lumina exterioară şi „suspendînd-o" în faţa noastră. Astfel, respectînd ethosul evlaviei tradiţionale şi psihologia credinţei, am fost capabili să facem un prim pas către echilibrul dorit între utilizarea practică şi cea spirituală a luminii în biserică.

În ceea ce priveşte psihologia credinţei şi rolul luminii în împodobirea şi arhitectura ecleziastică, ar trebui să studiem cu atenţie rezultatele cercetării psihologice contemporane, care ne pot oferi o deslușire a cuvintelor părinţilor Bisericii despre acest domeniu. Datele empirice (inclusiv lucrări ale mele asupra reducerii şi atribuirii disonanţei) au arătat că lumina puternică tinde să împrăştie simţurile, să tulbure concentrarea şi chiar să excite sistemul nervos autonom, în vreme ce lumina discretă ajută la creşterea concentrării, de exemplu cînd este vorba de dezlegarea unor probleme foarte complexe. Fenomenul nu a fost larg acceptat – lumea medicală susţine nejustificat că lumina puternică reduce solicitarea oculară (de fapt, în anumite situaţii, se petrece fenomenul opus) şi că tratamentul depresiei, cauzate de lipsa luminii solare, s-ar face cu lumină intensă (de un anume fel, aş vrea să subliniez), aceasta fiind o terapie fără legătură cu problema concentrării cognitive – şi s-a adoptat, în schimb, ideea falsă că lumina domoală sau limitată ar avea efecte vătămătoare asupra minţii sau concentrării. Aceste informaţii greşite trebuie respinse fără ezitare.

Efectul luminii puternice asupra simţurilor a fost cunoscut din vechime de părinţii Bisericii şi, în fapt, este un motiv reluat de mulţi dintre părinţii isihaşti, atît înainte, cît şi după faimoasa controversă a secolului al XIV-lea, care a adus isihasmul în atenţia mai multor sinoade bisericeşti. De exemplu, Elias Prezbiterul (sau Cretanul) şi *Ékdikos* (Juristul), care a trăit la sfîrşitul secolului al XI-lea sau începutul secolului al XII-lea, lămureşte că „lumina perceptibilă" *(aisthetón phos)* domină atunci cînd este vorba de fantezie şi stînjeneşte receptarea spirituală; el susţine că ne putem concentra asupra rugăciunii doar atunci cînd sufletul este „unit" cu „lumina *spirituală (metá tou noeroú [photós])*" [*sublinierea îmi aparţine*], „care neapărat se află la limita [punctul] dintre întuneric şi lumină"[1]. În lucrarea lor *Directions to Hesychasts (Îndrumări pentru isihaşti),* Patriarhul Kallistos şi călugărul Ignatios din Xanthopoulos sfătuiesc şi ei ca rugăciunea să se facă într-o atmosferă unde lumina perceptibilă este atenuată: „[F]iecare bărbat care se străduieşte să practice cumpătarea mentală... trebuie... mereu să caute liman în chilia lui, luminată potolit, abia vizibil, după cum părinţii şi învăţătorii bisericii... îndrumă şi sfătuiesc". Sfatul trebuie urmat, potrivit acestor renumiţi isihaşti, deoarece „văzul, observaţia făcută cu ochii, distrage şi împrăştie gîndurile; dar dacă un om este închis într-o încăpere retrasă şi slab luminată, după cum se spune, gîndurile vor înceta să zburde...."[2]

Imaginea rugăciunii şi a închinării la „limita dintre întuneric şi lumină" este foarte importantă, de vreme ce ne ajută să apreciem mai bine finețea cu care trebuie să ne folosim de „lumină perceptibilă" („întuneric", în mod paradoxal) în apropierea noastră de lumina inefabilă a euharistiei şi în întîlnirea noastră liturgică cu divinitatea. Această noţiune este reflectată în observaţia perspicace a profesorului Ioan: în bisericile ortodoxe „...lumina se concentrează//focalizează spre interior..., în aşa fel încît vine – după cum este – de la Hristos Pantocratorul..., de la Apostoli şi de la grupurile de Sfinţi şi Evanghelişti din Biserică." El afirmă în continuare că folosirea aurului şi a mozaicurilor, în pofida „lipsei de lumină" din bisericile ortodoxe, „intensifică" acele raze, transmiţînd „spaţiului o irizaţie" şi reflectînd „lumina în toate direcţiile" – cu alte cuvinte, lumina se îmbogăţeşte şi devine subtilă, capabilă de iluminare. Aceasta „transformă radical calitatea luminii înseşi", contribuind la „natura mai introvertită a spaţiului [sacru] ortodox". Acest loc special, trage el concluzia, serveşte ca „unul intracorporal: un «loc al psihicului»"[3]; încă o dată, un loc iluminat în mod ideal cu candele şi lumînări.

Pentru a concepe în chip cît mai precis noţiunea de *lumină subtilă,* putem să recurgem la fenomenul timpului, care, chiar dacă este măsurat şi supus experienţelor, se dovedeşte mai evaziv decît lumina – lumina perceptibilă, adică. În timpul liturgic, după cum observă profesorul Kalokyris, „trecutul şi viitorul sînt privite ca un prezent direct". Astfel, se poate spune că timpul „fizic" este transformat într-un moment etern. Citîndu-l pe teologul grec Evangelos Theodorou, Kalokyris continuă prin a observa că această transformare a timpului produce o stare în care evenimentele spirituale evocate prin practica religioasă „sînt condensate şi trăite mistic, ca şi cum ar fi vii şi prezente pentru noi"[4]. Dacă aplicăm această imagine la lumină, lumina dintr-o biserică ortodoxă, deşi vizibilă şi mai concretă decît timpul, se transformă şi ea într-o „lumină din lumină" şi într-o reflectare a luminii spirituale, interne. Am afirmat că „«hierofaniile» – ca să folosim un cuvînt al faimosului istoric român al religiilor, Mircea Eliade – sacrului în spiritualitatea ortodoxă nu sînt altfel decît cele cu care ne confruntăm în conceptualizarea ideilor de spaţiu sacru"[5]. Mi se pare că în abordarea ideii de lumină în spaţiul sacru, prin imaginea timpului liturgic, putem, în oarecare măsură, să surprindem această manifestare a sacrului în dimensiuni atît fizice, cît şi transcendente, oglindind natura practicii religioase – care se desfăşoară în *această* dimensiune şi trimite spre o *alta*.

traducere de Mihai MOROIU

1. Elias Presbiterul, „Anthologion Gnomikon Philosophon Spoudaion", *Philokalia ton Hieron Neptikon* (Atena, Aster, 1975), vol. II, p. 296.

2. Vezi E. Kadloubovsky & G.E.H. Palmer, trad., *Writings from the Philokalia* (Londra, Faber and Faber, 1958), p. 194.

3. Augustin Ioan, *Sacred Space*, trad. Alina Ciric (Etna, CA, Center for Traditionalist Orthodox Studies, 2001), p. 101. Versiunea originală în limba română a fost publicată sub titlul *Spaţiul Sacru* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001).

4. Constantine Kalokyris, *Orthodox Iconography, op. cit.*, p. 85.

5. Vezi prefaţa mea la *Sacred Space, op. cit.* (nota 8), p. 10.

www.polirom.ro

■ **Septuaginta 3**
1-2 Paralipomene • 1-2 Ezdra
Ester • Iudit • Tobit • 1-4 Macabei

■ Alexandru Ecovoiu
Ordinea

■ Ioan Petru Culianu
Păcatul împotriva spiritului

■ Amin Maalouf
Grădinile luminii

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

deltarfi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu
şi un invitat, personalitate a vieţii
culturale, politice sau sociale româneşti.
de **luni** până **joi**
între **17:10** şi **18:00**

DILEMATECA

Teodor Baconsky
Insula cetăţii. Jurnal parizian – 1991-1994
Editura Curtea Veche, 2005

Teodor Baconsky îşi va relua rubrica săptămîna viitoare.

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

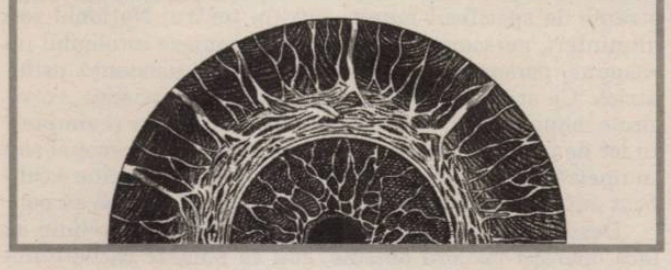

Idilă la Versailles

Puţin mai tînăr decît Proust, René Peter era, ca şi acesta, fiul unui medic reputat. Romancier, autor de comedii de succes (a scris una în colaborare cu Georges Feydeau), istoriograf al Academiei franceze, Peter a scris tîrziu (a terminat-o abia în 1947) o carte de amintiri despre Marcel Proust. Manuscrisul a fost găsit recent de nepoata scriitorului şi publicat acum sub titlul *Une saison avec Marcel Proust* (Gallimard). Fără să conţină revelaţii spectaculoase, cartea luminează o perioadă puţin cunoscută din viaţa autorului *Căutării timpului pierdut*.

Sîntem în august 1906. Mama lui Proust murise cu opt luni în urmă şi ştim bine că dispariţia ei a fost pentru romancier o teribilă durere, dar şi o eliberare. Proust vine la Versailles şi se instalează la Hôtel des Réservoirs, cu intenţia de a rămîne cîteva zile, maximum cîteva săptămîni, pînă cînd îşi va găsi un alt domiciliu parizian. Va apela de altfel la mai vechea lui cunoştinţă René Peter, care locuia atunci la Versailles, să-l ajute în demersurile sale, formulînd cele mai extravagante exigenţe (va alege, în final, soluţia cea mai previzibilă, apartamentul din bulevardul Haussmann). Cei doi se ştiau încă din copilărie şi existenţele lor se intersectaseră în mai multe rînduri. În 1906, la 34 de ani, Proust publicase doar *Les Plaisirs et les Jours* şi cele două traduceri din Ruskin (însoţite, e drept, de prefeţe extraordinare, una din ele fiind superbul eseu despre lectură). Avea o reputaţie, care cu greu va fi corectată, de scriitor monden, fascinat de saloanele aristocratice.

Portretul pe care i-l face, din tuşe succesive, René Peter, este credibil şi se ridică deasupra anecdoticului facil. Dintr-un soi de cochetărie, Proust spune adesea despre sine că e „bătrîn". Îi place de altfel autodeziriunea, se zugrăveşte ca un mare bolnav şi un iremediabil ratat. În alt loc vorbeşte despre sentimentul de „gelozie", de fapt, de invidie, pe care l-ar încerca în permanenţă. René Peter are dreptate să vadă în el un om al contrastelor, subliniind tensiunea dintre egocentrismul şi imensa lui generozitate. Este evocat duelul cu Jean Lorrain, după distrugătoarea cronică a acestuia la *Les Plaisirs et les Jours*. Apoi prietenii şi cunoştinţele comune: Fénelon, Bibesco, Robert de Billy, Georges de Lauris, René Blum, Frédéric de Madrazo. Aflăm că Proust se simţea bine într-o cafenea cam deocheată, „Le Poulpiquet", pe care o frecventau artişti, scriitori (Allais, Tristan Bernard), dar şi oameni din lumea bună. Intră în atenţia memorialistului şi celebrele curtezane ale epocii, Laure Heyman şi Liane de Pougy. Îl vedem pe Proust declarînd – surprinzător – că nu-l suportă pe Dickens, citindu-l, în schimb, pe Labiche sau comentînd cu mare vervă nişte submediocre versuri ale unui anume Maurice Vaucaire.

Ce anume totuşi îl determină pe Proust să rămînă nu mai puţin de cinci luni la Hôtel de Réservoirs din Versailles? Răspunsul e simplu: prezenţa tînărului şi arătosului său prieten. Răspuns simplu pentru noi, dar nu şi pentru René, care se obstinează să nu observe avansurile, cînd voalate, cînd directe, pe care i le face Marcel. Acesta îi scrie *zilnic* o scrisoare şi asta indiferent sau nu dacă se întîlnesc în ziua respectivă. Îi propune, la un moment dat, să scrie o piesă împreună, şi îi furnizează numai titlul: *Sadicul*. Îi cere lui René să-şi asume prietenia „în totală cunoştinţă de cauză". Face planuri – irealizabile – în legătură cu o locuinţă unde ar sta împreună, fireşte fără să se deranjeze unul pe altul. Adevărate capodopere de limbaj aluziv sînt scrisorile, ulterioare, pe care i le trimite cînd René se logodeşte: „cît de plăcut trebuie să fie să-ţi petreci viaţa alături de dumneata! (...să nu crezi că se strecoară aici cine ştie ce mărturisire retrospectivă şi cinică a unei culpabile dorinţe)". O altă scrisoare se încheie cu: „Te îmbrăţişez (nu te teme), e o figură de stil". Peter îşi exprimă într-un loc scepticismul cu privire la homosexualitatea lui Proust, considerînd că în jurul ei s-au ţesut prea multe legende. Să fie această rezervă explicaţia refuzului de a vedea cum Proust se învîrte în jurul lui aidoma fluturelui în jurul unei flori?

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Banii virtuali

Teo: N-am mai discutat de mult „în timp real".

Eta: Există şi un timp care nu e real?

Teo: Da, acela pe care-l petreci singur, citind, navigînd, gîndind.

Eta: Timpul înseamnă bani. Putem spune că „timpul real" înseamnă bani reali?

Teo: Banii reali au fost odată. Pe vremea cînd aveau un referent, o bază, o „acoperire".

Eta: Credeam că banul e un simplu semn.

Teo: Exact, dar nu e semnul lui Peirce, ci al lui de Saussure.

Eta: Explică-mi diferenţa, fără să devii pedant.

Teo: După Peirce, semnul este o triadă: elementul sensibil (în cazul banului, bancnota de plastic), cel inteligibil (ceea ce aş putea cumpăra cu ea) şi cel real, material (cantitatea echivalentă de aur).

Eta: Ludovicii, napoleonii, „cocoşeii" erau chiar de aur, adică sensibilul şi materialul făceau un singur corp.

Teo: Aşa cum corpul unui fotbalist face una cu tricoul său.

Eta: Sau ca numele cu persoana care se recomandă.

Teo: Nu în cazul nostru, căci numele noastre, false, desigur, nu sînt legate de trupuri, ci de fraze.

Eta: Bine, dar ne-am îndepărtat de semnul lui de Saussure.

Teo: Revenim la el. Este doar o diadă: aspectul sensibil şi cel inteligibil. Dispare referentul obiectiv. În cazul banului, aurul.

Eta: O clipă, el nu dispare, ci este dublat de dolar. După acordurile de la Bretton Woods, de după război, a avea aur sau dolari era acelaşi lucru.

Teo: De treizeci de ani nu mai e aşa, de cînd America a încetat să garanteze acoperirea cu aur a dolarului.

Eta: Adică, bancnota nu mai înseamnă aur, ci doar încredere. Puterea ei e pur simbolică, relativă şi schimbătoare.

Teo: Care bancnotă? Pînă şi ea dispare, devenind o simplă licărire pe ecranul calculatorului. Banii de azi sînt bani virtuali....

Eta: ...pe care-i vezi un moment, atunci cînd îţi consulţi contul bancar. Dar card-ul magnetic nu este, şi el, semn?

Teo: Deloc, căci nu semnifică, în sine, nimic. Este doar instrumentul care mă conectează la creditul imaterial de care dispun.

Eta: Totuşi, cu el cumperi bunuri materiale.

Teo: De la un anumit nivel, se cumpără, cu precădere, bunuri simbolice, dematerializate.

Eta: Cum ar fi?

Teo: Bandă de comunicaţii pentru telefonie şi servicii Internet, emisiuni de televiziune prin cablu, programe şi jocuri pentru calculator, cărţi şi reviste în format electronic, acces la baze de informaţii şi de cunoştinţe.

Eta: Adică banii virtuali cumpără plăcerile imateriale.

Teo: Nu numai. Mai dai şi pe asigurări de viaţă sau acţiuni la bursă. Cu banii virtuali, care înseamnă încredere, se cumpără două fantasme: certitudinea şi speranţa.

Eta: Dacă banul înseamnă încredere, ce te faci cînd îl pierzi? Îţi pierzi şi încrederea în tine?

Teo: A pierde bani prin risipă şi speculaţii este una dintre marile plăceri ale vieţii. De cînd există cartea de credit, pierderile nu mai sînt chiar atît de grave, căci se pot împinge în viitor.

Eta: Trebuie totuşi să-ţi plăteşti datoriile.

Teo: Da, însă făcînd altele, şi aşa, la nesfîrşit. Aşa trăiesc indivizii, familiile, ţările, în fine, aşa trăieşte şi prosperă lumea de azi, în întregul ei.

Eta: Nu e imprudent?

Teo: Ba da, de aceea există organismele care veghează şi temperează: FMI, Banca Mondială.

Eta: Dacă nu-ţi pasă prea mult de pierderi înseamnă că nici furtul nu te prea deranjează.

Teo: Dimpotrivă, mă supără chiar mai mult ca oricînd. Înainte, dacă mi se furau bani din buzunar, mă blamam pe mine, pentru neglijenţă. Banii virtuali dacă nu se află în siguranţă înseamnă că tot sistemul e şubred.

Eta: Băncile nu-şi asumă răspunderea pentru siguranţa conturilor?

Teo: Ar trebui. Cert este că Banca Comercială Română n-o face. Un grup de tîlhari isteţi au jefuit banca, dar banca pretinde că nu ea, ci clienţii ei au fost jefuiţi şi-i trimite la poliţie să se plîngă.

Eta: Cum au jefuit-o? Cu cagule, arme şi tot tacîmul?

Teo: Toate astea au devenit inutile. Au instalat un bancomat aidoma cu cele ale BCR-ului. Aparatul făcea o copie după card şi după PIN. Apoi, confecţionau un card şi extrăgeau toţi banii din cont.

Eta: De unde au făcut rost de aparat? L-au confecţionat artizanal?

Teo: Nu cred. Mai probabil, au furat unul din reţeaua BCR.

Eta: Ce spune banca?

Teo: Ghinionul vostru. N-am fost eu jefuită, căci banii nu erau ai mei, ci ai voştri.

Eta: Nu-mi vine să cred. Toţi banii băncii, sau aproape, sînt „în păstrare", nu „ai ei".

Teo: Dacă cineva ar fi avut, în loc de cont, un seif, pe care-l deschidea, nu cu card-ul, ci cu cheia, şi-l găsea gol, cine era de vină?

Eta: Banca, bineînţeles.

Teo: Vezi, refuzînd analogia, BCR îşi pierde credibilitatea.

Eta: Cunoşti pe cineva care a păţit necazul?

Teo: Da, unul, Adrian Mihalache. A pierdut 14 milioane.

Eta: Cine-i ăsta?

Teo: E unul care ne monitorizează convorbirile, le transcrie şi le publică în *Dilema veche*.

Eta: Adică ne încalcă intimitatea şi ne fură ideile. Bine că şi-a primit pedeapsa!

Evenimentele anului 2005, Sfântu Gheorghe, Delta Dunării

FUNDAȚIA ANONIMVL

*** Festivalul de poezie PROMETHEVS (17 - 26 iunie 2005) *** Presedinte Juriu: Florian Pittis
Participă 12 tineri poeți. Înscrieri până la data de 30 aprilie 2005. Preselecția în perioada 01 - 15 mai 2005.
Programul festivalului:
17 iunie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
18 - 21 iunie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
22 - 24 iunie - prezentarea poeziilor în concurs
25 iunie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
26 iunie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Tabăra de sculptură PROMETHEVS (01 - 10 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: **Mihai Oroveanu**
Participă 12 tineri sculptori. Înscrieri până la data de 15 mai 2005.
Selecția participanților în urma participării la expoziții de grup în CLVBVL PROMETHEVS, în perioada 01 - 08 iunie 2005.
Programul taberei:
01 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
02 - 08 iulie - program de lucru şi excursii în Delta Dunării
09 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
10 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
Lucrările de sculptură vor fi expuse permanent la Sf. Gheorghe.
premiul I: 20.000.000 lei; premiul II: 15.000.000 lei; premiul III: 10.000.000 lei

*** Festivalul de muzică tânără PROMETHEVS (15 - 24 iulie 2005) *** Presedinte Juriu: Nicu Alifantis
Participă 7 tineri soliști sau formații. Înscrieri până la data de 15 iunie 2005. Selecția participanților pe baza a 3 piese înregistrate.
Programul festivalului:
15 iulie - sosirea la Sf. Gheorghe, cazarea
16 - 22 iulie - concurs şi excursii în Delta Dunării
23 iulie - deliberarea juriului / publicului, decernarea premiilor
24 iulie - plecarea din Sf. Gheorghe
premiul publicului: 10.000.000 lei

Toți câștigătorii premiului I vor fi nominalizați pentru Secțiunea Opera Prima a Marilor Premii Prometheus, ediția 2005.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 25 de ani, care trimit la adresa Fundației ANONIMVL
B-dul Primăverii nr. 12, sector 1, București sau la office@anonimul.ro
lucrările necesare înscrierii, respectiv:
** Secțiunea poezie - CV, fotografie şi trei poezii;*
** Secțiunea sculptură - CV, fotografie şi fotografii a câte trei lucrări;*
** Secțiunea muzică tânără - CV, fotografie şi CD / casetă audio cu 3 piese.*
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.23.59 sau pe www.anonimul.ro.

*** Festivalul Internațional de Film Independent ANONIMVL** (01 August - 04 septembrie 2005) *
Presedinte Festival: Marcel Iures
Programul festivalului:
01 - 14 august - retrospectiva Ediției I, 2004: lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în camping)
16 august - Festivitatea de Deschidere Ediția a II-a, 2005 (în camping)
17 - 19 august - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005: lungmetraj (în camping);
lungmetraj, documentar, scurtmetraj (în tabăra ANONIMUL)
20 august - Festivitatea de Decernare a premiilor (în camping)
21 august - 03 septembrie - proiecții competiție Ediția a II-a, 2005:
scurtmetraj, documentar şi programe paralele (în camping)
04 septembrie - petrecere de închidere (în camping)
Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro.

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Un concurs

Întrebarea „Ce rol are Teatrul Naţional în viaţa unui popor?“ poate părea, la începutul mileniului III, sforăitoare şi suspectă de oculte dedesubturi politice. Asta, cu atît mai mult cu cît postul de director al unui Teatru Naţional este ocupat, îndeobşte, prin manevre ascunse bine de ochii muritorilor de rînd, care (aş putea să jur că aşa sună gîndurile „oamenilor de stat“) ar trebui nici să nu fie măcar interesaţi de asemenea chestiuni, ci să dea frumos banii şi să caşte gura fără comentarii la ceea ce li se oferă pe „scena-amiral“ a civilizaţiei autohtone. În realitate, cred eu, întrebarea de la început este una cît se poate de serioasă, dovadă că la ea încearcă să răspundă şi culturi cu vechime ceva mai măricică decît a noastră: cea franceză (care are Comedia sa, ca să zicem astfel), cea engleză (care, în afară de Royal Shakespeare Company, a simţit nevoia să se „doteze“ şi cu un National Theatre – şi anume, tocmai în a doua jumătate a secolului XX), cea germană (care are un asemenea teatru nu în Capitală, ci în istoricul oraş Weimar), cea italiană (care nu are un Teatru Naţional, dar, pare-se, îi duce dorul) ş.a.m.d. În România, ţară nici cît jumătate din Franţa, Germania sau Italia, există, în momentul de faţă, opt Teatre Naţionale – în schimb, nu se prea vorbeşte despre cum sînt şi ce fac ele. În afară de cronicarii care le vizitează cu ocazia premierelor şi care mai scriu cîteodată şi articole de analiză, mediile româneşti sînt perfect indiferente faţă de Teatrele Naţionale, cu excepţia unui singur moment din viaţa acestora: schimbarea directorului.

Prin forţa împrejurărilor, Teatrul Naţional din Bucureşti, botezat „I.L. Caragiale“ şi zis de obicei, pentru comoditate, TNB, este, în asemenea situaţii, cel mai vizibil. Poate şi pentru că se află în, cum se zice, buricul tîrgului... Oricum, cu prilejul recentei schimbări a conducerii sale, ziariştii au intrat în oarecare agitaţie, şi-au dat cu părerea, au dat telefoane – au reacţionat, adică. Aveau la ce.

Postul de director al TNB este, se ştie, un post politic; *şi* politic, în cel mai bun caz. Asta înseamnă că, ori de cîte ori de la „cîrma“ ţării pleacă unii şi vin alţii, şi „cîrma“ teatrului trebuie luată de alte mîini. Cît de înţelept sau cît de normal este lucrul acesta nu e aici locul să discut; şi nu e spaţiu(l). Faptul în sine poate avea sau nu rezultate bune, în funcţie de oamenii care ajung în fotoliul de la etajul IV al mult-încercatei clădiri din Piaţa Universităţii, fotoliu în care au stat şi Caragiale-patronul, şi Liviu Rebreanu, şi Radu Beligan, şi Andrei Şerban, dar şi persoane cărora prefer să le fac numele uitat, din consideraţie faţă de noi înşine, ca naţiune civilizată şi responsabilă. Cine i-a aşezat acolo pe toţi respectivii scriitori, actori, regizori etc.? *Boborul!*, îmi vine să răspund, cu titlul unei celebre schiţe a lui I.L.C. – şi, într-un fel, chiar aşa ar trebui să fie, căci poporul este cel ce plăteşte pentru ca acest colos (aproape 500 de angajaţi, patru săli cu aproximativ 2.000 de locuri ş.a.m.d.) să funcţioneze şi să producă spectacole pe care tot poporul plăteşte apoi ca să le vadă. În numele poporului, misiunea îi revine, în zilele noastre, Ministerului Culturii şi Cultelor. Mai exact, ministrul Culturii îl numeşte pe directorul TNB, după (probabile) consultări cu factorii interesaţi, cu personalităţi culturale etc., asumîndu-şi astfel o responsabilitate care, după părerea mea, îi revine. Aşa au stat lucrurile pînă de curînd. O lege, aud, de dată recentă, stipulează obligativitatea ocupării postului prin concurs. Aşa s-a şi procedat.

Concursurile, în România, constituie un subiect despre care se pot scrie (s-au şi scris) comedii copioase, comedii de moravuri, de situaţii şi de caracter(e); nu mă opresc acum la *esenţa* lor. Altceva mi s-a părut, în speţă, fascinant. Ca să dea o aparenţă de perfectă democraţie acestei competiţii cu miză, obiectiv vorbind, uriaşă, Ministerul Culturii nu doar a numit o comisie alcătuită din reprezentanţi a felurite profesii cultural-teatrale, care au avut de citit lucrările scrise ale candidaţilor, supuşi apoi, oral, unui „interogatoriu“ numit interviu, dar a şi fixat condiţii de înscriere extrem de generoase: nu se sufla nici un cuvînt despre experienţa în funcţii de conducere („managerială“), despre deschiderea culturală, despre abilităţile de comunicare, cu atît mai puţin despre sănătatea psihică, element (s-a văzut la faţa locului) indispensabil a fi menţionat printre cerinţele din „fişa postului“. Aşa încît nişte oameni – orişicît! – stimabili sau, măcar, foarte ocupaţi (m-am numărat printre ei, fiind obligată să fac un drum special din provincie, unde mă găseam cu o treabă temeinică) s-au văzut puşi în situaţia de a „examina“ persoane simpatice, nici vorbă, dar cărora funcţia pentru care candidau nu părea să le fi dat deloc clipe de insomnie. Persoane atît de sigure pe ele (şi, eventual, pe rezultatul concursului), încît îşi permiteau să bată cîmpii fără legătură cu întrebarea ce li se punea, persoane care nu aveau habar de titlurile din repertoriul instituţiei pe care urma să o conducă, persoane care afirmau oral exact contrariul ideilor expuse în scris, persoane complet străine de specificul muncii într-un teatru, Naţional sau altminteri, persoane incapabile să formuleze inteligibil un răspuns, persoane în evidentă nevoie de asistenţă psihiatrică. Ce strategie, ce tactică, ce politică artistică, ce viziune managerială, ce idei originale, ce idei pur şi simplu?! În loc de toate astea, convingerea că farmecul personal sau „numele“ ţin loc de pricepere şi seriozitate, că oricine e calificat automat pentru orice, că e suficient să vrei ca să poţi.

Desigur, directorul Teatrului Naţional nu trebuie să facă operaţii pe cord deschis, sau să lanseze rachete nucleare, sau măcar să verifice gradul de puritate al apei potabile. Necazul este, mă tem, că în România concursurile pentru aceste specialităţi nu sînt cu mult diferite.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Amélie Nothomb, *Dicţionar Robert de nume proprii*, traducere de Irina Mavrodin, Colecţia „Biblioteca Polirom“, Editura Polirom, 2005.**

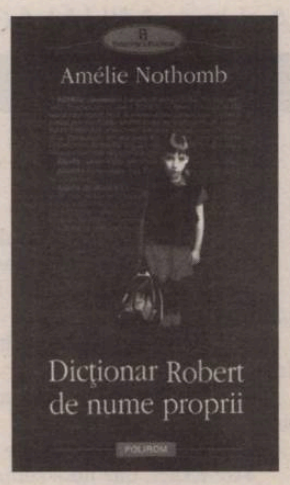

Plectrude, straniul personaj al cărţii, este o fată al cărei nume – ales dintr-o enciclopedie ca dintr-un oracol – pare să o hărăzească unui destin extraordinar. Cum va arăta însă acest „extraordinar“? Va fi el unul tenebros, tragic, date fiind auspiciile „criminale“ sub care fata s-a născut (mama ei îşi ucide soţul, după care se sinucide)? Sau va fi unul sclipitor, cu *happy-end*-uri pentru toate încercările, ca la o eroină de basm? Amélie Nothomb nu refuză nici unul dintre aceste două posibile fire ale ursitei, ci le împleteşte halucinant, într-o urzeală graţioasă şi vioaie, asemenea unui şnur de mărţişor.

În rest, scrie aşa cum scrie ea de obicei, indiferent ce grozăvenii ar povesti: ca o zînă înţelegătoare şi delicată, uşor înveselită după cîteva bomboane cu lichior. Ceea ce rezultă este o carte fermecător de senină, expeditivă şi isteaţă, o proză abundentă, deşi concisă şi liniară, o poveste inflaţionistă cu bună ştiinţă, în măsura în care aparentul grad zero al scriiturii este de fapt unul cu suficient de multe zerouri încît să ţină paritatea cu moneda forte a literaturii.

Spectaculos este că, în ultimele patru pagini ale romanului, ambele predestinări se împlinesc. Cu cea tragică veţi avea însă o surpriză de-a dreptul... abisală. Veţi vedea cînd veţi ajunge acolo. În orice caz, nu faceţi greşeala de a citi înainte ultimul text de pe coperta a 4-a. Şi faceţi-vă un bine citind cartea cît mai repede, pînă nu apucă să se mumifice în catalogul cazurilor de referinţă cu care lucrează teoriile literare.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Bucate alese

● **Nightlosers, *Rhythm & Bulz*, Macondo, 2005.**

Mie, unul, mi s-au lungit urechile de atîta aşteptare. Judecaţi şi dumneavoastră: de la *Plum Brandy Blues* au trecut opt ani. În momentele astea îţi dai seama cum nu se poate mai bine cît de caraghioasă poate fi corectitudinea în limba română. Adică: dacă *Rhythm & Bulz* ar fi continuat să-şi amîne apariţia (fidel unui stil care nu are de ce să se grăbească pentru a rămîne veşnic actual), despre *Plum Brandy Blues* s-ar fi discutat în continuare ca fiind „cel mai recent album Nightlosers“. Ţinînd cont că la mijloc e vorba totuşi despre opt ani, care oricum ar fi ei (infimi cînd se dezbate orogeneza unui masiv muntos, o eternitate cînd ai de-a face cu existenţa unui porcuşor de Guineea), sînt echivalenţi în muzică cu uitarea, chestia cu „cel mai recent“ ar fi avut sublima soartă de a fi dat ca nuca-n perete. Partea bună e că, pentru Nightlosers, legile astea nescrise ale industriei muzicale (deşi pe lume s-au inventat chestiile acelea care se numesc contracte care, tocmai pentru că sînt scrise, pot fi foarte neîndurătoare cu întîrzierile) nu sînt atît de implacabile precum par la prima vedere. Lăsînd la o pare succesul furibund, şi absolut meritat, al piesei şi al videoclipului „Dragostea-i ca şi o rîie“, înregistrat pe la mijlocul distanţei dintre 1997 şi 2005, *Plum Brandy Blues* a fost genul acela de eveniment care nu poate fi trecut prea uşor cu vederea. Ca să fiu mai exact, acest album (ce i-a urmat clasicului *Sitting on Top of the World* din 1995), unul dintre cele mai spectaculoase şi mai inovatoare de care a avut parte ţărişoara noastră în istoria ei zbuciumată şi cam subţirică la acest capitol, a făcut din Nightlosers o trupă celebră, respectată şi prestigioasă, cu toate actele de apreciere şi devoţiune în perfectă ordine. Iar atunci cînd statutul unei formaţii atinge astfel de înălţimi ameţitoare (care nu sînt direct proporţionale, din păcate, cu vînzarea discului), opt ani se pot ierta. Ceea ce nu înseamnă că urechile unor degustători împătimiţi după altoiul savuros şi nemaivăzut de ţambal cu chitară electrică şi folclor ardelenesc cu blues american, n-ar fi avut de suferit.

Rhythm & Bulz continuă, aparent imperturbabil, pe făgaşul acela rafinat, spectaculos şi inimitabil pe care Hanno Hoefer, Laco Jimi, Grunzo Geza, Octavian „Barila“ Andreescu şi, mai nou, la tobe, Ovidiu Condrea (în locul lui Sorin „Gaga“ Cîmpean) l-au descoperit timid şi, evident, în premieră mondială, în 1995, ca să-l ducă la perfecţiune doi ani mai tîrziu. Nu trebuie să vă impacientaţi însă. Picanteriile lui Eugen „Nucu“ Pandrea la frunză şi Pusztai Aladar la ţambal nu s-au urnit din structura de rezistenţă a albumului. Intimitatea aceea specială cu blues-ul, fără de care e imposibil să-l cînţi cu adevărat, a rămas la locul ei. Vocea lui Hanno Hoefer sună la fel de pătimaş-sictirită ca întotdeauna. Bucatele, n-aveau cum altfel, sînt una şi una: Willie Dixon – „Little Red Rooster“, Buddy Guy – „Man of Many Words“, Hank Williams – „Mind Your Own Business“ etc. Bulzul este servit fierbinte de vocile Anei Sechelea şi ale Nicoletei. Pînă şi atmosfera de mare şlagăr (vezi „Dragostea-i ca şi o rîie“) bîntuie albumul cu „Nu mai plînge baby“. Reglajul sunetului însă a fost întrucîtva schimbat şi ceea ce se poate observa este o alunecare imperceptibilă spre un blues mai simplu, mai direct, fără farafastîcuri şi pretexte pentru vioiciune neaoşă, în care vioara lui Laco Jimi se abandonează ritmului melodiei, iar improvizaţia balcanică este lăsată pentru vremuri mai bune. Albumul cîştigă în maturitate şi profesionalism, dar pierde ceva din bucuria explozivă de odinioară. Pe undeva, cred că este şi normal: au trecut, în definitiv, opt ani.

Dilema veche vă recomandă

● Două texte după care merită să alergi: în *Formula AS* (nr. 16/2005), Ştefan Agopian, într-o zi de mare inspiraţie, îi povesteşte Adrianei Bittel despre un Nichita Stănescu solar şi terestru, aerian şi pedestru, vulnerabil şi incontestabil; în *22* (nr. 794), „Dilemele moderaţiei politice“, un articol în care Aurelian Crăiuţu aduce un elogiu „acestei virtuţi care temperează elementele radicale şi extremiste ale celor care văd lumea în alb şi negru“. După ştiinţa ochiului şi cordului meu de extremist de centru, este un text unic în publicistica noastră. (Radu Cosaşu)

● Că tot veni vorba, le recomand celor încă nelămuriţi clasicul eseu semiotico-sociologic *Societatea de consum – mituri şi structuri* al lui Jean Baudrillard (Editura comunicare.ro), în excelenta traducere a lui Alexandru Matei şi însoţit de o substanţială prefaţă semnată de Ciprian Mihali. Veţi găsi acolo tot: despre *homo œconomicus*, mall, kitsch, arta pop, advertising, mass-media, masculin *vs* feminin, corporalitate & erotism, sex & violence, loisir ş.cl. Pentru a vedea cum şi de ce a ajuns consumul un mit. (Marius Chivu)

Simona SORA

puzzlecturi

Femeia la treizeci de ani

● **Doina Ioanid, *E vremea să porţi cercei*, Editura Aula, 2001.**

În ultima vreme, la noi, s-a mai diagnosticat un soi de inflaţie: cea de poezie. Există voci critice (Ion Simuţ fiind cea mai clară dintre ele), dar şi aparteuri prozastice sau multiculturale care au o problemă cu mulţimea de broşurele şi broşurici, tomuri şi tomuleţe, antologii definitive şi opere complete de poezie. Ce ne trebuie atîţia poeţi, ce nevoie avem de atîta inflamare „sinceră", ce încredere poţi avea în logoreea pan-sexuală a douămiiştilor, sau cum s-or fi numind ei? – zic unii. Şi cum o să ne cizelăm discursul european, cînd dominanta cantitativă a apariţiilor editoriale este poetică, prozastic-mizerabilistă sau flou-eseistică? – zic alţii. Curată trilemă, prin care caravana poetică trece ca o fatalitate multicoloră, uneori surprinzătoare şi arareori răscumpărătoare. Căci volume – prea rare, e drept – precum ultimele două cărţi ale Doinei Ioanid răscumpără şi timpul cronicarului plictisit şi exasperarea istoricului literar grăbit să scadă rata inflaţiei poetice. Sînt cărţi care reduc brusc această „inflaţie", prin propria lor densitate, prin inovaţie în limbaj poetic, prin asumare de sine şi, mai ales, prin emoţia provocată cititorului, scos brusc din trăncăneala conformistă sau din inflamarea poeziei proaste. Exemple sînt puţine, judicios răspîndite în toate generaţiile.

E vremea să porţi cercei e cel de-al doilea volum al Doinei Ioanid, după *Duduca de marţipan*, carte de debut, premiată de *România literară*, şi înainte de *Cartea burţilor şi a singurătăţii*, apărută în 2003 la Editura Pontica. În cazul de faţă, vorba fatalistă potrivit căreia cea de-a doua carte dă măsura scriitorului nu e vorbă goală. După feeria amară şi autodevoratoare din *Duduca de marţipan* şi pînă la *Cartea burţilor...*, Doina Ioanid scrie un volum de prozo-poeme dense şi tăioase despre cea de-a doua vîrstă a feminităţii, o pre-maturitate fiziologico-emoţională în care se amestecă iluziile „duducii de marţipan pe catifeaua conabie" şi tristeţile distilate din ultima carte. E vîrsta (poetică) a fixării şi asumării, cu disperările ei nerostite şi cu morţile presimţite. Şi e, mai ales, o desprindere, o „străpungere" cu toate dificultăţile şi inerţiile trecerilor. Pe o scală cărtăresciană (licită şi pentru că poeta s-a format aproape de cenaclul „Litere" condus de Mircea Cărtărescu), acest al doilea volum este *Dragostea* Doinei Ioanid, cartea trecerii din lumea butaforică şi tristă a bărbaţilor, în lumea cu sens a Bărbatului: „De cîte ori încercam să prind un bărbat, îl vedeam cum se destramă. Fără chip, fără trup, fără nume. Numai tu ai rezistat atingerii mele, refuzînd să te risipeşti. În metrou, îi urmăream: perfect fideli imaginii lor. Dar eu n-am nevoie de bărbaţi care să oprească ploaia, să înalţe case, să crească ţînci, pitpalaci, cîini, pisici sau alte animale. Vreau doar un bărbat plămădit după asemănarea mea".

Cel de-al doilea volum al Doinei Ioanid este, în acelaşi timp, o aşezare conştient-voluntară în altă vîrstă poetică, mai puţin barocă, dar la fel de atentă la semnele oculte ale trupurilor. Sînt semne miraculoase, însemnări clare ale fiinţelor cofetăreşti din primele poezii ale Doinei Ioanid: Lilica cea cu „trup dolofan şi pufos şi... un scarabeu rubiniu încrustat în palmă", Mary „cea zbanghie cu părul de aramă", sau tanti Puşa cea care „dormea pînă tîrziu fiindcă mîncase prea multe prăjituri cu mac... avea pielea netedă şi subţire ca hîrtia pergaminată, iar prin ea se întrevedeau desene ciudate, dar niciodată deslușit". Semnele se deslușesc în *E vremea...* prin haloul amoros sub care sînt citite. Între bărbaţii posibili şi bărbatul-jumătate mediază o întreagă istorie familială care se prelungeşte totemic în *Cartea burţilor...*, dar care, în desfolierea amoroasă din acest volum, capătă o greutate de destin: „O strămătuşă mi-a vorbit o dată despre sexul clopoţind al bărbaţilor. Cu groază, ca o adevărată estetă. Mi-a vorbit despre imperfecţiunea lor notorie, despre umbrele ce le străbat carnea şi-i bîntuie neîncetat. Despre frica ce le macină pielea şi imaturitatea lor obositoare... Ştiu numai cum dimineaţa privirea ta se revarsă asupra mea deodată cu lumina încăperii, cum mă încurc într-un gînd trimis de tine la extremitatea degetelor. Ştiu doar să descifrez imagini răzleţe apărute pe braţele tale şi încercările de roman înscrise în palmele mele". Bărbatul investit amoros, dublul masculin, e nu doar ancora trupească într-o vîrstă la care moartea puhavă e încă departe, nici doar destinatarul unei continue scrieri de dragoste, ci şi vocea creditabilă ce numeşte lipsa de sens, nimicul, ridicola utopie a amorului: „Uite, trebuie să te goleşti pe dinăuntru, să rămîi aşa, ca o cameră goală, numai bună de închiriat, o cameră în care poţi plasa orice... Vei îmbătrîni şi vei muri. Poate cineva te va visa. Oricum, nimeni n-o să-ţi spună niciodată despre ce-i vorba, iar din tine nu va rămîne nimic, nici măcar un deget (ca semn de carte), nici măcar un ochi într-o pînză de păianjen".

E vremea să porţi cercei e cartea unei definiri de sine la vîrste succesive, locul ultimelor vizionarisme, al ultimelor exaltări, vremea presimţirilor organice în care coexistă şi copila din *Duduca de marţipan* şi melancolica născută „din burta unui cal în pustietatea albă". E „femeia la treizeci de ani" care vrea „să-şi păstreze ponderea", să nu-şi piardă consistenţa, să mai extragă din trup „cîte un sens", să trăiască o – ultimă – simultaneitate de vîrste în iubire: „Femeia la treizeci de ani. Vîrstă imatură, cînd încă iubitul te înconjoară ca o apă caldă. Ziua de vară de după perdele prăfuite. E vremea să porţi cercei. Urechile însă refuză, se umflă. Atîrnă grele ca nişte ghivece. La treizeci de ani, urarea să faci copii frumoşi te turteşte de tot. Să creşti copii ca să uiţi că te aşteaptă serile nesfîrşite, cu poze înrămate pe pereţi, ca să uiţi de trupul mototolit, de frica dospind în măruntaie, de iluziile care-ţi dau tîrcoale. Te împotriveşti cu blîndeţe: mai sînt atîtea de făcut".

Doina Ioanid scrie o proză poetică sau o poezie prozastică ce o va duce, mai devreme sau mai tîrziu, spre acel soi de roman crepuscular, fragmentar şi vizionar care a făcut deliciul *underground* al modernităţii. Pentru gustul meu... copt, ea este deja cea mai bună poetă din generaţia sa.

trend inţe

Hašek şi don'şoara Vasilica

Ca orice contribuabil onest, m-am înfăţişat la Administraţia financiară a sectorului pe raza căruia domiciliez în urma primirii depeşei cu nr. de înregistrare 4080031267089 în care şefa de departament Imbrişca Vasilica împreună cu inspectorul de serviciu Cotigă V. mă invitau pentru a-mi clarifica situaţia fiscală. Nu ştiu cum se simt alţii, dar într-o circă fianciară eu mă simt ca Ilie Moromete în mijlocul unei manifestaţii gay. Mă pierd complet printre oamenii aceia agitaţi, care se înghesuie sub tabelele pline de cifrăraie, lipite pe pereţi, printre badigarzii care fac ordine la cozi şi puzderia de doamne a căror amabilitate îmi dă frisoane. La coadă diverşi necunoscuţi şi necunoscute se înghesuie în mine întrebîndu-mă tot felul de lucruri. Ridic din umeri şi-mi ţuguiez buzele, a habar n-am. În sfîrşit, intru. Cotiga V. se dovedeşte a fi o domnişoară, la treizeci şi ceva de ani, cu un pulover portocaliu cu paiete. Mă măsoară scurt din priviri şi-mi spune pe un ton iritat, în timp ce eu îi întind depeşa care făcuse posibilă întîlnirea noastră: „Te rog să arunci guma aia din gură şi să nu-mi mesteci mie-n creieri! Şi nu mai sta-n picioare că parcă-mi stai în cap!". Mă execut şi ea începe să frunzărească agitată într-un vraf de hîrtii. „Mda, nu găsesc dosarul. E numărul 87.43.15 din paişpe a treia. Mergi la arhivă, la camera 11 şi după ce ţi-l dă vii cu el la mine." La camera 11, paradoxal, nimeni la coadă. Ciocăn, însă n-apuc să intru pentru că dinuntru mi se strigă: „Aşteptaţi la uşă!". După un sfert de oră, în care nu mă bagă nimeni în seamă, scot din rucsac *Abecedarul umorului* al lui Hašek. Acolo, la p. 114, „bătrînul Şima, uşierul întreprinderii bancare Prochazca & Co, îşi luă inima în dinţi şi ciocăni sfielnic la uşa financiarului Prochazca pentru a-i cere să-i mărească simbria cu 20 de coroane." Ce credeţi că i-a răspuns financiarul? După ce i-a împuiat capul cu toate fineţurile crizei financiare mondiale, cu cît a scăzut Crédit Lyonnais şi ce crah e pe Wall Street, în final l-a dat afară. Bietul Şima, lui măcar marele finanţist Prochazca nu-i vorbea la *per tu*.

Alin IONESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Violul

● ***Second Hand* (România, 2005), de Dan Piţa.**

Petre (Mihai Călin) e un om rău. Petre ţine un club dubios. Petre se droghează. Petre pare să şi vîndă droguri. Petre violează virgine. Petre pare dornic să demonstreze, prin mimică şi ţinută, că face cît doi Naşi la un loc – Al Pacino şi Andy Garcia. Petre abuzează de briantină. Petre abuzează de simbolism – are în apartament o colivie plină de păsările tînguitoare. Mamă, cît de rău e Petre ăsta! Cum a ajuns aşa rău? De unde vine? Scenaristul Radu F. Alexandru şi regizorul Dan Piţa ştiu răspunsul. El are numai trei cuvinte, dar trei cuvinte care s-au dovedit capabile să semene teroare în inimile cele mai tari. Ele sînt: „liceul de muzică". Da, acea legendară pepinieră de mafioţi şi violatori! Păi *de-aia* e Petre atît de rău. Ca şi altor capi ai lumii interlope, lui Petre îi place să ţină pe lîngă el vreo două-trei violoniste. (Piţa şi Radu F. sînt primii români care s-au încumetat să denunţe conexiunea arhicunoscută, dar mereu trecută sub tăcere, dintre cele două medii.) De una dintre ele, Andreea (Alexandra Dinu), el este chiar îndrăgostit; mai precis, e într-o stare pe care el însuşi, într-o conversaţie cu dublul său din oglindă, o analizează astfel: „Duhurile rele îmi spun s-o regulez, duhurile bune – să n-o regulez". Acuma, duhul cinematografului ar spune că o asemenea dilemă putea fi comunicată spectatorului şi prin tehnici mai subtile decît aceea În Care Un Personaj Începe Brusc Să Vorbească Singur, dar pînă la urmă, important e să se înţeleagă despre ce e vorba. E vorba despre un bărbat care se urăşte pentru că nu poate iubi şi care nu poate scăpa de chinul ăsta decît printr-un act odios, care să dea satisfacţie întregii sale uri. Ah, barosanii ăştia cu studii de muzică clasică! Pînă şi atunci cînd violează, ei au nevoie de motive serioase, livreşti, dostoievskiene. Piţa şi Radu F. par mînaţi de convingerea că un violator oarecare ar fi un subiect vulgar, nevrednic de ei, dar un violator finuţ, un violator-violonist – asta e deja artă.

Ei bine, nu e. Un om ca Petre n-a existat, nu există şi n-ar putea să existe niciodată altundeva decît în mintea unui scriitor sclifosit şi decuplat de la realitate. Mihai Călin se luptă să priponească această creatură într-o specie de realism emoţional; caută cu îndîrjire sufletul lui Petre şi chiar găseşte ceva sucit şi purulent în spatele cuvintelor de tinichea. E un actor serios şi bine pregătit, dar chiar îşi închipuie că talentul său – că *orice* talent actoricesc – poate să reziste la nesfîrşit întîlnirilor anuale cu ideile şi cuvintele lui Radu F.? (Anul trecut a fost *Damen Tango.)* Şi, admiţînd că de data asta ar fi reuşit să treacă de Radu F., chiar îşi închipuia că Piţa o să-l lase să scape? Călin încearcă să facă un portret, iar Piţa, adăugînd prosteşte la *look*-ul de mahăr (briantină, trabuc, ochelari de soare purtaţi în casă), îl tot împinge spre caricatură. Despre interpretarea Alexandrei Dinu nu vreau să vorbesc: orice descriere ar părea o cruzime, deşi cruzimea ar trebui trecută pe nota de plată a realizatorilor, care au luat o actriţă neprofesionistă, deci lipsită de apărare, şi au lăsat-o complet descoperită. Deci înapoi la realizatori. Domnule Radu F., permiteţi-mi să supun atenţiei dumneavoastră o problemă de psihologie: dacă aţi fi o liceană virgină, de familie bună, cu pasiunea muzicii clasice, şi aţi descoperi că Petre, băiatul ăla drăguţ din banca a treia, s-a transformat peste noapte în Nicu Gheară, chiar ar continua să vă facă plăcere să vă pierdeţi nopţile cu el şi cu briantina lui de neam prost? Cu mult înainte de viol, briantina aia ar fi fost de-ajuns ca să îndepărteze orice fată cu gust. Şi acum, o problemă de scenaristică: se dă o eroină; după 30 de minute, se dă un viol; după încă 5 minute, se dă de înţeles că eroina nu va găsi niciodată curajul de a depune plîngere. Nu rezultă un impas? Nu-l obligaţi pe violator să facă *el* ceva – s-o mai violeze o dată (şi, eventual, încă o dată)? Şi, mai rău, nu-l încurajaţi *pe Piţa* să facă ceva – să umple golul cu „măiestria" lui regizorală (obezi, estropiaţi, machiaje groteşti)? În alte filme ale lui Piţa, astfel de momente duceau cu gîndul la o parodie după Fellini; acum duc cu gîndul la o parodie după Piţa parodiindu-l pe Fellini. Sigur, există şi lucruri mai rele: există secvenţa în care Petre angajează o secretară. Ea începe să turuie limbile străine şi programele de calculator pe care le ştie, dar el alege s-o testeze în sistemul IPPLS (În Picioare Pe La Spate). Ce-i cu femeia asta? Dacă într-adevăr cunoaşte toate limbile şi programele alea, ce-o obligă să se angajeze la omul ăsta, în felul ăsta? Dacă n-are altă calificare decît IPPLS-ul, atunci de ce continuă să bolborosească nume de programe? Ca să rîdem de ea? Nu se ştie. Realizatorii nu simt nevoia să ne mai spună nimic; ea nu contează, e ca o femeie gonflabilă care, după ce şi-a îndeplinit funcţiunea, s-a dezumflat. Dacă secvenţa asta îi recomandă pe autori pentru vreun gen de film, în nici un caz nu e vorba despre drama unei femei înjosite şi brutalizate. E vorba despre porno.

Dorin ŞTEFAN

Texte la context

Sînt în tren, m-am înarmat cu ziare şi cu „noutăţile“ din arhitectură. Şi uite aşa, zanc-zanc, zdrang-zdrang, încep să „revistez“.

Interviu cu Andrei Şerban în *Evenimentul zilei* de joi, 12 mai 2005. Deşi fusesem dezamăgit de canonada simbolurilor din montarea la *Oedip Rege* prezentată la Festivalul „George Enescu“, îl regăseam prin atacul la canon: „este o provocare să lucrez la Metropolitan Opera şi să încerc să schimb gustul publicului care plăteşte pînă la 350 de dolari biletul“.

În continuare deschid: *Arhitext* nr. 5, mai 2005; *Igloo* nr. 41, mai 2005; Catalogul *Anualei de arhitectură* 2005; *A&B,* buletinul pe mai al OAR Bucureşti.

„Gustul burghez“ al lui Şerban Andrei stă undeva în *background*.

Mă gîndesc că acest „gust burghez“ se instaurează încet şi subtil în arhitectura din România de astăzi, mai 2005, tocmai prin arhitectura şi revista de calitate, bienale şi anuale.

„Pînă şi Mefisto *(n.n.* – referitor la recenta montare cu *Faust* de Charles Gounod la Met în care René Pape, interpretul lui Mefisto, apare dezbrăcat pe scenă) ar trebui îmbrăcat în costum şi cravată, ca politicienii de la Casa Albă, ca să fie aprobat“.

La noi, dacă în privinţa „stilului Iancu Nicolae“ nu există un pericol real, acest „stil“ fiind uşor de depistat şi amendat de critica de specialitate responsabilă, gustul burghez pătrunde prin atitudini şi imagini de „prestigiu“, de *brand*. Nu ne aşteptăm „să nu placă“. Impersonalul tovarăşilor dinainte de '89 („ nu se place“) este ocupat acum de „asta se place oriunde“. Este nivelul unanim recunoscut, după 15 ani de „distilare“. Este locul comun unde arhitectura de „prestigiu“ se întîlneşte cu clientul de prestigiu. Prestigiu înseamnă deja recunoaşterea reciprocă între îmbogăţitul de bani şi îmbogăţitul estetic.

„O maturitate sensibilă şi relaxantă, evocatoare de Botta, Meier şi Siza...“, citat dintr-un articol critic al lui Constantin Hoştiuc *(Arhitext).*

Dacă nu-ţi place Meier sau Siza atunci chiar că nu te înţeleg, este o sintagmă valabilă atît pentru un dialog cu un posibil client (care după 15 ani de Bienale ar fi trebuit să se emancipeze de villa veneţiană), cît şi cu un confrate arhitect.

Astăzi, în arhitectură, „gustul burghez“ este *brand*-ul de sus.

„Grija pentru amănunt, pentru calitatea tehnică şi estetică a fiecărui produs a transformat în timp *brand*-ul Poltrona Frau într-o garanţie a disticţiei“ *(Igloo).*

Ce vrei mai sus de *Villeroy & Boch 1748* sau *Hundertwasser?*

„L-am fi invitat pe Hundertwasser. Te chemăm pe tine să PROIECTEZI TU următoarea librărie Cărtureşti“ *(Igloo).*

De ce ataci ceva ce se face bine?

Pentru că există şi *altceva. altceva.*

Pentru că mi-ar plăcea se ne sensibilizăm şi la *Altceva* nu este opus sau împotriva lui ceva bine-făcut-recunoscut-prestigiu.

Cred doar că a „greşi bine intenţionat“, încercînd, este preferabil reţetei sigure.

Arhitectura care lui-nu-se-place iar place este arhitectura garantată de *brand,* are o croială recunoscută de salon şi se poartă în saloanele în care trebuie.

Ar fi de preferat să „greşim puţin“ intenţionat pentru a nu permite instaurarea consumismului asupra produsului.

De ce să facem altceva?

Pentru că şi cea mai bună „Knorr“, mîncată în fiecare zi timp de ani de zile, poate deveni indigestă.

Să cîrcoteşti la Mercedes sau BMW este un gest de invidie.

Eu unul recunosc că sînt invidios că nu pot altceva.

Ce-ai vrea să faci?

Altceva.

Te dai mare! Nu. Atunci cînd te fereşti din calea marelui nu poţi să te dai mare. El, marele, nu vrea decît cu marii. Sigurii. Frumoşii siguri.

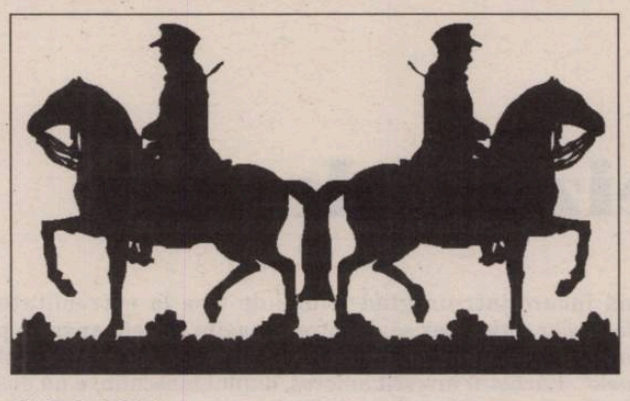

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Inteligenţele recente

Am buni cunoscuţi care mă asigură că ei, la 1789, nu ar fi luat cu asalt Bastilia, fiindcă ştiau ce va urma: teroarea maselor imbecile. Aceiaşi sînt categorici în a-i face de stupizi pe Hegel, Hölderlin şi Schelling, care se apucaseră să danseze în jurul unui copăcel sădit în cinstea Revoluţiei de la Paris. Ei – şi nu pot să nu-i cred, auzindu-i cu ce dezinvoltură se socotesc etern inteligenţi – nu ar fi pus piciorul în vreun falanster al lui Fourier, fiindcă le-ar fi fost clar că acolo se încerca realizarea celei mai nesărate utopii – socialismul; lor, de cînd au pus mîna pe o carte, Marx le-a fost detestabil şi nici azi „nu dau doi muci pe el“, după o expresie a cuiva privitoare la Levinas şi la teoriile acestuia despre Celălalt.

Aceiaşi susţin – nu fără un blînd dispreţ – că „Malraux al dumitale“ a fost „cam cretin politic“ atunci cînd, în '36, a plecat în Spania să lupte de partea comuniştilor împotriva franchiştilor; tot aşa, „spălaţi pe creier de KGB“ au fost, în acelaşi război, Hemingway, Dos Passos – „cel mai bine dintre «antifasciştii dumitale» s-a descurcat Koestler, care a terminat cu ei şi s-a dedicat studiilor pe creier, acolo unde se naşte schizofrenia...“

Aceiaşi, nu mai puţin inteligenţi, cînd au aflat, după '90, că „Orwell al nostru“ (cu el sîntem de acord!) ţinuse morţiş să dea un comunicat de presă prin care se opunea ca *1984* să fie interpretat doar în cheie antisocialistă, au ridicat din umeri, ei ştiind azi ceea ce nici Orwell nu ştia: o carte e mult mai obiectivă decît autorul ei.

Aceiaşi – cărora Mozart le place la fel de mult cît mie! – sînt extrem de critici faţă de americanii care au acceptat („idioţi, ca de obicei“) ca un soldat sovietic să pună steagul roşu pe Reichstag, la 2 mai 1945. Ei – în nici un caz – nu ar fi sărbătorit cu şampanie ziua de 8 mai, a capitulării germane, fiindcă ştiau că a doua zi, aceea de 9 mai, va rămîne ca o zi a Ruşinii europene, cînd s-a consacrat ocuparea ţărilor din Est de către Stalin, Armata Roşie şi acel popor rus din rima odioasă cu „libertate ne-a adus“. Ei nu judecă în context – ei prejudecă; contextul vine dinspre Sartre, iar Sartre le provoacă, într-adevăr, greaţă.

Aceiaşi – cu care pot asculta Bach într-o tăcere fără dezacord – nu mi-au ascuns că nu mai pot citi *Jurnalul* lui Sebastian, după ziua de 23 August 1944: nu mai pot suporta bucuria lui la intrarea sovieticilor în Bucureşti; entuziasmul – inadmisibil la un sceptic ca el – provocat de înfrîngerea nemţilor, strigătul lui: „au crăpat! au crăpat!“, uimitor de vulgar; lipsa totală de inteligenţă – „ca să mă exprim aşa...“, mi-a precizat unul – cu care descoperă candoarea în ochii unui soldat rus; imbecilitatea – „ţi-o spun de-a dreptul...“ – cu care le justifică sălbăticia; şi mai ales, mai ales, pagina aceea din septembrie 1944 cînd „Vivi“ Vişoianu îi povesteşte, la întoarcerea de la Moscova, unde semnase armistiţiul, cum se comportase Molotov în tratativele cu noi: la orice obiecţie a delegaţiei române în faţa acelor condiţii de groază, Molotov nu avea decît o singură replică: „Ce-aţi căutat la Stalingrad?“. E o pagină insuportabilă. Ei ar fi ştiut ce să-i răspundă. Ce...? Ei nu ar fi ieşit în noaptea de 23 August '44 să-l aclame pe Mihai I pentru trădarea Germaniei. Ei nu l-ar fi predat pe Antonescu sovieticilor. Şi dacă nici ei nu s-ar fi dus pînă la Stalingrad pentru Basarabia şi ar fi rămas pe Nistru – tot aşa nu s-ar fi dus pînă în Tatra şi ar fi rămas pe Tisa, după eliberarea Transilvaniei; cînd le spun că pe baza acestor idei e aproape sigur că nu am mai fi ascultat împreună „Jupiter“-ul lui Mozart, mi se acordă o privire cu un subînţeles deloc misterios, care a încetat să mă doară sau să mă indigneze ca pe Sebastian.

Pentru ei – „burghezi reacţionari“, cum le place să se viseze ironic şi simpatic – sînt un „progresist“ insuficient căit. Pentru mine, ei nu sînt de dreapta (ce mai înseamnă dreapta şi stînga în România, la 2005?), ci inteligenţe vii, postdatate, recente, cu doar 60 de ani la bază, incapabile să înţeleagă că nimeni nu e inocent în judecarea unei istorii netrăite. Inocenţa nu conferă niciodată clarviziune. Cu inteligenţe recente nu se poate clădi decît o nouă corectitudine politică, în care „Hitler a fost mai bun decît Stalin“, „Gulagul mai rău decît Auschwitz-ul“, iar „bombardarea Dresdei mai scandaloasă decît masacrul de la Oradour“... A le spune că e invers ar fi la fel de maniheist şi pauper. Istoria redusă la comparaţia adjectivelor – ce peisaj plat după bătălie...!

Ca unul care ştiu, din anii '50, ce înseamnă a gîndi şi a fi „pe linie“, descopăr – nu fără delicii – că acest *political correctness* vehement anticomunist nu e cu nimic mai fertil în îndoieli decît cruntul dogmatism stalinist care a distrus „o stîngă“, dar nu poate face nimic în faţa „Jupiter“-ului mozartian.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Valerică Neagu

PCR, FSN, PSDR

Lupta

Unica formă de manifestare a activistului de partid e munca. Munca în fiecare zi pentru aspiraţiile materiale şi spirituale ale comunităţii. Împletirea cea mai plenară a muncii în realitatea de fiecare zi este lupta. Astăzi, în lumea acestor contradicţii, iată Franţa, tradiţională în crearea Europei unite, dă un vot negativ Constituţiei Europene, iată Germania, care este într-un marasm de nedescris după unirea cu Germania comunistă, deci, în lumina acestor contradicţii, nu poţi supravieţui fără o lume care să lupte, nu egoist, ci pentru comunitatea largă în care trăieşte.

Cugir

Eu am fost în Cugir, apoi m-am mutat la Horezu. Am fost mereu şi mereu într-o agitaţie continuă fiindcă eram entuziast. M-am întors la Cugir. Viaţa mea cum a fost? Eram un entuziast. Lucram ore în noapte, dacă era nevoie. În '79 am intrat în PCR. A fost simplu, dar nu atît de simplu. Mulţi spun acum, oricum ne primeau, eu vă spun simplu că am avut emoţii, mari emoţii. M-au întrebat din Statut şi ştiam, dar m-au întrebat din munca de fiecare zi, cu oamenii, şi acolo le-am spus, fără minciună, fără nimic: uite, asta e viaţa care o duc, muncesc la primărie pentru spaţiile verzi, oxigenul patriei. Şi, da, eram mîndru, în anul acela am reuşit 700 de puieţi să plantez, 25.000 de flori în tot oraşul. Mi s-a spus că sînt puţine, dar eu am spus sîntem abia în aprilie, cultivarea, plantarea continuă. Tovarăşii au fost de acord cu mine. Cînd în '90 am intrat în FSN, nu am fost întrebat nimic. Nici apoi în PSDR. Ori, oamenii vor să se laude, să se spună: uite, omul acela se pricepe la asta. Celălalt la alta. Să se ştie ce şi cum, ori, după Revoluţie, munca de partid a mers pe interes. Cunoşteai datul din coate era bine. În mod normal, pe mine mă cunoşteau de la partid, de la Primărie, doar au fost aceiaşi oameni timp de, nu ştiu cît, zece ani, şi mă ajutau... apa s-a băgat şi la mine pe stradă. Gaze, la fel. După aceea, a venit momentul că nu puteam plăti, ni s-au oferit scutiri. Dar asta fiindcă îi ştiam tot pe cei vechi. După aceea nici eu nu am mai activat.

Modele

Ştefan cel Mare fiindcă e un om despre care se va vorbi peste multe mii de ani. A zidit acele minuni, bisericile. A ţinut duşmanul la hotare. Uitaţi-vă, doar Adrian Năstase a investit în cultură după 15 ani de postcomunism. Cine îi va continua linia? Nimeni!

Cărţi de formare

Cartea de telefoane, *Mersul trenurilor,* Decesele din *România liberă*, *Biblia*, *Divina Comedie, Social democraţia – o lume în sine, un punct de dezvoltare, Miracolul de la San Piedro.*

Viziune politică

Cînd nu ai putere ca mine, nu poţi avea viziune politică. Poţi avea doar discuţii şi să lipeşti afişe. Doar că anul acesta am făcut o spondiloză şi nu am putut participa la lipit afişe. Efectul? Nu m-au mai trecut nici pe locul 29 la consilieri. Asta e viziunea unora pe care-i slujeşti, dar nu se mai întîmplă nimic cînd te îmbolnăveşti!

„Paradisul meu poate fi reconstituit“

– interviu cu Dumitru GORZO –

La Galeria H'Art va fi deschisă pînă la 12 iunie, cu sprijinul Programului Cultural Elveţian în România şi al DDP Consult Group, expoziţia de pictură a lui Dumitru Gorzo Welcome to Paradise*; curator Dan Popescu.*

De ce am avea nevoie să recreăm ironic paradisul?

Nu neapărat ironic, ci într-un mod contradictoriu care, sigur, frizează ironicul, dar o face într-un mod foarte serios. Şi apoi, se poate rîde pe seama paradisului sau, mai exact, a dorinţei şi a căutării contemporane a paradisului. La agenţiile de turism din toată lumea întîlneşti deseori referinţa la paradis, atunci cînd apar locuri exotice, or mulţi înţeleg paradisul prin sex, droguri şi alcool. Paradisul are, în general, o nuanţă uşor asexuată, religioasă, dar căutătorii de paradis merg pe cu totul alte coordonate. În fond, nu prea ştim cum anume e paradisul. Aici e conflictul: în capul doritorilor de paradis, în imaginarul mulţimilor şi nu al celor care vînd imaginea lui clişeizată.

În ce măsură eşti critic la imaginea unui paradis contemporan sexual?

În primul rînd, prin abordarea relaţiei bărbat-femeie în care exploatez imaginea pe care un sex o are despre celălalt şi ceea ce fiecare sex „crede“ că celălalt ar vrea de la el. De aceea, în pictura mea imaginea sexelor este supradimensionată. Dar nu e vorba neapărat despre paradisul sexual, ci şi despre cel mitic, căruia nu-i putem găsi o reprezentare tocmai corectă. De pildă, există variante apocrife foarte vechi care vorbesc despre o primă însoţitoare a lui Adam şi care nu era Eva. Sînt lucruri care nu se ştiu prea bine.

Eva şi Lilith

Dar ideea acestei expoziţii s-a conturat treptat, după ce am făcut prima pictură unde reprezentam *Facerea Omului*. Cum nu doream o abordare istorică sau religioasă, am ales să echilibrez demersul meu şi cum aş fi putut-o face altfel decît prin trimiteri, mai mult sau mai puţin evidente, la un paradis contemporan. În cele din urmă s-a ajuns ca aceste două imagini să se întrepătrundă. Nedorind nici o abordare sexuală foarte explicită, care să frizeze pornografia, aveam nevoie şi de ironie. Întîlnirea Micului prinţ cu cele trei graţii, femeia dacică sau steguleţele de slănină, sînt exemple în acest sens.

Gagarin?

Gagarin este primul om care a ajuns în cer şi trebuia adus aici. Aveam nevoie de o trimitere la Şef, la Barosan şi, pentru a nu apela la una clasică, am folosit această imagine a primului om ajuns în cer.

Criticii au folosit cuvîntul eroic. Ce e eroic în Geneza *pictată de tine?*

Curatorul galerei, Dan Popescu, a folosit acest cuvînt, dar nu era o referinţă strictă la expoziţie. Iniţial expoziţia părea să aibă cursivitatea unei poveşti, nu ştiu însă exact ce anume e eroic. Poate doar la nivelul amplorii, al „măreţiei“ picturilor întinse pe tot peretele.

Are nevoie pictura contemporană de epic? În ce măsură îşi mai găseşte un rost epicul în contextul artistic actual?

Pictura contemporană nu are nevoie, în special, de ceva anume. Contează foarte mult tema şi abordarea ei. Cînd e vorba de o dimensiune foarte mare sau cînd îţi doreşti diversitate, naraţiunea te poate ajuta. Dar asta depinde numai de intenţiile artistului.

Nu crezi că pictura ta riscă prin dimensiune, prin ironic şi scandalos să rămînă la un nivel primar de receptare?

Cînd fac ceva, gîndul meu este să realizez o pictură bună. Intenţia mea este, în primul rînd, plastică şi cred că nivelul artistic a ceea ce fac este destul de ridicat. Nu în puţine cazuri e vorba de lucruri novatoare, cum sînt colajele a două tipuri de imagini: peste prima imagine realistă suprapun o imagine expresionistă. Ambele fiind explicite, se creează două niveluri diferite ale picturii. Apoi e vorba şi de dimensiune...

De data aceasta picturile tale sînt făcute pe pînze lipite pe tot peretele galeriei, tavanul este pictat cu fumul de la lumînare, cadrul desenelor sînt florile naturale, iar fundalul muzical e din Wagner... Toată această înscenare nu deplasează ea accentele?

Dat fiind faptul că am utilizat tot spaţiul, nu mai e vorba de pictura în sine, ci de un „loc“ anume. Am încercat ca fiecare dintre scene să fie o pictură distinctă, dar, prin faptul că am lucrat tot spaţiul pe care l-am avut la dispoziţie, am vizat o trimitere la „grotă“, la „peşteră“. Elementele intră, astfel, în dialog cu pictura.

Există o relaţie între Facere şi dicteul automat?

Numai în cazul meu. Majoritatea acestor lucrări au ieşit din aproape în aproape. Dicteul automat m-a salvat atunci cînd am intrat în impas. E şi aici o uşoară autoironie. În fond, mi-am lucrat Paradisul din această expoziţie în opt zile...

Geneza, de bine de rău, a rezistat. Ce-o să faci cu pînzele lipite pe pereţi? La un moment dat, va trebui să eliberezi spaţiul galeriei.

Acesta este şi motivul pentru care nu am lucrat direct pe perete. Nu mai vreau să pierd lucrări, aşa cum pierdute, la sfîrşitul expoziţiilor, au fost cele făcute pe hîrtie, pe pînză sau direct pe perete. Pînzele vor fi rulate şi le voi recupera apoi pe alte suprafeţe. Paradisul meu poate fi reconstituit, Raiul însă nu.

a consemnat Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Irozii/The Herods

Irozii / The Herods (Editura Paralela 45, 2005) de Constantin Virgil Negoiţă este un „roman algebric“. O poveste pe cît de comprimată, pe atît de explozivă, şerpuitoare, derutantă (şi evanescentă cînd te aştepţi mai puţin, *fuzzy*, cum îi place autorului să spună), avîndu-şi drept punct de pornire un moment din *Cartea Cărţilor* (călătoria magilor) şi despletindu-se ulterior într-o sumedenie de spaţii şi timpuri, de fapt, „cîmpuri cuantice“ pe care energia cărţii încearcă să le reunifice. C.V. Negoiţă este profesor de Ştiinţa Computerelor la City University of New York, Hunter College, şi şi-a transformat multe intuiţii ştiinţifice, în special cele legate de logica vagului, în intuiţii şi strategii literare cu care a operat şi în romanele anterioare. Unele dintre acestea publicate şi la noi de aceeaşi editură. Personajul principal al *Irozilor*, Iuda Iscarioteanul, este revoluţionarul perpetuu, pentru care contravaloarea trădării Mîntuitorului are o destinaţie clară: finanţarea unei revoluţii mondiale. Împreună cu alte pesonaje biblice acţionează simultan în mai multe spaţii şi timpuri, ca nişte arhetipuri mereu reactualizabile. O veritabilă pagină de antologie este călătoria lui Iuda în Iad, în fapt, un uriaş depozit de gunoi din Staten Island: „Va privi la acel gunoi avîntat şi ambiţios şi va şti ce are de făcut. Ingineria gunoiului... Va fi membru al acestui ordin esoteric de vînzători, modelînd viitorul, planificînd oraşe, administrînd depozite de gunoi, construind peste ele grădini suspendate“. Aş zice că *Irozii* este numai aparent un roman, în pelerina căruia s-a înfăşurat un vast poem, pentru a înşela vigilenţa paznicilor unei pieţe în care care poezia nu mai este îngăduită.

Ioan ES. POP

colţul scurt

Preludii la o revoluţie culturală anunţată

● Sub titlul ± *15 ani*, Galeria Nouă îi găzduieşte pe artiştii organizaţiei *2020*, cei care au împînzit în ultimii ani zidurile Bucureştiului cu şabloane amuzante şi de atitudine, parte din ele făţiş politizate. Organizaţia şi-a propus ca prin acţiunile ei să pregătească, nici mai mult nici mai puţin, „marea revoluţie culturală din anul 2020“. Prezentările, dezbaterile şi atelierele colectivului în spaţiul galeriei, transformat pe durata a trei săptămîni într-un fel de laborator artistic permanent, au ca subiect arta contemporană, arta în spaţiul public, metode alternative de comunicare, sisteme de autoorganizare, metode de rezistenţă, de *selfpublishing* şi de distribuţie alternativă în editarea de reviste. Programul a fost realizat de Vali Chincişan, Mihai Nadolu, Vlad Nancă, Kate Smith şi Ştefan Tiron. Mai puteţi participa la atelierele colectivului *2020* doar pînă la sfîrşitul acestei săptămîni, cînd muzica va fi subiectul prezentărilor multimedia şi al unui *performance* inedit.

● La Colegiul Noua Europă, Asociaţia ECUMEST organizează pe 6 iunie ultima seară bucureşteană de „Conversaţii cu Andrei Şerban“ dintr-o serie de întîlniri ce cuprind lecturi din însemnările lui Andrei Şerban despre teatru, precum şi prezentări de imagini din cele mai recente spectacole ale sale. Întîlnirile vor continua la Cluj, pe 10 şi pe 14 iunie, la Casa Tranzit, respectiv la Facultatea de Teatru a Universităţii „Babeş-Bolyai“. În perioada 8-18 iunie, regizorul va susţine şi un *master class* la Teatrul Naţional din Cluj. (**M. C.**)

Să iertăm greşiţilor noştri! Nu scriitoarea *elveţiană* Elfriede Jelinek era aşteptată la Institutul Goethe, aşa cum scriam acum două numere, ci scriitoarea *austriacă* Elfriede Jelinek. Şi oricum nu era vorba să *vină* pe 19 iunie şi cu atît mai puţin la Bucureşti. Iar acesta nu este un „3,14“ rătăcit, ci o eroare crepusculară marca: (**M. C.**)

Iuliana ALEXA

Rochiile divelor inaccesibile

La Muzeul Naţional de Artă al României, Corp Kretzulescu – Sala Oglinzilor, se desfăşoară pînă la 26 iunie expoziţia Fascinaţia modei italiene*, expoziţie organizată de Institutul Italian de Cultură şi Fundaţia „Sartirana Arte“ din Pavia, unde sînt prezentate creaţii vestimentare realizate de renumiţi stilişti italieni din a doua jumătate a secolului XX.*

70 de rochii splendide, concepute special pentru siluetele actriţelor, de către Emilio Pucci, Armani, Renato Balestra, Versace, Pino Lancetti, Gianfranco Ferré, Raffaella Curiel, Roberto Capucci, Sorelle Fontana, Fernanda Gattinoni, Gigliola, Valentino ş.a., strălucesc în Sala Oglinzilor. Sînt rochii de lux, migăloase, unicate reprezentative pentru perioada anilor 1950-1990, cînd s-a conturat aşa-numita modă *all italiana*, rezultată din experimentele artizanale ale anilor '50. Sophia Loren, Audrey Hepburn, Claudia Cardinale au purtat creaţiile acestora. Dacă veţi vizita această expoziţie, veţi avea, cu siguranţă, nostalgia divelor adevărate, a femeilor inaccesibile, al unui *glamour* transformat, degradat, ironizat acum pe *catwalk*. Însemnele exterioare ale feminităţii, stilul şi acel *je ne sais quoi* al fiecăreia sînt fapte istorice.

Doamnelor şi domnilor, nu relegaţi moda pe terenul frivolităţii! Dictatura trupurilor frumoase şi bine îmbrăcate e singura acceptabilă. (E şi crudă, în acelaşi timp.) O rochie este o prelungire a trupului şi o informaţie. Putem privi expoziţia de la Muzeul Naţional de Artă drept o sumă de informaţii vizuale, de interpretări estetice ale corpului feminin. De exemplu, experimentele metalizate *à la* de Gianfranco Ferré, conturează o amazoană citadină stilizată. Moschino a fost în chip constant jucăuş, circar şi teatral. Giorgio Armani a reprezentat mereu eleganţa absolută, sobră şi simplă. De altfel, Armani este alegerea vedetelor de la Hollywood, ori de cîte ori acestea nu ştiu ce să aleagă pentru premiere. Este alegerea sigură, care le scuteşte de criticile stiliştilor. Gianni Versace reprezintă de decenii opulenţa inconfundabilă, la limita fragilă a bunului gust şi extravaganţei destinate doar femeii din pătura socială celebră, bogată şi decandentă. Gherardini ar putea figura între precursorii conceptului actual de *cool*, cu destructurări expresive şi suprapuneri inedite de elemente vestimentare. Irene Galitzine a fost designerul preferat al Claudiei Cardinale, contribuind astfel la conturarea unor iconuri ale secolului XX. Tot la capitolul *haute couture*, sînt remarcabile ţinutele expuse din colecţiile Renato Balestra, cu sculpturi în paiete, sofisticări excesive, însemn al statutului social superior şi al gustului elitar. Similar, Roberto Capucci, îndrăgostit de Renaştere, a creat rochii ample, decorative, care mai curînd se expun decît expun femeia. Raffaella Curiel a experimentat la mijlocul anilor '70 interferenţa artelor, confecţionînd haine-omagiu lui Picasso şi Andy Warhol. În modă şi pictură, *les sons se répondent*.

Şi toate aceste splendori sînt accesibile în această perioadă la Bucureşti. În loc de concluzie frivolă, puteţi privi o rochie drept un motiv de divorţ sau drept o operă de artă.

Brîndușa ARMANCA

Dictatura imaginii

– de ce e șuvița lui Băsescu chestiune națională –

La o ediţie a emisiunii *Of, presa mea* de pe Realitatea TV, într-o dezbatere serioasă, dacă nu chiar dramatică despre condiţia jurnalistului-şantajist, directorul ziarului *Ziua de Iaşi,* acuzat că practică şantajul şi cercetat de PNA, a avut parte de o concluzie salvatoare: ziarul său, spuneau conlocutorii, avea o problemă... de imagine. Adică nu una morală, nu una penală, ci una de imagine: era perceput ca şantajist! Recurent, acest gen de explicaţii este dat şi de politicieni care, obligaţi să motiveze ineficienţa în combaterea corupţiei, aduc vorba de „percepţia corupţiei“. „Percepţia“ e mare – spunea Guvernul Năstase, susţinut de sociologii de serviciu – nu corupţia. Problemele de „percepţie“, de „imagine“ sau de „comunicare“ încep să fie argumente universale în instituţii şi în viaţa cotidiană. Dacă un beţiv îşi bate nevasta şi ea divorţează, cuplul are... probleme de comunicare. Iar în politică, dacă un parlamentar doarme, citeşte ziarul sau vorbeşte la telefon în timpul lucrărilor, de vină este presa care îi strică „imaginea“. Nici imaginea (proastă) a României nu se datorează guvernelor, decidenţilor, politicienilor sau administratorilor de instituţii, ci presei, care se încăpăţînează să nu difuzeze ceea ce neiniţiaţii numesc „ştiri pozitive“.

Pe de altă parte, rapoartele interne şi internaţionale despre starea mass-media din România – cum ar fi Media Sustainability Index, Raportul Nations in Tranzit al Freedom House, Rapoartele *Reporters sans Frontières,* Raportul Agenţiei de Monitorizare a Presei, Raportul SAR şi altele – nu ne încurajează să credem că presa românească a făcut în ultimii 2-3 ani un exces de independenţă şi libertate. Acuzele că presa „strică imaginea“ au adesea o conotaţie complice, cu multe zerouri în coadă.

Care este contextul socio-cultural în care imaginea prevalează asupra conţinutului, iar percepţia/vizibilitatea iau locul criteriilor de evaluare consistente? România a intrat de maxim zece ani într-o lume cu totul nouă în care bunicii noştri nu se mai regăsesc: lumea imaginii şi a divertismentului. Lumea audiovizualului. Sau, dacă citām studii recente, am intrat fără pregătiri prealabile în post/postmodernism (Mihaela Constantinescu, *Post/postmodernismul: cultura divertismentului)**. Platon s-ar fi minunat să regăsească diafanele sale Idei-aparenţe, în conturuti de neimaginat pentru antichitate: reviste glossy, staruri strălucitoare şi VIP-uri produse de industria vedetelor, show-ul zilnic de la TV, toate transmise şi acceptate prin intermediul aceluiaşi perfid agent: media, extinsă de la mass-media la multi-media.

Intraţi în *epoca televiziunii,* apoi *a Internetului* – care au dezagregat convenţiile culturale prin spulberarea supremaţiei de secole a cărţii, ne regăsim în faţa unor paradigme culturale noi: spaţiul şi timpul tradiţional decad în faţa spaţiului navigabil virtual şi a instantaneităţii. Într-o epocă dominată de tehnologiile de comunicare, *„artefacte şi semnificaţii culturale din diferite perioade istorice şi locuri geografice se pot amesteca şi pot fi juxtapuse“*, aşa încît *„iluzia frontierelor nelimitate a fost distrusă pentru totdeauna“*. Practic, ne aflăm în epoca divertismentului global, iar spectacolul şi evenimentul au devenit *„semnul emblematic al unei epoci în care publicitatea a devenit psihologie populară, iar imaginea electronică a rămas singurul semn al realităţii care mai are relevanţă“*.

Seduşi, nu mai putem opune rezistenţă simulacrelor: cultura „serioasă“, asimilată unui efort (cititul, studiul, cercetarea etc.), este părăsită ca o iubită cu prea multe riduri. Aşteptăm să ni se dea ceva care să ne destindă, să poată fi acceptat fără negociere, instantaneu. Ce primim? Ştiri spectaculoase pentru care americanii au inventat un gen numit *infotainment*. Mai primim divertisment *soft* sau hard, împachetat deopotrivă în redacţii de sport, ştiri, publicistică, ştiinţă etc. „Noul jurnalism“ – spun experţii mass-media – a fost preluat de industria divertismentului. Orice dezbatere banală e botezată convenţional ca *show,* iar concurenţa dintre realitate şi televiziune tinde să cedeze în favoarea televiziunii. Fiind vizuală, accesibilă şi domestică, televiziunea impune modele de viaţă, de carieră, de conduită.

Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei a dat publicităţii, în martie 2005, un studiu asupra influenţelor care prevalează asupra tinerilor din România. Pe un eşantion de 2.000 de elevi de liceu şi din învăţămîntul profesional din mediul urban, s-a stabilit care sînt sursele generatoare de modele: *vedetele TV* pentru 37,5% dintre cei investigaţi, *familia* pentru 16,5%, *sportivii* pentru 13%, *profesorii* pentru 7,5% şi *oamenii de cultură* pentru 1,2%. Liceenii români – arată studiul – îşi doresc, în ordine, „realizare profesională, bani, notorietate“, iar trei sferturi din ei nu cred că şcoala poate oferi modele şi nici abilităţile necesare atingerii succesului. Ei speră să obţină mai mult privind la televizor: 57,3% aleg divertismentul, iar 20% se uită la ştiri. Drept contra-modele, elevii indică politicienii şi, paradoxal, vedetele. Studiul sugerează o falie largă între două generaţii consecutive, una preponderent a cărţii, cealaltă crescută cu televiziune şi Internet, prima frustrată după lungi ani de dictatură ceauşistă, cealaltă prea brusc aruncată în „supermarket“-ul global. *„Am crescut în faţa televizorului, îndemnaţi să credem că într-o zi vom fi cu toţii milionari, zei ai platourilor de filmare sau staruri rock“*, spune personajul din filmul *Fight Club* interpretat de Brad Pitt. Şi continuă: *„Dar n-o să fie aşa. Am început să ne dăm seama de asta şi sîntem foarte, foarte decepţionaţi“*.

Dacă acceptăm, odată cu Olson şi Strinati, că aceasta este paradigma lumii prezente, că televiziunea s-a transformat „din mediu sintetic în mediu natural“ şi că mass-media este cadrul de referinţă al comunităţii, singura care îi asigură şansa comunicării, cum susţin Habermas şi Şcoala de la Frankfurt, ar trebui să respingem ca nefondate văicărelile celor ce se plîng că „marea cultură“ nu este respectată la televizor. Reaşezarea pe acest nou teritoriu, unde fiecare îşi identifică sub-cultura sa, face anacronic la televiziune conceptul „culturii consacrate“, ea însăşi, în cele din urmă, o sub-cultură. Ce rezultă? Emisiuni posace din care transpare frustrarea audienţei mici, discuţii fără chef care ridică în slăvi cultura scrisă ca fiind singura onorabilă, discursuri alambicate menite să dea lecţii şi să interzică accesul ignoranţilor. Televizualul rămîne secundar, mijloacele televiziunii sînt adesea dispreţuite în emisiunile de cultură. Îngheţate în teme şi domenii restrînse de frica atingerii cu contingentul considerat vulgar, programele culturale se mulţumesc uneori, din sfera vizualului, doar cu decorul. Persistă şi aici un paradox: vocaţia poveştii, deţinută de literatură şi, în esenţă, de toate artele, este uitată de majoritatea celor care produc azi în România emisiuni culturale. O recuperează mult dispreţuitele *soap-operas* şi telenovela, ca şi divertismentul lacrimogen ce ridică audienţa de 20 de ori peste cea a Canalului cultural al televiziunii publice.

Invitat pentru a sărbători 10 ani de la Proclamaţia de la Timişoara, preşedintele Traian Băsescu a făcut declaraţii politice şi a dat un semnal simbolic prin prezenţa sa în oraşul Revoluţiei la relansarea proiectului Legii lustraţiei. În aceeaşi seară, *Observatorul* Antenei 1 prezenta aceste evenimente dintr-o perspectivă cu totul specială: din perspectiva şuviţei de pe creştetul preşedintelui. La sosirea pe aeroportul din Timişoara – erau informaţi telespectatorii – şuviţa s-a dovedit din nou neastîmpărată, zburlind-se în miezul primirii protocolare de grad zero. Ştirea trecea cu grăbire peste celelalte întîmplări, considerate nerelevante. Relevanţa şi impactul ca valori ale ştirii, aşa cum învaţă studenţii la Jurnalistică, au fost înlocuite cu valoarea de divertisment. Ne interesează dacă ne distrează, pare să spună noul principiu. Cît de prolific este acesta, se vede din felul în care şuviţa lui Băsescu a devenit subiect de dezbatere naţională. Presa a lansat tema, suficient de incitantă prin notorietatea personajului, simpatia electoratului, contrastul cu imaginea arogantă a competitorului în alegeri etc., iar industria publicităţii a dus-o mai departe: o revistă lansată cu zgomot pe piaţă, *Săptămîna financiară,* a folosit imaginea cheliei prezidenţiale cu şuviţa vivantă ca logo. Semnul s-a dovedit profitabil, fiindcă avea identitate, notorietate şi o discretă sugestie falică. Un clip video, care a asigurat publicitatea înaintea lansării, a combinat bancurile de pe Internet cu imaginea şuviţei în ofensivă împotriva inamicilor, căreia i s-a adăugat inconfundabilul rîs al lui Băsescu. Publicitate la două capete: sporind popularitatea prezidenţială şi construind peste ea spectacolul comercial al revistei.

Autoreferenţială, presa a preluat jocul şi l-a transformat în produs media: ziarele s-au întrecut în a-l imagina pe învingătorul în alegeri tuns chilug, cu barbă, cu pălărie, cu perucă. S-au pus rămăşaguri: îşi tunde sau nu preşedintele şuviţa? O emisiune matinală de televiziune a lansat pariul prin vot pe e-mail, iar întrebarea centrală la un talk-show politic a fost „de ce nu vă tundeţi, domnule Băsescu?“. Grupul umoristic Spitalul 9 a lansat melodia „Sexy Băse“, cerînd-i preşedintelui în refren să renunţe la meşa transversală. Publicul, dispus să investească afecte, a intrat în joc, naţia a început să participe, emoţionată, la avatarurile şuviţei. Nimeni n-a trîntit telecomanda cînd, despre vizita preşedintelui la Londra, jurnaliştii au transmis o ştire tulburătoare: vîntul era cît pe ce să compromită prestaţia prezidenţială, zburlind indecent şuviţa. Sfătuit, rugat, somat să se tundă, preşedintele Băsescu a refuzat, asumîndu-şi bărbăteşte paradigma. Fiindcă, în lumea dominată de imagine, şuviţa este *paradigma lui Băsescu.*

Experţii în imagine, creatorii de vedete, specialiştii în comunicare şi în publicitate, pe scurt, magicienii din industria celebrităţii ştiu ce înseamnă stimularea afectelor, cucerirea publicului cu poveşti simple şi personaje inteligibile. Iubim sau detestăm vedete, personaje politice, moderatori de talk-show, comentăm cu admiraţie sau dispreţ *Ciao Darwin*, *Surprize, surprize, Din dragoste,* ne incită ce îmbracă, ce mănîncă sau ce prizează maneliştii, Mihaela, Andreea, Mutu. *„Celebritatea a devenit starea de graţie contemporană, condiţia la care toată lumea aspiră.“* Intrat în arena celebrităţilor, preşedintele Băsescu nu protestează că i s-ar ştirbi autoritatea sau prestigiul politic, prin dezbateri publice despre şuviţa caraghioasă. Bine sfătuit, va fi ştiind că este unul din semnele care-l individualizează, un semn distinctiv care-i conferă unicitate. Este semnul care-i hrăneşte popularitatea. Fiindcă eroul trebuie să fie invulnerabil, dar în acelaşi timp asemănător cu noi, ceilalţi. Ca politician, nu va ignora nici faptul că politica a devenit, în era comunicării globale, o profesie de imagine, dependentă de tehnologiile şi strategiile mediatice, profesie intersectată de principii evanescente, cum ar fi responsabilitatea şi corectitudinea.

Un *Post-scriptum* relevant pentru lumea contemporană dominată de mitologiile faimei: uriaşul spectacol global al stingerii şi înmormîntării Papei Ioan Paul al II-lea. „Papa se stinge în direct“, titra o televiziune, în timp ce reporterul alteia, copleşit de emoţii, anunţa, „un spectacol extraordinar“. Papa, celebritate sacrosantă a secolului, cunoştea bine avantajele şi amărăciunile vizibilităţii: *„Dacă vreau să aflu ceva despre sănătatea mea, deschid ziarele“*, a spus cîndva.

* Mai multe ipoteze din articolul de faţă se bazează teoriile lansate în excelenta lucrare aparţinînd Mihaelei Constantinescu, *Post/postmodernismul: Cultura divertismentului,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001, din care am citat.

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio in România

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

* *de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00*
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

Inaugurarea Bibliotecii „Luis Rosales“
a Institutului Cervantes din Bucureşti
marţi, 7 iunie, ora 18,00

Biblioteca Institutului Cervantes din Bucureşti (deschisă din 1995) va purta, începînd din 7 iunie 2005, numele poetului şi eseistului spaniol Luis Rosales (1910–1992).

La momentul inaugural de la ora 18,00 participă E.S. Juan Pablo García Berdoy, Ambasadorul Spaniei la Bucureşti, Ioana Zlotescu, directoarea Institutului Cervantes, şi Dan Ion Erceanu, directorul Bibliotecii Naţionale a României.

Remarcabil inovator al liricii hispanice, Luis Rosales a primit în 1982 prestigiosul Premiu Cervantes pentru întreaga sa operă.

Guadalupe Grande Aguirre, editorul *Operelor Complete* Luis Rosales, a fost special invitată să susţină o conferinţă omagială ilustrată cu proiecţii video din arhiva scriitorului spaniol şi cu fragmente din opera sa, în lectura autorului.

În tradiţia sa pan-hispanică, Institutul va găzdui în continuare conferinţa „Cum devine viaţa reală scritură“ a scriitorului mexican Sergio Pitol – aflat într-un turneu european – urmată de un dialog pe această temă cu scriitorul român Ion Vianu.

Alex. Leo ȘERBAN

Cannes 58: 24 pe secundă

Cînd scrii a nuștiucîta oară despre un festival – chiar și unul de calibrul Cannes-ului –, ai mai mult ca oricînd sentimentul (care era cuvîntul ăla?) zădărniciei... (Zădărnicie e un cuvînt ciudat: ai vrea să iasă „dărnicie" – adică, vezi Doamne, noi, criticii, mergem la Cannes „pentru Dumneavoastră", „clienții noștri, stăpînii noștri", bla-bla & BLA... –, dar nu'ș cum dracu' se pune „the"-ul ăla-n față și mi ți-l pocește...) Problema e că, deși te duci în fiecare an la altă *ediție (acum a fost a 58-a), toate par să se repete; și pentru că toate se repetă, riști să te repeți și tu (oho, și-ncă cum!). Așa că, atunci cînd îți spune red-șefu' să „bagi Canu'" pînă luni dimineață, că doar n-o să lași bunăciune de festival pîn'la Sfîntu-așteaptă, te dai din colț în colț (mai ales cînd ești la TIFF, într-o cameră de hotel cu colțuri nou-nouțe) încercînd să găsești* unghiul *din care să „analizezi", nu-i așa, „fenomenul"... Să faci, eventual, o analiză a „trendurilor" decelabile la această a 58-a ediție? Să identifici teme, cumva? Să comentezi palmaresul? Să nu-l comentezi?... V-o mai spun o dată: meseria de critic de film e a mai ingrată meserie din lume! În primul rînd, pentru că rareori cei care merg la film sînt de acord cu ce-ai scris, în al doilea, pentru că – e cazul festivalurilor – majoritatea nu va vedea filmele pe care le recomanzi și, în al treilea, pentru că dacă nu recomanzi, 'geaba scrii. (Și-n fond, de ce să scrii?!) Mai bine să împingi oamenii în săli. Criticul = combinație de ușier & bodyguard! Păi n-ar fi marfă?*

Coincidențe...

Am găsit o chestie despre care aș putea să scriu: faptul că, în cursul aceleiași zile de festival (să zicem prima, că ești mai odihnit), observi repetări – de situații, gesturi, obiecte ș.a.m.d. Ce-o fi aia?, îți spui, constatînd că (de pildă) Charlotte Gainsbourg (apropo: îl adoram pe tat-su! O ador pe maică-sa!), în filmul de deschidere *Lemming,* de Dominik Moll (n-ați pierdut mare lucru dacă nu l-ați văzut), are o „broscuță" Volkswagen albă, iar personajul principal din filmul văzut imediat după *(Sangre*, de Amat Escalante, în „Un certain regard"), la fel!! Filmele n-au nimic în comun, nu se aseamănă neam – *Lemming*: exercițiu de stil hitchcockiano-lynchian, profesionist lucrat & jucat și cam atît (primul film al franco-germanului Moll după excelentul *Harry, un ami qui vous veut du bien); Sangre:* parabolă naturalist-mistică, undeva între Ferreri & Kaurismaki, jucată de neprofesioniști; debutul regizorului mexican –, așa că ce să fie? Ce să fie: asta se cheamă „coincidență"! Și vine ziua a doua – cu formidabila revenire a lui Woody Allen (salutată în toată presa internațională, semn că nu sînt eu nebun – sau poate fie totuși (iar!) o „coincidență" faptul că *atîtea* filme văzute la Cannes 2005 – mai bune sau mai rele, nu contează – pleacă de la faptul brut, mai mult: iau startul (toate-n același timp) – de la „gradul zero al realității"... Și, mai mult, sînt premiate de jurii absolut separate: filmul fraților belgieni de Emir Kusturica, filmul românilor Puiu & Rădulescu, de Alexander Payne.

Dacă „Vinovăția" a fost, așadar, tema acestei ultime ediții a Cannes-ului, se poate spune că „filonul documentar" (cum se zice la dicționar) a constituit *trend*-ul estetic cel mai vizibil – laolaltă cu tendința unora dintre cei mai originali cineaști actuali (Cronenberg, Egoyan, Jarmusch, Wenders) de a o cîrmi, clar, spre *mainstream*.

...& premii

Să o spun din capul locului: *nu* (no, non, nein, niet...) am mai fost oripilat, scandalizat etc. de decizia juriului condus de Kusturica – cum fusesem, anul trecut (și parcă numai atunci?!), de cea a juriului *con*-dus (în sensul franțuzesc al calamburului...) de Tarantino; și e, probabil, un paradox, habar n-am (ca cineast, îl prefer pe QT lui EK!), *mais c'est comme ça:* cei nouă (patru femei și cinci bărbați) au făcut treabă bună. Mă rog, în liniile generale. Principale. Esențiale, chiar: *toate* filmele & persoanele premiate meritau un premiu, hai două... Poate nu distribuite așa (personal, i-aș fi dat lui Tommy Lee Jones premiul juriului, eventual și cel pentru scenariu, mai curînd decît cel pentru „cel mai bun actor"; nu pentru că nu l-ar merita, ci pentru că e nițeluș ridicol, precum repetarea emfatică a unei evidențe), poate nu „uitînd" *altceva* (în primul rînd magnificul *Last Days,* dar și neașteptat de „clasicul" *A History of Violence),* dar fie: au fost, de data asta, numai șapte premii – deși nu singurul), *Match Point*, în care personajul principal ia o pușcă din dulap și, poc-poc, face curățenie în viața lui ca un șerif din West(ern) pe ulița orașului; bun, și? Păi, și pe urmă vezi (în competiție) *Last Days* – imponderabilul, inclasabilul și inanalizabilul „last take" asupra unui rocker *à la* Kurt Cobain, regizat (sublim!) de Gus Van Sant –, și-l vezi pe Michael Pitt (uluitor!) jucîndu-se de-atîtea ori cu o pușcă, încît îți zici: Și *asta* ce mai e, tot „coincidență"? Adică, atunci cînd două *serii* de coincidențe vin una după alta, tot „coincidență" se cheamă?... (După care intri-n rutină, picotești, obosești și uiți să mai numeri...)

Dar vine chestia cu „temele". În *Where the Truth Lies* (cel mai slab film al canadianului Egoyan – excepție făcînd *Ararat,* care nici nu *pare* un film făcut de Atom Egoyan!), apoi în *Caché* (cel mai bun film al austriacului Haneke după *Funny Games,* văzut tot la Cannes în 1997), apoi în *Batalla en el cielo* (al doilea film al revelației 2003, mexicanul Carlos Reygadas cu al său *Japon),* apoi în *A History of Violence* (thriller perfect & perfect subversiv, o schimbare îmbucurătoare & surprinzătoare de registru pentru „deviant master"-ul canadian Cronenberg!), în *Manderlay* al lui Lars von Trier (dezamăgitor: copy & paste fără emoție după genialul *Dogville),* în *L'Enfant* al fraților Dardenne (superior *Rosettei* din '99 pentru care au primit întîia Palme d'Or din mîinile lui David Cronenberg – care, iată, nu a primit-o încă nici pe prima!), în *Broken Flowers* al lui Jarmusch (delicioasă fabulă-*road movie* cu un Bill Murray copypastuit după *Lost in Translation),* în *Don't Come Knocking* al lui Wenders (probabil, cel mai slab film al autorului cîtorva capodopere: *Starea lucrurilor, În goana timpului, Cerul deasupra Berlinului* și *Paris, Texas...)* și în *The Three Burials of Melquiades Estrada* (extraordinarul debut – ca regizor – al lui Tommy Lee Jones, unul din cele mai bune filme de la Cannes!) – ei bine, în toate acestea (și mă refer numai la filmele din competiție) se poate identifica tema principală a acestei a 58-a ediții: „Vinovăția". Care poate lua cele mai variate forme & înfățișări, ba chiar *aceeași* formă & înfățișare: *Broken Flowers* & *Don't Come Knocking* – adică JJ & WW, la ultimul aducîndu-și dubla contribuție de scenarist & actor și Sam Shepard (SS) – vorbesc despre același lucru: un holtei la pensie care află că are, pe undeva, un fiu... Tot coincidență? Și ce te faci, atunci, cu *L'Enfant* – poveste foarte *ciné-vérité,* foarte *à la* Robert Bresson (filmul s-ar fi putut intitula și *L'Argent),* despre un cuplu de foarte tineri (el 20, ea 18) marginali care se trezesc cu un copil, iar el vrea foarte tare să-l vîndă – și cu filmul georgian din secțiunea „Quinzaine des réalisateurs", *Tbilissi, Tbilissi* (replică memorabilă: „Profesorii au ajuns vînzători în piață, iar vînzătorii în piață au ajuns miniștri"!), și cu *Bashing* (în Japonia răpiții din Irak, eliberați, sînt ostracizați de societate!!), și cu mexicanul *Batalla en el cielo* (care tratează, oblic, tema răpirilor de copii), și cu italianul *Quando sei nato non puoi piu nasconderti* (în care apar și doi imigranți români, Radu & Alina), și cu al nostru *Moartea domnului Lăzărescu* al lui Cristi Puiu: toate acestea sînt inspirate de povești adevărate, de faptul divers, de știrea pe care o uiți și care face „tilt" în capul artiștilor... OK, Film = Realitate 24 învîrtituri/secundă, o știm de la Godard, dar nu poate să

Cristi Puiu, ***Moartea domnului Lăzărescu***

heirupiștii de la *Metro,* cotidianul care la Paris se distribuie în metrouri, iar la Cannes este în engleză, îi dădeau drept cîștigători, a doua zi, *și* pe *Last Days* & *Sin City* (la capitolele „ce mai bun sunet", respectiv „cel mai bun tratament vizual")...

Două vorbe (că nu mai e loc) despre marii cîștigători ai celor două secțiuni – Dardennii și Puiu.

L'Enfant: cinema 100% realist, dur, brut, provocator; te ia prin surprindere la final, cînd *face-à-face*-ul din închisoare Sonia-Bruno (Jeremie Rénier, formidabil: ar fi meritat premiul de interpretare!) îți pune un nod în gît – deși frații nu făcuseră nici o concesie în direcția publicului, nu aruncaseră nici ocheade complice, nici nade pentru melomaniaci; te gîndești, văzîndu-l, la ce-a fost mai bun în Cinema-ul de acest tip – la neorealismul *Hoților de biciclete*, la „nouvelvaguismul" *Celor 400 de lovituri*, la „freecinema"-ismul britanic & la post-„freecinema"-ismul anti-britanic al lui Ken Loach – și, cum spuneam, la marele Bresson *(Pickpocket, L'Argent...).* Și te mai gîndești la titlu: într-adevăr, în film este vorba despre un copil, dus de colo-colo cu landoul – abia-i vezi chipul de vreo 3-4 ori –, copilul pe care taică-su, șeful unei benzi amărîte de hoți de buzunare, vrea să-l vîndă, căci, nu-i așa, „totul e de vînzare" pe lumea asta... Dar *Copilul* mai e și el, puștiul-tată imatur și acneic, și-atunci nu poți să nu te gîndești, mai mult, la el – la film, să-i găsești circumstanțe atenuante și, da, să-l „ierți": e un copil, nu știe ce-a făcut – deși femeia care l-a făcut tată cade-n catatonie din cauza lui –, nu-și *dă seama* de ceea ce a făcut etc. Și-apoi, vorba lui: „O să facem altul"...

Moartea domnului Lăzărescu: am scris, deja, atît de mult despre el, încît nu știu ce-aș mai putea spune „nou". Așa că voi face un rezumat al recenziilor: interpretări excepționale; incredibilă intensitate a intimității *(sui generis* pentru cinema-ul românesc); vibrație de documentar; profesionalism impecabil (s-a turnat în numai șase luni, după o perioadă de repetiții de trei săptămîni!); durată-record (2h34), „compensată" de crescendo emoțional; pasionant prin detalii; palpitant pe ansamblu; firesc; dur; adevărat... Povestea bătrînului dus cu Salvarea de la un spital la altul depășește, destul de repede, „faptul divers" (real) pentru a ajunge la esență: inima unui om. Este singura care mai bate într-un corp părăsit de ficat, de plămîni, de toate și cucerit – mai iute ca razele X – de metastază. Și este cea care, bătînd aproape la unison cu a ta, cel care privește, te face să ieși de la film ca după o operație pe cord deschis. *Moartea domnului Lăzărescu* este un film despre Viață (= un lung plan-secvență), Moarte (= ultimul montaj!) și Dragostea care va fi mișcat – pe vremuri – „sori și stele" în 24 de rotații pe secundă; acum nu mai mișcă nici sori, nici stele, nici inimi – ci, eventual, mîna unui doctor scriind grăbit o rețetă.

Palmares

Palme d'Or: *L'Enfant* (Jean-Pierre și Luc Dardenne)
Marele Premiu al juriului: *Broken Flowers* (Jim Jarmusch)
Premiul de interpretare feminină: Hana Laslo *(Free Zone)*
Premiul de interpretare masculină: Tommy Lee Jones *(The Three Burials of Melquiades Estrada)*
Premiul de regie: Michael Haneke *(Cache)*
Premiul pentru scenariu: Guillermo Arriaga *(The Three Burials of Melquiades Estrada)*
Premiul juriului: *Shanghai Dreams* (Wang Xiaoshuai)

Luca NICULESCU

Un NU mare cît un continent

– ce-au avut francezii cu Europa și cu Constituția ei –

Degeaba președintele Chirac s-a angajat intens în campanie (sau poate tocmai de aceea...) promițînd în ultimul minut schimbări importante în politica post referendum, degeaba cele mai multe cotidiane franceze s-au angajat deschis în favoarea DA-ului, degeaba șefi de guverne din Europa – în primul rînd Gerhard Schroeder și Jose Luis Zapatero au venit la mitinguri electorale în Franța ca să sprijine DA-ul: francezii au spus NU. 55% din cei care au venit la urne au votat contra proiectului propus. Semnificația votului e cu atît mai importantă, cu cît 70% din cei înscriși pe liste s-au dus la vot, cu 10% mai mult decît la un scrutin obișnuit.

Cum de s-a întîmplat acest lucru? Cum de alegătorii din Franța, unul din cele două „motoare ale Europei", au respins un document care, cel puțin pe hîrtie, trebuia să facă să avanseze construcția europeană? Explicația este dublă: pe de-o parte, alegătorii francezi au crezut că pot sancționa Puterea, pe de alta, sperau ca votul negativ să schimbe felul în care se construiește Europa, o Europă în care cetățenii nu se regăsesc.

Sancționarea puterii, în primul rînd

Francezii sînt nemulțumiți și s-au simțit „trași pe sfoară" de clasa politică și, în primul rînd, de președintele Jacques Chirac. Reales în 2002 cu o majoritate zdrobitoare, cînd l-a înfruntat în al doilea tur de scrutin pe liderul de extremă dreapta Jean Marie Le Pen, Chirac le-a promis francezilor că viața de zi cu zi va deveni mai bună. La trei ani de la aceste alegeri, cota de popularitate a Guvernului lui Jean Pierre Raffarin este extrem de scăzută, iar nemulțumirea socială a atins un prag maxim: șomajul nu scade sub 10%, francezii sînt nemulțumiți de creșterea prețurilor, pe care o pun pe seama introducerii euro, și reproșează autorităților că n-au făcut nimic pentru a preveni acest lucru, Guvernul pare încremenit în imobilism și nu reușește să reformeze părțile din economie care „gîfîie". Francezii sînt supărați pe modul de a face politică al lui Jacques Chirac. După scrutinul din 21 aprilie 2002, cînd Jean Marie Le Pen a ajuns în al doilea tur, după alegerile regionale de anul trecut, care au sancționat Guvernul Raffarin, referendumul de duminică e al treilea moment în care francezii își arată supărarea. „Votul lor a fost ca un tsunami" – spunea, după referendum, liderul UDF, François Bayrou, formațiune de centru dreapta, favorabilă DA-ului.

Cei care sprijineau DA-ul, i-au îndemnat pe alegători să nu cadă în această greșeală, adică să nu folosească Europa „drept un țap ispășitor pentru nemulțumirile sociale. Pentru asta există alegerile naționale!" – se revolta acum cîteva zile fostul președinte al Comisiei Europene, Jacques Delors. „Francezii nu trebuie să confunde 2005 și 2007. Dacă trebuie sancționată puterea, provocînd o schimbare a politicii, există alte momente pentru acest lucru: alegerile prezidențiale, urmate de alegeri legislative. Nemulțumirile interne vor avea posibilitatea să se exprime atunci..." Vocea lui Jacques Delors, personalitate care se bucură de mare credibilitate în Franța, n-a fost ascultată însă de majoritate...

Clasa politică franceză a fost extrem de divizată în privința acestui vot. Dincolo de clivajele obișnuite (se știa, de exemplu, că extrema stîngă și extrema dreaptă își dau mîna în astfel de scrutinuri, cu argumente oarecum asemănătoare), stînga franceză a fost scindată. Laurent Fabius, unul din „tenorii" partidului socialist (principala formațiune de opoziție) a făcut campanie pentru NU, în timp ce poziția oficială a partidului era în favoarea DA-ului. Stînga franceză traversează acum una din cele mai grave crize de la înființarea ei. Sondajele arată că simpatizanții de stînga au votat în favoarea NU-ului, iar riscul scindării partidului între cei care au votat NU și DA este foarte mare.

Dreapta nu este nici ea în formă: președintele Chirac înregistrează o înfrîngere usturătoare, deoarece se implicase masiv în susținerea DA-ului. Contestat în interiorul majorității, el anunță că va da un „nou impuls" acțiunii guvernamentale, ceea ce a și făcut acceptînd demisia prim-ministrului. Francezii nu par însă dispuși să îl creadă, după ce a făcut aceleași declarații și acum 3 ani. Multe voci îi cer demisia sau organizarea de alegeri anticipate.

Cei care au votat NU vin din cele mai diferite curente politice. Extrema stîngă (Partidul Comunist și alte trei formațiuni mici), extrema dreaptă (Frontul Național al lui Jean Marie Le Pen și Mișcarea pentru Franța a lui Philippe de Villiers), dar și dizidenții socialiști ai lui Laurent Fabius, ca și ecologiștii. Aceștia din urmă au respins Constituția, deși șeful partidului „verzilor" militase în favoarea DA-ului.

„Vă implor să citiți Constituția"

Niciodată pînă acum nu s-a vorbit atît de mult în Franța despre Europa. Tratatul a ajuns să divizeze nu numai familii politice, ci și familii pur și simplu. După cum scria ziarul *Libération* acum cîteva zile, au existat case în care „soțul s-a certat cu soția, dar s-a împăcat cu soacra" din cauza Tratatului constituțional. Probabil că după vot vom vedea și primele divorțuri?

Francezii care au respins Constituția Europeană au făcut-o și pentru că o considerau prea „liberală", iar în Franța acest cuvînt a devenit sinonim cu dezastrul. Practic, francezii se tem că, odată adoptată Constituția, vor pierde multe locuri de muncă în numele unei concurențe sălbatice și în favoarea unor imigranți veniți din Europa de Est, gata să le ia posturile, acceptînd salarii de 4-5 ori mai mici. Exemplele „instalatorului polonez", al „șoferului ceh" sau, de ce nu, al „constructorului român" au fost numeroase în această campanie. Partizanii NU-ului au reușit să impună frica de viitor drept temă de campanie și au cîștigat. Ei au fost atît de abili și au impus din start această tematică, ceea ce, pe apărătorii DA-ului i-a plasat, de-a lungul întregii campanii, într-o poziție defensivă.

În realitate, Tratatul este un compromis. I se poate face o lectură liberală, dar și una social-democrată. „Rechizitoriul textului constituțional e impregnat de multă rea credință" spun foarte mulți comentatori. Astfel, partizanii NU-ului au denunțat expresia „Europa trebuie să tindă către o economie de piață de înaltă competitivitate" – afirmînd că aici se află „germenii" unei Europe ultra liberale. De fapt, textul continuă cu fraza „economie care tinde spre locuri de muncă pentru toți și spre progres social", ceea ce schimbă foarte mult lucrurile...

Patronul unei societăți din Alsacia le-a propus unor angajați pe care urma să îi concedieze să vină să lucreze la o fabrică de-a lui din România, pentru 110 euro pe lună.

Incidentele „semnificative" nu au lipsit. Astfel, presa franceză a consacrat zeci de pagini unui episod petrecut în Alsacia. Acolo, patronul unei societăți le-a propus unor angajați pe care urma să îi concedieze să vină să lucreze la o fabrică de-a lui din România, pentru 110 euro pe lună (cam de 10 ori mai puțin decît cîștigau în Franța). Această metodă de „dumping social" a provocat dezbateri aprinse în Franța, a accentuat teama față de concurența din Europa de Est și a îngroșat rîndul simpatizanților NU-ului. Partizanii DA-ului au combătut în van aceste argumente. N-au fost auziți cînd au spus că, fără această Constituție, Europa va funcționa pe baza vechilor tratate (criticate oricum de partizanii NU-ului) și nici cînd au susținut că noul document va face Europa mai socială și mai democratică (de exemplu, Constituția prevedea un drept de inițiativă legislativă al cetățenilor, dacă reușeau să adune 1 milion de semnături, ceea ce nu există în actualele tratate). Jacques Delors, fostul președinte al Comisiei Europene, a dat un răspuns celor care se temeau că Europa va deveni ultraliberală. „Vă implor să citiți Constituția" – lansa el un apel cu cîteva zile înainte de referendum – „e adevărat că se vorbește despre «concurență» de 27 de ori, dar «Europa socială» e pomenită de 89 de ori!".

*Reacții, șocuri, triste*ți

Votul negativ din Franța complică mult scena politică franceză, dar, în egală măsură, și situația din Europa. Liderii europeni n-au întîrziat dealtfel să vorbească despre o zi „tristă" (Poul Nyrup Rasmussen – fost prim-ministru danez și președintele Partidului Socialiștilor Europeni), despre un „șoc" (Gerhard Schroeder – cancelarul german) sau despre „descurajare" (Gunther Verheugen – vicepreședinte al Comisiei Europene). Votul francez îngreunează mult adoptarea Tratatului Constituțional. El fusese ratificat deja de nouă țări (din care doar Spania organizase un referendum – celelalte ratificîndu-l prin proceduri parlamentare).

Franța este prima țară europeană care respinge tratatul constituțional. Există riscul ca această respingere să producă un efect de domino – majoritatea țărilor care mai organizează referendumuri pe tema tratatului să dea cîștig de cauză NU-ului. În Polonia, DA-ul, deși dominant, este în pierdere de viteză. Adversarii polonezi ai Tratatului denunță, paradoxal, tonalitățile lui sociale, în vreme ce în Franța, adversarii Tratatului îl consideră ultraliberal. În sfîrșit, în țări ca Suedia sau Danemarca, principala temere a alegătorilor este periclitarea modelului scandinav: impozite foarte mari pentru a asigura o protecție socială ridicată tuturor cetățenilor. În ce privește Marea Britanie care va prelua la 1 iulie, pentru 6 luni, președinția Uniunii Europene, ea ar putea, în noua situație, să renunțe, pur și simplu, să convoace un referendum pe tema tratatului constituțional. „Procesul de ratificare trebuie să continue" – afirma, e drept cu jumătate de glas, Jean Claude Junker, prim-ministru al Luxemburgului și președinte în exercițiu al Uniunii Europene.

Practic, în Europa, nu se știe cum vor evolua lucrurile, pentru că, pînă acum cîteva luni, nimeni nu lua în serios perspectiva ca o țară precum Franța să respingă Constituția (în treacăt fie spus, „părintele" ei e chiar un francez, fostul președinte Valéry Giscard d'Estaing). Oficial, nu există nici un „plan B". Cel mai probabil este că statele europene vor aștepta pînă în toamna anului viitor, cînd procesul de ratificare se va fi încheiat. Atunci se va face bilanțul și, cum deja o țară a refuzat să ratifice documentul, iar scenariul riscă să se repete și în alte state, liderii europeni reuniți în *summit* vor decide ce este de făcut. Tratatul nu poate fi renegociat, așa cum s-a speculat la început, căci există prea multe „contradicții în actualele dezbateri," după cum a explicat Jean-Claude Junker. S-ar putea renegocia unele capitole, unele paragrafe, iar apoi țările care l-au respins ar putea reveni asupra textului. Care sînt însă elementele ce ar putea fi renegociate? „Dacă mîine ne apucăm să rescriem tratatul pentru a fi votat de simpatizanții lui Le Pen, textul va fi respins în celelalte țări ale Uniunii Europene" – subliniază prim-ministrul luxemburghez.

Poziția Franței în Europa și în lume

Franța, care avea *„un certain regard sur le monde"*, pierde din aplombul său, iar oamenii politici francezi o recunosc. „Intrăm într-o perioadă foarte dificilă" spunea, de exemplu, ministrul francez al Apărării, Michelle Aliot Marie. „Franța avea o oarecare autoritate la Bruxelles cînd își apăra pozițiile. Va continua să și le apere, dar, după acest vot, va fi mai greu". Cu alte cuvinte, Franța, una din țările fondatoare ale Europei, unul din cele două motoare ale construcției europene, va putea cu greu, cel puțin într-o primă perioadă, să dea „lecții europene" celorlalți membri. „Va urma o perioadă de hibernare" pentru Europa – spunea unul din liderii socialiști favorabili DA-ului, Dominique-Strauss Kahn.

Mai mult, Europa în ansamblul ei ar putea avea de pierdut în competiția politică și economică pe care o duce cu gigantul american, dar și cu tigrii asiatici, cum ar fi China și India. Politic, ea nu va putea vorbi pe o singură voce, cum își dorea, iar economic îi va fi greu să facă față concurenței acerbe cu SUA și celealte state, atîta timp cît procedurile economice nu au fost simplificate.

În fine, procesul de extindere ar putea fi și el afectat. Frontul Național (extremă dreapta) și-a făcut campania opunîndu-se intrării Turciei în Uniunea Europeană. România și Bulgaria nu sînt direct afectate de votul din Franța, deoarece tratatul de aderare a fost deja semnat. El nu a fost ratificat însă de toți membrii Uniunii Europene și, acum cîteva zile, opoziția creștin-democrată germană avertiza că în cazul unui NU din partea Franței ar putea cere amînarea aderării celor două țări. Pare puțin probabil ca integrarea să fie amînată multă vreme, dar, la Bruxelles, nimeni nu exclude ca ea să nu se mai petreacă în 2007, ci în 2008. România și Bulgaria ar deveni astfel un fel de „victime colaterale" ale votului francez.

***Luca Niculescu** este redactor-șef la Delta – Radio France International.*

Cine și de ce?

NU-ul masiv a pus în evidență fractura socială din Franța și prăpastia care separă majoritatea alegătorilor de liderii politici care făcuseră campanie pentru DA. Sondajele arată că există un clivaj important între Franța „de jos", mai rurală și mai puțin instruită, și cea a „elitelor" citadine, mai bogate și mai optimiste.

Potrivit unui sondaj realizat de TNS Sofres, 46% din alegătorii care au votat NU se tem că „tratatul va înrăutăți situația șomajului în Franța". Pe poziția a doua, alegătorii spun că au vrut să trimită un mesaj autorităților: „s-au săturat de situația actuală". Partizanii DA-ului au gîndit mai „european". Principala lor motivație nu era de ordin social, ci „dorința de a întări Uniunea Europeană" în fața unor puteri ca Statele Unite, China și India.

Muncitorii, agricultorii, șomerii și cei cu salarii mici au respins în bloc tratatul. „Nu mai sîntem într-un clivaj dreapta/stînga – explica Pascal Perrineau, director al Centrului de studii pentru politică franceză –, ci într-unul dintre o societate care are încredere în deschiderea politică și economică și o societate care are tendința să se închidă în ea însăși".

Orașele „intelectuale" au votat DA (ca Paris și Lyon), cele „muncitorești" NU (Marsilia și Lille). De asemenea, în zonele rurale s-a votat masiv NU. Simbolul „Franței profunde" este comuna Balignac (sud) unde 100% dintre alegători au respins tratatul.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Copii fără copilărie

Mic, negricios, murdar, acoperit de cîteva zdrenţe, un copil frige un porumb la flacăra unui foc muribund. Vacile pasc în liniştea nopţii, greierii toamnei şi-au început aria, iar cîinii satului se aud din ce în ce mai rar. Întoarce porumbul pe partea cealaltă, cu răbdare, privind cum galbenele grăunţelor se colorează, cum boabele înfloresc sub căldura jarului. Mirosul îi inundă nările şi începe fără să vrea să saliveze. N-a mai mîncat ceva de ieri seară, cînd tatăl vitreg s-a întors iar beat de la cîrciumă, a fărîmat masa, a aruncat în bătătură căldarea cu terci, a luat biciul din cui, i-a rupt hainele de pe el şi „l-a bătut pe pielea goală". Plînsetele celorlalţi fraţi mai mici, strigătele mamei şi urletele cîinilor parcă îl întărîtau mai rău, lovind cu sete şi lăsînd în urmă dîre de sînge şi răni adînci. Norocul lui, ca întotdeauna de altfel, a fost că tămbălăul a trezit vecinii care au intervenit şi l-au scos din mîinile tatălui.

Şi-aduce aminte cum cu un an în urmă, mamă-sa, să-l îndepărteze din ochii tatălui, l-a trimis la oraş. Ce viaţă pe el! Calfă într-o prăvălie! Muncă grea, căci stăpînii nu-ţi dau să mănînci doar uitîndu-te ca prostul la stele. Şi acolo era dificil, dar cel puţin se răzbuna furînd din bomboane, înghiţind pe ascuns din dulceţuri şi şerbeturi, bînd laptele de prin oale. Dar aventura s-a sfîrşit într-o zi, cînd stăpînul a început să-l pipăie, să-l atingă prin părţile ruşinoase, să-l sărute cu patimă, să comită şi „alte fapte netrebnice ce nu se puteau spune". S-a plîns celorlalte calfe, apoi stăpînei, dar nimeni nu l-a ascultat. Aşa că, într-o noapte, a fugit şi nemaigăsind drumul către casă a rătăcit pe uliţele oraşului, singur ca un cîine vagabond. Fiecare trecător, fiecare umbră, fiecare cîine, fiecare trăsură îl speriau şi ar fi vrut să se ascundă, şi-ar fi vrut să fie protejat. A realizat însă repede că luminiţa unei uliţe era de preferat întunericului dintr-un colţ de gard. Frică şi lacrimi, noroi şi durere s-au amestecat şi l-au torturat pînă dimineaţa, cînd la o poartă a recunoscut căruţa neichii Marin, vecin de-al lor. Atît a plîns şi atît s-a rugat că pînă la urmă, nenea Marin s-a lăsat convins şi l-a dus acasă. N-a găsit Paradisul, dar era acasă, de unde ar fi vrut să nu mai plece niciodată.

Ascultîndu-i povestea, tatăl s-a revoltat şi-atît a înjurat, şi-a strigat, şi-a promis că se va răzbuna. Şi pentru prima dată l-a mîngîiat pe creştet. L-a pus din nou în căruţă şi-au plecat împreună la Bucureşti. În faţa agăi însă, şi a celor 12 taleri mai ales, furia lui s-a topit, înjurăturile s-au transformat în umilinţe, iar mîngîierile au devenit palme după ceafă. Şi s-au întors acasă, şi copilul şi-a reluat turma de vaci şi de porci a satului.

Încă puţin şi porumbul este gata. Bine copt, cu mii de nuanţe de galben, maron, roşu, ca şi culorile toamnei. Nu se grăbeşte să-l mănînce, pentru că ar vrea să savureze fiecare boabă, să sugă laptele crud şi mustul din coceanul cald, să păcălească foamea ce-l înconvoaie. În plus, are toată noaptea la dispoziţie, că tot nu are de ce să revină acasă. În timp ce duce porumbul la gură, o mînă ţîşneşte din întuneric şi-i înfăşcă hrana atît de grijuliu preparată. Sări la bătaie fără să stea prea mult pe gînduri. Dar în furia şi-n vîrtejul încăierării un al treilea copil intervine şi cu o puternică lovitură de cuţit pune capăt luptei şi unei vieţi plăpînde. Se prăbuşeşte, închide ochii şi visează la Paradisul etern, de care le vorbise popa Dumitru la slujba de duminică. Întinde mîna şi prinde luminiţa, ce se apropie cu repeziciune, şi pleacă cu ea spre lumi necunoscute.

Torturaţi de familie şi vecini, iubiţi de bunici, împărţiţi la divorţ, abandonaţi de mame celibatare, doriţi de cupluri sterile, copiii traversează epoca fără să impresioneze prea mult societatea fanariotă. Fără nume, fără copilărie, ai nimănui şi ai tuturor, copiii sînt totuşi aici şi acolo pentru a ne aminti de inocenţa şi fragilitatea acestui univers.

libertatea de impresie

Urmărire pe stradă

Pe bulevardul Ion Mihalache, două maşini m-au depăşit în acelaşi timp. Una prin stînga, cealaltă prin dreapta. Erau într-o întrecere lină, făcînd tot felul de manevre prin staţiile de tramvai şi pe lîngă celelalte maşini. Nu ajungeau niciodată prea departe şi nici nu se puteau distanţa din cauza stopurilor dese la care se aliniau cuminţi. De fapt, una din ele, un Mercedes decapotabil argintiu, mergea drept şi repede, cealaltă, un BMW roşu aprins, încerca să ajungă mereu paralel cu Mercedesul la fiecare stop. Hazardul traficului bucureştean a făcut să ajung din urmă Mercedesul nou şi decapotat, cu toate ambiţiile lui, şi atunci am văzut că-l conducea o tipă cu părul roşu. Coafată parcă fir cu fir. Cu ochelari de soare mulaţi pe formatul feţei, cu rujul de pe buze de culoarea părului, cu unghii lungi şi false care păreau că dau să se înfigă în pielea moale şi bleu de pe volan. Bleu erau şi scaunele şi bluza cu paiete strălucitoare a fetei. Un fel de păpuşă Barbie. BMW-ul era şi el prin apropiere, blocat însă în spatele unei dube. Îl conducea un băiat cu părul ţepos unsuros, cu ochii numai după Mercedes, părînd uşor nervos de cîte ori nu reuşea să ajungă la stop prea aproape de el. Fata arunca priviri discrete în oglindă. Am bănuit că nu se cunoşteau (încă). Joaca a continuat pînă spre Piaţa Victoriei. Oraşul era spălat de ploaie şi plin de strălucirea unui soare apărut printre nori. Clădirea BRD dinspre Piaţa Victoriei lucea ca o lamă de cuţit. La fel ca maşina fetei. În dreptul băncii Raiffeisen, BMW-ul a reuşit printr-o manevră să se apropie de Mercedesul care aştepta între alte maşini. A alunecat uşurel, cu motorul scos din viteză, ajungînd la cîţiva centimetri de el, oglindă lîngă oglindă. Fata nu a întors capul, n-a schiţat nici un gest. Băiatul a deschis uşor geamul din dreapta şi i-a zis ceva. Ea a răspuns fără a întoarce capul, dînd în acelaşi timp din umeri. Cînd strada s-a eliberat, a ţîşnit nervos înainte. Omul cu BMW-ul, după ea. I-am pierdut apoi din ochi... O scenă mută. Am avut revelaţia că parcă asistasem la un videoclip. Nu ştiu dacă imaginile de tip MTV reflectă scene din realitate sau dacă nu cumva uneori realitatea se creează sub influenţa acestor imagini. Oricum, am constatat că, pe alocuri, România are scene asemănătoare cu Occidentul din televizor pe care, pînă nu de mult, îl percepeam ca pe o ficţiune curată.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Toalete

Una din problemele Bucureştiului, chiar pe vremea lui Ceauşescu, erau toaletele. Sigur că, pe atunci, societatea grijulie cu aparenţele crease asemenea locaşuri, dar erau mizerabile. Problema hîrtiei igienice şi a săpunului nu numai că nu se punea, dar nici măcar nu figura în minţile responsabililor. În ceea ce-i priveşte pe consumatori, nici aceştia nu prea concepeau că ar putea găsi la WC asemenea obiecte de lux, ca atare, cei mai pretenţioşi dintre ei umblau cu ele în geantă, în caz de... Opuse jalnicelor toalete publice de pe stradă erau cele din hotelurile şi restaurantele mai de lux: aici puteai găsi, în multe cazuri, şi hîrtie, şi săpun. Cei mai curajoşi şi mai cu aspiraţii le foloseau pe acestea drept toalete publice, ba chiar îşi făcuseră o metodă de a păşi, demni şi în cunoştinţă de cauză, prin faţa recepţionerei care se conversa cu vînzătorul de la Shop sau cu barmanul. În epoca de restrişte dinspre final, cînd comerţul socialist nu mai asigura cetăţenilor necesarul de hîrtie igienică (care nu era în nici un caz Zewa *soft*, ci foarte *hard* şi arătînd a hîrtie de împachetat), cei mai descurcăreţi chiar îşi făceau şi provizii pentru acasă.

După Revoluţie, în liberii ani '90, toaletele au evoluat precum întreaga societate: haotic. Puţini au fost cei care s-au gîndit să le renoveze şi să le doteze cu mult rîvnitele însemne ale igienei – chiar dacă acum erau direct răspunzători de propriile lor întreprinderi. Hîrtia igienică, încet-încet, s-a mai subţiat, fiind ajutată, probabil, de transporturile din Turcia. Săpunul lichid încă nu se inventase şi, de multe ori, în locul lui, pe chiuvete, stătea un detergent incert. Era epoca compromisurilor, a negocierilor şi a depăşirii barierelor sociale, în care puteai să-i ceri chelnerului sau barmaniţei, din localul pe care-l frecventai, împrumut săpunul. Pentru unii din concetăţenii noştri, a fost epoca de maximă libertate: pentru că se desfiinţaseră Securitatea şi poliţia politică, foloseau fără constrîngeri gardurile şi gangurile Bucureştiului pe post de toalete publice.

Noroc cu dezumanizantele (din persepectiva detaşată, *cool*, teoretică de acum) reţele de fast-food, în special McDonald's-urile, şi apoi Pizza Hut-ul. Ele ne-au oferit, în afară de primele mostre de hamburger şi Coca-Cola, primele toalete igienice, dotate cu hîrtie, săpun lichid şi spălători pe jos hiperactivi. Ţin minte şi acum reacţia vînzătoarelor din „Unirea" la primul McDonald's care le-a boicotat spaţiul: de ce or spăla, dle, continuu, pe jos? Tot în astfel de locaşuri am descoperit pentru prima dată butoanele, şi am înţeles că lanţul cu mîner de tras apa, cu care eram atît de învăţaţi, nu este indispensabil. Ba chiar am descoperit, la Pizza Hut, sistemul de golire automată a WC-ului, lucru ce ne-a produs multă uimire, ba chiar fiori.

În scurt timp, lumea bucureşteană fiind una adaptabilă şi cu apetenţă pentru nou, sistemul de butoane şi manete a fost preluat şi de întreprinzătorii neaoşi, ba chiar şi de proaspeţii proprietari de apartamente. Mulţi dintre cei ce s-au grăbit să-şi ridice un butic sau să-şi renoveze apartamentele cumpărate, atunci, pe nimic, s-au hotărît să inoveze şi la grupurile sanitare. Au apărut gresia, faianţa, robineţii strălucitori şi automaţi, precum şi magazinele specializate să le comercializeze. Ba chiar şi jacuzzi-urile. Localurile care se respectau au trecut şi ele de la faza iniţială, fără toalete, la una cu toalete asortate cu profilul restaurantului: la „Vama veche", e mai mult o cameră de toaletă, cu tablouri şi bănci stil; la „Harbour", tot stil-corabie, lambrisată cu lemn, precum întregul restaurant; la „Ruby Tuesday", cu un puternic aer condiţionat şi muzică asemenea.

O nouă fază în igienizarea pe scară largă au adus-o Mall-ul (acum Mall-urile) şi benzinăriile gen Shell şi OMV. Acolo, toaletele sînt, în general, impecabile şi însoţite ori de anunţuri care reglementează turele personalului şi îndatoririle clienţilor (OMV), fie chiar de personal care spală pe jos de zor (şi, în binecunocutul stil românesc, mai intră în vorbă cu clienţii, dînd sfaturi). După care neglijata stradă a beneficiat, în sfîrşit, şi ea, de toaletele ecologice, care i-au pus, probabil, pe gînduri, pe pionierii gangurilor din anii '90.

În provincie lucrurile nu sînt chiar atît de roze. Şi nici în instituţiile de stat, dintre care cea mai proastă situaţie o au, încă, şcolile şi spitalele. Visez ca toate să ajungă, în final, la performanţa pe care am văzut-o în scurtul meu sejur în SUA, dar şi la „Taverna sîrbului": colacul de WC din plastic, care, dacă apeşi, evident, pe un buton, se schimbă de la utilizator la utilizator.

Iaromira POPOVICI

Strălucirea şi suferinţele Circului Globus

Pe vremea copilăriei noastre, circul era o constantă, cumva, marginală. Mergeam la spectacole, cam o dată pe lună, nu atît de frecvent ca la film sau teatrul de păpuşi, şi ştiam la ce să ne aşteptăm: dresuri de animale, cel mai frecvent de maimuţe, cai, cîini, tigri, lei, elefanţi; numere de iluzionism, cu joben, iepure şi eşarfe; acrobaţi la trapez, basculă sau pe sîrmă; şi clovni, în majoritatea cazurilor şi prezentatori, de multe ori muzicali. Circul ne plăcea, nesesizînd, pe atunci, decît parţial, riscurile şi suferinţele din spatele paietelor. Acesta ne oferea contactul cel mai direct cu cei de pe scenă, cel mai puţin trucat de minunile tehnicii. Problemele etice, legate de felul în care cei din circ îşi pun, mereu, viaţa în pericol, şi, mai ales, de felul în care sînt tratate animalele, care, spre deosebire de colegii lor oamenii, nu beneficiază de liberul arbitru, mi le-am pus mai tîrziu. Şi totuşi, nu am încetat să merg, din cînd în cînd, la circ, şi să simt în continuare acel fior, să-i zicem atavic, de care avem cu toţii, într-o oarecare măsură, nevoie, dar n-o recunoaştem explicit.

Cu timpul, circul n-a mai fost la fel de atavic. Spectacolele au căpătat o altă formă, mai unitară şi mai apropiată de cea de varietăţi, cu mai puţini clovni, mai puţine animale, fără iluzionism şi cu mulţi acrobaţi. Desigur, schimbările se datorează evoluţiei circului internaţional, dar şi problemelor cu care s-a confruntat neaoşul nostru Globus. În anii '90, a fost o epocă tulbure, în care s-au perindat mai mulţi directori, şi presa vuia despre matrapazlîcurile lor; la care se adăugau „schemele" artiştilor propriu-zişi, care, scăpaţi prin străinătăţuri, vindeau pe capete animale. Cît a fost real şi cît invenţie rămîne incert. Sigur este că, pe atunci, circul era într-un con de umbră, iar spectacolele nu se ridicau nici la înălţimea celor de pe vremea lui Ceauşescu.

În 1998 a cîştigat prin concurs postul de director la Circul Globus Brînduşa Novac (aproape 30 de ani, pe atunci), venită din show-biz (realizatoare a mai multor spectacole de divertisment, maestru coregraf şi absolventă a Academiei de educaţie fizică şi sport). Fiind blondă şi tînără, a fost contestată din start, fără „prezumţia de nevinovăţie". Dna Novac s-a dovedit însă mai tare şi a rezistat, în ciuda numeroaselor şi vehementelor atacuri şi beţe în roate. S-a dovedit că i-a plăcut meseria, ea asumîndu-şi şi regia spectacolelor (ulterior completîndu-şi studiile la Facultatea de regie film „Hyperion" – clasa Geo Saizescu) şi reuşind să facă din Circul Globus o instituţie vizitată şi apreciată.

Circul din spatele Circului

Dar despre asta ne va povesti, cu mai multe amănunte picante, chiar Brînduşa Novac însăşi. Povestea ei este reprezentativă pentru orice saga neaoşă legată de instituţiile de stat, angajaţii acestora şi mentalităţile lor: „Cînd am venit aici, m-am trezit cu foarte puţini bani, cu un colectiv mai mult decît dezbinat, nepregătit. La primul spectacol pe care a trebuit să-l montez (pentru că nici un regizor nu a vrut să-l monteze fără bani), am chemat presa şi televiziunile. Artiştii cădeau (la propriu, în timpul numerelor) pe capete, ca să nu se dea premiera. Au încercat să mă convingă să amîn spectacolul cu o lună, ca să demonstreze că sînt prost manager. Ca atare, am zis că dau imediat premiera, ca publicul să vadă în ce hal sînt pregătiţi artiştii şi, după aceea, să se vadă unde vom ajunge. A doua zi s-a ţinut spectacolul *Primăvara la circ*. Prima parte a ieşit perfect, la nivelul de atunci. De aceea, la pauză au plecat toţi cei care erau împotriva mea, un sector întreg de circotaşi".

După acest început în forţă, directoarea a trebuit să încerce să facă pace. Angajaţii circului au înţeles acest lucru în felul următor: „Toţi pensionarii cereau zilnic audienţă, să-mi explice cum să conduc instituţia. Pînă la un moment dat, cînd mi-a făcut unul creierii pilaf şi i-am zis «OK, sînt de acord. Dar cu o condiţie. Să semnaţi şi dvs. alături de mine, să ne luăm amîndoi această reponsabilitate». Din acest moment nu au mai venit să-mi propună nimic. Dar au continuat să nu accepte nici o sugestie. Orice rugam pe oricine, spunea că nu se poate. De pildă, dacă îl rugam pe un electrician să schimbe becul sau priza, spunea că nu se poate. «Cum, dom'le, nu se poate, doar eşti angajat de 20 de ani?» Răspunsul continua să fie că nu ştie cum se face. La unele ştiam să dau un răspuns pe moment. La altele dădeam un telefon, aflam care sînt etapele şi veneam şi le spuneam. Totul era un «nu» general: de fapt, nu vroiau să muncească. Nici personalul TESA nu vroia să semneze nici o hîrtie. De ce? Aşa erau obişnuiţi. Nici măcar locurile insalubre nu-i deranjau".

Lucrurile s-au schimbat datorită unei zîne, pînă la urmă, zburătoare: „După vreo doi ani, şeful recuziter, care şi-acuma spune «nu» tuturor, mi-a spus că n-o să mă mai refuze, indiferent de ce idei fantastice îmi trec prin cap. De ce? Pentru că la un spectacol anterior, intitulat *Ţara jucăriilor*, l-am rugat să facă o zînă să zboare: îi făcusem desenul, cu scripeţi, cum să zboare zîna, dintre spectatori pînă în mijlocul manejului. Şi i-am spus: «Jimmy, fii atent: dacă la premieră zîna nu zboară, zbori tu». Ce s-a întîmplat: nici măcar cu o zi înainte de premieră zîna nu zbura; eu i-am repetat ce aveam de spus. Chiar înainte de premieră, a montat tot sistemul. Plasatoarele deja dăduseră drumul la spectatori şi zîna repeta. Dar, la premieră, zîna a zburat. Pentru că se putea şi şi-a dat seama că se poate".

Doar prin „faze" de acest tip dna Novac a reuşit să-şi convingă subalternii s-o ia în serios. Aşa a reuşit să pună în practică idei luate de la ei, într-o manieră modernă care, în alte ţări, ar fi costat enorm. Fără ingineri de recuzită, de tehnica scenei, Circul Globus, devenind, în toţi aceşti ani, un fel de institut de cercetare.

Uşor-uşor, oamenii au început să capete încredere în directoare, iar, de la un moment dat încolo, nu mai făceau nimic fără să o întrebe. A fost nevoie să treacă alţi ani ca să-i înveţe că la ea nu trebuie să vină decît cu problemele majore; altfel, să se adreseze şefilor lor ierarhici.

Partea financiară nu s-a rezolvat definitiv nici acum. Spectacolele de circ în general costă mult, pentru că aici intră zeci de artişti, animalele trebuie aduse din străinătate, împreună cu alţi performeri de acolo, ca spectatorii să vadă şi altceva. În mod normal, ca să fie profitabil, biletul la un spectacol ar trebui să coste 20 de euro. La nivelul de trai din România este exclus. Şi atunci diferenţa de preţ o primesc de la Primărie. Dar banii au început să vină treptat, odată cu creşterea veniturilor proprii. În anii anteriori, au primit bani să mai renoveze cîte o bucăţică (foaierul, cupola, termopane). În această vară, de pildă, se vor schimba scaunele şi se va repara toată sala. În paralel cu achiziţionarea de animale (se preconizează tigri albi, girafe, elefanţi) trebuie refăcută şi menajeria, în aşa fel încît să respecte standardele UE, cu un anumit număr de metri pătraţi pentru fiecare animal. Primăria a promis că anul acesta le va da fondurile să refacă jumătate de menajerie, şi la anul pentru cealaltă jumătate. Va urma cumpărarea acelui cort uriaş care se cheamă *chapiteau*, cu luminile adiacente, şi a tirurilor cu care să plece în străinătate, unde circul o să-şi poată restabili veniturile.

Atmosfera ostilă de la început s-a schimbat, observă dna Novac: „În momentul ăsta ne putem bate cu orice circ, de la Cirque du Soleil la oricare. Secretul unui spectacol reuşit? L-am descoperit cînd un vecin de-al meu, un băieţel, mi-a refuzat invitaţia pe care i-am dat-o la un spectacol, pe motiv că toate sînt la fel. Era adevărat, chiar dacă se schimbau trupele, muzica sau costumele, structura spectacolelor era aceeaşi. Atunci am început să scriu poveşti, după care să fie făcute spectacolele. Povestea le oferă spectatorilor motivaţia pentru numerele de circ". Bătrînii circului au protestat, spunînd că poveştile Brînduşei nu mai sînt spectacole de circ. Atunci a făcut şi Galele circului, care păstrează tradiţia, cu numere separate, dar dau şi premii pentru arta circului, care nu se dădeau niciodată în România. Deja în acest an sînt la ediţia a cincea şi au devenit internaţionale.

Circul românesc s-a redresat de atunci, fiind recunoscut internaţional: trupa Cîrneanu Platinium a cîştigat Clovnul de bronz la Monte Carlo, în 2002, şi a fost desemnată de către

© A. Dumitru

© A. Dumitru

Circul mare din Moscova Cea mai bună trupă de bare fixe, trupa Marinov, a cîştigat în '96, la Monte Carlo; Brînduşa Novac însăşi a primit un premiu pentru întreaga activitate, oferit de Circul Naţional suedez, cu ocazia ultimelor Gale şi a fost primul director din istoria Circului Globus invitat în juriu la Festivalul mondial de arta circului de la Monte Carlo.

Un acrobat, un salt mortal

Ultimul spectacol, care se joacă pînă la sfîrşitul stagiunii, este *Fantastic Show*. Printre atracţiile lui se numără un dresor de cai, cămile şi tigri, dintre care doi albi. Hans Ludwig Suppmeier este dresorul în cauză şi asistentul celebrului Flavio Togni, de pe afiş, care nu a putut „presta" datorită unui accident (trompa unui elefant pe picior). Dar accidentele de acest fel sînt frecvente. Unul din interlocutorii noştri, dl Lazăr, antrenorul uneia din cele mai cunoscute trupe de acrobaţi, îşi aduce aminte, printre altele, de dresoarea Elena Ţipa, pe care, într-un turneu în Golf, un leu a înhăţat-o şi a omorît-o pe loc, în manej; de Lidia Jiga, căreia i s-a întîmplat ceva asemănător, la Harkov; precum şi de mulţi alţi acrobaţi care au rămas imobilizaţi, paralizaţi sau reumatici, după diverse accidente. De fapt, chiar şi Comisia Ministerului Muncii a stabilit că meseria de artist de circ este mai periculoasă decît a minerilor, de pildă.

Totuşi, dresorul Suppmeier rămîne optimist şi calm. Povestea lui e povestea clasică a băiatului crescut de mic în circ, ai cărui părinţi lucrau tot acolo (mama – acrobată pe cai şi tatăl – electrician), şi care, la 9 ani, a debutat cu primul său număr – în cazul lui, unul pe cai. După care a fost, pe rînd, clovn, zburător la trapez, dresor de rinoceri, pantere, elefanţi, cai, tigri. Secretul îmblînzirii animalelor? Să nu-ţi fie frică, dar să le respecţi şi să ştii cît de departe poţi merge. Dacă un animal nu are chef de treabă într-o zi, îl laşi în pace şi încerci în următoarea: animalele au şi ele stările lor, la fel ca oamenii. După părerea lui Suppmeier, cel mai greu e să lucrezi cu caii, nu cu tigrii. Tigrii sînt mai inteligenţi, ei fiind obligaţi, şi în natură, să îşi stabilească o strategie pentru a-şi captura prada, pe cînd caii nu au altceva de făcut decît să fugă. Numărul lui de acum încearcă să aducă ceva nou prin alăturarea tigrilor de patru culori: alb, alb cu dungi, roz şi normal. M-a distrat ce mi-a spus despre tigrul alb, care, în spectacol, e de departe star-ul: în lumea tigrilor, el e considerat un soi de „răţuşca cea urîtă", pe care mamele o abandonează.

Tot în actualul spectacol participă şi trupele Oprescu şi Cîrneanu. Cîţiva tineri acrobaţi, cu care am stat de vorbă, povestesc că au fost, întîi, gimnaşti. Raluca, din trupa Oprescu, a făcut gimnastică 12 ani. După care a venit la circ, unde evoluează la bară rusă (un fel de bîrnă de-a circarilor). Este voltijoare, adică face salturi, dintre care unul chiar cu cea mai mică membră a trupei (Andreea, de 9 ani) în braţe. Chiar dacă se întîmplă să cadă, merge mai departe. Pînă acum nu a avut nici un accident grav. În viitor, va continua aceeaşi profesie. Motivele ei sînt formulate tranşant: „N-am încotro şi-mi place". În fond, ele sintetizează motorul real al meseriei pe care o practică.

Băieţii, unii, provin din alte sporturi: **Andrei,** tot din trupa Oprescu, *porteur*, a făcut box. Pe **Gabriel,** din aceeaşi trupă, l-a adus un prieten. **Cosmin,** din trupa Cîrneanu, a ajuns la circ prin mama lui, casieră. Dl **Lazăr,** conducătorul trupei ce-i poartă numele, s-a lăsat de Facultatea de Medicină şi, după ce a trecut prin faza de balet, a venit la circ şi aici a rămas o viaţă. De atunci, a făcut toate acrobaţiile posibile, cel mai greu fiind numărul de basculă cu prinzători.

Tot el ne sintetizează evoluţia circului internaţional din ultimii ani: acesta s-a îndreptat mai mult spre spectacol de varietăţi, tonul dîndu-l Cirque du Soleil, din Canada. Noul stil, cu mai puţin umor şi mai puţine animale, nu omite senzaţia, şi riscul: acesta există şi va exista întotdeauna. Şi – adăugăm noi – artiştii de circ vor rămîne, întotdeauna, indiferent de schimbările de scenariu, aceiaşi semeni de-ai noştri gata să-şi depăşească limitele şi condiţia umană, chiar cu riscul vieţii.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Iluzionistul

Să ne întoarcem în timp, undeva, în ultimele zile ale lui '89 sau primele zile ale lui '90. Văzute de sus, străzile oraşelor româneşti arată la primele ore ale dimineţii ca nişte cozi de balaur: românii cumpără ziare şi pentru asta stau încolonaţi cuminţi la tarabe şi chioşcuri precum soldaţii unei armate obosite. Le e foame. Se hrănesc cu *România liberă, Adevărul, Tineretul liber, Zig Zag*... Tiraje uriaşe. Sute de mii, milioane de exemplare.

Într-un birou din fosta Casă a Scînteii, un termoplonjor rusesc fierbe cafeaua de dimineaţă. Zgomotul apei clocotite se suprapune clănţănitului maşinii de scris. Şi lui îi e foame. Ce are? O Dacia amărîtă şi un apartament la care ar mai fi de plătit rate pînă hăt, tîrziu, în 2004. S-a însurat de tînăr, cînd n-avea mai nimic, dar l-a ajutat Partidul. Nu cu mult, dar, simţindu-l talentat şi slugarnic, careva dintre tovarăşi sau tovarăşe l-a plăcut şi l-a luat sub aripa-i ocrotitoare. N-a zis nu, ce-avea de pierdut? Poate doar ceva timp scriind, din cînd în cînd, cîte un articol închinat Partidului sau Conducătorului iubit. Ah, da, a şi turnat un pic, nu mult. La Securitate. Cîteva rapoarte despre amici plecaţi în străinătate şi alte cîteva pagini despre studenţii străini din Regie. În rest, şi-a văzut de treaba lui. Pe cîţi nu i-a ajutat! A făcut rost de butelii, de aprobări pentru ARO, a adus videouri şi parfumuri din deplasările cu Dinamo în străinătate... Ce vremuri! Acum e o iarnă nenorocită, în care lumea proastă stă la coadă la ziare, pe vremuri stătea la coadă la pîine şi la salam Victoria. El n-a stat la coadă decît în primii ani de meserie, cînd nu ştia cum merg lucrurile. Apoi a învăţat: cartofii şi-i lua, în fiecare an, de la CAP Lunguleţu, carnea venea, de Crăciun, de la Cătească. Un reportaj, două şi gata! L-au învăţat băieţii din Televiziune, ei ştiau mult mai bine lecţia cu filmarea şi mîncarea.

Şi acum? Acum scrie de-i sar buricele degetelor! Un editorial pe zi, la gazeta cea nouă. De fapt, nici măcar nu e nouă. I-au schimbat titlul, echipa însă e aceeaşi. Mai puţin băieţii de la cenzură, care au plecat, de fapt, singuri, nu i-a dat nimeni afară. A rămas doar nea Popescu, securistul de treabă, pe care l-a transferat la corectură.

Şi uite că merge. Merge bine, se vinde. Are planuri mari, le-a scris într-o noapte, pe coperta unei cărţi de bucate: dacă o ţine tot aşa, la anul o să-şi schimbe maşina şi, cine ştie, poate se adună suficient cît să plece naibii de la bloc. Ar vrea o casă. Şi o tipografie. Dacă ar avea o tipografie! Una nouă, offset. Ar scoate şi cărţi, nu numai ziarul. Îi plac banii şi a văzut că poate să-i facă, dar visul lui ascuns rămîne tot televiziunea. Acolo e adevărata lovitură! Sau în politică, deşi a văzut căţărîndu-se pe dealul Mitropoliei prea multe figuri cunoscute. Nu, el o să facă bani şi abia apoi, cine ştie, dacă se plictiseşte, într-o zi o s-o dea pe politică. Şi-apoi,

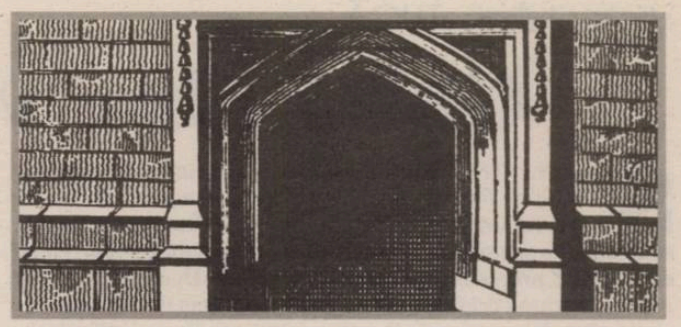

are, oricum, destulă putere. N-a aranjat el drumurile cu minerii? Nu l-a chemat preşedintele să-l roage să le ia apărarea? Nu i-a promis că o să fie bine? O să fie!

Întîmplările iernii de atunci se pierd acum în amintiri romantice. Cînd îl întreabă cineva cum a făcut primul milion are întotdeauna pregătită povestea inspiraţiei divine. Nimic despre dosarele primite de la foştii amici din Securitate, nici o vorbă despre zecile de camioane cu fel de fel de mărfuri băgate în ţară, fără acte, nimic despre telefoanele date unde trebuie şi, mai ales, cînd trebuie. Aici e, de fapt, secretul. Cineva l-a botezat, rînd pe rînd, director de gazetă, analist politic, guru al presei sau mogul media. Şi el a rîs, aşa cum rîde de fiecare dată cînd vede spectatori de circ, năuciţi de iluzionistul abil, celebru şi bogat, prin iuţeala lui de mînă şi nebăgarea de seamă a celorlalţi.

Cu ochii-n 3,14

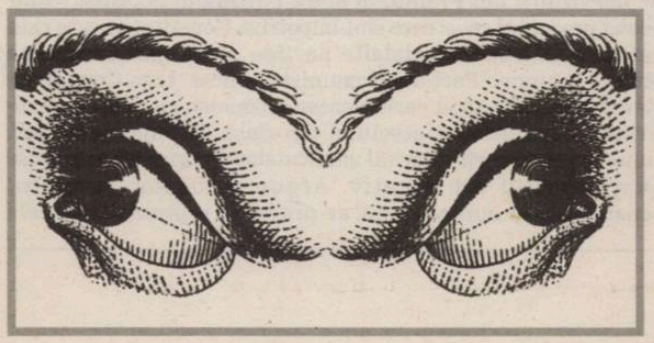

DOAR OAMENII CU CAP MAI TRUDESC, PE MULTE PAGINI, PENTRU FRUMUSEŢEA DINAMICĂ

● În mizerabila problemă a aranjamentelor zise „blaturi“ din fotbalul nostru, o lumină orbitoare a adus (în *Gardianul)* fostul preşedinte de la Dinamo, în anii '90, Vasile Ianul, un clasic în materie: „Blatul este un termen prea mare pentru actualii fotbalişti şi preşedinţi de cluburi. Aceştia nu sînt în stare de aşa ceva, pentru că doar oamenii cu cap se pricep la aşa manevre. Să fim serioşi...“. Să fim. (**R. C.**)

● Pe 28 mai, de Ziua Internaţională a Jocului, un domn din Tg. Mureş a afişat în centrul oraşului o integramă uriaşă, în mai multe limbi, la a cărei dezlegare trecătorii încă mai trudesc. Lui Borges cred că i-ar fi plăcut tare mult ideea asta. (**M. C.**)

● Pe vremuri, vorbeam despre cît de doctrinare sînt revistele pentru femei. Între timp, au apărut cam tot atîtea reviste pentru bărbaţi, tot atît de fidele ideologiei sexiste, dar viceversa: dacă femeile erau învăţate cum să spună „nu“, măcar prima oară, bărbaţilor li se explică (în noua revistă *Men's Health),* pe multe pagini, cum să le facă să spună „da“. (**I. P.**)

● Procurorul general Ilie Botoş a spus că nu-şi dă demisia „la insistenţele unor organizaţii neguvernamentale“, pe care nu le consideră reprezentative pentru societatea civilă, deoarece „societatea civilă este formată din 22 de milioane de cetăţeni“. E clar, încă unul care se crede reprezentantul legitim al întregului popor. O fi vrînd vreun referendum?... În zilele noastre, e riscant... (**M. V.**)

● În timpul manifestaţiilor din piaţa centrală din Kiev, faţa marcată de boală a lui Iuşcenko, lîngă frumuseţea dinamică a Iuliei Timoşenko, dădea bine: revoluţia era simultan victimă şi învingătoare. De cînd au învins, solidaritatea lor e mai puţin spectaculoasă: „Regret că am numit-o pe Iulia Timoşenko prim-ministru“, a spus recent preşedintele democratic ales al Ucrainei în faţa magnaţilor petrolului din Rusia. Democraţia cu oamenii ei şi petrolul cu ai lui. Magnatul rus al petrolului, Hodorkovski, învaţă lecţia asta în puşcărie. Alţii, în pragul ei. Dar, în ţările care nu au petrol, revoluţiile izbîndesc arareori. (**M. B.**)

AZI NU MAI ŞTII CARE-I SIMBOL FALIC FĂRĂ DE CARE POPORUL NU MAI POATE TRĂI ŞI CARE INVERS

● Duminică dimineaţă, în Grădina Botanică, o fetiţă de vreo 6 ani se dădea cu rolele, cîntînd, cu voce gravă, un cîntec al Adei Milea: „Ce-mbobocită-i România / Ce importanţi sîntem cu toţii / Azi nu mai ştii care-i poliţia şi care-s hoţii“. Bine că nu-l cînta pe ăla cu „Hai să dăm topoare la popoare“, că s-ar fi oripilat bunicuţele, şi nepoţii, şi cuplurile blajine... (**S. S.**)

● Să zicem că paloşul şi tunul sînt simboluri falice; Bebe Mihăiescu încerca însă, joia trecută, la *Naşul,* să ne convingă că şi buzduganul e simbol falic. Dom' sexolog, arbaleta e? (**M. C.**)

● M-au înnebunit reclamele cu iaurturi de la televizor. Sînt chiar mai dese decît Gigi Becali. Activia care îţi face nu ştiu ce, Actimel care te ajută la altceva, Danonino fără de care copiii nu mai pot trăi. Undeva se vorbeşte şi de problemele de tranzit intestinal ale femeilor. Bine că nu s-a descoperit şi iaurtul care să le lase însărcinate. (**A. M.**)

● Consiliul Naţional al Audiovizualului a emis o decizie care interzice ca pe posturile TV să fie arătate frontispiciile şi siglele ziarelor şi revistelor şi să fie prezentat conţinutul acestora. Evident, ca să nu se facă „reclamă mascată“. Eu propun ca măsura să fie generalizată, întru demascarea totală a reclamei mascate: să nu mai apară nici un fel de sigle şi denumiri (inclusiv de străzi, oraşe şi ţări: de ce să spui, de pildă, „referendumul din Franţa“? ca să-i faci reclamă Franţei? merită?), să nu se mai citeze nume, cărţi şi articole, iar chipurile ştiriştilor şi ale vedetelor să fie blurate, căci oricum poporul va recunoaşte după voce cînd prezintă Esca şi cînd Cristi Tabără. (**M. V.**)

● Eram în Franţa şi – vă jur! – nimeni nu vorbea despre Eurovision. Acolo are „reputaţia“ unui concurs ridicol, total desuet şi lipsit de importanţă... Cred că lucrurile stau cam aşa: cu cît ţara respectivă e mai puternică (politic, economic ş.cl.), cu atît interesul pentru Eurovision este mai scăzut; şi invers. Noi sîntem la „şi invers“. (**a. l. ş.**)

UN INS CREAT SPECIAL PENTRU SCHIMBAREA FIERBINTE SPUNE CĂ NU ESTE AŞA: DESCOPERIŢI OUL!

● Marţi, pe sticla televizorului, un ins a spus că va ploua „în cantităţi industriale“. Se sparie gîndul de asemenea vorbe şi îşi deschide umbrela. (**D. S.**)

● Paraşutat după o lună pe meleagurile politicii româneşti, habar n-aveam cine mai e ce e, ce-a mai făcut, unde, cînd & cu cine. Mai presus de toate, nu eram la curent cu accidentul vascular al lui Ion Iliescu. Nu mică mi-a fost mirarea să aud că ex-preşedintele nu se gîndeşte deloc la retragerea definitivă din politică – dacă nu de altceva, măcar pe motive de sănătate –, ci că vrea să devină liderul unui (alt) partid! Deşi nu l-am simpatizat niciodată, m-aş bucura să-i fiu de folos propunîndu-i unul – şi, sincer, nu cred că s-ar putea găsi altul mai potrivit pentru dînsul: Partidul Pensionarilor. Parcă a fost creat, atunci cînd a fost creat, special pentru momentul *acesta* astral: cu Iliescu „tătuc“ peste bunici – sau cu „Bunicuţa“, în fine mamă peste cei de 25 x 3 ani –, partidul cu un număr crescînd de membri ar putea intra chiar şi în Parlament... (**a. l. ş.**)

● „Ce părere aveţi despre schimbarea de *brand* a PSD-ului?“, l-a întrebat un jurnalist, săptămîna trecută, pe Marean Vanghelie. „Ce m-aţi întrebat?“, a venit prompt răspunsul. (**M. C.**)

● Un confrate dintr-o ţară îndepărtată s-a rugat fierbinte lui Dumnezeu: 1) să cîştige la loterie zece milioane de dolari, cu care 2) să poată scrie liniştit o nouă *À la recherche*... I s-a rezolvat prima dorinţă. A doua – oricît se chinuie – nu. Să existe oare rugăciuni pe care nici Cel de Sus nu le poate împlini? (**R. C.**)

● Clericii de la Istanbul vor să îl debarce din funcţie pe patriarhul ortodox al Ierusalimului, pentru că ar fi vîndut pămînt din oraşul vechi unor afacerişti israelieni. Cel în cauză, Irineu I, spune că nu este aşa. Declară asta prin intermediul lui Libi Zipser, angajat al unei firme de PR care îl reprezintă. Haios, nu? S-o rezolva cu PR-ul şi pe lumea ailaltă? (**C. G.**)

● Salut stanbranist celor doi veterani din armata imperială japoneză (Divizia Panterelor), unul de 87, celălalt de 85 de ani, descoperiţi deunăzi în jungla insulei Mindanao! Rămaşi acolo din al doilea război mondial, înfricoşaţi să nu fie prinşi ca dezertori şi aşteptînd sfîrşitul ostilităţilor, ei ne amintesc astfel celebra scenă din *Eroi fără voie* în care soldatul ingenuu Stan Laurel, la douăzeci de ani după războiul încheiat în 1918, consuma, într-o tranşee, din stocul său de conserve şi îşi aţintea privirea genială spre zborul cîte unui avion pe cer. (**R. C.**)

● Duminica trecută, oaspetele emisiunii *Vivement Dimanche* a lui Michel Drucker, de pe TV5, a fost Yves Copens, un distins antropolog şi paleontolog. Într-un insert filmat la Muzeul de Istorie Naturală din Paris, printre oase de mamuţi şi dinozauri, savantul a spus o poveste pe care, cu voia dvs., o voi relua aici. Într-o zi, a zis Copens, o ploaie cu grindină a spart geamul unui luminator al sălii ce adăposteşte, alături de alte exponate, un enorm schelet de *Diplodocus,* lung de 35 de metri. Prin spărtură a pătruns în muzeu o pasăre care, fără a şovăi prea mult, şi-a făcut cuibul în craniul *Diplodocus*-ului unde, curînd, a şi depus un ou. Cei de acolo (nu dinozaurii sau mamuţii, ci oamenii de ştiinţă) au lăsat-o să-şi clocească oul, au lăsat puiul să răzbată afară din ou şi să se deprindă a da din aripi. Abia apoi, după ce pasărea-mamă şi-a luat zborul, împreună cu odrasla ei, prin spărtura din plafon, au înlocuit geamul şi au curăţat craniul. (**D. S.**)

Victor-Iulian TUCĂ

Ghici cine vine la cină?

Semnarea Tratatelor de aderare a României şi Bulgariei a venit pe fondul unei situaţii politice marcate de tensiunea din interiorul Uniunii Europene. La acest moment, se constată o schimbare dramatică a opiniei publice în privinţa continuării procesului de extindere a UE. Dacă în 2003, la Atena, aderarea celor zece state estice beneficia de un larg consimţământ din partea cetăţenilor europeni, nu se întîmplă la fel în cazul României şi al Bulgariei. Motivele ţin atît de problemele interne ale celor două ţări, în special ale României, unde ineficienţa Guvernului şi comportamentul oriental al majorităţii populaţiei provoacă nelinişte în rîndul statelor membre, cît şi datorită înrăutăţirii situaţiei economice a cîtorva ţări importante ale Uniunii Europene. Cît timp imaginile cu românii din categoria celor care clonează carduri bancare şi devalizează conturi, aduc prostituate sau cerşetori, ori fură pe rupte, sînt prezente constant în media europeană, nu te poţi aştepta la o primire cu flori şi şampanie. Nici actuala opoziţie din România nu a făcut impresie bună la Bruxelles, cel puţin pînă la recentul congres PSD. Chiar înaintea acestui eveniment, Ion Iliescu s-a deplasat la Bruxelles, cu ocazia reuniunii anuale a şefilor grupurilor parlamentare ale socialiştilor europeni, asigurîndu-i pe omologii săi că el va fi viitorul preşedinte al PSD, în ciuda faptului că, cel puţin din punct de vedere democratic, o astfel de predicţie nu putea să aibă nici un temei. Privind retrospectiv, se poate spune că Ion Iliescu începuse să păşească cu stîngul chiar din acel moment, mai ales că foştii tovarăşi de la Misiunea României de pe lîngă UE, deveniţi peste noapte (reţete vechi!) mari admiratori ai lui Traian Băsescu, au ezitat îndelung să-şi preia fostul şef de la aeroport. Dar aceste detalii nu au prea mare relevanţă în comparaţie cu situaţia economică dificilă pe care o înregistrează unele state membre ale Uniunii Europene. În acest sens, există trei aspecte importante în care Comisia Europeană a făcut deja concesii, care vor înrăutăţi actuala stare de fapt. Să le luăm pe rînd. Directiva privind liberalizarea serviciilor (directiva Bolkestein) presupunea eliminarea normelor naţionale care împiedică concurenţa pe piaţa europeană a serviciilor, în scopul obţinerii unei importante augmentări a numărului locurilor de muncă (peste 600.000). Directiva oferea posibilitatea societăţilor comerciale a statelor membre să îşi deschidă sedii oriunde în spaţiul comunitar, în acord cu prevederile legale din ţara lor de origine. Dacă Marea Britanie, Irlanda sau Danemarca, adică ţările cu economia cea mai performantă din UE, au susţinut această directivă, Franţa, Germania sau Belgia au reuşit să impună retragerea ei, sub pretextul că ar submina nivelul salarial vest-european şi protecţia socială. S-a invocat modelul social european şi pericolul dispariţiei sale prin adoptarea opusului său... modelul anglo-saxon şi neo-liberal, pierzîndu-se din vedere un amănunt esenţial: Danemarca şi celelalte ţări nordice (cu excepţia notabilă a Suediei care este condusă în acest moment, de un guvern social-democrat), adică spaţiul social-democraţiei prin excelenţă, susţin atît liberalizarea serviciilor, cît şi mult invocatul model social şi nu consideră directiva a fi contrară protecţiei sociale. Devine tot mai clar că viitorul unei Europe sociale competitive se localizează, din păcate, numai în Nord. În privinţa *Agendei Lisabona*, statele membre vor continua politica de relansare economică, însă dublată de menţinerea standardelor unei protecţii sociale care presupune cheltuieli bugetare suplimentare. În sfîrşit, în privinţa *Pactului de Stabilitate* europenii au menţinut preve-derile referitoare la bariera maximă de 3% a deficitului bugetar şi a procentului de 60% a deficitului de debit public, însă au prevăzut şi posibilitatea invocării unor excepţii. De exemplu, în condiţiile unor perioade mai lungi de recensămînt economic, în cazul unor plăţi de pensii datorate pe termen scurt sau în situaţia... grelelor moşteniri istorice, cum ar fi unificarea Germaniei. În ciuda acestor concesii făcute stîngii, călcîiul lui Ahile al socialiştilor europeni rămîne scăderea dramatică a sprijinului popular în rîndul electoratului din Franţa pentru Constituţia Europeană. Într-o recentă dezbatere prezentată în direct la unul din posturile principale de televiziune din Franţa, în afara Partidului Socialist (chiar şi aici procentul celor care sînt împotriva Constituţiei este ridicat) şi a „Verzilor", celelalte partide de stînga şi extremă stîngă, şi anume Partidul Comunist Francez, Liga Comunistă Revoluţionară (partid parlamentar extremist, cu o oarecare influenţă în rîndurile tineretului din clasa de mijloc) sau partidul Lupta Muncitorilor (al sindicatelor de origine troţchistă) susţineau un vot negativ. Argumentul lor: proiectul constituţional european nu ar prevedea o protecţie socială adecvată pentru cetăţenii europeni şi, ca atare, nu ar proteja îndeajuns modelul social european, creat de cele două state pilon ale UE, Franţa şi Germania! Nici în partea dreaptă a scenei politice de la Paris, lucrurile nu par clarificate definitiv. Pricipalele partide politice din această zonă, şi anume UMP (Uniunea pentru Mişcarea Populară, partid condus de Nicolas Sarkozy, personalitate pe care mulţi o văd ca viitor preşedinte al Franţei) şi UDF (Uniunea pentru Democraţia Franceză a preşedintelui François Bayrou) susţin un vot pozitiv la scrutinul din 29 mai. Totuşi, discursurile irelevante şi extrem de neinspirate ale preşedintelui Chirac au provocat o reacţie negativă, înregistrată în special în rîndurile tinerilor francezi, ca să nu mai vorbim despre extrema dreaptă, Frontul Naţional şi Mişcarea Naţională Republicană, care şi-au declarat deschis ostilitatea împotriva ideii unei Constituţii Europene. Mai mult, în pofida relaţiilor tradiţionale cu România, reprezentanţii dreptei franceze din Parlamentul European au votat, pe 13 aprilie la Strasbourg, pentru amînare! Întorcîndu-ne la Constituţie, nici în Olanda lucrurile nu par a sta mai roz, sondajele de opinie pe această temă arătînd îngrijorător. La toate acestea, perspectiva aderării Turciei trezeşte alte critici, pronunţate, fireşte, împotriva Uniunii Europene. Toate aceste motive au transformat aderarea României şi a Bulgariei, un eveniment istoric mult aşteptat de cele două ţări, într-o sarcină ingrată şi oneroasă, a cărei scadenţă vine pentru europeni într-un moment inoportun. Rămîne speranţa că, în 2007 sau 2008, vom mai avea încă unde să ne integrăm...

Bruxelles

TVR
CULTURAL

Filme premiate în iunie la TVR Cultural

Filme europene sau americane, actori celebri sau actori mai puțin cunoscuți, povești de dragoste sau satire dure; filme diferite, dar care au însă în comun calitatea. La TVR Cultural, în luna iunie, telespectatorii vor putea urmări o serie de filme câștigătoare ale celor mai importante premii din industria cinematografică internațională.

Astfel, pe **2 iunie**, TVR Cultural vă propune o călătorie la Veneția, într-un film distins cu două premii David di Donatello, în 1971, pentru debut regizoral și pentru cea mai bună actriță: **Anonimul Venețian (Anonimo Veneziano, Italia 1970, regia Enrico Maria Salerno)**.

Pe **3 iunie** telespectatorii vor putea urmări un film de excepție în regia lui George Lucas: **American Graffiti**, un film distins cu Globul de Aur 1974 pentru cea mai bună comedie și pentru cel mai tânăr actor. **(American Graffiti, SUA 1973, regia George Lucas)**

Hiroshima, dragostea mea a obținut premiul BAFTA 1961 pentru regizorul Alain Resnais și vă este oferit de TVR Cultural pe 10 iunie; o producție de excepție, în care documentarul se împletește cu ficțiunea.

Pe **13 iunie**, sunteți invitați la plajă, pe coasta Atlanticului, într-o frumoasă poveste despre vară, vacanță și iubire. **Pauline la plajă** este un film în regia lui Eric Rohmer, premiat cu Ursul de Argint pentru regie la Festivalul Internațional al Filmului de la Berlin în 1983. (Pauline a la plage, Franța 1983, regia Eric Rohmer).

Moștenirea Ferramonti este un film premiat la Festivalul Filmului de la Cannes 1976 pentru cea mai bună actriță. TVR Cultural vă oferă pe **16 iunie** o poveste a cărei acțiune este plasată în peisajul încântător al Romei anilor 1880.

În fine, seria filmelor premiate se încheie pe **24 iunie** cu un film câștigător a 5 premii Oscar în 1948 și a premiului BAFTA 1949 pentru cel mai bun film: **Hamlet**, cu **Laurence Olivier** în rolul principal. Un film de referință pe care nu trebuie să îl ratați la TVR Cultural. **(Hamlet, Marea Britanie 1948, regia Laurence Olivier)**.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 73 ● 10-16 iunie 2005 ● 20+4 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

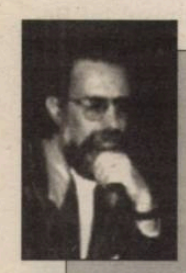

Vintilă Mihăilescu
„Coasa
şi Parlamentul“

pagina **3**

Alina Mungiu-Pippidi
despre
noua politică externă

pagina **11**

Exodul inteligenţei
un supliment
editat
în colaborare
cu SAR

Meseria de profesor

„Dacă trăiți cu impresia că educația e scumpă, încercați ignoranța.“

DEREK BOK

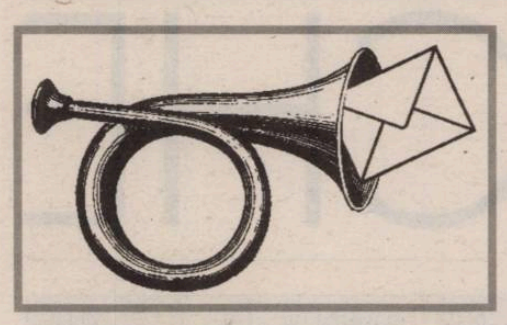

Nr. 71: *„Unde ne sînt euroscepticii?“*

Polonia la un an de la intrare

Acum un an (1 mai 2004) Polonia a intrat (cu surle şi trîmbiţe) în Uniunea Europeană. Oamenii au ieşit în stradă să sărbătorească evenimentul. Conflictele, duşmăniile, depresiile, invidiile au dispărut în totalitate. Au dispărut chiar şi văităturile (atît de caracteristice poporului polonez). Le-au luat locul zîmbetele, îmbrăţişările, felicitările, speranţele de mai bine, sticlele de şampanie (sau vodcă, doar e vorba de Polonia). Cum nici o minune nu ţine prea mult, euforia polonezilor s-a diminuat spre seară, cînd postul naţional de televiziune a transmis (în direct de la Varşovia) spectacolul *omagial* organizat în cinstea fericitului eveniment, spectacol care (semănînd cu una din „Cîntările României“) mai mult ca sigur că a oferit reprezentanţilor UE, aflaţi în sală, trei ore bune de somn.

Astăzi, la un an de la intrarea în Uniune, polonezii par atît de obişnuiţi cu faptul că sînt *in*, încît doar cîteva publicaţii şi-au mai pierdut timpul cu statistici sau consemnări de tipul „după primul an, Polonia a primit de la Comunitatea Europeană cu un miliard de euro mai mult decît a cotizat“. Partea pozitivă constă în faptul că bucăţi din miliard sînt vizibile la tot pasul, în şosele şi autostrăzi în construcţie, în facilităţi pentru persoanele cu handicap, sau în omniprezentele pubele pentru colectarea hîrtiei, plasticului sau sticlei. Vizibile sînt şi liniile aeriene internaţionale mult mai ieftine, şi chiar şi hoardele de turişti veniţi din vest (care, în sfîrşit, au realizat că Polonia nu e un fel de Siberie şi că sînt multe lucruri interesante de văzut de la Cracovia şi pînă la Gdansk).

Tot din fonduri europene s-a demarat proiectul de izolare termică a unor clădiri (mai exact învelirea lor în plăci de polistiren) pentru ca locuitorii respectivelor clădiri să economisească energie pe timp de iarnă, deoarece (nu-i aşa?) mai puţină energie consumată înseamnă mai puţină poluare.

Referitor la polonezul de rînd, acesta nu a scăpat încă de complexul de inferioritate atunci cînd călătoreşte înspre vest (complex ce se declanşează automat la frontiera dintre Polonia şi Germania, în timpul eternului control de paşapoarte) şi probabil nici nu va scăpa prea curînd. Şi tot polonezul de rînd e cel care preferă în continuare zlotul în locul monedei euro, deoarece e aproape imposibil să tîrguieşti în euro în magazinele poloneze.

Pentru a întregi cît de cît tabloul polonezului de rînd, la un an de la intrarea în Uniune, trebuie menţionat faptul că acesta nu pare să fie nici mai bogat, nici mai sărac decît în anul precedent, însă pare să fi învăţat deja că hîrtia se colectează în pubela pe care scrie „hîrtie“, plasticul în pubela pe care scrie „plastic“, iar sticla în pubela pe care scrie „sticlă“, şi uneori, acelaşi polonez de rînd, în drumul său de la cele trei pubele spre casă, se întreabă (cu invidie) de ce doar clădirea vecinilor e învelită în polistiren şi (mai ales) de ce numai vecinii să aibă posibilitatea de-a economisi energie, pentru că (nu-i aşa?) mai puţină energie consumată înseamnă mai puţină poluare.

Doru Cosmin RADU
radu_doru@yahoo.com
Polonia

Actualităţi

Lucescu, Bölöni şi fotbalul nostru fără ei

Acum mai bine de două decenii, în 1983, pe un „23 August“ neîncăpător şi incendiar, naţionala României învingea Italia, campioana mondială *en titre*. Pe banca tehnică, Mircea Lucescu cîştigă clar duelul tactic cu Enzo Bearzot. În teren, Loţi Bölöni, reinventat la naţională de Lucescu, îl învingea pe legendarul Dino Zoff cu un şut necruţător de la distanţă, specialitatea casei. S-a spus atunci că, în sfîrşit, dacii i-au înfrînt pe romani. Ajutaţi şi de un maghiar, ţinea să precizeze cu umor Bölöni. România avea să se califice la Euro 1984, cîştigînd acea grupă de foc, în care intrase doar cu şansa a patra, după Italia, Cehoslovacia şi Suedia.

Trei ani mai tîrziu, Bölöni coordona senzaţional din teren jocul Stelei în campania glorioasă din Cupa Campionilor, încheiată cu seara magică de la Sevilla. După alţi cîţiva ani, în 1990, Lucescu conducea de pe margine pe Dinamo pînă într-o semifinală de cupă europeană, ultima semifinală prinsă de o echipă românească. Era cîntecul de lebădă al unei echipe care, dacă nu ar fi fost prea repede împrăştiată în patru zări, ar fi putut ţinti cu îndreptăţire şi mai sus.

Au plecat însă nu numai jucătorii – şi ce jucători: Sabău, Lupescu, Lupu, Răducioiu, Andone, Rednic, Klein, Mateuţ (ultimii patru crescuţi chiar de Lucescu în perioada sa de jucător-antrenor la Corvinul Hunedoara) şi lista poate continua. A plecat şi creatorul acelei echipe. A plecat acolo unde era firesc să plece Il Luce – în Italia, în cel mai tare campionat din lume, să-i înfrunte pe Sacchi, Capello, Trapattoni, Lippi *i tutti quanti*. A antrenat mai întîi echipe care nu emiteau pretenţii decît la evitarea retrogradării: Pisa, Brescia – devenită sub bagheta lui Brescia Romena (cu Hagi, Sabău, Răducioiu, Mateuţ şi apoi Lupu în teren), Reggiana. După un *intermezzo* nu în Groapa din Ştefan cel Mare şi nici la naţională, unde şi-ar fi dorit, ci sub Grant, unde a fost dorit, i-a luat în primire chiar pe granzii Interului din Milano: Ronaldo, Baggio, Bergomi, Pagliuca, Djorkaeff, Zamorano şi ceilalţi. Venise ceasul unei mari performanţe? Nu încă, întrucît a avut prea puţin timp la dispoziţie pentru a reuşi să aducă un trofeu în vitrina nerrazurrilor.

S-a îndreptat apoi către Turcia, unde a cîştigat două campionate consecutive cu două formaţii rivale: Galata şi Beşiktaş. Cu Galata Romena (Hagi, Popescu) a cîştigat şi Supercupa Europei, trecînd cu un 1-0 sec de nimeni alta decît Real Madrid, într-un meci foarte tacticizat, dar nu într-atît, încît Hagi să nu găsească timp să îl umilească prin cîteva driblinguri memorabile pe galacticul Roberto Carlos. Cu Beşiktaş Romena (i-a adus aici pe Pancu şi Adi Ilie) a reuşit un fantastic 2-0 în faţa lui Chelsea chiar pe Stamford Bridge, în Champions League. Chiar dacă nu mai antrena în Occident, Il Luce mai avea de predat nişte lecţii pe acolo şi nu pierdea nici o ocazie. Poate că dacă Roman Abramovici ar fi fost atunci pe fază, Lucescu ar fi acum la cîrma lui „Chelski“. Pe fază a fost însă un alt magnat din spaţiul ex-sovietic, Rinat Ahmetov, aşa că Lucescu a luat drumul Ucrainei. Donetk Romena (Raţ, Bărcăuan, Stoican, Marica) se află acum în plin marş, către cîştigarea campionatului, după un parcurs european onorabil, incluzînd, nici nu se putea altfel, şi o victorie de mare prestigiu, de această dată în faţa Barcelonei lui Rijkaard. Barcelona, de a cărei bancă tehnică Lucescu fusese atît de aproape. *Quot erat demonstrandum*.

În Occident, ştafeta lui Lucescu a preluat-o Bölöni. Singurul antrenor din România care conduce astăzi o echipă de primă ligă din Occident a promovat mai întîi cu Nancy în prima ligă franceză, a cîştigat apoi cu Sporting Lisabona campionatul, cupa şi supercupa în Portugalia, iar acum a obţinut cu Rennes un excelent loc 4 în Franţa care asigură participarea în Cupa UEFA. Iar Rennes, un fel de Tîrgu Mureş al Franţei, cu un buget modest şi fără vreo aventură europeană în ultimul sfert de veac, avea ca obiectiv doar un loc călduţ, pe la mijlocul clasamentului. Nimeni nu îndrăznea să viseze la cupe europene. Şi totuşi...

Concepţia de joc pe care o promovează Lucescu şi Bölöni este una modernă şi, inevitabil, pragmatică. Un joc prudent, fără asumarea unor riscuri excesive, cu accent pe luarea în stăpînire a mijlocului terenului. Un joc în care spectacolul nu este sacrificat, dar este subordonat cu acribie rezultatului. Un joc în care organizarea pînă în cele mai mici detalii este la mult mai mare preţ decît inspiraţia de moment. Un joc de factură mourinhană. Doar că Lucescu şi Boloni nu au în lot fotbaliştii de mare calibru pe care i-a strîns laolaltă patronul lui Mourinho. Matuzalem şi Monterrubio sînt departe de Lampard, iar Marica şi Maoulida mai au încă mult de învăţat de la Drogba. Însă pe tabla de şah a celor doi antrenori români piesele sînt corect aşezate, iar mutările riguros fundamentate.

În acest timp, la naţionala României toate-s vechi şi nouă toate. În 1998 pleca nea Puiu, venea nea Piţi. În 2004 pleca iar nea Puiu, venea iar nea Piţi. Amîndoi cu meritele lor indiscutabile şi cu păcatele lor discutabile. Dar de la superstiţii la zaruri şi retur, nu prea mai este loc şi pentru o tablă de şah (s-a găsit loc pentru foarte scurtă vreme, în cazul lui Bölöni, atît cît să învingă fără drept de apel Ungaria, dar proiectul propus de el era prea complex şi prea pe termen lung şi atunci nu i s-au dat garanţiile pe care le-a cerut). Doar pentru o ladă de vin bun se găseşte loc oricînd.

Aşa se face că, în timp ce Franţa fotbalistică este cucerită metodic de Bölöni, iar Ucraina dominată net de Lucescu, la noi se tot reiau aceleaşi faze, eventual cu încetinitorul, pentru că, deşi timpul pare că a încremenit în ce priveşte proiectul tactic, şi nu numai tactic, al selecţionerilor, totuşi Dorinel şi Moldo-gol, admirabili ca întotdeauna, au mai îmbătrînit puţin între timp. Iar Corvinul lui Lucescu şi Tîrgu Mureşul lui Bölöni s-au pierdut de mult prin ceaţa deasă a diviziilor B şi C.

Wilhelm SALATER
wsalater@rdslink.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Tineretul din ziua de azi**
- **Plăceri, tabieturi...**
- **(De)formatorii de opinie**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.500 de exemplare

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Cu pătura chinezească-n cap

Episodul dramatic al răpirii celor trei jurnaliști s-a încheiat cu un show în direct al președintelui Traian Băsescu. Deși se anunțase o conferință de presă, a fost mai mult decît atît, chiar prea mult: a durat mai bine de o oră, a avut o prezentare în *Power Point*, cum se practică la *meeting*-urile oamenilor de afaceri sau la congresele academice, a avut suspans și a transmis emoții. Și a fost, după gustul meu, prea mult pentru un șef de stat: formal, gestul e justificat de faptul că președintele a condus „celula de criză", deci era dator să dea explicații; dar eticheta prezidențială ar fi cerut o apariție mai scurtă și mai sobră, nu una atît de „narativă". Iar relatarea detaliată a „filmului" răpirii se putea face într-un material de sinteză pus într-un dosar de presă.

Dar nu apariția prezidențială în direct este marea problemă. Președintele a spus ce trebuia să spună, a dat detalii plin de bunăvoință și a trecut sub tăcere acele informații care nu pot fi făcute publice. Marea problemă este reacția presei – nu numai acum, ci pe toată durata captivității celor trei jurnaliști. Este cel puțin surprinzător că o presă în care adevărații jurnaliști de investigație se numără pe degete s-a umplut, brusc, de tot felul de detectivi și de scenarii *tocmai* într-un asemenea caz, în care informațiile sînt puține și, prin forța împrejurărilor, secrete. Este cu totul lamentabil că, într-o astfel de situație, în lipsa *informațiilor*, s-au umplut ore întregi de transmisie cu talk-show-uri în care editorialiștii neamului își dădeau cu părerea, bătînd cîmpii fără grație, dar cu aproximație. Să ne amintim cum, la începutul crizei, s-a „analizat" minute în șir „pătura chinezească" de pe peretele din spatele ostaticilor, cum pe la televiziuni au fost invitați nu doar psihologi care să „deducă" din privirile jurnaliștilor starea lor sufletească, dar și paranormali care să „intre în comunicare" cu ei. Să ne amintim cum PRO TV și Antena 1 au ținut pe ecran minute în șir „pătura chinezească", timp în care prezentatorii de știri și invitații lor reluau aceleași vorbe și ipoteze: un cadru static peste care se spun vorbe care nu transmit nici o informație și nici o opinie, adică un „ceva" cu totul anti-TV.

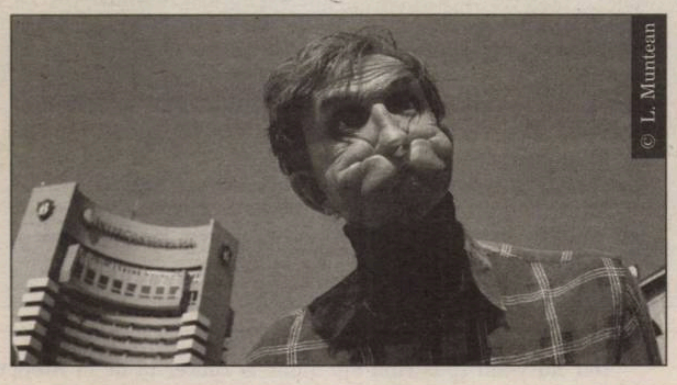

Președintele a numit OTV și Antena 1 ca principali „dezinformatori". Au fost și alții care au livrat informații false, căzînd victimă intoxicării. A mai spus președintele că intoxicările și dezinformările puteau avea efecte nefaste asupra negocierilor (și chiar au avut, la un moment dat). Dar sarabanda de vorbe fără șir, scenariile aberante, trăncăneala risipită pe posturile TV de dragul audienței ori din impulsul de „a nu rata" subiectul (chit că nu prea aveau ce spune despre el), parada de „deducții" prezentate de editorialiștii neamului drept certitudini fără fisură, stilul de țață agresivă cu care unii reporteri zgîndăreau în tot felul de fleacuri căutînd „știri proaspete", incapacitatea de a înțelege „regulile jocului" (pe scurt: un caz delicat și complicat, în care acțiunea serviciilor secrete era esențială, iar discreția și prudența din partea presei erau neapărat necesare) – toate acestea și încă altele au intoxicat opinia publică nu neapărat cu informații false, cît cu un „stil" de flecăreală suficientă, cu senzația unei incapacități cronice a instituțiilor media de a se comporta matur, responsabil și eficient. Dimpotrivă, chiar și un caz de o asemenea gravitate a fost transformat adesea în spectacol mărunt și în ocazie de autopromovare, totul culminînd cu conferința de presă a celor trei jurnaliști, „patronată" de un poster imens cu Prima TV, care nu comunica altceva decît dorința postului de a scoate un „ce profit" publicitar din nefericitul eveniment.

Pe de altă parte, este adevărat că instituțiile statului n-au știut să gestioneze eficient comunicarea cu presa, probabil de teamă să nu spună mai mult decît trebuie. Dar dacă, în principiu, orice instituție a puterii, din orice stat, tinde în mod cvasi-natural să ascundă cît mai multe, iar datoria jurnaliștilor este să afle cît mai multe – de unde rezultă o permanentă tensiune între autorități și presă –, în cazul de față ar fi fost utilă dacă nu o colaborare între mass-media și autorități, măcar o acceptare tacită a „regulilor celuilalt", pînă la elucidarea cazului. E limpede că așa ceva nu a fost posibil din cauza neîncrederii cronice și a adversității iremediabile care există încă între presă și putere în România: fiecare trăiește cu convingerea că „partea adversă" minte și vrea s-o prindă cu ocaua mică. Iar enervările pe care le-a produs în presă faptul că președintele Băsescu a elogiat rolul serviciilor secrete arată că, în continuare, percepția publică a serviciilor speciale se află în siajul fostei Securități: nu sînt văzute ca instituții care apără drepturile democratice ale cetățenilor, ci ca niște entități relativ dubioase, ca instrumente prin care puterea își ascunde secretele de cetățeni. O asemenea percepție nu este decît consecința faptului că despărțirea de fosta Securitate nu s-a făcut cu adevărat niciodată.

Jurnalista italiană Giuliana Sgrena a fost, și ea, eliberată din Irak după negocieri complicate. În drum spre aeroportul din Bagdad, agentul Nicola Lipari, care o însoțea, a fost ucis într-un incident încă nelămurit pe deplin, împușcat se pare de o patrulă americană. Ceva vîlvă s-a făcut și acolo, dar lucrurile s-au calmat după cîteva comunicate oficiale. După cele văzute în mass-media din România de două luni încoace, nu îndrăznesc să mi-i imaginez pe știriștii „fierbinți" și pe editorialiștii neamului comentînd un asemenea eventual sfîrșit dramatic. Dar pot să pariez că în unele talk-show-uri s-ar fi vorbit îndelung despre necesitatea ca România să iasă din NATO.

cu dilema la croitor

Se va prăbuși C.V. Tudor și mai mult în sondaje acum, după ce aripa Ciontu s-a desprins de partid?

Îngerul protector al tribunului ori a fost trimis la școala de corecție, ori la tratament într-un sanatoriu de boli nervoase.

Imaginea electrocutantă a acelei muieri din bobor, sugînd palincă dintr-o sticlă de Coca-Cola și țipurind pe treptele partidului că Vadimuț e ăl mai tare din parcare, pare o dovadă clară a faptului că dracul a început să lucreze în cadrul PRM-ului la cea mai înaltă tensiune.

Cum aripa Ciontu, în clipa desprinderii, a declanșat un vîrtej de fulgi și de pene prin teritoriu, nici vulturul cruciat din sigla partidului nu dă semne că s-ar simți prea bine, căci – bine epilat – va arăta în curînd ca un pui de gostat numai bun de pus la rotisor.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Coasa și Parlamentul

Pe un picior de plai, la gura Parlamentului României (cunoscut și drept Casa Poporului), doi cosași cosesc alene. Din cînd în cînd se opresc să își ascută coasele. Apoi o pornesc mai departe, în același ritm, nici preaprea, nici foarte-foarte.

În urma lor, cîteva femei (neveste, vecine, portărese, poate mame de sepepiști, cine știe...) adună finul cu grebla, îl răsfiră și îl întorc alene. Apoi se sprijină în coada greblei și privesc în zare, hăt peste Dîmbovița.

La prînz, bărbații se opresc din trudă și se așază în iarbă, deschid un ziar și desfășoară pe el niște salam, niște brînză și niște ceapă. Băutură n-au. Poate pentru că sînt cosași parlamentari și nu au voie să bea în timpul serviciului? Nu știu.

De fapt, nu știu nici dacă sînt angajați ai Parlamentului sau, pur și simplu, niște gospodari de prin împrejurimile Bucureștiului, care s-au gîndit să facă o acțiune civică în interes privat (așa cum au văzut ei pe la televizor), cosind iarba din fața Parlamentului și dînd în același timp și ceva nutreț la văcuța de acasă. Repet, nu știu, dar m-am uitat îndelung la acest peisaj idilic din inima Bucureștiului. Aveam o treabă prin zonă, dar m-am oprit și m-am uitat cîteva minute bune. M-am uitat și m-am întrebat cum se face oare că ditamai Parlamentul, care altminteri nu precupețește nici un ban public pentru a se dota cu ce are mai bun și mai scump piața, nu prea pare să se fi dotat cu grădinari și cu acel instrument pe care îl poți găsi acum și la țară: o mașină de tuns iarba. Eventual chiar două, pentru a marca mai bine voința politică de integrare europeană... În afara acelor cîteva rînduri de flori de la intrare, tot parcul ce înconjoară palatul Parlamentului pare mai degrabă abandonat. E mare, e frumos cînd e plin de verdeață, dar nu pare să facă obiectul unei *îngrijiri,* să fie dat în grija cuiva. El este acolo și înverzește, așa cum a învățat de la mama natură.

Mi-am amintit apoi de niște articole de prin ziare, în care se arăta că vînzarea de plante ornamentale a devenit una dintre cele mai prospere afaceri din România – milioane de euro numai anul acesta. Se cumpără în draci și la niște prețuri impresionante. Cineva îmi povestea odată că a dat 700 de euro pe un petic de gazon, dar e foarte mulțumit că acum arată frumos în curtea vilei sale. „Frumos și civilizat" – a ținut el să precizeze.

Am așa o impresie că majoritatea acestor cumpărători de plante ornamentale și gazon de import sînt tot cei care intră și ies pe porțile Casei Poporului. Aici însă, nu prea le pasă dacă este „frumos și civilizat". Aici nu este *acasă,* ci doar o casă – și aceea, a „poporului"! Cei care intră aici au alte griji...

Dar de ce trebuie oare ca spațiul public să fie mereu neîngrijit? Chiar și atunci cînd e vorba despre un spațiu atît de reprezentativ, pentru care ar fi cam greu să ne imaginăm că nu există mijloacele necesare de îngrijire. Chiar și acest spectru al comunismului care este Casa Poporului ar putea fi domesticit, într-o anumită măsură, cu o floare și un grădinar. Poate că și încrederea în Parlament – care, după cum știm cu toții, are un nivel cam la firul ierbii – ar putea crește puțin dacă ar fi udată la rădăcini și plivită din cînd în cînd, dacă ceea ce putem vedea noi, muritorii de rînd, din conducerea țării (adică iarba de la intrarea în sfatul țării), ar arăta mai îngrijit, sugerînd faptul că e cineva acolo, *acasă*. Orice bun gospodar de la țară și tot proprietarul de vilă la oraș țin ca acest *acasă* al lor să arate bine, măcar de ochii lumii. De ce nu atunci și *casa* Parlamentului României?

Din grijă pentru imaginea României, mă gîndesc așadar să lansez un proiect național: *Pentru un Parlament îngrijit!* Poate se găsesc și ceva finanțări europene...

ținerea de minte

„Într-o bună dimineață, cînd Gregor Samsa se trezi în patul lui, după o noapte de vise zbuciumate, se pomeni metamorfozat într-o gînganie înspăimîntătoare. Zăcea întins pe spatele său tare ca o carapace și, cînd ridica puțin capul, își vedea abdomenul cafeniu boltit în sus și divizat în segmente rigide, de forma unor arcuri; plapuma abia se mai ținea să nu alunece cu totul de pe această proeminență. Nenumăratele lui picioare, jalnic de subțiri în comparație cu dimensiunile sale de altădată, îi tremurau înaintea ochilor."

(Franz Kafka, *Metamorfoza,* în traducerea lui Mihai Izbășescu, Editura RAO, 1996)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Drobul de sare îi omoară pe liberali

Valeriu Stoica este un mic geniu al comunicării. A convins o grămadă de liberali că partidul lor este pe ducă şi că au nevoie de un nou plan „Stoica“ pentru a se salva. Este o performanţă să convingi un partid aflat la guvernare de doar 6 luni că este pe marginea prăpastiei, o ilustrare perfectă a poveştii cu drobul de sare. Preocuparea femeilor din poveste era să plîngă soarta copilului ameninţat, în loc să dea drobul la o parte. Convinşi de Stoica, liberalii vor fi preocupaţi să nu îşi asume eşecul acestei guvernări, care, pentru că aşa spune Valeriu Stoica, este deja un fapt împlinit.

Hazliu este că, la puţin timp de la lansarea propunerilor sale, Societatea Academică din România a dat publicităţii un prim raport de evaluare a performanţelor guvernului actual. Cu bune şi rele. În cea mai interesantă parte a sa, raportul apreciază politicile fiscale ca avînd deja rezultate pozitive. În ciuda calculelor conservatoare făcute de Guvern pentru FMI, reforma fiscală dă rezultate. Deşi au scăzut impozitele importante, veniturile la buget au crescut cu 4,7% faţă de aceeaşi perioadă a anului trecut. Raportul apreciază că obsesia presei pe creşterile impozitelor marginale (cîştiguri la bursă, speculaţii imobiliare) sînt căutări nedrepte de nod în papură. Nemulţumiţii nu au reuşit să argumenteze de ce ar trebui ca salariul şi profitul normal să se impoziteze cu 16%, iar cîştigurile speculative, altfel legitime, cu mai puţin. Raportul sancţionează totuşi bîlbele în aplicarea acestei reforme. De asemenea, sînt apreciate reformele din agricultură şi în regimul proprietăţii. Cu alte cuvinte, avem un raport produs de o organizaţie serioasă care spune că, în ansamblu, bilanţul este pozitiv şi, în acelaşi timp, infirmă concluziile unor membri ai PNL, excluşi din fruntea bucatelor, care pregătesc dezastrul ce va urma.

De fapt, fără a face proces de intenţie, cred că problema nemulţumiţilor din PNL este că ei nu fac parte din Guvern. Altfel, nu am înţeles ce anume politici diferite ar propune un PNL popular faţă de PNL pur şi simplu. Fără aplicare în politici, toată discuţia despre ideologii în politica românească este un balon de săpun umflat de iluzionişti ai cuvintelor mari. Din toată discuţia despre polul popular nu am deslușit măcar o singură politică, măcar una, care ar fi diferită. Ce anume politică ar adopta Stoica popularul dacă ar fi în locul lui Tăriceanu liberalul? Dacă a înţeles cineva, îl rog să mă contacteze la redacţie. Pînă cînd ne lămurim dacă toată nebunia schimbărilor de etichete înseamnă ceva concret în politicile guvernamentale, îmi permit să rămîn la ideea că în PNL se dă o luptă între cei care au apucat posturi şi cei care au rămas pe afară. Se poate vorbi acum de două PNL-uri: un PNL al celor care sînt la guvernare şi un PNL al celor care nu sînt. Singura excepţie de la această regulă este Mona Muscă, care însă propune ceva diferit de Stoica (unirea PD cu PNL sub forma partidului D.A. şi amînarea chestiunilor ideologice).

Ideea implicită, de la care pleacă agitaţia, este că poţi guverna prost, dar te poţi salva prin combinaţii politice, iar această idee se potriveşte geniului combinatoriu al lui Valeriu Stoica. Om care face ce face şi convinge Partidul Democrat că nu îi este bine la stînga şi că trebuie să meargă la populari. Iar acum convinge o parte din PNL că sînt predestinaţi să conducă prost, dar că, nici o problemă, are domnia-sa soluţii.

Inteligenţa politică indiscutabilă a lui Valeriu Stoica se pierde inutil în nesfîrşite combinaţii de acest tip. Şi-ar găsi o utilizare mai bună dacă ar găsi de cuviinţă să propună politici, să dezbată critic politicile Guvernului sau să gîndească strategii prin care se poate canaliza expertiza spre aceste politici. Obsesia imaginii (acum avem alta pe cap: cine iese mai bine, PD sau PNL?) prezentă la politicienii români pleacă de la ideea că nu contează ce politici adopţi, ce simt oamenii efectiv de pe urma guvernării tale, contează doar cum coafezi dezastrul şi pe cine arunci răspunderea. Liberalii rămaşi pe afară au tot dreptul să fie nemulţumiţi de politicile acestui Guvern atunci cînd nu se potrivesc cu convingerile lor. De pildă, dezastruoasa reformă a sistemului de compensare a medicamentelor, cu un ministru liberal care a sporit inutil birocraţia, cu o proastă gestionare a aplicării reformei, cu lipsă de informaţie în sistem care pune bolnavii pe drumuri. Fiecare bolnav nemulţumit are rude care află că ministrul Cinteză i-a obligat

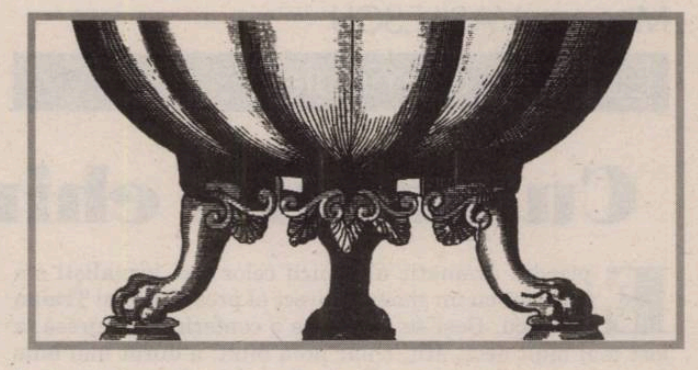

la drumuri inutile şi, oricum, nu le spune în faţă că nu sînt bani, trebuie să afle singuri după îndelungi chinuri. Acest gen de politici prost gîndite şi prost aplicate face mult mai mult rău PNL-ului decît presupusa sa neadecvare la curentele doctrinare majore în Europa. Lipsa de reacţie faţă de cazurile de corupţie, de la Gheorghe Seculici, care a făcut afaceri preferenţiale cu statul, la consilierii Alianţei D.A. din sectorul 6, care şi-au pus rudele pe lista caselor pentru tineri, mănîncă din încrederea electoratului căruia i s-a promis intoleranţă faţă de corupţie. Contează dacă sînt de la PD sau PNL? Au jucat împreună şi bilanţul va fi comun, indiferent de giumbuşlucurile prin care vor încerca să se dezică unii de alţii. Valeriu Stoica ar avea ce critica. Dar medicamentele, expertiza deficitară sau corupţia sînt chestii minore, Stoica lucrează doar în registre majore.

presa despre...

Băsescu

„Un singur lucru rămîne nelămurit după încheierea crizei ostaticilor: rolul presei. Traian Băsescu avea tot dreptul să se mire cu multă furie de isprăvile neasemuite ale gazetarilor. Ei i-au declarat liberi pe ostatici în momentul în care aceştia încasau pumni într-o pivniţă împuţită din Bagdad. Ce urmează? Ceva se coace, desigur, căci presa nu are obiceiul să se retragă discret. Vom afla, serviţi iar de sursele «sigure» şi «doritoare de anonimat» ale presei, că Băsescu poartă turban seara după ce se încuie în Palatul Cotroceni?

Criza ostaticilor s-a încheiat. Criza presei continuă. A patra putere în stat a înţeles din această zicală pe muchie că are dreptul să devină al doilea stat, mai puţin declaraţii de avere şi interese la vedere.“ (Traian Ungureanu, *România liberă)*

„Discreditarea, denigrarea, demonizarea în ochii publicului a presei nesupuse, acesta a fost unul dintre cele două obiective ale preşedintelui în cuvîntul său către naţiune. Trebuie să fii cunoscut cu afecţiuni psihice ca să crezi că Băsescu a dorit luni seara să informeze sau să lumineze ceva sau pe cineva. DI preşedinte a venit chitit să-i pună la stîlpul infamiei pe ziariştii care nu-i convin şi, în primul rînd, să forjeze o aură de glorie în jurul serviciilor secrete (...).

Delict de gîndire! Aşa s-ar putea numi infracţiunea inventată de preşedintele Băsescu, democrat, pentru a mai lovi încă o dată în presă.“ (Cristian Tudor Popescu, *Gândul)*

După ce a făcut reclamă din belşug la Connex şi Orange, Băsescu a trecut la reclamă negativă. Mile Cărpenişan, Antena 1, OTV-ul şi Simona Marinescu au fost nominalizaţi ca surse ce au intoxicat opinia publică cu ştirea falsă a eliberării. A fost şi Adrian Ursu, care a susţinut acelaşi lucru. În comentariul de la Antena 1, Cristian Tudor Popescu îi apăra, spunînd că respectivii nu au manipulat, ci au fost manipulaţi. Corect! Problema e însă că un ziarist care se repede să-şi asigure primatul în privinţa unei ştiri, ştire ce se dovedeşte ulterior falsă, e un jurnalist care a greşit în primul rînd faţă de publicul lui. După Florida, CNN-ul şi-a cerut scuze. Ursu tace ca peştele şi-n ziua de azi.“ (Alin Ionescu, *Cotidianul)* (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

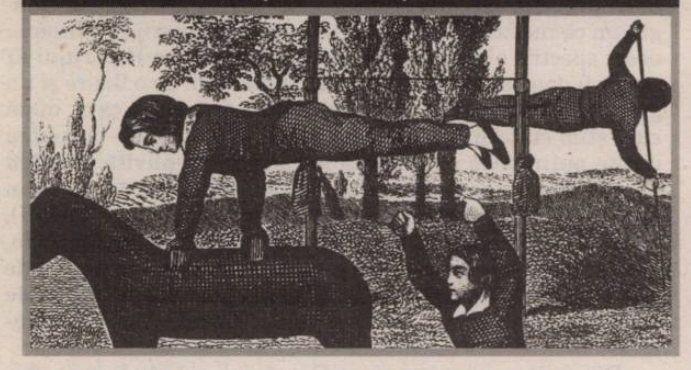

Ateneu *vs* Sala Palatului

„Nevasta mea închide ochii cînd facem dragoste“, spune un personaj din Benny Hill, într-un cerc de amici. „De ce?“, sar toţi, curioşi. „Detestă să vadă că mă simt bine“, replică omul.

M-am gîndit la bancul ăsta sîmbăta trecută cînd, vreme de o oră şi jumătate, am asistat la un concert de muzică simfonică contemporană. Cînd am ieşit, mi-era clar că aproape toţi autorii au pornit în carieră de la un principiu simplu: dacă omul pleacă mulţumit, nu mai e artă. Dacă reuşeşte să fredoneze, e de-a dreptul o catastrofă. Dacă chiar îi place, e fie nebun, fie are o solidă cultură muzicală.

În medicină, medicamentele care fac rău omului sînt testate înainte pe animale, după care vin la rînd voluntarii umani. Dacă aceştia se simt rău, fug în lume sau au cine ştie ce efecte secundare, medicamentul e oprit de la vînzare. În muzica contemporană e invers: dacă ieşi din sală ameţit şi pe jumătate surd, compoziţia e sigur bună de festival.

Totuşi, există lucruri chiar mai rele. Peste drum de Ateneu, un afiş pentru un concert de manele mi-a confirmat temerile: nu există cale de mijloc. Eşti fie cu poporul, fie împotriva lui. Te înţelege perfect sau nu poate să te suporte.

Acum, la drept vorbind, publicul de la concertul de muzică contemporană îmi e cu mult mai apropiat decît cel de la manele. La contemporană fiecare încearcă să-şi ascundă trăirile (oroarea la auzul ţignalelor, spaimă cînd orchestra face ca trenul sau enervarea c-a plătit 100 de mii doar ca să-şi ducă timpanul la tocat). La manele, fiecare ştie ce gîndeşte celălalt – tocmai pentru că nimeni nu face un secret din asta: „Supărat sînt, Doamne, supărat“ sună versurile cele mai explicite. Ironic – pentru că, de fapt, supăraţi sînt cei de la Ateneu, şi nu veselii petrecăreţi de la Sala Palatului.

Evident, mai există o diferenţă între cele două grupuri: maneliştii îi bat oricînd pe contemporani. Nu doar că sînt mai mulţi, dar au şi mai multă energie. Mănîncă mai multă carne şi citesc mai puţine cărţi, chestie care umflă muşchii şi te curăţă de inhibiţii. Melomanii au convingeri puternice şi sofisticate, însă nu le pot susţine dincolo de primul urlet al concurenţei. Maneliştii îşi schimbă convingerile în fiecare seară la OTV, însă a doua zi le pot împărtăşi (şi chiar bagă în cap, la propriu) oricui, fără să poată fi întrerupţi. Vorba lui Pristanda: „curat contemporan, da' umflaţi-l!“.

De fapt, dacă stai să te gîndeşti bine, cele două publicuri au frustrări comune: celebrităţile sînt pe scenă, nu în sală. Viaţa celor care ascultă e mai modestă, poate mai tristă şi sigur mai puţin strălucitoare decît a celor de pe scenă. Numai că unii acceptă chestia asta şi-o exhibă public la Sala Palatului sub forma unei sănătoase invidii *(iote-al dracu' Adrian ce maşină are!)* în vreme ce ceilalţi tac, înghit şi aplaudă politicoşi la Ateneu (ba chiar unii, mai hîrşiţi în ipocrizie, strigă şi *bravo!)*.

Pe de altă parte, există diferenţe de cultură între cele două categorii sociale – dincolo de şcoala generală *vs* facultate. Unii studiază ani şi ani ca să le placă muzica contemporană (în loc să facă bani), în vreme ce alţii îşi beau banii cum îi fac şi se duc, fără complexe, la muzica pe care o plac din prima, fără pregătire. Din nenorocire, istoria tinde să le dea dreptate acestora din urmă: e suficient un drum prin Cotroceni, secţiunea cu vilele nomenclaturii de secol XIX tîrziu, ca să descoperi că „banul e mai bun ca cartea“.

Dar nu v-am spus cum am ajuns la concertul de la Ateneu (încălcînd toate principiile de viaţă ale *metalistului* ajuns la maturitate). Ei bine, m-au dus nişte amici francezi. Spre onoarea celor două naţiuni însă, pot mărturisi c-am împărţit totuşi ceva în seara aceea: nici lor nu le-a plăcut şi-au mai şi avut curajul să vorbească despre asta. Iată deci, doamnelor şi domnilor, cultura europeană încă n-a reuşit să elimine sinceritatea publicului... E ultimul obstacol care desparte lipsa de interes pentru starea ascultătorilor de deplina consacrare artistică.

P.S. Aştept un critic de muzică contemporană să mă convingă că, de fapt, mi-a plăcut concertul.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

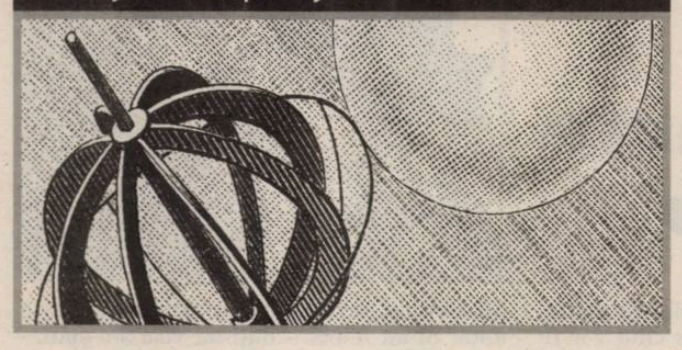

Verdictul

Îmbogăţit în urma privatizărilor suspecte, dar legale, din „era Gorbaciov-Elţin“, Mihail Hodorkovski este singurul din grupul celor acuzaţi de diverse fraude care nici nu a făcut pactul cu Putin, nici nu s-a refugiat în străinătate. De asemenea, este singurul dintre ei arestat, anchetat şi, în cele din urmă, judecat. A cunoscut felul cum împarte dreptate Justiţia, fiind acuzat de felurite delicte economice într-un proces cu o durată de aproape un an, în care doar lectura verdictului s-a întins pe 12 zile. În tot acest timp, imperiul său economic a fost dezmembrat, în folosul statului şi al prietenilor noului preşedinte. Din anul 2000, de cînd a venit la putere, Putin a promis „că va suprima clasa oligarhilor“, şi procesul Hodorkovski este dovada că această promisiune nu e o vorbă goală: clasa „vechilor“ oligarhi va fi desfiinţată. Restul „clasei vechi“ e fie prin Anglia sau Israel, fie cotizează la noile obiective ale Puterii.

Oamenii obişnuiţi o duc greu şi nu consideră procesul un abuz, dimpotrivă, îl văd ca pe o justă pedeapsă aplicată îmbogăţiţilor prin mijloace obscure. Într-o ţară unde antisemitismul latent se exprimă periodic nepedepsit, faptul că Hodorkovski e evreu a contribuit la percepţia pozitivă a procesului. Într-o declaraţie incluzînd o bună doză de exagerare, Vladimir Rîjkov, deputat independent în Duma, spune că „rușii adoră suferinţa, mulţi au rude care au făcut puşcărie pe acuzaţii inventate“. Nici un om normal, cu atît mai puţin un popor, nu poate să adore suferinţa, dar cînd ea durează de sute de ani, intervine obişnuinţa, denumită adoraţie pentru a o putea perpetua. „În Rusia – adaugă Igor Şaitanov, profesor de literatură – primul pas spre calitatea de erou este să fii victima unei nedreptăţi.“

În acest caz e dificil de despărţit dreptatea de nedreptate. Nici unul dintre susţinătorii săi nu susţine că averea lui Hodorkovski – imensă, la un moment dat – a fost obţinută prin mijloace cinstite. Dar aceste mijloace au fost considerate, la vremea lor, legale. Nici derularea procesului n-a avut drept scop aflarea adevărului, ci doar pedepsirea persoanelor din boxa (în cazul de faţă, cuşca) acuzaţilor. În cele din urmă, judecătoarea Irina Kolesnikova a dat verdictul: nouă ani de închisoare. Poate că Hodorkovski a fost pedepsit pentru că a ajutat financiar organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului din Rusia, poate că organele specializate au bănuit şi au transmis mai „sus“ bănuiala lor, că bogătaşul doreşte să intre el personal în competiţia politică, poate decizia lui de a-şi face transparente conturile şi derularea afacerilor a contravenit într-o asemenea măsură moravurilor locului, încît societatea nu l-a mai putut suporta. Mulţi văd în verdict victoria politicii asupra economiei şi iar se face apel la istorie: „În Rusia, dintotdeauna puterea a fost mai importantă decît legea. Proprietatea e la discreţia ţarului denumit preşedinte. Regulile invizibile, reţelele de relaţii şi lanţurile de nedreptăţi contează mult mai mult decît regulile scrise“ (*The Economist*, 21 mai 2005). Serghei Markov, şeful Institutului de probleme politice de la Moscova, consideră că „un verdict atît de sever a dovedit ce luptă nemiloasă se desfăşoară între birocraţia legată de ministerele de forţă (armată, securitate) şi afacerile oligarhilor apăruţi în anii '90“. Birocraţii contează pe sprijinul populaţiei care îi detestă pe oamenii foarte bogaţi.

Pe stradă, la uşa tribunalului, în ziua cînd s-a dat verdictul, au fost două manifestaţii: una cu lozinca „hoţii la puşcărie“, cealaltă – în apărarea condamnatului. Condamnatul nu se consideră vinovat şi este decis să declare recurs. El are încredere în popor: „Mă simt uşurat, chiar dacă sînt condamnat la ani grei de puşcărie. Dar în destinul meu nu mai există acum nimic întîmplător, nimic în plus, nici un fel de pete. Văd în faţa mea un viitor luminos şi o Rusie curată. Mi-am pierdut locul din gaşca oligarhilor. Dar am dobîndit mulţi prieteni cinstiţi şi devotaţi. Simt cum simte şi ţara. Sînt acum împreună cu poporul meu – vom răbda şi vom învinge împreună“. Poate că au dreptate cei care, cunoscînd ambiţiile lui Hodorkovski, un om încă tînăr, cred că nouă ani de închisoare nu i se par acestuia un preţ prea mare pentru o carieră politică. Ceea ce a început la tribunalul Meşceanskii Distrikt ar putea fi primul pas al unui drum către Kremlin.

globul cubic

Criminali în fapte şi în vorbe

● În iulie, se împlinesc zece ani de cînd la Srebrenica, enclavă musulmană în teritoriu sîrb, aflată sub protecţia soldaţilor Naţiunilor Unite, 8.000 de cetăţeni sîrbi de religie musulmană au fost ucişi în mod planificat, cu cruzime şi cu sînge rece. Pînă acum, vinovaţii principali n-au fost prinşi, pentru a fi pedepsiţi. La procesul lui Slobodan Miloşevici de la Haga, o bandă video a fost produsă ca probă. Aceeaşi casetă a fost apoi difuzată şi la televiziunea sîrbă. Caseta video începe cu imaginea unui preot ortodox sîrb în timp ce-i binecuvîntează pe paramilitari, înainte de luptă. Caseta se termină cu imaginile aceloraşi paramilitari care împuşcă din spate cîţiva prizonieri civili, legaţi cu mîinile la spate, evident, molestaţi. Ucigaşii poartă uniformele unităţii „Scorpion“; procurorii susţin că această unitate s-a aflat sub comanda ministerului de Interne sîrb. Corespondentul BBC de la Belgrad, Matt Prodger, spune că imaginile sînt într-adevăr înfiorătoare şi că e pentru prima oară cînd media sîrbă prezintă publicului mărturii concrete şi evidente ale masacrului de la Srebrenica. Un sondaj arată că doar jumătate din populaţia sîrbă crede că e adevărat că la Srebrenica s-a produs un masacru, iar două treimi îi consideră pe autorii morali (şi nu numai), Radovan Karadzici şi Radko Mladici, nişte eroi.

● Coreea de Nord este una dintre ţările incluse de preşedintele SUA în axa răului. Motivul: are tehnologia necesară pentru producerea armelor de ucidere în masă şi, din cînd în cînd, mai ales cînd are nevoie de bani, ameninţă că va folosi aceste arme. Se tot duc tratative spre a impune mai multă moderaţie pentru a se putea realiza o înţelegere, înlăturînd ameninţarea. Dar războiul cuvintelor continuă, sporind nivelul insultelor: un reprezentant al Guvernului nord-coreean a spus despre vicepreşedintele Statelor Unite, Dick Cheney, „o bestie însetată de sînge“. Dick Cheney l-a etichetat pe liderul nord-coreean drept „unul dintre cei mai iresponsabili lideri din lume“. S-a răspuns: „Cheney este urît pentru că e un monstru crud care a înecat în sînge diferite părţi ale lumii“. A intrat şi George Bush în „discuţie“: „liderul coreean este un tiran“. Guvernul de la Pyongyang: „Bush e un prostănac şi un filistin“ ş.a.m.d., ş.a.m.d.

E de crezut că axa răului a fost inventată de psihiatri pentru a favoriza agresivitatea verbală a liderilor pînditi de eşec pe terenul faptelor. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cu taxiul, spre Europa!

În Uniunea Europeană, directiva numită Bolkenstein, după numele comisarului care a propus-o, prin care se liberalizează serviciile în spaţiul pieţei comune, a produs mare agitaţie. Cu alte cuvinte, şoferul polonez poate presta servicii de şoferie în Franţa, fără nici o oprelişte. Reacţia francezilor e dură. Preţul mai mic al esticului îi sperie, se vorbeşte despre „dumping social“ şi se evocă, patetic, perspectiva şomajului, un fel de funie în casa spînzuratului, pentru Franţa de astăzi. Directiva este satanizată de presa franceză (care o numeşte „directiva Frankenstein“) şi blocată de preşedintele Chirac la o recentă reuniune a Consiliului European.

La Bucureşti, e dimineaţă. Mă grăbesc. Sînt în întîrziere, trebuie să iau cu mine laptopul şi un braţ de hîrtii, aşa că decid să chem un taxi. Formez 94XX. Mi se spune „în 6 minute“ şi în 6 minute fix sînt în stradă. Taxiul e acolo, mă aşteaptă. Deschid portiera din faţă, spun „Bună dimineaţa“ şi, pînă să intru în maşină, aud un răspuns mîrîit: „Ai grjiă cu uşa aia, da?“. Mă strecor cuminte şi mă aşez. Scaunul e cam tare. Închid uşor uşa, întorc capul spre şofer să văd dacă am avut grijă de uşă aşa cum trebuia, nu văd nimic pe faţa lui plictisită, am dedus că am avut grijă de uşă şi spun adresa destinaţiei mele. „Pînă acolo nu sînt nici trei kilometri“ răspunde, cu evidentă nemulţumire, şoferul. Tac, cuprins de o mustrare de conştiinţă venită nu ştiu de unde. Porneşte motorul şi bagă în viteză cu preţiozitate de bibelou deranjat. Taxiul porneşte. Şoferul continuă: „Îţi spun eu, nici trei kilometri“. Dă nervos cu mîna în volan şi pufneşte: „Să mor io dacă mai iau vreo comandă. Numai curse de-astea nimeresc“. Tac vinovat. „E culmea!“, continuă el dînd din cap dezamăgit. E potrivit de înălţime, solid, brunet, are mustaţă, lanţ gros la gît, două inele pe mîna cu care învîrte volanul şi o brăţară care atîrnă neglijent pe braţul păros, alt inel pe mîna cealaltă, care stă mai mult atîrnată pe geamul deschis, ţinînd o ţigară care arde sacru. În maşină, manele. Cam tare. Adi de Vito, sau poate altul, suspină agramat despre fraţi, femei şi duşmani. La primul stop, o calcă şi trece pe roşu. Zic, amabil: „Aoleo, mi-a fost frică. Aţi vrea să opriţi la semafoare cînd e roşu? Nu mă grăbesc aşa de tare, în fond“. Mă priveşte scurt: „Şi io cum îmi fac banii?“. Nu ştiu cum o să-şi facă banii. „Stai liniştit, continuă el agasat, ştiu eu cum funcţionează stopurile astea. Cînd e cazul să opresc, opresc.“ Imediat după primul colţ, coloană nemişcată de maşini. „Ia uite în ce aglomeraţie m-ai băgat.“ Văd în depărtare lumina roşie a unui semafor. Zic: „Stă lumea la semaforul de la intersecţia de acolo. O să se facă verde şi o să pornească“. „Unde să pornească, măi frate, că aici murim!“, îmi replică şoferul exasperat şi începe să se exercite cu greutate asupra claxonului. Un sunet paroxistic şi agresiv despică aerul cald al dimineţii. Ca la un semn, alte maşini încep să claxoneze. Un mic infern sonor se declanşează la doi paşi de urechile mele, deja obosite de tînguirile maneliştilor. Cînd se face verde la semaforul din zare, maşinile încep să se mişte. Claxoanele încetează. Mă ghemuiesc în scaunul meu, cu hîrtiile şi laptopul în braţe. Realizez că scaunul nu mai are arcuri şi stau, practic, pe podea. Ajungem în spatele unui tramvai care merge încet. Asta îl enervează rău de tot pe şoferul meu. Trage de volan şi la dreapta şi la stînga, din bordură pînă pe sensul opus şi taxiul face zigzaguri ca maşinile de formula 1 cînd pornesc în turul de încălzire. În sfîrşit, depăşim tramvaiul cu sentimentul că ne-am luat o piatră de pe suflet. Dar nu departe, o maşină întoarce în mijlocul drumului. Ne oprim, claxonăm dement, şi dăm cu mîna în volan. „Ce face ăsta, frate?“ zice, exasperat, şoferul. „Întoarce“, răspund eu, reflex. Mă priveşte. E limpede, îl scot din minţi. Mă mir că nu mă dă jos din maşină. Mă fac mic şi încerc să respir fără să mai produc iritări. Următorul semafor, închid ochii şi mă ţin bine. Am intuit corect: a călcat-o din nou pe roşu. Nu mai zic nimic. Se uită la mine şi spune: „Aoleo, da' cîrcotaş mai eşti. Pisălog. Dacă mai am doi clienţi aşa înnebunesc. Abia am intrat în schimb, acu' de dimineaţă, şi m-ai înnebunit de nervi deja“. Mă lipesc de uşa de care avusesem grijă la plecare. Ajungem la destinaţie. Aparatul arată 38.000. Scot o hîrtie de 100.000 şi o întind spre şofer. „N-am rest. Nu ţi-am zis că abia am intrat în schimb? N-am.“ „Şi atunci ce facem?“ „Du-te 'colo la Alimentara aia şi schimbă.“ Mă dau jos din maşină, traversez şi intru la Alimentara. Nu are mărunt. Traversez iarăşi, la un chioşc de ziare. Nu are. La capătul străzii găsesc un restaurant fast-food. Acolo schimb. Mă întorc la taxi şi îi dau 40.000. Mă atenţionează că ceasul arată 41.000 şi îi mai dau 10.000. Desigur, cît alergasem să schimb banii, aparatul a mers.

Am intrat în biroul răcoros cu moralul zdrobit. Cineva spune

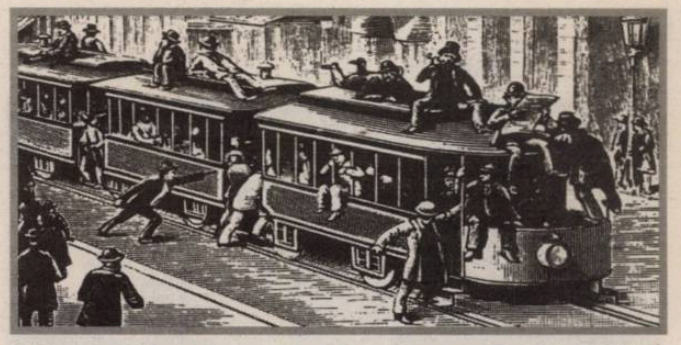

că francezii au votat negativ la referendumul constituţional şi de teama directivei Bolkenstein. Cred că electoratul francez a avut o intuiţie corectă. Şoferul din povestea mea ar fi plecat, pe directiva Bolkenstein, la Paris. În fond, francezii nu doar că şi-au apărat piaţa, dar şi-au menajat nervii. În ceea ce mă priveşte, propun ca directiva Bolkenstein să se aplice într-un singur sens, de la vest la est, să permită taximetristului londonez sau parizian sau vienez să presteze la Bucureşti. Măcar nu aş mai avea impresia că, pe lîngă preţ, dau zile de la mine pentru fiecare serviciu care mi se face.

ready made

„Vedeţi, aflaţi vreun mijloc de apropiere şi domolire cu proprietarii, căutaţi să-i zmulgeţi din sînul aristocraţilor mari, fără a vă umili pe dumneavoastră. Tăieţi drumul atîtor minciuni, tot prin jurnale, ca să nu să amăgească şi cei nevinovaţi. Luaţi seama că partida reacţională nu doarme niciodată, d-stră însă căutaţi de-i împuţinaţi şirurile; un proect despre proprietate prin care s-ar făgădui despăgubiri strălucite, colonizări din moşiile mici pe cele pustii mănăstireşti şi aşa or împăca pe foarte mulţi. Faceţi să vază şi orbii că ceea ce voiţi d-stră şi ce se întîmplă la noi, nu este comunizm.“

(Gheorghe Barițiu către I. Heliade-Rădulescu, la 15 iulie 1848, în *Documente şi manuscrise literare*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Fabulă portugheză

(după Lévi-Strauss, *Tristes Tropiques)*

Cică,-ntr-o bună zi, pe-o coală albă,
căprarului, cătana-i scrie-o jalbă
cum că-i mai trebui' o buca' de pîine;
căprarul o citeşte şi, ca mîine,
i-o dă lu' don' majur, care, şi el,
pe răspoimîine,-o dă lu' căpitanu', —
astfel încît, nu trece bine anu',
şi jalba a ajuns la colonel,
care găseşte,-ntr-un poimarţi, cu cale
a o înainta Măriei Sale,
ce i-o trimite Domnului Isus,
carele, însă, nu o dă mai sus,
expeduindu-i grabnic la Satana
pre-aceşti jupîni de care v-am fost spus...

Doar că, estimp, crăpase şi cătana.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Rocker pînă la moarte – şi chiar şi-acolo

se dedică lui Cristi Minculescu şi lui Ilie Stepan

În istoria disidenţei anticomuniste, la capitolul *poate minoră, şi totuşi,* se află şi nişte personaje mai curînd (după gustul de-acum) stranii: cu pantaloni de supraelastic verzi, negri sau roşii strînşi pe pulpe ca nişte şpilhozăni, cu botine în cele mai ciudate forme, cu tricouri mulate pe bust sau cu cămăşi largi, deschise pe piept cît să se vadă ceva fire de virilitate, obligatoriu cu părul mai lung, tapat şi dat cu fixativ bulgăresc sau polonez luat *la negru,* cu conturul ochilor dat puţin cu dermatograf, aşa, pentru efect, şi purtînd în mîini, cît mai ofensiv cu putinţă, o chitară electrică. Ei bine, aceşti tineri – *rockerii* României socialiste, de la Phoenix pînă la Iris, cu trecere prin FFN, Semnal M, (primul) Voltaj, Metropol şi cele asemenea – au fost, aproape două decenii, într-un război rece spre călduţ cu puterea. Toleraţi ceva mai bine în anii '70 şi persecutaţi de-a binelea în deceniul următor, incomod plasaţi prin programele vreunui festival de provincie, cît mai departe de Sala Palatului şi de TVR, beneficiind de regulă de amorul puştoaicelor mai libertine ca şi de complicitatea vreunui şef mai destupat la minte de la UASCR, adunaţi, toamna, la cîte-un festival, în cîte-o casă de cultură studenţească, pentru a ridica tinerimea în picioare şi-a o obosi, ca să-i treacă cheful de contestaţii mai serioase, aceşti băieţi au fost, în acele vremi, surogatul nostru de libertate, purtătorii rebeliunii din noi şi alternativa la îndobitocire politică a unor generaţii pentru care Occidentul însemna Nazareth, viitorul de aur se traducea în Deep Purple, iar *şoimii patriei* vroiau să se facă *Eagles* cînd vor fi mari, generaţie pentru care glasul mîntuirii venea prin discuri de vinil introduse clandestin în ţară sau prin *Europa Liberă* de la Cornel Chiriac, iar gestul cel mai de visat în raport cu nomenclaturiştii era cel al (mai june) lui Alice Cooper, cel care rupea – pe scenele americane ale anilor '70 – gîtul la porumbei. Dacă naţional-stalinismul chiar nu ne-a spălat creierele la toţi, dacă nu arătăm precum Coreea aia, ştiţi care, atunci o parte din merit o au şi aceşti băieţi care-au tot dat din metale şi din laringe pînă cînd regimul a căzut în fine, lat şi năucit.

Ne mor rockerii – şi-o fac cum trebuie!

Numai că, acum, se produce – iată – un fenomen de negîndit altădat'. Nu mă refer la „declinul" rock-ului; de fapt, nu cred în el; nu-i vorba de declin, ci de înnobilare: de unde acum 20 de ani acest gen de muzică era refugiul protestatar al rebelilor urbani din toată lumea, acum el este ceva cvasielitist, filtrat de inşi sofisticaţi şi apărat de un conclav transnaţional mai tare ca o masonerie. Nu la felul în care trăiesc rockerii azi mă gîndesc – ci la felul în care ei mor. În cîteva luni doar, am avut şi noi trei cazuri: Teo Peter, Liviu Tudan, Emil Laghia. Doi deja clasici, unul meritoriu şi ocupînd acel loc onorabil fără de care cei de tipul primilor doi nu pot apărea niciodată. Şi au murit – daţi-mi voie s-o spun – cum se face, după regulile nescrise ale breslei. Unul într-un accident de maşină (chiar dacă din vina şi din viteza altuia), altul cu ficatul făcut ţăndări de viciile subînţelese ale meseriaşilor (ei da, în vremurile bune rockerii nu beau limonadă, ţigara ardea pînă la ultima notă, iar cola, neexistînd, era suplinită de vodcă!), iar al treilea cu un cuţit semi-conjugal în inimă. Viteză, alcool şi sex – ce vreţi mai mult de la nişte rockeri care se respectă? Acum, cînd povestea cu NATO şi-arată pe sfert colţii, iar povestaşii cu UE şi-arată pe jumătate spatele, a fost parcă nevoie de aceşti trei băieţi care, prin moarte, să ne ateste că da, am intrat şi noi în lumea normală – pentru că peste tot, acolo unde-a plutit o geană de libertate în secolul ce trecu, rockerii cu asta au avut de-a face: cu viteza, alcoolul şi sexul. Plus drogurile – dar şi aici, aş zice, sîntem pe cale să recuperăm.

Iar cînd ei nu vor mai fi ne vom aminti că au fost şi şi-au rămas fideli *'till the end*, singurii fideli într-o lume a tuturor infidelităţilor. Şi, poate că după ce statuia unei femei – precum Elisabeta Rizea – va ocupa fostul soclu al lui Lenin, atunci cînd o altă generaţie, mai descuiată, ne va călca pe urme, se va găsi, în vreun colţ de România, ceva loc şi pentru un monument fără mari pretenţii, cu un pletos şi o chitară, pe care să scrie atît:

Rockului românesc.
Şi el a luptat contra prostiei şi prostirii.
Rock it, babe!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Ţările Baltice în ghilimele

Am deplîns şi deplîng lipsa de interes a multor publicaţii faţă de problematica internaţională. De ochii lumii, orice ziar are pagini de externe, unde sînt aruncate de-a valma depeşele agenţiilor de presă. Despre mariajele starletelor, despre texanul care a mîncat un cui sau calul care vorbeşte, ştim totul. În schimb, materia serioasă (politică, economică, socială) relevantă, şi pentru români, rămîne subţire. Vecinătatea e neglijată superior – Grecia, Turcia, Serbia, Bulgaria, Ungaria, Belarus, Polonia, Cehia, Ucraina aproape că nu există, noroc cu catastrofele sau alegerile. Atenţia e concentrată pe SUA (şi Anglia). Dar nici aici evenimentele mari nu sînt subliniate prin materiale de *background,* de perspectivă. Totul e deşertăciune, scrie Ecleziastul devenit şef de secţie. Cazul Constituţiei Europene e flagrant. Mizînd pe eurotropismul strămoşesc, comentatorii au precizat că votul negativ a fost dat de oameni care nu citiseră documentul. O fi, nu zic, dar nu s-a obosit nimeni să facă şi o sinteză a Constituţiei UE, ca să înţelegem de ce francezii o cred prea britanică şi britanicii prea franceză!

Excepţia notabilă a acestui peisaj interiorizat este „Dosare ultrasecrete", suplimentul cotidianului *Ziua.* Cu o înclinaţie specială către subtexte, culise, tratative discrete şi interese deghizate, suplimentul coordonat de Miruna Munteanu este de regulă foarte interesant. Cum a fost şi ediţia din 28 mai, dar din alte motive. Centrul său de greutate a fost constituit de articolul lui Vladimir Alexe „Naţionalismul «anti-rus» din Ţările Baltice". M-a cam nedumerit strania folosire a ghilimelelor. Naţionalismul baltic chiar este anti-rus, ghilimelele par să spună însă că el ar fi abuziv numit aşa, fiind poate anti-arab?!? La fel: de ce *„stalinismul"?* Era vorba de altceva? Autorul vorbeşte de *„infiltrările" kominterniste.* Adică cum, nu erau infiltrări? Dar ce? Mecenat cultural? Alt accent ciudat: *masivul „schimb de populaţie" practicat de URSS*, de parcă dl Alexe ar dori să ironizeze greşita înţelegere a turismului sindical. În fine, citim despre *„enclava" Kaliningrad.* Să-nţelegem că era (şi încă este) altceva?

Teza lui Vladimir Alexe este că ţările baltice susţin un regretabil şi excesiv naţionalism antirusesc, care este încurajat azi de incorectul George W. Bush pentru a eroda influenţa Moscovei. Articolul se concentrează generos pe energia interbelică a extremei drepte baltice, culminînd cu recrudescenţa tendinţei după 1990. Sînt bine documentate apropierile de Germania nazistă, dar şi omagierea contemporană a voluntarilor care au luptat în SS împotriva Armatei Roşii. Nu ni se spune însă că Estonia, Letonia şi Lituania fuseseră anexate de Imperiul Rus şi că, din 1920 pînă în 1940, au trăit cu spaima că frageda independenţă le era ameninţată. Ceea ce s-a adeverit prin pactul Ribbentrop-Molotov (sau, mai corect, pactul sovieto-nazist) şi cinci decenii de ocupaţie! După care, pînă în 1989, demografia baltică a glisat creativ în favoarea ruşilor. Ca şi istoriile naţionale, eliminate din şcoli. Şi diverse atrocităţi mărunte! Cît despre rezistenţa anti-sovietică a celor trei naţiuni, am cam avea de învăţat! Aşa că, excesivi sau nu, balticii ar cam avea de ce să fie „anti-ruşi"!

Fascinant, Vladimir Alexe scrie: *„Deşi Ţările Baltice au cunoscut o intensă dezvoltare a transporturilor, comunicaţiilor şi industriei moderne, birocraţia stalinistă, care şi-a impus elita conducătoare, a dat permanent balticilor impresia de ocupaţie sovietică".* Aşadar n-a fost ocupaţie, ci doar impresia unor răuvoitori care nu vedeau modernitatea din cauza katiuşelor! Pe scurt, dl Alexe păcătuieşte prin dorinţa de a trage argumentele în albia teoriei sale antiamericane. Încă ceva. Autorul crede că România nu poate cere compensaţii pentru teritoriile ocupate de URSS, întrucît n-a fost inclusă în rezoluţia pro-baltică a unor senatori americani. Eu cred că nu ne împiedică nimeni să le cerem. Dacă n-am făcut-o deja e pentru că n-avem voinţă politică. Şi pentru că ideea de lobby ne e străină. Şi, poate, pentru că ştim care va fi rezultatul!

HUMANITAS H
citim de 15 ani împreună

280 000 lei (28 lei noi)

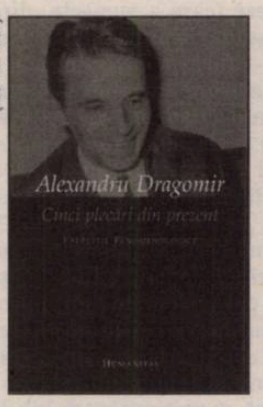

ALEXANDRU DRAGOMIR
Cinci plecări din prezent

190 000 lei (19 lei noi)

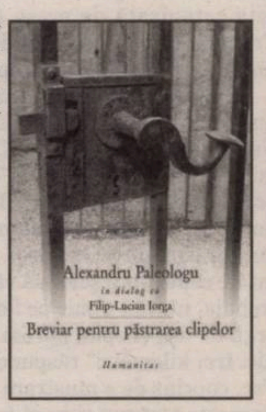

ALEXANDRU PALEOLOGU
Breviar pentru păstrarea clipelor

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Angelica BADEA (profesoară de limba română) ● Mirel BĂNICĂ (doctor în istorie) ● Silvius DEGERATU (profesor de informatică) ● Adina DINIŢOIU (doctorandă în Litere, fostă profesoară) ● Mircea MICLEA (ministrul Educaţiei şi Cercetării) ● Florina PÎRJOL (doctorandă în Litere, fostă profesoară) ● Jana POPESCU (profesoară de limba engleză) ● Adrian RĂSPOPA (doctorand în Litere, fost profesor) ● Cătălin STURZA (doctorand în Litere, fost profesor) ● Dana TRANCOTĂ (profesoară de fizică) ● **Coordonatorul temei:** Mircea VASILESCU*

DILEMA VECHE

Meseria de profesor

Domnul Vucea şi succesul

Copywriter, *agent de vînzări, programator, mic întreprinzător, „orice, da' într-o multinaţională", fotomodel, fotbalist, vedetă ş.a.m.d. Tineretul din ziua de azi vrea meserii de succes şi, pentru a ajunge la ele, e dispus să treacă prin şcoală pentru a căpăta o diplomă, iar apoi „mă descurc eu". Iar meseriile de succes sînt cele despre care se vorbeşte la televizor şi în revistele colorate. Meseria de profesor nu se află printre ele, iar imaginea publică a profesorilor nu e deloc bună. De fapt, nu prea e deloc, cel puţin în mass-media: profesorii apar în ziare şi la televizor aproape exclusiv cînd sînt subiecte de scandal (vreo „propunere indecentă" în vreun liceu, vreo şpagă la un examen etc.). Iar o emisiune precum* Profesori de milioane *e doar o picătură de normalitate: societatea românească nu are chef de normalitate în cantităţi mari. Şi totuşi, în fiecare zi, milioane de elevi plus părinţii aferenţi (adică o majoritate pe care şi-ar dori-o orice politician) au de-a face cu profesorii. Buni şi răi, competenţi şi incompetenţi, simpatici şi plicticoşi. În fine, ca-n viaţă. Şi ca-n literatură – de la „Domnu Trandafir" şi „Domnul Vucea" cetire...*

Drept pentru care publicăm acest grupaj scris de şi despre profesori. Nu e nimic spectaculos în el – doar gînduri şi probleme de toate zilele ale „categoriei". N-o să facă gaură în cer, mai degrabă o să treacă neobservat. Tinerii îşi vor dori în continuare – firesc! – meserii de succes. Dar pentru a ajunge la ele, au nevoie de profesori. ***(M. V.)***

Deficitul de imagine, retorica şi noua calitate

– interviu cu prof. dr. Mircea MICLEA, ministrul Educaţiei şi Cercetării –

Imaginea publică a profesorului nu este prea bună: în ziare şi la televiziuni, profesorii apar doar în situaţii care ies din normă (vreun scandal sexual într-un liceu, un profesor care a bătut un elev etc.), iar un sondaj recent arăta că, pentru tineri, profesorii lor nu mai sînt modele de viaţă. Cum se explică acest deficit de imagine?

Meseria de profesor nu este una foarte spectaculoasă, despre care să scrii prea multe lucruri. Cred că imaginea şi statutul social al profesorului se află într-o anumită scădere faţă de perioadele anterioare, din mai multe motive. În imaginile publice mereu s-au accentuat diferenţele de salariu dintre profesori şi celelalte categorii sociale, deşi acum salariile se află la nivelul mediei pe economie, chiar puţin peste, aşa cum se întîmplă şi în alte ţări (chiar dacă, evident, în cifre absolute, în alte ţări salariile sînt mai mari). Pe de altă parte, comunităţile au început să fie mai puţin interesate de şcoală; în perioada interbelică, de pildă, comunităţile considerau că şcoala *este a lor* şi erau mult mai ataşate de ea, probabil şi pentru că din şcoală veneau principalele informaţii noi care arătau drumul spre modernizare. În momentul de faţă, comunitatea nu mai consideră şcoala ca o parte atît de importantă a ei, şi atunci şi prestigiul profesorului în comunitate a scăzut. Aşa încît începem să descentralizăm sistemul şcolar, să redăm şcolile comunităţilor, chiar dacă acestea continuă să considere că şcolile sînt ale statului, adică ale unei comunităţi abstracte şi impersonale.

Cele mai multe comunităţi din România sînt cele din mediul rural şi acolo există cele mai serioase probleme financiare, sociale şi administrative. Sînt acele comunităţi capabile să preia toate problemele şcolilor, astfel încît statul să-şi ia mîna de pe ele?

Nu cred că statul trebuie să-şi ia mîna de pe ele, tocmai pentru că aceste comunităţi au resurse mult mai puţine. Aşa încît în mediul rural statul trebuie să intervină în continuare. De exemplu, anul acesta vom reuşi să recalificăm aproape toate cadrele didactice necalificate din mediul rural. Dar imaginea mai proastă a profesorului de la ţară în raport cu cel de la oraş se datorează şi unor aspecte care nu sînt legate de şcoală, ci de infrastructura mai slabă a satului, de oportunităţile mai reduse în raport cu oraşul, aşa încît toate acestea contribuie la o deteriorare a şcolii rurale. Îmbunătăţirea şcolii din mediul rural nu e doar o problemă a învăţămîntului; noi facem tot ce se poate – recalificăm cadrele didactice, acordăm un spor pentru mediul rural, avem un program de reabilitare a şcolilor, începem un program prin care toate şcolile din centrele de comună vor primi o reţea de calculatoare conectată la Internet. Dar există şi probleme care ţin de comunitate, de administraţia locală, de infrastructură, de economia locală. E nevoie şi de eforturile comunităţii pentru a ridica nivelul şcolii din mediul rural.

Persistă încă, în legătură cu şcoala de la ţară, o imagine care vine mai degrabă din literatură – din proze precum Domnu' Trandafir, *în care învăţătorul era un personaj respectat, iar învăţămîntul părea un fel de apostolat. Mai este posibilă astăzi o astfel de relaţie idealistă?*

Există o bună doză de paseism în această imagine a învăţătorului de la ţară, dar e clar că în trecut prestigiul lui era mai mare decît astăzi, pentru că întreaga comunitate gravita în jurul şcolii: şcoala era principala sursă de înnoire, de modernizare, ceea ce nu mai este cazul acum, cînd toată lumea se uită la televizor şi crede că de acolo şi poate lua modelele. Pe de altă parte însă, eu aş fi de un optimism moderat. Cred că această poziţie a profesorului de ţară ar putea să revină dacă şcolile din mediul rural încep să devină centre de informare pentru comunităţi, dacă nu se mai ocupă doar de copii, ci de întreaga comunitate, oferind acele cunoştinţe de care aceasta are nevoie. De exemplu, comunităţile rurale vor avea nevoie de cunoştinţe despre cum se face un proiect, vor avea nevoie de cîteva fraze în limbi străine ori de cunoştinţe minimale de Internet, pentru a obţine finanţări europene. Şcoala ar putea satisface astfel de nevoi, valorizînd şi educaţia adulţilor, nu doar pe cea a copiilor.

Pe de altă parte, dacă ne uităm spre alte ţări, observăm probleme asemănătoare. Chiar dacă acolo puterea de cumpărare este alta, profesorii sînt plătiţi tot undeva la nivelul mediu al fiecărei ţări. Şi acolo se discută despre scăderea de prestigiu a profesorului şi a şcolii, elevii luîndu-şi acum modelele de la televizor şi de pe Internet. Preluăm, se pare, mai degrabă problemele societăţilor modernizate, nu şi avantajele lor...

Rolul de mentor spiritual al profesorului s-a erodat substanţial. Citeam de curînd memoriile lui Nicolae Mărgineanu, care în perioada interbelică era asistent universitar la Cluj, la Psihologie. Pe atunci, profesorii aveau un prestigiu atît de mare, încît tinerii asistenţi îi consultau în probleme legate de căsătorie, de opţiuni majore de viaţă, în probleme de locuinţă şi de viaţă cotidiană etc. Profesorii erau nişte directori de conştiinţă. Această funcţie s-a erodat mult în zilele noastre, pentru că au apărut alţi „directori de conştiinţă", de exemplu televiziunea: de la televiziune afli ce să mănînci la micul dejun, cum să te îmbraci, ce meserie să-ţi alegi, cu ce pastă de dinţi să te speli, ce să faci în timpul liber – afli aproape tot. Dar în toate şcolile mai există profesori care au o mare influenţă: sînt cei care nu îţi oferă doar cunoştinţe, ci şi o anumită *experienţă de învăţare,* o anumită trăire. Cînd ne gîndim la marii noştri profesori, ne amintim nu neapărat ce anume ne-au spus, ci ne amintim emoţia pe care o simţeam cînd ei ne predau. Iar această emoţie ne poate modifica fundamental viaţa: te-a impresionat profesorul de chimie sau de literatură, optezi pentru acea disciplină, ceea ce îţi va schimba viaţa pentru următorii cincizeci de ani. Sigur, acesta este un lucru rar, dar există în continuare. Ce e drept, s-a produs şi o „masificare" a profesorilor: odinioară, reprezentau o elită, astăzi numărul celor care fac această meserie a crescut foarte mult. Este un efect statistic, ca urmare a creşterii populaţiei, dar conduce la scăderea nivelului mediu.

De ce pleacă profesorii din învăţămînt? Numai din cauza salariilor mici?

Cu siguranţă nu. Opţiunile oamenilor pentru o anumită meserie nu se leagă numai de bani, aşa că ar fi absolut eronat să pretindem că se pleacă din învăţămînt numai din cauza salariilor, iar cei care spun asta vor să-şi mascheze incapacităţi individuale, lipsa unei vocaţii, lipsa unor abilităţi de comunicare, stupidităţi personale, propriile neputinţe. Salariul este doar unul dintre factori. Dar mai este vorba şi despre oportunităţile mult mai numeroase pe care le au cei care termină azi o facultate – pot găsi de lucru în alte medii, în alte domenii. Mi se pare firesc să avem o anume mobilitate în a schimba un loc de muncă. De cele mai multe ori, e vorba de opţiuni personale. Am citit un studiu realizat pe 14 ţări – e drept, numai despre profesorii universitari – care ajungea la concluzia că pe plan mondial se înregistrează o scădere a interesului pentru cariera academică, pentru că ea nu mai are prestigiul social pe care îl avea, întrucît au apărut alte ocupaţii cu prestigiu mult mai ridicat, ocupaţii care nu existau înainte. Pe de altă parte, corporaţiile preiau multă *inteligenţia* care altădată ar fi optat pentru o carieră academică. 56% dintre posesorii de doctorate în chimie sau biologie nu mai vor să lucreze în învăţămînt sau în institute de cercetare, ci preferă să lucreze pentru corporaţii (care şi-au creat propriile lor unităţi de cercetare). Universităţile aveau două monopoluri importante: producerea şi livrarea cunoştinţelor de înalt nivel. Monopolul producerii cunoştinţelor s-a pierdut. Ultimele generaţii de computere, de pildă, nu s-au născut în universităţi; cartarea genomului uman nu se face în universităţi; cea mai mare parte a cercetărilor în biochimie nu se fac în universităţi, şi exemplele ar putea continua. În ultimii 20-30 de ani, corporaţiile au început să preia şi funcţia de livrare a cunoştinţelor: dacă vrei cunoştinţe de vîrf în domeniul computerelor, de exemplu, le găseşti la Microsoft sau la IBM, nu la vreo universitate. Peter Drucker, care este părintele managementului modern, spunea că dacă universităţile nu se vor restructura în secolul XXI, ele vor dispărea.

Sistemele de învăţămînt sînt, peste tot în lume, ceva mai conservatoare: se transformă greu, au cicluri lungi, rezultatele schimbărilor se văd mai tîrziu. La noi s-au făcut tot felul de schimbări în ultimii 15 ani. De multe ori, chiar profesorii au opus unele rezistenţe faţă de reforme. Care sînt, astăzi, piedicile în calea schimbării?

Principala problemă o constituie, evident, subfinanţarea. Dar faptul că ai mai mulţi bani nu înseamnă că ai o calitate mai bună. Aşa încît a doua problemă o constituie apetitul destul de scăzut pentru calitate în şcoli, dincolo de retorică. În vorbe, toată lumea este de acord că „e bine să fie mai bine". Dar este pură retorică. Dacă trecem la comportamente, observăm că această calitate nu se realizează. De exemplu, ora de curs este folosită mai mult pentru predare, nu pentru a-l ajuta pe elev să înveţe. Profesorii predau aproape toată ora, eventual mai fac un exerciţiu în cinci minute, dau o temă pentru acasă, aşa încît elevii stau 6-7 ore la şcoală şi mai petrec cîteva ore pentru a-şi face temele, ceea ce reprezintă o supraîncărcare teribilă. Este la îndemîna profesorilor să-şi recalibreze timpul, astfel încît la sfîrşitul orei să conteze nu *cît a predat profesorul,* ci *ce a învăţat nou elevul*. Am trăit o situaţie comică: s-au scos anumite capitole de la geometrie, pentru că programa era prea încărcată, şi am primit scrisori de la profesori care spuneau că ei, totuşi, au predat acele capitole. Apoi, există un exces de retorică: orice tentativă de schimbare din partea ministerului, a inspectorului, a directorului sau chiar a şefului de catedră este excesiv comentată, interpretată, analizată, încît moare sub vorbe: în loc să se facă unele lucruri, se discută enorm despre ele.

Vom avea, în aceste condiţii, un învăţămînt mai bun?

Depinde de noi să avem un învăţămînt mai bun. Şi de profesorii din şcoli, şi de comunităţile locale, care trebuie să înţeleagă că şcolile sînt ale lor, nu trebuie lăsate în plata statului. Depinde şi de stat, desigur: trebuie să finanţeze mai bine educaţia. Cred că vom avea un învăţămînt mai bun, pentru că, tot mai mult, comunităţile îşi dau seama că şcolile sînt ale lor, asta şi pentru a se apăra de şcolile proaste. Trebuie să înţelegem că educaţia este o *investiţie* în propria persoană, aşa cum se consideră, de pildă, în Statele Unite: dacă mergi la şcoală, vei fi mai sănătos, vei şti mai multe, dacă mergi la colegiu, vei avea un salariu de 2,5 ori mai mare decît cel care nu a făcut colegiul şi de şase ori mai multe oportunităţi de a-ţi găsi un loc de muncă. De aceea, americanii sînt dispuşi să plătească taxe pentru educaţie, pentru că banii aceştia nu sînt consideraţi o cheltuială, ci o investiţie în viitor. Or, la noi, nici la nivelul statului, nici la nivelul individului educaţia nu este percepută ca o investiţie. Guvernele vorbesc tot timpul despre „cheltuielile din învăţămînt", nu despre o investiţie care se va reflecta mai tîrziu în creşterea economică. (S-a făcut, de pildă, un calcul la nivelul Uniunii Europene: un an de şcolarizare în plus înseamnă o creştere de 0,3% a produsului intern brut.) Iar indivizii nu percep şcoala ca pe o investiţie pentru viitor: „nu fac şcoala pentru a investi în mine, ci pentru că sînt obligat să o fac". Dacă se va schimba această percepţie, vom avea un învăţămînt mai bun.

a consemnat Mircea VASILESCU

Cătălin STURZA

„Va fi mai bine“

– vedere dinspre Bucureşti –

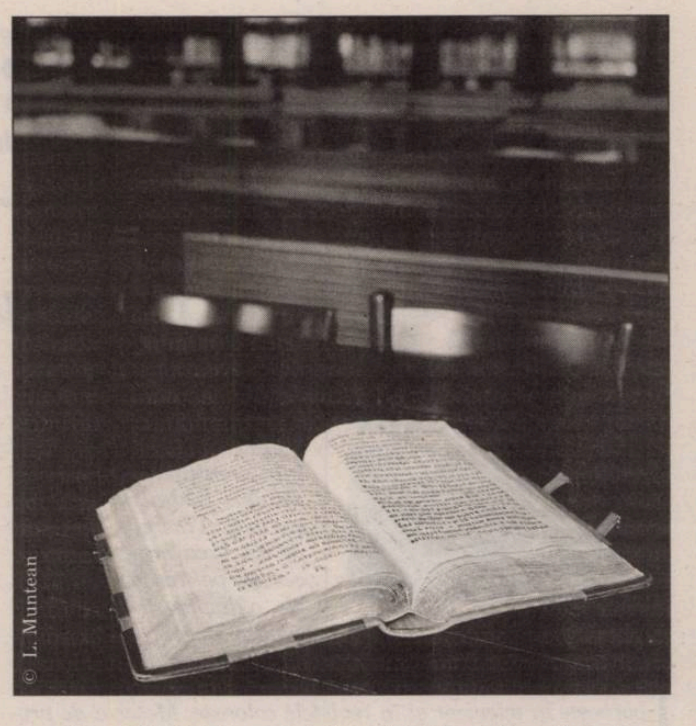
© L. Munteanu

Problemele profesorilor au dat naştere, de la Revoluţie încoace, la atîtea dezbateri, încît ai zice că dascălul român e, în peisajul nostru social, o persoană importantă. Iar discuţiile au dus la soluţii şi la schimbări atît de mărunte, încît fie învăţămîntul e un club al masochiştilor de carieră, în căutare de muncă pe gratis şi de bobîrnace zilnice, fie toată lumea vorbeşte discuţii, fără ca nimeni să dea vreun ban pe profesorul român. Jurnaliştii îşi aduc aminte de învăţămînt cînd se termină campionatul de fotbal şi încep vacanţele parlamentare, moment în care dau buzna în şcoli şi licee să vîneze dascălul corupt, specie exotică, total diferită de magistratul, parlamentarul sau managerul de club corupt din timpul anului. Spre deosebire de aceştia, noua specie-muntant, apărută în condiţiile de mediu extrem de toxice din învăţămînt (stres enorm, degradare morală, plafonare, mizerie, bani deloc!) e dispusă, în viziunea presei, să-şi vîndă integritatea pe-o cafea. Guvernările vin şi pleacă şi ele, promiţînd, la instalare, lefuri mari şi lăsînd, la plecare, şcoli un pic mai pustii, oameni puţin mai dezamăgiţi, generaţii de adolescenţi un pic mai ignorante şi mai dezorientate.

Aşa că, pe principiul picăturii chinezeşti, şcolile dispar sau îşi reduc, inevitabil, performanţele, profesorii se transformă în copywriteri, directori de firme sau căpşunari (după talent şi nevoi), iar copiii îşi fac educaţia care pe unde apucă: pe stradă, în Statele Unite, în şcoli private ori la televizor. Învăţămîntul de stat, ca instituţie bugetară, centralizată, nu poate să urmeze decît graficul ascendent sau descendent al societăţii. Şi, cu toată atracţia Uniunii Europene, lungul drum al tranziţiei noastre către nicăieri numai ascendent nu e! În timpul ăsta, undeva, pe marginea lamelei microscopului, îşi fac meseria, zi de zi, conştiincios şi la program, o mînă – tot mai strînsă în chingi şi mai chircită – de oameni: profesorii, în carne şi oase!

La liceul teoretic „Constantin Brâncoveanu“ ajungi cu metroul din centru, apoi cu un autobuz de la Aviatorilor. Te dai jos, după vreo oră şi ceva, în Bucureştii Noi. Mijloacele de transport sînt puţine, iar drumul aminteşte de naveta din vremurile odioase: maşini cu burduf, care îşi delectează pasagerii cu fum dens, înnecăcios, feţe trase, zbîrcite, haine ponosite şi peticite, certuri şi înjurături, praf în ochii şi în urechile tuturor. Singurii care par căzuţi din altă lume sînt adolescenţii, cu căştile pe urechi şi haine *trendy,* care discută despre Counter, ascultă Paraziţii şi B.U.G Mafia, se strîmbă şi se înghiontesc. În mijlocul unui grup de puştani asaltaţi de un pensionar *(tinerii din ziua de azi n-au respect* etc.), un profesor tînăr, la costum (sînt 30 şi ceva de grade!). Pensionarul coboară, fetele chicotesc, iar profesorul le spune că nu-i înţelege deloc pe bătrînii ăştia.

Mai e loc de idealism?

Clădirea liceului, ascunsă între copaci, e proaspăt văruită şi arată bine. Vechea lemnărie a fost schimbată cu termopane, pe alocuri funcţionează ventilatoare, aşa că atmosfera e respirabilă. Înăuntru e curat, holurile sînt largi, cancelaria e cochetă. O găsesc pe directoarea liceului, doamna Manuela Nae, în laboratorul AEL, dotat cu calculatoare foarte arătoase şi, probabil, performante. În timp ce dumneaei se ocupă de planificările pentru bac, stau de vorbă cu dna Z., profesoară de informatică, la 40 de ani, cu un lung parcurs în învăţămînt. E suficient să spun „probleme“, că asupra mea se revarsă un torent de informaţii. Sistemul e sufocat de birocraţie, pentru cele mai mărunte lucruri trebuie să completezi hîrtii şi să alergi cu dosare întregi. Care sînt greutăţile, în liceu? În primul rînd, faptul că direcţiunea nu îşi poate alege oamenii – ei sînt trimişi de la Inspectorat. Dacă un profesor titular nu-şi face treaba, nu prea ai ce să-i faci, el îşi ia banii, iar tu munceşti să-i acoperi norma. Iar echipa e instabilă, mulţi profesori pleacă şi vin de la un an la altul. Salariul e o glumă, iar soluţia e să-ţi găseşti colaborări, să cîştigi bani din cît mai multe surse şi să o laşi cu postul de la liceu mai uşor. A rămas la „Brâncoveanu“ pentru că s-a simţit ataşată de acest loc, altfel a avut oferte mai avantajoase şi le-a refuzat. Dacă ar primi o ofertă sigură, de la o Universitate, de pildă, nu crede că ar mai sta pe gînduri.

Stau de vorbă cu Andrei, un tînăr mărunt şi energic, de vreo 20 de ani, care predă matematica. El îmi spune că se simte foarte bine ca profesor, că e „una dintre cele mai frumoase meserii“, ştie că are vocaţie. Nu e mulţumit pe deplin, n-ar strica „o salarizare mai bună şi mai mult sprijin din partea elevilor“. Cea mai mare satisfacţie e „să vezi un elev pe care tu l-ai pregătit la clasă că ia bacul“. Nemulţumirile apar „cînd e ziua liceului sau cînd sînt campionatele de fotbal, deoarece se pierde o grămadă de timp şi iese debandadă“. E convins că e destul loc pentru idealism şi că „important e să urmăreşti ceva în viaţă“. Îmi povesteşte despre un elev bun, care pretindea că n-are nevoie de matematică, deoarece îşi dorea să se facă poliţist şi să trăiască numai din şpagă. I-a spus: „Dacă ăsta e idealul tău de viaţă şi dacă asta urmăreşti înseamnă că n-am reuşit să te învăţ nimic. Probabil ţi-a rămas ceva în cap despre logaritmi sau progresii aritmetice, dar pentru viaţă nu ţi-am oferit absolut nimic!“. Prin felul lui de a se purta, a încercat să fie nu numai un profesor bun, dar şi un model. Din păcate, exemplul lui nu funcţionează, pentru că „pe băieţi îi interesează, în ziua de azi, cu ce-şi duc prietena în oraş, iar în perspectivă se gîndesc numai la venituri mari, obţinute rapid, nicidecum la o carieră...“. Adolescenţii sînt mai puternic marcaţi de ceea ce văd copiii la televizor. N-ar renunţa niciodată la meseria de profesor.

În spatele scenei

Invit, în cabinetul de Integrare Europeană, cinci profesori la o discuţie despre meseria lor. Profesoara de biologie întîrzie, domnişoara de franceză face stînga-mprejur la vederea reportofonului, aşa că înregistrez cu cei prezenţi: Marius, profesor de religie, în al doilea an de predare, M.P., profesor de fizică, un deceniu de experienţă în învăţămînt, şi C., de 12 ani profesoară de matematică. **C.S.:** Care e viaţa profesorilor? **M.P.:** E una de rutină... În 2005, e aproape la fel ca cea din '90! **C.:** Nu cred... **M.P.:** E o constantă în viaţa bugetarului: omul e concentrat pe problemele existenţiale primare – mîncare, haine, locuinţă. Încă sîntem la acel nivel! **C.:** Păi nici n-ar trebui să ridicăm problema salariului, pentru că ăsta nu e salariu! **M.P.:** Eu am senzaţia că venim la liceu doar din neputinţă, nu din pasiune. Cine vine din pasiune? **C.:** Eu! Uite, chiar îmi place! Nu mă plictisesc niciodată! Iubesc meseria la nebunie, e cea mai tare din lume! Nici o oră nu seamănă cu cealaltă, mi se pare grozav de interesant. Cu vreo două luni în urmă, am primit o ofertă nemaipomenită de serviciu, cu un super-salariu, dar... nu cred că o voi accepta. Orice om are preţul lui, şi dacă ar dubla oferta, care oricum e imensă, poate m-aş mai gîndi. Dar... nici aşa n-ar fi şanse! **Marius Panţîru:** Nu mi-am dorit să ajung profesor de religie. A fost, pur şi simplu, o opţiune la îndemînă, deoarece în facultate am făcut un modul de pedagogie. Dintre toate posibilităţile, pentru mine aceasta a fost, în primul an, cea mai convenabilă. În al doilea, a intervenit comoditatea. E mai complicat să cauţi oferte de muncă, să te duci la interviuri. **C.:** Voi, ca bărbaţi, ar trebui să căutaţi mai mult! **M.P.:** Eu sînt nemulţumit de condiţiile în care lucrez. Meseria de profesor îmi place, vreau să fiu profesor şi simt că ar trebui, poate, să-mi dau mai multă silinţă! Mă frustrează însă faptul că, aşa cum e organizat învăţămîntul actual, şcoala transmite cunoştinţe abstracte, concepte, principii, fără a se mula pe ceva concret. Fiecare disciplină ar trebui să aibă o viziune integratoare, să lege cunoaşterea intelectuală de viaţă. **C.:** Asta e o altă problemă. Ar trebui să ni se dea mai multă libertate la modul cum punem problema ca profesori. Programa e extraordinar de stufoasă, abia ai timp să predai materia, fără a mai vorbi de aplicaţii! **Marius Panţîru:** Ca profesor de religie, am, poate, mai multă libertate faţă de programă, dar problema e că nici măcar discuţiile despre viaţă sau problemele morale nu-i mai preocupă. **C.:** Noi încercăm să-i înţelegem, pentru că n-au timp, sînt multe materii. Uneori sîntem prea toleranţi... **M.P.:** Nici nu poţi să ceri aşa de mult. Unii elevi au situaţii materiale foarte grele, sînt nevoiţi să lucreze. Sînt copii care vin din familii atît de sărace, încît îţi dai seama doar uitîndu-te la ei: se îmbracă în aceleaşi haine tot anul. Mai e şi televizorul... **C.S.:** Mai suportă elevii voştri şcoala? **M.P.:** Încă o suportă. Un adult, poate, n-ar mai tolera-o. Ei sînt fragezi, au o mare curiozitate. **Marius Panţîru:** Cred că există anumite lucruri care li se fixează în minte: modelul profesorilor, teme de discuţii, concluzii. Chiar dacă acum nu le apreciază, o vor face mai tîrziu. **C.S.:** Ce ne aşteaptă? **Marius Panţîru:** Sînt mulţi profesori tineri care aleg învăţămîntul. **M.P.:** Şi se rezolvă, încet-încet, problema banilor. Mai ales între bugetari, diferenţele salariale au scăzut. **M.P.:** Eu zic că lucrurile se vor schimba... **Marius Panţîru:** În bine! **C.:** În bine! **C.S.:** Toţi sînteţi de acord? **M.P.:** Cînd se va modifica întreg sistemul socio-politic, învăţămîntul va deveni un sector puternic.

Jumătatea plină

Reuşesc, în sfîrşit, s-o prind pe directoarea liceului într-o pauză de cinci minute. Domnia sa are cea mai luminoasă viziune. Începe prin a expune problemele învăţămîntului, care pornesc de la faptul că „profesorii nu sînt respectaţi pentru munca lor“. Situaţia e generalizată. Nu are idee „de ce toată lumea se pricepe la fotbal, la politică şi la învăţămînt“. E o lipsă de respect să-i spui cuiva cum să-şi facă meseria. Elevii şi părinţii cred că ştiu mai bine ce-ar trebui să facă profesorii la şcoală. Pe ziarişti nu-i interesează învăţămîntul, nu înţeleg situaţia profesorilor şi mai rău încurcă lucrurile, deformînd. Echipa de la „Brâncoveanu“ se confruntă cu diverse probleme, printre care salarizarea şi distanţele mari pînă la liceu, dar „încearcă să compenseze aceste greutăţi prin plăcerea de a veni la muncă“. E „jenant şi, de multe ori, penibil“ ca un profesor să fie, din lipsă de bani, mai prost îmbrăcat decît elevii de la clasă, dar „acel om, care-şi doreşte să fie profesor, reuşeşte să se impună prin altceva decît prin îmbrăcăminte“. Pasiunea există, dar „nu o au toţi cei care vin în liceu. Cei cărora le lipseşte, ori au voinţă, prind gustul meseriei şi se străduiesc să ajungă la calităţile pe care le pretinde meseria, ori îşi găsesc o meserie mai bună“. Despre tineri îmi spune că „vin în învăţămînt şi o mare parte chiar rămîn! Iar marea lor majoritate sînt foarte buni şi foarte talentaţi. Nu ştiu cum sînt alţii, în alte licee, dar cei care au venit aici prin concurs sînt foarte buni“. Viitorul va aduce lucruri bune: „Odată intraţi în UE, va trebui să atingem nişte standarde. În ceea ce priveşte educaţia, e limpede că le-am atins deja! Asta e, să ştie toată lumea, o realitate. Din punct de vedere pur ştiinţific, dar şi pedagogic. Şi din punct de vedere financiar trebuie aliniate salariile profesorilor la cele din UE. Eu sînt convinsă c-o să fie mai bine!“.

P.S. O parte dintre profesorii cu care am discutat au cerut să nu apară cu numele complet. De unde am putea deduce că dascălul bucureştean e, între o inspecţie şi un consiliu profesoral, modest şi temător de mediatizare. Dacă un jurnalist care ar fi făcut un reportaj în Senat i-ar fi numit pe onorabili Ion I., Adrian P. sau N.V., ar fi fost, în mod sigur, dat în judecată! Fiindu-le recunoscător pentru timpul acordat, le mulţumesc domnilor profesori pentru că au avut curajul să vorbească despre problemele lor.

Note pentru profesori

Democraţia Internetului a creat o formă nouă de evaluare a profesorilor: pe site-ul www.calificativ.ro, elevii şi părinţii pot acorda note cadrelor didactice şi şcolilor. Site-ul mai cuprinde ştiri din lumea învăţămîntului, forumuri, un top al şcolilor (în funcţie de calificativele obţinute) şi legături spre alte site-uri educaţionale.

Notele acordate profesorilor trebuie să ţină seamă de patru criterii, minuţios explicate pe site: corectitudine, ajutor dat elevilor, claritate în exprimare, popularitate. Bineînţeles, clasamentele nu au relevanţă statistică: votează cine vrea, nu un „eşantion reprezentativ“, notele sînt subiective, unii profesori sînt notaţi de peste 20 de elevi, alţii doar de 2-3, alţii deloc. Din ianuarie 2005 şi pînă acum, s-au acordat 145.148 de calificative; pe site sînt înscrişi 38.774 de profesori de la 5.991 de instituţii de învăţămînt.

Autorii site-ului explică, riguros, că mesajele şi caracterizările cu aluzii sexuale, cu obscenităţi, jignitoare la adresa profesorilor etc. vor fi şterse. Cele cu greşeli de exprimare nu sînt şterse, astfel încît apar, în toată „autenticitatea“ lor, şi formulări de genul: „Vacanta se apr opie cu psi repezi.Asa cum toti copii o asteapta si vor sa plece la tara sau la mare,eu ca elev al scolii 46 le urez la totii vacanta placuta!“; sau: SAlvATii CoPiI, Si eI aU SuFleT.....ReSpEcTaTii..... :) :) :) :) :) :) :) :);););) :0“.

Altminteri, la întrebarea „Este moral ca elevii şi părinţii să acorde note profesorilor?“, răspund afirmativ 88% dintre elevi, 71% dintre părinţi şi 61% dintre profesori. Moral sau nu, cu greşeli de ortografie sau nu, elevii deprind un exerciţiu nou, iar profesorii trebuie să se obşnuiască, şi ei, cu notele.

Afirmare, aer curat şi Internet

– vedere dinspre Vînju Mare –

Vînju Mare era, pe vremea comunismului, un toponim cu o anume rezonanţă – măcar în lumea bărbaţilor care făcuseră armata: acolo se afla o mare unitate militară. Ceea ce, povestesc localnicii, asigura şi un oarecare statut material ceva mai bun localităţii. Acum, unitatea s-a desfiinţat. Orăşelul e departe de „marile coridoare de transport“: de la Turnu Severin mergi pe drumuri judeţene, printre dealuri foarte frumoase, şi probabil că agroturismul va avea, la un moment dat, succes prin partea locului. În orice caz, peisajul şi vinul local merită reconsiderate şi valorificate. Iar biroul de informare privind programele europene, inaugurat anul trecut şi plasat într-o clădire din centru, îţi anulează senzaţia de „capăt de lume“ cu care, eventual, ai venit „din Capitală“.

Liceul se numeşte „Dr. Victor Gomoiu“. (Mi se pare un lucru bun că, după 1990, multe şcoli au luat numele unor personalităţi locale; să ai peste tot cîte un liceu „Eminescu“, „Caragiale“ sau „Creangă“ e, pînă la urmă, monoton...). „Seamănă“ cu oricare alt liceu dintr-o localitate liniştită de provincie, are o intrare frumoasă străjuită de copaci, dar şi un laborator de informatică nou şi performant.

Cîţiva profesori au avut amabilitatea de a răspunde la un „chestionar“ despre problemele lor. Probleme normale ale unor profesori obişnuiţi dintr-un orăşel oarecare, despre care gazetele nu scriu niciodată...

1. Ce înseamnă să fii profesor într-o localitate mică, departe de Capitală şi de marile oraşe? Ce avantaje şi dezavantaje sînt?

2. Vi se pare că societatea românească acordă, în general, suficientă atenţie categoriei profesorilor?

3. Cum sînt priviţi profesorii în comunitatea locală?

4. Elevii foarte buni dintr-o astfel de localitate mică au aceleaşi şanse de a ajunge la facultate (şi, în general, de a face performanţă) ca şi colegii lor din marile oraşe şi din Capitală? Ce pot face profesorii pentru a-i ajuta/stimula în acest sens?

5. Ce anume îi poate motiva pe tinerii absolvenţi să aleagă meseria de profesor (eventual, într-o localitate mică sau la ţară)?

Angelica BADEA
profesoară de limba română

1. Avantaje materiale: o viaţă ceva mai ieftină şi mai sănătoasă datorită condiţiilor de mediu; o locuinţă mai uşor de obţinut şi la un preţ mai mic; posibilitatea de a obţine venituri suplimentare din alte activităţi, de pildă agricultură (de fapt, este principala preocupare extraprofesională a profesorilor născuţi în zonă şi care deţin terenuri).

Avantaje spirituale: doar cele profesionale şi poate sentimentul de siguranţă pe care ţi-l dă apartenenţa la o comunitate restrînsă; personal, aş adăuga şi apropierea de natură.

Dezavantaje: cel mai important dezavantaj îl reprezintă accesul dificil la cultură: la teatru mergem doar în excursie, cinematograf nu avem, publicaţiile sînt foarte puţine şi nici nu poţi face abonament la orice, expoziţii nu există, spectacole artistice avem doar dacă le organizăm noi cu elevii; ne rămîne doar lectura, dar şi aici sînt probleme (biblioteci sărace, librării deloc, nu ai decît să comanzi cărţi la edituri); ah, era să uit că există totuşi Internet-ul!

2. Dacă societatea românească acordă atenţie suficientă categoriei profesorilor? Este exact ca în bancul acela din vremea studenţiei: „Pe intelectuali nu se pune nici un fel de accent!“. Sistemul de învăţămînt este în declin şi tinde spre haos. Trăim o perioadă „avangardistă“, a experimentelor de tot felul, a extremelor şi a bîjbîielilor care bulversează şi derutează. În concluzie, societatea ne-a transformat într-o categorie defavorizată.

3. Respectul faţă de profesori a început să se dilueze imediat după Revoluţie, în paralel cu diminuarea treptată a respectului faţă de cultură. Nemaifiind nevoie de învăţătură pentru a reuşi în viaţă, a scăzut importanţa dascălului şi a şcolii. Asta la modul general. În cazuri particulare, evident că respectul depinde de calitatea umană a celor implicaţi. La Vînju Mare este respectată mai mult priceperea de „a face avere“, omul gospodar care agoniseşte valori materiale indiferent pe ce căi. În plus, intervine o altă variabilă. Şi anume, statutul de venetic. Orice individ care nu s-a născut în localitate, are mai puţine şanse de afirmare, este marginalizat şi nu va scăpa niciodată de o anumită dificultate în a stabili relaţii în cadrul comunităţii. Singura lui şansă este să se alieze cu alţi venetici. Ceea ce s-a şi întîmplat în ceea ce mă priveşte. Dacă ţii neapărat să te afirmi profesional şi social, ai de luptat destul, reuşita nu este decît pură satisfacţie personală. „Ierarhia locală“ plasează profesorul, cu siguranţă, în spatele altor categorii sociale: poliţişti, avocaţi, medici etc. Uneori profesorii se dovedesc a fi „lideri de opinie“, dar asta nu le creşte cu nimic prestigiul în comunitate. Adică „se uită oamenii în gura lor“, le preiau opiniile ca şi cum le-ar fi aparţinînd şi pleacă mai departe uitînd complet de unde le au. Asta nu e rău, dar se întîmplă adesea să-ţi răstălmăcească ideile după bunul plac şi să constaţi că ai fost înţeles pe dos. În concluzie, consider că fac parte dintre aceia care au reuşit să se afirme, să aibă satisfacţii profesionale, dar asta nu m-a împins în faţă în „ierarhia locală“.

4. Elevii foarte buni au aceleaşi şanse să ajungă la facultate ca şi cei din oraşele mari, ba chiar mai multe, pentru că învaţă mai mult. Profesorii îşi fac datoria şi se pare că şi ei sînt ceva mai disciplinaţi decît colegii lor din marile oraşe. Avem rezultate foarte bune şi la fazele judeţene, şi la cele naţionale ale olimpiadelor şcolare, iar la testări şi concursuri naţionale ne situăm întotdeauna peste media pe ţară. Un exemplu: am fost diriginta unei tinere soprane a Operei din Bucureşti şi de curînd şi a Operei din Viena (şi nu sîntem liceu de muzică!). Dacă elevii au talent şi dragoste de carte, noi îi sprijinim din tot sufletul. E adevărat că şi lor le lipsesc aceleaşi bucurii ca şi nouă, dar poate tocmai asta îi stimulează mai mult. Motivaţia de a-şi depăşi condiţia, de a ajunge cît mai sus.

5. Alegerea meseriei de profesor este o problemă de vocaţie. Nu e nevoie de stimulente. Dacă îţi place, o alegi, dacă nu, nu mai contează, că oricum n-o s-o faci niciodată cum trebuie. Mă îngrijorează totuşi slaba pregătire şi lipsa de entuziasm a unor tineri profesori. Din acest punct de vedere, mă simt mult mai tînără decît ei. Pentru mine a fost simplu, pentru că am ştiut încă din clasa a V-a că voi fi profesoară de română. În plus, pe vremea aceea nu ne gîndeam la bani, ci la prestigiu. Cred că eram mai „inocenţi“.

Silvius DEGERATU
profesor de informatică

Răspunsurile la primele două întrebări cred că le-am dat deja într-un articol publicat de mine în octombrie 2004 la adresa: http://mesajsticla.home.ro şi preluat de *Academia Caţavencu*.

Şi cred că acoperă oarecum întrebarea numărul 3. Care întrebare mă pune puţin pe gînduri însă. Cred că prestigiul şi respectul în comunităţile relativ închise şi provinciale nu ţin neapărat de categoria socială în care te încadrezi. Presupun că este vorba mai mult de calitatea individuală. E drept că vizibilitatea socială este mai mare în cazul unui profesor. Dar aceasta îi face evidente atît defectele, cît şi calităţile. În special, cele umane. Şi cred că au probleme de integrare în special persoanele care, aprioric, prin atitudine îşi declară şi susţin superioritatea. Indiferent de categoria socială. Dar asta ţine de frustrări personale, educaţie şi, de ce nu, inteligenţă.

Da, părerea îmi este cerută, dar în special în probleme legate de calculatoare. Opinia mea politică nu contează prea mult pentru vecinii de bloc. După cum nici a lor nu contează pentru mine.

Întrebarea numărul 4 însă cred că are un răspuns simplu: Da. Elevii din micile localităţi au aceleaşi şanse ca şi colegii lor din marile oraşe. E chiar o problemă. Micile oraşe pompează mereu materie cenuşie spre Capitală şi spre oraşele mari. E mai uşor pentru noi, cei rămaşi, să facem pe deştepţii, dar oraşele se depopulează. În fiecare an, de 4-5 ani, se desfiinţează cîte o clasă la ciclul primar. Au şanse deci să facă o carieră în orice domeniu, însă aceste şanse le au departe de casă.

La întrebarea 5 îmi permit să constat că numărul celor care doresc să intre în învăţămînt este destul de mare, aceasta observîndu-se şi la examenele anuale de titularură. Problema este însă că, din cauza salariilor mici, absolvenţii cu adevărat valoroşi preferă companiile particulare.

Dana TRANCOTĂ
profesoară de fizică

1. Pentru a putea da un răspuns pertinent ar trebui să am termen de comparaţie. Ar însemna să fi fost pentru un timp oricît de scurt profesor într-o şcoală de elită dintr-un mare oraş.

Prin urmare, răspunsul pe care l-aş putea da are o notă dominantă de subiectivism. Mi-am fixat nivelul aspiraţiilor la cote care pot fi atinse în mediul dat – o modalitate sigură de nu trăi frustrări şi insatisfacţii nejustificate. Mă simt bine în şcoala mea: am avut performanţe la cel mai înalt nivel cu elevii mei – premii la olimpiadele judeţene şi participări la olimpiadele naţionale, o relaţie excelentă cu elevii cărora le-am fost dirigintă, sînt şi director şi am reuşit din această postură să fac pentru şcoală destule lucruri de care să fiu mîndră. Nu am complexe pentru că mi-am impus să nu am complexe. Mă consider un om realizat din punct de vedere profesional (şi nu numai) şi am convingerea că aceia care au *vocaţie de rataţi*, şi-o pot atinge chiar şi în Bucureşti! Avantaje şi dezavantaje? Chestiune de perspectivă. Sînt şi la noi biblioteci, am auzit şi noi de Internet, zarzavaturile sînt mai ieftine decît în Bucureşti, avem aer curat, cu salariul pe care îl am pot cumpăra aceleaşi cărţi ca şi în Bucureşti, elevii noştri nu se droghează, teoria relativităţii are acelaşi conţinut la Vînju Mare şi la Bucureşti... etc., etc. Nu găsesc decît avantaje! Ba este şi un dezavantaj: la chioşcul de ziare nu se găseşte *Dilema veche*, dar îmi pot face un abonament.

2. Aici putem avea un răspuns cu două variante. Varianta scurtă: nu.Varianta detaliată: ca element al mulţimii numite „categoria profesorilor“ nu mă aştept ca societatea să îmi acorde atenţie! Aici nu avem voie să privim problema din perspectiva celui care a emis întrebarea: „cine a fost întîi – oul sau găina?“. Eu cred că profesorul trebuie să modeleze şi să acorde atenţie societăţii şi nu invers! Atîta vreme cît noi, profesorii, ne vom lamenta că nu primim suficientă atenţie din partea societăţii, a Guvernului, a politicienilor sau mai ştiu eu a cui, vom pierde şi statut, şi privilegii, şi onoare. Dacă dorim respect, trebuie să îl impunem, iar pentru a-l obţine trebuie să-l merităm. Că de unde nu e... nici Dumnezeu nu cere.

3. Nu cred că respectul sau plasarea pe o anumită poziţie în ierarhia locală are vreo legătură cu calitatea de a fi profesor. Imaginea de ansamblu, ca om, este esenţială. Dacă ar fi să facem o statistică, profesorii din localitate sînt relativ bine poziţionaţi într-un clasament al „personalităţilor“ locale, dar în scădere, din cauza inversării sistemului de valori. Ai respect faţă de un om de succes, iar succesul este cuantificat mai nou în banii pe care îi are un individ şi nu în numărul de cărţi pe care le-a citit!

4. Experienţa mi-a dovedit că nici un elev bun nu s-a „pierdut“ făcînd liceul în localitatea mică de care vorbim. Ba chiar au ajuns să aibă performanţe mult mai bune decît colegi ai lor, valoric egali, care au ales să plece în şcoli din oraşe mari. Iar asta se întîmplă pentru că, în ultimă instanţă, autodeterminarea, studiul şi perseverenţa depind de elev în foarte mare măsură. Există însă o mare problemă: cine descoperă şi valorifică talentul elevului? Într-o şcoală mică este puţin probabil să se găsească la un loc profesori remarcabili la toate disciplinele şi, drept urmare, nici mentorul de care are nevoie un elev pentru a se forma. Există şi posibilitatea ca un elev, foarte dotat nativ pentru a deveni poet, să ajungă în ultimă instanţă un economist mediocru la o bancă de renume, din cauza profesorului său de matematică excepţional din liceu, care l-a ajutat să intre la facultate. Totuşi, într-o şcoală mică atenţia şi preocuparea profesorilor sînt orientate esenţial spre elevii buni, inteligenţa şi talentul unui elev bun sînt valorificate şi exploatate la maximum, iar elevii se bucură din plin de statutul lor de „vedete“ ale şcolii.

5. Nimic. În viitorul apropiat (poate şi mai îndepărtat) nu vor mai ajunge în învăţămînt valori intelectuale şi morale decît în mod accidental. La toate nivelurile!

Am putea, eventual, „aranja“ cu Maslow să răstoarne piramida trebuinţelor şi, în momentul în care aspiraţiile şi trebuinţele superioare se vor găsi la bază, vom avea o supra-ofertă de inteligenţe în învăţămînt: eliberaţi de grija hranei şi a facturii la curent, tinerii valoroşi vor alege să devină profesori. *Happy end!*

Jana POPESCU
profesoară de limba engleză

1. Meseria de profesor presupune multe responsabilităţi, dăruire şi plăcerea de a instrui elevii şi de aceea, indiferent de localitatea în care îţi desfăşori activitatea, mică, marginală sau departe de marile oraşe, ea trebuie îndeplinită. Nu funcţionăm într-o localitate foarte mică, de aceea nu suferim dezavantaje majore, dimpotrivă, elevii pot fi selectaţi pentru performanţă, iar dotările materiale sînt pe măsură.

2. Societatea românească nu acordă suficientă atenţie categoriei profesorilor.

3. În comunitatea locală profesorii se bucură de respect şi uneori li se cere părerea în diverse probleme, în ierarhia locală sînt lideri informali.

4. Da. Elevii foarte buni au aceleaşi şanse de a ajunge la facultate şi de a face performanţă ca şi colegii lor din marile oraşe.

5. Salarii mai mari?!

Mirel BĂNICĂ

Urmaşii lui Piaget

– vedere dinspre Geneva –

Singurul document oficial pe care a trebuit să-l semnez înainte de a începe să lucrez ca profesor (suplinitor) într-un liceu din Geneva a fost ceea ce s-ar putea numi un „cod" de etică profesională. Orice contact fizic cu elevul este exclus, iar atitudinile sau criticile jignitoare sînt şi ele de evitat; măsurile ce pot fi luate împotriva profesorului erau calificate de „graduale", nefiind însă specificate. O iniţiativă lăudabilă, mi-am spus, cu atît mai mult cu cît fac parte dintr-o generaţie care a cunoscut în România anilor '80 o anumită stare de violenţă fizică şi verbală venită atît din partea partidului-stat, cît şi din partea unor indivizi cu grave tulburări de comportament.

Imediat am început să percep şi efectele secundare ale sistemului: elevii îi provoacă tot timpul pe profesori prin diferite mijloace, pentru a „testa" gradul de permisivitate a acestuia. Ştiind bine că legea şi canonul societal îi apără în orice situaţie, încearcă să perturbe, să irite, să deranjeze, pentru a-şi afirma „puterea simbolică". Orice derapaj verbal (fără a mai vorbi de cel fizic, de negîndit în acea lume) se poate solda cu consecinţe grave pentru profesor. Mijloacele de răspuns ale acestuia din urmă sînt extrem de limitate: nota nu mai are nici o valoare în sine (totul este calculat pentru a obţine o medie a obiectelor care permite promovarea instantanee), maximumul pedepsei ce poate fi aplicată este „consemnarea" timp de două-trei ore a elevului după-amiază într-o sală de lectură; aplicarea cere însă îndeplinirea unei proceduri riguroase, ce poate fi contestată, la rîndul ei, de către elevi. În aceste condiţii, charisma personală devine esenţială.

Disoluţia noţiunii de autoritate face ravagii în liceele occidentale. Rolul „tatălui", altădată asumat parţial şi de către profesor, aproape că a dispărut. Cum ar trebui să-şi construiască autoritatea un tînăr profesor, fără experienţă pedagogică, în marea majoritate a cazurilor, atunci cînd holurile şi sălile de sport sînt înţesate cu afişe de genul: „Probleme cu părinţii?" sau „Ai fost victima unui abuz sexual sau de altă natură? – poţi telefona gratuit şi total anonim la 1 800"...etc.? Ceea ce a fost fără îndoială o iniţiativă necesară se transformă pe nesimţite într-un climat de presiune psihologică, de pe urma căruia nimeni nu iese cîştigător. În tot acest timp, fauna veselă ce populează holurile îmbrăcată fie într-o ţinută de *gang* urban de New York (uneori nu lipsesc nici armele), fie apropiată de ţinuta de plajă (cu cîteva excepţii: elevii şi elevele de origine musulmană sau evreiască, care ajung, la un moment dat, aproape să „odihnească" privirea prin decenţa ţinutei lor), par a ignora complet îndemnurile de pe ziduri.

Pot fi furnizate nenumărate exemple referitoare la efectele catastrofale ale dispariţiei autorităţii. Mă voi opri doar la unul singur, aparent neînsemnat: erodarea progresivă a calităţii caligrafiei. Marea majoritate a elevilor pe care i-am avut aveau un scris de mînă cvasi-ilizibil. Utilizarea intensivă a ordinatorului, începînd cu o vîrstă foarte fragedă, nu explică decît parţial această constatare; adevăratul motiv este că atunci cînd au deprins bazele caligrafiei a lipsit minima autoritate, necesara asprime menită să inducă respectarea unor reguli menite să fie apoi urmate toată viaţa. A nu se deduce de aici că sînt partizanul riglei peste degete, dar am putut vedea care sînt efectele lipsei de constrîngere în practica elementară a actului în sine al *învăţării*.

Asociaţiile de părinţi ale elevilor, mai ales cele constituite în cartierele bogate, populate de personaje influente din mediul financiar şi politic, sînt în acelaşi timp un flagel şi o binecuvîntare. Un flagel, pentru că din cauza imensei puteri de decizie pe care o posedă, pot bloca din start orice iniţiativă care se consideră a fi dăunătoare pentru *„le bien-être"* al odraslelor (o noţiune de extracţie postmodernă pe care nimeni nu o poate defini exact, dar care constituie idealul tuturor părinţilor). Pentru aceste asociaţii, profesorul nu este altceva decît un prestator de servicii educaţionale, care intră în aceeaşi categorie de reprezentare mentală cu grădinarul polonez sau cu harnica menajeră filipineză. Tot aceste asociaţii sînt extrem de influenţate de „modele" momentului, cum ar fi, de exemplu, administrarea de calmante gen „Ritalin" copiilor pe care părinţii îi consideră „hiperactivi". Sărmanii copii ce luau asemenea medicamente (destinate iniţial, în anii '70, animalelor de companie) erau uşor de recunoscut după privirea opacă şi mişcările amortizate, de păpuşă mecanică; era extrem de greu de lucrat cu ei. O binecuvîntare, pentru că sînt un element „regulator" al sistemului de învăţămînt în ansamblul său, opunîndu-se nenumăratelor „experimente" pedagogice venite din partea a tot soiul de institute publice şi private, angajate de Guvernul federal de la Berna să elaboreze iluzorii planuri de reformă ale sistemului. Cum ar fi, de pildă, eliminarea totală a notelor ca mijloc de evaluare, pentru a nu răni „sensibilitatea" elevului şi a elimina „concurenţa" ce poate dăuna într-o lume ce se vrea fals-egalitară.

Am avut surprize extrem de plăcute venite din partea copiilor de imigranţi de toate culorile şi rasele. Este un lucru cunoscut că *fiul* nu mai vrea să trăiască mizeria şi umilinţele trăite de *tatăl* ce nu a putut scăpa toată viaţa de eticheta de om făr'de ţară, de *ausländer*. Graţie talentului şi aplicaţiei cu care se dedică studiilor, atît de evidente faţă de restul colegilor băştinaşi, piaţa muncii începe să aibă avocaţi de succes de origine somaleză sau bancheri care au pe mînă averi private de milioane de dolari, bravi urmaşi ai „tigrilor" tamili emigraţi în Europa la începutul anilor '90. Un coleg elveţian îmi povestea dificultăţile sale de a da un răspuns adaptat fie cerinţelor africanului care vine cu fiul la şcoală, cerîndu-i profesorului să fie „aspru" cu acesta, să-i aplice pedepse corporale, pentru că numai aşa se poate *reuşi* în viaţă, fie reclamaţiei oficiale a doamnei burgheze nemulţumite de „privirea insistentă" din partea colegilor, socotită ofensatoare de nubila ei fiică.

Într-o lume obsedată de comunicare şi de „tehnicile" eficiente de transmitere a informaţiei, se ajunge la situaţia în care, de fapt, profesorii şi elevii *nu* îşi mai vorbesc deloc. Prima categorie încearcă să evite la maximum „riscurile" inerente ale unei apropieri spirituale, emoţionale, de sufletul fragil care (încă) mai are nevoie de căldură şi îndrumare. La rîndul lor, elevii percep profesorul fie ca pe un „prestator de servicii", aşa cum am mai precizat, fie ca pe un simplu element de decor, bun să umple timpul şi spaţiul pînă la regăsirea consolei de jocuri *X-Box* la sfîrşitul cursurilor.

Desigur, exagerez puţin; dar ce surpriză plăcută atunci cînd constaţi că interesul sincer, total şi deloc sofisticat faţă de elevi, fie ei cei mai blazaţi sau dezinteresaţi, aduce cu sine trezirea spontană a interesului pentru şcoală. Tinerii adolescenţi, pe care societatea în care trăiesc îi forţează să devină adulţi înainte de vreme, îşi regăsesc vîrsta reală şi entuziasmul. Recompensa pentru „profesorul" venit din celălalt colţ al Europei a fost extrem de simplă: interpretarea în ultima oră de curs a melodiei „Dragostea din tei", primul exemplu de cultură de masă românească mondializată. Cîntată în cor de toţi elevii, inclusiv de cei aflaţi în tratament cu „Ritalin".

***Mirel Bănică** a fost profesor la un liceu din Geneva.*

De ce-am plecat, de ce-aş mai fi rămas?

Circulă o vorbă, nu fără temei: „Absolvenţii de facultate se feresc de învăţămînt". I-am rugat pe trei absolvenţi de Litere să povestească, pe scurt, de ce au vrut/au acceptat să fie profesori şi de ce au renunţat.

Adina DINIŢOIU

Ce tristeţe!...

Am lucrat în învăţămînt aproape doi ani şi am plecat de acolo cu un gust amar care nu se va duce niciodată. De ce? Sînt la mijloc mai multe motive. Iniţial a fost rezerva cu care am intrat în învăţămînt, după terminarea masteratului, ştiind din capul locului că nu acesta era „visul" meu şi, în acelaşi timp, că în acel moment era singura variantă de a „intra în cîmpul muncii". Fie. Am dat concursul de titularizare, ca o bună parte a absolvenţilor Universităţii, şi mi-am luat în primire postul la un liceu bucureştean. Am început, previzibil, cu toate iluziile păstrate din facultate, cu dezinvolta naivitate a novicelui. Am crezut în avantajul tinereţii şi al atitudinii prietenoase, egalitare faţă de liceeni. Şi de profesori. Şi la un moment dat, m-am regăsit o „gîză" sprinţară, prinsă în plasa insinuantă a unui sistem înţepenit şi discreţionar. Din păcate, la nivel instituţional, mai mare sau mai mic, lucrurile nu s-au schimbat prea mult după '89. Conducerea este autoritară, profesorii temători şi nesiguri de postul/statutul lor (mai ales profesorii suplinitori), blazaţi sau indiferenţi (ca reacţie la statutul fragil sau la salariul mizer), suspicioşi faţă de noutate. Şansa mea a fost că am putut să mă desprind la timp din această pînză acaparatoare de libertate. Funcţionarea sistemului de învăţămînt (cel puţin liceal, cît cunosc) îmi pare un cerc vicios, inerţial, în care tinerii care rămîn sfîrşesc, din păcate, prin a-şi pierde prospeţimea şi a se conforma rapid. Ce tristeţe această postură bătrînicioasă, rigidă, care se confundă cu aşa-zisa „sobrietate" (scorţoşenie) profesorală! Sînt poate prea sceptică, au fost şi momente agreabile în cei doi ani, însă, contrar obiceiului, de data asta, mi-a rămas în memorie numai gustul amar. Poate şi pentru că era prima experienţă profesională, în care am investit iluziile juvenile şi am primit înapoi numai bobîrnace. Nu văd cum s-ar putea mişca lucrurile pe termen scurt. La nivel mai mic sau mai mare. Singura posibilitate e aceea individuală, din fericire mai există şi profesori din aceştia, mai mult sau mai puţin tineri, pe care instituţia „de deasupra capului" nu i-a oprimat, nu i-a înăsprit, care regăsesc bucuria de a fi dascăli. Ceea ce nu înseamnă că ei au fost excluşi de pe lista frustrărilor de tot felul. Pentru mine, în momentul acesta, învăţămîntul (liceal) înseamnă, dincolo de umilinţele financiare, privarea de libertatea spirituală a opţiunii, a convingerilor, a discuţiilor în contradictoriu. Şi nu e neapărat un merit pentru cel care, ajuns în sistem, a mai şi rămas, pur şi simplu.

Adrian RĂSPOPA

Slugă la behemot

Anduranţa ca profesor în învăţămîntul românesc ţine, în cazul meu, mai degrabă de o voluptate a anormalului căpătată de-a lungul celor trei semestre de activitate. Vi se va părea ciudat (sau nu), dar cu trei semestre în sistemul educaţional autohton poţi fi considerat veteran şi/sau, la fel de legitim, masochist. Nici unul dintre amicii mei absolvenţi de Litere – şi am cîţiva – nu mi-a egalat „performanţa". Mihai Fulger a capotat după trei luni, Cătălin Sturza şi Florina Pîrjol după un an, iar Florin Vasile a rezistat cu o lună mai puţin decît mine. Mobilul derogării de la fascinanta condiţie de profesor de liceu trimite către arhicunoscuta incapacitate a sistemului de a asigura nenorocitul nivel minim de trai. Ieşiţi dezorientaţi şi fără perspectivă din facultate, tinerii absolvenţi se văd în faţa unicei alternative a profesoratului. E doar o fază de tranziţie, de limpezire a gîndurilor şi de aflare a unei soluţii mai decente financiar.

Am intrat acum aproape doi ani într-un sistem care s-a dovedit mai buimac decît tînărul din mine care lua această decizie. Faptul că într-un an şi jumătate de profesorat m-am luminat metodologic sub trei miniştri ai Învăţămîntului poate comunica niscaiva lucruri despre consistenţa structurii. Am dat examen de titularizare tip grilă la limba şi literatura română (!?) sub madam Andronescu, am prins mărirea de 500.000 de lei sub musiu Athanasiu şi am plecat dezolat sub mandatul lui... ăăăă... Miclea. Am rămas un an şi jumătate în învăţămînt pentru că am acceptat provocarea. Provocarea anormalităţii. Poate părea preţios, căutat, dar am trăit şi mi s-au împărtăşit destule clipele de patologie psihică din mediul profesoral. De la ramolisment, apatie, tulburări de personalitate, pînă la fascinaţia maladivă a puterii. Nu vreau să fiu rău înţeles, am întîlnit şi oameni minunaţi, dar, mai presus de orice, nişte copii extraordinari. Rămîne totuşi lestul elementelor bizare din învăţămînt. Consilii profesorale organizate săptămînal din te miri ce, evitabile oricînd prin folosirea avizierului. Intoleranţă faţă de continuarea studiilor, deşi există cadrul legislativ pentru facilitarea dezvoltării profesionale. Presiunea psihologică neconstructivă asupra cadrelor didactice tinere. Profesori excepţionali care se lovesc de chichiţe metodologice pentru că, să zicem, au avut cîndva opinii. Şi, pentru a încheia în notă relaxată, promisiuni salariale înnebunitoare. Ofer ataşat pentru cei interesaţi o mostră de astfel de pachet salarial afişat în cancelarie în perioada campaniei electorale: minimum 250 euro salariu, 100 euro/an pentru cărţi, 250 euro/an pentru vestimentaţie, plus 10 euro/ lună pentru Internet.

Florina PÎRJOL

Să vrei să fii un Don Quijote

Învăţămîntul se asociază în mintea mea cu o perioadă de care nu-mi amintesc cu prea multă plăcere. O epocă (n-a durat, slavă domnului, decît vreun an şi ceva!) în care raportul dintre satisfacţii şi efortul depus era absurd, în care mă trezeam la ore imposibile ca să conving nişte puşti de adevăruri care lor li se păreau derizorii puse faţă în faţă cu Gothic, Blondy şi Andreea de la *Big Brother*. Cu cerneala neuscată încă pe diploma de licenţă, doldora de idealisme, mi-am dus şi eu, ca şi alţii, micul război donquijotesc cu tentaţiile televiziunii, ale Internetului, cu orice formă de *entertainment* care concura neloial lectura. Pierdeam mai tot timpul. N-o să spun, ca să fie de *bon ton*, că am plecat din cauza banilor, deşi e şi ăsta un motiv de luat în considerare. Cînd mi s-a oferit ocazia să încerc şi altceva (tot bugetar, deci nu pe bani mai mulţi!), m-am repezit ca după gura de aer salvatoare. Mă apăsa stigmatul uniformizant al profesoratului. Eram pesemne snoabă şi riscam să mă bovarizez. Nu-mi pare rău, dar acum mă gîndesc, cu luciditatea posterităţii momentului, că a fost şi puţină laşitate la mijloc. Am făcut o alegere egoistă şi am refuzat să mai încerc să dau consistenţă unui dialog (profesor-elev) condamnat cumva aprioric să rămînă o iluzie. Adică n-am fost Don Quijote pînă la capăt.

EXODUL INTELIGENȚEI

CUM SĂ NE ȚINEM MINȚILE ACASĂ

supliment editat de **Dilema veche** în colaborare cu **Societatea Academică din România**

Societatea Academică din România derulează proiectul „Dialoguri europene", proiect PHARE finanţat prin programul „Fondul Europa", prin care îşi propune să promoveze în spaţiul public dezbateri pe teme specifice procesului de integrare europeană. A treia conferinţă din această serie a fost organizată în data de 17 mai la sediul Universităţii Româno-Americane, cu tema: „Strategii de diminuare a părăsirii definitive a ţării de către tinerii cu studii superioare". Asociaţia Studenţilor de Ştiinţe Politice din SNSPA a fost co-organizator. Acest supliment rezumă ideile exprimate în cadrul conferinţei.

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Migraţia, mod de folosire

„Do not seek advice from the Elves, because they will say both yes and no."
J.R.R. Tolkien, *Fellowship of the Ring*

După 1989 fiecare om sub patruzeci de ani (şi excepţiile) au avut de ales, *grosso modo*, între trei direcţii de acţiune. Prima, să rămînă acasă şi să se dea pe brazdă. A doua, să rămînă acasă şi să nu se dea pe brazdă, adică să intre în războiul civil al celor foarte puţini care vor să schimbe sistemul contra celor mulţi care îi văd şi părţile bune sau care nu mai văd de mult nimic. A treia, să plece. Prima opţiune sună imoral şi nici un tînăr nu e tentat de ea. A doua opţiune sună periculos, aduce cel mult glorie (dar şi contestare, mai multă ca gloria) şi necesită o viaţă de investiţie fără profit şi un tip de *self-rightneousness* care nu e tocmai românesc şi nici nu prea atrage pe români. A treia opţiune e cea mai discretă şi cea mai eficientă, taie cu sistemul, dar o face normal, nepretenţios şi neeroic, şi nu e mai puţin, în felul ei, un manifest contra stării de fapt. Şi de aceea opţiunea trei a devenit opţiunea de bază a celor educaţi şi individualişti, care migrează. Începînd cu generaţia mea, care avea 25 de ani în 1989, şi pînă la ultimul licean care a scris la toate universităţile americane şi aşteaptă febril să devină un *undergraduate* la mare distanţă de casă, asta e opţiunea *by default*, dacă eşti tînăr şi bun. Care a devenit între timp şi un fel de normă. Prietena ta nu cere decît să te urmeze. Mama de mult ţi-a făcut bagajele, a organizat economiile ca tu să ajungi acolo *safe and sound* şi visează la ziua cînd, salariat, ai s-o chemi în California să stea cu copiii. Fraţii mai mari au plecat deja. Toţi colegii de facultate care sînt buni, ca şi cei de cămin, se pregătesc să facă acelaşi lucru. Dacă nu îl faci, vor crede că e ceva în neregulă cu tine.

Şi dacă pleci? De mai multe ori pe an întîlnesc studenţi români care vin să spună bună ziua pe ambele continente care se califică drept Occident. Sute îmi scriu, şi le răspund tuturor. De fiecare dată şi fără excepţie, îi găsesc deştepţi şi frumoşi. Dar dezorientaţi. Din instinct au plecat, s-au ferit de ceea ce e murdar, de compromis cu valorile esenţiale, cu competenţa. Ştiu foarte bine ce nu vor. Dar nu ştiu la fel de bine ce vor şi ce se poate. Puţini vor găsi slujbe la nivelul lor de pregătire, aceia, cei mai buni, dar şi cei mai norocoşi, vor căpăta un post la Stanford, la Princeton, la Columbia, după ce vor suferi, iar acolo vor umbla în vîrful picioarelor să nu îl piardă. Alţii vor obţine a *teaching position*, dar în provincie. Va fi o provincie americană, sau engleză, sau germană, un loc în care poţi trăi curat şi liniştit, şi chiar performant, dacă vrei să scrii şi să lucrezi. Vor citi pe Internet cu ferocitate ştiri de acasă şi vor scrie pe chat la ziare sau Europa FM cînd se mută din Montréal la Vancouver, pentru că puţini au vocaţia să cîştige o ţară în locul celei pierdute. Cei mai puţini buni dintre ei vor deveni frustraţi, îşi vor spune că, dacă rămîneau acasă, ajungeau şi ei ca Patapievici. Mulţi vor lua slujbe oarecare, şi cu timpul vor citi din ce în ce mai mult ştiri locale şi numai ocazional, cînd vreunul din noi trece din pură întîmplare prin oraşul lor, se vor prezenta să spună bună ziua şi să întrebe dacă ţara de care au fugit s-a schimbat (fără ajutorul lor).

O ţară în care oameni cu potenţial de miniştri de Externe sau ai Integrării Europene fac nenumărate cereri să obţină slujbe de rangul cinci la Bruxelles sigur nu e un loc bun de trăit.

Nu sîntem o ţară amuzantă, deşi ne merge bine în prezent. O ţară în care oameni cu potenţial de miniştri de Externe sau ai Integrării Europene fac nenumărate cereri să obţină slujbe de rangul cinci la Bruxelles sigur nu e un loc bun de trăit. Dar devine un loc cu atît mai prost dacă toţi cei cu acest potenţial nu vor decît să plece. În 2007-2008 va fi un exod. Oricine nu e complet incompetent de vîrstă decentă va pleca din administraţie. Doctorii aşteaptă febril să le fie echivalate diplomele. Asistentele medicale au împachetat deja.

În anii din urmă am asistat la eforturi instituţionale de repatriere. Nu au mers bine. Pentru că sînt bazate pe aceeaşi idee absurdă ca şi tribunalele anticorupţie, adică pe ideea că poţi face o insulă care să fie eficientă şi normală în mijlocul unui dezastru. Evident că nu ţine. Nu poţi construi universităţi separate pentru cei care vin, ca să îi fereşti de contaminarea cu invidia şi prostia de aici. Nu le poţi face alei de bicicletă. Nu le poţi deschide uşa unor redacţii necorupte. Nu le poţi da salarii de cinci ori cît oamenii cu care trebuie să facă echipă. Cel mai eficient lucru pe care îl poate face Guvernul ca să asigure o oarecare repatriere este să rezolve problemele generale, nu cele particulare ale migranţilor. Să dea semne că înţelege problema. Dar guvernele nu dau asemenea semne, dimpotrivă, oamenii fără caracter fac carieră şi de deparţe clanul bate meritul.

În 1993 m-am dus în călătorie de nuntă la Paris. Aveam acolo o prietenă veche, plecată în 1990, care a vrut neapărat să vină să îl vadă pe noul meu bărbat. M-a întrebat timid dacă am ceva împotrivă să mai vină şi alţi cîţiva vechi prieteni mînaţi de aceeaşi curiozitate. Aşa am ajuns la un *party* în onoarea noastră în Cité Universitaire. Vechii prieteni şi colegi s-au dovedit a fi *toţi* (lipsea unul, la Berlin atunci, apoi Brazilia şi Oman). Pe pajiştea din Cité s-au adunat colega de bancă, colegii de grupă, prietenul din anul I (cu nevasta), prietenul din anul II (cu prietena), prietenul din anul III (cu o poveste cum a fost el în metro la Orly cînd a sărit trenul în aer). Fusesem un grup răsfăţat şi vesel, acum eram stînjeniţi, s-a bombănit contra arabilor care murdăresc căminul, eu am găsit că sînt egoişti şi nebuni să trăiască fără bani de mers la cinema, cînd sub Ceauşescu aveam videouri şi ne uitam la filme de Fellini şi Alan Parker, ei au găsit că sînt îmburghezită şi, paradoxal, nebună să investesc în România, unde nu o să mă aleg decît cu linşajul. De atunci am văzut de multe ori în minte scena, ca un episod din *Beverly Hills* pe care îl vezi pe DVD la ani de zile după ce a fost produs, şi toţi eroii sînt tineri, numai tu ai îmbătrînit. Migraţia te ţine tînăr, cît eşti tu la *graduate studies* alţii trăiesc cinci vieţi, nu totdeauna amuzante. Dar eşti sigur că vrei să te lipseşti de vieţile acelea?

Stanford, Palo Alto, Califonia, 2 iunie 2005

***Alina Mungiu-Pippidi** este preşedintele Societăţii Academice din România.*

Nicolae IDU

Ce se întîmplă cînd se întorc?

Subiectul migraţiei inteligenţelor ar trebui subsumat categoriei miturilor tranziţiei şi putem considera chiar că este un euromit: teama noastră este că valuri de tineri vor părăsi România în căutare de lucru sau pentru stabilire definitivă în străinătate, mai ales în UE, iar dincolo, în UE, există această opinie că piaţa lor de muncă va fi invadată de tineri din ţările estice. Spun că e un mit al tranziţiei pentru că la Institutul European s-a realizat un studiu anul trecut privind fenomenul general al migraţiei, iar concluziile n-au fost chiar aşa de alarmante. Conform studiului, circa 10-15 mii de persoane pleacă anual pentru a se stabili în străinătate. Nu e o mare tragedie, sînt ţări care practică de zeci de ani acest sistem şi care şi-au bazat cumva dezvoltarea şi parcurgerea unor etape importante din dezvoltarea lor pe acest fenomen al migraţiei. Problema României nu este că unii tineri capabili, bine pregătiţi, pleacă în străinătate pentru un loc de muncă sau pentru a se stabili definitiv. Problema este ce rămîne în ţară, adică sistemul educaţional din România produce suficient de mulţi tineri pregătiţi, încît România să-şi permită să „cedeze" o cantitate din această expertiză, dar să-şi prezerve suficiente resurse pentru a-şi rezolva totuşi problema de dezvoltare? De ce pleacă cercetătorii? Pentru că Ministerul Muncii n-a scos o legislaţie restrictivă privind emigraţia? Nu cred. Cred că aceşti tineri nu au satisfacţie nici profesională, nici financiară lucrînd în domeniul cercetării, aşa cum funcţionează el azi în România.

Este cunoscut declinul înregistrat de sistemul educaţional după 1990 încoace şi de aici şi dificultăţile în domeniul cercetării, dificultăţile de a găsi oamenii potriviţi la locul potrivit. A aloca sub 4% din buget pentru educaţie cred că este una din marile greşeli ale tranziţiei, în comparaţie cu alte state care au parcurs etape similare cu cele pe care trebuie să le parcurgă România, şi m-aş referi aici la Irlanda, care era o ţară săracă atunci cînd se pregătea să intre în UE, cu un sistem politic de natură conflictuală, neinteresantă pentru investitorii străini. Astăzi depăşeşte media PIB pe cap de locuitor a Uniunii. Una din priorităţile pe termen lung a fost investiţia în resurse umane, lucru care în România a fost ignorat.

Euroconsilieri sau traducători supracalificaţi?

Trebuie să facem diferenţa între migraţia cu scopul de stabilire definitivă în străinătate şi migraţia circulatorie, care e un fenomen mai pregnant şi care ar trebui analizat cu atenţie. Migraţia circulatorie – tineri care din raţiuni profesionale şi/sau financiare aleg să meargă în străinătate pentru o anumită perioadă, urmînd apoi a se întoarce în ţară. Întrebarea este ce se întîmplă cu ei cînd se întorc, cum sînt integraţi. Am un exemplu recent: o tînără absolventă a Universităţii din Bucureşti a obţinut o bursă pentru un program de master la colegiul de la Bruges (renumit pentru studiile privind Integrarea Europeană). Colegiul i-a pus condiţia să semneze un contract cu o instituţie din administraţia centrală din România pentru ca, după terminarea studiilor, să se întoarcă şi să lucreze pentru această instituţie. A semnat acest contract, şi-a terminat studiile şi s-a întors să lucreze acolo, însă i s-a spus că n-au locuri unde s-o angajeze. Dezorientată, s-a întors către profesorii de la Bruges şi le-a spus că nu e primită în administraţia din România. Pentru că era o studentă foarte bună, i s-a oferit o bursă de doctorat la o universitate de lîngă Bruxelles, lucrează acolo ca asistent şi s-a dovedit a fi foarte utilă pentru România, pentru că este unul din formatorii pe care noi îi utilizăm pentru a explica funcţionarilor publici din România cum funcţionează Uniunea Europeană.

S-a vorbit şi aici despre o strategie privind migraţia. În 1990, cînd am ieşit din ţară pentru o conferinţă la Londra, am întîlnit acolo cehi, polonezi şi unguri care lucrau deja pentru bănci, instituţii de investiţii din Europa Occidentală şi i-am întrebat cum au ajuns aşa tineri acolo. Mi-au răspuns că a existat o strategie explicită a guvernelor ţărilor de proveniență care prevedea ca tineri valoroşi să meargă să studieze în străinătate, iar ei, lucrînd la acele firme importante din Occident, considerau că nu fac decît legătura între ţările lor şi lumea occidentală. Cred că avem nevoie, pe lîngă atragerea unora înapoi în ţară, şi de o strategie de coagulare şi a ţine legătura cu cei de afară.

Au existat unele tentative şi proiecte pentru şcolarizarea tinerilor afară şi reintegrarea lor. De exemplu, corpul euroconsilierilor, structură iniţiată în urmă cu doi ani, cu obiective care nu-mi sînt clare, dar sînt acolo tineri deosebiţi, ataşaţi diferitelor instituţii din administraţia centrală şi locală, dar care nu şi-au găsit locul şi eu cred că acest proiect nu a fost foarte bine gîndit. O resursă deosebită care nu a fost folosită corespunzător. La Institut ne ocupăm de traducerea *aquis*-ului comunitar în română, o activitate plictisitoare, dificilă, dar foarte importantă. Am constatat în discuţiile noastre cu unele ministere că în acele ministere se făcea în paralel aceeaşi traducere pe care o făceam şi noi, şi asta făceau euroconsilierii, pentru că nu-şi găsiseră alt loc în ministerele respective. Acest program a fost făcut pentru a demonstra UE că un corp larg de specialişti vor fi integraţi, că se face promovarea tinerilor, dar rezultatele nu sînt cele aşteptate.

(fragment din intervenţia în cadrul conferinţei)

***Nicolae Idu** este director general al Institutului European din România (www.ier.ro).*

Producem pentru alte ţări

– interviu cu Daniel FUNERIU, cercetător român în Japonia –

Cînd aţi plecat din România?

Am plecat în 1988, la 17 ani, în Franţa, la Strasburg, unde am dat bacalaureatul şi apoi toate studiile universitare, în chimie bio-organică. Teza de doctorat am făcut-o tot la Strasburg, în laboratoarele profesorului Lehn, laureat Nobel pentru chimie în 1987. Din 1999 am activat în California, la Scripps Research Institute în San Diego. În 2002 am fost recrutat în Japonia de către AIST, un institut de cercetare cu un buget de 1 miliard de euro anual, unde în prezent dirijez un proiect în domeniul micromatriţelor enzimatice, un domeniu conex cercetării farmaceutice.

Şi vreţi să vă întoarceţi în România. De ce?

În primul rînd, pentru că sînt şi mă simt român. Chiar dacă am plecat de foarte mult timp, mă simt foarte apropiat de România, mă simt bine aici, cu toate că sînt foarte multe lucruri care nu funcţionează cum ar trebui. Dar sînt şi multe care evoluează pozitiv, de fiecare dată cînd vin în România văd asta. Un exemplu anecdotic este că la hotel există *Pagini aurii* şi în fiecare an *Paginile aurii* sînt cu 30% mai voluminoase. Asta spune ceva despre dezvoltare. Sînt relativ optimist în ceea ce priveşte România.

Cum este viaţa de cercetător în Japonia?

Foarte simplă din punct de vedere financiar: atît salariul, cît şi banii pentru cercetare sînt din abundenţă, ceea ce elimină din start stresul pe care cei mai mulţi cercetători de azi îl au, şi anume cum să facă rost de bani pentru a finanţa cercetarea pe care o doresc.

Sînt bani privaţi sau publici?

Banii cu care noi lucrăm sînt în majoritate bani publici. Acum cîţiva ani Japonia a lansat un proiect cu o finanţare de 1 miliard de euro anual, Millenium Project, din care noi am avut un buget anual de 3 milioane de dolari pentru un grup de cercetare de circa 18 persoane. Există şi alte exemple de proiecte naţionale care distribuie resurse semnificative pentru grupuri de excelenţă.

Profită, într-o formă sau alta, de aceşti bani, statul japonez? Haideţi să vorbim despre domeniul dvs.

Da. Investiţiile în cercetare generează indirect locuri de muncă înalt calificate. În cazul cercetărilor pe care eu le dirijez, investiţia iniţială s-a regăsit în mai multe brevete şi în publicaţii ştiinţifice de înalt nivel, astfel s-a obţinut o bună imagine despre Institutul nostru şi despre Japonia în general, iar brevetele au fost vîndute sub licenţă unei firme, care plăteşte o sumă de bani către Institut. Însă nu trebuie să privim returul investiţiei doar sub efect contabil. Acesta e important, cert, dar importante sînt şi efectele colaterale. Este foarte important, de exemplu, ca un absolvent de universitate să îşi găsească un loc de muncă în meseria sa şi nu să fie obligat să fie şofer de taxi. Este esenţial să ne punem întrebarea: ce dorim să fie România peste 20 de ani: mîna de lucru ieftină a Europei, ceea ce este acum, sau dorim să fie mult mai sus?

Unde este cercetarea românească, faţă de cea pe care o ştiţi din afară?

Este foarte departe faţă de ce se realizează în UE, SUA sau Japonia. O evaluare exactă a fost făcută de asociaţia Ad Astra în care activez (detalii găsiţi la www.ad-astra.ro) şi s-a ajuns la concluzia că cercetarea românească este, după indici internaţionali recunoscuţi, ultima din spaţiul UE, semnificativ în urma Bulgariei.

Soluţia unui institut de elită

Aţi prezentat la conferinţa organizată de SAR şi Dilema veche *proiectul dvs. pentru înfiinţarea unui institut de cercetare pluridisciplinară de nivel înalt şi acum căutaţi sprijin la diferite instituţii. Sînteţi realist sau aduceţi a Don Quijote?*

Don Quijote se bătea cu morile de vînt, act inutil şi fără justificare posibilă. Acest proiect, nu numai că este justificat, ci este şi extrem de necesar. Aşa cum l-am structurat este şi realist, însă, recunosc, ambiţios. Ambiţie care se justifică prin caracterul celor cărora le este destinat: oameni de ştiinţă români care sînt în topul mondial. Dacă însă acest proiect nu este realizat, cei care vor încerca să aducă ştiinţa românească în prim-plan mondial vor semăna mai mult cu Zorba Grecul decît cu Don Quijote... Există două căi pentru a ameliora ştiinţa românească: prima este să revigorăm sistemul actual. A doua, care merge paralel cu prima, este să creăm o instituţie asemănătoare celor care funcţionează la cel mai înalt nivel în lume (Max Planck în Germania, RIKEN, AIST în Japonia, Weizmann în Israel, Scripps în SUA). Aceste centre au decis să recruteze numai vîrfuri şi rezultatele sînt pe măsură. Asta dorim să facem noi în România. Aceste ţări de succes au considerat un asemenea proiect necesar. Am lansat ideea în octombrie 2004, cînd Institutul Cultural Român a organizat o conferinţă unde a invitat cercetători români din străinătate cărora li s-a pus întrebarea: cum să repatriem elitele româneşti? Acest obiectiv este azi o iluzie, întrebarea reală fiind cum să transformăm iluzia de azi în realitatea de mîine? Obosit fiind de a tot cere „crearea de condiţii", mi-am propus să ne creăm noi condiţii, să venim noi cu un proiect care să ne creeze condiţiile reîntoarcerii. Şi atunci, împreună cu Mihai Bărboiu, dar discutînd şi cu alţi cercetători din străinătate care au această dorinţă de a se întoarce, am propus acest Institut, o idee foarte bine primită la vremea respectivă, inclusiv în mediul politic. Am fost foarte surprins de rapiditatea cu care Preşedinţia României a recepţionat acest proiect atunci. Apoi l-a evaluat şi a recomandat demararea sa în 2005.

Obosit fiind de a tot cere „crearea de condiţii", mi-am propus să ne creăm noi condiţii, să venim noi cu un proiect care să ne creeze condiţiile reîntoarcerii.

Deci, a fost acea conferinţă a ICR, a fost preşedintele Iliescu de faţă, care a fost reacţia imediată?

Foarte entuziastă şi pragmatică, surprinzător pentru mine, pentru că nu este nici un secret că intelectualii, cercetătorii români nu au fost fervenţi suporteri ai lui Ion Iliescu, trebuie să recunosc că mulţi dintre noi au fost sceptici înainte de a veni la această conferinţă. Realitatea însă a fost că domnul Iliescu a fost extrem de receptiv la propunere şi ne-a cerut personal să scriem un plan bine fundamentat. Acest plan a fost înaintat Preşedinţiei în octombrie şi s-a recomandat începerea practică a proiectului. Noi am dorit, în primul rînd, un Institut independent, la adăpost de schimbările politice fireşti care se petrec în politica românească. Era nevoie de un buget şi, în primul rînd, de acceptarea responsabilităţii de către mediul politic din România pentru acest obiectiv, motivaţia fiind că România nu a participat la nici unul dintre marile progrese tehnologice ale ultimilor treizeci de ani, ajungînd de aceea o „colonie tehnologică".

Noi finanţăm acum cercetarea din Europa

Ajungem la bani. Cît ar costa, care ar fi schema de finanţare şi în cîţi ani statul român şi-ar putea recupera banii.

Întîi să lămurim ce se poate studia în acest Institut. L-am gîndit ca unul pluridisciplinar. Trebuie să vedem care sînt *trend*-urile, care sînt domeniile, dacă vreţi, la modă în cercetare. După care ne uităm în care din aceste domenii există expertiză românească în ţară sau în străinătate. Din intersecţia acestor două domenii vor rezulta ariile noastre de cercetare. Dorim să mergem spre cercetarea semiaplicată, adică o cercetare care în 5 -10 ani se va regăsi pe piaţa produselor tehnologice. De aceea, modelul de finanţare la care ne-am gîndit cuprinde, în primul rînd, o contribuţie fixă pentru clădire, infrastructură şi echipamente pe care am aproximat-o la început în jur de 25 de milioane de euro, iar implicarea guvernamentală în finanţarea acestui Institut ar trebui să fie gradual descrescătoare. Dacă la început e nevoie de fonduri mai multe, într-un interval de circa 8 ani, aportul statului ar putea ajunge practic zero. În momentul în care un asemenea Institut va fi funcţional şi va avea o valoare, banii pentru cercetare pot fi obţinuţi prin competiţie la *grant*-uri europene substanţiale, ceea ce în România nu este posibil acum. De exemplu, 20% din bugetul cercetării româneşti ajunge la bugetul de cercetare al Uniunii Europene, ca parte a obligaţiilor asumate de statul român. Aceşti bani ajung într-un fond comun, de unde pot fi luaţi de cercetători din toate ţările membre, pentru proiecte. Dacă vi se pare mare suma de început, gîndiţi-vă că România a plătit anul trecut în jur de 70 de milioane euro către UE. Cercetătorii români au încercat să propună proiecte pentru a aduce aceşti bani înapoi, dar capacitatea de absorbţie fiind scăzută, doar 18% din aceşti bani s-au întors. Practic, noi sîntem în situaţia paradoxală de a finanţa cercetarea din Europa... Observînd acest decalaj, UE ne-a ajutat să luăm ceva mai mult decît am fi meritat, au existat nişte mecanisme de ajutor.

Deci, preşedintele Iliescu a fost încîntat, Preşedinţia şi-a dat OK-*ul. Unde s-a rupt filmul?*

Ne-au prins alegerile în momentul în care Preşedinţia a fost consiliată să înceapă acest proiect după acordul ministerelor de resort, şi se stabilise pentru luna aprilie a lui 2005.

S-a schimbat puterea şi, oarecum sisific, trebuie să o luaţi de la capăt.

Preşedinţiei actuale poate nu i-a fost transmisă ideea, dar nu am fost contactaţi în vederea continuării proiectului sau a sistării sale.

A fost schimbat şi Augustin Buzura de la ICR.

Da, dînsul ne-a facilitat accesul către factorii decizionali din România. Trebuie menţionat că acea conferinţă din octombrie a adus oameni de înalt nivel, foarte buni.

Aţi avut contacte cu noua conducere a ICR, cu Horia-Roman Patapievici?

Am avut un contact destul de rapid după instalarea sa, i-am trimis planul, care este pe site-ul ICR, ne-a promis sprijin. A fost foarte deschis şi foarte primitor, iar după definitivarea recentă a strategiei ICR, domnul Patapievici ne-a asigurat că va continua să fie cureaua de transmisie între acest proiect şi factorii de decizie din România. De altfel, am şi stabilit o acţiune în acest sens la sfîrşitul lui iunie, cînd voi reveni în România.

Am amînat acest interviu pentru că aveaţi o întîlnire cu ministrul Învăţămîntului şi Cercetării, Mircea Miclea. Acolo ce reacţii aţi avut?

M-am văzut cu domnul Miclea, reacţia a fost de cert interes, de studiu; evident, o decizie nu se poate lua după o discuţie, însă este important să creăm o masă critică de oameni care agreează ideea şi îi dau substanţă. Aştept cu mare interes un diagnostic, cu atît mai mult, cu cît un asemenea proiect s-ar înscrie foarte bine în dinamismul pe care dl Miclea doreşte să-l imprime cercetării.

Totuşi, nu este aceasta o primă experienţă negativă, nu arată că statul român nu se poate angaja politic pe termen foarte lung? Nu vă gîndiţi să porniţi acest Institut într-o formă mai modestă, printr-un grant *privat? De exemplu, aşa cum este Colegiul Noua Europă.*

Este evident o similitudine între planul nostru şi cel al NEC. Diferenţa este că, în domeniul tehnologic, sumele puse în joc sînt inevitabil foarte mari. Altfel spus, este iluzoriu să începi într-o cămăruţă şi să te dezvolţi încetul cu încetul. Este nevoie de sume mari încă de la început pentru aparatură şi infrastructură. Aceasta este altă problemă în România, în loc să se dea bani mulţi pentru cîteva direcţii, s-au acordat multe *grant*-uri a cîte 3.000 de euro fiecare, cu care nu realizezi mare lucru. Ministerul a sesizat acest aspect şi a lansat programul de excelenţă tocmai pentru a evita această fragmentare. M-aţi întrebat dacă nu este o decepţie. Trebuie să fim realişti, trebuie să fim persistenţi, spuneaţi că puterea politică din România nu s-a angajat în proiecte de lungă durată, dar nici nu a fost sensibilizată în acest domeniu, poate că nici oamenii de ştiinţă nu au coborît din turnul lor de fildeş pentru a explica societăţii necesitatea activităţii lor.

Micii savanţi de seră ajung la maturitate

Hadeţi să revenim la tema acestui supliment. Aveţi contacte cu alţi cercetători de vîrf. S-ar întoarce ei dacă ar funcţiona optim acest Institut? Adică, de ce să te întorci în România?! Acolo ai o situaţie, eşti cunoscut, primeşti fonduri, nu ai bătăi de cap, lucrurile au o rutină a lor plăcută, aici aţi fi ca primii pionieri din vestul sălbatic.

Trebuie totuşi să eliminăm ideea falsă că afară toată lumea te ia în braţe şi spune: uite banii, cercetează ce vrei tu. Este fals, e o luptă şi acolo.

Evident, noi cu toţii am plecat pentru o situaţie economică mai bună, dar după o perioadă lungă, după ce te-ai obişnuit cu viaţa de acolo, avem din ce mai mult dorinţa să dăm ceva înapoi. Există o oarecare doză de idealism, dar există şi altceva, să simţi că munceşti şi pentru altceva.

Un fel de plusvaloare sentimentală, pe lîngă cîştigul material?

Exact. Un prieten din America spunea: pur şi simplu, m-am săturat să îmi cresc copiii printre străini. Pe măsură ce trece timpul, creşte disponibilitatea asta. Ea nu exista în '95-'96.

Chiar a produs acest învăţămînt românesc, pe care îl ştim prăpădit şi subfinanţat, o elită afirmată afară şi care s-ar putea întoarce acum?

Există o generaţie de îndopaţi de ştiinţă. Îmi amintesc de olimpiadele şcolare la care mergeam. Eram scutiţi de practica agricolă.

Era un stimulent bun.

Era, în loc de practică agricolă, eu stăteam în laborator cu profesoara de chimie. În luna decembrie mergeam în tabere de pregătire la munte în care veneau cei mai buni profesori de chimie din ţară şi ne învăţau. Vara mergeam la mare tot pentru pregătire. În aprilie era olimpiada naţională, după care era o pregătire de trei luni a lotului naţional. În aceste domenii – fizică, chimie, matematică – am fost pur şi simplu îndopaţi cu ştiinţă.

Aceşti mici savanţi de seră au ajuns acum la maturitate?

Termenul este exact: mici savanţi de seră. Încă nu au ajuns la maturitate, dar maturitatea profesională a acestei generaţii se va împlini în maxim cinci ani. Dacă acum zece ani am fi răsfoit reviste ştiinţifice prestigioase, nu am fi găsit practic nici un român acolo. Astăzi, aproape că nu există un singur număr din *Science*, *Nature*, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, aproape că nu mai există un număr din revistele de la cel mai înalt nivel fără un român care să semneze acolo. Evident, din diasporă, cu foarte mici excepţii. Cei mai mulţi sînt din generaţia mea, din generaţia de seră. O spun fără nici un fel de emfază, această generaţie produce la cel mai înalt nivel, dar produce pentru alte ţări: Canada, SUA, Japonia.

interviu de Cristian GHINEA

Ştefan SZEDLACSEK

Lucrăm din pasiune

Averea cea mai importantă a României este cu siguranţă potenţialul uman şi elita intelectuală, bunuri importante pe care ar trebui să ştim să le preţuim. Întrebarea care s-ar pune dacă s-ar înfiinţa Institutul de studii propus aici de Daniel Funeriu – şi ar fi un lucru extraordinar, un catalizator pentru cercetarea ştiinţifică din România – întrebarea ar fi dacă nu cumva înfiinţarea sa ar semăna cu o staţiune balneară în deşert? Este nevoie de o strategie mai amplă pentru revigorarea cercetării ştiinţifice şi am cîteva propuneri şi observaţii din punctul de vedere al unui cercetător care a pendulat în ultimii 15 ani între străinătate şi România. Institutul în cadrul căruia lucrez atrage elite intelectuale, biochimişti de cea mai bună calitate, dar procentul celor care părăsesc ţara, circa 70-80%, este mult mai mare decît procentul celor care rămîn. Şi plecarea unui om de înaltă calificare cîntăreşte mult mai mult decît plecarea a 100 de oameni de slabă calificare.

În primul rînd, ar trebui să facem ordine la noi în casă, trebuie să vedem ce înseamnă excelenţă în materie de instituţie de cercetare şi cum o putem promova? Puţini absolvenţi din universităţi se specializează în cercetare; ponderea cercetării ştiinţifice în învăţămînt este diminuată. Excelenţa în cercetarea ştiinţifică ar trebui să fie criteriu prioritar în promovarea cadrelor din învăţămîntul superior. Ar trebui să condiţionăm orice promovare într-o funcţie didactică de existenţa unei activităţi ştiinţifice corespunzătoare, evaluată după criterii obiective. Asta ar contribui şi la întinerirea cercetării, de care este absolută nevoie. Este îngrijorător că peste 60% din cercetătorii din România au peste 40 de ani. Datele din 2001 arată că cercetătorii din România avînd vîrste pînă la 30 de ani reprezentau doar 14,3% din total. De aici rezultă în bună parte lipsa de vigoare, productivitatea ştiinţifică scăzută, desuetudinea tematicii de cercetare abordate. În SUA şi în Europa de Vest ponderea în cercetare a celor sub 30 de ani este mult mai importantă. Cum să întinerim acest segment? În

Nu putem pretinde nici unui tînăr amator de a reveni în ţară, care are doctorat şi cîştigă în străinătate o mie chiar două de dolari, să vină în România la un salariu de 100 de euro.

primul rînd, situaţia actuală este prohibitivă în ce priveşte angajarea tinerilor: din cauza unor reglementări bizare care impun scheme rigide de personal, de foarte multe ori angajarea tinerilor absolvenţi într-un Institut de cercetare este imposibilă. De asemenea, salariile lor în cercetare sînt foarte mici. Nu putem pretinde nici unui tînăr amator de a reveni în ţară, care are doctorat şi cîştigă în străinătate o mie chiar două de dolari, să vină în România la un salariu de 100 de euro. Un absolvent, la începutul carierei de cercetare, primeşte salariul minim pe economie, ceea ce arată desconsiderare din partea guvernanţilor din ultimii 15 ani faţă de calitatea de cercetător. Cei care mai lucrează încă în ţară ca cercetători lucrează doar din pasiune.

În al doilea rînd, din 1993 pînă în 2001 numărul salariaţilor din institutele de cercetare a scăzut la jumătate. Dacă extrapolăm această tendinţă, în 2007 vom fi un unicat în UE, singura ţară practic lipsită de cercetători şi de institute de cercetare. Ca să vă faceţi o idee despre ce înseamnă finanţarea cercetării în România, pot să vă spun că un *grant* al Academiei Române, finanţatoarea principală a cercetării fundamentale, este în jur de 30-35 milioane de lei, în timp ce un *grant* similar dintr-o ţară civilizată ajunge la cîteva sute de mii de euro.

Trebuie să creăm facilităţi experimentale centralizate pentru discipline cum ar fi ştiinţele vieţii, fizica, chimia etc. În zilele noastre nu se mai poate concepe o cercetare în chimie sau biochimie fără aparatură, adesea foarte scumpă, iar un institut mic nu are capacitatea de a procura aşa ceva. Este necesară de aceea intervenţia statului pentru înfiinţarea unor facilităţi pe scară naţională, cum ar fi: sinteza de oligonucleotide şi secvenţieri ADN, spectrometrie RMN de înaltă rezoluţie, difractometrie de raze X etc.

Deşi primim fonduri derizorii, sistemul de administrare a lor este extrem de rigid. Banii pe care îi primim sînt daţi la sfîrşitul cercetării, deşi avem nevoie de ei la început, evident, pentru a putea achiziţiona aparatura şi reactivii necesari. De fapt, noi ne facem că am cumpărat aparatura şi reactivii respectivi, iar contabilii se fac că nu văd că n-am cumpărat nimic. Este un întreg scenariu absurd din care toată lumea are de pierdut.

Ultimul punct la care vreau să mă refer pleacă de la o constatare privind mass-media din zilele noastre. Găsim în presa de astăzi informaţii despre orice, mai puţin despre cercetarea ştiinţifică şi despre ceea ce s-a făcut totuşi în cercetarea ştiinţifică din România. Nu se ştie nimic despre cercetătorii noştri de valoare care sînt mult mai cunoscuţi în străinătate decît în România. În media predomină ştirile despre OZN-uri, paranormal, extra-senzorial, vindecători-minune. Abundă informaţiile eronate despre realităţi ştiinţifice şi se aduc lauri pseudo-ştiinţei. Cercetarea serioasă este marginalizată, iar conotaţia noţiunii de cercetător este mai degrabă negativă. Dacă asta este situaţia, sigur că nu avem cum să ne aşteptăm de la un tînăr să îmbrăţişeze cariera de cercetător.

Ştefan Szedlacsek *este cercetător la Laboratorul de Enzimologie – Institutul de Biochimie al Academiei Române. Este membru al Asociaţiei Ad Astra (http://www.ad-astra.ro).*

Dumitru SANDU

Convertirea

Tema dezbaterii este asociată unei întreagi familii de întrebări. Prima ar fi: care este politica de care avem nevoie în domeniu, ce strategie trebuie proiectată? A doua categorie de întrebări vizează problemele la care trebuie să răspundem şi la ce probleme poate să răspundă o strategie. În acest context aş vrea să mă refer la un al treilea set de întrebări: care sînt cerinţele fundamentale pe care politicile trebuie să le ia în seamă. Nu cred că trebuie să discutăm despre stabilizare sau stabilitate a tinerilor, ci mai degrabă despre optimizarea circulaţiei migratorii în străinătate în cazul tinerilor cu studii superioare („şcoliţi"). În clipa de faţă, marele *trend* este migraţia pendulatorie, temporară, în străinătate. Sînt foarte puţini cei care se duc, îşi fac paşaport, pleacă şi nu mai vin. Fondul problemei este cum se converteşte omul care spune că pleacă pentru o lună sau un an la lucru în străinătate, dar apoi se răzgîndeşte şi rămîne acolo. Ce se întîmplă cu el? Rămîn în străinătate cei care reuşesc şi se întorc numai cei care nu se pot adapta la viaţa de imigrant? Sîntem încă departe de avea o imagine clară asupra acestor aspecte. Este probabil că în ecuaţia complicată a deciziei de a rămîne în străinătate contează nu numai şansele profesionale, ci şi dinamica mediului economic, social şi instituţional din ţară, alături de „vocile" familiei sau ale valorilor proprii.

Ce poate face o strategie politică în domeniul migraţiei? Şi poate exista ea separat de problema dezvoltării? Dacă prin dezvoltare nu se înţelege, pur şi simplu, creştere economică, ci sporire a oportunităţilor de satisfacere a nevoilor socio-umane, atunci este evident că politicile de migraţie trebuie să fie parte a politicilor de dezvoltare cu impact asupra unor domenii precum educaţia, mediul de afaceri, disparităţile regionale, administraţia publică, locuirea. Este puţin probabil, spre exemplu, ca tinerii care au obţinut doctorate în străinătate să ţintească revenirea în acele medii academice româneşti în care clientelismul şi slaba racordare la piaţa intelectuală internaţională sînt încă dominante. Tinerii care vin cu doctorate făcute în străinătate şi văd că ce-au publicat ei în reviste grele, de prestigiu, nu contează, sînt descurajaţi din start în ideea de revenire. Grile şi practici inadecvate de promovare profesională îi determină să amîne cît mai mult reîntoarcerea în ţară.

Constatăm o ruptură foarte mare între zona academică şi zona politică. Cu toţii ştim ce este exodul sau riscul de exod al competenţelor, facem cercetări şi spunem: cam asta ar trebui tinerilor cu studii superioare. Este necesar însă mai mult decît atît. Este nevoie de un efort de convertire a ceea ştim că reprezintă dorinţe ale tinerilor în date de intrare pentru politici sociale şi economice, pentru consolidare instituţională.

Din datele noastre, ponderea celor care ar dori să plece în străinătate temporar pentru lucru este mult mai mare (vezi tabelul alăturat cu date din Barometrul de Opinie Publică, BOP-FSD) la nivelul tinerilor cu studii superioare faţă de alte categorii de persoane de peste 18 ani. Procentul tinerilor care ar dori să lucreze în altă ţară este cu aproximativ 10 puncte mai mare decît în cazul altor categorii de populaţie adultă. Tinerii cu studii superioare plecaţi efectiv la lucru în străinătate şi reveniţi în ţară, reprezintă însă, pentru perioada 2001-2004, sub 2% din totalul categoriei respective de vîrstă-educaţie.

Motivaţia de migraţie externă temporară pentru tineri este dată, în bună măsură, de motivaţia alegerii unui loc de muncă. Dintr-un sondaj Gallup, realizat anul trecut, rezultă că pe primul loc în ierarhia motivaţională de alegere a locului de muncă sînt aspectele economice. Acestora le urmează cele referitoare la calitatea mediului de lucru şi la libertatea de iniţiativă. Preluarea unor astfel de rezultate de cercetare ca date de intrare pentru elaborarea unor strategii de integrare a tinerilor cu studii superioare în piaţa muncii din România este pe cît de necesară, pe atît de dificilă, pentru că implică schimbări structurale în instituţii şi mentalităţi locale.

Ponderea persoanelor care ar dori să plece în străinătate temporar, pentru lucru, în decursul următoarelor 12 luni

Anul şi luna de sondaj	Tineri de 18-35 ani cu educaţie superioară	Alte categorii de populaţie adultă
2001 mai	33*	22
2001 nov.	28	16
2002 mai	15	11
2002 oct	29	17
2004 oct.	18	12
total	25	16

** Exemplu de mod de citire a datelor: 33% dintre tinerii de 18-35 ani cu studii superioare intervievaţi în mai 2001 declarau că ar dori să plece pentru a lucra în străinătate în următoarele 12 luni. Sursa de date: Barometrul de Opinie Publică FSD.*

Dumitru Sandu *este profesor la Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială din Universitatea Bucureşti. Studiile sale de dată recentă – publicate în ţară, la Editura Polirom, în 2003, sau în străinătate, în reviste precum* Current Sociology, *în 2005 – plasează migraţia circulatorie externă în contextul fenomenelor regionale şi comunitare, al transformărilor de tip transnaţional şi al reţelelor sociale asociate cu identităţile etnice, religioase şi rezidenţiale.*

La întrebarea „Să presupunem că vrei să lucrezi în străinătate sau să studiezi în străinătate. Care crezi că ar fi principala dificultate cu care te-ai confrunta?", tinerii români au răspuns: *Nu mi-aş permite* (21%); *Aş avea dificultăţi legate de limbă* (13%); *Nu aş şti cum să îmi găsesc o slujbă / un loc în care să studiez* (9%); *Aş avea probleme în a-mi fi recunoscute calificările* (8%); *Mi-ar fi dor de casă* (14%); *Aş avea dificultăţi de adaptare la un alt stil de viaţă* (10%); *Familiei mele, prietenei/prietenului meu nu i-ar plăcea să plec* (4%); *Nici o dificultate* (6%); *Vreau să îmi construiesc o carieră în România* (9%).

Temeri exprimate în discuţiile de grup: Despre stilul de viaţă: *în străinătate se munceşte mai mult decît în România – rezultatul: timp foarte limitat pentru viaţa personală/socială ● contactele sociale sînt puţine ● este dificil să-ţi faci prieteni şi deseori eşti singur (şi datorită firii reci a străinilor).* Modul în care sînt priviţi românii: *„balcanici", „hoţi", „persoane care îşi abandonează copiii" ● prejudecăţi privind nivelul de dezvoltare a României (unii străini pun întrebări de genul „Există telefoane?").* Dificultăţi materiale – *chiar dacă ai avea o bursă de studii, costurile de întreţinere ar fi cu greu acoperite ● unele meserii (programator) sînt mai profitabile în România ● economisirea este dificilă, chiar cu o slujbă mai bine plătită.*

(din studiul „Tînăr în România", realizat de Gallup la cererea British Council)

Textele din această pagină reproduc fragmente din intervenţiile participanţilor la conferinţă.

„Nu putem accede la oportunităţi nobile... carenţe cavernoase, lipsa acută de cărţi, studii, abonamente, conferinţe internaţionale... trăim în lumi diferite". Asemenea plîngeri, poate altfel formulate, sînt şi în alte eseuri primite la concursul lansat pe această temă. Şi tocmai aici stă nodul problemei: dacă atîţia n-au, de ce nu fac ceva împreună ca să aibă.

Irina TOMA

The Romanian Dream

Emigrarea a devenit, treptat, în ultimii ani, un fenomen de proporţii naţionale, în care toţi sînt antrenaţi. Aş numi fenomenul *The Romanian Dream*, cheia unui trai perfect, ca în reclame. Antrenaţi de poveştile de succes auzite, de la rude şi prieteni, despre alţii înaintea lor, sau de filmele şi telenovelele unde fiecare măturător de stradă se poate trezi peste noapte un om de succes, românii ajung să creadă că, acolo, lumea îi aşteaptă cu braţele deschise şi cîinii au colaci în coadă. Unii pleacă în căutarea unui trai mai bun, sperînd să obţină bani pentru a-şi plăti datoriile la întreţinere şi să îşi trăiască visul de a avea o burtă plină şi o maşină luxoasă, parcată în faţa vilei personale. Alţii s-au săturat să mai fie bătaia de joc a hoţilor şi a corupţilor şi speră să găsească acolo recunoaşterea valorii pe care nimeni nu le-o oferă în ţară, cît şi şansa de a lucra într-un cadru profesional, între specialişti şi cu tehnologii de ultimă oră.

Analizînd sistematic problema, descoperim însă că de acest *Romanian Dream* al succesului, banilor şi al căsuţei cu gard alb au parte numai cei ce îşi sacrifică liniştea, orele de somn şi timpul liber, pentru a-şi construi un drum, într-o ierarhie în care statutul de emigrant rămîne un stigmat. Ştiu ingineri care acum lipesc etichetele pe conserve de peşte în fabrici pentru a-şi asigura un salariu, şi profesori deveniţi şoferi de TIR. Cine nu este flexibil şi pregătit să îşi asume nişte riscuri este înghiţit de societatea vestică. Este binecunoscut faptul că cei veniţi din afară au salarii mai mici şi că în numeroase cazuri sînt trataţi diferenţiat, cît despre o încadrare socială, aceasta devine şi mai dificilă. Totul este îngreunat de impozitele mari, mîncarea proastă, stresul urban provocat de orele petrecute în trafic, înghesuiala provenită din imigrarea a mii de oameni zilnic către Europa, din toate continentele. Şi, la sfîrşitul zilei, cînd tragi linia, cu ce ai rămas? Cu toate acele bucurii materiale mult dorite, posibilitatea de a vedea lumea, dar, în acelaşi timp, cu o viaţă mai haotică sau, altfel spus, nu cu liniştea mult-aşteptată iniţial.

Acasă rămîn cei cu obligaţii (nevastă, afaceri, părinţi bolnavi etc.), cei mai leneşi sau romanticii incurabili ce sînt convinşi că o minte vigilentă, în permanentă căutare de cunoaştere şi cu dorinţa de muncă, mai poate schimba ceva. Aceleaşi ore prelungite de muncă se pot face şi în ţară şi, dacă eşti priceput, poţi avea şi un salariu de 1000 $, cu care îţi poţi cumpăra orice, dacă asta îţi va aduce fericire. În schimb, acasă te bucuri mai mult de roadele muncii tale şi mai apuci şi să guşti viaţa, un aer mai curat şi o escapadă la munte la sfîrşitul săptămînii.

De fapt, boala cea mai gravă a românului este lenea. Atitudinea funcţionarilor care dorm cu capul pe ghişeu şi sînt într-o veşnică pauză de cafea este inacceptabilă. Mai grav este că aceasta se combină cu o anumită apetenţă sexuală neinhibată şi aşa apar cazurile de agresiuni sexuale la locul de muncă, ale căror victime sînt femeile. Cu toate acestea, noile generaţii de tineri încearcă să aducă mai mult profesionalism în activitate. Eu sper că nu vor moşteni nimic din coruptibilitatea predecesorilor lor şi că dorinţa lor de lux nu va prima în faţa unui anumit cod moral. Poate, încet, încet, situaţia locurilor de muncă se va schimba. Odată cu intrarea în UE, România va trebui să facă faţă unor cereri noi şi se vor crea mult mai multe oportunităţi în ţară decît în străinătate, unde piaţa locurilor de muncă este deja saturată. Ironic, dar cred că după ce toată lumea de valoare va fi plecat deja, abia atunci va fi mare cerere pentru ei.

La urma urmei, această dezbatere pe tema emigrării ne-a adus tot la un proverb românesc: „Omul sfinţeşte locul". Fericirea şi împăcarea nu au reţetă şi fiecare este liber să îşi aleagă drumul său în viaţă şi să trăiască după criteriile sale. Important este să conştientizăm că nicăieri nu sîntem aşteptaţi cu braţele deschise şi că totul stă în vigoarea mîinilor noastre de a ne ridica şi de a trăi mai bine, indiferent de locaţia noastră. Occidentul nu fereşte pe nimeni de o viaţă mediocră şi oameni geniali şi adevăraţi eroi, care au făcut paşi mari pentru a mişca lucrurile în direcţia bună, sînt şi în România. Invit deci pe toată lumea la acest duş rece numit realitate, pentru a-i trezi pe mulţi din starea de visare în care se află. Unii trebuie să se trezească din acest *Romanian Dream*, care între timp a devenit o scuză pentru lene şi incompetenţă. Faceţi ceva aici, acum. Aveţi în mîini viaţa dumneavoastră.

***Irina Toma** este elevă în clasa a X-a la Colegiul Naţional „Emil Racoviţă" din Iaşi.*

Mihaela BRÂNZĂ

Sînt pregătită să înfrunt tot răul

„În meandrele concretului" este expresia ironică pe care prietenii mei o folosesc ca să definească greul pe care îl înfruntă tinerii la noi în ţară. Fiecare dintre ei îşi scrie lucrarea de licenţă. Unul scrie despre dezvoltare durabilă în România, celălalt scrie despre campanii de *advocacy*. Sînt două computere pe masă. În partea stîngă, jos, pe mochetă, e teancul lui Tudor: cel cu dezvoltarea durabilă. În partea dreaptă, într-o dezordine de-a dreptul relaxată, teancul Roxanei: campaniile de *advocacy*.

Eu sînt mai mare ca ei. Am terminat acum trei ani. În ultimul an şi jumătate am lucrat alături de ei ca voluntar într-o organizaţie neguvernamentală. Înainte de asta am lucrat şase luni în SUA. Am laptop, am cameră de fotografiat Nikon: sînt nepreţuite pentru că ele sînt instrumentele mele de lucru. În continuare sînt voluntar. Lucrez însă şi pentru o firmă de consultanţă pe probleme de mediu. Am 26 de ani.

Nu voi pleca din România. Am crescut în ultimul an cît în toată viaţa. Şi ei, prietenii mei isteţi, sînt de vină pentru asta. Adică am învăţat într-un an cît în 24. Cum se măsoară lucrul ăsta în realitatea spaţiului românesc?! Simplu: îţi dai seama din hotărîrea/aversiunea pe care ţi-o stîrneşte ideea de a părăsi România.

Prietenii mei visează să plece în afara ţării să studieze. Să-i ajute bunul Dumnezeu să meargă acolo unde îşi doresc! În momentul în care au plecat, ştiu că viaţa mea nu va mai fi aşa de frumoasă. Şi viaţa noastră e banală. Relaţiile noastre, în schimb, au sare. Dacă ai greşit, vei afla lucrul ăsta în modul cel mai neîndurător posibil: ai greşit şi trebuie să ştii asta şi să îndrepţi. Cam aşa merg lucrurile între noi.

Ridicînd toate astea în planul valorilor existente sau inexistente în societatea românească, pot să spun că rămîn în România pentru că aici îmi sînt reperele: fie că e vorba de părinţii mei, cei mai interesanţi oameni de peste 40 de ani pe care îi ştiu, fie că e vorba de prieteni sau de blîndeţea deplină a Ortodoxiei, de pruncul ce-ţi întinde mîna la colţ de stradă sau de bătrînul trist şi singur care îţi aduce aminte de veşnicie, toate sînt ale mele. Învăţ, îmi dau seama de asta, să mi le asum.

Ştiu despre studii europene, scriere de proiecte, marketing social, drepturile omului, mai mult decît alţii. Sînt pregătită să înfrunt tot răul şi tot greul doar ca să rămîn în România.

Să vorbesc un pic despre bani. Sînt sursa tristeţii. Fără ei, e greu. Atunci cînd mi-a fost greu din cauza lor, mă uitam la oameni pe stradă: ce mulţi sîntem! Am învăţat încetişor un lucru: bucuria vine din a te mulţumi cu puţin în lucrurile mărunte şi a dori totul în lucrurile mari.

Nu am curaj. Iubesc însă viaţa. O, da, cît de mult!

Roxana PASCARIU

Inteligenţa românească tînără?!

Fac parte din generaţia tînără, *post-decembristă* (adesea numită şi „de sacrificiu") de români conştienţi de importanţa educaţiei la un nivel cît mai înalt. Sistemul românesc academic poate oferi, la ora actuală, un nivel fundamental de cunoştinţe, dar, odată ce accezi la un stadiu specializat, el devine insuficient, limitat şi relativ, în primul rînd din lipsă de materiale şi resurse de cercetare adecvate, dar şi din lipsa unui mediu competitiv şi stimulator al indivizilor din branşa respectivă. Într-o astfel de situaţie, cei mai mulţi colegi din generaţia mea investesc mult timp în căutarea de oportunităţi viabile (mai mult sau mai puţin „compromiţătoare"), visînd cu „ochii deschişi" la o viaţă liniştită într-o societate „aşezată" din *West*.

Personal, am avut oportunităţi de a studia în Marea Britanie şi am profitat de ele, în primul rînd, datorită domeniului meu de activitate (literatura britanică şi americană), însă m-am întors de fiecare dată în ţară. Acum, mărturisesc, mă gîndesc serios dacă merită să mă întorc şi pentru un doctorat.

Problemele pe care le am eu sînt, de fapt, cele cu care se confruntă fiecare coleg român şi ţin de carenţele „cavernoase" din sistemul social general. În afară de organizarea foarte slabă a unui mediu academic valoros şi competitiv, bazat pe reguli care să vină în întîmpinarea nevoilor de studiu şi dezvoltare culturală, în afară de lipsa acută de cărţi, studii, abonamente la reviste internaţionale, lipsa instrumentelor de bază, uneori din laboratoarele de cercetare ştiinţifică, lipsa organizării de conferinţe internaţionale, de atragere de fonduri internaţionale sau naţionale din sfera marilor corporaţii şi companii, ei bine, în afară de toate aceste lucruri, ne lipsesc valori şi principii de bază, la nivel individual şi colectiv, fără de care o societate nu se poate dezvolta *vertical*.

Este evidentă lipsa unei comunicări interumane elementare în comunităţile diverse din România. Individualismul românesc şi fatalismul nostru de veacuri, atît de mult discutate de cărturari moderni ca G. Călinescu, C. Rădulescu-Motru, E. Lovinescu etc., ne urmăresc ca un blestem din care nu putem ieşi. Sîntem permanent separaţi de ziduri, ca şi indivizi coabitînd în societate. De multe ori am impresia că trăim în lumi zidite, izolate, fiecare prizonier în propriile idealuri (mai mult sau mai puţin falsificate), dorinţe (parţial împlinite) sau temeri (mai mult sau mai puţin profunde).

Acest individualism negativ şi distrugător contravine unei dezvoltări sociale şi spirituale şi este legat în mod direct de o „filosofie" de viaţă bazată pe gîndirea românească pe termen scurt: „nu mă interesează mîine, azi *jupuiesc* cît pot", adică ne furăm căciula unii altora şi savurăm momentul cu maximă satisfacţie. Iar ca sistemul autodistructiv să fie complet, adăugăm vieţii noastre cotidiene, traumatizantă şi stresantă, zeflemeaua românească ce transcede orice capacitate de reînnoire critică şi dizlocă orice încredere, voinţă şi iniţiativă personală sau de grup.

Toate aceste caracteristici ale societăţii actuale determină formarea unui mediu profund non-securizant (Maslow avea dreptate să considere „siguranţa socială" o caracteristică de bază a existenţei oricărui cetăţean), care este perceput, instinctual, ca nedorit şi ameninţător, de fiecare dintre noi.

Personal, văd ieşirea din criză prin acordarea de prioritate maximă procesului de formare a unei societăţi bazate pe valori tradiţionale româneşti *redescoperite* într-un context de reînnoire vest-europeană. Ar trebui să găsim metode de evitare a copierii şi, în locul ei, să mizăm pe *integrarea* valorilor europene nou-adoptate. Pentru aceasta, avem nevoie să învăţăm să privim lucrurile critic şi obiectiv. Iar iniţiativa trebuie să înceapă neapărat de la fiecare nivel individual.

Consider că trebuie să căutăm noi modalităţi de confruntare a „trecutului glorios" comunist, printr-un proces activ de conştientizare, individuală şi colectivă, a acestuia şi de percepere autentică a valorilor româneşti pe care (încă) le mai avem...

Îmi doresc ca toate aceste lucruri care lipsesc să existe. Măcar într-un stadiu incipient, pentru existenţa unei societăţi româneşti mult mai coagulate şi responsabile în viitorul apropiat.

Dar întrebarea evidentă este: dacă toţi care pleacă din ţară lasă ca alţii să rezolve aceste lipsuri, mă întreb unde vom ajunge şi cînd ne vom reabilita ca naţiune?... În aceste condiţii, îmi doresc ca, cel puţin, să am posibilitatea, acum, la acest moment, să lucrez într-un mediu românesc fundamentat pe ideea de reabilitare a spiritualităţii noastre. Oare am acum, într-adevăr, posibilitatea aceasta?

***Roxana Pascariu** este masterandă Erasmus în literatură britanică şi americană la University of Sheffield, Marea Britanie.*

PROGRAM FONDUL EUROPA
Exodul inteligenţei,
supliment al revistei *Dilema veche* nr. 73,
10-16 iunie 2005
Realizat în colaborare cu SAR
Conţinutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziţia oficială a UE
Coordonatori: Cristian GHINEA *(Dilema veche)*
şi Laura SIMIONESCU *(SAR)*

SAR Romanian Academic Society

UNIUNEA EUROPEANĂ
Proiect finanţat prin Phare

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Mîndria bine temperată

Are politica noastră externă resurse pentru ambițiile noului președinte?

Această analiză se concentrează pe problemele *de fond* ale politicii noastre externe, nu pe evenimentele curente, şi formulează recomandări din această perspectivă. Problemele identificate sînt criza de resurse umane şi a politicii de personal, absenţa unei politici de asistenţă care devine frapantă în contextul unor renăscute ambiţii regionale, ca şi o oarecare confuzie a priorităţilor faţă de resursele existente.

Problema personalului

Cînd o priveşti dinspre vecinii noştri, România nu e o ţară mică. Sîntem cea mai mare ţară din Balcani, cu tot ce înseamnă asta: cea mai mare economie, cea mai numeroasă armată, cele mai lungi frontiere, cele mai multe locuri în Parlamentul European. În speţă, chiar raportaţi la Europa centrală, ne plasăm după Polonia, ca a doua ţară ca dimensiune. Să însemne asta că sîntem pregătiţi să-i secondăm pe polonezi la greutatea în Europa: curaj în promovarea unei politici externe proprii, nu doar a vorbi despre ea (pentru cine nu ştie, revoluţia portocalie din Ucraina a avut doi mari investitori, americanii, prin variile lor fundaţii de promovare a democraţiei, şi Polonia, ca reprezentant avansat, cam pe cont propriu, al Europei)? Dacă nu reformăm profund bazele politicii noastre externe, răspunsul este nu. În ciuda unui start lansat al preşedintelui Băsescu, care a făcut titluri în presa internaţională şi a speriat măcar vreo doi membri din *hard core Europe,* politica noastră externă nu are baze solide. Şi cît va fi aşa, nimeni nu va fi îngrijorat sau entuziasmat de ceea ce facem noi, pentru că proiectele noastre nu au resurse să avanseze prea mult dincolo de lansare.

Ne lipsesc, în primul rînd, oamenii şi, în consecinţă expertiza. Cînd aţi citit ultima oară un material bun produs de cineva de la Externe sau de un institut independent, pe orice temă de politică externă, care a adus o viziune sau o soluţie nouă asupra oricărei probleme? Puţina noastră producţie pe aceste teme este strict convenţională ca formă şi pauperă sub raportul conţinutului. Universităţile noastre nu produc experţi. În România, nu există nici un expert în Balcani, dacă nu punem la socoteală cîţiva lingvişti, aşa că din această cauză nici unul n-a putut fi auzit la televiziune în timpul conflictului cu Iugoslavia. Ce să mai spunem de experţi în Orientul Mijlociu, lumea arabă, Rusia, Caucaz? De Uniunea Europeană nici nu merită să vorbim, cu excepţia unor tineri care sînt încă pe băncile şcolii sau le-au părăsit doar recent. Situaţia e dramatică. Sigur, a fost o mare eroare a fostelor partide de opoziţie că nu au investit deloc în domeniu, fiind prea preocupate de lupta lor inegală cu PSD. Dar dincolo de asta, cine e vinovat că universităţile româneşti au tăiat mereu resursele oricărui departament care ar fi putut preda limba şi civilizaţia regiunilor, sau că facultăţile noastre de relaţii internaţionale au doar generalişti şi diplomaţi, şi nu veritabili experţi cu cunoştinţe profunde într-un domeniu specific? Cine e vinovat că fiecare ministru se ocupă de educarea diplomaţilor prin diverse proiecte copiate din ţări cu care nu avem nici o legătură, dar se fereşte să intre în miezul problemei: felul în care sînt recrutaţi aceşti diplomaţi, pe criterii de clan şi reţea şi nu pe merit sau vocaţie? În sfîrşit, cum nici un regim nu reuşeşte să sufoce cu totul chiar toate talentele, s-au strecurat totuşi în MAE cîţiva oameni de generaţie mijlocie care sînt buni şi foarte buni, dar aproape nimeni nu face diferenţa dintre ei şi restul, alcătuit din cei care se duc la o ambasadă aşa cum se duceau pe vremuri la Casa Scriitorilor de la Neptun, cu ideea că statul le datorează un concediu subvenţionat în virtutea vreunui talent de-al lor. Fără recrutare reală, fără programe de formare de lungă durată de experţi care să aibă practica gîndirii strategice, cu oamenii buni trataţi la fel cu cei răi, ambasadele noastre sînt condamnate etern să servească drept oficii de turism pentru diverşi potentaţi care călătoresc în ţara cu pricina, şi de dat vize străinilor care călătoresc în România (treabă pe care nu o fac deosebit de bine).

În al doilea rînd, nu avem nici resurse şi nici tradiţia unui instrument principal de politică externă: asistenţa. Nu a fost o întîmplare că din toată planeta, România a dat cea mai mică sumă pentru victimele tsunami. Politica de asistenţă nu înseamnă mari resurse, şi nu toate trebuie să fie ale statului, aşa cum s-a văzut în Polonia şi în Ucraina. Resursele de asistenţă pot fi şi de expertiză, şi de facilitare de acces sau *networking,* dar din păcate nici din astea nu prea avem şi nici nu ştim să le folosim strategic. În sfîrşit, nici nu avem un departament de asistenţă, ne pretindem ţară mare şi lider regional, dar veşnic sîntem în tabăra celor care primesc asistenţă, nu a celor care dau.

Problema clarificării priorităţilor

Cum nu avem decît puţini diplomaţi capabili, foarte puţini birocraţi profesionişti în materie de politică externă şi aproape deloc experţi, capacitatea noastră de a cerceta, dezbate şi adopta o strategie pe o bază de informaţii, ca şi aceea de a construi ulterior programe, care să îi dea consistenţă, lipseşte. Poate nu complet, dar în mare măsură. Sarcinile excepţionale, cum a fost preşedinţia OSCE, supun unei presiuni maxime capacitatea noastră modestă. Aşa că profilarea unor priorităţi devine o problemă-cheie, deoarece resursele sînt puţine. Distribuirea lor haotică le face insuficiente în toate domeniile. Dacă sînt prost aşezate, rezultatul riscă iarăşi să fie negativ. Care este situaţia noastră actuală?

Cine examinează aceste prime luni haotice, cu semnarea Tratatului de aderare, dar şi ghinionul din Irak (chiar dacă fericit terminat), şi suprapune evenimentele cu resursele, are impresia că prioritatea politicii noastre externe este proiectul „Marea Neagră" al preşedintelui. Acesta a făcut valuri, a arătat voinţa noastră proprie şi a atras atenţia asupra noastră în diverse cancelarii occidentale (nu întotdeauna în mod pozitiv). Au existat pînă acum trei valuri diferite de politică externă pe Marea Neagră şi Caucaz, sub trei guvernări, aşa că se poate face deja un oarecare bilanţ. Prima concluzie: accentul strategic pus pe această regiune e justificat. Avea dreptate Dan Căpăţînă, consilier al lui Emil Constantinescu, să viseze la conducta de petrol de sub Marea Neagră care ajunge la Constanţa, avea dreptate Mircea Geoană să dea o mînă de ajutor la promovarea Georgiei, şi sigur are dreptate Traian Băsescu să atragă atenţia europenilor că frontiera aceasta contează şi nu trebuie lăsată la voia întîmplării. Dar să examinăm puţin ce a rezultat din proiectele precedente. Şansele celebrei conducte sînt mici, la fel ale unei conducte care i-ar scurtcircuita pe ruşi şi ar trece prin Ucraina. Certitudinea este conducta care trece prin Azerbaidjan şi Georgia, şi acesta este motivul pentru care aceste ţări – una condusă de un clan şi alta o semidemocraţie portocalie – sînt similar tratate de americani. De vreo şapte ani, de cînd am început noi să vorbim prima oară de proiectul „Marea Neagră", dependenţa Europei de energia din Rusia *a crescut,* nu a scăzut, iar la gaz mai are puţin şi atinge cifre comparabile cu Moldova. Franţa şi Germania sînt în consecinţă foarte prudente în relaţiile cu Putin, şi fac altă politică decît americanii în chestiunea cecenă. Georgia are porturi la Marea Neagră şi tranzitează petrol, e o ţară interesantă. Moldova nu are de nici unele, nu are nici măcar un reprezentant UE care să se ocupe de ea, măcar de formă, deşi chestiunea se dezbate şi pe hîrtie e aprobată de ceva vreme (nu au fost bani). Caucazul, în schimb, geme de diplomaţi occidentali (toată misiunea OSCE în Georgia e plătită de UE) şi de organizaţii de asistenţă. Pe scurt, deşi progresul democraţiei în ţări ca Georgia sau Ucraina consolidează visul strategic american de a scurtcircuita Rusia pentru a aduce resursele de petrol din Asia centrală în Turcia, politica asta a avut şi contraefecte. I-a mobilizat pe ruşi şi i-a făcut pe europeni să facă foarte repede un pas înapoi. Europenii nu au de ce să deschidă mai multe fronturi cînd la cele obligatorii, cum ar fi frontierele ţărilor baltice cu Rusia, au deja probleme. La ultimul *summit* UE cu Putin, la Moscova, nu au obţinut mai nimic în chestiunile mari, aşa că nici vorbă să atace altele mai mici, cum e Transnistria, unde s-au ferit mereu să intervină fie şi diplomatic. Aşa că politica noastră actuală de a-i atrage în Moldova, al doilea interes naţional al nostru, e la ora asta asemănătoare conductei inginerului Căpăţînă. Nici una nu este exclusă pe viitor. Nici una nu e probabilă pe termen mediu. Rămîne valoarea, în sine importantă, de a lucra la un consens regional în probleme de interes comun. Şi, desigur, faptul obiectiv că aceste ţări din regiunea Mării Negre au mare nevoie de ajutor, de stabilitate, de dezvoltare. Dar noi nu sîntem donatori. Deci ce poate face România? Avem vreun plan strălucit să rezolvăm problemele din Transnistria, altul decît blocada economică, care niciodată şi nicăieri nu a dus la căderea vreunui regim? Sîntem pregătiţi să vindem moldovenilor o soluţie cu Moldova în Europa *fără Transnistria,* sau europenilor una asemănătoare celei din Cipru? Nu văd asemenea semne. Încercarea de a-i urni pe europeni să îşi schimbe politica faţă de Rusia, e dificilă: înotăm contra curentului, şi această politică ar fi posibilă dacă eşti influent în Europa. Dacă ai resurse şi găseşti cu adevărat ceva să le dai ca să îi co-interesezi. Nu am văzut nimic interesant deocamdată, şi după victoria din anul precedent, cînd s-a reuşit oprirea planului Kozak (Dumnezeu ştie cît de greu), nu s-a mai întîmplat nimic pozitiv privitor la Moldova.

Pe scurt, politica noastră în acest domeniu are nevoie de mai multă concreteţe şi de un alt nivel al aşteptărilor. Merită sprijinită, dar rezultatele se vor lăsa aşteptate, vor dura mai mult decît o guvernare. Şi atunci, poate fi această politică *prioritară?* Nu: vital este să cucerim mai multă influenţă în Europa, chiar pentru frontul Mării Negre. Dacă îi convingem pe europeni că ştim ce facem şi că ne putem ocupa noi de cea mai mare parte din această treabă, atunci îi putem ţine angajaţi la Marea Neagră. În fond, trebuie să procedăm cum a acţionat Polonia pentru Ucraina şi cum va face pentru Belarus. Dacă ne mulţumim să-i tragem pe ei de mînecă fără să fie clar ce aducem noi, europenii ne vor percepe doar ca făcînd jocul americanilor şi se vor feri să se angreneze în orice demers mai dur contra Rusiei, de dragul nostru.

Trebuie să devenim mai influenţi în Europa

Ca România să devină mai capabilă să pună în aplicare planurile ei din Est, ea trebuie să devină un membru competent, respectat şi influent al Uniunii Europene. Or, prim-ministrul ne dă fiori cînd vorbeşte despre membrii Guvernului care trebuie educaţi de Ministerul Integrării ca să nu se facă de rîs cînd merg la întîlniri cu miniştrii europeni (măcar e sincer). Mircea Geoană face şi el apeluri să trimitem ca observatori o garnitură de parlamentari care să nu ne facă de rîs. Pentru ca în 2008 să avem o garnitură decentă, ca alegerile pentru Parlamentul European să nu ducă la o prezenţă catastrofală, iar campania să nu intereseze pe nimeni, trebuie să începem să ne pregătim mai bine de pe acum. Iar prezenţa noastră în Bruxelles în acest prim semestru 2005, în afară de simpatia umană cucerită de Monica Macovei, a fost foarte slabă. Misiunea noastră de acolo se mişcă greu, ministerele din ţară nu au ajuns la performanţa de avea un om pe minister care să stăpînească perfect problematica; la Bruxelles se duc la raport armate de oameni fiecare competent în argumentele unui singur paragraf şi nici pe acelea bine, iar celebrele studii de impact, care să ne ajute să ne pregătim mai bine pentru integrare, rămîn un deziderat.

Stanford, Palo Alto, California

Alina Mungiu-Pippidi, *preşedintele SAR, este consultant pentru sisteme de răspuns la criză şi performanţă administrativă pentru Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare în Europa de Sud-Est şi pentru Banca Mondială în Caucazul de Nord. În prezent este visiting profesor la Institute for International Affairs de la Universitatea Stanford, California. Unele soluţii la problemele descrise mai sus pot fi găsite în ultimul* Raport asupra guvernării *al SAR, pe www.sar.org.ro.*

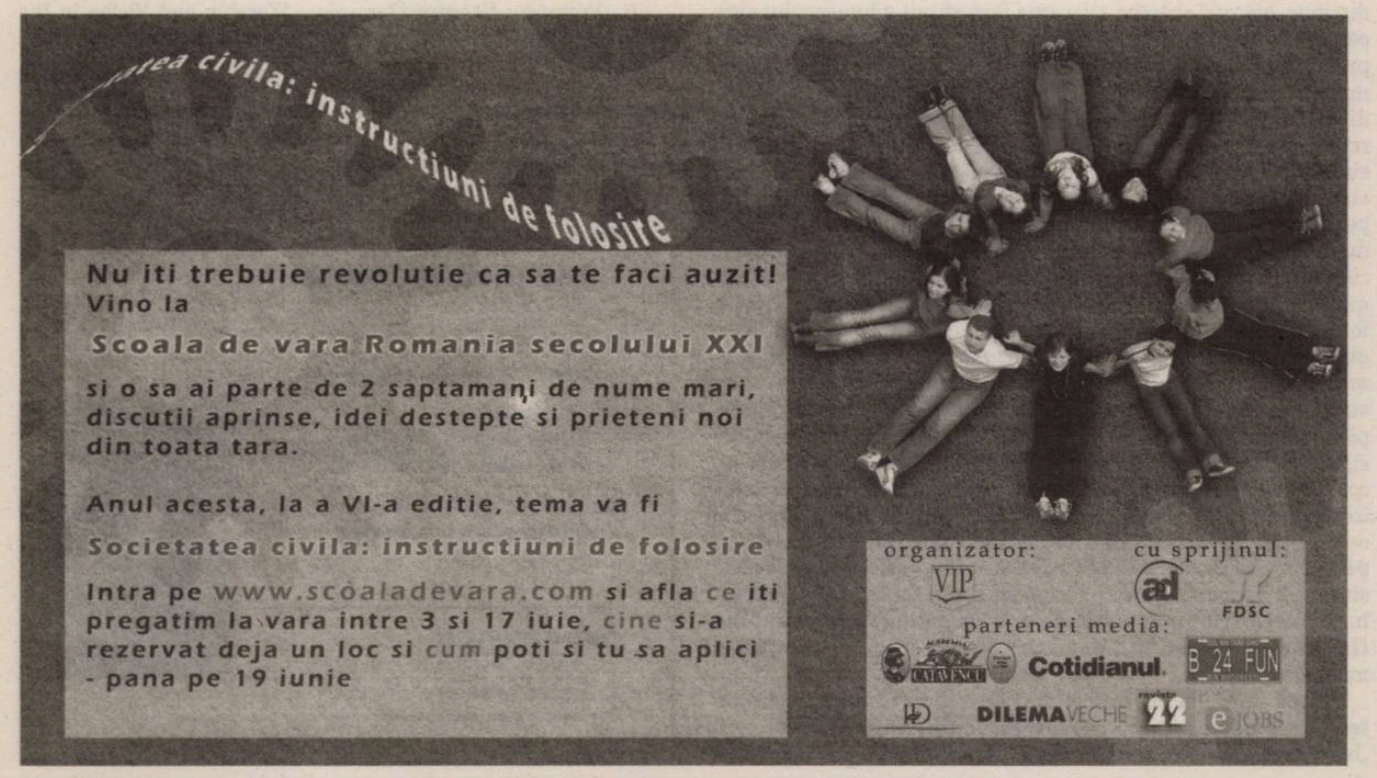

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Unitate

Eram la Luxemburg, pentru reuniunile UE-America Latină şi Euro-med, cînd s-au anunţat rezultatele referendumului francez. Lumea se cam aştepta la victoria refuzului. Se găsiseră deja explicaţii. Că electoratul nu-l mai vrea pe Chirac. Sau că partizanii Tratatului constituţional şi-au început campania tîrziu şi au condus-o prost. Că în spatele textului, opinia publică a văzut, speriată, umbra Turciei, imensa ţară euro-asiatică pe care mulţi occidentali nu o vor în UE. N-au lipsit nici explicaţiile culturale. Franţa e în criză de identitate. Nu-şi acceptă declinul geopolitic, deşi nu are alternativă. Populiştii de dreapta şi de stînga, care au pledat împotriva viitoarei Constituţii, le-au creat francezilor medii senzaţia că Tratatul constituţional consacră modelul anglo-saxon de globalizare liberală, cu urmarea că şansele Franţei de a reveni în prim-planul actualităţii scad ireversibil. Toate aceste explicaţii sînt valabile. Unele, pe fond, altele, ca forme eficiente de intoxicare. Oricum, ele pot explica, prin efect de domino, şi urmarea din Olanda, unde triumful negaţiei a fost chiar mai apăsat decît în Hexagon.

Pe culoarele instituţiilor comunitare de la Bruxelles se afişează o tristeţe compensată prin memoria altor crize finalmente depăşite. Eurocraţii îşi apără job-urile bine plătite, se cufundă în perna rutinei, pregătesc viitorul Consiliu European care va fi, natural, dedicat exerciţiilor de lipire a cioburilor. Dacă oponenţii vor fi mai mulţi de şase, atunci eforturile fostei Convenţii (care a elaborat textul sub sceptrul monarhic mînuit de VGE) vor fi fost gratuite. Pe de altă parte, micul dezastru generează un bun impuls pentru România şi Bulgaria, care vor sta sub lupa Parlamentului European 24 de ore din 24. E posibil să ni se ceară mai mult decît li s-a cerut altora, dar orice supliment de reformă e binevenit într-o ţară candidată care şi-a permis luxul atîtor întîrzieri.

N-am să comentez momentul din perspectivă juridică sau politică. La acest nivel, aş spune doar că proiectul european se cere continuat, pentru că încetinirea sau disoluţia lui ne-ar afecta pe toţi. Dar trebuie cumva reformulat. Sînt de părerea celor care constată ruptura dintre UE şi cetăţeni. Cred de asemenea că definirea UE ca piaţă unică, uniune vamală & spaţiu al monedei unice plus „criteriile de la Copenhaga" este prea vagă pentru a-i determina pe locuitorii statelor membre să accepte viitorul federalist. Temerea faţă de „Turcia" nu e decît metafora unei nemulţumiri identitare. Oamenii obişnuiţi înţeleg faptul că modelul actual poate fi, la rigoare, extins oriunde „criteriile" de aderare sînt „îndeplinite". Iată însă că lor nu le mai surîde negoţul bruxellez cu certificate de euro-conformitate. *Monsieur Tout-le-Monde* simte că siguranţa personală – adică menţinerea stilului de viaţă european – riscă să fie tranzacţionată în numele unor mari principii incontestabile, dar dublate de interese străine lor. Pentru mine, respingerea referirilor clare la rădăcinile creştine ale Europei se răzbună acum. Acesta era liantul spiritual al clădirii. Degeaba construieşti o casă dacă nu-i aduci şi binecuvîntarea de care dăinuirea ei are nevoie. Nu susţin că electoralele resping Constituţia pentru că aceasta nu cuprinde în preambul vreo invocare a Sfintei Treimi. Susţin însă că actualul model – care suspendă axiologia creştină a continentului – nu poate conduce, spiritualmente vorbind, la dezideratul *ut unum sint* („ca toţi să fie una"). Ce ne tot complicăm? Americanii sînt „una" pentru că mărturisesc în cor (chiar dacă pe o sută de voci confesionale): *in God we trust*.

Europenii – constructorii catedralelor – au închis „clubul creştin", deschizînd, se vede, ditamai cutia pandorică... Observînd slăbiciunea ansamblului, îmi aduc aminte de virtuţile energetice ale smereniei. Poate că, sub acest aspect, ortodoxia ultimelor două candidate poate servi drept atu paradoxal. Numai dacă vom şti să-l utilizăm cu veritabila credinţă că lepădarea de Cruce nu duce spre înviere, ci doar spre Maastricht... Adică *in the middle of nowhere*.

Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna

Lumina spirituală în spaţiul sacru

Noţiunea de spaţiu sacru este a treia şi ultima chestiune pe care aş vrea să o iau în discuţie în această scurtă trecere în revistă a împodobirii bisericii ortodoxe. Permiteţi-mi să încep cu lucrurile evidente: descriind, în termeni globali, structura tradiţională – biserica – în care este conţinut spaţiul sacru, precum şi simbolismul său. Citîndu-l pe Sf. Simion din Salonic († cca 1439), profesorul Cavarnos observă că edificiul bisericii ortodoxe reprezintă „lucruri care există pe pămînt, lucrurile care există în Ceruri şi cele care există dincolo de Ceruri". Concret, sfîntul părinte spune: „Pronaosul reprezintă lucrurile de pe pămînt; naosul, Cerurile; iar Sfîntul Altar [sau Sanctuar], lucrurile care există deasupra Cerurilor"[1]. După cum comentează Cavarnos în continuare, „ca simbol al acestor niveluri, podeaua naosului este mai înaltă decît cea a pronaosului, iar podeaua Sfîntului Altar este mai ridicată decît a naosului"[2]. În acelaşi text al Sf. Simion, citat de Cavarnos, aflăm de asemenea că, „deşi este alcătuită din piatră, lemn şi alte materiale", însăşi structura bisericii este dăruită cu „Binecuvîntare din lumea de dincolo" *(hyperkósmion ten chárin)*[3]. Această din urmă observaţie este de o importanţă specială pentru noi, deoarece atrage atenţia cu deosebită claritate asupra faptului că şi acea parte a bisericii, care simbolizează lucruri pămînteşti sau omeneşti, are o calitate specială şi transcendentă, ridicîndu-se deasupra celor lumeşti, în sfera diafană: evocînd, chiar prin cele „mai realiste elemente", „nimic pămîntesc", după cum insistă profesorul Kalokyris[4].

Profesorul Augustin Ioan a reuşit în mod strălucit să capteze aceste concepte pur teologice asupra spaţiului sacru în limbajul fenomenologiei. „Spaţiul sacru", afirmă el categoric, descrie „...întregul proces de proiectare în lumea noastră a ceva situat «într-un loc total diferit» şi care este «ceva cu totul diferit» sau «cu totul Altceva»: tărîmul unei alterităţi radicale, absolute... Sacrul este o calitate profundă a spaţiului, o profunzime verticală, a cărei proiecţie este locul"[5].

Observaţiile sale au o semnificaţie unică în aria ornamentaţiei bisericeşti. În spaţiul sacru al structurii bisericii, în care Harul Divin – ba chiar Prezenţa lui Hristos – rupe vălul care separă pămîntescul de Ceresc şi uneşte cele două entităţi, şi se instaurează o nouă realitate, o „Lume Nouă". În „prezentul escatologic" al acestui tărîm sacru, cultul este transformat de întîlnirea spirituală şi psihologică *das Ganz Andere* („cu totul Altceva"), unde „...prin meşteşugul ei, prin formele muzicale ideale şi prin evlavia ei, biserica ortodoxă năzuieşte să separe simţurile omeneşti de tot ceea ce le este familiar... În biserică, nimic din lumea de zi cu zi nu trebuie să împiedice această înălţare a simţurilor şi a sufletului. Totul trebuie să-l poarte pe credincios spre o nouă viziune".[6]

Părintele Florovsky ne oferă, în acest fragment, o normă utilă de împodobire bisericească – evitarea oricărui lucru care ar putea evoca lumea profană – ceea ce ne trimite din nou la locul central al tradiţiilor bisericeşti liturgice şi euharistice, de vreme ce Euharistia Însăşi, prezenţa lui Iisus Hristos în Sfînta Liturghie, este ceea ce transformă spaţiul material al bisericii în ceva sacru. Euharistia este cea care unifică ceea ce este deasupra cerurilor, sacrificiul euharistic, cerescul şi pămîntescul, împăcînd pe Dumnezeu cu omul şi, în sens simbolic, transformînd zonele separate din biserică – pronaosul, naosul şi altarul – într-o viziune integrată, întreagă, a tărîmului divin.

Dacă înţelegem corect acest concept al spaţiului sacru, se va dovedi imediat că împodobirea bisericii este parte a unui proces dinamic, energic şi activ: mişcarea fără sfîrşit a lumescului spre ceresc. În cadrul desluşit ritual al liturghiei divine (gesturile preotului, cîntările, intrările etc.), participanţii sînt scoşi din ritmul mişcărilor de zi cu zi, din normele vorbirii şi comunicării şi din cunoaşterile lumeşti spre ceva nou: ceva care împacă simţurile şi facultăţile spirituale şi cheamă mintea în inimă (sau în suflet). În podoabele tradiţionale ale bisericii ortodoxe, descoperim instrumente psihologice şi estetice care mijlocesc această percepere a sacrului, transformînd spaţiul de zi cu zi şi ajutîndu-ne în suişul nostru către „Altceva" – „moaşe" conceptuale, cum s-ar zice, în naşterea unui nou tărîm spiritual. Prin urmare, iconografia şi iluminatul bisericii trebuie să adopte o formă a lor şi să-şi găsească aplicaţia tocmai în serviciul liturghiei divine şi a miezului ei euharistic. Ele se conformează în mod practic transcendenţei, îngăduind o viziune aflată „deasupra viziunii". Astfel simbolizează în mod ideal transformarea pămîntescului în ceresc – nu prin obliterarea pămîntescului, desigur, ci prin integrarea pămîntescului în ordinea cerească, reconciliindu-le. În ultimă instanţă, prin mai limpedea noastră înţelegere a spaţiului sacru şi a dimensiunilor sale liturgice şi euharistice, ne dezvoltăm o anume măiestrie spiritual-intuitivă pentru a găsi podoabele potrivite bisericii, evitînd standardele simplu artistice sau „efectul" unei anume stări de graţie „create" în favoarea ţelului autentic de a primi „esenţa" Adevăratului Har, care se revarsă din inima ortodoxiei; adică, din centrul şi miezul euharistic.

După cum am accentuat mai devreme, trebuie să ocolim tentaţia fundamentalistă de a vorbi inutil despre ceea ce ar fi „bine" sau „rău", chiar dacă există, fără îndoială, unele abuzuri ale decoraţiunii ecleziastice atît de stridente, încît se situează limpede şi indubitabil în afara limitelor largi ale sfintei tradiţii şi ale corectitudinii. Lăsînd deoparte asemenea escaladări, trebuie să ne adresăm din nou tocmai acestui corp larg al tradiţiei pentru a descoperi criteriile de autenticitate în împodobirea locurilor de venerare, concentrate în jurul rînduielilor liturgice şi euharistice ale bisericii şi inspirate de percepţia celor care trăiesc viaţa tainelor. În acest fel, cînd întîlnim în practică o diversitate (inclusiv pe aceea care se întîmplă să fie dictată de exigenţe de natură materială sau de preocupări pastorale specifice circumstanţelor locale dintr-o parohie sau biserică), nu vom fi ispitiţi să ne lăsăm pradă anarhiei unei preferinţe personale sau prerogativelor artistice. Mai sigur, vom ajunge să adoptăm acea libertate care ne constrînge ciudat, plasată între hotare stabilite de criteriile ce guvernează rînduielile liturgice şi euharistice discutate. Această „libertate spirituală", niciodată orientată către persoană sau preferinţă individuală, care nu alunecă spre litigiu sau în patetism, ne pune sub un jug paradoxal: zidirea trebuie să reflecte, în modul cel mai transparent, chiar într-o aparentă eterogenitate, o unicitate a ethosului şi spiritului, determinată de deschidere şi universalitate, izvorîtă din cugetul comun al bisericii, şi o consonanţă de spirit care să nu permită diversităţii accidentale efecte de esenţă.

Am sentimentul că este important să subliniez faptul că trebuie să evităm cu orice preţ, la fel ca în cazul paradigmatic al tîmplei (vezi nota 2), eroarea logică de a pleda *a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*, trăgînd concluzii cuprinzătoare – ori afirmaţii universale despre sfînta tradiţie, în cazul de faţă – pe baza unei observaţii istorice unice sau limitate, sau a unor tendinţe aberante. Sub jugul „libertăţii spirituale", trebuie să căutăm mereu martorul autentic, dar inevitabil mai cuprinzător, viziunea mai largă şi tradiţia mai amplă din arhitectura şi împodobirea bisericească. Aceasta pretinde, în afara evitării opiniei şi gusturilor personale, ca şi a licenţei şi prerogativelor artistice, o renunţare hotărîtă la orice formă de amatorism, superficialitate şi diletantism. Pentru a înţelege numai dimensiunile patristice şi tehnice ale subiectului, este nevoie de ani de studiu şi de acceptarea faptului că, pe măsură ce cunoştinţele noastre sporesc, creşte proporţional şi volumul celor pe care nu le ştim. Trebuie să fim permanent pregătiţi să ne schimbăm părerile, să învăţăm din eforturile noastre şi să tragem foloase de la profesori şi îndrumători. Mulţumirea de sine, lăudăroşenia sau experienţa asumată în chip fals ne vor împiedica, în cele din urmă, să ne formăm un simţ interior al bisericii, prin care noi înşine am deveni elemente de decoraţiune ale spaţiului sfînt, găzduind şi reflectînd sacrul. Orice înfumurare, mîndrie, superioritate trebuie să facă loc unei supuneri personale, de natură intimă, în faţa sacrului, care, la rîndul său, ne învaţă, ne informează, ne luminează şi ne călăuzeşte în supunere plină de rîvnă şi de umilinţă, în preocupările noastre altruiste, spre descoperirea tradiţiei adevărate şi transformatoare.

traducere de Mihai MOROIU

1. Constantine Cavarnos, *Byzantine Iconography*, *op. cit.*, p. 42. Vezi textul original grecesc al Sf. Simion în operele sale complete, *Ta Hapanta* (Salonic, B. Rigopoulos Publishers, fără dată), p. 317.
2. *Ibid.*, p. 42.
3. Sf. Simion din Salonic, *Ta Hapanta*, *op. cit.*, p. 31.
4. Kalokyris, *Orthodox Iconography*, *op. cit.*, p. 84.
5. Augustin Ioan, *Sacred Space*, *op. cit.*, p. 22.
6. (Protopop) Georges Florovsky, „Worship and Vision in the Church Fathers" (iniţial în rusă), *Faith Forum*, 3 (1937), pp. 23-24.

www.polirom.ro

■ Norman Manea
Fericirea obligatorie

■ Anton Holban
Conversaţii cu o moartă

■ Maria Bucur
Eugenie şi modernizare în România interbelică

■ Arturo Pérez-Reverte
Conspiraţia din Sevilia

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

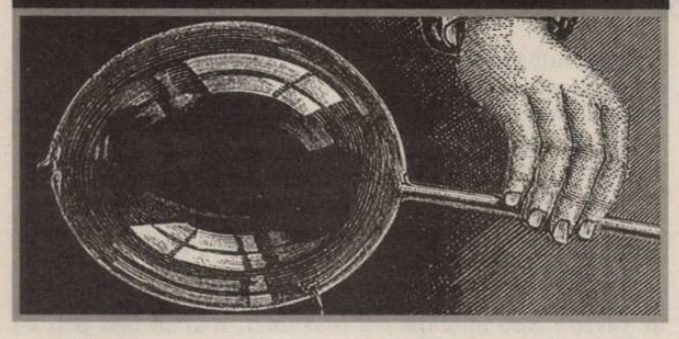

Cursa aniversară a lui Creeley

Petrecerile date de Bob Creeley de ziua lui sînt legendare, dar nici o persoană în toate minţile nu s-ar fi suit cu Bob în maşină pentru tradiţionala cursă aniversară. Nici chiar în Bolinas, California, pe la mijlocul anilor '70, cînd a fi „în toate minţile" era o chestiune de perspectivă. De aceea toată lumea a rîs cînd Bob, cu unicul lui ochi sănătos sclipind diabolic, a întrebat cine vrea să facă o tură cu el de la Bolinas la Stinson Beach şi-napoi, în cinstea aniversării celor 50 şi ceva de ani de viaţă. Bob a aruncat întrebarea pe la mijlocul nopţii, cînd jumătate din invitaţi erau în siguranţă, în afara razei lui de acţiune, culcuşiţi undeva pe plajă, trăgînd aghioase sau prăbuşiţi pe podeaua a cărei restaurare avea să-i ia lui Bobbie o mulţime de timp, în zilele şi săptămînile ce vor urma. Bobbie Louise Hawkins, pe atunci Dna Creeley, şedea ca un falnic sequoia în furtună. Neclintită, eroică, ospitalieră, întotdeauna acolo unde trebuie, dar nu puteai s-o duci de nas. Şi, din punctul de vedere al siluetei, deloc sequoia. Mai degrabă o salcie. Timpul, la vremea aceea, era şi el destul de unduitor. Cînd Bob a cerut un tovarăş de călătorie, eram oarecum treaz şi m-am gîndit că pentru mine, un tînăr poet, ar fi o ocazie deosebită şi o mare cinste să îl însoţesc pe maestru în acest periplu singular. M-am simţit cel ales şi profund înfiorat de perspectiva de a petrece un timp între patru ochi cu omul care a scris *I Know a Man,* o poezie în care apare faimosul vers *Drive, he said.* Aşa deci. M-am suit în scaunul din dreapta al unei chestii despre care nu-mi aduc aminte prea multe, doar că era uriaşă şi veche şi făcea foarte mult zgomot şi, cu Bob la volan, ne-am năpustit în noaptea californiană, pe panglica întunecată şi sinuoasă aruncată pe coasta Oceanului Pacific, cu stelele învîrtejindu-se în jurul ei. La scurt timp după pornire am ştiut cu bruscă siguranţă că ochiul cel bun al lui Bob este închis şi că nu mai folosise frîna după ce apăsase acceleratorul pînă la podea. Zburam cu o viteză inimaginabilă peste faleze şerpuite şi printre stele şi înţelegeam, dincolo de orice îndoială, că aceasta era cursa morţii care, aveam să aflu mai tîrziu, era un soi de sfidare pe care Bob o arunca, an de an, naturii şi sorţii. Mai aveam să aflu că puţinii care acceptaseră în trecut această cursă, şi care îi supravieţuiseră, dezvoltaseră secrete fobii faţă de maşini şi se lăsaseră de condus. Aveam să aflu toate acestea mult mai tîrziu, dar ceea ce vedeam pe moment era strălfulgerarea scăpărătoare a spumei de pe coama valurilor, la zeci de metri sub noi şi răceala ţintuitoare a stelelor care se aruncau asupra noastră tot aşa cum noi ne aruncam asupra lor. Am încercat să gîndesc: „o îmbrăţişare cosmică", dar nu era o îmbrăţişare alinătoare, orice mi-ar fi dictat credinţele mele californiene atît de anevoios dobîndite. În afara trezirii acestor temeri ancestrale, din momentele mele de intimitate cu marele om nu a mai ieşit nimic. Bob n-a scos o vorbă pînă cînd vehiculul nostru stelar făcu o binecuvîntată şi bubuitoare oprire în Stinson Beach. M-am rostogolit afară din maşină, cu genunchii ca de cîrpă, încă ţinînd în mînă o sticlă de whisky pe jumătate plină. I-am întins-o, spunîndu-i: „Ei bine, la mulţi ani, Bob!". A tras o duşcă sănătoasă, după care a spus: „Gata de-ntoarcere?". „De fapt", am bîiguit eu, scuzîndu-mă, „cred că o să rămîn în Stinson în noptea asta... la un prieten." Creeley rînji. Ştia, dar nici prin gînd nu-i trecea să mi-o ia în nume de rău. Fusesem gata să-mi risc viaţa alături de el pentru măcar jumătate din drum, ceea ce era deja mai mult decît au fost dispuşi să facă prietenii săi iluminaţi. Promiteam. Aş fi putut chiar fi poetul care credeam că sînt. Cel puţin aşa cred eu că a gîndit atunci. În ocaziile care au urmat, deveniserăm deja prieteni şi nu mai era cazul să ne supunem la cazne pentru a demonstra ceva. Multe vor fi rememorările despre poetul care s-a stins pe 30 martie 2005, la vîrsta de 78 de ani şi, în timp, o să le adaug şi eu pe ale mele. Pentru moment însă, uitaţi-vă doar la încheieturile degetelor mele: s-au albit la simpla amintire.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii.

O lume blurată

Cînd scria Mircea Vasilescu „3,14"-le lui de săptămîna trecută – ăla cu CNA-ul & blurul –, da' *exact* în acelaşi timp, mă gîndeam şi eu să scriu o „Enervare" (aceasta), că tot nu mai scrisesem de mult şi vorb-aia: *Nulla dies sine* enervare (nu ştiu cum se spune „enervare" pe latineşte, mă bazez pe cititorii pedanţi să mă taxeze). Iar ea să se cheme „O lume blurată" (vezi mai sus).

Eu vroiam de fapt să pornesc de la un articol de-al lui Tom Wilson din ultimul *Elle,* mă gîndisem iniţial să-l trec la rubrica de „cool"-uri *(De ce e cool...* TW), da' p-ormă mi-am zis că Tom Wilson e mult prea cool oricum, iar chestia din *Elle* e mult prea tare în sine, n-are rost să focusez numai pe Tom. Iată ce zice el acolo: „Aş vrea să văd cît mai multe forme academice, inteligente, elevate de a înjura. Publicaţiile britanice, cum ar fi *The Guardian,* nu întîlnesc nici o piedică în tipărirea obscenităţilor şi cîţiva dintre ziariştii mei preferaţi au gura teribil de spurcată. *Trebuie să ne recucerim înjurăturile de la taximetrişti, fotbalişti şi Gigi Becali* (subl.m.). Poate că eu ar trebui să iniţiez această campanie". (Tom, dacă vorbeşti serios, contează pe mine!)

Deci, ce avem aici? Un redactor-şef al unei publicaţii, nu-i aşa, „de ţinută", „elevată", „elitistă" chiar *(Dilema veche,* chiar ea, însăşi), în plus un „academic" (cum zic anglosaxonii), adică un universitar (cum zicem noi), om care a citit & scris cărţi etc. şi un jurnalist britanic (britanic cum ai zice „British Museum", „BBC", „Royal Shakespeare Company"), el însuşi om cu şcoală, universitate, doctorate etc., care susţin, unul – că a blura (cu nevoie de la CNA) este o stupiditate, celălalt – că a înjura e un sport care ar trebui încurajat. Vă şochează? Staţi, că asta nu e tot.

În acelaşi număr din *Dilema veche,* la rubrica lui, Lucian Mîndruţă (un om care are, cum zic franţujii, „limba bine atîrnată" – chestie care, oare numai mie mi se pare?, are un comic substrat falic) îi vorbea de bine pe gay (tipii ăia enervant de *trendy,* care beau bere şi nu fac burtă), pentru ca apoi să-l dea ca exemplu (oare numai mie mi s-a părut ceva comic cu substrat ironic?) tocmai pe Răzvan Ciobanu (care nu ştiu cîtă bere bea, căci nu mai contează) & s-o cîrmească spre corectitudine politică (deşi, sincer, numai de la el nu m-aş fi aşteptat la aşa ceva!). Ca om păţit – vorba lui Mircea Mihăieş, el însuşi om (vicepreşedinte) păţit –, cred că am dreptul să spun: mie nu-mi plac gay-ii, *toţi* gay-ii, luaţi la grămadă, ci numai unii dintre ei. Cu ceilalţi sînt intolerant, nu-i suport – dar cred că au şi ei dreptul să fie intoleranţi cu cine vrea muşchii lor! Adică: inclusiv cu (unii) heterosexuali. Dacă există un drept pe care ar fi bine să-l cucerească, acela nu cred că ar trebui să fie „dreptul la toleranţă", ci la intoleranţă: o egalizare a şanselor de a spune „nu-mi place" şi pentru hetero, şi pentru homo.

Căci, altminteri, vom dispărea lin & lent într-o lume din ce în ce mai plată, o lume blurată în care totul – de la sigle & sex pînă la chipuri & ţigări – va fi scos din cadru prin inginerie PC. Nu vei mai avea dreptul să spui nimic, doar dreptul de a tăcea. Şi nimeni nu va rata nici o ocazie de a o face! O lume a terorismului „soft", cu poliţai stînd în poziţie de drepţi la datorie, în spatele gîndului... Nu ştiu cum vi se pare perspectiva asta, dar mie îmi pare cam distopică. Şi, deşi cînd spui „distopic" te gîndeşti la ceva livresc, la fabule orwelliene bla-bla, mi-e teamă că *asta* e pe cale să se întîmple – nu pe pagina de carte, nu în filme, ci aici, acolo, de jur-împrejur, în jurul nostru. Va urma!

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Baronii minţii

Am avut acum cîţiva ani neplăcerea de a-l cunoşte pe cel mai important exeget al operei unui important filosof de secol XX. Îmi închipui că trebuie să fie foarte frustrant *brand*-ul acesta de „exeget" şi nu era greu să vezi că omul îşi purta renumele cu oarecare amărăciune. În definitiv, nu reuşise, într-o viaţă întreagă, să dea mai mult decît o serie de nesfîrşite comentarii şi interpretări la ceea ce scrisese, cu destulă claritate deja, maestrul său. La vremea cînd l-am cunoscut, am preferat să aleg această interpretare „psihologizantă" ca explicaţie pentru comportamentul său de doi bani.

Filosoful de 50 de ani, plimbat prin cele mai bune stabilimente academice ale Europei (şi plătit în consecinţă), nu era, cu siguranţă, un om „de lume". Nu mă plîng de costumul cu guler tocit şi nici de pantofii scîlciaţi, ci de maniera brutală în care înţelegea să întrerupă o doamnă în mijlocul frazei pentru a întreba, de exemplu, cît este ceasul. Dar acestea sînt lucruri minore. Admit că, de la Thales încoace, unui om aflat mereu cu capul în nori, i se pot ierta anumite scăpări. Ceea ce nu i-am iertat nici astăzi individului este atitudinea de „sahib" pe care a afişat-o faţă de cîţiva dintre colegii mei. În mintea progeniturii de naţie colonialistă, şoferul, femeile de serviciu şi chiar coordonatorul evenimentului s-au transformat în adevărate preşuri umane numai bune de lustruit orgoliul nemăsurat al distinsului oaspete. M-am mirat atunci că individului îi lipsea „manera", cam în aceeaşi măsură în care îi prisosea cartea, şi m-am întrebat dacă n-o fi cumva o legătură între cele două.

Am avut de-atunci ocazia să cunosc parcă tot mai mulţi măgari necioplţi, dar solid mobilaţi intelectual, şi m-am întrebat cu tristeţe în faţa fiecărei noi descoperiri: „Şi el, tot Gheorghe?"... Unii dintre ei, adevărate biblioteci ambulante, deşi ţi-ar putea recita ore în şir cele mai frumoase versuri scrise de poeţii lumii, sînt incapabili să-i adreseze o vorbă bună unei secretare sau să-i vorbească civilizat unui şofer. Alţii, fini moralişti în scrierile destinate marelui public, se complac cu nesimţire (cuvîntul e prea blînd) în banale conflicte de interese de dragul unui al doilea ori al treilea salariu, sau îşi promovează progeniturile în slujbe cu responsabilităţi prea mari pentru nişte creiere încă mici. Călcaţi din greşeală pe coada redingotei lor demodate, şi unii şi alţii se transformă în scandalagii de ultimă speţă, iar discursul lor, pînă mai ieri armonios, se pătează subit cu concepte de tarabă, judecăţi de florărească şi sentenţe groase de taximetrist.

Cînd mafioţii locali ai fostului partid de guvernămînt au primit titlul de „baroni", conceptul părea să subîntindă următoarea descriere: este imoral să consideri că banii sau puterea politică legitimează orice fel de comportament. Dacă observaţi, avem de-a face cu un truism, întrucît, în afara imaculatei concepţiuni, nimic nu e capabil să justifice o atitudine de tipul „mi se cuvine orice". Indivizilor de care vorbeam mai înainte li s-ar potrivi, prin urmare, de minune titlul de „baroni ai minţii": asemenea politicienilor şi afaceriştilor corupţi, se cred loviţi de graţia divină şi condamnaţi să fie domni şi stăpîni ai semenilor lor, de care îi despart cîteva rafturi de bibliotecă şi mai mulţi ani de travaliu intelectual.

În corul polifonic de replici cu care a fost primită cartea despre „boierii minţii" a lui Sorin Adam Matei, ceva mi-a scrijelit auzul pînă la punctul la care am fost aproape tentat să-i dau dreptate moralistului de peste Ocean. Cu destulă întîrziere mi-am dat seama despre ce era vorba: pe lîngă replica, poate prea lungă sau prea apăsată, în raport cu scopul, a adevăraţilor „boieri", s-au auzit de prea multe ori vocile piţigăiate şi ofuscate fără cauză ale „baronilor". Privit dinspre uşa de ieşire în caz de incendiu, spectacolul dizarmonic a reuşit să puncteze cîteva momente de un prost gust înfiorător. Să-mi fie cu iertare, boieri şi baroni dumneavoastră!

Radio & Afaceri MIX fm 100,6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio in România

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

O vieţuire cu familia Skywalker

– Andrei GORZO şi Răzvan RĂDULESCU despre Războiul stelelor –

Andrei Gorzo: Măi Răzvan.

Răzvan Rădulescu: Măi Gorzo.

A.G.: Mai întîi lasă-mă să-ţi zic de oamenii ăştia cu care mi s-a întîmplat să mă întîlnesc după vizionarea de presă. Ştii cum făceau cînd aflau de unde vin? În primul moment, se uitau în ochii mei de parcă ar fi sperat ca un fragment de film să fi rămas întipărit acolo, ca să-l poată vedea şi ei. Dar în momentul următor dădeau înapoi şi începeau să ţipe: „SĂ NU-MI POVESTEŞTI!". Poftim? Ce să nu vă povestesc? Probabil că există şi oameni care au reuşit să străbată ultimii cinci ani fără să afle despre ce va trata *Episodul III* din *Războiul stelelor,* dar zău dacă ştiu cum au făcut-o! Chiar asta-i poanta cu *Episodul III* (care e, de fapt, cel de-al şaselea film din serie): faptul că toată lumea ştie dinainte povestea; de-asta se duce – ca să-l vadă pe tînărul cavaler Jedi Anakin Skywalker trecînd de partea întunecată a Forţei şi transformîndu-se în Darth Vader, dar nu înainte de a face doi copii, Luke şi Leia, inamicii lui din episoadele *IV, V* şi *VI* (care au fost de fapt primele trei din serie). Mergi la *Episodul III* tot aşa cum duci pînă la capăt jocul ăla în care trebuie să uneşti nişte puncte: ştii ce animal o să-ţi iasă, dar tragi şi ultimele linii – e o formalitate care trebuie îndeplinită. Cum dracului a ajuns atîta lume să îndeplinească formalitatea asta ca pe un ritual de maximă importanţă – unul în care trebuie să intri pur, nemaculat de ce ţi-ar putea povesti alţii?

R.R.: Că te duci la filme al căror final îl cunoşti nu e nici o noutate. Ca să fiu trivial, iată: o grămadă de oameni au văzut *Titanicul,* ştiind că acesta se va scufunda. Dimpotrivă, cei care au vrut să facă pe deştepţii şi au spus că nu merg să vadă *Titanicul* pentru că, oricum, ştiu finalul filmului, mi s-au părut nişte glumeţi plicticoşi. Am văzut primul film din serie în clasa a treia, la cinematograful „Capitol", pe bulevard, şi nu mi-am pus problema dacă mi-a plăcut sau nu. A doua zi, l-am revăzut cu un coleg de clasă care auzise că merită osteneala, şi mi-a plăcut mai mult. Pe urmă, m-am dus să-l văd din nou, ca să-mi întăresc impresiile şi, în mod cert, mi-a plăcut. I-am dus şi pe ai mei (bunica mea, care a crezut întotdeauna, în fundul sufletului ei, că pămîntul e plat, a fost foarte impresionată), iar după asta am auzit filmul, timp de o săptămînă, seară de seară, la Grădina „Capitol", căci ferestrele de la camera mea dădeau într-acolo, ba chiar vedeam un colţişor de ecran. Pînă aici, nimic special, o istorie personală asemănătoare am avut şi cu *Colosul din Rhodos*. Îţi dai seama că mi-am pus şi eu întrebarea pe care mi-o pui tu acum. În termeni mai puţin precişi, e adevărat. La *Episodul II (Atacul clonelor*, al cincilea din serie), îmi făceam deja serioase griji legate de adicţia personală. Ca să găsesc răspunsul, mă duceam să văd filmul: o dată şi încă o dată şi încă o dată. Cred că, dacă ultimul film din serie, *Răzbunarea Sith,* ar fi fost doar un ecran verde timp de două ore şi jumătate, iar Lucas ar fi făcut lucrul acesta public înainte de premieră, numărul de spectatori care s-ar fi dus să-l vadă ar fi fost acelaşi cu cel de acum. Şi cred că mulţi l-ar fi văzut de trei sau patru ori, ceea ce, dacă te gîndeşti bine, este înspăimîntător. Acuma, de vreme ce filmul a ieşit şi vedem cu toţii că nu este doar un ecran verde şi lung, putem să ne gîndim dacă toate lucrurile pe care le ştim despre cinema – poveste, imagine, jocul actorilor, efecte speciale – mai au vreo relevanţă în discuţia noastră.

A.G.: Trilogia nouă e plină de momentele şi detalii menite să intre în rezonanţă cu momentele şi detalii din trilogia veche: de exemplu, cînd îl vedem pe Anakin Skywalker pierzînd o mînă în duelul lui cu Contele Dooku din *Atacul clonelor* (2002), ne gîndim la *Imperiul contraatacă* (1980) şi ne spunem: „Da! Tot aşa cum, peste ani, fiul lui Anakin, Luke, va pierde o mînă într-un duel cu Lordul Vader, care e însuşi tatăl său."

R.R.: Să fim cinstiţi. În trilogia iniţială, îl vedem pe Luke cum îşi pierde mîna în duel cu Vader şi apoi vedem că nici Vader nu are mîna dreaptă. Rolul momentului este de a crea o identitate „tată-fiu" şi de a-i reaminti lui Luke că ispita părţii întunecate a Forţei îl paşte şi pe el. Pot accepta această telenovelă, dar nu vreau neapărat să ştiu cum şi-a pierdut Vader însuşi mîna pe vremea cînd era încă Anakin. Nici Lucas nu vroia, în momentul în care încheia prima trilogie. Te-am întrerupt.

A.G.: Simetriile şi ecourile astea sînt, desigur, elemente banale, de nelipsit în compoziţia unei saga; prin ele se obţine efectul ăla copleşitor de timp ce se adună şi creşte şi se adînceşte, de timp ca materie primă a unui grandios proiect arhitectural. Chestia specială la *Războiul stelelor* este că aici *chiar* e vorba de mult timp: primul film *(Episodul IV)* a ieşit în 1977, cînd tu, Răzvan, aveai – cît? 7 ani? –, iar eu mai aveam un an pînă să mă nasc. În cazul unora ca noi, efectul ăsta de mare întindere în timp poate fi *cu adevărat* copleşitor – vorbim despre ceva ce se întinde pe toată durata vieţilor noastre. Iar ăştia care au venit după noi pot să-şi închipuie – ştiu şi eu? – că *Războiul stelelor* vine din moşi-strămoşi, că e Filmul Filmelor. Există oameni care te-ar acuza de blasfemie dacă le-ai spune că George Lucas n-a pornit la drum cu un proiect arhitectural grandios, ci cu ideea unui singur film, că în 1977 tipul nu era un mare iniţiat, deţinătorul unei întregi mitologii, ci doar un tînăr regizor şi maniac al vitezei, care voia să arate lumii cele mai bengoase nave spaţiale visate vreodată. Dar ăsta-i adevărul.

R.R.: Da, Lucas a înnebunit de tot. A început prin a fi un autor (cred, în continuare, că primul film din serie este filmul unui cineast extrem de personal: are lungimi, are *parti-pris*-uri, are o viziune) şi a ajuns să fie un făcător de bani monomaniac. A dezvoltat un întreg univers paralel cu *Star Wars,* dar derivat din el, prin cărţi, BD-uri, seriale de animaţie, jocuri video: se numeşte *Expanded Universe, EU* – mai pe scurt, şi povesteşte aventurile unor personaje pe care în filme le vedeam doar episodic, sau continuă saga iniţială pînă la a doua generaţie de descendenţi ai Prinţesei Leia. Lucas autorizează toate aceste poveşti şi acordă drepturile de exploatare în regim de franciză. El este cel care numeşte personajele, el hotărăşte dacă se poate sau nu inventa o planetă nouă, sau un sistem solar nou. Despre puterea de invenţie a acestui demiurg care acordă licenţe nu se poate spune nimic lăudabil. Un învăţăcel al lui Luke Skywalker, ca să-ţi dau un singur exemplu, unul din multele la fel de ridicole, se numeşte Kip Duron. Cipurile Duron, fabricate de AMD, au fost lansate cam în aceeaşi perioadă. Iarăşi, în *Răzbunarea Sith*, generalul Grievous, un robot extrem de urît, care tuşeşte pentru că e bolnav de plămîni (!!!), a avut ca sursă de inspiraţie un inhalator nazal. Planeta vulcanică pe care se bat Obi-Wan şi Anakin se numeşte Mustafar. Mustafar! Mi se pare jenant.

A.G.: Cînd i-a dat primului episod cifra *IV* şi, înainte de a ne arunca în acţiune, a băgat un textuleţ în care ne povestea cum ajunsese saga în punctul acela, el de fapt făcea o poantă: parodia vechile seriale SF şi de aventuri şi recunoştea pe faţă că de acolo vine filmul lui; deci nimic solemn, nimic grandilocvent, doar vechile prostioare reciclate cu dragoste şi cu ajutorul celor mai noi tehnologii. Asta făcea Lucas în '77, şi chestia avea farmec. După care s-a întîmplat ceva cu mintea lui: pare să se fi convins din ce în ce mai tare (mai ales în anii care au trecut între cele două trilogii) că *Războiul stelelor* e o chestie mult mai importantă, un fel de evanghelie. Şi gata cu farmecul, afară cu poantele. Cînd spun „poante", nu mă refer la tentativele tembele de „respiro umoristic"; de-astea are şi în trilogia nouă. Mă refer la ceva din tonul filmului, ceva care să-ţi indice spirit. Trilogia veche avea aşa ceva. De exemplu, şi fiindcă tot vorbeam de reciclare, tu-ţi aminteşti ce rol important jucau fiarele vechi în primul film? Cîte nave şi aparate, care pentru noi erau nemaipomenite, erau, în ochii personajelor, nişte încropeli sărăcăcioase? Îţi aminteşti momentul ăla în care nava lui Han Solo se comporta ca un hîrb de maşină şi refuza să pornească? Asta-i toată şmecheria cu lumile fantastice: ca să le dai viaţă, mai întîi trebuie să te întorci la lumea cunoscută şi din ea să exporţi micile elemente – mici slăbiciuni omeneşti, tendinţa obiectelor de a cădea în paragină – care înseamnă viaţă. Altfel, degeaba vii cu cele mai detaliate decoruri şi cu cele mai animate creaturi pe care le poţi produce pe computer. Tu n-ai avut o senzaţie tîmpită, de bal mascat, uitîndu-te la creaturile din *Episodul III*? Şi ce zici de decoruri? Sînt atît de bibilite, încît ştii că nimeni – om, robot, wookie, gungan, ewok sau ce-o mai fi – nu trăieşte acolo. Şi oamenii zic: „Uite cîtă fantezie!".

R.R.: Mai urît mi se pare felul în care femeile se desexualizează la el, aparent în raport direct cu imaginile tot mai linse şi mai computerizate. Cele trei femei din seria integrală sînt: Prinţesa Leia Organa, pieptănată cu covrigi, Smi, mama lui Anakin şi Padmé Amidala, mama Leiei şi a lui Luke. Şi acum: prinţesa Leia se dovedeşte că este sora lui Luke, tocmai cînd fanii primei serii sperau că între cei doi se va înfiripa o idilă. Interdictiv, nu crezi? Mama lui Anakin l-a născut pe acesta fără raporturi sexuale, lăsată grea de însăşi Forţa, după cum insinuează autorul. Şi mai interdictiv. Dar marea reuşită în privinţa desexualizării o are Lucas cu Amidala, pe care o ascunde sistematic sub machiaje-mască şi sub pieptănături alexandrine. Copulaţia ei cu Anakin, în urma căreia rămîne însărcinată cu Luke şi Leia, este escamotată undeva între episoadele doi şi trei. După care, gata gravidă, Padmé locuieşte la ultimul etaj al unei clădiri foarte înalte şi se plimbă prin nişte decoruri neo-neoclasice.

A.G.: Asta nu e fantezie. E moartea ei. Dar pentru Lucas e un vis împlinit. Ştii că a spus adesea în interviuri că procesul de realizare a primei trilogii a însemnat pentru el o frustrare permanentă: tehnologia nu era destul de avansată ca să-i ofere ce-şi dorea. Acum are jucăriile dorite şi nu-i mai trebuie nimic altceva: nici un simţ al epicului, nici o idee despre cum să creeze puţină tensiune atunci cînd are în cadru două personaje care-şi vorbesc. Nici la vremea primei trilogii nu era un regizor prea bun (de altfel, pentru episoadele *V* şi *VI* a apelat la alţii), dar acum pare să fi regresat. A devenit primul mare povestitor autist din istoria omenirii. Faptul că are în continuare un asemenea succes, oricît ar fi de explicabil, mi se pare un pic sinistru. Mulţi dintre cei care au văzut noua trilogie *Războiul stelelor* au văzut şi trilogia *Stăpînul inelelor;* şi e imposibil să nu fi observat diferenţele. Sau e posibil?

R.R.: Să nu vorbim acum despre *Stăpînul inelelor*. În afară de faptul că este o trilogie, cu greu se pot găsi asemănări între el şi *Star Wars*. Facem o discuţie separată, dacă vrei, pe o altă pagină de revistă. Putem să cădem de acord însă asupra aerului obsolet pe care îl are diegeza la Lucas. Într-adevăr, limbajul cinematografic pare să fi îngheţat pentru el în anii '70, odată cu pionieratul în mixaje video din studiourile de televiziune. Tranziţiile lui, cu *enchaîné*-uri şi *wipe-out*-uri, sînt de un comic nesfîrşit. Iar succesul lui, deşi evident, continuă să nu mi se pară explicabil. Ţine de anvergura copleşitoare a proiectului? De faptul că generaţia noastră a fost marcată de el din copilărie? De marketingul conex, cu păpuşele, machete de nave spaţiale de vînzare, licitaţii pentru costumul original al lui Vader, etichete, memorabilia etc.? De ce anume ţine? Am să avansez aici o ipoteză aventuroasă, pe care, din cauza spaţiului de revistă care aproape s-a consumat, n-ai să mai poţi s-o combaţi. Ţine de săbiile laser. Sabia laser, o armă elegantă pentru timpuri de mult apuse, cu lumina ei diferit colorată (pastel – dacă eşti de partea luminoasă a Forţei, roşie – dacă atracţiile facile ale părţii întunecate te-au consumat deja), cu lama care creşte din nimic şi cu vîjîitul ei ameninţător – iată marea şi unica invenţie a lui Lucas. Sabia laser, pe care mi-am dorit-o, pe care ţi-o doreşti şi tu, ca să tai vînzători obraznici prin magazine, apevişti din centrele militare de recrutare, funcţionari lîncezi de la poştă şi cîini vagabonzi care te latră pe stradă. Deşi, pe aceştia din urmă îi poţi îmblînzi folosind, simplu, Forţa.

A.G.: Ce zici de *religia* Jedi? Presupun că ai aflat de înfiinţarea ei. Trebuie să fie o chestie restrînsă la cîteva Fan Cluburi din cîteva ţări, care într-o bună zi au hotărît să nu se mai cheme Fan Cluburi, ci biserici, şi sigur că e dreptul lor. Dar stau şi eu şi mă întreb: cît de mare şi voinic poate să crească spiritul atunci cînd se hrăneşte numai cu învăţăturile lui Yoda şi ale celorlalţi maeştri? Am încercat şi eu să recapitulez învăţăturile respective şi am constatat că nu mai ţin minte decît două: una e primită de Anakin de la maestrul său, Qui-Gon, în primul film din noua trilogie, şi e ceva de genul „simte şi nu gîndi"; cea de-a doua e din ultimul film şi vine tot pe căpşorul bietului băiat, de la Yoda însuşi, care, dacă am înţeles eu bine, dezaprobă grija pe care Anakin i-o poartă soţiei lui gravide. Deci nici să simţi nu mai e bine; te duce direct de partea întunecată a Forţei, ca şi celălalt viciu, gînditul. Bine e să-ţi bagi picioarele.

R.R.: Povestea asta cu Jedi este un fel de *religious mumbo-jumbo*. Dar, ca toate religiile, are doza ei de paradox şi contradicţie, şi doar un neofit ca tine ar fi putut taxa drept absurdităţi învăţăturile pe care le-ai enunţat mai sus. *Much to learn you still have, Gorzo, my young padawan.*

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **J.M. Coetzee, *Aşteptîndu-i pe barbari*, traducere din engleză de Michaela Niculescu, Colecţia „Raftul întîi", Editura Humanitas, 2005.**

Cînd e vorba de torţionari, vini inventate, interogatorii criminale, regim militaro-poliţienesc, gropi anonime sau comune, prigoniri concertate, cruzimi carcerale, cititorul român se simte pe teren cunoscut. Pentru el, datele problemei din acest roman al lui Coetzee nu mai sînt date, ci deja luate, şi aproape că nu mai pun nici o problemă. Aşa că el va întoarce paginile primului capitol al cărţii cu gesturile unui rutinat pînă la saţ, intuind, cu reflexul său îndelung exersat, pînă şi o uşoară detentă parabolică a poveştii. Se pricepe, a mai văzut lucruri de genul ăsta, chit că aici are de-a face cu un Imperiu oarecum abstract, cu o zonă geografică incertă, avînd elemente cam din toate zonele coloniale posibile, şi cu o epocă nenumită, vag identificabilă după anumite piese de recuzită (eu, unul, aş miza pe un secol XVII, dar nu bag mîna-n foc, că nu arde).

Odată cu al doilea capitol însă, personajul principal al cărţii (cel care şi relatează totul) îşi începe propria poveste, una bizară şi tulburătoare, neaşteptată în toate detaliile ei. Acest magistrat, administratorul civil al unei aşezări de graniţă a Imperiului, acest funcţionar de stat cu tabieturi aproape balcanice se va vedea răsturnat din hamacul pe care încercase să-l întindă între „legea" dictată de la centru şi aşa-numita „memorie a dreptăţii". Figura lui întrucîtva suprarealistă şi în orice caz ceţoasă, contorsionată, demnă de galeria marilor buimaci, laolaltă cu istoria lui plină de neînţelegeri şi permanent tachinată de absurd fac într-adevăr din acest roman politic unul copleşitor şi memorabil.

Alexandru MATEI

bon de lectură

De ce scriu atît de bine

● **Dan Coman, *Ghinga*, Editura Vinea, 2005.**

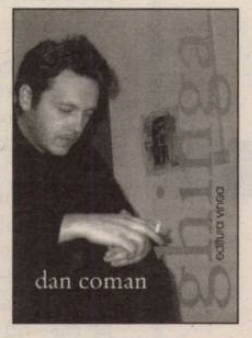

Ghinga este al doilea volum de poezie al lui Dan Coman, profesor de filozofie, în viaţa de toate zilele, la Bistriţa. Pentru primul, *Anul cîrtiţei galbene,* poetul a fost recompensat, în 2004, cu Premiul naţional de poezie „Mihai Eminescu“ şi cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Printre neo-expresioniştii anilor 2000 – Claudiu Komartin, Bodgan Perdivară, îndărătul unui contingent feminin care prelucrează poetic stări liminare şi marginalitate socială – Dan Coman face figură ortodoxă prin abordare, dar aparte prin complexitate. *Ghinga* este unul dintre cele mai bine structurate volume de poeme din ultimii ani, o carte aparent „grea“, dar excelent articulată. Discursul său poetic se hrăneşte de pe loc, de la adîncime, ca o sondă şi nu, cum se întîmplă în cazul poetului autobiografist, din mers, în incursiuni cinegetice la capătul cărora ţinta, adică imaginea eului, trebuie atent extrasă din munţii de cuvinte în care se găseşte dizolvat.

Dan Coman predă, spuneam, filozofia şi împrumută în textele sale poetice tonul „naratorului“ din *Aşa grăit-a Zarathustra*. Dar influenţa este strict formală. Pentru că dicţia sentenţioasă şi focalizarea concentrată a eului poetic constituie adesea obiectul ironiilor unei alte voci, fals autobiografice. Dovadă: această entitate ontică numită Ghinga. În poezia de astăzi nu mai poţi fi expresionist abstract. Nu poţi ignora *deixis*-ul autoreferenţial, nu poţi ocoli cotidianul, chiar dacă-l iei drept martorul unor metamorfoze periculoase sau contrapunct al unor dezvoltări imaginare fantastice. Una dintre curiozităţile cititorului *Ghingăi* se orientează asupra referinţelor cuvîntului-titlu. *Who the f*** is Ghinga?* Bine, ştim că poetul are personalităţi multiple graţie cărora poate scrie poezie, ştim că în momentul scrierii proiecţiile alterităţii ating intensităţi de nebănuit, că eul, asemeni unui cazan de smoală, duduie din toate încheieturile şi că, pentru a nu se dezintegra, are nevoie de jeturi de apă rece autopersiflantă. Ghinga este mai puţin un *alter ego,* mai degrabă un rest placentar, firimiturile unei *alma mater* dezlipite de eu şi devenite interlocutor, bula dinlăuntrul căreia eul a fost expulzat, fără să fie apoi şi alungat. Nu ştiu cum sună manifestul extrauterin al Mirunei Vlada, dar poezia lui Dan Coman stă sub acelaşi semn al exteriorităţii.

Aflat mereu în orizontul interiorităţii – al Ghingăi – aşa cum fiul trăieşte în orizont matern chiar în absenţa mamei, eul poetic al lui Dan Coman evoluează înfricoşător de coerent, centripet, de la cutie de rezonanţă a prezenţei trupeşti (aici, desigur, se impune să recunoaştem paralela dintre trupul de carne şi cel de versuri), la conştiinţa singurei prezenţe certe, cea a limbii: „sînt tot mai puternic pentru că sînt tot mai lipsit de părţile nefolositoare ale trupului. / sînt impecabil căci de-acum capul meu stă direct pe coapsele mele / iar gîtul a intrat între ele ca un adevărat tub de oxigen“ (p. 85), „sînt o splendidă fiinţă umană de aceea îmi duc capul direct pe propriile-mi coapse: / numai aşa apropierea mea faţă de mine e de nezdruncinat“ (p. 87), „sînt limba mea şi nimic, nimic altceva“. Precizia cu care se realizează revelaţia identităţii dintre eu şi limbă, limba care articulează, limba cu care vorbim ceea ce mai apoi scriem, cerea, poate, o austeritate verbală: o recomandare de care poetul nu ţine întotdeauna seama. În cele nouăzeci de pagini ale volumului, o aceeaşi voce pregăteşte în detaliu un deznodămînt simplu, amînîndu-l mereu prin insistenţa unor refrene: „de treizeci de ani“, „toate organele mele au conştiinţă“, „preumblarea printre vii“. Nici „eu“, nici Ghinga nu mai aparţin întrutotul lumii, ceea ce prezintă avantajul putinţei contemplării. Doar că, în situaţia unei lucidităţi extreme, lumea este „eu“, contemplarea lumii are loc de la început ca autoscopie, ca devizajare şi, în cele din urmă, ca revelaţie a identităţii. Versurile care tematizează transfigurarea lumii în eu moştenesc din *suspens*-ul poemelor de început ale lui Ioan Es. Pop. În rest însă, Dan Coman refuză figuralul, nu iubeşte gustul uscat al sfinţeniei, poemele se alimentează cu tensiune de la bateria unde polul + este exaltarea eului („simpla mea prezenţă printre fiinţele vii ale lumii – le-ar şterge pe toate de pe suprafaţa pămîntului“) şi polul –, fuga lui înspre sine. Sinele apare ameninţat de trupul dezvoltat metastatic, invadator al buncărului în care sinele se adăposteşte: „nici n-apuc să deschid ochii: de jur împrejurul meu numai trup. [...] Şi pieptul mi se umflă şi mi se întăreşte / şi seamănă din ce în ce mai bine cu fundul pămîntului [...] ducă-se naibii aceşti muşchi perfecţi ai umerilor: aproape că mi-au acoperit capul“ (am citat din mai multe poeme, dar parcă ar fi vorba de unul singur).

Poezia, spre deosebire de roman, se naşte din expandări, nu din extirpări. Desigur, în ambele cazuri avem de-a face cu rescrieri. Fiecărui cuvînt i se adaugă altele, asemeni particulelor de zahăr care ajung să compună galaxii numite, atît de banal, vată de zahăr. Vata de zahăr este susţinută de un ax. Prezenţa axului, în poezie, înseamnă prezenţa viziunii. Numai atunci produsul poate fi consumat, pentru că numai astfel *ai de unde să-l apuci*. Dan Coman are viziune. Ardealul literar îl merită.

Dilema veche vă recomandă

● Mă tulbură cînd o întîlnesc întîmplător în faţa Uniunii Scriitorilor, cînd cu graţie îmi întinde mîna şi mă priveşte cu ochi mari şi pătrunzători, mă tulbură cînd între noi se află hîrtia foşnitoare a revistei în care acordă emoţionante interviuri sau se revoltă delicat împotriva celor care ofensează bătrîneţea, dar mai ales mă tulbură cînd între coperte lucioase o găsesc traducînd cu aceeaşi eleganţă. Polirom a reeditat *Iarna decanului,* dar eu nu-l recomand aici pe Saul Bellow, ci pe doamna din spatele lui şi al altora ca el: Antoaneta Ralian. (Marius Chivu)

● Dacă aţi fost atît de nebuni să rataţi TIFF-ul *şi* anul acesta (a 4-a ediţie, record de orice), aţi face bine să vă băgaţi minţile-n cap şi să bifaţi retrospecTIFF-a care-a-nceput la „Elvira Popescu“; piese de rezistenţă: ciclul de 3 x 3 Roy Andersson (cu splendidul *Giliap*, 1975, şi uluitorul *Cîntece de la etajul 2*, 2000), *Maşinistul* altui Anderson (Brad), unul din cele două Mari Premii ale ediţiei 2005 (rusescul *4,* după Vladimir Sorokin; din păcate, nu şi minunatul *Whisky...),* Leul de Aur de la Veneţia 2004, *Vera Drake* – şi, evident, *Moartea domnului Lăzărescu* al lui Cristi Puiu... Grăbiţi-vă: numai pînă în 16 iunie! Să nu ziceţi că nu v-am spus. (Alex. Leo Şerban)

● Eugen Istodor, *Vieţaşii de pe Rahova – din mărturiile unor condamnaţi pe viaţă* (Editura Polirom, 2005). Chiar nimeni să nu observe că, de la Tita Chiper încoace, doar Eugen Istodor mai ştie cum se stă de vorbă cu oamenii, cum se extrag din ei sensul, drama, emoţia? După acea frenetică investigaţie printre „oamenii cu care mor de gît“, aceasta – printre puşcăriaşi, printre mesevişti (muncă silnică pe viaţă) – se poate intitula: „Oameni care-ţi ridică un nod în gît“. Aaa, Eugen nu are imaginaţie, nu ştie să inventeze? Îl aud pe Zaharia Stancu, rău şi antiteoretic: „Eu nu am imaginaţie – imaginaţie au proştii“. (Radu Cosaşu)

trend inţe

Raiul scriitorilor

„Cu ce te ocupi?“, o întreb eu pe o scriitoare nemţoaică de vreo douăzeci şi ceva de ani cu doar un volum publicat, după ce am făcut cunoştinţă şi am schimbat cîteva fraze. „Păi, scriu“, îmi răspunde ea nedumerită. „Bun, am înţeles. Dar ce meserie ai?“ „Scriitoare. Nu e de ajuns?“ „Eu te întrebam din ce îţi cîştigi existenţa. Te ajută părinţii?“, insist eu. Tipa se uită la mine ca la unul picat din Lună: „Nu mă ajută nimeni, sînt pe cont propriu. De ce să mă ajute?“.

La începutul şederii mele în Germania, cum cunoşteam un scriitor, discuţia de mai sus se repeta întocmai. Pînă mi-am dat seama că legenda conform căreia Germania este raiul scriitorilor este cît se poate de adevărată. Al scriitorilor de limbă germană, desigur.

La noi, nici măcar cel mai mare scriitor român în viaţă nu poate trăi numai din ce scrie. În alte ţări din Europa, trăieşti de pe urma scrisului, numai dacă eşti foarte cunoscut şi ai vînzări mari. Ei bine, în Germania, e un loc sub soare pentru orice scriitor şi nimeni – că e mic sau mare, celebru sau necunoscut, popular sau ermetic – nu duce grija zilei de mîine. Există o mie şi una de stipendii oferite de ministerele Culturii din fiecare land, de fundaţii private sau de administraţiile locale (de exemplu, poţi fi făcut „scriitorul oraşului X“, asta însemnînd că, timp de un an, primeşti de la municipalitate un salariu lunar gras, singura ta obligaţie este să vii în cursul acelui an în oraşul respectiv de patru sau şase ori şi să ţii cîte o prelegere despre literatura pe care o faci – vreo două în faţa elevilor, alte două în faţa studenţilor şi cam atît). Există, în plus, acel sistem de lecturi publice *(Lesung),* care are o amploare neîntîlnită în nici o altă ţară. Scriitorul vine în faţa unui public plătitor – un bilet costă zece euro –, citeşte timp de o oră din cărţile deja apărute pe piaţă, oamenii îl ascultă cuminţi, la sfîrşit îl aplaudă şi toată lumea pleacă mulţumită acasă. Nu trebuie să fii autor de *best-seller*-uri ca să ai public la o *Lesung*. Trebuie doar să scrii. Orice. Vei găsi întotdeauna aici cel puţin o mînă de inşi interesaţi să te asculte. Poţi să faci un turneu de astfel de *Lesung*-uri şi vei cîştiga destui bani cît să trăieşti după aceea o bună perioadă.

Nici măcar scriitorii nemţi nu au o explicaţie pentru acest fenomen, al interesului publicului german să asculte literatură (i-am întrebat pe cîţiva şi ridicau cu toţii din umeri). De fapt, nici nu-şi bat capul cu prea multe. Nu sînt interesaţi, de exemplu, nici să fie traduşi şi – mulţi dintre ei – nici măcar să înveţe o limbă străină. De ce ar fi, din moment ce propria lor limbă îi leagănă şi are grijă să le dea tuturor biberonul la timp?

Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Orgia

Am pierdut primele două zile, dar în ziua a treia, dis-de-dimineaţă, m-am suit în tren. Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge: nimic mai adevărat. De exemplu, eu: pe o bună parte din drum citisem Jane Austen, or iată ce citeam acum, la numai cîteva minute de la coborîrea din tren: „Un meniu complet pentru azi. Transgresiv, provocator, halucina(n)t şi destabilizator. Fără limite pînă la capăt. Ca să nu rataţi nimic din oferta *kinky* a zilei şi să nu înjuraţi după, plîngîndu-vă că n-aţi fost avertizaţi. În meniu: sex (hetero-/ homo-/ trans-, S & M, cu şi fără consecinţe), avorturi, canibalism, obsesie din plin, manii über-dubioase şi rockeri supăraţi îmblînziţi de terapie psi.“. Da, mi-am zis atunci, *am ajuns*. Sînt la TIFF.

A fost sau n-a fost prea mult sex în meniul acestei ediţii? A fost sau n-a fost prea multă violenţă? Au existat plîngeri în sensul ăsta (deşi nu mai multe ca-n anii trecuţi) şi, prin cea de-a şasea zi, mi s-a părut că exista o notă de sastiseală pînă şi în vocea *AperiTIFF*-ului – excelentul şi hiperenergizatul ziar al festivalului, care nu ne mai lua pe sus ca-n zilele precedente, ci se mulţumea să ne indice „încă un film şoc (...), în caz că mai poftiţi aşa ceva“. Pe de altă parte, care e doza rezonabilă de sexualitate care poate fi importată în actul mersului la cinema? Dat fiind faptul că am fost expus, de la o vîrstă impresionabilă, la gîndurile şi trăirile criticului de film Pauline Kael, nu sînt sigur că pot da un răspuns cumpătat. „Filmele – care trezesc sentimente speciale, private, ascunse – au avut dintotdeauna un [mare] potenţial erotic“, scria Kael. Şi: „Filmele ne pot copleşi aşa cum nici o artă (...) n-o mai poate face – cu excepţia muzicilor folk şi rock“. Încă şi mai tare vibrez la aceste cuvinte misterioase aparţinînd criticului David Thomson: „Cea mai admirabilă implicaţie romantică a oricărui film este aceea că acolo sus, pe ecran, sau după ce «se taie», sau în noaptea asta, sau cîndva, o să aibă loc o orgie“. Acuma, viaţa mea cinefilă poate să curgă luni întregi dintr-o sală în alta, de la un film la altul, fără a fi tulburată de asemenea implicaţii, dar elementul acela orgiastic şi vital este foarte puternic în atmosfera de la TIFF. Din punctul meu de vedere, cea mai admirabilă implicaţie a filmului lui Michael Winterbottom *9 Songs* a fost aceea că, încă din primele minute, acolo jos, la picioarele mele, unde se îngrămădeau zecile de spectatori care nu mai apucaseră locuri, va începe o orgie. *„9 Songs, 9 Fucks“,* titrase *AperiTIFF*-ul din dimineaţa aceea, şi mi se păruse un slogan admirabil, de o simplitate care putea fi semnul crizei de timp în care fusese compus, după cum putea fi semnul geniului. În sală ne-am dat seama că nu era doar un slogan; după toate aparenţele, era tot scenariul filmului. Primele minute au trecut fără orgie şi apoi a fost prea tîrziu: lumea a început să plece. Am fost printre cei care au acceptat propunerea lui Winterbottom – experienţa cinematografică redusă la textura pielii, la jocul luminii pe două trupuri, la sunetul muzicii şi al nimicurilor pe care şi le spun oamenii atunci cînd sînt toropiţi de atîta bine. Mi-a amintit de momentul acela din *Pierrot le Fou,* cînd Belmondo descrie romanul pe care ar vrea să-l scrie – un roman care să nu conţină nici poveste, nici personaje, ci numai forme, corpuri, şi spaţiile pe care acestea le ocupă, şi spaţiile dintre ele. „Joyce a încercat“, spunea el, dar „trebuie să se poată şi mai bine“. Sau nu. Nu în cinema – un *medium* nu tocmai tolerant cu astfel de extaze şi evanescenţe. Cinema-ul preferă materiale mai concrete, senzaţii mai tari. Dar e unul dintre marile merite ale Festivalului Transilvania că e atît de obsedat de limite – ale *mediumului*, ale spectatorului. Selecţia (realizată de Mihai Chirilov) e descrisă invariabil prin epitete ca „şocantă“ şi „provocatoare“, dar provocarea nu e conţinută doar în „oferta *kinky*“ a fiecărei zile, cu avorturile, canibalismul şi maniile ei über-dubioase. E vorba, în primul rînd, despre ştiinţa de a gîndi nişte proiecţii de filme ca pe nişte evenimente în care sînt testaţi atît spectatorii, cît şi filmele; şi e valabil atît în cazul unui *Angels in America* (şase ore de film de televiziune în regia lui Mike Nichols), cît şi în cazul *Extraordinarelor aventuri ale Domnului Vest în Ţara Bolşevismului* (filmul lui Lev Kuleşov din 1924, prezentat cu o coloană sonoră originală, interpretată *live* de DJ DuBase). De aceea sînt atît de pline sălile din Cluj, şi nu numai la întîlnirile cu „supergreii“ *(Old Boy* – Marele Premiu al Juriului, Cannes 2004 –, care a deschis această ediţie; *Mar Adentro* – Oscarul pentru cel mai bun film străin din 2004 –, care a închis-o; sau *Moartea domnului Lăzărescu* – inevitabilul punct culminant, care s-a dovedit a fi şi filmul *mare* de la TIFF 2005), ci cam la toate orele, în fiecare zi. Publicul e mereu treaz, viu, aţîţat. Festivalul are şi muşchi, şi tatuaje, şi chef de scandal, şi minte în cap, şi inimă, şi o alură plină de implicaţii dintre cele mai admirabile.

Răzvan BRĂILEANU

Megadeth: ultima strigare!

În 1983, cu puţin timp înainte de lansarea albumului de debut *Kill'em All*, chitaristul Dave Mustaine părăsea Metallica pe uşa din dos, fiind dat afară din cauza abuzului de alcool şi a certurilor tot mai dese dintre el şi fondatorii trupei. Înverşunat, Mustaine îşi înfiinţează propria trupă, Megadeth, care avea să meargă o bună bucată de vreme umăr la umăr alături de Metallica pe drumul întortocheat al gloriei rock. Pînă la urmă, cei de la Metallica au făcut compromisul şi au ales calea succesului comercial, în timp ce Mustaine a rămas fidel fanilor, cîntînd în continuare aceeaşi muzică sinceră, impetuoasă şi plină de rafinamente tehnice, care a definit dintotdeauna marca inconfundabilă Megadeth.

De-a lungul timpului, trupa a trecut prin schimbări de componenţă, prin probleme legate de consumul de alcool & droguri, prin accidente, dar Mustaine a găsit întotdeauna puterea să ducă legenda mai departe. După ce, în urma unui accident la mîna stîngă survenit în urmă cu cîţiva ani, medicii i-au spus că n-o să mai poată cînta niciodată la chitară, „Mega"Dave i-a contrazis cu dîrzenia care l-a caracterizat dintotdeauna şi, în 2004, a lansat un nou album, *The System Has Failed,* o magnifică demonstraţie de forţă cizelată prin virtuozitate. După 22 de ani de carieră, Megadeth lasă în urmă zece albume de studio, un album *live,* o compilaţie şi două DVD-uri. Asta ca să nu mai punem la socoteală turneele în care vocea „scrîşnită", riff-urile şi solo-urile de chitară ale lui Dave Mustaine au electrizat milioane de admiratori ai stilului *speed/thrash* metal.

Iată că şi fanii autohtoni au ocazia să-i vadă la lucru pe cei de la Megadeth, în ceasul al doisprezecelea al trupei, într-un concert ce va fi, cu siguranţă, evenimentul rock al anului în România. Miercuri, 15 mai, la orele 20, Arenele Romane vor fi zguduite din temelii de Dave Mustaine (chitară şi voce), Glen Drover (chitară), James MacDonough (bass) şi Shawn Drover (baterie). Concertul, care face parte din turneul *Blackmail the Universe,* va fi deschis de australienii de la Dudgeon şi de românii de la Implant pentru Refuz şi Avatar. Evenimentul este organizat de Fundaţia Culturală Phoenix, preţul biletului fiind de 500.000 de lei.

Societatea Academică din România, Institutul Naţional de Administraţie (I.N.A) şi revista *Dilema veche* vă invită la dezbaterea „Constituţia Europeană şi România" din cadrul proiectului „Dialoguri europene", care va avea loc în data de 15 iunie 2005, la ora 11,00, la sediul Institutului Naţional de Administraţie, str. Eforie nr. 5.

O nouă apariţie la Editura Hasefer

acad. Nicolae Cajal, dr. Hary Kuller (coordonatori)
Contribuţia evreilor din România la cultură şi civilizaţie

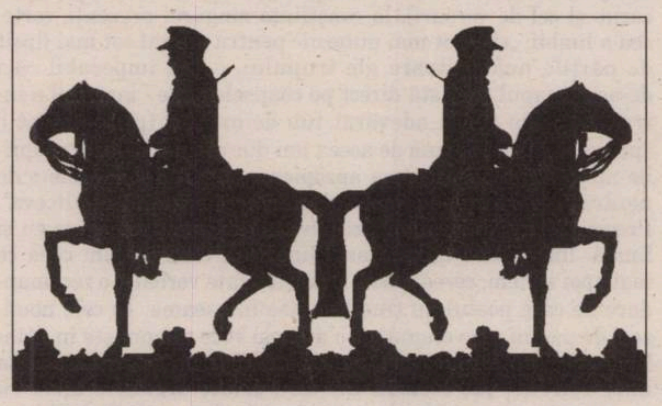

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Între noi, narcisiacii

Îi înţeleg din ce în ce mai bine pe aceşti tineri confraţi care nu vor să mai audă de o Uniune a Scriitorilor. Argumentele lor nihiliste, antimatusalemice, pe cît de anticomuniste, antibirocratice, de nu chiar antibiotice nu mă indignează şi nu mă intimidează; nu le pot opune decît experienţa mea limitată la cei 44 de ani de cînd sînt membru al acestei Uniuni, plus o intimitate: nu pot trece peste aceşti 44 de ani din cauza unui sentiment la fel de narcisiac ca al acelora care nu au împlinit nici 4 ani de viaţă literară. Indiferent de ce scrie în buletin, fără narcisism nu sîntem scriitori.

Deci: în 1961, m-a sunat Fănuş Neagu acasă: „Băi, vino urgent la Uniune, să-ţi ridici carnetul de membru!". Ce carnet? Nu făcusem nici o cerere de primire – abia ieşisem din interzicerea pentru „adevărul integral" şi începusem „să fac Bicazul, să bat şantierele" pentru ca „să nu te dea lumea mort" (sfatul lui Lucian Raicu) plus ideea lui Goya (ca să fii artist, trebuie mai întîi să existi!) plus datoriile mele morale şi materiale faţă de o mătuşă care mă ţinuse pe gratis cu casă, masă, cerîndu-mi doar „ţinută"... Nu publicasem decît o carte despre hidrocentrala de la Bicaz, intitulată: *Lumină!* (Bogza mă întrebase crud: „De ce nu i-ai zis *Băşină?),* dar Mihai Beniuc, preşedintele Uniunii, avusese o idee mare: ca să reziste la presiunile unor contestatari de calibrul lui Stancu, Jebeleanu şi Cicerone Theodorescu, a adus în Uniune o masă electorală de tineri scriitori, „harnici şi talentaţi", pe care spera să se poată baza în orice alegeri; ţin minte că am intrat în Uniune cu Blandiana, Cezar Baltag, Grigore Hagiu, cu Fănuş şi cu Ţic al meu, de care în orice articol ideologic eram legat la exemple de „negativişti nocivi" (deşi eu eram un idilic, mamă-mamă...).

Ce mi-a dat Uniunea? În primul şi primul rînd, o hîrtie cu antet prin care puteam solicita de la Spaţiul Locativ o cămăruţă de 2/3 m, la mansarda unui bloc de lîngă Foişor. Spaţiul zicea că nu mi-o poate da fiindcă e „sub spaţiul vital". Beniuc mi-a zis să mă duc la „Spaţiu" şi să le spun că „şi Eminescu a trăit în mizerie...". Am avut succes. Davidoglu – dramaturgul care răspundea şi de repartiţia caselor pentru scriitori – mi-a propus deschis să mă căsătoresc cu Tita Chiper ca să ne dea un apartament. (Ani de zile a fost gluma noastră preferată – cum am rezistat la codoşlîcul lui Davidoglu...) De-a lungul timpului, Uniunea mi-a dat împrumuturi cît se poate de mici, dar lunare, ca să pot trăi decent şi să scriu la casele de creaţie de la Sinaia; mi-a dat primul premiu literar din viaţa mea, în '71, pentru *Un august pe un bloc de gheaţă,* prima mea carte rezistentă, după 3-4 volume din care nu pot alege mai nimic (decît ca o bibliografie a eşecurilor la care am supravieţuit). Premiul acela – fără pile, fără mişculaţii, căzut peste pix ca din cer – mi-a dat un statut literar şi, de aici, sentimentul unei apartenenţe nu la un partid (am făcut totul să nu fiu membru de partid şi nu am fost), ci la o breaslă. Uniunea mi-a dat, narcisiacului care sînt, cel mai puternic sentiment social-politic, acela că aparţin unei bresle, unei meserii cu demnitatea şi servituţile ei; a urmat – mă feresc de didacticism, dar nu scap de cronologie – naşterea celei mai delicate şi complicate nuanţe: solidaritatea cu cei în care scrisul şi ochiul meu aveau încredere pentru talentul, caracterul şi inteligenţa lor în a învinge conformismul literar şi la fel de detestabila „politică a partidului". Criterii prea naive? Exigenţe prea joase? Prea puţin eroice? Dacă nu le amintesc numele acestor confraţi (termen azi uitat) este pentru a putea scrie liniştit că ei au dat cele mai demne şi expresive creaţii ale acelei literaturi pe vreme de (holeră) cenzură, înfrîngînd-o nu o dată, sfidînd-o, înşelînd-o prin subversivitatea inerentă vicleniei artistice; am contat pe ei în ce scriam, au putut conta pe mine în ce scriau, în ce organizau „ostil orînduirii socialiste" (cum suna turnătoria „săptămînală"), în ce susţineau şi refuzau, în ce ne înţelegeam dintr-o privire, o tăcere sau o glumă atroce. De ce nu am răsturnat regimul? De ce nu au fost arestări la Uniune? De ce nu am făcut greva scrisului preconizată la „Europa liberă..."? Întrebată în 1993, de Iosif Sava, dacă mai consideră greva aceea o idee bună, dna Monica Lovinescu a spus: „Nu ştiu". E un argument suficient pentru mine ca să sfîrşesc cu inocenţele şi vitejiile de după război, să înfrunt decepţiile şi suspiciunile postdecembriste, fără să-mi dezonorez meseria de nuvelist.

Sînt conştient că această experienţă nu poate fi transmisă unor scriitori care nu mai ştiu ce este cenzura, ce înseamnă a fi interzis, cum arăta un „spaţiu locativ" şi „o coadă la Fond" într-o zi a împrumuturilor; nici nu le-o doresc. Avînd oroare de paternalism, îi înţeleg în toate furiile lor nihiliste, ca unul care crede că o Uniune a Scriitorilor nu are sens decît pe vreme de holeră ideologică... Dar întreb şi eu, la ora închiderii pe terasa Muzeului sau în grădina Casei Scriitorilor: bre, n-a mai rămas nimic, nimic, în zaţul cafelei...? Măcar un strop de con-fra-ter-ni-ta-te... *Bon, je suis un con.*

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Mihaela Mihai

preşedinta Uniunii Artiştilor Liber Profesionişti, membru PNL

Politica

Se poate chiar spune că am intrat în politică? Dacă a te ocupa de soarta altora, dacă a căuta şi găsi soluţii pentru problemele lor înseamnă a face politică, atunci da, am intrat în politică. Am acceptat preşedinţia unui sindicat „fantomă" căruia a trebuit să-i fac respiraţie artificială pentru a-i da viaţă... Aveam nevoie de o legitimitate care să-mi permită să întreprind unele acţiuni. Mulţi s-au speriat la început şi m-au atacat, atribuindu-mi *a priori* intenţii şi puteri pe care nu le aveam. Amuzant este faptul că nu au văzut nici prevăzut adevărata mea putere, cea interioară. Pentru mine politica nu este un scop în sine, ci un mijloc, o unealtă pentru a munci efectiv în folosul comunităţii. Am dovedit-o deja, folosind preşedinţia unui sindicat pentru a obţine o lege în beneficiul artiştilor.

Modele politice

Detest extremele de orice fel. Am o viziune şi un „temperament" mai degrabă de centru stînga. M-am născut şi voi fi definitiv un om liber, în orice împrejurări. Recunosc însă şi necesitatea echilibrului între libertatea de acţiune a sistemului capitalist şi menţinerea protecţiei sociale a celor mulţi, a mîinii de lucru. Or, echilibrul cere disciplină şi muncă, făcută cu credinţă şi pasiune.

Nume? Titulescu, Mona Muscă, Gandhi, François Mitterrand sau împăratul Frederic al II-lea de Hohenstaufen.

Pregătire politică

Sînt foarte bine pregătită, prea bine pregătită... sînt cu 10 ani în avans. M-am specializat în tehnici de Comunicare la Paris, am lucrat efectiv pentru campanii politice atît prezidenţiale, cît şi legislative, încă din 1981.

Cînd am venit la Bucureşti în mai 1996, în plină pregătire a alegerilor municipale, şi am văzut, încă o dată, cît de stîngace erau campaniile unor candidaţi la Primăria Bucureştiului, stupefacţia mea s-a transformat în... jale. Era evident că Traian Băsescu va cîştiga. În 2000, toată lumea a crezut că fostul meu soţ, care s-a prezentat în judeţul Olt pentru Senat, va avea o campanie foarte bună. Din păcate, a refuzat de la început pînă la sfîrşit să-mi asculte sfaturile şi... m-am făcut şi eu de ruşine pe lîngă el, pe nedrept. Macismul face ravagii printre bărbaţii români...

PSD

L-am revăzut pe dl Adrian Năstase înainte de Crăciunul 2003, pentru a-i cere sprijinul în lansarea proiectului de lege pentru artişti, domnia sa mi-a propus înscrierea în PSD, cu recomandarea sa personală. M-am gîndit cam două săptămîni şi apoi am acceptat. La cererea mea, Cabinetul dlui Năstase mi-a stabilit şi o întîlnire cu dl Cozmîncă. La acea întrevedere se afla şi dl Agathon care părea entuziasmat la ideea viitoarelor mele apariţii televizate în favoarea PSD. I-am spus dlui Cozmîncă ce aşteptam şi eu de la domniile lor: sprijin pentru pensiile artiştilor. Nimic pentru mine personal. Nu m-a mai vrut, că dădeam exemplu prost! N-a mai avut timp nici să-mi răspundă la telefon timp de trei luni, după care i-am trimis un fax de renunţare la înscriere. Prin contrast însă, trebuie să amintesc eleganţa, disponibilitatea şi eficacitatea dlui Năstase în această operaţiune a legii pentru artişti. În plus, nu pot nega admiraţia pe care o am pentru profesionalismul său politic.

PNL

Am fost simpatizant, membru în Comisia pentru Cultură a Senatului PNL de acum doi ani şi membru înscris din august anul trecut, dar cînd am spus „vin alegerile, doresc să mă prezint" mi s-a răspuns că pentru a deveni general trebuie să fii întîi soldat... Aşa este, dar cînd ai la dispoziţie un general format deja pe alte cîmpuri de bătălie, nu-l trimiţi la curăţat cartofi, ci-i foloseşti capacităţile pentru ca oastea ta să aibă şi mai multe şanse de victorie.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

În mahalaua Sfînta Ecaterina

Femeile se strîng în mijlocul uliţei şi se pun la curent cu ultimele noutăţi: mici zvonuri, mici detalii, informaţii importante circulă de la o ureche la alta, trec de la o persoană la alta. „Da' ce-i cu Stanca de nu-i cu noi?", întreabă insidios mătuşa Maria. Vecinele se privesc şi dau din umeri plictisite, gata să-şi reia bîrfa cotidiană. „Iarăşi o fi cu ibovnicul ei în pivniţa mănăstirii Sfîntul Gheorghe", cade sentinţa mătuşii Maria. Dintr-o dată cîteva vorbe aruncate la întîmplare schimbă întreaga conversaţie. Gîndurile încep să zboare, minţile încep să lucreze şi fiecare vecină încearcă să afle cînd, unde, cu cine au văzut-o pe Stanca, cînd au discutat ultima oară, în ce loc, care îi erau gesturile, mimica feţei. Era grăbită, roşie, timidă, confuză, dacă au sesizat ceva bizar în comportamentul ei. „Ei aş!", se miră una dintre ele, moartă, mai degrabă de curiozitate, decît de grijă. „Da' de unde ştii dumneata?", întreabă o alta, la fel de curioasă să afle amănunte, să pătrundă în miezul istoriei. Mătuşa Maria îşi trage sufletul înainte de a începe povestea, priveşte feţele excitate ale vecinelor, gurile căscate, mîinile în şolduri, colţurile basmalelor duse la gură.

Cunoscută în toată mahalaua ca femeie „spornică la limbă" şi „neastîmpărată", mătuşa Maria se bucura totuşi de atenţia tuturor mahalagioaicelor, deoarece ea singură cunoştea toate secretele din mahala. Era adevărat că uneori mai umfla lucrurile, mai inventa, mai vedea scandal acolo unde nu începuse încă, mai punea paie pe foc, dar cu toate acestea le ştia pe toate. Nimic nu mişca în mahala fără ca mătuşa Maria să nu fie prezentă, nici un cuplu nu se despărţea fără ca mătuşa Maria să nu fie acolo, popa nu-şi începea liturghia, dacă mătuşa Maria nu sosise încă, iar la cîrciumă era nelipsită, amestecîndu-se printre bărbaţi, trăgînd cu urechea la toate discuţiile, picurînd ceva venin ici şi colo, turnînd în pahar fără să i se ceară. De altminteri, nu ea l-a „demascat" pe popa Grigore atunci cînd o chemase pe Dumitrana diaconului Dinu s-o ispovidească, dar, de fapt, pentru „a-şi face voile inimii"? Observase încă de la ispovidanie, din biserică, ochii galeşi pe care popa îi făcea cînd diaconeasa se afla sub patrahirul lui. Ce tractir a fost şi atunci! Ce bătăi între popă şi diacon! Ce spectacol! Tot ea le-a informat cînd Spirea cupeţ, venit să le vîndă panglici şi nasturi, încerca, de fapt, să le fure de prin case. Sau cînd călugărul Varlaam se plimba prin mahala cu trei oase de gît spunînd că sînt degetele sfîntului Visarion, dar odată la cîrciumă, beat fiind, a mărturisit că nu erau decît oasele unui cîine, găsite pe drum, cu care încerca acum să cîştige măcar hrana de zi cu zi. Adevărul este că numai ea a auzit şi după care a umplut toată mahalaua. Şi apoi alt tractir. L-au urmărit şi l-au alungat cu pietre pe bietul călugăr, şi-au asmuţit şi cîinii. Aşa că indiferent ce ar fi spus, femeile o ascultau cu atenţie, gîndind că ceva tot se întîmplă din moment ce mătuşa Maria ştie.

„Ieri, ducîndu-mă la fîntînă, am trecut pe lîngă mănăstire, şi am auzit gălăgie, şi neştiind ce este, m-am apropiat de fereastră şi am văzut-o pe Stanca numai în cămaşă, jos pe pămîntul gol, iar un om, tot în cămaşă, era deasupra Stancăi. Sigur era Vlaicu mămular ce-a tras la ei peste noapte", povesteşte mătuşa, savurînd succesul poveştii sale ce se citea pe feţele femeilor. Esenţialul a fost spus. Detaliile contează mai mult sau mai puţin, pentru că fiecare vecină îşi lasă imaginaţia s-o ia la goană pe canavaua visurilor.

Grupul se sparge. Femeile pleacă acasă în treburile lor, dar nerăbdătoare să poarte bîrfa ce tocmai o aflaseră. Soţi, vecini, prieteni sînt repede puşi la curent, iar aventura Stancăi, reală sau imaginară, face deja parte din folclorul mahalalei. Este trecut şi prezent, în acelaşi timp. Zile şi nopţi au privit cu atenţie la Stanca, Ion, Vlaicu. Au analizat gesturile, cuvintele, atitudinile. Nimic suspect! Dar şi-au spus că ştiu foarte bine să se acundă, aşa că n-au reacţionat în nici un fel cîteva zile. Pînă într-o zi, cînd la cîrciumă unul i-a strigat lui Ion direct în obraz: „Ai coarne, bă. Stanca umblă în voile ei şi se întinde cu Vlaicu, cînd tu munceşti în prăvălie". Ion a sărit la bătaie, obligat să apere onoarea familiei, cinstea Stancăi. Dar cînd şi ceilalţi l-au susţinut pe vecin, s-a întors acasă umilit, defăimat, dezonorat, gata să se răzbune. În seara aceea a bătut-o crunt. Nimic nu l-a oprit. Nici lacrimile, nici sîngele ce ţîşnea la fiecare lovitură de ciomag, nici întrebările incoerente ale Stancăi care nu ştia cu ce-a mai greşit. S-au strîns vecinii, a venit şi popa, chiar şi căpitanul Stroe a fost chemat. Abia cînd s-a mai potolit, a aflat de unde a pornit totul. Prea tîrziu totuşi. Vlaicu mămular fugise de cu seară, avertizat de vecini, iar acum nu mai era nimeni care să confirme vinovăţia sau nevinovăţia soţiei. C-a fugit de frică, c-a fugit din vinovăţie nu mai conta. Prin fuga sa, Vlaicu se recunoştea vinovat, iar mătuşa Maria avusese încă o dată dreptate.

Faptele se întîmplă, chiar dacă ele nu sînt văzute decît de cei care vor să le vadă şi mai ales ştiu să le vadă. Ele sînt acolo, trebuie doar să le recunoşti.

libertatea de impresie

Moale şi tare

La un moment dat am cumpărat o cazma. Voiam să fac o groapă. Nu pentru altul, ci pentru mine. Pur şi simplu trebuia să sap o groapă. Am luat-o de la magazin, de lîngă Obor, cu coadă cu tot, la un preţ ca pentru omul obişnuit din popor, care vrea să sape. M-am dus cu ea la locul unde trebuia să sap. Am înfip-o în pămînt şi am apăsat cu piciorul. Aşa cum se face întotdeauna cînd sapi. Cînd s-o scot însă, am constatat că era îndoită la 90°. Dintr-o cazma se transformase, la prima mişcare, într-un fel de săpăligă. Care însă n-ar fi fost bună de nimic, nici ca săpăligă, fiindcă la orice încercare de folosire s-ar fi dezdoit, devenind iar cazma. Cu alte cuvinte, unealta, maleabilă ca şi coloana individului ce o construise, se transforma de fiecare dată în altceva. Într-un lucru care în acel moment nu-ţi era de trebuinţă. Şi era evident că nemernicul care o fabricase, ca şi nemernicul care mi-o vînduse, ştiau foarte bine cu ce marfă ieşeau pe piaţă. O cazma de fier necălit. Un fier moale, pe sufletul românului, mi-am zis atunci înciudat. Treabă românească, şmecherie de doi bani, genul de porcărie care te scîrbeşte de fiecare dată cînd o vezi, de conaţionalii între care te-ai născut. Englezii au un proverb şi anume să spui sapei sapă, adică pe nume, fără ocolişuri. Am constatat că nici să vrei, proverbul nu se poate aplica în România. Pentru că la noi, lucrurile nu sînt niciodată ceea ce par a fi...

Am comandat în urmă cu cîţiva ani o fereastră la un atelier de tîmplărie din Tohan. Oraşul de lîngă Braşov unde se fabrică *biciclete* cu ţeavă de 7.62 (dacă asta vă spune ceva). La o făbricuţă în care cîţiva oameni cu ochii făcuţi mici şi cu măşti la gură şi la nas, munceau într-un nor de praf de lemn şi într-un zgomot infernal de joagăre, rindele, fierăstraie şi polizoare electrice. Am primit fereastra din lemn de brad, la termenul stabilit şi la un preţ mai mult decît rezonabil. Meşterii s-au oferit s-o şi monteze, contra unei sticle de ţuică. Fereastra s-a potrivit perfect în locaşul ei. După cîţiva ani funcţionează ca unsă, nu s-a lăsat, nu au ruginit balamalele, nu trece firicel de aer prin ea (parcă ar fi termopan). Lemnul, deşi nevopsit, abia dacă şi-a schimbat uşor culoarea. Cînd, într-un tîrziu, m-am hotărît să-l dau cu baiţ ca să-l protejez şi să capete în sfîrşit un aspect de lucru terminat, am observat mai bine lucrătura interioară. Îmbinările erau absolut perfecte, lucrate sau cu o freză computerizată de înaltă precizie (ceea ce greu ţi-ai imagina că ar fi putut exista în micul atelier din Tohan) sau de nişte tîmplari, pur şi simplu, maniaci în ale meseriei, dacă nu cumva (ipoteză emisă de unul din amicii mei) de-a dreptul masoni, cu secrete transmise de-a lungul generaţiilor, de sute de ani. Caractere tari. Lucrarea lor impunea un adevărat respect şi primul ei efect asupra mea a fost o hiperconştiinciozitate în a o vopsi. Eram mîndru să am în faţă un astfel de obiect şi aveam senzaţia că vopsindu-l mă asociez şi eu unei lucrări bine făcute. Ştiu că există destui asemenea meşteri extraordinari, modeşti şi cinstiţi. Dar înţeleg că şi cei care produc sape moi pentru încercări de gropi şi cei care fac ferestre prin care poţi privi cerul la nesfîrşit, cîştigă cam aceiaşi bani.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

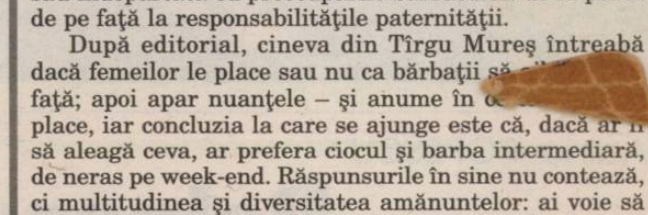

Un bărbat sănătos

Revista *Men's Health*, editată de Burda România, redactor-şef Răzvan Spiridon, încearcă alt ton decît cel ultra-teribilist cu care ne-a obişnuit, de pildă, *FHM*. Se adresează, probabil, bărbatului matur, confruntat cu probleme reale de sex, dar şi de sănătate şi responsabilitate. Tonul *macho* şi *pushy* pare să se fi transformat într-unul mai sfătos, un soi de vrăjitor din Oz, documentat şi cu picioarele pe pămînt, capabil să găsească aproape orice soluţie. Reflectă, evident, şi o altă epocă, mai aşezată, şi pentru bărbaţi: e timpul să-şi aibă şi ei revistele lor, în care îşi pot expune firesc problemele, şi slăbiciunile, asemenea nouă, femeilor (care, fiind mai complicate şi mai locvace, am fost lăsate s-o facem mai de mult), fără să pară ceva nedemn sau nereprezentativ pentru sexul tare. Un pas înainte spre adevărata egalitate, vor spune feministele (şi nu numai).

Constatările de mai sus nu înseamnă, neapărat, că revista e lipsită de reţete; ci că reţetele au evoluat spre un alt nivel, devenind mai puţin agresive şi mai digerabile. *Men's Health* oferă o mare cantitate de informaţie, în aproape toate domeniile posibile, în legătură directă sau îndepărtată cu preocupările bărbatului: de la părul de pe faţă la responsabilităţile paternităţii.

După editorial, cineva din Tîrgu Mureş întreabă dacă femeilor le place sau nu ca bărbaţii să [illegible] faţă; apoi apar nuanţele – şi anume în [illegible] place, iar concluzia la care se ajunge este că, dacă ar fi să aleagă ceva, ar prefera ciocul şi barba intermediară, de neras pe week-end. Răspunsurile în sine nu contează, ci multitudinea şi diversitatea amănuntelor: ai voie să întrebi şi să discuţi despre orice, totul se dezbate...

După care constatăm, cu stupoarea unor deja depăşite prejudecăţi, că infailibilii şi grăbiţii bărbaţi pot primi aproape aceleaşi recomandări de care noi, doamnele, beneficiem în revistele noastre: au şi ei dreptul la cosmetice, cum ar fi gelurile şi loţiunile de curăţat pielea, dar şi cremele şi măştile hipoalergenice; de asemenea, pot învăţa cum să-şi facă ceaiul de dimineaţă (aici accentul se pune în special pe opţiunea între diverse tipuri de ceai verde, decît pe modul de preparare) sau ardeiul umplut la prînz (se folosesc destule semipreparate, cum ar fi carnea tocată la caserolă sau orezul Uncle Ben's la săculeţ). În privinţa sănătăţii, nu avem deloc de ce să ne complexăm, deoarece reiese clar că sînt supuşi multor riscuri, dintre care cel mai serios este cel al bolilor de inimă. Şi, ca atare, trebuie să se supună şi ei unui regim de viaţă, inclusiv alimentar, cumpătat: printre cele 88 de sfaturi pentru viaţa veşnică, date de revistă, menţionăm: „Dă verde cărnii roşii / Aleargă în casă cînd afară e prea cald / Meditează zilnic 20 de minute / Măsoară-ţi tensiunea după antrenament / Spală-te pe mîini / Refuză cartofii prăjiţi / Cumpără doar pîine integrală / Închide geamurile maşinii". De unde reiese că multe dintre complexele femeilor cititoare de reviste, frustrate că, în mod nedrept, ar fi singurele supuse interdicţiilor, nu-şi au rostul: acestea sînt, în mare măsură, valabile şi pentru bărbaţii pe care, în multe cazuri, aceleaşi reviste îi prezintă drept adversarii ce trebuie daţi gata.

Reciprocitatea merge pînă la sfaturi date bărbaţilor pentru cucerirea femeilor: chiar dacă sînt învăţaţi cum să le facă să spună mai repede „da", tot e bine, că, în sfîrşit, au şi ei ocazia să se îngrijoreze în legătură cu discrepanţele dintre propriul comportament natural şi îndreptarul nemilos de revistă. Printre altele, pentru a-i smulge partenerei un răspuns afirmativ, bărbatul trebuie: să cheltuiască bani, dar nu mai mult de trei milioane la prima întîlnire; să fie curtenitor şi să observe cu ce s-a îmbrăcat femeia; să nu se dea mare aiurea; să sune în cel mult 48 de ore de la prima întîlnire. Numai aşa, chiar şi în viaţa intimă, lucrurile vor sta, la propriu, ca la carte. Iar bărbaţii nu vor putea fi altfel decît femeile, şi anume docili supuşi ai teoriilor şi indicaţiilor de succes.

POLUATĂ ŞI ABANDONATĂ

Poluarea poate fi văzută, mirosită, auzită. Poate fi şi fără să o simtă nimeni. E unul din fenomenele despre care se tot vorbeşte, pe seama căruia se fac studii şi simpozioane. Se cîştigă bani din ea şi din lupta împotriva ei. Unele forme de poluare pot fi combătute, altele nu. Unele deranjează, altele omoară. Iar România, abia ieşită din epoca industrializării forţate e, cum bine ştim, plină de gunoaie şi mizerii de toate felurile. Dezindustrializarea a mai salvat cîte ceva şi pare a fi deocamdată singura soluţie. ***(A. M.)***

Monica TĂNASE

Îngrijorătoarele recorduri ale poluării

Conform datelor Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, nivelul nostru de sănătate depinde, în proporţie de 25-30%, de starea mediului înconjurător.

Organizaţia *Green Peace,* care a efectuat un studiu în India, a descoperit că, intelectual, copiii se dezvoltă mai lent în regiunile agricole unde pesticidele se aplică intens. Copii din şase regiuni de risc au fost supuşi cercetărilor medicale. Rezultatele au fost comparate cu datele obţinute în urma investigării medicale a copiilor de aceeaşi vîrstă, din zone neafectate de pesticide. Concluzia: copiii între 4 şi 5 ani din locurile „curate" depăşeau cu 87% nivelul intelectual al celor din celelalte regiuni, iar cei între 9 şi 13 ani, cu 85%.

© L. Dobre

Studii ale Ministerului Mediului şi Direcţiei pentru Sănătate Publică din România, fără intenţia de a induce panica, au arătat că ne facem remarcaţi prin depăşirea cîtorva norme ale poluării.

Plumbul de pe masă. Pe probe de alimente de origine animală şi vegetală din mai multe zone (Olt, Braşov, Giurgiu, Ialomiţa, Teleorman, Mehedinţi şi Bucureşti) s-au determinat metale cu potenţial toxic (plumb, cupru, zinc), pesticide, nitriţi şi nitraţi. Plumbul deţine majoritatea.

Apele moarte. În cursul anului 2000, 55% din apele curgătoare erau declarate hrănitoare, în timp ce 10,6% se încadrau în categoria celor în care fauna piscicolă nu se poate dezvolta. Situaţii critice se înregistrau în bazinele Prut, Ialomiţa şi Vedea.

Spaţiul-beton. Normele internaţionale prevăd minimum 12 m^2 de spaţiu verde pe cap de locuitor. Unui bucureştean îi revin între 5 şi 6 m^2. Statistic, 60 cm^2 de verdeaţă este spaţiul disponibil unui locuitor din zona sectorului 6.

Dacă în 1989 în Capitală erau 34,7 milioane de m^2 de spaţii verzi, pînă în prezent suprafaţa s-a înjumătăţit (sub 17 milioane). La nivel naţional, suprafeţele de verdeaţă au ajuns de la 221 km^2 în 1990, la mai puţin de 195 în urmă cu doi ani.

Aglomeraţia. Bucureştiul, cu 9.000 de locuitori pe km^2, este considerat cea mai aglomerată capitală din Europa. În Berlin, densitatea populaţiei ajunge la 3.900 locuitori pe km^2, în Viena, 3.850; în Budapesta, aproape 3.700, iar în Bratislava, aproape 1.200.

Ploile acide. 50% din precipitaţiile din Bucureşti au fost acide (între 1998 şi 1999). Amoniacul este prezent cu 24% mai mult decît prevăd normele sanitare. Pulberile în suspensie depăşesc în mod constant maximul (9-11 grame pe metru cub, faţă de un maxim de 7 grame).

Respiraţia toxică. Aproape 65% din bucureşteni sînt supuşi unor concentraţii mai mari decît maximul acceptat pentru oxizi de azot sau de sulf, plumb, monoxid de carbon. În 2001, 167 de copii pînă la 7 ani au fost supuşi unor examene medicale specifice. Dintre aceştia, 84 prezentau semne ale intoxicării cu plumb, un fenomen ce conduce atît la boli somatice, cît şi la tulburări psihice.

Ţeava de eşapament. În fiecare zi, numai pe la Universitate trec aproape jumătate de milion de maşini. De altfel, dacă în 1990 erau în Capitală cam 100.000 de vehicule, acum sînt peste 700.000 (inclusiv Ilfov). Conform studiilor Registrului Auto Român, cam jumătate din autoturisme nu respectă normele de mediu.

Vîntul. După distrugerea perdelelor forestiere de la periferia Bucureştiului care aveau şi rol de protecţie, vîntul a devenit un factor de poluare de remarcat. În fiecare lună aduce aproape 300 de tone de praf pe km^2.

Noi sîntem români

Cînd vorbim de poluare, ne gîndim la gazele care ies pe ţevile de eşapament ale maşinilor, din coşurile fabricilor de ciment, ale combinatelor chimice sau ale celor de prelucrare a minereurilor metalice. Ne mai gîndim la Roşia Montană, la haldele de steril din zone miniere sau la celebrele, de acum, lacuri de decantare. Alţii şi-au rezolvat problemele astea de cîteva bune zeci de ani şi se ocupă de lucruri mai subtile. De exemplu, de aşa numita poluare luminoasă. Adică de lumina provenită din iluminatul public care se îndreaptă în sus şi creează un adevărat halou în jurul marilor oraşe. Specialiştii spun că felinarele de pe stradă ar trebui construite şi orientate în aşa fel încît să lumineze spaţiul de sub ele, nu şi cel de deasupra. Unele studii arată că în Bucureşti, 30% din energia destinată iluminatului public se pierde prin acest fenomen. Ceea ce ar însemna vreo 250 de mii de euro, pierdere anuală. În afara acestor pierderi, care pînă la urmă pot părea inevitabile, pe cine deranjează că nu este luminată doar strada, ci şi cerul? Pe astronomi. Ei sînt şi autorii celor mai multe studii în domeniu. Unele imagini din satelit arată că poluarea luminoasă cea mai mare din România se înregistrează în zonele Bucureşti, Ploieşti, Tîrgovişte. Urmează regiunea Sucevei şi litoralul (în timpul verii). Problema ne pare un moft. O ciudăţenie ne pare şi cînd auzim că locuitori din preajma Londrei dau frecvent în judecată municipalitatea oraşului, pentru haloul de lumină ce se degajă noaptea şi despre care susţin că-i deranjează. Curios ni s-a părut şi cînd am aflat că doi înalţi prelaţi de la Vatican, directori ai postului Radio Vatican, au fost, pur şi simplu, condamnaţi la închisoare, pentru poluarea electromagnetică produsă de emiţătoarele acestui post. Nu e chiar o glumă pentru că depăşirea unor baremuri ale cîmpului magnetic în zone populate poate face, se pare, să crească rata leucemiei. În România emiţătoarele reţelelor de telefonie mobilă se amplasează oriunde, eventual pe blocuri, deasupra unor apartamente locuite şi nimeni nu se sperie, nimeni nu reacţionează, chiar dacă se ştie că în Occident chestiunea a provocat serioase discuţii. Noi sîntem mai căliţi.

În Franţa există o altă preocupare: cum să fie redusă poluarea fonică provocată de trenuri, în special de cel de mare viteză – TGV. Se studiază cum se poate micşora rugozitatea (asperitatea) roţilor vagoanelor, aşa încît să nu mai scoată zgomotul bine cunoscut. Cu alte cuvinte, să se reducă *glasul roţilor de tren*. Şi frînarea trenurilor e o mare problemă pentru inginerii francezi. După părerea celor de acolo, şi aceasta se produce cu prea mult zgomot. Pentru noi sînt curiozităţi. Ba le putem numi chiar fiţe, mai ales pentru cei care îşi amintesc cum „răsună valea de la Bumbeşti la Livezeni". **(A. M.)**

Adina POPESCU

Poluarea fonică şi histrionismul

Un american, *Jay from L. A.,* se uită lung pe Bulevardul Magheru şi spune că la ei, acolo în America, nu a văzut pe stradă atît de multe maşini *cool*. Trage pripit concluzia că românii sînt plini de bani, aşa că nu mai au de ce să se plîngă. Încerc să-i explic că la noi maşina a devenit un simbol al prosperităţii, aşa că românul ar fi în stare să-şi vîndă soacra pentru a-şi cumpăra un automobil ultimul răcnet, cu care să se dea mare. Tocmai trece pe lîngă noi o decapotabilă roşie, lucioasă, care arată ca un ou de Paşti, proaspăt vopsit. În urmă cu o jumătate de oră o mai văzusem prin Băneasa, aşa că îmi dau cu părerea că cei trei tineri, dintre care cel imberb de la volan nu pare să aibă mai mult de optsprezece ani şi o zi, chiulesc de la şcoală pentru a-şi fiţîi maşina prin oraş. Din boxe răsună aceeaşi muzică techno care îţi sparge timpanele. Americanul îşi bagă degetele în urechi şi întreabă dacă şi ăsta reprezintă un simbol al prosperităţii. Înclin să cred că da. Dacă ai o maşină „bengoasă", e musai să ai şi cele mai performante boxe şi nu le poţi demonstra calităţile decît cu muzica la maximum. Pe de altă parte, e de *bon ton* să te cunoască toţi locuitorii tîrgului, iar dacă, din nefericire, nu ţi-au reperat maşina în trafic, le vei atrage sigur atenţia cu muzica. Ca la munte cînd hăuleşti de unul singur prin pădure pentru a te împrieteni cu fiarele sălbatice. Pînă la urmă nu-i decît o problemă de socializare!

Niciodată n-am înţeles de ce, la noi, maşinile au cele mai sensibile alarme. De ce încep să piuie, să ţiuie şi să miaune la cea mai mică adiere a vîntului. În timpul unei averse de ploaie, asişti la un adevărat concert oferit de extratereştri. Alarmele au aceeaşi menire, de a atrage atenţia, nu neapărat cea a potenţialului hoţ, cît cea a vecinului, ca dup'aia să ai ce-i reproşa: „Sînt sigur că dumneata mi-ai zgîriat aripa, căci am auzit alarmă, ieri pe la 6, cînd de regulă tu te întorci de la job!". Pe de altă parte, alarmele oferă o ocupaţie în plus şoferilor care duminica lîncezesc la televizor, cu berea în mînă. Şut de la distanţă şi... bară! Incredibil, dar haideţi să revedem faza, şi... alarma maşinii tale începe să urle cu sîrguinţă, în parcare. Cu un sentiment de mîndrie, laşi dracului şi faza, şi berea şi cobori pînă jos „ca să vezi ce face maşina".

Şi din nou nu înţeleg de ce la noi se claxonează minute în şir pe străzile oraşului la un meci cu scor egal!

Urci în autobuzul aglomerat, te postezi într-un picior pe scară şi brusc încep să sune telefoanele mobile. De obicei, toate deodată. Nu mai deosebeşti „Nokia tune", de „Aş da zile de la mine..." de „Partidul, Ceauşescu, România" şi de „Anotimpurile" lui Vivaldi. Eşti bulversat, ca la mare, unde din fiecare cîrciumă răsună o altă muzică la modă. Unii posesori de mobile nu au cum să răspundă, aşa că telefonul continuă să cînte pînă cînd alţi călători au învăţat deja melodia pe de rost şi chiar încep să o fredoneze la mişto. Alţii dau coate, reuşesc să-şi extragă telefonul din buzunar, după care: „Alo, n-am cum să vorbesc acuma! Sînt într-un autobuz care e full!" şi închid. I-aş explica tînărului Jay că la noi mobilul este din nou un simbol al prosperităţii şi cu cît soneria lui e mai „şmecheră", cu atît eşti mai repede remarcat în orice situaţie.

Românii care locuiesc la bloc au de cîţiva ani încoace o nouă pasiune: bormaşina. Din cînd în cînd, le vine aşa cîte o poftă de a-şi găuri sau „sculpta" pereţii, poate pentru a se răzbuna pe spaţiul meschin al apartamentului sau pe vecinul de jos, care, luni în şir, „şi-a închis balconul". Te enervezi cumplit cînd te trezeşti dimineaţa în mijlocul şantierului, apoi afli că „sînt lucrări în bloc!". Totuşi, cînd e vorba despre „lucrările" tale, zgomotul bormaşinii devine mai reconfortant decît cel al unui motan care toarce. În plus, atrage atenţia asupra ta, căci toţi vecinii vor crede că te-ai umplut de bani şi-ţi permiţi să-ţi reconstruieşti apartamentul din temelii.

După atîţia ani trăiţi la bloc, am constatat că românii vorbesc tare, se ceartă cu urlete şi cu scandal, cîntă sub duş, fac dragoste zgomotos, se uită la *Din dragoste* cu sonorul la maximum, tropăie la petreceri, îşi adorm copiii chirăindu-i. Sau poate pereţii sînt prea subţiri? La fel se întîmplă însă şi pe stradă, şi în orice spaţiu public. Şi cred că nu e de vină atît lipsa de educaţie, cît histrionismul nostru balcanic – viaţa noastră în capitala cu aer provincial ca pe o scenă de teatru de unde mereu trebuie să surprindem spectatorii şi să strînim aplauze.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Scrisori din lumi nevăzute

Am primit două scrisori. Aparte. Şi nu e prima oară cînd cedez acest colţ de pagină – care chiar vrea să prezinte şi alte glasuri, şi alte păreri! – unor rînduri şi gînduri venite în plic pe adresa subsemnatului. Elisabeta Butunoi şi Silvia Scarlat chiar există. Doamna Butunoi are probleme mari în lumea în care trăieşte. De cealaltă parte, în lumea ei, doamna Scarlat are soluţii. Iar noi, graţie lor şi Poştei Române, pătrundem încet-încet într-o altă dimensiune, a unor lumi nevăzute.

Domnule Director General,

Subsemnata Butunoi Elisabeta din Galaţi, strada Anghel Saligny nr. 147, aduc la cunoştinţă următoarele:

În ziua de 11.02.2005, ora 18, veneam din oraş, în scara blocului, în hol, am fost agresată verbal de Caloianu V. Angel (17 ani). Era împreună cu Cosmin (17 ani), alţi doi inşi (17 ani) prieteni ai lui Adrian şi Alexandru. În scara blocului fumează, umblă la cutiile de poştă, la fişier, scriu pe pereţi (tot felul), trîntesc uşile, a căror geamuri sînt sparte, vorbesc urît, înjură, urlă, consumă alcool. În urma lor este un dezastru. Era întuneric. Au luat becul.

În ziua de 21.02.2005, ora 19, Angel C., de pe terasa blocului mi-a strigat „Fă curvă!“, „Curvă, curvă, curvă!“. Afară erau foarte mulţi copii, de toate vîrstele, grupuri mari şi mici. Aproximativ 20.

În ziua de 06.01.2005, ora 23, mi-a aruncat cu pietre în geamuri la sufragerie, la balcon. De asemenea în ziua de 07.01.2005, ora 22.

La aceste infracţiuni a fost însoţit de Cosmin, de George (18 ani), Silviu (17 ani), Cristi (14 ani), Ionuţ (17 ani), Iuli (17 ani), Cătălin (17 ani).

În ziua de 03.01.2005, între orele 14 şi 16, soneria de la uşa apartamentului meu a fost arsă şi cutia de poştă pe partea de jos, iar în cutie erau hîrtii arse, beţe de chibrit arse.

Autorii sînt aceştia mai sus menţionaţi.

Angel spune: „Mie nu-mi face nimeni nimic; n-are ce-mi face. Eu sînt copil!“.

Fumează, consumă alcool. Nu urmează cursurile şcolare. Este trimis de reţeaua de crimă organizată.

11.02.2005

Butunoi Elisabeta

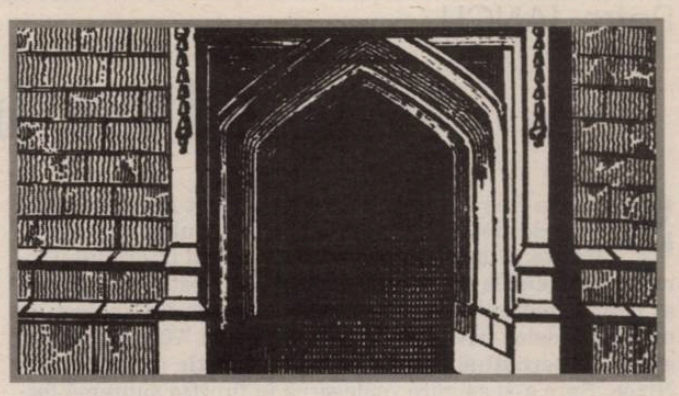

Domnule Robert Turcescu,

Subsemnata Scarlat Silvia cu domiciliul în Bucureşti, str. Seg. Maj. Cara Anghel 7 vă aducem la cunoştinţă următorile:

Trebuie să provoduiţi mai mult rugăciunea la antena Bucureştiului cele 10 porunci ale lui Dumnezeu. Să le ştie populaţia ţări că poate mulţi nu le ştiu că dacă nu se respectă e un păcat pe România.

Fetele tinere interzis să mai umble cu piciorile goale şi cu burţile goale faţă de populaţie oameni poftesc şi se naşte păcatul.

Revistele să nu mai fie puse femei şi bărbaţi goi şi asta e un păcat.

Provăduiţi ca toţi ţărani cînd văd că vine necazul peste ei, cu toată comuna de oameni să se roage cu mîinele ridicate în sus spunînd aşa, Doamne opreşte-ţi mînia pornită cu dreptate asupra noastră. Şi iartă-ne dar, ei mai mult cred că înjură. Spuneţi la radio ca să ştie toate comunele că dacă ei fac aşa Dumnezeu nu le dă pedeapsă. Nici ţăranii nu mai sînt curaţi cum erau acu 100 ani în urmă. Calcă uşor poruncile Domnului şi mult vorbiţi de Dumnezeu nu toate minciunile se provoduesc.

Altfel să ştiţi că sar putea să perim. Toate telegramele date de Dumnezeu de sus cu aceste pedepse trebuie să ne gîndim cu toţi unde este păcatul stăm nepăsători şi privim la necazuri trebuie să facem şi noi ceva să ne fie bine.

Şi să facem pe ale lui bunul Dumnezeu nu pe ale lui Satan (Diavol). 2 iunie 2005, Dumnezeu să vă binecuvinteze.

familia Scarlat Silvia

PENTRU A FACE LUMEA MAI BUNĂ, NIŞTE APROPIAŢI AI FIINŢEI ROSTOGOLITE AU CREAT UN HIBRID ÎNTRE MOMENT ŞI MĂSURĂ

● După ce, acum cîteva luni, participa la o şedinţă colectivă de cabală pentru neutralizarea radiaţiilor de la Cernobîl, Madonna a refuzat să concerteze în clasicul show de caritate pentru Africa, „Live AID“, motivînd că are o nouă astfel de şedinţă. Revoltător cum încă nu ştie că e de-ajuns să cînte pentru a face lumea mai bună! (**M. C.**)

● Cum ştiţi, C.V. Tudor a mai dat afară nişte apropiaţi de-ai săi, cu aceleaşi şuturi tari în aceleaşi locuri moi. E OK, e pe drumul cel bun, se apropie: să sperăm că nu va trece mult şi va realiza că el însuşi este nefrecventabil – şi se va da singur afară din partid, cu aceleaşi şuturi... Nu, staţi, asta e imposibil: ca să-şi care singur picioare în fund, ar trebui să fie contorsionist, ceea ce nu e! E? (**a. l. ş.**)

● ...Cum adică? O mirare profund românească m-a zguduit citind că, în sud-vestul Columbiei (ţara lui Márquez!), primarul din Icononzo a ordonat interzicerea şi pedepsirea aspră a „bîrfelor nefondate“. Acelaşi sentiment românesc al fiinţei s-a învîrtejit în mine cînd am citit că, în satul olandez Staphorst, s-au interzis înjurăturile în public. Mai mult decît orice teorii complicate, asemenea veşti de o maximă bizarerie îmi dau reperele precise pentru a mă clarifica în copleşitoarea problemă a identităţii naţionale. Să încerce numai cineva a ne frustra de bîrfă şi de înjurătură şi va vedea ce poate românul... (**R. C.**)

● Săptămîna trecută a avut loc în Anglia o competiţie tradiţională care presupune urmărirea unei bucăţi de brînză rostogolite pe panta unui deal extrem de abrupt. Ruloul de brînză poate atinge şi 100 km/h, iar cîştigătorul se alege chiar cu brînza supersonică. (**M. C.**)

● Geneticienii britanici au creat un hibrid între roşie şi căpşună – un fruct, cică, dulce şi cu o formă alungită; va fi pe piaţă peste un an şi va constitui, textual, „o adevărată revoluţie în legumicultură“. Ca unul care divinizez roşia şi, separat, cît mai separat, cu totul separat, căpşuna, mă declar pentru o dată un conservator contrarevoluţionar. (**R. C.**)

Cu ochii-n 3,14

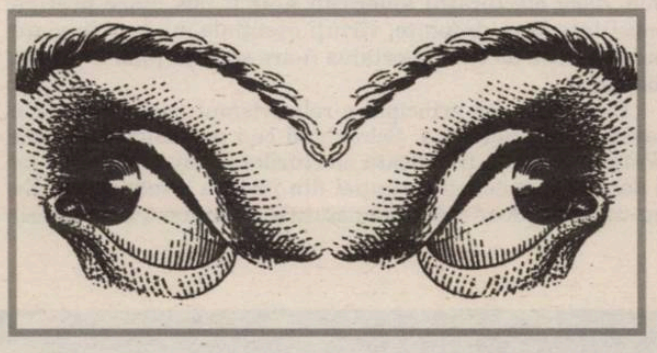

● Ca om păţit, am pus pariu cu cineva că i se blochează laptop-ul lui Traian Băsescu sau că cel puţin încurcă *slide*-urile. Am pierdut, deşi la un moment dat a cam ezitat. Poate data viitoare... (**C. G.**)

● Cîteva mii de dolari – atît a cîştigat frizerul lui Neil Armstrong din vînzarea unei şuviţe din podoaba capilară a celebrului astronaut. Evident că această afacere, infimă pentru omenire, dar uriaşă pentru frizer, s-a lăsat cu un proces pe măsură. „Houston, do we really have a problem? Sîntem cumva în anul şuviţei? Houston? May Day!?“ (**R. P.**)

CINEVA CARE NU CUVÎNTĂ ÎŞI VA FACE GRATIS UN ALT MAXI-NIMENI, DACĂ SE DOREŞTE A FI PEŞTE CRUD

● Cineva care a asistat la pseudo-marşul aşa-zis gay de-acum ceva timp (reţinerea se impune întrucît, se pare, 90% dintre aceia *nu* erau gay, ci hetero;-)) mi-a povestit că, la un moment dat, jandarmii au intervenit în forţă pentru a sălta un băiat nou şi drept, cu icoane pe piept, care-şi exercita dreptul constituţional de a nu fi de acord; cînd a văzut că este dus de lîngă ai lui, toţi românaşi verzi ca brazii, şi speriat că ar putea nimeri la pîrnaie, unde cam ştia ce-l aşteaptă, individul a început să chirăie: „Nu mă duceţi la eeei, nu mă duceţi la eeeei!“. De unde se vede că poţi fi pur, evlavios şi drept, dar vicisitudinile vieţii te strică... Şi stricat rămîi. (**a. l. ş.**)

● Ştire pe a-ntîia, din presa celor care nu cuvîntă: un melc s-a electrocutat mortal încercînd să vadă cum funcţionează o priză. (**R. C.**)

● Aflu din ziare că denumirile „Partidul România Mare“ şi „Partidul Popular România Mare“ sînt mărci înregistrate în proprietatea lui Corneliu Ciontu, care îşi va face un alt partid, sub numele „Polul Popular Creştin Democrat“, marcă înregistrată de sindicaliştii de la Blocul Naţional Democrat, intraţi în Parlament pe listele PRM. În fine, s-ar putea să mă fi încurcat în denumiri, dar cred că am reţinut esenţialul: în România, dacă vrei să-ţi faci un partid, nu-ţi trebuie nici idei, nici programe, nici valori, nici doctrine şi nici măcar membri, dar trebuie neapărat să dai o fugă la OSIM şi să-ţi înregistrezi o marcă. (**M. V.**)

● După filmul *In vino veritas*, care mi-a mers la inimă, au apărut şi la noi buticuri în care se pot degusta vinuri: într-o astfel de prăvălie, pe Eminescu, eşti invitat să bei, pe gratis, puţin din vinurile chiliene, împreună cu sandvişuri cu peşte şi brînză împuţită. (**I. P.**)

● Dacă doriţi să încercaţi „raliul morţii“ în variantă maxi-taxi, luaţi într-o zi cursa expres 502 de la Timpuri Noi spre Rahova. Şoferul trebuie să fie un domn de vîrstă mijlocie, ras în cap, în mod evident daltonist. Vestea bună e că vă lasă unde doriţi, la Inter, la Ateneu, la Snagov. Totul e să vă ţină inima. (**S. S.**)

● Două imagini opuse, de la Tîrgul de Carte: 1) o lansare unde autorul vorbea către nimeni, fiindcă în faţa lui nu se afla nici măcar o persoană care să-l asculte; 2) H.-R. Patapievici solicitat de o doamnă să dea un autograf pe o legitimaţie (era, probabil, singura bucată de hîrtie pe care doamna o avea asupra ei) şi dîndu-l. (**D. S.**)

● „Dacă-mi iei locul, ia-mi şi handicapul!“, aşa scrie pe panoul care rezervă persoanelor cu handicap un loc în parcarea Carrefour. (**M. C.**)

● Duminică, la un jurnal de ştiri matinal, un preot ortodox din judeţul Covasna a zis de ce a fost creat acolo un Forum al românilor: „Acest Forum se doreşte a fi portdrapelul tricolorului!“. (**D. S.**)

● Moartea unui bătrîn mafiot taiwanez (retras de vreo treizeci de ani din afaceri) i-a îndurerat şi emoţionat pe toţi profesioniştii meseriei, aşa că înmormîntarea a avut caracteristicile unui miting de masă. Presa confirmă că a fost instituită „ziua păcii între bandele rivale“, astfel încît bandiţii îndoliaţi nu s-au luat la harţă şi ceremonia s-a conformat regulilor genului. În ceea ce-l priveşte pe decedat, el se săturase de mult de viaţa periculoasă şi declara că nu-i mai plac decît trei lucruri: vinul, femeile şi masajul. Şi sushi, o specialitate japoneză din peşte crud. Aşa a şi murit: înecat cu o bucăţică de sushi. Primejdia vine de unde nu te aştepţi. (**M. B.**)

Petre IANCU

Ofensiva integrităţii

Ştim în fine cine a fost cel supranumit *Deep Throat,* o poreclă deocheată, extrasă din titlul fără perdea, firește, al unui film porno. Dar cursul imprimat istoriei universale de acţiunea lui Mark Felt, fostul şef-adjunct al poliţiei federale americane FBI, rămîne un subiect de meditaţie deloc trivial. Felt livrase în anii '70 informaţiile esenţiale permiţînd suspendarea din funcţie a lui Richard Nixon. Spre a-şi asigura realegerea în funcţia supremă fostul preşedinte politizase parţial serviciile secrete americane, ordonîndu-le să-i spioneze pe adversarii politici.

Recent, nonagenarul pensionar al statului american s-a deconspirat singur. Eroii timpului îşi puseseră lacăt la gură, păstrînd timp de decenii unul din cele mai straşnic păzite secrete din istoria presei. Că Bob Woodward şi Carl Bernstein, ziariştii de la *Washington Post* informaţi de Felt despre tentativa lui Nixon de a corupe instituţii-cheie, n-au suflat atîta amar de vreme nici o vorbă despre identitatea reală a lui *Deep Throat* e în sine remarcabil şi spune mult despre profilul moral al unor jurnalişti. Cine ar mai rezista azi tentaţiei de a face bani mulţi sau de a-şi spori celebritatea şi puterea prin darea în vileag a izvorului unor informaţii ultrasensibile, după ce dispare necesitatea protejării sursei?

Mai ştim că, în urma acţiunii lor, Justiţia americană şi instituţiile cele mai importante ale statului, precum Congresul, s-au pus pe treabă şi au făcut o înverşunată curăţenie. Nixon a fost silit să demisioneze, oamenii lui au înfundat puşcăria. Democraţia americană s-a salvat, chiar dacă preţul plătit indirect de slăbirea decisivă a Statelor Unite, într-un moment crucial, s-a soldat cu un lanţ de năpaste. S-a produs mai întîi dezastrul aşa-zisului acord de pace vietnamez, în fapt o înclinare nedemnă a lumii libere în faţa imperiului comunist. A urmat era Carter, a cărei anemie cronică a permis succesul revoluţiei islamice iraniene, eşuata invazie sovietică în Afganistan şi edulcorarea treptată, în Occident, a imaginii terorismului palestinian reprezentat de Yasser Arafat. Toate aceste calamităţi s-au constituit în tot atîtea trepte ale ascensiunii terorismului islamic pe tot globul, purtînd încă dinainte de 11 septembrie 2001 chipul şi amprenta lui Bin Laden.

A atribui însă vina pentru tot acest prăpăd (aşa cum fac acum unii conservatori americani) lui Mark Felt sau jurnaliştilor, pe care fostul şef adjunct al FBI i-a alimentat cu ştiri, înseamnă a distorsiona mecanismele istoriei. Pentru Gulag nu sînt responsabili în primul rînd americanii, ci sovieticii, în ciuda Yaltei. Iar vina pentru Holocaust o poartă naziştii şi aliaţii lor fascişti, nu anglosaxonii sau ruşii care, din păcate, n-au bombardat căile ferate care au alimentat cu deţinuţi cuptoarele de la Auschwitz.

În fond, ca reacţie la abulia administraţiei Carter (şi a eşecului ei de a-i elibera pe ostaticii americani deţinuţi în Iran) a apărut pe scenă conservatorul Ronald Reagan, a cărui victorie în alegerile americane a determinat în bună măsură înfrîngerea şi destrămarea imperiului sovietic. Iar bin Laden n-ar fi ce este, dacă demolării Zidului berlinez nu i-ar fi urmat erorile pro-arabe ale lui Bush senior precum şi, mai ales, destinderea vigilenţei democraţiei americane materializată în excesiv de relaxata şi relativista administraţie Clinton, care şi-a amputat propriile servicii secrete. Mutată cu arme şi bagaje în tabăra stîngii, partea cea mai influentă a mass-media de peste Ocean a blocat orice tentativă de a i se opune şi lui Clinton, deşi nici acest preşedinte nu s-a dat în lături să-şi mintă electoratul şi să inducă în eroare Justiţia. Dar pînă şi el a fost forţat să-şi asume public erorile.

Incontestabil este, pe de altă parte, că românii şi ceilalţi central şi est-europeni nu şi-ar fi obţinut libertatea fără ajutorul democraţiei americane. După decenii de sclavie, sistemul imunitar al naţiunilor tiranizate este prea dereglat pentru a-şi elimina, fără sprijin extern, torţionarii. Dar cui îi revine meritul salvării democraţiei? La prima vedere, unui funcţionar public din Washington care, indiferent de posibilele frustrări personale, n-a acceptat coruperea în profunzime a statului de drept şi şi-a riscat pensia pentru a o combate. La un nivel mai profund, perpetuarea acestei democraţii i se datorează, în egală măsură, presei americane şi unei justiţii viguroase. Nici una, nici alta n-ar fi fost posibile, dacă electoratul american n-ar fi pus mare preţ pe onestitate şi pe dreptate, virtuţi esenţiale nu doar în viaţa publică, fără de care libertatea n-are sens şi, pînă la urmă, dispare.

Duşmanul lor principal e relativismul moral care face ravagii şi în România. Schimbînd ce-i de schimbat, lecţia Watergate poate fi aplicată eforturilor Monicăi Macovei de a decapita monstrul corupţiei din justiţia românească. Ea nu va izbuti doar sub conjuncturala presiune a satisfacerii criteriilor de integrare în Uniunea Europeană. Ea va reuşi doar dacă presa, Preşedinţia şi majoritatea naţiunii române vor sprijini curajos, consistent şi nu doar formal demersurile ministrului Justiţiei. Dacă vor impune de jos, de sus şi din părţi herculeana curăţare din temelii a grajdurilor lui Augias.

Mai mult decît oricînd ţara are nevoie de oameni integri. Miza e pe măsura uriaşelor eforturi necesare. Fiindcă orice derogare de la aceste imperative riscă să compromită mai mult decît simpla integrare a ţării în UE, în 2007. Minată ar fi, simultan, strategia de ansamblu a administraţiilor din Washington şi Bucureşti, care, cu şanse mai mari decît oricînd, urmăresc secarea surselor actuale de conflict prin extinderea democraţiei spre răsărit şi sud. Torpilată ar fi însă, înainte de toate, însăşi ireversibila ieşire la lumină a României.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

deltarfi
bucureşti 93.5fm
iaşi 97.9fm
craiova 94fm
Actualitatea Altfel
un dialog între Luca Niculescu şi un invitat, personalitate a vieţii culturale, politice sau sociale româneşti.
de luni până joi
între 17:10 şi 18:00

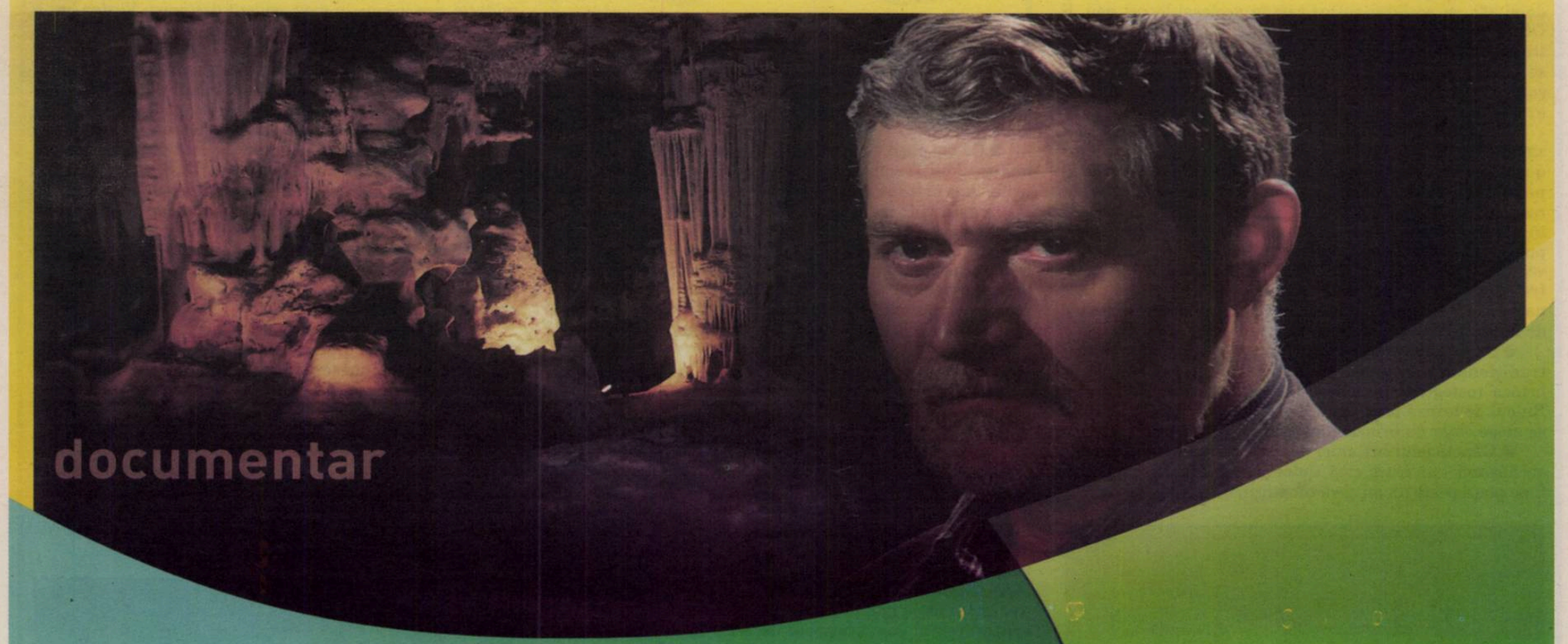

GEOGRAPHICA
OAMENI, LOCURI, VIETUITOARE
În fiecare sâmbătă, la ora 13:00 Cristian Lascu prezintă GEOGRAPHICA, documentar marca National Geographic la TVR Cultural
www.tvr.ro
TVR CULTURAL
documentar
SÂMBĂTĂ ora 13.00
Alege valoarea

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **75** ● 24-30 iunie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Români, vi se pregăteşte altceva:

DILEMA VECHE îl aduce pe Caragiale acasă!

paginile **18-19**

EU

Răspund la „Chestionarul lui Proust“:

Magdalena BOIANGIU ● Nae CARANFIL
Alexandru CĂLINESCU ● Marius CHIVU
Adrian CIOROIANU ● Andrei CODRESCU
Radu COSAŞU ● Şerban FOARŢĂ ● Dan GOANŢĂ
Stela GIURGEANU ● Andrei GORZO
Anca MANOLESCU ● Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN ● Irina MAVRODIN
Dan C. MIHĂILESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ ● H.-R. PATAPIEVICI
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Ioana PÂRVULESCU
Ruxandra PETRESCU ● Andrei PLEŞU
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Cristi PUIU ● Dan STANCIU
Alex. Leo ŞERBAN ● Mircea VASILESCU

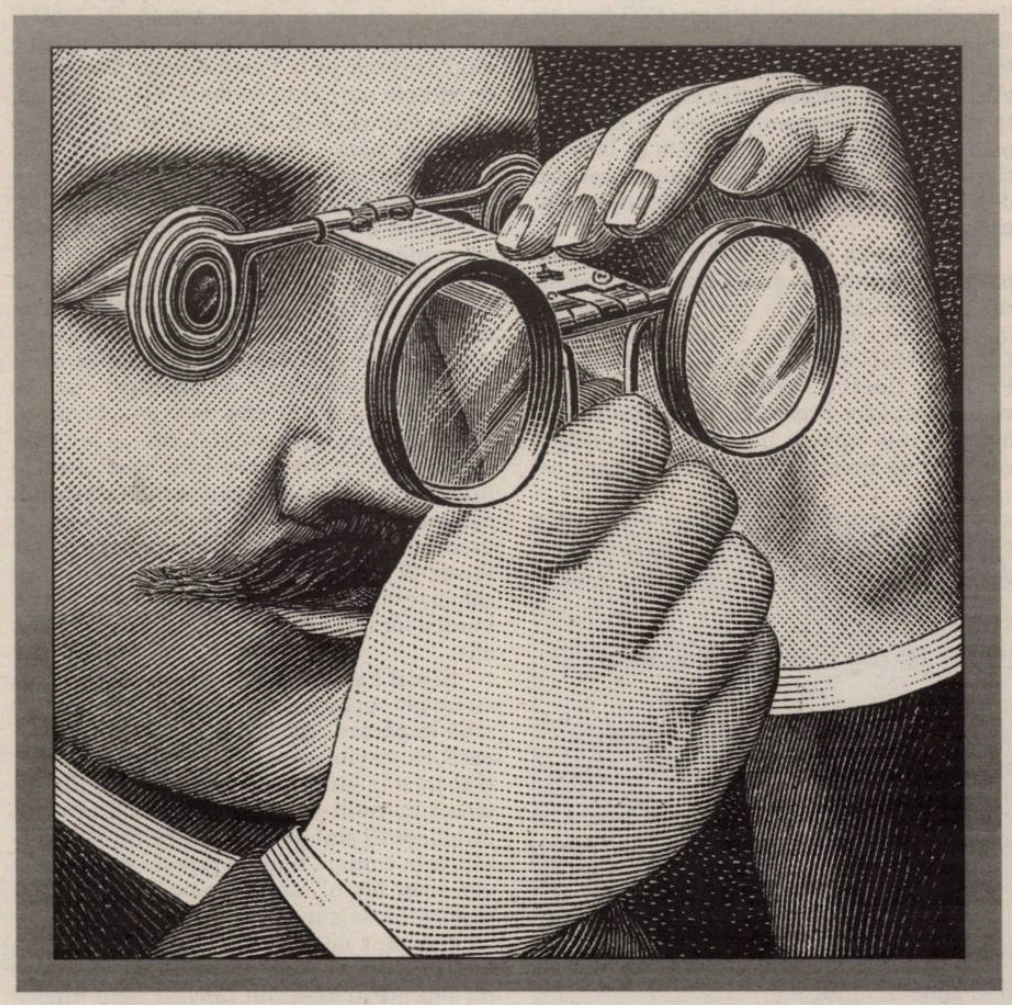

„...nu mă înclin în direcţia simpatiei nimănui.“

FERNANDO PESSOA

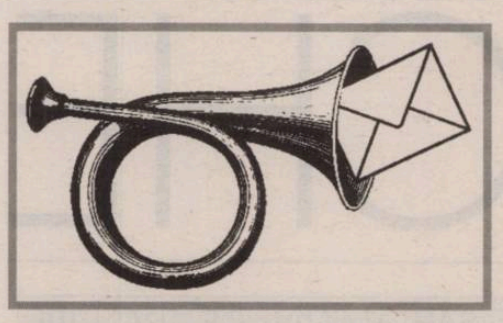

Nr. 73: *„Meseria de profesor“*

„Păi nu!“

Observînd că polemica legată de profesori s-a întins pe vreo trei numere, nu m-am putut abţine să nu mă amestec, ca să exprim şi o părere din miezul chestiunii.

Nici nu mai îndrăznesc să scriu ceva „de rău“ despre vreun dascăl, de teamă să nu fiu acuzată de obtuzitate, necunoaştere a realităţii înconjurătoare (deşi fac zilnic drumul pînă la facultate şi înapoi) şi mai ştiu eu ce alte născociri. Capacitatea de a analiza cît de cît lucid, de a-ţi da seama de defectele tale şi ale celorlalţi, de a arăta problema cu degetul în speranţa că poate-poate o să mişte ceva, a ajuns incapacitate de a te integra într-o disciplină. (?) În acest caz, mi-o asum cu toată seriozitatea. Şi m-am hotărît să nu (mai) tac şi înghit, să nu mai accept un „da, dar...“. Da, dar mai există şi alţii care fură, nu-şi fac treaba, cer şpagă. Da, dar mai există şi profesori buni, cărora le sorbi cuvintele fără să răsufli. Da, dar nici elevii nu se omoară cu învăţatul. Şi-atunci mai bine ne complacem cu toţii într-un „noi ne facem că învăţăm, ei se fac că ne predau“ (şi invers). Aşa că toată lumea e mulţumită!?

Păi nu! Eu, ei, ele, ăştia micii, abia ieşiţii de pe băncile şcolii, spunem nu! Vrem, în schimb, multe: multe cunoştinţe, multe discuţii, multe informaţii, multă practică. Culmea, mai sînt şi tineri care îşi doresc să înveţe, dar, iar o problemă spinoasă, nu orice şi nu oricum. Nu dictare după foi, ci schimb de idei, opinii, exemple, exerciţii de gîndire şi de imaginaţie. Nu un „că zic eu“, ci un „tinere, ce părere ai?“.

Am avut, spre norocul meu, parte şi de asemenea oameni. Am putut să mă ridic în picioare la sfîrşitul unei ore pentru a-l aplauda pe cel care, timp de un an, a predat un curs fără cusur. Aş vrea însă să am ocazia de a face mai des acest lucru. Îmi doresc să pot spune nu „am avut UN profesor extraordinar“, ci „am avut UN profesor care nu-şi merita numele“.

Din păcate s-a ajuns la o pasare necontenită a mingii şi a responsabilităţii, la o „ba tu! ba tu!“ care nu-şi au locul. Nu poate fi adevărul de partea ambelor părţi? În fond, nu există pădure fără uscături. Problema e cît de multe.

Cu speranţa că nu mi se va spune că sînt „lipsită de bun-simţ“,

Laura BLEBEA
aer_cu_diamante@yahoo.com

Nr. 71: *„Unde ne sînt euroscepticii?“*

Bună, dilematicilor!

Locuiesc de cînd mă ştiu în Sălaşu de Sus – sat ardelenesc subcarpatic – la poalele Retezatului, în Ţara Haţegului. Întrebai oamenii de aci despre euroscepticism şi despre cum se simt ei: „sălăşeni“, ardeleni, români, est-europeni, europeni sau cetăţeni ai lumii? Primii şi răspunsuri în doi peri, batjocoroase, dar şi serioase: despre o identitate mondială sau europeană nici pomeneală, poate naţională – atunci cînd sportivii noştri ne reprezintă „dincolo“. Majoritatea se consideră doar „sălăşeni“ cu siguranţă, nici nu-i de mirare – aici fiind considerat străin chiar şi cineva din satul vecin... pînă la „Europa Mare“ mai e cale lungă.

Înainte de 2001 Ambasadele UE erau denumite popular „magazinele de vize“, îţi dădeau la negru drept de liberă circulaţie, contra cost: 1.000-3.000 USD bucata de viză Schengen – de turist sau de muncă. Ieşeai mai ieftin dacă apelai la intermediari de „chemări“ (300-400 USD/buc.) prin presă, însă fără garanţii că vei lua viza.

Asemeni multor tineri, în ultimii 10-15 ani, îndopat cu poveşti despre Occident – leacul tuturor necazurilor – visam să calc pe acolo într-o bună zi... şi cum o călătorie de mii de kilometri începe cu un singur pas (dacă sari peste birocraţie) am luat contact cu Europa în iarna lu' '94 încercînd să fug şi de armată. Am ieşit la autostop cu traista-n băţ (o pită, un sîngerete, miere, 10 DM + paşaportul verde). Am ieşit pe la Nădlac şi am fost prins pe graniţa cu Austria, încercînd s-o trec noaptea, clandestin. Preluat apoi de grănicerii unguri, am fost închis trei zile în unitatea militară din Sopron, apoi escortat de jandarmii lor spre România, într-un autobuz cu gratii, plin de români capturaţi de-a lungul frontierelor, cu sau fără călăuze. Debarcaţi pe *no man's land,* conaţionalii mei s-au luat la bătaie cu escorta maghiară, sub fluierăturile admirative ale vameşilor de pe partea română. Un ofiţer vameş român ne-a dat paşapoartele înapoi (la cei care mai aveam) cu interdicţiile de rigoare pe Ungaria şi Austria, dar şi cu încurajarea să nu ne lăsăm, că poate reuşim data viitoare.

Al doilea contact al meu cu UE a fost în '98, după stagiul militar, în timpul studiilor, invitat ca stagiar într-un ONG francez ce promova schimburile Est-Vest. Aici am întîlnit tineri din Albania pînă în Asia, privilegiaţii care puteau intra legal temporar în fortăreaţa europeană, după ce erau supuşi umilinţelor în ambasadele şi la frontierele occidentale. Nici în prezent pretinsa deschidere europeană nu s-a manifestat în practică.

Consider că statele UE dau dovadă de paranoia, închistare şi imperialism mascat; schimburile chiar şi la nivel cultural se fac în sens unic: fiinţează în afara graniţelor UE tot felul de centre: Centrul Cultural Francez, Goethe Institut, Institutul Cervantes etc. care promovează cultura ţărilor mari în cele mici şi nu invers, iar atunci cînd acordă finanţări o fac doar pentru cei care joacă cum le cîntă finanţatorii.

Cred că proiectul de a crea o Europă unită şi prosperă e pe cale de a deveni un pretext pentru a ne izola şi mai mult de restul lumii, din egoism, lăcomie şi prostie, ignorînd adevăratele priorităţi – sprijinirea oamenilor de pe celelalte continente care nu au depăşit nici măcar nivelul supravieţuirii, cărora le invadăm pieţele şi le exploatăm forţa de muncă ieftină.

Toate cele bune!

Mihai BURSESC
mihaibursesc@yahoo.com
265, Sălaşu de Sus, 337420,
jud. Hunedoara

N. red.: Ne-au dat gata ultimele trei cuvinte.

Nr. 69: *„Ideologia strică omenia?“*

Problema de la Pasul Tihuţa

M-a impresionat tema şi am de zis următoarele:

Bunînţeles că nu! Ideologia nu strică nici o omenie, tocmai că fără ea nu ne-am descurca deloc; ideologia e un filtru. Orice şofer ştie că fără filtru de benzină, mai devreme sau mai tîrziu carburatorul se înfundă cu gunoaie (sau cu un gunoi, tot aia) şi te lasă în drum. Fără o ideologie care să ne permită să nu ne mai batem capul cu nuanţele, informaţiile noi, dezvăluirile şi alte gunoaie care vin pe conducta media de alimentare, carburatorul din ţeastă ar tuşi de două-trei ori şi s-ar îneca. Şi şoferul, bietul, ar rămîne cum e mai rău, că nici înainte, nici înapoi nu se poate mişca. Avem un filtru bun, o ideologie solidă, mergem fluierînd pe şoseaua vieţii, oriunde o duce. N-avem, stăm în drum şi hamletizăm degeaba, pînă i s-o face milă unui camionagiu.

O ideologie prea fixă iar nu-i bună: dacă motorul nu-ţi tuşeşte niciodată, uiţi că maşina e şi ea om, şi că are nevoie de control medical din timp în timp; şi cînd ţi se rupe axul cardanic pe la Pasul Tihuţa, fără suflet de meşter auto cale de două zile cu căruţa, tot tu înjuri, deşi „soarele“ nu are nici o vină, iar mama dînsului nici atît. Mai bine ţi-ai aminti ce-au păţit bunicii nemţilor care ţi-au fabricat maşina, cînd şi-au pus un filtru social prea bun: vai de viaţa şi de axul lor cardanic!

Toffler povesteşte cum Ford a dispus ca cea mai durabilă piesă a maşinii să fie produsă la o calitate inferioară, ca să ţină pasul „în jos“ cu celelalte piese, care se uzau mai repede. Legiunile de gînditori, care în toată lumea asta îi sfătuiesc pe oameni ce să creadă şi ce nu (legiuni în care şi redacţia *Dilemei vechi* e o centurie), fac exact asta: le furnizează oamenilor gînduri gata gîndite, dar nu de tot rumegate, că dacă nu fac şi ei un mic efort de masticaţie, se prostesc şi iar încep să strige „Trăiască conducătorul“ şi „Moarte cui-o-fi“, cum au făcut şi părinţii, şi bunicii lor (mai departe-înapoi mă rătăcesc eu).

Şi aici e un pic în eroare *Dilema veche*, şi eu un pic supărat pe ea (nu mult, doar cît să aibă împăcarea gust): căror oameni le prepară ea terciul pentru înţărcare? Mie? Eu sînt încă la sîn. Generaţiei PRO? Ăştia au trecut de mult la carne. Matusalemilor lui Mihăieş? Ei sînt deja intrauterini, sînt hrăniţi prin cordon, n-au nevoie de nimic de la voi: prin filtrul lor ideologic nu mai intră nici un fel de gunoaie.

Dar sînt destui care nu sînt nici PRO, nici SuperBebe, nici Matusalemi, dar care nu sînt atinşi de suflul *Dilemei vechi* fiindcă n-o citesc, şi n-o citesc fiindcă nu au auzit de ea, deşi citesc multă altă presă.

Ergo, de ce nu-şi face *Dilema veche* oleacă de barter prin „altă presă“, cum face prunculeţul ăsta nou-născut al lui Patapievici, şi uite că nu-i merge rău deloc? În fond, oameni permeabili la *Dileme* pot fi găsiţi şi prin cancelariile şcolilor obişnuite, şi printre funcţionarii mărunţi ai tuturor guvernărilor: n-or fi ei 15.000, dar zău că e păcat să nu-i luaţi în seamă cînd vă faceţi planul de marketing.

N-or avea ei toţi maşini, dar de filtre au nevoie. Pentru cînd şi-or lua.

Mihai BUZEA
mihai.buzea@b.astral.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **(De)formatorii de opinie**
- **Extinderea UE în impas?**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, titular Dilema veche srl, CUI 16047158, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Andrei CODRESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 317.23.90
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.500 de exemplare

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

O criză anunţată

Criză profundă, monşer! Se duce dracului euro-rapiţa! După Consiliul European din 16-17 iunie, ziarele europene n-au făcut economie de calificative: „dezastru", „catastrofă", „UE se află pe marginea prăpastiei", „mai există UE?" ş.a.m.d.

Şocul ar fi trebuit, totuşi, să fie mai mic. Criza este anunţată de multă vreme, ba chiar mult discutată pe ici, pe colo, în părţile esenţiale. Se tot vorbeşte despre necesitatea de a reforma instituţiile europene, de ani întregi. Se vorbeşte, de asemenea, despre schimbarea sistemului de vot, bazat pe consens, într-unul majoritar, dar dorinţa de a proteja orgoliile naţionale şi de a le da tuturor sentimentul egalităţii în cadrul Uniunii (un sentiment cu totul fals, de altfel, expresie a unei impenetrabile ipocrizii politice) a împiedicat o astfel de schimbare. Din cauza sistemului de vot (care permite ca opoziţia unei singure ţări să împiedice adoptarea unei măsuri) a fost imposibilă pînă acum revizuirea *structurii* bugetului comunitar, în care 40% din cheltuieli sînt reprezentate de subvenţiile pentru agricultură. Franţa vrea ca lucrurile să rămînă aşa cum sînt. Tony Blair, arătat astăzi cu degetul ca „egoist" pentru că nu a vrut să renunţe la rabatul de la contribuţia comunitară obţinut de Margaret Thatcher (cu celebra vorbă *„I want my money back"*), a cerut de fapt ca o parte din fondurile destinate agriculturii (de care, *oricum*, nu beneficiază toate ţările) să fie reorientate către acele domenii care pregătesc un viitor mai bun: educaţie, cercetare, dezvoltare.

Nemulţumirile de tot felul la adresa Comisiei de la Bruxelles sînt, şi ele, bine cunoscute: nu are o legătură directă cu „poporul european", ci este rezultatul unor negocieri între ţări; nu are reprezentativitate, ci se construieşte pe criteriul aritmetic „cîte un comisar din fiecare ţară"; are un aparat birocratic enorm, greoi şi indecent de bine plătit care tinde să se autoconserve emiţînd tot felul de directive doar pentru a-şi justifica existenţa; nu e destul de transparentă (vezi şi scandalurile de corupţie în care a fost implicată) etc. La nivelul opiniei publice, Comisia Europeană are o imagine proastă: conform unui studiu realizat anul trecut de Gallup Organization, este percepută ca o instituţie rece şi neprietenoasă, incapabilă să-şi comunice eficient măsurile şi mecanismele. Criza de comunicare este, aşadar, şi ea cunoscută de mult şi rezumată astfel de Jacques Attali: „Nimeni nu reuşeşte să comunice visul european".

Şi atunci, din moment ce se ştia de mult care este criza, de unde mai provine surpriza? Cred mai degrabă că politicienii europeni, obişnuiţi de atîta timp cu tehnicile rafinate ale negocierilor multiple, s-au culcat pe urechea „interesului comun" şi s-au bazat prea mult pe ideea că, oricum, se va găsi o soluţie călduţă care să împace pe toată lumea şi să amîne „marile decizii". Şi apoi, *cine* să ia marile decizii, cine să-i convingă pe cetăţeni de importanţa marelui proiect european, a Constituţiei şi a Uniunii cu 27 de state? Principalii lideri europeni sînt cu totul lipsiţi de viziune politică: se comportă ca nişte administratori excesiv de pragmatici, cu un ochi la alegătorii locali şi cu altul la acele beneficii ale bugetului comunitar care la viitoarele alegeri naţionale se pot cuantifica în voturi. Pentru a-i convinge pe oameni de virtuţile proiectului european şi pentru a-i face să treacă mai uşor peste dezavantajele imediate, e nevoie de imaginaţie politică şi de forţă de persuasiune. Şi, desigur, de credibilitate. Or, unii stau prost la acest capitol. Jacques Chirac e un politician mediocru, ajuns preşedinte după mai multe eşecuri, şi numai pentru că a avut o campanie de imagine mai bună; mai e şi bănuit de manevre nu tocmai corecte cu banii publici în perioada cînd era primar al Parisului. Comparat cu predecesorul său Mitterrand, e slab. Gerhard Schroeder, la fel: a ajuns lider al social-democraţilor germani *faute de mieux* şi cancelar, prima dată, datorită căderii democrat-creştinilor după scandalul în care a fost implicat Helmut Kohl, iar a doua oară pe fondul emoţional creat de marile inundaţii din Germania (altminteri, toate sondajele preelectorale îl dădeau cîştigător pe Edmund Stoiber, liderul creştin-social). Italia este condusă de un premier extrem de controversat, despre care se spune că a intrat în politică doar pentru a se salva (cu avere cu tot) de la numeroasele procese şi anchete judiciare în care era implicat. Or, toţi aceştia – şi alţii – trebuie să-i convingă pe propriii cetăţeni să creadă în *valorile europene* şi în viitorul luminos. Asta în timp ce europenii – din „UE 15", din cele zece noi membre şi din ţările candidate deopotrivă – sînt, dincolo de orice diferenţe, într-un perfect acord asupra unui singur punct: încrederea scăzută în partidele politice, care de-a lungul şi de-a latul continentului „stă" pe doar 15-16%.

„Criza profundă" este una anunţată de multă vreme şi nesocotită de cei mai mulţi politicieni europeni, închişi într-un pragmatism îngust şi mediocru. În discursul ţinut în Camera Comunelor după *summit*-ul din 16-17 iunie, Tony Blair a pus punctul pe *i:* „Criza nu arată o incapacitate a conducătorilor Europei de a se pune de acord între ei, ci este datorată incapacităţii conducătorilor Europei de a se pune de acord cu popoarele Europei în legătură cu subiectele care le preocupă". Sigur, Tony Blair are „ghinionul" de a fi premier într-o ţară în care oamenii, cînd nu sînt eurosceptici, sînt „doar" euroraţionali. Dar, dintre principalii lideri ai ţărilor UE, Tony Blair pare a fi singurul care vede drumul dincolo de vîrful propriilor pantofi.

UE a mai trecut prin crize, considerate la vremea respectivă „de creştere". Acum e într-o fază nouă: e criza adolescentului care nu se mai înţelege cu părinţii. În cazul de faţă, cu Părinţii Fondatori.

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi despre moda exorcizărilor care bîntuie prin mănăstirile româneşti?

Avea dreptate premierul Tăriceanu cînd afirma că economia noastră a început să duduie. După mulgerea icoanelor de mir, practicată de anumiţi călugări cu aceeaşi fervoare de care dădeau dovadă şi mulgătoarele fruntaşe pe ramură de la fostele CAP-uri, iată că şi industria grea de extragere a dracilor din cetăţeni a prins cheag în România capitalistă.

Ar fi cazul ca Prea Fericitul Teoctist să fie uns ministru al Dezvoltării, căci acum, în pragul intrării României în Europa, un contract avantajos cu Talpa Iadului, căreia să-i livreze recolta de coarne şi copite a harnicilor noştri călugări, ne-ar plasa pe o poziţie avantajoasă faţă de bulgari.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Integrarea europeană a ortodoxiei

– Şi în ţară ce se mai întîmplă?

Înainte însă de a apuca eu să spun ceva, amicul meu, aflat de trei ani la o bursă în Canada, şi-a dat singur răspunsul:

– Înţeleg că ne pregătim de integrarea în Europa anului 1000!

– !?

– Păi, pe aici, toată lumea nu mai vorbeşte de România lui Dracula, ci despre România luj Daniel!

„Toată lumea" era, evident, o exagerare. Dar TV5, de pildă, la care mă mai uit şi eu şi care nu s-a înghesuit să prezinte cazul răpirii jurnaliştilor români, a avut în trei zile două prezentări în *prime time* despre călugărul Daniel şi ororile de la mănăstirea din Tanacu. Şi iată că vestea a trecut şi Atlanticul...

Problema aici nu este doar „evenimentul", *faptul* în sine, ci, dincolo de acesta, condiţiile de posibilitate ale *fenomenului*. Nu este (doar) dementa unui individ şi nici măcar aceea a vreunui grup sectar la limita legalităţii, ci un comportament care îmbracă aspectul „adevăratei" ortodoxii şi care îşi găseşte astfel legitimitatea în ochii unei colectivităţi tocmai ca „adevărată" credinţă. Şi care s-ar putea să fie, de fapt, manifestarea malignă şi extremă a unui fenomen mai larg şi, aparent, benign...

Să recapitulăm.

Mai întîi *faptul:* la mănăstirea Sfînta Treime din comuna Tanacu, ieromonahul Daniel, secondat de cele patru maici, au crucificat timp de cîteva zile o maică „posedată de diavol" (schizofrenie). Moartea acesteia a fost produsă, se pare, prin sufocare. Explicaţia: „Dracii nu pot fi vindecaţi cu pastile!".

Fenomenul? Acesta este mai complicat şi se desfăşoară la mai multe niveluri, de la cel local pînă la cel al integrării europene a ţării noastre. Să o luăm pe rînd.

Comunitatea monahală. Prima problemă este legată de originea acesteia: cum s-a constituit ea? Prin ce şcoli şi vămi bisericeşti au trecut „vieţuitoarele" acesteia? Ceea ce ştim deocamdată din presă despre slujitorii acestei mănăstiri este de natură să nască o bănuială cumplită: orice persoană smerită cu delir mistic poate fi unsă păstor de suflete. Ceea ce ştiu personal din sutele de sate prin care am umblat nu este de natură să zdruncine temeinic această bănuială.

Comunitatea locală. Această dramă macabră nu este doar opera unui bolnav psihic secondat de cîteva femei slabe de înger, pe scurt, a unor indivizi izolaţi şi bolnavi, ci şi o faptă legitimată şi chiar aclamată de o întreagă comunitate sătească în deplina posesiune a facultăţilor sale mentale. Fenomenul trece deci din psiho-patologie în social, de la delir mistic individual la misticism colectiv. Problema este atunci mai gravă şi se referă la modul în care o colectivitate obişnuită din ţara noastră poate fi fanatizată – atenţie! – cu „bună credinţă". Fără a ajunge neapărat pînă la extrema din comuna Tanacu, acest lucru se poate întîmpla oricînd în multe alte colţuri ale ţării.

Biserica ortodoxă română. „Scandal şi subiect pentru presă, asta se întîmplă la această mănăstire" – ar fi spus Prea-Sfinţitul Corneliu, episcopul vicar al Huşilor. Chiar aşa? Mai mult, citînd *Evenimentul zilei* din 18 iunie, se pare că Sfinţia Sa ar mai fi declarat şi următoarele: „Mănăstirea trebuie desfiinţată. Dacă nu vor să plece, vor rămîne fără aprobarea noastră şi nu vom mai avea nici o responsabilitate". Prea Sfinţite, dacă aţi spus chiar aceste vorbe este foarte grav. Dacă nu le-aţi spus tot este grav, căci responsabilitatea BOR a început cu înfiinţarea acestei mănăstiri şi trebuie să fie asumată măcar pentru cele cîteva zile cît a durat tragedia, şi în care nici o faţă bisericească nu a mişcat vreun deget! N-aţi ştiut? Poate că ar fi timpul să ştiţi ce se întîmplă cu adevărat prin ţară şi să nu mai evitaţi responsabilitatea faţă de oameni sub pretextul că nu răspundeţi decît în faţa lui Dumnezeu!

Statul de drept. Cînd reprezentanţii bisericii sînt maltrataţi de localnici şi de un „călugăr vagabond", poliţia asistă neputincioasă. Cînd părintele Daniel se refugiază în biserică, poliţia refuză să intervină. După ce autorităţile, atît cele religioase cît şi cele laice, absolut convinse de crimă, părăsesc locul faptelor, părintele Daniel îşi continuă slujba şi mai oferă, rapid, o mostră de exorcizare. Autorităţile continuă să privească neputincioase. Dacă, Doamne fereşte, vreun părinte Daniel ne-ar agresa familia „posedată de diavol", statul de drept, în loc să-l aducă pe acesta la judecătorie, ne-ar recomanda probabil nouă să aşteptăm cu încredere Judecata de Apoi, căci autorităţile lumeşti nu pot interfera, nu-i aşa, cu „cele sfinte"! Oare visez?

Integrarea europeană. Să nu uităm un lucru: pînă în prezent, (cu excepţia Greciei) s-a „integrat", în mare, doar Europa catolică, Europa lui Charlemagne, aceea pe care imaginarul colectiv vestic o consideră încă „adevărata Europă", a „naţiunilor cu vocaţie europeană", opusă „Europei triburilor" (vorba fostului preşedinte francez), aceea a „naţiunilor fără vocaţie europeană", aparţinătoare spaţiului tenebros al ortodoxiei. O reprezentare tristă şi aberantă, dar profund înrădăcinată în minţile oamenilor, şi pe care scene precum aceea de la mănăstirea din Tanacu nu fac decît să o întărească. Iar într-o Europă tot mai eurosceptică, astfel de „simple" imagini pot să atîrne mai greu decît o întreagă diplomaţie...

Fenomenul Tanacu nu este un simplu „accident", cum pare să îl prezinte BOR, ci mai degrabă simptomul acut (şi cît de acut!) al unei boli de sistem. Chiar nu îndrăzneşte nimeni să o trateze?

ţinerea de minte

„Trebuie să vă mai spun ceva, eu am o deprindere, talent spuneau unii... umor. Aş putea să fac foiletoane, cum să spun... cu brio. Ca meseriaş vă spun: nu fac. Prea se fac, prea face multă lume, în al doilea rînd, unei femei de o anumită vîrstă nu-i mai stă bine foiletonul, seamănă a mahalagism... asta e părerea cuiva care ştie să facă treburi de-astea. Dacă mi-aş pune-n cap, aş şti să-i răspund lui Vadim Tudor. Nu pot să-i răspund. Am o anumită vîrstă, sînt femeie şi sînt anumite lucruri unde nu-i bine să ai talent."

(Tita Chiper, într-un interviu acordat Iaromirei Popovici şi lui Eugen Istodor, inclus în volumul *Într-o lumină vorbitoare,* Editura Curtea Veche, 2004)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Sufletul Europei emigrează spre Est

În ziua cînd Chirac şi Blair se păruiau pentru bani la Consiliul European, eram la Sarajevo, unde o profesoară pensionară, un fotograf, un primar, o elevă şi alţi bosniaci simpli încercau să convingă lumea că Bosnia este Europa, fie că Europei îi place sau nu, îi pasă sau nu. *British Council* deschidea acolo expoziţia pentru o Bosnie europeană, în vreme ce în cealaltă parte a Europei şeful Guvernului britanic îşi măsura muşchii, cu preşedintele Franţei, în cel mai pur stil mercantil.

Nu au fost în stare să adopte un buget într-un moment în care Uniunea avea nevoie de mult mai mult, de o direcţie. Orice ar spune eurospceticii, nu doar frica de comunism a adus Vestul laolaltă, proiectul a plecat de la ideea că acele ţări au un „ce" comun. A existat ideea unei europenităţi înainte de o Uniune a Europei.

Nu s-a văzut nimic din această idee în week-end-ul trecut. Jacques Chirac a reuşit performanţa să facă lumea să uite de referendumul francez. Un ziar românesc scria chiar că Blair a aruncat Europa în aer. Strategia a fost simplă: Chirac a adus vorba despre banii pe care Marea Britanie îi primeşte înapoi de la bugetul comun, după ce Margaret Thatcher şi-a dat seama că sectorul agricol minuscul din ţara sa nu atrage mai nimic din cele 50% din buget, care mergeau la acea oră spre Politicile Agricole Comune (PAC). De atunci, ceilalţi lideri au încercat mereu să convingă Anglia să renunţe la această schemă şi nu au reuşit nici în vremuri mai fericite. Aşa că a insista acum însemna să pregăteşti eşecul, cu un ţap ispăşitor deja clar: Tony Blair. Acesta a ieşit din mat spunînd că problema doamnei Thatcher este încă valabilă: cu toate reformele PAC, acest sector tot mănîncă 40% din bugetul comunitar şi contribuie cu 2% la produsul său.

Şi Blair, şi Chirac au dreptate în felul lor meschin şi limitat. A existat speranţa că se va rezolva rapid această problemă, pentru a se trece la discuţia cu adevărat importantă.

Nici pe departe. În cele 5 miliarde de euro primite de Anglia s-a blocat totul. Momentul care ar putea să salveze imaginea acestui Consiliu în faţa istoriei a fost cînd esticii, abia intraţi, au propus nici mai mult, nici mai puţin decît să renunţe la o parte din banii ce le fuseseră promişi. Mulţi ziarişti prezenţi au relatat că pe faţa obosită a preşedintelui adunării, Jean-Claude Juncker, se vedea emoţia produsă de acest gest. „Entuziasmul meu pentru Europa a avut de suferit", a spus Juncker, poate ultimul euroentuziast dintre liderii vechii Europe, cînd eşecul era clar.

Gestul noilor state membre a produs impresie pentru că venea din alt registru. Cînd Blair nu renunţă la bani decît dacă taie craca de sub picioare fermierilor francezi, cînd Chirac ridică problema special pentru a bloca discuţia, aceşti europeni care abia au căpătat acte în regulă, vor să dea bani de la ei, arătînd că entuziasmul lor pentru Europa încă pîlpîie. Un cinic dintre cei de care nu duce lipsă continentul ar putea spune că esticii îşi permit să renunţe la nişte bani, pentru că oricum primesc mai mult decît contribuie. E adevărat, dar ca să ajungi la ideea că ieşi oricum în cîştig şi poţi face concesii la bani, trebuie să priveşti altfel problema, trebuie să trăieşti cu conştiinţa că ceva important se întîmplă acolo, ceva care merită aceste renunţări. Altfel, toţi au cîştigat şi din construcţia Uniunii, şi din extindere. Revigorarea economică adusă de Blair ţării sale nu avea aceleaşi şanse de reuşită fără piaţa unică. Dar sentimentul că nu pot pleca acasă fără să se înţeleagă în acest moment de derută, că acesta nu este un Consiliu asemenea celor dinainte, că pierd mult mai mult decît bani, acest sentiment a existat doar la aceşti estici care au dorit să renunţe la nişte bani pentru a salva momentul. Şi poate la acelaşi trist Juncker care şi-a consolidat reputaţia de zicător de citate memorabile: „Să nu îi credeţi pe cei ce vă vor spune că Uniunea nu este în criză. Este într-o criză gravă". Dar a spus şi că „Europa va ieşi în final din această criză, nu am nici o îndoială în acest sens. Cît timp pierdut însă, şi ce moment nepotrivit".

Ziua a publicat un articol scris de şeful Guvernului de la Kiev, Iulia Timoşenko. Aflată în acea stare de graţie care a dus la crearea acestei Europe, doamna Timoşenko spune că locul ţării sale este în Uniune şi că cei care au manifestat acolo pentru democraţie merită asta: „Nu sînt aceştia la fel ca cei care au rămas alături de generalul de Gaulle în timpul Rezistenţei franceze? Nu sînt una şi aceeaşi cu cei care au murit luptînd pentru republica spaniolă în anii 1930, care au eliberat Budapesta în 1956? Nu sînt animaţi de acelaşi spirit al Solidarităţii din Polonia şi al maselor paşnice care au creat Revoluţia de Catifea de la Praga în 1989? Acesta este adevăratul spirit european şi nici o îndoială nu îl poate distruge. Noi, europenii, sîntem prinşi, fără scăpare, în plasa destinului."

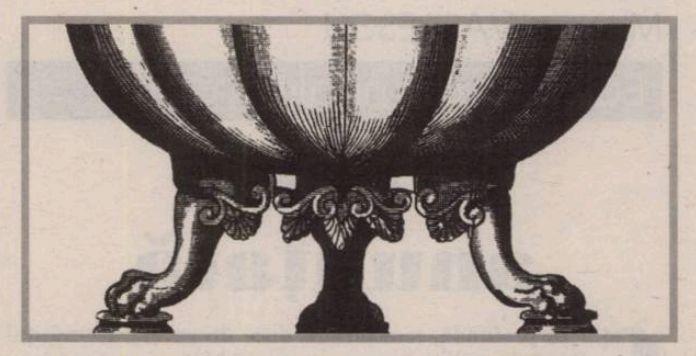

Am trăit acut acest sentiment al lui „Noi, europenii" la Sarajevo. Cu un stat încă la grădiniţă, cu o clădire bombardată şi fără acoperiş vizavi de un luxos centru de afaceri, bosniacii spuneau că sînt europeni pur-sînge.

Într-un banc celebru, profesorul belgian le cere elevilor să treacă valonii în stînga şi flamanzii în dreapta. Doar Ştrul rămîne gură-cască: dar, noi, belgienii!? În faţa stupidei reacţii antieuropene a francezilor, în faţa miopiei mercantile a adunării de cetăţeni obosiţi prezenţi la acest Consiliu European, esticii, deja membri, viitori membri sau disperaţi să fie membri, rămîn mască şi întreabă: dar, noi, europenii?!

Sarajevo-Budapesta-Bucureşti, iunie 2005

presa despre...

Iz medieval

„Timp de aproape o săptămînă, cinci aşa-zişi slujitori ai lui Dumnezeu au asistat impasibili la cutremurătoarea agonie a unei femei. Nici unul nu s-a gîndit să oprească chinul. Nimănui nu i-a trecut prin cap că ceea ce face «părintele Daniel» este greşit. Nimeni n-a încercat să-l oprească. Mai grav, nici acum nimeni nu se simte vinovat. Declaraţiile participanţilor la această crimă mistică sînt halucinante. «Nu ne-am făcut decît datoria; părintele a făcut doar ce era duhovniceşte», mărturisea, lipsită de orice remuşcare, una dintre călugăriţe (...). Cum este posibil ca un personaj ca «părintele Daniel» să devină liderul spiritual al unei comunităţi, fie ea şi dintr-un cătun înapoiat? Cum se poate ca un fanatic într-o doagă, fără studii teologice, să fie acceptat drept preot? Sau stareţ al unei mînăstiri? Şi încă al uneia de maici (...).

Asistăm, astăzi, la o primejdioasă exacerbare a fanatismului religios. La Tanacu, după izbucnirea scandalului, o «delegaţie» a «Tineretului ortodox» îşi asumase cu de la sine putere rolul de «gardă pretoriană» a «părintelui Daniel». Junii bărboşi barau accesul presei, punînd la un moment dat în discuţie chiar şi dreptul procurorului de a interoga «un om sfînt». Nici statul, nici Biserica nu au voie să tolereze asemenea excese." (Miruna Munteanu, *Ziua*)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Biserica tabloidă

Călugăria, cum ar spune Ilf şi Petrov, e instituţie onorabilă, care însă are un mare defect: îl ia pe Dumnezeu în serios. Chiar ideea de a-ţi dărui viaţa Celui de Sus îmi pare, să mă scuze feţele bisericeşti oneste, depăşită. În fond, astăzi sînt chemări cu mult mai onorabile şi mai în nevoie de personal şi de cash: Greenpeace, Amnesty International sau Salvaţi Vama Veche. Toate fac fapte bune, fără îndoială plăcute Celui de Sus, în eventualitatea că el există.

Alminteri, aş spune că să-l scoţi pe dracul din om nu e o îndeletnicire de mare talent: trebuie doar să-l enervezi, ca să plece în altă parte. În cazul de la Tanacu, ca în filmele proaste de groază, dracul a plecat din fata moartă şi-a intrat în toţi localnicii. De-acolo, în poliţie şi procuratură, care au ezitat zile întregi cu mandatul de arestare. Dracul, conţinut într-un recipient mic şi plăpînd, e acum în piepturi mari, de aramă, gata să se lupte pentru dreptul lui de a exista. Pentru că, în fond, nu existenţa Domnului e apărată şi proclamată în Tanacu – ci cea a lui Belzebut. De puterea lui trebuie convinsă ţara. E de înţeles, pînă la urmă: dracul e singurul VIP care a pus piciorul în Tanacu în ultima sută de ani. Nici Iisus, nici politicienii, nici investitorii străini sau Circul Globus nu s-au apropiat de localitatea asta amărîtă din Moldova. Cum să-i condamni pe oameni că au fost aşa de impresionaţi de vizită?

Dar nu despre asta vreau să vă vorbesc, ci despre călugărul de la Tanacu. C-a omorît un om e nimic: spectaculos e faptul că a tîmpit un sat întreg. N-a fost însă singur în întreprinderea lui, aşa că trebuie să-i trecem în revistă ajutoarele sau de-a dreptul complicii:

Statul. Insistenţa lui în a se logodi cu biserica ortodoxă seamănă cu cea a văduvilor bătrîni care umblă să-şi refacă viaţa. Căsnicia cu ideologia comunistă n-a lăsat în urmă, se pare, decît amintiri plăcute, odată ce boşorogul umblă după altcineva care să-i spună ce să facă. A fost nevoie de revoluţii pentru separarea între biserică şi stat, după ce primii 1.500 de ani de creştinism au paralizat dezvoltarea gîndirii libere în Europa. Moştenirea lui Giordano Bruno pare însă că nu ne priveşte pe noi: îl avem pe Ştefan cel Mare. Un fel de Becali mai nervos, însă la fel de bun dezvoltator imobiliar, cel puţin în materie de mînăstiri.

Politicienii. Mai mult saltimbanci decît lideri, mulţi reuşesc acum să-şi facă cruce în şpagat moral, după un triplu salt peste cele zece porunci. Ei îşi fac socoteala, probabil, că a scoate dracul din om e totuna cu a scoate votul, aşa că practica trebuie încurajată. Pînă şi bietul Ion Iliescu, pe care îl respectam măcar pentru ateismul său, a fost nevoit să se facă frate cu crucea ca să treacă puntea. Ptiu, ptiu, să treacă opoziţia!

Media. Nu mai vezi jurnalişti atei, doar jurnalişti cu ochii pe rating şi număr de cititori. De la americani am învăţat un singur lucru: publicul nu vrea să fie contrazis. Iar de la popime, cîntarea pe nas, care transmite puţin şi hipnotizează mult. Nicăieri în media nu mai vezi vreo îndoială cu privire la existenţa Celui de Sus – şi nu oricum, ci în forma aprobată de BOR, ca să nu te creadă lumea eretic.

Şcoala. Eficienţa orelor de religie din şcoală e, fără îndoială, cu mult mai mare decît a fostelor prelegeri de marxism-leninism. Solidarizarea satului cu Popa Nebunu' din Tanacu n-are precedent în comunism: cine-a mai văzut manifestaţie pentru păstrarea în funcţie a secretarului de partid? Şi nu e de mirare: comunismul promitea societatea socialistă a belşugului, dar pe care nu ştiai dac-o apuci. Religia promite viaţă veşnică după moarte, şi-are în fiecare localitate material didactic cu care să-ţi arate că ajungi la mîna ei, mai devreme sau mai tîrziu. Mă refer la cimitire.

Dincolo de toate, preşedintele Băsescu e dator să intervină. De la înălţimea celor 70 de procente, el poate să-şi scoată poporul din hipnoza şarlatanilor sfinţi. Ce nu-l ţin curelele pe Patriarh trebuie să facă marinarul: să tragă linia unde se sfîrşeşte bigotismul şi de unde începe România pe care ne-a promis-o.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Eşecul de la Bruxelles

Cînd preşedintele în exerciţiu al Uniunii Europene, Jean-Claude Juncker, a anunţat într-una din conferinţele de presă de după eşecul discuţiilor bugetare că pleacă în Statele Unite ca să le explice americanilor ce putere solidară este Europa Unită, ziariştii au izbucnit într-un rîs sonor şi zgomotos. Proiectul unei Uniuni Europene discutînd de la egal la egal cu marea Putere de dincolo de Ocean, proiect care, chiar dacă nu fost niciodată exprimat în mod clar, i-a însufleţit pe artizanii Uniunii, e mai departe ca oricînd de realizare. Niciodată, în istoria recentă, liderii europeni n-au fost mai dezbinaţi şi mai preocupaţi de propria lor soartă decît acum. Ei sînt mai preocupaţi de soarta lor ca lideri şi nu de evoluţia sau dinamica ţării lor.

Neputinţa de a ajunge la un acord pe tema bugetului, dar mai ales îndărătnicia exprimată în apărarea poziţiilor iniţiale au demonstrat nu doar „egoismul naţional", ci şi înţelegerea îngustă a acestui sentiment cu reputaţie proastă: nici şomajul francez, nici criza economică germană nu îşi pot urni cifrele prin menţinerea situaţiei existente. Nici relativa dinamică britanică nu poate fi întreţinută întorcînd spatele lumii. Nu încăpăţînarea le lipseşte liderilor europeni, ci fantezia inovatoare, capacitatea de a gîndi dincolo de ceea ce văd, puterea de a iniţia proiecte care să înglobeze, nu să despartă.

Sub nici un motiv, Jacques Chirac, preşedintele Franţei, nu a vrut să accepte vreo modificare a PAC (politica agricolă comună) care îi favorizează substanţial (dar nu atît cît şi-ar dori ei) pe fermierii francezi. Sub nici un motiv, Tony Blair, prim-ministrul britanic, nu a vrut să cedeze în problema „reducerii" sumei vărsate în bugetul comunitar de către Marea Britanie, reducere obţinută în 1984, de Margaret Thatcher, pe vremea cînd ţării îi mergea mult mai rău decît acum. Blair îşi motivează refuzul tocmai prin felul cum este distribuit bugetul: 40% din sumele adunate merg spre 5% din populaţie ocupată în agricultură. El a dat de înţeles, fără a o spune în mod explicit, că ar fi de acord să dea mai mult, dacă banii ar merge spre cei care au într-adevăr nevoie pentru dezvoltare şi modernizare. Avînd în vedere că Franţa primeşte un sfert din bugetul PAC, adică 10 miliarde de euro, ceea ce înseamnă de două ori şi jumătate mai mult decît „reducerea" britanică *(The Economist*, 18 iunie 2005), Tony Blair nu simte că ţara lui ar trebui să facă vreo concesie. Aşa că summit-ul de la Bruxelles s-a terminat cu constatarea unui eşec şi deşi neînţelegerea priveşte probleme meschine cum sînt banii, certurile din bucătărie se aud pînă în saloane. Dacă Tratatul Constituţional a fost refuzat de Franţa şi Olanda, ceea ce a oferit un minunat prilej celorlalte ţări ezitante să-şi amîne toate termenele pentru a se rosti, dacă bugetul este un asemenea prilej de scandal, dacă au început să se audă voci despre renunţarea la moneda comună euro înseamnă că unitatea europeană este în primejdie nu doar în legătură cu ceea o să fie, dar şi în legătură cu ceea ce a fost. Moneda, obiect mai sensibil decît oamenii, a început să-şi piardă din putere.

Într-o primă reacţie, toţi şefii de stat se grăbesc să afirme că nimic din ceea ce s-a întîmplat nu are legătură cu extinderea şi, mai ales, că România şi Bulgaria, după ce au semnat deja tratatele de aderare, nu au nici un motiv să se gîndească la vreo amînare. Ba au. Pentru că după primele declaraţii generale protocolare, cu ochii la politica mare, urmează cele speciale, cu ochii la politica de zi cu zi. „Poate continua extinderea Europei, dacă nu avem instituţiile capabile să facă să funcţioneze eficient această Europă lărgită?", se întreabă meditativ Jacques Chirac, după ce principalul său rival politic, Nicolas Sarkozy, a declarat fără ocolişuri că extinderea trebuie amînată, pînă cînd se va obţine o poziţie comună printre ţările membre. S-ar putea ca în acest context termenul de extindere să vizeze Croaţia, Ucraina şi, mai cu seamă, Turcia. Nu este de demnitatea unor ţări cu o economie funcţională şi cu politici stabile să denunţe tratate deja semnate, fără motive serioase. Dar oricînd se va putea dovedi că România şi Bulgaria (ambele sau una dintre ele) nu îndeplinesc condiţiile impuse de standardele Uniunii Europene.

Victoriile diplomatice pot fi rezultatele egoismului naţional. Eşecurile au aproape întotdeauna consecinţe mondiale şi victime colaterale.

globul cubic

Pioletul şi cartofii

● Una dintre cele mai celebre arme ale unei crime făptuite în istoria modernă – pioletul cu care a fost ucis Leon Troţki – a fost găsită după 65 de ani. Fusese furat din depozitul de probe al poliţiei mexicane. Fiica unui fost agent al serviciilor secrete se află în posesia instrumentului de oţel, pătat cu sîngele revoluţionarului rus.

Exilat de Iosif Stalin, Troţki, lider cu o altă viziune decît deţinătorul puterii din Rusia, ducea o viaţă relativ paşnică într-o suburbie din Mexico City, pînă în acea zi din luna august a anului 1940, cînd l-a primit pe Ramon Mercader venit să se consulte cu el asupra unui articol. Troţki ştia că e ameninţat, se ferea să facă noi cunoştinţe, dar Mercader a izbutit să-i cîştige încrederea. Cum au intrat în birou, Mercader a scos pioletul scurtat, în aşa fel încît să nu se vadă de sub haine, şi l-a lovit în cap pe cel care a fost primul comandant al Armatei Roşii. Crima fusese pusă la cale de oamenii lui Stalin. Făptuitorul (nu şi instigatorii) a fost prins destul de repede şi arma crimei a fost confiscată. În cele din urmă, pioletul a dispărut. Acum, Ana Alicia Salas susţine că tatăl ei, comandorul Alfredo Salas, l-a furat pentru că a vrut să-l păstreze pentru posteritate. Nepotul lui Troţki, Seva Volkov, care locuia cu bunicul său şi trăieşte şi acum în Mexic, doreşte ca urmele de sînge să fie supuse testului DNA, dacă Salas e dispusă să doneze pioletul muzeului din casa unde a avut loc crima. *(Guardian*, 16 iunie 2005.) Nici vorbă: „Cred că merit un oarecare beneficiu financiar. Un lucru atît de important din punct de vedere istoric are o oarecare valoare, nu?". Nu.

● Se pare că s-a dat liber la cartofii prăjiţi. În martie 2003, congresmanul republican din Carolina de Nord, Walter Jones, revoltat de refuzul Guvernului francez de a se alătura coaliţiei pregătite să cucerească Bagdadul, a impus ca în cafenelele de pe Capitol Hill să fie anulată denumirea French Fries (cartofi franţuzeşti), ei urmînd să se numească „cartofii libertăţii". La Bagdad, libertatea se lasă aşteptată, iar senatorul a semnat acum o moţiune prin care cere retragerea trupelor din Irak. El s-a răzgîndit după ce a participat la înmormîntarea unui sergent mort la Nasiriya şi a auzit-o pe văduvă citind ultima lui scrisoare. Şi-a dat seama că preşedintele Bush a minţit. Poate că un om atît de sensibil şi de inteligent, atît de rapid în decizii, care vede legătura între libertatea din Irak şi cartofii prăjiţi de pe Capitol Hill, ar trebui să-şi petreacă altfel timpul decît asistînd la plicticoasele şedinţe ale legislativului american. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Îmi lipseşte partea stîngă a fiinţei mele

„Victoria categorică a lui George Bush în alegerile americane de la sfîrşitul anului trecut, împreună cu victoriile republicanilor la ultimele două parţiale americane, au făcut ca neoconservatorii să stăpînească Washington-ul. În Europa, popularii au cîştigat ultimele alegeri continentale, proiectul de Constituţie a căzut la examenul popular din Franţa şi Olanda, Traian Băsescu, călare pe un val de dreapta, a cîştigat alegerile de la noi, revoluţiile portocalii din jurul Mării Negre au şi ele, orice s-ar spune, o aromă de dreapta, creştin-democraţii sînt în plină revigorare în Germania, fenomenul politic Berlusconi continuă, încă, în Italia. Dacă înţeleg eu bine, cetăţenii spaţiului euro-atlantic preferă ceea ce în mod tradiţional şi, poate, simplist, am numi dreapta politică. Nici măcar cele două momente de mare încîntare pentru fanii stîngii, adică victoria lui Blair în Marea Britanie şi accederea neaşteptată la putere a lui Zapatero în Spania, nu pot fi socotite, cu adevărat, victorii ale stîngii..."

Aşa arată, în ciornă, un început de articol pe care tocmai îl scriu. Încerc să evidenţiez o tendinţă de ansamblu a preferinţelor politice occidentale şi pledez, cum se înţelege, pentru ideea că opţiunile alegătorilor de astăzi merg, mai degrabă, spre partidele/programele/liderii de dreapta. Mă opresc, însă. Poate greşesc. Îmi aduc aminte de mărturisirea pe care am făcut-o cu cîteva săptămîni în urmă maestrului Cosaşu, la marginea mesei lungi din redacţia *Dilemei vechi:* ca mai toţi intelectualii generaţiei mele, nu am organ pentru stînga. Comunismul şi, mai ales, post-comunismul ne-au extirpat, pur şi simplu, organul cu care o fiinţă politică normală primeşte şi metabolizează mesajul de stînga. Dacă un organism normal funcţionează cu doi plămîni, unul „de stînga" şi altul „de dreapta", regimurile Ceauşescu şi Iliescu m-au făcut pe mine – şi pe cîţi alţii ca mine – să funcţionăm, aproape mereu în stare de panică, cu un singur plămîn. Toxinele venite dinspre comunişti şi neocomunişti au inhibat pînă la atrofiere plămînul „de stînga".

Un tînăr intelectual de stînga, dacă vrea să fie onest, aşa cum şade bine oricărui tînăr cu asemenea idealuri politice, nu poate vota cu nimeni în România de azi. El este, politiceşte, blocat, tocmai datorită opţiunii sale. Sînt foarte mulţi oameni care nu doresc un capitalism sălbatic, care îşi reprimă cu greu lacrima cînd văd un bătrîn cerşind pe stradă sau un copil ameţit de foame şi aurolac ieşind din canale. Sînt foarte mulţi oameni revoltaţi de aroganţa atotputernică a îmbogăţiţilor şi de nedreptatea de a arunca afară muncitorii dintr-o întreprindere privatizată pe nimic. Sufletește măcar, există pe piaţă suficient material sufletesc pentru stînga politică. Dar ceea ce e acum la stînga trezeşte reacţii de detaşare igienică. Generaţia veche, cu dnii Adrian Păunescu, Nicolae Văcăroiu sau Cozmîncă este, sub toate aspectele, de nefrecventat. Aici se află, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, şi dl Iliescu. Generaţia mai nouă, cu lideri precum dnii Năstase şi Geoană, are o mare problemă de credibilitate. Dacă aceşti domni sînt oameni politici de stînga înseamnă că dl Băsescu este un excelent candidat pentru Scaunul papal. Tinerii care votează cu PSD în România sînt, mai degrabă, păcăliţi de *look*-ul occidental al acestor din urmă domni sau ameţiţi de ochişorii domnişoarei Sîrbu, decît dedicaţi unui crez de stînga.

La noi, discursul despre echitate socială, despre protecţie socială, despre sănătate publică, despre educaţie, despre asistenţă socială, adică discursul de stînga care are, în mod normal, priză la intelectualii occidentali, nu poate fi primit decît cu suspiciuni sau cu zîmbete. Stînga are, tradiţional, un mesaj care spune că la dreapta sînt partidele bogaţilor. Pentru a mia oară, România e atipică. La noi, bogaţii sînt la stînga. Tradiţional şi peste tot în lume, stînga îşi asigură succesul prin generoase politici de asistenţă socială. 11 din ultimii 15 ani România a fost condusă de stînga, iar chipul social al ţării este deprimant. Pentru că se concentrează, mai ales, pe distribuirea echitabilă a resurselor, stînga trebuie să fie, moralmente, clară, bine articulată şi incoruptibilă. Nu mai e cazul să comentez moralitatea liderilor PSD.

În concluzie, poţi fi de stînga în România de astăzi, dacă eşti înger sau dacă eşti prost. Exclud, din capul locului, ipoteza oportunismului şi ipoteza ambiţiei de căpătuială, pentru că aceste cazuri nu se găsesc doar la stînga. În aceste condiţii, nu

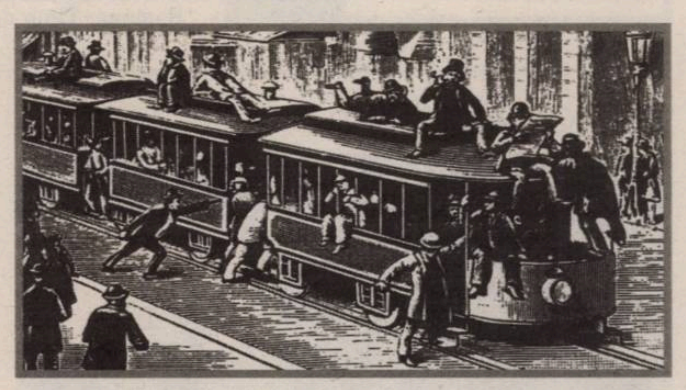

este de mirare că presa noastră nu poate oferi o analiză politică echilibrată. Nu cunosc, cel puţin în generaţia mea şi în generaţia mai tînără mie, nici un comentator valabil cu vederi de stînga. Cred că această situaţie este, din punct de vedere intelectual măcar, inadmisibilă. Singurii care ar putea produce acest discurs, sînt cei care studiază sau au studiat recent umanioarele în Vest şi care, dintr-un motiv sau altul, s-au lăsat impregnaţi de *mainstream*-ul intelectual din aceste medii. Ei pot aduce şi la noi stilul, retorica şi reperele bibliografice necesare unui solid discurs de stînga. Dintre ei ar putea apărea acei comentatori care să echilibreze analizele de pe piaţa noastră intelectuală. Îi aşteptăm, nu doar pentru plăcerea de a polemiza cu ei, ci şi pentru sănătatea vieţii noastre intelectuale.

ready made

„Mă gîndesc şi mă întreb mereu: gheorghinele, praful, apa, pămîntul şi cu mine dece sunt împreună şi nu se amestecă? Dece nu se preface totul numai în gheorghine, pentru că din toate, ele sunt mai frumoase? Dece nu mă fac eu bunăoară gheorghină? Dacă gheorghinele sunt materie tot aşa ca şi praful şi apa atunci, dece praful de ex. nu se aşează de ex. părticică cu părticică şi să se facă gheorghină?"

(Dr. Ilie Piticaru, *Teoria evoluţiei spirituale*, Tiparul „Cartea Românească", f.a.)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

UE – uite-o, nu e

Ca pisoii zglobii
ce se joacă cu ghemele,
să ne facem, copii,
că ne tot facem temele!
Pen'ce s'ne frămînte
ca pe alţii dilemele?
Ăi de nu ştiu să cînte
pot să fluiere temele...
Să-nveţi pînă-n zori
capitalele, stemele
unor state surori
sau cumetre, sistemele
lor monetare,
baronii, baremele
ţării cutare,
cam astea îs temele;
mai nasol fi'nd pe *u*
sau pe *o*, să pui tremele
unor nemţi care nu
ştiu ce grele ni-s temele,
şi ignoră (măgarii
de ei!) că şi tremele
ni le luară maghiarii
ce-şi rezolvă problemele
zicînd *Schröder*, nu *Şroder*,
cînd îşi mînă triremele
pe Main sau pe Oder,
pe unde-i duc temele, –
(n)eurotemele
unui examen
lung ca poemele
vedice... Amen!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Taica popa din *video-game*

15 iunie este, în România, ziua generică a sfîrşitului de an şcolar, zi în care copiii ce-şi iau profesorii în serios capătă coroniţe, iar ceilalţi se bucură – se ştie – încă şi mai mult. Speranţele de altădată – cum că dacă dai cu untură pe la temelia şcolii o vor roade cîinii în cursul verii – s-au spulberat, sînt folclor; la această oră, cei nevrozaţi de teze au mijloace de protest ceva mai *high tech:* ameninţări cu bombe de la telefonul public din colţul străzii, cuie în roţile Daciilor profesorilor, *sms*-uri *hard* către profesoare, ba chiar – omagiu adus epocii video – şi cîte o grenadă defensivă aruncată, aşa, *à la Rambo*, cum s-a întîmplat acum vreo trei ani în Bucureşti, în poarta liceului „Jean Monnet".

Anul acesta, 15 iunie a fost încă şi mai special. Ca semn că acolo unde se termină şcoala încep cele mai mari năzdrăvănii, în seara acestei zile, într-o mănăstire dintr-un colţ de Moldovă, o tînără de 23 de ani a murit după o agonie lentă şi spectaculoasă, întocmai ca o *movie star* de categoria B minus, din alea care te-ai aştepta să reînvie în partea a doua a filmului: răstignită, cu un căluş în gură, legată cu funii la mîini şi la picioare, pe o cruce improvizată de un preot şi de alte cîteva călugăriţe bezmeticiţi şi, pesemne, cu grave probleme la hormoni şi la neuroni.

Cine şi ce anume au putut transforma un preot într-un criminal, desprins parcă, cu barba lui cu tot, dintr-un *video-game* sau dintr-un *horror*? De fapt, crima de la Tanacu apasă pe mulţi umeri; haideţi să vedem ce rol am avut fiecare în această dramă şi să nu-i mai lăsăm încruntatului Corogeanu merite exclusive. Pentru că nu le are.

În primul rînd, acesta ar cam fi un prilej de reflecţie pentru ierarhia Bisericii Ortodoxe Române. Timp de secole, preoţii au fost intelectualii satelor noastre şi au păstrat – cum au putut şi ei – conştiinţa de neam, stindardul (micuţ, dar vizibil de departe al) culturii şi preceptele etice ale comunităţii. Ce s-a întîmplat oare între timp? Cum e posibil ca în sînul bisericii să apară specimene precum acest Corogeanu, ce amestecă nonşalant liturghia şi ritualurile satanice? Cine anume l-a educat într-ale preoţiei? Cine l-a hirotonisit? Cine i-a dat o mănăstire pe mînă? Povestea e, oricum, mai încurcată: mănăstirea de la Tanacu e ea însăşi una nouă, construită în anii '90 „la insistenţele unui jurist din Vaslui", care (spune episcopul Corneliu Bârlădeanu, v. ziarele din 21 iunie a.c.) l-a şi adus acolo pe noul *Barbarosa;* cum ar veni, cine are ceva bani şi păcate de spălat îşi face biserică unde vrea el şi angajează pe cine vrea, ca la patron! În acest timp, în lumea pestriţă a clericilor noştri se dezvoltă nestingherite tot felul de ciudăţenii – unii sînt încă în luptă cu Al. I. Cuza şi degajă un anti-occidentalism din cele mai fetide, iar alţii – precum ucigaşul cu barbă roşie – resping pur şi simplu canoanele: nu contează că practica ortodoxiei nu cunoaşte procedeul numit exorcizare, ei fac ce vor şi ce le trece prin cap!

Pe meridianul Tanacu, noi, complicii lui Corogeanu

Ceva mustrări de conştiinţă ar trebui să aibă şi onor. Consiliul Naţional al Audiovizualului, inclusiv dl Ralu Filip – fost consilier al dlui Adrian Năstase, fost candidat *independent* la Primărie, fost apărător de ocazie al recent-demiselor conduceri din SRR-SRTV. Cînd va da CNA-ul un semn concret de penalizare a celor ce aruncă în vizualul românesc reclame la vraci şi vrăjitoare, a celor ce, pentru rating, inventează tot soiul de *paranormale* de doi bani, comentate cel mai adesea de indivizi de aceiaşi valoare, a celor ce patronează această invazie de ocultism băbesc şi ţigănesc? De unde, acum 20 de ani, vizualul era o gazetă ideologică a spălării de creiere, azi televiziunile se întrec în a face publicitate la indivizi şi individe care de care mai dubioşi, ce fac descîntece şi astrograme, taie cocoşi, înnoadă cununii, vindecă de ghinion şi de impotenţă şi, una peste alta, fac bani pe spinarea şi pe credulitatea unor amărîţi ce le trec pragul *tocmai* pentru că i-au văzut pe vindecători la televizor. Asta nu e tot spălare de creiere?

Mai an, cînd într-un sat din Oltenia ţăranii au bătut un ţăruş în inima unui mort ca nu cumva el să se facă moroi, ne-am distrat. Azi, acest obscurantism – ce nu are nimic de-a face cu religia sau cu spiritualitatea – a făcut de-adevăratelea o victimă. Moartea acelei biete călugăriţe, schizofrenice sau nu, e o palmă pe obrazul tuturor. O parte din vina pentru crima de la Tanacu ne revine. În timp ce vorbim despre Europa, despre UE, de moneda comună, clauze de salvgardare, implementări, Bechtel, aderare, integrare etc., undeva, la temelia ţării, sporesc rezervoare de obscurantism, lipsă de educaţie şi lipsă de repere. Tanacu este chiar meridianul ce taie în două ţara ce sîntem: de-o parte, o Românie a buricelor goale, de alta, o Românie a minţilor goale; de-o parte, o Românie a olimpicilor, de alta, o Românie a celor cu cinci cercuri în loc de creier; de-o parte, lichefierea principiilor, de alta, osificarea fanatismului; aici o Românie cu tanga, aici una cu talanga; de-o parte parada, de alta absconsul.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Avem o problemă

De cîteva zile, aud voci care-l jelesc pe Ion Iliescu, căzut brusc din turnuleţul de prim-demnitar la subsolul condiţiei de justiţiabil. Pînă una-alta, ca învinuit. *„E bătrîn, bolnav, are şi el merite, ce mai contează, nu şade bine..."* Argumente jilave, care-l acuză de fapt, şi mai abitir, pe marele păpuşar. Căci singura sa apărare nu poate fi decît dovada clară a neamestecului său în sinistrul moment al mineriadei din 13-15 iunie. Ca să nu mai vorbesc de „revoluţie" şi altele. Numai că şi acum, la 15 ani, dovezile indică exact contrariul. Paginile scrise, reportajele TV, mărturiile ultimelor săptămîni nu-i prea mai lasă loc de-ntors. Asta a învăţat de la kominternistul său tată, asta a studiat la Moscova, asta a făcut! Pînă şi luceafărul cu lămpaş a făcut pasul la ofsaid. Cine mai vrea să pună pe fruntea lui Iliescu coroniţa omului de echilibru şi dialog să nu uite toxica gaură neagră pe care a lăsat-o-n urmă – mineriada din 13-15. Şi nici marele paradox asociat: omul care a asmuţit o parte a societăţii împotriva alteia, transformînd minerii în forţă paramilitară chemată la luptă, se justifica vorbind de legionari şi steagul lor verde! Cu alte cuvinte, îi detesta, dar le folosea metodele!

Revista *22* a republicat un text înmărmuritor al poetului Mihai Ursachi, martor la una din crimele acelor zile. Am fost şi eu martor la un moment similar; n-am siguranţa că victima (luată la-ntîmplare) a murit, dar nu pot crede că a supravieţuit furtunurilor cu şurub care se abătuseră asupra lui, cu voie de la „democraţii" epocii. Numai că ar fi nedrept ca Iliescu să fie lăsat singur în faţa justiţiei. Alături de el au fost Armata şi Poliţia, detaşamente de provocatori, agenţii de influenţă din ziarele scrise cu stricnină, civilii „de bine" înarmaţi cu pîine şi flori pentru mineri şi, evident, minerii înşişi. La 15 ani de la pogromul lui Iliescu, cei din urmă au catadicsit să dea un semn de împăcare. Şi-au cerut scuze din vîrful buzelor de parcă vorbeau de neîndeplinirea planului la cărbune! Noii lideri sindicali vorbesc subţire de manipulare, dar nu cunosc nici făptaşi şi nici manipulatori. *Să uităm, asta-i viaţa, se mai întîmplă!* Dar manipularea (în forma cea mai atroce) nu putea face nimic fără o masă de manevră, dornică să-şi elibereze impulsurile cele mai tulburi. Întrebat de reporteri, un lider sindical cu cravată italiană şi nume unguresc (l-am uitat) s-a scuzat blajin: *„ce să facem, eram şi noi tineri, aveam doar douăzeşiceva de ani"*. În cazul acesta, avem o problemă! Dacă nişte tineri „de douăzeşiceva de ani", indiferent de educaţie şi profesie, pot fi duşi ca oile la Bucureşti, ca să ia la omor (ca lupii) pe cine le iese în cale, avem o mare problemă! Şi un lanţ de vinovăţii ce nu se opreşte la liderul frustrat care de-abia la bătrîneţe a reuşit vitejiile la care visa în tinereţe! Se mai aud şi naivi ce susţin că alta era România dacă Iliescu îl înlocuia pe Ceauşescu în anii '70. Mă îndoiesc profund – putea să fie mult mai rău!

Seara tîrziu, pe Realitatea, îi vedem pe minerii anilor '48-'49 prinşi în tot felul de hore – ba că pleacă-n armată, ba c-au depăşit planul, ba că e ziua lui Stalin. Pe urmaşii lor i-am văzut la TVR plantînd flori la Teatrul Naţional! Ceea ce arată cît de fals şi cît de precis a fost (şi este) mecanismul montat de eterna Securitate şi partidul ei. A da vina pe KGB e altă naivitate, românii (cu epoleţi sau nu) au descoperit farmecul manipulării şi nu se mai satură de ea. Televiziunea publică a jucat condamnabilul rol al slujnicei în atentatul anti-naţional din 13-15, dar liderii ei de atunci dau declaraţii doar în presă şi numai dacă vor. Acum, la ceasul numirilor politice, premierul Tăriceanu spune că preferă la TVR un preşedinte om-de-afaceri. Este o opinie profund greşită, o opinie de producător şi exportator de obiecte. Dar Televiziunea publică nu este un agent economic, ci altceva şi mai mult! În fruntea ei trebuie să fie un ziarist (nu oricare!) şi un om de conştiinţă. Dacă nu, mineriadele, mici sau mari, vor rămîne în fondul nostru seismic.

www.polirom.ro

- Tudor Călin Zarojanu **Sfîrşitul lumii**
- Jacques Le Goff **Evul Mediu şi naşterea Europei**
- Amos Oz **Soţul meu, Michael**
- Michel Houellebecq **Extinderea domeniului luptei**

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Texte şi opinii de: *Magdalena BOIANGIU ● Nae CARANFIL ● Alexandru CĂLINESCU ● Marius CHIVU ● Adrian CIOROIANU ● Andrei CODRESCU ● Radu COSAŞU ● Şerban FOARŢĂ ● Dan GOANŢĂ ● Stela GIURGEANU ● Andrei GORZO ● Anca MANOLESCU ● Andrei MANOLESCU ● Matei MARTIN ● Irina MAVRODIN ● Dan C. MIHĂILESCU ● Vintilă MIHĂILESCU ● Lucian MÎNDRUŢĂ ● H.-R. PATAPIEVICI ● Cezar PAUL-BĂDESCU ● Ioana PÂRVULESCU ● Ruxandra PETRESCU ● Andrei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Cristi PUIU ● Dan STANCIU ● Alex. Leo ŞERBAN ● Mircea VASILESCU ● **Coordonatorul temei:** Alex. Leo ŞERBAN*

Cu cărţile pe faţă

Să tot fie vreo zece ani de-atunci. Eram încă vechea Dilemă *(deci nu* Dilema veche!*), iar temele noastre erau, cumva, mai „frivole“... Dan C. Mihăilescu, invitat să scrie la un număr de-al meu, ne-a sugerat – atunci – să facem şi un număr „cu scriitori, artişti“ & ce culori / păsări / flori le plac etc. Un fel de oracol. Adică taman faimosul „chestionar al lui Proust“.*

O temă atît de generoasă – implicînd, ce credeaţi?, o logistică atît de complicată – nu se putea face de azi pe mîine; nouă, cum vedeţi, ne-a luat zece ani. Aşa cum n-am renunţat la glumă (chiar şi-ntr-un Argument *care, cică, trebuie să fie „serios“), n-am renunţat nici la temă. O-ncepem la numărul 75, continuînd publicarea răspunsurilor la chestionar în numerele următoare: cîte răspunsuri = atîtea numere!*

Dacă e să fim pedanţi (vezi răspunsul meu numărul 5), atunci se cuvine să precizăm că întrebările lui Proust au fost un piculeţ mai multe – 31; le-am redus la 24 (24 de ore, etc.), eliminînd cele care ni s-au părut blabla: „Cum aş vrea să fiu“, „Eroinele mele preferate din istorie“, „Numele mele preferate“, „Caracterele istorice pe care le dispreţuiesc cel mai mult“, „Fapta de arme pe care-o admir cel mai mult“, „Reforma pe care o preţuiesc cel mai mult“ şi „Starea mea spirituală în clipa de faţă“. Iar dacă e să fim şi mai pedanţi, o să mai precizăm că există, de fapt, două serii de răspunsuri proustiene – prima, de cînd viitorul scriitor avea numai 14 ani (la care se referă Şerban Foarţă în răspunsul său), în care întrebările (25 la număr) erau în engleză – tipic „album de fete de pension“! –, şi a doua, la care el a răspuns aproximativ şase ani mai tîrziu şi care în volumul de Eseuri *tradus de Irina Mavrodin (Editura Univers 1981) apare cu titlul „Marcel Proust văzut de el însuşi“ (pp. 64-65). Există o singură întrebare pe care regret, acum, că n-am inclus-o în seria de 24 „versiunea* Dilema veche*“: aceea care spune „Ce mîncare şi ce băutură preferi?“; rămîne ca „notă de subsol“ la viitoarele numere.*

Cum Dan C.-ul se face „vinovat“ de această (ne)săţioasă frivolitate, îi mulţumesc – acum şi aici – atît pentru idee, cît şi pentru răspunsuri. Nu înainte de a formula o posibilă „temă de cercetare“: a se sistematiza răspunsurile în funcţie de incidenţa „item“-urilor (= cuvinte sau nume) recurente! În ce mă priveşte, am fost măgulit să constat că-mi plac muzica barocă & Klee – la fel ca Ioanei Pârvulescu; Toscana – la fel ca lui Mircea Vasilescu; Bach, Leonard Cohen şi Hesse – la fel ca lui Vintilă Mihăilescu; Hockney – la fel ca lui Cristi Puiu; Alice (din Alice în Ţara Minunilor*) – la fel ca multora... E ca o demonstraţie „cu cărţile pe faţă“ că există afinităţi elective, selective, efective & afective – şi că nu degeaba-i citiţi pe toţi aceştia în* Dilema veche! *Lectură plăcută.* **(a. l. ş.)**

1. Principala mea trăsătură
2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat
3. Calitatea pe care o prefer la o femeie
4. Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei
5. Principalul meu defect
6. Îndeletnicirea mea preferată
7. Fericirea pe care mi-o visez
8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire
9. Locul unde aş vrea să trăiesc
10. Culoarea mea preferată
11. Floarea care-mi place
12. Pasărea mea preferată
13. Prozatorii mei preferaţi
14. Poeţii mei preferaţi
15. Eroii mei preferaţi din literatură
16. Eroinele mele preferate din literatură
17. Compozitorii mei preferaţi
18. Pictorii mei preferaţi
19. Eroii mei preferaţi din viaţa reală
20. Ce urăsc cel mai mult
21. Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere
22. Cum aş vrea să mor
23. Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă
24. Deviza mea

Magdalena BOIANGIU

1. Curiozitatea.
2. Loialitatea.
3. Francheţea.
4. Faptul că sînt prietenii mei.
5. Nerăbdarea.
6. Lectura.
7. Să citesc doar ce vreau eu, nu ce „trebuie“.
8. Orbirea.
9. Londra.
10. N-am.
11. Trandafirul.
12. N-am.
13. Cehov, Philip Roth, Jane Austen şi mulţi alţii, în funcţie de evoluţia sau involuţia stărilor depresive.
14. Rilke, Mandelştam.
15. N-am.
16. N-am.
17. Bach, Mozart.
18. Impresioniştii.
19. Churchill, Havel, Golda Meir.
20. Făţărnicia.
21. Simţul măsurii.
22. Subit.
23. Cele produse de ignoranţă.
24. „Taci şi înghite“, dar nu mă ţin de ea.

Nae CARANFIL

1. Imaginaţia. Altfel spus, insatisfacţia de a trăi în lumea reală.
2. Cea care le lipseşte tuturor: intuiţia feminină.
3. Umorul. Nu mi-ar displăcea nici ceva urme de logică, dar...
4. Disponibilitatea la dialog.
5. Indecizia.
6. Socializarea.
7. O fericire de „musical“ american. *Singing and dancing in the rain...*
8. Pierderea telefonului mobil. Mi se întîmplă periodic şi nu cunosc disperare mai mare.
9. Roma. Mai precis: Cinecittà.
10. Verde, cu toate nuanţele adiacente.
11. Floarea de porumb. Popcorn-ul.
12. Cocoşul lui Brâncuşi.
13. Proust, William Goldman, Llosa, Bellow, David Lodge şi, pe primul loc, monsieur Jourdain.
14. Poetul Gării de Nord, din *Filantropica*.
15. Švejk, Falstaff, Moromete, Ivan Karamazov.
16. Crăiasa Zăpezii, doamna T, Kitty din *Ana Karenina*.
17. Gershwin, Cole Porter, Nino Rota, Morriconne, ca să nu-i tămîiem mereu pe clasici.
18. Van Gogh.
19. Van Ghelie.
20. Mitocanul agramat ajuns vedetă media.
21. Rezistenţa. Restul calităţilor se pot dobîndi pe parcurs. Chiar şi talentul, zic unii.
22. În somn, ca toţi laşii.
23. Ratările fotbaliştilor români la poarta adversarului.
24. „La France aux Roumains!“

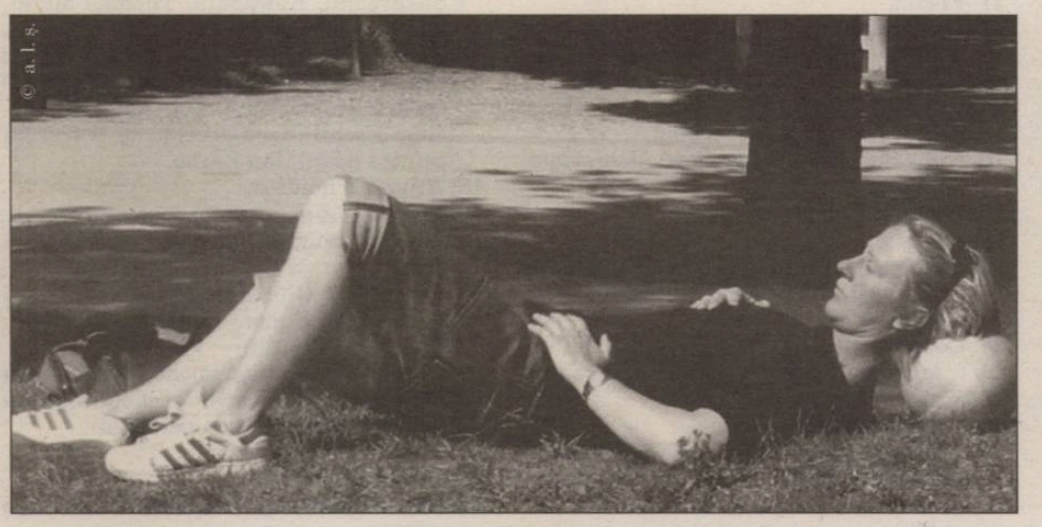

Alexandru CĂLINESCU

1. O las la aprecierea celorlalţi.
2. Forţa morală.
3. Feminitatea.
4. Constanţa.
5. Indolenţa.
6. Cititul.
7. Să fiu fericit.
8. Bătrîneţea.
9. Paris.
10. Albastru.
11. Regina-nopţii.
12. Nu am.
13. Cehov, Proust.
14. Baudelaire, Apollinaire.
15. Ulise, Swann.
16. Nu am.
17. Bach, Haydn.
18. Vermeer, impresionişti.
19. Vaclav Havel, Ioan Paul al II-lea.
20. Minciuna.
21. Perseverenţa.
22. Fără să ştiu.
23. Gafele involuntare.
24. M-aş bucura dacă aş găsi una potrivită.

Marius CHIVU

1. Echilibrul.
2. Seninătatea.
3. Eleganţa / Simţul umorului.
4. La fiecare altceva.
5. Emotivitatea.
6. Să dansez pe Rolling Stones în timp ce dau cu aspiratorul.
7. Veri însorite în Provence, cu vin roşu, măsline negre şi kiwi, în intimitatea unei anumite femei.
8. O boală cumplită / un handicap fizic.
9. Lisabona.
10. Bleu.
11. Margareta.
12. Pasărea-liră.
13. Borges, Cehov, Calvino, Cărtărescu, Diderot, Hesse, Sabató, Saramago, Kawabata.
14. Arghezi, Doinaş, Jiménez, Yeats, Moraes, Valéry.
15. Phileas Fogg, Sancho Panza, Münchhausen, Joseph K, Peter Kien, Švejk, Ubu, Iuda, Ivan Turbincă.
16. Doamna T, Penelopa, Alice, Enigel, Mariana Alcoforado.
17. Beethoven, Gershwin, Jimmy Page & Robert Plant, Roger Waters, Jan Garbarek, Vangelis.
18. Klimt, Modigliani, Segantini, Hopper, Chagall, Munch.
19. Sofia Loren, Woody Allen, Pleşu, Llosa, Michael Jordan, Björk.
20. Aroganţa.
21. Înălţime mai mare.
22. La timp, conştient şi în 3 zile.
23. Cele făcute din dragoste.
24. Fără un pic de ingenuitate viaţa e (cam) tristă!

Adrian CIOROIANU

1. Om de treabă, căruia-i plac poveştile.
2. Onoarea şi capacitatea de a accepta că incertitudinea este preferabilă ideilor fixe.
3. Onoarea şi puterea de a avea mai multe întrebări decît răspunsuri.
4. Că răspund mereu la telefon.
5. Răspund la toate telefoanele.
6. Jogging celular-gri (adică a citi şi a scrie).
7. Să citesc într-o zi o carte care să-mi placă aşa de mult încît, apoi, cinci zile să nu mai pot citi nimic. Şi să pot povesti – ce trebuie, cui trebuie.
8. Ca un meteorit venit din Cosmos să lovească Parisul (numai Parisul, vreau să zic), tocmai în timp ce cei dragi mie s-ar afla în tranzit pe-acolo.
9. Unde sînt oamenii pe care-i iubesc.
10. Verde dimineaţa, albastru seara, alb noaptea.
11. Cele pe care i le dau eu.
12. Acvila pe steme, papagalul în colivie şi curcanul în cuptor. (Ca să mă înţelegeţi mai bine, imaginaţi-vă ce catastrofal poate fi cu papagalul pe steme, acvila la cuptor şi curcanul în colivie!)
13. Camus, Dostoievski, Ţoiu.
14. Dumnezeu, Natura şi creatorii francezi & italieni de parfumuri.
15. Ulise (cel al lui Homer), Sindbad şi majoritatea celor din *1001 de nopţi*, plus cei din romanul *Toate pînzele sus!*.
16. Şeherezada, plus cele ce vor apărea în memoriile mele.
17. Chopin şi Ceaikovski.
18. Rafael şi Géricault.
19. Moş Crăciun şi Superman.
20. Prostiile celor pe care-i credeam deştepţi.
21. Să pot stăpîni timpul.
22. Fără să mai întîlnesc asemenea întrebare stupidă precum cea la care tocmai am răspuns.
23. Cele mărunte şi care-i afectează pe alţii.
24. Timpul le vindecă pe toate.

Andrei CODRESCU

1. Limba.
2. Voinicia.
3. Vioiciunea.
4. Răbdarea.
5. Memoria.
6. Desfacerea necunoaşterii.
7. Evadarea.
8. Paralizarea tuturor.
9. Sibiu, SUA.
10. Purpuriu.
11. Margareta.
12. Vrabia.
13. Flaubert, Queneau, Márquez, Kundera, Cărtărescu.
14. Tzara, Blaga, Arghezi, Fondane, Voronca, Whitman, Creeley.
15. Gargantua, Don Quijote, Soldatul Švejk, Omul fără însuşiri.
16. Madame Bovary, Anna Karenina, Zazie.
17. Bach, Glass.
18. Bosch, Theodoricus, Giotto, Picasso, Max Ernst.
19. Mama, Julia Butterfly.
20. Ipocrizia.
21. Generozitatea.
22. Acasă, uşor.
23. Naivitatea, lăcomia, uitarea.
24. De ce nu acum?

Epitaf: *See you later*.

Radu COSAŞU

1. Împăciuitorismul.
2. Autoironia.
3. Tandreţea slăbiciunilor.
4. Fidelitatea concisă.
5. Romanţiozitatea.
6. Să fac din ţînţar armăsar şi invers.
7. Să scriu o carte semnată Oscar Rohrlich.
8. Să mor fără s-o fi scris.
9. Dintotdeauna, într-un Bucureşti al lui Roger Cîmpeanu.
10. Galbenul de toamnă.
11. Crinul japonez.
12. (Calul, hipopotamul şi) găina.
13. Sei Şonagon, şi Caragiale, şi Gogol, şi Proust, şi Cehov, şi Stendhal, şi Tolstoi, şi Flaubert, şi Isaac Babel, şi Dos Passos, şi Scott Fitzgerald, şi Platonov, şi Bellow, şi Philip Roth plus, cel mai recent, Vladimir Makanin. Dar cel mai intim: Camil.
14. Bacovia, Whitman, Edgar Lee Masters, Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu, Marina Ţvetaeva.
15. Lucien Leuwen, Mîşkin, Joseph K, Pnin, Herzog, Ladima, ca să nu încep cu Don Quijote şi Sancho Panza, Swann şi Hagi Murad.
16. Sanseverina, Gruşenka, Doamna T, Zoe Trahanache.
17. Mozart, Beethoven, Scarlatti, Schubert, Verdi.
18. Din cît de puţin pricep – impresioniştii şi Magritte.
19. O mătuşă (supranumită de mine Sanseverina), Jacques Brel şi Sviatoslav Richter.
20. Nu pot urî.
21. Să nu ştiu, de mic, ce sînt ipohondria şi inocenţa.
22. În pat, în somn.
23. Penaltiurile ratate la fotbal.
24. „Ia totul în tragic şi nimic în serios."

Şerban FOARŢĂ

Dragă Leo,

invitîndu-mă la acest mic banchet, eşti, ca de obicei, mult prea amabil; ceea ce mă cam împiedică să-ţi spun că am motive de a *nu* răspunde la adolescentinul chestionar.

Primul motiv e vîrsta, care (63 de ani fără o lună) e una palinodic-remordantă: retrospectivă,-n orice caz, nu prospectivă (şi, dacă vrei, esperantină) ca o parte din aceste întrebări (îndeosebi a 9-a şi a 7-a).

Proust avea 14 ani, cînd, licean la Concorcet, a dat, la întrebarea 8, acest copilăros răspuns: „être séparé de maman". (Dintr-o obscură superstiţie, eu nu-ţi pot indica persoana de care mi-ar fi foarte greu, în acest ceas, să mă despart.) La 14 ani, de altfel, cînd Mama are, îndeobşte, *sub* inversul acestei cifre, moartea e, încă, o ficţiune (cu excepţia unor cazuri infelice).

Ca să proustianizez, în continuare, la întrebarea 11 aş răspunde: *catleya*, chit că orhideea respectivă îmi e, ca plantă, absolut necunoscută (neignorînd semnificaţia, însă, a metaforei „faire catleya"!). Ştiu (bineînţeles, din Proust) că are mari petale liliachii („larges pétales mauves" adică), – movul fiind, pe vremuri, culoarea-mi preferată...

Copil, afecţionam violetul în toate tonurile gamei lui, cu o excepţie: violaceul, pe degete, de creion chimic, şi cu o vagă preferinţă pentru amabilul lila, – fără să ştiu atunci, ca azi, din Goethe, că acest *Rothblau* ar avea într-însul „etwas Lebhaftes ohne Fröhlichkeit": o vioiciune fără bucurie.

În fine, cum „oracolul" ne cere răspunsuri univoce, sumare, fără nuanţe, pun punct cutăror divagaţii mai subtile, nu fără observaţia, totuşi, că Marcel, la 14 ani, nu e chiar Proust, – incompatibil, cel din urmă, cu stilul fără circumlocuţiuni, expeditiv şi... *telegrabnic* (vorba unui vechi şi bun profesor).

E pentru ce consider fără noimă să spun, acum, că-mi place *o* culoare, una singură şi numai una; *o* pasăre autonomă sau *o* floare desprinsă din context, ca în herbarii (sau ca în dl Mallarmé, „qui des jardins la sépara"). Eu iubesc întreg spectrul cromatic, mai toate nuanţele,-n amestec sau contrast; iubesc mai toată flora şi regnul volatil, – inclusiv ciorile inteligente, care, prin septembrie şi octombrie, plecînd la cîmp şi revenind din cîmp(ul muncii), dau, de două ori pe zi, ora exactă.

E pentru ce-l iubesc, între mulţi alţii, pe muzicianul „limbii păsăreşti", anume Olivier Messiaen, ca şi pe pictorul, Georges Braque, al Păsărilor despre care, în *Oiseaux*, face vorbire Saint-John Perse.

Cu care, am răspuns, în parte, la întrebările cu numărul 17, 18 şi 14. La 13 (care,-n Nenea Iancu, se cheamă *11 bis),* n-am să răspund, – de lene, iar nu din superstiţie (adăugînd că acest soi de chestionare, ca şi, de altfel, genul *interviu*, suscită,-n noi, cabotinisme, cochetării şi strategeme, – iar nu „sinceritatea liminară", care fusese visul, în anii interbelici, al autenticistului Camil).

N-aş vrea, totuşi, să te contrariez; astfel că, dragă Leo, continui să răspund la întrebări, în pofida propriilor rezerve...

La 1, răspunsul este *ingeniozitatea*. La 2, *buna creştere*. La 3, *tandreţea* (şi, subsecvent, *surîsul)*. La 4, *faptul că există*. La 5, cu indulgenţă, *„nervii"*. La 6, *pianotajul* (în sens nu chiar peiorativ) şi, de la un timp, *cromografia*. La 15 şi 16, răspund *nu:* n-am *un* erou, *o* eroină preferat(ă), – romanţurile pasionîndu-mă într-alt fel decît pe Don Quijote sau Mme Bovary. La 19, aş răspunde (nu doar făcînd-o pe deşteptul) *Ludovic al XVIII-lea* (al Franţei), monarh al unei alte istorice tranziţii. La 20, răspund *reaua-credinţă* (şi, la rigoare, *ura* însăşi). La 21, *indulgenţa*, – fără de care întrebarea 23 rămîne fără, vai, răspuns. La antepenultima chestiune, răspunsul ar fi: *subit*. În ceea ce priveşte *deviza*, n-am nici una...

În rest, e ca într-un poem de Mazilescu: „1. rostogoliţii zece pe mesele de şah. 2. sferturile şi jumătăţile de cuvinte întorcîndu-se acasă. 3. în această noapte cu paşi îngroziţori pe gheaţă. 4. la stînga liniştii mele definitive se scufunda o corabie. 5. luna".

Dan GOANŢĂ

1. Indiferenţa bine temperată.
2. Solidaritatea condimentată cu umor.
3. Feminitatea, în sensul larg al cuvîntului.
4. Cele de mai sus.
5. Nu înţeleg de ce lumea nu se comportă după principiile mele.
6. Să fac planuri şi proiecte.
7. În lumea actuală, să cîştig Loteria. Pentru alte lumi, mai vorbim.
8. Să-mi pierd curiozitatea şi memoria.
9. Exact unde locuiesc şi acum, dar cu cîteva îmbunătăţiri.
10. Toate.
11. Pentru apartament – cactuşii (aud că n-ar avea nevoie de mare îngrijire); pentru admirat – o plantă tropicală al cărei nume nu-l cunosc (am studiat-o stupefiat cîteva ore la Kew Gardens, unde înflorise pentru prima oară în cîteva zeci de ani).
12. Găina de curte, pentru spiritul ei de sacrificiu. De fapt, nu-mi plac păsările, prefer crocodilul, tigrul şi ruda acestuia, pisica.
13. Vonnegut, Hašek, Ilf & Petrov, Mailer, Roa Bastos, Codrescu şi încă vreo sută.
14. M. Cărtărescu, F. Iaru, I. Stratan, T.T. Coşovei, I. Mureşan, G. Naum.
15. Pe vremuri, Dan din *Cireşarii*. Acum, nici unul.
16. Justine, Clea şi, mai ales, Alexandria din *Cvartetul* lui Durrell.
17. Laurie Anderson, Frank Zappa, Willie Dixon, George Gershwin şi încă vreo sută.
18. Dalí, De Kooning şi polonezii care făceau afişe de jazz în anii '80.
19. Istoricul Paul Johnson, diplomatul George Keenan, ziaristul Alistair Cooke.
20. Mofturile, fiţele, impostura, falsele pretenţii.
21. Capacitatea de a-mi duce planurile la bun sfîrşit.
22. Nu m-am gîndit, voi reflecta după.
23. Dacă chiar sînt greşeli – toate.
24. Las' că merge şi-aşa!

Stela GIURGEANU

1. Imaginaţia.
2. Puterea de a domina.
3. Sinceritatea.
4. Îi pot suna oricînd la 4 dimineaţa să-i întreb de ce „el" nu mă iubeşte.
5. ...Principala mea trăsătură.
6. De obicei: să mănînc fistic, să beau cola şi să mă uit la seriale pe HBO. Acum: să învăţ limba germană.
7. O casă veche, plină cu flori, pe malul Rinului.
8. Să descopăr că iubirea nu poate muta munţii.
9. Schaffhausen, Elveţia.
10. Verde.
11. Frezia.
12. Pescăruşul.
13. F.M. Dostoievski, Octavian Paler, Ian McEwan.
14. Leonard Cohen, Topîrceanu.
15. Zorba, Don Quijote, Ladima.
16. Irene Soames *(Forsyte Saga,* John Galsworthy).
17. Leonard Cohen.
18. Picasso.
19. Clementina Cantoni şi cei ca ea, al căror nume nu-l aflăm decît atunci cînd sînt pe cale să devină eroi.
20. Complezenţa.
21. ...le am pe toate, cu scuzele de rigoare.
22. Nu aş vrea să mor.
23. Cele asumate.
24. Dă-mi, Doamne, puterea de a NU accepta lucrurile pe care nu le pot schimba.

Andrei GORZO

1. Sînt chichiricios.
2. Un fel de inteligenţă inimoasă.
3. O inimă inteligentă.
4. Faptul că fiecare dintre ei e un om întreg.
5. O anumită rigiditate.
6. Cititul.
7. Să-mi petrec o zi din viaţă în filmul *Al treilea om,* plimbîndu-mă prin ruinele Vienei, pîndind apariţia lui Orson Welles, ascultînd o ţiteră şi, chiar înainte ca timpul să-mi expire, reuşind s-o consolez pe Alida Valli.
8. Prefer să nu le ierarhizez.
9. E OK şi aici.
10. Alb-negrul filmelor vechi.
11. Nici o preferinţă.
12. Îmi plac struţii – mă fac să rîd.
13. Nabokov şi Graham Greene.
14. Philip Larkin şi Edward Lear.
15. Maurice Bendrix din *Sfîrşitul unei iubiri* de Graham Greene şi valetul Jeeves – personajul lui P.G. Wodehouse.
16. Elizabeth Bennet din *Mîndrie şi prejudecată* de Jane Austen şi Lily Bart din *Casa veseliei* de Edith Wharton.
17. Cole Porter, Irving Berlin ş.a.m.d.
18. Watteau.
19. Criticul Anthony Lane de la *The New Yorker* şi Cary Grant (în măsura în care a aparţinut vreodată vieţii reale).
20. Insensibilitatea.
21. Aş fi vrut să am vocea lui Frank Sinatra.
22. –
23. Cele care nu-mi aparţin şi cele care nu mă afectează direct.
24. „Fac şi io ce pot."

Anca MANOLESCU

1. Dorinţa (voinţa, încăpăţînarea) de a face numai lucrurile care îmi plac.
2. O gîndire foarte vie.
3. Eleganţa (şi o gîndire foarte vie).
4. Eleganţa (spiritului, vorbelor, purtărilor, hainelor).
5. Încăpăţînarea (cred, sau egoismul).
6. Cititul (dar neapărat cu cafea şi ţigară, altfel e greu şi searbăd!).
7. Dragă Leo, ce întrebare! Are prea multe dimensiuni fericirea asta, cel puţin pentru mine; e „plurală" (dar, în fond, destul de banală: cred că cel mai tare aş vrea să călătoresc – mai ales în jurul Mediteranei, aşa cum călătoreau personajele lui Henry James şi cum se făcea turism în secolul al XVIII-lea, pe îndelete, cu aşezări temeinice în fiecare loc. Şi cu texte către *Dilema veche).*
8. Să nu mai pot citi, bea cafea şi fuma (presupun că mă întrebi în ordinea tabieturilor, nu a marilor nenorociri; dar, în fond, şi asta ar fi o nenorocire destul de mare).
9. Locul în care trăiesc, în Cotroceni, cu perdelele de copaci ale Grădinii Botanice în faţă. Dar, dacă îmi mai pot alege ceva, aş vrea să trăiesc pe ţărmul Mediteranei, unde lumina e scînteietoare, undeva unde zarea e liberă, fără stînci şi insule care să o fragmenteze.
10. Ezit între vişiniu, verde adînc de apă şi albastru închis pînă la negru, cam ca roba îngerului în „Madona şi cancelarul Rolin" al lui Van Eyck.
11. Frezia.
12. Nu am.
13. Caragiale (Ion Luca!!!), Dino Buzzati, Sadoveanu, Kawabata, Thomas Mann, Hermann Hesse.
14. Mateiu Caragiale *(Remember* şi *Craii de Curtea Veche* mi se par poeme), Shakespeare, Hölderlin, Rumi, Angelus Silesius; Eschil (dacă accepţi să îl trecem printre poeţi), Ion Barbu.
15. Arjuna, Phaidros.
16. Viola din *A douăsprezecea noapte.*
17. Vivaldi, muzica barocă în genere, Mozart.
18. Vermeer, Chardin, Cimabue, fraţii Lorenzetti, Simone Martini, Sassetta, Francesco Guardi.
19. Nicolaus Cusanus, Simone Weil, Nikolai Berdiaev, Synesios al Cyrenei (ca gînditori, scriitori şi traseu personal).
20. Mitocănia.
21. Umorul.
22. Plină de curiozitate faţă de ceea ce

urmează.
23. Greşelile datorate slăbiciunii, nu tupeului şi orgoliului. Un alt răspuns ar fi „greşelile mele".
24. Mergi, împreună cu trecutul, înainte. Fiindcă în altă parte nu ai unde (am improvizat, dar cam asta e).

Andrei MANOLESCU

1. Nu cred că am neapărat o trăsătură principală.
2. Să ştie multe şi să poată face multe lucruri.
3. Bunătatea şi blîndeţea.
4. Chiar prietenia.
5. Nu-mi marchez teritoriul la timp.
6. Cîteva sporturi şi jocuri.
7. Să călătoresc în toată lumea fără nici o grijă.
8. Nu vreau să mă gîndesc la asta.
9. Cred că pe undeva prin Italia.
10. Verde închis.
11. Floarea-soarelui.
12. Rîndunica sau vulturul (depinde de situaţie şi încă nu m-am hotărît).
13. Cervantes, Joyce (în povestiri).
14. Nu am poeţi preferaţi.
15. Sancho Panza şi savanţii din cărţile lui Jules Verne.
16. Nici una (acum realizez că mai toate sînt ori tragice, ori antipatice, ori negative).
17. Beethoven, pentru cvartetele de coarde.
18. Van Gogh, Leonardo da Vinci.
19. Poate Alain Delon dacă n-ar fi din filme.
20. Suficienţa.
21. Ureche muzicală.
22. În luptă dreaptă, la peste 100 de ani.
23. Cele recunoscute.
24. Mare-i grădina Domnului şi în orice poţi găsi o parte bună.

Matei MARTIN

1. Fragilitatea.
2. Consecvenţa.
3. Sinceritatea.
4. Toleranţa.
5. Modestia.
6. Statul degeaba.
7. Să fiu rentier undeva, în ţările calde şi civilizate.
8. Să-mi pierd prietenii.
9. Principatul Monaco.
10. Negru.
11. Gura-leului.
12. Găina crescută la ţară, bine rumenită şi presărată cu tarhon şi piper alb.
13. Günther Grass, Albert Camus, Knut Hamsun, Patrick Süskind, Franz Kafka.
14. Paul Éluard, Heinrich Heine, Rainer Maria Rilke.
15. Don Quijote, Oblomov.
16. ?
17. Paul McCartney, Chopin, Rameau.
18. Degas, Picasso, Dalí.
19. Nu mi-am creat niciodată modele printre eroii acestei lumi.
20. Să fiu refuzat.
21. Imortalitatea.
22. Dacă chiar e musai, atunci în somn.
23. –
24. „Cine se trezeşte de dimineaţă cade singur în ea" (preluată de la un coleg ziarist).

Irina MAVRODIN

1. Răbdarea.
2. Tandreţea.
3. Sinceritatea.
4. Toleranţa.
5. Inerţia intermitentă.
6. Scrisul.
7. Cea pe care o am acum.
8. Nenorocirea celor pe care îi iubesc.
9. Sibiu.
10. Roşu.
11. Tufănica.
12. Păunul.
13. Dostoievski, Stendhal, Proust, Albert Cohen.
14. Bacovia, Rimbaud, René Char, Michaux.
15. Julien Sorel, Marcel, Swann.
16. Bunica din *À la Recherche...*, Scarlett O'Hara.
17. Mozart, Vivaldi.
18. Velásquez, Rousseau Vameşul, Ion Gheorghiu.

19. Bălăceanu Stolnici, Regele Mihai.
20. Minciuna.
21. Graţia.
22. În deplină cunoştinţă.
23. Cele făcute cu bună-credinţă.
24. „Iubire, Speranţă, Credinţă".

Dan C. MIHĂILESCU

1. Dăruirea.
2. Decizia.
3. Sensibilitatea.
4. Comprehensiunea.
5. Indecizia.
6. Lectura.
7. Natura.
8. Paralizia.
9. O colibă-n Apuseni.
10. Sur.
11. Bujorul.
12. Condorul (zăganul).
13. Dostoievski, Stendhal, M. Yourcenar.
14. Shakespeare, Eminescu.
15. Alioşa Karamazov, Martin Eden, Sherlock Holmes.
16. Saşa Comăneşteanu.
17. Bach, Vivaldi, Lennon & McCartney.
18. Rembrandt, Cimabue, Andreescu.
19. –
20. Secretomania.
21. Moderaţia.
22. În somn, pe o stîncă în Mediterană.
23. Cele cauzate de foame.
24. Fii ceea ce eşti!

Vintilă MIHĂILESCU

1. Faptul că nu refuz (aproape) niciodată astfel de întrebări.
2. Să ştie să se poarte cu femeile.
3. Să ştie să se poarte cu bărbaţii.
4. Prietenia.
5. Nu refuz (aproape) niciodată astfel de întrebări.
6. Să zăbovesc.
7. De obicei, aceea pe care o am. Cînd sînt prea obosit, visez să fiu pe Valea Frumoasei (prietenii ştiu de ce...).
8. Una singură, şi aceea nu mă priveşte decît pe mine şi pe soţia mea...
9. Acasă.
10. Amurgul.
11. Iasomia.
12. Raţa Gertrude (pe toate raţele le cheamă Gertrude!).
13. Hesse, Buzzati, Hemingway, Llosa, Jules Verne... şi alţi povestaşi.
14. Beaudelaire (din vremea copilăriei...).
15. *Magister ludi* (Hesse).
16. Doamna T (Camil Petrescu).
17. Bach şi Cohen.
18. Van Gogh.
19. Bunicul meu.
20. Mîrlănia.
21. Voce.
22. Bătrîn.
23. Gafele.
24. Important în viaţă nu este să faci ce-ţi place, ci să-ţi placă ce faci (a fost, de fapt, deviza bunicului meu...).

Lucian MÎNDRUŢĂ

1. Imprecizia. Barza m-a lansat cu 1.000 de kilometri mai spre Est decît era necesar şi de atunci sînt nevoit să lucrez cu aproximaţii.
2. Nu doresc să întîlnesc nici un fel de calităţi la bărbaţi. Sînt mulţumit cu defectele lor.
3. Abilitatea de a-mi trece cu vederea neajunsurile, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat.
4. Rezistenţa la masă şi desert.
5. Îmi uit repede minciunile, aşa că mă prinzi uşor.
6. Să spun că-mi place să citesc. Să pretind că folosesc la maximum fiecare clipă. Să cred că m-aţi crezut.
7. Să fi scris eu cărţile care îmi plac.
8. Să ştiu de ea înainte.
9. America. Dar ca american get-beget.
10. Cea a maşinii celei noi.
11. Una din care nu se poate face parfum. Băşina-porcului?
12. Avionul.
13. Ilf şi Petrov.
14. Cărtărescu, Nichita Stănescu, Barbu.
15. Căpitanul Nemo. Are mereu cele mai mişto maşini, cu un secol înaintea celorlalţi figuranţi.
16. Maddie din *Maddie şi David*. Cum? Nu există cartea?
17. Săptămîna asta, compozitorul lui Marilyn Manson.
18. Erau vreo doi în bazar la Eforie Sud, în 1983, cu nişte marine superbe. Dar nu mi-au lăsat cartea de vizită.
19. N-am. O să mă consideraţi sociopat din cauza asta?
20. Dimineaţa fără unt şi dulceaţă.
21. Abilitatea de a zbura dînd din mîini, ca Fifi Înaripatul.
22. Discret.
23. Cele de arhitectură. Vezi Casa Poporului, cu care m-am obişnuit în doar 15 ani. Restul sînt inacceptabile.
24. Încearcă să răspunzi uşor la întrebările grele.

H.-R. PATAPIEVICI

1. Amploarea proiectelor – şi eşuarea lor; voinţa de a fi la înălţimea lucrurilor pe care le admir – şi eşecul de a le semăna. Excesul, dezordinea, disciplina.
2. Camaraderia, prin care înţeleg o combinaţie de discreţie şi loialitate.
3. Farmecul: erotic, cînd e cazul; intelectual-sufletesc, în rest.
4. Conversaţia, firea plăcută, buna dispoziţie, convivialitatea.
5. Seriozitatea.
6. Căzutul pe gînduri.
7. *Aequanimitas.*
8. Să-mi pierd minţile.
9. Între ai mei.
10. Albastrul.
11. Toate, pentru miros; macul, datorită haijinului Issa.
12. Mierla; de fapt, toate.
13. Pascal, Flaubert, Voltaire, Jane Austen, Schopenhauer.
14. Dante, Pound, Montale.
15. André Malraux; Bouvard şi Pécuchet; Sf. Francisc din *Fioretti*; personajul roman din scrierile tîrzii ale lui Montherlant.
16. Céleste Albaret, din Proust; Jeni Acterian, din jurnal.
17. Bach; Mahler.
18. Toţi prerafaeliţii.
19. Cei care sînt moderaţi chiar şi cînd au dreptate; cei care răscumpără suferinţele care nu sînt la modă.
20. Indiscreţia; grosolănia inimii.
21. Uşurinţa, geniul, *le don précieux de la frivolité.*
22. Conştient că mor.
23. Cele care nu se trag din răutate.
24. Fidel cu sine (ceea ce pentru maestrul meu Montherlant era *le comble de l'idiotie).*

Cezar PAUL-BĂDESCU

1. Masochismul.
2. Să nu aibă mult testosteron.
3. Să nu aibă mult testosteron.
4. Absenţa.
5. Nu am ambiţie.
6. Să-mi fumez pipa.
7. Să fiu lăsat în pace.
8. Să mă împotmolesc.
9. Speyside, Scoţia.
10. Portocaliu.
11. Nu am preferinţe, am doar idiosincrasii (ex.: garoafele).
12. Raţa.
13. Cervantes, Caragiale, Blecher, Irving, Roth, Capote, Nabokov.
14. Blake, Dimov, Foarţă, Cărtărescu.
15. Garp, Cănuţă, Bouvard, Pécuchet, Quijote.
16. Alice, Rosinante, o precupeaţă.
17. Palestrina, Bach, Waits, Jobim.
18. Botero (la care mulţi artişti strîmbă din nas pentru că e manierizat şi comercial – mie tocmai de-aia îmi place).
19. Nu consider că în viaţa reală există eroi.
20. Ipocriziile, amabilităţile.
21. Bogăţia.
22. Îngheţat – după ce tremuri o perioadă, te cuprinde o moleşeală plăcută şi adormi.
23. Vorbirea de rău a aproapelui.
24. *Swatch – the others just watch.*

Ioana PÂRVULESCU

1. Poate intuiţia. Şi nevoia de „rimă".
2. În genere, ajunge dragostea. Dacă nu, empatie, politeţe, zîmbet interior (fie el şi melancolic), căldură, să înţeleagă, să comunice.
3. Fair-play-ul, naturaleţea, bunăvoinţa.
4. Să gîndească, să aibă umor, să-i ştiu alături nu numai la greu, ci şi la binele meu sau al lor, adică să ştie să se bucure. Să fie imuni la orice formă de rinocerită.
5. Emotivitate în momentele cele mai nepotrivite pentru ea, încăpăţînare (se zice), neîncredere combinată cu credulitate şi distribuite anapoda.
6. Să visez, să lenevesc, să înot, să citesc, să zbor şi, mai ales, să rîd.
7. Să călătoresc în timp.
8. Nici nu vreau să mă gîndesc.
9. Italia.
10. ROGVAIV.
11. Sălbatice: „un fir de campanulă pururea-n vibraţie", liliacul sălbatic, genţianele, garofiţa de munte – pe munte, macii – pe cîmpie. Dintre florile de grădină, irişii, caprifoiul, lalelele, reginanopţii.
12. Cuplul de Beo, pe care l-am cunoscut la Zug, în Elveţia, cu care puteam vorbi. Mierlele de pe terasa de la Braşov. Piţigoii, mai ales cînd se leagănă, daţi peste cap, pe cîte o creangă subţire.
13. Gogol, Bulgakov, Llosa, Thomas Mann, Dostoievski, Golding, Urmuz, Caragiale, Salinger, Swift, Lewis Carroll etc. Nu neapărat în această ordine.
14. Mai toţi sonetiştii din istoria poeziei universale (inclusiv români). Trubadurii, truverii şi *Minnesänger*-ii. Angelus Silesius. Apollinaire. Wislawa Szymborska.
15. Prinţul Mîşkin, Alioşa Karamazov (amîndoi din categoria „imposibilă" a eroilor pozitivi), Iosif, Felix Krull, Castorp (dintre aleşii, chiar îndoielnici, ai lui Th. Mann). Îmi plac enorm diverşi eroi secundari: călăuza-Hermes din *Iosif şi fraţii săi*, Ivan Bezdomnîi din *Maestrul şi Margareta*. Nu vorbesc de eroii din cărţile copilăriei, unde lista începe cu Winnetou şi Old Shatterhand şi Tom Sawyer.
16. Cele pe care le-am pomenit în *Alfabetul doamnelor*.
17. Barocii (oricînd), Mozart (oricum), ro-

manticii (uneori).
18. Vechii maeştri germani, Vermeer (şi cam toată şcoala olandeză de secol XVII), Klee (cu rima lui Hesse cu tot: „So blau wie Schnee / So Paul wie Klee" – *X-chen*-ul lui l-aş fura şi mi l-aş pune în casă). Ca muzee mici şi neobositoare, Gemäldegalerie din Berlin, Leopold Museum din Viena, şi, mai nou, mica galerie Rosengart din Luzern.
19. Oamenii de ştiinţă, medicii şi profesorii adevăraţi, unii copii.
20. Nesimţirea, şi mai mult fanatismul, foarte mult meschinăria intelectuală, prostia vicleană, arivismul, minciuna de la obraz, hoţii de preşuri, pe cei care scuipă pe stradă, agresivitatea nou-îmbogăţiţilor, agresivitatea vechilor securişti, proasta creştere, acrirea sufletească, orice încercare de a pune pile în orice domeniu, milogeala de orice fel, orbirea inşilor inteligenţi, gelozia – asta în privinţa oamenilor. Murdăria, mirosurile urîte îmbibate în unele case, gîndacii, mirosul gunoiului vara, în Bucureşti, poluarea sonoră din oraşe (inclusiv gălăgia intelectuală fără rost). Cînd se opreşte apa. Frigul în casă.
21. Talent muzical.
22. Ca Euthanasius din „Cezara" sau, la fel de bine, ca-n „Mai am un singur dor". Sau, la fel de bine, sub anestezie. Sau, şi mai bine, salvînd pe cineva, ca să ştiu că nu mor degeaba şi că mor „ca la carte", romantic.
23. De tipar (îi rog pe corectorii de la *Dilema veche* să nu ţină cont de acest răspuns).
24. –

Ruxandra PETRESCU

1. Îmi vine greu să vorbesc despre principala mea trăsătură fără să am impresia că mă laud.
2. Sinceritatea, forţa morală, tandreţea.
3. Îmi plac femeile îngrijite.
4. Buna lor dispoziţie în puţinele momente cînd ne întîlnim.
5. Emotivitatea, tendinţa de a face, în unele momente, din tînţar armăsar.
6. Să plantez flori, să grădinăresc, să merg desculţă...
7. O casă la munte, cu mansardă şi o curte cu multe flori şi iarbă.
8. Mă îngrozeşte gîndul de a nu putea să fac copii.
9. Elveţia, cu condiţia să nu fiu singură.
10. Bordeaux.
11. Iasomia, liliacul, margaretele de cîmp.
12. Rîndunelele care zboară vara deasupra Filarmonicii din Constanţa, pescăruşii şi, oricît de straniu ar părea, orice fel de pasăre de pradă, în special uliul.
13. Samuel Beckett, Edgar Allan Poe, Ernesto Sabató, Jerome David Salinger.
14. Walt Whitman, Vasile Voiculescu.
15. Vladimir-Didi, Estragon-Gogo, Holden Caulfield, Ishmael, Chingachgook, Hawkeye.
16. Cora Munroe, Hester Prynne, Elinor Dashwood.
17. Alexander Borodin, în special „Dansurile polovţiene", Piotr Ilici Ceaikovski.
18. Johannes Vermeer, Henri de Toulouse-Lautrec.
19. Nu am eroi în viaţa reală şi nici modele.
20. Singurătatea, boala, neputinţa, tămîia, lumînările, naftalina, varza călită, mirosul acru de pepene care zace vara lîngă pubelele de gunoi, nepăsarea, minciuna, adulterul, mitocanii care bat femeile, mizeria, dezordinea, femeile care fumează pe stradă, frigul, înghesuiala din mijloacele de transport în comun, durerile violente de cap, să nu pot să fac nimic pentru cineva drag...
21. Indiferenţa care face atît de bine uneori!
22. Îmi este imposibil să mă gîndesc la acest lucru în momentul de faţă.
23. Bîrfa, naivitatea, lăudăroşenia, moft urile, tipicăreala.
24. „Don't ever tell anybody anything. If you do, you start missing everybody!"

Andrei PLEŞU

1. Sînt, în general, nemulţumit.
2. Buna-creştere şi caracterul.
3. Rezonabilitatea veselă.
4. Loialitatea şi buna-dispoziţie.
5. Sînt, în general, nemulţumit.
6. Taclaua cu prietenii, întreruptă de unele lecturi.
7. Să am timp şi chef.
8. Şă trebuiască să călătoresc tot timpul.
9. Bucureşti, cu casă de vacanţă în Irlanda.
10. Culoarea *roast-beef*-ului bine gătit.
11. Iarba.
12. Gîsca şi ficatul ei.
13. Platon şi Caragiale.
14. Shakespeare.
15. Athos, Porthos şi Cyrano de Bergerac.
16. Saşa Comănesteanu, Nataşa Rostova şi (Doamne iartă-mă!) cocoana Marghioliţa Mînjoloaia.
17. Mozart, Rossini şi Ionel Fernic.
18. Rafael, Bruegel (Bătrînul), Van Gogh.
19. Churchill şi Sanctitatea Sa Ioan Paul al II-lea.
20. Imbecilitatea harnică.
21. Cum adică?
22. La timp.
23. Greşelile fără urmări.
24. (nerealizată): Nimic scremut!

Adina POPESCU

1. Imaturitatea.
2. Toleranţa.
3. Discreţia.
4. Îi preţuiesc atunci cînd nu mă bat la cap, nu dau telefoane, nu se plîng de bani şi nu beau mai mult de trei beri.
5. Posesivitatea.
6. Căutarea unor noi îndeletniciri.
7. Uneori lucruri mărunte, alteori lucruri măreţe.
8. Să mă prindă un cutremur de şapte grade într-un bloc cu bulină.
9. Sub plapumă! Într-un oraş cu temperatură constantă – 18-20 de grade.
10. Depinde de stare. Roşu – pe mine, albastru – în jurul meu.
11. Liliacul.
12. Găina de rasă grea, nu prea bătrînă.
13. Llosa, Hemingway, Nabokov, Truman Capote, Sylvie Germain (în *Cartea nopţilor),* Iuri Oleşa *(Trei grăsani),* Sanda Marin.
14. Omar Khayyam, Baudelaire, Esenin, Bacovia şi alţii.
15. Holden Caulfield şi Zmeul.
16. Alice în Ţara Minunilor.
17. Ceaikovski, Mozart (pentru că sînt fredonabili în momente grele), Michael Nyman (pentru prieteşugul lui cu Greenaway), Tom Waits (pentru că te face să plîngi la 5 dimineaţa).
18. Van Gogh (chiar şi interpretat de Scorsese în *Vise* al lui Kurosawa), Chagall, Rubens, pentru că le face să se simtă bine astăzi pe femeile cu oareşce complexe ş.a.m.d.
19. Doru instalatoru', Mişu – suporter Steaua, Mihai I şi Coca – tanti de la butic căreia i-am spus de zece ori că „poveştile adevărate" nu sînt adevărate, dar ea tot le citeşte.
20. Singurătatea cu mine însămi.
21. Nepăsarea, ca să nu zic nesimţirea!
22. Brusc, fără preaviz... în nici un caz pe un cîmp de mohor!
23. Ratarea penalty-urilor, aprinderea focului în pădure, dragostea la prima vedere, excesul de sinceritate.

24. „Măi băieţi, măi băieţi, puneţi mîna pe lopeţi!" şi/sau „Viaţa e în altă parte!".

Iaromira POPOVICI

1. Inocenţa.
2. Loialitatea.
3. Discreţia.
4. Toleranţa.
5. Ezitarea.
6. Să ascult sau să privesc poveşti.
7. Nemurirea.
8. Boala şi singurătatea.
9. În diverse hoteluri din lume.
10. Negru.
11. Zambila.
12. Privighetoarea (deşi n-am văzut-o niciodată).
13. Dostoievski, Stendhal, Truman Capote, Kafka, Agatha Christie, David Lodge, Sadoveanu, Caragiale.
14. Emily Dickinson, Prévert, Bacovia, Eminescu.
15. Fabrice del Dongo, Alexei Karamazov, Oblomov, Pierre Bezuhov, Ulise, Tom Jones, Hercule Poirot, Ivan Turbincă.
16. Emma, Mary Poppins, Becky *(Bîlciul deşertăciunilor),* Portia *(Neguţătorul din Veneţia),* Moll Flanders.
17. Mozart, Vivaldi, Albinoni, Chopin.
18. Bosch, Bruegel, Klee, Kandinsky, Rafael, Botticelli.
19. Iisus, Leonardo da Vinci, Einstein, Galileo, Giordano Bruno, Humphrey Bogart, Jane Fonda.
20. Fiţele şi ipocrizia.
21. Tupeul.
22. Nicicum.
23. Naivitatea.
24. Fă ce-ţi place, fără să faci rău altora.

Cristi PUIU

1. Spiritul critic.
2. Generozitatea.
3. Inteligenţa.
4. Încrederea pe care o au în mine.
5. Frica.
6. Pictura.
7. O casă cu grădină (între dealuri line acoperite de livezi în floare).
8. Despărţirea definitivă de cei pe care îi iubesc.
9. Bucureşti.
10. Toate (dar textura este şi ea importantă: într-un fel arată verdele crud pe iarba care încolţeşte primăvara, şi altfel, acelaşi verde crud, pe un tricou de bumbac sau pe un abajur de sticlă).
11. Floarea de cais, floarea de cireş, floarea de măr..., florile pe crengi.
12. Bufniţa, dar şi găina. Şi cioara. Şi raţa. Şi bobocii de raţă.
13. Ionesco, Kafka, Gogol, Argetoianu, Dostoievski, Urmuz, Borges şi Buzzati.
14. Virgil Mazilescu şi Saint-John Perse.
15. Meursault, Juan Pablo Castel, Purswarden, Ioan Geograful şi Armeanul Zadic.
16. Justine, Smaranda Creangă şi Maria Iribarne.
17. Mozart şi Bach, Marin Marais şi Miles Davis, Şostakovici, Enescu şi Frank Zappa şi încă vreo zece sau şaptesprezece.
18. Foarte mulţi: Morandi şi Uccello, Chagall, Bonnard, Marquet şi Van Eyck, Picasso, Ensor, Velásquez, Hockney şi Zurbaran.
19. Baronu' (Cora Luigi Iulian).
20. Prostia (aşa cum o defineşte Al. Paleologu în *Bunul-simţ ca paradox).*
21. Talentul la muzică şi la matematică.
22. Instantaneu.
23. Greşelile fetelor mele, Smaranda şi Ileana.
24. Nu am. Dar am avut în copilărie: „Nici muncă fără pîine, nici pîine fără muncă".

Dan STANCIU

1. O oarecare viteză a asociaţiilor, uneori.
2. Calmul incendiar.
3. Luminozitatea.
4. Umorul negru.
5. Stăruinţa în fleacuri.
6. Dezlegat, să planez.
7. Nu aş numi-o.
8. Să aparţin unei gloate.
9. Departe.
10. Galben.
11. Floarea-soarelui.
12. Auşelul *(Regulus ignicapillus).*
13. Raymond Roussel.
14. Antonin Artaud, René Char, Henri Michaux, Gellu Naum, Jean-Pierre Duprey.
15. Philip Marlowe.
16. Alice (din *Alice în Ţara Minunilor),* Zoe Bertgang (din *Gradiva* de W. Jensen).
17. Vivaldi, Verdi, Tom Waits.
18. Caspar David Friedrich, Van Gogh, Victor Brauner.
19. Buster Keaton, Marcel Duchamp.
20. Lumea asta, aşa cum e ea.
21. Aceea de a fi inoxidabil.
22. Intact şi efervescent.
23. Lapsusurile.
24. Nu am o deviză şi refuz ideea de a avea una.

Alex. Leo ŞERBAN

1. Inconsecvenţa.
2. Politeţea.
3. Cochetăria.
4. Mă suportă.
5. Pedanteria.
6. Privitul filmelor.
7. Tot timpul din lume.
8. Munca în uzină, la o linie de asamblare.
9. La parterul paradisului, adică în Toscana.
10. Verdele închis.
11. Micsandra sălbatică.
12. Vrabia (pentru că visează).
13. Sei Şonagon, Henry James, Lewis Carroll, Joyce, Proust, Hesse, Beckett, Borges, Nabokov, Mandiargues.
14. Poeţii metafizici, Mallarmé, Trakl, T.S. Eliot, Arghezi, e.e.cummings, Ungaretti, Ashbery.
15. Robinson Crusoe, D'Artagnan, Stephen Daedalus, Marcel, Narziss & Goldmund.
16. Fedra (lui Racine), Mme de Merteuil, Mme Arnoux, Alice *(in Wonderland),* Miss Marple, Holly Golightly.
17. Preclasicii, Bach, Wagner, Bartok, Cage *(4'33"),* Bernard Herrmann, Nino Rota, L. Cohen, Gainsbourg.
18. Velásquez, Picasso, Miro, Klee, Bacon, Warhol, Twombly, Hockney.
19. Jules Verne, Neil Armstrong, Bill Gates, Prima Clonă Umană.
20. Trădarea.
21. Bunătatea.
22. Într-un cataclism planetar.
23. Adulterul şi bîrfa.
24. „Minimum de efort, maximum de efect".

Mircea VASILESCU

1. Trăsătura de unire.
2. Umorul.
3. Discreţia.
4. Umorul.
5. Măsor de zece ori şi tai o singură dată – de obicei, cînd e prea tîrziu...
6. a) Să conduc maşina pe distanţe luuungi; b) Să zac cu orele pe Internet.
7. Să stau la ţară şi să cresc albine.
8. Nici nu îndrăznesc să mă gîndesc.
9. Pe colinele Toscanei.
10. Albastru.
11. Pe cîmp, margaretele şi macii; în glastră, trandafirii.
12. Bobocii de raţă.
13. Rabelais, Alexandre Dumas (père!), Mircea Cărtărescu.
14. Baudelaire, Arghezi, Ion Stratan.
15. Panurge, D'Artagnan, „eul narativ" din prozele lui Cărtărescu.
16. Ziţa lui Caragiale – pentru că se întrevăd în ea germenii modernizării României.
17. Vivaldi, Lennon & McCartney, Joe Zawinul.
18. Renascentiştii italieni, majori şi minori deopotrivă.
19. Cristofor Columb şi Bill Gates, pentru că au descoperit lumi noi.
20. Ipocrizia, anticamera minciunii.
21. Muşchii lui Schwarzenegger.
22. Rapid, fără prea multe complicaţii.
23. Gafele.
24. Asta-i viaţa!

În numerele următoare, la pagina 13, vom continua publicarea răspunsurilor la „Chestionarul lui Proust".

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Tatăl

pentru fiii mei Lucian şi Tristan

Tatăl meu a fost Iosif Stalin. Cînd aveam şase ani, portretul lui înrămat mă veghea de pe noptieră şi lui îi spuneam, în fiecare seară, rugăciunea învăţată de la bunica: „Tatăl nostru carele eşti în ceruri, / Sfinţeascăse numele tău“ etc. După care adormeam în siguranţă, la umbra mustăţii sale. Stalin îmi era cu mult mai tată decît tatăl biologic, pe care de-abia îl ştiam, sau decît soţul de atunci al mamei, un inginer de căi ferate brutal, care m-a bătut odată pentru că scrisesem „Poşta“ pe cutia lui de lemn pentru scrisori întocmită cu atîta osîrdie. Cu siguranţă, literele mi-erau cam strîmbe, dar mi-a ieşit cu mult mai bine cînd am scris „FUT“ pe harta lumii, atîrnată deasupra bancului de lucru. La şcoală, aveam afişe mari cu Stalin zîmbind, înconjurat de copii iubitori. Cînd mi-am lăsat mustaţă, stalinian a fost şi aşa a rămas pînă în anii '90, la chiar finele secolului al XX-lea, cînd (mi) s-a demonstrat, fără putinţă de tăgadă, că Stalin este mort de-a binelea.

În 1953, cînd a murit de-adevăratelea, am plîns ca tot românul. Pe străzi, oamenii îşi sfîşiau hainele şi îşi smulgeau părul de durere cînd cel pe care îl numiseră Tătucul a părăsit coaja cea muritoare şi atee şi a fost îmbălsămat alături de Lenin, în Piaţa Roşie. Doliul meu a fost curmat din rădăcină în chiar acea zi, cînd m-am întors de la şcoală şi l-am găsit pe taică-miu vitreg (bestia) spunîndu-i unui alt bărbat, cu bucurie în glas „Ticălosul ăla s-a dus pe copcă!“. Lumea mea s-a oprit pentru o clipă, dar apoi, luînd în considerare sursa afirmaţiei, a pornit-o iarăşi din loc, cu şi mai mare dragoste. Dar şi cu hotărîrea de a fi demn de un Tătuc care nu putea cu nici un chip să moară. Mă mai consola gîndul că Tatăl Ceresc, deşi duşmanul ideologic al lui Stalin, avea fără îndoială avantajul de a fi nemuritor. Adevăratele calităţi ale unui tată, mă gîndeam, sînt: să fie în acelaşi timp absent şi divin şi să poarte o mustaţă impresionantă. Mai tîrziu, cînd am aflat că Stalin era un ucigaş în masă, care a ucis milioane de oameni ca pe nişte furnici peste care a dansat cu ciubotele lui căzăceşti, n-am mai ştiut ce să cred. Ca adult, nu puteam să fiu de acord cu un astfel de om. Dar nici nu puteam să-mi şterg dragostea din copilărie. Şi ce dacă tatăl meu era un ucigaş psihopat? Era, totuşi, tatăl meu, cel puţin în taină, pentru că nu puteam să-i găsesc nici un alt fel de scuză. Şi nici Tatăl Ceresc nu avea o bunăvoinţă atît de consistentă, dacă stai să te gîndeşti. Stalin a ucis zeci de milioane, Dumnezeu tatăl, care trăieşte la Ierusalim, unde este îngropat tatăl meu biologic, se face vinovat de zeci de ori pe atît – şi încă mai poţi găsi oameni care îi iau apărarea în fiecare duminică, în bisericile din toată lumea. Să fie oare ceva în chiar ideea de tată care să includă un dram de răutate, de crimă pură? Poate. Sper din tot sufletul că am fost, pentru copiii mei, o figură de mult mai mică importanţă şi de proporţii mult mai vulnerabile.

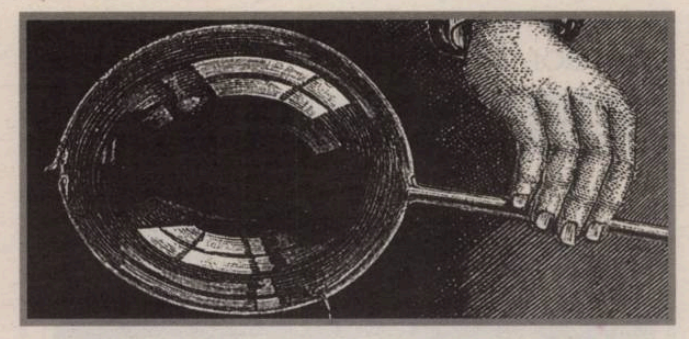

În SUA, pe 19 iunie se sărbătoreşte Ziua Tatălui.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

M.A.
in
BRITISH CULTURAL STUDIES (BCS)

Fondat în 1994, de către British Council, ca program interdisciplinar, omologat internaţional, masteratul de British Cultural Studies îşi desfăşoară activitatea într-un centru de cercetare dotat cu infrastructură electronică şi fond de carte la zi (studii de identitate culturală şi gîndire postmodernă).

Programul cuprinde următoarele module: *ISTORIA IDEILOR – IDENTITATE CULTURALĂ; ANTROPOLOGIE CULTURALĂ; MUZICĂ, ISTORIE şi ARTE VIZUALE; RECONFIGURĂRI ALE SPAŢIULUI; MENTALITĂŢI; FUNDAMENTE ALE GÎNDIRII MODERNE; GÎNDIRE MORALĂ BRITANICĂ; PARADIGME CULTURALE ALE (POST)MODERNITĂŢII; IDENTITATE (POST)COLONIALĂ, ANALIZA CRITICĂ A DISCURSULUI şi TEORIA ARGUMENTĂRII; SPAŢIUL PUBLIC şi MODELAREA IDENTITĂŢII*

Relaţii la tel. 318.15.80 (interior 26)
www.123start.ro/bcsc
bcsc@k.ro
str. Pitar Moş nr. 7-13, et. I, Sala „Leviţchi“
luni-vineri, orele 9,00-16,00

Broşura programului şi culegerea de texte pentru admitere se pot procura, contra cost, de adresa de mai sus.

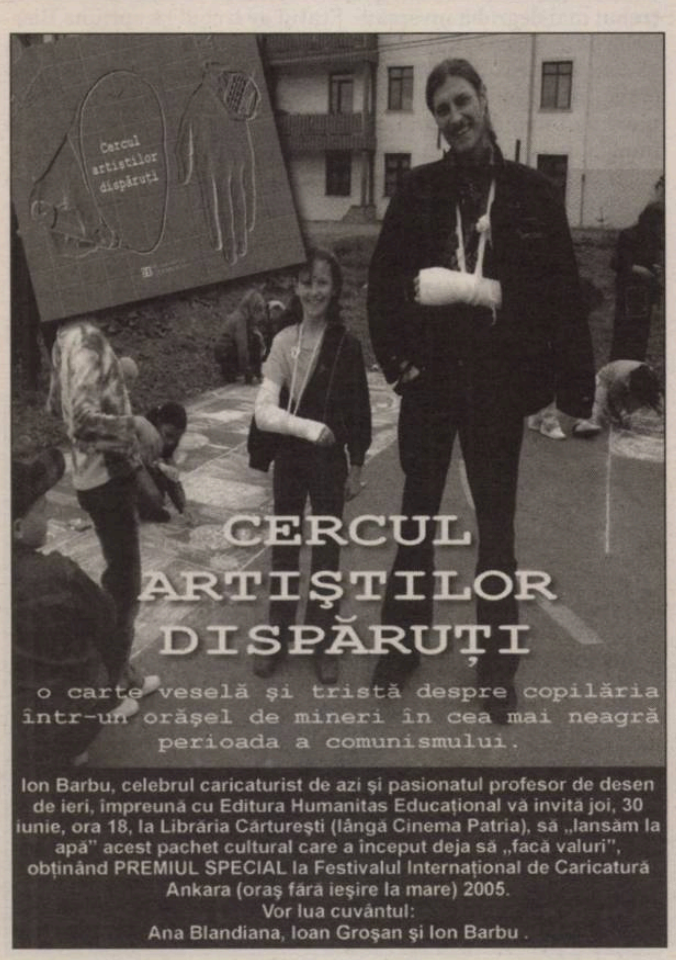

Ion Barbu, celebrul caricaturist de azi şi pasionatul profesor de desen de ieri, împreună cu Editura Humanitas Educaţional vă invită joi, 30 iunie, ora 18, la Librăria Cărtureşti (lângă Cinema Patria), să „lansăm la apă" acest pachet cultural care a început deja să „facă valuri", obţinând PREMIUL SPECIAL la Festivalul Internaţional de Caricatură Ankara (oraş fără ieşire la mare) 2005.
Vor lua cuvântul:
Ana Blandiana, Ioan Groşan şi Ion Barbu .

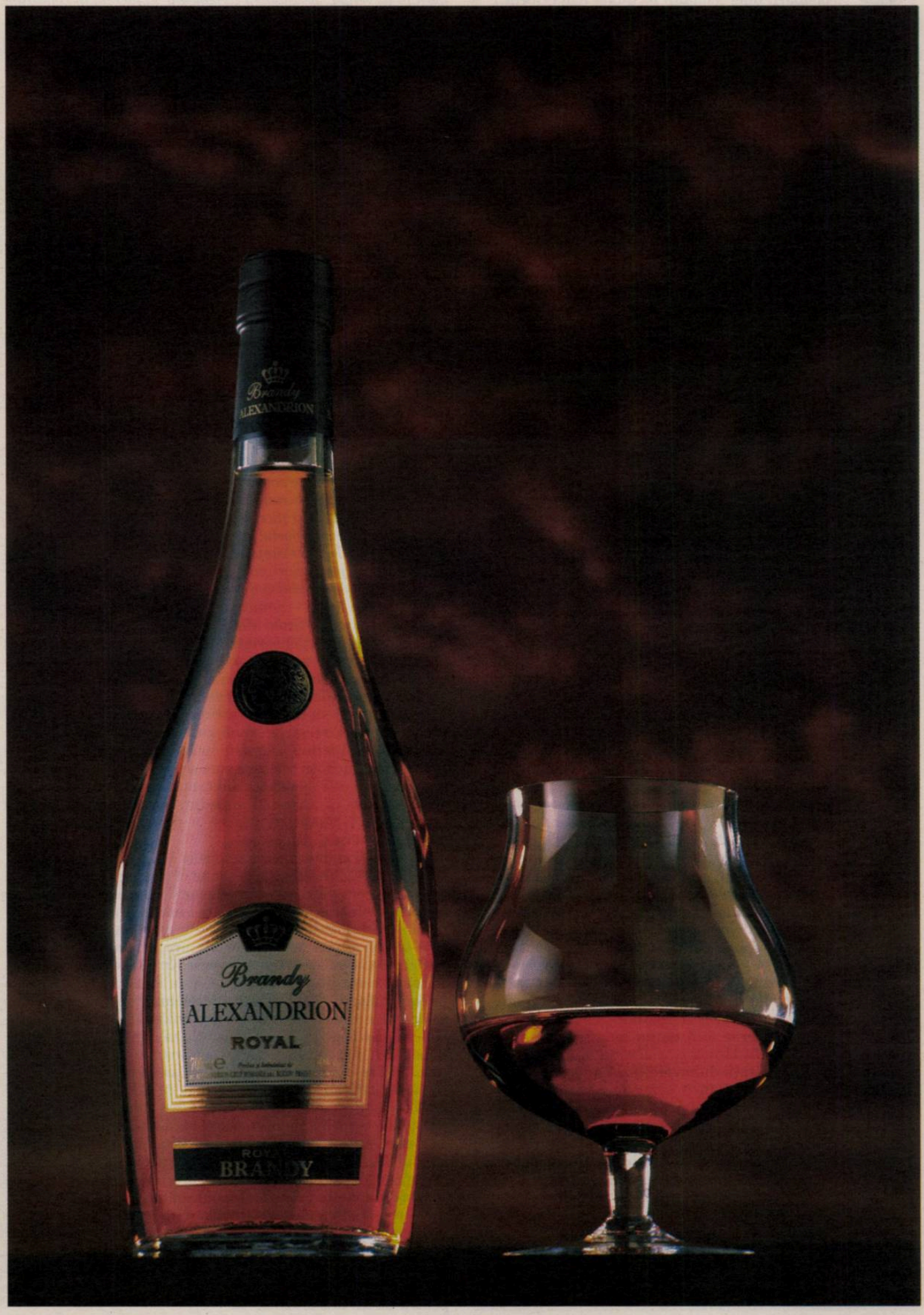

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Scandal

Două cotidiene centrale au publicat pe prima pagină, în ediţia lor din 17 iunie 2005, ştirea asasinării unei monahii pe nume Irina Cornici, închinoviată la mînăstirea vasluiană Sfînta Treime. Întrucît vestea mi-a inspirat nu doar indignare, ci şi anumite comentarii, încalc regula de a evita faptul divers şi vă rezum mai întîi, spre ştiinţă, faptele apărute în presă.

Pomenita maică Irina avea 23 de ani şi intrase în obştea respectivă de cîteva luni. Fusese un copil abandonat şi crescut la orfelinat. Mai mult, suferea de schizofrenie (diagnosticată recent în cadrul spitalului judeţean de urgenţă). Bolnavă psihic fiind, a făcut cîteva crize violente, pe care preotul comunităţii le-a abordat în calitate de exorcist improvizat, luînd iniţiativa de a-l scoate pe diavol din victima lui. Cum? Prin sechestarea persoanei, legată cu lanţuri de o cruce, amuţită cu un căluş şi înfometată. Dar mai ales molestată, cu lovituri cauzatoare de moarte. La tot acest „ritual" au luat parte patru nefericite surori de-ale Irinei, cu vîrste între 21 şi 32 de ani. S-a deschis o anchetă judiciară şi o a doua, pe cale bisericească. Grupul exorciştilor amatori are toate şansele să ajungă după gratii. Şocant este că părintele Daniel Corogeanu pare convins de buna lui purtare. L-a văzut omul pe diavol. A încercat, cu toată puterea credinţei, să-l alunge din fiinţa demonizată pe care, acum, o socoteşte „eliberată" de toate relele...

Cînd citeşti aşa ceva, rămîi siderat. Prima reacţie vizează conflictul dintre psihiatrie şi terapia spirituală. Dintre „modernitatea" medicală (pozitivist-socială) şi misticul „obscurantism" ortodox. În realitate, nimeni nu şi-a făcut datoria. Orfelinatul a crescut-o pe Irina şi i-a dat drumul în lume, pentru că, la majorat, societatea nu i-a mai oferit soluţii de integrare. Medicii i-au descoperit maladia, fără să-i poată propune vreun loc de azil: sărăcie mare! În fine, Irina a intrat la mînăstire fără adeverinţe de sănătate şi fără cercetarea canonică a vocaţiei sale. Această serie de incompetenţe s-a soldat cu o crimă.

Al doilea lucru care-ţi vine în minte ţine de extrema tinereţe a făptaşilor. Te întrebi, firesc, cum e posibil ca nişte inşi fără experienţă, cu un nivel intelectual mediocru, să fie acceptaţi de ierarhie în poziţia de maximă obligaţie morală a sacerdoţiului şi, respectiv, a monahismului. După cum se vede, lucrarea la kilogram – doar-doar ne cresc statisticile privitoare la renăscuta noastră ortodoxie postcomunistă – conduce pe drumuri înfundate. După marele Teodor Studitul, monahismul este a opta Taină a Bisericii. Ajung să se învrednicească de ea numai persoanele care aleg liber „sfintele nevoinţe ale desăvîrşirii". Oamenii tari în credinţă, şcoliţi teologic, dornici să-şi dedice viaţa rugăciunii, în slujba lui Dumnezeu şi a semenilor. Pe de altă parte, mînăstirea e loc de pelerinaj, de sfat pentru mireni, de laude perpetue, dar şi de ispite enorme, pentru că forţele răului îi asaltează cu precădere pe atleţii lui Hristos.

După cum ştim, călugărul depune trei „voturi" – sărăcia, castitatea şi ascultarea. Cu sărăcia şi castitatea se preocupă el, în propria conştiinţă. *Ascultarea* presupune însă supunerea faţă de un maestru, un avvă: cineva care s-a oţelit lăuntric, a devenit clarvăzător şi posedă arta paternităţii duhovniceşti. E atît de greu să obţii un asemenea nivel, încît nimeni nu se miră de raritatea adevăraţilor duhovnici, aşa cum oricine „simte", pe de altă parte, prezenţa unui veritabil călăuzitor. La 29 de ani şi cu studii vagi, care nu depăşesc probabil nivelul seminarului teologic, părintele-exorcist Daniel Corogeanu nu putea intra în tagma plină de har a celor care-şi pot conduce aproapele pe calea mîntuirii. Ar fi cazul ca Sf. Sinod să interzică, pe viitor, asemenea „promovări" iresponsabile. Dacă nu vrea să fie acuzat de complicitate criminală. Şi de sminteală colectivă.

Prezenţa religiei în spaţiul public

– interviu cu Claude GEFFRÉ –

Claude Geffré, teolog dominican, este unul dintre cei mai curajoşi gînditori catolici care, de la Conciliul Vatican II încoace, au făcut trecerea de la o teologie a pluralismului religios către o teologie a dialogului inter-religios, în care interpelarea reciprocă a religiilor este considerată îmbogăţitoare pentru reflexia asupra propriei credinţe şi doctrine. Atent la mutaţiile lumii contemporane (globalizare, o tot mai crescută indiferenţă a omului occidental faţă de religie, necesitatea ca teologia să lucreze în condiţiile raţionalităţii moderne, revendicarea legitimă a libertăţii de conştiinţă şi, ca atare, a libertăţii religioase), el propune o „teologie aflată în epoca hermeneuticii", se înscrie în „cotitura hermeneutică a teologiei". Dogmele magisteriului roman sînt de interpretat în lumina mesajului evanghelic, cu o atenţie critică faţă de condiţiile culturale şi istorice în care au apărut. Conţinutul lor fundamental e de „retradus" atît în orizontul mental al modernilor, cît şi în cel al culturilor extra-europene, dat fiind că limbajul, în aventurile şi pluralitatea lui, nu încetează să fie un loc de întrupare a sensului.

Claude Geffré a fost rector al Universităţii dominicane Le Saulchoir şi, între 1996-1999, director al prestigioasei École Biblique et Archéologique din Ierusalim. Este profesor onorific al Institutului Catolic din Paris, după ce, începînd din 1967, a fost aici profesor de teologie fundamentală, apoi de hermeneutică teologică şi de teologia religiilor. Printre cărţile sale: Un nouvel âge de la théologie *(1972),* Le Christianisme au risque de l'interprétation *(1983),* Passion de l'homme, passion de Dieu *(1991),* Profession théologien, quelle pensée chrétienne pour le XXI-e siècle *(1995),* Croire et interpréter *(2001).*

În mai 2005, el a avut amabilitatea să îmi acorde un interviu legat de revenirea şi repoziţionarea actuală a religiei în spaţiul public francez. ***(A. M.)***

Pornind de la „chestiunea vălului" musulman, legea franceză a interzis de curînd semnele religioase ostentative în şcolile de stat. Pe de altă parte, bizuindu-se tocmai pe principiul unei „laicităţi deschise" şi democratice, cele trei religii monoteiste se sprijină adeseori reciproc în efortul de a recîştiga drept de prezenţă în spaţiul public. Într-o Franţă care a devenit – s-a putut spune – „un mozaic al credinţelor", care sînt posibilităţile, condiţiile, limitele de manifestare publică a religiei?

Legea din 1905 – numită a separării Bisericii de Stat – începe prin două articole aflate în contrast. Primul spune că Republica garantează libertatea de conştiinţă, libertatea cultului şi libertatea de expresie. Al doilea declară că Republica nu recunoaşte şi nu finanţează nici un cult. La o sută de ani de la această lege, ne dăm seama că au avut loc o seamă de reamenajări în raport cu al doilea articol menţionat: fiindcă Republica recunoaşte religia creştină, cu ramurile ei, recunoaşte religia ebraică. Apariţia islamului însă a provocat o nouă dezbatere asupra laicităţii căci, aşa cum se spune deseori, laicitatea *à la française* este o laicitate militantă, cvasireligioasă. Un sociolog observa că ar trebui procedat, într-un anume fel, la o „laicizare" a laicităţii, în măsura în care ea este prea autoritară, exclusivistă, „religioasă".

Revenind la interzicerea semnelor religioase, subliniez, *ostentative*, în şcolile de stat, aş spune că Franţa se confruntă cu o recrudescenţă a comunitarismelor. Permisiunea ca elevele musulmane să poarte văl ar putea antrena reacţia comunităţilor tradiţionaliste evreieşti, ale căror membri ar afişa kipa-ul, sau a tinerilor catolici militanţi, care ar arbora, foarte vizibil, cruci sau alte semne creştine. Or, Republica consideră că şcoala e spaţiul prin excelenţă, e un fel de „sanctuar" unde se construieşte şi se modelează cetăţenia franceză, indiferent de apartenenţele religioase. Eu personal nu sînt foarte favorabil legii privitoare la interzicerea vălului, fiindcă sînt de părere că ea intră în contradicţie cu garantarea de către Republică a dreptului de expresie, inclusiv religioasă, care decurge din libertatea, individuală, dar şi colectivă, de conştiinţă religioasă. Aş fi preferat să nu se legifereze în acest domeniu, ci, aşa cum propusese Consiliul de Stat, socotesc că ar fi fost mai înţelept ca fiecare caz să fie tratat în specificitatea lui. Interzicere a vălului dacă el e semnul agresiv al particularismului religios, cu refuzul participării la activităţile şcolare comune (trebuie spus că, de multe ori, portul vălului nu ţine seama de libertatea personală a elevelor, fiindcă el le este impus de către familie). Pe de altă parte, trebuie respectate tinerele profund religioase care îl consideră ca pe o exigenţă a credinţei lor sau care, mai ales în cartierele „fierbinţi" ale marilor oraşe, îşi afirmă astfel demnitatea, refuzul de a deveni obiecte sexuale pentru tinerii musulmani.

Acestea fiind spuse, nu aş dori ca, în opinia publică, franceză şi internaţională, măsura să fie privită drept expresia laicităţii militante. Mi se pare că, în Franţa, responsabilii politici recunosc, din ce în ce mai mult, importanţa faptului religios în cultură: dovadă că tema religiei îşi găseşte un spaţiu din ce în ce mai important în programele şcolare. Mă refer la istoria biblică şi la istoria creştinismului, în vreme ce, pînă de curînd, la capitolul religie, se vorbea numai despre Egipt, Grecia, Roma. Aş spune că oficialităţile recunosc *pertinenţa socială a religiilor,* faptul că ele participă la *identitatea* a numeroşi cetăţeni, care au dreptul la o expresie nu numai individuală, dar şi la o anume expresie socială a religiei lor.

În 2002, Régis Debray a făcut, la cererea lui Jack Lang, un raport care se intitula „Predarea *faptului* religios în Şcoala laică". Acolo R. Debray distinge – foarte judicios, mi se pare – religia care este *obiect de cult* de religia care este *obiect de cunoaştere*. El a avut o formulă care mi se pare destul de fericită, anume că Statul trebuie să treacă de la o „laicitate a incompetenţei" către o „laicitate a înţelegerii" faptului religios, întemeiată pe acceptarea religiosului ca dimensiune fundamentală a omului. Aş spune că, într-o societate precum cea franceză, raportul Statului cu religiile este, din ce în ce mai mult, de tipul unei *laicităţi de convivialitate:* a asigura, din punct de vedere legal, convivialitatea între membrii nereligioşi şi cei religioşi ai societăţii, între diversele instanţe religioase, fiindcă ne aflăm într-o societate esenţialmente pluralistă. Respectul faţă de pluralismul religios favorizează, de altfel, şi acceptarea pluralismului cultural şi a pluralismului identitar.

Cred că există, în acest domeniu, o dublă exigenţă. Statul trebuie, pe de o parte, să respecte şi să facă respectată sensibilitatea religioasă a cetăţenilor săi. Aşadar, să condamne expresiile blasfematoare din punctul de vedere al diferitelor religii, care pot apărea în presă sau în diferite manifestări culturale. Dar, religia – la rîndul ei, în particular Biserica Catolică, de vreme ce catolicismul este religia majoritară a francezilor – trebuie să respecte *raţiunea democratică:* anume, faptul că Statul, fiind un stat laic, nu este totuşi lipsit de exigenţe şi de responsabilităţi etice, de vreme ce el îşi dă drept misiune să asigure viaţa bună a cetăţenilor săi. Bisericile şi, în special, Biserica Catolică trebuie să renunţe nu numai la hegemonia directă, dar şi la o hegemonie indirectă, în raport cu Statul şi cu legile pe care el le edictează. Iată una dintre marile noutăţi aduse de Conciliul Vatican II, prin Declaraţia asupra libertăţii religioase: Biserica recunoaşte dreptul la libertatea religioasă, aşadar şi dreptul de a nu adera la nici o religie (sau de a renunţa la religia natală). Or, astfel, Biserica acceptă societatea laică şi pluralistă şi, pe cale de consecinţă, Statul laic, chiar dacă el este întemeiat doar pe contractul social, iar nu pe un principiu religios transcendent în sensul de Dumnezeu. În măsura în care e un stat de drept, Statul laic nu este lipsit de exigenţe etice, fiindcă urmăreşte armonia socială, urmăreşte respectarea şi dezvoltarea fiecărui individ. Dat fiind că şi Statul, şi Biserica respectă libertatea religioasă, e posibilă, după mine, o nouă convivialitate între instanţele laice şi cele religioase.

Însă chestiunea nu se reduce astăzi la raporturile între Stat şi Biserică. Al treilea termen care intervine aici este societatea civilă, care include şi asociaţii inspirate de credinţa religioasă, aflate în serviciul societăţii mari. Neutralitatea Statului faţă de religie nu mai poate fi astăzi ceea ce era neutralitatea celei de-a III-a Republici, care avea de luptat împotriva hegemoniei Bisericii. Astăzi, Biserica nu mai exercită nici un fel de hegemonie directă asupra societăţii civile. Lucrurile ar trebui mai degrabă inversate: Statul ar trebui să sprijine Bisericile să îşi joace rolul specific în societate. Fiindcă ele pot ajuta şi completa insuficienţele Statului în materie de justiţie socială, înmulţind iniţiativele care pledează pentru nediscriminare pe temeiul religiei, al rasei, al sexului, care pledează împotriva fanatismului religios, care dau asistenţă celor defavorizaţi. Cred că conceptul de laicitate trebuie înţeles mai puţin ca un concept juridic şi mai degrabă drept avînd un conţinut aproape existenţial: *armonia*.

(va urma)

a consemnat Anca MANOLESCU

Sîmbătă, 25 iunie, ora 13,
la Colegiul „Noua Europă" din Bucureşti,
str. Plantelor 21,
va avea loc lansarea volumului 3 al *Septuagintei*
(Editura Polirom, 2005).
Vor lua cuvîntul:

Andrei Pleşu
Cristian Bădiliţă
Francisca Băltăceanu

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

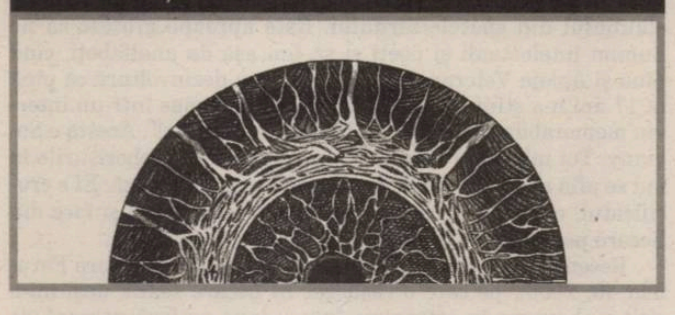

Prime Time

Am trecut, ca toată lumea, prin perioade şi momente dificile. Am şi eu zonele mele de vulnerabilitate. De regulă, evit să vorbesc despre situaţiile traumatizante sau delicate. În loc să mă eliberez de lucrurile care mă apasă, mă frămînt interior. Întrebările indiscrete (sau care îmi par indiscrete) îmi repugnă. Cînd sînt întrebat a nu ştiu cîta oară despre cutare episod din existenţa mea (literară şi profesională, nu privată), am oroare să mă repet, nu-mi găsesc cuvintele şi încerc să scurtez conversaţia. Ar trebui acum să exclam, în stilul jurnalelor lui Liviu Ciocârlie: *Să-mi fie de bine!* Mai ales că, iată, am abdicat de la comportamentul meu obişnuit şi am trecut la confesiuni. Am căzut în capcana pe care mi-am întins-o eu însumi. Să mai spun că încerc un sentiment de uimire (şi, uneori, de invidie) în faţa celor care se destăinuie public cu nonşalantă naturaleţe?

Gîndul mă duce, de fapt, către nişte evenimente mediatice recente care măresc, în ochii mei, misterul naturii umane. Mai întîi, cazul celor trei ziarişti români luaţi ostatici în Irak. După săptămîni de captivitate, i-am văzut, exuberanţi şi fericiţi, la aeroport. După încă vreo cîteva (puţine) zile de recuperare, au susţinut o conferinţă de presă şi s-au dovedit volubili, mai ales Marie-Jeanne Ion. Urmele prezumtive ale captivităţii păreau să se fi şters. Şi mai spectaculoasă a fost prestaţia franţuzoaicei Florence Aubenas. 157 de zile de detenţie în condiţii îngrozitoare, Dumnezeule! Ei bine, n-a avut nevoie decît de 48 de ore de odihnă pentru a se prezenta în faţa ziariştilor. Şi a făcut-o nu numai cu aplomb, dar şi cu umor. Reintrase, aparent fără nici un efort şi fără nici o sechelă, în normalitate. Al treilea exemplu este cel al Luceafărului huilei naţionale. De data aceasta era vorba nu de săptămîni, nu de luni, ci de ani petrecuţi în puşcărie. Or, Miron Cozma nici nu ieşise bine pe poarta închisorii şi apăruse deja pe micul ecran. Au urmat imediat interviuri, intervenţii la talk-show-uri, declaraţii politice, proiectul de înfiinţare a unui partid etc. S-ar putea obiecta că şi Edmund Dantès a găsit resurse pentru a deveni conte de Monte Cristo. Foarte adevărat, numai că a fost nevoie, la Dumas, de timp.

Două explicaţii se pot da, cred, acestor fenomene. Prima e de natură psihologică. Există indivizi cu o ieşită din comun capacitate de rezistenţă şi de recuperare. Trec prin încercări dure precum pasărea care trece prin apă fără să-şi ude penele. A doua explicaţie ne duce în altă zonă, şi anume aceea a exhibiţionismului mediatic. Televiziunea reprezintă, nu încape îndoială, un stîmul ce acţionează cu o forţă irepresibilă. Simpla prezenţă a camerelor de luat vederi închide rănile, vindecă traumele, redă energiile, redeschide pofta de vorbă şi cheful de viaţă. Platoul TV joacă rolul canapelei psihoterapeutului. Lepădarea de suferinţele trecutului trebuie să se producă în direct şi la o oră de maximă audienţă.

Sistemul totuşi nu funcţionează infailibil şi poate da (mici) rateuri. După ce a fost în arest o perioadă foarte scurtă, Dumitru Sechelariu s-a dovedit, la ieşire, incapabil de un discurs cît de cît coerent. Pus sub învinuire în dosarul mineriadei din iunie 1990, Ion Iliescu pare să-şi fi pierdut darul vorbirii. Corneliu Iacobov s-a făcut nevăzut după perioada de arestare preventivă. Să fie oare o legătură misterioasă între durata detenţiei şi dorinţa de a se afişa pe micul ecran? Vom trăi şi vom vedea.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Ce artă să ne cumpărăm?

Instinctul de proprietate vizează, îndeobşte, casa şi maşina, ultima fiind varianta mobilă a celei dintîi. Locuinţele mari, arătoase, somptuoase chiar, au numeroşi pereţi, suprafeţe care rămîn inexpresive, în absenţa decoraţiei artistice. De aici, interesul pentru împodobire. Se începe cu arta decorativă şi se continuă cu cea „de muzeu". Amatorul parcurge mai multe etape de cizelare a dorinţelor sale. La început, este impresionat de valoarea materialelor preţioase şi rare, din care obiectul este confecţionat. Apoi, apreciază manu-factura, munca încorporată, prestigiul travaliului minuţios, „de mînă", din care rezultă unicatul, într-un sens, viu. În sfîrşit, ajunge să sucombe în faţa prestigiului semnăturii ilustre, variantă premodernă a *brand*-ului. Riscă, astfel, să devină o victimă uşoară pentru falsificatori. Puţini ajung la stadiul în care să guste, în sine, noutatea ideii care stă la baza demersului artistic. Produsul minţii, nefiind material, nu se cumpără. În schimb, opera de artă tradiţională nu este doar concept, ci şi obiect şi, ca atare, poate fi posedată. Mai mult, a avea un tablou, care păstrează urmele gesturilor artistului, înseamnă a-i achiziţiona, într-un fel, trupul. Orice colecţionar de artă are ceva din traficantul de carne vie. Plăcerea subtilă de a poseda imaterialul, simbolicul decorporalizat, este proprie doar societăţilor pe care acumularea le-a dus la blazare. Astfel, în Anglia, Stephen Rumney a lansat proiectul *Domain Art,* care propune alte forme pentru operele de artă şi alte modalităţi de a face comerţ cu ele. Adresa www.buymodernart.com ne conduce în galeria virtuală a artistului, unde acesta îşi prezintă expoziţia.

Lucrarea *TheFutureOfArt.com* există, deocamdată, doar ca organizare de pixeli pe ecran. Figura nu redă efectele de animaţie şi de *flash* de pe situl web: acolo, culorile sclipesc şi literele pulsează. Simplitatea compoziţiei şi strălucirea culorilor primare constituie aluzii la elementaritatea componentelor oricărei imagini digitale. Viitorul artei, spune Rumney, este virtualizarea, dar aceasta nu trebuie să împiedice comercializarea. Opera de artă devine o întreprindere virtuală, de dorit profitabilă, un *dotcom*.

THE FUTURE OF ART · COM

O altă lucrare a lui Rumney este inspirată din obsesia actuală pentru imaginea de marcă. Ca artist, spune Rumney, văd şi produc într-o cultură globalizată, obsedată de marketing. Totul are imagine de marcă, de ce arta n-ar avea, şi ea, una? *Art.TM* reflectă tendinţa către acapararea pieţii globale de către corporaţiile care ştiu că suprastructura simbolică valorează mai mult decît calitatea materială. Lucrarea arată, cu o doză de ironie, că arta poate fi transformată, ea însăşi, într-un produs de marcă, asemenea lui Nike, Armani sau Coca-Cola.

art.TM

Dacă un amator se decide să cumpere o operă de artă a lui Stephen Rumney, el va plăti între 6.000 şi 12.000 de lire sterline şi va obţine lucrarea în trei variante. În primul rînd, el va deveni proprietarul numelui de domeniu asociat sitului web la care opera este prezentată. Astfel, dacă va cumpăra lucrarea din figura de mai jos, va deveni proprietarul exclusiv al adresei www.Un-Titled.com.

Se va putea lăuda, apoi, faţă de prieteni, cărora le va comunica adresa *on-line* a operei, invitîndu-i să-i vadă achiziţia. El însuşi, aflat în călătorie, îşi va contempla, oricînd şi de oriunde, lucrarea, accesîndu-i, printr-un browser, adresa. În al doilea rînd, el va putea intra în posesia unui exemplar imprimat pe suport material, confecţionat pe dimensiunile spaţiului de care dispune. Artistul îşi rezervă dreptul de a instala lucrarea la client, după gustul său. În a treia ipostază, lucrarea este imprimată pe un poster, de amplasat în spaţiul public; este cazul în care cumpărătorul vrea să facă uz de operă, în scopuri publicitare. Comanditarul are dreptul de a expune un singur exemplar din cele două realizate, al doilea fiind reţinut în arhiva artistului, care păstrează şi copyright-ul.

În lume, arta se schimbă: ea se decorporalizează, se interpretează, se adaptează, se mediatizează. La noi, vizitarea, în haine de duminică, a galeriilor de artă se impune, din nou, ca ritual social, şi se practică turul reşedinţei, ghidat de proprietar, cu prezentarea emfatică a pinacotecii personale.

re: member

„Critica literară ar trebui să se nască dintr-o datorie de iubire. Poemul, piesa de teatru, romanul, într-un mod evident şi totuşi misterios, pun stăpînire pe imaginaţia noastră. Cînd închidem cartea nu mai sîntem cei care eram cînd am deschis-o. Ca să împrumutăm o imagine dintr-un alt domeniu al artei – cel care a pătruns cu adevărat o pictură de Cézanne va vedea de-aci înainte mărul sau scaunul aşa cum nu le mai văzuse pînă atunci. Marile opere de artă ne traversează ca rafalele unei furtuni, ele ne deschid, brusc, porţile percepţiei, se năpustesc din toate puterile asupra edificiului credinţelor noastre.

Încercăm să neutralizăm efectele şocului, să punem într-o ordine nouă casa zgîlţîită din temelii. Un primordial instinct de comuniune ne împinge să le dezvăluim şi celorlalţi calitatea şi forţa experienţei noastre. Am vrea să-i convingem să se deschidă acesteia, la rîndul lor. Acest efort de convingere dă naştere perspectivelor celor mai pătrunzătoare pe care le poate oferi critica.

Spun asta pentru că o bună parte a criticii contemporane prezintă un cu totul alt caracter. Dispreţuitoare, pedantă, extrem de conştientă de originile sale filozofice şi de instrumentele sale complicate, ea ajunge adesea mai mult să îngroape decît să ridice. E drept că e mult de îngropat dacă vrei să păstrezi sănătatea limbii şi a sentimentului.

În loc să îmbogăţească eul nostru conştient, în loc să fie surse de viaţă, prea multe cărţi ne oferă tentaţia facilităţii, a grosolăniei şi a unei plăceri efemere. Dar aceste cărţi fac obiectul muncii forţate a cronicarului, nicidecum al artei meditative şi recreatoare a criticii. Există mai mult de o sută de mari cărţi, mai mult de o mie. Dar numărul lor nu este infinit. Spre deosebire de cronicar şi de istoricul literar, criticul ar trebui să se ocupe numai de capodopere. Funcţia sa esenţială este de a distinge nu între bun şi prost, ci între bun şi şi mai bun." (George Steiner, *Tolstoi sau Dostoievski,* 1959)

citit auzit

● Înainte să devină Papa Benedict al XVI-lea, Cardinalul Ratzinger se exprimase în felul următor în legătură cu rock-ul: „expresie a pasiunilor elementare care, în marile adunări muzicale, a asumat caractere de cult, sau, mai degrabă, de contra-cult care se opune cultului creştin."

● Guvernul american a hotărît să arhiveze, în mod oficial şi istoric, albumul *Nevermind* al trupei Nirvana. Acesta se va alătura, astfel, albumelor semnate Public Enemy, Gershwin, James Brown şi Beach Boys, aflate deja în seifurile prestigioasei Library of Congress. Pentru a fi primite acolo, operele muzicale trebuie să întrunească două condiţii: să fie mai vechi de zece ani şi să fie „importante din punct de vedere cultural, istoric şi estetic".

● Două remixuri după ultimul album al lui Björk, *Medulla* („Who Is It" şi „Where Is the Line") au fost oferite de cîntăreaţa islandeză spre descărcare gratuită pe site-ul asociaţiei War Child (www.warchildmusic.com). DVD-ul cuprinzînd making of-ul albumului, ca şi remixurile de la *Army of Me* – de asemenea caritative –, au fost lansate pe 2 mai.

● Neil Gallagher de la Oasis a votat cu Tony Blair la ultimele alegeri din Marea Britanie. În plus, a fost foarte serios atunci cînd a explicat motivele pentru care supuşii Graţioasei sale Majestăţi trebuiau să voteze cu laburiştii: pentru că, altfel, ar fi cîştigat conservatorii „şi Phil Collins s-ar întoarce să trăiască aici – iar asta, sincer, nimeni nu vrea!".

● Canal + a difuzat în premieră, pe 19 iunie, primul episod al serialului american *L Word,* consacrat vieţii cotidiene a lesbienelor. Hibrid între *Sex and the City* şi *Queer as Folk*, serialul – care se petrece la Los Angeles şi care s-a blindat cu un blazon de „special guest stars" variind de la Snoop Doggy Dogg la Rosanna Arquette – a cunoscut un succes fulminant în SUA şi în majoritatea ţărilor europene.

● 400.000 de telespectatori ai canalului britanic de televiziune Channel 4 au făcut din *OK Computer* al celor de la Radiohead albumul lor preferat din toate timpurile. Pe de altă parte, solistul trupei, Thom Yorke, a cîntat recent în public o nouă piesă, intitulată „House of Cards". Un alt titlu inedit al Radiohead – „Arpeggi" – fusese interpretat în cadrul Ether Festival.

● Brad Pitt, care visează să devină arhitect, colaborează deocamdată cu marele Frank Gehry (muzeul Guggenheim din Bilbao) la proiectul de renovare a falezelor din Hove, mic orăşel în apropiere de Brighton.

● Bryan Singer *(The Usual Suspects, X-Men)* va ecraniza viaţa lui Harvey Mills, primul deputat american care şi-a declarat public homosexualitatea şi a fost asasinat unsprezece luni după ce a fost ales, la sfîrşitul anilor '70.

● Asia Argento, care deocamdată turnează în Franţa cu Sofia Coppola la *Maria Antoaneta* ei, va fi protagonista următorului film semnat Tony Gatlif *(Gadjo Dilo),* care are ca titlu: *Transylvania...* **(a. l. ş.)**

Nora IUGA

O cafea de pomană şi Maria Walewska

Gînduri la cartea Scrisori din arcadia

Acest text nu este o cronică literară, nu este o analiză critică, nu este ceea ce s-ar numi situarea unei opere sau a unui autor într-o ierarhie de valori. Nu este decît depoziţia unui martor care vrea să scoată la lumină un adevăr trecut sub tăcere de prea multă vreme. Despre Octavian Soviany aş putea vorbi zile şi nopţi în şir. Mărturisind că între noi există o prietenie strînsă, că avem chiar o comunicare specială, ştiu că mă deconspir şi tot ce spun poate căpăta o conotaţie emoţională. Nu mă interesează. Îmi asum această declaraţie. Iată, deşi scriem total diferit, sîntem doi poeţi pe care îi inspiră aceleaşi teme, doi poeţi îndrăgostiţi de aceleaşi motive, de aceiaşi autori, fascinaţi de aceleaşi personaje, de aceleaşi epoci extravagante, de aceleaşi ţări, mai mult sau mai puţin exotice, de aceleaşi nume care reverberează în memoria noastră poetică. De unde ne vine acest gust pentru lucruri care ne aparţin fără să ne aparţină şi alţii le consideră simplă recuzită? Poate dintr-o predispoziţie psiho-somatică, dintr-o formaţie intelectuală asemănătoare, din lecturile care ne-au marcat adolescenţa. Totul devine şi mai deconcertant cînd mă gîndesc că adolescenţa mea s-a petrecut cu douăzeci de ani înainte de adolescenţa lui.

Octavian Soviany este el însuşi un personaj şi un artist extrem de complex.

Simte o nevoie imperioasă de a se exprima pe sine sub toate formele şi înfăţişările posibile. Şi o face la fel de bine şi cu mască şi fără mască. Mă refer la măştile creaţiei desigur, Soviany, omul de pe stradă, nu poartă mască niciodată, spre dezavantajul lui. Nu poate sta pe loc în aceeaşi formulă, cîntă tot timpul pe claviaturi şi în registre diferite, abordează toate genurile literare, adoră forma... da, Soviany e un personaj extrem de complex şi contradictoriu: în el coexistă insul cel mai umil şi cel mai orgolios, cristicul şi demoniacul, un Mîşkin şi un Rasputin în acelaşi costum. Nu degeaba îl botezaserăm noi în cenaclul literar pe care l-a dus în cîrcă, pe post de unic critic autorizat, aproape trei ani: *Raspîşkin*. Apropo de critic. Ori de cîte ori mă aflu într-un cerc de scriitori şi vine vorba de Soviany, se găseşte cineva să spună: „Ei, da, sigur Soviany e un critic important". Fără îndoială afirmaţia e făcută cu sinceritate şi respect, a confirmat-o şi premiul US obţinut cu puţini ani în urmă pentru critică, bineînţeles. Dar cum de nu vede nimeni în această ţară că Octavian Soviany este unul dintre cei mai singulari poeţi pe care îi avem. Lejeritatea şi graţia poemelor în formă fixă, virtuţile limbajului din sonete şi rondeluri sînt unice, pasiunea lui de a revigora canoane vechi, cu o tenacitate de bătrîn ceasornicar elveţian, poate că îi face pe unii să spună: a, da, dar e prea formal, e prea baroc, fără îndoială, dar e mimetic, e manierist, scrie bine, dar e livresc. Îmi vine să recit acum *Criticilor mei* de Eminescu şi să închei cu versul „laudele lor desigur m-ar mîhni peste măsură!". Dar vreau să mă opresc puţin la calificativele mimetic şi livresc. Cu Soviany se întîmplă, în această privinţă, un fenomen ciudat care, în explicaţia mea (riscantă!!!), capătă uneori dimensiuni paranormale. Soviany poate să scrie poeme pe care, dacă nu le-ar semna, ai putea spune că sînt scrise de Rimbaud, de Verlaine, de Baudelaire, de Villon, de Esenin, de Apollinaire şi de cîte cîţi vrei. Dar el nu-şi propune să scrie ca ei fiindcă îi plac şi i-a învăţat pe de rost – e unul dintre cei mai culţi poeţi pe care, vai, îi avem în nobila noastră stirpe. În aceste poeme se întîmplă aşa de parcă am asista la o şedinţă de spiritism şi vocea spiritului s-ar instala confortabil în vocea mediului. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu temerarele lui călătorii prin toate timpurile şi spaţiile lumii acesteia. Soviany pare a fi un suflet migrator. El călătoreşte cu viteza gîndului într-o Austrie habsburgică, într-o Italie renascentistă, într-o *Belle Époque* franceză, într-o Germanie medievală, cunoaşte nobilimea poloneză şi mai ales colindă vasta Rusie ţaristă, de la Palatul de iarnă pînă în stepele triste şi fără speranţă. De cele mai multe ori e un nobil decăzut, un rebel, un anarhist. Soviany poate fi prieten cu Kronprinţul Rudolf de Habsburg, cu circarii, cu leproşii, poate să se îndrăgostească de Contesa Walewska sau de frumoasa împărătească Sisi a Austriei, de Josephine Baker ş.a.m.d.; poate să fie un umil institutor trăind printre bănci scunde de lemn sau un ovreiaş care face mici afaceri dubioase, un ofiţer german sau un suflet chinuit scriindu-şi opera genială într-un spital de nebuni. Trebuia să dezvălui această poveste palpitantă ca să-mi provoc confraţii să vadă, în sfîrşit, cîtă omenire poate să încapă într-un trup firav de poet romantic prin excelenţă. Şi, ca să mă întorc la livresc... păi, dacă trăieşti în cărţi de o viaţă întreagă cu toate resursele tale spirituale şi senzuale ca un îndrăgostit pătimaş de personajele şi lumile acelea, nu ţi le însuşeşti, nu intră ele în tine, nu devin ale tale precum propriile-ţi organe, păi atunci cum să nu gîndeşti şi să vorbeşti cu ele şi prin ele? I se reproşează lui Soviany că e un himerist care trăieşte într-o lume ficţională, unde nu se simte trama existenţei lui ca trăitor aici şi acum. Îi lipseşte cu desăvîrşire dimensiunea existenţială, spun cei care habar n-au să citească realitatea din spatele ficţiunii, existenţa claunului din spatele fardului. Este aproape grotesc să ne numim intelectuali şi poeţi şi să fim aşa de analfabeţi, cînd pînă şi Aglaja Veteranyi, care declara cu dezinvoltură că pînă la 17 ani n-a ştiut să scrie şi să citească, a spus într-un interviu memorabila frază: „şi închipuirea e biografie!". Acesta e Soviany. Tot martiriul zilnic cu suişurile la cer şi coborîşurile în iad se află în cărţile lui de poezie, de teatru, de proză. El e crucificatul, e melcul, e cel care lasă urme sclipitoare şi face din fiecare personaj o sosie a lui. Cît geniu, atîta orgoliu.

Recenta carte de poezie *Scrisori din arcadia* (Editura Paralela 45, 2005), pe care o răsfoiesc în fiecare seară, deşi mi-a citit-o el singur în întregime într-o după-amiază geroasă de iarnă în apartamentul meu din Titan, vine în continuarea straniului roman *Textele de la Monte Negro,* care ar fi trebuit să fie receptat pe măsura valorii lui. Aceste *Scrisori din arcadia,* scrisorile din balamuc le-aş numi eu, scrise chiar în acel infern în care poetul a zăbovit un timp (revin: tot ce scrie Soviany e durere *trăită!),* se trag direct din vîna tragiço-grotescă a *Textelor de la Monte Negro,* din tînjirile sufletului şi mizerabila viermuială a trupului unde „sexul şi moartea umblă prin oasele noastre ca două surori". O superbă împletire de monstruozitate existenţială, dusă pînă la limita suportabilului uman cu splendorile unei imaginaţii care atinge sublimul. Iubirea, eterna iubire se îmbrăţişează aici disperat cu moartea, eterna moarte. Iată mărturia unui poet uriaş pe care obtuzitatea noastră funciară se încăpăţînează să-l ignore: „Spitatul de creiere / seamănă cu / spitalele pentru îngeri. / Aşa cum femeile iubite de mine / seamănă cu polonia. // Te-ai întrebat vreodată de ce // polonia / nu-i o insulă, / petre? / O insulă din marea ohotsk / locuită de / foci şi de / eschimoşi? // Aici asistentele se îmbracă / duminica în roşu şi alb, în culorile / steagului polonez. / Primim un ceai dimineaţa / şi un blid de / fasole sleită la / prînz./ Mergem / de o sută de ori / pînă la poarta spitalului. Aşteptăm / să primim o cafea de pomană. / O aşteptăm pe / Maria Walewska, / o aşteptăm pe manuca / fata care le aduce bolnavilor / cîte o blană portocalie de / leu şi le spune / cît de portocaliu răsărise / soarele ca o fiară la / Austerlitz. manuca / seamănă cu tinerii mareşali ai / imperiului. Ea a / botezat zilele săptămînii / arcole rivoli marengo / austerlitz berezina leipzig waterloo. / Obrazul manucăi e galben. / Are culoarea / oaselor noastre / prin care măduva curge ca / vistula cea frumoasă. / Are culoarea / pijamalelor noastre..."

Postfaţa acestei cărţi zguduitoare e semnată de Elena Vlădăreanu, o altă mare poetă care şi ea se bucură de o receptare sub cea pe care o merită. Îi mulţumesc că ea, cel puţin, ştie să vadă unde alţii nu văd.

Cristina FOARFĂ

Literatură, bere draft, reduceri...

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu cînd mă gîndesc la ce emoţie am trăit cînd am pus prima dată piciorul meu de copil ucenic într-ale literaturii într-un tîrg de carte bucureştean, cînd alergam după autografe şi tremuram la vederea vreunui stîlp al culturii române cum trece pe lîngă mine cu o plasă de cărţi „grele", cum nu-mi venea să cred că pozele din manualele mele de liceu beau şi ele bere la fel ca muritorii de rînd sau cum visam la următorul tîrg cînd poate *şi X va lansa o carte,* parcă nu-mi mai saltă chiar aşa inima de bucurie... Nu ştiu dacă mi-am pierdut chiar tot idealismul, probabil că nu, dar ceva-ceva tot s-a schimbat în cum mi se mai par acum astfel de manifestări culturale.

Am înţeles că Tîrgul de Carte din acest an a fost ultimul în această formulă, la TNB. Impresia de inerţie, imposibilitatea de a mai surprinde, lipsa unor evenimente spectaculoase (cum ar fi concerte, spectacole, proiecte multimedia de amploare, expoziţii ale unor artişti vizuali cunoscuţi, *perfomance*-uri, *happenning*-uri, invitarea unui scriitor străin celebru – de ce ar veni Pascal Bruckner să dea autografe la *tîrgul comercial* Carrefour Orhideea, cum a făcut-o pe 18 iulie, şi nu ar veni şi la *Tîrgul de Carte*?), a unui cadru aerisit, desenat nu doar funcţional, ci şi expresiv, lipsa unei coerenţe tematice sau de identitate vizuală sugerează un tablou eterogen, colorat, dar şters, fără contururi precise. Dacă, într-adevăr, Tîrgul de Carte este o radiografie a literaturii române, atunci impresia pe care mi-a lăsat-o este a unei îmbătrîniri fără eleganţă, combinate cu o tinereţe căreia îi lipseşte entuziasmul, dar care epatează printr-un banal teribilism. Excepţiile, notabile şi autentice, deşi nu întotdeauna suficient vizibile (l-am văzut pe Mircea Horia Simionescu plimbîndu-se discret printre standuri, exact cînd cumpăram al său *Palton de vară)* sînt cele care fac diferenţa.

Vorba lui Florin Iaru (pe al cărui ecuson scria, în mod dubios, redactor la nu ştiu ce editură, explicaţia fiind că îşi uitase biletul de intrare acasă), adevăratul Tîrg se petrece pe terasa de la Motoare. Într-adevăr, mesele erau populate peste capacităţi de scriitori, cititori, critici, pe care mi-ar fi plăcut mai mult să-i văd în cadrul unor conferinţe, mese rotunde, care anul acesta au lipsit. Să nu mai fie nimic de dezbătut? Tot acolo se mai puteau observa şi cîteva vaci simpatice, membre de onoare ale *Cow Parade,* dintre care una umplută cu cărţi, iar alta adăpostind un mic birou pe care trona un laptop.

Mircea Cărtărescu a fost pe bună dreptate vedeta Tîrgului, nu numai prin cele două premii pe care le-a luat (Premiul AER pentru Succesul anului şi Premiul *Ziarului de Iaşi* în colaborare cu Editura Polirom, înmînat de inconfundabilul Emil Brumaru, despre care ştim sigur: iubeşte şi dînsul, foarte mult, femeile!), lăsînd totuşi în mister răspunsul la eterna întrebare *De ce iubim femeile?* şi contrazicînd ipoteza că ceea ce se vinde nu face casă bună cu „adevărata literatură". Gabriel Liiceanu chiar glumea pe această temă, întrebîndu-se dacă de acum încolo Mircea Cărtărescu a intrat în grupul elitist al „boierilor minţii". Şi eu aş fi foarte curioasă să aflu...

Lansările arată cam toate la fel, una, două persoane prezentînd *această carte minunată, a acestui autor extrem de talentat, care pune o problemă atît de interesantă, într-un mod atît de profund, într-o manieră atît de originală,* doar numărul publicului variind de la cei cîţiva veşnici prieteni şi rude la ceva mai mulţi care aşteptau cuminţi finalul, pentru obţinerea unui binemeritat autograf. Tiparul, bineînţeles, nu este fix, dar excepţiile au fost episodice şi conjuncturale, cu mici nuanţe locale.

Eugen Istodor îşi promova într-un stil inconfundabil cartea, cu o portavoce cu care lua interviuri, invita lumea pe terasă, sau cu care îşi mai saluta prietenii care îi ieşeau în cale.

Era căldură mare, monşer, cînd Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu vorbeau pe terasă la Motoare despre *Cartea de bucate* a Sandei Marin, un fel de mit camuflat care s-a opus, în felul lui, comunismului – Gabriel Liiceanu – şi, în acelaşi timp, o replică la feminism: metafora incompatibilităţii dintre cratiţă şi carieră tocmai a dispărut, ne spune Andrei Pleşu şi asistenţa aplaudă. Ca meniul să fie complet, lipsea – auzeam glumindu-se în public – o cratiţă, pentru ca Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu să-şi demonstreze calităţile de bucătari despre care doar auzim de atîta timp şi nu gustăm...

Se pare că celebra sintagmă „Nu ne vindem ţara" s-a transformat în „Nu ne vindem cărţile", altfel nu-mi pot explica lipsa de imaginaţie a majorităţii editurilor în a-şi promova şi vinde „bunurile simbolice", cum le numea Bourdieu. De unde vine această inerţie este greu de spus, probabil PR-ul cultural este privit încă drept o profanare (o doamnă de la o editură mică se plîngea că nu *a vîndut decît două cărţi de azi-dimineaţă,* dar la întrebarea de ce nu promovează cumva cărţile, de ce nu face reduceri... etc. a răspuns revoltată că sînt cărţi bune, esenţiale, ce, *au nevoie de reducere?).*

Marius Chivu susţine că a văzut-o pe Daniela Gyorfi (Daniel@ pentru cunoscători) lansînd o carte, despre care nu am înţeles dacă era a ei sau nu. Comercialul şi-a cîştigat drepturile, lucru vizibil de la multitudinea titlurilor de consum, atît la edituri care se bazează exclusiv pe asta, pînă la edituri mari, care dublează astfel producţia de cărţi „bune". Nu un compromis, cum spun unii (la Humanitas, un tînăr cu aspect filosofic comenta dezamăgit prezenţa cărţilor „pentru gospodine" la stand), ci o adaptare firească la condiţiile pieţei. Pe principiul *Cine nu are stand îl improvizează,* pe marginea culoarelor de trecere se mai putea observa cîte un scriitor care îşi oferea cartea, memoriile mai ales, cu autograf, bineînţeles! În rest, un număr foarte mare de cărţi religioase, istorice sau juridice, omniprezente şi greu de diferenţiat. E interesant cum îţi formezi ochiul în Tîrg să detectezi rapid cărţi care te-ar putea interesa, scanezi tot în trecere, iar ceva din *design*-ul copertei sau din amplasarea standului te anunţă că acolo e de tine, că e posibil să găseşti ceva, de cele mai multe ori sare de te miri unde cîte un titlu pe care nu te-ai fi aşteptat să-l găseşti.

Cîteva titluri noi care au fost lansate la Tîrg şi care merită amintite (îmi cer scuze pentru inevitabilele omisiuni) ar fi: *Centrifuga* lui T.O. Bobe, *Lindenfeld* de Ioan T. Morar, *Stalinism pentru eternitate,* de Vladimir Tismăneanu, *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte,* de Matei Vişniec, *Flashback 1985 – începuturile noii poezii,* de Ion Bogdan Lefter, iar dintre traduceri: Jean Baudrillard cu *Societatea de consum, Identitate* de Milan Kundera sau *Junky* de William Bourroughs. De notat este şi apariţia Colecţiei „Rîsul lumii" la Editura Humanitas, despre care se glumea că „cineva vine şi cere cartea *Rîsul lumii,* de Andrei Pleşu, în colecţia «Înţelepciune şi credinţă»".

Sper ca noua locaţie, oricare va fi aceea (un zvon promiţător spune ceva de Herăstrău) să aducă un plus de originalitate, în care să se poată veni şi pentru altceva decît a profita de reduceri sau a-ţi vedea scriitorii preferaţi lansînd, 10 minute, o carte.

Florina PÎRJOL

bon de lectură

Secretul doctorului Culianu

● **Ioan Petru Culianu, *Păcatul împotriva spiritului*, Editura Polirom, Colecția „Ioan Petru Culianu“, 2005.**

Se întîmplă să scriu acest articol în luna în care, cu un deceniu jumătate în urmă, în Piața Universității se scanda „Noi muncim, nu gîndim“ și „Moarte intelectualilor“, pe fondul bătăilor cumplite la care erau supuși truditorii întru spirit. Celor care nu-și aduc aminte de această imagine, din motive care nu merită dezbătute aici, le recomand să revadă pelicula *Piața Universității – România 1990*, regizată de Stere Gulea, Sorin Ilieșu și Vivi Drăgan Vasile. Cred totuși că nu e o întîmplare, din moment ce autorul volumului *Păcat împotriva spiritului*, aflat la cea de-a doua ediție adăugită (prima a apărut la Editura Nemira în 1999), e, cel mai probabil, victima aceluiași Big Brother care avea drept de viață și de moarte asupra României acelor ani.

La o distanță considerabilă în timp, volumul de scrieri politice ale lui Ioan Petru Culianu, unicul discipol redutabil al lui Mircea Eliade, ne apare surprinzător de actual, aproape profetic. Apărut în colecția care-i poartă numele a Editurii Polirom (colecție care, din păcate, nu a beneficiat de mediatizarea pe care o merita), *Păcat împotriva spiritului* e o carte care evidențiază o latură mai puțin cunoscută a ilustrului savant, aceea de publicist angrenat în realitățile social-politice ale țării natale pe care nu încetează să o iubească, deși îl despart de ea mii de kilometri. Mai mult decît atît, în rîndurile acide pe care intelectualul român le scrie despre regimul Iliescu, despre așa-zisa revoluție decembristă (de mucava), regizată de KGB, despre mineriada organizată de același regim neo-comunist, de inflația de naționalisme prost înțelese etc., putem găsi o explicație a morții violente a acestuia. Pe 21 mai 1991, în WC-ul Facultății de Teologie a Universității din Chicago, Ioan Petru Culianu e împușcat în cap de undeva dintr-o cabină alăturată, după ce, în prealabil, primise amenințări cu moartea, pe care nu le luase în serios. Justiția americană avansează ipoteza unui asasinat politic, „plătit“ de la București, și cartea lui Ted Anton analizează toată această poveste în detaliu. Evident, la București *nimeni* nu știe nimic, nu se efectuează nici o anchetă și misterul morții uneia dintre cele mai spectaculoase figuri ale sfîrșitului de veac, din familia acelor *uomo universale* pe care epoca postmodernă nu-i mai naște, rămîne nerezolvat.

Că publicistica luminează colțuri pe care opera scrisă cu majusculă le lasă în obscuritate e un fapt știut. Mulți autori au ajuns să fie pe deplin înțeleși abia odată cu publicarea articolelor și poate, într-un sens mai larg, a scrierilor subiectivității. De data aceasta, ca într-o poveste cu miez detectivistic, bănuiala că ar putea exista o legătură între asasinarea lui Culianu și diatribele la adresa regimului Iliescu plutește încă de la început și plasează lectura pe un anume făgaș. Orientarea lecturii înspre urmărirea unui fir roșu, care ar putea explica un gest atît de abominabil, nu e tocmai un viciu de receptare. Dincolo de acestea, textele în sine, articole din perioada noiembrie 1974 – mai 1991 și interviuri urmate în final de cîteva texte comemorative, grupate într-un emoționant *In memoriam*, sînt imaginea vie a unui spirit care s-a încăpățînat să lupte pentru libertate, pînă în ultimul moment al vieții sale: „Creștinismul spune că *toate* păcatele se iartă, *chiar* și păcatul împotriva spiritului. Căci nu există altă moarte decît aceea spirituală și nu există altă înviere decît aceea în fluviul ideilor“.

E practic imposibil să rezumi în vreun fel textele acestui volum sau să le descrii altfel decît ca emanații spirituale ale unui intelectual rafinat, înzestrat cu un condei demn de un înaintaș ca Arghezi. Există o tristețe amară care îl desparte însă de marele pamfletist, venind poate dintr-o „vocație“ a exilatului care, din afară, vede nedeformat și simte nevoia să spună răspicat ceea ce *vede* (de altfel, una din secțiunile cărții se numește „Scoptophilia“ – în grecește, „plăcerea de a vedea“): „M-am prefăcut destul că nu-i aud. E timpul să mă audă și ei pe mine. Și, cu voie ori fără voie, o vor face, tot mai mult și tot mai tare“. E vizibilă și o înrudire cu Ionescu cel din tinerețe care declarase război întregii lumi (dar și cel din *Rinocerii):* revoltat, vitriolant, sclipitor într-un discurs deopotrivă „adevărat“ și expresiv, seducător și persuasiv. Texte ca „O lecție de politică“, „Cea mai proastă inteligență“, „Patriot?“ sau „Bilanțul unei ere-lumină“ merită oricînd recitite. Sînt usturătoare, cioraniene, disperate și par rostite de o voce casandrică de undeva „d'outre-tombe“: „Rămîne un stil greoi de funcționari culturali refuzați de idee și fecundați de partid, de omizi intelectuale care rod fără discriminare toate frunzele care li se pun în față. Dacă așa se prezintă lucrurile acum, speranța în mîine este inutilă“.

Poate cele mai interesante părți ale cărții sînt exercițiile ficționale („Intervenția zorabilor în Jormania“, „Jormania liberă“, „Dialogul morților“), în care, prin simple operațiuni de identificare a personajelor, putem reconstitui întregul peisaj comunist autohton. „Intervenția zorabilor în Jormania“, publicată inițial în ianuarie 1986, e o satiră *à la* Orwell, în care Culianu prevede cu aproape trei ani înainte (să fie o coincidență?) falsa-revoluție, prăbușirea cuplului ceaușist și instaurarea unui regim de aceeași coloratură politică. În inima Americii, în anii '90 (!), un intelectual din stirpea marilor minți românești exilate, care au făcut cinste României, a primit un glonte în cap pentru păcatul de a spune / a scrie ceea ce gîndea. Sau pentru alte asemenea de neiertat păcate ale spiritului. Cum restul ipotezelor ce se pot croșeta în jurul straniului asasinat sînt prea puțin plauzibile (invidia unui coleg care-i vîna postul, un student dement, o organizație neo-nazistă, un amor secret etc.), cred că orice comentariu e de prisos.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Yann Martel, *Viața lui Pi,* traducere din engleză de Andreea Popescu, Colecția „Raftul întîi“, Editura Humanitas, 2004.**

Nu oricine se simte în largul lui în lumea largă, așa cum o face Yann Martel. Canadianul acesta născut în Spania (1963) intenționa să scrie un roman despre Portugalia anului 1939, dar va relata pînă la urmă aventura incredibilă a unui adolescent din India anului 1977, care petrece 227 de zile plutind în derivă, într-o barcă, pe apele Pacificului, în „colțoasa“ companie a unui tigru bengalez. Unde mai pui că nava de pe care cei doi s-au salvat cu o clipă înainte ca ea să se scufunde era japoneză și naviga sub pavilion panamez, cu destinația Canada, și că povestea acestor naufragiați se va încheia pe o plajă mexicană!

Cu asemenea coordonate, te-ai aștepta la tot felul de exotisme. Ele nu lipsesc, ce-i drept, dar în spatele curiozităților de tip National Geographic, Discovery sau Animal Planet stă o arcă simbolică, esențializată, acomodînd zoologia și credința într-o istorioară contemporană despre supraviețuirea prin conviețuire.

În rest, o scriitură plină de vervă, uneori și de umor, și o ficțiune cu fine derapaje înspre fantastic, spectaculoasă, imaginativă, baletînd inspirată printre marii clasici ai mersului pe ape.

Dilema veche vă recomandă

● Doi telecronicari pe care îi citesc sistematic pentru dezinvoltura lor antipopulistă în duritate și humor: Alin Ionescu, zilnic în *Cotidianul,* și Radu Paraschivescu în *Evenimentul zilei* și *Observator cultural,* cu o competență în gust demnă de „Cronica traducerilor“ susținută tot de dînsul în *Idei în dialog.* (Radu Cosașu)

● Un album somptuos, *Dorian Gray,* al Mihaelei Marin: fotografii luate din imperfectul spectacol de la „Odeon“ și transmutate – în cîteva clipe de grație – în aurul unor imagini care rămîn… (Alex. Leo Șerban)

● „În ebraică, *sfîntă* și *curvă* sînt, practic, același cuvînt: *cadoș* și *cadeș*. Vin dintr-o rădăcină identică ce înseamnă *separare*. Sfîntul și curva se separă de comunitatea oamenilor ca să-i mîntuiască, fiecare în felul său“, spune personajul feminin din *Iubirea față de aproapele* (trad. Vasile Zincenco, Editura Trei), romanul lui Pascal Bruckner, un scriitor care se „joacă“ din nou cu mințile naivilor (pudici) care nu știu că pornografia este numai atunci cînd ficțiunea fără stil a dorinței fizice se leapădă grosolan de povestire. Carte poetică și violentă a erotismului ecumenic, a apostolatului prostituției, un roman despre care vorbește chiar autorul lui în interviul de la pagina 17. (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Din trecut

● ***Nu pe gură! / Pas sur la bouche* (Franța, 2003), de Alain Resnais.**

Nu văd ce v-ar putea împiedica să mergeți la comedia muzicală *Nu pe gură!*. Pe de altă parte, nu văd nici motivele temeinice, irefutabile, pentru care *ar trebui* să mergeți la acest film. Pur și simplu, mi-ar plăcea să mergeți. Mi-ar fi plăcut să fiți cu mine în sală atunci cînd l-am văzut – cu mine și cu ceilalți trei spectatori; e ciudat să vezi în asemenea condiții o creație în care practic fiecare cîntecel, fiecare replică, fiecare întorsătură a intrigii pare să semnalizeze: „Succes masiv! Succes garantat! Succesul anului!“. Precizare: al anului 1925. Atunci și-a avut premiera spectacolul *Pas sur la bouche* (o operetă de André Barde și Maurice Yvain), și ce înghesuială trebuie să fi fost! Spectacolul avea de toate: un titlu sexy, trei perechi (atît de bine amestecate, încît spectatorul nu știa pînă-n ultimul moment ce-o să iasă), cîteva refrene fredonabile și un set de trucuri bine puse la punct (gîdilături, scărpinături între urechi) care să-l facă pe spectatorul burghez să se simtă branșat, emancipat și pe deplin îndreptățit în prejudecățile sale. Cum sună toate astea acum? Ei bine, în vreo două locuri sună surprinzător de actual: atunci cînd eroul, un prosper metalurgist (Pierre Arditi), se plînge că poporul francez e sufocat de străinii care vin să muncească; și atunci cînd același personaj se revoltă împotriva pretențiilor imperiale ale unui afacerist american (pretențiile o vizează pe soția metalurgistului) și îi cîntă vreo două, cu năduf, pe tema asta. Dar alte lucruri sună bizar. De exemplu, ce e de făcut cu toate miștourile pe seama avangărzilor din epocă și a snobilor care puneau botul la astfel de prostii? (Atunci cînd un personaj își face griji că sughițatul lui incontrolabil va ruina o serată artistică, un altul îi spune să stea liniștit, căci lumea va crede că e jazz. Iete fis.) Regizorul, Alain Resnais, nu face nimic cu ele. Nici nu le taie, nici nu le accentuează fîsîiala ca să facă mișto *de ele* – de aerul oarecum pierdut pe care l-au căpătat odată separate de epoca lor și de publicul căruia îi fuseseră destinate. Le lasă să pice cum or pica. Nu-și prezintă materialul punîndu-l între ghilimele, ci se pune la dispoziția lui cam așa cum trebuie s-o fi făcut autorul primei montări, în 1925. Ceea ce *chiar* că e bizar.

Încercările recente în zona *musical*-ului cinematografic sînt fie încercări de a arunca în aer vechile coduri *(Dansînd cu noaptea)*, fie încercări de a le traduce într-un limbaj mai pe înțelesul spectatorului de azi *(Moulin Rouge, Chicago),* fie ritualuri omagiale *(Toată lumea spune „Te iubesc“)* impregnate de nostalgia vremurilor în care codurile acelea reprezentau o parte de la sine înțeleasă, la îndemîna oricui, din limbajul cinematografic. Ei bine, *Nu pe gură!* se comportă de parcă ele ar fi și astăzi pe înțelesul tuturor. Nu e un omagiu adus comediei muzicale; e lucrul în sine, *o* comedie muzicală, o mașinărie arhaică repusă în funcțiune și prezentată firesc, fără gesticulație postmodernă și, aparent, fără conștiința vreunei nepotriviri între calitățile ei și gusturile publicului. De altfel, e puțin probabil ca Resnais să fi pierdut prea multe nopți din viața sa (s-a născut în 1922) căutînd cheița de la mecanismul gustului popular. Mult timp a trecut drept cel mai dificil și mai enigmatic autor francez din generația lui, și apropo, una dintre enigmele care au rămas mult timp nerezolvate a fost aceea a neconcordanței dintre filme ca *Hiroshima mon amour* și *Anul trecut la Marienbad* – meditații despre timp, memorie și alte mărunțișuri – și declarații ca: „Atunci cînd am văzut primele numere de dans cu Ginger Rogers și Fred Astaire, m-a cuprins o dorință puternică, ba chiar violentă, de a face filme. Numerele acelea aveau un ritm senzual care intra pur și simplu în mine, și atunci mi-am spus că mi-ar plăcea să fac filme care să aibă același efect.“ Există ceva foarte plăcut în această întoarcere tîrzie (începută în 1997 cu *On connaît la chanson*) la sursa unei pasiuni pentru cinema. Ceea ce nu înseamnă că Resnais are un talent natural în zona *musical*-ului. Nu are temperamentul unui om de spectacol – simțul publicului, tendința de a manipula, doza de vulgaritate. Alți cinefili ar putea să-mi aducă aminte că imaginile lui din *Hiroshima* și *Marienbad* au propriul lor ritm senzual, dar eu nu l-am simțit niciodată; în schimb, le-am simțit întotdeauna inteligența controloare – o inteligență oarecum spectrală, deztrupată, dacă nu chiar depersonalizată. Aș îndrăzni să spun că, pentru el, una dintre plăcerile unui proiect ca *Nu pe gură!* trebuie să fi fost tocmai aceea de a dispărea, mulțumindu-se să pună în scenă corect quiproquourile și glumițele unor autori uitați. Sau poate că e vorba tot despre vechea lui preocupare pentru studiul timpului: să iei un produs cultural lipsit de substanță, calculat cu precizie, astfel încît toată lumea să-i recite poantele, să-i cînte cîntecele și să-i comenteze îndrăznelile un sezon întreg, și să-l uite pînă-n sezonul următor – să-l iei după aproape 80 de ani și să-l pui din nou pe piață: nu e un experiment frumos?

trecerea prin reviste

Critica autistă şi cărţile supravieţuitoare

Ultimul număr din *Vatra* care a ajuns de la Tîrgu Mureş la Bucureşti e primul de anul acesta (1-2 / 2005). Există, ca întotdeauna, în el mai multe lucruri de citit ca în majoritatea săptămînalelor – de la contra-editorialul lui Al. Cistelecan, la noua rubrică –anchetă dedicată romanelor ce stau să apară, de la nonconformistul *Epistolar de la Olăneşti* al lui Alexandru Muşina, la dosarul coordonat de Virgil Podoabă (ce-ar fi trebuit să fie, într-o lume normală, *boom* de presă) despre *Cărţile supravieţuitoare* din comunism.

Al. Cistelecan adresează „doctorilor de specialitate" o scrisoare deschisă despre lipsa de dialog (cu cititorul, desigur, dar şi cu restul breslei) din critica respectabilă de azi: „Din trei una. Sau acest critic nu ştie ce s-a spus înaintea sa şi atunci, pe bun temei, vorbeşte cu vitează nevinovăţie; sau, cazul al doilea, ne sugerează că tot ce s-a spus înainte sînt prostii cu care nici măcar el nu merită să-şi piardă vremea; ori, cazul al treilea, omul are atîtea idei personale şi atît de acute, încît nu mai pridideşte să le consemneze pe ale lui, darămite să mai trimită şi la alţii... Cazurile acestea... au transformat critica literară într-o disciplină sistematic autistă, în care fiecare brav scriitor de critică se simte dator să monologheze, ca şi cum, bietul de el, ar fi singur pe lume. Singur pe lume, însă nu în situaţia nefericită de a fi ultimul, ci, din contră, în aceea suprem şi eminent fericită de a fi primul. Fiece critic român de azi e întîiul cu desăvîrşire. Şi se plimbă, curajos şi mîndru, printr-un neant." Diagnosticul lui Al. Cistelecan pare just, deşi nu ia în considerare prima condiţie a criticii oneste, dialogul cu cartea. Cînd şi acesta lipseşte, autismul criticist (din cam toate artele, dacă ne gîndim bine) e doar trafic uşor şi comandă publicitară.

Romanele de care vorbesc primii doi prozatori grei căzuţi în plasa *Vetrei* sînt cărţi ale „actualităţii", tatonate de mai mult timp, în cazul romanului *Provizorat* al Gabrielei Adameşteanu, sau, dimpotrivă, „declanşate" imprevizibil, de o fotografie cu Nicole Kidman, în cazul romanului *Femei albastre* al lui Gheorghe Crăciun. Cît despre starea romanului românesc de azi, acelaşi Gh. Crăciun e mai mult decît sceptic, poate prea categoric, oricum, lipsit de speranţa pe care un organism totuşi viu ţi-o impune: „Romanului actual îi lipseşte marca timpului în care am intrat. Parţial a cîştigat un nou vocabular, dar nu s-a renovat sintactic. E grevat în continuare de mitul reprezentării şi al viziunii unitare. Stă prost cu dispozitivele de observaţie şi mecanismele perceptive. N-are putere de seducţie. E plat şi fără strălucire. Confundă impudoarea privirii cu atracţia sordidului, coaja lucrurilor cu miezul lor, abjectul cu interesantul, sîngele cu apa... E cinic la modul gratuit şi-şi face din dezideologizare o nouă ideologie...".

Dosarul extrem de ambiţios despre „cărţile supravieţuitoare" vine în continuarea numărului de anul trecut despre *best-seller*-urile *est-etice*. La cărţile propuse iniţial de Virgil Podoabă s-au adăugat şi altele, prevăzute în „lista onoarei" adesea cu semne de întrebare, exclamaţie sau ambele, semn că, pînă la urmă, consens nu e. Două semne de întrebare are Laurenţiu Fulga cu *Fascinaţia* sau Eugen Barbu cu *Groapa*, A. E. Baconsky cu *Echinoxul nebunilor* sau D.R. Popescu cu *F*, dar şi (presupun, din cu totul alte rezonuri) Livius Ciocârlie cu *Un Burgtheater provincial*. De trei semne de întrebare au parte doar Fănuş Neagu *(Îngerul de gips)*, D.R. Popescu *(Vînătoare regală)* şi Augustin Buzura (*Drumul cenuşii*). Dincolo de acest prim procedeu neunitar, revizuirile din grupaj sînt făcute de „o echipă critică alcătuită, în genere, din tineri, din ultima generaţie de comentatori, adică din oameni formaţi recent, în condiţii de libertate, deci neimplicaţi în facerea şi desfacerea iţelor vechilor ierarhii literare, dar şi din cîţiva critici, foarte puţini, din generaţiile anterioare, oameni, de regulă, suficient de... imparţiali şi dezinteresaţi – şi atunci ca şi acum – pentru a nu-şi fi pierduit uzul raţiunii critice...". Revizuirile *Vetrei* încep, aşadar, nu doar cu o listă la mai multe capete (criteriile sînt etice, estetice, combinatorii?), dar şi cu o etică a selecţiei criticilor („ăştia micii") de către critic (Virgil Podoabă). Eu ştiam că lucrurile se petrec mai simplu: oamenii care au apetitul revizuirii, trebuie să aibă şi putirinţa de-a o face, dovedită, ca să zic aşa dimpreună cu imparţialitatea şi dezinteresul (ehe!). Dar, pînă una alta, textele contează. Şi, din fericire ele sînt, în mare parte, OK. (**S. S.**)

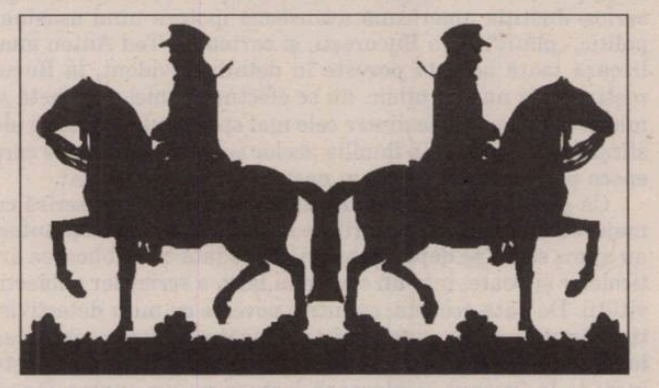

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Hamlet, un duh ce nu ne lasă

Vinerea trecută, la TVR Cultural, cu Laurence Olivier

În '62, Jan Kott scria la încheierea *Shakespeare*-ului său: „Cînd am văzut prima oară *Hamlet*-ul lui Olivier, am simţit că filmul constituie un mare pas înainte. Dar astăzi, filmul pare a avea într-însul ceva copilăresc din punct de vedere politic – conştiinţa noastră politică s-a dezvoltat între timp foarte mult". Din '62 încoace, de la paşopt (anul acestui *Hamlet)* încoace, multe idei s-au dezvoltat şi au murit – chiar această opinie a lui Kott referitoare tot la filmele lui Laurence: „un film mare, ca şi o piesă de Shakespeare, se compune numai din scene tari", ceea ce nu e adevărat – multe alte idei s-au născut şi s-au potolit, conştiinţa noastră politică nu a stat nici ea încremenită, ci s-a dezvoltat contradictoriu, încît nu e de mirare să constatăm că tot ce-i mai durabil în acest *Hamlet* al lordului englez vine din „ceva copilăresc la nivelul politic" al prinţului. Din ingenuitatea intratabilă, de om care leşină la vederea spectrului patern, de copilandru care-şi imaginează moartea tatălui exact cum a văzut la teatru sau, mai bine zis, la cinema, în filmele de groază ale „mutului". Va rîde – singura sa clipă de veselie – cînd vor sosi actorii, ca orice puştan care întîlneşte circul. Şi e gata să sară de acolo, de la picioarele mamei sale, să sară şi să se dea peste cap de bucurie, ca un copil căruia i-a reuşit o răutate esenţială, atunci cînd constată că înscenarea sa a lovit drept în inima adulţilor.

Într-adevăr, nu s-ar putea spune că *Hamlet*-ul lui sir Laurence e conştient – la nivelul lui Kott – că are de dat o lovitură de stat politică. Că el trăieşte „drama situaţiilor impuse". Ideea lui e mai degrabă că are de pregătit „o lovitură de teatru" cu care să-l zdrobească pe uzurpator, fără vărsare de sînge, sub presiunea remuşcărilor. O decisivă lovitură de teatru, morală. Ceea ce vrea el să impună e regia sa, sînt înscenările sale ucigaşe, fără simbrie, terorizante, de o frăgezime a inspiraţiei care ţine de o sălbăticie pură şi puerilă. Scenele cele mai tari, cele mai bine bătute în piatră sînt tocmai scenariile minţii sale de rebel care inventează „un sezon în infern", o nevroză pentru toate anotimpurile, descoperind ca pe o imensă revelaţie că poţi zîmbi şi fi ticălos totodată. Mie mi se pare uimirea capitală, a unui copil brusc maturizat.

Mult mai politic decît credea Kott, sir Laurence e un Hamlet pentru care lumea nu e numai o scenă şi noi actorii ei, ci o perpetuă înscenare, iar noi, regizorii ei înfiguraţi, angajaţi de la şovăire pînă la ispăşire. Cea mai ingenuă dintre înscenările acestui regizor rămîne montarea întrebării din veac pe creştetul blond, strălucitor ca un astru, al unui om tînăr care stă cu faţa spre mare pentru ca apoi, cu ultimele puteri, hotărînd că „restul e tăcere!", să se decidă la crima supremă: a suci gîtul oricărei retorici.

Dar ce gît, ce vertebre, ce muşchi...!

Ce creştet blond, ce reazim şi ce fond!

Ce umeri!

Ce legătură între trunchi şi ceafă, acolo unde Tolstoi credea că s-ar vădi caracterul omului, dar poate şi articulaţia dintre dramă şi poezie!

Ce pas, ce umblet avea retorica aceea trecînd pe coridoare, pe sub baldachine, mîndră de inteligenţa şi nebunia ei,

ce lumină în orbite,

ce excesivă armonie în potrivirea aproape incestuoasă a vorbei la gînd şi în împotrivirea lor la violul faptei!

...Se va înţelege vreodată ce am strangulat acceptînd uciderea spuselor epuizate de propria lor frumuseţe? Vom ceda, mituiţi, la liniştea cu care ni se cere, într-o ultimă răsuflare, cu o extremă stîngăcie: „dar să lăsăm toate astea..."? Din stîrvul acestei princiare retorici s-au născut florile de gheaţă ale infernurilor lui Beckett şi Ionesco, măreţia lor în ascetismul angoasei. Imprudent la graniţa dintre grandoare şi grandilocvenţă (unde noi, azi, laşi, reci şi prea inteligenţi nu mai ajungem...), sir Laurence mă face să murmur la „vorbe... vorbe... vorbe" – *„o, les beaux jours"*, acele zile ale cuiva care putea gîndi enorm că „trebuie să te baţi şi pentru un fir de pai cînd cinstea-ţi este pusă în joc".

De ce să lăsăm toate astea?

Să nu lăsăm toate astea!

A fi încă uimit şi fericit de *Hamlet* măsoară, şi în mileniul III, inteligenţa fiecăruia dintre noi, oamenii. De unde şi întrebarea crudă: ce rating a avut vinerea trecută...?

Eugen ISTODOR

Auto-jurnal

Pîrlita şi Budeşti

1.

Dragi cititori, întrucît nu am reuşit să fac atractivă ideea de prezentare a vedetelor noastre politice, îmi dau demisia de onoare din rubrica „Cine sînt eu?" şi mă angajez la rubrica asta de Auto-jurnal. Veţi urmări astfel viaţa mea ca şofer, sau, mă rog, a dumneavoastră în ipostaza asta rutieră. Habar n-am, nu-mi doresc decît să nu omor pe careva. Că doar aşa m-a şi îndemnat instructorul meu după ce am luat examenul: „Bravo, bă, am scos încă un criminal pe şoselele patriei".

2.

Miercurea asta, mă deplasez regulamentar, cred eu, pe şoseaua Bucureşti-Oltenita. Sînt belit cu claxon de o Dacie break prăbuşită, cu număr de Călăraşi. Dau drumul la Dan Spătaru: „Drumurile noastre toate!". Mă umplu de nostalgie şi trec cu 80 pe oră de o baltă, Pîrlita. Sînt mereu atenţionat în Frumuşani că am pierdut ceva... cică oprirea la o benzinărie, la un motel. Caut nişte coreeni într-un sat de ţigani. Speranţe maxime pentru un reportaj de atmosferă în Budeşti de Călăraşi, la vreo treizeci de kilometri de Oltenita. Mă plictisesc şi mă pun pe telefoane. Sun şi mă conversez. Caut în stînga şi în dreapta, cu privirea. Coreeni, ioc. Opresc la o crîşmă. Nu-s coreeni la noi, turci, arabi, dacă vreţi. Dar încercaţi la Pîrlita, e o fermă de porci acolo, or fi ăia coreeni. Dar eu nu cred în beţivi şi mă întorc în Budeşti. Drum desfundat, dar descopăr că a fost proclamat oraş. Opresc la un butic. Acelaşi răspuns ca al beţivilor. Mă întorc şi trec iar pe la crîşmă de data asta accelerînd ca şi cum nu le-aş da dreptate beţivilor. Cîini se joacă şi aleargă şi se hîrjonesc în stradă. Parcă mă lasă să trec, parcă mi-a intrat unul sub roata din dreapta. Nu opresc. Merg vreun kilometru că nu înţeleg ce mi se întîmplă. Parcă aş avea un cadavru la motor şi horcăie maşina. Cobor. Aripa din stînga răvăşită. Cîinele e prezent numai prin fire de păr. Aşez aripa cu mîna şi mă întorc să văd lăţit cîinele. Sînt criminal. Am mai omorît un cîine pui, la vreo trei luni de la luarea carnetului de conducere, pe un drum de ţară. Caut cu privirea locul. Nu văd nimic. Nici sînge, nici cadavru. Nu vreau să cobor. Îmi închipui că o fi cîinele vreunui ţigan puternic al locului cu care să mă cert măcar şi să scriu un articol despre cum presa din ţara asta nu e respectată. Nimic. Uliţa e pustie. Cobor şi merg spre un cîmp de maci. Mi-a venit ideea să caut în cîmpul ăla de maci subiectul unui frumos articol despre deşeurile descoperite în maci. În afară de un carton de la Bona, nu găsesc decît pietre.

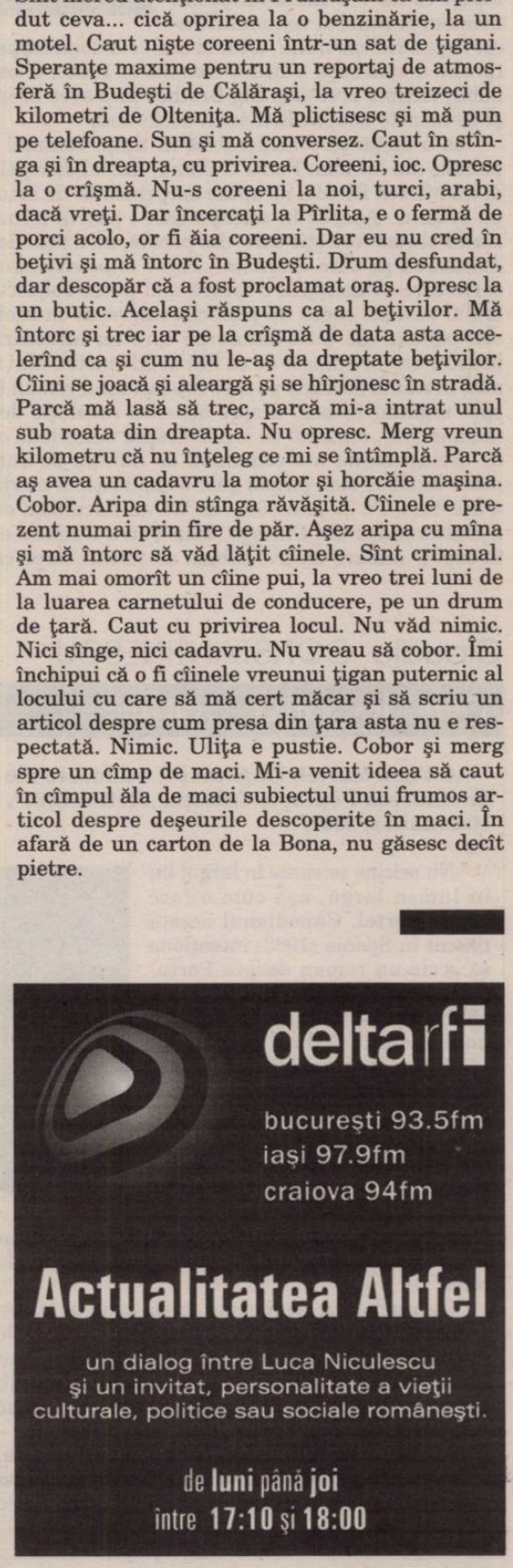

„Subiectele tabu ofensează“

– interviu cu Pascal BRUCKNER –

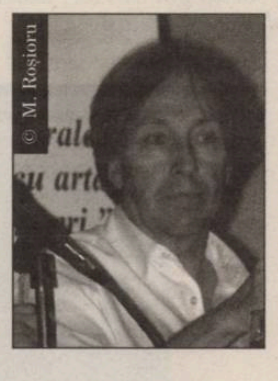

La sfîrşitul săptămînii trecute, Pascal Bruckner şi-a lansat la Institutul Cultural Francez Iubirea faţă de aproapele, *cel mai recent roman al său tradus de Editura Trei. Subiectul cărţii a iscat reacţii puternice în Franţa. Un tînăr diplomat în ascensiune, cu o situaţie familiară şi financiară foarte bună, alege să se prostitueze în semn de supremă caritate („devotamentul erotic faţă de mase“) şi să devină misionarul iubirii (erotice) faţă de aproapele. Romanul este şi o satiră la adresa stîngii franceze, a burgheziei şi a societăţii de consum, scriitorul fiind cunoscut şi ca un incomod eseist.*

Sînteţi un scriitor destul de consecvent. Se pot face numeroase paralele între noul dvs. roman, Iubirea faţă de aproapele, *şi volumele de eseuri* Mizeria prosperităţii, Euforia perpetuă *sau* Noua dezordine amoroasă.

Sigur, toate cărţile mele au la bază un set de preocupări, de astfel de „obsesii“, şi fiecare carte încearcă să varieze perspectivele asupra lor. Scriu de atîţia ani şi nu am făcut altceva decît să-mi aprofundez fantasmele, să-mi urmăresc ideile, abordîndu-le din unghiuri diferite. Este vorba de o preocupare continuă pe un număr limitat de teme.

Nu aveţi orgoliul să vă reinventaţi cu fiecare carte?

Încerc să reinventez lucruri care există deja. Chiar dacă fiecare carte pare că se ocupă de ceva nou, nu este vorba – cum spuneam – decît de un alt punct de vedere, modificat cu trecerea anilor. Fiind vorba de aceeaşi persoană care scrie, nu poţi inventa teme la infinit. Te întorci mereu asupra a ceea ce nu îţi dă pace.

Preferaţi postura de romancier controversat sau cea de eseist incomod?

Îmi plac deopotrivă amîndouă, dar cred că romanul are o existenţă mai lungă decît eseul. Cred că eseurile sînt foarte necesare într-o epocă, din moment ce elucidează problemele unui anume context, dar romanul are un surplus de viaţă. Romanul poate fi peren, tocmai pentru că nu e prizonierul perioadei în care a fost scris: istoria e eternă şi o poţi povesti mereu. Dacă e polemic, eseul poate avea o audienţă ridicată, pe cînd romanul care creează o lume, un univers paralel, e accesibil mereu unui public numeros, iar dacă are şi un subiect controversat, atunci stîrneşte un interes pe măsură.

Chiar aşa, pentru care cititor aţi scris Căpcăunii anonimi*?*

Deşi la început s-a vrut a fi o carte pentru copii, pînă la urmă nu copiii au citit-o, ci adulţii. Este o carte situată undeva la frontiera dintre cele două genuri. În general, problema genurilor e complicată. În Germania a fost publicată în Colecţia „Romanul poliţist“, cu care chiar nu are nimic de-a face. Fiind o carte despre canibalism şi pedofilie, este o carte pentru copiii mari şi micii adulţi.

Iubirea faţă de aproapele *este un manifest al prostituţiei ca mistică erotică sau şi o satiră la adresa societăţii contemporane?*

La un anume nivel, sigur, este un portret ironic al burgheziei boeme – ceea ce noi numim BoBo –, al unei burghezii franceze care a intrat în diplomaţie. Altfel, este povestea cuiva care vrea să o rupă definitiv de ai lui şi care alege calea marginalizării sociale şi a unui erotism mistic. Nu este un punct personal de vedere, ci aparţine unui tip din generaţia mea, care-şi priveşte părinţii, odată '68-işti, urmînd, în cele din urmă, o direcţie greşită.

Părinţii lui Sebastian sînt ridiculizaţi în postura lor de simpatizanţi ai noii stîngi, dar scrieţi foarte mult împotriva societăţii de consum. Nu e aici o contradicţie?

Într-un fel, da. Nu putem fi fanaticii supermarket-ului; supermaket-ul nu a rămas ultima biserică a umanităţii. Melancolia consumului este doar o suprafaţă, o iluzie a bogăţiei imediat ce ai intrat în supermarket. Dar nici nu poţi accepta delirantul discurs stîngist anticapitalist. Nu ne trebuie o alternativă la capitalism în sensul socialismului oriental. O astfel de Europă ar fi un dezastru. Trebuie doar să contrabalansăm ofensiva consumeristă printr-un alt set de valori culturale, politice, umaniste, în fond... Noua stîngă franceză antimondialistă se pierde într-o reverie neobolşevică. Dar acesta este păcatul ţărilor bogate: întreţinerea iluziei că pot fi revalorizate troţkismul, comunismul, fascismul, care nu e prea diferit de comunism, ideologii care nu mai pot avea o istorie.

Aproape toate personajele secundare, cele mai multe negative, sînt emigranţi. E aici o intenţie „politică“?

De o jumătate de secol, Franţa este o ţară multirasială unde trăiesc laolaltă africani, magrebieni, italieni... Este un punct de întîlnire al mai multor culturi: arabă, asiatică, africană, toate cu o contribuţie majoră în istoria naţională franceză. Nu am vizat o perspectivă satirică, cu atît mai mult cu cît aspectul cultural multirasial a multiplicat criteriile estetice. Femeile de culoare şi cele orientale nasc copii metişi frumoşi prin care se diversifică criteriile de frumuseţe. Este un aspect pozitiv.

Vocabularul erotic al acestui roman este mai direct, mai frust decît cel din Luni de fiere. *Este aceasta o tendinţă a prozei actuale franceze, o strategie în plus pentru a şoca sau limbajul „a venit“ în mod natural?*

Vocabularul erotic nu cred că este supărător, chiar dacă situaţiile sînt uneori scabroase. Limbajul încearcă să poetizeze desenele amoroase. Sînt conştient că o astfel de carte poate stîrni reacţii puternice, iar dacă şochează, atrage imediat atenţia asupra ei. Dar nu intenţionez să şochez, vreau doar să spun o anume poveste. De obicei o carte are parte de o carieră secundară, cu mult după ce a fost citită de primul val de cititori. Romanul circulă atunci în *undergound,* este recomandată şi dată mai departe, oamenii o discută împreună şi în medii care nu sînt artistice. Acest aspect mă interesează mai mult.

Romanul a stîrnit reacţii din partea mediilor catolice?

Da, pe foarte multe site-uri s-au postat reacţii destul de violente şi nici stînga franceză, ofensată de imaginea caricată a noilor stîngişti-ecologişti din roman, nu a fost mai prejos. Dar au fost tot felul de reacţii, unele negative, altele pozitive, unele feministe, altele conservatoare...

Aţi intrat în dialog?

Sigur, am discutat mult cu oameni, am primit scrisori, e-mail-uri, chiar şi de la femei care intenţionau să facă prostituţie sau de la bărbaţi care doreau să devină gigolo şi care îmi cereau sfaturi. Asta a fost amuzant. Cartea a atins cîteva subiecte tabu şi asta a ofensat întotdeauna spiritul conservator al multor oameni.

Spuneaţi într-un interviu că acest roman a avut succes în special la femei?

Da, femeile l-au preferat mai mult decît bărbaţii, pentru că e vorba de această situaţie inversată în care bărbatul este prostituata, obiectul dorinţei sexuale, omul-obiect... Dar şi bărbaţii au fost interesaţi să vadă cum pot fi percepuţi ca obiecte ale plăcerii din perspectiva femeilor.

Interesant este faptul că în acelaşi timp cu lansarea cărţii mele au mai fost publicate în Franţa alte două romane cu subiect asemănător, unul scris de Nicole Avril, celălalt de Jean-Christophe Rufin. Acestea nu au avut însă ecou şi au dispărut. Ce a şocat în romanul meu este faptul că Sebastien, gigolo-ul, nu face prostituţie constrîns, din lipsa banilor, ci datorită unei dorinţe pure. Preferă o cale mai puţin onorantă chiar decît o carieră diplomatică promiţătoare, însă conformistă, care prosteşte.

Aveţi un prieten gigolo?

Nici măcar unul. Cartea este jumătate ficţiune, jumătate experienţă personală...

Cum comentaţi votul francez de respingere a Constituţiei Europene?

M-a întristat în primul rînd pentru că francezii nu au răspuns la întrebarea respectivă, ci mai ales unei întrebări legate de politica lui Jacques Chirac. E regretabil pentru că, în ultimii ani, xenofobia şi rasismul au crescut şi acum trăim o stare de spirit care nu e tocmai bună. Pe de altă parte, e adevărat că, în forma actuală, Constituţia este complicată şi prea lungă. Nimeni nu era dispus să citească atîtea pagini de formulări juridice, iar timpul a fost prea scurt pentru a analiza toate aspectele legate de această Constituţie. Multe subiecte cum ar fi şomajul, sărăcia, au transformat spaţiul public într-un fel de război civil verbal şi răspunsul negativ a venit ca o reacţie aproape firească la politica europeană. Cert e că Uniunea Europeană este un proiect necesar care trebuie refăcut pentru a nu se prăbuşi la propriile picioare.

Aveţi un mesaj, un sfat pentru românii care aşteaptă să intre în UE în 2007?

Cred că trebuie să aibă încredere şi să conteze mai mult pe forţele proprii. Vă va ajuta mai puţin sprijinul american în chestiunea integrării europene. Ţările Europei de Est aleg Uniunea Europeană, pentru a-şi redresa economia şi America, pentru siguranţa militară. Din acest punct de vedere, dacă România sau Bulgaria nu vor fi acceptate în 2007, atunci, sigur, sprijinul american va fi preţios. Dar Europa de Est este încă marcată de naţionalism şi asta ar putea să-i piardă privilegiile. Trebuie multă diplomaţie aici. România trebuie să-şi rezolve problemele pe care le mai are, slăbiciuni cum sînt corupţia, proasta gestiune a fondurilor... România s-a schimbat mult în aceşti 15 ani, dar are nevoie de integrare. Iar Franţa, cu care a avut întotdeauna relaţii profunde, poate fi un sprijin preţios pentru integrarea din 2007.

a consemnat
Marius CHIVU

Cristian NEAGOE

Ilfovenii

Pînă în 26 iunie încă mai puteţi vedea, în galeriile Palatului Brâncovenesc din Mogoşoaia, pictografiile lui Sorin Ilfoveanu şi sculpturile lui Adrian Ilfoveanu, într-o inedită expoziţie „de familie“.

De ce ar lua un bucureştean microbuzul pînă afară din oraş pentru a vedea o expoziţie de artă contemporană? Răspunsul mi se pare evident – fără nici o legătură cu vreo marcă de cosmetice: pentru că merită. Mai întîi că „afară din Bucureşti“ înseamnă la Mogoşoaia, în Palatele Brâncoveneşti, apoi că numele celor care expun este Ilfoveanu. Sigur, aceste două precizări nu dizolvă instantaneu *aşa, şi?*-ul de pe buzele unui interlocutor imaginar, mai ales dacă referinţele pe care le conţin nu-i spun nimic. Cînd mi-am pus întrebarea (absolut legitimă) cu care începe textul ăsta, eram deja urcat în microbuzul de Mogoşoaia. Îl iei de la Gara de Nord şi în douăzeci de minute eşti acolo. Traversezi parcul imens şi răcoros, dar bine îngrijit pentru aparenţa de pustietate pe care o împrăştie. E linişte şi nu se vînd mici, iar portarii citesc cărţi groase care nu seamănă cu *Pagini aurii*. Aşa, şi?

Lucrările celor doi Ilfoveni, Sorin şi Adrian, tată şi fiu, colonizează aproape tot spaţiul dintre zidurile cetăţii. O vreme m-am holbat de unul singur la lucrări, după care l-am întîlnit chiar pe Adrian. Stătea în cuhnie. *Ce-i aia cuhnie?,* îl întreb. „Bucătăria palatului. Aici îi pregătea *chef*-ul francez mîncarea Marthei Bibescu.“ Acum spaţiul se comprimă sub una din păsările lui Adrian, căreia îi zice *Spirit*. Are peste 5 metri în înălţime şi e suspendată între o peliculă întunecată de apă, care o reflectă, şi lumina venită de sus, solară. Ţi-ar fi şi frică dacă n-ar începe explicaţiile metafizice – e vorba de transpunerea metaforică a sufletului uman într-un corp de pasăre; desigur, un suflet curăţat de materie, de murdăria trupului. I-am zis că nu sînt de acord. Cu celelalte cinci păsări, expuse în grădină sau în pivniţă, lîngă picturile tatălui său, lucrurile stau puţin altfel. Oameni pe care i-a cunoscut şi pe care i-a transformat în păsări: un bărbat nehotărît, o femeie care semăna cu o insectă, un altul rigid şi nebun după ordine, unul care dă foc oraşului, o femeie însărcinată. Coborîm în Lapidarium, un fel de pivniţă umedă şi rece. Aici, desigur, picturile lui Sorin Ilfoveanu, pe care nu ai cum să nu le recunoşti. Un grup de copii care se hlizesc fiindcă femeile stau cu picioarele desfăcute şi au crăpătură. Însoţitoarea le spune că tema expoziţiei este *Naşterea*. Aşa o fi. Am văzut şi eu crăpătura, dar mai tare m-a intrigat faptul că toate femeile din picturile lui Ilfoveanu au legătură, prin păr, la cer sau la pămînt. Părul se lungeşte foarte mult şi se transformă în cîteva linii paralele. Mi-am zis că-i clar: femeile au ceva special. Uneori legătura asta e întreruptă, şi atunci trebuie că femeile au pierdut ceva special. Pe lîngă femeie se află de obicei cîte un bărbat şi un bou, sau un ţap, sau o pisică, sau o pasăre. Linii simple, fără culoare, figuri bizantine, consum minim de elemente. Cred că de-aia îmi şi plac atît de mult.

Cînd vorbeşti cu artiştii, parcă n-ai vorbi cu oameni în carne şi oase, aşa că-i spun de la început că o să vulgarizez. *De ce cu tata?* „Fiindcă am vrut să vedem dacă putem crea o expoziţie împreună.“ *De ce nu şi cu Nicu?* (Nicu Ilfoveanu e fiul cel mic. Fotograf. Expune la Galeria Posibilă.) „Ne-am gîndit şi la asta. S-ar putea să avem o expoziţie toţi trei.“ *Şi mama?*, insist eu. (Adică Ana Ruxandra.) „Da, şi mama pictează, nu-i o idee rea...“ Aşa că am pus la cale, în cinci minute, o expoziţie nu cu doi, ci cu patru Ilfoveni.

mergi pe mîna mea

De ce fierbe copilul în mămăligă

Frica explodează în ceaunul încins şi se joacă de-a stop-cadrele printre cocoloaşele de mălai. Căţelul Boxi şi îngerii, bunica şi mămăliga, părul lînos al mamei, suspendat de macara, jongleriile tatălui goblenar, genunchiul zdrelit al surorii şi aventurile mătuşii care vorbeşte cu „morţişorii“. Toate pigmentate clovnesc şi tragic într-un spectacol cu un imaginar poetic şi percutant grotesc, în care contrastele se topesc. Teama înşurubată în sufletul fetiţei se sparge în cel mai frenetic hohot de rîs şi tocmai această glisare continuă, ca pe o bandă rulantă, dă forţă montării. Teatral, Radu Afrim concentrează substanţa romanului Aglajei Veteranyi într-o vizualitate ce marşează pe dramatismul de stare *(flash*-urile în care fetiţa rosteşte din ce în ce mai repede o replică-cheie: „copilul înfige foarfeca în obrazul mamei“), pe kitsch-ul asumat şi pe umorul debordant.

Lumea imaginată de Radu Afrim are tensiunea săriturii fără plasă de siguranţă şi ludicul trucurilor copilăreşti, al şmecherilor care destind crisparea.

În spectacolul lui Afrim, spaima se aude şi se vede în scene care te ţin timp de două ore cu respiraţia tăiată. Uneori strigă, alteori ascultă o poveste. *De ce fierbe copilul în mămăligă* se joacă de doi ani cu sala plină. Îl puteţi re(vedea) la Teatrul „Odeon“ pe 24 iunie de la ora 19,00.

Mihaela MIHAILOV

Dilema veche îl aduce pe Caragiale acasă!

Sub genericul „Caragiale sînt eu", ne-am fotografiat pe soclul gol din str. Maria Rosetti. În absența Maestrului, ne-am făcut de cap. Lista rămîne deschisă. Și soclul – gol. Deocamdată.

Marina DUMITRESCU

Pledoarie pentru un soclu

Strada Maria Rosetti *(fostă Sf. Spiridon)* nr 1. În casa-vagon *fin de siècle,* cu ferestre înalte la stradă, a locuit, în 1900, al nostru Caragiale. Din sursă bucureșteană fiabilă am avut privilegiul să aflu de ce s-a mutat Nenea Iancu de aici, după foarte scurt timp: clădirea fiind compusă din două corpuri gemene (simetrice, deci), îi ceruse proprietarului să treacă din corpul drept în cel din stînga – unde lumina cădea mai plăcut – și, fiindcă acest lucru nu a fost posibil, a plecat... peste drum, pe strada *Rotarilor* de atunci, *Caragiale* azi, unde a locuit pînă în 1902, la parterul cu marchiză de la numărul 23. Treceți, vă rog, pe sub teii împovărați ai acestei pitorești străduțe și închipuiți-vi-l pe Nenea Iancu salutîndu-și cu eleganță vecinii din frumoasele curți apropiate, plimbîndu-se agale în Grădina Icoanei sau îndreptîndu-se spre „Capșa". Fără să omiteți că, în acest cadru, maestrul aducea probabil ultimele retușuri pe șpaltul neprețuitelor *Momente,* apărute în 1901... Poetizați un pic, trecînd prin fața locuinței din Maria Rosetti, imaginîndu-l cum urcă cele cîteva trepte către veranda intrării sau cum deschide, într-o dimineață de vară, fereastra. Ba chiar închipuiți-vi-l în conversație cu actualii locatari – niște bătrînei livizi, storși de greutățile tranziției.

Chiar și preț de o... reverie, merită efortul de a scutura mental (și sentimental) balastul de prost-gust instalat, între timp, în zonă: supermarketul turcesc OK, agresivele firme de neon la intrarea în parcuri, mulțimea nesănătoasă de localuri în (loc de)... *locuințe.* Ca să nu vorbim de proliferarea gheretelor cu agenți de pază care taie frunze la cîini sau de limuzinele afișate ostentativ la tot colțul. Gîndiți-vă mai bine că, la doi pași, împlinește atîtea sute de ani Biserica Icoanei, și, la alți doi pași, renaște Schitul Darvari, cu toaca lui care încă trezește din somn, creînd iluzia că timpul stă. Consolați-vă cu ideea că, totuși, cîndva a fost altfel și că, poate, altcîndva în viitor, un primar inspirat, cine știe, de legendara prestație *Belle Époque,* a unui Ion Procopie Dumitrescu, va avea curajul să demareze și să gospodărească o strategie de recuperare a puținului București istoric rămas...

Dar să revenim. La colțul numitelor străzi Maria Rosetti și Caragiale, piedestalul lui Ion Luca e gol. Mai exact, a devenit cantină de firimituri pentru vrăbii. Nenea Iancu de bronz (semnat Baraschi) orbecăie în largul esplanadei fără stil și proporții dintre Național și Intercontinental. Neutralizat de arhitectura ciolănoasă a epocii comuniste, implantat fără gust, dar cu ambiț, într-un loc care nu i-ar fi spus, mai mult ca sigur, nimic.

Nu spune nimeni că acel spațiu, emblematic în felul său trist, nu ar avea nevoie de un monument, de o „intervenție" estetică prin care să capete contur. Sau că *un* Caragiale n-ar fi binevenit, ca simbol vizual al Instituției teatrale care îi poartă, din fericire, numele. Dar *nu* opera lui Baraschi (adaptată peisajului de început de secol atît ca manieră, cît și ca dimensiuni) este soluția oportună. Teritoriul ei firesc rămîne aici, între cele două curți înduioșător de bucureștene locuite de scriitor, unde parcă vezi cum se lăsa, printre ramuri, înghețul și exploda, înmiresmată, primăvara. Cartierul acesta – nucleu al Capitalei de odinioară, amuțit sub tăvălugul naționalizărilor, exproprierilor și reciclărilor sociale – *are nevoie* de echilibrul desuet și de statura potrivită a lui Nenea Iancu, pentru a regăsi ceva din suflul pierdut. Și, nu în ultimul rînd, pentru a compensa lipsa de discernămînt care a transformat pînă și delicatul imobil cu marchiză din fosta *Rotarilor* în... restaurant.

Cu atît mai mult în asemenea condiții, sensibila inițiativă prin care, la începutul anilor '90, statuia era adusă din incinta Editurii Cartea Românească într-un colț de București istoric, trebuie salvată. Hai să nu mai batem pasul pe loc cu mîhnire, indignîndu-ne a nu știu cîta cîta oară că „la noi" lucrurile bune (deși puține) n-au viață lungă și să-i redăm lui Nenea Iancu locul care-l așteaptă pe soclul orfan.

„Vă rugăm dar să luați măsuri urgente pentru întîmpinarea acestei situațiuni anormale, contrariu va trebui să reclamăm onor. minister nemaiputînd lua nici o răspundere."

Andrei Pleșu

Magdalena Boiangiu

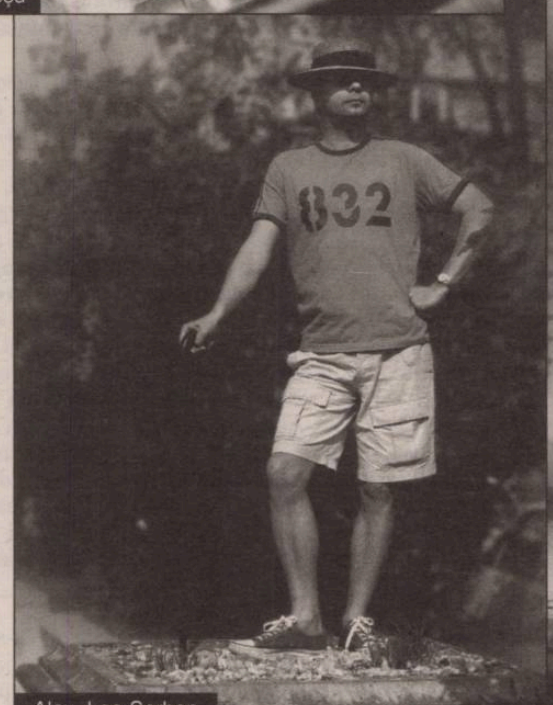

Alex. Leo Șerban

Ruxandra Petrescu

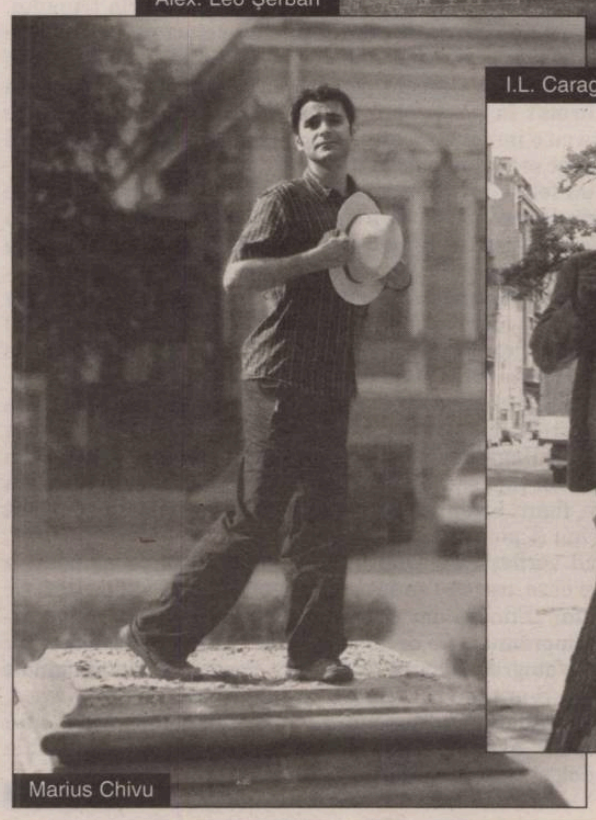

Marius Chivu

I.L. Caragiale

© I. Manolescu

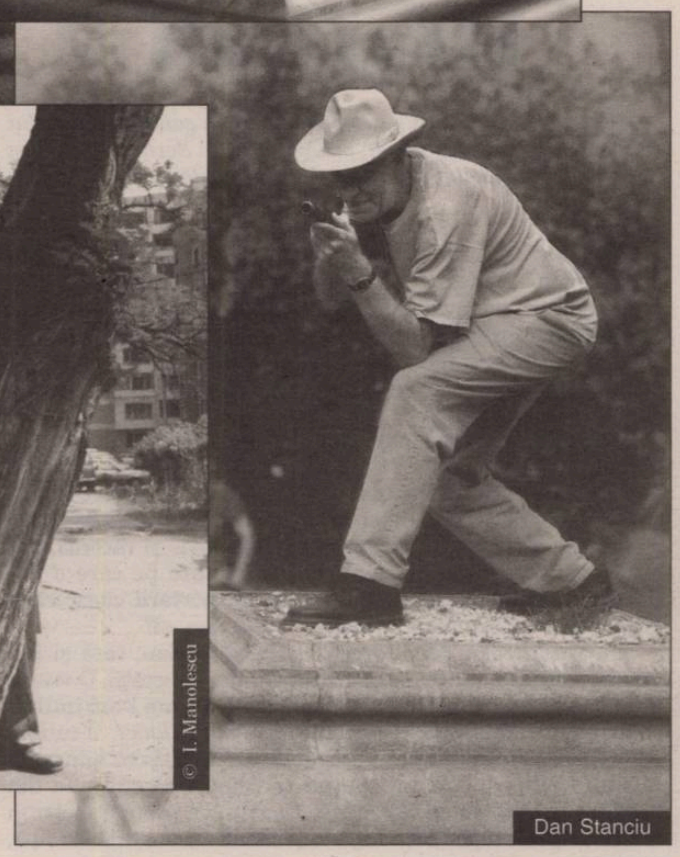

Dan Stanciu

Iaromira Popovici & Luca

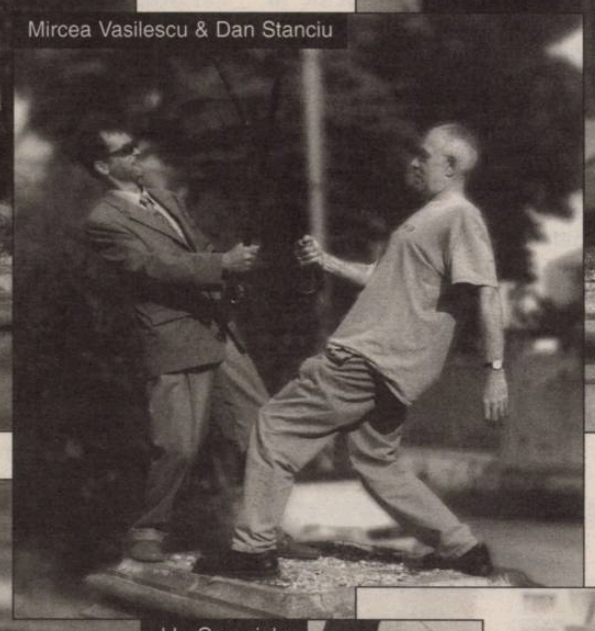
Mircea Vasilescu & Dan Stanciu

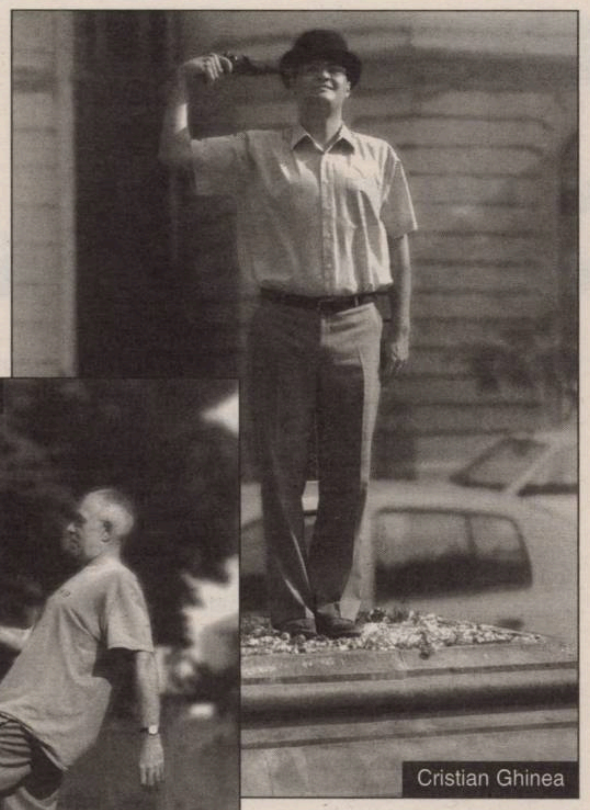
Cristian Ghinea

Mircea Vasilescu

I.L. Caragiale

Radu Cosaşu

Onorabili cetăţeni,

TIRANIA a căzut!!! Cei care mutară statua lui I.L. CARAGIALE în faţa Teatrului Naţionale perit-au în neantul uitării! Soclul de pe strada Maria Rosetti, colţ cu strada I.L. Caragiale, vis-à-vis de casa Maestrului, stă însă trist şi gol, aşteptîndu-şi podoaba.

A venit momentul deşteptării, căci reacţiunea nu doarme! Daţi dovadă de coragiu *civic,* în numele libertăţei de expresiune, şi semnaţi degrab' petiţiunea ce *voim* a adresa onor. PRIMĂRIEI BUCURESCILOR şi onor. MIN. AL CULTUREI, gentila d-nă Mona Muscă:

★ ★ ★ *PETIŢIUNE* ★ ★ ★

Noi, cei mai jos iscăliţi, cerem răspicat, în numele popolului, *grabnica repunere a statuei lui I.L. CARAGIALE, aflătoare actualmente dinaintea Teatrului Naţionale, pe soclu-i originel din str. Maria Rosetti. Vivat CONSTITUŢIUNEA!*

Iniţiatori: Andrei Pleşu, Mircea Dinescu, Magdalena Boiangiu, Marius Chivu, Adrian Cioroianu, Radu Cosaşu, Cristian Ghinea, Andrei Manolescu, Cezar Paul-Bădescu, Ruxandra Petrescu, Iaromira Popovici, Simona Sora, Dan Stanciu, Alex. Leo Şerban, Mircea Vasilescu & Marina Dumitrescu.

Continuatori (în ordinea intrării în scenă): Teodor Baconsky, Cornel Mihalache, Ion Barbu, Alexandru Călinescu, Sever Voinescu, Lucian Mîndruţă, Anca Manolescu, Şerban Foarţă, Liviu Mihaiu, Dorin Ştefan, Andreea Mihalache, Dan Goanţă, Cristian Pătrăşconiu, Alina Mungiu-Pippidi, Andrei Pippidi, Călin Andrei Mihăilescu, Eugen Istodor, Lucian Georgescu, Mircea Anghelescu, Ion Manolescu, Dan Matei, Mihaela Irimia, Ioan T. Morar, Andrei Oişteanu, Grigore Arsene, Vintilă Mihăilescu, Şerban Alexandrescu, Mircea Mihăieş, Dinu Dumbrăvician, Alexandru Belenyi, Matei Martin, Ada Milea, Florin Iaru, Cristina Vasiloiu, Gilda Lazăr, Andrei Gorzo, Radu Gafta, Brînduşa Armanca, Emil Ionescu, Radu Pavel Gheo, Adrian Mihalache, Radu Afrim, Iulian Tănase, Răzvan Penescu, Alexandru Niculescu, Răzvan Rădulescu, Cristian Preda, Anca Oroveanu, Dragoş Bucurenci, Manuela Preoteasa, Adrian Lungu, Bianca Vlaston, Celia Ghyka, Rodica Zafiu, Liviu Papadima, Marina Constantinescu, Mircea Rusu, Maia Morgenstern, Victoria Dimitriu, Ioana Pârvulescu, Carmen Muşat, Alexandru Matei, Ovidiu Şimonca, Mihai Pupăzan, Monica Puiţău, Cristi Puiu, Pavel Şuşară, Alexandru Darie, Rodica Zane, Ovidiu Verdeş, Dan Raţiu, Gabriela Tudor, Ioana Munteanu, Irina Popescu-Criveanu, Şerban Popescu-Criveanu, Gabriela Massaci, Radu Ionescu, Eugen Ciocan, Mariana Celac, Horia-Roman Patapievici.

Lista rămîne deschisă, desigur. Cetăţenii indignaţi (căuzaşi, apropitari, negustori, studinţi, publicişti, dame, familişti, dăscălime, mofluji etc.) sînt rugaţi a ne trimite în continuare adeziuni pe adresa dilema@rdsnet.ro.

Alex. Leo ŞERBAN

Dacă aş fi edil

Să zicem c-aş fi, pentru o zi, edilul-şef al Bucureştiului... (Nu vă speriaţi: doar punem cazul & condiţionalul!) Primul lucru pe care l-aş face ar fi să mişc statuile – după cum urmează:

– cartoful din vîrful parului, ce tocmai e pe cale să încolţească în Piaţa Revoluţiei, l-aş muta frumos în Piaţa Matache;

– statuia lui Brătianu, care stă ascunsă în părculeţul din coasta Muzeului Literaturii, nevăzută de nimeni decît de „graffiti artists", aş muta-o pe bd. Brătianu (în rondul de la Universitate, faţă-n faţă cu statuia lui C.A. Rosetti);

– capul lui Brâncuşi, care stă ascuns în părculeţul din Piaţa Dorobanţi, nevăzut de nimeni şi pe post de Lupoaică, l-aş muta în Parcul Herăstrău;

– Lupoaica din Piaţa Romană aş lăsa-o la locul ei, că stă bine;

– în faţa Naţionalului aş lăsa păşune verde cu văcuţă păscînd, amintind de „Nişte ţărani".

Pe cale de consecinţă

– statuia lui Caragiale, care a stat în curtea de la Cartea Românească ani de zile, nevăzută decît de scriitori, care nu are mare valoare estetică, la care doar capul e al lui Caragiale, iar corpul ar fi, cică, al lui Lenin, care fusese pusă bine pe un soclu de pe str. Maria Rosetti, vizavi de casa lui Caragiale, la doi paşi de casa lui Caragiale (c-a avut mai multe, monşer, c'eşti copil?) şi la intersecţia cu str. Caragiale, pe care un fost director al Naţionalului a luat-o cu japca pentru că aşa a vrut muşchii lui & atîta l-au dus mintea & ambiţul, care stă ca nuca-n peretele Naţionalului, care e prea mică & prea oarecare faţă cu aglomeraţiunea, etîcî etîcî, aş re: muta-o la locul ei în părculeţ, pe soclul cu pîinică pentru păsărele, să-şi vadă Nenea Iancu şi casa în care a stat (peste drum), şi intersecţia cu strada ce numele i s-a dat, şi să ştie că şi ailantă casă în care a stat e la o aruncătură de baston (punem cazul c-ar vrea să se mute)...

Iar pe bulivar, PiaR!

Păi, n-ar fi cul?

Dilema veche

Fotografii de Eugen Ciocan

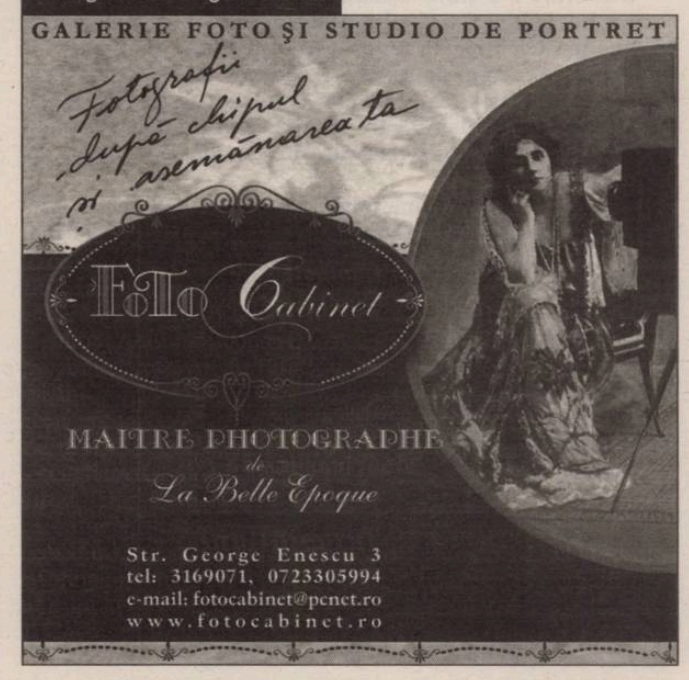

înţelepciune economică neconvenţională

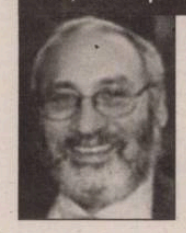

Joseph E. STIGLITZ

E nevoie de ordine în creşterea economică

Prim-ministrul britanic Tony Blair a promis că întîlnirea G-8 de la Gleneagles, Scoţia (6-8 iulie), pe care o va prezida, va pune accent pe două dintre cele mai importante şi de durată probleme globale: sărăcia din lumea a treia şi încălzirea globală.

De multă vreme, aceste două probleme au părut a fi în contradicţie. Ţările în curs de dezvoltare nu vor să-şi sacrifice creşterea economică pentru binele public global, ceea ce este de înţeles în condiţiile în care SUA, cel mai bogat stat al lumii, nu par dornice să-şi sacrifice măcar puţin din stilul de viaţă luxos.

Un grup de ţări în curs de dezvoltare, condus de Papua Noua Guinee şi Costa Rica, a format o Coaliţie a Pădurilor Tropicale care a venit cu o propunere inovativă: nu doar că se oferă să reducă emisia gazelor de seră, dar vor să demonstreze că pot face asta astfel încît să nu dăuneze propriei lor dezvoltări.

Ţările în curs de dezvoltare furnizează de multă vreme un bun public global: menţinerea unui mediu sănătos. Pădurile lor tropicale constituie vaste depozite de biodiversitate şi reduc nivelul dioxidului de carbon din atmosferă.

La mijlocul anilor '90 am lucrat în Grupul Internaţional pentru Schimbarea Climei, mă ocupam de evaluarea dovezilor ştiinţifice referitoare la magnitudinea creşterii gazelor de seră şi consecinţele sale economice şi sociale. La momentul respectiv, existau dovezi copleşitoare că avem o problemă serioasă, care trebuie abordată. Şi datele culese de atunci pînă astăzi – cum ar fi, de exemplu, topirea calotei polare – au întărit această concluzie.

Aproape un sfert din emisiile de gaze de seră provin din schimbarea modului de utilizare a solului, în principal defrişări, o cifră comparabilă cu emisiile provenite din arderea combustibililor fosili în SUA (cel mai mare contributor individual la emisiile de gaze de seră). Prin menţinerea pădurilor tropicale, aceste ţări fac un serviciu global de nepreţuit, pentru care nu au fost recompensate pînă acum. Dar, mai ales după semnarea protocolului de la Kyoto, putem evalua cel puţin o parte din aceste servicii de mediu. Ştim cît ar costa captarea dioxidului de carbon (dacă aceste ţări nu-şi păstrează pădurile, concentraţia acestuia va fi mult mai mare).

Protocolul de la Kyoto a generat pieţe noi pentru comerţul cu emisii de carbon, cum ar fi Schema Europeană de Comerţ cu Emisii. La preţul curent, valoarea captării carbonului prin pădurile tropicale egalează sau depăşeşte nivelul curent al ajutorului internaţional, furnizat ţărilor în curs de dezvoltare. De fapt, săracii îi ajută pe bogaţi.

Biodiversitatea şi stabilitatea climatică sînt bunuri publice globale. Beneficiile conservării pădurilor pentru întreaga omenire depăşesc valoarea exploatării lor pentru o singură ţară, ca Papua-Noua Guinee. Guvernul acestei ţări ar vrea să facă ce trebuie, să menţină capitalul natural pentru generaţiile viitoare. Dar, oficialii de acolo consideră că în prezent nu au de ales.

Ţări ca Papua-Noua Guinee ar fi mai cîştigate dacă şi-ar tăia copacii şi apoi i-ar replanta.

La Kyoto a fost făcută o greşeală imensă (dintr-o varietate de motive). În timp ce statele pot fi compensate pentru plantarea de noi păduri, ele nu pot fi compensate pentru *evitarea* defrişării. Ţări ca Papua-Noua Guinee ar fi mai cîştigate dacă şi-ar tăia copacii şi apoi i-ar replanta. Dar acest lucru nu ar avea sens economic sau social.

Acestor ţări ar trebui să li se ofere stimulente financiare pentru a-şi menţine pădurile. (Desigur, trebuie rezolvate anumite probleme tehnice pentru monitorizare şi măsurare, dar acestea pot fi realizate cu tehnologiile moderne.)

Fără un astfel de program, din păcate, ţările în curs de dezvoltare nu au nici mijloacele, nici stimulentele pentru garantarea conservării. În jur de 2,7 miliarde de oameni trăiesc în cele peste 60 de ţări care sînt casa pădurilor tropicale. Tăierea pădurilor este singura lor şansă – chiar dacă în prezent primesc doar 5% din preţul final al produselor, plătit de cumpărătorii din – să spunem – New York.

Unii au sugerat să aşteptăm pînă în 2012 cînd protocolul revizuit trebuie să intre în vigoare. Dar se poate aştepta? Avînd în vedere ratele curente de defrişare, contribuţiile combinate la concentraţia de gaze de seră numai din Brazilia sau Indonezia înseamnă 80% din reducerile de emisii cîştigate prin protocolul de la Kyoto.

Este impresionant, la această nouă Coaliţie a Pădurilor Tropicale, că vine chiar din partea ţărilor în curs de dezvoltare; reprezintă creativitea şi angajamentul lor social. Pentru prima dată, ţările în curs de dezvoltare par dispuse să preia angajamente precum cele asumate de Europa, Japonia şi celelalte state avansate industrial (cu excepţia SUA) pentru a evita ceea ce ar putea fi un dezastru global. Costa Rica, de exemplu, a demonstrat deja că un sistem de plăţi pentru servicii de mediu (cum ar fi menţinerea pădurilor naturale) poate funcţiona pentru conservarea mediului şi creşterea economiei.

Compensarea ţărilor în curs de dezvoltare pentru furnizarea unor servicii de mediu ar trebui să ia forma unui ajutor substanţial şi, în acelaşi timp, forma stimulentelor de piaţă corecte. Din punct de vedere global, cea mai bună utilizare a acestor resurse este menţinerea pădurilor, posibilă prin gestionarea tăierilor.

Aceasta este o iniţiativă la care pot şi trebuie să adere toate ţările. Într-o lume divizată – în ţări bogate şi ţări sărace, în ţări care se concentrează pe protecţia mediului şi ţări care se concentrează pe creşterea economică – această iniţiativă îi poate reuni pe toţi. Liderii G-8 trebuie să ia în considerare acest apel.

Joseph E. Stiglitz *este laureat cu premiul Nobel pentru economie, profesor la* Columbia University, *fost preşedinte al* Council of Economic Advisers *pentru preşedintele Clinton, economist-şef şi vicepreşedinte al Băncii Mondiale.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

Cristian LUPŞA

Experienţele americane azi

În ultimii doi ani am făcut o colecţie de promisiuni care debutează cu următoarea propoziţie: „Asta chiar că va fi o experienţă americană pentru tine". Am auzit asta în prima zi, cînd, după 14 ore de zbor, buimac, murdar şi cu fruntea alunecoasă ca un derdeluş, am păşit pentru prima oară într-un Wal-Mart Supercenter, o catedrală capitalistă demnă de un consumator american. Pentru mine, experienţa Wal-Mart e autentic americană, pe atît cît experienţa Selgros e autentic mioritică, iar o ceremonie de absolvire e caracteristică Americii, cam tot aşa cum banchetul de la terminarea liceului e caracteristic românesc. Pentru alţii – în special pentru americanii care au făcut o pasiune din a-şi da singuri şuturi în fund, savurînd serile în care se gudură ca masochiştii la filmele lui Michael Moore – nimic nu spune mai mult despre America de azi ca Wal-Mart.

Wal-Mart e o ţintă uşoară pentru că, într-o mare măsură, e întruchiparea visului postcomunist de a avea mereu banane în bucătărie, la un preţ redus. Rîuri şi rîuri de rafturi, culoare întregi de reduceri, reduceri la reduceri şi reduceri la produsele care au fost deja reduse de cîteva ori. Pentru snobimea liberală americană, Wal-Mart e paradisul celor din clasa de jos, conservatori care vor să îl aleagă pe Iisus preşedinte.

Timp de trei săptămîni, *New York Times* a publicat o serie de articole despre clasele sociale din America contemporană. În ultimii 15 de ani, conceptul de clasă a fost relativ îngropat – explozia economică sub tutela lui Bill Clinton, răbufnirea şi prăbuşirea companiilor dependente de Internet şi de ce nu, utopia stelei fără nume promovată de „reality TV" nu au făcut decît să accentueze ideea că visul american e la fel de tangibil ca în vremurile cînd Statuia Libertăţii era poarta către o viaţă nouă. *Boom*-ul economic şi comerţul bazat pe forţa de muncă ieftină şi exploatabilă *made in* India sau Taiwan au înceţoşat diferenţele de clasă. Americanul are casă (cei mai mulţi şi-au cumpărat-o cu ajutorul băncii, căreia îi vor fi datoare pentru următoarele cîteva generaţii), maşină (automobilele considerate de lux au variante ieftine pentru şoferul de rînd), telefon mobil (pînă şi eu, doar a fost gratis), şi o bună parte a populaţiei îşi permite să se dea cu vaporul în vacanţă (am nişte prieteni care se vor căsători pe un vapor; eu nu mă duc pentru că încă nu-mi permit).

Unul dintre articolele din *Times* sugera că a început să se înfunde conducta cu bunătăţi pentru emigranţi. Mobilitatea socială stagnează şi din ce în ce mai puţini oameni reuşesc să urce din clasa de jos în cea de mijloc, ca să nu mai vorbim de cea de sus şi foarte sus. În ciuda europenismelor care au erupt cînd Bush a cîştigat alegerile *(Daily Mirror* a întrebat pe prima pagină: „Cum pot 60 de milioane de oameni să fie atît de proşti?"), americanii nu sînt mai proşti decît noi, cei de pe continent, deşi ne place să credem asta. Războiul din Irak, explozia religioasă, „cruciada" republicană împotriva homosexualilor şi avortului, paranoia economică creată de evoluţia spectaculoasă a Chinei, nu sînt o dovadă a tîmpeniei americane, ci mai degrabă o imagine sumbră a visului american, ediţia 2004.

La cîteva zile după ce Bush l-a îngropat pe Kerry în Ohio, canalele de ştiri au început să se întrebe – în stilul apocaliptic care le caracterizează: „Ce s-a întîmplat? De unde au apărut fanaticii religioşi care l-au ales pe Bush? Cum se poate ca o democraţie laică să fie guvernată de un preşedinte care l-a ales ca model întîi pe Iisus şi apoi pe Reagan?". America a fost întotdeauna o ţară religioasă. Unul dintre pilonii doctrinei protestante spune că datoria omului pe pămînt e să încerce să trăiască cît mai bine.

În SUA se munceşte cel mai mult faţă de orice alt stat capitalist (funcţional) – şi sînt în această situaţie de mulţi ani, după cum scrie sociologul Juliet Schor. O duc bine pentru că muncesc ca furnicile să-şi permită maşini mai mari, case mai mari sau blugi mai scumpi (există perechi la 600 de dolari!). *Time is money!* Dacă petrecem ore întregi la muncă, atunci vom putea cumpăra corespunzător, nu?

Războiul cultural

Ipoteza celor de la *Times* (şi nu numai) e că printre cei care au adunat averi se află un grup de conservatori religioşi care nu consideră neapărat necesar confortul financiar – deşi nu le displace. Aceştia sînt proeminenţi acum, pentru că banii i-au transformat în grupuri îndeajuns de puternice ca să formeze şi să dărîme politicieni. Iar în 2004 au venit în cabina de vot şi au ştampilat numele lui Bush, pentru că au simţit că e momentul să încerce să sudeze falia dintre Biserică şi Stat. Dacă stai să te gîndeşti, evangheliştii americani nu sînt diferiţi de fundamentaliştii islamici care vor o ţară condusă după principii şi valori religioase. Îi enervează orăşenii care beau cappucino cu spumă cu tot, avortează regulat şi sînt homosexuali pînă-n pînzele albe.

Conservatorii religioşi sînt proeminenţi acum pentru că banii i-au transformat în grupuri îndeajuns de puternice ca să formeze şi să dărîme politicieni.

America e mai degrabă violetă decît roşie sau albastră, o ţară aflată în mijlocul unui „război cultural". Tom Junod a scris recent într-un articol din revista *Esquire* că ce se întîmplă în America nu e o încercare de a suprima liberalismul sau statul laic. Conservatorii – spune Junod – se luptă de fapt cu timpul, cu tehnologia, cu propria frică de a-şi vedea valorile şi credinţa distruse. Această luptă e normală – fiecare epocă de progres declanşează o reacţie de spaimă. Diferenţa e că acum politicienii sînt cei care întreţin spaima. Politicienii conservatori, în special neo-conservatorii – sugerează Adam Curtis în documentarul *Puterea coşmarurilor* –, nu mai au idei grandioase care să zguduie lumea. În lipsa campaniilor politice, bazate pe speranţă şi dezvoltare, au recurs la campanii bazate pe frică, avînd grijă să arate publicului votant că ţara se duce de rîpă. Cînd alegătorii sînt aproape convinşi, politicienii ies în faţă cu o atitudine mesianică. „Eu schimb", spun ei.

„Liberalii – scrie Junod – au devenit oamenii care simt că au un cuvînt de spus în cultură; conservatorii au devenit oameni care privesc spre politică pentru un răspuns la neapartenenţa culturală de care simt că suferă."

Dacă stau să mă gîndesc bine, mi s-au promis multe „experienţe americane" – de toate culorile şi mirosurile, politice, sociale şi culturale. Dar cea mai bună experienţă – şi poate cea mai americană – au fost promisiunile în sine. Ideea că ce voi vedea, gusta, atinge, trăi îmi va crea imaginea Americii de azi, e mult mai satisfăcătoare decît orice experienţă în sine.

Cristian Lupşa *este jurnalist, trăieşte la New York.*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Aşa s-au născut poveştile...

Am crezut întotdeauna că în spatele unui basm se ascunde un firicel de adevăr, că oamenii au imaginat o lume a poveştilor plecînd de la propriile lor istorii cotidiene. Feţi-frumoşi şi zmei, Ilene Cosînzene şi vrăjitoare, prinţi şi prinţese populează ţările imaginaţiei noastre, personaje pe care le căutăm fără încetare în fiecare poveste narată, filmată, trăită.

Ieri, răsfoind printre hîrtii am dat peste o minunată poveste în care imaginaţia este invitată să poposească, să lucreze şi să inventeze finaluri fericite sau nefericite, după gustul fiecăruia.

Prin toamna lui 1791, pe la culesul viilor, boierul Răducan Topliceanu o întîlneşte, într-una din zile, la hora din sat, pe Ilinca, fata unuia Tudorache blănar de la Rîmnicu Vîlcea. Frumoasă şi sfioasă, Ilinca place tînărului boier care se prinde în joc alături de ea. Pricepînd focul din inima boierului, lăutarii improvizează pe loc un cîntec: „La coşarul dărîmat / Stă boierul răzimat / Numai aur îmbrăcat / Cîntă: inima-i e foc / Dragostea-i n-are noroc / El trămite slugile / Să-i dea Dina buzele, / Buzele, naramzele. / Dina, cu gura-i de rag, / Zice: «altul-mi este drag», / Ca mine băiat sărac!". Dar Ilinca nu este Dina din povestea lăutarilor, căci şi ei îi este drag boierul. După miezul nopţii, cînd hora s-a sfîrşit, se lasă furată de ochii dulci şi de frumoasele promisiuni ale junelui şi, mai cu voie, mai fără de voie, pleacă cu el în lume.

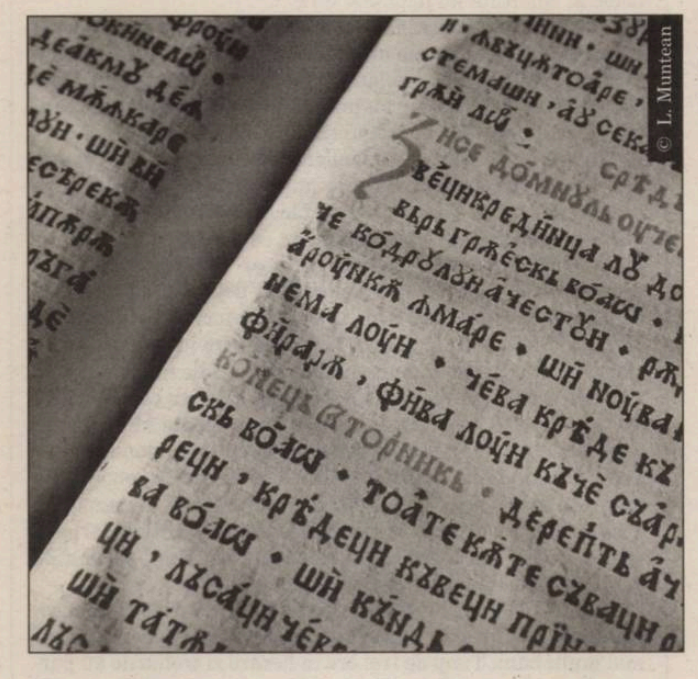
© L. Munitean

De obicei poveştile se termină în acest punct, păstrînd finalul fericit şi „iubirea pînă la adînci bătrîneţi". Dar în fiecare poveste există un „după aceea", pe care am vrea să-l auzim cu sufletul la gură şi care ne este interzis de cele mai multe ori, de teamă, probabil, de a nu ştirbi din frumuseţea unei iluzii. Eu vă ofer şi un „după aceea". Cei ce iubesc doar finalurile fericite sînt rugaţi să se oprească la prima parte.

Problemele, în povestea noastră, încep chiar din prima clipă. Toplicenii nu văd cu ochi buni alegerea fratelui lor. Fiică de „om prost", Ilinca n-are decît o zestre infimă, nici prestigiu, nici o reţea de alianţe, nimic. În concluzie, o legătură inacceptabilă atît pentru părinţi şi rude, cît şi pentru societate, întrucît ar crea un precedent periculos. De altminteri, toţi ar fi sperat pentru Răducan măcar o fiică de boier cu zestre potrivit rangului, cu renume şi mai ales cu o largă reţea care să permită fraţilor să-şi găsească „alesele", taţilor să ţească strategii matrimoniale, tuturor să se integreze în afaceri economice sau politice comune. Cum legătura nu s-a concretizat prin cununia religioasă, este aşadar încă un concubinaj fără prea mare importanţă. Toplicenii încep deci un război de intimidare în care Ilinca şi familia ei devin ţintele preferate. Tudorache este aşteptat la colţul uliţii, înjurat şi ocărît, strigîndu-i-se că „fie-sa e de neam prost şi nu de nasul boierului". Alteori i se aţine calea pe înserate, este înghiontit şi luat la bătaie, i se sparge capul cu pietre şi ciomege. Pînă la urmă, întreaga afacere ajunge la tribunal, unde tatăl îşi cere fiica acasă, cu riscul de a rămîne dezonorată, dat fiind că se află însărcinată. De partea cealaltă, Răducan strigă şi declară c-o iubeşte pe Ilinca şi cît de curînd se vor căsători, numai şi numai din dragoste a răpit-o.

Judecătorii privesc cu uimire îndîrjirea fiecăruia şi nu prea ştiu ce să facă. Dragostea nu este totuşi suficientă, pentru că la mijloc se află o serie de impedimente care trec dincolo de simpla voinţă a unui individ. Aici este vorba de statutul şi locul fiecăruia în societate, deja stabilite şi recunoscute de ceilalţi, de prestigiul şi onoarea familiei, valori simbolice, atît de importante pentru un boier, de necesitatea construirii unor noi alianţe odată cu realizarea unei noi căsătorii. Or ei nu pot aproba ceea ce nu gîndesc, ceea ce nu face parte din obişnuinţele lumii lor. Ce să aleagă? Judecătorii lasă cazul nerezolvat şi-l trimit la cancelaria domnească, amintindu-i totuşi lui Vodă că cei doi aparţin unor categorii sociale diferite. Din păcate, nu ştim ce a hotărît Vodă, pentru că răspunsul său nu s-a păstrat. Finalul este totuşi previzibil: cei doi au fost despărţiţi, iar Răducan Topliceanu şi-a luat nevastă potrivit rangului său social, fata putea să-i fie cel mult ibovnică, în nici un caz soţie.

Eu am oferit finalul meu, dar te rog pe tine, cititorule, să nu te laşi prins de vorbele mele şi să cauţi un altul mai aproape de propriile tale aşteptări.

libertatea de impresie

Sănătate

Am mers cu un om bolnav pe la mai mulţi doctori, spitale şi policlinici. Nimeni nu prea reuşea să-i pună diagnosticul. Deşi serviabili şi, din auzite, buni profesionişti, nu-i dădeau de capăt acelei boli ciudate. Se cereau analize de toate felurile. Umblînd după ele zile la rînd, omului îi scădeau puterile. În disperare de cauză, medicul de familie l-a trimis la un mare specialist despre care presupunea că i-ar putea intui boala şi fără analize. (Intuiţia are încă o mare pondere în sistemul nostru medical.) Un mare doctor, de la un mare spital. La uşa cabinetului lui erau însă o mulţime de oameni. Veniţi din toată ţara. O coadă care ar fi durat probabil multe ore. Greu de crezut că doctorul ar fi putut să-i consulte pe toţi într-o zi. Şi scaune nu erau destule. Omul meu nu s-a simţit în stare să se înhame la un aşa efort. S-a întors obosit şi mai bolnav la rudele care-l găzduiau în Bucureşti şi încercau să-l îngrijească aşa cum puteau. Ziua următoare corvoada a reînceput. I se spusese că totuşi va trebui să mai facă nişte analize. Am mers împreună la o policlinică particulară. I s-a spus acolo că pînă la „recoltare" trebuie să aştepte vreo două ore. Nemîncat şi nebăut. Aici scaune erau mai multe, nu însă şi suficiente. Afară era cald. La capătul celor două ore, am aflat că analizele, nu cele mai banale, dar nici unele foarte complicate, costau ceva mai mult decît salariul mediu pe economie. Gratuit se pot face doar dacă eşti internat în spital şi nici atunci nu e sigur. Iar internarea nu e simplă, din lipsa paturilor. Cineva mi-a povestit chiar că pentru nişte analize în regim gratuit, aceeaşi policlinică particulară i-a făcut programare peste o lună de zile. Cînd s-a împlinit luna, în data de... a telefonat: nimeni nu-şi mai aducea însă aminte de nimic. La indignarea lui tot mai aprinsă, au reacţionat în cele din urmă şi i-au spus că trebuia să fi sunat cu o oră mai devreme. Pentru că, în acel moment, deja nu se mai putea face nimic. Nu-i rămînea decît să mai aştepte o lună. Pînă în data de... la ora cutare, nu mai tîrziu.... Dar, revin la omul meu. Aflînd cît costă analizele am început să ne scotocim prin buzunare. Ne pregătisem cu bani, dar nici chiar aşa. Ne lipsea o sută de mii de lei şi nu ştiam ce să facem. O asistentă care trecea pe acolo, ne-a văzut încurcătura şi ne-a oferit cu împrumut banii care ne lipseau. N-o cunoşteam şi gestul ni s-a părut extraordinar. De altfel, toţi oamenii pe care i-am întîlnit în această poveste s-au purtat extraordinar. Ni s-a spus însă că analizele urmau a fi gata peste 10 zile „lucrătoare". Iar pînă atunci nu putea fi făcut nici un tratament eficient. Aşa că omul meu s-a hotărît să se vindece singur. Cînd au venit rezultatele, nu mai avea nevoie de ele.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Vara în reviste

Vara e un sezon, cum bine se ştie, foarte prolific comercial. E musai să plecăm în vacanţe, să „ne distrăm", atunci cînd soarele arde, plaja e-ncinsă şi valurile mării ne momesc spre adîncuri îndepărtate. Nu vă speriaţi, nu am căzut în mania lirismului ieftin, ci încerc să sintetizez, cumva, spiritul de vacanţă prezent în revistele frumos şi lucios colorate.

„Vara asta vei purta numai fuste vaporoase şi bluziţe delicate, săndăluţe cu toc şi o preche de ochelari de soare, care îţi vor da un aer misterios, foarte potrivit pentru femeia fatală în care eşti pe cale să te transformi", ne sfătuieşte revista *Joy,* într-o casetă intitulată „Zîna modernă". Articolaşul este o îmbinare de îndrumări, legate de modă, şi unele medicale: „Mai bine încearcă pilula care împiedică retenţia de apă, sindromul premenstrual şi ameliorează stările depresive, întrunind toate beneficiile unui contraceptiv". De aici se vede mai clar că „vara" (conceptul) nu e doar o imagine poetică, ci şi o antologie de reguli privind adaptarea la propriile-i caracteristici. Articolele despre vară din revistele pentru femei şi-au pierdut, de mult, inocenţa descrierilor poetice, integrîndu-se mai curînd în concretul observaţiilor şi îndemnurilor de specialitate. Fata sau femeia văratică trebuie să fie diafană, dar nu la întîmplare, ci după *know-how*-ul consacrat.

Astfel, la plajă nu se stă oricum, ci, eventual, încercînd „combinata marină" *(Joy)*: „Adică 30 de minute întinsă la plajă, 10 minute plimbare pe malul apei, 30 de minute înot, apoi 15 minute plajă, 30-40 de minute sport pe plajă. Te fortifici, te bronzezi, aproape fără să bagi de seamă şi ai parte de multă distracţie, garantat!". În ultima frază a enunţului este sintetizată aproape toată filozofia de vacanţă pe care e necesar să şi-o însuşească tinerele fete, care vor să fie sănătoase, dar şi să aibă succes la băieţi şi, ca atare, multă „distracţie". S-au dus vremurile în care, în vacanţă, doar huzureşti cu burta la soare, te scoli la ce oră vrei, mănînci, dormi şi te bălăceşti. O fată informată are, şi pentru concedii, un *schedule*, la fel cum o face la *office,* în timpul anului.

Întîi, conform revistei *Cosmopolitan,* e bine să te bronzezi de acasă, pentru a păşi direct ca o divă a sezonului pe plajă: „Bronzarea fără UV *(n.a.* – ultraviolete) e o soluţie simplă, sigură, eficientă şi rapidă. A devenit noul *must-do* în materie de *beauty!* (...) Ei bine, acum poţi să alegi bronzarea cu spray-ul pulverizator. (...) Procedeul nu e deloc complicat: se pulverizează pe întreg corpul o substanţă specială, dihi-droxiacetona (DHA), care se combină cu anumiţi acizi proprii ai tegumentului". Dacă limbajul Cosmo, adresat femeilor de carieră, e prea elevat, pe linia unui manual de chimie, cel din *Girl!*, pentru mai şturlubaticele adolescente, este vădit colocvial: „deşi pare super-simplu, *Girl!* îţi propune un exerciţiu de mare efect care îţi va face un funduleţ ferm şi rotund exact ca al divei Kylie! Reazemă-ţi spatele de un perete şi lasă-ţi încet greutatea pe picioarele puţin depărtate, pînă formezi un unghi de 90 de grade..."

Reprezentantele sexului frumos nu trebuie să respecte aceste indicaţii degeaba: în paginile aceloraşi reviste, sînt prezentate şi destinaţiile unde pot şi merită să fie aplicate toate strategiile şi dedesubturile *look*-ului estival: evident, în destinaţii exotice. Dacă Tunisia sau Cuba au devenit deja obiective banale, revista *Highlife* ne oferă o soluţie inedită, mult mai *cool* şi *trendy,* şi, în acelaşi timp, originală: cumpărarea unei insule. Articolul susţine că există insule pentru toate buzunarele, preţurile lor variind de la doar 16.000 de dolari (o mică insulă din Scoţia fără îmbunătăţiri majore) şi zeci de milioane de dolari (una din Caraibe sau din sudul Pacificului, cu un complex comercial de 5 stele). Există chiar şi insule de închiriat, cu preţuri de la 100 la 55.000 de dolari. Insulele acestea, toate, nu sînt de capul lor, ci aparţin companiei lui Farhad Vladi, care a vîndut cam 1.000 de insule în 30 de ani. Precum se vede, nu numai pregătirile pentru ea, dar însăşi „fericirea" este cuantificabilă, chiar şi pentru cîteva luni de vacanţă.

GREVE ŞI MANEVRE

În ultima vreme pare a se demonstra ideea că grevele se pot face nu numai cu mult tam-tam, cum se făceau pe la începutul anilor '90, ci şi în linişte şi pace. Chiar într-o stare de apatie. Greve care par a nu-i interesa nici pe cei împotriva cărora sînt făcute, nici pe cei care ar trebui să fie afectaţi, şi nici chiar pe organizatori. Şi vorba cuiva: oricum, angajaţii la stat sînt obişnuiţi să stea. Diferenţa dintre starea de grevă şi cea de lucru e greu sesizabilă (iar angajaţii din sectorul privat nu prea fac greve). Dacă pui însă pe hîrtie toate acţiunile sindicale din ultima vreme, constaţi că nu sînt deloc puţine. ***(A. M.)***

Stela GIURGEANU

Sîcîielile Guvernului Tăriceanu

Ianuarie

IMM-urile ameninţă cu greva fiscală. Ovidiu Nicolescu, preşedintele CNIPMMR, a afirmat că există posibilitatea de a da în judecată Statul Român pentru impozitarea dividendelor aferente anului 2004, cu 10%. Declarînd că relaxarea fiscală a dus, de fapt, la o creştere a impozitelor cu 0,65%, CNIPMMR a ameninţat cu greva fiscală, în cazul în care Guvernul nu îşi va revizui atitudinea faţă de întreprinzători şi microîntreprinderi. Precizînd că măsurile de „relaxare fiscală", adoptate de noul Guvern, nu fac decît să împovăreze, în realitate, agenţii economici, reprezentanţii CNIPMMR au afirmat că, după ce li s-au promis anumite lucruri înainte de alegeri, după instalarea noilor guvernanţi şi-au dat seama că, de fapt, au fost păcăliţi.

Februarie

Sindicatele ameninţă cu greva generală, iar profesorii decid să intre (din nou) în grevă.

...Odată cu propunerile de schimbare a Codului Muncii, reprezentanţii celor cinci confederaţii sindicale: *CNS Cartel Alfa, BNS, CNSLR-Frăţia, CSDR* şi *CSN Meridian* au început mişcările de protest, afirmînd că modificările propuse, atît de către Guvern, cît şi de către patronate, sînt cu totul în defavoarea angajatului. În acelaşi context, Bogdan Hossu, preşedintele CNS *Cartel Alfa* a afirmat că schimbarea Codului Muncii „nu se justifică, atîta timp cît a existat o creştere economică în aceşti doi ani de cînd este în vigoare actualul Cod al Muncii". Unul dintre punctele arzătoare ale protestului a fost schimbarea statutului contractului de muncă. La începutul aceleiaşi luni, Colegiul Liderilor FSLI a decis declanşarea grevei generale în maximum o lună de zile, dacă Guvernul nu va mări salariile personalului din Educaţie. Motivul principal: neprimirea indexării salariale de 12% prevăzută în Legea bugetului, indexare pe care toate celelalte categorii de bugetari au primit-o. „Faptul, fără precedent în ultimii 15 ani, ca o singură categorie de salariaţi bugetari, respectiv personalul didactic, să fie exceptată de la indexarea salariilor, demonstrează că şi Guvernul Tăriceanu manifestă un total dispreţ faţă de dascălii acestei ţări, aceştia fiind condamnaţi, în continuare, la umilinţă", se arăta într-un comunicat FSLI.

Martie

Funcţionarii publici ameninţă cu greva generală

Cum Guvernul intenţiona să reducă cu 4% numărul angajaţilor din administraţia publică, Vasile Marica, preşedintele Uniunii Sindicatelor Funcţionarilor Publici din România, a declarat că „această măsură este una politică, menită să sperie funcţionarii şi să creeze locuri de muncă pentru noua clientelă politică", ameninţînd cu proteste, „inclusiv cu greva generală".

Cerînd Guvernului să respecte prevederile legale în ceea ce priveşte convocarea organizaţiilor sindicale la discuţii, funcţionarii erau hotărîţi să înceapă mobilizarea membrilor de sindicat pentru „a declanşa acţiuni de protest, prin mitinguri, grevă de avertisment şi chiar grevă generală".

Aprilie

Grevă la Poştă

Conflictul de muncă, declanşat pe 19 aprilie de 35.000 de angajaţi ai Poştei Române, a fost prima grevă generală de acest fel a Instituţiei, din ultimii 15 ani. Protestul a vizat în primul rînd creşterea salarială cu 16% (sindicatul solicitînd aceste creşteri în condiţiile în care profitul instituţiei pe 2004 a fost de 50 de miliarde de lei) şi era programat să dureze 10 zile lucrătoare, adică pînă în data de 1 mai. Premierul Călin Popescu Tăriceanu a declarat însă că Guvernul nu poate satisface cererile sindicale ale poştaşilor, pentru că „intră în contradicţie cu actuala legislaţie". Cum din punctul de vedere al soluţionărilor, greva a semănat foarte mult cu grevele profesorilor, conflictul de muncă a fost stins chiar de către cei care l-au şi declanşat, deşi administraţia nu a acordat majorările salariale cerute de sindicalişti. Astfel, numai angajaţii cu salariu minim pe economie au primit 14% în plus la salariu. Ceilalţi, o mărire de numai 3%, în loc de 16, cît ceruseră iniţial. Dar toţi, promisiuni din belşug.

Mai

Grevă la Coca-Cola

18 mai 2005: Sindicatul de la Coca-Cola anunţă că va declanşa primul său protest, dacă nu va obţine creşterea salariilor cu o medie de 20% şi prime majorate. Cum administraţia a afirmat că poate oferi o creştere medie de doar 10%, Dragoş Frumosu, liderul Federaţiei Sindicatelor din Industria Alimentară (FSIA), a declarat că sindicaliştii de la Coca-Cola vor declanşa o grevă a foamei, în faţa sediului companiei, dacă administraţia nu va accepta majorările cerute, precum şi majorarea primelor de sărbători.

Iunie

Greva generală – ultima formă de protest

Cei peste 5.000 de sindicalişti din Sănătate, care au participat pe data de 2 iunie, în Piaţa Revoluţiei din Capitală, la mitingul de protest pe muzică disco, organizat de Federaţia Sanitas, au luat hotărîrea să intre în grevă generală, dacă nu se găsesc soluţii pentru revendicările lor. „La începutul conflictului de muncă, revendicările noastre au fost considerate pertinente de ministrul Cinteză. Acum se scuză că nu sînt bani la buget pentru acoperirea prevederilor din contractul colectiv de muncă", a declarat Marius Petcu, preşedintele Federaţiei Sanitas şi preşedintele CNSLR-Frăţia. *...În jurul orei 12,00 coloana de manifestanţi s-a îndreptat spre sediul Guvernului, după care, în jurul orei 14,00 au pornit cu autocarele spre judeţele de unde au venit. La plecare, au anunţat intrarea în grevă generală. În maximum două săptămîni...*

Monica TĂNASE

Semnalul roşu

Cînd instanţa a respins cererea SNCFR de a interzice greva angajaţilor săi, cei cîţiva lideri sindicali, aflaţi în sală, au izbucnit: ura! Justiţia era de partea celor obidiţi. Patronatul SNCFR, care nu cedează cererilor greviştilor, continuă negocierile. Greviştii reacţionează. Cererea de majorare a salariilor cu peste 10% trebuie acceptată necondiţionat. Alternativa este imposibilă. Greviştii au redus capacitatea de funcţionare a căilor ferate la o treime. Pierderile zilnice ajung la 35 de miliarde. Cu toate acestea, greva continuă pe termen nelimitat, pînă cînd SNCFR acceptă revendicările protestatarilor. Prevăzută în Codul Muncii, greva este dreptul elementar al angajatului de apărare a drepturilor salariale şi profesionale. Legea a spus!

Cu toate acestea, sondajele de opinie arată că înclinaţia românilor spre exercitarea acestui drept este mult prea slabă, comparativ cu democraţiile vestice. Astfel, în Barometrul de Opinie Publică, comandat de Fundaţia pentru o Societate Deschisă din 2002, doar 8% dintre cei întrebaţi au semnat o petiţie şi 11% au participat la demonstraţii legale. Trei ani mai tîrziu, în mai 2005, pentru un studiu comandat de Gallup, 91% dintre respondenţi nu au semnat din 1989 şi pînă acum o petiţie şi 89% nu au participat la o grevă legală. Iar dinamica opiniilor legate de subiect, între 1996 şi 2004, arată că respondenţii care au puţină încredere sau nu au deloc în sindicate nu depăşesc 30%.

Mai mult decît atît, în mai 2002, 25% dintre respondenţi consideră că patronatele au putere atîta cît trebuie, iar 30% atribuie tot atîta putere sindicatelor. În acelaşi timp, 25% consideră că patronatele au prea puţină putere, iar 42% consideră că sindicatele ar trebui să aibă mai multă putere.

În plus, 13% dintre respondenţi au afirmat că sînt membri ai unei asociaţii care nu le aduce nici un venit. Dintre aceştia, 36% sînt membri de sindicat, în vreme ce 41% fac parte din asociaţii de proprietari sau de locatari. În cîteva cuvinte, dacă dintre toţi intervievaţii doar 13% sînt membri ai unui sindicat, mai puţini au participat deja la o manifestare de protest, în timp ce 80% nu ar participa niciodată la o grevă. Mai mult decît atît, în mai 2002, 91% dintre intervievaţi considerau că statul ar trebui să asigure locuri de muncă pentru toţi cei care vor să muncească, iar 43% credeau că este necesar să se limiteze veniturile pe care cineva poate să le cîştige. Statisticile din mai 2005 arată că 55% dintre respondenţi cer să se deschidă mai multe întreprinderi de stat ca o garanţie pentru o viaţă mai bună. Fără o cultură solidă a exercitării acestui drept, care nu trebuie să afecteze drepturile celorlalţi, românii nu arată o atitudine coerentă, mai degrabă una de genul scapă cine poate, cîştigă cine forţează!

Greva CFR a făcut demonstraţia unui salariat al unei societăţi de stat care nu poate fi clintit din decizia lui de a primi mai mulţi bani. Timp de trei ore în fiecare zi trenurile au parcat pe unde s-a nimerit. Pentru fiecare zi am plătit cu toţii dorinţa de mai bine a angajaţilor CFR.

Adina POPESCU

Tangoul CFR

Pe un peron, / Ca-n toate gările, / S-a inventat, / Tangoul CFR. / Nu este greu, / Tangoul CFR. / L-au învăţat, / Pe de rost, peroanele...

E un cîntecel interpretat de Cornel Constantiniu (muzica, desigur – Temistocle Popa!) pe care l-am descoperit în folderul „Cîntarea României", alături de „Cincinalul", „Minerii şi cerul", „Viitorul începe azi" etc. Fără să devin nostalgică, pentru că nu prea am după ce, mi-am reamintit însă că, în ultimii ani dinainte de Revoluţie, mergeam aproape în fiecare duminică la munte, cu un accelerat care pleca pe la opt şi jumătate din Gara de Nord. Ne instalam într-un compartiment cu canapele jupuite şi geamuri murdare care nu se deschideau niciodată, ciocneam cu grijă un ou fiert de colţul măsuţei, plină de amprente negre, cojeam oul în recipientul pentru gunoi, care la cea mai mică atingere se răsturna, golindu-se de alte coji de ouă şi cotoare de mere. Venea naşul, prezentam biletele, îi zîmbeam, ne zîmbea. După două ore şi jumătate, dacă nu aveam ghinionul să aşteptăm în cîmp un alt tren, ajungeam la Buşteni. Ne întorceam la Bucureşti cu un alt accelerat, cel de şapte şi douăzeci.

Îmi amintesc în cele mai mici detalii aceste scurte călătorii cu trenul, din două motive. Primul ar fi faptul că, pe vremea aceea, copil fiind, îmi inspirau ceva tihnit, relaxant, sigur. Un amestec de senzaţii greu de descris. Erau călătorii de plăcere, relaxare, *dolce far niente,* gustul oului fiert din tren era altul decît cel al oului fiert de acasă, picoteala reconfortantă, naşul se mişca în reluare, străbăteam două sute de kilometri şi totuşi, parcă stăteam pe loc. Al doilea motiv, probabil: repetabilitatea acestor drumuri. Nu aveam cum să ajungem altfel la munte. Nu aveam „maşină mică" şi chiar dacă am fi avut, mai erau cozile la benzină, duminicile cu soţ şi fără soţ. Nu auzisem de existenţa vreunor autobuze, „rate" sau microbuze care să plece spre Buşteni. Aşadar, în fiecare duminică, trenul ne era la fel de necesar ca aerul, iar naşul – cel mai bun prieten.

Lungi aşteptări. / Tangoul CFR. / Îmbrăţişări. / Tangoul CFR. / Flori şi visări. / Tangoul CFR. / În mii de gări. / E tangoul CFR!

„Eu sînt conştient că această grevă este inutilă, deoarece nu ni se vor accepta cererile, dar dorim să o declanşăm pentru a demonstra guvernanţilor că putem să stăm 56 de zile fără să lucrăm", declara acum cîteva zile pentru *Adevărul* Ion Molea, liderul Federaţiei Mişcare-Comercial.

Inutilă şi din alte puncte de vedere. Dependenţa călătorilor de „mersul trenurilor" a scăzut considerabil în ultimii ani. Eu, de exemplu, cea care eram prezentă săptămînal în faţa caselor de bilete din gări, mai călătoresc cu trenul cel mult de două ori pe ani. Ca mine, mulţi alţii, pe care astăzi greva feroviarilor îi lasă indiferenţi. Alternativa microbuzelor. Incomode, dar rapide. Mai ieftine decît trenul. Nu poţi să mănînci ouă fierte, nu poţi să fumezi, iar dacă adormi, dormi încovrigat. Radioul merge tot timpul şi, pe anumite porţiuni de drum, posturile pe care le prinde încep să se suprapună sau să se audă cu întreruperi, aşa că, la finalul călătoriei, sigur te va durea capul. Unii şoferi conduc ca la formula 1, aşa că, dacă eşti slab de inimă, sigur vei avea palpitaţii. Cu puţin noroc, vei ajunge într-un timp record la destinaţie, cu ceafa amorţită şi cu furnicături în tălpi.

Are acelaşi vechi refren. / Vine un tren şi pleacă un tren, / Care aduce despărţiri, / Împăcări sau regăsiri, / Năzuinţe, împliniri. / Un tren. / E-un tango pe drum de fier, / Fie arşiţă sau ger / Un semnal de semafor, / Care-a dat de-atîtea ori, / Drum deschis pentru un dor...

Greva feroviarilor e privită cu ironie şi cu dezinteres. „Ei au fost tot timpul în grevă!", spune un moşuleţ care comentează tot ce mişcă pe o bancă, în faţa blocului. Într-adevăr, călătoriile cu trenul din România încă îţi mai amintesc de cele din secolul XIX. Întîrzierile nejustificate, aşteptatul prin gări, „ca să se schimbe locomotiva", idilele de pe culoar, la drum lung. Toate acestea pot fi pline de farmec poate doar pentru străinii care vizitează România. Mai puţin poate toalete. *Shit!* – înjură un tînăr englez care vine de la budă, ţinîndu-se de nas.

Tango!

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Folclorul pupezelor

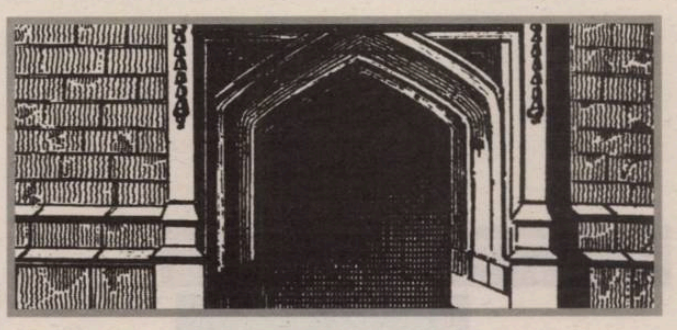

Cu aere de judecătoare ale fenomenului artistic, cîteva pupeze îmbrăcate cu fote şi ii au apărut săptămînal pe micul ecran – pînă la intrarea televiziunilor în grila de vară – într-o emisiune amintind prin titlu de o nouă producţie din ciclul *Războiul stelelor* semnată George Lucas. *Folclorul contraatacă* s-a numit gîlceava care i-a adus Antenei 1 puncte de rating, iar mie gustul amar al învinsului cu telecomanda în mînă. Cineva le-a spus pupezelor amintite mai sus că au devenit reprezentante de seamă ale creaţiei populare autentice. Asta n-ar fi nimic, necazul e că pupezele au luat-o în serios şi, prin urmare, au năvălit pe micul ecran cu tînguielile lor penibile despre mîndruţe şi mîndruţi, într-o înşiruire fără strop de originalitate. În fapt, de la versuri şi linie melodică şi pînă la felul în care înţeleg să se bîţîie sau să şadă încremeniţi în faţa camerei de luat vederi, „cîntăreţii de populară" sînt toţi o apă şi-un pămînt. Plătesc să fie difuzaţi pe Etno sau Favorit, fac gură mare în aşa-numitele emisiuni de divertisment sau, mai nou, ca să cîştige un plus de notorietate care se lasă, prin ricoşeu, cu tarife mai ridicate la nunţi, botezuri, şuşe sau programe în cîrciumi, au început să apară pe micul ecran şi în postura de realizatori de emisiuni, chiar dacă acordul dintre subiect şi predicat le e tot atît de străin ca un acord de septimă mică.

De la „Hai, hai cu tresioara" a regretatului Liviu Vasilică, muzica populară românească n-a mai avut, iertaţi-mă pentru alăturarea bizară a termenilor!, nici un hit. Producţia de lălăieli prezentate drept „creaţii autentice, culese cu răbdare şi perseverenţă" de fel de fel de Neica Nimeni e însă uriaşă. Dar, în toată această invazie folcloristică, nu se suflă o vorbă sau o notă despre greutăţile vieţii cotidiene. Peste cîteva decenii, dacă se vor rezuma să cerceteze „folclorul autentic" al acestei perioade, generaţiile viitoare vor avea imaginea unei Românii idilice, în care strămoşii lor n-aveau nici o problemă, doar suferinţe din amor şi, din cînd în cînd, unele chinuitoare încercări de a ajunge „la portiţă ca să-i dea neichii guriţă".

Aceasta fiind, în cîteva tuşe, povestea tristă a celor care îşi revendică titulatura de cîntăreţi de muzică populară, nu-i de mirare că România se manelizează. Spre deosebire de Ilenele, Mariile, Ionii şi Vasilii care contraatacă numai ei ştiu ce şi cum, dar nimic din punct de vedere muzical, maneliştii stau cu ochii mari pe realitatea cotidiană, transformînd în folclor – indiferent că ne place sau nu! – nişte producţii muzicale care zugrăvesc, adeseori naiv sau cu grave dezacorduri gramaticale, tabloul trist al României de azi: *„Am relaţii peste tot / Sînt şef de clan mafiot, / Gaborii n-au nici o probă / Că-s din lumea interlopă. / Procurorii s-au jurat / Să mă scoată vinovat / Telefonul mi-l ascultă / Poate, poate, mă înfundă".*

Tot un fel de manelist va fi fost, pe vremea lui, şi în felul lui, şi cel care scria acum cîteva sute de ani despre Iancu Jianu sau Andrii Popa. Ba, cu riscul de a-mi pune în cap şi redacţia *Dilema veche,* şi cititorii acestei rubrici, îndrăznesc să-l fac manelist al vremurilor lui şi pe Homer. Creaţiile lor, ale anticilor care îşi însoţeau versurile cu lira, ale anonimilor care cîntau din cobză şi din gură poveştile haiducilor şi, acum, ale lui Guţă, Minune sau cine ştie ce Copil dé Aur, sînt despărţite de imense diferenţe calitative, dar legate printr-un element care le-a făcut şi le va face să fie memorabile: decupează realitatea, transformînd-o în istorii orale, uşor de ţinut minte.

Andrieş, cu caşcavalul lui de la televizor sau cu balaurul verde al anilor '80, Mircea Florian şi podul lui de piatră, Paţurcă şi Vali Sterian cîntînd despre comunism, Piaţa Universităţii, golani şi Iliescu, Paraziţii şi B.U.G. Mafia vorbind despre viaţa de după blocuri sau greutăţile zilnice ale familiilor cu mulţi şomeri, la care se adaugă, în lipsă de altceva, Adi de Vito, Guţă sau Jean de la Craiova cu manelele lor despre lumea interlopă, toţi sînt creatori ai unui alt tip de folclor, în care apare România reală aşa cum a fost, aşa cum încă mai este. Între timp, pupezele folclorice, care contraatacă numai ele ştiu ce, lălăie la poarta istoriei muzicale, aşteptînd ieşirea din post, intrarea la machiaj şi veşnica recunoştinţă a naşului mare.

CE SE POATE SPUNE ESTE CĂ UNII ROMÂNI AU UN STIL DE A SE ÎNTREBA PEDESTRU

● Săptămîna trecută, la *100%,* Robert Turcescu (vezi mai sus) l-a avut ca invitat pe Marian Munteanu, acum – se pare – un prosper om de afaceri. Dar nu s-a discutat despre asta (deşi, sincer, pe mine m-ar fi interesat cum a făcut „Iisus din Piaţa Universităţii" primul milion!). Turcescu l-a întrebat despre Măgureanu (Virgil), despre fiica unui general de Securitate, despre Ţuţea, Coja & Vatra Românească, Munteanu a pomenit ceva de nişte coincidenţe... Turcescu l-a întrebat de ce n-a acuzat niciodată SRI-ul pentru suferinţele îndurate, Munteanu a mărturisit că el nu urăşte pe nimeni... Ş.a.m.d. Ce se poate spune – elegant, aşa – este că fostul lider al studenţilor n-a prea convins (deşi Turcescu i-a dat, la sfîrşit, o bilă albă). Mă uitam la el şi, pe bune, nu puteam suprapune chipul lui de-acum peste cel din balconul Pieţei: ce mi se suprapunea în minte era ideea că poate cel de-acum este „adevăratul Marian Munteanu", iar ce vedeam atunci era o ficţiune – sau o fantoşă. Şi, peste toate suprapunerile (ca imaginile unui televizor defect), aceste vorbe celebre: „Poţi minţi toţi oamenii un timp sau poţi minţi unii oameni tot timpul, dar nu poţi minţi toţi oamenii tot timpul". Dacă gîndesc cu păcat, Doamne iartă-mă! Dacă nu, nu. (**a. l. ş.**)

● Unii români au un stil de a se exprima care uneori mă amuză, alteori mă pune pe gînduri. În staţia de autobuz Eroilor, pe lîngă cele cîteva puncte cochete de comercializare a florilor, mai există, pe ici, pe colo, şi comercianţi, ilegali, de diverse produse. Iată ce scria pe o bucată şifonată de carton de pe o astfel de tarabă improvizată: „Apă şi sucuri! LE AVEM RECI". (**R. P.**)

● Ping-pong ideologic la români: acum vreo doi ani, Cristian Moraru vorbea în *Observator cultural* de „modelul Cărtărescu" opus „modelului Patapievici"; acum două săptămîni, Ovidiu Şimonca se întreba, în noul *Observator cultural,* pornind de la o frază ambiguă rostită de Liiceanu şi luîndu-şi precauţia retoricii, dacă nu cumva Cărtărescu ar fi un nou „boier al minţii". Cu alte cuvinte, dacă nu face parte tocmai din „grupul Patapievici". Continuînd logica şchioapă a unei asemenea speculaţii ideologice de doi lei (vechi), ar trebui să ne întrebăm mai departe: Ovidiu Şimonca, „proletar al minţii"? Stupid, nu!? (**M. C.**)

Cu ochii-n 3,14

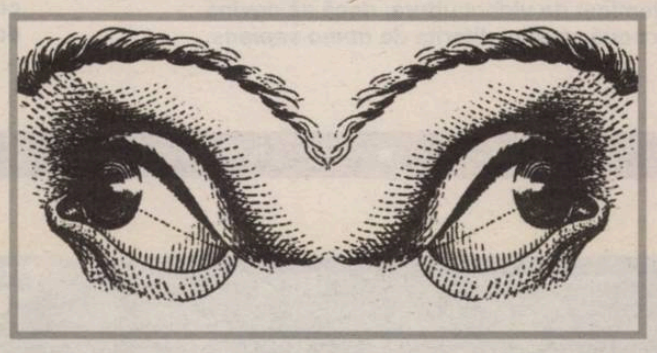

● În pasajul de la Universitate, o ofertă sare de pe un zid spre trecătorul pedestru: „www.picioare.ro – site adresat amatorilor de fetish pentru picioarele femeilor şi de masaj trampling". (**D. S.**)

AR TREBUI SĂ NE ÎNTREBĂM DACĂ ĂŞTIA AR PUTEA SĂ GĂSEASCĂ, PE LUMEA CEALALTĂ, LINIŞTE DE ÎNCHIRIAT

● Ar trebui să ne întrebăm dacă consecvenţa cu care în fiecare an este refăcută bătălia de la Waterloo (unde, în 1815, împăratul Napoleon a fost învins de englezi şi de prusaci) e un semn al dorinţei europenilor de a deveni o Uniune sau, dimpotrivă, e dovada că istoria e mai puternică decît prezentul. Anul acesta au participat la spectacol, desfăşurat în apropierea locului originar, circa 3.000 de oameni. Costurile sînt semnificative: un soldat pe cîmpul de bătălie valorează cam 2.000 de lire, un husar – 3.000. Cei care se jucau de-a armata lui Napoleon, îmbrăcaţi în albastru, vorbeau franceza, poloneza, spaniola, ba chiar şi engleza. Rolul lui Napoleon a fost jucat de istoricul american Mark Schneider („E visul meu din copilărie, din totdeauna am vrut să fiu Napoleon"). Bătălia a devenit realistă cînd pe scena luptei a apărut o ambulanţă modernă. Un soldat s-a rănit la faţă în timp ce-şi reîncărca muscheta. Istoria, chiar luată în joacă, mai face încă victime şi nu toţi oamenii, care s-au identificat în copilărie cu împăratul Franţei, se mulţumesc cu joaca de-a Waterloo. (**M. B.**)

● Am primit următorul mesaj: „Emil Cioran has invited you to join hi5. By joining hi5, you will be connected to Emil and all of Emil's friends. hi5 is the place where friends meet. You can use hi5 for the following purposes: * Find old friends * Meet new people * Browse photos. Join Emil, meet Emil's friends, and meet people that share your interests now! Click here: (...). This invitation was sent on behalf of Emil Cioran (...)." Îmi pare rău, dar nu vreau să *meet Emil's friends,* şi nici să fiu *connected to Emil,* Doamne fereşte... Ăştia de trimit spam, dacă tot vor să te facă să clichezi pe cîte-o bazaconie, ar putea să găsească nişte şmecherii mai simpatice, totuşi... (**M. V.**)

● Aflu că distinsul profesor Virgil Nemoianu ar fi scris, undeva, că Charles Taylor este „cel mai bun filozof în viaţă din întreaga lume". În fine, presupun că dl Nemoianu nu se referă la un anume „Charles Taylor", cronicar de film de pe www.salon.com, aşa că nu mă bag să-l contrazic; dar, nu ştiu, de vină o fi româna dlui Nemoianu – chestia cu „din întreaga lume" sună cam aiurea... –, o fi incapacitatea mea de a pricepe cum poate un filozof să fie „cel mai bun" – nu *mare,* „bun"! –, cert este că, de cînd am luat cunoştinţă de această sintagmă, mă bîntuie o bănuială: atunci cînd dl Taylor nu va mai fi, Doamne fereşte, „în viaţă", va continua el să fie „bun" şi Dincolo? Sau se va trezi, pe lumea cealaltă, într-o competiţie strînsă cu alde Kant, Hegel, Nietzsche, Heidegger – fiecare din ei, nu-i aşa, filozofi „buni", în felul lor...? (**a. l. ş.**)

● Vara va fi normală – prezic meteorologii, cu linişte, răceală şi detaşare. Mamă, de ce nu m-ai făcut meteorolog? (**R. C.**)

● Textele melodiilor româneşti pop şi dance au descoperit, mai nou, aspectele cuantificabile ale vieţii şi iubirii: în melodia formaţiei Akcent, „Dragoste de-nchiriat", i se reproşează iubitei fictive „cît a cheltuit" cu ea, în timp ce un alt single, semnat Cream şi Cerebel, o apreciază pe eroina videoclipului drept „53 de kg calitate superioară". (**I. P.**)

ÎN SFÎRŞIT, OBRAZUL S-A TRANSFORMAT (DIN AFARĂ ŞI DINĂUNTRU) ÎN SHOW

● Andrew Rawnsley în *The Observer,* după „gîlceava" dintre premierul britanic şi preşedintele francez cu ocazia *summit*-ului UE: „Tony Blair s-a transformat, în sfîrşit, în Margaret Thatcher". (**M. V.**)

● Jaroslav şi Lech Kaczynski, doi domni polonezi, în vîrstă de 56 de ani, gemeni, cu 45 de minute diferenţă la naştere şi două aluniţe în plus pe obrazul lui Lech, candidează din partea aceluiaşi partid, cu mari şanse de victorie în viitoarele alegeri, unul ca preşedinte, celălalt ca prim-ministru. Groucho, dacă eşti marxist, vino să-i vezi! (**R. C.**)

● Ţin de mult un clasament al veştilor strict smintite, din afară şi dinăuntru. Săptămîna trecută, pe locurile 1-2, la egalitate, am plasat: Miron Cozma declarîndu-se dornic să devină membru în Asociaţia Victimelor Mineriadei; apariţia în Israel a unui grup neonazist – 20 de tineri imigranţi din spaţiul ex-sovietic, avînd zvastica tatuată pe braţ. Oricît aş fi de pesimist, nu văd în lunile următoare ce dementi i-ar putea întrece. (**R. C.**)

● Am văzut pe Reality TV o secvenţă din show-ul a patru striperi de peste 70 de ani, purtînd chiloţi tanga şi dansînd sprijinindu-se de cadre metalice. Materialul se numea „Striperii senili". (**M. C.**)

HUMANITAS

citim de 15 ani împreună

Alexandru Dragomir

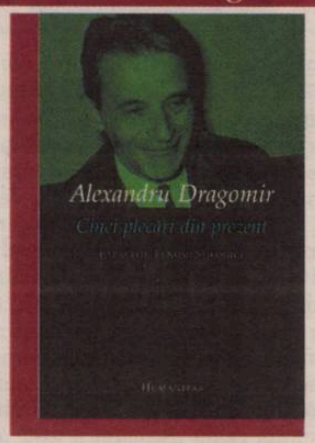

CINCI PLECĂRI DIN PREZENT

Cu *Crase banalităţi metafizice*, apărută la Humanitas în 2004, ALEXANDRU DRAGOMIR a adus în filozofia românească un aer de prospeţime pe care nu îl mai întâlnirăm de la Noica încoace. Acest nou volum, scos la lumină de Gabriel Liiceanu din puzderia celor peste 100 de caiete care alcătuiesc „arhiva Dragomir", ne încântă prin strălucirea unei minţi formate în anii '40 în contact direct cu personalitatea lui Heidegger.

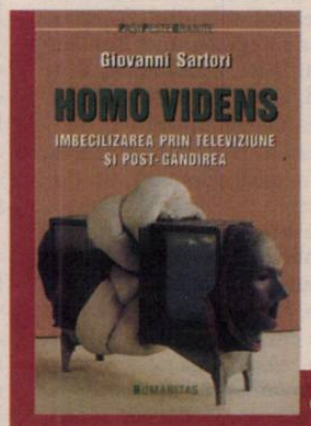

Giovanni Sartori

HOMO VIDENS
IMBECILIZAREA PRIN TELEVIZIUNE ŞI POST-GÂNDIREA

Prodigios în inventarea unor sintagme plastice, GIOVANNI SARTORI pune în *Homo videns* toată luciditatea analitică şi tot talentul polemic pentru a trage semnalul de alarmă: omul crescut în faţa televizorului, dominat de videocultură, riscă să devină o nouă specie, diferită de *homo sapiens*.

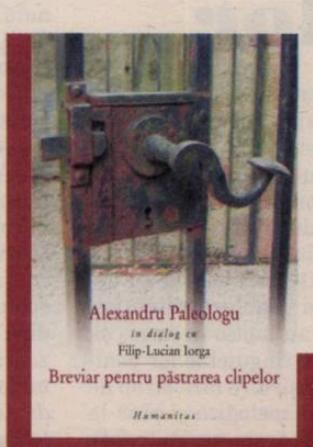

Alexandru Paleologu
în dialog cu
Filip-Lucian Iorga

BREVIAR PENTRU PĂSTRAREA CLIPELOR

Provocat de întrebările foarte tânărului istoric Filip-Lucian Iorga, ALEXANDRU PALEOLOGU îşi aminteşte de copilărie şi de tinereţe, de familie şi de prieteni, de pitorescul Bucureştilor de altădată şi de calmul vieţii la ţară, de tristeţile şi bucuriile unei existenţe care îşi dezvăluie la tot pasul frumuseţea.
Aşa cum spune însuşi autorul la încheierea convorbirilor: „Cărticica aceasta nu se vrea altceva decât o colecţie de clipe trecătoare şi veşnice."

www.humanitas.ro ● www.librariilehumanitas.ro ● www.humanitasrights.ro ● http://autori.humanitas.ro

GEOGRAPHICA
OAMENI, LOCURI, VIETUITOARE

În fiecare sâmbătă, la ora 13:00 Cristian Lascu prezintă GEOGRAPHICA, documentar marca National Geographic la TVR Cultural

www.tvr.ro

TVR CULTURAL

documentar
SÂMBĂTĂ ora 13.00

Alege valoarea